שולחן ערוך, אורח חיים

שולחן ערוך

geulaquiz.com

סימן א

א יִתְגַּבֵּר כַּאֲרִי לַעֲמֹד בַּבֹּקֶר לַעֲבוֹדַת בּוֹרְאוֹ שֶׁיְּהֵא הוּא מְעוֹרֵר הַשַּׁחַר: הַגָּה: וְעַל כָּל פָּנִים לֹא יְאַחֵר זְמַן הַתְּפִלָּה שֶׁהַצִּבּוּר מִתְפַּלְּלִין. (טור) הַגָּה: שִׁוִּיתִי ה׳ לְנֶגְדִּי תָּמִיד הוּא כְּלָל גָּדוֹל בַּתּוֹרָה וּבְמַעֲלוֹת הַצַּדִּיקִים אֲשֶׁר הוֹלְכִים לִפְנֵי הָאֱלֹהִים, כִּי אֵין יְשִׁיבַת הָאָדָם וּתְנוּעוֹתָיו וַעֲסָקָיו וְהוּא לְבַדּוֹ בְּבֵיתוֹ כִּישִׁיבָתוֹ וּתְנוּעוֹתָיו וַעֲסָקָיו וְהוּא לִפְנֵי מֶלֶךְ גָּדוֹל, וְלֹא דִּבּוּרוֹ וְהַרְחָבַת פִּיו כְּרָצוֹנוֹ וְהוּא עִם אַנְשֵׁי בֵּיתוֹ וּקְרוֹבָיו כִּדְבּוּרוֹ בְּמוֹשַׁב הַמֶּלֶךְ, כָּל שֶׁכֵּן כְּשֶׁיְּשִׁים הָאָדָם אֶל לִבּוֹ שֶׁהַמֶּלֶךְ הַגָּדוֹל הָקָבָ״ה אֲשֶׁר מְלֹא כָל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ עוֹמֵד עָלָיו וְרוֹאֶה בְּמַעֲשָׂיו, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: אִם יִסָּתֵר אִישׁ בַּמִּסְתָּרִים וַאֲנִי לֹא אֶרְאֶנּוּ נְאֻם ה׳, מִיָּד יִגְיַע אֵלָיו הַיִּרְאָה וְהַהַכְנָעָה וּפַחַד ה׳ יִתְבָּרַךְ וּבָשְׁתּוֹ מִמֶּנּוּ תָּמִיד (מוֹרֶה נְבוֹכִים ח״ג פ׳ כ״ב) וְלֹא יִתְבַּיֵּשׁ מִפְּנֵי בְּנֵי אָדָם הַמַּלְעִיגִים עָלָיו בַּעֲבוֹדַת ה׳ יִתְבָּרַךְ גַּם בְּהֶצְנֵעַ לֶכֶת. וּבְשָׁכְבּוֹ עַל מִשְׁכָּבוֹ יֵדַע לִפְנֵי מִי הוּא שׁוֹכֵב, וּמִיָּד כְּשֶׁיֵּעוֹר מִשְּׁנָתוֹ יָקוּם בְּזְרִיזוּת לַעֲבוֹדַת בּוֹרְאוֹ יִתְעַלֶּה וְיִתְרוֹמֵם (טור).

ב הַמַּשְׁכִּים לְהִתְחַנֵּן לִפְנֵי בּוֹרְאוֹ, יָכִין לַשָּׁעוֹת שֶׁמִּשְׁתַּנּוֹת הַמִּשְׁמָרוֹת שֶׁהֵן בְּשָׁלִישׁ הַלַּיְלָה וּלְסוֹף שְׁנֵי שְׁלִישֵׁי הַלַּיְלָה, שֶׁהַתְּפִלָּה שֶׁיִּתְפַּלֵּל בְּאוֹתָן הַשָּׁעוֹת עַל הַחֻרְבָּן וְעַל הַגָּלוּת, רְצוּיָה.

ג רָאוּי לְכָל יְרֵא שָׁמַיִם שֶׁיְּהֵא מֵיצֵר וְדוֹאֵג עַל חֻרְבַּן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ.

ד טוֹב מְעַט תַּחֲנוּנִים בְּכַוָּנָה מֵהַרְבּוֹת בְּלֹא כַוָּנָה.

ה טוֹב לוֹמַר פָּרָשַׁת הָעֲקֵדָה וּפָרָשַׁת הַמָּן וַעֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת וּפָרָשַׁת עוֹלָה וּמִנְחָה וּשְׁלָמִים וְחַטָּאת וְאָשָׁם: הַגָּה: וְדַוְקָא בְּיָחִיד מֻתָּר לוֹמַר י׳ הַדִּבְּרוֹת בְּכָל יוֹם אֲבָל אָסוּר לְאָמְרָם בְּצִבּוּר (תשו׳ הֶרַשְׁבָּ״א סימן קפ״ד).

ו פָּרָשִׁיּוֹת הַקָּרְבָּנוֹת לֹא יֹאמַר אֶלָּא בַּיּוֹם. וְע״ל סי׳ מ״ד סָעִיף י״ג.

ז כְּשֶׁיֹּסֵם פָּרָשַׁת הָעוֹלָה יֹאמַר: יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ שֶׁיְּהֵא זֶה חָשׁוּב וּמְקֻבָּל כְּאִלּוּ הִקְרַבְתִּי עוֹלָה, וְכָךְ יֹאמַר אַחַר פ׳ הַמִּנְחָה וְהַשְּׁלָמִים מִפְּנֵי שֶׁהֵם בָּאִים בִּנְדָבָה.

ח יֹאמַר עִם הַקָּרְבָּנוֹת פָּסוּק וְשָׂחַט אֹתוֹ עַל יֶרֶךְ הַמִּזְבֵּחַ צָפֹנָה לִפְנֵי ה׳.

ט יֵשׁ נוֹהֲגִין לוֹמַר פָּרָשַׁת הַכִּיּוֹר, וְאַחַר כָּךְ פָּרָשַׁת תְּרוּמַת הַדֶּשֶׁן, וְאַחַר כָּךְ פָּרָשַׁת הַתָּמִיד, וְאַחַר כָּךְ פָּרָשַׁת מִזְבַּח מִקְטַר קְטֹרֶת, וּפָרָשַׁת סַמְנֵי הַקְּטֹרֶת וַעֲשִׂיָּתוֹ:

סימן ב

א לֹא יִלְבַּשׁ חֲלוּקוֹ מְיֻשָּׁב (טור) אֶלָּא יִפַּח חֲלוּקוֹ וְיַכְנִיס בּוֹ (ראשו׳ ו) זְרוֹעוֹתָיו בְּעוֹדָנוּ שׁוֹכֵב, וְנִמְצָא כְּשֶׁיָּקוּם שֶׁהוּא מְכֻסֶּה.

ב אַל יֹאמַר הִנְנִי בְּחַדְרֵי חֲדָרִים מִי רוֹאֵנִי, כִּי הָקָבָ״ה מְלֹא כָל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ.

ג יַדְקְדֵּק בַּחֲלוּקוֹ לְלָבְשׁוֹ כְּדַרְכּוֹ שֶׁלֹּא יַהֲפֹךְ הַפָּנִימִי לַחוּץ.

ד יִנְעַל מִנְעַל יָמִין תְּחִלָּה, וְלֹא יִקְשָׁרֶנּוּ, וְאַחַר כָּךְ יִנְעַל שֶׁל שְׂמֹאל וְיִקְשָׁרֶנּוּ, וְיַחֲזֹר וְיִקְשֹׁר שֶׁל יָמִין: הַגָּה: וּבְמִנְעָלִים שֶׁלָּנוּ שֶׁאֵין לָהֶם קְשִׁירָה יִנְעַל שֶׁל יָמִין תְּחִלָּה (תוס׳ פ׳ בְּמֶה אִשָּׁה דס״א).

ה כְּשֶׁחוֹלֵץ מִנְעָלָיו חוֹלֵץ שֶׁל שְׂמֹאל תְּחִלָּה.

ו אָסוּר לֵילֵךְ בְּקוֹמָה זְקוּפָה וְלֹא יֵלֵךְ ד׳ אַמּוֹת בְּגִלּוּי רֹאשׁ: הַגָּה: וְיִכְסֶה כָּל גּוּפוֹ וְלֹא יֵלֵךְ יָחֵף (אוֹר זָרוּעַ) וְיִרָגֵיל עַצְמוֹ לִפָּנוֹת בֹּקֶר וְעֶרֶב שֶׁהוּא זְרִיזוּת וּנְקִיּוּת (הַגָּהוֹת מַיְמוֹנִי פ׳ ה׳ מה׳ דֵּעוֹת):

סימן ג

א כְּשֶׁיִּכָּנֵס לְבֵית הַכִּסֵּא יֹאמְרוּ הִתְכַּבְּדוּ מְכֻבָּדִים וְכוּ׳. וְעַכְשָׁו לֹא נָהֲגוּ לְאָמְרוֹ.

ב יְהֵא צָנוּעַ בְּבֵית הַכִּסֵּא וְלֹא יְגַלֶּה עַצְמוֹ עַד שֶׁיֵּשֵׁב: הַגָּה: וְלֹא יֵלְכוּ שְׁנֵי אֲנָשִׁים בְּיַחַד, גַּם לֹא יְדַבֵּר שָׁם, וְיִסְגֹּר הַדֶּלֶת בַּעֲדוֹ מִשּׁוּם צְנִיעוּת. (אוֹר זָרוּעַ).

ג אִם רוֹצֶה לְמַשְׁמֵשׁ בְּפִי הַטַּבַּעַת בִּצְרוֹר אוֹ בְּקִיסָם לִפְתֹּחַ נְקָבָיו, יְמַשְׁמֵשׁ קֹדֶם שֶׁיֵּישֵׁב וְלֹא יְמַשְׁמֵשׁ אַחַר שֶׁיֵּישֵׁב, מִפְּנֵי שֶׁקָּשֶׁה לְכְשָׁפִים.

ד לֹא יִגַּלֶּה עַצְמוֹ כִּי אִם מִלְּאַחֲרָיו טָפַח, וּמִלְּפָנָיו טְפָחַיִם, וְאִשָּׁה, מֵאַחֲרֶיהָ טָפַח, וּמִלְּפָנֶיהָ וְלֹא כְלוּם.

ה אִם נִפְנָה בְּמָקוֹם מְגֻלֶּה שֶׁאֵין בּוֹ מְחִצּוֹת יְכוֹל שֶׁיִּהְיוּ פָּנָיו לְדָרוֹם וַאֲחוֹרָיו לְצָפוֹן אוֹ אֵיפְכָּא, אֲבָל בֵּין מִזְרָח לְמַעֲרָב אָסוּר: וּלְהָטִיל מַיִם בְּכָל עִנְיָן שָׁרֵי (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם הַרַמְבַּ״ם).

ו וְכֵן אָסוּר לִישַׁן בֵּין מִזְרָח לְמַעֲרָב אִם אִשְׁתּוֹ עִמּוֹ, וְנָכוֹן לְהִזָּהֵר אֲפִלּוּ כְּשֶׁאֵין אִשְׁתּוֹ עִמּוֹ.

ז הַמֵּטִיל מַיִם מִן הַצּוֹפִים וּלְפָנִים (פִּי׳ מָקוֹם שֶׁיְּכוֹלִים מִשָּׁם לִרְאוֹת הַר הַבַּיִת וּמִשָּׁם וְהָלְאָה אֵין יְכוֹלִים לִרְאוֹת רַשִׁ״י) (לֹא) יֵשֵׁב וּפָנָיו כְּלַפֵּי הַמִּקְדָּשׁ, (אֶלָּא לְצָפוֹן אוֹ לְדָרוֹם) אוֹ יִסֹּלֵּק הַמִּקְדָּשׁ לַצָּדָדִין.

ח כְּשֶׁנִּפְנֶה בַּשָּׂדֶה אִם הוּא אֲחוֹרֵי הַגָּדֵר, יִפְנֶה מִיָּד, וּבְבִקְעָה יִתְרַחֵק, עַד מָקוֹם שֶׁלֹּא יוּכַל חֲבֵרוֹ לִרְאוֹת פֵּרוּעוֹ.

ט לֹא יֵשֵׁב בְּמְהֵרָה וּבְחֹזֶק, וְלֹא יֶאֱנֹס לִדְחֹק עַצְמוֹ יוֹתֵר מִדַּאי, שֶׁלֹּא יְנַתֵּק שְׁנֵי הַמַּכְרַכְּשְׁתָּא.

י לֹא יְקַנֵּחַ בְּיָד יָמִין.

יא לֹא יְקַנֵּחַ בְּחֶרֶס מִשּׁוּם כְּשָׁפִים, וְלֹא בַּעֲשָׁבִים יְבֵשִׁים, שֶׁהַמְקַנֵּחַ בְּדָבָר שֶׁהָאוּר שׁוֹלֵט בּוֹ, שְׁנָיו הַמַּתְחוֹנוֹת נוֹשְׁרוֹת. וְלֹא בִּצְרוֹר שֶׁקִּנֵּחַ בּוֹ חֲבֵרוֹ, מִפְּנֵי שֶׁמְּבִיא אֶת הָאָדָם לִידֵי תַּחְתּוֹנִיּוּת: הַגָּה: וְעַכְשָׁו שֶׁבָּתֵּי כִּסְאוֹת שֶׁלָּנוּ אֵינָן בַּשָּׂדֶה נָהֲגוּ לְקַנֵּחַ (בְּחֶרֶס וְכֵן נָהֲגוּ לְקַנֵּחַ) בְּדָבָר שֶׁהָאוּר שׁוֹלֵט בּוֹ, וְאֵינוֹ מַזִּיק, וּפוֹק חֲזִי מַאי עַמָּא דַּבָּר. (חִדּוּשֵׁי אַגָּדָה פֶּרֶק הַמּוֹצִיא).

יב יִפְנֶה בִּצְנִיעוּת בַּלַּיְלָה כְּמוֹ בַּיּוֹם.

יג לֹא יַשְׁתִּין מְעֻמָּד מִפְּנֵי נִיצוֹצוֹת הַנִּתָּזִין עַל רַגְלָיו, אִם לֹא שֶׁיַּעֲמֹד בְּמָקוֹם גָּבוֹהַּ, אוֹ שֶׁיַּשְׁתִּין לְתוֹךְ עָפָר תָּחוּחַ (פְּרוּשׁ קַרְקַע שֶׁאֵינָהּ בְּתוּלָה אֶלָּא כְּגוֹן שֶׁל אֶרֶץ חֲרוּשָׁה).

יד יְזָהֵר שֶׁלֹּא יֶאֱחֹז בָּאֲמָה וַיַּשְׁתִּין, אִם לֹא מֵעֲטָרָה וּלְמַטָּה, מִפְּנֵי שֶׁמּוֹצִיא שִׁכְבַת זֶרַע לְבַטָּלָה, אֶלָּא אִם כֵּן הוּא נָשׁוּי. וּמִדַּת חֲסִידוּת לְזָהֵר אֲפִלּוּ הַנָּשׁוּי.

טו אֲפִלּוּ מִי שֶׁאֵינוֹ נָשׁוּי מֻתָּר לְסַיֵּעַ בַּבֵּיצִים.

טז לֹא הֻתַּר לְנָשׁוּי לֶאֱחֹז בָּאֲמָה אֶלָּא לְהַשְׁתִּין, אֲבָל לְהִתְחַכֵּךְ לֹא.

יז הַמַּשְׁהֶה נְקָבָיו עוֹבֵר מִשּׁוּם בַּל תְּשַׁקְּצוּ:

סימן ד

א יִרְחַץ יָדָיו וִיבָרֵךְ עַל נְטִילַת יָדַיִם: הַגָּה: וְיֵשׁ אוֹמְרִים גַּם אֲשֶׁר יָצַר וַאֲפִלּוּ לֹא עָשָׂה צְרָכָיו וְכֵן נָהֲגוּ (אַבּוּדְרַהַם) מַיִם הַפְּסוּלִים לִנְטִילַת יָדַיִם לִסְעֻדָּה לְקַמָּן סִימָן ק״ס, כְּשֵׁרִים לִנְטִילַת יָדַיִם לִתְפִלָּה, מִיהוּ יֵשׁ מִי שֶׁאוֹמֵר דְּלֹא מְבָרֵךְ עֲלַיְיהוּ.

ב יְדַקְדֵּק לְעָרוֹת עֲלֵיהֶם מַיִם ג׳ פְּעָמִים לְהַעֲבִיר רוּחַ רָעָה שֶׁשּׁוֹרָה עֲלֵיהֶן.

ג לֹא יִגַּע בְּיָדוֹ קֹדֶם נְטִילָה לַפֶּה, וְלֹא לַחֹטֶם, וְלֹא לָאָזְנַיִם, וְלֹא לָעֵינַיִם.

ד אֲפִלּוּ מִי שֶׁנָּטַל יָדָיו, לֹא יְמַשְׁמֵשׁ בְּפִי הַטַּבַּעַת תָּמִיד, מִפְּנֵי שֶׁמְּבִיאָתוֹ לִידֵי תַּחְתּוֹנִיּוּת. וְלֹא יִגַּע בִּמְקוֹם הַקָּזָה, שֶׁמִּמְשְׁמוּשׁ הַיָּד מַזִּיק לַחֲבוּרָה.

ה לֹא יִגַּע בִּגְיגִית שֶׁכָּר, שֶׁמִּמְשְׁמוּשׁ הַיָּד מַפְסִיד הַשֵּׂכָר.

ו אֵין צָרִיךְ רְבִיעִית לִנְטִילַת יָדַיִם לִתְפִלָּה.

ז טוֹב לְהַקְפִּיד בִּנְטִילַת יָדַיִם שַׁחֲרִית בְּכָל הַדְּבָרִים הַמְעַכְּבִים בִּנְטִילַת יָדַיִם לִסְעֻדָּה הַגָּה: מִיהוּ אֵינוֹ מְעַכֵּב לֹא כְּלִי וְלֹא כֹּחַ גַּבְרָא וּשְׁאָר דְּבָרִים הַפּוֹסְלִים בִּנְטִילַת הִסְעֻדָּה (מָרְדְּכִי רֵישׁ פ׳ אֵלּוּ דְּבָרִים תְּשׁוּבַת רַשְׁבָּ״א סִימָן קצ״א).

ח נְטִילַת יָדַיִם שַׁחֲרִית אֵין נוֹטְלִין עַל גַּבֵּי קַרְקַע, אֶלָּא לְתוֹךְ כְּלִי.

ט מַיִם שֶׁל נְטִילַת יָדַיִם שַׁחֲרִית, אָסוּר לֵיהָנוֹת מֵהֶם, וְלֹא יִשְׁפְּכֵם בַּבַּיִת, וְלֹא בְּמָקוֹם שֶׁעוֹבְרִים שָׁם בְּנֵי אָדָם.

י נוֹטֵל כְּלִי שֶׁל מַיִם בְּיַד יְמִינוֹ, וְנוֹתְנוֹ לְיַד שְׂמֹאלוֹ כְּדֵי שֶׁיָּרִיק מַיִם עַל יְמִינוֹ תְּחִלָּה.

יא לֹא יִטֹּל מִמֵּי שֶׁלֹּא נָטַל יָדָיו שַׁחֲרִית.

יב אִם שִׁכְשֵׁךְ יָדָיו לְתוֹךְ כְּלִי שֶׁל מַיִם, עָלְתָה לוֹ נְטִילָה לְקְרִיאַת שְׁמַע וְלִתְפִלָּה, אֲבָל לֹא לִרוּחַ רָעָה שֶׁעֲלֵיהֶם. אִם שִׁכְשֵׁךְ יָדָיו בְּשֶׁלֹשׁ מֵימוֹת מְחֻלָּפִים, יֵשׁ לְהִסְתַּפֵּק אִם עָלְתָה לוֹ לְהַעֲבִיר רוּחַ רָעָה שֶׁעֲלֵיהֶם.

יג אִם הָיָה נָעוֹר כָּל הַלַּיְלָה, יֵשׁ לְהִסְתַּפֵּק אִם צָרִיךְ לִטֹּל יָדָיו שַׁחֲרִית לְהִתְפַּלֵּל וּלְהַעֲבִיר רוּחַ רָעָה מִיָּדָיו: הַגָּה: וְיִטְלֹם בְּלֹא בְּרָכָה (הַרְא״שׁ בְּלֹא ד׳ וְרַשְׁבָּ״א סִי׳ קצ״א).

יד הִשְׁכִּים קֹדֶם עַמּוּד הַשַּׁחַר וְנָטַל יָדָיו, יֵשׁ לְהִסְתַּפֵּק אִם צָרִיךְ לִטֹּל יָדָיו פַּעַם אַחֶרֶת כְּשֶׁיֵּאוֹר הַיּוֹם, לְהַעֲבִיר רוּחַ רָעָה הַשּׁוֹרָה עַל הַיָּדַיִם: הַגָּה: וְיִטְלֹם בְּלֹא בְּרָכָה.

טו יָשַׁן בַּיּוֹם, יֵשׁ לְהִסְתַּפֵּק אִם צָרִיךְ לְעָרוֹת מַיִם עֲלֵיהֶן ג׳ פְּעָמִים וְיִטְלֹם בְּלֹא בְּרָכָה.

טז דָּוִד הָיָה נִזְהָר שֶׁלֹּא לִישַׁן שִׁתִּין נִשְׁמִין (פְּרוּשׁ שִׁשִּׁים נְשִׁימוֹת), כְּדֵי שֶׁלֹּא יִטְעֹם טַעַם מִיתָה: הַגָּה: וּבַגְּמָרָא פ׳ הַיָּשֵׁן מַשְׁמָע דְּדַוְקָא בַּיּוֹם הָיָה נִזְהָר (דִּבְרֵי עַצְמוֹ וְעַיֵּן בְּבֵית יוֹסֵף).

יז יֵשׁ נוֹהֲגִין לִרְחֹץ פְּיהֶם שַׁחֲרִית מִפְּנֵי הָרִירִין שֶׁבְּתוֹךְ הַפֶּה.

יח אֵלּוּ דְּבָרִים צָרִיךְ נְטִילָה בְּמַיִם. הַקָּם מֵהַמִּטָּה וְהַיּוֹצֵא מִבֵּית הַכִּסֵּא. וּמִבֵּית הַמֶּרְחָץ. וְהַנּוֹטֵל צִפָּרְנָיו. וְהַחוֹלֵץ מִנְעָלָיו. וְהַנּוֹגֵעַ בְּרַגְלָיו. וְהַחוֹפֵף רֹאשׁוֹ, וְיֵשׁ אוֹמְרִים אַף הַהוֹלֵךְ בֵּין הַמֵּתִים. וּמִי שֶׁנָּגַע בְּמֵת. וּמִי שֶׁמְּפַלֵּא כֵּלָיו. וְהַמְּשַׁמֵּשׁ מִטָּתוֹ. וְהַנּוֹגֵעַ בְּגוּפוֹ בְּיָדוֹ. וּמִי שֶׁעָשָׂה אַחַת מִכָּל אֵלּוּ וְלֹא נָטַל, אִם תַּלְמִיד חָכָם הוּא תַּלְמוּדוֹ מִשְׁתַּכֵּחַ. וְאִם אֵינוֹ תַּלְמִיד חָכָם יוֹצֵא מִדַּעְתּוֹ.

יט הַמַּקִּיז דָּם מֵהַכְּתֵפַיִם וְלֹא נָטַל יָדָיו מִפַּחֵד שִׁבְעָה יָמִים. הַמְגַלֵּחַ וְלֹא נָטַל יָדָיו מִפַּחֵד ג׳ יָמִים. הַנּוֹטֵל צִפָּרְנָיו וְלֹא נָטַל יָדָיו מִפַּחֵד יוֹם אֶחָד, וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ מִמָּה מִפַּחֵד.

כ הָרוֹחֵץ פָּנָיו וְלֹא נִגְּבָם יָפֶה, פָּנָיו מִתְבַּקְּעוֹת אוֹ עוֹלֶה בָּהֶן שְׁחִין, וּרְפוּאָתוֹ לִרְחֹץ הַרְבֵּה בְּמֵי סִלְקָא.

כא צָרִיךְ לְזָהֵר בִּתְפִלָּה אוֹ בַּאֲכִילָה (וְע״ל סִי׳ קס״ד (וְע״ל סִי׳ צ״ב ס״ז) שֶׁלֹּא לַגַּע בְּשׂוֹק וְיָרֵךְ וּבִמְקוֹמוֹת הַמְכֻסִּים בָּאָדָם, לְפִי שֶׁיֵּשׁ שָׁם מִלְמוּלֵי זֵעָה. (מִלְמוּלֵי זֵעָה פִּי׳ זוֹהֲמָא כְּעֵין שְׂעוֹרִים קְטַנִּים) וְכֵן שֶׁלֹּא לְחַפֵּךְ בְּרֹאשׁוֹ אֲבָל מְקוֹמוֹת הַמְגֻלִּים בְּרֹאשׁוֹ וּבְפָנָיו וּמָקוֹם הַמְגֻלֶּה שֶׁבִּזְרוֹעוֹתָיו אֵין לְהַקְפִּיד.

כב אִם אֵין לוֹ מַיִם יַקְנַח יָדָיו בִּצְרוֹר אוֹ בָּעָפָר, אוֹ בְּכָל מִדֵּי דִּמְנַקֵּי, וִיבָרֵךְ עַל נְקִיּוּת יָדַיִם, וְיוֹעִיל לִתְפִלָּה אֲבָל לֹא לְהַעֲבִיר רוּחַ רָעָה שֶׁעֲלֵיהֶן.

כג לֹא תִקְנוּ נְטִילַת יָדַיִם אֶלָּא לִקְרִיאַת שְׁמַע וְלִתְפִלָּה, אֲבָל בְּרָכוֹת דְּשַׁחֲרִית יָכוֹל לְבָרֵךְ קֹדֶם נְטִילָה, אֶלָּא אִם כֵּן הוּא יָשֵׁן עַל מְטָתוֹ עָרֹם, שֶׁאָז אָסוּר לְהַזְכִּיר אֶת הַשֵּׁם עַד שֶׁיְּנַקֶּה אוֹתָם:

סימן ה

א יְכַוֵּן בַּבְּרָכוֹת פֵּרוּשׁ הַמִּלּוֹת, כְּשֶׁיַּזְכִּיר הַשֵּׁם יְכַוֵּן פֵּרוּשׁ קְרִיאָתוֹ בְּאַדְנוּת, שֶׁהוּא אֲדוֹן הַכֹּל וְיכַוֵּן בִּכְתִיבָתוֹ בְּיו״ד הֵ ״ א שֶׁהָיָה וְהֹוֶה וְיִהְיֶה. וּבְהַזְכִּירוֹ אֱלֹהִים יְכַוֵּן שֶׁהוּא תַּקִּיף בַּעַל הַיְכֹלֶת, וּבַעַל הַכֹּחוֹת כֻּלָּם:

סימן ו

א כְּשֶׁיֵּצֵא מִבֵּית הַכִּסֵּא, יְבָרֵךְ אֲשֶׁר יָצַר אֶת הָאָדָם בְּחָכְמָה, שֶׁבְּרִיאַת הָאָדָם הִיא בְּחָכְמָה נִפְלָאָה. וְיֵשׁ מְפָרְשִׁים עַל שֵׁם שֶׁהַגּוּף דּוֹמֶה לְנוֹד מָלֵא רוּחַ וְהוּא מָלֵא נְקָבִים כְּדִלְקַמָּן בְּסָמוּךְ, וְיֵשׁ מְפָרְשִׁים בְּחָכְמָה שֶׁהִתְקִין מְזוֹנוֹתָיו שֶׁל אָדָם הָרִאשׁוֹן וְאַחַר כָּךְ בָּרָאוֹ, וּבָרָא בוֹ נְקָבִים נְקָבִים חֲלוּלִים חֲלוּלִים, פְּרוּשׁ נְקָבִים רַבִּים, כְּגוֹן: פֶּה וְחֹטֶם וּפִי טַבַּעַת. וְגַם בָּרָא בוֹ אֲבָרִים רַבִּים חֲלוּלִים, כְּמוֹ: לֵב וְכֶרֶס וּמֵעַיִם. שֶׁאִם יִסָּתֵם אֶחָד מֵהֶם כְּלוֹמַר שֶׁמִּנְקְבִים יֵשׁ נֶקֶב אֶחָד שֶׁהוּא הַפֶּה, שֶׁכְּשֶׁהוּא בְּמֵעֵי אָמּוֹ הוּא סָתוּם, וּכְשֶׁיּוֹצֵא לָאֲוִיר הָעוֹלָם הוּא נִפְתָּח, וְאִם כְּשֶׁיּוֹצֵא לָאֲוִיר הָעוֹלָם הָיָה נִשְׁאָר סָתוּם, לֹא הָיָה אֶפְשָׁר לְהִתְקַיֵּם אֲפִלּוּ שָׁעָה אַחַת. וְהָאֲבָרִים הַחֲלוּלִים אִם הָיָה נִפְתָּח אֶחָד מֵהֶם, לֹא הָיָה אֶפְשָׁר לְהִתְקַיֵּם אֲפִלּוּ שָׁעָה אַחַת. וְעוֹד יֵשׁ לְפָרֵשׁ שֶׁגְּבוּל יֵשׁ לָאָדָם שֶׁיְּכוֹלִין נְקָבָיו לִסָּתֵם וְלֹא יָמוּת, וְכֵיוָן שֶׁעָבַר אוֹתוֹ הַגְּבוּל אִי אֶפְשָׁר לְהִתְקַיֵּם אֲפִלּוּ שָׁעָה אַחַת, וְכֵיוָן שֶׁבִּכְלַל הַנְּקָבִים הֵם פִּי הַטַּבַּעַת וּפִי הָאַמָּה, וּבִכְלַל הָאֲבָרִים הַחֲלוּלִים שֶׁאִם יִפָּתַח אֶחָד מֵהֶם אִי אֶפְשָׁר לְהִתְקַיֵּם הֵם כֶּרֶס וּמֵעַיִם שַׁפִּיר הֲוֵי שֶׁבַח וְזֶה מֵעִנְיַן עֲשִׂיַּת צָרְכָיו. וְאֶפְשָׁר עוֹד שֶׁמֵּאַחַר שֶׁאִם יוֹצֵא לְנָקְבָיו בְּיוֹתֵר עַד שֶׁאִם עָבַר הַגְּבוּל יָמוּת, בִּכְלַל שֶׁאִם יִפָּתַח אֶחָד מֵהֶם הוּא. וְהֲוֵי שֶׁאִם יִפָּתַח אֶחָד מֵהֶם נָמֵי מֵעִנְיַן עֲשִׂיַּת צָרְכָיו מַמָּשׁ. רוֹפֵא חֹלִי כָּל בָּשָׂר עַל שֵׁם הַנְּקָבִים שֶׁבָּרָא

בּוֹ לְהוֹצִיא פְּסֹלֶת מַאֲכָלוֹ, כִּי אִם יִתְעַפֵּשׁ בַּבֶּטֶן יָמוּת, וְהוֹצָאָתוֹ הִיא רְפוּאָה. וּמַפְלִיא לַעֲשׂוֹת מִפְּנֵי שֶׁהָאָדָם דּוֹמֶה לְנוֹד מָלֵא רוּחַ, וְאִם יַעֲשֶׂה אָדָם בַּנּוֹד נֶקֶב כְּחוּדָּהּ שֶׁל מַחַט הָרוּחַ יוֹצֵא, וְהָאָדָם מָלֵא נְקָבִים וְרוּחוֹ מִשְׁתַּמֶּרֶת בְּתוֹכוֹ, הֲרֵי זֶה פָּלֵא. וְעוֹד יֵשׁ לְפָרֵשׁ עַל שֵׁם שֶׁבּוֹרֵר טוֹב הַמַּאֲכָל וְדוֹחֶה הַפְּסֹלֶת: הַגָּה:

וְעוֹד יֵשׁ לְפָרֵשׁ שֶׁמַּפְלִיא לַעֲשׂוֹת בַּמֶּה שֶׁשּׁוֹמֵר רוּחַ הָאָדָם בְּקִרְבּוֹ וְקוֹשֵׁר דָּבָר בְּדָבָר נִשְׁמִי וְהַכֹּל הוּא עַל יְדֵי שֶׁהוּא רוֹפֵא כָּל בָּשָׂר כִּי אִז הָאָדָם בְּקִו הַבְּרִיאוּת וְנִשְׁמָתוֹ מִשְׁתַּמֶּרֶת בְּקִרְבּוֹ (דִּבְרֵי עַצְמוֹ).

ב יֵשׁ נוֹהֲגִין לְהַמְתִּין לְבָרֵךְ עַל נְטִילַת יָדַיִם עַד בּוֹאָם לְבֵית הַכְּנֶסֶת וּמְסַדְּרִים אוֹתָם עִם שְׁאָר הַבְּרָכוֹת, וּבְנֵי סְפָרַד לֹא נָהֲגוּ כֵּן: וְעַל כָּל פָּנִים לֹא יְבָרֵךְ ב׳ פְּעָמִים, וּמִי שֶׁמְּבָרְכָהּ בְּבֵיתוֹ לֹא יְבָרֵךְ בְּבֵית הַכְּנֶסֶת, וְכֵן מִי שֶׁמְּבָרְכָהּ בְּבֵית הַכְּנֶסֶת לֹא יְבָרֵךְ בְּבֵיתוֹ (כָּל בּוֹ סִ׳ ב׳) וּמִי שֶׁלּוֹמֵד קֹדֶם שֶׁיִּכָּנֵס לְבֵית הַכְּנֶסֶת, אוֹ מִתְפַּלֵּל קֹדֶם יְבָרְכָהּ בְּבֵיתוֹ וְלֹא יְבָרֵךְ בְּבֵית הַכְּנֶסֶת וַאֲפִלּוּ בְּכֹהֲאי גַּוְנָא, יֵשׁ נוֹהֲגִין לְסַדְּרָהּ עִם שְׁאָר בְּרָכוֹת בב״ה וְאֵין מְבָרְכִין בְּבֵיתָם (מַהֲרִי״ל הִלְכוֹת תְּפִלָּה).

ג בִּרְכַּת אֱלֹהַי נְשָׁמָה אֵינָהּ פּוֹתַחַת בְּבָרוּךְ מִפְּנֵי שֶׁהִיא בִּרְכַּת הַהוֹדָאָה וּבִרְכַּת הַהוֹדָאוֹת אֵין פּוֹתְחוֹת בְּבָרוּךְ, כְּמוֹ שֶׁמָּצִינוּ בִּבְרָכַת הַגְּשָׁמִים.

ד יֵשׁ נוֹהֲגִין שֶׁאַחַר שֶׁבֵּרַךְ (א׳) בִּרְכַּת הַשַּׁחַר וְעָנוּ אַחֲרָיו אָמֵן חוֹזֵר אֶחָד מֵהָעוֹנִים אָמֵן וּמְבָרֵךְ, וְעוֹנִין אַחֲרָיו אָמֵן, וְכֵסֵדֶר הַזֶּה עוֹשִׂין כָּל אוֹתָם שֶׁעָנוּ אָמֵן תְּחִלָּה, וְאֵין לְעַרְעֵר עֲלֵיהֶם וְלוֹמַר שֶׁכְּבָר יָצְאוּ בָּאָמֵן שֶׁעָנוּ תְּחִלָּה, מִפְּנֵי שֶׁהַמְבָרֵךְ אֵינוֹ מְכַוֵּן לְהוֹצִיא אֲחֵרִים, וַאֲפִלּוּ אִם הָיָה הַמְבָרֵךְ מְכַוֵּן לְהוֹצִיא אֲחֵרִים, הֵם מְכַוְּנִים שֶׁלֹּא לָצֵאת בִּבְרָכָתוֹ:

סימן ז

א כָּל הַיּוֹם כְּשֶׁעוֹשִׂים צְרָכָיו בֵּין קְטַנִּים בֵּין גְּדוֹלִים מְבָרֵךְ אֲשֶׁר יָצַר, וְלֹא עַל נְטִילַת יָדַיִם, אַף אִם רוֹצֶה לִלְמֹד אוֹ לְהִתְפַּלֵּל מִיָּד: הַגָּה: הָיוּ יָדָיו מְלֻכְלָכוֹת שֶׁשִּׁפְשֵׁף בָּהֶן אֲפִלּוּ הָכִי אֵינוֹ מְבָרֵךְ עַל נְטִילַת יָדַיִם (סמ״ג סִ׳ כ״ז מ״ע):

ב הֵטִיל מַיִם וְלֹא שִׁפְשֵׁף אַף עַל פִּי שֶׁצָּרִיךְ לְבָרֵךְ אֲשֶׁר יָצַר, אֵין צָרִיךְ לִטֹּל יָדָיו אֶלָּא מִשּׁוּם נְקִיּוּת אוֹ מִשּׁוּם הִכּוֹן.

ג הֵטִיל מַיִם וְהִסִּיחַ דַּעְתּוֹ מִלְּהָטִיל מַיִם וְאַחַר כָּךְ נִמְלַךְ וְהֵטִיל מַיִם פַּעַם אַחֶרֶת, צָרִיךְ לְבָרֵךְ ב׳ פְּעָמִים אֲשֶׁר יָצַר.

ד אֵין שִׁעוּר לְהַשְׁתִּין מַיִם כִּי אֲפִלּוּ לְטִפָּה אַחַת חַיָּב לְבָרֵךְ, שֶׁאִם יִסְתֹּם הַנֶּקֶב מִלְּהוֹצִיא הַטִּפָּה הַהִיא הָיָה קָשֶׁה לוֹ וְחַיָּב לְהוֹדוֹת:

סימן ח

א יִתְעַטֵּף בְּצִיצִית וִיבָרֵךְ מְעֻמָּד.

ב יְסַדֵּר עֲטִיפָתוֹ כְּדֶרֶךְ בְּנֵי אָדָם שֶׁמִּתְכַּסִּים בִּכְסוּתָן וְעוֹסְקִים בְּמִלַאכְתָּם פְּעָמִים בְּכִסוּי הָרֹאשׁ, פְּעָמִים בִּגְלוּי הָרֹאשׁ, וְנָכוֹן שֶׁיְּכַסֶּה רֹאשׁוֹ בְּטַלִּית.

ג טַלִּיתוֹת קְטַנּוֹת שֶׁלָּנוּ שֶׁאָנוּ נוֹהֲגִים לִלְבֹּשׁ, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בָּהֶם עִטּוּף, יוֹצְאִים בָּהֶם יְדֵי חוֹבַת צִיצִית, וְטוֹב לְהַנִּיחַ אוֹתוֹ עַל רֹאשׁוֹ רָחְבּוֹ לְקוֹמָתוֹ, וּלְהִתְעַטֵּף בּוֹ, וְיַעֲמֹד כָּךְ מְעֻטָּף לְפָחוֹת כְּדֵי הִלּוּךְ ד׳ אַמּוֹת, וְאַחַר כָּךְ יִמְשְׁכֶנּוּ מֵעַל רֹאשׁוֹ, וְיִלְבְּשֶׁנּוּ.

ד מַחֲזִיר שְׁתֵּי צִיצִיּוֹת לְפָנָיו וּשְׁתַּיִם לַאֲחוֹרָיו כְּדֵי שֶׁיְּהֵא מְסוֹבָּב בְּמִצְוֹת.

ה מְבָרֵךְ לְהִתְעַטֵּף בְּצִיצִית. אִם שְׁנַיִם אוֹ שְׁלֹשָׁה מִתְעַטְּפִים בְּטַלִּית כְּאַחַת פָּרוּשׁ בְּפַעַם אַחַת כֻּלָּם מְבָרְכִים. וְאִם רָצוּ, אֶחָד מְבָרֵךְ, וְהָאֲחֵרִים יַעֲנוּ אָמֵן.

ו עַל טַלִּית קָטָן יָכוֹל לְבָרֵךְ לְהִתְעַטֵּף, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ מִתְעַטֵּף בְּטַלִּית כְּאַחַת. הַגָּה: וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁמְּבָרְכִין עָלָיו עַל מִצְוַת צִיצִית וְכֵן נוֹהֲגִין, וְאֵין לְשַׁנּוֹת (כָּל בּוֹ סִ׳ כ״ב וְנ״י בְּה״ק דַּף פ״ו ע״ב).

ז צָרִיךְ לְהַפְרִיד חוּטֵי הַצִּיצִית זֶה מִזֶּה.

ח יְכַוֵּן בְּהִתְעַטְּפוֹ שֶׁצְּוָנוּ הַקָּבָ״ה לְהִתְעַטֵּף בּוֹ כְּדֵי שֶׁנִּזְכֹּר כָּל מִצְוֹתָיו לַעֲשׂוֹתָם.

ט קֹדֶם שֶׁיְּבָרֵךְ יְעַיֵּן בְּחוּטֵי הַצִּיצִית אִם הֵם כְּשֵׁרִים כְּדֵי שֶׁלֹּא יְבָרֵךְ לְבַטָּלָה.

י אִם לוֹבֵשׁ טַלִּית קָטָן בְּעוֹד שֶׁאֵין יָדָיו נְקִיּוֹת, יִלְבְּשֶׁנּוּ בְּלֹא בְּרָכָה, וּכְשֶׁיִּטֹּל יָדָיו יְמַשְׁמֵשׁ בַּצִּיצִית וִיבָרֵךְ עָלָיו, אוֹ כְּשֶׁיִּלְבַּשׁ טַלִּית אַחֵר יְבָרֵךְ עָלָיו וְיכַוֵּן לִפְטֹר גַּם אֶת זֶה, וְאֵין צָרִיךְ לְמַשְׁמֵשׁ בַּצִּיצִית שֶׁל רִאשׁוֹן:

יא עִקַּר מִצְוַת טַלִּית קָטָן לְלָבְשׁוֹ עַל בְּגָדָיו כְּדֵי שֶׁתָּמִיד יִרְאֶהוּ וְיִזְכֹּר הַמִּצְוֹת.

יב אִם יֵשׁ לוֹ כַּמָּה בְּגָדִים שֶׁל אַרְבַּע כְּנָפוֹת כֻּלָּם חַיָּבִים בְּצִיצִית. וְאִם לְבָשָׁם כֻּלָּם בְּלֹא הֶפְסֵק וְהָיָה דַּעְתּוֹ מִתְּחִלָּה עַל כֻּלָּם, לֹא יְבָרֵךְ אֶלָּא בְּרָכָה אַחַת, וְאִם מַפְסִיק בֵּינֵיהֶם, צָרִיךְ לְבָרֵךְ עַל כָּל אַחַת וְאַחַת, וְהוּא הַדִּין אִם לֹא הָיָה בְּדַעְתּוֹ מִתְּחִלָּה עַל כֻּלָּם הָוֵי כְּמַפְסִיק בֵּינֵיהֶם: הַגָּה: וְכֵן אִם פָּשַׁט הָרִאשׁוֹן קֹדֶם שֶׁלָּבַשׁ הַשֵּׁנִי צָרִיךְ לְחַזֵּר וּלְבָרֵךְ (ת"ה סי' מ"ה).

יג הַלּוֹבֵשׁ טַלִּית קָטָן וּמְבָרֵךְ עָלָיו כְּשֶׁהוֹלֵךְ לְבֵית הַכְּנֶסֶת וּמִתְעַטֵּף בְּטַלִּית גָּדוֹל וְלֹא הִפְסִיק בֵּינָתַיִם בְּשִׂיחָה אוֹ בִּדְבָרִים אֲחֵרִים, אֵינוֹ צָרִיךְ לַחֲזֹר וּלְבָרֵךְ בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, אִם הָיָה דַּעְתּוֹ מִתְּחִלָּה גַּם עַל טַלִּית גָּדוֹל וְלֹא הִפְסִיק בֵּינָתַיִם בְּשִׂיחָה אוֹ בִּדְבָרִים אֲחֵרִים, אֵינוֹ צָרִיךְ לַחֲזֹר וּלְבָרֵךְ.

יד וְאִם פָּשַׁט טַלִּיתוֹ אֲפִלּוּ הָיָה דַּעְתּוֹ לַחֲזֹר וּלְהִתְעַטֵּף בּוֹ מִיָּד, צָרִיךְ לְבָרֵךְ כְּשֶׁיַּחֲזֹר וְיִתְעַטֵּף בּוֹ: הַגָּה: וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁאֵין מְבָרְכִין אִם הָיָה דַּעְתּוֹ לַחֲזֹר וּלְהִתְעַטֵּף בּוֹ (אֲגוּר סִימָן ל"ד) וְיֵשׁ אוֹמְרִים דַּוְקָא כְּשֶׁנִּשְׁאַר עָלָיו טַלִּית קָטָן וְהָכִי נוֹהֲגִין (שָׁם) עַיֵּן לְקַמָּן סִימָן כ"ה סָעִיף י"ב.

טו אִם נָפְלָה טַלִּיתוֹ שֶׁלֹּא בְּמִתְכַּוֵּן וְחוֹזֵר וּמִתְעַטֵּף, צָרִיךְ לְבָרֵךְ, וְהוּא שֶׁנָּפְלָה כֻּלָּהּ. אֲבָל אִם לֹא נָפְלָה כֻּלָּהּ, אַף עַל פִּי שֶׁנָּפְלָה רֻבָּהּ אֵין צָרִיךְ לְבָרֵךְ.

טז הַלָּן בְּטַלִּיתוֹ בַּלַּיְלָה צָרִיךְ לְבָרֵךְ עָלָיו בַּבֹּקֶר, אַף אִם לֹא פְּשָׁטוֹ, וְטוֹב לְמַשְׁמֵשׁ בּוֹ בְּשָׁעַת בְּרָכָה: וְכֵן יַעֲשֶׂה מִי שֶׁלּוֹבֵשׁ טַלִּיתוֹ קֹדֶם שֶׁיֵּאוֹר הַיּוֹם (הגמ"יי בְּשֵׁם סֵפֶר הַתְּרוּמָה וּסְמַ"ג וּסְמַ"ק וְהַמַּרְדְּכִי בְּהִלְכוֹת תְּפִלִּין).

יז נִתְכַּסָּה בְּבֶגֶד שֶׁהוּא חַיָּב בְּצִיצִית, וְלֹא הִטִּיל בּוֹ צִיצִית בְּטֵל מִצְוַת עֲשֵׂה:

סימן ט

א אֵין חַיָּב בְּצִיצִית מִן הַתּוֹרָה אֶלָּא בֶּגֶד פִּשְׁתִּים אוֹ שֶׁל צֶמֶר רְחֵלִים, אֲבָל בִּגְדֵי שְׂאָר מִינִים אֵין חַיָּבִים בְּצִיצִית אֶלָּא מִדְּרַבָּנָן וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּכֻלְּהוּ חַיָּבִים מִדְּאוֹרַיְתָא וְהָכִי הִלְכְתָא (תּוֹסְפוֹת דַּף ל"ט וְהָרֹא"שׁ סְמַ"ג וּמָרְדְּכַי).

ב צִיצִית שֶׁל פִּשְׁתִּים אוֹ שֶׁל צֶמֶר רְחֵלִים פּוֹטְרִים בְּכָל מִינֵי בְּגָדִים, חוּץ מִשֶּׁל פִּשְׁתִּים לְצֶמֶר, אוֹ שֶׁל צֶמֶר לְפִשְׁתִּים בַּזְּמַן הַזֶּה דְּלֵיכָּא תְּכֵלֶת, מִפְּנֵי שֶׁהֵם כִּלְאַיִם: הַגָּה: וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת צִיצִית שֶׁל פִּשְׁתִּים כְּלָל אֲפִלּוּ בִּשְׂאָר מִינִים וְהָכִי נָהוּג (סְמַ"ק סִימָן ל"א).

ג צִיצִית שֶׁל שְׂאָר מִינִים אֵין פּוֹטְרִים אֶלָּא בְּמִינָם, כְּגוֹן: מֶשִׁי לְבֶגֶד מֶשִׁי, וְצֶמֶר גֶּפֶן לְצֶמֶר גֶּפֶן, אֲבָל שֶׁלֹּא בְּמִינָם אֵין פּוֹטְרִין.

ד אִם הִטִּיל בַּטַּלִּית שֶׁל שְׂאָר מִינִים קְצָת צִיצִיּוֹת מִמִּינוֹ, וּקְצָת מִצֶּמֶר אוֹ פִּשְׁתִּים, יֵשׁ לְהִסְתַּפֵּק בּוֹ.

ה יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁצָּרִיךְ לַעֲשׂוֹת הַצִּיצִיּוֹת מִצֶּבַע הַטַּלִּית וְהַמְדַקְדְּקִים נוֹהֲגִים כֵּן: הַגָּה: וְהָאַשְׁכְּנַזִים אֵין נוֹהֲגִים לַעֲשׂוֹת הַצִּיצִיּוֹת רַק לְבָנִים אַף בִּבְגָדִים צְבוּעִים וְאֵין לְשַׁנּוֹת (ת"ה סִימָן מ"ו).

ו יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁאֵין לַעֲשׂוֹת טַלִּית שֶׁל פִּשְׁתָּן, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין הֲלָכָה כֵּן יֵרָא שָׁמַיִם יֵצֵא אֶת כֻּלָּם, וְעוֹשֶׂה טַלִּית שֶׁל צֶמֶר רְחֵלִים שֶׁהוּא חַיָּב בְּצִיצִית מִן הַתּוֹרָה בְּלִי פְּקָפּוּק: הַגָּה: וּמֵיהוּ אִם אִי אֶפְשָׁר רַק בְּטַלִּית שֶׁל פִּשְׁתָּן מוּטָב שֶׁיַּעֲשֶׂה טַלִּית שֶׁל פִּשְׁתָּן וְצִיצִית שֶׁל פִּשְׁתָּן מִשֶּׁיִּתְבַּטֵּל מִמִּצְוַת צִיצִית (תשו' הָרֹא"שׁ כְּלָל ב'):

סימן י

א טַלִּית שֶׁאֵין לָהּ ד' כְּנָפוֹת פְּטוּרָה, יֵשׁ לָהּ יוֹתֵר מֵאַרְבַּע חַיֶּבֶת, וְעוֹשֶׂה לָהּ אַרְבַּע צִיצִיּוֹת בְּאַרְבַּע כְּנָפֶיהָ הַמְרֻחָקוֹת זוֹ מִזּוֹ יוֹתֵר.

ב יֵשׁ לָהּ אַרְבַּע, וְחָתַךְ אֶחָד בַּאֲלַכְסוֹן, וְעָשָׂהוּ שְׁנַיִם, חֲרֵי נַעֲשֵׂית בַּעֲלַת ה' וְחַיֶּבֶת.

ג כָּפַל קַרְנוֹת טַלִּיתוֹ וּקְשָׁרָם, אוֹ תְּפָרָם וְדוֹמֶה כְּאִלּוּ קְצָצָן, וְאֵין לָהּ כְּנָפוֹת, אַף עַל פִּי כֵן לֹא נִפְטְרָה.

ד טַלִּית שֶׁל בֶּגֶד וּכְנָפֶיהָ שֶׁל עוֹר, חַיֶּבֶת. הִיא שֶׁל עוֹר וּכְנָפֶיהָ שֶׁל בֶּגֶד, פְּטוּרָה.

ה הָיוּ לָהּ ג' כְּנָפוֹת וְעָשָׂה בָּהֶם ג' צִיצִיּוֹת, וְשׁוּב עָשָׂה לָהּ כָּנָף ד', וְעָשָׂה גַּם בּוֹ צִיצִית פְּסוּלָה מִשּׁוּם תַּעֲשֶׂה, וְלֹא מִן הֶעָשׂוּי.

ו אֵין כּוֹפְלִין אֶת הַטַּלִּית וּמְטִילִים צִיצִית עַל כְּנָפֶיהָ כְּמוֹ שֶׁהִיא כְּפוּלָה הַגָּה: אֲבָל צָרִיךְ לְהָטִיל בְּד' כְּנָפֶיהָ הַפְּשׁוּטִים (בֵּית יוֹסֵף) אֶלָּא אִם כֵּן תְּפָרָהּ כֻּלָּהּ, וַאֲפִלּוּ מֵרוּחַ אַחַת: הַגָּה: וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּחַיָּבִין אֲפִלּוּ בְּלֹא תְּפִירָה וְטוֹב לַעֲשׂוֹת לָהּ צִיצִית אֲבָל לֹא לְבָרֵךְ עָלֶיהָ (הַרְא"שׁ וְהַטּוּר): הֵטִיל צִיצִית עַל צִיצִית, אִם נִתְכַּוֵּן לְבַטֵּל הָרִאשׁוֹנָה חוֹתֵךְ

הָרִאשׁוֹנָה וּכְשֶׁרָה, וְאִם נִתְכַּוֵּן לְהוֹסִיף, אַף עַל פִּי שֶׁחָתַךְ אַחַת מִשְּׁתֵּיהֶן, פְּסוּלָה: הגה: וְיֵשׁ מַכְשִׁירִים בְּכָל עִנְיָן וְכֵן עִקָּר (טור בְּשֵׁם הָרֹא"ש וְרִ' יְרוּחָם נ"ט ח"ג) וְקֹדֶם שֶׁחָתַךְ הָרִאשׁוֹנוֹת פָּסוּל בְּכָל עִנְיָן (בֵּית יוֹסֵף).

ז מַלְבּוּשִׁים שֶׁהֵם פְּתוּחִים מִן הַצְּדָדִין לְמַטָּה וְיֵשׁ לָהֶם ד׳ כְּנָפוֹת לְצַד מַטָּה וּלְמַעְלָה הֵם סְתוּמִים, אִם רֻבּוֹ סָתוּם, פָּטוּר, וְאִם רֻבּוֹ פָּתוּחַ, חַיָּב. וְאִם חֶצְיוֹ סָתוּם וְחֶצְיוֹ פָּתוּחַ מְטִילִין אוֹתוֹ לְחֻמְרָא, וְחַיָּב בְּצִיצִית, וְאֵין יוֹצְאִין בּוֹ בְּשַׁבָּת.

ח קאפ"ה שֶׁהִיא פְּתוּחָה בְּעִנְיָן שֶׁיֵּשׁ לָהּ ד׳ כְּנָפוֹת, אִם יִקְּבְעוּ בָּהּ אשטרינג"ה לַעֲשׂוֹתָהּ כִּסְתוּמָה כְּדֵי לְפָטְרָהּ מִצִּיצִית אֵינוֹ מוֹעִיל תִּקּוּן זֶה, אִם לֹא תִּהְיֶה קָבוּעַ מֻחֲצִי אָרְכָּהּ לְמַטָּה לְכָל הַפָּחוֹת, וְגַם שֶׁתִּהְיֶה קָבוּעַ לְמַטָּה מֵהַחֲגוֹר לְמַעַן יִהְיֶה הָרֹב הַסָּתוּם רֹב הַנִּרְאֶה לָעֵינַיִם, דְּאִלְמָלֵא כֵּן יֵאָסֵר מִשּׁוּם מַרְאִית הָעַיִן.

ט הַכְּנָפַיִם צָרִיךְ שֶׁיִּהְיוּ מְרֻבָּעוֹת, וְלֹא שֶׁיִּהְיוּ עֲגֻלּוֹת.

י מִצְנֶפֶת פְּטוּרָה, אֲפִלּוּ שֶׁל אַרְצוֹת הַמַּעֲרָב שֶׁרָאשֶׁיהָ מֻשְׁלָכִים עַל כִּתְפֵיהֶם וְגוּפָם, וְאַף עַל פִּי שֶׁמִּתְכַּסֶּה בָּהּ רֹאשׁוֹ וְרֻבּוֹ פָּטוּר, כֵּיוָן שֶׁעִקָּרָהּ לְכִסּוּת הָרֹאשׁ, דִּכְסוּתָךְ אָמַר רַחֲמָנָא וְלֹא כְּסוּת הָרֹאשׁ.

יא סוֹדָר שֶׁנּוֹתְנִין עַל הַצַּוָּאר בְּמַלְכוּת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּקְרָא בְּעַרְבִי שי"ד וְכֵן ביק ״ א שֶׁהֵן נוֹתְנִין בִּסְפָרַד עַל כְּתֵפֵיהֶם פְּטוּרִים.

יב מַלְבּוּשִׁים שֶׁבְּמִצְרַיִם הַנִּקְרָאִים גוחאש וְכֵן מינטיניש ודולאמאניש וקפטאניש ופיריגיש שֶׁבְּתוּנִסְרָמָה, אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ לָהֶם ד׳ כְּנָפַיִם פְּטוּרִים: הגה: וה"ה מַלְבּוּשִׁים שֶׁל גְּלִילוֹת בְּנֵי אַשְׁכְּנַז וּסְפָרַד הוֹאִיל וְאֵין כְּנָפֵיהֶם עֲשׂוּיִין שֶׁיִּהְיוּ ב׳ לְפָנֵיהֶם וּב׳ לְאֲחוֹרֵיהֶם מְכֻוָּנִים זוֹ כְּנֶגֶד זוֹ פְּטוּרִים (בֵּית יוֹסֵף לְפִי סְבָרַת מַהֲרִי"ק):

סימן יא

א הַחוּטִין צָרִיךְ שֶׁיִּהְיוּ טָווּיִן לִשְׁמָן: הגה: וְיֵשׁ מַחְמִירִין אֲפִלּוּ לְנַפֵּץ לִשְׁמָן וְהַמְנָהָג לְהָקֵל בַּנַּפּוּץ (מַרְדְּכִי וַאֲגֻדָּה סִי' כ"ג) שֶׁאֹמַר בִּתְחִלַּת הַטָּוְיָה שֶׁהוּא עוֹשֶׂה כֵּן לְשֵׁם צִיצִית, אוֹ שֶׁאֹמַר לְאִשָּׁה טָוִי לִי צִיצִית לְטַלִּית, וְאִם לֹא הָיוּ טָווּיִן לִשְׁמָן פְּסוּלִים.

ב טָוָן עַכּו"ם וְיִשְׂרָאֵל עוֹמֵד עַל גַּבּוֹ וְאָמַר שֶׁיַּעֲשֶׂה לִשְׁמָהּ, לְהַרְמְבָּ"ם פָּסוּל לְהָרֹא"ש כָּשֵׁר: הגה: וְנוֹהֲגִין שֶׁיִּסְתַּע הַיִּשְׂרָאֵל מְעַט וְכִדְאִיתָא לְקַמָּן סִימָן ל"ב סָעִיף ט׳ וּבְיוֹרֶה דֵּעָה סִימָן רע"א גַּבֵּי תְּפִלִּין וְסֵפֶר תּוֹרָה: וּצְרִיכִין שְׁזִירָה וְשֶׁיִּהְיוּ שְׁזוּרִין לִשְׁמָן.

ג אִם נִתְפָּרְקוּ מִשְּׁזִירָתָן וְנַעֲשׂוּ י"ו כְּשָׁרִים, וְהוּא שֶׁיִּשְׁתַּיֵּר בַּשְּׁזוּר כְּדֵי עֲנִיבָה: הגה: וּלְכַתְּחִלָּה טוֹב לְקַשֵּׁר הַחוּטִין לְמַטָּה כְּדִלְקַמָּן בְּסָעִיף י"ד בְּסִימָן זֶה (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם הָרוֹקֵחַ).

ד אֹרֶךְ הַחוּטִים הַשָּׁמְנָה אֵין פָּחוֹת מֵאַרְבַּע גּוּדָלִים, וְיֵשׁ אוֹמְרִים י"ב גּוּדָלִים, וְכֵן נוֹהֲגִין. וּלְמַעְלָה אֵין לָהֶם שִׁעוּר: הגה: וְאִם עָשָׂאוֹ אָרֹךְ יוֹתֵר מִדַּאי יָכוֹל לְקַצְּרוֹ וְאֵין בָּזֶה מִשּׁוּם תַּעֲשֶׂה וְלֹא מִן הָעֲשׂוּי (מַרְדְּכִי בְּה"ק) אֶחָד מֵהַחוּטִים יִהְיֶה יוֹתֵר אָרֹךְ, כְּדֵי שֶׁיִּכְרֹךְ בּוֹ הַגְּדִיל (הַיְנוּ הַחֵלֶק מֵהַצִּיצִית שֶׁאֵינוֹ אָרוּג): הגה: וְשִׁעוּר הַנִּזְכָּר יִהְיֶה בַּצִּיצִית לְאַחַר שֶׁנִּקְשַׁר מִלְּבַד מַה שֶּׁמּוּנָּח עַל קֶרֶן הַבֶּגֶד (סְבָרַת בֵּית יוֹסֵף).

ה אֵין עוֹשִׂין הַצִּיצִיּוֹת מֵהַצֶּמֶר הַנֶּאֱחָז בַּקּוֹצִים כְּשֶׁהַצֹּאן רוֹבְצִים בֵּינֵיהֶם, וְלֹא מֵהַנִּימִין הַנִּתָּלְשִׁים מֵהַבְּהֵמָה, וְלֹא מִשְּׁיוּרֵי שְׁתִּי שֶׁהָאוֹרֵג מְשַׁיֵּר בְּסוֹף הַבֶּגֶד, וְהַטַּעַם מִשּׁוּם בִּזּוּי מִצְוָה.

ו אִם עָשָׂאָם מִצֶּמֶר גָּזוּל פְּסוּלִים, דִּכְתִיב וְעָשׂוּ לָהֶם, מִשֶּׁלָּהֶם: הגה: וְדַוְקָא שֶׁגָּזַל הַחוּטִין אֲבָל אִם גָּזַל צֶמֶר, וְעָשָׂאָן חוּטִים כְּשֵׁרִים, מִיהוּ לְכַתְּחִלָּה אָסוּר לַעֲשׂוֹתָן (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם נִמּוּקֵי יוֹסֵף בְּהִלְכוֹת צִיצִית) וּלְעִנְיַן בְּרָכָה עַיֵּן לְקַמָּן רֵישׁ סִי' תרמ"ט (ע' מ"ש ר"ס ט"ו).

ז חוּטִים שְׁאוּלִין הַלְוָאָה הִיא דְּלָא הַדְרִי בְּעֵינַיְהוּ וּכְדִיהִיה דָּמִי.

ח הַמִּשְׁתַּחֲוֶה לִבְהֵמָה, צִמְרָהּ פָּסוּל לְצִיצִית, הַמִּשְׁתַּחֲוֶה לְפִשְׁתָּן נָטוּעַ, כָּשֵׁר לְצִיצִית שֶׁהָרֵי נִשְׁתַּנָּה.

ט יַעֲשֶׂה נֶקֶב בְּאֹרֶךְ הַטַּלִּית לֹא לְמַעְלָה מִג׳ אֶצְבָּעוֹת הַיְנוּ גּוּדָלִין (כָּל בּוֹ סִימָן כ"ב וּמַיְמוֹנִי וְהַגָּה ׳ סְמ"ק סִי' ל"א) מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ נִקְרָא כָּנָף, וְלֹא לְמַטָּה מִכַּשְּׁעוּר שֶׁיֵּשׁ מִקֶּשֶׁר גּוּדָל עַד סוֹף הַצִּפָּרֶן, מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר עַל הַכָּנָף וְאִם הָיָה לְמַטָּה מִמִּלֹּא קֶשֶׁר גּוּדָל, הָיָה תַּחַת הַכָּנָף: הגה: וּמוּדְרִין זֶה בְּיֹשֶׁר וְלֹא בַּאֲלַכְסוֹן מִן הַקֶּרֶן (בֵּית יוֹסֵף).

י אִם הָיָה רָחוֹק מֵהַכָּנָף מִלֹּא קֶשֶׁר גּוּדָל וְנִתְקוֹ מֵחוּטֵי הָעֶרֶב עַד שֶׁלֹּא נִשְׁאַר בּוֹ כְּשִׁעוּר כָּשֵׁר, כֵּיוָן שֶׁהָיוּ בּוֹ כַּשִּׁעוּר בְּשָׁעָה שֶׁהֻטַּל בּוֹ צִיצִית זֶה: הגה: וְנוֹהֲגִין לַעֲשׂוֹת אִימְרָא סָבִיב הַנֶּקֶב שֶׁלֹּא יִנָּתֵק שָׁם וְיִהְיֶה פָּחוֹת מִכַּשִּׁעוּר וְכֵן עוֹשִׂין אִמְרָא בִּשְׁפַת הַבֶּגֶד לְמַטָּה מֵהַאי טַעֲמָא (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם סְמ"ק וְכָל בּוֹ) יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁבְּתוֹךְ רֹחַב הַבֶּגֶד אֵין לוֹ שִׁעוּר, וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁדִּין רֹחַב הַבֶּגֶד כְּדִין הָאֹרֶךְ, וְנִרְאִין דִּבְרֵיהֶם.

יא אִם הַגְּדִיל שֶׁקּוֹרִין אוּרִילִי״ו הוּא רָחָב לֹא יָטִיל בּוֹ הַצִּיצִיּוֹת. וְאִם הֵטִיל בּוֹ, פָּסוּל, דְּעַל כַּנְפֵי בִּגְדֵיהֶם כְּתִיב, וְזֶה אֵינוֹ נֶחְשָׁב מֵהַבֶּגֶד, אֲבָל עוֹלֶה הוּא לְשִׁעוּר מְלֹא קֶשֶׁר גּוּדָל וּלְהַרְחָקַת ג׳ אֶצְבָּעוֹת כֵּיוָן שֶׁהַנֶּקֶב בְּתוֹךְ הַבֶּגֶד: הַגָּה: וְטוֹב שֶׁיְּמַדֵּד שִׁעוּר קֶשֶׁר גּוּדָל בְּלֹא הַגְּדִיל וְיִהְיֶה תּוֹךְ ג׳ אֶצְבָּעוֹת עִם הַגְּדִיל (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם רַשׁ״י וְרַשְׁבָּ״א).

יב מִנַּיִן חוּטֵי הַצִּיצִיּוֹת בְּכָל כָּנָף אַרְבָּעָה כְּפוּלִים שֶׁהֵם שְׁמוֹנָה, וְאִם הוֹסִיף פָּסוּל. יַחְתֹּךְ רָאשֵׁי הַחוּטִין הָאַרְבָּעָה, וְיִתְחַבֵּם בַּכָּנָף, וְיִכְפְּלֵם וְאָז יִהְיוּ ח׳.

יג יִזָּהֵר לַחְתֹּךְ רָאשֵׁי הַחוּטִין לַעֲשׂוֹתָם ח׳ קֹדֶם שֶׁיִּכְרֹךְ, שֶׁאִם כָּרַךְ אֲפִלּוּ חוּלְיָא אַחַת (פִּי׳ הַחֵלֶק מֵהַצִּיצִית שֶׁבֵּין קֶשֶׁר לְקֶשֶׁר) וְקָשַׁר אֲפִלּוּ קֶשֶׁר אֶחָד, וְאַחַר כָּךְ חָתָכָן פָּסוּל, מִשּׁוּם תַּעֲשֶׂה וְלֹא מִן הֶעָשׂוּי, שֶׁהֲרֵי בְּפָסוּל עֲשָׂאָם.

יד יַקַּח ד׳ חוּטִים מִצַּד זֶה וְד׳ מִצַּד זֶה וְיִקְשֹׁר שְׁנֵי פְּעָמִים זֶה עַל גַּב זֶה, וְאַחַר כָּךְ יִכְרֹךְ חוּט הָאָרֹךְ סְבִיב הַשְּׁבָעָה קְצָת כְּרִיכוֹת, וְקוֹשֵׁר שְׁנֵי פְּעָמִים זֶה עַל גַּב זֶה וְחוֹזֵר וְכוֹרֵךְ, וְכֵן יַעֲשֶׂה עַד שֶׁיַּשְׁלִים לַחֲמִשָּׁה קְשָׁרִים כְּפוּלִים וְאַרְבָּעָה אֲוִירִים בֵּינֵיהֶם מְלֵאִים כְּרִיכוֹת, אֵין שִׁעוּר לַכְּרִיכוֹת, רַק שֶׁיִּהְיֶה כָּל הַכָּרוּךְ וְהַקְּשָׁרִים רֹחַב אַרְבָּעָה גּוּדָלִים, וְהֶעָנָף שְׁמֹנָה גּוּדָלִים: הַגָּה: וְאִם הֶאֱרִיךְ הַצִּיצִית יִרְאֶה שֶׁשְּׁלִישִׁיתוֹ יִהְיֶה גְּדִיל וּב׳ חֲלָקִים עָנָף (רְמַב״ם פ״א) נוֹהֲגִים לִכְרֹךְ בַּאֲוִיר רִאשׁוֹן ז׳ כְּרִיכוֹת, וּבַשֵּׁנִי ט׳, וּבַשְּׁלִישִׁי י״ א, וּבָרְבִיעִי י״ג, שֶׁעוֹלִים כֻּלָּם אַרְבָּעִים כְּמִנְיַן ה׳ אֶחָד, שֶׁעוֹלִים ל״ט וְעִם הַשֵּׁם הֵם אַרְבָּעִים. נָהֲגוּ לַעֲשׂוֹת בְּסוֹף כָּל חוּט קֶשֶׁר כְּדֵי שֶׁיַּעֲמֹד בִּשְׁזִירָתוֹ.

טו יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁצָּרִיךְ לְדַקְדֵּק שֶׁיְּתֵלֶה הַצִּיצִית לְאֹרֶךְ הַטַּלִּית דְּבָעֵינָן שֶׁתְּהֵא נוֹטָפוֹת עַל הַקֶּרֶן פֵּרוּשׁ תָּלוּי עַל הַקֶּרֶן, וְאִם הָיָה בְּרָחְבּוֹ לֹא הָיָה נוֹטֵף שֶׁהֲרֵי כְּלַפֵּי קַרְקַע הָיָה תָּלוּי. יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁאֵין לָתֵת שׁוּם בֶּגֶד בִּנְקָבֵי הַטַּלִּית שֶׁמַּכְנִיסִים בָּהֶם הַצִּיצִיּוֹת, וְיֵשׁ מַתִּירִין, וְכֵן נָהֲגוּ:

סימן יב

א אִם נִפְסְקוּ כָּל חוּטֵי הַכָּנָף וְנִשְׁתַּיֵּר בָּהֶם כְּדֵי עֲנִיבַת כָּל הַחוּטִים הַפְּסוּקִים בְּיַחַד כָּשֵׁר, וְאִם לֹא נִשְׁאַר כְּדֵי עֲנִיבָה אֲפִלּוּ בְּחוּט אֶחָד שֶׁנִּפְסַק כֻּלּוֹ פָּסוּל, הִלְכָךְ כֵּיוָן שֶׁכָּל אֶחָד כָּפוּל לִשְׁנַיִם אִם נִפְסְקוּ שְׁנֵי רָאשִׁים פָּסוּל, שֶׁמָּא נִפְסַק חוּט אֶחָד. וּלְפִי מַה שֶּׁאָנוּ נוֹהֲגִים לְדַקְדֵּק בְּעֵת עֲשִׂיַּת הַצִּיצִית לָתֵת סִימָן בְּד׳ רָאשִׁים בְּעִנְיָן שֶׁלְּעוֹלָם הַד׳ רָאשִׁים הֵם מִצַּד אֶחָד שֶׁל הַקֶּשֶׁר, וְהַד׳ רָאשִׁים מִצַּד הָאַחֵר, אִם נִפְסְקוּ שְׁנֵי רָאשִׁים מִצַּד אֶחָד כָּשֵׁר, דְּוַדַּאי שְׁנֵי חוּטִין הֵם וַהֲרֵי נִשְׁתַּיֵּר מִכָּל אֶחָד הָרֹאשׁ הַשֵּׁנִי שֶׁהוּא יוֹתֵר מִכְּדֵי עֲנִיבָה. וּלְרַבֵּנוּ תָּם לֹא מַכְשִׁירִים אֶלָּא בְּנִשְׁתַּיְּרוּ ב׳ חוּטִין שְׁלֵמִים, דְּהַיְנוּ אַרְבַּע רָאשִׁים שֶׁכָּל אֶחָד מֵהָרָאשִׁים אָרֹךְ י״ב גּוּדָלִים אָז מַכְשִׁירִים כְּשֶׁנִּתְפַּסְקוּ הַשְּׁנֵי חוּטִין אֲחֵרִים אִם נִשְׁתַּיֵּר בָּהֶם כְּדֵי עֲנִיבָה, אֲבָל אִם נִפְסְקוּ ג׳ חוּטִין, אַף עַל פִּי שֶׁנִּשְׁתַּיֵּר בָּהֶם כְּדֵי עֲנִיבָה פְּסוּלִים. וּמִפְּנֵי כָךְ כְּשֶׁנִּתְחַכּוּ ג׳ רָאשִׁים אִם לֹא דִּקְדֵּק בְּעֵת עֲשִׂיַּת הַצִּיצִית שֶׁיִּהְיוּ נִכָּרִים הַד׳ רָאשִׁים שֶׁמִּצַּד אֶחָד שֶׁל הַקֶּשֶׁר חַיְישִׁינַן שֶׁמָּא כָּל רֹאשׁ הוּא מֵחוּט אֶחָד, וְנִמְצָא שֶׁאֵין כָּאן אֶלָּא חוּט אֶחָד שָׁלֵם, הִלְכָךְ מִסְפָּקָא פָּסוּל: הַגָּה: וְכָל שֶׁכֵּן אִם דִּקְדֵּק שֶׁיִּהְיוּ נִכָּרִין הַד׳ רָאשִׁים שֶׁבְּצַד אֶחָד וְנִפְסְקוּ ג׳ רָאשִׁים בְּצַד אֶחָד דִּפְסוּלָה דְּאָז וַדַּאי נִפְסְקוּ ג׳ חוּטִין וְאִם נִפְסְקוּ בְּב׳ צְדָדִין נָמֵי פָּסוּל שֶׁמָּא שְׁלֹשָׁה חוּטִין הֵם (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם בֶּן חֲבִיב); אֲבָל אִם לֹא נֶחְתְּכוּ אֶלָּא ב׳ רָאשִׁים מַכְשִׁירִינָן בִּכְדֵי עֲנִיבָה, וַהֲלָכָה כְּסָבְרָא רִאשׁוֹנָה מִיהוּ הֵיכָא דְּאָפְשָׁר טוֹב לְחוּשׁ לִסְבָרַת רַבֵּנוּ תָּם: הַגָּה: וְנוֹהֲגִין כְּרַבֵּנוּ תָּם (אַגֻּדָה סִימָן ט״ו).

ב הֵיכָא דְּצָרִיךְ כְּדֵי עֲנִיבָה וּמִתּוֹךְ שֶׁהַחוּטִים עֲבִים אֵינוֹ יָכוֹל לְעָנְבָם, וְאִלּוּ הָיוּ דַּקִּים הָיָה בָּהֶם כְּדֵי עֲנִיבָה כָּשֵׁר: הַגָּה: וּמְשַׁעֲרִין בְּחוּטִין בֵּינוֹנִים (דִּבְרֵי עַצְמוֹ).

ג כְּדֵי עֲנִיבָה לְרַשׁ״י מִן הֶעָנָף, וּלְר״י אֲפִלּוּ נֶחְתַּךְ כָּל הֶעָנָף וְלֹא נִשְׁאַר כְּדֵי עֲנִיבָה אֶלָּא מִן הַגְּדִיל כָּשֵׁר, וּמִנְהַג הָעוֹלָם כְּרַשׁ״י וְהֵיכָא דְּלֹא אֶפְשָׁר יֵשׁ לִסְמֹךְ עַל ר״י:

סימן יג

א אַרְבַּע צִיצִיּוֹת מְעַכְּבִין זֶה אֶת זֶה, שֶׁכָּל זְמַן שֶׁאֵין בָּהּ כָּל הָאַרְבַּע אֵינָהּ מְצֻיֶּצֶת כְּהִלְכָתָהּ, וְהַיּוֹצֵא בָּהּ לְרִשּׁוּת הָרַבִּים בְּשַׁבָּת חַיָּב חַטָּאת: עַיִן לְקַמָּן סִי׳ ש״א סָעִיף ל״ח.

ב אִם הִיא מְצֻיֶּצֶת כְּהִלְכָתָהּ, מֻתָּר לָצֵאת בָּהּ לִרְשׁוּת הָרַבִּים, בֵּין טַלִּית קָטָן בֵּין טַלִּית גָּדוֹל: אֲפִלּוּ בַּזְּמַן הַזֶּה שֶׁאֵין לָנוּ תְּכֵלֶת רַק שֶׁלֹּא יְהֵא מֻנָּח לוֹ עַל כְּתֵפָיו (דִּבְרֵי ר״ן וְר״י פ׳ חֲבִית דַּף ק״ח ע״ב) וּמוּקְמִינַן לְטַלִּית אֲחֻזָּקָתֵיהּ שֶׁהוּא מְצֻיָּן כְּהִלְכָתוֹ וְאֵין צָרִיךְ לְבָדְקוֹ קֹדֶם שֶׁיֵּצֵא בּוֹ (דִּבְרֵי תְּשׁוּבַת הָרֹא״ש כְּלָל ב׳ וּתְשׁוּבַת הָרַמְבַּ״ן סִימָן (רט״ו) [ר״ט] וְכָל בּוֹ בְּשֵׁם הַרַמְבַּ״ם פ׳ י״ט מֵהִלְכוֹת שַׁבָּת).

ג אִם נוֹדַע לוֹ בְּשַׁבָּת כְּשֶׁהוּא בְּכַרְמְלִית שֶׁהַטַּלִּית שֶׁעָלָיו פָּסוּל לֹא יְסִירֶנּוּ מֵעָלָיו עַד שֶׁיַּגִּיעַ לְבֵיתוֹ דְּנָדוֹל כְּבוֹד הַבְּרִיּוֹת: הַגָּה: וַאֲפִלּוּ טַלִּית קָטָן שֶׁתַּחַת בִּגְדֵיו אֵין צָרִיךְ לִפְשֹׁט וְהוּא הַדִּין אִם נִפְסַק אֶחָד מִן הַצִּיצִיּוֹת וּמִתְבַּיֵּשׁ לֵישֵׁב בְּלֹא טַלִּית דְּיוֹכַל לְלָבְשׁוֹ בְּלֹא בְּרָכָה מִכַּח כְּבוֹד הַבְּרִיּוֹת (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם הַתְּשׁוּבָה) וְדַוְקָא בְּשַׁבָּת דְּאָסוּר לַעֲשׂוֹת צִיצִית אֲבָל בְּחֹל כְּהַאי גַּוְנָא אָסוּר (כְּרֵדְכִי ה״ק דַּף צ״א):

סימן יד

א צִיצִית שֶׁעָשָׂאוֹ עַכּוּ״ם פָּסוּל, דִּכְתִיב דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְאַפּוקֵי עַכּוּ״ם. הָאִשָּׁה כְּשֵׁרָה לַעֲשׂוֹתָן: הַגָּה: וְיֵשׁ מַחְמִירִין לְהַצְרִיךְ אֲנָשִׁים שֶׁיַּעֲשׂוּ אוֹתָן, וְטוֹב לַעֲשׂוֹת כֵּן לְכַתְּחִלָּה (פְּרִישׁ מַהֲרִי״ק ה״ק וְהַגָּהוֹת מַיְמוֹן מֵהִלְכוֹת צִיצִית וְתוֹס׳ דַּף מ״ב).

ב הַטִּיל יִשְׂרָאֵל צִיצִיּוֹת בְּבֶגֶד בְּלֹא כַּוָּנָה, אִם אֵין צִיצִיּוֹת אֲחֵרִים (מְצוּיִים) מְחֻקָּנִים לְהַכְשִׁירוֹ יֵשׁ לִסְמֹךְ עַל הָרַמְבַּ״ם שֶׁמַּכְשִׁיר, אֲבָל לֹא יְבָרֵךְ עָלָיו.

ג הַשּׁוֹאֵל מֵחֲבֵרוֹ טַלִּית שֶׁאֵינָהּ מְצֻיֶּצֶת, פָּטוּר מִלְּהָטִיל בָּהּ צִיצִית כָּל ל׳ יוֹם, דִּכְתִיב כְּסוּתְךָ וְלֹא שֶׁל אֲחֵרִים, אֲבָל אַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם חַיָּב מִדְּרַבָּנָן, מִפְּנֵי שֶׁנִּרְאֵית כְּשֶׁלּוֹ: הַגָּה: וְאִם הֶחֱזִירוֹ תּוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם וְחָזַר וּלְקָחוֹ מִמֶּנּוּ אֵינוֹ מִצְטָרֵף רַק בָּעֵינָן ל׳ יוֹם רְצוּפִים (נִמּוּקֵי יוֹסֵף הִלְכוֹת צִיצִית): שְׁאָלָהּ כְּשֶׁהִיא מְצֻיֶּצֶת, מְבָרֵךְ עָלֶיהָ מִיָּד.

ד מֻתָּר לִטֹּל טַלִּית חֲבֵרוֹ וּלְבָרֵךְ עָלֶיהָ, וּבִלְבַד שֶׁיְּקַפֵּל אוֹתָהּ אִם מְצָאָהּ מְקֻפֶּלֶת: הַגָּה: וְה״ה בִּתְפִלִּין (נ״י פֶּרֶק הַסְּפִינָה) אֲבָל אָסוּר לִלְמֹד מִסְּפָרִים שֶׁל חֲבֵרוֹ בְּלֹא דַּעְתּוֹ דְּחַיְשִׁינַן שֶׁמָּא יִקְרַע אוֹתָם בִּלְמוּדוֹ (נ״י הֲלָכוֹת קְטַנּוֹת):

ה טַלִּית שֶׁל שְׁתָּפִין חַיֶּבֶת בְּצִיצִית דִּכְתִיב עַל כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם:

סימן טו

א מֻתָּר לְהַתִּיר צִיצִיּוֹת מִטַּלִּית זֶה וְלִתְּנָם בְּטַלִּית אַחֵר אֲבָל שֶׁלֹּא לְהַנִּיחָם בְּבֶגֶד אַחֵר לֹא: הַגָּה: וְדַוְקָא בְּטַלִּית שֶׁל בַּר חִיּוּבָא אֲבָל מֻתָּר לְהַתִּיר צִיצִית מִטַּלִּית שֶׁל מֻתָּים (פְּרִישׁ וְתוֹס׳ פֶּרֶק ב״מ דַּף כ״ב).

ב אֵינוֹ יָכוֹל לִקַּח הַכָּנָף כְּמוֹ שֶׁהוּא עִם הַצִּיצִית וּלְתָפְרוֹ בְּבֶגֶד אַחֵר מִשּׁוּם דְּעַל כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם בָּעֵינָן וְכָנָף זֶה לֹא הָיָה מִבֶּגֶד זֶה בִּשְׁעַת עֲשִׂיָּה.

ג טַלִּית מְצֻיֶּצֶת כְּהִלְכָתָהּ שֶׁחִלְּקוּהָ לִשְׁתַּיִם וּבָכָל חֵלֶק יֵשׁ בּוֹ כְּשִׁעוּר לְהִתְעַטֵּף, וְנִשְׁאַר לְכָל אַחַת מֵהֶם צִיצִית אַחַת אוֹ שְׁתַּיִם, אֵין בּוֹ מִשּׁוּם תַּעֲשֶׂה וְלֹא מִן הֶעָשׂוּי.

ד נִקְרַע הַטַּלִּית תּוֹךְ ג׳ אֶצְבָּעוֹת סָמוּךְ לִשְׁפַת הַכָּנָף, אֵינוֹ רַשַּׁאי לְתָפְרוֹ, וּפֵרֵשׁ רַשִּׁ״י דְּחַיְישִׁינַן שֶׁיִּשְׁתַּיֵּר מֵחוּט הַתְּפִירָה וְיַנִּיחֶנּוּ וְיוֹסִיף עָלָיו שִׁבְעָה חוּטִין לְשֵׁם צִיצִית, וּלְטַעַם זֶה אֲפִלּוּ נִקְרַע כָּל שֶׁהוּא לֹא יִתְפֹּר. וּלְפִי זֶה טַלִּית שֶׁל צֶמֶר שֶׁנִּקְרְעָה תּוֹךְ שְׁלֹשָׁה מֻתָּר לִתְפֹּר הָאִדָּנָא דְּאֵין דֶּרֶךְ לִתְפֹּר בְּחוּטֵי צֶמֶר, וְרַב עַמְרָם פֵּרֵשׁ דְּטַעֲמָא מִשּׁוּם דְּנִקְרַע תּוֹךְ שְׁלֹשָׁה לִית בֵּיהּ תּוֹרַת בֶּגֶד, וּכְמָאן דְּלֵיתֵיהּ דְּמֵי וְאַף עַל גַּב דְּתַפְרֵיהּ כְּמָאן דְּפָסִיק חָשׁוּב וְאִי עָבִיד בֵּיהּ צִיצִית לֹא פְּטָרָהּ לַטַּלִּית, וּלְפֵרוּשׁ זֶה אִם נִקְרַע וְנִשְׁתַּיֵּר כָּל שֶׁהוּא כָּשֵׁר, וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּלְרַב עַמְרָם לֹא נִפְסַל אֶלָּא צִיצִית שֶׁהָיוּ בּוֹ בְּעֵת שֶׁתְּפָרוֹ, אֲבָל אִם אַחַר שֶׁתְּפָרוֹ הֵטִיל בּוֹ צִיצִית כָּשֵׁר, וְיֵרֵא שָׁמַיִם יֵצֵא אֶת כֻּלָּם הֵיכָא דְּאֶפְשָׁר.

ה אִם נִקְרַע מִנֶּקֶב שֶׁהַצִּיצִית תָּלוּי בּוֹ וּלְמַטָּה אִם קָדַם הֲטָלַת צִיצִית לַקָּרַע שֶׁאוֹתוֹ צִיצִית הָיָה שָׁם בִּשְׁעַת הַקָּרַע, כָּשֵׁר, וְאִם נִקְרַע וְנִשְׁתַּיֵּר מִמֶּנּוּ כָּל שֶׁהוּא וּתְפָרוֹ. וְאַחַר כָּךְ הֵטִיל בּוֹ צִיצִית, אִם הוּא שֶׁל צֶמֶר כָּשֵׁר לְכֻלֵּי עָלְמָא, וְאִם הוּא שֶׁל שְׁאָר מִינִים שֶׁדָּרֵךְ לִתְפֹּר בַּחוּטֵי שֶׁל אוֹתוֹ הַמִּין, לֹא יִתְפֹּר לְדַעַת רַשִּׁ״י, וְאִם נִקְרַע וּתְפָרוֹ, וְאַחַר כָּךְ הֵטִיל בּוֹ צִיצִית אִפָּא לְסַפּוּקֵי.

ו הַתּוֹפֵר חֲתִיכַת בֶּגֶד בְּכִנְפֵי הַטַּלִּית, וְכֵן מַה שֶּׁנּוֹהֲגִים לִתְפֹּר סְבִיב הַנֶּקֶב שֶׁהַצִּיצִית בּוֹ, אִם הַטַּלִּית שֶׁל מֶשִׁי וּתְפָרוֹ בְּחוּט מֶשִׁי לָבָן, יֵשׁ לָחוּשׁ בַּדָּבָר לְדַעַת רַשִּׁ״י שֶׁלֹּא תְּהֵא שׁוּם תְּפִירָה לְמַטָּה מִגּ׳ וּלְמַעְלָה מִקֶּשֶׁר גּוֹדֶל: הַגָּה: וה״ה בְּכָל מָקוֹם שֶׁתּוֹפֵר בְּחוּט שֶׁהוּא מִין הַצִּיצִית דְּחַיְישִׁינַן שֶׁמָּא יִקַּח אוֹתוֹ חוּט לְחוּטֵי הַצִּיצִית (ת״ה סִי׳ מ״ו בְּשֵׁם הַגָּהוֹת מַיְמוֹנִי):

סימן טז

א שִׁעוּר טַלִּית שֶׁחַיָּב בְּצִיצִית שֶׁיִּתְכַּסֶּה בּוֹ בְּאָרְךָ וּבְרֹחַב רֹאשׁוֹ וְרֻבּוֹ שֶׁל קָטָן הַמִּתְהַלֵּךְ לְבַדּוֹ בַּשּׁוּק, וְאֵינוֹ צָרִיךְ אַחֵר לְשָׁמְרוֹ: הַגָּה: וְאָז חַיָּב בְּצִיצִית וְדַוְקָא שֶׁהַגָּדוֹל לוֹבְשׁוֹ פְּעָמִים עַרְאֵי וְיוֹצֵא בּוֹ לַשּׁוּק (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם בֶּן חָבִיב וּבְשֵׁם מַהֲרִי״א):

סימן יז

א אַף עַל גַּב דְּכִתִיב וּרְאִיתֶם אוֹתוֹ, סוּמָא חַיָּב בְּצִיצִית מִפְּנֵי שֶׁנִּתְרַבֶּה מֵאֲשֶׁר תְּכַסֶּה בָּהּ, וּקְרָא דְּוּרְאִיתֶם אוֹתוֹ אִיצְטְרִיךְ לְמַעֵט כְּסוּת לַיְלָה ע״ל סִי׳ י״ח.

ב נָשִׁים וַעֲבָדִים פְּטוּרִים מִפְּנֵי שֶׁהִיא מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁהַזְּמַן גְּרָמָא: הַגָּהּ: וּמִכָּל מָקוֹם אִם רוֹצִים לְעָטְפוֹ וּלְבָרֵךְ עָלָיו הָרְשׁוּת בְּיָדָם, כְּמוֹ בִּשְׁאָר מִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁהַזְּמַן גְּרָמָא (תוס׳ וְהָרֹא״ש וְהָרַ״ן פ״ב דְּר״ה וּפ״ק דְּקִדּוּשִׁין) אַךְ מַחֲזִי כְּיוּהֲרָא לָכֵן אֵין לָהֶן לִלְבֹּשׁ צִיצִית הוֹאִיל וְאֵינוֹ חוֹבַת גַּבְרָא (אֲגוּר סִי׳ כ״ז) (פִּי׳ אֵינוֹ חַיָּב לִקְנוֹת לוֹ טַלִּית כְּדֵי שֶׁיִּתְחַיֵּב בְּצִיצִית וּלְקָמָן בְּסִימָן י״ט אָמַר כְּשֶׁיֵּשׁ לוֹ טַלִּית מֵאֲרַבַּע כְּנָפוֹת וְלוֹבְשׁוֹ) טַמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוּס חַיָּבִין מִסָּפֵק, וְיִתְעַטְּפוּ בְּלֹא בְּרָכָה: (פִּי׳ טַמְטוּם לֹא נוֹדַע אִם הוּא זָכָר אוֹ נְקֵבָה וְאַנְדְּרוֹגִינוּס יֵשׁ לוֹ זַכְרוּת וְנְקֵבוּת) הַגָּהּ: וּלְפִי מַה שֶּׁנָּהֲגוּ נָשִׁים לְבָרֵךְ בְּמִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁהַזְּמַן גְּרָמָא גַּם הֵם יְבָרְכוּ (דִּבְרֵי עַצְמוֹ):

ג קָטָן הַיּוֹדֵעַ לְהִתְעַטֵּף, אָבִיו צָרִיךְ לְקַח לוֹ צִיצִית לְחַנְּכוֹ: הַגָּהּ: וְדַוְקָא כְּשֶׁיּוֹדֵעַ לַעֲטֹף ב׳ צִיצִיּת לְפָנָיו וּשְׁנַיִם לְאַחֲרָיו (הַגָּהוֹת מַיְמוֹנִי פ״ג) וְיוֹדֵעַ לֶאֱחֹז הַצִּיצִית בְּיָדוֹ בִּשְׁעַת קְרִיאַת שְׁמַע (מָרְדְּכַי סוֹף פֶּרֶק לוּלָב הַגָּזוּל):

סימן יח

א לַיְלָה לָאו זְמַן צִיצִית, הוּא דְּאִמְעִיט מֵּוְרְאִיתָם אוֹתוֹ. לְהָרַמְבָּ״ם כָּל מַה שֶּׁלּוֹבֵשׁ בַּלַּיְלָה פָּטוּר אֲפִלּוּ הוּא מְיֻחָד לַיּוֹם, וּמַה שֶּׁלּוֹבֵשׁ בַּיּוֹם חַיָּב, אֲפִלּוּ מְיֻחָד לַלַּיְלָה. וּלְהָרֹא״ש כְּסוּת הַמְיֻחָד לְלַיְלָה פָּטוּר, אֲפִלּוּ לוֹבְשׁוֹ בַּיּוֹם. וּכְסוּת הַמְיֻחָד לְיוֹם אוֹ לְיוֹם וְלַיְלָה חַיָּב, אֲפִלּוּ לוֹבְשׁוֹ בַּלַּיְלָה: הַגָּהּ: וּסְפֵק בְּרָכוֹת לְהָקֵל עַל כֵּן אֵין לְבָרֵךְ עָלָיו אֶלָּא כְּשֶׁלּוֹבְשׁוֹ בַּיּוֹם וְהוּא מְיֻחָד גַּם כֵּן לְיוֹם (הַגָּהוֹת מַיְמוֹנִי) וְאַחַר תְּפִלַּת עַרְבִית אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן יוֹם הוּא אֵין לְבָרֵךְ עָלָיו (פִּסְקֵי מהרא״י סִי׳ קכ״א) וּבְלֵיל יוֹם כִּפּוּר יִתְעַטֵּף בְּעוֹד יוֹם וִיבָרֵךְ עָלָיו (תַּשְׁבֵּ״ץ).

ב סְדִינִים, אַף עַל פִּי שֶׁאָדָם יָשֵׁן בָּהֶם בַּבֹּקֶר, אֵין מְטִילִים בָּהֶם צִיצִית.

ג מֵאֵימָתַי מְבָרֵךְ עַל הַצִּיצִית בַּשַּׁחַר, מִשֶּׁיַּכִּיר בֵּין תְּכֵלֶת שֶׁבָּהּ לְלָבָן שֶׁבָּהּ: וְאִם לוֹבְשׁוֹ מֵעֲלוֹת הַשַּׁחַר וְאֵילָךְ יֵשׁ אוֹמְרִים דִּמְבָרֵךְ עָלָיו וְכֵן נוֹהֲגִין (מָרְדְּכִי פ״ב דְּמַגִּלָּה) וְאִם לְבָשׁוֹ קֹדֶם לָכֵן כְּגוֹן בְּסִלְיחוֹת לֹא יְבָרֵךְ עָלָיו וּכְשֶׁיָּאִיר הַיּוֹם יְמַשְׁמֵשׁ בּוֹ וִיבָרֵךְ (תַּשְׁבֵּ״ץ):

סימן יט

א צִיצִית חוֹבַת גַּבְרָא הוּא, וְלֹא חוֹבַת מָנָא, שֶׁכָּל זְמַן שֶׁאֵינוֹ לוֹבֵשׁ הַטַּלִּית, פָּטוּר מִצִּיצִית, וּלְפִיכָךְ אֵינוֹ מְבָרֵךְ עַל עֲשִׂיַּת הַצִּיצִית, שֶׁאֵין מִצְוָה אֶלָּא בִּלְבִישָׁתוֹ.

ב עָשָׂה טַלִּית לְצָרְכּוֹ תַּכְרִיכִין אַף עַל פִּי שֶׁלּוֹבְשׁוֹ לִפְעָמִים בְּחַיָּיו, פָּטוּר:

סימן כ

א הַלּוֹקֵחַ טַלִּית מְצֻיֶּצֶת מִיִּשְׂרָאֵל אוֹ מִתַּגָּר עַכּוּ״ם וְאוֹמֵר שֶׁלָּקָחָן מִיִּשְׂרָאֵל נֶאֱמָן (נ״י הִלְכוֹת צִיצִית) כָּשֵׁר, דְּכֵיוָן דְּתַגָּר הוּא חֲזָקָה שֶׁלָּקָחָהּ מִיִּשְׂרָאֵל דִּלֹּא מֵרַע נַפְשֵׁיהּ אֲבָל אִם לָקַח מֵעַכּוּ״ם שֶׁאֵינוֹ תַּגָּר, פְּסוּלָה.

ב אֵין מוֹכְרִין טַלִּית מְצֻיֶּצֶת לְעַכּוּ״ם שֶׁמָּא יִתְלֶוֶּה עִם יִשְׂרָאֵל בַּדֶּרֶךְ וְיַהֲרָגֵנוּ, אֲפִלּוּ לְמַשְׁכֵּן וּלְהַפְקִיד טַלִּית מְצֻיֶּצֶת לְעַכּוּ״ם אָסוּר, אֶלָּא אִם כֵּן הוּא לְפִי שָׁעָה דְּלֵיכָּא לְמֵיחַשׁ לְהָא:

סימן כא

א חוּטֵי הַצִּיצִיּוֹת שֶׁנִּפְסְקוּ יָכוֹל לְזָרְקָן לָאַשְׁפָּה מִפְּנֵי שֶׁהוּא מִצְוָה שֶׁאֵין בְּגוּפָהּ קְדֻשָּׁה, אֲבָל כָּל זְמַן שֶׁהֵם קְבוּעִים בַּטַּלִּית אָסוּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶם, כְּגוֹן לִקְשֹׁר בָּהֶם שׁוּם דָּבָר, וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה מִשּׁוּם בִּזּוּי מִצְוָה. וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּאַף לְאַחַר שֶׁנִּפְסְקוּ אֵין לִנְהֹג בָּהֶם מִנְהָג בִּזָּיוֹן לְזָרְקָן בְּמָקוֹם מְגֻנֶּה אֶלָּא שֶׁאֵינָן צְרִיכִין גְּנִיזָה (כָּל בּוֹ הִלְכוֹת שַׁבָּת) וְיֵשׁ מְדַקְדְּקִין לְגָנְזָן וְהַמַּחְמִיר וּמְדַקְדֵּק בְּמִצְוֹת תָּבוֹא עָלָיו בְּרָכָה (מַהֲרִי״ל הִלְכוֹת צִיצִית) וְע״ל סִי׳ תרס״ד סָעִיף ח׳ ט׳.

ב טַלִּיתוֹת שֶׁל מִצְוָה שֶׁבָּלוּ, אָדָם בּוֹדֵל עַצְמוֹ מֵהֶם, וְאֵינוֹ מֵתֵר לְקַנֵּחַ עַצְמוֹ בָּהֶם, וְלֹא לְיַחֵד אוֹתָם לְתַשְׁמִישׁ הַמְגֻנֶּה, אֶלָּא זוֹרְקָן, וְהֵם כֵּלִים.

ג מֻתָּר לִכְנֹס בְּצִיצִית לְבֵית הַכִּסֵּא: הַגָּהּ: וְכָל שֶׁכֵּן לִשְׁכַּב בָּהֶן דְּשָׁרֵי וְיֵשׁ שֶׁכָּתְבוּ שֶׁנָּהֲגוּ שֶׁלֹּא לִשְׁכַּב בְּטַלִּית שֶׁיֵּשׁ בּוֹ צִיצִית, גַּם שֶׁלֹּא לִתְּנוֹ לְכוֹבֵס גּוֹיָה לְכַבֵּס וְהַכֹּל שֶׁלֹּא יִהְיוּ מִצְוֹת בְּזוּיוֹת עָלָיו אַף נוֹהֲגִין לְהָקֵל לִשְׁכַּב בָּהֶם (כָּל בּוֹ).

ד יֵשׁ לְזָהֵר כְּשֶׁאָדָם לוֹבֵשׁ טַלִּית שֶׁלֹּא יִגְרֹר צִיצִיּוֹתָיו:

סימן כב

א קָנָה טַלִּית וְעָשָׂה בּוֹ צִיצִית, מְבָרֵךְ שֶׁהֶחֱיָנוּ דְּלֹא גָּרַע מִכְּלִים חֲדָשִׁים: הַגָּה: וְאִם לֹא בֵּרַךְ בִּשְׁעַת עֲשִׂיָּה מְבָרֵךְ בִּשְׁעַת עִטּוּף רִאשׁוֹן (מַיְמוֹנִי וְמוּקְי יוֹסֵף):

סימן כג

א מֻתָּר לְכַנֵּס בְּבֵית הַקְּבָרוֹת וְהוּא לָבוּשׁ צִיצִית, וְהוּא שֶׁלֹּא יֵהָא נִגָּרֵר עַל הַקְּבָרוֹת אֲבָל אִם הוּא נִגָּרֵר עַל הַקְּבָרוֹת אָסוּר מִשּׁוּם לוֹעֵג לָרָשׁ, בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים, בִּימֵיהֶם שֶׁהָיוּ מְטִילִים צִיצִית בַּמַּלְבּוּשׁ שֶׁלּוֹבְשִׁים לְצֹרֶךְ עַצְמָם, אֲבָל אָנוּ מְכַוְּנִים בָּהֶם אֶלָּא לְשֵׁם מִצְוָה אָסוּר אֲפִלּוּ אֵינָם נִגָּרָרִים, וְהֵנִי מִילֵי כְּשֶׁהַצִּיצִיּוֹת מְגֻלִּים אֲבָל אִם הֵם הַמְכֻסִּים מֻתָּר.

ב יֵשׁ נוֹהֲגִים לִקְשֹׁר ב׳ צִיצִיּוֹת שֶׁבְּשָׁנֵי כְּנָפַיִם זֶה עִם זֶה כְּשֶׁנִּכְנָסִים לְבֵית הַקְּבָרוֹת, וְלֹא הוֹעִילוּ כְּלוּם בְּתַקָּנָתָן.

ג הַנִּכְנָס תּוֹךְ ד׳ אַמּוֹת שֶׁל מֵת אוֹ שֶׁל קֶבֶר, דִּינוֹ כְּנִכְנָס לְבֵית הַקְּבָרוֹת.

ד בְּמָקוֹם שֶׁנּוֹהֲגִים לְהָסִיר צִיצִית מִטַּלִּית הַמֵּת בַּבַּיִת, אִם מֵהַכְּתֵפַיִם לוֹבְשִׁים צִיצִית אַחֶרֶת לְמֵיחַשׁ בְּהוּ מִשּׁוּם לוֹעֵג לָרָשׁ:

סימן כד

א אִם אֵין אָדָם לוֹבֵשׁ טַלִּית בַּת אַרְבַּע כְּנָפוֹת, אֵינוֹ חַיָּב בְּצִיצִית, וְטוֹב וְנָכוֹן לִהְיוֹת כָּל אָדָם זָהִיר לִלְבֹּשׁ טַלִּית קָטָן כָּל הַיּוֹם, כְּדֵי שֶׁיִּזְכֹּר הַמִּצְוֹת בְּכָל רֶגַע. וְעַל כֵּן יֵשׁ בּוֹ חֲמִשָּׁה קְשָׁרִים כְּנֶגֶד חֲמִשָּׁה חֻמְשֵׁי תּוֹרָה, וְאַרְבַּע כְּנָפַיִם שֶׁבְּכָל צַד שֶׁיִּפְּנֶה יִזְכֹּר וְנָכוֹן לְלָבְשׁוֹ עַל הַמַּלְבּוּשִׁים. לְפָחוֹת יִזָּהֵר שֶׁיִּהְיֶה לָבוּשׁ צִיצִית בִּשְׁעַת הַתְּפִלָּה.

ב מִצְוָה לֶאֱחֹז הַצִּיצִית בְּיָד שְׂמָאלִית כְּנֶגֶד לִבּוֹ בִּשְׁעַת קְרִיאַת שְׁמַע, רֶמֶז לַדָּבָר וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וְגוֹ׳ עַל לְבָבֶךָ.

ג טוֹב לְהִסְתַּכֵּל בַּצִּיצִית בִּשְׁעַת עֲטִיפָה כְּשֶׁמְּבָרֵךְ.

ד יֵשׁ נוֹהֲגִין לְהִסְתַּכֵּל בַּצִּיצִית כְּשֶׁמַּגִּיעִים לְוִרְאִיתֶם, אוֹתוֹ וְלִתֵּן אוֹתָם עַל הָעֵינַיִם, וּמִנְהָג יָפֶה הוּא וְחִבּוּבֵי מִצְוָה: הַגָּה: גַּם נוֹהֲגִים קְצָת לְנַשֵּׁק הַצִּיצִית בְּשָׁעָה שֶׁרוֹאֶה בָּם וְהַכֹּל הוּא חִבּוּב מִצְוָה (בֵּית יוֹסֵף).

ה כְּשֶׁמִּסְתַּכֵּל בַּצִּיצִיּוֹת מִסְתַּכֵּל בְּב׳ צִיצִיּוֹת שֶׁלְּפָנָיו, שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם עֲשָׂרָה קְשָׁרִים, רֶמֶז לַהֲוָיוֹת. וְגַם יֵשׁ בָּהֶם ט״ז חוּטִים וַעֲשָׂרָה קְשָׁרִים עוֹלוֹת כ״ו כְּשֵׁם הַהֲוָיָה.

ו גָּדוֹל עֹנֶשׁ הַמְבַטֵּל מִצְוַת צִיצִית, וְעָלָיו נֶאֱמַר לֶאֱחֹז בְּכַנְפוֹת הָאָרֶץ וְגוֹ׳, וְהַזָּהִיר בְּמִצְוַת צִיצִית זוֹכֶה וְרוֹאֶה פְּנֵי שְׁכִינָה:

סימן כה

א אַחַר שֶׁלָּבַשׁ טַלִּית מְצַיֶּץ, יָנִיחַ תְּפִלִּין, שֶׁמַּעֲלִין בַּקֹּדֶשׁ. וְהַמְנִיחִים כִּיס הַתְּפִלִּין וְהַטַּלִּית לְתוֹךְ כִּיס אַחַת צְרִיכִין לְזָהֵר שֶׁלֹּא יָנִיחוּ כִּיס הַתְּפִלִּין לְמַעְלָה, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִפְגַּע בָּהֶם תְּחִלָּה וְיִצְטָרֵךְ לַהֲנִיחָם קֹדֶם הַטַּלִּית, כְּדֵי שֶׁלֹּא יַעֲבֹר עַל הַמִּצְוֹת: הַגָּה: מִיהוּ אִם תְּפִלִּין מְזֻמָּנִים בְּיָדוֹ וְאֵין לוֹ צִיצִית אֵין צָרִיךְ לְהַמְתִּין עַל הַצִּיצִית אֶלָּא מֵנִיחַ תְּפִלִּין וּכְשֶׁמְּבִיאִים טַלִּית מְעַטְּפוֹ (דִּבְרֵי עַצְמוֹ).

ב מִי שֶׁהוּא זָהִיר בְּטַלִּית קָטָן יִלְבְּשֶׁנּוּ, וְיָנִיחַ תְּפִלִּין בְּבֵיתוֹ, וְיֵלֵךְ לָבוּשׁ בְּצִיצִית וּמַכְתָּר בִּתְפִלִּין לְבֵית הַכְּנֶסֶת, וְשָׁם יִתְעַטֵּף בְּטַלִּית גָּדוֹל: הַגָּה: וְהָעוֹלָם נָהֲגוּ לְהִתְעַטֵּף אַף בְּטַלִּית גָּדוֹל קֹדֶם וּלְבָרֵךְ עָלָיו וְאַחַר כָּךְ מֵנִיחַ הַתְּפִלִּין וְהוֹלֵךְ לְבֵית הַכְּנֶסֶת.

ג הָרֹא״שׁ הָיָה מְסַדֵּר הַבְּרָכוֹת עַד עוֹטֵר יִשְׂרָאֵל בְּתִפְאָרָה, וְאָז הָיָה מֵנִיחַ תְּפִלִּין וּמְבָרֵךְ עוֹטֵר יִשְׂרָאֵל בְּתִפְאָרָה.

ד צָרִיךְ שֶׁיִּהְיוּ תְּפִלִּין עָלָיו בִּשְׁעַת קְרִיאַת שְׁמַע וּתְפִלָּה:

ה יְכַוֵּן בַּהֲנָחָתָם שֶׁצִּוָּנוּ הָקָבָ״ה לְהָנִיחַ אַרְבַּע פָּרָשִׁיּוֹת אֵלּוּ, שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם יִחוּד שְׁמוֹ וִיצִיאַת מִצְרַיִם עַל הַזְּרוֹעַ כְּנֶגֶד הַלֵּב, וְעַל הָרֹאשׁ כְּנֶגֶד הַמֹּחַ, כְּדֵי שֶׁנִּזְכֹּר נִסִּים וְנִפְלָאוֹת שֶׁעָשָׂה עִמָּנוּ, שֶׁהֵם מוֹרִים עַל יִחוּדוֹ וַאֲשֶׁר לוֹ הַכֹּחַ וְהַמֶּמְשָׁלָה בָּעֶלְיוֹנִים וּבַתַּחְתּוֹנִים לַעֲשׂוֹת בָּהֶם כִּרְצוֹנוֹ, וְיִשְׁתַּעְבֵּד לְהָקָבָ״ה הַנְּשָׁמָה שֶׁהִיא בַּמֹּחַ וְגַם הַלֵּב שֶׁהוּא עִקַּר הַמַּחֲוָוֹת וְהַמַּחְשָׁבוֹת, וּבָזֶה יִזְכֹּר הַבּוֹרֵא וְיַמְעִיט הֲנָאוֹתָיו וְיָנִיחַ שֶׁל יָד תְּחִלָּה וִיבָרֵךְ לְהָנִיחַ תְּפִלִּין, וְאַחַר כָּךְ יָנִיחַ שֶׁל רֹאשׁ וְלֹא

יְבָרֵךְ כִּי אִם בֵּרְכָה אַחַת לִשְׁתֵּיהֶם: הַגָּה: וְיֵשׁ אוֹמְרִים לְבָרֵךְ עַל שֶׁל רֹאשׁ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין אֲפִלּוּ לֹא הִפְסִיק בֵּינְתַיִם (הָרא״ש הל׳ תְּפִלִּין) וְכֵן פָּשַׁט הַמִּנְהָג בִּבְנֵי אַשְׁכְּנַז שֶׁמְּבָרְכִין ב׳ בְּרָכוֹת וְטוֹב לוֹמַר תָּמִיד אַחַר הַבְּרָכָה הַשֵּׁנִיָּה בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד (מַהַרַ״י בֶּן חָבִיב אֻגּוּר סִי׳ ל״ח).

ו אִם פָּגַע בְּשֶׁל רֹאשׁ תְּחִלָּה צָרִיךְ לְהַעֲבִיר עַל אוֹתָהּ מִצְוָה וְיָנִיחַ שֶׁל יָד תְּחִלָּה וְאַחַר כָּךְ שֶׁל רֹאשׁ.

ז יְבָרֵךְ לְהָנִיחַ בְּקֶמֶ ״ץ תַּחַת הַהֵ ״ א, וְלֹא בְּפַתָּח וּבְדָגֵשׁ.

ח כָּל הַמִּצְוֹת מְבָרֵךְ עֲלֵיהֶם עוֹבֵר לַעֲשִׂיָתָן (פְּרוּשׁ קֹדֶם וַיַּעֲבֹר אֶת הַכּוֹשִׁי פְּרוּשׁוֹ רָץ וְהִקְדִּים לְפָנָיו) לְפִיכָךְ צָרִיךְ לְבָרֵךְ עַל הַתְּפִלָּה שֶׁל יָד אַחַר הֲנָחָה עַל הַקְּבוֹרֶת, קֹדֶם קְשִׁירָתָם, שֶׁקְּשִׁירָתָם זוֹ הִיא עֲשִׂיָּתָן הַגָּה: וְכֵן בְּשֶׁל רֹאשׁ קֹדֶם שֶׁמְּהַדֵּק בְּרֹאשׁוֹ. (טוּר).

ט אָסוּר לְהַפְסִיק בְּדִבּוּר בֵּין תְּפִלָּה שֶׁל יָד לִתְפִלָּה שֶׁל רֹאשׁ, וְאִם הִפְסִיק מְבָרֵךְ עַל שֶׁל רֹאשׁ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין: הַגָּה: וּלְדִידָן דְּנוֹהֲגִין לְבָרֵךְ ב׳ בְּרָכוֹת אַף אִם לֹא הִפְסִיק צָרִיךְ לַחֲזֹר וּלְבָרֵךְ עַל שֶׁל רֹאשׁ לְהָנִיחַ וְגַם עַל מִצְוַת (ד״ע).

י אִם סָח לְצֹרֶךְ תְּפִלִּין אֵינוֹ חוֹזֵר וּמְבָרֵךְ, אִם שָׁמַע קְדִישׁ אוֹ קְדֻשָּׁה בֵּין תְּפִלָּה שֶׁל יָד לִתְפִלָּה שֶׁל רֹאשׁ לֹא יַפְסִיק לַעֲנוֹת עִמָּהֶם, אֶלָּא שׁוֹתֵק וְשׁוֹמֵעַ וּמְכַוֵּן לְמַה שֶׁאוֹמְרִים.

יא אַחַר שֶׁקָּשַׁר שֶׁל יָד עַל הַזְּרוֹעַ, יָנִיחַ שֶׁל רֹאשׁ קֹדֶם שֶׁיִּכְרֹךְ הָרְצוּעָה סְבִיב הַזְּרוֹעַ, וְיֵשׁ מִי שֶׁאוֹמֵר שֶׁאָסוּר לְהוֹצִיא תְּפִלָּה שֶׁל רֹאשׁ מֵהַתִּיק, עַד שֶׁתְּהֵא תְּפִלָּה שֶׁל יָד מוּנַחַת: הַגָּה: וְאַף אִם שְׁנֵיהֶם לְפָנָיו חוּץ לַתִּיק לֹא יִתְקֵן לְפוֹתֵחַ הַתְּפִלָּה שֶׁל רֹאשׁ עַד אַחַר הֲנָחָה שֶׁל יָד (מַהַרַ״א וּמַהַר״י בֶּן חָבִיב) יֵשׁ מִי שֶׁכָּתַב לְהָנִיחַ שֶׁל יָד מְיֻשָּׁב וְשֶׁל רֹאשׁ מְעֻמָּד (אֻגּוּר בְּשֵׁם הַהַפַּרְד סִי׳ פ״ד) וּבְמִדִּינוֹת אֵלּוּ לֹא נָהֲגוּ כֵּן אֶלָּא שֶׁתְּיֵהֶן מְעֻמָּד.

יב אִם מִנִּיחַ תְּפִלִּין כַּמָּה פְּעָמִים בְּיוֹם, צָרִיךְ לְבָרֵךְ עֲלֵיהֶם בְּכָל פַּעַם. נִשְׁמְטוּ מִמְּקוֹמָם וּמְמַשְׁמֵשׁ בָּהֶם לְהַחֲזִירָן לִמְקוֹמָן צָרִיךְ לְבָרֵךְ: הַגָּה: וְאִם מַחֲזִיר אַחַת מֵהֶם מְבָרֵךְ כְּמִי שֶׁמִּנִּיחַ תְּפִלָּה אַחַת כְּדִלְקַמָּן סִי׳ כ״ו (דִּבְרֵי עַצְמוֹ) הַזִּיזָם מִמְּקוֹמָם אַדַּעְתָּא לְהַחֲזִירָם מִיָּד, צָרִיךְ לְבָרֵךְ: הַגָּה: וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁלֹּא לְבָרֵךְ (טוּר סִי׳ ח׳) וְהָכִי נָהוּג וּכְבָר נִתְבָּאֵר לְעֵיל סִי׳ ח׳ (סָעִיף י״ד) מִי שֶׁמִּנִּיחַ תְּפִלִּין שֶׁל יָד וּבֵרַךְ, וּבִתְחִלַּת הַהִדּוּק נִפְסַק הַקֶּשֶׁר שֶׁל יָד, וְהֶצְרֵךְ לַעֲשׂוֹת קֶשֶׁר אַחֵר, אֲמְנָם לֹא הֵסִיחַ דַּעְתּוֹ, אֵינוֹ צָרִיךְ לַחֲזֹר וּלְבָרֵךְ. אִם הֶחֱתִיר שֶׁל יָד קֹדֶם הֲנָחַת שֶׁל רֹאשׁ, מְהַדֵּק, וְאֵין צָרִיךְ לַחֲזֹר וּלְבָרֵךְ. אֲבָל אִם הֵנִיחַ שֶׁל רֹאשׁ, וְאַחַר כָּךְ הֶחֱתִיר שֶׁל יָד, מְהַדֵּק וּמְבָרֵךְ. מֵתִיר לְבָרֵךְ עַל תְּפִלִּין שְׁאוּלִין, וְלֹא עַל גְּזוּלִין.

יג נָהֲגוּ הָעוֹלָם שֶׁלֹּא לַחֲלֹץ תְּפִלִּין עַד אַחַר קִדֻּשַׁת וּבָא לְצִיּוֹן. וְיֵשׁ מִי שֶׁכָּתַב עַל צַד הַקַּבָּלָה שֶׁלֹּא לַחֲלֹץ (תְּפִלִּין) עַד שֶׁאָמַר בָּהֶם שָׁלֹשׁ קְדֻשּׁוֹת וְאַרְבַּע קְדִישִׁים דְּהַיְנוּ לְאַחַר ק״ שְׁהָכִי נוֹהֲגִים הַמְּדַקְדְּקִים (פְּתַח עֵינַיִם ס׳ הַמּוּסָר פ״ד) וּבְיוֹם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סֵפֶר תּוֹרָה נוֹהֲגִים שֶׁלֹּא לְחָלְצָם עַד שֶׁיַּחֲזִירוּ סֵפֶר תּוֹרָה וְיָנִיחוּהוּ בַּהֵיכָל: הַגָּה: וְהַיְנוּ בְּמָקוֹם שֶׁמַּכְנִיסִין הַתּוֹרָה לְאַחַר וּבָא לְצִיּוֹן גּוֹאֵל אֲבָל לְפִי מִנְהָג מְדִינוֹת אֵלּוּ שֶׁמַּכְנִיסִים הַתּוֹרָה מִיָּד לְאַחַר הַקְּרִיאָה אֵין לְחָלְצָם רַק כְּמוֹ בְּשַׁאַר יָמִים (דִּבְרֵי עַצְמוֹ) וּבְיוֹם רֹאשׁ חֹדֶשׁ חוֹלְצִים אוֹתָם קֹדֶם תְּפִלַּת מוּסָף: הַגָּה: וְהוּא הַדִּין בְּחֹל הַמּוֹעֵד וְדַוְקָא בְּמָקוֹם שֶׁאוֹמְרִים בְּמוּסָף קְדֻשַּׁת כֶּתֶר. מֵיהוּ נוֹהֲגִים לְסַלְקָם קֹדֶם מוּסָף בְּכָל מָקוֹם (בֵּית יוֹסֵף):

סימן כו

א אִם אֵין לוֹ אֶלָּא תְּפִלָּה אַחַת מֵנִיחַ אוֹתָהּ שֶׁיֵּשׁ לוֹ, וּמְבָרֵךְ עָלֶיהָ, שֶׁכָּל אַחַת מִצְוָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ. וְהוּא הַדִּין אִם יֵשׁ לוֹ שְׁתֵּיהֶם וְיֵשׁ לוֹ שׁוּם אֹנֶס שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְהָנִיחַ אֶלָּא אַחַת, מֵנִיחַ אוֹתָהּ שֶׁיָּכוֹל.

ב אִם אֵינוֹ מֵנִיחַ אֶלָּא שֶׁל רֹאשׁ לְבַד, מְבָרֵךְ עָלֶיהָ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין לְבַד: הַגָּה: וּלְדִידָן דְּנוֹהֲגִים לְבָרֵךְ בְּכָל יוֹם ב׳ בְּרָכוֹת יְבָרֵךְ עַל שֶׁל רֹאשׁ לְבַד שְׁתֵּי בְּרָכוֹת וְאִם הֵנִיחַ שֶׁל יָד לְבַד מְבָרֵךְ לְהַנִּיחַ לְבַד (טוּר):

סימן כז

א מְקוֹם הֲנָחָתָן שֶׁל יָד בִּזְרוֹעַ שְׂמֹאל בַּבָּשָׂר הַתּוֹפֵחַ שֶׁבָּעָצֶם שֶׁבֵּין הקובד״ו וּבֵית הַשָּׁחִי, וְיַהֵּה הַתְּפִלָּה מְעַט לְצַד הַגּוּף בְּעִנְיָן שֶׁכְּשֶׁיְּכַף זְרוֹעוֹ לְמַטָּה יִהְיוּ כְּנֶגֶד לִבּוֹ, וְנִמְצָא מְקִיְּמִים וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה עַל לְבָבֶךָ: הַגָּה: וְצָרִיךְ לְהָנִיחַ בְּרֹאשׁ הָעֶצֶם הַסָּמוּךְ לקובד״ו אֲבָל לֹא בַּחֲצִי הָעֶצֶם הַסָּמוּךְ לַשָּׁחִי (סְמַ״ק) גִּדֵּם שֶׁאֵין לוֹ יָד רַק זְרוֹעַ יָנִיחַ בְּלֹא בְּרָכָה (תּוֹסְפוֹת פ׳ הַקְּמָץ כָּתַבוּ דְּגִדֵּם חַיָּב וּבְאוֹר זְרוֹעַ כָּתַב דְּפָטוּר).

ב הַמִּנְהָג הַנָּכוֹן שֶׁיְּהֵא הַיּוֹ״ד שֶׁל קֶשֶׁר תְּפִלָּה שֶׁל יָד לְצַד הַלֵּב, וְהַתְּפִלָּה עָלָיו לְצַד חוּץ. יֵשׁ לְזָהֵר שֶׁלֹּא תָּזוּז יוֹד שֶׁל הַקֶּשֶׁר מֵהַתְּפִלָּה.

ג הַמִּנְהָג הַנָּכוֹן לְתַקֵּן שֶׁהַמַּעֲבֶרְתָּא שֶׁבָּהּ הָרְצוּעָה עוֹבֶרֶת תְּהֵא מוּנַחַת לְצַד הַכָּתֵף וְהַקְּצִיצָה לְצַד הַיָּד.

ד לֹא יִהֵא דָּבָר חוֹצֵץ בֵּין תְּפִלִּין לִבְשָׂרוֹ, לָא שְׂעָא שֶׁל יָד, לָא שְׂעָא שֶׁל רֹאשׁ: הַגָּה: וְדַוְקָא בִּתְפִלִּין אֲבָל בִּרְצוּעוֹת אֵין לְהַקְפִּיד (רַשְׁבָּ״א בתשו׳ סי׳ תתכ״ז):

ה אָדָם שֶׁהוּא עָלוּל לְנָזִילוּת, וְאִם יִצְטָרֵךְ לְהָנִיחַ תְּפִלָּה שֶׁל רֹאשׁ עַל בְּשָׂרוֹ לֹא יָנִיחֶם כְּלָל, יֵשׁ לְהַתִּיר לוֹ לְהָנִיחַ תְּפִלָּה שֶׁל רֹאשׁ עַל הַכּוֹבַע דַּק הַסָּמוּךְ לְרֹאשׁ וְיִכָּסֵם מִפְּנֵי הָרוֹאִים: הַגָּה: וְהַמְּנִיחִים בִּדָּרְךְ זֶה לֹא יְבָרֵךְ עַל שֶׁל רֹאשׁ רַק יְבָרֵךְ עַל שֶׁל יָד לְהָנִיחַ (לְרַעַת רַשְׁבָּ״א).

ו וְאֹטֶר יַד יְמִינוֹ, אִם עוֹשֶׂה כָּל מְלַאכְתּוֹ בִּשְׂמֹאלוֹ מֵנִיחַ בִּשְׂמֹאלוֹ, שֶׁהוּא יָמִין שֶׁל כָּל אָדָם, וְאִם שׂוֹלֵט בִּשְׁתֵּי יָדָיו מֵנִיחַ בִּשְׂמֹאל כָּל אָדָם, וְאִם כּוֹתֵב בִּימִינוֹ וּשְׂאָר כָּל מַעֲשָׂיו עוֹשֶׂה בִּשְׂמֹאלוֹ, אוֹ כּוֹתֵב בִּשְׂמֹאל וּשְׂאָר כָּל מַעֲשָׂיו עוֹשֶׂה בִּימִין, יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁיָּנִיחַ תְּפִלִּין בַּיָּד שֶׁתַּשׁ כֹּחַ דְּבָעֵינָן יָד כֵּהָה, וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁהַיָּד שֶׁכּוֹתֵב בָּהּ הִיא חֲשִׁיבָה יָמִין לְעִנְיָן זֶה, וּמֵנִיחַ תְּפִלִּין בַּיָּד שֶׁבְּנֶגְדָּהּ: הַגָּה: הֶכֵי נָהוּג.

ז אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ לְאָדָם מָקוֹם הֶנָּחַת תְּפִלִּין, יָנִיחַ תְּפִלִּין כִּי מָקוֹם יֵשׁ בַּזְּרוֹעַ לְהָנִיחַ שְׁתֵּי תְּפִלִּין, כִּי הָעֶצֶם הַסָּמוּךְ לְבֵית הַשֶּׁחִי מֵחֲצִיוֹ עַד הקובד״ו הִיא מְקוֹם הֶנָּחַת תְּפִלִּין.

ח אֹרֶךְ רְצוּעָה שֶׁל יָד כְּדֵי שֶׁתַּקִּיף אֶת הַזְּרוֹעַ, וְיִקָּשֵׁר מִמֶּנָּה הַקֶּשֶׁר וְתִמָּתַח עַל אֶצְבַּע אֶמְצָעִית, וְיִכְרֹךְ מִמֶּנָּה עַל אֶצְבָּעוֹ שְׁלֹשָׁה כְּרִיכוֹת, וְיִקָּשֵׁר. וְנוֹהֲגִים הָעוֹלָם לִכְרֹךְ עַל הַזְּרוֹעַ שִׁשָּׁה אוֹ שִׁבְעָה כְּרִיכוֹת: הַגָּה: וְאֵין לִכְרֹךְ הָרְצוּעָה עַל הַתִּיתוֹרָא כְּדֵי לְחַזְּקָהּ עַל הַיָּד (מַהֲרִי״ל).

ט מְקוֹם הֶנָּחַת תְּפִלָּה שֶׁל רֹאשׁ מֵהַתְחָלַת עִקְּרֵי הַשֵּׂעָר מִמְּצָחוֹ עַד סוֹף הַמָּקוֹם שֶׁמִּחוֹ שֶׁל תִּינוֹק רוֹפֵס.

י צָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה הַקֶּשֶׁר מֵאֲחוֹרֵי הָרֹאשׁ לְמַעְלָה בָּעֹרֶף. צָרִיךְ לְכַוֵּן הַקְּצִיצָה שֶׁתְּהֵא בָּאֶמְצַע כְּדֵי שֶׁתְּהֵא כְּנֶגֶד בֵּין הָעֵינַיִם, וְגַם הַקֶּשֶׁר יִהְיֶה בְּאֶמְצַע הָעֹרֶף וְלֹא יִטֶּה לְכָאן אוֹ לְכָאן, וְצָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה הַמָּקוֹם שֶׁבַּקֶּשֶׁר שֶׁנִּרְאֶה כְּעֵין דָּלֶ״ת לְצַד חוּץ: הַגָּה: וְה״ה בְּקֶשֶׁר שֶׁל יָד צָרִיךְ לְזָהֵר שֶׁלֹּא יִתְהַפֵּךְ (מָרְדְּכִי דף צ״ו).

יא צָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה הַשָּׁחֹר שֶׁבִּרְצוּעוֹת לְצַד חוּץ וְלֹא יִתְהַפְּכוּ בֵּין בְּשֶׁל יָד בֵּין שֶׁל רֹאשׁ. יִשְׁלְשֵׁל הָרְצוּעוֹת שֶׁיִּהְיוּ תְּלוּיִם לְפָנָיו וְיַגִּיעוּ עַד הַטַּבּוּר, אוֹ לְמַעְלָה מִמֶּנּוּ מְעַט. רֹחַב הָרְצוּעוֹת שֶׁל יָד וְשֶׁל רֹאשׁ כְּאֹרֶךְ שְׁעוֹרָה לְפָחוֹת. אִם פִּחֵת מִשִּׁעוּר אֹרֶךְ הָרְצוּעוֹת וְרָחְבָּן, אִם אֵינוֹ מוֹצֵא אֲחֵרוֹת, מְנִיחָן כְּמוֹת שֶׁהֵן עַד שֶׁיִּמְצָא אֲחֵרוֹת כְּשִׁעוּר. תְּפִלִּין שֶׁל רֹאשׁ טוֹב לְהִיוֹתָם גְּלוּיִם וְנִרְאִים אֲבָל תַּלְמִיד בְּפָנֵי רַבּוֹ אֵין דֶּרֶךְ אֶרֶץ לְגַלּוֹת תְּפִלִּין בְּפָנָיו: הַגָּה: וּבְשֶׁל יָד אֵין לְהַקְפִּיד אִם הֵם גְּלוּיִם אוֹ מְכֻסִּים (מָרְדְּכִי שָׁם) וְנִרְאֶה לִי דְּעַכְשָׁיו שֶׁאֵין מְנִיחִים אֶלָּא בִּזְמַן קְרִיאַת שְׁמַע וּתְפִלָּה אֲפִלּוּ תַּלְמִיד בִּפְנֵי רַבּוֹ יָכוֹל לְגַלּוֹת אַף בְּשֶׁל רֹאשׁ וְכֵן הַמִּנְהָג שֶׁלֹּא לְזָהֵר (דִּבְרֵי עַצְמוֹ):

סימן כח

א חַיָּב אָדָם לְמַשְׁמֵשׁ בַּתְּפִלִּין בְּכָל שָׁעָה שֶׁלֹּא יַסִּיחַ דַּעְתּוֹ מֵהֶם, וימַשְׁמֵשׁ בְּשֶׁל יָד תְּחִלָּה, וּכְשֶׁיֹּאמַר וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ יְמַשְׁמֵשׁ בְּשֶׁל יָד, וּכְשֶׁיֹּאמַר וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ יְמַשְׁמֵשׁ בְּשֶׁל רֹאשׁ.

ב תְּפִלִּין שֶׁל רֹאשׁ חוֹלֵץ תְּחִלָּה מִשּׁוּם דִּכְתִיב וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ כָּל זְמַן שֶׁבֵּין עֵינֶיךָ יִהְיוּ שְׁתַּיִם. צָרִיךְ לַחֲלֹץ תְּפִלִּין שֶׁל רֹאשׁ מְעַמָּד יָנִיחַ בָּתִּיק שֶׁל רֹאשׁ, וְעָלָיו שֶׁל יָד, כְּדֵי שֶׁכְּשֶׁיָּבֹא לַהֲנִיחָם יִפְגַּע בְּשֶׁל יָד תְּחִלָּה.

ג מִנְהַג הַחֲכָמִים לְנַשֵּׁק הַתְּפִלִּין בִּשְׁעַת הֲנָחָתָן וּבִשְׁעַת חֲלִיצָתָן:

סימן כט

א אֵין לְבָרֵךְ שׁוּם בְּרָכָה כְּשֶׁחוֹלֵץ תְּפִלִּין אֲפִלּוּ כְּשֶׁחוֹלְצָם עֶרֶב שַׁבָּת בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת:

סימן ל

א זְמַן הֲנָחָתָן בַּבֹּקֶר, מִשֶּׁיִּרְאֶה אֶת חֲבֵרוֹ הָרָגִיל עִמּוֹ קְצָת בְּרִחוּק אַרְבַּע אַמּוֹת וְיַכִּירֶנּוּ.

ב אָסוּר לְהָנִיחַ תְּפִלִּין בַּלַּיְלָה, שֶׁמָּא יִשְׁכְּחֵם וְיִישַׁן בָּהֶם. אִם הֵנִיחָם קֹדֶם שֶׁתִּשְׁקַע הַחַמָּה וְחָשְׁכָה עָלָיו, אֲפִלּוּ הֵם עָלָיו כָּל הַלַּיְלָה, מֻתָּר, וְאֵין מוֹרִין כֵּן. אִם לֹא חָלַץ תְּפִלִּין מִשֶּׁשָּׁקְעָה חַמָּה מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הָיָה מָקוֹם לְשָׁמְרָן, וְנִמְצְאוּ עָלָיו כְּדֵי לְשָׁמְרָן, מֻתָּר, ומוֹרִין כֵּן.

ג הָיָה רוֹצֶה לָצֵאת לַדֶּרֶךְ בַּהַשְׁכָּמָה מְנִיחָם, וּכְשֶׁיִּגִּיעַ זְמַנָּם יְמַשְׁמֵשׁ בָּהֶם וִיבָרֵךְ, דְּלִיכָּא לְמֵיחַשׁ שֶׁמָּא יִישַׁן בָּהֶם, כֵּיוָן שֶׁהִשְׁכִּים וְיָצָא לַדֶּרֶךְ.

ד הָיָה בָּא בַּדֶּרֶךְ וּתְפִלִּין בְּרֹאשׁוֹ וְשָׁקְעָה עָלָיו חַמָּה, אוֹ שֶׁהָיָה יוֹשֵׁב בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ וּתְפִלִּין בְּרֹאשׁוֹ, וְקָדַשׁ עָלָיו הַיּוֹם יַנִּיחַ יָדוֹ עֲלֵיהֶם עַד שֶׁיִּגִּיעַ לַבַּיִת, וְאִם יֵשׁ בַּיִת קָרוֹב לַחוֹמָה שֶׁמִּשְׁתַּמְּרִין שָׁם, חוֹלְצָן וּמַנִּיחָם שָׁם.

ה יֵשׁ מִי שֶׁאוֹמֵר שֶׁאִם הִתְפַּלֵּל תְּפִלַּת עַרְבִית מִבְעוֹד יוֹם, עַד שֶׁלֹּא הֵנִיחַ תְּפִלִּין אֵין לוֹ לַהֲנִיחָם אַחַר כָּךְ:

סימן לא

א בְּשַׁבָּת וְיוֹם טוֹב אָסוּר לְהָנִיחַ תְּפִלִּין, מִפְּנֵי שֶׁהֵם עַצְמָם אוֹת וְאִם מְנִיחִים בָּהֶם אוֹת אַחֵר, הָיָה זִלְזוּל לָאוֹת שֶׁלָּהֶם.

ב בְּחֹל הַמּוֹעֵד גַּם כֵּן אָסוּר לְהָנִיחַ תְּפִלִּין מֵהַטַּעַם הַזֶּה בְּעַצְמוֹ שֶׁיְּמֵי חֹל הַמּוֹעֵד גַּם הֵם אוֹת: הַגָּה: וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁחֹל הַמּוֹעֵד חַיָּב בִּתְפִלִּין (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם הָרֹא״שׁ) וְכֵן נוֹהֲגִין בְּכָל גְּלִילוֹת אֵלּוּ לְהָנִיחָם בְּמוֹעֵד וּלְבָרֵךְ עֲלֵיהֶם אֶלָּא שֶׁאֵין מְבָרְכִין עֲלֵיהֶם בְּקוֹל רָם בב״ה כְּמוֹ שְׁאָר יְמוֹת הַשָּׁנָה:

סימן לב

א מִצְוַת תְּפִלִּין שֶׁיִּכְתֹּב אַרְבַּע פָּרָשִׁיּוֹת שֶׁהֵן קַדֵּשׁ לִי כָּל בְּכוֹר עַד לְמוֹעֲדָה, וְהָיָה כִּי יְבִיאֲךָ עַד כִּי בְּחֹזֶק יָד הוֹצִיאָנוּ ה׳ מִמִּצְרַיִם, וּפָרָשַׁת שְׁמַע עַד וּבְשַׁעֲרֶיךָ, וּפָרָשַׁת וְהָיָה אִם שָׁמוֹעַ עַד עַל הָאָרֶץ: הַגָּה: וְצָרִיךְ לְכָתְבָם בַּסֵּדֶר הַזֶּה לְכִתֹּב תְּחִלָּה הַקּוֹדֶמֶת בַּתּוֹרָה וְאִם שִׁנָּה פָּסוּל וּלְכַתְּחִלָּה יִכְתֹּב שֶׁל יָד קֹדֶם שֶׁל רֹאשׁ.

ב בְּשֶׁל רֹאשׁ יִכְתֹּב כָּל אַחַת בִּקְלָף לְבַדָּהּ, וְשֶׁל יָד כּוֹתֵב כֻּלָּם בִּקְלָף אֶחָד.

ג יִכְתְּבֵם בִּדְיוֹ שָׁחֹר בֵּין שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מֵי עֲפָצִים בֵּין שֶׁלֹּא בְּמֵי עֲפָצִים: הַגָּה: וּלְכַתְּחִלָּה יַחֲמִיר לִכְתֹּב בִּדְיוֹ הֶעָשׂוּיָה מֵעֲשָׂן עֲצִים אוֹ שְׁמָנִים שֶׁרוֹיִי בְּמֵי עֲפָצִים (מַהֲרִי״ל סִי׳ קי״ט) וּכְמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּיוֹרֶה דֵּעָה סִי׳ רע״א: כָּתַב אֲפִלּוּ אוֹת אַחַת בִּשְׂאָר מִינֵי צִבְעוֹנִים אוֹ בְּזָהָב, חֲרֵי אֵלּוּ פְּסוּלִין. אִם זָרַק עַפְרוֹת זָהָב עַל הָאוֹתִיּוֹת מַעֲבִיר הַזָּהָב וְיִשָּׁאֵר כְּתָב הַתַּחְתּוֹן, וְכָשֵׁר, אֲבָל אִם זָרַק הַזָּהָב עַל אוֹת מֵאַזְכָּרָה אֵין לוֹ תַּקָּנָה, לְפִי שֶׁאָסוּר לְהַעֲבִיר הַזָּהָב מִשּׁוּם דְּהָוֵי כְּמוֹחֵק אֶת הַשֵּׁם.

ד צָרִיךְ שֶׁלֹּא תִּדְבַּק שׁוּם אוֹת בַּחֲבֶרְתָּהּ אֶלָּא כָּל אוֹת תִּהְיֶה מֻקֶּפֶת גְּוִיל: הַגָּה: וְיִכְתֹּב כְּתִיבָה תַּמָּה שֶׁלֹּא יֶחְסַר אֲפִלּוּ קוֹצוֹ שֶׁל יו״ד וְיִהְיֶה מְתֻיָּג כְּהִלְכָתוֹ (טוּר א״ח) וּלְכַתְּחִלָּה יִכְתֹּב כְּתִיבָה גַּסָּה קְצָת שֶׁלֹּא יִהְיוּ נִמְחָקִים מֵהֶרָה וְכֵן מְצֻוֶּה לְיַפּוֹתָן מִבַּחוּץ וּמִבִּפְנִים (דִּבְרֵי מָרְדְּכַי).

ה צָרִיךְ שֶׁיִּכְתֹּב בִּימִינוֹ אֲפִלּוּ אִם הוּא שׁוֹלֵט בִּשְׂתֵּי יָדָיו, וְאִם כָּתַב בִּשְׂמֹאל, פָּסוּל, אִם אֶפְשָׁר לִמְצֹא אֲחֵרִים כְּתוּבִים בְּיָמִין. וְאִטֵּר יַד שְׂמֹאל דִּידֵיהּ הוּא יָמִין.

ו אֵין צָרִיךְ לְשָׂרְטֵט כִּי אִם שְׂטָה עֶלְיוֹנָה, וְאִם אֵינוֹ יוֹדֵעַ לְיַשֵּׁר הַשְּׂטָה בְּלֹא שְׂרָטוֹט יְשָׂרְטֵט כָּל הַשּׁוּרוֹת, וְלֹא יְשָׂרְטֵט בְּעוֹפֶרֶת מִפְּנֵי שֶׁמְּקוֹם הַשְּׂרָטוֹט נִשְׁאָר צָבוּעַ: הַגָּה: וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁצָּרִיךְ לְשָׂרְטֵט תָּמִיד לְמַעְלָה וּלְמַטָּה וּמִן הַצְּדָדִים אַף עַל פִּי שֶׁיּוֹדֵעַ לִכְתֹּב בְּלֹא שְׂרָטוֹט וְכֵן נוֹהֲגִין (בְּרוּךְ שֶׁאָמַר מָרְדְּכַי וְסֵפֶר תְּרוּמָה וּסְמַ״ג).

ז הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי תְּפִלִּין עַל הַקֶּלָף, וְלֹא עַל הַדְּיוֹכְסוֹטוּס, וְלֹא עַל הַגְּוִיל. כּוֹתְבִין עַל הַקֶּלָף בְּמָקוֹם בָּשָׂר, וְאִם שִׁנָּה פָּסוּל. מַהוּ קֶלָף וּמַהוּ דְּיוֹכְסוֹטוּס, הָעוֹר בְּשָׁעַת עִבּוּדוֹ חוֹלְקִין אוֹתוֹ לִשְׁנַיִם, וְהַחֵלֶק הַחִיצוֹן שֶׁהוּא לְצַד הַשֵּׂעָר נִקְרָא קֶלָף, וְהַפְּנִימִי הַדָּבוּק לַבָּשָׂר נִקְרָא דְּיוֹכְסוֹטוּס, לְפִי זֶה כִּי אַמְרִינַן כּוֹתְבִים עַל הַקֶּלָף בְּמָקוֹם בָּשָׂר הַיְנוּ מָקוֹם הַיּוֹתֵר קָרוֹב לַבָּשָׂר דְּהַיְנוּ בְּמָקוֹם חִבּוּרוֹ כְּשֶׁהוּא דָּבוּק לְדְיוֹכְסוֹטוּס, וּקְלָפִים שֶׁלָּנוּ שֶׁאֵין חוֹלְקִים אוֹתָם יֵשׁ לָהֶם דִּין קֶלָף וְכוֹתְבִים עֲלֵיהֶם לְצַד בָּשָׂר שֶׁמָּה שֶׁמְּגֹרָרִים קְלָפָתוֹ הָעֶלְיוֹנָה שֶׁבְּמָקוֹם שֹׂעָר, אֵינוֹ אֶלָּא כְּדֵי מַה שֶׁצָּרִיךְ לְתַקְּנוֹ לְהַחֲלִיקוֹ, וַאֲפִלּוּ אִם הָיוּ חוֹלְקִים הָעוֹר לִשְׁנַיִם הָיָה צָרִיךְ לְגָרֵר מִמֶּנּוּ כָּךְ וּמִצַּד הַבָּשָׂר גּוֹרְרִים הַרְבֵּה, עַד שֶׁאֵין נִשְׁאָר אֶלָּא הַקֶּלָף בִּלְבַד.

ח צָרִיךְ הַקֶּלָף לִהְיוֹת מְעֻבָּד בַּעֲפָצִים אוֹ בְּסִיד, וְצָרִיךְ שֶׁיְּהֵא מְעֻבָּד לִשְׁמוֹ, טוֹב לְהוֹצִיא בִּשְׁפָתָיו בִּתְחִלַּת הֶעְבּוּד שֶׁהוּא מְעֻבָּד לְשֵׁם תְּפִלִּין אוֹ לְשֵׁם סֵפֶר תּוֹרָה, אֲבָל אִם עִבְּדוֹ לְשֵׁם מְזוּזָה פָּסוּל.

ט אִם עִבְּדוֹ עַכּוּ״ם, לְהָרַמְבָּ״ם פָּסוּל, אֲפִלּוּ אָמַר לוֹ יִשְׂרָאֵל לְעַבְּדוֹ לִשְׁמוֹ, וּלְהָרֹא״שׁ כָּשֵׁר אִם יִשְׂרָאֵל עוֹמֵד עַל גַּבּוֹ וְסִיְּעוֹ: הַגָּה: קְצָת בְּעִבּוּדָהּ (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם הָרֹא״שׁ) וְכֵן נוֹהֲגִין וְעַיֵּן לְעֵיל סִימָן י״א סָעִיף ב׳.

י כְּשֶׁמְּסַמְּנִין הַנְּקָבִים בְּמַרְצֵעַ כְּעֵין אוֹתִיּוֹת אַף עַל פִּי שֶׁנָּקֵל לְעַכּוּ״ם לְזַיֵּף, אֵין חוֹשְׁשִׁין מִשּׁוּם דְּמִרְתַּת כּוּתִי פֵּן יַכִּיר יִשְׂרָאֵל בְּטְבִיעוּת עַיִן.

יא עוֹר שֶׁעִבְּדוֹ שֶׁלֹּא לִשְׁמוֹ, אִם יֵשׁ תִּקּוּן לַחֲזֹר לְעַבְּדוֹ לִשְׁמוֹ, יִתְבָּאֵר בְּטוּר יוֹרֶה דֵּעָה סִי׳ רע״ א.

יב יִהְיֶה הַקֶּלֶף מֵעוֹר בְּהֵמָה חַיָּה וְעוֹף הַטְּהוֹרִים, אֲפִלּוּ מִנְּבֵלָה וּטְרֵפָה שֶׁלָּהֶם, אֲבָל לֹא מֵעוֹר בְּהֵמָה וְחַיָּה וְעוֹף הַטְּמֵאִים, דִּכְתִיב לְמַעַן תִּהְיֶה תּוֹרַת ה׳ בְּפִיךָ, מִמִּין הַמֻּתָּר לְפִיךָ, וְלֹא מֵעוֹר דָּג אֲפִלּוּ הוּא טָהוֹר, מִשּׁוּם דְּנָפִישׁ זֻהֲמֵיהּ.

יג יִהְיֶה הַקֶּלֶף שָׁלֵם שֶׁלֹּא יְהֵא בּוֹ נְקָבִים שֶׁאֵין הַדְּיוֹ עוֹבֵר עָלָיו, דְּהַיְנוּ שֶׁלֹּא תְּהֵא הָאוֹת נִרְאֵית בּוֹ חֲלוּקָּה לִשְׁתַּיִם.

יד הַסּוֹפְרִים הַזָּרִיזִים עוֹשִׂים שְׁלֹשָׁה מִינֵי קְלָפִים, הֶעָב יוֹתֵר לִכְתֹּב בּוֹ פָּרָשַׁת שָׁמַע שֶׁהִיא קְטַנָּה, וְהַדַּק מִמֶּנּוּ לְפָרָשַׁת וְהָיָה אִם שָׁמוֹעַ, שֶׁהִיא יוֹתֵר גְּדוֹלָה וּלְפָרָשַׁת קַדֵּשׁ וּלְפָרָשַׁת וְהָיָה כִּי יְבִיאֲךָ שֶׁהֵם אֲרֻכּוֹת עוֹשִׂים קְלָף דַּק מְאֹד, וּבָזֶה יִתְמַלְּאוּ הַבָּתִּים בְּשָׁוֶה וְזֶהוּ נוֹי לִתְפִלִּין.

טו אִם לְאַחַר שֶׁנִּכְתַּב נִקַּב בְּתוֹךְ הַה״א אוֹ הַמ״ם כָּשֵׁר, אֲפִלּוּ נִקַּב כָּל תּוֹכוֹ שֶׁהַנָּקֵב מְמַלֵּא כָּל הֶחָלָל. אֲבָל בַּיְרוּשַׁלְמִי מַשְׁמַע שֶׁגַּם בִּפְנִים צָרִיךְ שֶׁיְּהֵא מֻקָּף קְלָף. נִקַּב רֶגֶל פְּנִימִי שֶׁל ה״א אֲפִלּוּ לֹא נִשְׁאַר מִמֶּנּוּ אֶלָּא כָּל שֶׁהוּא כָּשֵׁר לְהָרֹא״שׁ: הַגָּה: אֲבָל שְׁאָר פּוֹסְקִים מַצְרִיכִין כִּמְלֹא אוֹת קְטַנָּה וְהָכִי הִלְכְתָא (בית יוסף) **נִקַּב** רֶגֶל הַיָּמָנִי, אִם נִשְׁתַּיֵּר מִמֶּנּוּ מְלֹא אוֹת קְטַנָּה כָּשֵׁר, וְאִם לָאו פָּסוּל.

טז נִפְסַק אַחַת מֵהָאוֹתִיּוֹת הַגָּה: הַפְּשׁוּטוֹת כְּגוֹן וְי״ו וְז״ן אוֹ שֶׁנִּפְסַק רֶגֶל (הנו״ן) [הא׳] וְכַיּוֹצֵא בָּהּ (מָרְדְּכַי ה״ק ד׳ צ״ב), **אִם תִּינוֹק שֶׁאֵינוֹ לֹא חָכָם וְלֹא טִפֵּשׁ יוֹדֵעַ לְקָרוֹתוֹ כָּשֵׁר, וְאִם לָאו פָּסוּל, וְאֵין צָרִיךְ לְכַסּוֹת לוֹ שְׁאָר אוֹתִיּוֹת כְּמוֹ שֶׁנּוֹהֲגִים:** הַגָּה: מֵיהוּ אִם אֲנוּ רוֹאִים שֶׁלֹּא נִשְׁאַר צוּרַת הָאוֹת כְּתִקּוּנוֹ, פָּסוּל אַף עַל פִּי שֶׁהַתִּינוֹק קוֹרֵא אוֹתוֹ כְּהִלְכָתוֹ (מָרְדְּכַי הַמַּהֲרִי״ק שֹׁרֶשׁ ס״ט וְרִיב״שׁ) הָא דְּמַכְשְׁרִינַן כְּשֶׁנִּפְסַק אוֹת, דַּוְקָא כְּשֶׁנִּכְתַּב בְּכַשָּׁרוּת וְאַחַר כָּךְ נִפְסַק, אֲבָל אִם מִתְּחִלָּה כְּשֶׁנִּכְתַּב הָיָה שָׁם נָקֵב וְנִפְסַק בּוֹ, אוֹ אִם רֶגֶל הַכַּף הַפְּשׁוּטָה, אוֹ כַּיּוֹצֵא בָּהּ מַגִּיעַ לְסוֹף הַקֶּלֶף בְּלִי הֶקֵּף קְלָף מִתְּחִלָּתוֹ, פָּסוּל.

יז אִם נָפְלָה טִפַּת דְּיוֹ לְתוֹךְ הָאוֹת וְאֵינָהּ נִכֶּרֶת הָאוֹת, אֵין תַּקָּנָה לִגְרֹר הַדְּיוֹ וְעַל יְדֵי כָּךְ יִהְיֶה נָקֹב הָאוֹת, דְּהָוֵי חָק תּוֹכוֹת וּפָסוּל, מִשּׁוּם דְּכָעֵינָן וְכָתַב וְלֹא וְחָקַק, וְהוּא הַדִּין אִם טָעָה וְכָתַב דָּלֶ״ת בְּמָקוֹם רֵי״שׁ אוֹ בֵּי״ת בְּמָקוֹם כַּ״ף, אֵין תַּקָּנָה לִמְחֹק הַתָּג לְתַקֵּן הָאוֹת, מִשּׁוּם דְּהָוֵי כְּחָק תּוֹכוֹת.

יח מֵ״ם פְּתוּחָה שֶׁנִּדְבַּק פְּתִיחָתָהּ וְנִסְתְּמָה, אֵין מוֹעִיל לִגְרֹר הַדָּבָק וּלְפָתְחָהּ, מִשּׁוּם דְּהָוֵי כְּחָק תּוֹכוֹת. וּמָה תַּקָּנָתָהּ, שֶׁיִּגְרֹר כָּל הַחַרְטוֹם וְתִשָּׁאֵר כְּצוּרַת נו״ן כְּפוּפָה, וְאַחַר כָּךְ יִכְתֹּב מַה שֶּׁגָּרַר. וְרֵי״שׁ שֶׁעָשָׂאהּ כְּמִין דָּלֶ״ת, יֵשׁ לְהַחְמִיר וְלוֹמַר דְּלֹא סַגִּי כְּשֶׁיִּגְרֹר הַיֶּרֶךְ לְבַד אוֹ הַגַּג לְבַד וְיַחֲזֹר וְיִכְתְּבֵנוּ כְּמִין רֵי״שׁ, מִשּׁוּם דְּבֵין הַגַּג בֵּין הַיֶּרֶךְ נַעֲשׂוּ בְּפָסוּל, הִלְכָּךְ צָרִיךְ לִגְרֹר שְׁנֵיהֶם. אִם נִדְבְּקָה אוֹת לְאוֹת בֵּין קֹדֶם שֶׁתִּגְמֹר בֵּין אַחַר שֶׁנִּגְמְרָה פָּסוּל, וְאִם גָּרַר וְהִפְרִידָהּ כָּשֵׁר, וְלָא מִקְרֵי חָק תּוֹכוֹת מֵאַחַר שֶׁהָאוֹת עַצְמָהּ הָיְתָה כְּתוּבָה כְּתִקָּנָהּ. אִם נָגְעוּ רַגְלֵי הַה״ א וְהַקּוֹ״ף בַּגַּג יִגְרֹר הָרֶגֶל וְיַחֲזֹר וְיִכְתְּבֵנוּ, וְאֵין צָרִיךְ לִגְרֹר כָּל הָאוֹת כִּי הַגַּג כַּדִּין נִכְתַּב. אִם נָגַע רֶגֶל הָאָל״ף בְּגַג הָאָל״ף אוֹ פְּנֵי הָאָל״ף בִּפְנִים בַּגַּג שֶׁתַּחְתֶּיהָ פָּסוּל, וְאֵין תַּקָּנָה בִּגְרִירָה לְהַפְרִידָהּ דְּהָוֵי כְּחָק תּוֹכוֹת, אֶלָּא יִגְרֹר כָּל מַה שֶּׁנַּעֲשָׂה בְּפָסוּל וְיַחֲזֹר וְיִכְתְּבֵנוּ: הַגָּה: וְכֵן הַדִּין בְּיו״דֵי הַשִּׁי״ן וְהַצַּדֵּי״ וְהַעַיִי״ן וְהַפֵּ״א אִם נָגְעוּ בְּגוּף הָאוֹת יוֹתֵר מִמְּקוֹם דְּבוּקָם (בית יוסף).

יט בְּתְחִלַּת הַכְּתִיבָה יֹאמַר בְּפִיו: אֲנִי כּוֹתֵב לְשֵׁם קְדֻשַּׁת תְּפִלִּין. וּמִלְּבַד זֶה בְּכָל פַּעַם שֶׁכּוֹתֵב אַזְכָּרָה צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁכּוֹתְבָהּ לְשֵׁם קְדֻשַּׁת הַשֵּׁם: הַגָּה: וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּסָגֵי כְּשֶׁמְּחַשֵּׁב שֶׁכּוֹתֵב הָאַזְכָּרוֹת לְשֵׁם הוֹאִיל וְהוֹצִיא בִּתְחִלַּת הַכְּתִיבָה בְּפִיו סָגֵי בְּהָכִי (הָרא״ש ה״ת וס״ת וְטור יוֹרֶה דֵּעָה וְא״ח) וְיֵשׁ לְהָקֵל בְּדִיעֲבַד וּכְשֶׁכָּא לְנַמְנֵם לֹא יִכְתֹּב דְּאֵינוֹ כּוֹתֵב אָז בְּכַוָּנָה (אור זרוע).

כ צָרִיךְ לְדַקְדֵּק בַּחֲסֵרוֹת וְיִתֵּרוֹת, שֶׁאִם חִסֵּר אוֹ יִתֵּר אוֹת אַחַת פְּסוּלִים וְנִמְצְאוּ הַמְּנִיחִים אוֹתָם מְבָרְכִים בְּכָל יוֹם בְּרָכָה לְבַטָּלָה, וְגַם שָׁרוּי בְּכָל יוֹם בְּלֹא מִצְוַת תְּפִלִּין, וְנִמְצָא עֹנֶשׁ הַסּוֹפֵר מְרֻבֶּה, לָכֵן צָרִיךְ לִהְיוֹת מְאֹד יָרֵא שָׁמַיִם וְחָרֵד לִדְבַר הַשֵּׁם, הַמִּתְעַסֵּק בִּכְתִיבַת תְּפִלִּין וְתִקּוּנָן.

כא כָּל פָּרָשָׁה, אַחַר שֶׁיִּכְתְּבֶנָּה, יִקְרָאֶנָּה הֵיטֵב בְּכַוָּנָה וְדִקְדּוּק פַּעֲמַיִם וְשָׁלֹשׁ, וְיַחֲזֹר וְיִקְרָאֶנָּה קֹדֶם שֶׁיִּתְּנֶנָּה בְּתוֹךְ בֵּיתָהּ, כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּתְחַלֵּף פָּרָשָׁה בְּפָרָשָׁה.

כב טוֹב לְנַסּוֹת הַקֶּלְמוֹס קֹדֶם שֶׁיִּתְחִיל לִכְתֹּב הַפָּרָשָׁה שֶׁלֹּא יְהֵא עָלָיו דְּיוֹ יוֹתֵר מִדַּאי וַיַּפְסִיד, וְכֵן יִזָּהֵר קֹדֶם שֶׁיִּכְתֹּב כָּל שֵׁם לִקְרוֹת כָּל מַה שֶּׁכָּתַב, כְּדֵי שֶׁלֹּא יָבוֹאוּ לִידֵי גְּנִיזָה עַל יָדוֹ.

כג אִם מָצָא שֶׁחָסֵר אוֹת אַחַת, אֵין לוֹ תַּקָּנָה, שֶׁאִם כֵּן הָיוּ כְּתוּבִין שֶׁלֹּא כְּסִדְרָן, וּפְסוּלִין מִשּׁוּם דְּכְתִיב וְהָיוּ בַּהֲוָיָתָן יְהוּ. וְאִם יִתֵּר אוֹת אַחַת, יֵשׁ לוֹ תַּקָּנָה, עַל יְדֵי שֶׁיִּגְרֹר אוֹתָהּ אִם הִיא בְּסוֹף תֵּבָה אוֹ בְּתִחִלָּתָהּ, אֲבָל אִם הִיא בְּאֶמְצַע תֵּבָה לֹא, מִשּׁוּם דְּכְשֶׁיִּגְרֹר יִהְיֶה נִרְאֶה כִּשְׁתֵּי תֵּבוֹת.

כד מֻתָּר לִכְתֹּב עַל מְקוֹם הַגֵּרֶד וְעַל מְקוֹם הַמַּחַק אֲפִלּוּ אַזְכָּרָה, וְלֹא יִמְחַק בְּעוֹדוֹ לַח אֶלָּא יְיַבְּשֶׁנּוּ יָפֶה כִּי אָז יִגְרֹר בְּקַל וְלֹא יִשָּׁאֵר לוֹ שׁוּם רֹשֶׁם.

כה כָּל אוֹת שֶׁהִיא כְּתוּבָה שֶׁלֹּא כְּתִקָּנָהּ וְאֵין צוּרָתָהּ עָלֶיהָ, כְּגוֹן נָגַע רֶגֶל הָאָל״ף בְּגַג הָאָל״ף אוֹ פְּנֵי הָאָל״ף בִּפְנִים בַּגַּג שֶׁתַּחְתֶּיהָ, אוֹ שֶׁהָיָה רֶגֶל הֵה״א, אוֹ רֶגֶל הַקּוֹ״ף נוֹגְעִים אוֹ שֶׁהָיְתָה אוֹת אַחַת חֲלוּקָּה לִשְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת, כְּגוֹן צַדֵּ״י שֶׁכָּתַב יוֹ״ד נו״ן אוֹ שִׁי״ן, שֶׁכָּתַב עַיִ״ן יוֹ״ד אוֹ חֵ״ית, שְׁנֵי זַיְנִי״ן וְאַחַר שֶׁכָּתַב לְפָנָיו חָזַר וְתִקְּנָם, הֲרֵי שֶׁלֹּא כְּסִדְרָן וּפְסוּלִין. אֲבָל לְהַפְרִיד הָאוֹתִיּוֹת הַדְּבוּקוֹת אַחַר שֶׁכָּתַב לִפְנֵיהֶם שַׁפִּיר דָּמֵי, דְּכֵינָן שֶׁהָאוֹת צוּרָתָהּ עָלֶיהָ כְּשֶׁמַּפְרִידָהּ מֻחֶבֶרְתָּהּ לָא הָוֵי כְּכוֹתֵב, וְה ״ה שֶׁאִם לֹא הָיוּ מִקָּצָת יוֹדֵי״ן שֶׁעַל הָאָל״ף וְהַשִּׁינִי״ן וְהָעַיְנִי״ן וְרַגְלֵי הַתָּוִי״ן נוֹגְעִים בְּגוּף הָאוֹת וְתִינוֹק דְּלֹא חַכִּים וְלֹא

טִפֵּשׁ מַכִּירָם, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁכָּתַב לִפְנֵיהֶם יָכוֹל לַחֲזוֹר וּלְתַקְּנָם, דְּכֵיוָן דְּצוּרַת הָאוֹת הָיְתָה נִכֶּרֶת לֵיכָּא מִשּׁוּם כְּתָבָן שֶׁלֹּא כְּסִדְרָן. וְיֵשׁ מִי שֶׁאוֹמֵר דְּה ״ה אִם חֲטָרָא דְּחֵי״ת לְמַעְלָה אֵין נוֹגְעִים זֶה לָזֶה, אַף אֵין נִכָּר לְהֶדְיָא פְּרִידָתָן, אַף עַל פִּי שֶׁהַתִּינוֹק קוֹרֵא שְׁנֵי זַיְנִי״ן מֵתָּר לְהַדְבִּיקָם.

כו אִם אוֹתִיּוֹת שֶׁל שֵׁם דְּבוּקוֹת יָכוֹל לְהַפְרִידָם.

כז אוֹתִיּוֹת וְתֵבוֹת שֶׁנִּמְחֲקוּ, קָצָת אִם רְשׁוּמָן נִכָּר כָּל כָּךְ שֶׁתִּינוֹק דִּלֹּא חַכִּים וְלֹא טִפֵּשׁ יָכוֹל לִקְרוֹתָם מֵתָּר לְהַעֲבִיר קֻלְמוֹס עֲלֵיהֶ לְהֵיטִיב הַכְּתָב וּלְחַדְּשׁוֹ, וְלֹא הָוֵי שֶׁלֹּא כְּסִדְרָן.

כח יֵשׁ לְזָהֵר שֶׁלֹּא יִכְנֹס רֹאשׁ הַלָּמ״ד בַּאֲוִיר הַהֵ״א אוֹ הַחֵי״ת, אֲפִלּוּ בְּלֹא נְגִיעָה.

כט אִם אֵין הַפָּרְשִׁיּוֹת שְׁגוּרוֹת בְּפִיו, צָרִיךְ שֶׁיִּכְתֹּב מִתּוֹךְ הַכְּתָב.

ל אֵינוֹ רַשַּׁאי לִכְתֹּב, אֶלָּא אִם כֵּן יוֹדֵעַ לִקְרוֹת.

לא אִם אֵינוֹ כוֹתֵב מִתּוֹךְ הַכְּתָב, לֹא יִכְתֹּב עַל פֶּה שֶׁמַּקְרֵא אוֹתוֹ אַחֵר, אֶלָּא אִם כֵּן יַחֲזוֹר הוּא וְיִקְרָא בְּפִיו:

לב צָרִיךְ לְהַנִּיחַ חָלָק לְמַעְלָה כְּדֵי גַּגָּהּ שֶׁל לָמֶ״ד: הַגָּה: שֶׁיְּהִיוּ גַּם הֵם מַקֵּפִים גְּוִיל (תְּשׁוּבַת מַהֲרַי״ל סִי׳ קל״ד וב״ש) וּלְמַטָּה כְּשִׁעוּר כַּ״ף וְנוּ״ן פְּשׁוּטָה וּבְתַחְלָתָן וְסוֹפָן אֵין צָרִיךְ לְהַנִּיחַ כְּלָל: הַגָּה: מִיהוּ נָהֲגוּ הַסּוֹפְרִים לְהַנִּיחַ קָצָת בִּתְחִלָּה וְסוֹף (אֲגוּר רוֹקֵחַ) וְצָרִיךְ לְהַנִּיחַ בֵּין כָּל תֵּבָה וְתֵבָה כְּמִלֹּא אוֹת, וְכֵן בֵּין הַשִּׁטִּים כְּמִלֹּא שִׁטָּה, וּבֵין כָּל אוֹת כְּמִלֹּא חוּט הַשַּׁעֲרָה כְּמוֹ בְּסֵפֶר תּוֹרָה, וּכְמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּטוּר י״ד גַּם צָרִיךְ לְהַנִּיחַ מְעַט חָלָק בֵּין פָּסוּק לְפָסוּק.

לג יַעֲשֶׂה הַשִּׁוּרוֹת שָׁווֹת שֶׁלֹּא תְּהֵא אַחַת נִכְנֶסֶת וְאַחַת יוֹצֵאת, וּלְפָחוֹת יִזָּהֵר שֶׁלֹּא יִכְתֹּב ג׳ אוֹתִיּוֹת חוּץ לַשִּׁטָּה וְאִם כְּתָבָם לֹא פָּסַל.

לד ב׳ אוֹתִיּוֹת שֶׁהֵם תֵּבָה אַחַת, לֹא יִכְתֹּב חוּץ לַשִּׁטָּה.

לה אוֹתִיּוֹת הַשֵּׁם צָרִיךְ שֶׁיִּהְיוּ כֻּלָּם בְּתוֹךְ הַדַּף, וְלֹא יֵצֵא מֵהֶם כְּלָל חוּץ לַדַּף.

לו יַעֲשֶׂה כָּל פָּרְשִׁיּוֹתָיו פְּתוּחוֹת, חוּץ מִפָּרָשָׁה אַחֲרוֹנָה הַכְּתוּבָה בַּתּוֹרָה, שֶׁהִיא וְהָיָה אִם שָׁמוֹעַ, שֶׁיַּעֲשֶׂנָּה סְתוּמָה וְאִם שִׁנָּה פָּסוּל: וְיֵשׁ מַכְשִׁירִין בְּכֻלָּם פְּתוּחוֹת (מַהַר״ם פַּאדוּוָה סִימָן ע״ז בְּשֵׁם אַרְחוֹת חַיִּים וּבֵית יוֹסֵף בְּשֵׁם הֶעָשׁוּר) וּבְמִדִּינוֹת אֵלּוּ נוֹהֲגִים אַף פָּרָשַׁת וְהָיָה אִם שָׁמוֹעַ בְּרֹאשׁ הַשִּׁטָּה כְּשֶׁאַר הַפָּרָשִׁיּוֹת וְלָכֵן נָהֲגוּ שֶׁפָּרָשַׁת קַדֵּשׁ לִי, וְהָיָה כִּי יְבִיאֲךָ, וּפָרָשַׁת שְׁמַע (מִתְּחִילִין) בְּרֹאשׁ שִׁטָּה וּבְסוֹף קַדֵּשׁ לִי וּבְסוֹף וְהָיָה כִּי יְבִיאֲךָ מַנִּיחִים חָלָק כְּדֵי לִכְתֹּב ט׳ אוֹתִיּוֹת, וּבְסוֹף שְׁמַע אֵין מַנִּיחִים חָלָק כְּלָל, וְאִם מַנִּיחִים הוּא פָּחוֹת מִכְּדֵי לִכְתֹּב ט׳ אוֹתִיּוֹת. וּפָרָשַׁת וְהָיָה אִם שָׁמוֹעַ מַתְחִילִים מֵאֶמְצַע שִׁטָּה עֶלְיוֹנָה, וּמַנִּיחַ לְפָנֶיהָ חָלָק כְּדֵי לִכְתֹּב ט׳ אוֹתִיּוֹת, וְנִמְצָא שֶׁשְּׁלֹשָׁה פָּרָשִׁיּוֹת הֵם פְּתוּחוֹת בֵּין לְהָרַמְבָּ״ם בֵּין לְהָרֹא״שׁ, וּפָרָשָׁה אַחֲרוֹנָה הִיא סְתוּמָה לְדַעַת הָרַמְבָּ״ם.

לז עוֹר הַבָּתִּים צָרִיךְ לִהְיוֹת מֵעוֹר בְּהֵמָה חַיָּה וְעוֹף הַטְּהוֹרִים, אֲפִלּוּ מִנְּבֵלָה אוֹ טְרֵפָה שֶׁלָּהֶם, וְרַשַּׁאי לַעֲשׂוֹתָם מִקֶּלֶף אוֹ מֵעוֹר שָׁלִיל: הַגָּה: וְכֵן הֶרְצוּעוֹת יָכוֹל לַעֲשׂוֹתָן מִקֶּלֶף וְעוֹר שָׁלִיל (מָרְדְּכִי דַּף צ״ד) צָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה מְעֻבָּד לִשְׁמוֹ הֵיכָא דְּאֶפְשָׁר.

לח יַעֲשֶׂה ד׳ בָּתִּים מֵעוֹר אֶחָד לְשֶׁל רֹאשׁ, וּבַיִת אֶחָד לְשֶׁל יָד.

לט תְּפִלִּין, בֵּין שֶׁל רֹאשׁ בֵּין שֶׁל יָד, הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי שֶׁיִּהְיוּ מְרֻבָּעוֹת בְּתִפְרָן וּבַאֲלַכְסוֹנָן, דְּהַיְנוּ שֶׁיִּהְיֶה רְבוּעָן מְכֻוָּן אֲרְכּוֹ כְּרָחְבּוֹ כְּדֵי שֶׁיִּהְא לָהֶם אוֹתוֹ אֲלַכְסוֹן, שֶׁאָמְרוּ חֲזַ״ל כָּל אַמָּתָא בְּרִבּוּעָא אַמָּתָא וּתְרֵי חֲמִשֵׁי בַּאֲלַכְסוֹנָא, וְצָרִיךְ לְרַבֵּעַ מְקוֹם מוֹשָׁבָן וְגַם הַבָּתִּים: הַגָּה: אֲבָל עַל גַּבֵּי הַבָּתִּים אֵין לְהַקְפִּיד אִם הוּא יוֹתֵר מֵרָחְבָּן וְאָרְכָּן (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם אשר״י וּסְמַ״ק וְהַפַּרְדְּכִי וְרַמְבַּ״ם פ״ג): עַשָּׂאָן מְרֻבָּעוֹת וְאַחַר זְמַן נִתְקַלְקֵל רִבּוּעָן, יֵשׁ מִי שֶׁאוֹמֵר שֶׁצָּרִיךְ לְרַבְּעָן: הַגָּה: וְיַעֲשֶׂה כָּל הַד׳ בָּתִּים בְּשָׁוֶה שֶׁלֹּא יְהֵא אֶחָד גָּדוֹל מֵחֲבֵרוֹ (בְּרוּךְ שֶׁאָמַר).

מ עוֹר הַבָּתִּים, מִצְוָה לַעֲשׂוֹתוֹ שָׂחֹר וְע״ל סִימָן ל״ג. חָרִיץ שֶׁבֵּין בַּיִת לְבַיִת צָרִיךְ שֶׁיַּגִּיעַ עַד הַתֶּפֶר, וְאִם לֹא הִגִּיעַ כְּשֵׁרָה, וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה נִכָּר הֶחָרִיץ כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ ד׳ רָאשֶׁיהָ נִרְאִין לַכֹּל.

מא אֹרֶךְ וְרֹחַב הַבָּתִּים וְגָבְהָן אֵין לוֹ שִׁעוּר.

מב שִׁי״ן שֶׁל תְּפִלִּין, הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי שֶׁיַּעֲשֶׂה בְּעוֹר הַבָּתִּים שֶׁל רֹאשׁ כְּמִין שִׁי״ן בּוֹלֶטֶת מִקְמָטֵי הָעוֹר, אֶחָד מִימִינוֹ וְאֶחָד מִשְּׂמֹאלוֹ, שֶׁל יָמִין הַמִּנְיָן שֶׁל ג׳ רָאשִׁים, וְשֶׁל שְׂמֹאל הַמִּנְיָן שֶׁל אַרְבַּע רָאשִׁים: הַגָּה: מִיהוּ אִם הָפַךְ אֵינוֹ נִפְסָל (מָרְדְּכִי וּסְמַ״ג וְתוֹסָפוֹת פ׳ הַקּוֹמֵץ).

מג חֲרִיץ שֶׁל שִׁי״ן דְּהַיְנוּ חֲדָה לְמַטָּה יַגִּיעַ עַד מְקוֹם הַתֶּפֶר: הַגָּה: וְכֵן הַיּ״ד שֶׁבַּשִּׁי״ן צָרִיךְ לִגַּע לְמַטָּה בְּשׁוּלֵי הַשִּׁי״ן (סְמ״ג) וְלֹא יִמָּשֵׁךְ הַשִּׁי״ן הַרְבֵּה אֶלָּא שֶׁגַּם שׁוּלֵי הַשִּׁי״ן יִהְיֶה נִרְאֶה עַל הַתֶּפֶר (בְּרוּךְ שֶׁאָמַר).

מד תִּתּוֹרָא דִּתְפִלִּין, הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי. וְהַיְנוּ שִׁשִּׁים עוֹר לְמַטָּה לְכַסּוֹת פִּי הַבָּתִּים, וְנִרְאֶה כְּעֵין דַּף שֶׁל גֶּשֶׁר הַנִּקְרָא תִּתּוֹרָא. מַעְבַּרְתָּא דִּתְפִלִּין, הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי. וְהַיְנוּ שִׁעוּר הַתִּתּוֹרָא יְהֵא אָרֹךְ מִצַּד אֶחָד, וְיַעֲשֶׂה בּוֹ הַמַּעְבַּרְתָּא, כֵּיצַד, יַחְתְּכֶנּוּ מִשְּׁנֵי צְדָדִים שֶׁלֹּא תְּהֵא רְחָבָה כְּמוֹ רֹחַב הַתִּתּוֹרָא, כְּדֵי שֶׁיְּהֵא נִכָּר רְבוּעַ הַתִּתּוֹרָא וּבְאוֹתָהּ מַעְבַּרְתָּא עוֹבֶרֶת הָרְצוּעָה וְעַל שֵׁם כָּךְ נִקְרֵאת מַעְבַּרְתָּא. גַּם בְּתִפִלִּין שֶׁל יָד יַעֲשֶׂה תִּתּוֹרָא וּמַעְבַּרְתָּא. יְגַלֶּגֶל כָּל פָּרָשָׁה מִסּוֹפָהּ לְתְחִלָּתָהּ, וְכוֹרְכָהּ בְּקֶלֶף קָטָן, וְיֵשׁ מַקְפִּידִין מִלְּכָרְכָן אֶלָּא בְּקֶלֶף כָּשֵׁר, וַהֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי שֶׁיִּכְרֹךְ עָלֶיהָ שְׂעַר בְּהֵמָה אוֹ חַיָּה הַטְּהוֹרִים: הַגָּה: וְנוֹהֲגִין לִכְרֹךְ שְׂעָר עַל הַפָּרָשָׁה וְאַחַר כָּךְ כּוֹרְכִין עָלָיו קֶלֶף כָּשֵׁר וְחוֹזְרִים וְכוֹרְכִים עָלָיו שַׂעַר (אָגוּר סִ׳ ס״ח) וְנָהֲגוּ שֶׁיִּהְיֶה שַׂעַר זֶה שֶׁל עֵגֶל, וְאִם לֹא מָצָא שֶׁל עֵגֶל כּוֹרֵךְ בְּשֶׁל פָּרָה, אוֹ שֶׁל שׁוֹר, וְרוֹחַץ הַשַּׂעַר הֵיטֵב בְּתְחִלָּה עַד שֶׁיְּהֵא נָקִי. קֶצֶת שַׂעַר זֶה צָרִיךְ שֶׁיֵּרָאֶה חוּץ לַבָּתִּים.

מה יִתֵּן כָּל פָּרָשָׁה בְּבַיִת שֶׁלָּהּ, שֶׁתְּהֵא זְקוּפָה מְעֻמָּד בְּבֵיתָהּ.

מו יִהְיֶה הַגְּלָיוֹן עֶלְיוֹן תְּחִלָּה שֶׁזֶּהוּ שׁוּרָה הָעֶלְיוֹנָה וְגְלָיוֹן תַּחְתּוֹן לְצַד פֶּה הַבָּתִּים: הַגָּה: וְרֹאשׁ הַפָּרָשָׁה יִהְיֶה מוּנָח לְצַד יְמִין הַקּוֹרֵא שֶׁאִם בָּא לְפָתְחָן וּלְקָרְאָן יִהְיוּ מוּנָחִים לְפָנָיו כְּהִלְכָתָן (תְּרוּמַת הַדֶּשֶׁן וּבֵית יוֹסֵף בְּשֵׁם אֲרֻחוֹת חַיִּים).

מז אִם כָּתַב כָּל הָאַרְבַּע פָּרָשִׁיוֹת בְּקֶלֶף אֶחָד כְּשֵׁרִים, אֲפִלּוּ אֵין רֶוַח בֵּינֵיהֶם, וּבִלְבַד שֶׁיְּהֵא חוּט אוֹ מְשִׁיחָה בֵּין כָּל בַּיִת וּבַיִת. שֶׁל יָד כּוֹתֵב הָאַרְבָּעָה פָּרָשִׁיוֹת בְּקֶלֶף אֶחָד וְגוֹלֵל אוֹתָן מִסּוֹפָן לִתְחִלָּתָן, וְכוֹרֵךְ קֶלֶף עֲלֵיהֶם וּשְׂעַר עֵגֶל, וּמַכְנִיסָם בְּבֵיתָם כְּמוֹ שֶׁל רֹאשׁ. אִם כְּתָבָם עַל אַרְבַּע קְלָפִים וְהִנִּיחָם בְּאַרְבָּעָה בָּתִּים יָצָא, וְהוּא שֶׁיְּטַלֶּה (פִּי׳ יְכַסֶּה) עוֹר עַל הָאַרְבָּעָה בָּתִּים שֶׁיִּהְיוּ נִרְאִים כְּבֵית אֶחָד: הַגָּה: וְהַמִּנְהָג לְדַבְּקָם בְּדֶבֶק, שֶׁיְּהֵא הַכֹּל כְּקֶלֶף אֶחָד וְיִזָּהֲרוּ לִטֹּל דֶּבֶק כָּשֵׁר (בְּרוּךְ שֶׁאָמַר וַאֲגוּר סִ׳ נ״ז).

מח אִם צָפָה הַבָּתִּים בְּזָהָב אוֹ בְּעוֹר בְּהֵמָה טְמֵאָה, פְּסוּלִים.

מט הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי שֶׁיִּהוּ תְּפִלִּין נִתְפָּרִים בְּגִידֵי בְּהֵמָה וְחַיָּה טְהוֹרִים, וְטוֹב לִתְפֹּר בְּגִידֵי שׁוֹר.

נ אֵין לִקְנוֹת גִּידִים מֵעַכּוּ״ם מִשּׁוּם דְּחַיְישִׁינַן שֶׁמָּא שֶׁל בְּהֵמָה טְמֵאָה הֵם. מָקוֹם שֶׁאֵין גִּידִים מְצוּיִים, תּוֹפְרִים בְּטַאלְיאדוּראש שֶׁעוֹשִׂים מִן הַקֶּלֶף עַד שֶׁיְּזַדְּמְנוּ לָהֶם גִּידִים.

נא יִתְפֹּר שְׁלֹשָׁה תְּפִירוֹת בְּכָל צַד, וְחוּט הַתְּפִירָה יִהְיֶה סוֹבֵב מִשְּׁתֵּי רוּחוֹת, וְיַעֲבִיר חוּט הַתְּפִירָה בֵּין כָּל בַּיִת וּבַיִת: הַגָּה: מֵיהוּ אִם לֹא עָשָׂה רַק ׳ תְּפִירוֹת אוֹ פָּחוֹת מִזֶּה, אֵינוֹ נִפְסָל (מָרְדְּכַי) וְיֵשׁ מִי שֶׁאוֹמֵר שֶׁי״ב תְּפִירוֹת אֲלוּ יִהְיוּ בְּחוּט אֶחָד.

נב יַכְנִיס הָרְצוּעָה תּוֹךְ הַמַּעְבַּרְתָּא, וְיַעֲשֶׂה קֶשֶׁר כְּמִין דָּלֶ״ת בְּשֶׁל רֹאשׁ, וּכְמִין יו״ד בְּשֶׁל יָד, לְהַשְׁלִים אוֹתִיּוֹת שַׁדַּי עִם הַשִּׁי״ן שֶׁבְּשֶׁל רֹאשׁ: הַגָּה: וְנוֹהֲגִים לְהַעֲבִיר עוֹר עַל הַבַּיִת שֶׁל יָד לִרְחַב הַזְּרוֹעַ וְיִהְיֶה רָחְבּוֹ כְּרֹחַב הַבַּיִת (טוּר) וְלֹא יַעֲשֶׂה הַקְּשָׁרִים אֶלָּא לְאַחַר שֶׁעָשָׂה הַשִּׁי״ן בַּתְּפִלִּין, וְאַחַר כָּךְ יַעֲשֶׂה הַדָּלֶ״ת, וְאַחַר כָּךְ הַיּ״ד כְּסֵדֶר אוֹתִיּוֹת הַשֵּׁם:

סימן לג

א אִם נִתְקַלְקֵל עוֹר שֶׁל שְׁנֵי בָּתִּים מִבָּתֵּי רָאשׁ זֶה אֵצֶל זֶה, אִם הַתְּפִלִּין יְשָׁנִים, פְּסוּלִים, וְאִם הֵם חֲדָשִׁים, כְּשֵׁרִים, כָּל זְמַן שֶׁעוֹר מוֹשֵׁב הַבָּתִּים קַיָּם: הַגָּה: גַּם הַבָּתִּים צְרִיכִין לִהְיוֹת קַיָּמִים, אֲבָל שֶׁנִּקְרְעוּ קְצָת (בֵּית יוֹסֵף) וְיֵשׁ אוֹמְרִים לְהֶפֶךְ, בִּישָׁנִים כְּשֵׁרִים, וּבַחֲדָשִׁים פְּסוּלִים, (רַשׁ״י וְהָרֹא״שׁ) וְנ״ל דְּיֵשׁ לְהַחְמִיר לִפְסֹל בִּשְׁנֵיהֶם. וְאֲלוּ הֵם חֲדָשִׁים, כָּל זְמַן שֶׁאִם הָיוּ מוֹשְׁכִים אוֹתָם בִּרְצוּעוֹת, הַבַּיִת מִתְפַּשֵּׁט וְנִפְתָּח נִקְרָא חָדָשׁ, וְאִם אֵינוֹ נִפְתָּח נִקְרָא יָשָׁן, וְאִם נִתְקַלְקְלוּ שְׁנַיִם זֶה שֶׁלֹּא כְּנֶגֶד זֶה, רֹאשׁוֹן וּשְׁלִישִׁי כְּשֵׁרִים, אֲפִלּוּ הֵם יְשָׁנִים וְאִם נִתְקַלְקְלוּ ג׳ בָּתִּים בְּכָל עִנְיָן פְּסוּלִים.

ב אִם נִפְסְקוּ תְּפִירוֹת הַתְּפִלִּין, לְהָרַמְבַּ״ם אִם הָיוּ שְׁתֵּי הַתְּפִירוֹת זוֹ בְּצַד זוֹ, אוֹ שֶׁנִּפְסְקוּ ג׳ תְּפִירוֹת אֲפִלּוּ זוֹ שֶׁלֹּא כְּנֶגֶד זוֹ, הֲרֵי אֵלּוּ פְּסוּלִים. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים, בִּישָׁנִים, אֲבָל בַּחֲדָשִׁים, כָּל זְמַן שֶׁעוֹר מוֹשַׁב הַבָּתִּים קַיָּם, כְּשֵׁרִים. וְאֲלוּ הֵם חֲדָשִׁים, כָּל שֶׁאוֹחֲזִין מִקְצָת הָעוֹר שֶׁנִּקְרַע תָּפְרוּ, וְתוֹלִין בּוֹ הַתְּפִלִּין, וְהוּא חָזָק, וְאֵינוֹ נִפְסָק. וְאִם אֵין רָאוּי לְתְלוֹת בּוֹ, אֶלָּא הוּא נִפְסָק, הֲרֵי אֵלּוּ יְשָׁנוֹת: הַגָּה: וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּבַחֲדָשִׁים פְּסוּלִים, וּבִישָׁנִים כְּשֵׁרִים (רַשׁ״י וְהַשּׁוּר וְהָרֹא״שׁ) וְטוֹב לָחוּשׁ לִשְׁתֵּי סְבָרוֹת כֵּן נִרְאֶה לִי:

ג עוֹר הָרְצוּעוֹת צָרִיךְ שֶׁיְּהֵא מֵעוֹר בְּהֵמָה חַיָּה וְעוֹף הַטְּהוֹרִים, וְצָרִיךְ שֶׁיְּהֵא מְעֻבָּד לִשְׁמוֹ. רְצוּעוֹת בֵּין מֵעוֹר בֵּין מִקֶּלֶף כְּשֵׁרוֹת. הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי שֶׁיִּהוּ הָרְצוּעוֹת שְׁחֹרוֹת מִבַּחוּץ, אֲבָל מִצַּד פָּנִים יַעֲשֶׂה מֵאֵיזֶה צֶבַע שִׁירְצֶה, חוּץ מֵאָדֹם, שֶׁמָּא יֹאמְרוּ שֶׁמִּדָּם חַטָּטָיו נִצְבְּעוּ וְהֶאֱדִימוּ.

ד טוֹב שֶׁיַּשְׁחִירֵם יִשְׂרָאֵל לִשְׁמָן וְלֹא גוֹי: הַגָּה: וּמֵיהוּ בְּדִיעֲבַד כָּשֵׁר אִם הִשְׁחִיר עוֹר הַבָּתִּים אֲבָל הָרְצוּעוֹת אֲפִלּוּ בְּדִיעֲבַד פָּסוּל (מָצָא כָּתוּב).

ה אִם נִפְסְקָה הָרְצוּעָה, יֵשׁ מַתִּירִים לְתָפֵר מִצַּד פָּנִים, וְיֵשׁ אוֹמְרִים מַה שֶּׁמַּקִּיף מִמֶּנָּה הָרֹאשׁ, וּבְשֶׁל יָד כְּדֵי שֶׁתַּקִּיף הַזְּרוֹעַ לְקֶשֶׁר הַתְּפִלָּה עִם הַזְּרוֹעַ, וּכְדֵי שֶׁתְּמַתַּח עַד אֶצְבַּע אֶמְצָעִית, וְיִכְרֹךְ מִמֶּנָּה עַל אוֹתוֹ אֶצְבַּע ג׳ כְּרִיכוֹת וְיִקְשֹׁר, אֵין לָהֶם תַּקָּנָה לֹא בַּקְּשִׁירָה וְלֹא בַּתְּפִירָה. וְכָל יִתְרוֹן הָאָרֹךְ שֶׁהוּא בִּשְׁבִיל שֶׁכּוֹרֵךְ הָרְצוּעָה כַּמָּה פְּעָמִים סְבִיב הַזְּרוֹעַ וּבְשֶׁל רֹאשׁ מַה שֶּׁתָּלוּי מִמֶּנָּה, אֵין הַתְּפִירָה וְהַקְּשִׁירָה פּוֹסְלִים בָּהּ וּבִשְׁעַת הַדְּחַק יֵשׁ לִסְמֹךְ עַל הַמַּתִּירִים כְּדֵי שֶׁלֹּא יִתְבַּטֵּל מִמִּצְוַת תְּפִלִּין׃

סימן לד

א סֵדֶר הֲנָחָתָן בַּבָּתִּים, לַרֹּאשׁ״י וְהָרַמְבָּ״ם קֹדֶשׁ מִשְּׂמֹאל הַמֵּנִיחַ, בַּבַּיִת הַחִיצוֹן, וְאַחֲרָיו כִּי יְבִיאֲךָ בְּבַיִת שֵׁנִי, וּשְׁמַע בַּבַּיִת הַשְּׁלִישִׁי, וְהָיָה אִם שָׁמוֹעַ בַּבַּיִת הָרְבִיעִי, שֶׁהוּא בֵּית הַחִיצוֹן לִימִינוֹ. וּלְרַבֵּנוּ תָּם בַּבַּיִת הַג׳ וְהָיָה אִם שָׁמוֹעַ, וּבַבַּיִת הַד׳ שֶׁהוּא הַחִיצוֹן שְׁמַע, וּמִנְהַג הָעוֹלָם כְּרֹאשׁ״י וְהָרַמְבָּ״ם.

ב יְרֵא שָׁמַיִם יֵצֵא יְדֵי שְׁנֵיהֶם, וְיַעֲשֶׂה שְׁתֵּי זוּגוֹת תְּפִלִּין, וְיָנִיחַ שְׁנֵיהֶם, וְיִכַּוֵּן בַּהֲנָחָתָן בְּאוֹתָם שֶׁהֵם אַלְבָּא דְּהִלְכְתָא אֲנִי יוֹצֵא יְדֵי חוֹבָתִי, וְהַשְּׁאָר הֵם כִּרְצוּעוֹת בְּעָלְמָא, כִּי מָקוֹם יֵשׁ בָּרֹאשׁ לְהָנִיחַ שְׁנֵי תְּפִלִּין, וְכֵן בַּזְּרוֹעַ וְאִם אֵינוֹ יוֹדֵעַ לְכַוֵּן הַמָּקוֹם וּלְהָנִיחַ שְׁנֵיהֶם יַחַד, יָנִיחַ כְּדִבְרֵי הָאֶחָד שֶׁל יָד וְשֶׁל רֹאשׁ (וּיסַלְּקֵם מִיָּד) וְיָנִיחַ הָאֲחֵרִים עַל סְמַךְ בְּרָכָה רִאשׁוֹנָה, וְאִם (וְיֵשׁ אוֹמְרִים) לֹא יוּכַל לְהָנִיחַ בְּבֵת אַחַת, יָנִיחַ שֶׁל רַשׁ״י, וִיבָרֵךְ עֲלֵיהֶם, וְיִהְיוּ עָלָיו בִּשְׁעַת קְרִיאַת שְׁמַע וּתְפִלָּה, וְאַחַר הַתְּפִלָּה יָנִיחַ שֶׁל רַבֵּנוּ תָּם בְּלֹא בְּרָכָה וְיִקְרָא בָּהֶם שְׁמַע וְהָיָה אִם שָׁמוֹעַ.

ג לֹא יַעֲשֶׂה כֵּן אֶלָּא מִי שֶׁמֻּחְזָק וּמְפֻרְסָם בַּחֲסִידוּת.

ד לֹא יָנִיחַ ב׳ הַזּוּגוֹת בְּכִיס אֶחָד שֶׁהָאֶחָד מֵהֶם הוּא חֹל, וְאָסוּר לַהֲנִיחוֹ בְּכִיס תְּפִלִּין, אֶלָּא יַעֲשֶׂה שְׁנֵי כִּיסִין, וְסִימָן לְכָל כִּיס, שֶׁלֹּא יִתֵּן שֶׁל זֶה בָּזֶה׃

סימן לה

א נָהֲגוּ בְּמִנְיַן הַשִּׁטִּין לִכְתֹּב בְּשֶׁל יָד שִׁבְעָה שִׁטִּין בְּכָל פָּרָשָׁה וּבְשֶׁל רֹאשׁ אַרְבָּעָה שִׁטִּין, וְאִם שִׁנָּה לֹא פָּסַל׃

סימן לו

א צָרִיךְ לְדַקְדֵּק בִּכְתִיבַת הָאוֹתִיּוֹת שֶׁלֹּא תִּשְׁתַּנֶּה צוּרַת שׁוּם אַחַת מֵהֶן וְלֹא תִּדְמֶה לְאַחֶרֶת. הַגָּה: וּלְכַתְּחִלָּה יִכְתֹּב בִּכְתִיבָה תַּמָּה כַּמְבֹאָר בְּטוּר וּבְשֶׁאָר פּוֹסְקִים, וְהוּא יָדוּעַ אֵצֶל הַסּוֹפְרִים מֵיהוּ אִם שִׁנָּה בְּצוּרַת הַכְּתָב אֵינוֹ פָּסוּל.

ב כָּל אוֹת צְרִיכָה לִהְיוֹת גְּלֻם אֶחָד, לְכָךְ צָרִיךְ לְזָהֵר בַּנִּקְדָּה שֶׁעַל הָאֶלֶף שֶׁהִיא כְּמִין יוֹד, וּבַנִּקְדָּה שֶׁתַּחְתֶּיהָ וּבְיוֹדֵ״י הַשִּׁי״ן וְעַיִ״ן וַאֲחוֹרֵי צַדֵּ״י שֶׁיִּהְיוּ נוֹגְעוֹת בָּאוֹת, וּבְאַחַת שֶׁאֵינָהּ נוֹגַעַת פְּסוּלִין. וְכֵן בְּשִׁאָר אוֹתִיּוֹת, חוּץ מֵהֵ״ א וְקו״ף שֶׁאֵין לִגֹּעַ הָרֶגֶל בַּגַּג, וְאִם נָגַע פָּסוּל.

ג צָרִיךְ לְתַגֵּג שַׁעַטְנֵ״ז גִּ״ץ וְהַסּוֹפְרִים נָהֲגוּ לְתַגֵּג אוֹתִיּוֹת אֲחֵרוֹת, וְאִם לֹא תִּגֵּג אֲפִלּוּ שַׁעַטְנֵ״ז גִּ״ץ לֹא פָּסַל׃

סימן לז

א גָּדוֹל שְׁכַר מִצְוַת תְּפִלִּין, וְכָל מִי שֶׁאֵינוֹ מְנִיחָם הוּא בִּכְלַל פּוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל בְּגוּפָן.

ב מִצְוָתָן לִהְיוֹתָם עָלָיו כָּל הַיּוֹם אֲבָל מִפְּנֵי שֶׁצְּרִיכִים גּוּף נָקִי שֶׁלֹּא יָפִיחַ בָּהֶם, וְשֶׁלֹּא יַסִּיחַ דַּעְתּוֹ מֵהֶם, וְאֵין כָּל אָדָם יָכוֹל לְזָהֵר בָּהֶם, נָהֲגוּ שֶׁלֹּא לְהָנִיחָם כָּל הַיּוֹם. וּמִכָּל מָקוֹם צָרִיךְ כָּל אָדָם לְזָהֵר בָּהֶם לִהְיוֹתָם עָלָיו בִּשְׁעַת קְרִיאַת שְׁמַע וּתְפִלָּה.

ג קָטָן הַיּוֹדֵעַ לִשְׁמֹר תְּפִלִּין בְּטָהֳרָה שֶׁלֹּא יִישַׁן בָּהֶם וְלֹא יָפִיחַ בָּהֶם, הַגָּה: וְשֶׁלֹּא לִכָּנֵס בָּהֶן לְבֵית הַכִּסֵּא (רַשׁ״י פ׳ לוּלֵב הַגָּזוּל) חַיָּב אָבִיו לְקָנוֹת לוֹ תְּפִלִּין לְחַנְּכוֹ׃ הַגָּה: וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּהַאי קָטָן דַּוְקָא שֶׁהוּא בֶּן י״ג שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד (בְּעַל הָעִטּוּר) וְכֵן נָהֲגוּ וְאֵין לְשַׁנּוֹת (דִּבְרֵי עַצְמוֹ)׃

סימן לח

א חוֹלֶה מֵעַיִם פָּטוּר מִתְּפִלִּין׃ הַגָּה: אֲפִלּוּ אֵין לוֹ צַעַר. אֲבָל שְׁאָר חוֹלֶה אִם מִצְטַעֵר בְּחָלְיוֹ, וְאֵין דַּעְתּוֹ מְיֻשָּׁב עָלָיו פָּטוּר וְאִם לָאו חַיָּב. (מָרְדְּכַי וְא״ח וּמִיי׳ פ״ד).

ב מִי שֶׁבָּרִי לוֹ שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְהִתְפַּלֵּל בְּלֹא הֲפָחָה, מוּטָב שֶׁיִּתְעַבֵּר זְמַן הַתְּפִלָּה מִפְּנֵי שֶׁיִּתְפַּלֵּל בְּלֹא גּוּף נָקִי וְע״ל סי׳ פ׳. וְאִם יֵרָאֶה לוֹ שֶׁיּוּכַל לְהַעֲמִיד עַצְמוֹ בְּגוּף נָקִי בִּשְׁעַת קְרִיאַת שְׁמַע, יָנִיחַ תְּפִלִּין בֵּין אֲהֲבָה לִקְרִיאַת שְׁמַע, וִיבָרֵךְ.

ג נָשִׁים וַעֲבָדִים פְּטוּרִים מִתְּפִלִּין, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁהַזְּמַן גְּרָמָא: הַגָּה: וְאִם הַנָּשִׁים רוֹצִים לְהַחְמִיר עַל עַצְמָן מוֹחִין בְּיָדָם (כָּל בּוֹ).

ד הַמֵּנִיחַ תְּפִלִּין צָרִיךְ לְזָהֵר מֵהַרְהוּר תַּאֲוַת אִשָּׁה: הַגָּה: וְאִם אִי אֶפְשָׁר לוֹ בְּלֹא הִרְהוּרִים מוּטָב שֶׁלֹּא לְהַנִּיחָם (כָּל בּוֹ וְא״ח).

ה אֲבָל בְּיוֹם רִאשׁוֹן אָסוּר לְהָנִיחַ תְּפִלִּין, מִכָּאן וָאֵילָךְ חַיָּב, אֲפִלּוּ בָּאוּ פָּנִים חֲדָשׁוֹת.

ו בְּט׳ בְּאָב חַיָּבִין בִּתְפִלִּין וע״ל סי׳ תקנ״ה.

ז חָתָן וְשׁוֹשְׁבִינָיו (פְּרוּשׁ רַעְיָו הַשְּׂמֵחִים עִמּוֹ) וְכָל בְּנֵי חֻפָּה פְּטוּרִין, מִשּׁוּם דְּשָׂכִיחַ שִׂכְרוּת וְקַלּוּת רֹאשׁ.

ח כּוֹתְבֵי תְּפִלִּין וּמְזוּזוֹת, הֵם וְתַגָּרֵיהֶם וְתַגָּרֵי תַּגָּרֵיהֶם, וְכָל הָעוֹסְקִים בִּמְלֶאכְתָּן שָׁמַיִם פְּטוּרִין מֵהֲנָחַת תְּפִלִּין כָּל הַיּוֹם, זוּלַת בִּשְׁעַת קְרִיאַת שְׁמַע וּתְפִלָּה:

הַגָּה: וְאִם הָיוּ צְרִיכִים לַעֲשׂוֹת מְלֶאכְתָּן בִּשְׁעַת קְרִיאַת שְׁמַע וּתְפִלָּה אָז פְּטוּרִין מִקְּרִיאַת שְׁמַע וּמִתְּפִלָּה וּמִתְּפִלִּין, דְּכָל הָעוֹסֵק בְּמִצְוָה פָּטוּר מִמִּצְוָה אַחֶרֶת, אִם צָרִיךְ לְטָרֹחַ אַחַר הָאַחֶרֶת, אֲבָל אִם יָכוֹל לַעֲשׂוֹת שְׁתֵּיהֶן כְּאַחַת בְּלֹא טִרְחָה, יַעֲשֶׂה שְׁתֵּיהֶן (הַגָּהוֹת אֲשֶׁרִי בְּשֵׁם אוֹר זָרוּעַ וְר״ן פ׳ הַיֶּשֶׁן).

ט מִצְטַעֵר וּמִי שֶׁאֵין דַּעְתּוֹ מְיֻשֶּׁבֶת עָלָיו וּנְכוֹנָה פָּטוּר, מִפְּנֵי שֶׁאָסוּר לְהַסִּיחַ דַּעְתּוֹ מֵהֶם.

י הַקּוֹרֵא בַּתּוֹרָה פָּטוּר מֵהֲנָחַת תְּפִלִּין כָּל הַיּוֹם, זוּלַת בִּשְׁעַת קְרִיאַת שְׁמַע וּתְפִלָּה.

יא לֹא יַחֲלֹץ תְּפִלִּין בִּפְנֵי רַבּוֹ, אֶלָּא יִפְנֶה לְצַד אַחֵר מִפְּנֵי אֵימָתוֹ, וְיַחֲלֹץ שֶׁלֹּא בְּפָנָיו.

יב הָיָה צָרִיךְ לִתְפִלִּין וּמְזוּזָה, וְאֵין יָדוֹ מַשֶּׂגֶת לִקְנוֹת שְׁנֵיהֶם, תְּפִלִּין קוֹדְמִים.

יג מְנֻוָּד וּמְצֹרָע אֲסוּרִים לְהָנִיחַ תְּפִלִּין:

סימן לט

א תְּפִלִּין שֶׁכְּתָבָן עֶבֶד, אוֹ אִשָּׁה, אוֹ קָטָן, אֲפִלּוּ הִגִּיעַ לְחִנּוּךְ, אוֹ גּוֹי, אוֹ כּוּתִי, אוֹ יִשְׂרָאֵל מוּמָר, אוֹ מוֹסֵר, פְּסוּלִים, מִשּׁוּם דִּכְתִיב וּקְשַׁרְתָּם וּכְתַבְתָּם. כָּל שֶׁאֵינוֹ בְּקֶשְׁיָרָה, אוֹ אֵינוֹ מַאֲמִין בָּהּ, אֵינוֹ בִּכְתִיבָה.

ב כָּל שֶׁפָּסוּל לִכְתָבָן, פָּסוּל בְּכָל תִּקּוּן עֲשִׂיָתָן.

ג גֵּר שֶׁחָזַר לְדָתוֹ מֻחֲמַת יִרְאָה, כָּשֵׁר לִכְתֹּב תְּפִלִּין.

ד תְּפִלִּין שֶׁכְּתָבָם אַפִּיקוֹרוֹס יִשְׂרְפוּ, וְיֵשׁ אוֹמְרִים יִגָּנְזוּ.

ה נִמְצְאוּ בְּיַד אַפִּיקוֹרוֹס, וְאֵין יָדוּעַ מִי כְּתָבָן, יִגָּנְזוּ.

ו נִמְצְאוּ בְּיַד גּוֹי, וְאֵין יָדוּעַ מִי כְּתָבָם, כְּשֵׁרִים.

ז אֵין לוֹקְחִין תְּפִלִּין וּמְזוּזוֹת וּסְפָרִים מִן הַגּוֹיִם יוֹתֵר מִכְּדֵי דְּמֵיהֶן הַרְבֵּה, כְּדֵי שֶׁלֹּא לְהַרְגִּיל לְגָנְבָן וּלְגָזְלָן.

ח אֵין נִקָּחִין, אֶלָּא מִן הַמֻּמְחֶה שֶׁבָּקִי בַּחֲסֵרוֹת וְיִתְרוֹת.

ט לָקַח מִמִּי שֶׁאֵינוֹ מֻמְחֶה, צָרִיךְ לְבָדְקָן. לָקַח מִמֶּנּוּ מֵאָה קְצִיצוֹת, בּוֹדֵק מֵהֶם שִׁלְשָׁה קְצִיצוֹת, שְׁתַּיִם שֶׁל רֹאשׁ וְאַחַת שֶׁל יָד, אוֹ שְׁתַּיִם שֶׁל יָד וְאַחַת שֶׁל רֹאשׁ. אִם מְצָאָן כְּשֵׁרִים, הֶחְזַק זֶה הָאִישׁ, וַהֲרֵי כֻּלָּם כְּשֵׁרִים, וְאֵין הַשְּׁאָר צָרִיךְ בְּדִיקָה. וְאִם לָקָחָן צְבָתִים צְבָתִים, חֲזָקָתָן מֵאֲנָשִׁים הַרְבֵּה הֵם לְקוּחִים, לְפִיכָךְ בּוֹדֵק מִכָּל צְבָת ב׳ שֶׁל רֹאשׁ וְאַחַת שֶׁל יָד, אוֹ ב׳ שֶׁל יָד וְאַחַת שֶׁל רֹאשׁ. הַמּוֹכֵר תְּפִלִּין וְאָמַר שֶׁהָיוּ שֶׁל אָדָם גָּדוֹל, נֶאֱמָן, וְאֵינָם צְרִיכִים בְּדִיקָה:

י תְּפִלִּין שֶׁהֶחֱזִקוּ בְּכַשְׁרוּת אֵינָם צְרִיכִים בְּדִיקָה לְעוֹלָם, וְאִם אֵינוֹ מְנִיחָן אֶלָּא לִפְרָקִים, צְרִיכִים בְּדִיקָה פַּעֲמַיִם בְּשָׁבוּעַ: הַגָּה: וְאִם אֵין לוֹ מִי שֶׁיּוּכַל לִבְדֹּק וְלַחֲזֹר וּלְהַפְרֵן יְנִיחֵם כָּךְ בְּלֹא בְּדִיקָה (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם אֹרְחוֹת חַיִּים):

סימן מ

א אָסוּר לִתְלוֹת תְּפִלִּין בֵּין בַּבָּתִּים בֵּין בָּרְצוּעוֹת, אֲבָל מֻתָּר לִתְלוֹתָן בְּכִיסָן.

ב בַּיִת שֶׁיֵּשׁ בּוֹ תְּפִלִּין אָסוּר לְשַׁמֵּשׁ בּוֹ מִטָּתוֹ, עַד שֶׁיּוֹצִיאֵם אוֹ שֶׁיְּנִיחֵם בְּכְלִי תּוֹךְ כְּלִי, וְהוּא שֶׁאֵין הַשֵּׁנִי מְיֻחָד לָהֶם, שֶׁאִם הוּא מְיֻחָד, אֲפִלּוּ מֵאָה חֲשׁוּבִים כְּאֶ׳: הַגָּה: וְאִם שְׁנֵיהֶם אֵינָן מְיֻחָדִים לָהֶם, אוֹ שֶׁהַפְּנִימִי אֵינוֹ מְיֻחָד לָהֶם, מֻתָּר. וע״ל סי׳ ר״מ ס״ו. (בית יוסף).

ג אֲפִלּוּ הֵנִיחָם בִּכְלִי בְּתוֹךְ כְּלִי, אָסוּר לַהֲנִיחָם תַּחַת מַרְגְּלוֹתָיו, וְכֵן אָסוּר לַהֲנִיחָם תַּחַת מְרַאֲשׁוֹתָיו כְּנֶגֶד רֹאשׁוֹ, אֲפִלּוּ כְּלִי בְּתוֹךְ כְּלִי, וַאֲפִלּוּ אֵין אִשְׁתּוֹ עִמּוֹ. אֲבָל שֶׁלֹּא כְּנֶגֶד רֹאשׁוֹ, אִם אֵין אִשְׁתּוֹ עִמּוֹ, מֻתָּר, וְאִם אִשְׁתּוֹ עִמּוֹ צָרִיךְ כְּלִי בְּתוֹךְ כְּלִי.

ד אִשְׁתּוֹ עִמּוֹ בַּמִּטָּה וְאֵינוֹ רוֹצֶה לְשַׁמֵּשׁ, מִקְרֵי אֵין אִשְׁתּוֹ עִמּוֹ.

ה לַהֲנִיחָם בַּמִּטָּה כְּנֶגֶד צִדּוֹ, דִּינָן כְּתַחַת מַרְגְּלוֹתָיו.

ו שָׁכַח וְשִׁמֵּשׁ מִטָּתוֹ בִּתְפִלִּין, לֹא יֶאֱחֹז לֹא בַּבָּתִּים וְלֹא בָּרְצוּעָה, עַד שֶׁיִּטֹּל יָדָיו, מִפְּנֵי שֶׁהַיָּדַיִם עַסְקָנִיּוֹת הֵן, וְשָׁמָא נָגְעוּ בִּמְקוֹם הַטִּנּוֹפֶת.

ז יָשַׁן בָּהֶם וְרָאָה קֶרִי, לֹא יֶאֱחֹז בַּבָּתִּים, אֶלָּא יֶאֱחֹז בָּרְצוּעָה וּמֵסִיר אוֹתָם עַד שֶׁיִּקְנַח הַקֶּרִי מֵעָלָיו וְיִטֹּל יָדָיו (בית יוסף).

ח הַנִּכְנָס לִסְעֻדַּת קֶבַע, חוֹלְצָן וּמְנִיחָן עַל הַשֻּׁלְחָן, עַד זְמַן בִּרְכָה, וְחוֹזֵר וּמְנִיחָן. אֲבָל לַאֲכִילַת עֲרַאי אֵין צָרִיךְ לְחָלְצָן:

סימן מא

א הַנּוֹשֵׂא מַשָּׂאוֹי עַל רֹאשׁוֹ, חוֹלֵץ תְּפִלִּין שֶׁל רֹאשׁ עַד שֶׁיָּסִיר הַמַּשָּׂאוֹי, וַאֲפִלּוּ מִטְפַּחַת אָסוּר לְהָנִיחַ עַל הָרֹאשׁ שֶׁיֵּשׁ בּוֹ תְּפִלִּין, אֲבָל דָּבָר שֶׁדַּרְכּוֹ לִתֵּן בְּרֹאשׁוֹ, כְּגוֹן כּוֹבַע אוֹ מִצְנֶפֶת מֻתָּר: הַגָּה: וַאֲפִלּוּ הָכִי אִם הוּא מַשָּׂאוֹי כָּבֵד ד׳ קַבִּין וְהַתְּפִלִּין נִדְחָקוֹת צָרִיךְ לְהַסִּירָן (בית יוסף):

סימן מב

א אָסוּר לְשַׁנּוֹת תְּפִלִּין שֶׁל רֹאשׁ לַעֲשׂוֹתָן שֶׁל יָד, וַאֲפִלּוּ לְקַח רְצוּעָה מֵהֶם וְלִתֵּן בְּשֶׁל יָד אָסוּר, מִפְּנֵי שֶׁאֵין מוֹרִידִין מִקְּדֻשָּׁה חֲמוּרָה לְקְדֻשָּׁה קַלָּה, וְשֶׁל רֹאשׁ קְדֻשָּׁתוֹ חֲמוּרָה, שֶׁרֻבּוֹ שֶׁל שַׁדַּי בְּשֶׁל רֹאשׁ, אֲבָל מִשֶּׁל יָד לְשֶׁל רֹאשׁ מֻתָּר לְשַׁנּוֹת, וְאִם הָיוּ חֲדָשִׁים שֶׁעֲדַיִן לֹא הֻנִּיחָם, מֻתָּר לְשַׁנּוֹת אֲפִלּוּ מִשֶּׁל רֹאשׁ לְשֶׁל יָד, (שִׁטּוּלָה) [שִׁתּוּלָה] עֲלֵיהֶם מִכְסֶה עוֹר אַחֵר, וְנִרְאִים כְּבֵית אֶחָד.

ב אִם הִתְנָה עֲלֵיהֶם מִתְּחִלָּה, אֲפִלּוּ לְבָשָׁן אָדָם, יָכוֹל לְשַׁנּוֹתָן, אֲפִלּוּ מִשֶּׁל רֹאשׁ לְשֶׁל יָד.

ג סוֹדַר דְּאַזְמְנֵהּ לְמֵצַר בֵּיהּ תְּפִלִּין לְעוֹלָם, וְצַר בֵּיהּ תְּפִלִּין חַד זִמְנָא, אָסוּר לְמֵצַר בֵּיהּ זוּזֵי: הַגָּה: וְאִם הִתְנָה עָלָיו מִתְּחִלָּה בְּכָל עִנְיָן שֶׁרֵי (בית יוסף בשם ר׳ ירוחם ומהרי״א) וְקָלָף הַמְעֻבָּד לְשֵׁם תְּפִלִּין אָסוּר לִכְתֹּב עָלָיו דִּבְרֵי חֹל, דְּהַזְמָנָה כִּי הַאי גַּוְנָא לְגוּף הַקְּדֻשָּׁה מִלְּתָא הִיא (ר״ן ס״פ נִגְמַר הַדִּין) אַזְמְנֵהּ וְלֹא צַר בֵּיהּ, אוֹ צַר בֵּיהּ וְלֹא אַזְמְנֵהּ, שָׁרֵי לְמֵצַר בֵּיהּ זוּזֵי:

סימן מג

א אָסוּר לִכָּנֵס לְבֵית הַכִּסֵּא קָבוּעַ לְהַשְׁתִּין בִּתְפִלִּין שֶׁבְּרֹאשׁוֹ, גְּזֵרָה שֶׁמָּא יַעֲשֶׂה בָּהֶם צְרָכָיו, וְאִם אוֹחֲזָן בְּיָדוֹ, מֻתָּר לְהַשְׁתִּין בָּהֶם בְּבֵית הַכִּסֵּא קָבוּעַ: הַגָּה: וְהֵינוּ דַּוְקָא כְּשֶׁמַּשְׁתִּין מְיֻשָּׁב דְּלֵיכָא לְמֵיחַשׁ לְנִצּוֹצוֹת, אֲבָל מַשְׁתִּין מְעֻמָּד פְּשִׁיטָא דְּאָסוּר, דְּלֹא עָדִיף מִבֵּית הַכִּסֵּא עֲרַאי, וְה״ה אִם מַשְׁתִּין מְיֻשָּׁב אוֹ בְּעָפָר תָּחוּחַ דְּלֵיכָא נִצּוֹצוֹת, בְּבֵית הַכִּסֵּא עֲרַאי נָמֵי שָׁרֵי, וְאֵין חִלּוּק בֵּין קָבַע לְעֲרַאי לְעִנְיָן זֶה, אֶלָּא דְּבֵית הַכִּסֵּא קָבוּעַ מִסְתָּמָא עוֹשֶׂה צְרָכָיו מְיֻשָּׁב, וּבֵית הַכְּנֶסֶת עֲרַאי מִסְתָּמָא עוֹשֶׂה מְעֻמָּד, הוֹאִיל וְאֵינוֹ נִפְנֶה לְגְדוֹלִים (בית יוסף בשם נ״י ומגדול עז):
וּבְבֵית הַכִּסֵּא עֲרַאי מֻתָּר לְהַשְׁתִּין בָּהֶם כְּשֶׁהֵם בְּרֹאשׁוֹ, אֲבָל אִם אוֹחֲזָן בְּיָדוֹ אָסוּר לְהַשְׁתִּין בָּהֶם מְעֻמָּד, אֲפִלּוּ אִם תּוֹפֵס אוֹתָם בִּבְגָדוֹ, מִפְּנֵי שֶׁצָּרִיךְ לְשַׁפְּשֵׁף בְּיָדוֹ נִיצּוֹצוֹת שֶׁבְּרַגְלָיו, אֶלָּא חוֹלְצָן בְּרִחוּק ד׳ אַמּוֹת וְנוֹתְנָם לַחֲבֵרוֹ. וּמִדִּבְרֵי הַרַמְבַּ״ם נִרְאֶה שֶׁאָסוּר לְהַשְׁתִּין כְּשֶׁהֵם בְּרֹאשׁוֹ, בֵּין בְּבֵית הַכִּסֵּא קָבוּעַ בֵּין בְּבֵית הַכִּסֵּא עֲרַאי, וְיֵשׁ לָחוּשׁ לִדְבָרָיו.

ב בֵּית הַכִּסֵּא קָבוּעַ הַיְנוּ שֶׁיֵּשׁ בּוֹ צוֹאָה, וְהוּא עַל פְּנֵי הַשָּׂדֶה בְּלֹא חֲפִירָה.

ג בֵּית הַכִּסֵּא עֲרַאי, הַיְנוּ כְּגוֹן לְהַשְׁתִּין מַיִם שֶׁאֵין אָדָם הוֹלֵךְ בִּשְׁבִילָם לְבֵית הַכִּסֵּא, וְהַפַּעַם הַזֹּאת נַעֲשָׂה הַמָּקוֹם הַזֶּה בֵּית הַכִּסֵּא תְּחִלָּה.

ד אִם הֵם בְּחֵיקוֹ וְחָגוֹר חֲגוֹרָה אוֹ בְּבִגְדוֹ בְּיָדוֹ, מֻתָּר, בֵּין לְהַשְׁתִּין בֵּין לְפָנוֹת.

ה אִם רוֹצֶה לִכְנֹס לְבֵית הַכִּסֵּא קָבוּעַ לַעֲשׂוֹת צָרְכָיו, חוֹלְצָן בְּרִחוּק ד׳ אַמּוֹת: הַגָּה: וְיֵשׁ אוֹמְרִים אֲפִלּוּ בְּלֹא צָרְכָיו (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם רַב הַאי) וְטוֹב לְהַחְמִיר. וְגוֹלְלָן בָּרְצוּעוֹת שֶׁלָּהֶן, וְאוֹחֲזָן בִּימִינוֹ וּבְבִגְדּוֹ כְּנֶגֶד לִבּוֹ, וְיִזָּהֵר שֶׁלֹּא תְּהֵא רְצוּעָה יוֹצֵאת מִתַּחַת יָדוֹ טָפַח, וּכְשֶׁיּוֹצֵא מַרְחִיק ד׳ אַמּוֹת וּמְנִיחָן.

ו הָיָה לָבוּשׁ תְּפִלִּין וְהֶצְרֵךְ לְבֵית הַכִּסֵּא בַּלַּיְלָה אוֹ סָמוּךְ לַחֲשֵׁכָה, שֶׁאֵין שְׁהוּת לַהֲנִיחָם עוֹד אַחַר שֶׁיָּצָא, לֹא יִכָּנֵס בָּהֶם גְּלוּלִין בְּבִגְדּוֹ, וַאֲפִלּוּ לְהַשְׁתִּין מַיִם בְּבֵית הַכִּסֵּא קָבוּעַ, אֶלָּא כֵּיצַד יַעֲשֶׂה, חוֹלְצָן וּמְנִיחָן בְּכְלִי אִם הָיָה בּוֹ טֶפַח, אוֹ בִּכְלִי שֶׁאֵינוֹ כֶּלְיָן, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בּוֹ טֶפַח, וְאוֹחֵז הַכְּלִי בְּיָדוֹ, וְנִכְנָס.

ז בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים, בְּבֵית הַכִּסֵּא שֶׁבַּשָּׂדֶה, אֲבָל בְּבֵית הַכִּסֵּא שֶׁבַּבַּיִת לֹא יַכְנִיסֵם כְּלָל, כֵּיוָן שֶׁיָּכוֹל לַהֲנִיחָם בְּמָקוֹם הַמּשְׁתַּמֵּר.

ח אִם שָׁכַח תְּפִלִּין בְּרֹאשׁוֹ וְעָשָׂה בָּהֶם צְרָכָיו, מֵנִיחַ יָדוֹ עֲלֵיהֶן עַד שֶׁיִּגְמֹר עַמּוּד הָרִאשׁוֹן, וְיוֹצֵא וְחוֹלְצָן, וְחוֹזֵר וְנִכְנָס.

ט מֻתָּר לְרוֹפֵא לִקַּח עָבִיט שֶׁל מֵי רַגְלַיִם בְּיָדוֹ וּתְפִלִּין בְּרֹאשׁוֹ, וּבַעַל נֶפֶשׁ יַחְמִיר לְעַצְמוֹ:

סימן מד

א כָּל זְמַן שֶׁתְּפִלִּין בְּרֹאשׁוֹ אוֹ בִּזְרוֹעוֹ, אָסוּר לִישַׁן בָּהֶם אֲפִלּוּ שְׁנַת עַרַאי, אֶלָּא אִם הֵנִיחַ עָלֶיהָ סוּדַר וְלֹא הָיְתָה עִמּוֹ אִשָּׁה, יָשֵׁן בָּהֶם שְׁנַת עַרַאי, וְכֵיצַד הוּא עוֹשֶׂה, מֵנִיחַ רֹאשׁוֹ בֵּין בִּרְכָּיו וְהוּא יוֹשֵׁב וְיָשֵׁן. הָיוּ תְּפִלִּין כְּרוּכִין בְּיָדוֹ מֻתָּר לִישַׁן בָּהֶם אֲפִלּוּ שְׁנַת קֶבַע, וְאִם אוֹחֲזָן בְּיָדוֹ וְאֵינָם כְּרוּכִים בְּיָדוֹ אָסוּר לִישַׁן בָּהֶם אֲפִלּוּ שְׁנַת עַרַאי: הַגָּה: וְדַוְקָא כְּשֶׁאוֹחֲזָן בְּלֹא נַרְתִּקָן, אֲבָל בְּנַרְתִּקָן בְּכָל עִנְיָן שֶׁרֵי (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם הָעִטּוּר):

סימן מה

א אָסוּר לִכָּנֵס בְּבֵית הַקְּבָרוֹת אוֹ בְּתוֹךְ אַרְבַּע אַמּוֹת שֶׁל מֵת וּתְפִלִּין בְּרֹאשׁוֹ מִשּׁוּם לוֹעֵג לָרָשׁ, וְאִם הֵם מְכֻסִּים מֻתָּר.

ב בְּבֵית הַמֶּרְחָץ, בַּבַּיִת הַחִיצוֹן שֶׁכָּל הָעוֹמְדִים בּוֹ הֵם לְבוּשִׁים, יְכוֹלִים לְהָנִיחַ שָׁם תְּפִלִּין לְכַתְּחִלָּה. וּבַבַּיִת הָאֶמְצָעִי שֶׁמִּקְצָת בְּנֵי אָדָם עוֹמְדִים שָׁם לְבוּשִׁים, וּמִקְצָתָן עֲרֻמִּים, אֵינוֹ יָכוֹל לַהֲנִיחָם לְכַתְּחִלָּה, וְאִם הָיוּ בְּרֹאשׁוֹ אֵין צָרִיךְ לְחָלְצָן. וּבַבַּיִת הַפְּנִימִי שֶׁכָּל הָעוֹמְדִים שָׁם עֲרֻמִּים, אֲפִלּוּ הָיוּ בְּרֹאשׁוֹ, צָרִיךְ לְחָלְצָן:

סימן מו

א כְּשֶׁנִּעוֹר מִשְּׁנָתוֹ, יֹאמַר אֱלֹהַי נְשָׁמָה. כְּשֶׁשּׁוֹמֵעַ קוֹל הַתַּרְנְגוֹל, יְבָרֵךְ הַנּוֹתֵן לַשֶּׂכְוִי בִּינָה. כְּשֶׁלּוֹבֵשׁ יְבָרֵךְ מַלְבִּישׁ עֲרֻמִּים. כְּשֶׁנִּזְקָף יְבָרֵךְ זוֹקֵף כְּפוּפִים. כְּשֶׁיְּנַעֵל מִנְעָלָיו בָּאָרֶץ, יְבָרֵךְ רוֹקַע הָאָרֶץ עַל הַמָּיִם. כְּשֶׁנּוֹעֵל מִנְעָלָיו, יְבָרֵךְ שֶׁעָשָׂה לִי כָּל צָרְכִּי. כְּשֶׁהוֹלֵךְ יְבָרֵךְ הַמֵּכִין מִצְעֲדֵי גָבֶר. כְּשֶׁחוֹגֵר חֲגוֹרוֹ, יְבָרֵךְ אוֹזֵר יִשְׂרָאֵל בִּגְבוּרָה: הַגָּה: אוֹ לוֹבֵשׁ הָאַבְנֵט הַמְפַסִּיק בֵּין לִבּוֹ לָעֶרְוָה. (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם תְּרַאֲבַ״ד) כְּשֶׁמֵּשִׂים כּוֹבַע אוֹ מִצְנֶפֶת בְּרֹאשׁוֹ, יְבָרֵךְ עוֹטֵר יִשְׂרָאֵל בְּתִפְאָרָה. כְּשֶׁיִּטֹּל יָדָיו, יְבָרֵךְ עַל נְטִילַת יָדַיִם. כְּשֶׁיִּרְחַץ פָּנָיו, יְבָרֵךְ הַמַּעֲבִיר שְׁנָה מֵעֵינַי וְכוֹ׳ וִיהִי רָצוֹן וְכוֹ׳ עַד בָּרוּךְ אַתָּה ה׳ גּוֹמֵל חֲסָדִים טוֹבִים לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל. וְאֵין לַעֲנוֹת אָמֵן אַחַר הַמַּעֲבִיר שְׁנָה מֵעֵינַי, עַד שֶׁיִּחְתֹּם הַגּוֹמֵל חֲסָדִים טוֹבִים לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל, שֶׁהַכֹּל בְּרָכָה אַחַת הִיא.

ב עַכְשָׁו מִפְּנֵי שֶׁאֵין הַיָּדַיִם נְקִיּוֹת, וְגַם מִפְּנֵי עֲמֵי הָאָרָצוֹת שֶׁאֵינָם יוֹדְעִים אוֹתָם, נָהֲגוּ לְסַדְּרָם בְּבֵית הַכְּנֶסֶת, וְעוֹנִין אָמֵן אַחֲרֵיהֶם, וְיוֹצְאִים יְדֵי חוֹבָתָן.

ג חַיָּב אָדָם לְבָרֵךְ בְּכָל יוֹם מֵאָה בְּרָכוֹת לְפָחוֹת.

ד צָרִיךְ לְבָרֵךְ בְּכָל יוֹם (שֶׁעֲשָׂאֲנִי יְהוּדִי) [שֶׁלֹּא עָשָׂנִי גּוֹי] הַגָּה: וַאֲפִלּוּ גֵּר יָכוֹל לְבָרֵךְ כֵּן (דִּבְרֵי עַצְמוֹ) אֲבָל לֹא יֹאמַר שֶׁלֹּא עָשָׂנִי גּוֹי, שֶׁהֲרֵי הָיָה גּוֹי מִתְּחִלָּה (אַבּוּדְרַהַם) שֶׁלֹּא עָשָׂנִי עָבֶד, שֶׁלֹּא עָשָׂנִי אִשָּׁה, וְהַנָּשִׁים מְבָרְכוֹת: שֶׁעָשָׂנִי כִּרְצוֹנוֹ.

ה אִם קָדַם וּבֵרַךְ זוֹקֵף כְּפוּפִים קֹדֶם שֶׁבֵּרַךְ מַתִּיר אֲסוּרִים, לֹא יְבָרֵכֶנָּה.

ו יֵשׁ נוֹהֲגִין לְבָרֵךְ הַנּוֹתֵן לַיָּעֵף כֹּחַ, וְאֵין דִּבְרֵיהֶם נִרְאִים: הַגָּה: אַךְ מִנְהָג פָּשׁוּט בִּבְנֵי אַשְׁכְּנַזִים לְאָמְרָהּ.

ז יֵשׁ נוֹהֲגִים לְבָרֵךְ בְּרָכוֹת אֲחֵרוֹת נוֹסָפוֹת עַל אֵלּוּ, וְטָעוּת הוּא בְּיָדָם.

ח כָּל הַבְּרָכוֹת הָאֵלּוּ, אִם לֹא נִתְחַיֵּב בְּאֵיזֶה מֵהֶן, כְּגוֹן שֶׁלֹּא שָׁמַע קוֹל הַתַּרְנְגוֹל, אוֹ שֶׁלֹּא הָלַךְ, אוֹ לֹא לָבַשׁ, אוֹ לֹא חָגַר, אוֹמֵר אוֹתָהּ בְּרָכָה בְּלֹא הַזְכָּרַת הַשֵּׁם: הַגָּה: וְיֵשׁ אוֹמְרִים דַּאֲפִלּוּ לֹא נִתְחַיֵּב בָּהֶן מְבָרֵךְ אוֹתָן, דְּאֵין הַבְּרָכָה דְּוָקָא עַל עַצְמוֹ, אֶלָּא מְבָרְכִין שֶׁהַקָּבָּ"ה בָּרָא צָרְכֵי הָעוֹלָם. וְכֵן הַמִּנְהָג וְאֵין לְשַׁנּוֹת (טור וְתוֹס' הָרֹא"ש פֶּרֶק הָרוֹאֶה וְרַ"ן פ"ק דְּפֶסָחִים וְכָל בּוֹ).

ט לֹא יִקְרָא פְּסוּקִים קֹדֶם בִּרְכַּת הַתּוֹרָה, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא אוֹמְרָהּ דֶּרֶךְ תַּחֲנוּנִים. וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁאֵינוֹ אוֹמְרָם אֶלָּא דֶּרֶךְ תַּחֲנוּנִים. וְנָכוֹן לָחוּשׁ לִסְבָרָא רִאשׁוֹנָה: הַגָּה: אֲבָל הַמִּנְהָג כִּסְבָרָא אַחֲרוֹנָה, שֶׁהֲרֵי בִּימֵי הַסְּפִירוֹת מִתְפַּלְּלִין הַסְּפִירוֹת וְאַחַר כָּךְ מְבָרְכִין עַל הַתּוֹרָה עִם סֵדֶר שְׁאָר הַבְּרָכוֹת, וְכֵן בְּכָל יוֹם כְּשֶׁנִּכְנָסִין לְבֵית הַכְּנֶסֶת אוֹמְרִים כַּמָּה פְּסוּקִים וְתַחֲנוּנִים וְאַחַר כָּךְ מְבָרְכִין עַל הַתּוֹרָה, וְנָהֲגוּ לְסַדֵּר בִּרְכַּת הַתּוֹרָה מִיָּד אַחַר בִּרְכַּת אֲשֶׁר יָצַר וְאֵין לְשַׁנּוֹת. (וְכֵן מַשְׁמַע בְּתוֹס' וּמָרְדְּכַי פ"ק דִּבְרָכוֹת) וְטוֹב לוֹמַר בְּשַׁחֲרִית אַחַר שְׁמַע יִשְׂרָאֵל וְגוֹ' בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד, כִּי לִפְעָמִים שׁוֹהִין עִם קְרִיאַת שְׁמַע לִקְרוֹתָהּ שֶׁלֹּא בִּזְמַנָּהּ, וְיוֹצֵא בָּזֶה (טור):

סימן מז

א בִּרְכַּת הַתּוֹרָה, צָרִיךְ לְזָהֵר בָּהּ מְאֹד.

ב צָרִיךְ לְבָרֵךְ בֵּין לְמִקְרָא בֵּין לְמִשְׁנָה בֵּין לִגְמָרָא: הַגָּה: בֵּין לְמִדְרָשׁ (טור).

ג הַכּוֹתֵב בְּדִבְרֵי תּוֹרָה, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ קוֹרֵא, צָרִיךְ לְבָרֵךְ.

ד הַמְהַרְהֵר בְּדִבְרֵי תּוֹרָה, אֵין צָרִיךְ לְבָרֵךְ: הַגָּה: וְה"ה דְּיָכוֹל לִפְסֹק דִּין בְּלֹא נְתִינַת טַעַם לְדָבָרָיו (ר"ן פ"ק דְּשַׁבָּת וּפֶרֶק כָּל הַצְּלָמִים כָּתַב דְּהָנֵי כְּהַרְהוּר).

ה בִּרְכוֹת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל דִּבְרֵי תּוֹרָה. וְהַעֲרֶב נָא וְכוּ' וַאֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ.

ו אוֹמֵר וְהַעֲרֶב עִם יְי"ו: הַגָּה: וְיֵשׁ אוֹמְרִים בְּלֹא יְי"ו וְכֵן נָהֲגוּ (רַמְב"ם פֶּרֶק ז' מֵהִלְכוֹת תְּפִלָּה וְרַשְׁבָּ"א בְּשֵׁם הַמָּאוֹר וְאַבּוּדְרָהָם) אֲבָל יוֹתֵר טוֹב לוֹמַר בְּיוּ"ו.

ז בִּרְכַּת אַהֲבַת עוֹלָם פּוֹטֶרֶת בִּרְכַּת הַתּוֹרָה, אִם לָמַד מִיָּד בְּלִי הֶפְסֵק.

ח וְיֵשׁ לְהִסְתַּפֵּק אִי סַגִּי בְּקוֹרֵא קְרִיאַת שְׁמַע סָמוּךְ לָהּ מִיָּד בְּלִי הֶפְסֵק, וְלָכֵן יֵשׁ לְזָהֵר לְבָרֵךְ בִּרְכַּת הַתּוֹרָה קֹדֶם אַהֲבַת עוֹלָם.

ט יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁאִם הִפְסִיק בֵּין בִּרְכַּת הַתּוֹרָה לִלְמוּדוֹ, אֵין בְּכָךְ כְּלוּם, וְהַנָּכוֹן שֶׁלֹּא לְהַפְסִיק בֵּינֵיהֶם, וְכֵן נָהֲגוּ לוֹמַר פָּרָשַׁת בִּרְכַּת כֹּהֲנִים סָמוּךְ לִבְרַכַּת הַתּוֹרָה.

י אִם הִפְסִיק מִלִּלְמֹד וְנִתְעַסֵּק בַּעֲסָקָיו, כֵּיוָן שֶׁדַּעְתּוֹ לַחֲזֹר וְלִלְמֹד לָא הֲוֵי הֶפְסֵק, וְהוּא הַדִּין לְשֵׁנָה וּמֶרְחָץ וּבֵית הַכִּסֵּא, דְּלָא הֲוֵי הֶפְסֵק.

יא שְׁנַת קֶבַע בַּיּוֹם עַל מִטָּתוֹ הֲוֵי הֶפְסֵק, וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּלָא הֲוֵי הֶפְסֵק, וְכֵן נָהֲגוּ.

יב אַף אִם לָמַד בַּלַּיְלָה, הַלַּיְלָה הוֹלֵךְ אַחַר הַיּוֹם שֶׁעָבַר, וְאֵינוֹ צָרִיךְ לַחֲזֹר וּלְבָרֵךְ, כָּל זְמַן שֶׁלֹּא יָשַׁן.

יג הַמַּשְׁכִּים קֹדֶם אוֹר הַיּוֹם לִלְמֹד, מְבָרֵךְ בִּרְכַּת הַתּוֹרָה, וְאֵינוֹ צָרִיךְ לַחֲזֹר וּלְבָרֵךְ כְּשֶׁיֵּלֵךְ לְבֵית הַכְּנֶסֶת. הַמַּשְׁכִּים קֹדֶם אוֹר הַיּוֹם, מְבָרֵךְ כָּל סֵדֶר הַבְּרָכוֹת, חוּץ מִבִּרְכַּת הַנּוֹתֵן לַשֶּׂכְוִי בִינָה וּפָרָשַׁת הַתָּמִיד שַׁיְמִתִּין מִלְּאָמְרָם עַד שֶׁיֵּאוֹר הַיּוֹם: עַיֵּן לְעֵיל סִי' א' סָעִיף ו' הַגָּה: וּלְכַתְּחִלָּה יִטֹּל יָדָיו קֹדֶם שֶׁיְּבָרֵךְ לִלְמֹד וְאִם לֹא הָיָה לוֹ מַיִם יָכוֹל לִלְמֹד וּלְבָרֵךְ בְּלֹא נְטִילָה כְּמוֹ בִּשְׁאָר בְּרָכוֹת שֶׁמְּבָרֵךְ קֹדֶם נְטִילָה כְּדִלְעֵיל סִימָן מ"ו (אֲגוּר).

יד נָשִׁים מְבָרְכוֹת בִּרְכַּת הַתּוֹרָה:

סימן מח

א הַגָּה: וְאוֹמְרִים פָּרָשַׁת הַתָּמִיד, וְיֵשׁ אוֹמְרִים סֵדֶר הַמַּעֲרָכָה, וְרִבּוֹן הָעוֹלָמִים אַתָּה צִוִּיתָנוּ וְכוּ' וְאִם אִי אֶפְשָׁר לְאָמְרוֹ בְּבֵיתוֹ בְּצִבּוּר, יָכוֹל לְאָמְרוֹ בְּבֵיתוֹ וְלַחֲזֹר לִקְרוֹת פָּרָשַׁת הַתָּמִיד לְבַד עִם הַצִּבּוּר, וְיֵשׁ בַּפַּעַם הַשְּׁנִיָּה כְּקוֹרֵא בַּתּוֹרָה (טור): בְּשַׁבָּת אוֹמְרִים אֵצֶל פָּרָשַׁת הַתָּמִיד פְּסוּקֵי מוּסַף שַׁבָּת, אֲבָל לֹא בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ וְיוֹם טוֹב, מִפְּנֵי שֶׁקּוֹרִים בַּתּוֹרָה בִּפְסוּקֵי מוּסָף: הַגָּה: וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁמַּזְכִּירִין גַּם מוּסַף רֹאשׁ חֹדֶשׁ, וְכֵן נוֹהֲגִין, כְּדֵי לְפָרְסֵם שֶׁהוּא רֹאשׁ חֹדֶשׁ, וְכֵן הוּא לְקַמָּן סִי' תכ"א (טור) וְנָהֲגוּ הַמְדַקְדְּקִים לְהִתְנוֹעֵעַ בְּשָׁעָה שֶׁקּוֹרִין בַּתּוֹרָה דֶּגֶמֶת הַתּוֹרָה שֶׁנִּתְּנָה בְּרָתֵת, וְכֵן בְּשָׁעָה שֶׁמִּתְפַּלְּלִים עַל שֵׁם כָּל עַצְמוֹתַי תֹּאמַרְנָה ה' מִי כָמוֹךָ (אַבּוּדְרָהָם):

סימן מט

א אַף עַל גַּב דְּקַיְּמָא לָן דְּבָרִים שֶׁבִּכְתָב אִי אַתָּה רַשַּׁאי לְאָמְרָם עַל פֶּה, כָּל דָּבָר שֶׁרָגִיל וְשָׁגוּר בְּפִי הַכֹּל, כְּגוֹן קְרִיאַת שְׁמַע וּבִרְכַּת כֹּהֲנִים וּפָרָשַׁת הַתָּמִיד וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, מֻתָּר:

סימן נ

א קָבְעוּ לִשְׁנוֹת אַחַר פָּרָשַׁת הַתָּמִיד פֶּרֶק אֵיזֶהוּ מְקוֹמָן וּבְרַיְתָא דְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל, כְּדֵי שֶׁיִּזְכֶּה כָּל אָדָם לִלְמֹד בְּכָל יוֹם מִקְרָא מִשְׁנָה וְתַלְמוּד, דְּבָרַיְתָא דְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל הָוֵי בִּמְקוֹם תַּלְמוּד, שֶׁהַמִּדְרָשׁ כְּתַלְמוּד:

סימן נא

א אוֹמְרִים בָּרוּךְ שֶׁאָמַר קֹדֶם פְּסוּקֵי דְזִמְרָה, וְיִשְׁתַּבַּח לְאַחֲרֵיהֶם.

ב אִם סִיֵּם בָּרוּךְ שֶׁאָמַר קֹדֶם שֶׁסִּיֵּם הַחַזָּן, עוֹנֶה אַחֲרָיו אָמֵן.

ג אַחַר יִשְׁתַּבַּח יָכוֹל לַעֲנוֹת אָמֵן אַחַר בִּרְכַּת עַצְמוֹ וע״ל סי׳ רט״ו.

ד צָרִיךְ לְזַהֵר מִלְּהַפְסִיק בְּדִבּוּר, מִשֶּׁיַּתְחִיל בָּרוּךְ שֶׁאָמַר עַד סוֹף י״ח: וַאֲפִלּוּ לִצְרָךְ מִצְוָה אֵין לְדַבֵּר בֵּין בָּרוּךְ שֶׁאָמַר לְיִשְׁתַּבַּח (בית יוסף בשם כל בו) וע״ל סי׳ נ״ג וְנ״ד.

ה בֵּין הַמִּזְמוֹרִים הָאֵלּוּ שׁוֹאֵל מִפְּנֵי הַכָּבוֹד, וּמֵשִׁיב שָׁלוֹם לְכָל אָדָם, וּבְאֶמְצַע הַמִּזְמוֹר שׁוֹאֵל מִפְּנֵי הַיִּרְאָה, וּמֵשִׁיב מִפְּנֵי הַכָּבוֹד.

ו צָרִיךְ לְהַפְסִיק בֵּין אֱלִילִים וּבֵין וְה׳ שָׁמַיִם עָשָׂה.

ז צָרִיךְ לְכַוֵּן בְּפָסוּק פּוֹתֵחַ אֶת יָדֶךָ, וְאִם לֹא כִּוֵּן צָרִיךְ לַחֲזוֹר וּלְאָמְרוֹ פַּעַם אַחֶרֶת: הַגָּה: וְאוֹמְרִים פָּסוּק וַאֲנַחְנוּ נְבָרֵךְ יָהּ אַחַר תְּהִלָּה לְדָוִד (טור וְכָל בּוֹ) וְכוֹפְלִין פָּסוּק כָּל הַנְּשָׁמָה תְּהַלֵּל יָהּ לְפִי שֶׁהוּא סוֹף פְּסוּקֵי דְזִמְרָה (טור) וְכֵן פָּסוּק ה׳ יִמְלֹךְ לְעוֹלָם וָעֶד (אבודרהם) כְּשֶׁמַּגִּיעַ לְוַעֲתָה ה׳ אֱלֹהֵינוּ מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ, אוֹ לְפָסוּק וְכָל קוֹמָה לְפָנֶיךָ תִּשְׁתַּחֲוֶה, אֵין לִשְׁחוֹת וּלְהִשְׁתַּחֲוֹת שָׁם כְּדִלְקַמָּן סי׳ קי״ג (הר״י ס״פ אֵין עוֹמְדִין ור׳ יְרוּחָם נְתִיב י״א) וְנָהֲגוּ לַעֲמֹד כְּשֶׁאוֹמְרִים בָּרוּךְ שֶׁאָמַר, וַיְבָרֶךְ דָּוִד וְיִשְׁתַּבַּח.

ח אֵין אוֹמְרִים הַזְּמִירוֹת בְּמָרוֹצָה, כִּי אִם בְּנַחַת.

ט מִזְמוֹר לְתוֹדָה יֵשׁ לְאָמְרוֹ בִּנְגִינָה, שֶׁכָּל הַשִּׁירוֹת עֲתִידוֹת לְבָטֵל, חוּץ מִמִּזְמוֹר לְתוֹדָה: הַגָּה: וְאֵין אוֹמְרִים מִזְמוֹר לְתוֹדָה בְּשַׁבָּת וְיוֹם טוֹב (טור), אוֹ בִּימֵי פֶּסַח, שֶׁאֵין תּוֹדָה קְרֻבָּה בָּהֶם מִשּׁוּם חָמֵץ, וְלֹא בְּעֶרֶב פֶּסַח וע״ל סי׳ תכ״ט וְלֹא בְּעֶרֶב יוֹם כִּפּוּר וע״ל סי׳ תר״ד וְכֵן נָהֲגוּ בִּמְדִינוֹת אֵלּוּ (מנהגים):

סימן נב

א אִם בָּא לְבֵית הַכְּנֶסֶת וּמָצָא צִבּוּר בְּסוֹף פְּסוּקֵי דְזִמְרָה, אוֹמֵר בָּרוּךְ שֶׁאָמַר עַד מְהֻלָּל בַּתִּשְׁבָּחוֹת, וְאַחַר כָּךְ תְּהִלָּה לְדָוִד עַד מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם הַלְלוּיָהּ, וְאַחַר כָּךְ הַלְלוּ אֶת ה׳ מִן הַשָּׁמַיִם עַד לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל עַם קְרוֹבוֹ הַלְלוּיָהּ, וְאַחַר כָּךְ הַלְלוּ אֵל בְּקָדְשׁוֹ עַד כָּל הַנְּשָׁמָה תְּהַלֵּל יָהּ: הַגָּה: וְאִם יֵשׁ לוֹ שְׁהוּת יוֹתֵר יֹאמַר הוֹדוּ לַה׳ קִרְאוּ עַד וְהוּא רַחוּם, וְיַדֵּלֵג עַד וְהוּא רַחוּם שֶׁקֹּדֶם אַשְׁרֵי, כִּי בֵּינְתַיִם אֵינָן רַק פְּסוּקִים מְלֻקָּטִים (הַגָּהוֹת מַיְמוֹנִי פֶּרֶק ז׳ מֵהִלְכוֹת תְּפִלָּה) וְאַחַר כָּךְ יִשְׁתַּבַּח, וְאַחַר כָּךְ יוֹצֵר וְקְרִיאַת שְׁמַע וּבִרְכוֹתֶיהָ, וְיִתְפַּלֵּל עִם הַצִּבּוּר. וְאִם אֵין שְׁהוּת כָּל כָּךְ, יְדַלֵּג גַּם מִזְמוֹר הַלְלוּ אֶת ה׳ מִן הַשָּׁמַיִם: הַגָּה: אִם עוֹד אֵין שְׁהוּת, לֹא יֹאמַר, רַק בָּרוּךְ שֶׁאָמַר וּתְהִלָּה לְדָוִד וְיִשְׁתַּבַּח (הַרא״ש וְהר״י פ׳ אֵין עוֹמְדִין) וְאִם כְּבָר הִתְחִילוּ הַצִּבּוּר יוֹצֵר, וְאֵין שְׁהוּת לוֹמַר פְּסוּקֵי דְזִמְרָה אֲפִלּוּ בְּדִלּוּג, יִקְרָא קְרִיאַת שְׁמַע וּבִרְכוֹתֶיהָ עִם הַצִּבּוּר, וְיִתְפַּלֵּל עִמָּהֶם, וְאַחַר כָּךְ יִקְרָא כָּל פְּסוּקֵי דְזִמְרָה בְּלֹא בְּרָכָה שֶׁלִּפְנֵיהֶם וְלֹא שֶׁל אַחֲרֵיהֶם: הַגָּה: וּמִכָּל מָקוֹם יֹאמַר כָּל הַבְּרָכוֹת שֶׁמְּחֻיָּב לְבָרֵךְ בַּבֹּקֶר (כָּל בּוֹ וּבית יוֹסף בְּשֵׁם מַהֲרִי״א) כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר סִי׳ מ״ו וּמ״ז:

סימן נג

א אוֹמֵר שְׁלִיחַ צִבּוּר יִשְׁתַּבַּח מְעֻמָּד.

ב אֵין לוֹמַר יִשְׁתַּבַּח, אֶלָּא אִם כֵּן אָמַר בָּרוּךְ שֶׁאָמַר וְקָצַת פְּסוּקֵי דְזִמְרָה.

ג אֵין לְבָרֵךְ עַל עֲטִיפַת צִיצִית בֵּין פְּסוּקֵי דְזִמְרָה לְיִשְׁתַּבַּח, אֶלָּא בֵּין יִשְׁתַּבַּח לְיוֹצֵר וע״ל סי׳ נ״ד סָעִיף ג׳: הַגָּה: מִיהוּ הַשָּׁלִיחַ צִבּוּר אִם לֹא הָיָה לוֹ טַלִּית תְּחִלָּה, יִתְעַטֵּף בְּצִיצִית קֹדֶם שֶׁיַּתְחִיל יִשְׁתַּבַּח, כְּדֵי שֶׁיֹּאמַר הַקַּדִּישׁ מִיָּד אַחַר יִשְׁתַּבַּח וְלֹא יַפְסִיק (כָּל בּוֹ סִי׳ ה׳) וְכֵן אִם אֵין מְנַיָּן בְּבֵית הַכְּנֶסֶת, יַמְתִּין הַשָּׁלִיחַ צִבּוּר עִם יִשְׁתַּבַּח וְיִשְׁתֹּק, עַד שֶׁיָּבֹא מְנַיָּן וְיֹאמַר יִשְׁתַּבַּח וְקַדִּישׁ (מַהֲרִי״ל).

ד שְׁלִיחַ צִבּוּר צָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה הָגוּן, וְאֵיזֶהוּ הָגוּן, שֶׁיִּהְיֶה רֵיקָן מֵעֲבֵרוֹת, וְשֶׁלֹּא יָצָא עָלָיו שֵׁם רַע, אֲפִלּוּ בְּיַלְדוּתוֹ, וְשֶׁיִּהְיֶה עָנָו וּמְרֻצֶּה לָעָם, וְיֵשׁ לוֹ נְעִימָה, וְקוֹלוֹ עָרֵב, וְרָגִיל לִקְרוֹת תּוֹרָה נְבִיאִים וּכְתוּבִים.

ה אִם אֵין מוֹצְאִין מִי שֶׁיִּהְיֶה בּוֹ כָּל הַמִּדּוֹת הָאֵלּוּ, יִבְחֲרוּ הַטּוֹב שֶׁבַּצִּבּוּר בְּחָכְמָה וּבְמַעֲשִׂים טוֹבִים: הַגָּה: וְאִם הָיָה כָּאן עִם הָאָרֶץ זָקֵן, וְקוֹלוֹ נָעִים, וְהָעָם חֲפֵצִים בּוֹ, וּבֶן י״ג שָׁנָה הַמֵּבִין מַה שֶּׁאוֹמֵר, וְאֵין קוֹלוֹ נָעִים, הַקָּטָן הוּא קוֹדֵם (פְּרִדְכִי סְפ״ק דְּחַלִּין) מִי שֶׁעָבַר עֲבֵרָה בְּשׁוֹגֵג, כְּגוֹן שֶׁהָרַג הַנֶּפֶשׁ בִּשְׁגָגָה, וְחָזַר בִּתְשׁוּבָה, מֻתָּר לִהְיוֹת שְׁלִיחַ צִבּוּר, אֲבָל אִם עָשָׂה בְּמֵזִיד לֹא, דְּמִכָּל מָקוֹם יָצָא עָלָיו שֵׁם רַע לְגָרֵם הַתְּשׁוּבָה. (תְּשׁוּבַת אוֹר זָרוּעַ בְּמַסֶּכֶת בְּרָכוֹת).

ו אֵין מְמַנִּין אֶלָּא מִי שֶׁנִּתְמַלֵּא זְקָנוֹ מִפְּנֵי כְּבוֹד הַצִּבּוּר, אֲבָל בְּאַקְרַאי מִשֶּׁהֵבִיא שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת יָכוֹל לִירֵד לִפְנֵי הַתֵּבָה, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִתְמַנֶּה מִפְּנֵי הַצִּבּוּר אוֹ מִפְּנֵי שְׁלִיחַ צִבּוּר הַמְמַנֶּה אוֹתוֹ לְהָקֵל מֵעָלָיו לְהִתְפַּלֵּל בַּעֲדוֹ לְעִתִּים יְדוּעִים.

ז אִם אֵין שָׁם מִי שֶׁיּוֹדֵעַ לִהְיוֹת שְׁלִיחַ צִבּוּר כִּי אִם בֶּן י״ג וְיוֹם א׳ מוּטָב שֶׁיִּהְיֶה הוּא שְׁלִיחַ צִבּוּר, מִשֶּׁיִּבָּטְלוּ מִלִּשְׁמֹעַ קְדֻשָּׁה וְקַדִּישׁ.

ח מִי שֶׁאֵינוֹ בַּעַל זָקָן, כָּל שֶׁנִּכָּר בּוֹ שֶׁהִגִּיעַ לְכְלַל שָׁנִים שֶׁרָאוּי לְהִתְמַלְּאוֹת זְקָנוֹ, נִתְמַלֵּא זְקָנוֹ קָרִינָן בֵּיהּ, הִלְכָךְ בֶּן כ׳ שָׁנָה, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין לוֹ זָקָן, מְמַנִּין אוֹתוֹ: הַגָּה: וְכֵן אִם הָיָה לוֹ זָקָן אֲפִלּוּ מְעַט קָרִינָן בֵּיהּ נִתְמַלֵּא זְקָנוֹ, אִם הוּא מִבֶּן י״ח וּלְמַעְלָה (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם מ״ס פִּי״ד וְנ״י פ׳ הַקּוֹרֵא עוֹמֵד).

ט סָרִיס, יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁמֻּתָּר לְמַנּוֹתוֹ, אִם הוּא בֶּן כ׳.

י יֵשׁ לְלַמֵּד זְכוּת עַל מְקוֹמוֹת שֶׁנּוֹהֲגִים שֶׁהַקְּטַנִּים יוֹרְדִין לִפְנֵי הַתֵּבָה לְהִתְפַּלֵּל תְּפִלַּת עַרְבִית בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּתוֹת: הַגָּה: וּבִמְקוֹמוֹת שֶׁלֹּא נָהֲגוּ כֵן, אֵין לְקָטָן לַעֲבֹר לִפְנֵי הַתֵּבָה אֲפִלּוּ בִּתְפִלַּת עַרְבִית, אֲפִלּוּ הִגִּיעַ לְכְלַל י״ג שָׁנִים בְּיוֹם הַשַּׁבָּת, אֵין לְהִתְפַּלֵּל עַרְבִית שֶׁל שַׁבָּת דַּהֲרֵי עֲדַיִן אֵין לוֹ י״ג שָׁנָה (מַהֲרִי״ל).

יא שְׁלִיחַ צִבּוּר שֶׁמַּאֲרִיךְ בַּתְּפִלָּה כְּדֵי שֶׁיִּשְׁמְעוּ קוֹלוֹ עָרֵב, אִם הוּא מְחֻמַּת שֶׁשָּׁמַח בְּלִבּוֹ עַל שֶׁנּוֹתֵן הוֹדָאָה לַה׳ יִתְבָּרַךְ בִּנְעִימָה, תָּבֹא עָלָיו בְּרָכָה, וְהוּא שֶׁיִּתְפַּלֵּל בְּכֹבֶד רֹאשׁ, וְעוֹמֵד בְּאֵימָה וְיִרְאָה, אֲבָל אִם מְכַוֵּן לְהַשְׁמִיעַ קוֹלוֹ, וְשָׂמֵחַ בְּקוֹלוֹ, חֲרֵי זֶה מְגֻנֶּה. וּמִכָּל מָקוֹם כָּל שֶׁמַּאֲרִיךְ בִּתְפִלָּתוֹ, לֹא טוֹב עוֹשֶׂה מִפְּנֵי טֹרַח הַצִּבּוּר.

יב אֵין מְמַנִּין מִי שֶׁקּוֹרֵא לְאַלְפֵּי״ן עַיְנֵי״ן, וּלְעַיְנֵי״ן אַלְפֵּי״ן.

יג פּוֹחֵת, (עִבְרִי יְשַׁעְיָהוּ עָרֹם (יְשַׁעְיָה כ׳ ג׳) תִּרְגֵּם עִבְרִי יְשַׁעְיָהוּ פָּחִית) וְהוּא מִי שֶׁבִּגְדּוֹ קָרוּעַ, וּזְרוֹעוֹתָיו מְגֻלִּים, לֹא יֵרֵד לִפְנֵי הַתֵּבָה.

יד סוּמָא יוֹרֵד לִפְנֵי הַתֵּבָה, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִקָּרֵא בַּתּוֹרָה, מִשּׁוּם דְּבָרִים שֶׁבִּכְתָב אִי אַתָּה רַשַּׁאי לְאָמְרָם עַל פֶּה.

טו שְׁלִיחַ צִבּוּר קָבוּעַ יוֹרֵד לִפְנֵי הַתֵּבָה מֵעַצְמוֹ, וְלֹא יַמְתִּין שֶׁיֹּאמְרוּ לוֹ.

טז מִי שֶׁאֵינוֹ שְׁלִיחַ צִבּוּר קָבוּעַ, צָרִיךְ לְסָרֵב מְעַט קֹדֶם שֶׁיֵּרֵד לִפְנֵי הַתֵּבָה, וְלֹא יוֹתֵר מִדַּאי, אֶלָּא פַּעַם רִאשׁוֹנָה מְסָרֵב וּכְשֶׁיֹּאמְרוּ לוֹ פַּעַם שְׁנִיָּה, מֵכִין עַצְמוֹ כְּמִי שֶׁרוֹצֶה לַעֲמֹד, וּבְפַעַם שְׁלִישִׁית יַעֲמֹד. וְאִם הָאוֹמֵר לוֹ שֶׁיֵּרֵד הוּא אָדָם גָּדוֹל, אֵינוֹ מְסָרֵב לוֹ כְּלָל.

יז אִם טָעָה שְׁלִיחַ צִבּוּר וּצְרִיכִין לְהַעֲמִיד אַחֵר תַּחְתָּיו, אוֹתוֹ שֶׁמַּעֲמִידִין תַּחְתָּיו לֹא יְסָרֵב.

יח הָאוֹמֵר אֵינִי יוֹרֵד לִפְנֵי הַתֵּבָה מִפְּנֵי שֶׁבְּנָדַי צְבוּעִין, אוֹ מִפְּנֵי שֶׁבַּרְגְלַי סַנְדָּל, לֹא יֵרֵד בְּאוֹתָהּ תְּפִלָּה כְּלָל, מִפְּנֵי שֶׁדַּרְכּוֹ הָאֶפִּיקוֹרְסִין לְהַקְפִּיד בְּכָךְ, וְחַיְישִׁינַן שֶׁמָּא אֶפִּיקוֹרְסוּת נִזְרְקָה בּוֹ: הַגָּה: וַאֲפִלּוּ אִם נוֹתֵן אֲמָתְלָא לִדְבָרָיו לֹא מְהָנֵי (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם ר׳ יְהוֹנָתָן):

יט יֵשׁ מוֹנְעִים גֵּר מִלִּהְיוֹת שְׁלִיחַ צִבּוּר, וְנִדְחוּ דִּבְרֵיהֶם. אֲפִלּוּ יָחִיד יָכוֹל לְעַכֵּב וְלוֹמַר אֵינִי רוֹצֶה שֶׁיִּפְלוֹנִי יִהְיֶה חַזָּן, אִם לֹא שֶׁכְּבָר הִסְכִּים עָלָיו מִתְּחִלָּה:

הַגָּה: וְדַוְקָא שֶׁיִּהְיֶה לְאוֹתוֹ יָחִיד טַעַם הָגוּן עַל פִּי טוּבֵי הָעִיר, אֲבָל בְּלָאו הָכֵי אֵין הַיָּחִיד יָכוֹל לִמְחוֹת בִּשְׁלִיחַ צִבּוּר (מהרי״ו סִי׳ ס׳), וְאִם הוּא שׁוֹנְאוֹ יָכוֹל לִמְחוֹת בּוֹ קֹדֶם שֶׁהִסְכִּים עָלָיו (מַהֲרִי״ם פְּרוֹאָה סִי׳ ס״ד וּמַהֲרִי״ק שֹׁרֶשׁ (מ״ד) [ל׳]), וּמִי שֶׁהוּא שׁוֹנֵא לַשְּׁלִיחַ צִבּוּר לֹא יַעֲלֶה לְסֵפֶר תּוֹרָה כְּשֶׁקּוֹרֵא הַתּוֹכֵחָה (אוֹר זָרוּעַ).

כ אִם אֶחָד רוֹצֶה לוֹמַר תְּפִלָּה בְּשַׁבִּיל אָבִיו, וְאַחֵר רוֹצֶה לוֹמַר בְּשַׁבִּיל אַחֵר, מִי שֶׁיִּרְצֶה הַקָּהָל שֶׁיֹּאמַר הַתְּפִלָּה, הוּא יֹאמַר.

כא אֵין לְהִתְמַנּוֹת שְׁלִיחַ צִבּוּר עַל פִּי הַשַּׁר, אַף עַל פִּי שֶׁרֹב הַצִּבּוּר חֲפֵצִים בּוֹ.

כב שְׁלִיחַ צִבּוּר בְּשָׁכָר עָדִיף טְפֵי מִבְּנָדָבָה: הַגָּה: וְאֵין לְאָדָם לְהִתְפַּלֵּל בִּלֹא רְצוֹן הַקָּהָל, וְכָל מִי שֶׁמִּתְפַּלֵּל בְּחָזָקָה וְדֶרֶךְ אַלְמוּת, אֵין עוֹנִין אָמֵן אַחַר בִּרְכוֹתָיו (בְּנְיָמִין זְאֵב סי׳ קס״ג וַאֲגַדָּה פ׳ כִּיצַד מְבָרְכִין).

כג שְׂכַר שְׁלִיחַ צִבּוּר פּוֹרְעִים מִקֻּפַּת הַקָּהָל, אַף עַל פִּי שֶׁהַשְׁלִיחַ צִבּוּר מוֹצִיא הַדַּל כְּעָשִׁיר, מִכָּל מָקוֹם אֵין יַד הֶעָנִי מַשֶּׂגֶת כְּעָשִׁיר: הַגָּה: וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁגּוֹבִין חֻצִי לְפִי מָמוֹן, וְחֻצִי לְפִי הַנְּפָשׁוֹת (מַהַרַ״ם פַּאדוֹוָה סי׳ (מ״ד) [מ״ב]).

כד צִבּוּר שֶׁצְּרִיכִין לִשְׂכֹּר רַב וּשְׁלִיחַ צִבּוּר, וְאֵין בְּיָדָם כְּדֵי שְׂכַר שְׁנֵיהֶם, אִם הוּא רַב מֻבְהָק וְגָדוֹל בַּתּוֹרָה וּבָקִי בְּהוֹרָאָה, הוּא קוֹדֵם, וְאִם לָאו, שְׁלִיחַ צִבּוּר קוֹדֵם.

כה אֵין מְסַלְּקִין חַזָּן מֵאֻמָּנוּתוֹ, אֶלָּא אִם כֵּן נִמְצָא בּוֹ פְּסוּל: הַגָּה: וְאֵין מְסַלְּקִין אוֹתוֹ מִשּׁוּם רִנּוּן בְּעָלְמָא, כְּגוֹן שֶׁיָּצָא עָלָיו שֵׁם שֶׁנִּתְפַּשׂ עִם הַנָּכְרִית, אוֹ שֶׁמָּסַר אָדָם, אֲבָל אִם בָּאוּ עָלָיו עֵדִים בָּזֶה וְכֵיוֹצֵא בָּזֶה, מַעֲבִירִין אוֹתוֹ, וּשְׁלִיחַ צִבּוּר שֶׁהוּא שׁוֹחֵט וּבוֹדֵק לֹא יִתְפַּלֵּל בִּבְגָדִים הַצּוֹאִין וּמַסְרִיחִין, וְאִם אֵינוֹ רוֹצֶה לְהַחֲלִיף בְּגָדָיו בִּשְׁעַת הַתְּפִלָּה וּלְהִתְפַּלֵּל, מַעֲבִירִין אוֹתוֹ. וּשְׁלִיחַ צִבּוּר הַמְנֻבָּל בְּפִיו אוֹ שֶׁמְּרַגֵּן בְּשִׂירֵי הַגּוֹיִם עוֹבְדֵי עֲבוֹדָה זָרָה, מְמַחִין בְּיָדוֹ שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת (כֶּן) וְאִם אֵינוֹ שׁוֹמֵעַ מַעֲבִירִין אוֹתוֹ (כָּל בּוֹ דַּף קכ״ה ע״ד) וּשְׁלִיחַ צִבּוּר שֶׁהִזְקִין וְרוֹצֶה לְמַנּוֹת בְּנוֹ לְסַיְּעוֹ לִפְרָקִים, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין קוֹל בְּנוֹ עָרֵב כְּקוֹלוֹ, אִם מְמַלֵּא מְקוֹמוֹ בִּשְׁאָר דְּבָרִים, בְּנוֹ קוֹדֵם לְכָל אָדָם, וְאֵין הַצִּבּוּר יְכוֹלִין לְמַחוֹת בְּיָדוֹ (תְּשׁוּבַת רַשְׁבָּ״א סי׳ ש׳).

כו קָהָל שֶׁנָּהֲגוּ לְמַנּוֹת אֲנָשִׁים עַל צָרְכֵי הַצִּבּוּר לִזְמַן, וּבְהַגִּיעַ הַזְּמַן יֵצְאוּ אֵלּוּ וְיִכָּנְסוּ אֲחֵרִים תַּחְתֵּיהֶם, בֵּין לְחַזָּן בֵּין לְקֻפָּה שֶׁל צְדָקָה, בֵּין לִשְׁאָר מִנּוּיִים הַצְּרִיכִין לַצִּבּוּר, בֵּין שֶׁנּוֹטְלִין עֲלֵיהֶם שָׂכָר בֵּין שֶׁאֵינָם נוֹטְלִים, אֲפִלּוּ לֹא קָבְעוּ לָהֶם זְמַן, סְתָמָן כְּפִרוּשָׁן מֵאַחַר שֶׁנָּהֲגוּ כָּךְ: הַגָּה: יֵשׁ מִי שֶׁכָּתַב דְּשְׁלִיחַ צִבּוּר יִתְפַּלֵּל מִתּוֹךְ סֵפֶר הַמְיֻחָד לַצִּבּוּר, דְּוַדַּאי נִכְתָּב לִשְׁמוֹ (מַהֲרִי״ל בְּשֵׁם רוֹקֵחַ):

סימן נד

א יִשְׁתַּבַּח אֵינָהּ פּוֹתַחַת בְּבָרוּךְ, לְפִי שֶׁהִיא סְמוּכָה לְבָרוּךְ שֶׁאָמַר, שֶׁשְּׁתֵּיהֶן נִתְקָנוּ עַל פְּסוּקֵי דְּזִמְרָה, זוֹ לִפְנֵיהֶם וְזוֹ לְאַחֲרֵיהֶם.

ב אֵין לַעֲנוֹת אָמֵן אַחַר מֶלֶךְ מְהֻלָּל בַּתִּשְׁבָּחוֹת, אֶלָּא אַחַר חַי הָעוֹלָמִים, שֶׁשָּׁם הִיא סִיּוּם הַבְּרָכָה.

ג הַמְסַפֵּר בֵּין יִשְׁתַּבַּח לְיוֹצֵר, עֲבֵרָה הִיא בְּיָדוֹ, וְחוֹזֵר עָלֶיהָ מֵעוֹרְכֵי הַמִּלְחָמָה, וְיֵשׁ מִי שֶׁאוֹמֵר שֶׁלְּצָרְכֵי צִבּוּר אוֹ לִפְסֹק צְדָקָה לְמִי שֶׁבָּא לְהִתְפָּרְנֵס מִן הַצְּדָקָה, מֻתָּר לְהַפְסִיק: הַגָּה: וּמִזֶּה נִתְפַּשֵּׁט מַה שֶּׁנָּהֲגוּ בְּהַרְבֵּה מְקוֹמוֹת לְבָרֵךְ חוֹלֶה אוֹ לְקַבֵּל בְּבֵית הַכְּנֶסֶת שֶׁיַּעֲשׂוּ לוֹ דִּין בֵּין יִשְׁתַּבַּח לְיוֹצֵר, דְּכָל זֶה מִקְרֵי לְצֹרֶךְ מִצְוָה, וּלְאַחַר כָּךְ כְּשֶׁחוֹזְרִין לְהִתְפַּלֵּל יֹאמַר הַשְּׁלִיחַ צִבּוּר מִקְצָת פְּסוּקֵי דְּזִמְרָה, וְיֹאמַר קַדִּישׁ עֲלֵיהֶם כִּי לְעוֹלָם אֵין אוֹמְרִים קַדִּישׁ בְּלֹא תְּהִלָּה שֶׁלָּפָנָיו, וְלָכֵן מַתְחִילִין עַרְבִית בְּלֹא קַדִּישׁ (כָּל בּוֹ) וְכֵן מִי שֶׁלֹּא הָיָה לוֹ צִיצִית אוֹ תְּפִלִּין וְהֵבִיאוּ לוֹ בֵּין יִשְׁתַּבַּח לְקַדִּישׁ, יָכוֹל לְהָנִיחָם וּלְבָרֵךְ עֲלֵיהֶם, אֲבָל בֵּין קַדִּישׁ לְבָרְכוּ לֹא יַפְסִיק בְּשׁוּם דָּבָר (אוֹר זָרוּעַ פֶּרֶק תְּפִלַּת הַשַּׁחַר) וְכָל שֶׁכֵּן שֶׁלֹּא יַפְסִיק לְאַחַר שֶׁאָמַר הַשְּׁלִיחַ צִבּוּר בָּרְכוּ קֹדֶם שֶׁמַּתְחִילִין בְּרָכַת יוֹצֵר וע״ל סוף סי׳ נ״ז (בֵּית יוֹסֵף סוף סי׳ נ״ז בְּשֵׁם הַמַּנְהִיג):

סימן נה

א אוֹמְרִים קַדִּישׁ וְאֵין אוֹמְרִים אוֹתוֹ בְּפָחוֹת מִי׳ זְכָרִים בְּנֵי חוֹרִין גְּדוֹלִים שֶׁהֵבִיאוּ ב׳ שְׂעָרוֹת, וְהוּא הַדִּין לְקִדֻּשָּׁה וּבָרְכוּ שֶׁאֵין נֶאֱמָרִין בְּפָחוֹת מֵעֲשָׂרָה.

ב אִם הִתְחִיל לוֹמַר קַדִּישׁ אוֹ קְדֻשָּׁה בַּעֲשָׂרָה וְיָצְאוּ מִקְצָתָן, גּוֹמְרִים אוֹתוֹ הַקַּדִּישׁ אוֹ אוֹתָהּ הַקְּדֻשָּׁה שֶׁהִתְחִיל, וְהוּא שֶׁנִּשְׁתַּיְּרוּ רֻבָּן: הַגָּה: וּמִכָּל מָקוֹם עֲבֵרָה הוּא לָצֵאת, וַעֲלֵיהֶם נֶאֱמַר וְעוֹזְבֵי ה׳ יִכְלוּ (יְרוּשַׁלְמִי), אֲבָל אִם נִשְׁאֲרוּ י׳ מֻתָּר לָצֵאת (פְּרִדְכִי פ׳ בְּתֵרָא דְּמְגִלָּה):

ג אִם הִתְחִיל בְּאָבוֹת וְיָצְאוּ מִקְצָתָן, גּוֹמֵר אֲפִלּוּ קְדֻשָּׁה: הַגָּה: וְאִם יָצְאוּ מִקְצָתָן לְאַחַר שֶׁהִתְחִילוּ לְהִתְפַּלֵּל יוֹצֵר, לֹא יַתְחִיל הַשְּׁלִיחַ צִבּוּר לְהִתְפַּלֵּל הַתְּפִלָּה בְּקוֹל רָם, דִּכְבָר נִשְׁלַם תְּפִלַּת יוֹצֵר, וְאִם יָצְאוּ לְאַחַר שֶׁהִתְחִיל בַּתְּפִלָּה בְּקוֹל רָם וּקְדֻשָּׁה, יְכוֹלִים לְהַשְׁלִים כָּל סֵדֶר קְדֻשָּׁה וְלוֹמַר הַקָּדִישׁ שֶׁלֵּם שֶׁלְּאַחֲרֶיהָ, דְּשַׁיָּךְ לַתְּפִלָּה, שֶׁהֲרֵי אוֹמֵר תִּתְקַבֵּל צְלוֹתְהוֹן וְכוּ׳, אֲבָל אֵין קוֹרִין בַּתּוֹרָה, דְּזֶהוּ עִנְיָן אַחֵר, וּתְפִלַּת עַרְבִית וְקַדִּישׁ שֶׁלְּאַחֲרָיו לֹא שַׁיָּךְ לִקְרִיאַת שְׁמַע וּבִרְכוֹתֶיהָ (ר״ן פֶּרֶק הַקּוֹרֵא אֶת הַמְּגִלָּה שִׁבּוּלֵי הַלֶּקֶט וְת״ה סי׳ ט״ו).

ד יֵשׁ מַתִּירִין לוֹמַר דָּבָר שֶׁבִּקְדֻשָּׁה בְּתִשְׁעָה וְצָרוּף קָטָן, שֶׁהוּא יוֹתֵר מִבֶּן שֵׁשׁ וְיוֹדֵעַ לְמִי מִתְפַּלְּלִין, וְלֹא נִרְאִין דִּבְרֵיהֶם לִגְדוֹלֵי הַפּוֹסְקִים, וְהוּא הַדִּין דְּעָבֵד וְאִשָּׁה אֵין מִצְטָרְפִין: הַגָּה: וַאֲפִלּוּ עַל יְדֵי חֲמֵשׁ שֶׁבְּיָדוֹ אֵין לְצָרְפוֹ, מִיהוּ יֵשׁ נוֹהֲגִין לְהָקֵל בְּשָׁעַת הַדְּחַק. (הַרְא״שׁ וּמַרְדְּכִי וְהַגָּהוֹת מֵיְמוֹנִי פֶּרֶק ח׳ מֵהִלְכוֹת תְּפִלָּה).

ה אִם לֹא הֵבִיא שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת אֲפִלּוּ הוּא גָּדוֹל בְּשָׁנִים דֵּינוֹ כְּקָטָן, עַד שֶׁיֵּצְאוּ רֹב שְׁנוֹתָיו שֶׁאָז יִתְבָּרֵר שֶׁהוּא סָרִיס, אִם נִרְאוּ לוֹ סִימָנֵי סָרִיס קֹדֶם לָכֵן דֵּינוֹ כְּגָדוֹל: הַגָּה: וּמִיהוּ אֵין מְדַקְדְּקִין בִּשְׂעָרוֹת, אֶלָּא כָּל שֶׁהַגִּיעַ לְכְלַל שְׁנוֹתָיו מְחַזְקִינַן אוֹתוֹ כְּגָדוֹל, וְאוֹמְרִים לְעִנְיָן זֶה מִסְתָּמָא הֵבִיא שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת (מַהֲרִי״ק שֹׁרֶשׁ מ״ט).

ו וְאִם הִתְחִיל אֶחָד מֵעֲשָׂרָה לְהִתְפַּלֵּל לְבַדּוֹ וְאֵינוֹ יָכוֹל לַעֲנוֹת עִמָּהֶם, אוֹ שֶׁהוּא יָשֵׁן, אֲפִלּוּ הָכִי מִצְטָרֵף עִמָּהֶם.

ז כְּשֶׁאָחַד מִתְפַּלֵּל לְבַדּוֹ, נָכוֹן שֶׁהָאַחֵרִים יַמְתִּינוּ מִלּוֹמַר קְדִישׁ, עַד שֶׁיִּגְמֹר כְּדֵי שֶׁיִּזְכֶּה גַּם הוּא.

ח חֵרֵשׁ הַמְדַבֵּר וְאֵינוֹ שׁוֹמֵעַ, אוֹ שׁוֹמֵעַ וְאֵינוֹ מְדַבֵּר, הֵן כְּפִקְחִין וּמִצְטָרְפִים. אֲבָל מִי שֶׁאֵינוֹ שׁוֹמֵעַ וְאֵינוֹ מְדַבֵּר, הֲרֵי הוּא כְּשׁוֹטֶה וְקָטָן.

ט לְעוֹלָם הוּא קָטָן עַד שֶׁיָּבִיא ב׳ שְׂעָרוֹת אַחַר שֶׁיִּהְיֶה בֶּן י״ג וְיוֹם אֶחָד, וּשְׁנַת הָעִבּוּר בַּת י״ג חֹדֶשׁ.

י אִם נַעַר אֶחָד נוֹלַד בְּכ״ט לַאֲדָר רִאשׁוֹן מִשָּׁנָה מְעֻבֶּרֶת, וְנַעַר אַחֵר נוֹלַד בַּאֲדָר שֵׁנִי בְּאֶחָד בּוֹ, וּשְׁנַת י״ג אֵינָהּ מְעֻבֶּרֶת, אוֹתוֹ שֶׁנּוֹלַד בְּכ״ט לָאֲדָר הָרִאשׁוֹן צָרִיךְ לְהַמְתִּין עַד כ״ט לַאֲדָר בִּשְׁנַת י״ג לִהְיוֹת בֶּן י״ג שָׁנָה, וְאוֹתוֹ שֶׁנּוֹלַד אַחֲרָיו בְּאֶחָד בַּאֲדָר הַשֵּׁנִי יִהְיֶה בֶּן י״ג שָׁנָה, כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעַ אֶחָד בַּאֲדָר שֶׁל שְׁנַת י״ג: הַגָּה: וּמִי שֶׁנּוֹלַד בַּאֲדָר וְנַעֲשָׂה בַּר מִצְוָה בְּשָׁנַת הָעִבּוּר, אֵינוֹ נַעֲשֶׂה בַּר מִצְוָה עַד אֲדָר הַשֵּׁנִי (תשו׳ מהר״ו מינץ סי׳ ט׳).

יא עֲבָרִין שֶׁעָבַר עַל גְּזֵרַת הַצִּבּוּר, אוֹ שֶׁעָבַר עֲבֵרָה, אִם לֹא נִדּוּהוּ נִמְנֶה לְמִנְיַן עֲשָׂרָה.

יב מְנֻוָּדֶה אֵין מְצָרְפִין אוֹתוֹ לְכָל דָּבָר שֶׁצָּרִיךְ י׳, אֲבָל מֻתָּר לְהִתְפַּלֵּל בְּבֵית הַכְּנֶסֶת שֶׁהוּא שָׁם, אֶלָּא אִם כֵּן פֵּרְשׁוּ לְהַחְמִיר עָלָיו בְּכָךְ.

יג צָרִיךְ שֶׁיִּהְיוּ כָּל הַעֲשָׂרָה בְּמָקוֹם אֶחָד וּשְׁלֹיחַ צִבּוּר עִמָּהֶם, וְהָעוֹמֵד בְּתוֹךְ הַפֶּתַח מִן הָאֲגַף וְלַחוּץ, דְּהַיְנוּ כְּשֶׁסּוֹגֵר הַדֶּלֶת בְּמָקוֹם [שָׁפָה] פְּנִימִית שֶׁל עֹבִי הַדֶּלֶת, וְלַחוּץ כְּלַחוּץ.

יד מִי שֶׁעוֹמֵד אֲחוֹרֵי בֵּית הַכְּנֶסֶת וּבֵינֵיהֶם חַלּוֹן, אֲפִלּוּ גָּבוֹהַּ כַּמָּה קוֹמוֹת, אֲפִלּוּ אֵינוֹ רָחֹב אַרְבָּעָה, וּמַרְאֶה לָהֶם פָּנָיו מִשָּׁם, מִצְטָרֵף עִמָּהֶם לַעֲשָׂרָה: הַגָּה: גַּגִּין וַעֲלִיּוֹת אֵינָן בִּכְלַל בַּיִת, וְהָעוֹמֵד עֲלֵיהֶם אֵינוֹ מִצְטָרֵף (ר״י נ״ג ח״ד).

טו אִם מִקְצָתָן בִּפְנִים וּמִקְצָתָן בַּחוּץ, וּשְׁלֹיחַ צִבּוּר תּוֹךְ הַפֶּתַח, הוּא מְצָרְפָן.

טז חָצֵר קְטַנָּה שֶׁנִּפְרְצָה בְּמִלּוֹאָהּ לִגְדוֹלָה, דְּהַיְנוּ שֶׁנִּפְרְצָה קְטַנָּה בִּמְקוֹם חִבּוּרָהּ לִגְדוֹלָה, וְנָפַל כָּל אוֹתוֹ כֹּתֶל שֶׁהָיָה מַפְסִיק בֵּינֵיהֶם, וּבַגְּדוֹלָה נִשְׁאֲרוּ מִשְּׁאֵרִית כֹּתֶל זֶה שְׁנֵּפַל פַּסִים (פי׳ מְעַט כֹּתֶל יָשָׁר וְשָׁוֶה) מִכָּאן וּמִכָּאן, הַגְּדוֹלָה כְּמַפְלֶגֶת מִן הַקְּטַנָּה, וְאֵין הַקְּטַנָּה מַפְלֶגֶת מִן הַגְּדוֹלָה, אֶלָּא חֲרֵי הִיא כְּקֶרֶן זָוִית שֶׁלָּהּ. לְפִיכָךְ אִם תִּשְׁעָה בַּגְּדוֹלָה וְאֶחָד בַּקְּטַנָּה, מִצְטָרְפִין, שֶׁהַקְּטַנָּה נִגְרֶרֶת אַחַר הַגְּדוֹלָה, וַהֲרֵי הִיא כְּאִלּוּ הִיא בְּתוֹךְ הַגְּדוֹלָה, כֵּיוָן שֶׁהָרֹב בַּגְּדוֹלָה, אֲבָל אִם הָיוּ תִּשְׁעָה בַּקְּטַנָּה וְאֶחָד בַּגְּדוֹלָה, אוֹ חֲמִשָּׁה בְּזוֹ וַחֲמִשָּׁה בְּזוֹ, אֵין מִצְטָרְפִין.

יז הָיָה שְׁלֹיחַ צִבּוּר בַּקְּטַנָּה וְצִבּוּר בַּגְּדוֹלָה, מוֹצִיאָן יְדֵי חוֹבָתָן שֶׁהוּא נִגְרָר אַחֲרֵיהֶם, אֲבָל אִם הָיָה שְׁלֹיחַ צִבּוּר בַּגְּדוֹלָה וְצִבּוּר בַּקְּטַנָּה, אֵינוֹ מוֹצִיאָן יְדֵי חוֹבָתָן, שֶׁאֵין הָרֹב נִגְרָר אַחַר הַיָּחִיד.

יח אִם קְצָת הָעֲשָׂרָה בְּבֵית הַכְּנֶסֶת, וּקְצָתָם בָּעֲזָרָה, אֵינָם מִצְטָרְפִין.

יט שְׁלֹיחַ צִבּוּר בַּתֵּבָה וְט׳ בְּבֵית הַכְּנֶסֶת, מִצְטָרְפִין, אַף עַל פִּי שֶׁהִיא גְּבוֹהַּ י׳ וּרְחָבָה ד׳ וְיֵשׁ לָהּ מְחִצּוֹת גְּבוֹהוֹת י׳, מִפְּנֵי שֶׁהִיא בְּטֵלָה לְגַבֵּי בֵּית הַכְּנֶסֶת, וְיֵשׁ מִי שֶׁכָּתַב דְּהָנֵי מִלֵּי כְּשֶׁאֵין הַמְּחִצּוֹת מַגִּיעוֹת לִתְקָרַת הַגַּג.

כ יִהְיוּ עֲשָׂרָה בְּמָקוֹם אֶחָד וְאוֹמְרִים קְדִישׁ וּקְדֻשָּׁה, אֲפִלּוּ מִי שֶׁאֵינוֹ עִמָּהֶם יָכוֹל לַעֲנוֹת, וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁצָּרִיךְ שֶׁלֹּא יִהְיֶה מַפְסִיק טִנּוּף אוֹ עַכּוּ״ם.

כא עִיר שֶׁאֵין בָּהּ אֶלָּא עֲשָׂרָה, וְאֶחָד מֵהֶם רוֹצֶה לָצֵאת בַּיָּמִים הַנּוֹרָאִים, כּוֹפִין אוֹתוֹ לְהַשְׁכִּיר אַחֵר בְּמְקוֹמוֹ, וְאִם הֵם י״ א וְרוֹצִים לָצֵאת שְׁנַיִם, יַשְׁכִּירוּ שְׁנֵיהֶם אֶחָד בְּשַׁתָּפוּת בְּמְקוֹמָן, וּשְׁנֵיהֶם יִפְרְעוּ בְּשָׁוֶה, וְאִם אֶחָד עָנִי וְאֶחָד עָשִׁיר, פּוֹרְעִין חֶצְיוֹ לְפִי מָמוֹן, וְחֶצְיוֹ לְפִי נְפָשׁוֹת, וּשְׁכַר הַחַזָּן עַל הַיּוֹצְאִים כְּעַל הַנִּשְׁאָרִים: הַגָּה: וְאֵין חִלּוּק בֵּין אִם רוֹצֶה לֵילֵךְ זְמַן אָרוֹךְ קֹדֶם יוֹם טוֹב אוֹ לֹא, כָּל שֶׁלֹּא יַחְזֹר בְּיוֹם טוֹב (מַהֲרִי״ל סִימָן (הקי״ח) [ק״ז]).

כב אֵין כּוֹפִין לְהַשְׁכִּיר לְהַשְׁלִים מִנְיָן כִּי אִם בְּיָמִים הַנּוֹרָאִים, וּכְגוֹן שֶׁאֵין חֲסֵרִים כִּי אִם אֶחָד אוֹ שְׁנַיִם, אֶלָּא אִם כֵּן מִנְהָג קָבוּעַ וּמְפֻרְסָם בָּעִיר לָכֹף לְהַשְׁכִּיר אֲפִלּוּ בְּחֶסְרוֹן ג׳ אוֹ ד׳, אִם יֵשׁ מִנְיָן מְיוּשָׁבֵי הָעִיר כּוֹפִין לְשָׂכֹר חַזָּן: הַגָּה: וְכֵן בְּמָקוֹם שֶׁאֵין מִנְיָן תָּמִיד בְּבֵית הַכְּנֶסֶת, כּוֹפִין זֶה אֶת זֶה בְּקִנָּסוֹת שֶׁיְּבוֹאוּ תָּמִיד מִנְיָן לְבֵית הַכְּנֶסֶת, שֶׁלֹּא יִתְבַּטֵּל הַתָּמִיד (תְּשׁוּבַת הָרִיב״שׁ סִי׳ תקי״ח) וע״ל רֵישׁ סִי׳ ק״ן אִם כּוֹפִין זֶה אֶת זֶה לִבְנוֹת בֵּית הַכְּנֶסֶת:

סימן נו

א יֵשׁ לְכַוֵּן בַּעֲנִיַּת הַקָּדִישׁ: הַגָּה: וְלֹא יַפְסִיק בֵּין יְהֵא שְׁמֵיהּ רַבָּא מְבָרַךְ (הַגָּהוֹת אֲשֵׁר״י בְּשֵׁם אוֹר זָרוּעַ כָּתַב דִּלְפֵרוּשׁ רִאשׁוֹן לֹא יַפְסִיק בֵּין שְׁמֵיהּ לִבְרָא וּלְפֵרוּשׁ ר״י אֵין לְהַפְסִיק בֵּין רַבָּא לִמְבָרַךְ) וְלַעֲנוֹת אוֹתוֹ בְּקוֹל רָם, וּלְהִשְׁתַּדֵּל לְרוֹץ כְּדֵי לִשְׁמֹעַ קָדִישׁ: הַגָּה: וְיֵשׁ לַעֲמֹד כְּשֶׁעוֹנִין קָדִישׁ וְכָל דָּבָר שֶׁבִּקְדֻשָּׁה, וּמִי שֶׁבָּא לְבֵית הַכְּנֶסֶת וְשׁוֹמֵעַ הַקָּהָל עוֹנִין קָדִישׁ, עוֹנֶה עִמָּהֶם, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא שָׁמַע שְׁלֹיחַ צִבּוּר שֶׁאָמַר יִתְגַּדַּל וְכוּ׳ (הַגָּהוֹת חֲדָשִׁים בְּמֶרְדְּכִי דִּבְרָכוֹת) וְגַם הַשְּׁלֹיחַ צִבּוּר צָרִיךְ לוֹמַר יְהֵא שְׁמֵיהּ רַבָּא. וּכְשֶׁמַּתְחִיל יִתְגַּדַּל י״ל וְעַתָּה יִגְדַּל נָא כֹּחַ וְגוֹ׳ זְכֹר רַחֲמֶיךָ וְגוֹ׳.

ב כְּשֶׁשְּׁלִיחַ צִבּוּר אוֹמֵר יִתְבָּרַךְ כָּל הָעָם עוֹנִין אָמֵן, וְכֵן כְּשֶׁאוֹמֵר בָּרִיךְ הוּא, וְכֵן כְּשֶׁאוֹמֵר וְאִמְרוּ אָמֵן: וְלֹא נֶהֱגוּ לוֹמַר אָמֵן אַחַר יִתְבָּרַךְ, וְלֹא אַחַר בָּרִיךְ הוּא, וְלֹא יַפְסִיק בֵּין בָּרִיךְ הוּא לְעָלְמָא מִכָּל בִּרְכָתָא וְכוּ׳:

ג הָעוֹנִים עַד לְעָלְמֵי עָלְמַיָּא בְּלָבַד טוֹעִים הֵם, כִּי אָסוּר לְהַפְרִיד בֵּין עָלְמַיָּא לְיִתְבָּרַךְ.

ד כְּשֶׁאוֹמֵר הַחַזָּן יִתְגַּדַּל כּוֹרֵעַ, וְכֵן בִּיהֵא שְׁמֵיהּ רַבָּא, וְכֵן בְּיִתְבָּרַךְ, וְכֵן בִּבְרִיךְ הוּא, וְכֵן בְּאָמֵן.

ה לְאַחַר שֶׁסִּיֵּם הַקָּדִישׁ, פּוֹסֵעַ ג׳ פְּסִיעוֹת, וְאַחַר כָּךְ אוֹמֵר עוֹשֶׂה שָׁלוֹם וְכוּ׳:

סימן נז

א אוֹמֵר שְׁלִיחַ צִבּוּר: בָּרְכוּ אֶת ה׳ הַמְבֹרָךְ, וְעוֹנִין אַחֲרָיו: בָּרוּךְ ה׳ הַמְבֹרָךְ לְעוֹלָם וָעֶד, וְחוֹזֵר שְׁלִיחַ צִבּוּר וְאוֹמֵר: בָּרוּךְ ה׳ הַמְבֹרָךְ לְעוֹלָם וָעֶד: נֶהֱגוּ שֶׁהַשְּׁלִיחַ צִבּוּר מַאֲרִיךְ בְּבָרְכוּ וְהַקָּהָל אוֹמְרִים יִתְבָּרַךְ וְיִשְׁתַּבַּח וְכוּ׳ בְּעוֹד שֶׁהוּא מַאֲרִיךְ בְּבָרְכוּ (טור).

ב מָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ לִצְעֹק עַל חַבְרֵיהֶם בֵּין קְדִישׁ וּבָרְכוּ לְיוֹצֵר אוֹר, אוֹ לְדַבֵּר בְּצָרְכֵי רַבִּים טוֹעִים הֵם (וְעַיֵּן לְעֵיל סוֹף סִימָן נ״ד):

סימן נח

א זְמַן קְרִיאַת שְׁמַע שֶׁל שַׁחֲרִית, מִשֶּׁיִּרְאֶה אֶת חֲבֵרוֹ הָרָגִיל עִמּוֹ קָצָת בִּרְחוֹק ד׳ אַמּוֹת, וַיַּכִּירֶנּוּ, וְנִמְשָׁךְ זְמַנָּהּ עַד סוֹף ג׳ שָׁעוֹת שֶׁהוּא רְבִיעַ הַיּוֹם. וּמִצְוָה מִן הַמֻּבְחָר לְקָרוֹתָהּ כְּוָתִיקִים (פִּי׳ תַּלְמִידִים וְרַשׁ״י פִּי׳ אֲנָשִׁים עֲנָיִים וּמְחֻבָּבִים הַמְצֻוֹת), שֶׁהָיוּ מְכַוְּנִים לְקָרוֹתָהּ מְעַט קֹדֶם הֶנֵץ הַחַמָּה (פִּי׳ יְצִיאַת הַחַמָּה כְּמוֹ הַנֵּצוּ הָרִמּוֹנִים), כְּדֵי שֶׁיִּסְיֵּם קְרִיאַת שְׁמַע וּבִרְכוֹתֶיהָ עִם הֶנֵץ הַחַמָּה, וְיִסְמֹךְ לָהּ הַתְּפִלָּה מִיָּד בְּהֶנֵץ הַחַמָּה. וּמִי שֶׁיּוּכַל לְכַוֵּן לַעֲשׂוֹת, כֵּן שְׂכָרוֹ מְרֻבֶּה מְאֹד: הַגָּה: שִׁעוּר הֶנֵץ הַחַמָּה הוּא כְּמוֹ שִׁעוּר שָׁעָה אַחַת קֹדֶם שֶׁיַּעֲלֶה כָּל גּוּף הַשֶּׁמֶשׁ עַל הָאָרֶץ (מִימוֹנִי פֶּרֶק א׳).

ב אִם לֹא קָרָא אוֹתָהּ קֹדֶם הֶנֵץ הַחַמָּה, יֵשׁ לוֹ לְהַקְדִּים לְקָרוֹתָהּ בְּמֻהֳרָה כָּל מַה שֶּׁיּוּכַל.

ג מִי שֶׁהוּא אָנוּס, כְּגוֹן שֶׁהָיָה מַשְׁכִּים לָצֵאת לַדֶּרֶךְ בְּמָקוֹם גְּדוּדֵי חַיָּה וְלִסְטִים, שֶׁלֹּא יוּכַל לַעֲמֹד וְלֹא לְכַוֵּן אֲפִלּוּ פָּרָשָׁה רִאשׁוֹנָה וַאֲפִלּוּ עַד [עַל] לְבָבְךָ, אוֹ שֶׁבְּנֵי הַשַּׁיָּרָא (קאראוואני בְּלַע״ז) הוֹלְכִים מְהֵרָה וְלֹא יַמְתִּינוּ לוֹ כְּלָל, יָכוֹל לְקָרוֹתָהּ עִם בִּרְכוֹתֶיהָ מִשֶּׁעָלָה עַמּוּד הַשַּׁחַר, דְּכֵיוָן שֶׁעָלָה עַמּוּד הַשַּׁחַר שַׁפִּיר קָרֵינָן בֵּיהּ וּבְקוּמְךָ, וְגַם שַׁפִּיר מִקְרֵי יוֹצֵר אוֹר. אֲבָל אִם אֵינוֹ בִּמְקוֹם גְּדוּדֵי חַיָּה וְלִסְטִים, וְגַם אֵין בְּנֵי הַשַּׁיָּרָא נֶחְפָּזִים כָּל כָּךְ, אֲפִלּוּ יוֹצֵא לַדֶּרֶךְ אַחַר שֶׁעָלָה עַמּוּד הַשַּׁחַר, אֵינוֹ קוֹרֵא עַד שֶׁיַּגִּיעַ זְמַנָּהּ.

ד אִם קָרָאָהּ מִשֶּׁעָלָה עַמּוּד הַשַּׁחַר אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הָיָה אָנוּס, יָצָא בְּדִיעֲבַד: וְאִם קָרָאָהּ בְּלֹא בִּרְכוֹת, יַחֲזֹר לִקְרוֹתָהּ בִּזְמַנָּהּ עִם הַבְּרָכוֹת וְעַיֵּן לְקַמָּן סִי׳ ס׳ (בֵּית יוֹסֵף סִי׳ מ״ו).

ה אִם נֶאֱנַס וְלֹא קָרָא קְרִיאַת שְׁמַע עַרְבִית עַד שֶׁעָלָה עַמּוּד הַשַּׁחַר, כֵּיוָן שֶׁעָבַר לֹא הֶנֵץ הַחַמָּה, קוֹרֵא קְרִיאַת שְׁמַע וְיוֹצֵא בָּהּ יְדֵי חוֹבַת קְרִיאַת שְׁמַע עַרְבִית. וְאִם הָיָה אָנוּס בְּאוֹתָהּ שָׁעָה לָצֵאת לַדֶּרֶךְ מְקוֹם גְּדוּדֵי חַיָּה וְלִסְטִים, לֹא יִקְרָא אָז קְרִיאַת שְׁמַע פַּעַם שְׁנִית לָצֵאת בָּהּ יְדֵי חוֹבַת קְרִיאַת שְׁמַע שֶׁל יוֹם, שֶׁמֵּאַחַר שֶׁעָשָׂה לְאוֹתָהּ שָׁעָה לַיְלָה, אִי אֶפְשָׁר לַחֲזֹר וְלַעֲשׂוֹתָהּ יוֹם:

ו אַף עַל פִּי שֶׁזְּמַנָּהּ נִמְשָׁךְ עַד סוֹף הַשָּׁעָה הַג׳, אִם עָבְרָה שָׁעָה ג׳ וְלֹא קָרָאָהּ, קוֹרֵא אוֹתָהּ בִּבְרָכוֹתֶיהָ כָּל שָׁעָה ד׳ שֶׁהוּא שְׁלִישׁ הַיּוֹם, וְאֵין לוֹ שָׂכָר כְּקוֹרֵא בִּזְמַנָּהּ. וְאִם עָבְרָה שָׁעָה ד׳ וְלֹא קָרָאָהּ, קוֹרְאָהּ בְּלֹא בִּרְכוֹתֶיהָ כָּל הַיּוֹם.

ז אִם לֹא קָרָאָהּ בַּיּוֹם, יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁיֵּשׁ לָהּ תַּשְׁלוּמִין בְּעַרְבִית, וְכֵן אִם לֹא קָרָא קְרִיאַת שְׁמַע בְּעַרְבִית, יֵשׁ לָהּ תַּשְׁלוּמִין בַּיּוֹם, וְיֵשׁ חוֹלְקִים:

סימן נט

א בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם יוֹצֵר אוֹר וּבוֹרֵא חֹשֶׁךְ, תִּקָּנוּ לְהַזְכִּיר מִדַּת לַיְלָה בַּיּוֹם לְהוֹצִיא מִלֵּב הָאֶפִּיקוֹרְסִים שֶׁאוֹמְרִים שֶׁמִּי שֶׁבָּרָא אוֹר לֹא בָּרָא חֹשֶׁךְ.

ב אִם טָעָה וְאָמַר אֲשֶׁר בִּדְבָרוֹ מַעֲרִיב עֲרָבִים, וְנִזְכַּר מִיָּד, וְאָמַר יוֹצֵר אוֹר, וְגַם סִיֵּם יוֹצֵר הַמְּאוֹרוֹת, יָצָא. אֲבָל אִם אָמַר בִּדְבָרוֹ מַעֲרִיב עֲרָבִים, וְלֹא אָמַר יוֹצֵר אוֹר, אוֹ לֹא סִיֵּם יוֹצֵר הַמְּאוֹרוֹת, לֹא יָצָא. וְאִם אָמַר יוֹצֵר אוֹר וּבוֹרֵא חֹשֶׁךְ, אֲשֶׁר בִּדְבָרוֹ מַעֲרִיב עֲרָבִים, וְגַם סִיֵּם מַעֲרִיב עֲרָבִים, לֹא יָצָא: הַגָּה: וְה״ה אִם לֹא

אָמַר תְּחִלָּה רַק יוֹצֵר אוֹר, אִם סֵיַם מַעֲרִיב עֲרָבִים לֹא יָצָא (דִּבְרֵי עַצְמוֹ לְפָרֵשׁ כֵּן הַטּוּר וְהָרֹא״שׁ) **אֲבָל אִם סֵיַם יוֹצֵר הַמְּאוֹרוֹת, כֵּיוָן שֶׁפָּתַח יוֹצֵר אוֹר, יָצָא, אַף עַל פִּי שֶׁהִפְסִיק בְּמַעֲרִיב עֲרָבִים.**

ג יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁהַקְּדֻשָּׁה שֶׁבְּיוֹצֵר, יָחִיד אוֹמְרָהּ, לְפִי שֶׁאֵינָהּ אֶלָּא סִפּוּר דְּבָרִים. וְיֵשׁ אוֹמְרִים, שֶׁיָּחִיד מְדַלְּגָהּ, וְאֵינָהּ נֶאֱמֶרֶת אֶלָּא בְּצִבּוּר, וְיֵשׁ לָחוּשׁ לְדִבְרֵיהֶם וְלָזֶהֶר שֶׁיָּחִיד יֹאמְרֶנָּה בְּנִגּוּן וּטְעָמִים כְּקוֹרֵא בַּתּוֹרָה: הַגָּה: וּכְבָר פָּשַׁט הַמִּנְהָג כַּפָּבָרָא הָרִאשׁוֹנָה, וְיָחִיד אוֹמֵר אוֹתָהּ, וּכְשֶׁעוֹנִין קְדֻשָּׁה זֹאת אוֹמְרִים אוֹתָהּ בְּקוֹל רָם (הַגָּהוֹת מִיי׳ בְּנֵסַח הַתְּפִלּוֹת).

ד בִּרְכַּת יוֹצֵר וַעֲרָבִית אוֹמֵר עִם הַשָּׁלִיחַ צִבּוּר בְּנַחַת: הַגָּה: וְיֵשׁ לְהַזְהִיר לְסֵיַם קֹדֶם שֶׁיִּסְיַם הַשָּׁלִיחַ צִבּוּר, וְיַעֲנֶה אָמֵן אַחַר שְׁלִיחַ צִבּוּר (הַגָּהוֹת מַיְמוֹנִי פֶּרֶק א׳ מֵהִלְכוֹת בְּרָכוֹת וְרוֹקֵחַ סִימָן רי״ח) וּמֵיהוּ אִם לֹא אָמְרָהּ רַק שָׁמְעָהּ מִשְּׁלִיחַ צִבּוּר, יָצָא, דִּבְרָכוֹת אֵלּוּ הַשָּׁלִיחַ צִבּוּר מוֹצִיא הַיָּחִיד, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא בָּקִי, מֵיהוּ אֵין הַשָּׁלִיחַ צִבּוּר מוֹצִיא הַיָּחִיד בְּפָחוֹת מִי׳ (הר״י פ׳ מִי שֶׁמֵּתוּ) **וְלֹא יַעֲנֶה אָמֵן** אַחַר סִיּוּם הַבּוֹחֵר בְּעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בְּאַהֲבָה, מְשׁוּם דְּהָוֵי הֶפְסֵק וְעַיֵּן לְקַמָּן סִי׳ ס״א.

ה אִם טָעָה בִּבְרָכַת יוֹצֵר בְּעִנְיָן שֶׁצָּרִיךְ לַעֲמֹד אַחַר תַּחְתָּיו, אִם טָעָה מִקְּדֻשָּׁה וָאֵילָךְ, אֵין הַשֵּׁנִי צָרִיךְ לְהַתְחִיל אֶלָּא מִמָּקוֹם שֶׁפָּסַק: הַגָּה: דְּהַיְנוּ שֶׁמַּתְחִיל מִקְּדֻשָּׁה וָאֵילָךְ, וְאִם טָעָה קֹדֶם קְדֻשָּׁה צָרִיךְ לְהַתְחִיל בְּרֹאשׁ (הר״י וְהָרֹא״שׁ פ׳ אֵין עוֹמְדִין וְהַגָּהוֹת מִיי׳ פֶּרֶק י׳ מֵהִלְכוֹת תְּפִלָּה וְטוּר):

סימן ס

א בְּרָכָה שְׁנִיָּה אַהֲבַת עוֹלָם: הַגָּה: וְיֵשׁ אוֹמְרִים אַהֲבָה רַבָּה וְכֵן נוֹהֲגִין בְּכָל אַשְׁכְּנַז. **וְאֵינָהּ פּוֹתַחַת בְּבָרוּךְ, מִפְּנֵי שֶׁהִיא סְמוּכָה לִבְרָכַת יוֹצֵר אוֹר, וְאִם הִיא פּוֹטֶרֶת בִּרְכַּת הַתּוֹרָה** עַיֵּן לְעֵיל סִימָן מ״ז.

ב קָרָא קְרִיאַת שְׁמַע בִּלֹּא בְּרָכָה, יָצָא יְדֵי חוֹבַת קְרִיאַת שְׁמַע, וְחוֹזֵר וְקוֹרֵא הַבְּרָכוֹת בִּלֹּא קְרִיאַת שְׁמַע, וְנִרְאֶה לִי שֶׁטּוֹב לַחֲזֹר וְלִקְרוֹת קְרִיאַת שְׁמַע עִם הַבְּרָכוֹת.

ג סֵדֶר הַבְּרָכוֹת אֵינוֹ מְעַכֵּב, שֶׁאִם הִקְדִּים שְׁנִיָּה לְרִאשׁוֹנָה יָצָא יְדֵי חוֹבַת בְּרָכוֹת.

ד יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁאֵין מִצְוֹת צְרִיכוֹת כַּוָּנָה, וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁצְּרִיכוֹת כַּוָּנָה לָצֵאת בַּעֲשִׂיַּת אוֹתָהּ מִצְוָה, וְכֵן הַלָּכָה.

ה הַקּוֹרֵא אֶת שְׁמַע וְלֹא כִּוֵּן לִבּוֹ בְּפָסוּק רִאשׁוֹן, שֶׁהוּא שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, לֹא יָצָא יְדֵי חוֹבָתוֹ. וְהַשְּׁאָר, אִם לֹא כִּוֵּן לִבּוֹ אֲפִלּוּ הָיָה קוֹרֵא בַּתּוֹרָה, אוֹ מַגִּיהַּ הַפָּרָשִׁיוֹת הָאֲלוּ בְּעוֹנַת קְרִיאַת שְׁמַע, יָצָא, וְהוּא שֶׁכִּוֵּן לִבּוֹ בְּפָסוּק רִאשׁוֹן:

סימן סא

א יִקְרָא קְרִיאַת שְׁמַע בְּכַוָּנָה, בְּאֵימָה וּבְיִרְאָה, בְּרֶתֶת וָזִיעַ.

ב אֶשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, הַיְנוּ לוֹמַר בְּכָל יוֹם יִהְיוּ בְּעֵינֶיךָ כְּחֲדָשִׁים, וְלֹא כְּמִי שֶׁקָּבָר שָׁמַע אוֹתוֹ הַרְבֵּה פְּעָמִים, שֶׁאֵינוֹ חָבִיב אֶצְלוֹ.

ג בְּקְרִיאַת שְׁמַע יֵשׁ רמ ״ה תֵּבוֹת, וּכְדֵי לְהַשְׁלִים רמ ״ח כְּנֶגֶד אֵיבָרָיו שֶׁל אָדָם, מְסַיֵּם שְׁלִיחַ צִבּוּר ה׳ אֱלֹהֵיכֶם אֱמֶת, וְחוֹזֵר וְאוֹמֵר בְּקוֹל רָם ה׳ אֱלֹהֵיכֶם אֱמֶת: הַגָּה: וּכְבָר כָּל אָדָם יוֹצֵא, הוֹאִיל וְשׁוֹמְעִין מִפִּיו שֶׁל הַשָּׁלִיחַ צִבּוּר ג׳ תֵּבוֹת אֵלּוּ (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם א״ח) וְאִם הַיָּחִיד רוֹצֶה גַּם כֵּן לְאָמְרָם עִם הַשָּׁלִיחַ צִבּוּר, אֵין אִסּוּר בַּדָּבָר (דִּבְרֵי עַצְמוֹ) **וְאִם הוּא** קוֹרֵא בְּיָחִיד, יְכַוֵּן בְּט״ו וָוִי״ן שֶׁבֶּאֱמֶת וַיַּצִּיב שֶׁעוֹלִים צ׳, וְהֵם כְּנֶגֶד ג׳ שְׁמוֹת הַמְיֻחָדִים, שֶׁכָּל שֵׁם עוֹלֶה כ״ו וְד׳ אוֹתִיּוֹתָיו הֵם ל׳: הַגָּה: וְיֵשׁ עוֹד טַעַם אַחֵר בַּדָּבָר דְּט״ו וָוִי״ן עוֹלִין צ׳, וְהַקְּרִיאָה נֶחְשֶׁבֶת א׳, חֲרֵי צ״א כְּמִנְיַן הַשֵּׁם בִּקְרִיאָתוֹ וּבִכְתִיבָתוֹ, וְהָוֵי כְּאִלּוּ אָמַר ד׳ אֲדנ״י אֱמֶת (מַהֲרִי״ק שֹׁרֶשׁ מ״ב וְאִגּוּר) וְיֵשׁ שֶׁכָּתְבוּ דְּכָל הַקּוֹרֵא קְרִיאַת שְׁמַע בְּיָחִיד, יֹאמַר אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן שְׁמַע וְגוֹ׳, כִּי ג׳ תֵּבוֹת אֵלּוּ מַשְׁלִימִים הַמִּנְיָן שֶׁל רמ״ח, וְהוּא בִּמְקוֹם אֱמֶת שֶׁיֵּשׁ לַעֲנוֹת אַחַר בָּרוּךְ הַבּוֹחֵר בְּעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בְּאַהֲבָה, וְכֵן נוֹהֲגִין. וְנִרְאֶה לִי מִכָּל מָקוֹם כְּשֶׁקּוֹרֵא עִם הַצִּבּוּר, לֹא יֹאמַר אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן, רַק יֹאמַר אֱמֶת אַחַר הַשְּׁלִיחַ צִבּוּר כְּשֶׁמְּסַיֵּם הַבְּרָכָה, וְכֵן נוֹהֲגִין, וְכֵן הוּא.

ד נוֹהֲגִין לִקְרוֹת פָּסוּק רִאשׁוֹן בְּקוֹל רָם כְּדֵי לְעוֹרֵר הַכַּוָּנָה.

ה נוֹהֲגִין לִתֵּן יְדֵיהֶם עַל פְּנֵיהֶם בִּקְרִיאַת פָּסוּק רִאשׁוֹן, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִסְתַּכֵּל בְּדָבָר אַחֵר שֶׁמּוֹנְעוֹ מִלְּכַוֵּן.

ו צָרִיךְ לְהַאֲרִיךְ בַּחֵי״ת שֶׁל אֶחָד כְּדֵי שֶׁיְּמְלִיךְ הַקָּבָ״ה בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ, שֶׁלָּזֶה רוֹמְזִ חֲטִטָּרֶת שֶׁבְּאֶמְצַע הַגַּג הַחֵי״ת, וְיַאֲרִיךְ בַּדָּלֶ״ת שֶׁל אֶחָד שִׁעוּר שֶׁיְּחַשֵּׁב שֶׁהַקָּבָ״ה יָחִיד בְּעוֹלָמוֹ וּמוֹשֵׁל בְּד׳ רוּחוֹת הָעוֹלָם, וְלֹא יַאֲרִיךְ יוֹתֵר מִכְּשִׁעוּר זֶה. וְיֵשׁ נוֹהֲגִים לְהַטּוֹת הָרֹאשׁ כְּפִי הַמַּחְשָׁבָה: מַעְלָה וּמַטָּה וּלְד׳ רוּחוֹת.

ז יַדְגִּישׁ בַּדָּלֶ״ת שֶׁלֹּא תְּהֵא כְּרֵי״שׁ.

ח לֹא יַחֲטֹף בַּחֵי״ת וְלֹא יַאֲרִיךְ בָּאָל״ף.

ט אָסוּר לוֹמַר שְׁמַע ב׳ פְּעָמִים, בֵּין שֶׁכּוֹפֵל הַתֵּבוֹת שֶׁאוֹמֵר שְׁמַע שְׁמַע, בֵּין שֶׁכּוֹפֵל הַפָּסוּק רִאשׁוֹן.

י כְּשֶׁקּוֹרֵא קְרִיאַת שְׁמַע עַל מִטָּתוֹ, מֻתָּר לִקְרוֹת כָּל הַפָּרָשָׁה וְלַחֲזוֹר וְלִקְרוֹתָהּ, וְיֵשׁ מִי שֶׁאוֹמֵר שֶׁגַּם בָּזֶה יֵשׁ לְזָהֵר מִלּוֹמַר פָּסוּק רִאשׁוֹן: הַגָּה: ב׳ פְּעָמִים.

יא הָאוֹמְרִים בְּאַשְׁמֻרֶת בְּסִלִּיחוֹת וּבְיוֹם כִּפּוּר בְּתְפִלַּת נְעִילָה ב׳ פְּעָמִים פָּסוּק שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יֵשׁ לְלַמְּדָם שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ.

יב ה׳ הוּא הָאֱלֹהִים שֶׁאוֹמְרִים אוֹתוֹ בְּיוֹם כִּפּוּר בְּתְפִלַּת נְעִילָה ז׳ פְּעָמִים, מִנְהָג כָּשֵׁר הוּא: הַגָּה: יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁיֵּשׁ לְזָהֵר שֶׁלֹּא לַעֲנוֹת עַל שׁוּם בְּרָכָה ב׳ פְּעָמִים אָמֵן (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם אַהֲל מוֹעֵד).

יג אַחַר פָּסוּק רִאשׁוֹן צָרִיךְ לוֹמַר בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד בַּחֲשַׁאי.

יד צָרִיךְ לְהַפְסִיק מְעַט בֵּין לְעוֹלָם וָעֶד לְוְאָהַבְתָּ כְּדֵי לְהַפְסִיק בֵּין קַבָּלַת מַלְכוּת שָׁמַיִם לְשְׁאָר מִצְוֹת: הַגָּה: וְיֵשׁ לְהַפְסִיק בְּפָסוּק רִאשׁוֹן בֵּין יִשְׂרָאֵל לַה׳ וּבֵין אֱלֹהֵינוּ לַה׳ הַשֵּׁנִי, כְּדֵי שֶׁיְּהֵא נִשְׁמָע שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, כִּי ה׳ שֶׁהוּא אֱלֹהֵינוּ הוּא ה׳ אֶחָד (רוֹקֵחַ) וְיֵשׁ לְהַפְסִיק מְעַט בֵּין אֶחָד לְבָרוּךְ, כִּי עִקַּר קִבּוּל מַלְכוּת שָׁמַיִם הוּא פָּסוּק רִאשׁוֹן (אַבּוּדְרָהַם).

טו צָרִיךְ לְהַפְסִיק בֵּין הַיּוֹם לְעַל לְבָבְךָ, וּבֵין הַיּוֹם לְאַהֲבָה, שֶׁלֹּא יְהֵא נִרְאֶה הַיּוֹם וְלֹא לְמָחָר.

טז צָרִיךְ לְהַפְסִיק בֵּין נִשְׁבָּע לַה׳ כְּדֵי לְהַטְעִים פֶּה הָעַי״ן, שֶׁלֹּא תְּהֵא נִרְאֵית כְּהֵ ״ א.

יז צָרִיךְ לְהַתִּיז זַי״ן שֶׁל תִּזְכְּרוּ דְּלֹא לִשְׁתְּמַע תִּשְׁקְרוּ אוֹ תִּשְׁכְּרוּ, וְהָוֵי כַּעֲבָדִים הַמְשַׁמְּשִׁים עַל מְנַת לְקַבֵּל פְּרָס, וְכֵן צָרִיךְ לְהַתִּיז זַי״ן שֶׁל וּזְכַרְתֶּם.

יח יַדְגִּישׁ יו״ד שֶׁל שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, שֶׁלֹּא תִּבָּלַע וְשֶׁלֹּא תֵּרָאֶה אָל״ף, וְכֵן יו״ד דְּוָהָיוּ, דְּלֹא לִשְׁתְּמַע וְהָאוּ.

יט צָרִיךְ לִתֵּן רֶוַח בֵּין וְחָרָה לְאַף, דְּלֹא לִשְׁתְּמַע וְחָרָף.

כ צָרִיךְ לִתֵּן רֶוַח בֵּין תֵּבָה שֶׁתְּחִלָּתוֹ כְּסוֹף תֵּבָה שֶׁלְּפָנֶיהָ, כְּגוֹן בְּכָל לְבָבְךָ [עַל לְבָבְךָ], עַל לְבַבְכֶם, בְּכָל לְבַבְכֶם, עֶשֶׂב בְּשָׂדְךָ, וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה, הַכָּנָף פְּתִיל, אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ.

כא צָרִיךְ בְּכָל אָל״ף שֶׁאַחַר מֵ ״ם לְהַפְסִיק בֵּינֵיהֶם, כְּגוֹן וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם, וּקְשַׁרְתֶּם אוֹתָם, וְשַׂמְתֶּם אֶת, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ (וּזְכַרְתֶּם אֶת וַעֲשִׂיתֶם אֶת), שֶׁלֹּא יְהֵא נִרְאֶה כְּקוֹרֵא מוֹתָם (מֵת).

כב אַף בִּפְסוּקֵי דְּזִמְרָה וּבַתְּפִלָּה צָרִיךְ לְדַקְדֵּק בְּכָךְ: הַגָּה: וְה״ה הַקּוֹרֵא בַּתּוֹרָה וּבַנְּבִיאִים וּבַכְּתוּבִים יֵשׁ לְזָהֵר (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם הרד״ק).

כג צָרִיךְ לְדַקְדֵּק שֶׁלֹּא יַרְפֶּה הֶחָזָק וְלֹא יְחַזֵּק הָרָפֶה, וְלֹא יַנִּיחַ הַנָּח וְלֹא יָנִיד הַנָּח.

כד צָרִיךְ לִקְרוֹת קְרִיאַת שְׁמַע בְּטַעֲמִים כְּמוֹ שֶׁהֵם בַּתּוֹרָה: הַגָּה: אֲבָל לֹא נָהֲגוּ כֵּן בְּמָדִינוֹת אֵלּוּ, וּמִכָּל מָקוֹם הַמְדַקְדְּקִים מַחְמִירִים בְּכָךְ.

כה כְּשֶׁיֹּאמַר וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ, יְמַשְׁמֵשׁ בִּתְפִלִּין שֶׁל יָד. וּכְשֶׁיֹּאמַר וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ, יְמַשְׁמֵשׁ בְּשֶׁל רֹאשׁ, וּכְשֶׁיֹּאמַר וּרְאִיתֶם אֹתוֹ יְמַשְׁמֵשׁ בְּשְׁנֵי צִיצִיּוֹת שֶׁלָּפָנָיו וְעַיֵּן לְעֵיל סִימָן כ״ד סָעִיף ה׳.

כו יֵשׁ נוֹהֲגִים לִקְרוֹת קְרִיאַת שְׁמַע בְּקוֹל רָם, וְיֵשׁ נוֹהֲגִים לִקְרוֹתוֹ בְּלַחַשׁ: הַגָּה: וּמִכָּל מָקוֹם יֹאמְרוּ פָּסוּק רִאשׁוֹן בְּקוֹל רָם וְכֵן נוֹהֲגִין (כָּל בּוֹ):

סימן סב

א אַף עַל פִּי שֶׁמְּצָוָה לְדַקְדֵּק בְּאוֹתִיּוֹתֶיהָ, קָרָאהּ וְלֹא דִּקְדֵּק בָּהֶן, יָצָא.

ב יָכוֹל לִקְרוֹתָהּ בְּכָל לָשׁוֹן, וְיִזָּהֵר מִדִּבְרֵי שִׁבּוּשׁ שֶׁבְּאוֹתוֹ לָשׁוֹן, וִידַקְדֵּק בּוֹ כְּמוֹ בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ.

ג צָרִיךְ לְהַשְׁמִיעַ לְאָזְנוֹ מַה שֶּׁמּוֹצִיא בְּפִיו, וְאִם לֹא הִשְׁמִיעַ לְאָזְנוֹ, יָצָא, וּבִלְבַד שֶׁיּוֹצִיא בִּשְׂפָתָיו.

ד אִם מְחֲמַת חֹלִי אוֹ אֹנֶס אַחֵר קָרָא קְרִיאַת שְׁמַע בְּלִבּוֹ, יָצָא: הַגָּה: וְאַף לְכַתְּחִלָּה יַעֲשֶׂה כֵּן, אִם הוּא בְּמָקוֹם שֶׁאֵינוֹ נָקִי לְגַמְרֵי, וְאֵינוֹ יָכוֹל לְנַקּוֹתוֹ מִשּׁוּם אֹנֶס יְהַרְהֵר בְּלִבּוֹ, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יְהֵא הַמָּקוֹם מְטֻנָּף לְגַמְרֵי, דְּאָסוּר לְהַרְהֵר בְּדִבְרֵי תּוֹרָה בִּמְקוֹם הַשְּׁנָפָה (בֵּית יוֹסֵף סִי׳ פ״ה).

ה צָרִיךְ שֶׁלֹּא יַצְבִּיר לְהַשְׁמִיעַ קוֹלוֹ בִּשְׁמַע יִשְׂרָאֵל, כְּדֵי שֶׁיִּשְׁמְעוּ הַקָּהָל, וַיַּמְלִיכוּ שֵׁם שָׁמַיִם בְּיַחַד:

סימן סג

א קוֹרֵא אוֹתָהּ מְהַלֵּךְ, אוֹ עוֹמֵד, אוֹ שׁוֹכֵב, אוֹ רוֹכֵב עַל גַּבֵּי בְּהֵמָה, אוֹ יוֹשֵׁב, אֲבָל לֹא פְּרַקְדָּן, דְּהַיְנוּ שֶׁפָּנָיו טוּחוֹת בַּקַּרְקַע, אוֹ מֻשְׁלָךְ עַל גַּבּוֹ וּפָנָיו לְמַעְלָה, אֲבָל קוֹרֵא וְהוּא שׁוֹכֵב עַל צִדּוֹ: הַגָּה: מֵאַחַר שֶׁכָּבָר שׁוֹכֵב וְאִפְּא טָרְחָא לַעֲמֹד (הר״י פ׳ מי שֶׁמֵּתוֹ): וְאִם הָיָה בַּעַל בָּשָׂר הַרְבֵּה, וְאֵינוֹ יָכוֹל לְהִתְהַפֵּךְ עַל צִדּוֹ, אוֹ שֶׁהָיָה חוֹלֶה, נוֹטֶה מְעַט לְצִדּוֹ וְקוֹרֵא.

ב מִי שֶׁרוֹצֶה לְהַחְמִיר לַעֲמֹד כְּשֶׁהוּא יוֹשֵׁב, וְלִקְרוֹתָהּ מְעֻמָּד נִקְרָא עֲבַרְיָן.

ג הָיָה מְהַלֵּךְ [בַּדֶּרֶךְ] וְרָצָה לִקְרוֹת קְרִיאַת שְׁמַע, צָרִיךְ לַעֲמֹד בְּפָסוּק רִאשׁוֹן.

ד עִקַּר הַכַּוָּנָה הוּא בְּפָסוּק רִאשׁוֹן, הִלְכָּךְ אִם קָרָא וְלֹא כִּוֵּן לִבּוֹ בְּפָסוּק רִאשׁוֹן, לֹא יָצָא יְדֵי חוֹבָתוֹ, וְחוֹזֵר וְקוֹרֵא. וַאֲפִלּוּ לְמָאן דְּאָמַר מִצְוֹת אֵינָן צְרִיכוֹת כַּוָּנָה, מוֹדֶה הָכָא.

ה אִם הָיָה יָשֵׁן, מְצַעֲרִים אוֹתוֹ וּמְעִירִים אוֹתוֹ, עַד שֶׁיִּקְרָא פָּסוּק רִאשׁוֹן, וְהוּא עֵר מַמָּשׁ. מִכָּאן וָאֵילָךְ אֵין מְצַעֲרִים אוֹתוֹ כְּדֵי שֶׁיִּקְרָא וְהוּא עֵר מַמָּשׁ, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁהוּא קוֹרֵא מִתְנַמְנֵם, יָצָא: הַגָּה: וְדִין שֶׁתּוּי וְשִׁכּוֹר עי׳ לְקַמָּן סי׳ צ״ט סָעִיף א׳.

ו הַקּוֹרֵא קְרִיאַת שְׁמַע, לֹא יְרַמֵּז בְּעֵינָיו, וְלֹא יִקְרֹץ בִּשְׂפָתָיו, וְלֹא יַרְאֶה בְּאֶצְבְּעוֹתָיו בְּפָרָשָׁה רִאשׁוֹנָה שֶׁהוּא עִקַּר קַבָּלַת עֹל מַלְכוּת שָׁמַיִם, מִפְּנֵי שֶׁנִּרְאֶה כְּקוֹרֵא עֲרַאי, וּכְתִיב וְדִבַּרְתָּ בָּם, וְדָרְשִׁינָן עֲשֵׂה אוֹתָם קֻבָּע.

ז הָיָה עוֹסֵק בְּמְלָאכָה וְרוֹצֶה לִקְרוֹת קְרִיאַת שְׁמַע, יִתְבַּטֵּל מִמְּלַאכְתּוֹ עַד שֶׁיִּקְרָא פָּרָשָׁה רִאשׁוֹנָה, כְּדֵי שֶׁלֹּא יְהֵא כְּקוֹרֵא עֲרַאי.

ח הָאֻמָּנִין וְכֵן בַּעַל הַבַּיִת שֶׁהָיוּ עוֹשִׂים מְלָאכָה בְּרֹאשׁ הָאִילָן, אוֹ בְּרֹאשׁ שׁוּרוֹת הַבִּנְיָן, קוֹרִין קְרִיאַת שְׁמַע בִּמְקוֹמָם וְאֵינָם צְרִיכִים לִירֵד.

ט הַכֹּתֶף, אַף עַל פִּי שֶׁמַּשָּׂאוֹ עַל כְּתֵפָיו, קוֹרֵא קְרִיאַת שְׁמַע, אֲבָל לֹא יַתְחִיל בְּשָׁעָה שֶׁטּוֹעֵן וְלֹא בְּשָׁעָה שֶׁפּוֹרֵק, מִפְּנֵי שֶׁאֵין לִבּוֹ מְיֻשָּׁב:

סימן סד

א קָרְאָהּ לְמַפְרֵעַ, לֹא יָצָא, בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים, בְּסֵדֶר הַפְּסוּקִים, אֲבָל אִם הִקְדִּים פָּרָשָׁה לַחֲבֶרְתָּהּ, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ רַשַּׁאי, יָצָא, לְפִי שֶׁאֵינָהּ סְמוּכָה לָהּ בַּתּוֹרָה.

ב קָרָא פָּרָשָׁה וְטָעָה בָּהּ, אִם יוֹדֵעַ הֵיכָן טָעָה, כְּגוֹן שֶׁקָּרָא כֻּלָּהּ אֶלָּא שֶׁדִּלֵּג פָּסוּק א׳ בָּאֶמְצַע, חוֹזֵר לְרֹאשׁ אוֹתוֹ הַפָּסוּק וְגוֹמֵר הַפָּרָשָׁה, וְאִם אֵינוֹ יוֹדֵעַ הֵיכָן טָעָה, חוֹזֵר לְרֹאשׁ הַפָּרָשָׁה.

ג טָעָה בֵּין פָּרָשָׁה לְפָרָשָׁה, שֶׁהוּא יוֹדֵעַ שֶׁסִּיֵּם פָּרָשָׁה וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ אִם רִאשׁוֹנָה אִם שְׁנִיָּה, חוֹזֵר לְפָרָשָׁה רִאשׁוֹנָה, וַיַּתְחִיל וְהָיָה אִם שָׁמוֹעַ.

ד הָיָה עוֹמֵד בְּוִכּוּחָתָם, וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ אִם בְּוִכּוּחָתָם שֶׁבְּפָרָשָׁה רִאשׁוֹנָה אִם בְּוִכּוּחָתָם שֶׁבִּפְרָשָׁה שְׁנִיָּה, חוֹזֵר לְוִכּוּחָתָם שֶׁבָּרִאשׁוֹנָה, וְהָנֵי מִילֵּי שֶׁלֹּא הִתְחִיל לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם, אֲבָל אִם הִתְחִיל לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם, אֵין צָרִיךְ לַחֲזֹר דְּסִרְכֵיהּ נָקֵט וַאֲתָא:

סימן סה

א קָרָאהּ סְרוּגִין, דְּהַיְנוּ שֶׁהִתְחִיל לִקְרוֹת, וְהִפְסִיק בֵּין בִּשְׁתֵּיקָה בֵּין בְּדִבּוּר וְחָזַר וּגְמָרָהּ, אֲפִלּוּ שָׁהָה כְּדֵי לִגְמֹר אֶת כֻּלָּהּ, יָצָא, אֲפִלּוּ הָיָה הַהֶפְסֵק מֻחְמָת אֹנֶס: הַגָּה: וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּאִם הָיָה אָנוּס וְהִפְסִיק כְּדֵי לִגְמֹר אֶת כֻּלָּהּ, חוֹזֵר לְרֹאשׁ (תוס׳ וְהִרְא״ש פֶּרֶק מ״ש וְהַשּׁוֹר), וְהָכִי נָהוּג, וּמְשַׁעֲרִין עִנְיַן הַשְׁהִיָּה לְפִי הַקּוֹרֵא, וְלֹא לְפִי רֹב בְּנֵי אָדָם (רַשְׁבָּ״א ר״פ הָיָה קוֹרֵא) וְכֵן הוּא לְקַמָּן סִימָן ק״ד.

ב קָרָא קְרִיאַת שְׁמַע וְנִכְנַס לְבֵית הַכְּנֶסֶת וּמָצָא צִבּוּר שֶׁקּוֹרִין קְרִיאַת שְׁמַע, צָרִיךְ לִקְרוֹת עִמָּהֶם פָּסוּק רִאשׁוֹן, שֶׁלֹּא יֵרָאֶה כְּאִלּוּ אֵינוֹ רוֹצֶה לְקַבֵּל עֹל מַלְכוּת שָׁמַיִם עִם חֲבֵרָיו, וְה ״ה אִם הוּא בְּבֵית הַכְּנֶסֶת וְאוֹמֵר דְּבָרִי תַּחֲנוּנִים אוֹ פְּסוּקִים, בְּמָקוֹם שֶׁרַשַּׁאי לִפְסֹק, אֲבָל אִם הוּא עָסוּק בְּמָקוֹם שֶׁאֵינוֹ רַשַּׁאי לִפְסֹק, כְּגוֹן מְבָרְכִין שֶׁאָמַר וְאֵילָךְ לֹא יַפְסִיק, אֶלָּא יֹאמַר הַתֵּבוֹת שֶׁהוּא אוֹמֵר בְּשָׁעָה שֶׁהַצִּבּוּר אוֹמְרִים פָּסוּק רִאשׁוֹן בְּנִגּוּן הַצִּבּוּר, שֶׁיְּהֵא נִרְאֶה כְּאִלּוּ קוֹרֵא עִמָּהֶם:

ג קָרָא קְרִיאַת שְׁמַע וְנִכְנַס לְבֵית הַכְּנֶסֶת וּמָצָא צִבּוּר שֶׁקּוֹרְאִין קְרִיאַת שְׁמַע, טוֹב שֶׁיִּקְרָא עִמָּהֶם כָּל קְרִיאַת שְׁמַע, וְיִקַּבֵּל שָׂכָר כְּקוֹרֵא בַּתּוֹרָה: הַגָּה: אֲבָל אֵינוֹ חַיָּב רַק בְּפָסוּק רִאשׁוֹן כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר (בֵּית יוֹסֵף):

סימן סו

א בֵּין הַפְּרָקִים שׁוֹאֵל בִּשְׁלוֹם אָדָם נִכְבָּד וּמֵשִׁיב שָׁלוֹם לְכָל אָדָם, וּבָאֶמְצַע שׁוֹאֵל בִּשְׁלוֹם מִי שֶׁהוּא יָרֵא מִמֶּנּוּ, כְּגוֹן אָבִיו אוֹ רַבּוֹ, אוֹ מִי שֶׁהוּא גָּדוֹל מִמֶּנּוּ בְּחָכְמָה, וְכָל שֶׁכֵּן מֶלֶךְ אוֹ אַנָּס. וּמֵשִׁיב שָׁלוֹם לְאָדָם נִכְבָּד, וַאֲפִלּוּ בְּאֶמְצַע הַפָּסוּק, חוּץ מִפָּסוּק שְׁמַע יִשְׂרָאֵל וּבָרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד, שֶׁלֹּא יַפְסִיק בָּהֶם כְּלָל, אִם לֹא מִפְּנֵי מִי שֶׁיָּרֵא שֶׁמָּא יַהַרְגֶנּוּ:

ב אִם שָׂכַח לְהָנִיחַ צִיצִית וּתְפִלִּין יָכוֹל לְהַפְסִיק בֵּין הַפְּרָקִים לַהֲנִיחָם, וִיבָרֵךְ עֲלֵיהֶם: הַגָּה: וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁלֹּא יְבָרֵךְ עֲלֵיהֶם עַד אַחַר הַתְּפִלָּה, וְהָכִי נָהוּג לְעִנְיַן טַלִּית (בֵּית יוֹסֵף).

ג לְקַדֵּישׁ וְלִקְדֻשָּׁה וּלְבָרְכוּ מַפְסִיק אֲפִלּוּ בְּאֶמְצַע הַפָּסוּק, וְכֵן לְמוֹדִים, אֲבָל לֹא יֹאמַר אֶלָּא תִּבַּת מוֹדִים בִּלְבַד: הַגָּה: וְכֵן בְּבָרְכוּ לֹא יֹאמַר יִתְבָּרַךְ וְיִשְׁתַּבַּח וְכוּ', וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּאָמֵן שֶׁעוֹנִין אַחַר בִּרְכַּת הָאֵל הַקָּדוֹשׁ וְאַחַר שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה יֵשׁ לוֹ דִּין קְדֻשָּׁה, וְיוֹכַל לַעֲנוֹת אוֹתָם בִּקְרִיאַת שְׁמַע וְכֵן עִקָּר וּלְכָל ה"מ פּוֹסְקִים מִכָּל שֶׁכֵּן בְּאוֹמֵר תַּחֲנוּנִים (תְּשׁוּבַת הָרַשְׁבָּ"א).

ד כֹּהֵן שֶׁהָיָה קוֹרֵא קְרִיאַת שְׁמַע וּקְרָאוּהוּ לִקְרוֹת בַּתּוֹרָה, יֵשׁ מִי שֶׁאוֹמֵר שֶׁמַּפְסִיק וְיֵשׁ מִי שֶׁאוֹמֵר שֶׁאֵינוֹ מַפְסִיק, וְהֲלָכָה כִּדְבָרָיו.

ה וְאִלּוּ הֵן בֵּין הַפְּרָקִים, בֵּין בָּרְכָה רִאשׁוֹנָה לִשְׁנִיָּה, בֵּין שְׁנִיָּה לִשְׁמַע, בֵּין שְׁמַע לִוְהָיָה אִם שָׁמוֹעַ, בֵּין וְהָיָה אִם שָׁמוֹעַ לְוַיֹּאמֶר, אֲבָל בֵּין וַיֹּאמֶר לֶאֱמֹת וְיַצִּיב לֹא יַפְסִיק, שֶׁלֹּא לְהַפְסִיק בֵּין ה' לֶאֱמֹת, אֶלָּא יֹאמַר אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם אֱמֶת, וְאָז יַפְסִיק כִּדְיִן בְּאֶמְצַע הַפָּרָק.

ו אִם פָּסַק מִפְּנֵי הַיִּרְאָה אוֹ הַכָּבוֹד אַחַר שֶׁאָמַר אֱמֶת, אוֹ שֶׁסִּיֵּם לִגְדֹּם הַחַזָּן, וְסָמַךְ ה' אֱלֹהֵיכֶם עַם אֱמֶת, וּמַמְתִּין שֶׁיַּתְחִיל הַחַזָּן וְשֶׁיֹּאמַר עִמּוֹ, אֵינוֹ צָרִיךְ לַחֲזֹר וְלוֹמַר פַּעַם אַחֶרֶת אֱמֶת.

ז אֵינוֹ אוֹמֵר אָמֵן אַחַר גָּאַל יִשְׂרָאֵל, מִשּׁוּם דְּהָוֵי הֶפְסֵק: הַגָּה: וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּעוֹנִין אָמֵן, וְכֵן נוֹהֲגִין לַעֲנוֹת אַחַר הַשְּׁלִיחַ צִבּוּר אָמֵן, אֲבָל אִם הִתְפַּלֵּל לְבַד אֵין עוֹנִין אָמֵן כְּדִלְקַמָּן סִימָן רט"ו (טוּר).

ח צָרִיךְ לִסְמֹךְ גְּאֻלָּה לִתְפִלָּה, וְלֹא יַפְסִיק לְאַחַר שֶׁאָמַר גָּאַל יִשְׂרָאֵל, רַק אִם אֵרְעוֹ אֹנֶס שֶׁלֹּא הֵנִיחַ תְּפִלִּין, וְנִזְדַּמְּנוּ לוֹ בֵּין גְּאֻלָּה לִתְפִלָּה, מֵנִיחַ אָז, וְלֹא יְבָרֵךְ עֲלֵיהֶם עַד אַחַר שֶׁיִּתְפַּלֵּל. אֲבָל טַלִּית לֹא יָנִיחַ אָז, וְאִם עַד שֶׁלֹּא אָמַר גָּאַל יִשְׂרָאֵל נִזְדַּמְּנוּ לוֹ טַלִּית וּתְפִלִּין, מְנִיחָן, וְלֹא יְבָרֵךְ עֲלֵיהֶם עַד אַחַר תְּפִלָּה: הַגָּה: וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁקָּדַם גָּאַל יִשְׂרָאֵל יְבָרֵךְ עַל הַתְּפִלִּין וְהָכִי נָהוּג (קָרְדְּכִי וְתוֹס' וְהַגָּהוֹת מַיְמוֹנִי מה' קְרִיאַת שְׁמַע).

ט אֵין לַעֲנוֹת קַדִּישׁ וּקְדֻשָּׁה בֵּין גְּאֻלָּה לִתְפִלָּה, וְכֵיצַד עוֹשֶׂה, מַמְתִּין בְּשִׁירָה חֲדָשָׁה כְּדֵי לַעֲנוֹת.

י כָּל מִי שֶׁלֹּא אָמַר אֱמֶת וְיַצִּיב שַׁחֲרִית, וֶאֱמֶת וֶאֱמוּנָה עַרְבִית, לֹא יָצָא יְדֵי חוֹבַת הַמִּצְוָה כְּתִקָּנָהּ: הַגָּה: מִי שֶׁהוּא אָנוּס וְדָחוּק, וְאֵין לוֹ פְּנַאי לְהִתְפַּלֵּל, מֵיד אַחַר קְרִיאַת שְׁמַע יִקְרָא קְרִיאַת שְׁמַע עַד אֱמֶת, וְיַמְתִּין לוֹמַר שָׁאָר הַבְּרָכָה עַד שֶׁיִּתְפַּלֵּל, שֶׁאָז יֹאמַר וְיַצִּיב וְכֵן כּוֹר', וְיִתְפַּלֵּל כְּדֵי שֶׁיִּסְמֹךְ גְּאֻלָּה לִתְפִלָּה (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם רוֹקֵחַ סִימָן שכ"א):

סימן סז

א סָפֵק אִם קָרָא קְרִיאַת שְׁמַע, חוֹזֵר וְקוֹרֵא וּמְבָרֵךְ לְפָנֶיהָ וּלְאַחֲרֶיהָ. אֲבָל אִם יוֹדֵעַ שֶׁקָּרָאָה, אֶלָּא שֶׁמְּסֻפָּק אִם בֵּרַךְ לְפָנֶיהָ וּלְאַחֲרֶיהָ, אֵינוֹ חוֹזֵר וּמְבָרֵךְ:

סימן סח

א יֵשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁמַּפְסִיקִים בִּבְרָכוֹת קְרִיאַת שְׁמַע לוֹמַר פִּיּוּטִים, וְנָכוֹן לִמְנֹעַ מִלְּאָמְרָם, מִשּׁוּם דְּהָוֵי הֶפְסֵק: הַגָּה: וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּאֵין אִסּוּר בְּדָבָר (הר"י ס"פ אֵין עוֹמְדִין וְהַרַשְׁבָּ"א וְהַטּוּר) וְכֵן נוֹהֲגִין בְּכָל הַמְּקוֹמוֹת לְאָמְרָם, וְהַמֵּקֵל וְאֵינוֹ אוֹמְרָם לֹא הִפְסִיד, וּמִכָּל מָקוֹם לֹא יַעֲסֹק בְּשׁוּם דָּבָר, אֲפִלּוּ בְּדִבְרֵי תוֹרָה אָסוּר לְהַפְסִיק וְלַעֲסֹק כָּל זְמַן שֶׁהַצִּבּוּר אוֹמֵר פִּיּוּטִים, כָּל שֶׁכֵּן שֶׁאָסוּר לְדַבֵּר שׁוּם שִׂיחָה בְּטֵלָה. וּמִכָּל מָקוֹם מִי שֶׁלּוֹמֵד עַל יְדֵי הִרְהוּר שֶׁרוֹאֶה בַּסֵּפֶר וּמְהַרְהֵר, לֵית בֵּיהּ אִסּוּרָא, דְּהִרְהוּר לָאו כְּדִבּוּר דָּמֵי, אֶלָּא שֶׁמִּתּוֹךְ כָּךְ יָבוֹאוּ לִידֵי הֶפְסֵק, וְעַל כֵּן אֵין לְאָדָם לִפְרֹשׁ עַצְמוֹ מֵהַצִּבּוּר בְּמָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ לְאָמְרָם, וְיֹאמַר אוֹתָם עִמָּהֶם וע"ל סי' צ' סָעִיף י' (מַהֲרִי"ל וְדִבְרֵי עַצְמוֹ):

סימן סט

א אִם יֵשׁ בְּנֵי אָדָם שֶׁהִתְפַּלְּלוּ כָּל אֶחָד בִּפְנֵי עַצְמוֹ בְּיָחִיד, וְלֹא שָׁמְעוּ לֹא קְדֻשָּׁה, עוֹמֵד אֶחָד מֵהֶם וְאוֹמֵר קַדִּישׁ וּבָרְכוּ וּבָרְכָה רִאשׁוֹנָה יוֹצֵר אוֹר וְלֹא יוֹתֵר, וְזֶה נִקְרָא פּוֹרֵס עַל שְׁמַע, לְשׁוֹן חֲתִיכָה פְּרוּסָה, שֶׁאֵין אוֹמְרִים אֶלָּא קְצָת מִמֶּנָּה: הַגָּה: וְעַכְשָׁו לֹא נָהֲגוּ לוֹמַר כָּל בִּרְכַּת יוֹצֵר אוֹר, אֶלָּא אוֹמְרִים קַדִּישׁ וּבָרְכוּ וְהֵם עוֹנִים אַחֲרָיו בָּרוּךְ ה' וְכוּ'. יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁפּוֹרְסִין בְּקְרִיאַת שְׁמַע שֶׁל עַרְבִית כְּמוֹ בְּשַׁחֲרִית (כָּל בּוֹ וּבֵית יוֹסֵף בְּשֵׁם הַר"ן) וְלֹא נָהֲגוּ כֵּן מִשּׁוּם דְּלֵיכָּא קַדִּישׁ קֹדֶם בָּרְכוּ שֶׁל עַרְבִית. **וּלְאַחַר שֶׁסִּיְּמוּ בִּרְכַּת יוֹצֵר אוֹר, אוֹמֵר אָבוֹת וּגְבוּרוֹת, וּקְדֻשָּׁה וְאַתָּה קָדוֹשׁ, וְזֶה נִקְרָא עוֹבֵר לִפְנֵי הַתֵּבָה. וְאֵין עוֹשִׂין דְּבָרִים אֵלּוּ בְּפָחוֹת מִי', מִשּׁוּם דְּהָוֵי דְּבָרִים שֶׁבִּקְדֻשָּׁה, וְצָרִיךְ לַחֲזֹר אַחַר שִׁשָּׁה שֶׁלֹּא שָׁמְעוּ, דְּהַיְנוּ רֹב הָעֲשָׂרָה. וְאִם אֵינָם נִמְצָאִים, אֲפִלּוּ בִּשְׁבִיל אֶחָד שֶׁלֹּא שָׁמַע אוֹמְרִים, וַאֲפִלּוּ מִי שֶׁשָּׁמַע יָכוֹל לִפְרֹס עַל שְׁמַע וְלַעֲבֹר לִפְנֵי הַתֵּבָה בִּשְׁבִיל אוֹתוֹ שֶׁלֹּא שָׁמַע. וּמִכָּל מָקוֹם אִם אוֹתוֹ שֶׁלֹּא שָׁמַע בָּקִי לִפְרֹס עַל שְׁמַע וְלַעֲבֹר לִפְנֵי הַתֵּבָה, מוּטָב שֶׁיִּפְרֹס וְיַעֲבֹר לִפְנֵי הַתֵּבָה הוּא, מִשֶּׁיִּפְרֹס וְיַעֲבֹר לִפְנֵי הַתֵּבָה אַחֵר שֶׁכְּבָר שָׁמַע:** הַגָּה: וּמִי שֶׁעוֹבֵר לִפְנֵי הַתֵּבָה וְאָמַר ג' בְּרָכוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת, יַשְׁלִים כָּל הַתְּפִלָּה וְלֹא יַפְסִיק, אַף עַל פִּי שֶׁכְּבָר הִתְפַּלֵּל. אֲבָל הָאַחֲרִים יְכוֹלִין לְהַפְסִיק אַחַר כָּךְ, וְכָל שֶׁכֵּן אִם לֹא הִתְפַּלֵּל הַפּוֹרֵס וְהָעוֹבֵר לִפְנֵי הַתֵּבָה תְּחִלָּה שֶׁיַּשְׁלִים תְּפִלָּתוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁיִּצְטָרֵךְ לִקְרֹא אַחַר כָּךְ קְרִיאַת שְׁמַע, וְלֹא יִסְמֹךְ גְּאֻלָּה לִתְפִלָּה (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם מַהַרְי"א) וְאָסוּר לְהַפְסִיק בְּדִבָּרִים אֵלּוּ בֵּין גְּאֻלָּה לִתְפִלָּה, אוֹ בִּקְרִיאַת שְׁמַע וּבִרְכוֹתֶיהָ, וְלָכֵן אָסוּר לְשָׁלִיחַ צִבּוּר לְהַפְסִיק בֵּין קְרִיאַת שְׁמַע לִתְפִלָּה, אוֹ בִּקְרִיאַת שְׁמַע וּבִרְכוֹתֶיהָ כְּדֵי לִפְרֹס עַל שְׁמַע לְאוֹתָן הַבָּאִים לְבֵית הַכְּנֶסֶת, לְאַחַר שֶׁהִתְפַּלְּלוּ הַקָּהָל קַדִּישׁ וּבָרְכוּ וְהִתְחִיל בִּבְרַכַּת יוֹצֵר אוֹר. אֲבָל בִּבְרַכַּת עֲרֵבִית שֶׁהוּא רְשׁוּת, יָכוֹל לְהַפְסִיק לְהוֹצִיא אֲחֵרִים יְדֵי חוֹבָה. וּמִכָּל מָקוֹם אִישׁ אֶחָד יָכוֹל לִפְרֹס עַל שְׁמַע אוֹ לְהִתְפַּלֵּל בְּי' כָּל הַתְּפִלָּה אֲפִלּוּ בְּאוֹתוֹ בֵּית הַכְּנֶסֶת שֶׁכְּבָר הִתְפַּלְּלוּ לְהוֹצִיא אֲחֵרִים יְדֵי חוֹבָה, רַק שֶׁלֹּא יַעֲמֹד הַחַזָּן הַשֵּׁנִי בַּמָּקוֹם שֶׁעָמַד הָרִאשׁוֹן, דְּזֶהוּ נִרְאֶה גְּנַאי לָרִאשׁוֹנִים, דְּהָוֵי כְּאִלּוּ לֹא יָצְאוּ בָּרִאשׁוֹנָה יְדֵי חוֹבָה (תְּשׁוּבַת מַהַרְ"י מִינְץ סִי' ט"ו) וְנִרְאֶה לִי דְּוַקָּא שֶׁעֲדַיִן הָרִאשׁוֹנִים בְּבֵית הַכְּנֶסֶת אֶלָּא שֶׁהִשְׁלִימוּ סִדְרָם, אֲבָל אִם יָצְאוּ הָרִאשׁוֹנִים, יוֹכַל לַעֲמֹד הַחַזָּן אַף בַּמָּקוֹם שֶׁעָמַד הָרִאשׁוֹן.

ב סוֹמָא, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא רָאָה מְאוֹרוֹת מִיָּמָיו, פּוֹרֵס עַל שְׁמַע וּמְבָרֵךְ יוֹצֵר הַמְּאוֹרוֹת שֶׁהוּא נֶהֱנֶה בַּמְּאוֹרוֹת שֶׁרוֹאִין אֲחֵרִים שֶׁיּוֹרוּהוּ הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר יֵלֵךְ בָּהּ:

סימן ע

א נָשִׁים וַעֲבָדִים פְּטוּרִים מִקְּרִיאַת שְׁמַע מִפְּנֵי שֶׁהוּא מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁהַזְּמַן גְּרָמָא. וְנָכוֹן הוּא לְלַמְּדָם שֶׁיְּקַבְּלוּ עֲלֵיהֶן עֹל מַלְכוּת שָׁמַיִם: הַגָּה: וְיִקְרְאוּ לְפָחוֹת פָּסוּק רִאשׁוֹן (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם אֹהֶל מוֹעֵד).

ב קְטַנִּים פְּטוּרִים לְרַבֵּנוּ תָּם כְּשֶׁלֹּא הִגִּיעוּ לְחִנּוּךְ, וּלְרַשִׁ"י אֲפִלּוּ הִגִּיעוּ לְחִנּוּךְ, מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ מָצוּי אֶצְלוֹ בִּזְמַן קְרִיאַת שְׁמַע בָּעֶרֶב, וְיֵשׁ הוּא בַּבֹּקֶר, וְרָאוּי לְנָהֹג כְּרַבֵּנוּ תָּם.

ג הַכּוֹנֵס אֶת הַבְּתוּלָה פָּטוּר מִקְּרִיאַת שְׁמַע ג' יָמִים, אִם לֹא עָשָׂה מַעֲשֶׂה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא טָרוּד טִרְדַּת מִצְוָה. וְהָנֵי מִלֵּי בִּזְמַן הָרִאשׁוֹנִים, אֲבָל עַכְשָׁו שֶׁגַּם שְׁאָר בְּנֵי אָדָם אֵינָם מְכַוְּנִים כָּרָאוּי, גַּם הַכּוֹנֵס אֶת הַבְּתוּלָה קוֹרֵא: הַגָּה: וע"ל סִי' צ"ט אִם שִׁכּוֹר יִקְרָא קְרִיאַת שְׁמַע.

ד הָיָה עוֹסֵק בְּצָרְכֵי רַבִּים וְהִגִּיעַ זְמַן קְרִיאַת שְׁמַע, לֹא יַפְסִיק, אֶלָּא יִגְמֹר עִסְקֵיהֶם וְיִקְרָא, אִם נִשְׁאַר עֵת לִקְרוֹת.

ה הָיָה עוֹסֵק בַּאֲכִילָה אוֹ שֶׁהָיָה בַּמֶּרְחָץ, אוֹ שֶׁהָיָה מְהַפֵּךְ בְּעוֹרוֹת, אוֹ שֶׁהָיוּ עוֹסְקִים בְּדִין, לְהָרַמְבַּ"ם גּוֹמֵר וְאַחַר כָּךְ קוֹרֵא קְרִיאַת שְׁמַע. וְאִם הָיָה מִתְיָרֵא שֶׁמָּא יַעֲבֹר זְמַן קְרִיאָה, וּפָסַק וְקָרָא, חֲרֵי זֶה מְשֻׁבָּח. וּלְהָרַאֲבַ"ד מַפְסִיק וְקוֹרֵא אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ שְׁהוּת לִקְרוֹת וע"ל סִי' רל"ה:

סימן עא

א מִי שֶׁמֵּת לוֹ מֵת שֶׁהוּא חַיָּב לְהִתְאַבֵּל עָלָיו, אֲפִלּוּ אֵינוֹ מֻטָּל עָלָיו לְקָבְרוֹ, פָּטוּר מִקְּרִיאַת שְׁמַע וּמִתְּפִלָּה. וַאֲפִלּוּ אִם רוֹצֶה לְהַחְמִיר עַל עַצְמוֹ וְלִקְרוֹת, אֵינוֹ רַשַּׁאי. וְאִם יֵשׁ לוֹ מִי שֶׁיִּשְׁתַּדֵּל בִּשְׁבִילוֹ בְּצָרְכֵי קְבוּרָה, וְרָצָה לְהַחְמִיר עַל עַצְמוֹ וְלִקְרוֹת, אֵין מוֹחִין בְּיָדוֹ וְעַיֵּן בְּיוֹרֶה דֵּעָה סִי' שמ"א.

ב בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים, בְּחֹל. אֲבָל בְּשַׁבָּת, חַיָּב כָּל הַיּוֹם עַד הָעֶרֶב אִם מַחְשִׁיךְ עַל הַתָּחוּם לְהִתְעַסֵּק בְּצָרְכֵי קְבוּרָה. אֲבָל אִם אֵינוֹ מַחְשִׁיךְ עַל הַתָּחוּם, חַיָּב גַּם לְעֵת עֶרֶב, וְיוֹם טוֹב שֶׁנִּי דִּינוֹ כְּחֹל וְעַיֵּן סִי' תקמ"ח סָעִיף ה'. וְיוֹם טוֹב רִאשׁוֹן, אִם רוֹצֶה לְקָבְרוֹ בּוֹ בַּיּוֹם עַל יְדֵי עַכּוּ"ם, דִּינוֹ כְּחֹל. וְאִם אֵינוֹ רוֹצֶה לְקָבְרוֹ בּוֹ בַּיּוֹם, דִּינוֹ כְּשַׁבָּת.

ג הַמְשַׁמֵּר אֶת הַמֵּת, אֲפִלּוּ אֵינוֹ מֵתוֹ, פָּטוּר.

ד הָיוּ שְׁנַיִם מְשַׁמְּרִים, זֶה מְשַׁמֵּר וְזֶה קוֹרֵא, וְאַחַר כָּךְ מְשַׁמֵּר זֶה, וְקוֹרֵא זֶה.

ה הַחוֹפֵר קֶבֶר לְמֵת פָּטוּר.

ו הָיוּ שְׁנַיִם אוֹ יוֹתֵר חוֹפְרִים כָּל הַצְּרִיכִים לְצָרְכֵי הַחֲפִירָה בְּבֵת אַחַת, פְּטוּרִים. וְאִם יֵשׁ נוֹסָפִים, נִשְׁמָטִים וְקוֹרִין, וְחוֹזְרִין אֲלוּ וּמִתְעַסְקִים, וְהָאֲחֵרִים נִשְׁמָטִים וְקוֹרִין עַיֵּן בְּיוֹרֶה דֵּעָה סִימָן שס״ה.

ז אָסוּר לִקְרוֹת קְרִיאַת שְׁמַע תּוֹךְ ד׳ אַמּוֹת שֶׁל מֵת אוֹ בְּבֵית הַקְּבָרוֹת. וְאִם קָרָא, לֹא יָצָא:

סימן עב

א נוֹשְׂאֵי הַמִּטָּה וְחִלּוּפֵיהֶן וְחִלּוּפֵי חִלּוּפֵיהֶן, בֵּין אוֹתָם שֶׁהֵם לִפְנֵי הַמִּטָּה בֵּין אוֹתָם שֶׁהֵם לְאַחֲרֶיהָ, מֵאַחַר שֶׁלַּמִּטָּה צָרֵךְ בָּהֶם, פְּטוּרִים. וּשְׁאָר הַמְלַוִּין אֶת הַמֵּת, שֶׁאֵין לַמִּטָּה צָרֵךְ בָּהֶם, חַיָּבִים.

ב אֵין מוֹצִיאִין אֶת הַמֵּת סָמוּךְ לִקְרִיאַת שְׁמַע, שֶׁאֵין שְׁהוּת לְהוֹצִיאוֹ וּלְקָבְרוֹ קֹדֶם שֶׁיִּגִּיעַ זְמַן קְרִיאַת שְׁמַע. וְאִם הִתְחִילוּ לְהוֹצִיאוֹ, אֵין מַפְסִיקִין כְּדֵי לִקְרוֹת.

ג הָעָם הָעוֹסְקִים בְּהֶסְפֵּד בִּזְמַן שֶׁהַמֵּת מֻטָּל לִפְנֵיהֶם, נִשְׁמָטִים אֶחָד אֶחָד וְקוֹרִין וּמִתְפַּלְּלִין. אֵין הַמֵּת מֻטָּל לִפְנֵיהֶם, הֵם קוֹרִין וּמִתְפַּלְּלִין, וְהָאוֹנֵן יוֹשֵׁב וְדוֹמֵם.

ד קְבָרוּ אֶת הַמֵּת וְחָזְרוּ הָאֲבֵלִים לְקַבֵּל תַּנְחוּמִין, וְכָל הָעָם הוֹלְכִין אַחֲרֵיהֶם מִמְּקוֹם שֶׁעוֹמְדִין שָׁם הָאֲבֵלִים לַעֲשׂוֹת שׁוּרָה לְקַבֵּל תַּנְחוּמִין, אִם יְכוֹלִין הָעָם לְהַתְחִיל וְלִגְמֹר אֲפִלּוּ פָּסוּק אֶחָד קֹדֶם שֶׁיַּגִּיעוּ לַשּׁוּרָה, יַתְחִילוּ. וְאִם לָאו, לֹא יַתְחִילוּ: הַגָּה: אִם יֵשׁ שְׁהוּת בַּיּוֹם לִקְרֹא אַחַר כָּךְ (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם (תַּרְמַ״ג) [תַּרְמַ״ד]).

ה הָעוֹמְדִים בְּשׁוּרָה לְנַחֲמוֹ, הַפָּנִימִים שֶׁרוֹאִים פְּנֵי הָאָבֵל, פְּטוּרִים. וְהַחִיצוֹנִים שֶׁאֵינָם רוֹאִים פְּנֵי הָאָבֵל, חַיָּבִים:

סימן עג

א שְׁנַיִם שֶׁהָיוּ יְשֵׁנִים בְּטַלִּית אֶחָד, וּבְשַׁר שְׁנֵיהֶם נוֹגְעִים זֶה בָּזֶה, לֹא יִקְרְאוּ קְרִיאַת שְׁמַע, אֶלָּא אִם כֵּן הָיְתָה טַלִּית מַפְסֶקֶת בֵּינֵיהֶם מִמְּתְנֵיהֶם וּלְמַטָּה.

ב אִם הָיָה יָשֵׁן עִם אִשְׁתּוֹ, קוֹרֵא בַּחֲזָרַת פָּנִים לְצַד אַחֵר, וַאֲפִלּוּ בְּלֹא הַפְסָקַת טַלִּית, מִשּׁוּם דַּחֲשִׁיבָה כְּגוּפוֹ. וְיֵשׁ מִי שֶׁאוֹסֵר, וְנָכוֹן לָחוּשׁ לִדְבָרָיו.

ג אִם הָיָה יָשֵׁן עִם בָּנָיו בְּעוֹדָם קְטַנִּים, מֻתָּר לִקְרוֹת בַּחֲזָרַת פָּנִים בְּלֹא הַפְסָקַת טַלִּית. וְאִם הֵם גְּדוֹלִים, צָרִיךְ לְהַפְסָקַת טַלִּית.

ד עַד כַּמָּה הֵם חֲשׁוּבִים קְטַנִּים, הַתִּינוֹק עַד שֶׁיִּהְיוּ לוֹ י״ב שָׁנִים, וְהַתִּינֹקֶת עַד שֶׁיִּהְיוּ לָהּ י״ א שָׁנִים, וַאֲפִלּוּ הֵבִיאוּ ב׳ שְׂעָרוֹת, מֻתָּר. וּבִשְׁנַת י״ג לְתִינוֹק וְי״ב לְתִינֹקֶת אִם הֵבִיאוּ ב׳ שְׂעָרוֹת, אָסוּר בְּלֹא הֶפְסֵק. וְאִם לֹא הֵבִיאוּ ב׳ שְׂעָרוֹת מֻתָּר. וּמִשְּׁנַת י״ג וָאֵילָךְ לְתִינוֹק וְי״ב לְתִינֹקֶת, אֲפִלּוּ לֹא הֵבִיאוּ ב׳ שְׂעָרוֹת, אָסוּר:

סימן עד

א הָיָה יָשֵׁן עָרֹם בְּטַלִּיתוֹ, צָרִיךְ לָחֹץ בְּטַלִּית עַל לִבּוֹ וְאָז יִקְרָא, מִשּׁוּם דְּלִבּוֹ רוֹאֶה אֶת הָעֶרְוָה אָסוּר: הַגָּה: וְה״ה אִם לִבּוֹ רוֹאֶה עֶרְוַת חֲבֵרוֹ אָסוּר (טור).

ב הָרוֹחֵץ עָרֹם בְּמַיִם צְלוּלִים, וְרוֹצֶה לִשְׁתּוֹת, יִכְסֶה בְּבֶגֶד מִמַּטָּה לְלִבּוֹ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יְהֵא לִבּוֹ רוֹאֶה אֶת הָעֶרְוָה כְּשֶׁיִּבְרַךְ. וְדַוְקָא בְּבֶגֶד, אֲבָל בְּיָדַיִם לֹא הָוֵי כִּסּוּי: הַגָּה: וְה״ה אִם מְכַסֶּה רֹאשׁוֹ בְּיָדָיו, לֹא מִקָּרֵי כִּסּוּי הָרֹאשׁ וע״ל סי׳ צ״א (תְּרוּמַת הַדֶּשֶׁן בְּשֵׁם אוֹר זָרוּעַ) וְאִם הָיוּ הַמַּיִם עֲכוּרִים, שֶׁאֵין אֵיבָרָיו נִרְאִין בָּהֶם, מֻתָּר לִקְרוֹת וְהוּא בְּתוֹכָן, וְהוּא שֶׁלֹּא יְהֵא רֵיחָן רַע: וְאִם אֵין לִבּוֹ בְּתוֹךְ הַמַּיִם רַק לְמַעְלָה מִן הַמַּיִם, אַף בִּצְלוּלִים שָׁרֵי (דִּבְרֵי עַצְמוֹ).

ג אִם הָאָדָם מְחַבֵּק גּוּפוֹ בִּזְרוֹעוֹתָיו, דַּיְנִין לֵיהּ כְּהַפְסָקָה.

ד יֵשׁ מִי שֶׁאוֹמֵר שֶׁהַנָּשִׁים יְכוֹלוֹת לְבָרֵךְ וּלְהִתְפַּלֵּל כְּשֶׁהֵן לְבוּשׁוֹת הֶחָלוּק, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָם מַפְסִיקוֹת לְמַטָּה מֵהַלֵּב: הַגָּה: וְאִם הֵן עֲרֻמוֹת צָרִיךְ שֶׁתְּהֵא עֶרְוָה שֶׁלָּהֶן טוּחוֹת בְּקַרְקַע, אוֹ שֶׁיּוֹשֶׁבֶת עַל שְׂאָר דָּבָר, דְּאָז אֵין לִבָּן רוֹאֶה עֶרְוָה שֶׁלָּהֶן, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּאִישׁ (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם א״ח) וְעַיֵּן לְקַמָּן סִימָן ר״ו ס״ג.

ה שְׂאָר אֵיבָרָיו רוֹאִים אֶת הָעֶרְוָה מֻתָּר, אֲבָל אִם אֵיזֶה מֵאֵיבָרָיו נוֹגֵעַ בֵּין בְּעֶרְוָתוֹ בֵּין בְּעֶרְוַת חֲבֵרוֹ, אָסוּר לִקְרוֹת קְרִיאַת שְׁמַע אוֹ לְהִתְפַּלֵּל. וְיַרִיכוֹתָיו שֶׁהָעֶרְוָה שׁוֹכֶבֶת עֲלֵיהֶן צָרִיךְ לְהַפְסִיקָן בְּבֶגֶד אוֹ לְהַרְחִיקָן, בְּעִנְיָן שֶׁלֹּא יִגַּע הַגִּיד בָּהֶם.

ו הָיְתָה טַלִּיתוֹ חֲגוּרָה עַל מָתְנָיו לְכַסּוֹתוֹ מִמָּתְנָיו וּלְמַטָּה, אַף עַל פִּי שֶׁמִּמָּתְנָיו וּלְמַעְלָה הוּא עָרֹם, מֻתָּר לִקְרוֹת קְרִיאַת שְׁמַע. אֲבָל לְהִתְפַּלֵּל אָסוּר, עַד שֶׁיְּכַסֶּה לִבּוֹ:

סימן עה

א טָפַח מְגֻלֶּה בְּאִשָּׁה בְּמָקוֹם שֶׁדַּרְכָּהּ לְכַסּוֹתוֹ, אֲפִלּוּ הִיא אִשְׁתּוֹ, אָסוּר לִקְרוֹת קְרִיאַת שְׁמַע כְּנֶגְדָּהּ: הַגָּהּ: וְיֵשׁ אוֹמְרִים דַּוְקָא בְּאִשְׁתּוֹ, אֲבָל בְּאִשָּׁה אַחֶרֶת אֲפִלּוּ פָּחוֹת מִשָּׁפַח חֲוָה עֶרְוָה (הַגָּהוֹת מַיְמוֹנִי פֶּרֶק ג') וְנִרְאֶה מִדִּבְרֵי הָרֹא"שׁ דְּטָפַח בְּאִשָּׁה עֶרְוָה אֲפִלּוּ לְאִשָּׁה אַחֶרֶת, רַק שֶׁבְּעַצְמָהּ יְכוֹלָה לִקְרוֹת, אַף עַל פִּי שֶׁהִיא עֶרְוָה כְּדִלְעֵיל סִי' ע"ד.

ב שֹׂעָר שֶׁל אִשָּׁה שֶׁדַּרְכָּהּ לְכַסּוֹת, אָסוּר לִקְרוֹת כְּנֶגְדּוֹ: הַגָּהּ: אֲפִלּוּ אִשְׁתּוֹ **אֲבָל בְּתוּלוֹת שֶׁדַּרְכָּן לֵילֵךְ פְּרוּעוֹת הָרֹאשׁ, מֻתָּר:** הַגָּהּ: וְה"ה הַשְּׂעָרוֹת שֶׁל נָשִׁים שֶׁרְגִילִין לָצֵאת מִחוּץ לְצַמָּתָן (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם הָרַשְׁבָּ"א) וְכָל שֶׁכֵּן שְׂעַר נָכְרִית, אֲפִלּוּ דַּרְכָּהּ לְכַסּוֹת (הַגָּהוֹת אַלְפָסִי הַחֲדָשִׁים):

ג יֵשׁ לְזָהֵר מִשְּׁמִיעַת קוֹל זֶמֶר אִשָּׁה בִּשְׁעַת קְרִיאַת שְׁמַע הַגָּהּ: וַאֲפִלּוּ בְּאִשְׁתּוֹ, אֲבָל קוֹל הָרָגִיל בּוֹ אֵינוֹ עֶרְוָה (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם אֹהֶל מוֹעֵד וְהַגּ"מ).

ד אָסוּר לִקְרוֹת כְּנֶגֶד עֶרְוָה אֲפִלּוּ שֶׁל עַכּוּ"ם, וְכֵן כְּנֶגֶד עֲרָוֹת קָטָן אָסוּר: וְיֵשׁ מַתִּירִין נֶגֶד עֲרָוֹת קָטָן, כָּל זְמַן שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לְבִיאָה (רַבֵּנוּ יְרוּחָם הָרֹא"שׁ פֶּרֶק מִי שֶׁמֹּתוֹ וּמהר"א מִפְּרַאג) וְכֵן עִקָּר וְעַיֵּן בְּיוֹרֶה דֵּעָה סִימָן רס"ה.

ה עֶרְוָה בַּעֲשָׂשִׁית וְרוֹאֶה אוֹתָהּ דֶּרֶךְ דָּפְנוֹתֶיהָ, אָסוּר לִקְרוֹת כְּנֶגְדָּהּ, דִּכְתִיב וְלֹא יִרְאֶה בָךְ עֶרְוַת דָּבָר, וְהָא מִתְחַזְיָא.

ו הָיְתָה עֶרְוָה כְּנֶגְדּוֹ וְהֶחֱזִיר פָּנָיו מִמֶּנָּה, אוֹ שֶׁעָצַם עֵינָיו, אוֹ שֶׁהוּא בַּלַּיְלָה, אוֹ שֶׁהוּא סוּמָא, מֻתָּר לִקְרוֹת, דִּבְרֵאיְתָּה תָּלָה רַחֲמָנָא, וְהָא לָא חָזֵי לָהּ:

סימן עו

א צוֹאָה בַּעֲשָׂשִׁית, מֻתָּר לִקְרוֹת כְּנֶגְדָּהּ אַף עַל פִּי שֶׁרוֹאֶה אוֹתָהּ דֶּרֶךְ דָּפְנוֹתֶיהָ, מִשּׁוּם דִּבְכִסּוּי תָּלָה רַחֲמָנָא, דִּכְתִיב וְכִסִּיתָ אֶת צֵאָתֶךָ, וְהָא מִתְכַּסְיָא.

ב צוֹאָה בְּגוּמָא, מֵנִיחַ סַנְדָּלוֹ עָלֶיהָ וְקוֹרֵא, דַּחֲשִׁיבָה כִּמְכֻסָּה, וְכֵיוָן שֶׁאֵין רֵיחַ רַע מַגִּיעַ לוֹ, מֻתָּר. וְהוּא שֶׁלֹּא יְהֵא סַנְדָּלוֹ נוֹגֵעַ בָּהּ.

ג הֶעֱבִירוּ צוֹאָה לְפָנָיו, אָסוּר לִקְרוֹת כְּנֶגְדָּהּ, וּפִי חֲזִיר כְּצוֹאָה עוֹבֶרֶת דָּמִי, אֲפִלּוּ עוֹלָה מִן הַנָּהָר אֵין הָרְחִיצָה מוֹעֶלֶת לוֹ, דְּהָוֵי כִּגְרָף שֶׁל רְעִי.

ד הָיְתָה צוֹאָה עַל בְּשָׂרוֹ וּמְכֻסָּה בִּבְגָדָיו, אוֹ שֶׁהִכְנִיס יָדָיו בְּבֵית הַכִּסֵּא דֶּרֶךְ חוֹר וְאֵינוֹ מֵרִיחַ רֵיחַ רַע, יֵשׁ מַתִּירִים לִקְרוֹת, וְיֵשׁ אוֹסְרִין. וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁלֹּא הִתִּיר הַמַּתִּיר בְּצוֹאָה עַל בְּשָׂרוֹ, אֶלָּא בְּמָקוֹם שֶׁהִיא נִכְסֵית מֵאֵלֶיהָ בְּלֹא מַלְבּוּשׁ, כְּגוֹן אֲצִילֵי יָדָיו, וְנָכוֹן לַעֲשׂוֹת כְּדִבְרֵי הַמַּחְמִיר: הַגָּהּ: וְשִׁכְבַת זֶרַע עַל בְּשָׂרוֹ דִּינוֹ כְּצוֹאָה (מַהֲרִי"ל הל' י"כ).

ה צוֹאָה בְּפִי טַבַּעַת, אֲפִלּוּ הִיא מְכֻסָּה אָסוּר לִקְרוֹת לִדְבְרֵי הַכֹּל, אֲפִלּוּ אֵינָהּ נִרְאֵית כְּשֶׁהוּא עוֹמֵד, וְנִרְאֵית כְּשֶׁהוּא יוֹשֵׁב:

ו הָיָה לְפָנָיו מְעַט צוֹאָה, יָכוֹל לְבַטְּלָהּ בְּרֹק שֶׁיִּרֹק בָּהּ וְיִקְרָא כְּנֶגְדָּהּ, וְהוּא שֶׁיְּהֵא הָרֹק עָבֶה. וְאֵין הַבִּטּוּל מוֹעִיל אֶלָּא לְפִי שָׁעָה, אֲבָל אִם לֹא יִקְרָא מִיָּד וְהָרֹק נִמּוֹחַ וְנִבְלָע בָּהּ, לֹא בִּטְּלָהּ.

ז סָפֵק אִם צוֹאָה בַּבַּיִת, מֻתָּר לִקְרוֹת, דְּחֶזְקַת בַּיִת שֶׁאֵין בָּהּ צוֹאָה. סָפֵק אִם צוֹאָה בָּאַשְׁפָּה, אָסוּר מִשּׁוּם דְּחֶזְקַת אַשְׁפָּה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ צוֹאָה. אֲבָל סָפֵק מֵי רַגְלַיִם, אֲפִלּוּ בָּאַשְׁפָּה מֻתָּר, מִשּׁוּם דְּלֹא אָסְרָה תּוֹרָה לִקְרוֹת כְּנֶגֶד מֵי רַגְלַיִם, אֶלָּא כְּנֶגֶד עַמּוּד שֶׁל קְלוּסַי, וְאַחַר שֶׁנָּפַל לָא מִיתְסַר אֶלָּא מִדְּרַבָּנָן, וּבִסְפֵקָן לֹא גָּזְרוּ.

ח קָרָא בְּמָקוֹם שֶׁרָאוּי לְהִסְתַּפֵּק בְּצוֹאָה, וּמְצָאָהּ אַחַר כָּךְ, צָרִיךְ לַחֲזֹר וְלִקְרוֹת. אֲבָל אִם אֵין הַמָּקוֹם רָאוּי לְהִסְתַּפֵּק בּוֹ, אֵין צָרִיךְ לַחֲזֹר וְלִקְרוֹת. וּמֵי רַגְלַיִם, אֲפִלּוּ מְצָאָן בְּמָקוֹם שֶׁרָאוּי לְהִסְתַּפֵּק, אֵין צָרִיךְ לַחֲזֹר וְלִקְרוֹת:

סימן עז

א אָסוּר לִקְרוֹת כְּנֶגֶד מֵי רַגְלַיִם, עַד שֶׁיָּטִיל לְתוֹכָן רְבִיעִית מַיִם, וְאָז מֻתָּר. וְלָא שְׁנָא עַל גַּבֵּי קַרְקַע, לָא שְׁנָא בִּכְלִי, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יְהֵא עָבִיט הַמְיֻחָד לָהֶם. וְדִין עָבִיט ע"ל סִימָן פ"ז לָא שְׁנָא הָיוּ הֵם בְּכְלִי תְּחִלָּה, וְנִתַּן עֲלֵיהֶם מַיִם, לָא שְׁנָא הַמַּיִם בְּכְלִי תְּחִלָּה.

ב רְבִיעִית שֶׁאָמְרוּ, לְמֵי רַגְלַיִם שֶׁל פַּעַם אַחַת. וּלְשֶׁל שְׁנֵי פְּעָמִים שְׁנֵי רְבִיעִיּוֹת, וּלְשֶׁל שָׁלֹשׁ שְׁלֹשָׁה: הַגָּהּ: וְכֵן לְעוֹלָם:

סימן עח

א הָיָה קוֹרֵא, וְהִתְחִילוּ מֵי רַגְלָיו שׁוֹתְתִין עַל בִּרְכָּיו, פּוֹסֵק עַד שֶׁיִּכְלוּ הַמַּיִם, וְחוֹזֵר לְקֶרוֹת, אֲפִלּוּ אִם נָפְלוּ עַל בְּגָדָיו וְיֵשׁ בָּהֶם טוֹפַח עַל מְנַת לְהַטְפִּיחַ, כֵּיוָן שֶׁהֵם מְכֻסִּים בְּבִגְדוֹ. וְאִם נָפְלוּ מֵי רַגְלַיִם בָּאָרֶץ, מַרְחִיק מֵהֶם ד׳ אַמּוֹת: הַגָּה: אוֹ כְּשֶׁעוֹר שֶׁיִּתְבָּאֵר לְקַמָּן סִימָן פ״ב, אוֹ מַמְתִּין עַד שֶׁיִּבָּלְעוּ בַּקַּרְקַע. (הר״י (פ״ב) [פ״ג] דִּבְרָכוֹת) וַאֲפִלּוּ שָׁהָה כְּדֵי לִגְמֹר אֶת כֻּלָּהּ, אֵין צָרִיךְ לַחֲזוֹר אֶלָּא לַמָּקוֹם שֶׁפָּסַק: הַגָּה: וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּאִם שָׁהָה כְּדֵי לִגְמֹר אֶת כֻּלָּהּ, חוֹזֵר לְרֹאשׁ. וְכֵן עִקָּר וּכְמוֹ שֶׁכָּתַבְתִּי לְעֵיל סי׳ ס״ה. וּמְשַׁעֲרִין לְפִי הַקּוֹרֵא:

סימן עט

א הָיְתָה צוֹאַת אָדָם מֵאֲחָרָיו, צָרִיךְ לְהַרְחִיק ד׳ אַמּוֹת מִמָּקוֹם שֶׁכָּלָה הָרֵיחַ, אֲפִלּוּ אִם יֵשׁ לוֹ חֹלִי שֶׁאֵינוֹ מֵרִיחַ, צָרִיךְ לְהַרְחִיק ד׳ אַמּוֹת מִמָּקוֹם שֶׁיִּכְלֶה הָרֵיחַ לְמִי שֶׁמֵּרִיחַ. וּמִלְּפָנָיו צָרִיךְ לְהַרְחִיק מְלֹא עֵינָיו, אֲפִלּוּ בַּלַּיְלָה אוֹ שֶׁהוּא סוּמָא (תְּשׁוּבַת הָרַשְׁבָּ״א סי׳ קס״ח בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם הר״י) שֶׁאֵינוֹ רוֹאֶה אוֹתָהּ צָרִיךְ לְהַרְחִיק עַד מָקוֹם שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לִרְאוֹתָהּ בַּיּוֹם, וְאִם הוּא מְצוּדּוֹ, דֵּינוֹ כְּמִלְּאַחֲרָיו: הַגָּה: שְׁלֵימָה צְבוּר הַמִּתְפַּלֵּל, וְצוֹאָה בְּבֵית הַכְּנֶסֶת אוֹ בְּבֵית שֶׁמִּתְפַּלֵּל שָׁם, אֲפִלּוּ הוּא לְאַחֲרָיו, בְּכָל הַבַּיִת צָרִיךְ לִשְׁתֹּק עַד שֶׁיּוֹצִיאֶנָּה, מֵאַחַר שֶׁמּוֹצִיא רַבִּים יְדֵי חוֹבָתָן, וְאִי אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא יְהֵא אֶחָד מִן הַקָּהָל בְּתוֹךְ ד׳ אַמּוֹת שֶׁל הַצּוֹאָה. (הַגָּהוֹת מָרְדְּכַי הַחֲדָשִׁים פ׳ תְּפִלַּת הַשַּׁחַר [מִי שֶׁפִּתְחוֹ]) וְעַיֵּן לְקַמָּן סוֹף סִימָן צ׳ וְעַיֵּן לְקַמָּן סי׳ פ״ז בְּדִין צוֹאָה בְּבַיִת.

ב הָיְתָה בְּמָקוֹם גָּבוֹהַּ עֲשָׂרָה טְפָחִים אוֹ נָמוּךְ עֲשָׂרָה, אוֹ שֶׁהָיְתָה בְּבַיִת אֶחָד וְהוּא בְּבַיִת אַחֵר, אֲפִלּוּ הַפֶּתַח פָּתוּחַ וְיוֹשֵׁב בְּצִדָּהּ וְרוֹאֶה אוֹתָהּ, אִם אֵין לָהּ רֵיחַ, יָכוֹל לִקְרוֹת, דְּכֵיוָן שֶׁהִיא בִּרְשׁוּת אַחֶרֶת קָרֵינָן בֵּיהּ שַׁפִּיר וְהָיָה מַחֲנֶךָ קָדוֹשׁ לְהָרוֹא״שׁ. אֲבָל לְהָרַשְׁבָּ״ץ א דַּוְקָא כְּשֶׁאֵינוֹ רוֹאֶה אוֹתָהּ, וְאִם יֵשׁ לָהּ רֵיחַ לָא מְהַנְיָא הַפְסָקָה וְלֹא שְׁנוּי רְשׁוּת, וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּכִי הֵיכִי דְּהַפְסָקָה מוֹעֶלֶת לְצוֹאָה עַצְמָהּ, הָכִי נַמֵּי מוֹעִילָה לְרֵיחַ רַע שֶׁלָּהּ.

ג חָצֵר קְטַנָּה שֶׁנִּפְרְצָה בְּמִלּוֹאָהּ לִגְדוֹלָה, וְהַגְּדוֹלָה עוֹדֶפֶת עָלֶיהָ מִן הַצְּדָדִים, קְטַנָּה לָא חֲשִׁיבָה כְּבֵית בִּפְנֵי עַצְמָהּ, כֵּיוָן שֶׁנִּפְרְצָה בְּמִלּוֹאָהּ לִגְדוֹלָה, כֵּיוָן שֶׁכְּתָלֶיהָ עוֹדְפִים עַל שֶׁל קְטַנָּה מִצַּד זֶה וּמִצַּד זֶה, חֲשִׁיבָה כְּבֵית בִּפְנֵי עַצְמָהּ. הִלְכָךְ אִם צוֹאָה בַּגְּדוֹלָה, אָסוּר לִקְרוֹת בַּקְּטַנָּה, עַד שֶׁיִּרְחִיק כָּשִׁעוּר. וְאִם צוֹאָה בַּקְּטַנָּה, מֻתָּר לִקְרוֹת בַּגְּדוֹלָה בְּלֹא הַרְחָקָה, אִם אֵין מַגִּיעַ לוֹ רֵיחַ רַע.

ד צוֹאַת כֶּלֶב וַחֲזִיר, אִם נָתַן בָּהֶם עוֹרוֹת, מַרְחִיקִים מֵהֶם כְּמוֹ מִצּוֹאַת אָדָם. וְאִם לָאו, דִּינָם כְּדִין צוֹאַת שְׁאָר בְּהֵמָה חַיָּה וָעוֹף, שֶׁאֵין צָרִיךְ לְהַרְחִיק מֵהֶם אִם אֵין בָּהֶם רֵיחַ רַע, וְאִם יֵשׁ בָּהֶם רֵיחַ רַע, דִּינָם כְּמוֹ צוֹאַת אָדָם.

ה צוֹאַת חֲמוֹר הָרַכָּה לְאַחַר שֶׁבָּא מֵהַדֶּרֶךְ, וְצוֹאַת חָתוּל וּנְמִיָּה, וּנְבֵלָה מַסְרַחַת, דִּינָם כְּצוֹאַת אָדָם. וְהַהוֹלֵךְ בַּדֶּרֶךְ, אַף עַל פִּי שֶׁרוֹאֶה צוֹאַת בְּהֵמָה כְּגָנְדּוֹ, אִם אֵין הָרֵיחַ בָּא לוֹ, אֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ לְמַעוּט לִתְלוֹתָהּ בְּשֶׁל חֲמוֹר. וּבְסָמוּךְ לָעִיר, יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁיֵּשׁ לָחוּשׁ, לְפִי שֶׁרֹב הַבְּהֵמוֹת הַמְצוּיוֹת שָׁם הֵם חֲמוֹרִים: הַגָּה: בְּמָקוֹם דְּשִׁכִּיחֵי חֲמוֹרִים.

ו בַּיְרוּשַׁלְמִי אוֹסֵר לִקְרוֹת כְּנֶגֶד מֵי רַגְלֵי חֲמוֹר הַבָּא מִן הַדֶּרֶךְ, וּכְנֶגֶד צוֹאַת תַּרְנְגוֹלִים אֲדֻמָּה: הַגָּה: [כִּי אוֹתָהּ צוֹאָה מַסְרַחַת].

ז צוֹאַת תַּרְנְגוֹלִים הַהוֹלְכִים בַּבַּיִת, דִּינָם כְּצוֹאַת בְּהֵמָה חַיָּה וָעוֹף. אֲבָל הַלּוּל שֶׁלָּהֶם, יֵשׁ בּוֹ סָרָחוֹן, וְדִינוֹ כְּצוֹאַת אָדָם.

ח אָסוּר לִקְרוֹת כְּנֶגֶד אַשְׁפָּה שֶׁרֵיחָהּ רַע.

ט יָצָא מִמֶּנּוּ רוּחַ מִלְמַטָּה, אָסוּר בְּדִבְרֵי תוֹרָה עַד שֶׁיִּכְלֶה הָרֵיחַ. וְאִם יָצָא מִחֲבֵרוֹ, מֻתָּר בְּדִבְרֵי תוֹרָה, מִשּׁוּם דְּאֵי אֶפְשָׁר שֶׁהַתַּלְמִידִים קְצָתָם גּוֹרְסִים, וּקְצָתָם יְשֵׁנִים וּמְפִיחִים בְּתוֹךְ הַשֵּׁנָה, אֲבָל לִקְרוֹת קְרִיאַת שְׁמַע אָסוּר, עַד שֶׁיִּכְלֶה הָרֵיחַ:

סימן פ

א מִי שֶׁבָּרִי לוֹ שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לַעֲמֹד עַל עַצְמוֹ מִלְּהָפִיחַ עַד שֶׁיִּגְמֹר קְרִיאַת שְׁמַע וּתְפִלָּה, מוּטָב שֶׁיִּתְעַבֵּר זְמַן קְרִיאַת שְׁמַע וּתְפִלָּה וְלֹא יִתְפַּלֵּל, מִפְּנֵי שֶׁיִּתְפַּלֵּל בְּלֹא גּוּף. נָקִי וְאִם עָבַר זְמַן תְּפִלָּה אָנוּס הוּא, וּמִתְפַּלֵּל מִנְחָה שְׁתַּיִם, וְאִם יֵרָאֶה לוֹ שֶׁיָּכוֹל לַעֲמֹד בְּשָׁעַת קְרִיאַת שְׁמַע, יָנִיחַ תְּפִלִּין בֵּין אַהֲבָה לְקְרִיאַת **שְׁמַע**, הַגָּה: וּמְבָרֵךְ עֲלֵיהֶם (טוּר):

סימן פא

א קָטָן שֶׁהִגִּיעַ לְכְלַל שֶׁאַחֵר כַּיּוֹצֵא בּוֹ יָכוֹל לֶאֱכֹל כַּזַּיִת דָּגָן, בִּכְדֵי שֶׁיָּכוֹל גָּדוֹל לֶאֱכֹל אֲכִילַת פְּרָס, מַרְחִיקִין מִצּוֹאָתוֹ אוֹ מִמֵּימֵי רַגְלָיו.

ב הָיָה קוֹרֵא וְרָאָה צוֹאָה כְּנֶגְדּוֹ, יֵלֵךְ כְּדֵי שֶׁיְּזַרְקֶנָּה מֵאַחֲרָיו אַרְבַּע אַמּוֹת. וְאִם אִי אֶפְשָׁר, כְּגוֹן שֶׁיֵּשׁ לְפָנָיו נָהָר אוֹ דָּבָר אַחֵר הַמְעַכֵּב, יֵלֵךְ כְּדֵי שֶׁיַּנִּיחֶנָּה לַצְּדָדִין ד׳ אַמּוֹת, וְאֵינוֹ צָרִיךְ לַחֲזֹר אֶלָּא לַמָּקוֹם שֶׁפָּסַק. ולה ״ר יוֹנָה אִם הָיָה בְּמָקוֹם שֶׁהָיָה לוֹ לָתֵת אֶל לִבּוֹ שֶׁיֵּשׁ שָׁם צוֹאָה, צָרִיךְ לַחֲזֹר לְרֹאשׁ: וְעַיֵּן לְעֵיל סי׳ ע״ר סָעִיף ח׳:

סימן פב

א צוֹאָה יְבֵשָׁה כָּל כָּךְ, שֶׁאִם יְזָרְקֶנָּה תִּתְפָּרֵךְ, הֲרֵי הִיא כְּעָפָר, וּמֻתָּר לִקְרוֹת כְּנֶגְדָּהּ, וְהוּא שֶׁלֹּא יְהֵא בָּהּ רֵיחַ רַע: הַגָּה: וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּלָא הֲוֵי כְּעָפָר, רַק אִם נִפְרֶכֶת עַל יְדֵי גְּלִילָה בְּלֹא זְרִיקָה, וְכֵן עִקָּר (רש״י וְהַרֹא״ש פֶּרֶק מִי שֶׁמֵּתוּ וְטוּר).

ב מֵי רַגְלַיִם שֶׁנִּבְלְעוּ בַּקַּרְקַע, אִם הָיוּ מַרְטִיבִין הַיָּד, אָסוּר לִקְרוֹת כְּנֶגְדָּהּ (וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּאֵינוֹ אָסוּר רַק בְּטוֹפֵחַ עַל מְנַת לְהַטְפִּיחַ וְיֵשׁ לְסָמֹךְ עַל זֶה):

סימן פג

א אָסוּר לִקְרוֹת כְּנֶגֶד בֵּית הַכִּסֵּא יָשָׁן, אֲפִלּוּ פְּנוּי מִמֶּנּוּ הַצּוֹאָה. וְיֵרָאֶה לִי דְּהַיְנוּ כְּשֶׁאֵין לוֹ מְחִצּוֹת, אֲבָל אִם יֵשׁ לוֹ מְחִצּוֹת, אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ צוֹאָה קוֹרֵא כְּנֶגְדּוֹ בְּסָמוּךְ, וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ, אִם אֵין מַגִּיעַ לוֹ רֵיחַ רַע.

ב הִזְמִינוֹ לְבֵית הַכִּסֵּא, וַעֲדַיִן לֹא נִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ, מֻתָּר לִקְרוֹת כְּנֶגְדּוֹ, אֲבָל לֹא בְּתוֹכוֹ.

ג אָמַר בַּיִת זֶה יְהֵא לְבֵית הַכִּסֵּא, וְאָמַר עַל בַּיִת אַחֵר וְגַם זֶה, דִּינָם שָׁוֶה. וְאִם אָמַר עַל הַשֵּׁנִי וּבַיִת זֶה, וְלֹא אָמַר וְגַם זֶה, הֲרֵי הַשֵּׁנִי סָפֵק אִם הִזְמִינוֹ לְכָךְ, אִם לָאו, לְפִיכָךְ אֵין קוֹרִין בּוֹ לְכַתְּחִלָּה, וְאִם קָרָא בּוֹ, יָצָא.

ד בֵּית הַכִּסֵּא שֶׁהוּא בַּחֲפִירָה, וּפִיו בְּרִחוּק ד׳ אַמּוֹת מִן הַגּוּמָא, וְהוּא עָשׂוּי בְּמִדְרוֹן בְּעִנְיָן שֶׁהָרְעִי מִתְגַּלְגֵּל וְנוֹפֵל מִיָּד לְמֶרְחוֹק, וְכֵן הַמֵּי רַגְלַיִם יוֹרְדִין מִיָּד לְגוּמָא, כְּסָתוּם דָּמִי, וּמֻתָּר לִקְרוֹת בּוֹ, אִם אֵין בּוֹ רֵיחַ רַע, וְגַם אֵין מַשְׁתִּינִין בּוֹ חוּץ לַגּוּמָא: הַגָּה: אֲבָל אִם מַשְׁתִּינִין בָּהֶם לִפְעָמִים, אָסוּר לְהַרְהֵר בָּהֶם בִּדְבָרֵי תוֹרָה, כָּל שֶׁכֵּן לִקְרוֹת קְרִיאַת שְׁמַע (הַגָּהוֹת מַיְמוֹנִי).

ה בְּנֵי אָדָם שֶׁיֵּשׁ לָהֶם סַפְסָל נָקוּב וְנִפְנִין עָלָיו, מֻתָּר לִקְרוֹת קְרִיאַת שְׁמַע כְּנֶגְדּוֹ, כֵּיוָן שֶׁאֵין הַצּוֹאָה עַל הַנֶּקֶב, וְגַם אֵין הַגֶּרֶף תַּחַת הַנֶּקֶב, וְעוֹד שֶׁהַנֶּקֶב מְכֻסֶּה תָּמִיד בְּדַף: וְכָל מִי שֶׁקּוֹרֵא בְּמָקוֹם שֶׁאֵין קוֹרְאִין, חוֹזֵר וְקוֹרֵא. (מַיְמוֹנִי פֶּרֶק ג׳):

סימן פד

א מֶרְחָץ חָדָשׁ שֶׁלֹּא רָחֲצוּ בּוֹ, מֻתָּר לִקְרוֹת בּוֹ. וּבְיָשָׁן, בַּבַּיִת הַחִיצוֹן שֶׁכָּל הָעוֹמְדִים שָׁם לְבוּשִׁים, מֻתָּר. וּבָאֶמְצָעִי, שֶׁקְּצָת הָעוֹמְדִים שָׁם לְבוּשִׁים וּקְצָת עֲרֻמִּים, יֵשׁ שָׁם שְׁאֵלַת שָׁלוֹם, אֲבָל לֹא קְרִיאַת שְׁמַע וּתְפִלָּה: הַגָּה: וּמֻתָּר לְהַרְהֵר שָׁם בְּדִבְרֵי תוֹרָה (ר״ן פ״ק דְּשַׁבָּת וּפֶרֶק כָּל הַצְּלָמִים) וּבַפְּנִימִי, שֶׁכֻּלָּם עוֹמְדִים שָׁם עֲרֻמִּים, אֲפִלּוּ שְׁאֵלַת שָׁלוֹם אָסוּר. וְאָסוּר לַעֲנוֹת אָמֵן בְּבֵית הַמֶּרְחָץ (ר״ן פ׳ כירה):

סימן פה

א לֹא יֵלֵךְ אָדָם בַּמְּבוֹאוֹת הַמְטֻנָּפוֹת וְיַנִּיחַ יָדוֹ עַל פִּיו וְיִקְרָא קְרִיאַת שְׁמַע, וַאֲפִלּוּ אִם הָיָה קוֹרֵא וּבָא, צָרִיךְ לְהַפְסִיק כְּשֶׁיַּגִּיעַ לְמָבוֹי הַמְטֻנָּף. וּכְשֶׁיּוֹצֵא מִשָּׁם, אֲפִלּוּ שָׁהָה כְּדֵי לִגְמֹר אֶת כֻּלָּהּ, אֵינוֹ צָרִיךְ לַחֲזֹר אֶלָּא לַמָּקוֹם שֶׁפָּסַק הַגָּה: וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁחוֹזֵר לְרֹאשׁ, וְכֵן עִקָּר. וְעַיֵּן לְעֵיל סי׳ ס״ה.

ב אֲפִלּוּ לְהַרְהֵר בְּדִבְרֵי תוֹרָה, אָסוּר בְּבֵית הַכִּסֵּא וּבְבֵית הַמֶּרְחָץ וּבִמְקוֹם הַטִּנּוֹפֶת, וְהוּא הַמָּקוֹם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ צוֹאָה וּמֵי רַגְלַיִם: הַגָּה: וַאֲפִלּוּ הִלְכוֹת הַמֶּרְחָץ אָסוּר לִלְמֹד בְּמֶרְחָץ (ר״ן פ׳ כירה וּבֵית יוֹסֵף בְּשֵׁם א״ח): דְּבָרִים שֶׁל חֹל מֻתָּר לְאָמְרָם שָׁם בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ, וְכֵן הַכְּנוּיִים כְּגוֹן רַחוּם, נֶאֱמָן וְכַיּוֹצֵא בּוֹ, מֻתָּר לְאָמְרָם שָׁם. אֲבָל הַשֵּׁמוֹת שֶׁאֵינָם נִמְחָקִין, אָסוּר לְהַזְכִּירָם שָׁם. וְאִם נִזְדַּמֵּן לוֹ שָׁם לְהַפְרִישׁ מִדָּבָר הָאָסוּר, מַפְרִישׁ, וַאֲפִלּוּ בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ וּבְעִנְיְנֵי קֹדֶשׁ: הַגָּה: וּבְמָקוֹם שֶׁמֻּתָּר לְהַרְהֵר בְּדִבְרֵי תוֹרָה מֻתָּר לִפְסֹק דִּין, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יֹאמַר טַעֲמוֹ שֶׁל דָּבָר (ר״ן פ״ק דְּשַׁבָּת וּפֶרֶק כָּל הַצְּלָמִים):

סימן פו

א מַיִם סְרוּחִים אוֹ מֵי מִשְׁרָה, שֶׁשּׁוֹרִין בָּהֶן פִּשְׁתָּן אוֹ קָנַבּוֹס צָרִיךְ לְהַרְחִיק מֵהֶם כְּמוֹ מִן הַצּוֹאָה:

סימן פז

א גְּרָף שֶׁל רְעִי וְעָבִיט שֶׁל מֵי רַגְלַיִם שֶׁל חֶרֶס אוֹ שֶׁל עֵץ, צָרִיךְ לְהַרְחִיק מֵהֶם כְּמוֹ מִצּוֹאָה, אֲפִלּוּ הֵטִיל בָּהֶם מַיִם. אֲבָל אִם הֵן שֶׁל מַתֶּכֶת אוֹ שֶׁל זְכוּכִית, אוֹ שֶׁל חֶרֶס מְצֻפֶּה, מֻתָּר אִם הֵם רְחוּצִים יָפֶה.

ב גְּרָף וְעָבִיט שֶׁל חֶרֶס אוֹ שֶׁל עֵץ שֶׁכְּפָאוּ עַל פִּיו, יֵשׁ מַתִּירִים וְיֵשׁ אוֹסְרִין, וַהֲלָכָה כְּדִבְרֵי הָאוֹסְרִים.

ג מֻתָּר לִקְרוֹת קְרִיאַת שְׁמַע בְּבֵית שֶׁיֵּשׁ בּוֹ צוֹאָה וּמֵי רַגְלַיִם, אוֹ גְּרָף וְעָבִיט, כֵּינָן שֶׁהִרְחִיק מֵהֶם כַּשִּׁעוּר שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּסִי׳ ע״ט, וְכֵן אִם כָּפָה עֲלֵיהֶם כְּלִי, אַף עַל פִּי שֶׁהֵם עִמּוֹ בַּבַּיִת, הֲרֵי אֵלּוּ כִּקְבוּרִים, וּמֻתָּר לִקְרוֹת כְּנֶגְדָּן:

סימן פח

א כָּל הַטְּמֵאִים קוֹרִין בַּתּוֹרָה וְקוֹרִין קְרִיאַת שְׁמַע וּמִתְפַּלְּלִין, חוּץ מִבַּעַל קֶרִי שֶׁהוֹצִיאוּ עֶזְרָא מִכְּלַל הַטְּמֵאִים, וַאֲסָרוֹ בֵּין בְּדִבְרֵי תּוֹרָה בֵּין בִּקְרִיאַת שְׁמַע וּבִתְפִלָּה עַד שֶׁיִּטְבֹּל, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיוּ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים מְצוּיִין אֵצֶל נְשׁוֹתֵיהֶן כְּתַרְנְגוֹלִין. וְאַחַר כָּךְ בְּטָלוּ אוֹתָהּ תַּקָּנָה, וְהֶעֱמִידוּ הַדָּבָר עַל הַדִּין, שֶׁאַף בַּעַל קֶרִי מֻתָּר בְּדִבְרֵי תוֹרָה וּבִקְרִיאַת שְׁמַע וּבִתְפִלָּה בְּלֹא טְבִילָה וּבְלֹא רְחִיצָה דְּתִשְׁעָה קַבִּין, וְכֵן פָּשַׁט הַמִּנְהָג: הַגָּה: יֵשׁ שֶׁכָּתְבוּ שֶׁאֵין לְאִשָּׁה נִדָּה בִּימֵי רְאִיָּתָהּ לִכָּנֵס לְבֵית הַכְּנֶסֶת אוֹ לְהִתְפַּלֵּל אוֹ לְהַזְכִּיר הַשֵּׁם אוֹ לִגַּע בְּסֵפֶר (הַגָּהוֹת מַיְמוֹנִי פֶּרֶק ד׳) וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁמֻּתֶּרֶת בַּכֹּל, וְכֵן עִקָּר (רש״י הִלְכוֹת נִדָּה) אֲבָל הַמִּנְהָג בִּמְדִינוֹת אֵלּוּ כַּסִּבָּרָא הָרִאשׁוֹנָה. וּבִימֵי לִבּוּן נָהֲגוּ הֶתֵּר, וַאֲפִלּוּ בְּמָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ לְהַחְמִיר, בְּיָמִים נוֹרָאִים וּכְהַאי גַּוְנָא שֶׁרַבִּים מִתְאַסְּפִים לְיִלְךְ לְבֵית הַכְּנֶסֶת, מֻתָּרִין לֵילֵךְ לְבֵית הַכְּנֶסֶת כְּשְׁאָר נָשִׁים, כִּי הוּא לָהֶן עִצְבוֹן גָּדוֹל, שֶׁהַכֹּל מִתְאַסְּפִין וְהֵן יַעַמְדוּ חוּץ (פְּסָקֵי מַהֲרִי״א סִי׳ קל״ב):

סימן פט

א זְמַן תְּפִלַּת הַשַּׁחַר, מִצָּוָתָהּ שֶׁיִּתְחִיל עִם הָנֵץ הַחַמָּה, כְּדִכְתִיב יִרְאוּךָ עִם שָׁמֶשׁ, וְאִם הִתְפַּלֵּל מִשֶּׁעָלָה עַמּוּד הַשַּׁחַר וְהָאִיר פְּנֵי הַמִּזְרָח, יָצָא. וְנִמְשָׁךְ זְמַנָּהּ עַד סוֹף ד׳ שָׁעוֹת, שֶׁהוּא שְׁלִישׁ הַיּוֹם. וְאִם טָעָה אוֹ עָבַר וְהִתְפַּלֵּל אַחַר ד׳ שָׁעוֹת עַד חֲצוֹת, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין לוֹ שָׂכָר כִּתְפִלָּה בִּזְמַנָּהּ, שְׂכַר תְּפִלָּה מִיהָא אִכָּא:

הַגָּה: וְאַחַר חֲצוֹת אָסוּר לְהִתְפַּלֵּל תְּפִלַּת שַׁחֲרִית (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם הָרַשְׁבָּ״א פֶּרֶק תְּפִלַּת הַשַּׁחַר) וּע״ל בְּרֵישׁ סִימָן ק״ח:

ב כֵּינָן שֶׁהִגִּיעַ זְמַן תְּפִלָּה, אָסוּר לְאָדָם לְהַקְדִּים לְפָתַח חֲבֵרוֹ לִתֵּן לוֹ שָׁלוֹם, מִשּׁוּם דִּשְׁמוֹ שֶׁל הַקָּבָ״ה שָׁלוֹם. אֲבָל מֻתָּר לוֹמַר לוֹ צַפְרָא דְּמָרֵי טַב, וַאֲפִלּוּ זֶה אֵינוֹ מֻתָּר, אֶלָּא כְּשֶׁהַצָּרָךְ לָלֶכֶת לְרְאוֹת אֵיזֶה עֵסֶק. אֲבָל אִם אֵינוֹ הוֹלֵךְ אֶלָּא לְהַקְבִּיל פָּנָיו קֹדֶם תְּפִלָּה, אֲפִלּוּ זֶה הַלָּשׁוֹן אָסוּר, וְכֵן אָסוּר לִכְרֹעַ לוֹ כְּשֶׁמַּשְׁכִּים לְפִתְחוֹ, וְיֵשׁ אוֹמְרִים דִּכְרִיעָה אֲסוּרָה אֲפִלּוּ בְּלֹא מַשְׁכִּים לְפִתְחוֹ, וְאִם הִתְחִיל לְבָרֵךְ הַבָּרְכוֹת אַחַר כָּךְ אֵין לָחוּשׁ כָּל כָּךְ, וְאִם אֵינוֹ מַשְׁכִּים לְפִתְחוֹ אֶלָּא שֶׁפָּגַע בּוֹ בַּדֶּרֶךְ, מֻתָּר לִתֵּן לוֹ שָׁלוֹם. וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁאֲפִלּוּ בְּמוֹצֵא חֲבֵרוֹ בַּשּׁוּק, לֹא יֹאמַר לוֹ אֶלָּא צַפְרָא דְּמָרֵי טַב, כְּדֵי שֶׁיִּתֵּן לֵב שֶׁהוּא אָסוּר לְהִתְעַכֵּב בִּדְבָרִים אֲחֵרִים כָּלָל עַד שֶׁיִּתְפַּלֵּל.

ג אָסוּר לוֹ לְהִתְעַסֵּק בְּצָרְכָיו אוֹ לֵילֵךְ לַדֶּרֶךְ עַד שֶׁיִּתְפַּלֵּל תְּפִלַּת י״ח וְיֵשׁ מְקִלִּין לְאַחַר שֶׁאָמְרוּ מְקֻצָּת בְּרָכוֹת קֹדֶם שֶׁאָמְרוּ בָּרוּךְ שֶׁאָמַר, וְטוֹב לְהַחְמִיר בָּזֶה (תְּרוּמַת הַדֶּשֶׁן סִי׳ י״ח) וְלֹא לֶאֱכֹל וְלֹא לִשְׁתּוֹת, אֲבָל מַיִם מֻתָּר לִשְׁתּוֹת קֹדֶם תְּפִלָּה, בֵּין בְּחֹל וּבֵין בְּשַׁבָּת וְיוֹם טוֹב, וְכֵן אֲכָלִין וּמַשְׁקִין לִרְפוּאָה מֻתָּר.

ד הַצָּמָא וְהָרָעֵב הֲרֵי הֵם בִּכְלַל הַחוֹלִים. אִם יֵשׁ בּוֹ יְכֹלֶת לְכַוֵּן דַּעְתּוֹ, יִתְפַּלֵּל. וְאִם לָאו, אִם רָצָה, אַל יִתְפַּלֵּל עַד שֶׁיֹּאכַל וְיִשְׁתֶּה.

ה וְאִם הִתְחִיל לֶאֱכֹל קֹדֶם עֲלוֹת הַשַּׁחַר, צָרִיךְ לְהַפְסִיק. וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לְהַפְסִיק.

ו אֲפִלּוּ לִלְמֹד אָסוּר מִשֶּׁיַּגִּיעַ זְמַן תְּפִלָּה, וְהֵינוּ מִי שֶׁרָגִיל לְהִתְפַּלֵּל בְּבֵית מִדְרָשׁוֹ, וְאֵינוֹ רָגִיל לֵילֵךְ לְבֵית הַכְּנֶסֶת, דְּאִפְשָׁא לְמֵיחַשׁ דִּלְמָא מַטְרִיד בְּגַרְסֵיהּ וְיַעֲבֹר זְמַן קְרִיאַת שְׁמַע וּתְפִלָּה. אֲבָל מִי שֶׁרָגִיל לֵילֵךְ לְבֵית הַכְּנֶסֶת, מֻתָּר. וְאִם הוּא מְלַמֵּד לַאֲחֵרִים, אֲפִלּוּ אִם אֵינוֹ רָגִיל לֵילֵךְ לְבֵית הַכְּנֶסֶת, מֻתָּר, כֵּינָן שֶׁהַשָּׁעָה עוֹבֶרֶת, דִּזְכוּת הָרַבִּים דָּבָר גָּדוֹל הוּא. וְאִם לֹא יִלְמְדוּ עַכְשָׁו יִתְבַּטְּלוּ, וְלֹא יוּכְלוּ לִלְמֹד וּע״ל סִי׳ ק״ו.

ז מֻתָּר לְהִסְתַּפֵּר וְלִכָּנֵס לַמֶּרְחָץ סָמוּךְ לְשַׁחֲרִית, שֶׁלֹּא גָּזְרוּ אֶלָּא סָמוּךְ לְמִנְחָה שֶׁהוּא דָּבָר הַמָּצוּי.

ח בְּשָׁעַת הַדַּחַק, כְּגוֹן שֶׁצָּרִיךְ לְהַשְׁכִּים לַדָּרֶךְ, יָכוֹל לְהִתְפַּלֵּל מִשֶּׁעָלָה עַמּוּד הַשַּׁחַר, וְיִמְתִּין מִלִּקְרוֹת קְרִיאַת שְׁמַע עַד שֶׁיַּגִּיעַ זְמַנָּהּ. אִם אֶפְשָׁר לוֹ לִקְרוֹת קְרִיאַת שְׁמַע עַל הַדֶּרֶךְ, דְּהַיְנוּ שֶׁיִּתְכַּוֵּן בְּפָסוּק רִאשׁוֹן וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל סִי׳ נ״ח (בית יוסף בְּשֵׁם הָרַשְׁבָּ״א) וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ סוֹמֵךְ גְּאֻלָּה לִתְפִלָּה, הָכִי עָדִיף טְפֵי שֶׁיִּתְפַּלֵּל בְּבֵיתוֹ מְעֻמָּד, מִמַּה שֶׁיִּתְפַּלֵּל בִּזְמַנָּהּ וְהוּא מְהַלֵּךְ, וְיִסְמֹךְ גְּאֻלָּה לִתְפִלָּה:

סימן צ

א הַמִּתְפַּלֵּל לֹא יַעֲמֹד לֹא עַל גַּבֵּי מִטָּה, וְלֹא עַל גַּבֵּי כִּסֵּא, וְלֹא עַל גַּבֵּי סַפְסָל וַאֲפִלּוּ אֵינָן גְּבוֹהִין ג׳ (בית יוסף בְּשֵׁם מַהֲרִי״א), וְלֹא עַל גַּבֵּי מָקוֹם גָּבוֹהַּ, אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה זָקֵן אוֹ חוֹלֶה, אוֹ שֶׁהָיָה כַּוָּנָתוֹ לְהַשְׁמִיעַ לַצִּבּוּר.

ב שִׁעוּר מָקוֹם גָּבוֹהַּ שֶׁאָמְרוּ ג׳ טְפָחִים. הָיָה גָּבוֹהַּ ג׳ וְיֵשׁ בּוֹ ד׳ אַמּוֹת עַל ד׳ אַמּוֹת, חֲרֵי הוּא כַּעֲלִיָּה וּמֻתָּר לְהִתְפַּלֵּל בּוֹ. וְכֵן אִם הָיָה מֻקָּף מְחִצּוֹת, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בּוֹ ד׳ עַל ד׳ מֻתָּר לְהִתְפַּלֵּל בּוֹ, שֶׁאֵין גָּבְהוֹ נִכָּר כֵּינָן שֶׁחָלַק רְשׁוּת.

ג הָאֻמָּנִין שֶׁעוֹשִׂין מְלָאכָה לְבַעַל הַבַּיִת יְכוֹלִין לְהִתְפַּלֵּל בְּרֹאשׁ הַתְּאֵנָה, וְאֵין בָּזֶה מִשּׁוּם לֹא יַעֲמֹד עַל גַּבֵּי מָקוֹם גָּבוֹהַּ וְיִתְפַּלֵּל, דְּכֵינָן שֶׁעָלוּ לַעֲשׂוֹת מְלַאכְתָּם, הֲוֵי כְּמִי שֶׁעוֹלֶה לַעֲלִיָּה. וּבְשָׁאר אִילָנוֹת צְרִיכִים לִירֵד, וְהַשַּׁעַם שֶׁנִּשְׁתַּנָּה הַדַּיִת מִשָּׁאר אִילָנוֹת, מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ לָהֶם עֲנָפִים הַרְבֵּה יוֹתֵר מִשָּׁאָר אִילָנוֹת, וְיֵשׁ טֹרַח גָּדוֹל בַּעֲלָיָתָם וּבִירִידָתָם, וְיִתְבַּטְּלוּ מִמְּלַאכְתָּם וּלְפִיכָךְ אָמְרוּ שֶׁיִּתְפַּלֵּל שָׁם. אֲבָל שְׁאָר אִילָנוֹת דְּלֵיכָּא בְּטוּל, יֵרְדוּ. וּבַעַל הַבַּיִת, אֲפִלּוּ מֵרֹאשׁ הַדַּיִת וְהַתְּאֵנָה צָרִיךְ לִירֵד לְהִתְפַּלֵּל, דְּהָא אֵינוֹ מְשֻׁעְבָּד לִמְלָאכָה שֶׁהוּא בִּרְשׁוּת עַצְמוֹ. וְאִם הֵקֵלוּ אֵצֶל פּוֹעֲלִים מִפְּנֵי בְּטוּל מְלָאכָה, לֹא הֵקֵלוּ אֵצֶל בַּעַל הַבַּיִת.

ד צָרִיךְ לִפְתֹּחַ פְּתָחִים אוֹ חַלּוֹנוֹת כְּנֶגֶד יְרוּשָׁלַיִם כְּדֵי לְהִתְפַּלֵּל כְּנֶגְדָּן, וְטוֹב שֶׁיִּהְיוּ בְּבֵית הַכְּנֶסֶת י״ב חַלּוֹנוֹת:

ה לֹא יִתְפַּלֵּל בְּמָקוֹם פָּרוּץ כְּמוֹ בְּשָׂדֶה, מִפְּנֵי שֶׁכְּשֶׁהוּא בִּמְקוֹם צְנִיעוּת חָלָה עָלָיו אֵימַת מָלְךְ, וְלִבּוֹ נִשְׁבָּר.

ו וְלֹא בְּחֻרְבָּה, מִפְּנֵי חֶשֶׁד וּמִפְּנֵי הַמַּפֹּלֶת, וּמִפְּנֵי הַמַּזִּיקִים.

ז וְלֹא אֲחוֹרֵי בֵּית הַכְּנֶסֶת, אִם אֵינוֹ מְחֻזָּר פָּנָיו לְבֵית הַכְּנֶסֶת. וַאֲחוֹרֵי בֵּית הַכְּנֶסֶת הוּא הַצַּד שֶׁפָּתַח פָּתוּחַ בּוֹ, וְהוּא הֵפֶךְ הַצַּד שֶׁפּוֹנִים אֵלָיו הַקָּהָל כְּשֶׁמִּתְפַּלְּלִים. וְיֵשׁ מְפָרְשִׁים בְּהֵפֶךְ, וְרָאוּי לָחוּשׁ לְדִבְרֵי שְׁנֵיהֶם, וְגַם כְּשֶׁמִּתְפַּלֵּל בִּשְׁאָר צְדָדִים חוּץ לְבֵית הַכְּנֶסֶת יֵשׁ לְהַחְמִיר שֶׁיְּחֻזָּר פָּנָיו לְבֵית הַכְּנֶסֶת, וְכָל זֶה כְּשֶׁנִּכְּר שֶׁמְּחֻזָּר אֲחוֹרָיו לְבֵית הַכְּנֶסֶת, אֲבָל אִם הוּא מִתְפַּלֵּל בְּבֵית הַסְּמוּךְ לְבֵית הַכְּנֶסֶת, וּפָנָיו כְּנֶגֶד אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל כָּרָאוּי, וַאֲחוֹרָיו לְכֹתֶל בֵּיתוֹ שֶׁהוּא כֹּתֶל בֵּית הַכְּנֶסֶת, מֻתָּר, שֶׁאֵינוֹ נִכָּר שֶׁמְּחֻזָּר פָּנָיו מִבֵּית הַכְּנֶסֶת.

ח אָסוּר לַעֲבֹר חוּץ לְבֵית הַכְּנֶסֶת בַּצַּד שֶׁהַפֶּתַח פָּתוּחַ בּוֹ בְּשָׁעָה שֶׁהַצִּבּוּר מִתְפַּלְּלִים, מִפְּנֵי שֶׁנִּרְאֶה כְּכוֹפֵר, כֵּינָן שֶׁאֵינוֹ נִכְנָס לְהִתְפַּלֵּל. וְאִם נוֹשֵׂא מַשָּׂאוֹ אוֹ שֶׁלָּבוּשׁ תְּפִלִּין, אוֹ שֶׁיֵּשׁ בֵּית הַכְּנֶסֶת אַחֵר בָּעִיר, אוֹ שֶׁיֵּשׁ לְבֵית הַכְּנֶסֶת זֶה פֶּתַח אַחֵר, אוֹ שֶׁרוֹכֵב עַל הַבְּהֵמָה מֻתָּר (בית יוסף בְּשֵׁם רי״ו).

ט יִשְׁתַּדֵּל אָדָם לְהִתְפַּלֵּל בְּבֵית הַכְּנֶסֶת עִם הַצִּבּוּר, וְאִם הוּא אָנוּס שֶׁאֵינוֹ יָכֹל לָבוֹא לְבֵית הַכְּנֶסֶת, יְכַוֵּן לְהִתְפַּלֵּל בְּשָׁעָה שֶׁהַצִּבּוּר מִתְפַּלְּלִין. וְה״ה בְּנֵי אָדָם הַדָּרִים בְּיִשּׁוּבִים, וְאֵין לָהֶם מִנְיָן, מִכָּל מָקוֹם יִתְפַּלְּלוּ שַׁחֲרִית וְעַרְבִית בִּזְמַן שֶׁהַצִּבּוּר מִתְפַּלְּלִים (סמ״ג) וְכֵן אִם נֶאֱנַס וְלֹא הִתְפַּלֵּל בְּשָׁעָה שֶׁהִתְפַּלְּלוּ הַצִּבּוּר, וְהוּא מִתְפַּלֵּל בְּיָחִיד, אַף עַל פִּי כֵן יִתְפַּלֵּל בְּבֵית הַכְּנֶסֶת.

י כְּשֶׁעוֹמֵד עִם הַצִּבּוּר, אָסוּר לוֹ לְהַקְדִּים תְּפִלָּתוֹ לִתְפִלַּת צִבּוּר, אֶלָּא אִם כֵּן הַשָּׁעָה עוֹבֶרֶת, וְאֵין הַצִּבּוּר מִתְפַּלְּלִים, לְפִי שֶׁמַּאֲרִיכִים בְּפִיּוּטִים אוֹ לְסִבָּה אַחֶרֶת: אֲבָל בְּלֹא שָׁעָה עוֹבֶרֶת, יִתְפַּלֵּל הַפִּיּוּטִים וְהַתְּחִנּוֹת עִם הַצִּבּוּר, וְלֹא יִפְרֹשׁ מִן הַצִּבּוּר, אֲפִלּוּ לַעֲסֹק בְּדִבְרֵי תוֹרָה וְעַיֵּן לְעֵיל סִי׳ ס״ח.

יא מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ בֵּית הַכְּנֶסֶת בְּעִירוֹ, וְאֵינוֹ נִכְנָס בּוֹ לְהִתְפַּלֵּל, נִקְרָא שָׁכֵן רַע, וְגוֹרֵם גָּלוּת לוֹ וּלְבָנָיו.

יב מִצְוָה לָרוּץ כְּשֶׁהוֹלֵךְ לְבֵית הַכְּנֶסֶת, וְכֵן לְכָל דָּבָר מִצְוָה, אֲפִלּוּ בְּשַׁבָּת שֶׁאָסוּר לִפְסֹעַ פְּסִיעָה גַּסָּה. אֲבָל כְּשֶׁיּוֹצֵא מִבֵּית הַכְּנֶסֶת אָסוּר לָרוּץ.

יג מֻתָּר לָרֹק בְּבֵית הַכְּנֶסֶת, וְדוֹרְסוֹ בְּרַגְלוֹ, אוֹ מְכַסֶּהוּ בְּגָמִי.

יד יַשְׁכִּים אָדָם לְבֵית הַכְּנֶסֶת, כְּדֵי שֶׁיְּמָנֶה עִם הַי׳ הָרִאשׁוֹנִים.

טו אִם נִשְׁאַר אָדָם יְחִידִי, מִתְפַּלֵּל בְּבֵית הַכְּנֶסֶת שֶׁבַּשָּׁדוֹת, אוֹ אֲפִלּוּ בְּבֵית הַכְּנֶסֶת שֶׁבָּעִיר, אִם הִיא תְּפִלַּת עַרְבִית שֶׁמִּתְפַּלְּלִין בַּלַּיְלָה חַיָּב חֲבֵרוֹ לְהַמְתִּין לוֹ עַד שֶׁיִּסַּיֵּם תְּפִלָּתוֹ, כְּדֵי, שֶׁלֹּא יִתְבַּלְבֵּל בִּתְפִלָּתוֹ. וְיֵשׁ מַחְמִירִין אֲפִלּוּ בַּיּוֹם, וּבְבָתֵּי הַכְּנֶסֶת שֶׁלָּנוּ שֶׁהֵם בָּעִיר (הטור ומרדכי בְּשֵׁם ר״י וְהַר״י פ״ק דִּבְרָכוֹת) וְאִם מַאֲרִיךְ בְּבַקָּשׁוֹת וְתַחֲנוּנִים,

אֵינוֹ חַיָּב לְהַמְתִּין לוֹ.

טז הַהוֹלֵךְ בַּדֶּרֶךְ, וְהִגִּיעַ לָעִיר וְרוֹצֶה לָלוּן בָּהּ, אִם לָקָנְיו עַד ד׳ מִילִין מָקוֹם שֶׁמִּתְפַּלְלִים בְּיִ׳, צָרִיךְ לֵילֵךְ שָׁם וּלְאַחֲרָיו צָרִיךְ לַחֲזוֹר עַד מִיל כְּדֵי לְהִתְפַּלֵּל בְּיִ׳.

יז יֵשׁ מִי שֶׁאוֹמֵר שֶׁמִּכָּל שֶׁכֵּן שֶׁלֹּא יַשְׁכִּים אָדָם לֵילֵךְ מֵעִיר שֶׁמִּתְפַּלְלִים בָּהּ בְּיִ׳, אִם יָכוֹל לָבוֹא לְמָחוֹז חֶפְצוֹ בְּעוֹד הַיּוֹם גָּדוֹל, וְשֶׁלֹּא יְהֵא צָרִיךְ לָלֶכֶת יְחִידִי אַחַר הַתְּפִלָּה.

יח בֵּית הַמִּדְרָשׁ קָבוּעַ קָדוֹשׁ יוֹתֵר מִבֵּית הַכְּנֶסֶת, וּמִצְוָה לְהִתְפַּלֵּל בּוֹ יוֹתֵר מִבֵּית הַכְּנֶסֶת, וְהוּא שֶׁיִּתְפַּלֵּל בְּיִ׳: הַגָּה: וְיֵשׁ אוֹמְרִים דַּאֲפִילוּ בְּלֹא י׳ עָדִיף לְהִתְפַּלֵּל בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ הַקָּבוּעַ לוֹ, וְדַוְקָא מִי שֶׁתּוֹרָתוֹ אֻמָּנוּתוֹ וְאֵינוֹ מִתְבַּטֵּל בְּלָאו הָכִי (תר״י פֶּרֶק קַמָּא דִּבְרָכוֹת) וַאֲפִילוּ הָכִי לֹא יַרְגִּיל עַצְמוֹ לַעֲשׂוֹת כֵּן, שֶׁלֹּא יִלְמְדוּ עַמֵּי הָאָרֶץ מִמֶּנּוּ, וְיִתְבַּטְּלוּ מִבֵּית הַכְּנֶסֶת (תְּשׁוּבַת הָרַא״ש כְּלָל ד׳ וְהַשּׁוּר) וְכָל שֶׁכֵּן שֶׁלֹּא יַעֲסֹק בַּתּוֹרָה בְּבֵית הַכְּנֶסֶת בִּזְמַן שֶׁהַצִּבּוּר אוֹמְרִים סְלִיחוֹת וּתְחִנּוֹת (הַגָּהוֹת אַלְפְּסִי הַחֲדָשִׁים).

יט יִקְבַּע מָקוֹם לִתְפִלָּתוֹ, שֶׁלֹּא יְשַׁנֶּהוּ אִם לֹא לְצֹרֶךְ. וְאֵין דַּי לוֹ בְּמַה שֶׁיִּקְבַּע לוֹ בֵּית הַכְּנֶסֶת לְהִתְפַּלֵּל, אֶלָּא גַּם בְּבֵית הַכְּנֶסֶת שֶׁקָּבוּעַ בָּהּ צָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה לוֹ מָקוֹם קָבוּעַ.

כ יִכָּנֵס שִׁעוּר שְׁנֵי פְּתָחִים, וְאַחַר כָּךְ יִתְפַּלֵּל. יֵשׁ מְפָרְשִׁים שִׁעוּר שְׁנֵי פְּתָחִים, דְּהַיְנוּ ח׳ טְפָחִים. יִכָּנֵס לְפָנִים שֶׁלֹּא יֵשֵׁב אֵצֶל הַפֶּתַח, שֶׁנִּרְאֶה כְּמַשָּׂאוֹ יְשִׁיבַת בֵּית הַכְּנֶסֶת, וּלְפִי זֶה אִם יֵשׁ לוֹ מָקוֹם מְיֻחָד אֵצֶל הַפֶּתַח, אֵין בְּכָךְ כְּלוּם. וְיֵשׁ מְפָרְשִׁים שֶׁהַטַּעַם מִפְּנֵי שֶׁמַּבִּיט לַחוּץ, וְאֵינוֹ יָכוֹל לְכַוֵּן. וּלְפִי זֶה אִם אֵינוֹ פָּתוּחַ לִרְשׁוּת הָרַבִּים, אֵין בְּכָךְ כְּלוּם. וְיֵשׁ מְפָרְשִׁים שֶׁלֹּא יְמַהֵר לְהִתְפַּלֵּל מִיָּד כְּשֶׁנִּכְנָס, אֶלָּא יִשְׁהֶה שִׁעוּר שְׁנֵי פְּתָחִים, וְנָכוֹן לָחוּשׁ לְכָל הַפֵּרוּשִׁים.

כא צָרִיךְ שֶׁלֹּא יְהֵא דָּבָר חוֹצֵץ בֵּינוֹ וּבֵין הַקִּיר, וְדָבָר קָבוּעַ כְּגוֹן אָרוֹן וְתֵבָה, אֵינָם חוֹצְצִים. וְלֹא חָשִׁיב חֲצִיצָה רַק בְּדָבָר גָּדוֹל שֶׁגְּבָהוֹ י׳ וְרָחְבּוֹ ד׳, אֲבָל דָּבָר קָטָן לֹא חָשִׁיב הֶפְסֵק (אַבְרָהָם וְאָרְחוֹת חַיִּים בְּשֵׁם הָרַאֲבַ״ד) וְכֵן בַּעֲלֵי חַיִּים אֵינָם חוֹצְצִים, וַאֲפִלּוּ אָדָם אֵינוֹ חוֹצֵץ: הַגָּה: וְלֵי נִרְאֶה דְּבַעֲלֵי חַיִּים חוֹצְצִים וְאָדָם אֵינוֹ חוֹצֵץ, וְכֵן נִרְאֶה סְבָרַת הַפּוֹסְקִים, וְאֶפְשָׁר דְּנָפֵל טָעוּת בַּסְּפָרִים.

כב וְיֵשׁ מִי שֶׁאוֹמֵר שֶׁיֵּשׁ לְזָהֵר מִלְּהִתְפַּלֵּל אֲחוֹרֵי שׁוּם אָדָם, וְטוֹב לָחוּשׁ לִדְבָרָיו.

כג הַבְּגָדִים הַמְצֻיָּרִים, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָן בּוֹלְטוֹת, אֵין נָכוֹן לְהִתְפַּלֵּל כְּנֶגְדָּם, וְאִם יִקְרֶה לוֹ לְהִתְפַּלֵּל כְּנֶגֶד בֶּגֶד אוֹ כֹּתֶל מְצֻיָּר, יַעֲלִים עֵינָיו: הַגָּה: וְלָכֵן אָסוּר גַּם כֵּן לָצוּר צִיּוּרִים בַּסְּפָרִים שֶׁמִּתְפַּלְלִים מֵהֶם, שֶׁלֹּא תִּתְבַּטֵּל הַכַּוָּנָה (מָרְדְּכַי רֵישׁ פֶּרֶק כָּל הַצַּלְמִים) אֲבָל בְּגָדִים שֶׁמְּצֻיָּר עֲלֵיהֶם דִּבְרֵי תְּפִלּוֹת, אֲפִלּוּ לֵישֵׁב עֲלֵיהֶם בְּבֵית הַכְּנֶסֶת אָסוּר (תְּשׁוּבַת הָרַא״ש סִימָן ב׳ כְּלָל ה׳).

כד לֹא יִתְפַּלֵּל בְּצַד רַבּוֹ, וְלֹא אֲחוֹרֵי רַבּוֹ, וְלֹא לְפָנָיו. יֵשׁ אוֹמְרִים דְּכָל זֶה לֹא מִיָּרֵי אֶלָּא לְהִתְפַּלֵּל בְּיָחִיד, אֲבָל בְּצִבּוּר אִם כָּךְ הוּא סֵדֶר יְשִׁיבָתוֹ, אֵין לָחוּשׁ אִם מִתְפַּלֵּל לְפָנָיו אוֹ אֲחוֹרָיו (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם מהרי״א וְאוֹסֵל מוֹעֵד) וְאַף עַל פִּי שֶׁטּוֹב לְהַחְמִיר, הַמְנָהָג לְהָקֵל. **אִם הִרְחִיק ד׳ אַמּוֹת מֻתָּר** וְעַיֵּן בְּיוֹרֶה דֵּעָה סִימָן רמ״ב סָעִיף ט״ז.

כה תַּלְמִיד חָבֵר מֻתָּר לְהִתְפַּלֵּל אֲחוֹרֵי רַבּוֹ.

כו כָּל מָקוֹם שֶׁאֵין קוֹרִין בּוֹ קְרִיאַת שְׁמַע, אֵין מִתְפַּלְלִים בּוֹ, וּכְשֶׁם שֶׁמַּרְחִיקִים מִצּוֹאָה וּמֵי רַגְלַיִם וְרֵיחַ רַע, וּמִן הַמֵּת וּמֵרְאֵית הָעֶרְוָה לִקְרִיאַת שְׁמַע, כָּךְ מַרְחִיקִין לִתְפִלָּה.

כז הָיָה עוֹמֵד בִּתְפִלָּה וְהִשְׁתִּין תִּינוֹק בְּבֵית הַכְּנֶסֶת, יִשְׁתֹּק עַד שֶׁיָּבִיאוּ מַיִם לְהָטִיל עַל הַמֵּי רַגְלַיִם, אוֹ יְהַלֵּךְ לְפָנָיו ד׳ אַמּוֹת, אוֹ לְצִדָּדָיו, אוֹ יֵצֵא מִבֵּית הַכְּנֶסֶת וְיִגְמֹר תְּפִלָּתוֹ: הַגָּה: וְיוֹתֵר טוֹב לֵילֵךְ לְמָקוֹם אַחֵר וְלֹא לִשְׁתֹּק, שֶׁמָּא יִשְׁהֶה כְּדֵי לִגְמֹר אֶת כֻּלָּה, וְיִצְטָרֵךְ לַחֲזוֹר לְרֹאשׁ (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם רוֹקֵחַ סִימָן רכ״ד) וְעַיֵּן לְעֵיל סִימָן ע״ט:

סימן צא

א הָיְתָה טַלִּית חֲגוּרָה עַל מָתְנָיו לְכַסּוֹתוֹ מִמָּתְנָיו וּלְמַטָּה, אָסוּר לְהִתְפַּלֵּל עַד שֶׁיְּכַסֶּה לִבּוֹ, וְאִם לֹא כִּסָּה אֶת לִבּוֹ אוֹ שֶׁנֶּאֱנַס וְאֵין לוֹ בַּמֶּה יִתְכַּסֶּה, הוֹאִיל וְכִסָּה עֶרְוָתוֹ לְהִתְפַּלֵּל, יָצָא.

ב צָרִיךְ לֶאֱזֹר אֵזוֹר בִּשְׁעַת הַתְּפִלָּה, אֲפִלּוּ יֵשׁ לוֹ אַבְנֵט שֶׁאֵין לִבּוֹ רוֹאֶה אֶת הָעֶרְוָה, מִשּׁוּם הִכּוֹן. אֲבָל שְׁאָר בְּרָכוֹת מֻתָּר לְבָרֵךְ בְּלֹא חֲגוֹרָה, מֵאַחַר שֶׁיֵּשׁ לוֹ מִכְנָסַיִם: הַגָּה: וְאֵין לִבּוֹ רוֹאֶה אֶת הָעֶרְוָה (ר״ן פֶּרֶק קַמָּא דְּשַׁבָּת וְהָרַא״ש פֶּרֶק הֶרוֹאֶה וְהַגָּהוֹת מֵימוֹנִי פֶּרֶק ה׳ מֵהִלְכוֹת תְּפִלָּה).

ג יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁאָסוּר לְהוֹצִיא הַזָּקָרָה מִפִּיו בְּרֹאשׁ מְגֻלֶּה, וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁיֵּשׁ לְמְחוֹת שֶׁלֹּא לִכָּנֵס בְּבֵית הַכְּנֶסֶת בְּגִלּוּי הָרֹאשׁ.

ד כּוֹבְעִים (קפילו בְּלַעַז) הַקְּלוּעִים מִקַּשׁ חֲשִׁיבָא כְּסוּי, אֲבָל הַנָּחַת יָד עַל הָרֹאשׁ לָא חֲשִׁיבָא כְּסוּי, וְאִם אַחַר מַנִּיחַ יָדוֹ עַל רֹאשׁוֹ שֶׁל זֶה, מַשְׁמַע דַּחֲשִׁיבָא כְּסוּי.

ה לֹא יַעֲמֹד בַּאֲפוּנְדָתוֹ (טאסקא בְּלַעַז), וְלֹא בְּרֹאשׁ מְגֻלֶּה, וְלֹא בְּרַגְלַיִם מְגֻלִּים, אִם דֶּרֶךְ אַנְשֵׁי הַמָּקוֹם שֶׁלֹּא יַעַמְדוּ לִפְנֵי הַגְּדוֹלִים, אֶלָּא בְּבָתֵּי רַגְלַיִם.

ו דֶּרֶךְ הַחֲכָמִים וְתַלְמִידֵיהֶם שֶׁלֹּא יִתְפַּלְלוּ, אֶלָּא כְּשֶׁהֵם עֲטוּפִים: הַגָּה: וּבְעֵת הַזַּעַם יֵשׁ לְחַבֵּק הַיְדַיִם בִּשְׁעַת הַתְּפִלָּה, כְּעֵבְדָּא קַמֵּי מָארֵיהּ. וּבְעֵת שָׁלוֹם יֵשׁ לְהִתְקַשֵּׁט בִּבְגָדִים נָאִים לְהִתְפַּלֵּל (טור):

סימן צב

א הָיָה צָרִיךְ לִנְקָבָיו, אַל יִתְפַּלֵּל. וְאִם הִתְפַּלֵּל, תְּפִלָּתוֹ תּוֹעֵבָה, וְצָרִיךְ לַחֲזֹר וּלְהִתְפַּלֵּל. וְהָנֵי מִילֵי שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְהַעֲמִיד עַצְמוֹ שֶׁעוּר הִלּוּךְ פַּרְסָה, אֲבָל אִם יָכוֹל לְהַעֲמִיד עַצְמוֹ שֶׁעוּר פַּרְסָה, יָצָא בְּדִיעֲבַד. אֲבָל לְכַתְּחִלָּה לֹא יִתְפַּלֵּל, עַד שֶׁיִּבְדֹּק עַצְמוֹ תְּחִלָּה יָפָה: הַגָּה: וְכָל הַנִּצְרָךְ לִנְקָבָיו אָסוּר אֲפִלּוּ בְּדִבְרֵי תּוֹרָה, כָּל זְמַן שֶׁגּוּפוֹ מְשֻׁקָּץ מִן הַנְּקָבִים (הַגָּהוֹת מַיְמוֹנִי פֶּרֶק ד׳ מֵהִלְכוֹת תְּפִלָּה).

ב אִם בְּאֶמְצַע תְּפִלָּתוֹ נִתְעוֹרֵר לוֹ תַּאֲוָה, יַעֲמִיד עַצְמוֹ עַד שֶׁיִּגְמֹר, וְלֹא יַפְסִיק. וְאִם בִּשְׁעַת קְרִיאַת שְׁמַע וּבִרְכוֹתֶיהָ נִתְעוֹרֵר בֵּין לִקְטַנִּים בֵּין לִגְדוֹלִים, קוֹרֵא כְּדַרְכּוֹ: הַגָּה: וְדַוְקָא שֶׁאֵינוֹ מִתְאַוֶּה כָּל כָּךְ דְּאִית בֵּיהּ מִשּׁוּם בַּל תְּשַׁקְּצוּ, אֲבָל בְּלָאו הָכֵי יוֹתֵר טוֹב לְהַפְסִיק (תְּשׁוּבַת הָרַשְׁבָּ״א סִימָן קל״א פְּסַק דְּמַהֲר וּתְרוּמַת הַדֶּשֶׁן סִימָן ט״ז פְּסַק דְּאָסוּר וְצָרִיךְ לְהַלֵּק כֵּן) וְאִם רָצָה לְהַרְחִיק וּלְהָטִיל מַיִם, עוֹשֶׂה.

ג צָרִיךְ קֹדֶם תְּפִלָּה לְהָסִיר כִּיחוֹ וְנִיעוֹ וְכָל דָּבָר הַטּוֹרְדוֹ.

ד צָרִיךְ לִרְחֹץ יָדָיו בְּמַיִם, אִם יֵשׁ לוֹ. וְאִם אֵין לוֹ, צָרִיךְ לַחֲזֹר אַחֲרֵיהֶם עַד פַּרְסָה, וְהָנֵי מִלֵּי כְּשֶׁהוּא הוֹלֵךְ בְּדֶרֶךְ וְהַמַּיִם נִמְצָאִים לְפָנָיו, אֲבָל אִם צָרִיךְ לַחֲזֹר לַאֲחוֹרָיו לִמְקוֹם מַיִם עַד מִיל, חוֹזֵר. יוֹתֵר מִמִּיל אֵינוֹ חוֹזֵר, וְאִם מִתְיָרֵא שֶׁיַּעֲבֹר זְמַן הַתְּפִלָּה, יְנַקֶּה יָדָיו בִּצְרוֹר אוֹ בְּעָפָר אוֹ בְּכָל מִדֵּי דְּמִנַּקֵּי וְעַיֵּן לְקַמָּן סִימָן רל״ג.

ה רָחַץ יָדָיו שַׁחֲרִית וְהִסִּיחַ דַּעְתּוֹ, צְרִיכִים נְטִילָה לִתְפִלָּה. אִם יֵשׁ לוֹ מַיִם, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ לָהֶם שׁוּם לְכְלוּךְ, וְלֹא יְבָרֵךְ. וְאִם אֵין לוֹ מַיִם מְזֻמָּנִים, אֵינוֹ צָרִיךְ לַחֲזֹר וְלִטֹּל: הַגָּה: וַאֲפִלּוּ הָיָה יָדָיו מְלֻכְלָכוֹת וְנוֹטְלָן לִתְפִלָּה, אֵינוֹ מְבָרֵךְ וּכְדִלְעֵיל סִימָן ד׳.

ו הָעוֹמֵד בִּתְפִלָּה, וְנִזְכַּר שֶׁנָּגַע בְּמָקוֹם מְטֻנָּף, דַּי בְּנִקָּיוֹן עָפָר אוֹ צְרוֹרוֹת, אוֹ מְחַכֵּךְ יָדָיו בַּכֹּתֶל.

ז מָקוֹם מְטֻנָּף, הֵינוּ מְקוֹמוֹת הַמְכֻסִּין בְּאָדָם לְפִי שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם מִלְמוּלֵי זֵעָה וְכֵן אִם חִכֵּךְ רֹאשׁ: הַגָּה: וְלָכֵן אָסוּר לִגַּע בִּמְקוֹמוֹת אֵלּוּ בְּשָׁעָה שֶׁעוֹמְדִים בִּתְפִלָּה אוֹ עוֹסֵק בַּתּוֹרָה (כָּל בּוֹ) וְכֵן בְּצוֹאַת הָאָזֶן וְהָאַף כִּי אִם עַל יְדֵי בֶּגֶד (מַהֲרִי״ל):

ח הַמַּשְׁתִּין לֹא יִתְפַּלֵּל עַד שֶׁיִּשְׁהֶא כְּדֵי הִלּוּךְ ד׳ אַמּוֹת מִשּׁוּם נְצוֹצוֹת וְהַמִּתְפַּלֵּל לֹא יַשְׁתִּין עַד שֶׁיִּשְׁהֶא כְּדֵי הִלּוּךְ ד׳ אַמּוֹת שֶׁכָּל ד׳ אַמּוֹת תְּפִלָּתוֹ שְׁגוּרָה בְּפִיו וְרָחוּשֵׁי מְרַחֲשִׁין שְׁפָוָתֵיהּ.

ט הָרוֹקֵק לֹא יִתְפַּלֵּל עַד שֶׁיִּשְׁהֶא ד׳ אַמּוֹת. הַמִּתְפַּלֵּל לֹא יִרֹק עַד שֶׁיִּשְׁהֶא ד׳ אַמּוֹת וְדַוְקָא לִרְצוֹנוֹ אֲבָל אִם נִזְדַּמֵּן לוֹ רֹק מֻתָּר ע״ל סי׳ צ״ז.

י טוֹב לִתֵּן צְדָקָה קֹדֶם תְּפִלָּה:

סימן צג

א יִשְׁהֶה שָׁעָה אַחַת קֹדֶם שֶׁיָּקוּם לְהִתְפַּלֵּל, כְּדֵי שֶׁיְּכַוֵּן לִבּוֹ לַמָּקוֹם; וְשָׁעָה אַחַת אַחַר הַתְּפִלָּה, שֶׁלֹּא תְּהֵא נִרְאֵית עָלָיו כְּמַשֹּׁאוֹי שֶׁמְּמַהֵר לָצֵאת מִמֶּנָּה.

ב לֹא יַעֲמֹד לְהִתְפַּלֵּל אֶלָּא בְּאֵימָה וְהַכְנָעָה, לֹא מִתּוֹךְ שְׂחוֹק וְקַלּוּת רֹאשׁ וּדְבָרִים בְּטֵלִים וְלֹא מִתּוֹךְ כַּעַס, אֶלָּא מִתּוֹךְ שִׂמְחָה כְּגוֹן: דִּבְרֵי תַּנְחוּמִין שֶׁל תּוֹרָה סָמוּךְ לְגְאֻלַּת מִצְרַיִם אוֹ סָמוּךְ לִתְהִלָּה לְדָוִד שֶׁכָּתוּב בּוֹ: רְצוֹן יְרֵאָיו יַעֲשֶׂה, שׁוֹמֵר ה׳ אֶת כָּל אֹהֲבָיו (תְּהִלִּים קמה יט כ).

ג אֵין עוֹמְדִים לְהִתְפַּלֵּל מִתּוֹךְ דִּין, וְלֹא מִתּוֹךְ הֲלָכָה שֶׁלֹּא יְהֵא לִבּוֹ טָרוּד בָּהּ, אֶלָּא מִתּוֹךְ הֲלָכָה פְּסוּקָה. הַגָּה: וְהֵינוּ נָמֵי כְּמוֹ מִתּוֹךְ שִׂמְחָה, כִּי פִּקּוּדֵי ה׳ יְשָׁרִים מְשַׂמְּחֵי לֵב (תְּהִלִּים יט, ט) (טור).

ד הָעוֹסֵק בְּצָרְכֵי צִבּוּר כְּעוֹסֵק בַּתּוֹרָה דָּמִי, פֵּרוּשׁ: לְעִנְיַן לַעֲמֹד מִתּוֹכוֹ לְהִתְפַּלֵּל, שֶׁגַּם זוֹ שִׂמְחָה הִיא לוֹ שֶׁעוֹסֵק בְּצָרְכֵי צִבּוּר. וְיֵשׁ מְפָרְשִׁים דְּהֵינוּ לְעִנְיַן דְּאֵינוֹ צָרִיךְ לִפְסֹק לְהִתְפַּלֵּל.

סימן צד

א בְּקוּמוֹ לְהִתְפַּלֵּל, אִם הָיָה עוֹמֵד בְּחוּץ לָאָרֶץ, יַחֲזִיר פָּנָיו כְּנֶגֶד אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וִיכַוֵּן גַּם לִירוּשָׁלַיִם וְלַמִּקְדָּשׁ וּלְבֵית קָדְשֵׁי הַקָּדָשִׁים; הָיָה עוֹמֵד בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, יַחֲזִיר פָּנָיו כְּנֶגֶד יְרוּשָׁלַיִם וִיכַוֵּן גַּם לַמִּקְדָּשׁ וּלְבֵית קָדְשֵׁי הַקָּדָשִׁים, יַחֲזִיר פָּנָיו לַמִּקְדָּשׁ וִיכַוֵּן גַּם כֵּן לְבֵית קָדְשֵׁי הַקָּדָשִׁים; הָיָה עוֹמֵד אֲחוֹרֵי הַכַּפֹּרֶת, מַחֲזִיר פָּנָיו לַכַּפֹּרֶת.

ב אִם מִתְפַּלֵּל לְרוּחַ מִשְׁאָר רוּחוֹת, יְצַדֵּד פָּנָיו לְצַד אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אִם הוּא בְּחוּץ לָאָרֶץ; וְלִירוּשָׁלַיִם, אִם הוּא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל; וְלַמִּקְדָּשׁ, אִם הוּא בִּירוּשָׁלַיִם.

הַגָּה: וְאָנוּ שֶׁמַּחֲזִירִין פָּנֵינוּ לַמַּעֲרָב, מִפְּנֵי שֶׁאָנוּ יוֹשְׁבִים בְּמַעֲרָבָהּ שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְנִמְצָא פָּנֵינוּ לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל (טור וסמ״ג). אֵין עוֹשִׂין מִקּוֹם הָאָרוֹן וְצַד הַתְּפִלָּה נֶגֶד זְרִיחַת הַשֶּׁמֶשׁ מִמָּשׁ, כִּי זֶהוּ דֶּרֶךְ הַמִּינִים, רַק מְכַוְּנִים נֶגֶד אֶמְצַע הַיּוֹם (הַגָּהוֹת אַלְפָסִי הַחֲדָשִׁים). וּמִי שֶׁרוֹצֶה לְקַיֵּם אֲמָרָם: הָרוֹצֶה לְהַעֲשִׁיר יַצְפִּין אוֹ לְהַחְכִּים יַדְרִים, מִכָּל מָקוֹם יְצַדֵּד פָּנָיו לַמִּזְרָח.

ג מִי שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְכַוֵּן הָרוּחוֹת, יְכַוֵּן לִבּוֹ לְאָבִיו שֶׁבַּשָּׁמַיִם.

ד הָיָה רוֹכֵב עַל הַחֲמוֹר, אֵין צָרִיךְ לִירֵד וּלְהִתְפַּלֵּל, אֲפִלּוּ אִם יֵשׁ לוֹ מִי שֶׁתּוֹפֵס חֲמוֹרוֹ, אֶלָּא מִתְפַּלֵּל דֶּרֶךְ הִלּוּכוֹ; וְכֵן אִם הָיָה בִּסְפִינָה אוֹ עַל גַּבֵּי קָרוֹן, אִם יוּכַל לַעֲמֹד, עוֹמֵד; וְאִם לָאו, יוֹשֵׁב בִּמְקוֹמוֹ וּמִתְפַּלֵּל. אוֹ אִם הָיָה הוֹלֵךְ בְּרַגְלָיו, מִתְפַּלֵּל דֶּרֶךְ הִלּוּכוֹ אַף אִם אֵין פָּנָיו כְּנֶגֶד יְרוּשָׁלַיִם, אֲפִלּוּ שֶׁלֹּא בִּמְקוֹם סַכָּנָה, כִּי אִם יַעֲמֹד וְיִתְפַּלֵּל יִקְשֶׁה בְּעֵינָיו אִחוּר דַּרְכּוֹ וְיִטָּרֵד לִבּוֹ וְלֹא יוּכַל לְכַוֵּן וְהַכֹּל לְפִי הַדֶּרֶךְ וּלְפִי הַמָּקוֹם וּלְפִי יִרְאָתוֹ וְיִשּׁוּב דַּעְתּוֹ. וְיֵשׁ מַחְמִירִין לַעֲמֹד בְּאָבוֹת, וְרָאוּי לָחוּשׁ לִדְבְרֵיהֶם אִם הוּא שֶׁלֹּא בִּמְקוֹם סַכָּנָה.

ה הָיָה יוֹשֵׁב בִּסְפִינָה אוֹ בַּעֲגָלָה, אִם יוּכַל לַעֲמֹד בִּמְקוֹם הַכְּרִיעוֹת, עוֹמֵד כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה כּוֹרֵעַ מְעֻמָּד, וּפוֹסֵעַ ג׳ פְּסִיעוֹת. הַגָּה: אַף עַל פִּי שֶׁיּוֹשֵׁב בְּכָל הַתְּפִלָּה, מִכָּל מָקוֹם אִם אֶפְשָׁר לוֹ לַעֲמֹד, יַעֲמֹד, כְּדֵי לַקַּיֵּם הַכְּרִיעוֹת וְהַפְּסִיעוֹת כְּדַרְכָּן. (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם ס״ח (א״ח)) וְאִם אִי אֶפְשָׁר לוֹ, כְּגוֹן שֶׁרוֹכֵב עַל הַבְּהֵמָה, יַחֲזִיר הַבְּהֵמָה שְׁלֹשָׁה פְּסִיעוֹת לְאַחֲרֶיהָ, וְעוֹלֶה לוֹ כְּאִלּוּ פוֹסֵעַ בְּעַצְמוֹ (הַגָּהוֹת אַלְפָסִי הַחֲדָשִׁים ס״פ תְּפִלַּת הַשַּׁחַר).

ו חוֹלֶה, מִתְפַּלֵּל אֲפִלּוּ שׁוֹכֵב עַל צִדּוֹ, וְהוּא שֶׁיָּכוֹל לְכַוֵּן דַּעְתּוֹ. וְאִם אִי אֶפְשָׁר לוֹ לְהִתְפַּלֵּל, מִכָּל מָקוֹם יְהַרְהֵר בְּלִבּוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: אִמְרוּ בִלְבַבְכֶם עַל מִשְׁכַּבְכֶם (תְּהִלִּים ד, ה), (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם א״ח וּפְסִיקְתָא).

ז מִי שֶׁהָיוּ לוֹ עֲבוּ״ם מִכָּאן וּמִכָּאן, וּמִתְיָרֵא שֶׁמָּא יַפְסִיק תְּפִלָּתוֹ אוֹ יַפְסִידוּ מִקְחוֹ, יֵשֵׁב בִּמְקוֹמוֹ וְיִתְפַּלֵּל, לְפִי שֶׁאֵין דַּעְתּוֹ מְיֻשֶּׁבֶת עָלָיו; וְאַף עַל פִּי שֶׁצָּרִיךְ לַעֲשׂוֹת שְׁלֹשָׁה פְּסִיעוֹת בְּסוֹף הַתְּפִלָּה, יוֹשֵׁב וּמִתְפַּלֵּל וְכוֹרֵעַ.

ח יֵשׁ לְזָהֵר שֶׁלֹּא לִסְמֹךְ עַצְמוֹ לְעַמּוּד אוֹ לַחֲבֵרוֹ, בְּשָׁעַת תְּפִלָּה.

ט מִי שֶׁהֻכְרַח לְהִתְפַּלֵּל מְיֻשָּׁב, כְּשֶׁיּוּכַל צָרִיךְ לַחֲזֹר וּלְהִתְפַּלֵּל מְעֻמָּד, וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְהוֹסִיף בָּהּ דָּבָר. הַגָּה: וּמִי שֶׁבָּא בַּדֶּרֶךְ וְהוּא סָמוּךְ לְמָלוֹן, אִם יָכוֹל לְהִסְתַּלֵּק מִן הַדֶּרֶךְ בְּמָקוֹם שֶׁלֹּא יַפְסִיקוּהוּ עוֹבְרֵי דְּרָכִים, יִסְתַּלֵּק שָׁם וְלֹא יִתְפַּלֵּל בְּמָלוֹן שֶׁל עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, שֶׁלֹּא יְבַלְבְּלוּהוּ בְּנֵי הַבַּיִת; אֲבָל אִם אִי אֶפְשָׁר לוֹ לְהִסְתַּלֵּק מִן הַדֶּרֶךְ בְּמָקוֹם שֶׁלֹּא יַפְסִיקוּהוּ, יִתְפַּלֵּל בַּמָּלוֹן בְּאֵיזֶה קֶרֶן זָוִית (תְּרוּמַת הַדֶּשֶׁן סִימָן ו׳ ב״י סִי׳ צ׳).

סימן צה

א יְכַוֵּן רַגְלָיו זֶה אֵצֶל זֶה בְּכִוּוּן, כְּאִלּוּ אֵינָם אֶלָּא א׳, לְהַדְמוֹת לְמַלְאָכִים דִּכְתִיב בָּהֶן: וְרַגְלֵיהֶם רֶגֶל יְשָׁרָה (יְחֶזְקֵאל א, ז) כְּלוֹמַר: רַגְלֵיהֶם נִרְאִים כְּרֶגֶל אֶחָד וְיֵשׁ אוֹמְרִים כְּשֶׁעוֹמֵד לְהִתְפַּלֵּל יַלְךְ לְפָנָיו ג׳ פְּסִיעוֹת, דֶּרֶךְ קֵרוּב וְהַגָּשָׁה לַדָּבָר שֶׁצָּרִיךְ לַעֲשׂוֹת (רוֹקֵחַ).

ב צָרִיךְ שֶׁיָּכוֹף רֹאשׁוֹ מְעַט, שֶׁיִּהְיוּ עֵינָיו לְמַטָּה לָאָרֶץ, וְיַחְשֹׁב כְּאִלּוּ עוֹמֵד בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ, וּבְלִבּוֹ יְכַוֵּן לְמַעְלָה לַשָּׁמַיִם.

ג מַנִּיחַ יָדוֹ עַל לִבּוֹ כְּפוּתִין, (פְּרוּשׁ כְּקִשּׁוּרִין) הַיְמָנִית עַל הַשְּׂמְאלִית, וְעוֹמֵד כְּעֶבֶד לִפְנֵי רַבּוֹ, בְּאֵימָה, בְּיִרְאָה וּבְפַחַד, וְלֹא יַנִּיחַ יָדָיו עַל חָלָצָיו, מִפְּנֵי שֶׁהוּא דֶּרֶךְ יְהָרָא וע״ל רֵישׁ סִי׳ צ״ז.

ד טוֹב לְכַוֵּן רַגְלָיו גַּם בְּשָׁעָה שֶׁאוֹמֵר קְדֻשָּׁה עִם שְׁלִיחַ צִבּוּר.

סימן צו

א כְּשֶׁהוּא מִתְפַּלֵּל, לֹא יֶאֱחֹז בְּיָדוֹ תְּפִלִּין וְלֹא סֵפֶר מִכְּתְבֵי הַקֹּדֶשׁ וְלֹא קְעָרָה מְלֵאָה וְלֹא סַכִּין וּמְעוֹת וְכִכָּר, מִפְּנֵי שֶׁלִּבּוֹ עֲלֵיהֶם שֶׁלֹּא יִפָּלוּ וְיִטָּרֵד וְתִתְבַּטֵּל כַּוָּנָתוֹ. וְלוּלָב בִּזְמַנּוֹ, מֻתָּר לֶאֱחֹז בַּיָּד, כֵּיוָן שֶׁהָאֲחִיזָה בְּיָדוֹ הִיא מִצְוָה אֵינוֹ נִטְרָד בִּשְׁבִילוֹ.

ב מֻתָּר לֶאֱחֹז מַחֲזוֹר תְּפִלּוֹת בְּיָדוֹ בְּשָׁעָה שֶׁמִּתְפַּלֵּל, הוֹאִיל וְתוֹפֵס לְצֹרֶךְ תְּפִלָּה עַצְמָהּ לָא טָרִיד, דּוּמְיָא דְּלוּלָב דְּמִשּׁוּם דִּלְקִיחָתוֹ מִצְוָה לָא טָרִיד. הַגָּה: וּמִכָּל מָקוֹם אִם לֹא הָיָה בְּיָדוֹ קֹדֶם שֶׁהִתְחִיל, לֹא יַחֲזֹר אַחֲרָיו בַּתְּפִלָּה לִטְּלוֹ, אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה בְּמָקוֹם מְיֻחָד שֶׁהוּא מוּכָן, אָז מֻתָּר לִטְּלוֹ אֲפִלּוּ בְּתוֹךְ הַתְּפִלָּה, כְּדֵי לְהִתְפַּלֵּל מִתּוֹכוֹ (הר״י פֶּרֶק מִי שֶׁמֵּתוּ).

סימן צז

א לֹא יְגַהֵק (מוֹצִיא מִגּוֹפוֹ לְפִיו נְפִיחָה מִתּוֹךְ שָׂבְעוֹ רייט״ר בְּלַע״ז), וְלֹא יְפַהֵק (חִיךְ מְלֻקּוּחֵיהּ פּוֹתֵחַ פִּיו לְהוֹצִיא רוּחַ הַפֶּה); וְאִם צָרִיךְ לְפַהֵק מִתּוֹךְ אֹנֶס, יַנִּיחַ יָדוֹ עַל פִּיו, שֶׁלֹּא תֵּרָאֶה פְּתִיחָתוֹ. וְיִזָּהֵר שֶׁלֹּא יַנִּיחַ יָדוֹ עַל סְנָטְרוֹ בִּשְׁעַת הַתְּפִלָּה, דְּהָוֵי דֶּרֶךְ גַּסּוּת הָרוּחַ, (טור וְהָרי״ף).

ב אָסוּר לוֹ לָרֹק; וְאִם אִי אֶפְשָׁר לוֹ שֶׁלֹּא לָרֹק, מַבְלִיעוֹ בִּכְסוּתוֹ בְּעִנְיָן שֶׁלֹּא יְהֵא נִרְאֶה; וְאִם הוּא אִסְטְנִיס, (פִּי׳ שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְרַאוֹת דְּבַר מַאוּס), וְאֵינוֹ יָכוֹל לְהַבְלִיעוֹ בִּכְסוּתוֹ, זוֹרְקוֹ לַאֲחוֹרָיו. וְאִם אִי אֶפְשָׁר לְזָרְקוֹ לַאֲחוֹרָיו, זוֹרְקוֹ לִשְׂמֹאלוֹ, אֲבָל לֹא לִימִינוֹ; וְכָל שֶׁכֵּן לְפָנָיו, דְּאָסוּר, (הר״י פ׳ מִי שֶׁמֵּתוּ). (וְהָא דִּלְקַמָּן בְּרֵישׁ סִי׳ קכ״ג שֶׁהוֹסִיף פָּנָיו לְצַד שְׂמֹאלוֹ תְּחִלָּה, שֶׁהוּא יְמִין שֶׁל הַקָּבָ״ה, י״ל הַשַּׁעַם כֵּיוָן שֶׁמַּעוֹלָם לֹא יָרְדָה הַשְּׁכִינָה לְמַטָּה מִי׳ אַמּוֹת כַּן אֵין הַשְּׁכִינָה כְּנֶגֶד הַמִּתְפַּלֵּל, וּלְפִיכָךְ חָלְקוּ כָּבוֹד לִימִין דִּידִיהּ בְּרַקִּיעַ שֶׁהִיא בְּשָׁעַת תְּפִלָּה אֲבָל כְּשִׁפּוֹסַע שְׁלֹשָׁה פְּסִיעוֹת, הָאָדָם מְרַחִיק עַצְמוֹ מִמָּקוֹם תְּפִלָּתוֹ וְהוּא כְּנֶגֶד הַשְּׁכִינָה, וּלְפִיכָךְ נוֹתֵן שָׁלוֹם לְשִׂמְאלוֹ שֶׁאָז הוּא כְּנֶגֶד יְמִינוֹ שֶׁל הַקָּבָ״ה) (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם אֲבִיו).

ג אִם כְּנָה עוֹקְצָתוֹ, יְמַשְׁמֵשׁ בִּבְגָדָיו לַהֲסִירָהּ שֶׁלֹּא תִּתְבַּטֵּל כַּוָּנָתוֹ, אֲבָל לֹא יְסִירֶנָּה בְּיָדוֹ. הַגָּה: וְדַוְקָא בִּשְׁעַת הַתְּפִלָּה, אֲבָל שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת הַתְּפִלָּה יָכוֹל לִטֹּל כְּנָה וּלְזָרְקוֹ בְּבֵית הַכִּסֵּא (אוֹר זָרוּעַ), וְעַיֵּן לְעֵיל סִי׳ ד׳ סָעִיף י״ח.

ד אִם נִשְׁמַט טַלִּיתוֹ מִמְּקוֹמוֹ יָכוֹל לְמַשְׁמֵשׁ בּוֹ וּלְהַחְזִירוֹ, אֲבָל אִם נָפַל כֻּלּוֹ אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזֹר וּלְהִתְעַטֵּף בּוֹ, דְּהָוֵי הֶפְסֵק.

ה הַנּוֹשֵׂא מַשָּׂאוֹ עַל כְּתֵפָיו וְהִגִּיעַ זְמַן תְּפִלָּה, פָּחוֹת מִד׳ קַבִּין מַפְשִׁילוֹ לַאֲחוֹרָיו וּמִתְפַּלֵּל; ד׳ קַבִּין, מַנִּיחָם עַל גַּבֵּי קַרְקַע, וּמִתְפַּלֵּל.

סימן צח

א הַמִּתְפַּלֵּל צָרִיךְ שֶׁיְּכַוֵּן בְּלִבּוֹ פֵּרוּשׁ הַמִּלּוֹת שֶׁמּוֹצִיא בִּשְׂפָתָיו; וְיַחֲשֹׁב כְּאִלּוּ שְׁכִינָה כְּנֶגְדּוֹ; וְיָסִיר כָּל הַמַּחְשָׁבוֹת הַטּוֹרְדוֹת אוֹתוֹ עַד שֶׁתִּשָּׁאֵר מַחְשַׁבְתּוֹ וְכַוָּנָתוֹ זַכָּה בִּתְפִלָּתוֹ; וְיַחֲשֹׁב כְּאִלּוּ הָיָה מְדַבֵּר לִפְנֵי מֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם הָיָה מְסַדֵּר דְּבָרָיו וּמְכַוֵּן בָּהֶם יָפֶה לִבַּל יִכָּשֵׁל, קַל וָחֹמֶר לִפְנֵי מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּבָ״ה שֶׁהוּא חוֹקֵר כָּל הַמַּחְשָׁבוֹת. וְכָךְ הָיוּ עוֹשִׂים חֲסִידִים וְאַנְשֵׁי מַעֲשֶׂה, שֶׁהָיוּ מִתְבּוֹדְדִים וּמְכַוְּנִין בִּתְפִלָּתָם עַד שֶׁהָיוּ מַגִּיעִים לְהִתְפַּשְׁטוּת הַגַּשְׁמוּת וּלְהִתְגַּבְּרוּת כֹּחַ הַשִּׂכְלִי, עַד שֶׁהָיוּ מַגִּיעִים קָרוֹב לְמַעֲלַת הַנְּבוּאָה. וְאִם תָּבֹא לוֹ מַחְשָׁבָה אַחֶרֶת בְּתוֹךְ הַתְּפִלָּה, יִשְׁתֹּק עַד שֶׁתִּתְבַּטֵּל הַמַּחְשָׁבָה. וְצָרִיךְ שֶׁיַּחֲשֹׁב בִּדְבָרִים הַמַּכְנִיעִים הַלֵּב וּמְכַוְּנִים אוֹתוֹ לְאָבִיו שֶׁבַּשָּׁמַיִם, וְלֹא יַחֲשֹׁב בִּדְבָרִים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם קַלּוּת רֹאשׁ. הַגָּה: וְיַחֲשֹׁב קֹדֶם הַתְּפִלָּה בְּרוֹמְמוּת הָאֵל יִתְעַלֶּה וּבְשִׁפְלוּת הָאָדָם, וְיָסִיר כָּל תַּעֲנוּגֵי הָאָדָם מִלִּבּוֹ (הר״י רֵישׁ פֶּרֶק אֵין עוֹמְדִין). וְאָסוּר לְאָדָם לְנַשֵּׁק בָּנָיו הַקְּטַנִּים בְּבֵית הַכְּנֶסֶת, כְּדֵי לְקַבֵּעַ בְּלִבּוֹ שֶׁאֵין אַהֲבָה כְּאַהֲבַת הַמָּקוֹם בָּרוּךְ הוּא (בְּנְיָמִין זְאֵב סִי׳ קס״ג וַאֲגַדָּה פ׳ כִּיצַד מְבָרְכִין).

ב לֹא יִתְפַּלֵּל בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ דָּבָר שֶׁמְּבַטֵּל כַּוָּנָתוֹ, וְלֹא בְּשָׁעָה הַמְבַטֶּלֶת כַּוָּנָתוֹ, (טור בְּשֵׁם ר״מ מֵרוֹטֶנְבֶּרְג הגה״מ פ״ד מֵהִלְכוֹת תְּפִלָּה). וְעַכְשָׁו אֵין אָנוּ נִזְהָרִין בְּכָל זֶה, מִפְּנֵי שֶׁאֵין אָנוּ מְכַוְּנִים כָּל כָּךְ בַּתְּפִלָּה.

ג יִתְפַּלֵּל דֶּרֶךְ תַּחֲנוּנִים, כָּרֹשׁ הַמְבַקֵּשׁ בַּפֶּתַח, וּבְנַחַת, וְשֶׁלֹּא תֵּרָאֶה עָלָיו כְּמַשָּׂא וּמְבַקֵּשׁ לְפַטֵּר מִמֶּנָּה.

ד הַתְּפִלָּה הִיא בִּמְקוֹם הַקָּרְבָּן, וּלְכָךְ צָרִיךְ לְזָהֵר שֶׁתְּהֵא דִּגְמַת הַקָּרְבָּן בְּכַוָּנָה וְלֹא יְעָרֵב בָּהּ מַחְשָׁבָה אַחֶרֶת, כְּמוֹ מַחְשָׁבָה שֶׁפּוֹסֶלֶת בַּקָּדָשִׁים; וּמְעַמֵּד, דּוּמְיָא דַּעֲבוֹדָה; וּקְבִיעוּת מָקוֹם כְּמוֹ הַקָּרְבָּנוֹת, שֶׁכָּל אֶחָד קָבוּעַ מְקוֹמוֹ לִשְׁחִיטָתוֹ וּמַתַּן דָּמָיו, וְשֶׁלֹּא יָחֹץ דָּבָר בֵּינוֹ לַקִּיר, דּוּמְיָא דְּקָרְבָּן שֶׁהַחֲצִיצָה פּוֹסֶלֶת בֵּינוֹ לַכְּלִי; וְרָאוּי שֶׁיִּהְיוּ לוֹ מַלְבּוּשִׁים נָאִים מְיֻחָדִים לַתְּפִלָּה, כְּגוֹן בִּגְדֵי כְּהֻנָּה, אֶלָּא שֶׁאֵין כָּל אָדָם יָכוֹל לְבַזְבֵּז עַל זֶה; וּמִכָּל מָקוֹם טוֹב הוּא שֶׁיִּהְיוּ לוֹ מְכֻנָּסִים מְיֻחָדִים לַתְּפִלָּה, מְשׁוּם נְקִיּוּת.

ה אַל יַחֲשֹׁב: רָאוּי הוּא שֶׁיַּעֲשֶׂה הָקָבָ״ה בַּקָּשָׁתוֹ כֵּיוָן שֶׁכַּוָּנָתִי בִּתְפִלָּתִי, כִּי אַדְרַבָּה זֶה מַזְכִּיר עֲוֹנוֹתָיו שֶׁל אָדָם (שֶׁעַל יְדֵי כָּךְ מַפְשִׁפְּשִׁין בְּמַעֲשָׂיו לוֹמַר בָּטוּחַ הוּא בִּזְכֻיּוֹתָיו), אֶלָּא יַחֲשֹׁב שֶׁיַּעֲשֶׂה הָקָבָ״ה בְּחַסְדּוֹ. וְיֹאמַר בְּלִבּוֹ: מִי אֲנִי, דַּל וְנִבְזֶה, בָּא לְבַקֵּשׁ מֵאֵת מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אִם לֹא מֵרֹב חַסָּדָיו שֶׁהוּא מִתְנַהֵג

בָּהֶם עִם בְּרִיוֹתָיו.

סימן צט

א שָׁתָה יַיִן כְּדֵי רְבִיעִית, אַל יִתְפַּלֵּל עַד שֶׁיָּסִיר יֵינוֹ; וְאִם שָׁתָה יוֹתֵר, אִם הוּא יָכוֹל לְדַבֵּר לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ, אִם הִתְפַּלֵּל תְּפִלָּתוֹ תְּפִלָּה, וְאִם אֵינוֹ יָכוֹל לְדַבֵּר לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ, אִם הִתְפַּלֵּל תְּפִלָּתוֹ תּוֹעֵבָה וְצָרִיךְ לַחֲזֹר וּלְהִתְפַּלֵּל כְּשֶׁיָּסִיר יֵינוֹ מֵעָלָיו; וַאֲפִלּוּ אִם עָבַר זְמַן הַתְּפִלָּה, מַשְׁלִים אוֹתָהּ בַּתְּפִלָּה שֶׁאַחֲרֶיהָ, כְּדִין שׁוֹגֵג.

הַגָּה: וְדִין קְרִיאַת שְׁמַע כְּדִין תְּפִלָּה, אֲבָל שְׁאָר בְּרָכוֹת יָכוֹל לְבָרֵךְ אַף עַל פִּי שֶׁהוּא שִׁכּוֹר, (מָרְדְּכִי רֵישׁ פֶּרֶק הַדָּר הגה׳ מִימוֹנִי פֶּרֶק ד׳ מֵהִלְכוֹת תְּפִלָּה).

ב דֶּרֶךְ מִיל, וְשָׁנָה כָּל שֶׁהוּא, מְפִיגִין אֶת הַיַּיִן; וְהָנֵי מִלֵּי כְּשֶׁשָּׁתָה רְבִיעִית, אֲבָל אִם שָׁתָה יוֹתֵר, כָּל שֶׁכֵּן שֶׁשָּׁנָה מְשַׁכַּרְתּוֹ וְדֶרֶךְ טוֹרַדְתּוֹ; וְהָנֵי מִלֵּי בְּמְהַלֵּךְ בְּרַגְלָיו, אֲבָל רוֹכֵב, וַדַּאי דֶּרֶךְ מְפִיגָה הַיַּיִן.

ג כָּל אֶחָד שֶׁהוּא שָׁתוּי, סַגֵּי לֵיהּ לְפִי מַה שֶּׁמַּרְגִּישׁ בְּנַפְשׁוֹ שֶׁיָּפִיג יֵינוֹ. הַגָּה: וְלָכֵן אֵין נִזְהָרִין בַּיֵּינוֹת שֶׁלָּנוּ, שֶׁאֵין חֲזָקִין, שֶׁמִּתְפַּלְּלִין אַף עַל פִּי שֶׁשָּׁתוּ רְבִיעִית וְיוֹתֵר; (ת״ה סִימָן מ״ב)

וְכָל שֶׁכֵּן אִם מִתְפַּלְּלִים מִתּוֹךְ סִדּוּר שֶׁבְּיָדוֹ, שֶׁאֵין חוֹשְׁשִׁין לִשְׁכְרוּת מְעַט, כֵּן נִרְאֶה לִי.

סימן ק

א תְּפִלּוֹת שֶׁל מוּעָדוֹת וְשֶׁל רֹאשׁ חֹדֶשׁ, צָרִיךְ לְהַסְדִּיר תְּפִלָּתוֹ קֹדֶם שֶׁיִּתְפַּלֵּל, כְּדֵי שֶׁתְּהֵא שְׁגוּרָה בְּפִיו. הַגָּה: וְיֵשׁ אוֹמְרִים דַּוְקָא כְּשֶׁמִּתְפַּלְּלִים עַל פֶּה, אֲבָל כְּשֶׁמִּתְפַּלְּלִין

מִתּוֹךְ הַסִּדּוּר, מֻתָּר, דְּהָא רוֹאֶה מַה שֶּׁמִּתְפַּלֵּל וְכֵן נוֹהֲגִין, (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם הר״ר מָנוֹחַ).

סימן קא

א הַמִּתְפַּלֵּל צָרִיךְ שֶׁיְּכַוֵּן בְּכָל הַבְּרָכוֹת, וְאִם אֵינוֹ יָכוֹל לְכַוֵּן בְּכֻלָּם, לְפָחוֹת יְכַוֵּן בְּאָבוֹת; אִם לֹא כִּוֵּן בְּאָבוֹת, אַף עַל פִּי שֶׁכִּוֵּן בְּכָל הַשְּׁאָר, יַחֲזֹר וְיִתְפַּלֵּל. הַגָּה:

וְהָאִדָּנָא אֵין חוֹזְרִין בְּשַׁבִּיל חֶסְרוֹן כַּוָּנָה, שֶׁאַף בַּחֲזָרָה קָרוֹב הוּא שֶׁלֹּא יְכַוֵּן, אִם כֵּן לָמָּה יַחֲזוֹר (טוּר).

ב וְלֹא יִתְפַּלֵּל בְּלִבּוֹ לְבַד, אֶלָּא מְחַתֵּךְ הַדְּבָרִים בִּשְׂפָתָיו וּמַשְׁמִיעַ לְאָזְנָיו בְּלַחַשׁ, וְלֹא יַשְׁמִיעַ קוֹלוֹ; וְאִם אֵינוֹ יָכוֹל לְכַוֵּן בְּלַחַשׁ, מֻתָּר לְהַגְבִּיהַּ קוֹלוֹ; וְהָנֵי מִלֵּי בֵּינוֹ לְבֵין עַצְמוֹ, אֲבָל בְּצִבּוּר, אָסוּר, דְּאָתֵי לְמִטְרָד צִבּוּרָא. הַגָּה: וְאִם מַשְׁמִיעַ קוֹלוֹ בְּבֵיתוֹ כְּשֶׁמִּתְפַּלֵּל, כְּדֵי שֶׁיִּלְמְדוּ מִמֶּנּוּ בְּנֵי בֵיתוֹ, מֻתָּר (טוּר).

ג יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁבְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה וְיוֹם כִּפּוּר מֻתָּר לְהַשְׁמִיעַ קוֹלָם בַּתְּפִלָּה, אֲפִלּוּ בְּצִבּוּר. הַגָּה: וְכֵן נוֹהֲגִין, וּמִכָּל מָקוֹם יִזָּהֲרוּ שֶׁלֹּא לְהַגְבִּיהַּ קוֹלָם יוֹתֵר מִדַּאי (דְּרָשׁוֹת מהרי״ו).

ד יָכוֹל לְהִתְפַּלֵּל בְּכָל לָשׁוֹן שֶׁיִּרְצֶה, וְהָנֵי מִלֵּי בְּצִבּוּר, אֲבָל בְּיָחִיד לֹא יִתְפַּלֵּל אֶלָּא בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ; וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּהָנֵי מִלֵּי כְּשֶׁשּׁוֹאֵל צָרְכָיו, כְּגוֹן שֶׁהִתְפַּלֵּל עַל חוֹלֶה אוֹ עַל שׁוּם צַעַר שֶׁיֵּשׁ לוֹ בְּבֵיתוֹ, אֲבָל תְּפִלָּה הַקְּבוּעָה לְצִבּוּר, אֲפִלּוּ יָחִיד יָכוֹל לְאָמְרָהּ בְּכָל לָשׁוֹן; וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּאַף יָחִיד כְּשֶׁשּׁוֹאֵל צָרְכָיו יָכוֹל לִשְׁאֹל בְּכָל לָשׁוֹן שֶׁיִּרְצֶה, חוּץ מִלָּשׁוֹן אֲרַמִּי.

סימן קב

א אָסוּר לִישֵׁב בְּתוֹךְ ד׳ אַמּוֹת שֶׁל מִתְפַּלֵּל; בֵּין מִלְּפָנָיו בֵּין מִן הַצִּדְדִין בֵּין מִלְּאַחֲרָיו, (תוס׳ וּמָרְדְּכַי וַאֲשֵׁרֵי פ׳ אֵין עוֹמְדִין) וְצָרִיךְ לְהַרְחִיק ד׳ אַמּוֹת; וְאִם עוֹסֵק בִּדְבָרִים שֶׁהֵם מִתְקוּנֵי הַתְּפִלּוֹת, וַאֲפִלּוּ בְּפֶרֶק אֵיזֶהוּ מְקוֹמָן, אֵינוֹ צָרִיךְ לְהַרְחִיק; וְיֵשׁ מַתִּיר בְּעוֹסֵק בַּתּוֹרָה, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ מִתְקוּנֵי הַתְּפִלּוֹת; וְיֵשׁ מִי שֶׁאוֹמֵר דְּהָנֵי מִלֵּי מִן הַצַּד, אֲבָל כְּנֶגְדּוֹ אֲפִלּוּ כִּמְלֹא עֵינָיו אָסוּר, אֲפִלּוּ עוֹסֵק בְּקְרִיאַת שְׁמַע.

ב יֵשׁ מִי שֶׁאוֹמֵר שֶׁאִם הַיּוֹשֵׁב בְּצַד הַמִּתְפַּלֵּל חָלוּשׁ, מֻתָּר.

ג אִם הַיּוֹשֵׁב יָשַׁב כְּבַר, וְעָמַד זֶה בְּצִדּוֹ, אֵינוֹ צָרִיךְ לָקוּם, שֶׁהֲרֵי זֶה בָּא בִּגְבוּלוֹ. מִכָּל מָקוֹם מִדַּת חֲסִידוּת הוּא לָקוּם אֲפִלּוּ בִּכְהַאי גַּוְנָא (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם מהרי״א).

ד אָסוּר לַעֲבֹר כְּנֶגֶד הַמִּתְפַּלְּלִים בְּתוֹךְ ד׳ אַמּוֹת, וְדַוְקָא לִפְנֵיהֶם, אֲבָל בְּצִדֵּיהֶם מֻתָּר לַעֲבֹר וְלַעֲמֹד.

ה אִם הִשְׁלִים תְּפִלָּתוֹ וְהָיָה אָדָם אֶחָד מִתְפַּלֵּל אַחֲרָיו, אָסוּר לִפְסֹעַ ג׳ פְּסִיעוֹת עַד שֶׁיִּגְמֹר מִי שֶׁאַחֲרָיו אֶת תְּפִלָּתוֹ, שֶׁאִם יַעֲשֶׂה זֶה הֲרֵי הוּא כְּעוֹבֵר כְּנֶגֶד הַמִּתְפַּלֵּל; וְצָרִיךְ לְדַקְדֵּק בָּזֶה, אֲפִלּוּ אִם הָאַחֲרוֹן הִתְחִיל לְהִתְפַּלֵּל אַחֲרָיו, מֵאַחַר שֶׁכְּבָר הִתְחִיל.

סימן קג

א הָיָה עוֹמֵד בִּתְפִלָּה וְיָצָא מִמֶּנּוּ רוּחַ מִלְמַטָּה, מַמְתִּין עַד שֶׁיִּכְלֶה הָרֵיחַ וְחוֹזֵר וּמִתְפַּלֵּל.

ב בְּקֹשׁ לָצֵאת מִמֶּנּוּ רוּחַ מִלְמַטָּה וְנִצְטַעֵר הַרְבֵּה וְאֵינוֹ יָכוֹל לְהַעֲמִיד עַצְמוֹ, הוֹלֵךְ לְאָחוֹרָיו אַרְבַּע אַמּוֹת וּמוֹצִיא הָרוּחַ וּמַמְתִּין עַד (מִמֶּנּוּ) שֶׁיִּכְלֶה הָרֵיחַ, וְאוֹמֵר: רִבּוֹן הָעוֹלָמִים, יְצִרָתָנוּ נְקִבִים נְקִבִים חֲלוּלִים חֲלוּלִים, גָּלוּי וְיָדוּעַ לְפָנֶיךָ חֶרְפָּתֵנוּ וּכְלִמָּתֵנוּ, חֶרְפָּה וּכְלִמָּה בְּחַיֵּינוּ רִמָּה וְתוֹלֵעָה בְּמוֹתֵנוּ, וְחוֹזֵר לִמְקוֹמוֹ וְחוֹזֵר לַמָּקוֹם שֶׁפָּסַק. הַגָּה: וְעַיֵּן לְעֵיל סי׳ פ״ה. יֵשׁ אוֹמְרִים דְּכָל זֶה מַיְרֵי כְּשֶׁמִּתְפַּלֵּל בְּבֵיתוֹ, אֲבָל כְּשֶׁמִּתְפַּלֵּל בְּצִבּוּר דְּהֲוֵי לֵיהּ בִּיּוּשׁ גָּדוֹל, אֵין צָרִיךְ לְהַרְחִיק כְּלָל לַאֲחוֹרָיו וְגַם לֹא יֹאמַר הָרִבּוֹן, רַק מַמְתִּין עַד שֶׁיִּכְלֶה מִמֶּנּוּ הָרֵיחַ, וְכֵן נוֹהֲגִין. (תְּרוּמַת הַדֶּשֶׁן סִימָן ט״ז).

ג הַמִּתְעַטֵּשׁ בִּתְפִלָּתוֹ מִלְמַטָּה, סִימָן רַע לוֹ; מִלְמַעְלָה, סִימָן יָפֶה לוֹ.

סימן קד

א לֹא יַפְסִיק בִּתְפִלָּתוֹ. וַאֲפִלּוּ מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל שׁוֹאֵל בִּשְׁלוֹמוֹ, לֹא יְשִׁיבֶנּוּ; אֲבָל מֶלֶךְ א״ה, אִם אֶפְשָׁר לוֹ לְקַצֵּר דְּהַיְנוּ שֶׁיֹּאמַר תְּחִלַּת הַבְּרָכָה וְסוֹפָהּ קֹדֶם שֶׁיַּגִּיעַ אֵלָיו, יְקַצֵּר; אוֹ אִם אֶפְשָׁר לוֹ שֶׁיִּטֶּה מִן הַדֶּרֶךְ, יִטֶּה וְלֹא יַפְסִיק בְּדִבּוּר, וְאִם אִי אֶפְשָׁר לוֹ, יַפְסִיק.

ב הָיָה מִתְפַּלֵּל בַּדֶּרֶךְ וּבָאָה בְּהֵמָה אוֹ קֶרוֹן כְּנֶגְדּוֹ, יִטֶּה מִן הַדֶּרֶךְ וְלֹא יַפְסִיק; אֲבָל בְּעִנְיָן אַחֵר, אֵין לָצֵאת מִמְּקוֹמוֹ עַד שֶׁיִּגְמֹר תְּפִלָּתוֹ, אֶלָּא אִם כֵּן הוּא בַּתַּחֲנוּנִים שֶׁלְּאַחַר הַתְּפִלָּה.

ג וַאֲפִלּוּ נָחָשׁ כָּרוּךְ עַל עֲקֵבוֹ, לֹא יַפְסִיק, אֲבָל יָכוֹל לֵילֵךְ לְמָקוֹם אַחֵר כְּדֵי שֶׁיִּפֹּל הַנָּחָשׁ מֵרַגְלוֹ (הר״י בֵּירִ״שׁ פֶּרֶק אֵין עוֹמְדִין); אֲבָל עַקְרָב, פּוֹסֵק, לְפִי שֶׁהוּא מוּעָד יוֹתֵר לְהַזִּיק, וְנָחָשׁ נָמִי, אִם רָאָה שֶׁהוּא כָּעוּס וּמוּכָן לְהַזִּיק, פּוֹסֵק.

ד אִם רָאָה שׁוֹר בָּא כְּנֶגְדּוֹ, פּוֹסֵק, שֶׁמַּרְחִיקִין מִשּׁוֹר תָּם (פִּי׳ תָּם שֶׁאֵינוֹ רָגִיל לְהַזִּיק) נ׳ אַמּוֹת, וּמִמּוּעָד (פִּי׳ שֶׁרָגִיל לְהַזִּיק), מְלֹא עֵינָיו; וְאִם שְׁוָרִים שֶׁבַּמָּקוֹם הַהוּא מֻחְזָקִים שֶׁאֵינָם מַזִּיקִים, אֵינוֹ פּוֹסֵק.

ה בְּכָל מָקוֹם שֶׁפּוֹסֵק, אִם שָׁהָה כְּדֵי לִגְמֹר אֶת כֻּלָּהּ, חוֹזֵר לְרֹאשׁ; וְאִם לָאו, חוֹזֵר לִתְחִלַּת הַבְּרָכָה שֶׁפָּסַק בָּהּ; וְאִם פָּסַק בְּג׳ רִאשׁוֹנוֹת, חוֹזֵר לְרֹאשׁ; וְאִם בָּאַחֲרוֹנוֹת, חוֹזֵר לְרֵצָה.

ו הָא דְּאָמְרִינַן אִם שָׁהָה כְּדֵי לִגְמֹר אֶת כֻּלָּהּ, בְּקוֹרֵא מִשַּׁעֲרִינָן. אִם שָׁח בַּתְּפִלָּה, דֵּינוֹ לְעִנְיַן חֲזָרָה כְּדִין הַהַפְסָקוֹת הָאֲמוּרוֹת בְּסִימָן זֶה.

ז אֵינוֹ פּוֹסֵק לֹא לְקַדֵּישׁ וְלֹא לְקַדֵּשָׁה, אֶלָּא יִשְׁתֹּק וְיכַוֵּן לְמַה שֶּׁאוֹמֵר הַשְּׁלִיחַ צִבּוּר, וְיֵהָא כְּעוֹנֶה הָיָה עוֹמֵד בִּתְפִלָּה וְקָרָאוּהוּ לְסַפֵּר תּוֹרָה, אֵינוֹ פּוֹסֵק (ת״ה סי׳ קפ״ה).

ח אַחַר שֶׁסִּיֵּם י״ח בְּרָכוֹת, קֹדֶם אֱלֹהַי נְצֹר, יָכוֹל לַעֲנוֹת קְדֻשָּׁה וְקַדִּישׁ וּבָרְכוּ וע״ל סִימָן קכ״ב.

סימן קה

א הַמִּתְפַּלֵּל שְׁתֵּי תְּפִלּוֹת, זוֹ אַחַר זוֹ, צָרִיךְ לְהַמְתִּין בֵּין זוֹ לָזוֹ כְּדֵי הִלּוּךְ ד׳ אַמּוֹת, כְּדֵי שֶׁתְּהֵא דַּעְתּוֹ מְיֻשֶּׁבֶת לְהִתְפַּלֵּל בִּלְשׁוֹן תְּחִנָּה.

סימן קו

א כָּל הַפְּטוּרִים מִקְּרִיאַת שְׁמַע פְּטוּרִים מִתְּפִלָּה, וְכָל שֶׁחַיָּב בִּקְרִיאַת שְׁמַע חַיָּב בִּתְפִלָּה; חוּץ מֵהַמְלַוִּין אֶת הַמֵּת, שֶׁאֵין לַמִּטָּה צֹרֶךְ בָּהֶם, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁהֵם חַיָּבִים בִּקְרִיאַת שְׁמַע, פְּטוּרִים מִתְּפִלָּה.

ב נָשִׁים וַעֲבָדִים, אַף עַל פִּי שֶׁפְּטוּרִים מִקְּרִיאַת שְׁמַע חַיָּבִים בִּתְפִלָּה, מִפְּנֵי שֶׁהִיא מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁלֹּא הַזְּמַן גְּרָמָא; וּקְטַנִּים שֶׁהִגִּיעוּ לְחִנּוּךְ, חַיָּבִים לְחַנְּכָם.

ג מִי שֶׁתּוֹרָתוֹ אֻמָּנוּתוֹ, כְּגוֹן רַשְׁבַּ״י וַחֲבֵרָיו, מִפְסִיק לִקְרִיאַת שְׁמַע, וְלֹא לִתְפִלָּה; אֲבָל אָנוּ, מַפְסִיקִים בֵּין לִקְרִיאַת שְׁמַע בֵּין לִתְפִלָּה. הַגָּה: וְאִם לוֹמֵד לַאֲחֵרִים, אֵינוֹ פּוֹסֵק, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל סי׳ פ״ט; וּמִכָּל מָקוֹם פּוֹסֵק וְקוֹרֵא פָּסוּק רִאשׁוֹן שֶׁל קְרִיאַת שְׁמַע; (בֵּית יוֹסֵף סי׳ ע׳) וְאִם אֵין הַשָּׁעָה עוֹבֶרֶת, וְיֵשׁ לוֹ שְׁהוּת עַדַיִן לְהִתְפַּלֵּל וְלִקְרֹא קְרִיאַת שְׁמַע, אֵינוֹ פּוֹסֵק כְּלָל (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם הָרַ״ן).

סימן קז

א אִם הוּא מְסֻפָּק אִם הִתְפַּלֵּל, חוֹזֵר וּמִתְפַּלֵּל, וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְחַדֵּשׁ שׁוּם דָּבָר; אֲבָל אִם בָּרִי לוֹ שֶׁהִתְפַּלֵּל, אֵינוֹ חוֹזֵר וּמִתְפַּלֵּל בְּלֹא חִדּוּשׁ; וְעַל יְדֵי חִדּוּשׁ, חוֹזֵר וּמִתְפַּלֵּל בִּנְדָבָה כָּל הַפְּעָמִים שֶׁיִּרְצֶה, חוּץ מִתְּפִלַּת מוּסָף שֶׁאֵין מִתְפַּלְּלִים אוֹתָהּ בִּנְדָבָה; וּבְשַׁבָּת וְיוֹם טוֹב, אֵינוֹ מִתְפַּלֵּל תְּפִלַּת נְדָבָה כְּלָל, וְאִם הִתְחִיל לְהִתְפַּלֵּל עַד דַּעַת שֶׁלֹּא הִתְפַּלֵּל, וְנִזְכַּר שֶׁכְּבָר הִתְפַּלֵּל, פּוֹסֵק אֲפִלּוּ בְּאֶמְצַע בְּרָכָה אֲפִלּוּ יָכוֹל לְחַדֵּשׁ בָּהּ דָּבָר.

ב חִדּוּשׁ זֶה שֶׁאָמַרְנוּ, הוּא שֶׁיְּחַדֵּשׁ דָּבָר בְּכָל בְּרָכָה מֵהָאֶמְצָעִיּוֹת, מֵעֵין הַבְּרָכָה; וְאִם חִדֵּשׁ אֲפִלּוּ בִּבְרָכָה אַחַת, דַּיּוֹ, כְּדֵי לְהוֹדִיעַ שֶׁהִיא נְדָבָה וְלֹא חוֹבָה.

הַגָּה: יֵשׁ אוֹמְרִים דְּלֹא מִקָּרֵי חִדּוּשׁ אֶלָּא אִם נִתְחַדֵּשׁ אֶצְלוֹ דָּבָר שֶׁלֹּא הָיָה צָרִיךְ אֲלֵיהוּ קֹדֶם לָכֵן, (טור בְּשֵׁם הָרַא״שׁ).

ג אֵין צִבּוּר מִתְפַּלְּלִין תְּפִלַּת נְדָבָה כְּלָל.

ד הָרוֹצֶה לְהִתְפַּלֵּל תְּפִלַּת נְדָבָה, צָרִיךְ שֶׁיְּהֵא מַכִּיר אֶת עַצְמוֹ זָרִיז וְזָהִיר וְאָמוּד בְּדַעְתּוֹ שֶׁיּוּכַל לְכַוֵּן בִּתְפִלָּתוֹ; מֵרֹאשׁ וְעַד סוֹף; אֲבָל אִם אֵינוֹ יָכוֹל לְכַוֵּן יָפֶה, קָרִינַן בֵּיהּ: לָמָּה לִי רֹב זִבְחֵיכֶם (יְשַׁעְיָה א, יא); וְהַלָּזֶה שֶׁיּוּכַל לְכַוֵּן בְּג׳ תְּפִלּוֹת הַקְּבוּעוֹת לְיוֹם.

סימן קח

א טָעָה אוֹ נֶאֱנַס וְלֹא הִתְפַּלֵּל שַׁחֲרִית, מִתְפַּלֵּל מִנְחָה שְׁתַּיִם: הָרִאשׁוֹנָה מִנְחָה, וְהַשְּׁנִיָּה לְתַשְׁלוּמִין; וְאִם הִפֵּךְ, לֹא יָצָא יְדֵי תְּפִלָּה שֶׁהִיא תַּשְׁלוּמִין, וְצָרִיךְ לַחֲזֹר וּלְהִתְפַּלֵּל אוֹתָהּ. וְכֵן הַדִּין בְּכָל מָקוֹם שֶׁצָּרִיךְ לְהִתְפַּלֵּל תְּפִלָּה לְתַשְׁלוּמִין.

ב טָעָה וְלֹא הִתְפַּלֵּל מִנְחָה, מִתְפַּלֵּל עַרְבִית שְׁתַּיִם: הָרִאשׁוֹנָה עַרְבִית, וְהַשְּׁנִיָּה לְתַשְׁלוּמִין; טָעָה וְלֹא הִתְפַּלֵּל עַרְבִית, מִתְפַּלֵּל שַׁחֲרִית שְׁתַּיִם: הָרִאשׁוֹנָה שַׁחֲרִית, וְהַב׳ לְתַשְׁלוּמִין. לְאַחַר שֶׁאוֹמֵר יוֹצֵר וְי״ח בְּרָכוֹת, יֹאמַר אַשְׁרֵי וַאֲחַר כָּךְ יִתְפַּלֵּל י״ח לְתַשְׁלוּמֵי עַרְבִית. וְכֵן כְּשֶׁמִּתְפַּלֵּל עַרְבִית שְׁתַּיִם, מִשּׁוּם שֶׁלֹּא הִתְפַּלֵּל מִנְחָה, יֹאמַר אַשְׁרֵי בֵּין תְּפִלָּה לִתְפִלָּה (סְמ״ק וְרַ״בֵּ״ש סִי׳ ק״מ).

ג הָא דְּמַשְׁלִים הַתְּפִלָּה שֶׁהִפְסִיד, דַּוְקָא בִּזְמַן תְּפִלָּה, אֲבָל בְּשָׁעָה שֶׁאֵין זְמַן תְּפִלָּה, לֹא.

ד אֵין תַּשְׁלוּמִין אֶלָּא לַתְּפִלָּה הַסְּמוּכָה בִּלְבַד, שֶׁאִם טָעָה וְלֹא הִתְפַּלֵּל שַׁחֲרִית וְלֹא מִנְחָה, מִתְפַּלֵּל עַרְבִית שְׁתַּיִם: הָאַחֲרוֹנָה לְתַשְׁלוּמֵי מִנְחָה, אֲבָל שַׁחֲרִית אֵין לָהּ תַּשְׁלוּמִין, וְכֵן בְּשָׁאָר תְּפִלּוֹת.

ה אַף עַל פִּי שֶׁאֵין תַּשְׁלוּמִין אֶלָּא לַתְּפִלָּה הַסְּמוּכָה לְאוֹתָהּ תְּפִלָּה, וּתְפִלּוֹת אֲחֵרוֹת שֶׁהִפְסִיד אֵין לָהֶם תַּשְׁלוּמִין, אִם רָצָה לְהִתְפַּלֵּל אוֹתָהּ נְדָבָה וְשֶׁיְּחַדֵּשׁ בָּהּ שׁוּם דָּבָר, הָרְשׁוּת בְּיָדוֹ; וְנָכוֹן לַעֲשׂוֹת כֵּן.

ו עָבַר כָּל הַיּוֹם וְלֹא הִתְפַּלֵּל מוּסָף, אֵין לָהּ תַּשְׁלוּמִין.

ז הֵזִיד וְלֹא הִתְפַּלֵּל תְּפִלָּה אַחַת, אֵין לָהּ תַּשְׁלוּמִין אֲפִלּוּ בַּתְּפִלָּה הַסְּמוּכָה לָהּ, וְאִם רָצָה יִתְפַּלֵּל אוֹתָהּ נְדָבָה, וְאֵינוֹ צָרִיךְ חִדּוּשׁ אִם מִתְפַּלֵּל אוֹתָהּ בַּתְּפִלָּה הַסְּמוּכָה לָהּ.

ח מִי שֶׁלֹּא הִתְפַּלֵּל בְּעוֹד שֶׁיֵּשׁ לוֹ זְמַן לְהִתְפַּלֵּל, מִפְּנֵי שֶׁסָּבוּר שֶׁעֲדַיִן יִשָּׁאֵר לוֹ זְמַן אַחַר שֶׁיִּגְמֹר אוֹתוֹ עֵסֶק שֶׁהוּא מִתְעַסֵּק בּוֹ, וּבֵין כָּךְ וּבֵין כָּךְ עָבְרָה לוֹ הַשָּׁעָה; וְכֵן מִי שֶׁהָיָה טָרוּד בְּצָרְכֵי מָמוֹנוֹ שֶׁלֹּא יָבֹא לִידֵי הֶפְסֵד, וְעַל יְדֵי כָּךְ הִפְסִיד מִלְּהִתְפַּלֵּל; וְכֵן מִי שֶׁהוּא שִׁכּוֹר וְלֹא הִתְפַּלֵּל, כֻּלָּם חֲשׁוּבִים אֲנוּסִים, וְיֵשׁ לָהֶם תַּשְׁלוּמִין. הַגָּה: מִיהוּ לְכַתְּחִלָּה לֹא יַעֲבֹר זְמַן תְּפִלָּה מִשּׁוּם הֶפְסֵד מָמוֹן (ת״ה סִי׳ ה׳).

ט טָעָה וְלֹא הִתְפַּלֵּל מִנְחָה בְּעֶרֶב שַׁבָּת, מִתְפַּלֵּל עַרְבִית שְׁתַּיִם שֶׁל שַׁבָּת: הָרִאשׁוֹנָה לְעַרְבִית, וְהַשְּׁנִיָּה לְתַשְׁלוּמִין. הַגָּה: וְהוּא הַדִּין אִם לֹא הִתְפַּלֵּל מִנְחָה בְּעֶרֶב רֹאשׁ חֹדֶשׁ, מִתְפַּלֵּל שֶׁל רֹאשׁ חֹדֶשׁ שְׁתַּיִם; וְאִם לֹא הִזְכִּיר יַעֲלֶה וְיָבֹא בָּרִאשׁוֹנָה וְהִזְכִּיר בַּשְּׁנִיָּה, צָרִיךְ לַחֲזֹר וּלְהִתְפַּלֵּל; אֲבָל אִם לֹא הִזְכִּיר בִּשְׁתֵּיהֶן, אוֹ הִזְכִּיר בָּרִאשׁוֹנָה וְלֹא בַּשְּׁנִיָּה, אֵין צָרִיךְ לַחֲזֹר (כָּל בּוֹ חוֹרֵשׁ מִפֶּה שֶׁכָּתַב שֶׁל רֹאשׁ חֹדֶשׁ שְׁתַּיִם).

י טָעָה וְלֹא הִתְפַּלֵּל מִנְחָה בְּשַׁבָּת, מִתְפַּלֵּל בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת (שְׁתַּיִם שֶׁל חל), מַבְדִּיל בָּרִאשׁוֹנָה וְאֵינוֹ מַבְדִּיל בַּשְּׁנִיָּה; וְאִם לֹא הִבְדִּיל בָּרִאשׁוֹנָה, וְהִבְדִּיל בַּשְּׁנִיָּה, שְׁנִיָּה עָלְתָה לוֹ, רִאשׁוֹנָה לֹא עָלְתָה לוֹ; וְאִם הִבְדִּיל בִּשְׁתֵּיהֶן, אוֹ לֹא הִבְדִּיל בִּשְׁתֵּיהֶן, יָצָא.

יא טָעָה בְּמִנְחָה שֶׁל שַׁבָּת וְהִתְפַּלֵּל י״ח וְלֹא הִזְכִּיר שֶׁל שַׁבָּת, מִתְפַּלֵּל בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת שְׁתַּיִם, וְאֵינוֹ מַבְדִּיל בַּשְּׁנִיָּה, וְיִתְפַּלֵּל אוֹתָהּ בְּתוֹרַת נְדָבָה וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְחַדֵּשׁ בָּהּ דָּבָר; וְהוּא הַדִּין אִם לֹא הִזְכִּיר יַעֲלֶה וְיָבֹא בְּמִנְחָה שֶׁל רֹאשׁ חֹדֶשׁ.

יב הַטוֹעֶה וּמַזְכִּיר מְאֹרַע שְׁאָר יָמִים בַּתְּפִלָּה, שֶׁלֹּא בִּזְמַנָּהּ, לָא הָוֵי הַפְסָקָה. הַגָּה: מִיהוּ אִם נִזְכַּר שֶׁטָּעָה, פּוֹסֵק אֲפִלּוּ בְּאֶמְצַע הַבְּרָכָה (אוֹר זָרוּעַ מַסֶּכֶת בְּרָכוֹת).

סימן קט

א הַנִּכְנָס לְבֵית הַכְּנֶסֶת וּמָצָא צִבּוּר מִתְפַּלְּלִין, אִם יָכוֹל לְהַתְחִיל וְלִגְמֹר קֹדֶם שֶׁמַּגִּיעַ שְׁלִיחַ צִבּוּר לְקַדֵּשָׁה אוֹ לְקַדִּישׁ, יִתְפַּלֵּל. וְהוּא הַדִּין אֶמֵן דְּהָאֵל הַקָּדוֹשׁ וְשׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה, דִּינָן כְּקַדִּישׁ וְקֶדֻשָּׁה (תוס׳ וְהָרֹא״שׁ וּפַרְדְּכֵי פֶּרֶק מִי שֶׁמֵּתוּ וּתְרוּמַת הַדֶּשֶׁן סִי׳ י״א). וְאִם לָאו, אַל יִתְפַּלֵּל אִם אֵין הַשָּׁעָה עוֹבֶרֶת; וְאִם נִכְנַס אַחַר קְדֻשָּׁה, אִם יָכוֹל לְהַתְחִיל וְלִגְמֹר קֹדֶם שֶׁמַּגִּיעַ שְׁלִיחַ צִבּוּר לְמוֹדִים, יִתְפַּלֵּל, וְאִם לָאו אַל יִתְפַּלֵּל; וְהוּא הַדִּין אִם יָכוֹל לְהַגִּיעַ לְמוֹדִים, אוֹ לְאַחַת מֵהַבְּרָכוֹת שֶׁשּׁוֹחִים בָּהֶם, כְּשֶׁמַּגִּיעַ שְׁלִיחַ צִבּוּר לְמוֹדִים, יִתְפַּלֵּל; וְאִם צָרִיךְ לְהַתְחִיל כְּדֵי לִסְמֹךְ גְּאֻלָּה לִתְפִלָּה, וְנִזְדַּמֵּן לוֹ שֶׁמַּגִּיעַ שְׁלִיחַ צִבּוּר לְמוֹדִים כְּשֶׁהוּא בְּאַחַת הַבְּרָכוֹת (בְּאֶמְצָעָה), יִשְׁחֶה עִמּוֹ; אֲבָל אִם הוּא בִּתְחִלָּתָהּ אוֹ בְּסוֹפָהּ, לֹא יִשְׁחֶה, שֶׁאֵין שׁוֹחִין בִּתְחִלַּת בְּרָכָה אוֹ בְּסוֹפָהּ, אֶלָּא בְּאֶבוֹת וּבְהוֹדָאָה.

ב אִם מַתְחִיל לְהִתְפַּלֵּל עִם שְׁלִיחַ צִבּוּר, כְּשֶׁמַּגִּיעַ עִם שְׁלִיחַ צִבּוּר לְנַקְדִּישְׁךָ, יֹאמַר עִמּוֹ מִלָּה בְּמִלָּה וְכֵן יֹאמַר עִמּוֹ מִלָּה בְּמִלָּה בִּרְכַּת הָאֵל הַקָּדוֹשׁ וּבִרְכַּת שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה, וְגַם יָכוֹן כְּשֶׁמַּגִּיעַ שְׁלִיחַ צִבּוּר לְמוֹדִים יַגִּיעַ גַּם הוּא לְמוֹדִים אוֹ לְהַטּוֹב שִׁמְךָ וּלְךָ נָאֶה לְהוֹדוֹת, כְּדֵי שֶׁיִּשְׁחֶה עִם הַשְּׁלִיחַ צִבּוּר בְּמוֹדִים. הַגָּה: אֲבָל לְכַתְּחִלָּה לֹא יַתְחִיל עַד אַחַר שֶׁאָמַר קְדֻשָּׁה וְהָאֵל הַקָּדוֹשׁ, אֶלָּא שֶׁאִם הַצָּרִךְ לְהַתְחִיל מִכֹּחַ שֶׁהַשָּׁעָה עוֹבֶרֶת, כְּדֵי לִסְמֹךְ גְּאֻלָּה לִתְפִלָּה, דִּינָא הָכִי (טוּר וְדִבְרֵי עַצְמוֹ).

ג יָחִיד הָעוֹמֵד בִּתְפִלָּה וּכְשֶׁמַּגִּיעַ לְמָקוֹם קְדֻשָּׁה הָיוּ הַצִּבּוּר אוֹמְרִים קְדֻשָּׁה דְּסִדְרָא, אֵינוֹ אוֹמֵר קָדוֹשׁ עִמָּהֶם, שֶׁאֵין הַקְּדֻשּׁוֹת שָׁווֹת; וְנִרְאֶה דְּה״ה אִם הָיוּ הַצִּבּוּר אוֹמְרִים כֶּתֶר, שֶׁאֵינוֹ אוֹמֵר עִמָּהֶם קְדֻשָּׁה, אֶלָּא יִשְׁתֹּק וְיכַוֵּן לְמַה שֶּׁאוֹמְרִים, דְּשׁוֹמֵעַ כְּעוֹנֶה. הַגָּה: וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּקְדֻשַּׁת כֶּתֶר דְּהַיְנוּ קְדֻשַּׁת מוּסָף, וְהַיְחִיד מִתְפַּלֵּל שַׁחֲרִית, יוּכַל לוֹמַר עִמָּהֶם, דְּשַׁנֵּיהֶם קְדֻשַּׁת י״ח וּקְדֻשָּׁתָן שָׁוָה, וְכֵן נ״ל עִקָּר (וְלָא פָּלִיג רַשְׁבָּ״א אַהַגָּאוֹנִים שֶׁהֵבִיא בֵּית יוֹסֵף).

סימן קי

א בִּשְׁעַת הַדַּחַק, כְּגוֹן שֶׁהוּא בַּדֶּרֶךְ; אוֹ שֶׁהָיָה עוֹמֵד בְּמָקוֹם שֶׁהוּא טָרוּד וְיָרֵא שֶׁיַּפְסִיקוּהוּ; אוֹ שֶׁלֹּא יוּכַל לְהִתְפַּלֵּל בְּכַוָּנָה תְּפִלָּה אֲרֻכָּה, מִתְפַּלֵּל אַחַר ג׳ רִאשׁוֹנוֹת: הֲבִינֵנוּ, וְאוֹמֵר אַחֲרֶיהָ ג׳ אַחֲרוֹנוֹת, וְצָרִיךְ לְאָמְרָם מְעֻמָּד; וּכְשֶׁמַּגִּיעַ לְבֵיתוֹ, אֵין צָרִיךְ לַחֲזֹר וּלְהִתְפַּלֵּל. וְאֵינוֹ מִתְפַּלֵּל הֲבִינֵנוּ בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים, וְלֹא בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת וְיוֹם טוֹב.

ב הַפּוֹעֲלִים שֶׁעוֹשִׂין מְלָאכָה אֶצֶל בַּעַל הַבַּיִת, אִם אֵינוֹ נוֹתֵן לָהֶם שָׂכָר חוּץ מִסְעוּדָתָן, מִתְפַּלְּלִין י״ח, אֲבָל אֵין יוֹרְדִין לִפְנֵי הַתֵּבָה וְאֵין נוֹשְׂאִין כַּפֵּיהֶם; וְאִם נוֹתֵן לָהֶם שָׂכָר, מִתְפַּלְּלִין הֲבִינֵנוּ. וְהָאִדָּנָא, אֵין דֶּרֶךְ לְהַקְפִּיד בְּכָךְ, וּמִסְתָּמָא אַדַּעְתָּא דְּהָכֵי מַשְׂכִּירִין אוֹתָם שֶׁיִּתְפַּלְּלוּ י״ח.

ג הַהוֹלֵךְ בִּמְקוֹם גְּדוּדֵי חַיָּה וְלִסְטִים, מִתְפַּלֵּל: צָרְכֵי עַמְּךָ מְרֻבִּים וְכוּ׳, וְאֵינוֹ צָרִיךְ לֹא לְגַ׳ רִאשׁוֹנוֹת וְלֹא לְגַ׳ אַחֲרוֹנוֹת; וּמִתְפַּלֵּל אוֹתָהּ בַּדֶּרֶךְ כְּשֶׁהוּא מְהַלֵּךְ, וְאִם יָכוֹל לַעֲמֹד עוֹמֵד, וּכְשֶׁמַּגִּיעַ לִישׁוּב וְתִתְקָרֵר דַּעְתּוֹ, חוֹזֵר וּמִתְפַּלֵּל תְּפִלַּת י״ח בְּרָכוֹת וְאִם לֹא חָזַר לְהִתְפַּלֵּל, הֲרֵי כְּאִלּוּ שָׁכַח לְהִתְפַּלֵּל, וְנִתְבָּאֵר לְעֵיל סִי׳ ק״ח, (כֵּן מַשְׁמַע בְּבֵית יוֹסֵף).

ד הַיּוֹצֵא לַדֶּרֶךְ, יִתְפַּלֵּל: יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה׳ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁתּוֹלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְכוּ׳, וְצָרִיךְ לְאָמְרָהּ בִּלְשׁוֹן רַבִּים, וְאִם אֶפְשָׁר יַעֲמֹד מִלֵּילֵךְ כְּשֶׁאֹמְרָנָּה, וְאִם הָיָה רוֹכֵב אֵין צָרִיךְ לִירֵד.

ה אֵין צָרִיךְ לוֹמַר אוֹתָהּ אֶלָּא פַּעַם אַחַת בַּיּוֹם, אֲפִלּוּ אִם יָנוּחַ בָּעִיר בְּאֶמְצַע הַיּוֹם, אֲבָל אִם דַּעְתּוֹ לָלוּן בָּעִיר וְאַחַר כָּךְ נִמְלַךְ וְיָצָא מִמֶּנָּה לַעֲבֹר חוּצָה לָהּ אוֹ לָשׁוּב לְבֵיתוֹ, צָרִיךְ לַחֲזֹר וּלְהִתְפַּלֵּל אוֹתָהּ פַּעַם אַחֶרֶת.

ו הר״מ מֵרוֹטֶנְבּוּרְג, כְּשֶׁהָיָה יוֹצֵא לַדֶּרֶךְ בַּבֹּקֶר הָיָה אוֹמְרָהּ אַחַר יְהִי רָצוֹן כְּדֵי לְהַסְמִיכָהּ לִבְרַכַת הַגּוֹמֵל חֲסָדִים וְתִהְיֶה בְּרָכָה הַסְמוּכָה לַחֲבֶרְתָּהּ.

ז אוֹמֵר אוֹתָהּ אַחַר שֶׁהֶחֱזִיק בַּדֶּרֶךְ; אֵין לְאָמְרָהּ, אֶלָּא אִם כֵּן יֵשׁ לוֹ לֵילֵךְ פַּרְסָה, אֲבָל פָּחוֹת מִפַּרְסָה לֹא יַחְתֹּם בְּבָרוּךְ וּלְכַתְּחִלָּה יֹאמַר אוֹתָהּ בְּפַרְסָה רִאשׁוֹנָה (רַשׁ״י וְהר״י), וְאִם שָׁכַח מִלְּאָמְרָהּ, יֹאמַר אוֹתָהּ כָּל זְמַן שֶׁהוּא בַּדֶּרֶךְ, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא הִגִּיעַ תּוֹךְ פַּרְסָה הַסְּמוּכָה לָעִיר שֶׁרוֹצֶה לָלוּן בָּהּ וּמִשָּׁם וָאֵילָךְ יֹאמַר אוֹתָהּ בְּלֹא בְּרָכָה.

ח הַנִּכְנָס לְבֵית הַמִּדְרָשׁ יִתְפַּלֵּל: יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה׳ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁלֹּא אֶכְשֹׁל בִּדְבַר הֲלָכָה וְכוּ׳, וּבִיצִיאָתוֹ יֹאמַר: מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ ה׳ אֱלֹהַי, שֶׁשַּׂמְתָּ חֶלְקִי מִיּוֹשְׁבֵי בֵּית הַמִּדְרָשׁ וְכוּ׳.

סימן קיא

א צָרִיךְ לִסְמֹךְ גְּאֻלָּה לִתְפִלָּה וְלֹא יַפְסִיק בֵּינֵיהֶם, אֲפִלּוּ בְּאָמֵן אַחַר גְּאֻלַּת יִשְׂרָאֵל וְלֹא בְּשׁוּם פָּסוּק, חוּץ מֵה׳ שְׂפָתַי תִּפְתָּח (תְּהִלִּים נא, יז). הַגָּה: וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁמֻּתָּר לַעֲנוֹת אָמֵן עַל גְּאֻלַּת יִשְׂרָאֵל, וְכֵן נוֹהֲגִין (טור). וְיֵשׁ אוֹמְרִים הָא דְּצָרִיךְ לִסְמֹךְ גְּאֻלָּה לִתְפִלָּה, הַיְנוּ דַּוְקָא בְּחֹל אוֹ בְּיוֹם טוֹב, אֲבָל בְּשַׁבָּת אֵין צָרֵךְ (פ׳ דַּעֲמָא דְּבַעֲיָנַן לְמִסְמַךְ גְּאֻלָּה לִתְפִלָּה, מִשּׁוּם דִּכְתִיב יַעַן ד ה׳ בְּיוֹם צָרָה (תְּהִלִּים כ, א) וְסָמִיךְ לֵיהּ יִהְיוּ לְרָצוֹן אִמְרֵי פִי (תְּהִלִּים יט, טו), וְשַׁבָּת לָאו זְמַן צָרָה, וְלַעֲנִיוּת דַּעְתִּי נִרְאֶה דְּמַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּיוֹם טוֹב, הוּא מִשּׁוּם שֶׁהֵם יְמֵי הַדִּין כְּדִתְנַן בְּמִשְׁנָה ב׳ פ״ק דְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה בְּפֶסַח, עַל הַתְּבוּאָה וְכוּ׳) (הַגָּהַת אֲשֵׁר״י פ״ק דְּבָרָכוֹת וְכָל בּוֹ הִלְכוֹת שַׁבָּת וּמַהֲרִי״ל הל׳ יוֹם טוֹב), וְטוֹב לְהַחְמִיר אִם לֹא בְּמָקוֹם שֶׁצָּרִיךְ לְכָךְ (טור).

ב הַחַזָּן, כְּשֶׁמַּתְחִיל י״ח בְּקוֹל רָם, חוֹזֵר וְאוֹמֵר: ה׳ שְׂפָתַי תִּפְתָּח וּפִי יַגִּיד וְכוּ׳.

ג אִם עַד שֶׁלֹּא קָרָא קְרִיאַת שְׁמַע מָצָא צִבּוּר מִתְפַּלְּלִין, לֹא יִתְפַּלֵּל עִמָּהֶם, אֶלָּא קוֹרֵא קְרִיאַת שְׁמַע וְאַחַר כָּךְ יִתְפַּלֵּל, דִּמְסַמֵּךְ גְּאֻלָּה לִתְפִלָּה עָדִיף.

סימן קיב

א אַל יִשְׁאַל אָדָם צָרְכָיו בְּג׳ רִאשׁוֹנוֹת, וְלֹא בְּג׳ אַחֲרוֹנוֹת; וְדַוְקָא צָרְכֵי יָחִיד, אֲבָל צָרְכֵי צִבּוּר שָׁרֵי.

ב אֵין לוֹמַר פִּיּוּטִים וְלֹא קְרוֹבֵץ (פ׳ קְרוֹבֵץ לְיוֹצֵר, וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁהוּא רֹאשֵׁי תֵּבוֹת קוֹל רִנָּה וִישׁוּעָה בְּאָהֳלֵי צַדִּיקִים) **בַּתְּפִלָּה.** הַגָּה: וְיֵשׁ מַתִּירִין, הוֹאִיל וְצָרְכֵי רַבִּים הֵם (הָרֹא״שׁ וְהַתּוֹס׳ וְהָר״ן וְהָרַ״ן רֵישׁ פ׳ בַּתְּרָא דְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה וְהַגָּהוֹת מֵימוֹנִי פֶּרֶק י׳ וְטוּר), וְכֵן נוֹהֲגִים בְּכָל מָקוֹם לְאָמְרָם.

סימן קיג

א אֵלּוּ בְּרָכוֹת שֶׁשּׁוֹחִין בָּהֶם: בְּאָבוֹת תְּחִלָּה וְסוֹף, וּבְהוֹדָאָה תְּחִלָּה וְסוֹף; וְאִם בָּא לִשְׁחוֹת בְּסוֹף כָּל בְּרָכָה, אוֹ בְּתְחִלָּתָהּ, מְלַמְּדִין אוֹתוֹ שֶׁלֹּא יִשְׁחֶה; אֲבָל בְּאֶמְצָעִיתָן, יָכוֹל לִשְׁחוֹת.

ב הַנּוֹהֲגִים לִשְׁחוֹת בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה וְיוֹם כִּפּוּר כְּשֶׁאוֹמְרִים זָכְרֵנוּ וּמִי כָמוֹךָ, צְרִיכִים לִזְקֹף כְּשֶׁמַּגִּיעִים לְסוֹף הַבְּרָכָה. הַגָּה: וְאַף עַל גַּב דְּבְאָבוֹת כּוֹרֵעַ בְּסוֹף הַבְּרָכָה, מִכָּל מָקוֹם צָרִיךְ לִזְקֹף מְעַט בְּסוֹף זָכְרֵנוּ, כְּדֵי שֶׁיְּהֵא נִרְאֶה שֶׁחוֹזֵר וְכוֹרֵעַ מִשּׁוּם חִיּוּב (דִּבְרֵי עַצְמוֹ לפ׳ הַטּוּר).

ג הַכּוֹרֵעַ בְּוָכָל קוֹמָה לְפָנֶיךָ תִּשְׁתַּחֲוֶה, אוֹ בְּוֹלְךָ אֲנַחְנוּ מוֹדִים, אוֹ בְּהוֹדָאָה דְּהַלֵּל וּבִרְכַּת הַמָּזוֹן, חֲרֵי זֶה מְגַנֶּה. (פ׳ שֶׁאֵין לִכְרֹעַ אֶלָּא בְּמָקוֹם שֶׁתִּקְנוּ חֲכָמִים).

ד הַמִּתְפַּלֵּל, צָרִיךְ שֶׁיִּכְרַע עַד שֶׁיִּתְפַּקְּקוּ כָּל חֲלִיּוֹת שֶׁבַּשִּׁדְרָה; וְלֹא יִכְרַע בְּאֶמְצַע מָתְנָיו וְרֹאשׁוֹ יִשָּׂאֵר זָקוּף, אֶלָּא גַּם רֹאשׁוֹ יָכֹף כְּאֶגְמוֹן.

ה וְלֹא יִשְׁחֶה כָּל כָּךְ עַד שֶׁיְּהֶיֶה פִּיו כְּנֶגֶד חֲגוֹר שֶׁל מְכֻנָסַיִם; וְאִם הוּא זָקֵן אוֹ חוֹלֶה וְאֵינוֹ יָכוֹל לִשְׁחוֹת עַד שֶׁיִּתְפַּקְּקוּ, כֵּיוָן שֶׁהִרְכִּין (פ׳ שֶׁהִשְׁפִּיל) רֹאשׁוֹ, דַּיּוֹ, מֵאַחַר שֶׁנִּכַּר שֶׁהוּא חָפֵץ לִכְרֹעַ אֶלָּא שֶׁמְּצַעֵר עַצְמוֹ.

ו כְּשֶׁהוּא כּוֹרֵעַ, יִכְרַע בְּמְהִירוּת בְּפַעַם אַחַת, וּכְשֶׁהוּא זוֹקֵף, זוֹקֵף בְּנַחַת רֹאשׁוֹ תְּחִלָּה, וְאַחַר כָּךְ גּוּפוֹ, שֶׁלֹּא תְּהֵא עָלָיו כְּמַשּׂאוֹי.

ז כְּשֶׁכּוֹרֵעַ, כּוֹרֵעַ בְּבָרוּךְ, וּכְשֶׁזּוֹקֵף, זוֹקֵף בְּשֵׁם.

ח הַמִּתְפַּלֵּל וּבָא כֻּתֵּנְתּוֹ עַכּוּ״ם, וְיֵשׁ לוֹ שְׁתֵּי וָעֶרֶב בְּיָדוֹ, וְהִגִּיעַ לְמָקוֹם שֶׁשּׁוֹחִין בּוֹ, לֹא יִשְׁחֶה, אַף עַל פִּי שֶׁלִּבּוֹ לַשָּׁמַיִם.

ט אֵין לְהוֹסִיף עַל תָּאֳרָיו שֶׁל הקב״ה, יוֹתֵר מֵהָאֵל הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא; וְדַוְקָא בַּתְּפִלָּה, מִפְּנֵי שֶׁאֵין לְשַׁנּוֹת מִמַּטְבֵּעַ שֶׁטָּבְעוּ חֲכָמִים, אֲבָל בְּתַחֲנוּנִים אוֹ בַּקָּשׁוֹת וּשְׁבָחִים שֶׁאָדָם אוֹמֵר מֵעַצְמוֹ, לֵית לָן בָּהּ; וּמִכָּל מָקוֹם נָכוֹן לְמִי שֶׁיְּרָצֶה לְהַאֲרִיךְ בְּשִׁבְחֵי הַמָּקוֹם, שֶׁיֹּאמַר אוֹתוֹ בְּפִסּוּקִים.

סימן קיד

א מַתְחִילִין לוֹמַר בִּבְרָכָה שְׁנִיָּה: מַשִּׁיב הָרוּחַ וּמוֹרִיד הַגֶּשֶׁם, בְּתְפִלַּת מוּסָף שֶׁל יוֹם טוֹב הָאַחֲרוֹן שֶׁל חַג, וְאֵין פּוֹסְקִין עַד תְּפִלַּת מוּסָף שֶׁל יוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן שֶׁל פֶּסַח.

ב אָסוּר לְהַזְכִּיר הַגֶּשֶׁם עַד שֶׁיַּכְרִיז שְׁלִיחַ צִבּוּר וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁקֹּדֶם שֶׁמַּתְחִילִין מוּסָף מַכְרִיז הַשָּׁמֶשׁ מַשִּׁיב הָרוּחַ וְכוּ׳, כְּדֵי שֶׁהַצִּבּוּר יַזְכִּירוּ בִּתְפִלָּתָן, וְכֵן נוֹהֲגִין, (מָרְדְּכִי רפ״ק דְּתַעֲנִית). הִלְכָךְ אַף אִם הוּא חוֹלֶה אוֹ אָנוּס, לֹא יַקְדִּים תְּפִלָּתוֹ לִתְפִלַּת הַצִּבּוּר, לְפִי שֶׁאָסוּר לְהַזְכִּיר עַד שֶׁיֹּאמַר שְׁלִיחַ צִבּוּר; אֲבָל אִם יוֹדֵעַ שֶׁהִכְרִיז שְׁלִיחַ צִבּוּר, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא לֹא שָׁמַע, מַזְכִּיר; וּמִטַּעַם זֶה, הַבָּא לְבֵית הַכְּנֶסֶת וְהַצִּבּוּר הִתְחִילוּ לְהִתְפַּלֵּל, יִתְפַּלֵּל וְיַזְכִּיר, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא לֹא שָׁמַע מִשְּׁלִיחַ צִבּוּר.

ג אִם אָמַר מַשִּׁיב הָרוּחַ בֵּימוֹת הַחַמָּה, אוֹ לֹא אָמְרוּ בֵּימוֹת הַגְּשָׁמִים, אֵין מַחֲזִירִין אוֹתוֹ; וְכֵן בַּטַּל, אִם הִזְכִּירוּ בֵּימוֹת הַגְּשָׁמִים, אוֹ לֹא הִזְכִּירוּ בֵּימוֹת הַחַמָּה, אֵין מַחֲזִירִין אוֹתוֹ. הַגָּה: וְאָנוּ בְּנֵי אַשְׁכְּנַז לֹא מַזְכִּירִין טַל, לֹא בֵּימוֹת הַחַמָּה וְלֹא בֵּימוֹת הַגְּשָׁמִים, רַק אוֹמְרִים בֵּימוֹת הַחַמָּה וְרֵב לְהוֹשִׁיעַ מְכַלְכֵּל חַיִּים וְכוּ'. (טור) יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁשָּׁלִיחַ צִבּוּר פּוֹסֵק לְהַזְכִּיר בִּתְפִלַּת מוּסָף יוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן שֶׁל פֶּסַח, אֲבָל הַקָּהָל מַזְכִּירִין וְאֵינָן פּוֹסְקִין עַד מִנְחָה, שֶׁשָּׁמְעוּ כְּבַר מִשְּׁלִיחַ צִבּוּר שֶׁפָּסַק בִּתְפִלַּת הַמּוּסָף, וְכֵן נוֹהֲגִין.

ד אִם אָמַר מוֹרִיד הַגֶּשֶׁם בֵּימוֹת הַחַמָּה, מַחֲזִירִין אוֹתוֹ וְחוֹזֵר לְרֹאשׁ הַבְּרָכָה; וְאִם סִיֵּם הַבְּרָכָה, חוֹזֵר לְרֹאשׁ הַתְּפִלָּה. וַאֲפִלּוּ בְּמָקוֹם שֶׁצְּרִיכִים גֶּשֶׁם בֵּימוֹת הַחַמָּה, אִם הִזְכִּיר גֶּשֶׁם בְּמָקוֹם טַל, מַחֲזִירִין אוֹתוֹ. (בית יוסף בשם הרמב"ם והרא"ש והטור).

ה בֵּימוֹת הַגְּשָׁמִים, אִם לֹא אָמַר מוֹרִיד הַגֶּשֶׁם, מַחֲזִירִין אוֹתוֹ; וְהָנֵי מִלֵּי שֶׁלֹּא הִזְכִּיר טַל, אֲבָל אִם הִזְכִּיר טַל, אֵין מַחֲזִירִין אוֹתוֹ.

ו בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים שֶׁמַּחֲזִירִין אוֹתוֹ כְּשֶׁלֹּא אָמַר בֵּימוֹת הַגְּשָׁמִים מוֹרִיד הַגֶּשֶׁם, הֵינוּ כְּשֶׁסִּיֵּם כָּל הַבְּרָכָה וְהִתְחִיל בְּרָכָה שֶׁאַחֲרֶיהָ, וְאָז חוֹזֵר לְרֹאשׁ הַתְּפִלָּה; אֲבָל אִם נִזְכַּר קֹדֶם שֶׁסִּיֵּם הַבְּרָכָה, יֹאמַר בַּמָּקוֹם שֶׁנִּזְכַּר; וַאֲפִלּוּ אִם סִיֵּם הַבְּרָכָה, וְנִזְכַּר קֹדֶם שֶׁהִתְחִיל אַתָּה קָדוֹשׁ, אֵין צָרִיךְ לְהַחֲזִיר, אֶלָּא אוֹמֵר: מַשִּׁיב הָרוּחַ וּמוֹרִיד הַגֶּשֶׁם, בְּלֹא חֲתִימָה. הַגָּה: שְׁלֹשָׁה בְּרָכוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת חֲשׁוּבוֹת כְּאַחַת, וּבְכָל מָקוֹם שֶׁטָּעָה בָּהֶם, חוֹזֵר לְרֹאשׁ, בֵּין שֶׁהוּא יָחִיד בֵּין שֶׁהוּא צִבּוּר (טור).

ז בְּכָל מָקוֹם שֶׁאָנוּ אוֹמְרִים חוֹזֵר לַבְּרָכָה שֶׁטָּעָה בָּהּ, הֵנֵי מִלֵּי שֶׁטָּעָה בְּשׁוֹגֵג, אֲבָל בְּמֵזִיד וּמִתְכַּוֵּן, חוֹזֵר לְרֹאשׁ.

ח בֵּימוֹת הַחַמָּה, אִם נִסְתַּפֵּק אִם הִזְכִּיר מוֹרִיד הַגֶּשֶׁם אִם לֹא, עַד לֹ' יוֹם בְּחֶזְקַת שֶׁהִזְכִּיר הַגֶּשֶׁם, וְצָרִיךְ לַחֲזוֹר. הַגָּה: וְהוּא הַדִּין לְדִידָן דְּאֵין מַזְכִּירִין טַל בֵּימוֹת הַחַמָּה, אִם נִסְתַּפֵּק לוֹ אִם אָמַר מוֹרִיד הַגֶּשֶׁם בֵּימוֹת הַגְּשָׁמִים, כָּל לֹ' יוֹם, חוֹזֵר, דְּוַדַּאי אָמַר כְּמוֹ שֶׁרָגִיל וַהֲרֵי לֹא הִזְכִּיר לֹא טַל וְלֹא גֶּשֶׁם; לְאַחַר לֹ' יוֹם אֵינוֹ חוֹזֵר (דִּבְרֵי עַצְמוֹ).

ט אִם בְּיוֹם רִאשׁוֹן שֶׁל פֶּסַח אוֹמֵר בִּרְכַּת אַתָּה גִּבּוֹר עַד מוֹרִיד הַטַּל צ' פְּעָמִים, כְּנֶגֶד ל' יוֹם שֶׁאוֹמֵר אוֹתוֹ ג' פְּעָמִים בְּכָל יוֹם, מִשָּׁם וָאֵילָךְ אִם אֵינוֹ זוֹכֵר אִם הִזְכִּיר גֶּשֶׁם חֲרֵי הוּא בְּחֶזְקַת שֶׁלֹּא הִזְכִּיר גֶּשֶׁם, וְאֵינוֹ צָרִיךְ לַחֲזוֹר. הַגָּה: וְכֵן לְדִידָן, אִם אָמַר עַד מְכַלְכֵּל חַיִּים בְּלֹא מַשִּׁיב הָרוּחַ וּמוֹרִיד הַגֶּשֶׁם שֶׁמַּזְכִּירִין בֵּימוֹת הַגְּשָׁמִים, וְכֵן אִם אָמַר בְּשָׁמְעִינִי עֲצֶרֶת צ' פְּעָמִים אַתָּה גִּבּוֹר עַד מוֹרִיד הַגֶּשֶׁם, אִם נִסְתַּפֵּק אַחַר כָּךְ אִם הִזְכִּיר אוֹ לֹא, חֲזָקָה שֶׁהִזְכִּירוֹ (דִּבְרֵי עַצְמוֹ).

סימן קטו

א מִפְּנֵי שֶׁמּוֹתַר הָאָדָם מִן הַבְּהֵמָה הִיא הַבִּינָה וְהַשֵּׂכֶל, קָבְעוּ בִּרְכַּת אַתָּה חוֹנֵן רֹאשׁ לָאֶמְצָעִיּוֹת, שֶׁאִם אֵין בִּינָה אֵין תְּפִלָּה.

סימן קטז

א רְפָאֵנוּ ה' וְנֵרָפֵא, אַף עַל גַּב דְּהַכָּתוּב לְיָחִיד אֵין מְכַנִּין אוֹתוֹ לְרַבִּים, הֵנֵי מִלֵּי בַּזְמַן שֶׁמִּתְכַּוְּנִין לִקְרוֹת, אֲבָל כְּשֶׁאוֹמֵר אוֹתוֹ דֶּרֶךְ תְּפִלָּה וּבַקָּשָׁה, מֻתָּר. וּמִכָּל מָקוֹם אִם אוֹמֵר מִזְמוֹר שֶׁלָּם, אָסוּר לְשַׁנּוֹת מִלְּשׁוֹן יָחִיד לְרַבִּים, אוֹ לְהֶפֶךְ (טור וְהָרֹא"ש פֶּרֶק הַקּוֹרֵא עוֹמֵד בְּשֵׁם הָר"י).

סימן קיז

א בִּרְכַּת הַשָּׁנִים, צָרִיךְ לוֹמַר בָּהּ בֵּימוֹת הַגְּשָׁמִים: וְתֵן טַל וּמָטָר, וּמַתְחִילִין לִשְׁאֹל מָטָר בְּחוּצָה לָאָרֶץ בִּתְפִלַּת עַרְבִית שֶׁל יוֹם ס' אַחַר תְּקוּפַת תִּשְׁרֵי, וְיוֹם הַתְּקוּפָה הוּא בְּכְלַל הַס' (הגה"מ פ"ב), וּבְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל מַתְחִילִין לִשְׁאֹל מִלֵּיל ז' בְּמַרְחֶשְׁוָן, וְשׁוֹאֲלִין עַד תְּפִלַּת הַמִּנְחָה שֶׁל עֶרֶב יוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן שֶׁל פֶּסַח, וּמִשָּׁם וָאֵילָךְ פּוֹסְקִין מִלִּשְׁאֹל.

ב יְחִידִים הַצְּרִיכִים לְמָטָר בֵּימוֹת הַחַמָּה, אֵין שׁוֹאֲלִין אוֹתוֹ בִּבְרַכַת הַשָּׁנִים, אֶלָּא בְּשׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה, וַאֲפִלּוּ עִיר גְּדוֹלָה כְּנִינְוֵה אוֹ אֶרֶץ אַחַת כֻּלָּהּ כְּמוֹ סְפָרַד בְּכֻלָּהּ, אוֹ אַשְׁכְּנַז בְּכֻלָּהּ, כְּיָחִידִים דָּמוּ וּבְשׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה; וּמִיהוּ אִם בְּאֶרֶץ אַחַת כֻּלָּהּ הַצְּרִיכִים מָטָר בֵּימוֹת הַחַמָּה, טָעָה בָּהּ יָחִיד וְשָׁאַל מָטָר בִּבְרַכַת הַשָּׁנִים, אִם רוֹצֶה חוֹזֵר וּמִתְפַּלֵּל בְּתוֹרַת נְדָבָה בְּלֹא שְׁאֵלָה בִּבְרַכַת הַשָּׁנִים אֲבָל אֵינוֹ מְחֻיָּב לַחֲזֹר כְּלָל, (בית יוסף בשם מהרי"א והרמב"ן והר"ן סבירי להו כהרא"ש).

ג אִם שָׁאַל מָטָר בֵּימוֹת הַחַמָּה, מַחֲזִירִין אוֹתוֹ.

ד אִם לֹא שָׁאַל מָטָר בֵּימוֹת הַגְּשָׁמִים, מַחֲזִירִין אוֹתוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁשָּׁאַל טַל; אֲבָל אִם שָׁאַל מָטָר וְלֹא טַל, אֵין מַחֲזִירִין אוֹתוֹ.

ה אִם לֹא שָׁאַל מָטָר, וְנִזְכַּר קֹדֶם שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה, אֵין מַחֲזִירִין אוֹתוֹ, וְשׁוֹאֵל בְּשׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה. וְאִם הָיָה לוֹ תַּעֲנִית וְצָרִיךְ לוֹמַר עֲנֵנוּ, יֹאמַר הַשְּׁאֵלָה קֹדֶם עֲנֵנוּ (אבודרהם), וְאִם לֹא נִזְכַּר עַד אַחַר שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה, אִם לֹא עָקַר רַגְלָיו, חוֹזֵר לְבִרְכַּת הַשָּׁנִים; וְאִם עָקַר רַגְלָיו, חוֹזֵר לְרֹאשׁ הַתְּפִלָּה; וְאִם הִשְׁלִים תְּפִלָּתוֹ וְאֵינוֹ רָגִיל לוֹמַר תַּחֲנוּנִים

אַחַר תְּפִלָּתוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא עָקַר רַגְלָיו, כַּעֲקוּרִים דָּמִי; וְאִם נִזְכַּר אַחַר שֶׁחָתַם שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה, קֹדֶם שֶׁהִתְחִיל רְצֵה, נִרְאֶה שֶׁאוֹמֵר וְתֵן טַל וּמָטָר, וְאַחַר כָּךְ אוֹמֵר רְצֵה.

סימן קיח

א הָשִׁיבָה שׁוֹפְטֵינוּ, חוֹתְמִים בָּהּ מֶלֶךְ אוֹהֵב צְדָקָה וּמִשְׁפָּט; וּמֵרֹאשׁ הַשָּׁנָה וְעַד יוֹם הַכִּפּוּרִים חוֹתְמִים הַמֶּלֶךְ הַמִּשְׁפָּט. הַגָּה: מִיהוּ אִם אָמַר מֶלֶךְ אוֹהֵב צְדָקָה וּמִשְׁפָּט, אֵין צָרִיךְ לַחֲזֹר, וְלֹא אָמְרוּ שֶׁיַּחֲזֹר אֶלָּא בְּמָקוֹם שֶׁכָּל הַשָּׁנָה אוֹמְרִים הָאֵל אוֹהֵב צְדָקָה וּמִשְׁפָּט (הר״י ספ״ק דִּבְרָכוֹת וְטוּר וְהַגָּהוֹת מִנְהָגִים), (וְע״ל סִימָן תקפ״ב).

סימן קיט

א אִם רָצָה לְהוֹסִיף בְּכָל בְּרָכָה מֵהָאֶמְצָעִיוֹת, מֵעֵין הַבְּרָכָה, מוֹסִיף. כֵּיצַד, הָיָה לוֹ חוֹלֶה מְבַקֵּשׁ עָלָיו רַחֲמִים בִּבְרָכַת רְפָאֵנוּ; הָיָה צָרִיךְ פַּרְנָסָה, מְבַקֵּשׁ עָלֶיהָ בִּבְרָכַת הַשָּׁנִים. וּבְשׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה יָכוֹל לִשְׁאֹל כָּל צָרְכָיו, שֶׁהִיא כּוֹלֶלֶת כָּל הַבַּקָּשׁוֹת; הַגָּה: וּכְשֶׁהוּא מוֹסִיף, יַתְחִיל בַּבְּרָכָה וְאַחַר כָּךְ מוֹסִיף, אֲבָל לֹא יוֹסִיף וְאַחַר כָּךְ יַתְחִיל הַבְּרָכָה (טוּר סִי׳ תקס״ז); וּלְהַר״ר יוֹנָה, כְּשֶׁמּוֹסִיף בַּבְּרָכָה מֵעֵין אוֹתָהּ בְּרָכָה אִם מוֹסִיף אוֹתָהּ בִּשְׁבִיל כָּל יִשְׂרָאֵל, אוֹמֵר אוֹתָהּ בִּלְשׁוֹן רַבִּים וְלֹא בִּלְשׁוֹן יָחִיד, וְלֹא יוֹסִיף אֶלָּא בְּסוֹף הַבְּרָכָה וְלֹא בָּאֶמְצַע; וְאִם שׁוֹאֵל צָרְכָיו מַמָּשׁ, כְּגוֹן שֶׁיֵּשׁ לוֹ חוֹלֶה בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ אוֹ שֶׁהוּא צָרִיךְ לְפַרְנָסָה, יָכוֹל לִשְׁאֹל אֲפִלּוּ בְּאֶמְצַע הַבְּרָכָה, וְהוּא שֶׁיִּשְׁאַל בִּלְשׁוֹן יָחִיד וְלֹא בִּלְשׁוֹן רַבִּים; וּבִבְרַכַת שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה וְכֵן בְּסוֹף הַתְּפִלָּה בֵּין קֹדֶם יִהְיוּ לְרָצוֹן בֵּין אַחֲרָיו יָכוֹל לִשְׁאֹל בֵּין בִּלְשׁוֹן יָחִיד בֵּין בִּלְשׁוֹן רַבִּים, בֵּין צָרְכָיו מַמָּשׁ בֵּין צָרְכֵי רַבִּים.

ב יֵשׁ מִי שֶׁאוֹמֵר שֶׁכְּשֶׁמּוֹסִיף בַּבְּרָכָה לְצָרְכוֹ יָחִיד, לֹא יַאֲרִיךְ.

ג אִם דִּלֵּג אוֹ טָעָה בִּבְרָכָה אַחַת מֵהָאֶמְצָעִיוֹת, אֵינוֹ צָרִיךְ לַחֲזֹר אֶלָּא לְרֹאשׁ הַבְּרָכָה שֶׁטָּעָה אוֹ שֶׁדִּלֵּג, וּמִשָּׁם וָאֵילָךְ יַחֲזֹר עַל הַסֵּדֶר.

ד שְׁלִיחַ צִבּוּר שֶׁגָּמַר גּוֹאֵל יִשְׂרָאֵל וְשָׂכַח וְלֹא אָמַר עֲנֵנוּ, לֹא יַחֲזֹר אֲפִלּוּ אִם עֲדַיִן לֹא גָּמַר רַק רָפָאֵנוּ, וְאִם חָזַר בְּרָכָה לְבַטָּלָה הִיא, אֶלָּא יֹאמַר עֲנֵנוּ בְּשׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה כְּיָחִיד.

סימן קכ

א אוֹמְרִים רְצֵה בְּכָל הַתְּפִלּוֹת, וְדִלֹּא כְּאוֹתָם שֶׁנּוֹהֲגִים שֶׁלֹּא לְאָמְרוֹ בְּמִנְחָה.

סימן קכא

א שׁוֹחִין בְּמוֹדִים תְּחִלָּה וָסוֹף.

ב הָאוֹמֵר מוֹדִים מוֹדִים, מְשַׁתְּקִים אוֹתוֹ.

ג יָחִיד אֵין לוֹ לוֹמַר בִּרְכַּת כֹּהֲנִים. הַגָּה: וְכֵן עִקָּר וְכֵן נִרְאֶה לִי לְנַהֵג, אֲבָל הַמִּנְהָג הַפָּשׁוּט אֵינוֹ כֵּן רַק אֲפִלּוּ יָחִיד אוֹמֵר אוֹתוֹ כָּל זְמַן שֶׁרָאוּי לְנַשֵּׂאוּת כַּפַּיִם, וְאֵינוֹ נִרְאֶה (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם הַמַּנְהִיג).

סימן קכב

א אִם בָּא לְהַפְסִיק וְלַעֲנוֹת קְדִישׁ וּקְדֻשָּׁה בֵּין י״ח לְיִהְיוּ לְרָצוֹן, אֵינוֹ פּוֹסֵק, שֶׁיִּהְיוּ לְרָצוֹן מִכְּלַל הַתְּפִלָּה הוּא; אֲבָל בֵּין יִהְיוּ לְרָצוֹן לְשִׂאָר תַּחֲנוּנִים, שַׁפִּיר דָּמֵי. הַגָּה: וְדַוְקָא בְּמָקוֹם שֶׁנּוֹהֲגִין לוֹמַר יִהְיוּ לְרָצוֹן מִיָּד אַחַר הַתְּפִלָּה, אֲבָל בְּמָקוֹם שֶׁנּוֹהֲגִין לוֹמַר תַּחֲנוּנִים קֹדֶם יִהְיוּ לְרָצוֹן, מַפְסִיק גַּם כֵּן לְקַדִּישׁ וּקְדֻשָּׁה; וּבִמְקוֹמוֹת אֵלּוּ נוֹהֲגִים לְהַפְסִיק בָּאֱלֹהַי נְצֹר, קֹדֶם יִהְיוּ לְרָצוֹן, לָכֵן מַפְסִיקִין גַּם כֵּן לְקְדֻשָּׁה וּלְקַדִּישׁ וּלְבָרְכוּ (דִּבְרֵי עַצְמוֹ לְפִי׳ רַשְׁבָּ״א שֶׁהֵבִיא הַבֵּית יוֹסֵף); וּמִיהוּ הָרֹגֶל לוֹמַר תַּחֲנוּנִים אַחַר תְּפִלָּתוֹ, אִם הִתְחִיל שְׁלִיחַ צִבּוּר לְסַדֵּר תְּפִלָּתוֹ וְהִגִּיעַ לְקַדִּישׁ אוֹ לִקְדֻשָּׁה, מְקַצֵּר וְעוֹלֶה, וְאִם לֹא קִצֵּר יָכוֹל לְהַפְסִיק כְּדֶרֶךְ שֶׁמַּפְסִיק בַּבְּרָכָה שֶׁל קְרִיאַת שְׁמַע, אֲפִלּוּ בָּאֶמְצַע.

ב אֵין נָכוֹן לוֹמַר תַּחֲנוּנִים קֹדֶם יִהְיוּ לְרָצוֹן, אֶלָּא אַחַר סִיּוּם י״ח מִיָּד, יֹאמַר: יִהְיוּ לְרָצוֹן; וְאִם בָּא לַחֲזֹר וּלְאָמְרוֹ פַּעַם אַחֶרֶת אַחַר הַתַּחֲנוּנִים, הָרְשׁוּת בְּיָדוֹ.

ג הָרֹגֶל לוֹמַר ד׳ דְּבָרִים אֵלּוּ, זוֹכֶה וּמְקֻבָּל פְּנֵי שְׁכִינָה: עֲשֵׂה לְמַעַן שְׁמֶךָ, עֲשֵׂה לְמַעַן יְמִינֶךָ, עֲשֵׂה לְמַעַן תּוֹרָתֶךָ, עֲשֵׂה לְמַעַן קְדֻשָּׁתֶךָ.

סימן קכג

א כּוֹרֵעַ וּפוֹסֵעַ ג׳ פְּסִיעוֹת לְאַחֲרָיו, בִּכְרִיעָה אַחַת, וְאַחַר שֶׁפָּסַע ג׳ פְּסִיעוֹת בְּעוֹדוֹ כּוֹרֵעַ, קֹדֶם שֶׁיִּזְקֹף, כְּשֶׁיֹּאמַר עוֹשֶׂה שָׁלוֹם בִּמְרוֹמָיו, הוֹפֵךְ פָּנָיו לְצַד שְׂמֹאלוֹ; וּכְשֶׁיֹּאמַר הוּא יַעֲשֶׂה שָׁלוֹם עָלֵינוּ, הוֹפֵךְ פָּנָיו לְצַד יְמִינוֹ; וְאַחַר כָּךְ יִשְׁתַּחֲוֶה לְפָנָיו, כְּעֶבֶד הַנִּפְטָר מֵרַבּוֹ. הַגָּה: וְנָהֲגוּ לוֹמַר אַחַר כָּךְ יְהִי רָצוֹן שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ כו׳, כִּי הַתְּפִלָּה בִּמְקוֹם הֶעָבוּדָה וְלָכֵן מְבַקְּשִׁים עַל הַמִּקְדָּשׁ שֶׁנּוּכַל לַעֲשׂוֹת עֲבוֹדָה מַמָּשׁ (דִּבְרֵי עַצְמוֹ).

ב בְּמָקוֹם שֶׁכָּלוּ הַג׳ פְּסִיעוֹת יַעֲמֹד, וְלֹא יַחֲזֹר לִמְקוֹמוֹ עַד שֶׁיַּגִּיעַ שְׁלִיחַ צִבּוּר לְקַדֵּשָׁה, וּלְפָחוֹת עַד שֶׁיַּתְחִיל הַשְּׁלִיחַ צִבּוּר לְהִתְפַּלֵּל בְּקוֹל רָם. הַגָּה: וְהַשַּׁ״ץ יַעֲמֹד כְּדֵי הִלּוּךְ ד׳ אַמּוֹת, קֹדֶם שֶׁיַּחֲזֹר לִמְקוֹמוֹ לְהִתְפַּלֵּל בְּקוֹל רָם (תשו׳ הָרַשְׁבָּ״א סִי׳ תל״ו); וְכֵן יָחִיד הַמִּתְפַּלֵּל יַעֲמֹד בְּמָקוֹם שֶׁכָּלוּ פְּסִיעוֹתָיו כְּשִׁעוּר זֶה, קֹדֶם שֶׁיַּחֲזֹר לִמְקוֹמוֹ (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם ר׳ יְרוּחָם וירושלמי). יָחִיד שֶׁמִּתְפַּלֵּל בְּצִבּוּר וְסָיַם תְּפִלָּתוֹ קֹדֶם לְשְׁלִיחַ צִבּוּר, אָסוּר לְהַחֲזִיר פָּנָיו לַצִּבּוּר עַד שֶׁיְּסַיֵּם שְׁלִיחַ צִבּוּר תְּפִלָּתוֹ (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם שִׁבּוֹלֵי הַלֶּקֶט).

ג כְּשֶׁפּוֹסֵעַ, עוֹקֵר רֶגֶל שְׂמֹאל תְּחִלָּה; וְשִׁעוּר פְּסִיעוֹת אֵלּוּ, לְכָל הַפָּחוֹת, הוּא כְּדֵי שֶׁיִּתֵּן גּוּדָל בְּצַד עָקֵב. וּלְכַתְּחִלָּה לֹא יַפְסִיעַ פְּסִיעוֹת גַּסּוֹת יוֹתֵר מִזֶּה. (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם א״ח וְדִבְרֵי עַצְמוֹ, לְפִי הַטַּעַם שֶׁכָּתַב בֵּית יוֹסֵף לְג׳ פְּסִיעוֹת בְּשֵׁם ר׳ חַאי).

ד מִי שֶׁמּוֹסִיף עַל ג׳ פְּסִיעוֹת, הֲרֵי יֶהֱרָא.

ה גַּם שְׁלִיחַ צִבּוּר צָרִיךְ לִפְסֹעַ ג׳ פְּסִיעוֹת כְּשֶׁמִּתְפַּלֵּל בְּלַחַשׁ, וּכְשֶׁיַּחֲזֹר הַתְּפִלָּה בְּקוֹל רָם אֵין צָרִךְ לַחֲזֹר לִפְסֹעַ ג׳ פְּסִיעוֹת. וְאִם לֹא הִתְפַּלֵּל בְּלַחַשׁ רַק בְּקוֹל רָם, פּוֹסֵעַ ג׳ פְּסִיעוֹת אַחַר תְּפִלָּתוֹ שֶׁבְּקוֹל רָם (אבודרהם).

ו כְּשֶׁיַּחֲזֹר שְׁלִיחַ צִבּוּר הַתְּפִלָּה, יֹאמַר גַּם כֵּן: ה׳ שְׂפָתַי תִּפְתָּח; אֲבָל אֵינוֹ אוֹמֵר בְּסוֹף הַתְּפִלָּה יִהְיוּ לְרָצוֹן (דִּבְרֵי עַצְמוֹ וּבֵית יוֹסֵף בְּשֵׁם אֹהֶל מוֹעֵד).

סימן קכד

א לְאַחַר שֶׁסִּיְּמוּ הַצִּבּוּר תְּפִלָּתָן, יַחֲזֹר שְׁלִיחַ צִבּוּר הַתְּפִלָּה, שֶׁאִם יֵשׁ מִי שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ לְהִתְפַּלֵּל יִכָּוֵן לְמַה שֶׁהוּא אוֹמֵר, וְיוֹצֵא בּוֹ; וְצָרִיךְ אוֹתוֹ שֶׁיּוֹצֵא בִּתְפִלַּת שְׁלִיחַ צִבּוּר לְכַוֵּן לְכָל מַה שֶּׁאוֹמֵר שְׁלִיחַ צִבּוּר מֵרֹאשׁ וְעַד סוֹף; וְאֵינוֹ מַפְסִיק; וְאֵינוֹ מֵשִׂיחַ; וּפוֹסֵעַ ג׳ פְּסִיעוֹת לְאֲחָרָיו, כְּאָדָם שֶׁמִּתְפַּלֵּל לְעַצְמוֹ.

ב שְׁלִיחַ צִבּוּר שֶׁנִּכְנַס לְבֵית הַכְּנֶסֶת וּמָצָא צִבּוּר שֶׁהִתְפַּלְּלוּ בְּלַחַשׁ, וְהוּא צָרִיךְ לַעֲמֹד לִפְנֵי הַתֵּבָה לְאַלְתַּר, יוֹרֵד לִפְנֵי הַתֵּבָה וּמִתְפַּלֵּל בְּקוֹל רָם לַצִּבּוּר, וְאֵינוֹ צָרִיךְ לַחֲזֹר וּלְהִתְפַּלֵּל בְּלַחַשׁ. הַגָּה: וְכֵן אִם הוּא שְׁעַת הַדְּחַק, כְּגוֹן שֶׁיִּרְאֶה שֶׁיַּעֲבֹר זְמַן הַתְּפִלָּה, יוּכַל לְהִתְפַּלֵּל מִיָּד בְּקוֹל רָם, וְהַצִּבּוּר מִתְפַּלְּלִין עִמּוֹ מִלָּה בְּמִלָּה בְּלַחַשׁ עַד לְאַחַר הָאֵל הַקָּדוֹשׁ, וְטוֹב שֶׁיִּהְיֶה אֶחָד לְכָל הַפָּחוֹת שֶׁיַּעֲנֶה אָמֵן אַחַר הַשְּׁלִיחַ צִבּוּר (מַהֲרִי״ל).

ג קָהָל שֶׁהִתְפַּלְּלוּ וְכֻלָּם בְּקִיאִים בַּתְּפִלָּה, אַף עַל פִּי כֵן יֵרֵד שְׁלִיחַ צִבּוּר וְחוֹזֵר לְהִתְפַּלֵּל, כְּדֵי לְקַיֵּם תַּקָּנַת חֲכָמִים. הַגָּה: וְאִם יֵשׁ יְחִידִים בַּקָּהָל מַאֲרִיכִין בִּתְפִלָּתָן, אֵין לַשְּׁלִיחַ צִבּוּר לְהַמְתִּין עֲלֵיהֶם וַאֲפִלּוּ הָיוּ חֲשׁוּבֵי הָעִיר; וְכֵן אִם הָיָה מְנַגֵּן בְּבֵית הַכְּנֶסֶת, אֵין לְהַמְתִּין עַל אָדָם חָשׁוּב אוֹ גָּדוֹל שֶׁעֲדַיִן לֹא בָּא (בְּנֵימִין זְאֵב סִי׳ קס״ח).

ד כְּשֶׁשְּׁלִיחַ צִבּוּר חוֹזֵר הַתְּפִלָּה, הַקָּהָל יֵשׁ לָהֶם לִשְׁתֹּק וּלְכַוֵּן לְבָרְכוֹת שֶׁמְּבָרֵךְ הַחַזָּן וְלַעֲנוֹת אָמֵן; וְאִם אֵין ט׳ מְכַוְּנִים לְבִרְכוֹתָיו, קָרוֹב לִהְיוֹת בִּרְכוֹתָיו לְבַטָּלָה; לָכֵן כָּל אָדָם יַעֲשֶׂה עַצְמוֹ כְּאִלּוּ אֵין ט׳ זוּלָתוֹ, וִיכַוֵּן לְבִרְכַת הַחַזָּן. יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁכָּל הָעָם יַעַמְדוּ כְּשֶׁחוֹזֵר הַשְּׁלִיחַ צִבּוּר הַתְּפִלָּה, (הַגָּהוֹת מִנְהָגִים).

ה עַל כָּל בְּרָכָה שֶׁאָדָם שׁוֹמֵעַ בְּכָל מָקוֹם, אוֹמֵר: בָּרוּךְ הוּא וּבָרוּךְ שְׁמוֹ.

ו וְיַעֲנוּ: אָמֵן, אַחַר כָּל בְּרָכָה, בֵּין אוֹתָם שֶׁיָּצְאוּ יְדֵי תְּפִלָּה, בֵּין אוֹתָם שֶׁלֹּא יָצְאוּ, וּבַכַּוָּנָה שֶׁיְּכַוְּנוּ בְּלִבּוֹ: אֱמֶת הִיא הַבְּרָכָה שֶׁבֵּרַךְ הַמְבָרֵךְ, וַאֲנִי מַאֲמִין בָּזֶה.

ז לֹא יָשִׂיחַ שִׂיחַת חֻלִּין בְּשָׁעָה שֶׁשְּׁלִיחַ צִבּוּר חוֹזֵר הַתְּפִלָּה, וְאִם שָׂח הוּא חוֹטֵא, וְגָדוֹל עֲוֹנוֹ מִנְּשׂוֹא, וְגוֹעֲרִים בּוֹ. הַגָּה: וְיִלְמַּד בָּנָיו הַקְּטַנִּים שֶׁיַּעֲנוּ: אָמֵן, כִּי מִיָּד שֶׁהַתִּינוֹק עוֹנֶה: אָמֵן, יֵשׁ לוֹ חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא (כָּל בּוֹ).

ח לֹא יַעֲנֶה אָמֵן חֲטוּפָה, דְּהַיְנוּ כְּאִלּוּ הָאֵ״ל נְקוּדָה בַּחֲטָף; וְכֵן שֶׁלֹּא יַחֲטֹף וִימַהֵר לַעֲנוֹת אוֹתוֹ קֹדֶם שֶׁיְּסַיֵּם הַמְבָרֵךְ; וְכֵן לֹא יַעֲנֶה אָמֵן קְטוּפָה, דְּהַיְנוּ שֶׁמְּחַסֵּר קְרִיאַת הַנּוּ״ן שֶׁאֵינוֹ מוֹצִיאָהּ בַּפֶּה שֶׁתְּהֵא נִכֶּרֶת; וְלֹא יַעֲנֶה אָמֵן יְתוֹמָה, דְּהַיְנוּ שֶׁהוּא חַיָּב בִּבְרָכָה אַחַת וּשְׁלִיחַ צִבּוּר מְבָרֵךְ אוֹתָהּ וְזֶה אֵינוֹ שׁוֹמֵעַ, אַף עַל פִּי שֶׁיּוֹדֵעַ אֵיזוֹ בְּרָכָה מְבָרֵךְ הַשְּׁלִיחַ צִבּוּר, מֵאַחַר שֶׁלֹּא שָׁמְעָהּ, לֹא יַעֲנֶה אַחֲרָיו אָמֵן, דְּהָוֵי אָמֵן יְתוֹמָה. הַגָּה: וְיֵשׁ מַחְמִירִין דַּאֲפִלּוּ אֵינוֹ מְחַיֵּב בְּאוֹתָהּ בְּרָכָה, לֹא יַעֲנֶה אָמֵן אִם אֵינוֹ יוֹדֵעַ בְּאֵיזֶה בְּרָכָה קָאֵי שְׁלִיחַ צִבּוּר, דְּזֶה נָמֵי מִקְרֵי אָמֵן יְתוֹמָה (טור בְּשֵׁם תַּשְׁבֵּ״ץ); וְלֹא יַמְתִּין עִם עֲנִיַּת הָאָמֵן, אֶלָּא מִיָּד שֶׁכָּלָה הַבְּרָכָה יַעֲנֶה אָמֵן (אבודרהם). וְלֹא יַעֲנֶה אָמֵן קְצָרָה, אֶלָּא אֲרֻכָּה קְצָת, כְּדֵי שֶׁיּוּכַל לוֹמַר: אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן; וְלֹא יַאֲרִיךְ בָּהּ יוֹתֵר מִדַּאי, לְפִי שֶׁאֵין קְרִיאַת הַתֵּבָה נִשְׁמַעַת כְּשֶׁמַּאֲרִיךְ יוֹתֵר מִדַּאי.

ט אִם יֵשׁ קָצָת מֵהָעוֹנִים שֶׁמַּאֲרִיכִין יוֹתֵר מִדַּאי, אֵין צָרִיךְ הַמְבָרֵךְ לְהַמְתִּין לָהֶם.

י מִי שֶׁשָּׁכַח וְלֹא אָמַר יַעֲלֶה וְיָבֹא בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ אוֹ בְּחֹלוֹ שֶׁל מוֹעֵד אוֹ בְּכָל דָּבָר שֶׁצָּרִיךְ לַחֲזֹר בִּשְׁבִילוֹ, יְכַוֵּן דַּעְתּוֹ וְיִשְׁמַע מִשְּׁלִיחַ צִבּוּר כָּל י״ח בְּרָכוֹת מֵרֹאשׁ וְעַד סוֹף כְּאָדָם שֶׁמִּתְפַּלֵּל לְעַצְמוֹ; וְלֹא יַפְסִיק וְלֹא יָשִׂיחַ; וּפוֹסֵעַ ג׳ פְּסִיעוֹת לַאֲחוֹרָיו, דְּכֵינָן שֶׁכְּבָר הִתְפַּלֵּל, אֶלָּא שֶׁשָּׁכַח וְלֹא הִזְכִּיר, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא בָּקִי, שְׁלִיחַ צִבּוּר מוֹצִיאוֹ.

יא אִם בְּעוֹד הָאָדָם מִתְפַּלֵּל סִיֵּם שְׁלִיחַ צִבּוּר בְּרָכָה, וְקָדַם שֶׁכָּלְתָה עֲנִיַּת אָמֵן מִפִּי רֹב הַצִּבּוּר סִיֵּם זֶה תְּפִלָּתוֹ, עוֹנֶה עִמָּהֶם: אָמֵן. הַגָּה: וַאֲפִלּוּ אִם לֹא שָׁמַע הַבְּרָכָה כְּלָל, רַק שׁוֹמֵעַ צִבּוּר עוֹנִין אָמֵן וְיוֹדֵעַ עַל אֵיזֶה בְּרָכָה קָאֵי, יַעֲנֶה עִמָּהֶם וְכֵן בְּקְדִישׁ וּקְדֻשָּׁה וּבָרְכוּ. (כ״י א״ח)

יב הָעוֹנֶה אָמֵן, לֹא יַגְבִּיהַּ קוֹלוֹ יוֹתֵר מֵהַמְבָרֵךְ.

סימן קכה

א אֵין הַצִּבּוּר אוֹמְרִים עִם שַׁ״ץ נַקְדִּישְׁךָ, אֶלָּא שׁוֹתְקִין וּמְכַוְּנִין לְמַה שֶּׁשְּׁלִיחַ צִבּוּר אוֹמֵר עַד שֶׁמַּגִּיעַ לִקְדֻשָּׁה, וְאָז עוֹנִים הַצִּבּוּר קָדוֹשׁ.

ב טוֹב לְכַוֵּן רַגְלָיו בְּשָׁעָה שֶׁאוֹמֵר קְדֻשָּׁה עִם שְׁלִיחַ צִבּוּר. הַגָּה: וְיֵשׁ לְשָׁא הֲעֵינַיִם לַמָּרוֹם בְּשָׁעָה שֶׁאוֹמְרִים קְדֻשָּׁה, וְכֵן מְנַעְנְעִים גּוּפָן וְנוֹשְׂאִין אוֹתוֹ מִן הָאָרֶץ (טור וְשִׁבּוֹלֵי לֶקֶט); וְאֵין לְדַבֵּר בְּאֶמְצַע הַקְּדֻשָּׁה (מַהֲרִי״ל וּבֵית יוֹסֵף בְּשֵׁם מַהֲרִי״א וְדֶרֶךְ אֶרֶץ זוּטָא). וּמִי שֶׁאָמַר סֶדֶר קְדֻשָּׁה, וּבָא לְבֵית הַכְּנֶסֶת וּמָצָא צִבּוּר עוֹנִין קְדֻשָּׁה, חוֹזֵר וְעוֹנֶה עִמָּהֶם (תְּשׁוּבַת הָרַשְׁבָּ״א סִי׳ רמ״ט).

סימן קכו

א שְׁלִיחַ צִבּוּר שֶׁטָּעָה וְדִלֵּג אַחַת מִכָּל הַבְּרָכוֹת, וּכְשֶׁמַּזְכִּירִין אוֹתוֹ יוֹדֵעַ לַחֲזֹר לִמְקוֹמוֹ, אֵין מְסַלְּקִין אוֹתוֹ; אֲבָל אִם דִּלֵּג בִּרְכַּת הַמַּלְשִׁינִים, מְסַלְּקִין אוֹתוֹ מִיָּד, שֶׁמָּא אֶפִּיקוֹרוֹס הוּא; וְאִם הִתְחִיל בָּהּ וְטָעָה, אֵין מְסַלְּקִין אוֹתוֹ.

ב שְׁלִיחַ צִבּוּר שֶׁטָּעָה וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ לַחֲזֹר לִמְקוֹמוֹ, יַעֲמֹד אַחֵר תַּחְתָּיו (כְּדֶרֶךְ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל סִי׳ נ״ג), וּמַתְחִיל מִתְּחִלַּת הַבְּרָכָה שֶׁטָּעָה זֶה, אִם הָיָה הַטָּעוּת בָּאֶמְצָעִיּוֹת; וְאִם הָיָה בְּג׳ רִאשׁוֹנוֹת, מַתְחִיל בְּרֹאשׁ; וְאִם בְּג׳ אַחֲרוֹנוֹת, מַתְחִיל רְצֵה.

ג כָּל מָקוֹם שֶׁהַיָּחִיד חוֹזֵר וּמִתְפַּלֵּל, שְׁלִיחַ צִבּוּר חוֹזֵר וּמִתְפַּלֵּל, אִם טָעָה כְּמוֹתוֹ כְּשֶׁמִּתְפַּלֵּל בְּקוֹל רָם, חוּץ מִשַּׁחֲרִית שֶׁל רֹאשׁ חֹדֶשׁ, שֶׁאִם שָׁכַח שְׁלִיחַ צִבּוּר וְלֹא הִזְכִּיר יַעֲלֶה וְיָבֹא עַד שֶׁהִשְׁלִים תְּפִלָּתוֹ, אֵין מַחֲזִירִין אוֹתוֹ, מִפְּנֵי טֹרַח הַצִּבּוּר, שֶׁהֲרֵי תְּפִלַּת הַמּוּסָפִין לְפָנָיו שֶׁהוּא מַזְכִּיר בָּהּ רֹאשׁ חֹדֶשׁ; אֲבָל אִם נִזְכַּר קֹדֶם שֶׁהִשְׁלִים תְּפִלָּתוֹ, חוֹזֵר לְרֹצֶה וְאֵין בָּזֶה טֹרַח צִבּוּר. הַגָּה: יֵשׁ אוֹמְרִים דְּאִם טָעָה בְּשַׁחֲרִית שֶׁל שַׁבָּת וְיוֹם טוֹב, דֵּינוֹ כְּמוֹ בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ, וְהָכִי נָהוּג (טור וּמַהֲרִי״ק).

ד אִם טָעָה שַׁ״ץ כְּשֶׁהִתְפַּלֵּל בְּלַחַשׁ, לְעוֹלָם אֵינוֹ חוֹזֵר וּמִתְפַּלֵּל שֵׁנִית מִפְּנֵי טֹרַח הַצִּבּוּר, אֶלָּא סוֹמֵךְ עַל הַתְּפִלָּה שֶׁיִּתְפַּלֵּל בְּקוֹל רָם, וְהוּא שֶׁלֹּא טָעָה בְּג׳ רִאשׁוֹנוֹת, שֶׁאִם טָעָה בָּהֶם, לְעוֹלָם חוֹזֵר כְּמוֹ שֶׁהַיָּחִיד חוֹזֵר.

סימן קכז

א כְּשֶׁמַּגִּיעַ שְׁלִיחַ צִבּוּר לְמוֹדִים, שׁוֹחִין עִמּוֹ הַצִּבּוּר, וְלֹא יִשְׂחוּ יוֹתֵר מִדַּאי, וְאוֹמְרִים: מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ (שֶׁאַתָּה הוּא ה׳) אֱלֹהֵינוּ אֱלֹהֵי כָל בָּשָׂר כו׳, וְחוֹתֵם בָּרוּךְ אֵל הַהוֹדָאוֹת, בְּלֹא הַזְכָּרַת הַשֵּׁם; וְיֵשׁ מִי שֶׁאוֹמֵר שֶׁצָּרִיךְ לִשְׂחוֹת גַּם בַּסּוֹף, וְטוֹב לָחוּשׁ לְדִבְרָיו. יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁאוֹמֵר הַכֹּל בִּשְׁחִיָּה אַחַת, וְכֵן הַמִּנְהָג (פְּסָקֵי מַהֲרִי״א).

ב אִם אֵין שָׁם כֹּהֲנִים, אוֹמֵר שְׁלִיחַ צִבּוּר: אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ בָּרְכֵנוּ בַּבְּרָכָה הַמְשֻׁלֶּשֶׁת וְכו׳, עַד וַאֲנִי אֲבָרְכֵם. וְאֵין הַצִּבּוּר עוֹנִין אַחֲרָיו אָמֵן, אֶלָּא כֵּן יְהִי רָצוֹן. הַגָּה: וְאֵין אוֹמְרִים אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ וְכו׳ רַק בַּזְּמַן שֶׁרָאוּי לְבִרְכַּת כֹּהֲנִים וְלֹשָׁא כַּפַּיִם; וְנֶהֱגוּ לוֹמַר בְּשַׁחֲרִית: שִׂים שָׁלוֹם וְכֵן כָּל זְמַן שֶׁאוֹמֵר אֱלֹהֵינוּ כו׳, אֲבָל בְּלָאו הָכִי מַתְחִילִין: שָׁלוֹם רַב; וְיֵשׁ מַתְחִילִין שִׂים שָׁלוֹם בְּמִנְחָה שֶׁל שַׁבָּת, הוֹאִיל וּכְתִיב בֵּיהּ בְּאוֹר פָּנֶיךָ נָתַתָּ לָנוּ, שֶׁהִיא הַתּוֹרָה שֶׁקּוֹרִין בְּמִנְחָה בְּשַׁבָּת (הַגָּהוֹת מֵיְמוֹנִי פֶּרֶק ח׳ מֵהִלְכוֹת תְּפִלָּה).

סימן קכח

א אֵין נְשִׂיאַת כַּפַּיִם בְּפָחוֹת מִי׳, וְהַכֹּהֲנִים מֵהַמְנָיָן. וְאֵין לְזָר לְשָׂא כַּפָּיו, אֲפִלּוּ עִם כֹּהֲנִים אֲחֵרִים (כְּפִי ב׳ הִכְחֵבוֹת דכ״ד דְּזָר עוֹבֵר בַּעֲשֵׂה, וְתוֹסְפוֹ פ׳ כָּל כִּתְבֵי לֹא יָדַע ר״י מָה אִסּוּר יֵשׁ בְּזָר הָעוֹלֶה, וְאֶפְשָׁר דְּעִם כֹּהֲנִים אֲחֵרִים שָׁרֵי וְצָרִיךְ עִיּוּן).

ב כָּל כֹּהֵן שֶׁאֵין בּוֹ אֶחָד מִהַדְּבָרִים הַמְעַכְּבִים, אִם אֵינוֹ עוֹלֶה לַדּוּכָן אַף עַל פִּי שֶׁבִּטֵּל מִצְוַת עֲשֵׂה אַחַת, הֲרֵי זֶה כְּעוֹבֵר בְּג׳ עֲשֵׂה אִם הָיָה בְּבֵית הַכְּנֶסֶת כְּשֶׁקָּרְאוּ כֹּהֲנִים, אוֹ אִם אָמְרוּ לוֹ לַעֲלוֹת אוֹ לִטֹּל יָדָיו.

ג אִם עָלָה פַּעַם אַחַת בְּיוֹם זֶה, שׁוּב אֵינוֹ עוֹבֵר, אֲפִלּוּ אָמְרוּ לוֹ: עֲלֵה.

ד כְּשֶׁהַכֹּהֲנִים אֵינָם רוֹצִים לַעֲלוֹת לַדּוּכָן, אֵינָם צְרִיכִים לְשָׁהוֹת חוּץ מִבֵּית הַכְּנֶסֶת אֶלָּא בְּשָׁעָה שֶׁקּוֹרֵא הַחַזָּן: כֹּהֲנִים, אֲבָל כְּדֵי שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ שֶׁהֵם פְּגוּמִים נָהֲגוּ שֶׁלֹּא לִכָּנֵס לְבֵית הַכְּנֶסֶת עַד שֶׁיִּגְמְרוּ בִּרְכַּת כֹּהֲנִים.

ה לֹא יַעֲלוּ הַכֹּהֲנִים לַדּוּכָן בְּמִנְעָלִים, אֲבָל בְּבָתֵּי שׁוֹקַיִם שָׂרִי. וְיֵשׁ מַחְמִירִין אִם הֵם שֶׁל עוֹר (אַגַּדָּה פ׳ הַקּוֹרֵא אֶת הַמְּגִלָּה), וְנָהֲגוּ לְהָקֵל בְּקָצָת מְקוֹמוֹת.

ו אַף עַל פִּי שֶׁנָּטְלוּ הַכֹּהֲנִים יְדֵיהֶם שַׁחֲרִית, חוֹזְרִים וְנוֹטְלִים יְדֵיהֶם עַד הַפֶּרֶק, שֶׁהוּא חִבּוּר הַיָּד וְהַזְּרוֹעַ; וְהַלְוִי יוֹצֵק מַיִם עַל יְדֵיהֶם, וְקֹדֶם לָכֵן יִטֹּל הַלְוִי יָדָיו. וְלֹא נָהֲגוּ הַלְוִיִּם לִטֹּל יְדֵיהֶם תְּחִלָּה, רַק סָמְכוּ עַל נְטִילָתָן שַׁחֲרִית.

ז אִם נָטַל הַכֹּהֵן יָדָיו שַׁחֲרִית וּבֵרַךְ עַל נְטִילַת יָדַיִם, לֹא יַחֲזֹר לְבָרֵךְ כְּשֶׁנּוֹטֵל יָדָיו לִנְשִׂיאַת כַּפַּיִם.

ח כְּשֶׁמַּתְחִיל שְׁלִיחַ צִבּוּר: רְצֵה, כָּל כֹּהֵן שֶׁבְּבֵית הַכְּנֶסֶת נֶעֱקָר מִמְּקוֹמוֹ לַעֲלוֹת לַדּוּכָן, וְאַף אִם לֹא יַגִּיעַ שָׁם עַד שֶׁיְּסַיֵּם שְׁלִיחַ צִבּוּר רְצֵה, שַׁפִּיר דָּמֵי; אֲבָל אִם לֹא עָקַר רַגְלָיו בִּרְצֵה, שׁוּב לֹא יַעֲלֶה.

ט כְּשֶׁעוֹקְרִים הַכֹּהֲנִים רַגְלֵיהֶם לַעֲלוֹת לַדּוּכָן, אוֹמְרִים: יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה׳ אֱלֹקֵינוּ שֶׁתְּהֵא בְּרָכָה זוֹ שֶׁצִּוִּיתָנוּ לְבָרֵךְ אֶת עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל בְּרָכָה שְׁלֵמָה, וְלֹא יְהֵא בָּהּ מִכְשׁוֹל וְעָוֹן מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם; וּמַאֲרִיכִים בִּתְפִלָּה זוֹ עַד שֶׁיְּכַלֶּה אָמֵן שֶׁל הוֹדָאָה מִפִּי הַצִּבּוּר.

י עוֹמְדִים בַּדּוּכָן פְּנֵיהֶם כְּלַפֵּי הַהֵיכָל וַאֲחוֹרֵיהֶם כְּלַפֵּי הָעָם, וְאֶצְבְּעוֹתֵיהֶם כְּפוּפִים לְתוֹךְ כַּפֵּיהֶם, עַד שֶׁשְּׁלִיחַ צִבּוּר מְסַיֵּם מוֹדִים וְאָז אִם הֵם שְׁנַיִם קוֹרֵא לָהֶם הַשְּׁלִיחַ צִבּוּר: (בְּשׁוּר בְּשֵׁם ר״י וְרמב״ם). כֹּהֲנִים. הַגָּה: וְלֹא יֹאמַר אֱלֹקֵינוּ וֵאלֹהֵי וְכוּ; וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁאוֹמְרִים אוֹתוֹ בְּלַחַשׁ עַד מִלַּת כֹּהֲנִים, וְאָז יֹאמְרוּ בְּקוֹל רָם (טוּר בְּשֵׁם ר״י וְר״מ מֵרוֹטֶנְבּוּרְג) וְחוֹזֵר וְאוֹמֵר: עַם קְדוֹשֶׁךָ כָּאָמוּר, בְּלַחַשׁ, וְכֵן נוֹהֲגִין בִּמְדִינוֹת אֵלּוּ. וּמַחֲזִירִים פְּנֵיהֶם כְּלַפֵּי הָעָם; וְאִם הוּא א׳, אֵינוֹ קוֹרֵא לוֹ, אֶלָּא הוּא מֵעַצְמוֹ מַחֲזִיר פָּנָיו.

יא כְּשֶׁמַּחֲזִירִין פְּנֵיהֶם כְּלַפֵּי הָעָם, מְבָרְכִין: אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בִּקְדֻשָּׁתוֹ שֶׁל אַהֲרֹן וְצִוָּנוּ לְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בְּאַהֲבָה.

יב מַגְבִּיהִים יְדֵיהֶם כְּנֶגֶד כִּתְפוֹתֵיהֶם, וּמַגְבִּיהִים יָד יְמָנִית קְצָת לְמַעְלָה מֵהַשְּׂמְאלִית, וּפוֹשְׁטִים יְדֵיהֶם וְחוֹלְקִים אֶצְבְּעוֹתֵיהֶם וּמְכַוְּנִים לַעֲשׂוֹת ה׳ אֲוִירִים: בֵּין ב׳ אֶצְבָּעוֹת לְב׳ אֶצְבָּעוֹת אֲוִיר אֶחָד; וּבֵין אֶצְבַּע לְגוּדָל; וּבֵין גּוּדָל לְגוּדָל. וּפוֹרְשִׂים כַּפֵּיהֶם, כְּדֵי שֶׁיְּהֵא תוֹךְ כַּפֵּיהֶם כְּנֶגֶד הָאָרֶץ וַאֲחוֹרֵי יְדֵיהֶם כְּנֶגֶד הַשָּׁמַיִם.

יג מַתְחִילִין הַכֹּהֲנִים לוֹמַר: יְבָרֶכְךָ. הַגָּה: וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁגַּם מִלַּת יְבָרֶכְךָ יִקְרָא אוֹתוֹ שְׁלִיחַ צִבּוּר תְּחִלָּה (טוּר וְרַ״ן פ׳ הַקּוֹרֵא וְהַגָּהוֹת מַיְמוֹנִי) וְכֵן נוֹהֲגִים בְּכָל מְדִינוֹת אֵלּוּ, וְאַחַר כָּךְ מְקָרֵא אוֹתָם שְׁלִיחַ צִבּוּר מִלָּה בְּמִלָּה, וְהֵם עוֹנִים אַחֲרָיו עַל כָּל מִלָּה עַד שֶׁיְּסַיְּמוּ פָּסוּק רִאשׁוֹן, וְאָז עוֹנִים הַצִּבּוּר: אָמֵן; וְכֵן אַחַר פָּסוּק ב׳; וְכֵן אַחַר פָּסוּק ג׳.

יד אֵין מְבָרְכִין אֶלָּא בְּלָשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ; וּבַעֲמִידָה; וּבִנְשִׂיאַת כַּפַּיִם; וּבְקוֹל רָם.

טו וְאַחַר כָּךְ מַתְחִיל שְׁלִיחַ צִבּוּר: שִׂים שָׁלוֹם, וְאָז כֹּהֲנִים מַחֲזִירִים פְּנֵיהֶם לַהֵיכָל, וְאוֹמְרִים: רִבּוֹן הָעוֹלָמִים, עָשִׂינוּ מַה שֶּׁגָּזַרְתָּ עָלֵינוּ, עֲשֵׂה אַתָּה מַה שֶּׁהִבְטַחְתָּנוּ, הַשְׁקִיפָה מִמְּעוֹן קָדְשְׁךָ מִן הַשָּׁמַיִם וּבָרֵךְ אֶת עַמְּךָ אֶת יִשְׂרָאֵל. (דְּבָרִים כו, טו). הַגָּה: וְיַאֲרִיכוּ בִּתְפִלָּה זוֹ עַד שֶׁיְּסַיְּמוּ שְׁלִיחַ צִבּוּר שִׂים שָׁלוֹם וְשָׂיְמָנוּ הַצִּבּוּר אָמֵן עַל שְׁנֵיהֶם, וְאִם אֵינָם יְכוֹלִים לְהַאֲרִיךְ כָּל כָּךְ, יֹאמְרוּ: אַדִּיר בַּמָּרוֹם וְכוּ׳, כִּדְלִקַּמָּן סִי׳ ק״ל, (רש״י פ׳ אִלּוּ נֶאֱמָרִין וְהַגָּהוֹת מַיְמוֹנִי).

טז אֵין הַכֹּהֲנִים רַשָּׁאִים לְהַחֲזִיר פְּנֵיהֶם עַד שֶׁיַּתְחִיל שְׁלִיחַ צִבּוּר שִׂים שָׁלוֹם; וְאֵינָם רַשָּׁאִים לָכֹף אֶצְבְּעוֹתֵיהֶם עַד שֶׁיַּחְזְרוּ פְּנֵיהֶם; וְעוֹמְדִים שָׁם וְאֵינָם רַשָּׁאִים לַעֲקֹר מִשָּׁם עַד שֶׁיְּסַיֵּם שְׁלִיחַ צִבּוּר שִׂים שָׁלוֹם; וְיֵשׁ מִי שֶׁאוֹמֵר שֶׁצְּרִיכִין לְהַמְתִּין עַד שֶׁיְּסַיְּמוּ הַצִּבּוּר לַעֲנוֹת אָמֵן אַחַר בִּרְכַּת שִׂים שָׁלוֹם וְכֵן הַמִּנְהָג.

יז כְּשֶׁמַּחֲזִירִין פְּנֵיהֶם, בֵּין בִּתְחִלָּה בֵּין בַּסּוֹף, לֹא יַחֲזִירוּ אֶלָּא דֶּרֶךְ יָמִין. הַגָּה: כְּשֶׁיּוֹרְדִין מִן הַדּוּכָן לֹא יִגְעוּ בְּמַעֲלוֹתָיו הַמְטֻנָּפִים; וְאִם נוֹגְעִים יִשְׁלוּ יְדֵיהֶם לְתִפְלָה שֶׁיִּתְפַּלְּלוּ אַחַר כָּךְ (אַגַּדָּה פ׳ הָיָה קוֹרֵא).

יח אֵין הַמְקָרֵא שֶׁקּוֹרֵא כֹּהֲנִים רַשַּׁאי לִקְרוֹת: כֹּהֲנִים, עַד שֶׁיְּכַלֶּה מִפִּי הַצִּבּוּר אָמֵן שֶׁעוֹנִים אַחַר בִּרְכַּת מוֹדִים; וְאֵין הַכֹּהֲנִים רַשָּׁאִים לְהַתְחִיל בִּרְכַּת אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בִּקְדֻשָּׁתוֹ שֶׁל אַהֲרֹן, עַד שֶׁיְּכַלֶּה דִּבּוּר קְרִיאַת כֹּהֲנִים מִפִּי הַקּוֹרֵא; וְאַחַר שֶׁבֵּרְכוּ הַכֹּהֲנִים אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בִּקְדֻשָּׁתוֹ שֶׁל אַהֲרֹן אֵינָם רַשָּׁאִים לְהַתְחִיל יְבָרֶכְךָ, עַד שֶׁיְּכַלֶּה מִפִּי כָּל הַצִּבּוּר אָמֵן שֶׁעוֹנִים אַחַר בִּרְכַּת אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בִּקְדֻשָּׁתוֹ שֶׁל אַהֲרֹן; וְכֵן אֵינָם רַשָּׁאִים לְהַתְחִיל בְּתִבָּה, עַד שֶׁתְּכַלֶּה הַתֵּבָה מִפִּי הַמְקָרֵא; וְאֵין הַצִּבּוּר עוֹנִין אָמֵן, עַד שֶׁתְּכַלֶּה בְּרָכָה מִפִּי הַכֹּהֲנִים. הַגָּה: וְלֹא יַתְחִילוּ הַכֹּהֲנִים רִבּוֹן הָעוֹלָמִים כו׳, עַד שֶׁיְּכַלֶּה אָמֵן מִפִּי הַצִּבּוּר (בֵּית יוֹסֵף).

יט אֵין שְׁלִיחַ צִבּוּר רַשַּׁאי לַעֲנוֹת אָמֵן אַחַר בִּרְכָה שֶׁל כֹּהֲנִים.

כ אִם שְׁלִיחַ צִבּוּר כֹּהֵן, אִם יֵשׁ שָׁם כֹּהֲנִים אֲחֵרִים, לֹא יִשָּׂא אֶת כַּפָּיו; וְלֹא יֹאמְרוּ לוֹ לַעֲלוֹת אוֹ לִשְׁלֹחַ יָדָיו, אֲבָל אִם אָמְרוּ לוֹ צָרִיךְ לַעֲלוֹת, דְּהוּא עוֹבֵר בַּעֲשֵׂה אִם אֵינוֹ עוֹלֶה (מָרְדְּכַי פֶּרֶק הַקּוֹרֵא עוֹמֵד וְהַגָּהוֹת מֵימוֹנִי פֶּרֶק ט״ו דִּתְּפִלָּה וְאָגוּר). וַאֲפִלּוּ אֵין שָׁם כֹּהֵן אֶלָּא הוּא, לֹא יִשָּׂא אֶת כַּפָּיו אֶלָּא אִם כֵּן מַבְטָח לוֹ שֶׁיַּחֲזֹר לִתְפִלָּתוֹ בְּלֹא טֵרוּף דַּעַת, שֶׁאִם הוּא מַבְטָח בְּכָךְ כֵּיוָן שֶׁאֵין שָׁם כֹּהֵן אֶלָּא הוּא יִשָּׂא אֶת כַּפָּיו כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּתְבַּטֵּל נְשִׂיאוּת כַּפַּיִם. וְכֵיצַד יַעֲשֶׂה, יַעֲקֹר רַגְלָיו מִעַט בַּעֲבוֹדָה; וְיֹאמַר עַד וּלְךָ נָאֶה לְהוֹדוֹת; וְיַעֲלֶה לַדּוּכָן וִיבָרֵךְ בִּרְכַּת כֹּהֲנִים; וְיִקְרָא לוֹ אַחֵר; וּמְסַיֵּם הַחַזָּן: שִׂים שָׁלוֹם. וְאִם הַמְקָרֵא כֹּוֵן לְתְפִלַּת שְׁלִיחַ צִבּוּר מִתְּחִלָּה וְעַד סוֹף, עָדִיף טְפֵי שֶׁיְּסַיֵּם הַמְקָרֵא שִׂים שָׁלוֹם.

כא אֵין הַכֹּהֲנִים רַשָּׁאִים לְנַגֵּן בִּרְכַּת כֹּהֲנִים שְׁנַיִם אוֹ שְׁלֹשָׁה נִגּוּנִים, מִשּׁוּם דְּאִבְּדָא לְמֵיחַשׁ לְטֵרוּף הַדַּעַת, וְאֵין לְנַגֵּן אֶלָּא נִגּוּן אֶחָד מִתְּחִלָּה וְעַד סוֹף.

כב מִשְׁתַּדְּלִין שֶׁיִּהְיֶה הַמְקָרֵא יִשְׂרְאֵל, וּכְשֶׁהַחַזָּן כֹּהֵן יַעֲמֹד יִשְׂרְאֵל אֶצְלוֹ וְיִקְרָא: כֹּהֲנִים, וְיִקְרָא אוֹתָם, וְהַחַזָּן עוֹמֵד וְשׁוֹתֵק.

כג בְּשָׁעָה שֶׁהַכֹּהֲנִים מְבָרְכִים הָעָם, לֹא יַבִּיטוּ וְלֹא יָסִיחוּ דַּעְתָּם, אֶלָּא יִהְיוּ עֵינֵיהֶם כְּלַפֵּי מַטָּה כְּמוֹ שֶׁעוֹמֵד בַּתְּפִלָּה; וְהָעָם יְכַוְּנוּ לַבְּרָכָה, וְיִהְיוּ פְּנֵיהֶם כְּנֶגֶד פְּנֵי הַכֹּהֲנִים, וְלֹא יִסְתַּכְּלוּ בָּהֶם. הַגָּה: וְגַם הַכֹּהֲנִים לֹא יִסְתַּכְּלוּ בִּידֵיהֶם; עַל כֵּן נָהֲגוּ לְשַׂלְשֵׁל הַטַּלִּית עַל פְּנֵיהֶם וִידֵיהֶם חוּץ לַטַּלִּית; וְיֵשׁ מְקוֹמוֹת (שִׁבְּהָגוּ) שֶׁיְּדֵיהֶם בִּפְנִים מִן הַטַּלִּית, שֶׁלֹּא יִסְתַּכְּלוּ הָעָם בָּהֶם (בֵּית יוֹסֵף).

כד עַם שֶׁאֲחוֹרֵי הַכֹּהֲנִים אֵינָם בִּכְלַל בְּרָכָה, אֲבָל מִלְּפָנֵיהֶם וּבְצִדֵּיהֶם אֲפִלּוּ מִחְצָה שֶׁל בַּרְזֶל אֵינָהּ מַפְסֶקֶת; וְלַאֲחֲרֵיהֶם נָמֵי, אִם הֵם אֲנוּסִים, כְּגוֹן עַם שֶׁבַּשָּׁדוֹת, שֶׁהֵם טְרוּדִים בִּמְלַאכְתָּן וְאֵינָם יְכוֹלִים לָבֹא, הֵם בִּכְלַל הַבְּרָכָה.

כה בֵּית הַכְּנֶסֶת שֶׁכֻּלָּהּ כֹּהֲנִים, אִם אֵין שָׁם אֶלָּא י׳ כֻּלָּם עוֹלִים לַדּוּכָן; לְמִי מְבָרְכִין, לַאֲחֵיהֶם שֶׁבַּשָּׁדוֹת; וּמִי עוֹנֶה אַחֲרֵיהֶם אָמֵן, הַנָּשִׁים וְהַטַּף; וְאִם יֵשׁ שָׁם יוֹתֵר מֵעֲשָׂרָה, הַיְתֵרִים מֵעֲשָׂרָה יַעֲלוּ וִיבָרְכוּ; וְהָעֲשָׂרָה, עוֹנִים אַחֲרֵיהֶם אָמֵן.

כו בְּשָׁעָה שֶׁמְּבָרְכִין אֵין לוֹמַר שׁוּם פָּסוּק, אֶלָּא יִשְׁתְּקוּ וִיכַוְּנוּ לַבְּרָכָה. הַגָּה: וּמִכָּל מָקוֹם, עַכְשָׁו שֶׁהַכֹּהֲנִים מַאֲרִיכִין הַרְבֵּה בְּנִגּוּנִים, נָהֲגוּ גַּם כֵּן לוֹמַר פְּסוּקִים, וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל סִ״ז נ״ז לְעִנְיַן בָּרְכוּ, אַךְ יוֹתֵר טוֹב שֶׁלֹּא לְאָמְרָם (דִּבְרֵי עַצְמוֹ).

כז כֹּהֵן אֵינוֹ רַשַּׁאי לְהוֹסִיף מִדַּעְתּוֹ יוֹתֵר עַל הַשְּׁלֹשָׁה פְּסוּקִים שֶׁל בִּרְכַּת כֹּהֲנִים; וְאִם הוֹסִיף, עוֹבֵר עַל בַּל תּוֹסִיף.

כח כֹּהֵן שֶׁנָּשָׂא כַּפָּיו, וְאַחַר כָּךְ הָלַךְ לְבֵית הַכְּנֶסֶת אַחֵר וּמָצָא צִבּוּר שֶׁלֹּא הִגִּיעוּ לִבְרַכַת כֹּהֲנִים, יָכוֹל לִשָּׂא כַּפָּיו פַּעַם אַחֶרֶת.

כט כֹּהֵן שֶׁלֹּא הִתְפַּלֵּל עֲדַיִן וּמָצָא צִבּוּר מִתְפַּלְּלִין, נוֹשֵׂא כַּפָּיו וְאֵין הַתְּפִלָּה מְעַכַּבְתּוֹ.

ל מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ מוּם בְּפָנָיו אוֹ בְּיָדָיו, כְּגוֹן שֶׁהֵם בּוֹהֲקָנִיּוֹת אוֹ עֲקֻמּוֹת אוֹ עֲקוּשׁוֹת (בּוֹהֲקָנִיּוֹת פִּ׳ מִין נֶגַע לָבָן, וְרַשִׁ״י פֵּרֵשׁ לינטלי״ש בְּלַעַז, עֲקֻמּוֹת, כְּפוּפוֹת, עֲקוּשׁוֹת לְצִדְדֵיהֶן, וְהָרַ״ן פֵּ׳ עֲקֻמּוֹת שֶׁנִּתְעַקְּמָה יָדוֹ אֲחוֹרַנִּית, עֲקוּשׁוֹת שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְחַלֵּק אֶצְבְּעוֹתָיו), לֹא יִשָּׂא אֶת כַּפָּיו, מִפְּנֵי שֶׁהָעָם מִסְתַּכְּלִין בּוֹ; וְהוּא הַדִּין לְמִי שֶׁיֵּשׁ מוּמִין בְּרַגְלָיו, בַּמָּקוֹם שֶׁעוֹלִים לַדּוּכָן בְּלֹא בָּתֵּי שׁוֹקַיִם; וְכֵן מִי שֶׁרֵירוֹ יוֹרֵד עַל זְקָנוֹ; אוֹ שֶׁעֵינָיו זוֹלְפוֹת דְּמָעוֹת; וְכֵן סוּמָא בְּאַחַת מֵעֵינָיו, לֹא יִשָּׂא אֶת כַּפָּיו. וְאִם הָיָה דָּשׁ בְּעֵירוֹ, דְּהַיְנוּ שֶׁהֵם רְגִילִים בּוֹ וּמַכִּירִים הַכֹּל שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אוֹתוֹ מוּם, יִשָּׂא כַּפָּיו וַאֲפִלּוּ הוּא סוּמָא בִּשְׁתֵּי עֵינָיו. וְכָל שֶׁשָּׁהָה בָּעִיר ל׳ יוֹם, מִקְרֵי דָּשׁ בְּעִירוֹ; וְדַוְקָא בְּעִירוֹ, אֲבָל אִם הוֹלֵךְ בְּאַקְרַאי לְעִיר אַחֶרֶת, וְשָׁהָה שָׁם ל׳ יוֹם, לֹא; וַאֲפִלּוּ לֹא בָּא לָדוּר שָׁם לִהְיוֹת מִבְּנֵי הָעִיר, אֶלָּא בָּא לְהִיוֹת שָׁם מְלַמֵּד אוֹ סוֹפֵר אוֹ מְשָׂרֵת שָׁנָה אוֹ חֲצִי שָׁנָה, חָשׁוּב דָּשׁ בְּעִירוֹ בְּל׳ יוֹם.

לא אִם מִנְהַג הַמָּקוֹם לְשַׁלְשֵׁל הַכֹּהֲנִים טַלִּית עַל פְּנֵיהֶם, אֲפִלּוּ יֵשׁ בְּפָנָיו וּבְיָדָיו כָּמָה מוּמִין, יִשָּׂא אֶת כַּפָּיו. הַגָּה: וְדַוְקָא אִם הָיוּ יָדָיו בִּפְנִים מִן הַטַּלִּית, אֲבָל אִם הֵם מִבַּחוּץ לֹא מָהֲנֵי הַטַּלִּית לְיָדָיו.

לב הָיוּ יָדָיו צְבוּעוֹת אִסְטִיס וּפוּאָה (אִסְטִיס וּפוּאָה פֵּ׳ מִינֵי צְבָעִים), לֹא יִשָּׂא אֶת כַּפָּיו מִפְּנֵי שֶׁהָעָם מִסְתַּכְּלִין בָּהֶם; וְאִם רֹב הָעִיר מְלָאכְתָּן בְּכָךְ, יִשָּׂא אֶת כַּפָּיו; (וְכֵן אִם הוּא דָּשׁ בְּעִירוֹ, יִשָּׂא אֶת כַּפָּיו).

לג מִי שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ לְחַתֵּךְ הָאוֹתִיּוֹת, כְּגוֹן שֶׁאוֹמֵר לְאַלְפִין עַיְנִי״ן, וּלְעַיְנִי״ן אַלְפִי״ן וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה, לֹא יִשָּׂא אֶת כַּפָּיו.

לד קָטָן שֶׁלֹּא הֵבִיא שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת, אֵינוֹ נוֹשֵׂא כַּפָּיו בִּפְנֵי עַצְמוֹ כְּלָל; אֲבָל עִם כֹּהֲנִים שֶׁהֵם גְּדוֹלִים, נוֹשֵׂא לִלְמֹד וּלְהִתְחַנֵּךְ. וּמִי שֶׁהֵבִיא שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת, נוֹשֵׂא אֶת כַּפָּיו, אֲפִלּוּ בִּפְנֵי עַצְמוֹ, וּמִיהוּ דַּוְקָא בְּאַקְרַאי בְּעָלְמָא וְלֹא בִּקְבִיעוּת, עַד שֶׁיִּתְמַלֵּא זְקָנוֹ, שֶׁאָז יָכוֹל לִשָּׂא כַּפָּיו אֲפִלּוּ יְחִידִי בְּקֶבַע. וְכָל שֶׁהִגִּיעַ לְשָׁנִים שֶׁרָאוּי לְהִתְמַלְאוֹת זְקָנוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִתְמַלֵּא, קָרִינַן בֵּיהּ נִתְמַלֵּא זְקָנוֹ (וְעַיֵּן לְעֵיל סִ׳ נ״ג סָעִיף ח׳.

לה כֹּהֵן שֶׁהָרַג אֶת הַנֶּפֶשׁ, אֲפִלּוּ בְּשׁוֹגֵג, לֹא יִשָּׂא אֶת כַּפָּיו אֲפִלּוּ עָשָׂה תְּשׁוּבָה. הַגָּה: וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּאִם עָשָׂה תְּשׁוּבָה, נוֹשֵׂא כַּפָּיו וְיֵשׁ לְהָקֵל עַל בַּעֲלֵי תְּשׁוּבָה, שֶׁלֹּא לִנְעֹל דֶּלֶת בְּפָנֵיהֶם, וְהָכִי נָהוּג (ד״ע דְּלֹא גָּרַע מִמּוֹמָר וכ״מ מהגמ״) (טור וְרַשַׁ״י וְהַרְבֵּה פּוֹסְקִים אֲגוּר וּבֵית יוֹסֵף).

לו מָל תִּינוֹק וּמֵת, נוֹשֵׂא אֶת כַּפָּיו; וְאִם הָעָם מְרַנְּנִים אַחֲרָיו שֶׁהוּא שׁוֹפֵךְ דָּמִים, כֵּיוָן שֶׁלֹּא נִתְבָּרֵר הַדָּבָר, יִשָּׂא אֶת כַּפָּיו.

לז מוּמָר לַעֲבוֹדַת אֱלִילִים לֹא יִשָּׂא אֶת כַּפָּיו; וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁאִם עָשָׂה תְּשׁוּבָה, נוֹשֵׂא כַּפָּיו וְכֵן עִקָּר; וְאִם נֶאֱנַס, לְדִבְרֵי הַכֹּל נוֹשֵׂא כַּפָּיו.

לח שָׁתָה רְבִיעִית יַיִן בְּבַת אַחַת, לֹא יִשָּׂא אֶת כַּפָּיו; שְׁתָאוֹ בִּשְׁנֵי פְּעָמִים, אוֹ שֶׁנָּתַן לְתוֹכוֹ מְעַט מַיִם, מֻתָּר; וְאִם שָׁתָה יוֹתֵר מֵרְבִיעִית, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מָזוּג וַאֲפִלּוּ שְׁתָאוֹ בְּכַמָּה פְּעָמִים, לֹא יִשָּׂא אֶת כַּפָּיו עַד שֶׁיָּסִיר יֵינוֹ מֵעָלָיו.

לט לֹא הָיוּ בּוֹ מֵהַדְּבָרִים הַמּוֹנְעִים נְשִׂיאַת כַּפַּיִם, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ מְדַקְדֵּק בְּמִצְוֹות וְכָל הָעָם מְרַנְּנִים אַחֲרָיו, נוֹשֵׂא אֶת כַּפָּיו שֶׁאֵין שְׁאָר עֲבֵרוֹת מוֹנְעִין נְשִׂיאַת כַּפַּיִם.

מ כֹּהֵן שֶׁנִּשָּׂא גְּרוּשָׁה, לֹא יִשָּׂא אֶת כַּפָּיו וְאֵין נוֹהֲגִין בּוֹ קְלָלָה אֲפִלּוּ לִקְרוֹת בַּתּוֹרָה רִאשׁוֹן; וַאֲפִלּוּ גֵּרְשָׁהּ אוֹ מֵתָה, פָּסוּל עַד שֶׁיִּדֹּר הֲנָאָה עַל דַּעַת רַבִּים, מֵהַנָּשִׂים שֶׁהוּא אָסוּר בָּהֶם.

מא נִטְמָא לְמֵת שֶׁאֵינוֹ מִשְׁבָּעָה מֵתֵי מִצְוָה, פָּסוּל מִן הַדּוּכָן וּמִכָּל מַעֲלוֹת הַכְּהֻנָּה, עַד שֶׁיָּשׁוּב וְיִקָּבֵל שֶׁלֹּא יִטָּמֵא עוֹד לְמֵתִים. יֵשׁ אוֹמְרִים דְּמִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ בַּת שֶׁהֵמִירָה לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, אוֹ שֶׁזָּנְתָה, אֵין מְחַיְּבִין עוֹד לְקַדְּשׁוֹ, כִּי אָבִיהָ הִיא מְחַלֶּלֶת (וַיִּקְרָא כא, ט) (מָרְדְּכִי פֶּרֶק (נגמ״ר הדין וארבע מיתות)).

מב הֶחָלָל, אֵינוֹ נוֹשֵׂא אֶת כַּפָּיו.

מג אַחַר שִׁבְעַת יְמֵי אֲבֵלוּת, נוֹשֵׂא כַּפָּיו; וּבְתוֹךְ שִׁבְעַת יְמֵי אֲבֵלוּת, יֵצֵא מִבֵּית הַכְּנֶסֶת בְּשָׁעָה שֶׁקּוֹרֵא כֹּהֲנִים. הַגָּה: וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּכָל זְמַן הָאֲבֵלוּת, אֲפִלּוּ עַד י״ב חֹדֶשׁ עַל אָבִיו וְעַל אִמּוֹ, אֵינוֹ נוֹשֵׂא אֶת כַּפָּיו (מָרְדְּכִי סוֹף פֶּרֶק הַקּוֹרֵא עוֹמֵד וְהַגָּהוֹת מַיְמוֹנִי), וְכֵן נוֹהֲגִין בִּמְדִינוֹת אֵלּוּ.

מד כֹּהֵן, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא פָּנוּי, נוֹשֵׂא אֶת כַּפָּיו. הַגָּה: וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּאֵינוֹ נוֹשֵׂא כַּפָּיו, דְּהַשְׁרוּי בְּלֹא אִשָּׁה שָׁרוּי בְּלֹא שִׂמְחָה, וְהַמְבָרֵךְ יֵשׁ לוֹ לִהְיוֹת בְּשִׂמְחָה (מָרְדְּכִי פֶּרֶק הַקּוֹרֵא עוֹמֵד); וְנָהֲגוּ שֶׁנּוֹשֵׂא כַּפָּיו, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ נָשׂוּי, וּמִכָּל מָקוֹם הָרוֹצֶה שֶׁלֹּא לְשָׂא כַּפָּיו אֵין מוֹחִין בְּיָדוֹ, רַק שֶׁלֹּא יְהֵא בְּבֵית הַכְּנֶסֶת בְּשָׁעָה שֶׁקּוֹרִין כֹּהֲנִים אוֹ אוֹמְרִים לָהֶם לִטֹּל יְדֵיהֶם. נָהֲגוּ בְּכָל מְדִינוֹת אֵלּוּ שֶׁאֵין נוֹשְׂאִים כַּפַּיִם אֶלָּא בְּיוֹם טוֹב, מִשּׁוּם שֶׁאָז שְׂרוּיִים בְּשִׂמְחַת יוֹם טוֹב, וְטוֹב לֵב הוּא יְבָרֵךְ; מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּשְׁאָר יָמִים, אֲפִלּוּ בְּשַׁבָּתוֹת הַשָּׁנָה, שֶׁטְּרוּדִים בְּהַרְהוּרִים עַל מִחְיָתָם וְעַל בִּטּוּל מְלַאכְתָּם; וַאֲפִלּוּ בְּיוֹם טוֹב, אֵין נוֹשְׂאִין כַּפַּיִם אֶלָּא בְּתִפְלַּת מוּסָף, שֶׁיּוֹצְאִים אָז מִבֵּית הַכְּנֶסֶת וְיִשְׂמְחוּ בְּשִׂמְחַת יוֹם טוֹב (דִּבְרֵי עִצְמוֹ). וְכָל שַׁחֲרִית וּמוּסָף שֶׁאֵין נוֹשְׂאִין בּוֹ כַּפַּיִם, אוֹמֵר הַשָּׁלִיחַ צִבּוּר: אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ וְכוּ׳, כְּדִלְעֵיל סוֹף סִי׳ קכ״ז; וְיוֹם הַכִּפּוּרִים, נוֹשְׂאִים בּוֹ כַּפַּיִם כְּמוֹ בְּיוֹם טוֹב, וְיֵשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁנּוֹשְׂאִים בּוֹ כַּפַּיִם בַּנְּעִילָה, וְיֵשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁאֵין נוֹשְׂאִים בּוֹ כַּפַּיִם אֲפִלּוּ בְּשַׁחֲרִית.

מה אֵלּוּ תֵּבוֹת שֶׁהַכֹּהֲנִים הוֹפְכִים בָּהֶם לְדָרוֹם וּלְצָפוֹן: יְבָרֶכְךָ; וְיִשְׁמְרֶךָ; אֵלֶיךָ; לְךָ; שָׁלוֹם. הַגָּה: וְנוֹהֲגִין שֶׁמַּאֲרִיכִין בְּנִגּוּן הַתֵּבוֹת שֶׁבְּסוֹף הַפְּסוּקִים דְּהַיְנוּ: וְיִשְׁמְרֶךָ; וְיחֻנֶּךָּ; שָׁלוֹם. וְהַמְקָרֵא לֹא יֹאמַר רִבּוֹן וְכוּ׳ (תְּשׁוּבַת מַהֲרִי״ל סִי׳ קמ״ח). אָסוּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּכֹהֵן, אֲפִלּוּ בַּזְּמַן הַזֶּה, דְּהֲוֵי כְּמוֹעֵל בְּהֶקְדֵּשׁ אִם לֹא מָחַל עַל כָּךְ (מָרְדְּכִי בְּהַגָּהוֹת דְּגִטִּין).

סימן קכט

א אֵין נְשִׂיאַת כַּפַּיִם אֶלָּא בְּשַׁחֲרִית וּמוּסָף וּבִנְעִילָה, בְּיוֹם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ נְעִילָה כְּמוֹ בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, אֲבָל לֹא בְּמִנְחָה, מִשּׁוּם דִּשְׁכִיחָא שִׁכְרוּת בְּאוֹתָהּ שָׁעָה, שֶׁמָּא יְהֵא הַכֹּהֵן שִׁכּוֹר; וְנָזְרוּ בְּמִנְחָה שֶׁל תַּעֲנִית, אָטוּ מִנְחַת שְׁאָר יָמִים; אֲבָל בְּתַעֲנִית שֶׁאֵין בּוֹ נְעִילָה, הוֹאִיל וּתְפִלַּת מִנְחָה סָמוּךְ לְשִׁקִיעַת הַחַמָּה, הִיא דּוֹמָה לִתְפִלַּת נְעִילָה וְאֵינָהּ מִתְחַלֶּפֶת בְּמִנְחָה שֶׁל שְׁאָר יָמִים, הִלְכָךְ יֵשׁ בָּהּ נְשִׂיאַת כַּפַּיִם. וְהַמְנַהֵג שֶׁלֹּא נָשְׂאוּ כַּפַּיִם בְּמִנְחָה בְּיוֹם כְּפוּרִים בְּאֵלּוּ הַמְּדִינוֹת, לֹא יְשַׁנֶּה מִמִּנְהָגוֹ, כִּי כָּל אַחַת מֵהֶן הִיא סוֹף בְּרָכָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ, וְאוֹמְרִים רִבּוֹן, כְּמוֹ שֶׁמְּפֹרָשׁ בְּסִי׳ ק״ל, וּבְשָׁעָה שֶׁמַּאֲרִיכִין בְּנִגּוּן הַתֵּבוֹת שֶׁבְּסוֹף הַפְּסוּקִים דְּהַיְנוּ: וְיִשְׁמְרֶךָ; וְיחֻנֶּךָּ; שָׁלוֹם. וְהַמְקָרֵא לֹא יֹאמַר רִבּוֹן וְכוּ׳ (תְּשׁוּבַת מַהֲרִי״ל סִי׳ קמ״ח). אָסוּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּכֹהֵן, אֲפִלּוּ בַּזְּמַן הַזֶּה, דְּהֲוֵי כְּמוֹעֵל בְּהֶקְדֵּשׁ אִם לֹא מָחַל עַל כָּךְ (מָרְדְּכִי בְּהַגָּהוֹת דְּגִטִּין).

סימן קל

א מָאן דַּחְזָא חִלְמָא, וְלָא יָדַע מַאי חָזָא, נֵיקוּם קָמֵי כֹּהֲנֵי בְּשָׁעָה שֶׁעוֹלִים לַדּוּכָן וְנֵימָא הָכִי: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, אֲנִי שֶׁלָּךְ וַחֲלוֹמוֹתַי שֶׁלָּךְ וְכוּ׳, וְיִכַּוֵּן דִּלְסַיֵּם גַּם בַּהֲדֵי כֹּהֲנֵי, דְּעָנֵי צִבּוּרָא אָמֵן; וְאִי לָא, לֵימָא הָכִי: אַדִּיר בַּמָּרוֹם שׁוֹכֵן בִּגְבוּרָה, אַתָּה שָׁלוֹם וְשִׁמְךָ שָׁלוֹם, יְהִי רָצוֹן שֶׁתָּשִׂים עָלֵינוּ שָׁלוֹם. הַגָּה: וּבְמָקוֹם שֶׁאֵין עוֹלִין לַדּוּכָן, יֹאמַר כָּל זֶה בְּשָׁעָה שֶׁהַשָּׁלִיחַ צִבּוּר אוֹמֵר שִׂים שָׁלוֹם, וְיִסַּיֵּם בַּהֲדֵי שְׁלִיחַ צִבּוּר, שֶׁיַּעֲנוּ הַקָּהָל אָמֵן (הַר״ן פ׳ הַרוֹאֶה).

סימן קלא

א אֵין לְדַבֵּר בֵּין תְּפִלָּה לִנְפִילַת אַפַּיִם. כְּשֶׁנּוֹפֵל עַל פָּנָיו, נָהֲגוּ לְהַטּוֹת עַל צַד שְׂמֹאל. הַגָּה: וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּיֵשׁ לְהַטּוֹת עַל צַד יָמִין, וְהָעִקָּר לְהַטּוֹת (רי״ש סי׳ רי״ב וּבֵית יוֹסֵף בְּשֵׁם הָרוֹקֵחַ) בְּשַׁחֲרִית כְּשֶׁיֵּשׁ לוֹ תְּפִלִּין בִּשְׂמֹאלוֹ, עַל צַד יָמִין מִשּׁוּם כְּבוֹד תְּפִלִּין; וּבְעַרְבִית, אוֹ כְּשֶׁאֵין לוֹ תְּפִלִּין בִּשְׂמֹאלוֹ, יִטֶּה עַל שְׂמֹאל (מִנְהָגִים). וּלְאַחַר שֶׁנָּפַל עַל פָּנָיו יַגְבִּיהַּ רֹאשׁוֹ וְיִתְחַנֵּן מְעַט מִיָּשֵׁב, וְכָל מָקוֹם וּמָקוֹם לְפִי מִנְהָגוֹ; וּמִנְהָג פָּשׁוּט לוֹמַר: וַאֲנַחְנוּ לֹא נֵדַע כו׳ רַחֲצֵי קְדֵישׁ אַשְׁרֵי לַמְנַצֵּחַ (טוּר), וַאֲפִלּוּ בְּיָמִים שֶׁאֵין אוֹמְרִים תַּחֲנוּן אוֹמְרִים לְמְנַצֵּחַ, מִלְּבַד בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ וַחֲנֻכָּה וּפוּרִים וְעֶרֶב פֶּסַח וְעֶרֶב יוֹם כִּפּוּר וְט״וּ [וט׳] בְּאָב (מִנְהָגִים וְע״ל סי׳ תקנ״ט).

ב נְפִילַת אַפַּיִם מִיָּשֵׁב, וְלֹא מְעֻמָּד. הַגָּה: יֵשׁ אוֹמְרִים דְּאֵין נְפִילַת אַפַּיִם אֶלָּא בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ אָרוֹן וְסֵפֶר תּוֹרָה בְּתוֹכוֹ, אֲבָל בְּלֹא זֶה אוֹמְרִים תְּחִנָּה בְּלֹא כְּסוּי פָּנִים, וְכֵן נוֹהֲגִים (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם רוֹקֵחַ סי׳ שכ״ד). וְחָצֵר בֵּית הַכְּנֶסֶת הַפְּתוּחַ לְבֵית הַכְּנֶסֶת, (מַהֲרִי״ל) אוֹ בְּשָׁעָה שֶׁהַצִּבּוּר מִתְפַּלְּלִין אָז, אֲפִלּוּ יָחִיד בְּבֵיתוֹ אוֹמֵר תְּחִנָּה בִּנְפִילַת אַפַּיִם (דִּבְרֵי עַצְמוֹ פִּי׳ אֲגוּר).

ג אֵין נְפִילַת אַפַּיִם בַּלַּיְלָה; וּבְלֵילֵי אַשְׁמֹרֶת נוֹהֲגִים לִפֹּל עַל פְּנֵיהֶם, שֶׁהוּא קָרוֹב לְיוֹם.

ד נָהֲגוּ שֶׁלֹּא לִפֹּל עַל פְּנֵיהֶם לֹא בְּבֵית הָאָבֵל, וְלֹא בְּבֵית הֶחָתָן, וְלֹא בְּבֵית הַכְּנֶסֶת בְּיוֹם מִילָה, וְלֹא כְּשֶׁיֵּשׁ שָׁם חָתָן. הַגָּה: וְדַוְקָא שֶׁהַמִּילָה אוֹ הֶחָתָן בְּאוֹתוֹ בֵּית הַכְּנֶסֶת, אֲבָל אִם אֵין הַמִּילָה בְּבֵית הַכְּנֶסֶת, אַף עַל פִּי שֶׁהִיא בְּבֵית הַכְּנֶסֶת הָאַחֶרֶת, אוֹמְרִים תַּחֲנוּן (פְּסָקֵי מַהֲרִי״א סי׳ פ״א); וּבְיוֹם הַמִּילָה שֶׁאֵין אוֹמְרִים תַּחֲנוּן, דַּוְקָא שַׁחֲרִית שֶׁמָּלִין אָז הַתִּינוֹק, אֲבָל בְּמִנְחָה אַף עַל פִּי שֶׁמִּתְפַּלְּלִין אֵצֶל הַתִּינוֹק הַנִּמּוֹל, אוֹמְרִים תַּחֲנוּן; מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּחָתָן, שֶׁאֵין אוֹמְרִים תַּחֲנוּן כָּל הַיּוֹם, כְּשֶׁמִּתְפַּלְּלִין אֵצֶל הֶחָתָן (הַגָּהוֹת מַיְמוֹנִי פ״ה מֵהִ״ת) וְלֹא מִקְרֵי חָתָן אֶלָּא בַּיּוֹם שֶׁנִּכְנָס לְחֻפָּה.

ה אִם חָלָה מִילָה בְּתַעֲנִית צִבּוּר, מִתְפַּלְּלִים סְלִיחוֹת וְאוֹמְרִים וִדּוּי וְאֵין נוֹפְלִים עַל פְּנֵיהֶם וְאֵין אוֹמְרִים וְהוּא רַחוּם בְּשַׁחֲרִית, אֲפִלּוּ בְּמָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ לְאָמְרוֹ בְּלֹא זֶה.

ו נָהֲגוּ שֶׁלֹּא לִפֹּל עַל פְּנֵיהֶם בְּט״וּ בְּאָב, וְלֹא בְּט״וּ בִּשְׁבָט, וְלֹא בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ, וְלֹא בְּמִנְחָה שֶׁלְּפָנָיו, וְלֹא בַּחֲנֻכָּה, וְיֵשׁ אוֹמְרִים גַּם בְּמִנְחָה שֶׁלְּפָנָיו, וְכֵן נוֹהֲגִין. בְּפוּרִים, אֵין נוֹפְלִים עַל פְּנֵיהֶם בְּלַ״ג בָּעֹמֶר אֵין נוֹפְלִין, בְּעֶרֶב יוֹם כִּפּוּר אֵין נוֹפְלִין, וְכֵן עֶרֶב רֹאשׁ הַשָּׁנָה אֲפִלּוּ שַׁחֲרִית, (מִנְהָגִים).

ז וּמִנְהָג פָּשׁוּט שֶׁלֹּא לִפֹּל עַל פְּנֵיהֶם בְּכָל חֹדֶשׁ נִיסָן, וְלֹא בְּט׳ בְּאָב, וְלֹא בֵּין יוֹם כִּפּוּר לְסֻכּוֹת, וְלֹא מִתְּחִלַּת רֹאשׁ חֹדֶשׁ סִיוָן עַד אַחַר שָׁבוּעוֹת.

ח אֵין אָדָם חָשׁוּב רַשַּׁאי לִפֹּל עַל פָּנָיו כְּשֶׁמִּתְפַּלֵּל עַל הַצִּבּוּר, אֶלָּא אִם כֵּן הוּא בָּטוּחַ שֶׁיִּעָנֶה כֵּיהוֹשֵׁעַ בֶּן נוּן. הַגָּה: וְכֵן אָסוּר לְכָל אָדָם לִפֹּל עַל פָּנָיו בְּפָשׁוּט יָדַיִם וְרַגְלַיִם, אֲפִלּוּ אֵין שָׁם אֶבֶן מַשְׂכִּית (הַגָּהוֹת אֲשֵׁרִי סוֹף פ׳ תְּפִלַּת הַשַּׁחַר וְרִיב״ש סי׳ תי״ב); אֲבָל אִם נוֹטֶה קָצָת עַל צִדּוֹ, מֻתָּר אִם אֵין שָׁם אֶבֶן מַשְׂכִּית; וְכֵן יַעֲשׂוּ בְּיוֹם כִּפּוּר, כְּשֶׁנּוֹפְלִין עַל פְּנֵיהֶם, (אם) [אוֹ] יַצִּיעוּ שָׁם עֲשָׂבִים כְּדֵי לְהַפְסִיק בֵּין הַקַּרְקַע, וְכֵן נוֹהֲגִין (מָרְדְּכַי).

סימן קלב

א מְתַרְגְּמִין קְדֻשַּׁת וּבָא לְצִיּוֹן; וְצָרִיךְ לְזָהֵר בּוֹ מְאֹד לֶאֱמְרוֹ בְּכַוָּנָה. הַגָּה: וּלְעִנְיַן אִם הַיָּחִיד אוֹמְרָהּ, דִּינָהּ כְּדִין קְדֻשָּׁה שֶׁבְּיוֹצֵר, וְעַיֵּן לְעֵיל סי׳ נ״ט; וּבְקְדֻשָּׁה שֶׁבַּתַּרְגּוּם, יָחִיד אוֹמְרָהּ וְלֹא שְׁנַיִם, וְאֵין לֶאֱמְרָהּ בְּקוֹל רָם (בֵּית יוֹסֵף סִימָן נ״ט).

ב אָסוּר לָאָדָם לָצֵאת מִבֵּית הַכְּנֶסֶת קֹדֶם קְדֻשָּׁה דְּסִדְרָא. הַגָּה: וְאוֹמְרִים אַחַר סִיּוּם הַתְּפִלָּה: עָלֵינוּ לְשַׁבֵּחַ, מְעַמֵּד; (כָּל בּוֹ) וְיִזְהֲרוּ לֶאֱמְרוֹ בְּכַוָּנָה, וּכְשֶׁמַּגִּיעַ אֶל אֵל לֹא יוֹשִׁיעַ, יִפְסִיק מְעַט קֹדֶם שֶׁיֹּאמַר: וַאֲנַחְנוּ כּוֹרְעִים וְכוֹרְעִים (טוּר); וְאוֹמְרִים קְדִישׁ יָתוֹם אַחַר עָלֵינוּ, וְאֲפִלּוּ אֵין יָתוֹם בְּבֵית הַכְּנֶסֶת יֹאמַר אוֹתוֹ מִי שֶׁאֵין לוֹ אָב וְאֵם; וַאֲפִלּוּ מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ אָב וְאֵם יָכוֹל לֶאֱמְרוֹ, אִם אֵין אָבִיו וְאִמּוֹ מַקְפִּידִין (אֲגוּר וְתַשְׁבֵּ״ץ וּתְשׁוּבַת מַהֲרִי״ל סי׳ ס״ד); וְיֵשׁ לוֹמַר פְּסוּם הַקְּטֹרֶת עֶרֶב וָבֹקֶר אַחַר הַתְּפִלָּה, וְאוֹמְרִים תְּחִלָּה: אֵין כֵּאלֹהֵינוּ וְכוֹ׳, וְאוֹמְרִים הַשִּׁיר שֶׁהַלְּוִיִּם הָיוּ אוֹמְרִים בַּמִּקְדָּשׁ, שַׁחֲרִית לָבַד (טוּר); וְיֵשׁ שֶׁכָּתְבוּ לְזָהֵר לוֹמַר פְּסוּם הַקְּטֹרֶת מִתּוֹךְ הַכְּתָב, וְלֹא בְּעַל פֶּה, מִשּׁוּם שֶׁהָאֲמִירָה בִּמְקוֹם הַהֶקְטָרָה וְחַיִישִׁינַן שָׁמָא יַדְלֵג (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם מַהַרַ״י וְאֹ״ח) אֶחָד מִסַּמְמָנֶיהָ, וַאֲמִרִינַן שֶׁהוּא חַיָּב מִיתָה אִם חִסֵּר אַחַת מִסַּמְמָנֶיהָ; וְלָכֵן נָהֲגוּ שֶׁלֹּא לֶאֱמְרוֹ בַּחֹל, שֶׁמְּמַהֲרִין לִמְלֹאכְתָּן וְחַיִישִׁינַן שָׁמָא יְדַלֵּג. וּכְשֶׁיּוֹצֵא מִבֵּית הַכְּנֶסֶת אוֹמֵר ה׳ נְחֵנִי וְגוֹ׳ (תְּהִלִּים ה, ט) (כָּל בּוֹ) וּמִשְׁתַּחֲוֶה וְיוֹצֵא (מַהֲרִי״ל).

סימן קלג

א בְּשַׁבָּת וְיוֹם טוֹב אֵין אוֹמְרִים בָּרְכוּ אַחַר קְדִישׁ בַּתְרָא. הַגָּה: אֲפִלּוּ בְּמָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ לֶאֱמְרוֹ בֵּימוֹת הַחֹל, שָׁמָא לֹא הָיוּ יְחִידִים בְּבֵית הַכְּנֶסֶת כְּשֶׁאָמְרוּ בָּרְכוּ, מִכָּל מָקוֹם בְּשַׁבָּת וְיוֹם טוֹב אֵין לֶאֱמְרוֹ, דְּהַכֹּל בָּאִין לְבֵית הַכְּנֶסֶת קֹדֶם בָּרְכוּ (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם רִיב״ש).

סימן קלד

א הַגָּה: נוֹהֲגִין לְהַרְבּוֹת בְּתַחֲנוּנִים בְּשֵׁנִי וּבַחֲמִישִׁי, (טוּר) וְאוֹמְרִים: וְהוּא רַחוּם, וְאוֹמְרִים אוֹתוֹ בְּקוֹל רָם; וְאִם לֹא אָמְרוֹ מְעַמֵּד, עוֹבֵר עַל הַתַּקָּנָה וְנִקְרָא פּוֹרֵץ גָּדֵר. הַגָּה: וְכֵן נוֹהֲגִין לֶאֱמְרוֹ מְעַמֵּד, אֲבָל אוֹמְרִים אוֹתוֹ בְּלַחַשׁ; וּמֵה שֶׁנּוֹהֲגִים לְהַרְבּוֹת בְּתַחֲנוּנִים בְּשֵׁנִי וּבַחֲמִישִׁי, מִשּׁוּם שֶׁהֵם יְמֵי רָצוֹן, וְלָכֵן נוֹהֲגִין גַּם כֵּן לְהִתְעַנּוֹת בָּהֶם (טוּר).

ב מַרְאֶה פְּנֵי כְתִיבַת סֵפֶר תּוֹרָה לָעָם הָעוֹמְדִים לִימִינוֹ וְלִשְׂמֹאלוֹ, וּמַחֲזִירוֹ לְפָנָיו וּלְאַחֲרָיו, שֶׁמִּצְוָה עַל כָּל אֲנָשִׁים וְנָשִׁים לִרְאוֹת הַכְּתָב וְלִכְרֹעַ, וְלוֹמַר: וְזֹאת הַתּוֹרָה וְכוּ' תּוֹרַת ה' תְּמִימָה וְכוּ'. הַגָּה: וְנֶהֱגוּ לַעֲשׂוֹת כֵּן אֲחַר שֶׁקָּרְאוּ בַּתּוֹרָה, אֲבָל כְּשֶׁמּוֹצִיאִין אוֹתוֹ אוֹמֵר הַשְּׁלִיחַ צִבּוּר גַּדְּלוּ וְהַקָּהָל אוֹמְרִים רוֹמְמוּ כו' אֵב הָרַחֲמִים [הוּא] יְרַחֵם עַם עֲמוּסִים וְכו'; וְיֵשׁ אוֹמְרִים לוֹמַר עַל הַכֹּל יִתְגַּדַּל (מ"ס פי"ד וְטוּר וּמַהֲרִי"ל) וְכֵן נוֹהֲגִים בְּיוֹם טוֹב וּבְשַׁבָּת; וְיֵשׁ לְהַחֲזִיק הַתּוֹרָה בְּיָמִין (מַהֲרִי"ל), וּכְשֶׁעוֹלֶה הָרִאשׁוֹן לִקְרוֹת אוֹמְרִים: בָּרוּךְ שֶׁנָּתַן תּוֹרָה כו' (כָּל בּוֹ).

סימן קלה

א בְּשֵׁנִי וּבַחֲמִישִׁי, וּבְשַׁבָּת בְּמִנְחָה, קוֹרִין שְׁלֹשָׁה, אֵין פּוֹחֲתִים מֵהֶם וְאֵין מוֹסִיפִין עֲלֵיהֶם; וְאֵין מַפְטִירִין בָּנָביא. הַגָּה: וְאִם הָיוּ ב' חֲתָנִים בְּבֵית הַכְּנֶסֶת וְהֵם יִשְׂרְאֵלִים, מֻתָּר לְהוֹסִיף לִקְרוֹת ד', דִּלְדִידְהוּ הָוֵי כְּיוֹם טוֹב שֶׁמֻּתָּר לְהוֹסִיף (מָרְדְּכִי פ' הַקּוֹרֵא עוֹמֵד הַגָּהוֹת מַיְמוֹנִי פֶּרֶק י"ב מה"ת); וְנִרְאֶה דְּה"ה לְשֵׁנִי בַּעֲלֵי בְּרִית, דְּיוֹם טוֹב שֶׁלָּהֶם הוּא, כְּדִלְקַמָּן סי' תקנ"ט וְדִין שַׁבָּת וְיוֹם טוֹב ע"ל רֵישׁ סי' רפ"ב לְעִנְיַן הוֹסָפָה.

ב מָקוֹם שֶׁמַּפְסִיקִין בְּשַׁבָּת בְּשַׁחֲרִית, שָׁם קוֹרִין בְּמִנְחָה, וּבְשֵׁנִי וּבַחֲמִישִׁי, וּבְשַׁבָּת הַבָּאָה. הַגָּה: אִם בִּטְּלוּ שַׁבָּת אַחַת קְרִיאַת הַפָּרָשָׁה בְּצִבּוּר, לְשַׁבָּת הַבָּאָה קוֹרִין אוֹתָהּ פָּרָשָׁה עִם פָּרָשָׁה הַשַּׁיָּכָה לְאוֹתָהּ שַׁבָּת (אוֹר זָרוּעַ) וְעַיֵּן לְקַמָּן סִי' רצ"ב (רפ"ב לְעִנְיַן הוֹסָפָה).

ג כֹּהֵן קוֹרֵא בַּתּוֹרָה רִאשׁוֹן, וְאַחֲרָיו לֵוִי, וְאַחֲרָיו יִשְׂרָאֵל.

ד הַמְנָהֵג הַפָּשׁוּט שֶׁאֲפִלּוּ כֹּהֵן עַם הָאָרֶץ קוֹדֵם לִקְרוֹת לִפְנֵי חָכָם גָּדוֹל יִשְׂרָאֵל, וְהוּא שֶׁהַכֹּהֵן יוֹדֵעַ לִקְרוֹת, מִיהוּ אִם יוּכַל לִקְרוֹת עִם הַשְּׁלִיחַ צִבּוּר מִלָּה בְּמִלָּה סַגִּי בְּכָךְ כְּדִלְקַמָּן סִי' קל"ט (אַבּוּדְרָהָם), שֶׁאִם אֵינוֹ יוֹדֵעַ לִקְרוֹת הֵיאָךְ יְבָרֵךְ עַל הַתּוֹרָה.

ה אִם סֵפֶר תּוֹרָה פָּתוּחַ וְהַכֹּהֵן קוֹרֵא אֶת שְׁמַע, אֵינוֹ רַשַּׁאי לְהַפְסִיק, וְקוֹרְאִים יִשְׂרָאֵל בְּמְקוֹמוֹ. הַגָּה: וְכֵן בְּתַעֲנִית שֶׁאַחַר פֶּסַח וְסֻכּוֹת שֶׁקּוֹרִין וַיְחַל, אִם אֵין הַכֹּהֵן מִתְעַנֶּה, קוֹרִין לְיִשְׂרָאֵל; וְטוֹב שֶׁיְּלַמֵּד הַכֹּהֵן מִבֵּית הַכְּנֶסֶת (מַהֲרִי"ק שֹׁרֶשׁ ט').

ו אִם נִכְנַס הַכֹּהֵן לְבֵית הַכְּנֶסֶת אַחַר שֶׁהִתְחִיל הַיִּשְׂרָאֵל לְבָרֵךְ בִּרְכַּת הַתּוֹרָה, אֵינוֹ פּוֹסֵק, אֲבָל בָּרְכוּ לָא הָוֵי הַתְחָלָה, וְעוֹמֵד הַיִּשְׂרָאֵל בַּתְּחִלָּה עַד שֶׁיִּשְׁלִימוּ כֹּהֵן וְלֵוִי וְאָז יִקְרָא. אִם אֵין כֹּהֵן בְּבֵית הַכְּנֶסֶת, קוֹרֵא יִשְׂרָאֵל בְּמְקוֹם כֹּהֵן, וְלֹא יַעֲלֶה אַחֲרָיו לֵוִי. הַגָּה: אֲבָל רִאשׁוֹן יוּכַל לַעֲלוֹת; (בֵּית יוֹסֵף וּמַהֲרִי"ל בְּשֵׁם ר' יְרוּחָם נ"ב בְּח"ג) וּכְשֶׁקּוֹרִין אוֹתוֹ, אוֹמְרִים בְּמְקוֹם כֹּהֵן, שֶׁלֹּא יִטְעוּ לוֹמַר שֶׁזֶּהוּ כֹּהֵן (טוּר).

ז אִם הָיוּ כֹּהֵן וְלֵוִי בְּבֵית הַכְּנֶסֶת, וְקָרָא הַכֹּהֵן וְסָבוּר שֶׁאֵין שָׁם לֵוִי וְהִתְחִיל לְבָרֵךְ בִּרְכַּת הַתּוֹרָה שֵׁנִית, אֵין מַפְסִיקִין אוֹתוֹ.

ח אִם אֵין לֵוִי בְּבֵית הַכְּנֶסֶת, כֹּהֵן שֶׁקָּרָא רִאשׁוֹן מְבָרֵךְ שֵׁנִית בִּמְקוֹם לֵוִי, אֲבָל לֹא כֹּהֵן אַחֵר, כְּדֵי שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ שֶׁהָרִאשׁוֹן פָּגוּם.

ט וְכֵן לֹא יַעֲלוּ שְׁנֵי לְוִיִּם זֶה אַחַר זֶה, כְּדֵי שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ שֶׁאֶחָד מֵהֶם פָּגוּם.

י נָהֲגוּ לִקְרוֹת כֹּהֵן אַחַר כֹּהֵן, בְּהֶפְסֵק יִשְׂרָאֵל בֵּינֵיהֶם, וְאוֹמֵר הַחַזָּן כְּשֶׁקּוֹרֵא לַשֵּׁנִי: אַף עַל פִּי שֶׁהוּא כֹּהֵן; וְכֵיוֹצֵא בָּזֶה נוֹהֲגִים בְּלֵוִי אַחַר לֵוִי. הַגָּה: וְלָכֵן מֻתָּר לַעֲלוֹת גַּם כֵּן לְמִפְטִיר בְּכִי הַאי גַּוְנָא, וְאִם קוֹרֵא מַפְטִיר סְתָם אֵין לָחוּשׁ לְפָגְמוֹ, דְּהָרֵי לֹא מַזְכִּיר שְׁמוֹ. וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּאֵין לִקְרוֹת כֹּהֵן אוֹ לֵוִי לְמִנְיַן שִׁבְעָה, אֲבָל לְאַחַר שֶׁנִּשְׁלַם הַמִּנְיָן יְכוֹלִים לִקְרוֹת כֹּהֵן אוֹ לֵוִי (אֲגוּר בְּשֵׁם מהרי"ו וּמָרְדְּכִי פ' הַנִּזְקָקִין וּבֵית יוֹסֵף בְּשֵׁם ר' יְרוּחָם), וְכֵן נוֹהֲגִין בִּמְדִינוֹת אֵלּוּ; וּמִיהוּ בִּמְקוֹם צָרְךְ וְדַחַק יֵשׁ לְסָמֹךְ אַסֻּבָּרָא רִאשׁוֹנָה.

יא יֵשׁ מִי שֶׁאוֹמֵר שֶׁאִם קָרָא הַחַזָּן כֹּהֵן אוֹ לֵוִי וְאֵינוֹ שָׁם, לֹא יִקְרָא לְאַחֵר בְּשֵׁם, מִשּׁוּם פְּגָמוֹ שֶׁל רִאשׁוֹן, אֶלָּא אַחֵר יַעֲלֶה מֵעַצְמוֹ, וְכֵן נָהֲגוּ. שְׁלִיחַ צִבּוּר שֶׁהוּא כֹּהֵן יָכוֹל לִקְרֹא כֹּהֵן אַחֵר לַתּוֹרָה (מָרְדְּכִי פ' הַקּוֹרֵא עוֹמֵד וְאָגוּר).

יב עִיר שֶׁכֻּלָּהּ כֹּהֲנִים, אִם יֵשׁ יִשְׂרָאֵל אֶחָד בֵּינֵיהֶם אוֹתוֹ יִשְׂרָאֵל קוֹרֵא רִאשׁוֹן, מִפְּנֵי דַּרְכֵי שָׁלוֹם; וְכָל שֶׁאֵין בָּהֶם יִשְׂרָאֵל כְּדֵי סִפּוּקָם, אוֹ שֶׁאֵין שָׁם יִשְׂרָאֵל כְּלָל, קוֹרֵא כֹּהֵן אַחַר כֹּהֵן, שֶׁאֵין שָׁם מִשּׁוּם פְּגָם, שֶׁהַכֹּל יוֹדְעִים שֶׁאֵין שָׁם אֶלָּא כֹּהֲנִים; וְהוּא הַדִּין לְעִיר שֶׁכֻּלָּהּ לְוִיִּם.

יג אִם קָטָן קוֹרֵא בַּתּוֹרָה בְּצִבּוּר, בְּסִי' רפ"ב; אִם אֵין כֹּהֵן אֶלָּא סוּמָא אוֹ שֶׁאֵינוֹ בָּקִי, בְּסִי' קל"ט.

יד בְּנֵי אָדָם הַחֲבוּשִׁין בְּבֵית הָאֲסוּרִין, אֵין מְבִיאִים אֶצְלָם סֵפֶר תּוֹרָה אֲפִלּוּ בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה וְיוֹם הַכִּפּוּרִים. הַגָּה: וְהֵינוּ דַּוְקָא בִּשְׁעַת הַקְּרִיאָה לְבַד, אֲבָל אִם מְכִינִים לוֹ סֵפֶר תּוֹרָה יוֹם אוֹ יוֹמַיִם לְקֹדֶם, מֻתָּר (אוֹר זָרוּעַ הַגָּהוֹת אֲשֵׁרִי פ"ק דִּבְרָכוֹת וּמהרמ"פ סִי' פ"ח); וְאִם הוּא אָדָם חָשׁוּב, בְּכָל עִנְיָן שָׁרֵי (שָׁם וּמָרְדְּכִי סִפ"ק דר"ה).

סימן קלו

א בְּשַׁבָּת וְיוֹם טוֹב וְיוֹם הַכִּפּוּרִים, קוֹרִים אַחַר לְוִי תַּלְמִידֵי חֲכָמִים הַמְמֻנִּין עַל הַצִּבּוּר, וְאַחֲרֵיהֶם תַּלְמִידֵי חֲכָמִים הָרְאוּיִם לְמַנּוֹתָם פַּרְנָסִים עַל הַצִּבּוּר (שֶׁשּׁוֹאֲלִים אוֹתוֹ דִּבֵּר הֲלָכָה בְּכָל מָקוֹם וְאוֹמֵר), וְאַחַר כָּךְ בְּנֵי תַּלְמִידֵי חֲכָמִים שֶׁאֲבוֹתֵיהֶם מְמֻנִּים עַל הַצִּבּוּר, וְאַחַר כָּךְ רָאשֵׁי כְּנֵסִיּוֹת וְכָל הָעָם.

סימן קלז

א בְּיוֹם שֶׁקּוֹרִין ג׳, אֵין קוֹרִין פָּחוֹת מִי׳ פְּסוּקִים; וַיְדַבֵּר עוֹלֶה מִן הַמִּנְיָן. וְאִי סָלִיק עִנְיָנָא בְּבָצִיר מִי׳ פְּסוּקִים, כְּגוֹן פָּרָשַׁת עֲמָלֵק (שְׁמוֹת יז, ח טז) שֶׁאֵין בָּהּ אֶלָּא ט׳ פְּסוּקִים, שַׁפִּיר דָּמֵי.

ב אֵין קוֹרִין עִם כָּל אֶחָד פָּחוֹת מִג׳ פְּסוּקִים, שְׁנַיִם קוֹרִין ג׳ ג׳, וְאֶחָד קוֹרֵא ד׳; וְאֵיזֶה מֵהֶם שֶׁקּוֹרֵא ד׳ הֲרֵי זֶה מְשֻׁבָּח.

ג אִם דִּלֵּג פָּסוּק אֶחָד וְלֹא קָרָאוֹ, אִם הוּא בְּמִנְחָה בְּשַׁבָּת אוֹ בְּב׳ וְה׳ וְקָרָא יו״ד פְּסוּקִים בְּלֹא פָּסוּק הַמְדֻלָּג, אֵינוֹ חוֹזֵר; וְאִם לָאו, חוֹזֵר. אֲבָל בְּשַׁבָּת, אֲפִלּוּ דִּלֵּג פָּסוּק אֶחָד חוֹזֵר וְקוֹרֵא, וַאֲפִלּוּ אַחַר שֶׁהֶחֱזִיר אֶת הַתּוֹרָה וְאָמַר קַדִּישׁ חוֹזֵר וְקוֹרֵא הוּא וּשְׁנַיִם עִמּוֹ; וַאֲפִלּוּ הִפְטִיר וְהִתְפַּלֵּל מוּסָף, חוֹזֵר וְקוֹרֵא. פָּרָשִׁיּוֹת הַמּוּעָדִים דִּינָם כְּמוֹ מִנְחָה בְּשַׁבָּת וְשֵׁנִי וַחֲמִישִׁי, לְפִי שֶׁכְּבָר קָרְאוּ הַפָּרָשִׁיּוֹת בַּשַּׁבָּתוֹת שֶׁלָּהֶן.

ד אִם קָרָא אֶחָד ב׳ פְּסוּקִים, צָרִיךְ לַחֲזֹר וְלִקְרוֹת; וְאִם לֹא קָרְאוּ בֵּין שְׁלָשְׁתָּן אֶלָּא ט׳ פְּסוּקִים, ג׳ לְכָל אֶחָד, אֵינָם צְרִיכִים לַחֲזֹר וְלִקְרוֹת; וּרְאָיָה לַדָּבָר: פָּרָשַׁת עֲמָלֵק (שְׁמוֹת יז, ח טז). אֲבָל אִם קָרְאוּ פָּחוֹת מִט׳, צְרִיכִים לַחֲזֹר וְלִקְרוֹת.

ה אִם קָרָא פָּרָשַׁת פָּרָה (בְּמִדְבַּר יט, א כב), וּפָסַק בְּהַגִּיעַ הַגֶּר בְּתוֹכָם וְגָלַל סֵפֶר תּוֹרָה, חוֹזֵר וּפוֹתֵחַ וּמַתְחִיל מֵרֹאשׁ הַפָּרָשָׁה עַד תִּטְמָא עַד הָעֶרֶב וּמְבָרֵךְ לְפָנֶיהָ וּלְאַחֲרֶיהָ.

ו הַקּוֹרֵא בַּתּוֹרָה רִאשׁוֹן, וְקָרָא הַשֵּׁנִי מַה שֶּׁקָּרָא הָרִאשׁוֹן, אִם הוֹסִיף עַל מַה שֶּׁקָּרָא הָרִאשׁוֹן ג׳ פְּסוּקִים, אוֹ אֲפִלּוּ שְׁנַיִם בְּמָקוֹם דִּלֹּא אֶפְשָׁר, אוֹתוֹ שֵׁנִי עוֹלֶה מִן הַמִּנְיָן; וְאִם לָאו, אֵינוֹ עוֹלֶה מֵהַמִּנְיָן, חוּץ מִפְּרֵי הֶחָג, מִשּׁוּם דִּלֹּא אֶפְשָׁר.

סימן קלח

א הַקּוֹרֵא בַּתּוֹרָה לֹא יְשַׁיֵּר בְּפָרָשָׁה פָּחוֹת מִג׳ פְּסוּקִים, מִפְּנֵי הַיּוֹצְאִים אָז מִבֵּית הַכְּנֶסֶת שֶׁיֹּאמְרוּ: הָעוֹלֶה אַחֲרָיו לֹא יִקְרָא אֶלָּא שְׁנֵי פְּסוּקִים הַנִּשְׁאָרִים; וְכֵן לֹא יַתְחִיל בָּהּ פָּחוֹת מִג׳ פְּסוּקִים, מִפְּנֵי הַנִּכְנָסִים אָז בְּבֵית הַכְּנֶסֶת שֶׁיֹּאמְרוּ שֶׁלֹּא קָרָא הָרִאשׁוֹן אֶלָּא ב׳ פְּסוּקִים. הַגָּה: וְאֵין חִלּוּק בֵּין פ׳ פְּתוּחָה לִסְתוּמָה; וּפָרָשָׁה שֶׁאֵינָהּ רַק ב׳ פְּסוּקִים, מַתָּר לְשַׁיֵּר בִּתְחִלָּה וּלְהַפְסִיק שָׁם (תְּרוּמַת הַדֶּשֶׁן סִימָן כ״ב). וְיֵשׁ לְהוֹסִיף, דְּאִם הַתְחִיל בְּדָבָר טוֹב, וְיֵשׁ בְּדָבָר טוֹב (אוֹר זָרוֹעַ וּמַיְמוֹנִי פֶּרֶק י״ג מה״ת) וְעַ״ל סִימָן תכ״ח.

סימן קלט

א בְּמָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ שֶׁהָעוֹלֶה עַצְמוֹ קוֹרֵא בְּקוֹל רָם, אִם לֹא סִדֵּר תְּחִלָּה הַפָּרָשָׁה בַּעֲמָדִים שָׁלֹשׁ בֵּינוֹ לְבֵין עַצְמוֹ, לֹא יַעֲלֶה; וּבְמָקוֹם שֶׁהַחַזָּן קוֹרֵא הוּא צָרִיךְ לְסַדֵּר תְּחִלָּה (בֵּית יוֹסֵף).

ב מִי שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ לִקְרוֹת, צָרִיךְ לִמְחוֹת בְּיָדוֹ שֶׁלֹּא יַעֲלֶה לְסֵפֶר תּוֹרָה; וְאִם צְרִיכִים לְזֶה שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ לִקְרוֹת, לְפִי שֶׁהוּא כֹּהֵן אוֹ לֵוִי וְאֵין שָׁם אַחֵר זוּלָתוֹ, אִם כְּשֶׁיִּקְרָא לוֹ שְׁלִיחַ צִבּוּר מִלָּה בְּמִלָּה יוֹדֵעַ לְאָמְרָהּ וְלִקְרוֹתָהּ מִן הַכְּתָב, יָכוֹל לַעֲלוֹת; וְאִם לָאו, לֹא יַעֲלֶה.

ג אֲפִלּוּ רֹאשׁ הַכְּנֶסֶת אוֹ חַזָּן, לֹא יִקְרָא עַד שֶׁיֹּאמְרוּ לוֹ: קְרָא; וְנָהֲגוּ שֶׁשְּׁלִיחַ צִבּוּר כְּשֶׁרוֹצֶה מְבָרֵךְ וְקוֹרֵא בְּלִי נְטִילַת רָשׁוּת, מִשּׁוּם דְּהָוֵי כְּאִלּוּ מִשָּׁעָה שֶׁמִּנּוּהוּ לְשַׁ״ץ הִרְשׁוּהוּ עַל כָּךְ. הַגָּה: וּבְמִדִּינוֹת אֵלּוּ אֵין נוֹהֲגִין כֵּן, וְאֵין הַחַזָּן עוֹלֶה רַק כְּשֶׁהַפָּקָּן אוֹמֵר לוֹ לַעֲלוֹת, אֲבָל אֵין קוֹרִין לוֹ בְּשֵׁמוֹ כְּמוֹ שְׁאָר הָעוֹלִים שֶׁקּוֹרְאִים אוֹתָם בְּשֵׁמָם פְּלוֹנִי בַּר פְּלוֹנִי; וּמִי שֶׁאָבִיו מוּמָר לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, קוֹרִין אוֹתוֹ בְּשֵׁם אֲבִי אָבִיו, אֲבָל לֹא בְּשֵׁמוֹ לְבַד, שֶׁלֹּא לְבַיְּשׁוֹ בָּרַבִּים (תְּרוּמַת הַדֶּשֶׁן סִי׳ כ״א וְסִ׳ הַחֲסִידִים). וְדַוְקָא שֶׁלֹּא עָלָה מֵעֵמָיו בְּשֵׁם אָבִיו, אֲבָל אִם הוּא גָּדוֹל וְהָרַגָּל בְּאוֹתוֹ הָעִיר לַעֲלוֹת בְּשֵׁם אָבִיו, וְהַמִּיר אָבִיו, קוֹרְאִים אוֹתוֹ בְּשֵׁם אָבִיו כְּמוֹ שֶׁהָרַגָּל, שֶׁלֹּא לְבַיְּשׁוֹ בָּרַבִּים; וְכֵן אִם אָבָא לְמֵיחַשׁ לְאֵיבַת הַמּוּמָר (מַהֲרַ״ם פַּאדוּוָאָה סִי׳ פ״ז); וַאֲסוּפִי וּשְׁתוּקֵי קוֹרִין אוֹתוֹ בְּשֵׁם אֲבִי אִמּוֹ, וְאִם אֵינוֹ יָדוּעַ קוֹרִין אוֹתוֹ בְּשֵׁם אַבְרָהָם, כְּמוֹ לְגֵר (דִּבְרֵי עַצְמוֹ). סוֹמֵא אֵינוֹ קוֹרֵא, לְפִי שֶׁאָסוּר לִקְרוֹת אֲפִלּוּ אוֹת אַחַת שֶׁלֹּא מִן הַכְּתָב, קוֹרֵא סוֹמֵא, כְּמוֹ שֶׁאָנוּ מַקְרִין בְּתוֹרָה לְעֵם הָאָרֶץ).

ד כָּל הַקּוֹרִים מְבָרְכִים לְפָנָיהָ וּלְאַחֲרֶיהָ, וּפוֹתֵחַ הַסֵּפֶר קֹדֶם שֶׁיְּבָרֵךְ וְרוֹאֶה הַפָּסוּק שֶׁצָּרִיךְ לְהַתְחִיל בּוֹ וְאַחַר כָּךְ יְבָרֵךְ; וּלְאַחַר שֶׁקָּרָא, גּוֹלֵל וּמְבָרֵךְ. הַגָּה: וּבְשָׁעָה שֶׁמְּבָרֵךְ בְּרָכָה רִאשׁוֹנָה יַהֲפֹּךְ פָּנָיו עַל הַצַּד, שֶׁלֹּא יְהֵא נִרְאֶה כְּמְבָרֵךְ מִן הַתּוֹרָה (כָּל בּוֹ); וְנִרְאֶה לִי דְּיַהֲפֹּךְ פָּנָיו לְצַד שְׁמֹאלוֹ.

ה נָהֲגוּ לְכַסּוֹת הַכְּתָב בְּסוּדָר, בֵּין גַּבְרָא לְגַבְרָא. וּבְמִדִינוֹת אֵלּוּ נָהֲגוּ שֶׁהִיא מְגֻלֶּלֶת בֵּין גַּבְרָא לְגַבְרָא, וְכֵן עִקָּר.

ו אוֹמֵר בָּרְכוּ וְהַבְּרָכוֹת בְּקוֹל רָם; וְהָאוֹמְרָם בְּלַחַשׁ טוֹעֶה. וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁצָּרִיךְ לַחְזֹר וּלְבָרֵךְ בְּקוֹל רָם; הַגָּה: כְּדֵי שֶׁיִּשְׁמְעוּ הָעָם וְיַעֲנוּ: בָּרוּךְ ה׳ הַמְבֹרָךְ לְעוֹלָם וָעֶד (טוּר). וְאִם לֹא שָׁמְעוּ הַצִּבּוּר אֶת הַמְבָרֵךְ, אַף עַל פִּי שֶׁשָּׁמְעוּ הַחַזָּן עוֹנֶה, לֹא יַעֲנוּ עִמּוֹ אֶלָּא עוֹנִין אָמֵן עַל דִּבְרֵי הַחַזָּן (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם הר״י וְאַרְחוֹת חַיִּים וְכָל בּוֹ).

ז אַחַר שֶׁעָנוּ הָעָם: בָּרוּךְ ה׳ הַמְבֹרָךְ לְעוֹלָם וָעֶד, חוֹזֵר הַמְבָרֵךְ וְאוֹמֵר: בָּרוּךְ ה׳ הַמְבֹרָךְ לְעוֹלָם וָעֶד, כְּדֵי לִכְלֹל הַמְבָרֵךְ עַצְמוֹ בִּכְלַל הַמְבָרְכִים.

ח אֲפִלּוּ בֵּרַךְ בִּרְכַּת הַתּוֹרָה לְעַצְמוֹ וְתֵכֶף קָרָאוּהוּ לִקְרוֹת בַּתּוֹרָה, צָרִיךְ לַחְזֹר וּלְבָרֵךְ: אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ, כְּשֶׁקּוֹרֵא בַּתּוֹרָה, דְּמִשּׁוּם כְּבוֹד הַתּוֹרָה נִתְקָנָה כְּשֶׁקּוֹרֵא בְּצִבּוּר.

ט אִם קָרָאוּהוּ לִקְרוֹת בַּתּוֹרָה קֹדֶם שֶׁיְּבָרֵךְ בִּרְכַּת הַתּוֹרָה לְעַצְמוֹ, כְּבָר נִפְטַר מִלְּבָרֵךְ בִּרְכַּת אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ, דְּלֹא גָּרַע מִמִּי שֶׁנִּפְטַר בְּאַהֲבָה רַבָּה.

י בְּרָכָה אַחֲרוֹנָה: אֲשֶׁר נָתַן לָנוּ תּוֹרַת אֱמֶת, וְזוֹ תּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב; וְחַיֵּי עוֹלָם נָטַע בְּתוֹכֵנוּ, הוּא תּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה.

יא הַקּוֹרֵא בַּתּוֹרָה צָרִיךְ לֶאֱחֹז בַּסֵּפֶר תּוֹרָה בִּשְׁעַת בְּרָכָה. הַגָּה: וְסָמְכוּ מִנְהָג זֶה עַל מַה שֶּׁנֶּאֱמַר בִּיהוֹשֻׁעַ לֹא יָמוּשׁ סֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה מִפִּיךָ חָזַק וֶאֱמָץ (יְהוֹשֻׁעַ א, ח ט) וּמִזֶּה נָהֲגוּ לוֹמַר לַמְסַיֵּם לִקְרוֹת בַּתּוֹרָה בְּכָל פַּעַם חָזַק (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם אֹרַח חַיִּים).

סימן קמ

א הַקּוֹרֵא בַּתּוֹרָה וְנִשְׁתַּתֵּק, הָעוֹמֵד יַתְחִיל מִמָּקוֹם שֶׁהִתְחִיל הָרִאשׁוֹן, וְיִבָּרֵךְ בִּתְחִלָּה וּבְסוֹף; וּלְהָרַמְבַּ״ם לֹא יְבָרֵךְ בִּתְחִלָּה. הַגָּה: וַאֲפִלּוּ בַּזְּמַן הַזֶּה שֶׁשְּׁלִיחַ צִבּוּר קוֹרֵא, דְּיֵנָא הָכִי (הר״י פְּרַק אֵין עוֹמְדִין).

ב הָעוֹמֵד לִקְרוֹת בַּתּוֹרָה וּבֵרַךְ בְּרָכָה שֶׁלְּפָנֶיהָ, וְקָרָא מִקְצָת פְּסוּקִים וְדִבֵּר דִּבְרֵי תּוֹרָה אוֹ דִּבְרֵי חֹל, לָא הָוֵי הֶפְסֵק וְאֵינוֹ צָרִיךְ לַחְזֹר וּלְבָרֵךְ.

ג וְהָעוֹלֶה לִקְרוֹת בַּתּוֹרָה וְהֶרְאוּ לוֹ מָקוֹם שֶׁצָּרִיךְ לִקְרוֹת, וּבֵרַךְ עַל הַתּוֹרָה וְהִתְחִיל לִקְרוֹת; אוֹ לֹא הִתְחִיל, וְהִזְכִּירוּהוּ שֶׁפָּרְשָׁה אַחֶרֶת צָרִיךְ לִקְרוֹת וְגָלַל הַסֵּפֶר תּוֹרָה לַמָּקוֹם שֶׁצָּרִיךְ לִקְרוֹת בּוֹ, יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לַחְזֹר וּלְבָרֵךְ, וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁצָּרִיךְ.

סימן קמא

א צָרִיךְ לִקְרוֹת מְעֻמָּד, וַאֲפִלּוּ לִסְמֹךְ עַצְמוֹ לְכֹתֶל אוֹ לְעַמּוּד, אָסוּר אֶלָּא אִם כֵּן הוּא בַּעַל בָּשָׂר. הַגָּה: וְכֵן הַחַזָּן הַקּוֹרֵא צָרִיךְ לַעֲמֹד עִם הַקּוֹרֵא (פְּרִדְסֵי הֲלָכוֹת קְטַנּוֹת).

ב לֹא יִקְרָאוּ שְׁנַיִם, אֶלָּא הָעוֹלֶה קוֹרֵא וּשְׁלִיחַ צִבּוּר שׁוֹתֵק, אוֹ שְׁלִיחַ צִבּוּר קוֹרֵא וְהָעוֹלֶה לֹא יִקְרָא בְּקוֹל רָם; וּמִכָּל מָקוֹם צָרִיךְ הוּא לִקְרוֹת עִם הַשְּׁלִיחַ צִבּוּר, כְּדֵי שֶׁלֹּא תְּהֵא בְּרָכָתוֹ לְבַטָּלָה, אֶלָּא שֶׁצָּרִיךְ לִקְרוֹת בְּנַחַת, שֶׁלֹּא יַשְׁמִיעַ לְאָזְנָיו. וַאֲפִלּוּ מַשְׁמִיעַ לְאָזְנָיו לִיכָּא לְמֵיחַשׁ, דְּלֹא עָדִיף מֵהְפִלָּה, כְּדִלְעֵיל סִימָן ק״א (דַּעַת עַצְמוֹ).

ג וְיֵשׁ נוֹהֲגִים לְהַעֲמִיד מִי שֶׁמְּקָרֵא לָעוֹלֶה מִלָּה בְּמִלָּה, וְאַחַר שֶׁגּוֹמֵר הַמְקָרֵא הַמִּלָּה אוֹמְרָהּ הָעוֹלֶה.

ד אִם שְׁלִיחַ צִבּוּר רוֹצֶה לְבָרֵךְ לְעַצְמוֹ וְלִקְרוֹת, צָרִיךְ שֶׁיַּעֲמֹד אַחֵר אֶצְלוֹ, שֶׁכְּשֶׁם שֶׁנִּתְּנָה תּוֹרָה עַל יְדֵי סַרְסוּר כָּךְ אָנוּ צְרִיכִים לִנְהֹג בָּהּ עַל יְדֵי סַרְסוּר.

ה אֵין הַצִּבּוּר רַשָּׁאִים לַעֲנוֹת אָמֵן עַד שֶׁתִּכְלֶה בְּרָכָה מִפִּי הַקּוֹרֵא, וְאֵין הַקּוֹרֵא רַשַּׁאי לִקְרוֹת בַּתּוֹרָה עַד שֶׁיִּכְלֶה אָמֵן מִפִּי הַצִּבּוּר.

ו יְכוֹלִים לִקְרוֹת ב׳ אֲחִים זֶה אַחַר זֶה וְהַבֵּן אַחַר הָאָב, וְאֵין מַנִּיחִים אֶלָּא בִּשְׁבִיל עַיִן הָרַע; וַאֲפִלּוּ אִם א׳ הוּא הַשְּׁבִיעִי וְא׳ הוּא הַמַּפְטִיר, לֹא יִקְרְאוּ הַשֵּׁנִי בִּשְׁמוֹ מִשּׁוּם עַיִן הָרַע (מַהַרִי״ל).

ז הָעוֹלֶה לְמִגְדָּל, עוֹלֶה בְּפֶתַח שֶׁהוּא לוֹ בְּדֶרֶךְ קְצָרָה מִמְּקוֹמוֹ וְיֵרֵד מֵהַמִּגְדָּל בְּדֶרֶךְ אַחֵר, שֶׁהוּא לוֹ בְּדֶרֶךְ אֲרֻכָּה עַד מְקוֹמוֹ; וְאִם ב׳ הַדְּרָכִים שָׁוִים, עוֹלֶה בַּפֶּתַח שֶׁהוּא לוֹ בְּדֶרֶךְ יָמִין, וְיוֹרֵד בַּפֶּתַח שֶׁכְּנֶגְדּוֹ. וְלֹא יֵרֵד עַד שֶׁעָלָה כְּבַר הָרִאשׁוֹן לִקְרוֹת אַחֲרָיו (פְּרִדְסֵי הַגָּדוֹל).

ח כָּל תֵּבָה שֶׁהִיא קְרִי וּכְתִיב, הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי שֶׁתְּהֵא נִכְתֶּבֶת כְּמוֹ שֶׁהִיא בַּתּוֹרָה וְנִקְרֵית בְּעִנְיָן אַחֵר; וּמַעֲשֶׂה בְּאֶחָד שֶׁקָּרָא כְּמוֹ שֶׁהִיא כְּתוּבָה, בְּפָנֵי גְּדוֹלֵי הַדּוֹר: הָרַבָּנִים ה ״ר יִצְחָק אַבּוּהַב וְהר״ר אַבְרָהָם וַאלָאנְסִי והר״ר שְׁמוּאֵל וַאלָאנְסִי בְּנוֹ זַ״ל, וְהִתְרוּ בּוֹ שֶׁיִּקְרָא כְּפִי הַמְּסוֹרָה, וְלֹא רָצָה, וְנִדּוּהוּ

וְהוֹרִידוּהוּ מֵהַתֵּבָה.

סימן קמב

א קָרָא וְטָעָה, אֲפִלּוּ בְּדִקְדּוּק אוֹת אַחַת, מַחֲזִירִין אוֹתוֹ. הַגָּה: וְכֵן דִּין הַחַזָּן הַקּוֹרֵא; וְדַוְקָא שִׁנּוּי שֶׁמִּשְׁתַּנֶּה עַל יְדֵי זֶה הָעִנְיָן, אֲבָל אִם טָעָה בִּנְגִינַת הַטַּעַם אוֹ בַּנִּקּוּד, אֵין מַחֲזִירִין אוֹתוֹ, אֲבָל גּוֹעֲרִין בּוֹ (בֵּית יוֹסֵף וּפְסָקֵי מהרא״י סימן קפ״א).

ב וְיִשּׁוּב שֶׁיֵּשׁ שָׁם מִנְיָן וְאֵין מִי שֶׁיּוֹדֵעַ לִקְרוֹת בַּתּוֹרָה כְּהִלְכָתָהּ בְּדִקְדּוּק וּבְטָעָמִים, אֲפִלּוּ הָכִי יִקְרְאוּ בַּתּוֹרָה בִּבְרָכָה, כְּהִלְכָתָהּ. וּמַפְטִירִין בַּנָּבִיא וְעַיֵּן בְּסָמוּךְ רֵישׁ סִי׳ קמ״ג.

סימן קמג

א אֵין קוֹרִין בַּתּוֹרָה בְּפָחוֹת מֵעֲשָׂרָה גְּדוֹלִים בְּנֵי חוֹרִין, וְאִם הִתְחִילוּ בַּעֲשָׂרָה וְיָצְאוּ מִקְצָתָן, גּוֹמְרִים.

ב אִם כָּתוּב כָּל חֲמֵשׁ לְבַדּוֹ, אֲפִלּוּ בִּגְלִילָה כְּסֵפֶר תּוֹרָה, אֵין קוֹרִין בּוֹ עַד שֶׁיִּהְיוּ כָּל חֲמִשָּׁה חֲמָשִׁים תְּפוּרִים בְּיַחַד. הַגָּה: וְהֵם כְּתוּבִים בִּגְלִילָה כְּסֵפֶר תּוֹרָה, אֲבָל בַּחֲמָשִׁים שֶׁלָּנוּ, אֲפִלּוּ כָּל ה׳ סְפָרִים בְּיַחַד אֵין לְבָרֵךְ עֲלֵיהֶם (מָרְדְּכִי סוֹף פֶּרֶק הַנִּזְקִין וְסוֹף פֶּרֶק הַקּוֹמֵץ וּתְשׁוּבַת הָרַמְבַּ״ן סִי׳ קפ״ז וְקִצּ״ט וְרִ׳ יְרוּחָם נ״ב ח״ב וְאָגוּר בְּשֵׁם שִׁבּוֹלֵי הַלֶּקֶט וּמַהֲרִי״ק שֹׁרֶשׁ פ״ח [ס״ט] וְהַכָּל בּוֹ וּמ״ע פ״ט מה׳ סֵפֶר תּוֹרָה), וּבְמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ סֵפֶר תּוֹרָה וְאֵין שְׁלִישׁ צִבּוּר הַבָּקִי בִּנְגִינָה בְּעַל פֶּה, רְאִיתִי נוֹהֲגִים שֶׁהַשְּׁלִישׁ צִבּוּר קוֹרֵא מִן הַחֲמָשׁ בְּנִקּוּד וְהָעוֹלֶה קוֹרֵא אַחֲרָיו מִן הַסֵּפֶר תּוֹרָה הַכָּשֵׁר.

ג אֲפִלּוּ בִּכְפָרִים שֶׁאֵין נִמְצָא לָהֶם סֵפֶר תּוֹרָה כָּשֵׁר, אֵין מְבָרְכִין עָלָיו.

ד אִם נִמְצָא טָעוּת בְּסֵפֶר תּוֹרָה בִּשְׁעַת קְרִיאָה, מוֹצִיאִין סֵפֶר תּוֹרָה אַחֶרֶת, וּמַתְחִילִין מִמָּקוֹם שֶׁנִּמְצָא הַטָּעוּת, וּמַשְׁלִימִין הַקּוֹרִים עַל אוֹתָם שֶׁקָּרְאוּ בַּמַּטְעֶה; וְאִם נִמְצָא טָעוּת בְּאֶמְצַע קְרִיאַת הַקּוֹרֵא, גּוֹמֵר קְרִיאָתוֹ בַּסֵּפֶר הַכָּשֵׁר, וּמְבָרֵךְ לְאַחֲרָיו, וְאֵינוֹ חוֹזֵר לְבָרֵךְ לְפָנָיו. הַגָּה: וְאִם כִּבֵּר קָרְאוּ עִמּוֹ ג׳ פְּסוּקִים וְאָפְשָׁר לְהַפְסִיק, פּוֹסְקִים שָׁם, וּמְבָרֵךְ אַחֲרָיו וּמַשְׁלִימִים הַמִּנְיָן בְּסֵפֶר תּוֹרָה הָאַחֵר שֶׁמּוֹצִיאִין אַחֵר, דְּוָקָא שֶׁנִּמְצָא טָעוּת גָּמוּר, אֲבָל מְשׁוּם חֲסָרוֹת וְיִתֵּרוֹת אֵין לְהוֹצִיא אַחֵר, שֶׁאֵין סִפְרֵי תּוֹרָה שֶׁלָּנוּ מְדֻיָּקִים כָּל כָּךְ שֶׁנֹּאמַר שֶׁהָאַחֵר יִהְיֶה יוֹתֵר כָּשֵׁר (אָגוּר וּפְסָקֵי מהרי״א סִי׳ ע׳ וְרִיא״ז וּמַהֲרִי״ל פֶּסַח דִּאֵין לְהָבִיא סֵפֶר תּוֹרָה אַחֵר, וּבֵית יוֹסֵף פֶּסַח דְּצָרִיךְ לְהוֹצִיא סֵפֶר תּוֹרָה אַחֵר לָכֵן צָרִיךְ לְחַלֵּק קָן); וּבְשָׁעַת הַדַּחַק, שֶׁאֵין לַצִּבּוּר רַק סֵפֶר תּוֹרָה פָּסוּל וְאֵין שָׁם מִי שֶׁיָּכוֹל לְתַקְּנוֹ, יֵשׁ אוֹמְרִים דְּיֵשׁ לִקְרוֹת בּוֹ בְּצִבּוּר וּלְבָרֵךְ עָלָיו (כָּל בּוֹ וְאָבִיו״דְרַהַם), וְיֵשׁ מַחֲמִירִין (תְּשׁוּבַת הָרַשְׁבָּ״א תפ״ז וְתת״ה וּמִימוּנִי פ״י מֵהִלְכוֹת סֵפֶר תּוֹרָה); וְאִם חָמֵשׁ אֶחָד שָׁלֵם בְּלֹא טָעוּת, יֵשׁ לְהָקֵל לִקְרוֹת בְּאוֹתוֹ חָמֵשׁ, אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ טָעֲיוֹת בָּאֲחֵרִים (ר״ן).

ה בָּתֵּי כְּנֶסֶת שֶׁאֵין בָּהֶם מִי שֶׁיּוֹדֵעַ לִקְרוֹת אֶלָּא אֶחָד, יְבָרֵךְ וְיִקְרָא קְצָת פְּסוּקִים וְיִבָרֵךְ לְאַחֲרֵיהֶם, וְיַחֲזֹר לְבָרֵךְ תְּחִלָּה וְקוֹרֵא קְצָת פְּסוּקִים וּמְבָרֵךְ לְאַחֲרֵיהֶם, וְכֵן יַעֲשֶׂה כַּמָּה פְּעָמִים, כְּמִסְפַּר הָעוֹלִים שֶׁל אוֹתוֹ הַיּוֹם.

סימן קמד

א מְדַלְּגִין בַּנָּבִיא וְאֵין מְדַלְּגִין בַּתּוֹרָה מִפָּרָשָׁה זוֹ לְפָרָשָׁה אַחֶרֶת; וְהָנֵי מִילֵי בִּשְׁתֵּי עִנְיָנִים, דְּחַיְישִׁינַן שֶׁמָּא תִּתְבַּלְבֵּל דַּעַת הַשּׁוֹמְעִים, אֲבָל בְּחַד עִנְיָנָא, כְּגוֹן: אַחֲרֵי מוֹת (וַיִּקְרָא טז) וְאַךְ בֶּעָשׂוֹר (וַיִּקְרָא כג, כז) שֶׁכֻּלָּהֶן גְּדוֹל קוֹרֵא בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, מְדַלְּגִין, וְהוּא שֶׁלֹּא יִקְרָא עַל פֶּה, שֶׁאָסוּר לִקְרוֹת שֶׁלֹּא מִן הַכְּתָב אֲפִלּוּ תֵּבָה אַחַת; וּבַנָּבִיא מְדַלְּגִין אֲפִלּוּ בִּשְׁנֵי עִנְיָנִים, וְהוּא שֶׁלֹּא יִשְׁהֶה בַּדִּלּוּג בְּעִנְיָן שֶׁיַּעַמְדוּ הַצִּבּוּר בִּשְׁתִיקָה; וְהָנֵי מִילֵי בְּנָבִיא אֶחָד, אֲבָל מִנָּבִיא לְנָבִיא אֵין מְדַלְּגִין; וּבִתְרֵי עָשָׂר מְדַלְּגִין מִנָּבִיא לְנָבִיא, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יְדַלֵּג מִסּוֹף הַסֵּפֶר לְתְחִלָּתוֹ.

ב נוֹהֲגִין בְּשַׁבָּת שֶׁיֵּשׁ בּוֹ חָתָן, לוֹמַר אַחַר הַפְטָרַת (הַפְטָרָה יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁהוּא מִלְּשׁוֹן אֵין מַפְטִירִין אַחַר הַפֶּסַח, שֶׁעֲנְיָנוֹ סִלּוּק, כְּלוֹמַר סִילּוּק תְּפִלַּת שַׁחֲרִית) הַשָּׁבוּעַ, שְׁנַיִם אוֹ שְׁלֹשָׁה פְּסוּקִים מֵהַפְטָרַת שׂוֹשׂ אָשִׂישׂ (יְשַׁעְיָה סא, י סג, ט), וּכְשֶׁחָל רֹאשׁ חֹדֶשׁ בְּשַׁבָּת וּבְיוֹם א׳, אַחַר שֶׁמַּפְטִירִין הַהַפְטָרָה בְּשַׁבָּת, אוֹמְרִים פָּסוּק רִאשׁוֹן וּפָסוּק אַחֲרוֹן מֵהַפְטָרַת וַיֹּאמֶר לוֹ יְהוֹנָתָן מָחָר חֹדֶשׁ (שְׁמוּאֵל א כ, יח מב) וְאֵין לְמָחוֹת בְּיָדָם וְע״ל סִי׳ תכ״ה סָעִיף ב׳ וּבְסוֹף סִי׳ תכ״ח הֵיאָךְ נוֹהֲגִין.

ג אֵין גּוֹלְלִין סֵפֶר תּוֹרָה בְּצִבּוּר, מִפְּנֵי כְּבוֹד הַצִּבּוּר; וְאִם אֵין לָהֶם אֶלָּא סֵפֶר תּוֹרָה אֶחָד, וְהֵם צְרִיכִים לִקְרוֹת בִּשְׁנֵי עִנְיָנִים, גּוֹלְלִין, וְיִדָּחֶה כְּבוֹד הַצִּבּוּר.

ד אֵין קוֹרִין לְאָדָם אֶחָד בִּשְׁנֵי סִפְרֵי תּוֹרָה, מִשּׁוּם פְּגָמוֹ (פֵּרוּשׁ שֶׁנִּרְאֶה כְּפוֹגֵם וּמַטִּיל דֹּפִי בָּרִאשׁוֹן) שֶׁל רִאשׁוֹן, אֲבָל שְׁלֹשָׁה גַּבְרֵי בִּשְׁלֹשָׁה סְפָרִים, כְּגוֹן: רֹאשׁ חֹדֶשׁ טֵבֵת שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת, לֵיכָּא מִשּׁוּם פְּגָם.

סימן קמה

א בִּימֵי חַכְמֵי הַגְּמָרָא הָיוּ נוֹהֲגִים לְתַרְגֵּם, כְּדֵי שֶׁיְּבִינוּ הָעָם. אֵין הַקּוֹרֵא רַשַּׁאי לִקְרוֹת לַתַּרְגְּמָן יוֹתֵר מִפָּסוּק אֶחָד, וְאֵין הַמְתַרְגֵּם רַשַּׁאי לְתַרְגֵּם עַד שֶׁיִּכְלֶה הַפָּסוּק מִפִּי הַקּוֹרֵא; וְאֵין הַקּוֹרֵא רַשַּׁאי לִקְרוֹת פָּסוּק אַחֵר, עַד שֶׁיִּכְלֶה הַמְתַרְגֵּם; וְאֵין הַקּוֹרֵא רַשַּׁאי לְהַגְבִּיהַּ קוֹלוֹ יוֹתֵר מֵהַמְתַרְגֵּם, וְלֹא הַמְתַרְגֵּם יוֹתֵר מֵהַקּוֹרֵא; וְאֵין הַקּוֹרֵא רַשַּׁאי לְסַיֵּע לַמְתַרְגֵּם, שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ: תַּרְגּוּם כָּתוּב בַּתּוֹרָה.

ב קָטָן מְתַרְגֵּם עַל יְדֵי גָּדוֹל, אֲבָל אֵינוֹ כָּבוֹד לַגָּדוֹל שֶׁיִּתְרַגֵּם עַל יְדֵי קָטָן.

ג הָאִדָּנָא לֹא נָהֲגוּ לְתַרְגֵּם, מִשּׁוּם דְּמַה תּוֹעֶלֶת בַּתַּרְגּוּם כֵּיוָן שֶׁאֵין מְבִינִים אוֹתוֹ.

סימן קמו

א אָסוּר לָצֵאת וּלְהַנִּיחַ סֵפֶר תּוֹרָה כְּשֶׁהוּא פָּתוּחַ, אֲבָל בֵּין גְּבָרָא לְגַבְרָא, שַׁפִּיר דָּמֵי.

ב כֵּיוָן שֶׁהִתְחִיל הַקּוֹרֵא לִקְרוֹת בְּסֵפֶר תּוֹרָה, אָסוּר לְסַפֵּר אֲפִלּוּ בְּדִבְרֵי תּוֹרָה, אֲפִלּוּ בֵּין גְּבָרָא לְגַבְרָא, וַאֲפִלּוּ אִם הִשְׁלִים הוּא הַפָּרָשָׁה; וְיֵשׁ מַתִּירִים לִגְרֹס (פי׳ לִלְמֹד) בְּלַחַשׁ, וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁאִם יֵשׁ י׳ דְּצַיְיתֵי (בית יוסף בְּשֵׁם מַהֲרִי״א) לְסַפֵּר תּוֹרָה, מֻתָּר לְסַפֵּר בְּדִבְרֵי תּוֹרָה (פי׳ הַמְשִׁימִין לִבָּם); וְיֵשׁ מַתִּירִים לְמִי שֶׁתּוֹרָתוֹ אֻמָּנוּתוֹ; וְיֵשׁ מַתִּירִים לְמִי שֶׁקּוֹדֶם שֶׁנִּפְתַּח סֵפֶר תּוֹרָה מַחֲזִיר פָּנָיו וּמַרְאֶה עַצְמוֹ שֶׁאֵינוֹ רוֹצֶה לִשְׁמֹעַ סֵפֶר תּוֹרָה אֶלָּא לִקְרוֹת, וּמַתְחִיל לִקְרוֹת; וְלִקְרוֹת שְׁנַיִם מִקְרָא וְאֶחָד תַּרְגּוּם בְּשָׁעַת קְרִיאַת הַתּוֹרָה, שָׁרֵי. וְכָל זֶה אֵינוֹ עִנְיָן לְפָרָשַׁת זָכוֹר (דְּבָרִים כה, יז יט) וּפָרָשַׁת פָּרָה (בְּמִדְבַּר יט, א כב), שֶׁהֵם בַּעֲשָׂרָה מִדְּאוֹרַיְיתָא, שֶׁצָּרִיךְ לְכַוֵּן וּלְשָׁמְעָם מִפִּי הַקּוֹרֵא; וְהַנָּכוֹן שֶׁבְּכָל הַפָּרָשִׁיוֹת רָאוּי לְמְדַקְדֵּק בִּדְבָרָיו לְכַוֵּן דַּעְתּוֹ וּלְשָׁמְעָם מִפִּי הַקּוֹרֵא.

ג אָסוּר לְסַפֵּר כְּשֶׁהַמַּפְטִיר קוֹרֵא בַּנָּבִיא, עַד שֶׁיַּשְׁלִים כְּמוֹ בְּסֵפֶר תּוֹרָה.

ד אֵין צָרִיךְ לַעֲמֹד מְעַמָּד בְּעֵת שֶׁקּוֹרִין בַּתּוֹרָה, וְיֵשׁ מַחְמִירִין וְעוֹמְדִין, וְכֵן עָשָׂה מוהר״ם, (מַרְדְּכַי פֶּרֶק רַבִּי אֱלִיעֶזֶר דְּמִילָה).

סימן קמז

א אָסוּר לֶאֱחֹז סֵפֶר תּוֹרָה עָרֹם, בְּלֹא מִטְפַּחַת. הַגָּה: וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּהוּא הַדִּין שְׁאָר כִּתְבֵי קֹדֶשׁ (אַגּוּדָה וְתוס׳ פ״ק דְּשַׁבָּת), וְלֹא נָהֲגוּ כֵן, וְטוֹב לְהַחְמִיר אִם לֹא נָטַל יָדָיו; וּבְסֵפֶר תּוֹרָה, אֲפִלּוּ בְּכֹהֵנִי גְּוָנָא אָסוּר (דִּבְרֵי עַצְמוֹ אַגּוּדָה). גָּדוֹל שֶׁבְּאוֹתָם שֶׁקָּרְאוּ בַּתּוֹרָה, גּוֹלֵל; וּרְגִילִים לְקָנוֹתוֹ בְּדָמִים יְקָרִים, לְחַבֵּב הַמִּצְוָה. הַגָּה: יֵשׁ אוֹמְרִים אִם הַמְּעִיל בְּצַד אֶחָד פְּשׁוּטָן וּבְצַד אֶחָד מֻשִׁי, צָרִיךְ לְהַפֵּךְ הַמֻּשִׁי לְצַד הַסֵּפֶר וְלִגְלֵל (מָרְדְּכַי סוֹף מְגִלָּה), וְלֹא נָהֲגוּ כֵן (בית יוסף סי׳ קכ״ג). וְאֵין לִגְלֹל בְּמַפָּה הַקְּרוּעָה, אִם יֵשׁ לוֹ אַחֶרֶת (מַהֲרִי״ל). וְאֵין לַעֲשׂוֹת מַפּוֹת לְסֵפֶר תּוֹרָה מִדְּבָרִים יְשָׁנִים שֶׁנַּעֲשׂוּ בָּהֶם דָּבָר אַחֵר לְצֹרֶךְ הֶדְיוֹט, וְע״ל סי׳ קנ״ג (אַגּוּדָה מס׳ מְנָחוֹת וּתְשׁוּבַת מַהֲרִי״ל סי׳ קי״ד וּבֵית יוֹסֵף וְרַשְׁבָּ״ץ).

ב יָכוֹל מִי שֶׁיִּרְצֶה, לִקְנוֹת לְהוֹשִׁיט הַמְּעִילִין לַגּוֹלֵל וְאֵין הַגּוֹלֵל יָכוֹל לִמְחוֹת בּוֹ, כִּי אַף עַל פִּי שֶׁקָּנָה הַגְּלִילָה לֹא קָנָה לִקַּח הַמְּעִילִים. וְכֵן בִּמְקוֹמוֹת שֶׁנּוֹהֲגִין לִקְנוֹת הוֹצָאָה וְהַכְנָסָה, אֵין הַשָּׁלִיחַ צִבּוּר יָכוֹל לִמְחוֹת, כִּי אֵין זֶה שַׁיָּךְ לַחַזָּנִים (מָרְדְּכַי סוֹף מְגִלָּה וְאוֹר זָרוּעַ).

ג הַגּוֹלֵל סֵפֶר תּוֹרָה, יַעֲמִידֶנּוּ כְּנֶגֶד הַתֶּפֶר, כְּדֵי שֶׁאִם יִקָּרַע, יִקָּרַע הַתֶּפֶר.

ד הַגּוֹלֵל סֵפֶר תּוֹרָה, גּוֹלֵל מִבַּחוּץ; וּכְשֶׁהוּא מְהַדְּקוֹ, מְהַדְּקוֹ מִבִּפְנִים. הַגָּה: פֵּרוּשׁ כְּשֶׁהַסֵּפֶר עוֹמֵד לְפָנָיו, יִהְיֶה הַכְּתָב נֶגֶד פָּנָיו וְיַתְחִיל לִגְלֹל מִבַּחוּץ, וְאַחַר שֶׁגָּמַר הַגְּלִילָה יְהַדֵּק סוֹף הַמִּטְפַּחַת בִּפְנִים, שֶׁכְּשֶׁיָּבֹא לִקְרוֹת בּוֹ יִמְצָא הַהִדּוּק בִּפְנִים וְלֹא יִצְטָרֵךְ לְהַפֵּךְ הַסֵּפֶר תּוֹרָה (טוּר וְהָרֹא״שׁ סוֹף פ׳ בְּנֵי הָעִיר); וְנִרְאֶה דְּכָל זֶה מְיֻרֵי כְּשֶׁאֶחָד עוֹשֶׂה כָּל הַגְּלִילָה, אֲבָל עַכְשָׁו שֶׁנּוֹהֲגִים שֶׁהָאֶחָד מַגְבִּיהַּ וְאֶחָד גּוֹלֵל, הַכְּתָב יִהְיֶה נֶגֶד הַמַּגְבִּיהַּ, וְכֵן נוֹהֲגִים כִּי הוּא עִקַּר הַגּוֹלֵל וְהָאוֹחֵז הַסֵּפֶר תּוֹרָה.

ה מוּטָב תִּגָּלֵל הַמִּטְפַּחַת סְבִיב הַסֵּפֶר תּוֹרָה וְלֹא יִגָּלֵל הַסֵּפֶר תּוֹרָה כְּשֶׁכּוֹרְכוֹ בְּמִטְפַּחַת.

ו הַגּוֹלֵל סֵפֶר תּוֹרָה בְּתוֹךְ הַתִּיק, טוֹעֶה.

ז אֵין הַמַּפְטִיר מַתְחִיל, עַד שֶׁיִּגְמְרוּ לִגְלֹל הַסֵּפֶר תּוֹרָה, כְּדֵי שֶׁלֹּא יְהֵא הַגּוֹלֵל טָרוּד, וְיוּכַל לִשְׁמֹעַ הַהַפְטָרָה.

ח בְּיוֹם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ ב׳ סֵפֶר תּוֹרָה, לֹא יִפְתְּחוּ הַב׳ וְלֹא יָסִירוּ הַמַּפָּה, עַד שֶׁיְּגַלְּלוּ הָרִאשׁוֹן. הַגָּה: וְאֵין מְסַלְּקִין הָרִאשׁוֹנָה עַד שֶׁכְּבָר הִנִּיחוּ הַשֵּׁנִיָּה עַל הַשֻּׁלְחָן, שֶׁלֹּא יַסִּיחוּ דַּעְתָּן מִן הַמִּצְוָה; וּמוֹצִיאִין ב׳ הַסְּפָרִים כְּאַחַת, וְתוֹפְסִין בַּשֵּׁנִיָּה עַד אַחַר שֶׁקָּרְאוּ בָּרִאשׁוֹנָה. (אוֹר זָרוּעַ בְּשֵׁם הֵירוּשַׁלְמִי).

סימן קמח

א אֵין שְׁלִיחַ צִבּוּר רַשַּׁאי לְהַקְשִׁיט הַתֵּבָה בְּצִבּוּר כָּל זְמַן שֶׁהֵם בְּבֵית הַכְּנֶסֶת. פי׳ רַשַּׁ״י שֶׁהָיוּ רְגִילִים לְהָבִיא סֵפֶר תּוֹרָה מִבֵּית אַחֵר שֶׁהִיא מִשְׁתַּמֶּרֶת בּוֹ וְכוּ׳, עַד שֶׁטִּרַח צִבּוּר הוּא לְהִתְעַכֵּב שָׁם, וְעַיֵּן בְּפָנִים בְּא״ח.

סימן קמט

א אֵין הַצִּבּוּר רַשָּׁאִים לָצֵאת מִבֵּית הַכְּנֶסֶת, עַד שֶׁיְּצַנִּיעוּ סֵפֶר תּוֹרָה. הַגָּה: מֵיהוּ אִם אֵינָם יוֹצְאִים, רַק יָחִיד, לֵית לָן בָּהּ (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם הר״י בְּחִדּוּשֵׁי מְגִלָּה). **וְאִם מַצְנִיעִים הַסֵּפֶר תּוֹרָה בְּבֵית אַחֵר, אִם אֵין לְבֵית הַכְּנֶסֶת אֶלָּא פֶּתַח א׳, צְרִיכִין לְהִתְעַכֵּב עַד שֶׁיֵּצֵא הַסֵּפֶר תּוֹרָה וְיֵלְכוּ אַחֲרָיו לַמָּקוֹם שֶׁמַּצְנִיעִים אוֹתוֹ שָׁם; וְאִם יֵשׁ לְבֵית הַכְּנֶסֶת שְׁנֵי פְּתָחִים, יְכוֹלִים לָצֵאת בְּפֶתַח אֶחָד קֹדֶם שֶׁיֵּצֵא הַסֵּפֶר תּוֹרָה בַּפֶּתַח הָאַחֵר, וּבִלְבַד שֶׁיֵּלְכוּ אַחַר הַסֵּפֶר תּוֹרָה וִילַוּוּהוּ לְמָקוֹם שֶׁמַּצְנִיעִין אוֹתוֹ שָׁם.**

הַגָּה: וּבְמָקוֹמוֹת שֶׁמַּצְנִיעִין אוֹתוֹ בְּהֵיכָל, שֶׁהוּא הָאָרוֹן בְּבֵית הַכְּנֶסֶת, מְצֻוֶּה לְכָל מִי שֶׁעוֹבֶרֶת לְפָנָיו לְלַוּוֹתוֹ עַד לִפְנֵי הָאָרוֹן שֶׁמַּכְנִיסִין אוֹתוֹ שָׁם (דִּבְרֵי עַצְמוֹ וּמַהֲרִי״ל). וְכֵן הַגּוֹלֵל יֵלֵךְ אַחַר הַסֵּפֶר תּוֹרָה עַד לִפְנֵי הָאָרוֹן, וְעוֹמֵד שָׁם עַד שֶׁיַּחֲזִירוּ הַסֵּפֶר תּוֹרָה לִמְקוֹמָהּ (הַגָּה׳ מַיְמוֹנִי פ׳ י״ב מֵה״ת) וְכֵן נוֹהֲגִין בְּמַגְבִּיהַּ הַסֵּפֶר תּוֹרָה, כִּי הוּא עִקַּר הַגּוֹלֵל וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר; (סי׳ קמ״ז ס״ד) וְיֵשׁ שֶׁכָּתְבוּ שֶׁמְּבִיאִים הַתִּינוֹקוֹת לְנַשֵּׁק הַתּוֹרָה, כְּדֵי לְחַבְּבָהּ וּלְזָרְזָם בְּמִצְוֹות, וְכֵן נוֹהֲגִין. (אוֹר זָרוּעַ).

סימן קנ

א כּוֹפִין בְּנֵי הָעִיר זֶה אֶת זֶה לִבְנוֹת בֵּית הַכְּנֶסֶת וְלִקְנוֹת לָהֶם תּוֹרָה נְבִיאִים וּכְתוּבִים. וְעַיֵּן לְעֵיל סי׳ נ״ה אִם כּוֹפִין זֶה אֶת זֶה לִשְׁכֹּר לָהֶם מְנַיָּן.

ב אֵין בּוֹנִים בֵּית הַכְּנֶסֶת אֶלָּא בְּגָבְהָהּ שֶׁל עִיר, וּמַגְבִּיהִין אוֹתוֹ עַד שֶׁיִּהְיֶה גָּבוֹהַּ מִכָּל בָּתֵּי הָעִיר שֶׁמִּשְׁתַּמְּשִׁים בָּהֶם, לַאֲפוּקֵי בֵּירָנִיּוֹת (פְּרוּשׁ בִּנְיָנִים הָעֲשׂוּיִם לְנוֹי תַּרְגּוּם שִׁכְיוֹת הַחֲמָדָה בֵּירָנִיּוֹת שִׁפִּירָן) **וּמִגְדָּלִים שֶׁאֵין מִשְׁתַּמְּשִׁים בָּהֶם; וְגַג שֶׁהוּא מְשֻׁפָּע וְאֵינוֹ רָאוּי לְהַשְׁמִישׁ, מְשַׁעֲרִין עַד הַמָּקוֹם שֶׁהוּא רָאוּי לְהַשְׁמִישׁ, דְּהַיְנוּ שֶׁאִם יֵשׁ עָלָיו תַּחַת הַגַּג לֹא תִּהֵא גְּבוֹהַּ יוֹתֵר מִבֵּית הַכְּנֶסֶת.** הַגָּה: וּכְשֶׁעֹשִׂין מִצְוֹת מַלְכוּת שֶׁאֵינָן רָשָׁאִים לִבְנוֹת בֵּית הַכְּנֶסֶת כְּדִינוֹ, מֻתָּר לְהִתְפַּלֵּל בְּבֵית אַף עַל פִּי שֶׁדָּרִין בַּעֲלִיָּה עַל גַּבָּיו, וּבִלְבַד שֶׁיִּהְגּוּ בָּעֲלִיָּה שֶׁעָלָיו בִּנְקִיּוּת, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר סוֹף סִימָן קנ״א. (בֵּית יוֹסֵף סִימָן קנ״ד בְּשֵׁם מַהֲרַ״י בֶּן חָבִיב).

ג מִי שֶׁהִגְבִּיהַּ בֵּיתוֹ יוֹתֵר מִבֵּית הַכְּנֶסֶת, יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁכּוֹפִין אוֹתוֹ לְהַשְׁפִּילוֹ. וְאִם עָשָׂה בִּנְיָן גָּבוֹהַּ יוֹתֵר בְּקֶרֶן אֶחָד מִבֵּית הַכְּנֶסֶת, סַגִּי בְּקֶרֶן אֶחָד מִבֵּית הַכְּנֶסֶת, כְּדֵי שֶׁיִּשְׁתַּחֲווּ מִן הַפֶּתַח נֶגֶד הָאָרוֹן (הַגָּהוֹת מֵיְמוֹן פֶּרֶק י״א מֵהִלְכוֹת תְּפִלָּה, שֶׁכֵּן הָיָה כְּמַעֲשֶׂה).

ד הַבּוֹנֶה כְּנֶגֶד חַלּוֹן בֵּית הַכְּנֶסֶת, אֵין מַסְפִּיק לוֹ בְּהַרְחָקַת ד׳ אַמּוֹת, לְפִי שֶׁהוּא צָרִיךְ אוֹר גָּדוֹל.

ה אֵין פּוֹתְחִין פֶּתַח בֵּית הַכְּנֶסֶת אֶלָּא כְּנֶגֶד הַצַּד שֶׁמִּתְפַּלְּלִין בּוֹ בְּאוֹתָהּ הָעִיר, שֶׁאִם מִתְפַּלְּלִין לְמַעֲרָב יִפְתְּחוּהוּ לַמִּזְרָח, כְּדֵי שֶׁיִּשְׁתַּחֲווּ מִן הַפֶּתַח נֶגֶד הָאָרוֹן שֶׁהוּא בָּרוּחַ שֶׁמִּתְפַּלְּלִין נֶגְדּוֹ. הַגָּה: וְעוֹשִׂין בִּימָה בְּאֶמְצַע בֵּית הַכְּנֶסֶת, שֶׁיַּעֲמֹד עָלֶיהָ הַקּוֹרֵא בַּתּוֹרָה וְיִשְׁמְעוּ כֻּלָּם. וּכְשֶׁמִּתְפַּלֵּל הַשְּׁלִיחַ צִבּוּר, פָּנָיו כְּלַפֵּי הַקֹּדֶשׁ. וְסֵדֶר הַיְשִׁיבָה כָּךְ הוּא: הַזְּקֵנִים יוֹשְׁבִים פְּנֵיהֶם כְּלַפֵּי הָעָם, וּשְׁאָר הָעָם כֻּלָּם יוֹשְׁבִים שׁוּרוֹת שׁוּרוֹת, פְּנֵיהֶם כְּלַפֵּי הַקֹּדֶשׁ וּפְנֵי הַזְּקֵנִים. (טוּר).

סימן קנא

א בָּתֵּי כְּנֵסִיּוֹת וּבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת, אֵין נוֹהֲגִין בָּהֶם קַלּוּת רֹאשׁ כְּגוֹן: שְׂחוֹק וְהִתּוּל וְשִׂיחָה בְּטֵלָה, וְאֵין אוֹכְלִים וְשׁוֹתִים בָּהֶם וְלֹא מִתְקַשְּׁטִין בָּהֶם וְלֹא מְטַיְּלִין בָּהֶם וְלֹא נִכְנָסִים בָּהֶם בַּחֲמָה מִפְּנֵי הַחַמָּה וּבַגְּשָׁמִים מִפְּנֵי הַגְּשָׁמִים, וְתַלְמִידֵי חֲכָמִים וְתַלְמִידֵיהֶם מֻתָּרִים לֶאֱכֹל וְלִשְׁתּוֹת בָּהֶם, מִדְּחַק, וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּבֵית הַמִּדְרָשׁ אֲפִלּוּ שֶׁלֹּא מִדְּחַק שָׁרֵי (ר״ן פ׳ בְּנֵי הָעִיר). **וְאֵין מְחַשְּׁבִים בָּהֶם חֶשְׁבּוֹנוֹת, אֶלָּא אִם כֵּן הֵם שֶׁל מִצְוָה, כְּגוֹן: קֻפָּה שֶׁל צְדָקָה וּפִדְיוֹן שְׁבוּיִים, וְאֵין מַסְפִּידִים בָּהֶם אֶלָּא אִם כֵּן יִהְיֶה הַהֶסְפֵּד לְאֶחָד מִגְּדוֹלֵי הָעִיר, שֶׁכָּל בְּנֵי הָעִיר מִתְקַבְּצִים וּבָאִים לְהַסְפִּידוֹ; וְאִם צָרִיךְ לִכָּנֵס בָּהֶם לְצָרְכּוֹ, כְּגוֹן לִקְרוֹא לְאָדָם, יִכָּנֵס וְיִקְרָא מִעַט אוֹ יֹאמַר דָּבָר שְׁמוּעָה, וְאַחַר כָּךְ יִקְרָאֶנּוּ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יְהֵא נִרְאֶה כְּאִלּוּ נִכְנַס לְצָרְכּוֹ; וְאִם אֵינוֹ יוֹדֵעַ לֹא לִקְרוֹת וְלֹא לִשְׁנוֹת, יֹאמַר לְאֶחָד מֵהַתִּינוֹקוֹת: קְרָא לִי פָּסוּק שֶׁאַתָּה קוֹרֵא בּוֹ אוֹ יִשְׁהֶה מְעַט וְאַחַר כָּךְ יֵצֵא, שֶׁהַיְשִׁיבָה בָּהֶם מִצְוָה, שֶׁנֶּאֱמַר: אַשְׁרֵי יוֹשְׁבֵי בֵיתֶךָ** (תְּהִלִּים פד, ה) וְשִׁעוּר הַיְשִׁיבָה, כְּדֵי הִלּוּךְ ב׳ פְּתָחִים, (לְדַעַת הי״מ בְּסִי׳ צ׳ סוֹף סָעִיף כ׳) (מָרְדְּכִי ר״פ הַשָּׁתָפִין).

ב יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁמַּה שֶּׁשָּׁנִינוּ בְּקֻדֶּשֶׁת בָּתֵּי מִדְרָשׁוֹת, ר״ל שֶׁל רַבִּים דּוּמְיָא דְּבֵית הַכְּנֶסֶת, אֲבָל יָחִיד הַקּוֹבֵעַ מִדְרָשׁ בְּבֵיתוֹ לְצָרְכּוֹ אֵין לוֹ קְדֻשָּׁה כָּל כָּךְ.

ג אֵין יְשֵׁנִים בְּבֵית הַכְּנֶסֶת, אֲפִלּוּ שְׁנַת עֲרָאי, אֲבָל בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ, מֻתָּר.

ד לְצֹרֶךְ בֵּית הַכְּנֶסֶת, מֻתָּר לֶאֱכֹל וְלִישַׁן בְּתוֹכוֹ, וּמִטַּעַם זֶה יְשֵׁנִים בְּלֵיל יוֹם הַכִּפּוּרִים בְּבֵית הַכְּנֶסֶת; וַאֲפִלּוּ לְצֹרֶךְ מִצְוָה אַחֶרֶת, כְּגוֹן כְּשֶׁנִּקְבָּצִים לְעַבֵּר הַשָּׁנָה בְּבֵית הַכְּנֶסֶת, מֻתָּר לֶאֱכֹל שָׁם.

ה הָיוּ לְבֵית הַכְּנֶסֶת שְׁנֵי פְּתָחִים, לֹא יִכָּנֵס בְּפֶתַח זֶה לַעֲשׂוֹתוֹ דֶּרֶךְ לָצֵאת בַּפֶּתַח הַשֵּׁנִי לְקַצֵּר דַּרְכּוֹ; וְאִם הָיָה הַדֶּרֶךְ עוֹבֵר קֹדֶם שֶׁנִּבְנָה בֵּית הַכְּנֶסֶת, מֻתָּר. וְכֵן אִם לֹא נִכָּנַס בּוֹ תְּחִלָּה כְּדֵי לְקַצֵּר דַּרְכּוֹ, מֻתָּר לַעֲשׂוֹתוֹ דֶּרֶךְ. וּכְשֶׁנִּכְנָס בּוֹ לְהִתְפַּלֵּל, מֻתָּר לְמִי שֶׁנִּכְנָס בְּפֶתַח זֶה לָצֵאת בְּפֶתַח אַחֵר.

ו מֻתָּר לִכָּנֵס בְּבֵית הַכְּנֶסֶת בְּמַקְלוֹ וּבְתַרְמִילוֹ וּבַאֲפוּנְדָּתוֹ (פי׳ מיני כיסים תַּרְגּוּם וּבְיַלְקוּט וּבְתַרְמִילִיה), וְיֵשׁ אוֹסְרִים לִכָּנֵס בּוֹ בְּסַכִּין אָרֹךְ אוֹ בְּרֹאשׁ מְגֻלֶּה.

ז יָכוֹל לִרֹק בּוֹ, וּבִלְבַד שֶׁיִּשַּׁשְׁפְּנוּ בְּרִגְלָיו אוֹ שֶׁיִּהְיֶה שָׁם גֶּמִי שֶׁאִם יִרֹק לְתוֹכוֹ לֹא יֵהָא נִרְאֶה.

ח טִיט שֶׁעַל רַגְלָיו, רָאוּי לְקַנְּחוֹ קֹדֶם שֶׁיִּכָּנֵס לְהִתְפַּלֵּל; וְרָאוּי שֶׁלֹּא יֵהָא עָלָיו וְלֹא עַל בְּגָדָיו שׁוּם לְכְלוּךְ.

ט נוֹהֲגִים בָּהֶם כָּבוֹד, לְכַבְּדָן וּלְרַבְּצָן (פי׳ כבוד נקוי הַבַּיִת רבו״ץ וְרִיקַת הַמַּיִם עַל פְּנֵי הַקַּרְקַע). וְנוֹהֲגִין לְהַדְלִיק בָּהֶם נֵרוֹת, לְכַבְּדָן.

י אֲפִלּוּ לְאַחַר שֶׁחָרְבוּ, עֲדַיִן הֵן בִּקְדֻשָּׁתָן; וּכְשֵׁם שֶׁנּוֹהֲגִים בָּהֶם כָּבוֹד בְּיִשּׁוּבָן, כָּךְ נוֹהֲגִים בְּחָרְבָּנָם, חוּץ מִכְּבוֹד וְרִבּוּץ; וְאִם עָלוּ בָּהֶם עֲשָׂבִים, תּוֹלְשִׁים אוֹתָם וּמַנִּיחִים אוֹתָם בְּמְקוֹמָן, מִשּׁוּם עֶגְמַת נָפֶשׁ, כְּדֵי שֶׁיִּרְאוּ הָעָם וְתָעִיר רוּחָם וְיִשְׁתַּדְּלוּ לִבְנוֹתָה.

יא אִם בִּשְׁעַת בִּנְיַן בֵּית הַכְּנֶסֶת הִתְנוּ עָלָיו לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ, מֻתָּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ בְּחָרְבָּנוֹ; אֲבָל בִּישּׁוּבוֹ, לָא מְהָנֵי תְּנָאָה. וַאֲפִלּוּ בְּחָרְבָּנוֹ, לְתַשְׁמִישׁ מְגֻנֶּה, כְּגוֹן: זְרִיעָה וְחֶשְׁבּוֹנוֹת שֶׁל רַבִּים, לֹא מְהָנֵי תְּנָאָה; בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים, בְּבָתֵּי כְּנֵסִיּוֹת שֶׁבְּחוּצָה לָאָרֶץ, אֲבָל בְּבָתֵּי כְּנֵסִיּוֹת שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, לָא מְהָנֵי שׁוּם תְּנַאי.

יב יֵשׁ לְזַהֵר מִלְּהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּעֲלִיּוֹת שֶׁעַל גַּבֵּי בֵּית הַכְּנֶסֶת תַּשְׁמִישׁ קָבוּעַ שֶׁל גְּנַאי, כְּגוֹן לִשְׁכַּב שָׁם; וּשְׁאָר תַּשְׁמִישִׁים, יֵשׁ לְהִסְתַּפֵּק אִם מֻתָּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ שָׁם.

הַגָּה: וְכָל זֶה דַּוְקָא בְּבֵית הַכְּנֶסֶת קָבוּעַ, שֶׁנִּבְנָה מִתְּחִלָּה לְכָךְ, אֲבָל בַּיִת שֶׁיִּחֲדוּ לְאַחַר שֶׁנִּבְנָה לְבֵית הַכְּנֶסֶת, מֻתָּר לְשַׁכֵּב עָלָיו (פסקי מהרי״ו).

סימן קנב

א אֵין סוֹתְרִים בֵּית הַכְּנֶסֶת כְּדֵי לִבְנוֹת בֵּית הַכְּנֶסֶת אַחֵר, שֶׁמָּא יֵאָרַע לָהֶם אֹנֶס שֶׁלֹּא יִבְנוּ הָאַחֵר; אֶלָּא בּוֹנִים אַחֵר תְּחִלָּה, וְאַחַר כָּךְ סוֹתְרִים הַיָּשָׁן וַאֲפִלּוּ לֹא רָצוּ לְסְתֹּר רַק מְחִצָּה א׳ לְהַרְחִיבוֹ, נָמֵי דִּינָא הָכִי (ר׳ יְרוּחָם נ״ג ח״ח וּבֵית יוֹסֵף בְּשֵׁם הָרַמְבַּ״ם). וְהָנֵי מִלֵּי, שֶׁהָיָה הָרִאשׁוֹן חָזָק; אֲבָל אִם חָרְבוּ יְסוֹדוֹתָיו אוֹ נָטוּ כְּתָלָיו לִפֹּל, סוֹתְרִים אוֹתוֹ מִיָּד וּמַתְחִילִין לִבְנוֹת בְּמְהֵרָה בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה, שֶׁמָּא תִּדְחַק הַשָּׁעָה וְיִשָּׁאֵר חָרוּב. הַגָּה: וְאָסוּר לִקַּח אֲבָנִים מִבֵּית הַכְּנֶסֶת הַיְשָׁנָה כְּדֵי לִבְנוֹת חֲדָשָׁה (הַגָּהוֹת אֲשֵׁר״י פ׳ בְּנֵי הָעִיר). וְאָסוּר לִסְתֹּר דָּבָר מִבֵּית הַכְּנֶסֶת, אֶלָּא אִם כֵּן עוֹשֶׂה עַל מְנַת לִבְנוֹת. (מָרְדְּכִי פֶּרֶק בְּנֵי הָעִיר).

סימן קנג

א מֻתָּר לַעֲשׂוֹת מִבֵּית הַכְּנֶסֶת בֵּית הַמִּדְרָשׁ, אֲבָל לֹא מִבֵּית הַמִּדְרָשׁ בֵּית הַכְּנֶסֶת.

ב בְּנֵי הָעִיר שֶׁמָּכְרוּ בֵּית הַכְּנֶסֶת, יְכוֹלִים לְקַח בְּדָמָיו תֵּבָה, דְּהַיְנוּ הֵיכָל שֶׁמְּניחִין בּוֹ סֵפֶר תּוֹרָה אוֹ לוּחַ שֶׁמַּעֲמִידִין עָלָיו סֵפֶר תּוֹרָה; מָכְרוּ תֵּבָה, יְכוֹלִים לְקַח בְּדָמָיו מִטְפַּחַת שֶׁל סֵפֶר תּוֹרָה; מָכְרוּ מִטְפַּחַת, לוֹקְחִין בְּדָמֶיהָ סְפָרִים, דְּהַיְנוּ שֶׁכָּתוּב כָּל חֲמָשׁ לְבַדּוֹ, וְכֵן נְבִיאִים וּכְתוּבִים; מָכְרוּ סְפָרִים, לוֹקְחִין בְּדָמֶיהֶן סֵפֶר תּוֹרָה, אֲבָל אִיפְּכָא לְהוֹרִידָן מִקְּדֻשָּׁתָן, אָסוּר. וַאֲפִלּוּ אִם קָנוּ בְּקִצָּת הַמָּעוֹת דָּבָר שֶׁקְּדֻשָּׁתוֹ חֲמוּרָה, אֵין יְכוֹלִין לְשַׁנּוֹת הַמּוֹתָר לְקְדֻשָּׁה קַלָּה.

ג סֵפֶר תּוֹרָה שֶׁנִּמְצָא בּוֹ טָעוּת, דִּינוֹ כְּחֲמָשִׁים וְעַיֵּן לְעֵיל סִימָן קמ״ג.

ד אִם מֻתָּר לִקְנוֹת בְּדָמֵי קְדֻשָּׁה אַחַת קְדֻשָּׁה אַחֶרֶת כַּיּוֹצֵא בָּהּ, יֵשׁ אוֹסְרִים וְיֵשׁ מַתִּירִים.

ה אִם גָּבוּ מָעוֹת לִבְנוֹת בֵּית הַכְּנֶסֶת אוֹ בֵּית הַמִּדְרָשׁ, אוֹ לִקְנוֹת תֵּבָה אוֹ מִטְפַּחַת אוֹ סֵפֶר תּוֹרָה, וְרָצוּ לְשַׁנּוֹתָן מִלְּצֹרֶךְ מַה שֶּׁגָּבוּ אוֹתָם, אֵין מְשַׁנִּין אֶלָּא מִקְּדֻשָּׁה קַלָּה לַחֲמוּרָה; אֲבָל אִם עָשׂוּ בָּהֶם הַדָּבָר שֶׁגָּבוּ אוֹתָם בִּשְׁבִילוֹ, מְשַׁנִּין הַמּוֹתָר לְכָל מַה שֶּׁיִּרְצוּ; וְאִם כְּשֶׁגָּבוּ הַמָּעוֹת הִתְנוּ לַעֲשׂוֹת חֶפְצָם מִמּוֹתַר הַדָּמִים, אֲפִלּוּ קָנוּ וּמָכְרוּ וְחָזְרוּ וְקָנוּ קְדֻשָּׁה בְּמִקְצָת הַדָּמִים, מֻתָּר לְהוֹרִיד הַמּוֹתָר; אֲבָל אִם לֹא הִתְנוּ כְּשֶׁגָּבוּ, אֶלָּא כְּשֶׁמָּכְרוּ הִתְנוּ, אָסוּר לְהוֹרִידָם. הַגָּה: וְאִם קָנוּ בְּדָמִים אֵלּוּ שֶׁגָּבוּ עֵצִים וַאֲבָנִים, חֶלֶה קְדֻשַּׁת הַדָּמִים עַל הָעֵצִים וְהָאֲבָנִים, וְאָסוּר לְשַׁנּוֹתָן רַק לִקְדֻשָּׁה חֲמוּרָה; וְאִם הֵבִיאוּ עֵצִים וַאֲבָנִים לִצֹּרֶךְ בִּנְיַן בֵּית הַכְּנֶסֶת, אִם בָּאוּ לִיד גַּבַּאי אָסוּר לְשַׁנּוֹתָן רַק לִקְדֻשָּׁה חֲמוּרָה, וְקֹדֶם שֶׁבָּאוּ לִידֵי גַּבַּאי, מֻתָּר לְשַׁנּוֹתָן; אֲבָל מִכָּל מָקוֹם לֹא יוּכַל לַחֲזֹר בּוֹ. (בֵּית יוֹסֵף וְכֵן מַשְׁמַע בְּמָרְדְּכִי רֵישׁ פ׳ בְּנֵי הָעִיר).

ו מוֹכְרִים בֵּית הַכְּנֶסֶת, וְכֵן שְׁאָר דְּבָרִים שֶׁבִּקְדֻשָּׁה וַאֲפִלּוּ סֵפֶר תּוֹרָה, לְהַסְפָּקַת תַּלְמִידִים אוֹ לְהַשִּׂיא יְתוֹמִים בְּדָמָיו.

ז וְהָא דְּבֵית הַכְּנֶסֶת נִמְכַּר, הָנֵי מִלֵּי שֶׁל כְּפָרִים שֶׁאֵין בָּאִים אֲנָשִׁים מִמְּקוֹמוֹת אֲחֵרִים, שֶׁלֹּא נַעֲשֵׂית אֶלָּא לִבְנֵי הַכְּפָרִים לְבַדָּם. וַאֲפִלּוּ בָּנוּ אוֹתָהּ מִשֶּׁל אֲחֵרִים (פְּרִדְכִי יְשָׁן בְּשֵׁם רַאבי״ה), וְלָכֵן יְכוֹלִים לְמָכְרוֹ; וּמִכָּל מָקוֹם הַמָּעוֹת נִשְׁאָרִים בְּקֻרַּשְׁתָּן, וְאֵינָם רַשָּׁאִים לְהוֹרִידָן מִקֻּרַּשְׁתָּן, וְהֵינוּ כְּשֶׁמָּכְרוּ בְּנֵי הָעִיר שֶׁלֹּא מִדַּעַת פַּרְנָסֵיהֶם, וְהוּא הַדִּין אִם מָכְרוּ ז׳ טוֹבֵי הָעִיר שֶׁלֹּא בְּמַעֲמַד אַנְשֵׁי הָעִיר, אֲבָל אִם הִסְכִּימוּ ז׳ טוֹבֵי הָעִיר בְּאוֹתוֹ מֶכֶר, וְהָיוּ בְּמַעֲמַד אַנְשֵׁי הָעִיר, רַשָּׁאִים לְהוֹצִיא הַמָּעוֹת לְכָל מַה שֶּׁיִּרְצוּ, וְאִם קִבְּלוּ עֲלֵיהֶם בְּנֵי הָעִיר בְּפֵרוּשׁ בְּמֶכֶר זֶה כָּל מַה שֶּׁיַּעֲשֶׂה, אֲפִלּוּ יָחִיד מַה שֶּׁעָשָׂה עָשָׂה. הַגָּה: וְכָל שֶׁז׳ טוֹבֵי הָעִיר מוֹכְרִים בְּפַרְסוּם, מִקְרֵי בְּמַעֲמַד אַנְשֵׁי הָעִיר וְאֵינָן צְרִיכִין לוֹמַר הֵן אוֹ לָאו. (פְּרִדְכִי) אֲבָל שֶׁל כְּרַכִּים, שֶׁבָּאִים שָׁם מִמְּקוֹמוֹת אֲחֵרִים, אֲפִלּוּ בָּנוּ אוֹתוֹ מִשֶּׁלָּהֶם, אֵינוֹ נִמְכָּר אֶלָּא אִם כֵּן תָּלוּ אוֹתוֹ בְּדַעַת הַיָּחִיד, שֶׁאָז יַעֲשֶׂה בּוֹ הַיָּחִיד מַה שֶּׁיִּרְצֶה בְּהִסְכָּמַת הַצִּבּוּר; וְהוּא הַדִּין לְכָל דִּבְרֵי קְדֻשָּׁה שֶׁנִּזְכְּרוּ כָּאן, דְּכֻלְּהוּ גְּרִירֵי בָּתַר בֵּית הַכְּנֶסֶת. הַגָּה: יָחִיד שֶׁבָּנָה בֵּית הַכְּנֶסֶת וּנְתָנָהּ לַקָּהָל, דִּינָהּ כְּבֵית הַכְּנֶסֶת שֶׁל קָהָל; אֲבָל אִם שִׁיֵּר לְעַצְמוֹ בָּהּ שׁוּם כֹּחַ, אֵין לָהּ מֶכֶר כִּי אִם עַל פִּי הַקָּהָל וְעַל פִּיו אוֹ יוֹרְשָׁיו (אוֹר זָרוּעַ וְהַגָּהוֹת אַשֵּׁר״י פֶּרֶק בְּנֵי הָעִיר). וְכָל זֶה לֹא מֵירֵי אֶלָּא כְּשֶׁיֵּשׁ לָהֶם בֵּית הַכְּנֶסֶת אַחֶרֶת, אֲבָל אִם אֵין לָהֶם רַק בֵּית הַכְּנֶסֶת אַחַת, אָסוּר לִמְכֹּרוֹ דְּהָא אֲפִלּוּ לִסְתֹּרוֹ אָסוּר עַד שֶׁיִּבְנוּ אַחֶרֶת (רַבִּי יְרוּחָם נ״ג ח״ה וב״י בְּשֵׁם הָרַמְבַּ״ן). כָּל דָּבָר שֶׁבְּקֻדֻּשָּׁה שֶׁנִּמְכַּר וּמֻתָּר לְשַׁנּוֹתוֹ, נִמְכָּר בְּלֹא הַכְרָזָה וְאֵין בּוֹ אוֹנָאָה, אֲבָל דָּבָר שֶׁאָסוּר לְשַׁנּוֹתוֹ לִקֻּדֻּשָּׁה קַלָּה, צָרִיךְ הַכְרָזָה. (תְּשׁוּבַת רַשְׁבָּ״א סִי׳ תרי״ז).

ח בָּנוּ בַּיִת סְתָם, וְהִקְדִּישׁוּהוּ אַחַר כָּךְ לְבֵית הַכְּנֶסֶת, דִּינוֹ כְּבֵית הַכְּנֶסֶת אֲבָל אֵינוֹ קָדוֹשׁ עַד שֶׁיִּתְפַּלְּלוּ בּוֹ, אֲפִלּוּ אִם בְּנָאוּהוּ לְשֵׁם בֵּית הַכְּנֶסֶת; וְכֵיוָן שֶׁהִתְפַּלְּלוּ בּוֹ, אֲפִלּוּ אוֹרְחִים לְפִי שָׁעָה, כֵּיוָן שֶׁהָיָה מְיֻחָד לִתְפִלָּה, קָדוֹשׁ; וְאִם לְפִי שָׁעָה הִקְדִּישׁוֹ, הַכֹּל לְפִי מַה שֶּׁאָמְרוּ.

ט כְּשֶׁמּוֹכְרִים אַנְשֵׁי הַכְּפָר בֵּית הַכְּנֶסֶת יְכוֹלִים לְמָכְרוֹ מִמְּכַּר עוֹלָם, וְהַלּוֹקֵחַ יַעֲשֶׂה בּוֹ מַה שֶּׁיִּרְצֶה, חוּץ מִמֶּרְחָץ וּבֵרְסְקִי וּבֵית הַטְּבִילָה וּבֵית הַכִּסֵּא; וְאִם מָכְרוּהוּ ז׳ טוֹבֵי הָעִיר בְּמַעֲמַד אַנְשֵׁי הָעִיר, יַעֲשֶׂה הַלּוֹקֵחַ אֲפִלּוּ אֵלּוּ הַאַרְבָּעָה דְּבָרִים.

י יֵשׁ אוֹמְרִים דְּיָחִיד בְּשֶׁלּוֹ, אֲפִלּוּ סֵפֶר תּוֹרָה מֻתָּר לְמָכְרוֹ וְלַעֲשׂוֹת בְּדָמָיו כָּל מַה שֶּׁיִּרְצֶה כָּל שֶׁלֹּא הִקְדִּישׁוֹ לִקְרוֹת בָּרַבִּים; וְיֵשׁ מִי שֶׁאוֹסֵר אֶלָּא אִם כֵּן לִלְמֹד תּוֹרָה אוֹ לִשָּׂא אִשָּׁה.

יא בֵּית הַכְּנֶסֶת אוֹ לִבְנִים וְעֵצִים מִבֵּית הַכְּנֶסֶת יָשָׁן שֶׁסָּתְרוּ, יְכוֹלִים לִתֵּן בְּמַתָּנָה, דְּאִי לָאו דַּהֲוָה לְהוּ הֲנָאָה מִגִּיהּ לָא הָווּ יַהֲבֵי לֵיהּ הָדָר הֲוָה לֵיהּ כְּמָכָר, וְכֵן יְכוֹלִים לְהַחְלִיפָן בַּאֲחֵרִים וְהֵם יוֹצְאִים לְחֻלִּין; אֲבָל אָסוּר לְמַשְׁכְּנָן אוֹ לְהַשְׁכִּירָן אוֹ לְהַשְׁאִילָן, אֲפִלּוּ עַל יְדֵי ז׳ טוֹבֵי הָעִיר, שֶׁעֲדַיִן נִשְׁאָרִים בְּקֻרַּשְׁתָּן שֶׁאֵין כָּאן דָּבָר אֶחָד שֶׁתָּחוּל קֻרַּשָּׁתָן עָלָיו. הַגָּה: וְדַוְקָא בְּדֶרֶךְ שֶׁמּוֹרִידָן מִקֻּרַּשְׁתָּן, אֲבָל מֵתָר לְהַשְׁאִיל אֲפִלּוּ סֵפֶר תּוֹרָה לִקְרוֹת בָּהּ, אֲפִלּוּ מִשֶּׁל רַבִּים לְיָחִיד. (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם א״ח).

יב מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ תְּנַאי עִם הַקָּהָל שֶׁלֹּא יוּכַל לִבְנוֹת בֵּית הַכְּנֶסֶת כִּי אִם הוּא וְזַרְעוֹ, אֵינוֹ יָכוֹל לְמָכֹר זְכוּתוֹ לְאַחֵר.

יג גְּבוּ מָעוֹת לִבְנְיַן בֵּית הַכְּנֶסֶת וּבָא לָהֶם דִּבּוּר מִצְוָה, מוֹצִיאִין בָּהּ הַמָּעוֹת; קָנוּ אֲבָנִים וְקוֹרוֹת, לֹא יִמְכְּרוּם לְדִבּוּר מִצְוָה, אֶלָּא לְפִדְיוֹן שְׁבוּיִים; אַף עַל פִּי שֶׁהֵבִיאוּ הָאֲבָנִים וּגְרָרוּם וְאֶת הַקּוֹרוֹת וּפְסָלוּם וְהִתְקִינוּ הַכֹּל לִבְנְיָן, (בֵּית הַכְּנֶסֶת) מוֹכְרִים הַכֹּל לְפִדְיוֹן שְׁבוּיִם בִּלְבַד, אֲבָל אִם בָּנוּ וְגָמְרוּ, לֹא יִמְכְּרוּ בֵּית הַכְּנֶסֶת אֶלָּא יִגְבּוּ לְפִדְיוֹן מִן הַצִּבּוּר.

יד רְאוּבֵן שֶׁאָמַר: קַרְקַע זוֹ אֲנִי נוֹתֵן לִבְנוֹת עָלֶיהָ בֵּית הַכְּנֶסֶת, וְלֹא רָצוּ עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים לְהַנִּיחַ לִבְנוֹת בֵּית הַכְּנֶסֶת, וְהַקָּהָל אוֹמְרִים לִבְנוֹת עָלָיו בַּיִת לְתַלְמוּד תּוֹרָה, וּרְאוּבֵן אוֹמֵר: אַדַּעְתָּא דְּהָכֵי לֹא נָדַרְתִּי, לָא מָצֵי רְאוּבֵן הָדָר בֵּיהּ; וְאִם רְאוּבֵן לֹא הָיָה דָּר שָׁם הָיוּ יְכוֹלִים לְשַׁנּוֹתָהּ, וְאִם הוּא מִבְּנֵי אוֹתָהּ הָעִיר, אֵינָם רַשָּׁאִים לְשַׁנּוֹתָהּ אִם הוּא עוֹמֵד וְצוֹוֵחַ (פְּרוּשׁ וְצוֹעֵק), אֶלָּא אִם כֵּן יֵשׁ שָׁם חֶבֶר עִיר, דְּכָל מָאן דְּאָתֵי אַדַּעְתָּא דִּידֵיהּ אָתֵי. וְז׳ טוֹבֵי הָעִיר דִּינָם כְּחֶבֶר עִיר (מַהֲרַ״ם מִפְּאדוֹוָאה סִימָן פ״ה).

טו אֵין אָדָם יָכוֹל לֶאֱסֹר חֶלְקוֹ מִבֵּית הַכְּנֶסֶת וְלֹא מֵהַסְּפָרִים; וְאִם אָסַר, אֵינוֹ כְּלוּם.

טז מִי שֶׁהִשְׁאִיל בֵּיתוֹ לְבֵית הַכְּנֶסֶת וְיֵשׁ לוֹ מְרִיבָה עִם אֶחָד מֵהַקָּהָל, אֵינוֹ יָכוֹל לְאָסְרָהּ אֶלָּא אִם כֵּן יַאֲסְרֶנָּה לְכָל הַקָּהָל כְּאֶחָד. הַגָּה: וְדַוְקָא שֶׁהִשְׁאִיל תְּחִלָּה סְתָם, אֲבָל אִם הִתְנָה מִתְּחִלָּה שֶׁכָּל זְמַן שֶׁיִּרְצֶה לִמְחוֹת יְהֵא בְּיָדוֹ לִמְחוֹת, אוֹ שֶׁלֹּא הִשְׁאִיל לָהֶם בְּפֵרוּשׁ אֶלָּא הִנִּיחָם לְכָנֵס לְבֵיתוֹ, הָרְשׁוּת בְּיָדוֹ לִמְחוֹת בְּמִי שֶׁיִּרְצֶה. (מַהֲרַ״ם פַּאדוֹוָאה סִימָן פ״ה).

יז מִי שֶׁהָיָה בְּבֵיתוֹ בֵּית הַכְּנֶסֶת יָמִים רַבִּים, אֵין הַצִּבּוּר רַשָּׁאִים לְשַׁנּוֹתוֹ בְּבֵית אַחֵר.

יח יֵשׁ מִי שֶׁאוֹמֵר שֶׁכְּלֵי הַקֹּדֶשׁ שֶׁל כֶּסֶף שֶׁנִּגְנְבוּ לְהָבִיא תָּמִיד לְבֵית הַכְּנֶסֶת בַּחֲגִים, אֵין יְכוֹלִים לְהוֹצִיאָם לְחֻלִּין וּלְמָכְרָם, וְהַקָּהָל יְכוֹלִים לְתָפְשָׂם שֶׁיִּשָּׁאֲרוּ בְּחֶזְקַת הֶקְדֵּשׁ אַחַר מִיתַת הַמַּקְדִּישׁ.

יט יֵשׁ מִי שֶׁאוֹמֵר שֶׁאִם יִמְצָא אַחַר מִיתַת אָדָם כְּתָב שֶׁהִקְדִּישׁ כֵּלִים, וְאֵין עָלָיו עֵדִים וְלֹא מָסְרוּ לַקָּהָל, אֲפִלּוּ הָכֵי הָווּ הֶקְדֵּשׁ.

כ יֵשׁ מִי שֶׁאוֹמֵר שֶׁסֵּפֶר תּוֹרָה שֶׁהֶחְזִיק שֶׁהָיָה שֶׁל אֲבוֹתָיו שֶׁל רְאוּבֵן, אֵין הַצִּבּוּר יְכוֹלִים לְהַחֲזִיק בּוֹ.

כא אֵין לְקָנוֹת מְעִילִים שֶׁנִּשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶם הֶדְיוֹט, לְתַשְׁמִישׁ קְדֻשָּׁה. הַגָּה: אֲסוּר לַעֲשׂוֹת מֵאֶתְנַן זוֹנָה אוֹ מְחִיר כֶּלֶב (דְּבָרִים כג, יט) דָּבָר שֶׁל מִצְוָה, כְּגוֹן בֵּית הַכְּנֶסֶת אוֹ סֵפֶר תּוֹרָה; וְדַוְקָא מֵהָאֶתְנַן עַצְמָהּ, אֲבָל אִם נָתְנוּ לָהּ מָעוֹת בְּאֶתְנַן, מֻתָּר לִקְנוֹת בָּהֶן דָּבָר מִצְוָה; וְלֹא מִקְרֵי זוֹנָה, אֶלָּא אִסּוּר עֶרְוָה, אֲבָל אִלּוּ הַפְּנוּיוֹת הַמֻּקְדָּשׁוֹת שֶׁמְּקֻדָּשׁוֹת דָּבָר, מֻתָּר לְקַבֵּל מֵהֶן. (ר׳ יְרוּחָם נכ״ג ח״א).

כב אָדָם שֶׁהוּא רָגִיל בְּשׁוּם מְצָוָה, כְּגוֹן גְּלִילָה, וְאֵרְעוֹ אֹנֶס אוֹ עֹנִי, וְנָתְנוּ הַקָּהָל הַמִּצְוָה לַאֲחֵר, וַאֲחַר כָּךְ הֶעֱשִׁיר וְרָצָה שֶׁיַּחֲזִירוּ לוֹ הַמִּצְוָה, אִם בְּשָׁעָה שֶׁנָּתְנוּ הַקָּהָל הַמִּצְוָה לַשֵּׁנִי הָיָה סְפוּק בְּיַד הָרִאשׁוֹן לָתֵת מַה שֶּׁהָיָה נוֹתֵן בְּכָל שָׁנָה וְלֹא חָפֵץ בָּהּ, וְנִתְרַצָּה הוּא עִם שְׁאָר הַקָּהָל לָתֵת לַאֲחֵר, אִבֵּד זְכוּתוֹ; אֲבָל אִם כְּשֶׁנָּתְנוּהָ לַשֵּׁנִי לֹא הָיָה בְּיַד הָרִאשׁוֹן סִפֵּק לָתֵת מַה שֶּׁהָיָה נוֹתֵן, וַעֲתָּה שֶׁיֵּשׁ בְּיָדוֹ רוֹצֶה לִזְכּוֹת בְּמִצְוָתוֹ וְלַחֲזוֹר וְלִתֵּן מַה שֶּׁהָיָה נוֹתֵן תְּחִלָּה, חוֹזֵר לְמִצְוָתוֹ.

סימן קנד

א רְחָבָה שֶׁל עִיר, אַף עַל פִּי שֶׁמִּתְפַּלְּלִין בָּהּ בְּתַעֲנִיּוֹת, אֵין בָּהּ מִשּׁוּם קְדֻשָּׁה מִפְּנֵי שֶׁהוּא עֲרָאי; וְכֵן בָּתִּים וַחֲצֵרוֹת שֶׁמִּתְקַבְּצִים בָּהֶם לְהִתְפַּלֵּל בְּאַקְרָאי (פ״ דֶּרֶךְ מִקְרֶה וְהִזְדַּמֵּן לֹא דֶּרֶךְ קְבִיעוּת), אֵין בָּהֶם שׁוּם קְדֻשָּׁה. הַגָּה: וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּלֹא מִקְרֵי אֲרוֹן הַקֹּדֶשׁ אֶלָּא אִם הוּא כְּמִין אַרְגָּז, שֶׁאֵינוֹ עָשׂוּי רַק לִכְבוֹד הַתּוֹרָה, אֲבָל אָרוֹן הַבָּנוּי בְּחוֹמָה הַנַּעֲשֶׂה לִשְׁמִירָה, לֹא מִקְרֵי תַּשְׁמִישֵׁי קְדֻשָּׁה; וְכָל שֶׁכֵּן אִם הַסְּפָרִים מִתְקַלְקְלִים בּוֹ, דְּמֻתָּר לְטָלְטֵל מִשָּׁם (מָרְדְּכִי וְהַגָּהוֹת אֲשֶׁר״י פ׳ בְּנֵי הָעִיר).

ב הַשּׁוֹכְרִים בַּיִת וּמִתְפַּלְּלִין בּוֹ, אֵין לוֹ דִּין בֵּית הַכְּנֶסֶת.

ג תַּשְׁמִישֵׁי קְדֻשָּׁה, כְּגוֹן: תִּיק שֶׁל סְפָרִים וּמְזוּזוֹת, וּרְצוּעוֹת תְּפִלִּין, וְאַרְגָּז שֶׁנּוֹתְנִין בּוֹ סֵפֶר תּוֹרָה אוֹ חֻמָּשׁ וְכֵסֵא שֶׁנּוֹתְנִין עָלָיו סֵפֶר תּוֹרָה, וּוִילוֹן שֶׁתּוֹלִין לִפְנֵי הַהֵיכָל, יֵשׁ בָּהֶן קְדֻשָּׁה וְצָרִיךְ לְגָנְזָן. הַגָּה: וְדַוְקָא הַדָּבָר שֶׁמְּנִיחִין בָּהֶן דָּבָר הַקָּדֻשָּׁה בְּעַצְמוֹ לְפָעָמִים, אוֹ שֶׁנַּעֲשֵׂית לְכָבוֹד כְּגוֹן הַמִּכְסֶה שֶׁעַל הַקְּרָשִׁים שֶׁל הַסְּפָרִים, אֲבָל אוֹתוֹ מִכְסֶה שֶׁהוּא לִשְׁמֹר אוֹתוֹ מִכְסֶה שֶׁעַל הַקְּרָשִׁים, לֹא מִקְרֵי תַּשְׁמִישׁ דְּתַשְׁמִישׁ תַּשְׁמִישׁ, וְכָל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. אֲסוּר לְכַבֵּס מִטְפָּחוֹת שֶׁל סֵפֶר תּוֹרָה בְּמֵי רַגְלַיִם, מִפְּנֵי הַכָּבוֹד (ר׳ יְרוּחָם נ״ב ח״ד וְר״ן מָרְדְּכִי פ״ק דמ״ק) .

ד מִטְפָּחוֹת סֵפֶר תּוֹרָה שֶׁבָּלוּ, יְכוֹלִים לַעֲשׂוֹת מֵהֶם תַּכְרִיכִין לְמֵת מִצְוָה וְזוֹ הִיא גְּנִיזָתָן.

ה סֵפֶר תּוֹרָה שֶׁבָּלָה, מְנִיחִין אוֹתוֹ בִּכְלִי חֶרֶס וְגוֹנְזִין אוֹתוֹ בְּקֶבֶר תַּלְמִיד חָכָם, אֲפִלּוּ אֵינוֹ אֶלָּא שׁוֹנֶה הֲלָכוֹת וְלֹא שִׁמֵּשׁ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים.

ו אֵין עוֹשִׂין מִתֵּבָה כִּסֵּא לְסֵפֶר תּוֹרָה; אֲבָל מֵתֵּר לַעֲשׂוֹת מִתֵּבָה גְּדוֹלָה קְטַנָּה, וְכֵן מֻתָּר לַעֲשׂוֹת מִכְסֶה גָּדוֹל כִּסֵּא קָטָן, אֲבָל אָסוּר לַעֲשׂוֹת מִמֶּנּוּ שְׁרַפְרָף (פ׳ כִּסֵּא קָטָן) לְכִסֵּא; וְכֵן מֻתָּר לַעֲשׂוֹת מִוִּילוֹן גָּדוֹל וִילוֹן קָטָן, אוֹ לַעֲשׂוֹת מִמֶּנּוּ כִּיס לְסֵפֶר תּוֹרָה; אֲבָל לַעֲשׂוֹת מִמֶּנּוּ כִּיס לְחֻמָּשׁ, אָסוּר. הַגָּה: וּפָרֹכֶת שֶׁאֲנַחְנוּ תּוֹלִין בִּפְנֵי הָאָרוֹן אֵין לוֹ קְדֻשַּׁת אָרוֹן, רַק קְדֻשַּׁת בֵּית הַכְּנֶסֶת; וְכֵן הַכְּלוּנְסוֹת שֶׁבּוֹ תּוֹלִין הַפָּרֹכֶת, וּמִכָּל מָקוֹם אָסוּר לַעֲשׂוֹת מֵהֶם הָעֵצִים שֶׁמְּסַמְּנִים בּוֹ הַקְּרִיאָה לְחוֹבַת הַיּוֹם, שֶׁאֵינָן קְדוֹשִׁים כְּמוֹ הֵם (פִּסְקֵי מהרא״י סי׳ רכ״ה).

ז הַבִּימָה (פ׳ מָקוֹם גָּבוֹהַּ), כְּגוֹן בִּימָה שֶׁהָיוּ עוֹשִׂים לַמֶּלֶךְ, אֵין בָּהּ קְדֻשַּׁת אָרוֹן, אֶלָּא קְדֻשַּׁת בֵּית הַכְּנֶסֶת.

ח הָאָרוֹן וְכָל מַה שֶּׁעוֹשִׂים לְסֵפֶר תּוֹרָה, מוֹעִיל בּוֹ תְּנַאי לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ שְׁאָר תַּשְׁמִישׁ, אֲפִלּוּ דְּחֹל. הַגָּה: וְנֶהֱגוּ לֵיהָנוֹת בְּכַמָּה הֲנָאוֹת מִדְּבָרִי קְדֻשָּׁה, כְּגוֹן: מִטְפָּחוֹת שֶׁל סְפָרִים וְשֻׁלְחָן שֶׁבְּבֵית הַכְּנֶסֶת וּמְעִילִים שֶׁל סֵפֶר תּוֹרָה, וְכָתְבוּ הַטַּעַם מִשּׁוּם דְּכֵיוָן שֶׁנֶּהֱגוּ כֵּן, וְאִי אֶפְשָׁר לְזַהֵר, לֵב בֵּית דִּין מַתְנֶה עֲלֵיהֶם מֵעִקָּרָא, כְּדֵי שֶׁלֹּא יָבֹאוּ בְּנֵי אָדָם לִידֵי תַּקָּלָה, וְאַף עַל גַּב דְּלֹא הִתְנוּ כְּאִלּוּ הִתְנוּ דָּמֵי. (תְּרוּמַת הַדֶּשֶׁן סִימָן רע״ג וּבֵית יוֹסֵף).

ט הַמִּתְנַדְּבִים סֵפֶר תּוֹרָה וּמְנִיחִים מִטְפָּחוֹת בְּבֵית הַכְּנֶסֶת, מֻתָּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן כָּל שֶׁבָּר וְסֶפֶר, שֶׁלְּרַעַת כֵּן הֵקְדִּישׁוּ; אֲבָל הַמְּנִיחִים בְּבֵיתָם וְאַחַר כָּךְ מַקְדִּישִׁין, כֵּיוָן שֶׁעַל דַּעַת אוֹתוֹ סֵפֶר נַעֲשָׂה וְנִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ אוֹתוֹ סֵפֶר, אָסוּר לְהַנִּיחוֹ בְּסֵפֶר תּוֹרָה אַחֵר, וְיֵשׁ מַתִּירִים וְכֵן נוֹהֲגִין עַכְשָׁו, מִשּׁוּם לֵב בֵּית דִּין מַתְנֶה עֲלֵיהֶם לְנַהֵג כָּךְ.

י הַנּוֹהֲגִים לְהָנִיחַ עַטָּרוֹת סֵפֶר תּוֹרָה בְּרֹאשׁ הַקּוֹרֵא, בְּסִיּוּם הַתּוֹרָה, אֵין מוֹחִין בְּיָדָם; אֲבָל הַמְּנִיחִים אוֹתָם בְּרֹאשֵׁי חֲתָנִים דְּעַלְמָא, מוֹחִין בְּיָדָם.

יא נֵרוֹת שֶׁעָוָה שֶׁנִּתְּנָם עַכּוּ״ם לְעוֹבְדֵי אֱלִילִים, וְכִבָּן שַׁמָּשָׁן וּנְתָנָם אוֹ מְכָרָן לְיִשְׂרָאֵל, אָסוּר לְהַדְלִיקָם בְּבֵית הַכְּנֶסֶת. הַגָּה: אַף עַל פִּי שֶׁמַּתִּירִים לְהֶדְיוֹט. וְעֵצִים בְּיוֹרֵה דֵּעָה סי׳ קל״ט מַדְּרִינִים אֵלּוּ. מוּמָר עוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁנָּתַן שַׁעֲוָה אוֹ נֵר לְבֵית הַכְּנֶסֶת, אָסוּר לְהַדְלִיקוֹ (פִּסְקֵי מהרי״ו סי׳ ס״ו וְעֵצִים בְּיוֹרֵה דֵּעָה סי׳ רנ״ד)

יב עַכְבָּר שֶׁנִּמְצָא בְּשֶׁמֶן שֶׁל בֵּית הַכְּנֶסֶת, אִם הוּא מָאוּס, אָסוּר לְהַדְלִיקוֹ בְּבֵית הַכְּנֶסֶת.

יג נֵר שֶׁל בֵּית הַכְּנֶסֶת מֻתָּר לִקְרוֹת לְאוֹרוֹ.

יד אֵין מַדְלִיקִין נֵר שֶׁל הֶדְיוֹט מִנֵּר שֶׁל בֵּית הַכְּנֶסֶת, וְיֵשׁ מִי שֶׁאוֹמֵר דְּהָנֵי מִלֵּי בְּעוֹד שֶׁדּוֹלְקִין לְמִצְוָתָן, אֲבָל כְּשֶׁצָּרִיךְ לְכַבּוֹתָן, מֻתָּר. הַגָּה: מִיהוּ לֹא נָהֲגוּ לְזַהֵר בְּכָךְ, וּמַדְלִיקִין בָּהֶן נֵר שֶׁהוּא לְצָרְכּוֹ גָּדוֹל, וְאִפְשָׁר גַּם כֵּן שֶׁדַּעַת בֵּית דִּין מַתְנֶה בְּכָךְ, וְכֵן בְּכָל הַדְּבָרִים שֶׁנָּהֲגוּ לְהַקֵּל בִּדְבָרִים כָּאֵלּוּ [אוּלַי] הוּא מֵהַאי טַעֲמָא (פִּסְקֵי מהרא״י סִימָן רע״ג).

טו בְּנֵי כְּרַךְ שֶׁקָּנוּ סֵפֶר תּוֹרָה וְהִתְנוּ שֶׁאִם יֵצֵא אֶחָד מֵהַכְּרַךְ שֶׁהַנִּשְׁאָרִים יִתְּנוּ לוֹ חֶלְקוֹ, וְהוּקְרוּ הַסְּפָרִים, אִם יָצָא אֶחָד מֵהֶם אֵין נוֹתְנִין לוֹ אֶלָּא מַה שֶּׁנָּתַן בִּלְבַד.

סימן קנה

א אַחַר שֶׁיֵּצֵא מִבֵּית הַכְּנֶסֶת, יֵלֵךְ לְבֵית הַמִּדְרָשׁ; וְיִקְבַּע עֵת לִלְמֹד, וְצָרִיךְ שֶׁאוֹתוֹ עֵת יִהְיֶה קָבוּעַ שֶׁלֹּא יַעֲבִירֶנּוּ אַף אִם הוּא סָבוּר לְהַרְוִיחַ הַרְבֵּה. הַגָּה: וְאַף מִי שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ לִלְמֹד יֵלֵךְ לְבֵית הַמִּדְרָשׁ וּשְׁכַר הֲלִיכָה בְּיָדוֹ, אוֹ יִקְבַּע לוֹ מָקוֹם וְיִלְמֹד מְעַט בְּמַה שֶּׁיּוֹדֵעַ וְיַחֲשֹׁב בְּעִנְיָנָיו וְיִכָּנֵס בְּלִבּוֹ יִרְאַת שָׁמַיִם (הר״י פ״ק דִּבְרָכוֹת).

ב קֹדֶם שֶׁיֵּלֵךְ לְבֵית הַמִּדְרָשׁ יוּכַל לְאֶכֹל פַּת שַׁחֲרִית אִם הוּא רָגִיל בּוֹ, וְטוֹב שֶׁיַּרְגִּיל בּוֹ.

סימן קנו

א אַחַר כָּךְ יֵלֵךְ לַעֲסָקָיו, דְּכָל תּוֹרָה שֶׁאֵין עִמָּהּ מְלָאכָה סוֹפָהּ בְּטֵלָה וְגוֹרֶרֶת עָוֹן, כִּי הָעֹנִי יַעֲבִירֶנּוּ עַל דַּעַת קוֹנוֹ; וּמִכָּל מָקוֹם לֹא יַעֲשֶׂה מְלַאכְתּוֹ עִקָּר, אֶלָּא עֲרַאי, וְתוֹרָתוֹ קֶבַע, וְזֶה וָזֶה יִתְקַיֵּם בְּיָדוֹ; וְיִשָּׂא וְיִתֵּן בֶּאֱמוּנָה; וְיִזָּהֵר מִלְּהַזְכִּיר שֵׁם שָׁמַיִם לְבַטָּלָה, שֶׁבְּכָל מָקוֹם שֶׁהַזְכָּרַת הַשֵּׁם מְצוּיָה, מִיתָה מְצוּיָה; וְיִזָּהֵר מִלְּשָׁבַע, אֲפִלּוּ בֶּאֱמֶת, שֶׁאָלָף עֲיָרוֹת הָיוּ לְיַנַּאי הַמֶּלֶךְ וְכֻלָּם נֶחְרְבוּ בִּשְׁבִיל שֶׁהָיוּ נִשְׁבָּעִים שְׁבוּעוֹת אַף עַל פִּי שֶׁהָיוּ מְקַיְּמִים אוֹתָם; וְיִזָּהֵר מִלְּהִשְׁתַּתֵּף עִם עַכּוּ״ם, שֶׁמָּא יִתְחַיֵּב לוֹ שְׁבוּעָה וְעוֹבֵר מִשּׁוּם לֹא יִשָּׁמַע עַל פִּיךָ (שְׁמוֹת כג, יג). הַגָּה: וְיֵשׁ מְקִלִּין בַּעֲשִׂיַּת שֻׁתָּפוּת עִם הָעַכּוּ״ם בַּזְּמַן הַזֶּה, מִשּׁוּם שֶׁאֵין הָעַכּוּ״ם בַּזְּמַן הַזֶּה נִשְׁבָּעִים בָּעֲבוֹדַת אֱלִילִים, וְאַף עַל גַּב דְּמַזְכִּירִין הָעֲבוֹדָה זָרָה, מִכָּל מָקוֹם כַּוָּנָתָם לְעוֹשֶׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ אֶלָּא שֶׁמְּשַׁתְּפִים שֵׁם שָׁמַיִם וְדָבָר אַחֵר, וְלֹא מָצִינוּ שֶׁיֵּשׁ בָּזֶה מִשּׁוּם: וְלִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן מִכְשֹׁל (וַיִּקְרָא יט, יד) דְּהַרְבֵּי אֵינָם מַזְהָרִין עַל הַשֻּׁתּוּף (ר״ן ספ״ק דַּעֲבוֹדָה זָרָה וְרִ׳ יְרוּחָם נ״ז ח״ה וְתוֹס׳ רֵישׁ פ״ק דִּבְכוֹרוֹת); וְלִשְׁאֹת וְלָתֵת עִמָּהֶם בְּלֹא שֻׁתָּפוּת, לְכַלֵּי עָלְמָא שָׁרֵי בְּלֹא יוֹם חַגֵּיהֶם (הַגָּהוֹת מֵיְמוֹנִי פ״ח מֵהִלְכוֹת עֲבוֹדָה זָרָה) וְעַיֵּן בְּיוֹרֶה דֵּעָה מֵהִלְכוֹת ע״א סִי׳ קמ״ד.

סימן קנז

א כְּשֶׁיִּגִּיעַ שָׁעָה רְבִיעִית יִקְבַּע סְעוּדָתוֹ; וְאִם הוּא תַּלְמִיד חָכָם וְעוֹסֵק בִּלְמוּדוֹ, יַמְתִּין עַד שָׁעָה ו׳, וְלֹא יְאַחֵר יוֹתֵר דְּהָוֵי כְּזוֹרֵק אֶבֶן לַחַמָּת אִם לֹא טָעַם מִדִּי בְּצַפְרָא.

סימן קנח

א כְּשֶׁיָּבֹא לֶאֱכֹל פַּת שֶׁמְּבָרְכִין עָלָיו: הַמּוֹצִיא, יִטֹּל יָדָיו אֲפִלּוּ אֵינוֹ יוֹדֵעַ לָהֶם שׁוּם טֻמְאָה, וִיבָרֵךְ: עַל נְטִילַת יָדָיִם. אֲבָל לְפַת שֶׁאֵין מְבָרְכִין עָלָיו הַמּוֹצִיא, כְּגוֹן לַחְמָנִיּוֹת (פ׳ סטורט״י בְּלַע״ז) דַּקּוֹת, אוֹ פַּת הַבָּאָה בְּכִסְנִין (פי׳ פַּת עֲשׂוּיָה עִם צוּקארו״ז וְשַׁקְדִים וֶאֱגוֹזִים), וְאֵינוֹ קוֹבֵעַ סְעוּדָתוֹ עֲלֵיהֶם, אֵין צָרִיךְ נְטִילַת יָדַיִם.

ב יֵשׁ מִי שֶׁאוֹמֵר שֶׁאִם אֵינוֹ אוֹכֵל אֶלָּא פָּחוֹת מִכַּבֵּיצָה, יִטֹּל יָדָיו וְלֹא יְבָרֵךְ.

ג אִם אוֹכֵל פָּחוֹת מִכַּזַּיִת, יֵשׁ מִי שֶׁאוֹמֵר שֶׁאֵין צָרִיךְ נְטִילָה.

ד אִם אוֹכֵל דָּבָר שֶׁטִּבּוּלוֹ בְּאֶחָד מִשִּׁבְעָה מַשְׁקִין שֶׁסִּימָנָם: יָ״ד שָׁ״ם ״ט דָּ״ם דְּהַיְנוּ: יַיִן, דְּבַשׁ, שֶׁמֶן, חָלָב, טַל, דָּם, מַיִם וְלֹא נִתְנַגֵּב, וַאֲפִלּוּ אֵין יָדָיו נוֹגְעוֹת בְּמָקוֹם הַמַּשְׁקֶה, צָרִיךְ נְטִילָה בְּלֹא בְּרָכָה. וַאֲפִלּוּ אֵינוֹ מְטַבֵּל רַק רֹאשׁ הַיֶּרֶק אוֹ הַפֵּרִי, אֲפִלּוּ הָכִי יִטֹּל בְּלֹא בְּרָכָה (בֵּית יוֹסֵף).

ה הַנּוֹטֵל יָדָיו לְפֵרוֹת, הֲרֵי זֶה מְגַסֵּי הָרוּחַ. הַגָּה: וְדַוְקָא שֶׁנּוֹטְלָן בְּתוֹרַת חִיּוּב, אֲבָל אִם נוֹטְלָן מִשּׁוּם נְקִיּוּת, שֶׁלֹּא הָיוּ יָדָיו נְקִיּוֹת, מַתָּר (הַגָּהַת סְמ״ק). וּבְשַׁר צְלִי, יֵשׁ מִי שֶׁנִּרְאֶה מִדְּבָרָיו אַף עַל פִּי שֶׁמּוֹהַל טוֹפֵחַ עָלָיו, דֵּינוֹ כְּפֵרוֹת; וְתַבְשִׁיל מְחָטִים, וְהֵם נְגוּבִים, דֵּינוֹ כְּפֵרוֹת.

ו הַשּׁוֹתֶה אֵין צָרִיךְ לִטֹּל אֲפִלּוּ יָדוֹ אַחַת. וְע״ל סִי׳ ק״ע.

ז נָטַל יָדָיו לְדָבָר שֶׁטִּבּוּלוֹ בְּמַשְׁקֶה, וְאַחַר כָּךְ רוֹצֶה לֶאֱכֹל לֶחֶם, יֵשׁ מִי שֶׁנִּרְאֶה מִדְּבָרָיו שֶׁאֵין אוֹתָהּ נְטִילָה עוֹלָה לוֹ, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר אִם נָטַל יָדָיו שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל וְאַחַר כָּךְ נִמְלַךְ, וְאָכַל. הַגָּה: וְאִם לֹא הֵסִיחַ דַּעְתּוֹ, יִטֹּל בְּלֹא בְּרָכָה (דִּבְרֵי עַצְמוֹ) אִם נָגַע בַּאֲכִילָתוֹ בִּמְקוֹמוֹת הַמְטֻנָּפוֹת בְּגוּפוֹ, יַחֲזֹר וְיִטֹּל יָדָיו. (תְּשׁוּבַת רַשְׁבָּ״א סִימָן קצ״ב וְקצ״ג), וְעַיֵּן לְקַמָּן סִימָן קס״ד (בְּפוּל לְקַמָּן, וְשָׁם נִתְבָּאֵר דְּצָרִיךְ גַּם כֵּן לַחְזֹר וּלְבָרֵךְ).

ח מִי שֶׁהָיָה בַּמִּדְבָּר אוֹ בִּמְקוֹם סַכָּנָה וְאֵין לוֹ מַיִם, פָּטוּר מִנְּטִילַת יָדַיִם.

ט צָרִיךְ לִזָּהֵר בִּנְטִילַת יָדַיִם, שֶׁכָּל הַמְזַלְזֵל בִּנְטִילַת יָדַיִם חַיָּב נִדּוּי, וּבָא לִידֵי עֲנִיּוּת, וְנֶעֱקָר מִן הָעוֹלָם.

י אַף עַל פִּי שֶׁשִּׁעוּרָם בִּרְבִיעִית, (פְּרוּשׁ רְבִיעִית הַלֹּג, דְּהַיְנוּ שִׁעוּר בֵּיצָה וְחֲצִי), יוֹסִיף לִטֹּל בְּשֶׁפַע, דְּאָמַר רַב חִסְדָּא: אֲנָא מְשַׁאי מְלֹא חָפְנַי מַיָּא, וְיַהֲבֵי לִי מְלֹא חָפְנַי טִיבוּתָא.

יא מְבָרֵךְ קֹדֶם נְטִילָה, שֶׁכָּל הַמִּצְוֹת מְבָרֵךְ עֲלֵיהֶם עוֹבֵר לַעֲשׂוֹתָן; וְנָהֲגוּ שֶׁלֹּא לְבָרֵךְ עַד אַחַר נְטִילָה, מִשּׁוּם דִּפְעָמִים שֶׁאֵין יָדָיו נְקִיּוֹת, וּמִפְּנֵי כָּךְ מְבָרְכִין עֲלֵיהֶם אַחַר שֶׁשִּׁפְשֵׁף יָדָיו, שֶׁכְּבָר יָדָיו נְקִיּוֹת קֹדֶם שֶׁיָּטִיל עֲלֵיהֶם מַיִם שְׁנִיִּים. הַגָּה: גַּם יָכוֹל לְבָרֵךְ עֲלֵיהֶם קֹדֶם נִגּוּב, שֶׁגַּם הַנִּגּוּב מִן הַמִּצְוָה, וּמִקְרֵי עוֹבֵר לַעֲשׂיָתָן (טוּר וְתוֹס׳ וְרֹא״שׁ פֶּרֶק קָמָא דְּפְסָחִים הַגָּהוֹת אֲשֶׁרִי פ״ק); וְאִם שָׁכַח לְבָרֵךְ עַד אַחַר נִגּוּב, מְבָרֵךְ אַחַר כָּךְ.

יב וּבִנְגֹּבֶם הֵיטֵב קֹדֶם שֶׁיִּבְצַע, שֶׁהָאוֹכֵל בְּלִי נִגּוּב יָדַיִם כְּאִלּוּ אוֹכֵל לֶחֶם טָמֵא.

יג הַמַּטְבִּיל יָדָיו, יָכוֹל לֶאֱכֹל בְּלֹא נִגּוּב, וְהוּא הַדִּין לְנוֹטֵל יָדָיו בְּבַת אַחַת וְשׁוֹפֵךְ עֲלֵיהֶם רְבִיעִית מַיִם בְּבַת אַחַת, אוֹ שֶׁנָּטַל יָדוֹ אַחַת וְשָׁפַךְ עָלֶיהָ רְבִיעִית וְכֵן שָׁפַךְ עַל חֲבֶרְתָּהּ.

סימן קנט

א אֵין נוֹטְלִים לְיָדַיִם אֶלָּא בִּכְלִי; וְכָל הַכֵּלִים כְּשֵׁרִים, וַאֲפִלּוּ כְּלֵי גְּלָלִים (פרי כלים עשויים מרפש בקר ועפר), וּכְלֵי אֲבָנִים, וּכְלֵי אֲדָמָה; וְצָרִיךְ שֶׁיְּהֵא מַחֲזִיק רְבִיעִית; וְאִם נִקַּב בְּכוֹנֵס מַשֶּׁקֶה, דְּהַיְנוּ שֶׁאִם יָשִׂימוּ אוֹתוֹ עַל מַשְׁקִים יִכָּנְסוּ בְּתוֹכוֹ דֶּרֶךְ הַנֶּקֶב, וְהוּא גָּדוֹל מִנֶּקֶב שֶׁהַמַּשְׁקִים שֶׁבְּתוֹךְ הַכְּלִי יוֹצְאִים בּוֹ, אָז בָּטֵל מִתּוֹרַת כְּלִי וְאֵין נוֹטְלִים מִמֶּנּוּ לְיָדַיִם וַאֲפִלּוּ אִם הוּא מַחֲזִיק רְבִיעִית מִן הַנֶּקֶב וּלְמַטָּה.

ב וְהָנֵי מִילֵי שֶׁנּוֹטֵל בְּדֶרֶךְ פִּיו לְמַעְלָה, שֶׁמָּה שֶׁמִּמֶּנּוּ מִן הַנֶּקֶב וּלְמַעְלָה אֵינוֹ חָשׁוּב כִּכְלִי, וְנִמְצָא שֶׁאֵין הַמַּיִם בָּאִים עַל יָדוֹ מֵהַכְּלִי; אֲבָל אִם נוֹטֵל דֶּרֶךְ הַנֶּקֶב, שֶׁרִי, כֵּיוָן שֶׁמַּחֲזִיק רְבִיעִית מִמֶּנּוּ וּלְמַטָּה.

ג כְּלִי שֶׁמַּחֲזִיק רְבִיעִית כְּשֶׁסּוֹתְכִים אוֹתוֹ, וְאִם לֹא יִסְתְּכוּהוּ יִשָּׁפְכוּ הַמַּיִם וְלֹא יִשָּׁאֵר בּוֹ רְבִיעִית, אֵינוֹ כְּלִי; הִלְכָךְ, מְגוּפָּה שֶׁל חָבִית שֶׁהִיא חֲדָה וְאֵינָהּ מְקַבֶּלֶת רְבִיעִית שֶׁלֹּא מְסֻמֶּכֶת, אֵין נוֹטְלִים מִמֶּנָּה; וְאִם הִרְחִיבָה מִלְּמַטָּה עַד שֶׁמְּקַבֶּלֶת רְבִיעִית כְּשֶׁהִיא יוֹשֶׁבֶת שֶׁלֹּא מְסֻמֶּכֶת, נוֹטְלִים מִמֶּנָּה.

ד חֻמָּת וּכְפִישָׁה, שֶׁהֵם מִינֵי נַאדוֹת שֶׁל עוֹר שֶׁתִּקְּנָן וְעָשָׂה לָהֶם בֵּית מוֹשָׁב, נוֹטְלִים מֵהֶם; אֲבָל שַׁק וְקֻפָּה שֶׁהִתְקִינָן לָשֶׁבֶת בְּלֹא סְמִיכָה וְזִפְתָּן בְּזֶפֶת עַד שֶׁהֵם מְקַבְּלִים מַשְׁקִים, אֵין נוֹטְלִין מֵהֶם לַיָּדַיִם, לְפִי שֶׁאֵינָם עֲשׂוּיִין לְקַבֵּל מַשְׁקִים; וְהוּא הַדִּין לְכוֹבָעִים שֶׁל לַבַּדִּים (פרי בגד קשה פילטר"ר בלע"ז), אֲפִלּוּ כְּשֶׁהֵם קָשִׁים כָּל כָּךְ שֶׁמְּקַבְּלִים מַיִם וְאֵינָם זָבִים מֵהֶם, מִכָּל מָקוֹם אֵינָם עֲשׂוּיִם לְקַבֵּל מַיִם; וּמִכָּל מָקוֹם עַל יְדֵי הַדְּחַק מֻתָּרִים, שֶׁעוֹבְרֵי דְּרָכִים רְגִילִים לִשְׁתּוֹת בָּהֶם.

ה כְּלִי שֶׁתְּחִלַּת תִּקּוּנוֹ כָּךְ שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לַעֲמֹד בְּלֹא סְמִיכָה, וְאֵין מִשְׁתַּמְּשִׁין בּוֹ אֶלָּא עַל יְדֵי סְמִיכָה, חָשׁוּב שִׁפּוּר כְּלִי; לְפִיכָךְ כְּלִי שֶׁהוּא מָלֵא נְקָבִים מִתַּחְתָּיו וּפִיו צַר לְמַעְלָה, וּכְשֶׁמַּנִּיחַ אָדָם אֶצְבָּעוֹ עָלָיו אֵין הַמַּיִם יוֹצְאִים, וּכְשֶׁמְּסִירוֹ הַמַּיִם יוֹצְאִים, מֻתָּר לִטֹּל מִמֶּנּוּ אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ מַחֲזִיק כְּלוּם, כֵּיוָן שֶׁעָשׂוּי לְקַבָּלָה בְּעִנְיָן זֶה וְזֶה עִקַּר תַּשְׁמִישׁוֹ, נִקְרָא כְּלִי. הַגָּה: וְכָל שֶׁכֵּן כְּלִי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ בְּרִזָא לְמַשָּׂה, הוֹאִיל וּמִתְּחִלָּה נַעֲשָׂה לְקַבֵּל עַל יְדֵי כָּךְ (טור ובית יוסף).

ו לֹא יִתֵּן מַיִם לַחֲבֵרוֹ בְּחָפְנָיו, שֶׁאֵין נוֹטְלִים אֶלָּא מִן הַכְּלִי; וְהוּא הַדִּין אִם נָטַל יָדוֹ אַחַת מֵהַכְּלִי וְשָׁפַךְ מִמֶּנָּה לְיָדוֹ אַחֶרֶת, דְּאֵינוֹ כְּלוּם; וְרַבֵּנוּ תָּם מַתִּיר בְּזוֹ, כֵּיוָן שֶׁתְּחִלַּת נְטִילָה לְיָדוֹ אַחַת הָיְתָה מִן הַכְּלִי, וְהוּא שֶׁהָיְתָה יָדוֹ הָרִאשׁוֹנָה טְהוֹרָה, כְּגוֹן שֶׁשָּׁפַךְ עָלֶיהָ רְבִיעִית בְּבַת אַחַת. הַגָּה: וְנָהֲגוּ לְהַקֵּל כְּדִבְרֵי רַבֵּנוּ תָּם, אֲבָל הַפָּבְרָא הָרִאשׁוֹנָה הִיא עִקָּר, וְלָכֵן יֵשׁ לְהַחְמִיר לְכַתְּחִלָּה.

ז צָרִיךְ שֶׁיָּבוֹאוּ הַמַּיִם מִכַּח נוֹתֵן, לְפִיכָךְ צִנּוֹר שֶׁדּוֹלָה מַיִם מִן הַיְאוֹר וְשׁוֹפֵךְ בּוֹ וְנִמְשָׁכִים מִמֶּנּוּ הַמַּיִם לְהַשְׁקוֹת הַשָּׂדֶה, אֵינוֹ יָכוֹל לִתֵּן יָדָיו לְתוֹכוֹ כְּדֵי שֶׁיִּקָּלְחוּ הַמַּיִם עֲלֵיהֶם, מִפְּנֵי שֶׁאֵינָם בָּאִים מִכַּח אָדָם, שֶׁכְּבָר פָּסַק כֹּחַ הַשּׁוֹפֵךְ; וְאִם מֵשִׂים יָדָיו קָרוֹב לִמְקוֹם הַשְׁפִּיכָה, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ מֵשִׂים אוֹתָהּ תַּחַת הַשְׁפִּיכָה מַמָּשׁ, עָלְתָה לוֹ נְטִילָה, דְּכָל זְמַן שֶׁהֵם קְרוֹבִים לִמְקוֹם הַשְׁפִּיכָה עֲדַיִן מִכֹּחוֹ הֵם בָּאִים. וְאִם הִטְבִּיל יָדָיו לְתוֹךְ הַצִּנּוֹר הַזֶּה, אֵינָם טְהוֹרוֹת מִכַּח טְבִילָה, מִפְּנֵי שֶׁהֵם שְׁאוּבִים; וְהָנֵי מִילֵי בְּדוֹלָה, שֶׁשּׁוֹפֵךְ וְנוֹתֵן לְתוֹךְ הַצִּנּוֹר עַצְמוֹ, אֲבָל אִם נוֹתֵן אוֹתָם חוּץ לַצִּנּוֹר וּמַמְשִׁיךְ אוֹתָם לַצִּנּוֹר וְהִטְבִּיל בּוֹ יָדָיו, טְהוֹרוֹת, דְּשָׁאוּבִים שֶׁהִמְשִׁיכוּהָ, כְּשֵׁרָה; וַאֲפִלּוּ דּוֹלֶה וְנוֹתֵן לְתוֹךְ הֶחָרִיץ עַצְמוֹ, אִם הַדְּלִי נָקוּב מֵאֲחוֹרָיו בְּכוֹנֵס מַשְׁקֶה, וּבְעוֹד שֶׁשּׁוֹפֵךְ דֶּרֶךְ פִּיו לַצִּנּוֹר מְקַלְּחַת מֵאֲחוֹרָיו לַיְאוֹר, מַטְבִּיל בּוֹ אֶת הַיָּדַיִם, וּטְהוֹרוֹת, דַּחֲשִׁיבִי כְּאִלּוּ הִטְבִּילָם בַּיְאוֹר, דְּנִצּוֹק זֶה מְחַבֵּר הַכְּלִי לַיְאוֹר וַחֲשִׁיבִי מַיִם שֶׁבַּצִּנּוֹר מְחֻבָּרִים לְמֵימֵי הַיְאוֹר, אַף עַל גַּב דְּנִצּוֹק כָּזֶה לֹא חָשִׁיב חִבּוּר לְעִנְיַן טְבִילָה. וְיֵשׁ חוֹלְקִין בָּזֶה וְאוֹמְרִים דְּגַם לְנִטְילַת יָדַיִם לֹא חָשִׁיב חִבּוּר. הַגָּה: אֵין לִטֹּל יָדָיו מֵאוֹתָן אֲבָנִים הַקְּבוּעִים לַכֹּתֶל וְעָשָׂה לָהֶם בֵּית קִבּוּל וּבְרִזָא, אֲבָל אִם הָיוּ כֵּלִים תְּחִלָּה וְחִבְּרָם לַכֹּתֶל, נוֹטְלִין מִמֶּנּוּ (אגדה פ' המוכר בית).

ח אִם הִכְנִיס יָדָיו בְּתוֹךְ כְּלִי שֶׁל מַיִם וְשִׁכְשֵׁךְ יָדָיו בָּהֶם, אִם הַכְּלִי מְחֻבָּר לַקַּרְקַע, לֹא עָלְתָה לוֹ נְטִילָה; וְאִם אֵינוֹ מְחֻבָּר לַקַּרְקַע, יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁעָלְתָה לוֹ נְטִילָה, וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁלֹּא עָלְתָה לוֹ, וּבִשְׁעַת הַדְּחַק יָכוֹל לִסְמֹךְ עַל דִּבְרֵי הַמַּתִּירִים; וְאִם אַחַר כָּךְ נִזְדַּמֵּן לוֹ לִטֹּל בְּדֶרֶךְ נְטִילָה, נוֹטֵל בְּלֹא בְּרָכָה.

ט חָבִית שֶׁיֵּשׁ בָּהּ מַיִם, מַנִּיחָהּ עַל בִּרְכָּיו וְנוֹטֵל מִמֶּנָּה לַיָּדַיִם, וְאִם הָיְתָה מֻטָּה בָּאָרֶץ וְהַמַּיִם מְקַלְּחִים מִמֶּנָּה, אוֹ שֶׁעוֹמֶדֶת וְהַמַּיִם יוֹצְאִים דֶּרֶךְ נֶקֶב שֶׁבָּהּ וְנָתַן יָדָיו שָׁם, לֹא עָלְתָה לוֹ נְטִילָה וְאִם הָיְתָה בִּרְזָא (פרי דבר סותם הנקב ספינ"ה בלע"ז) בַּנֶּקֶב וֶהֱסִירָהּ וְקִבֵּל הַמַּיִם עַל יָדָיו, חָשִׁיב שַׁפִּיר כַּח גַּבְרָא; וְצָרִיךְ לְהַחְזִירָהּ וְלַהֲסִירָהּ בְּכָל שְׁפִיכָה וּשְׁפִיכָה.

י אִם הִטָּה חָבִית מְלֵאָה מַיִם וְהָלַךְ וְיָשַׁב לוֹ וְהֶחְבִּית שׁוֹפֶכֶת מַיִם כָּל הַיּוֹם מֵחֲמַת הַטָּיָתוֹ וְנָטַל יָדָיו מִמֶּנּוּ, עָלְתָה לוֹ נְטִילָה.

יא הַכֹּל כְּשֵׁרִים לִתֵּן מַיִם לַיָּדַיִם, אֲפִלּוּ חֵרֶשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן, עַכּוּ"ם וְנָדָה. וְאִבָּא מָאן דְּאָמַר דְּקָטָן פָּחוֹת מִבֶּן ז' דִּינוֹ כְּקוֹף (הגהות אשרי פ"ב דברכות).

יב אִם הַקּוֹף (פרי מין חיה סימיא"ה בלע"ז) נוֹתֵן מַיִם לַיָּדַיִם, יֵשׁ פּוֹסְלִים וְיֵשׁ מַכְשִׁירִים, וְנִרְאִים דְּבָרֵיהֶם וּמִכָּל מָקוֹם יֵשׁ לְהַחְמִיר.

יג וּלְכַתְּחִלָּה יִכֵּוֵן הַנּוֹטֵל לִנְטִילָה הַמַּכְשֶׁרֶת לַאֲכִילָה. וְכַוָּנַת נוֹתֵן נָמֵי מוֹעִיל אֲפִלּוּ לְכַתְּחִלָּה, אֲפִלּוּ שֶׁלֹּא כְּנֶגֶד הַנּוֹטֵל כְּלָל (רשב"א סי' תק"י).

יד הִטְבִּיל יָדָיו בְּמֵי מַעְיָן, אֲפִלּוּ אֵין בּוֹ מ׳ סְאָה, עָלְתָה לוֹ טְבִילָה כָּל שֶׁמִּתְכַּסִּים יָדָיו בָּהֶם בְּבַת אַחַת; וְאִם הִטְבִּילָם בְּמֵי מִקְוֶה, יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁדַּיְנוֹ כְּמַעְיָן וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁצָּרִיךְ מ׳ סְאָה, וְנָקְטִינַן כְּדִבְרֵי הַמַּקֵּל. וְיֵשׁ לְהַחְמִיר לְכַתְּחִלָּה.

טו מֵי גְּשָׁמִים שֶׁהֵם זוֹחֲלִים (פי׳ נִמְשָׁכִים וְהוֹלְכִים שֶׁאֵינָם מְכֻנָּסִים), וְיֵשׁ בָּהֶם מ׳ סְאָה, יֵשׁ לְהִסְתַּפֵּק אִם טוֹבֵל בָּהֶם יָדָיו.

טז מ׳ סְאָה מַיִם שְׁאוּבִים שֶׁבַּקַּרְקַע, לְהָרַמְבָּ״ם אֵין מַטְבִּילִין בָּהֶם אֶת הַיָּדַיִם, וּלְהָרַאֲבָ״ד מַטְבִּילִין; וּשְׁאוּבָה שֶׁהִמְשִׁיכוּהָ כֻּלָּהּ, גַּם לְהָרַמְבָּ״ם מַטְבִּילִין בָּהֶם הַיָּדַיִם.

יז לֹא יִטֹּל מֵהַנָּהָר מַיִם בְּיָדוֹ אַחַת וְיִתֵּן עַל יָדוֹ הַשֵּׁנִית, לְפִי שֶׁאֵין כָּאן לֹא נְטִילָה וְלֹא טְבִילָה.

יח יָדוֹ אַחַת בִּנְטִילָה וְיָדוֹ אַחַת בִּטְבִילָה, יָדָיו טְהוֹרוֹת.

יט הַמַּטְבִּיל יָדָיו אֵינוֹ צָרִיךְ שְׁתֵּי פְּעָמִים, וְלֹא נִגּוּב, וְלֹא לְהַגְבִּיהַּ יָדָיו.

כ הַמַּטְבִּיל יָדָיו אֵינוֹ מְבָרֵךְ עַל טְבִילַת יָדַיִם, אֶלָּא עַל נְטִילַת יָדַיִם. וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּמְבָרְכִין עַל טְבִילַת יָדַיִם אוֹ עַל שְׁטִיפַּת יָדַיִם, וְכֵן עִקָּר (טור ומָרְדְּכַי פ׳ אֵלּוּ דְּבָרִים וּסְמ״ג וְאַגּוּר).

סימן קס

א מַיִם שֶׁנִּשְׁתַּנּוּ מַרְאֵיהֶן בֵּין מֵחֲמַת עַצְמָן, בֵּין מֵחֲמַת דָּבָר שֶׁנָּפַל לְתוֹכָן, בֵּין מֵחֲמַת מְקוֹמָם, פְּסוּלִים.

ב עָשָׂה בַּמַּיִם מְלָאכָה אוֹ שֶׁשָּׁרָה בָּהֶם פִּתּוֹ, אֲפִלּוּ נִתְכַּוֵּן לִשְׁרוֹת בִּכְלִי זֶה וְנָפַל לַשֵּׁנִי, פְּסוּלִים; וְאִם צִנֵּן יַיִן בַּמַּיִם, פְּסוּלִים; וְאִם הֵדִיחַ בָּהֶם כֵּלִים, פְּסוּלִים; וְאִם הָיוּ כֵּלִים מוּדָחִים אוֹ חֲדָשִׁים, כְּשֵׁרִים. וְאִם הִטְבִּיל בָּהֶם הַנַּחְתּוֹם הַגְּלוּסְקִין (פי׳ כִּכָּרוֹת לֶחֶם), פְּסוּלִים, אֲבָל אִם טָבַל יָדָיו בְּמַיִם וְטָח פְּנֵי הַגְּלוּסְקִין, אוֹ שֶׁחָפַן מֵהֶם בְּחָפְנָיו, הַמַּיִם הַנִּשְׁאָרִים לֹא נַעֲשָׂה בָּהֶם מְלָאכָה, לְפִיכָךְ כְּשֵׁרִים אִם לֹא נִשְׁתַּנָּה מַרְאֵיהֶן. וְהוּא הַדִּין מַיִם שֶׁהַנַּחְתּוֹם מֵדִיחַ יָדָיו בָּהֶם מִן הַבָּצֵק הַדָּבוּק בְּיָדָיו (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם ר׳ יְרוּחָם).

ג מַיִם שֶׁלְּפָנֵי הַנָּפָח, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִשְׁתַּנּוּ מַרְאֵיהֶם, פְּסוּלִים, מִפְּנֵי שֶׁבָּדוּעַ שֶׁנַּעֲשָׂה בָּהֶם מְלָאכָה, דְּהַיְנוּ שֶׁכִּבָּה בָּהֶם הַבַּרְזֶל; וְשֶׁלְּפָנֵי הַסַּפָּר, אִם נִשְׁתַּנּוּ מַרְאֵיהֶם, פְּסוּלִים; וְאִם לָאו, כְּשֵׁרִים.

ד מַיִם שֶׁשָּׁתוּ מֵהֶם הַתַּרְנְגוֹלִים, אוֹ שֶׁלִּקֵּק (פי׳ שְׁתִיַּת הַכֶּלֶב נִקְרָא לִקּוּקָה) מֵהֶם הַכֶּלֶב, יֵשׁ מִי שֶׁפּוֹסֵל וְאֵין דְּבָרָיו נִרְאִין, אֶלָּא בֵּין בְּאֵלּוּ בֵּין בְּכָל שְׁאָר בְּהֵמָה חַיָּה וְעוֹף, יֵשׁ לְהַכְשִׁיר.

ה אֵין הַמְּלָאכָה פּוֹסֶלֶת אֶלָּא בְּמַיִם שְׁאוּבִים, בֵּין שֶׁהֵם בִּכְלִי בֵּין שֶׁהֵם בַּקַּרְקַע, אֲבָל לֹא בְּמֵי מִקְוֶה אוֹ מַעְיָן בְּעוֹדָם מְחֻבָּרִים.

ו חַמֵּי הָאוּר, נוֹטְלִים מֵהֶם לְיָדַיִם אֲפִלּוּ הֵן חַמִּין שֶׁהַיָּד סוֹלֶדֶת (פי׳ כָּל שֶׁכַּרְסוֹ שֶׁל תִּינוֹק נִכְוֶה הֵימֶנּוּ) בָּהֶם.

ז חַמֵּי טְבֶרְיָא יָכוֹל לְהַטְבִּיל בָּהֶם אֶת הַיָּדַיִם, אֲבָל לִטֹּל מֵהֶם בִּכְלִי, לֹא; וְאִם הִמְשִׁיךְ אוֹתָן בָּאָרֶץ דֶּרֶךְ חָרִישׁ חוּץ לִמְקוֹמָם וְהִפְסִיקָן מֵהַמַּעְיָן הַנּוֹבֵעַ, אִם יֵשׁ בָּהֶם שִׁעוּר מִקְוֶה מַטְבִּילִין בָּהֶם הַיָּדַיִם, וְאִם אֵין בָּהֶם שִׁעוּר מִקְוֶה לֹא; וְאִם חָרִישׁ זֶה מֵימָיו מְחֻבָּרִים לְמֵי הַמַּעְיָן הַנּוֹבֵעַ חַם, לְרַשִׁ״י וְהָרַשְׁבָּ״ א אֵין מַטְבִּילִין בּוֹ הַיָּדַיִם, וּלְהַר״ר יוֹנָה מַטְבִּילִין בּוֹ אֶת הַיָּדַיִם.

ח טַעַם פְּסוּל חַמֵּי טְבֶרְיָא לִנְטִילָה, מִפְּנֵי שֶׁהֵן מָרִים וְאֵינָם רְאוּיִן לִשְׁתִּיַּת הַכֶּלֶב, אֲבָל אִם יִמְצְאוּ מַיִם חַמִּין נוֹבְעִין שֶׁהֵן רְאוּיִן לִשְׁתִּיַּת הַכֶּלֶב, נוֹטְלִים מֵהֶם לְיָדַיִם.

ט מַיִם מְלוּחִים אוֹ סְרוּחִים אוֹ מָרִים שֶׁאֵין הַכֶּלֶב יָכוֹל לִשְׁתּוֹת מֵהֶם, פְּסוּלִים לִנְטִילַת יָדַיִם אַף עַל פִּי שֶׁכְּשֵׁרִים לְמֵי מִקְוֶה לִטְבִילָה; וְאִם הֵם עֲכוּרִים מֵחֲמַת טִיט שֶׁנִּתְעָרֵב בָּהֶם, אִם הַכֶּלֶב יָכוֹל לִשְׁתּוֹת מֵהֶם, כְּשֵׁרִים בֵּין לִנְטִילַת יָדַיִם בֵּין לְמִקְוֶה, וְאִם אֵינוֹ יָכוֹל לִשְׁתּוֹת מֵהֶם, פְּסוּלִים לִשְׁנֵיהֶם.

י נוֹטְלִים לְיָדַיִם בְּכָל דָּבָר שֶׁתִּחְלָתוֹ מִן הַמַּיִם, כְּגוֹן יְבָחוּשִׁים (פי׳ תּוֹלָעִים) אֲדָמִים אוֹ שַׁמֵּן דָּג. וְנִרְאֶה דַּוְקָא אִם רִסְקָן, דְּלֹא עָדִיף מִשֶּׁלֶג וְכוּר׳.

יא מַיִם שֶׁיֵּשׁ לוֹ סֵפֶק אִם נַעֲשָׂה בָּהֶם מְלָאכָה אוֹ לָאו, אוֹ שֶׁיֵּשׁ לוֹ סֵפֶק אִם יֵשׁ בָּהֶם כַּשִּׁעוּר אִם לָאו, אוֹ אִם הֵם טְמֵאִים אוֹ טְהוֹרִים אוֹ סֵפֶק אִם נָטַל יָדָיו אוֹ לָאו, טָהוֹר. וְכָל סֵפֵק טָהֳרָה בְּיָדַיִם, טָהוֹר (טור) וְיֵשׁ מִי שֶׁאוֹמֵר שֶׁעַל כָּל זֹאת אִם יֵשׁ לוֹ מַיִם אֲחֵרִים, יִטֹּל יָדָיו וְיוֹצִיא עַצְמוֹ מִן הַסֵּפֵק. הגָּה: מִי שֶׁלֹּא נָטַל יָדָיו, וְנָגַע בְּמַיִם, לֹא נִפְסְלוּ אוֹתָן מַיִם לִנְטִילָה, וְלֹא מִקְרֵי מַיִם טְמֵאִים, אֲבָל אָסוּר לְרַחֵץ יָדָיו מִמַּיִם שֶׁנָּטַל בָּהֶם חֲבֵרוֹ כְּבָר (תְּרוּמַת הַדֶּשֶׁן סי׳ רנ״ט).

יב הַשָּׁלֶג, וְהַבָּרָד, וְהַכְּפוֹר, וְהַגְּלִיד (פי׳ הַמַּיִם הַנִּקְפִּים מֵרֹב הַקֹּר), וְהַמֶּלַח אִם רִסְקָן עַד שֶׁנַּעֲשׂוּ מַיִם, נוֹטְלִין מֵהֶם וְטוֹבְלִין בָּהֶם, אִם יֵשׁ בָּהֶם כַּשְּׁעוּר עַיֵּן בְּיוֹרֶה דֵּעָה סי׳ ר״א (ס״ל). יֵשׁ מִי שֶׁאוֹמֵר שֶׁאֵין נְטִילַת מַיִם רִאשׁוֹנִים, אֶלָּא בְּמַיִם בְּלָבַד; וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁהַיַּיִן כָּשֵׁר לִנְטִילַת יָדַיִם, בֵּין נָתַן לְתוֹכוֹ מַיִם בֵּין לֹא נָתַן לְתוֹכוֹ מַיִם, אֶלָּא שֶׁאָסוּר לַעֲשׂוֹת כֵּן לְכַתְּחִלָּה, כְּדֵי שֶׁלֹּא יְהֵא כְּמְזַלְזֵל בִּדְבָרָ חָשׁוּב שֶׁנִּשְׁתַּנָּה לְעִלּוּי (פי׳ לְשֶׁבַח) עַד שֶׁקּוֹבֵעַ בְּרָכָה לְעַצְמוֹ. וְיֵשׁ אוֹמְרִים דַּוְקָא יַיִן לָבָן, אֲבָל אָדֹם לֹא (מַרְדְּכִי פֶּרֶק אֵלּוּ דְּבָרִים) וְיֵשׁ מִי שֶׁאוֹמֵר שֶׁכָּל מִי פֵּרוֹת רְאוּיִם לִנְטִילַת יָדַיִם בִּשְׁעַת הַדְּחַק וְכָל שֶׁכֵּן דְּמֵתָר לִטֹּל יָדַיִם בִּשְׁעַת הַדְּחַק בְּשָׂכָר אוֹ בְּמֵי דְּבַשׁ הַמְבֻשָּׁלִין, דְּעִקָּרָן מַיִם (הַגָּהוֹת אַשֵּׁרִי).

יג צָרִיךְ שֶׁיְּהֵא בַּמַּיִם רְבִיעִית, וְהֶנֵּי מִילֵי לְאֶחָד; אֲבָל לְכ׳ שֶׁבָּאוּ לִטֹּל כְּאֶחָד, הָאַחֲרוֹן אֵינוֹ צָרִיךְ; וַאֲפִלּוּ בָּזֶה אַחַר זֶה, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יַפְסִיק הַקִּלּוּחַ. כֵּיצַד, הָיָה רְבִיעִית מַיִם בַּכְּלִי וּפָשַׁט אֶחָד יָדָיו וְאַחַר יוֹצֵק עַל יָדָיו, וּבָא שֵׁנִי וּפָשַׁט יָדָיו לְמַטָּה מִמְּנוּ סָמוּךְ לְיַד הָרִאשׁוֹן, וְקִלּוּחַ יוֹרֵד עַל יָדוֹ שֶׁל רִאשׁוֹן וּלְיָדוֹ שֶׁל שֵׁנִי שֶׁלְּמַטָּה מִמֶּנּוּ, יְדֵי שְׁנֵיהֶם טְהוֹרוֹת, אַף עַל פִּי שֶׁפְּחֵת שִׁעוּר הָרְבִיעִית כְּשֶׁהֵם מַגִּיעִים לְיָדָיו שֶׁל שֵׁנִי, יָדָיו טְהוֹרוֹת מִפְּנֵי שֶׁהֵם בָּאִים מִשִּׁיּוּרֵי טָהֳרָה; וְיֵשׁ מַתִּירִים אֲפִלּוּ כְּשֶׁנּוֹטְלִים זֶה אַחַר זֶה, הוֹאִיל וּבְשָׁעָה שֶׁהִתְחִיל הָאֶחָד לִטֹּל מֵהֶם הָיָה בָּהֶם רְבִיעִית, גַּם לַשֵּׁנִי זֶה עוֹלִים, מִפְּנֵי שֶׁבָּאוּ מִשִּׁיּוּרֵי טָהֳרָה; וְעַל דֶּרֶךְ זֶה נוֹטְלִים מֵחֲצִי לֹג׳ וּלְד׳, וּמִלֹּג לְכַמָּה בְּנֵי אָדָם כָּל זְמַן שֶׁמַּסְפִּיקִים הַמַּיִם לִשְׁפּוֹךְ כָּל אֶחָד עַל יָדָיו ג׳ פְּעָמִים וְה״ה שֶׁיְּכוֹלִים לְהַנִּיחַ ד׳ וְה׳ יְדֵיהֶם זֶה בְּצַד זֶה, אוֹ זֶה עַל גַּב זֶה, וְלִטֹּל כְּאֶחָד, וּבִלְבַד שֶׁיַּרְפּוּ יְדֵיהֶם בְּעִנְיָן שֶׁיַּגִּיעוּ הַמַּיִם לְכָל אֶחָד.

יד צָרִיךְ שֶׁיְּהֵא רְבִיעִית מְכֻנָּס בְּמָקוֹם א׳, שֶׁאִם נָטַל מִשְּׁמִינִית וְחָזַר וְנָטַל מִשְּׁמִינִית, יָדָיו טְמֵאוֹת כְּשֶׁהָיוּ.

טו רְבִיעִית שֶׁאָמְרוּ, בֵּין לְיָדָיו שֶׁל גָּדוֹל בֵּין לְיָדָיו שֶׁל קָטָן. נָטְלוּ ב׳ בְּנֵי אָדָם זֶה יָדוֹ אַחַת וְזֶה יָדוֹ אַחַת, וְאַחַר כָּךְ חָזַר הַשֵּׁנִי וְנָטַל יָדוֹ הַשֵּׁנִית, הֲרֵי אֵלּוּ כְּג׳ בְּנֵי אָדָם, לְפִיכָךְ אִם הָיָה בַּכְּלִי חֲצִי, יָדָיו טְהוֹרוֹת, וְאִם לָאו, אֵין יָדוֹ הַשְּׁנִיָּה טְהוֹרָה, שֶׁאֵין נוֹטְלִין בְּפָחוֹת מֵחֲצִי יוֹתֵר מִשְּׁנֵי בְּנֵי אָדָם.

סימן קסא

א צָרִיךְ לִזָּהֵר מֵחֲצִיצָה, שֶׁכָּל דָּבָר שֶׁחוֹצֵץ בִּטְבִילָה חוֹצֵץ בִּנְטִילָה, כְּגוֹן: צוֹאָה שֶׁתַּחַת הַצִּפָּרֶן שֶׁלֹּא כְּנֶגֶד הַבָּשָׂר, וּבָצֵק שֶׁתַּחַת הַצִּפָּרֶן אֲפִלּוּ כְּנֶגֶד הַבָּשָׂר, וּרְטִיָּה שֶׁעַל בְּשָׂרוֹ, וְטִיט הַיּוֹן, וְטִיט הַיּוֹצְרִים; אֲבָל בְּמִעוּטוֹ, שֶׁאֵינוֹ מַקְפִּיד, אֵין לָחוּשׁ. הַגָּה: וּמ״ה לֹא נֶהֱגוּ לְנַקֵּר הַטִּיט שֶׁתַּחַת הַצִּפָּרְנַיִם, לִנְטִילָה, מִשּׁוּם דְּהֻוֵי כְּמִעוּטוֹ שֶׁאֵין מַקְפִּיד, כִּי אֵין מַקְפִּידִים עַל זֶה לִנְטִילָה (הַגָּהוֹת סְמ״ק וְהַגָּהוֹת אַשֵּׁר״י פ׳ הָיָה קוֹרֵא) אֲבָל אִם הָיָה מַקְפִּיד, הוּא צָרִיךְ לְנַקֵּרָן, וְכֵן עִקָּר. וְאֶפְשָׁר שֶׁנָּהֲגוּ לְהָקֵל בַּחֲצִיצָה לְעִנְיַן נְטִילָה, כִּי יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁאֵין שַׁיָּךְ חֲצִיצָה לִנְטִילָה, אֲבָל הָעִקָּר כַּסְּבָרָא הָרִאשׁוֹנָה.

ב כָּל דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מַקְפִּיד עָלָיו, אֵינוֹ חוֹצֵץ; הָיָה דַּרְכּוֹ שֶׁל זֶה לְהַקְפִּיד וְזֶה אֵין דַּרְכּוֹ לְהַקְפִּיד, לְמִי שֶׁדַּרְכּוֹ לְהַקְפִּיד, חוֹצֵץ. לְמִי שֶׁאֵין דַּרְכּוֹ לְהַקְפִּיד, אֵינוֹ חוֹצֵץ. כֵּיצַד הָיָה אֶחָד צָבָע וְהָיוּ יָדָיו צְבוּעוֹת, אֵין הַצָּבָע חוֹצֵץ עַל יָדָיו, אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ עַל יָדָיו מַמָּשׁוּת שֶׁל צְבָעוֹנִים; לֹא הָיָה צַבָּע, אִם הָיוּ יָדָיו צְבוּעוֹת וְיֵשׁ מַמָּשׁ הַצָּבָע עַל יָדָיו, הֲרֵי זֶה חוֹצֵץ, שֶׁהַדְּיוּ הַיָּבֵשׁ חוֹצֵץ, וְהַלַּח אֵינוֹ חוֹצֵץ. וְכֵן הַנָּשִׁים שֶׁדַּרְכָּן לִצְבֹּעַ יְדֵיהֶם לְנוֹי וְכֵיוֹצֵא בָּזֶה, אֵין אוֹתוֹ צֶבַע חוֹצֵץ גִּלְּרֵי מַכָּה שֶׁעַל יָדָיו, אִם אֵינוֹ מַקְפִּיד עָלָיו אֵינָן חוֹצְצִין (ס׳ הַתְּרוּמָה).

ג צָרִיךְ לְהָסִיר הַטַּבַּעַת מֵעַל יָדוֹ בִּשְׁעַת נְטִילַת יָדַיִם וַאֲפִלּוּ אֵינוֹ מַקְפִּיד עָלָיו בִּשְׁעַת נְטִילָה, הוֹאִיל וּמַקְפִּיד עָלָיו בְּשָׁעָה שֶׁעוֹשָׂה מְלָאכָה, שֶׁלֹּא יִטְנְפוּ (הָרֹא״שׁ פ׳ תִּינוֹקֶת) וְנָהֲגוּ קָצַת לְהָקֵל אִם הוּא רָפוּי, אֲבָל יֵשׁ לְהַחְמִיר, כִּי אֵין אָנוּ בְּקִיאִים אֵיזֶה מִקְרֵי רָפוּי.

ד שִׁעוּר נְטִילַת יָדַיִם, כָּל הַיָּד עַד קָנֶה שֶׁל זְרוֹעַ; וְיֵשׁ אוֹמְרִים עַד מָקוֹם חִבּוּר הָאֶצְבָּעוֹת לְכַף הַיָּד, וְרָאוּי לְנָהֹג כְּדַעַת הָרִאשׁוֹן.

סימן קסב

א הַנּוֹטֵל צָרִיךְ לְהַגְבִּיהַּ יָדָיו דְּהֵינוּ רֹאשֵׁי אֶצְבְּעוֹתָיו לְמַעְלָה, שֶׁלֹּא יֵצְאוּ מַיִם חוּץ לַפֶּרֶק וְיַחְזְרוּ וְיִטַּמְּאוּ אֶת הַיָּדַיִם. הַגָּה: וְהוּא הַדִּין אִם מַשְׁפִּילָן מִתְּחִלַּת הַנְּטִילָה עַד סוֹפָהּ דְּשַׁפִּיר דָּמֵי, רַק שֶׁיְּהֵא שָׁלֹא יַגְבִּיהַּ תְּחִלָּה רָאשֵׁי אֶצְבְּעוֹתָיו וְאַחַר כָּךְ יַשְׁפִּילֵם, דְּאָז יֵצְאוּ הַמַּיִם חוּץ לַפֶּרֶק וְיַחְזְרוּ וְיִטַּמְּאוּ הַיָּדַיִם (בית יוסף בְּשֵׁם מַהַר״י בֶּן חָבִיב); וְהַיְנוּ כְּשֶׁאֵינוֹ נוֹטֵל כָּל הַיָּד עַד מְקוֹם חִבּוּר הַיָּד עִם הַזְּרוֹעַ, אֲבָל אִם נוֹטֵל עַד שָׁם, אֵינוֹ צָרִיךְ לְהַגְבִּיהַּ יָדָיו, וְיֵשׁ חוֹלְקִים בָּזֶה. וְכֵן אִם שָׁפַךְ עַל [שִׁתֵּי] יָדָיו רְבִיעִית בְּפַעַם אַחַת, כֵּיוָן דְּאֵין שָׁם מַיִם טְמֵאִים כְּלָל, אֵינוֹ צָרִיךְ לְהַגְבִּיהַּ יָדָיו; וְכֵן הַמַּטְבִּיל יָדָיו, אֵינוֹ צָרִיךְ לְהַגְבִּיהַּ יָדָיו. וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּאִם שׁוֹפֵךְ עַל יָדָיו ג׳ פְּעָמִים אֵינוֹ צָרִיךְ לִזָּהֵר בְּכָל זֶה, וְכֵן נָהֲגוּ לְהָקֵל (אֲגוּר בְּשֵׁם אוֹר זָרוּעַ וְהַגָּהוֹת אַשֵּׁרִי פ׳ הָיָה קוֹרֵא).

ב הַנּוֹטֵל יָדָיו שׁוֹפֵךְ עֲלֵיהֶם קָצַת מֵהָרְבִיעִית לְהָסִיר מֵהֶם הַלִּכְלוּךְ וְכָל דָּבָר שֶׁחוֹצֵץ, וְאַחַר כָּךְ שׁוֹפֵךְ עֲלֵיהֶם פַּעַם שְׁנִית וְגַם אֵלּוּ הַמַּיִם הֵם טְמֵאִים, וְאַחַר כָּךְ שׁוֹפֵךְ עֲלֵיהֶם פַּעַם שְׁלִישִׁית לְטַהֵר הַמַּיִם שֶׁעַל גַּבֵּי הַיָּדַיִם; וְאִם אֵין בַּיָּדַיִם לְכְלוּךְ וְדָבָר הַחוֹצֵץ, שׁוֹפֵךְ עַל שְׁתֵּי יָדָיו רְבִיעִית בְּבַת אַחַת, וְאֵינוֹ צָרִיךְ מַיִם

שְׁנַיִם. הַגָּה: וְהוּא הַדִּין אִם הָיוּ לוֹ מַיִם רַבִּים, רוֹחַץ תְּחִלָּה מְעַט כְּדֵי לְהָסִיר הַלִּכְלוּךְ, וְאַחַר כָּךְ שׁוֹפֵךְ רְבִיעִית כְּאֶחָד וְאֵינוֹ צָרִיךְ מַיִם שְׁלִישִׁים. הַנּוֹטֵל יָדָיו צָרִיךְ לְשַׁפְשְׁפָם זֶה בָּזֶה (מַיְמוֹנִי פ׳ י״א מֵהִלְכוֹת מַאֲכָלוֹת וְכָל בּוֹ וּסְמ״ג וְהָרֹא״שׁ פ׳ כָּל הַבָּשָׂר).

ג נָטַל מִקְצָת יָדוֹ וְחָזַר וְהוֹסִיף וְנָטַל הַנִּשְׁאָר מִיָּדוֹ, חֲרֵי יָדוֹ טְמֵאָה כְּמוֹ שֶׁהָיְתָה, דְּאֵין נְטִילָה לַחֲצָאִין; וְאִם עֲדַיִן יֵשׁ עַל מִקְצָת הַיָּד שֶׁנָּטַל בְּתְחִלָּה טוֹפֵחַ עַל מְנַת לְהַטְפִּיחַ, חֲרֵי זוֹ טְהוֹרָה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים, בְּמַיִם רִאשׁוֹנִים; אֲבָל בִּשְׁנִיִּים, נוֹטֵל מִקְצָת יָדָיו וְחוֹזֵר וּמוֹסִיף עַל מִקְצָתָן.

ד שָׁפַךְ מַיִם עַל יָדוֹ אַחַת וְשִׁפְשְׁפָה בַּחֲבֶרְתָּהּ, לֹא עָלְתָה לוֹ נְטִילָה אֲפִלּוּ שָׁפַךְ בָּאַחֲרוֹנָה עַל שְׁתֵּי יָדָיו, לְפִי שֶׁהַמַּיִם שֶׁשָּׁפַךְ עַל יָדוֹ אַחַת נִטְמְאוּ, וּכְשֶׁשִּׁפְשְׁפָה נִטְמֵאת חֲבֶרְתָּהּ, וְאֵין מַיִם שְׁנִיִּים מִטַּהֲרִים אֶלָּא הַמַּיִם שֶׁנִּטְמְאוּ מֵחֲמַת הַיָּד עַצְמָהּ, וְלֹא הַבָּאִים מֵחֲמַת הַיָּד הָאַחֶרֶת, הִלְכָךְ הַשּׁוֹפֵךְ מֵהַכְּלִי עַל יָדוֹ אַחַת וְשִׁפְשֵׁף בַּחֲבֶרְתָּהּ, צָרִיךְ לְנַגֵּב יָדָיו וְלַחֲזֹר וְלִטֹּל כָּרָאוּי. לְפִיכָךְ הַנּוֹטֵל יָדָיו צָרִיךְ שֶׁיִּשְׁפּוֹךְ לוֹ אַחֵר עֲלֵיהֶם, וְאִם אֵין לוֹ אַחֵר יֶאֱחֹז הַכְּלִי בָּרֹאשׁ אֶצְבְּעוֹתָיו וְיִשְׁפּוֹךְ עַל שְׁתֵּי יָדָיו כְּאֶחָד, אוֹ יִשְׁפּוֹךְ עַל כָּל אַחַת רְבִיעִית, וְאַחַר כָּךְ יְשַׁפְשְׁפֵם, שֶׁהַשּׁוֹפֵךְ רְבִיעִית כְּאֶחָד אֵינוֹ צָרִיךְ מַיִם שְׁנִיִּים לְטַהֲרָם, שֶׁעָשׂוּ רְבִיעִית בְּבַת אַחַת כְּמוֹ טְבִילָה, שֶׁאֵינָהּ צְרִיכָה שְׁטִיפָה ב׳ פְּעָמִים. אִם נָגַע בָּהֶם אַחֵר שֶׁלֹּא נָטַל יָדָיו, בְּעוֹדָם לַחוֹת מִן הַמַּיִם, צָרִיךְ לְנַגְּבָם וְלַחֲזֹר וְלִטֹּל, שֶׁחֲרֵי זֶה טְמֵאָם עַל יְדֵי הַמַּיִם שֶׁעֲלֵיהֶם. לְכָךְ צָרִיךְ לְזַהֵר כְּשֶׁשּׁוֹפֵךְ מַיִם שְׁלִישִׁית, שֶׁהֵם שְׁנִיִּים לְבַד מֵהָרִאשׁוֹנִים, שֶׁלֹּא יִגַּע יָד בַּחֲבֶרְתָּהּ עַד שֶׁיִּשְׁפּוֹךְ גַּם זֶה עַל הַשְּׁנָיָה, אוֹ שֶׁיִּשְׁפּוֹךְ מִתְּחִלָּה עַל שְׁתֵּיהֶן כְּאֶחָד, וְאִם נָטַל כָּל יָד מֵרְבִיעִית אֵינוֹ צָרִיךְ לְכָל זֶה.

ה מִתּוֹךְ מַה שֶּׁכָּתַבְנוּ יִתְבָּאֵר לְךָ דְּהָא דְּיָד נִטְמְאָה בְּשִׁפְשׁוּף חֲבֶרְתָּהּ, דַּוְקָא בְּנוֹטֵל יָדוֹ אַחַת וְאַחַר כָּךְ שִׁפְשְׁפָה בַּחֲבֶרְתָּהּ, אֲבָל אִם רָצָה לִטֹּל בְּתְחִלָּה שְׁתֵּי יָדָיו כְּאַחַת, נוֹטֵל, דִּשְׁתֵּיהֶן נֶחְשָׁבִים כְּיָד אַחַת וְאֵינָהּ מְטַמְּאוֹת זוֹ אֶת זוֹ, וַאֲפִלּוּ ד׳ אוֹ ה׳ שֶׁהִנִּיחוּ יְדֵיהֶם זֶה בְּצַד זֶה, אוֹ זֶה עַל גַּב זֶה, כְּיָד אַחַת חֲשִׁיבוּ, וְאֵינָם מְטַמְּאוֹת זוֹ אֶת זוֹ.

ו נָטַל שְׁתֵּי יָדָיו זוֹ לְעַצְמָהּ וְזוֹ לְעַצְמָהּ וְנִמְלַךְ (פ׳ נִתְיַעֵץ) כְּשֶׁנָּטַל הַמַּיִם הַשְּׁנִיִּים וְהִגִּיעַ יָדָיו זוֹ לְזוֹ וְשָׁפַךְ עַל שְׁתֵּיהֶן כְּאַחַת, יָדָיו טְמֵאוֹת, מִפְּנֵי שֶׁכְּשֶׁצֵּרַף יָדָיו זוֹ לְזוֹ לְקַבֵּל הַמַּיִם הַשְּׁנִיִּים נִטְמְאוּ יָדָיו בִּנְגִיעָתָם זוֹ לְזוֹ, דְּהַמַּיִם שֶׁעַל גַּבֵּי יָד זוֹ מְטַמְּאִים מַיִם שֶׁעַל גַּבֵּי חֲבֶרְתָּהּ וְגַם אֶת הַיָּד, וּכְשֶׁנָּטַל אֶת הַשְּׁנִיָּה לֹא טְהֲרוּ אֶת הָרִאשׁוֹנִים, כֵּיוָן שֶׁנִּטְמְאוּ מֵחֲמַת חֲבֶרְתָּהּ, אֶלָּא אַדְרַבָּה גַּם הַשְּׁנִיִּים נִטְמְאוּ בָּהֶן, וְצָרִיךְ לְנַגֵּב יָדָיו וְלִטֹּל שְׁתֵּיהֶם כְּאַחַת. הַגָּה: וְכָל שֶׁכֵּן לְזַהֵר שֶׁלֹּא יִגַּע בְּיָדוֹ שֶׁשָּׁפַךְ עָלֶיהָ פַּעַם אַחַת, לְיָדוֹ הַשֵּׁנִית שֶׁשָּׁפַךְ עָלֶיהָ שְׁתֵּי פְּעָמִים (מָרְדְּכַי פֶּרֶק אֵלּוּ דְּבָרִים).

ז אִם שִׁפְשֵׁף יָדָיו זוֹ בָּזוֹ, יְזַהֵר שֶׁלֹּא יִגַּע חוּץ מִמָּקוֹם שֶׁנָּפְלוּ בּוֹ מַיִם, מִפְּנֵי שֶׁהֵם מְטַמְּאוֹת זוֹ אֶת זוֹ.

ח נָטַל יָדוֹ אַחַת וְשִׁפְשְׁפָה בְּרֹאשׁוֹ (פ׳ כְּדֵי לְנַגְּבָהּ, וּלְפִיכָךְ לֹא נִטְמָא יָדוֹ מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּסמ״ד קס״ד סָעִיף ב׳ שֶׁחִכֵּךְ בְּרֹאשׁוֹ) אוֹ בְּכֹתֶל, וְאַחַר כָּךְ חָזַר וְנָגַע בְּאוֹתָן מַיִם שֶׁבָּאוּ מִיָּדוֹ עַל הָרֹאשׁ וְעַל הַכֹּתֶל, טְמֵאָה שֶׁאוֹתָם מַיִם טְמֵאִים חָזְרוּ וְטִמְּאוּ אֶת הַיָּד שֶׁנָּגַע בָּהֶם, אַף עַל גַּב דְּכָל כַּמָּה דְּלֹא שִׁפְשֵׁף מְטַהֲרִים בְּשִׁפְשׁוּף, הַשְׁתָּא דְּחָזַר וְנָגַע, גָּרַע; וּכְבָר נִתְבָּאֵר שֶׁהַשּׁוֹפֵךְ רְבִיעִית כְּאַחַת אֵינוֹ בְּכְלַל כָּל אֵלּוּ, וְאֵין שָׁם מַיִם טְמֵאִים כְּלָל.

ט כְּשֶׁשּׁוֹפֵךְ מַיִם רִאשׁוֹנִים עַל יָדָיו צָרִיךְ לְזַהֵר שֶׁלֹּא יַשְׁאִיר עַל יָדוֹ צְרוֹר אוֹ קֵיסָם אוֹ שׁוּם דָּבָר אַחֵר, שֶׁאֵין מַיִם מְטַהֲרִין אֶלָּא מַיִם שֶׁעַל גַּבֵּי הַיָּד, וְלֹא הַמַּיִם שֶׁעַל הַצְּרוֹר, וְאִם שׁוֹפֵךְ רְבִיעִית מַיִם כְּאַחַת עַל יָדוֹ, אֵינוֹ צָרִיךְ לְזַהֵר בְּכָךְ.

י מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ מַכָּה בְּיָדוֹ וּרְטִיָּה (פ׳ אינגו״נטו בְּלַע״ז) עָלֶיהָ, דַּי לוֹ שֶׁיִּטֹּל שְׁאָר הַיָּד שֶׁלֹּא בְּמָקוֹם הָרְטִיָּה; וְצָרִיךְ לְזַהֵר שֶׁלֹּא יִגַּע בָּרְטִיָּה, שֶׁלֹּא יַחְזְרוּ הַמַּיִם שֶׁעַל הָרְטִיָּה וְיִטַּמְּאוּ הַיָּד; אוֹ יִשְׁפּוֹךְ רְבִיעִית עַל הַיָּד כְּאַחַת, שֶׁאָז לֹא נִטְמְאוּ הַמַּיִם. נוֹטְלִים מַיִם רִאשׁוֹנִים בֵּין עַל גַּבֵּי כְּלֵי בֵּין עַל גַּבֵּי קַרְקַע (טוּר).

סימן קסג

א אִם אֵין מַיִם מְצוּיִים לְפָנָיו בְּרִחוּק יוֹתֵר מֵאַרְבָּעָה מִילִין, וּלְאַחֲרָיו מִיל, יִטֹּל יָדָיו בְּמַפָּה וְאוֹכֵל פַּת אוֹ דָּבָר שֶׁטְּבוּלוֹ בְּמַשְׁקֶה אוֹ אוֹכֵל עַל יְדֵי כַּף.

ב הַמַּאֲכִיל לַאֲחֵרִים אֵינוֹ צָרִיךְ נְטִילַת יָדַיִם; וְהָאוֹכֵל, צָרִיךְ נְטִילַת יָדַיִם אַף עַל פִּי שֶׁאַחֵר נוֹתֵן לְתוֹךְ פִּיו וְאֵינוֹ נוֹגֵעַ בַּמַּאֲכָל, וְהוּא הַדִּין לְאוֹכֵל בְּמַגְרֵפָה (פ׳ כְּלִי שֵׁשׁ לוֹ שְׁנַיִם פירו״ק בְּלַע״ז) שָׁצָרִיךְ נְטִילַת יָדַיִם. וְאָסוּר לְהַאֲכִיל לְמִי שֶׁלֹּא נָטַל יָדָיו, מִשּׁוּם לִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן מִכְשׁוֹל (וַיִּקְרָא יט, יד) (הר״י סוֹף פֶּרֶק אֵלּוּ דְּבָרִים).

סימן קסד

א נוֹטֵל אָדָם יָדָיו שַׁחֲרִית וּמַתְנָה עֲלֵיהֶם כָּל הַיּוֹם, אֲפִלּוּ שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת הַדְּחַק, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יַסִּיחַ דַּעְתּוֹ מֵהֶם וְלֹא יְטַנֵּפֵם (טוּר); וְאִם מַיִם מְצוּיִים לוֹ, טוֹב שֶׁיַּחֲזֹר וְיִטֹּל יָדָיו, אֲבָל לֹא יְבָרֵךְ. הַגָּה: וְהָא דִּמְהַנֵּי תְּנַאי, דַּוְקָא בִּנְטִילָה שֶׁאֵינָהּ צְרִיכָה אֲכִילָה, דּוּמְיָא דִּנְטִילַת שַׁחֲרִית, אֲבָל אִם נוֹטֵל לְצָרְכָּהּ אֲכִילָה לֹא מְהַנֵּי תְּנַאי בְּאוֹתָהּ נְטִילָה (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם הר״י).

ב מִי שֶׁעוֹמֵד בִּסְעֻדָּה וְנִזְכַּר שֶׁנָּגַע בְּשׂוֹק וְיָרֵךְ וּמְקוֹמוֹת הַמְכֻסִּים בָּאָדָם, אוֹ שֶׁחִפֵּךְ בִּרֹאשׁוֹ וְכָל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה, וּבִמְקוֹמוֹת הַמְטֻנָּפִים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם מִלְמוּלֵי זֵעָה צָרִיךְ לַחֲזֹר וְלִטֹּל יָדָיו, וִיבָרֵךְ: עַל נְטִילַת יָדָיִם.

סימן קסה

א הָעוֹשֶׂה צָרְכָיו וְרוֹצֶה לֶאֱכֹל, יִטֹּל ב׳ פְּעָמִים. עַל הָרִאשׁוֹנָה מְבָרֵךְ: אֲשֶׁר יָצַר, וְעַל הַשְּׁנִיָּה מְבָרֵךְ: עַל נְטִילַת יָדָיִם. וְאִם אֵינוֹ רוֹצֶה לִטֹּל אֶלָּא פַּעַם אַחַת, לְאַחַר שֶׁשָּׁפַךְ פַּעַם אַחַת עַל יָדָיו וּמְשַׁפְשֵׁף, יְבָרֵךְ: אֲשֶׁר יָצַר, וְאַחַר כָּךְ בִּשְׁעַת נִגּוּב יְבָרֵךְ: עַל נְטִילַת יָדָיִם.

ב אִם רַבִּים מְסֻבִּין בִּסְעֻדָּה, הַגָּדוֹל נוֹטֵל יָדָיו תְּחִלָּה; וְהָרֹא״שׁ הָיָה רָגִיל לִטֹּל בָּאַחֲרוֹנָה, שֶׁלֹּא לְהַפְסִיק וְשֶׁלֹּא לְדַבֵּר.

סימן קסו

א יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לְזָהֵר מִלְּהַפְסִיק בֵּין נְטִילָה לְהַמּוֹצִיא, וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁצָּרִיךְ לְזָהֵר, וְטוֹב לְזָהֵר. וְאִם שָׁהָה כְּדֵי הִלּוּךְ כ״ב אַמָּה, מִקְרֵי הֶפְסֵק (תוס׳ פ׳ אֵלּוּ נֶאֱמָרִים).

סימן קסז

א בּוֹצֵעַ בַּפַּת, בַּמָּקוֹם שֶׁנֶּאֱפָה הֵיטֵב, וּבְפַת דִּידָן יֵשׁ לִבְצֹעַ בְּצַד הַפַּת וְיַחְתֹּךְ מִצַּד הָעֶלְיוֹן וְהַתַּחְתּוֹן (הַגָּהוֹת מֵימוֹנִי פ״ז מֵהִלְכוֹת בְּרָכוֹת), וְיַחְתֹּךְ פְּרוּסַת הַבְּצִיעָה; וְצָרִיךְ לַחְתֹּךְ מִעַט, שֶׁאִם יֶאֱחֹז בַּפְּרוּסָה יַעֲלֶה שְׁאָר כְּפָר עִמּוֹ, שֶׁאִם לֹא כֵּן חָשׁוּב כִּפְרוּסָה, וְיִנִּיחֶנָּה מְחֻבֶּרֶת לַפַּת וְיִתְחִיל לְבָרֵךְ וְאַחַר שֶׁסִּיֵּם הַבְּרָכָה יַפְרִידֶנָּה, כְּדֵי שֶׁתִּכְלֶה הַבְּרָכָה בְּעוֹד שֶׁהַפַּת שָׁלֵם; וְלֹא יִבְצַע פְּרוּסָה קְטַנָּה, מִפְּנֵי שֶׁנִּרְאֶה כְּצַר עַיִן, וְלֹא פְּרוּסָה יוֹתֵר מִכַּבֵּיצָה, מִפְּנֵי שֶׁנִּרְאֶה כְּרַעֲבָתָן. הַגָּה: וּבְשַׁבָּת לֹא יַחְתֹּךְ בַּכִּכָּר עַד אַחַר הַבְּרָכָה, כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ הַכְּפָרוֹת שְׁלֵמוֹת (תוס׳ וּמַרְדְּכַי פ׳ כֵּיצַד מְבָרְכִין). וּמִכָּל מָקוֹם אִם שָׁכַח וְחָתַךְ כְּמוֹ בַּחֹל, אֵינוֹ מַזִּיק (מָרְדְּכַי). וְנִרְאֶה הָא דְּלֹא יִבְצַע יוֹתֵר מִכַּבֵּיצָה, הַיְנוּ דַּוְקָא בַּחֹל וְאוֹכֵל לְבַדּוֹ, אֲבָל בְּשַׁבָּת אוֹ שֶׁאוֹכֵל עִם הַרְבֵּה בְּנֵי אָדָם וְצָרִיךְ לִתֵּן מִן הַפְּרוּסָה לְכָל אֶחָד כַּדַּיִת, מַתָּר לִבְצֹעַ כְּפִי מַה שֶּׁצָּרִיךְ לוֹ. וְע״ל סִי׳ רע״ד.

ב יְבָרֵךְ: הַמּוֹצִיא לֶחֶם מִן הָאָרֶץ. וְאִם רַבִּים מְסֻבִּים יְכַוְּנוּ לָהֶם לִשְׁמֹעַ בְּרָכָה וְיַעֲנוּ אָמֵן, וְהַמְבָרֵךְ יְכַוֵּן לָאֱמֹן שֶׁאוֹמְרִים (אוֹר זָרוּעַ). יִתֵּן רֶוַח בֵּין לֶחֶם וּבֵין מָזוֹן.

ג אֵין לְבָרֵךְ קֹדֶם שֶׁיִּתְפֹּס הַלֶּחֶם.

ד יִתֵּן שְׁתֵּי יָדָיו עַל הַפַּת בִּשְׁעַת בְּרָכָה, שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן י׳ אֶצְבָּעוֹת כְּנֶגֶד י׳ מִצְווֹת הַתְּלוּיוֹת בַּפַּת וּלְכָךְ יֵשׁ י׳ תֵּבוֹת בִּבְרָכַת הַמּוֹצִיא וְי׳ תֵּבוֹת בַּפָּסוּק מַצְמִיחַ חָצִיר לַבְּהֵמָה (תְּהִלִּים קד, יד) וְי׳ תֵּבוֹת בַּפָּסוּק עֵינֵי כָל אֵלֶיךָ יְשַׂבֵּרוּ (תְּהִלִּים קמה, טו) וְי׳ תֵּבוֹת בַּפָּסוּק אֶרֶץ חִטָּה וּשְׂעוֹרָה (דְּבָרִים ח, ח) וְי׳ תֵּבוֹת בַּפָּסוּק וְיִתֶּן לְךָ (בְּרֵאשִׁית כז, כח).

ה לֹא יִבְצַע עַד שֶׁיָּבִיאוּ לְפָנָיו מֶלַח אוֹ לִפְתָּן (פִּי׳ רַשִׁ״י כָּל דָּבָר הַנֶּאֱכָל עִם הַפַּת) לְלַפֵּת בּוֹ פְּרוּסַת הַבְּצִיעָה, וְאִם הִיא נְקִיָּה אוֹ שֶׁהִיא מְחֻבֶּלֶת בְּתַבְלִין אוֹ בְּמֶלַח כְּעֵין שֶׁלָּנוּ אוֹ נִתְכַּוֵּן לֶאֱכֹל פַּת חֲרֵבָה, אֵינוֹ צָרִיךְ לְהַמְתִּין. הַגָּה: וּמִכָּל מָקוֹם מִצְוָה לְהַנִּיחַ עַל כָּל שֻׁלְחָן מֶלַח קֹדֶם שֶׁיִּבְצַע, כִּי הַשֻּׁלְחָן דּוֹמֶה לְמִזְבֵּחַ וְהָאֲכִילָה לְקָרְבָּן, וְנֶאֱמַר: עַל כָּל קָרְבָּנְךָ תַּקְרִיב מֶלַח (וַיִּקְרָא ב, יג) (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם שִׁבּוֹלֵי הַלֶּקֶט) וְהוּא מָגֵן מִן הַפַּרְעֲנִיּוֹת (תוס׳ וְהַגָּהוֹת אֲשֵׁרִי פֶּרֶק כֵּיצַד מְבָרְכִין) וְע״ל סוֹף סִימָן ק״ע.

ו יֹאכַל מִיָּד וְלֹא יָשִׂיחַ בֵּין בְּרָכָה לַאֲכִילָה; וְאִם שָׂח, צָרִיךְ לַחֲזֹר וּלְבָרֵךְ אֶלָּא אִם כֵּן הָיְתָה הַשִּׂיחָה בִּדְבָרִים מֵעִנְיַן דְּבָרִים שֶׁמְּבָרְכִין עָלָיו, כְּגוֹן שֶׁבֵּרַךְ עַל הַפַּת וְקֹדֶם שֶׁאָכַל אָמַר הָבִיאוּ מֶלַח אוֹ לִפְתָּן תְּנוּ לִפְלוֹנִי לֶאֱכֹל, תְּנוּ מַאֲכָל לַבְּהֵמָה וְכַיּוֹצֵא בְּאֵלּוּ, אֵינוֹ צָרִיךְ לְבָרֵךְ. הַגָּה: וּמִכָּל מָקוֹם לְכַתְּחִלָּה לֹא יַפְסִיק כְּלָל (כָּל בּוֹ), וְהָא דְּאִם שָׂח דְּבָרִים בְּטֵלִים צָרִיךְ לַחֲזֹר וּלְבָרֵךְ, הַיְנוּ דַּוְקָא שֶׁשָּׂח קֹדֶם שֶׁאָכַל הַבּוֹצֵעַ, אֲבָל אַחַר כָּךְ לֹא הֲוֵי שִׂיחָה הֶפְסֵק, אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא אָכְלוּ אֲחֵרִים הַמְסֻבִּים, כְּבָר יָצְאוּ כֻּלָּם בַּאֲכִילַת הַבּוֹצֵעַ, כִּי אֵין צְרִיכִים כֻּלָּם לֶאֱכֹל מִן פְּרוּסַת הַבּוֹצֵעַ, רַק שֶׁיְּעוּשִׁין כֵּן לְחִבּוּב מִצְוָה (רוֹקֵחַ וְאוֹר זָרוּעַ).

ז רָאוּבֵן שֶׁהָיָה נוֹטֵל יָדָיו לַאֲכִילָה, וְיַעֲקֹב הָיָה מְבָרֵךְ הַמּוֹצִיא וְנִתְכַּוֵּן לְהוֹצִיא הַשּׁוֹמְעִים, וְאַחַר כָּךְ נִגַּב רָאוּבֵן יָדָיו וּבֵרַךְ עַל נְטִילַת יָדַיִם, לֹא הָוֵי הֶפְסֵק וְיוֹצֵא בִּבְרַכַת יַעֲקֹב, וְאֵינוֹ צָרִיךְ לַחֲזֹר וּלְבָרֵךְ בִּרְכַת הַמּוֹצִיא.

ח שָׁכַח וְאָכַל וְלֹא בֵּרַךְ הַמּוֹצִיא, אִם נִזְכַּר בְּתוֹךְ הַסְּעֻדָּה מְבָרֵךְ, וְאִם לֹא נִזְכַּר עַד שֶׁגָּמַר סְעוּדָתוֹ, אֵינוֹ מְבָרֵךְ.

ט אִם הוּא מְסֻפָּק אִם בֵּרַךְ הַמּוֹצִיא אִם לָאו, אֵינוֹ חוֹזֵר וּמְבָרֵךְ.

י אִם בְּמָקוֹם בִּרְכַת הַמּוֹצִיא בֵּרַךְ: שֶׁהַכֹּל נִהְיָה בִּדְבָרוֹ, אוֹ שֶׁאָמַר: בְּרִיךְ רַחֲמָנָא מַלְכָּא מַאֲרֵיהּ דְּהַאי פִּתָּא, יָצָא.

יא אִם הָיוּ שְׁנַיִם אוֹ רַבִּים, אֶחָד מְבָרֵךְ לְכֻלָּם; וְדַוְקָא הֵסַבּוּ, שֶׁהוּא דֶּרֶךְ קֶבַע אוֹ בַּעַל הַבַּיִת עִם בְּנֵי בֵיתוֹ דְּהֵוֵי כְּהֵסַבּוּ (טור), אֲבָל אִם הָיוּ יוֹשְׁבִים בְּלֹא הֶסְבָּה, כֵּיוָן שֶׁאֵינָם נִקְבָּעִים יַחַד, כָּל אֶחָד מְבָרֵךְ לְעַצְמוֹ; וְאִם אָמְרוּ: נֹאכַל כָּאן אוֹ בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי, כֵּיוָן שֶׁהֵכִינוּ מָקוֹם לַאֲכִילָתָן, הֲוֵי קֶבַע וַאֲפִלּוּ בְּלֹא הֶסְבָּה, וְהָאִדָּנָא שֶׁאֵינָם אֲנוּ רְגִילִים בַּהֶסְבָּה, יְשִׁיבָה דִּידָן בְּשֻׁלְחָן אֶחָד אוֹ בְּלֹא שֻׁלְחָן בְּמַפָּה אַחַת, הֲוֵי קְבִיעוּת; וַאֲפִלּוּ לִבְנֵי חֲבוּרָה כַּהֶסְבָּה דִּידְהוּ דְּמִי. וּלְדִידָן, אֲפִלּוּ קָבְעוּ מָקוֹם לַאֲכִילָתָן, אוֹ בַּעַל הַבַּיִת עִם בְּנֵי בֵיתוֹ, לֹא מְהָנֵי אֶלָּא אִם כֵּן יָשְׁבוּ בְּשֻׁלְחָן א׳ אוֹ בְּמַפָּה אַחַת.

יב אִם הָיוּ רוֹכְבִים וְאָמְרוּ: נֹאכַל, אַף עַל פִּי שֶׁכָּל אֶחָד אוֹכֵל מִכְּרוֹ, שֶׁלֹּא יָרְדוּ מֵהַבְּהֵמוֹת, מִצְטָרְפִין כֵּיוָן שֶׁעָמְדוּ בְּמָקוֹם אֶחָד, אֲבָל אִם הָיוּ אוֹכְלִים וְהוֹלְכִים, לֹא; וְאִם הָיוּ אוֹכְלִים בְּשָׁוֶה מְפֻזָּרִים וּמְפֻרָדִים, אַף עַל פִּי שֶׁאוֹכְלִים כֻּלָּם בְּשָׁעָה אַחַת וּמִכְּאן אֶחָד, כֵּיוָן שֶׁלֹּא קָבְעוּ מָקוֹם, וְאוֹכְלִים מְפֻזָּרִים, אֵינָם מִצְטָרְפִין.

יג הֵיכָא דְּלֹא קָבְעוּ מָקוֹם דְּאָמְרִינַן שֶׁכָּל אֶחָד מְבָרֵךְ לְעַצְמוֹ, אִם כֵּן הַמְבָרֵךְ לְהוֹצִיאָם וְהֵם נִתְכַּוְּנוּ לָצֵאת, יָצְאוּ.

יד אִם הַמְסֻבִּים רַבִּים, גָּדוֹל שֶׁבְּכֻלָּם בּוֹצֵעַ. הַגָּה: אִם הֵם שָׁוִים וְאֶחָד מֻתָּן כֹּהֵן, מִצְוָה לְהַקְדִּימוֹ; וְאִם הַכֹּהֵן עַם הָאָרֶץ, תַּלְמִיד חָכָם קוֹדֵם לוֹ; וְאִם הַכֹּהֵן גַּם כֵּן תַּלְמִיד חָכָם, אֶלָּא שֶׁהוּא פָּחוֹת מִן הַשֵּׁנִי, טוֹב לְהַקְדִּימוֹ אֲבָל אֵין חִיּוּב בַּדָּבָר. וע״ל סי׳ ר״א (ומָרְדְּכִי פ׳ בְּנֵי הָעִיר בֵּית יוֹסֵף סי׳ קל״ה בְּשֵׁם רַשְׁבָּ״א) וְאִם יֵשׁ עִמָּהֶם בַּעַל הַבַּיִת, הוּא בּוֹצֵעַ וַאֲפִלּוּ אִם הָאוֹרֵחַ גָּדוֹל וְהַמְבָרֵךְ יֹאמַר תְּחִלָּה בִּרְשׁוּת מוֹרַי וְרַבּוֹתַי (אור זרוע ובית יוסף בְּשֵׁם שִׁבּוֹלֵי לֶקֶט).

טו אֵין הַמְסֻבִּין רַשָּׁאִים לִטְעֹם עַד שֶׁיִּטְעֹם הַבּוֹצֵעַ. אֲבָל מֻתָּר לָתֵת לְכָל אֶחָד חֶלְקוֹ קוֹדֶם שֶׁאוֹכֵל הוּא, וְהֵם יַמְתִּינוּ עַד שֶׁיֹּאכַל הוּא (תוס׳ ומָרְדְּכִי פֶּרֶק ג׳ שַׁאֲכִלוֹ); וְאִם כָּל אֶחָד אוֹכֵל מִכְּרוֹ וְאֵין כֻּלָּם זְקוּקִים לַכְּבָר שֶׁבְּיַד הַבּוֹצֵעַ, רַשָּׁאִים לִטְעֹם קֹדֶם; וְאִם הוּא שַׁבָּת, צָרִיךְ שֶׁיְּהֵא לִפְנֵי הַמְסֻבִּים לֶחֶם מִשְׁנֶה חוּץ מִמַּה שֶּׁלִּפְנֵי הַבּוֹצֵעַ, וְאָז יִהְיוּ רַשָּׁאִים לִטְעֹם קֹדֶם הַבּוֹצֵעַ.

טז אֵין הַבּוֹצֵעַ רַשַּׁאי לִבְצֹעַ עַד שֶׁיְּכַלֶּה אֻמָּן מִפִּי רֹב הָעוֹנִים.

יז הַבּוֹצֵעַ פּוֹשֵׁט יָדוֹ תְּחִלָּה לַקְּעָרָה לֶאֱכֹל, וְאִם בָּא לַחֲלֹק כָּבוֹד לְמִי שֶׁגָּדוֹל מִמֶּנּוּ, רַשַּׁאי.

יח הַבּוֹצֵעַ נוֹתֵן פְּרוּסָה לִפְנֵי כָּל אֶחָד וְאֶחָד נוֹטֵל פְּרוּסָה בְּיָדוֹ, וְאֵין הַבּוֹצֵעַ נוֹתֵן בְּיַד הָאוֹכֵל אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה אָבֵל. פֵּרְשָׁה צִיּוֹן בְּיֶדֶיהָ (איכה א, יז) רֶמֶז לִפְרוּסַת הַמּוֹצִיא שֶׁנּוֹתְנִין בְּיָדוֹ בִּשְׁעַת אֲבֵלוּת (בית יוסף וְאַבּוּדְרָהָם בְּשֵׁם רַמְבַּ״ם פ״ז מֵהִלְכוֹת בְּרָכוֹת וּתְשׁוּבוֹת הָרַשְׁבָּ״א).

יט מִי שֶׁאֵינוֹ אוֹכֵל אֵינוֹ יָכוֹל לְבָרֵךְ בִּרְכַּת הַמּוֹצִיא לְהוֹצִיא הָאוֹכְלִים, אֲבָל לְקַטָּנִים יָכוֹל לְבָרֵךְ אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ אוֹכֵל עִמָּהֶם, כְּדֵי לְחַנְּכָם בְּמִצְוֹת.

כ אֲפִלּוּ בְּשַׁבָּת, שֶׁהוּא חַיָּב לֶאֱכֹל פַּת, לֹא יְבָרֵךְ לוֹ חֲבֵרוֹ בִּרְכַּת הַמּוֹצִיא, אִם אֵינוֹ אוֹכֵל; וְלֹא שָׁרֵי לְבָרֵךְ לַאֲחֵרִים אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ טוֹעֵם, אֶלָּא בִּרְכַּת הַמּוֹצִיא דְּמַצָּה בְּלֵיל רִאשׁוֹן שֶׁל פֶּסַח, וּבִרְכַּת הַיַּיִן דְּקִדּוּשׁ, בֵּין שֶׁל לַיְלָה בֵּין שֶׁל יוֹם. הַגָּה: וְיֵשׁ לֶאֱכֹל הַפְּרוּסָה שֶׁבָּצַע עָלֶיהָ קֹדֶם שֶׁיֹּאכַל פַּת אַחֵר, שֶׁתִּהְיֶה נֶאֱכֶלֶת לְתַאֲבוֹן, וְהוּא מְשׁוּם חִבּוּב מִצְוָה (אגור וּבית יוֹסֵף בְּשֵׁם שִׁבּוֹלֵי לֶקֶט).

סימן קסח

א הָיוּ לְפָנָיו חֲתִיכוֹת שֶׁל פַּת, וּפַת שָׁלֵם הַכֹּל מִמִּין אֶחָד, מְבָרֵךְ עַל הַשָּׁלֵם אֲפִלּוּ הוּא פַּת קִבָּר (פרי לֶחֶם שֶׁאֵינוֹ נָקִי) וְקָטָן, וְהַחֲתִיכוֹת פַּת נְקִיָּה וּגְדוֹלָה; אֲבָל אִם הַשָּׁלֵם שְׂעוֹרִים וְהַחֲתִיכוֹת מֵחִטִּים, אֲפִלּוּ הִיא קְטַנָּה מַנִּיחַ הַפְּרוּסָה תַּחַת הַשְּׁלֵמָה וּבוֹצֵעַ מִשְּׁתֵּיהֶן יַחַד. הַגָּה: וְכָל זֶה כְּשֶׁרוֹצֶה לֶאֱכֹל מִשְּׁנֵיהֶם, אֲבָל אִם אֵינוֹ רוֹצֶה לֶאֱכֹל אֶלָּא מֵאֶחָד, יִבְצַע עָלָיו וְאֵין לָחוּשׁ לַשֵּׁנִי, אַף עַל פִּי שֶׁחָשׁוּב אוֹ חָבִיב עָלָיו (תְּרוּמַת הַדֶּשֶׁן סי׳ ל״ב).

ב אִם ב׳ שְׁלֵמוֹת מִמִּין אֶחָד, אַחַת גְּדוֹלָה וְאַחַת קְטַנָּה, מְבָרֵךְ עַל הַגְּדוֹלָה; אִם יֵשׁ לְאָדָם שְׁנֵי חֲצָאֵי לֶחֶם וְאֵין לוֹ לֶחֶם שָׁלֵם, יְחַבְּרֵם יַחַד בְּעֵץ אוֹ בְּשׁוּם דָּבָר שֶׁלֹּא יִהֵא נִרְאֶה, וְדֵינוֹ כְּדִין שָׁלֵם; וַאֲפִלּוּ בְּשַׁבָּת יָכוֹל לְחַבְּרָם.

ג שְׁנֵי גְּלוּסְקָאוֹת הַדְּבוּקִים יַחַד שֶׁנֶּאֱפוּ וְנָחְתַּךְ מִן הָאַחַת וְהַשְּׁנִיָּה נִשְׁאֲרָה שְׁלֵמָה, טוֹב לְהַפְרִיד הַחֲתִיכָה מֵהַשְּׁלֵמָה כְּדֵי שֶׁתִּהְיֶה נִרְאֵית שְׁלֵמָה, מִמַּה שֶּׁיַּנִּיחֶנָּה דָּבוּק בָּהּ אַף עַל פִּי שֶׁנִּרְאֵית יוֹתֵר גְּדוֹלָה. הַגָּה: וְלֹא יִבְצַע מִמֶּנָּה בַּמָּקוֹם שֶׁהֶחְיְתָה דְּבֵקָה בַּחֲבֶרְתָּהּ, שֶׁשָּׁם נִרְאֵית כִּפְרוּסָה, אֶלָּא יִבְצַע מִמָּקוֹם הַשָּׁלֵם שֶׁבָּהּ (מַהֲרִי״ל).

ד פַּת שְׂעוֹרִין וּפַת כֻּסְמִין, מְבָרֵךְ עַל שֶׁל שְׂעוֹרִים כֵּיוָן שֶׁהוּא מִמִּין ז׳, אַף עַל פִּי שֶׁהַכֻּסְמִין יָפִים; פַּת נְקִיָּה וּפַת קִבָּר, מְבָרֵךְ עַל הַנְּקִיָּה; וְאִם שְׁתֵּיהֶן נְקִיּוֹת וְזוֹ לְבָנָה יוֹתֵר מִזּוֹ, מְבָרֵךְ עַל הַלְּבָנָה יוֹתֵר.

ה פַּת עוֹבֵד כּוֹכָבִים נָקְיָה וּפַת קִבֶּר שֶׁל יִשְׂרָאֵל, אִם אֵינוֹ נִזְהָר מִפַּת עוֹבֵד כּוֹכָבִים מְבָרֵךְ עַל אֵיזֶה מֵהֶם שֶׁיִּרְצֶה; וְאִם הוּא נִזְהָר מִפַּת עוֹבֵד כּוֹכָבִים, מְסַלֵּק פַּת נָקִי שֶׁל עוֹבֵד כּוֹכָבִים מֵעַל הַשֻּׁלְחָן עַד לְאַחַר בִּרְכַּת הַמּוֹצִיא; וְאִם בַּעַל הַבַּיִת אֵינוֹ נִזְהָר מִפַּת עוֹבֵד כּוֹכָבִים, וְאֵין דַּעְתּוֹ לֶאֱכֹל כָּל הַסְּעֻדָּה רַק פַּת עוֹבֵד כּוֹכָבִים כִּי הִיא נְקִיָּה, אֲבָל בְּנֵי בֵּיתוֹ אָכְלוּ מִפַּת שֶׁאֵינוֹ נָקִי שֶׁל יִשְׂרָאֵל, וּשְׁתֵּי הַלֶּחֶם מוּנָחִים עַל הַשֻּׁלְחָן, צָרִיךְ לְבְצֹעַ עַל פַּת נְקִיָּה שֶׁל עוֹבֵד כּוֹכָבִים, הוֹאִיל וְהוּא הַבּוֹצֵעַ וְאֵין דַּעְתּוֹ לֶאֱכֹל אֶלָּא מֵאוֹתוֹ פַּת; וְאִם בַּעַל הַבַּיִת נִזְהָר מִפַּת עוֹבֵד כּוֹכָבִים, וְיִשְׂרָאֵל שֶׁאֵינוֹ נִזְהָר בְּכָךְ מֵסֵב עִמּוֹ עַל הַשֻּׁלְחָן, כֵּיוָן דְּמִצְוָה מֻטָּלֶת עַל בַּעַל הַבַּיִת, יִבְצַע מִן הַיָּפָה שֶׁל עוֹבֵד כּוֹכָבִים, וְכֵיוָן שֶׁהַתֵּר לִבְצֹעַ הַתֵּר לְכָל הַסְּעֻדָּה. הַגָּה: וְדַוְקָא שֶׁחֲבִיב עָלָיו אוֹתוֹ פַּת, אֲבָל אִם אֵינוֹ חָבִיב עָלָיו, בְּלֹא אִסּוּר פַּת שֶׁל עוֹבֵד כּוֹכָבִים אֵינוֹ צָרִיךְ לְהַקְדִּימוֹ (תְּרוּמַת הַדֶּשֶׁן סִי׳ ל״ב).

ו פַּת הַבָּאָה בְּכִסְנִין, מְבָרֵךְ עָלָיו: בּוֹרֵא מִינֵי מְזוֹנוֹת, וּלְאַחֲרָיו: בְּרָכָה אַחַת מֵעֵין שָׁלֹשׁ; וְאִם אָכַל מִמֶּנּוּ שִׁעוּר שֶׁאַחֲרִים רְגִילִים לִקְבֹּעַ עָלָיו, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא לֹא שָׂבַע מִמֶּנּוּ, מְבָרֵךְ עָלָיו: הַמּוֹצִיא וּבִרְכַּת הַמָּזוֹן; וְאִם מִתְּחִלָּה הָיָה בְּדַעְתּוֹ לֶאֱכֹל מִמֶּנּוּ מְעַט, וּבֵרַךְ: בּוֹרֵא מִינֵי מְזוֹנוֹת, וְאַחַר כָּךְ אָכַל שִׁעוּר שֶׁאֲחֵרִים קוֹבְעִים עָלָיו, יְבָרֵךְ עָלָיו בִּרְכַּת הַמָּזוֹן, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא בֵּרַךְ הַמּוֹצִיא תְּחִלָּה; וְאִם אָכַל שִׁעוּר שֶׁאֲחֵרִים אֵין קוֹבְעִים עָלָיו, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא קוֹבֵעַ עָלָיו, אֵינוֹ מְבָרֵךְ אֶלָּא בּוֹרֵא מִינֵי מְזוֹנוֹת וּבְרָכָה אַחַת מֵעֵין שָׁלֹשׁ, דְּבְטֵלָה דַּעְתּוֹ אֵצֶל כָּל אָדָם.

ז פַּת הַבָּאָה בְּכִיסְנִין, יֵשׁ מְפָרְשִׁים: פַּת שֶׁעָשׂוּי כְּמִין כִּיסִים שֶׁמְּמַלְּאִים אוֹתָם דְּבַשׁ אוֹ סוּכָּר וֶאֱגוֹזִים וּשְׁקֵדִים וְתַבְלִין, וְהֵם הַנִּקְרָאִים רישקלא״ש די אל חש״ו; וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁהִיא עִסָּה שֶׁעֵרֵב בָּהּ דְּבַשׁ אוֹ שֶׁמֶן אוֹ חָלָב אוֹ מִינֵי תַּבְלִין וַאֲפָאָהּ, וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה טַעַם תַּעֲרֹבֶת הַמִּי פֵּרוֹת אוֹ הַתַּבְלִין נִכָּר בָּעִסָּה, וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁזֶּה נִקְרָא פַּת גְּמוּר, אֶלָּא אִם כֵּן יֵשׁ בָּהֶם הַרְבֵּה תַּבְלִין אוֹ דְּבַשׁ כְּמִינֵי מְתִיקָה שֶׁקּוֹרִין לעקי״ך שֶׁכְּמַעַט הַדְּבַשׁ וְהַתַּבְלִין הֵם עִקָּר, וְכֵן נוֹהֲגִים (רֹאשׁ״ וְעָרוּךְ וְכֵן יֵשׁ לִפְרֹשׁ דַּעַת רַמְב״ם); וְיֵשׁ מְפָרְשִׁים שֶׁהוּא פַּת, בֵּין מְתֻבֶּלֶת בֵּין שֶׁאֵינָהּ מְתֻבֶּלֶת, שֶׁעוֹשִׂים אוֹתָם כְּעָבִים יְבֵשִׁים וְכוֹסְסִין אוֹתָם, וְהֵם הַנִּקְרָאִים בישקוני״ש, וַהֲלָכָה כִּדְבְרֵי כֻלָּם שֶׁלְּכָל אֵלּוּ הַדְּבָרִים נוֹתְנִים לָהֶם דִּינִים שֶׁאָמַרְנוּ בְּפַת הַבָּאָה בְּכִסְנִין.

ח לַחְמָנִיּוֹת, אוֹתָן שֶׁבְּלִילָתָן עָבָה שֶׁקּוֹרִין אובליא״ש, לֶחֶם גְּמוּר הוּא וּמְבָרֵךְ עָלָיו הַמּוֹצִיא וּבִרְכַּת הַמָּזוֹן; וְאוֹתָן שֶׁבְּלִילָתָן רַכָּה וְדַקִּים מְאֹד שֶׁקּוֹרִין ניבלא״ש, מְבָרֵךְ עֲלֵיהֶם בּוֹרֵא מִינֵי מְזוֹנוֹת וּבְרָכָה אַחַת מֵעֵין שָׁלֹשׁ; וְאִם קָבַע סְעוּדָתוֹ עֲלֵיהֶם, מְבָרֵךְ הַמּוֹצִיא וּבִרְכַּת הַמָּזוֹן; וְאִי אָכִיל לְהוּ בְּתוֹךְ הַסְּעֻדָּה שֶׁלֹּא מֵחֲמַת הַסְּעֻדָּה, טְעוּנִים בְּרָכָה לִפְנֵיהֶם וְלֹא לְאַחֲרֵיהֶם, אֲבָל אוֹתָם רְקִיקִים דַּקִּים שֶׁנּוֹתְנִים מִרְקַחַת עֲלֵיהֶם, הֵם טְפֵלִים לְגַבֵּי הַמִּרְקַחַת וּבִרְכַּת הַמִּרְקַחַת פּוֹטַרְתָּן.

ט פַּת גְּמוּר, אֲפִלּוּ פָּחוֹת מִכַּזַּיִת, מְבָרֵךְ עָלָיו: הַמּוֹצִיא, אֲבָל לְאַחֲרָיו אֵינוֹ מְבָרֵךְ כְּלוּם, כָּל שֶׁלֹּא אָכַל כַּזַּיִת.

י חביצ״ א, דְּהַיְנוּ פֵּרוּרֵי לֶחֶם שֶׁנִּדְבָּקִים יַחַד עַל יְדֵי מָרָק, אִם נִתְבַּשֵּׁל, אִם יֵשׁ בָּהֶם כַּזַּיִת אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בּוֹ תֹּאַר לֶחֶם, מְבָרֵךְ הַמּוֹצִיא וּבִרְכַּת הַמָּזוֹן; וְאִם אֵין בָּהֶם כַּזַּיִת, אַף עַל פִּי שֶׁנִּרְאֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ תֹּאַר לֶחֶם, אֵינוֹ מְבָרֵךְ אֶלָּא בּוֹרֵא מִינֵי מְזוֹנוֹת וּבְרָכָה אַחַת מֵעֵין שָׁלֹשׁ; וְאִם אֵינוֹ מִבֻּשָּׁל, אֶלָּא שֶׁהוּא מְחֻבָּר עַל יְדֵי דְּבַשׁ אוֹ מָרָק, אִם יֵשׁ בַּפֵּרוּסוֹת כַּזַּיִת מְבָרֵךְ עָלָיו הַמּוֹצִיא, אֲפִלּוּ אֵין לוֹ תֹּאַר לֶחֶם; וְאִם אֵין בָּהֶם כַּזַּיִת, אִם יֵשׁ בָּהֶם תֹּאַר לֶחֶם, דְּהַיְנוּ שֶׁהוּא נָפָר וְיָדוּעַ שֶׁהוּא לֶחֶם, מְבָרֵךְ עָלָיו הַמּוֹצִיא וּבִרְכַּת הַמָּזוֹן; וְאִם אֵין בָּהֶם תֹּאַר לֶחֶם, מְבָרֵךְ בּוֹרֵא מִינֵי מְזוֹנוֹת וּבְרָכָה אַחַת מֵעֵין שָׁלֹשׁ; וְאִם אֵינוֹ לֹא מְבֻשָּׁל וְלֹא מְחֻבָּר, אֶלָּא מְפֹרָר דַּק דַּק, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בּוֹ כַּזַּיִת וְלֹא תֹּאַר לֶחֶם, מְבָרֵךְ עָלָיו הַמּוֹצִיא וּבִרְכַּת הַמָּזוֹן. וְע״ל סִי׳ קפ״ד כַּמָּה שִׁעוּר אֲכִילָה לְבָרֵךְ עָלֶיהָ בִּרְכַּת הַמָּזוֹן.

יא יֵשׁ מִי שֶׁאוֹמֵר דְּפֵרוּרִין שֶׁנּוֹתְנִין בְּמַיִם וְהַמַּיִם מִתְלַבְּנִים מֻחֲמַת הַפֵּרוּרִין, אָזִיל לֵיהּ תּוֹרִיתָא (פְּרוּשׁ כְּאִלּוּ אָמַר תֹּאַרְיתָא כְּלוֹמַר תֹּאַר הַלֶּחֶם) דְּנַהֲמָא וְאֵין מְבָרֵךְ עָלֶיהָ אֶלָּא בּוֹרֵא מִינֵי מְזוֹנוֹת וּבְרָכָה אַחַת מֵעֵין שָׁלֹשׁ.

יב יֵשׁ מִי שֶׁאוֹמֵר שֶׁפַּת הַשָּׁרוּי בְּיַיִן אֹדֶם אֵינוֹ מְבָרֵךְ אֶלָּא בּוֹרֵא מִינֵי מְזוֹנוֹת וּבְרָכָה אַחַת מֵעֵין שָׁלֹשׁ, וְנִרְאֶה שֶׁאֵין דְּבָרָיו אֲמוּרִים אֶלָּא בְּפֵרוּרִין אוֹ בְּפֵרוּסוֹת, שֶׁאֵין בְּכָל אַחַת כַּזַּיִת.

יג אֲפִלּוּ דָּבָר שֶׁבְּלִילָתוֹ (פְּרוּשׁ לִישַׁת הַקֶּמַח בְּמַיִם) עָבָה, אִם בִּשְּׁלוֹ אוֹ טִגְּנוֹ אֵין מְבָרֵךְ עָלֶיהָ הַמּוֹצִיא, אֲפִלּוּ שֶׁיֵּשׁ עָלֶיהָ תּוֹרִיתָא דְּנַהֲמָא וַאֲפִלּוּ נִתְחַיְּבָה בְּחַלָּה, דְּבִרְכַּת הַמּוֹצִיא אֵינוֹ הוֹלֵךְ אֶלָּא אַחַר שְׁעַת אֲפִיָּה; וְיֵשׁ חוֹלְקִין וְאוֹמְרִים דְּכָל שֶׁתְּחִלַּת הֲעָסָה עָבָה, אֲפִלּוּ רְכָכָהּ אַחַר כָּךְ בְּמַיִם וַעֲשָׂאָהּ סֹפְגָנִין (פְּרוּשׁ עִסָּה שְׁלֵשׁוּהָ וַעֲשָׂאוּהָ כְּמִין סְפוֹג) וּבִשְּׁלָהּ בְּמַיִם אוֹ טִגְּנָהּ בְּשֶׁמֶן, מְבָרֵךְ עֲלֵיהֶם הַמּוֹצִיא וְנֶהֱגוּ לְהָקֵל, וְיֵרֵא שָׁמַיִם יֵצֵא יְדֵי שְׁנֵיהֶם, וְלֹא יֹאכְלֵם אֶלָּא עַל יְדֵי שֶׁיְּבָרֵךְ עַל לֶחֶם אַחֵר תְּחִלָּה. הַגָּה: וְכָל זֶה לֹא מַיְרֵי אֶלָּא בְּדַאֲפֵי בֵּהּ לְאַחַר אֲפִיָּה תֹּאַר לֶחֶם (לְשׁוֹן הַטּוּר וְהַפּוֹסְקִים), אֲבָל אִי לֵית בֵּיהּ תֹּאַר לֶחֶם כְּגוֹן לאקשי״ן שֶׁקּוֹרִין בְּל״א ורומזלי״ף, לְכֻלֵּי עָלְמָא אֵין מְבָרְכִין עֲלֵיהֶם הַמּוֹצִיא וְלֹא ג׳ בְּרָכוֹת, דְּלֹא מִקְרֵי לֶחֶם; אֲבָל פשטיד״א וקרעפלי״ף מִקְרֵי תֹּאַר לֶחֶם (מִרְדְּכִי פֶּרֶק כָּל שָׁעָה) וְאֵין לְאָכְלָם אֶלָּא אִם כֵּן בֵּרַךְ עַל שְׁאָר הַפַּת תְּחִלָּה. וְכָל זֶה לֹא מַיְרֵי אֶלָּא בְּעִסָּה שֶׁאֵין בָּהּ שֶׁמֶן וּדְבַשׁ וְכֵיוֹצֵא בּוֹ, אֲבָל אִם נִלּוֹשׁ בָּהֶן כְּבָר נִתְבָּאֵר דְּינוֹ אַצֶל פַּת הַבָּאָה בְּכִיסְנִין.

יד חָלוּט (פֵּרוּשׁ כְּמִין פַּת חוֹלְטִין אוֹתוֹ בְּרוֹתְחִין) שֶׁאַחַר כָּךְ אֲפָאוֹ בַּתַּנּוּר, פַּת גְּמוּר הוּא וּמְבָרֵךְ עָלָיו הַמּוֹצִיא. הַגָּה: וְכֵן דָּבָר שֶׁבְּלִילָתוֹ רַכָּה שֶׁאֲפָאוֹ בַּתַּנּוּר בְּלֹא מַשְׁקֶה, דִּינוֹ כְּפַת וּמְבָרֵךְ עָלָיו הַמּוֹצִיא וְשָׁלֹשׁ בְּרָכוֹת; וְכֵן אִם אֲפָאוֹ בְּאִלְפָּס בְּלֹא מַשְׁקֶה (תוס׳ וְהָרֹא״ש וְהר״ן פֶּרֶק כָּל שָׁעָה וְרַמְבַּ״ם פ״ו מֵהל׳ חַלָּה וּשְׁאֵלְתוֹת וְטוּר), וּמִנְהַג מַשְׁקֶה שֶׁמּוֹשְׁחִין בּוֹ הָאִלְפָּס שֶׁלֹּא יִשָּׂרֵף הָעִסָּה לֹא מִקְרֵי מַשְׁקֶה (הַגָּהוֹת מַיְמוֹנִי פ״ג מֵהל׳ בְּרָכוֹת); אֲבָל דָּבָר שֶׁבְּלִילָתוֹ רַכָּה וְטָגְנוֹ בְּמַשְׁקֶה, לְכֻלֵּי עָלְמָא לָאו לֶחֶם הוּא (תּוֹסְפוֹת וְהָרֹא״ש וְהָר״ן וְר״ן פֶּרֶק כֵּיצַד מְבָרְכִין).

טו טְרוֹקְנִין דְּהַיְנוּ שֶׁעוֹשִׂין גּוּמָא בַּכִּירָה וְנוֹתְנִים בָּהּ קֶמַח וּמַיִם מְעָרְבִין בָּהּ וְנֶאֱפֶה שָׁם, מְבָרֵךְ עָלָיו בּוֹרֵא מִינֵי מְזוֹנוֹת וּבְרָכָה אַחַת מֵעֵין שָׁלֹשׁ; וְאִם קָבַע סְעוּדָתוֹ עָלָיו, מְבָרֵךְ הַמּוֹצִיא וּבִרְכַּת הַמָּזוֹן; אֲבָל טְרִיתָ״א, דְּהַיְנוּ שֶׁלּוֹקְחִין קֶמַח וּמַיִם וּמְעָרְבִים אוֹתָם וְשׁוֹפְכִים עַל הַכִּירָה וְהוּא מִתְפַּשֵּׁט וְנֶאֱפֶה, אֵין עָלָיו תּוֹרַת לֶחֶם כְּלָל וְאֵין מְבָרְכִים עָלָיו אֶלָּא בּוֹרֵא מִינֵי מְזוֹנוֹת וּבְרָכָה אַחַת מֵעֵין שָׁלֹשׁ, וַאֲפִלּוּ קָבַע סְעוּדָתוֹ עָלָיו.

טז נַהֲמָא דְּהִנְדָּקָא, וְהוּא לֶחֶם שֶׁאוֹפִין בְּשִׁפּוּד וּמוֹשְׁחִין אוֹתוֹ בְּשֶׁמֶן אוֹ בְּמֵי בֵּיצִים, וְכֵן לֶחֶם הֶעָשׂוּי לְכוּתָח שֶׁאֵין אוֹפִין אוֹתוֹ בְּתַנּוּר אֶלָּא בַּחַמָּה, מְבָרֵךְ עָלָיו בּוֹרֵא מִינֵי מְזוֹנוֹת.

יז פשטי״ד א הַנֶּאֱפֶית בְּתַנּוּר בְּבָשָׂר אוֹ בְּדָגִים אוֹ בִּגְבִינָה, מְבָרֵךְ עָלֶיהָ הַמּוֹצִיא וּבִרְכַּת הַמָּזוֹן. הַגָּה: וְדַוְקָא שֶׁאֲפָאוֹ בְּתַנּוּר בְּלֹא מַשְׁקֶה, אֲבָל אֲפָאוֹ בְּמַחֲבַת בְּמַשְׁקֶה, אֵין לְבָרֵךְ עָלָיו וְאֵין לֶאֱכֹל רַק תּוֹךְ הַסְּעֻדָּה, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר (דַּעַת עַצְמוֹ וכ״כ ש״ל).

סימן קסט

א כָּל דָּבָר שֶׁמְּבִיאִין לִפְנֵי הָאָדָם שֶׁיֵּשׁ לוֹ רֵיחַ וְהָאָדָם תָּאֵב לוֹ, צָרִיךְ לִתֵּן מִמֶּנּוּ לַשַּׁמָּשׁ מִיָּד; וּמִדַּת חֲסִידוּת הוּא לִתֵּן לוֹ מִיָּד מִכָּל מִין וָמִין, וְלֹא יִתֵּן לוֹ כָּל זְמַן שֶׁהַכּוֹס בְּיָדוֹ אוֹ בְּיַד בַּעַל הַבַּיִת וְדַוְקָא לַשַּׁמָּשׁ, אֲבָל לְאַחֵר שֶׁבְּסְעֻדָּה מֻתָּר לִתֵּן בְּכִי הַאי גַּוְנָא (הר״י סוֹף פֶּרֶק אִלּוּ דְּבָרִים); וְאָסוּר לִתֵּן לוֹ פְּרוּסַת פַּת, אֶלָּא אִם כֵּן יוֹדֵעַ בּוֹ שֶׁנָּטַל יָדָיו.

ב לֹא יִתֵּן לֶאֱכֹל אֶלָּא לְמִי שֶׁיּוֹדֵעַ בּוֹ שֶׁיְּבָרֵךְ, וְיֵשׁ מְקִלִּין אִם נוֹתֵן לְעָנִי בְּתוֹרַת צְדָקָה (הר״י סוֹף פֶּרֶק אִלּוּ דְּבָרִים).

ג הַשַּׁמָּשׁ מְבָרֵךְ בּוֹרֵא פְּרִי הַגֶּפֶן עַל כָּל כּוֹס וְכוֹס שֶׁיִּתְּנוּ לוֹ, לְפִי שֶׁהוּא כְּנִמְלָךְ, וּבְרָכָה אַחֲרוֹנָה אֵינוֹ מְבָרֵךְ אֶלָּא לְבַסּוֹף; וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְבָרֵךְ עַל כָּל פְּרוֹסָה וּפְרוֹסָה אִם יֵשׁ אָדָם חָשׁוּב בַּסְּעֻדָּה, שֶׁיּוֹדֵעַ שֶׁיִּתְּנוּ לוֹ כָּל צָרְכּוֹ מִפַּת; וְאִם אֵין אָדָם חָשׁוּב בַּסְּעֻדָּה, צָרִיךְ לְבָרֵךְ עַל כָּל פְּרוֹסָה וּפְרוֹסָה, כְּמוֹ עַל הַיַּיִן. הַגָּה: שְׁנַיִם שֶׁהָיוּ אוֹכְלִין בְּיַחַד, הַשַּׁמָּשׁ אוֹכֵל עִמָּהֶם בְּלֹא נְטִילַת רְשׁוּת, כְּדֵי שֶׁיְּצָטָרְפוּ לְזִמּוּן וְע״ל סִי׳ ק״ע. (סכ״א)

סימן קע

א אֵין מְשִׂיחִין בַּסְּעֻדָּה, שֶׁמָּא יַקְדִּים קָנָה לַוֵּשֶׁט; וַאֲפִ׳ מִי שֶׁנִּתְעַטֵּשׁ (פֵּ׳ שטארנודאר״י בְּלַעַ״ז) בַּסְּעֻדָּה, אָסוּר לוֹמַר לוֹ: אָסוּתָא; הָיוּ מְסֻבִּין בַּסְּעֻדָּה וְיָצָא אֶחָד מֵהֶם לְהָטִיל מַיִם, נוֹטֵל יָדוֹ אַחַת שֶׁשִּׁפְשֵׁף בָּהּ; וְאֵינוֹ נוֹטֵל אֶלָּא בִּפְנֵי כֻלָּם, שֶׁלֹּא יַחְשְׁדוּהוּ שֶׁלֹּא נָטַל; הַגָּה: וְאִם לֹא שִׁפְשֵׁף אֵינוֹ נוֹטֵל כְּלָל, אִם לֹא נָגַע בִּמְקוֹם טִנּוֹפֶת, אֲבָל אִם עָשָׂה צְרָכָיו, וַדַּאי צָרִיךְ נְטִילָה (הַגָּהוֹת אֲשֵׁרִי פ״ב דִּבְרָכוֹת). וְהָנֵי מִילֵי לִשְׁתּוֹת, אֲבָל לֶאֱכֹל נוֹטֵל אֲפִלּוּ בַּחוּץ, דְּמִידַע יָדְעֵי דַּאֲנִינָא (פֵּ׳ שֶׁמִּתְשָׁרֶפֶת וּמִתְבַּלְבֶּלֶת דַּעְתּוֹ) דַּעְתֵּיהּ וְלֹא אָכַל בְּלֹא נְטִילָה. וְאִם דִּבֵּר עִם חֲבֵרוֹ וְהִפְלִיג, נוֹטֵל שְׁתֵּי יָדָיו כְּיָון שֶׁהִסִּיחַ דַּעְתּוֹ. הַגָּה: וְהָא דְּבָעֵינַן נְטִילָה לִשְׁתִיָּה הַיְנוּ בְּתוֹךְ הַסְּעֻדָּה, דְּחִישִׁינַן שְׁמָא יֹאכַל, אֲבָל בְּלֹאו הָכֵי אֵין צָרִיךְ נְטִילָה לִשְׁתִיָּה (הר״י סוֹף פֶּרֶק אִלּוּ דְּבָרִים וְרֹא״ש פֶּרֶק אָמַר לָהֶם הַמְנַהֵג).

ב שְׁנַיִם מַמְתִּינִים זֶה אֶת זֶה בַּקָּעָרָה, שֶׁכְּשֶׁהָאֶחָד מְסַלֵּק יָדוֹ מִן הַקָּעָרָה לִשְׁתּוֹת, חֲבֵרוֹ מַפְסִיק מִלֶּאֱכֹל עַד שֶׁיִּגְמֹר הַשְּׁתִיָּה; אֲבָל אִם הֵם שְׁלֹשָׁה, אֵין הַשְּׁנַיִם פּוֹסְקִין בִּשְׁבִיל הָאֶחָד.

ג מְשַׁיְּרִין פֵּאָה בַּקָּעָרָה, כָּל אֶחָד מֵהָאוֹכְלִים, וְהוּא מַאֲכַל הַשַּׁמָּשׁ; אֲבָל כְּשֶׁהַשַּׁמָּשׁ מְעָרֶה מִן הָאִלְפָּס לְתוֹךְ הַקָּעָרָה אֵין דֶּרֶךְ לְהַנִּיחַ בָּאִלְפָּס כְּלוּם לְצָרְכּוֹ.

ד אֵין מִסְתַּכְּלִין בִּפְנֵי הָאוֹכֵל וְלֹא בְּמִנָתוֹ, שֶׁלֹּא לְבַיְּשׁוֹ.

ה הַנִּכְנָס לְבַיִת, כָּל מַה שֶׁיֹּאמַר לוֹ בַּעַל הַבַּיִת יַעֲשֶׂה.

ו לֹא יְהֵא אָדָם קַפְּדָן (פֵּ׳ כַּעֲסָן אוֹ רַגְזָן) בַּסְּעֻדָּה.

ז לֹא יֹאכַל אָדָם פְּרוֹסָה כַּבִּיצָה, וְאִם אָכַל הֲרֵי זֶה גַּרְגְּרָן.

ח לֹא יִשְׁתֶּה כּוֹסוֹ בְּבֵית אַחַת, וְאִם שָׁתָה חֲרִי זֶה גַּרְגְּרָן; שְׁנַיִם, דֶּרֶךְ אֶרֶץ; שְׁלֹשָׁה, חֲרִי זֶה מִגַּסֵּי הָרוּחַ. הַגָּה: וּמִיהוּ כּוֹס קָטָן מְאֹד, מַתָּר לִשְׁתּוֹתוֹ בְּבֵית אַחַת (בֵּית יוֹסֵף); וְכֵן גָּדוֹל מְאֹד, בִּשְׁלֹשָׁה אוֹ אַרְבָּעָה פְּעָמִים (דִּבְרֵי עַצְמוֹ).

ט לֹא יֹאכַל שׁוּם אוֹ בָּצָל מְרֹאשׁוֹ; אֶלָּא מֵעָלָיו; וְאִם אָכַל, חֲרִי זֶה רַעְבְתָּן. הַגָּה: וְלֹא יֹאכַל דֶּרֶךְ רַעְבְתָּנוּת, וְלֹא יֶאֱחֹז הַמַּאֲכָל בְּיָדוֹ אַחַת וְיִתְלֹשׁ מִמֶּנּוּ בְּיָדוֹ הַשֵּׁנִיָּה (טוּר).

י לֹא יִשֹּׁף פְּרוֹסָה וְיַנִּיחֶנָּה עַל גַּבֵּי הַשֻּׁלְחָן.

יא לֹא יִשְׁתֶּה אָדָם שְׁנֵי כוֹסוֹת בְּבֵת אַחַת בְּתוֹךְ סְעוּדָתוֹ וִיבָרֵךְ בִּרְכַּת הַמָּזוֹן, מִפְּנֵי שֶׁנִּרְאֶה כְּגַרְגְּרָן.

יב שְׁנַיִם שֶׁיּוֹשְׁבִין עַל הַשֻּׁלְחָן, הַגָּדוֹל פּוֹשֵׁט יָדוֹ תְּחִלָּה; וְהַשּׁוֹלֵחַ יָדוֹ בִּפְנֵי מִי שֶׁגָּדוֹל מִמֶּנּוּ, חֲרִי זֶה גַּרְגְּרָן.

יג הַנִּכְנָס לְבַיִת לֹא יֹאמַר: תְּנוּ לִי לֶאֱכֹל, עַד שֶׁיֹּאמְרוּ הֵם. הַגָּה: לֹא יֹאמַר אָדָם לַחֲבֵרוֹ: בֹּא וֶאֱכֹל עִמִּי מַה שֶּׁהֶאֱכַלְתַּנִי, דְּהָוֵי כְּפוֹרֵעַ לוֹ חוֹבוֹ וְנִרְאֶה כְּאִלּוּ הִלְוָה לוֹ, וְיֵשׁ לְחוּשׁ שֶׁיַּאֲכִילֵהוּ יוֹתֵר וְאֵית בֵּיהּ מִשּׁוּם רִבִּית; אֲבָל מַתָּר לוֹמַר לוֹ: בֹּא וֶאֱכֹל עִמִּי וְאֶאֱכֹל עִמְּךָ בְּפַעַם אַחֶרֶת, וּמֻתָּר לֶאֱכֹל עִמּוֹ אַחַר כָּךְ אֲפִלּוּ בְּסְעֻדָּה יוֹתֵר גְּדוֹלָה (דִּבְרֵי עַצְמוֹ לְפִי הַטּוּר).

יד לֹא יִפְרֹס אָדָם פְּרוֹסָה עַל גַּבֵּי הַקְּעָרָה, אֲבָל מְקַנֵּחַ הַקְּעָרָה בִּפְרוֹסָה.

טו לֹא יְלַקֵּט פֵּרוּרִין וְיַנִּיחַ עַל גַּבֵּי הַשֻּׁלְחָן, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מַמְחֶה (פִּי׳ מְטָרִיד) דַּעְתּוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ; וְלֹא יִשֹּׁף פְּרוֹסָה וְיִתְּנֶנָּה לִפְנֵי חֲבֵרוֹ אוֹ לְתוֹךְ הַקְּעָרָה, לְפִי שֶׁאֵין דַּעַת כָּל הַבְּרִיּוֹת שָׁוָה.

טז לֹא יִשְׁתֶּה מֵהַכּוֹס וְיִתֵּן לַחֲבֵרוֹ, מִפְּנֵי סַכָּנַת נְפָשׁוֹת.

יז וְלֹא יִשְׁתֶּה כּוֹס וְיַנִּיחֶנּוּ עַל הַשֻּׁלְחָן, אֶלָּא יֹאחֲזֶנּוּ בְּיָדוֹ עַד שֶׁיָּבֹא הַשַּׁמָּשׁ וְיִתְּנֶנּוּ לוֹ.

יח הַנִּכְנָס לִסְעֻדָּה לֹא יִקַּח חֶלְקוֹ וְיִתְּנֶנּוּ לַשַּׁמָּשׁ, שֶׁמָּא יֵאָרַע דָּבָר קַלְקוּל בַּסְּעֻדָּה, אֶלָּא יִקָּחֶנּוּ וְיַנִּיחֶנּוּ וְאַחַר כָּךְ יִתְּנֶנּוּ לוֹ.

יט אוֹרְחִים הַנִּכְנָסִין אֲצֶל בַּעַל הַבַּיִת אֵינָם רַשָּׁאִים לִטֹּל מִלִּפְנֵיהֶם וְלִתֵּן לְבָנוֹ אוֹ לְעַבְדּוֹ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת, אֶלָּא אִם כֵּן נָטְלוּ רְשׁוּת מִבַּעַל הַבַּיִת.

כ נְקִיֵּי הַדַּעַת שֶׁבִּירוּשָׁלַיִם לֹא הָיוּ מְסַבִּין בִּסְעֻדָּה אֶלָּא אִם כֵּן יוֹדְעִים מִי מֵסֵב עִמָּהֶם, מִפְּנֵי שֶׁגְּנַאי הוּא לְתַלְמִיד חָכָם לֵישֵׁב אֵצֶל עַם הָאָרֶץ בִּסְעֻדָּה.

כא הַשַּׁמָּשׁ שֶׁהָיָה מְשַׁמֵּשׁ עַל שְׁנַיִם, חֲרִי זֶה אוֹכֵל עִמָּהֶם אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נָתְנוּ לוֹ רְשׁוּת; הָיָה מְשַׁמֵּשׁ עַל שְׁלֹשָׁה, אֵינוֹ אוֹכֵל עִמָּהֶם אֶלָּא אִם כֵּן נָתְנוּ לוֹ רְשׁוּת.

כב אַחַר שֶׁשָּׁתִיתָ וְנִשְׁאַר יַיִן בַּכּוֹס לִשְׁתִּית חֲבֶרְךָ, קַנַּח מְקוֹם נְשִׁיקַת הַפֶּה מִשּׁוּם מְאוּס, וְלֹא תִּשְׁפֹּךְ מִשּׁוּם בַּל תַּשְׁחִית אֲבָל אַחַר שְׁתִּית מַיִם שְׁפֹךְ מֵהֶם דֶּרֶךְ שָׁם. הַגָּה: אַחַר כָּל אֲכִילָתְךָ אֲכֹל מֶלַח, וּלְאַחַר כָּל שְׁתִיָּתְךָ שְׁתֵה מַיִם, וּכְמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר לְקַמָּן סִי׳ קע״ט. וְנ״ל דַּוְקָא שֶׁלֹּא הָיָה מֶלַח בַּפֶּת אוֹ בַּמַּאֲכָלִים שֶׁאָכַל, וְכֵן שֶׁלֹּא שָׁתָה מַשְׁקֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מַיִם, אֲבָל בְּלָאוֹ הָכִי לֵיכָּא לְמֵימַשׁ. וְכֵן נוֹהֲגִין שֶׁלֹּא לְזַהֵר בַּאֲכִילַת מֶלַח וּשְׁתִיַּת מַיִם אַחַר הַסְּעֻדָּה, מִטַּעַם שֶׁנִּתְבָּאֵר.

סימן קעא

א עוֹשֶׂה אָדָם צְרָכָיו בַּפַּת וְהָנֵי מִלֵּי דְּלֹא מַמְאִיס בֵּיהּ, אֲבָל מִדֵּי דְּמַמְאִיס בֵּיהּ, לֹא; הֵילְכָךְ אֵין מַנִּיחִין עָלָיו בָּשָׂר חַי, וְאֵין מַעֲבִירִין עָלָיו כּוֹס מָלֵא, וְאֵין סוֹמְכִין בּוֹ הַקְּעָרָה אִם הִיא מְלֵאָה דָּבָר שֶׁאִם יִפֹּל עַל הַפַּת יְמָאֵס, וְאֵין נוֹטְלִין הַיָּדַיִם בְּרֵיַּין בֵּין חַי בֵּין מָזוּג אֲפִלּוּ נְטִילָה שֶׁאֵינָהּ צְרִיכָה אֲכִילָה, וְאֵין זוֹרְקִין הַפַּת מִשּׁוּם בְּזָיוֹן אֳכָלִים; וּכְשֶׁם שֶׁאֵין זוֹרְקִין אֶת הַפַּת, כָּךְ אֵין זוֹרְקִין אֳכָלִין הַנִּמְאָסִים עַל יְדֵי זְרִיקָה; אֲבָל מִדֵּי דְּלֹא מַמְאִיס, כְּגוֹן אֱגוֹזִים וְרִמּוֹנִים וְחַבּוּשִׁים, שָׁרֵי.

ב לֹא יֵשֵׁב אָדָם עַל קֻפָּה מְלֵאָה תְּאֵנִים וּגְרוֹגָרוֹת, אֲבָל יוֹשֵׁב הוּא עַל עִגּוּל שֶׁל דְּבֵלָה אוֹ עַל קֻפָּה מְלֵאָה קִטְנִיּוֹת.

ג מֻתָּר לֶאֱכֹל דַּיְסָא (פִּי׳ הַחִטָּה הַנִּקְלֶפֶת מִבַּשָּׁלָה) בְּפַת בְּמָקוֹם כַּף, וְהוּא שֶׁיֹּאכַל הַפַּת אַחַר כָּךְ; וְהַמְדַקְדְּקִים אוֹכְלִים בְּכָל פַּעַם שֶׁמַּכְנִיסִים לְתוֹךְ פִּיהֶם מְעַט מִן הַפַּת עִם הַדַּיְסָא. הַגָּה: וְהַנִּשְׁאָר מִן הַפַּת אַחַר כָּךְ, אוֹכְלִים אוֹתוֹ (בֵּית יוֹסֵף).

ד מַמְשִׁיכִין יַיִן בְּצִנּוֹרוֹת לִפְנֵי חָתָן וְכַלָּה, וְהוּא שֶׁיְּקַבְּלוּ בִּכְלִי בְּפִי הַצִּנּוֹר; וְזוֹרְקִין לִפְנֵיהֶם קְלָיוֹת וֶאֱגוֹזִים בִּימוֹת הַחַמָּה, שֶׁאֵינָם נִמְאָסִים; אֲבָל לֹא בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים, מִפְּנֵי שֶׁנִּמְאָסִים; אֲבָל לֹא גְּלוּסְקָאוֹת לְעוֹלָם.

ה הַזּוֹרְקִים חִטִּים לִפְנֵי חֲתָנִים, צָרִיךְ לְזַהֵר שֶׁלֹּא יִזְרְקוּ אֶלָּא בְּמָקוֹם נָקִי וְגַם יְכַבְּדוּ אוֹתָם מִשָּׁם, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִדְרְסוּ עֲלֵיהֶם.

סימן קעב

א שָׁכַח וְהִכְנִיס מַשְׁקִין לְתוֹךְ פִּיו בְּלֹא בְּרָכָה, בּוֹלְעָן וְאֵינוֹ מְבָרֵךְ עֲלֵיהֶם בְּרָכָה רִאשׁוֹנָה. הַגָּה: וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּמְבָרֵךְ עֲלֵיהֶם, וְכֵן נִרְאֶה עִקָּר (הַרַשְׁבָּ"א בְּשֵׁם הָרַאֲבַ"ד וְהָרֹא"ש פֶּרֶק ג' שֶׁאָכְלוּ וְכֵן דִּבְרֵי הָרַמְבַּ"ם פ"ח מהל' בְּרָכוֹת).

ב שָׁכַח וְהִכְנִיס אֳכָלִין לְתוֹךְ פִּיו בְּלֹא בְּרָכָה, אִם הוּא דָּבָר שֶׁאֵינוֹ נִמְאָס אִם יִפְלְטֶנּוּ, יִפְלְטֶנּוּ וִיבָרֵךְ עָלָיו; וְאִם הוּא דָּבָר שֶׁנִּמְאָס, מְסַלְקוֹ לְצַד אַחֵר וּמְבָרֵךְ.

סימן קעג

א מַיִם אֲמְצָעִים, רְשׁוּת; וְהָנֵי מִילֵי בֵּין תַּבְשִׁיל לְתַבְשִׁיל, אֲבָל בֵּין תַּבְשִׁיל לִגְבִינָה, חוֹבָה עַיִן בְּיוֹרֶה דֵּעָה סִי' פ"ט.

ב בֵּין בָּשָׂר לֶחָלָב, חוֹבָה לִטֹּל מִשּׁוּם דְּקָשֶׁה לְדָבָר אַחֵר, וַחֲמִירָא סַכָּנְתָא מֵאִסּוּרָא וְעַיִן יוֹרֶה דֵּעָה סִי' קט"ז.

ג כָּל הַדְּבָרִים הַנּוֹהֲגִים בָּאַחֲרוֹנִים נוֹהֲגִים בָּאֲמְצָעִים, בֵּין לְהָקֵל בֵּין לְהַחְמִיר, חוּץ מֵהֶסַח הַדַּעַת שֶׁפּוֹסֵל בָּאֲמְצָעִים מִפְּנֵי שֶׁעֲדַיִן רוֹצֶה לֶאֱכֹל וְיָדָיו צְרִיכִים שְׁמוּר; וְחוּץ מִנִּגּוּב הַיָּדַיִם, שֶׁאֲמְצָעִים צְרִיכִים נִגּוּב כָּרִאשׁוֹנִים. הַגָּה: וְיֵשׁ שֶׁאָמְרוּ שֶׁאֲמְצָעִים צְרִיכִים מַיִם דַּוְקָא, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בָּאַחֲרוֹנִים, כְּדִלְקַמָּן סִי' קפ"א (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם אֲרֻחוֹת חַיִּים).

סימן קעד

א יַיִן שֶׁבְּתוֹךְ הַסְּעֻדָּה מְבָרֵךְ עָלָיו בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן, וְאֵין הַפַּת פּוֹטְרוֹ.

ב יַיִן פּוֹטֵר כָּל מִינֵי מַשְׁקִין. הַגָּה: אֲפִלּוּ מְבָרְכָה רִאשׁוֹנָה (הר"י פֶּרֶק כֵּיצַד מְבָרְכִין וּבֵית יוֹסֵף בְּשֵׁם הַפּוֹסְקִים).

ג אִם אֵין לוֹ אֶלָּא כּוֹס אֶחָד, מַנִּיחוֹ עַד לְאַחַר הַמָּזוֹן וּמְבָרֵךְ עָלָיו.

ד אִם קָבַע לִשְׁתּוֹת לִפְנֵי הַמָּזוֹן, אֵינוֹ צָרִיךְ לְבָרֵךְ עַל יֵין שֶׁבְּתוֹךְ הַמָּזוֹן, דְּיֵין שֶׁלִּפְנֵי הַמָּזוֹן פּוֹטְרוֹ; וְכֵן יֵין שֶׁל קִדּוּשׁ פּוֹטֵר יֵין שֶׁבְּתוֹךְ הַמָּזוֹן; וְכֵן הַמַּבְדִּיל עַל הַשֶּׁלְחָן, פּוֹטֵר הַיַּיִן שֶׁבְּתוֹךְ הַמָּזוֹן וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁאֵין בִּרְכַּת יֵין הַבְּדָלָה פּוֹטֵר, אֶלָּא אִם כֵּן נָטַל יָדָיו קֹדֶם הַבְּדָלָה, הִלְכָּךְ הַמַּבְדִּיל קֹדֶם נְטִילָה יְכַוֵּן שֶׁלֹּא לְהוֹצִיא יַיִן (וְעַ"ל סִי' רצ"ט סָעִיף ד') שֶׁבְּתוֹךְ הַסְּעֻדָּה; וּבְדִיעֲבַד שֶׁלֹּא כִּוֵּן כָּךְ, פּוֹטֵר יֵין שֶׁבְּתוֹךְ הַסְּעֻדָּה, דְּסָפֵק בְּרָכוֹת דְּרַבָּנָן לְהָקֵל.

ה כָּל מַה שֶּׁשּׁוֹתֶה בְּתוֹךְ הַסְּעֻדָּה דַּי לוֹ בִּבְרָכָה אַחַת, אֶלָּא אִם כֵּן כְּשֶׁבֵּרַךְ לֹא הָיָה דַּעְתּוֹ לִשְׁתּוֹת אֶלָּא אוֹתוֹ הַכּוֹס וְנִמְלַךְ לִשְׁתּוֹת אַחֵר. הַגָּה: וְכֵן מִי שֶׁבָּא לִסְעֻדָּה וּמוֹשִׁיטִין לוֹ הַרְבֵּה כּוֹסוֹת, מְבָרֵךְ עַל כָּל אֶחָד וְאֶחָד דְּהָוֵי נִמְלָךְ (כָּל בּוֹ) וְעַ"ל סִי' קע"ט; וְכֵן מִי שֶׁבֵּרַךְ עַל כּוֹס בִּרְכַּת נִשּׂוּאִין וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ לְהֵיכָן יַגִּיעַ הַכּוֹס, כָּל אֶחָד צָרִיךְ לְבָרֵךְ, דְּמִקְרֵי נִמְלָךְ (אַגֻּדָּה פֶּרֶק עַרְבֵי פְּסָחִים) וְעַ"ל סִימָן ק"צ.

ו אֵין לְבָרֵךְ אַחַר יַיִן שֶׁבַּסְּעֻדָּה, דְּבִרְכַּת הַמָּזוֹן פּוֹטַרְתּוֹ; וְכֵן פּוֹטֶרֶת יֵין שֶׁלִּפְנֵי הַמָּזוֹן, וַאֲפִלּוּ לֹא הָיָה לוֹ יַיִן בְּתוֹךְ הַמָּזוֹן, וְעַ"ל סוֹף סִימָן רע"ב, וּלְעִנְיַן יַיִן שֶׁל הַבְדָּלָה שֶׁלִּפְנֵי הַמָּזוֹן עַ"ל סִימָן רצ"ט סָעִיף ח'.

ז אִם אֵין לוֹ יַיִן וְשׁוֹתֶה מַיִם אוֹ שֵׁכָר מַשְׁקֶה, אֵין לְבָרֵךְ עֲלֵיהֶם דַּחֲשִׁיבִי כְּבָאִים מֵחֲמַת הַסְּעֻדָּה, לְפִי שֶׁאֵין דֶּרֶךְ לֶאֱכֹל בְּלֹא שְׁתִיָּה; וְאַף יַיִן לֹא הָיָה צָרִיךְ בְּרָכָה לְפָנָיו, אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁהוּא חָשׁוּב וְקוֹבֵעַ בְּרָכָה לְעַצְמוֹ; אֲבָל מַיִם אוֹ שֵׁכָר מַשְׁקִים לֹא חֲשִׁיבִי, וְאֵינָם טְעוּנִים בְּרָכָה; וַאֲפִלּוּ אִם הָיָה צָמֵא קֹדֶם סְעֻדָּה, כֵּיוָן שֶׁלֹּא רָצָה לִשְׁתּוֹת אָז, כְּדֵי שֶׁלֹּא יַזִּיקוּ לוֹ הַמַּיִם, נִמְצָא כִּי שְׁתִיַּת הַמַּיִם בְּסִבַּת הַפַּת הִיא, וּפַת פּוֹטַרְתָּם. וְיֵשׁ אוֹמְרִים לְבָרֵךְ עַל הַמַּיִם שֶׁבַּסְּעֻדָּה, וְיֵשׁ מַחְמִירִין עוֹד לְבָרֵךְ עֲלֵיהֶם בְּכָל פַּעַם, דְּסָתְמָא נִמְלָךְ הוּא בְּכָל פַּעַם; וְהָרוֹצֶה לְהִסְתַּלֵּק מִן הַסָּפֵק יֵשֵׁב קֹדֶם נְטִילָה בִּמְקוֹם סְעוּדָתוֹ, וִיבָרֵךְ עַל דַּעַת לִשְׁתּוֹת בְּתוֹךְ סְעוּדָתוֹ. הַגָּה: וְהַמְּנָהָג כְּסָבָרָא הָרִאשׁוֹנָה.

ח עַל יַיִן שֶׁבְּתוֹךְ הַמָּזוֹן כָּל אֶחָד וְאֶחָד מְבָרֵךְ לְעַצְמוֹ, אֲפִלּוּ הֶסֵבּוּ יַחַד. הַגָּה: דְּלֹא יְכוֹלִין לַעֲנוֹת אָמֵן (טוּר), מִשּׁוּם דְּחַיְישִׁינַן שֶׁמָּא יַקְדִּים קָנֶה לַוֵּשֶׁט. הַגָּה: וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּאִם אָמַר לָהֶם: סַבְּרִי רַבּוֹתַי, וְיִשְׁמְעוּ וְיכַוְּנוּ לְבָרְכָה וְלֹא יֹאכְלוּ אָז וְיַעֲנוּ: אָמֵן, אֶחָד מְבָרֵךְ לְכֻלָּם, וְכֵן נוֹהֲגִין (הַגָּהַת מיי' פ"ז מֵהִלְכוֹת בְּרָכוֹת וּפְרִדְכֵי סוֹף פֶּרֶק כֵּיצַד מְבָרְכִין וְטוּר בְּשֵׁם רַשִׁ"י). וְיֹאמַר: סַבְּרִי רַבּוֹתַי, ר"ל סוֹבְרִים אַתֶּם לְצֵאת בִּבְרָכָה זוֹ, וְלֹא יֹאמַר בִּרְשׁוּת רַבּוֹתַי, וְכֵן כָּל מָקוֹם שֶׁמְּבָרְכִין עַל הַיַּיִן מִשּׁוּם בִּרְכַּת הַיַּיִן שֶׁבְּתוֹךְ הַסְּעֻדָּה אֵין אוֹמְרִים בִּרְשׁוּת, אֶלָּא סַבְּרִי, מִטַּעַם שֶׁנִּתְבָּאֵר (בֵּית יוֹסֵף סִימָן קס"ז בְּשֵׁם שִׁבּוּלֵי הַלֶּקֶט).

סימן קעה

א הֵבִיאוּ לָהֶם יַיִן אַחֵר, אֵינוֹ מְבָרֵךְ בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן, אֲבָל מְבָרֵךְ עָלָיו: הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב. הַגָּה: אַף עַל גַּב שֶׁאֵין לוֹ עוֹד מִן הָרִאשׁוֹן (בֵּית יוֹסֵף); וְלָאוּ דַּוְקָא הֵבִיאוּ לָהֶם מֻחְדָּשׁ, אֶלָּא הוּא הַדִּין אִם הָיָה לָהֶם מִתְּחִלָּה שְׁתֵּי יֵינוֹת, מְבָרְכִין עַל הַב׳ הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב. הַגָּה: וְדַוְקָא שֶׁלֹּא הָיוּ לְפָנָיו יַחַד כְּשֶׁבֵּרַךְ בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן, אֲבָל אִם הָיוּ בְּיַחַד אֵינוֹ צָרִיךְ לְבָרֵךְ אֶלָּא בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר (סָעִיף ג׳) (דִּבְרֵי עַצְמוֹ לְהַשְׁוֹת הַטּוּר עִם מָרְדְּכַי פ׳ הֲרוֹאֶה) (בֵּית יוֹסֵף).

ב מְבָרְכִין הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב עַל כָּל שְׁנוּי יַיִן מִן הַסְּתָם, אֲפִלּוּ אֵינוֹ יוֹדֵעַ שֶׁהַשֵּׁנִי מִשֶּׁבָּח מֵהָרִאשׁוֹן, כָּל שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ שֶׁהוּא גָּרוּעַ מִמֶּנּוּ. הַגָּה: וְאֵין חִלּוּק בֵּין שְׁנֵיהֶם חֲדָשִׁים אוֹ א׳ חָדָשׁ וְא׳ יָשָׁן (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם תּוֹס׳ פֶּרֶק הֲרוֹאֶה וְטוּר וּתְרוּמַת הַדֶּשֶׁן סי׳ ל״ד) וַאֲפִלּוּ שָׁתָה מִמֶּנּוּ תּוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם. יֵשׁ אוֹמְרִים דְּאִם שָׁתָה תְּחִלָּה יַיִן אָדֹם וְהֵבִיאוּ לוֹ יַיִן לָבָן, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא יוֹתֵר גָּרוּעַ, מְבָרֵךְ הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב לְפִי שֶׁהוּא בָּרִיא לַגּוּף יוֹתֵר מִן הָאָדֹם (מָרְדְּכַי פֶּרֶק עַרְבֵי פְּסָחִים).

ג הֵבִיאוּ לוֹ יַיִן רַע וְיַיִן טוֹב כְּאֶחָד, יְבָרֵךְ בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן עַל הַטּוֹב וִיפוֹטֵר אֶת הָרַע; וְלֹא יְבָרֵךְ עַל הָרַע תְּחִלָּה בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן כְּדֵי לְבָרֵךְ אַחֲרָיו הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב, כִּי לְעוֹלָם יֵשׁ לְבָרֵךְ עַל הָעִקָּר וְעַל הֶחָבִיב תְּחִלָּה.

ד אֵין לְבָרֵךְ הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב אֶלָּא אִם כֵּן יֵשׁ אַחֵר עִמּוֹ, דְּהָכִי מַשְׁמַע: הַטּוֹב לוֹ, וְהַמֵּטִיב לַחֲבֵרוֹ; וְהוּא הַדִּין אִם אִשְׁתּוֹ וּבָנָיו עִמּוֹ, אֲבָל אִם הוּא יְחִידִי, לֹא.

ה אִם רַבִּים מְסוּבִּים בִּסְעֻדָּה, כָּל אֶחָד מְבָרֵךְ לְעַצְמוֹ הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב; וְלֹא יְבָרֵךְ אֶחָד לְכֻלָּם, דְּחַיְישִׁינַן שֶׁמָּא יַקְדִּימוּ קָנֶה לַוּשְׁט כְּשֶׁיַּעֲנוּ אָמֵן. הַגָּה: אֲבָל אִם הָיוּ מְסֻבִּים לִשְׁתּוֹת בְּלֹא אֲכִילָה, אֶחָד מְבָרֵךְ לְכֻלָּם וְעוֹנִין לְעֵיל סוֹף סִימָן קע״ד.

ו יַיִן שֶׁל שְׁתֵּי חֲבִיּוֹת וְהַכֹּל מִמִּין אֶחָד, אִם בְּתוֹךְ מ׳ יוֹם לִבְצִירָתָם שָׁמוּהוּ בִּשְׁנֵי כֵּלִים, חֲשִׁיבֵי כִּשְׁנֵי מִינִים וּמְבָרְכִין עָלָיו הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב; וְאִם לְאַחַר אַרְבָּעִים יוֹם חִלְקוּהוּ, אֵין מְבָרְכִין עָלָיו הוֹאִיל וְהַכֹּל מִמִּין אֶחָד.

סימן קעו

א בָּרַךְ עַל הַפַּת, פּוֹטֵר אֶת הַפַּרְפֶּרֶת דְּהַיְנוּ פֵּרוּרֵי פַּת דַּק דַּק שֶׁדְּבָקִם עִם מָרָק אוֹ דְּבַשׁ; בָּרַךְ עַל הַפַּרְפֶּרֶת, לֹא פָּטַר אֶת הַפַּת. הַגָּה: בֵּרַךְ עַל הַפַּרְפֶּרֶת, פּוֹטֵר מַעֲשֶׂה קְדֵרָה שֶׁהוּא דַּיְסָא וְכֵיוֹצֵא בּוֹ; וְכֵן אִם בֵּרַךְ עַל מַעֲשֶׂה קְדֵרָה, פּוֹטֵר אֶת הַפַּרְפֶּרֶת (גְּמָרָא פֶּרֶק כֵּיצַד מְבָרְכִין וְרַמְב״ם בְּפֵרוּשׁ הַמִּשְׁנָה).

סימן קעז

א דְּבָרִים הַבָּאִים בְּתוֹךְ הַסְּעֻדָּה, אִם הֵם דְּבָרִים הַבָּאִים מֵחֲמַת הַסְּעֻדָּה דְּהַיְנוּ דְּבָרִים שֶׁדַּרְכָּן לִקְבֹּעַ סְעֻדָּה עֲלֵיהֶם לְגַמֵּי בָּהֶם אֶת הַפַּת, כְּגוֹן: בָּשָׂר, וְדָגִים, וּבֵיצִים, וְיָרָקוֹת, וּגְבִינָה, וְדַיְסָא וּמִינֵי מְלוּחִים, אֲפִלּוּ אוֹכְלָם בְּלֹא פַּת אֵין טְעוּנִין בְּרָכָה לִפְנֵיהֶם, דְּבִרְכַּת הַמּוֹצִיא פּוֹטַרְתָּן; וְלֹא לְאַחֲרֵיהֶם, דְּבִרְכַּת הַמָּזוֹן פּוֹטַרְתָּן; וְאִם הֵם דְּבָרִים הַבָּאִים שֶׁלֹּא מֵחֲמַת הַסְּעֻדָּה, דְּהַיְנוּ שֶׁאֵין דַּרְכָּן לִקְבֹּעַ סְעֻדָּה עֲלֵיהֶם לְגַמֵּי בָּהֶם אֶת הַפַּת, כְּגוֹן: תְּאֵנִים וַעֲנָבִים וְכָל מִינֵי פֵּרוֹת, וְעַיֵּן לְעֵיל סִימָן קס״ח סָעִיף ח׳, אִם אוֹכֵל אוֹתָם בְּלֹא פַּת, טְעוּנִין בְּרָכָה לִפְנֵיהֶם דְּבִרְכַּת הַמּוֹצִיא אֵינָהּ פּוֹטַרְתָּן, דְּלָאו מֵעִקַּר סְעֻדָּה הֵם; וְאֵינָם טְעוּנִים בְּרָכָה לְאַחֲרֵיהֶם, דְּכֵינָן שֶׁבָּאוּ בְּתוֹךְ הַסְּעֻדָּה בִּרְכַּת הַמָּזוֹן פּוֹטַרְתָּם; וְאִם בִּתְחִלַּת אֲכִילָתוֹ אָכַל הַפֵּרוֹת עִם פַּת וּבַסּוֹף אָכַל עִמָּהֶם פַּת, אֲפִלּוּ אִם בֵּינְתַיִם אָכַל מֵהֶם בְּלֹא פַּת, אֵינָם טְעוּנִים בְּרָכָה אַף לִפְנֵיהֶם.

ב וּדְבָרִים הַבָּאִים לְאַחַר סְעֻדָּה קֹדֶם בִּרְכַּת הַמָּזוֹן, שֶׁהָיָה מִנְהָג בִּימוֹת חַכְמֵי הַגְּמָרָא שֶׁבְּסוֹף הַסְּעֻדָּה הָיוּ מוֹשְׁכִים יְדֵיהֶם מִן הַפַּת וּמְסִירִים אוֹתוֹ וְקוֹבְעִים עַצְמָם לְאֶכֶל פֵּרוֹת וְלִשְׁתּוֹת כָּל מַה שֶּׁמְּבִיאִים אָז לִפְנֵיהֶם, בֵּין דְּבָרִים הַבָּאִים מֵחֲמַת הַסְּעֻדָּה בֵּין דְּבָרִים הַבָּאִים שֶׁלֹּא מֵחֲמַת הַסְּעֻדָּה, טְעוּנִים בְּרָכָה בֵּין לִפְנֵיהֶם בֵּין לְאַחֲרֵיהֶם, דְּהַמּוֹצִיא וּבִרְכַּת הַמָּזוֹן אֵין פּוֹטְרִין אֶלָּא מַה שֶּׁנֶּאֱכַל תּוֹךְ עִקַּר הַסְּעֻדָּה; וְדִין זֶה הָאַחֲרוֹן אֵינוֹ מָצוּי בֵּינֵינוּ, לְפִי שֶׁאֵין אָנוּ רְגִילִין לְמָשׁךְ יָדֵינוּ מִן הַפַּת עַד בִּרְכַּת הַמָּזוֹן.

ג וְאִם קוֹבֵעַ לְפִתָּן סְעוּדָתוֹ עַל הַפֵּרוֹת, הֲוֵי לֵיהּ הַפֵּרוֹת כִּדְבָרִים הַבָּאִים מֵחֲמַת הַסְּעֻדָּה; וַאֲפִלּוּ אִם אוֹכֵל מֵהַפֵּרוֹת בִּתְחִלַּת סְעוּדָתוֹ בְּלֹא פַּת, אֵינוֹ מְבָרֵךְ לֹא לִפְנֵיהֶם וְלֹא לְאַחֲרֵיהֶם, וְיֵשׁ חוֹלְקִין, וְלָכֵן טוֹב שֶׁיֹּאכַל בִּתְחִלָּה מֵהַפֵּרוֹת עִם פַּת, וְאָז אֲפִלּוּ אִם אַחַר כָּךְ יֹאכַל מֵהֶם בְּלֹא פַּת אֵינָם טְעוּנִים בְּרָכָה כְּלָל. הַגָּה: וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ חוֹזֵר לְבַסּוֹף לֶאֱכֹל עִמָּהֶם פַּת, מֵאַחַר שֶׁעִקַּר קְבִיעוּתוֹ הָיָה עֲלֵיהֶם (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם הר״י).

ד אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הָיוּ הַפֵּרוֹת לְפָנָיו בְּשָׁעָה שֶׁבֵּרַךְ עַל הַפַּת, כֵּיוָן דְּלִלְפָּת אֶת הַפַּת הֵם בָּאִים אֵינָם טְעוּנִים בְּרָכָה כְּלָל.

ה אִם אַחַר שֶׁבֵּרַךְ עַל הַפַּת שָׁלְחוּ לוֹ מִבֵּית אֲחֵרִים שֶׁאֵינוֹ סָמוּךְ עֲלֵיהֶם וְלֹא הָיָה דַּעְתּוֹ עַל הַדּוֹרוֹן, אֲפִלּוּ מִדְּבָרִים שֶׁדַּרְכָּן לָבֹא לְלַפֵּת אֶת הַפַּת צָרִיךְ לְבָרֵךְ עֲלֵיהֶן כְּדִין נִמְלַךְ. וְלֹא רָאִיתִי נִזְהָרִים בָּזֶה, וְאֶפְשָׁר דְּטַעֲמָא דְּסְתָם דַּעַת הָאָדָם עַל כָּל מַה שֶּׁמְּבִיאִין לוֹ בַּסְּעֻדָּה וְע״ל סִי׳ ר״ו.

סימן קעח

א הָיָה אוֹכֵל בְּבֵית זֶה וּפָסַק סְעוּדָתוֹ וְהָלַךְ לְבֵית אַחֵר, אוֹ שֶׁהָיָה אוֹכֵל וּקְרָאוֹ חֲבֵרוֹ לְדַבֵּר עִמּוֹ וְיָצָא לוֹ לְפֶתַח בֵּיתוֹ וְחָזַר, הוֹאִיל וְשִׁנָּה מְקוֹמוֹ צָרִיךְ לְבָרֵךְ לְמַפְרֵעַ עַל מַה שֶּׁאָכַל; וְחוֹזֵר וּמְבָרֵךְ בְּתְחִלָּה הַמּוֹצִיא, וַאֲחַר כָּךְ יִגְמֹר סְעוּדָתוֹ; אֲבָל אִם דִּבֵּר עִמּוֹ בְּתוֹךְ הַבַּיִת, אַף עַל פִּי שֶׁשִּׁנָּה מְקוֹמוֹ מִפְּנֵי לְפָנָּה, אֵינוֹ צָרִיךְ לְבָרֵךְ. וְעַיֵּן לְקַמָּן סִימָן רע״ג אִם הָיָה דַּעְתּוֹ לֶאֱכֹל בְּמָקוֹם אַחֵר לֹא מִקְרֵי שִׁנּוּי מָקוֹם, וְהוּא שֶׁיִּהְיוּ שְׁנֵי הַמְּקוֹמוֹת בְּבַיִת א׳ וְע״ל סִימָן קפ״ד.

ב חֲבֵרִים שֶׁהָיוּ יוֹשְׁבִים לֶאֱכֹל וְיָצְאוּ לִקְרַאת חָתָן אוֹ לִקְרַאת כַּלָּה, אִם הִנִּיחוּ שָׁם מְקֻצָּתָן חוֹזְרִים לִמְקוֹמָם וְגוֹמְרִין סְעוּדָתָן וְאֵינָם צְרִיכִין לְבָרֵךְ שְׁנִיָּה; וְאִם לֹא הִנִּיחוּ שָׁם אָדָם, כְּשֶׁהֵם יוֹצְאִים צְרִיכִים בְּרָכָה לְמַפְרֵעַ, וּכְשֶׁהֵם חוֹזְרִים צְרִיכִים בְּרָכָה לְכַתְּחִלָּה; וְכֵן אִם הָיוּ מְסֻבִּין לִשְׁתּוֹת אוֹ לֶאֱכֹל פֵּרוֹת, שֶׁכָּל הַמְשַׁנֶּה מְקוֹמוֹ הֲרֵי פָּסַק אֲכִילָתוֹ וּלְפִיכָךְ מְבָרֵךְ לְמַפְרֵעַ עַל מַה שֶּׁאָכַל, וְחוֹזֵר וּמְבָרֵךְ שֵׁנִית עַל מַה שֶּׁהוּא צָרִיךְ לֶאֱכֹל. וְהַמְשַׁנֶּה מְקוֹמוֹ מִפְּנֵי לְפָנָּה בְּבַיִת אֶחָד, אֵינוֹ צָרִיךְ לַחֲזֹר וּלְבָרֵךְ; אֲבָל בְּמִזְרָחָה שֶׁל תְּאֵנָה זוֹ וּבָא לֶאֱכֹל בְּמַעֲרָבָהּ, צָרִיךְ לְבָרֵךְ. הַגָּה: וְיֵשׁ חוֹלְקִים בְּכָל מַה שֶּׁכָּתוּב בְּסִי׳ זֶה, רַק סוֹבְרִים שֶׁשִּׁנּוּי מָקוֹם אֵינוֹ אֶלָּא כְּהֶסֵּח הַדַּעַת, וְלָכֵן אִם שִׁנָּה מְקוֹמוֹ לְמָקוֹם אַחֵר אֵינוֹ צָרִיךְ לְבָרֵךְ אֶלָּא לְפָנֵי מַה שֶּׁרוֹצֶה לֶאֱכֹל, אֲבָל לֹא עַל מַה שֶּׁכְּבָר אָכַל; (תוס׳ וְרַשְׁבָּ״ם וְהָרֹא״שׁ וּמַרְדְּכַי פֶּרֶק ע״פ וְטוּר) וְדַוְקָא שֶׁלֹּא הִנִּיחַ מִקְצָת חֲבֵרִים בַּסְּעֻדָּה וְאָכַל מִדְּבָרִים שֶׁאֵינָן צְרִיכִין בְּרָכָה בִּמְקוֹמָם, אֲבָל אִם הִנִּיחַ מִקְצָת חֲבֵרִים אוֹ אֲפִלּוּ לֹא הִנִּיחַ וְאָכַל דְּבָרִים שְׁצְּרִיכִין בְּרָכָה בִּמְקוֹמָם, אֲפִלּוּ מַה שֶּׁרוֹצֶה לֶאֱכֹל אַחַר כָּךְ אֵינוֹ צָרִיךְ לְבָרֵךְ (סמ״ק וְאוֹר זָרוּעַ); וְלָכֵן מִי שֶׁפָּסַק סְעוּדָתוֹ וְהָלַךְ לְבֵית אַחֵר, אוֹ שֶׁהָיָה אוֹכֵל וּקְרָאוֹ חֲבֵרוֹ לְדַבֵּר עִמּוֹ אֲפִלּוּ לְפֶתַח בֵּיתוֹ אוֹ לְמָקוֹם אַחֵר, כְּשֶׁחוֹזֵר לַסְּעֻדָּה אֵינוֹ צָרִיךְ לְבָרֵךְ כְּלָל, דְּהָא פַּת צָרִיךְ בְּרָכָה בְּמְקוֹמוֹ לְכֵלֵי עָלְמָא; מִיהוּ אִם הִסִּיחַ דַּעְתּוֹ כְּשֶׁחוֹזֵר, וַדַּאי צָרִיךְ לְבָרֵךְ עַל מַה שֶּׁרוֹצֶה לֶאֱכֹל אַחַר כָּךְ (בֵּית יוֹסֵף וְרַשְׁבָּ״ם). וְאֵין חִלּוּק בֵּין חָזַר לַמָּקוֹם שֶׁאָכַל כְּבַר וּבֵין סִיֵּם סְעוּדָתוֹ בְּמָקוֹם אַחֵר (רַמְבַּ״ם פ״ד וְרַ״ן). וְכֵן נוֹהֲגִין בְּמְדִינוֹת אֵלּוּ, מִכָּל מָקוֹם לְכַתְּחִלָּה לֹא יַעֲקֹר מִמְּקוֹמוֹ בְּלֹא בְּרָכָה, דְּחַיְישִׁינַן שֶׁמָּא יִשְׁפַּח מִלַּחֲזֹר וְלֶאֱכֹל (הר״ר מָנוֹחַ וְרַ״ן); מִיהוּ לְצֹרֶךְ מִצְוָה עוֹבֶרֶת, כְּגוֹן שֶׁהִגִּיעַ זְמַן תְּפִלָּה, מֻתָּר (כָּל בּוֹ הל׳ פֶּסַח) וְעַיֵּן סִי׳ תפ״ד.

ג יֵשׁ מִי שֶׁאוֹמֵר שֶׁאִם הָיָה בְּגַן וְרוֹצֶה לֶאֱכֹל מִפֵּרוֹת כָּל אֵילָן וְאֵילָן, כֵּיוָן שֶׁבֵּרַךְ עַל אֵילָן אֶחָד אֵינוֹ צָרִיךְ לְבָרֵךְ עַל הָאֲחֵרִים, וְהוּא שֶׁבִּקְּשָׁה שֶׁבֵּרַךְ הָיָה דַּעְתּוֹ לֶאֱכֹל מֵאוֹתָם הָאֲחֵרִים; אֲבָל מִגַּן לְגַן, צָרִיךְ לְבָרֵךְ אֲפִלּוּ אִם הֵם סְמוּכִים, וַאֲפִלּוּ אִם כְּשֶׁבֵּרַךְ תְּחִלָּה הָיָה דַּעְתּוֹ עַל הַכֹּל.

ד אִם אָכַל פַּת בְּמָקוֹם אֶחָד וְחָזַר וְאָכַל בְּמָקוֹם אַחֵר, אֵינוֹ מְבָרֵךְ בִּרְכַּת הַמָּזוֹן אֶלָּא בַּמָּקוֹם הַשֵּׁנִי, כְּמוֹ שֶׁנָּהֲגוּ הוֹלְכֵי דְּרָכִים שֶׁאוֹכְלִים דֶּרֶךְ הִלּוּכָם וְיוֹשְׁבִים וּמְבָרְכִין בְּמָקוֹם סִיּוּם אֲכִילָתָם.

ה יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁשִּׁבְעַת הַמִּינִים טְעוּנִים בְּרָכָה לְאַחֲרֵיהֶם בְּמְקוֹמָם, וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּדַוְקָא מִינֵי דָּגָן. הַגָּה: וְיֵשׁ אוֹמְרִים דַּוְקָא פַּת לְבַד (ב״י סִי׳ קפ״ד בְּשֵׁם רשב״א הַגָּהוֹת מַיְמוֹנִי פ״ד).

ו מִי שֶׁנִּזְכַּר בְּתוֹךְ הַסְּעֻדָּה שֶׁלֹּא הִתְפַּלֵּל וְעָמַד וְהִתְפַּלֵּל, אֲפִלּוּ אִם אֵין שְׁהוּת לִגְמֹר סְעוּדָתוֹ וּלְהִתְפַּלֵּל, שֶׁחַיָּב לְהַפְסִיק וְאִי אֶפְשָׁר לוֹ לֶאֱכֹל עַד שֶׁיִּתְפַּלֵּל, עִם כָּל זֶה לָא הָוֵי הֶפְסֵק.

ז אָדָם שֶׁיָּשַׁן בְּתוֹךְ סְעוּדָתוֹ שְׁנַת עֲרַאי, לָא הָוֵי הֶפְסֵק. הַגָּה: וְכֵן אִם הִפְסִיק בִּשְׂאֹר דִּבְרֵי רְשׁוּת, כְּגוֹן שֶׁהַצָּרִךְ לְנַקְּבָיו וְכֵיוֹצֵא בָּזֶה.

סימן קעט

א גָּמַר סְעוּדָתוֹ וְנָטַל יָדָיו מַיִם אַחֲרוֹנִים, אֵינוֹ יָכוֹל לֶאֱכֹל וְלֹא לִשְׁתּוֹת, עַד שֶׁיְּבָרֵךְ בִּרְכַּת הַמָּזוֹן; וְאִם אָמַר: הַב לָן וּנְבָרֵךְ, הָוֵי הֶסֵח הַדַּעַת וְאָסוּר לוֹ לִשְׁתּוֹת אֶלָּא אִם כֵּן יְבָרֵךְ עָלָיו תְּחִלָּה, וַאֲכִילָה דִּינָהּ כִּשְׁתִיָּה לְהָרֹא״שׁ; אֲבָל לְהַר״ר יוֹנָה וְהָרַ״ן אֲכִילָה שָׁאנִי, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁסִּלֵּק יָדוֹ מִלֶּאֱכֹל וַאֲפִלּוּ סִלְּקוּ הַשֻּׁלְחָן אִם רָצָה לַחֲזֹר לַאֲכִילָתוֹ אֵינוֹ צָרִיךְ לְבָרֵךְ פַּעַם אַחֶרֶת, שֶׁכָּל שֶׁלֹּא נָטַל יָדָיו לֹא נִסְתַּלֵּק לְגַמְרֵי מֵאֲכִילָה.

ב מִי שֶׁסּוֹמֵךְ עַל שֻׁלְחַן אֲחֵרִים, אֲפִלּוּ אָמַר: הַב לָן וּנְבָרֵךְ, לָא הָוֵי הֶסֵח הַדַּעַת עַד שֶׁיֹּאמַר בַּעַל הַבַּיִת.

ג אִם לֹא אָמַר הַב לָן וּנְבָרֵךְ וְגַם לֹא נָטַל יָדָיו מִשֶּׁנָּטַל הַכּוֹס לְבָרֵךְ, הָוֵי הֶסֵח הַדַּעַת.

ד כְּשֶׁאָדָם נִכְנָס לְבֵית חֲבֵרוֹ וְיֵשׁ שָׁם חֲבוּרוֹת הַרְבֵּה שֶׁאוֹכְלִים וְכָל אֶחָד מוֹשִׁיט לוֹ כּוֹס, יֵשׁ מִי שֶׁאוֹמֵר שֶׁמְּבָרֵךְ עַל כָּל אֶחָד בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן, כִּי בְּכָל פַּעַם הוּא נִמְלָךְ.

ה הַקְּרוּאִים בְּבֵית בַּעַל הַבַּיִת לֶאֱכֹל מִינֵי פֵּרוֹת, וּמְבִיאִין לָהֶם בָּזֶה אַחַר זֶה, אֵינָם צְרִיכִים לְבָרֵךְ אֶלָּא עַל הָרִאשׁוֹן.

ו אָכַל כָּל מַאֲכָל וְלֹא אָכַל מֶלַח, שָׁתָה כָּל מַשְׁקֶה וְלֹא שָׁתָה מַיִם, בַּיּוֹם יְדָאֵג מִפְּנֵי רֵיחַ הַפֶּה, וּבַלַּיְלָה מִפְּנֵי רֵיחַ הַפֶּה וּמִפְּנֵי אַסְכָּרָה (פר׳ חלי חונק); וְהָאוֹכֵל מֶלַח אַחַר אֲכִילָתוֹ לֹא יֹאכַל בְּגוּדָל (גודל הוא הַאֲצְבַע הַגַּס, אֲצְבַע הוא קָרוֹב לַגַּס, אַמָּה הָאָרֹךְ, קָמִיצָה הוּא הַסָּמוּךְ לְקָטָן, זֶרֶת הוא הַקָּטָן), דְּקָשֶׁה לְקִבֹּר בָּנִים; וְלֹא בַּזֶּרֶת, דְּקָשֶׁה לַעֲנִיּוּת; וְלֹא בָּאֶצְבַּע, דְּקָשֶׁה לש״ד, אֶלָּא בָּאַמָּה וּבַקֻּמִיצָה וְעַיֵּן לְעֵיל סי׳ ק״ע לָמָּה אֵין אָנוּ נוֹהֲגִין בַּאֲכִילַת מֶלַח וּשְׁתִיַּת מַיִם.

סימן קפ

א אֵין לְהָסִיר הַמַּפָּה וְהַלֶּחֶם עַד אַחַר בִּרְכַּת הַמָּזוֹן.

ב כָּל מִי שֶׁאֵינוֹ מְשַׂיֵּר פַּת עַל שֻׁלְחָנוֹ אֵינוֹ רוֹאֶה סִימָן בְּרָכָה לְעוֹלָם; אֲבָל לֹא יָבִיא פַּת שְׁלֵמָה וְיִתְעַנֶּה עַל הַשֻּׁלְחָן, וְאִם עָשָׂה כֵּן מִחֲזֵי דְּלִשֵּׁם עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים עָבִיד, שֶׁנֶּאֱמַר: הָעֹרְכִים לַגַּד שֻׁלְחָן (יְשַׁעְיָה סה, יא).

ג קֹדֶם שֶׁיִּטֹּל יָדָיו, יְכַבֵּד הַבַּיִת שֶׁלֹּא יִשָּׁאֲרוּ שָׁם פֵּרוּרִין וְיִמָּאֲסוּ בַּמַּיִם שֶׁל נְטִילָה; אַף עַל פִּי שֶׁמֻּתָּר לְאַבֵּד פֵּרוּרִין שֶׁאֵין בָּהֶם כַּזַּיִת, שְׁמָא יִהְיֶה הַשַּׁמָּשׁ עַם הָאָרֶץ, שֶׁמֻּתָּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּשַׁמָּשׁ עַם הָאָרֶץ, וְיַנִּיחַ גַּם פֵּרוּרִין שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם כַּזַּיִת שֶׁאָסוּר לְאַבְּדָן בְּיָד, לְכָךְ יְכַבֵּד תְּחִלָּה; וַעֲכְשָׁו אֵין אָנוּ נוֹהֲגִים כָּךְ, מִפְּנֵי שֶׁאֵין אָנוּ מְסַלְקִין הַשֻּׁלְחָן, וְאָנוּ נוֹטְלִין הַיָּדַיִם חוּץ לַשֻּׁלְחָן בְּמָקוֹם שֶׁאֵין שָׁם פֵּרוּרִים, וְלִיכָּא לְמֵיחַשׁ לְמִדִּי.

ד אַף עַל פִּי שֶׁמֻּתָּר לְאַבֵּד פֵּרוּרִין שֶׁאֵין בָּהֶם כַּזַּיִת, מִכָּל מָקוֹם קָשֶׁה לַעֲנִיּוּת.

ה נוֹהֲגִים לְכַסּוֹת הַסַּכִּין בִּשְׁעַת בִּרְכַּת הַמָּזוֹן, וְנָהֲגוּ שֶׁלֹּא לְכַסּוֹתוֹ בְּשַׁבָּת וְיוֹם טוֹב.

סימן קפא

א מַיִם אַחֲרוֹנִים, חוֹבָה.

ב מַיִם אַחֲרוֹנִים אֵין נוֹטְלִים עַל גַּבֵּי קַרְקַע אֶלָּא בִּכְלִי, מִפְּנֵי רוּחַ רָעָה שֶׁשּׁוֹרָה עֲלֵיהֶם; וְאִם אֵין לוֹ כְּלִי, נוֹטֵל עַל גַּבֵּי עֵצִים דַּקִּים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן.

ג אֵין נוֹטְלִין בְּחַמִּין שֶׁהַיָּד נִכְוֵית בָּהֶם, מִפְּנֵי שֶׁמְּפַעְפְּעִין (פר׳ מְבַעְבְּעִין מִלְּשׁוֹן שְׁחִין אֲבַעְבּוּעוֹת) אֶת הַיָּדַיִם, וְאֵין מַעֲבִירִין אֶת הַזֻּהֲמָא.

ד אֵינוֹ צָרִיךְ לִטֹּל אֶלָּא עַד פֶּרֶק שֵׁנִי שֶׁל אֶצְבָּעוֹת.

ה צָרִיךְ שֶׁיַּשְׁפִּיל רֹאשֵׁי אֶצְבְּעוֹתָיו לְמַטָּה, כְּדֵי שֶׁתֵּרֵד הַזֻּהֲמָא.

ו אִם הַמְּסֻבִּין רַבִּים, עַד חֲמִשָּׁה מַתְחִילִין מִן הַמְבָרֵךְ; וְאִם הֵם יוֹתֵר, מַתְחִילִין מִן הַקָּטָן וְנוֹטְלִין דֶּרֶךְ יְשִׁיבָתָן, וְאֵין מְכַבְּדִין זֶה אֶת זֶה לִטֹּל עַד שֶׁמַּגִּיעִין לַחֲמִשָּׁה הָאַחֲרוֹנִים, וְכֵיוָן שֶׁלֹּא נִשְׁאֲרוּ אֶלָּא חֲמִשָּׁה שֶׁלֹּא נָטְלוּ, מַתְחִילִין מִן הַמְבָרֵךְ.

ז אֵין מְבָרְכִין שׁוּם בְּרָכָה עַל מַיִם הָאַחֲרוֹנִים.

ח יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁמַּיִם אַחֲרוֹנִים אֵינָם צְרִיכִים נִגּוּב; וּלְהָרַמְבָּ״ם מְנַגֵּב וְאַחַר כָּךְ מְבָרֵךְ.

ט מַיִם אַחֲרוֹנִים נוֹטְלִים בְּכָל מִינֵי מַשְׁקִים.

י יֵשׁ שֶׁאֵין נוֹהֲגִים לִטֹּל מַיִם אַחֲרוֹנִים; וְאַפְלוּ לַנּוֹהֲגִים כֵּן, אָדָם שֶׁהוּא אִסְטְנִיס וְרָגִיל לִטֹּל יָדָיו אַחַר הַסְּעֻדָּה לְרִידֵידָה הָוֵי יָדַיִם מְזֹהָמוֹת וְצָרִיךְ לִטֹּל (יָדָיו) קֹדֶם בִּרְכַּת הַמָּזוֹן.

סימן קפב

א יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁבִּרְכַּת הַמָּזוֹן טְעוּנָה כּוֹס אֲפִלּוּ בְּיָחִיד, וְצָרִיךְ לַחֲזֹר עָלָיו, וְלֹא יֹאכַל אִם אֵין לוֹ כּוֹס לְבָרֵךְ עָלָיו אִם הוּא מְצַפֶּה וְאָפְשָׁר שֶׁיִּהְיֶה לוֹ, אֲפִלּוּ אִם צָרִיךְ לַעֲבֹר זְמַן אֲכִילָה אַחַת; וּלְפִי זֶה אִם שְׁנַיִם אוֹכְלִים יַחַד צָרִיךְ לָקַחַת כָּל אֶחָד כּוֹס לְבִרְכַּת הַמָּזוֹן; וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁאֵינָהּ טְעוּנָה כּוֹס אֶלָּא בִּשְׁלֹשָׁה; וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁאֵינָהּ טְעוּנָה כּוֹס כְּלָל, אֲפִלּוּ בִּשְׁלֹשָׁה. הַגָּה: וּמִכָּל מָקוֹם מִצְוָה מִן הַמֻּבְחָר לְבָרֵךְ עַל הַכּוֹס (ר״ן פֶּרֶק עֲרֵבֵי פְּסָחִים).

ב כּוֹס בִּרְכַּת הַמָּזוֹן אֵינוֹ אֶלָּא שֶׁל יַיִן, וְלֹא מִשְׁאָר מַשְׁקִים אֲפִלּוּ קָבַע סְעוּדָתוֹ עֲלֵיהֶם; וְאִם אֵין יַיִן מָצוּי בְּאוֹתוֹ מָקוֹם וְהַשֵּׁכָר אוֹ שְׁאָר מַשְׁקִין הֲווּ חֲמַר מְדִינָה, מְבָרְכִין עֲלֵיהֶם, חוּץ מִן הַמַּיִם. הַגָּהּ: וּמַה שֶּׁנּוֹהֲגִין בִּמְדִינוֹת אֵלּוּ לְבָרֵךְ עַל הַשֵּׁכָר, אֵין לְמִחוֹת דְּהָא יֵשׁ אוֹמְרִים דְּאֵינוֹ טָעוּן כּוֹס כְּלָל, וְעוֹד דְּהָא עִקַּר חֲמַר מְדִינָה הוּא שֵׁכָר וְקוֹבְעִין הַסְּעֻדָּה עָלָיו; וְאַף עַל גַּב דְּיֵינָן נִמְצָא בָּעִיר, מִכָּל מָקוֹם לֹא מִקְרֵי מָצוּי לְדָבָר זֶה, שֶׁהוּא בִּיקָר וְאִי אֶפְשָׁר לִקְנוֹת יַיִן בְּכָל סְעֻדָּה לְבָרֵךְ עָלָיו, אֲמְנָם הַמִּצְוָה מִן הַמֻּבְחָר לְבָרֵךְ עַל יַיִן (דִּבְרֵי עַצְמוֹ). וְיֵשׁ מְדַקְדְּקִין כְּשֶׁמְּבָרְכִין בְּיָחִיד עַל הַיַּיִן שֶׁלֹּא לֶאֱחֹז הַכּוֹס בְּיָדָם, רַק מַנִּיחִין אוֹתוֹ עַל הַשֻּׁלְחָן לִפְנֵיהֶם, וְנָכוֹן מִנְהָג זֶה עַל דֶּרֶךְ הַקַּבָּלָה (בֵּית יוֹסֵף).

ג צָרִיךְ שֶׁלֹּא יְהֵא פָּגוּם, שֶׁאִם שָׁתָה מִמֶּנּוּ, פְּגָמוֹ; אֲבָל אִם שָׁפַךְ מִמֶּנּוּ לְתוֹךְ יָדוֹ אוֹ כְּלִי, אֵין בְּכָךְ כְּלוּם; וַאֲפִלּוּ שָׁתָה מֵהַכַּד אוֹ מֵחֲבִית קְטַנָּה, הֲוֵי פָּגוּם; אֲבָל אִם שָׁתָה מֵחֲבִית שֶׁל עֵץ גְּדוֹלָה, אֵין לְהַקְפִּיד. יֵשׁ מִי שֶׁאוֹמֵר שֶׁאֲפִלּוּ מַיִם פְּגוּמִים, פְּסוּלִים לִמְזֹג בָּהֶם כּוֹס שֶׁל בְּרָכָה.

ד אִם הָיוּ כּוֹסוֹת הַמְסֻבִּין פְּגוּמִים, צָרִיךְ לָתֵת מִכּוֹס הַבְּרָכָה לְתוֹכָם וְיֵשׁ מִי שֶׁאוֹמֵר שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ. ע״ל סי׳ ק״ץ וְסִי׳ רע״א.

ה אִם הֶחֱזִיר יַיִן שֶׁל כּוֹס פָּגוּם לְקַנְקַן, הַיַּיִן שֶׁבַּקַּנְקַן כָּשֵׁר, מִשּׁוּם דְּקַמָּא קַמָּא בָּטִיל.

ו יְכוֹלִין לְתַקֵּן כּוֹס פָּגוּם עַל יְדֵי שֶׁיּוֹסִיפוּ מְעַט יַיִן, וַאֲפִלּוּ עַל יְדֵי שֶׁיּוֹסִיפוּ עָלָיו מַיִם מִתַּקֵּן.

ז בִּשְׁעַת הַדְּחַק מְבָרְכִין עַל כּוֹס פָּגוּם.

סימן קפג

א כּוֹס שֶׁל בְּרָכָה טָעוּן הֲדָחָה מִבִּפְנִים וּשְׁטִיפָה מִבַּחוּץ; וְאִם הוּא נָקִי וְאֵין בּוֹ שִׁיּוּרֵי כּוֹסוֹת, אֵינוֹ צָרִיךְ.

ב יִתֵּן הַיַּיִן לְתוֹכוֹ חַי, עַד שֶׁמַּגִּיעַ לְבִרְכַּת הָאָרֶץ, וְאָז מוֹזְגוֹ לְהוֹדִיעַ שֶׁבַח הָאָרֶץ. הַגָּהּ: וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּאִם הַיַּיִן אֵינוֹ חָזָק אֵינוֹ צָרִיךְ לְמָזְגוֹ (טור), וְכֵן נוֹהֲגִין בְּאֵלּוּ הָאֲרָצוֹת; וְיוֹצִיאֶנּוּ מִן הַחֲבִית לְשֵׁם בְּרָכָה (טור בְּשֵׁם רֹאשׁ״י); וְנִרְאֶה דִּלְדִידָן שֶׁאֵין לָנוּ הַרְבֵּה יַיִן, אֵינוֹ צָרִיךְ רַק לְשָׁפְכוֹ מִן הַקַּנְקַן שֶׁשּׁוֹמְרִים בּוֹ הַיַּיִן לְשֵׁם בְּרָכָה וְחָבִית לָאו דַּוְקָא, וְכֵן נוֹהֲגִין בִּמְדִינוֹת אֵלּוּ. וְכוֹס שֶׁל בְּרָכָה יְמַלְאֶנּוּ שֶׁיְּהֵא מָלֵא עַל כָּל גְּדוֹתָיו.

ג צָרִיךְ לַחֲזֹר אַחַר כּוֹס שָׁלֵם.

ד מְקַבְּלוֹ בִּשְׁתֵּי יָדָיו, וּכְשֶׁמַּתְחִיל לְבָרֵךְ נוֹטְלוֹ בִּימִינוֹ, וְלֹא יְסַיֵּעַ בִּשְׂמֹאל. הַגָּהּ: וְהַיְנוּ דַּוְקָא שֶׁלֹּא תִּגַּע הַשְּׂמֹאל בַּכּוֹס, אֲבָל אִם נוֹתֵן הַשְּׂמֹאל תַּחַת הַיָּמִין, לְסַיְּעָה, מֻתָּר (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם שִׁבּוֹלֵי הַלֶּקֶט). וּמַגְבִּיהוֹ מֵהַקַּרְקַע טֶפַח, אִם הוּא יוֹשֵׁב עַל גַּבֵּי קַרְקַע; וְאִם הוּא מֻסָּב בְּשֻׁלְחָן, מַגְבִּיהוֹ מֵעַל הַשֻּׁלְחָן טֶפַח; וְנוֹתֵן בּוֹ עֵינָיו שֶׁלֹּא יַסִּיחַ דַּעְתּוֹ. הַגָּהּ: וְעַל כֵּן אֵין לוֹקְחִין כּוֹס שֶׁפִּיו צַר, שֶׁקּוֹרִין גלוק גלא״ד, לְבָרֵךְ עָלָיו; וּמְשַׁגְּרוֹ לְאִשְׁתּוֹ שֶׁתִּשְׁתֶּה מִמֶּנּוּ.

ה יֵשׁ מִי שֶׁאוֹמֵר שֶׁאִם הַמְבָרֵךְ אִטֵּר (בַּעַ״ז מנצ״ינו), אוֹחֵז הַכּוֹס בִּימִינוֹ שֶׁהוּא שְׂמֹאל כָּל אָדָם.

ו מִשֶּׁנָּתְנוּ לוֹ כּוֹס לְבָרֵךְ לֹא יָשִׂיחַ הַמְבָרֵךְ; וְהַמְסֻבִּין אֵין לָהֶם לְהָשִׂיחַ מִשֶּׁהִתְחִיל הַמְבָרֵךְ, לֹא מִבַּעְיָא בִּשְׁעַת שֶׁהוּא מְבָרֵךְ, שֶׁצְּרִיכִין לִשְׁמֹעַ וּלְהָבִין מַה שֶּׁאוֹמֵר הַמְבָרֵךְ, אֶלָּא אֲפִלּוּ בֵּין בְּרָכָה לִבְרָכָה אֵין לָהֶם לְהָשִׂיחַ; וְאִם עָבְרוּ וְשָׂחוּ בֵּין בְּרָכָה לִבְרָכָה בְּשָׁעָה שֶׁהַמְבָרֵךְ שׁוֹתֵק מְעַט, יָצְאוּ. הַגָּהּ: אֲפִלּוּ אִם סָח הַמְבָרֵךְ עַצְמוֹ, אֲבָל אִם שָׂחוּ בְּשָׁעָה שֶׁהוּא מְבָרֵךְ, לֹא יָצְאוּ.

ז נָכוֹן הַדָּבָר שֶׁכָּל אֶחָד מֵהַמְסֻבִּין יֹאמַר בְּלַחַשׁ עִם הַמְבָרֵךְ כָּל בְּרָכָה וּבְרָכָה, וַאֲפִלּוּ הַתְּחִימוֹת. הַגָּהּ: וְיַקְדִּים לְסַיֵּם קְצָת קֹדֶם הַמְבָרֵךְ, כְּדֵי שֶׁיַּעֲנֶה אָמֵן, כְּדִלְעֵיל סִי׳ נ״ט. אֵין נוֹתְנִין כּוֹס שֶׁל בְּרָכָה אֶלָּא לְטוֹב עַיִן (וְקָרָא פֶּרֶק אִלּוּ נֶאֱמָרִין).

ח לְעֻנְיַן לִשְׁאֹל בִּבְרִכַּת הַמָּזוֹן מִפְּנֵי הַיִּרְאָה אוֹ מִפְּנֵי הַכָּבוֹד, יֵשׁ מִי שֶׁאוֹמֵר שֶׁדִּינָהּ כִּתְפִלָּה.

ט צָרִיךְ לֵישֵׁב בְּשָׁעָה שֶׁמְּבָרֵךְ, בֵּין אִם הָיָה הוֹלֵךְ בְּבֵיתוֹ כְּשֶׁאָכַל, אוֹ עוֹמֵד אוֹ מֻסָּב, כְּשֶׁמַּגִּיעַ לְבָרֵךְ צָרִיךְ לֵישֵׁב, כְּדֵי שֶׁיּוּכַל לְכַוֵּן יוֹתֵר; וְגַם לֹא יְהֵא מֻסָּב, שֶׁהוּא דֶּרֶךְ גַּאֲוָה; אֶלָּא יֵשֵׁב בְּאֵימָה. הַגָּהּ: נִרְאֶה לִי דְּלָאו דַּוְקָא הַמְבָרֵךְ, אֶלָּא הוּא הַדִּין כָּל הַמְסֻבִּין לֹא יֵשְׁבוּ בְּקַלּוּת רֹאשׁ אֶלָּא בְּאֵימָה; מִיהוּ אִם לֹא עָשָׂה כֵּן, אֲפִלּוּ בְּדֶרֶךְ מְהַלֵּךְ, בְּדִיעֲבַד יָצָא (רַמְבַּ״ם פ״ד).

י יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁגַּם בִּרְכַּת מְעֵין שָׁלֹשׁ צָרִיךְ לֶאֱמָרָהּ מְיֻשָּׁב.

יא אִם הָיָה מְהַלֵּךְ בַּדֶּרֶךְ וְאוֹכֵל, אֵינוֹ צָרִיךְ לֵישֵׁב וּלְבָרֵךְ לְפִי שֶׁאֵין דַּעְתּוֹ מְיֻשֶּׁבֶת עָלָיו.

יב אָסוּר לְבָרֵךְ וְהוּא עוֹסֵק בִּמְלַאכְתּוֹ.

סימן קפד

א מִי שֶׁאוֹכֵל בְּמָקוֹם אֶחָד, צָרִיךְ לְבָרֵךְ קֹדֶם שֶׁיַּעֲקֹר מִמְּקוֹמוֹ. הַגָּה: וְעַיֵּן לְעֵיל סִי׳ קע״ח, וְאִם יָצָא מִמְּקוֹמוֹ וְלֹא בֵּרַךְ, אִם הָיָה בְּמִזִּיד, יַחֲזֹר לִמְקוֹמוֹ וִיבָרֵךְ; וְאִם בֵּרַךְ בַּמָּקוֹם שֶׁנִּזְכַּר, יָצָא. הַגָּה: וְדַוְקָא לְדַעַת הָרַמְבַּ״ם, אֲבָל לְדַעַת הָרֹא״שׁ דס״ל דְּאַף בְּשׁוֹגֵג יַחֲזֹר לִמְקוֹמוֹ לְכַתְּחִלָּה, בְּמֵזִיד אַף בְּדִיעֲבַד לֹא יָצָא (טור), וְאִם הָיָה בְּשׁוֹגֵג, לְהָרַמְבַּ״ם יְבָרֵךְ בַּמָּקוֹם שֶׁנִּזְכַּר, וּלְהר״ר יוֹנָה וְהָרֹא״שׁ גַּם הוּא יַחֲזֹר לִמְקוֹמוֹ וִיבָרֵךְ.

ב בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים, כְּשֶׁאֵין לוֹ פַּת עוֹד, אֲבָל אִם יֵשׁ לוֹ פַּת עוֹד, יֹאכַל בַּמָּקוֹם הַשֵּׁנִי מְעַט וִיבָרֵךְ, רַק שֶׁלֹּא יְהֵא רָעֵב מֵאֲכִילָה רִאשׁוֹנָה.

ג וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁכָּל שִׁבְעַת הַמִּינִים טְעוּנִים בְּרָכָה לְאַחֲרֵיהֶם בִּמְקוֹמָם; וְיֵשׁ אוֹמְרִים דַּחֲמֶשֶׁת מִינֵי דָּגָן דַּוְקָא וְעַיֵּן לְעֵיל סִי׳ קע״ח סָעִיף ה׳.

ד אָכַל וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ אִם בֵּרַךְ בִּרְכַּת הַמָּזוֹן אִם לָאו, צָרִיךְ לְבָרֵךְ מִסָּפֵק, מִפְּנֵי שֶׁהִיא מִן הַתּוֹרָה.

ה עַד אֵימָתַי יָכוֹל לְבָרֵךְ, עַד שֶׁיִּתְעַכֵּל הַמָּזוֹן שֶׁבְּמֵעָיו; וְכַמָּה שִׁעוּרוֹ, כָּל זְמַן שֶׁאֵינוֹ רָעֵב מֵחֲמַת אוֹתָהּ אֲכִילָה, וּמִשֶּׁעָה שֶׁהִתְחִיל לִהְיוֹת רָעֵב, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִתְעַכֵּל עֲדַיִן לְגַמְרֵי, כְּנִתְעַכֵּל לְגַמְרֵי דַּיְנִינַן לֵיהּ; וְכֵן נָמֵי לְעִנְיַן אֲכִילַת פֵּרוֹת וּשְׁתִיַּת יַיִן, אִם אֵינוֹ רָעֵב וְלֹא צָמֵא וְתָאֵב לְאוֹתָם פֵּרוֹת, יְבָרֵךְ, אִם אֵינוֹ יוֹדֵעַ לְשַׁעֵר אִם נִתְעַכְּלוּ.

ו שִׁעוּר אֲכִילָה לְבָרֵךְ עָלֶיהָ בִּרְכַּת הַמָּזוֹן, כְּכַזַּיִת.

סימן קפה

א בִּרְכַּת הַמָּזוֹן נֶאֱמְרָה בְּכָל לָשׁוֹן.

ב צָרִיךְ שֶׁיַּשְׁמִיעַ לְאָזְנָיו מַה שֶּׁמּוֹצִיא בְּשִׂפְתָיו; וְאִם לֹא הִשְׁמִיעַ לְאָזְנָיו יָצָא, וּבִלְבַד שֶׁיּוֹצִיא בְּשִׂפְתָיו.

ג יֵשׁ מִי שֶׁאוֹמֵר דְּבַעַל הַבַּיִת עִם בָּנָיו וְאִשְׁתּוֹ, צָרִיךְ לְבָרֵךְ בְּקוֹל רָם, כְּדֵי שֶׁיֵּצְאוּ בְּבִרְכָתוֹ.

ד אֲפִלּוּ נִשְׁתַּכֵּר כָּל כָּךְ עַד שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְדַבֵּר כָּרָאוּי, יָכוֹל לְבָרֵךְ בִּרְכַּת הַמָּזוֹן.

ה וְאִם בֵּרַךְ וְהָיְתָה צוֹאָה כְּנֶגְדּוֹ, אוֹ שֶׁהָיָה שִׁכּוֹר (פי׳ לְגַמְרֵי), נִסְתַּפְּקוּ הַתּוֹסָפוֹת וְהָרֹא״שׁ אִם צָרִיךְ לַחֲזֹר וּלְבָרֵךְ; וּמִשּׁוּם מֵי רַגְלַיִם פְּשִׁיטָא שֶׁאֵינוֹ חוֹזֵר לְבָרֵךְ.

סימן קפו

א נָשִׁים חַיָּבוֹת בְּבִרְכַּת הַמָּזוֹן, וְסָפֵק הוּא אִם הֵן חַיָּבוֹת מִדְּאוֹרַיְיתָא וּמוֹצִיאוֹת אֶת הָאֲנָשִׁים, אוֹ אִם אֵינָן חַיָּבוֹת אֶלָּא מִדְּרַבָּנָן וְאֵינָן מוֹצִיאוֹת אֶלָּא לְמִי שֶׁאֵין חִיּוּבוֹ אֶלָּא מִדְּרַבָּנָן. וְעַיֵּן לְקַמָּן סִי׳ קצ״ט בְּעִנְיַן זִמּוּן שֶׁלָּהֶם.

ב קָטָן חַיָּב מִדְּרַבָּנָן, כְּדֵי לְחַנְּכוֹ; וְהַהִיא דְּבֵן מִבָּרְךְ לְאָבִיו, כְּשֶׁלֹּא אָכַל הָאָב כְּדֵי שְׂבִיעָה, שֶׁאֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא מִדְּרַבָּנָן.

סימן קפז

א יֵשׁ אוֹמְרִים: בָּרוּךְ מַשְׂבִּיעַ לָרְעֵבִים, וְאֵין לְאָמְרוֹ, וְהַמּוֹסִיף גּוֹרֵעַ; אִם אָמַר בִּמְקוֹם בִּרְכַּת הַזָּן: בָּרִיךְ רַחֲמָנָא מַלְכָּא, מָארֵיהּ דְּהַאי פִּתָּא, יָצָא; וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁצָּרִיךְ שֶׁיַּחְתֹּם: בָּרִיךְ רַחֲמָנָא דְּזָן כֻּלָּא.

ב בְּבִרְכַּת הָאָרֶץ, לְהָרֹא״שׁ לֹא יֹאמַר: שֶׁהִנְחַלְתָּ לַאֲבוֹתֵינוּ אֶרֶץ חֶמְדָּה וְכוּ׳ בְּרִית וְתוֹרָה, שֶׁהֲרֵי אוֹמֵר עַל בְּרִיתְךָ שֶׁחָתַמְתָּ בִּבְשָׂרֵנוּ וְעַל תּוֹרָתְךָ שֶׁלִּמַּדְתָּנוּ וְדֵי בְּפַעַם אֶחָד; וְהָרַמְבַּ״ם חוֹלֵק. הַגָּה: וְדִבְרֵי הָרֹא״שׁ הֵם עִקָּר.

ג אִם לֹא הִזְכִּיר בִּבְרַכַת הָאָרֶץ בְּרִית וְתוֹרָה, אֲפִלּוּ אִם לֹא חִסֵּר אֶלָּא אֶחָד מֵהֶם, מַחֲזִירִין אוֹתוֹ. הַגָּה: וְנָשִׁים וַעֲבָדִים לֹא יֹאמְרוּ בְּרִית וְתוֹרָה, דְּנָשִׁים לָאו בְּנֵי בְּרִית נִינְהוּ, וַעֲבָדִים לָאו בְּנֵי תוֹרָה נִינְהוּ (כָּל בּוֹ).

ד אִם לֹא הִזְכִּיר בִּבְוּנֵה יְרוּשָׁלַיִם מַלְכוּת בֵּית דָּוִד, מַחֲזִירִין אוֹתוֹ. הַגָּה: וְאוֹמְרִים עַל הַנִּסִּים בַּחֲנֻכָּה וּבְפוּרִים, קֹדֶם וְעַל הַכֹּל וְכוּ׳; וְאִם לֹא אָמְרוּ, אֵין מַחֲזִירִין אוֹתוֹ (טור). וְע״ל סִימָן תרפ״ב. וּמִכָּל מָקוֹם יוּכַל לְאָמְרוֹ בְּתוֹךְ שֶׁאַר הָרַחֲמָן, וְיֹאמַר: הָרַחֲמָן הוּא יַעֲשֶׂה לָנוּ נִסִּים כְּמוֹ שֶׁעָשָׂה בַּיָּמִים הָהֵם וְכוּ׳, וְהָכִי נָהוּג (כָּל בּוֹ).

סימן קפח

א אַחַר שֶׁחָתַם: בּוֹנֵה יְרוּשָׁלַיִם, יַעֲנֶה אָמֵן אַחַר בִּרְכַּת עַצְמוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהִיא סִיּוּם הַבְּרָכוֹת דְּאוֹרַיְיתָא, דְּהַטּוֹב וְהַמֵּטִיב אֵינָהּ דְּאוֹרַיְיתָא.

ב אָמֵן זֶה יֹאמְרֶנּוּ בְּלַחַשׁ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יַרְגִּישׁוּ שֶׁבִּרְכַּת הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב אֵינָהּ דְּאוֹרַיְיתָא וְיִזָּלְזְלוּ בָּהּ. הַגָּה: וְנִרְאֶה דְּדַוְקָא כְּשֶׁמְּבָרֵךְ לְבַד וְאֵין עוֹנִין אָמֵן אַחַר שְׁאָר בְּרָכוֹת; אֲבָל כְּשֶׁמְּזַמְּנִין, עוֹנִין עָלָיו כְּשְׁאָר אָמֵן שֶׁעוֹנִין עַל בְּרָכוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת, אַף עַל גַּב דְּהַמְבָרֵךְ עוֹנֶה גַּם כֵּן מִכָּל מָקוֹם אֵינוֹ נִכָּר כָּל כָּךְ, הוֹאִיל וַאֲחֵרִים עוֹנִין גַּם כֵּן עִמּוֹ; וְכֵן הַמִּנְהָג בְּמָדִינוֹת אֵלּוּ לֶאֱמָרָם בְּקוֹל רָם אֲפִלּוּ הַמְבָרֵךְ עַצְמוֹ, כְּשֶׁמְּזַמְּנִים, וְאוּלַי הוּא מֵהַאי טַעֲמָא.

ג צָרִיךְ לְהַזְכִּיר בִּבְרָכָה שְׁלִישִׁית מַלְכוּת בֵּית דָּוִד, וְאֵין לְהַזְכִּיר בָּהּ שֵׁם וּמַלְכוּת אַחֵר; וְהָאוֹמֵר: וּמַלְכוּתְךָ וּמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ, טוֹעֶה, שֶׁאֵין לְהַשְׁווֹת מַלְכוּתָא דְּאַרְעָא עִם מַלְכוּתָא דִּשְׁמַיָּא; וְכֵן אֵין לוֹמַר בָּהּ אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ. הַגָּה: וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּאַף כְּשֶׁאוֹמֵר יַעֲלֶה וְיָבֹא, לֹא יְסַיֵּם מֶלֶךְ חַנּוּן וְרַחוּם, אֶלָּא יְדַלֵּג מִלַּת מֶלֶךְ (אַבּוּדְרַהַם), וְסָבְרָא נְכוֹנָה הִיא אֲבָל לֹא רָאִיתִי נוֹהֲגִין כֵּן.

ד נַסַּח בְּרָכָה זוֹ פּוֹתֵחַ בָּהּ: רַחֵם ה׳ אֱלֹהֵינוּ, אוֹ נַחֲמֵנוּ ה׳ אֱלֹהֵינוּ, וְחוֹתֵם בָּהּ: בּוֹנֵה יְרוּשָׁלַיִם אוֹ מְנַחֵם צִיּוֹן בְּבִנְיַן יְרוּשָׁלַיִם; וְאֵין לְשַׁנּוֹת הַנֻּסָּח מִשַּׁבָּת לְחֹל, דְּבֵין בְּשַׁבָּת בֵּין בְּחֹל אוֹמֵר נֻסְחָא אַחַת. הַגָּה: וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּאוֹמְרִים בּוֹנֵה בְּרַחֲמָיו יְרוּשָׁלַיִם, וְכֵן נוֹהֲגִין (מַרְדְּכַי סוֹף בְּרָכוֹת).

ה בְּשַׁבָּת אוֹמֵר בָּהּ: רְצֵה וְהַחֲלִיצֵנוּ, וּבְרֹאשׁ חֹדֶשׁ וְיוֹם טוֹב וְחֹלוֹ שֶׁל מוֹעֵד אוֹמֵר: יַעֲלֶה וְיָבֹא, וְאִם חָל אֶחָד מֵהֶם בְּשַׁבָּת אוֹמֵר: רְצֵה וְהַחֲלִיצֵנוּ, וְאַחַר כָּךְ: יַעֲלֶה וְיָבֹא, וְאֵינוֹ מַזְכִּיר שֶׁל שַׁבָּת בְּיַעֲלֶה וְיָבֹא, וְלֹא שֶׁל יוֹם טוֹב וְחֹלוֹ שֶׁל מוֹעֵד וְרֹאשׁ חֹדֶשׁ בִּרְצֵה וְהַחֲלִיצֵנוּ.

ו טָעָה וְלֹא הִזְכִּיר שֶׁל שַׁבָּת, אוֹמֵר: בָּרוּךְ אַתָּה ה׳ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם שֶׁנָּתַן שַׁבָּתוֹת לְמְנוּחָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בְּאַהֲבָה לְאוֹת וְלִבְרִית בָּרוּךְ אַתָּה ה׳ מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת; וְאִם טָעָה וְלֹא הִזְכִּיר שֶׁל יוֹם טוֹב, אוֹמֵר: בָּרוּךְ אַתָּה ה׳ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר נָתַן יָמִים טוֹבִים לְיִשְׂרָאֵל לְשָׂשׂוֹן וּלְשִׂמְחָה אֶת יוֹם חַג פְּלוֹנִי הַזֶּה בָּרוּךְ אַתָּה ה׳ מְקַדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל וְהַזְּמַנִּים; וְאִם חָל יוֹם טוֹב בְּשַׁבָּת, אוֹמֵר: שֶׁנָּתַן שַׁבָּתוֹת לְמְנוּחָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בְּאַהֲבָה לְאוֹת וְלִבְרִית וְיָמִים טוֹבִים לְשָׂשׂוֹן וּלְשִׂמְחָה אֶת יוֹם חַג פְּלוֹנִי הַזֶּה בָּרוּךְ אַתָּה ה׳ מְקַדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל וְהַזְּמַנִּים. וְכָל בְּרָכוֹת הַלָּלוּ בְּשֵׁם וּמַלְכוּת. וְהָא דְּסָגֵי בְּהָךְ בְּרָכָה, דַּוְקָא כְּשֶׁנִּזְכַּר קֹדֶם שֶׁהִתְחִיל הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב, אֲבָל אִם לֹא נִזְכַּר עַד שֶׁהִתְחִיל הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב, צָרִיךְ לַחֲזֹר לְרֹאשׁ בִּרְכַּת הַמָּזוֹן.

ז אִם טָעָה וְלֹא הִזְכִּיר בָּהּ שֶׁל רֹאשׁ חֹדֶשׁ, בֵּין בַּיּוֹם בֵּין בַּלַּיְלָה, אוֹמֵר: בָּרוּךְ שֶׁנָּתַן רָאשֵׁי חֳדָשִׁים לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל לְזִכָּרוֹן, וְאֵינוֹ חוֹתֵם בָּהּ, וְהוּא שֶׁנִּזְכַּר קֹדֶם שֶׁהִתְחִיל הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב; אֲבָל אִם לֹא נִזְכַּר עַד שֶׁהִתְחִיל הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב, אֵינוֹ חוֹזֵר מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ חַיָּב לְאָכֵל פַּת כְּדֵי שֶׁיִּתְחַיֵּב לְבָרֵךְ בִּרְכַּת הַמָּזוֹן; וְחֹל הַמּוֹעֵד דִּינוֹ כְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ. הַגָּה: וְאֶפְשָׁר דְּמִכָּל מָקוֹם יֵשׁ לֶאֱמְרוֹ בְּתוֹךְ שְׁאָר הָרַחֲמָן, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל סִי׳ קפ״ז גַּבֵּי עַל הַנִּסִּים; וְאוּלַי יֵשׁ לְחַלֵּק כִּי בְּיַעֲלֶה וְיָבֹא יֵשׁ בּוֹ הַזְכָּרַת שַׁמּוֹת וְאֵין לֶאֱמְרוֹ לְכַתְּלָה, כֵּן נִרְאֶה לִי וְכֵן נוֹהֲגִין. אִם חָל רֹאשׁ חֹדֶשׁ בְּשַׁבָּת, וְהִזְכִּיר שֶׁל שַׁבָּת וְלֹא הִזְכִּיר שֶׁל רֹאשׁ חֹדֶשׁ, וְלֹא נִזְכַּר עַד שֶׁהִתְחִיל הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב, אֵינוֹ חוֹזֵר; וְאִם שָׁכַח [גַּם] שֶׁל שַׁבָּת וְנִזְכַּר קֹדֶם שֶׁהִתְחִיל הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב, כּוֹלֵל רֹאשׁ חֹדֶשׁ עִם שַׁבָּת וְאוֹמֵר: שֶׁנָּתַן שַׁבָּתוֹת לְמְנוּחָה וְרָאשֵׁי חֳדָשִׁים לְזִכָּרוֹן; וְאִם פָּתַח בַּהַטּוֹב וְהַמֵּטִיב, חוֹזֵר לְרֹאשׁ בִּרְכַּת הַמָּזוֹן וּמַזְכִּיר שֶׁל שַׁבָּת וְשֶׁל רֹאשׁ חֹדֶשׁ; וְיֵשׁ מִי שֶׁאוֹמֵר שֶׁאִם שָׁכַח שֶׁל שַׁבָּת וְרֹאשׁ חֹדֶשׁ וְנִזְכַּר קֹדֶם שֶׁהִתְחִיל הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב, אוֹמֵר: שֶׁנָּתַן שַׁבָּתוֹת לְמְנוּחָה וְרָאשֵׁי חֳדָשִׁים לְזִכָּרוֹן, וְחוֹתֵם בְּשֶׁל שַׁבָּת וְאֵינוֹ חוֹתֵם בְּשֶׁל רֹאשׁ חֹדֶשׁ.

ח סְעֻדָּה שְׁלִישִׁית בְּשַׁבָּת, דִּינָהּ כְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ.

ט ג׳ שֶׁאָכְלוּ בְּשַׁבָּתוֹת וְיוֹם טוֹב, וְשָׁכְחוּ לְהַזְכִּיר מֵעֵין הַמְּאֹרָע וְהֵם צְרִיכִים לַחֲזֹר לְרֹאשׁ בִּרְכַּת הַמָּזוֹן, יְבָרֵךְ כָּל אֶחָד בִּפְנֵי עַצְמוֹ, כִּי מִיָּדֵי זִמּוּן כְּבַר יָצְאוּ.

י הָיָה אוֹכֵל וְיָצָא שַׁבָּת, מַזְכִּיר שֶׁל שַׁבָּת בְּבִרְכַּת הַמָּזוֹן דְּאָזְלִינַן בָּתַר הַתְחָלַת הַסְעֻדָּה; וְהוּא הַדִּין לְרֹאשׁ חֹדֶשׁ וּפוּרִים וַחֲנֻכָּה.

סימן קפט

א בְּרָכָה רְבִיעִית לֹא יֹאמַר תִּתְבָּרַךְ, וְלֹא יֹאמַר בָּהּ הַחַי, כִּי אִם בְּבֵית הָאָבֵל; וְאוֹמֵר בָּהּ שִׁלְשָׁה מַלְכֻיּוֹת: בָּרוּךְ אַתָּה ה׳ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, הָאֵל אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ וכו׳, הַמֶּלֶךְ הַטּוֹב. וְשִׁלְשָׁה הֲטָבוֹת: הוּא הֵטִיב לָנוּ, הוּא מֵטִיב לָנוּ, הוּא יֵיטִיב לָנוּ. וג׳ גְּמוּלוֹת: הוּא גְּמָלָנוּ, הוּא גּוֹמְלֵנוּ, הוּא יִגְמְלֵנוּ.

ב בְּבֵית הָאָבֵל אוֹמֵר: בָּרוּךְ אַתָּה ה׳ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם הָאֵל אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ בּוֹרְאֵנוּ גּוֹאֲלֵנוּ קְדוֹשֵׁנוּ קְדוֹשׁ יַעֲקֹב הַמֶּלֶךְ הַחַי הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב אֵל אֱמֶת דַּיָּן אֱמֶת וְכוּ׳ וְעַיֵּן בְּיוֹרֶה דֵּעָה סִימָן שע״ט.

סימן קצ

א אַחַר שֶׁסִּיֵּם בִּרְכַּת הַמָּזוֹן מְבָרֵךְ בּוֹרֵא פְּרִי הַגֶּפֶן וְיִטְעֹם הַמְבָרֵךְ וְאִם הִפְסִיק בֵּין הַבְּרָכָה לַטְּעִימָה ע״ל סי׳ רע״א סָעִיף ט״ו וְאַחַר כָּךְ יִטְעֲמוּ הָאֲחֵרִים; אִם כֻּלָּם זְקוּקִים לְכוֹס אֶחָד, וְנוֹתֵן הַמְבָרֵךְ מִכּוֹסוֹ לְכוֹס רֵיקָן שֶׁבְּיָדָם, לֹא יִטְעֲמוּ עַד שֶׁיִּטְעוֹם הוּא; אֲבָל אִם אֵינָם זְקוּקִים לְכוֹסוֹ, יְכוֹלִים לִטְעֹם קֹדֶם שֶׁיִּטְעֹם הוּא. אֵין צָרִיךְ הַמְבָרֵךְ לִשְׁפֹּךְ מִכּוֹסוֹ לְכוֹס הַמְסֻבִּין אֶלָּא אִם כֵּן כּוֹס הַמְסֻבִּין פָּגוּם. וְעַיֵּן לְעֵיל סי׳ קפ״ב וְסוֹף סִימָן רע״א.

ב אַחַר שֶׁשָּׁתָה כּוֹס שֶׁל בִּרְכַּת הַמָּזוֹן יְבָרֵךְ בְּרָכָה אַחַת מֵעֵין שָׁלֹשׁ.

ג שִׁעוּר שְׁתִיַּת יַיִן לְהִתְחַיֵּב בִּבְרָכָה אַחֲרוֹנָה יֵשׁ סָפֵק אִם דַּי בִּכְבֵזַּיִת אוֹ בִּרְבִיעִית, לָכֵן יְזַהֵר לִשְׁתּוֹת אוֹ פָּחוֹת מִכְּבֵזַּיִת אוֹ רְבִיעִית כְּדֵי לְהִסְתַּלֵּק מִן הַסָּפֵק, וְהָכָא אִי אֶפְשָׁר לִשְׁתּוֹת פָּחוֹת מִכְּבֵזַּיִת, דְּכָל דָּבָר שֶׁצָּרִיךְ כּוֹס צָרִיךְ לִשְׁתּוֹת מִמֶּנּוּ כִּמְלֹא לֻגְמָיו שֶׁהוּא רֹב רְבִיעִית, הִלְכָךְ יִשְׁתֶּה רְבִיעִית שָׁלֵם.

ד אִם הַמְבָרֵךְ אֵינוֹ רוֹצֶה לִטְעֹם, יִטְעֹם אֶחָד מֵהַמְסֻבִּין כַּשִּׁעוּר, וְאֵין שְׁתִיַּת שְׁנַיִם מִצְטָרֶפֶת, מִכָּל מָקוֹם מִצְוָה מִן הַמֻּבְחָר שֶׁיִּטְעֲמוּ כֻּלָּם וְעַיֵּן לְקַמָּן סִימָן רע״א סָעִיף י״ד.

ה כְּשֶׁמְּסֻבִּין בִּסְעֻדָּה גְּדוֹלָה וְאֵין יוֹדְעִים עַד הֵיכָן יַגִּיעַ כּוֹס שֶׁל בִּרְכַּת הַמָּזוֹן, כָּל אֶחָד מֵהַמְסֻפָּקִים אִם יַגִּיעַ לוֹ צָרִיךְ לְבָרֵךְ בּוֹרֵא פְּרִי הַגֶּפֶן. וְעַיֵּן לְעֵיל סִימָן קע״ד סָעִיף ה׳ בהג״ה.

סימן קצא

א פּוֹעֲלִים הָעוֹשִׂים מְלָאכָה אֵצֶל בַּעַל הַבַּיִת, מְקַצְּרִין בְּבִרְכַּת הַמָּזוֹן, כְּדֵי שֶׁלֹּא לְבַטֵּל מְלֶאכֶת בַּעַל הַבַּיִת; כֵּיצַד, בָּרְכָה רִאשׁוֹנָה כְּתִקָּנָהּ, וּשְׁנִיָּה פּוֹתֵחַ בְּבִרְכַּת הָאָרֶץ וְכוֹלֵל בָּהּ בּוֹנֶה יְרוּשָׁלַיִם וְחוֹתֵם בְּבִרְכַּת הָאָרֶץ, וְאֵין אוֹמְרִים בִּרְכַּת הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב כְּלָל. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים, כְּשֶׁנּוֹטְלִים שָׂכָר עַל מְלֶאכְתָּן מִלְּבַד הַסְּעֻדָּה, אֲבָל אִם אֵין נוֹטְלִים שָׂכָר אֶלָּא הַסְּעֻדָּה שֶׁאוֹכְלִים לְבַד, מְבָרְכִין כָּל ד׳ בְּרָכוֹת כְּתִקָּנָן; וְכֵן אִם בַּעַל הַבַּיִת מֵסֵב עִמָּהֶם, אַף עַל פִּי שֶׁנּוֹטְלִים שָׂכָר מִלְּבַד הַסְּעֻדָּה, מְבָרְכִין כָּל ד׳ בְּרָכוֹת.

ב וְהָאִדָּנָא לְעוֹלָם מְבָרְכִים כָּל אַרְבַּע בְּרָכוֹת, שֶׁאֵין דֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם עַכְשָׁו לְהַקְפִּיד בְּכָךְ, וּמִסְתָּמָא אַדַּעְתָּא דְּהָכֵי שׁוֹכְרִים פּוֹעֲלִים שֶׁיְּבָרְכוּ כָּל אַרְבַּע בְּרָכוֹת כְּתִקָּנָם.

ג אָסוּר לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה בְּעוֹדוֹ מְבָרֵךְ. וְכֵן הוּא לְעֵיל סוֹף סִימָן קפ״ג.

סימן קצב

א הָיוּ הַמְסֻבִּין ג׳, חַיָּבִים בְּזִמּוּן שֶׁאוֹמֵר אֶחָד מֵהֶם: נְבָרֵךְ שֶׁאָכַלְנוּ מִשֶּׁלּוֹ, וְהֵם עוֹנִים וְאוֹמְרִים: בָּרוּךְ שֶׁאָכַלְנוּ מִשֶּׁלּוֹ וּבְטוּבוֹ חָיִינוּ, וְהוּא חוֹזֵר וְאוֹמֵר: בָּרוּךְ שֶׁאָכַלְנוּ מִשֶּׁלּוֹ וּבְטוּבוֹ חָיִינוּ בָּרוּךְ אַתָּה ה׳ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם הַזָּן אֶת הָעוֹלָם וְכו׳; וְאִם הֵם ד׳ יָכוֹל לוֹמַר: בָּרְכוּ שֶׁאָכַלְנוּ מִשֶּׁלּוֹ, אֲבָל יוֹתֵר טוֹב לוֹמַר נְבָרֵךְ, שֶׁלֹּא לְהוֹצִיא עַצְמוֹ מִן הַכְּלָל; וְאִם הֵם עֲשָׂרָה, צָרִיךְ לְהַזְכִּיר אֶת ה׳, שֶׁאוֹמֵר: נְבָרֵךְ אֱלֹהֵינוּ וְכו׳, וְהֵם עוֹנִים וְאוֹמְרִים: בָּרוּךְ אֱלֹהֵינוּ וְכו׳. וְאֵין לוֹמַר נְבָרֵךְ לֵאלֹהֵינוּ בְּלָמֶ״ד. וּבֵין שֶׁיִּהְיוּ עֲשָׂרָה אוֹ מֵאָה אוֹ אֶלֶף אוֹ רִבּוֹא, כָּךְ הֵם מְבָרְכִים; וְכָל הַמְשַׁנֶּה מִזֶּה הַנֶּסַח, כְּגוֹן שֶׁאוֹמֵר: נְבָרֵךְ עַל הַמָּזוֹן שֶׁאָכַלְנוּ, אוֹ שֶׁאוֹמֵר: לְמִי שֶׁאָכַלְנוּ מִשֶּׁלּוֹ, אוֹ שֶׁאוֹמֵר בִּמְקוֹם וּבְטוּבוֹ מְטוּבוֹ, אוֹ בִּמְקוֹם חָיִינוּ אוֹמֵר חַיִּים, חֲרֵי זֶה בּוּר; וּכְשֶׁהֵם עֲשָׂרָה, כֵּינָן שֶׁמַּזְכִּירִים אֶת הַשֵּׁם יָכוֹל לוֹמַר: נְבָרֵךְ אֱלֹהֵינוּ עַל הַמָּזוֹן שֶׁאָכַלְנוּ מִשֶּׁלּוֹ.

ב אִם טָעָה הַמְזַמֵּן בַּעֲשָׂרָה וְהָעוֹנִים, וְלֹא הִזְכִּירוּ אֱלֹהֵינוּ, אֵין יְכוֹלִים לַחְזֹר; אֲבָל אִם עָדַיִן לֹא עָנוּ אַחֲרָיו, יַחֲזֹר וִיזַמֵּן בַּשֵּׁם.

סימן קצג

א שְׁנַיִם שֶׁאָכְלוּ, אַף עַל פִּי שֶׁבִּבְרַכַת הַמּוֹצִיא פּוֹטֵר אֶחָד אֶת חֲבֵרוֹ, מִצְוָה לְחָלֵק שֶׁיְּבָרֵךְ כָּל אֶחָד בִּרְכַּת הַמָּזוֹן לְעַצְמוֹ; בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים כְּשֶׁהָיוּ שְׁנֵיהֶם יוֹדְעִין לְבָרֵךְ בִּרְכַּת הַמָּזוֹן, אֲבָל אִם אֶחָד יוֹדֵעַ וְהַשֵּׁנִי אֵינוֹ יוֹדֵעַ מְבָרֵךְ הַיּוֹדֵעַ וְיוֹצֵא הַשֵּׁנִי אִם מֵבִין לִשְׁוֹן הַקֹּדֶשׁ אֶלָּא שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ לְבָרֵךְ; וְצָרִיךְ לְכַוֵּן מִלָּה בְּמִלָּה לְכָל מַה שֶּׁיֹּאמַר. הַגָּה: וְצָרִיךְ הַמְבָרֵךְ שֶׁיְּכַוֵּן לְהוֹצִיאוֹ (מָרְדְּכִי ר״פ ג׳ שֶׁאָכְלוּ וּבֵית יוֹסֵף בְּשֵׁם תְּמ״ג). אֲבָל אִם אֵינוֹ מֵבִין, אֵינוֹ יוֹצֵא בִּשְׁמִיעָה; אֲבָל ג׳ שֶׁאָכְלוּ אֵינָם רַשָּׁאִים לֵחָלֵק; וּשְׁנַיִם שֶׁאָכְלוּ, מִצְוָה שֶׁיְּחַזְּרוּ אַחַר שְׁלִישִׁי שֶׁיִּצְטָרֵף עִמָּהֶם לְזִמּוּן; וְכֵן אַרְבָּעָה אוֹ חֲמִשָּׁה אָסוּר לָהֶם לְחָלֵק, שֶׁכֻּלָּם נִתְחַיְּבוּ בְּזִמּוּן; שִׁשָּׁה נֶחֱלָקִים,

כֵּינָן שֶׁשִּׁשָּׁאר זְמוּן לְכָל חֲבוּרָה עַד עֲשָׂרָה, וְאָז אֵין נֶחֱלָקִים עַד שֶׁיִּהְיוּ עֶשְׂרִים. כֵּינָן שֶׁנִּתְחַיְּבוּ בְּהַזְכָּרַת הַשֵּׁם, הַגָּה: דְּאָז יְכוֹלִים לְחַלֵּק, אִם יִרְצוּ; וְנִרְאֶה לִי דְּהוּא הַדִּין בְּשִׁשָּׁה אֵינָן מְחֻיָּבִים לְחַלֵּק, רַק אִם יִרְצוּ נֶחֱלָקִים. וּמְצָוָה לְחַזֵּר אַחַר עֲשָׂרָה. וּמִיהוּ אִם הָיוּ רַבִּים מְסֻבִּים יַחַד וְאֵינָם יְכוֹלִים לִשְׁמֹעַ בִּרְכַּת הַזִּמּוּן מִפִּי הַמְבָרֵךְ, וְאֵינָם רַשָּׁאִים לְיַחֵלֵק לַחֲבוּרוֹת שֶׁל עֲשָׂרָה עֲשָׂרָה, מִפְּנֵי שֶׁיִּצְטָרְכוּ לְבָרֵךְ בְּקוֹל רָם וְיִשְׁמַע בַּעַל הַבַּיִת וְיַקְפִּיד עֲלֵיהֶם, יְכוֹלִים לְיַחֵלֵק לַחֲבוּרוֹת שֶׁל ג׳ ג׳ וּלְבָרֵךְ בְּנַחַת כְּדֵי שֶׁלֹּא יִשְׁמַע בַּעַל הַבַּיִת, וְזֶה טוֹב לָהֶם מִמַּה שֶּׁלֹּא יֵצְאוּ יְדֵי חוֹבַת בִּרְכַּת זִמּוּן, שֶׁהֲרֵי אֵינָם יְכוֹלִים לִשְׁמֹעַ מִפִּי הַמְבָרֵךְ.

ב אֲפִלּוּ לֹא הֻקְבְּעוּ מִתְּחִלָּה כֻּלָּם לֶאֱכֹל יַחַד, אֶלָּא שֶׁהַשָּׁנִים קָבְעוּ וְאַחַר כָּךְ בָּא הַשְּׁלִישִׁי וְקָבַע עִמָּהֶם; אוֹ שֶׁאֶחָד קָבַע תְּחִלָּה וְאַחַר כָּךְ קָבְעוּ הַשְּׁנַיִם עִמּוֹ, אֵינָם רַשָּׁאִים לְחַלֵּק כֵּינָן שֶׁהֵם קְבוּעִים יַחַד בִּגְמַר הָאֲכִילָה, וּמִכָּל מָקוֹם אִם יֹאכַל עִמָּהֶם בְּלֹא קֶבַע רַשָּׁאִים לְחַלֵּק, אֶלָּא אִם כֵּן הוּא שַׁמָּשׁ. הַגָּה: וּמִכָּל מָקוֹם אֲפִלּוּ כָּל מָקוֹם שֶׁרַשָּׁאִין לְחַלֵּק עָדִיף טְפֵי לְזַמֵּן, מְשׁוּם דְּכָרֵב עָם הַדְּרַת מֶלֶךְ (מִשְׁלֵי יד, כח) (בֵּית יוֹסֵף).

ג אִם הָיוּ רוֹכְבִים, וְאָמְרוּ: נֹאכַל, אַף עַל פִּי שֶׁכָּל אֶחָד אוֹכֵל מִכְּרוֹ וְלֹא יָרְדוּ מֵהַבְּהֵמוֹת, מִצְטָרְפִין כֵּינָן שֶׁעָמְדוּ בְּמָקוֹם אֶחָד; אֲבָל אִם הָיוּ הוֹלְכִים וְאוֹכְלִים, לֹא; וְאִם הָיוּ אוֹכְלִים בַּשָּׂדֶה מְפֻזָּרִים וּמְפֹרָדִים, אַף עַל פִּי שֶׁאוֹכְלִים כֻּלָּם בְּשָׁעָה אַחַת וּמִכְּבָר אֶחָד, כֵּינָן שֶׁלֹּא קָבְעוּ מָקוֹם לֶאֱכֹל אֵינָם מִצְטָרְפִין. הַגָּה: הַמְּנַהֵג שֶׁלֹּא לְזַמֵּן בְּבֵית עוֹבֵד כּוֹכָבִים, וְנִרְאֶה לִי הַטַּעַם מְשׁוּם דְּלֹא יוּכְלוּ לְקַבֵּעַ עַצְמָן בְּבֵית עוֹבֵד כּוֹכָבִים, מְשׁוּם יִרְאַת הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וְהָוֵי כְּאִלּוּ אָכְלוּ בְּלֹא קֶבַע, וְעוֹד דְּיֵשׁ לָחוּשׁ לְסַכָּנָה אִם יִשְׁנוּ בְּנַפַּח הַבְּרָכָה וְלֹא יֹאמְרוּ הָרַחֲמָן יְבָרֵךְ בַּעַל הַבַּיִת הַזֶּה, וְלָכֵן מִתְּחִלָּה לֹא קָבְעוּ עַצְמָן רַק לְבָרֵךְ כָּל א׳ לְבַדּוֹ, וְלָכֵן אֵין לְשַׁנּוֹת הַמְּנָהָג אַף אִם לֹא הָיוּ טְעֻמִים אֵלּוּ מַסְפִּיקִים, מִכָּל מָקוֹם מֵאַחַר דְּכָבָר נָהֲגוּ כָּךְ הָוֵי כְּאִלּוּ לֹא קָבְעוּ עַצְמָן בְּיַחַד.

ד שִׁלְשָׁה שֶׁיָּשְׁבוּ לֶאֱכֹל וּבֵרְכוּ בִּרְכַּת הַמּוֹצִיא, אֲפִלּוּ כָּל אֶחָד אוֹכֵל מִכְּרוֹ וַאֲפִלּוּ לֹא אָכַל עֲדַיִן כַּזַּיִת פַּת, אֵינָם רַשָּׁאִים לְחַלֵּק.

ה שְׁלֹשָׁה שֶׁבָּאוּ מִשְּׁלֹשׁ חֲבוּרוֹת שֶׁל שְׁלֹשָׁה שְׁלֹשָׁה בְּנֵי אָדָם, וְנִתְחַבְּרוּ אִלּוּ הַשְּׁלִשָּׁה, אִם זִמְּנוּ עֲלֵיהֶם בִּמְקוֹמָם כְּגוֹן שֶׁהִפְסִיקוּ כָּל אֶחָד לִשְׁנַיִם עַד שֶׁאָמְרוּ הַזָּן, שׁוּב אֵינָם יְכוֹלִים לְזַמֵּן אֲפִלּוּ אָכְלוּ אַחַר כָּךְ יַחַד וְנָמְרוּ סְעוּדָתָן; וְאִם לֹא זִמְּנוּ עֲלֵיהֶם בִּמְקוֹמָם, חַיָּבִים לְזַמֵּן וְאֵינָם רַשָּׁאִים לְחַלֵּק וַאֲפִלּוּ לֹא אָכְלוּ אֶלָּא הַשְּׁלֹשָׁה בְּיַחַד מִשֶּׁנִּתְחַבְּרוּ.

ו שְׁלֹשׁ חֲבוּרוֹת שֶׁהָיוּ בְּכָל אַחַת אַרְבָּעָה, וּפֵרֵשׁ אֶחָד מִכָּל חֲבוּרָה וְנִצְטָרְפוּ לַחֲבוּרָה אַחֶרֶת וְזִמְּנוּ הַשְּׁלֹשָׁה הַנִּשְׁאָרִים, פָּרַח זִמּוּן מִינַיְהוּ כֵּינָן שֶׁחִבְּרִיהֶם זִמְּנוּ; וְהוּא הַדִּין אִם לֹא הָיוּ בְּכָל חֲבוּרָה אֶלָּא שְׁלֹשָׁה, וְהָלַךְ אֶחָד מִכָּל חֲבוּרָה קֹדֶם זִמּוּן וְנִתְחַבְּרוּ אִלּוּ הַשְּׁלֹשָׁה וּבָא אֶחָד לְכָל חֲבוּרָה וְנִצְטָרֵף עִם שְׁנַיִם הָרִאשׁוֹנִים וְזִמְּנוּ יַחַד, פָּרַח זִמּוּן מֵאִלּוּ הַשְּׁלֹשָׁה כֵּינָן שֶׁכְּבָר זִמְּנוּ חֲבוּרָתָם אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא זִמְּנוּ עִמָּהֶם. הַגָּה: שְׁלֹשׁ חֲבוּרוֹת שֶׁאָכְלוּ, וּבְכָל חֲבוּרָה שְׁלֹשָׁה בְּנֵי אָדָם, אָסוּר לְכָל א׳ לִפְרֹד מִכָּל חֲבוּרָה וּלְזַמֵּן בְּיַחַד, דַּהֲרֵי הַב׳ הַנִּשְׁאָרִים בְּכָל חֲבוּרָה אֵינָן יְכוֹלִים לְזַמֵּן אַחַר כָּךְ; אֲבָל אִם הָיָה בְּכָל חֲבוּרָה ד׳, מֻתָּר לִפְרֹד אֶחָד מִכָּל חֲבוּרָה וּלְזַמֵּן בְּיַחַד, וְהַנִּשְׁאָרִים יְזַמְּנוּ כָּל חֲבוּרָה בִּמְקוֹמָם (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם הָרַשְׁבָּ״א).

סימן קצד

א שְׁלֹשָׁה שֶׁאָכְלוּ כְּאֶחָד, וְשָׁכְחוּ וּבֵרַךְ כָּל אֶחָד לְעַצְמוֹ, בָּטֵל מֵהֶם הַזִּמּוּן וְאֵין יְכוֹלִים לַחֲזֹר וּלְזַמֵּן לְמַפְרֵעַ; וְכֵן אִם בֵּרְכוּ שְׁנַיִם מֵהֶם; אֲבָל אִם שָׁכַח אֶחָד מֵהֶם וּבֵרַךְ, הַשְּׁנַיִם יְכוֹלִים לְזַמֵּן עִם הַשְּׁלִישִׁי, אַף עַל פִּי שֶׁכְּבָר בֵּרַךְ יָכוֹל לוֹמַר: בָּרוּךְ שֶׁאָכַלְנוּ מִשֶּׁלּוֹ, וְהֵם יוֹצְאִים יְדֵי חוֹבַת זִמּוּן וְהוּא אֵינוֹ יוֹצֵא יְדֵי זִמּוּן; שֶׁאֵין זִמּוּן לְמַפְרֵעַ. הַגָּה: וְאִם הָאֶחָד זִמֵּן עִם אֲחֵרִים, אַף שְׁנַיִם הַנִּשְׁאָרִים אֵינָן יְכוֹלִים לְזַמֵּן (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם רַשְׁבָּ״א).

ב שְׁלֹשָׁה שֶׁאָכְלוּ וְיָצָא אֶחָד מֵהֶם לַשּׁוּק, קוֹרְאִים אוֹתוֹ וּמוֹדִיעִים לוֹ שֶׁרוֹצִים לְזַמֵּן, כְּדֵי שֶׁיְּכַוֵּן וְיִצְטָרֵף עִמָּהֶם וְיַעֲנֶה עִמָּהֶם בִּרְכַּת זִמּוּן, וְיוֹצְאִים יְדֵי חוֹבָתָן אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ בָּא וְיוֹשֵׁב עִמָּהֶם; וְהָנֵי מִילֵי בִּשְׁלֹשָׁה, אֲבָל בַּעֲשָׂרָה כֵּינָן שֶׁצְּרִיכִים לְהַזְכִּיר אֶת הַשֵּׁם אֵינָם מִצְטָרְפִין עַד שֶׁיָּבֹא וְיֵשֵׁב עִמָּהֶם. וְע״ל סִימָן ר׳ עַד הֵיכָן בִּרְכַּת הַזִּמּוּן.

ג שְׁלֹשָׁה שֶׁאָכְלוּ כְּאֶחָד וְאֵין אֶחָד מֵהֶם יוֹדֵעַ כָּל בִּרְכַּת הַמָּזוֹן, אֶלָּא אֶחָד יוֹדֵעַ בִּרְכָה רִאשׁוֹנָה וְאֶחָד הַשֵּׁנִיָּה, וְאֶחָד הַשְּׁלִישִׁית, חַיָּבִים בְּזִמּוּן וְכָל אֶחָד יְבָרֵךְ הַבְּרָכָה שֶׁיּוֹדֵעַ, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין בָּהֶם מִי שֶׁיּוֹדֵעַ בִּרְכָה רְבִיעִית אֵין בְּכָךְ כְּלוּם; אֲבָל לַחֲצָאִין אֵין לְבָרֵךְ, אִם הָאֶחָד אֵינוֹ יוֹדֵעַ כִּי אִם חֲצִי הַבְּרָכָה, שֶׁאֵין בְּרָכָה אַחַת מִתְחַלֶּקֶת לִשְׁתַּיִם.

סימן קצה

א שְׁתֵּי חֲבוּרוֹת שֶׁאוֹכְלוֹת בְּבֵית אֶחָד אוֹ בִּשְׁנֵי בָּתִּים, אִם מִקְצָתָן רוֹאִים אִלּוּ אֶת אִלּוּ מִצְטָרְפוֹת לְזִמּוּן, וְאִם לָאו אֵינָם מִצְטָרְפוֹת; וְאִם יֵשׁ שָׁמָּשׁ אֶחָד לִשְׁתֵּיהֶן, הוּא מְצָרְפָן וּכְגוֹן שֶׁנִּכְנְסוּ מִתְּחִלָּה עַל דַּעַת לְהִצְטָרֵף יַחַד; וְיֵשׁ מִי שֶׁאוֹמֵר שֶׁאִם רְשׁוּת הָרַבִּים מַפְסֶקֶת בֵּין שְׁנֵי הַבָּתִּים, אֵינָם מִצְטָרְפִין בְּשׁוּם

עִנְיָן.

ב אָכְלוּ מִקְצָתָן בַּבַּיִת וּמִקְצָתָן חוּץ לַבַּיִת, אִם הַמְבָרֵךְ יוֹשֵׁב עַל מִפְתַּן הַבַּיִת, הוּא מְצָרָפָן.

ג כָּל הֵיכָא שֶׁמִּצְטָרְפוֹת שְׁתֵּי חֲבוּרוֹת צָרִיךְ שֶׁיִּשְׁמְעוּ שְׁתֵּיהֶן דִּבְרֵי הַמְבָרֵךְ בִּרְכַּת זִמּוּן בְּבֵאוּר. הַגָּה: וּשְׁאָר בִּרְכַּת הַמָּזוֹן יְבָרֵךְ כָּל אֶחָד לְעַצְמוֹ, אֲבָל אִם יִרְצוּ שֶׁהַמְזַמֵּן יוֹצִיא כֻּלָּם צְרִיכִים שֶׁיִּשְׁמְעוּ כָּל בִּרְכַּת הַמָּזוֹן, דִּבְלֹא זֶה לֹא יָצְאוּ כְּלָל (דִּבְרֵי עַצְמוֹ).

סימן קצו

א אָכַל דָּבָר אָסוּר, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ אָסוּר אֶלָּא מִדְּרַבָּנָן, אֵין מְזַמְּנִין עָלָיו וְאֵין מְבָרְכִין עָלָיו לֹא בִּתְחִלָּה וְלֹא בְּסוֹף.

ב אִם אָכַל דָּבָר אָסוּר בְּמָקוֹם סַכָּנָה, מְבָרְכִים עָלָיו. וְעַיֵּן לְקַמָּן סִי׳ ר״ד.

ג שְׁלֹשָׁה שֶׁאָכְלוּ כְּאֶחָד, וְאֶחָד נִזְהָר בְּפַת עוֹבֵד כּוֹכָבִים וְאֶחָד אֵינוֹ נִזְהָר, אוֹ אֶחָד מֵהֶן כֹּהֵן וְאוֹכֵל חַלּוֹת, אַף עַל פִּי שֶׁאוֹתוֹ שֶׁנִּזְהָר אֵינוֹ יָכוֹל לֶאֱכֹל עִם אוֹתוֹ שֶׁאֵינוֹ נִזְהָר, וְלֹא יִשְׂרָאֵל עִם הַכֹּהֵן, כֵּיוָן שֶׁאוֹתוֹ שֶׁאֵינוֹ נִזְהָר יָכוֹל לֶאֱכֹל עִם הַנִּזְהָר וְכֹהֵן עִם הַיִּשְׂרְאֵל, מִצְטָרְפִין; אֲבָל אִם הָיוּ כֹּהֲנִים וְזָר אוֹכְלִים כְּאֶחָד, וְהַכֹּהֲנִים אוֹכְלִים חַלָּה וְנִזְהָרִים מִפַּת שֶׁל עוֹבֵד כּוֹכָבִים וְהַזָּר אוֹכֵל פַּת שֶׁל עוֹבֵד כּוֹכָבִים, אֵינָם מִצְטָרְפִין. וְהוּא הַדִּין לִשְׁלֹשָׁה שֶׁמְּדָרִים זֶה מִזֶּה שֶׁאֵינָם מִצְטָרְפִין לְזִמּוּן. הַגָּה: וְדַוְקָא כְּשֶׁכָּל אֶחָד אוֹכֵל מִכְּבָרוֹ, אֲבָל אִם אוֹכְלִים מִכִּכַּר בַּעַל הַבַּיִת, מִצְטָרְפִין דְּהָא אוֹכְלִים מִכִּכַּר אֶחָד. (א״ז)

ד אֵין מְזַמְּנִין עַל מִי שֶׁאָכַל פָּחוֹת מִכַּזַּיִת.

סימן קצז

א שְׁנַיִם שֶׁאָכְלוּ כְּאֶחָד וְגָמְרוּ, וּבָא שְׁלִישִׁי, כָּל הֵיכָא דְּאִי מֵיְתִי לְהוּ מִדִּי מָצוּ לְמֵיכַל מִנַּיְהוּ, מִצְטָרֵף בַּהֲדַיְיהוּ; וְחַיָּבִים לִתֵּן לוֹ לֶאֱכֹל כְּדֵי שֶׁיִּצְטָרֵף עִמָּהֶם וְהוּא שֶׁבָּא עַד שֶׁלֹּא אָמְרוּ: הַב לָן וְנִבְרִיךְ, אֲבָל אִם אָמְרוּ: הַב לָן וְנִבְרִיךְ וְאַחַר כָּךְ בָּא הַשְּׁלִישִׁי, אֵינוֹ מִצְטָרֵף עִמָּהֶם. הַגָּה: וּנְטִילַת מַיִם אַחֲרוֹנִים כְּהַב לָן וְנִבְרִיךְ דְּמֵי (מָרְדְּכַי פֶּרֶק ג׳ שֶׁאָכְלוּ) וְעַיֵּן לְעֵיל סִי׳ קע״ט.

ב תִּשְׁעָה שֶׁאָכְלוּ דָּגָן וְאֶחָד אָכַל כַּזַּיִת יָרָק, מִצְטָרְפִין לְהַזְכִּיר שֵׁם וַאֲפִלּוּ לֹא טִבֵּל עִמָּהֶם אֶלָּא בְּצִיר אוֹ לֹא שָׁתָה עִמָּהֶם אֶלָּא כּוֹס אֶחָד שֶׁיֵּשׁ בּוֹ רְבִיעִית מִכָּל מַשְׁקֶה חוּץ מִן הַמַּיִם, מִצְטָרֵף עִמָּהֶם; וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה הַמְבָרֵךְ אֶחָד מֵאוֹכְלֵי הַפַּת; וַאֲפִלּוּ שִׁבְעָה אָכְלוּ דָּגָן וְשִׁלְשָׁה יָרָק, מִצְטָרְפִין; אֲבָל שִׁשָּׁה, לֹא, דְּרֻבָּא דְּמִנְכַּר בָּעֵינָן.

ג הַמִּצְטָרֵף צָרִיךְ לְבָרֵךְ בְּרָכָה אַחֲרוֹנָה עַל מַה שֶּׁאָכַל וְאֵינוֹ נִפְטָר בְּבִרְכַּת הַמָּזוֹן שֶׁל אֵלּוּ; בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים דְּסָגֵי בְּכָל מַאֲכָל, לְהִצְטָרֵף לַעֲשָׂרָה; אֲבָל לִשְׁלֹשָׁה, אֵינוֹ מִצְטָרֵף עַד שֶׁיֹּאכַל כַּזַּיִת. וְיֵשׁ אוֹמְרִים דִּבְכַזַּיִת דָּגָן מְהָנֵי אֲפִלּוּ אֵינוֹ פַּת; וְיֵשׁ אוֹמְרִים דִּבְיָרָק וּבְכָל מַאֲכָל, מְהָנֵי; הִלְכָךְ שְׁנַיִם שֶׁאָכְלוּ וּבָא שְׁלִישִׁי, אִם יְכוֹלִים לְהַזְקִיקוֹ שֶׁיֹּאכַל כַּזַּיִת פַּת, מוּטָב; וְאִם אֵינוֹ רוֹצֶה, לֹא יִתְּנוּ לוֹ לִשְׁתּוֹת וְלֹא מַאֲכָל אַחֵר; וְאִם אֵרַע שֶׁנָּתְנוּ לוֹ לִשְׁתּוֹת אוֹ מַאֲכָל אַחֵר, יְזַמְּנוּ עִמּוֹ אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ רוֹצֶה לֶאֱכֹל פַּת.

ד חֲבֵרִים שֶׁאָכְלוּ כְּאֶחָד, קֻצָתָם אָכְלוּ כְּדֵי שְׂבִיעָה וּקְצָתָם לֹא אָכְלוּ אֶלָּא כַּזַּיִת, אִם כֻּלָּם יוֹדְעִים לְבָרֵךְ מִצְוָה שֶׁיְּבָרֵךְ אוֹתוֹ שֶׁאָכַל כְּדֵי שְׂבִיעָה וְיוֹצִיא אֶת הָאֲחֵרִים; וְאִם אֵין יוֹדְעִים כֻּלָּם לְבָרֵךְ, מִי שֶׁאָכַל כַּזַּיִת יָכוֹל לְהוֹצִיא אַף אוֹתָם שֶׁאָכְלוּ כְּדֵי שְׂבִיעָה. הַגָּה: וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁאֵינוֹ חַיָּב לְבָרֵךְ מִדְּאוֹרַיְתָא אִם לֹא שָׁתָה וְהוּא תָּאֵב לִשְׁתּוֹת (מָרְדְּכַי פ׳ ג׳ שֶׁאָכְלוּ וּבְיֵת יוֹסֵף בְּשֵׁם כָּל בּוֹ וְשִׁבּוֹלֵי לֶקֶט); וְטוֹב לְהָזֵהֵר לְכַתְּחִלָּה אִם מִקְצָתָן שָׁתוּ וּמִקְצָתָם לֹא שָׁתוּ, שֶׁיְּבָרֵךְ מִי שֶׁשָּׁתָה (דִּבְרֵי עַצְמוֹ).

סימן קצח

א שְׁלֹשָׁה שֶׁאָכְלוּ וְהֵם מְבָרְכִין, וְנִכְנַס אֶחָד שֶׁלֹּא אָכַל, אִם נִכְנַס כְּשֶׁאוֹמֵר הַמְבָרֵךְ נְבָרֵךְ שֶׁאָכַלְנוּ מִשֶּׁלּוֹ, עוֹנֶה אַחֲרָיו: בָּרוּךְ וּמְבֹרָךְ שְׁמוֹ תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד; וְאִם נִכְנַס כְּשֶׁאֲחֵרִים עוֹנִים בָּרוּךְ שֶׁאָכַלְנוּ מִשֶּׁלּוֹ, עוֹנֶה אַחֲרֵיהֶם אָמֵן. הַגָּה: וְכֵן בְּכָל הַבְּרָכוֹת שֶׁאָדָם שׁוֹמֵעַ, חַיָּב לַעֲנוֹת אָמֵן (טוּר וּבְיֵת יוֹסֵף בְּשֵׁם בה״ג וּסְמַ״ג) וְאִם הֵם עֲשָׂרָה, אוֹמֵר: בָּרוּךְ אֱלֹהֵינוּ וּמְבֹרָךְ שְׁמוֹ תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד; וְהוּא הַדִּין אִם הָיָה שָׁם כְּשֶׁגָּמְרוּ מִלֶּאֱכֹל וְלֹא אָכַל עִמָּהֶם, כָּךְ הוּא עוֹנֶה אַחַר הַמְבָרֵךְ וְאַחַר הָעוֹנִים.

סימן קצט

א הַשַּׁמָּשׁ שֶׁאָכַל כַּזַּיִת מְזַמְּנִין עָלָיו.

ב כּוּתִי בְּזִמַּן הַזֶּה הֲרֵי הוּא כְּעוֹבֵד עֲבוֹדַת אֱלִילִים וְאֵין מְזַמְּנִין עָלָיו.

ג עַם הָאָרֶץ גָּמוּר מְזַמְּנִין עָלָיו בַּזִּמַּן הַזֶּה.

ד עוֹבֵד כּוֹכָבִים אֵין מְזַמְּנִין עָלָיו, וַאֲפִלּוּ גֵּר שָׁמָּל וְלֹא טָבַל אֵין מְזַמְּנִין עָלָיו; אֲבָל גֵּר גָּמוּר מְזַמְּנִין עָלָיו וְיָכוֹל לְבָרֵךְ בִּרְכַּת הַמָּזוֹן וְלוֹמַר: עַל שֶׁהִנְחַלְתָּ לַאֲבוֹתֵינוּ.

ה אוֹנֵן בַּחֹל, שֶׁהוּא פָּטוּר מִלְּבָרֵךְ, אֵין מְזַמְּנִין עָלָיו.

ו נָשִׁים וַעֲבָדִים וּקְטַנִּים אֵין מְזַמְּנִין עֲלֵיהֶם, אֲבָל מְזַמְּנִין לְעַצְמָן; וְלֹא תְּהֵא חֲבוּרָה שֶׁל נָשִׁים וַעֲבָדִים וּקְטַנִּים מְזַמְּנִין יַחַד, מִשּׁוּם פְּרִיצוּתָא דַּעֲבָדִים, אֶלָּא נָשִׁים לְעַצְמָן וַעֲבָדִים לְעַצְמָם; וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יְזַמְּנוּ בְּשֵׁם.

ז נָשִׁים מְזַמְּנוֹת לְעַצְמָן, רְשׁוּת. אֲבָל כְּשֶׁאוֹכְלוֹת עִם הָאֲנָשִׁים, חֲיָבוֹת וְיוֹצְאוֹת בַּזִּמּוּן שֶׁלָּנוּ. הַגָּה: אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָן מְבִינוֹת (הָרֹא"שׁ וּמָרְדְּכִי רֵישׁ פ' ג' שֶׁאָכְלוּ בְּשֵׁם רַשׁ"י).

ח אַנְדְּרוֹגִינוּס מְזַמֵּן לְמִינוֹ, וְאֵינוֹ מְזַמֵּן לֹא לְאֲנָשִׁים וְלֹא לְנָשִׁים.

ט טֻמְטוּם אֵינוֹ מְזַמֵּן כְּלָל.

י קָטָן שֶׁהִגִּיעַ לְעוֹנַת הַפָּעוּטוֹת וְיוֹדֵעַ לְמִי מְבָרְכִין, מְזַמְּנִין עָלָיו וּמְצָטָרֵף בֵּין לִשְׁלֹשָׁה בֵּין לַעֲשָׂרָה. הַגָּה: וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּאֵין מְצָטָרְפִין אוֹתוֹ כְּלָל עַד שֶׁיִּהְיֶה בֶּן שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה דְּאָז מְחֻזָּקִינַן לֵיהּ כְּגָדוֹל שֶׁהֵבִיא ב' שְׂעָרוֹת (הָרֹא"שׁ וְהַמַּרְדְּכִי פ' ג' שֶׁאָכְלוּ וְטוּר) וְכֵן נוֹהֲגִין וְאֵין לְשַׁנּוֹת; וְחֵרֵשׁ וְשׁוֹטֶה אִם מְכַוְּנִים וּמְבִינִים מִצְטָרְפִין לְזִמּוּן, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין הַחֵרֵשׁ שׁוֹמֵעַ הַבְּרָכָה (מַהֲרִי"ל).

יא מִי שֶׁנִּדּוּהוּ עַל עֲבֵרָה, אֵין מְזַמְּנִין עָלָיו.

סימן ר

א שְׁלֹשָׁה שֶׁאָכְלוּ כְּאֶחָד, אֶחָד מַפְסִיק עַל כָּרְחוֹ לִשְׁנַיִם וְעוֹנָה עִמָּהֶם בִּרְכַּת זִמּוּן. וַאֲפִלּוּ לֹא רָצָה לְהַפְסִיק, מְזַמְּנִין עָלָיו בֵּין עוֹנָה בֵּין אֵינוֹ עוֹנָה כָּל שֶׁהוּא עוֹמֵד שָׁם. אֲבָל שְׁנַיִם אֵין חַיָּבִים לְהַפְסִיק לְאֶחָד, הִלְכָּךְ אֵין חִיּוּב זִמּוּן חָל עַד שֶׁיִּתְרַצּוּ לְהַפְסִיק לְאֶחָד וּלְבָרֵךְ, וְאִם לֹא רָצוּ לְהַפְסִיק וְזִמֵּן הוּא עֲלֵיהֶם, לֹא עָשָׂה כְּלוּם; וְאִם לֹא רָצוּ לְהַפְסִיק, אַף הוּא אֵינוֹ רַשַּׁאי לְבָרֵךְ וְלָצֵאת לַשּׁוּק, עַד שֶׁיִּגְמְרוּ הַשְּׁנַיִם וְיִזַּמֵּן עֲלֵיהֶם, שֶׁהֲרֵי כְּבָר נִתְחַיֵּב הוּא בְּזִמּוּן וְהֵיאָךְ יְבָרֵךְ בְּלֹא זִמּוּן.

ב אֵינוֹ צָרִיךְ לְהַפְסִיק אֶלָּא עַד שֶׁיֹּאמַר: בָּרוּךְ שֶׁאָכַלְנוּ מִשֶּׁלּוֹ וְכוּ', הַגָּה: וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁצָּרִיךְ לְהַפְסִיק עַד שֶׁיֹּאמַר: הַזָּן אֶת הַכֹּל, וְכֵן נוֹהֲגִין (הָרֹא"שׁ וְתוֹס' וְהַר"י בְּשֵׁם בַּה"ג וְהַטּוּר). וְאִם הָיָה דַּעְתּוֹ לַחֲזֹר וְלֶאֱכֹל פַּת, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא אָכַל אַחַר כָּךְ, כְּשֶׁרוֹצֶה לְבָרֵךְ מְבָרֵךְ מִתְּחִלָּה בִּרְכַּת הַזָּן; וְכָל שֶׁכֵּן אִם חָזַר וְאָכַל (הַר"י פֶּרֶק ג' שֶׁאָכְלוּ) (טוּר) **וְחוֹזֵר וְגוֹמֵר סְעוּדָתוֹ בְּלֹא בְּרָכָה בְּתְחִלָּה.**

סימן רא

א גָּדוֹל מְבָרֵךְ, אֲפִלּוּ בָּא בַּסּוֹף; וְאִם רָצָה לִתֵּן רְשׁוּת לַקָּטָן לְבָרֵךְ, רַשַּׁאי; וְהָנֵי מִלֵּי כְּשֶׁאֵין שָׁם אוֹרֵחַ, אֲבָל אִם יֵשׁ שָׁם אוֹרֵחַ, הוּא מְבָרֵךְ אֲפִלּוּ אִם בַּעַל הַבַּיִת גָּדוֹל מִמֶּנּוּ, כְּדֵי שֶׁיְּבָרֵךְ לְבַעַל הַבַּיִת. וּמַה בְּרָכָה מְבָרְכוֹ, יְהִי רָצוֹן שֶׁלֹּא יֵבוֹשׁ וְלֹא יִכָּלֵם בַּעַל הַבַּיִת הַזֶּה לֹא בָּעוֹלָם הַזֶּה וְלֹא בָּעוֹלָם הַבָּא, וְיַצְלִיחַ בְּכָל נְכָסָיו, וְיִהְיוּ נְכָסָיו מַצְלָחִים וּקְרוֹבִים לָעִיר, וְלֹא יִשְׁלֹט שָׂטָן בְּמַעֲשֵׂי יָדָיו, וְאַל יְזַדֵּקֵק לְפָנָיו שׁוּם דָּבָר חֵטְא וְהִרְהוּר עָוֹן מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם. וְאִם בַּעַל הַבַּיִת רוֹצֶה לְוַתֵּר (פְּרוּשׁ שֶׁאֵינוֹ רוֹצֶה לְהַקְפִּיד) עַל בִּרְכָתוֹ, וּלְבָרֵךְ בִּרְכַּת הַמָּזוֹן בְּעַצְמוֹ, רַשַּׁאי. הַגָּה: וְהוּא הַדִּין שֶׁיָּכוֹל לִתֵּן לְבָרֵךְ לְמִי שֶׁיִּרְצֶה (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם אֲהָל מוֹעֵד).

ב לֹא יַקְדִּים חָכָם יִשְׂרָאֵל לְכֹהֵן עַם הָאָרֶץ לְבָרֵךְ לְפָנָיו דָּבָר חֹק וּמִשְׁפָּט כְּהֶנָּה, אֲבָל לָתֵת לוֹ הֶחָכָם רְשׁוּת שֶׁיְּבָרֵךְ, אֵין בְּכָךְ כְּלוּם; אֲבָל כֹּהֵן תַּלְמִיד חָכָם מִצְוָה לְהַקְדִּימוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: וְקִדַּשְׁתּוֹ (וַיִּקְרָא כא, ח) לִפְתֹּחַ רִאשׁוֹן וּלְבָרֵךְ רִאשׁוֹן וְע"ל סִימָן קס"ז (סי"ד).

ג מִי שֶׁנּוֹתְנִים לוֹ לְבָרֵךְ וְאֵינוֹ מְבָרֵךְ, מְקַצְּרִים יָמָיו.

ד צָרִיךְ לַחֲזֹר שֶׁיִּתְּנוּ לוֹ כּוֹס שֶׁל בְּרָכָה לְבָרֵךְ.

סימן רב

א עַל כָּל פֵּרוֹת הָאִילָן מְבָרֵךְ בְּתְחִלָּה: בּוֹרֵא פְּרִי הָעֵץ, חוּץ מֵהַיַּיִן שֶׁמְּבָרֵךְ עָלָיו: בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן, בֵּין חַי בֵּין מְבֻשָּׁל בֵּין שֶׁהוּא עָשׂוּי קוֹנְדִּיטוֹן דְּהַיְנוּ שְׁנוֹתְנִין בּוֹ דְּבַשׁ וּפִלְפְּלִין. הַגָּה: וְאִם נִתְעָרֵב יַיִן בַּשֵּׁכָר, אַזְלִינַן אַחַר הָרֹב, אִם הָרֹב יַיִן, מְבָרֵךְ: בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן, וְאִם הָרֹב שֵׁכָר, מְבָרֵךְ: שֶׁהַכֹּל (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם הַמַּשְׁבִּ״ץ).

ב הַבֹּסֶר, כָּל זְמַן שֶׁלֹּא הִגִּיעַ לִכְפּוּל הַלָּבָן, מְבָרֵךְ עָלָיו: בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה, וּמִשֶּׁהוּא כְּפוּל הַלָּבָן וָאֵילָךְ מְבָרֵךְ עָלָיו: בּוֹרֵא פְּרִי הָעֵץ; וּמִתּוֹךְ שֶׁלֹּא נוֹדַע לָנוּ שֶׁעִוּר פּוּל הַלָּבָן, לְעוֹלָם מְבָרֵךְ: בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה, עַד שֶׁיִּהְיֶה גָּדוֹל בְּיוֹתֵר; וּשְׁאָר כָּל הָאֵילָן, מִשֶּׁיּוֹצִיאוּ פְּרִי, מְבָרְכִין עָלָיו: בּוֹרֵא פְּרִי הָעֵץ וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יְהֵא מַר אוֹ עָפוּץ בְּיוֹתֵר עַד שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לַאֲכִילָה אֲפִלּוּ עַל יְדֵי הַדְּחַק, דְּאָז אֵין מְבָרְכִין עָלָיו כְּלָל. הַגָּה: וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּעַל חֲרוּבִין אֵינוֹ מְבָרֵךְ בּוֹרֵא פְּרִי הָעֵץ, עַד שֶׁיִּרְאֶה בָּהֶן כְּמִין שַׂרְשָׁרוֹת שֶׁל חֲרוּבִין, וְכֵן בְּזֵיתִים עַד שֶׁיִּגְדַּל הַגַּע סְבִיבָיו, וְקֹדֶם לָכֵן מְבָרֵךְ: בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה, וְכֵן עִקָּר (טוּר).

ג גַּרְעִינֵי הַפֵּרוֹת, אִם הֵם מְתוּקִים מְבָרֵךְ עֲלֵיהֶם: בּוֹרֵא פְּרִי הָעֵץ; וְאִם הֵם מָרִים, אֵינוֹ מְבָרֵךְ עֲלֵיהֶם כְּלָל; וְאִם מִתְקַן עַל יְדֵי הָאוּר, מְבָרֵךְ עֲלֵיהֶם: שֶׁהַכֹּל.

ד שֶׁמֶן זַיִת, אִם שְׁתָאוֹ כְּמוֹת שֶׁהוּא אֵינוֹ מְבָרֵךְ עָלָיו כְּלָל, מִשּׁוּם דְּאַזּוּקֵי מַזִּיק לֵיהּ; וְאִם אָכָלוֹ עִם פַּת, אֵינוֹ מְבָרֵךְ עָלֶיהָ דְּפַת עִקָּר וּמְבָרֵךְ עַל הָעִקָּר וּפוֹטֵר אֶת הַטְּפֵלָה; וְאִם שְׁתָאוֹ מְעֹרָב עִם מֵי סִלְקָ ״ א הַנִּקְרָא אֲנִיגְרוֹן, שֶׁאָז אֵינוֹ מַזִּיק אַדְרַבָּא הוּא מוֹעִיל לַגָּרוֹן אִם הוּא חוֹשֵׁשׁ בִּגְרוֹנוֹ, הֲוָה לֵיהּ שֶׁמֶן עִקָּר וּמְבָרֵךְ עָלָיו: בּוֹרֵא פְּרִי הָעֵץ; וְאִם אֵינוֹ מִתְפַּוֵּן לִרְפוּאָה אֶלָּא לַאֲכִילָה, הֲוֵי לֵיהּ אֲנִיגְרוֹן עִקָּר וְאֵינוֹ מְבָרֵךְ אֶלָּא עַל הָאֲנִיגְרוֹן שֶׁהַכֹּל.

ה שְׁקֵדִים הַמָּרִים, כְּשֶׁהֵם קְטַנִּים מְבָרֵךְ: בּוֹרֵא פְּרִי הָעֵץ; גְּדוֹלִים, וְלֹא כְּלוּם דְּאַזּוּקֵי מָזְקֵי; וְטַעֲמָא דְּמִלְּתָא, דִּכְשֶׁהֵם קְטַנִּים עִקָּר אֲכִילָתָם הִיא הַקְּלִפָּה וְאֵינָהּ מָרָה, וּכְשֶׁהֵם גְּדוֹלִים עִקָּר אֲכִילָתָם מַה שֶּׁבִּפְנִים וְהוּא מַר; וְאִם מִתְקַן עַל יְדֵי הָאוּר אוֹ דָּבָר אַחֵר, מְבָרֵךְ: בּוֹרֵא פְּרִי הָעֵץ.

ו צָלָף (פי׳ צְלָף מִין אִילָן שֶׁעָלָיו שֶׁלּוֹ רְאוּיִים לַאֲכִילָה וְיֵשׁ בְּעָלָיו כְּמִין תְּמָרִים אֲבָיוֹנוֹת הוּא הַפְּרִי מֵהַצְּלָף וְקַפָּרִיסִין הֵן קְלִפָּה שֶׁסְּבִיב הַפְּרִי כְּקִלְפּוֹת הָאֱגוֹזִים), עַל הֶעָלִין וְעַל הַתְּמָרוֹת וְעַל הַקַּקְפָּרִיסִין: בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה; וְעַל הָאֲבְיוֹנוֹת שֶׁהֵם עִקַּר הַפְּרִי, בּוֹרֵא פְּרִי הָעֵץ.

ז תְּמָרִים שֶׁמְּעָכָן בַּיָּד וְעָשָׂה מֵהֶם עִסָּה וְהוֹצִיא מֵהֶם גַּרְעִינֵיהֶם, אֲפִלּוּ הָכִי לֹא נִשְׁתַּנִּית בִּרְכָתָן וּמְבָרֵךְ עֲלֵיהֶם: בּוֹרֵא פְּרִי הָעֵץ וּלְבַסּוֹף בְּרָכָה אַחַת מֵעֵין שָׁלֹשׁ. הַגָּה: וּלְפִי זֶה הוּא הַדִּין בלטוערן הַנִּקְרָא פוירדל״א מְבָרְכִין עֲלֵיהֶם: בּוֹרֵא פְּרִי הָעֵץ; וְיֵשׁ אוֹמְרִים לְבָרֵךְ עֲלֵיהֶם שֶׁהַכֹּל (ת״ה סי׳ כ״ט וּבֵית יוֹסֵף בְּשֵׁם הַשְּׁוּר), וְטוֹב לָחוּשׁ לְכַתְּחִלָּה לְבָרֵךְ שֶׁהַכֹּל אֲבָל אִם בֵּרַךְ בּוֹרֵא פְּרִי הָעֵץ יָצָא, כִּי כֵן נִרְאֶה עִקָּר.

ח דְּבַשׁ הַזָּב מֵהַתְּמָרִים, מְבָרֵךְ עָלָיו שֶׁהַכֹּל. וְכֵן עַל מַשְׁקִין הַיּוֹצְאִין מִכָּל מִינֵי פֵּרוֹת, חוּץ מִזֵּיתִים וַעֲנָבִים, מְבָרֵךְ: שֶׁהַכֹּל.

ט סוֹפֵי עֲנָבִים שֶׁאֵין מִתְבַּשְּׁלִין לְעוֹלָם, וְכֵן עַל הַנּוֹבְלוֹת שֶׁהֵם תְּמָרִים שֶׁבִּשְּׁלָם וּשְׁרָפָם הַחֹם וְיָבְשׁוּ, מְבָרֵךְ: שֶׁהַכֹּל.

י פֵּרוֹת שֶׁשָּׁרָאן אוֹ בִּשְּׁלָן בְּמַיִם, אַף עַל פִּי שֶׁנִּכְנַס טַעַם הַפְּרִי בַּמַּיִם, אֵינוֹ מְבָרֵךְ עַל אוֹתָם הַמַּיִם אֶלָּא שֶׁהַכֹּל; וְהָרֹא״שׁ כָּתַב דְּאֶפְשָׁר שֶׁאִם נִכְנַס טַעַם הַפְּרִי בַּמַּיִם מְבָרֵךְ בּוֹרֵא פְּרִי הָעֵץ.

יא מֵי שְׁרֵית צִמּוּקִים וּתְאֵנִים, אוֹ מֵי בִּשּׁוּלָם, מְבָרֵךְ עֲלֵיהֶם שֶׁהַכֹּל וְיוֹצֵא גַּם לְהָרֹא״שׁ; אֲבָל בַּבְּרָכָה שֶׁלְּאַחֲרֵיהֶם יֵשׁ לְהִסְתַּפֵּק אִם מְבָרֵךְ בּוֹרֵא נְפָשׁוֹת אוֹ אִם מְבָרֵךְ בְּרָכָה אַחַת מֵעֵין שָׁלֹשׁ, כְּהָרֹא״שׁ. וְלָכֵן יֵרֵא שָׁמַיִם לֹא יִשְׁתֶּה אֶלָּא בְּתוֹךְ הַסְּעֻדָּה, אוֹ יֹאכַל פְּרִי מִז׳ מִינִים וְגַם יִשְׁתֶּה מַיִם, כְּדֵי שֶׁיְּצָטָרֵךְ לְבָרֵךְ בְּרָכָה אַחַת מֵעֵין שָׁלֹשׁ וּבוֹרֵא נְפָשׁוֹת; וְאִם מָשַׁךְ הַמַּיִם וְהִבְדִּילָם מֵהַצְּמוּקִים, הֲוָה לֵיהּ יַיִן וּמְבָרֵךְ עָלָיו בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן וּבְרָכָה אַחַת מֵעֵין שָׁלֹשׁ, וְהוּא שֶׁיִּהְיוּ צִמּוּקִים שֶׁיִּהְיֶה בָּהֶם לַחְלוּחִית שֶׁאִם יִדְרֹךְ אוֹתָם יֵצֵא מֵהֶן דִּבְשָׁן, אֲבָל אִם כְּשֶׁיַּעֲצְרוּ אוֹתָם לֹא יֵצֵא מֵהֶם שׁוּם לַחְלוּחִית דְּבַשׁ, לֹא.

יב כָּל הַפֵּרוֹת שֶׁטּוֹבִים חַיִּים וּמְבֻשָּׁלִים, כְּגוֹן תַּפּוּחִים וְאֲגָסִים, בֵּין חַיִּים בֵּין מְבֻשָּׁלִים מְבָרֵךְ בּוֹרֵא פְּרִי הָעֵץ; וְאִם אֵין דֶּרֶךְ לְאָכְלָם חַיִּים אֶלָּא מְבֻשָּׁלִים, אוֹכְלָם כְּשֶׁהֵם חַיִּים, מְבָרֵךְ שֶׁהַכֹּל; כְּשֶׁהֵם מְבֻשָּׁלִים, בּוֹרֵא פְּרִי הָעֵץ.

יג אֱגוֹז גָּמוּר הַמְּטֻגָּן בִּדְבַשׁ וְנִקְרָא נואינד״ו ר״ל נויאי״ט, מְבָרֵךְ עָלָיו בּוֹרֵא פְּרִי הָעֵץ.

יד אֱגוֹז רַךְ שֶׁמְּבֻשָּׁלִים בִּדְבַשׁ וְקוֹרְאִין לוֹ נואיס מושקאד״ה, מְבָרֵךְ עָלָיו שֶׁהַכֹּל. הַגָּה: וְכֵן אוֹתָם אֱגוֹזִים שֶׁמְּבֻשָּׁלִים בִּדְבַשׁ בְּעוֹדָם יְרָקִים, מְבָרְכִים שֶׁהַכֹּל (רבי׳ יְרוּחָם נְתִיב י״ז ח״ב וּבֵית יוֹסֵף).

טו עַל הסוקא״ר מְבָרֵךְ שֶׁהַכֹּל וְכֵן הַמּוֹצִיא קָנִים מְתוּקוֹת שֶׁהַכֹּל.

טז עַל פְּלִפֵּל וְזַנְגְּבִיל יְבֵשִׁים וְעַל הקלאוו שֶׁל גירופלי ר״ל נעגלי״ך וְכָל כַּיּוֹצֵא (בָּזֶה) שֶׁאֵין דֶּרֶךְ לְאָכְלָם אֶלָּא עַל יְדֵי תַּעֲרוֹבוֹת, אֵין מְבָרֵךְ עֲלֵיהֶם כְּלוּם.

יז עַל אֱגוֹז מושקא״ט, בּוֹרֵא פְּרִי הָעֵץ; עַל קנילי״ה ר״ל צימרינ״ד, בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה.

יח עַל פְּלִפֵּל וְזַנְגְּבִיל כְּשֶׁהֵם רְטֻבִּים, בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה. הַגָּה: כָּל הַפֵּרוֹת שֶׁיּוֹדֵעַ בָּהֶם שֶׁהֵם עִקַּר הַפֶּרִי, מְבָרֵךְ עֲלֵיהֶם בּוֹרֵא פְּרִי הָעֵץ; וְשֶׁאֵינָן עִקַּר הַפֶּרִי, בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה; וְאִם הוּא מְסֻפָּק בּוֹ אִם הוּא עִקַּר הַפֶּרִי אוֹ לֹא, בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה; וְאִם אֵינוֹ יוֹדֵעַ מָה הוּא, מְבָרֵךְ שֶׁהַכֹּל (טור).

סימן רג

א עַל פֵּרוֹת הָאָרֶץ מְבָרֵךְ בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה.

ב עַל תּוּתִים הַגְּדֵלִים בַּסְּנָה, בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה. הַגָּה: דְּלֹא מִקְּרֵי עֵץ אֶלָּא שֶׁמּוֹצִיא עָלָיו מִמֶּנּוּ, אֲבָל מַה שֶּׁמּוֹצִיא עָלָיו מִשָּׁרָשָׁיו לֹא מִקְּרֵי עֵץ, וְהָנֵי כִּיּוֹן דְּכֻלָּה עֲצָיו לְגַמְרֵי בַּחֹרֶף וְהָדָר פָּרַח מִשָּׁרָשָׁיו, מְבָרְכִין עָלָיו בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה (טור וּמַרְדְּכַי בְּשֵׁם תְּשׁוּבַת הַגְּאוֹנִים).

ג עַל המאוזי״ש, בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה.

ד עַל פֵּרוֹת שֶׁמּוֹצִיאִין אִילָנֵי סָרָק, שֶׁהַכֹּל.

ה בְּנֵי אָסָא, אַף עַל גַּבֵּי דְּבְשָׁלָן וְהַיָּיִן כְּפֵרוֹת, אֵינוֹ מְבָרֵךְ אֶלָּא שֶׁהַכֹּל.

ו עַל זַנְגְּבִיל שֶׁמְּרַקְּחִים אוֹתוֹ כְּשֶׁהוּא רָטֹב, בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה. וְנִרְאֶה דְּהוּא הַדִּין אִם מְרַקְּחִים אוֹתוֹ יָבֵשׁ, כֵּיוָן שֶׁעַל יְדֵי כָּךְ הוּא רָאוּי לַאֲכִילָה, הַזַּנְגְּבִיל עִקָּר וּמְבָרֵךְ עָלָיו בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה.

ז בְּשָׂמִים שְׁחוּקִים וּמְעֹרָבִים עִם סוּקָר, הַבְּשָׂמִים עִקָּר וּמְבָרֵךְ עֲלֵיהֶם כְּדִין בִּרְכַּת אוֹתָם בְּשָׂמִים.

ח צְנוֹן, מְבָרֵךְ עָלָיו בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה.

סימן רד

א עַל דָּבָר שֶׁאֵין גִּדּוּלוֹ מִן הָאָרֶץ, כְּגוֹן: בְּשַׂר בְּהֵמָה, חַיָּה וְעוֹף, דָּגִים, בֵּיצִים, חָלָב, גְּבִינָה, וּפַת שֶׁעִפְּשָׁה, וְתַבְשִׁיל שֶׁנִּשְׁתַּנָּה צוּרָתוֹ וְנִתְקַלְקֵל, וְנוֹבְלוֹת שֶׁהֵם תְּמָרִים שֶׁבִּשְׁלָם וּשְׁרָפָם הַחֹם וְיִבְּשׁוּ, וְעַל הַמֶּלַח, וְעַל מֵי מֶלַח, וְעַל הַמָּרָק, וְעַל כְּמֵהִין וּפִטְרִיּוֹת, וְעַל קוֹרָא שֶׁהוּא. הַגָּה: הָרַךְ הַנִּתְוַסֵּף בָּאִילָן בְּכָל שָׁנָה שֶׁקּוֹרִין (טור) פלמיטו, וְעַל לוּלְבֵי גְּפָנִים, וְעַל שְׂקֵדִים מְתוּקִים שֶׁאוֹכְלִים אוֹתָם כְּשֶׁהֵם רַכִּים בְּקִלְפֵּיהֶם, וְעַל חֲזִיז וְהוּא שַׁחַת, וְעַל קֶרֶא חַיָּה, וְעַל קִמְחָא דְּשַׁעֲרֵי, וְעַל שֵׁכַר תְּמָרִים וְשֵׁכַר שְׂעוֹרִים, וְעַל מֵי שְׂעוֹרִים שֶׁמְּבַשְּׁלִים לַחוֹלֶה, וְעַל עִשְׁבֵּי דְּדַבְרָא שֶׁאֵינָם נִזְרָעִים, וְעַל שֶׁבֶת שֶׁקּוֹרִין אניט״ו ר״ל אני״ס, וְעַל כַּמּוֹן וְכַסְבָּר דִּלְטַעֲמָא עֲבִידִי וְלֹא לַאֲכִילָה, וְעַל הַחֹמֶץ שֶׁעֵרְבוּ בְּמַיִם עַד שֶׁרָאוּי לִשְׁתּוֹת מְבָרֵךְ: שֶׁהַכֹּל.

ב עַל הַחֹמֶץ לְבַדּוֹ אֵינוֹ מְבָרֵךְ כְּלוּם, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מַזִּיקוֹ.

ג רֵיחֵיהּ חָלָא (פי׳ חמ״ץ) וְטַעְמֵיהּ חַמְרָא, חַמְרָא הוּא וּמְבָרֵךְ עָלָיו בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן.

ד כָּל שֶׁבְּנֵי אָדָם נִמְנָעִים לִשְׁתּוֹתוֹ מִפְּנֵי חֲמִיצוּתוֹ, אֵין מְבָרְכִין עָלָיו בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן אֶלָּא שֶׁהַכֹּל.

ה שְׁמָרֵי יַיִן, מְבָרֵךְ עֲלֵיהֶם בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן; נָתַן בָּהֶם מַיִם, אִם נָתַן שְׁלִשָּׁה מִדּוֹת מַיִם וּמָצָא אַרְבָּעָה, הֲוָה לֵיהּ כְּיַיִן מָזוּג וּמְבָרֵךְ: בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן, וְאִם מָצָא פָּחוֹת, אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ טַעַם יַיִן, קְיוּהָא בְּעָלְמָא הוּא וְאֵינוֹ מְבָרֵךְ אֶלָּא שֶׁהַכֹּל; וְהַיְנוּ בַּיֵּינוֹת שֶׁלָּהֶם שֶׁהָיוּ חֲזָקִים, אֲבָל יֵינוֹת שֶׁלָּנוּ שֶׁאֵינָן חֲזָקִים כָּל כָּךְ, אֲפִלּוּ רָמָא תְּלָתָא וַאֲתָא אַרְבָּעָה אֵינוֹ מְבָרֵךְ עָלָיו בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן; וְנִרְאֶה שֶׁמְּשַׁעֲרִים בַּשִּׁעוּר שֶׁמּוֹזְגִים יַיִן שֶׁבְּאוֹתוֹ מָקוֹם. הַגָּה: וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יְהֵא הַיַּיִן אֶחָד מִשִּׁשָּׁה בַּמַּיִם, כִּי אָז וַדַּאי בָּטֵל (אַגוּר).

ו תֶּמֶד שֶׁעוֹשִׂים מֵחַרַצָּנִים שֶׁנּוֹתְנִים עֲלֵיהֶם מַיִם, דִּינָם כִּשְׁמָרִים; וְהָנֵי מִילֵי כְּשֶׁנֶּעֱצְרוּ בַּקּוֹרָה, אֲבָל אִם לֹא נִדְרְכוּ אֶלָּא בָּרֶגֶל אֲפִלּוּ נָתַן שְׁלִשָּׁה מִדּוֹת מַיִם וְלֹא מָצָא אֶלָּא ג׳ אוֹ פָּחוֹת, מְבָרְכִין עָלָיו בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן שֶׁיַּיִן הוּא וְהַמַּיִם נִבְלָעִים בַּזַּגִּים וּבְמַה שֶּׁיּוֹצֵא יֵשׁ בּוֹ יַיִן מְרֻבֶּה. הַגָּה: זַגִּים שֶׁנָּתְנוּ עֲלֵיהֶם תְּאֵנִים לְחַזֵּק כֹּחַ הַיַּיִן, אַף עַל פִּי שֶׁהַזַּגִּין הֶרֹב מִכָּל מָקוֹם כָּל כֹּחַ הַתְּאֵנִים בַּמַּשְׁקֶה וְאֵין לְבָרֵךְ בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן (בית יוסף בְּשֵׁם הַמַּשְׂכִּ״ן).

ז הַשּׁוֹתֶה מַיִם לִצְמָאוֹ, מְבָרֵךְ שֶׁהַכֹּל וּלְאַחֲרָיו בּוֹרֵא נְפָשׁוֹת רַבּוֹת; אֲבָל אִם חֲנַקְתִּיהּ אוּמְצָא, וְשׁוֹתֶה מַיִם לְהַעֲבִיר הָאוּמְצָא, אֵינוֹ מְבָרֵךְ לֹא לְפָנָיו וְלֹא לְאַחֲרָיו.

ח כָּל הָאֲכָלִין וְהַמַּשְׁקִין שֶׁאָדָם אוֹכֵל וְשׁוֹתֶה לִרְפוּאָה, אִם טַעֲמָם טוֹב וְהַחֵךְ נֶהֱנֶה מֵהֶם, מְבָרֵךְ עֲלֵיהֶם תְּחִלָּה וְסוֹף. הַגָּה: אִם אֲנָסוּהוּ לֶאֱכֹל אוֹ לִשְׁתּוֹת, אַף עַל גַּב דְּהַחֵיךְ נֶהֱנֶה מִמֶּנּוּ אֵינוֹ מְבָרֵךְ עָלָיו, הוֹאִיל וְנֶאֱנַס עַל כָּךְ (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם אֹהֶל מוֹעֵד וְהָרַא״ה).

ט אָכַל מַאֲכָל אוֹ מַשְׁקֶה שֶׁל אִסּוּר מִפְּנֵי הַסַּכָּנָה, מְבָרֵךְ עָלָיו תְּחִלָּה וְסוֹף.

י דָּבָשׁ דְּבוֹרִים חֲרֵי הוּא כִּשְׁאָר דְּבָשׁ וְאֵינוֹ מְבָרֵךְ אֶלָּא שֶׁהַכֹּל.

יא חֲבוּשִׁים אוֹ גִינְדָא״ש אוֹ וָרָדִים וּשְׁאָר מִינֵי פֵּרוֹת וַעֲשָׂבִים שֶׁמְּרַקְּחִים בִּדְבַשׁ, הַפֵּרוֹת וְהָעֲשָׂבִים הֵם עִקָּר וְהַדְּבַשׁ טָפֵל, אֲפִלּוּ הֵם כְּתוּשִׁים בְּיוֹתֵר, הִילְכָךְ מְבָרֵךְ עַל חֲבוּשִׁים וגינדא״ש בּוֹרֵא פְּרִי הָעֵץ; וְעַל עֲשָׂבִים, בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה; וְעַל שֶׁל וָרָדִים, בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה. הַגָּה: וְכָל מַרְקַחַת שֶׁאֵין בְּרִיאִים רְגִילִין בּוֹ אֶלָּא לִרְפוּאָה, מְבָרְכִין עָלָיו שֶׁהַכֹּל (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם הָרַא״ה).

יב כָּל שֶׁהוּא עִקָּר וְעִמּוֹ טְפֵלָה, מְבָרֵךְ עַל הָעִקָּר וּפוֹטֵר אֶת הַטְּפֵלָה; וְכָל דָּבָר שֶׁמְּעָרְבִין אוֹתוֹ לְדַבֵּק, אוֹ כְּדֵי לִתֵּן רֵיחַ, אוֹ כְּדֵי לְצַבַּע הַתַּבְשִׁיל, חֲרֵי זֶה טְפֵלָה; אֲבָל אִם עֵרֵב כְּדֵי לִתֵּן טַעַם בַּתַּעֲרוֹבוֹת, חֲרֵי הוּא עִקָּר; לְפִיכָךְ מִינֵי דְּבַשׁ שֶׁמְּבַשְּׁלִים אוֹתָם וְנוֹתְנִים בָּהֶם חֲלֵב חִטָּה כְּדֵי לְדַבֵּק, וְעוֹשִׂים מֵהֶם מִינֵי מְתִיקָה, אֵינוֹ מְבָרֵךְ בּוֹרֵא מִינֵי מְזוֹנוֹת, מִפְּנֵי שֶׁהַדְּבַשׁ הוּא הָעִקָּר. הַגָּה: וְנִרְאֶה דְּהָא דְּאִם עֵרֵב כְּדֵי לְתֵת טַעַם בַּתַּעֲרוֹבוֹת שֶׁהוּא עִקָּר, הַיְנוּ דַּוְקָא שֶׁיֵּשׁ שָׁם מַמָּשׁוּת מִן הַדָּבָר הַנּוֹתֵן טַעַם וְדָבָר חָשׁוּב, אֲבָל בְּשָׂמִים שֶׁנּוֹתְנִין לְתוֹךְ הַמַּרְקַחַת אַף עַל פִּי שֶׁהֵם לִנְתִינַת טַעַם, אֵין מְבָרְכִין עֲלֵיהֶם דִּבְטֵלִין בְּמִעוּטָן אַף עַל פִּי שֶׁנּוֹתְנִין טַעַם; לָכֵן נוֹהֲגִין שֶׁלֹּא לְבָרֵךְ רַק עַל הַמַּרְקַחַת וְלֹא עַל הַבְּשָׂמִים שֶׁבָּהֶן.

יג כָּל דָּבָר שֶׁהוּא מְסֻפָּק בְּבִרְכָתוֹ, יְבָרֵךְ שֶׁהַכֹּל.

סימן רה

א עַל הַיְרָקוֹת מְבָרֵךְ בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה, וַאֲפִלּוּ בִּשְׁלָם; וְכֵן כָּל פֵּרוֹת וְקִטְנִיּוֹת שֶׁטּוֹבִים חַיִּים וּמְבֻשָּׁלִים, מְבָרֵךְ עֲלֵיהֶם לְאַחַר בִּשּׁוּלָם כִּבְרָכָתָם הָרְאוּיָה לָהֶם קֹדֶם שֶׁיְּבַשֵּׁל; אֲבָל קֶרֶא וְסִלְקָא וּכְרוּב וְכֵיוֹצֵא בָּהֶם, שֶׁטּוֹבִים מְבֻשָּׁלִים יוֹתֵר מֵחַיִּים, כְּשֶׁהֵם חַיִּים מְבָרֵךְ שֶׁהַכֹּל, וּלְאַחַר בִּשּׁוּלָם בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה; וְתוּמֵי (פִּי׳ שׁוּמִים), וְכַרְתִּי (פִּי׳ פּוּרט בְּלַע״ז) כְּשֶׁהֵם חַיִּים, בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה; לְאַחַר שְׁבִשְׁלָם, שֶׁהַכֹּל. הַגָּה: דִּמְחַשְּׁבִי נִשְׁתַּנּוּ לְגָרְיעוּתָא, אֲפִלּוּ בִּשְׁלָם עִם בָּשָׂר וְנִשְׁתַּבְּחוּ אֵין הַשַּׁבָּח מִצַּד עַצְמָן אֶלָּא מֵחֲמַת הַבָּשָׂר שֶׁבָּהֶם (הר״י פ׳ כִּיצַד מְבָרְכִין).

ב עַל הַמַּיִם שֶׁבִּשְּׁלוּ בָּהֶם יְרָקוֹת מְבָרֵךְ הַבְּרָכָה עַצְמָהּ, שֶׁמְּבָרֵךְ עַל הַיְרָקוֹת עַצְמָן, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בָּהֶם אֶלָּא טַעַם הַיָּרָק; וְהָנֵי מִילֵי כְּשֶׁבִּשְּׁלָם בִּלֹּא בָּשָׂר, אֲבָל בִּשְּׁלָם עִם בָּשָׂר, מְבָרֵךְ עָלָיו שֶׁהַכֹּל.

ג אִם סְחָטָן, אֵינוֹ מְבָרֵךְ עַל אוֹתָם מַשְׁקִין אֶלָּא שֶׁהַכֹּל.

ד חֲתָכָן לַחֲתִיכוֹת קְטַנּוֹת, לֹא נִשְׁתַּנִּית בִּרְכָתָן מִפְּנֵי כָךְ.

ה הַלֶּפֶת, כְּשֶׁהוּא חַי מְבָרֵךְ עָלָיו שֶׁהַכֹּל, אֲבָל אִם הוּא מְבֻשָּׁל אוֹ כָּבוּשׁ בְּחֹמֶץ אוֹ בְּחַרְדָּל, בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה.

סימן רו

א בֵּרַךְ עַל פֵּרוֹת הָאִילָן בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה, יָצָא; אֲבָל אִם בֵּרַךְ עַל פְּרִי הָאֲדָמָה בּוֹרֵא פְּרִי הָעֵץ, לֹא יָצָא; הִלְכָךְ אִם הוּא מְסֻפָּק בִּפְרִי אִם הוּא פְּרִי עֵץ אוֹ פְּרִי הָאֲדָמָה, מְבָרֵךְ בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה. וְעַל הַכֹּל, אִם אָמַר שֶׁהַכֹּל, יָצָא וַאֲפִלּוּ עַל פַּת וְיַיִן.

ב הָיוּ לְפָנָיו פְּרִי הָאֲדָמָה וּפְרִי הָעֵץ, וּבֵרַךְ עַל פְּרִי הָאֲדָמָה וְנִתְכַּוֵּן לִפְטֹר אֶת פְּרִי הָעֵץ, יָצָא.

ג כָּל אֵלּוּ הַבְּרָכוֹת צָרִיךְ שֶׁלֹּא יַפְסִיק בֵּין בְּרָכָה לַאֲכִילָה. הַגָּה: יֹתֵר מִכְּדֵי דִּבּוּר (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם שִׁבּוֹלֵי לֶקֶט); וְצָרִיךְ לְהַשְׁמִיעַ לְאָזְנָיו, וְאִם לֹא הִשְׁמִיעַ, יָצָא וּבִלְבַד שֶׁיּוֹצִיא בִּשְׂפָתָיו; וְנֶאֱמָרִים בְּכָל לָשׁוֹן; וְלֹא יְבָרֵךְ עָרֹם, עַד שֶׁיְּכַסֶּה עֶרְוָתוֹ; בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים, בְּאִישׁ. אֲבָל אִשָּׁה יוֹשֶׁבֶת וּפָנֶיהָ שֶׁל מַטָּה טוּחוֹת בַּקַּרְקַע, כִּי בָּזֶה מִתְכַּסָּה עֶרְוָתָהּ וְעַיֵּן לְעֵיל סִימָן ע״ד סָעִיף ד׳; וַאֲפִלּוּ אִם אֵינוֹ עָרֹם, אִם לִבּוֹ רוֹאֶה אֶת הָעֶרְוָה אוֹ שֶׂרְאשׁוֹ מְגֻלֶּה, אָסוּר לְבָרֵךְ.

ד כָּל דָּבָר שֶׁמְּבָרֵךְ עָלָיו לְאָכְלוֹ אוֹ לְהָרִיחַ בּוֹ, צָרִיךְ לְאָחֲזוֹ בִּימִינוֹ כְּשֶׁהוּא מְבָרֵךְ.

ה אֵין מְבָרְכִין, לֹא עַל אֹכֶל וְלֹא עַל מַשְׁקֶה, עַד שֶׁיְּבִיאוּהוּ לְפָנָיו; בֵּרַךְ וְאַחַר כָּךְ הֻבִיאוּהוּ לְפָנָיו, צָרִיךְ לְבָרֵךְ פַּעַם אַחֶרֶת; אֲבָל מִי שֶׁבֵּרַךְ עַל פֵּרוֹת שֶׁלְּפָנָיו וְהֻבִיאוּ לוֹ יוֹתֵר מֵאוֹתוֹ הַמִּין, אוֹ מִמִּין אַחֵר שֶׁבִּרְכָתוֹ כִּבְרָכַת הָרִאשׁוֹן, אֵינוֹ צָרִיךְ לְבָרֵךְ. הַגָּהּ: וְטוֹב לְהַזָּהֵר לְכַתְּחִלָּה לִהְיוֹת דַּעְתּוֹ עַל כָּל מַה שֶּׁיָּבִיאוּ לוֹ (בֵּית יוֹסֵף טור יוֹרֶה דֵּעָה סִימָן י״ט).

ו נָטַל בְּיָדוֹ פְּרִי לְאָכְלוֹ וּבֵרַךְ עָלָיו, וְנָפַל מִיָּדוֹ וְנֶאֱבַד אוֹ נִמְאַס, צָרִיךְ לַחֲזֹר וּלְבָרֵךְ אַף עַל פִּי שֶׁהָיָה מֵאוֹתוֹ מִין לְפָנָיו יוֹתֵר כְּשֶׁבֵּרַךְ עַל הָרִאשׁוֹן. הַגָּהּ: רַק שֶׁלֹּא הָיָה עָלָיו דַּעְתּוֹ לְאָכְלוֹ (הַגָּהוֹת מַיְמוֹנִי פ״ד וְכָל בּוֹ וַאֲבוּדְרָהָם וּתְשׁוּבַת מַהֲרִי״ל סִי׳ צ״ב). וְצָרִיךְ לוֹמַר: בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד עַל שֶׁהוֹצִיא שֵׁם שָׁמַיִם לְבַטָּלָה; וְאִם אָמַר כְּשֶׁנָּפַל: בָּרוּךְ אַתָּה ה׳, וְלֹא אָמַר אֱלֹהֵינוּ; יְסַיֵּם וְיֹאמַר: לַמְּדֵנִי חֻקֶּיךָ (תְּהִלִּים קיט, יב), שֶׁיְּהֵא נִרְאֶה כְּקוֹרֵא פָּסוּק, וְאֵין כָּאן מוֹצִיא שֵׁם שָׁמַיִם לְבַטָּלָה. אֲבָל הָעוֹמֵד עַל אֲמַת הַמַּיִם מְבָרֵךְ וְשׁוֹתֶה, אַף עַל פִּי שֶׁהַמַּיִם שֶׁשּׁוֹתֶה לֹא הָיוּ לְפָנָיו כְּשֶׁבֵּרַךְ, מִפְּנֵי שֶׁלְּכָךְ נִתְכַּוֵּן תְּחִלָּה. הַגָּהּ: וְע״ל סִי׳ ר״ט (סָעִיף א׳) אִם בֵּרַךְ בְּטָעוּת מַה דִּינוֹ.

סימן רז

א פֵּרוֹת הָאִילָן חוּץ מֵחֲמִשָּׁה הַמִּינִים, וְכָל פֵּרוֹת אֲדָמָה וְיָרָקוֹת, וְכָל דָּבָר שֶׁאֵין גִּדּוּלוֹ מִן הָאָרֶץ, בְּרָכָה אַחֲרוֹנָה שֶׁלָּהֶם בּוֹרֵא נְפָשׁוֹת רַבּוֹת; וְאִם אָכַל מִכָּל מִינִים אֵלּוּ, מְבָרֵךְ לְאַחַר כֻּלָּם בְּרָכָה אַחַת, וּבְרָכָה זוֹ חוֹתֵם בָּהּ בְּלֹא שֵׁם, שֶׁיַּחְתֹּם כָּךְ: בָּרוּךְ חַי הָעוֹלָמִים.

סימן רח

א עַל חֲמִשָּׁה הַמִּינִים שֶׁהֵם: גֶּפֶן וּתְאֵנָה וְרִמּוֹן וְזַיִת וּתְמָרָה, מְבָרֵךְ לְאַחֲרֵיהֶם בְּרָכָה אַחַת מֵעֵין שָׁלֹשׁ.

ב חֲמִשָּׁה מִינֵי דָּגָן שֶׁשְּׁלָקָן אוֹ כְּתָשָׁן וְעָשָׂה מֵהֶם תַּבְשִׁיל, כְּגוֹן מַעֲשֵׂה קֻדָּרָה הָרִיפוֹת וְגֶרֶשׂ כַּרְמֶל וְדַיְסָא, אֲפִלּוּ עֵרֶב עִמָּהֶם דְּבַשׁ הַרְבֵּה יוֹתֵר מֵהֶם, אוֹ מִינִים אֲחֵרִים הַרְבֵּה יוֹתֵר מֵהֶם, מְבָרֵךְ עָלָיו בּוֹרֵא מִינֵי מְזוֹנוֹת וּלְבַסּוֹף עַל הַמִּחְיָה; אֲבָל אִם לֹא נָתַן הַדָּגָן בַּתַּבְשִׁיל אֶלָּא לְדַבְּקוֹ וּלְהַקְפּוֹתוֹ, בָּטֵל בַּתַּבְשִׁיל.

ג כְּשֶׁנּוֹתְנִים קֶמַח לְתוֹךְ שְׁקֵדִים שֶׁעוֹשִׂים לַחוֹלֶה, אִם עוֹשִׂים כֵּן כְּדֵי שֶׁיִּסְעֹד הַלֵּב, מְבָרֵךְ בּוֹרֵא מִינֵי מְזוֹנוֹת; וְאִם לְדַבֵּק בְּעָלְמָא, אֵינוֹ מְבָרֵךְ בּוֹרֵא מִינֵי מְזוֹנוֹת; וְטוֹב לְהַחְמִיר וּלְגָמְעוֹ בְּתוֹךְ הַסְּעֻדָּה לְאַחַר בִּרְכַּת הַמּוֹצִיא, וּפָטוּר מִמַּה נַּפְשָׁךְ.

ד אָכַל דָּגָן חַי אוֹ עָשׂוּי קָלְיוֹת אוֹ שָׁלוּק וְהַגַּרְעִינִין שְׁלֵמִים, אֵינוֹ מְבָרֵךְ אֶלָּא בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה וּלְאַחֲרָיו בּוֹרֵא נְפָשׁוֹת. הַגָּהּ: וְהָא דִּמְבָרֵךְ לְפָנָיו בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה הַיְנוּ בְּאוֹכֵל חִטִּין וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן, דְּרָאוּיִין לֶאֱכֹל כָּךְ, אֲבָל הָאוֹכֵל שְׁעוֹרִים שְׁלֵמִים אֲפִלּוּ קָלוּיִין בָּאֵשׁ, אֵינָן רְאוּיִין לֶאֱכֹל רַק עַל יְדֵי הַדְחַק וְאֵין מְבָרֵךְ לְפָנֵיהֶם רַק שֶׁהַכֹּל (כָּל בּוֹ וְכֵן מִשְׁמַע מִדִּבְרֵי רַשְׁבָּ״א שָׁמָּה שֶׁהִשְׁוָה חִטִּין לִשְׂעוֹרִין, לְבָרְכָה אַחֲרוֹנָה מִשְׁמַע וְלֹא לְרִאשׁוֹנָה); וְהַתּוֹסְפוֹת נִסְתַּפְּקוּ אִם יְבָרֵךְ לְאַחֲרָיו בְּרָכָה מֵעֵין שָׁלֹשׁ, וּלְכָךְ כָּתְבוּ שֶׁנָּכוֹן שֶׁלֹּא לֶאֱכֹלוֹ אֶלָּא בְּתוֹךְ הַסְּעֻדָּה וְיִפְטְרֵנוּ בִּרְכַּת הַמָּזוֹן.

ה קֶמַח, אֲפִלּוּ שֶׁל חִטִּים, מְבָרֵךְ עָלָיו שֶׁהַכֹּל, וְאַחֲרָיו בּוֹרֵא נְפָשׁוֹת; לָא שְׁנָא נִטְחַן דַּק דַּק; לָא שְׁנָא נִטְחַן קָצָת וַעֲדַיִן יֵשׁ בּוֹ טַעַם שֶׁל חִטִּים; לָא שְׁנָא קֶמַח שֶׁל קָלְיוֹת.

ו קֶמַח שֶׁל אֶחָד מֵחֲמִשָּׁה מִינֵי דָּגָן שֶׁשְּׁלָקוֹ (פִּי׳ בִּשְּׁלוֹ הַרְבֵּה) וְעֵרְבוֹ בְּמַיִם אוֹ בִּשְׁאָר מַשְׁקִין, אִם הָיָה עֲבֶה כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה רָאוּי לַאֲכִילָה וּלְלָעֲסוֹ (פִּי׳ לִטְחֹן אוֹתוֹ בַּפֶּה), מְבָרֵךְ בּוֹרֵא מִינֵי מְזוֹנוֹת וְאַחֲרָיו עַל הַמִּחְיָה; וְאִם הָיָה רַךְ כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה רָאוּי לִשְׁתִיָּה, מְבָרֵךְ עָלָיו שֶׁהַכֹּל וְאַחֲרָיו בּוֹרֵא נְפָשׁוֹת.

ז הַכּוֹסֵס (פִּי׳ הָאוֹכֵל) אֶת הָאֹרֶז, מְבָרֵךְ עָלָיו בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה וְאַחֲרָיו בּוֹרֵא נְפָשׁוֹת; וְאִם בִּשְּׁלוֹ הַגָּהּ: עַד שֶׁנִּתְמַעֵךְ (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם הָרֹא״שׁ וְהַר״י), אוֹ שֶׁטְּחָנוֹ וְעָשָׂה מִמֶּנּוּ פַּת, מְבָרֵךְ עָלָיו בּוֹרֵא מִינֵי מְזוֹנוֹת וְאַחֲרָיו בּוֹרֵא נְפָשׁוֹת; וְהוּא שֶׁלֹּא יְהֵא מְעֹרָב עִם דָּבָר אַחֵר אֶלָּא אֹרֶז לְבַדּוֹ, וְאִם עֵרַב מִמֶּנּוּ בְּתַבְשִׁיל אַחֵר, וְהַתַּבְשִׁיל הָאַחֵר הוּא הָרֹב, מְבָרֵךְ עָלָיו כִּבְרָכַת אוֹתוֹ תַּבְשִׁיל.

ח עַל פַּת דֹּחַן וּפְלִיז״ו אוֹ שֶׁל שְׁאָר מִינֵי קִטְנִיּוֹת מְבָרֵךְ שֶׁהַכֹּל וְאַחֲרָיו בּוֹרֵא נְפָשׁוֹת. הַגָּהּ: הָעוֹשֶׂה תַּבְשִׁיל מִשְּׁאָר מִינֵי קִטְנִיּוֹת, אִם נִשְׁאֲרוּ שְׁלֵמִים, וְטוֹבִים מְבֻשָּׁלִים כְּמוֹ חַיִּין, מְבָרֵךְ בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה; וְאִם נִתְמַעֲכוּ לְגַמְרֵי אוֹ שֶׁאֵינָן טוֹבִים מְבֻשָּׁלִין כְּחַיִּין, מְבָרֵךְ שֶׁהַכֹּל (וְכֵן פֵּרֵשׁ הַבַּיִת יוֹסֵף דִּבְרֵי הַטּוּר).

ט עֵרֵב קֶמַח דֹּחַן וּשְׁאָר מִינֵי קִטְנִיּוֹת עִם קֶמַח שֶׁל חֲמִשָּׁה מִינֵי דָּגָן וּבִשְּׁלוֹ בַּקֻּדָּרָה, מְבָרֵךְ בּוֹרֵא מִינֵי מְזוֹנוֹת וְעַל הַמִּחְיָה; וְאִם עָשָׂה מִמֶּנּוּ פַּת, מְבָרֵךְ הַמּוֹצִיא וּבִרְכַּת הַמָּזוֹן; וְדַוְקָא שֶׁיֵּשׁ בְּאוֹתוֹ קֶמַח מֵחֲמִשָּׁה הַמִּינִים כְּדֵי שֶׁיֹּאכַל מִמֶּנּוּ כַּזַּיִת דָּגָן בִּכְדֵי אֲכִילַת פְּרָס, אֲבָל אִם אֵין בּוֹ זֶה הַשִּׁעוּר מֵחֲמִשָּׁה

הַמִּינִים, אֵינוֹ מְבָרֵךְ לְבַסּוֹף בִּרְכַּת הַמָּזוֹן, אֶלָּא בִּתְחִלָּה מְבָרֵךְ הַמּוֹצִיא, כֵּיוָן שֶׁיֵּשׁ בּוֹ טַעַם דָּגָן אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בּוֹ כַּזַּיִת בִּכְדֵי אֲכִילַת פְּרָס, וּלְבַסּוֹף עַל הַמִּחְיָה; וְאִם בִּשְׁלוֹ בַּקְּדֵרָה, מְבָרֵךְ תְּחִלָּה בּוֹרֵא מִינֵי מְזוֹנוֹת וְאַחֲרָיו בּוֹרֵא נְפָשׁוֹת.

י בִּבְרָכָה אַחַת מֵעֵין שָׁלֹשׁ שֶׁל פֵּרוֹת דְּחוּצָה לָאָרֶץ חוֹתֵם עַל הָאָרֶץ וְעַל הַפֵּרוֹת; וּבָאָרֶץ יִשְׂרָאֵל חוֹתֵם עַל הָאָרֶץ וְעַל פֵּירוֹתֶיהָ; וְאִם בְּחוּץ לָאָרֶץ אוֹכֵל מִפֵּרוֹת הָאָרֶץ, חוֹתֵם גַּם כֵּן עַל פֵּירוֹתֶיהָ.

יא בִּבְרָכָה מֵעֵין שָׁלֹשׁ דְּיַיִן, אֵינוֹ חוֹתֵם עַל הַגֶּפֶן, אֶלָּא עַל הָאָרֶץ וְעַל פְּרִי הַגֶּפֶן אוֹ עַל הָאָרֶץ וְעַל הַפֵּרוֹת.

יב מַזְכִּירִין בּוֹ מֵעֵין הַמְּאֹרָע בְּשַׁבָּת וְיוֹם טוֹב וְרֹאשׁ חֹדֶשׁ, אֲבָל לֹא בַּחֲנֻכָּה וּפוּרִים; אִם אָכַל פֵּרוֹת מִז׳ מִינִים וְאָכַל מִינֵי מְזוֹנוֹת וְשָׁתָה יַיִן, יִכְלֹל הַכֹּל בִּבְרָכָה אַחַת, וַיַּקְדִּים הַמִּחְיָה וְאַחַר כָּךְ הַגֶּפֶן וְאַחַר כָּךְ הָעֵץ, וְיֹאמַר: עַל הַמִּחְיָה וְעַל הַכַּלְכָּלָה וְעַל הַגֶּפֶן וְעַל פְּרִי הַגֶּפֶן וְעַל הָעֵץ וְעַל פְּרִי הָעֵץ, וְחוֹתֵם: עַל הָאָרֶץ וְעַל הַמִּחְיָה וְעַל פְּרִי הַגֶּפֶן וְעַל הַפֵּרוֹת.

יג אִם אָכַל פֵּרוֹת מִז׳ הַמִּינִים וְאָכַל תַּפּוּחִים, אֵינוֹ צָרִיךְ לְבָרֵךְ עַל הַתַּפּוּחִים בּוֹרֵא נְפָשׁוֹת, שֶׁגַּם הֵם בִּכְלָל בִּרְכַּת עַל הָעֵץ שֶׁגַּם הֵם פְּרִי הָעֵץ הֵם; אֲבָל אִם אָכַל תַּפּוּחִים וְשָׁתָה יַיִן, צָרִיךְ לְבָרֵךְ בּוֹרֵא נְפָשׁוֹת עַל הַתַּפּוּחִים; וְכָל שֶׁכֵּן אִם אָכַל בָּשָׂר אוֹ פְּרִי הָאֲדָמָה וְשׁוֹתֶה יַיִן, אוֹ אָכַל מִז׳ הַמִּינִים שֶׁצָּרִיךְ לְבָרֵךְ עַל כָּל אַחַת וְאַחַת; וְהוּא הַדִּין אִם אָכַל בָּשָׂר וְדָגִים וְאָכַל מֻחְמֶשֶׁת מִינִים, אֵין בִּרְכַּת עַל הַמִּחְיָה פּוֹטֶרֶת אֶת הַבָּשָׂר וְאֶת הַדָּגִים.

יד שָׁתָה יַיִן וּבֵרֵךְ בּוֹרֵא פְּרִי הַגֶּפֶן וְאָכַל עֲנָבִים, צָרִיךְ לְבָרֵךְ עֲלֵיהֶם בּוֹרֵא פְּרִי הָעֵץ; וְכֵן בִּבְרָכָה אַחֲרוֹנָה צָרִיךְ לְהַזְכִּיר עַל הָעֵץ וְעַל פְּרִי הָעֵץ.

טו אִם בְּדִיעֲבַד בֵּרַךְ עַל הָעֲנָבִים בּוֹרֵא פְּרִי הַגֶּפֶן אוֹ אַחֲרֵיהֶם עַל הַגֶּפֶן, יָצָא.

טז שָׁתָה יַיִן וּמַיִם, אֵין לוֹ לְבָרֵךְ עַל הַמַּיִם בּוֹרֵא נְפָשׁוֹת, שֶׁבִּרְכַּת הַיַּיִן פּוֹטַרְתָּן כְּשֵׁם שֶׁבִּבְרָכָה רִאשׁוֹנָה יַיִן פּוֹטֵר כָּל מִינֵי מַשְׁקִים.

יז בִּרְכַּת שְׁלֹשָׁה אֵינָהּ פּוֹטֶרֶת מֵעֵין שָׁלֹשׁ, שֶׁאִם אָכַל דַּיְסָא אֵין בִּרְכַּת הַמָּזוֹן פּוֹטַרְתּוֹ; אֲבָל בְּיַיִן בִּרְכַּת ג׳ פּוֹטַרְתּוֹ, שֶׁאִם בֵּרַךְ עַל הַיַּיִן בִּרְכַּת הַמָּזוֹן בְּמָקוֹם עַל הַגֶּפֶן, יָצָא; וְהוּא הַדִּין אִם בֵּרַךְ עַל הַתְּמָרִים בִּרְכַּת הַמָּזוֹן בְּמָקוֹם עַל הָעֵץ, יָצָא; וַאֲפִלּוּ לֹא אָמַר אֶלָּא בִּרְכַּת הַזָּן, בֵּין עַל הַיַּיִן בֵּין עַל הַתְּמָרִים, יָצָא; וְאִם נִזְכַּר עַד שֶׁלֹּא חָתַם בִּבְרָכַת הַזָּן, יַתְחִיל: וְעַל שֶׁהִנְחַלְתָּ לַאֲבוֹתֵינוּ אֶרֶץ חֶמְדָּה טוֹבָה וּרְחָבָה, וִיסַיֵּם בְּרָכָה דִּמְעֵין שָׁלֹשׁ.

יח לֹא יִכְלֹל עַל הַסָּפֵק שׁוּם תּוֹסֶפֶת בִּבְרָכַת מֵעֵין שָׁלֹשׁ, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ מוֹסִיף שֵׁם וּמַלְכוּת פי׳ כְּגוֹן שֶׁשָּׁתָה מַשְׁקֶה שֶׁפָּפֵק אִם בִּרְכָתוֹ עַל הַגֶּפֶן וְכוֹ׳, אוֹ בּוֹרֵא נְפָשׁוֹת רַבּוֹת וְכוֹ׳, לֹא יֹאכַל דָּבָר שֶׁבִּרְכָתוֹ בּוֹרֵא נְפָשׁוֹת רַבּוֹת וְדָבָר שֶׁבִּרְכָתוֹ עַל הָעֵץ וְיִכְלֹל עִמּוֹ גַּם כֵּן עַל הַגֶּפֶן וְעַל פְּרִי הַגֶּפֶן כו׳ מִשְּׁפָּק (ת״ה וכ״מ בְּמָרְדְּכַי פ׳ כ״מ וע׳ לְעֵיל סָעִיף ט״ז).

סימן רט

א לָקַח כּוֹס שֶׁל שֵׂכָר אוֹ שֶׁל מַיִם וּפָתַח וְאָמַר: בָּרוּךְ אַתָּה ה׳ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, עַל דַּעַת לוֹמַר שֶׁהַכֹּל, וְטָעָה וְאָמַר: בּוֹרֵא פְּרִי הַגֶּפֶן, אֵין מַחֲזִירִין אוֹתוֹ, מִפְּנֵי שֶׁבְּשָׁעָה שֶׁהִזְכִּיר שֵׁם וּמַלְכוּת שֶׁהֵם עִקַּר הַבְּרָכָה לֹא נִתְכַּוֵּן אֶלָּא לַבְּרָכָה הָרְאוּיָה לְאוֹתוֹ הַמִּין; וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁאִם לָקַח כּוֹס שֵׂכָר אוֹ מַיִם וְסָבוּר שֶׁהוּא שֶׁל יַיִן וּפָתַח: בָּרוּךְ אַתָּה ה׳ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, עַל דַּעַת לוֹמַר בּוֹרֵא פְּרִי הַגֶּפֶן, וְנִזְכַּר שֶׁהוּא שֵׂכָר אוֹ מַיִם וְסִיֵּם שֶׁהַכֹּל, יָצָא. הגָּה: וְכָל שֶׁכֵּן אִם הָיָה בְּיָדוֹ יַיִן וְסָבוּר שֶׁהוּא מַיִם וּפָתַח אַדַּעְתָּא לוֹמַר שֶׁהַכֹּל, וְנִזְכַּר וּבֵרַךְ בּוֹרֵא פְּרִי הַגֶּפֶן שֶׁיּוֹצֵא, שֶׁהֲרֵי אַף אִם סִיֵּם שֶׁהַכֹּל יָצָא (טוּר).

ב לָקַח כּוֹס שֶׁל שֵׂכָר אוֹ מַיִם, וּבֵרַךְ: בָּרוּךְ אַתָּה ה׳ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם בּוֹרֵא פְּרִי הַגֶּפֶן, וְתוֹךְ כְּדֵי דִּבּוּר נִזְכַּר שֶׁטָּעָה, וְאָמַר: שֶׁהַכֹּל נִהְיָה בִּדְבָרוֹ, וְכָךְ הָיְתָה אֲמִירָתוֹ: בָּרוּךְ אַתָּה ה׳ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם בּוֹרֵא פְּרִי הַגֶּפֶן, שֶׁהַכֹּל נִהְיָה בִּדְבָרוֹ, יָצָא. הגָּה: וְאִם הָיוּ אֲחֵרִים שׁוֹתִים גַּם כֵּן וְיַיִן לִפְנֵיהֶם וְדַעְתּוֹ גַּם כֵּן עַל יַיִן שֶׁהָיָה סָבוּר שֶׁבְּכוֹסוֹ יַיִן, וּבֵרַךְ בּוֹרֵא פְּרִי הַגֶּפֶן, וְנִמְצָא אַחַר כָּךְ שֶׁבְּכוֹסוֹ מַיִם אוֹ שֵׂכָר, כְּשֶׁחוֹזֵר וְשׁוֹתֶה אַחַר כָּךְ יַיִן אֵינוֹ צָרִיךְ לַחֲזוֹר וּלְבָרֵךְ, וְיוֹצֵא בַּבְּרָכָה שֶׁבֵּרַךְ עַל כּוֹסוֹ אַף עַל פִּי שֶׁהָיְתָה בְּטָעוּת, דְּהָא דַּעְתּוֹ הָיָה לִשְׁתּוֹת גַּם כֵּן שֵׂכָר יַיִן, גַּם הוֹצִיא הָאֲחֵרִים שֶׁשּׁוֹתִין שָׁם, וְלָכֵן בִּרְכָתוֹ בְּרָכָה (תְּשׁוּבַת מַהֲרִי״ל סִי׳ צ״ב ב״י סִמָּן ר״ו).

ג כָּל הַבְּרָכוֹת אִם נִסְתַּפֵּק אִם בֵּרַךְ אִם לָאו, אֵינוֹ מְבָרֵךְ לֹא בַּתְּחִלָּה וְלֹא בַּסּוֹף, חוּץ מִבִּרְכַּת הַמָּזוֹן מִפְּנֵי שֶׁהוּא שֶׁל תּוֹרָה.

סימן רי

א הָאוֹכֵל פָּחוֹת מִכַּזַּיִת בֵּין מִפַּת בֵּין מִשְּׁאָר אֳכָלִים, וְהַשּׂוֹתֶה פָּחוֹת מֵרְבִיעִית בֵּין מִיַּיִן בֵּין מִשְּׁאָר מַשְׁקִים, מְבָרֵךְ תְּחִלָּה בְּרָכָה הָרְאוּיָה לְאוֹתוֹ הַמִּין, וּלְאַחֲרָיו אֵינוֹ מְבָרֵךְ כְּלָל; וְיֵשׁ מִסְתַּפְּקִים לוֹמַר שֶׁעַל דָּבָר שֶׁהוּא כִּבְרִיָּתוֹ, כְּגוֹן גַּרְגִּיר שֶׁל עֲנָב אוֹ שֶׁל רִמּוֹן, שֶׁמְּבָרְכִין לְאַחֲרָיו אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בּוֹ כַּזַּיִת;

לְכָךְ נָכוֹן לְזַהֵר שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל בְּרִיָּה פָּחוֹת מִכַּזַּיִת. הַגָּה: וְלֹא מִקְרֵי בְּרִיָּה אֶלָּא אִם אֲכָלוֹ כְּמוֹת שֶׁהוּא, אֲבָל אִם לָקַח הַגַּרְעִין מִמֶּנּוּ, לֹא מִקְרֵי בְּרִיָּה (הר״י פ׳ כֵּיצַד מְבָרְכִין וּבֵית יוֹסֵף בְּשֵׁם רַשְׁבָּ״א);
וְיֵשׁ מְסַתַּפְּקִים עוֹד בִּבְרָכָה אַחֲרוֹנָה שֶׁל יַיִן אִם מְבָרְכִין אוֹתָהּ עַל כַּזַּיִת; לָכֵן טוֹב לְזַהֵר שֶׁלֹּא לִשְׁתּוֹת אֶלָּא פָּחוֹת מִכַּזַּיִת, אוֹ רְבִיעִית.

ב הַטּוֹעֵם אֶת הַתַּבְשִׁיל אֵינוֹ צָרִיךְ לְבָרֵךְ עַד רְבִיעִית, וַאֲפִלּוּ אִם הוּא בּוֹלְעוֹ; וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁאִם הוּא בּוֹלְעוֹ טָעוּן בְּרָכָה, וְלֹא פָּטְרוּ אֶת הַטּוֹעֵם אֶלָּא כְּשֶׁחוֹזֵר וּפוֹלֵט וְאָז אֲפִלּוּ עַל הָרִבֵּה אֵינוֹ צָרִיךְ בְּרָכָה. הַגָּה: וּסְפֵק בְּרָכוֹת לְהָקֵל.

סימן ריא

א הָיוּ לְפָנָיו מִינֵי פֵּרוֹת הָרִבֵּה, אִם בִּרְכוֹתֵיהֶם שָׁווֹת וְיֵשׁ בֵּינֵיהֶם מִמִּין שִׁבְעָה, מַקְדִּים מִין ז׳, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ חָבִיב כְּמוֹ הַמִּין הָאַחֵר; וְאִם אֵין בֵּינֵיהֶם מִמִּין שִׁבְעָה, מַקְדִּים הֶחָבִיב; וְאִם אֵין בִּרְכוֹתֵיהֶם שָׁווֹת, אֲפִלּוּ יֵשׁ בָּהֶן מִמִּין שִׁבְעָה כְּגוֹן צְנוֹן וְזַיִת, אֵיזֶה מֵהֶם שֶׁיִּרְצֶה יַקְדִּים וַאֲפִלּוּ אֵינוֹ חָבִיב; וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁגַּם בָּזֶה צָרִיךְ לְהַקְדִּים הֶחָבִיב; וְנִקְרָא חָבִיב, הַמִּין שֶׁרָגִיל לִהְיוֹת חָבִיב עָלָיו, אֲפִלּוּ אִם עַתָּה חֵפֶץ בַּמִּין הַשֵּׁנִי.

ב וּלְהָרַמְבָּ״ם אִם הָיָה מִין אֶחָד חָבִיב לוֹ יוֹתֵר, בֵּין שֶׁבִּרְכוֹתֵיהֶם שָׁווֹת, בֵּין שֶׁאֵינָם שָׁווֹת, בֵּין שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם מִמִּין ז׳, בֵּין שֶׁאֵין בָּהֶם מִמִּין ז׳, מַקְדִּים הֶחָבִיב לוֹ אָז בְּאוֹתָהּ שָׁעָה; וְאִם אֵינוֹ רוֹצֶה בָּזֶה יוֹתֵר מִבָּזֶה, אִם יֵשׁ בֵּינֵיהֶם מִשְּׁבְעַת הַמִּינִים, עָלָיו מְבָרֵךְ תְּחִלָּה.

ג הֵבִיאוּ לְפָנָיו דָּבָר שֶׁבִּרְכָתוֹ בּוֹרֵא פְּרִי הָעֵץ וְדָבָר שֶׁבִּרְכָתוֹ שֶׁהַכֹּל, בּוֹרֵא פְּרִי הָעֵץ קוֹדֶמֶת שֶׁהִיא חֲשׁוּבָה שֶׁאֵינָהּ פּוֹטֶרֶת אֶלָּא דָּבָר אֶחָד; וְכֵן בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה וְשֶׁהַכֹּל, בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה קוֹדֶמֶת; וְאִם הֵבִיאוּ לְפָנָיו בּוֹרֵא פְּרִי הָעֵץ וּבוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה, אֵיזֶה מֵהֶם שֶׁיִּרְצֶה יַקְדִּים; וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁבּוֹרֵא פְּרִי הָעֵץ קוֹדֵם.

ד כָּל הַקּוֹדֵם בְּפָסוּק אֶרֶץ חִטָּה וּשְׂעוֹרָה (דְּבָרִים ח, ח) קוֹדֵם לַבְּרָכָה, וְאֶרֶץ בַּתְּרָא הִפְסִיק הָעִנְיָן, וְכָל הַסָּמוּךְ לוֹ חָשׁוּב מֵהַמְאֻחָר מִמֶּנּוּ לְאֶרֶץ קָמָא; הִלְכָךְ תְּמָרִים קוֹדְמִים לַעֲנָבִים, שֶׁזֶּה שְׁנֵי לְאֶרֶץ בַּתְּרָא וְזֶה ג׳ לְאֶרֶץ קָמָא. הַגָּה: וְדַוְקָא שֶׁאוֹכֵל עֲנָבִים כְּמוֹת שֶׁהֵן, אֲבָל אִם עָשָׂה מֵהֶן יַיִן שֶׁקּוֹבֵעַ בְּרָכָה לְעַצְמוֹ בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן חֲשׁוּבָה וְהִיא קוֹדֶמֶת לְבָרֵךְ עָלֶיהָ תְּחִלָּה; אֲבָל מַעֲשֶׂה קְדֵרָה מֵחֲמֵשֶׁת מִינֵי דָּגָן, הִיא חֲשׁוּבָה יוֹתֵר מִבְּרָכַת הַיַּיִן. כָּל הַנֶּאֱמָר סָמוּךְ לְאֶרֶץ קָמָא, קוֹדֵם לְמָה שֶׁנֶּאֱמַר סָמוּךְ לְאֶרֶץ בַּתְּרָא, לְאַחַר שֶׁשָּׁוֶה לוֹ בִּסְמִיכָה לְאֶרֶץ (טוּר).

ה הָא דְּחִטָּה וּשְׂעוֹרָה קוֹדְמִים, דַּוְקָא כְּשֶׁעָשָׂה מֵהֶם תַּבְשִׁיל אוֹ פַּת; אֲבָל הַכּוֹסֵס חִטָּה שֶׁבִּרְכָתוֹ בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה אֵינָהּ קוֹדֶמֶת לִבְרַכַת בּוֹרֵא פְּרִי הָעֵץ. הַגָּה: בְּרָכַת הַמּוֹצִיא קוֹדֶמֶת לִבְרַכַת בּוֹרֵא מִינֵי מְזוֹנוֹת, וְכָל שֶׁכֵּן לִשְׁאָר בְּרָכוֹת (אָגוּר) וְאַף עַל פִּי שֶׁהַדָּבָר הַשֵּׁנִי חָבִיב עָלָיו (וְכֵן יֵשׁ לְדַקְדֵּק מִדִּבְרֵי הַגָּה״מ פ״ח וּמִסְמַ״ק שֶׁהֵבִיא הַטּוּר וְכָל בּוֹ בֵּית יוֹסֵף בֵּשֵׁם רַמְבַּ״ם), וְכָל הָא דְּאָמְרִינַן דְּאֶחָד קוֹדֵם לַחֲבֵרוֹ, הַיְנוּ שֶׁרוֹצֶה לֶאֱכֹל מִשְּׁנֵיהֶם, לָכֵן יֵשׁ לְהַקְדִּים הֶחָבִיב אוֹ הֶחָשׁוּב; אֲבָל אִם אֵינוֹ רוֹצֶה לֶאֱכֹל מִשְּׁנֵיהֶם, אֵינוֹ מְבָרֵךְ רַק עַל זֶה שֶׁרוֹצֶה לֶאֱכֹל אַף עַל פִּי שֶׁגַּם הַשֵּׁנִי מֻנָּח לְפָנָיו (תְּרוּמַת הַדֶּשֶׁן סִ׳ ל״ב); וְכָל זֶה דְּצָרִיךְ לְהַקְדִּים, הַיְנוּ דַּוְקָא לְכַתְּחִלָּה, אֲבָל אִם עָבַר וּבֵרַךְ עַל הַשֵּׁנִי, אִם הַבְּרָכוֹת שָׁווֹת יוֹצֵא, וְאֵין צָרִיךְ לַחֲזֹר וּלְבָרֵךְ עַל זֶה שֶׁהָיָה לוֹ לְהַקְדִּים, וּבִלְבַד שֶׁיְּהֵא דַּעְתּוֹ גַּם כֵּן עָלָיו בִּבְרָכָתוֹ (בֵּית יוֹסֵף סִ׳ ר״ו וּבְזֶה הַסִּימָן בֵּשֵׁם רַשְׁבָּ״א).

ו הָיָה לְפָנָיו תַּבְשִׁיל מְקֻמָּח כַּסְּמִין וְשִׁבּוֹלֶת שׁוּעָל, וְשִׁיפּוֹן וְגֶפֶן, וּתְאֵנָה וְרִמּוֹן, כֵּינָן דִּמְבָרֵךְ עַל הַתַּבְשִׁיל בּוֹרֵא מִינֵי מְזוֹנוֹת, בִּרְכָתוֹ קוֹדֶמֶת; אַף עַל גַּב דְּהַנָּךְ מִמִּין ז׳ וְאִיהוּ לָאו מִמִּין שִׁבְעָה, מִכָּל מָקוֹם כֵּינָן דַּחֲשִׁיבֵי דְּעַבְדֵי מִינַיְהוּ פַּת וּמְבָרֵךְ עֲלַיְהוּ הַמּוֹצִיא וּבִרְכַת הַמָּזוֹן, קוֹדֶמֶת אַף עַל גַּב דְּלֹא עַבְדִינְהוּ פַּת.

סימן ריב

א כָּל שֶׁהוּא עִקָּר וְעָמוֹ טְפֵלָה (פִּי׳ דָּבָר בִּלְתִּי נֶחְשָׁב), מְבָרֵךְ עַל הָעִקָּר וּפוֹטֵר אֶת הַטְּפֵלָה בֵּין מִבְּרָכָה שֶׁלְּפָנֶיהָ בֵּין מִבְּרָכָה שֶׁלְּאַחֲרֶיהָ; לֹא מִבַּעְיָא אִם הָעִקָּר מְעֹרָב עִם הַטְּפֵל, אֶלָּא אֲפִלּוּ כָּל אֶחָד לְבַדּוֹ; וַאֲפִלּוּ פַּת שֶׁהוּא חָשׁוּב מִכֹּל, אִם הוּא טְפֵל, כְּגוֹן שֶׁאוֹכֵל דָּג מָלִיחַ וְאוֹכֵל פַּת עִמּוֹ כְּדֵי שֶׁלֹּא יַזִּיקֶנּוּ בִּגְרוֹנוֹ, מְבָרֵךְ עַל הַדָּג וּפוֹטֵר אֶת הַפַּת, כֵּינָן שֶׁהוּא טְפֵל. הַגָּה: וְיֵשׁ אוֹמְרִים אִם הַטְּפֵל חָבִיב עָלָיו, מְבָרֵךְ עָלָיו וְאַחַר כָּךְ מְבָרֵךְ עַל הָעִקָּר (אָגוּר בְּשֵׁם אוֹר זָרוּעַ); הָא דְּמְבָרְכִין עַל הָעִקָּר וּפוֹטֵר אֶת הַטְּפֵלָה הַיְנוּ שֶׁאוֹכְלִין בְּיַחַד אוֹ שֶׁאוֹכֵל הָעִקָּר תְּחִלָּה, אֲבָל אִם אוֹכֵל הַטְּפֵל תְּחִלָּה, כְּגוֹן שֶׁרוֹצֶה לִשְׁתּוֹת וְרוֹצֶה לֶאֱכֹל תְּחִלָּה כְּדֵי שֶׁלֹּא יִשְׁתֶּה אַלְבָּא רֵיקָנָא; אוֹ שֶׁאוֹכֵל גַּרְעִינֵי גּוּדְגְּדָנִיּוֹת לְמַתֵּק הַשְׁתִיָּה, מְבָרֵךְ עַל הָאֹכֶל תְּחִלָּה, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא טְפֵל לִשְׁתִיָּה, וְאֵינוֹ מְבָרֵךְ עָלָיו רַק שֶׁהַכֹּל הוֹאִיל וְהוּא טְפֵל לְדָבָר אַחֵר (ת״ה סִימָן ל״א).

ב מְרַקַּחַת שֶׁמַּנִּיחִין עַל רְקִיקִין דַּקִּים, אוֹתָם רְקִיקִין הֲוֵי טְפֵלָה לַמְּרַקַּחַת, שֶׁהַדָּבָר יָדוּעַ שֶׁאֵין מִתְכַּוְּנִים לֶאֱכֹל לֶחֶם.

סימן ריג

א עַל כָּל פֵּרוֹת וּשְׁאָר דְּבָרִים, חוּץ מִפַּת וְיַיִן, אִם הָיוּ הָאוֹכְלִים שְׁנַיִם אוֹ יוֹתֵר, אֶחָד פּוֹטֵר אֶת חֲבֵרוֹ אֲפִלּוּ בְּלֹא הֶסְבָּה, וּמִיהוּ יְשִׁיבָה מִיהָא בָּעֵי, וְדַוְקָא פַּת וְיַיִן בָּעֵי הֶסְבָּה; וּלְדִידָךְ הָוֵי יְשִׁיבָה כְּמוֹ הֶסְבָּה לְדִידְהוּ; וּלְפִי זֶה לְדִידָךְ דְּלֵית לָן הֶסְבָּה אֵין חִלּוּק בֵּין פַּת וְיַיִן לִשְׁאָר דְּבָרִים, דִּבְיִשִׁיבָה אֲפִלּוּ פַּת וְיַיִן אֶחָד מְבָרֵךְ לְכֻלָּם; וְשֶׁלֹּא בִּישִׁיבָה, בִּשְׁאָר דְּבָרִים נָמֵי כָּל אֶחָד מְבָרֵךְ לְעַצְמוֹ. וְהָא דְּאָמְרִינַן דְּאֶחָד מְבָרֵךְ לְכֻלָּם בִּשְׁאָר דְּבָרִים חוּץ מִן הַפַּת, הֲנֵי מִלֵּי בִּבְרָכָה רִאשׁוֹנָה; אֲבָל בִּבְרָכָה אַחֲרוֹנָה צְרִיכִין לְחַלֵּק וְכָל אֶחָד מְבָרֵךְ לְעַצְמוֹ, דְּאֵין זִמּוּן לְפֵרוֹת. הגה: וְיֵשׁ אוֹמְרִים דִּבְכָל הַדְּבָרִים חוּץ מִפַּת וְיַיִן לֹא מְהֲנֵי הֶסְבָּה, וְהוּא הַדִּין יְשִׁיבָה לְדִידָךְ (בית יוסף סי׳ קע״ד בשם הָרַאֲבַ״ד); וְלָכֵן נָהֲגוּ עַכְשָׁו בְּפֵרוֹת, שֶׁכָּל אֶחָד מְבָרֵךְ לְעַצְמוֹ.

ב אֵין הַמְבָרֵךְ מוֹצִיא אֲחֵרִים, אֶלָּא אִם כֵּן יֹאכַל וְיִשְׁתֶּה עִמָּהֶם, וְאָז יוֹצְאִים בִּשְׁמִיעָתָן שֶׁמְּכַוְּנִין אֵלָיו, אֲפִלּוּ לֹא יַעֲנוּ אָמֵן.

ג אֵין יוֹצֵא יְדֵי חוֹבָתוֹ בִּשְׁמִיעַת הַבְּרָכָה, אֲפִלּוּ יַעֲנֶה אָמֵן, אֶלָּא אִם כֵּן שָׁמְעָה מִתְּחִלָּתָהּ וְעַד סוֹפָהּ, וְנִתְכַּוֵּן לָצֵאת בָּהּ יְדֵי חוֹבָתוֹ, וְהַמְבָרֵךְ נִתְכַּוֵּן גַּם כֵּן לְהוֹצִיאוֹ יְדֵי חוֹבָתוֹ.

סימן ריד

א כָּל בְּרָכָה שֶׁאֵין בָּהּ הַזְכָּרַת שֵׁם וּמַלְכוּת, אֵינָהּ בְּרָכָה; וְאִם דִּלֵּג שֵׁם אוֹ מַלְכוּת, יַחֲזֹר וִיבָרֵךְ; וַאֲפִלּוּ לֹא דִּלֵּג אֶלָּא תֵּבַת הָעוֹלָם, לְבַד, צָרִיךְ לַחֲזֹר וּלְבָרֵךְ, דְּמֶלֶךְ לְבַד אֵינָהּ מַלְכוּת.

סימן רטו

א אֵין עוֹנֶה אָמֵן אַחַר בְּרָכוֹתָיו, אֶלָּא אַחַר שְׁתֵּי בְּרָכוֹת אוֹ יוֹתֵר שֶׁהֵם סוֹף בְּרָכוֹת; וְנָהֲגוּ לַעֲנוֹת אָמֵן אַחַר יְהַלְלוּךְ וְאַחַר יִשְׁתַּבַּח. הגה: וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁאֵין עוֹנִין אָמֵן רַק אַחַר בִּרְכַּת בּוֹנֵה יְרוּשָׁלַיִם בְּבִרְכַּת הַמָּזוֹן, וְכֵן הַמִּנְהָג פָּשׁוּט בְּמְדִינוֹת אֵלּוּ וְאֵין לְשַׁנּוֹת; (תוספות ופְּרִדְכִי ר״פ שְׁלֹשָׁה שֶׁאָכְלוּ ומַהֲרִי״ק שֹׁרֶשׁ מ״ב) וּבִמְקוֹמוֹת שֶׁנָּהֲגוּ לַעֲנוֹת אָמֵן אַחַר יְהַלְלוּךְ וְיִשְׁתַּבַּח, יַעֲנֶה גַּם כֵּן אַחַר בִּרְכַּת שׁוֹמֵר עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל לָעַד.

ב הַשּׁוֹמֵעַ אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל מְבָרֵךְ אַחַת מִכָּל הַבְּרָכוֹת, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא שָׁמַע כֻּלָּהּ מִתְּחִלָּתָהּ וְעַד סוֹפָהּ, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ חַיָּב בְּאוֹתָהּ בְּרָכָה, חַיָּב לַעֲנוֹת אַחֲרָיו אָמֵן; אֲבָל אִם הָיָה הַמְבָרֵךְ אֶפִּיקוֹרוֹס אוֹ כּוּתִי אוֹ תִּינוֹק, אוֹ הָיָה גָּדוֹל וְשִׁנָּה מִמַּטְבֵּעַ הַבְּרָכוֹת, אֵין עוֹנִין אַחֲרָיו אָמֵן. הגה: וְעוֹנִין אָמֵן אַחַר עַכּוּ״ם, אִם שָׁמַע כָּל הַבְּרָכָה מִפִּיו (הר״י פְּרָק אֵלּוּ דְּבָרִים).

ג וְהָא דְּאֵין עוֹנִין אָמֵן אַחַר תִּינוֹק, דַּוְקָא בְּשָׁעָה שֶׁלּוֹמֵד הַבְּרָכוֹת לִפְנֵי רַבּוֹ, שֶׁמֵּתֵר לְלַמֵּד לְתִינוֹקוֹת הַבְּרָכוֹת כְּתִקָּנָן, וְאַף עַל פִּי שֶׁהֵם מְבָרְכִין לְבַטָּלָה בִּשְׁעַת הַלִּמּוּד; אֲבָל בְּשָׁעָה שֶׁהֵם מְבָרְכִין לִפְטֹר אֶת עַצְמָן, כֵּיוָן דִּבְנֵי חִנּוּךְ הֵם עוֹנִים אַחֲרֵיהֶם אָמֵן; וְכֵן בְּשָׁעָה שֶׁאוֹמְרִים הַהַפְטָרָה בְּבֵית הַכְּנֶסֶת.

ד כָּל הַמְבָרֵךְ בְּרָכָה שֶׁאֵינָהּ צְרִיכָה, הֲרֵי זֶה נוֹשֵׂא שֵׁם שָׁמַיִם לַשָּׁוְא, וַהֲרֵי הוּא כְּנִשְׁבָּע לַשָּׁוְא וְאָסוּר לַעֲנוֹת אַחֲרָיו אָמֵן.

סימן רטז

א אָסוּר לֵיהָנוֹת מֵרֵיחַ טוֹב עַד שֶׁיְּבָרֵךְ קֹדֶם שֶׁיָּרִיחַ, אֲבָל לְאַחֲרָיו אֵינוֹ צָרִיךְ לְבָרֵךְ.

ב אִם זֶה שֶׁיּוֹצֵא מִמֶּנּוּ הָרֵיחַ עֵץ אוֹ מִין עֵץ, מְבָרֵךְ בּוֹרֵא עֲצֵי בְּשָׂמִים; וְאִם הוּא עֶשֶׂב, מְבָרֵךְ בּוֹרֵא עִשְׂבֵי בְּשָׂמִים; וְאִם אֵינוֹ לֹא מִין עֵץ וְלֹא מִין עֶשֶׂב, כְּמוֹ המוס״ק, מְבָרֵךְ בּוֹרֵא מִינֵי בְּשָׂמִים; וְאִם הָיָה פְּרִי רָאוּי לַאֲכִילָה, מְבָרֵךְ: הַנּוֹתֵן רֵיחַ טוֹב בַּפֵּרוֹת. וְהֲנֵי מִלֵּי כְּשֶׁנְּטָלוֹ לְהָרִיחַ בּוֹ אוֹ לְאָכְלוֹ וּלְהָרִיחַ בּוֹ, אֲבָל אִם נְטָלוֹ לְאָכְלוֹ וְלֹא נִתְכַּוֵּן לְהָרִיחַ בּוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מַעֲלֶה רֵיחַ טוֹב אֵינוֹ מְבָרֵךְ; וְעַל כֻּלָּם, אִם אָמַר: בּוֹרֵא מִינֵי בְּשָׂמִים, יָצָא; הִלְכָךְ עַל כָּל דָּבָר שֶׁהוּא מְסֻפָּק בּוֹ, מְבָרֵךְ בּוֹרֵא מִינֵי בְּשָׂמִים; עַל אֱגוֹז מוסקאד״ה וְעַל קנינ״ה וקלוא״ו וְכָל בְּשָׂמִים שֶׁהֵם לַאֲכִילָה, מְבָרֵךְ הַנּוֹתֵן רֵיחַ טוֹב בַּפֵּרוֹת.

ג עַל הַוֶּרֶד, וְעַל הַקַּנְמוֹן שֶׁהוּא עוּד הִנְדִּי, וְעַל מֵי הַוֶּרֶד, וְעַל הַלְּבוֹנָה וְהַמַּצְטִיכִי וְכֵיוֹצֵא בָּהֶם, בּוֹרֵא עֲצֵי בְּשָׂמִים.

ד עַל שֶׁמֶן אֲפַרְסְמוֹן מְבָרֵךְ בּוֹרֵא שֶׁמֶן עָרֵב.

ה שֶׁמֶן זַיִת שֶׁקְּפָשׁוֹ אוֹ טְחָנוֹ עַד שֶׁחָזַר רֵיחוֹ נוֹדֵף, מְבָרֵךְ עָלָיו: בּוֹרֵא עֲצֵי בְּשָׂמִים.

ו שֶׁמֶן שֶׁבִּשְׁמוֹ כְּמוֹ שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה, אִם בַּעֲצֵי בְּשָׂמִים, מְבָרֵךְ בּוֹרֵא עֲצֵי בְּשָׂמִים; וְאִם בְּעִשְׂבֵי בְּשָׂמִים, מְבָרֵךְ בּוֹרֵא עִשְׂבֵי בְּשָׂמִים; וְאִם הָיוּ בּוֹ עֵצִים וַעֲשָׂבִים, מְבָרֵךְ בּוֹרֵא מִינֵי בְּשָׂמִים; וְאִם סְפָגוֹ וְהוֹצִיא מִמֶּנּוּ הַבְּשָׂמִים, יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁמְּבָרֵךְ בּוֹרֵא שֶׁמֶן עָרֵב, וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁאֵינוֹ מְבָרֵךְ עָלָיו כְּלָל, דְּהָוֵי רֵיחַ שֶׁאֵין לוֹ עִקָּר; וְכֵינָן שֶׁסָּפַק הוּא, נָכוֹן לְזָהֵר מִלְּהָרִיחַ בּוֹ.

ז סִימְלָק וְחִילְפֵי דְּיַמָּא, מְבָרֵךְ בּוֹרֵא עֲצֵי בְּשָׂמִים; סִימְלָק יֵשׁ מְפָרְשִׁים רוסמארי״ן; וְיֵשׁ מְפָרְשִׁים יאסמי״ן; וְיֵשׁ שֶׁהוּא עֵשֶׂב שֶׁיֵּשׁ לוֹ שָׁלֹשׁ שׁוּרוֹת שֶׁל עָלִין זוֹ לְמַעְלָה מִזּוֹ וּלְכָל שׁוּרָה שָׁלֹשׁ עָלִין; וְחִלְפֵי דְּיַמָּא, הוּא שִׁבּוֹלֶת נֵרְד שֶׁקּוֹרִין אישפי״ק.

ח סיגלי וְהֵם ויאול״ש, בּוֹרֵא עִשְׂבֵי בְּשָׂמִים.

ט נַרְגִּיס, וְהוּא חֲבַצֶּלֶת, וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁהוּא ליריי״ו, אִם גָּדֵל בְּגִנָּה, מְבָרֵךְ בּוֹרֵא עֲצֵי בְּשָׂמִים; וְאִם הוּא גָּדֵל בַּשָּׂדֶה, מְבָרֵךְ בּוֹרֵא עִשְׂבֵי בְּשָׂמִים.

י הָיוּ לְפָנָיו עֲצֵי בְּשָׂמִים וְעִשְׂבֵי בְּשָׂמִים וּמִינֵי בְּשָׂמִים, מְבָרֵךְ עַל כָּל אֶחָד בְּרָכָה הָרְאוּיָה לוֹ. הַגָּה: וְאִם בֵּרַךְ עַל כֻּלָּם מִינֵי בְּשָׂמִים, יָצָא (טור בְּרֵישׁ הסי׳). וְאִם צָרִיךְ לְהַקְדִּים שֶׁל עֵץ לְשֶׁל עִשְׂבֵי בְּשָׂמִים, עַיֵּן לְעֵיל סי׳ רי״א.

יא הֵבִיאוּ לְפָנָיו הֲדַס וְשֶׁמֶן לְהָרִיחַ בָּהֶם, אִם בִּרְכוֹתֵיהֶן שָׁווֹת, מְבָרֵךְ עַל הַהֲדַס וּפוֹטֵר אֶת הַשֶּׁמֶן; וְאִם אֵינָם שָׁווֹת, מְבָרֵךְ עַל הַהֲדַס תְּחִלָּה.

יב מְבָרְכִין עַל הַמַּגְמָר (פי׳ בְּשָׂמִים שֶׁמְּשִׂימִים עַל הַנְּחָלִים לְהָרִיחַ בָּהֶם) מְשַׁיָּעֲלָה קִיטוֹר עֲשָׂנוֹ קֹדֶם שֶׁיַּגִּיעַ לוֹ הֶרִיחַ, אֲבָל לֹא יְבָרֵךְ קֹדֶם שֶׁיַּעֲלֶה קִיטוֹר הֶעָשָׁן.

יג הַמַּגְמָר, אִם הוּא שֶׁל עֵץ מְבָרֵךְ בּוֹרֵא עֲצֵי בְּשָׂמִים; וְאִם שֶׁל עֵשֶׂב, בּוֹרֵא עִשְׂבֵי בְּשָׂמִים; וְאִם שֶׁל שְׁאָר מִינִים, בּוֹרֵא מִינֵי בְּשָׂמִים.

יד הַמְּרִיחַ בְּאֶתְרוֹג שֶׁל מִצְוָה, מְבָרֵךְ עָלָיו; וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁאֵינוֹ מְבָרֵךְ, לְכָךְ נָכוֹן שֶׁלֹּא לְהָרִיחַ בּוֹ. הַגָּה: יֵשׁ אוֹמְרִים דְּהַמְּרִיחַ בְּפַת חַם יֵשׁ לוֹ לְבָרֵךְ שֶׁנָּתַן רֵיחַ טוֹב בַּפַּת (אַבּוּדְרָהַם וּבֵית יוֹסֵף סִימָן רצ״ז בְּשֵׁם א״ח), וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּאֵין לְבָרֵךְ עָלָיו (בֵּית יוֹסֵף), לְכָךְ אֵין לְהָרִיחַ בּוֹ.

סימן ריז

א הַנִּכְנָס לַחֲנוּתוֹ שֶׁל בַּשָּׂם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מִינֵי בְּשָׂמִים, מְבָרֵךְ בּוֹרֵא מִינֵי בְּשָׂמִים; יָשַׁב שָׁם כָּל הַיּוֹם, אֵינוֹ מְבָרֵךְ אֶלָּא אַחַת; נִכְנַס וְיוֹצֵא נִכְנָס וְיוֹצֵא, מְבָרֵךְ עַל כָּל פַּעַם; וְדַוְקָא שֶׁלֹּא הָיָה בְּדַעְתּוֹ לַחֲזוֹר, אֲבָל הָיָה דַּעְתּוֹ לַחֲזוֹר לֹא יְבָרֵךְ.

ב אֵין מְבָרְכִין עַל הֶרִיחַ, אֶלָּא אִם כֵּן נַעֲשָׂה לְהָרִיחַ; הִלְכָךְ אֵין מְבָרְכִין עַל בְּשָׂמִים שֶׁל מֵתִים הַנְּתוּנִים לְמַעְלָה מֵהַמִּטָּה, שֶׁאֵינָם אֶלָּא לְהַעֲבִיר סִרְחוֹנוֹ שֶׁל מֵת, אֲבָל נְתוּנִים לְמַטָּה, מְבָרְכִין, שֶׁאֲנִי אוֹמֵר: לִכְבוֹד הַחַיִּים הֵם עֲשׂוּיִים; וְכֵן אֵין מְבָרְכִין עַל בְּשָׂמִים שֶׁל בֵּית הַכִּסֵּא וְלֹא עַל שֶׁמֶן הֶעָשׂוּי לְהַעֲבִיר אֶת הַזֻּהֲמָא.

ג מֻגְמָר שֶׁמְּגַמְּרִין בּוֹ אֶת הַכֵּלִים, אֵין מְבָרְכִין עָלָיו, לְפִי שֶׁלֹּא נַעֲשָׂה לְהָרִיחַ בְּעַצְמוֹ שֶׁל מֻגְמָר, אֶלָּא כְּדֵי לִתֵּן רֵיחַ בַּכֵּלִים; וְכֵן הַמְּרִיחַ בְּכֵלִים שֶׁהֵם מְגֻמָּרִים אֵינוֹ מְבָרֵךְ, לְפִי שֶׁאֵין עִקָּר, אֶלָּא רֵיחַ בְּלֹא עִקָּר.

ד בְּשָׂמִים שֶׁל עֲרָוָה, כְּגוֹן: קֻפָּה שֶׁל בְּשָׂמִים תָּלוּי בְּצַוָּארָהּ, אוֹ אוֹחֶזֶת בְּיָדָהּ, אוֹ בְּפִיהָ אֵין מְבָרְכִין עֲלֵיהֶם, לְפִי שֶׁאָסוּר לְהָרִיחַ בָּהֶם, שֶׁמָּא יָבֹא לִידֵי הֶרְגֵּל נְשִׁיקָה אוֹ קֵרוּב בָּשָׂר.

ה בְּשָׂמִים שֶׁל עַכּוּ״ם אֵין מְבָרְכִין עֲלֵיהֶם, לְפִי שֶׁאָסוּר לְהָרִיחַ בָּהֶם.

ו מְסִבָּה שֶׁל עַכּוּ״ם אֵין מְבָרְכִין עַל בְּשָׂמִים שֶׁלָּהֶם, דִּסְתָם מְסִבָּתָן לְעַכּוּ״ם.

ז הָיָה הוֹלֵךְ חוּץ לַכְּרָךְ וְהֵרִיחַ רֵיחַ טוֹב, אִם רֹב הָעִיר עַכּוּ״ם, אֵינוֹ מְבָרֵךְ; וְאִם רֹב יִשְׂרָאֵל, מְבָרֵךְ.

ח נִתְעָרֵב רֵיחַ שֶׁמְּבָרְכִין עָלָיו בְּרֵיחַ שֶׁאֵין מְבָרְכִין עָלָיו, הוֹלְכִים אַחַר הָרֹב.

סימן ריח

א הָרוֹאֶה מָקוֹם שֶׁנַּעֲשׂוּ בּוֹ נִסִּים לְיִשְׂרָאֵל, כְּגוֹן: מַעְבְּרוֹת הַיָּם, וּמַעְבְּרוֹת הַיַּרְדֵּן, וּמַעְבְּרוֹת נַחֲלֵי אַרְנוֹן, וְאַבְנֵי אֶלְגָּבִישׁ שֶׁל בֵּית חוֹרוֹן, וְאֶבֶן שֶׁבִּקֵּשׁ עוֹג לִזְרֹק עַל יִשְׂרָאֵל, וְאֶבֶן שֶׁיָּשַׁב עָלֶיהָ משֶׁה בְּעֵת מִלְחֶמֶת עֲמָלֵק, וְחוֹמַת יְרִיחוֹ מְבָרֵךְ: שֶׁעָשָׂה נִסִּים לַאֲבוֹתֵינוּ בַּמָּקוֹם הַזֶּה. וּבֵין בָּרְכָה זוֹ וּבֵין שְׁאָר בִּרְכוֹת הָרְאִיָּה חֲרֵי הֵם כִּשְׁאָר בְּרָכוֹת, וְכֻלָּם בְּהַזְכָּרַת שֵׁם וּמַלְכוּת.

ב עַל נֵס שֶׁנַּעֲשָׂה לְקָצָת יִשְׂרָאֵל כָּל זְמַן שֶׁלֹּא נַעֲשָׂה לְכָל יִשְׂרָאֵל אוֹ רֻבָּן, וַאֲפִלּוּ נַעֲשָׂה לְקָצָת שְׁבָטִים, אֵין מְבָרְכִין עָלָיו.

ג כָּל אֵלּוּ הַדְּבָרִים, אֵינָם אֶלָּא כְּשֶׁרוֹאֶה אוֹתָם מִשְּׁלֹשִׁים לְשִׁלֹּשִׁים יוֹם, וְאָז הֵם חוֹבָה כְּמוֹ בְּפַעַם רִאשׁוֹנָה.

ד הָרוֹאֶה מָקוֹם שֶׁנַּעֲשָׂה נֵס לְיָחִיד, אֵינוֹ מְבָרֵךְ; אֲבָל הוּא עַצְמוֹ מְבָרֵךְ שֶׁעָשָׂה לִי נֵס בַּמָּקוֹם הַזֶּה; וְכָל יוֹצְאֵי יֵרֵכוֹ גַּם כֵּן מְבָרְכִין שֶׁעָשָׂה נֵס לְאָבִי בַּמָּקוֹם הַזֶּה.

ה מִי שֶׁנַּעֲשׂוּ לוֹ נִסִּים הַרְבֵּה, בְּהַגִּיעוֹ לְאֶחָד מִכָּל הַמְּקוֹמוֹת שֶׁנַּעֲשָׂה לוֹ נֵס צָרִיךְ לְהַזְכִּיר כָּל שְׁאָר הַמְּקוֹמוֹת וְיִכְלֹל כֻּלָּם בִּבְרָכָה אַחַת.

ו עַל נֵס שֶׁל רַבּוֹ צָרִיךְ לְבָרֵךְ, כְּשֵׁם שֶׁהוּא מְבָרֵךְ עַל נֵס שֶׁל אָבִיו. הַגָּהּ: יֵשׁ אוֹמְרִים דְּהוּא הַדִּין אִם רוֹאֶה הָאָדָם שֶׁנַּעֲשָׂה לוֹ הַנֵּס מְבָרֵךְ עָלָיו, כְּמוֹ שֶׁמְּבָרֵךְ עַל הַמָּקוֹם שֶׁנַּעֲשָׂה בּוֹ הַנֵּס (אַבּוּדְרַהַם).

ז עַל נֵס שֶׁל אָדָם מְסַיָּם, כְּיוֹאָב בֶּן צְרוּיָה וַחֲבֵרָיו, וְכֵן עַל נֵס שֶׁל אָדָם שֶׁנִּתְקַדֵּשׁ בּוֹ שֵׁם שָׁמַיִם כְּגוֹן דָּנִיֵּאל וַחֲבֵרָיו, מְבָרֵךְ. לְפִיכָךְ הָרוֹאֶה גֹּב אֲרָיוֹת שֶׁל דָּנִיֵּאל, וְכִבְשַׁן הָאֵשׁ שֶׁל חֲנַנְיָה מִשָּׁאל וַעֲזַרְיָה, מְבָרֵךְ: שֶׁעָשָׂה נֵס לַצַּדִּיקִים בַּמָּקוֹם הַזֶּה.

ח הָרוֹאֶה אִשְׁתּוֹ שֶׁל לוֹט מְבָרֵךְ שְׁתַּיִם, עָלֶיהָ אוֹמֵר: בָּרוּךְ אַתָּה ה׳ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם דַּיָּן הָאֱמֶת, וְעַל לוֹט אוֹמֵר: בָּרוּךְ אַתָּה ה׳ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם זוֹכֵר הַצַּדִּיקִים.

ט יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁאֵינוֹ מְבָרֵךְ עַל נֵס אֶלָּא בְּנֵס שֶׁהוּא יוֹצֵא מִמִּנְהַג הָעוֹלָם; אֲבָל נֵס שֶׁהוּא מִנְהַג הָעוֹלָם וְתוֹלְדוֹתָו, כְּגוֹן שֶׁבָּאוּ גַּנָּבִים בַּלַּיְלָה וּבָא לִידֵי סַכָּנָה וְנִצּוֹל וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה, אֵינוֹ חַיָּב לְבָרֵךְ; וְיֵשׁ חוֹלֵק, וְטוֹב לְבָרֵךְ בְּלֹא הַזְכָּרַת שֵׁם וּמַלְכוּת.

סימן ריט

א אַרְבָּעָה צְרִיכִים לְהוֹדוֹת. יוֹרְדֵי הַיָּם כְּשֶׁעָלוּ מִמֶּנָּה, וְהוֹלְכֵי מִדְבָּרוֹת כְּשֶׁגִּיעוּ לַיִּשּׁוּב, וּמִי שֶׁהָיָה חוֹלֶה וְנִתְרַפֵּא, וּמִי שֶׁהָיָה חָבוּשׁ בְּבֵית הָאֲסוּרִים וְיָצָא, וְסִימָנָךְ: וְכָל הַחַיִּי״ם יוֹדוּךָ סֶלָה. ״חוֹלֶה ״יְסוּרִים ״יָם ״מִדְבָּר.

ב וּמַה מְּבָרֵךְ: בָּרוּךְ אַתָּה ה׳ אמ ״ה הַגּוֹמֵל לְחַיָּבִים טוֹבוֹת שֶׁגְּמָלַנִי כָּל טוּב, וְהַשּׁוֹמְעִים אוֹמְרִים: מִי שֶׁגְּמָלְךָ כָּל טוּב הוּא יִגְמָלְךָ כָּל טוּב סֶלָה.

ג צָרִיךְ לְבָרֵךְ בְּרָכָה זוֹ בְּפָנֵי עֲשָׂרָה, וּתְרֵי מִינַיְיהוּ רַבָּנָן, דִּכְתִיב: וִירוֹמְמוּהוּ בִּקְהַל עָם וּבְמוֹשַׁב זְקֵנִים יְהַלְלוּהוּ (תְּהִלִּים קז, לב), וְאִם לֹא שְׁכִיחֵי רַבָּנָן, לֹא יַנִּיחַ מִלְּבָרֵךְ; וְנָהֲגוּ לְבָרֵךְ אַחַר קְרִיאַת הַתּוֹרָה, לְפִי שֶׁיֵּשׁ שָׁם עֲשָׂרָה; וְאִם בֵּרַךְ בְּפָחוֹת מֵעֲשָׂרָה, יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁיָּצָא, וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁלֹּא יָצָא, וְטוֹב לַחֲזוֹר וּלְבָרֵךְ בְּפָנֵי עֲשָׂרָה בְּלֹא הַזְכָּרַת שֵׁם וּמַלְכוּת.

ד אִם בֵּרַךְ אַחַר וְאָמַר: בָּרוּךְ אַתָּה ה׳ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר גְּמָלְךָ כָּל טוּב, וְעָנָה אָמֵן, יָצָא. וְכֵן אִם אָמַר: בְּרִיךְ רַחֲמָנָא מַלְכָּא דְּעַלְמָא דְּיָהֲבָךְ לָן, וְעָנָה אָמֵן, יָצָא. הַגָּהּ: וְאֵין זֶה בְּרָכָה לְבַטָּלָה מִן הַמְבָרֵךְ, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִתְחַיֵּב בִּבְרָכָה זוֹ, הוֹאִיל וְאֵינוֹ מְבָרֵךְ רַק דֶּרֶךְ שֶׁבַח וְהוֹדָאָה עַל טוֹבַת חֲבֵרוֹ שֶׁשָּׂמַח בָּהּ (טור).

ה אִם בֵּרַךְ אֶחָד הַגּוֹמֵל לְעַצְמוֹ, וְנִתְכַּוֵּן לְהוֹצִיא אֶת חֲבֵרוֹ, וְשָׁמַע חֲבֵרוֹ וְכֵן לָצֵאת, יָצָא אֲפִלּוּ בְּלֹא עֲנִיַּת אָמֵן כֵּיוָן שֶׁהַמְבָרֵךְ גַּם כֵּן חַיָּב, יָצָא הָאַחֵר בְּלֹא עֲנִיַּת אָמֵן (טור).

ו אִם אֶחָד, יֵשׁ לוֹ תַּשְׁלוּמִין לְבָרֵךְ כָּל זְמַן שֶׁיִּרְצֶה; וְנָכוֹן שֶׁלֹּא לְאַחַר שִׁלֹּשָׁה יָמִים.

ז בְּאַשְׁכְּנַז וְצָרְפַת אֵין מְבָרְכִין כְּשֶׁהוֹלְכִין מֵעִיר לְעִיר, שֶׁלֹּא חִיְּבוּ אֶלָּא בְּהוֹלְכֵי מִדְבָּרוֹת דִּשְׁכִיחֵי בֵּיהּ חַיּוֹת רָעוֹת וְלִסְטִים; וּבִסְפָרַד נוֹהֲגִים לְבָרֵךְ, מִפְּנֵי שֶׁכָּל הַדְּרָכִים בְּחֶזְקַת סַכָּנָה; וּמֵיהוּ בְּפָחוֹת מִפַּרְסָה אֵינוֹ מְבָרֵךְ, וְאִם הוּא מָקוֹם מֻחְזָק בְּסַכָּנָה בְּיוֹתֵר, אֲפִלּוּ בְּפָחוֹת מִפַּרְסָה.

ח בְּכָל חֳלִי צָרִיךְ לְבָרֵךְ, אֲפִלּוּ אֵינוֹ חֳלִי שֶׁל סַכָּנָה וְלֹא מַכָּה שֶׁל חָלָל, אֶלָּא כָּל שֶׁעָלָה לְמִטָּה וְיָרַד, מִפְּנֵי שֶׁדּוֹמֶה כְּמִי שֶׁהֶעֱלוּהוּ לַגַּרְדּוֹם (פִּי׳ מַעֲלוֹת שֶׁעוֹשִׂין בַּיָּנִים לְשֶׁבֶת כְּשֶׁדַּנִין) לֵידִין, וְאֵין הֶפְרֵשׁ בֵּין שֶׁיֵּשׁ לוֹ מֵחוּשׁ קָבוּעַ וּבָא מִזְּמַן לְזְמַן, וּבֵין שֶׁאֵינוֹ קָבוּעַ. הַגָּהּ: וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּאֵינוֹ מְבָרֵךְ רַק עַל חֳלִי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סַכָּנָה, כְּגוֹן מַכָּה שֶׁל חָלָל (טור בְּשֵׁם הָרַאֲבַ״ד וְהַר״ר יוֹסֵף) וְכֵן נוֹהֲגִין בְּאַשְׁכְּנַז.

ט הָנֵי אַרְבָּעָה לָאו דַּוְקָא, דְּהוּא הַדִּין לְמִי שֶׁנַּעֲשָׂה לוֹ נֵס, כְּגוֹן שֶׁנָּפַל עָלָיו כֹּתֶל, אוֹ נִצּוֹל מִדְּרִיסַת שׁוֹר וּנְגִיחוֹתָיו, אוֹ שֶׁעָמַד עָלָיו בָּעִיר אַרְיֵה לְטָרְפוֹ, אוֹ אִם גַּנָּבִים בָּאוּ לוֹ, אִם שׁוֹדְדֵי לַיְלָה וְנִצּוֹל מֵהֶם וְכָל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה, כֻּלָּם צְרִיכִים לְבָרֵךְ הַגּוֹמֵל.

י וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁאֵין מְבָרְכִין הַגּוֹמֵל אֶלָּא הָנֵי אַרְבָּעָה דַּוְקָא, וְטוֹב לְבָרֵךְ בְּלֹא הַזְכָּרַת שֵׁם וּמַלְכוּת.

סימן רכ

א הָרוֹאֶה חֲלוֹם וְנַפְשׁוֹ עֲגוּמָה, יֵיטִיבֶנּוּ בְּאַפֵּי תְלָתָא דְּרַחֲמֵי (פי׳ שֶׁאוֹהֲבִים אוֹתוֹ) לֵיהּ, וְלֵימָא בְּאַפַּיְהוּ: חֶלְמָא טָבָא חַזַאי, וְלֵימְרוּ אִינְהוּ: טָבָא הוּא וְטָבָא לֵיהֱוֵי וְכוּ׳.

ב יָפָה תַּעֲנִית לְבַטֵּל חֲלוֹם רַע, כְּאֵשׁ לִנְעֹרֶת. הַגָּה: וְדַוְקָא בּוֹ בַּיּוֹם, וַאֲפִלּוּ בְּשַׁבָּת, וְעַיֵּן לְקַמָּן סִימָן רפ״ח.

סימן רכא

א אִם הָיוּ בְּצַעַר מַחֲמַת עֲצִירַת גְּשָׁמִים, וְיָרְדוּ גְּשָׁמִים, מְבָרְכִים עֲלֵיהֶם אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא יָרְדוּ עֲדַיִן כְּדֵי רְבִיעָה, מִשֶּׁיֵּרְדוּ כָּל כָּךְ שֶׁרִבּוּ עַל הָאָרֶץ שֶׁיַּעֲלוּ עֲלֵיהֶם אֲבַעְבּוּעוֹת מִן הַמָּטָר וְיִלְכוּ זֶה לִקְרַאת זֶה. הַגָּה: וּמַה שֶּׁאֵין אָנוּ נוֹהֲגִים בַּזְּמַן הַזֶּה בְּבִרְכַּת הַגְּשָׁמִים, מִשּׁוּם דְּמִדִּינוֹת אֵלּוּ תְּדִירִים בִּגְשָׁמִים וְאֵינָן נֶעֱצָרִין כָּל כָּךְ (סְמַ״ג וְאָגוּר וְכָל בּוֹ).

ב וּמַה מְּבָרֵךְ, אִם אֵין לוֹ שָׂדֶה אוֹמֵר: מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ ה׳ אֱלֹהֵינוּ עַל כָּל טִפָּה וְטִפָּה שֶׁהוֹרַדְתָּ לָנוּ, וְאִלּוּ פִינוּ מָלֵא שִׁירָה כַּיָּם וְכוּ׳ עַד הֵן הֵם יוֹדוּ וִיבָרְכוּ אֶת שִׁמְךָ מַלְכֵּנוּ, וְחוֹתֵם: בָּרוּךְ אַתָּה ה׳ אֵל רֹב הַהוֹדָאוֹת; וְאִם יֵשׁ לוֹ שָׂדֶה בְּשֻׁתָּפוּת עִם אַחֵר, מְבָרֵךְ הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב; וְאִם אֵין לוֹ שֻׁתָּף בַּשָּׂדֶה, מְבָרֵךְ שֶׁהֶחֱיָנוּ. הַגָּה: וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּהַשּׁוֹמֵעַ שֶׁיָּרְדוּ גְּשָׁמִים מְבָרֵךְ הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב (רַשְׁבָּ״א).

סימן רכב

א עַל שְׁמוּעוֹת שֶׁהֵם טוֹבוֹת לוֹ לְבַדּוֹ, מְבָרֵךְ: שֶׁהֶחֱיָנוּ; וְאִם הֵן טוֹבוֹת לוֹ וְלַאֲחֵרִים, מְבָרֵךְ: הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב.

ב עַל שְׁמוּעוֹת רָעוֹת מְבָרֵךְ: בָּרוּךְ אַתָּה ה׳ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם דַּיַּן הָאֱמֶת.

ג חַיָּב אָדָם לְבָרֵךְ עַל הָרָעָה בְּדַעַת שְׁלֵמָה וּבְנֶפֶשׁ חֲפֵצָה, כְּדֶרֶךְ שֶׁמְּבָרֵךְ עַל הַטּוֹבָה, כִּי הָרָעָה לְעוֹבְדֵי הַשֵּׁם הִיא שִׁמְחָתָם וְטוֹבָתָם, כֵּיוָן שֶׁמְּקַבֵּל מֵאַהֲבָה מַה שֶּׁגָּזַר עָלָיו הַשֵּׁם. נִמְצָא שֶׁבְּקַבָּלַת רָעָה זוֹ הוּא עוֹבֵד אֶת הַשֵּׁם, שֶׁהִיא שִׂמְחָה לוֹ.

ד מְבָרֵךְ עַל הַטּוֹבָה: הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב אַף עַל פִּי שֶׁיֵּרָא שֶׁמָּא יָבֹא לוֹ רָעָה מִמֶּנּוּ, כְּגוֹן שֶׁמָּצָא מְצִיאָה וְיָרֵא שֶׁמָּא יִשְׁמַע לַמֶּלֶךְ וְיִקַּח כָּל אֲשֶׁר לוֹ, וְכֵן מְבָרֵךְ עַל הָרָעָה: בָּרוּךְ דַּיַּן הָאֱמֶת אַף עַל פִּי שֶׁיָּבֹא לוֹ טוֹבָה מִמֶּנּוּ, כְּגוֹן שֶׁבָּא לוֹ שֹׁטֶף עַל שָׂדֵהוּ, אַף עַל פִּי שֶׁכְּשֶׁיַּעֲבֹר הַשֹּׁטֶף הִיא טוֹבָה לוֹ, שֶׁהִשְׁקָה שָׂדֵהוּ.

סימן רכג

א יָלְדָה אִשְׁתּוֹ זָכָר, מְבָרֵךְ: הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב, וְגַם הִיא צְרִיכָה לְבָרֵךְ כֵּן. הַגָּה: וְאִם מֵתָה אִשְׁתּוֹ בְּלֵידָתָהּ, מְבָרֵךְ: שֶׁהֶחֱיָנוּ, דְּהָא לֵיכָּא לְמֵימַר לְאַחֲרִינֵי; וְכֵן אִם מֵת הָאָב קֹדֶם שֶׁיָּלְדָה תּוֹ, הִיא מְבָרֶכֶת שֶׁהֶחֱיָנוּ כֵּן נִרְאֶה לִי (לְיַשֵּׁב הַרַשְׁבָּ״א סִימָן רמ״ה); וְיֵשׁ שֶׁכָּתְבוּ שֶׁנָּהֲגוּ לְהָקֵל בִּבְרָכָה זוֹ, שֶׁאֵינָהּ חוֹבָה אֶלָּא רְשׁוּת, וּמִזֶּה נִתְפַּשֵּׁט שֶׁרַבִּים מְקִלִּים בְּאֵלּוּ הַבְּרָכוֹת.

ב מֵת אָבִיו, מְבָרֵךְ: דַּיַּן הָאֱמֶת; הָיָה לוֹ מָמוֹן שֶׁיָּרְשׁוּ, אִם אֵין לוֹ אַחִים מְבָרֵךְ גַּם כֵּן: שֶׁהֶחֱיָנוּ; וְאִם יֵשׁ לוֹ אַחִים, בִּמְקוֹם שֶׁהֶחֱיָנוּ מְבָרֵךְ: הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב. הַגָּה: שֶׁאֵין מְבָרְכִין הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב אֶלָּא אִם כֵּן יֵשׁ לוֹ שֻׁתָּפוּת בְּאוֹתָהּ טוֹבָה (טוּר).

ג בָּנָה בַּיִת חָדָשׁ, אוֹ קָנָה כֵּלִים חֲדָשִׁים, אֲפִלּוּ הָיָה לוֹ כֵּיוֹצֵא בְּאֵלּוּ תְּחִלָּה, אוֹ קָנָה וְחָזַר וְקָנָה, מְבָרֵךְ עַל כָּל פַּעַם, שֶׁהֶחֱיָנוּ, וְלָאו דַּוְקָא חֲדָשִׁים דְּהוּא הַדִּין לִישָׁנִים, אִם הֵם חֲדָשִׁים לוֹ, שֶׁלֹּא הָיוּ אֵלּוּ שֶׁלּוֹ מֵעוֹלָם, וְלֹא אָמְרוּ חֲדָשִׁים אֶלָּא לַאֲפוּקֵי אִם מְכָרָן וְחָזַר וּקְנָאָן.

ד בִּשְׁעַת הַקְּנָיָן יֵשׁ לוֹ לְבָרֵךְ, אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא נִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶם, שֶׁאֵין הַבְּרָכָה אֶלָּא עַל יְדֵי שִׂמְחַת הַלֵּב שֶׁהוּא שָׂמֵחַ בִּקְנְיָתָן, וּכְשֶׁיִּלְבְּשֵׁם מְבָרֵךְ: מַלְבִּישׁ עֲרֻמִּים.

ה קָנָה כֵּלִים שֶׁמִּשְׁתַּמְּשִׁין בָּהֶם הוּא וּבְנֵי בֵּיתוֹ, מְבָרֵךְ: הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב; אִם נָתְנוּ לוֹ בְּמַתָּנָה מְבָרֵךְ: הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב, שֶׁהִיא טוֹבָה לוֹ וְלַנּוֹתֵן.

ו עַל דָּבָר שֶׁאֵינוֹ חָשׁוּב כָּל כָּךְ, כְּגוֹן חָלוּק, אוֹ מִנְעָלִים וְאַנְפִּלָאוֹת (פי׳ מִנְעָלִים קְטַנִּים שֶׁחוֹפִין רֹב הָרֶגֶל), אֵין לְבָרֵךְ עֲלֵיהֶם; וְאִם הוּא עָנִי וְשָׂמֵחַ בָּהֶם, יְבָרֵךְ. הַגָּה: וְיֵשׁ אוֹמְרִים דַּאֲפִלּוּ עָנִי אֵינוֹ מְבָרֵךְ עַל חָלוּק וּמִנְעָלִים וְכַדּוֹמֶה, וְכֵן נוֹהֲגִין (טוּר בְּשֵׁם תוֹס׳ וּתְרוּמַת הַדֶּשֶׁן סִימָן ל״ו), הַמְּנָהָג לוֹמַר לְמִי שֶׁלּוֹבֵשׁ בֶּגֶד חָדָשׁ: תִּבְלֶה וְתִתְחַדֵּשׁ. וְיֵשׁ מִי שֶׁכָּתַב שֶׁאֵין לוֹמַר כֵּן עַל מִנְעָלִים אוֹ בְּגָדִים הַנַּעֲשִׂים מֵעוֹרוֹת שֶׁל בְּהֵמָה דְּאִם כֵּן הָיוּ צְרִיכִים לְהָמִית בְּהֵמָה אַחֶרֶת תְּחִלָּה שֶׁיִּתְחַדֵּשׁ בֶּגֶד אַחֵר, וּכְתִיב: וְרַחֲמָיו עַל כָּל מַעֲשָׂיו (תְּהִלִּים קמה, ט) (מהרי״ו בִּפְסָקָיו) וְהִנֵּה הַטַּעַם חָלוּשׁ מְאֹד וְאֵינוֹ נִרְאֶה, מִכָּל מָקוֹם רַבִּים מַקְפִּידִים עַל זֶה שֶׁלֹּא לְאָמְרוֹ.

סימן רכד

א הָרוֹאֶה מֶרְקוּלִיס אוֹ שְׁאָר עַכּוּ״ם, אוֹמֵר: בָּרוּךְ אַתָּה ה׳ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם שֶׁנָּתַן אֶרֶךְ אַפַּיִם לְעוֹבְרֵי רְצוֹנוֹ; וְאִם רוֹאֶה אוֹתָהּ בְּתוֹךְ ל׳ יוֹם, אֵינוֹ חוֹזֵר וּמְבָרֵךְ. הַגָּה: וְהָאִדָּנָא אֵין מְבָרְכִים זֹאת הַבְּרָכָה, שֶׁהֲרֵי אָנוּ מְגַדְּלִים בֵּינֵיהֶם וְרוֹאִים אוֹתוֹ תָּמִיד.

ב הָרוֹאֶה מָקוֹם שֶׁנֶּעֶקְרָה מִמֶּנּוּ ע״א, אִם הוּא בָּאָרֶץ יִשְׂרָאֵל, אוֹמֵר: בָּרוּךְ אַתָּה ה׳ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם שֶׁעָקַר ע״א מֵאַרְצֵנוּ; וְאִם הוּא בְּחוּץ לָאָרֶץ, אוֹמֵר: שֶׁעָקַר ע״א מֵהַמָּקוֹם הַזֶּה, וְאוֹמֵר בִּשְׁתֵּיהֶן: כְּשֵׁם שֶׁעָקַרְתָּ אוֹתָהּ מֵהַמָּקוֹם הַזֶּה כֵּן תַּעֲקֹר אוֹתָהּ מִכָּל הַמְּקוֹמוֹת וְהָשֵׁב לֵב עוֹבְדֵיהֶם לְעָבְדֶךָ. הַגָּה: וְאִם נֶעֱקְרָה עַכּוּ״ם מִמָּקוֹם אֶחָד וּנְתַנּוּהָ בְּמָקוֹם אַחֵר, מְבָרֵךְ עַל מָקוֹם שֶׁנֶּעֶקְרָה שֶׁעָקַר עַכּוּ״ם, וְעַל מָקוֹם שֶׁנְּתַנּוּהָ לְשָׁם, שֶׁנָּתַן אֶרֶךְ אַפַּיִם (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם תּוֹס׳ וִירוּשַׁלְמִי).

ג הָרוֹאֶה בָּבֶל הָרִשְׁעָה, אוֹמֵר: בָּרוּךְ אַתָּה ה׳ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם שֶׁהֶחֱרִיב בָּבֶל הָרִשְׁעָה; רָאָה בֵּיתוֹ שֶׁל נְבוּכַדְנֶצַּר, אוֹמֵר: בָּרוּךְ שֶׁהֶחֱרִיב בֵּיתוֹ שֶׁל נְבוּכַדְנֶצַּר הָרָשָׁע; רָאָה גֹּב אֲרָיוֹת אוֹ כִּבְשַׁן הָאֵשׁ, אוֹמֵר: בָּרוּךְ שֶׁעָשָׂה נִסִּים לַאֲבוֹתֵינוּ בַּמָּקוֹם הַזֶּה וְעַיֵּן לְעֵיל סִי׳ רי״ח סָעִיף ד׳.

ד רָאָה מָקוֹם שֶׁיֵּשׁ בְּבָבֶל שֶׁכָּל בְּהֵמָה שֶׁתַּעֲבֹר עָלָיו אֵינָהּ יְכוֹלָה לָזוּז מִשָּׁם אִם לֹא יִתְּנוּ עָלֶיהָ מֵעֲפַר הַמָּקוֹם הַהוּא, וְהוּא סִימָן קָלָלָה לָהּ דִּכְתִיב: וְטַאטֵאתִיהָ בְּמַטְאֲטֵא (פִּי׳ מְכַבְּדוֹת הַבַּיִת שקובל״ר בְּלַעַ״ז) הַשְׁמֵד (יְשַׁעְיָה יד, כג) אוֹמֵר: בָּרוּךְ אוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, בָּרוּךְ גּוֹזֵר וּמְקַיֵּם.

ה הָרוֹאֶה שִׁשִּׁים רִבּוֹא מִיִּשְׂרָאֵל בְּיַחַד, אוֹמֵר: בָּרוּךְ אַתָּה ה׳ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם חֲכַם הָרָזִים; וְאִם הֵם עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וְגִלּוּלִים, אוֹמֵר: בּוֹשָׁה אִמְּכֶם מְאֹד חָפְרָה יוֹלַדְתְּכֶם הִנֵּה אַחֲרִית גּוֹיִם מִדְבָּר צִיָּה וַעֲרָבָה (יִרְמְיָה נ, י״ב).

ו הָרוֹאֶה חַכְמֵי יִשְׂרָאֵל, אוֹמֵר: בָּרוּךְ אַתָּה ה׳ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם שֶׁחָלַק מֵחָכְמָתוֹ לִירֵיאָיו.

ז הָרוֹאֶה חַכְמֵי אֻמּוֹת הָעוֹלָם עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים שֶׁחָכְמִים בְּחָכְמוֹת הָעוֹלָם, אוֹמֵר: בָּרוּךְ אַתָּה ה׳ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם שֶׁנָּתַן מֵחָכְמָתוֹ לְבָשָׂר וָדָם.

ח עַל מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל אוֹמֵר: בָּרוּךְ אַתָּה ה׳ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם שֶׁחָלַק מִכְּבוֹדוֹ לִירֵיאָיו; וְעַל מַלְכֵי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים אוֹמֵר, בָּרוּךְ שֶׁנָּתַן מִכְּבוֹדוֹ לְבָשָׂר וָדָם.

ט מִצְוָה לְהִשְׁתַּדֵּל לִרְאוֹת מְלָכִים, אֲפִלּוּ מַלְכֵי אֻמּוֹת הָעוֹלָם.

י הָרוֹאֶה בָּתֵּי יִשְׂרָאֵל בִּישׁוּבָן, כְּגוֹן בִּישׁוּב בַּיִת שֵׁנִי, אוֹמֵר: בָּרוּךְ אַתָּה ה׳ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם מַצִּיב גְּבוּל אַלְמָנָה; בְּחָרְבָּנָן, אוֹמֵר: בָּרוּךְ דַּיַּן הָאֱמֶת.

יא הָרוֹאֶה בָּתֵּי עַכּוּ״ם בִּישׁוּבָן, אוֹמֵר: בֵּית גֵּאִים יַסַּח ה׳ (מִשְׁלֵי טו, כה) בְּחָרְבָּנָן אוֹמֵר: אֵל נְקָמוֹת ה׳ (תְּהִלִּים צד, א).

יב הָרוֹאֶה קִבְרֵי יִשְׂרָאֵל, אוֹמֵר: בָּרוּךְ אַתָּה ה׳ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר יָצַר אֶתְכֶם בַּדִּין וכו׳, וְעַל קִבְרֵי עַכּוּ״ם אוֹמֵר: בּוֹשָׁה אִמְּכֶם וְגוֹ׳ (יִרְמְיָה נ, יב).

יג כָּל בִּרְכוֹת הָרְאִיָּה, אִם חָזַר וְרָאָה אוֹתוֹ דָּבָר בְּתוֹךְ ל׳ יוֹם, אֵינוֹ חוֹזֵר וּמְבָרֵךְ.

סימן רכה

א הָרוֹאֶה אֶת חֲבֵרוֹ לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם, אוֹמֵר: שֶׁהֶחֱיָנוּ, וְאַחַר י״ב חֹדֶשׁ מְבָרֵךְ: מְחַיֵּה מֵתִים, וְהוּא שֶׁחִבִּיב עָלָיו הַרְבֵּה וְשָׂמַח בִּרְאִיָּתוֹ.

ב מִי שֶׁלֹּא רָאָה אֶת חֲבֵרוֹ מֵעוֹלָם, וְשָׁלַח לוֹ כְּתָבִים, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא נֶהֱנֶה בִּרְאִיָּתוֹ אֵינוֹ מְבָרֵךְ עַל רְאִיָּתוֹ. הַגָּה: יֵשׁ אוֹמְרִים מִי שֶׁנַּעֲשָׂה בְּנוֹ בַּר מִצְוָה, יְבָרֵךְ: בָּרוּךְ אַתָּה ה׳ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם שֶׁפִּטָּרַנִי מֵעָנְשׁוֹ שֶׁל זֶה (מַהֲרִי״ל בְּשֵׁם מָהָרָכִ׳ וּבְרִ״ר פ׳ תּוֹלְדוֹת), וְטוֹב לְבָרֵךְ בְּלֹא שֵׁם וּמַלְכוּת (דַּעַת עַצְמוֹ).

ג הָרוֹאֶה פְּרִי חָדָשׁ מִתְחַדֵּשׁ מִשָּׁנָה לְשָׁנָה, מְבָרֵךְ: שֶׁהֶחֱיָנוּ, וַאֲפִלּוּ רוֹאֶהוּ בְּיַד חֲבֵרוֹ אוֹ עַל הָאִילָן, וְנָהֲגוּ שֶׁלֹּא לְבָרֵךְ עַד שֶׁעַת אֲכִילָה. הַגָּה: וּמִי שֶׁבֵּרַךְ בִּשְׁעַת רְאִיָּה, לֹא הִפְסִיד (טוּר); וְאֵין לְבָרֵךְ עַד שֶׁנִּגְמַר תַּשְׁלוּם גְּדוּל הַפֵּרוֹת (תְּשׁוּבַת רַשְׁבָּ״א סִי׳ ר״ן וְכָל בּוֹ); וְאִם לֹא בֵּרַךְ בְּרִאשׁוֹנָה, יָכוֹל לְבָרֵךְ בְּרִאָיָה שְׁנִיָּה (אֲגוּר).

ד אִם בֵּרַךְ שֶׁהֶחֱיָנוּ עַל שִׁירְזָא״ש, כְּשֶׁיֹּאכַל גִּינְדָא״ש חוֹזֵר וּמְבָרֵךְ: שֶׁהֶחֱיָנוּ. הַגָּה: וְהֵם כִּשְׁנֵי מִינֵי גּוּדְגְּדָנְיוֹת, כְּגוֹן וּוִינְקְשִׁי״ל וּקִירְשׁ״ן וְכָל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

ה אִם בֵּרַךְ שֶׁהֶחֱיָנוּ עַל עֲנָבִים, כְּשֶׁיִּשְׁתֶּה יַיִן חָדָשׁ אֵינוֹ חוֹזֵר וּמְבָרֵךְ.

ו פְּרִי שֶׁאֵינוֹ מִתְחַדֵּשׁ מִשָּׁנָה לְשָׁנָה, אֲפִלּוּ אִם יֵשׁ יָמִים רַבִּים שֶׁלֹּא אָכַל מִמֶּנּוּ אֵינוֹ מְבָרֵךְ שֶׁהֶחֱיָנוּ. הַגָּה: פְּרִי שֶׁמִּתְחַדֵּשׁ ב׳ פְּעָמִים בְּשָׁנָה, מְבָרֵךְ עָלָיו שֶׁהֶחֱיָנוּ (בֵּית יוֹסֵף); אֲבָל שֶׁאֵין לוֹ זְמַן קָבוּעַ לְגַדּוּלוֹ, אֵין מְבָרְכִין עָלָיו (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם הַר״ר מְנוֹחַ), לָכֵן אֵין מְבָרְכִין שֶׁהֶחֱיָנוּ עַל יֶרֶק חָדָשׁ דְּעוֹמֵד כָּל הַשָּׁנָה בַּקַּרְקַע (מַהֲרִי״ו).

ז אֵינוֹ מְבָרֵךְ שֶׁהֶחֱיָנוּ עַל הַבֹּסֶר, אֶלָּא כְּשֶׁהִבְשִׁילוּ הָאֶשְׁכּוֹלוֹת עֲנָבִים; וְכֵן בְּכָל פְּרִי אַחַר גְּמָרוֹ.

ח הָרוֹאֶה כּוּשִׁי; וְגִיחוֹר, דְּהַיְנוּ שֶׁהוּא אָדֹם הַרְבֵּה; וְהַלָּוָקָן, דְּהַיְנוּ שֶׁהוּא לָבָן הַרְבֵּה; וְהַקִּפֹּחַ, דְּהַיְנוּ שֶׁבִּטְנוֹ גָּדוֹל וּמִתּוֹךְ עָבְיוֹ נִרְאֵית קוֹמָתוֹ מְקֻפַּחַת; וְהַנַּנָּס וְהַדַּרְקוֹנָה, דְּהַיְנוּ מִי שֶׁהוּא מָלֵא יַבֶּלֶת; וּפְתוּיֵי הָרֹאשׁ, שֶׁכָּל שַׂעֲרוֹתָיו דְּבוּקוֹת זֶה בָּזֶה; וְאֶת הַפִּיל; וְאֶת הַקּוֹף, מְבָרֵךְ: בָּרוּךְ אַתָּה ה׳ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם מְשַׁנֶּה הַבְּרִיּוֹת.

ט הָרוֹאֶה אֶת הַחִגְּר; וְאֶת הַקִּטֵּעַ; וְאֶת הַסּוּמָא; וּמֵכֶּה שְׁחִין; וְהַבַּהֲקָנִין, וְהוּא מִי שֶׁמְּנֻמָּר בִּנְקֻדּוֹת דַּקּוֹת, אִם הֵם מִמְּעֵי אִמָּם, מְבָרֵךְ: מְשַׁנֶּה הַבְּרִיּוֹת, וְאִם נִשְׁתַּנָּה אַחַר כָּךְ, מְבָרֵךְ: דַּיָּן הָאֱמֶת; וְיֵשׁ מִי שֶׁאוֹמֵר דְּדַוְקָא עַל מִי שֶׁמִּצְטַעֵר עָלָיו, אֲבָל עַל עַכּוּ״ם אֵינוֹ מְבָרֵךְ; וְאֵינוֹ מְבָרֵךְ אֶלָּא פַּעַם רִאשׁוֹנָה, שֶׁהַשִּׁנּוּי עָלָיו גָּדוֹל מְאֹד. הַגָּה: וְיֵשׁ אוֹמְרִים מִשְּׁלֹשִׁים יוֹם לִשְׁלֹשִׁים יוֹם (טור).

י הָרוֹאֶה אִילָנוֹת טוֹבוֹת וּבְרִיּוֹת נָאוֹת, אֲפִלּוּ עַכּוּ״ם אוֹ בְּהֵמָה, אוֹמֵר: בָּרוּךְ אַתָּה ה׳ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם שֶׁכָּכָה לוֹ בְּעוֹלָמוֹ; וְאֵינוֹ מְבָרֵךְ עֲלֵיהֶם אֶלָּא פַּעַם רִאשׁוֹנָה וְלֹא יוֹתֵר, לֹא עֲלֵיהֶם וְלֹא עַל אֲחֵרִים, אֶלָּא אִם כֵּן הָיוּ נָאִים מֵהֶם.

סימן רכו

א הַיּוֹצֵא בִּימֵי נִיסָן וְרָאָה אִילָנוֹת שֶׁמּוֹצִיאִין פֶּרַח, אוֹמֵר: בָּרוּךְ אַתָּה ה׳ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם שֶׁלֹּא חִסַּר בְּעוֹלָמוֹ כְּלוּם, וּבָרָא בוֹ בְּרִיּוֹת טוֹבוֹת וְאִילָנוֹת טוֹבוֹת לֵיהָנוֹת בָּהֶם בְּנֵי אָדָם; וְאֵינוֹ מְבָרֵךְ אֶלָּא פַּעַם אַחַת בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה, וְאִם אִחֵר לְבָרֵךְ עַד אַחַר שֶׁגָּדְלוּ הַפֵּרוֹת, לֹא יְבָרֵךְ עוֹד.

סימן רכז

א עַל הַזִּקִּים, וְהוּא כְּמִין כּוֹכָב הַיּוֹרֶה כְּחֵץ בְּאֹרֶךְ הַשָּׁמַיִם מִמָּקוֹם לְמָקוֹם וְנִמְשָׁךְ אוֹרוֹ כְּשֶׁבֶט; וְעַל רַעֲדַת הָאָרֶץ; וְעַל הַבְּרָקִים; וְעַל הָרְעָמִים; וְעַל רוּחוֹת שֶׁנִּשְׁבוּ בְּזַעַף, עַל כָּל א׳ מֵאֵלּוּ, אוֹמֵר: בָּרוּךְ אַתָּה ה׳ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם עוֹשֵׂה מַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית; וְאִם יִרְצֶה יֹאמַר: בָּרוּךְ אַתָּה ה׳ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם שֶׁכֹּחוֹ וּגְבוּרָתוֹ מָלֵא עוֹלָם.

ב כָּל זְמַן שֶׁלֹּא נִתְפַּזְּרוּ הֶעָבִים נִפְטָר בִּבְרָכָה אַחַת; נִתְפַּזְּרוּ בֵּין בָּרָק לְבָרָק וּבֵין רַעַם לְרַעַם, צָרִיךְ לַחֲזֹר וּלְבָרֵךְ.

ג הָיָה יוֹשֵׁב בְּבֵית הַכִּסֵּא וְשָׁמַע קוֹל רַעַם אוֹ רָאָה בָּרָק, אִם יָכוֹל לָצֵאת וּלְבָרֵךְ תּוֹךְ כְּדֵי דִּבּוּר, יֵצֵא; וְאִם לָאו, לֹא יֵצֵא.

סימן רכח

א עַל יַמִּים וּנְהָרוֹת, הָרִים וּגְבָעוֹת וּמִדְבָּרִיוֹת, אוֹמֵר: בָּרוּךְ אַתָּה ה׳ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם עוֹשֵׂה מַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית; וְעַל הַיָּם הַגָּדוֹל, וְהוּא הַיָּם שֶׁעוֹבְרִים בּוֹ לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וּלְמִצְרַיִם, אוֹמְרִים: בָּרוּךְ אַתָּה ה׳ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם עוֹשֶׂה הַיָּם הַגָּדוֹל.

ב לֹא עַל כָּל הַנְּהָרוֹת מְבָרֵךְ, אֶלָּא עַל אַרְבַּע נְהָרוֹת דִּכְתִיבִי בַּקְּרָא, כְּמוֹ חִדֶּקֶל וּפְרָת (בְּרֵאשִׁית ב, יד) וְהוּא שֶׁרָאָה אוֹתָם בְּמָקוֹם שֶׁלֹּא נִשְׁתַּנָּה מַהֲלָכָם עַל יְדֵי אָדָם.

ג וְלֹא עַל כָּל הָרִים וּגְבָעוֹת מְבָרֵךְ, אֶלָּא דַּוְקָא עַל הָרִים וּגְבָעוֹת הַמְשֻׁנִּים, וְנִכָּרֶת גְּבוּרַת הַבּוֹרֵא בָּהֶם.

סימן רכט

א הָרוֹאֶה הַקֶּשֶׁת, אוֹמֵר: בָּרוּךְ אַתָּה ה׳ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם זוֹכֵר הַבְּרִית נֶאֱמָן בִּבְרִיתוֹ וְקַיָּם בְּמַאֲמָרוֹ; וְאָסוּר לְהִסְתַּכֵּל בּוֹ בְּיוֹתֵר.

ב הָרוֹאֶה חַמָּה בְּתְקוּפָתָהּ, וְהוּא מִכ״ח לְכ״ח שָׁנָה, וְהַתְקוּפָה בִּתְחִלַּת לֵיל ד׳, כְּשֶׁרוֹאֶה אוֹתָהּ בְּיוֹם ד׳ בַּבֹּקֶר, אוֹמֵר: בָּרוּךְ עוֹשֵׂה בְרֵאשִׁית; וְכֵן מְבָרֵךְ גַּם כֵּן כְּשֶׁרוֹאֶה לְבָנָה בְּטַהֲרָתָהּ, וְכוֹכָבִים בְּמִשְׁמְרוֹתָם, וּמַזָּלוֹת בְּעִתָּם, דְּהַיְנוּ כְּשֶׁתַּחֲזֹר הַלְּבָנָה בִּתְחִלַּת מַזַּל טָלֶה בִּתְחִלַּת הַחֹדֶשׁ, וְלֹא תִּהְיֶה נוֹטָה לֹא לַצָּפוֹן וְלֹא לַדָּרוֹם, וְכֵן כְּשֶׁיַּחְזְרוּ כָּל כּוֹכָב מֵחֲמִשָּׁה הַנִּשְׁאָרִים לִתְחִלַּת מַזַּל טָלֶה, וְלֹא יְהֵא נוֹטֶה לֹא לַצָּפוֹן וְלֹא לַדָּרוֹם, וְכֵן בְּכָל עֵת שֶׁיִּרְאֶה מַזַּל טָלֶה עוֹלֶה מִקְצוֹת הַמִּזְרָח.

סימן רל

א הַמִּתְפַּלֵּל עַל מַה שֶּׁעָבַר, כְּגוֹן שֶׁנִּכְנַס לְעִיר וְשָׁמַע קוֹל צְוָחָה בָּעִיר, וְאָמַר: יְהִי רָצוֹן שֶׁלֹּא יְהֵא קוֹל זֶה בְּתוֹךְ בֵּיתִי; אוֹ שֶׁהָיְתָה אִשְׁתּוֹ מְעֻבֶּרֶת אַחַר מ׳ יוֹם לְעִבּוּרָהּ, וְאָמַר: יְהִי רָצוֹן שֶׁתֵּלֵד אִשְׁתִּי זָכָר, הֲרֵי זֶה תְּפִלַּת שָׁוְא, אֶלָּא יִתְפַּלֵּל אָדָם עַל הֶעָתִיד לָבֹא, וְיִתֵּן הוֹדָאָה עַל שֶׁעָבַר, כְּגוֹן הַנִּכְנָס לַכְּרָךְ, אוֹמֵר: יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה׳ אֱלֹהֵינוּ שֶׁתַּכְנִיסֵנִי לַכְּרָךְ הַזֶּה לְשָׁלוֹם; נִכְנַס בְּשָׁלוֹם, אוֹמֵר: מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ ה׳ אֱלֹהֵינוּ שֶׁהִכְנַסְתָּנִי לַכְּרָךְ הַזֶּה לְשָׁלוֹם; בְּקֵשׁ לָצֵאת, אוֹמֵר: יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה׳ אֱלֹהֵינוּ שֶׁתּוֹצִיאֵנִי מִכְּרָךְ זֶה לְשָׁלוֹם; יָצָא בְּשָׁלוֹם, אוֹמֵר: מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ ה׳ אֱלֹהַי שֶׁהוֹצֵאתָנִי מִכְּרָךְ זֶה לְשָׁלוֹם, וּכְשֵׁם שֶׁהוֹצֵאתָנִי לְשָׁלוֹם כֵּן תּוֹלִיכֵנִי לְשָׁלוֹם וְכוּ׳, עַד בָּרוּךְ אַתָּה ה׳ שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה. וְזוֹ הִיא תְּפִלַּת הַדֶּרֶךְ שֶׁנִּכְתְּבָה הִיא וְכָל דִּינֶיהָ בְּסִימָן ק ״י.

ב הַנִּכְנָס לָמֹד אֶת גָּרְנוֹ, אוֹמֵר: יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה׳ אֱלֹהַי שֶׁתִּשְׁלַח בְּרָכָה בַּכְּרִי הַזֶּה; הִתְחִיל לָמֹד, אוֹמֵר: בָּרוּךְ הַשּׁוֹלֵחַ בְּרָכָה בַּכְּרִי הַזֶּה; מָדַד וְאַחַר כָּךְ בֵּרַךְ הֲרֵי זֶה תְּפִלַּת שָׁוְא, שֶׁאֵין הַבְּרָכָה מְצוּיָה אֶלָּא בְּדָבָר הַסָּמוּי (פי׳ דְּנֶעֱלָם וְאֵינוֹ נִרְאֶה) מִן הָעַיִן.

ג הַנִּכְנָס לַמֶּרְחָץ, אוֹמֵר: יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה׳ אֱלֹהַי שֶׁתַּכְנִיסֵנִי לְשָׁלוֹם וְתוֹצִיאֵנִי לְשָׁלוֹם, וְתַצִּילֵנִי מֵהָאוּר הַזֶּה וְכַיּוֹצֵא בּוֹ לְעָתִיד לָבֹא; יָצָא בְּשָׁלוֹם, אוֹמֵר מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ ה׳ אֱלֹהַי שֶׁהִצַּלְתַּנִי מֵהָאוּר הַזֶּה.

ד הַנִּכְנָס לְהַקִּיז דָּם, אוֹמֵר: יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה׳ אֱלֹהַי שֶׁיְּהֵא עֵסֶק זֶה לִי לִרְפוּאָה כִּי רוֹפֵא חִנָּם אַתָּה; וּלְאַחַר שֶׁהִקִּיז, יֹאמַר: בָּרוּךְ רוֹפֵא חוֹלִים.

ה לְעוֹלָם יְהֵא אָדָם רָגִיל לוֹמַר: כָּל מַה דְּעָבִיד רַחֲמָנָא, לְטָב עָבִיד.

סימן רלא

א אִם אִי אֶפְשָׁר לוֹ לִלְמֹד בְּלֹא שְׁנַת הַצָּהֳרַיִם, יִישַׁן. הַגָּה: וּכְשֶׁנֶּעוֹר מִשְּׁנָתוֹ אֵינוֹ צָרִיךְ לְבָרֵךְ אֱלֹהֵי נְשָׁמָה (בית יוסף); וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁיְּקָרֵא קֹדֶם שֶׁיִּישַׁן: וִיהִי נֹעַם (תְּהִלִּים צ, יז) (כָּל בּוֹ); וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יַאֲרִיךְ בָּהּ, שֶׁאָסוּר לִישַׁן בַּיּוֹם יוֹתֵר מִשְּׁנַת הַסּוּס שֶׁהוּא שִׁתִּין נְשִׁמִי, וְאַף בְּזֶה הַמְּעַט לֹא תְּהֵא כַּוָּנָתוֹ לַהֲנָאַת גּוּפוֹ, אֶלָּא לְהַחֲזִיק גּוּפוֹ לַעֲבוֹדַת ה׳ יִתְבָּרַךְ; וְכֵן בְּכָל מַה שֶּׁיֵּהָנֶה בָּעוֹלָם הַזֶּה, לֹא יְכַוֵּן לַהֲנָאָתוֹ, אֶלָּא לַעֲבוֹדַת הַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ, כִּדְכְתִיב: בְּכָל דְּרָכֶיךָ דָּעֵהוּ (מִשְׁלֵי ג, ו) וְאָמְרוּ חֲכָמִים: כָּל מַעֲשֶׂיךָ יִהְיוּ לְשֵׁם שָׁמַיִם, שֶׁאֲפִלּוּ דְּבָרִים שֶׁל רְשׁוּת, כְּגוֹן הָאֲכִילָה וְהַשְׁתִיָּה, וְהַהֲלִיכָה וְהַיְשִׁיבָה, וְהַקִּימָה וְהַתַּשְׁמִישׁ, וְהַשִּׂיחָה וְכָל צָרְכֵי גּוּפְךָ, יִהְיוּ כֻּלָּם לַעֲבוֹדַת בּוֹרְאֶךָ, אוֹ לְדָבָר הַגּוֹרֵם עֲבוֹדָתוֹ, שֶׁאֲפִלּוּ הָיָה צָמֵא וְרָעֵב, אִם אָכַל וְשָׁתָה לַהֲנָאָתוֹ אֵינוֹ מְשֻׁבָּח, אֶלָּא יִתְכַּוֵּן שֶׁיֹּאכַל וְיִשְׁתֶּה כְּפִי חִיּוּתוֹ, לַעֲבֹד אֶת בּוֹרְאוֹ; וְכֵן אֲפִלּוּ לִישֵׁב בְּסוֹד יְשָׁרִים, וְלַעֲמֹד בִּמְקוֹם צַדִּיקִים, וְלֵילֵךְ בַּעֲצַת תְּמִימִים, אִם עָשָׂה לַהֲנָאַת עַצְמוֹ וְהִשְׁלִים חֶפְצוֹ וְתַאֲוָתוֹ, אֵינוֹ מְשֻׁבָּח אֶלָּא אִם כֵּן עָשָׂה לְשֵׁם שָׁמַיִם; וְכֵן בִּשְׁכִיבָה, אֵין צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁבִּזְמַן שֶׁיָּכוֹל לַעֲסֹק בַּתּוֹרָה וּבְמִצְוֹות לֹא יִתְגָּרֶה בְּשִׁנָּה לְעַנֵּג עַצְמוֹ, אֶלָּא אֲפִלּוּ בִּזְמַן שֶׁהוּא יָגֵעַ וְצָרִיךְ לִישֵׁן כְּדֵי לָנוּחַ מִיְּגִיעָתוֹ, אִם עָשָׂה לַהֲנָאַת גּוּפוֹ אֵינוֹ מְשֻׁבָּח, אֶלָּא יִתְכַּוֵּן לָתֵת שֵׁנָה לְעֵינָיו וּלְגוּפוֹ מְנוּחָה לְצֹרֶךְ הַבְּרִיאוּת שֶׁלֹּא תִּטְרַח דַּעְתּוֹ בַּתּוֹרָה מֵחֲמַת מְנִיעַת הַשֵּׁנָה; וְכֵן בְּתַשְׁמִישׁ אֲפִילּוּ בָּעוֹנָה הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה, אִם עָשָׂה לְהַשְׁלִים תַּאֲוָתוֹ אוֹ לַהֲנָאַת גּוּפוֹ הֲרֵי זֶה מְגֻנֶּה, וַאֲפִלּוּ אִם נִתְכַּוֵּן כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ לוֹ בָּנִים שֶׁיְּשַׁמְּשׁוּ אוֹתוֹ וִימַלְּאוּ מְקוֹמוֹ אֵינוֹ מְשֻׁבָּח, אֶלָּא יִתְכַּוֵּן שֶׁיִּהְיוּ לוֹ בָּנִים לַעֲבוֹדַת בּוֹרְאוֹ אוֹ שֶׁיִּתְכַּוֵּן לְקַיֵּם מִצְוַת עוֹנָה כְּאָדָם הַפּוֹרֵעַ חוֹבוֹ; וְכֵן בְּשִׁיחָה, אֲפִלּוּ לְסַפֵּר בְּדִבְרֵי חָכְמָה צָרִיךְ שֶׁתְּהֶיֶה כַּוָּנָתוֹ לַעֲבוֹדַת הַבּוֹרֵא אוֹ לְדָבָר הַמֵּבִיא לַעֲבוֹדָתוֹ. כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר, חַיָּב אָדָם לָשׂוּם עֵינָיו וְלִבּוֹ עַל דְּרָכָיו וְלִשְׁקֹל כָּל מַעֲשָׂיו בְּמֹאזְנֵי שֵׂכֶל, וּכְשֶׁרוֹאֶה דָּבָר שֶׁיָּבִיא לִידֵי עֲבוֹדַת הַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ יַעֲשֶׂהוּ, וְאִם לָאו לֹא יַעֲשֶׂהוּ; וּמִי שֶׁנּוֹהֵג כֵּן, עוֹבֵד אֶת בּוֹרְאוֹ תָּמִיד.

סימן רלב

א אִם הַשָּׁעָה דְּחוּקָה, יִתְפַּלֵּלוּ בְּלַחַשׁ וְאַחַר כָּךְ יֹאמַר שְׁלִיחַ צִבּוּר: מָגֵן, וּמְחַיֶּה, וַיַּעֲנֶה קָדֻשָּׁה, וּמְסַיֵּם: הָאֵל הַקָּדוֹשׁ, אִם אֵין שְׁהוּת בַּיּוֹם לִגְמֹר י״ח בְּרָכוֹת.

הַגָּה: וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁיִּתְפַּלֵּל הַשְּׁלִיחַ צִבּוּר עִם הַקָּהָל בְּקוֹל רָם, וְכֵן נוֹהֲגִין וְעַיֵּן לְעֵיל סִי׳ קכ״ד סָעִיף ב׳.

ב לֹא יֵשֵׁב אָדָם לְהִסְתַּפֵּר סָמוּךְ לַמִּנְחָה, עַד שֶׁיִּתְפַּלֵּל; וְלֹא יִכָּנֵס לַמֶּרְחָץ וְלֹא לְבֵרְסְקִי (מָקוֹם שֶׁמְּבַשְּׁלִין שָׁם הָעוֹרוֹת), וְלֹא לְדִין וְלֹא לְאֶכֶל, אֲפִלּוּ סְעֻדָּה קְטַנָּה סָמוּךְ לְמִנְחָה גְּדוֹלָה; וְאִם הִתְחִיל בְּאַחַת מִכָּל אֵלּוּ, אֵינוֹ מַפְסִיק אַף עַל פִּי שֶׁהִתְחִיל בְּאִסּוּר; וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה שְׁהוּת בַּיּוֹם לְהִתְפַּלֵּל אַחַר שֶׁיִּגְמֹר סְעוּדָתוֹ אוֹ מְלַאכְתּוֹ, אֲבָל אִם אֵין שְׁהוּת לְהִתְפַּלֵּל אַחַר כָּךְ, צָרִיךְ לְהַפְסִיק מִיָּד; וּמֵאֵימָתַי הַתְּחָלַת תִּסְפֹּרֶת, מִשֶּׁיַּנִּיחַ סוּדָר שֶׁל סְפָרִים עַל בִּרְכָּיו; וְהַתְּחָלַת מֶרְחָץ, מִשֶּׁיִּפְשֹׁט לְבוּשׁוֹ הָעֶלְיוֹן; וְהַתְּחָלַת בֵּרְסְקִי, מִשֶּׁיִּקְשֹׁר בֶּגֶד בֵּין כְּתֵפָיו כְּדֶרֶךְ הַבּוֹרְסְקִים; וְהַתְּחָלַת דִּין, אִם הָיוּ עֲסוּקִים בּוֹ, מִשֶּׁיַּתְחִילוּ בַּעֲלֵי דִּינִים לִטְעֹן, וְאִם לֹא הָיוּ עֲסוּקִים בּוֹ, מִשֶּׁיִּתְעַטְּפוּ הַדַּיָּנִים, וּלְדִידָן מִשֶּׁיִּשְׁבוּ אַדַּעְתָּא לְדוּן; וְהַתְּחָלַת אֲכִילָה מִשֶּׁיִּטֹּל יָדָיו. הַגָּה: וְיֵשׁ חוֹלְקִים וְסָבְרִי לְהוּ דִּסְעֻדָּה קְטַנָּה מַתַּר, וְאֵינוֹ אָסוּר רַק בִּסְעֻדַּת נִשּׂוֹאִין אוֹ מִילָה (טור בְּשֵׁם רַבֵּנוּ תָּם); וְיֵשׁ אוֹמְרִים דַּאֲפִלּוּ סְעֻדָּה גְּדוֹלָה סָמוּךְ לְמִנְחָה גְּדוֹלָה שָׁרֵי (בַּעַל הַמָּאוֹר וְהַגּ״מ פ״ק דְּשַׁבָּת); וְיֵשׁ אוֹמְרִים דִּסְעֻדָּה קְטַנָּה אֲפִלּוּ סָמוּךְ לְמִנְחָה קְטַנָּה שָׁרֵי (טור בְּשֵׁם ר״י);

וְנָהֲגוּ לְהָקֵל כִּשְׁתֵּי הַסְּבָרוֹת, דְּהַיְנוּ בִּסְעֻדָּה גְּדוֹלָה סָמוּךְ לְמִנְחָה גְּדוֹלָה, וּבִסְעֻדָּה קְטַנָּה סָמוּךְ לְמִנְחָה קְטַנָּה ; וְאֶפְשָׁר הַטַּעַם מִשּׁוּם דְּעַכְשָׁיו קוֹרִין לְבֵית הַכְּנֶסֶת, לֹא חַיִישִׁינַן דִּלְמָא יִקְשֶׁע וְלֹא יִתְפַּלֵּל (אַגֻּדָּה פ״ק דְּשַׁבָּת), וְעַיֵּן לְעֵיל סִי׳ פ״ט ; מִיהוּ בִּסְעֻדָּה גְּדוֹלָה יֵשׁ לְהַחְמִיר אֲפִלּוּ סָמוּךְ לְמִנְחָה גְּדוֹלָה, וַאֲפִלּוּ אִם הִתְחִיל לְזֶרֶם לָכֵן, כְּשֶׁמַּגִּיעַ מִנְחָה קְטַנָּה וְהַשָּׁעָה עוֹבֶרֶת, צָרִיךְ לָקוּם וּלְהִתְפַּלֵּל (טור וּבֵית יוֹסֵף בְּשֵׁם הַפּוֹסְקִים).

ג וְהָא דְּאָסוּר לֶאֱכֹל סְעֻדָּה קְטַנָּה, הַיְנוּ כְּשֶׁקּוֹבֵעַ לִסְעֻדָּה ; אֲבָל לִטְעֹם, דְּהַיְנוּ אֲכִילַת פֵּרוֹת, מֻתָּר. וְהוּא הַדִּין לֶאֱכֹל פַּת כַּבֵּיצָה כְּדֶרֶךְ שֶׁאָדָם אוֹכֵל, בְּלֹא קְבַע, מֻתָּר.

סימן רלג

א מִי שֶׁהִתְפַּלֵּל תְּפִלַּת הַמִּנְחָה לְאַחַר ו׳ שָׁעוֹת וּמֶחֱצָה וּלְמַעְלָה, יָצָא. וְעִקַּר זְמַנָּהּ מִט׳ שָׁעוֹת וּמֶחֱצָה וּלְמַעְלָה עַד הַלַּיְלָה לְרַבָּנָן, וּלְרַבִּי יְהוּדָה עַד פְּלַג הַמִּנְחָה שֶׁהוּא עַד סוֹף י״ א שָׁעוֹת חָסֵר רְבִיעַ. הַגָּה: וּמְשַׁעֲרִינַן שָׁעוֹת אֵלּוּ לְפִי עִנְיַן הַיּוֹם, וְאַף אִם הַיּוֹם אָרֹךְ מְשַׁעֲרִינַן לְי״ב שָׁעוֹת וְהֵם נִקְרָאִים שָׁעוֹת זְמַנִּיּוֹת, וְכֵן כָּל מָקוֹם שֶׁשִּׁעֲרוּ חֲכָמִים בְּשָׁעוֹת, מְשַׁעֲרִינַן לְשָׁעוֹת אֵלּוּ (רַמְבַּ״ם בְּפֵ׳ הַמִּשְׁנָה בְּפ״ק דְּבְרָכוֹת), וְאַסִיקְנָא, דְּעָבַד כְּמַר, עָבַד ; וּדְעָבַד כְּמַר, עָבַד ; וְהוּא שֶׁיַּעֲשֶׂה לְעוֹלָם כְּחַד מִינַיְיהוּ, שֶׁאִם עוֹשֶׂה כְּרַבָּנָן וּמִתְפַּלֵּל מִנְחָה עַד הַלַּיְלָה, שׁוּב אֵינוֹ יָכוֹל לְהִתְפַּלֵּל עַרְבִית מִפְּלַג הַמִּנְחָה וּלְמַעְלָה ; וְאִם עוֹשֶׂה כְּר׳ יְהוּדָה וּמִתְפַּלֵּל עַרְבִית מִפְּלַג הַמִּנְחָה וּלְמַעְלָה, צָרִיךְ לְזָהֵר שֶׁלֹּא יִתְפַּלֵּל מִנְחָה בְּאוֹתָהּ שָׁעָה ; וְעַכְשָׁו שֶׁנָּהֲגוּ לְהִתְפַּלֵּל תְּפִלַּת מִנְחָה עַד הַלַּיְלָה, אֵין לְהִתְפַּלֵּל תְּפִלַּת עַרְבִית קֹדֶם שְׁקִיעַת הַחַמָּה ; וְאִם בְּדִיעֲבַד הִתְפַּלֵּל תְּפִלַּת עַרְבִית מִפְּלַג הַמִּנְחָה וּלְמַעְלָה, יָצָא. וּבִשְׁעַת הַדַּחַק, יָכוֹל לְהִתְפַּלֵּל תְּפִלַּת עַרְבִית מִפְּלַג הַמִּנְחָה וּלְמַעְלָה. הַגָּה: וּלְדִידָן בִּמְדִינוֹת אֵלּוּ שֶׁנּוֹהֲגִין לְהִתְפַּלֵּל עַרְבִית מִפְּלַג הַמִּנְחָה, אֵין לוֹ לְהִתְפַּלֵּל מִנְחָה אַחַר כָּךְ ; וּבְדִיעֲבַד אוֹ בִּשְׁעַת הַדַּחַק, יָצָא אִם מִתְפַּלֵּל מִנְחָה עַד הַלַּיְלָה, דְּהַיְנוּ צֵאת הַכּוֹכָבִים (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם אַהֲל מוֹעֵד וְרַשָּׁבָּ״א).

ב אִם יֵשׁ לוֹ מַיִם, צָרִיךְ לִטֹּל יָדָיו כְּדֵי לְהִתְפַּלֵּל, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ לָהֶם שׁוּם לְכְלוּךְ, וְלֹא יְבָרֵךְ. וְעַיֵּן לְעֵיל סִימָן צ״ב סָעִיף ה׳. הַגָּה: וַאֲפִלּוּ עוֹמֵד מִלְּמוּדוֹ, יִטֹּל יָדָיו לְתְפִלָּה (מַנְהָגִים) ; וְאִם אֵין לוֹ מַיִם מְזֻמָּנִים, אֵינוֹ צָרִיךְ לִטֹּל.

סימן רלד

א הָרוֹצֶה לְהִתְפַּלֵּל מִנְחָה גְּדוֹלָה וּמִנְחָה קְטַנָּה, אֵין רָאוּי לוֹ לְהִתְפַּלֵּל רְשׁוּת, אֶלָּא הַגְּדוֹלָה ; וְאִם יִתְפַּלֵּל הַגְּדוֹלָה חוֹבָה, לֹא יִתְפַּלֵּל הַקְּטַנָּה כִּי אִם רְשׁוּת ; אֲבָל אֵין רָאוּי לְהִתְפַּלֵּל תְּפִלַּת רְשׁוּת, אֶלָּא אִם כֵּן מַכִּיר בְּעַצְמוֹ שֶׁהוּא זָהִיר וְזָרִיז וְאָמִיד בְּדַעְתּוֹ לְכַוֵּן בִּתְפִלָּתוֹ מֵרֹאשׁ וְעַד סוֹף בְּלֹא הֶסַח הַדַּעַת, אֲבָל אִם אֵינוֹ מְכַוֵּן בָּהּ יָפָה קָרִינַן בֵּיהּ : לָמָּה לִי רֹב זְבָחֵיכֶם (יְשַׁעְיָה א, יא). הַגָּה: אֵין לוֹמַר אַשְׁרֵי שֶׁקָּדַם מִנְחָה, אֶלָּא כְּשֶׁיֵּשׁ מְנַיָּן בְּבֵית הַכְּנֶסֶת, כְּדֵי שֶׁיֹּאמְרוּ עָלָיו הַקָּדִישׁ שֶׁלִּפְנֵי תְּפִלַּת הַמִּנְחָה (הַגָּהַת סְמַ״ק וְכָל בּוֹ). יֵשׁ שֶׁכָּתְבוּ שֶׁנָּהֲגוּ לוֹמַר פָּרָשַׁת הַתָּמִיד קֹדֶם אַשְׁרֵי שֶׁל תְּפִלַּת הַמִּנְחָה, נֶגֶד תָּמִיד שֶׁל בֵּין הָעַרְבַּיִם, וּמִנְהָג יָפֶה הוּא (אַבּוּדְרַהַם בְּשֵׁם הַר״י וּבֵית יוֹסֵף).

ב אִם שָׁכַח וְלֹא הִתְפַּלֵּל מִנְחָה, מִתְפַּלֵּל עַרְבִית שְׁתַּיִם ; וְאוֹמֵר אַשְׁרֵי קֹדֶם תְּפִלָּה שֶׁהִיא תַּשְׁלוּמִין לִתְפִלַּת הַמִּנְחָה. וְעַיֵּן לְעֵיל סִימָן ק״ח.

סימן רלה

א זְמַן קְרִיאַת שְׁמַע בַּלַּיְלָה מִשְּׁעַת יְצִיאַת שְׁלֹשָׁה כּוֹכָבִים קְטַנִּים, וְאִם הוּא יוֹם מְעֻנָּן יַמְתִּין עַד שֶׁיֵּצֵא הַסָּפֵק מִלִּבּוֹ ; וְאִם קָרָאָהּ קֹדֶם לָכֵן, חוֹזֵר וְקוֹרֵא אוֹתָהּ בְּלֹא בְּרָכוֹת ; וְאִם הַצְּבּוּר מַקְדִּימִים לִקְרוֹת קְרִיאַת שְׁמַע מִבְּעוֹד יוֹם, יִקְרָא עִמָּהֶם קְרִיאַת שְׁמַע וּבִרְכוֹתֶיהָ וְיִתְפַּלֵּל עִמָּהֶם, וּכְשֶׁמַּגִּיעַ זְמַן, קוֹרֵא קְרִיאַת שְׁמַע בְּלֹא בְּרָכוֹת. הַגָּה: וּמִיהוּ לֹא יַחֲזוֹר וְיִתְפַּלֵּל בַּלַּיְלָה אַף עַל פִּי שֶׁהִצְבּוּר מַקְדִּימִים הַרְבֵּה לִפְנֵי הַלַּיְלָה, אֶלָּא אִם כֵּן הוּא רָגִיל בִּשְׁאָר פְּרִישׁוּת וַחֲסִידוּת דְּאָז לָא מִתְחַזֵּי כְּיַחֲרָא מַה שֶּׁיַּחֲזוֹר וְיִתְפַּלֵּל (כָּרְדְּכַי רִישׁ בְּרָכוֹת וְהַגָּהוֹת מֵיְמוֹנִי פ״ג מֵהִלְכוֹת תְּפִלָּה וּתְרוּמַת הַדֶּשֶׁן ס״א).

ב אָסוּר לְהַתְחִיל לֶאֱכֹל חֲצִי שָׁעָה סָמוּךְ לִזְמַן קְרִיאַת שְׁמַע שֶׁל עַרְבִית, וְאִם הִתְחִיל לֶאֱכֹל אַחַר שֶׁהִגִּיעַ זְמַנָּהּ, מַפְסִיק וְקוֹרֵא קְרִיאַת שְׁמַע בְּלֹא בִּרְכוֹתֶיהָ וְגוֹמֵר סְעוּדָתוֹ, וְאַחַר כָּךְ קוֹרֵא אוֹתָהּ בִּבְרָכוֹתֶיהָ וּמִתְפַּלֵּל. הַגָּה: אֲבָל אֵין צָרִיךְ לְהַפְסִיק לִתְפִלָּה, הוֹאִיל וְהִתְחִיל לֶאֱכֹל ; אֲבָל אִם לֹא הִתְחִיל לֶאֱכֹל אַף עַל פִּי שֶׁנּוֹטֵל יָדָיו, צָרִיךְ לְהַפְסִיק (ר״ן פ״ק דְּשַׁבָּת) ; וְאִם אֵין שְׁהוּת לְהִתְפַּלֵּל, מַפְסִיק אַף לִתְפִלָּה (הַרַאֲבַ״ד בְּהַגָּהוֹת פ״ב מֵהִלְכוֹת ק״ש).

ג לְכַתְּחִלָּה צָרִיךְ לִקְרוֹת קְרִיאַת שְׁמַע מִיָּד בְּצֵאת הַכּוֹכָבִים, וּזְמַנָּהּ עַד חֲצִי הַלַּיְלָה ; וְאִם עָבַר וְאַחַר וְקָרָא עַד שֶׁלֹּא עָלָה עַמּוּד הַשַּׁחַר, יָצָא יְדֵי חוֹבָתוֹ.

ד הַקּוֹרֵא קְרִיאַת שְׁמַע שֶׁל עַרְבִית אַחַר שֶׁעָלָה עַמּוּד הַשַּׁחַר, לְקֻלָּם הָנַץ (פְּרִי יְצִיאַת הַחַמָּה מֵעִנְיַן הַנֵּצוּ הָרְמוֹנִים) (שִׁיר הַשִּׁירִים ו, יא, ז, יג). הַחַמָּה, לֹא יָצָא יְדֵי חוֹבָתוֹ אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה אָנוּס, כְּגוֹן שֶׁכּוֹר אוֹ חוֹלֶה וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן ; וְאָנוּס שֶׁקָּרָא אָז לֹא יֹאמַר הַשְׁכִּיבֵנוּ, דְּכֵיוָן שֶׁעָלָה עַמּוּד הַשַּׁחַר אֵינוֹ זְמַן שְׁכִיבָה. הַגָּה: אֲבָל שְׁאָר הַבְּרָכוֹת, דְּהַיְנוּ שְׁנַיִם שֶׁלִּפְנֵי קְרִיאַת שְׁמַע וּבִרְכַּת אֱמֶת וֶאֱמוּנָה עַד הַשְׁכִּיבֵנוּ, אוֹמֵר (טוּר וּמָרְדְּכַי וְהַגָּהוֹת מֵיְמוֹנִי וְעַיֵּן לְעֵיל סִימָן נ״ח סָעִיף ה׳).

סימן רלו

א בָּעֶרֶב מְבָרֵךְ שְׁתַּיִם לִפְנֵי קְרִיאַת שְׁמַע, וּשְׁתַּיִם לְאַחֲרֶיהָ.

ב אֵין לְסַפֵּר בֵּין גְּאֻלָּה דְּעַרְבִית לַתְּפִלָּה, וְאַף הַנּוֹהֲגִין לוֹמַר י״ח פְּסוּקִים וְיִרְאוּ עֵינֵינוּ, אֵין לְהַפְסִיק בֵּין יִרְאוּ עֵינֵינוּ לַתְּפִלָּה; וּמֵיהוּ מַה שֶּׁמַּכְרִיז שְׁלִיחַ צִבּוּר רֹאשׁ חֹדֶשׁ בֵּין קַדִּישׁ לִתְפִלַּת עַרְבִית לָא הֲוֵי הֶפְסֵק, כֵּיוָן שֶׁהוּא צָרֵךְ הַתְּפִלָּה; וְכֵן יָכוֹל לוֹמַר: בָּרְכוּ, לְהוֹצִיא מִי שֶׁלֹּא שָׁמַע, וְלָא הֲוֵי הֶפְסֵק. הַגָּה: וְעַיֵּן לְעֵיל סִימָן ס״ט. רְאִיתִי מְדַקְדְּקִים נָהֲגוּ לַעֲמֹד כְּשֶׁאוֹמְרִים הַי״ח פְּסוּקִים שֶׁל בָּרוּךְ ה׳ לְעוֹלָם וְכוּ׳ (תְּהִלִּים פט, נג) וּמִנְהָג יָפֶה הוּא כִּי נִתְקָנוּ בִּמְקוֹם תְּפִלַּת י״ח, וְעַל כֵּן רָאוּי לַעֲמֹד כָּהֵן כְּמוֹ בַּתְּפִלָּה.

ג מָצָא צִבּוּר שֶׁקָּרְאוּ קְרִיאַת שְׁמַע וְרוֹצִים לַעֲמֹד בִּתְפִלָּה, יִתְפַּלֵּל עִמָּהֶם וְאַחַר כָּךְ יִקְרָא קְרִיאַת שְׁמַע עִם בִּרְכוֹתֶיהָ.

ד אַחַר שׁוֹמֵר עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל אוֹמֵר אֱמֶת אַחַר בִּרְכַּת עַצְמוֹ, וְלֹא יַעֲנֶה אָמֵן אַחַר בִּרְכַּת הַמַּלְךָ בִּכְבוֹדוֹ וְעַיֵּן לְעֵיל סִימָן רט״ו.

סימן רלז

א אֵין שְׁלִיחַ צִבּוּר חוֹזֵר הַתְּפִלָּה בִּתְפִלַּת עַרְבִית וְאֵין נוֹפְלִין עַל פְּנֵיהֶם לְאַחַר עַרְבִית.

סימן רלח

א צָרִיךְ לְזָהֵר בְּלִמּוּד הַלַּיְלָה יוֹתֵר מִבְּשֶׁל יוֹם, וְהַמְבַטְּלוֹ, עָנְשׁוֹ מְרֻבֶּה.

ב אִם יֵשׁ לוֹ חֹק קָבוּעַ לִלְמֹד כָּךְ וְכָךְ לְיוֹם וְהָיָה טָרוּד בַּיּוֹם וְלֹא הִשְׁלִימוֹ, יַשְׁלִימֶנּוּ בַּלַּיְלָה מִיָּד.

סימן רלט

א קוֹרֵא עַל מִטָּתוֹ פָּרָשָׁה רִאשׁוֹנָה שֶׁל שְׁמַע (דְּבָרִים ו, ד ט) וּמְבָרֵךְ: הַמַּפִּיל חֶבְלֵי שֵׁנָה עַל עֵינַי וְכוּ׳. הַגָּה: וְיִקְרָא קְרִיאַת שְׁמַע סָמוּךְ לְמִטָּתוֹ, וְאֵין אוֹכְלִים וְשׁוֹתִים וְלֹא מְדַבְּרִים אַחַר קְרִיאַת שְׁמַע שֶׁעַל מִטָּתוֹ, אֶלָּא יִישַׁן מִיָּד, שֶׁנֶּאֱמַר: אִמְרוּ בִלְבַבְכֶם עַל מִשְׁכַּבְכֶם וְדֹמּוּ סֶלָה (תְּהִלִּים ד, ה) (כָּל בּוֹ וְרוֹקְחֵי וְרַבֵּנוּ יְרוּחָם נ״ב ח״ב), וְעַיֵּן לְעֵיל סִימָן ס״ג אִי מֵתָר לְקָרוֹת כְּשֶׁהוּא שׁוֹכֵב; וְאִם קָרָא קְרִיאַת שְׁמַע וְלֹא יוּכַל לִישַׁן מִיָּד, אָז חוֹזֵר וְקוֹרֵא כַּמָּה פְּעָמִים זֶה אַחַר זֶה עַד שֶׁיִּשְׁתַּקַּע בְּשֵׁנָה וְשֶׁיִּהְיֶה קְרִיאָתוֹ סָמוּךְ לִשְׁנָתוֹ (הַנְּהוֹת מַיְמוֹנִי פ״ו); וְאֵין מְבָרְכִין עַל קְרִיאַת שְׁמַע שֶׁעַל מִטָּתוֹ. (הַנְּהוֹת מַיְמוֹנִי פ״ז וּבֵית יוֹסֵף בְּשֵׁם תוֹס׳ פ׳ כָּל הַבָּשָׂר). וְאוֹמַר: יוֹשֵׁב בְּסֵתֶר עֶלְיוֹן (תְּהִלִּים צא, א טז) וְאוֹמַר: ה׳ מָה רַבּוּ צָרַי עַד לה׳ הַיְשׁוּעָה (תְּהִלִּים ג, ב ט) וְאוֹמַר: בָּרוּךְ ה׳ בַּיּוֹם בָּרוּךְ ה׳ בַּלַּיְלָה בָּרוּךְ ה׳ בְּשָׁכְבֵנוּ בָּרוּךְ ה׳ בְּקוּמֵנוּ, וַיֹּאמֶר ה׳ אֶל הַשָּׂטָן יִגְעַר ה׳ בְּךָ הַשָּׂטָן וְכוּ׳ (זְכַרְיָה ג, ב) ה׳ שׁוֹמְרֶךָ וְכוּ׳ מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם (תְּהִלִּים קכא, ה ח) בְּיָדְךָ אַפְקִיד רוּחִי וְכוּ׳ (תְּהִלִּים לא, ו) יְבָרֶכְךָ ה׳ וְכוּ׳, עַד וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם (בְּמִדְבַּר ו, כב כז) וְאוֹמַר: הַשְׁכִּיבֵנוּ עַד סָמוּךְ לַחֲתִימָה.

ב כְּשֶׁיִּפְשׁט חֲלוּקוֹ לֹא יַהַפְכֶנּוּ מִמַּטָּה לְמַעְלָה, שֶׁאִם כֵּן נִמְצָא גּוּפוֹ עָרֹם, אֶלָּא יִפְשְׁטֶנּוּ דֶּרֶךְ רֹאשׁוֹ וְיכַסֶּה עַצְמוֹ בְּסַדִּינוֹ מִתַּחַת, וְיִקְנֹס בְּמִטָּתוֹ.

סימן רמ

א אִם הָיָה נָשׂוּי, לֹא יְהֵא רָגִיל בְּיוֹתֵר עִם אִשְׁתּוֹ, אֶלָּא בָּעוֹנָה הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה. הַטַּיָּלִים, שֶׁפַּרְנָסָתָן מְצוּיָה לָהֶם וְאֵין פּוֹרְעִין מַס, עוֹנָתָן בְּכָל יוֹם; הַפּוֹעֲלִים שֶׁעוֹשִׂים מְלָאכָה בְּעִיר אַחֶרֶת וְלָנִין בְּכָל לַיְלָה בְּבָתֵּיהֶם, פַּעַם אַחַת בְּשָׁבוּעַ; וְאִם עוֹשִׂים מְלָאכָה בְּעִירָם, פַּעֲמַיִם בְּשָׁבוּעַ; הַחַמָּרִים, אַחַת בְּשָׁבוּעַ; הַגַּמָּלִים, אַחַת לְל׳ יוֹם; הַסַּפָּנִים, אַחַת לְשִׁשָּׁה חֳדָשִׁים; וְעוֹנַת תַּלְמִידֵי חֲכָמִים מִלֵּיל שַׁבָּת לְלֵיל שַׁבָּת; וְכָל אָדָם צָרִיךְ לְפָקֵד אֶת אִשְׁתּוֹ בְּלֵיל טְבִילָתָהּ, וּבְשָׁעָה שֶׁיּוֹצֵא לַדֶּרֶךְ אִם אֵינוֹ הוֹלֵךְ לִדְבַר מִצְוָה, וְכֵן אִם אִשְׁתּוֹ מֵינִיקָה וְהוּא מַכִּיר בָּהּ שֶׁהִיא מְשַׁדַּלְתּוֹ וּמְרַצָּה אוֹתוֹ וּמְקַשֶּׁטֶת עַצְמָהּ לְפָנָיו כְּדֵי שֶׁיִּתֵּן דַּעְתּוֹ עָלֶיהָ, חַיָּב לְפָקְדָהּ. וְאַף כְּשֶׁהוּא מָצוּי אֶצְלָהּ לֹא יְכַוֵּן לַהֲנָאָתוֹ, אֶלָּא כְּאָדָם שֶׁפּוֹרֵעַ חוֹבוֹ שֶׁהוּא חַיָּב בְּעוֹנָתָהּ וּלְקַיֵּם מִצְוַת בּוֹרְאוֹ שֶׁיִּהְיוּ לוֹ בָּנִים עוֹסְקִים בַּתּוֹרָה וּמְקֻיָּמִים מִצְוֹת בְּיִשְׂרָאֵל; וְכֵן אִם מְכַוֵּן לְתִקּוּן הַוָּלָד, שֶׁבְּשִׁשָּׁה חֳדָשִׁים אַחֲרוֹנִים יָפֶה לוֹ שְׁמִתּוֹךְ כָּךְ יֵצֵא מְלֻבָּן וּמְזֹרָז, שַׁפִּיר דָּמִי; וְאִם הוּא מְכַוֵּן לְגָרֹר עַצְמוֹ בָּהּ כְּדֵי שֶׁלֹּא יִתְאַוֶּה לַעֲבֵרָה, כִּי רוֹאֶה יְצִרוֹ גּוֹבֵר וּמִתְאַוֶּה אֶל הַדָּבָר הַהוּא. הַגָּה: גַּם בָּזֶה יֵשׁ קִבּוּל שָׂכָר, אַךְ (טוּר) יוֹתֵר טוֹב הָיָה לוֹ לִדְחוֹת אֶת יִצְרוֹ וְלִכְבֹּשׁ אוֹתוֹ, כִּי אֵבֶר קָטָן יֵשׁ בָּאָדָם: מַרְעִיבוֹ, שָׂבֵעַ; מַשְׁבִּיעוֹ, רָעֵב; אֲבָל מִי שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לַדָּבָר, אֶלָּא שֶׁמְּעוֹרֵר תַּאֲוָתוֹ כְּדֵי לְמַלְאוֹת תַּאֲוָתוֹ, זוֹ הִיא עֲצַת יֵצֶר הָרַע, וּמִן הַהֶתֵּר יִסְתֻּנּוּ אֶל הָאִסּוּר, וְעַל זֶה אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ ז״ל: הַמַּקְשֶׁה עַצְמוֹ לְדַעַת יְהֵא בְּנִדּוּי.

ב לֹא יִשְׁתֶּה אָדָם בְּכוֹס זֶה וְיִתֵּן עֵינָיו בְּכוֹס אַחֵר, וַאֲפִלּוּ שְׁתִיֵּהֶן נָשִׁיו.

ג וּבָרוֹתִי מִכֶּם הַמֹּרְדִים וְהַפּוֹשְׁעִים בִּי (יְחֶזְקֵאל כ, לח) אֵלּוּ בְּנֵי תִּשְׁעָה מִדּוֹת: בְּנֵי אֲנוּסָה; בְּנֵי שְׁנוּאָה; בְּנֵי נִדּוּי; בְּנֵי תְּמוּרָה; בְּנֵי מוֹרֶדֶת; בְּנֵי שִׁכְרוּת; בְּנֵי גְּרוּשַׁת הַלֵּב; בְּנֵי עֲרְבוּבְיָא; בְּנֵי חֲצוּפָה.

ד אָסוּר לְהִסְתַּכֵּל בְּאוֹתוֹ מָקוֹם, שֶׁכָּל הַמִּסְתַּכֵּל שָׁם אֵין לוֹ בֹּשֶׁת פָּנִים, וְעוֹבֵר עַל: וְהִצְנַע לֶכֶת (מִיכָה ו, ח), וּמַעֲבִיר הַבּוּשָׁה מֵעַל פָּנָיו, שֶׁכָּל הַמִּתְבַּיֵּשׁ אֵינוֹ חוֹטֵא, דִּכְתִיב: וּבַעֲבוּר תִּהְיֶה יִרְאָתוֹ עַל פְּנֵיכֶם (שְׁמוֹת כ, כ) זוֹ הַבּוּשָׁה, לְבִלְתִּי תֶּחֱטָאוּ (שְׁמוֹת כ, כ) וְעוֹד דְּקָא מְגָרֶה יֵצֶר הָרַע בְּנַפְשֵׁיהּ, וְכָל שֶׁכֵּן הַנּוֹשֵׁק שָׁם, שֶׁעוֹבֵר עַל כָּל אֵלֶּה וְעוֹד, שֶׁעוֹבֵר עַל: בַּל תְּשַׁקְּצוּ אֶת נַפְשֹׁתֵיכֶם

ה הוּא לְמַטָּה וְהִיא לְמַעְלָה, זוֹ דֶּרֶךְ עַזּוּת; שִׁמְּשׁוּ שְׁנֵיהֶם כְּאֶחָד, זוֹ דֶּרֶךְ עִקֵּשׁ.

ו אָסוּר לְשַׁמֵּשׁ מִטָּתוֹ בִּפְנֵי כָּל אָדָם אִם הוּא נָעוֹר, וַאֲפִלּוּ עַל יְדֵי הֶפְסֵק מְחִצָּה עֲשָׂרָה, וּבִפְנֵי תִּינוֹק שֶׁאֵין יוֹדֵעַ לְדַבֵּר, מֻתָּר; בַּיִת שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סֵפֶר תּוֹרָה אוֹ חֲמָשִׁים הָעֲשׂוּיִם בְּגִלְיָלָה, אָסוּר לְשַׁמֵּשׁ בּוֹ עַד שֶׁיִּהְיֶה בְּפָנָיו מְחִצָּה. וּלְעִנְיַן לַעֲשׂוֹתָהּ בְּשַׁבָּת ע״ל רֵישׁ סִי׳ שט״ו, וְאִם יֵשׁ לוֹ בַּיִת אַחֵר, אָסוּר עַד שֶׁיּוֹצִיאֶנּוּ; וְאִם יֵשׁ בּוֹ תְּפִלִּין אוֹ סְפָרִים, אֲפִלּוּ שֶׁל גְּמָרָא, אָסוּר עַד שֶׁיִּתְנֵם בִּכְלִי בְּתוֹךְ כְּלִי; וְהוּא שֶׁלֹּא יְהֵא הַשֵּׁנִי מְיֻחָד לָהֶם וְעַיֵּן לְעֵיל סִי׳ מ׳ סָעִיף ב׳, אֲבָל אִם הוּא מְיֻחָד לָהֶם, אֲפִלּוּ מֵאָה כְּאֶחָד חֲשִׁיבִי, וְאִם פֵּרֵשׁ טַלִּית עַל גַּבֵּי אַרְגָּז, חָשׁוּב כִּכְלִי בְּתוֹךְ כְּלִי.

ז לֹא יְשַׁמֵּשׁ בְּתְחִלַּת הַלַּיְלָה וְלֹא בְּסוֹפָהּ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִשְׁמַע קוֹל בְּנֵי אָדָם וְיָבֹא לְחַשֵּׁב בְּאִשָּׁה אַחֶרֶת, אֶלָּא בְּאֶמְצַע הַלַּיְלָה.

ח וְיִשַּׁמֵּשׁ בְּאֵימָה וּבְיִרְאָה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב עַל ר״ א שֶׁהָיָה מְגַלֶּה טֶפַח וּמְכַסֶּה טֶפַח, וְדוֹמֶה כְּמִי שֶׁכָּפָאוֹ שֵׁד, פִּי׳ בְּאֵימָה וּבְיִרְאָה כְּאִלּוּ כָּפָאוֹ שֵׁד; וְיֵשׁ מְפָרְשִׁים מְגַלֶּה טֶפַח וּמְכַסֶּה טֶפַח, שֶׁלֹּא הָיָה מְמַהֵר הָאֵבֶר בִּשְׁעַת תַּשְׁמִישׁ כְּדֵי לְמַעֵט הֲנָאָתוֹ; וְדוֹמֶה כְּמוֹ שֶׁכָּפָאוֹ שֵׁד, שֶׁעוֹשֶׂה הַדָּבָר בְּאֹנֶס. וְיֵשׁ מְפָרְשִׁים: מְגַלֶּה טֶפַח, שֶׁבְּאִשָּׁה, כְּלוֹמַר עַכְשָׁו מְגַלֶּה אוֹתָהּ לְצֹרֶךְ תַּשְׁמִישׁ, וְעַכְשָׁו מְכַסֶּה אוֹתָהּ, כְּלוֹמַר שֶׁלֹּא הָיָה מַאֲרִיךְ בְּאוֹתוֹ מַעֲשֶׂה, וְדוֹמֶה לוֹ כְּמוֹ שֶׁבְּעָתוֹ הַשֵּׁד וְנִבְעַת וְהִנִּיחַ הַמַּעֲשֶׂה, כָּל כָּךְ הָיָה מְקַצֵּר בַּתַּשְׁמִישׁ: מְגַלֶּה טֶפַח, עַל הַסְּנָף, שֶׁהָיְתָה חוֹגֶרֶת בּוֹ, שֶׁאַף בִּשְׁעַת תַּשְׁמִישׁ הָיָה מַצְרִיכָהּ לְחוֹגְרוֹ וּמְגַלֶּה רַק טֶפַח מִמֶּנָּה, וּמְכַסֶּה מִיָּד כְּדֵי לְמַעֵט הֲנָאָתוֹ; וְכֻלְּהוּ פֵּרוּשֵׁי אִיתְנְהוּ, וְצָרִיךְ בַּעַל נֶפֶשׁ לְזַהֵר בָּהֶם.

ט לֹא יְסַפֵּר עִמָּהּ בְּדְבָרִים שֶׁאֵינָם מֵעִנְיְנֵי הַתַּשְׁמִישׁ, לֹא בִּשְׁעַת תַּשְׁמִישׁ וְלֹא קֹדֶם לָכֵן, שֶׁלֹּא יִתֵּן דַּעְתּוֹ בְּאִשָּׁה אַחֶרֶת; וְאִם סִפֵּר עִמָּהּ וְשִׁמֵּשׁ, אָמְרוּ עָלָיו: וּמַגִּיד לְאָדָם מַה שֵּׂחוֹ (עָמוֹס ד, יג), אֲפִלּוּ שִׂיחָה קַלָּה שֶׁבֵּין אָדָם לְאִשְׁתּוֹ מַגִּידִין לוֹ בִּשְׁעַת הַדִּין.

י אִם הָיָה לוֹ כַּעַס עִמָּהּ, אָסוּר לְשַׁמֵּשׁ עַד שֶׁיְּפַיְּסֶנָּה; וְיָכוֹל לְסַפֵּר עִמָּהּ קֹדֶם תַּשְׁמִישׁ, כְּדֵי לְרַצּוֹתָהּ.

יא אָסוּר לְשַׁמֵּשׁ לְאוֹר הַנֵּר אַף עַל פִּי שֶׁמַּאֲפִיל בְּטַלִּיתוֹ. הַגָּה: אֲבָל אִם עוֹשֶׂה מְחִצָּה גָּבוֹהַּ עֲשָׂרָה לִפְנֵי הַנֵּר (הַגָּהוֹת מַיְמוֹנִי פ״ג מֵהִל׳ י״ט), אַף עַל פִּי שֶׁהָאוֹר נִרְאֶה דֶּרֶךְ הַמְּחִצָּה, כְּגוֹן שֶׁהִפְסִיק בְּסָדִין, שָׁרֵי. כֵּן נִרְאֶה לִי מִדִּבְרֵי רַשְׁ״י בְּפֶרֶק ב׳ דְּמַסֶּכֶת בֵּיצָה (דף כ״ב) גַּם אִמְרִינַן הָתָם דְּשָׁרֵי כְּשֶׁכּוֹפָּה כְּלִי עַל הַנֵּר; וְאִם מֻתָּר לַעֲשׂוֹת מְחִצָּה זוֹ בְּשַׁבָּת, ע״ל רֵישׁ סִי׳ שט״ו, וְכֵן אָסוּר לְשַׁמֵּשׁ בַּיּוֹם, אֶלָּא אִם כֵּן הוּא בַּיִת אָפֵל. הַגָּה: וְתַלְמִיד חָכָם מַאֲפִיל בְּטַלִּיתוֹ וְשָׁרֵי (טוּר).

יב אָסוּר לְשַׁמֵּשׁ מִטָּתוֹ בִּשְׁנֵי רְעָבוֹן, אֶלָּא לַחֲשׁוּכֵי בָּנִים, (פִּי׳ מִי שֶׁאֵין לוֹ בָּנִים). הַגָּה: וְע״ל סִי׳ תקע״ד ס״ד; וְהוּא הַדִּין בִּשְׁאָר צָרוֹת, שֶׁהֵם כִּרְעָבוֹן (יְרוּשַׁלְמִי דְּתַעֲנִית).

יג אַכְסָנַאי אָסוּר לְשַׁמֵּשׁ; וְאִם יְחֻדּוּ לוֹ וּלְאִשְׁתּוֹ בַּיִת, מֻתָּר וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִישַׁן בְּטַלִּיתוֹ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת.

יד שִׁכְבַת הַזֶּרַע הוּא כֹּחַ הַגּוּף וּמְאוֹר הָעֵינַיִם, וְכָל זְמַן שֶׁתֵּצֵא בְּיוֹתֵר, הַגּוּף כָּלֶה וְחַיָּיו אוֹבְדִים; וְכָל הַשָּׁטוּף בִּבְעִילָה, זִקְנָה קוֹפֶצֶת עָלָיו, וְכֹחוֹ תָּשֵׁשׁ, וְעֵינָיו כֵּהוֹת, וְרֵיחַ רַע נוֹדֵף מִפִּיו, וּשְׂעַר רֹאשׁוֹ וְגַבּוֹת עֵינָיו וְרִיסֵי עֵינָיו נוֹשְׁרִים, וּשְׂעַר זְקָנוֹ וְשֹׁחְיוֹ וּשְׂעַר רַגְלָיו רַבֶּה, וְשִׁנָּיו נוֹשְׁרוֹת, וְהַרְבֵּה כְּאֵבִים חוֹץ מֵאֵלּוּ בָּאִים עָלָיו, אָמְרוּ חֲכָמֵי הָרוֹפְאִים: אֶחָד מֵאֶלֶף מֵת מִשְּׁאָר חֲלָאִים, וְהָאֶלֶף מֵרֹב תַּשְׁמִישׁ; לְפִיכָךְ צָרִיךְ אָדָם לְזַהֵר.

טו לֹא יִבְעֹל וְהוּא שָׂבֵעַ אוֹ רָעֵב, אֶלָּא כְּשֶׁיִּתְעַכֵּל הַמָּזוֹן שֶׁבְּמֵעָיו; וְלֹא יִבְעֹל מְעֻמָּד, וְלֹא מְיֻשָּׁב, וְלֹא בְּבֵית הַמֶּרְחָץ, וְלֹא בְּיוֹם שֶׁנִּכְנָס לַמֶּרְחָץ, וְלֹא בְּיוֹם הַקָּזָה, וְלֹא בְּיוֹם יְצִיאָה לַדֶּרֶךְ אוֹ בִּיאָה מִן הַדֶּרֶךְ, וְלֹא לִפְנֵיהֶם, וְלֹא לְאַחֲרֵיהֶם. (וְהָא דִּכְרִישׁ הַסִּימָן שֶׁחַיָּב לְפָקְדָהּ, אַיְרֵי כְּשֶׁהוּא רוֹכֵב אוֹ יוֹשֵׁב בְּקָרוֹן, וְכָאן אַיְרֵי בְּמִהֲלָךְ) (מַהַרְשַׁ״ל).

טז הַמְשַׁמֵּשׁ מִטָּתוֹ עַל מִטָּה שֶׁתִּינוֹק יָשֵׁן עָלֶיהָ, אוֹתוֹ תִּינוֹק נִכְפֶּה; וְלֹא אָמְרָן אֶלָּא דְּלֹא הָוֵי בַּר שַׁתָּא, אֲבָל הָוֵי בַּר שַׁתָּא לִית לָן בָּהּ; וְלֹא אָמְרָן, אֶלָּא דְּגַנֵּי לַהֲדֵי כַּרְעֵיהּ (פִּי׳ שֶׁיָּשֵׁן לְרַגְלָיו), אֲבָל גַּנֵּי לַהֲדֵי רֵישֵׁיהּ לִית לָן בָּהּ; וְלֹא אָמְרָן אֶלָּא דְּלֹא מַנַּח יָדֵיהּ עָלֵיהּ, אֲבָל מַנַּח יָדֵיהּ עָלֵיהּ, לִית לָן בָּהּ.

יז מִטָּה שֶׁיָּשֵׁן בָּהּ עִם אִשְׁתּוֹ, צָרִיךְ שֶׁתְּהֵא רֹאשָׁהּ וּמַרְגְּלוֹתֶיהָ זֶה לְצָפוֹן וְזֶה לָדָרוֹם.

סימן רמא

א אֶחָד מֵהַדְּבָרִים שֶׁשּׁוֹנֵא הָקָבָ״ה, הַמַּשְׁתִּין בִּפְנֵי מִטָּתוֹ, עָרֹם. הַמַּשְׁתִּין לִפְנֵי מִטָּתוֹ, עָרֹם, מֵבִיא לִידֵי עֲנִיּוּת; וְלֹא אָמָרָן, אֶלָּא דְּמְהַדַּר אַפֵּיהּ לְפוּרְיָא (פִּי׳ לְמִטָּה), אֲבָל לְבָרְאֵי לֵית לָן בָּהּ; וְדְמְהַדַּר אַפֵּיהּ לְפוּרְיָא נָמֵי לֹא אָמָרָן, אֶלָּא בְּאַרְעָא, אֲבָל בְּמַנְּא לֵית לָן בָּהּ.

סימן רמב

א אַפִּלּוּ מִי שֶׁצָּרִיךְ לַאֲחֵרִים, אִם יֵשׁ לוֹ מְעַט מִשֶּׁלּוֹ צָרִיךְ לְזָרֵז עַצְמוֹ לְכַבֵּד אֶת הַשַּׁבָּת; וְלֹא אָמְרוּ: עֲשֵׂה שַׁבָּתְךָ חֹל וְלֹא תִּצְטָרֵךְ לִבְרִיּוֹת, אֶלָּא לְמִי שֶׁהַשָּׁעָה דְּחוּקָה לוֹ בְּיוֹתֵר; עַל כֵּן צָרִיךְ לְצַמְצֵם בִּשְׁאָר יָמִים כְּדֵי לְכַבֵּד הַשַּׁבָּת. מִתַּקָּנַת עֶזְרָא שֶׁיְּהֵיוּ מְכַבְּסִים בְּגָדִים בַּחֲמִישִׁי בְּשַׁבָּת, מִפְּנֵי כְּבוֹד הַשַּׁבָּת. הַגָּה: נוֹהֲגִין לְלוֹשׁ כְּדֵי שִׁעוּר חֲלָה בַּבַּיִת, לַעֲשׂוֹת מֵהֶם לְחָמִים לִכְצֹעַ עֲלֵיהֶם בְּשַׁבָּת וְיוֹם טוֹב, (סֵמֶךְ מִמַּרְדְּכִי רֵישׁ מַסֶּכֶת רֹאשׁ הַשָּׁנָה), וְהוּא מִכְּבוֹד שַׁבָּת וְיוֹם טוֹב, וְאֵין לְשַׁנּוֹת. יֵשׁ שֶׁכָּתְבוּ שֶׁבְּמִקְצָת מְקוֹמוֹת נָהֲגוּ לֶאֱכֹל מַלְיָתָא, שֶׁקּוֹרִין פשטיד״א, בְּלֵיל שַׁבָּת, זֵכֶר לַמָּן שֶׁהָיָה מְכַסֶּה לְמַעְלָה וּלְמַטָּה (מַהֲרִי״ל) וְלֹא רָאִיתִי לָחוּשׁ לָזֶה.

סימן רמג

א לֹא יַשְׁכִּיר אָדָם מֶרְחָץ שֶׁלּוֹ לְעַכּוּ״ם, מִפְּנֵי שֶׁנִּקְרָא עַל שְׁמוֹ, וְעַכּוּ״ם זֶה עוֹשֶׂה מְלָאכָה בּוֹ בְּשַׁבָּת, דְּסָתָם מֶרְחָץ לָאו לַאֲרִיסוּתָא (פְּרוּשׁ אֲרִיס הוּא הָעוֹבֵד לַקַּח חֶלֶק מִמַּה שֶּׁמַּעֲלֶה הַשָּׂדֶה) עָבִיד, וְאָמְרֵי שֶׁכָּל הָרֶוַח שֶׁל יִשְׂרָאֵל וְשָׂכַר אֶת הַעַכּוּ״ם בְּכָךְ וְכָךְ לְיוֹם, וְנִמְצָא הָעַכּוּ״ם עוֹשֶׂה מְלָאכָה בִּשְׁלִיחוּתוֹ שֶׁל יִשְׂרָאֵל; אֲבָל שָׂדֶה, מֻתָּר, שֶׁכֵּן דֶּרֶךְ לְקַבֵּל שָׂדֶה בַּאֲרִיסוּת, וְאַף עַל פִּי שֶׁיּוֹדְעִים שֶׁהוּא שֶׁל יִשְׂרָאֵל, אוֹמְרִים: הָעַכּוּ״ם לְקָחָהּ בַּאֲרִיסוּת, וּלְעַצְמוֹ הוּא עוֹבֵד; וְתַנּוּר, דֵּינוֹ כְּמֶרְחָץ; וְרַחַיִם, דֵּינָם כְּשָׂדֶה. הַגָּה: וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא לְקָחָהּ הַכּוּתִי רַק לִשְׁלִישׁ אוֹ לָרְבִיעַ, וְיֵשׁ לְיִשְׂרָאֵל הֲנָאָה בְּמַה שֶּׁהַכּוּתִי עוֹבֵד בְּשַׁבָּת, שָׂרֵי, דְּכוּתִי אַדַּעְתָּא דְּנַפְשֵׁיהּ עוֹבֵד (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם מַיְמוֹנִי פ״ז וּבֵית יוֹסֵף סִימָן רמ״ה בְּשֵׁם סֵפֶר הַתְּרוּמָה).

ב אֲפִלּוּ מֶרְחָץ אוֹ תַּנּוּר, אִם הִשְׁכִּירָם שָׁנָה אַחַר שָׁנָה וְנִתְפָּרְסֵם הַדָּבָר עַל יְדֵי כָּךְ שֶׁאֵין דַּרְכּוֹ לְשָׂכֹר פּוֹעֲלִים אֶלָּא לְהַשְׁכִּירָם, וְכֵן אִם מִנְהַג רֹב אַנְשֵׁי אוֹתוֹ הַמָּקוֹם לְהַשְׁכִּירָם אוֹ לְתִתָּם בַּאֲרִיסוּת, מֻתָּר לְהַשְׁכִּירָם לְכוּתִי אוֹ לְתִתָּם לוֹ בַּאֲרִיסוּת. הַגָּה: וַאֲפִלּוּ בְּמָקוֹם הָאָסוּר, אִם אֵין הַמֶּרְחָץ אוֹ הַתַּנּוּר שֶׁל יִשְׂרָאֵל רַק שְׂכָרָם מִכּוּתִי וְחָזַר וְהִשְׁכִּירָם לְכוּתִי, שָׂרֵי, דְּאֵין שֵׁם הַיִּשְׂרָאֵל נִקְרָא עָלָיו (כ״י בְּשֵׁם גְּאוֹנִים). וְכֵן אִם יֵשׁ מֶרְחָץ בְּבֵית דִּירָה, וְאֵין רוֹחֲצִין בַּמֶּרְחָץ רַק אוֹתָן שֶׁבְּבֵיתוֹ וְהֵם יוֹדְעִים שֶׁשָּׂכְרוּ כּוּתִי, שָׂרֵי (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם מַהֲרִי״א וְרִ״ח וְאוֹר זָרוּעַ). וְאִם עָבַר וְהִשְׁכִּירוֹ בַּמָּקוֹם הָאָסוּר, יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁשָּׂכְרוֹ מֻתָּר (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם הַגְּאוֹנִים), וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁאָסוּר, וְכֵן עִקָּר (קִרְדְּכִי פ״ק דְּשַׁבָּת וְע״ל סוֹף סִימָן רמ״ה).

סימן רמד

א פּוֹסֵק אָדָם (פְּרוּשׁ מַתְנֶה) עִם הַעַכּוּ״ם עַל הַמְּלָאכָה, וְקוֹצֵץ דָּמִים, וְהָאֵינוֹ יְהוּדִי עוֹשֶׂה לְעַצְמוֹ, וְאַף עַל פִּי שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בְּשַׁבָּת, מֻתָּר; בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים, בְּצִנְעָה, שֶׁאֵין מַכִּירִים הַכֹּל שֶׁזּוֹ הַמְּלָאכָה הַנַּעֲשֵׂית בְּשַׁבָּת שֶׁל יִשְׂרָאֵל הִיא, אֲבָל אִם הָיְתָה יְדוּעָה וּמְפֻרְסֶמֶת, אָסוּר שֶׁהֲרוֹאֶה אֶת הָאֵינוֹ יְהוּדִי עוֹסֵק אֵינוֹ יוֹדֵעַ שֶׁקָּצַץ, וְאוֹמֵר שֶׁפְּלוֹנִי שָׂכַר הַעַכּוּ״ם לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה בְּשַׁבָּת; לְפִיכָךְ הַפּוֹסֵק עִם הָאֵינוֹ יְהוּדִי לִבְנוֹת לוֹ חֲצֵרוֹ אוֹ כָּתְלוֹ, אוֹ לְקַצֵּר לוֹ שָׂדֵהוּ, אִם הָיְתָה הַמְּלָאכָה בַּמִּדִּינָה אוֹ בְּתוֹךְ הַתְּחוּם, אָסוּר לוֹ לְהַנִּיחַ לַעֲשׂוֹת לוֹ מְלָאכָה בְּשַׁבָּת, מִפְּנֵי הָרוֹאִים שֶׁאֵינָם יוֹדְעִים שֶׁפָּסַק; הַגָּה: וַאֲפִלּוּ אִם דָּר בֵּין הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, יֵשׁ לְחוּשׁ לְאוֹרְחִים הַבָּאִים שָׁם, אוֹ לִבְנֵי בֵּיתוֹ שֶׁיְּחַשְּׁדוּ אוֹתוֹ (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם תְּשׁוּבַת אַשְׁכְּנַזִּים); וְאִם הָיְתָה הַמְּלָאכָה חוּץ לַתְּחוּם, וְגַם אֵין עִיר אַחֶרֶת בְּתוֹךְ תְּחוּמוֹ שֶׁל מָקוֹם, שֶׁעוֹשִׂים בּוֹ מְלָאכָה, מֻתָּר. וְעַכּוּ״ם שֶׁהִכְנִיס צֹאן שֶׁל יִשְׂרָאֵל לְדִיר שֶׁדֵּהוּ עַיֵּן לְעֵיל סִימָן תקל״ז סָעִיף י״ד.

ב לִפְסֹל הָאֲבָנִים וּלְתַקֵּן הַקּוֹרוֹת, אֲפִלּוּ בְּבֵיתוֹ שֶׁל אֵינוֹ יְהוּדִי אָסוּר, כֵּיוָן דִּלְצֹרֶךְ מְחֻבָּר הוּא; וְאִם עָשׂוּ כֵּן, לֹא יְשַׁקְּעֵם בְּבִנְיָן. הַגָּה: וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּאִם אֵינוֹ מְפֻרָסָם שֶׁהוּא שֶׁל יִשְׂרָאֵל, שָׂרֵי (כָּל בּוֹ).

ג אִם בָּנוּ אֵינָם יְהוּדִים לְיִשְׂרָאֵל בַּיִת בְּשַׁבָּת, בְּאִסּוּר, נָכוֹן לְהַחְמִיר שֶׁלֹּא יִכָּנְסוּ בּוֹ. הַגָּה: מֵיהוּ אִם הִתְנָה יִשְׂרָאֵל עִם אֵינוֹ יְהוּדִי שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת לוֹ מְלָאכָה בְּשַׁבָּת, וְהָאֵינוֹ יְהוּדִי עָשָׂאָהּ בְּעַל כָּרְחוֹ לְמַהֵר לְהַשְׁלִים מְלַאכְתּוֹ, אֵין לָחוּשׁ (מָרְדְּכִי רֵישׁ פֶּרֶק מִי שֶׁהָפַךְ וְרַבִּי יְרוּחָם וּבֵית יוֹסֵף), וְעַיֵּן לְעֵיל סִימָן תקמ״ג.

ד מְלֶאכֶת פַּרְהֶסְיָא, אֲפִלּוּ בְּמַטְלְטְלִין כְּגוֹן סְפִינָה הַיְדוּעָה לְיִשְׂרָאֵל, דִּינָהּ כְּמוֹ מְלֶאכֶת מְחֻבָּר.

ה אִם שָׂכַר אֵינוֹ יְהוּדִי לְשָׁנָה אוֹ לִשְׁתַּיִם שֶׁיִּכְתֹּב לוֹ אוֹ שֶׁיֵּאָרֵג לוֹ בֶּגֶד, הֲרֵי זֶה כּוֹתֵב וְאוֹרֵג בְּשַׁבָּת כְּאִלּוּ קָצַץ עִמּוֹ שֶׁיִּכְתֹּב לוֹ סֵפֶר אוֹ שֶׁיֵּאָרֵג לוֹ בֶּגֶד, שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בְּכָל עֵת שֶׁיִּרְצֶה; וְהוּא שֶׁלֹּא יַחֲשֹׁב עִמּוֹ יוֹם יוֹם וְלֹא יַעֲשֶׂה הַמְּלָאכָה בְּבֵית יִשְׂרָאֵל; וְיֵשׁ מִי שֶׁאוֹסֵר בְּשׂוֹכֵר אֵינוֹ יְהוּדִי לִזְמַן. הַגָּה: וְדַוְקָא שֶׁשָּׂכְרוֹ לִמְלָאכָה מְיֻחֶדֶת, כְּגוֹן בֶּגֶד לְאָרֵג אוֹ סֵפֶר לִכְתֹּב, אֲבָל כְּשֶׁשָּׂכְרוֹ לְכָל הַמְּלָאכוֹת שֶׁיִּצְטָרֵךְ תּוֹךְ זְמַן הַשְּׂכִירוּת, לְכֵלִי עַלְמָא אָסוּר (בֵּית יוֹסֵף) וּכְמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר סוֹף סִימָן רמ״ז.

ו יְהוּדִי הַקּוֹנֶה מֻכָּס וּמַשְׁכִּיר לוֹ אֵינוֹ יְהוּדִי לְקַבֵּל מֻכָּס בְּשַׁבָּת, מֵתָר אִם הוּא בְּקִבְלַת, דְּהַיְנוּ שֶׁאוֹמֵר לוֹ לְכְשֶׁתִּגְבֶּה מֵאָה דִינָרִים אֶתֵּן לְךָ כָּךְ וְכָךְ. הַגָּה: וְכֵן יוּכַל לְהַשְׁכִּיר הַמֻּכָּס לְכָל הַשַּׁבָּתוֹת לְאֵינוֹ יְהוּדִי, וְהָאֵינוֹ יְהוּדִי יַקַּח הֶרְוַח שֶׁל שַׁבָּתוֹת לְעַצְמוֹ, וְלֹא חַיְישִׁינַן שֶׁיֹּאמְרוּ לְצָרְךָ יִשְׂרָאֵל הוּא עוֹשֶׂה, דְּבִמְקוֹם פְּסִידָא כִּי הַאי גַּוְנָא לֹא חָשְׁשׁוּ (בֵּית יוֹסֵף); וְיִשְׂרָאֵל הַמְמֻנֶּה עַל מַטְבֵּעַ שֶׁל מֶלֶךְ, דִּינוֹ כְּדִין הַמְמֻנֶּה עַל הַמֶּכֶס, וְאָף עַל פִּי שֶׁמַּשְׁמִיעִים קוֹל בְּשַׁבָּת בְּהַכָּאַת הַמַּטְבֵּעַ (הַגָּהוֹת מַיְמוֹנִי פ״ו) וְע״ל סִי׳ רנ״ב; וְיִזָּהֵר שֶׁלֹּא יֵשֵׁב הַיִּשְׂרָאֵל אֵצֶל הָאֵינוֹ יְהוּדִי בְּשַׁבָּת כְּשֶׁעוֹסֵק בְּמַלַאכְתּוֹ בַּמַּטְבֵּעַ, אוֹ בְּקַבָּלַת הַמֶּכֶס (מָרְדְּכִי פ״ק דְּשַׁבָּת).

סימן רמה

א יִשְׂרָאֵל וְעַכּוּ״ם שֶׁיֵּשׁ לָהֶם שָׂדֶה אוֹ תַּנּוּר אוֹ מֶרְחָץ אוֹ רַחַיִם שֶׁל מַיִם בְּשֻׁתָּפוּת, אוֹ שֶׁהֵם שֻׁתָּפִין בַּחֲנוּת בַּסְּחוֹרָה, אִם הִתְנוּ מִתְּחִלָּה בְּשָׁעָה שֶׁבָּאוּ לְהִשְׁתַּתֵּף שֶׁיִּהְיֶה שְׂכַר הַשַּׁבָּת לָעַכּוּ״ם לְבַדּוֹ, אִם מְעַט וְאִם הַרְבֵּה, וּשְׂכַר יוֹם א׳ כְּנֶגֶד יוֹם הַשַּׁבָּת לַיִּשְׂרָאֵל לְבַדּוֹ, מֻתָּר. וְאִם לֹא הִתְנוּ בִּתְחִלָּה, כְּשֶׁיָּבוֹאוּ לַחֲלֹק נוֹטֵל עַכּוּ״ם שְׂכַר הַשַּׁבָּתוֹת כֻּלָּם, וְהַשְּׁאָר חוֹלְקִים אוֹתוֹ; וְאִם לֹא הָיָה שְׂכַר הַשַּׁבָּת יָדוּעַ, יִטֹּל הָעַכּוּ״ם לְבַדּוֹ שְׁבִיעִית הַשָּׁכָר, וְחוֹלְקִים הַשְּׁאָר. הַגָּה: וְיֵשׁ מַתִּירִין הַשָּׂכָר בְּדִיעֲבַד, אֲפִלּוּ לֹא הִתְנוּ וְחָלְקוּ סְתָם (הָרֹא״שׁ פ״ק דע״א וְרַבֵּי יְרוּחָם חי״ב). וְנ״ל דְּבְהֶפְסֵד גָּדוֹל יֵשׁ לִסְמֹךְ עֲלֵיהוּ; וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁכָּל זֶה לֹא מַיְרֵי אֶלָּא בְּשֻׁתָּפוּת שֶׁכָּל אֶחָד עוֹסֵק בְּיוֹמוֹ (בֵּית יוֹסֵף), אֲבָל כְּשֶׁשְּׁנֵיהֶם עוֹסְקִים בְּיַחַד כָּל יְמֵי הַחֹל, וּבְשַׁבָּת עוֹסֵק הָעַכּוּ״ם לְבַדּוֹ, מֻתָּר לַחֲלֹק עִמּוֹ כָּל הַשָּׂכָר, דְּעַכּוּ״ם אַדַּעְתָּא דְּנַפְשֵׁיהּ קָא עָבִיד, וְאֵין הַיִּשְׂרָאֵל נֶהֱנֶה בְּמַלַאכְתּוֹ בְּשַׁבָּת, כֵּיוָן שֶׁאֵין הַמְּלָאכָה מֻשֶּׂלֶת עָלָיו לַעֲשׂוֹת; וּמִכָּל מָקוֹם לֹא יִטֹּל שְׂכַר שַׁבָּת אֶלָּא בְּהַבְלָעָה עִם שְׁאָר הַיָּמִים (ר״ן פ״ק דְּשַׁבָּת סוֹף פֶּרֶק כָּל כִּתְבֵי פ״ק דע״א).

ב הֵיכָא שֶׁהִתְנוּ בַּתְּחִלָּה, אִם אַחַר כָּךְ בְּשָׁעַת חֲלוּקָה נִתְרַצָּה הָעַכּוּ״ם לַחֲלֹק בְּשָׁוֶה, מֻתָּר.

ג הֵיכָא שֶׁלֹּא הִתְנוּ בְּתְחִלָּה, יֵשׁ תִּקּוּן עַל יְדֵי שֶׁיַּחֲזִיר הַמּוֹכֵר לָהֶם דְּמֵי הַקַּרְקַע אוֹ יִמְכְּרוּהוּ לְאִישׁ אַחֵר וְיַחְזְרוּ וְיִקְנוּהוּ בְּשֻׁתָּפוּת, וְיִתְנוּ בְּשָׁעַת הַקָּנְיָה; וְאִם נִשְׁתַּתְּפוּ בַּחֲנוּת וְלֹא הִתְנוּ, יַחֲזֹר כָּל אֶחָד וְיִטֹּל חֶלְקוֹ, וְיִבַּטְלוּ הַשֻּׁתָּפוּת, וְאַחַר כָּךְ יַחְזְרוּ לְהִשְׁתַּתֵּף, וְיִתְנוּ בִּתְחִלָּה; וְאִם קִבֵּל הַקַּרְקַע לַעֲשׂוֹת בּוֹ מְלָאכָה בְּשֻׁתָּפוּת, יְבַטְּלוּ הַשֻּׁתּוּף וְיִמְחֲלוּ זֶה לָזֶה, וְאַחַר כָּךְ יַחְזְרוּ לְהִשְׁתַּתֵּף וְיִתְנוּ בִּתְחִלָּה. הַגָּה: וְאִם יִרְצֶה לְהַשְׁכִּיר לְעַכּוּ״ם חֶלְקוֹ בְּשַׁבָּת, אוֹ לְשָׂכְרוֹ בְּקִבְלָה, שָׂרֵי וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל סוֹף סִימָן רמ״ד לְעִנְיַן מֶכֶס וּמַטְבֵּעַ דְּשָׁרֵי, וְכָל שֶׁכֵּן כָּאן דְּשָׁרֵי עִם שֻׁתָּפוּת עַכּוּ״ם.

ד יָכוֹל יִשְׂרָאֵל לִתֵּן לְעַכּוּ״ם מָעוֹת לְהִתְעַסֵּק בָּהֶם, וְאָף עַל פִּי שֶׁהָעַכּוּ״ם נוֹשֵׂא וְנוֹתֵן בָּהֶם בְּשַׁבָּת חוֹלֶק עִמּוֹ כָּל הַשָּׂכָר בְּשָׁוֶה, מִפְּנֵי שֶׁאֵין מְלָאכָה זוֹ מֻשֶּׂלֶת עַל יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹתָהּ שֶׁנֹּאמַר שֶׁהָעַכּוּ״ם עוֹשֶׂה שְׁלִיחוּתוֹ, וְכֵן אֵין הָעֵסֶק נָכָר מִמִּי הוּא. הַגָּה: וְדַוְקָא בְּכִי הַאי גַּוְנָא שֶׁעַכּוּ״ם נוֹשֵׂא וְנוֹתֵן לְחוּד עִם הַמָּעוֹת, אֲבָל אִם כָּל אֶחָד עוֹסֵק בְּיוֹמוֹ וְיִשְׂרָאֵל צָרִיךְ לַעֲסֹק גֶּגֶד מַה שֶּׁעָסַק הָעַכּוּ״ם בְּשַׁבָּת, אֲסוּר (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם גְּאוֹן). וְיִשְׂרָאֵל שֶׁיֵּשׁ לוֹ מַשְׁכּוֹן מִן הָעַכּוּ״ם, עַיֵּן לְקַמָּן סִימָן שכ״ה סָעִיף ב׳ וְג׳.

ה מֻתָּר לְיִשְׂרָאֵל לִתֵּן סְחוֹרָה לְעַכּוּ״ם לִמְכֹּר, אִם קָצַץ לוֹ שָׂכָר, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יֹאמַר לוֹ מְכֹר בְּשַׁבָּת. תַּנּוּר שֶׁלְּקָחוֹ יִשְׂרָאֵל מַשְׁכּוֹן מֵעַכּוּ״ם, וְקִבֵּל עָלָיו הָעַכּוּ״ם שֶׁמַּה שֶּׁיַּעֲלֶה שְׂכַר הַתַּנּוּר יִתֵּן לְיִשְׂרָאֵל בְּרִבִּית מְעוֹתָיו, מֻתָּר לְטֹל שְׂכַר שַׁבָּת לְפִי שֶׁהוּא בִּרְשׁוּת הָעַכּוּ״ם, וְאֵין לְיִשְׂרָאֵל חֵלֶק בּוֹ, וְגַם אֵין הַיִּשְׂרָאֵל אוֹמֵר לוֹ לַעֲסֹק בְּשַׁבָּת. וְהָעַכּוּ״ם כִּי טָרַח בְּנַפְשֵׁיהּ טָרַח, לְקַיֵּם תְּנָאוֹ.

ו אִם אָפוּ הָעַכּוּ״ם בְּתַנּוּרוֹ שֶׁל יִשְׂרָאֵל בְּשַׁבָּת, עַל כָּרְחוֹ, וְנָתְנוּ לוֹ פַּת בִּשְׂכַר הַתַּנּוּר, אָסוּר לֵיהָנוֹת מִמֶּנּוּ.

סימן רמו

א מֻתָּר לְהַשְׁאִיל וּלְהַשְׁכִּיר כֵּלָיו לְעַכּוּ״ם, וְאָף עַל פִּי שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בָּהֶם מְלָאכָה בְּשַׁבָּת, מִפְּנֵי שֶׁאֵין אָנוּ מְצֻוִּים עַל שְׁבִיתַת כֵּלִים; וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּכֵלִים שֶׁעוֹשִׂין בָּהֶם מְלָאכָה, כְּגוֹן מַחֲרֵשָׁה וְכַיּוֹצֵא בָּהּ, אָסוּר לְהַשְׁכִּיר לְעַכּוּ״ם בְּעֶרֶב שַׁבָּת; וּבְיוֹם הֵ׳ מֻתָּר לְהַשְׁכִּיר לוֹ, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִטֹּל שְׂכַר שַׁבָּת אֶלָּא בְּהַבְלָעָה, כְּגוֹן שֶׁיַּשְׂכִּיר לוֹ לְחֹדֶשׁ אוֹ לְשָׁבוּעַ; וּלְהַשְׁאִיל לוֹ, מֻתָּר אֲפִלּוּ בְּעֶרֶב שַׁבָּת. הַגָּה: וְכֵן עִקַּר כַּפְּסָרָא הָאַחֲרוֹנָה; וּמֻתָּר לְהַשְׁאִיל לוֹ בְּעֶרֶב שַׁבָּת (טור וסמ״ג וּסְמ״ק וְתוֹס׳ פ״ק דְּשַׁבָּת) אַף עַל גַּב שֶׁמַּתְנֶה שֶׁהָעַכּוּ״ם יַחֲזֹר וְיַשְׁאִיל לוֹ, וְלֹא אֲמָרִינַן בְּכִי הַאי גַּוְנָא דְּהָוֵי כְּשִׂכִּירוּת (הַגָּהוֹת מַיְמוֹנִי פ״ו).

ב אָסוּר לְהַשְׁאִיל שׁוּם כְּלִי לְעַכּוּ״ם בְּשַׁבָּת, וַאֲפִלּוּ בְּעֶרֶב שַׁבָּת אִם הוּא סָמוּךְ לַחֲשֵׁכָה, כָּל שֶׁאֵין שְׁהוּת לְהוֹצִיאוֹ מִפֶּתַח בֵּיתוֹ שֶׁל הַמַּשְׁאִיל לְדֶרֶךְ חֲשֵׁכָה, מִפְּנֵי שֶׁהָרוֹאֶה סָבוּר שֶׁיִּשְׂרָאֵל צִוָּהוּ לְהוֹצִיאוֹ.

ג אָסוּר לְהַשְׁכִּיר אוֹ לְהַשְׁאִיל בְּהֶמְתּוֹ לְעַכּוּ״ם כְּדֵי שֶׁיַּעֲשֶׂה בָּהּ מְלָאכָה בְּשַׁבָּת, שֶׁאָדָם מְצֻוֶּה עַל שְׁבִיתַת בְּהֶמְתּוֹ. הַגָּה: אֲבָל יָכוֹל לְהַשְׁכִּירָהּ אוֹ לְהַשְׁאִילָהּ, וּלְהַתְנוֹת שֶׁיַּחֲזִירֶנָּה לוֹ קֹדֶם הַשַּׁבָּת, אֲבָל לֹא מְהֻנֶּה עִם הָעַכּוּ״ם שֶׁתְּנוּחַ בְּשַׁבָּת, כִּי אֵין הָעַכּוּ״ם נֶאֱמָן עַל כָּךְ (סְמ״ג וּסְפֶר הַתְּרוּמָה וּמָרְדְּכִי פ״ק דְּשַׁבָּת) וְאִם הִשְׁאִילָהּ אוֹ הִשְׂכִּירָהּ לְעַכּוּ״ם, וְהִתְנָה עִמּוֹ לְהַחְזִירָהּ לוֹ קֹדֶם הַשַּׁבָּת וְעִכְּבָהּ בְּשַׁבָּת, יְפַקְּיֵרֶנָּה בֵּינוֹ לְבֵין עַצְמוֹ קֹדֶם הַשַּׁבָּת, אוֹ יֹאמַר בְּהֶמְתּוֹ קְנוּיָה לְעַכּוּ״ם, כְּדֵי שֶׁיִּנָּצֵל מֵאִסּוּרָא דְּאוֹרַיְתָא. הַגָּה:

וְאִם רוֹצֶה, יָכוֹל לְהַפְקִירָהּ לִפְנֵי ג׳ בְּנֵי אָדָם כְּדִין שְׁאָר הֶפְקֵר, וַאֲפִלּוּ הָכֵי אֵין שׁוּם אָדָם יָכוֹל לִזְכוֹת בָּהּ דְּוַדַּאי אֵין כַּוָּנָתוֹ רַק כְּדֵי לְהַפְקִיעַ מֵעָלָיו אִסּוּר שַׁבָּת (טוּר). וְדַוְקָא בְּשַׁבָּת, אֲבָל בְּיוֹם טוֹב אֵין אָדָם מְצֻוֶּה עַל שְׁבִיתַת בְּהֶמְתּוֹ בְּיוֹם טוֹב (בֵּית יוֹסֵף סִי׳ ש״ח בְּשֵׁם שִׁבּוֹלֵי הַלֶּקֶט).

ד יִשְׂרָאֵל שֶׁהִשְׁכִּיר שְׁוָרִים לְעַכּוּ״ם לַחֲרֹשׁ בָּהֶם, וְחוֹרֵשׁ בָּהֶם, יֵשׁ מַתִּירִים אִם קִבֵּל עָלָיו הָעַכּוּ״ם אַחֲרָיוּת מִיתָה וּגְזֵלָה וּגְנֵבָה וְיוֹקֵרָא וְזוֹלָא; וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּכֵיוָן שֶׁאֵין הָעַכּוּ״ם יָכוֹל לְמָכְרָהּ אִם יִרְצֶה, נִקְרֵאת בֶּהֱמַת יִשְׂרָאֵל וְעַיֵּן לְמַטָּה בְּסִימָן זֶה.

ה אִם יִשְׂרָאֵל וְעַכּוּ״ם שֻׁתָּפִין בַּבְּהֵמָה, מֻתָּר לַעֲשׂוֹת בָּהּ הָעַכּוּ״ם מְלָאכָה בְּשַׁבָּת, עַל יְדֵי שֶׁיַּתְנֶה עִם הָעַכּוּ״ם בִּתְחִלָּה כְּשֶׁקָּנוּ אוֹתָהּ שֶׁיִּטֹּל הָעַכּוּ״ם בְּשַׁבָּת וְיִשְׂרָאֵל בְּיוֹם חֹל, וְאִם לֹא הִתְנוּ מִתְּחִלָּה אָסוּר, אַף עַל פִּי שֶׁהִתְנוּ אַחַר כָּךְ; וְאִם יַלְוֶה אוֹתָהּ לְעַכּוּ״ם בְּהַלְוָאָה גְּמוּרָה, שֶׁיְּהֵא רְשׁוּת בְּיָדוֹ לְהוֹצִיאָהּ אִם יִרְצֶה, שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת יִשְׂרָאֵל, וְיִזְקֹף הַדָּמִים עַל הָעַכּוּ״ם וְאַחֲרָיוּת הַשָּׁוָרִים עַל הָעַכּוּ״ם, מֻתָּר. וְיֵשׁ מַתִּירִים אֲפִלּוּ לֹא יְהֵא רְשׁוּת בְּיַד הָעַכּוּ״ם לְהוֹצִיא, עַל יְדֵי שֶׁיִּזְקֹף הַדָּמִים עַל הָעַכּוּ״ם בִּמְלוֹא וְיַחֲזֹר הָעַכּוּ״ם וְיַעֲשֶׂה אַפּוֹתֵיקִי (פְּרוּשׁ אִפּוֹ תְּהֵא קַאי כְּלוֹמַר לֹא יְהֵא לוֹ דְּ פַּרְעוֹן אֶלָּא מִזֶּה) לְיִשְׂרָאֵל, אוֹ יְהַרְהֲנֵם (פְּרוּשׁ מַשְׁכּוֹן בִּלְשׁוֹן יִשְׁמָעֵאל רהן) אֲצָלוֹ, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יֹאמַר לוֹ: מֵעַכְשָׁו; וְיֵשׁ מַתִּירִים עַל יְדֵי שֶׁיַּזְהִיר אֶת הָעַכּוּ״ם שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה בָּהּ מְלָאכָה בְּשַׁבָּת וְאִם יַעֲבֹר וְיַעֲשֶׂה תִּהְיֶה אַחֲרָיוּת עָלָיו וַאֲפִלּוּ מֵהָאוֹנְסִים, וְיִכְתֹּב כֵּן בְּעַרְכָּאוֹתֵיהֶם, דְּהַשְׁתָּא אִם בָּא לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה בְּשַׁבָּת אֵינָהּ בֶּהֱמַת יִשְׂרָאֵל, שֶׁהֲרֵי קָנָאָהּ הָעַכּוּ״ם לְהִתְחַיֵּב בְּאָנְסֵיהּ. הַגָּה: וְכָל צְדָדֵי הֶתֵּרִים אֵלּוּ הִלְכָתָא נִינְהוּ וְיָכוֹל לַעֲשׂוֹת אֵיזֶה מֵהֶן שֶׁיִּרְצֶה, אֲפִלּוּ אִם הַבְּהֵמָה כֻּלָּהּ שֶׁל יִשְׂרָאֵל דִּינוֹ כְּאִלּוּ הָיָה בְּשִׁתָּפוּת הָעַכּוּ״ם, רַק שֶׁיְּפַרְסֵם שֶׁעָשָׂה דֶּרֶךְ הֶתֵּר.

סימן רמז

א שׁוֹלֵחַ אָדָם אִגֶּרֶת בְּיַד עַכּוּ״ם, וַאֲפִלּוּ בְּעֶרֶב שַׁבָּת עִם חֲשֵׁכָה; וְהוּא שֶׁקָּצַץ לוֹ דָּמִים, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יֹאמַר לוֹ שֶׁיֵּלֵךְ בְּשַׁבָּת; וְאִם לֹא קָצַץ, אִי לֹא קָבִיעַ בֵּי דַּאַר (פְּרוּשׁ אִישׁ יְדוּעַ שֶׁכָּל כְּתָב אֵלָיו יוּבַל וְהוּא כְּשֻׁלְּחָם לְמִי שֶׁשְּׁלוּחִים אֵלָיו). בְּמָתָא, אָסוּר לִשְׁלֹחַ אֲפִלּוּ מִיּוֹם רִאשׁוֹן; וְאִי קָבִיעַ בֵּי דַּאַר בְּמָתָא, מְשַׁלְּחָן אֲפִלּוּ בְּעֶרֶב שַׁבָּת וְהוּא שֶׁיְּהֵא שְׁהוּת בַּיּוֹם כְּדֵי שֶׁיּוּכַל לְהַגִּיעַ לַבַּיִת הַסָּמוּךְ לַחוֹמָה. הַגָּה: וְיֵשׁ מַתִּירִין אֲפִלּוּ לֹא קָצַץ, וַאֲפִלּוּ לֹא קָבִיעַ בֵּי דַּאַר בְּמָתָא, אִם מְשַׁלְּחוֹ בְּיוֹם ה׳ אוֹ קֹדֶם לָכֵן; (טוּר) וְיֵשׁ לִסְמֹךְ עֲלֵיהֶם אִם צְרִיכִים לְכָךְ.

ב אִם הִתְנָה עִמּוֹ שֶׁיִּתֵּן לוֹ שְׂכָרוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא פֵּרֵשׁ כַּמָּה יִתֵּן לוֹ, דִּינוֹ כְּקוֹצֵץ, דְּסַמְכָא דַּעְתֵּיהּ דְּעַכּוּ״ם וּבְדִידֵיהּ קָא טָרַח; אֲבָל בִּסְתָם, אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ בְּדַעְתּוֹ שֶׁיִּתֵּן לוֹ שָׂכָר, אָסוּר, דְּלָא סָמְכָא דַּעְתֵּיהּ וּבְדִידְיִשְׂרָאֵל קָא טָרַח.

ג אִם שְׂכָרוֹ לְיָמִים דָּבָר קָצוּב בְּכָל יוֹם בַּהֲלִיכָתוֹ וּבַחֲזָרָתוֹ, אֶלָּא שֶׁאֵינוֹ מַקְפִּיד עִמּוֹ מָתַי יֵלֵךְ; אִם הוּא בְּעֶרֶב שַׁבָּת, אָסוּר, דִּכְשֶׁיּוֹצֵא בְּשַׁבָּת נִרְאֶה כְּאִלּוּ הִתְנָה עִמּוֹ כָּךְ.

ד אִם הָעַכּוּ״ם מוֹלִיךְ הַכְּתָב בְּחִנָּם, אֲפִלּוּ נִתְּנָה לוֹ בְּעֶרֶב שַׁבָּת, מֻתָּר, שֶׁהֲרֵי הָעַכּוּ״ם מֵאֲלָיו הוּא עוֹשֶׂה זֶה וְאֵינוֹ אֶלָּא לְהַחֲזִיק טוֹבָה לְיִשְׂרָאֵל מִפְּנֵי מַה שֶּׁקִּבֵּל מִמֶּנּוּ, וַהֲוָה לֵיהּ כְּאִלּוּ קָצַץ. הַגָּה: וְיֵשׁ חוֹלְקִים וּכְבֵירָא לְהוּ דְּכָל שֶׁעוֹשֶׂה בְּחִנָּם, אָסוּר, וְטוֹב לְהַחְמִיר. אֲבָל בְּמָקוֹם שֶׁהָעַכּוּ״ם מַתְחִיל עִם הַיִּשְׂרָאֵל לוֹמַר שֶׁיֵּלֵךְ לוֹ בְּחִנָּם, וַדַּאי דַּעְתּוֹ עַל הַטּוֹבָה שֶׁיְּקַבֵּל מִמֶּנּוּ, וְשָׁרֵי (בֵּית יוֹסֵף).

ה אִם הָעַכּוּ״ם הוֹלֵךְ מֵעַצְמוֹ לְמָקוֹם אַחֵר וְיִשְׂרָאֵל נוֹתֵן לוֹ אִגֶּרֶת, מֻתָּר בְּכָל גַּוְנָא.

ו מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ שָׂכִיר עַכּוּ״ם לְשָׁנָה אוֹ יוֹתֵר, אָסוּר לְשַׁלְּחוֹ עֶרֶב שַׁבָּת בְּאִגֶּרֶת. הַגָּה: וּמֵיהוּ אִם לֹא שְׂכָרוֹ רַק בִּשְׁלִיחוּת אִגֶּרֶת, יֵשׁ מַתִּירִין, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל סִימָן רמ״ד (סָעִיף ה׳).

סימן רמח

א מֻתָּר לְהַפְלִיג בִּסְפִינָה אֲפִלּוּ בְּעֶרֶב שַׁבָּת, אִם הוֹלֵךְ לִדְבַר מִצְוָה; וּפוֹסֵק עִמּוֹ שֶׁיִּשְׁבֹּת, וְאִם אַחַר כָּךְ לֹא יִשְׁבֹּת אֵין בְּכָךְ כְּלוּם; אֲבָל לִדְבַר הָרְשׁוּת אֵין מַפְלִיגִין בִּסְפִינָה פָּחוֹת מִג׳ יָמִים קֹדֶם הַשַּׁבָּת. הַגָּה: אֲבָל קֹדֶם שְׁלֹשָׁה יָמִים שָׁרֵי, אֲפִלּוּ בִּסְפִינָה שֶׁמּוֹשְׁכִים אוֹתָהּ עַל יְדֵי בְּהֵמוֹת, וַאֲפִלּוּ אֵין בְּגֹבַהּ הַמַּיִם י׳ טְפָחִים (מַהֲרִי״ק שֹׁרֶשׁ מ״ה) וַאֲפִלּוּ בִּמָּקוֹם שֶׁיִּצְטָרֵךְ הַיִּשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת אַחַר כָּךְ מְלָאכָה בְּשַׁבָּת לְהוֹלִיךְ הַסְּפִינָה (ריב״ש סִימָן קנ״ב). וְאִם הוּא דֶּרֶךְ מוּעָט, כְּמוֹ מִצַּר לְצִידוֹן שֶׁאֵין בֵּינֵיהֶם כִּי אִם מַהֲלַךְ יוֹם אֶחָד, מֻתָּר לְהַפְלִיג בְּעֶרֶב שַׁבָּת בַּבֹּקֶר, מִפְּנֵי שֶׁאֶפְשָׁר שֶׁיַּגִּיעַ שָׁם קֹדֶם הַשַּׁבָּת; וּמָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ שֶׁלֹּא לְהַפְלִיג בְּעֶרֶב שַׁבָּת כְּלָל, אֲפִלּוּ דֶּרֶךְ מוּעָט, אֵין מַפְלִיגִין.

ב הָא דְּאֵין מַפְלִיגִין בִּסְפִינָה בְּפָחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה יָמִים קֹדֶם הַשַּׁבָּת, הַסַּעַם מִשּׁוּם עֹנֶג שַׁבָּת, שֶׁכָּל שְׁלֹשָׁה יָמִים הָרִאשׁוֹנִים יֵשׁ לָהֶם צַעַר וּבִלְבּוּל; וְדַוְקָא לְמַפְלִיגִים בַּיַּמִּים הַמְּלוּחִים, אֲבָל בִּנְהָרוֹת אֵין שׁוּם צַעַר לַמַּפְלִיגִים בָּהֶם, וּלְפִיכָךְ מֻתָּר לְהַפְלִיג בָּהֶם אֲפִלּוּ בְּעֶרֶב שַׁבָּת, וְהוּא שֶׁלֹּא יְהֵא יָדוּעַ לָנוּ שֶׁאֵין בְּעָמְקָם עֲשָׂרָה טְפָחִים, אֲבָל בְּמָקוֹם שֶׁיָּדוּעַ לָנוּ שֶׁמִּקְרְקַע הַסְּפִינָה לְקַרְקַע הַנָּהָר פָּחוֹת מֵעֲשָׂרָה טְפָחִים, אָסוּר לָצֵאת חוּץ לַתְּחוּם מִשּׁוּם אִסּוּר תְּחוּמִין. הַגָּה: וְכֵן

בִּסְפִינָה שֶׁיִּצְטָרֵךְ הַיִּשְׂרְאֵל לָבֹא לִידֵי מְלָאכָה בְּשַׁבָּת, אָסוּר לִכָּנֵס בָּהּ שְׁלֹשָׁה יָמִים קֹדֶם הַשַּׁבָּת, אֲפִלּוּ הֵם נָהָרוֹת הַנּוֹבְעִים וְהִיא לְמַעְלָה מֵעֲשָׂרָה (ריב״ש סימן קנ״ב מהרי״ק), אֲבָל אֵין אִסּוּר בְּמֹה שֶׁהַבְּהֵמוֹת מוֹשְׁכוֹת הַסְּפִינָה בִּשְׂפַת הַנָּהָר, וְלֹא דָמִי לַהֲלִיכָה בְּקַרְקַע שֶׁאָסוּר.

ג הֵיכָא דְּמֻתָּר לְהַפְלִיג מֵעֶרֶב שַׁבָּת, אִם נִכְנַס בִּסְפִינָה מֵעֶרֶב שַׁבָּת וְקָנָה בָּהּ שְׁבִיתָה, אַף עַל פִּי שֶׁמַּפְלֶגֶת בְּשַׁבָּת, מֻתָּר וְהוּא שֶׁלֹּא יֵצֵא מֵהַסְּפִינָה מֵעֵת שֶׁקָּנָה **שְׁבִיתָה.** הגָּה: וְיֵשׁ אוֹמְרִים דַּאֲפִלּוּ עָצָא מִן הַסְּפִינָה, שָׁרֵי, דְּמֵאַחַר שֶׁקָּנָה בָּהּ שְׁבִיתָה מֵעֶרֶב שַׁבָּת מֻתָּר אַחַר כָּךְ לִכָּנֵס בָּהּ בְּשַׁבָּת וּלְהַפְלִיג. יֵשׁ שֶׁעוֹשִׂין קְדוּשׁ בַּסְּפִינָה, וְאַחַר כָּךְ חוֹזְרִים לְבֵיתָם וְלָנִים שָׁם, וּלְמָחָר חוֹזְרִין לִסְפִינָה וּמַפְלִיגִין, וְכֵן נָהֲגוּ בְּקָצָת מְקוֹמוֹת וְאֵין לְמַחוֹת (ר״ן פ״ק דְּשַׁבָּת וריב״ש סימן י״ז קט״ו קנ״ב) וְעַיֵּן לְקַמָּן סִימָן של״ט וְת״ד.

ד הַיּוֹצְאִים בְּשַׁיָּרָא בַּמִּדְבָּר, וְהַכֹּל יוֹדְעִים שֶׁהֵם צְרִיכִים לְחַלֵּל שַׁבָּת כִּי מִפְּנֵי הַסַּכָּנָה לֹא יוּכְלוּ לְעַכֵּב בַּמִּדְבָּר בְּשַׁבָּת לְבַדָּם, ג׳ יָמִים קֹדֶם שַׁבָּת אֲסוּרִים לָצֵאת, וּבְיוֹם רִאשׁוֹן וּבְשֵׁנִי וּבְשְׁלִישִׁי מֻתָּר לָצֵאת, וְאִם אַחַר כָּךְ יְאֻרַע לוֹ סַכָּנָה וְיִצְטָרֵךְ לְחַלֵּל שַׁבָּת מִפְּנֵי פִּקּוּחַ נֶפֶשׁ, מֻתָּר, וְאֵין כָּאן חִלּוּל; וְהָעוֹלֶה לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אִם נִזְדַּמְּנָה לוֹ שַׁיָּרָא אֲפִלּוּ בְּעֶרֶב שַׁבָּת, כֵּיוָן דִּדְבַר מְצָוָה הוּא, יָכוֹל לִפְרֹשׁ; וּפוֹסֵק עִמָּהֶם לִשְׁבֹּת, וְאִם אַחַר שֶׁיִּהְיוּ בַּמִּדְבָּר לֹא יִרְצוּ לִשְׁבֹּת עִמּוֹ, יָכוֹל לָלֶכֶת עִמָּהֶם חוּץ לִתְחוּם, מִפְּנֵי פִּקּוּחַ נֶפֶשׁ; וְאִם נִכְנַס לְעִיר אַחַת בְּשַׁבָּת, מְהַלֵּךְ אֶת כֻּלָּהּ; וַאֲפִלּוּ הִנִּיחוּהוּ מִחוּץ לָעִיר וְרוֹצֶה לִכָּנֵס לָעִיר, מֻתָּר, דְּכֵיוָן דִּלְדַבַּר מִצְוָה נָפֵק יֵשׁ לוֹ אַלְפַּיִם אַמָּה לְכָל רוּחַ. הגָּה: יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁכָּל מָקוֹם שֶׁאָדָם הוֹלֵךְ לִסְחוֹרָה אוֹ לִרְאוֹת פְּנֵי חֲבֵרוֹ חָשׁוּב הַכֹּל דְּבַר מִצְוָה וְאֵינוֹ חָשׁוּב דְּבַר הָרְשׁוּת, רַק כְּשֶׁהוֹלֵךְ לְטַיֵּל; וְעַל כֵּן נָהֲגוּ בְּקָצָת מְקוֹמוֹת לְהָקֵל בְּעִנְיַן הַפְלָגַת הַסְּפִינוֹת וַהֲלִיכַת שַׁיָּרָא תּוֹךְ שְׁלֹשָׁה יָמִים, כִּי חוֹשְׁבִים הַכֹּל לִדְבַר מִצְוָה; וְאֵין לְמַחוֹת בְּיָדָן, הוֹאִיל וְיֵשׁ לָהֶם עַל מִי שֶׁיִּסְמְכוּ.

סימן רמט

א אֵין הוֹלְכִים בְּעֶרֶב שַׁבָּת יוֹתֵר מִג׳ פַּרְסָאוֹת, כְּדֵי שֶׁיִּגִּיעַ לְבֵיתוֹ בְּעוֹד הַיּוֹם גָּדוֹל וְיוּכַל לְהָכִין צָרְכֵי סְעֻדָּה לְשַׁבָּת, בֵּין שֶׁהוֹלֵךְ לְבֵית אֲחֵרִים בֵּין שֶׁהוֹלֵךְ לְבֵיתוֹ; וְהָנֵי מִילֵּי כְּשֶׁהוּא בַּיִּשּׁוּב, בְּמָקוֹם שֶׁיּוּכַל לְהָכִין צָרְכֵי שַׁבָּת, אֲבָל אִם בְּמָקוֹם שֶׁהוּא שָׁם אֵי אֶפְשָׁר לוֹ לְהָכִין צָרְכֵי שַׁבָּת, אוֹ שֶׁאֵינוֹ מְקוֹם יִשּׁוּב בָּטוּחַ, מֻתָּר לֵילֵךְ אֲפִלּוּ כַּמָּה פַּרְסָאוֹת; וְאִם שָׁלַח לְהוֹדִיעָם שֶׁהוּא הוֹלֵךְ שָׁם לְשַׁבָּת, מֻתָּר לוֹ לֵילֵךְ כַּמָּה פַּרְסָאוֹת בְּכָל גַּוְנָא.

ב אָסוּר לִקְבֹּעַ בְּעֶרֶב שַׁבָּת סְעֻדָּה וּמִשְׁתֶּה שֶׁאֵינוֹ רָגִיל בִּימֵי הַחֹל, וַאֲפִלּוּ הִיא סְעֻדַּת אֵרוּסִין, מִפְּנֵי כְּבוֹד הַשַּׁבָּת, שֶׁיִּכָּנֵס לְשַׁבָּת כְּשֶׁהוּא תָּאֵב לֶאֱכֹל; וְכָל הַיּוֹם בִּכְלַל הָאִסּוּר. הגָּה: וּסְעֻדָּה שֶׁזְּמַנָּהּ עֶרֶב שַׁבָּת, כְּגוֹן בְּרִית מִילָה אוֹ פִּדְיוֹן הַבֵּן, מֻתָּר, כֵּן נ״ל וְכֵן הַמִּנְהָג פָּשׁוּט. **וְלֶאֱכֹל וְלִשְׁתּוֹת בְּלִי קְבִיעוּת סְעֻדָּה, אֲפִלּוּ סְעֻדָּה שֶׁרְגִיל בָּהּ בַּחֹל, כָּל הַיּוֹם מֻתָּר לְהַתְחִיל מִן הַדִּין, אֲבָל מִצְוָה לְהַמְּנַע מִלִּקְבֹּעַ סְעֻדָּה שֶׁנָּהוּג בָּהּ בַּחֹל, מִט׳ שָׁעוֹת וּלְמַעְלָה.**

ג דֶּרֶךְ אַנְשֵׁי מַעֲשֶׂה לְהִתְעַנּוֹת בְּכָל עֶרֶב שַׁבָּת.

ד אִם קִבֵּל עָלָיו לְהִתְעַנּוֹת בְּעֶרֶב שַׁבָּת, צָרִיךְ לְהִתְעַנּוֹת עַד צֵאת הַכּוֹכָבִים, אִם לֹא שֶׁפֵּרֵשׁ בִּשְׁעַת קַבָּלַת הַתַּעֲנִית עַד שֶׁיַּשְׁלִים הַצִּבּוּר תְּפִלָּתָן. הגָּה: וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּלֹא יַשְׁלִים, אֶלָּא מֵיָד שֶׁיּוֹצְאִים מִבֵּית הַכְּנֶסֶת, יֹאכַל (טור וּמַרְדְּכַי סוֹף פֶּרֶק בְּכֹל מְעָרְבִין בְּשֵׁם הר״מ וְהַגָּהוֹת מֵיְמוֹנִי פ׳ א׳ מֵהִלְכוֹת תַּעֲנִית). לָכֵן בְּתַעֲנִית יָחִיד לֹא יַשְׁלִים, וְטוֹב לְפָרֵשׁ כֵּן בִּשְׁעַת קַבָּלַת הַתַּעֲנִית; וּבְתַעֲנִית צִבּוּר יַשְׁלִים, וְהֻכִּי נָהוּג (מהרי״ל בְּחִשּׁוּבָה סי׳ ל״ג). **וְאִם הוּא תַּעֲנִית חֲלוֹם, צָרִיךְ לְהִתְעַנּוֹת עַד צֵאת הַכּוֹכָבִים.**

סימן רנ

א יַשְׁכִּים בַּבֹּקֶר בְּיוֹם הַשִּׁשִּׁי לְהָכִין צָרְכֵי שַׁבָּת, וַאֲפִלּוּ יֵשׁ לוֹ כַּמָּה עֲבָדִים לְשַׁמְּשׁוֹ יִשְׁתַּדֵּל לְהָכִין בְּעַצְמוֹ שׁוּם דָּבָר לְצָרְכֵי שַׁבָּת כְּדֵי לְכַבְּדוֹ, כִּי רַב חִסְדָּא הָיָה מְחַתֵּךְ הַיֶּרֶק דַּק דַּק; וְרָבָה וְרַב יוֹסֵף הָיוּ מְבַקְּעִין עֵצִים; וְרַ״ז הָיָה מְדַלִּיק הָאֵשׁ; וְרַב נַחְמָן הָיָה מְתַקֵּן הַבַּיִת וּמַכְנִיס כֵּלִים הַצְּרִיכִים לְשַׁבָּת וּמְפַנֶּה כְּלֵי הַחֹל; וּמֵהֶם יִלְמַד כָּל אָדָם, וְלֹא יֹאמַר: לֹא אֶפְגֹּם כְּבוֹדִי, כִּי זֶה הוּא כְּבוֹדוֹ שֶׁמְּכַבֵּד הַשַּׁבָּת. הגָּה: וְיֵשׁ לְהַשְׁחִיז הַסַּכִּין בְּעֶרֶב שַׁבָּת, כִּי זֶהוּ מִכְּבוֹד הַשַּׁבָּת שֶׁמֵּכִין עַצְמוֹ לָאֲכִילָה (כָּל בּוֹ וּבֵית יוֹסֵף בְּשֵׁם סֵפֶר חַיֵּי עוֹלָם).

ב יַרְבֶּה בְּבָשָׂר וְיַיִן וּמִגְדָּנוֹת כְּפִי יְכָלְתּוֹ.

סימן רנא

א הָעוֹשֶׂה מְלָאכָה בְּעֶרֶב שַׁבָּת מִן הַמִּנְחָה וּלְמַעְלָה אֵינוֹ רוֹאֶה סִימָן בְּרָכָה; יֵשׁ מְפָרְשִׁים: מִנְחָה גְּדוֹלָה, וְיֵשׁ מְפָרְשִׁים: מִנְחָה קְטַנָּה. הגָּה: וְדַוְקָא כְּשֶׁעוֹשֶׂה הַמְּלָאכָה דֶּרֶךְ קֶבַע, אֲבָל אִם עוֹשֶׂה אוֹתָהּ דֶּרֶךְ עֲרַאי, לְפִי שָׁעָה, וְלֹא קֶבַע עָלֶיהָ, שָׁרֵי (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם אוֹר זָרוּעַ). וְלָכֵן מֻתָּר לִכְתֹּב אִגֶּרֶת שְׁלוֹמִים וְכָל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה (דִּבְרֵי עַצְמוֹ).

ב לְתַקֵּן בְּגָדָיו וְכֵלָיו לְצֹרֶךְ שַׁבָּת, מֵתָר כָּל הַיּוֹם. הַגָּה: וְהוּא הַדִּין בִּגְדֵי חֲבֵרוֹ אִם הוּא לְצֹרֶךְ שַׁבָּת וְאֵינוֹ נוֹשֵׂל עָלָיו שָׂכָר (בֵּית יוֹסֵף); וְהוּא הַדִּין לְמִי שֶׁכּוֹתֵב סְפָרִים לְעַצְמוֹ דֶּרֶךְ לְמוּדוֹ. הַגָּה: אֲבָל אָסוּר לִכְתֹּב לַחֲבֵרוֹ בְּשָׂכָר (מָרְדְּכִי פ׳ מָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ). וּמִסְתַּפְּרִין כָּל הַיּוֹם, אֲפִלּוּ מְסַפֵּר יִשְׂרְאֵל. (כָּל בּוֹ וּבֵית יוֹסֵף). וְיֵשׁ לְאָדָם לְמַעֵט קְצָת בְּלִמּוּדוֹ בְּעֶרֶב שַׁבָּת, כְּדֵי שֶׁיְּכִין צָרְכֵי שַׁבָּת (ש״ג פי״ר דְּשַׁבָּת יְרוּשַׁלְמִי פ״ק דְּתַעֲנִית).

סימן רנב

א מֻתָּר לְהַתְחִיל בְּמְלָאכָה בְּעֶרֶב שַׁבָּת סָמוּךְ לַחֲשֵׁכָה, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְגָמְרָהּ מִבְּעוֹד יוֹם וְהִיא נִגְמֶרֶת מֵאֵלֶיהָ בְּשַׁבָּת, כְּגוֹן: לִשְׂרוֹת דְּיוֹ וְסַמְמָנִין בְּמַיִם וְהֵם נִשְׂרִים כָּל הַשַּׁבָּת, וְלָתֵת אוּנִין (פי׳ אֲגַדּוֹת) שֶׁל פִּשְׁתָּן לַתַּנּוּר כְּדֵי שֶׁיִּתְלַבְּנוּ, וְלָתֵת צֶמֶר לְתוֹךְ הַיְּוֹרָה שֶׁאֵינָהּ עַל הָאֵשׁ וְהִיא טוֹחָה בַּטִּיט, שֶׁאִם הִיא עַל הָאֵשׁ אָסוּר שֶׁמָּא יְחַתֶּה (פי׳ יַגְלֶה וְיַעֵר הַפֶּחָלִים בַּמַּחְתָּה), וַאֲפִלּוּ אֵינָהּ עַל הָאֵשׁ טוֹחָה בַּטִּיט, אָסוּר, שֶׁמָּא יָגִיס בָּהּ בְּכַף. וְהַמַּגִּיס בַּקְּדֵרָה, אֲפִלּוּ אֵינָהּ עַל הָאֵשׁ, חַיָּב מִשּׁוּם מְבַשֵּׁל; וּמֻתָּר לִפְרֹס מְצוּדוֹת חַיָּה וְעוֹפוֹת וְדָגִים וְהֵם נְצוּדִים בְּשַׁבָּת; וּמֻתָּר לִמְכֹּר לְנָכְרִי וּלְהַטְעִינוֹ סָמוּךְ לַחֲשֵׁכָה וּבִלְבַד שֶׁיֵּצֵא מִפֶּתַח בֵּיתוֹ מִבְּעוֹד יוֹם. הַגָּה: וְיֵשׁ מַתִּירִין שֶׁיּוֹצִיא הַנָּכְרִי בְּשַׁבָּת אִם יְחִד לוֹ הַנָּכְרִי מָקוֹם מִבְּעוֹד יוֹם בְּבֵית יִשְׂרָאֵל, וְיֵשׁ לְהַחְמִיר (מָרְדְּכִי פ״ק דְּשַׁבָּת) וְע״ל סי׳ שכ״ה.

ב וּמֻתָּר לִתֵּן בְּגָדָיו לְכוֹבֵס נָכְרִי, וְעוֹרוֹת לְעַבְּדָן (פי׳ הָאֻמָּן שֶׁמְּעַבֵּד וּמְתַקֵּן הָעוֹרוֹת), סָמוּךְ לַחֲשֵׁכָה אִם קָצַץ לוֹ דָּמִים אוֹ שֶׁעוֹשֶׂה אוֹתָם בְּטוֹבַת הֲנָאָה, וְהוּא שֶׁלֹּא יֹאמַר לוֹ לַעֲשׂוֹת בְּשַׁבָּת וְגַם שֶׁיַּעֲשֶׂה הַנָּכְרִי הַמְּלָאכָה בְּבֵיתוֹ. הַגָּה: וְאִם לֹא קָצַץ, אָסוּר בְּעֶרֶב שַׁבָּת. וְעַיִן לְעֵיל סי׳ רמ״ז דְּיֵשׁ חוֹלְקִין אִם עוֹשֶׂה לוֹ בְּחִנָּם, דְּהַיְנוּ בְּטוֹבַת הֲנָאָה. וְאִם רָאוּהוּ עוֹשֶׂה מְלַאכְתּוֹ בְּשַׁבָּת אִם הָיָה עוֹשֶׂה בְּטוֹבַת הֲנָאָה, צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה בָּהּ בְּשַׁבָּת. הַגָּה: וַאֲפִלּוּ אִם נָתְנָם לוֹ כַּמָּה יָמִים לִפְנֵי שַׁבָּת.

ג וְאִם הָיְתָה מְלָאכָה מְפֻרְסֶמֶת וְיָדוּעַ שֶׁהִיא שֶׁל יִשְׂרָאֵל, וְעוֹשֶׂה אוֹתָהּ בְּמָקוֹם מְפֻרְסָם, טוֹב לְהַחְמִיר וְלֶאֱסֹר.

ד כָּל שֶׁקָּצַץ אַף עַל פִּי שֶׁיַּעֲשֶׂה הָעַכּוּ״ם מְלָאכָה בְּשַׁבָּת, מֻתָּר לְיִשְׂרָאֵל לִלְבֹּשׁ הַכְּלִי בְּשַׁבָּת עַצְמָהּ, דְּכָל שֶׁקָּצַץ, אַדַּעְתֵּיהּ דְּנַפְשֵׁיהּ קָא עָבִיד. הַגָּה: וְיֵשׁ אוֹסְרִין לִלְבֹּשׁוֹ כָּל שֶׁיְּדוּעַ שֶׁהָעַכּוּ״ם גָּמְרוֹ בְּשַׁבָּת (הַגָּ״א פ״ק דְּשַׁבָּת וּמַהֲרִי״ל וּבֵית יוֹסֵף בְּשֵׁם רוֹקֵחַ), וְצָרִיךְ לְהַמְתִּין בְּמ״ש בְּכִדֵּי שֶׁיַּעֲשֶׂה (א״ז), וְהֶכֵי נָהוּג לְכַתְּחִלָּה, אֲבָל לֹא שָׁצְרִיךְ אֲלָיו בְּשַׁבָּת שָׁאנֵי יֵשׁ לְהָקֵל; וְאִם יֵשׁ לְתָלוֹת שֶׁנִּגְמַר בְּעֶרֶב שַׁבָּת, מֻתָּר בְּכָל עִנְיָן (הַגָּהוֹת אַלְפָסִי). וְדַוְקָא אִם שִׁגֵּר לוֹ הָעַכּוּ״ם לְבֵיתוֹ, אֲבָל אָסוּר לִקַּח כֵּלִים מִבֵּית הָאֻמָּן בְּשַׁבָּת וְיוֹם טוֹב (מָרְדְּכִי פ״ק דְּיוֹם טוֹב וְאוֹר זָרוּעַ וְהַגְמַ״י פ״ב מה׳ יוֹם טוֹב וְהַגָּ״א פֶּרֶק אֵין צָדִין). וְכָל זֶה בִּכְלִים שֶׁעָשָׂה לְיִשְׂרָאֵל (בֵּית יוֹסֵף), אֲבָל עַכּוּ״ם שֶׁעוֹשֶׂה מִנְעָלִים עַל הַמֶּקַח, מֻתָּר לְיִשְׂרָאֵל הַמַּכִּירוֹ לֵילֵךְ וְלִקַּח מִמֶּנּוּ בְּשַׁבָּת וּנְעָלָם, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִקְצֹץ עִמּוֹ דְּמֵי הַמֶּקַח (הגּ״א פֶּרֶק אֵין צָדִין).

ה וּמֻתָּר לִפְתֹּחַ מַיִם לַגִּנָּה וְהֵם נִמְשָׁכִים וְהוֹלְכִים בְּכָל הַשַּׁבָּת; וּלְהַנִּיחַ קִילּוֹר (סם שֶׁל רְפוּאָה שֶׁנּוֹתְנִין עַל הָעַיִן) עָבֶה עַל הָעַיִן אַף עַל פִּי שֶׁאָסוּר לְהַנִּיחוֹ בְּשַׁבָּת; וְלָתֵת מֻגְמָר תַּחַת הַכֵּלִים וְהֵם מִתְגַּמְּרִים מֵאֲלֵיהֶם כָּל הַשַּׁבָּת וַאֲפִלּוּ מֻגְמָר מֻנָּח בַּכְּלִי, דְּאֵין אָדָם מְצַוֶּה עַל שְׁבִיתַת כֵּלִים; וְלָתֵת שְׁעוֹרִים בְּגִיגִית לִשְׁרוֹתָן; וְטוֹעֲנִין בְּקוֹרַת בֵּית הַבַּד וְהַגַּת מִבְּעוֹד יוֹם עַל זֵיתִים וַעֲנָבִים, וְהַשֶּׁמֶן וְהַיַּיִן הַיּוֹצֵא מֵהֶם מֻתָּר וְע״ל סִימָן ש״כ סָעִיף ב׳; וְכֵן בֹּסֶר וּמְלִילוֹת שֶׁרְסָקָן מִבְּעוֹד יוֹם מֻתָּרִים הַמַּשְׁקִים הַיּוֹצְאִים מֵהֶם; וּמֻתָּר לָתֵת חִטִּים לְתוֹךְ רַחַיִם שֶׁל מַיִם, סָמוּךְ לַחֲשֵׁכָה. הַגָּה: וְלֹא חַיְשִׁינַן לְהַשְׁמָעַת קוֹל, שֶׁיֹּאמְרוּ רַחַיִם שֶׁל פְּלוֹנִי טוֹחֲנוֹת בְּשַׁבָּת. וְיֵשׁ אוֹסְרִים בְּרֵחַיִם וּבְכָל מָקוֹם שֶׁיֵּשׁ לְחוּשׁ לְהַשְׁמָעַת קוֹל (טוּר וְתוֹסְפוֹת וְהָרֹא״שׁ פ״ג דְּשַׁבָּת, וּסְמַ״ג וְסה״ת וְהגה״מ וּפ״ז וּתְשׁוּבַת מהררי״ו סִימָן ק״ל וְאַגּוּר) וְהֶכֵי נָהוּג לְכַתְּחִלָּה, מֵיהוּ בְּמָקוֹם פָּסִידָא יֵשׁ לְהָקֵל כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל סוֹף סִימָן רמ״ד. וּמֻתָּר לְהַעֲמִיד כְּלֵי מִשְׁקֶלֶת שֶׁקּוֹרִין זייגע״ר מֵעֶרֶב שַׁבָּת, אַף עַל פִּי שֶׁמַּשְׁמִיעַ קוֹל לְהוֹדִיעַ הַשָּׁעוֹת בְּשַׁבָּת, כִּי הַכֹּל יוֹדְעִים שֶׁדַּרְכָּן לְהַעֲמִידוֹ מֵאֶתְמוֹל (טוּר אַגּוּר), וְעַיִן לְקַמָּן סִימָן של״ח.

ו לֹא יֵצֵא אָדָם עֶרֶב שַׁבָּת סָמוּךְ לַחֲשֵׁכָה בְּמַחַטּוֹ בְּיָדוֹ, וְלֹא בְּקַלְמוּסוֹ, שֶׁמָּא יִשְׁכַּח וְיוֹצִיא. אֲבָל מֻתָּר לָצֵאת בִּתְפִלִּין סָמוּךְ לַחֲשֵׁכָה, לְפִי שֶׁאֵינוֹ שׁוֹכְחָן.

ז מִצְוָה לְמַשְׁמֵשׁ אָדָם בְּכֵלָיו בְּעֶרֶב שַׁבָּת סָמוּךְ לַחֲשֵׁכָה שֶׁלֹּא יִהְיֶה בָּהֶם דָּבָר שֶׁאָסוּר לָצֵאת בּוֹ בְּשַׁבָּת.

סימן רנג

א כִּירָה שֶׁהִיא עֲשׂוּיָה כְּקֻדֳּרָה וְשׂוֹפְתִין עַל פִּיהָ קְדֵרָה לְמַעְלָה, וְיֵשׁ בָּהּ מָקוֹם שְׁפִיתַת שְׁתֵּי קְדֵרוֹת, אִם הַסָּקָה בְּגֶפֶת שֶׁהוּא פְּסֹלֶת שֶׁל זֵיתִים אוֹ בְּעֵצִים, אָסוּר לִתֵּן עָלֶיהָ תַּבְשִׁיל מִבְּעוֹד יוֹם לְהַשְׁהוֹתוֹ עָלֶיהָ, אֶלָּא אִם כֵּן נִתְבַּשֵּׁל כָּל צָרְכּוֹ וְהוּא מִצְטַמֵּק (פי׳ הוֹלֵךְ וְחָסֵר) וְרַע לוֹ, דְּלֵילָא לְמֵיחַשׁ שֶׁמָּא יְחַתֶּה, אוֹ שֶׁהָיָה חַי שֶׁלֹּא נִתְבַּשֵּׁל כְּלָל דְּכֵינָן שֶׁהוּא חַי מַסִּיחַ דַּעְתּוֹ מִמֶּנָּה עַד לְמָחָר, וּבְכָל הַלַּיְלָה יָכוֹל לְהִתְבַּשֵּׁל בְּלֹא חִתּוּי, אֲבָל אִם נִתְבַּשֵּׁל קְצָת וְלֹא נִתְבַּשֵּׁל כָּל צָרְכּוֹ, וַאֲפִלּוּ נִתְבַּשֵּׁל כָּל צָרְכּוֹ וְהוּא מִצְטַמֵּק וְיָפֶה לוֹ, חַיְישִׁינַן שֶׁמָּא יְחַתֶּה וְאָסוּר לְהַשְׁהוֹתוֹ עָלֶיהָ אֶלָּא אִם כֵּן גָּרַף דְּהַיְנוּ שֶׁהוֹצִיא מִמֶּנָּה כָּל הַגֶּחָלִים, אוֹ קָטַם דְּהַיְנוּ שֶׁכִּסָּה הַגֶּחָלִים בְּאֹפֶר לְמַעֵט חֻמָּם; וְאִם נָתַן בָּהּ חֲתִיכָה חַיָּה, מֻתָּר כְּאִלּוּ הָיְתָה כֻּלָּהּ חַיָּה דְּעַל יְדֵי כָּךְ מַסִּיחַ דַּעְתּוֹ מִמֶּנָּה. וַאֲפִלּוּ אֵינָהּ גְּרוּפָה (פי׳ שֶׁמַּשֵּׁךְ הַגֶּחָלִים מֵהַתַּנּוּר), וּקְטוּמָה (פי׳ שֶׁכִּסָּה הַגֶּחָלִים בְּאֹפֶר), מֻתָּר לִסְמֹךְ לָהּ קְדֵרָה בְּסָמוּךְ חוּצָה לָהּ; וְאִם הָסַקָּה בְּקַשׁ אוֹ בִּגְבָבָא, מֻתָּר לְשָׁהוֹת עָלֶיהָ אֲפִלּוּ אֵינָהּ לֹא גְּרוּפָה וְלֹא קְטוּמָה. הַגָּה: שְׁתֵּי כִּירוֹת הַמִּתְאִימוֹת זוֹ אֵצֶל זוֹ וְדֹפֶן שֶׁל חֶרֶס בֵּינֵיהֶם, הָאַחַת גְּרוּפָה וּקְטוּמָה וְהַשֵּׁנִיָּה אֵינָהּ גְּרוּפָה וּקְטוּמָה, מֻתָּר לְשָׁהוֹת עַל הַגְּרוּפָה וּקְטוּמָה אַף עַל פִּי שֶׁמּוֹסִיף הֶבֶל מִשֶּׁאֵינָהּ

גְּרוּפָה וּקְטוּמָה (גמ׳ פֶּרֶק כִּירָה). **וְתַנּוּר, אֲפִלּוּ אִם הֵסַק בְּקַשׁ וּגְבָבָא, אָסוּר אֲפִלּוּ לִסְמֹךְ לוֹ, אֲפִלּוּ אִם הוּא גָּרוּף וְקָטוּם.** הַגָּה: כָּל זְמַן שֶׁהַיָּד סוֹלֶדֶת בּוֹ (הַנָּהוֹת מָרְדְּכַי). וְכָל שֶׁכֵּן שֶׁאָסוּר לִשְׁהוֹת בְּתוֹכוֹ אוֹ עַל גַּבּוֹ. וְכָפָּה, שֶׁהוּא מְקוֹם שְׁפִיתַת קְדֵרָה אַחַת, אִם הֵסַק בְּקַשׁ אוֹ גְּבָבָא דִּינוֹ כְּכִירָה; בְּגֶפֶת אוֹ בְּעֵצִים, דִּינוֹ כְּתַנּוּר. וְהַתַּנּוּרִים שֶׁלָּנוּ דִּינָם כְּכִירָה. (ר״ן ר״פ כִּירָה וְכָל בּוֹ וְכֵן מִשְׁמָע מִפֵּרוּשׁ רַשׁ״י). **וְאִם שָׁכַח** וְשָׁהָה, אִם הוּא תַּבְשִׁיל שֶׁבַּשֵּׁל כָּל צָרְכּוֹ, מֻתָּר אֲפִלּוּ הוּא מִצְטַמֵּק וְיָפֶה לוֹ; וְאִם הוּא תַּבְשִׁיל שֶׁהַתְחִיל לְהִתְבַּשֵּׁל וְלֹא בַּשֵּׁל כָּל צָרְכּוֹ, אָסוּר עַד מוֹצָאֵי שַׁבָּת; וְאִם עָבַר וְשָׁהָה אָסוּר בִּשְׁנֵיהֶם. הַגָּה: עַד בִּכְדֵי שֶׁיַּעֲשׂוּ (הגה״א וְרַמַּ״ם פ״ג). וְאִם הֶחֱזִירָה עַכּ״ם בְּשַׁבָּת, דִּינוֹ כְּשָׁכַח וְשָׁהָה (הַגָּהוֹת מָרְדְּכַי), וְאִם מִצְטַמֵּק וְרַע לוֹ, מֻתָּר שֶׁהֲרֵי לֹא נֶהֱנָה מִן הָאִסּוּר (בית יוסף) וְעַיֵּן לְעֵיל רֵישׁ סִ׳ רנ״ז. **וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁכָּל שֶׁנִּתְבַּשֵּׁל כְּמַאֲכַל בֶּן דְּרוֹסַאי** (פִּ׳ שָׁם אָדָם שֶׁהָיָה אוֹכֵל מַאֲכָלוֹ שֶׁלֹּא נִתְבַּשֵּׁל כָּל צָרְכּוֹ), **אוֹ שֶׁנִּתְבַּשֵּׁל כָּל צָרְכּוֹ וּמִצְטַמֵּק וְיָפֶה לוֹ, מֻתָּר לְהַשְׁהוֹתוֹ עַל גַּבֵּי כִּירָה.** הַגָּה: אוֹ אֲפִלּוּ עַל גַּבֵּי תַּנּוּר (הַמַּגִּיד פ״ג וְהַנָּהוֹת מָרְדְּכַי וּמִימוּנִי פ״ג וְרֵישׁ פ׳ כִּירָה וּבֵית יוֹסֵף), אֲפִלּוּ הֵסַק בְּגֶפֶת וַעֲצִים וַאֲפִלּוּ אֵינָהּ גְּרוּפָה וּקְטוּמָה וְהֵסַק בְּקַשׁ וּגְבָבָא אֶלָּא כְּשֶׁהִתְחִיל לְהִתְבַּשֵּׁל וְלֹא הִגִּיעַ לְמַאֲכַל בֶּן דְּרוֹסַאי; וְכֵן לְעִנְיַן אִם נָטַל הַקְּדֵרָה מֵעָלֶיהָ וּבָא לְהַחְזִירָהּ עָלֶיהָ בְּשַׁבָּת; וְאִם שָׁכַח וְשָׁהָה תַּבְשִׁיל שֶׁהִתְחִיל לְהִתְבַּשֵּׁל וְלֹא הִגִּיעַ צָרִיךְ לוֹמַר אִם עָבַר וְשָׁהָה. הַגָּה: וְנֶהֱגוּ לְהַקֵּל כַּפְּרָא הָאַחֲרוֹנָה. וְכָל זֶה בְּעִנְיַן שֶׁהִתְחִיל יוֹשֶׁבֶת עַל כִּסֵּא שֶׁל בַּרְזֶל אוֹ עַל גַּבֵּי אֲבָנִים וְאֵינָהּ נוֹגַעַת בַּפֶּחָלִים; אֲבָל הַטְמָנָהּ עַל גַּבֵּי פֶּחָלִים, לד״ה אָסוּר. הַגָּה: וְיֵשׁ אוֹמְרִים דַּאֲפִלּוּ אִם הַקְּדֵרָה עוֹמֶדֶת עַל גַּבֵּי הָאֵשׁ מִמָּשׁ, כָּל זְמַן שֶׁהִיא מְגֻלָּה לְמַעְלָה לֹא מִקְרֵי הַטְמָנָה, וְשָׁרֵי; וְכֵן הַמְּנָהָג, רַק שֶׁנִּזְהָרִים לְנַתְקָן קְצָת קֹדֶם הַשַּׁבָּת מִן הָאֵשׁ כְּדֵי שֶׁיּוּכַל יִשְׂרָאֵל לְהַסִּירוֹ מִשָּׁם; וְאִם לֹא נִתְקוֹ מִן הָאֵשׁ וְנִמְצְאוּ עַל גַּבֵּי הָאֵשׁ בְּשַׁבָּת, יֵשׁ לְהַסִּירוֹ מִשָּׁם עַל יְדֵי עַכּ״ם; וְאִם לֵיכָא עַכּ״ם, מֻתָּר לְיִשְׂרָאֵל לְהַסִּירוֹ מִשָּׁם. וְיִזָּהֵר שֶׁיְּקָחֲנוּ מִשָּׁם בְּנַחַת וְלֹא יְנַעְנֵעַ הַפֶּחָלִים, וְאַז אַף אִם יְנַעְנְעֵן קְצָת, דָּבָר שֶׁאֵין מִתְכַּוֵּן שָׁרֵי (פְּרִישׁ וְדִרְכֵי ר״פ כִּירָה וְהַגְמַ״י פ״ו).

ב כִּירָה שֶׁהִיא גְּרוּפָה וּקְטוּמָה וְנָטַל הַקְּדֵרָה מֵעָלֶיהָ אֲפִלּוּ בְּשַׁבָּת, מֻתָּר לְהַחְזִירָהּ כָּל זְמַן שֶׁהִיא רוֹתַחַת. הַגָּה: וְעוֹדָהּ בְּיָדוֹ (טור), **וְלֹא הִנִּיחָהּ עַל גַּבֵּי קַרְקַע.** הַגָּה: וְדַוְקָא שֶׁהַתַּבְשִׁיל מְכֻסֶּה כָּל צָרְכּוֹ (בֵּית יוֹסֵף), וְאָז מֻתָּר לְהַחֲזִירוֹ, וַאֲפִלּוּ לְכִירָה אַחֶרֶת, אֲבָל אִם לֹא נִתְבַּשֵּׁל כָּל צָרְכּוֹ אָסוּר, אֲפִלּוּ בְּאוֹתָהּ כִּירָה (מִימוּנִי פ״ג). וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּכָל זֶה אֵינוֹ אָסוּר רַק כְּשֶׁנִּטְלוּ מִן הַכִּירָה מִבְּעוֹד יוֹם, וְלֹא הֶחֱזִירוּ עַד שֶׁחָשְׁכָה; אֲבָל אִם לָקְחוּ מִשָּׁם מִשֶּׁחָשְׁכָה, אֲפִלּוּ הִנִּיחוּ עַל גַּבֵּי קַרְקַע מֻתָּר (ר״ן פ׳ כִּירָה וְכָל בּוֹ), וְכֵן נוֹהֲגִים לְהָקֵל בַּתַּנּוּרִים שֶׁלָּנוּ שֶׁיֵּשׁ לָהֶם דִּין כִּירָה, וְסוֹמְכִין עַצְמָם עַל דִּבְרֵי הַמֶּחְלִּין, וְטוֹב לְהַחְמִיר. מִיהוּ אִם נִצְטַנֵּן, לְכַלְּי עַלְמָא אָסוּר (בֵּית יוֹסֵף). וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּאִם הוֹצִיא מֵאֲכָל מִן הַתַּנּוּר (בְּשַׁבָּת), אָסוּר לְהַנִּיחוֹ בְּכֵרִים וּבִכְסָתוֹת (הגה״מ פ״ז). יֵשׁ אוֹמְרִים דְּכָל שֶׁהוּא סָמוּךְ לַחֲשֵׁכָה, אוֹ סָמוּךְ לְבָרְכוּ שֶׁהוּא קָבְלַת שַׁבָּת לְדִידָן, (הַגָּהוֹת מָרְדְּכַי), אִם הוּא סָמוּךְ כָּל כָּךְ שֶׁאִם נִצְטַנֵּן הַקְּדֵרָה אִי אֶפְשָׁר לְהַרְתִּיחָהּ מִבְּעוֹד יוֹם, דִּינוֹ כְּמוֹ בְּשַׁבָּת עַצְמוֹ. וְיֵשׁ מְקִלִּין בָּזֶה, וְהַמְנָהָג לְהָקֵל, אַף טוֹב לְהַחְמִיר בְּמָקוֹם שֶׁאֵין צֹרֶךְ כָּל כָּךְ. וְדַוְקָא עַל גַּבֵּי כִּירָה מַמָּשׁ, אֲבָל לִסְמֹךְ, אֲפִלּוּ סָמוּךְ לָאֵשׁ, בְּמָקוֹם שֶׁהַיָּד סוֹלֶדֶת בּוֹ, שָׁרֵי אֲפִלּוּ סָמוּךְ לַחֲשֵׁכָה (הגמ״ר וְהַגְמַ״י). וּבְתַנּוּר אֵין חִלּוּק בֵּין לְהַחֲזִיר עָלָיו אוֹ לִסְמֹךְ אֶצְלוֹ; וְדַוְקָא בְּמָקוֹם שֶׁהַיָּד סוֹלֶדֶת, אֲבָל אֵין הַיָּד סוֹלֶדֶת שָׁם, שָׁרֵי אֲפִלּוּ בְּשַׁבָּת, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר לְקַמָּן סִ׳ שי״ח.

ג הַמַּשְׁכִּים בַּבֹּקֶר וְרָאָה שֶׁהַקְּדֵירָה תַּבְשִׁילוֹ, וְיָרֵא פֶּן יַקְדִּיחַ יוֹתֵר, יָכוֹל לְהָסִיר וּלְהַנִּיחַ קְדֵרָה יְשָׁנָה רֵיקָנִית עַל פִּי הַכִּירָה וְאָז יָשִׂים הַקְּדֵרָה שֶׁהַתַּבְשִׁיל בְּתוֹכָהּ עַל גַּבֵּי הַקְּדֵרָה רֵיקָנִית; וְיִזָּהֵר שֶׁלֹּא יָשִׂים קְדֵרָתוֹ עַל גַּבֵּי קַרְקַע, וְשֶׁתְּהֶיהָ רוֹתַחַת. וּכְבָר נִתְבָּאֵר שֶׁנּוֹהֲגִים לְהָקֵל אַף אִם נִתְּנָהּ עַל גַּבֵּי קַרְקַע.

ד יֵשׁ לִמְחוֹת בְּיַד הַנּוֹהֲגִים לְהַטְמִין מִבְּעוֹד יוֹם קוּמְקוּם שֶׁל מַיִם חַמִּין וְנוֹתְנִים אוֹתָם לְתוֹךְ הַקְּדֵרָה בְּשַׁבָּת כְּשֶׁהַתַּבְשִׁיל מִצְטַמֵּק וְע״ל סִ׳ שי״ח.

ה מֻתָּר לָתֵת עַל פִּי קְדֵרַת חַמִּין בְּשַׁבָּת, תַּבְשִׁיל שֶׁנִּתְבַּשֵּׁל מֵעֶרֶב שַׁבָּת כָּל צָרְכּוֹ, כְּגוֹן פאנדי״ש וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, לְחַמְּמָן, לְפִי שֶׁאֵין דֶּרֶךְ בִּשּׁוּל בְּכָךְ; אֲבָל לְהַטְמִין תַּחַת הַבְּגָדִים הַנְּתוּנִים עַל גַּבֵּי הַמֵּחַם, וַדַּאי אָסוּר. הַגָּה: וְהוּא הַדִּין שֶׁאָסוּר לְהַנִּיחוֹ עַל גַּבֵּי כִּירָה, אֲפִלּוּ גְּרוּפָה וּקְטוּמָה, דְּלֹא הִתִּירוּ אֶלָּא חֲזָרָה וּכְדָרְכָּהּ שֶׁנִּתְבָּאֵר. וְיֵשׁ מַתִּירִין לִתֵּן לְתוֹךְ הַתַּנּוּר שֶׁאָפוּי בּוֹ מִבְּעוֹד יוֹם, דְּמֵאַחַר שֶׁלֹּא הִטְמִינוּ בּוֹ רַק אָפוּי בּוֹ מִבְּעוֹד יוֹם לֹא נִשְׁאַר בּוֹ רַק חֲבָל מְעַט וְאֵין לְחוּשׁ לְבִשּׁוּל (כָּל בּוֹ), וּבְלַבַּד שֶׁלֹּא נִצְטַנֵּן לְגַמְרֵי. וְיֵשׁ מַחְמִירִין בָּזֶה. וְאִם הַחֹם כָּל כָּךְ בַּתַּנּוּר שֶׁהַיָּד סוֹלֶדֶת בּוֹ, אָסוּר וְעַיֵּן לְקַמָּן סִימָן שי״ח. וְכָל הַדְּבָרִים שֶׁאָסוּר לַעֲשׂוֹת מִדְּבָרִים אֵלּוּ, אָסוּר לוֹמַר לְעַכּוּ״ם לַעֲשׂוֹת. לָכֵן אָסוּר לוֹמַר לְעַכּוּ״ם לְהַחֵם הַקְּדֵרָה אִם נִצְטַנֵּן; וְאִם עָשָׂה כֵּן, אָסוּר לֶאֱכָלוֹ אֲפִלּוּ צוֹנֵן (בֵּית יוֹסֵף וְהַרַשְׁבָּ״א בִּתְשׁוּבָה). אֲמָנָם אִם לֹא נִצְטַנֵּן כָּל כָּךְ, שֶׁעֲדַיִן רְאוּיִים לֶאֱכֹל, אִם חִמְּמוּ אוֹתוֹ הָעַכּוּ״ם, מֻתָּרִין לֶאֱכֹל. לָכֵן נוֹהֲגִין שֶׁהָעַכּוּ״ם מוֹצִיאִין הַקְּדֵרוֹת מִן הַתַּנּוּרִים שֶׁמַּטְמִינִים בָּהֶן וּמוֹשִׁיבִין אוֹתָן אֵצֶל תַּנּוּר בֵּית הַחֹרֶף אוֹ עָלָיו וּמַבְעֶרֶת אַחַר כָּךְ הַתַּנּוּר הַהוּא וְעַל יְדֵי זֶה הַקְּדֵרוֹת חוֹזְרִים וְנִרְתָּחִים. אֲבָל עַל יְדֵי יִשְׂרָאֵל, אָסוּר בִּכְהַאי גַּוְנָא (תְּרוּמַת הַדֶּשֶׁן). אֲבָל אִם הַקְּדֵרוֹת עֲדַיִן חַמִּין, מֻתָּר לְהַטְמִין אֵצֶל תַּנּוּר בֵּית הַחֹרֶף אוֹ עָלָיו וּמַבְעֶרֶת אַחַר כָּךְ הַתַּנּוּר הַהוּא וְעַל יְדֵי זֶה הַקְּדֵרוֹת חוֹזְרִים וְנִרְתָּחִים. אֲבָל עַל יְדֵי יִשְׂרָאֵל, אָסוּר בִּכְהַאי גַּוְנָא (תְּרוּמַת הַדֶּשֶׁן). וְכֵן נוֹהֲגִין שֶׁהָעַכּוּ״ם מוֹצִיאִין הַקְּדֵרוֹת מִן הַתַּנּוּרִים שֶׁמַּטְמִינִים בָּהֶן וּמוֹשִׁיבִין אוֹתָן אֵצֶל תַּנּוּר בֵּית הַחֹרֶף אוֹ עָלָיו וּמַבְעֶרֶת אַחַר כָּךְ הַתַּנּוּר הַהוּא וְעַל יְדֵי זֶה הַקְּדֵרוֹת חוֹזְרִים וְנִרְתָּחִים. אֲבָל עַל יְדֵי יִשְׂרָאֵל, אָסוּר בִּכְהַאי גַּוְנָא (תְּרוּמַת הַדֶּשֶׁן). אֲבָל אִם הַקְּדֵרוֹת עֲדַיִן חַמִּין, מֻתָּר לְהַטְמִין

ב אֵין צוֹלִין בָּצָל וּבֵיצָה אוֹ בָּשָׂר עַל גַּבֵּי גֶּחָלִים, אֶלָּא כְּדֵי שֶׁיִּצָּלֶה מִבְּעוֹד יוֹם מִשְּׁנֵי צְדָדָיו, כְּמַאֲכַל בֶּן דְּרוֹסַאי שֶׁהוּא חֲצִי בִּשּׁוּלוֹ. אֲפִלּוּ הוּא בָּשָׂר גִּדִּי, דְּכֵינָן שֶׁהִנִּיחוֹ עַל גַּבֵּי גֶּחָלִים אֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ אֶלָּא שֶׁיִּצָּלֶה מְהֵרָה וְאַף עַל פִּי שֶׁיִּתְחָרֵךְ, הִלְכָךְ חַיְישִׁינַן שֶׁמָּא יְחַתֶּה; אֲבָל כְּשֶׁנִּצְלֶה כְּמַאֲכַל בֶּן דְּרוֹסַאי, לֹא חַיְישִׁינַן דִּלְמָא אָתֵי לְחַתּוּיֵי, אֲפִלּוּ אִם הוּא בְּשַׂר שׁוֹר, שֶׁמֵּאַחַר שֶׁהוּא רָאוּי לַאֲכִילָה לָמָּה יְחַתֶּה לְהַפְסִידוֹ.

ג אִם עָבַר, אוֹ שָׁכַח, וְנִצְלָה בְּשַׁבָּת בְּאִסּוּר, אָסוּר.

ד פֵּרוֹת שֶׁנֶּאֱכָלִין חַיִּין, מֻתָּר לִתְּנָם סְבִיב הַקְּדֵרָה אַף עַל פִּי שֶׁאִי אֶפְשָׁר שֶׁיִּצָּלוּ קֹדֶם חֲשֵׁכָה; וּמֵיהוּ צָרִיךְ לְזָהֵר שֶׁלֹּא יַחֲזִיר הַכִּסּוּי אִם נִתְגַּלָּה מִשֶּׁחָשְׁכָה, וְשֶׁלֹּא לְהוֹסִיף עֲלָיו עַד שֶׁיִּצָּלוּ, מִפְּנֵי שֶׁמְּמַהֵר לִגְמֹר בִּשּׁוּלָם בְּשַׁבָּת.

ה אֵין נוֹתְנִין סָמוּךְ לַחֲשֵׁכָה פַּת בַּתַּנּוּר, אֶלָּא כְּדֵי שֶׁיִּקָּרְמוּ (פי׳ שֶׁיַּעֲלֶה עַל פְּנֵי הַלֶּחֶם קְרוּם וְקַלְפָּה מֵחַמַּת הָאֵשׁ) פָּנֶיהָ הַמְדֻבָּקִים בַּתַּנּוּר; וְלֹא חֲרָרָה עַל גַּבֵּי גֶּחָלִים, אֶלָּא כְּדֵי שֶׁיִּקָּרְמוּ פָּנֶיהָ שֶׁכְּנֶגֶד הָאֵשׁ. הַגָּה: וְכָל שֶׁפּוֹרְסָהּ וְאֵין הַחוּטִין נִמְשָׁכִין, קָרוּי קְרִימַת פָּנִים (הגה״מ פ״ג); ופשטיד״א או פלאדי״ן, צָרִיךְ שֶׁיִּקָּרְמוּ פָּנֶיהָ לְמַעְלָה וּלְמַטָּה, וְיִתְבַּשֵּׁל מַה שֶּׁבְּתוֹכָהּ כְּמַאֲכַל בֶּן דְּרוֹסַאי (בית יוסף בְּשֵׁם סְמ״ג וסה״ת וְהַגָּהוֹת מַיְמוֹנִי). וְאִם נָתַן אוֹתָם סָמוּךְ לַחֲשֵׁכָה וְלֹא קָרְמוּ פְּנֵיהֶם, אִם בְּמִזִּיד, אָסוּר עַד מ״ש בִּכְדֵי שֶׁיַּעֲשׂוּ; וְאִם בְּשׁוֹגֵג, אִם אֵין לוֹ מַה יֹּאכַל, מֻתָּר לוֹ לְרַדּוֹת מִמְּנוּ מְזוֹן שָׁלֹשׁ סְעֻדּוֹת, וְאוֹמֵר לַאֲחֵרִים שֶׁאֵין לָהֶם מַה יֹּאכְלוּ: בֹּאוּ וּרְדוּ לָכֶם מְזוֹן שָׁלֹשׁ סְעֻדּוֹת. וּכְשֶׁהוּא רוֹדֶה, לֹא יִרְדֶּה בְּמַרְדֶּה (פי׳ בְּרֶחֶת וּבְמַזְרֶה תַּרְגּוּם מַרְדֶּה פאל״ה בְּלַע״ז), אֶלָּא בְּסַכִּין וְכַיּוֹצֵא בּוֹ, שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה כְּרָרְךָ שֶׁעוֹשֶׂה בַּחֹל; וְאִם אִי אֶפְשָׁר לְרַדּוֹת בְּשִׁנּוּי, יִרְדֶּה בְּמַרְדֶּה; וְאִם נִתְּנָה בִּכְדֵי שֶׁיִּקָּרְמוּ פָּנֶיהָ, כֵּינָן דְּלֹא עָבַד אִסּוּרָא, וְצָרִיךְ שַׁבָּת הוּא, רוֹדֶה כְּדַרְכּוֹ. וְשֶׁלֹּא לְצָרֶךְ הַיּוֹם, אָסוּר אֲפִלּוּ בְּשִׁנּוּי. הַגָּה: וְכָל זֶה בְּתַנּוּר שֶׁאֵינוֹ טוּחַ בְּטִיט (הַנ״א), אֲבָל אִם הוּא טוּחַ בְּטִיט אוֹ שֶׁאֵינוֹ אוֹפֶה לְצָרֶךְ שַׁבָּת רַק לִמ״ש, דְּיֵשׁ לוֹ זְמַן לְאֲפוּתוֹ, מֻתָּר דְּלָא גָּזְרִינַן בִּכְהַאי גַּוְנָא שֶׁמָּא יְחַתֶּה (כָּל בּוֹ).

ו וְאִם נָתְנוּ בְּשַׁבָּת, אֲפִלּוּ בְּמֵזִיד, מֻתָּר לוֹ לְרַדּוֹת קֹדֶם שֶׁיֹּאפֶה כְּדֵי שֶׁלֹּא יָבֹא לִידֵי אִסּוּר סְקִילָה.

ז בַּתַּנּוּרִים שֶׁלָּנוּ שֶׁאֵין בָּהֶם רִדְיָה, מֻתָּר לְהוֹצִיא יוֹתֵר מִשָּׁלֹשׁ סְעֻדּוֹת בְּסַכִּין אוֹ בְּשׁוּם דָּבָר שֶׁיִּתְחֹב בּוֹ, וּמִכָּל מָקוֹם לֹא יוֹצִיא בָּרַחַת מִשּׁוּם דְּמִחְזֵי כָּעֲבָדִין דְּחֹל.

ח לֹא יְמַלֵּא אָדָם קְדֵרָה עֲסִיסִיּוֹת (פי׳ מִינֵי קְטָנִיּוֹת הַגְּדֵלוֹת בָּאָרֶץ יִשְׂרָאֵל וְלֹא בְּבָבֶל) וְתוֹרְמוֹסִין וְיִתֵּן לְתוֹךְ הַתַּנּוּר עֶרֶב שַׁבָּת סָמוּךְ לַחֲשֵׁכָה, מִפְּנֵי שֶׁדְּבָרִים אֵלּוּ אֵינָם צְרִיכִים בִּשּׁוּל רַב וְדַעְתּוֹ עֲלֵיהֶם לְאָכְלָם לְאַלְתַּר, וּמִפְּנֵי כָּךְ אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִתְבַּשְּׁלוּ כָּל עִקָּר, הֲרֵי הֵם כִּשְׁאָר תַּבְשִׁיל שֶׁהִתְחִיל לְהִתְבַּשֵּׁל וְלֹא נִתְבַּשֵּׁל כָּל צָרְכּוֹ, שֶׁאָסוּר לְהַשְׁהוֹתוֹ; וְהוּא הַדִּין לִכְירָה וְכֻפָּח. הַגָּה: כְּשֶׁאֵינָן גְּרוּפִים וּקְטוּמִים וְאֲפָשָׁר לְחַתּוֹת (בית יוסף ומ״מ פ״ב), וְאִם עָשָׂה כֵּן, אֲפִלּוּ בְּשׁוֹגֵג, אֲסוּרִים לִמ ״ש עַד כְּדֵי שֶׁיַּעֲשׂוּ.

ט כַּיּוֹצֵא בּוֹ לֹא יְמַלֵּא חָבִית שֶׁל מַיִם וְיִתֵּן לְתוֹךְ הַתַּנּוּר עֶרֶב שַׁבָּת עִם חֲשֵׁכָה; וְאִם עָשָׂה כֵּן, אֲסוּרִים לְמוֹצָאֵי שַׁבָּת בִּכְדֵי שֶׁיַּעֲשׂוּ.

סימן רנה

א אֵין עוֹשִׂין מְדוּרָה מֵעֵצִים סָמוּךְ לַחֲשֵׁכָה, עַד שֶׁיַּצִּית בָּהֶן הָאוּר בְּעַנְיָן שֶׁתְּהֵא הַשַּׁלְהֶבֶת עוֹלָה מֵאֵלֶיהָ בְּלִי סִיּוּעַ עֵצִים אֲחֵרִים; וְאִם הוּא עֵץ יְחִידִי, צָרִיךְ שֶׁיֶּאֱחֹז הָאוּר בְּרֹב עָבְיוֹ וּבְרֹב הֶקֵּפוֹ לְאָכְלָם לְאַלְתַּר, וּמִפְּנֵי כָּךְ אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִתְבַּשְּׁלוּ כָּל עִקָּר, הֲרֵי הֵם כִּשְׁאָר תַּבְשִׁיל שֶׁהִתְחִיל לְהִתְבַּשֵּׁל וְלֹא נִתְבַּשֵּׁל כָּל צָרְכּוֹ, שֶׁאָסוּר לְהַשְׁהוֹתוֹ; וְהוּא הַדִּין לִכְירָה וְכֻפָּח. הַגָּה: כְּשֶׁאֵינָן גְּרוּפִים וּקְטוּמִים וְאֲפָשָׁר לְחַתּוֹת (בית יוסף ומ״מ פ״ב), וְאִם עָשָׂה כֵּן, אֲפִלּוּ בְּשׁוֹגֵג, אֲסוּרִים לִמ ״ש עַד כְּדֵי שֶׁיַּעֲשׂוּ.

ב יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁבִּפְחָמִין אֲפִלּוּ לֹא אָחֲזוּ בָּהֶם הָאוּר אֶלָּא כָּל שֶׁהוּא, שָׁרֵי מִפְּנֵי שֶׁהֵם דּוֹלְקִים וְהוֹלְכִים.

ג מְדוּרָה שֶׁל זֶפֶת, וְשֶׁל גָּפְרִית, וְשֶׁל קַשׁ וּגְבָבָא אֲפִלּוּ לֹא אָחֲזוּ בָּהֶם הָאוּר אֶלָּא כָּל שֶׁהוּא, שָׁרֵי. וְכֵן מְדוּרָה שֶׁל קָנִים, וְשֶׁל גַּרְעִינֵי תְּמָרִים כְּשֶׁהֵם מְפֻזָּרִים. אֲבָל אִם הֲקָנִים אֲגֻדּוֹת, וְהַגַּרְעִינִים בַּסַּל, צְרִיכִים שֶׁיַּצִּית בָּהֶם הָאוּר עַד שֶׁתְּהֵא הַשַּׁלְהֶבֶת עוֹלָה מֵאֵלֶיהָ; וְיֵשׁ אוֹמְרִים בְּהֶפֶךְ.

סימן רנו

א כְּשֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל בְּיִשּׁוּבָן, הָיוּ תּוֹקְעִין בְּעֶרֶב שַׁבָּת שִׁשָּׁה תְּקִיעוֹת, כְּדֵי לְהַבְדִּיל אֶת הָעָם מִן הַמְּלָאכָה. הַגָּה: וְנָהֲגוּ בַּקְּהִלּוֹת הַקְּדוֹשׁוֹת, שֶׁכָּל שֶׁהוּא סָמוּךְ לְשַׁבָּת כְּחֵצִי אוֹ שָׁעָה, שֶׁמַּכְרִיז שְׁלִיחַ צִבּוּר לְהָכִין עַצְמָן לְשַׁבָּת, וְהוּא בְּמָקוֹם הַתְּקִיעוֹת בֵּימֵיהֶם, וְכֵן רָאוּי לִנְהֹג בְּכָל מָקוֹם.

סימן רנז

א אֵין טוֹמְנִין בְּשַׁבָּת, אֲפִלּוּ בְּדָבָר שֶׁאֵינוֹ מוֹסִיף הֶבֶל; אֲבָל בִּסְפֵק חֲשֵׁכָה, טוֹמְנִין בּוֹ. וְאֵין טוֹמְנִין בְּדָבָר הַמּוֹסִיף הֶבֶל אֲפִלּוּ מִבְּעוֹד יוֹם, וְאִם הִטְמִין בְּדָבָר הַמּוֹסִיף הֶבֶל, הַתַּבְשִׁיל אָסוּר אֲפִלּוּ בְּדִיעֲבַד. וְדַוְקָא בְּצוֹנֵן, שֶׁנִּתְחַמֵּם אוֹ שֶׁנִּצְטַמֵּק וְיָפָה לוֹ, אֲבָל בְּעוֹמֵד בַּחֲמִימוּתוֹ כְּשָׁעָה רִאשׁוֹנָה, מֻתָּר. הַגָּה: יֵשׁ אוֹמְרִים דְּאִם שָׁכַח וְהִטְמִין בְּשׁוֹגֵג בְּדָבָר הַמּוֹסִיף הֶבֶל, שָׁרֵי לֶאֱכֹל (הַגָּהוֹת מָרְדְּכַי). וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּכָל זֶה אֵינוֹ אֶסוּר אֶלָּא כְּשֶׁעוֹשֶׂה לְצֹרֶךְ לַיְלָה, אֲבָל כְּשֶׁמַּטְמִין לְצֹרֶךְ מָחָר, מֻתָּר לְהַטְמִין מִבְּעוֹד יוֹם בְּדָבָר שֶׁמּוֹסִיף הֶבֶל. (מָרְדְּכַי רֵישׁ פֶּרֶק כִּירָה וּבֵית יוֹסֵף סוֹף סִימָן רנ״ג בְּשֵׁם שִׁבּוֹלֵי לֶקֶט), וּבְדִיעֲבַד יֵשׁ לִסְמֹךְ עַל זֶה וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יְהֵא רָגִיל לְעָשׂוֹת כֵּן.

ב אֲפִלּוּ תַּבְשִׁיל שֶׁנִּתְבַּשֵּׁל כָּל צָרְכּוֹ, אָסוּר לְהַטְמִין בְּשַׁבָּת אֲפִלּוּ בְּדָבָר שֶׁאֵינוֹ מוֹסִיף הֶבֶל. וּמִכָּל מָקוֹם לְשׁוּם כְּלִי עַל הַתַּבְשִׁיל כְּדֵי לְשָׁמְרוֹ מִן הָעַכְבָּרִים, אוֹ כְּדֵי שֶׁלֹּא יִתְעַנֵּף בָּעַפְרוּרִית, שָׁרֵי שֶׁאֵין זֶה כְּמַטְמִין לְהָחֵם אֶלָּא כְּשׁוֹמֵר וְנוֹתֵן כִּסּוּי עַל הַקְּדֵרָה וְעַיֵּן לְעֵיל סִי׳ רנ״ג.

ג אֵלּוּ הֵם דְּבָרִים הַמּוֹסִיפִים הֶבֶל: פְּסֹלֶת שֶׁל זֵיתִים אוֹ שֶׁל שׁוּמְשְׁמִין וְזֶבֶל וּמֶלַח וְסִיד וְחֹל, בֵּין לַחִים בֵּין יְבֵשִׁים, וְתֶבֶן וְזַגִּין וּמוֹכִין וַעֲשָׂבִים בִּזְמַן שֶׁשְּׁלָשָׁתָן לַחִין. וְאֵלּוּ דְּבָרִים שֶׁאֵינָם מוֹסִיפִים הֶבֶל: כְּסוּת וּפְרוֹת וְכַנְפֵי יוֹנָה וְנוֹצָה וּנְעֹרֶת שֶׁל פִּשְׁתָּן וְנִסֹּרֶת שֶׁל חָרָשִׁין (פִּי׳ הַקֹּשׁ הַדַּק הַנּוֹפֵל מִן הֶעֵץ כְּשֶׁמְּגָרְרִים אוֹתוֹ בְּמַגְרָה). הַגָּה: יֵשׁ אוֹמְרִים דְּמֻתָּר לְהַטְמִין בְּסָלָעִים, אַף עַל פִּי שֶׁמּוֹסִיפִין הֶבֶל, דְּמִלְתָא דְּלָא שְׁכִיחָא לֹא גָּזְרוּ בֵּיהּ רַבָּנָן (תּוֹסְפוֹת וּמָרְדְּכַי ר״פ לֹא יַחְפֹּר).

ד אַף עַל פִּי שֶׁאֵין טוֹמְנִין בְּשַׁבָּת אֲפִלּוּ בְּדָבָר שֶׁאֵין מוֹסִיף הֶבֶל, אִם טָמַן בּוֹ מִבְּעוֹד יוֹם וְנִתְגַּלָּה מִשֶּׁחָשְׁכָה, מֻתָּר לַחֲזֹר וּלְכַסּוֹתוֹ; וְכֵן אִם רָצָה לְהוֹסִיף עָלָיו בְּשַׁבָּת, מוֹסִיף; וְכֵן אִם רוֹצֶה לִטְלוֹ כֻּלּוֹ וְלֹתֶת אַחֵר בִּמְקוֹמוֹ, בֵּין שֶׁהָרִאשׁוֹן חַם יוֹתֵר מֵהַשֵּׁנִי בֵּין שֶׁהַשֵּׁנִי חַם יוֹתֵר מֵהָרִאשׁוֹן, אֲפִלּוּ לֹא הָיָה מְכֻסֶּה אֶלָּא בְּסָדִין יָכוֹל לִטְלוֹ לְכַסּוֹתוֹ בִּגְלוֹפְקְרִין; וְהוּא שֶׁנִּתְבַּשְּׁלָה הַקְּדֵרָה כָּל צָרְכָּהּ; אֲבָל אִם אֵינָהּ מְבֻשֶּׁלֶת כָּל צָרְכּוֹ, אֲפִלּוּ לְהוֹסִיף עַל הַכִּסּוּי, אָסוּר שֶׁתּוֹסֶפֶת זֶה גּוֹרֵם לָהּ לְהִתְבַּשֵּׁל.

ה אִם פִּנָּה הַתַּבְשִׁיל בְּשַׁבָּת מִקְּדֵרָה שֶׁנִּתְבַּשֵּׁל בָּהּ לִקְדֵרָה אַחֶרֶת, מֻתָּר לְהַטְמִינוֹ בְּדָבָר שֶׁאֵינוֹ מוֹסִיף הֶבֶל.

ו מֻתָּר לְהַטְמִין בְּשַׁבָּת דָּבָר צוֹנֵן בְּדָבָר שֶׁאֵינוֹ מוֹסִיף הֶבֶל כְּדֵי שֶׁלֹּא יִצְטַנֵּן בְּיוֹתֵר אוֹ כְּדֵי שֶׁתָּפִיג צִנָּתוֹ; אֲבָל בְּדָבָר הַמּוֹסִיף הֶבֶל, וַאֲפִלּוּ לְהַטְמִין צוֹנֵן גָּמוּר וַאֲפִלּוּ מִבְּעוֹד יוֹם, נָמֵי אָסוּר.

ז כָּל הֵיכָא דְּאָסְרִינַן הַטְמָנָה, אֲפִלּוּ בִּקְדֵרָה מְכֻשֶּׁלֶת כָּל צָרְכּוֹ אָסְרִינַן, וַאֲפִלּוּ מִצְטַמֵּק וְרַע לוֹ. הַגָּה: וְכֵן עִקָּר. וְיֵשׁ מְקִלִּין וְאוֹמְרִים דְּכָל שֶׁהוּא חַי לְגַמְרֵי אוֹ נִתְבַּשֵּׁל כָּל צָרְכּוֹ, מֻתָּר בְּהַטְמָנָה כְּמוֹ בְּשֶׁהוּי, וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל סִימָן רנ״ג. וּבְמָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ לְהָקֵל עַל פִּי סְבָרָא זוֹ, אֵין לְמַחוֹת בְּיָדָם. אֲבָל אֵין לִנְהֹג כֵּן בְּשָׁאָר מְקוֹמוֹת.

ח אַף עַל פִּי שֶׁמֻּתָּר לְהַשְׁהוֹת קְדֵרָה עַל גַּבֵּי כִּירָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ גְּחָלִים עַל פִּי הַדְּרָכִים שֶׁנִּתְבָּאֲרוּ בְּסִי׳ רנ״ג, אִם הוּא מְכֻסֶּה בִּבְגָדִים אַף עַל פִּי שֶׁהַבְּגָדִים אֵינָם מוֹסִיפִים הֶבֶל מֵחֲמַת עַצְמָן מִכָּל מָקוֹם מֵחֲמַת אֵשׁ שֶׁתַּחְתֶּיהָם מוֹסִיף הֶבֶל (וְאָסוּר). וּמִיהוּ כָּל שֶׁהוּא בְּעִנְיָן שֶׁאֵין הַבְּגָדִים נוֹגְעִים בַּקְּדֵרָה, אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ אֵשׁ תַּחְתֶּיהָ, כֵּיוָן שֶׁאֵינוֹ עוֹשֶׂה דֶּרֶךְ הַטְמָנָה, שָׁרֵי. הִלְכָךְ הֵיכָא שֶׁמַּעֲמִיד קְדֵרָה עַל כִּירָה אוֹ כֻּפָּח שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם גְּחָלִים, וְאֵין שׁוּלֵי הַקְּדֵרָה נוֹגְעִים בַּגְּחָלִים, שְׁהוּי מִקְרֵי וּמֻתָּר עַל פִּי הַדְּרָכִים שֶׁנִּתְבָּאֲרוּ בְּסִימָן רנ״ג. וְאִם נָתַן עַל הַקְּדֵרָה כְּלִי רָחָב שֶׁאֵינוֹ נוֹגֵעַ בְּצִדֵּי הַקְּדֵרָה, וְנָתַן בְּגָדִים עַל אוֹתוֹ כְּלִי רָחָב, מֻתָּר דְּכֵיוָן שֶׁאֵין הַבְּגָדִים נִתּוּנִים אֶלָּא עַל אוֹתוֹ כְּלִי רָחָב שֶׁאֵינוֹ נוֹגֵעַ בְּצִדֵּי קְדֵרָה, אֵין כָּאן הַטְמָנָה. וְכֵן מֻתָּר לְהַנִּיחַ הַקְּדֵרָה בַּתַּנּוּרִים שֶׁלָּנוּ, עַל יְדֵי שֶׁיִּתֵּן בְּתוֹכָהּ חֲתִיכָה חַיָּה, וְהוּא שֶׁלֹּא תְּהֵא הַקְּדֵרָה נוֹגַעַת בַּגְּחָלִים, וְאַף עַל פִּי שֶׁמְּכַסֶּה פִּי הַתַּנּוּר בִּבְגָדִים, כֵּיוָן שֶׁאֵין הַבְּגָדִים נוֹגְעִים בַּקְּדֵרָה לָאו הַטְמָנָה הוּא, וְשָׁרֵי. הַגָּה: וְהַטְמָנָה שֶׁעוֹשִׂין בְּמִדִּינוֹת אֵלּוּ, שֶׁמַּטְמִינִים בְּתַנּוּר וְטָחִין פִּי הַתַּנּוּר בְּטִיט, שָׁרֵי לְכֻלֵּי עָלְמָא (אוֹר זָרוֹעַ וּתְרוּמַת הַדֶּשֶׁן סִימָן ס״ט וְאָגוּר), וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל סִי׳ רנ״ד, וְיִתְבָּאֵר לְקַמָּן סוֹף סִי׳ רנ״ט. וּמִצְוָה לְהַטְמִין לְשַׁבָּת, כְּדֵי שֶׁיֹּאכַל חַמִּין בְּשַׁבָּת, כִּי זֶה מִכְּבוֹד וְעֹנֶג שַׁבָּת. וְכָל מִי שֶׁאֵינוֹ מַאֲמִין בְּדִבְרֵי הַחֲכָמִים וְאוֹסֵר אֲכִילַת חַמִּין בְּשַׁבָּת, חַיִּישִׁינַן שֶׁמָּא אֶפִּיקוֹרֶס הוּא (בַּעַל הַמָּאוֹר פֶּרֶק כִּירָה וְכָל בּוֹ).

סימן רנח

א מֻתָּר לְהַנִּיחַ מִבְּעוֹד יוֹם כְּלִי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ דָּבָר קַר עַל גַּבֵּי קְדֵרָה חַמָּה, שֶׁאֵין זֶה כְּטוֹמֵן בְּדָבָר הַמּוֹסִיף הֶבֶל.

סימן רנט

א מוּכִין, (פִּי׳ כָּל דָּבָר רַךְ קָרוּי מוּכִין כְּגוֹן צֶמֶר גֶּפֶן וּחְלִישֵׁי צֶמֶר רַךְ שֶׁל בְּהֵמָה וּגְרִירַת בְּגָדִים בְּלוּיִים), שֶׁטָּמַן בָּהֶם דֶּרֶךְ מִקְרֶה, אָסוּר לְטַלְטְלָן אֶלָּא מְנַעֵר הַכִּסּוּי וְהֵן נוֹפְלוֹת; וּכְגוֹן שֶׁמִּקְצָתָן מְגֻלֶּה, שֶׁאֵין זֶה טִלְטוּל אֶלָּא מִצַּדּוֹ. וְאִם יִחֲדָן לְכָךְ, מֻתָּר לְטַלְטְלָן. אֲבָל אִם טָמַן בְּגִזֵּי צֶמֶר, אֲפִלּוּ לֹא יִחֲדָן לְכָךְ, מֻתָּר לְטַלְטְלָן. וְהֵנִי מִלֵּי סְתָם גִּזִּין שֶׁאֵין

עוֹמְדִין לִסְחוֹרָה, אֲבָל אִם נִתְּנָם לְאוֹצָר לִסְחוֹרָה, צְרִיכִין יִחוּד וְאִם טָמַן בָּהֶם בְּלֹא יִחוּד, מְנַעֵר הַכִּסּוּי וְהֵן נוֹפְלוֹת, דְּהַיְנוּ: לוֹמַר שֶׁנּוֹטֵל כִּסּוּי הַקְּדֵרָה שֶׁיֵּשׁ תּוֹרַת כְּלִי עָלֶיהָ, וַאַף עַל פִּי שֶׁהֵם עָלֶיהָ לֹא אִכְפַּת לָן, דְּלֹא נַעֲשֵׂית בָּסִיס לָהֶן.

ב הַנּוֹתְנִים אֲבָנִים וּלְבֵנִים סְבִיב הַקְּדֵרָה צָרִיךְ שֶׁיְּיַחֵדֵם לְכָךְ לְעוֹלָם, שֶׁהֲרֵי כָּל זְמַן שֶׁלֹּא יְחָדָן אֵינָם חֲשׁוּבִים לוֹ וּמַשְׁלִיכָן. הִלְכָּךְ אָסוּר לְטַלְטְלָן, אִם לֹא שֶׁיְּצָנִיעֵם וּמְיַחֲדָן לְכָךְ.

ג הַטּוֹמֵן בְּקֻפָּה מְלֵאָה גְּזִי צֶמֶר שֶׁאָסוּר לְטַלְטֵל וְהוֹצִיא הַקְּדֵרָה, כָּל זְמַן שֶׁלֹּא נִתְקַלְקְלָה הַגּוּמָא יָכוֹל לְהַחְזִירָהּ; וְאִם נִתְקַלְקְלָה, לֹא יַחֲזִירֶנָּה. וַאֲפִלּוּ לְכַתְּחִלָּה יָכוֹל לְהוֹצִיאָה עַל דַּעַת לְהַחְזִירָהּ אִם לֹא תִּתְקַלְקֵל, וְלֹא חַיְישִׁינַן שֶׁמָּא יַחֲזִירֶנָּה אַף אִם תִּתְקַלְקֵל. וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁאֲפִלּוּ טָמַן בְּדָבָר שֶׁמַּתִּיר לְטַלְטֵל, אִם נִתְקַלְקְלָה הַגּוּמָא, לֹא יַחֲזִיר מִפְּנֵי שֶׁתִּצְטָרֵךְ הַקְּדֵרָה לַעֲשׂוֹת לְעַצְמָהּ מָקוֹם כְּשֶׁמַּחֲזִירָהּ וְנִמְצָא כְּמִי שֶׁטּוֹמֵן בְּשַׁבָּת.

ד טָמַן בְּדָבָר שֶׁאֵינוֹ נָטֶל וְכָסָה פִּיהָ בְּדָבָר הַנָּטֶל, מְגַלֶּה הַכִּסּוּי וְאוֹחֵז בַּקְּדֵרָה וּמוֹצִיאָהּ.

ה טָמַן וְכָסָה בְּדָבָר שֶׁאֵינוֹ נָטֶל, אִם מִקְצָת הַקְּדֵרָה מְגֻלֶּה נוֹטֵל וּמַחֲזִיר; וְאִם לָאו, אֵינוֹ נוֹטֵל.

ו יוֹם טוֹב שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּעֶרֶב שַׁבָּת, יֵשׁ מִי שֶׁאוֹסֵר לְהַטְמִין בַּאֲבָנִים מִשּׁוּם דְּהָוֵי כְּמוֹ בִּנְיָן, וְיֵשׁ מַתִּירִים.

ז הָתַנּוּר שֶׁמַּנִּיחִים בּוֹ הַחַמִּין וְסוֹתְמִין פִּיו בְּדֶבֶךְ וְשׁוֹרְקִין (פי׳ מַחֲלִיקִין) אוֹתוֹ בְּטִיט, מֻתָּר לְסְתֹּר אוֹתָהּ סְתִימָה כְּדֵי לְהוֹצִיא הַחַמִּין וְלַחֲזֹר וּלְסוֹתְמוֹ; וְאִם יֵשׁ בּוֹ גֶּחָלִים לוֹחֲשׁוֹת, מֻתָּר עַל יְדֵי עַכּוּ״ם. הָגָּה: וְיֵשׁ מַחְמִירִין שֶׁלֹּא לִסְתֹּר סְתִימַת הַתַּנּוּר הַטּוּחַ בְּטִיט עַל יְדֵי יִשְׂרָאֵל, אִם אֶפְשָׁר לַעֲשׂוֹת עַל יְדֵי עַכּוּ״ם, וְכֵן אִם אֶפְשָׁר לַעֲשׂוֹתוֹ עַל יְדֵי יִשְׂרָאֵל קָטָן לֹא יַעֲשֶׂה יִשְׂרָאֵל גָּדוֹל; וְאִם אִי אֶפְשָׁר יַעֲשֶׂה גָּדוֹל עַל יְדֵי שִׁנּוּי קָצָת, וְהָכִי נָהוּגִ (ת״ה סי״ ש״ה וְאגור). וְנִרְאֶה לִי הָא דְּמֻתָּר לְחַזֵּר לְסָתֹם הַתַּנּוּר, הַיְנוּ בַּיּוֹם דְּכָבָר כָּל הַקְּדֵרוֹת מְבֻשָּׁלוֹת כָּל צָרְכָּן, אֲבָל בַּלַּיְלָה סָמוּךְ לְהַטְמָנָתוֹ דְּיֵשׁ לִסְפֹּק שֶׁמָּא הַקְּדֵרוֹת עֲדַיִן אֵינָן מְבֻשָּׁלוֹת כָּל צָרְכָּן, אָסוּר לְסָתֹם הַתַּנּוּר דְּגוֹרֵם בִּשּׁוּל כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר סִימָן רנ״ז סָעִיף ד׳, וַאֲפִלּוּ עַל יְדֵי עַכּוּ״ם אָסוּר כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל סוֹף סִימָן רנ״ג. וּשְׁאָר דִּינֵי חֲזָרָה בְּשַׁבָּת עַיֵּן לְעֵיל סי׳ שי״ח.

סימן רס

א מִצְוָה לְרָחֵץ הַגָּה: כָּל גּוּפוֹ. וְאִם אִי אֶפְשָׁר לוֹ, יִרְחַץ (טור) פָּנָיו יָדָיו וְרַגְלָיו בְּחַמִּין בָּעֶרֶב שַׁבָּת; וּמִצְוָה לָחוֹף רֹאשׁ וּלְגַלֵּחַ הַצִּפָּרְנַיִם בָּעֶרֶב שַׁבָּת. הָגָּה: וְאִם הָיוּ שַׂעֲרוֹת רֹאשׁוֹ גְּדוֹלוֹת, מִצְוָה לְגַלְּחָן (אור זרוע פ׳ אלו מגלחין). וּכְשֶׁנּוֹטֵל צִפָּרְנָיו לֹא יִטֹּל אוֹתָן כְּסִדְרָן. וְיַתְחִיל בִּשְׂמֹאל, בַּקָּמִיצָה; וּבְיָמִין, בָּאֶצְבַּע. וְסִימָן לָזֶה: דבהג״א, בִּשְׂמֹאל; ובדאג״ה, בְּיָמִין (אבודרהם וְסֵפֶר הַמִּנְהָג).

ב כְּשֶׁיִּהְיֶה סָמוּךְ לַחֲשֵׁכָה יִשְׁאַל לְאַנְשֵׁי בֵּיתוֹ בְּלָשׁוֹן רַכָּה: עֲשַׂרְתֶּם ? הִפְרַשְׁתֶּם חַלָּה ? וְיֹאמַר לָהֶם: הַדְלִיקוּ אֶת הַנֵּר. וּבְמָקוֹם שֶׁאֵין מְעַשְּׂרִין, אֵין צָרִיךְ לוֹמַר: עֲשַׂרְתֶּם (טור).

סימן רסא

א סְפֵק חֲשֵׁכָה, וְהוּא בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת, (הַיְנוּ כְּדֵי שִׁעוּר הֲלוֹךְ ג׳ רְבִיעֵי מִיל אַחַר שְׁקִיעַת הַחַמָּה (טור בְּסִימָן רצ״ג וּכְדִלְקַמָּן סוֹף סִימָן ב׳) (וְשִׁעוּר מִיל הוּא שְׁלֹשׁ שָׁעָה פְּחוּת חֵלֶק ל׳) אֵין מְעַשְּׂרִים אֶת הַוַּדַּאי וְאֵין מַטְבִּילִין אֶת הַכֵּלִים וְאֵין מַדְלִיקִין אֶת הַנֵּרוֹת וְאֵין מְעָרְבִין עֵרוּבֵי תְּחוּמִין וְע״ל סִי׳ תט״ו ס״ב, אֲבָל מְעַשְּׂרִין אֶת הַדָּמַאי וְטוֹמְנִין אֶת הַחַמִּין וּמְעָרְבִין עֵרוּבֵי חֲצֵרוֹת וְע״ל סִי׳ שצ״ג. וּמֻתָּר לוֹמַר לְעַכּוּ״ם, בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת, לְהַדְלִיק נֵר לְצָרְכּוֹ שַׁבָּת; וְכֵן לוֹמַר לוֹ לַעֲשׂוֹת כָּל מְלָאכָה שֶׁהִיא לְצָרְכּוֹ מִצְוָה אוֹ שֶׁהוּא טָרוּד וְנָחְפָּז עָלֶיהָ. הָגָּה: וְכֵן מִי שֶׁקִּבֵּל עָלָיו שַׁבָּת שָׁעָה אוֹ ב׳ קֹדֶם חֲשֵׁכָה יָכוֹל לוֹמַר לְהַדְלִיק הַנֵּר וּשְׁאָר דְּבָרִים שֶׁצָּרִיךְ (מהרי״ו סי׳ קי״ו) וְע״ל סִי׳ שמ״ב.

ב יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁצָּרִיךְ לְהוֹסִיף מֵחֹל עַל הַקֹּדֶשׁ; וּזְמַן תּוֹסֶפֶת זֶה הוּא מִתְּחִלַּת הַשְּׁקִיעָה שֶׁאֵין הַשֶּׁמֶשׁ נִרְאֵית עַל הָאָרֶץ עַד זְמַן בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת; וְהַזְּמַן הַזֶּה שֶׁהוּא ג׳ מִילִין וְרֻבְעַ, רָצָה לַעֲשׂוֹתוֹ כֻּלּוֹ תּוֹסֶפֶת, עוֹשֶׂה. רָצָה לַעֲשׂוֹת מִמֶּנּוּ מִקְצָת, עוֹשֶׂה; וּבִלְבַד שֶׁיּוֹסִיף אֵיזֶה זְמַן שֶׁיִּהְיֶה וַדַּאי יוֹם מֵחֹל עַל הַקֹּדֶשׁ. וְשִׁעוּר זְמַן בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת הוּא ג׳ רְבִיעֵי מִיל שֶׁהֵם מַהֲלַךְ אֶלֶף וְת״ק אַמּוֹת קֹדֶם הַלַּיְלָה. הָגָּה: וְאִם רוֹצֶה לְהַקְדִּים וּלְקַבֵּל עָלָיו הַשַּׁבָּת מִפְּלַג הַמִּנְחָה וָאֵילָךְ, הָרְשׁוּת בְּיָדוֹ (טור וְאגור בְּשֵׁם תוס׳ פ׳ תְּפִלַּת הַשַּׁחַר) וְע״ל סִי׳ רס״ז.

ג וּמִי שֶׁאֵינוֹ בָּקִי בְּשִׁעוּר זֶה, יַדְלִיק בְּעוֹד שֶׁהַשֶּׁמֶשׁ בְּרֹאשׁ הָאִילָנוֹת; וְאִם הוּא יוֹם הַמְעֻנָּן, יַדְלִיק כְּשֶׁהַתַּרְנְגוֹלִין יוֹשְׁבִים עַל הַקּוֹרָה מִבְּעוֹד יוֹם. וְאִם הוּא בַּשָּׂדֶה, שֶׁאֵין שָׁם תַּרְנְגוֹלִים, יַדְלִיק כְּשֶׁהָעוֹרְבִים יוֹשְׁבִים מִבְּעוֹד יוֹם.

ד אַחַר עֲנִיַּת בָּרְכוּ, אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן יוֹם הוּא, אֵין מְעָרְבִין וְאֵין טוֹמְנִין מִשּׁוּם דְּהוּא קַבָּלַת שַׁבָּת עָלֶיהָ; וּלְדִידָן הָוֵי אֲמִירַת מִזְמוֹר שִׁיר לְיוֹם הַשַּׁבָּת כַּעֲנִיַּת בָּרְכוּ לְדִידְהוּ.

סימן רסב

א יְסַדֵּר שֻׁלְחָנוֹ וְיַצִּיעַ הַמִּטּוֹת וְיִתַּקֵּן כָּל עִנְיְנֵי הַבַּיִת, כְּדֵי שֶׁיִּמְצָאֵנוּ עָרוּךְ וּמְסֻדָּר בְּבוֹאוֹ מִבֵּית הַכְּנֶסֶת. הַגָּה: וְיִהְיֶה שֻׁלְחָנוֹ עָרוּךְ כָּל יוֹם הַשַּׁבָּת; וְכֵן הַמִּנְהָג, וְאֵין לְשַׁנּוֹת.

(טור סוף סימן רפ״ט ומָרְדְּכִי סוף פֶּרֶק כָּל כִּתְבֵי וְהַגָּהוֹת מַיְמוֹנִיּוֹת פכ״ט דְּשַׁבָּת).

ב יִשְׁתַּדֵּל שֶׁיִּהְיוּ לוֹ בְּגָדִים נָאִים לְשַׁבָּת; וְאִם אִי אֶפְשָׁר לוֹ, לְפָחוֹת יְשַׁלְשֵׁל (פִּי׳ יְשַׁלְשֵׁלֵם כְּלַפֵּי מַטָּה שֶׁיִּהְיוּ אֲרֻכִּים כְּמִדַּת הָעֲשִׁירִים הַיּוֹשְׁבִים בְּבֵיתָם, רֹ״שׁ שָׁם) בְּגָדָיו לְמַטָּה דֶּרֶךְ כְּבוֹד.

ג יִלְבַּשׁ בְּגָדָיו הַנָּאִים וְיִשְׂמַח בְּבִיאַת שַׁבָּת כְּיוֹצֵא לִקְרַאת הַמֶּלֶךְ וּכְיוֹצֵא לִקְרַאת חָתָן וְכַלָּה, דְּרַבִּי חֲנִינָא מְעַטֵּף וְקָאֵי בְּפִנְיָא דְּמַעֲלֵי שַׁבָּתָא, וְאָמַר: בּוֹאוּ וְנֵצֵא לִקְרַאת שַׁבָּת מַלְכְּתָא; ר׳ יַנַּאי אוֹמֵר: בּוֹאִי כַלָּה, בּוֹאִי כַלָּה. הַגָּה: וְיַלְבִּישׁ עַצְמוֹ בִּבְגָדֵי שַׁבָּת מִיָּד אַחַר שֶׁרָחַץ עַצְמוֹ, וְזֶהוּ כְּבוֹד הַשַּׁבָּת. וְעַל כֵּן לֹא יִרְחַץ לְשַׁבָּת אֶלָּא סָמוּךְ לָעֶרֶב, שֶׁיַּלְבִּישׁ עַצְמוֹ מִיָּד. (הַגָּהוֹת מָרְדְּכִי הַחֲדָשִׁים).

סימן רסג

א יְהֵא זָהִיר לַעֲשׂוֹת נֵר יָפֶה, וְיֵשׁ מְכַוְּנִים לַעֲשׂוֹת ב׳ פְּתִילוֹת אֶחָד כְּנֶגֶד זָכוֹר וְאֶחָד כְּנֶגֶד שָׁמוֹר. הַגָּה: וְיכוֹלִין לְהוֹסִיף וּלְהַדְלִיק ג׳ אוֹ ד׳ נֵרוֹת, וְכֵן נָהֲגוּ. הָאִשָּׁה שֶׁשָּׁכְחָה פַּעַם אַחַת לְהַדְלִיק, מַדְלֶקֶת כָּל יָמֶיהָ ג׳ נֵרוֹת (מהרי״ל) כִּי יְכוֹלִין לְהוֹסִיף עַל דָּבָר הַמְכֻוָּן נֶגֶד דָּבָר אַחֵר, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִפְחֹת (אֲשֵׁר״י וּמָרְדְּכִי מס׳ ראש הַשָּׁנָה ר״פ יוֹם טוֹב).

ב אֶחָד הָאֲנָשִׁים וְאֶחָד הַנָּשִׁים, חַיָּבִים לִהְיוֹת בְּקָבְיֵהֶם נֵר דָּלוּק בְּשַׁבָּת; אֲפִלּוּ אֵין לוֹ מַה יֹּאכַל שׁוֹאֵל עַל הַפְּתָחִים וְלוֹקֵחַ שֶׁמֶן וּמַדְלִיק אֶת הַנֵּר, שֶׁזֶּה בִּכְלַל עֹנֶג שַׁבָּת הוּא.

ג הַנָּשִׁים מֻזְהָרוֹת בּוֹ יוֹתֵר, מִפְּנֵי שֶׁמְּצוּיוֹת בַּבַּיִת וְעוֹסְקוֹת בְּצָרְכֵי הַבַּיִת. אִם אֵין יָדוֹ מַשֶּׂגֶת לִקְנוֹת נֵר לְשַׁבָּת וּלְקִדּוּשׁ הַיּוֹם, נֵר שַׁבָּת קוֹדֵם. וְכֵן אִם אֵין יָדוֹ מַשֶּׂגֶת לִקְנוֹת נֵר לְשַׁבָּת וְנֵר לַחֲנֻכָּה, נֵר שַׁבָּת קוֹדֵם מִשּׁוּם שְׁלוֹם הַבַּיִת, דְּאֵין שָׁלוֹם בַּבַּיִת בְּלֹא נֵר. וְאִם אֵין יָדוֹ מַשֶּׂגֶת לִקְנוֹת יַיִן לְקִדּוּשׁ וְלִקְנוֹת נֵר חֲנֻכָּה עֵיֵן לְעֵיל סִימָן תרע״ח.

ד לֹא יַקְדִּים לְמַהֵר לְהַדְלִיקוֹ בְּעוֹד הַיּוֹם גָּדוֹל שֶׁאָז אֵינוֹ נִכָּר שֶׁמַּדְלִיקוֹ לִכְבוֹד שַׁבָּת; וְגַם לֹא יְאַחֵר. וְאִם רוֹצֶה לְהַדְלִיק נֵר בְּעוֹד הַיּוֹם גָּדוֹל וּלְקַבֵּל עָלָיו שַׁבָּת מִיָּד, רַשַּׁאי כִּי כֵיוָן שֶׁמְּקַבֵּל עָלָיו שַׁבָּת מִיָּד אֵין זוֹ הַקְדָּמָה, וּבִלְבַד שֶׁיִּהְיֶה מִפְלַג הַמִּנְחָה וּלְמַעְלָה שֶׁהוּא שָׁעָה וָרְבִיעַ קֹדֶם הַלַּיְלָה. הַגָּה: וְע״ל סִימָן רס״ד.

וְאִם הָיָה הַנֵּר דָּלוּק מִבְּעוֹד הַיּוֹם גָּדוֹל, יְכַבֶּנּוּ וְיַחֲזֹר וְיַדְלִיקֶנּוּ לִצֹרֶךְ שַׁבָּת (טור).

ה כְּשֶׁיַּדְלִיק, יְבָרֵךְ: בָּרוּךְ אַתָּה ה׳ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת, אֶחָד הָאִישׁ וְאֶחָד הָאִשָּׁה. גַּם בְּיוֹם טוֹב צָרִיךְ לְבָרֵךְ: לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל יוֹם טוֹב. וביו״ה בְּלֹא שַׁבָּת, יֵשׁ מִי שֶׁאוֹמֵר שֶׁלֹּא יְבָרֵךְ, וְע״ל סִימָן תר״י. הַגָּה: יֵשׁ מִי שֶׁאוֹמֵר שֶׁמְּבָרְכִין קֹדֶם הַהַדְלָקָה, וְיֵשׁ מִי שֶׁאוֹמֵר שֶׁמְּבָרֵךְ אַחַר הַהַדְלָקָה (מָרְדְּכִי סוֹף ב״מ), וּכְדֵי שֶׁיְּהֵא עוֹבֵר לַעֲשָׂיָתוֹ לֹא יְהֵנֶּה מִמֶּנָּה עַד לְאַחַר הַבְּרָכָה, וּמְשִׁימִין הַיָּד לִפְנֵי הַנֵּר אַחַר הַדְלָקָה וּמְבָרְכִין, וְאַחַר כָּךְ מְסַלְּקִין הַיָּד וְזֶה מִקְרֵי עוֹבֵר לַעֲשִׂיָּה, וְכֵן הַמִּנְהָג (מַהֲרִי״ל).

ו בַּחוּרִים הַהוֹלְכִים לִלְמֹד חוּץ לְבֵיתָם, צְרִיכִים לְהַדְלִיק נֵר שַׁבָּת בְּחַדְרָם וּלְבָרֵךְ עָלָיו, אֲבָל מִי שֶׁהוּא אֵצֶל אִשְׁתּוֹ אֵינוֹ צָרִיךְ לְהַדְלִיק בְּחַדְרוֹ וּלְבָרֵךְ עָלָיו, לְפִי שֶׁאִשְׁתּוֹ מְבָרֶכֶת בִּשְׁבִילוֹ.

ז אוֹרֵחַ שֶׁאֵין לוֹ חֶדֶר מְיֻחָד וְגַם אֵין מַדְלִיקִין עָלָיו בְּבֵיתוֹ, צָרִיךְ לְהִשְׁתַּתֵּף בִּפְרוּטָה.

ח ב׳ אוֹ ג׳ בַּעֲלֵי בָּתִּים אוֹכְלִים בְּמָקוֹם א׳, יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁכָּל אֶחָד מְבָרֵךְ עַל מְנוֹרָה שֶׁלּוֹ, וְיֵשׁ מְגַמְגְּמִים בַּדָּבָר. וְנָכוֹן לְזַהֵר בִּסְפֵק בְּרָכוֹת וְלֹא יְבָרֵךְ אֶלָּא אֶחָד. הַגָּה: אֲבָל אָנוּ אֵין נוֹהֲגִין כֵּן.

ט הַמַּדְלִיקִין בְּזָוִיוֹת הַבַּיִת וְאוֹכְלִים בְּחָצֵר, אִם אֵין הַנֵּרוֹת אֲרֻכוֹת שֶׁדּוֹלְקוֹת עַד הַלַּיְלָה הֲוֵי בְּרָכָה לְבַטָּלָה.

י לבה ״ג, כֵּיוָן שֶׁהִדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת חָל עָלָיו שַׁבָּת וְנֶאֱסָר בִּמְלָאכָה. וְעַל פִּי זֶה נוֹהֲגוֹת קְצָת נָשִׁים שֶׁאַחַר שֶׁבֵּרְכוּ וְהִדְלִיקוּ הַנֵּרוֹת מַשְׁלִיכוֹת לָאָרֶץ הַפְּתִילָה שֶׁבְּיָדָן שֶׁהִדְלִיקוּ בָּהּ, וְאֵין מְכַבּוֹת אוֹתָהּ. וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁאִם מַתְּנָה לִקַּח שֶׁהִדְלִיקָה שֶׁאֵינָהּ מְקֻבֶּלֶת שַׁבָּת עַד שֶׁיֹּאמַר הַחַזָּן בָּרְכוּ, מוֹעִיל. וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁאֵינוֹ מוֹעִיל לָהּ. וְיֵשׁ חוֹלְקִים עַל בַּעַל ה ״ג וְאוֹמְרִים שֶׁאֵין קַבָּלַת שַׁבָּת תָּלוּי בְּהַדְלָקַת הַנֵּר אֶלָּא בִּתְפִלַּת עַרְבִית, שֶׁכֵּיוָן שֶׁאָמַר הַחַזָּן: בָּרְכוּ, הַכֹּל פּוֹרְשִׁין מִמְּלַאכְתָּם. וְלַדִּידָן, כֵּיוָן שֶׁהִתְחִילוּ מִזְמוֹר שִׁיר לְיוֹם הַשַּׁבָּת הֲוֵי בְּרָכוּ לְדִידְהוּ. הַגָּה: וְהַמִּנְהָג שֶׁאוֹתָהּ אִשָּׁה הַמַּדְלֶקֶת מְקֻבֶּלֶת שַׁבָּת בַּהַדְלָקָה, אִם לֹא שֶׁהִתְנָה תְּחִלָּה, וַאֲפִלּוּ תְּנַאי בְּלֵב סַגִּי (מָרְדְּכִי); אֲבָל שְׁאָר בְּנֵי הַבַּיִת מַתָּרִין בִּמְלָאכָה עַד בָּרְכוּ. וְעִקַּר הַדְּלָקָה תְּלוּיָה בַּנֵּרוֹת שֶׁמַּדְלִיקִין עַל הַשֻּׁלְחָן, אֲבָל לֹא בִּשְׁאָר הַנֵּרוֹת שֶׁבַּבַּיִת (אוֹר זָרוּעַ). וְצָרִיךְ לְהַנִּיחַ הַנֵּרוֹת בַּמָּקוֹם שֶׁמַּדְלִיקִין, וְלֹא לְהַדְלִיק בְּמָקוֹם זֶה וּלְהַנִּיחַ בְּמָקוֹם אַחֵר (מָרְדְּכִי פ׳ ב״מ).

יא אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִתְפַּלְּלוּ הַקָּהָל עֲדַיִן, אִם קָדַם הַיָּחִיד וְהִתְפַּלֵּל שֶׁל שַׁבָּת מִבְּעוֹד יוֹם, חָל עָלָיו קַבָּלַת שַׁבָּת וְאָסוּר בַּעֲשִׂיַּת מְלָאכָה וַאֲפִלּוּ אִם אוֹמֵר שֶׁאֵינוֹ רוֹצֶה לְקַבֵּל שַׁבָּת.

יב אִם רֹב הַקָּהָל קִבְּלוּ עֲלֵיהֶם שַׁבָּת, הַמִּעוּט נִמְשָׁכִים אַחֲרֵיהֶם בְּעַל כָּרְחָם.

יג אָדָם שֶׁבָּא לָעִיר בְּעֶרֶב שַׁבָּת וּכְבָר קִבְּלוּ אַנְשֵׁי הָעִיר עֲלֵיהֶם שַׁבָּת, אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן הַיּוֹם גָּדוֹל, אִם הָיוּ עָלָיו מָעוֹת אוֹ שׁוּם חֵפֶץ, מְנִיחוֹ לִפֹּל.

יד אִם בְּיוֹם הַמְעֻנָּן טָעוּ צִבּוּר וְחָשְׁבוּ שֶׁחָשְׁכָה וְהִדְלִיקוּ נֵרוֹת וְהִתְפַּלְּלוּ תְּפִלַּת עַרְבִית שֶׁל שַׁבָּת, וְאַחַר כָּךְ נִתְפַּזְּרוּ הֶעָבִים וְזָרְחָה חַמָּה, אֵינָם צְרִיכִים לַחֲזֹר וּלְהִתְפַּלֵּל עַרְבִית אִם כְּשֶׁהִתְפַּלְּלוּ הָיָה מִפְּלַג הַמִּנְחָה וּלְמַעְלָה; וְאִם יָחִיד הוּא שֶׁטָּעָה בְּכָךְ, צָרִיךְ הוּא לַחֲזֹר וּלְהִתְפַּלֵּל תְּפִלַּת עַרְבִית. וּלְעִנְיַן עֲשִׂיַּת מְלָאכָה בֵּין צִבּוּר בֵּין יָחִיד מֻתָּרִים, דְּקַבָּלַת שַׁבָּת הָיְתָה בְּטָעוּת. וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁאוֹתָם שֶׁהִדְלִיקוּ נֵרוֹת אֲסוּרִים בַּעֲשִׂיַּת מְלָאכָה וּשְׁאָר אַנְשֵׁי הַבַּיִת מֻתָּרִין. וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁאוֹתוֹ נֵר שֶׁהֶדְלִיק לְשֵׁם שַׁבָּת אָסוּר לִגַּע בּוֹ וּלְהוֹסִיף בּוֹ שָׁמֶן, וַאֲפִלּוּ אִם כָּבָה אָסוּר לְטַלְטְלוֹ.

טו מִי שֶׁשָּׁהָה לְהִתְפַּלֵּל מִנְחָה בְּעֶרֶב שַׁבָּת עַד שֶׁקִּבְּלוּ הַקָּהָל שַׁבָּת, לֹא יִתְפַּלֵּל מִנְחָה בְּאוֹתָהּ בֵּית הַכְּנֶסֶת, אֶלָּא יֵלֵךְ חוּץ לְאוֹתוֹ בֵּית הַכְּנֶסֶת וְיִתְפַּלֵּל תְּפִלָּה שֶׁל חֹל, וְהוּא שֶׁלֹּא קִבֵּל שַׁבָּת עִמָּהֶם, אֲבָל אִם עָנָה וְקִבֵּל שַׁבָּת עִמָּהֶם אֵינוֹ יָכוֹל לְהִתְפַּלֵּל תְּפִלַּת חֹל, אֶלָּא יִתְפַּלֵּל עַרְבִית שְׁתַּיִם.

טז אִם בָּא לְבֵית הַכְּנֶסֶת סָמוּךְ לְקַבָּלַת הַצִּבּוּר שַׁבָּת, מַתְחִיל לְהִתְפַּלֵּל מִנְחָה, וְאַף עַל פִּי שֶׁבְּעוֹדוֹ מִתְפַּלֵּל יְקַבְּלוּ הַצִּבּוּר שַׁבָּת אֵין בְּכָךְ כְּלוּם, הוֹאִיל וְהִתְחִיל בְּהֶתֵּר.

יז יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁמִּי שֶׁקִּבֵּל עָלָיו שַׁבָּת קֹדֶם שֶׁחָשְׁכָה, מֻתָּר לוֹמַר לְיִשְׂרָאֵל חֲבֵרוֹ לַעֲשׂוֹת לוֹ מְלָאכָה. הַגָּה: וּמֻתָּר לֵיהָנוֹת מֵאוֹתָהּ הַמְּלָאכָה בְּשַׁבָּת, וְכָל שֶׁכֵּן בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת. מִי שֶׁמַּאֲחֵר לְהִתְפַּלֵּל בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת אוֹ שֶׁמַּמְשִׁיךְ סְעוּדָתוֹ בַּלַּיְלָה, מֻתָּר לוֹמַר לַחֲבֵרוֹ יִשְׂרָאֵל שֶׁכְּבָר הִתְפַּלֵּל וְהִבְדִּיל לַעֲשׂוֹת לוֹ מְלָאכָתוֹ לְהַדְלִיק לוֹ נֵרוֹת וּלְבַשֵּׁל לוֹ, וּמֻתָּר לֵיהָנוֹת וְלֶאֱכֹל מִמְּלָאכָתוֹ, כֵּן נ"ל.

סימן רסד

א אֵין עוֹשִׂין פְּתִילָה לְנֵר שֶׁל שַׁבָּת, בֵּין נֵר שֶׁעַל הַשֻּׁלְחָן בֵּין כָּל נֵר שֶׁמַּדְלִיק בַּבַּיִת, מִדָּבָר שֶׁהָאוּר אֵינוֹ נֶאֱחָז בּוֹ אֶלָּא נִסְרָךְ סְבִיבָיו וְהַשַּׁלְהֶבֶת קוֹפֶצֶת כְּגוֹן: צֶמֶר וְשֵׂעָר וְכֵיוֹצֵא בָּהֶם, אֲבָל מִדָּבָר שֶׁהָאוּר נִתְלֶה בּוֹ, כְּגוֹן: פִּשְׁתָּה נְפוֹצָה וּבֶגֶד שֵׁשׁ וְצֶמֶר גֶּפֶן וְקָנָבוֹס וְכֵיוֹצֵא בָּהֶן. הַגָּה: וְאִם הִדְלִיק בְּדָבָרִים הָאֲסוּרִים, אָסוּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ לְאוֹרוֹ (תְּשׁוּבַת הָרַשְׁבָּ"א סִי' קע"א). וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּאִם יֵשׁ נֵר אֶחָד מִדָּבָרִים הַמַּתָּרִים, מֻתָּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ לְאוֹר הָאֲחֵרִים. וְכֵן דָּבָר שֶׁאֶפְשָׁר בְּלֹא נֵר, מֻתָּר לַעֲשׂוֹת אֲפִלּוּ אֶצֶל נֵרוֹת הָאֲחֵרִים; וּלְצֹרֶךְ שַׁבָּת יֵשׁ לְהָקֵל בְּדִיעֲבַד (הַגָּהוֹת מָרְדְּכִי פ"ק וּפ"ב דְּשַׁבָּת).

ב כָּרַךְ דָּבָר שֶׁמַּדְלִיקִין בּוֹ עַל דָּבָר שֶׁאֵין מַדְלִיקִין בּוֹ אִם נִתְכַּוֵּן לְהַעֲבוֹת (פִּי' לַעֲשׂוֹתָהּ עָבָה) הַפְּתִילָה כְּדֵי לְהוֹסִיף אוֹרָהּ, אָסוּר; וְאִם נִתְכַּוֵּן לְהַקְשׁוֹת הַפְּתִילָה כְּדֵי שֶׁתְּהֵא עוֹמֶדֶת וְלֹא תְּשַׁלְשֵׁל לְמַטָּה, מֻתָּר. וּמִטַּעַם זֶה מֻתָּר לִכְרֹךְ דָּבָר שֶׁמַּדְלִיקִין בּוֹ עַל גַּבֵּי גֶּמִי אוֹ קַשׁ כְּדֵי לִתֵּן הַפְּתִילָה בַּעֲשָׂשִׁית. הַגָּה: נוֹתְנִין גַּרְגִּיר שֶׁל מֶלַח וּגְרִיס שֶׁל פּוֹל עַל פִּי הַנֵּר בְּעֶרֶב שַׁבָּת כְּדֵי שֶׁיְּהֵא דּוֹלֵק יָפֶה בְּשַׁבָּת (מַיְמוֹנִי פ"ה וְטוּר).

ג אֵין מַדְלִיקִין נֵר לְשַׁבָּת אֶלָּא מִשֶּׁמֶן הַנִּמְשָׁךְ אַחַר הַפְּתִילָה, וּלְפִיכָךְ אֵין מַדְלִיקִין בְּזֶפֶת וְלֹא בְּשַׁעֲוָה, וְלֹא בְּשֶׁמֶן הֶעָשׂוּי מִצֶּמֶר גֶּפֶן, וְלֹא בְּאַלְיָה וְלֹא בְּחֵלֶב; וְכֵן אֵין מַדְלִיקִין בְּעִטְרָן מִפְּנֵי שֶׁרֵיחוֹ רַע וְנִיחָנוּ וְיֵצֵא; וְלֹא בְּצֶרִי מִפְּנֵי שֶׁרֵיחוֹ נוֹדֵף, שֶׁמָּא יִסְתַּפֵּק מִמֶּנּוּ וְנִמְצָא מִתְחַיֵּב מִשּׁוּם מְכַבֶּה.

ד אֲפִלּוּ נָתַן מְעַט שֶׁמֶן זַיִת בִּשְׁמָנִים אֵלּוּ שֶׁאֵינָם נִמְשָׁכִים וְאָז נִמְשָׁכִין, אֵין מַדְלִיקִין בָּהֶם.

ה חֵלֶב מְהֻתָּךְ וּקְרֵבֵי דָּגִים אֵין מַדְלִיקִין בָּהֶם; וְאִם נָתַן בָּהֶם מְעַט מֵאַחַת מִשְּׁמָנִים שֶׁמַּדְלִיקִין בָּהֶם, מֻתָּר לְהַדְלִיק בָּהֶם.

ו שְׁאָר כָּל הַשְּׁמָנִים, חוּץ מֵאֵלּוּ, מַדְלִיקִים בָּהֶם; וּמִכָּל מָקוֹם שֶׁמֶן זַיִת מִצְוָה מִן הַמֻּבְחָר.

ז כָּרַךְ זֶפֶת אוֹ שַׁעֲוָה אוֹ חֵלֶב סְבִיב הַפְּתִילָה, מַדְלִיקִים בָּהֶם.

ח הַמַּדְלִיק צָרִיךְ שֶׁיַּדְלִיק רֹב מַה שֶּׁיּוֹצֵא מִן הַפְּתִילָה מֵהַנֵּר.

ט אֵינוֹ צָרִיךְ לְהַבְהֵב הַפְּתִילָה (פִּי' עִנְיַן הַבְהוּב יֹפִי עַל דָּבָר שֶׁאֵינוֹ נִשְׂרָף לְגַמְרֵי וְגַם לֹא קַיָּם לְגַמְרֵי) (אַל תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ נָא (שְׁמוֹת יב, ט), תַּרְגּוּם יוֹנָתָן מְהַבְהַב). הַגָּה: וּמִכָּל מָקוֹם נָהֲגוּ לְהַדְלִיק הַפְּתִילָה וּלְכַבּוֹתָהּ כְּדֵי שֶׁתִּהְיֶה מְחֻרֶכֶת וְתֹאחֵז בָּהּ הָאוּר יָפֶה (טוּר).

י אֵין מַדְלִיקִין בִּסְמַרְטוּטִין, אֲפִלּוּ מְחֹרָכִין.

סימן רסה

א אֵין נוֹתְנִין כְּלִי מְנֻקָּב מָלֵא שֶׁמֶן עַל פִּי הַנֵּר כְּדֵי שֶׁיְּהֵא נוֹטֵף בְּתוֹכוֹ, גְּזֵרָה שֶׁמָּא יִסְתַּפֵּק מִמֶּנּוּ וְיִתְחַיֵּב מִשּׁוּם מְכַבֶּה; וְאִם חָבְרוּ לוֹ בְּסִיד אוֹ בְּחַרְסִית, מֻתָּר דְּכֵיוָן שֶׁהוּא כְּלִי אֶחָד בָּדֵיל מִנֵּיהּ מִשּׁוּם אִסּוּר שַׁבָּת.

ב לֹא יְמַלֵּא קְעָרָה שֶׁמֶן וְיִתְּנֶנָּה בְּצַד הַנֵּר וְיִתֵּן רֹאשׁ הַפְּתִילָה בְּתוֹכָהּ בִּשְׁבִיל שֶׁתְּהֵא שׁוֹאֶבֶת, גְּזֵרָה שֶׁמָּא יִסְתַּפֵּק מִמֶּנּוּ.

ג אֵין נוֹתְנִין כְּלִי בְּשַׁבָּת תַּחַת הַנֵּר לְקַבֵּל שֶׁמֶן הַנּוֹטֵף, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְבַטֵּל כְּלִי מֵהֵיכָנוֹ; וּמֻתָּר לִתְּנוֹ מִבְּעוֹד יוֹם, וְהַשֶּׁמֶן הַנּוֹטֵף אָסוּר לְהִסְתַּפֵּק מִמֶּנּוּ בְּשַׁבָּת.

הַגָּה: וְאָסוּר לִגְּעֹ בְּנֵר דּוֹלֵק כְּשֶׁהוּא תָּלוּי, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ מְטַלְטְלוֹ וְאֵין בּוֹ מַשּׁוּם מַקֶּצֶה בְּנִגִּיעָה בְּעַלְמָא, מִכָּל מָקוֹם אָסוּר פֶּן יְתַנַּדֵּנַד קְצָת מִנְּגִיעָתוֹ וְיִטֶּה (אוֹר זָרוּעַ).

ד נוֹתְנִים כְּלִי תַּחַת הַנֵּר לְקַבֵּל נִיצוֹצוֹת מִפְּנֵי שֶׁאֵין בָּהֶם מַמָּשׁ וְאֵין כָּאן בִּטּוּל כְּלִי מֵהֵיכָנוֹ; אֲבָל לֹא יִתֵּן לְתוֹכוֹ מַיִם אֲפִלּוּ מִבְּעוֹד יוֹם, מִפְּנֵי שֶׁמְּקָרֵב זְמַן כִּבּוּי הַנִּיצוֹצוֹת. וּמִכָּל מָקוֹם מֻתָּר לִתֵּן מַיִם בָּעֲשָׂשִׁית שֶׁמַּדְלִיקִים בָּהּ בְּעֶרֶב שַׁבָּת כֵּיוָן שֶׁאֵינוֹ מִתְכַּוֵּן לְכִבּוּי אֶלָּא לְהַגְבִּיהַּ הַשֶּׁמֶן. הַגָּה: וְיֵשׁ אוֹמְרִים אֲפִלּוּ מִתְכַּוֵּן לְכִבּוּי, שֶׁרֵי מֵאַחַר שֶׁאֵין הַמַּיִם בְּעֵין אֶלָּא תַּחַת הַשֶּׁמֶן לֹא הֲוֵי אֶלָּא גְּרַם כִּבּוּי, וְכֵן נוֹהֲגִין (סמ״ג).

סימן רסו

א מִי שֶׁהָיָה בָּא בַּדֶּרֶךְ וְקָדַשׁ עָלָיו הַיּוֹם וְהָיָה עִמּוֹ מָעוֹת וְיֵשׁ לוֹ חֲמוֹרוֹ וְגַם יֵשׁ עִמּוֹ עַכּוּ״ם, לֹא יַנִּיחַ כִּיסוֹ עַל חֲמוֹרוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְצֻוֶּה עַל שְׁבִיתָתוֹ, אֶלָּא נוֹתֵן כִּיסוֹ לְעַכּוּ״ם לְהוֹלִיכוֹ לוֹ, וּלְמוֹצָאֵי שַׁבָּת לוֹקְחוֹ מִמֶּנּוּ וַאֲפִלּוּ לֹא נָתַן לוֹ שָׂכָר עַל זֶה וְאַף עַל פִּי שֶׁנְּתָנוֹ לוֹ מִשֶּׁחֲשָׁכָה, מֻתָּר; אֲבָל אִם מָצָא מְצִיאָה אֵינוֹ יָכוֹל לִתְּנָהּ לְעַכּוּ״ם אֶלָּא אִם כֵּן בָּאָה לְיָדוֹ מִבְּעוֹד יוֹם דְּהַשְׁתָּא הַוְיָא כְּכִיסוֹ.

ב אִם אֵין עִמּוֹ עַכּוּ״ם, מַנִּיחוֹ עַל חֲמוֹרוֹ, וּכְדֵי שֶׁלֹּא יְהֵא חַיָּב מִשּׁוּם מְחַמֵּר (פִּי׳ מַנְהִיג אֶת הַחֲמוֹר) אִי אִיכָּא עֲקִירָה וְהַנָּחָה מַנִּיחוֹ לְאַחַר שֶׁעָקְרָה יָד וְרֶגֶל לָלֶכֶת, דְּלָאו עֲקִירָה הִיא, וּכְשֶׁהִיא עוֹמֶדֶת נוֹטְלוֹ הֵימֶנָּה וּלְאַחַר שֶׁתַּחֲזוֹר וְתַעֲקֹר רַגְלָהּ יַנִּיחֶנּוּ, וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁצָּרִיךְ לְזָהֵר מִלְּהַנְהִיגָהּ בְּקוֹל רָם כָּל זְמַן שֶׁהַכִּיס עָלֶיהָ.

הַגָּה: וְהוּא לֹא יִרְכַּב עַל הַחֲמוֹר, אֶלָּא יֵלֵךְ בְּרַגְלָיו. וְאִם הוּא צָרִיךְ לָצֵאת חוּץ לַתְּחוּם מִפְּנֵי שֶׁמִּתְיָרֵא מִן הַלִּסְטִים, אוֹ שֶׁאֵר סַכָּנָה וַאֲפִלּוּ הוּא תּוֹךְ הַתְּחוּם, יָכוֹל לֵישֵׁב עַל הַחֲמוֹר וְלִרְכֹּב. (רי״ש וּבֵית יוֹסֵף בְּשֵׁם תַּשְׁבֵּ״ץ).

ג הָיָה עִמּוֹ חֲמוֹר וְחֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן, יַנִּיחֶנּוּ עַל הַחֲמוֹר וְלֹא יִתְּנֶנָּה לְאֶחָד מֵאֵלּוּ.

ד הָיָה עִמּוֹ חֵרֵשׁ וְשׁוֹטֶה, יִתְּנֶנּוּ לַשּׁוֹטֶה לְפִי שֶׁאֵין לוֹ דַּעַת כְּלָל.

ה שׁוֹטֶה וְקָטָן, יִתְּנֶנּוּ לַשּׁוֹטֶה שֶׁהַקָּטָן יָבֹא לִכְלַל דַּעַת. חֵרֵשׁ וְקָטָן, יִתְּנֶנּוּ לְמִי שֶׁיִּרְצֶה.

ו יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁכְּשֶׁנּוֹתְנוֹ לְאֶחָד מֵאֵלּוּ מַנִּיחוֹ עָלָיו כְּשֶׁהוּא מְהַלֵּךְ וְנוֹטֵל מִמֶּנּוּ כְּשֶׁהוּא עוֹמֵד. הַגָּה: וְדַוְקָא כְּשֶׁנּוֹתֵן לָהֶם מִשֶּׁחֲשָׁכָה, אֲבָל כְּשֶׁנּוֹתֵן לָהֶם מִבְּעוֹד יוֹם, מֻתָּר בְּכָל עִנְיָן.

ז אִם אֵין עִמּוֹ שׁוּם אֶחָד מִכָּל אֵלּוּ, יְטַלְטְלֶנּוּ פְּחוֹת פְּחוֹת מֵאַרְבַּע אַמּוֹת. וְדַוְקָא כִּיסוֹ אוֹ מְצִיאָה שֶׁבָּאָה לְיָדוֹ, אֲבָל אִם לֹא בָּאָה לְיָדוֹ, לֹא.

ח יֵשׁ אוֹמְרִים דַּוְקָא מִי שֶׁהֶחְשִׁיךְ לוֹ בַּדֶּרֶךְ שֶׁהָיָה סָבוּר שֶׁעֲדַיִן יֵשׁ שְׁהוּת בַּיּוֹם, אֲבָל מִי שֶׁיָּצָא מִבֵּיתוֹ סָמוּךְ לַחֲשֵׁכָה וְשָׁכַח וְהוֹצִיא לִרְשׁוּת הָרַבִּים, לֹא הִתִּירוּ לוֹ שׁוּם אֶחָד מֵהַדְּרָכִים הָאֵלּוּ.

ט הִגִּיעַ לְחָצֵר הַחִיצוֹנָה הַמִּשְׁתַּמֶּרֶת, נוֹטֵל מֵעַל הַחֲמוֹר כֵּלִים הַנִּטָּלִים; וְשֶׁאֵינָם נִטָּלִים מַתִּיר אֶת הַחֲבָלִים וְהַשַּׂקִּים נוֹפְלִים. וְאִם הָיְתָה טְעוּנָה כְּלֵי זְכוּכִית שֶׁאָסוּר לְטַלְטְלָם, כְּגוֹן שֶׁהֵם כּוֹסוֹת שֶׁל מַקִּיזֵי דָּם שֶׁאֵין רְאוּיִם בְּשַׁבָּת לְכִלּוּם, לְפִי שֶׁהֵם מְאוּסִים וְאִם יִפְּלוּ לָאָרֶץ יִשָּׁבְרוּ, מַנִּיחַ תַּחְתֵּיהֶם כָּרִים וּכְסָתוֹת. וְדַוְקָא בְּמַשָּׂאוֹת קְטַנִּים שֶׁיָּכוֹל לְשָׂמְטָן מִתַּחְתֵּיהֶן, אֲבָל אִם הֵם גְּדוֹלוֹת שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לִשְׂמֹט הַכָּרִים מִתַּחְתֵּיהֶן, אָסוּר לְהַנִּיחָם תַּחְתֵּיהֶן מִפְּנֵי שֶׁמְּבַטֵּל כְּלִי מֵהֵיכָנוֹ (פִּי׳ מֵהַתַּשְׁמִישׁ שֶׁהָיָה מוּכָן לוֹ), אֶלָּא פּוֹרְקָן בְּנַחַת שֶׁלֹּא יִשָּׁבְרוּ, וְלֹא יַנִּיחַ עַל הַבְּהֵמָה מִשּׁוּם צַעַר בַּעֲלֵי חַיִּים.

י חָשְׁכָה לוֹ בַּדֶּרֶךְ וּתְפִלִּין בְּרֹאשׁוֹ, אוֹ שֶׁיּוֹשֵׁב בבה ״מ בַּשָּׂדֶה וְחָשְׁכָה לוֹ, מַנִּיחַ יָדוֹ עֲלֵיהֶם עַד שֶׁמַּגִּיעַ לְבֵיתוֹ; וְאִם יֵשׁ בַּיִת סָמוּךְ לַחוֹמָה שֶׁנִּשְׁמָרִים בְּתוֹכוֹ, מַנִּיחָן שָׁם.

יא הָיְתָה חֲבִילָתוֹ מֻנַּחַת עַל כְּתֵפוֹ וְקָדַשׁ עָלָיו הַיּוֹם, רָץ תַּחְתֶּיהָ עַד בֵּיתוֹ; וְדַוְקָא רָץ, אֲבָל לֵילֵךְ לְאַט, לֹא, כֵּיוָן דְּלֵית הֶכְרֵא אָתֵי לְמֶעֱבַד עֲקִירָה וְהַנָּחָה, דְּזִמְנִין קָאֵי וְלָאו אַדַּעְתֵּיהּ; אֲבָל רָץ אִית לֵיהּ הֶכְרֵא, וְכִי מָטָא לְבֵיתֵיהּ כִּי הֵיכִי דְּלֹא קָאֵי פַּרְתָּא וְאִשְׁתְּכַח דְּקָא מְעַיֵּל מֵרְשׁוּת הָרַבִּים לִרְשׁוּת הַיָּחִיד, זָרִיק לָהּ

כִּלְאַחַר יָד דְּהַיְנוּ שֶׁלֹּא כְּדֶרֶךְ זְרִיקָה, כְּגוֹן מִכַּתְּפָיו וּלְאֲחָרָיו.

יב יֵשׁ אוֹמְרִים דְּדַוְקָא בַּחֲבִילָה הִתִּירוּ לַעֲשׂוֹת כֵּן אֲבָל לֹא בְּכִיסוֹ, וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּהוּא הַדִּין לְכִיסוֹ. הַגָּה: וּמִי שֶׁשָּׁכַח כִּיסוֹ עָלָיו בְּשַׁבָּת אִם הוּא בְּבֵיתוֹ יָכוֹל לֵילֵךְ עִמּוֹ לְחָדֵר לְהַתִּיר חֲגוֹרוֹ וְלִפֹּל שָׁם לְהַצְנִיעוֹ, וְאִם הוּא בַּשּׁוּק אָסוּר לַהֲבִיאוֹ לְבֵיתוֹ רַק מַתִּיר חֲגוֹרוֹ בַּשּׁוּק וְהוּא נוֹפֵל, וְאוֹמֵר לְעַכּוּ״ם לְשָׁמְרוֹ וְאִם מְבִיאוֹ אֵין לָחוּשׁ (אַגֻּדָה מַסֶּכֶת בֵּיצָה בֵּית יוֹסֵף סִימָן ש״ט). וְע״ל סִי׳ ש״י אִם הַכִּיס תָּפוּר בְּבִגְדּוֹ מַה דִּינוֹ.

יג מָצָא אַרְנָקִי בְּשַׁבָּת, אָסוּר לִטְלוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁיֵּרָא פֶּן יִקַּדְּמֶנּוּ אַחֵר.

סימן רסז

א בִּתְפִלַּת הַמִּנְחָה בְּעֶרֶב שַׁבָּת אֵין נוֹפְלִין עַל פְּנֵיהֶם.

ב מַקְדִּימִין לְהִתְפַּלֵּל עַרְבִית יוֹתֵר מִבִּימוֹת הַחֹל, וּבִפְלַג הַמִּנְחָה יָכוֹל לְהַדְלִיק וּלְקַבֵּל שַׁבָּת בִּתְפִלַּת עַרְבִית וְלֶאֱכֹל מְיָד וְעֵין לְעֵיל סִי׳ רל״ג כֵּיצַד מְשַׁעֲרִין שֶׁעוּר פְּלַג הַמִּנְחָה.

ג בְּבִרְכַּת הַשְׁכִּיבֵנוּ אֵינוֹ חוֹתֵם שׁוֹמֵר עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל, אֶלָּא כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעַ לְוִּבְצֵל כְּנָפֶיךָ תַּסְתִּירֵנוּ אוֹמֵר: וּפְרֹס סֻכַּת שָׁלוֹם עָלֵינוּ וְעַל יְרוּשָׁלַיִם עִירֶךָ, בָּרוּךְ אַתָּה ה׳ הַפּוֹרֵס סֻכַּת שָׁלוֹם עָלֵינוּ וְעַל עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל וְעַל יְרוּשָׁלָיִם.

סימן רסח

א אוֹמֵר וַיְכֻלּוּ בִּתְפִלַּת עַרְבִית.

ב אִם טָעָה וְהִתְחִיל תְּפִלַּת הַחֹל, גּוֹמֵר אוֹתָהּ בְּרָכָה שֶׁנִּזְכַּר בָּהּ שֶׁטָּעָה וּמַתְחִיל שֶׁל שַׁבָּת, לָא שְׁנָא נִזְכַּר בִּבְרָכַת אַתָּה חוֹנֵן לֹא שְׁנָא נִזְכַּר בִּבְרָכָה אַחַת מִשְּׁאָר הַבְּרָכוֹת, בֵּין בְּעַרְבִית בֵּין בְּשַׁחֲרִית, מוֹסִף וּמִנְחָה. וְיֵשׁ אוֹמְרִים דִּבְמוֹסָף פּוֹסֵק אֲפִלּוּ בְּאֶמְצַע בְּרָכָה.

ג אִם הָיָה סָבוּר שֶׁהוּא חֹל וְהִתְחִיל אֲדַעְתָּא דְּחֹל וּמִיָּד כְּשֶׁאָמַר תֵּבַת אַתָּה נִזְכַּר קֹדֶם שֶׁאָמַר חוֹנֵן, חֲזָרָה לֵיהּ הִתְחִיל בְּשֶׁל חֹל וְגוֹמֵר אוֹתָהּ בְּרָכָה; אֲבָל אִם הָיָה יוֹדֵעַ שֶׁהוּא שַׁבָּת, וְשָׁלֹא בְּכַוָּנָה הִתְחִיל תֵּבַת אַתָּה, אֲפִלּוּ אִם הוּא בִּתְפִלַּת שַׁחֲרִית שֶׁאֵינָהּ פּוֹתַחַת בְּאַתָּה אֵינוֹ גּוֹמֵר בִּרְכַּת אַתָּה חוֹנֵן דְּחַשְׁבִינַן לֵיהּ כְּטָעָה בִּתְפִלַּת שַׁבָּת בֵּין זוֹ לָזוֹ. הַגָּה: דַּהֲרֵי יָכוֹל לוֹמַר אַתָּה קִדַּשְׁתָּ אוֹ אַתָּה אָחָד (תְּרוּמַת הַדֶּשֶׁן סִימָן י״ד).

ד מִי שֶׁהִתְפַּלֵּל תְּפִלָּה שֶׁל חֹל בְּשַׁבָּת וְלֹא הִזְכִּיר שֶׁל שַׁבָּת, לֹא יָצָא. וְאִם הִזְכִּיר שֶׁל שַׁבָּת בְּתוֹךְ י״ח אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא קָבַע בְּרָכָה לְשַׁבָּת, יָצָא. הַגָּה: בְּמוֹסָף אֲפִלּוּ לֹא אָמַר רַק וְנַעֲשֶׂה לְפָנֶיךָ אֶת חוֹבוֹתֵינוּ בְּתָמִידֵי יוֹם וּבְקָרְבַּן מוּסָף, יָצָא. (בֵּית יוֹסֵף סִימָן רפ״ו בְּשֵׁם הָרֹא״שׁ פֶּרֶק מִי שֶׁמֵּתוֹ).

ה טָעָה וְהִתְפַּלֵּל שֶׁל חֹל בְּשַׁבָּת, וְלֹא הִזְכִּיר שֶׁל שַׁבָּת, אִם עָקַר רַגְלָיו חוֹזֵר לְרֹאשׁ; וְאִם לֹא עָקַר רַגְלָיו אַף עַל פִּי שֶׁסָּמַךְ תְּפִלָּתוֹ, אֵינוֹ חוֹזֵר אֶלָּא לְשֶׁל שַׁבָּת. וּשְׁלִיחַ צִבּוּר שֶׁשָּׁכַח שֶׁל שַׁבָּת בְּשַׁחֲרִית עַיֵּן סִימָן קכ״ו.

ו הַטּוֹעֶה בִּתְפִלַּת שַׁבָּת וְהֶחֱלִיף שֶׁל זוֹ בְּזוֹ, אֵינוֹ חוֹזֵר וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁאִם הֶחֱלִיף שֶׁל מוּסָף בְּאַחֶרֶת, אוֹ אַחֶרֶת בְּשֶׁל מוּסָף, חוֹזֵר.

ז חוֹזְרִים לוֹמַר וַיְכֻלּוּ, מִשּׁוּם יוֹם טוֹב שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת שֶׁאֵין אוֹמְרִים אוֹתוֹ בַּתְּפִלָּה, וְגַם לְהוֹצִיא לְמִי שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ; וְאוֹמְרִים אוֹתוֹ בְּקוֹל רָם וּמְעֻמָּד.

ח וְאוֹמֵר שְׁלִיחַ צִבּוּר בְּרָכָה אַחַת מֵעֵין שֶׁבַע, וְאֵין הַיָּחִיד אוֹמֵר אוֹתָהּ. הַגָּה: מֵיהוּ אִם הַיָּחִיד רוֹצֶה לְהַחְמִיר עַל עַצְמוֹ יָכוֹל לְאָמְרָהּ בְּלֹא פְּתִיחָה וּבְלֹא חֲתִימָה, וְכֵן נוֹהֲגִין הַצִּבּוּר לְאָמְרָהּ עִם שְׁלִיחַ צִבּוּר בְּלֹא פְּתִיחָה וַחֲתִימָה (אַבּוּדְרָהֵם וְכָל בּוֹ).

ט יוֹם טוֹב שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת, אֵינוֹ מַזְכִּיר שֶׁל יוֹם טוֹב בִּבְרָכָה מֵעֵין שֶׁבַע (פִּי׳ אֵל עֶלְיוֹן קוֹנֵה וְכוּ׳).

י אֵין אוֹמְרִים בְּרָכָה מֵעֵין שֶׁבַע בְּבֵית חֲתָנִים וַאֲבֵלִים, דְּלֵיכָּא טַעֲמָא דְּמֵאַחֲרִין לָבֹא שֶׁיִּהְיוּ נִזּוֹקִין.

יא אַף בְּשַׁבָּת שֶׁאַחַר יוֹם טוֹב אוֹמְרִים בְּרָכָה מֵעֵין שֶׁבַע.

יב אֵין לְדַבֵּר בְּשָׁעָה שֶׁאוֹמְרִים וַיְכֻלּוּ, וְלֹא בְּשָׁעָה שֶׁאוֹמֵר שְׁלִיחַ צִבּוּר בְּרָכָה מֵעֵין שֶׁבַע.

יג אִם הִתְפַּלֵּל שֶׁל חֹל וְלֹא הִזְכִּיר שֶׁל שַׁבָּת, אוֹ שֶׁלֹּא הִתְפַּלֵּל כְּלָל וְשָׁמַע מִשְּׁלִיחַ צִבּוּר בְּרָכָה מֵעֵין שֶׁבַע מֵרֹאשׁ וְעַד סוֹף, יָצָא.

סימן רסט

א נוֹהֲגִין לְקַדֵּשׁ בְּבֵית הַכְּנֶסֶת, וְאֵין לַמְקַדֵּשׁ לִטְעֹם מִיַּיִן הַקִּדּוּשׁ אֶלָּא מַטְעִימוֹ לְקָטָן, דְּאֵין קִדּוּשׁ אֶלָּא בִּמְקוֹם סְעֻדָּה וְעַיֵּן לְעֵיל סִי׳ רע״ג. וּמֵעִקָּרָא לֹא נִתְקַן אֶלָּא בִּשְׁבִיל אוֹרְחִים דְּאָכְלֵי וְשָׁתֵי בְּבֵי כְּנִישְׁתָּא, לְהוֹצִיאָם י״ח, וְעַכְשָׁו אַף עַל גַּב דְּלָא אָכְלֵי אוֹרְחִים בְּבֵי כְּנִישְׁתָּא לֹא בָּטְלָה הַתַּקָּנָה, וְהוּא טַעַם הַמְּקוֹמוֹת שֶׁנָּהֲגוּ לְקַדֵּשׁ בְּבֵית הַכְּנֶסֶת. אֲבָל יוֹתֵר טוֹב לְהַנְהִיג שֶׁלֹּא לְקַדֵּשׁ בְּבֵית הַכְּנֶסֶת, וְכֵן מִנְהַג אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. הַגָּה: וְנָהֲגוּ לַעֲמֹד בְּשָׁעָה שֶׁמְּקַדְּשִׁין בְּבֵית הַכְּנֶסֶת.

סימן רע

א נוֹהֲגִים לוֹמַר פֶּרֶק בַּמָּה מַדְלִיקִין, וְהַסְפָרַדִּים אוֹמְרִים אוֹתוֹ קֹדֶם תְּפִלַּת עַרְבִית, וְהוּא הַנָּכוֹן.

ב יֵשׁ שֶׁאֵין אוֹמְרִים אוֹתוֹ בְּיוֹם טוֹב שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּעֶרֶב שַׁבָּת, וְיֵשׁ שֶׁאֵין אוֹמְרִים אוֹתוֹ בְּשַׁבָּת שֶׁל חֲנֻכָּה. הַגָּה: וְאֵין נוֹהֲגִין כֵּן. בַּחֲנֻכָּה וּבְשַׁבָּת שֶׁל חֹל הַמּוֹעֵד אֵין אוֹמְרִים אוֹתוֹ (מִנְהָגִים). וְכֵן בְּיוֹם טוֹב שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת, אֵין אוֹמְרִים אוֹתוֹ (מַהֲרִי״ל הִלְכוֹת סֻכָּה).

סימן רעא

א כְּשֶׁיָּבֹא לְבֵיתוֹ יְמַהֵר לֶאֱכֹל מְיָד.

ב נָשִׁים חַיָּבוֹת בְּקִדּוּשׁ אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁהַזְּמַן גְּרָמָא (פִּי׳ מִצְוַת עֲשֵׂה הַתְּלוּיָה בַּזְּמַן), מִשּׁוּם דְּאִתְקַשׁ זָכוֹר (שְׁמוֹת יט, ח) לְשָׁמוֹר (דְּבָרִים ה, יב) וְהָנֵי נָשֵׁי הוֹאִיל וְאִיתְנְהוּ בְּשִׁמְירָה אִיתְנְהוּ בְּזְכִירָה וּמוֹצִיאוֹת אֶת הָאֲנָשִׁים הוֹאִיל וְחַיָּבוֹת מִן הַתּוֹרָה כְּמוֹתָם.

ג אִם אֵין יָדוֹ מַשֶּׂגֶת לִקְנוֹת יַיִן לְקִדּוּשׁ וּלְהָכִין צָרְכֵי סְעֻדָּה לִכְבוֹד הַלַּיְלָה וְלִכְבוֹד הַיּוֹם וּלְקִדּוּשׁ הַיּוֹם, מוּטָב שֶׁיִּקְנֶה יַיִן לְקִדּוּשׁ הַלַּיְלָה מִמַּה שֶּׁיָּכִין צָרְכֵי הַסְעֻדָּה אוֹ מִמַּה שֶּׁיִּקְנֶה יַיִן לְקִדּוּשׁ הַיּוֹם. וְהָא דְּתַנְיָא: כְּבוֹד יוֹם קֹדֶם לִכְבוֹד לַיְלָה, הַיְנוּ דַּוְקָא בִּשְׁאָר צָרְכֵי סְעֻדָּה אֲבָל אִם אֵין לוֹ אֶלָּא כּוֹס אֶחָד לְקִדּוּשׁ, כְּבוֹד לַיְלָה קֹדֶם לִכְבוֹד יוֹם.

ד אָסוּר לִטְעֹם כְּלוּם קֹדֶם שֶׁיְּקַדֵּשׁ, אֲפִלּוּ מַיִם. וַאֲפִלּוּ אִם הִתְחִיל מִבְּעוֹד יוֹם, צָרִיךְ לְהַפְסִיק שֶׁפּוֹרֵס מַפָּה, וּמְקַדֵּשׁ. וְאִם הָיוּ שׁוֹתִים יַיִן תְּחִלָּה, אֵינוֹ אוֹמֵר אֶלָּא קִדּוּשׁ בִּלְבַד בְּלֹא בִּרְכַּת הַיַּיִן, וְאַחַר כָּךְ מְבָרֵךְ בִּרְכַּת הַמּוֹצִיא. וְאִם אֵין לוֹ יַיִן וּמְקַדֵּשׁ עַל הַפַּת, אֵינוֹ מְבָרֵךְ הַמּוֹצִיא. וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁאַף כְּשֶׁמְּקַדֵּשׁ עַל הַיַּיִן אֵינוֹ מְבָרֵךְ הַמּוֹצִיא.

ה שְׁנַיִם שֶׁהָיוּ שׁוֹתִים וְאָמְרוּ: בּוֹאוּ וּנְקַדֵּשׁ קִדּוּשׁ הַיּוֹם, נֶאֱסַר עֲלֵיהֶם לִשְׁתּוֹת עַד שֶׁיְּקַדְּשׁוּ; וְאִם רָצוּ לַחֲזוֹר וְלִשְׁתּוֹת קֹדֶם שֶׁיְּקַדְּשׁוּ, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָם רַשָּׁאִים, צְרִיכִים לַחֲזוֹר וּלְבָרֵךְ תְּחִלָּה בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן, וְאַחַר כָּךְ יִשְׁתּוּ. הַגָּה: אָדָם שֶׁשָּׁכַח לְקַדֵּשׁ עַד לְאַחַר שֶׁבֵּרַךְ בִּרְכַּת הַמּוֹצִיא וְנִזְכַּר קֹדֶם שֶׁאָכַל, יְקַדֵּשׁ עַל הַפַּת וְאַחַר כָּךְ יֹאכַל. אֲבָל בְּהַבְדָּלָה יֹאכַל תְּחִלָּה, דַּהֲרֵי אֵין מַבְדִּילִין עַל הַפַּת (הַגָּהוֹת אַלְפָסִי וּמָרְדְּכַי פב״מ).

ו אִם גָּמַר סְעוּדָתוֹ וְקִדֵּשׁ הַיּוֹם קֹדֶם שֶׁבֵּרַךְ בִּרְכַּת הַמָּזוֹן, מְבָרֵךְ בִּרְכַּת הַמָּזוֹן עַל כּוֹס רִאשׁוֹן וְאַחַר כָּךְ אוֹמֵר קִדּוּשׁ הַיּוֹם עַל כּוֹס שֵׁנִי, וְצָרִיךְ לְהַזְכִּיר שֶׁל שַׁבָּת בִּבְרַכַּת הַמָּזוֹן, אַף עַל פִּי שֶׁמְּבָרֵךְ קֹדֶם קִדּוּשׁ. הַגָּה: וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּאֵינוֹ מַזְכִּיר שֶׁל שַׁבָּת, דְּאָזְלִינַן בָּתַר תְּחִלַּת הַסְּעֻדָּה, וְכֵן עִקַּר כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל סוֹף סִימָן קפ״ח. וְיֵשׁ מַחֲלֹקֶת אִם יְטעַם מִכּוֹס שֶׁל בִּרְכַּת הַמָּזוֹן קֹדֶם שֶׁיְּקַדֵּשׁ, גַּם אִם צָרִיךְ לֶאֱכֹל מְעַט אַחַר הַקִּדּוּשׁ כְּדֵי שֶׁיְּהֵא הַקִּדּוּשׁ בִּמְקוֹם סְעֻדָּה. וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּאַף בְּגָמַר סְעוּדָתוֹ אֵינוֹ מְבָרֵךְ בִּרְכַּת הַמָּזוֹן תְּחִלָּה, אֶלָּא פּוֹרֵס מַפָּה וּמְקַדֵּשׁ, וּמְבָרֵךְ הַמּוֹצִיא וְאוֹכֵל מְעַט, וְאַחַר כָּךְ מְבָרֵךְ בִּרְכַּת הַמָּזוֹן. הַגָּה: וְהֶכֵי נָהוּג לְהוֹצִיא אֶת נַפְשֵׁיהּ מִפְּלוּגְתַּת סָבְרָא רִאשׁוֹנָה.

ז אַף עַל פִּי שֶׁאָסוּר לוֹ לִטְעֹם קֹדֶם קִדּוּשׁ, אִם טָעַם, מְקַדֵּשׁ.

ח אִם לֹא קִדֵּשׁ בַּלַּיְלָה, בֵּין בְּשׁוֹגֵג בֵּין בְּמֵזִיד, יֵשׁ לוֹ תַּשְׁלוּמִין לְמָחָר כָּל הַיּוֹם. הַגָּה: וְאוֹמֵר כָּל הַקִּדּוּשׁ שֶׁל לַיְלָה (בֵּית יוֹסֵף) מִלְּבַד וַיְכֻלּוּ (אֹרַח חַיִּים בְּשֵׁם תּוֹסָפוֹת).

ט צָרִיךְ שֶׁתִּהְיֶה מַפָּה עַל הַשֻּׁלְחָן תַּחַת הַפַּת וּמַפָּה אַחֶרֶת פְּרוּסָה עַל גַּבָּיו.

י מְקַדֵּשׁ עַל כּוֹס מָלֵא יַיִן שֶׁלֹּא יִהְיֶה פָּגוּם, וְטָעוּן כָּל מַה שֶּׁטָּעוּן כּוֹס שֶׁל בִּרְכַּת הַמָּזוֹן, וְאוֹמֵר וַיְכֻלּוּ מְעֻמָּד, וְאַחַר כָּךְ אוֹמֵר בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן וְאַחַר כָּךְ קִדּוּשׁ. הַגָּה: וְיוּכַל לַעֲמֹד בִּשְׁעַת הַקִּדּוּשׁ, וְיוֹתֵר טוֹב לְיַשֵּׁב אַף בְּשָׁעָה שֶׁאוֹמֵר וַיְכֻלּוּ; וְנוֹהֲגִים לְיַשֵּׁב (כָּל בּוֹ); רַק כְּשֶׁמַּתְחִילִין עוֹמְדִין קָצָת לִכְבוֹד הַשֵּׁם כִּי מַתְחִילִין יוֹם הַשִּׁשִּׁי וַיְכֻלּוּ הַשָּׁמַיִם וְנִרְמָז הַשֵּׁם בְּר״ת. וּכְשֶׁמַּתְחִיל יִתֵּן עֵינָיו בַּנֵּרוֹת (מַהֲרִי״ל וְשָׁכַל טוֹב), וּבִשְׁעַת הַקִּדּוּשׁ בַּכּוֹס שֶׁל בְּרָכָה, וְכֵן נִרְאֶה לִי. עַיֵּן לְעֵיל סִימָן קפ״ג סָעִיף ד׳.

יא אִם אֵין לוֹ אֶלָּא כּוֹס אֶחָד, מְקַדֵּשׁ בּוֹ בַּלַּיְלָה וְאֵינוֹ טוֹעֵם מִמֶּנּוּ, שֶׁלֹּא יַפְגִּימֶנּוּ, אֶלָּא שׁוֹפֵךְ מִמֶּנּוּ לְכוֹס אַחֵר וְטוֹעֵם יַיִן שֶׁל קִדּוּשׁ מֵהַכּוֹס הַשֵּׁנִי, וּלְמָחָר מְקַדֵּשׁ בְּמַה שֶּׁנִּשְׁאַר בְּכוֹס רִאשׁוֹן; וְאִם לֹא הָיָה בּוֹ אֶלָּא רְבִיעִית בְּצַמְצוּם וְנֶחְסַר מִמֶּנּוּ בַּלַּיְלָה, מוֹזְגוֹ לְמָחָר לְהַשְׁלִימוֹ לְרְבִיעִית. וְהַיְנוּ דַּוְקָא כְּשֶׁיֵּשׁ לוֹ כּוֹס אַחֵר לְהַבְדָּלָה, שֶׁאִם לֹא כֵּן מוּטָב שֶׁנִּנִּיחֶנּוּ לְהַבְדָּלָה, שֶׁאִי אֶפְשָׁר בְּפַת, מִשֶּׁיְּקַדֵּשׁ עָלָיו וְלֹא יֵהָא לוֹ יַיִן לְהַבְדָּלָה; וְאִם יֵשׁ לוֹ שְׁנֵי כּוֹסוֹת מְצַמְצְמִים אַחַר מְזִיגָה, יְקַדֵּשׁ בַּלַּיְלָה בְּאֶחָד וְיַבְדִּיל עַל הַשֵּׁנִי; וְלֹא יְקַדֵּשׁ בַּיּוֹם, דְּקִדּוּשׁ דְּלַיְלָה עָדִיף.

יב אַחַר שֶׁקִּדֵּשׁ עַל כּוֹס, נוֹטֵל יָדָיו וּמְבָרֵךְ עַל נְטִילַת יָדַיִם וְאִם נָטַל יָדָיו קֹדֶם קִדּוּשׁ גָּלֵי דַּעְתֵּיהּ דְּרִיפְתָּא חֲבִיבָא לֵיהּ, לֹא יְקַדֵּשׁ עַל הַיַּיִן אֶלָּא עַל הַפַּת. הַגָּה: וְיֵשׁ אוֹמְרִים דִּלְכַתְּחִלָּה יֵשׁ לִטֹּל יָדָיו קֹדֶם הַקִּדּוּשׁ וּלְקַדֵּשׁ עַל הַיַּיִן (הַרְא״ש וּמַרְדְּכִי פֶּרֶק עַרְבֵי פְּסָחִים וְרַשְׁבָּ״א וְהַגָּה״מ פכ״ט, וְטוּר). וְכֵן הַמִּנְהָג פָּשׁוּט בְּמְדִינוֹת אֵלּוּ וְאֵין לְשַׁנּוֹת רַק בְּלֵיל פֶּסַח, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר סִי׳ תע״ג.

יג צָרִיךְ לִשְׁתּוֹת מִכּוֹס שֶׁל קִדּוּשׁ כְּמִלְאוֹ לֻגְמָיו, דְּהַיְנוּ כָּל שֶׁיִּסַּלְקֵנוּ לְצַד אֶחָד בְּפִיו וְיִרָאֶה מְלֹא לֻגְמָיו, וְהוּא רֻבּוֹ שֶׁל רְבִיעִית.

יד אִם לֹא טָעַם הַמְקַדֵּשׁ, וְטָעַם אֶחָד מֵהַמְסֻבִּין כְּמִלְאוֹ לֻגְמָיו (פִּי׳ מְלֹא פִּיו), יָצָא; וְאֵין שְׁתֵּית שְׁנַיִם מִצְטָרֶפֶת לְמִלְאוֹ לֻגְמָיו, וּמִכָּל מָקוֹם מִצְוָה מִן הַמֻּבְחָר שֶׁיִּטְעֲמוּ כֻּלָּם. וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּכֵיוָן שֶׁבֵּין כֻּלָּם טָעֲמוּ כְּמִלְאוֹ לֻגְמָיו יָצְאוּ, דִּשְׁתֵּית כֻּלָּם מִצְטָרֶפֶת לְכַשֵּׁעוּר. וְהָגְאוֹנִים סוֹבְרִים שֶׁאִם לֹא טָעַם הַמְקַדֵּשׁ לֹא יָצָא, וְרָאוּי לָחוּשׁ לִדְבְרֵיהֶם; וְדַוְקָא בְּקִדּוּשׁ, אֲבָל בִּשְׁאָר דְּבָרִים הַטָּעוּנִים כּוֹס מוֹדִים הַגְּאוֹנִים דְּסַגִּי בְּטָעִימַת אַחַר.

טו קִדֵּשׁ, וְקֹדֶם שֶׁיִּטְעַם הַפְסִיק בְּדִבּוּר, חוֹזֵר וּמְבָרֵךְ בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן וְאֵין צָרִיךְ לַחֲזוֹר וּלְקַדֵּשׁ. וְהוּא הַדִּין אִם נִשְׁפַּךְ הַכּוֹס קֹדֶם שֶׁיִּטְעַם מִמֶּנּוּ, יָבִיא כּוֹס אַחֵר וּמְבָרֵךְ עָלָיו בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן, וְאֵינוֹ צָרִיךְ לַחֲזוֹר וּלְקַדֵּשׁ.

טז לֹא יִטְעֲמוּ הַמְסֻבִּין קֹדֶם שֶׁיִּטְעַם הַמְקַדֵּשׁ אִם הֵם זְקוּקִים לְכוֹסוֹ, שׁוֹפֵךְ מִמֶּנּוּ לְכוֹסוֹת שֶׁבְּיָדָם רֵיקָנִים אוֹ פְּגוּמִים; אֲבָל אִם הָיוּ לָהֶם כּוֹסוֹת יַיִן שֶׁאֵינָם פְּגוּמִים רַשָּׁאִים לִשְׁתּוֹת קֹדֶם שֶׁיִּשְׁתֶּה הַמְקַדֵּשׁ.

יז אֵין צָרִיךְ לִשְׁפֹּךְ מִכּוֹס הַמְקַדֵּשׁ לְכוֹסוֹת יַיִן שֶׁלִּפְנֵי הַמְסֻבִּין, אֶלָּא אִם כֵּן הָיוּ פְּגוּמִים שֶׁאָז צָרִיךְ לִשְׁפֹּךְ לְכָל כּוֹס וְכוֹס, כְּדֵי שֶׁיִּשְׁתּוּ כֻּלָּם מִכּוֹס שֶׁאֵינוֹ פָּגוּם.

סימן רעב

א אֵין מְקַדְּשִׁין עַל יַיִן שֶׁרֵיחוֹ רַע, אַף עַל גַּב דְּרֵיחֵיהּ וְטַעְמֵיהּ חַמְרָא, וְלֹא עַל יַיִן מְגֻלֶּה אֲפִלּוּ הָאִדָּנָא דְּלֹא קָפְדִינַן אַגְּלוּי. הַגָּה: וְאֵין מְקַדְּשִׁין עַל הַיַּיִן דְּרֵיחֵהּ חַמְרָא וְטַעֲמֵהּ חֶלָּא (טור).

ב יַיִן מִגִּתּוֹ מְקַדְּשִׁין עָלָיו; וְסוֹחֵט אָדָם אֶשְׁכּוֹל שֶׁל עֲנָבִים וְאוֹמֵר עָלָיו קִדּוּשׁ הַיּוֹם.

ג מְקַדְּשִׁין עַל יַיִן שֶׁבְּפִי הֶחָבִית, אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ קִמְחִין. הַגָּה: וְיֵשׁ אוֹסְרִין לְקַדֵּשׁ עָלָיו אֶלָּא יְסַנְּנוֹ תְּחִלָּה לְהַעֲבִיר הַקְּמָחִין. (הַגָּהוֹת מָרְדְּכִי פֶּרֶק הַמּוֹכֵר פֵּרוֹת וּבֵית יוֹסֵף בְּשֵׁם א״ח וְתוֹס׳) וְעַל יַיִן שֶׁבְּשׁוּלֵי הֶחָבִית, אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ שְׁמָרִים; וְעַל יַיִן שָׁחֹר; וְעַל יַיִן מָתוֹק; וְעַל יַיִן דְּרֵיחֵיהּ חַלָּא וְטַעְמֵיהּ חַמְרָא. וּמִכָּל מָקוֹם מִצְוָה לִבְרֹר יַיִן טוֹב לְקַדֵּשׁ עָלָיו.

ד מְקַדְּשִׁין עַל יַיִן לָבָן, וְהָרַמְבָּ״ן פּוֹסְלוֹ לְקִדּוּשׁ אֲפִלּוּ בְּדִיעֲבַד, אֲבָל מַבְדִּילִין עָלָיו, וּמִנְהַג הָעוֹלָם כְּסָבָרָא רִאשׁוֹנָה.

ה יַיִן חַי אֲפִלּוּ אִם הוּא חָזָק דְּדָרֵי (פִּי׳ שֶׁרְאוּי לִמְזֹג) עַל חַד תְּלָת מַיָּא, מְקַדְּשִׁים עָלָיו; וּמִכָּל מָקוֹם יוֹתֵר טוֹב לְמָזְגוֹ וּבְלְבַד שֶׁיִּהְא מָזוּג כְּרָאוּי. הַגָּה: וְיֵינוֹת שֶׁלָּנוּ יוֹתֵר טוֹבִים הֵם בְּלֹא מְזִיגָה (טור).

ו יֵין צְמוּקִים מְקַדְּשִׁין עָלָיו, וְהוּא שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן לַחְלוּחִית קָצָת בְּלֹא שְׁרִיָּה (טור).

ז שִׁמְרֵי יַיִן אוֹ חַרְצַנִּים שֶׁנָּתַן עֲלֵיהֶם מַיִם, אִם רָאוּי לְבָרֵךְ עָלָיו בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן מְקַדְּשִׁין עָלָיו. וְעַיֵּן לְעֵיל סִי׳ ר״ד סָעִיף ה׳.

ח מְקַדְּשִׁין עַל יַיִן מְבֻשָּׁל וְעַל יַיִן שֶׁיֵּשׁ בּוֹ דְּבַשׁ, וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁאֵין מְקַדְּשִׁין עֲלֵיהֶם. הַגָּה: וְהַמִּנְהָג לְקַדֵּשׁ עָלָיו אֲפִלּוּ יֵשׁ לוֹ יַיִן אַחֵר רַק שֶׁאֵינוֹ טוֹב כְּמוֹ הַמְבֻשָּׁל אוֹ שֶׁיֵּשׁ בּוֹ דְּבַשׁ (אֲגוּר).

ט בְּמָקוֹם שֶׁאֵין יַיִן מָצוּי, יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁמְּקַדְּשִׁים עַל שֵׁכָר וּשְׁאָר מַשְׁקִין, חוּץ מִן הַמַּיִם. וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁאֵין מְקַדְּשִׁין. וּלְהָרֹא״שׁ, בַּלַּיְלָה לֹא יְקַדֵּשׁ עַל הַשֵּׁכָר אֶלָּא עַל הַפַּת, וּבַבֹּקֶר יוֹתֵר טוֹב לְקַדֵּשׁ עַל הַשֵּׁכָר, שֶׁיְּבָרֵךְ עָלָיו שֶׁהַכֹּל קֹדֶם בְּרָכַת הַמּוֹצִיא, שֶׁאִם יְבָרֵךְ עַל הַפַּת תְּחִלָּה אֵין כָּאן שׁוּם שִׁנּוּי, וְדִבְרֵי טַעַם הֵם.

הַגָּה: וְכֵן הַמִּנְהָג פָּשׁוּט כְּדִבְרֵי הָרֹא"שׁ. וְאִם יֵין בָּעִיר, לֹא יְקַדֵּשׁ עַל הַפַּת. וּמִי שֶׁאֵינוֹ שׁוֹתֶה יַיִן מְשׁוּם נֶדֶר, יָכוֹל לְקַדֵּשׁ עָלָיו וְיִשְׁתּוּ אֲחֵרִים הַמְסֻבִּין עִמּוֹ; וְאִם אֵין אֲחֵרִים עִמּוֹ יְקַדֵּשׁ עַל הַפַּת וְלֹא עַל הַיַּיִן, אוֹ יִשְׁמַע קִדּוּשׁ מֵאֲחֵרִים. (הַגָּהוֹת מֵימוֹנִי פֶּרֶק כ"ט מִהִלְכוֹת שַׁבָּת אַחַר יַיִן וּתְשׁוּבַת מַיְמוֹנִי סוֹף סֵפֶר הַפְּלָאָה סִי' ד' דִּיקְדֵּשׁ עַל הַפַּת לָכֵן צ"ל הַחְלוּק אִם אוֹכֵל לְבַדּוֹ וְאִם אוֹכֵל עִם אֲחֵרִים).

י בִּרְכַּת יַיִן שֶׁל קִדּוּשׁ פּוֹטֶרֶת יַיִן שֶׁבְּתוֹךְ הַסְּעֻדָּה, וְאֵינוֹ טָעוּן בְּרָכָה לְאַחֲרָיו דִּבְרִכַּת הַמָּזוֹן פּוֹטַרְתּוֹ בֵּין שֶׁהוּא עַל הַכּוֹס בֵּין שֶׁאֵינוֹ עַל הַכּוֹס וְעַיֵּן לְעֵיל סִי' קע"ד סָעִיף ו'.

סימן רעג

א אֵין קִדּוּשׁ אֶלָּא בִּמְקוֹם סְעֻדָּה, וּבְבֵית אֶחָד מִפְּנֵי לְפָנֵי חֲשׁוּב מָקוֹם אֶחָד, שֶׁאִם קִדֵּשׁ לֶאֱכֹל בְּפִנָּה זוֹ וְנִמְלַךְ לֶאֱכֹל בְּפִנָּה אַחֶרֶת, אֲפִלּוּ הוּא טְרַקְלִין גָּדוֹל, אֵינוֹ צָרִיךְ לַחֲזֹר וּלְקַדֵּשׁ. הַגָּה: וּמַבֵּית לְסֻכָּה חָשׁוּב כְּמִפְּנֵי לְפָנֵי (מָרְדְּכִי פ' ע"פ) וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁכָּל שֶׁרוֹאֶה מְקוֹמוֹ, אֲפִלּוּ מִבַּיִת לְחָצֵר, אֵינוֹ צָרִיךְ לַחֲזֹר וּלְקַדֵּשׁ. וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁאִם קִדֵּשׁ בְּמָקוֹם אֶחָד עַל דַּעַת לֶאֱכֹל בְּמָקוֹם אַחֵר, שַׁפִּיר דָּמֵי וְעַיֵּן לְעֵיל רֵישׁ סִי' קע"ח, וְהוּא שֶׁיִּהְיוּ שְׁנֵי הַמְּקוֹמוֹת בְּבַיִת אֶחָד, כְּגוֹן מֻחְדָּר לְחֻדָּר אוֹ מֵאִגָּרָא לְאַרְעָא, וְכֵן עִקָּר.

ב אִם קִדֵּשׁ בְּבֵית אֶחָד עַל מְנַת לֶאֱכֹל שָׁם, וְאַחַר כָּךְ נִמְלַךְ לֶאֱכֹל בְּמָקוֹם אַחֵר, צָרִיךְ לַחֲזֹר וּלְקַדֵּשׁ בַּמָּקוֹם שֶׁרוֹצֶה לֶאֱכֹל שָׁם.

ג אִם קִדֵּשׁ וְלֹא סָעַד, אַף יְדֵי קִדּוּשׁ לֹא יָצָא. הַגָּה: וְצָרִיךְ לֶאֱכֹל בִּמְקוֹם קִדּוּשׁ לְאַלְתַּר, אוֹ שֶׁיְּהֵא בְּדַעְתּוֹ לֶאֱכֹל שָׁם מִיָּד, אֲבָל בְּלָאו הָכִי אֲפִלּוּ אָכַל בִּמְקוֹם קִדּוּשׁ אֵינוֹ יוֹצֵא (מַהֲרִ"י מוּלִין), וְאִם הָיָה בְּדַעְתּוֹ שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל שָׁם מִיָּד, וְנִמְלַךְ וְאָכַל, יָצָא (בֵּית יוֹסֵף סוֹף הַסִּי').

ד יָכוֹל אָדָם לְקַדֵּשׁ לַאֲחֵרִים אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ אוֹכֵל עִמָּהֶם, דִּלְדִירְהוּ הָוֵי מְקוֹם סְעֻדָּה. וְאַף עַל גַּב דִּבְבִרְכַּת הַיַּיִן אֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיא אֲחֵרִים אִם אֵינוֹ נֶהֱנֶה עִמָּהֶם, כֵּיוָן דְּהַאי בּוֹרֵא פְּרִי הַגֶּפֶן הוּא חוֹבָה לְקִדּוּשׁ, כְּקִדּוּשׁ הַיּוֹם דָּמֵי וְיָכוֹל לְהוֹצִיאָם אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ נֶהֱנֶה. הַגָּה: וַאֲפִלּוּ בְּקִדּוּשׁ שֶׁל יוֹם בְּשַׁחֲרִית בְּשַׁבָּת, מַתָּר לַעֲשׂוֹת כֵּן (רַבֵּנוּ יְרוּחָם וּבֵית יוֹסֵף בְּשֵׁם הָרַר"ךְ וְהָרֹא"שׁ וְהַטּוּר סִי' תפ"ד). וְהוּא שֶׁאֵינָם יוֹדְעִים. וְאִם עֲדַיִן לֹא קִדֵּשׁ לְעַצְמוֹ, יִזָּהֵר שֶׁלֹּא יִטְעֹם עִמָּהֶם, שֶׁאָסוּר לוֹ לִטְעֹם עַד שֶׁיְּקַדֵּשׁ בִּמְקוֹם סְעוּדָתוֹ.

ה כָּתְבוּ הַגְּאוֹנִים הָא דְּאֵין קִדּוּשׁ אֶלָּא בִּמְקוֹם סְעֻדָּה, אֲפִלּוּ אָכַל דָּבָר מוּעָט, אוֹ שָׁתָה כּוֹס (שֵׁל) יַיִן שֶׁחַיָּב עָלָיו בִּרְכָה, יָצָא יְדֵי קִדּוּשׁ בִּמְקוֹם סְעֻדָּה וְגוֹמֵר סְעוּדָתוֹ בְּמָקוֹם אַחֵר. וְדַוְקָא אָכַל לֶחֶם אוֹ שָׁתָה יַיִן, אֲבָל אָכַל פֵּרוֹת, לֹא. הַגָּה: וּלְפִי זֶה הָיָה מַתָּר לְמוֹהֵל וּלְסַנְדָּק לִשְׁתּוֹת מִכּוֹס שֶׁל מִילָה בְּשַׁבָּת בְּשַׁחֲרִית, אִם שׁוֹתִין כַּשִּׁעוּר (בֵּית יוֹסֵף) אֲבָל נָהֲגוּ לְתֵּן לְתִינוֹק (הַגְמַ"י פֶּרֶק כ"ט).

ו וְאִם קִדֵּשׁ בְּבֵיתוֹ וְשָׁמַע שְׁכֵנוֹ וְשֵׁלְחָנוֹ עָרוּךְ לְפָנָיו, יוֹצֵא בּוֹ דְּשַׁפִּיר הָוֵי מְקוֹם סְעֻדָּה. וּכְגוֹן שֶׁנִּתְכַּוֵּן הַשּׁוֹמֵעַ לָצֵאת, וּמַשְׁמִיעַ לְהוֹצִיא.

ז יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁאֵין מְקַדְּשִׁים אֶלָּא לְאוֹר הַנֵּר, וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁאֵין הַקִּדּוּשׁ תָּלוּי בְּנֵר וְאִם הוּא נֶהֱנֶה בֶּחָצֵר יוֹתֵר מִפְּנֵי הָאֲוִיר אוֹ מִפְּנֵי הַזְּבוּבִים, מְקַדֵּשׁ בֶּחָצֵר וְאוֹכֵל שָׁם אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ רוֹאֶה הַנֵּר, שֶׁהַנֵּרוֹת לְעֹנֶג נִצְטַוּוּ וְלֹא לְצַעַר, וְהָכִי מִסְתַּבְּרָא.

סימן רעד

א בּוֹצֵעַ עַל שְׁתֵּי כִּכָּרוֹת שְׁלֵמוֹת, שֶׁאוֹחֵז שְׁתֵּיהֶן בְּיָדוֹ וּבוֹצֵעַ הַתַּחְתּוֹנָה. הַגָּה: וְדַוְקָא בְּלֵילֵי שַׁבָּת (דִּבְרֵי עַצְמוֹ), אֲבָל בְּיוֹם הַשַּׁבָּת אוֹ בְּלֵילֵי יוֹם טוֹב בּוֹצֵעַ עַל הָעֶלְיוֹנָה (כָּל בּוֹ וְהַגָּהוֹת מֵימוֹנִי פ"ח מֵהִלְכוֹת חָמֵץ וּמַצָּה), וְהַטַּעַם הוּא עַל דֶּרֶךְ הַקַּבָּלָה.

ב מִצְוָה לִבְצֹעַ בְּשַׁבָּת פְּרוּסָה גְּדוֹלָה שֶׁתַּסְפִּיק לוֹ לְכָל הַסְּעֻדָּה וְעַיֵּן לְעֵיל סִי' קס"ז.

ג אֵין הַמְסֻבִּין רַשָּׁאִים לִטְעֹם עַד שֶׁיִּטְעֹם הַבּוֹצֵעַ, וְאִם יֵשׁ לִפְנֵי כָּל אֶחָד לֶחֶם מִשְׁנֶה יְכוֹלִים לִטְעֹם אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא טָעַם הוּא.

ד סְעֻדָּה זוֹ וְשֶׁל שַׁחֲרִית אִי אֶפְשָׁר לַעֲשׂוֹתָהּ בְּלֹא פַּת.

סימן רעה

א אֵין פּוֹלִין (פִּי' לְבַעֵר אֶת הַכֵּנִים מֵהַבְּגָדִים, תַּרְגּוּם בְּעַרְתִּי הַקֹּדֶשׁ (דְּבָרִים כו, יג) פַּלַחְתִּי), וְאֵין קוֹרִין בְּסֵפֶר לְאוֹר הַנֵּר וַאֲפִלּוּ אֵינוֹ מוֹצִיא בְּפִיו, שֶׁמָּא יַטֶּה. וְאֲפִלּוּ הוּא גָּבוֹהַּ עֶשֶׂר קוֹמוֹת שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לִגַּע אֵלָיו, שֶׁלֹּא חִלְקוּ חֲכָמִים בַּדָּבָר. וּמִטַּעַם זֶה יֵשׁ לֶאֱסֹר אֲפִלּוּ הוּא בַּעֲשָׁשִׁית אוֹ קָבוּעַ בְּחוֹר שֶׁבַּכֹּתֶל, וְכֵן בְּנֵר שֶׁל שַׁעֲוָה.

ב וְדַוְקָא אֶחָד, אֲבָל שְׁנַיִם קוֹרִים בְּיַחַד, שֶׁאִם בָּא הָאֶחָד לְהַטּוֹת (פי׳ לְהַטּוֹת הַגַּר כְּדֵי שֶׁיּוּגַע הַשֵּׁנִי לַפְּתִילָה), יַזְכִּירֵנוּ חֲבֵרוֹ. וְהוּא שֶׁקּוֹרִים בְּעִנְיָן אֶחָד, שֶׁאָז יַשְׁגִּיחַ הָאֶחָד בַּמֶּה שֶׁיַּעֲשֶׂה חֲבֵרוֹ, אֲבָל בִּשְׁנֵי עִנְיָנִים לֹא. הַגָּה: וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּבִשְׁנֵי סְפָרִים, אֲפִלּוּ בְּעִנְיָן אֶחָד אָסוּר (בֵּית יוֹסֵף), וְלָכֵן אָסוּר לוֹמַר פִּיּוּטִים בְּלֵיל יוֹם טוֹב שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת, בְּבֵית הַכְּנֶסֶת, וְכֵן נָהֲגוּ (מָרְדְּכִי וְסֵפֶר הַתְּרוּמָה וּסְמַ״ג וְהַנְּהוֹת).

ג אִם יֵשׁ אַחֵר עִמּוֹ, אֲפִלּוּ אֵינוֹ קוֹרֵא, וְאוֹמֵר לוֹ: תֵּן דַּעְתְּךָ עָלַי שֶׁלֹּא אַטֶּה, מֻתָּר; וְהוּא הַדִּין אִם אוֹמֵר כֵּן לְאִשְׁתּוֹ.

ד אָדָם חָשׁוּב, שֶׁאֵין דַּרְכּוֹ בְּחֹל לְהַטּוֹת, מֻתָּר בְּכָל גַּוְנָא.

ה בְּמְדוּרָה, אֲפִלּוּ עֲשָׂרָה אֵין קוֹרִין מִשּׁוּם דְּהוֹאִיל וְיוֹשְׁבִים רְחוֹקִים זֶה מִזֶּה, וְעוֹד שֶׁנִּנְבוֹת הָאוּדִים סְמוּכִים לָהֶם, אֵין זֶה מַכִּיר כְּשֶׁבָּא חֲבֵרוֹ לְהַבְעִיר וּלְחַתּוֹת.

ו תִּינוֹקוֹת שֶׁל בֵּית רַבָּן קוֹרְאִין לְאוֹר הַגַּר, מִפְּנֵי שֶׁאֵימַת רַבָּן עֲלֵיהֶם.

ז מֻתָּר לִקְרוֹת בַּמֶּה מַדְלִיקִין לְאוֹר הַגַּר, שֶׁהֲרֵי הוּא מַזְכִּיר אִסּוּר שַׁבָּת וְאֵיךְ יִשְׁכַּח.

ח נוֹהֲגִים לִקְרוֹת בְּלֵיל יוֹם כִּפּוּר בַּמַּחְזוֹרִים, מִפְּנֵי שֶׁאֵימַת יוֹם הַכִּפּוּרִים עֲלֵיהֶם.

ט לֵיל פֶּסַח שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת, מֻתָּר לִקְרוֹת הַהַגָּדָה בְּסֵפֶר מִשּׁוּם דְּהָוֵי כְּעֵין רָאשֵׁי פְּרָקִים, דְּאֵין ע״ה שֶׁלֹּא תִּהֵא שְׁגוּרָה בְּפִיו קָצָת.

י הָרַב יָכוֹל לִרְאוֹת לְאוֹר הַגַּר מֵהֵיכָן יִקְרָאוּ הַתִּינוֹקוֹת, וּלְסַדֵּר רָאשֵׁי הַפָּרָשִׁיוֹת בְּפִיו בַּסֵּפֶר, וְקוֹרֵא כָּל שְׁאָר הַפָּרָשָׁה עַל פֶּה. וְרָאשֵׁי פָּרָשִׁיוֹת לָאו דַּוְקָא, אֶלָּא כָּל שֶׁיּוֹדֵעַ הַפָּרָשָׁה עַל פֶּה וּבְקָצָת צָרִיךְ לִרְאוֹת בַּסֵּפֶר, שָׁרֵי, שֶׁמַּאַחַר שֶׁאֵינוֹ מְעַיֵּן בַּסֵּפֶר תָּמִיד אֵית לֵיהּ הֶכְרֵא וְלָא אָתֵי לְאַטוּיֵי.

יא כֵּלִים הַדּוֹמִים זֶה לָזֶה וְצָרִיךְ עִיּוּן לְהַבְחִין בֵּינֵיהֶם, אָסוּר לְבָרְקָן לְאוֹר הַגַּר וַאֲפִלּוּ לְהַבְחִין בֵּין בְּגָדָיו לִבְגָדֵי אִשְׁתּוֹ אִם הֵם דּוֹמִים, אָסוּר לִבְדֹּק.

יב שַׁמָּשׁ שֶׁאֵינוֹ קָבוּעַ אָסוּר לוֹ לִבְדֹּק כּוֹסוֹת וּקְעָרוֹת לְאוֹר הַגַּר, מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ מַכִּירָן בֵּין בְּנֵר שֶׁמֶן זַיִת בֵּין בְּנֵר שֶׁל נֵפְט (פי׳ מִין זֶפֶת לָבָן וְרֵיחוֹ רַע) שֶׁאוֹרוֹ רַב. הַגָּה: וְיֵשׁ מַתִּירִין בְּשֶׁל נֵפְט, אֲפִלּוּ בְּשַׁמָּשׁ שֶׁאֵינוֹ קָבוּעַ (טור וּבֵית יוֹסֵף בְּשֵׁם הַפּוֹסְקִים), אֲבָל שַׁמָּשׁ מֻתָּר לוֹ לִבְדֹּק לְאוֹר הַגַּר כּוֹסוֹת, מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ עִיּוּן הַרְבֵּה. וְאִם הָיָה גַּר שֶׁל שֶׁמֶן זַיִת, אֵין מוֹרִין לוֹ לִבְדֹּק וְאַף עַל פִּי שֶׁהוּא מֻתָּר, גְּזֵרָה שְׁמָא יִסְתַּפֵּק מִמֶּנּוּ. הַגָּה: נָהֲגוּ לְכַסּוֹת הַקְּטַנִּים שֶׁלֹּא יִהְיוּ עֲרֵמִים בִּפְנֵי הַגַּרוֹת, מִשּׁוּם בִּזּוּי מִצְוָה. וְכֵן כָּתַב הָרוֹקֵחַ.

סימן רעו

א עַכּוּ״ם שֶׁהִדְלִיק אֶת הַגַּר בִּשְׁבִיל יִשְׂרָאֵל, אָסוּר לַכֹּל, אֲפִלּוּ לְמִי שֶׁלֹּא הֶדְלִיק בִּשְׁבִילוֹ. הַגָּה: וְאֵין חִלּוּק בָּזֶה בֵּין קָצַב לוֹ שָׂכָר אוֹ לֹא קָצַב, אוֹ שֶׁעָשָׂאוֹ בְּקִבָּלָנוּת אוֹ בִּשְׂכִירוּת, דְּהוֹאִיל וְהַיִּשְׂרָאֵל נֶהֱנֶה מִפְּלָאכָה עֲצָמָהּ בְּשַׁבָּת, אָסוּר בְּכָל עִנְיָן (הגה״א פ״ק דְּשַׁבָּת וּבֵית יוֹסֵף בְּשֵׁם סְמַ״ג וְסֵפֶר הַתְּרוּמָה) אֲבָל אִם הִדְלִיקוּ לְצָרְכּוֹ אוֹ לִצְרֶךְ חוֹלֶה יִשְׂרָאֵל, אֲפִלּוּ אֵין בּוֹ סַכָּנָה. הַגָּה: אוֹ לִצְרֶךְ קְטַנִּים דְּהוּא כְּחוֹלֶה שֶׁאֵין בּוֹ סַכָּנָה (מָרְדְּכִי פ״ק דְּשַׁבָּת), מֻתָּר לְכָל יִשְׂרָאֵל לְהִשְׁתַּמֵּשׁ לְאוֹרוֹ. וְהוּא הַדִּין לְעוֹשֶׂה מְדוּרָה לְצָרְכּוֹ אוֹ לִצְרֶךְ חוֹלֶה. וְיֵשׁ אוֹסְרִים בְּמְדוּרָה, מִשּׁוּם דְּגָזְרִינַן שְׁמָא יַרְבֶּה בִּשְׁבִילוֹ. הַגָּה: מֵיהוּ אִם עָשָׂה עַכּוּ״ם בְּבֵית יִשְׂרָאֵל, מְדַעְתּוֹ, אֵין הַיִּשְׂרָאֵל צָרִיךְ לְצֵאת אַף עַל פִּי שֶׁנֶּהֱנֶה מִן הַגַּר אוֹ מִן הַמְּדוּרָה (טור).

ב יִשְׂרָאֵל וְעַכּוּ״ם שֶׁהֶסְבּוּ יַחַד וְהִדְלִיק עַכּוּ״ם גַּר אִם רֹב עַכּוּ״ם, מֻתָּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ לְאוֹרוֹ. וְאִם רֹב יִשְׂרָאֵל, אוֹ אֲפִלּוּ מֶחֱצָה עַל מֶחֱצָה, אָסוּר. וְאִם יֵשׁ הוֹכָחָה שֶׁלִּצְרֶךְ עַכּוּ״ם מַדְלִיקָה, כְּגוֹן שֶׁאָנוּ רוֹאִים שֶׁהוּא מִשְׁתַּמֵּשׁ לְאוֹרָהּ, אַף עַל פִּי שֶׁרֹּב יִשְׂרָאֵל, מֻתָּר. הַגָּה: יֵשׁ אוֹמְרִים דְּמֻתָּר לוֹמַר לְעַכּוּ״ם לְהַדְלִיק לוֹ גַּר לְסַעֲדַת שַׁבָּת מִשּׁוּם דִּסְבִירָא לֵיהּ דְּמֻתָּר אֲמִירָה לְעַכּוּ״ם אֲפִלּוּ בְּמָלְאכָה גְּמוּרָה בְּמָקוֹם מִצְוָה (ר״ן סוֹף פֶּרֶק ר״א דְּמִילָה בְּשֵׁם הָעִטּוּר), שֶׁעַל פִּי זֶה נָהֲגוּ רַבִּים לְהָקֵל בְּדָבָר לְצָוּוֹת לְעַכּוּ״ם לְהַדְלִיק נֵרוֹת לִצְרֶךְ סְעֻדָּה, בִּפְרָט בִּסְעֻדַּת חֲתֻנָּה אוֹ מִלָּה, וְאֵין מוֹחֶה בְּיָדָם. וְיֵשׁ לְהַחְמִיר בְּמָקוֹם שֶׁאֵין צֹרֶךְ גָּדוֹל, דְּהָא רֹב הַפּוֹסְקִים חוֹלְקִים עַל סְבָרָא זוֹ וְע״ל סִי׳ ש״ז (סֵפֶר הַתְּרוּמָה).

ג אִם אוֹמֵר אָדָם לְעַבְדּוֹ אוֹ לְשִׁפְחָתוֹ לֵילֵךְ עִמּוֹ וְהַדְלִיקוּ הַגַּר, אַף עַל פִּי שֶׁגַּם הֵם צְרִיכִים לוֹ אֵין זֶה לִצְרֶךְ הָעַכּוּ״ם, כֵּיוָן שֶׁעִקַּר הַהֲלִיכָה בִּשְׁבִיל יִשְׂרָאֵל. הַגָּה: וּמֻתָּר לוֹמַר לְעַכּוּ״ם לֵילֵךְ עִמּוֹ לִטֹּל גַּר דָּלוּק כָּבָר, הוֹאִיל וְאֵינוֹ עוֹשֶׂה רַק טִלְטוּל הַגַּר בְּעָלְמָא (רַבֵּנוּ יְרוּחָם נ״ב ח״ב וְהַנְּהוֹת מָרְדְּכַי פ״ק דְּשַׁבָּת וְהַנְּהוֹת מַיְמוֹנִי פ״ו).

ד אִם יֵשׁ גַּר בְּבֵית יִשְׂרָאֵל וּבָא עַכּוּ״ם וְהִדְלִיק גַּר אַחֵר, מֻתָּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ לְאוֹרוֹ בְּעוֹד גַּר רִאשׁוֹן דּוֹלֵק, אֲבָל לְאַחַר שֶׁיִּכְבֶּה הָרִאשׁוֹן אָסוּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ לְאוֹר הַשֵּׁנִי. וְכֵן אִם נָתַן שֶׁמֶן בַּגַּר הַדּוֹלֵק, מֻתָּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ עַד כְּדֵי שֶׁיִּכְלֶה הַשֶּׁמֶן שֶׁהָיָה בּוֹ כְּבָר, וְאַחַר כָּךְ אָסוּר. הַגָּה: וּמֻתָּר לִמְחוֹת בְּעַכּוּ״ם שֶׁבָּא לְהַדְלִיק גַּר אוֹ לְהוֹסִיף שֶׁמֶן (טור).

ה בַּאֲרָצוֹת קָרוֹת, מֻתָּר לְעַכּוּ״ם לַעֲשׂוֹת מְדוּרָה בִּשְׁבִיל הַקְּטַנִּים וּמַתִּירִין הַגְּדוֹלִים לְהִתְחַמֵּם בּוֹ, וַאֲפִלּוּ בִּשְׁבִיל הַגְּדוֹלִים מֻתָּר אִם הַקֹּר גָּדוֹל, שֶׁהַכֹּל חוֹלִים אֶצֶל הַקֹּר; וְלֹא כְּאוֹתָם שֶׁנּוֹהֲגִים הֶתֵּר אַף עַל פִּי שֶׁאֵין הַקֹּר גָּדוֹל בַּיּוֹם הַהוּא.

סימן רעז

א נֵר שֶׁמְּנָּף אֲחוֹרֵי הַדֶּלֶת, אָסוּר לִפְתֹּחַ הַדֶּלֶת כְּדַרְכּוֹ, (רַמְב״ם פ״ה וּמַרְדְּכִי פ׳ כ״ב וּבֵית יוֹסֵף בְּשֵׁם סְמַ״ג) שֶׁמָּא יְכַבֶּנּוּ הָרוּחַ. אֲבָל לִנְעֹל הַדֶּלֶת כְּנֶגְדּוֹ, מֻתָּר (ת״ה סי׳ נ״ט) וְהוּא הַדִּין בְּחַלּוֹן שֶׁכְּנֶגֶד הַנֵּר שֶׁעַל הַשֻּׁלְחָן (מַרְדְּכִי פכ״ב וּבֵית יוֹסֵף בְּשֵׁם תּוֹסְפוֹת וְטוּר) וְאִם הוּא קָבוּעַ בַּכֹּתֶל שֶׁאֲחוֹרֵי הַדֶּלֶת, אָסוּר לִפְתֹּחַ הַדֶּלֶת וּלְנָעֲלוֹ כְּדַרְכּוֹ שֶׁמָּא תְּהֵא הַדֶּלֶת נוֹקֶשֶׁת עָלָיו וּתְכַבֶּנּוּ, אֶלָּא פּוֹתֵחַ וְנוֹעֵל בְּנַחַת. וְאִם הוּא קָבוּעַ בַּדֶּלֶת עַצְמוֹ, שֶׁפִּתְּיחָתוֹ וּנְעִילָתוֹ מְקֻרָב הַשֶּׁמֶן לַנֵּר אוֹ מַרְחִיקוֹ מִמֶּנּוּ, אָסוּר לְפָתְחוֹ וּלְנָעֲלוֹ. הַגָּה: וּבְנֵר שֶׁל שַׁעֲוָה מֻתָּר לִפְתֹּחַ וְלִנְעֹל אַף עַל פִּי שֶׁהוּא קָבוּעַ בַּדֶּלֶת (בֵּית יוֹסֵף).

ב אָסוּר לִפְתֹּחַ הַדֶּלֶת כְּנֶגֶד הַמְּדוּרָה שֶׁהִיא קְרוֹבָה קָצָת אֶל הַדֶּלֶת וַאֲפִלּוּ אֵין שָׁם אֶלָּא רוּחַ מְצוּיָה, אֲבָל אִם הָיָה פָּתוּחַ כְּנֶגְדָּהּ, מֻתָּר לְסָגְרוֹ וְאֵין בּוֹ מִשּׁוּם מְכַבֶּה.

ג שָׁכַח נֵר עַל הַשֻּׁלְחָן, מְנַעֵר אֶת הַשֻּׁלְחָן וְהוּא נוֹפֵל, אֲפִלּוּ אִם הוּא דּוֹלֵק, רַק שֶׁלֹּא יְכַוֵּן לְכַבּוֹתוֹ. הַגָּה: וְטוֹב לַעֲשׂוֹת עַל יְדֵי עַכּוּ״ם, בְּמָקוֹם שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ כָּל כָּךְ (כָּל בּוֹ), וּבִלְבַד שֶׁיִּהֶא נֵר שֶׁל שַׁעֲוָה וְכַיּוֹצֵא בּוֹ, אוֹ שֶׁלֹּא יִהֶא בּוֹ שֶׁמֶן, אֲבָל אִם יֵשׁ בּוֹ שֶׁמֶן אִי אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא יְקָרְבֶנּוּ אֶל הַפְּתִילָה וְנִמְצָא מַבְעִיר; וְאִם הִנִּיחוּ עָלֶיהָ מְדַעַת, אָסוּר לְנַעֲרָהּ שֶׁהֲרֵי הַשֻּׁלְחָן הִיא בָּסִיס (פִּי׳ דָּבָר הַנּוֹשֵׂא דָּבָר אַחֵר תַּרְגּוּם וְאֶת כָּנּוֹ (שמות לא, ט) וְיֵת בְּסִיסֵיהּ), לְדָבָר הָאָסוּר. הַגָּה: וּמִכָּל מָקוֹם מֻתָּר לִגַּע בַּשֻּׁלְחָן הוֹאִיל וְאֵינוֹ מְשַׁלְטֵל הַנֵּר. וְהוּא הַדִּין שֶׁמֻּתָּר לִגֹּעַ בְּמִנּוֹרָה שֶׁבְּבֵית הַכְּנֶסֶת וַהֲנָרוֹת דּוֹלְקוֹת עָלֶיהָ, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יְנַעְנֵעַ (מַרְדְּכִי פכ״ב).

ד מֻתָּר לְהַנִּיחַ נֵר שֶׁל שַׁבָּת מִבְּעוֹד יוֹם עַל גַּבֵּי אִילָן וְיִדְלֹק שָׁם בְּשַׁבָּת דְּלִיכָא לְמֵישַׁשׁ דִּלְכְשֶׁיִּכְבֶּה לְשַׁקְלֵיהּ מִנֵּיהּ וְנִמְצָא מִשְׁתַּמֵּשׁ בְּמְחֻבָּר, אֲבָל אֵין מַנִּיחִין נֵר שֶׁל יוֹם טוֹב עַל גַּבֵּי אִילָן, דְּשָׁקִיל וּמַנַּח לֵיהּ וְנִמְצָא מִשְׁתַּמֵּשׁ בְּאִילָן.

ה מֻתָּר לְכַפּוֹת קְעָרָה עַל גַּבֵּי הַנֵּר בְּשַׁבָּת כְּדֵי שֶׁלֹּא יֵאֶחֹז הָאוּר בַּקּוֹרָה.

סימן רעח

א מֻתָּר לְכַבּוֹת הַנֵּר בִּשְׁבִיל שֶׁיִּשַּׁן הַחוֹלֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סַכָּנָה.

סימן רעט

א נֵר שֶׁהִדְלִיקוּ בּוֹ בְּאוֹתוֹ שַׁבָּת, אַף עַל פִּי שֶׁכָּבָה, אָסוּר לְטַלְטְלוֹ. וְכֵן מֵתָּר הַשֶּׁמֶן שֶׁבַּנֵּר שֶׁהִדְלִיקוּ בּוֹ בְּאוֹתוֹ שַׁבָּת, אָסוּר לְטַלְטְלוֹ וּלְהִסְתַּפֵּק מִמֶּנּוּ בְּאוֹתוֹ שַׁבָּת.

ב נֵר זֶה שֶׁאָמַרְנוּ שֶׁאָסוּר לְטַלְטְלוֹ, אֲפִלּוּ לְצָרֶךְ גּוּפוֹ וּלְצָרֶךְ מְקוֹמוֹ אָסוּר; וְיֵשׁ מִי שֶׁהִתִּיר, וְלֹא נִרְאוּ דְּבָרָיו. הַגָּה: וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּמִי שֶׁהוּא אִיסְטְנִיס וְהַנֵּר מָאוּס עָלָיו מֻתָּר לְהוֹצִיאוֹ דְּהָוֵי לְדִידֵיהּ כְּגֶרֶף שֶׁל רְעִי, וְהַמַּחְמִיר לֹא הִפְסִיד (מַרְדְּכִי רֵישׁ בֵּיצָה).

ג לְטַלְטֵל נֵר עַל יְדֵי שְׁנוֹתְנִין עָלָיו לֶחֶם בְּשַׁבָּת, אָסוּר. וְאִם נָתַן עָלָיו הַלֶּחֶם מִבְּעוֹד יוֹם, יֵשׁ מִי שֶׁמַּתִּיר לְטַלְטְלוֹ בְּשַׁבָּת עַל יְדֵי לֶחֶם זֶה, וְאֵין לִסְמֹךְ עָלָיו.

ד אִם הִתְנָה מֵעֶרֶב שַׁבָּת עַל נֵר זֶה שֶׁיְּטַלְטְלֶנּוּ מִשֶּׁיִּכְבֶּה, מֻתָּר לְטַלְטְלוֹ אַחַר שֶׁכָּבָה. הַגָּה: וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּלֹא מְהָנֵי תְּנַאי, וְכֵן נוֹהֲגִין בִּמְדִינוֹת אֵלּוּ. וְדִין הַתְּנַאי ע״ל סי׳ תרל״ח (הֲגָ״א פֶּרֶק כִּירָה וּר״י ח״ב וְכָל בּוֹ). וְנוֹהֲגִין לְטַלְטְלוֹ עַל יְדֵי עַכּוּ״ם וְאֵין בָּזֶה מִשּׁוּם אִסּוּר אֲמִירָה לְעַכּוּ״ם הוֹאִיל וְהַמְּנָהָג כָּךְ הָיוּ כְּאִלּוּ הִתְנָה עָלָיו מִתְּחִלָּה וְשָׁרֵי כַּנַּ״ל.

ה נֵר שֶׁהִדְלִיקוּ בְּשַׁבָּת לְחַיָּה וּלְחוֹלֶה וְיָלְדָה הַחַיָּה וְנִתְרַפֵּא הַחוֹלֶה, מֻתָּר לְטַלְטְלוֹ אִם כָּבָה. וְהוּא הַדִּין לְמַדְלִיק בְּשַׁבָּת בְּשׁוֹגֵג וְכָבָה, שֶׁמֻּתָּר לְטַלְטְלוֹ.

ו נֵר שֶׁלֹּא הִדְלִיקוּ בּוֹ בְּאוֹתוֹ שַׁבָּת, אֲפִלּוּ הוּא שֶׁל חֶרֶס דְּמָאִיס וַאֲפִלּוּ הוּא שֶׁל נֵפְט דְּמַסְרִיחַ, מֻתָּר לְטַלְטְלוֹ דְּמֻקְצֶה מֵחֲמַת מְאוּס מֻתָּר.

ז מְנוֹרָה, בֵּין גְּדוֹלָה בֵּין קְטַנָּה, אִם הִיא שֶׁל פְּרָקִים אֵין מְטַלְטְלִין אוֹתָהּ דְּחַיְישִׁינַן שֶׁמָּא תִּפֹּל וְתִתְפָּרֵק וְיַחֲזִירֶנָּה וְנִמְצָא עוֹשֶׂה כְּלִי; וַאֲפִלּוּ אִם אֵינָהּ שֶׁל פְּרָקִים אֶלָּא יֵשׁ בָּהּ חֲרִיצִים סָבִיב וְדוֹמָה לְשֶׁל פְּרָקִים, אָסוּר לְטַלְטְלָהּ.

סימן רפ

א תַּשְׁמִישׁ הַמִּטָּה מִתַּעֲנוּגֵי שַׁבָּת הוּא, לְפִיכָךְ עוֹנַת תַּלְמִידֵי חֲכָמִים הַבְּרִיאִים מִלֵּיל שַׁבָּת לְלֵיל שַׁבָּת.

ב מֻתָּר לִבְעֹל לְכַתְּחִלָּה בְּתוּלָה בְּשַׁבָּת, וְאֵין בּוֹ מִשּׁוּם חוֹבֵל וְלֹא מִשּׁוּם צַעַר לָהּ.

סימן רפא

א אֵין לִשְׁחוֹת בְּוֹלְךְ לְבַדְּךָ אֲנַחְנוּ מוֹדִים, שֶׁאֵין לִשְׁחוֹת אֶלָּא בַּמְּקוֹמוֹת שֶׁאָמְרוּ חֲכָמִים. הַגָּה: וְנוֹהֲגִים שֶׁבְּשַׁבָּת מְאַחֲרִין יוֹתֵר לָבֹא לְבֵית הַכְּנֶסֶת מִבֵּחל, מִשּׁוּם דְּתָמִיד שֶׁל יְמוֹת הַחֹל נֶאֱמַר בַּבֹּקֶר (בַּמִּדְבָּר כח, ד) וְאֵצֶל שַׁבָּת נֶאֱמַר וּבְיוֹם הַשַּׁבָּת (בַּמִּדְבָּר כח, ט) דְּמַשְׁמַע אַחוֹר (מָרְדְּכַי פֶּרֶק פכ״כ). וְנוֹהֲגִין לְהַרְבּוֹת בִּזְמִירוֹת שֶׁל שַׁבָּת כָּל מָקוֹם לְפִי מִנְהָגוֹ, וּבְכָל דָּבָר אִם לֹא אָמְרוּ אֵין מַחֲזִירִין אוֹתוֹ מִלֵּבֵד אִם לֹא אָמַר לָאֵל אֲשֶׁר שָׁבַת וְכוּ׳ מַחֲזִירִין אוֹתוֹ. וְיֵשׁ לְהַאֲרִיךְ וּלְהַנְעִים בַּזְּמִירוֹת וְאֵין לְמְחוֹת בַּמַּאֲרִיךְ בָּהֶם, אַף עַל פִּי שֶׁהַמּוֹחֶה מְכֻוָּן מִשּׁוּם בְּטוּל תּוֹרָה (אוֹר זָרוּעַ). וּמִכָּל מָקוֹם בְּשַׁבָּת וְיוֹם טוֹב לֹא יַאֲרִיךְ יוֹתֵר מִדַּאי, כְּדֵי שֶׁיֹּאכְלוּ קֹדֶם שָׁעָה שִׁשִּׁית כְּדִלְקַמָּן סִי׳ רפ״ח.

סימן רפב

א מוֹצִיאִין סֵפֶר תּוֹרָה וְקוֹרִין בּוֹ שִׁבְעָה; וְאִם רָצָה לְהוֹסִיף, מוֹסִיף. הַגָּה: וְהוּא הַדִּין בְּיוֹם טוֹב מֻתָּר לְהוֹסִיף עַל הַקְּרוּאִים (רַמְבַּ״ם פ׳ י״ב מֵה״ת וּתְשׁוּבַת מַהֲר״ם וּבֵית יוֹסֵף). וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּבְיוֹם טוֹב אֵין לְהוֹסִיף (ר״ן פֶּרֶק הַקּוֹרֵא) וְכֵן נָהֲגוּ בִּמְדִינוֹת אֵלּוּ מִלֵּבֵד בְּשִׂמְחַת תּוֹרָה שֶׁמּוֹסִיפִין הַרְבֵּה, גַּם בְּכָל יוֹם טוֹב אֵין הַמַּפְטִירִין מִמְּנִין הַקְּרוּאִים, כְּדִלְקַמָּן.

ב מֻתָּר לִקְרוֹת עוֹלִים הַרְבֵּה אַף עַל פִּי שֶׁקָּרָא זֶה מַה שֶּׁקָּרָא זֶה וְחוֹזֵר וּמְבָרֵךְ, אֵין בְּכָךְ כְּלוּם. הַגָּה: וְיֵשׁ אוֹסְרִים (מָרְדְּכַי סוֹף מְגִלָּה) וְכֵן נָהֲגוּ בִּמְדִינוֹת אֵלּוּ חוּץ מִבְּשִׂמְחַת תּוֹרָה שֶׁנָּהֲגוּ לְהַרְבּוֹת בִּקְרוּאִים, וְנוֹהֲגִים כַּפָּבָרָא הֲרֹאשׁוֹנָה.

ג הַכֹּל עוֹלִים לְמִנְיַן שִׁבְעָה, אֲפִלּוּ אִשָּׁה וְקָטָן שֶׁיּוֹדֵעַ לְמִי מְבָרְכִין, אֲבָל אָמְרוּ חֲכָמִים: אִשָּׁה לֹא תִּקְרָא בְּצִבּוּר מִפְּנֵי כְּבוֹד הַצִּבּוּר. הַגָּה: וְאֲפִלּוּ דַּוְקָא מִצְטָרְפִים לְמִנְיַן הַקְּרוּאִים, אֲבָל לֹא שֶׁיִּהְיוּ כֻּלָּם נָשִׁים אוֹ קְטַנִּים (ר״ן וְרִיב״ש). וְדִין עֶבֶד כְּנַעֲנִי כְּדִין אִשָּׁה, אֲבָל אִם אָמוֹ מִיִּשְׂרָאֵל מֻתָּר לַעֲלוֹת (הַגָּהוֹת מַיְמוֹנִי פי״ב מֵהִל׳ תְּפִלָּה). וְאָסוּר לִקְרוֹת בְּרֹאשׁ מְגִלָּה. וְאֵין אָסוּר לִקְרוֹת עִם הָאָרֵץ נִכְבָּד, עָשִׁיר וּגְדוֹל הַדּוֹר לִפְנֵי תַּלְמִידֵי חֲכָמִים, כִּי אֵין זֶה בִּזָּיוֹן לַתַּלְמִידֵי חֲכָמִים רַק כָּבוֹד לַתּוֹרָה שֶׁמִּתְכַּבֶּדֶת בַּאֲנָשִׁים גְּדוֹלִים (אוֹר זָרוּעַ). וּמַמְזֵר מֻתָּר לַעֲלוֹת לְסֵפֶר תּוֹרָה (מהר״א מִפְּרַג). וְעַיֵּן לְעֵיל סִימָן קל״ו מִסֵּדֶר הַקְּרוּאִים.

ד נוֹהֲגִים לִקְרוֹת שִׁבְעָה וְלִגְמֹר עִמָּהֶם הַפָּרָשָׁה וְאוֹמֵר קַדִּישׁ, וְחוֹזֵר וְקוֹרֵא עִם הַמַּפְטִיר מַה שֶּׁקָּרָא הַשְּׁבִיעִי. הַגָּה: וְכֵן נוֹהֲגִים בְּיָמִים טוֹבִים שֶׁאֵין מַפְטִיר מִמְּנִין הַקְּרוּאִים, אֲבָל בַּחֹל שֶׁאָסוּר לְהוֹסִיף עַל מִנְיַן הַקְּרוּאִים, הַשְּׁלִישִׁי הוּא מַפְטִיר. וּבְיוֹם שֶׁמּוֹצִיאִין ב׳ סְפָרִים אוֹ ג׳, הַמַּפְטִיר קוֹרֵא בָּאַחֲרוֹנָה. וְקָטָן יָכוֹל לִקְרוֹת בְּפָרָשַׁת הַמּוּסָפִין אוֹ בְּד׳ פָּרָשִׁיוֹת שֶׁמּוֹסִיפִין בַּאֲדָר, וְכֵן נוֹהֲגִים (ר״ן וּמָרְדְּכַי פֶּרֶק ב׳ דְּמְגִלָּה), אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ חוֹלְקִים. וְאוֹמְרִים קַדִּישׁ קֹדֶם שֶׁעוֹלֶה הַמַּפְטִיר, וְאֵין חִלּוּק בָּזֶה בֵּין הוֹסִיפוּ עַל מִנְיַן הַקְּרוּאִים אוֹ לֹא וּבֵין מוֹצִיאִין סֵפֶר תּוֹרָה א׳ אוֹ ג׳ (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם הר״ר יְשַׁעְיָה וְהָרֹא״שׁ וְרַבֵּנוּ יְרוּחָם).

ה אִם לֹא נִמְצָא מִי שֶׁיּוֹדֵעַ לְהַפְטִיר אֶלָּא אֶחָד מֵאוֹתָם שֶׁעָלוּ לִקְרוֹת בַּתּוֹרָה, וּכְבָר אָמַר שְׁלֹשׁ צִבּוּר קַדִּישׁ אַחַר קְרִיאַת הַפָּרָשָׁה, זֶה שֶׁרוֹצֶה לְהַפְטִיר צָרִיךְ לַחֲזֹר וְלִקְרוֹת וְיָבֹרֵךְ עַל קְרִיאָתוֹ תְּחִלָּה וְסוֹף. הַגָּה: אֲבָל אִם לֹא אָמַר קַדִּישׁ, יַפְטִיר מִי שֶׁעָלָה לִשְׁבִיעִי אִם יוֹדֵעַ, וְאִם יֵשׁ אֲחֵרִים שֶׁיּוֹדְעִים לְהַפְטִיר לֹא יַפְטִיר מִי שֶׁעָלָה כְּבָר (אוֹר זָרוּעַ עסס״י קמ״ד).

ו אִם טָעָה שְׁלִיחַ צִבּוּר וְסִיֵּם הַפָּרָשָׁה עִם הַשִּׁשִּׁי וְאָמַר קַדִּישׁ, אֵינוֹ צָרִיךְ לִקְרוֹת עוֹד אַחֵר אֶלָּא יִקְרָא עִם הַמַּפְטִיר מַה שֶּׁקָּרָא עִם הַשִּׁשִּׁי, דְּקַיְמָא לָן מַפְטִיר עוֹלֶה לְמִנְיַן שִׁבְעָה.

ז קָרָא הַפָּרָשָׁה בְּתְפִלַּת שַׁחֲרִית בְּשַׁבָּת וְדִלֵּג פָּסוּק אֶחָד, חוֹזֵר וְקוֹרֵא הוּא וּשְׁנַיִם עִמּוֹ; וַאֲפִלּוּ הִפְטִיר וְהִתְפַּלֵּל מוּסָף, חוֹזֵר וְקוֹרֵא.

סימן רפג

א מַה שֶּׁאֵין מוֹצִיאִין בְּשַׁבָּת סֵפֶר שֵׁנִי לִקְרוֹת פָּרָשַׁת הַמּוּסָפִים, מִפְּנֵי שֶׁאֵין בָּהּ אֶלָּא שְׁנֵי פְּסוּקִים.

סימן רפד

א מַפְטִירִין בַּנָּבִיא מֵעִנְיָנָהּ שֶׁל פָּרָשָׁה. וְאֵין פּוֹחֲתִין מִכ״א פְּסוּקִים, אֶלָּא אִם כֵּן סָלִיק עִנְיָנָא בְּבָצִיר מֵהָכִי כְּגוֹן: עֹלוֹתֵיכֶם סְפוּ עַל זִבְחֵיכֶם (יִרְמְיָהוּ ז, כא). הַגָּה: וְדַוְקָא בְּשַׁבָּת בָּעֵינָן כ״א פְּסוּקִים, ג״פ לְכָל א׳ מִן הַקְּרוּאִים, אֲבָל בְּיוֹם טוֹב שֶׁקּוֹרִין ה׳ סַגִּי בְּט״ו פְּסוּקִים (מַהֲר״ם פאדוא״ה). וְלֹא נִתְקָנָה הַהַפְטָרָה רַק בְּצִבּוּר, אַחַר שֶׁקָּרְאוּ בַּתּוֹרָה (תְּשׁוּבַת הַרַמְבַּ״ן סִימָן קצ״ט), אֲבָל בְּלָאו הָכִי אָסוּר לִקְרוֹת עִם הַבְּרָכוֹת שֶׁלְּפָנֶיהָ וּלְאַחֲרֶיהָ, אֲבָל בְּלֹא בְּרָכָה שָׁרֵי (בֵּית יוֹסֵף).

ב אִם חָל רֹאשׁ חֹדֶשׁ בְּשַׁבָּת, אֵין הַמַּפְטִיר מַזְכִּיר שֶׁל רֹאשׁ חֹדֶשׁ כְּלָל. וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ מַזְכִּיר בַּתְּחִימָה שֶׁל רֹאשׁ חֹדֶשׁ, מַזְכִּירִין אוֹתוֹ בְּתוֹךְ הַבְּרָכָה שֶׁאוֹמֵר אֶת יוֹם הַמְּנוּחַ הַזֶּה וְאֶת יוֹם רֹאשׁ חֹדֶשׁ הַזֶּה, וְהַמִּנְהָג כַּסְּבָרָא הָרִאשׁוֹנָה.

ג צָרִיךְ לְכַוֵּן לִבְרכוֹת הַקּוֹרְאִים בַּתּוֹרָה וּלְבִרְכוֹת הַמַּפְטִיר וְיַעֲנֶה אַחֲרֵיהֶם אָמֵן, וְיַעֲלוּ לוֹ לְהַשְׁלִים מִנְיַן מֵאָה בְּרָכוֹת שֶׁחִסֵּר מִנְיָנָם בְּשַׁבָּת.

ד קָטָן יָכוֹל לְהַפְטִיר. הַגָּה: וְאִם קָרָאוּ לְמַפְטִיר מִי שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ לוֹמַר הַהַפְטָרָה יָכוֹל אַחֵר לְאָמְרָהּ, אֲבָל לְכַתְּחִלָּה אָסוּר לַעֲשׂוֹת כֵּן.

ה אִם נִשְׁתַּתֵּק הַמַּפְטִיר בְּאֶמְצַע הַהַפְטָרָה, הַבָּא לְסַיְּמָהּ לֹא יַתְחִיל מִמָּקוֹם שֶׁפָּסַק הָרִאשׁוֹן אֶלָּא צָרִיךְ לַחֲזוֹר לְהַתְחִיל מִמָּקוֹם שֶׁהִתְחִיל הָרִאשׁוֹן, כְּמוֹ בְּסֵפֶר תּוֹרָה. הַגָּה: וּשְׁנַיִם לֹא יֹאמְרוּ הַהַפְטָרָה בְּפַעַם אַחַת דְּתֵרֵי קָלֵי לָא מִשְׁתַּמְּעֵי (ריב״ש סִימָן ל״ו וּמְגִלָּה דַּף כ״א).

ו אֵין הַמַּפְטִיר מַפְטִיר עַד שֶׁיִּגְמֹר הַגּוֹלֵל לִגְלֹל הַסֵּפֶר תּוֹרָה.

ז בְּשַׁבָּת שֶׁהַפָּרָשִׁיוֹת מְחֻבָּרוֹת, מַפְטִירִין בַּהַפְטָרַת פָּרָשָׁה שְׁנִיָּה. הַגָּה: וְע״ל סִי׳ תכ״ח וְנָהֲגוּ לְהַזְכִּיר אַחַר קְרִיאַת הַתּוֹרָה נְשָׁמוֹת הַמֵּתִים וּלְבָרֵךְ הָעוֹסְקִים בְּצָרְכֵי צִבּוּר, כָּל מָקוֹם לְפִי מִנְהָגוֹ. (שִׁבּוּלֵי הַלֶּקֶט וְהַגָּהוֹת פְּרִדְכִי פ״ק דְּשַׁבָּת) וְנוֹהֲגִין לוֹמַר: יְקוּם פֻּרְקָן, וְאֵין בָּזֶה מִשּׁוּם אִסּוּר תְּחִנָּה בְּשַׁבָּת. גַּם נוֹתְנִין לוֹמַר: אָב הָרַחֲמִים; וּבְכָל יוֹם שֶׁאֵין אוֹמְרִים בּוֹ צו״צ אֵין אוֹמְרִים אוֹתוֹ, וְכֵן כְּשֶׁיֵּשׁ חֲתֻנָּה אוֹ מִילָה. וְיֵשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁאֵין אוֹמְרִים אוֹתוֹ כְּשֶׁמְּבָרְכִין הַחֹדֶשׁ, מִלְּבַד בִּימֵי הַסְּפִירָה, וְהוֹלְכִין בְּכָל זֶה אַחַר הַמִּנְהָג.

סימן רפה

א אַף עַל פִּי שֶׁאָדָם שׁוֹמֵעַ כָּל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ כָּל שַׁבָּת בְּצִבּוּר, חַיָּב לִקְרוֹת לְעַצְמוֹ בְּכָל שָׁבוּעַ פָּרָשַׁת אוֹתוֹ הַשָּׁבוּעַ שְׁנַיִם מִקְרָא וְאֶחָד תַּרְגּוּם אֲפִלּוּ עֲטָרוֹת וְדֵיבֹן. (בְּמִדְבַּר לב, ג).

ב אִם לָמַד הַפָּרָשָׁה בְּפֵרוּשׁ רַשִׁ״י חָשִׁיב כְּמוֹ תַּרְגּוּם, וְיֵרֵא שָׁמַיִם יִקְרָא תַּרְגּוּם וְגַם פֵּרוּשׁ רַשִׁ״י.

ג מִיּוֹם רִאשׁוֹן וָאֵילָךְ חָשׁוּב עִם הַצִּבּוּר.

ד מִצְוָה מִן הַמֻּבְחָר שֶׁיַּשְׁלִים אוֹתָהּ קֹדֶם שֶׁיֹּאכַל בְּשַׁבָּת, וְאִם לֹא הִשְׁלִים קֹדֶם אֲכִילָה יַשְׁלִים אַחַר אֲכִילָה עַד הַמִּנְחָה; וְיֵשׁ אוֹמְרִים עַד רְבִיעִי בְּשַׁבָּת; וְיֵשׁ אוֹמְרִים עַד שְׁמִינִי עֲצֶרֶת דְּהַיְנוּ בְּשִׂמְחַת תּוֹרָה, שֶׁאָז מַשְׁלִימִים הַצִּבּוּר.

ה יָכוֹל לִקְרוֹת הַפָּרָשָׁה שְׁנַיִם מִקְרָא וְאֶחָד תַּרְגּוּם בִּשְׁעַת קְרִיאַת הַתּוֹרָה וְעַיֵּן לְעֵיל סִימָן קמ״ו.

ו מְלַמְּדֵי תִּינוֹקוֹת אֵין צְרִיכִים לַחֲזוֹר וְלִקְרוֹת הַפָּרָשָׁה בְּשַׁבָּת.

ז אֵין צָרִיךְ לִקְרוֹת פָּרָשַׁת יוֹם טוֹב. הַגָּה: וְכֵן אֵין צָרִיךְ לִקְרוֹת הַהַפְטָרוֹת (פְּרִדְכֵי ה״ק), וּמִכָּל מָקוֹם נָהֲגוּ לִקְרוֹת הַהַפְטָרָה; וּבְשַׁבָּת שֶׁל חֲתֻנָּה יִקְרָא הַהַפְטָרָה שֶׁל שַׁבָּת וְלֹא שׁוֹשׁ אָשִׂישׂ (פִּסְקֵי מהרא״י סִי׳ ק״א).

סימן רפו

א זְמַן תְּפִלַּת מוּסָף מִיָּד אַחַר תְּפִלַּת הַשַּׁחַר וְאֵין לְאַחֲרָהּ יוֹתֵר מֵעַד סוֹף שֵׁבַע שָׁעוֹת. וְאִם הִתְפַּלֵּל אוֹתָהּ אַחַר שֵׁבַע שָׁעוֹת נִקְרָא פּוֹשֵׁעַ וְאַף עַל פִּי כֵן יָצָא י״ח מִפְּנֵי שֶׁזְּמַנָּהּ כָּל הַיּוֹם. וְאִם שָׁכַח וְלֹא הִתְפַּלֵּל עַד שֶׁעָבַר כָּל זְמַנָּהּ, אֵין לָהּ תַּשְׁלוּמִין. וְיֵשׁ בָּהּ נְשִׂיאַת כַּפַּיִם. הַגָּה: וְאִם הִתְפַּלֵּל אוֹתָהּ קֹדֶם תְּפִלַּת שַׁחֲרִית, יָצָא (א״מ בְּשֵׁם הָרַשְׁבָּ״א וְרַ״י פ׳ תְּפִלַּת הַשַּׁחַר).

ב כָּל יָחִיד חַיָּב לְהִתְפַּלֵּל תְּפִלַּת הַמּוּסָפִין בֵּין אִם יֵשׁ צִבּוּר בָּעִיר אוֹ לֹא. הַגָּה: וְאַחַר כָּךְ חוֹזֵר הַשָּׁלִיחַ צִבּוּר הַתְּפִלָּה כְּמוֹ בְּשָׁאָר תְּפִלּוֹת (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם שִׁבּוּלֵי לֶקֶט).

ג מֵתָר לְטָעֹם קֹדֶם תְּפִלַּת הַמּוּסָפִין, דְּהַיְנוּ אֲכִילַת פֵּרוֹת אוֹ אֲפִלּוּ פַּת מוּעָט אֲפִלּוּ טְעִימָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ כְּדֵי לִסְעֹד הַלֵּב, אֲבָל סְעֻדָּה אָסוּר.

ד הָיוּ לְפָנָיו שְׁתֵּי תְּפִלּוֹת, אַחַת שֶׁל מִנְחָה וְאַחַת שֶׁל מוּסָפִין, כְּגוֹן שֶׁאַחַר מִלְּהִתְפַּלֵּל תְּפִלַּת מוּסָף עַד שֵׁשׁ שָׁעוֹת (וּמַחֲצָה, טוּר) שֶׁהוּא זְמַן תְּפִלַּת מִנְחָה, צָרִיךְ לְהִתְפַּלֵּל שֶׁל מִנְחָה תְּחִלָּה וְאַחַר כָּךְ שֶׁל מוּסָף. הַגָּה: וּמֵיהוּ אִם הַקְּדִים שֶׁל מוּסָף, יָצָא (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם הָרַשְׁבָּ״א). וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּהַיְנוּ דַּוְקָא שֶׁצָּרִיךְ עַתָּה לְהִתְפַּלֵּל שְׁתֵּיהֶן, כְּגוֹן שֶׁרוֹצֶה לֶאֱכֹל וְאָסוּר לוֹ לֶאֱכֹל עַד שֶׁיִּתְפַּלֵּל מִנְחָה, אֲבָל אִם אֵינוֹ צָרִיךְ עַתָּה לְהִתְפַּלֵּל מִנְחָה יָכוֹל לְהַקְדִּים שֶׁל מוּסָף. הַגָּה: וּמֵיהוּ אִם הִגִּיעַ (זְמַן) מִנְחָה קְטַנָּה יִתְפַּלֵּל מִנְחָה תְּחִלָּה (הר״י וְהָרֹא״שׁ בְּשֵׁם יְרוּשַׁלְמִי). וְיֵשׁ מִי שֶׁהוֹרָה שֶׁאֵין עוֹשִׂים כֵּן בְּצִבּוּר לְהַקְדִּים תְּפִלַּת מִנְחָה לְתְפִלַּת מוּסָף, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִטְעוּ.

ה בְּשַׁבָּת וְיוֹם טוֹב אֵין אוֹמְרִים בָּרְכוּ אַחַר קַדִּישׁ בַּתְּרָא וְעַיֵּן לְעֵיל סִי׳ קל״ג.

סימן רפז

א יְכוֹלִים לְנַחֵם אֲבֵלִים בְּשַׁבָּת, וְכֵן יְכוֹלִים לְבַקֵּר אֶת הַחוֹלֶה. וְלֹא יֹאמַר לוֹ כַּדֶּרֶךְ שֶׁאוֹמֵר לוֹ בַּחֹל, אֶלָּא אוֹמֵר לוֹ: שַׁבָּת הִיא מִלְּזָעֵק וּרְפוּאָה קְרוֹבָה לָבֹא, וְרַחֲמָיו מְרֻבִּים וְשָׁבְתוֹ בְּשָׁלוֹם. הַגָּה: וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּאֵין צָרִיךְ לוֹמַר וְרַחֲמָיו מְרֻבִּים, וְכֵן נָהֲגוּ (רַמְבַּ"ם פֶּרֶק כ"ד).

סימן רפח

א אָסוּר לְהִתְעַנּוֹת בְּשַׁבָּת עַד ו' שָׁעוֹת. הַגָּה: וַאֲפִלּוּ לוֹמַד וּמִתְפַּלֵּל, אָסוּר (מָרְדְּכַי פ"ק דְּשַׁבָּת).

ב יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁאָדָם שֶׁמַּזִּיק לוֹ הָאֲכִילָה, דְּאָז עֹנֶג הוּא שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל, לֹא יֹאכַל. הַגָּה: וְכֵן מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ עֹנֶג אִם יִבְכֶּה, כְּדֵי שֶׁיֵּלֵךְ הַצַּעַר מִלִּבּוֹ, מֻתָּר לִבְכּוֹת בְּשַׁבָּת (אַגּוּר בְּשֵׁם שִׁבּוֹלֵי הַלֶּקֶט).

ג אָדָם הַמִּתְעַנֶּה בְּכָל יוֹם וַאֲכִילָה בְּשַׁבָּת צַעַר הוּא לוֹ מִפְּנֵי שִׁנּוּי וֶסֶת (פִּ' דִּבֶּר קָבוּעַ). יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁרָאוּ כַּמָּה חֲסִידִים וְאַנְשֵׁי מַעֲשֶׂה שֶׁהִתְעַנּוּ בְּשַׁבָּת מִטַּעַם זֶה, וְכֵן אָמְרוּ שֶׁכָּךְ הָיָה עוֹשֶׂה הר"י הֶחָסִיד.

ד מֻתָּר לְהִתְעַנּוֹת בּוֹ תַּעֲנִית חֲלוֹם כְּדֵי שֶׁיִּקָּרַע גְּזַר דִּינוֹ. וְצָרִיךְ לְהִתְעַנּוֹת בְּיוֹם רִאשׁוֹן, כְּדֵי שֶׁיִּתְכַּפֵּר לוֹ מַה שֶּׁבִּטֵּל עֹנֶג שַׁבָּת. וְאִם תָּשַׁשׁ כֹּחוֹ וְאֵינוֹ יָכוֹל לְהִתְעַנּוֹת בּוֹ תַּעֲנִית חֲלוֹם כְּדֵי שֶׁיִּקָּרַע גְּזַר דִּינוֹ. וְצָרִיךְ לְהִתְעַנּוֹת בְּיוֹם רִאשׁוֹן, כְּדֵי שֶׁיִּתְכַּפֵּר לוֹ מַה שֶּׁבִּטֵּל עֹנֶג שַׁבָּת. וְאִם תָּשַׁשׁ כֹּחוֹ וְאֵינוֹ יָכוֹל לְהִתְעַנּוֹת ב' יָמִים רְצוּפִים, לֹא יִתְעַנֶּה בְּיוֹם א' וְיִתְעַנֶּה אַחַר כָּךְ. הַגָּה: וְכָל שֶׁכֵּן אִם הָיָה בְּיוֹם א' חֲנֻכָּה אוֹ רֹאשׁ חֹדֶשׁ אוֹ פּוּרִים אוֹ יוֹם טוֹב אֲפִלּוּ יוֹם טוֹב שֵׁנִי שֶׁל גָּלֻיּוֹת שֶׁאֵין לְהִתְעַנּוֹת עַד אַחַר כָּךְ. וְיֵשׁ אוֹמְרִים מִי שֶׁיֵּשׁ שְׁנַת צָהֳרַיִם וְחָלַם לוֹ חֲלוֹם רַע, יִתְעַנֶּה מֵחֲצִי הַיּוֹם עַד חֲצִי הַלַּיְלָה וְאָז יַבְדִּיל, וּבְיוֹם הָרִאשׁוֹן יִתְעַנֶּה כְּאִלּוּ הִתְעַנָּה כָּל יוֹם הַשַּׁבָּת (מ"כ).

ה יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁאֵין לְהִתְעַנּוֹת תַּעֲנִית חֲלוֹם בְּשַׁבָּת אֶלָּא עַל חֲלוֹם שֶׁרָאָהוּ תְּלָת זִמְנֵי. וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁבִּזְמַן הַזֶּה אֵין לְהִתְעַנּוֹת תַּעֲנִית חֲלוֹם בְּשַׁבָּת, שֶׁאֵין אָנוּ בְּקִיאִים בִּפְתְרוֹן חֲלוֹמוֹת לֵידַע אֵיזֶה טוֹב וְאֵיזֶה רַע. וְהָעוֹלָם אוֹמְרִים שֶׁנִּמְצָא בְּסְפָרִים קַדְמוֹנִים שֶׁעַל שְׁלֹשָׁה חֲלוֹמוֹת מִתְעַנִּים בְּשַׁבָּת, וְאֵלּוּ הֵן: הָרוֹאֶה סֵפֶר תּוֹרָה שֶׁנִּשְׂרַף, אוֹ יוֹם הַכִּפּוּרִים בְּשָׁעַת נְעִילָה, אוֹ קוֹרוֹת בֵּיתוֹ אוֹ שִׁנָּיו שֶׁנָּפְלוּ; וְיֵשׁ אוֹמְרִים הָרוֹאֶה יוֹם הַכִּפּוּרִים אֲפִלּוּ שֶׁלֹּא בְּשָׁעַת נְעִילָה; וְיֵשׁ אוֹמְרִים הָרוֹאֶה שֶׁקּוֹרֵא בַּתּוֹרָה; וְיֵשׁ אוֹמְרִים הָרוֹאֶה שֶׁנּוֹשֵׂא אִשָּׁה. וְהָא דְּרוֹאֶה שִׁנָּיו שֶׁנָּפְלוּ דַּוְקָא שִׁנָּיו, אֲבָל הָרוֹאֶה לְחָיָיו שֶׁנִּשְׂרוּ, חֲלוֹם טוֹב הוּא דְּמֵתוּ הַיּוֹצְצִים עָלָיו רָעָה וְנ"ל שֶׁהַחֲלוֹמוֹת שֶׁאָמְרוּ בְּפֶרֶק הָרוֹאֶה שֶׁהֵם רָעִים, גַּם עֲלֵיהֶם מִתְעַנִּין בְּשַׁבָּת.

ו הַמִּתְעַנֶּה בְּשַׁבָּת אוֹמֵר: עֲנֵנוּ, אַחַר סִיּוּם תְּפִלָּתוֹ בְּלֹא חֲתִימָה, וְכוֹלְלוֹ בֶּאֱלֹהֵי נְצֹר. הַגָּה: וְיֹאמַר אַחַר תְּפִלָּתוֹ: רִבּוֹן הָעוֹלָמִים גָּלוּי וְכוֹ' כְּמוֹ בְּחֹל (אוֹר זָרוּעַ הִלְכוֹת תַּעֲנִית).

ז אִם הַקְּדִימָה לֶאֱכֹל הוּא עֹנֶג לוֹ, כְּגוֹן שֶׁנִּתְעַכְּלָה סְעֻדַּת הַלַּיְלָה, יְקַדִּים. וְאִם הָאַחוּר עֹנֶג לוֹ, כְּגוֹן שֶׁעֲדַיִן לֹא נִתְעַכְּלָה, יְאַחֵר. הַגָּה: וְכֵן מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ סְעֻדּוֹת כָּל יוֹם כְּמוֹ בְּשַׁבָּת, יְשַׁנֶּה בְּשַׁבָּת לְהַקְדִּים אוֹ לְאַחֵר (גמ' פכ"כ וְטוּר).

ח אֵין מִתְעַנִּין עַל שׁוּם צָרָה מֵהַצָּרוֹת כְּלָל.

ט אֵין צוֹעֲקִים וְלֹא מַתְרִיעִין בּוֹ עַל שׁוּם צָרָה חוּץ מִצָּרַת הַמָּזוֹנוֹת שֶׁצּוֹעֲקִים עָלֶיהָ בַּפֶּה בְּשַׁבָּת, וְלֹא בְּשׁוֹפָר. וְכֵן עִיר שֶׁהִקִּיפוּהָ עַכּוּ"ם אוֹ נָהָר וּסְפִינָה הַמְטֹרֶפֶת בַּיָּם, וַאֲפִלּוּ עַל יָחִיד הַנִּרְדָּף מִפְּנֵי עַכּוּ"ם אוֹ לִסְטִים אוֹ רוּחַ רָעָה, זוֹעֲקִין וּמִתְחַנְּנִין בַּתְּפִלּוֹת בְּשַׁבָּת, אֲבָל אֵין תּוֹקְעִין אֶלָּא אִם כֵּן תּוֹקְעִין לְקַבֵּץ הָעָם לַעֲזֹר אֲחֵיהֶם וּלְהַצִּילָם וְע"ל סִי' תקע"ו (סי"ג).

י נִרְדָּף מִפְּנֵי רוּחַ רָעָה שֶׁאָמְרוּ ל"ד דְּהוּא הַדִּין לְכָל חוֹלֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סַכָּנַת הַיּוֹם זוֹעֲקִים וּמִתְחַנְּנִין. וְכֵן נָהֲגוּ לוֹמַר: מְצַלְּאִים בְּשַׁבָּת עַל חוֹלִים הַמְסֻכָּנִים סַכָּנַת הַיּוֹם. הַגָּה: וְכֵן מֻתָּר לְבָרֵךְ הַחוֹלֶה הַמְסֻכָּן, בּוֹ בַּיּוֹם (לְקוּטֵי מַהֲרִ"י בְּרִי"ן וּבֵית יוֹסֵף בְּשֵׁם תְּרִ"ן פ"ג דְּתַעֲנִית).

סימן רפט

א יְהֵיֶה שַׁלְחָנוֹ עָרוּךְ וּמִטָּה מֻצַּעַת יָפָה, וּמַפָּה פְּרוּסָה כְּמוֹ בְּסְעֻדַּת הַלַּיְלָה, וִיבָרֵךְ עַל הַיַּיִן בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן וְהוּא נִקְרָא קִדּוּשָׁא רַבָּה. וְאַחַר כָּךְ יִטֹּל יָדָיו וְעַיֵּן לְעֵיל סִי' רע"א סָעִיף י"ב בהגה"ה וְיִבְצַע עַל לֶחֶם מִשְׁנֶה כְּמוֹ בַּלַּיְלָה וְיִסְעֹד, וְגַם זֶה הַקִּדּוּשׁ צָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה בִּמְקוֹם סְעֻדָּה, וְשֶׁלֹּא יִטְעֹם קֹדֶם לוֹ כְּלוּם כְּמוֹ בְּקִדּוּשׁ הַלַּיְלָה. וּמִיהוּ לִשְׁתּוֹת מַיִם בַּבֹּקֶר קֹדֶם תְּפִלָּה מֻתָּר, מִפְּנֵי שֶׁעֲדַיִן לֹא חָל עָלָיו חוֹבַת קִדּוּשׁ. הַגָּה: וְעַיֵּן לְעֵיל כָּל דִּינֵי קִדּוּשׁ סִי' רע"א עַר"ב רע"ג.

ב בְּמָקוֹם שֶׁאֵין יַיִן מָצוּי הֲוֵי שֵׁכָר וּשְׁאָר מַשְׁקִין, חוּץ מֵהַמַּיִם, חֲמַר מְדִינָה וּמְקֻדָּשִׁין עָלָיו. וְאִם אֵין לוֹ אֲפִלּוּ שֵׁכָר וּשְׁאָר מַשְׁקִין, אוֹכֵל בְּלֹא קִדּוּשׁ.

סימן רצ

א יַרְבֶּה בְּפֵרוֹת וּמְגָדִים וּמִינֵי רֵיחַ, כְּדֵי לְהַשְׂלִים מִנְיַן מֵאָה בְּרָכוֹת. הַגָּה: וְאִם רָגִיל בִּשְׁנַת צָהֳרַיִם אַל יְבַטְּלֶנּוּ, כִּי עֹנֶג הוּא לוֹ (טור).

ב אַחַר סְעֻדַּת שַׁחֲרִית קוֹבְעִים מְדָרָשׁ לִקְרוֹת בַּנְּבִיאִים וְלִדְרֹשׁ בְּדִבְרֵי אַגָּדָה, וְאָסוּר לִקְבֹּעַ סְעֻדָּה בְּאוֹתָהּ שָׁעָה. הַגָּה: וּפוֹעֲלִים וּבַעֲלֵי בָּתִּים שֶׁאֵינָן עוֹסְקִים בַּתּוֹרָה כָּל יְמֵי שָׁבוּעַ, יַעֲסְקוּ יוֹתֵר בַּתּוֹרָה בְּשַׁבָּת מִתַּלְמִידֵי חֲכָמִים הָעוֹסְקִים בַּתּוֹרָה כָּל יְמֵי הַשָּׁבוּעַ, וְהַתַּלְמִידֵי חֲכָמִים יַמְשִׁיכוּ יוֹתֵר בְּעֹנֶג אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה קָצָת, דַּהֲרֵי הֵם מִתְעַנְּגִים בְּלִמּוּדָם כָּל יְמֵי הַשָּׁבוּעַ (בית יוסף סי׳ רפ״ח בְּשֵׁם יְרוּשַׁלְמִי).

סימן רצא

א יְהֵא זָהִיר מְאֹד לְקַיֵּם סְעֻדָּה שְׁלִישִׁית, וַאֲפִלּוּ אִם הוּא שָׂבֵעַ יָכוֹל לְקַיְּמָהּ בִּכְבֵיצָה, וְאִם אִי אֶפְשָׁר לוֹ כְּלָל לֶאֱכֹל אֵינוֹ חַיָּב לְצַעֵר אֶת עַצְמוֹ. וְהֶחָכָם עֵינָיו בְּרֹאשׁוֹ (קֹהֶלֶת ב, יד) שֶׁלֹּא יְמַלֵּא בִּטְנוֹ בִּסְעֻדַּת הַבֹּקֶר, כְּדֵי לִתֵּן מָקוֹם לִסְעֻדָּה שְׁלִישִׁית. הַגָּה: וּמִי שֶׁלֹּא אָכַל בְּלֵיל שַׁבָּת, יֹאכַל שָׁלֹשׁ סְעֻדוֹת בְּיוֹם הַשַּׁבָּת (הַרְא״ש פֶּרֶק ע״פ).

ב זְמַנָּהּ מִשֶּׁיִּגְיַע זְמַן הַמִּנְחָה דְּהַיְנוּ מֹשֶׁשׁ שָׁעוֹת וּמֶחֱצָה וּלְמַעְלָה, וְאִם עָשָׂאָהּ קֹדֶם לָכֵן לֹא קִיֵּם מִצְוַת סְעֻדָּה שְׁלִישִׁית. הַגָּה: יֵשׁ אוֹמְרִים דְּאָסוּר לִשְׁתּוֹת מַיִם בֵּין מִנְחָה לְמַעֲרִיב בְּשַׁבָּת, דְּאָז חוֹזְרִים הַנְּשָׁמוֹת לְגֵיהִנֹּם, וְעַל כֵּן אֵין לֶאֱכֹל סְעֻדָּה שְׁלִישִׁית בֵּין מִנְחָה לְמַעֲרִיב, אֶלָּא יֹאכַל אוֹתָהּ קֹדֶם מִנְחָה (תּוֹסְפוֹת וְהַרְא״ש וּמָרְדְּכִי פֶּרֶק ע״פ). וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּיוֹתֵר טוֹב לְהִתְפַּלֵּל מִנְחָה תְּחִלָּה (רַמְבַּ״ם וְטוּר וְהַגְמַ״ר וְהַגְמַ״י פ״ל וְאֲגוּר), וְכֵן נוֹהֲגִים לְכַתְּחִלָּה בְּכָל מְדִינוֹת אֵלּוּ, וּמִכָּל מָקוֹם אֵין לִשְׁתּוֹת מַיִם מִן הַנְּהָרוֹת, אֲבָל בַּבַּיִת שָׁרֵי וְכָל שֶׁכֵּן שְׁאָר מַשְׁקִין דְּשָׁרֵי (הגמי״י פ״ל). וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּאֵין אִסּוּר אֶלָּא תּוֹךְ י״ב חֹדֶשׁ שֶׁל אֲבִיו וְאִמּוֹ (אַגָּדָה וּמָרְדְּכִי פ׳ ע״פ). וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּאִסּוּר זֶה שֶׁל שְׁתִיַּת מַיִם אֵינוֹ רַק בְּעֶרֶב שַׁבָּת (תּוֹסְפוֹת וְהַרְא״ש וּמָרְדְּכִי בְּשֵׁם ר׳ מְשֻׁלָּם וְהגמי״י).

ג אִם נִמְשְׁכָה סְעֻדַּת הַבֹּקֶר עַד שֶׁהִגִּיעַ זְמַן הַמִּנְחָה יַפְסִיק הַסְּעֻדָּה וְיִבָּרֵךְ בִּרְכַּת הַמָּזוֹן וְיִטֹּל יָדָיו וִיבָרֵךְ בִּרְכַּת הַמּוֹצִיא וְיִסְעֹד, וְנָכוֹן הַדָּבָר שֶׁאִם לֹא הָיָה עוֹשֶׂה כֵּן, מֵאַחַר שֶׁנִּמְשְׁכָה סְעֻדַּת הַבֹּקֶר עַד אוֹתָהּ שָׁעָה, לֹא הָיָה יָכוֹל לֶאֱכֹל אַחַר כָּךְ אֶלָּא אֲכִילָה גַּסָּה. הַגָּה: אֲבָל מִי שֶׁיּוֹדֵעַ שֶׁאֶפְשָׁר לֶאֱכֹל אַחַר שֶׁיִּתְפַּלֵּל מִנְחָה עִם הַצִּבּוּר, לֹא יַעֲשֶׂה סְעֻדָּה שְׁלִישִׁית קֹדֶם מִנְחָה; מִיהוּ אִם עָשָׂאָה, יָצָא.

ד אֵינוֹ צָרִיךְ לְקַדֵּשׁ בִּסְעֻדָּה שְׁלִישִׁית, אֲבָל צָרִיךְ לִבְצֹעַ עַל שְׁתֵּי כִּכָּרוֹת. הַגָּה: וְאִם סוֹעֵד הַרְבֵּה פְּעָמִים בְּשַׁבָּת צָרִיךְ לְכָל סְעֻדָּה שְׁתֵּי כִּכָּרוֹת (אבודרהם ומַיְמוֹנִי), וּלְפָחוֹת לֹא יִהְיֶה לוֹ בִּסְעֻדָּה שְׁלִישִׁית פָּחוֹת מִכִּכָּר אֶחָד שָׁלֵם (טור וּמָרְדְּכִי פ׳ כ״כ). וּמִזֶּה פָּשַׁט הַמִּנְהָג לְהָקֵל לִבְצֹעַ בִּסְעֻדָּה שְׁלִישִׁית רַק בְּכִכָּר א׳ שָׁלֵם, אֲבָל יֵשׁ לְהַחְמִיר לִקַּח שְׁנַיִם.

ה צָרִיךְ לַעֲשׂוֹתָהּ בְּפַת; וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁיָּכוֹל לַעֲשׂוֹתָהּ בְּכָל מַאֲכָל הֶעָשׂוּי מֵאֶחָד מֵחֲמִשָּׁה מִינֵי דָּגָן; וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁיָּכוֹל לַעֲשׂוֹתָהּ בִּדְבָרִים שֶׁמְּלַפְּתִים בָּהֶם הַפַּת כְּבָשָׂר וְדָגִים, אֲבָל לֹא בִּפֵרוֹת; וְיֵשׁ אוֹמְרִים דַּאֲפִלּוּ בִּפֵרוֹת יָכוֹל לַעֲשׂוֹתָהּ. וּסְבָרָא רִאשׁוֹנָה עִקָּר, שֶׁצָּרִיךְ לַעֲשׂוֹתָהּ בְּפַת אֶלָּא אִם כֵּן הוּא שָׂבֵעַ בְּיוֹתֵר.

הַגָּה: אוֹ בְּמָקוֹם שֶׁאִי אֶפְשָׁר לוֹ לֶאֱכֹל פַּת, כְּגוֹן בְּעֶרֶב פֶּסַח שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת שֶׁאָסוּר לוֹ לֶאֱכֹל פַּת לְאַחַר מִנְחָה כְּדִלְקַמָּן בְּהִלְכוֹת פֶּסַח (מהרי״ל ה״פ).

ו נָשִׁים חַיָּבוֹת בִּסְעֻדָּה שְׁלִישִׁית.

סימן רצב

א בְּמִנְחָה אוֹמְרִים אַשְׁרֵי וּבָא לְצִיּוֹן וַאֲנִי תְּפִלָּתִי וְגוֹ׳ (טור) מוֹצִיאִין סֵפֶר תּוֹרָה, וְקוֹרִין שִׁלְשָׁה אֲנָשִׁים עֲשָׂרָה פְּסוּקִים מִפָּרָשָׁה הַבָּאָה. וַאֲפִלּוּ חָל יוֹם טוֹב לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת, קוֹרִין בַּפָּרָשָׁה הַבָּאָה וְלֹא בְּשֶׁל יוֹם טוֹב.

ב אוֹמְרִים צִדְקָתְךָ, וְאִם חָל בּוֹ יוֹם שֶׁאֵלּוּ הָיָה חֹל לֹא הָיוּ אוֹמְרִים בּוֹ בְּמִנְחָה נְפִילַת אַפַּיִם, אֵין אוֹמְרִים צִדְקָתְךָ. הַגָּה: וְנָהֲגוּ שֶׁלֹּא לְקַבֵּעַ מִדְרָשׁ בֵּין מִנְחָה לְמַעֲרִיב (טור זֹהַר תְּרוּמָה ע׳ רע״ט), אֲבָל אוֹמְרִים פִּרְקֵי אָבוֹת בַּקַּיִץ וְשִׁיר הַמַּעֲלוֹת בַּחֹרֶף, וכ״מ לְפִי מִנְהָגוֹ.

סימן רצג

א מְאַחֲרִין תְּפִלַּת עַרְבִית, כְּדֵי לְהוֹסִיף מֵחֹל עַל הַקֹּדֶשׁ.

ב צָרִיךְ לְזָהֵר מִלַּעֲשׂוֹת מְלָאכָה עַד שֶׁיֵּרָאוּ שְׁלֹשָׁה כּוֹכָבִים קְטַנִּים, וְלֹא יִהְיוּ מְסֻגָּרִים אֶלָּא רְצוּפִים, וְאִם הוּא יוֹם הַמְעֻנָּן יַמְתִּין עַד שֶׁיֵּצֵא הַסָּפֵק מִלִּבּוֹ.

ג מִי שֶׁהוּא אָנוּס, כְּגוֹן שֶׁצָּרִיךְ לְהַחְשִׁיךְ עַל הַתְּחוּם לְדָבָר מִצְוָה, יָכוֹל לְהִתְפַּלֵּל שֶׁל מוֹצָאֵי שַׁבָּת מִפְּלַג הַמִּנְחָה וּלְמַעְלָה וּלְהַבְדִּיל מִיָּד, אֲבָל לֹא יְבָרֵךְ עַל הַנֵּר, וְכֵן אָסוּר בַּעֲשִׂיַּת מְלָאכָה, עַד צֵאת הַכּוֹכָבִים. הַגָּה: וְנוֹהֲגִים לוֹמַר: וְהוּא רַחוּם וִיכַפֵּר בַּאֲרִיכוּת נַעַם, כְּדֵי לְהוֹסִיף מֵחֹל עַל הַקֹּדֶשׁ (אוֹר זָרוּעַ).

סימן רצד

א אוֹמְרִים הַבְדָּלָה בְּחוֹנֵן הַדַּעַת, וְאִם טָעָה וְלֹא הִבְדִּיל מַשְׁלִים תְּפִלָּתוֹ וְאֵינוֹ חוֹזֵר, מִפְּנֵי שֶׁצָּרִיךְ לְהַבְדִּיל עַל הַכּוֹס. וְאִם טָעַם קֹדֶם שֶׁהִבְדִּיל עַל הַכּוֹס צָרִיךְ לַחֲזֹר וּלְהַבְדִּיל בַּתְּפִלָּה.

ב טָעָה וְלֹא הִבְדִּיל בַּתְּפִלָּה, וְאֵין לוֹ כּוֹס בַּלַּיְלָה וְסָבוּר שֶׁאַף לְמָחָר לֹא יִהְיֶה לוֹ, צָרִיךְ לַחֲזֹר וּלְהִתְפַּלֵּל.

ג תִּשְׁעָה בְּאָב שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּאֶחָד בְּשַׁבָּת, טָעָה וְלֹא הִבְדִּיל בַּתְּפִלָּה אֵינוֹ צָרִיךְ לַחֲזֹר וּלְהִתְפַּלֵּל, כֵּיוָן שֶׁמַּבְדִּיל עַל הַכּוֹס בְּמוֹצָאֵי תִּשְׁעָה בְּאָב.

ד בְּמָקוֹם שֶׁאָמְרוּ שֶׁאֵינוֹ חוֹזֵר לְהִתְפַּלֵּל, מֵיָד כְּשֶׁסִּיֵּם הַבָּרְכָה אֵין לוֹ לַחֲזֹר, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא פָּתַח בַּבָּרְכָה שֶׁלְּאַחֲרֶיהָ.

ה בְּמָקוֹם שֶׁאָמְרוּ שֶׁאֵינוֹ חוֹזֵר, אִם רָצָה לְהַחְמִיר עַל עַצְמוֹ לַחֲזֹר אִם סִיֵּם תְּפִלָּתוֹ, רַשַּׁאי. אֲבָל אִם עָדַיִן לֹא סִיֵּם תְּפִלָּתוֹ, אֵינוֹ רַשַּׁאי לַחֲזֹר.

סימן רצה

א הַגָּה: וְאוֹמְרִים וִיהִי נֹעַם וְסֵדֶר קְדֻשָּׁה בַּאֲרִיכוּת, כְּדֵי לְאַחֵר סֵדֶר קְדֻשָּׁה שֶׁאָז חוֹזְרִים רְשָׁעִים לַגֵּיהִנֹּם (טוּר). וּבְזֶמֶן שֶׁאֵין אוֹמְרִים וִיהִי נֹעַם, כְּגוֹן שֶׁחָל יוֹם טוֹב בַּשָּׁבוּעַ, אֵין אוֹמְרִים סֵדֶר קְדֻשָּׁה אֲבָל אוֹמְרִים וְיִתֶּן לְךָ (כָּל בּוֹ). מַבְדִּיל שְׁלִיחַ צִבּוּר כְּדֵי לְהוֹצִיא מִי שֶׁאֵין לוֹ יַיִן. הַגָּה: וְנֶהֱגוּ לוֹמַר וּלְהַזְכִּיר אֲלִיָּהוּ הַנָּבִיא בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת, לְהִתְפַּלֵּל שֶׁיָּבֹא וִיבַשְּׂרֵנוּ הַגְּאֻלָּה (טוּר).

סימן רצו

א סֵדֶר הַבְדָּלָה: יַיִן, בְּשָׂמִים, נֵר, הַבְדָּלָה וְסִימָנָךְ יבנ״ה. וְצָרִיךְ לְזָהֵר שֶׁלֹּא יְהֵא הַכּוֹס פָּגוּם. הַגָּה: וְנֶהֱגוּ לוֹמַר קֹדֶם הַבְדָּלָה שֶׁעוֹשִׂים בַּבַּיִת: הִנֵּה אֵל יְשׁוּעָתִי וְגוֹ׳, כּוֹס יְשׁוּעוֹת אֶשָּׂא וְגוֹ׳, לַיְהוּדִים הָיְתָה אוֹרָה וְגוֹ׳, לְסִימָן טוֹב. וּבְשָׁעַת הַבְדָּלָה יִתְּנוּ עֵינֵיהֶם בַּכּוֹס וּבַנֵּר. וְנוֹהֲגִין לִשְׁפֹּךְ מִכּוֹס שֶׁל יַיִן עַל הָאָרֶץ, קֹדֶם שֶׁיְּסַיֵּם בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיֶה הַכּוֹס פָּגוּם. וְטַעַם הַשְּׁפִיכָה, דְּאָמְרִינַן: כָּל בַּיִת שֶׁלֹּא נִשְׁפַּךְ בּוֹ יַיִן כַּמַּיִם אֵין בּוֹ סִימָן בְּרָכָה, וְעוֹשִׂין כֵּן לְסִימָן טוֹב בְּתַחְלַת הַשָּׁבוּעַ. גַּם שׁוֹפְכִין מִן הַכּוֹס לְאַחַר הַבְדָּלָה וּמְכַבִּין בּוֹ הַנֵּר וְרוֹחֲצִים בּוֹ עֵינָיו, מִשּׁוּם חִבּוּב הַמִּצְוָה.

ב וְאֵין מַבְדִּילִין עַל הַפַּת, אֲבָל עַל הַשֵּׁכָר מַבְדִּילִין אִם הוּא חָמַר מְדִינָה וְהוּא הַדִּין לִשְׁאָר מַשְׁקִין, חוּץ מִן הַמַּיִם. הַגָּה: וְטוֹב יוֹתֵר לְהַבְדִּיל עַל כּוֹס פָּגוּם שֶׁל יַיִן, מֵעַל שֵׁכָר (אַבּוּדְרָהָם). וְנֶהֱגוּ לְהַבְדִּיל בְּמוֹצָאֵי פֶּסַח עַל שֵׁכָר וְלֹא עַל יַיִן, מִשּׁוּם דְּחָבִיב עָלָיו. וּבְיוֹם טוֹב שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת, שֶׁיֵּשׁ בּוֹ קִדּוּשׁ שֶׁהוּא נֶאֱמַר עַל הַפַּת, יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁאֵגַב הַקִּדּוּשׁ מַבְדִּילִין גַּם כֵּן עָלָיו. וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁיּוֹתֵר טוֹב לוֹמַר הַקִּדּוּשׁ וְהַבְדָּלָה שְׁנֵיהֶם עַל הַשֵּׁכָר. הַגָּה: וְהַסְּבָרָא רִאשׁוֹנָה עִקָּר.

ג אִם אֵין לוֹ יַיִן וְלֹא שֵׁכָר וּשְׁאָר מַשְׁקִין, יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁמַּתָּר לוֹ לֶאֱכֹל וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁאִם מְצַפֶּה שֶׁיִּהְיֶה לוֹ לְמָחָר לֹא יֹאכַל עַד לְמָחָר שֶׁיַּבְדִּיל. וְאִם אֵין לוֹ אֶלָּא כּוֹס אֶחָד וְאֵינוֹ מְצַפֶּה שֶׁיִּהְיֶה לוֹ לְמָחָר, מוּטָב שֶׁיֹּאכַל קֹדֶם שֶׁיַּבְדִּיל וִיבָרֵךְ עָלָיו בִּרְכַּת הַמָּזוֹן וְאַחַר כָּךְ יַבְדִּיל עָלָיו, מִמַּה שֶׁיְּבָרֵךְ בִּרְכַּת הַמָּזוֹן בְּלֹא כּוֹס לְדִבְרֵי הָאוֹמְרִים דְּבִרְכַּת הַמָּזוֹן טְעוּנָה כּוֹס. וּלְדִבְרֵי הָאוֹמְרִים דְּאֵינָהּ טְעוּנָה כּוֹס, לֹא יֹאכַל עַד שֶׁיַּבְדִּיל. וּמַיָּרֵי שֶׁכּוֹס זֶה לֹא הָיָה בּוֹ אֶלָּא רְבִיעִית בְּצִמְצוּם, וּכְבָר הָיָה מָזוּג כְּדִינוֹ שֶׁאִם הָיָה מֻשָּׂם בּוֹ מַיִם יוֹתֵר לֹא הָיָה רָאוּי לִשְׁתִיָּה, שֶׁאִם לֹא כֵּן לְדִבְרֵי הַכֹּל מַבְדִּיל תְּחִלָּה וְשׁוֹתֶה מִמֶּנּוּ מְעַט וּמוֹסִיף עָלָיו לְהַשְׁלִימוֹ לְרְבִיעִית, וּמְבָרֵךְ עָלָיו בִּרְכַּת הַמָּזוֹן.

ד מִי שֶׁאֵין יָדוֹ מַשֶּׂגֶת לִקְנוֹת יַיִן לְקִדּוּשׁ וּלְהַבְדָּלָה יִקְנֶה לְהַבְדָּלָה, דְּקִדּוּשׁ אֶפְשָׁר בְּפַת.

ה אִם אֵין יָדוֹ מַשֶּׂגֶת לִקְנוֹת שָׁמֶן לְנֵר חֲנֻכָּה וְיַיִן לְהַבְדִּיל, נֵר חֲנֻכָּה קֹדֶם.

ו אוֹמֵר הַבְדָּלָה מְיֻשָּׁב. הַגָּה: וְיֵשׁ אוֹמְרִים מְעֻמָּד (אַגֻּדָּה וְכָל בּוֹ וְאַגּוּר), וְכֵן נוֹהֲגִין בִּמְדִינוֹת אֵלּוּ, וְאוֹחֵז הַיַּיִן בְּיָמִין וְהַהֲדַס בִּשְׂמֹאל וּמְבָרֵךְ עַל הַיַּיִן, וְשׁוּב נוֹטֵל הַהֲדַס בְּיָמִין וְהַיַּיִן בִּשְׂמֹאל וּמְבָרֵךְ עַל הַהֲדַס, וּמַחֲזִיר הַיַּיִן לִימִינוֹ.

ז אֲפִלּוּ שָׁמְעוּ כָּל בְּנֵי הַבַּיִת הַבְדָּלָה בְּבֵית הַכְּנֶסֶת, אִם נִתְכַּוְּנוּ שֶׁלֹּא לָצֵאת מַבְדִּילִים בְּבָתֵּיהֶם.

ח נָשִׁים חַיָּבוֹת בְּהַבְדָּלָה כְּשֵׁם שֶׁחַיָּבוֹת בְּקִדּוּשׁ, וְיֵשׁ מִי שֶׁחוֹלֵק. הַגָּה: עַל כֵּן לֹא יַבְדִּילוּ לְעַצְמָן רַק יִשְׁמְעוּ הַבְדָּלָה מִן הָאֲנָשִׁים.

סימן רצז

א מְבָרֵךְ עַל הַבְּשָׂמִים אִם יֵשׁ לוֹ, וְאִם אֵין לוֹ אֵינוֹ צָרִיךְ לַחֲזֹר אַחֲרֵיהֶם.

ב אֵין מְבָרְכִין עַל בְּשָׂמִים שֶׁל בֵּית הַכִּסֵּא וְלֹא עַל שֶׁל מֵתִים וְדַוְקָא הַנְּתוּנִים לְמַעֲלָה מִמִּטָּתוֹ שֶׁל מֵת, וְלֹא עַל בְּשָׂמִים שֶׁבְּמִסְבָּת ע״א, דְּסָתָם מְסִבָּתָן לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים. הַגָּה: וְאִם בֵּרֵךְ עַל בְּשָׂמִים אֲלוּ לֹא יָצָא וְצָרִיךְ לַחֲזֹר וּלְבָרֵךְ עַל אֲחֵרִים (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם א״ח).

ג שַׂקִּים מְלֵאִים בְּשָׂמִים שְׁמְשִׁימִים הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים תּוֹךְ קַנְקַנֵּי הַיַּיִן, אַף עַל פִּי שֶׁמַּתָּר לְהָרִיחַ בָּהֶם אֵין מַבְדִּילִין עֲלֵיהֶם.

ד נָהֲגוּ לְבָרֵךְ עַל הַהֲדַס כָּל הֵיכָא דְּאָפְשָׁר. הַגָּה: וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּאֵין לְבָרֵךְ עַל הֲדַס הַיָּבֵשׁ דְּאֵינוֹ מֵרִיחַ, רַק עַל שְׁאָר בְּשָׂמִים (טוּר בְּשֵׁם הר״ר אֶפְרַיִם וְהר״א מִפָּרְגָ), וְכֵן נָהֲגוּ בְּמְדִינוֹת אֵלּוּ. וְנ״ל דְּיֵשׁ לְהַנִּיחַ גַּם הֲדַס עִם הַבְּשָׂמִים, דְּאָז עוֹשִׂין כנ״ע.

ה מִי שֶׁאֵינוֹ מֵרִיחַ אֵינוֹ מְבָרֵךְ עַל הַבְּשָׂמִים אֶלָּא אִם כֵּן נִתְכַּוֵּן לְהוֹצִיא בְּנֵי בֵיתוֹ הַקְּטַנִּים שֶׁהִגִּיעוּ לְחִנּוּךְ אוֹ לְהוֹצִיא מִי שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ.

סימן רצח

א מְבָרֵךְ עַל הַנֵּר: בּוֹרֵא מְאוֹרֵי הָאֵשׁ, אִם יֵשׁ לוֹ וְאֵינוֹ צָרִיךְ לַחֲזֹר אַחֲרָיו. וְהָנֵי מִילֵי בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת, אֲבָל בְּמוֹצָאֵי יוֹם הַכִּפּוּרִים יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁמְּחַזֵּר אַחֲרָיו. הַגָּה: מִי שֶׁאֵין לוֹ כּוֹס לְהַבְדִּיל, כְּשֶׁרוֹאֶה הָאֵשׁ מְבָרֵךְ עָלָיו, וְכֵן הַבְּשָׂמִים (טוּר).

ב מִצְוָה מִן הַמֻּבְחָר לְבָרֵךְ עַל אֲבוּקָה. וְיֵשׁ מִי שֶׁאוֹמֵר שֶׁאִם אֵין לוֹ אֲבוּקָה צָרִיךְ לְהַדְלִיק נֵר אַחֵר לְצֹרֶךְ הַבְדָּלָה חוּץ מֵהַנֵּר הַמְיֻחָד לְהָאִיר בַּבַּיִת. הַגָּה: וְנֵר שֶׁיֵּשׁ לוֹ שְׁתֵּי פְּתִילוֹת מִקְרֵי אֲבוּקָה (אַגַּדָה).

ג נוֹהֲגִים לְהִסְתַּכֵּל בְּכַפּוֹת הַיָּדַיִם וּבַצִּפָּרְנַיִם. הַגָּה: וְיֵשׁ לִרְאוֹת בְּצִפּוֹרְנֵי יַד יָמִין וְלֶאֱחֹז הַכּוֹס בְּיַד שְׂמֹאל, וְיֵשׁ לְכַפֵּף הָאֶצְבָּעוֹת לְתוֹךְ הַיָּד שֶׁאָז רוֹאֶה הַצִּפָּרְנַיִם עִם הַכַּפּוֹת בְּבַת אַחַת וְלֹא יִרְאֶה פְּנֵי הָאֶצְבָּעוֹת שֶׁבִּפְנִים (זֹהַר פ׳ בְּרֵאשִׁית וּבְפ׳ וַיַּקְהֵל).

ד אֵין מְבָרְכִין עַל הַנֵּר עַד שֶׁיֵּאֹתוּ לְאוֹרוֹ, דְּהַיְנוּ שֶׁיִּהְיֶה סָמוּךְ לוֹ בְּכְדֵי שֶׁיּוּכַל לְהַכִּיר בֵּין מַטְבֵּעַ מְדִינָה זוֹ לְמַטְבֵּעַ מְדִינָה אַחֶרֶת.

ה אֵין מְבָרְכִין עַל הַנֵּר שֶׁלֹּא שָׁבַת מִמְּלֶאכֶת עֲבֵרָה, לַאֲפוּקֵי אוֹר שֶׁהַדְלַק לְחַיָּה וּלְחוֹלֶה שֶׁכֵּיוָן שֶׁלֹּא הֻדְלַק לַעֲבֵרָה מְבָרְכִין עָלָיו, אֲבָל אִם הִדְלִיקוֹ עַכּוּ״ם בְּשַׁבָּת כֵּיוָן שֶׁאִם הָיָה מַדְלִיקוֹ יִשְׂרָאֵל הָיָה עוֹבֵר, לֹא שָׁבַת מִמְּלֶאכֶת עֲבֵרָה מִקָּרֵי. וְאֵין מְבָרְכִין עַל אוֹר שֶׁל עֲבוֹדַת אֱלִילִים (טוּר).

ו עוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁהִדְלִיק בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת מִיִּשְׂרָאֵל, אוֹ יִשְׂרָאֵל מֵעוֹבֵד כּוֹכָבִים, מְבָרְכִין עָלָיו. אֲבָל עוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁהִדְלִיק מֵעוֹבֵד כּוֹכָבִים, אֵין מְבָרְכִין עָלָיו. וּבְמוֹצָאֵי יוֹם הַכִּפּוּרִים אֵין מְבָרְכִין עַל נֵר שֶׁהִדְלִיק יִשְׂרָאֵל מֵעוֹבֵד כּוֹכָבִים וְע״ל סִי׳ תרכ״ד סָעִיף ה׳.

ז הָיָה הוֹלֵךְ חוּץ לִכְרַךְ וְרָאָה אוֹר, אִם רֻבָּן עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, אֵין מְבָרְכִין עָלָיו. וְאִם רֻבָּן יִשְׂרָאֵל, אוֹ אֲפִלּוּ מֻחֱצָה עַל מֻחֱצָה, מְבָרְכִין עָלָיו.

ח אוּר הַיּוֹצֵא מֵהָעֲצִים וּמֵהָאֲבָנִים מְבָרְכִין עָלָיו, אֲבָל בְּמוֹצָאֵי יוֹם הַכִּפּוּרִים אֵין מְבָרְכִין עָלָיו.

ט גֶּחָלִים הַבּוֹעֲרוֹת כָּל כָּךְ שֶׁאִלּוּ מַכְנִיס קֵיסָם בֵּינֵיהֶם הוּא נִדְלָק, מְבָרְכִין עֲלֵיהֶם, וְהוּא שֶׁעֲשׂוּיִם לְהָאִיר.

י אוּר שֶׁל כִּבְשָׁן בִּתְחִלַּת שְׂרֵפַת הַלְּבֵנִים, אֵין מְבָרְכִין עָלָיו שֶׁאָז אֵינוֹ עָשׂוּי לְהָאִיר, וְאַחַר שֶׁנִּשְׂרְפוּ אָז עָשׂוּי לְהָאִיר וּמְבָרְכִין עָלָיו.

יא נֵר בֵּית הַכְּנֶסֶת, אִם יֵשׁ שָׁם אָדָם חָשׁוּב מְבָרְכִין עָלָיו. וְאִם לָאו, אֵין מְבָרְכִין עָלָיו. וְיֵשׁ אוֹמְרִים בְּהֶפֶךְ. וְאִם יֵשׁ שַׁמָּשׁ שֶׁאוֹכֵל שָׁם מְבָרְכִין עָלָיו, וְהוּא שֶׁלֹּא תְּהֵא לְבָנָה זוֹרַחַת שָׁם.

יב אֵין מְבָרְכִין עַל נֵר שֶׁל מֵתִים, שֶׁאֵינוֹ עָשׂוּי לְהָאִיר, הֵילְכָךְ מֵת שֶׁהָיוּ מוֹלִיכִין לְפָנָיו נֵר אֵלּוּ הוֹצִיאוּהוּ בַּיּוֹם, וְהוֹצִיאוּהוּ בַּלַּיְלָה בְּנֵר, אֵין מְבָרְכִין עָלָיו.

יג סוּמָא אֵינוֹ מְבָרֵךְ.

יד הָיוּ יוֹשְׁבִים בבה״מ וְהֵבִיאוּ לָהֶם אוֹר, אֶחָד מְבָרֵךְ לְכֻלָּם.

טו נֵר בְּתוֹךְ חֵיקוֹ אוֹ בְּתוֹךְ פָּנָס (פִּי׳ כְּלִי שֶׁנּוֹתֵן בּוֹ הַנֵּר שֶׁלֹּא תִּכְבֶּה) אוֹ בְּתוֹךְ אִסְפַּקְלַרְיָא רוֹאֶה אֶת הַשַּׁלְהֶבֶת וְאֵינוֹ מִשְׁתַּמֵּשׁ לְאוֹרָהּ, מִשְׁתַּמֵּשׁ לְאוֹרָהּ וְאֵינוֹ רוֹאֶה אֶת הַשַּׁלְהֶבֶת, אֵין מְבָרְכִין עָלָיו עַד שֶׁיִּהְיֶה רוֹאֶה אֶת הַשַּׁלְהֶבֶת וּמִשְׁתַּמֵּשׁ לְאוֹרָהּ.

סימן רצט

א אָסוּר לֶאֱכֹל שׁוּם דָּבָר, אוֹ אֲפִלּוּ לִשְׁתּוֹת יַיִן אוֹ שֵׁאָר מַשְׁקִין חוּץ מִמַּיִם, מִשֶּׁתְּחַשֵּׁךְ עַד שֶׁיִּבְדּוֹל. אֲבָל אִם הָיָה יוֹשֵׁב וְאוֹכֵל מִבְּעוֹד יוֹם וְחָשְׁכָה לוֹ, אֵין צָרִיךְ לְהַפְסִיק אֲפִלּוּ מִשְּׁתִיָּה (בֵּית יוֹסֵף). וְאִם הָיָה יוֹשֵׁב וְשׁוֹתֶה וְחָשְׁכָה לוֹ, צָרִיךְ לְהַפְסִיק. וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּהָנֵי מִלֵּי בִּסְפֵק חָשְׁכָה, אֲבָל בְּוַדַּאי חָשְׁכָה אֲפִלּוּ הָיָה יוֹשֵׁב וְאוֹכֵל פּוֹרֵס מַפָּה וּמַבְדִּיל וְגוֹמֵר סְעוּדָתוֹ. הַגָּה: וְהַמִּנְהָג כְּשׁוּט כַּסְּבָרָא הָרִאשׁוֹנָה.

ב הָיוּ שׁוֹתִים וְאָמְרוּ: בּוֹאוּ וְנַבְדִּיל, אִם רָצוּ לַחֲזֹר וְלִשְׁתּוֹת קֹדֶם הַבְדָּלָה אֵינָם צְרִיכִים לַחֲזֹר וּלְבָרֵךְ. וְיֵשׁ מִי שֶׁחוֹלֵק בְּדָבָר.

ג כְּשֶׁמַּפְסִיק לְהַבְדִּיל אֵינוֹ צָרִיךְ לְבָרֵךְ בּוֹרֵא פְּרִי הַגֶּפֶן עַל כּוֹס שֶׁל הַבְדָּלָה, וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁצָּרִיךְ.

ד כְּשֶׁהָיָה אוֹכֵל וְחָשְׁכָה, שֶׁאָמַרְנוּ שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לְהַפְסִיק, גּוֹמֵר סְעוּדָתוֹ וּמְבָרֵךְ בִּרְכַּת הַמָּזוֹן עַל הַכּוֹס וְאַחַר כָּךְ מַבְדִּיל עָלָיו, וְאִם יֵשׁ לוֹ שְׁנֵי כּוֹסוֹת, מְבָרֵךְ בִּרְכַּת הַמָּזוֹן עַל אֶחָד וּמַבְדִּיל עַל אַחֵר.

ה טָעָה וְאָכַל קֹדֶם שֶׁהִבְדִּיל יָכוֹל לְהַבְדִּיל אַחַר כָּךְ.

ו שָׁכַח וְלֹא הִבְדִּיל בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת, מַבְדִּיל עַד סוֹף יוֹם ג׳. וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁאֵינוֹ מַבְדִּיל אֶלָּא כָּל יוֹם רִאשׁוֹן וְלֹא יוֹתֵר, וְדַוְקָא בּוֹרֵא פְּרִי הַגֶּפֶן וְהַמַּבְדִּיל בֵּין קֹדֶשׁ לְחֹל, אֲבָל עַל הַנֵּר וּבְשָׂמִים אֵינוֹ מְבָרֵךְ אֶלָּא בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת. וְיֵשׁ מִי שֶׁאוֹמֵר דְּהָא דְּקָיְמָא לָן טָעַם מַבְדִּיל הָנֵי מִלֵּי הֵיכָא דְּהִבְדִּיל בְּלֵיל מוֹצָאֵי שַׁבָּת, אֲבָל אִם לֹא הִבְדִּיל בַּלַּיְלָה כֵּיוָן שֶׁטָּעַם שׁוּב אֵינוֹ מַבְדִּיל. הַגָּה: וְהָעִקָּר כַּסְּבָרָא הָרִאשׁוֹנָה. וּמִי שֶׁמִּתְעַנֶּה ג׳ יָמִים וג׳ לֵילוֹת יִשְׁמַע הַבְדָּלָה מֵאֲחֵרִים, וְאִם אֵין אֲחֵרִים אֶצְלוֹ יָכוֹל לְהַבְדִּיל בְּשַׁבָּת מִבְּעוֹד יוֹם וְלִשְׁתּוֹת וּלְקַבֵּל אַחַר כָּךְ הַתַּעֲנִית עָלָיו (ת״ה סִי׳ קנ״ד עִי׳ סִי׳ תקנ״ג).

ז הַמַּבְדִּיל עַל יַיִן עַל שֵׁלָחָנוֹ, אֲפִלּוּ הִבְדִּיל קֹדֶם שֶׁנָּטַל יָדָיו, פּוֹטֵר הַיַּיִן שֶׁבְּתוֹךְ הַמָּזוֹן שֶׁאֵין צָרִיךְ לְבָרֵךְ עָלָיו. וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּלֹא פָּטַר אֶלָּא אִם כֵּן נָטַל יָדָיו קֹדֶם שֶׁהִבְדִּיל. הַגָּה: וְאִם הִבְדִּיל תְּחִלָּה צָרִיךְ לְבָרֵךְ אַחֲרָיו בָּרְכָה מְעֻיֶּן שָׁלֹשׁ (תוֹס׳ וּמַרְדְּכִי פֶּרֶק כֵּיצַד מְבָרְכִין).

ח כְּשֶׁפּוֹטֵר יַיִן שֶׁבְּתוֹךְ הַמָּזוֹן שֶׁאֵין צָרִיךְ לְבָרֵךְ עָלָיו גַּם אֵין צָרִיךְ לְבָרֵךְ בְּרָכָה אַחֲרוֹנָה עַל כּוֹס שֶׁל הַבְדָּלָה. וְאִם אֵין לוֹ אֶלָּא כּוֹס אֶחָד וְסָבוּר שֶׁיָּבִיאוּ לוֹ יַיִן יוֹתֵר וְהִבְדִּיל עַל אוֹתוֹ כּוֹס וְאַחַר כָּךְ לֹא הֵבִיאוּ לוֹ יוֹתֵר וּבֵרַךְ בִּרְכַּת הַמָּזוֹן בְּלֹא כּוֹס, יֵשׁ מִי שֶׁאוֹמֵר שֶׁצָּרִיךְ לְבָרֵךְ בְּרָכָה אַחֲרוֹנָה עַל כּוֹס שֶׁל הַבְדָּלָה.

ט אִם רוֹצֶה לִסְעֹד תֵּכֶף לַהַבְדָּלָה צָרִיךְ לְזָהֵר שֶׁלֹּא יָבִיא לֶחֶם לַשֻּׁלְחָן קֹדֶם הַבְדָּלָה וְאִם הֵבִיא פּוֹרֵס עָלָיו מַפָּה וּמְכַסֶּנּוּ לְפִי שֶׁהוּא מֻקְדָּם בַּפָּסוּק וְצָרִיךְ לְהַקְדִּימוֹ אִם לֹא יְכַסֶּנּוּ.

י אָסוּר לַעֲשׂוֹת שׁוּם מְלָאכָה קֹדֶם שֶׁיַּבְדִּיל, וְאִם הִבְדִּיל בַּתְּפִלָּה מֵתָּר אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא הִבְדִּיל עַל הַכּוֹס. וְאִם צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה קֹדֶם שֶׁהִבְדִּיל בַּתְּפִלָּה אוֹמֵר: הַמַּבְדִּיל בֵּין הַקֹּדֶשׁ וּבֵין הַחֹל. בְּלֹא בְּרָכָה, וְעוֹשֶׂה מְלָאכָה. הַגָּה: וְכֵן נָשִׁים שֶׁאֵינָן מַבְדִּילִין בַּתְּפִלָּה יֵשׁ לְלַמְּדָן שֶׁיֹּאמְרוּ הַמַּבְדִּיל בֵּין קֹדֶשׁ לְחֹל קֹדֶם שֶׁיַּעֲשׂוּ מְלָאכָה (כָּל בּוֹ). וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּכָל זֶה בִּמְלָאכָה גְּמוּרָה כְּגוֹן כּוֹתֵב וְאוֹרֵג, אֲבָל הַדֶּלֶקֶת הַנֵּר בָּעַלְמָא אוֹ הוֹצָאָה מֵרְשׁוּת לִרְשׁוּת אֵינוֹ צָרִיךְ לָזֶה (ר״י נ״ב ח״כ), וּמִמֵּזֶּה נִתְפַּשֵּׁט הַמִּנְהָג לְהָקֵל שֶׁמַּדְלִיקִים נֵרוֹת מֵיָד שֶׁאָמְרוּ הַקָּהָל בָּרְכוּ, אֲבָל הָעִקָּר כְּסָבְרָא רִאשׁוֹנָה. וְיֵשׁ אוֹמְרִים לְדֶלֶת מַיִם בְּכָל מוֹצָאֵי שַׁבָּת, כִּי בְּאֶרֶץ שֶׁל מְרָיָם סוֹבֵב כָּל מוֹצָאֵי שַׁבָּת כָּל הַבָּאֵרוֹת וּמֵי שִׁפּוּעֵי בּוֹ וְיִשְׁתֶּה מִמֶּנּוּ, יִתְרַפֵּא מִכָּל תַּחְלוּאָיו (כָּל בּוֹ). וְלֹא רָאִיתִי לְמִנְהָג זֶה. וְעַיֵּן לְעֵיל סִימָן רס״ג מִי שֶׁמּוֹסִיף מֵחֹל עַל הַקֹּדֶשׁ אִם מֻתָּר לוֹמַר לְאַחַר שֶׁהִבְדִּיל לַעֲשׂוֹת לוֹ מְלָאכָה.

סימן ש

א לְעוֹלָם יְסַדֵּר אָדָם שֻׁלְחָנוֹ בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת כְּדֵי לְלַוּוֹת אֶת הַשַּׁבָּת, אֲפִלּוּ אֵינוֹ צָרִיךְ אֶלָּא לְכַזַּיִת.

סימן שא

א אֵין לָרוּץ בְּשַׁבָּת אֶלָּא אִם כֵּן הוּא לִדְבַר מִצְוָה כְּגוֹן לְבֵית הַכְּנֶסֶת אוֹ כַּיּוֹצֵא בּוֹ. הַגָּה: וְאָסוּר לְפָסֵעַ יוֹתֵר מֵאַמָּה בִּפְסִיעָה אַחַת, אִם אֶפְשָׁר לוֹ בְּפָחוֹת (אוֹר זָרוּעַ וְהגי״א פֶּרֶק מִי שֶׁהוֹצִיאוּהוּ).

ב בַּחוּרִים הַמִּתְעַנְּגִים בִּקְפִיצָתָם וּמְרוּצָתָם, מֻתָּר. וְכֵן לִרְאוֹת כָּל דָּבָר שֶׁמִּתְעַנְּגִים בּוֹ וְכֵן מֻתָּר לְטַיֵּל (בַּשַּׁבָּת) (בֵּית יוֹסֵף).

ג הָיָה הוֹלֵךְ וְהִגִּיעַ לְאַמַּת הַמַּיִם יָכוֹל לְדַלֵּג וְלִקְפֹּץ עָלֶיהָ אֲפִלּוּ אִם הִיא רְחָבָה שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְהַנִּיחַ רַגְלוֹ רִאשׁוֹנָה קֹדֶם שֶׁיַּעֲקֹר שְׁנִיָּה, וּמוּטָב שֶׁיְּדַלֵּג מִמַּה שֶּׁיַּקִּיפֶנָּה מִפְּנֵי שֶׁמַּרְבֶּה בְּהִלּוּךְ; וְאָסוּר לַעֲבֹר בָּהּ, שֶׁלֹּא יָבֹא לִידֵי סְחִיטָה.

ד הָיָה הוֹלֵךְ לִדְבַר מִצְוָה כְּגוֹן: לְהַקְבִּיל פְּנֵי רַבּוֹ אוֹ פְּנֵי מִי שֶׁגָּדוֹל מִמֶּנּוּ בְּחָכְמָה, יָכוֹל לַעֲבֹר בָּהּ וּבִלְבַד שֶׁיַּעֲשֶׂה שִׁנּוּי כְּגוֹן שֶׁלֹּא יוֹצִיא יָדוֹ מִתַּחַת שְׂפַת חֲלוּקוֹ, כְּדֵי שֶׁיְּזֹפֵר וְלֹא יָבֹא לִידֵי סְחִיטָה וְעַיֵּן לְקַמָּן סי׳ תרי״ג סָעִיף ה׳ וּבְס״ח בְּהג״ה. וְאָסוּר לַעֲבֹר בְּסַנְדָּלוֹ, דְּכֵיוָן דְּאֵינוֹ יָכוֹל לְהַדְּקוֹ וּלְקָשְׁרוֹ יָפֶה חַיְישִׁינַן דִּלְמָא נָפִיל וְאָתֵי לְאַתּוּיֵי. אֲבָל בִּמְנָעָלוֹ, מֻתָּר.

ה הַהוֹלֵךְ לִדְבַר מִצְוָה מֻתָּר לַעֲבֹר בְּמַיִם אַף בַּחֲזָרָה, כְּדֵי שֶׁלֹּא תְּהֵא מַכְשֶׁלוֹ לֶעָתִיד לָבֹא.

ו הַהוֹלֵךְ לִשְׁמֹר פֵּרוֹתָיו מֻתָּר לוֹ לַעֲבֹר בְּמַיִם בַּהֲלִיכָה, אֲבָל לֹא בַּחֲזָרָה.

ז כָּל הַיּוֹצֵא בְּדָבָר שֶׁאֵינוֹ תַּכְשִׁיט וְאֵינוֹ דֶּרֶךְ מַלְבּוּשׁ וְהוֹצִיאוֹ כְּדֶרֶךְ שֶׁרְגִילִין לְהוֹצִיא אוֹתוֹ דָּבָר, חַיָּב. וְכָל תַּכְשִׁיט שֶׁהוּא רָפוּי שֶׁאֶפְשָׁר לוֹ בְּקַל לִפֹּל, אָסוּר לָצֵאת בּוֹ וְאִם יָצָא, פָּטוּר. וְאִשָּׁה לֹא תֵּצֵא בְּתַכְשִׁיטִים שֶׁדַּרְכָּהּ לְשָׁלְפָם (פ״ לַהֲסִירָם מֵעָלֶיהָ) וּלְהַרְאוֹתָם. הַגָּה: וְעַיֵּן לְקַמָּן סִימָן ש״ג סָעִיף י״ח אִם אָסוּר אֲפִלּוּ בָּחָצֵר אוֹ בַּבַּיִת, הִלְכָךְ לֹא יֵצֵא אִישׁ לֹא בְּסַיִף וְלֹא בְּקֶשֶׁת וְלֹא בִּתְרִיס (פ״ מָגֵן), וְלֹא בְּאַלָּה וְלֹא בְּרֹמַח, וְלֹא בִּכְלֵי שֶׁאֵינָם תַּכְשִׁיט, וְאִם יָצָא חַיָּב חַטָּאת, וְלֹא בְּשִׁרְיוֹן וְלֹא בְּקַסְדָּא (פ״ כּוֹבַע שֶׁל בַּרְזֶל) וְלֹא בְּמַגָּפַיִם (פ״ אַנְפִלָּאוֹת שֶׁל בַּרְזֶל), וְאִם יָצָא פָּטוּר שֶׁהֵם דֶּרֶךְ מַלְבּוּשׁ. וְלֹא יֵצֵא בִּתְפִלִּין, מִפְּנֵי שֶׁצָּרִיךְ לְהַסִּירָם כְּשֶׁיִּכָּנֵס לְבֵית הַכִּסֵּא. וְלֹא יֵצֵא קָטָן בְּמִנְעָל גָּדוֹל דִּלְמָא נָפִיל וְאָתֵי לְאַתּוּיֵי, אֲבָל יוֹצֵא הוּא בְּחָלוּק גָּדוֹל. וְלֹא יֵצֵא בְּמִנְעָל אֶחָד אִם אֵין לוֹ מַכָּה בְּרַגְלוֹ, דִּלְמָא מְחַיְכִי עָלֵיהּ וְאָתֵי לְאַתּוּיֵי, אֲבָל אִם יֵשׁ לוֹ מַכָּה בְּרַגְלוֹ יֵצֵא בְּאוֹתוֹ שֶׁאֵין בּוֹ מַכָּה.

ח לֹא יֵצֵא בְּמַחַט הַתְּחוּבָה לוֹ בְּבִגְדּוֹ בֵּין נְקוּבָה בֵּין שֶׁאֵינָהּ נְקוּבָה. וְאִם יָצָא בִּנְקוּבָה חַיָּב, וּבְשֶׁאֵינָהּ נְקוּבָה, פָּטוּר. וְיֵשׁ אוֹמְרִים בְּהֶפֶךְ.

ט לֹא יֵצֵא בְּטַבַּעַת שֶׁאֵין עָלֶיהָ חוֹתָם, וְאִם יָצָא חַיָּב. וְאִם יֵשׁ עָלֶיהָ חוֹתָם לְרַשׁ״י פָּטוּר, וּלְרַבֵּנוּ תָּם וּלְהָרַמְבַּ״ם מֻתָּר דְּאֵינוֹ תַּכְשִׁיט אֶלָּא לְאִישׁ. אֲבָל דָּבָר שֶׁהוּא תַּכְשִׁיט לְאִישׁ וּלְאִשָּׁה אָסוּר גַּם לְאִישׁ וְעַיֵּן לְקַמָּן סִימָן ש״ג (סָעִיף י״ח).

י טַבַּעַת שֶׁקָּבוּעַ בָּהּ אֶבֶן וְכֵן אִם כְּתוּבִים בָּהּ אוֹתִיּוֹת אֵין עָלֶיהָ חוֹתָם מִקְרֵי, שֶׁלֹּא נִקְרָא חוֹתָם אֶלָּא אִם כֵּן חֲקוּקִים בָּהּ אוֹתִיּוֹת אוֹ צוּרוֹת.

יא דָּבָר הֶעָשׂוּי לְתַכְשִׁיט וּלְהִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ כְּגוֹן מַפְתְּחוֹת נָאוֹת שֶׁל כֶּסֶף כְּמִין תַּכְשִׁיט, אָסוּר, שֶׁהָרוֹאֶה אוֹמֵר שֶׁלְּצֹרֶךְ תַּשְׁמִישׁ מוֹצִיא; וְיֵשׁ מַתִּירִים אִם הוּא שֶׁל כֶּסֶף. הַגָּה: וּמִכָּל מָקוֹם אָסוּר לָצֵאת בְּתִיק שֶׁל בָּתֵּי עֵינַיִם שֶׁקּוֹרִין בּרִילי״ן אַף עַל פִּי שֶׁהַתִּיק הוּא שֶׁל כֶּסֶף, דְּהַבָּתֵּי עֵינַיִם בְּעִצְמָם הֵם מַשּׂוֹי (בֵּית יוֹסֵף). וְאִם הַמַּפְתֵּחַ שֶׁל נְחֹשֶׁת וּבְרֶזֶל, אֲפִלּוּ מְחֻבָּר וְקָבוּעַ בַּחֲגוֹרָה, אָסוּר (מָרְדְּכִי פֶּרֶק בַּמֶּה אִשָּׁה וּבֵית יוֹסֵף בְּשֵׁם תְּשׁוּבַת הָרַשְׁבָּ״א). וְיֵשׁ שֶׁכָּתְבוּ שֶׁנּוֹהֲגִין בָּזֶה לְהַתִּיר (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם תְּשׁוּבַת אַשְׁכְּנַזִית סִימָן פ״א הָרִי״ף וְהָאַגָּדָה וְכֵן מִשְׁמַע בְּאוֹר זָרוּעַ).

יב לֹא יֵצֵא הַחַיָּט בְּמַחַט הַתְּחוּבָה לוֹ בְּבִגְדּוֹ; וְלֹא נַגָּר בְּקִיסָם שֶׁבְּאָזְנוֹ; וְלֹא סוֹרֵק בְּמִשְׁחָה שֶׁבְּצַוָּארוֹ; וְאִם יָצָא, פָּטוּר.

יג לֹא יֵצֵא הַזָּב בְּכִיס שֶׁעוֹשֶׂה לְהַצִּילוֹ מִזִּיבָתוֹ, שֶׁלֹּא יִטְנַף בָּהּ, וְכֵן אִשָּׁה נִדָּה שֶׁקּוֹשֶׁרֶת בֶּגֶד לְפָנֶיהָ שֶׁלֹּא תִּתְלַכְלֵךְ בְּדַם נִדּוּתָהּ, אָסוּר לָצֵאת בּוֹ אִם לֹא יְהֵא סָנָר עָשׂוּי כְּעֵין מַלְבּוּשׁ. אֲבָל אִם קוֹשֶׁרְתּוֹ כְּדֵי שֶׁלֹּא יִכָּאֵב לָהּ הַדָּם וְלֹא תִּצְטַעֵר, מֻתָּר לָצֵאת בּוֹ.

יד דָּבָר שֶׁהוּא דֶּרֶךְ מַלְבּוּשׁ, אֲפִלּוּ אִם אֵינוֹ לוֹבְשׁוֹ אֶלָּא מִשּׁוּם אֲצוּלֵי טִנּוּף, מֻתָּר לָצֵאת בּוֹ בְּשַׁבָּת. הַגָּה: וְלָכֵן מֻתָּר לִלְבֹּשׁ בֶּגֶד מִפְּנֵי הַגְּשָׁמִים אוֹ כּוֹבַע עַל רֹאשׁוֹ, אֲבָל אָסוּר לְאִשָּׁה לָתֵת בֶּגֶד עַל צָעִיפָהּ מִפְּנֵי הַגְּשָׁמִים דְּאֵין זֶה דֶּרֶךְ מַלְבּוּשׁ (הַנָּהוֹת מַיְמוֹנִי).

טו אֵין הַקִּטֵּעַ יוֹצֵא בְּקַב שֶׁלּוֹ, דְּהַיְנוּ שֶׁעוֹשֶׂה כְּמִין דְּפוּס שֶׁל רֶגֶל וְחוֹקֵק בּוֹ מְעַט לְשׁוּם רֹאשׁ שׁוּקוֹ בְּתוֹכוֹ, וְאֵינוֹ עוֹשֶׂה זֶה לְהַלֵּךְ בּוֹ שֶׁעַל כָּל פָּנִים צָרִיךְ הוּא לְמַקְּלוֹ, אֶלָּא כַּוָּנָתוֹ כְּדֵי שֶׁלֹּא יֵרָאֶה חֲסַר רֶגֶל אֶלָּא נְכֵה רֶגֶל, כֵּיוָן דְּאֵינוֹ צָרִךְ הִלּוּכוֹ, אָסוּר.

טז קְטֵעַ שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לֵילֵךְ כְּלָל עַל שׁוּקָיו אֶלָּא יוֹשֵׁב עַל כִּסֵּא, וּמִשֶּׁנֶּעֱקַר מִמְּקוֹמוֹ נִסְמָךְ עַל יָדָיו וְעַל שׁוּקָיו וְנִדְחָף לְפָנָיו וְעוֹשֶׂה סְמוֹכוֹת שֶׁל עוֹר אוֹ עֵץ לְרַאשֵׁי שׁוּקָיו אוֹ רַגְלָיו הַתְּלוּיִם, וּכְשֶׁהוּא נִשְׁעָן עַל יָדָיו וְעוֹקֵר עַצְמוֹ נִשְׁעָן גַּם עַל רַגְלָיו קָצָת, אֵין יוֹצְאִים בָּהֶם בְּשַׁבָּת דְּאֵידֵי דְּתָלוּי וְלָא מְנַחֵי אָאַרְעָא

זְמָנִין דְּמִשְׁתַּלְּפִי; אֲבָל בְּכִסֵּא וְסַפְסָלִים הַקְּטַנִּים שֶׁבְּיָדָיו מֻתָּר לָצֵאת. קְטַע בִּשְׁתֵּי רַגְלָיו וּמְהַלֵּךְ עַל שׁוֹקָיו וְעַל אַרְכְּבוֹתָיו וְעוֹשֶׂה סְמוֹכוֹת שֶׁל עוֹר לְשׁוֹקָיו, יוֹצֵא בָּהֶם בְּשַׁבָּת. הַגָּה: וְכֵן מֻתָּר לָצֵאת בְּמִנְעָל שֶׁל עֵץ שֶׁהֶרְגֵּל נִכְנָס בּוֹ וְלֵיכָא לְמֵיחַשׁ שֶׁיִּפֹּל (ר' יְרוּחָם ח"ה). וְכֵן בפנטני"ש דְּמִשְׁתַּלְּפִי בְּמֻתָּרָה וּמְמֵילָא (רַשְׁבָּ"א סִימָן תר"ז). וְיֵשׁ מַחְמִירִים וְאוֹסְרִים (אֲגוּר). וְלֹא יֵלֵךְ אָדָם יָחֵף בְּשַׁבָּת בְּמָקוֹם שֶׁאֵין דֶּרֶךְ לֵילֵךְ יָחֵף, וְלֹא יֵצֵא אָדָם בְּשַׁבָּת כְּמוֹ שֶׁהוּא יוֹצֵא בְּחֹל בִּלְתִּי דָּבָר אֶחָד שֶׁיְּזֹפֵר עַל יָדוֹ שֶׁהוּא שַׁבָּת וְלֹא יָבֹא לְחַלְּלוֹ (כָּל בּוֹ).

יז חִגֵּר, שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לֵילֵךְ בְּלֹא מַקֵּל, מֻתָּר לֵילֵךְ בּוֹ אֲפִלּוּ אֵינוֹ קָשׁוּר בּוֹ; אֲבָל אִם אֶפְשָׁר לוֹ לֵילֵךְ זוּלָתוֹ, וְאֵינוֹ נוֹטְלוֹ אֶלָּא לְהַחֲזִיק עַצְמוֹ, אָסוּר. וְחוֹלֶה שֶׁעָמַד מֵחָלְיוֹ דֵּינוֹ כְּחִגֵּר (רוֹקַח).

יח סוּמָא, אָסוּר לוֹ לָצֵאת בְּמַקֵּל.

יט מִי שֶׁהוּא אָסוּר וּכְבָלִים (פִּי' כְּעֵין טַבָּעוֹת גְּדוֹלִים שֶׁסּוֹגְרִים בָּהֶם הָרַגְלַיִם) בְּרַגְלָיו, מֻתָּר לָצֵאת בָּהֶם.

כ אֵין יוֹצְאִים בְּאַנְקְטְמִין, וְהוּא כְּמִין חֲמוֹר שֶׁעוֹשִׂים הַלֵּיצָנִים, וְנִרְאֶה כְּרוֹכֵב עָלָיו וְהוּא נוֹשְׂאוֹ וְהוֹלֵךְ בְּרַגְלָיו; וְלֹא בְּקֶשָׁרִים, וְהֵם עֵצִים גְּבוֹהִים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם מוֹשָׁב לְכַף הָרֶגֶל וְהוֹלְכִים בָּהֶם בַּטִּיט; וְלֹא בְּפַרְמִי, וְהֵם כְּמִין צוּרַת פַּרְצוּף שֶׁנּוֹתְנִים עַל הַפָּנִים לְהַפְחִיד הַתִּינוֹקוֹת.

כא אֵין יוֹצְאִים בְּתֵבָה זְקוּפָה וּמַחְצֶלֶת, אֲבָל יוֹצְאִים בְּשַׂק וִירִיעָה וַחֲמִילָה פִּי' בְּגָדִים גַּסִּים.

כב יוֹצְאִים בְּמוֹךְ וּסְפוֹג שֶׁעַל הַמַּכָּה לְפִי שֶׁהֵם מְרַפְּאִים הִילְכָךְ הֲרֵי כְּמוֹ תַּכְשִׁיט, וְכֵן בְּקִלַּפַּת שׁוּם וּבָצָל אוֹ בְּאִסְפַּלְנִית וּמִלּוּגְמָא וּרְטִיָּה שֶׁעָלֶיהָ, וְאִם נָפְלוּ מֵעָלֶיהָ לֹא יַחֲזִירֶנָּה, וְכָל שֶׁכֵּן שֶׁלֹּא יִתֵּנֶם בִּתְחִלָּה; אֲבָל אָסוּר לִכְרֹךְ חוּט אוֹ מִשִּׁיחָה עַל הַמַּכָּה לָצֵאת בּוֹ, דְּכֵיוָן שֶׁאֵינָם מְרַפְּאִים הֲוֵי מַשּׂוֹי; אֲבָל בְּאַגּוּד שֶׁכּוֹרֵךְ עַל הָרִטְיָה שֶׁלֹּא תִּפּוֹל מֵעָלָיו, יָכוֹל לֵילֵךְ בּוֹ וְקוֹשְׁרוֹ וּמַתִּירוֹ.

כג הַבָּנִים יוֹצְאִים בְּזַגִּין (פִּי' כְּמִין פַּעֲמוֹנִים קְטַנִּים) הָאֲרוּגִים לָהֶם בִּכְסוּתָם, אֲבָל אִם אֵינָם אֲרוּגִים, לֹא. הַגָּה: וְלֹא מְהֻנֵּי הָא דִּמְחֻבָּר לְכָסוּת רַק בְּדָבָר שֶׁדַּרְכּוֹ לִהְיוֹת מְחֻבָּר שָׁם. אֲבָל אִם חִבֵּר שָׁם דָּבָר שֶׁאֵין דַּרְכּוֹ בְּכָךְ, אָסוּר (הַגָּהוֹת מַיְמוֹנִי פִּי"ט וּבִית יוֹסֵף בְּשֵׁם תְּשׁוּבַת רַשְׁבָּ"א וּמַרְדְּכִי פֶּרֶק בַּמֶּה אִשָּׁה). וְאוֹתָן עֲגָלִים יְרֻקִּים שֶׁגְּזָרָה הַמַּלְכוּת שֶׁכָּל יְהוּדִי יִשָּׂא אֶחָד מֵהֶן בִּכְסוּתוֹ, מֻתָּר לָצֵאת בָּהֶן אֲפִלּוּ אֵינוֹ תָּפוּר בִּכְסוּתוֹ רַק מְחֻבָּר שָׁם קָצָת (אוֹר זָרוּעַ). וְכֵן מֻתָּר לָצֵאת בְּמִטְפַּחַת שֶׁמְּקַנְּחִין בּוֹ הָאַף, שֶׁקּוֹרִין פצולי"ט, אִם מְחֻבָּר לְכָסוּתוֹ. וְהָא דְּמֻתָּר לָצֵאת בְּזַגִּין הָאֲרוּגִין דַּוְקָא שֶׁאֵין בָּהֶם עִנְבָּל וְאֵין מַשְׁמִיעִין קוֹל (הַגָּהוֹת אַלְפָסִי סוֹף פֶּרֶק בַּמֶּה אִשָּׁה).

כד יוֹצְאִים בְּמִינֵי עֲשָׂבִים שֶׁקּוֹשְׁרִים אוֹתָם בְּקֶשָׁרִים וְתוֹלִין אוֹתָם לִרְפוּאָה.

כה אֵין יוֹצְאִין בְּקֶמֵעַ שֶׁאֵינוֹ מֻמְחֶה, וְאִם הוּא מֻמְחֶה יוֹצְאִין בּוֹ. לָא שְׁנָא אִתְמְחֵי גַּבְרָא וְלֹא קָמֵעַ כְּגוֹן שֶׁכָּתַב לַחַשׁ אֶחָד בְּשָׁלֹשׁ אִגְּרוֹת, וְרִפְּאוּ שְׁלָשְׁתָּם שְׁלֹשָׁה בְּנֵי אָדָם שֶׁאִתְמְחֵי גַּבְרָא לְאוֹתוֹ לַחַשׁ בְּכָל פַּעַם שֶׁיִּכְתְּבֶנּוּ אֲבָל לֹא לִשְׁאָר לְחָשִׁים, וְגַם אֵין הַקֶּמֵעַ מֻמְחֶה אִם יִכְתְּבֶנּוּ אַחֵר, לָא שְׁנָא אִתְמְחֵי קָמֵיעַ וְלֹא גַּבְרָא כְּגוֹן שֶׁכָּתַב לַחַשׁ אֶחָד בְּאִגֶּרֶת וְרִפֵּא בּוֹ ג' פְּעָמִים שֶׁאוֹתָהּ אִגֶּרֶת מֻמְחֶה לְכָל אָדָם; וְכָל שֶׁכֵּן אִי אִתְמְחֵי גַּבְרָא וְקָמֵעַ כְּגוֹן שֶׁכָּתַב לַחַשׁ אֶחָד בְּג' אִגְּרוֹת וְכָל אַחַת הוֹעִילָה לְג' אֲנָשִׁים אוֹ לְאָדָם אֶחָד ג' פְּעָמִים, אִתְמְחֵי גַּבְרָא לְלַחַשׁ זֶה בְּכָל אִגֶּרֶת שֶׁיִּכְתְּבֶנּוּ וְאִתְמְחוּ אִגְּרוֹת הַלָּלוּ לְכָל אָדָם. הַגָּה: וְדַוְקָא שֶׁבָּאוּ שְׁתֵּי הַמְחָאוֹת בְּיַחַד, אֲבָל אִם אִתְמְחֵי גַּבְרָא תְּחִלָּה וְאַחַר כָּךְ עָשָׂה קָמֵעַ וְרִפֵּא שְׁלֹשָׁה פְּעָמִים לָא תָּלֵינַן בְּהַמְחָאַת הַקָּמֵעַ רַק בְּהַמְחָאַת הַגַּבְרָא שֶׁכְּבָר אִתְחַזַּק (הַגָּ"א וְכֵן מִשְׁמָע מתוס' מַהֲבַאוּר שֶׁכָּתַב בֵּית יוֹסֵף). אֲבָל אִם כָּתַב שְׁלֹשָׁה קְמָעִים לְאָדָם אֶחָד וְרִפְּאוּ שְׁלֹשָׁה פְּעָמִים, לֹא אִתְמְחֵי לֹא גַּבְרָא וְלֹא קָמֵעַ. וּמֻתָּר לָצֵאת בְּקָמֵעַ מֻמְחֶה לָא שְׁנָא הוּא שֶׁל כְּתָב אוֹ שֶׁל עִקָּרִים, בֵּין בְּחוֹלֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סַכָּנָה בֵּין בְּחוֹלֶה שֶׁאֵין בּוֹ סַכָּנָה. וְלֹא שְׁנָכְפָּה כְּבָר וְתוֹלֶהוּ לִרְפוּאָה, אֶלָּא אֲפִלּוּ לֹא אֲחָזוֹ הַחֹלִי אֶלָּא שֶׁהוּא מִמְּשַׁפַּחַת נִכְפִּין וְתוֹלֶהוּ שֶׁלֹּא יֹאחֲזֶנּוּ, שָׁרֵי וְקוֹשְׁרוֹ וּמַתִּירוֹ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִקְשְׁרֶנּוּ בְּשִׁיר אוֹ בְּטַבַּעַת וְיֵצֵא בּוֹ לִרְשׁוּת הָרַבִּים, שֶׁאָז יֹאמְרוּ שֶׁיּוֹצֵא בּוֹ לְשֵׁם תַּכְשִׁיט וְזֶה אָסוּר, דְּלָאו תַּכְשִׁיט הוּא.

כו נֶאֱמָן לוֹמַר הָרוֹפֵא עַל עַצְמוֹ שֶׁהוּא מֻמְחֶה.

כז יוֹצְאִין בְּבֵיצַת הַחַרְגּוֹל וּבְשֵׁן שֶׁל שׁוּעָל וּבְמַסְמֵר הַצָּלוּב בֵּין בְּחֹל בֵּין בְּשַׁבָּת, וְאֵין בּוֹ מִשּׁוּם דַּרְכֵי הָאֱמוֹרִי. וְכֵן בְּכָל דָּבָר שֶׁהוּא מִשּׁוּם רְפוּאָה. אֲבָל אִם עוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה וְאֵין נִכָּר בּוֹ מִשּׁוּם רְפוּאָה, אָסוּר מִשּׁוּם דַּרְכֵי הָאֱמוֹרִי. אֲבָל כָּל לַחַשׁ, מֻתָּר. וְלֹא אָסְרוּ אֶלָּא בְּאוֹתָם שֶׁבָּדְקוּ וְאֵינָם מוֹעִילִים. וְיֵשׁ מִי שֶׁחוֹשֵׁשׁ בְּכָל קֶמֵעַ שֶׁאֵינוֹ מֻמְחֶה מִשּׁוּם דַּרְכֵי הָאֱמוֹרִי.

כח מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ מַכָּה בְּפִסַּת רַגְלוֹ וְקוֹשֵׁר עָלֶיהָ מַטְבֵּעַ לְהָגֵן שֶׁלֹּא יִנָּגֵף בְּרַגְלוֹ, וְגַם הוּא מְרַפֵּא, מֻתָּר לָצֵאת בּוֹ.

כט הַיּוֹצֵא בְּטַלִּית מְקֻפֶּלֶת עַל כְּתֵפָיו, דְּהַיְנוּ שֶׁלְּאַחַר שֶׁנְּתָנָהּ עַל רֹאשׁוֹ מַגְבִּיהַּ שׁוּלֶיהָ עַל כְּתֵפָיו, חַיָּב חַטָּאת. אֲבָל אִם אֵינָהּ מְקֻפֶּלֶת עַל כְּתֵפָיו, אֶלָּא מְשֻׁלְשֶׁלֶת בָּרְחָבָהּ לְמַטָּה מִכְּתֵפָיו, שָׁרֵי שֶׁמֵּאַחַר שֶׁהוּא מִתְעַטֵּף בְּטַלִּיתוֹ וּמִתְכַּסֶּה בּוֹ כְּתֵפוֹ וְגוּפוֹ אַף עַל פִּי שֶׁמִּתְקַצֵּר קְצָת מִלְּמַטָּה, מֻתָּר. וְעַל פִּי זֶה מֻתָּר לְהִתְעַטֵּף בְּטַלִּיתוֹ תַּחַת הַגְּלִימָא לַהֲבִיאוֹ לְבֵית הַכְּנֶסֶת.

ל מֻתָּר לָצֵאת בִּרְשׁוּת הָרַבִּים בְּטַלִּית סָבִיב הַצָּוָּאר. הַגָּה: אַף עַל פִּי שֶׁמָּנִיחַ צַד יָמִין עַל כְּתֵפוֹ שֶׁל שְׂמֹאל, דַּדֶּרֶךְ לְלָבְשׁוֹ כָּךְ וְלָא הֲוֵי אֶלָּא לְהִתְנָאוֹת וְשָׁרֵי (בֵּית יוֹסֵף).

לא הַיּוֹצֵא מְעֻטָּף בְּטַלִּיתוֹ וְקִפְּלָהּ מִכָּאן וּמִכָּאן בְּיָדוֹ אוֹ עַל כְּתֵפוֹ, אִם נִתְכַּוֵּן לְקַבֵּץ כְּנָפָיו כְּדֵי שֶׁלֹּא יִקָּרְעוּ אוֹ כְּדֵי שֶׁלֹּא יִתְלַכְלְכוּ, אָסוּר. וְאִם קִבְּצָם לְהִתְנָאוֹת בָּהּ כְּמִנְהַג אַנְשֵׁי הַמָּקוֹם בְּמַלְבּוּשָׁן, מֻתָּר. וְהָנֵי מִילֵי בְּטַלִּיתוֹת שֶׁלָּהֶם שֶׁהָיוּ יְרִיעָה אַחַת מְרֻבַּעַת, אֲבָל מַלְבּוּשִׁים דִּידָן כְּשֶׁהוּא לָבוּשׁ בָּהֶם וּמוֹצִיא יָדָיו מִתּוֹכָהּ מֻתָּר לִתְפֹּס קְצָתָם בְּיָדוֹ וּלְהַגְבִּיהַּ כְּדֵי שֶׁלֹּא יִתְלַכְלְכוּ שׁוּלָיו בְּטִיט אוֹ כְּדֵי שֶׁלֹּא יַעֲפְּבוּהוּ לְגָמֵי.

לב הַיּוֹצֵא בְּמָעוֹת הַצְּרוּרִים לוֹ בְּסִדִינוֹ, חַיָּב. הַגָּה: אֲבָל בַּבַּיִת מֻתָּר אִם צָרִיךְ לוֹ, וַאֲפִלּוּ אֵינָן צְרוּרִים רַק שֶׁהֵם מְנֻקָּבִים.

לג אָסוּר לָצֵאת בְּשַׂבָּת בְּמָעוֹת אוֹ בְּכֶסֶף וְזָהָב הַתְּפוּרִים בְּבִגְדוֹ. הַגָּה: וְיֵשׁ מַתִּירִים בְּמָקוֹם פְּסִידָא שֶׁיֵּרָא שֶׁיִּגְזָלֵנּוּ מִמֶּנּוּ אִם יַנִּיחֵם בַּבַּיִת וְיֵלֵךְ מֵהֶם (אֲגוּר וְאָסוּר וְהֶתֵּר הָאָרֹךְ). וְכֵן נוֹהֲגִין לְהָקֵל אִם צָרִיךְ לָצֵאת, אֲבָל אִם יוּכַל לִהְיוֹת יוֹשֵׁב בַּבַּיִת וְלֹא לָצֵאת, לֹא יֵצֵא. וּבְמָקוֹם שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לוֹ וְיוּכַל לְהַנִּיחָם בַּבַּיִת, יֵשׁ לְהַחְמִיר (או״ח).

לד יוֹצֵא אָדָם בְּסוּדָר הַמְקֻפָּל עַל כְּתֵפָיו אַף עַל פִּי שֶׁאֵין נִימָא כְּרוּכָה לוֹ עַל אָצְבָּעוֹ. וְאִם אֵין הַסּוּדָר חוֹפֶה רֹאשׁוֹ וְרֻבּוֹ אָסוּר לָצֵאת בּוֹ, אֶלָּא אִם כֵּן קָשַׁר שְׁנֵי רָאשָׁיו לְמַטָּה מִכְּתֵפָיו זֶה עִם זֶה.

לה לְבָדִים הַקְּשִׁים, אָסוּר לַהֲבִיאָם בִּרְשׁוּת הָרַבִּים אוֹ בְּכַרְמְלִית כְּשֶׁהוּא מְעֻטָּף בָּהֶם. וְאִם אֵינָם קָשִׁים הַרְבֵּה, מֻתָּר.

לו מֻתָּר לָצֵאת בְּשַׂבָּת בִּשְׁנֵי מַלְבּוּשִׁים זֶה עַל גַּבֵּי זֶה בֵּין לְצָרְכּוֹ בֵּין לְצֹרֶךְ חֲבֵרוֹ בֵּין שֶׁהֵם שְׁנֵי חֲלוּקִים בֵּין שֶׁהֵם שְׁנֵי סַרְבָּלִים (פִּי׳ סַרְבָּל כְּסוּת הָעֶלְיוֹן) בֵּין שֶׁהֵם שְׁתֵּי חֲגוֹרוֹת זוֹ עַל גַּבֵּי זוֹ, וַאֲפִלּוּ אֵין מַלְבּוּשׁ מַפְסִיק בֵּינֵיהֶם. הַגָּה: וְיֵשׁ אוֹסְרִים שְׁתֵּי חֲגוֹרוֹת זֶה עַל זֶה אֶלָּא אִם כֵּן מַלְבּוּשׁ מַפְסִיק בֵּינֵיהֶם (אוֹר זָרוּעַ וְתוֹסְפוֹת וּמַרְדְּכִי פֶּרֶק בַּמֶּה אִשָּׁה), וְכֵן רָאוּי לְנָהֹג. וּמֻתָּר לִלְבֹּשׁ שְׁנֵי כּוֹבָעִים זֶה עַל זֶה (אוֹר זָרוּעַ), וְכֵן שְׁנֵי אַנְפִּילָאוֹת (אֲגוּר).

לז מֻתָּר לָצֵאת בְּשַׂבָּת בִּכְתֵפֵי יַדַּיִם הַנִּקְרָאִים גוּאנטי״ש. וְיֵשׁ מִי שֶׁמַּחְמִיר לְהַצְרִיךְ שֶׁיִּתְפְּרֵם מֵעֶרֶב שַׁבָּת בִּכְתֵפֵי יַדַּיִם שֶׁל מַלְבּוּשָׁיו אוֹ שֶׁיִּקְשְׁרֵם בָּהֶם קֶשֶׁר שֶׁל קַיָּמָא יָפֶה, וְרָאוּי לָחוּשׁ לִדְבָרָיו.

לח הַיּוֹצֵא בְּשַׂבָּת בְּטַלִּית שֶׁאֵינָהּ מְצֻיֶּצֶת כְּהִלְכָתָהּ, חַיָּב מִפְּנֵי שֶׁאוֹתָם הַחוּטִים חֲשׁוּבִים הֵם אֶצְלוֹ וְדַעְתּוֹ עֲלֵיהֶם עַד שֶׁיַּשְׁלִים וְיַעֲשֶׂה צִיצִית. וְאִם הָיָא מְצֻיֶּצֶת כְּהִלְכָתָהּ, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בָּהּ תְּכֵלֶת, מֻתָּר לָצֵאת בְּשַׂבָּת וְעַיֵּן לְעֵיל סִי׳ י״ג.

לט כְּלָל (פִּי׳ יְרִיעָה כְּעֵין אֹהֶל) שֶׁיֵּשׁ בָּהּ רְצוּעוֹת שֶׁמּוֹתְחִין אוֹתָהּ בָּהֶם, מֻתָּר לְהִתְעַטֵּף בָּהּ וְלָצֵאת לִרְשׁוּת הָרַבִּים וְאֵין הָרְצוּעוֹת חֲשׁוּבוֹת כְּמַשָּׂאוֹי שֶׁמְּבֻטָּלוֹת אַגַּבָּהּ; הֵילְכָךְ מֻתָּר לָצֵאת בִּרְצוּעוֹת הַתְּלוּיוֹת בָּאַבְנֵט אַף עַל פִּי שֶׁאֵין הַמְּנָעָלִים קְשׁוּרִים בָּהֶם, דְּלֹא חֲשִׁיבִי וּבְטֵלוּ אַגַּב הָאַבְנֵט. אֲבָל אִם הֵם שֶׁל מֶשִׁי, חֲשִׁיבִי וְלֹא בָּטְלִי וְאָסוּר אִם אֵין הַמְּנָעָלִים קְשׁוּרִים בָּהֶם. וְהוּא הַדִּין לְכָל דָּבָר שֶׁנִּפְסָק מִן הַבֶּגֶד וְרֹאשׁוֹ אֶחָד מְחֻבָּר, כְּגוֹן לוּלָאוֹת, וְאֵינוֹ חָשׁוּב, מֻתָּר לָצֵאת בּוֹ. וְאִם חָשׁוּב הוּא, אָסוּר לָצֵאת בּוֹ.

מ כּוֹבַע שֶׁהוּא מִתְפַּשֵּׁט לְהַלָּן מֵרֹאשׁוֹ טָפֵחַ, אָסוּר לְהַנִּיחַ בְּרֹאשׁוֹ אֲפִלּוּ בַּבַּיִת, מִשּׁוּם אֹהֶל.

מא לָצֵאת בְּשַׂבָּת בְּכוֹבַע שֶׁבְּרֹאשׁוֹ הֶעָשׂוּי לְהָגֵן מִפְּנֵי הַחַמָּה, יֵשׁ מִי שֶׁאוֹסֵר מִשּׁוּם דְּחַיְישִׁינַן שֶׁיַּגְבִּיהֶנּוּ הָרוּחַ מֵרֹאשׁוֹ וְאָתֵי לְאַתּוּיֵי ד״ א בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, אֶלָּא אִם כֵּן הוּא מְהֻדָּק בְּרֹאשׁוֹ אוֹ שֶׁהוּא עָמֹק שֶׁרֹּאשׁוֹ נִכְנָס לְתוֹכוֹ, וְאֵין הָרוּחַ יָכוֹל לְהַפְרִידוֹ מֵרֹאשׁוֹ, אוֹ שֶׁהוּא קָשׁוּר בִּרְצוּעָה תַּחַת גְּרוֹנוֹ, דִּבְהָכִי לֵיכָּא לְמֵיחַשׁ לְמִדֵּי.

מב הַמּוֹצֵא תְּפִלִּין בְּשַׂבָּת בִּבְזָיוֹן, בְּמָקוֹם שֶׁאֵין מִשְׁתַּמְּרִין, אִם יֵשׁ סַכָּנָה שֶׁגְּזָרוּ שֶׁלֹּא לְהָנִיחַ תְּפִלִּין, מְכַסָּן וְהוֹלֵךְ לוֹ. וְאִם אֵין סַכָּנָה, אִם יֵשׁ בָּהֶם רְצוּעוֹת שֶׁבְּכָךְ נִכָּר שֶׁהֵם תְּפִלִּין וְלֹא קָמְעִים וְהֵן קְשׁוּרוֹת שֶׁיָּכוֹל לְלָבְשָׁן, מְכַנְּסָן זוֹג זוֹג דֶּרֶךְ לְבִישָׁה עַד שֶׁיְּכַנְּסֵן כֻּלָּם. וְאִם הָיוּ רַבִּים, שֶׁלֹּא יַסְפִּיק לְלָבְשָׁן וּלְהַכְנִיסָן זוֹג זוֹג, יַחְשִׁיךְ עֲלֵיהֶם עַד הַלַּיְלָה וְיִבְיאֵם. וְאִם יָרֵא לְהַחְשִׁיךְ מִפְּנֵי לִסְטִים, מוֹלִיכָם פָּחוֹת פָּחוֹת מִדֹּ׳ אַמּוֹת, אוֹ נוֹתְנָם לַחֲבֵרוֹ, וַחֲבֵרוֹ לַחֲבֵרוֹ, עַד שֶׁמַּגִּיעַ לֶחָצֵר הַחִיצוֹנָה.

מג הַמּוֹצֵא סֵפֶר תּוֹרָה בַּשָּׁדֶה, אִם אֵינוֹ שָׁעֵת סַכָּנָה יוֹשֵׁב וּמְשַׁמְּרוֹ וּמַחְשִׁיךְ עָלָיו לְשׁוֹן הָרַמְבַּ״ם: וּבְסַכָּנָה מַנִּיחוֹ וְהוֹלֵךְ לוֹ. וְאִם הָיוּ גְּשָׁמִים יוֹרְדִים, מִתְעַטֵּף בְּעוֹר וְחוֹזֵר וּמְכַסֶּה אוֹתוֹ, וְנִכְנָס בּוֹ.

מד הַבָּא לְהַצִּיל כֵּלָיו מִפְּנֵי הַדְּלֵקָה לוֹבֵשׁ כָּל מַה שֶּׁיָּכוֹל לִלְבֹּשׁ, וְעוֹטֵף כָּל מַה שֶּׁיָּכוֹל לַעֲטֹף, וּפוֹשֵׁט, וְחוֹזֵר וְלוֹבֵשׁ וּמוֹצִיא.

מה מִי שֶׁנִּשְׂרְפוּ כֵּלָיו מִפְּנֵי הַדְּלֵקָה לוֹבֵשׁ בָּהֶם וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ שֶׁמָּא יָבֹא לִידֵי סְחִיטָה. וְלֹא יִשְׁטְחֵם לְנַגְבָּם, מִפְּנֵי מַרְאִית הָעַיִן, שֶׁלֹּא יַחְשְׁדוּהוּ שֶׁכִּבְסָן בְּשַׁבָּת. וַאֲפִלּוּ בְּחַדְרֵי חֲדָרִים, שֶׁאֵין שָׁם רוֹאִים, אָסוּר. וְלֹא אָסְרוּ אֶלָּא לְשָׁטְחָן בְּשַׁבָּת, אֲבָל אִם שָׁטַח מֵעֶרֶב שַׁבָּת כֵּלִים הַמְכֻבָּסִים, אֵינוֹ חַיָּב לְסַלְקָן בְּשַׁבָּת.

מו בְּגָדִים הַשְּׁרוּיִם בְּמַיִם, אָסוּר לְנַגְּבָם סָמוּךְ לְאֹשֶׁ. הַגָּה: וְאָסוּר לְטַלְטְלָם שֶׁמָּא יָבֹא לִידֵי סְחִיטָה, וְהוּא שֶׁמַּקְפִּיד עַל מֵימָיו (מָרְדְּכִי פֶּרֶק חֲבִית). וְאָסוּר לֵילֵךְ בְּשַׁבָּת בְּמָקוֹם שֶׁיּוּכַל לְהַחְלִיק וְלִפֹּל בַּמַּיִם, שֶׁמָּא יִשְׁרוּ כֵּלָיו וְיָבֹא לִידֵי סְחִיטָה. (רי״ו חֵלֶק ג׳)

מז לֹא יִשְׁטַח אָדָם אֶת כֵּלָיו בְּשַׁבָּת, אֲפִלּוּ מִן הַזֵּעָה.

מח מִסְתַּפֵּג אָדָם בַּאֲלַנְטִית (פִּי׳ בֶּגֶד שֶׁמִּסְתַּפְּגִין בּוֹ לְאַחַר שֶׁרוֹחֲצִין) וּמְבִיאָהּ בְּיָדוֹ, וְלֹא חַיְישִׁינַן שֶׁמָּא יָבֹא לִסְחֹט. וְלֹא יִמְסֹר לְבַלָּנִים שֶׁהֵם חַשּׁוּדִים עַל הַסְּחִיטָה.

מט מֻתָּר לִרְחֹץ יָדָיו בְּנָהָר בְּשַׁבָּת, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יוֹצִיאֵם עִם הַמַּיִם שֶׁעֲלֵיהֶם חוּץ לַנָּהָר ד׳ אַמּוֹת.

נ יוֹצְאִים בְּפִשְׁתָּן סָרוּק וְצֶמֶר מְנֻקֶּה שֶׁבָּרְאשֵׁי בַּעֲלֵי חֲטָטִין (פִּי׳ בַּעֲלֵי נְגָעִים) . אֵימָתַי, בִּזְמַן שֶׁצְּבָעָן וּכְרָכָן אוֹ שֶׁיָּצָא בָּהֶם שָׁעָה אַחַת מִבְּעוֹד יוֹם.

נא מֻתָּר לָצֵאת בְּמִצְנֶפֶת שֶׁתּוֹלִים בַּצַּוָּאר לְמִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ מַכָּה בְּיָדוֹ אוֹ בִּזְרוֹעוֹ, וְכֵן בְּסַמְרְטוּטִין (פִּי׳ חֲתִיכוֹת בֶּגֶד בָּלוּי) הַכְּרוּכִים עַל הַיָּד אוֹ עַל הָאֶצְבַּע שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מַכָּה.

סימן שב

א הַמְנַעֵר טַלִּית חֲדָשָׁה, שְׁחוֹרָה, מִן הַטַּל שֶׁעָלֶיהָ, חַיָּב שֶׁהַנְּעוּר יָפֶה לָהּ כְּמוֹ כִּבּוּס. וְהוּא שֶׁמַּקְפִּיד עָלֶיהָ שֶׁלֹּא לְלָבְשׁוֹ בְּלֹא נְעוּר. הַגָּה: וְכָל שֶׁכֵּן שֶׁאָסוּר לְנַעֵר בֶּגֶד שֶׁנָּשַׁר בְּמַיִם אוֹ שֶׁיָּרְדוּ עָלָיו גְּשָׁמִים. וְדַוְקָא בְּבֶגֶד חָדָשׁ שֶׁמַּקְפִּיד עָלָיו, (כָּל בּוֹ). יֵשׁ אוֹמְרִים דְּאָסוּר לְנַעֵר בֶּגֶד מִן הָאָבָק שֶׁעָלָיו, אִם מַקְפִּיד עָלָיו, וְטוֹב לְחוּשׁ לְדִבְרֵיהֶם (רַשׁ״י וְאוֹר זָרוּעַ). אֲבָל מֻתָּר לְהָסִיר הַנּוֹצוֹת מִן הַבֶּגֶד בְּשַׁבָּת (אוֹר זָרוּעַ). וְע״ל סִימָן של״ד.

ב הַלּוֹקֵט יְבוּלוֹת שֶׁעַל גַּבֵּי בְּגָדִים, כְּגוֹן אִלּוּ הַיְבוּלוֹת שֶׁבִּכְלֵי הַצֶּמֶר הַנִּשְׁאָרִים בָּהֶם מִן הָאֲרִיגָה, חַיָּב מִשּׁוּם מַכֶּה בְּפַטִּישׁ. וְהוּא שֶׁיְּקַפִּיד עֲלֵיהֶם, אֲבָל אִם הֶסִירָם דֶּרֶךְ עֵסֶק, פָּטוּר.

ג מְקַפְּלִים כֵּלִים בְּשַׁבָּת לְצֹרֶךְ שַׁבָּת לְלָבְשָׁם בּוֹ בַּיּוֹם. וְדַוְקָא בְּאָדָם אֶחָד, וּבַחֲדָשִׁים שֶׁעֲדַיִן לֹא נִתְכַּבְּסוּ, וּלְבָנִים, וְאֵין לוֹ לְהַחֲלִיף; וְאִם חָסֵר אֶחָד מֵאֵלּוּ הַתְּנָאִים, אָסוּר וְיֵשׁ מִי שֶׁאוֹמֵר דְּלִקְפְּלוֹ שֶׁלֹּא כְּסֵדֶר קִפּוּלוֹ הָרִאשׁוֹן מֻתָּר בְּכָל עִנְיָן, וְנִרְאִין דְּבָרָיו.

ד מַכְבֵּשׁ הוּא כְּלִי שֶׁכּוֹבְשִׁין בּוֹ בְּגָדִים אַחַר הַכְּבִיסָה, וְהֵם שְׁתֵּי לוּחוֹת זֶה עַל זֶה וְהַבְּגָדִים בֵּינֵיהֶם, שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת, מַתִּירִין אוֹתוֹ לְטֹל מִמֶּנּוּ בְּגָדִים לְצֹרֶךְ הַשַּׁבָּת; וְשֶׁל אָמָּן, אָסוּר מִפְּנֵי שֶׁהוּא תָּחוּב בְּחָזְקָה וְהַתָּרָתוֹ דּוֹמָה לִסְתִירָה.

ה חָלוּק לְאַחַר כְּבִיסָה הוּא מִתְקַשֶּׁה וּמְשַׁפְשְׁפִים אוֹתוֹ בַּיָּדַיִם לְרַכְּכוֹ, מֻתָּר לַעֲשׂוֹתוֹ בְּשַׁבָּת שֶׁאֵינוֹ מִתְכַּוֵּן אֶלָּא לְרַכְּכוֹ. אֲבָל סוֹדָר אָסוּר, מִפְּנֵי שֶׁמִּתְכַּוֵּן לְצַחְצְחוֹ וְהֲוֵי כִּמְלַבֵּן. הַגָּה: וְכוֹבְעִים וּשְׁאָר כְּלֵי פִּשְׁתָּן דִּינָן כְּסוּדָר (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם ש״ל).

ו טִיט שֶׁעַל רַגְלוֹ, אוֹ עַל מִנְעָלָיו, (בֵּית יוֹסֵף וְרִ׳ יְרוּחָם חי״ג) מְקַנְּחוֹ בַּכֹּתֶל אֲבָל לֹא בַּקַּרְקַע, דִּלְמָא אָתֵי לְאַשְׁווּיֵי גּוּמּוֹת. וְיֵשׁ מִי שֶׁאוֹסֵר אַף בְּכֹתֶל. הַגָּה: וְיֵשׁ מִי שֶׁמַּתִּיר בִּשְׁנֵיהֶם, (הַרְא״ש). וְהוּא הַדִּין דְּמֻתָּר לְהָסִירוֹ בְּמְעַט חֶרֶס הָרָאוּי לְטַלְטֵל, (רִבִּי יְרוּחָם חי״ג).

ז טִיט שֶׁעַל בִּגְדוֹ, מְשַׁפְשְׁפוֹ מִבִּפְנִים דְּלֹא מוֹכָחָא מִלְּתָא לְאִתְחַזּוּיֵי כְּמְלַבֵּן, אֲבָל לֹא בַּחוּץ דְּדָמֵי לְמְלַבֵּן וּמְגָרְדוֹ בְּצִפָּרֶן. וְיֵשׁ מְפָרְשִׁים דְּהָנֵי מִלֵּי לַח, אֲבָל יָבֵשׁ אָסוּר דְּהֲוֵי טוֹחֵן.

ח אֵין מְגָרְרִין בְּסַכִּין אוֹ בְּצִפָּרֶן מִנְעָל, בֵּין חָדָשׁ בֵּין יָשָׁן, מִפְּנֵי שֶׁקּוֹלֵף הָעוֹר וְהֲוֵי מְמַחֵק.

ט מֻתָּר לִתֵּן מַיִם עַל גַּבֵּי מִנְעָל לְשַׁכְשְׁכוֹ; אֲבָל לְכַבְּסוֹ, דְּהַיְנוּ שֶׁמְּשַׁפְשֵׁף צִדּוֹ זֶה עַל צִדּוֹ זֶה, אָסוּר. אֲבָל בֶּגֶד שֶׁיֵּשׁ עָלָיו לִכְלוּךְ, אָסוּר אֲפִלּוּ לְשַׁכְשְׁכוֹ, דְּזֶהוּ כִּבּוּסוֹ, אֶלָּא מְקַנְּחוֹ בְּסַמַרְטוּט בָּקָל וְלֹא בְּדַחַק, פֶּן יִסְחֹט. הַגָּה: וּבֶגֶד שֶׁאֵין עָלָיו לִכְלוּךְ, מֻתָּר לָתֵת עָלָיו מַיִם מוּעָטִים וְלֹא מְרֻבִּים, שֶׁמָּא יִסְחֹט (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם סְמַ״ג וּסְמַ״ק וְסֵפֶר הַתְּרוּמָה וְהָרַא״שׁ פ״ח דִּיוֹמָא). וְיֵשׁ אוֹסְרִים בְּכָל עִנְיָן (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם הַטּוּר סִי׳ של״ד וְסִי׳ שי״ט וְתוֹסְפוֹת פֶּרֶק כָּל כִּתְבֵי וְהַגָּהוֹת פ׳ כ״ב).

י הָרוֹחֵץ יָדָיו, טוֹב לְנַגְּבָם בְּכֹחַ זוֹ בְּזוֹ וּלְהָסִיר מֵהֶם הַמַּיִם כְּפִי יְכָלְתּוֹ קֹדֶם שֶׁיְּקַנְּחָם בְּמַפָּה. הַגָּה: וְיֵשׁ שֶׁכָּתְבוּ דְּאֵין לְחוּשׁ לָזֶה, דְּלֹא אָמְרִי׳ שְׁרִיַּת בֶּגֶד זֶהוּ כִּבּוּסוֹ בְּכִי הַאי גַּוְנָא, דְּאֵין זֶה רַק דֶּרֶךְ לְכִלּוּךְ, וְכֵן נוֹהֲגִין (טוּר וּבֵית יוֹסֵף וְאַגּוּר). לָכֵן מֻתָּר לְנַגֵּב יָדָיו בְּבֶגֶד שֶׁהֻטַּל בּוֹ תִּינוֹק מִי רַגְלַיִם, כְּדִי לְבַטְּלָם שֶׁאֵין זֶה רַק דֶּרֶךְ לְכִלּוּךְ בְּעָלְמָא. (טוּר) אֲבָל אָסוּר לִתֵּן מַיִם מַמָּשׁ עַל הַמֵּי רַגְלַיִם כְּדֵי לְבַטְּלָם (הַגָּהוֹת מֵימוֹנִי פכ״ב וְתוּר פ׳ ח׳ שְׁרָצִים).

יא מִי שֶׁנִּתְלַכְלְכָה יָדוֹ בְּטִיט, מְקַנְּחָהּ בִּזְנַב הַסּוּס וּבִזְנַב הַפָּרָה וּבְמַפָּה הַקָּשָׁה הָעֲשׂוּיָה לֶאֱחֹז בָּהּ קוֹצִים; אֲבָל לֹא בְּמַפָּה שֶׁמְּקַנְּחִים בָּהּ יָדַיִם, שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה כַּדֶּרֶךְ שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בְּחֹל וְיָבֹא לְכַבֵּס הַמַּפָּה.

יב אָסוּר לְנַגֵּב כּוֹס שֶׁהָיָה בּוֹ מַיִם אוֹ יַיִן, בְּמַפָּה, מִשּׁוּם דְּאָתֵי לִידֵי סְחִיטָה.

יג אֵין מִסְתַּפְּקִין בְּשַׁבָּת בְּמַרְאָה שֶׁל מַתֶּכֶת שֶׁהִיא חֲרִיפָה כְּאִזְמֶל (פי׳ כְּעֵין סַכִּין קָטָן חַד וְחָרִיף), דְּחַיְישִׁינַן שֶׁמָּא יַשִּׁיר בָּהּ נִימִין הַמְדַלְדְּלִין; וַאֲפִלּוּ אִם הִיא קְבוּעָה בַּכֹּתֶל. אֲבָל מַתָּר לְהִסְתַּכֵּל בְּמַרְאָה שֶׁאֵין בָּהּ חֲשָׁשׁ זֶה, אֲפִלּוּ אֵינָהּ קְבוּעָה.

סימן שג

א לֹא תֵּצֵא אִשָּׁה בְּחוּטֵי צֶמֶר וְלֹא בְּחוּטֵי פִּשְׁתָּן וְלֹא בָּרְצוּעוֹת שֶׁבְּרֹאשָׁהּ, מִפְּנֵי שֶׁצְּרִיכָה לַהֲסִירָם בִּשְׁעַת טְבִילָה חַיְישִׁינַן שֶׁמָּא תּוֹלִיכֵם אַרְבַּע אַמּוֹת בִּרְשׁוּת הָרַבִּים. וְאִם הֵם קְלוּעוֹת בִּשְׂעָרָהּ, מֻתָּר. וְיֵשׁ מִי שֶׁאוֹסֵר. וְאִם הֵם מַעֲשֵׂה אֲרִיגָה, מֻתָּר שֶׁאֵינָהּ צְרִיכָה לַהֲסִירָם בִּשְׁעַת טְבִילָה. הַגָּה: וּבְלִבַּד שֶׁלֹּא יִהְיוּ מְסֻנָּפוֹת אוֹ מְזֻהָבוֹת דְּאָז מְסִירָן כְּדֵי שֶׁלֹּא יִתְסַנְּפוּ בַּמַּיִם (טור וְהָרא״שׁ וּסְמַ״ג).

ב מֻתָּר לָצֵאת בְּחוּטִין שֶׁבְּצַוָּארָהּ, שֶׁהֵם רְפוּיִם וְאֵינָהּ צְרִיכָה לַהֲסִירָם בִּשְׁעַת טְבִילָה, אֲבָל בְּקָטְלָא שֶׁבְּצַוָּארָהּ, אָסוּר, מִפְּנֵי שֶׁצְּרִיכָה לַהֲסִירָם בִּשְׁעַת הַטְּבִילָה לְפִי שֶׁהִיא מְהֻדֶּקֶת אוֹתָהּ כְּדֵי שֶׁתֵּרָאֶה בַּעֲלַת בָּשָׂר, וְחַיְישִׁינַן דִּלְמָא אָתְיָא לְאַתּוּיֵי ד׳ אַמּוֹת בִּרְשׁוּת הָרַבִּים. וְלֹא תֵּצֵא בְּטוֹטָפֶת, וְהוּא כְּמִין צִיץ וּמַגִּיעַ מֵאָזֶן לְאָזֶן, וְלֹא בְּשַׁרְבִיטִין, וְהוּא גַּם כֵּן צִיץ וְאֵינוֹ מַגִּיעַ אֶלָּא עַד לְחָיַיִם שֶׁכּוֹרְכוֹתוֹ עַל רֹאשָׁהּ וְתוֹלָה לָהּ עַל לְחָיֶיהָ מִכָּאן וּמִכָּאן, וְהוּא שֶׁאֵינָם תְּפוּרִים בְּשָׂבָכָה, דְּחַיְישִׁינַן דִּלְמָא שָׁלְפָא לְאַחְוויֵי לְאַתּוּיֵי ד׳ אַמּוֹת בִּרְשׁוּת הָרַבִּים; אֲבָל אִם תְּפוּרִים לֵיכָּא לְמֵיחַשׁ לְהָכִי, וּמֻתָּר. הַגָּה: וְיֵשׁ אוֹמְרִים דִּבְתוּלָה שֶׁאֵינָהּ חוֹשֶׁשֶׁת לְגִלּוּי רֹאשָׁהּ, אֲפִלּוּ תְּפוּרָה בְּשָׂבָכָה אָסוּר, דְּחַיְישִׁינַן שֶׁמָּא תְּסִירֵם עִם הַשָּׂבָכָה, וְאָתֵי לְאַתּוּיֵי (אור זרוע).

ג לֹא תֵּצֵא בְּכָפָּה שֶׁל צֶמֶר, דְּהַיְנוּ חוּטֵי דַּעֲמָרָא דִּגְדִילִין וַעֲבִידִי כִּי הוּצָא (פי׳ כְּכֵלִים הָעֲשׂוּיִים מֵעֲלֵי לוּלְבֵי הַדֶּקֶל שֶׁהֵם בַּאֲרִיגָה, מַה שֶּׁאֵין כֵּן אִצְטְמָא הָעֲשׂוּיָה כְּמִין לֶבֶד כַּדְּאִיתָא בַּגְּמָרָא שָׁם), וּרְחָבִים כִּשְׁתֵּי אֶצְבָּעוֹת כְּשִׁעוּר צִיץ, וְלֹא בְּאִצְטְמָא דְּהַיְנוּ מַטְלִית שֶׁתּוֹלִין בּוֹ חוּטִין שֶׁל צְבָעוֹנִים וְתוֹלִין אוֹתוֹ לַכַּלָּה לְהַפְרִיחַ מִמֶּנָּה הַזְּבוּבִים.

ד לֹא תֵּצֵא בְּעִיר שֶׁל זָהָב, וּפֶרֶשׁ רַשׁ״י שֶׁהוּא תַּכְשִׁיט עָגֹל וּמְצַיְּרִין בּוֹ כְּמִין עִיר, וְיֵשׁ בָּאֶמְצַע לָשׁוֹן שֶׁמְּחַבְּרִים אוֹתוֹ לַמַּלְבּוּשׁ, וְרַבֵּנוּ תָּם פי׳ שֶׁהוּא כְּעֵין עֲטָרָה לְרֹאשׁ.

ה כְּלִילָא, וְהוּא תַּכְשִׁיט שֶׁמַּנִּיחָתוֹ עַל פַּדַּחְתָּהּ מֵאָזֶן לְאָזֶן וְקוֹשַׁרְתּוֹ בִּרְצוּעוֹת הַתְּלוּיוֹת, מֻתֶּרֶת לָצֵאת בּוֹ בֵּין שֶׁהוּא עֲשׂוּי מֵחֲתִיכוֹת שֶׁל זָהָב חֲרוּזוֹת בְּחוּט בֵּין שֶׁאוֹתָם חֲתִיכוֹת קְבוּעוֹת בְּמַטְלִית.

ו דְּסוֹקָיָא, דְּהַיְנוּ חֲתִיכַת מְעִיל רְחָבָה, אִם יֵשׁ בָּהּ רְצוּעוֹת קְצָרוֹת תְּלוּיוֹת בָּהּ לְקָשְׁרָן בָּהֶם וּלְהַדְּקָן סְבִיבוֹתֶיהָ דִּמְהַדֵּק, שָׁרֵי, וְאִם אֵין לוֹ רְצוּעוֹת, אָסוּר.

ז לֹא תֵּצֵא בְּקָטְלָא, דְּהַיְנוּ בֶּגֶד שֶׁיֵּשׁ לוֹ שְׁנָצִים כְּעֵין מִכְנָסִים וּמַכְנִיסִים בּוֹ רְצוּעָה רְחָבָה וְקוֹשְׁרָהּ סָבִיב צַוָּארָהּ וְהַבֶּגֶד תָּלוּי עַל לִבָּהּ, וְהוּא חָשׁוּב וּמְצַיֵּר בְּזָהֳבוֹ.

ח לֹא תֵּצֵא בְּנִזְמֵי הָאַף, אֲבָל יוֹצֵאת בְּנִזְמֵי הָאֹזֶן. הַגָּה: מִפְּנֵי שֶׁאָזְנֶיהָ מְכֻסּוֹת. וּבְמָקוֹם שֶׁנּוֹהֲגִין לְגַלּוֹת הָאָזְנַיִם, אָסוּר לָצֵאת בִּנְזָמִים שֶׁבָּאֹזֶן הֵיכָא דְּדַרְכָּהּ לְהוֹצִיאָם מִשָּׁם (אור זרוע).

ט לֹא תֵּצֵא בְּמַחַט נְקוּבָה, וְאִם יָצְאָה, חַיֶּבֶת. וְשֶׁאֵינָהּ נְקוּבָה, אִם מַעֲמֶדֶת בָּהּ קְשׁוּרֶיהָ מֻתָּר לָצֵאת בָּהּ, וְאִם אֵינָהּ מַעֲמֶדֶת בּוֹ קְשׁוּרֶיהָ, אָסוּר.

י לֹא תֵּצֵא בְּטַבַּעַת שֶׁיֵּשׁ עָלֶיהָ חוֹתָם, וְאִם יָצְתָה, חַיֶּבֶת. וּכְשֶׁאֵין עָלֶיהָ חוֹתָם לֹא תֵּצֵא, וְאִם יָצְתָה, פְּטוּרָה.

יא לֹא תֵּצֵא בְּכוֹלְיֵיאר, וְהוּא תַּכְשִׁיט שֶׁקּוֹשֶׁרֶת בּוֹ מִפְּתְחֵי חֲלוּקָהּ, וְלֹא בְּכוֹבָלָת. וְהוּא קָשֶׁר שֶׁקָּשׁוּר בּוֹ בְּשָׁם שָׁרֵיחוֹ טוֹב.

יב אִם חָסֵר אַחַת מִשְּׁנֵיהֶן וּמְשִׁימָה אַחֵר בִּמְקוֹמוֹ, אִם הוּא שֶׁל זָהָב, לֹא תֵּצֵא בּוֹ דְּכֵינָן שֶׁמְּשַׁנָּה בַּמַּרְאֶה מִשְּׁאָר שְׁנַיִם, דִּלְמָא מְבַזּוּ לָהּ וְשָׁקְלָא לֵיהּ וּמְמָטְיָא. אֲבָל שֶׁל כֶּסֶף שֶׁדּוֹמֶה לִשְׁאָר שְׁנַיִם, מֻתָּר, וְכָל שֶׁכֵּן שֶׁל דְּאָדָם.

יג לֹא תֵּצֵא בְּמִנְעָל הַקָּרוּעַ לְמַעְלָה, דְּמָחֲכוּ עָלָה וְאַתְיָא לְאַתּוּיֵי. וְלֹא בְּמִנְעָל חָדָשׁ, שֶׁמָּא לֹא יָבֹא לְמִדָּתָהּ, אֶלָּא אִם כֵּן נִסְתָּה לָלֶכֶת בּוֹ מֵאֶתְמוֹל שֶׁהוּא לְמִדָּתָהּ. אֲבָל אִישׁ מֻתָּר, שֶׁאֵינוֹ מַקְפִּיד כָּל כָּךְ. הַגָּה: וּבִשְׁאָר מַלְבּוּשִׁים אֵין לָחוּשׁ, אֲפִלּוּ בְּאִשָּׁה (כָּל בּוֹ).

יד יוֹצֵאת בְּחוּטֵי שֵׂעָר בֵּין שֶׁהֵם עֲשׂוּיִים מִשֶּׁלָּהּ אוֹ מִשֶּׁל חֲבֶרְתָּהּ וַאֲפִלּוּ מִשֶּׁל בְּהֵמָה, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא תֵּצֵא זְקֵנָה בְּשֶׁל יַלְדָּה וְלֹא יַלְדָּה בְּשֶׁל זְקֵנָה.

טו יוֹצְאָה בְּקֶשֶׁר שֶׁעוֹשִׂין לִרְפוּאַת קְטוּף עַיִן הָרַע שֶׁלֹּא יִשְׁלֹט, וּבְמוֹךְ הַקָּשׁוּר וּמְהֻדָּק בְּאָזְנָהּ, וּבְמוֹךְ שֶׁבְּסַנְדָּלָהּ הַקָּשׁוּר בְּסַנְדָּלָהּ, וּבְסַנְדָּל וּמִנְעָל הַסְתוּמִים מִכָּל צַד, אֲפִלּוּ אֵינוֹ קָשׁוּר, מֻתָּר. וּבְמוֹךְ שֶׁהִתְקִינָהּ לְנִדָּתָהּ. הַגָּה: שֶׁלֹּא יִפֹּל דָּם עָלֶיהָ וִיצַעֲרֶנָּה (בית יוסף בְּשֵׁם הַפּוֹסְקִים), אֲפִלּוּ אֵינוֹ קָשׁוּר, דְּכֵינָן שֶׁהוּא מָאוּס לֹא חַיְישִׁינַן דִּלְמָא שָׁקְלָא לֵיהּ אֲפִלּוּ יֵשׁ לוֹ בֵּית יָד, וּבְפִלְפֵּל וּבְגַרְגִּיר מֶלַח וּבְכָל בֹּשֶׂם שֶׁתִּתֵּן לְתוֹךְ פִּיהָ, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא תִּתְּנֵם לְכַתְּחִלָּה בְּשַׁבָּת. וְאִם נָפַל, לֹא תַּחֲזִיר.

וּבְבָתֵּי שׁוּקִים שֶׁקּוֹשְׁרִים כְּמִשִּׁיחָה סָבִיב שׁוּקֶיהָ, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין הַמִּשִּׁיחָה קְשׁוּרָה בָּהֶם וְלֹא חַיִישִׁינַן שֶׁמָּא יִשְׁתַּלְשְׁלוּ לְמַטָּה. וְיוֹצְאָה בְּאֶצְעָדָה שֶׁמְּנִיחִין בַּזְּרוֹעַ אוֹ בַּשּׁוֹק, וְהוּא שֶׁתְּהֵא דְּבֵקָה לַבָּשָׂר וְלֹא תִּשָּׁמֵט. וְיֵשׁ מִי שֶׁאוֹסֵר בְּשֶׁל זְרוֹעַ.

טז בְּכָל מַה שֶּׁיְּכוֹלָה לָצֵאת יְכוֹלָה לְהַתִּירוֹ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וְלֹא חַיִישִׁינַן דִּלְמָא מַתְיָא לִיהּ.

יז יֵשׁ אוֹסְרִים לְהָבִיא מָפְתֵּחַ אֲפִלּוּ בַּחֲצַר הַבַּיִת כִּי אִם בְּיָדוֹ, אֲבָל לֹא בַּחֲגוֹרָתוֹ, שֶׁמָּא יִשְׁכַּח וְיוֹצִיאֶנּוּ לִרְשׁוּת הָרַבִּים.

יח כָּל שֶׁאָסְרוּ חֲכָמִים לָצֵאת בּוֹ לִרְשׁוּת הָרַבִּים, אָסוּר לָצֵאת בּוֹ לְחָצֵר שֶׁאֵינָהּ מְעֹרֶבֶת, חוּץ מִכָּבוֹל וּפֵאָה נָכְרִית דְּהַיְנוּ קְלִיעַת שֵׂעָר שֶׁקָּלְעָה בְּתוֹךְ שְׂעָרָהּ. וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּכָל שֶׁאָסְרוּ לָצֵאת בּוֹ, אֲפִלּוּ לְהִתְקַשֵּׁט בּוֹ בַּבַּיִת אָסוּר, וְכָל שֶׁכֵּן לָצֵאת בּוֹ לְחָצֵר הַמְעֹרֶבֶת, חוּץ מִכָּבוֹל וּפֵאָה נָכְרִית. וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁהַכֹּל מֻתָּר לָצֵאת בּוֹ בֶּחָצֵר, אֲפִלּוּ אֵינָהּ מְעֹרֶבֶת. וְהָאִדָּנָא, נְשֵׁי דִּידָן נָהֲגוּ לָצֵאת בְּכָל תַּכְשִׁיטִין. וְיֵשׁ שֶׁאָמְרוּ דְּמִדִּינָא אֲסוּרוֹת, אֶלָּא שֶׁכֵּיוָן שֶׁלֹּא יִשְׁמְעוּ, מוּטָב שֶׁיִּהְיוּ שׁוֹגְגוֹת וְאַל יִהְיוּ מְזִידוֹת. וְיֵשׁ שֶׁלִּמְּדוּ עֲלֵיהֶם זְכוּת לוֹמַר שֶׁהֵן נוֹהֲגוֹת כֵּן עַל פִּי סְבָרָא אַחֲרוֹנָה שֶׁכָּתַבְתִּי שֶׁלֹּא אָסְרוּ לָצֵאת בְּתַכְשִׁיטִין לְחָצֵר שֶׁאֵינָהּ מְעֹרֶבֶת, וְהַשְׁתָּא דְּלֵית לָן רְשׁוּת הָרַבִּים גְּמוּר הֲוָה כָּל רְשׁוּת הָרַבִּים שֶׁלָּנוּ כַּרְמְלִית וְדֵינוֹ כְּחָצֵר שֶׁאֵינָהּ מְעֹרֶבֶת, וּמֻתָּר. הַגָּהּ: וְיֵשׁ אוֹמְרִים עוֹד טַעַם לְהַתִּיר דְּעַכְשָׁיו שְׁכִיחֵי תַּכְשִׁיטִין וְיוֹצְאִין בָּהֶם אַף בַּחֹל וְלֵיכָּא לְמֵיחַשׁ דִּילְמָא. שֶׁלָּפָא וּמְחַוְיָא כְּמוֹ בֵּימֵיהֶם שֶׁלֹּא הָיוּ רְגִילִים לָצֵאת בָּהוּ רַק בְּשַׁבָּת וְלָא הֲוֵי שְׁכִיחֵי (תוס׳ פֶּרֶק כ״כ וְהַגָּהוֹת אַלְפָסִי פֶּרֶק בַּמֶּה אִשָּׁה). **וּמִיהוּ** טַבַּעַת שֶׁיֵּשׁ עָלֶיהָ חוֹתָם לְאִשָּׁה וְשֶׁאֵין עָלֶיהָ חוֹתָם לְאִישׁ, דִּתְנַן בָּהּ חַיָּב חַטָּאת, אַף בְּכַרְמְלִית אָסוּר אֲפִלּוּ לְדִידָן. וְהוּא הַדִּין לְכָל מַאי דְּאִתְמַר בֵּיהּ חִיּוּב חַטָּאת. וְיֵשׁ מִי שֶׁאוֹמֵר שֶׁבִּזְמַן הַזֶּה שֶׁנָּהֲגוּ הָאֲנָשִׁים לָצֵאת בְּטַבַּעַת שֶׁאֵין עָלֶיהָ חוֹתָם, הֲרֵי זֶה לָהֶם כְּתַכְשִׁיט, וְשָׁרֵי. וּלְפִי זֶה אֶפְשָׁר דְּכֵיוָן שֶׁנָּהֲגוּ עַכְשָׁו הַנָּשִׁים לָצֵאת בְּטַבַּעַת שֶׁיֵּשׁ עָלֶיהָ חוֹתָם הֲרֵי הוּא לָהֶן כְּתַכְשִׁיט, וְשָׁרֵי. וּמִכָּל מָקוֹם צָרִיךְ לְהַזְהִיר לַנָּשִׁים שֶׁלֹּא תֵּצֶאנָה אֶלָּא בַּמִּחָטִים שֶׁהֵן צְרִיכוֹת לְהַעֲמִיד קְשׁוּרֵיהֶן וְלֹא יוֹתֵר, כִּי בָּזֶה שֶׁאֵין לָהֶן תּוֹעֶלֶת בּוֹ יִשְׁמְעוּ לָנוּ.

יט צָרִיךְ לְהַזְהִיר לַנָּשִׁים שֶׁלֹּא יְטַלְטְלוּ מַחַט שֶׁנִּטַּל חֻדָּהּ אוֹ עֻקְצָהּ לָשׁוּם בַּצְּעִיפֵיהֶם, אֶלָּא אִם כֵּן נִטַּל מֵעֶרֶב שַׁבָּת חֻדָּהּ וְעֻקְצָהּ וְיִחֻדָּהּ לְשֵׁם כָּךְ וְעַיֵּן לְקַמָּן סִי׳ ש״ח סִי״א.

כ הַבָּנוֹת קְטַנּוֹת שֶׁנּוֹקְבִים אָזְנֵיהֶם כְּדֵי לָתֵת בָּהֶם נְזָמִים כְּשֶׁיִּגְדְּלוּ, וּכְדֵי שֶׁלֹּא יִסְתְּמוּ הַנְּקָבִים נוֹתְנִים בָּהֶם קֶסֶמִים, מֻתָּר לָצֵאת בָּהֶם. וְהוּא הַדִּין אִם נוֹתְנִין חוּטִים בְּאוֹתָם נְקָבִים, שֶׁמֻּתָּר לָצֵאת בָּהֶם אִם אֵינָם צְבוּעִים, אֲבָל אִם צְבוּעִים, אָסוּר.

כא יוֹצֵאת אִשָּׁה רְעוּלָה, וְהוּא שֶׁמְּעַטָּפֶת כָּל רֹאשָׁהּ חוּץ מֵהַפָּנִים.

כב פּוֹרֶפֶת (פי׳ קוֹשֶׁרֶת) בְּשַׁבָּת עַל הָאֶגוֹז וְעַל הָאֱבֶן שֶׁיִּחַדְתּוֹ לְכָךְ, וְיוֹצֵאת בּוֹ, אֲבָל עַל הַמַּטְבֵּעַ אָסוּר לְפָרֵשׁ בְּשַׁבָּת, דְּלָאו בַּר טִלְטוּל הוּא וְלֹא מְהָנֵי בָּהּ יִחוּד. וְאִם פְּרָפָהּ עָלָיו מֵעֶרֶב שַׁבָּת, מֻתָּר לָצֵאת בּוֹ בְּשַׁבָּת.

כג אִם הָיְתָה צְרִיכָה לְהוֹצִיא אֱגוֹז לִבְנָהּ וּפְרָפָהּ עָלָיו כְּדֵי לְהוֹצִיאוֹ, אִם לִרְשׁוּת הָרַבִּים, אָסוּר. וְאִם לְכַרְמְלִית, מֻתָּר.

כד יוֹצְאָה בְּאֶבֶן תְּקוּמָה (פי׳ הֲעֲרוּךְ אֶבֶן יְרוּעָה שֶׁכְּשֶׁהִיא עַל אִשָּׁה לֹא תַּפִּיל), וּבְמִשְׁקָל שֶׁשָּׁקְלוּ כְּנֶגְדּוֹ כְּדֵי שֶׁלֹּא תַּפִּיל, וַאֲפִלּוּ לֹא נִתְעַבְּרָה עֲדַיִן.

כה אָסוּר לְאִשָּׁה שֶׁתַּעֲבִיר בְּשַׁבָּת סָרָק עַל פָּנֶיהָ, מִשּׁוּם צוֹבֵעַ. וּמִטַּעַם זֶה אֲסוּרָה לִכְחֹל בְּשַׁבָּת, וּמִטַּעַם זֶה אֲסוּרָה לָטוּחַ עַל פָּנֶיהָ בָּצֶק, וּכְשֶׁנּוֹטְלוֹתוֹ מֵאֲדִים הַבָּשָׂר.

כו אָסוּר לְקַלֵּעַ הָאִשָּׁה שְׂעָרָהּ בְּשַׁבָּת, וְלֹא לְהַתִּיר קְלִיעָתָהּ, אֲבָל יְכוֹלָה לַחַ שְׂעָרָהּ. הַגָּהּ: וְיֵשׁ אוֹסְרִים לַחֲלֹק שְׂעָרָהּ, דְּהַיְנוּ לַעֲשׂוֹת השייטי״ל (רש״י וְאוֹר זָרוּעַ). וְכֵן נָהֲגוּ לְאָסוּר לַעֲשׂוֹת עַל יְדֵי כְּלִי, אֲבָל בְּאֶצְבַּע בְּעָלְמָא נָהֲגוּ לְהַקֵּל.

כז אָסוּר לִסְרֹק בְּמִסְרֵק בְּשַׁבָּת, וַאֲפִלּוּ אוֹתוֹ שֶׁעוֹשִׂים מִשְּׁעַר חֲזִיר, שֶׁאִי אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא יֵעָקְרוּ שְׂעָרוֹת. אֲבָל מֻתָּר לַחֹף וּלְפַסְפֵּס בְּיָד (בית יוסף).

סימן שד

א אָדָם מְצֻוֶּה עַל שְׁבִיתַת עַבְדּוֹ שֶׁמָּל וְטָבַל לְשֵׁם עַבְדוּת וְקִבֵּל עָלָיו מִצְווֹת הַנּוֹהָגוֹת בָּעֶבֶד, אֲבָל אִם לֹא מָל וְטָבַל אֶלָּא קִבֵּל עָלָיו שֶׁבַע מִצְווֹת בְּנֵי נֹחַ, הֲרֵי הוּא כְּגֵר תּוֹשָׁב וּמֻתָּר לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה בְּשַׁבָּת לְעַצְמוֹ, אֲבָל לֹא לְרַבּוֹ; וְאָסוּר לְכָל יִשְׂרָאֵל לוֹמַר לוֹ לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה בְּשַׁבָּת לְצֹרֶךְ יִשְׂרָאֵל, אֲפִלּוּ מִי שֶׁאֵינוֹ רַבּוֹ. וְאִם לֹא קִבֵּל עָלָיו שׁוּם מִצְוָה אֶלָּא עַדַיִן הוּא עַכּוּ״ם גָּמוּר דִּינוֹ שָׁוֶה לְקַבֵּל עָלָיו שֶׁבַע מִצְווֹת. וּלְפִי זֶה צָרְכֵי חוֹלֶה שֶׁאֵין בּוֹ סַכָּנָה, דְּקַיְמָא לָן אוֹמֵר לְעַכּוּ״ם וְעוֹשֶׂה, וְכֵן מֵת בְּיוֹם טוֹב רִאשׁוֹן דְּקַיְמָא לָן יִתְעַסְקוּ בּוֹ עַמְּמִין, אָסוּר לוֹמַר לְעֶבֶד יִשְׂרָאֵל אֲפִלּוּ הוּא עוֹבֵד עֲבוֹדַת אֱלִילִים, דְּכֵיוָן דִּמְלָאכְתָּ הֶעֱבֵד אָסוּרָה מִן הַתּוֹרָה, לֹא הֻתְּרָה בְּדָבָר שֶׁאֵין בּוֹ פִּקּוּחַ נֶפֶשׁ. וְיֵשׁ חוֹלְקִים וּמַתִּירִים בָּזֶה. וּמִכָּל מָקוֹם אִם הָיָה עוֹשֶׂה מְלֶאכֶת רַבּוֹ שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ, וְנִכָּר שֶׁאֵינוֹ

עוֹשֶׂה לְדַעְתּוֹ, מֻתָּר וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְהַפְרִישׁוֹ. אֲפִלּוּ קִבֵּל עָלָיו שֶׁבַע מִצְווֹת. וּלְיִשְׂרָאֵל אַחַר שֶׁאֵינוֹ רַבּוֹ אֲפִלּוּ עוֹשֶׂה לְדַעַת יִשְׂרָאֵל, מֻתָּר כָּל שֶׁאֵין שָׁם אֲמִירַת יִשְׂרָאֵל. וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יֵהָנֶה יִשְׂרָאֵל בְּשַׁבָּת מֵאוֹתָהּ מְלָאכָה. וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁכָּל שֶׁלֹּא קִבֵּל עָלָיו שֶׁבַע מִצְווֹת בְּנֵי נֹחַ, כֵּיוָן דְּעַכּוּ״ם גָּמוּר הוּא, אֵין רַבּוֹ מַזְהָר עָלָיו. וּלְפִי זֶה צָרְכֵי חוֹלֶה שֶׁאֵין בּוֹ סַכָּנָה וְכֵן צָרְכֵי מֵתִים בְּיוֹם טוֹב רִאשׁוֹן מֻתָּר לוֹמַר לָהֶם לַעֲשׂוֹתוֹ. הַגָּה: וְכָל עֶבֶד שֶׁמְצֻוֶּה עַל שְׁבִיתָתוֹ אָסוּר לְצֵאת בַּחוֹתָם שֶׁעָשָׂה לוֹ רַבּוֹ לְהַרְאוֹת בּוֹ שֶׁהוּא עֶבֶדוֹ, וְאִם הוּא שֶׁל טִיט מֻתָּר לָצֵאת בּוֹ כְּשֶׁתְּלוּי בְּצַוָּארוֹ, אֲבָל לֹא בִּכְסוּתוֹ. וּבְשֶׁל מַתֶּכֶת בְּכָל עִנְיָן אָסוּר. (טוּר) וְאִם הָעֶבֶד עוֹשֶׂה הַחוֹתָם לְעַצְמוֹ, אֲפִלּוּ בְּשֶׁל טִיט, בְּכָל עִנְיָן, אָסוּר (הַמַּגִיד פי״ט).

ב וְהֵיכָא דְּמֻתָּר הָעֶבֶד לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה לְעַצְמוֹ, אִם אָמַר לוֹ הָאָדוֹן שֶׁיַּעֲשֶׂה לְעַצְמוֹ וְיָזוֹן עַצְמוֹ בְּיוֹם הַשַּׁבָּת כֵּיוָן שֶׁהִתְנָה עִמּוֹ מִבְּעוֹד יוֹם עוֹשֶׂה הוּא לְצָרְכֵי מְזוֹנוֹתָיו וּבִלְבַד בְּצִנְעָה, שֶׁלֹּא יְהֵא בַּדָּבָר חֲשַׁשׁ רוֹאִים.

ג עַכּוּ״ם גָּמוּר שֶׁהוּא שָׂכִיר אֵין רַבּוֹ מְצֻוֶּה עַל שְׁבִיתָתוֹ.

סימן שה

א בְּהֵמָה יוֹצֵאת בְּמַה שֶּׁמִּשְׁתַּמֶּרֶת בּוֹ, אֲבָל אִם אֵינָהּ מִשְׁתַּמֶּרֶת בּוֹ אָז הֲוֵי נְטִירוּתָא יְתֵרְתָּא בְּיוֹתֵר וְהָוֵי מַשָּׂאוֹי. וְכֵן כָּל דָּבָר שֶׁהוּא לְנוֹי וְלֹא לִשְׁמֹר, לֹא תֵּצֵא בּוֹ. הֵילְכָךְ נָאקָה יוֹצֵאת בִּזְמָמָא דְּפַרְזְלָא, שֶׁהוּא טַבַּעַת שֶׁל בַּרְזֶל וְנוֹקֵב חוֹטָמוֹ וּמַכְנִיסוֹ בּוֹ, וְחַמְרָא לוּבָא בְּפָגָא דְּפַרְזְלָא דְּהַיְנוּ ברינ״ה, וְהַגָּמָל בְּאַפְסָר שֶׁהוּא קבישטר״ו, וּפֶרֶד וַחֲמוֹר וְסוּס יוֹצְאִים בְּאַפְסָר אוֹ בְּרֶסֶן שֶׁהוּא פרינ״ו, אֲבָל לֹא בִּשְׁנֵיהֶם. וּמֻתָּר לִכְרוֹךְ חֶבֶל הָאַפְסָר סְבִיב צַוָּארָהּ וְתֵצֵא בּוֹ. וּמֻתָּר לְטַלְטֵל הָאַפְסָר וְלִתְּנוֹ עָלֶיהָ, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִשָּׁעֵן עָלֶיהָ.

ב אִם קָשַׁר חֶבֶל בְּפִי הַסּוּס, הֲרֵי זֶה מַשָּׂאוֹי לְפִי שֶׁאֵינוֹ מִשְׁתַּמֵּר בּוֹ.

ג לָצֵאת חֲמוֹר בְּפַרְמְבְּיָא (פי׳ רֶסֶן שֶׁל בַּרְזֶל), אָסוּר.

ד כָּל בְּהֵמָה שֶׁעֲסָקֶיהָ רָעִים, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בְּנוֹת מִינָהּ צְרִיכוֹת לְאוֹתָהּ שְׁמִירָה וְהִיא צְרִיכָה, מֻתָּר לָצֵאת בָּהּ.

ה בַּעֲלֵי הַשִּׂיר כְּגוֹן כְּלָבִים שֶׁל צַיָּדִים וְחַיּוֹת קְטַנּוֹת שֶׁיֵּשׁ לָהֶם כְּמִין אֶצְעָדָה סָבִיב צַוָּארָן, וְטַבַּעַת קְבוּעָה בָּהּ וּמַכְנִיסִין בָּהּ רְצוּעָה וּמוֹשְׁכִין אוֹתָם בָּהּ, מֻתָּר שֶׁיֵּצְאוּ בַּשִּׂיר הַכָּרוּךְ עַל צַוָּארָן וְיכוֹלִים לְמָשְׁכָם בָּהֶם.

ו אַיָּלִים יוֹצְאִים לְבוּבִים, וְהוּא עוֹר שֶׁקְּשׁוּרָה לָהֶם תַּחַת זְכרוּתָם שֶׁלֹּא יַעֲלוּ עַל הַנְּקֵבוֹת, וְהָרְחֵלוֹת יוֹצְאוֹת שְׁחוּזוֹת וְהוּא שֶׁקּוֹשְׁרִין אַלְיָתָן כְּלַפֵּי מַעְלָה כְּדֵי שֶׁעֲלוּ עֲלֵיהֶן הַזְּכָרִים, וְיוֹצְאוֹת כְּבוּנוֹת וְהוּא שֶׁקּוֹשְׁרִים בֶּגֶד סְבִיבָן לִשְׁמֹר הַצֶּמֶר שֶׁיִּהְיֶה נָקִי, וְהָעִזִּים צְרוּרוֹת, וְהוּא שֶׁקּוֹשְׁרִים רָאשֵׁי דַּדֵּיהֶן וְדַוְקָא כְּשֶׁקּוֹשְׁרִים אוֹתָם כְּדֵי שֶׁיִּצְטַמְּקוּ דַּדֵּיהֶן וְלֹא יֵחָלְבוּ דְּאָז מְהַדֵּק שַׁפִּיר, אֲבָל אִם קָשַׁר כְּדֵי לִשְׁמֹר חֲלָבָן שֶׁלֹּא יִפֹּל לָאָרֶץ, אָסוּר דְּלֹא מְהַדֵּק שַׁפִּיר וְחַיְישִׁינַן דִּלְמָא נָפִיל וְאָתֵי לְאַתּוּיֵי.

ז חֲמוֹר יוֹצֵא בְּמִרְדַּעַת (פי׳ כְּמִין אַפָּה קָטָן שֶׁמַּנִּיחִין עַל הַחֲמוֹר כָּל הַיּוֹם כֻּלּוֹ כְּדֵי שֶׁיִּתְחַמֵּם) וְהוּא שֶׁתְּהֵא קְשׁוּרָה לוֹ מֵעֶרֶב שַׁבָּת, וּשְׁאָר כָּל הַבְּהֵמוֹת אֲסוּרוֹת, וְלֹא יֵצֵא בְּאַפָּף אַף עַל פִּי שֶׁקְּשׁוּר לוֹ מֵעֶרֶב שַׁבָּת.

ח מֻתָּר לִתֵּן מִרְדַּעַת עַל הַחֲמוֹר מִפְּנֵי הַצִּנָּה וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִקְשָׁרֶנּוּ בּוֹ, מִפְּנֵי שֶׁכְּשֶׁקּוֹשֵׁר צָרִיךְ לִקְרַב אֵלָיו וְנִמְצָא מְשַׁתֵּמֵשׁ בְּבַעֲלֵי חַיִּים; אֲבָל עַל הַסּוּס, כֵּיוָן דְּלֵית לֵיהּ צַעַר צִנָּה אָסוּר לִתֵּן עָלָיו מִרְדַּעַת כְּלָל; וּלְהָסִיר מִרְדַּעַת בְּשַׁבָּת בֵּין מִן הַחֲמוֹר וּבֵין מִן הַסּוּס, אָסוּר כֵּיוָן דְּלֵית לֵיהּ צַעַר אִם לֹא יְסִירֶנָּה; וְאַפָּף אָסוּר בֵּין לְטַל בֵּין לְהַנִּיחַ בֵּין לַחֲמוֹר בֵּין לַסּוּס.

ט אַפָּף שֶׁעַל גַּבֵּי הַחֲמוֹר שֶׁבָּא מִן הַדֶּרֶךְ וְנִתְעַבֵּעַ וְצָרִיךְ לְהַסִּירוֹ לְצַנְּנוֹ, לֹא יִטְלֶנּוּ בְּיָדוֹ אֶלָּא מַתִּיר הַחֶבֶק מִתַּחְתָּיו וּמוֹלִיכוֹ וּמְבִיאוֹ בֶּחָצֵר וְהוּא נוֹפֵל מֵאֲלָיו.

י אֵין תּוֹלִין לַחֲמוֹר טַרְסָקָל (פי׳ כְּלִי שֶׁל עֲרָבָה קְלוּפָה וּמְכֻפֶּפֶת בְּעוֹר) בְּצַוָּארוֹ לִתֵּן מַאֲכָל בְּתוֹכוֹ שֶׁיֹּאכַל מִשָּׁם; אֲבָל עֲגָלִים וּסְיָחִים שֶׁצַּוָּארָן קָטָן וּמִצְטַעֲרִים לֶאֱכֹל עַל גַּבֵּי קַרְקַע, שָׁרֵי בֶּחָצֵר אֲבָל אֵין יוֹצְאִים בּוֹ.

יא לֹא יֵצֵא הַסּוּס בְּזָנָב שׁוּעָל שֶׁתּוֹלִין בֵּין עֵינָיו שֶׁלֹּא תִּשְׁלֹט בּוֹ עַיִן הָרַע, וְלֹא בִּזְהוֹרִית שֶׁעוֹשִׂים לוֹ לְנוֹי, וְלֹא עִזִּים בְּכִיס שֶׁבְּדַדֵּיהֶם שֶׁקּוֹשְׁרִים אוֹתָם שֶׁלֹּא יִסְרְטוּ דַּדֵּיהֶם בַּקּוֹצִים, וְלֹא פָּרָה בְּחָסוּם שֶׁבְּפִיהָ שֶׁחוֹסְמִים פִּיהָ שֶׁלֹּא תִּרְעֶה בִּשְׂדוֹת אֲחֵרִים, וְלֹא כָּל בְּהֵמָה בְּסַנְדָּל שֶׁנּוֹעֲלִים בְּרַגְלֶיהָ שֶׁלֹּא תִּנָּגֵף; אֲבָל יוֹצְאָה בְּאֶגֶד שֶׁעַל גַּבֵּי מַכָּה, וּבְקַשְׁקְשִׁים שֶׁעַל גַּבֵּי הַשָּׂבָר וְהֵם לוּחוֹת שֶׁקּוֹשְׁרִים לָהֶם סְבִיב הָעֶצֶם הַנִּשְׁבָּר בָּהֶן, וּבַשְּׁלָיָא שֶׁיָּצְתָה מִקְצָתָהּ וּתְלוּיָה בָּהּ; וּפוֹקֵק זוֹג שֶׁבְּצַוָּארָהּ וּמְטַיֵּל בָּהּ בֶּחָצֵר, אֲבָל לֹא תֵּצֵא בּוֹ לִרְשׁוּת הָרַבִּים אַף עַל פִּי שֶׁהוּא פָּקוּק בֵּין אִם הוּא בְּצַוָּארָהּ בֵּין אִם הוּא בִּכְסוּתָהּ.

יב לֹא תֵּצֵא בְּחוֹתָם, בֵּין שֶׁהוּא בְּצַוָּארָהּ בֵּין שֶׁהוּא בִּכְסוּתָהּ.

יג אֵין הַגָּמָל יוֹצֵא בִּמְטוּטֶלֶת, וְהוּא כְּמִין כַּר קָטָן שֶׁנּוֹתְנִים תַּחַת זְנָבוֹ, אֲפִלּוּ הִיא קְשׁוּרָה לוֹ בִּזְנָבוֹ, אֶלָּא אִם כֵּן תִּהְיֶה קְשׁוּרָה בִּזְנָבוֹ וּבַחֲטוֹטְרָתוֹ אוֹ בְּשִׁלְיָהּ.

יד לֹא תֵּצֵא שׁוּם בְּהֵמָה לֹא עָקוּד וְלֹא רָגוּל ; פי׳ עָקוּד שֶׁקּוֹשֵׁר יָדָהּ אַחַת עִם רַגְלָהּ, וְרָגוּל הַיְנוּ שֶׁקּוֹשֵׁר אַחַת מֵרַגְלֶיהָ כְּלַפֵּי מַעְלָה שֶׁלֹּא תֵּלֵךְ אֶלָּא עַל שְׁלֹשָׁה רַגְלַיִם.

טו לֹא יִקָּשֵׁר גְּמַלִּים זֶה אַחַר זֶה וְהוּא תּוֹפֵס בָּאַפְסָר הָרִאשׁוֹן וְכֻלָּם נִמְשָׁכִים עַל יָדוֹ ; אֲבָל אִם תּוֹפֵס כַּמָּה אַפְסָרֵי גְּמַלִּים בְּיָדוֹ, מֻתָּר. וְיֵשׁ מִי שֶׁאוֹסֵר גַּם בָּזֶה, וְלֹא הִתִּיר אֶלָּא לְהוֹצִיא בְּהֵמָה אַחַת לְבַדָּהּ וְהוּא מוֹשְׁכָהּ בְּחֶבֶל.

טז הַמּוֹצִיא בְּהֵמָה וְהוּא מוֹשְׁכָהּ בְּאַפְסָר, צָרִיךְ לִזָּהֵר שֶׁלֹּא יֵצֵא רֹאשׁ הַחֶבֶל מִתַּחַת יָדוֹ טֶפַח לְמַטָּה, דְּדָמֵי כְּמוֹ שֶׁנּוֹשְׁאָהּ בְּיָדוֹ וְלֹא מִתְחַזְיָא מֵאַפְסַר הַבְּהֵמָה, וְגַם לֹא יַנִּיחַ הַרְבֵּה מִן הַחֶבֶל בֵּין יָדוֹ לַבְּהֵמָה כְּדֵי שֶׁלֹּא יַכְבִּיד עַד שֶׁלֹּא יַגִּיעַ לַטֶּפַח הַסָּמוּךְ לָאָרֶץ ; וְאִם הוּא אָרֹךְ יִכְרֹךְ אוֹתוֹ סָבִיב צַוָּארָהּ.

יז אֵין חֲמוֹר יוֹצֵא בְּמַרְדַּעַת בִּזְמַן שֶׁאֵינָהּ קְשׁוּרָה לוֹ מֵעֶרֶב שַׁבָּת ; וְלֹא בְּזוּג אַף עַל פִּי שֶׁהוּא פָּקוּק ; וְלֹא בְּסֶלֶם שֶׁבְּצַוָּארוֹ, וְהֵן לוּחוֹת שֶׁקּוֹשְׁרִים סָבִיב צַוָּארוֹ שֶׁלֹּא יַחֲכֹךְ מַכְתּוֹ ; וְלֹא בִּרְצוּעָה שֶׁבְּרֹגְלוֹ, וְהוּא כְּמִין טַבַּעַת עֲבָה שֶׁעוֹשִׂים מִקֶּשׁ וְקוֹשְׁרִים בְּרַגְלֵי הַבְּהֵמָה שֶׁפְּסִיעוֹתֶיהָ קְצָרוֹת וּמַכָּה רַגְלֶיהָ זוֹ בְּזוֹ וְעוֹשִׂים לָהּ זֶה לְהָגֵן שֶׁלֹּא תַּכֶּה זוֹ בְּזוֹ ; וְאֵין הַתַּרְנְגוֹלִים יוֹצְאִים בַּחוּטִים שֶׁקּוֹשְׁרִים בְּרַגְלֵיהֶם לְסִימָן ; וְלֹא בָּרְצוּעָה שֶׁקּוֹשְׁרִים בְּרַגְלֵיהֶם כְּדֵי שֶׁלֹּא יִשְׁבְּרוּ הַכֵּלִים ; וְאֵין הָאַיָּלִים יוֹצְאִים בָּעֲנָלָה שֶׁתַּחַת אַלְיוֹתֵיהֶם שֶׁעוֹשִׂים לָהֶם כֵּן כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּהֶא הָאַלְיָה נִגֶּרֶת בָּאָרֶץ ; וְאֵין הָעִזִּים יוֹצְאוֹת בְּעֵץ יָדוּעַ שֶׁנּוֹתְנִים בְּחוֹטְמֵיהֶם כְּדֵי שֶׁיִּתְעַטְּשׁוּ וְיִפָּלוּ תּוֹלָעִים שֶׁבְּרָאשֵׁיהֶם ; וְלֹא הָעֶגֶל בְּעֹל קָטָן שֶׁנּוֹתְנִים עַל צַוָּארוֹ ; וְלֹא בְּזָמָם שֶׁמַּנִּיחִים בְּחוֹטְמוֹ שֶׁל עֶגֶל כְּדֵי שֶׁלֹּא יִינַק ; וְלֹא פָּרָה בָּעוֹר שֶׁנּוֹתְנִים עַל דַּדֶּיהָ שֶׁלֹּא יִינְקוּ הַשָּׂרָצִים ; וְלֹא בָּרְצוּעָה שֶׁבֵּין קַרְנֶיהָ, בֵּין אִם הִיא לִשְׁמֹר בֵּין אִם הִיא לְנוֹי ; וְלֹא תֵּצֵא פָּרָה אוֹ שׁוֹר בַּחֶבֶל שֶׁבְּצַוָּארוֹ לְפִי שֶׁאֵינָהּ צְרִיכָה שְׁמִירָה ; אֲבָל עֲגָלִים מֻתָּרִים לְפִי שֶׁהֵם מוֹרְדִים בְּקַל. הַגָּה: הַבְּהֵמָה יוֹצְאָה בְּקֶמַע מַמְחֶה לִבְהֵמָה, אֲבָל לֹא בְּשֶׁאֵינָהּ מַמְחֶה אַף עַל פִּי שֶׁהִיא מַמְחָה לְאָדָם. (בֵּית יוֹסֵף וְרִ׳ יְרוּחָם ח״י וְרַמְבַּ״ם פ״ב).

יח אֵין רוֹכְבִין עַל גַּבֵּי בְּהֵמָה וְלֹא נִתְלִים עָלֶיהָ, וַאֲפִלּוּ בְּצִדָּהּ אָסוּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ ; אֲבָל צִדֵּי צִדָּדִין, כְּגוֹן שֶׁדָּבָר אֶחָד מֻנָּח עַל צִדָּהּ וְהוּא מִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ, מֻתָּר ; וְאִם עָלָה עָלֶיהָ, אֲפִלּוּ בְּמֶזִיד, יֵרֵד מִשּׁוּם צַעַר בַּעֲלֵי חַיִּים ; וּמִטַּעַם זֶה פּוֹרְקִין מַשָּׂאוֹ שֶׁעָלֶיהָ ; כֵּיצַד עוֹשֶׂה, מַכְנִיס רֹאשׁוֹ תַּחַת הַמַּשָּׂאוֹי וּמְסַלְּקוֹ לְצַד אַחֵר וְהוּא נוֹפֵל מֵאֵלָיו. הַגָּה: וְאָסוּר לֵישֵׁב עַל קֶרֶן שֶׁעֲכּו״ם מַנְהִיגוֹ בְּשַׁבָּת, מִשּׁוּם שֶׁמִּשְׁתַּמֵּשׁ בַּבְּהֵמָה ; גַּם שֶׁלֹּא יַחְתֹּךְ זְמוֹרָה. (תוס׳ וְהָרֹא״שׁ ר״פ מִי שֶׁהוֹצִיאוּהוּ וּמָרְדְּכִי פ״ק דְּשַׁבָּת וַהֲגָהוֹת עֲרוּבִין וּבֵית יוֹסֵף בְּשֵׁם סְמ״ג).

יט בְּהֵמָה שֶׁנָּפְלָה לְאַמַּת הַמַּיִם, אִם הַמַּיִם עֲמֻקִּים וּמִפְּנֵי כָּךְ אֵין יָכוֹל לְפַרְנְסָם בִּמְקוֹמָהּ, מֵבִיא כַּרִּים וּכְסָתוֹת וְנוֹתֵן תַּחְתֶּיהָ מִשּׁוּם צַעַר בַּעֲלֵי חַיִּים אַף עַל פִּי שֶׁמְּבַטֵּל כְּלֵי מֵהֵיכָנוֹ. דִּין קֶרוּד בְּהֵמָה בְּשַׁבָּת, כְּמוֹ בְּיוֹם טוֹב. (מָרְדְּכַי פ״ב דְּבֵיצָה) וְע״ל סִי׳ תק״ג ס״ב.

כ מֻתָּר לוֹמַר לְעַכּו״ם לַחְלֹב בְּהֶמְתּוֹ בְּשַׁבָּת מִשּׁוּם צַעַר בַּעֲלֵי חַיִּים שֶׁהֶחָלָב מְצַעֲרָהּ, וְהֶחָלָב אָסוּר בּוֹ בַּיּוֹם. וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁצָּרִיךְ לְקָנוֹתוֹ מִן הָעַכּו״ם בְּדָבָר מוּעָט, שֶׁלֹּא יְהֵא נִרְאֶה כְּחוֹלֵב לְצָרְכּוֹ יִשְׂרָאֵל.

כא גְּבִינוֹת שֶׁעוֹשׂוֹת הַשְּׁפָחוֹת מֵעַצְמָן מֵחֶלֶב שֶׁל יִשְׂרָאֵל, מֻתָּר כֵּיוָן שֶׁאֵינוֹ אוֹמֵר לָהֶן שֶׁיַּעֲשׂוּ.

כב מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ נַעַר עַכּו״ם וְרוֹכֵב עַל הַבְּהֵמָה בְּשַׁבָּת כְּשֶׁמּוֹלִיכָהּ לְהַשְׁקוֹתָהּ, אֵינוֹ צָרִיךְ לְמָנְעוֹ, שֶׁהַחַי נוֹשֵׂא אֶת עַצְמוֹ ; אֲבָל צָרִיךְ לְמָנְעוֹ שֶׁלֹּא יִתֵּן עָלֶיהָ בִּגְדָיו וְלֹא שׁוּם דָּבָר.

כג מֻתָּר לְמַסֵּר סוּס אוֹ פֶּרֶד אוֹ חֲמוֹר לְרוֹעֶה עַכּו״ם ; וַאֲף עַל פִּי שֶׁהָעַכּו״ם מִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶם בְּשַׁבָּת, אֵין בְּכָךְ כְּלוּם כֵּיוָן דְּשֶׁלֹּא מִדַּעַת יִשְׂרָאֵל הוּא עוֹשֶׂה וְאֵינוֹ מַמְתִּין שְׁכִירוּת מִמֶּנּוּ ; וְאִם רוֹאֶהוּ מִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ בְּשַׁבָּת, מוֹחֶה בְּיָדוֹ. הַגָּה: וכש״כ דְּאֵין לְחוּשׁ שֶׁהָרוֹעֶה יוֹצִיא אוֹתָם חוּץ לַתְּחוּם, דְּהָא תְּחוּמִין דְּרַבָּנָן (הגמ״ר דְּקִדּוּשִׁין).

סימן שו

א מִמְּצֹא חֶפְצְךָ (יְשַׁעְיָה נח, יג) : חֶפָּצֶיךָ אֲסוּרִים ; אֲפִלּוּ בְּדָבָר שֶׁאֵינוֹ עוֹשֶׂה שׁוּם מְלָאכָה, כְּגוֹן : שֶׁמְּעַיֵּן נְכָסָיו לִרְאוֹת מַה צָּרִיךְ לְמָחָר, אוֹ לֵילֵךְ לְפֶתַח הַמְּדִינָה כְּדֵי שֶׁיְּמַהֵר לָצֵאת בַּלַּיְלָה לַמָּרָחָק ; וְכֵן אֵין מַחְשִׁיכִים עַל הַתְּחוּם לִשְׁכֹּר פּוֹעֲלִים. אֲבָל מַחְשִׁיךְ עַל הַתְּחוּם לְהָבִיא בְּהֶמְתּוֹ. וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁאִם אֵין הַבְּהֵמָה יְכוֹלָה לֵילֵךְ בָּרַגְלַיִם, כְּגוֹן שֶׁהוּא טָלֶה קָטָן, אֵינוֹ רַשַּׁאי לְהַחְשִׁיךְ דְּאֵינוֹ רַשַּׁאי לְהָבִיא דְּאָסוּר לְטַלְטֵל בַּעֲלֵי חַיִּים שֶׁהֵם מְקֻצִּים. הַגָּה: וְהוּא הַדִּין דְּאָסוּר לְטַיֵּל לְמִצֹּא סוּס אוֹ סְפִינָה אוֹ קָרוֹן לָצֵאת (מָרְדְּכַי סוֹף פֶּרֶק מִי שֶׁהֶחְשִׁיךְ).

ב הָיְתָה בְּהֶמְתּוֹ עוֹמֶדֶת חוּץ לַתְּחוּם, יָכוֹל לִקְרוֹת לָהּ כְּדֵי שֶׁתָּבֹא.

ג מַחְשִׁיכִין עַל הַתְּחוּם לַעֲשׂוֹת צָרְכֵי כַּלָּה; אוֹ צָרְכֵי מֵת לְהָבִיא לוֹ אָרוֹן וְתַכְרִיכִין; וְיָכוֹל לוֹמַר לַחֲבֵרוֹ שֶׁיַּחְשִׁיךְ כְּדֵי שֶׁיָּבִיא לוֹ, וְיָכוֹל לוֹמַר לוֹ: לֵךְ לְמָקוֹם פְּלוֹנִי לְמָחָר וְאִם לֹא מָצָאתָ בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי לֵךְ לְמָקוֹם פְּלוֹנִי, לֹא מָצָאתָ בְּמָנָה קַח בְּמָאתַיִם; וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יְזַכִּיר לוֹ סְכוּם מִקָּח, כְּלוֹמַר: שֶׁלֹּא יֹאמַר לוֹ סָךְ יָדוּעַ שֶׁלֹּא לְהוֹסִיף עָלָיו; וְכֵן אִם לָקַח מִמֶּנּוּ בִּשְׁמוֹנָה, לֹא יֹאמַר תֵּן לִי עוֹד בִּשְׁנַיִם וְאֶהְיֶה חַיָּב לְךָ עֲשָׂרָה. הַגָּה: וְאִם אִי אֶפְשָׁר לוֹ אֶלָּא אִם כֵּן יְזַכֵּר לוֹ סְכוּם מִקָּח, מֻתָּר בְּכָל עִנְיָן דְּהָא צָרְכֵי מִצְוָה הוּא (הגמ״ר פ״ה). וְיֵשׁ אוֹסְרִים בְּכָל עִנְיָן, וְכֵן עִקָּר (בית יוֹסֵף בְּשֵׁם הָרַ״ן וְהַמַּגִּיד וּפַרְדְּכֵי פ׳ כִּירָה וְהגה״מ פ״א ופכ״ו).

ד הַשּׁוֹכֵר אֶת הַפּוֹעֵל לִשְׁמֹר זְרָעִים אוֹ דָּבָר אַחֵר, אֵינוֹ נוֹתֵן לוֹ שְׂכַר שַׁבָּת, לְפִיכָךְ אֵין אַחֲרָיוּת שַׁבָּת עָלָיו; הָיָה שְׂכִיר שַׁבָּת, שְׂכִיר חֹדֶשׁ, שְׂכִיר שָׁנָה, שְׂכִיר שָׁבוּעַ, נוֹתֵן לוֹ שְׂכַר שַׁבָּת, לְפִיכָךְ אַחֲרָיוּת שַׁבָּת עָלָיו. וְלֹא יֹאמַר לוֹ: תֵּן לִי שֶׁל שַׁבָּת, אֶלָּא יֹאמַר לוֹ: תֵּן לִי שְׂכַר הַשָּׁבוּעַ אוֹ הַחֹדֶשׁ. וְאִם שָׂכְרוֹ לְחֹדֶשׁ וְהִתְּנָה לְשַׁלֵּם לוֹ כָּל יוֹם כָּךְ וְכָךְ, מִקְרֵי שָׂכִיר יוֹם (ר״ן סוף פֶּרֶק אע״פ) אוֹ יֹאמַר לוֹ: תֵּן לִי שְׂכַר עֲשָׂרָה יָמִים.

ה אָסוּר לְהַשְׂכִּיר חַזָּנִים לְהִתְפַּלֵּל בְּשַׁבָּת; וְיֵשׁ מִי שֶׁמַּתִּיר. הַגָּה: וְאִם שָׂכָרוֹ לְשָׁנָה אוֹ לְחֹדֶשׁ, לְכַלֵּי עָלְמָא שָׁרֵי (דִּבְרֵי עַצְמוֹ).

ו חֻפְצֵי שָׁמַיִם מֻתָּר לְדַבֵּר בָּהֶם, כְּגוֹן: חֶשְׁבּוֹנוֹת שֶׁל מִצְוָה, וְלִפְסֹק צְדָקָה, וּלְפַקֵּחַ עַל עִסְקֵי רַבִּים, וּלְשַׁדֵּךְ הַתִּינוֹק לְאֶרֶס וּלְלַמְּדוֹ סֵפֶר אוֹ אֻמָּנוּת; וְדַוְקָא לְדַבֵּר אִם רוֹצֶה לְהִשְׁתַּכֵּר, אֲבָל לְשָׂכְרוֹ וּלְהַזְכִּיר לוֹ סְכוּם מָעוֹת אָסוּר. הַגָּה: יֵשׁ אוֹמְרִים דְּבְמָקוֹם שֶׁנּוֹהֲגִין לִתֵּן לְקוֹרֵא בַּתּוֹרָה מִי שֶׁבֵּרַךְ, וְנוֹדֵר לִצְדָקָה אוֹ לְחַזָּן, דְּאָסוּר בְּשַׁבָּת לִפְסֹק כַּמָּה יִתֵּן (אוֹר זָרוּעַ); וְהַמִּנְהָג לְהָקֵל, דְּהָא מֻתָּר לִפְסֹק צְדָקָה.

ז מֻתָּר לִמְדֹּד בְּשַׁבָּת מְרִידָה שֶׁל מִצְוָה, כְּגוֹן: לִמְדֹּד אִם יֵשׁ בַּמְּקֻוֶה מ׳ סְאָה, וְלִמְדֹּד אֲזוֹר מִי שֶׁהוּא חוֹלֶה וְלִלְחֹשׁ עָלָיו כְּמוֹ שֶׁנּוֹהֲגוֹת הַנָּשִׁים, מֻתָּר דְּהָוֵי מְרִידָה שֶׁל מִצְוָה.

ח הִרְהוּר בַּעֲסָקָיו, מֻתָּר; וּמִכָּל מָקוֹם מִשּׁוּם עֹנֶג שַׁבָּת, מִצְוָה שֶׁלֹּא יַחְשֹׁב בָּהֶם כְּלָל וְיִהְיֶה בְּעֵינָיו כְּאִלּוּ כָּל מְלַאכְתּוֹ עֲשׂוּיָה.

ט אָסוּר לוֹמַר לְעַכּוּ״ם שֶׁיֵּלֵךְ חוּץ לַתְּחוּם בְּשַׁבָּת אַחַר קְרוֹבֵי הַמֵּת שֶׁיָּבוֹאוּ לְהַסְפִּידוֹ, אֲבָל חוֹלֶה דְּתָקִיף לֵיהּ עָלְמָא וְאָמַר שֶׁיִּשְׁלְחוּ בְּעַד קְרוֹבָיו, וַדַּאי שָׁרֵי.

י לְהַחֲלִיף מַשְׂכּוֹן לְעַכּוּ״ם בְּשַׁבָּת, מֻתָּר אִם הוּא מַלְבּוּשׁ; וְיוֹצִיאֶנּוּ הָעַכּוּ״ם דֶּרֶךְ מַלְבּוּשׁוֹ וְע״ל סִי׳ שכ״ה.

יא מֻתָּר לִקְנוֹת בַּיִת בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל מִן הָעַכּוּ״ם, בְּשַׁבָּת, וְחוֹתֵם וּמַעֲלֶה בְּעֲרָכָאוֹת. הַגָּה: שֶׁלָּהֶם, בִּכְתָב שֶׁלָּהֶם; דְּאֵינוֹ אָסוּר רַק מִדְּרַבָּנָן, וּמִשּׁוּם יִשּׁוּב אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לֹא גָּזְרוּ (אוֹר זָרוּעַ).

יב מֻתָּר לְהַכְרִיז בְּשַׁבָּת עַל אֲבֵדָה אֲפִלּוּ הִיא דָּבָר שֶׁאָסוּר לְטַלְטְלוֹ. הַגָּה: וּמֻתָּר לְהַתִּיר חֶרְמֵי צִבּוּר בְּשַׁבָּת, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ לְצָרְכָּהּ שַׁבָּת, הוֹאִיל וְהוּא יוֹם כְּנוּפְיָא לְרַבִּים הָוֵי כְּעִסְקֵי רַבִּים דְּשָׁרֵי לְדַבֵּר בָּם (אַגּוּר); אֲבָל אֵין מַחֲרִימִין בְּשַׁבָּת כִּי אִם מִדָּבָר שֶׁהוּא לְצָרְכָּהּ שַׁבָּת (אֲגֻדָּה פכ״ג).

יג לְהַכְרִיז בְּשַׁבָּת עַל קַרְקַע הַנִּמְכָּר, שֶׁכָּל מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ זְכוּת עָלָיו יָבוֹא וְיַגִּיד וְא״ל יֹאבַד זְכוּתוֹ, אָסוּר. הַגָּה: וְכֵן אָסוּר לְהַכְרִיז יַיִן בְּשַׁבָּת, דְּהָוֵי כְּמִקָּח וּמִמְכָּר (מַהֲרִי״ל).

יד מִי שֶׁשָּׁלְחוּ לוֹ שֶׁהוֹצִיאוּ בִּתּוֹ מִבֵּיתוֹ בְּשַׁבָּת לְהוֹצִיאָהּ מִכְּלַל יִשְׂרָאֵל, מִצְוָה לָשׁוּם לֵדֶךְ פְּעָמָיו לְהִשְׁתַּדֵּל בְּהַצָּלָתָהּ; וְיָצָא אֲפִלּוּ חוּץ לְשָׁלֹשׁ פַּרְסָאוֹת וְאִי לָא בָּעֵי, כַּיְפִינַן לֵיהּ וְע״ל סִי׳ שכ״ח סָעִיף י׳.

סימן שז

א וְדַבֵּר דָּבָר (יְשַׁעְיָה נח, יג): שֶׁלֹּא יְהֵא דִּבּוּרְךָ שֶׁל שַׁבָּת כְּדִבּוּרְךָ שֶׁל חֹל; הִלְכָךְ אָסוּר לוֹמַר: דָּבָר פְּלוֹנִי אֶעֱשֶׂה לְמָחָר אוֹ סְחוֹרָה פְּלוֹנִית אֶקְנֶה לְמָחָר, וַאֲפִלּוּ בְּשִׂיחַת דְּבָרִים בְּטֵלִים אָסוּר לְהַרְבּוֹת. הַגָּה: וּב״א שֶׁסִּפּוּר שְׁמוּעוֹת וְדִבְרֵי חִדּוּשִׁים הוּא עֹנֶג לָהֶם, מֻתָּר לְסַפְּרָם בְּשַׁבָּת כְּמוֹ בַּחֹל; אֲבָל מִי שֶׁאֵינוֹ מִתְעַנֵּג, אָסוּר לֶאֱמָרָם כְּדֵי שֶׁיִּתְעַנֵּג בָּהֶם חֲבֵרוֹ (ת״ה סִי׳ ס״א).

ב אָסוּר לְשָׂכֵר פּוֹעֲלִים וְלֹא לוֹמַר לְעַכּוּ״ם לְשָׂכֵר לוֹ פּוֹעֲלִים בְּשַׁבָּת, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין הַיִּשְׂרָאֵל צָרִיךְ לְאוֹתָהּ מְלָאכָה אֶלָּא לְאַחַר הַשַּׁבָּת, שֶׁכָּל מַה שֶּׁהוּא אָסוּר לַעֲשׂוֹתוֹ אָסוּר לוֹמַר לְעַכּוּ״ם לַעֲשׂוֹתוֹ; וַאֲפִלּוּ לוֹמַר לוֹ קֹדֶם הַשַּׁבָּת לַעֲשׂוֹתוֹ בְּשַׁבָּת, אָסוּר; אֲבָל מֻתָּר לוֹמַר לוֹ אַחַר הַשַּׁבָּת: לָמָּה לֹא עָשִׂיתָ דָּבָר פְּלוֹנִי בְּשַׁבָּת שֶׁעָבַר, אַף עַל פִּי שֶׁמִּבֵּין מִתּוֹךְ דְּבָרָיו שֶׁרְצוֹנוֹ שֶׁיַּעֲשֶׂנּוּ בְּשַׁבָּת הַבָּאָה.

ג אָסוּר לִתֵּן לְעַכּוּ״ם מָעוֹת מֻעֱרָב שַׁבָּת לִקְנוֹת לוֹ בְּשַׁבָּת, אֲבָל יָכוֹל לוֹמַר לוֹ: קְנֵה לְעַצְמְךָ וְאִם אֶצְטָרֵךְ אֶקְנֶה מִמְּךָ לְאַחַר הַשַּׁבָּת.

ד מֻתָּר לָתֵת לְעַכּוּ״ם מָעוֹת מֵעֶרֶב שַׁבָּת לִקְנוֹת לוֹ, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יֹאמַר לוֹ: קְנֵה בְּשַׁבָּת. הַגָּה: וְכֵן מֻתָּר לִתֵּן לוֹ בְּגָדִים לִמְכֹּר, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יֹאמַר לוֹ לִמְכֹּרָן בְּשַׁבָּת (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם סְמ״ג). מִי שֶׁשָּׁכַר עַכּוּ״ם לְהוֹלִיךְ סְחוֹרָתוֹ, וּבָא הָעַכּוּ״ם וּלְקָחָהּ מִבֵּית יִשְׂרָאֵל בְּשַׁבָּת, אָסוּר; וְרָאוּי לַעֲנֹשׁ הָעוֹשֶׂה (רַבֵּנוּ יְרוּחָם חי״ב ב״י סי׳ ש״ו).

ה דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מְלָאכָה, וְאֵינוֹ אָסוּר לַעֲשׂוֹת בְּשַׁבָּת אֶלָּא מִשּׁוּם שְׁבוּת, מֻתָּר לְיִשְׂרָאֵל לוֹמַר לְעַכּוּ״ם לַעֲשׂוֹתוֹ בְּשַׁבָּת; וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה שָׁם מִקְצָת חֹלִי, אוֹ יִהְיֶה צָרִיךְ לַדָּבָר הַרְבֵּה, אוֹ מִפְּנֵי מִצְוָה; כֵּיצַד: אוֹמֵר יִשְׂרָאֵל לְעַכּוּ״ם בְּשַׁבָּת לַעֲלוֹת בָּאִילָן לְהָבִיא שׂוֹפָר לִתְקֹעַ תְּקִיעַת מִצְוָה; אוֹ לְהָבִיא מַיִם דֶּרֶךְ חָצֵר שֶׁלֹּא עֵרְבוּ, לְרָחֵץ בּוֹ הַמִּצְטַעֵר; וְיֵשׁ אוֹסְרִין. הַגָּה: וּלְקָמָן סי׳ תקפ״ו פָּסַק לְהַתִּיר, וְעַיֵּן לְעֵיל סי׳ רע״ו (ס״ב) דְּיֵשׁ מְקִלִּין אֲפִלּוּ בִּמְלָאכָה דְּאוֹרַיְיתָא, (וְע״ש ס״ג).

ו אָסוּר לַחֲשֹׁב חֶשְׁבּוֹנוֹתָיו אֲפִלּוּ אִם עָבְרוּ, כְּגוֹן: כָּךְ וְכָךְ הוֹצֵאתִי עַל דָּבָר פְּלוֹנִי; וְדַוְקָא שֶׁעֲדַיִן שְׂכַר הַפּוֹעֲלִים אֶצְלוֹ, אֲבָל אִם פָּרָעָם כְּבָר, מֻתָּר.

ז מֻתָּר לוֹמַר לַחֲבֵרוֹ: הֲנִרְאֶה בְּעֵינֶיךָ שֶׁתּוּכַל לַעֲמֹד עִמִּי לָעֶרֶב, אַף עַל פִּי שֶׁמִּתּוֹךְ כָּךְ מֵבִין שֶׁצָּרִיךְ לוֹ לָעֶרֶב לְשָׂכְרוֹ; אֲבָל לֹא יֹאמַר לוֹ: הֱיֵה נָכוֹן עִמִּי לָעֶרֶב.

ח יָכוֹל לוֹמַר לַחֲבֵרוֹ: לְכָרְךָ פְּלוֹנִי אֲנִי הוֹלֵךְ לְמָחָר, וְכֵן מֻתָּר לוֹמַר לוֹ: לֵךְ עִמִּי לְכָרְךָ פְּלוֹנִי לְמָחָר, כֵּיוָן שֶׁהַיּוֹם יוֹכַל לֵילֵךְ עַל יְדֵי בֵּרָגָנִין; וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ צַד הֶתֵּר לַעֲשׂוֹתוֹ הַיּוֹם, יוּכַל לוֹמַר לַחֲבֵרוֹ שֶׁיַּעֲשֶׂנּוּ לְמָחָר, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יַזְכִּיר לוֹ שְׂכִירוּת; אֲבָל בְּדָבָר שֶׁאֵין בּוֹ צַד הֶתֵּר לַעֲשׂוֹתוֹ הַיּוֹם, אֲפִלּוּ אִם אֵין בּוֹ אֶלָּא אִסּוּר דַּרְבָּנָן, כְּגוֹן: שֶׁיֵּשׁ לוֹ חוּץ לַתְּחוּם פֵּרוֹת מֻקְצִים, כֵּיוָן שֶׁאִי אֶפְשָׁר לוֹ לַהֲבִיאָם הַיּוֹם, אָסוּר לוֹמַר לַחֲבֵרוֹ שֶׁיָּבִיאֵם לוֹ לְמָחָר; וְכֵן אָסוּר לוֹ לְהַחְשִׁיךְ בְּסוֹף הַתְּחוּם כְּדֵי שֶׁיְּמַהֵר בַּלַּיְלָה לֵילֵךְ שָׁם לַהֲבִיאָם. הַגָּה: וְכֵן לֹא יֹאמַר: אֶעֱשֶׂה דָּבָר פְּלוֹנִי לְמָחָר (הָרֹא״ש פ׳ הַשּׁוֹאֵל) וְעַיֵּן לְעֵיל רֵישׁ הַסִּימָן; אֲבָל יָכוֹל לְהַחְשִׁיךְ בְּסוֹף הַתְּחוּם כְּדֵי לְמַהֵר לֵילֵךְ שָׁם לְשָׁמְרָם, שֶׁאֲפִלּוּ הַיּוֹם הָיָה יָכוֹל לְשָׁמְרָם אִם הֵם הָיוּ בְּתוֹךְ הַתְּחוּם; וְאִם לֹא כֵּוֵן לְהַחְשִׁיךְ אֶלָּא לְשָׁמְרָם, יָכוֹל אַף לַהֲבִיאָם.

ט מֻתָּר לְהַחְשִׁיךְ לִתְלֹשׁ פֵּרוֹת וַעֲשָׂבִים מִגִּנָּתוֹ וְחַרְבָּתוֹ שֶׁבְּתוֹךְ הַתְּחוּם, וְלֹא אָסְרוּ לְהַחְשִׁיךְ אֶלָּא בְּסוֹף הַתְּחוּם מִשּׁוּם דְּמִנְכָּרָא מִלְּתָא.

י מֻתָּר לוֹמַר לַחֲבֵרוֹ: שְׁמֹר לִי פֵּרוֹת שֶׁבְּתְחוּמְךָ וַאֲנִי אֶשְׁמֹר פֵּרוֹתֶיךָ שֶׁבְּתְחוּמִי.

יא הַשּׁוֹאֵל דָּבָר מֵחֲבֵרוֹ לֹא יֹאמַר לוֹ: הַלְוֵנִי, דְּמַשְׁמַע לְזְמַן מְרֻבֶּה וְאָבָא לְמִיחַשׁ שֶׁמָּא יִכְתֹּב; אֶלָּא יֹאמַר לוֹ: הַשְׁאִילֵנִי; וּבִלְשׁוֹן לע״ז שֶׁאֵין חִלּוּק בֵּין הַלְוֵנִי לְהַשְׁאִילֵנִי, צָרִיךְ שֶׁיֹּאמַר: תֵּן לִי. הַגָּה: וּכְשֶׁלּוֹוֶה בְּשַׁבָּת וְאֵינוֹ רוֹצֶה לְהַאֲמִינוֹ יַנִּיחַ מַשְׁכּוֹן אֶצְלוֹ; אֲבָל לֹא יֹאמַר לוֹ: הֵילֵךְ מַשְׁכּוֹן, דְּהָוֵי כְּעוֹבְדָא דְּחֹל (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם א״ח). כְּשֵׁם שֶׁאֵין לוֹוִין בְּשַׁבָּת, כָּךְ אֵין פּוֹרְעִין בְּשַׁבָּת (ריב״ש סי׳ קנ״ו).

יב זְמַן אוֹרְחִים וְהֶכְיֵן לָהֶם מִינֵי מְגָדִים וְכָתַב בְּכָתָב כַּמָּה זְמַן וְכַמָּה מְגָדִים הֶכִין לָהֶם, אָסוּר לְקָרוֹתוֹ בְּשַׁבָּת אֲפִלּוּ אִם הוּא כָּתוּב עַל גַּבֵּי כֹּתֶל גָּבוֹהַּ הַרְבֵּה, מִשּׁוּם גְּזֵרָה שֶׁמָּא יִקְרָא בְּשִׁטְרֵי הֶדְיוֹטוֹת, דְּהַיְנוּ שִׁטְרֵי חוֹבוֹת וְחֶשְׁבּוֹנוֹת דַּאֲפִלּוּ לְעַיִן בָּהֶם בְּלֹא קְרִיאָה אָסוּר (הָרֹא״ש וְרַ״ן פ׳ הַשּׁוֹאֵל וְטוּר), אֲבָל אִם חָקַק בַּכֹּתֶל חֲקִיקָה שׁוֹקַעַת, מֻתָּר; אֲבָל בְּטַבְלָא וּפִנְקָס אֲפִלּוּ אִם הוּא חָקוּק, אָסוּר לְקָרוֹתוֹ.

יג שִׁטְרֵי הֶדְיוֹטוֹת, דְּהַיְנוּ שִׁטְרֵי חוֹבוֹת וְחֶשְׁבּוֹנוֹת וְאִגְּרוֹת שֶׁל שְׁאֵלַת שָׁלוֹם, אָסוּר לְקָרוֹתָם; אֲפִלּוּ לְעַיֵּן בָּהֶם בְּלֹא קְרִיאָה, אָסוּר.

יד לְקָרוֹת בְּאִגֶּרֶת הַשָּׁלוּחָה לוֹ, אִם אֵינוֹ יוֹדֵעַ מַה כָּתוּב בָּהּ, מֻתָּר וְלֹא יִקְרָא בְּפִיו אֶלָּא יְעַיֵּן בָּהּ; וְאִם הוּבְאָה בִּשְׁבִילוֹ מִחוּץ לַתְּחוּם, טוֹב לְזַהֵר שֶׁלֹּא יִגַּע בָּהּ.

טו כֹּתֶל אוֹ וִילוֹן שֶׁיֵּשׁ בּוֹ צוּרוֹת חַיּוֹת מְשֻׁנּוֹת אוֹ דְּיוּקְנָאוֹת שֶׁל ב״ א שֶׁל מַעֲשִׂים, כְּגוֹן מִלְחָמוֹת דָּוִד וְגָלְיָת וְכוֹתְבִים זוֹ צוּרַת פְּלוֹנִי וְזֶה דְּיוֹקַן פְּלוֹנִי, אָסוּר לְקָרוֹת בּוֹ בְּשַׁבָּת.

טז מְלִיצוֹת וּמְשָׁלִים שֶׁל שִׂיחַת חֻלִּין וְדִבְרֵי חֶשֶׁק, כְּגוֹן סֵפֶר עִמָּנוּאֵל, וְכֵן סִפְרֵי מִלְחָמוֹת, אָסוּר לִקְרוֹת בָּהֶם בְּשַׁבָּת; וְאַף בַּחֹל אָסוּר מִשּׁוּם מוֹשַׁב לֵצִים (תְּהִלִּים א, א), וְעוֹבֵר מִשּׁוּם אַל תִּפְנוּ אֶל הָאֱלִילִם (וַיִּקְרָא יט, ד) לֹא תִּפְנוּ אֶל מַדַּעְתְּכֶם; וּבְדִבְרֵי חֶשֶׁק, אֲפִלּוּ תוֹ מִשּׁוּם מְגֻרָה יֵצֶר הָרַע; וּמִי שֶׁחִבְּרָן וּמִי שֶׁהֶעְתִּיקָן, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר הַמַּדְפִּיסָן, מַחֲטִיאִים אֶת הָרַבִּים. הַגָּה: וְנִרְאֶה לְדַקְדֵּק הָא דְּאָסוּר לִקְרוֹת בְּשִׂיחוֹת חֻלִּין וְסִפּוּרֵי מִלְחָמוֹת, הַיְנוּ דַּוְקָא אִם כְּתוּבִים בִּלְשׁוֹן לע״ז, אֲבָל בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ, שָׁרֵי. וְכַנַּ״ל מִלְּשׁוֹן שֶׁכָּתְבוּ הַתּוֹסָפוֹת פֶּרֶק כָּל כִּתְבֵי, וְכֵן נָהֲגוּ לְהָקֵל בָּזֶה.

יז אָסוּר לִלְמֹד בְּשַׁבָּת וְיוֹם טוֹב, זוּלַת בְּדִבְרֵי תוֹרָה; וַאֲפִלּוּ בְּסִפְרֵי חָכְמוֹת אָסוּר; וְיֵשׁ מִי שֶׁמַּתִּיר, וְעַל פִּי סְבָרָתוֹ מֻתָּר לְהַבִּיט באצטרלו״ב בְּשַׁבָּת, וּלְהָפְכָהּ וּלְטַלְטְלָהּ כְּדִלְקָמָן סי׳ ש״ח.

יח לִשְׁאֹל מִן הַשֵּׂד, מַה שֶּׁמֻּתָּר בְּחֹל מֻתָּר בְּשַׁבָּת.

יט סְחוֹרָה הַנִּפְסֶדֶת בְּשַׁבָּת עַל יְדֵי גְּשָׁמִים אוֹ דָּבָר אַחֵר; אוֹ אִי אָתֵי בִּדְקָא (פי׳ נַחַל אוֹ אֲגַם מַיִם) דְּמַיָּא וּמַפְסִיד מָמוֹנוֹ; אוֹ שֶׁנִּתְרוֹעֲעָה חָבִית שֶׁל יַיִן וְהוֹלֵךְ לְאִבּוּד; מֻתָּר לְקָרוֹת עַכּוּ״ם, אַף עַל פִּי שֶׁוַּדַּאי יוֹדֵעַ שֶׁהָעַכּוּ״ם יַצִּיל הַמָּמוֹן. וּלְכַסּוֹת סְחוֹרָה אוֹ פֵּרוֹת אוֹ דָּבָר אַחֵר מִפְּנֵי הַגְּשָׁמִים ע״ל סי׳ של״ח סָעִיף ז׳ וְכֵן מֻתָּר לוֹמַר לְעַכּוּ״ם: כָּל הַמַּצִּיל אֵינוֹ מַפְסִיד, כְּמוֹ בִּדְלֵקָה שֶׁהִתִּירוּ לוֹמַר: כָּל הַמְכַבֶּה אֵינוֹ מַפְסִיד; וְיֵשׁ מִי שֶׁאוֹמֵר שֶׁלֹּא הִתִּירוּ אֶלָּא בִּדְלֵקָה דַּוְקָא. וְע״ל סי׳ של״ה (של״ד ושל״ו ס״ט).

כ יִשְׂרָאֵל שֶׁאָמַר לְעַכּוּ״ם, לַעֲשׂוֹת לוֹ מְלָאכָה בְּשַׁבָּת, מֻתָּר לוֹ לֵיהָנוֹת בָּהּ לָעֶרֶב בִּכְדֵי שֶׁיַּעֲשׂוּ.

כא אָסוּר לוֹמַר לְעַכּוּ״ם בְּשַׁבָּת: הֵילָךְ בָּשָׂר זֶה וּבַשֵּׁל אוֹתוֹ לְצָרְכְּךָ, וַאֲפִלּוּ אֵין מְזוֹנוֹתָיו עָלָיו. הַגָּה: אֲבָל מֻתָּר לוֹמַר לוֹ לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה לְעַצְמוֹ (הַגָּהוֹת מָרְדְּכַי פ״ה וְרַמְבַּ״ן פָּרָשַׁת בֹּא אֶל פַּרְעֹה).

כב כָּל שְׁבוּת דְּרַבָּנָן מֻתָּר בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת לְצֹרֶךְ מִצְוָה, כְּגוֹן לוֹמַר לְעַכּוּ״ם לְהַדְלִיק לוֹ נֵר בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת; אוֹ אִם הָיָה טָרוּד וְהֶצְרֵךְ לְעַשֵּׂר בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת. הַגָּה: כָּל דָּבָר שֶׁאָסוּר לוֹמַר לְעַכּוּ״ם לַעֲשׂוֹתוֹ בְּשַׁבָּת, אָסוּר לְרַמֵּז לוֹ לַעֲשׂוֹתוֹ; אֲבָל מֻתָּר לְרַמֵּז לוֹ מְלָאכָה לַעֲשׂוֹת אַחַר שַׁבָּת (אוֹר זָרוּעַ). עַכּוּ״ם הַמְבִיאִים תְּבוּאָה בְּשַׁבָּת לְיִשְׂרָאֵל שֶׁחַיָּבִים לָהֶם, וְהַיִּשְׂרָאֵל נוֹתֵן לוֹ מַפְתֵּחוֹ לְאוֹצָרוֹ וְהָעַכּוּ״ם נוֹתְנוֹ לָהֶם וּמוֹדְדִים וּמוֹנִים, יֵשׁ מִי שֶׁמַּתִּיר מִשּׁוּם דְּעַכּוּ״ם בְּמְלֶאכְתּ עַצְמוֹ עוֹסֵק וְאֵינוֹ שֶׁל יִשְׂרָאֵל עַד אַחַר הַמְּדִידָה, וְיַחֲשֹׁב עִמּוֹ אַחַר כָּךְ; וְכֵן עַכּוּ״ם הָעוֹשִׂים גְּבִינוֹת בְּשַׁבָּת וְהַיִּשְׂרָאֵל רוֹאֶה, יִקָּנֶה אוֹתָם מִמֶּנּוּ דְּמִכָּל מָקוֹם הָעַכּוּ״ם אַדַּעְתָּא דְּנָפְשֵׁיהּ קָעֲבִיד אַף עַל פִּי שֶׁהַיִּשְׂרָאֵל עוֹמֵד בְּעֶדֶר חֹדֶשׁ אוֹ חֳדָשִׁים וְאַדַּעְתָּא לְמֶכְרָם לְיִשְׂרָאֵל קָא עָבִיד, שָׁרֵי (כ״י בְּשֵׁם אֲגֻדָּה).

סימן שח

א כָּל הַכֵּלִים נִטָּלִים בְּשַׁבָּת חוּץ מִמַּקֵּצָה מְחֻמַּת חֶסְרוֹן כִּיס, כְּגוֹן סַכִּין שֶׁל שְׁחִיטָה אוֹ שֶׁל מִילָה, וְאִזְמֵל שֶׁל סַפָּרִים, וְסַכִּין שֶׁל סוֹפְרִים שֶׁמְּתַקְּנִים בָּהּ הַקּוֹלְמוּסִים, כֵּיוָן שֶׁמַּקְפִּידִים שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת בָּהֶם תַּשְׁמִישׁ אַחֵר, אָסוּר לְטַלְטְלוֹ בְּשַׁבָּת וַאֲפִלּוּ לְצֹרֶךְ מְקוֹמוֹ אוֹ לְצֹרֶךְ גּוּפוֹ. הַגָּה: וַאֲפִלּוּ תְּחוּבִים בְּנֵדֶן עִם שְׂאָר סַכִּינִים, אָסוּר לְטַלְטְלוֹ (מַהֲרִי״ל). וְהוּא הַדִּין לְקָרְנָס שֶׁל בְּשָׂמִים שֶׁמַּקְפִּידִים עָלָיו שֶׁלֹּא יִתְלַכְלֵךְ. הַגָּה: וְהוּא הַדִּין כֵּלִים הַמְיֻחָדִים לְסְחוֹרָה וּמַקְפִּיד עֲלֵיהֶם (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם מֵימוֹנִי פכ״ה וְהַמַּגִּיד פכ״ו).

ב כָּל כְּלִי, אֲפִלּוּ הוּא גָּדוֹל וְכָבֵד הַרְבֵּה, לֹא נִתְבַּטֵּל שֵׁם כְּלִי מִמֶּנּוּ לֹא מִפְּנֵי גָּדְלוֹ וְלֹא מִפְּנֵי כָּבְדוֹ.

ג כְּלִי שֶׁמְּלַאכְתּוֹ לְאִסּוּר, מֻתָּר לְטַלְטְלוֹ, וְאִם נִשְׁתַּמֵּשׁ לְאִסּוּר בְּבֵין הַשְּׁמָשׁוֹת כְּגוֹן נֵר שֶׁהֶדְלֵק עֵין לְעֵיל סי׳ רע״ט, בֵּין לְצֹרֶךְ גּוּפוֹ כְּגוֹן קֶרֶנֶס שֶׁל זְהָבִים אוֹ נַפָּחִים לְפָצֵעַ בּוֹ אֱגוֹזִים, קַרְדֹּם לַחְתֹּךְ בּוֹ דְּבֵלָה; בֵּין לְצֹרֶךְ מְקוֹמוֹ דְּהַיְנוּ שֶׁצָּרִיךְ לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בַּמָּקוֹם שֶׁהַכְּלִי מֻנָּח שָׁם, וּמֻתָּר לוֹ לִטְלוֹ מִשָּׁם וּלְהַנִּיחוֹ בְּאֵיזֶה מָקוֹם שֶׁיִּרְצֶה; אֲבָל מֻחְמָּה לְצַל דְּהַיְנוּ שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לְטַלְטְלוֹ אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁיָּבֹא שֶׁיִּשָּׁבֵר אוֹ יִגָּנֵב שָׁם, אָסוּר. הַגָּה: כָּל מַקֵּצָה אֵינוֹ אָסוּר אֶלָּא בְּטִלְטוּלוֹ, אֲבָל בִּנְגִיעָה בְּעָלְמָא שֶׁאֵינוֹ מְנַדְנְדוֹ, שָׁרֵי. וְלָכֵן מֻתָּר לִגַּע בְּמִנּוֹרָה שְׁבְּבֵית הַכְּנֶסֶת שֶׁנֵּרוֹת דּוֹלְקוֹת עָלֶיהָ, אוֹ בְּתַנּוּר שֶׁדּוֹלֵק בּוֹ אֵשׁ. וְכֵן מֻתָּר לִקַּח דְּבַר הֶתֵּר הַמֻּנָּח עַל דָּבָר מַקֵּצָה (מָרְדְּכַי פ׳ כָּל הַכֵּלִים וְרֵישׁ בֵּיצָה וְרַבֵּנוּ יְרוּחָם חי״ג וְהַמַּגִּיד פכ״ה וְת״ה סי׳ ס״ו וְכָל בּוֹ סוֹף דִּינֵי שַׁבָּת). וְכֵן מֻתָּר לְטַלְטֵל דָּבָר מַקֵּצָה עַל יְדֵי נִפּוּחַ, דְּלָא הֲוֵי טִלְטוּל אֶלָּא כְּלְאַחַר יָד, וְלֹא מִקְרֵי טִלְטוּל (תְּשׁוּבַת מהרי״ו סי׳ ר׳).

ד כְּלִי שֶׁמְּלַאכְתּוֹ לְהֶתֵּר, מֻתָּר לְטַלְטְלוֹ אֲפִלּוּ אֵינוֹ אֶלָּא לְצֹרֶךְ הַכְּלִי שֶׁלֹּא יִשָּׁבֵר אוֹ יִגָּנֵב; אֲבָל שֶׁלֹּא לְצֹרֶךְ כְּלָל, אָסוּר לְטַלְטְלוֹ. כִּתְבֵי הַקֹּדֶשׁ וַאֲכָלִין, מֻתָּר לְטַלְטְלָם אֲפִלּוּ שֶׁלֹּא לְצֹרֶךְ כְּלָל. הַגָּה: וּתְפִלִּין אֵין לְטַלְטְלָם כִּי אִם לְצֹרֶךְ (תרה״ד וְעַיֵּן בְּבֵית יוֹסֵף). וְשׁוֹפָר אָסוּר לְטַלְטְלוֹ כִּי אִם לְצֹרֶךְ גּוּפוֹ אוֹ מְקוֹמוֹ (הגי״א סוֹף פֶּרֶק בַּמֶּה מַדְלִיקִין).

ה יֵשׁ מַתִּירִים לְטַלְטֵל כְּלִי שֶׁמְּלַאכְתּוֹ לְאִסּוּר אֲפִלּוּ מֵחֲמָה לְצֵל עַל יְדֵי כִּסּוּי אוֹ תִּינוֹק.

ו כָּל הַכֵּלִים שֶׁנִּשְׁבְּרוּ, אֲפִלּוּ בְּשַׁבָּת, מֻתָּר לְטַלְטֵל שִׁבְרֵיהֶם, וּבִלְבַד שֶׁיִּהְיוּ רְאוּיִם לְשׁוּם מְלָאכָה, כְּגוֹן שִׁבְרֵי עֲרֵיבָה לְכַסּוֹת בָּהּ הֶחָבִית וְשִׁבְרֵי זְכוּכִית לְכַסּוֹת בָּהּ פִּי הַפַּךְ; אֲבָל אִם אֵינָם רְאוּיִם לְשׁוּם מְלָאכָה, לֹא. הַגָּה: וְאִם נִשְׁבְּרוּ בְּמָקוֹם שֶׁיְּכוֹלִים לְהַזִּיק, כְּגוֹן כְּלֵי זְכוּכִית שֶׁנִּשְׁבְּרוּ עַל הַשֻּׁלְחָן אוֹ בְּמָקוֹם שֶׁהוֹלְכִין, מֻתָּר לְטַלְטֵל הַשְּׁבָרִים כְּדֵי לְפַנּוֹתָן שֶׁלֹּא יַזִּיקוּ בָּהֶם (כָּל בּוֹ וְהַגָּהוֹת מָרְדְּכַי וּבֵית יוֹסֵף בְּשֵׁם אַרְחוֹת חַיִּים).

ז חֲתִיכַת חֶרֶס שֶׁנִּשְׁבְּרָה בַּחֹל מִכְּלֵי וּרְאוּיָה לְכַסּוֹת בָּהּ כְּלִי, מֻתָּר לְטַלְטְלָהּ אֲפִלּוּ בְּמָקוֹם שֶׁאֵין כֵּלִים מְצוּיִים שָׁם לְכַסּוֹתָהּ בָּהּ; וְאִם זָרְקָהּ לָאַשְׁפָּה מִבְּעוֹד יוֹם, אָסוּר לְטַלְטְלָהּ כֵּיוָן שֶׁבָּטְלָה מִהְיוֹת עוֹד כְּלִי. הַגָּה: וַאֲפִלּוּ חֲזִי לְעֻנִי הוֹאִיל וְהִקְצוּהוּ הַבְּעָלִים שֶׁלָּהֶם אַף עַל פִּי שֶׁהֵם עֲשִׁירִים, דְּמַקֵּצָה לְעָשִׁיר הֲוֵי מַקֵּצָה לְעָנִי כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר סוֹף הַסִּימָן (ר״ן פֶּרֶק בַּמֶּה אִשָּׁה) וְדַוְקָא חֲתִיכַת חֶרֶס מִשּׁוּם דְּאַתְיָא מִשְּׁבָרֵי כְּלִי, אֲבָל דָּבָר שֶׁאֵין בּוֹ שַׁיָּכוּת כְּלִי כְּגוֹן צְרוֹרוֹת אוֹ אֲבָנִים אַף עַל פִּי שֶׁרְאוּיִים לְכַסּוֹת בָּהֶם כְּלִי, אָסוּר לְטַלְטְלָם. הַגָּה: וְכָל דָּבָר שֶׁאֵינוֹ כְּלִי כְּלָל, אָסוּר לְטַלְטְלוֹ אֲפִלּוּ לְצֹרֶךְ גּוּפוֹ, כָּל שֶׁכֵּן לְצֹרֶךְ מְקוֹמוֹ (מָרְדְּכַי פ״ק דְּיוֹם טוֹב).

ח כָּל הַכֵּלִים הַנִּטָּלִים בְּשַׁבָּת, דַּלְתוֹתֵיהֶן שֶׁנִּתְפָּרְקוּ מֵהֶם נִטָּלִים בֵּין נִתְפָּרְקוּ בַּחֹל בֵּין נִתְפָּרְקוּ בְּשַׁבָּת.

ט דֶּלֶת שֶׁל שִׁדָּה תֵּבָה וּמִגְדָּל יְכוֹלִים לִטָּלָה מֵהֶם, וְאָסוּר לְהַחְזִירָהּ גְּזֵרָה שֶׁמָּא יִתְקַע; וְשֶׁל לוּל שֶׁל תַּרְנְגוֹלִים אָסוּר בֵּין לִטֹּל בֵּין לְהַחֲזִיר דְּכֵינָן דְּמִחֲבָּר לַקַּרְקַע אִית בֵּיהּ בִּנְיָן וּסְתִירָה.

י כְּסוּי בּוֹר וְדוּת אֵין נִטָּלִים אֶלָּא אִם כֵּן יֵשׁ לָהֶם בֵּית אֲחִיזָה דְּאָז מוּכָח שֶׁהוּא כְּלִי, וְשֶׁל כֵּלִים, אֲפִלּוּ הֵם מְחֻבָּרִים בְּטִיט, יְכוֹלִים לִטָּלֵם אֲפִלּוּ אֵין לָהֶם בֵּית אֲחִיזָה; וְהוּא שֶׁתִּקְּנָם וְעָשָׂה בָּהֶם מַעֲשֶׂה וֶהֱכִינָם לְכָךְ, אוֹ שֶׁנִּשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶם מִבְּעוֹד יוֹם; וְכִסּוּי חֲבִיּוֹת הַקְּבוּרוֹת בַּקַּרְקַע לְגַמְרֵי, צְרִיכוֹת בֵּית אֲחִיזָה.

יא מַחַט שְׁלֵמָה מֻתָּר לְטַלְטְלָהּ לִטֹּל בָּהּ אֶת הַקּוֹץ; נִטַּל חֲדָּהּ אוֹ חוֹר שֶׁלָּהּ, אָסוּר. וַחֲדָשָׁה שֶׁלֹּא נִקְּבָה עֲדַיִן, מֻתָּר.

יב שְׁיָרֵי מַחְצָלָאוֹת, מֻתָּר לְטַלְטְלָם דְּחָזֵי לְכַסּוֹת בְּהוּ טִנּוּפָא; וְאִם זָרְקָן לָאַשְׁפָּה מִבְּעוֹד יוֹם, אָסוּר לְטַלְטְלָם.

יג שְׁיָרֵי מַטְלָנִיּוֹת שֶׁבָּלוּ, אִם יֵשׁ בָּהֶם ג׳ אֶצְבָּעוֹת עַל ג׳ מֻתָּר לְטַלְטְלוֹ; וְאִם לֹא, אָסוּר. וְיֵשׁ מַתִּירִין אֲפִלּוּ אֵין לָהֶם ג׳ עַל ג׳, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִהְיוּ טַלִּיתוֹת שֶׁל מִצְוָה.

יד מִנְעָל חָדָשׁ מֻתָּר לְשָׁמְטוֹ מֵעַל הַדִּפּוּס, אַף עַל פִּי שֶׁמְּלַאכְתּוֹ לְאִסּוּר, כֵּיוָן דְּשֵׁם כְּלִי עָלָיו מֻתָּר לְטַלְטְלוֹ לְצֹרֶךְ מְקוֹמוֹ.

טו סַנְדָּל שֶׁנִּפְסַק רְצוּעָה הַפְּנִימִית, עַדַיִן תּוֹרַת כְּלִי עָלָיו וּמֻתָּר לְטַלְטְלוֹ; נִפְסְקָה הַחִיצוֹנָה בָּטֵל מִתּוֹרַת כְּלִי וְאָסוּר לְטַלְטְלוֹ; וְאִם הוּא בְּכַרְמְלִית, מֻתָּר לִכְרֹךְ עָלָיו גֶּמִי לַח, שֶׁהוּא מַאֲכַל בְּהֵמָה לְתַקְּנוֹ שֶׁלֹּא יִפֹּל מֵרַגְלוֹ; וּבְחָצֵר שֶׁהוּא נִשְׁמָר שָׁם, אָסוּר.

טז חָלוּק שֶׁכִּבְּסוּ אוֹתוֹ וְתָחֲבוּ בּוֹ קֶנֶה לִתְלוֹת בּוֹ לְיַבְּשׁוֹ יָכוֹל לְשָׁמְטוֹ מֵעַל הַקָּנֶה; אֲבָל לִקַּח הַקָּנֶה מִתּוֹכוֹ, אָסוּר לְפִי שֶׁאֵינוֹ כְּלִי. וְאִם תָּחֲבוּ בּוֹ כְּלִי, מֻתָּר לְטַלְטְלוֹ מִתּוֹכוֹ אֲפִלּוּ הוּא מְלַאכְתּוֹ לְאִסּוּר. כֵּירָה שֶׁנִּשְׁמְטָה אֲפִלּוּ אַחַת מִיַּרְכוֹתֶיהָ, אָסוּר לְטַלְטְלָהּ. הַגָּה: וְכֵן סַפְסָל אָרוֹךְ שֶׁנִּשְׁמְטָה אֶחָד מֵרַגְלֶיהָ, כָּל שֶׁכֵּן שְׁתַּיִם, דְּאָסוּר לְטַלְטְלָהּ וּלְהַנִּיחָהּ עַל סַפְסָל אַחֶרֶת וְלִישֵׁב עָלֶיהָ אֲפִלּוּ נִשְׁבָּרָה מִבְּעוֹד יוֹם (תְּרוּמַת הַדֶּשֶׁן סי׳ ע״א), אֶלָּא אִם כֵּן יָשַׁב עָלֶיהָ כָּךְ פַּעַם אַחַת קֹדֶם הַשַּׁבָּת (בֵּית יוֹסֵף סוֹף סִימָן שי״ג). גַּם אָסוּר לְהַכְנִיס הֶרֶגֶל לְשָׁם מֹשׁוּם בִּנְיָן (בֵּית יוֹסֵף סוֹף סִימָן שי״ג).

יז לְבֵנִים שֶׁנִּשְׁאֲרוּ מֵהַבִּנְיָן, מֻתָּר לְטַלְטְלָם דְּמֵעַתָּה לָא קָיְמֵי לִבְנְיָן אֶלָּא לְמִזְגָּא (פִּי׳ לְסַמֵּךְ וְלָשֶׁבֶת עֲלֵיהֶן) עֲלֵיהוּ. וְאִם סְדָרָן זֶה עַל זֶה, גָּלֵי אַדַּעְתַּיהּ שֶׁהֵקָצָן לִבְנְיָן וְאָסוּר לְטַלְטְלָם.

יח קוֹץ הַמֻּנָּח בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, מֻתָּר לְטַלְטְלוֹ פָּחוֹת פָּחוֹת מִד׳ אַמּוֹת; וּבְכַרְמְלִית מֻתָּר לְטַלְטְלוֹ לְהֶדְיָא, מִשּׁוּם דְּחַיְישִׁינַן שֶׁמָּא יֶזְקוּ בּוֹ רַבִּים, וּבִמְקוֹם הֶזֵּקֵא דְּרַבִּים לֹא גָּזוּר רַבָּנָן שְׁבוּת.

יט סֵלָם שֶׁל עֲלִיָּה שֶׁהוּא גָּדוֹל וְעָשׂוּי לְהָטִיחַ בּוֹ גַּגּוֹ, אָסוּר לְטַלְטְלוֹ. אֲבָל שֶׁל שׁוֹבָךְ מֻתָּר לִנְטוֹתוֹ מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, אֲבָל לֹא יוֹלִיכֶנּוּ מִשּׁוֹבָךְ לְשׁוֹבָךְ כְּדֵי שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה כְּדֶרֶךְ שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בַּחֹל וְיָבוֹא לָצוּד.

כ חֲרָיוֹת (פִּי׳ עֲנָפִים) שֶׁל דֶּקֶל שֶׁקָּצָצָם לִשְׂרֵפָה, מֻקְצִים הֵם וְאָסוּר לְטַלְטְלָם; יָשַׁב עֲלֵיהֶם מְעַט מִבְּעוֹד יוֹם, מֻתָּר לִישֵׁב עֲלֵיהֶם בְּשַׁבָּת. וְכָל שֶׁכֵּן אִם קְשָׁרָן לִישֵׁב עֲלֵיהֶם, אוֹ אִם חָשַׁב עֲלֵיהֶם מִבְּעוֹד יוֹם לִישֵׁב עֲלֵיהֶם, אֲפִלּוּ בַּחֹל.

כא אֲבָל נִדְבָּךְ שֶׁל אֲבָנִים אַף עַל פִּי שֶׁחָשַׁב עָלָיו מִבְּעוֹד יוֹם, אָסוּר לִישֵׁב עֲלֵיהֶם אֶלָּא אִם כֵּן לִמְדוּם פִּי׳ סִדְּרוּם. הַגָּה: וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּדִין אֲבָנִים כְּדִין חֲרָיוֹת, וְכֵן עִקָּר. (מָרְדְּכַי פ׳ בַּמֶּה טוֹמְנִין וְהַמַּגִּיד פ׳ כ״ה בְּשֵׁם הָרִי״ף, וְכֵן יֵשׁ לְפָרֵשׁ הָרֹא״ש).

כב אָסוּר לְכַסּוֹת פִּי חָבִית בְּאֶבֶן אוֹ בְּקַעַת, אוֹ לִסְגֹּר בָּהֶן אֶת הַדֶּלֶת, אוֹ לְהַכּוֹת בָּהֶן בְּבַרְזָא (פֵּרוּשׁ הַקָּנֶה שֶׁמַּשִּׁימִים לְחָבִיוֹת לְהוֹצִיא הַיַּיִן מִמֶּנּוּ); אַף עַל פִּי שֶׁחָשַׁב עָלָיו מִבְּעוֹד יוֹם, אָסוּר, אֶלָּא אִם כֵּן יִחֲדָהּ לְכָךְ לְעוֹלָם; אֲבָל יִחֲדָהּ לְשַׁבָּת זֶה בִּלְבַד, לֹא. וְהָנֵי מִילֵי, בְּדָבָר שֶׁאֵין דַּרְכָּהּ לְיַחֲדָהּ לְכָךְ, כְּגוֹן: הָנֵי דַּאֲמָרַן; אֲבָל בְּכָל מִדֵּי דְּאָרְחֵיהּ בְּהָכֵי, כְּגוֹן: לִפְצֹעַ בָּהּ אֱגוֹזִים, בְּיִחוּד לְשַׁבָּת אַחַת סַגֵּי. וְיֵשׁ מִי שֶׁאוֹמֵר דְּלָא שְׁנָא. וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁצָּרִיךְ שֶׁיַּעֲשֶׂה בָּהּ שׁוּם מַעֲשֶׂה שֶׁל תִּקּוּן מִבְּעוֹד יוֹם וְעַיִן לְעִיל סִימָן רנ״ט דְּבִיחוּד סַגֵּי.

כג מֻתָּר לַחְתֹּךְ עָנָף מִן הַדֶּקֶל מִבְּעוֹד יוֹם, וּמֻתָּר לְהָנִיחַ בּוֹ עַל הַשֻּׁלְחָן בְּשַׁבָּת לְהַבְרִיחַ הַזְּבוּבִים; כֵּיוָן דְּלִצֹּרֶךְ חֲתָכוֹ, עֲשָׂאוֹ כְּלִי גָּמוּר.

כד פִּשְׁתָּן סָרוּק וְצֶמֶר מְנֻפָּץ שֶׁנּוֹתְנִים עַל הַמַּכָּה, אִם חָשַׁב עֲלֵיהֶם מִבְּעוֹד יוֹם לְתִתָּם עַל הַמַּכָּה, אוֹ שֶׁיָּשַׁב בָּהֶם שָׁעָה אַחַת מִבְּעוֹד יוֹם, אוֹ שֶׁצְּבָעָן בְּשֶׁמֶן דְּגָלֵי דַּעְתַּיהּ דְּלִמַּכָּה קָיְימֵי, אוֹ שֶׁכָּרְכָן בְּמִשְׁיחָה לְתָתָם עַל הַמַּכָּה בְּשַׁבָּת תּוֹ לֵית בְּהוּ מִשּׁוּם מֻקְצֶה, וּמִשּׁוּם רְפוּאָה נָמֵי לֵיכָּא שֶׁאֵינוֹ אֶלָּא כְּמוֹ מַלְבּוּשׁ שֶׁלֹּא יִסָּרְטוּ בְּגָדָיו (בַּמַּכָּה). וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּלֹא סַגֵּי בְּמַחְשָׁבָה לְחוּד.

כה עוֹרוֹת יְבֵשִׁים, בֵּין שֶׁל אָמָּן בֵּין שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת, מֻתָּר לְטַלְטְלָן. הַגָּה: וְיֵשׁ אוֹמְרִים דַּוְקָא עוֹרוֹת בְּהֵמָה גַּסָּה דְּחָזֵי לִישֵׁב עֲלֵיהֶם, אֲבָל מִבְּהֵמָה דַּקָּה, אָסוּר, אֶלָּא אִם כֵּן חָשַׁב לִישֵׁב עֲלֵיהֶם מִבְּעוֹד יוֹם (רַשְׁ"י פ' ב"ט).

כו נְסָרִים שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת, מֻתָּר לְטַלְטְלָן; וְשֶׁל אָמָּן, אָסוּר אֶלָּא אִם כֵּן חָשַׁב עֲלֵיהֶם מִבְּעוֹד יוֹם לִתֵּן עֲלֵיהֶם פַּת לְאוֹרְחִים אוֹ תַּשְׁמִישׁ אַחֵר.

כז עֲצָמוֹת שֶׁרְאוּיִים לִכְלָבִים, וּקְלִפִּים שֶׁרְאוּיִים לְמַאֲכַל בְּהֵמָה, וּפְרוּרִים שֶׁאֵין בָּהֶם כַּזַּיִת מֻתָּר לְהַעֲבִירָם מֵעַל הַשֻּׁלְחָן; אֲבָל אִם אֵין הַקְּלִפִּים רְאוּיִים לְמַאֲכַל בְּהֵמָה, אָסוּר לְטַלְטְלָם אֶלָּא מְנַעֵר אֶת הַשֻּׁלְחָן, וְהֵם נוֹפְלִים. וְאִם יֵשׁ פַּת עַל הַשֻּׁלְחָן, מֻתָּר לְהַגְבִּיהַּ הַטַּבְלָה וּלְטַלְטְלָהּ עִם הַקְּלִפִּים שֶׁאֵינָם מַאֲכַל בְּהֵמָה, שֶׁהֵם בְּטֵלִים אַגַּב הַפַּת; וְאִם הָיָה צָרִיךְ לִמְקוֹם הַשֻּׁלְחָן, אֲפִלּוּ אֵין עָלָיו אֶלָּא דְּבָרִים שֶׁאֵינָם רְאוּיִים לְמַאֲכַל בְּהֵמָה, מֻתָּר לְהַגְבִּיהַּ וּלְטַלְטְלָהּ.

כח חֲבִילֵי עֵצִים וְקַשׁ שֶׁהִתְקִינָן לְמַאֲכַל בְּהֵמָה, אֲפִלּוּ הֵם גְּדוֹלִים הַרְבֵּה, מֻתָּר לְטַלְטְלָן.

כט כָּל שֶׁהוּא רָאוּי לְמַאֲכַל חַיָּה וְעוֹף הַמְצוּיִים, מְטַלְטְלִים אוֹתוֹ; וְאִם אֵינוֹ רָאוּי אֶלָּא לְמַאֲכַל חַיָּה וְעוֹף שֶׁאֵינָן מְצוּיִים, אִם יֵשׁ לוֹ מַאוּתוֹ מִין חַיָּה אוֹ עוֹף, מֻתָּר לְטַלְטֵל מַאֲכַל הָרָאוּי לְאוֹתוֹ הַמִּין; וְאִם לָאו אָסוּר. הַגָּה: וּלְפִי זֶה מֻתָּר לְטַלְטֵל עֲצָמוֹת שֶׁנִּתְפָּרְקוּ מִן הַבָּשָׂר שֶׁעֲרֵב שַׁבָּת אִם רְאוּיִים לִכְלָבִים, דְּהָא כְּלָבִים מְצוּיִים (בֵּית יוֹסֵף דְּלֹא כְּהָרַ"ן).

ל גַּרְעִינֵי תְּמָרִים, בְּמָקוֹם שֶׁמַּאֲכִילִים אוֹתָם לִבְהֵמָה מֻתָּר לְטַלְטְלָן; וְאָדָם חָשׁוּב צָרִיךְ לְהַחְמִיר עַל עַצְמוֹ שֶׁלֹּא לְטַלְטְלָן אֶלָּא דֶּרֶךְ שִׁנּוּי.

לא בָּשָׂר חַי, אֲפִלּוּ תָּפֵל שֶׁאֵינוֹ מָלוּחַ כְּלָל, מֻתָּר לְטַלְטְלוֹ מִשּׁוּם דְּחָזֵי לְאֶמְצָא; וְכֵן אִם הוּא תָּפוּחַ (פִּי' מַפְרִיחַ, רַשְׁ"י), מֻתָּר לְטַלְטְלוֹ מִשּׁוּם דְּרָאוּי לִכְלָבִים.

לב דָּג מָלוּחַ מֻתָּר לְטַלְטְלוֹ; וְשֶׁאֵינוֹ מָלוּחַ, אָסוּר מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ רָאוּי.

לג קֶמַע שֶׁאֵינוֹ מַמְחֶה, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין יוֹצְאִים בּוֹ, מְטַלְטְלִין אוֹתוֹ.

לד כָּל דָּבָר מִטֻּנָּף, כְּגוֹן: רְעִי וְקִיא וְצוֹאָה, בֵּין שֶׁל אָדָם בֵּין שֶׁל תַּרְנְגוֹלִים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶם, אִם הָיוּ בְּחָצֵר שֶׁיּוֹשְׁבִים בָּהּ, מֻתָּר לְהוֹצִיאָם לְאַשְׁפָּה אוֹ לְבֵית הַכִּסֵּא, וַאֲפִלּוּ בְּלֹא כְּלִי; וְאִם הָיוּ בְּחָצֵר שֶׁאֵינוֹ דָּר שָׁם, אָסוּר לְהוֹצִיאָם. וְאִם יֵרָא מִפְּנֵי הַתִּינוֹק שֶׁלֹּא יִתְלַכְלֵךְ בָּהּ, מֻתָּר לִכְפּוֹת עָלָיו כְּלִי.

לה אַף עַל פִּי שֶׁמֻּתָּר לְהוֹצִיא גְּרָף שֶׁל רְעִי וְעָבִיט שֶׁל מֵי רַגְלַיִם, אָסוּר לְהַחְזִירָם, אֶלָּא אִם כֵּן נָתַן לְתוֹכָם מַיִם.

לו אֵין עוֹשִׂים גְּרָף שֶׁל רְעִי לְכַתְּחִלָּה, דְּהַיְנוּ לְהָבִיא דָּבָר שֶׁעָתִיד לִמָּאֵס כְּדֵי לְהוֹצִיאוֹ לְכָשֶׁיִּמָּאֵס; וְאִם עָבַר וַעֲשָׂאוֹ, מֻתָּר לְהוֹצִיאוֹ.

לז בְּמָקוֹם דְּאִכְּא פְּסִידָא, מֻתָּר לְהַכְנִיס מִטָּתוֹ אֵצֶל גְּרָף שֶׁל רְעִי וְלִקְבֹּעַ יְשִׁיבָתוֹ שָׁם, כְּדֵי לְהוֹצִיאוֹ.

לח מַכְנִיס אָדָם מִבְּעוֹד יוֹם מָלֵא קֻפָּתוֹ עָפָר וּמְיַחֵד לוֹ קֶרֶן זָוִית וְעוֹשֶׂה בּוֹ כָּל צָרְכָּיו בְּשַׁבָּת, כְּגוֹן: לִטֹּל מִמֶּנּוּ לְכַסּוֹת צוֹאָה אוֹ רֹק וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה; אֲבָל אִם לֹא יְיַחֵד לוֹ קֶרֶן זָוִית, בָּטֵל אַגַּב עַפַר הַבַּיִת וְאָסוּר לְטַלְטְלוֹ. הַגָּה: וְלָכֵן מֻתָּר לְקַח פֵּרוֹת הַטְּמוּנִים בַּחֹל, כִּי אֵין אוֹתוֹ עָפָר מְקֻצֶּה (בֵּית יוֹסֵף סִסְ' שי"א בְּשֵׁם שִׁבּוֹלֵי לֶקֶט).

לט אָסוּר לְטַלְטֵל בְּהֵמָה, חַיָּה וְעוֹף; וְאַף עַל פִּי כֵן מֻתָּר לִכְפּוֹת אֶת הַסַּל לִפְנֵי הָאֶפְרוֹחִים, כְּדֵי שֶׁיַּעֲלוּ וְיֵרְדוּ בּוֹ, וּבְעוֹדָם עָלָיו, אָסוּר לְטַלְטְלוֹ.

מ כָּל בְּהֵמָה חַיָּה וְעוֹף מְדַדִּים אוֹתָם בֶּחָצֵר, דְּהַיְנוּ שֶׁאוֹחֵז בְּצַוָּארָן וּבִצְדָדִים וּמוֹלִיכָן, אִם צְרִיכִין הַבַּעֲלֵי חַיִּים לְכָךְ, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יַגְבִּיהֵם בְּעִנְיָן שֶׁיִּתְעַקְּרוּ רַגְלֵיהֶם מִן הָאָרֶץ, דְּמֵקְצִין הֵם וְאָסוּר לְטַלְטְלָן; חוּץ מִתַּרְנְגֹלֶת שֶׁאֵין מְדַדִּין אוֹתָהּ, מִפְּנֵי שֶׁמִּגַּבַּהַּת עַצְמָהּ מִן הָאָרֶץ וְנִמְצָא זֶה מְטַלְטֵל, אֲבָל דּוֹחִים אוֹתָהּ מֵאֲחוֹרֶיהָ בְּיָדַיִם כְּדֵי שֶׁתִּתְכַּנֵּס.

מא הָאִשָּׁה מְדַדָּה אֶת בָּנָהּ, אֲפִלּוּ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא תִּגָּרְרֵהוּ אֶלָּא יְהֵא מַגְבִּיהַּ רַגְלוֹ אַחַת וְיָנִיחַ הַשְּׁנִיָּה עַל הָאָרֶץ וְיִשָּׁעֵן עָלֶיהָ עַד שֶׁיַּחֲזֹר וְיָנִיחַ רַגְלוֹ שֶׁהִגְבִּיהַּ, שֶׁנִּמְצָא לְעוֹלָם הוּא נִשָּׁעָן עַל רַגְלוֹ הָאַחַת.

מב דָּבָר שֶׁהוּא מֻקְצֶה מֻתָּר לִגַּע בּוֹ, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יְהֵא מְנַעְנֵעַ אֲפִלּוּ מְקֻצָּתוֹ וּכְבָר נִתְבָּאֵר רֵישׁ סִימָן זֶה.

מג מֻתָּר לְטַלְטֵל מֻקְצֶה עַל יְדֵי נָפִיחָה וּכְבָר נִתְבָּאֵר רֵישׁ סִימָן זֶה.

מד כְּלִי שֶׁנִּתְרוֹעֲעָה, לֹא יִתְלֹשׁ מִמֶּנָּה חֶרֶס לְכַסּוֹת בּוֹ אוֹ לִסְמֹךְ בּוֹ.

מה אָסוּר לִשְׂחֹק בְּשַׁבָּת וְיוֹם טוֹב בְּכַדּוּר. הַגָּה: וְיֵשׁ מַתִּירִין, וְנָהֲגוּ לְהָקֵל (תוֹס' פ"ק דְּבֵיצָה).

מו אָסוּר לָשֵׂאת תַּחַת אֲצִילָיו זֶרַע הַתּוֹלָעִים שֶׁעוֹשִׂין הַמֶּשִׁי, מִפְּנֵי שֶׁאָסוּר בְּטִלְטוּל וְעוֹד שֶׁהוּא מוֹלִיד בְּחֻמּוֹ.

מז יֵשׁ אוֹסְרִים לְטַלְטֵל בֶּגֶד שֶׁעָטְנֵז, וְיֵשׁ מַתִּירִים.

מח מֻתָּר לְטַלְטֵל מְנִיפָה בְּשַׁבָּת לְהַבְרִיחַ הַזְּבוּבִים.

מט מְכֻבְּדוֹת שֶׁמְּכַבְּדִים בָּהֶם הַקַּרְקַע, מֻתָּר לְטַלְטְלָם.

נ הָרַשְׁבָּ״א מַתִּיר לְטַלְטֵל האצטרלו״ב בְּשַׁבָּת, וְכֵן סִפְרֵי הַחָכְמָה, וּלְדַעַת הָרַמְבָּ״ם יֵשׁ לְהִסְתַּפֵּק בְּדָבָר.

נא מַה שֶּׁמּוֹרֶה עַל הַשָּׁעוֹת שֶׁקּוֹרִין רילו״ג, בֵּין שֶׁהוּא שֶׁל חוֹל בֵּין שֶׁהוּא שֶׁל מִין אַחֵר, יֵשׁ לְהִסְתַּפֵּק אִם מֻתָּר לְטַלְטְלוֹ וּכְבָר פָּשַׁט הַמִּנְהָג לְאָסְרוֹ.

נב מַקֵּצֶה לַעֲשִׂירִים הָוֵי מַקֵּצֶה, וַאֲפִלּוּ עֲנִיִּים אֵין מְטַלְטְלִין.

סימן שט

א נוֹטֵל אָדָם אֶת בְּנוֹ וְהָאֶבֶן בְּיָדוֹ, וְלֹא חָשִׁיב מְטַלְטֵל לָאֶבֶן; וְהוּא שֶׁיֵּשׁ לוֹ גַּעֲגוּעִין (פִּי׳ בֵּן שֶׁיֵּשׁ לוֹ עִצְּבוֹן כְּשֶׁאֵינוֹ עִם אֲבִיו) עָלָיו, שֶׁאִם לֹא יִטָּלֶנּוּ, יֵחֶלֶה; אֲבָל אִם אֵין לוֹ גַּעֲגוּעִין עָלָיו, לֹא. וַאֲפִלּוּ כְּשֶׁיֵּשׁ לוֹ גַּעֲגוּעִין עָלָיו, לֹא הִתִּירוּ אֶלָּא בְּאֶבֶן, אֲבָל אִם דִּינָר בְּיָדוֹ, וַאֲפִלּוּ לֶאֱחֹז הַתִּינוֹק בְּיָדוֹ וְהוּא מְהַלֵּךְ בְּרַגְלָיו, אָסוּר דְּחַיְישִׁינַן דִּילְמָא נָפִיל וְאָתֵי אֲבוּהּ לְאַתּוּיֵי. וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁלֹּא אָסְרוּ אֶלָּא כְּשֶׁהוּא נוֹשֵׂא הַתִּינוֹק עִם דִּינָר בְּיָדוֹ; אֲבָל לֶאֱחֹז הַתִּינוֹק בְּיָדוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁדִּינָר בְּיַד הַתִּינוֹק, אֵין בְּכָךְ כְּלוּם.

ב כַּלְכָּלָה שֶׁהָיְתָה נְקוּבָה וּסְתָמָהּ בְּאֶבֶן, מֻתָּר לְטַלְטְלָהּ שֶׁהֲרֵי נַעֲשָׂה כְּדָפְנָה; וְכֵן דְּלַעַת שֶׁתּוֹלִין בָּהּ אֶבֶן כְּדֵי לְהַכְבִּיד לְמַלֹּאת בָּהּ מַיִם, אִם הוּא קָשׁוּר יָפֶה שֶׁאֵינוֹ נוֹפֵל מֻתָּר לְמַלֹּאת בָּהּ שֶׁהוּא כְּמוֹ הַדְּלַעַת עַצְמָהּ שֶׁהוּא בָּטֵל אַגַּבָּהּ; וְאִם לָאו, אָסוּר.

ג כַּלְכָּלָה מְלֵאָה פֵּרוֹת וְאֶבֶן בְּתוֹכָהּ, אִם הֵם פֵּרוֹת רְטֻבִּים, כְּגוֹן: תְּאֵנִים וַעֲנָבִים, יִטֹּל אוֹתָהּ כְּמוֹ שֶׁהִיא; שֶׁאִם יְנַעֵר הַפֵּרוֹת מִתּוֹכָהּ, יִפָּסְדוּ. אֲבָל אִם הֵם פֵּרוֹת שֶׁאֵינָם נִפְסָדִים, יְנַעֵר וְיִנַּעֵר גַּם הָאֶבֶן עִמָּהֶם, וְלֹא יִטְּלֶנָּה עִמָּהֶם. וְהָנֵי מִילֵי כְּשֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ אֶלָּא לְפֵרוֹת אוֹ לְכַלְכָּלָה; אֲבָל אִם הָיָה צָרִיךְ לִמְקוֹם הַכַּלְכָּלָה, מְטַלְטְלָהּ כְּמוֹת שֶׁהִיא.

ד שָׁכַח אֶבֶן עַל פִּי חָבִית, אוֹ מָעוֹת עַל הַכַּר, מַטָּה חָבִית עַל צִדָּהּ וְהָאֶבֶן נוֹפֶלֶת, וּמְנַעֵר הַכַּר וְהַמָּעוֹת נוֹפְלוֹת; וְאִם הָיְתָה הֶחָבִית בֵּין הֶחָבִיּוֹת, בְּעִנְיָן שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְהַטּוֹת אוֹתָהּ בִּמְקוֹמָהּ, יָכוֹל לְהַגְבִּיהָהּ כְּמוֹ שֶׁהִיא עִם הָאֶבֶן לִמְקוֹם אַחֵר לְהַטּוֹתָהּ שָׁם כְּדֵי שֶׁיִּפֹּל מֵעָלֶיהָ. וְאִם הִנִּיחָם עָלֶיהָ מַדַּעְתּוֹ, עַל דַּעַת שֶׁיִּשָּׁאֲרוּ שָׁם בִּכְנִיסַת הַשַּׁבָּת, אָסוּר לְהַטּוֹת וּלְנַעֵר. וְיֵשׁ אוֹמְרִים דַּאֲפִלּוּ הִנִּיחָם שָׁם עַל דַּעַת שֶׁיִּשָּׁאֲרוּ שָׁם בִּכְנִיסַת הַשַּׁבָּת כְּדֵי שֶׁיִּטֹּלֵם בְּשַׁבָּת, מֻתָּר לְהַטּוֹת וּלְנַעֵר בְּשַׁבָּת; וְלֹא אָסְרוּ אֶלָּא בְּמַנִּיחָם עַל דַּעַת שֶׁיִּשָּׁאֲרוּ שָׁם כָּל הַשַּׁבָּת. הַגָּה: וְאִז אֲפִלּוּ נָטַל הָאִסּוּר מִשָּׁם, אָסוּר לְטַלְטֵל הַכְּלִי דְּמֵאַחַר שֶׁנַּעֲשָׂה בָּסִיס לְדָבָר הָאָסוּר לְמִקְצָת הַשַּׁבָּת, אָסוּר כָּל הַשַּׁבָּת; וְכֵן בְּכָל מַקֵּצֶה. וְכֵן לְקַמָּן סִימָן ש״י. אִם אָדָם הִנִּיחַ דָּבָר מַקֵּצֶה עַל שֶׁל חֲבֵרוֹ, לָא אֲמָרִינָן דְּנַעֲשָׂה בָּסִיס לְדָבָר הָאִיסּוּר, דְּאֵין אָדָם אוֹסֵר שֶׁל חֲבֵרוֹ שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ (אוֹר זָרוּעַ).

ה הָא דְּלֹא שָׁרֵי אֶלָּא לְהַטּוֹת וּלְנַעֵר, דְּוָקָא בְּצָרִיךְ לְגוּף הֶחָבִית וְהַכַּר; אֲבָל אִם צָרִיךְ לִמְקוֹם הֶחָבִית וְהַכַּר וְלֹא תַּסְפִּיק לוֹ הַטָּיָה וְהַנְעוּר, יָכוֹל לְטַלְטְלָם עִם הָאֶבֶן וְעִם הַמָּעוֹת שֶׁעֲלֵיהֶם לְפָנוֹת מְקוֹמָם. וְכֵן הוּא לְקַמָּן סִי׳ ש״י (ס״ז).

סימן שי

א עֵץ שֶׁתּוֹלִין בּוֹ דָּגִים, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מָאוּס, מֻתָּר לְטַלְטְלוֹ דְּקַיְמָא לָן בְּמַקֵּצֶה מֻחְמֶּצֶת מֵאוּס כְּרִבִּי שִׁמְעוֹן, דְּשָׁרֵי.

ב אֵין שׁוּם אֹכֶל תָּלוּשׁ הָרָאוּי לַאֲכִילָה מַקֵּצֶה לְשַׁבָּת; דִּתְמָרִים וּשְׁקֵדִים וּשְׁאָר פֵּרוֹת הָעוֹמְדִים לִסְחוֹרָה, מֻתָּר לֶאֱכֹל מֵהֶם בְּשַׁבָּת. וַאֲפִלּוּ חִטִּים שֶׁזָּרָעָם בְּקַרְקַע וַעֲדַיִן לֹא הִשְׁרִישׁוּ, וּבֵיצִים שֶׁתַּחַת הַתַּרְנְגֹלֶת, מֻתָּר לְטַלְטְלָן. וְכֵן תְּמָרִים הַלָּקוּטִים קֹדֶם בִּשּׁוּלָן וְכוֹנְסִים אוֹתָם בְּסַלִּים וְהֵם מִתְבַּשְּׁלִים מֵאֲלֵיהֶם, מֻתָּר לֶאֱכֹל מֵהֶם קֹדֶם בִּשּׁוּלָן. אֲבָל גְּרוֹגָרוֹת וְצִמּוּקִים שֶׁמַּנִּיחִים אוֹתָם בְּמַקֵּצָה לְיַבְּשָׁן, אָסוּרִים בְּשַׁבָּת מִשּׁוּם מַקֵּצָה, שֶׁהֵן מַסְרִיחוֹת קֹדֶם שֶׁיִּתְיַבְּשׁוּ, דְּכֵיוָן שֶׁיּוֹדֵעַ שֶׁיַּסְרִיחוּ הִסִּיחַ דַּעְתּוֹ מֵהֶם וְכֵיוָן דְּאִיכָּא תַּרְתֵּי; דָּחִינְהוּ בַּיְדַיִם, וְלֹא חָזוּ, הָוֵי מַקֵּצָה. הַגָּה: וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּאֵין הֶכֵּנָה שֵׁיָּךְ בְּשֶׁל כּוּתִי, וַאֲפִלּוּ גְּרוֹגָרוֹת וְצִמּוּקִים שֶׁבְּיָדוֹ מֻתָּרִים. (כָּל בּוֹ סִי׳ נ״ה וְכ״מ בְּהָרַ״ן סוֹף פכ״כ וִירוּשַׁלְמִי).

ג בֵּין בְּאָסוּר אֲכִילָה בֵּין בְּאָסוּר טִלְטוּל כָּל דָּבָר שֶׁהָיָה רָאוּי בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת, אִם אֵרַע בּוֹ דָּבָר שֶׁנִּתְקַלְקֵל בּוֹ בַּיּוֹם וְחָזַר וְנִתְקַן בּוֹ בַּיּוֹם, חָזַר לְהֶתֵּרוֹ; אֲבָל דָּבָר שֶׁהַקֵּצָה בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת, אָסוּר כָּל הַיּוֹם.

ד גְּרוֹגָרוֹת וְצִמּוּקִים שֶׁהָיוּ מֻקָּצִים, וּכְשֶׁהִגִּיעַ בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת כְּבָר נִתְיַבְּשׁוּ וְהֵם רְאוּיִים לַאֲכִילָה, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא יָדְעוּ הַבְּעָלִים בְּאוֹתָהּ שָׁעָה שֶׁנִּתְיַבְּשׁוּ, וְאַחַר כָּךְ נוֹדַע לָהֶם שֶׁבֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת כְּבָר הָיוּ יְבֵשִׁים, מֻתָּר.

ה גְּרוֹגָרוֹת וְצִמּוּקִים דְּחָזוּ וְלֹא חָזוּ, דְּאִיכָּא אִינָשֵׁי דְּאָכְלֵי לֵיהּ וְאִיכָּא דְּלָא אָכְלוּ לֵיהּ, אִי אַזְמְנֵיהּ, נָפֵק לֵיהּ מִתּוֹרַת מֻקָּצֶה; וְאִי לֹא, לֹא. אֲבָל אִם אֵינָם רְאוּיִים וְהִזְמִינָם, הַזְמָנָה לָאו מִלְּתָא הִיא.

ו כָּל דָּבָר שֶׁאָסוּר לְטַלְטְלוֹ, אָסוּר לִתֵּן תַּחְתָּיו כְּלִי כְּדֵי שֶׁיִּפֹּל לְתוֹכוֹ, מִפְּנֵי שֶׁאוֹסֵר הַכְּלִי בְּטִלְטוּל וְנִמְצָא מְבַטֵּל כְּלִי מֵהֵיכָנוֹ; אֲבָל מֻתָּר לִכְפּוֹת עָלָיו כְּלִי, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִגַּע בּוֹ.

ז מִטָּה שֶׁיֵּשׁ עָלֶיהָ מָעוֹת, אוֹ אֲפִלּוּ אֵין עָלֶיהָ עַתָּה וְהָיוּ עָלֶיהָ בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת, אָסוּר לְטַלְטְלָהּ דְּמִגּוֹ דְּאִתְקְצָאֵי לְבֵין הַשְּׁמָשׁוֹת אִתְקְצָאֵי לְכֻלֵּי יוֹמָא. הַגָּה: וַאֲפִלּוּ לְצֹרֶךְ גּוּפוֹ אוֹ לְצֹרֶךְ מְקוֹמוֹ (בֵּית יוֹסֵף). וְהוּא הַדִּין לְכָל דָּבָר הֶתֵּר שֶׁמֻּנָּח עָלָיו אִסּוּר, אֲבָל אִם אֵין עָלֶיהָ עַתָּה מָעוֹת וְגַם לֹא הָיָה עָלֶיהָ בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת, מֻתָּר לְטַלְטְלָהּ אֲפִלּוּ יְחָדָהּ לְמָעוֹת וְהִנִּיחָם עָלֶיהָ מִבְּעוֹד יוֹם, כֵּיוָן שֶׁסִּלְקָן קֹדֶם בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת. הַגָּה: וְיֵשׁ אוֹסְרִין בְּיִחֵד לְכָךְ וְהִנִּיחַ בָּהֶם אַף עַל פִּי שֶׁסִּלְקָן מִבְּעוֹד יוֹם (טור בְּשֵׁם ר״ת); וְכֵן אָסוּר לְטַלְטֵל כִּיס שֶׁל מָעוֹת אַף עַל פִּי שֶׁהוֹצִיא הַמָּעוֹת מִמֶּנּוּ מִבְּעוֹד יוֹם, אֶלָּא אִם כֵּן עָשָׂה בּוֹ מַעֲשֶׂה שֶׁפָּתָחוֹ מִלְּמַטָּה וְסִלְקוֹ מִן הַיִּחוּד, וְכֵן נוֹהֲגִין. (הגה״מ פכ״ה) מֵיהוּ לְצֹרֶךְ גּוּפוֹ אוֹ לְצֹרֶךְ מְקוֹמוֹ, מֻתָּר. וְכֵן בְּכִיס הַתָּפוּר בַּבֶּגֶד, הוֹאִיל וְעִקַּר הַבֶּגֶד עוֹמֵד לִלְבּוֹשׁ, אִם הוֹצִיא הַמָּעוֹת מִשָּׁם, מֻתָּר לִלְבֹּשׁ הַבֶּגֶד, דְּהַכִּיס בָּטֵל אֶצְלוֹ; אֲבָל אִם שָׁכַח בּוֹ מָעוֹת, מֻתָּר לְטַלְטֵל הַבֶּגֶד, דְּלָא אַמְרִינַן דְּכָל הַבֶּגֶד נַעֲשָׂה בָּסִיס לְמָעוֹת הוֹאִיל וְאֵין הַמָּעוֹת עַל עִקַּר הַבֶּגֶד; אֲבָל אֵין לִלְבֹּשׁוֹ בְּשַׁבָּת, דְּחַיִישִׁינַן שֶׁמָּא יֵצֵא בּוֹ, כְּדִלְעֵיל סִימָן ש״א (סל״ג) (בֵּית יוֹסֵף ס״סי ש״ט). וְעַיֵּן לְעֵיל סי׳ רס״ו אִם שָׁכַח כִּיסוֹ אֶצְלוֹ בְּשַׁבָּת, מַה דִּינוֹ (בֵּית יוֹסֵף).

ח כְּלִי שֶׁיֵּשׁ עָלָיו דָּבָר הָאָסוּר וְדָבָר הַמֻּתָּר, מֻתָּר לְטַלְטְלוֹ, כְּגוֹן: מַחְתָּה שֶׁיֵּשׁ עָלֶיהָ מִבְּעוֹד יוֹם אֵפֶר שֶׁמֻּתָּר לְטַלְטְלוֹ לְכַסּוֹת בּוֹ רֹק, אוֹ צוֹאָה וְיֵשׁ עָלֶיהָ גַּם כֵּן שִׁבְרֵי עֵצִים שֶׁהֵם אֲסוּרִים בְּטִלְטוּל, מֻתָּר לְטַלְטֵל הַמַּחְתָּה כְּמוֹ שֶׁהִיא; וּכְגוֹן שֶׁדָּבָר הַמֻּתָּר חָשׁוּב מִדָּבָר הָאִיסּוּר; אֲבָל אִם דָּבָר הָאִיסּוּר חָשׁוּב יוֹתֵר מִדָּבָר הַמֻּתָּר, בָּטֵל אֶצְלוֹ וְאָסוּר לְטַלְטְלוֹ. וְטַעַם הֶתֵּר טִלְטוּל זֶה מִשּׁוּם דְּלֹא אֶפְשָׁר לְמִנְקָט קִטְמָא לְחוּדֵיהּ אֲפִלּוּ אִי שָׁדֵי לֵיהּ מֵהַמַּחְתָּה, אוֹ אִם צָרִיךְ לְמָקוֹם הַמַּחְתָּה, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל סי׳ ש״ט); וְאִם אֵינוֹ צָרִיךְ אֶלָּא לְגוּף הַמַּחְתָּה, לֹא יְטַלְטְלֶנָּה כְּמוֹ שֶׁהִיא, אֶלָּא יְנַעֵר הָאֵפֶר וְשִׁבְרֵי הָעֵצִים בְּמָקוֹם וְיִטֹּל הַמַּחְתָּה. הַגָּה: וְכֵן אִם יָכוֹל לְנַעֵר הָאֵפוּר לְחוּד, יְנַעֲרֶנּוּ וְלֹא יְטַלְטְלֶנּוּ עִם הַהֶתֵּר. (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם תְּשׁוּבַת הָרַא״ש) וְכָל זֶה לֹא מַיְרֵי אֶלָּא שֶׁהָיָה הַהֶתֵּר עִם הָאִסּוּר מִבְּעוֹד יוֹם; אֲבָל אִם הָיָה הָאִסּוּר עָלָיו לְבַד, לֹא מְהָנֵי מַה שֶּׁהִנִּיחַ אֶצְלוֹ הַהֶתֵּר בְּשַׁבָּת (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם תְּשׁוּבַת הָרַשְׁבָּ״א).

ט תֵּבָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ דָּבָר הַמֻּתָּר לְטַלְטֵל וּמָעוֹת, אִם הַמָּעוֹת אֵינָם עִקָּר, מֻתָּר לְטַלְטְלָהּ כְּמוֹ שֶׁהִיא עַל פִּי הַתְּנָאִים שֶׁנִּתְבָּאֲרוּ בַּמַּחְתָּה.

סימן שיא

א מֵת שֶׁמֵּטָּל בְּמָקוֹם שֶׁיָּרֵא עָלָיו מִפְּנֵי הַדְּלֵקָה, אִם יֵשׁ כְּבָר אוֹ תִּינוֹק מְטַלְטְלוֹ עַל יְדֵיהֶם; וְאִם אֵין לוֹ כְּבָר אוֹ תִּינוֹק, אִם יֵשׁ לוֹ שְׁתֵּי מִטּוֹת מְטַלְטְלוֹ עַל יְדֵי שֶׁיַּהַפְכֶנּוּ מִמִּטָּה לְמִטָּה דַּהֲוָה טִלְטוּל מִן הַצַּד; וְאִם אֵין לוֹ לֹא זֶה וְלֹא זֶה, מְטַלְטְלוֹ טִלְטוּל גָּמוּר, וְכָל זֶה בְּאוֹתוֹ רְשׁוּת. מֵת הַמֻּטָּל בַּחַמָּה, מְטַלְטְלוֹ מֵחַמָּה לְצֵל בְּאוֹתוֹ רְשׁוּת עַל יְדֵי כְּבָר אוֹ תִּינוֹק; וְאִם אֵין לוֹ כְּבָר אוֹ תִּינוֹק לֹא יְטַלְטְלֶנּוּ כְּלָל, אֲפִלּוּ לְהָפְכוֹ מִמִּטָּה לְמִטָּה, דְּטִלְטוּל מִן הַצַּד שְׁמֵיהּ טִלְטוּל. וְעַיֵּן לְעֵיל בְּסי׳ זֶה ס״ו מַאי תַּקָּנְתֵּיהּ.

ב מֵת שֶׁהִסְרִיחַ בְּבַיִת, וְנִמְצָא מִתְבַּזֶּה בֵּין הַחַיִּים, וְהֵם מִתְבַּזִּים מִמֶּנּוּ. הַגָּה: וְיֵשׁ אוֹמְרִים דַּאֲפִלּוּ לֹא הִסְרִיחַ עֲדַיִן אֶלָּא שֶׁקָּרוֹב לְהַסְרִיחַ, (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם טור וְרַשׁ״י וְר״ן), מֻתָּר לְהוֹצִיאוֹ לְכַרְמְלִית; וְאִם הָיָה לָהֶם מָקוֹם לְצֵאת בּוֹ, אֵין מוֹצִיאִין אוֹתוֹ, אֶלָּא מַנִּיחִים אוֹתוֹ בִּמְקוֹמוֹ וְיוֹצְאִים הֵם. וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁלֹּא הִתִּירוּ לְהוֹצִיאוֹ לְכַרְמְלִית, אֶלָּא עַל יְדֵי כְּבָר אוֹ תִּינוֹק. וְיֵשׁ מִי שֶׁאוֹמֵר שֶׁכָּל שֶׁמּוֹצִיאוֹ לְכַרְמְלִית, מוּטָב לְהוֹצִיא שֶׁלֹּא בְּכְבָר וְתִינוֹק, כְּדֵי לְמַעֵט בְּהוֹצָאָה. וְיֵשׁ מִי שֶׁמַּתִּיר לְהוֹצִיאוֹ אַף לִרְשׁוּת הָרַבִּים עַל יְדֵי תִּינוֹק, אֲבָל לֹא עַל יְדֵי כְּבָר. וְהוּא הַדִּין אִם הוּא בְּבִזְיוֹן אַחֵר, כְּגוֹן שֶׁהָיָה בַּסְּפִינָה וְהָיוּ הָעַכּוּ״ם מִתְאַסְּפִים שָׁם; וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. הַגָּה: וְהוּא הַדִּין הַמְּתָרִים לוֹמַר לְעַכּוּ״ם לְטַלְטְלוֹ, כְּמוֹ עַל יְדֵי כְּבָר וְתִינוֹק (מָרְדְּכַי וּבֵית יוֹסֵף בְּשֵׁם שִׁבּוֹלֵי לֶקֶט). וְאָסוּר לְטַלְטֵל מֵת עַל יְדֵי כְּבָר וְתִינוֹק לְצֹרֶךְ כֹּהֲנִים אוֹ דָּבָר אַחֵר, אֲבָל עַל יְדֵי עַכּוּ״ם יֵשׁ מַתִּירִין (טור יוֹרֶה דֵּעָה סי׳ שע״ב וּתְשׁוּ׳ מַהֲרַי״ל סי׳ ס״ה). וְכֵן רָאִיתִי נוֹהֲגִים לְצֹרֶךְ מִצְוָה אוֹ חֲתֻנָּה.

ג יֵשׁ מִי שֶׁאוֹמֵר שֶׁאִם נָתַן עַל הַמֵּת אֶחָד מִכֵּלִים שֶׁהוּא לָבוּשׁ, חָשׁוּב כְּנוֹתֵן כְּבָר אוֹ תִּינוֹק.

ד יֵשׁ מִי שֶׁאוֹמֵר שֶׁלֹּא הִצְרִיכוּ כְּבָר אוֹ תִּינוֹק אֶלָּא לְמֵת עָרֹם, אֲבָל אִם הוּא בִּכְסוּתוֹ, אֵין צָרִיךְ כְּבָר אוֹ תִּינוֹק.

ה אִם צָרִיךְ לְמָקוֹם הַמֵּת אוֹ לְדָבָר שֶׁהַמֵּת מֻנָּח עָלָיו, מֻתָּר לְטַלְטְלוֹ מִן הַצַּד דְּהַיְנוּ שֶׁהוֹפְכוֹ מִמִּטָּה לְמִטָּה, כֵּיוָן דְּלִצְרָךְ דָּבָר הַמֻּתָּר הוּא לֹא הִתִּירוּ לְטַלְטֵל עַל יְדֵי כְּבָר אוֹ תִּינוֹק אֶלָּא בְּמֵת בְּלִבַד, אֲבָל לֹא בִּשְׁאָר דְּבָרִים הָאֲסוּרִים לְטַלְטֵל.

ו מֵת הַמֻּטָּל בַּחַמָּה וְאֵין לָהֶם מָקוֹם לְטַלְטְלוֹ אוֹ שֶׁלֹּא רָצוּ לְהַזִּיזוֹ מִמְּקוֹמוֹ, בָּאִין ב׳ בְּנֵי אָדָם וְיוֹשְׁבִים מִב׳ צְדָדָיו, חַם לָהֶם מִלְּמַטָּה זֶה מֵבִיא מִטָּתוֹ וְיוֹשֵׁב עָלֶיהָ וְזֶה מֵבִיא מִטָּתוֹ וְיוֹשֵׁב עָלֶיהָ, חַם לָהֶם מִלְּמַעְלָה, זֶה מֵבִיא מַחְצֶלֶת וּפוֹרֵס עַל גַּבָּיו וְזֶה מֵבִיא מַחְצֶלֶת וּפוֹרֵס עַל גַּבָּיו, זֶה זוֹקֵף מִטָּתוֹ וְנִשְׁמָט וְהוֹלֵךְ לוֹ וְזֶה זוֹקֵף מִטָּתוֹ וְנִשְׁמָט וְהוֹלֵךְ לוֹ, נִמְצֵאת מְחִיצָה עֲשׂוּיָה מֵאֵלֶיהָ, שֶׁחֲרֵי מַחְצֶלֶת זֶה וּמַחְצֶלֶת זֶה גַּבֵּיהֶן סְמוּכוֹת זוֹ לְזוֹ וּשְׁנֵי קְצוֹתֵיהֶן עַל הַקַּרְקַע מִשְּׁנֵי צִדֵּי הַמֵּת.

ז מֻתָּר לְסוּךְ הַמֵּת וּלְהָדִיחוֹ וְלִשְׁמֹט הַכַּר מִתַּחְתָּיו כְּדֵי שֶׁלֹּא יָסְרִיחַ, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יָזוּז בּוֹ שׁוּם אֵבֶר; וְאִם הָיָה פִּיו נִפְתָּח וְהוֹלֵךְ, קוֹשֵׁר אֶת הַלְּחָי בְּעִנְיָן שֶׁלֹּא יוֹסִיף לְהִפָּתַח, אֲבָל לֹא כְּדֵי שֶׁיִּסָּגֵר מַה שֶּׁנִּפְתַּח אוֹ קָצָתוֹ, שֶׁאִם כֵּן הָיָה מֵזִיז אֵבֶר; וּמִטַּעַם זֶה אֵין מַעֲצִימִין עֵינָיו שֶׁל מֵת בְּשַׁבָּת.

ח טַלְטוּל מִן הַצַּד לְצַרֵּךְ דָּבָר הַמֻּתָּר, מֻתָּר. הִלְכָךְ צָנוֹן שֶׁטָּמַן בָּאָרֶץ וּמִקְצָת עָלָיו מְגֻלִּים וְלֹא הִשְׁרִישׁ וְגַם לֹא נִתְכַּוֵּן לְזֵרִיעָה, נוֹטְלוֹ אַף עַל פִּי שֶׁבִּנְטִילָתוֹ מֵזִיז עָפָר מִמְּקוֹמוֹ, וְאַף עַל פִּי שֶׁהוֹסִיף מֻחְמַת לַחוּת הַקַּרְקַע, מֻתָּר. הַגָּה: וַאֲפִלּוּ הִנִּיחוֹ שָׁם מִבְּעוֹד יוֹם לִהְיוֹת שָׁם כָּל הַשַּׁבָּת, דְּאֵין בְּאֻכָלִין מֹשׁוּם בָּסִיס לְדָבָר הָאָסוּר (כָּל בּוֹ).

וְטַלְטוּל בְּגוּפוֹ אֲפִלּוּ לְצֹרֶךְ דָּבָר הָאָסוּר, מֻתָּר; הִלְכָךְ קַשׁ שֶׁעַל הַמִּטָּה, דִּסְתָמוֹ מֻקְצֶה לְהַסָּקָה, מְנַעְנְעוֹ בְּגוּפוֹ; וְאִם הִנִּיחַ עָלָיו מִבְּעוֹד יוֹם כַּר אוֹ כֶּסֶת, מְנַעְנְעוֹ אֲפִלּוּ בְּיָדוֹ שֶׁהֲרֵי הֶכִינוֹ מִבְּעוֹד יוֹם לְשִׁכַּב עָלָיו; וְכֵן אִם חָשַׁב לְשָׁכַב עָלָיו. (ר״ן סוֹף פֶּרֶק בַּמֶּה טוֹמְנִין).

ט פֵּרוֹת הַטְּמוּנִין בְּתֶבֶן אוֹ בְּקַשׁ הַמֻּקְצִים, יָכוֹל לִתְחֹב בָּהֶם מַחַט אוֹ כּוֹשׁ וְנוֹטְלָם וְהַקַּשׁ נִנְעָר מֵאֵלָיו. הַגָּה: וְאִם טְמוּנִים בְּחֹל וּבְעָפָר, עַיֵּן לְעֵיל סִימָן ש״ח סָעִיף ל״ח.

סימן שיב

א מְשׁוּם כְּבוֹד הַבְּרִיּוֹת הִתִּירוּ לְטַלְטֵל אֲבָנִים לְקַנֵּחַ, וַאֲפִלּוּ לְהַעֲלוֹתָם לַגַּג עִמּוֹ דְּהָוֵי טִרְחָא יְתֵרָה, מֻתָּר. וּמִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ מָקוֹם מְיֻחָד לְבֵית הַכִּסֵּא, יָכוֹל לְהַכְנִיס עִמּוֹ אֲבָנִים לְקַנֵּחַ מִלֹּא הַיָּד; וְאִם אֵין לוֹ מָקוֹם קָבוּעַ, מַכְנִיס עִמּוֹ כְּשִׁעוּר בּוּכְנָא קְטַנָּה; וְאִם נִקַּר בָּאֶבֶן שֶׁקִּנֵּחוּ בּוֹ, מֻתָּר לְהַכְנִיסוֹ אֲפִלּוּ הוּא גָּדוֹל הַרְבֵּה, אוֹ אֲפִלּוּ הֵם הַרְבֵּה מִמִּלֹּא הַיָּד, מֻתָּר לִטֹּל כֻּלָּן דְּכֵינָן שֶׁקִּנֵּחוּ בֶּהֶן הוּכְנוּ לְכָךְ. הַגָּה: יֵשׁ אוֹמְרִים דַּוְקָא בְּחָצֵר מֻתָּר לְטַלְטֵל אֲבָנִים (רֹשׁ״ י סוֹף פֶּרֶק הַמּוֹצִיא יַיִן וְרַ׳ יְרוּחָם נִ״ב ח״ו ור״ן). וְיֵשׁ אוֹמְרִים דַּאֲפִלּוּ מִכְּרַמְלִית לְרֹשׁוּת הַיָּחִיד נָמֵי שָׁרֵי, דְּהָא נָמֵי אֵינוֹ רַק אִסּוּר דְּרַבָּנָן, וּמִשּׁוּם כְּבוֹד הַבְּרִיּוֹת הִתִּירוּהוּ. (תּוֹסְפוֹת פֶּרֶק לוּלֵב הַגָּזוּל וְהַגָּהוֹת מָרְדְּכִי פֶּרֶק הַזּוֹרֵק).

ב אִם יָרְדוּ גְּשָׁמִים עַל הָאֲבָנִים וְנִטְבְּעוּ; אִם רִשּׁוּמָן נִכָּר, מֻתָּר לִטְלָן כְּדֵי לְקַנֵּחַ וְאֵין בָּזֶה מִשּׁוּם סוֹתֵר וְלֹא מִשּׁוּם טוֹחֵן.

ג צְרוֹר שֶׁעָלוּ בּוֹ עֲשָׂבִים, מֻתָּר לְקַנֵּחַ בּוֹ וְלֹא חַיְישִׁינַן שֶׁמָּא יִתָּלְשׁוּ, דְּאַף אִם יִתָּלְשׁוּ לֵיכָּא אִסּוּרָא דְּדָבָר שֶׁאֵין מִתְכַּוֵּן הוּא.

ד לֹא יִטַּלְטֵל רֶגֶב אֲדָמָה לְקַנֵּחַ בּוֹ, מִפְּנֵי שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה לְקִנּוּחַ לְפִי שֶׁהִיא נִפְרֶכֶת. אָסוּר לְקַנֵּחַ בְּחֶרֶס, אֲפִלּוּ בַּחֹל, מִשּׁוּם סַכָּנָה שֶׁלֹּא יְנַתֵּק שְׁנֵי הַכַּרְכֻּשְׁתָּא, (פִּי׳ הַמְּעַיִם הַתְּלוּיִים בְּפִי טַבַּעַת).

ה הָיוּ לְפָנָיו בְּשַׁבָּת צְרוֹר וְאֶזְנֵי חֶרֶס חֲלָקִים, דְּכֵינָן דַּחֲלָקִים הֵם לֵיכָּא מִשּׁוּם סַכָּנָה, מְקַנֵּחַ בְּאֹזֶן הַחֶרֶס שֶׁהוּא רָאוּי לְכַסּוֹת בּוֹ פִּי הַכְּלִי; צְרוֹר וַעֲשָׂבִים, יְקַנֵּחַ בַּעֲשָׂבִים אִם הֵם לַחִים, אֲבָל בְּיִבֵּשִׁים אֵין מְקַנְּחִין מִפְּנֵי שֶׁהֵם חַדִּים וּמְחַתְּכִין אֶת הַבָּשָׂר.

ו מְקַנְּחִין בְּשַׁבָּת בַּעֲשָׂבִים לַחִים אֲפִלּוּ הֵם מְחֻבָּרִים, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יְזִיזֵם; וּמְשׁוּם מִשְׁתַּמֵּשׁ בְּמֻחְבָּר לֵיכָּא, דְּלֹא אָמְרוּ אֶלָּא בְּאֵילָן אֲבָל לֹא בְּיֶרֶק.

ז הָיָה צָרִיךְ לִנְקָבָיו וְאֵינוֹ יָכוֹל לִפְנוֹת, שֶׁרְפוּאָתוֹ לְמַשְׁמֵשׁ בְּפִי הַטַּבַּעַת שֶׁמְּמַשְׁמֵשׁ שָׁם בִּצְרוֹר וְהַנָּקֵב נִפְתָּח, לֹא יְמַשְׁמֵשׁ בְּשַׁבָּת כַּדֶּרֶךְ שֶׁמְּמַשְׁמֵשׁ בְּחֹל, דְּהַיְנוּ שֶׁאוֹחֵז הַצְּרוֹר בְּכָל הַיָּד, מִשּׁוּם הַשָּׂרַת נִימִין, אֶלָּא מְמַשְׁמֵשׁ כִּלְאַחַר יָד, דְּהַיְנוּ שֶׁיְּאַחֵז הַצְּרוֹר בִּשְׁתֵּי אֶצְבְּעוֹתָיו, וּמְמַשְׁמֵשׁ.

ח לְמַשְׁמֵשׁ בְּבִרְזָא בְּפִי הַטַּבַּעַת דִּינָהּ כִּצְרוֹר, שֶׁלֹּא יֹאחֲזֶנָּה אֶלָּא בִּב׳ אֶצְבְּעוֹתָיו. וְאָסוּר לָצֵאת בְּבִרְזָא אֲפִלּוּ תְּחוּבָה כֻּלָּהּ בַּגּוּף.

ט אָסוּר לִפְנוֹת בְּשׁוֹדֶה נִיר בְּשַׁבָּת, שֶׁמָּא יָבֹא לְאַשְׁוויֵי גּוּמּוֹת; וְאִם הָיָה שׁוֹדֶה חֲבֵרוֹ, אֲפִלּוּ בַּחֹל אָסוּר מִפְּנֵי שֶׁדַּשׁ נִירוֹ וּמְקַלְקֵל.

י אֲבָנִים גְּדוֹלוֹת שֶׁמְּצַדְּדִין אוֹתָן כְּמִין מוֹשָׁב חָלוּל וְיוֹשְׁבִים עֲלֵיהֶם בַּשָּׂדוֹת בְּמָקוֹם הַמְיֻחָד לְבֵית הַכִּסֵּא, מֻתָּר לְצַדְּדָן; וְאַף עַל גַּב דִּבְנָיַן עֲרַאי הוּא לֹא גָּזְרוּ בֵּיהּ רַבָּנָן, מִשּׁוּם כְּבוֹד הַבְּרִיּוֹת.

סימן שיג

א פִּקֵּק הַחַלּוֹן, כְּגוֹן: לוּחַ, אוֹ שְׂאָר כָּל דָּבָר שֶׁסּוֹתְמִין בּוֹ הַחַלּוֹן, יְכוֹלִים לְסָתְמוֹ אֲפִלּוּ אִם אֵינוֹ קָשׁוּר וְלֹא אֲמָרִינַן דְּהָוֵי כְּמוֹסִיף עַל הַבִּנְיָן; וְהוּא שֶׁיַּחְשֹׁב עָלָיו מֵעֶרֶב שַׁבָּת לְסָתְמוֹ בּוֹ. וְקָנָה שֶׁהִתְקִינוּ לִהְיוֹת נוֹעֵל בּוֹ, אֵין צָרִיךְ שֶׁיְּקַשְּׁרֶנּוּ בְּדֶלֶת וּמִכָּל מָקוֹם דָּמֵי לִבְנָיַן יוֹתֵר מִפִּקֵּק הַחַלּוֹן וְלֹא סַגִּי בַּמַּחְשָׁבָה

שֶׁיַּחֲשֹׁב עָלָיו מֵאֶתְמוֹל וְצָרִיךְ שֶׁיְּתַקְּנֶנּוּ לְכָךְ; לְרַשִׁ״י, הַיְנוּ שֶׁיְּתַקְּנֶנּוּ לְשֵׁם כְּלִי, שֶׁיְּהֵא רָאוּי לְשׁוּם תַּשְׁמִישׁ, שֶׁיְּהֵא רָאוּי לְהַפֹּךְ בּוֹ זֵיתִים אוֹ לִפְצֹעַ בּוֹ אֱגוֹזִים; וּלְרַבֵּנוּ תָּם אֵינוֹ צָרִיךְ שֶׁיְּהֵא רָאוּי לְדָבָר אַחֵר, אֶלָּא כֵּיוָן שֶׁתִּקְּנוֹ וְעָשָׂה בּוֹ מַעֲשֶׂה וְהֻכְשַׁר לְכָךְ סַגִּי. הַגָּה: וּמִקְרֵי עַל יְדֵי כָּךְ כְּלִי שֶׁמְּלַאכְתּוֹ לְהֻתָּר, וּמֻתָּר לְטַלְטְלוֹ כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל סִי׳ ש״ח (ס״ב) (בֵּית יוֹסֵף וְהַרַמְבַּ״ם). וְנִגָּר שֶׁהוּא יָתֵד שֶׁנּוֹעֲלִים בּוֹ וְתוֹחֲבִין אוֹתוֹ בְּאַסְקֻפָּה לְמַטָּה וְדוֹמֶה טְפֵי לִבְנָיָן, לֹא סַגִּי בְּהָכֵי וְאֵין נוֹעֲלִים בּוֹ אֶלָּא אִם כֵּן יְהֵא קָשׁוּר. וְכִיצַד יְהֵא קָשׁוּר, אִם יֵשׁ בְּרֹאשׁוֹ גְּלוּסְטְרָא דְּהַיְנוּ שֶׁהוּא עָב בְּאֶחָד מֵהָרָאשִׁים וְרָאוּי לִכְתֹּשׁ בּוֹ שֶׁדּוֹמֶה לִכְלִי, סַגִּי אֲפִלּוּ אִם קָשׁוּר בְּחֶבֶל דַּק שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לִהְיוֹת נִטָּל בּוֹ, וַאֲפִלּוּ אִם אֵינוֹ קָשׁוּר בַּדֶּלֶת עַצְמוֹ אֶלָּא בִּבְרִיחַ הַדֶּלֶת, וַאֲפִלּוּ אִם הַחֶבֶל אָרֹךְ וְאֵינוֹ תָּלוּי כְּלָל בָּאֲוִיר אֶלָּא כֻּלּוֹ מֻנָּח בָּאָרֶץ; וְאִם אֵין בְּרֹאשׁוֹ גְּלוּסְטְרָא, אִם הוּא קָשׁוּר בַּדֶּלֶת עַצְמָהּ, סַגִּי אֲפִלּוּ בְּחֶבֶל דַּק שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לִנָּטֵל בּוֹ וַאֲפִלּוּ כֻּלּוֹ מֻנָּח בָּאָרֶץ; וְאִם אֵינוֹ קָשׁוּר בַּדֶּלֶת אֶלָּא בַּבְּרִיחַ, צָרִיךְ שֶׁיְּהֵא הַקֶּשֶׁר אַמִּיץ שֶׁיְּהֵא רָאוּי לִנָּטֵל בּוֹ, וַאֲפִלּוּ הָכִי אֵין צָרִיךְ שֶׁיְּהֵא תָּלוּי, אֶלָּא אֲפִלּוּ כֻּלּוֹ מֻנָּח בָּאָרֶץ, מֻתָּר שֶׁאֵין אָסוּר אֶלָּא כְּשֶׁשּׁוֹמְטוֹ וּמַנִּיחוֹ בְּקֶרֶן זָוִית.

ב כָּל נִגָּר שֶׁאָמְרוּ, מִיֵּרֵי שֶׁאַסְקֻפָּה גְּבוֹהָה וּכְשֶׁנּוֹעֵץ אוֹתוֹ בַּמִּפְתָּן אֵינוֹ נוֹקֵב בָּאָרֶץ, אֲבָל אִם נִפְחֲתָה הָאַסְקֻפָּה בְּעִנְיָן, שֶׁכְּשֶׁמַּכְנִיס הַנַּגָּר בַּחֹר נוֹקֵב תַּחְתָּיו בָּאָרֶץ, הֲוֵי בִּנְיָן וְאָסוּר לִנְעֹל בּוֹ.

ג רְחָבָה שֶׁאַחוֹרֵי הַבָּתִּים, שֶׁאֵין נִכְנָסִים וְיוֹצְאִים בָּהּ תָּדִיר, אִם עָשָׂה דֶּלֶת לְפִתְחָהּ אוֹ שֶׁתּוֹלֶה בָּהּ מַחְצֶלֶת שֶׁל קָנִים, וְכֵן פִּרְצָה שֶׁגִּדְּרָהּ בְּקוֹצִים כְּעֵין דֶּלֶת, אִם יֵשׁ לָהֶם צִיר (פִּי׳ צִיר נוֹקְבִין הַדֶּלֶת וְקוֹבְעִים בּוֹ עֵץ חַד כְּדֵי לְהַכְנִיסוֹ בָּאֶדֶן וּלְכָאן), אוֹ אֲפִלּוּ אֵין לָהֶם עַתָּה צִיר אֶלָּא שֶׁהָיָה לָהֶם צִיר, נוֹעֲלִים בָּהֶם אֲפִלּוּ הֵם נִגָּרִים בָּאָרֶץ רַק שֶׁקְּשָׁרָם וּתְלָאָם לִנְעֹל בָּהֶם; וְלֹא חָשׁוּב כְּבוֹנָהּ, שֶׁנִּכָּר בָּהֶם שֶׁהוּא דֶּלֶת כֵּיוָן שֶׁהָיָה לָהֶם צִיר. הַגָּה: וְכָל שֶׁכֵּן אִם יֵשׁ לָהֶם צִיר עֲדַיִן; וּבְלִבַּד שֶׁלֹּא יַחֲזִיר הַצִּיר לִמְקוֹמוֹ, כְּדֶרֶךְ שֶׁיִּתְבָּאֵר לְקַמָּן סִי׳ תקי״ט (בֵּית יוֹסֵף). אֲבָל אִם אֵין לָהֶם צִיר וְלֹא הָיָה לָהֶם צִיר, אֵין נוֹעֲלִים בָּהֶם אֶלָּא אִם כֵּן הָיוּ גְּבוֹהִים מִן הָאָרֶץ; וּפְתַח הֶעָשׂוּי לִכְנִיסָה וִיצִיאָה תָּדִיר נוֹעֲלִים בּוֹ, אֲפִלּוּ לֹא הָיָה לוֹ צִיר מֵעוֹלָם וְהוּא נִגָּרר.

ד דֶּלֶת הֶעָשׂוּי מִלּוּחַ אֶחָד אוֹ שֶׁאֵין לָהּ אַסְקֻפָּה הַמַּחְתּוֹנָה, וּכְשֶׁפּוֹתְחִים שׁוֹמְטִין אוֹתָהּ וְעוֹקְרִים אוֹתָהּ, אֵין נוֹעֲלִים בָּהּ אֲפִלּוּ יֵשׁ לָהּ צִיר. הַגָּה: אֲבָל דֶּלֶת הֶעָשׂוּיָה מִקְּרָשִׁים הַרְבֵּה, שָׁרֵי אַף עַל פִּי שֶׁשּׁוֹמְטִים אוֹתָהּ כְּשֶׁפּוֹתְחָהּ, אִם יֵשׁ לָהּ אַסְקֻפָּה; וְהוּא הַדִּין בְּמָקוֹם שֶׁנּוֹעֲלִים בְּקָרָשִׁים הַרְבֵּה וְיֵשׁ חֲקִיקָה לְמַעְלָה וּלְמַטָּה שֶׁמַּכְנִיסִים בָּהֶם הַקָּרָשִׁים, שֶׁדִּינָם כְּדֶלֶת הוֹאִיל וְאֵינָן לוֹחַ אֶחָד בְּכָל הַדֶּלֶת (בֵּית יוֹסֵף).

ה שְׂדֵה תֵּבָה וּמִגְדָּל שֶׁפִּתְחֵיהֶן מִן הַצַּד וְיֵשׁ לָהֶם שְׁנֵי צִירִים אֶחָד לְמַעְלָה וְאֶחָד לְמַטָּה, אִם יָצָא הַתַּחְתּוֹן כֻּלּוֹ מִמְּקוֹמוֹ, אָסוּר לְהַחֲזִירָה שֶׁמָּא יִתְקַע; אֲבָל אִם יָצָא מִקְּצָתוֹ, דּוֹחֲקוֹ עַד שֶׁמַּחֲזִירוֹ לִמְקוֹמוֹ כֵּיוָן שֶׁהָעֶלְיוֹן נִשְׁאָר בִּמְקוֹמוֹ בְּקַל יָכוֹל לְהַחֲזִיר הַתַּחְתּוֹן; אֲבָל כְּשֶׁיָּצָא הָעֶלְיוֹן, אָסוּר אֲפִלּוּ לְדָחְקוֹ וּלְהַחֲזִירוֹ לִמְקוֹמוֹ.

ו מִטָּה שֶׁל פְּרָקִים אָסוּר לְהַחֲזִירָהּ וּלְהַדְּקָהּ, וְאִם תָּקַע חַיָּב חַטָּאת; וְאִם הִיא דְּרִכָּהּ לִהְיוֹת רְפוּיָה, מֻתָּר לְכַתְּחִלָּה, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יְהַדֵּק. וְכוֹס שֶׁל פְּרָקִים, מֻתָּר לְפָרְקוֹ וּלְהַחֲזִירוֹ בְּשַׁבָּת. וְיֵשׁ מִי שֶׁאוֹמֵר שֶׁדִּין הַכּוֹס כְּדִין הַמִּטָּה. הַגָּה: וְאִם דַּרְכּוֹ לִהְיוֹת מְהֻדָּק אַף עַל גַּב דְּעַכְשָׁיו רָפוּי, אָסוּר (מִימוּנִי פכ״ה וְהַגָּהוֹת אַשֵּׁר״י וְכָל בּוֹ וְכֵן נִרְאֶה דִּבְרֵי הַטּוּר).

ז קוֹרָה שֶׁנִּשְׁבְּרָה, מֻתָּר לְסָמְכָהּ בַּאֲרֻכּוֹת הַמִּטָּה, שֶׁהֵם כְּלִי לֹא כְּדֵי שֶׁתַּעֲלֶה, דְּאִם כֵּן הָוֵי לֵיהּ בּוֹנֶה, אֶלָּא כְּדֵי שֶׁלֹּא תֵּרֵד יוֹתֵר; וְהוּא שֶׁיִּהְיוּ רְפוּיִים, שֶׁיָּכוֹל לִטְלָם כְּשֶׁיִּרְצֶה אֲבָל אִם מְהֻדָּקִים שָׁם, אָסוּר.

ח סַפְסָל שֶׁנִּשְׁמַט אֶחָד מֵרַגְלָיו, אָסוּר לְהַחֲזִירוֹ לִמְקוֹמוֹ; וּלְהַנִּיחַ אוֹתוֹ צַד הַשָּׁמוּט עַל סַפְסָל אַחֵר, יֵשׁ מִי שֶׁמַּחְמִיר לְאֻסָּר וְעַיֵּן לְעֵיל סִי׳ ש״ח.

ט הַתּוֹלֵעַ עֵץ בְּעֵץ, בֵּין שֶׁתָּקַע בְּמַסְמֵר בֵּין שֶׁתָּקַע בָּעֵץ עַצְמוֹ עַד שֶׁנִּתְאַחֵד, הֲרֵי זֶה תּוֹלְדַת בּוֹנֶה.

י חָצֵר שֶׁנִּתְקַלְקְלָה בְּמֵימֵי גְּשָׁמִים יָכוֹל לִזְרוֹת בָּהּ תֶּבֶן, וְלֹא חָשִׁיב כְּמוֹסִיף עַל הַבִּנְיָן, וּבִלְבַד שֶׁיִּזָּהֶה לֹא בְּסַל וְלֹא בְּקֻפָּה אֶלָּא בְּשׁוּלֵי הַקֻּפָּה, עַד שֶׁיַּהַפְכֶנָּה וְיָבִיא תֶּבֶן עַל שׁוּלֶיהָ דְּהַיְנוּ עַל יְדֵי שִׁנּוּי; אֲבָל בְּיָד, אָסוּר.

סימן שיד

א אֵין בִּנְיָן וּסְתִירָה בִּכְלִים. וְהָנֵי מִילֵּי, שֶׁאֵינוֹ בִּנְיָן מַמָּשׁ כְּגוֹן חָבִית, הַגָּה: שֶׁאֵינָהּ מַחְזֶקֶת אַרְבָּעִים סְאָה (ת״ה סִי׳ ס״ה), שֶׁנִּשְׁבְּרָה וְדִבֵּק שְׁבָרֶיהָ בְּזֶפֶת, יָכוֹל לְשָׁבְרָהּ לִקַּח מַה שֶּׁבְּתוֹכָהּ וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יְכַוֵּן לְנַקְּבָהּ נָקֵב יָפֶה שֶׁיִּהְיֶה לָהּ לְפֶתַח, דְּאִם כֵּן הֲוָה לֵיהּ מְתַקֵּן מָנָא; אֲבָל אִם הִיא שְׁלֵמָה, אָסוּר לְשָׁבְרָהּ אֲפִלּוּ בְּעִנְיָן שֶׁאֵינוֹ עוֹשֶׂה כְּלִי. וַאֲפִלּוּ נָקֵב בְּעָלְמָא אָסוּר לִנְקֹב בָּהּ מֵחָדָשׁ, וַאֲפִלּוּ יֵשׁ בָּהּ נָקֵב חָדָשׁ, אִם לְהַרְחִיבוֹ, אָסוּר. הַגָּה: וּבִלְבַד שֶׁיִּתְכַּוֵּן לְכָךְ (מָרְדְּכִי פֶּרֶק חֲבִית). וְאִם הָיָה סָפִין תָּקוּעַ מֵעֶרֶב שַׁבָּת בֶּחָבִית, מֻתָּר לְהוֹצִיאוֹ וּלְהַכְנִיסוֹ שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ מִתְכַּוֵּן לְהוֹסִיף. הַגָּה: וְדַוְקָא שֶׁהוֹצִיאוֹ גַּם כֵּן פַּעַם אַחַת מִבְּעוֹד יוֹם, אֲבָל אִם לֹא הוֹצִיאוֹ מִבְּעוֹד יוֹם, אָסוּר דְּהֲוֵי פָּסִיק רֵישָׁא דְּעוֹשֶׂה נָקֵב וּפָתַח לֶחָבִית (תְּרוּמַת הַדֶּשֶׁן סִי׳ ס״ד). כְּלִי שֶׁנִּתְרוֹעֲעָה, אִם מֻתָּר לִטֹּל מִמֶּנּוּ חֶרֶס, עַיֵּן לְעֵיל סִי׳ ש״ח סמ״ד.

ב הָיָה בָּהּ נֶקֶב וְנִסְתַּם, אִם הוּא לְמַטָּה מִן הַשְּׁמָרִים, אָסוּר לְפָתְחוֹ דְּכֵינָן שֶׁהוּא לְמַטָּה וְכָל כֹּבֶד הַיַּיִן עָלָיו צָרִיךְ סְתִימָה מְעַלְיָא וְחָשִׁיב כְּפוֹתֵחַ מֵחָדָשׁ; לְמַעְלָה מִן הַשְּׁמָרִים, מֻתָּר לְפָתְחוֹ.

ג בְּמָקוֹם נֶקֶב יָשָׁן נוֹקְבִין אֲפִלּוּ בְּמַקְדֵּחַ (פי׳ כְּלִי מְיֻחָד לִנְקֹב), כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁבְּרָה הַבְּרָזָא. וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּלֹא שָׁרֵי לִנְקֹב נֶקֶב יָשָׁן אֶלָּא בְּחָבִית שֶׁל חֶרֶס שֶׁאֵין הַסְּתִימָה מְהֻדֶּקֶת יָפָה, אֲבָל בְּחָבִית שֶׁל עֵץ שֶׁמְּהֻדָּקִים מְאֹד הָעֵץ שֶׁסּוֹתְמִים בָּהּ הַנֶּקֶב וְחוֹתְכִים רֹאשׁוֹ עַל דַּעַת שֶׁלֹּא לְהוֹצִיאוֹ, וַדַּאי נִרְאֶה שֶׁזֶּה נֶקֶב חָדָשׁ, וְאָסוּר.

ד בִּרְזָא שֶׁבְּחָבִית וְאֵין אָדָם יָכוֹל לְהוֹצִיאָהּ, מֻתָּר לִקַּח בִּרְזָא אַחֶרֶת וּלְהַכּוֹת בְּאוֹתָהּ בִּרְזָא לְצָרֵךְ לִשְׁתּוֹת יַיִן בְּשַׁבָּת. הַגָּהּ: וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִהְיֶה הַבִּרְזָא הָרִאשׁוֹן נֶגֶד הַשְּׁמָרִים (כמ״ש ס״ב) (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם שִׁבּוֹלֵי לֶקֶט).

ה מֻתָּר לִתֵּן קֶנֶה חָלוּל בְּחָבִית אוֹ בִּרְזָא (ש״ל מֵרַדְכַי) לְהוֹצִיא יַיִן אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הָיָה בּוֹ מֵעוֹלָם, אֲבָל לִתֵּן עֶלֶה שֶׁל חַדַּס בְּנֶקֶב שֶׁבְּחָבִית שֶׁהֶעֱלָה עָשׁוּי כְּמַרְזֵב וְהַיַּיִן זָב דֶּרֶךְ שָׁם, לֹא, דְּגָזְרִינַן שֶׁלֹּא יִתְקַן מַרְזֵב לְיֵינוֹ שֶׁיִּפֹּל הַיַּיִן לְתוֹכוֹ וְיֵלֵךְ לְמֶרְחוֹק, דִּכְשֶׁלּוֹקְחַ הֶעָלֶה וּמְקַפְּלוֹ כְּעֵין מַרְזֵב נִרְאֶה כְּעוֹשֶׂה מַרְזֵב, וְלֹא דָּמֵי לִבְרָזָא אוֹ קָנֶה שֶׁאֵינוֹ עוֹשֶׂה בּוֹ שׁוּם מַעֲשֶׂה. הַגָּהּ: וְיֵשׁ מַתִּירִים אֲפִלּוּ בְּעֶלֶה שֶׁל חַדַּס בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ לוֹ הַרְבֵּה קְטוּמִים וְאֵין לָחוּשׁ שֶׁמָּא יִקְטֹם (הַרְא״שׁ סוֹף פֶּרֶק חֲבִית וְטוּר).

ו מֻתָּר לְהַתִּיז רֹאשׁ הֶחָבִית בְּסַיִף דְּלָאו לַפָּתַח מְכֻוָּן, כֵּינָן שֶׁמֵּסִיר רֹאשָׁהּ; אֲבָל לְנַקְּבָהּ בְּצִדָּהּ, בֵּין שֶׁל חָבִית בֵּין שֶׁל מְגוּפָּה, אָסוּר אֲפִלּוּ בְּרֹמַח שֶׁעוֹשֶׂה נֶקֶב גָּדוֹל; וְאֵינוֹ דּוֹמֶה לְפָתַח דְּכֵינָן דְּהָוֵי מִצְּדָהּ וַדַּאי לַפָּתַח מְכֻוָּן. וְלִקֹּב הַמְּגוּפָּה לְמַעְלָה, מֻתָּר, דְּלָאו לַפָּתַח מְכֻוָּן, שֶׁאֵין דֶּרֶךְ לַעֲשׂוֹת פֶּתַח לְמַעְלָה אֶלָּא נוֹטֵל כָּל הַמְּגוּפָּה.

ז חוֹתָמוֹת שֶׁבַּכֵּלִים, כְּגוֹן: שְׂדֵה, תֵּבָה וּמִגְדָּל שֶׁהַכְּסוּי שֶׁלָּהֶם קָשׁוּר בָּהֶם בְּחֶבֶל, יָכוֹל לְהַתִּירוֹ אוֹ לְחָתְכוֹ בְּסַכִּין אוֹ לְהַתִּיר קְלִיעָתוֹ; וְדַוְקָא כְּעֵין קְשִׁירַת חֶבֶל וְכַיּוֹצֵא בּוֹ; אֲבָל פּוֹתֵחַת שֶׁל עֵץ וְשֶׁל מַתֶּכֶת, אָסוּר לְהַפְקִיעַ וּלְשַׁבֵּר דִּבְכֵלִים נָמֵי שַׁיָּךְ בִּנְיָן גָּמוּר וּפְתִירָה. וּמִטַּעַם זֶה אָסוּר לְהָסִיר הַצִּירִים שֶׁקּוֹרִים גוגזי״ש שֶׁאֲחוֹרֵי הַתֵּיבָה אִם נֶאֱבַד הַמַּפְתֵּחַ, וְיֵשׁ מַתִּירִים בָּזוֹ. וּשְׁבִירַת פּוֹתְחוֹת שֶׁל תֵּבוֹת, יֵשׁ מַתִּיר וְיֵשׁ אוֹסֵר, וְיֵשׁ לְהַתִּיר עַל יְדֵי עַכּוּ״ם.

ח חוֹתָלוֹת (פי׳ מיני כֵּלִים) שֶׁל תְּמָרִים וּגְרוֹגָרוֹת, אִם הַכְּסוּי קָשׁוּר בְּחֶבֶל, מַתִּיר וְסוֹתֵר שַׁרְשְׁרוֹת הַחֶבֶל וְחוֹתֵךְ אֲפִלּוּ בְּסַכִּין, וַאֲפִלּוּ גּוּפָן שֶׁל חוֹתָלוֹת, שֶׁכָּל זֶה כְּמוֹ שֶׁשּׁוֹבֵר אֱגוֹזִים אוֹ שְׁקֵדִים כְּדֵי לִטֹּל הָאֹכֶל שֶׁבָּהֶם.

ט מֻתָּר לְהַפְקִיעַ וְלַחְתֹּךְ קְשָׁרֵי הַשִּׁפּוּד שֶׁקּוֹשְׁרִים בְּטָלֶה אוֹ בְּעוֹף הַצָּלוּיִים.

י חוֹתָמוֹת שֶׁבְּקַרְקַע, כְּגוֹן דֶּלֶת שֶׁל בּוֹר שֶׁקָּשׁוּר בּוֹ חֶבֶל, יָכוֹל לְהַתִּירוֹ דְּלָאו קֶשֶׁר שֶׁל קַיָּמָא הוּא, שֶׁהֲרֵי עוֹמֵד לְהַתִּיר; אֲבָל לֹא מַפְקִיעַ וְחוֹתֵךְ, מִשּׁוּם סְתִירָה; וְדַוְקָא כְּשֶׁעָשׂוּי לְקַיָּם עַל מְנַת שֶׁלֹּא לְהַסִּירוֹ בְּשַׁבָּת, אֲבָל אִם אֵינוֹ עָשׂוּי לְקַיָּם כְּלָל, מֻתָּר. וּמִטַּעַם זֶה מֻתָּר לְהָסִיר דַּף שֶׁמְּשִׁימִין אוֹתוֹ לִפְנֵי הַתַּנּוּר וְשׁוֹרְקִין אוֹתוֹ בְּטִיט, שֶׁאֵינוֹ עָשׂוּי לְקַיּוּם וְעַיֵּן לְעֵיל סי׳ רנ״ט.

יא אָסוּר לִתֵּן שַׁעֲנָה אוֹ שֶׁמֶן עָב בְּנֶקֶב הֶחָבִית לְסָתְמוֹ מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְמָרֵחַ, (פי׳ הֶעָרוּךְ סִיכָה מְשִׁיחָה טִיחָה מְרִיחָה שִׁיעָה עִנְיָן א׳ הוּא), אֲבָל בִּשְׁאָר דְּבָרִים, דְּלֵית בְּהוּ מְשׁוּם מְרוּחַ, הוֹאִיל וְאֵין הַיַּיִן יוֹצֵא אָז (בֵּית יוֹסֵף), מֻתָּר. וְאִם הָיָה הַיַּיִן יוֹצֵא דֶּרֶךְ הַנֶּקֶב, אָסוּר לְסָתְמוֹ וַאֲפִלּוּ לִתֵּן בּוֹ שׁוּם דֶּרֶךְ הַעֲרָמָה לוֹמַר שֶׁאֵינוֹ מְכַוֵּן אֶלָּא לְהַצְנִיעוֹ שָׁם. וְאִם הוּא תַּלְמִיד חָכָם, מֻתָּר לוֹ לְהַעֲרִים בְּכָךְ.

יב סַכִּין שֶׁהוּא תָּחוּב בְּכֹתֶל שֶׁל עֵץ מִבְּעוֹד יוֹם, אָסוּר לְהוֹצִיאוֹ בְּשַׁבָּת כֵּינָן שֶׁהוּא דָּבָר מְחֻבָּר; אֲבָל אִם הוּא תָּחוּב בְּסַפְסָל, וְכֵן בְּכָל דָּבָר תָּלוּשׁ, מֻתָּר לְהוֹצִיאוֹ. הַגָּהּ: וְאִם דָּצָהּ וּשְׁלָפָהּ מִבְּעוֹד יוֹם, בְּכֹתֶל, שָׁרֵי (בֵּית יוֹסֵף) (עסס״א).

סימן שטו

א אָסוּר לַעֲשׂוֹת אֹהֶל בְּשַׁבָּת וְיוֹם טוֹב אֲפִלּוּ הוּא עֲרַאי; וְדַוְקָא גַּג, אֲבָל מְחִצּוֹת מֻתָּר; וְאֵין מְחִצָּה אֲסוּרָה אֶלָּא אִם כֵּן נַעֲשֵׂית לְהַתִּיר סֻכָּה אוֹ לְהַתִּיר טַלְטוּל. הַגָּהּ: אֲבָל מְחִצָּה הַנַּעֲשֵׂית לִצְנִיעוּת בְּעָלְמָא, שָׁרֵי (טור); וְלָכֵן מֻתָּר לִתְלוֹת וִילוֹן לִפְנֵי הַפֶּתַח, אַף עַל פִּי שֶׁקָּבוּעַ שָׁם (אור זרוע ובית יוסף); וְכֵן פָּרֹכֶת לִפְנֵי אֲרוֹן הַקֹּדֶשׁ, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה אֹהֶל בַּגַּג טָפַח (בית יוסף וכל בו); וְכֵן מֻתָּר לַעֲשׂוֹת מְחִצָּה לִפְנֵי הַחַמָּה אוֹ הַצִּנָּה אוֹ בִּפְנֵי הַגְּרוֹת שֶׁלֹּא יִכָּבֶה אוֹתָן הָרוּחַ (מֵרַדְכַי רֵישׁ פ׳ כִּירָה); אֲבָל אָסוּר לַעֲשׂוֹת מְחִצָּה בִּפְנֵי אוֹר הַנֵּר כְּדֵי שֶׁיִּשְׁתַּמֵּשׁ מִשָּׁתוֹ (דִּבְרֵי עַצְמוֹ), וְכֵן לִפְנֵי סְפָרִים כְּדֵי לִשְׁמֹשׁ אוֹ לַעֲשׂוֹת צְרָכָיו, אִם לֹא שֶׁהָיָה מִבְּעוֹד יוֹם טָפַח שֶׁאָז מֻתָּר לְהוֹסִיף עָלֶיהָ בְּשַׁבָּת (מֵרַדְכַי ר״פ כִּירָה).

ב עֲצִים שֶׁתּוֹקְעִין רֹאשָׁן הָאֶחָד בִּדֹּפֶן הַסְּפִינָה וְכוֹפְפִין רֹאשָׁן הַשֵּׁנִי בַּדֹּפֶן הַשֵּׁנִי שֶׁל הַסְּפִינָה, וּפוֹרְסִין מַחְצֶלֶת עֲלֵיהֶם לְצֵל, אִם יֵשׁ בְּרָחְבָּן טָפַח, אוֹ אֲפִלּוּ אֵין בְּרָחְבָּן טָפַח אִם אֵין בֵּין זֶה לָזֶה ג״ט, חֲשִׁיבִי כְּאֹהֶל וּמֻתָּר לִפְרֹס עֲלֵיהֶם בְּשַׁבָּת מַחְצֶלֶת, דְּהָוֵי לֵיהּ תּוֹסֶפֶת אֹהֶל עַרַאי וְשָׁרֵי; וּמִטַּעַם זֶה מַחְצֶלֶת פְּרוּסָה כְּדֵי טָפַח, מֻתָּר לִפְרֹס שָׁאר הַמַּחְצֶלֶת בְּשַׁבָּת. וְטָפַח שֶׁאָמְרוּ, חוּץ מִן הַכְּרִיכָה.

ג מִטָּה, כְּשֶׁמַּעֲמִידִים אוֹתָהּ, אָסוּר לְהַנִּיחַ הָרִגְלַיִם תְּחִלָּה וּלְהַנִּיחַ עֲלֵיהֶם הַקְּרָשִׁים; אֶלָּא יָשִׂים הַקְּרָשִׁים תְּחִלָּה בָּאֲוִיר, וְאַחַר כָּךְ הָרִגְלַיִם תַּחְתֵּיהֶם. וְהָנֵי מִילֵי כְּשֶׁהָרִגְלַיִם הֵם דְּפִים מְחֻבָּרִים, כְּמוֹ דָּפְנֵי הַתֵּבָה, אֲבָל רַגְלֵי הַשֻּׁלְחָן, וְכֵן רַגְלֵי הַשֻּׁלְחָן, מֻתָּר בְּכָל גַּוְנָא.

ד מִטָּה שֶׁהִיא מְסֹרֶגֶת, (פי׳ נָאֲרֶגֶת) בַּחֲבָלִים, אִם יֵשׁ בֵּין חֶבֶל לְחֶבֶל ג״ט, אָסוּר לִפְרֹס עֲלֵיהֶן סָדִין מִשּׁוּם דְּעָבִיד אָהֳלָא; וְכֵן אָסוּר לְסַלֵּק בֶּגֶד הַמַּחְתּוֹן מֵעָלֶיהָ מִשּׁוּם דְּקָא סָתַר אָהֳלָא; וְאִם הָיָה עָלֶיהָ כַּר אוֹ כֶּסֶת אוֹ בֶּגֶד פָּרוּס מֵעֶרֶב שַׁבָּת, כְּשִׁעוּר טֶפַח, מֻתָּר לִפְרֹס בְּשַׁבָּת עַל כָּל הַמִּטָּה.

ה כִּסֵּא הֶעָשׂוּי פְּרָקִים, וּכְשֶׁרוֹצִים לִישֵׁב עָלָיו פּוֹתְחִין אוֹתָהּ וְהָעוֹר נִפְתָּח, וּכְשֶׁמְּסִירִים אוֹתוֹ סוֹגְרִים אוֹתוֹ וְהָעוֹר נִכְפָּל, מֻתָּר לְכַתְּחִלָּה.

ו כְּשֶׁמְּסַדְּרִים חֲבִיּוֹת זוֹ עַל גַּב זוֹ, אַחַת עַל גַּבֵּי שְׁתַּיִם, אוֹחֵז בְּיָדוֹ הָעֶלְיוֹנִים וְיוֹסֵדָּר הַתַּחְתּוֹנוֹת תַּחְתֶּיהָ; אֲבָל לֹא יְסַדֵּר הַתַּחְתּוֹנוֹת תְּחִלָּה וְיַנִּיחַ הָעֶלְיוֹנָה עֲלֵיהֶן.

ז מֻתָּר לְהַנִּיחַ סְפָר אֶחָד מִכָּאן וְאֶחָד מִכָּאן וְאֶחָד עַל גַּבֵּיהֶן. הַגָּה: הוֹאִיל וְאֵינוֹ צָרִיךְ לָאֲוִיר שֶׁתַּחְתֶּיהָן (טור וְרַ״ן ר״פ תּוֹלִין והמגי׳ פכ״ב).

ח כָּל אֹהֶל מְשֻׁפָּע, שֶׁאֵין בְּגַגּוֹ טֶפַח וְלֹא בְּפָחוֹת מִג׳ סְמוּךְ לְגַגּוֹ רֹחַב טֶפַח, חֲרֵי זֶה אֹהֶל עֲרַאי וְהָעוֹשֶׂה אוֹתוֹ לְכַתְּחִלָּה בְּשַׁבָּת, פָּטוּר.

ט מְשַׁפְּרֶת שֶׁתּוֹלִין אוֹתָהּ לָתֵת בָּהּ שְׁמָרִים לְסַנְּנָן וּמוֹתְחִין פִּיהָ לְכָל צַד, חָשׁוּב עֲשׂוּיַת אֹהֶל וְאָסוּר לִנְטוֹתָהּ.

י טַלִּית כְּפוּלָה שֶׁהָיוּ עָלֶיהָ חוּטִין שֶׁהָיְתָה תְּלוּיָה בָּהֶם מֵעֶרֶב שַׁבָּת, מֻתָּר לִנְטוֹתָהּ וּמֻתָּר לְפָרְקָהּ, וְכֵן הַפָּרֹכֶת.

יא כִּלַּת חֲתָנִים, שֶׁאֵין בְּגַגָּהּ טֶפַח וְלֹא בְּפָחוֹת מִג׳ סְמוּךְ לְגַגָּהּ רֹחַב טֶפַח, הוֹאִיל שֶׁהִיא מִתְקֶנֶת לְכָךְ, מֻתָּר לִנְטוֹתָהּ וּמֻתָּר לְפָרְקָהּ; וְהוּא שֶׁלֹּא תְּהֵא מְשֻׁלְשֶׁלֶת מֵעַל הַמִּטָּה טֶפַח.

יב הַנּוֹטֶה פָּרֹכֶת וְכִיּוֹצֵא בָּהּ, צָרִיךְ לְזָהֵר שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה אֹהֶל בְּשָׁעָה שֶׁנּוֹטֶה; לְפִיכָךְ אִם הִיא פָּרֹכֶת גְּדוֹלָה, תּוֹלִין אוֹתָהּ שְׁנַיִם אֲבָל אֶחָד אָסוּר. וְאִם הָיְתָה כְּלָה שֶׁיֵּשׁ לָהּ גַּג, אֵין מוֹתְחִין אוֹתָהּ וַאֲפִלּוּ עֲשָׂרָה, שֶׁאִי אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא תִּגָּבֵהּ מְעַט מֵעַל הָאָרֶץ וְתֵעָשֶׂה אֹהֶל עֲרַאי.

יג בֶּגֶד שֶׁשּׁוֹטְחִין עַל פִּי הֶחָבִית לְכַסּוֹת, לֹא יִשְׁטְחֶנּוּ עַל פְּנֵי כֻלּוֹ, מִשּׁוּם אֹהֶל, אֶלָּא יַנִּיחַ קְצָת מִמֶּנּוּ מְגֻלֶּה; וְהָנֵי מִילֵי כְּשֶׁהַכּוּבָא, (פי׳ כְּלִי), חֲסֵרָה טֶפַח; אֲבָל אִם אֵינָהּ חֲסֵרָה טֶפַח, מֻתָּר דְּאֵין כָּאן אֹהֶל.

סימן שטז

א חַצָּד צִפּוֹר דְּרוֹר לְמִגְדָּל שֶׁהוּא נָצוֹד בּוֹ, וּשְׁאָר צִפֳּרִים, וּצְבִי, לְבֵית אוֹ לְבִיבָר שֶׁהֵם נְצוֹדִים בּוֹ, חַיָּב; וְאִם אֵינוֹ נָצוֹד בּוֹ, פָּטוּר אֲבָל אָסוּר.

ב צָד צְבִי יָשֵׁן אוֹ סוּמָא, חַיָּב; חִגֵּר אוֹ חוֹלֶה אוֹ זָקֵן, פָּטוּר. הַגָּה: הַמְשַׁשֵּׁה כֻּלֵּב אַחַר חַיָּה בְּשַׁבָּת, הֲרֵי צֵידָה (כ״ב); וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּאַף בְּחֹל אָסוּר לְצוּד בִּכְלָבִים, מִשּׁוּם מוֹשֵׁב לֵצִים (תְּהִלִּים א, א) (אוֹר זָרוּעַ גמ׳ ע״א דַּף י״ח).

ג כָּל שֶׁבְּמִינוֹ נָצוֹד, חַיָּב עָלָיו; אֵין בְּמִינוֹ נָצוֹד, פָּטוּר אֲבָל אָסוּר. הִלְכָּךְ, זְבוּבִים אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בְּמִינָן נָצוֹד, אָסוּר לְצוּדָן. הַגָּה: וְלָכֵן יֵשׁ לְזָהֵר שֶׁלֹּא לִסְגֹּר תֵּבָה קְטַנָּה, אוֹ לִסְתֹּם כֵּלִים שֶׁזְּבוּבִים בּוֹ בְּשַׁבָּת, דְּהֲוֵי פָּסִיק רֵישֵׁיהּ שֶׁיְּצוּדוּ שָׁם (בה״ת וּמַרְדְּכַי סוֹף פֶּרֶק כִּירָה וְאַגור). וְיֵשׁ מְקִלִּין בְּמָקוֹם שֶׁאִם יִפְתַּח הַכְּלִי לִשְׁלֹם מִשָּׁם, יִבְרְחוּ (טור).

ד פּוֹרְסִין מַחְצֶלֶת עַל גַּבֵּי הַכַּוָּרֶת, (מָקוֹם שֶׁמִּתְכַּנְּסִים בּוֹ הַדְּבוֹרִים לַעֲשׂוֹת דְּבַשׁ), וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יְכַוֵּן לָצוּד, וְגַם הוּא בְּעִנְיָן שֶׁאֵינוֹ מֻכְרָח שֶׁיִּהְיוּ נְצוֹדִים, כִּי הֵיכִי דְּלֹא לֶהֱוֵי פָּסִיק רֵישֵׁיהּ.

ה צְבִי שֶׁנִּכְנַס לְתוֹךְ הַבַּיִת וְנָעַל אֶחָד בְּפָנָיו, חַיָּב; נָעֲלוּ שְׁנַיִם, פְּטוּרִים; אֵין אֶחָד יָכוֹל לִנְעֹל, וְנָעֲלוּ שְׁנַיִם, חַיָּבִים. הַגָּה: וְאִם הַפֶּתַח כְּבָר מְגֻפָּף, מֻתָּר לְנַעֲלָהּ בְּמִנְעוּל (ר״ן פ׳ הָאוֹרֵג וְהַמַּגִּיד פ״י).

ו יָשַׁב אֶחָד עַל הַפֶּתַח וּמִלְאוֹ, יָכוֹל הַשֵּׁנִי לֵישֵׁב בְּצִדּוֹ; וַאֲפִלּוּ אִם עָמַד הָרִאשׁוֹן וְהָלַךְ לוֹ, הַשֵּׁנִי פָּטוּר וּמֻתָּר; וְהָרִאשׁוֹן, חַיָּב.

ז חַצָּד נְחָשִׁים וְעַקְרַבִּים בְּשַׁבָּת, אוֹ שְׁאָר רְמָשִׂים הַמַּזִּיקִים, אִם לִרְפוּאָה, חַיָּב; וְאִם בִּשְׁבִיל שֶׁלֹּא יִשְׁכְּנוּ, מֻתָּר.

ח שְׁמוֹנָה שְׁרָצִים הָאֲמוּרִים בַּתּוֹרָה, הַצָּדָן חַיָּב וְהַחוֹבֵל בָּהֶם, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא יָצָא מֵהֶם דָּם אֶלָּא נִצְרָר תַּחַת הָעוֹר, חַיָּב; וּשְׁאָר שְׁרָצִים, אֵינוֹ חַיָּב הַחוֹבֵל בָּהֶם אֶלָּא אִם כֵּן יָצָא מֵהֶם דָּם, וְהַצָּדָן לְצָרְכּוֹ, חַיָּב; שֶׁלֹּא לְצָרְכּוֹ, אוֹ סְתָם, פָּטוּר אֲבָל אָסוּר, וּלְהָרַמְבַּ״ם חַיָּב.

ט פַּרְעוֹשׁ, הַנִּקְרָא ברגו״ת בִּלְשׁוֹן עֲרָב, אָסוּר לְצוּדוֹ אֶלָּא אִם כֵּן הוּא עַל בְּשָׂרוֹ וְעוֹקְצוֹ, וְאָסוּר לְהָרְגוֹ. הַגָּה: וַאֲפִלּוּ לֹא יִמְלְכֶנּוּ בְּיָדוֹ, שֶׁמָּא יַהַרְגֶנּוּ, אֶלָּא יִטְלֶנּוּ בְּיָדוֹ, וְיִזְרְקֶנּוּ (ר׳ יְרוּחָם נ״ב ח״י). אֲבָל כִּנָּה, מֻתָּר לְהָרְגָהּ; וְהַמַּפְלָה בְּגָדָיו מִכִּנִּים, לֹא יַהַרְגֶם אֶלָּא מוֹלְלָן בְּיָדוֹ וְזוֹרְקָן; אֲבָל הַמַּפְלָה רֹאשׁוֹ, מֻתָּר לְהָרְגָם.

י כָּל חַיָּה וְרֶמֶשׂ שֶׁהֵם נוֹשְׁכִים וּמְמִיתִים וַדַּאי, נֶהֱרָגִים בְּשַׁבָּת אֲפִלּוּ אֵין רָצִין אַחֲרָיו; וּשְׁאָר מַזִּיקִין, כְּגוֹן: נָחָשׁ וְעַקְרָב מָקוֹם שֶׁאֵינָם מְמִיתִין, אִם רָצִין אַחֲרָיו, מֻתָּר לְהָרְגָם; וְאִם לָאו, אָסוּר. אֲבָל מֻתָּר לְדָרְסָם לְפִי תֻּמּוֹ, וַאֲפִלּוּ בְּמִתְכַּוֵּן אֶלָּא שֶׁמַּרְאֶה עַצְמוֹ כְּאִלּוּ אֵינוֹ מְכַוֵּן.

יא לֹא יְשַׁפְשֵׁף בְּרַגְלוֹ רַק עַל גַּבֵּי קַרְקַע, מִשּׁוּם מַשְׁוֶה גּוּמּוֹת, אֲבָל מֻתָּר לְדָרְסוֹ לְפִי תֻּמּוֹ שֶׁאֵינוֹ מִתְכַּוֵּן לְמָרֹחַ וּלְהַשְׁווֹת גּוּמּוֹת; וַאֲפִלּוּ עַל גַּב דְּמֹמֶיל״א מְמָרַחַ הוּא, כִּי לֹא מְכַוֵּן שָׁרֵי, מִשּׁוּם מְאִיסוּתָא.

יב חַיָּה וְעוֹף שֶׁבְּרְשׁוּתוֹ מֻתָּר לְצוּדָן, וְהוּא שֶׁלֹּא יִמְרְדוּ; אֲבָל אִם הֵם מוֹרְדִים, אָסוּר לְתָפְסָם אֲפִלּוּ בְּחָצֵר, אִם הֶחָצֵר גָּדוֹל שֶׁאִם לֹא גָּדְלוּ בֵּין בְּנֵי אָדָם הָיוּ צְרִיכִים מְצוּדָה. הַגָּה: וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּאָסוּר לָצוּד חַיָּה וְעוֹף שֶׁבְּרְשׁוּתוֹ וְאִם צָדָן, פָּטוּר; (הַגָּהוֹת אַלְפָסִי). אֲבָל פָּרָה וְסוּס, וְכָל שֶׁכֵּן שְׁאָר חַיָּה וְעוֹף שֶׁמֻּרְדוּ, אִם צָדָן חַיָּב חַטָּאת, וְכֵן עֹקֶר (הַמַּגִּיד פ״י). חָתוּל, דִּינָהּ כִּשְׁאָר חַיָּה וְאָסוּר לְתָפְשָׂהּ בְּשַׁבָּת. (הַגָּהוֹת אַלְפָסִי ש״ג דַּף ק״פ).

סימן שיז

א הַקּוֹשֵׁר קֶשֶׁר שֶׁל קַיָּמָא, וְהוּא מַעֲשֵׂה אֻמָּן, חַיָּב, כְּגוֹן: קֶשֶׁר הַגַּמָּלִים וְקֶשֶׁר הַסַּפָּנִים, וְקִשְׁרֵי רְצוּעוֹת מִנְעָל וְסַנְדָּל שֶׁקּוֹשְׁרִים הָרַצָּעִים בִּשְׁעַת עֲשִׂיָּתָן וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה, אֲבָל הַקּוֹשֵׁר קֶשֶׁר שֶׁל קַיָּמָא וְאֵינוֹ מַעֲשֵׂה אֻמָּן, פָּטוּר. הַגָּה: וְיֵשׁ חוֹלְקִים וּסְבִירָא לְהוּ דְּכָל קֶשֶׁר שֶׁל קַיָּמָא, אֲפִלּוּ שֶׁל הֶדְיוֹט, חַיָּבִין עָלָיו (רֹאשׁ״י וְהַרְא״שׁ וְרַ׳ יְרוּחָם וְטוּר). וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁכָּל קֶשֶׁר שֶׁאֵינוֹ עָשׂוּי לְהַתִּיר בְּאוֹתוֹ יוֹם עַצְמוֹ, מִקְרֵי שֶׁל קַיָּמָא (כָּל בּוֹ וְהַגָּה״מ פ״ר) וְיֵשׁ מְקִלִּין לוֹמַר דְּעַד שִׁבְעָה יָמִים לֹא מִקְרֵי שֶׁל קַיָּמָא (טוּר וּמָרְדְּכַי) וְעַיִן לְעֵיל סִימָן שי״ד ס״י. וְקֶשֶׁר שֶׁאֵינוֹ שֶׁל קַיָּמָא וְאֵינוֹ מַעֲשֵׂה אֻמָּן, מֻתָּר לְקָשְׁרוֹ לְכַתְּחִלָּה, הַגָּה: וְכֵן לְעִנְיַן הַתָּרָתוֹ דְּיֵנוֹ כְּמוֹ לְעִנְיַן קְשִׁירָתוֹ (טוּר), כִּיצַד: נִפְסְקָה לוֹ רְצוּעָה וּקְשָׁרָהּ, נִפְסְקָה הַחֶבֶל וּקְשָׁרוֹ, אוֹ שֶׁקָּשַׁר חֶבֶל בְּדֶלִי אוֹ שֶׁקָּשַׁר רֶסֶן בְּהֵמָה, הֲרֵי זֶה פָּטוּר וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בְּאֵלּוּ הַקְּשָׁרִים שֶׁהֵם מַעֲשֵׂה הֶדְיוֹט וְכָל אָדָם קוֹשֵׁר אוֹתָם לְקַיְּמָם. וְכָל קֶשֶׁר שֶׁאֵינוֹ שֶׁל קַיָּמָא, אִם קְשָׁרוֹ קֶשֶׁר אֻמָּן הֲרֵי זֶה אָסוּר; וּלְצָרְכּוֹ מִצְוָה, כְּגוֹן שֶׁקּוֹשֵׁר לְמִדַּת אֶחָד מִשִּׁשְׁעוֹרֵי הַתּוֹרָה, מֻתָּר לְקָשְׁרוֹ קֶשֶׁר שֶׁאֵינוֹ שֶׁל קַיָּמָא. הַגָּה: וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּיֵשׁ לְהַתִּיר שׁוּם קֶשֶׁר שֶׁהוּא שְׁנֵי קְשָׁרִים זֶה עַל זֶה, דְּאֵין אָנוּ בְּקִיאִים אֵיזֶה מִקְרֵי קֶשֶׁר שֶׁל אֻמָּן דַּאֲפִלּוּ בְּשֶׁאֵינוֹ שֶׁל קַיָּמָא אָסוּר לְקָשְׁרוֹ וְהוּא הַדִּין לְהַתִּירוֹ, וְכֵן נוֹהֲגִין (הַגָּהוֹת אַלְפָסִי פֶּרֶק אֵלּוּ קְשָׁרִים); וּמִכָּל מָקוֹם נִרְאֶה דְּבִמְקוֹם צַעֲרָא אֵין לְחוּשׁ וּמֻתָּר לְהַתִּירוֹ, דְּאֵינוֹ אֶלָּא אִסּוּר דְּרַבָּנָן וּבִמְקוֹם צַעַר לֹא גָּזְרוּ. וְהָא דְּבָעֵינַן ב׳ קְשָׁרִים זֶה עַל זֶה, הֵיְינוּ כְּשֶׁקּוֹשֵׁר שְׁנֵי דְּבָרִים בְּיַחַד, אֲבָל אִם עָשָׂה קֶשֶׁר בְּרֹאשׁ אֶחָד שֶׁל חוּט אוֹ מְשִׁיחָה, דְּיֵנוֹ כִּשְׁנֵי קְשָׁרִים (סְמַ״ג).

ב נִשְׁמְטוּ לוֹ רְצוּעוֹת מִנְעָל וְסַנְדָּל אוֹ שֶׁנִּשְׁמַט רֹב הֶרְגֵּל, מֻתָּר לְהַחֲזִיר הָרְצוּעוֹת לִמְקוֹמָם, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִקְשֹׁר. הַגָּה: וְדַוְקָא שֶׁיּוֹכַל לְהַחֲזִירוֹ בְּלֹא טֹרַח, אֲבָל אִם צָרִיךְ טֹרַח לָזֶה, אָסוּר דְּחַיְישִׁינַן שֶׁמָּא יִקְשֹׁר (תּוֹס׳ וְהָרְא״שׁ פ׳ בְּמֶה טוֹמְנִין).

ג מַתִּירִין בֵּית הַצַּוָּאר מִקֶּשֶׁר שֶׁקָּשְׁרוֹ כּוֹבֵס, שֶׁאֵינוֹ קֶשֶׁר שֶׁל קַיָּמָא; אֲבָל אֵין פּוֹתְחִין אוֹתוֹ מֵחָדָשׁ, דְּמִתַּקֵּן מָנָא הוּא. הַגָּה: אֲפִלּוּ כְּבָר נִפְתַּח, רַק שֶׁחָזַר הָאֻמָּן וּקְשָׁרוֹ אוֹ תְּפָרוֹ בְּיַחַד כְּדֶרֶךְ שֶׁהָאֻמָּנִים עוֹשִׂין, (ר׳ יְרוּחָם ח״י); וְלָכֵן אָסוּר לִנְתֹּק אוֹ לְחַתֵּךְ זוּג שֶׁל מִנְעָלִים הַתְּפוּרִים יַחַד כְּדַרְכָּן שֶׁהָאֻמָּנִים עוֹשִׂין, אַף עַל גַּב דְּהַתְּפִירָה אֵינָהּ שֶׁל קַיָּמָא. דְּאֵין חִלּוּק בִּתְפִירָה בֵּין שֶׁל קַיָּמָא לְאֵינוֹ שֶׁל קַיָּמָא (הגמ״ר פ׳ בְּמֶה טוֹמְנִין); וְיֵשׁ מַתִּירִין בִּתְפִירָה שֶׁאֵינָהּ שֶׁל קַיָּמָא, וְאֵין לְהַתִּיר בִּפְנֵי עַם הָאָרֶץ (בֵּית יוֹסֵף).

ד קוֹשְׁרִין דְּלִי בְּמִשְׁחָה אוֹ בְּאַבְנֵט וְכֵיוֹצֵא בּוֹ, אֲבָל לֹא בְּחֶבֶל, וְהָנֵי מִילֵי בִּדְלָיִם הַקְּבוּעִים בַּבּוֹר, אֲבָל דְּלָיִם שֶׁלָּנוּ שֶׁאֵינָם קְבוּעִים בַּבּוֹר אֵינוֹ קֶשֶׁר שֶׁל קַיָּמָא.

ה עֲנִיבָה מֻתָּר, דְּלָאו קֶשֶׁר הוּא. הַגָּה: וַאֲפִלּוּ אִם עוֹשֶׂה קֶשֶׁר אֶחָד לְמַטָּה, נוֹהֲגִין בּוֹ הֶתֵּר (אַגּוּר).

ו קוֹשְׁרִים חֶבֶל בִּפְנֵי הַפָּרָה בִּשְׁבִיל שֶׁלֹּא תֵּצֵא, אֲפִלּוּ בְּב׳ רָאשֵׁי הַפֶּתַח, וְלֹא חַיְישִׁינַן שֶׁמָּא יַתִּיר רֹאשׁ הָאֶחָד וְיוֹצִיאֶנָּה דֶּרֶךְ שָׁם וְיַנִּיחַ רֹאשׁ הַשֵּׁנִי קָשׁוּר.

ז מְטַלְטְלִין חֶבֶל שֶׁל גַּרְדִּי, (פּ״י אוֹרֶג), לְקָשְׁרוֹ בָּאֲבוּס וּבַפָּרָה, וְלֹא חַיְישִׁינַן שֶׁמָּא יַתִּיר רֹאשׁ הָאֶחָד וְיַנִּיחַ הַשֵּׁנִי קַיָּם, אֲבָל חֶבֶל דְּעַלְמָא לֹא; וְהָנֵי מִילֵי לְקָשְׁרוֹ בְּאֲבוּס וּפָרָה; אֲבָל אִם הָיָה קָשׁוּר בָּאֲבוּס וְרוֹצֶה לְקָשְׁרוֹ בַּפָּרָה, אוֹ אִם הָיָה קָשׁוּר בַּפָּרָה וְרוֹצֶה לְקָשְׁרוֹ בָּאֲבוּס, מֻתָּר בְּכָל חֶבֶל.

סימן שיח

א הַמְכַשֵּׁל בְּשַׁבָּת, אוֹ שֶׁעָשָׂה אַחַת מִשְּׁאָר מְלָאכוֹת, (טוּר), בְּמֵזִיד, אָסוּר לוֹ לְעוֹלָם, וְלַאֲחֵרִים מֻתָּר לְמוֹצָאֵי שַׁבָּת מִיָּד; וּבְשׁוֹגֵג, אָסוּר בּוֹ בַּיּוֹם גַּם לַאֲחֵרִים, וְלָעֶרֶב מֻתָּר גַּם, לוֹ מִיָּד; וְאִם אָמַר לְעַכּוּ״ם לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה בְּשַׁבָּת, עַיֵּן לְעֵיל סִימָן ש״ז סָעִיף כ׳.

ב הַשּׁוֹחֵט בְּשַׁבָּת לְחוֹלֶה, בֵּין שֶׁחָלָה מֵאֶתְמוֹל בֵּין שֶׁחָלָה הַיּוֹם, מֻתָּר הַבָּרְיא לֶאֱכֹל מִמֶּנּוּ חַי בְּשַׁבָּת; אֲבָל הַמְבַשֵּׁל, אוֹ עָשָׂה שְׁאָר מְלָאכָה, לַחוֹלֶה, אָסוּר בְּשַׁבָּת לְבָרְיא אוֹ לְחוֹלֶה שֶׁאֵין בּוֹ סַכָּנָה, דְּחַיְישִׁינָן שֶׁמָּא יַרְבֶּה בִּשְׁבִילוֹ. הַגָּה: וַאֲפִלּוּ בְּשֵׁל עַל יְדֵי עַכּוּ״ם, אָסוּר בְּשַׁבָּת. (תּוֹסְפוֹת פ״ק דְּגִטִּין וְרַ״ן פ׳ אֵין מְעַמִּידִין). וְאִם קָצַץ פֵּרוֹת מִן הַמְחֻבָּר לְחוֹלֶה בְּשַׁבָּת, אֲפִלּוּ הָיָה חוֹלֶה מִבְּעוֹד יוֹם, אָסוּר לְבָרְיא בְּשַׁבָּת מִשּׁוּם שֶׁגָּדֵל וְהוֹלֵךְ בְּשַׁבָּת וְיֵשׁ בּוֹ מִשּׁוּם מַקֶּצֶה (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם א״ח).

ג כְּשֵׁם שֶׁאָסוּר לְבַשֵּׁל בְּאוּר כָּךְ אָסוּר לְבַשֵּׁל בְּתוֹלְדוֹת הָאוּר, כְּגוֹן: לִתֵּן בֵּיצָה בְּצַד קְדֵרָה אוֹ לְשָׁבְרָהּ אוֹ לְסָחֲטָם עַל סוּדָר שֶׁהוּחַם בָּאוּר כְּדֵי שֶׁתִּצָּלֶה; וַאֲפִלּוּ בְּתוֹלְדוֹת חַמָּה, כְּגוֹן: בְּסוּדָר שֶׁהוּחַם בַּחַמָּה, אָסוּר גְּזֵרָה אָטוּ תּוֹלְדוֹת הָאוּר, וְכֵן (אָסוּר) לְהַטְמִינָהּ בְּחוֹל אוֹ בַּאֲבַק דְּרָכִים שֶׁהֻחַמּוּ מִכֹּחַ חַמָּה; אֲבָל בַּחַמָּה עַצְמָהּ, כְּגוֹן: לִתֵּן בֵּיצָה בַּחַמָּה אוֹ לִתֵּן מַיִם בַּחַמָּה כְּדֵי שֶׁיֶּחֱמוּ, מֻתָּר.

ד תַּבְשִׁיל שֶׁנִּתְבַּשֵּׁל כָּל צָרְכּוֹ, יֵשׁ בּוֹ מִשּׁוּם בִּשּׁוּל אִם נִצְטַנֵּן. הַגָּה: וְיֵשׁ אוֹמְרִים דַּוְקָא אִם מִצְטַמֵּק וְיָפָה לוֹ (רַבֵּנוּ יְרוּחָם ח״ג); וְאִם לֹא נִתְבַּשֵּׁל כָּל צָרְכּוֹ, וַאֲפִלּוּ נִתְבַּשֵּׁל כְּמַאֲכַל בֶּן דְּרוֹסַאי, שַׁיָּךְ בּוֹ בִּשּׁוּל אֲפִלּוּ בְּעוֹדוֹ רוֹתֵחַ; וְהָנֵי מִילֵּי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ בִּשּׁוּל אַחַר בִּשּׁוּל, בְּתַבְשִׁיל שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מָרָק, אֲבָל דָּבָר שֶׁנִּתְבַּשֵּׁל כְּבָר, וְהוּא יָבֵשׁ, מֻתָּר לְשָׁרוֹתוֹ בְּחַמִּין בְּשַׁבָּת. וְאִם הוּא דָּבָר יָבֵשׁ שֶׁלֹּא נִתְבַּשֵּׁל מִלְּפָנֵי הַשַּׁבָּת, אֵין שׁוֹרִין אוֹתוֹ בְּחַמִּין בְּשַׁבָּת, אֲבָל מְדִיחִים אוֹתוֹ בְּחַמִּין בְּשַׁבָּת, חוּץ מִן הַמֻּלְיַח הַיָּשָׁן וּמִן הַדָּג שֶׁנִּקְרָא קוֹלְיָס הָאִסְפָּנִין, שֶׁאֵינָם צְרִיכִים בִּשּׁוּל אֶלָּא מְעַט, וַהֲדָחָתָן הִיא גְּמַר מְלָאכְתָּן. הַגָּה: וְהוּא הַדִּין כָּל דָּבָר קָשֶׁה שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לֶאֱכֹל כְּלָל בְּלֹא שְׁרִיָּה, דְּאָסוּר לְשָׁרוֹתוֹ בְּשַׁבָּת, דְּהֲוֵי גְּמַר מְלָאכָה. (הַגָּהוֹת מָרְדְּכַי).

ה יֵשׁ מִי שֶׁאוֹמֵר דְּדָבָר שֶׁנֶּאֱפָה אוֹ נִצְלָה, אִם בִּשְׁלוֹ אַחַר כָּךְ בְּמַשְׁקֶה יֵשׁ בּוֹ מִשּׁוּם בִּשּׁוּל, וְאָסוּר לִתֵּן פַּת אֲפִלּוּ בִּכְלִי שֵׁנִי שֶׁהַיָּד סוֹלֶדֶת בּוֹ, וְיֵשׁ מַתִּירִין. הַגָּה: בִּכְלִי שֵׁנִי; וְיֵשׁ מְקִלִּין אֲפִלּוּ בִּכְלִי רִאשׁוֹן; וְנָהֲגוּ לְזָהֵר לְכַתְּחִלָּה שֶׁלֹּא לִתֵּן פַּת אֲפִלּוּ בִּכְלִי שֵׁנִי כָּל זְמַן שֶׁהַיָּד סוֹלֶדֶת בּוֹ.

ו כְּלִי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ דָּבָר חַם שֶׁהַיָּד סוֹלֶדֶת בּוֹ, מֻתָּר לְהַנִּיחוֹ בְּשַׁבָּת עַל גַּבֵּי קְדֵרָה הַטְמוּנָה כְּדֵי שֶׁיִּשְׁמֹר חֲמוֹ וְלֹא יִצְטַנֵּן, וְיָכוֹל לָטוּחַ פִּיו בְּבָצֵק אִם יֵשׁ לוֹ בָּצֵק שֶׁנִּלּוֹשׁ מֵאֶתְמוֹל. אֲבָל אֵין מַנִּיחִין כְּלִי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ דָּבָר שֶׁאֵינוֹ חַם כָּל כָּךְ עַל גַּבֵּי קְדֵרָה שֶׁהִיא חַמָּה כָּל כָּךְ שֶׁהָעֶלְיוֹן יָכוֹל לְהִתְחַמֵּם מֵחֲמָתָהּ עַד שֶׁתְּהֵא הַיָּד סוֹלֶדֶת בּוֹ.

ז יֵשׁ מְפָרְשִׁים דְּהָא דְּשָׁרֵי לְהַנִּיחַ כְּלִי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ דָּבָר חַם עַל גַּבֵּי קְדֵרָה הַטְמוּנָה, אֲפִלּוּ כְּלִי הַתַּחְתּוֹן עַל הָאֵשׁ שָׁרֵי. וְיֵשׁ מְפָרְשִׁים שֶׁאִם כְּלִי הַתַּחְתּוֹן עַל הָאֵשׁ, לְעוֹלָם אָסוּר.

ח לְהַנִּיחַ דָּבָר קַר שֶׁנִּתְבַּשֵּׁל כָּל צָרְכּוֹ עַל גַּבֵּי מֻחַם שֶׁעַל הָאֵשׁ, יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁדִּינוֹ כְּמַנִּיחוֹ כְּנֶגֶד הַמְּדוּרָה וְכָל דָּבָר שֶׁמֻּתָּר לְהַנִּיחוֹ כְּנֶגֶד הַמְּדוּרָה בְּמָקוֹם שֶׁהַיָּד סוֹלֶדֶת בּוֹ, כְּגוֹן שֶׁיָּבֵשׁ, מֻתָּר לְהַנִּיחוֹ עַל גַּבֵּי מֻחַם שֶׁעַל גַּבֵּי הָאֵשׁ. וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּהֲוֵי כְּמַנִּיחַ עַל גַּבֵּי כִּירָה לְכַתְּחִלָּה וְאָסוּר אֲפִלּוּ אִם נִתְבַּשֵּׁל כָּל צָרְכּוֹ וַאֲפִלּוּ אִם מִצְטַמֵּק וְרַע לוֹ וַאֲפִלּוּ אִם נוֹתְנוֹ שָׁם לִשְׁמֹר חֲמוֹ; וְרִאשׁוֹן נִרְאֶה עִקָּר. וּמִכָּל מָקוֹם אִם הוּא תַּבְשִׁיל שֶׁיֵּשׁ בּוֹ רֹטֶב וּמִצְטַמֵּק וְיָפָה לוֹ, אָסוּר לְדִבְרֵי הַכֹּל.

ט כְּלִי רִאשׁוֹן (פי׳ הַכְּלִי שֶׁמְּשַׁתְּמֵשׁ בּוֹ עַל הָאֵשׁ) אֲפִלּוּ לְאַחַר שֶׁהֶעֱבִירוּהוּ מֵעַל הָאֵשׁ מְבַשֵּׁל, כָּל זְמַן שֶׁהַיָּד סוֹלֶדֶת בּוֹ. לְפִיכָךְ אָסוּר לִתֵּן לְתוֹכוֹ תַּבְלִין, אֲבָל מֶלַח מֻתָּר לִתֵּן לְתוֹכוֹ כֵּיוָן שֶׁהֶעֱבִירוֹ מֵעַל הָאֵשׁ, דִּצְרִיכָא מִלְחָא בִּשּׁוּלָא כְּבִישְׁרָא דְּתוֹרָא. וְיֵשׁ מִי שֶׁאוֹסֵר לָתֵת לְתוֹךְ כְּלִי זֶה בָּשָׂר מָלִיחַ, אֲפִלּוּ הוּא שֶׁל שׁוֹר. הַגָּה: וְנ״ל דְּבֹלֵא מָלִיחַ נָמֵי אָסוּר, אֶלָּא דְּנָקֵט מָלִיחַ דִּבְלָאו הָכִי אָסוּר מִשּׁוּם דָּם שָׁבוּ. וְיֵשׁ אוֹסְרִים לָתֵת מֶלַח אֲפִלּוּ בִּכְלִי שֵׁנִי כָּל זְמַן שֶׁהַיָּד סוֹלֶדֶת בּוֹ; וְהַמַּחְמִיר תָּבוֹא עָלָיו בְּרָכָה (תּוֹסְפוֹת וּמָרְדְּכִי פֶּרֶק כִּירָה). וְאִם עָבַר וְנָתַן מֶלַח, אֲפִלּוּ בִּכְלִי רִאשׁוֹן אֲפִלּוּ הוּא עַל הָאֵשׁ שֶׁעָבַד אִסּוּרָא, מֻתָּר הַמַּאֲכָל דְּהַמֶּלַח בָּטֵל עַל גַּבֵּי הַמַּאֲכָל. (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם שִׁבּוֹלֵי הַלֶּקֶט).

י אָסוּר לִתֵּן תַּבְלִין בַּקְּעָרָה וּלְעָרוֹת עֲלֵיהֶן מִכְּלִי רִאשׁוֹן.

יא אַמְבַּטִי (פי׳ כְּלִי שֶׁרוֹחֲץ בּוֹ) שֶׁל מָרְחָץ שֶׁהִיא מְלֵאָה מַיִם חַמִּין אַף עַל פִּי שֶׁהִיא כְּלִי שֵׁנִי (תּוֹסְפוֹת וְרֹא״שׁ וְטוּר) אֵין נוֹתְנִין לָהּ מַיִם צוֹנְנִין, שֶׁהֲרֵי מְחַמְּמָן הָרְבֵּה. אֲבָל נוֹתֵן הוּא מִמַּיִם חַמִּין שֶׁבְּזֶה הָאַמְבַּטִי לְתוֹךְ אַמְבַּטִי אַחֵר שֶׁל צוֹנְנִין.

יב מֻחָם שֶׁפָּנָּה מִמֶּנּוּ מַיִם חַמִּין, מֻתָּר לִתֵּן לְתוֹכוֹ מַיִם צוֹנְנִין מְרֻבִּים כְּדֵי לְהַפְשִׁירָן; וּמֻתָּר לִצֹּק מַיִם חַמִּין לְתוֹךְ מַיִם צוֹנְנִין, אוֹ צוֹנְנִין לְתוֹךְ חַמִּין וְהוּא שֶׁלֹּא יִהְיוּ בִּכְלִי רִאשׁוֹן מִפְּנֵי שֶׁמְּחַמְּמִין הָרְבֵּה. הַגָּה: וְאִם הַמַּיִם מְרֻבִּים כָּל כָּךְ שֶׁאִי אֶפְשָׁר שֶׁיִּתְבַּשְּׁלוּ, רַק שֶׁיְּפַיְּגוּ צִנָּתָן, אֲפִלּוּ בִּכְלִי רִאשׁוֹן שָׁרֵי רַק שֶׁלֹּא יִהְיֶה עַל הָאֵשׁ (טוּר).

יג מֻתָּר לִתֵּן קִיתוֹן שֶׁל מַיִם אוֹ שֶׁל שְׁאָר מַשְׁקִים בִּכְלִי שֵׁנִי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מַיִם חַמִּין, אֲבָל בִּכְלִי רִאשׁוֹן אָסוּר.

יד מֻתָּר לִתֵּן קִיתוֹן שֶׁל מַיִם אוֹ שֶׁל שְׁאָר מַשְׁקִים כְּנֶגֶד הָאֵשׁ לְהָפִיג צִנָּתָן, וּבִלְבַד שֶׁיִּתְּנֵם רָחוֹק מֵהָאֵשׁ בְּעִנְיָן שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְהִתְחַמֵּם בְּאוֹתוֹ מָקוֹם עַד שֶׁתְּהֵא הַיָּד סוֹלֶדֶת (פי׳ מִהֻחַמָּמֶת וְנִכְוֵית) בּוֹ, דְּהַיְנוּ מָקוֹם שֶׁכְּרֵסוֹ שֶׁל תִּינוֹק נִכְוֵית בּוֹ; אֲבָל אָסוּר לְקָרְבוֹ אֶל הָאֵשׁ לְמָקוֹם שֶׁיָּכוֹל לְהִתְחַמֵּם שֶׁתְּהֵא הַיָּד סוֹלֶדֶת בּוֹ, וַאֲפִלּוּ לְהַנִּיחַ בּוֹ שָׁעָה קְטַנָּה שֶׁתָּפִיג צִנָּתוֹ, אָסוּר כֵּיוָן שֶׁיָּכוֹל לְהִתְבַּשֵּׁל שָׁם. הַגָּה: וְהוּא הַדִּין בְּפֵרוֹת אוֹ שְׁאָר דְּבָרִים הַנֶּאֱכָלִים כְּמוֹת שֶׁהֵן חַיִּין (מָרְדְּכַי פ׳ כִּירָה) וְעַיֵּן לְעֵיל סִימָן רנ״ד.

טו דָּבָר שֶׁנִּתְבַּשֵּׁל כָּל צָרְכּוֹ וְהוּא יָבֵשׁ שֶׁאֵין בּוֹ מָרָק, מֻתָּר לְהַנִּיחוֹ כְּנֶגֶד הַמְּדוּרָה אֲפִלּוּ בְּמָקוֹם שֶׁהַיָּד סוֹלֶדֶת בּוֹ. הַגָּה: וַאֲפִלּוּ נִצְטַנֵּן כְּבָר. אֲבָל אִם הוּא רוֹתֵחַ, אֲפִלּוּ בְּדָבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מָרָק, מֻתָּר. וְיֵשׁ מְקִלִּין לוֹמַר דְּכָל שֶׁאֵין נוֹתְנוֹ עַל גַּבֵּי הָאֵשׁ אוֹ הַכִּירָה מַמָּשׁ רַק סָמוּךְ לוֹ, אֲפִלּוּ נִצְטַנֵּן, מֻתָּר (הַמַּגִּיד פֶּרֶק כ״ב). וְנָהֲגוּ לְהָקֵל בָּזֶה אִם לֹא נִצְטַנֵּן לְגַמְרֵי, וּכְמוֹ שֶׁכָּתַבְתִּי לְעֵיל סִי׳ רנ״ג.

טז מֻתָּר לִתֵּן אִנְפַּאנְדָה כְּנֶגֶד הָאֵשׁ בְּמָקוֹם שֶׁהַיָּד סוֹלֶדֶת, וְאַף עַל פִּי שֶׁהַשֶּׁמֶן שֶׁבָּהּ שֶׁנִּקְרַשׁ חוֹזֵר וְנִמּוֹחַ. הַגָּה: וְכָל שֶׁכֵּן קְדֵרָה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ רֹטֶב שֶׁנִּקְרַשׁ, שֶׁכְּשֶׁהַשֶּׁמֶן נִמּוֹחַ אֵינוֹ בְּעֵין, דְּשָׁרֵי. (רִבִּי יְרוּחָם ח״ג) וְיֵשׁ מַחְמִירִין (ר״ן פֶּרֶק ב״ט). וְנָהֲגוּ לְהַחְמִיר, מִיהוּ בְּמָקוֹם צָרָךְ יֵשׁ לְסָמֹךְ אַסְבָּרָא רִאשׁוֹנָה.

יז אָסוּר לִתֵּן צוֹנֵן עַל הַמֻּחַם, אֲפִלּוּ לְהַפְשִׁיר, כָּל שֶׁהַמֻּחַם חַם כָּל כָּךְ שֶׁאִלּוּ הָיָה מַנִּיחוֹ שָׁם הַרְבֵּה הָיָה בָּא לִידֵי בִּשּׁוּל, דְּהַיְנוּ שֶׁיִּהְיֶה הַיָּד סוֹלֶדֶת בּוֹ, שֶׁדַּיִן מַנִּיחַ עַל גַּבֵּי מֻחַם כְּדִין מַנִּיחַ כְּנֶגֶד הַמְּדוּרָה; וְאִם אֵינוֹ חַם כָּל כָּךְ, מֻתָּר.

יח הָאִלְפָּס וְהַקְּדֵרָה שֶׁהֶעֱבִירָן מֵעַל גַּבֵּי הָאוּר, אִם לֹא נִתְבַּשֵּׁל כָּל צָרְכּוֹ אֵין מוֹצִיאִין בְּכַף מֵהֶם שֶׁנִּמְצָא מֵגִיס וְאֵיכָא מִשּׁוּם מְבַשֵּׁל וְאִם נִתְבַּשֵּׁל כָּל צָרְכּוֹ מֻתָּר אֲבָל צָמֵר לְיוֹרָה אַף עַל פִּי שֶׁקָּלַט הָעֵין אָסוּר לְהָגִיס בּוֹ (פִּי׳ לְנַעֲנֵעַ אוֹתוֹ בְּכַף). הַגָּה: וּלְכַתְּחִלָּה יֵשׁ לְזָהֵר אַף בִּקְדֵרָה בְּכָל עֵינָיִן. (פְּסָקֵי מהרי״ו).

יט אָסוּר לָטוּחַ שֶׁמֶן וְשׁוּם עַל הַצְּלִי בְּעוֹדוֹ כְּנֶגֶד הַמְּדוּרָה אֲפִלּוּ נִצְלָה הַצְּלִי מִבְּעוֹד יוֹם דְּמִכָּל מָקוֹם יִתְבַּשֵּׁל הַשּׁוּם וְהַשֶּׁמֶן.

סימן שיט

א הַבּוֹרֵר אֹכֶל מִתּוֹךְ פְּסֹלֶת אוֹ שֶׁהָיוּ לְפָנָיו שְׁנֵי מִינֵי אֳכָלִים וּבוֹרֵר מִין מִמִּין אַחֵר, בְּנָפָה וּבְכִבְרָה חַיָּב; בְּקָנוֹן וּבְתַמְחוּי, פָּטוּר אֲבָל אָסוּר. וְאִם בֵּרַר בְּיָדוֹ (כְּדֵי) לְאָכְלוֹ לְאַלְתַּר, מֻתָּר. הַגָּה: וְכָל מַה שֶּׁבּוֹרֵר לְצָרְכּוֹ אוֹתָהּ סְעֻדָּה שֶׁמְּסֻבִּ בָּהּ מֻתָּר, מִקְּרֵי לְאַלְתַּר (הַמַּגִּיד פ״ח וְרִ״י נִ״ב ח״ח וּבֵית יוֹסֵף וְטוּר וְרֹא״שׁ). וַאֲפִלּוּ אֲחֵרִים אוֹכְלִים עִמּוֹ, שָׁרֵי (תּוֹסְפוֹת פִּ׳ כְּלַל גָּדוֹל). וְלָכֵן מֻתָּר לִבְרֹר הַיָּרָק שֶׁקּוֹרִין שלאט״ן מִן הֶעָלִין הַמְעֻפָּשִׁין שֶׁבּוֹ כָּל מַה שֶּׁצָּרִיךְ לְאֲכִילַת בְּאוֹתָהּ סְעֻדָּה (בֵּית יוֹסֵף סִי׳ שכ״א).

ב הַבּוֹרֵר אֹכֶל מִתּוֹךְ הַפְּסֹלֶת, בְּיָדוֹ, לְהַנִּיחוֹ אֲפִלּוּ לְבוֹ בַּיּוֹם, נַעֲשָׂה כְּבוֹרֵר לְאוֹצָר וְחַיָּב.

ג הָיוּ לְפָנָיו שְׁנֵי מִינֵי אֳכָלִים מְעֹרָבִים, בּוֹרֵר אֶחָד מֵאֶחָד וּמַנִּיחַ הַשְּׁנֵי מִינֵי דָּגִים מִקְּרֵי שְׁנֵי מִינֵי אֳכָלִים וְאָסוּר לְבָרֵר אֶחָד מֵחֲבֵרוֹ אֶלָּא בְּיָדוֹ, כְּדֵי לְאָכְלוֹ מִיָּד, אַף עַל פִּי שֶׁהֶחְתִּיכוֹת גְּדוֹלוֹת וְכָל אַחַת נִכֶּרֶת בִּפְנֵי עַצְמָהּ. אֲבָל כָּל שֶׁהוּא מִין אֶחָד, אַף עַל פִּי שֶׁבּוֹרֵר חֲתִיכוֹת גְּדוֹלוֹת מִתּוֹךְ קְטַנּוֹת, לֹא מִקְּרֵי בְּרֵרָה. וַאֲפִלּוּ הָיוּ שְׁנֵי מִינִים וּבוֹרֵר מִשְּׁנֵיהֶם בְּיַחַד הַגְּדוֹלוֹת מִתּוֹךְ הַקְּטַנּוֹת אוֹ לְהֶפֶךְ, שָׁרֵי הוֹאִיל וְאֵינוֹ בּוֹרֵר מִין אֶחָד מִתּוֹךְ חֲבֵרוֹ (תְּרוּמַת הַדֶּשֶׁן סִי׳ נ״ז). וְאִם בֵּרַר וְהִנִּיחַ לְאַחַר זְמַן אֲפִלּוּ לְבוֹ בַּיּוֹם, כְּגוֹן שֶׁבֵּרַר שַׁחֲרִית לֶאֱכֹל בֵּין הָעַרְבַּיִם, חַיָּב.

ד הַבּוֹרֵר פְּסֹלֶת מִתּוֹךְ אֹכֶל, אֲפִלּוּ בְּיָדוֹ אַחַת, חַיָּב. הַגָּה: וַאֲפִלּוּ הָאֹכֶל מְרֻבֶּה וְיֵשׁ יוֹתֵר טֹרַח בִּבְרֵרַת הָאֹכֶל, אֲפִלּוּ הָכִי לֹא יִבְרֹר הַפְּסֹלֶת אֲפִלּוּ כְּדֵי לֶאֱכֹל לְאַלְתַּר (בֵּית יוֹסֵף).

ה הַבּוֹרֵר תּוֹרְמוּסִין מִתּוֹךְ פְּסֹלֶת שֶׁלָּהֶם, חַיָּב מִפְּנֵי שֶׁהַפְּסֹלֶת מְמַתֶּקֶת אוֹתָם כְּשֶׁיִּשְׁלְקוּ אוֹתוֹ עִמָּהֶם וְנִמְצָא כְּבוֹרֵר פְּסֹלֶת מִתּוֹךְ אֹכֶל, וְחַיָּב.

ו אֵין מוֹלְלִין מְלִילוֹת, אֶלָּא מוֹלֵל בְּשִׁנּוּי מְעַט בְּרֹאשֵׁי אֶצְבְּעוֹתָיו. הַגָּה: וְאַף עַל פִּי שֶׁמְּפָרֵק הָאֹכֶל מִתּוֹךְ הַשִּׁבֳּלִים, הוֹאִיל וְאֵינוֹ מְפָרֵק רַק כְּלְאַחַר יָד כְּדֵי לֶאֱכֹל, שָׁרֵי. וְיֵשׁ מַחְמִירִין (מָרְדְּכִי וְרַ״ן פ״ק דְּיוֹם טוֹב), וְלָכֵן אָסוּר לִפְרֹק הָאֱגוֹזִים לִתּוֹכִים אוֹ אֱגוֹזִים גְּדוֹלִים מִתּוֹךְ קְלִפָּתָן הַיְרוּקָה (מַהֲרִי״ל), וְטוֹב לְהַחְמִיר מֵאַחַר דְּיָכוֹל לְאָכְלָן כָּךְ בְּלֹא פֵּרוּק.

ז הָיוּ לוֹ מְלִילוֹת מֵעֶרֶב שַׁבָּת, לֹא יְנַפֶּה בְּקָנוֹן (פֵּרֵשׁ רַשִׁ״י כְּלֵי שֶׁרֹאשׁוֹ אֶחָד רָחָב וְהַשֵּׁנִי עָשׂוּי כְּמִין מַרְזֵב, וְנוֹתְנִין הַקְּטָנִיּוֹת בְּרֹאשׁוֹ הָרָחָב וּמְנַעְנְעִ הָאֹכֶל וּמִתְגַּלְגֵּל דֶּרֶךְ הַמַּרְזֵב, וְהַפְּסֹלֶת נִשְׁאֶר בַּכֶּלִי) וְתַמְחוּי, (פִּי׳ קְעָרָה גְּדוֹלָה) וְלֹא בִּשְׁתֵּי יָדָיו, אֶלָּא מְנַפֶּה בְּיָדוֹ אַחַת בְּכָל כֹּחוֹ.

ח אֵין שׁוֹרִין אֶת הַכַּרְשִׁינִין (פִּי׳ הֶעָרוּךְ וּרְצ״ה בְּלַעַ״ז), דְּהַיְנוּ שֶׁמַּצִּיף מַיִם עֲלֵיהֶם בִּכְלִי כְּדֵי לְהָסִיר הַפְּסֹלֶת, וְלֹא שָׁפִין אוֹתָן בַּיָּד כְּדֵי לְהָסִיר הַפְּסֹלֶת דַּהֲוָה לֵיהּ כְּבוֹרֵר, אֲבָל נוֹתְנָן בִּכְבָרָה אַף עַל פִּי שֶׁנּוֹפֵל הַפְּסֹלֶת דֶּרֶךְ נִקְבֵי הַכְּבָרָה.

ט מְשַׁמֶּרֶת, אֲפִלּוּ תְּלוּיָה מֵעֶרֶב שַׁבָּת, אָסוּר לִתֵּן בָּהּ שְׁמָרִים. אֲבָל אִם נָתַן בָּהּ שְׁמָרִים מֵעֶרֶב שַׁבָּת, מֻתָּר לִתֵּן עֲלֵיהֶם מַיִם כְּדֵי שֶׁיַּחְזְרוּ צְלוּלִים לָזוּב.

י יַיִן אוֹ מַיִם שֶׁהֵם צְלוּלִים, מֻתָּר לְסַנְּנָן בְּמְשַׁמֶּרֶת. הַגָּה: וַאֲפִלּוּ עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ קִסְמִין דַּקִּין, הוֹאִיל וּרְאוּיִין לִשְׁתּוֹת בְּלָאו הָכִי (סְמַ״ג). אֲבָל בְּסוּדָר, מַיִם אָסוּר מִשּׁוּם לְבוּן, וְיַיִן וּשְׁאָר מַשְׁקִין, מֻתָּר. וְאִם הֵם עֲכוּרִים, בֵּין מַיִם בֵּין יַיִן, אָסוּר לְסַנְּנָם. וּלְהָרַמְבָּ״ם, בְּמְשַׁמֶּרֶת אָסוּר וַאֲפִלּוּ מַיִם וְיַיִן צְלוּלִים; וַאֲפִלּוּ בְּסוּדָרִים לֹא הִתִּירוּ אֶלָּא בְּצְלוּלִין אֲבָל לֹא בַּעֲכוּרִים. וְיַיִן מִגִּתּוֹ, כָּל זְמַן שֶׁהוּא תּוֹסֵס (פִּי׳ שֶׁנִּרְאֶה כְּרוֹתֵחַ), טוֹרֵף חָבִית בְּשִׁמְרֶיהָ וְנוֹתֵן לְתוֹךְ הַסּוּדָר.

יא כְּשֶׁמְּסַנְּנִין הַיַּיִן בְּסוּדָר צָרִיךְ לְזָהֵר שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה גּוּמָא (בְּסוּדָר) לְקַבֵּל הַיַּיִן, מִשּׁוּם שִׁנּוּי.

יב כָּל מָקוֹם שֶׁמֻּתָּר לְסַנֵּן יַיִן בְּסוּדָר, מֻתָּר לְסַנְּנוֹ בִּכְפִיפָה מְצָרֶפֶת (פִּי׳ קֻפָּה שֶׁעוֹשִׂין מִן הַגּוּמָא וּמִמֵּינֵי עֲרָבָה), וְיִזָּהֵר שֶׁלֹּא יַגְבִּיהַּ הַכְּפִיפָה מִשּׁוּלֵי הַכְּלִי טֶפַח, מִשּׁוּם שִׁנּוּי.

יג כְּלִי שֶׁמְּעָרִין (פי׳ שֶׁמְּרִיקִין) בּוֹ יַיִן מֵהֶחָבִית, לֹא יִתֵּן בְּפִיו קַשִּׁין וְקִסְמִין בְּחָזְקָה, שֶׁאֵין לְךָ מִסְנֶנֶת גְּדוֹלָה מִזּוֹ.

יד מֻתָּר לְעָרוֹת בְּנַחַת מִכְּלֵי לַחֲבֵרוֹ וּבְלֶבַד שֶׁיְּהֵא שָׁכְשָׁיְפְסֹק הַקִּלּוּחַ וּמַתְחִילִים לִירֵד נְצוֹצוֹת קְטַנּוֹת הַנִּשּׁוֹפוֹת בָּאֲחֲרוֹנָה מִתּוֹךְ הַפְּסֹלֶת, יַפְסִיק וְיַנִּיחֵם עִם הַשְּׁמָרִים; שֶׁאִם לֹא יַעֲשֶׂה כֵּן, הֲנֵי נִיצוֹצוֹת מוֹכְחֵי שֶׁהוּא בּוֹרֵר. מֻתָּר לְהַגְבִּיהַּ הֶחָבִית עַל אֵיזֶה דָּבָר כְּדֵי שֶׁיִּקָּלַח מִמֶּנּוּ הַיַּיִן הֵיטֵב (רוקח הל׳ יום טוב ובית יוסף).

טו מִסְנֶנֶת שֶׁנָּתַן בָּהּ חַרְדָּל לְסָנְנוֹ, מֻתָּר לִתֵּן בָּהּ בֵּיצָה אַף עַל פִּי שֶׁהַחֶלְמוֹן יוֹרֵד לְמַטָּה עִם הַחַרְדָּל וְהַחֶלְבּוֹן נִשְׁאָר לְמַעְלָה.

טז מַיִם שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם תּוֹלָעִים, מֻתָּר לִשְׁתּוֹתָן עַל יְדֵי מַפָּה בְּשַׁבָּת דְּלֹא שַׁיָּךְ בּוֹרֵר וּמְשַׁמֵּר אֶלָּא בִּמְתַקֵּן הָעִנְיָן קֹדֶם אֲכִילָה אוֹ שְׁתִיָּה, אֲבָל אִם בִּשְׁעַת שְׁתִיָּה מְעַכֵּב אֶת הַפְּסֹלֶת שֶׁלֹּא יִכָּנֵס לְתוֹךְ פִּיו, אֵין זֶה מֵעֵין מְלָאכָה, וּמֻתָּר.

יז הַמְחַבֵּץ (פי׳ שֶׁמּוֹצִיא חֶמְאָה מִן הֶחָלָב), תּוֹלֶדֶת בּוֹרֵר הוּא; לְפִיכָךְ אַף עַל פִּי שֶׁנּוֹתְנִים שֻׁמְשֻׁמִים וֶאֱגוֹזִים לַדְּבַשׁ, לֹא יְחַבְּצֵם בְּיָדוֹ וְע״ל סי׳ ש״מ סָעִיף י״א. הַגָּה: הָרוֹקֵק בָּרוּחַ בְּשַׁבָּת וְהָרוּחַ מְפַזֵּר הָרֹק, חַיָּב מִשּׁוּם זוֹרֶה. (מַהֲרִי״ל בְּשֵׁם אוֹר זָרוּעַ וירושלמי פֶּרֶק כְּלָל גָּדוֹל).

סימן שכ

א זֵיתִים וַעֲנָבִים, אָסוּר לְסָחֲטָן עַיֵּן לְעֵיל סי׳ רנ״ב ס״ה; וְאִם יָצְאוּ מֵעַצְמָן, אֲסוּרִים אֲפִלּוּ לֹא הָיוּ עוֹמְדִים אֶלָּא לַאֲכִילָה. וְתוּתִים וְרִמּוֹנִים, אָסוּר לְסָחֲטָן; וְאִם יָצְאוּ מֵעַצְמָן, אִם עוֹמְדִים לַאֲכִילָה, מֻתָּר; וְאִם עוֹמְדִים לְמַשְׁקִים, אָסוּר. וּשְׁאָר כָּל הַפֵּרוֹת, מֻתָּר לְסָחֲטָן. הַגָּה: וּבְמָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ לִסְחֹט אֵיזֶה פֵּרוֹת לִשְׁתּוֹת מֵימָיו מֻתָּרִים צָמָא אוֹ תַּעֲנוּג, דֵּינוֹ כְּתוּתִים וְרִמּוֹנִים; אֲבָל אִם נָהֲגוּ לְסָחֲטוֹ לִרְפוּאָה לָבַד, אֵין לָחוּשׁ (בית יוסף). וְכָל זֶה דַּוְקָא לִסְחֹט אָסוּר, אֲבָל מֻתָּר לִמְצֹץ בְּפִיו מִן הָעֲנָבִים הַמַּשְׁקֶה שֶׁבָּהֶן וְכָל שֶׁכֵּן בִּשְׁאָר דְּבָרִים (בית יוסף בְּשֵׁם ש״ל). וְיֵשׁ אוֹסְרִין לִמְצֹץ בַּפֶּה מֵעֲנָבִים וְכֵיוֹצֵא בָּהֶם (הגה״מ פכ״א).

ב זֵיתִים וַעֲנָבִים שֶׁנִּתְרַסְּקוּ מֵעֶרֶב שַׁבָּת, מַשְׁקִים הֵיוֹצְאִים מֵהֶם מֻתָּרִין; וַאֲפִלּוּ אִם לֹא נִתְרַסְּקוּ מֵעֶרֶב שַׁבָּת, אִם יֵשׁ יַיִן בַּגִּיגִית שֶׁהָעֲנָבִים בְּתוֹכָהּ, אַף עַל פִּי שֶׁהָעֲנָבִים מִתְבַּקְּעִים בְּשַׁבָּת בַּגִּיגִית, מֻתָּר לִשְׁתּוֹתוֹ בְּשַׁבָּת, שֶׁכָּל יַיִן הַיּוֹצֵא מֵהָעֲנָבִים מִתְבַּטֵּל בַּיַּיִן שֶׁבַּגִּיגִית.

ג חַרְצַנִּים וְזַגִּים שֶׁנָּתַן עֲלֵיהֶם מַיִם לַעֲשׂוֹת תְּמָד, מֻתָּר לִמְשֹׁךְ מֵהֶם וְלִשְׁתּוֹת; וַאֲפִלּוּ לֹא נָתַן מַיִם, וְהַיַּיִן מִתְמַצֶּה וְזָב מֵאֲלָיו, מֻתָּר לִשְׁתּוֹתוֹ.

ד מֻתָּר לִסְחֹט אֶשְׁכּוֹל עֲנָבִים תּוֹךְ קְדֵרָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ תַּבְשִׁיל כְּדֵי לְתַקֵּן הָאֹכֶל, דַּהֲוֵי לֵיהּ מַשְׁקֶה הַבָּא לְאֹכֶל וּכְאֹכֶל דָּמֵי; אֲבָל אִם אֵין בָּהּ תַּבְשִׁיל אָסוּר.

ה יֵשׁ מִי שֶׁאוֹמֵר דְּהוּא הַדִּין לְכִסֵּר שֶׁמַּתָּר לְסָחֲטוֹ לְתוֹךְ הָאֹכֶל, וְרַבֵּנוּ תָּם אוֹסֵר בְּכִסֵּר הוֹאִיל וְאֵינוֹ רָאוּי לַאֲכִילָה (טור).

ו מֻתָּר לִסְחֹט לימוני״ש.

ז לִסְחֹט כְּבָשִׁים (פי׳ פֵּרוֹת וּמִינֵי יְרָקוֹת הַמְּגֻנָּזִים בְּחֹמֶץ וּבְמֶלַח כְּדֵי שֶׁלֹּא יִרָּקְבוּ) וּשְׁלָקוֹת, אִם לְגוּפָם, שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לַמַּיִם וְאֵינוֹ סוֹחֲטָן אֶלָּא לְתַקְּנָם לַאֲכִילָה, אֲפִלּוּ סוֹחֵט לְתוֹךְ קְעָרָה שֶׁאֵין בָּהּ אֹכֶל, מֻתָּר. וְאִם צָרִיךְ לְמֵימֵיהֶן, מֻתָּר לִסְחֹט לְתוֹךְ קְדֵרָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ אֹכֶל, אֲבָל אִם אֵין בָּהּ אֹכֶל, אָסוּר. ולר״ח, כָּל שֶׁהוּא צָרִיךְ לְמֵימֵיהֶן, חַיָּב חַטָּאת אֲפִלּוּ סָחַט לִקְדֵרָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ אֹכֶל. וְלִדְבָרָיו, הַסּוֹחֵט אֶשְׁכּוֹל לִקְדֵרָה נָמֵי אָסוּר (טור).

ח הַסּוֹחֵט דָּג לְצִירוֹ, דֵּינוֹ כְּסוֹחֵט כְּבָשִׁים וּשְׁלָקוֹת לְמֵימֵיהֶן.

ט הַשֶּׁלֶג וְהַבָּרָד, אֵין מְרַסְּקִין אוֹתָם, דְּהַיְנוּ לְשַׁבְּרָם לַחֲתִיכוֹת דַּקּוֹת כְּדֵי שֶׁיָּזוּבוּ מֵימָיו, אֲבָל נוֹתֵן הוּא לְתוֹךְ כּוֹס שֶׁל יַיִן אוֹ מַיִם וְהוּא נְמוֹחַ מֵאֲלָיו וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ; וְכֵן אִם הִנִּיחָם בַּחַמָּה אוֹ כְּנֶגֶד הַמְּדוּרָה וְנִפְשְׁרוּ, מֻתָּרִים.

י מֻתָּר לְשַׁבֵּר הַקֶּרַח כְּדֵי לִטֹּל מַיִם מִתַּחְתָּיו.

יא צָרִיךְ לִזָּהֵר, בַּחֹרֶף, שֶׁלֹּא יִטֹּל יָדָיו בְּמַיִם שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם שֶׁלֶג אוֹ בָּרָד; וְאִם יִטֹּל, יִזָּהֵר שֶׁלֹּא יִדְחֲקֵם בֵּין יָדָיו, שֶׁלֹּא יְהֵא מְרַסֵּק.

יב יֵשׁ לִזָּהֵר שֶׁלֹּא יְשַׁפְשֵׁף יָדָיו בְּמֶלַח.

יג דּוֹרֵס שֶׁלֶג בְּרַגְלָיו וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ.

יד הר״מ מֵרוֹטֶנְבּוּרְג מַתִּיר לְהָטִיל מֵי רַגְלַיִם בְּשֶׁלֶג, וְהָרֹא״שׁ הָיָה נִזְהָר.

טו אָסוּר לְפָרֵס סוּדָר עַל פִּי הֶחָבִית וְלִתֵּן עַל גַּבָּיו הַכְּלֵי שֶׁדּוֹלִים בּוֹ, שֶׁמָּא יָבֹא לִידֵי סְחִיטָה; אֲבָל בֶּגֶד הֶעָשׂוּי לִפְרֹס עָלָיו, מֻתָּר שֶׁאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ עָלָיו לְסָחֲטוֹ.

טז אָסוּר לְהַדֵּק מוּכִין בְּפִי פַּךְ שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מַשְׁקִין, מִשּׁוּם סְחִיטָה.

יז סְפוֹג, אֵין מְקַנְּחִין בּוֹ אֶלָּא אִם כֵּן יֵשׁ בּוֹ בֵּית אֲחִיזָה, גְּוֵרָה שֶׁמָּא יִסְחֹט.

יח חֲבִית שֶׁפְּקָקוֹ בִּפְקָק שֶׁל פִּשְׁתָּן לִסְתֹּם נֶקֶב שֶׁבְּדָפְנָהּ שֶׁמּוֹצִיאִין בּוֹ הַיַּיִן, יֵשׁ מִי שֶׁמַּתִּיר לַהֲסִירוֹ וְאַף עַל פִּי שֶׁאִי אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא יִסְחֹט, וְהוּא שֶׁלֹּא יְהֵא תַּחְתָּיו כְּלִי; דְּכֵיוָן שֶׁאֵינוֹ נֶהֱנֶה בִּסְחִיטָה זוֹ, הֲוֵי פָּסִיק רֵישָׁא (פִּי׳ אִסּוּר נִמְשָׁךְ בְּהֶכְרֵחַ מִדָּבָר מָה כְּמוֹ הַמֻּוָּת הַנִּמְשָׁךְ בְּהֶכְרֵחַ מֵהַתַּזַּת הָרֹאשׁ) דְּלֹא נִיחָא לֵיהּ, וּמֻתָּר. וְחָלְקוּ עָלָיו, וְאָמְרוּ דְּאַף עַל גַּב דְּלֹא נִיחָא לֵיהּ, כֵּיוָן דְּפָסִיק רֵישָׁא הוּא, אָסוּר. וְהָעוֹלָם נוֹהֲגִים הֶתֵּר בַּדָּבָר, וְיֵשׁ לְלַמֵּד עֲלֵיהֶם זְכוּת, דְּכֵיוָן שֶׁהַבְּרָזָא אֲרֻכָּה חוּץ לַנַּעֲרֶת וְאֵין יָד מַגַּעַת לַנַּעֲרֶת, מֻתָּר מִדֵּי דְּהָוֵי אַסְפּוֹג (פֵּרֵשׁ הֶעָרוּךְ סְפוֹג הוּא עַל רֹאשׁ דָּג אֶחָד גָּדוֹל שֶׁבַּיָּם, וּבְשָׁעָה שֶׁמַּרִים רֹאשׁוֹ לְהִסְתַּכֵּל בָּעוֹלָם יוֹרֵד אוֹתוֹ הַסְּפוֹג עַל עֵינָיו וְאֵינוֹ רוֹאֶה כְּלוּם וְלוּלֵי זֶה לֹא הָיְתָה סְפִינָה נִצֶּלֶת מִפָּנָיו) שֶׁיֵּשׁ לוֹ בֵּית אֲחִיזָה; וּלְפִי שֶׁאֵין טַעֲנָה זוֹ חֲזָקָה, וְיֵשׁ לְגַמְגֵּם בָּהּ, טוֹב לְהַנְהִיגָם שֶׁלֹּא יְהֵא כְּלִי תַּחַת הֶחָבִית בְּשָׁעָה שֶׁפּוֹקְקִים הַנֶּקֶב וְעַיֵּן לְעֵיל סִי׳ ש״א עוֹד מִדִּינֵי סְחִיטָה.

יט לִתֵּן כַּרְכֹּם בְּתַבְשִׁיל, מֻתָּר וְאֵין לָחוּשׁ לוֹ מִשּׁוּם צוֹבֵעַ, דְּאֵין צְבִיעָה בָּאֳכָלִין.

כ יֵשׁ מִי שֶׁאוֹמֵר שֶׁהָאוֹכֵל תּוּתִים אוֹ שְׁאָר פֵּרוֹת הַצְּבוּעִים, צָרִיךְ לְזָהֵר שֶׁלֹּא יִגַּע בְּיָדָיו צְבוּעוֹת בִּבְגָדָיו אוֹ בְּמַפָּה, מִשּׁוּם צוֹבֵעַ, אֲבָל אִם צוֹבֵעַ פִּתּוֹ בְּמַשְׁקֶה הַפֵּרוֹת, לֵית לָן בָּהּ, דְּאֵין צְבִיעָה בָּאֳכָלִין.

סימן שכא

א חֲבִילִי פִּאָה אֲזוֹב וְקוֹרָנִית (פֵּרוּשׁ מִין עֵשֶׂב), הִכְנִיסָן לָעֲצִים, אֵין מִסְתַּפְּקִין מֵהֶם; הִכְנִיסָן לְמַאֲכַל בְּהֵמָה, קוֹטֵם וְאוֹכֵל בַּיָּד, אֲבָל לֹא בִּכְלִי, וּמוֹלֵל בָּרֹאשֵׁי אֶצְבְּעוֹתָיו.

ב אֵין עוֹשִׂין מֵי מֶלַח הָרְבֵּה בְּיַחַד לָתֵת לְתוֹךְ הַכְּבָשִׁים, מִשּׁוּם דְּדָמֵי לְעִבּוּד, אֲבָל יָכוֹל לַעֲשׂוֹת מִמֶּנּוּ מְעַט לָתֵת לְתוֹךְ הַתַּבְשִׁיל; וְאִם נָתַן לְתוֹכוֹ שְׁנֵי שְׁלִישֵׁי מֶלַח, אָסוּר לַעֲשׂוֹת מִמֶּנּוּ אֲפִלּוּ מְעַט.

ג אָסוּר לִמְלֹחַ חֲתִיכוֹת צְנוֹן, ד׳ אוֹ ה׳ בְּיַחַד, מִפְּנֵי שֶׁנִּרְאֶה כְּכוֹבֵשׁ כְּבָשִׁים, וְהַכּוֹבֵשׁ אָסוּר מִפְּנֵי שֶׁהוּא כִּמְבַשֵּׁל; אֶלָּא מְטַבֵּל כָּל אַחַת לְבַדָּהּ, וְאוֹכְלָהּ. אֲבָל בֵּיצִים, מֻתָּר לִמְלֹחַ.

ד יֵשׁ מִי שֶׁכָּתַב שֶׁמֻּתָּר לִטְבֹּל כַּמָּה חֲתִיכוֹת צְנוֹן אַחַת אַחַת לְבַדָּהּ, וּלְהַנִּיחָם יַחַד לְפָנָיו כְּדֵי לְאָכְלָם מִיָּד זוֹ אַחַר זוֹ.

ה אָסוּר לִמְלֹחַ בָּשָׂר מְבֻשָּׁל אוֹ בֵּיצָה מְבֻשֶּׁלֶת, לְהַנִּיחָהּ.

ו אֵין לִמְלֹחַ בְּיַחַד הָרְבֵּה פּוֹלִין וַעֲדָשִׁים שֶׁנִּתְבַּשְּׁלוּ בְּקִלְפָּתָן.

ז מֻתָּר לָדוּךְ פִּלְפְּלִין, אֲפִלּוּ הָרְבֵּה יַחַד, וְהוּא שֶׁיִּרְאֵם בְּקַתָּא שֶׁל סַכִּין וּבְקֵעָרָה.

ח אֵין כּוֹתְתִין מֶלַח בְּמַדּוֹךְ שֶׁל עֵץ, אֲבָל מְרַסֵּק הוּא בְּיָד שֶׁל סַכִּין וּבְעֵץ הַפָּרוּר וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ. הַגָּה: וְדַוְקָא מֶלַח הַגֵּס, אֲבָל מֶלַח שֶׁהָיָה דַּק מִתְּחִלָּה וְנִתְבַּשֵּׁל וְנַעֲשָׂה פְּתִיתִין, מֻתָּר לְחָתְכוֹ בְּסַכִּין כְּמוֹ שֶׁחוֹתְכִין הַפֵּת (כָּל בּוֹ).

ט מֻתָּר לַחְתֹּךְ בָּשָׂר מְבֻשָּׁל אוֹ צָלִי, דַּק דַּק בְּסַכִּין. הַגָּה: אֲבָל אָסוּר לַחְתֹּךְ דַּק דַּק בָּשָׂר חַי לִפְנֵי הָעוֹפוֹת, הוֹאִיל וְאֵינָן יְכוֹלִין לְאָכְלוֹ בְּלֹא חִתּוּךְ, קַמְשָׁרֵי לָהּ אֹכֶל (תְּרוּמַת הַדֶּשֶׁן סִי׳ נ״ז) וְע״ל סִי׳ שכ״ד, (ס״ז).

י אָסוּר לִגְרֹר הַגְּבִינָה בְּשַׁבָּת בְּמוֹרַג חָרוּץ בַּעַל פִּיפִיּוֹת שֶׁקּוֹרִין ראלייי״ו.

יא מֻתָּר לְהַשְׁקוֹת אֶת הַתָּלוּשׁ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִכְמֹשׁ.

יב הַמְחַתֵּךְ הַיָּרָק דַּק דַּק, חַיָּב מִשּׁוּם טוֹחֵן. הַגָּה: וְהוּא הַדִּין דְּאָסוּר לַחְתֹּךְ גְּרוֹגָרוֹת וְחָרוּבִים לִפְנֵי זְקֵנִים (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם תּוֹסְפְתָּא). וְדַוְקָא פֵּרוֹת וְכַדּוֹמֶה לָזֶה, אָסוּר. אֲבָל מֻתָּר לְפָרֵר לֶחֶם לִפְנֵי הַתַּרְנְגוֹלִים, דְּהוֹאִיל וּכְבָר נִטְחַן אֵין לָחוּשׁ, דְּאֵין טוֹחֵן אַחַר טוֹחֵן (הַגָּהוֹת מֵיְמוֹנִי פֶּרֶק כ״א וּמִרְדְּכַי וְר״ן פֶּרֶק כְּלָל גָּדוֹל וּסְמַ״ג). וְכָל זֶה לֹא מַיְרֵי אֶלָּא לְחוֹתְכוֹ וּמַנִּיחַ, אֲבָל אִם לְאָכְלוֹ מִיָּד, הַכֹּל שָׁרֵי מִדֵּי דְּהָוֵי אַבּוֹרֵר לְאֶכֶל מִיָּד, דְּשָׁרֵי (תְּשׁוּבַת הָרַשְׁבָּ״א וְהָרַ״ן פֶּרֶק כְּלָל גָּדוֹל), כְּדִלְעֵיל סִי׳ שי״ט.

יג אָסוּר לְרַדּוֹת חַלּוֹת דְּבַשׁ מֵהַכַּוָּרֶת (פִּי׳ הַקָּן שֶׁהַדְּבוֹרִים עוֹשִׂים בּוֹ הַדְּבַשׁ) מִפְּנֵי שֶׁדּוֹמֶה לְתוֹלֵשׁ. הַגָּה: וְדַוְקָא אִם דְּבוּקִים בַּכַּוָּרֶת (הַמַּגִּיד פֶּרֶק כ״א), אֲבָל אִם נִתְלַשׁוּ מִבְּעוֹד יוֹם, אוֹ שֶׁנִּתְרַסְּקוּ מִבְּעוֹד יוֹם וְהַדְּבַשׁ צָף בַּכַּוָּרֶת, מֻתָּר לְרַדּוֹתוֹ בְּשַׁבָּת (בֵּית יוֹסֵף).

יד אֵין מְגַבְּלִין (פִּי׳ נְתִינַת מַיִם בְּקֶמַח נִקְרָא גִּבּוּל) קֶמַח קָלִי, הָרְבֵּה, שֶׁמָּא יָבֹא לְלוּשׁ קֶמַח שֶׁאֵינוֹ קָלִי. וּמֻתָּר לְגַבֵּל אֶת הַקָּלִי מְעַט מְעַט. אֲבָל תְּבוּאָה שֶׁלֹּא הֻבִיאָה שְׁלִישׁ שֶׁקָּלוּ אוֹתָהּ, וְאַחַר כָּךְ טָחֲנוּ אוֹתָהּ טְחִינָה גַּסָּה, שֶׁהֲרֵי הוּא כָּחוֹל וְהִיא הַנִּקְרֵאת שְׁתִיתָא, מֻתָּר לְגַבֵּל מִמֶּנָּה בְּחֹמֶץ וְכַיּוֹצֵא בּוֹ הָרְבֵּה בְּבַת אַחַת; וְהוּא

שֶׁיִּהְיֶה רַךְ, אֲבָל קָשֶׁה, אָסוּר מִפְּנֵי שֶׁנִּרְאֶה כְּלָשׁ. וַאֲפִלּוּ בְּרַךְ צָרִיךְ לְשַׁנּוֹת. כֵּיצַד, נוֹתֵן אֶת הַשְּׁתִיתָא וְאַחַר כָּךְ נוֹתֵן אֶת הַחֹמֶץ.

טו חַרְדָּל שֶׁלָּשׁוֹ מֵעֶרֶב שַׁבָּת, לְמָחָר יָכוֹל לְעָרְבוֹ הֵן בַּיָּד הֵן בִּכְלִי וְנוֹתֵן לְתוֹכוֹ דְּבַשׁ וְלֹא יִטְרֹף לְעָרְבוֹ בְּכָךְ, אֶלָּא מְעָרְבוֹ מְעַט מְעַט.

טז שְׁחָלִים (פי׳ שְׁחָלִים בְּעַרְבִי תַּפָּא לשא״ר וּבְלַעַ״ז קְרִישִׁין) שֶׁדָּכָן מֵעֶרֶב שַׁבָּת, לְמָחָר נוֹתֵן יַיִן וְחֹמֶץ וְלֹא יִטְרֹף, אֶלָּא מְעָרֵב. וְכֵן שׁוּם שֶׁדָּכוֹ מֵעֶרֶב שַׁבָּת, לְמָחָר נוֹתֵן פּוֹל וּגְרִיסִין וְלֹא יִטְרֹף, אֶלָּא מְעָרֵב. הַגָּה: וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּלֹא יְעָרֵב בְּכַף, אֶלָּא בַּיָּד (אוֹר זָרוּעַ וּמַרְדְּכַי סוֹף פֶּרֶק תּוֹלִין). וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּהָא דְּשָׁרֵי לְעָרֵב מַשְׁקֶה בְּחַרְדָּל דַּוְקָא שֶׁנָּתְנוּ מִבְּעוֹד יוֹם, אֲבָל בְּשַׁבָּת אָסוּר לָתֵת מַשְׁקֶה בְּחַרְדָּל אוֹ בְּשׁוּם, הַכְּתוּשִׁים, מִשּׁוּם לָשׁ. הַגָּה: וְאִם נָתַן הָאֹכֶל תְּחִלָּה וְאַחַר כָּךְ הַחֹמֶץ אוֹ הַיַּיִן וּמְעָרְבוֹ בְּאֶצְבָּעוֹ, שָׁרֵי דְּהָוֵי שִׁנּוּי כְּמוֹ בְּשִׁתִיתָא דִּלְעֵיל. וְכֵן נוֹהֲגִין לְהַתִּיר עַל יְדֵי שִׁנּוּי; וּמָקוֹם שֶׁדַּרְכּוֹ לַעֲשׂוֹת כָּךְ בַּחֹל, יִתֵּן בְּשַׁבָּת הַחֹמֶץ תְּחִלָּה וְאַחַר כָּךְ הָאֹכֶל.

יז מֻתָּר לַעֲשׂוֹת יֵינוֹמְלִין, שֶׁהוּא יַיִן יָשָׁן דְּבַשׁ וּפִלְפְּלִין, מִפְּנֵי שֶׁהוּא לִשְׁתִיָּה; וְאֵין עוֹשִׂין אֲלוּנְתִית, שֶׁהוּא יַיִן יָשָׁן וּמַיִם צְלוּלִים וְשֶׁמֶן אֲפַרְסְמוֹן, שֶׁהוּא לִרְפוּאָה.

יח אֵין שׁוֹרִין אֶת הַחִלְתִּית לֹא בְּפוֹשְׁרִין וְלֹא בְּצוֹנְנִין, שֶׁדֶּרֶךְ לִשְׁרוֹתוֹ לִרְפוּאָה; אֲבָל נוֹתְנוֹ לְתוֹךְ הַחֹמֶץ וּמְטַבֵּל בּוֹ פִּתּוֹ. הָיָה שָׁרוּי מֵאֶתְמוֹל, מֻתָּר לִשְׁתּוֹתוֹ בְּשַׁבָּת. וְאִם שָׁתָה מִמֶּנּוּ יוֹם חֲמִישִׁי וְיוֹם שִׁשִּׁי וְצָרִיךְ לִשְׁתּוֹת גַּם בְּשַׁבָּת, מֻתָּר, שֶׁכָּךְ הוּא דֶּרֶךְ רְפוּאָתוֹ לִשְׁתּוֹתוֹ שְׁלֹשָׁה יָמִים זֶה אַחַר זֶה, הִילְכָךְ מֻתָּר לִשְׁרוֹתוֹ בְּצוֹנֵן וְלִתֵּן בַּחַמָּה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא סַכָּנָה אִם לֹא יִשְׁתֶּה מִמֶּנּוּ.

יט שׁוּם וּבֹסֶר וּמְלִילוֹת שֶׁרִסְקָן מֵעֶרֶב שַׁבָּת, אִם מְחֻסָּרִים דִּיכָּה, אָסוּר לִגְמֹר דִּיכָתָן בְּשַׁבָּת; וְאִם אֵין מְחֻסָּרִים אֶלָּא שְׁחִיקָה, מֻתָּר לִגְמֹר בְּשַׁבָּת. לְפִיכָךְ מֻתָּר לִגְמֹר שְׁחִיקַת הָרִיפוֹת בְּעֵץ פָּרוּר בְּקֻרְדֳּמָה בְּשַׁבָּת, אַחַר שֶׁמּוֹרִידִין אוֹתָהּ מֵעַל הָאֵשׁ. הַגָּה: וּמֻתָּר לְהַחְלִיק הָאֹכֶל בְּשַׁבָּת, וְלֹא הָוֵי בֵּזֶה מִשּׁוּם מְמַחֵק, הוֹאִיל וְאִפְשָׁר לְאָכְלוֹ בְּלֹא זֶה; וּמִכָּל מָקוֹם הַמַּחְמִיר בְּמַאֲכָל שֶׁל תַּפּוּחִים וְכַדּוֹמֶה שֶׁדַּרְכּוֹ בְּכָךְ, תָּבוֹא עָלָיו בְּרָכָה (מַרְדְּכַי ר״פ כְּלַל גָּדוֹל). אָסוּר לְקַלֵּף שׁוּמִים וּבְצָלִים כְּשֶׁקּוֹלֵף לְהַנִּיחַ, אֲבָל לֶאֱכֹל לְאַלְתַּר, שָׁרֵי וְעַיֵּן לְעֵיל סִימָן שי״ט (סְמַ״ג וְהַגָּה״מ סִימָן כ״ב וּבֵית יוֹסֵף בְּשֵׁם סְמַ״ק וּתְרוּמַת הַדֶּשֶׁן וְרַבֵּנוּ יְרוּחָם).

סימן שכב

א בֵּיצָה שֶׁנּוֹלְדָה בְּשַׁבָּת, אָסוּר אֲפִלּוּ לְטַלְטְלָהּ; וַאֲפִלּוּ נִתְעָרְבָה בְּאֶלֶף, כֻּלָּן אֲסוּרוֹת. וְיָכוֹל לָכֹף עָלֶיהָ כְּלִי, שֶׁלֹּא תִּשָּׁבֵר, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִגַּע בָּהּ.

ב שַׁבָּת שֶׁלְּאַחַר יוֹם טוֹב, אוֹ לְפָנָיו, נוֹלְדָה בָּזֶה, אֲסוּרָה בָּזֶה.

ג פֵּרוֹת שֶׁנָּשְׁרוּ מִן הָאִילָן בְּשַׁבָּת, אֲסוּרִים בּוֹ בַּיּוֹם וְלָעֶרֶב מֻתָּרִים מִיָּד.

ד אֲכָלִי בְּהֵמָה, אֵין בָּהֶם מִשּׁוּם תִּקּוּן כְּלִי; וּלְפִיכָךְ מֻתָּר לְקַטֵּם, אֲפִלּוּ בְּסַכִּין, קֵשׁ אוֹ תֶּבֶן וְלַחֲצֹץ בּוֹ שְׁנָיו; אֲבָל קֵיסָם שֶׁאֵינוֹ אֹכֶל בְּהֵמָה, אֲפִלּוּ לִטְלוֹ כְּדֵי לַחֲצֹץ בּוֹ שְׁנָיו, אָסוּר.

ה מֻתָּר לְטַלְטֵל עֲצֵי בְּשָׂמִים לְהָרִיחַ בָּהֶם וּלְהָנִיף בָּהֶם לְחוֹלֶה; וּמוֹלְלוֹ לְהָרִיחַ בּוֹ, אֶחָד קָשִׁים וְאֶחָד רַכִּים.

ו הַמְחַלֵּק לִבְנֵי בֵּיתוֹ מָנוֹת בְּשַׁבָּת, יָכוֹל לְהָטִיל גּוֹרָל לוֹמַר: לְמִי שֶׁיֵּצֵא גּוֹרָל פְּלוֹנִי יִהְיֶה חֵלֶק פְּלוֹנִי שֶׁלּוֹ; וְהוּא שֶׁיִּהְיוּ הַחֲלָקִים שָׁוִים, וְאֵינוֹ עוֹשֶׂה אֶלָּא כְּדֵי לְהַשְׁווֹתָם שֶׁלֹּא לְהָטִיל קִנְאָה בֵּינֵיהֶם, אֲבָל עִם אֲחֵרִים אָסוּר כֵּיוָן שֶׁמַּקְפִּידִין זֶה עַל זֶה יָבוֹאוּ לִידֵי מִדָּה וּמִשְׁקָל; אֲבָל לִתֵּן מָנָה גְּדוֹלָה כְּנֶגֶד מָנָה קְטַנָּה וּלְהָטִיל גּוֹרָל עֲלֵיהֶם, אֲפִלּוּ בִּבְנֵי בֵּיתוֹ וּבַחֹל, אָסוּר מִשּׁוּם קֻבְיָא. וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּעִם בָּנָיו וּבְנֵי בֵּיתוֹ מֻתָּר לְהָטִיל גּוֹרָל אֲפִלּוּ עַל מָנָה גְּדוֹלָה כְּנֶגֶד מָנָה קְטַנָּה (מַנָּה) מִפְּנֵי שֶׁאֵין מַקְפִּידִים. הַגָּה: וְאָסוּר לְהָטִיל גּוֹרָל בְּשַׁבָּת, אֲפִלּוּ עַל יְדֵי עַכּוּ״ם (מהרי״ל).

סימן שכג

א מֻתָּר לוֹמַר לַחֲבֵרוֹ: מַלֵּא לִי כְּלִי זֶה, אֲפִלּוּ הוּא מְיֻחָד לְמִדָּה; וְהָנֵי מִילֵי כְּשֶׁנּוֹטֵל הַלּוֹקֵחַ מִדָּה שֶׁל מוֹכֵר וּמוֹלִיכָהּ לְבֵיתוֹ, וְאֵינוֹ צָרִיךְ לוֹמַר אִם מֵבִיא הַלּוֹקֵחַ מִתּוֹךְ בֵּיתוֹ וְאוֹמֵר לוֹ: מַלֵּא לִי כְּלִי זֶה, אֲבָל לִמְדֹּד בִּכְלִי הַמְיֻחָד לְמִדָּה וְלִשְׁפֹּךְ לְתוֹךְ כֵּלָיו שֶׁל לוֹקֵחַ, אָסוּר. הַגָּה: וְיֵשׁ מְקִלִּין לוֹמַר דְּכָל שֶׁאֵינוֹ מְכַוֵּן לְמִדָּה לְגַמְרֵי, שֶׁמְּמַעֵט אוֹ מוֹסִיף מְעַט, שָׁרֵי (הַגָּהוֹת אֲשֵׁרִי וּמַרְדְּכַי פֶּרֶק אֵין צָדִין). וְכֵן הַמִּנְהָג פָּשׁוּט לִמְדֹּד בִּכְלִי הַמְיֻחָד לְמִדָּה וְלִשְׁפֹּךְ לְכֵלָיו שֶׁל לוֹקֵחַ. וְעוֹד יִתְבָּאֵר לְקַ בְּסָמוּךְ טַעַם הַמְקִלִּין. דִּין הַלָּוָאַת שַׁבָּת דִּינוֹ כְּמוֹ בְּיוֹם טוֹב, וְע״ל סִי׳ תקכ״ה וּלְעֵיל סִי׳ ש״ז סָעִיף י״א.

ב מֻתָּר לוֹמַר לַחֲבֵרוֹ: מַלֵּא לִי כְּלִי זֶה וּלְמָחָר נִמְדֹּד אוֹתוֹ, אֲבָל לֹא יֹאמַר: תֵּן לִי מִדָּה פְּלוֹנִי (טור).

ג מֵתָר לוֹמַר לַחֲבֵרוֹ: תֵּן לִי בֵּיצִים וֶאֱגוֹזִים בְּמִנְיָן.

ד מֻתָּר לוֹמַר לְחֶנְוָנִי: תֵּן לִי ד׳ בֵּיצִים וְהוּ׳ רִמּוֹנִים, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יַזְכִּיר לוֹ שֵׁם דָּמִים וְלֹא סְכוּם מְדָּה וְלֹא סְכוּם מִנְיָן, לוֹמַר: חֲרֵי שֶׁיֵּשׁ לְךָ בְּיָדִי חֲמִשִּׁים אֱגוֹזִים תֵּן לִי חֲמִשִּׁים אֲחֵרִים וַחֲרֵי יֵשׁ לְךָ בְּיָדִי מֵאָה. הַגָּה: וְכֵן בִּסְכוּם דָּמִים אֵינוֹ אָסוּר אֶלָּא בִּכְהַאי גַּוְנָא שֶׁאוֹמֵר: תֵּן לִי בְּכָךְ וְכָךְ דָּמִים וְיִהְיֶה לְךָ בְּיָדִי כָּךְ וְכָךְ, אֲבָל בְּלָאו הָכֵי, שָׁרֵי. וְכֵן בִּסְכוּם מִדָּה, דַּוְקָא בִּכְהַאי גַּוְנָא אָסוּר, אֲבָל בְּלָאו הָכֵי, שָׁרֵי. וְאַף עַל גַּב דְּאָסוּר לְהַזְכִּיר דָּמִים כְּלָל, הֵיכָא בְּדָבָר שֶׁאֵין מַקְחוֹ יָדוּעַ אֲבָל בְּדָבָר שֶׁיָּדוּעַ רַק שֶׁאוֹמֵר לוֹ כַּמָּה צָרִיךְ, שָׁרֵי אִם לֹא שֶׁמַּזְכִּיר לוֹ סְכוּם (אוֹר זָרוּעַ וְהַגָּ״א פ׳ אֵין צָדְדִין) וְאַף עַל גַּב שֶׁיֵּשׁ מַחְמִירִין בְּדָבָר זֶה, כְּבָר פָּשַׁט הַמִּנְהָג בְּמִדִינוֹת אֵלּוּ לְהָקֵל, וְכַסְּבָרָא הַנִּזְכֶּרֶת.

ה הַמֵּבִיא כַּדֵּי יַיִן מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, לֹא יְבִיאֵם בְּסַל וּבְקֻפָּה כְּדֶרֶךְ חֹל, אֶלָּא יְבִיאֵם לְפָנָיו אוֹ עַל כְּתֵפוֹ וְכֵיוֹצֵא בָּזֶה, שֶׁיְּשַׁנֶּה מִדֶּרֶךְ חֹל אֲפִלּוּ אֵין בַּשְּׁנוּי קַלּוּת בַּמַּשָּׂא; וְאִם אִי אֶפְשָׁר לוֹ לְשַׁנּוֹת, כְּגוֹן שֶׁזִּמֵּן אוֹרְחִים הַרְבֵּה וְצָרִיךְ לְמַהֵר לְהָבִיאוֹ לִפְנֵיהֶם, מֻתָּר. וְיֵשׁ אוֹמְרִים דִּלְמַעֵט בְּהִלּוּךְ עָדִיף, וְיוֹתֵר טוֹב לַהֲבִיאָם בְּסַל וּבְקֻפָּה בְּפַעַם אַחַת מִלַּהֲבִיאָם כָּל אַחַת (וְאַחַת) בְּפְנֵי עַצְמָהּ.

ו מְדִיחִים כֵּלִים לִצֹּרֶךְ הַיּוֹם, כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁאַר לוֹ עֲדַיִן סְעֻדָּה לֶאֱכֹל; אֲבָל לְאַחַר סְעֻדָּה שְׁלִישִׁית אֵין מְדִיחִין; וּכְלֵי שְׁתִיָּה, מְדִיחִין כָּל הַיּוֹם שֶׁכָּל הַיּוֹם רָאוּי לִשְׁתִיָּה.

ז מֻתָּר לְהַטְבִּיל כְּלִי חָדָשׁ הַטָּעוּן טְבִילָה, וְיֵשׁ אוֹסְרִים. וְיֵרֵא שָׁמַיִם יֵצֵא אֶת כֻּלָּם, וְיִתֵּן הַכְּלִי לְעַכּוּ״ם בְּמַתָּנָה וְיַחֲזֹר וְיִשְׁאָלֶנּוּ מִמֶּנּוּ, וְאֵינוֹ צָרִיךְ טְבִילָה. הַגָּה: וְאִם הוּא כְּלִי שֶׁרָאוּי לְמַלְּאוֹת בּוֹ מַיִם, יְמַלְּאֶנּוּ מַיִם מִן הַמְּקֻוֶּה וְעָלְתָה לוֹ טְבִילָה (הַמַּגִּיד פֶּרֶק ד׳ מֵהִלְכוֹת יוֹם טוֹב וְהַגָּהוֹת מַיְמוֹנִי פֶּרֶק כ״ג מֵהִלְכוֹת שַׁבָּת).

ח כּוֹס שֶׁשָּׁתָה בּוֹ עַכּוּ״ם, מֻתָּר לַהֲדִיחוֹ לְרִבְרֵי הַכֹּל.

ט מֻתָּר לְשַׁפְשֵׁף הַכֵּלִים בְּכָל דָּבָר, חוּץ מִכְּלֵי כֶּסֶף בִּגְרִתָקָן, שֶׁהוּא שִׁמְרֵי יַיִן כְּשֶׁנִּתְיַבְּשׁוּ וְנִתְקַשׁוּ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְמַחֵק לִכְלֵי כֶּסֶף שֶׁהוּא רַךְ.

י אֵין חוֹפְפִין כֵּלִים בְּמֶלַח, לְפִי שֶׁהַמֶּלַח נִמְחֶה כְּשֶׁחוֹפֵף בְּחָזָקָה.

סימן שכד

א אֵין כּוֹבְרִין הַתֶּבֶן בִּכְבָרָה שֶׁיִּפֹּל הַמּוֹץ לָאָרֶץ, וְלֹא יַנִּיחֶנּוּ בְּמָקוֹם גָּבוֹהַּ כְּדֵי שֶׁיֵּרֵד הַמּוֹץ; אֲבָל נוֹטֵל בַּכְּבָרָה וְנוֹתֵן לְתוֹךְ הָאֲבוּס אַף עַל פִּי שֶׁהַמּוֹץ נוֹפֵל מֵאֵלָיו, מֻתָּר כֵּיוָן שֶׁאֵינוֹ מְכַוֵּן.

ב לֹא יִמְדֹּד אָדָם שְׁעוֹרִים לְתֵת לִפְנֵי בְּהֶמְתּוֹ, אֶלָּא מְשַׁעֵר בְּאֹמֶד דַּעְתּוֹ.

ג אֵין גּוֹבְלִין מִזְרָקָן לִבְהֵמָה אוֹ לְתַרְנְגוֹלִים; אֲבָל נוֹתְנִים בּוֹ מַיִם וּמַעֲבִיר בּוֹ תַּרְוָד אוֹ מַקֵּל שְׁתֵּי וָעֵרֶב, כֵּיוָן שֶׁאֵינוֹ מְמָרֵס בְּיָדוֹ וְלֹא מְסַבֵּב הַתַּרְוָד אוֹ הַמַּקֵּל, מֻתָּר. וּמְנַעֲרוֹ מִכְּלֵי אֶל כְּלֵי כְּדֵי שֶׁיִּתְעָרֵב; וּמֻתָּר לְעָרֵב הַמִּזְרָקָן בְּרַגְלוֹ זֶה בִּכְלֵי אֶחָד, וּמְחַלֵּק אוֹתוֹ בְּכֵלִים הַרְבֵּה וְנוֹתֵן לִפְנֵי כָּל בְּהֵמָה וּבְהֵמָה; וּמְעָרֵב בִּכְלֵי אֶחָד אֲפִלּוּ כּוֹר וַאֲפִלּוּ כּוֹרִים. וְיֵשׁ אוֹסְרִים לִתֵּן מַיִם עַל גַּבֵּי מִזְרָקָן בְּשַׁבָּת, וְלֹא אָמְרוּ שֶׁמּוֹלִיךְ בּוֹ שְׁתֵּי וָעֵרֶב אֶלָּא כְּשֶׁהָיוּ הַמַּיִם נְתוּנִים עָלָיו מִבְּעוֹד יוֹם וְעַיֵּן לְעֵיל סִי׳ שכ״א (סי״ז) גַּבֵּי שׁוּם וְחַרְדָּל כַּיּוֹצֵא נוֹהֲגִין.

ד קַשִּׁין שֶׁל שִׁבֳּלִים שֶׁקּוֹשְׁרִים בִּשְׁנַיִם אוֹ בְּג׳ מְקוֹמוֹת, מֻתָּר לְהַתִּירָן כְּדֵי שֶׁתֹּאכַל מֵהֶן הַבְּהֵמָה. הַגָּה: וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּלֹא שָׁרֵי לְהַתִּיר רַק בְּקֶשֶׁר שֶׁאֵינוֹ שֶׁל קַיְמָא (הַגָּהוֹת אַלְפָּס׳). אֲבָל אָסוּר לְשַׁפְשֵׁף בָּהֶם בְּיָדִים כְּדֶרֶךְ שֶׁעוֹשִׂים בָּאָכְלֵי בְּהֵמָה כְּדֵי שֶׁיִּהוּ נוֹחִים לְאָכְלָם, דִּשְׁווּיֵי אֹכֶל בְּדָבָר שֶׁאֵינוֹ אֹכֶל, מֻתָּר לַעֲשׂוֹתוֹ אֹכֶל, אֲבָל מִטְרַח בְּאָכְלָא בְּדָבָר שֶׁהוּא רָאוּי לַאֲכִילָה, לֹא טָרְחִינַן בֵּיהּ לְהַכְשִׁירוֹ וּלְתַקְּנוֹ יוֹתֵר.

ה עֵצִים שֶׁקָּצָצָן מִן הָאִילָן, וְיֵשׁ מַאֲכִילִים אוֹתָם לִבְהֵמָה בְּעוֹדָם לַחִים, מַתִּירִין וּמְפַסְּפְסִין לְשׁוֹן שִׁפְשׁוּף בָּהֶם לְהַאֲכִילָם, שֶׁאֵינָם רְאוּיִים בְּלֹא שִׁפְשׁוּף.

ו מְחַתְּכִין דְּלוּעִין לִפְנֵי בְּהֵמָה, וְהוּא שֶׁנִּתְלְשׁוּ מֵאֶתְמוֹל.

ז מְחַתְּכִין נְבֵלָה לִפְנֵי הַכְּלָבִים אֲפִלּוּ נִתְנַבְּלָה הַיּוֹם, בֵּין שֶׁהָיְתָה מְסֻכֶּנֶת בֵּין שֶׁהָיְתָה בְּרִיאָה, וְהָנֵי מִלֵּי בִּנְבֵלָה הַקָּשָׁה שֶׁאִי אֶפְשָׁר לָהֶם לְאָכְלָהּ בְּלֹא חֲתִיכָה, אֲבָל אִם הָיְתָה רְאוּיָה לָהֶם בְּלֹא חֲתִיכָה, לֹא, דִּמְטָרַח בְּמַה שֶׁהוּא רָאוּי לָא טָרְחִינַן וְעַיֵּן לְעֵיל סִי׳ שכ״א אִם מֻתָּר לְהַחְתִּכוֹ דַּק דַּק לִפְנֵי עוֹפוֹת.

ח אֵין חוֹתְכִין שַׁחַת (פִּי׳ יֶרֶק שֶׁל תְּבוּאָה שֶׁנִּקְצַר טֶרֶם נִתְבַּשֵּׁל הַתְּבוּאָה) וַחֲרוּבִין לִפְנֵי הַבְּהֵמָה, בֵּין דַּקָּה בֵּין גַּסָּה, מִשּׁוּם דִּבְלֹא חִתּוּךְ נָמֵי חָזֵי לַאֲכִילָה.

ט אֵין אוֹבְסִין אֶת הַגָּמָל, דְּהַיְנוּ שֶׁמַּאֲכִילָהּ בְּיָדוֹ כָּל כָּךְ עַד שֶׁמַּרְחִיבִין בְּנֵי מֵעֶיהָ כְּאֵבוּס; וְלֹא דּוֹרְסִין, דְּהַיְנוּ שֶׁדּוֹרֵס לוֹ מַאֲכָל בִּגְרוֹנוֹ לְמָקוֹם שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְהַחְזִירוֹ, אֲבָל מַלְעִיטִין. אֵין מַאֲמִירִים אֶת הָעֲגָלִים, אֲבָל מַלְעִיטִין; אֵיזוֹ הַמְּרָאָה, לְמָקוֹם שֶׁאֵינָהּ יְכוֹלָה לְהַחֲזִיר; הַלְעָטָה, לְמָקוֹם שֶׁהִיא יְכוֹלָה לְהַחֲזִיר.

הַגָּה: וְדִין תַּרְנְגוֹלִים וְאַוָּזִים כְּדִין עֲגָלִים (מַהֲרִי״ל).

י מֻתָּר לִתֵּן מַאֲכָל בְּפִיהֶם שֶׁל תַּרְנְגוֹלִים.

יא אֵין נוֹתְנִין מַיִם וְלֹא מְזוֹנוֹת לִפְנֵי דְּבוֹרִים, וְלֹא לִפְנֵי יוֹנֵי שׁוֹבָךְ וְיוֹנֵי עֲלִיָּה, וְלֹא לִפְנֵי חֲזִיר; אֲבָל נוֹתְנִין לִפְנֵי אַוָּזִין וְתַרְנְגוֹלִים וְיוֹנֵי בֵּיתוֹת וְכֵן לִפְנֵי כֶּלֶב שֶׁמְּזוֹנוֹתָיו עָלֶיךָ.

יב מֻתָּר לְהַאֲכִיל תּוֹלַעַת הַמֶּשִׁי.

יג מַעֲמִיד אָדָם בְּהֶמְתּוֹ עַל גַּבֵּי עֲשָׂבִים מְחֻבָּרִים, וְלֹא חַיְישִׁינַן שֶׁמָּא יִתְלֹשׁ מֵהֶם; אֲבָל לֹא עַל גַּבֵּי מַקֵּצָה, מִפְּנֵי שֶׁאִסּוּרוֹ קַל וְחַיְישִׁינַן שֶׁמָּא יִתֵּן לָהּ מִמֶּנּוּ בְּיָדִים. וְדַוְקָא לְהַעֲמִידָהּ עַל גַּבָּיו מַמָּשׁ, אֲבָל לַעֲמֹד בְּפָנֶיהָ בְּעִנְיָן שֶׁלֹּא תּוּכַל לְהִטּוֹת אֶלָּא דֶּרֶךְ שָׁם, מֻתָּר.

יד נוֹטְלִים מַאֲכָל מִלִּפְנֵי חֲמוֹר וְנוֹתְנִים לִפְנֵי שׁוֹר, אֲבָל אֵין נוֹטְלִים מִלִּפְנֵי שׁוֹר לִתֵּן לִפְנֵי חֲמוֹר, מִפְּנֵי שֶׁנִּמְאַס בְּרִירֵי הַשּׁוֹר וְאֵינוֹ רָאוּי עוֹד לַחֲמוֹר. הַגָּה: וְיֵשׁ מַחְמִירִין גַּם כֵּן בְּשָׂאָר מִינֵי בְּהֵמוֹת לִקַּח מִלִּפְנֵי אַחַת וְלִתֵּן לִפְנֵי אַחֶרֶת שֶׁאֵינָהּ מִינָהּ (מָרְדְּכִי פ׳ תּוֹלִין וּסְמ״ג וְסֵפֶר הַתְּרוּמָה).

טו אָסוּר לִגְרֹף הָאֲבוּס לִפְנֵי שׁוֹר שֶׁל פֵּשָׁט, אֲפִלּוּ אֲבוּס שֶׁל כְּלִי, גְּזָרָה אָטוּ שֶׁל קַרְקַע דְּאָתֵי לְאַשְׁווּיֵי גּוּמּוֹת; וְאָסוּר גַּם כֵּן לְסַלֵּק הַתֶּבֶן מִלְּפָנָיו לַצָּדָדִין.

סימן שכה

א מֻתָּר לְזַמֵּן עַכּוּ״ם, בְּשַׁבָּת, וּמֻתָּר לִתֵּן מְזוֹנוֹת לְפָנָיו בֶּחָצֵר, לְאָכְלָן, וְאִם נָטָלָן וְיָצָא, אֵין נִזְקָקִין לוֹ. וְדַוְקָא שֶׁהָעַכּוּ״ם בֶּחָצֵר, אֲבָל אִם עוֹמֵד בַּחוּץ וּפְשַׁט יָדוֹ לְפָנִים שֶׁיָּדוּעַ הוּא שֶׁיּוֹצִיאֵנוּ, אוֹ לִתֵּן לוֹ שְׂאָר חֲפָצִים שֶׁדֶּרֶךְ לְהוֹצִיאָן, אָסוּר אֲפִלּוּ אִם עוֹמֵד בְּפָנִים, אֲפִלּוּ אִם הַחֲפָצִים שֶׁל עַכּוּ״ם, שֶׁהָרוֹאֶה אֵינוֹ יוֹדֵעַ שֶׁהַחֲפָצִים שֶׁל עַכּוּ״ם. הַגָּה: וַאֲפִלּוּ בְּיָחִיד לוֹ מָקוֹם מְבֹעוֹד יוֹם, יֵשׁ לְהַחְמִיר (מָרְדְּכִי פֶּרֶק קַמָּא דְּשַׁבָּת).

ב הֵיכָא דְּאָכָא מְשׁוּם דַּרְכֵי שָׁלוֹם, אוֹ בְּעַכּוּ״ם אַלָּם, מֻתָּר לָתֵת לוֹ אוֹ לִשְׁלֹחַ לוֹ עַל יְדֵי עַכּוּ״ם. וְהוּא הַדִּין לְצֹרֶךְ מִצְוָה, כְּגוֹן לְהוֹצִיא חָמֵץ מִבֵּיתוֹ בְּפֶסַח (מָרְדְּכִי).

ג מֻתָּר לְהַחֲלִיף מַשְׁכּוֹן בְּשַׁבָּת אִם הוּא מַלְבּוּשׁ, וְיוֹצִיאֶנּוּ דֶּרֶךְ מַלְבּוּשׁ כִּי אֵין זֶה מַשָּׂא וּמַתָּן; וְגַם בְּיִשְׂרָאֵל מֻתָּר בְּעִנְיָן זֶה, אִם הַיִּשְׂרָאֵל צָרִיךְ לָלָבְשׁוֹ. הַגָּה: וְטוֹב שֶׁהָעַכּוּ״ם יִקַּח הַמַּשְׁכּוֹן עַצְמוֹ וְיַנִּיחַ אֶחָד בִּמְקוֹמוֹ, וְלֹא יִגַּע בּוֹ הַיִּשְׂרָאֵל, שֶׁלֹּא יְהֵא נִרְאֶה כְּנוֹשֵׂא וְנוֹתֵן (אַגּוּדָה). וְעַיִן לְעֵיל סִי׳ ש״ז, בְּסוֹפוֹ, מִדִּין עַכּוּ״ם הַמֵּבִיא בְּשַׁבָּת אֵיזֶה דָּבָר, אִם מֻתָּר לְקַבְּלוֹ.

ד פַּת שֶׁאָפָה עַכּוּ״ם לְעַצְמוֹ בְּשַׁבָּת, יֵשׁ אוֹסְרִים וְיֵשׁ מַתִּירִים; וּבְשָׁעַת הַדְּחַק אוֹ לְצֹרֶךְ מִצְוָה, כְּגוֹן סְעֻדַּת בְּרִית מִילָה אוֹ לְצֹרֶךְ בִּרְכַּת הַמּוֹצִיא, יֵשׁ לִסְמֹךְ עַל הַמַּתִּירִים. הַגָּה: אֲבָל אָסוּר לִתֵּן לוֹ מָעוֹת מֵעֶרֶב שַׁבָּת, וְשָׁיְתֵּן לוֹ הַפַּת בְּשַׁבָּת, דְּאָז אַדַּעְתָּא דְּיִשְׂרָאֵל קָא עָבֵיד (רַבֵּנוּ יְרוּחָם ח״א).

ה עַכּוּ״ם שֶׁצָּד דָּגִים אוֹ לִקֵּט פֵּרוֹת לְעַצְמוֹ, אֲסוּרִים לְיִשְׂרָאֵל; וַאֲפִלּוּ סָפֵק אִם לְקָטָן אוֹ צָדָן הַיּוֹם, אֲסוּרִים בּוֹ בַּיּוֹם; אֲבָל לָעֶרֶב מֻתָּרִים מִיָּד, אֲפִלּוּ אִם וַדַּאי לְקָטָן וְצָדָן הַיּוֹם.

ו אִם לִקֵּט וְצָד בִּשְׁבִיל יִשְׂרָאֵל, אוֹ בִּשְׁבִיל יִשְׂרָאֵל וְעַכּוּ״ם, צָרִיךְ לְהַמְתִּין לָעֶרֶב בִּכְדֵי שֶׁיַּעֲשׂוּ.

ז סָפֵק אִם לְקָטָן בִּשְׁבִיל יִשְׂרָאֵל, אוֹ שֶׁיָּדוּעַ שֶׁלְּקָטָן בִּשְׁבִיל יִשְׂרָאֵל וְאֵין יָדוּעַ אִם נִלְקְטוּ הַיּוֹם אִם לָאו, אֲסוּרִים בּוֹ בַּיּוֹם; אֲבָל לָעֶרֶב מֻתָּרִים מִיָּד, אֲפִלּוּ אִם וַדַּאי לְקָטָן וְצָדָן הַיּוֹם.

ח דָּבָר שֶׁאֵין בּוֹ חֲשָׁשׁ צִידָה וּמְחֻבָּר, אֶלָּא שֶׁהוּבָא מִחוּץ לַתְּחוּם, אִם הֻבִיאוּ הָעַכּוּ״ם לְעַצְמוֹ, מֻתָּר אֲפִלּוּ בּוֹ בַּיּוֹם; וְאִם הֻבִיאוּ בִּשְׁבִיל יִשְׂרָאֵל, מֻתָּר לְטַלְטֵל אֲפִלּוּ מִי שֶׁהוּבָא בִּשְׁבִילוֹ; אֲבָל לֶאֱכֹל, אָסוּר בּוֹ בָּיוֹם לְמִי שֶׁהוּבָא בִּשְׁבִילוֹ, וְלָעֶרֶב בִּכְדֵי שֶׁיַּעֲשׂוּ. הַגָּה: וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּאֵין הַלַּיְלָה עוֹלֶה מִן הַחֶשְׁבּוֹן, רַק צָרִיךְ לְהַמְתִּין בְּיוֹם רִאשׁוֹן בִּכְדֵי שֶׁיַּעֲשׂוּ (סְמ״ג וּמָרְדְּכִי סוֹף פֶּרֶק כ״כ); וְלַאֲחֵרִים, מֻתָּר בּוֹ בַּיּוֹם. וְיֵשׁ אוֹמְרִים דִּלְמִי שֶׁהוּבָא בִּשְׁבִילוֹ מֻתָּר לָעֶרֶב מִיָּד, וְהָא דְּשָׁרֵי לְיִשְׂרָאֵל לְטַלְטֵל, אֲפִלּוּ כְּשֶׁהֻבִיאוּ הָעַכּוּ״ם לְעַצְמוֹ, דַּוְקָא בְּתוֹךְ ד׳ אַמּוֹת אוֹ בְּתוֹךְ הָעִיר, אִם הִיא מֻקֶּפֶת חוֹמָה; וְהוּא שֶׁתְּהֵא מֻקֶּפֶת לְדִירָה, דְּהַיְנוּ שֶׁיְּשָׁבָה וּלְבַסּוֹף הֻקְּפָה, וּפְתָחִים עֲיָרוֹת מֻקָּפוֹת לְדִירָה; וּפְתָחִים מִבְצָרִים אֵינָם מֻקָּפִים לְדִירָה וְעַיִן לְקַמָּן סִימָן ת״א.

ט אִם הוּא סָפֵק אִם הוּבָא מִחוּץ לַתְּחוּם, אָסוּר; וְדַוְקָא בְּעַכּוּ״ם שֶׁאֵינוֹ שָׁרוּי עִמּוֹ בָּעִיר, אֲבָל עַכּוּ״ם הַשָּׁרוּי עִמּוֹ בָּעִיר, וּפְרוֹת הַמְצוּיִים בָּעִיר, אֵין לָחוּשׁ מִסָּפֵק; וַאֲפִלּוּ אִם יֵשׁ לָעַכּוּ״ם שְׁנֵי בָּתִּים, וְאֶחָד מֵהֶם בְּתוֹךְ הַתְּחוּם, תּוֹלִין לְהָקֵל וּמֻתָּר לֶאֱכֹל אֲפִלּוּ לְמִי שֶׁהוּבָא בִּשְׁבִילוֹ.

י עַכּוּ״ם שֶׁמִּלֵּא מַיִם לִבְהֶמְתּוֹ מִבּוֹר שֶׁהוּא רְשׁוּת הָרַבִּים, מֻתָּר לְיִשְׂרָאֵל לְהַשְׁקוֹת מֵהֶם בְּהֶמְתּוֹ; וְהוּא שֶׁאֵין הָעַכּוּ״ם מַכִּירוֹ, דְּלֵיכָּא לְמֵיחַשׁ שֶׁמָּא יַרְבֶּה בִּשְׁבִילוֹ; וְאִם מִלֵּא לְצֹרֶךְ בֶּהֱמַת יִשְׂרָאֵל, אָסוּר בְּכָל מִינֵי תַּשְׁמִישׁ אֲפִלּוּ יִשְׂרָאֵל אַחֵר; וְאִם מִלֵּא מִבּוֹר רְשׁוּת הַיָּחִיד לְכַרְמְלִית, מֻתָּר לְאַחַר שֶׁלֹּא

מִלֹּא בִּשְׁבִילוֹ. הַגָּה: וְיֵשׁ מְקִלִּין וְאוֹמְרִים דְּאַף אִם הוּבָא דֶּרֶךְ רְשׁוּת הָרַבִּים לְצֹרֶךְ יִשְׂרָאֵל, מֻתָּר לְאָדָם לִשְׁתּוֹת מֵהֶם הוֹאִיל וְאֶפְשָׁר לֵילֵךְ שָׁם וְלִשְׁתּוֹת (טור בְּשֵׁם רַבֵּנוּ תָּם); וְיֵשׁ מַתִּירִין אַף לְכַתְּחִלָּה (כָּל בּוֹ); וְכֵן נָהֲגוּ הֶחַתָּר לוֹמַר אַף לְכַתְּחִלָּה לְעַכּוּ״ם לְהָבִיא שֵׂכָר, אוֹ שְׂאָר דְּבָרִים, דֶּרֶךְ כַּרְמְלִית אוֹ בְּלֹא עֵרוּב, וְאַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ לְהַחְמִיר בַּדָּבָר מִכָּל מָקוֹם אֵין לִמְחוֹת בְּיַד הַמְקִלִּין לְצֹרֶךְ שַׁבָּת וּבְשַׁעַת הַדַּחַק, דְּהָא יֵשׁ לְהָקֵל בַּאֲמִירָה לְעַכּוּ״ם לְצֹרֶךְ, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר סִי׳ ש״ז וְכָל שֶׁכֵּן בְּכֹהֵאי גַּוְנָא.

יא לִקֵּט עַכּוּ״ם עֲשָׂבִים לְצֹרֶךְ בְּהֶמְתּוֹ, אִם אֵינוֹ מַכִּירוֹ, מַאֲכִיל אֲחֵרִיו יִשְׂרָאֵל, שֶׁעוֹמֵד בְּפָנֶיהָ בְּעִנְיָן שֶׁלֹּא תּוּכַל לִנְטוֹת אֶלָּא דֶּרֶךְ שָׁם; דְּאִלּוּ לְהַעֲמִידָם עֲלֵיהֶן, אָסוּר דְּחַיְישִׁינָן שֶׁמָּא יִטֹּל בְּיָדוֹ וַיַּאֲכִילֶנָּה, וְהֵם מֻקְצִים. אֲבָל אִם מַכִּירוֹ, אָסוּר. וְכֵן בְּכָל דָּבָר דְּאִפְשָׁא לְמֵיחַשׁ שֶׁמָּא יַרְבֶּה בִּשְׁבִילוֹ; אֲבָל בְּדָבָר דְּלֵיכָּא לְמֵיחַשׁ שֶׁמָּא יַרְבֶּה בִּשְׁבִילוֹ, כְּגוֹן שֶׁהִדְלִיק נֵר לְעַצְמוֹ אוֹ עָשָׂה כֶּבֶשׁ לִירֹד בּוֹ, שֶׁבְּנֵר אֶחָד וּבְכֶבֶשׁ אֶחָד יַסְפִּיק לַכֹּל, אֲפִלּוּ מַכִּירוֹ, מֻתָּר.

יב אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ מַכִּירוֹ, אִם אוֹמֵר בְּפֵרוּשׁ שֶׁלְּצֹרֶךְ יִשְׂרָאֵל הוּא עוֹשֶׂה, אוֹ אֲפִלּוּ אִם אֵינוֹ אוֹמֵר כֵּן, וּמַעֲשָׂיו מוֹכִיחִים שֶׁלְּצֹרֶךְ יִשְׂרָאֵל עוֹשֶׂה, כְּגוֹן שֶׁהִדְלִיק נֵר בְּבֵית שֶׁיִּשְׂרָאֵל בּוֹ וְהָלַךְ לוֹ הָעַכּוּ״ם, אָסוּר.

יג אִם לִקֵּט עַכּוּ״ם וְהֶאֱכִיל לִבְהֶמַת יִשְׂרָאֵל, אֵין צָרִיךְ לִמְחוֹת בְּיָדוֹ, לְפִי שָׁעָה; אֲבָל אִם רָגִיל בְּכָךְ, צָרִיךְ לִמְחוֹת.

יד עָשָׂה אֵינוֹ יְהוּדִי בְּשַׁבָּת אָרוֹן אוֹ קֶבֶר לְעַצְמוֹ, מֻתָּר לְיִשְׂרָאֵל לִקְבֹּר בּוֹ; וְאִם עָשָׂאוֹ בִּשְׁבִיל יִשְׂרָאֵל, לֹא יִקְבֹּר בּוֹ עוֹלָמִית. וְדַוְקָא שֶׁהַקֶּבֶר בְּפַרְהֶסְיָא, וְהָאָרוֹן עַל גַּבָּיו, שֶׁהַכֹּל יוֹדְעִים שֶׁנַּעֲשָׂה לִפְלוֹנִי יִשְׂרָאֵל; אֲבָל אִם הוּא בְּצִנְעָה, מֻתָּר לִקְבֹּר בּוֹ לָעֶרֶב, בְּכְדֵי שֶׁיַּעֲשׂוּ. וַאֲפִלּוּ כְּשֶׁהוּא בְּפַרְהֶסְיָא, אֵינוֹ אָסוּר אֶלָּא לְאוֹתוֹ יִשְׂרָאֵל שֶׁנַּעֲשָׂה בִּשְׁבִילוֹ, אֲבָל לְיִשְׂרָאֵל אַחֵר, מֻתָּר; וְהוּא שֶׁיְּמִתִּין בְּכְדֵי שֶׁיַּעֲשׂוּ.

טו עַכּוּ״ם שֶׁהֵבִיא בְּשַׁבָּת חֲלִילִין (פִּי׳ כְּלֵי כְּגוֹן חֲלִילִים שֶׁקּוֹלָם מְעוֹרֵר הַבְּכִי) לִסְפֹּד בָּהֶם יִשְׂרָאֵל, לֹא יִסְפֹּד בָּהֶם לֹא הוּא וְלֹא אֲחֵרִים עַד שֶׁיְּמִתִּין לָעֶרֶב בִּכְדֵי שֶׁיָּבוֹאוּ מִמָּקוֹם קָרוֹב; וְאִם יָדַע בְּוַדַּאי שֶׁמִּמָּקוֹם פְּלוֹנִי הֱבִיאוּ בְּשַׁבָּת, יְמִתִּין לָעֶרֶב כְּדֵי שֶׁיָּבוֹאוּ מֵאוֹתוֹ מָקוֹם, וְאַחַר כָּךְ מֻתָּרִים בֵּין לוֹ וּבֵין לַאֲחֵרִים; וְהָנֵי מִילֵי כְּשֶׁהֱבִיאָם דֶּרֶךְ רְשׁוּת הָרַבִּים, אֲבָל אִם לֹא הֱבִיאָם אֶלָּא דֶּרֶךְ כַּרְמְלִית, כֵּיוָן שֶׁלֹּא נַעֲשָׂה בָּהֶם אִסּוּר תּוֹרָה אֵינוֹ צָרִיךְ לְהַמְתִּין כְּדֵי שֶׁיָּבוֹאוּ אֶלָּא מֻתָּרִים לָעֶרֶב מִיָּד.

טז סָפֵק אִם הוּבְאוּ מִחוּץ לַתְּחוּם אוֹ מִתּוֹךְ הַתְּחוּם, חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא מִחוּץ לַתְּחוּם הוּבְאוּ.

סימן שכו

א אָסוּר לְרַחֵץ כָּל גּוּפוֹ, אֲפִלּוּ כָּל אֵבֶר וְאֵבֶר לְבַד, אֲפִלּוּ בְּמַיִם שֶׁהֻחַמּוּ מֶעֶרֶב שַׁבָּת, בֵּין אִם הֵם בִּכְלֵי בֵּין אִם הֵם בַּקַּרְקַע; וַאֲפִלּוּ לִשְׁפּוֹךְ הַמַּיִם עַל גּוּפוֹ וּלְהִשְׁתַּטֵּף, אָסוּר; אֲבָל מֻתָּר לְרַחֵץ בָּהֶם פָּנָיו יָדָיו וְרַגְלָיו. הַגָּה: אוֹ שְׂאָר אֵבָרִים, כָּל שֶׁאֵינוֹ רוֹחֵץ כָּל גּוּפוֹ (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם הָרֹא״שׁ פֶּרֶק תִּינֹקֶת). וְהָנֵי מִלֵּי בְּחַמֵּי הָאוּר, אֲבָל בְּחַמֵּי טְבֶרְיָא מֻתָּר לְרַחֵץ אֲפִלּוּ כָּל גּוּפוֹ יַחַד, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר בְּצוֹנְנִין. וְהָא דְּשָׁרֵי בְּחַמֵּי טְבֶרְיָא, דַּוְקָא בַּקַּרְקַע, אֲבָל בִּכְלִי, לֹא, דְּאָתֵי לְאִחְלוּפֵי בְּחַמֵּי הָאוּר.

ב יֵשׁ אוֹמְרִים דְּהָא דְּשָׁרֵי בְּחַמֵּי טְבֶרְיָא דַּוְקָא כְּשֶׁאֵין הַמָּקוֹם מְקֹרֶה, אֲבָל אִם הַמָּקוֹם מְקֹרֶה, אָסוּר מִשּׁוּם דְּאָתֵי לִידֵי זֵעָה וְאָסוּר. וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּמֻתָּר לְהַזִּיעַ בְּחַמֵּי טְבֶרְיָא.

ג אַמַּת הַמַּיִם שֶׁהִיא חַמָּה, אָסוּר לְהַמְשִׁיךְ לְתוֹכָהּ אֲפִלּוּ מֵעֶרֶב שַׁבָּת סִילּוֹן (פְּרוּשׁ צִנּוֹר מַרְזֵב וְסִילּוֹן דָּבָר אֶחָד הֵם) שֶׁל צוֹנֵן, וּפִי הַסִּילּוֹן יוֹצֵא חוּץ לָאַמָּה וּמֵימָיו נִשְׁפָּכִים לְעוּקָא (פְּרוּשׁ גּוּמָא) שֶׁבַּקַּרְקַע; וְאִם הִמְשִׁיכוּ, אֲסוּרִים. אֲפִלּוּ הַמַּיִם שֶׁנִּכְנְסוּ לָהּ מֵעֶרֶב שַׁבָּת בִּרְחִיצָה וּבִשְׁתִיָּה, כְּאִלּוּ הֻחַמּוּ בְּשַׁבָּת; וְאִם הֵבִיא סִילּוֹן שֶׁל מַיִם מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב בְּיוֹם טוֹב, כְּחַמִּין שֶׁהֻחַמּוּ בְּיוֹם טוֹב וַאֲסוּרִין בִּרְחִיצָה וּמֻתָּרִין בִּשְׁתִיָּה.

ד לֹא יִשְׁתַּטֵּף אָדָם בְּצוֹנֵן כָּל גּוּפוֹ וְיִתְחַמֵּם כְּנֶגֶד הַמְּדוּרָה, מִפְּנֵי שֶׁמַּפְשִׁיר מַיִם שֶׁעָלָיו וְנִמְצָא כְּרוֹחֵץ כָּל גּוּפוֹ בְּחַמִּין; אֲבָל מֻתָּר לְהִשְׁתַּטֵּף בְּצוֹנֵן אַחַר שֶׁנִּתְחַמֵּם אֵצֶל הָאֵשׁ.

ה יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁצָּרִיךְ לְזָהֵר שֶׁלֹּא לְחַמֵּם יָדָיו אֵצֶל הָאֵשׁ אַחַר נְטִילָה, אִם לֹא יְנַגְּבֵם תְּחִלָּה יָפֶה.

ו אָסוּר לִתֵּן עַל גַּבֵּי בִּטְנוֹ כְּלִי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מַיִם חַמִּין, וַאֲפִלּוּ בַּחֹל, מִפְּנֵי הַסַּכָּנָה שֶׁפְּעָמִים שֶׁהֵם רוֹתְחִים. אֲבָל מֻתָּר לְהַחֵם בֶּגֶד וְלִתְּנוֹ עַל בִּטְנוֹ (טור).

ז הָרוֹחֵץ בַּנָּהָר, צָרִיךְ שֶׁיְּנַגֵּב גּוּפוֹ יָפֶה כְּשֶׁעוֹלֶה מֵהַנָּהָר, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא יִשָּׁאֲרוּ הַמַּיִם עָלָיו וְיִטַּלְטְלֵם ד׳ אַמּוֹת בְּכַרְמְלִית, לְפִי שֶׁהָעוֹלֶה מִן הָרְחִיצָה יֵשׁ רְבוּי מַיִם עַל גּוּפוֹ; אֲבָל הַהוֹלֵךְ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וּמָטָר סוֹחֵף עַל רֹאשׁוֹ וְעַל לְבוּשׁוֹ, לֹא הִקְפִּידוּ בּוֹ.

ח אָדָם מֻתָּר לִטְבֹּל מִטָּתוֹ בְּשַׁבָּת.

ט מֻתָּר לִרְחֹץ פָּנָיו יָדָיו וְרַגְלָיו בִּדְבָרִים שֶׁאֵינָם מַשִּׁירִים שֵׂעָר מְעֹרָבִים עִם דְּבָרִים הַמַּשִּׁירִים, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִהְיֶה הָרֹב מִדָּבָר הַמַּשִּׁיר.

י **מֻתָּר לִרְחֹץ יָדָיו בְּמוּרְסָן.** הַגָּה: דְּגִבּוּל כִּלְאַחַר יָד, שָׁרֵי; וְאָסוּר לִרְחֹץ יָדָיו בְּמֶלַח (אַגּוּר), וְכָל שֶׁכֵּן בְּבוֹרִית שֶׁקּוֹרִין זיי"ף בל"א (כְּנִימִין וְאַב סִימָן רע"ח), אוֹ בְּשֹׁאָר חֶלֶב שֶׁנִּמּוֹחַ עַל יָדָיו וְהָוֵי נוֹלָד (פְּרָק בַּמֶּה אִשָּׁה וּסְמַ"ג וְהגה"מ פכ"א וְטוּר סִי' שכ"ח).

יא מֻרְחָץ שֶׁסָּתְמוּ נְקָבָיו מֵעֶרֶב שַׁבָּת, לְמוֹצָאֵי שַׁבָּת רוֹחֵץ בּוֹ מִיָּד; אֲבָל אִם לֹא סָתְמוּ נְקָבָיו אַף עַל פִּי שֶׁמְּאֲלָיו הוּחַם בְּשַׁבָּת, צָרִיךְ לְהַמְתִּין לָעֶרֶב בִּכְדֵי שֶׁיַּעֲשׂוּ לְפִי שֶׁאָסוּר לַעֲשׂוֹת כֵּן, גְּזֵרָה שֶׁמָּא יְחַתֶּה בְּגֶחָלִים.

יב אָסוּר לִכָּנֵס לַמֻּרְחָץ, אֲפִלּוּ לְהַזִּיעַ וְיֵשׁ אוֹמְרִים דַּאֲפִלּוּ לְעָבְרוֹ בְּמֻרְחָץ בְּמָקוֹם שֶׁיָּכוֹל לְהַזִּיעַ, אָסוּר (רַשְׁ"י וְטוּר).

יג עִיר שֶׁיִּשְׂרְאֵל וְעַכּוּ"ם דָּרִים בָּהּ וְיֵשׁ בָּהּ מֻרְחָץ רוֹחֶצֶת בְּשַׁבָּת, אִם רֹב עַכּוּ"ם, מֻתָּר לִרְחֹץ בָּהּ בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת מִיָּד, וְאִם רֹב יִשְׂרְאֵל, אוֹ אֲפִלּוּ מֶחֱצָה עַל מֶחֱצָה, אָסוּר לְמוֹצָאֵי שַׁבָּת עַד כְּדֵי שֶׁיּוּחַם.

סימן שכז

א הַחוֹשֵׁשׁ בְּמָתְנָיו, לֹא יָסוּךְ שָׁמֶן וְחֹמֶץ; אֲבָל סָךְ הוּא שֶׁמֶן לְבַדּוֹ, אֲבָל לֹא בְּשֶׁמֶן וֶרֶד, מִשּׁוּם דְּמוּכְחָא מִלְּתָא דִּלְרִפּוּאָה קָא עָבִיד; וְאִם הוּא מָקוֹם שֶׁמָּצוּי בּוֹ שֶׁמֶן וֶרֶד וְדֶרֶךְ בְּנֵי אָדָם לְסוּכוֹ אֲפִלּוּ בְּלֹא רְפוּאָה, מֻתָּר. הַגָּה: וּבְמָקוֹם שֶׁאֵין נוֹהֲגִין לָסוּךְ בְּשֶׁמֶן כִּי אִם לִרְפוּאָה, בְּכָל שֶׁמֶן אָסוּר (בֵּית יוֹסֵף).

ב סָכִין וּמְמַשְׁמְשִׁין לַהֲנָאָתוֹ עַל יְדֵי שִׁנּוּי, שֶׁסָּךְ וּמְמַשְׁמֵשׁ בְּיַחַד, וְלֹא יְמַשְׁמֵשׁ בְּכֹחַ אֶלָּא בְּרִפְיוֹן יָדַיִם.

ג אֵין מְגָרְדִין בִּכְלִי הֶעָשׂוּי לְקָהּ, אֶלָּא אִם כֵּן הָיוּ יָדָיו אוֹ רַגְלָיו מְטֻנָּפוֹת בְּטִיט וְצוֹאָה.

ד לֹא יָסוּךְ רַגְלוֹ בְּשֶׁמֶן וְהוּא בְּתוֹךְ הַמַּנְעָל אוֹ הַסַּנְדָּל הַחֲדָשִׁים (מִימוּנִי פֶּרֶק כ"ג), מִפְּנֵי שֶׁהָעוֹר מִתְרַכֵּךְ וְדָמִי לְעִבּוּד; אֲבָל סָךְ רַגְלוֹ וּמַנִּיחוֹ בְּמִנְעָל, וְסָךְ כָּל גּוּפוֹ וּמִתְעַגֵּל עַל גַּבֵּי הָעוֹר, וְהוּא שֶׁלֹּא יְהֵא בַּשֶּׁמֶן הַנִּשּׁוּף מְגוּפוֹ שִׁעוּר כְּדֵי לְעַבְּדוֹ, אֲפִלּוּ יֵשׁ בּוֹ כְּדֵי לְצַחְצְחוֹ, מֻתָּר וְהוּא שֶׁלֹּא יְכַוֵּן אֲפִלּוּ לְצַחְצְחוֹ.

סימן שכח

א מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ מֵחוּשׁ בְּעָלְמָא וְהוּא מִתְחַזֵּק וְהוֹלֵךְ כְּבָרִיא, אָסוּר לַעֲשׂוֹת לוֹ שׁוּם רְפוּאָה, וַאֲפִלּוּ עַל יְדֵי עַכּוּ"ם, גְּזֵרָה מִשּׁוּם שְׁחִיקַת סַמָּנִים.

ב מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ חֹלִי שֶׁל סַכָּנָה, מִצְוָה לְחַלֵּל עָלָיו אֶת הַשַּׁבָּת; וְהַזָּרִיז, הֲרֵי זֶה מְשֻׁבָּח; וְהַשּׁוֹאֵל, הֲרֵי זֶה שׁוֹפֵךְ דָּמִים.

ג כָּל מַכָּה שֶׁל חָלָל דְּהַיְנוּ מֵהַשִּׁנַּיִם וְלִפְנִים, וְשִׁנַּיִם עַצְמָם בַּכְּלָל, מְחַלְּלִין עָלֶיהָ אֶת הַשַּׁבָּת; וְדַוְקָא שֶׁנִּתְקַלְקֵל אֶחָד מֵהָאֲבָרִים הַפְּנִימִים מֵחֲמַת מַכָּה אוֹ בּוּעָה וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה, אֲבָל מְחוּשִׁים אֵין נִקְרָאִים מַכָּה. הַגָּה: מִיהוּ מִי שֶׁחוֹשֵׁשׁ בְּשִׁנּוֹ וּמְצַטַּעֵר עָלָיו לְהוֹצִיאוֹ, אוֹמֵר לָעַכּוּ"ם לְהוֹצִיאוֹ (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם אֲרְחוֹת חַיִּים וְאָסוּר וְהֶחֱתַר הָאֲרֹךְ).

ד מַכָּה שֶׁל חָלָל אֵינָהּ צְרִיכָה אֹמֶד, שֶׁאֲפִלּוּ אֵין שָׁם בְּקִיאִים וְחוֹלֶה אֵינוֹ אוֹמֵר כְּלוּם, עוֹשִׂים לוֹ כָּל שֶׁרְגִילִים לַעֲשׂוֹת לוֹ בְּחֹל; אֲבָל כְּשֶׁיּוֹדְעִים וּמַכִּירִים בְּאוֹתוֹ חֹלִי שֶׁמַּמְתִּין וְאֵין צָרִיךְ חִלּוּל, אָסוּר לְחַלֵּל עָלָיו אַף עַל פִּי שֶׁהִיא מַכָּה שֶׁל חָלָל.

ה מַכָּה שֶׁאֵינָהּ שֶׁל חָלָל, נִשְׁאָלִין בְּבָקִי וּבְחוֹלֶה; וְאֵין מְחַלְּלִין עָלָיו שַׁבָּת, עַד שֶׁיֹּאמַר אֶחָד מֵהֶם שֶׁהוּא צָרִיךְ לְחִלּוּל, אוֹ שֶׁיֵּעָשֶׂה אֵצֶל אֶחָד מֵהֶם סַכָּנַת נְפָשׁוֹת. וְעַיֵּן לְקַמָּן סִימָן תרי"ח.

ו מַכָּה שֶׁעַל גַּב הַיָּד וְגַב הָרֶגֶל, וְכֵן מִי שֶׁבָּלַע עֲלוּקָה, וְכֵן מִי שֶׁנִּשְׁכוֹ כֶּלֶב שׁוֹטֶה אוֹ אֶחָד מִזּוֹחֲלֵי עָפָר הַמְּמִיתִים, אֲפִלּוּ סָפֵק אִם מֵמִית אִם לָאו, הֲרֵי הֵם כְּמַכָּה שֶׁל חָלָל.

ז מְחַלְּלִין שַׁבָּת עַל כָּל מַכָּה שֶׁנַּעֲשֵׂית מֵחֲמַת בַּרְזֶל, וְעַל שְׁחִין הַבָּא בְּפִי הַטַּבַּעַת, וְעַל סְמָטָא וְהוּא הַנִּקְרָא פלונקר"ו בְּלַעַ"ז, וְעַל מִי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ קַדַּחַת חַם בְּיוֹתֵר אוֹ עִם סְמוּר.

ח מִי שֶׁאָחֲזוֹ דָּם, מַקִּיזִין אוֹתוֹ אֲפִלּוּ הוֹלֵךְ עַל רַגְלָיו וַאֲפִלּוּ בְּיוֹם הָרִאשׁוֹן.

ט הַחוֹשֵׁשׁ בְּעֵינָיו אוֹ בְּעֵינוֹ וְיֵשׁ בּוֹ צִיר, אוֹ שֶׁהָיוּ שׁוֹתְתוֹת מִמֶּנּוּ דְּמָעוֹת מֵחֲמַת הַכְּאֵב, אוֹ שֶׁהָיָה שׁוֹתֵת דָּם, אוֹ שֶׁהָיָה בּוֹ רִיר וּתְחִלַּת אוּכְלָא (פִּי' תְּחִלַּת חֹלִי), מְחַלְּלִין עָלָיו אֶת הַשַּׁבָּת.

י כָּל חֹלִי שֶׁהָרוֹפְאִים אוֹמְרִים שֶׁהִיא סַכָּנָה, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא עַל הַבָּשָׂר מִבַּחוּץ, מְחַלְּלִין עָלָיו אֶת הַשַּׁבָּת; וְאִם רוֹפֵא אֶחָד אוֹמֵר: צָרִיךְ, וְרוֹפֵא אֶחָד אוֹמֵר: אֵינוֹ צָרִיךְ, מְחַלְּלִין; וְיֵשׁ מִי שֶׁאוֹמֵר שֶׁאֵין צָרִיךְ מֻמְחֶה, דְּכָל בְּנֵי אָדָם חֲשׁוּבִים מוּמְחִין קָצָת, וּסְפֵק נְפָשׁוֹת לְהָקֵל. הַגָּה: וְיֵשׁ אוֹמְרִים דַּוְקָא יִשְׂרְאֵלִים, אֲבָל סְתָם עַכּוּ״ם שֶׁאֵינָן רוֹפְאִין לֹא מְחַזְקִינָן אוֹתָם כִּבְקִיאִים (אסור והתר הארוך). מי שֶׁרוֹצִים לְאָנְסוֹ שֶׁיַּעֲבֹר עֲבֵרָה גְּדוֹלָה, אֵין מְחַלְּלִין עָלָיו הַשַּׁבָּת כְּדֵי לְהַצִּילוֹ עַיֵּן לְעֵיל סי׳ ש״ו (בית יוסף בשם הרשב״א).

יא חוֹלֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סַכָּנָה, שֶׁאָמְדוּהוּ בְּיוֹם שַׁבָּת שֶׁצָּרִיךְ לַעֲשׂוֹת לוֹ רְפוּאָה יְדוּעָה שֶׁיֵּשׁ לוֹ מְלֶאכֶת חִלּוּל שַׁבָּת שְׁמוֹנָה יָמִים, אֵין אוֹמְרִים: נַמְתִּין עַד הַלַּיְלָה וְנִמְצָא שֶׁלֹּא לְחַלֵּל עָלָיו אֶלָּא שַׁבָּת אַחַת, אֶלָּא יַעֲשׂוּ מִיָּד אַף עַל פִּי שֶׁמְּחַלְּלִין עָלָיו שְׁתֵּי שַׁבָּתוֹת. וּלְכַבּוֹת הַגֵּר בְּשַׁבִּיל שֶׁיִּישַׁן עַיֵּן לְעֵיל סִימָן רע״ח.

יב כְּשֶׁמְּחַלְּלִין שַׁבָּת עַל חֹלִי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סַכָּנָה, מְשְׁתַּדְּלִין שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת עַל יְדֵי עַכּוּ״ם וּקְטַנִּים וְנָשִׁים אֶלָּא עַל יְדֵי יִשְׂרָאֵל גְּדוֹלִים וּבְנֵי דַּעַת. הַגָּה: וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּאִם אֶפְשָׁר לַעֲשׂוֹת בְּלֹא דְּחוּי וּבְלֹא אִחוּר עַל יְדֵי שִׁנּוּי, עוֹשֶׂה עַל יְדֵי עַכּוּ״ם בְּלֹא אִחוּר כְּלָל, עוֹשִׂין עַל יְדֵי עַכּוּ״ם (אור זרוע ש״ מ״מ בשם ראב״ן) וְכֵן נוֹהֲגִים; אֲבָל בְּמָקוֹם דְּיֵשׁ לְחוּשׁ שֶׁיִּתְעַצֵּל הָעַכּוּ״ם, אֵין לַעֲשׂוֹת עַל יְדֵי עַכּוּ״ם (תוספות ור״ן).

יג כָּל הַזְּרִיז לְחַלֵּל שַׁבָּת בְּדָבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סַכָּנָה, הֲרֵי זֶה מְשֻׁבָּח אֲפִלּוּ אִם מִתְקַן עִמּוֹ דָּבָר אַחֵר כְּגוֹן שֶׁפֵּרֵשׁ מְצוּדָּה לְהַעֲלוֹת תִּינוֹק שֶׁנָּפַל לַנָּהָר וְצָד עִמּוֹ דָּגִים, וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

יד הָיָה חוֹלֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סַכָּנָה וְצָרִיךְ בָּשָׂר, שׁוֹחֲטִים לוֹ וְאֵין אוֹמְרִים: נַאֲכִילֶנּוּ נְבֵלָה; אֲבָל אִם הָיָה הַחוֹלֶה צָרִיךְ לַאֲכִילָה לְאַלְתַּר, וְהַנְּבֵלָה מוּכָנָה מִיָּד וְהַשְּׁחִיטָה מִתְאַחֶרֶת לוֹ, מַאֲכִילִין אוֹתוֹ הַנְּבֵלָה.

טו אָמְדוּהוּ (פרי התבואנו בתחילתו ושערו) הָרוֹפְאִים שֶׁצָּרִיךְ גְּרוֹגֶרֶת אַחַת, וְרָצוּ עֲשָׂרָה וְהֵבִיאוּ לוֹ כָּל אֶחָד גְּרוֹגֶרֶת, כֻּלָּם פְּטוּרִים וְיֵשׁ לָהֶם שָׂכָר טוֹב מֵאֵת ה׳ אֲפִלּוּ הִבְרִיא בְּרֹאשׁוֹנָה.

טז אָמְדוּהוּ לִשְׁתֵּי גְּרוֹגָרוֹת, וְלֹא מָצְאוּ אֶלָּא שְׁתֵּי גְּרוֹגָרוֹת בִּשְׁנֵי עֲקָצִין וג׳ בְּעֹקֶץ אֶחָד, כּוֹרְתִים הָעֹקֶץ שֶׁיֵּשׁ בּוֹ ג׳; וְאִם הָיוּ ב׳ בְּעֹקֶץ אֶחָד וג׳ בְּעֹקֶץ אֶחָד, לֹא יִכְרְתוּ אֶלָּא הָעֹקֶץ שֶׁיֵּשׁ בּוֹ שְׁנַיִם. הַגָּה: וְאִם הַדָּבָר בָּהוּל, אֵין מְדַקְדְּקִין בְּכָךְ, שֶׁלֹּא יָבֹא לִידֵי דְּחוּי וְעִכּוּב. (הגהות מרדכי פרק קמא דיומא).

יז חוֹלֶה שֶׁנָּפַל מֵחֲמַת חֹלִי לְמִשְׁכָּב וְאֵין בּוֹ סַכָּנָה, הַגָּה: אוֹ שֶׁיֵּשׁ לוֹ מֵחוּשׁ שֶׁמִּצְטַעֵר וְחָלָה מִמֶּנּוּ כָּל גּוּפוֹ שֶׁאָז אַף עַל פִּי שֶׁהוֹלֵךְ בְּנָפֶל לְמִשְׁכָּב דְּמֵי (המגיד פ״ב), אוֹמְרִים לְעַכּוּ״ם לַעֲשׂוֹת לוֹ רְפוּאָה אֲבָל אֵין מְחַלְּלִין עָלָיו אֶת הַשַּׁבָּת בְּאִסּוּר דְּאוֹרַיְיתָא, אֲפִלּוּ יֵשׁ בּוֹ סַכָּנַת אֵבֶר; וּלְחַלֵּל עָלָיו יִשְׂרָאֵל בְּאִסּוּר דְּרַבָּנָן בְּיָדַיִם, יֵשׁ מַתִּירִים אֲפִלּוּ אֵין בּוֹ סַכָּנַת אֵבֶר; וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁאִם יֵשׁ בּוֹ סַכָּנַת אֵבֶר עוֹשִׂין וְאִם אֵין בּוֹ סַכָּנַת אֵבֶר אֵין עוֹשִׂין; וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁאִם אֵין בּוֹ סַכָּנַת אֵבֶר עוֹשִׂין בְּשִׁנּוּי, וְאִם יֵשׁ בּוֹ סַכָּנַת אֵבֶר עוֹשִׂין בְּלֹא שִׁנּוּי; וְיֵשׁ אוֹמְרִים אֲפִלּוּ יֵשׁ בּוֹ סַכָּנַת אֵבֶר אֵין עוֹשִׂין לוֹ דָּבָר שֶׁהוּא נִסְמָךְ לִמְלָאכָה דְּאוֹרַיְיתָא, וּדְבָרִים שֶׁאֵין בָּהֶם סְמַךְ מְלָאכָה עוֹשִׂין אֲפִלּוּ אֵין בּוֹ סַכָּנַת אֵבֶר; וְדִבְרֵי הַסְּבָרָא הַשְּׁלִישִׁית נִרְאִין. הַגָּה: מַתָּר לוֹמַר לְעַכּוּ״ם לַעֲשׂוֹת תַּבְשִׁיל לְקָטָן שֶׁאֵין לוֹ מַה לֶּאֱכֹל, דִּסְתָם צָרְכֵי קָטָן כְּחוֹלֶה שֶׁאֵין בּוֹ סַכָּנָה דְּמֵי (ר׳ יְרוּחָם נ״ב ח״ט וְרַמְב״ם וְרַשְׁב״א). וְכָל שֶׁאָסוּר לַעֲשׂוֹת עַל יְדֵי יִשְׂרָאֵל, אֲפִלּוּ עַל יְדֵי הַחוֹלֶה בְּעַצְמוֹ אָסוּר; אֲבָל כְּשֶׁעוֹשֶׂה לוֹ הָעַכּוּ״ם מֻתָּר לַחוֹלֶה לְסַיְּעוֹ קְצָת, דְּמִסְתַּיֵּעַ אֵין בּוֹ מַמָּשׁ. (בית יוסף גמ׳ ביצה דף כ״ב).

יח הִקִּיז דָּם וְנִצְטַנֵּן, עוֹשִׂים לוֹ מְדוּרָה אֲפִלּוּ בְּתְקוּפַת תַּמּוּז.

יט חוֹלֶה שֶׁאֵין בּוֹ סַכָּנָה מֻתָּר בְּבִשּׁוּלֵי עַכּוּ״ם.

כ אֵין נוֹתְנִין יַיִן לְתוֹךְ הָעַיִן; וְלִתְּנוֹ עַל גַּבָּיו, אִם פּוֹתֵחַ וְסוֹגֵר הָעַיִן, אָסוּר; וְאִם אֵינוֹ פּוֹתֵחַ וְסוֹגֵר, מֻתָּר. וְרֹק תָּפֵל, אֲפִלּוּ עַל גַּבָּיו אָסוּר דְּמוּכָחָא מִלְתָא דִּלְרִפּוּאָה קָעָבִיד.

כא שׁוֹרֶה אָדָם קִילּוּרִין מֵעֶרֶב שַׁבָּת וְנוֹתֵן עַל גַּב הָעַיִן, שֶׁאֵינוֹ נִרְאֶה אֶלָּא כְּרוֹחֵץ; וְהוּא דְּלֹא עָמִיץ וּפָתַח; וְלֹא חַיְישִׁינַן מִשּׁוּם שְׁחִיקַת סַמָּנִים, דְּכֵינָן שֶׁלֹּא הִתִּירוּ לוֹ לִשְׁרוֹתָן אֶלָּא מֵעֶרֶב שַׁבָּת אֵיכָּא הֶכְרֵא.

כב מַעֲבִירִין גִּלְדֵי הַמַּכָּה וְסָכִין אוֹתָהּ בְּשֶׁמֶן אֲבָל לֹא בְּחֵלֶב, מִפְּנֵי שֶׁהוּא נִמּוֹחַ; וַאֲפִלּוּ בִּנְמֹר מַכָּה דְּלֵיכָּא אֶלָּא צַעֲרָא, שָׁרֵי. אֲבָל אֵין נוֹתְנִין עָלֶיהָ שֶׁמֶן וְחַמִּין מְעָרְבִים יַחַד, וְלֹא עַל גַּבֵּי מוֹךְ לִתְּנוֹ עָלֶיהָ; אֲבָל נוֹתֵן הוּא חוּץ לַמַּכָּה, וְשׁוֹתֵת וְיוֹרֵד לְתוֹכָהּ.

כג נוֹתְנִין סְפוֹג וַחֲתִיכוֹת בְּגָדִים יְבֵשִׁים וַחֲדָשִׁים, שֶׁאֵינָן לִרְפוּאָה אֶלָּא כְּדֵי שֶׁלֹּא יִסְרְטוּ הַבְּגָדִים אֶת הַמַּכָּה; אֲבָל לֹא יְשָׁנִים, שֶׁהֵם מְרַפְּאִים. וְהָנֵי מִילֵי יְשָׁנִים, שֶׁלֹּא נִתְּנוּ מֵעוֹלָם עַל הַמַּכָּה, אֲבָל אִם הָיוּ כְּבָר עַל הַמַּכָּה אֲפִלּוּ יְשָׁנִים שָׁרֵי, דְּשׁוּב אֵינָם מְרַפְּאִים.

כד נוֹתְנִים עָלֶה עַל גַּב מַכָּה בְּשַׁבָּת, שֶׁאֵינוֹ אֶלָּא כְּמִשַּׁמְּרָהּ, חוּץ מֵעָלֵי גְּפָנִים שֶׁהֵם לִרְפוּאָה. וְאֵין נוֹתְנִין גֶּפֶת עַל הַמַּכָּה שֶׁהוּא מְרַפֵּא (טור).

כה רִטְיָה שֶׁנִּפְלָה מֵעַל גַּב הַמַּכָּה עַל גַּבֵּי קַרְקַע, לֹא יַחֲזִירֶנָּה; נָפְלָה עַל גַּבֵּי כְּלִי, יַחֲזִירֶנָּה וְעַל יְדֵי עַכּוּ״ם מֻתָּר לְהַנִּיחָהּ אֲפִלּוּ לְכַתְּחִלָּה. הגה: וּמֻתָּר לוֹמַר לְעַכּוּ״ם לַעֲשׂוֹת רִטְיָה עַל מַכָּה אוֹ חֲבוּרָה (א״ז הָאָרוּךְ), וְאָסוּר לִתֵּן עָלֶיהָ אֲפָר מַקֵּלָה דְּמְרַפֵּא, כִּי אִם עַל יְדֵי עַכּוּ״ם. (מַרְדְּכַי פֶּרֶק שְׁמוֹנָה שְׁרָצִים).

כו מְגַלָּה קְצָת רִטְיָה וּמְקַנַּחַ פִּי הַמַּכָּה, וְחוֹזֵר וּמְגַלֶּה קְצָתָהּ הַשֵּׁנִיָּה וּמְקַנְּחָהּ, וּרְטִיָּה עַצְמָהּ לֹא יְקַנַּח מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְמָרַח.

כז מַכָּה שֶׁנִּתְרַפְּאָה, נוֹתְנִין עָלֶיהָ רִטְיָה, שֶׁאֵינָהּ אֶלָּא כְּמִשַּׁמֶּרֶת.

כח הַמֵּפִיס שְׁחִין בְּשַׁבָּת כְּדֵי לְהַרְחִיב פִּי הַמַּכָּה, כְּדֶרֶךְ שֶׁהָרוֹפְאִים עוֹשִׂים שֶׁהֵם מִתְכַּוְּנִים בִּרְפוּאָה לְהַרְחִיב פִּי הַמַּכָּה, הֲרֵי זֶה חַיָּב מִשּׁוּם מַכָּה בְּפַטִּישׁ שֶׁזּוֹ הִיא מְלֶאכֶת הָרוֹפֵא; וְאִם הֶפִיסָה כְּדֵי לְהוֹצִיא מִמֶּנָּה הַלֵּחָה שֶׁבָּהּ, הֲרֵי זֶה מֻתָּר.

כט מִי שֶׁנִּגְּפָה יָדוֹ אוֹ רַגְלוֹ, צוֹמְתָהּ בְּיַיִן כְּדֵי לְהַעֲמִיד הַדָּם, אֲבָל לֹא בְּחֹמֶץ מִפְּנֵי שֶׁהוּא חָזָק וְיֵשׁ בּוֹ מִשּׁוּם רְפוּאָה; וְאִם הוּא מְעֻנָּג, אַף הַיַּיִן לוֹ כְּמוֹ הַחֹמֶץ וְאָסוּר.

ל מִי שֶׁנִּשְׁמַט פֶּרֶק יָדוֹ אוֹ רַגְלוֹ מִמְּקוֹמוֹ, לֹא יְשַׁפְשְׁפֶנָּה הַרְבֵּה בְּצוֹנֶן, שֶׁזֶּהוּ רְפוּאָתוֹ, אֶלָּא רוֹחֵץ כְּדַרְכּוֹ וְאִם נִתְרַפֵּא נִתְרַפֵּא.

לא צְפֶרֶן שֶׁפֵּרְשָׁה וְצִיצִין, שֶׁהֵן כְּמִין רְצוּעוֹת דַּקּוֹת שֶׁפֵּרְשׁוּ מֵעוֹר הָאֶצְבַּע, סְבִיב הַצִּפֶּרֶן, אִם פֵּרְשׁוּ רֻבָּן כְּלַפֵּי מַעְלָה וּמְצַעֲרוֹת אוֹתוֹ, לַהֲסִירָן בְּיָד, מֻתָּר; בִּכְלִי, פָּטוּר אֲבָל אָסוּר. לֹא פֵּרְשׁוּ רֻבָּן, בְּיָד, פָּטוּר אֲבָל אָסוּר; בִּכְלִי, חַיָּב חַטָּאת. וּפֵרַשׁ רַשׁ״י: כְּלַפֵּי מַעְלָה, כְּלַפֵּי רָאשֵׁי אֶצְבְּעוֹתָיו; וְרַבֵּנוּ תָּם פֵּרַשׁ דְּהַיְנוּ כְּלַפֵּי הַגּוּף; וְצָרִיךְ לָחוּשׁ לִשְׁנֵי הַפֵּרוּשִׁים.

לב הַחוֹשֵׁשׁ בְּשִׁנָּיו לֹא יִגְמַע בָּהֶם חֹמֶץ וְיִפְלֹט, אֲבָל מְגַמֵּעַ וּבוֹלֵעַ אוֹ מְטַבֵּל בּוֹ כְּדַרְכּוֹ. הַחוֹשֵׁשׁ בִּגְרוֹנוֹ, לֹא יְעַרְעֵנּוּ בְּשֶׁמֶן אֲבָל בּוֹלֵעַ הוּא שֶׁמֶן וְאִם נִתְרַפֵּא נִתְרַפֵּא.

לג גּוֹנַח, מֻתָּר לִינֹק חָלָב מֵהַבְּהֵמָה, דְּבִמְקוֹם צַעֲרָא לֹא גָּזְרוּ רַבָּנָן. וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁאִם אֵין לוֹ אֶלָּא צַעַר שֶׁל רָעָב, אָסוּר לִינֹק מֵהַבְּהֵמָה בְּשַׁבָּת.

לד לֹא תָּקֵל אִשָּׁה חָלָב מִדַּדֶּיהָ לְתוֹךְ הַכּוֹס אוֹ לְתוֹךְ הַקֶּדֶרָה, וְתֵינִיק אֶת בְּנָהּ.

לה מֻתָּר לְאִשָּׁה לְקַלַּח מֵהֶחָלָב כְּדֵי שֶׁיֶּאֱחֹז הַתִּינוֹק הַדֵּד וְיָנִיק. הגה: אֲבָל אָסוּר לְהַתִּיז מֵהֶחָלָבָהּ עַל מִי שֶׁנָּשַׁף בּוֹ רוּחַ רָעָה דְּלֵית בּוֹ סַכָּנָה. (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם שִׁבּוֹלֵי לֶקֶט).

לו אֵין לוֹעֲסִין מִצְטִיכִי, (עסי׳ רי״ו סי״ג פַּרְשׁוֹן), וְלֹא שָׁפִין בּוֹ הַשִּׁנַּיִם לִרְפוּאָה; וְאִם מִשּׁוּם רֵיחַ הַפֶּה, מֻתָּר.

לז כָּל אֲכָלִים וּמַשְׁקִים שֶׁהֵם מַאֲכַל בְּרִיאִים מֻתָּר לְאָכְלָן וְלִשְׁתּוֹתָן לִרְפוּאָה, אַף עַל פִּי שֶׁהֵם קָשִׁים לְקֶצֶת בְּרִיאִים וּמוֹכָחָא מִלְּתָא דִּלְרְפוּאָה עָבִיד, אֲפִלּוּ הָכִי שָׁרֵי; וְכָל שֶׁאֵינוֹ מַאֲכַל וּמַשְׁקֵה בְּרִיאִים, אָסוּר לְאָכְלוֹ וְלִשְׁתּוֹתוֹ לִרְפוּאָה. וְדַוְקָא מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ מֵחוּשׁ בְּעָלְמָא וְהוּא מִתְחַזֵּק וְהוֹלֵךְ כִּבְרִיא, אֲבָל אִם אֵין לוֹ שׁוּם מֵחוּשׁ, מֻתָּר. הגה: וְכֵן אִם נָפַל לְמִשְׁכָּב, שָׁרֵי (בֵּית יוֹסֵף).

לח מֻתָּר לֶאֱכֹל שְׁרָפִים מְתוּקִים וְלִגְמֹעַ בֵּיצָה חַיָּה כְּדֵי לְהַנְעִים הַקּוֹל.

לט אֵין עוֹשִׂין אַפִּיקְטָוְזִין (פי׳ הֲעָרוּךְ אֲפִיק טְפֵי זוּן כְּלוֹמַר לְהוֹצִיא עֹדֶף הַמָּזוֹן) דְּהַיְנוּ גְּרִמַת קִיא אֲפִלּוּ בְּחֹל, מִשּׁוּם הֶפְסֵד אֳכָלִים; וְאִם מִצְטַעֵר מֵרֹב מַאֲכָל, בַּחֹל מֻתָּר אֲפִלּוּ בְּסַם; וּבְשַׁבָּת, אָסוּר בְּסַם וּמֻתָּר בַּיָּד.

מ הַחוֹשֵׁשׁ בְּמֵעָיו, מֻתָּר לִתֵּן עֲלֵיהֶם כּוֹס שֶׁעֵרוּ מְמֻנֵּי חֲמִין, אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן יֵשׁ בּוֹ הֶבֶל.

מא מִי שֶׁנִּשְׁתַּכֵּר, שֶׁרְפוּאָתוֹ לָסוּךְ כַּפּוֹת יָדָיו וְרַגְלָיו בְּשֶׁמֶן וּמֶלַח, מֻתָּר לְסוּכָם בְּשַׁבָּת.

מב אֵין מִתְעַמְּלִין, הַיְנוּ שֶׁהוֹרֵס עַל הַגּוּף, בְּכֹחַ כְּדֵי שֶׁיִּיגַע וְיַזִּיעַ; וְאָסוּר לְרָחֹץ כָּרְסוֹ שֶׁל תִּינוֹק כְּדֵי לְהוֹצִיא הָרָעִי.

מג מֻתָּר לִכְפּוֹת כּוֹס (חַם) עַל הַטַּבּוּר וּלְהַעֲלוֹתוֹ וּלְהַעֲלוֹת אָזְנַיִם בֵּין בַּיָּד בֵּין בִּכְלִי; וּלְהַעֲלוֹת אוּנְקְלִי, דְּהַיְנוּ תְּנוּךְ שֶׁכְּנֶגֶד הַלֵּב שֶׁנִּכְפָּף לְצַד פָּנִים, שֶׁכָּל אֶחָד מֵאֵלּוּ אֵין עוֹשִׂים בְּסַמָּנִים כְּדֵי שֶׁנַּחוּשׁ לִשְׁחִיקָה וְיֵשׁ לוֹ צַעַר מֵהֶם.

מד רוֹחֲצִין בְּמֵי גֶּרֶר, וּבְמֵי חֲמָתָן, וּבְמֵי טְבֶרְיָא, וּבַמַּיִם הַיָּפִים שֶׁבַּיָּם הַגָּדוֹל אַף עַל פִּי שֶׁהֵם מְלוּחִים, שֶׁכֵּן דֶּרֶךְ לִרְחֹץ בָּהֶם וְלֹיכָא הוֹכָחָה דְּלִרְפוּאָה קָא עָבִיד; אֲבָל לֹא בְּמַיִם הָרָעִים שֶׁבַּיָּם הַגָּדוֹל, וּבְמֵי מִשְׂרָה שֶׁהֵם מְאוּסִין וְאֵין דֶּרֶךְ לִרְחֹץ בָּהֶם אֶלָּא לִרְפוּאָה, וְדַוְקָא שֶׁשּׁוֹהֶה בָּהֶם, אֲבָל אִם אֵינוֹ שׁוֹהֶה בָּהֶם, מֻתָּר, שֶׁאֵינוֹ נִרְאֶה אֶלָּא כְּמִקֵּר.

מה לוֹחֲשִׁים עַל נְחָשִׁים וְעַקְרַבִּים בִּשְׁבִיל שֶׁלֹּא יַזִּיקוּ, וְאֵין בְּכָךְ מִשּׁוּם צִיָּדָה.

מו נוֹתְנִין כְּלִי עַל גַּב הָעַיִן לְהָקֵר וְהוּא שֶׁיְּהֵא כְּלִי הַנִּטָּל בְּשַׁבָּת.

מז עֶצֶם שֶׁיָּצָא מִמְּקוֹמוֹ, מַחֲזִירִין אוֹתוֹ.

מח אָסוּר לְהַנִּיחַ בֶּגֶד עַל מַכָּה שֶׁיּוֹצֵא מִמֶּנּוּ דָּם, מִפְּנֵי שֶׁהַדָּם יִצְבַּע אוֹתוֹ וְאָסוּר לְהוֹצִיא דָּם מֵהַמַּכָּה, לְכָךְ יֵשׁ לִרְחֹץ הַמַּכָּה בְּמַיִם אוֹ בְּיַיִן תְּחִלָּה לְהַעֲבִיר דָּם שֶׁבַּמַּכָּה. וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁכּוֹרֵךְ קוּרֵי עַכָּבִישׁ עַל הַמַּכָּה וּמְכַסֶּה בָּהֶם כָּל הַדָּם וְכָל הַחַבּוּרָה, וְאַחַר כָּךְ כּוֹרֵךְ עָלָיו סְמַרְטוּט.

מט אָסוּר לָשׂוּם פְּתִילָה בְּפִי הַשַּׁבַּעַת כְּדֶרֶךְ שֶׁנּוֹהֲגִים לַעֲשׂוֹת לְמִי שֶׁהוּא עָצוּר, אֶלָּא אִם כֵּן יָשִׂים אוֹתָהּ בִּשְׁנוּי שֶׁיֹּאחֲזֶנָּה בִּשְׁתֵּי אֶצְבְּעוֹתָיו וְיַנִּיחֶנָּה בְּנַחַת.

סימן שכט

א כָּל פִּקּוּחַ נֶפֶשׁ דּוֹחֶה שַׁבָּת, וְהַזָּרִיז הֲרֵי זֶה מְשֻׁבָּח. אֲפִלּוּ נָפְלָה דְּלֵקָה בְּחָצֵר אַחֶרֶת וְיָרָא שֶׁתַּעֲבֹר לְחָצֵר זוֹ וְיָבֹא לִידֵי סַכָּנָה, מְכַבִּין כְּדֵי שֶׁלֹּא תַּעֲבֹר.

ב אֵין הוֹלְכִים בְּפִקּוּחַ נֶפֶשׁ אַחַר הָרֹב. אֲפִלּוּ הָיוּ תִּשְׁעָה עַכּוּ״ם וְיִשְׂרָאֵל אֶחָד בְּחָצֵר, וּפֵרַשׁ אֶחָד מֵהֶם לְחָצֵר אַחֶרֶת וְנָפְלָה עָלָיו שָׁם מַפֹּלֶת, מְפַקְּחִין, כֵּיוָן שֶׁנִּשְׁאַר קְבִיעוּת הָרֹאשׁוֹן בִּמְקוֹמוֹ חֲשִׁבִינַן לֵיהּ כְּמֻחֶזֶקֶת עַל מֻחֱזֶקֶת. אֲבָל אִם נֶעֶקְרוּ כֻּלָּם וּבִשְׁעַת עֲקִירָתָן פֵּרַשׁ אֶחָד מֵהֶם לְחָצֵר אַחֶרֶת וְנָפַל עָלָיו, אֵין מְפַקְּחִין עָלָיו; שֶׁכֵּיוָן שֶׁנֶּעֱקַר קְבִיעוּת הָרִאשׁוֹן מִמְּקוֹמוֹ, אֲמִרִינַן: כָּל דְּפָרִישׁ מֵרֻבָּא פָּרִישׁ.

ג מִי שֶׁנָּפְלָה עָלָיו מַפֹּלֶת, סָפֵק חַי סָפֵק מֵת, סָפֵק הוּא שָׁם סָפֵק אֵינוֹ שָׁם, אֲפִלּוּ אִם תִּמְצָא לוֹמַר שֶׁהוּא שָׁם, סָפֵק עַכּוּ״ם סָפֵק יִשְׂרָאֵל, מְפַקְּחִין עָלָיו אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ כַּמָּה סְפֵקוֹת.

ד אֲפִלּוּ מְצָאוּהוּ מְרֻצָּץ, שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְחָיוֹת אֶלָּא לְפִי שָׁעָה, מְפַקְּחִין וּבוֹדְקִים עַד חוֹטְמוֹ; אִם לֹא הִרְגִּישׁוּ בְּחוֹטְמוֹ חַיּוּת, אָז וַדַּאי מֵת לָא שְׁנָא פָּגְעוּ בְּרֹאשׁוֹ תְּחִלָּה, לָא שְׁנָא פָּגְעוּ בְּרַגְלָיו תְּחִלָּה.

ה מָצָא עֲלִיּוֹנִים מֵתִים, לֹא יֹאמַר: כְּבָר מֵתוּ תַּחְתּוֹנִים, אֶלָּא מְפַקְּחַ עֲלֵיהֶם שָׁמָּא עֲדַיִן הֵם חַיִּים.

ו עַכּוּ״ם שֶׁצָּרוּ עַל עֲיָרוֹת יִשְׂרָאֵל, אִם בָּאוּ עַל עִסְקֵי מָמוֹן אֵין מְחַלְּלִין עֲלֵיהֶם אֶת הַשַּׁבָּת; בָּאוּ עַל עִסְקֵי נְפָשׁוֹת, וַאֲפִלּוּ סְתָם, יוֹצְאִים עֲלֵיהֶם בְּכְלֵי זַיִן וּמְחַלְּלִין עֲלֵיהֶם אֶת הַשַּׁבָּת; וּבְעִיר הַסְמוּכָה לַסָּפָר, אֲפִלּוּ לֹא בָּאוּ אֶלָּא עַל עִסְקֵי תֶּבֶן וְקַשׁ מְחַלְּלִין עֲלֵיהֶם אֶת הַשַּׁבָּת. הַגָּה: וַאֲפִלּוּ לֹא בָּאוּ עֲדַיִן אֶלָּא רוֹצִים לָבֹא (אוֹר זָרוּעַ).

ז יֵשׁ מִי שֶׁאוֹמֵר שֶׁבַּזְּמַן הַזֶּה אֲפִלּוּ בָּאוּ עַל עִסְקֵי מָמוֹן מְחַלְּלִין, שֶׁאִם לֹא נַנִּיחֵם יִשְׂרָאֵל לִשְׁלֹל וְלָבוֹז מָמוֹנוֹ שֶׁהֲרֵי מָמוֹנוֹ שֶׁהֲרֵי עִסְקֵי נְפָשׁוֹת וּמִכָּל מָקוֹם הַכֹּל לְפִי הָעִנְיָן (פְּסָקֵי מהרא״י סי׳ ק״כ).

ח הָרוֹאֶה סְפִינָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ יִשְׂרָאֵל הַמִּטְרָפֶת בַּיָּם, וְכֵן נָהָר שׁוֹטֵף וְכֵן יָחִיד הַנִּרְדָּף מִפְּנֵי עַכּוּ״ם, מִצְוָה עַל כָּל אָדָם לְחַלֵּל עֲלֵיהֶם שַׁבָּת כְּדֵי לְהַצִּילָם. וְעַיֵּן לְעֵיל סוֹף סִימָן ש״ו מִי שֶׁרוֹצִים לְאָנְסוֹ אִם מְחַלְּלִין עָלָיו שַׁבָּת.

ט כָּל הַיּוֹצְאִים לְהַצִּיל חוֹזְרִים בִּכְלֵי זֵינָם לִמְקוֹמָם.

סימן של

א יוֹלֶדֶת הִיא כְּחוֹלֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סַכָּנָה, וּמְחַלְּלִין עָלֶיהָ הַשַּׁבָּת לְכָל מַה שֶּׁצְּרִיכָה; קוֹרְאִין לָהּ חֲכָמָה מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, וּמְיַלְּדִין אוֹתָהּ, וּמַדְלִיקִין לָהּ נֵר אֲפִלּוּ הִיא סוּמָא; וּמִכָּל מָקוֹם בְּכָל מַה שֶּׁיְּכוֹלִין לְשַׁנּוֹת מְשַׁנִּין, כְּגוֹן אִם צְרִיכִים לְהָבִיא לָהּ כְּלִי מְבִיאָה לָהּ חֲבֵרְתָּהּ תָּלוּי בִּשְׁעָרָהּ, וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

ב עַכּוּ״ם אֵין מְיַלְּדִין אוֹתָהּ בְּשַׁבָּת, אֲפִלּוּ בְּדָבָר שֶׁאֵין בּוֹ חִלּוּל שַׁבָּת.

ג נִקְרֵאת יוֹלֶדֶת, לְחַלֵּל עָלֶיהָ שַׁבָּת, מִשֶּׁתֵּשֵׁב עַל הַמַּשְׁבֵּר, אוֹ מִשָּׁעָה שֶׁהַדָּם שׁוֹתֵת וְיוֹרֵד, אוֹ מִשָּׁעָה שֶׁחַבְרוֹתֶיהָ נוֹשְׁאוֹת אוֹתָהּ בִּזְרוֹעוֹתֶיהָ שֶׁאֵין בָּהּ כֹּחַ לַהֲלֹךְ, כֵּיוָן שֶׁנִּרְאֶה אֶחָד מֵאֵלּוּ מְחַלְּלִין עָלֶיהָ אֶת הַשַּׁבָּת.

ד כָּל שִׁלְשָׁה יָמִים הָרִאשׁוֹנִים אֲפִלּוּ אָמְרָה אֵינָהּ צְרִיכָה מְחַלְּלִין עָלֶיהָ אֶת הַשַּׁבָּת; מִשִּׁלְשָׁה וְעַד ז׳, אָמְרָה: אֵינָהּ צְרִיכָה, אֵין מְחַלְּלִין; מִכָּאן וְאֵילָךְ אֲפִלּוּ אָמְרָה: צְרִיכָה אֲנִי, אֵין מְחַלְּלִין עָלֶיהָ, אֶלָּא חֲרֵי הִיא עַד שְׁלֹשִׁים יוֹם כְּחוֹלֶה שֶׁאֵין בּוֹ סַכָּנָה.

ה הַיּוֹשֶׁבֶת עַל הַמִּשְׁבֵּר וּמֵתָה, מְבִיאִין סַכִּין בְּשַׁבָּת אֲפִלּוּ דֶּרֶךְ רְשׁוּת הָרַבִּים, וְקוֹרְעִים בִּטְנָהּ וּמוֹצִיאִין הַוָּלָד שֶׁמָּא יִמָּצֵא חַי. הַגָּה: וּמַה שֶּׁאֵין נוֹהֲגִין עַכְשָׁו כֵּן אֲפִלּוּ בַּחֹל, מִשּׁוּם דְּאֵין בְּקִיאִין בְּמִיתַת הָאֵם בְּקֹרוּב כָּל כָּךְ שֶׁאֶפְשָׁר לַוָּלָד לִחְיוֹת (אסור והתר).

ו עוֹשִׂין מְדוּרָה לַיּוֹלֶדֶת כָּל שְׁלֹשִׁים יוֹם, וַאֲפִלּוּ בְּתְקוּפַת תַּמּוּז. וְאִם מַתָּרִים אֲחֵרִים לְהִתְחַמֵּם כְּנֶגֶד הַמְּדוּרָה עַיִן לְעֵיל סי׳ רע״ו.

ז הַוָּלָד שֶׁנּוֹלַד עוֹשִׂין לוֹ כָּל צָרְכָיו וּמַרְחִיצִין אוֹתוֹ וּמוֹלְחִין אוֹתוֹ, וְטוֹמְנִין הַשִּׁלְיָא כְּדֵי שֶׁיֵּחַם הַוָּלָד, וְחוֹתְכִים אֶת הַטַּבּוּר; וְהָנֵי מִלֵּי בְּנוֹלַד לְט׳ אוֹ לְז׳, אֲבָל נוֹלַד לַח׳ אוֹ סָפֵק בֶּן ז׳ אוֹ בֶּן ח׳, אֵין מְחַלְּלִין עָלָיו אֶלָּא אִם כֵּן גָּמְרוּ שְׁעָרוֹ וְצִפָּרְנָיו.

ח נוֹלַד לח׳, אוֹ סָפֵק בֶּן ז׳ בֶּן ח׳, שֶׁלֹּא גָּמְרוּ שְׁעָרוֹ וְצִפָּרְנָיו, אָסוּר לְטַלְטְלוֹ, אֲבָל אִמּוֹ שׁוֹחָה עָלָיו וּמֵינִיקָתוֹ מִפְּנֵי צַעַר הֶחָלָב שֶׁמְּצַעֲרָהּ; וְכֵן הִיא בְּעַצְמָהּ יְכוֹלָה לְהוֹצִיא בְּיָדָהּ הֶחָלָב הַמְצַעֵר אוֹתָהּ.

ט מְיַשְּׁרִים אֶבְרֵי הַוָּלָד שֶׁנִּתְפָּרְקוּ מֵחֲמַת צַעַר הַלֵּדָה.

י מֻתָּר לְכָרְכוֹ בִּבְגָדָיו שֶׁלֹּא יִתְעַקְּמוּ אֵיבָרָיו.

יא אִם נָפְלָה עָרְלַת גְּרוֹן הַוָּלָד, מֻתָּר לָשׂוּם אֶצְבַּע לְתוֹךְ פִּיו וּלְסַלֵּק הָעָרְלָה לְמְקוֹמָהּ אַף עַל פִּי שֶׁפְּעָמִים שֶׁמַּקִּיא.

סימן שלא

א עוֹשִׂים כָּל צָרְכֵי מִילָה בְּשַׁבָּת; מוֹהֲלִין וּפוֹרְעִין וּמוֹצְצִין, וְנוֹתְנִין עָלָיו כַּמּוֹן.

ב כָּל זְמַן שֶׁלֹּא סִלֵּק יָדוֹ מִן הַמִּילָה חוֹזֵר אֲפִלּוּ עַל צִיצִין שֶׁאֵינָם מְעַכְּבִין; סִלֵּק יָדוֹ, אֵינוֹ חוֹזֵר אֶלָּא עַל צִיצִין הַמְעַכְּבִין. וְאֵלּוּ הֵם הַמְעַכְּבִין, בָּשָׂר הַחוֹפֶה אֲפִלּוּ רֹב גַּבֵּהּ שֶׁל עֲטָרָה בְּמָקוֹם א׳.

ג בֶּן ח׳, אִם גָּמְרוּ שְׁעָרוֹ וְצִפָּרְנָיו, מָלִין אוֹתוֹ בְּשַׁבָּת; וְאִם לֹא גָּמְרוּ, אֲפִלּוּ אִם הוּא סָפֵק בֶּן ז׳ סָפֵק בֶּן ח׳, אֵין מָלִין אוֹתוֹ. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר בֶּן ח׳ וַדַּאי. וְאִם הוּא בֶּן שֶׁבַע וַדַּאי, אֲפִלּוּ לֹא גָּמְרוּ שְׁעָרוֹ וְצִפָּרְנָיו מָלִין אוֹתוֹ וְעַיִן בְּיוֹרֶה דֵּעָה סי׳ רס״ו.

ד מִילָה שֶׁלֹּא בִּזְמַנָּהּ אֵינָהּ דּוֹחָה שַׁבָּת.

ה אַנְדְּרוֹגִינוּס וְנוֹלַד בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת וְנוֹלַד כְּשֶׁהוּא מָהוּל, וְיוֹצֵא דֹּפֶן, וְעַכּוּ״ם שֶׁיָּלְדָה וְאַחַר כָּךְ נִתְגַּיְּרָה, וּמִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ שְׁתֵּי עָרְלוֹת אֵין מִילָתָן דּוֹחָה שַׁבָּת.

ו מַכְשִׁירֵי מִילָה שֶׁאֶפְשָׁר לַעֲשׂוֹתָם מֵעֶרֶב שַׁבָּת אֵינָם דּוֹחִים אֶת הַשַּׁבָּת; לְפִיכָךְ אִם לֹא הֵבִיא אִזְמֵל לְמִילָה מֵעֶרֶב שַׁבָּת, לֹא יְבִיאֶנּוּ בְּשַׁבָּת, אֲפִלּוּ בְּמָקוֹם שֶׁאֵין בּוֹ אֶלָּא אִסּוּר דַּרְבָּנָן, שֶׁהֶעֱמִידוּ חֲכָמִים דִּבְרֵיהֶם בִּמְקוֹם כָּרֵת. וְלוֹמַר לְעַכּוּ״ם לַעֲשׂוֹתָהּ, אִם הוּא דָּבָר שֶׁאִם עָשָׂהוּ יִשְׂרָאֵל אֵין בּוֹ אִסּוּר אֶלָּא מִדַּרְבָּנָן, אוֹמֵר לְעַכּוּ״ם וְעוֹשֶׂהוּ. וְאִם הוּא דָּבָר שֶׁאָסוּר לְיִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹתוֹ מִן הַתּוֹרָה, לֹא יֹאמַר לְעַכּוּ״ם לַעֲשׂוֹתוֹ. וְעַיִן לְעֵיל סי׳ ש״ז.

ז לֹא הָיָה לוֹ כַּמּוֹן שָׁחוּק מֵעֶרֶב שַׁבָּת, לֹא יִשְׁחֲקֶנּוּ אֶלָּא לוֹעֵס בְּשִׁנָּיו. אִם לֹא עֵרֵב מֵאֶתְמוֹל יַיִן וְשֶׁמֶן לְתֵת עֲלֵיהֶם, לֹא יְעָרְבֵם הַיּוֹם אֶלָּא יִתֵּן כָּל אֶחָד לְבַדּוֹ.

ח אֵין עוֹשִׂין לָהּ חָלּוּק אֶלָּא כּוֹרֵךְ עָלֶיהָ סְמַרְטוּט; וְאִם אֵין לוֹ, כּוֹרֵךְ עַל אֶצְבָּעוֹ דֶּרֶךְ מַלְבּוּשׁ, לְשַׁנּוֹת מִדֶּרֶךְ הוֹצָאָה בַּחֹל, וּמֵבִיא דֶּרֶךְ חָצֵר אַחֶרֶת אֲפִלּוּ לֹא נִשְׁתַּתְּפוּ יַחַד.

ט בִּזְמַן חַכְמֵי הַגְּמָרָא אִם לֹא הָיוּ רוֹחֲצִים אֶת הַוָּלָד לִפְנֵי הַמִּילָה וּלְאַחַר הַמִּילָה, וּבְיוֹם שְׁלִישִׁי לַמִּילָה בְּמַיִם חַמִּין, הָיָה מְסֻכָּן; לְפִיכָךְ נִזְקְקוּ לִכְתֹּב מִשְּׁפָּטוֹ כְּשֶׁחָל לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת; וְהָאִדָּנָא לֹא נָהֲגוּ בִּרְחִיצָה כְּלָל, וְדֵינוֹ לִרְחֹץ בְּשַׁבָּת, אִם רָצוּ, כְּדִין רְחִיצַת כָּל אָדָם. הַגָּה: וּבִמְדִינוֹת אֵלּוּ נוֹהֲגִים לְרָחֲצוֹ לִפְנֵי הַמִּילָה בְּחַמִּין שֶׁהֻחַמּוּ מֵאֶתְמוֹל, וּלְאַחַר הַמִּילָה בְּמוּצָאֵי שַׁבָּת. וְכֵן אִם הָיָה יוֹם ג׳ לְמִילָתוֹ בְּשַׁבָּת, וְרוֹאִים שֶׁיֵּשׁ צֹרֶךְ לְרָחֲצוֹ, מְכִינִים חַמִּין מִבְּעוֹד יוֹם וְרוֹחֲצִים אוֹתוֹ בְּשַׁבָּת. וְכָל זֶה מִן הַסָּתָם, אֲבָל אִם רוֹאִים שֶׁיֵּשׁ לָחוּשׁ לְסַכָּנָה אִם לֹא יִרְחֲצוּ אוֹתוֹ אַחַר הַמִּילָה, בְּוַדַּאי מֻתָּר לְרָחֲצוֹ וּלְחַלֵּל עָלָיו שַׁבָּת מִדֵּי דְּהָווּי אַשְׁאָר חוֹלֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סַכָּנָה.

י אָדָם שֶׁלֹּא מָל מֵעוֹלָם לֹא יִמּוֹל בְּשַׁבָּת, אֲבָל אִם מָל כְּבָר פַּעַם אַחַת מֻתָּר לָמוּל בְּשַׁבָּת, אֲפִלּוּ אִם הוּא אֲבִי הַבֵּן. הַגָּה: וְעַיִן עוֹד דִּינֵי מִילָה טוּר יוֹרֶה דֵּעָה סי׳ רס״ו.

סימן שלב

א אֵין מְיַלְּדִין אֶת הַבְּהֵמָה בְּשַׁבָּת.

ב אֵין מְפַרְכְּסִין לִבְהֵמָה גַּלְדֵי מַכָּה וְלֹא סָכִין אוֹתָהּ בְּשֶׁמֶן; וְהָנֵי מִילֵי בִּגְמַר מַכָּה, דְּלֵיכָּא אֶלָּא מְשׁוּם תַּעֲנוּג, אֲבָל בִּתְחִלַּת מַכָּה, דְּאִיכָּא צַעֲרָא, שָׁרֵי.

ג אִם אָכְלָה כַּרְשִׁינִין הַרְבֵּה וּמִצְטַעֶרֶת, יָכוֹל לַהֲרִיצָהּ בֶּחָצֵר כְּדֵי שֶׁתִּיגַע וְתִתְרַפֵּא.

ד אִם אֲחָזָהּ דָּם, יָכוֹל לְהַעֲמִידָהּ בְּמַיִם כְּדֵי שֶׁתִּצְטַנֵּן; וְאִם הוּא סָפֵק שֶׁאִם לֹא יַקִּיזוּ לָהּ דָּם תָּמוּת, מֻתָּר לוֹמַר לְעַכּוּ״ם לְהַקִּיזָהּ.

סימן שלג

א אוֹצָר שֶׁל תְּבוּאָה אוֹ שֶׁל כַּדֵּי יַיִן, אַף עַל פִּי שֶׁמֻּתָּר לְהִסְתַּפֵּק מִמֶּנּוּ אָסוּר לְהַתְחִיל בּוֹ לְפַנּוֹתוֹ אֶלָּא לִדְבַר מִצְוָה, כְּגוֹן שֶׁפִּנָּהוּ לְהַכְנָסַת אוֹרְחִים אוֹ לְקִבַּע בּוֹ בֵּית הַמִּדְרָשׁ. וְכִיצַד מְפַנֶּהוּ, אִם הָיָה הָאוֹצָר גָּדוֹל מִפְּנֵי חֲמִשָּׁה קָפוֹת שֶׁבְּכָל קָפָּה שָׁלֹשׁ סְאִים (הַגָּהוֹת מָרְדְּכַי וַרַ״ן פֶּרֶק הַמַּפְקִיד), לֹא הָיָה בּוֹ אֶלָּא חֲמִשָּׁה קָפוֹת, מְפַנֶּה מֵהֶם אַרְבָּעָה אֲבָל כֻּלּוֹ לֹא יְפַנֶּה שֶׁמָּא יָבֹא לְהַשְׁוּוֹת גּוּמּוֹת. הַגָּה: וְכָל שְׁבוּת שֶׁהִתִּירוּ מִשּׁוּם צָרְכֵי מִצְוָה מֻתָּר גַּם כֵּן לְצָרְכֵי אוֹרְחִים; וְלֹא מִקְרֵי אוֹרְחִים, אֶלָּא שֶׁנִּתְאָרְחוּ אֲצָלוֹ בְּבֵיתוֹ, אוֹ שֶׁזִּמֵּן אוֹרְחִים שֶׁנִּתְאָרְחוּ אֵצֶל אֲחֵרִים (תְּרוּמַת הַדֶּשֶׁן סִי׳ ע״ב), אֲבָל כְּשֶׁזִּמֵּן חֲבֵרוֹ לִסְעֹד אֶצְלוֹ לֹא מִקְרֵי אוֹרְחִים וְאֵינוֹ סְעֻדַּת מִצְוָה רַק סְעֻדַּת רְשׁוּת.

ב כְּשֶׁמְּפַנֶּה אֵלּוּ אַרְבָּעָה אוֹ חֲמִשָּׁה קָפוֹת לֹא יְחַלְּקֵם בְּקָפוֹת קְטַנּוֹת לְהוֹלִיכָם בְּהַרְבֵּה פְּעָמִים כְּדֵי לְהָקֵל הַמַּשָּׂאוֹי, מִפְּנֵי שֶׁמַּרְבֶּה בְּהִלּוּךְ וְאוֹשֶׁא מִלְתָא טְפֵי.

ג אֵלּוּ ד׳ אוֹ ה׳ קָפוֹת שֶׁמְּפַנֶּה דְּהַיְנוּ לְאוֹרַח אֶחָד, וְאִם בָּאוּ לוֹ הַרְבֵּה מְפַנֶּה כַּשֶּׁעוּר הַזֶּה לְכָל אוֹרַח וְאוֹרַח וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יְפַנֶּה אֶחָד לְכֻלָּם דְּאִיכָּא טִרְחָא יְתֵרָה, אֶלָּא כָּל אֶחָד יְפַנֶּה לְעַצְמוֹ אוֹ אַחֵר יְפַנֶּה בַּעֲדוֹ. הַגָּה: חֲבִיּוֹת שֶׁל יַיִן שֶׁהוּבְאוּ עַל עֲגָלָה אָסוּר לְהוֹרִידָן בְּשַׁבָּת אִם לֹא לְכְבוֹד אוֹרְחִים אוֹ לְצֹרֶךְ מִצְוָה דְּהֶוֵי כְּמְפַנֶּה הָאוֹצָר. (אוֹר זָרוּעַ).

סימן שלד

א נָפְלָה דְּלֶקָה בְּשַׁבָּת, אִם הוּא בַּלַּיְלָה קֹדֶם סְעֻדָּה, יָכוֹל לְהַצִּיל כְּדֵי מְזוֹן שָׁלֹשׁ סְעֻדּוֹת, הָרָאוּי לְאָדָם, לְאָדָם, וְהָרָאוּי לִבְהֵמָה, לִבְהֵמָה; וּבְשַׁחֲרִית, מְזוֹן שְׁתֵּי סְעֻדּוֹת; וּבְמִנְחָה, מְזוֹן סְעֻדָּה אַחַת. וְדַוְקָא בְּנֵי הַבַּיִת שֶׁהַדְּלֶקָה בּוֹ לֹא יַצִּילוּ יוֹתֵר, מִשּׁוּם דְּאִיכָּא לְמֵיחַשׁ שֶׁמִּתּוֹךְ שֶׁטְּרוּדִים בְּהַצָּלָה יִשְׁכְּחוּ הַשַּׁבָּת וִיכַבּוּ; אֲבָל בָּתִּים הַקְּרוֹבִים וְיִרְאִים שֶׁתַּגִּיעַ לָהֶם הַדְּלֶקָה, יְכוֹלִים לְהַצִּיל כָּל מַה שֶּׁיִּרְצוּ.

ב וְיֵשׁ מַתִּירִים לְטַלְטֵל מָעוֹת וּדְבָרִים הַמֻּקְצִים כְּדֵי לְהַצִּילָם מִפְּנֵי הַדְּלֶקָה אוֹ מֵאוֹנְסִים הַבָּאִים לְגָזְלָם, דְּבִמְקוֹם פְּסִידָא אֵין לָחוּשׁ לְאִסּוּר מֻקְצֶה. וְיֵשׁ אוֹסְרִים, וְאַפְלּוּ לוֹמַר לְעַכּוּ״ם לְטַלְטֵל סְחוֹרָה הַנִּפְסֶדֶת מֻחְמַת גְּשָׁמִים יֵשׁ מִי שֶׁאוֹסֵר וְעַיֵּן לְעֵיל סִימָן ש״ז סָעִיף י״ט.

ג הִצִּיל פַּת נָקִיָּה לֹא יַצִּיל פַּת הַדְּרָאָה (פִּי׳ פַּת שֶׁנּוֹשֶׁל הַדַּדָּה דְּהַיְנוּ פַּת סֹבִין), אֲבָל אֵיפְכָא שָׁרֵי.

ד מַצִּילִין מִיּוֹם הַכִּפּוּרִים לְשַׁבָּת, אֲבָל לֹא מִשַּׁבָּת לְיוֹם הַכִּפּוּרִים וְיוֹם טוֹב, וְלֹא לְשַׁבָּת הַבָּאָה; אֲבָל מִיּוֹם הַכִּפּוּרִים לְמוֹצָאֵי יוֹם הַכִּפּוּרִים מַצִּילִין מְזוֹן סְעֻדָּה אַחַת.

ה מַצִּילִין לְחוֹלֶה, וּלְזָקֵן וְלִרְעֶבְתָּן, כְּבֵינוֹנִי.

ו הָא דְּאֵין מַצִּילִין אֶלָּא מְזוֹן ג׳ סְעֻדּוֹת הַיְנוּ דַּוְקָא בִּשְׁנֵי כֵּלִים, אֲבָל בִּכְלִי אֶחָד מַצִּילִין אֲפִלּוּ יֵשׁ בּוֹ מֵאָה סְעֻדּוֹת, וַאֲפִלּוּ פֵּרֵשׁ טַלִּיתוֹ וְקִפֵּל וְהֵבִיא לְתוֹכוֹ, וְחָזַר וְקִפֵּל וְהֵבִיא לְתוֹכוֹ, מֻתָּר כֵּיוָן שֶׁמּוֹצִיא הַכֹּל בְּפַעַם אַחַת.

ז וּמֻתָּר לְהַצִּיל כְּלֵי תַּשְׁמִישׁוֹ הַצְּרִיכִים לוֹ לְאוֹתוֹ הַיּוֹם, כְּגוֹן כּוֹסוֹת וְקִיתוֹנִיּוֹת.

ח וְלוֹבֵשׁ כָּל מַה שֶּׁיָּכֹל לִלְבֹּשׁ, וּמוֹצִיא, וּפוֹשֵׁט וְחוֹזֵר וְלוֹבֵשׁ, וּמוֹצִיא וּפוֹשֵׁט. וְיֵשׁ מִי שֶׁאוֹמֵר שֶׁאֵינוֹ לוֹבֵשׁ וּמוֹצִיא אֶלָּא פַּעַם אַחַת בִּלְבַד.

ט וְאוֹמֵר לַאֲחֵרִים: בּוֹאוּ וְהַצִּילוּ לָכֶם כָּל אֶחָד מְזוֹן שָׁלֹשׁ סְעֻדּוֹת, וְיכוֹלִים לִלְבֹּשׁ כָּל מַה שֶּׁיּוּכְלוּ לִלְבֹּשׁ. אִם רוֹצִים, זוֹכִים בּוֹ מִן הַהֶפְקֵר כֵּיוָן שֶׁאָמַר הַצִּילוּ לָכֶם; וְאִם אֵינָם רוֹצִים לִזְכּוֹת אֶלָּא רוֹצִים לְהַחֲזִירוֹ לְקַבֵּל שָׂכָר עַל הַצָּלָתָם, הָרְשׁוּת בְּיָדָם וְלֹא הֶוֵי שְׁכַר שַׁבָּת.

י כָּל הַצָּלָה שֶׁאָמַרְנוּ אֵינָהּ אֶלָּא לְחָצֵר אַחֶרֶת הַמְעֹרָבֶת, אֲבָל לֹא לְשֶׁאֵינָהּ מְעֹרָבֶת. הַגָּה: וְיֵשׁ מְקִלִּין אַף לְשֶׁאֵינָהּ מְעֹרָבֶת (סְמַ״ג וְהַגָּהוֹת מָרְדְּכַי).

יא יֵשׁ אוֹמְרִים דְּכָל הַצָּלָה שֶׁאָמַרְנוּ הִיא לְחָצֵר וּמְבוֹי הַסְמוּכִים לִרְשׁוּת הָרַבִּים וְגַם אֵינָם מְקֹרִים, דְּדָמֵי לִרְשׁוּת הָרַבִּים; וּמְשׁוּם הָכִי אֵין מַתִּירִין לְהַצִּיל אֶלָּא מְזוֹן שָׁלֹשׁ סְעֻדּוֹת וְכֵלִים הַצְּרִיכִים; אֲבָל לְבַיִת אַחֵר שֶׁעֵרֶב עִמּוֹ, יָכוֹל לְהוֹצִיא כָּל מַה שֶּׁיִּרְצֶה; וְאַף לְחָצֵר לֹא אָמְרוּ אֶלָּא לַחֲצַר חֲבֵרוֹ, אֲבָל לְחָצֵר שֶׁלּוֹ שֶׁאֵינָהּ צְרִיכָה עֵרוּב, יָכוֹל לְהוֹצִיא כָּל מַה שֶּׁיִּרְצֶה; וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁאֵין חִלּוּק.

יב כָּל כְּתָבֵי הַקֹּדֶשׁ מַצִּילִין הָאַדָּנָא מִפְּנֵי הַדְּלֵקָה וְקוֹרִין בָּהֶם, אֲפִלּוּ כְּתוּבִים בְּכָל לָשׁוֹן וַאֲפִלּוּ כְּתוּבִים בְּסֵם וּבְסִקְרָא (פי׳ מיני צבעונים) וּבְכָל דָּבָר. וְכֵן מַטְבֵּעַ בְּרָכוֹת שֶׁטָּבְעוּ חֲכָמִים, מַצִּילִין אוֹתָם מִן הַדְּלֵקָה וּמִכָּל מָקוֹם הַתֶּרֶפָּה פֵּרוּשׁ מָקוֹם מְגֻלֶּה וְהֶפְקֵר; וְכֵן תַּרְגּוּם שֶׁכְּתָבוֹ עִבְרִי, כְּגוֹן יַגַּר שָׂהֲדוּתָא תִּמְרוֹן לְהוֹן, וְעִבְרִי שֶׁכָּתְבוֹ תַּרְגּוּם אוֹ בְּלָשׁוֹן אַחֵר שֶׁאוֹתוֹ הָעָם בְּקִיאִים בּוֹ; וְכֵן סֵפֶר תּוֹרָה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ לְלַקֵּט פ״ה אוֹתִיּוֹת מִתּוֹךְ תֵּבוֹת שְׁלֵמוֹת אוֹ שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אַזְכָּרָה, מַצִּילִין אוֹתָהּ.

יג יֵשׁ מִי שֶׁאוֹמֵר דִּמְגִלַּת אֶסְתֵּר, הוֹאִיל וְאֵין בָּהּ אַזְכָּרוֹת, אִם אֵינָהּ כְּתוּבָה כְּמִשְׁפָּטָהּ אַשּׁוּרִית עַל הָעוֹר וּבִדְיוֹ, אֵין בָּהּ קְדֻשָּׁה לְהַצִּילָהּ מִפְּנֵי הַדְּלֵקָה.

יד הַקְּמֵעִין שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם פְּסוּקִים, אֵין מַצִּילִים אוֹתָם מִפְּנֵי הַדְּלֵקָה; וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁמַּצִּילִים.

טו מַצִּילִים תִּיק הַסֵּפֶר עִם הַסֵּפֶר, וְתִיק הַתְּפִלִּין עִם הַתְּפִלִּין, אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ בְּתוֹכָן מָעוֹת; וְהוּא הַדִּין לִשְׁאָר כְּתְבֵי הַקֹּדֶשׁ.

טז אִם הִנִּיחַ תְּפִלִּין בְּאַרְנָקִי (פי׳ כיס) מָלֵא מָעוֹת, יָכוֹל לְהַצִּילוֹ מִפְּנֵי הַדְּלֵקָה אוֹ מִפְּנֵי הַגַּנָּבִים וְהַגַּזְלָנִים לְמָקוֹם שֶׁיָּכוֹל לְהַצִּיל הַתְּפִלִּין. וְיֵשׁ מִי שֶׁאוֹמֵר דְּהַיְנוּ דַּוְקָא כְּשֶׁהִנִּיחָם שָׁם מֵעֶרֶב שַׁבָּת.

יז יֵשׁ מַתִּירִים לְהַצִּיל דְּסְקָיָא מְלֵאָה מָעוֹת, עַל יְדֵי כְּפָר אוֹ תִּינוֹק, מִן הַדְּלֵקָה אוֹ מִן הַגַּנָּבִים וְהַגַּזְלָנִים, וְדַוְקָא לִרְשׁוּת הָיָחִיד, אֲבָל לֹא לְחָצֵר שֶׁאֵינָהּ מְעֹרֶבֶת. (מצילין הסְפָרִים אֲפִלּוּ לְחָצֵר שֶׁאֵינָהּ מְעֹרֶבֶת) וּלְמָבוֹי (פי׳ מָקוֹם שֶׁנִּכְנָסִים מֵהֶם לַחֲצֵרוֹת) שֶׁלֹּא נִשְׁתַּתְּפוּ בּוֹ, וּבִלְבַד שֶׁיִּהְיוּ בּוֹ שְׁלֹשָׁה מְחִצּוֹת וְלָחִי.

יח כָּתְבוּ מִשֶּׁם גָּאוֹן, שֶׁמַּתָּר לוֹמַר לְעַכּוּ״ם לְהַצִּיל סְפָרִים מִן הַדְּלֵקָה אֲפִלּוּ דֶּרֶךְ רְשׁוּת הָרַבִּים.

יט כָּל מַה שֶּׁמַּתָּר לְהַצִּיל מִפְּנֵי הַדְּלֵקָה מַתָּר לְהַצִּיל מִמַּיִם וּמִשְּׁאָר דְּבָרִים הַמְאַבְּדִים.

כ הַגִּלְיוֹנִים שֶׁלְּמַעְלָה וְשֶׁלְּמַטָּה, וְשֶׁבֵּין פָּרָשָׁה לְפָרָשָׁה, וְשֶׁבֵּין דַּף לְדַף, וְשֶׁבְּתְחִלַּת הַסֵּפֶר וְשֶׁבְּסוֹף הַסֵּפֶר אֵין מַצִּילִין אוֹתָם.

כא הָאֶפִּיקוֹרְסִים, דְּהַיְנוּ הָאֲדוּקִים בַּעֲבוֹדַת אֱלִילִים, וְכֵן מוּמָרִים לַעֲבוֹדַת אֱלִילִים שֶׁכָּתְבוּ לָהֶם כְּתְבֵי הַקֹּדֶשׁ, אֵין מַצִּילִים אוֹתָם; וְאַף בַּחֹל שׁוֹרְפָן עִם הָאַזְכָּרוֹת שֶׁבָּהֶן.

כב תֵּבָה שֶׁאָחַז בָּהּ הָאוּר, יָכוֹל לִפְרֹס עוֹר שֶׁל גְּדִי מִצִּדָּהּ הָאַחַת שֶׁלֹּא תִּשָּׂרֵף; וְעוֹשִׂים מְחִצָּה בְּכָל הַכֵּלִים לְהַפְסִיק בֵּין הַדְּלֵקָה, אֲפִלּוּ כְּלֵי חֶרֶס חֲדָשִׁים מְלֵאִים מַיִם שֶׁוַּדַּאי יִתְבַּקְּעוּ כְּשֶׁתַּגִּיעַ לָהֶם הַדְּלֵקָה, דִּגְרָם כִּבּוּי מֵתָר. הַגָּה: בְּמָקוֹם פְּסִידָא (מרדכי פרק כ״כ).

כג טַלִּית שֶׁאָחַז בָּהּ הָאוּר, פּוֹשְׁטָהּ וּמִתְכַּסֶּה בָּהּ וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ אִם תִּכְבֶּה; וְיֵשׁ מִי שֶׁאוֹמֵר שָׁצָרִיךְ שֶׁלֹּא יִתְכַּוֵּן לָכָךְ. הַגָּה: מֻתָּר לִכְפּוֹת קְעָרָה עַל הַנֵּר שֶׁלֹּא תֹּאחֲזוּ בַּקּוֹרָה (טור) וְעַיֵּן לְעֵיל סִי׳ רע״ז סָעִיף ה׳.

כד יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁאֵין יָכוֹל לִתֵּן עָלָיו מַשְׁקִין כְּדֵי שֶׁיִּכְבֶּה כְּשֶׁמַּגִּיעַ לָהֶם; וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁמֻּתָּר לַעֲשׂוֹת כֵּן בְּשָׁאר מַשְׁקִים, חוּץ מִן הַמַּיִם, מִשּׁוּם כִּבּוּשׁ; וְיֵשׁ מַתִּירִים אֲפִלּוּ בְּמַיִם. וְדִבְרֵי סְבָרָא שְׁנִית נִרְאִים.

כה נָכְרִי שֶׁבָּא לְכַבּוֹת אֵין צָרִיךְ לִמְחוֹת בְּיָדוֹ, אֲבָל קָטָן שֶׁבָּא לְכַבּוֹת צָרִיךְ לִמְחוֹת בְּיָדוֹ.

כו יָכוֹל לוֹמַר בִּפְנֵי עַכּוּ״ם: כָּל הַמְכַבֶּה אֵינוֹ מַפְסִיד; אַף אִם אֵינוֹ מְזֻמָּן כָּאן, יָכוֹל לִקְרוֹתוֹ שֶׁיָּבֹא, אַף עַל פִּי שֶׁוַּדַּאי יְכַבֶּה כְּשֶׁיָּבֹא. וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה בְּהֶזֵּק הַבָּא פִּתְאֹם, כְּגוֹן אִם נִתְרוֹעֲעָה חָבִית שֶׁל יַיִן, יָכוֹל לִקְרֹא עַכּוּ״ם אַף עַל פִּי שֶׁוַּדַּאי יִתְקַנֶּנָּה כְּשֶׁיָּבֹא. הַגָּה: וְכָל הַדִּינִים הַנִּזְכָּרִים בְּדִינֵי הַדְּלֵקָה הֲנֵי מִלֵּי בִּימֵיהֶם, אֲבָל בַּזְּמַן הַזֶּה אוֹתָם הַשְּׁרוּיִים בֵּין עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וְהֵיא חֲשַׁשׁ סַכָּנַת נְפָשׁוֹת, כָּתְבוּ הָרִאשׁוֹנִים וְהָאַחֲרוֹנִים זַ״ל שֶׁמֻּתָּר לְכַבּוֹת דְּלֵקָה בְּשַׁבָּת מִשּׁוּם דְּיֵשׁ בָּהּ סַכָּנַת נְפָשׁוֹת וְהַזָּרִיז חֲרֵי זֶה מְשֻׁבָּח. וּמִכָּל מָקוֹם הַכֹּל לְפִי הָעִנְיָן, דְּאִם הָיוּ בְּטוּחִים וַדַּאי שֶׁלֹּא יִהְיֶה לָהֶם סַכָּנָה בַּדָּבָר, אָסוּר לְכַבּוֹת; אֲבָל בַּחֲשַׁשׁ סַכָּנַת סָפֵק מֻתָּר לְכַבּוֹת אֲפִלּוּ דְּלֵקָה בְּבֵיתוֹ שֶׁל עַכּוּ״ם, וְכֵן נוֹהֲגִין (תרומת הדשן סימן נ״ח והגהות אשרי פרק מי שהוציאוהו בשם אור זרוע); וְדַוְקָא לְכַבּוֹת הַדְּלֵקָה דְּהֲוֵי מְלֹאכָה שֶׁאֵינָהּ צְרִיכָה לְגוּפָהּ, וְיֵשׁ סַכָּנָה אִם לֹא יְכַבֶּה, אֲבָל אָסוּר לְחַלֵּל שַׁבָּת כְּדֵי לְהַצִּיל (ממון), וְאִם עָבַר וְחִלֵּל צָרִיךְ לְהִתְעַנּוֹת אַרְבָּעִים יוֹם שֵׁנִי וַחֲמִישִׁי, וְלֹא יִשְׁתֶּה יַיִן וְלֹא יֹאכַל בָּשָׂר, וְיִתֵּן בִּמְקוֹם חֲטָאת י״ח פְּשִׁיטִים לִצְדָקָה; וְאִם יִרְצֶה לְפָדוֹת הַתַּעֲנִית, יִתֵּן בְּעַד כָּל יוֹם שְׁנֵים עָשָׂר פְּשִׁיטִים (לִצְדָקָה) (פסקי מהרא״י סימן ט׳). וְעַיֵּן בְּטוּר יוֹרֶה דֵּעָה מַהִלְכוֹת נִדָּה סִימָן קפ״ה.

כז גַּחֶלֶת הַמּוּנַחַת בְּמָקוֹם שֶׁרַבִּים נִזּוֹקִים בָּהּ יָכוֹל לְכַבּוֹתָהּ, בֵּין אִם הִיא שֶׁל מַתֶּכֶת בֵּין אִם הִיא שֶׁל עֵץ, וְהָרַמְבַּ״ם אוֹסֵר בְּשֶׁל עֵץ.

סימן שלה

א חָבִית שֶׁנִּשְׁבְּרָה, מַצִּילִין מִמֶּנָּה מְזוֹן שָׁלֹשׁ סְעֻדּוֹת אֲפִלּוּ בִּכְלֵי הַרְבֵּה, דְּאִלּוּ בִּכְלִי אֶחָד אֲפִלּוּ מַחֲזִיק מֵאָה סְעֻדּוֹת מַצִּיל. וְאוֹמֵר לַאֲחֵרִים: בּוֹאוּ וְהַצִּילוּ לָכֶם; וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִסְפֹּג, דְּהַיְנוּ שֶׁלֹּא יָשִׁים הַסְפּוֹג בִּמְקוֹם הַיַּיִן לַחֲזֹר וּלְהַטִּיפוֹ, גְּזֵרָה שֶׁמָּא יִסְחֹט. וַאֲפִלּוּ אִם יֵשׁ לוֹ בֵּית אַחִיזָה, דְּלֵיכָּא חֲשַׁשׁ סְחִיטָה, אָסוּר, שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה כְּדֶרֶךְ שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בַּחֹל; וְלֹא יִטְפַּח בַּשֶּׁמֶן לְהַכְנִיס יָדוֹ וּלְקַנְּחָהּ בְּשִׂפַּת הַכְּלִי. הַגָּה: וְיֵשׁ אוֹמְרִים דַּוְקָא חָבִית שֶׁנִּשְׁבְּרָה, שֶׁבָּהוּל וְאִם יַצִּיל חֲיִישִׁינַן שֶׁיִּתְקַנְּחוּ, אֲבָל אִם נִסְדַּק וְעָבִיד טִיף טִיף, שֶׁאֵינוֹ בָּהוּל כָּל כָּךְ, מֻתָּר לְהַצִּיל בִּכְלִים לְקַלֵּט וּלְצָרְךָ (הַגָּהוֹת פְּרִדְכֵי וְתוֹס׳ פ׳ כ״כ וְהַגָּהוֹת מַיְמוֹנִי פכ״ב). וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּכָל זֶה לֹא מַיְרֵי אֶלָּא לְהַצִּיל מֻחְצָר לְחָצֵר, אֲבָל לְבֵית אַחֵר שֶׁעֵרֵב עִמּוֹ מַצִּילִין בְּכָל עִנְיָן, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל גַּבֵּי דְּלֶקָה (פִּסְקֵי מהרא״י קצ״ו).

ב אִם נִשְׁבְּרָה בְּרֹאשׁ גַּגּוֹ, מֵבִיא כְּלִי וּמַנִּיחַ תַּחְתֶּיהָ, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יָבִיא כְּלִי אַחֵר וְיִקֹּלֹט לְקַבֵּל מִן הַקִּלּוּחַ בַּאֲוִיר לְאַחַר שֶׁיָּרַד מִן הַגַּג, וְלֹא יָבִיא כְּלִי אַחֵר וְיָצָרֵךְ אוֹתוֹ לְרֹאשׁ הַגַּג; וְאִם מַצִּיל בִּכְלִי אֶחָד, מַצִּיל אֲפִלּוּ קוֹלֵט אוֹ מְצָרֵךְ.

ג נִזְדַּמְּנוּ לוֹ אוֹרְחִים מֵבִיא כְּלִי אַחֵר וְקוֹלֵט, כְּלִי אַחֵר וִיצָרֵךְ; וְלֹא יִקֹּלֹט וִיצָרֵךְ וַאֲחֵר כָּךְ יַזְמִין לוֹ הָאוֹרְחִים, וְלֹא יַעֲרִים לְזֶמֶן אוֹרְחִים שֶׁאֵין צְרִיכִים לְאֻכָּל. הַגָּה: וּמֵיהוּ אִם עָבַר וְעָשָׂה, שֶׁקָּלַט וְאַחַר כָּךְ זִמֵּן אוֹרְחִים, מֻתָּר (רַמְב״ן וְהַמַּגִּיד פכ״א).

ד אִם יָזוּב תִּירוֹשׁ מִגִּיגִית שֶׁל עֲנָבִים שֶׁעֲדַיִן לֹא נִדְרְכוּ, שֶׁנִּמְצָא אוֹתוֹ הַדֶּלֶף אֵינוֹ רָאוּי, שֶׁהֲרֵי הַמַּשְׁקִין שֶׁזָּבוּ אֲסוּרִים וְאֵינוֹ רַשַּׁאי לָשִׂים כְּלִי תַּחְתָּיו מִפְּנֵי שֶׁמְּבַטְּלוֹ מֵהֵיכָנוֹ; כֵּיצַד יַעֲשֶׂה, יַנִּיחַ שָׁם מִטָּתוֹ אוֹ שֻׁלְחָנוֹ, וְאָז יִהְיֶה אוֹתוֹ הַדֶּלֶף לְפָנָיו גֶּרֶף שֶׁל רְעִי וְיָכוֹל לְהַנִּיחַ שָׁם כְּלִי לְקַבֵּל הַדֶּלֶף כְּדֵי שֶׁלֹּא יֵעָשֶׂה שָׁם טִיט, וּכְשֶׁיִּתְמַלֵּא הַכְּלִי לֹא יִזְרְקֶנּוּ בִּכְלִי אַחֵר, שֶׁלֹּא יְבַטְּלֶנּוּ מֵהֵיכָנוֹ, אֶלָּא מְרִיקוֹ בְּתוֹךְ הַגִּיגִית שֶׁזָּבוּ הַמַּשְׁקִין מִמֶּנּוּ, שֶׁהִיא מְבֻטֶּלֶת מֵהֵיכָנָהּ עַל יְדֵי מַשְׁקִין שֶׁבָּהּ מִשּׁוּם מַשְׁקִין שֶׁזָּבוּ.

ה נִתְפַּזְּרוּ לוֹ פֵּרוֹת בֶּחָצֵר, אֶחָד הֵנָּה וְאֶחָד הֵנָּה, מְלַקֵּט מְעַט מְעַט וְאוֹכֵל וְלֹא יִתֵּן לְתוֹךְ הַסַּל וְלֹא לְתוֹךְ הַקֻּפָּה; וְאִם נָפְלוּ בְּמָקוֹם אֶחָד, נוֹתֵן אֲפִלּוּ לְתוֹךְ הַסַּל, אֶלָּא אִם כֵּן נָפְלוּ לְתוֹךְ צְרוֹרוֹת וַעֲפָרוּרִית שֶׁבֶּחָצֵר שֶׁאָז מְלַקֵּט אֶחָד אֶחָד וְאוֹכֵל, וְלֹא יִתֵּן לְתוֹךְ הַסַּל וְלֹא לְתוֹךְ הַקֻּפָּה וְעַיֵּן לְעֵיל סי׳ שי״ט.

סימן שלו

א אֵין עוֹלִים בְּאֵילָן, בֵּין לַח בֵּין יָבֵשׁ, וְאֵין נִתָּלִים בּוֹ וְאֵין מִשְׁתַּמְּשִׁין בִּמְחֻבָּר לַקַּרְקַע כְּלָל, גְּזֵרָה שֶׁמָּא יַעֲלֶה וְיִתְלֹשׁ. עָלָה בְּאֵילָן בְּשַׁבָּת, בְּשׁוֹגֵג מֻתָּר לִירֵד; בְּמֵזִיד, אָסוּר לִירֵד. וְאִם עָלָה מִבְּעוֹד יוֹם, בְּכָל גַּוְנֵי מֻתָּר לִירֵד מִשֶּׁחָשְׁכָה. וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּהָנֵי מִלֵּי כְּשֶׁהָיָה דַּעְתּוֹ לִירֵד מִבְּעוֹד יוֹם, אֲבָל לֹא הָיָה דַּעְתּוֹ לִירֵד מִבְּעוֹד יוֹם לֹא יֵרֵד מִשֶּׁחָשְׁכָה, כֵּיוָן שֶׁהָיָה דַּעְתּוֹ לִישֵׁב שָׁם בְּאִסּוּר. הַגָּה: וְדַוְקָא אָדָם שֶׁעָלָה שָׁם, אֲבָל אִם הִנִּיחַ שָׁם חֵפֶץ מִבְּעוֹד יוֹם אָסוּר לִטְלוֹ מִשָּׁם בְּשַׁבָּת (הַמַּגִּיד פֶּרֶק כ״א). וְכָל זֶה בְּאֵילָן וְכַיּוֹצֵא בּוֹ, אֲבָל קָנִים הֲרֻכִּים כִּירֻק, מֻתָּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶם אַף עַל פִּי שֶׁמְּחֻבָּרִים בַּקַּרְקַע, דְּאֵין אִסּוּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בַּיָּרָק (הַגָּהוֹת אֲשֵׁרִי פֶּרֶק בֵּיצַד מְבַשְּׁלִין בְּשֵׁם אוֹר זָרוּעַ וּבֵית יוֹסֵף).

ב שָׁרְשֵׁי אִילָן הַגְּבוֹהִים מִן הָאָרֶץ ג׳ טְפָחִים, אָסוּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶם; פָּחוֹת מִכָּאן, מֻתָּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶם דְּכִקַּרְקַע חֲשִׁיבִי. וְאִם בָּאִים מִלְמַעְלָה וְיוֹרְדִים לְמַטָּה בְּמָקוֹם שֶׁגְּבוֹהִים שְׁלֹשָׁה, אֲסוּרִים; וּבְמָקוֹם שֶׁאֵין גְּבוֹהִים שְׁלֹשָׁה, מֻתָּרִים. הָיוּ גְּבוֹהִים שְׁלֹשָׁה וְחָלָל תַּחְתֵּיהֶם, אַף עַל פִּי שֶׁמִּצַּד אֶחָד אֵין חָלָל תַּחְתֵּיהֶם וַהֲרֵי הֵן שָׁוִים לָאָרֶץ, אָסוּר לִישֵׁב אֲפִלּוּ עַל צַד הַשָּׁוֶה לָאָרֶץ.

ג מֻתָּר לִילֵךְ עַל גַּבֵּי עֲשָׂבִים, בֵּין לַחִים בֵּין יְבֵשִׁים, כֵּיוָן שֶׁאֵינוֹ מִתְכַּוֵּן לִתְלֹשׁ. אֲבָל הָאוֹכְלִים בְּגִנּוֹת, אֲסוּרִים לִטֹּל יְדֵיהֶם עַל הָעֲשָׂבִים שֶׁמַּשְׁקִים אוֹתָם, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָם מְכַוָּנִים, פְּסִיק רֵישֵׁיהּ הוּא; אֲבָל מֻתָּר לְהָטִיל בָּהֶם מֵי רַגְלַיִם אוֹ שְׁאָר מַשְׁקִין שֶׁאֵינָם מַצְמִיחִין. הַגָּה: וְלָכֵן טוֹב לְהַחְמִיר שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל בְּגִנּוֹת, אִם יִשְׁתַּמֵּשׁ שָׁם עִם מַיִם, דִּבְקִשְׁיֵי יֵשׁ לְזַהֵר שֶׁלֹּא יִפְּלוּ שָׁם מַיִם (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם סֵפֶר הַתְּרוּמָה).

ד יֵשׁ לְזַהֵר מִלְּהַשְׁלִיךְ זְרָעִים בְּמָקוֹם יְרִידַת גְּשָׁמִים, שֶׁסּוֹפָן לְהַצְמִיחַ; וְאִם יַשְׁלִיךְ לַתַּרְנְגוֹלִים, לֹא יַשְׁלִיךְ אֶלָּא כְּשֶׁעוּר שֶׁיֹּאכְלוּ בּוֹ בַּיּוֹם אוֹ לְיוֹמַיִם; וְאִם הוּא בְּמָקוֹם דְּרִיסַת רַגְלֵי אָדָם, מֻתָּר, שֶׁאֵין סוֹפוֹ לְצְמֹחַ.

ה עֲשָׂבִים שֶׁעָלוּ עַל אֹזֶן הַכְּלִי, מְלַחוּת הַכְּלִי, חֲשׁוּבִים כִּמְחֻבָּרִים לַקַּרְקַע וְהַתּוֹלְשָׁן, חַיָּב.

ו עֲשָׂבִים שֶׁתְּחָבָן בְּעָפָר מִבְּעוֹד יוֹם כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ לַחִים, מֻתָּר לֶאֱחֹז בֶּעָלִים וּלְהוֹצִיאָן; וְהוּא שֶׁלֹּא הִשְׁרִישׁוּ וְגַם צָרִיךְ שֶׁאֵינוֹ רוֹצֶה בְּהַשְׁרָשָׁתָן; אֲבָל אִם נִתְכַּוֵּן לִזְרִיעָה, אָסוּר.

ז אָסוּר לִתְלֹשׁ אֲפִלּוּ מֵעֲצִין שֶׁאֵינוֹ נָקוּב.

ח עָצִיץ פִּי׳ חֲצִי כַּד שֶׁזּוֹרְעִים שָׁם עֲשָׂבִים (עֲרוּכָּךְ), אֲפִלּוּ אֵינוֹ נָקוּב, יֵשׁ לְזָהֵר מִלְּטָלוֹ מֵעַל גַּבֵּי קַרְקַע וּלְהַנִּיחוֹ עַל גַּבֵּי יְתֵדוֹת, אוֹ אֵיפְכָּא, בֵּין שֶׁהוּא שֶׁל עֵץ בֵּין שֶׁל חֶרֶס. הַגָּה: יְחוּר שֶׁל אִילָן שֶׁנִּפְשַׁח מֵעֶרֶב שַׁבָּת מִן הָאִילָן, וּבוֹ פֵּרוֹת, מֻתָּר לְתְלֹשׁ הַפֵּרוֹת מִפֶּנּוּ בְּשַׁבָּת (רַבֵּנוּ יְרוּחָם נ״ב ח״ב חֲלִין דַּף קכ״ד).

ט צִנּוֹר הַמְקַלֵּחַ מַיִם מִן הַגַּג שֶׁעָלוּ בּוֹ קַשִּׁים וַעֲשָׂבִים שֶׁסּוֹתְמִים וּמְעַכְּבִים קִלּוּחוֹ, וּמֵימָיו יוֹצְאִים וּמִתְפַּשְּׁטִים בַּגַּג וְדוֹלְפִים לַבַּיִת, מְמַעֲכָן בְּרַגְלוֹ בְּצִנְעָה, דְּכֵיוָן דִּמְתַקֵּן עַל יְדֵי שִׁנּוּי הוּא, שֶׁאֵינוֹ עוֹשֶׂה אֶלָּא בְּרַגְלָיו, בְּמָקוֹם פָּסִידָא לֹא גָּזְרוּ רַבָּנָן.

י הֲדַס מְחֻבָּר, מֻתָּר לְהָרִיחַ בּוֹ; אֲבָל אִתְרוֹג וְתַפּוּחַ וְכָל דָּבָר הָרָאוּי לַאֲכִילָה, אָסוּר לְהָרִיחַ בּוֹ בְּמְחֻבָּר שֶׁמָּא יָקֹץ אוֹתוֹ לְאָכְלוֹ.

יא הַשּׁוֹרֶה חִטִּים וּשְׂעוֹרִים וְכֵיוֹצֵא בָּהֶם בְּמַיִם, חֲרֵי זֶה תּוֹלֶדֶת זוֹרֵעַ וְחַיָּב בְּכָל שֶׁהוּא. הַגָּה: וּמֻתָּר לְהַעֲמִיד עַנְבֵי אִילָנוֹת בְּמַיִם בְּשַׁבָּת, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִהְיוּ בָּהֶם פָּרָחִים וְשׁוֹשַׁנִּים שֶׁהֵם נִפְתָּחִים מֵלַחְלוּחִית הַמַּיִם (מַהֲרִי״ל). וְעַיֵּן לְקַמָּן סִימָן תרנ״ד.

יב תְּאֵנִים שֶׁיָּבְשׁוּ בְּאִבֵּיהֶן, וְכֵן אִילָן שֶׁיָּבְשׁוּ פֵּירוֹתָיו בּוֹ, הַתּוֹלֵשׁ מֵהֶם בְּשַׁבָּת חַיָּב, אַף עַל פִּי שֶׁהֵם כַּעֲקוּרִים לְעִנְיַן טֻמְאָה.

יג אָסוּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בִּצְדָדֵי הָאִילָן, אֲבָל בִּצְדֵי צְדָדִין מֻתָּר. לְפִיכָךְ אָסוּר לִסְמֹךְ הַסֻּלָּם לְצִדֵּי הָאִילָן דְּכִי סָלִיק בֵּיהּ מִשְׁתַּמֵּשׁ בַּצְּדָדִין, אֲבָל אִם יֵשׁ יָתֵד תְּקוּעָה בְּצִדֵּי הָאִילָן מֻתָּר לִסְמֹךְ סֻלָּם עָלָיו, דַּהֲוָה לָהּ יָתֵד צְדָדִין, וְסֻלָּם צִדֵּי צְדָדִין, וְאִם נָעַץ בּוֹ יָתֵד וְתוֹלֶה בּוֹ כַּלְכָּלָה, הַיָּתֵד נִקְרָא צְדָדִין וְהַכַּלְכָּלָה כְּצִדֵּי צְדָדִין.

הַגָּה: וּמֻתָּר לִגַּע בָּאִילָן, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יְנַדְּנֵנּוּ (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם אַרְחוֹת חַיִּים). בּוֹר עָמֹק, אֲפִלּוּ מֵאָה אַמּוֹת, מֻתָּר לִירֵד וְלַעֲלוֹת וּמְטַפֵּס וְיוֹרֵד וּמְטַפֵּס וְעוֹלֶה וְלֹא חַיְישִׁינַן שֶׁמָּא יַעֲקֹר קַרְקַע בִּירִידָתוֹ וַעֲלִיָּתוֹ (טוּר).

סימן שלז

א דָּבָר שֶׁאֵין מִתְכַּוֵּן, מֻתָּר, וְהוּא שֶׁלֹּא יְהֵא פָּסִיק רֵישֵׁיהּ. הִלְכָךְ גּוֹרֵר אָדָם מִטָּה, כִּסֵּא וְסַפְסָל, בֵּין גְּדוֹלִים בֵּין קְטַנִּים, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִתְכַּוֵּן לַעֲשׂוֹת חָרִיץ. וּמֻתָּר לַרְבֵּץ הַבַּיִת, כֵּיוָן שֶׁאֵינוֹ מִתְכַּוֵּן לְהַשְׁווֹת גּוּמּוֹת אֶלָּא שֶׁלֹּא יַעֲלֶה הָאָבָק.

ב אָסוּר לְכַבֵּד הַבַּיִת, אֶלָּא אִם כֵּן הַקַּרְקַע מְרֻצָּף. וְיֵשׁ מַתִּירִין אֲפִלּוּ אֵינוֹ מְרֻצָּף. הַגָּה: וְיֵשׁ מְחַמִּירִין אֲפִלּוּ בִּמְרֻצָּף (טוּר בְּשֵׁם ר״י, וּמַרְדְּכַי רֵישׁ פֶּרֶק כָּל הַכֵּלִים, וְרִ׳ יְרוּחָם חי״ג וּסְמ״ג וְסָפַר הַתְּרוּמָה), וְכֵן נוֹהֲגִין וְאֵין לְשַׁנּוֹת. מִיהוּ, עַל יְדֵי עַכּוּ״ם מֻתָּר (רַבֵּנוּ יְרוּחָם חי״ג), וְכֵן עַל יְדֵי בֶּגֶד אוֹ מַטְלִית אוֹ כְּנַף אֵזוֹ הַקַּלִּים וְאֵינוֹ מַשְׁוֶה גּוּמּוֹת (אָגוּר). וְאָסוּר לְכַבֵּד הַבְּגָדִים עַל יְדֵי מְכַבְּדוֹת הָעֲשׂוּיִים מִקַּסָּמִים, שֶׁלֹּא יִשְׁתַּבְּרוּ קַסָּמֶיהָם (הַגָּהוֹת אַלְפָסִי פֶּרֶק הַזּוֹרֵק וע״ז הגמ׳ דף קכ״ד).

ג אֵין סָכִין אֶת הַקַּרְקַע, וְלֹא מְדִיחִים אוֹתוֹ, אֲפִלּוּ הוּא מְרֻצָּף.

ד אָסוּר לְצַדֵּד חָבִית עַל הָאָרֶץ, דְּכֵיוָן שֶׁהִיא כְּבֵדָה יָבֹא לְהַשְׁווֹת גּוּמּוֹת וַדַּאי וְהָוֵי פָּסִיק רֵישֵׁיהּ.

סימן שלח

א הַשְׁמָעַת קוֹל בִּכְלֵי שִׁיר, אָסוּר, אֲבָל לְהַקִּישׁ עַל הַדֶּלֶת וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה, כְּשֶׁאֵינוֹ דֶּרֶךְ שִׁיר, מֻתָּר. הַגָּה: וְכֵן אִם לֹא עָבִיד מַעֲשֶׂה, שָׁרֵי. וְלָכֵן אֵלּוּ שֶׁקּוֹרִין לְחַבֵּרֵיהֶם וּמְצַפְצְפִים בְּפִיהֶם כְּמוֹ צִפּוֹר, מֻתָּר לַעֲשׂוֹתוֹ בְּשַׁבָּת (הַגָּהוֹת אַלְפָסִי). וְאָסוּר לְהַכּוֹת בְּשַׁבָּת עַל הַדֶּלֶת בְּטַבַּעַת הַקָּבוּעַ בַּדֶּלֶת, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ מְכַוֵּן לְשִׁיר, מִכָּל מָקוֹם הוֹאִיל וְהַכְּלִי מְיֻחָד לְכָךְ, אָסוּר. וְלָכֵן אָסוּר לְשַׁמֵּשׁ לְהַכּוֹת עַל הַדֶּלֶת לְקוֹרֵא לְבֵית הַכְּנֶסֶת עַל יְדֵי הַכְּלִי הַמְיֻחָד לָכָךְ, אֶלָּא מַכֶּה בְּיָדוֹ עַל הַדֶּלֶת (אָגוּר וּבֵית יוֹסֵף בְּשֵׁם פִּסְקֵי תּוֹסָפוֹת דְּעָרוּבִין).

ב יֵשׁ מַתִּירִים לוֹמַר לְעַכּוּ״ם לְנַגֵּן בִּכְלֵי שִׁיר בְּחֻפּוֹת. הַגָּה: וַאֲפִלּוּ לוֹמַר לְעַכּוּ״ם לְתַקֵּן הַכְּלֵי שִׁיר, שָׁרֵי מִשּׁוּם כְּבוֹד חָתָן וְכַלָּה, אֲבָל בלא״ה, אָסוּר (מָרְדְּכַי פֶּרֶק מְשִׁילִין). וּמִיהוּ בַּזְּמַן הַזֶּה נָהֲגוּ לְהָקֵל, מִטַּעַם שֶׁיִּתְבָּאֵר בסי׳ שֶׁאַחַר זֶה לְעִנְיַן טִפּוּחַ וְרִקּוּד.

ג זוֹג הַמְקַשְׁקֵשׁ לְשָׁעוֹת, עָשׂוּי עַל יְדֵי מִשְׁקָלוֹת, מֻתָּר לְעָרְכוֹ וְלַהֲכִינוֹ מִבְּעוֹד יוֹם כְּדֵי שֶׁיֵּלֵךְ וְיִקַּשְׁקֵשׁ כָּל הַשַּׁבָּת.

ד הַמְשַׁמֵּר פֵּירוֹתָיו וּזְרָעָיו מִפְּנֵי חַיָּה וְעוֹף, לֹא יִסְפּוֹק כַּף אֶל כַּף, וְלֹא יִטְפַּח כַּפָּיו עַל יְרֵכוֹ, וְלֹא יִרְקֹד לְהַבְרִיחָם, גְּזֵרָה שֶׁמָּא יִטֹּל צְרוֹר וְיִזְרֹק לָהֶם.

ה אֵין שׂוֹחֲקִים בָּאֲגוֹזִים, וְלֹא בְּתַפּוּחִים וְכֵיוֹצֵא בָּהֶן, מִשּׁוּם אַשְׁווּיֵי גּוּמּוֹת. הַגָּה: וְדַוְקָא עַל גַּבֵּי קַרְקַע, אֲבָל עַל גַּבֵּי שֻׁלְחָן שָׁרֵי דְּלֵיכָּא לְמִגְזַר שָׁם מִשּׁוּם גּוּמּוֹת (רַבֵּנוּ יְרוּחָם). וּמֻתָּר לִשְׂחֹק בַּעֲצָמוֹת שֶׁקּוֹרִין טשי״ף, אַף עַל פִּי שֶׁמַּשְׁמִיעִים קוֹל, הוֹאִיל וְאֵינָן מְכַוְּנִין לְשִׁיר (הַגָּהוֹת אַלְפָסִי סוֹף עֵירוּבִין). וְכָל זֶה בְּשׂוֹחֵק דֶּרֶךְ צְחוֹק בְּעָלְמָא (בֵּית יוֹסֵף), אֲבָל בְּשׂוֹחֵק כְּדֵי לְהַרְוִיחַ, אָסוּר, אֲפִלּוּ שׂוֹחֵק בְּתֹם וּבְחֹסֶר, דְּהָוֵי כְּמַקֵּח וּמִמְכָּר (אָגוּר וב״י וְרַמְב״ם פכ״ג). וּמִכָּל מָקוֹם אֵין לְמַחוֹת בְּנָשִׁים וּקְטַנִּים, דְּמוּטָב שֶׁיִּהְיוּ שׂוֹגְגִין וְאַל יִהְיוּ מְזִידִין (תוֹס׳ וּסְמַ״ג וְהַגָּהוֹת מַיְמוֹנִי פכ״א). וְלִשְׂחֹק בְּכַדּוּר, עַיֵּן לְעֵיל סִי׳ ש״ח (סָעִיף מ״ה).

ו אָסוּר לִשְׁאֹב מַיִם בְּגַלְגַּל, גְּזֵרָה שֶׁמָּא יִמְלֵא לְגִנְּתוֹ וְחַרְבָּתוֹ אוֹ לְמִשְׁרָה שֶׁל פִּשְׁתָּן. לְפִיכָךְ אִם לֹא הָיָה שָׁם לֹא גִּנָּה, וְלֹא חַרְבָּה, וְלֹא בֵּרֵכָה לִשְׁרוֹת בָּהּ פִּשְׁתָּן, מֻתָּר. וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁלֹּא אָסְרוּ אֶלָּא בְּגַלְגַּל גָּדוֹל שֶׁמּוֹצִיא מַיִם הַרְבֵּה בְּיַחַד בְּלֹא טֹרַח, וְהֵם גַּלְגַּלִּים הַקְּבוּעִים בָּהֶם דְּלָיִם הַרְבֵּה סָבִיב, אֲבָל גַּלְגַּלִּים שֶׁלָּנוּ שֶׁאֵין מְמַלְּאִים בָּהֶם אֶלָּא מְעַט, מֻתָּר, דְּלִיכָא לְמֵיחַשׁ לְמִדֵּי.

ז מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ פֵּרוֹת בְּרֹאשׁ הַגַּג וְרוֹאֶה מָטָר שֶׁבָּא, אָסוּר לְשַׁלְשְׁלָם בְּשַׁבָּת דֶּרֶךְ אֲרֻבָּה שֶׁבַּגַּג, אֲבָל מֻתָּר לְכַסּוֹתָן. וַאֲפִלּוּ לְבָנִים, שֶׁהֵם מֻקְצִים, מֻתָּר לְכַסּוֹתָן מִפְּנֵי הַדֶּלֶף.

ח מֻתָּר לִתֵּן כְּלִי תַּחַת הַדֶּלֶף בְּשַׁבָּת, וְאִם נִתְמַלֵּא שׁוֹפְכוֹ וּמַחֲזִירוֹ לְמְקוֹמוֹ; וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה הַדֶּלֶף רָאוּי לְרְחִיצָה, אֲבָל אִם אֵינוֹ רָאוּי, אָסוּר, מִשּׁוּם שֶׁאֵין עוֹשִׂין גֶּרֶף שֶׁל רְעִי לְכַתְּחִלָּה. וְאִם נָתַן כְּלִי תַּחַת דֶּלֶף שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לְרְחִיצָה, מֻתָּר לְטַלְטְלוֹ בְּמַיִם הַמְּאוּסִים שֶׁבּוֹ.

סימן שלט

א אֵין רוֹכְבִין עַל גַּבֵּי בְּהֵמָה. וְעַיֵּן לְעֵיל סִי׳ ש״ה (סי״ח) מִדִּין הֲלִיכַת קָרוֹן.

ב אֵין שָׂטִין עַל פְּנֵי הַמַּיִם, אֲפִלּוּ בִּכְרֵכָה שֶׁבָּחָצֵר, מִפְּנֵי שֶׁכְּשֶׁהַמַּיִם נֶעֱקָרִים וְיוֹצְאִים חוּץ לַבְּרֵכָה דָּמֵי לָנָהָר. וְאִם יֵשׁ לָהּ שָׂפָה סָבִיב, מֻתָּר, דְּכֵיוָן דַּאֲפִלּוּ נֶעֱקְרוּ הַמַּיִם הַשָּׂפָה מַחֲזֶרֶת אוֹתָם לִמְקוֹמָם הֲוֵי לֵיהּ כִּכְלִי וְלֵיכָּא לְמִגְזַר בֵּיהּ שֶׁמָּא יַעֲשֶׂה חָבִית שֶׁל שַׂיָּטִין.

ג אֵין מְטַפְּחִין לְהַכּוֹת כַּף אֶל כַּף, וְלֹא מְסַפְּקִין לְהַכּוֹת כַּף עַל יָרֵךְ, וְלֹא מְרַקְּדִין, גְּזֵרָה שֶׁמָּא יְתַקֵּן כְּלִי שִׁיר. וַאֲפִלּוּ לְהַכּוֹת בְּאֻצְבַּע עַל הַקַּרְקַע, אוֹ עַל הַלּוּחַ, אוֹ אַחַת כְּנֶגֶד אַחַת כְּדֶרֶךְ הַמְּשׁוֹרְרִים, אוֹ לְקַשְׁקֵשׁ בָּאֱגוֹז לְתִינוֹק, אוֹ לְשַׂחֵק בּוֹ בְּזוּג כְּדֵי שֶׁיִּשְׁתֹּק, כָּל זֶה וְכַיּוֹצֵא בּוֹ אָסוּר, גְּזֵרָה שֶׁמָּא יְתַקֵּן כְּלִי שִׁיר; וּלְסַפֵּק כְּלָאַחַר יָד, מֻתָּר. הַגָּה: וְהָא דִּמְסַפְּקִין וּמְרַקְּדִין הָאִדְּנָא וְלֹא מָחִינַן בְּהוּ מִשּׁוּם דְּמוּטָב שֶׁיִּהְיוּ שׁוֹגְגִין וְכוּ׳. וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּבַזְּמַן הַזֶּה הַכֹּל שָׁרֵי, דְּאֵין אָנוּ בְּקִיאִין בַּעֲשׂיַת כְּלֵי שִׁיר וְלֵיכָּא לְמִגְזַר שֶׁמָּא יְתַקֵּן כְּלֵי שִׁיר דְּמִלְּתָא דְּלֹא שְׁכִיחַ הוּא וְאֶפְשָׁר שֶׁעַל זֶה נָהֲגוּ לְהָקֵל בַּכֹּל (תּוֹסְפוֹת סוֹף פֶּרֶק הַמַּבְיא כְּדֵי יַיִן).

ד אֵין דָּנִין. הַגָּה: וְלָכֵן אָסוּר לִתְפֹּס וּלְהַכְנִיס לְבֵית הַסֹּהַר מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב אִיזֶה עִנֶּשׁ כְּדֵי שֶׁלֹּא יִבְרַח, וְכָל שֶׁכֵּן שֶׁאָסוּר לְהַלְקוֹתוֹ דְּהֲוֵי בִּכְלָל דִּין; וְאִם יִבְרַח, אֵין עָלֵינוּ כְּלוּם (בֵּית יוֹסֵף סוֹף סִימָן רס״ג בְּשֵׁם שִׁבּוּלֵי הַלֶּקֶט). וְלֹא מְקַדְּשִׁין. הַגָּה: וְיֵשׁ מַתִּירִין לְקַדֵּשׁ הֵיכָא דְּאֵין לוֹ אִשָּׁה וּבָנִים (רַבֵּנוּ תָּם). וְאֶפְשָׁר דְּהוּא הַדִּין הִכְנִיסָהּ לְחֻפָּה שָׁרֵי (סְמַ״ג) וְאַף עַל גַּב דְּלֹא קָיְמָא לָן הָכִי, מִכָּל מָקוֹם סוֹמְכִין עַל זֶה בְּשָׁעַת הַדְּחַק, גַּם כִּי גָּדוֹל כְּבוֹד הַבְּרִיּוֹת; כְּמוֹ שֶׁרְגִילִין שֶׁלִּפְעָמִים שֶׁלֹּא הָיוּ יְכוֹלִים לְהַשְׁווֹת עִם הַנִּדּוּנְיָא בְּיוֹם ו׳ עַד הַלַּיְלָה, דְּעוֹשִׂין הַחֻפָּה וְהַקִּדּוּשִׁין בְּלֵיל שַׁבָּת, הוֹאִיל וּכְבָר הֻכְנִינוּ לְסָעֻדָּה וּלְנִשּׂוּאִין וְהֲוֵי בִּיּוּשׁ לַכַּלָּה וְלֶחָתָן אִם לֹא יִכְנֹס אָז; וּמִכָּל מָקוֹם לְכַתְּחִלָּה יֵשׁ לְהָזֵהר שֶׁלֹּא יָבֹא לִידֵי כָּךְ. וְעַיֵּן בְּטוּר אֶבֶן הָעֵזֶר סִימָן מ״ג **וְלֹא חוֹלְצִין, וְלֹא מְיַבְּמִין, וְאֵין כּוֹנְסִין, וְלֹא מְקַדִּישִׁים, וְלֹא מַעֲרִיכִין, וְלֹא מַחֲרִימִין, וְלֹא מַפְרִישִׁין תְּרוּמוֹת וּמַעֲשְׂרוֹת. אֵין פּוֹדִין הַבֵּן, וְאֵין מְגָרְשִׁין אֶלָּא אִם כֵּן הוּא גֵּט שְׁכִיב מֵרַע** דְּתַקִּיף לֵיהּ עָלְמָא; וְכֻלָּם, אִם נַעֲשׂוּ שׁוֹגְגִין, אוֹ מְזִידִין, אוֹ מֻטְעִין, מַה שֶּׁעָשׂוּ עָשׂוּי.

ה הַכּוֹנֵס אֶת הָאַלְמָנָה לֹא יָבֹא עָלֶיהָ בְּיאָה רִאשׁוֹנָה, לֹא בְּשַׁבָּת וְלֹא בְּיוֹם טוֹב (וְעַיֵּן לְעֵיל סִי׳ ר״פ).

ו אָסוּר לְאָדָם לְהָשִׁיט בְּמַיִם דָּבָר לְהוֹלִיכוֹ מֵאֶצְלוֹ אוֹ לַהֲבִיאוֹ אֶצְלוֹ; וְלָכֵן קֻסָּמִים שֶׁעַל פְּנֵי הַמַּיִם אָסוּר לְהַפְצִילָן לְכָאן וּלְכָאן כְּדֵי לְנַקּוֹת הַמַּיִם שֶׁיִּהְיוּ יָפִים.

ז סְפִינָה, אִם הִיא יוֹשֶׁבֶת בְּקַרְקַע הַיָּם וְאֵינָהּ שָׂטָה כְּלָל, מֻתָּר לְכָנֵס בָּהּ; וְאִם הִיא קְשׁוּרָה כְּמִנְהַג הַסְּפִינוֹת הָעוֹמְדוֹת בַּנָּמֵל, אַף עַל פִּי שֶׁהִיא שָׂטָה עַל פְּנֵי הַמַּיִם, מֻתָּר לְכָנֵס בָּהּ.

סימן שמ

א אָסוּר לִטֹּל שְׁעָרוֹ אוֹ צִפָּרְנָיו, בֵּין בַּיָּד בֵּין בִּכְלִי, בֵּין לְעַצְמוֹ בֵּין לַאֲחֵרִים, וְחַיָּב עַל שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת; וּמְלַקֵּט לְבָנוֹת מִתּוֹךְ שְׁחוֹרוֹת, אֲפִלּוּ בְּאַחַת, חַיָּב, וְדָבָר זֶה אֲפִלּוּ בַּחֹל אָסוּר מִשּׁוּם לֹא יִלְבַּשׁ גֶּבֶר שִׂמְלַת אִשָּׁה (דְּבָרִים כב, ה) הַגָּה: וְעַיֵּן לְעֵיל סוֹף סִימָן ש״ג דִּין סְרִיקָה וַחֲפִיפָה.

ב אָסוּר לַחְתֹּךְ יַבֶּלֶת מִגּוּפוֹ, בֵּין בַּיָּד בֵּין בִּכְלִי, בֵּין לוֹ בֵּין לְאַחֵר.

ג הַמּוֹחֵק דְּיוֹ שֶׁעַל הַקֶּלֶף אוֹ שַׁעֲוָה שֶׁעַל הַפִּנְקָס, אִם יֵשׁ בִּמְקוֹמוֹ כְּדֵי לִכְתֹּב ב׳ אוֹתִיּוֹת, חַיָּב. הַגָּה: אָסוּר לִשְׁבֹּר עוּגָה שֶׁכָּתַב עָלֶיהָ כְּמִין אוֹתִיּוֹת, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ מְכַוֵּן רַק לַאֲכִילָה, דְּהֲוֵי מוֹחֵק. (מָרְדְּכִי פֶּרֶק כָּלָל גְּדוֹל).

ד יֵשׁ לְזָהֵר שֶׁלֹּא לִכְתֹּב בְּאֻצְבָּעוֹ בַּמַּשְׁקִין עַל הַשֻּׁלְחָן אוֹ בְּאֵפֶר. אֲבָל מֻתָּר לִרְשֹׁם בָּאֲוִיר כְּמִין אוֹתִיּוֹת (תְּרוּמַת הַדֶּשֶׁן סִי׳ ס״ג).

ה מֻתָּר לִרְשֹׁם בְּצִפֹּרֶן עַל הַסֵּפֶר, כְּמוֹ שֶׁרוֹשְׁמִין לְסִימָן, שֶׁאֵין זֶה דָּבָר הַמִּתְקַיֵּם.

ו חוּט שֶׁל תְּפִירָה שֶׁנִּפְתַּח, אָסוּר לְמָתְחוֹ, מִשּׁוּם תּוֹפֵר.

ז אוֹתָם שֶׁמְּהַדְּקִים הַבְּגָדִים סְבִיב זְרוֹעוֹתֵיהֶם עַל יְדֵי הַחוּט שֶׁמּוֹתְחִין אוֹתוֹ וּמְתַהֲדֵק, אָסוּר לְמָתְחוֹ אֶלָּא אִם כֵּן יִהְיוּ הַנְּקָבִים רְחָבִים קָצָת וּמְתֻקָּנִים בִּתְפִירָה בְּעִגּוּל.

ח מוּכִין שֶׁנִּפְלוּ מִן הַכֶּסֶת, מֻתָּר לְהַחְזִירָם אֲבָל אָסוּר לִתְּנָם בַּתְּחִלָּה בַּכֶּסֶת.

ט אָסוּר לְקַבֵּץ מֶלַח מִמִּשְׁרְפוֹת הַמֶּלַח, שֶׁדּוֹמֶה לְמְעַמֵּר, וְכֵן אָסוּר לְקַבֵּץ כָּל דָּבָר מִמְּקוֹם גִּדּוּלוֹ.

י הַמְקַבֵּץ דְּבֶלָה וְעָשָׂה מִמֶּנָּה עִגּוּל, אוֹ שֶׁנָּקַב תְּאֵנִים וְהִכְנִיס הַחֻבָּל בָּהֶם עַד שֶׁנִּתְקַבְּצוּ גּוּף אֶחָד, הֲרֵי זֶה תּוֹלֶדֶת מְעַמֵּר וְחַיָּב, וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

יא אַף עַל פִּי שֶׁנּוֹתְנִים שֻׁמְשֻׁמִין וַאֲגוֹזִים לְרַבֵּשׁ, לֹא יְחַבְּצֵם בְּיָדוֹ.

יב הַנּוֹתֵן זֶרַע פִּשְׁתָּן אוֹ שֻׁמְשֻׁמִין וְכַיּוֹצֵא בָּהֶם בְּמַיִם, חַיָּב מִשּׁוּם לָשׁ מִפְּנֵי שֶׁמִּתְעָרְבִים וְנִתְלִים זֶה בָּזֶה.

יג אֵין שׁוֹבְרִים הַחֶרֶס וְאֵין קוֹרְעִין הַנְּיָר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּמִתַּקֵּן כְּלִי.

יד הַמְדַבֵּק נְיָרוֹת אוֹ עוֹרוֹת בְּקוֹלָן שֶׁל סוֹפְרִים וְכַיּוֹצֵא בּוֹ, הֲרֵי זֶה תּוֹלֶדֶת תּוֹפֵר וְחַיָּב; וְכֵן הַמְפָרֵק נְיָרוֹת דְּבוּקִים אוֹ עוֹרוֹת דְּבוּקִים וְלֹא נִתְכַּוֵּן לְקַלְקֵל בִּלְבַד, הֲרֵי זֶה תּוֹלֶדֶת קוֹרֵעַ וְחַיָּב.

סימן שמא

א מַתִּירִים נְדָרִים בְּשַׁבָּת אִם הֵם לְצֹרֶךְ הַשַּׁבָּת, כְּגוֹן שֶׁנָּדַר שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל אוֹ שֶׁלֹּא לִשְׁתּוֹת, אַף עַל פִּי שֶׁהָיָה לוֹ פְּנַאי לְהַתִּירָם קֹדֶם הַשַּׁבָּת; אֲבָל הַבַּעַל יָכוֹל לְהָפֵר נִדְרֵי אִשְׁתּוֹ אֲפִלּוּ שֶׁאֵינָם לְצֹרֶךְ הַשַּׁבָּת, מִפְּנֵי שֶׁאִם לֹא יָפֵר לָהּ הַיּוֹם לֹא יוּכַל עוֹד לַהֲפִירָם.

ב מִי שֶׁנִּשְׁבַּע לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה פְּלוֹנִית עַד זְמַן פְּלוֹנִי, וְלֹא נִזְדַּמֵּן לוֹ לַעֲשׂוֹתָהּ עַד יוֹם הָאַחֲרוֹן שֶׁל אוֹתוֹ זְמַן וְאוֹתוֹ יוֹם בָּא בְּשַׁבָּת, וְיֵשׁ לוֹ פְּתָחִים לְהַתִּיר נִדְרוֹ, נִשְׁאָלִין אֲפִלּוּ בְּשַׁבָּת.

ג נָהֲגוּ לְהַתִּיר חֲרְמֵי הַקָּהָל בְּשַׁבָּת אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָם לְצֹרֶךְ הַשַּׁבָּת וְעַיֵּן לְעֵיל סוֹף סִימָן ש״ו.

סימן שמב

א כָּל הַדְּבָרִים שֶׁהֵם אֲסוּרִים מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים לֹא גָּזְרוּ עֲלֵיהֶם בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת, וְעַיֵּן לְעֵיל סִי׳ רס״א (וְסוֹף סִימָן ש״ז), וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה שָׁם דָּבָר מְצֻוֶּה אוֹ דָּחַק, כְּיצַד, מֻתָּר לוֹ בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת לַעֲלוֹת בְּאִילָן, אוֹ לָשׁוּט עַל פְּנֵי הַמַּיִם לְהָבִיא לוּלָב אוֹ שׁוֹפָר, וְכֵן מוֹרִיד מֵהָאִילָן אוֹ מוֹצִיא מֵהַכַּרְמְלִית עֵרוּב שֶׁעָשָׂה, וְכֵן אִם הָיָה טָרוּד וְנָחְפָּז לְדָבָר שֶׁהוּא מִשּׁוּם שְׁבוּת, מֻתָּר בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת; וּמִטַּעַם זֶה מֻתָּר לוֹמַר בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת לְעַכּוּ״ם לְהַדְלִיק לוֹ נֵר לְשַׁבָּת.

סימן שמג

א קָטָן אוֹכֵל נְבֵלוֹת, אֵין בֵּית דִּין מְצַוִּין לְהַפְרִישׁוֹ, אֲבָל אָבִיו מְצֻוֶּה לְגָע�ֹר בּוֹ לְהַפְרִישׁוֹ מֵאִסּוּר דְּאוֹרַיְיתָא; וּלְהַאֲכִילוֹ בְּיָדַיִם, אָסוּר אֲפִלּוּ דְּבָרִים שֶׁאֲסוּרִים מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים; וְכֵן אָסוּר לְהַרְגִּילוֹ בְּחִלּוּל שַׁבָּת וּמוֹעֵד וַאֲפִלּוּ בִּדְבָרִים שֶׁהֵם מִשּׁוּם שְׁבוּת. הַגָּה: וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּכָל זֶה בְּקָטָן דְּלֹא הִגִּיעַ לְחִנּוּךְ, אֲבָל הִגִּיעַ לְחִנּוּךְ צְרִיכִים לְהַפְרִישׁוֹ (תוס׳ פֶּרֶק כ״כ). וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּלֹא שַׁיָּךְ חִנּוּךְ לְבֵית דִּין, אֶלָּא לְאָב בִּלְבַד (בֵּית יוֹסֵף), וְקָטָן שֶׁהִכָּה לְאָבִיו אוֹ עָבַר עֲבֵרוֹת בְּקָטְנוּתוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ תְּשׁוּבָה כְּשֶׁיִּגְדַּל, מִכָּל מָקוֹם טוֹב לוֹ שֶׁיְּקַבֵּל עַל עַצְמוֹ אֵיזֶה דָּבָר לְתְשׁוּבָה וּלְכַפָּרָה, אַף עַל פִּי שֶׁעָבַר קֹדֶם שֶׁנַּעֲשָׂה בַּר עֲנָשִׁין (פְּסָקֵי מהרא״י סִי׳ ס״ב).

סימן שמד

א הַהוֹלֵךְ בַּמִּדְבָּר וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ מָתַי הוּא שַׁבָּת, מוֹנֶה שִׁבְעָה יָמִים מִיּוֹם שֶׁנָּתַן אֶל לִבּוֹ שִׁכְחָתוֹ וּמְקַדֵּשׁ הַשְּׁבִיעִי בְּקִדּוּשׁ וְהַבְדָּלָה. וְאִם יֵשׁ לוֹ מַמָּה לְהִתְפַּרְנֵס, אָסוּר לוֹ לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה כָּלָל עַד שֶׁיְּכֻלֶּה מַה שֶּׁיֵּשׁ לוֹ וְאָז יַעֲשֶׂה מְלָאכָה בְּכָל יוֹם, אֲפִלּוּ בַּיּוֹם שֶׁמְּקַדֵּשׁ בּוֹ, כְּדֵי פַּרְנָסָתוֹ מְצֻמְצֶמֶת. וּמֻתָּר לֵילֵךְ בּוֹ בְּכָל יוֹם,

אֲפִלּוּ בַּיּוֹם שֶׁמְּקֻדָּשׁ בּוֹ.

ב הָיָה יוֹדֵעַ מִנַּיִן יוֹם שֶׁנָּצָא בּוֹ, כְּגוֹן שֶׁיּוֹדֵעַ שֶׁהַיּוֹם יוֹם רְבִיעִי אוֹ יוֹם חֲמִישִׁי לִיצִיאָתוֹ אֲבָל אֵינוֹ יוֹדֵעַ בְּאֵיזֶה יוֹם יָצָא, מַתָּר לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה כָּל מַה שֶּׁיִּרְצֶה בְּיוֹם שְׁמִינִי לִיצִיאָתוֹ שֶׁבְּיוֹם כָּזֶה יָצָא מִבֵּיתוֹ, דִּבְוַדַּאי לֹא יָצָא בְּשַׁבָּת; וְכֵן בְּיוֹם ט״ו, וּבְיוֹם כ״ב, וְכֵן לְעוֹלָם.

סימן שמה

א אַרְבַּע רָשֻׁיּוֹת לְשַׁבָּת; רְשׁוּת הַיָּחִיד וּרְשׁוּת הָרַבִּים, וְכַרְמְלִית (פר׳ רך מל לא לח ולא יבש אלא בינוני הבא נמי לא רשות היחיד לפי שאין לו מחצות, ולא רשות הרבים שאינו דומה לרגלי מדבר דלאו להלוכא דרבים עבדא, רש״י) וּמְקוֹם פְּטוּר.

ב אֵיזֶה רְשׁוּת הַיָּחִיד, מָקוֹם הַמֻּקָּף מְחִצּוֹת גְּבוֹהוֹת עֲשָׂרָה טְפָחִים וְיֵשׁ בּוֹ ד׳ טְפָחִים עַל ד׳ טְפָחִים אוֹ יוֹתֵר, וְכֵן חָרִישׁ עָמֹק עֲשָׂרָה וְרָחָב אַרְבָּעָה עַל אַרְבָּעָה. וְכֵן תֵּל גְּבוֹהַּ עֲשָׂרָה וְרָחָב אַרְבָּעָה עַל אַרְבָּעָה. הַגָּה: יֵשׁ אוֹמְרִים דְּבָעֵינָן בְּאִלּוּ אַרְבָּעָה עַל אַרְבָּעָה הֵן וַאֲלַכְסוֹנָן, וּכְמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר לְקַמָּן סי׳ שמ״ט (הַגָּהוֹת אֲשֶׁרִי פ״ק דְּשַׁבָּת וְתוֹס׳ עֵירוּבִין דַּף נ״א).

ג כְּתָלִים הַמַּקִּיפִים רְשׁוּת הַיָּחִיד, עַל גַּבֵּיהֶם רְשׁוּת הַיָּחִיד אֲפִלּוּ אֵינָם רְחָבִים ד׳.

ד חוֹרִים שֶׁבְּכָתְלֵי רְשׁוּת הַיָּחִיד שֶׁכְּלַפֵּי רְשׁוּת הַיָּחִיד, הֵם רְשׁוּת הַיָּחִיד. הַגָּה: וְאִם הֵם כְּלַפֵּי חוּץ וְאֵינָם עוֹבְרִים כְּלַפֵּי פְּנִים, נִדּוֹנִים לְפִי גָּבְהָן וְרָחְבָּן, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר סי׳ זֶה סָעִיף י״ג (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם הָרַשְׁבָּ״א וְהַמַּגִּיד).

ה אֲוִיר רְשׁוּת הַיָּחִיד הוּא רְשׁוּת הַיָּחִיד עַד לָרָקִיעַ.

ו אֲפִלּוּ כְּלִי כְּגוֹן תֵּבָה אוֹ מִגְדָּל אוֹ כַּיּוֹצֵא, אִם יֵשׁ בּוֹ לְרַבֵּעַ אַרְבָּעָה עַל אַרְבָּעָה וְהוּא גְּבוֹהַּ עֲשָׂרָה, הֲוֵי רְשׁוּת הַיָּחִיד.

ז אֵיזֶה רְשׁוּת הָרַבִּים, רְחוֹבוֹת וּשְׁוָקִים הָרְחָבִים ט״ז אַמָּה וְאֵינָם מְקֹרִים וְאֵין לָהֶם חוֹמָה, וַאֲפִלּוּ יֵשׁ לָהֶם חוֹמָה אִם הֵם מְפֻלָּשִׁים מִשַּׁעַר לְשַׁעַר וְאֵין דַּלְתוֹתָיו נְעוּלוֹת בַּלַּיְלָה (טור) הֲוֵי רְשׁוּת הָרַבִּים. וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁכָּל שֶׁאֵין שִׁשִּׁים רִבּוֹא עוֹבְרִים בּוֹ בְּכָל יוֹם אֵינוֹ רְשׁוּת הָרַבִּים.

ח מְבוֹאוֹת הָרְחָבִים ט״ז אַמָּה וּמִתְקַצְּרִים בִּקְצָתָן וְאֵין בָּהֶם ט״ז אַמָּה, יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁאִם אָרְכָּן לְאֹרֶךְ רְשׁוּת הָרַבִּים הֲרֵי הֵם רְשׁוּת הָרַבִּים.

ט מְבוֹאוֹת הָרְחָבִים י״ג אַמּוֹת וּשְׁלִישׁ וּשְׁנֵי רְאשֵׁיהֶם מְפֻלָּשִׁים לִרְשׁוּת הָרַבִּים שֶׁהוּא רָחָב ט״ז, יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁהוּא רְשׁוּת הָרַבִּים.

י כָּל דָּבָר שֶׁהוּא בִּרְשׁוּת הָרַבִּים אִם אֵינוֹ גְּבוֹהַּ שְׁלֹשָׁה טְפָחִים, אֲפִלּוּ הֵם קוֹצִים אוֹ צוֹאָה שֶׁאֵין רַבִּים דּוֹרְסִין עֲלֵיהֶם, חֲשׁוּבִים כְּקַרְקַע וְהֲוֵי רְשׁוּת הָרַבִּים; וְאִם הוּא גְּבוֹהַּ שָׁלֹשׁ, וּמִשָּׁלֹשׁ עַד תִּשְׁעָה בַּכְּלָל אִם הוּא רָחָב אַרְבַּע עַל אַרְבַּע, הֲוֵי כַּרְמְלִית; וְאִם אֵינוֹ רָחָב אַרְבַּע עַל אַרְבַּע, הֲוֵי מְקוֹם פְּטוּר; וְאִם הוּא גְּבוֹהַּ ט׳ טְפָחִים מְצֻמְצָמִים וְרַבִּים מְכַתְּפִים עָלָיו, הֲוֵי רְשׁוּת הָרַבִּים אֲפִלּוּ אֵינוֹ רָחָב אַרְבָּעָה; וְיֵשׁ מִי שֶׁאוֹמֵר דְּהוּא הַדִּין לְגָבוֹהַּ מִתִּשְׁעָה וְעַד עֲשָׂרָה וְרַבִּים מְכַתְּפִים עָלָיו, הֲוֵי רְשׁוּת הָרַבִּים אֲפִלּוּ אֵינוֹ רָחָב אַרְבָּעָה; וּמֵעֲשָׂרָה וּלְמַעְלָה, אִם הוּא רָחָב אַרְבָּעָה הֲוֵי רְשׁוּת הַיָּחִיד; וְאִם לָאו, הֲוֵי מְקוֹם פְּטוּר אֲפִלּוּ אִם יֵשׁ בּוֹ מָקוֹם כְּדֵי לָחֹק לְהַשְׁלִימוֹ לְאַרְבָּעָה.

יא גּוּמָא בִּרְשׁוּת הָרַבִּים אִם אֵינָהּ עֲמֻקָּה שָׁלֹשׁ הֲוֵי רְשׁוּת הָרַבִּים. מִשָּׁלֹשׁ עַד עֲשָׂרָה, אִם רְחָבָה אַרְבָּעָה הֲוֵי כַּרְמְלִית; וְאִם לָאו, הֲוֵי מְקוֹם פְּטוּר; וְאִם הִיא עֲמֻקָּה עֲשָׂרָה, הֲוֵי רְשׁוּת הַיָּחִיד וְהוּא שֶׁתְּהֵא רְחָבָה אַרְבָּעָה.

יב רְשׁוּת הָרַבִּים אֵינָהּ תּוֹפֶסֶת אֶלָּא עַד עֲשָׂרָה, אֲבָל לְמַעְלָה מֵעֲשָׂרָה הֲוֵי מְקוֹם פְּטוּר.

יג חוֹרִים שֶׁבַּכְּתָלִים כְּלַפֵּי רְשׁוּת הָרַבִּים, אִם הֵם גְּבוֹהִים לְמַעְלָה מִשָּׁלֹשָׁה, אֵינָם כִּרְשׁוּת הָרַבִּים, אֶלָּא נִדּוֹנִים לְפִי מִדּוֹתֵיהֶם.

יד אֵיזוֹ הִיא כַּרְמְלִית, מָקוֹם שֶׁאֵין הִלּוּךְ לָרַבִּים כְּגוֹן יָם וּבִקְעָה וְאִצְטַנִּית וְאִצְטַבָּא (פרוש אצטנית מקום שלפני החניות שיושבים שם הסוחרים, ואצטבא הוא מקום שמפניחין עליו פרקמטיא) שֶׁלִּפְנֵי הָעַמּוּדִים בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וְהִיא רְחָבָה אַרְבָּעָה וְגָבוֹהַּ מִשָּׁלֹשָׁה וְעַד עֲשָׂרָה, וְקֶרֶן זָוִית הַסְּמוּכָה לִרְשׁוּת הָרַבִּים כְּגוֹן מְבוֹאוֹת שֶׁיֵּשׁ לָהֶן שָׁלֹשׁ מְחִצּוֹת וְאֵין לָהֶם לֶחִי אוֹ קוֹרָה בְּרֹבִיעִית (טור), וּרְשׁוּת הָרַבִּים שֶׁהִיא מְקֹרָה, וְתֵל שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אַרְבַּע עַל אַרְבַּע וְאֵינוֹ גָּבוֹהַּ עֲשָׂרָה, וְכֵן חָרִישׁ שֶׁהוּא אַרְבָּעָה עַל אַרְבָּעָה וְאֵינוֹ עָמֹק עֲשָׂרָה.

טו בַּיִת שֶׁאֵין תּוֹכוֹ עֲשָׂרָה, וְקֵרוּיוֹ מַשְׁלִימוֹ לַעֲשָׂרָה, יֵשׁ בּוֹ אַרְבַּע עַל אַרְבַּע, תּוֹכוֹ כַּרְמְלִית וְעַל גַּבּוֹ רְשׁוּת הַיָּחִיד. וְאִם חוֹקֵק בּוֹ אַרְבַּע עַל אַרְבַּע, אֲפִלּוּ בְּאֶמְצַע רָחוֹק מִן הַכְּתָלִים, נַעֲשָׂה כֻּלּוֹ רְשׁוּת הַיָּחִיד.

טז גַּג הַבּוֹלֵט עַל מְחִצּוֹת הַבַּיִת בְּעִנְיָן שֶׁאֵין מְחִצּוֹת הַבַּיִת נִכָּרוֹת לְעוֹמֵד עַל הַגַּג, הֲרֵי כַּרְמְלִית וַאֲפִלּוּ הוּא גָּבוֹהַּ וְרָחָב הַרְבֵּה; וְאִם חַלּוֹן פָּתוּחַ לוֹ מִן הַבַּיִת הֲרֵי כִּרְשׁוּת הַיָּחִיד. וְכֵן זִיזִין הַבּוֹלְטִים מִן הַכֹּתֶל וְיֵשׁ בָּהֶם ד׳ עַל ד׳, הֲרֵי כַּרְמְלִית אֶלָּא אִם כֵּן חַלּוֹן הַבַּיִת פָּתוּחַ לָהֶם.

יז חֹרֵי כַּרְמְלִית אֵינָם כְּכַרְמְלִית, אֶלָּא הֵם נִדּוֹנִים לְפִי גָּבְהָם וְרָחְבָּם.

יח גָּדֵר כַּרְמְלִית שֶׁלֹּא יְהֵא פָּחוֹת מֵאַרְבָּעָה עַל אַרְבָּעָה וְאֵינָהּ תּוֹפֶסֶת אֶלָּא עַד עֲשָׂרָה, וּלְמַעְלָה מֵעֲשָׂרָה הֲרֵי מָקוֹם פָּטוּר, וַיַּמִּים וּנְחָלִים מִמַּיָּא מַשְׁחִינָן הִלְכָךְ הַנּוֹטֶה מֵהֶם מֵעַל פְּנֵי הַמַּיִם עַד עֲשָׂרָה בָּאֲוִיר, הֲרֵי כַּרְמְלִית; לְמַעְלָה מֵעֲשָׂרָה בָּאֲוִיר, הֲרֵי מָקוֹם פָּטוּר. הַגָּהּ: בּוֹר הָעוֹמֵד בְּכַרְמְלִית אֲפִלּוּ עָמֹק מֵאָה אַמָּה הֲרֵי כַּרְמְלִית, אֶלָּא אִם כֵּן הוּא רָחָב אַרְבָּעָה עַל אַרְבָּעָה, דְּאֵין מָקוֹם פָּטוּר בְּכַרְמְלִית, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּסָמוּךְ.

יט מָקוֹם פָּטוּר הוּא מָקוֹם שֶׁאֵין בּוֹ ד׳ עַל ד׳, וְגָבוֹהַּ מִשְּׁלֹשָׁה וּלְמַעְלָה עַד לָרָקִיעַ; אוֹ חָרִיץ שֶׁאֵין בּוֹ ד׳ עַל ד׳ וְעָמֹק יוֹתֵר מִשְּׁלֹשָׁה. וְכֵן הַמְּחִצּוֹת הַגְּבוֹהוֹת מִשְּׁלֹשָׁה וּלְמַעְלָה וְאֵין בֵּינֵיהֶם אַרְבָּעָה עַל אַרְבָּעָה. הַגָּהּ: וְכָל זֶה דַּוְקָא בְּעוֹמֵד בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, אֲבָל בְּכַרְמְלִית אָמְרִינַן: מָצָא מִין אֶת מִינוֹ וְנָעוֹר, וְדֵינוֹ כְּכַרְמְלִית (ר״ן פֶּרֶק כֵּיצַד מְשַׁתַּתְּפִין וְהַגָּהוֹת מָרְדְּכַי פֶּרֶק ט״ו דְּשַׁבָּת וְטוּר וּבֵית יוֹסֵף בְּשֵׁם רַמְבַּ״ם). וְיֵשׁ חוֹלְקִים וְאוֹמְרִים דְּאֵין חִלּוּק בֵּין רְשׁוּת הָרַבִּים לְכַרְמְלִית (רַשְׁ״י וּמ״מ פי״ד בְּשֵׁם רַשְׁבַּ״א), אֲבָל אִם עוֹמֵד בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד לְכֻלֵּי עָלְמָא דִּינוֹ כִּרְשׁוּת הַיָּחִיד (בֵּית יוֹסֵף).

סימן שמו

א מִן הַתּוֹרָה אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא בְּמוֹצִיא, וּמַכְנִיס, וְזוֹרֵק, וּמוֹשִׁיט מֵרְשׁוּת הַיָּחִיד לִרְשׁוּת הָרַבִּים אוֹ מֵרְשׁוּת הָרַבִּים לִרְשׁוּת הַיָּחִיד; וַחֲכָמִים אָסְרוּ מִכַּרְמְלִית לִרְשׁוּת הַיָּחִיד אוֹ לִרְשׁוּת הָרַבִּים, אוֹ מֵהֶם לְכַרְמְלִית; אֲבָל מָקוֹם פָּטוּר, מֻתָּר לְהוֹצִיא וּלְהַכְנִיס מִמֶּנּוּ לִרְשׁוּת הַיָּחִיד וְלִרְשׁוּת הָרַבִּים, וּמֵהֶם לְתוֹכוֹ. אֲבָל הָעוֹמֵד בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד וּמוֹצִיא, אוֹ מַכְנִיס אוֹ מוֹשִׁיט וְזוֹרֵק, לִרְשׁוּת הָרַבִּים דֶּרֶךְ מָקוֹם פָּטוּר אוֹ אֵיפְכָּא, חַיָּב. וְכֵן לֹא יַעֲמֹד אָדָם עַל מָקוֹם פָּטוּר וְיִקַּח חֵפֶץ מִיַּד מִי שֶׁעוֹמֵד בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וְיִתְּנֶנּוּ לְמִי שֶׁעוֹמֵד בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד, אוֹ אֵיפְכָּא. וּלְהַחֲלִיף דֶּרֶךְ מָקוֹם פָּטוּר בְּרַשָּׁיוֹת דְּרַבָּנָן, יֵשׁ אוֹסְרִים וְיֵשׁ מַתִּירִים וְעַ״ל סִימָן שע״ב סָעִיף ו׳.

ב מִן הַתּוֹרָה אֵין חַיָּב אֶלָּא בְּמַעֲבִיר ד׳ אַמּוֹת בִּרְשׁוּת הָרַבִּים; וַחֲכָמִים אָסְרוּ לְהַעֲבִיר אַרְבַּע אַמּוֹת בְּכַרְמְלִית. וְיָם וּבִקְעָה, תְּרֵי גַּוְנֵי כַּרְמְלִית נִינְהוּ וּמֻתָּר לְטַלְטֵל מִזּוֹ לָזוֹ תּוֹךְ אַרְבַּע אַמּוֹת.

ג קַרְפֵּף (פי׳ מָקוֹם שֶׁמַּקִּיף מְחִצּוֹת בְּלֹא קְרוּי כְּמוֹ חָצֵר) יוֹתֵר מִבֵּית סְאָתַיִם שֶׁלֹּא הִקִּיף לְדִירָה אָסְרוּ חֲכָמִים לְטַלְטֵל בּוֹ אֶלָּא תּוֹךְ אַרְבַּע אַמּוֹת, וּמֻתָּר לְהוֹצִיא מִמֶּנּוּ לְכַרְמְלִית אַחֵר, כְּגוֹן בִּקְעָה הָעוֹבֶרֶת לְפָנָיו. הַגָּהּ: וְלָכֵן מֻתָּר לִקַּח מַפְתֵּחַ מִכַּרְמְלִית שֶׁלְּפָנָיו גִּנָּה לִפְתֹּחַ וְלִנְעֹל וּלְהַחֲזִיר הַמַּפְתֵּחַ אֵלָיו (טור), וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יְהֵא בֵּינֵיהֶם אַסְקֻפָּה שֶׁהִיא רְשׁוּת הַיָּחִיד, כְּגוֹן שֶׁהִיא גְּבוֹהַּ עֲשָׂרָה וּרְחָבָהּ אַרְבָּעָה, אוֹ שֶׁיֵּשׁ לָהּ שְׁנֵי מְחִצּוֹת מִן הַצְּדָדִין שֶׁהֵם רְחָבִים אַרְבַּע וּמַשְׁקוֹף עָלֶיהָ רָחְבָּהּ אַרְבַּע, דְּאָז הֲרֵי רְשׁוּת הַיָּחִיד אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָהּ גְּבוֹהַּ עֲשָׂרָה. מִיהוּ אָסוּר לְהַכְנִיס מֵאַסְקֻפָּה לִרְשׁוּת הַיָּחִיד אוֹ אֵיפְכָּא, דְּחַיְישִׁינַן שֶׁמָּא לֹא יִהְיֶה הַתִּקְרָה אַרְבַּע, וְאָז אִם אֵין הָאַסְקֻפָּה גְּבוֹהַּ שָׁלֹשׁ יֵשׁ לָהּ הַדִּין שֶׁלְּפָנֶיהָ; וַאֲפִלּוּ אִם גְּבוֹהַּ שָׁלֹשׁ, מֵאַחַר שֶׁכָּל רָשַׁיּוֹת שֶׁלָּנוּ הֵם כַּרְמְלִית אָמְרִינַן מָצָא מִין אֶת מִינוֹ וְנָעוֹר, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר סִימָן שמ״ה. וְכֵן אִם הַתִּקְרָה רְחָבָהּ הַרְבֵּה וְאֵין לָהּ מְחִצּוֹת מִן הַצְּדָדִים, דִּינָהּ כִּרְשׁוּת שֶׁלְּפָנֶיהָ. וְכֵן בַּגִּגִּין שֶׁלָּנוּ הַבּוֹלְטִין לִפְנֵי הַבָּתִּים, דִּינָם כִּרְשׁוּת שֶׁלִּפְנֵיהֶם (הַגָּהוֹת מָרְדְּכַי פ״ק דְּשַׁבָּת).

סימן שמז

א מִן הַתּוֹרָה אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא כְּשֶׁעוֹקֵר חֵפֶץ מֵרְשׁוּת הַיָּחִיד וּמַנִּיחוֹ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, אוֹ אֵיפְכָּא, אֲבָל פָּשַׁט יָדוֹ לְפָנִים, וְחֵפֶץ בְּיָדוֹ, וּנְטָלוֹ חֲבֵרוֹ הָעוֹמֵד בִּפְנִים, אוֹ שֶׁפָּשַׁט יָדוֹ לַחוּץ וְחֵפֶץ בְּיָדוֹ וּנְטָלוֹ חֲבֵרוֹ הָעוֹמֵד בַּחוּץ, שֶׁזֶּה עָקַר וְזֶה הִנִּיחַ, שְׁנֵיהֶם פְּטוּרִים אֲבָל אָסוּר לַעֲשׂוֹת כֵּן מִדְּרַבָּנָן. וְאִם פָּשַׁט יָדוֹ לְפָנִים וְחֵפֶץ בְּיָדוֹ וְהִנִּיחוֹ לְתוֹךְ יַד חֲבֵרוֹ הָעוֹמֵד בִּפְנִים, אוֹ שֶׁפָּשַׁט יָדוֹ לְפָנִים וְנָטַל חֵפֶץ מִתּוֹךְ יַד חֲבֵרוֹ הָעוֹמֵד בִּפְנִים וְהוֹצִיאוֹ לַחוּץ, שֶׁנִּמְצָא שֶׁהָעוֹמֵד בַּחוּץ לְבַדּוֹ עָקַר וְהִנִּיחַ, הוּא חַיָּב וַחֲבֵרוֹ פָּטוּר אֲבָל אָסוּר, וַאֲפִלּוּ אִם הָעוֹמֵד בַּחוּץ הוּא עַכּוּ״ם, אָסוּר מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּנוֹתְנוֹ עַל מְנַת לְהוֹצִיא. וְהוּא הַדִּין לְהוֹצִיא יָדוֹ לַחוּץ וְהִנִּיחוֹ בְּיַד חֲבֵרוֹ הָעוֹמֵד בַּחוּץ, אוֹ שֶׁנָּטַל מִיַּד חֲבֵרוֹ הָעוֹמֵד בַּחוּץ, וְהִכְנִיס בִּפְנִים, שֶׁהָעוֹמֵד בִּפְנִים חַיָּב שֶׁהוּא עָקַר, וְהָעוֹמֵד בַּחוּץ פָּטוּר אֲבָל אָסוּר.

סימן שמח

א הָיָה עוֹמֵד בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד וְהוֹצִיא יָדוֹ מְלֵאָה פֵּרוֹת לִרְשׁוּת הָרַבִּים בְּתוֹךְ עֲשָׂרָה, בְּשׁוֹגֵג, מֻתָּר לְהַחְזִירָהּ לְאוֹתוֹ חָצֵר וְאָסוּר לְהוֹשִׁיטָהּ לְחָצֵר אַחֵר; וְאִם בְּמֵזִיד, אָסוּר אֲפִלּוּ לְהַחְזִירָהּ לְאוֹתוֹ חָצֵר. וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּהָנֵי מִלֵּי כְּשֶׁהוֹצִיא מִבְּעוֹד יוֹם, אֲבָל אִם הוֹצִיאָהּ מִשֶּׁחָשְׁכָה מֻתָּר לְהַחְזִירָהּ שֶׁמָּא יַשְׁלִיכֵם מִיָּדוֹ

וְיָבֹא לִידֵי חִיּוּב חַטָּאת. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים כְּשֶׁהוֹצִיאָהּ לִרְשׁוּת הָרַבִּים, אֲבָל אִם הוֹצִיאָהּ לְכַרְמְלִית בְּכָל גְּוָנָא מֵתָר לְהַחְזִירָהּ.

סימן שמט

א כָּל אָדָם יֵשׁ לוֹ אַרְבַּע אַמּוֹת בִּרְשׁוּת הָרַבִּים שֶׁיָּכוֹל לְטַלְטֵל בָּהֶם. וּמוֹדְדִים לוֹ בְּאַמָּה שֶׁלּוֹ, וְאִם אַמָּתוֹ קְטַנָּה נוֹתְנִים לוֹ אַרְבַּע אַמּוֹת בֵּינוֹנִית שֶׁל כָּל אָדָם שֶׁכָּל אַחַת מֵהֶן שִׁשָּׁה טְפָחִים וְע״ל סי׳ שצ״ו.

ב אַרְבַּע אַמּוֹת שֶׁאָמְרוּ, הֵן וַאֲלַכְסוֹנָן שֶׁהֵם חֲמִשָּׁה אַמּוֹת וּשְׁלִשָּׁה חֲמָשִׁים. וְיֵשׁ מִי שֶׁאוֹמֵר שֶׁמֵּאַרְבַּע אַמּוֹת עַד חֲמִשָּׁה וּשְׁלִשָּׁה חֲמָשִׁים פָּטוּר אֲבָל אָסוּר.

ג מֵתָר לוֹ לְאָדָם לַעֲקֹר חֵפֶץ מֵרְשׁוּת הָרַבִּים וְלִתְּנוֹ לַחֲבֵרוֹ שֶׁאֶצְלוֹ בְּתוֹךְ אַרְבַּע אַמּוֹתָיו וַחֲבֵרוֹ לַחֲבֵרוֹ שֶׁאֶצְלוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁהַחֵפֶץ הוֹלֵךְ כַּמָּה מִילִין בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יוֹצִיאֶנּוּ חוּץ מִתְּחוּם שֶׁלּוֹ; וְיֵשׁ מִי שֶׁאוֹסֵר וְעַיֵּן לְעֵיל סי׳ ש״א סָעִיף מ״ב.

ד הָיוּ שְׁנַיִם, מֻקְצֶה אַמּוֹתָיו שֶׁל זֶה בְּתוֹךְ אַמּוֹתָיו שֶׁל זֶה, כְּגוֹן שֶׁיֵּשׁ בֵּינֵיהֶם ו׳ אַמּוֹת, מְבִיאִין וְאוֹכְלִין בָּאֶמְצַע וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יוֹצִיא כָּל אֶחָד מִתּוֹךְ שֶׁלּוֹ לְתוֹךְ שֶׁל חֲבֵרוֹ. הָיוּ שְׁלֹשָׁה וְהָאֶמְצָעִי מֻבְלָע בֵּינֵיהֶם, כְּגוֹן שֶׁבֵּין שְׁנַיִם הַחִיצוֹנִים שְׁמֹנָה אַמּוֹת, הָאֶמְצָעִי מֵתָר עִם כָּל אֶחָד מֵהַחִצוֹנִים בְּמַה שֶּׁאַרְבָּע אַמּוֹתָיו מֻבְלָעִים בְּתוֹךְ שֶׁלּוֹ, וּשְׁנַיִם הַחִצוֹנִים אֲסוּרִים זֶה עִם זֶה.

ה אָסוּר לְהוֹלִיךְ חֵפֶץ פָּחוֹת פָּחוֹת מֵאַרְבַּע אַמּוֹת וַאֲפִלּוּ בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת וַאֲפִלּוּ בְּכַרְמְלִית.

סימן שנ

א עוֹמֵד אָדָם בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד וּמוֹצִיא יָדוֹ לִרְשׁוּת הָרַבִּים וּמְטַלְטֵל שָׁם חֲפָצִים שֶׁאֵינָם צְרִיכִים לוֹ בַּמָּקוֹם שֶׁהוּא עוֹמֵד שֶׁנּוֹטְלָן מִכָּאן וּמַנִּיחָן כָּאן, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יַעֲבִירֵם אַרְבַּע אַמּוֹת; וְלֹא חַיְישִׁינַן שֶׁמָּא יְבִיאֵם אֵלָיו, כֵּיוָן שֶׁאֵינָם צְרִיכִים לוֹ בַּמָּקוֹם שֶׁהוּא עוֹמֵד שָׁם הִלְכָךְ מֵתָר לַעֲמֹד, בִּרְשׁוּת הָרַבִּים לִטֹּל מַפְתֵּחַ בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד וְלִפְתֹּחַ שָׁם, וְכֵן מִרְשׁוּת הַיָּחִיד לִרְשׁוּת הָרַבִּים, אֲבָל לֹא יַעֲמֹד בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד וְיוֹצִיא רֹאשׁוֹ לִרְשׁוּת הָרַבִּים וְיִשְׁתֶּה שָׁם, אוֹ אִיפְכָּא, אֶלָּא אִם כֵּן יַכְנִיס רֹאשׁוֹ וְרֻבּוֹ לַמָּקוֹם שֶׁהוּא שׁוֹתֶה דְּכֵיוָן שֶׁהוּא צָרִיךְ לְאֵלּוּ הַמַּיִם חַיְישִׁינַן שֶׁמָּא יְבִיאֵם אֵלָיו. אֲבָל מֵתָר לַעֲמֹד בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד אוֹ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וְלִשְׁתּוֹת בְּכַרְמְלִית, אוֹ אִיפְכָּא. וְיֵשׁ מְפָרְשִׁים דַּחֲפָצִים הַצְּרִיכִים לוֹ הַיְנוּ כֵּלִים נָאִים שֶׁהוּא צָרִיךְ לָהֶם, אֲבָל אִם הֵם כֵּלִים שֶׁאֵינָם נָאִים מֻתָּר לִשְׁתּוֹת מֵהֶם אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הוֹצִיא רֹאשׁוֹ וְרֻבּוֹ אֶלָּא שֶׁהוֹשִׁיט צַוָּארוֹ לְבַד. וּשְׁאָר טְלְטוּלִים, חוּץ מִשְּׁתִיָּה, אֲפִלּוּ כֵּלִים נָאִים מֻתָּר לְטַלְטֵל, שֶׁלֹּא גָּזְרוּ אֶלָּא בִּכְלִים נָאִים וּבְשׁוֹתֶה בָּהֶם שֶׁהוּא מְקָרְבָן לְפִיו.

ב לֹא יַעֲמֹד אָדָם בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וְיַשְׁתִּין אוֹ יָרֹק בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד אוֹ בְּכַרְמְלִית, אוֹ אִיפְכָּא, אֲפִלּוּ אִם הוֹצִיא פִּיו וְאַמָּתוֹ לַחוּץ.

ג רַקּוֹ שֶׁנִּתְלַשׁ מִפִּיו וּמוּכָן לְזָרְקוֹ, יֵשׁ מִי שֶׁאוֹמֵר שֶׁלֹּא יְהַלֵּךְ ד׳ אַמּוֹת בִּרְשׁוּת הָרַבִּים עַד שֶׁיִּירֹק.

סימן שנא

א לֹא יַעֲמֹד אָדָם בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וְיַחְבֹּר יָדוֹ לְמַזְחֶלָה, שֶׁהוּא צִנּוֹר אָרֹךְ מֵנָח לְאֹרֶךְ הַגַּג, בְּתוֹךְ ג׳ טְפָחִים סָמוּךְ לַגַּג וּלְקַבֵּל הַמַּיִם מִמֶּנָּה שֶׁכֵּיוָן שֶׁהוּא בְּתוֹךְ ג׳ סָמוּךְ לַגַּג וְאָסוּר, בֵּין אִם הוּא לְמַעְלָה מֵעֲשָׂרָה אוֹ לְמַטָּה מֵעֲשָׂרָה; אֲבָל מֵתָר לְקַלֵּט מִן הָאֲוִיר אֲפִלּוּ אִם יָדוֹ תּוֹךְ ג׳ לַמַּזְחֶלָה. הָיְתָה מַזְחֶלָה בּוֹלֶטֶת ג׳ מִן הַגַּג, וְכֵן סְתָם צִנּוֹר שֶׁבּוֹלֵט ג׳, יָכוֹל לְחַבֵּר יָדוֹ אֲלֵיהֶם וּלְקַבֵּל הַמַּיִם, וּכְגוֹן שֶׁאֵין בָּהֶן ד׳ עַל ד׳ וְהֵן לְמַטָּה מֵעֲשָׂרָה; אֲבָל אִם יֵשׁ בָּהֶן ד׳ עַל ד׳, אוֹ אֲפִלּוּ אֵין בָּהֶם ד׳ עַל ד׳, וְהֵן לְמַעְלָה מֵעֲשָׂרָה, אָסוּר.

סימן שנב

א הַקּוֹרֵא בְּסֵפֶר עַל הָאַסְקֻפָּה וְנִתְגַּלְגֵּל רֹאשׁ הָאֶחָד מֵהַסֵּפֶר מִיָּדוֹ, וְנִשְׁאַר רֹאשׁ הַשֵּׁנִי בְּיָדוֹ, גּוֹלְלוֹ אֶצְלוֹ. אֲפִלּוּ נִתְגַּלְגֵּל חוּץ לְד׳ אַמּוֹת, וַאֲפִלּוּ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וְהָאַסְקֻפָּה בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד, מְשׁוּם בְּזָיוֹן כְּתָבֵי הַקֹּדֶשׁ הִתִּירוּ. הַגָּה: דְּרָסֵי עַל הָאַסְקֻפָּה. וְדַוְקָא כְּתָבֵי הַקֹּדֶשׁ, אֲבָל בִּשְׁאָר דְּבָרִים אָסוּר, אֲפִלּוּ לֹא נָפַל אֶלָּא לְכַרְמְלִית. (הַמַּגִּיד פט״ו וְהָרַשְׁבָּ״א).

ב הָיָה קוֹרֵא בּוֹ עַל הַגַּג וְנִתְגַּלְגֵּל רֹאשׁוֹ הָאֶחָד מִיָּדוֹ, עַד שֶׁלֹּא הִגִּיעַ לַעֲשָׂרָה טְפָחִים הַתַּחְתּוֹנִים הַקְּרוֹבִים לָאָרֶץ, גּוֹלְלוֹ אֶצְלוֹ; הִגִּיעַ לַעֲשָׂרָה טְפָחִים הַתַּחְתּוֹנִים, אִם הַכֹּתֶל מְשֻׁפָּע בְּעִנְיָן שֶׁנָּח עָלָיו, אָסוּר לְגָלְלוֹ אֶצְלוֹ; וּכְדֵי שֶׁלֹּא יַעֲמֹד בְּבִזָּיוֹן, הוֹפְכוֹ עַל הַכְּתָב. וְאִם אֵינוֹ מְשֻׁפָּע, כָּל זְמַן שֶׁלֹּא הִגִּיעַ לָאָרֶץ גּוֹלְלוֹ אֶצְלוֹ.

סימן שנג

א שְׁנֵי בָּתִּים בִּשְׁנֵי צִדֵּי רְשׁוּת הָרַבִּים וְהֵם שֶׁל אָדָם אֶחָד, אוֹ שֶׁל שְׁנַיִם וְעֵרְבוּ, אִם שְׁנֵיהֶם שָׁוִים מֻתָּר לִזְרֹק מִזֶּה לָזֶה; וְאִם אֶחָד גָּבוֹהַּ מֵחֲבֵרוֹ, אָסוּר לִזְרֹק מִזֶּה לָזֶה אֶלָּא אִם כֵּן הֵם כְּלֵי חֶרֶס וְכֵיוֹצֵא בָּהֶם שֶׁאִם יִפָּלוּ יִשָּׁבְרוּ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים, בִּרְשׁוּת הָרַבִּים עוֹבֶרֶת בֵּינֵיהֶם, אֲבָל אִם הָיְתָה כַּרְמְלִית עוֹבֶרֶת בֵּינֵיהֶם מֻתָּר בְּכָל גַּוְנָא.

ב זִיז, דְּהַיְנוּ דַּף הַבּוֹלֵט מִן הַכֹּתֶל לִרְשׁוּת הָרַבִּים, לְמַעְלָה מֵעֲשָׂרָה וְיֵשׁ בּוֹ ד׳ עַל ד׳ וְחַלּוֹן הַבַּיִת פָּתוּחַ לוֹ, מִשְׁתַּמְּשִׁין עָלָיו, אִם הָיוּ שְׁנֵי זִיזִים זֶה לְמַטָּה מִזֶּה וְהֵם שֶׁל שְׁנֵי אֲנָשִׁים, אַף עַל פִּי שֶׁשְּׁנֵיהֶם לְמַעְלָה מֵעֲשָׂרָה, אִם יֵשׁ בַּזִּיז הָעֶלְיוֹן שֶׁלְּפְנֵי הַחַלּוֹן רֹחַב ד׳ עַל ד׳ אָסוּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ עָלָיו מִפְּנֵי שֶׁהוּא רְשׁוּת בְּפְנֵי עַצְמוֹ וְהַזִּיז שֶׁתַּחְתָּיו רְשׁוּת אַחֶרֶת וְאוֹסְרִין זֶה עַל זֶה, וְאִם אֵין בָּעֶלְיוֹן ד׳ וְגַם אֵין בַּתַּחְתּוֹן ד׳, מִשְׁתַּמֵּשׁ בִּשְׁנֵיהֶם וּבְכָל הַכֹּתֶל עַד עֲשָׂרָה טְפָחִים הַתַּחְתּוֹנִים. הָיָה בַּתַּחְתּוֹן אַרְבָּעָה וּבָעֶלְיוֹן אֵין בּוֹ אַרְבָּעָה, אֵינוֹ מִשְׁתַּמֵּשׁ בָּעֶלְיוֹן אֶלָּא כְּנֶגֶד חַלּוֹנוֹ בִּלְבַד, אֲבָל בִּשְׁאָר הַזִּיז שֶׁבִּשְׁנֵי צְדָדֵי הַחַלּוֹן אָסוּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ מִפְּנֵי זֶה שֶׁתַּחְתָּיו שֶׁחָלַק רְשׁוּת לְעַצְמוֹ.

ג כָּל זְמַן הַיּוֹצֵא עַל אֲוִיר רְשׁוּת הָרַבִּים שֶׁמֻּתָּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ עָלָיו, כְּשֶׁהוּא מִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ אֵין נוֹתְנִין עָלָיו וְאֵין נוֹטְלִים מִמֶּנּוּ אֶלָּא כְּלֵי חֶרֶס וּזְכוּכִית וְכֵיוֹצֵא בָּהֶם שֶׁאִם יִפָּלוּ לִרְשׁוּת הָרַבִּים יִשָּׁבְרוּ, אֲבָל שְׁאָר כֵּלִים, אֲסוּרִים, שֶׁמָּא יִפָּלוּ לִרְשׁוּת הָרַבִּים וִיבִיאֵם. הגָּה: וְדַוְקָא זִיז וְכֵיוֹצֵא בּוֹ, אֲבָל אִם הוּא דָּבָר רָחָב כְּגֶג שֶׁהַמִּשְׁתַּמֵּשׁ עוֹמֵד שָׁם עִם הַכֵּלִי, מֻתָּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּכָל הַכֵּלִים (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם הַרִיטְב״א). וְאִם הָיָה זִיז אֶחָד לְבַדּוֹ יוֹצֵא עַל אֲוִיר כַּרְמְלִית כָּל שֶׁהוּא גָּבוֹהַּ י׳ לְעוֹלָם מֻתָּר בֵּין רָחָב בֵּין קָצָר, וַאֲפִלּוּ כֵּלִים שֶׁאֵין מִשְׁתַּבְּרִין, שֶׁלֹּא גָּזְרוּ בְּכַרְמְלִית.

סימן שנד

א בּוֹר בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וְחוֹלְיָא סְבִיבוֹ, אִם עוֹמֵד בְּתוֹךְ ד׳ טְפָחִים לִרְשׁוּת הַיָּחִיד מֻתָּר לְמַלְאוֹת מִמֶּנּוּ מִרְשׁוּת הַיָּחִיד אֲפִלּוּ אֵין הַחוֹלְיָא גָּבוֹהַּ עֲשָׂרָה; וְאִם הוּא רָחוֹק ד׳ מִרְשׁוּת הַיָּחִיד אֵין מְמַלְּאִים מִמֶּנּוּ אֶלָּא אִם כֵּן תְּהֵא הַחוֹלְיָא גְּבוֹהַּ עֲשָׂרָה.

ב אַשְׁפָּה בִּרְשׁוּת הָרַבִּים שֶׁגָּבְהָהּ עֲשָׂרָה וְרָחְבָּהּ אַרְבָּעָה, אִם הִיא שֶׁל רַבִּים מֻתָּר לִזְרֹק לָהּ מִרְשׁוּת הַיָּחִיד הַקָּרוֹב לָהּ. הגָּה: וְלֹא חִיְישִׁינַן שֶׁמָּא יִתְגַּלְגֵּל מִן הָאַשְׁפָּה לִרְשׁוּת הָרַבִּים וְאָתֵי לְאַתּוּיֵי, דְּאֵין דֶּרֶךְ לִזְרֹק לָאַשְׁפָּה אֶלָּא דְּבָרִים מְאוּסִים (הַמַּגִּיד פ׳ ט״ו בְּשֵׁם הָרַשְׁבָּ״א). וְאִם הִיא שֶׁל יָחִיד, אָסוּר, מִשּׁוּם דְּיָחִיד עָשׂוּי לְפַנּוֹת אַשְׁפָּה שֶׁלּוֹ וְיָבוֹאוּ לִשְׁפֹּךְ שָׁם כְּדַרְכָּן וְנִמְצְאוּ שׁוֹפְכִים בִּרְשׁוּת הָרַבִּים.

סימן שנה

א גְּזוּזְטְרָא (פֵּרוּשׁ דַּף אוֹ בִּנְיָן בּוֹלֵט מִתּוֹךְ הַבָּתִּים חוּצָה) שֶׁהִיא לְמַעְלָה מִן הַמַּיִם, וְחַלּוֹן פָּתוּחַ לָהּ מִן הַבַּיִת, אֵין מְמַלְּאִין מִמֶּנָּה אֶלָּא אִם כֵּן עָשָׂה לָהּ מְחִצָּה כָּל סְבִיבָהּ; אוֹ יַעֲשֶׂה הַמְּחִצָּה סְבִיב הַנָּקָב שֶׁדּוֹלִים דֶּרֶךְ שָׁם וְהוּא שֶׁיְּהֵא בּוֹ אַרְבָּעָה עַל אַרְבָּעָה. וְאֵין חִלּוּק בֵּין אִם יַעֲשָׂנָּה לְמַטָּה מְחֻבֶּרֶת לָהּ בֵּין אִם יַעֲשֶׂנָּה עַל גַּבָּהּ, וְכֵיוָן שֶׁעָשָׂה מְחִצָּה מֻתָּרִין גַּם לִשְׁפֹּךְ מִמֶּנָּה. וְכֵן הַהוֹלֵךְ בִּסְפִינָה אֵינוֹ יָכוֹל לְמַלְאוֹת אֶלָּא אִם כֵּן יַעֲשֶׂה דַּף אַרְבָּעָה עַל אַרְבָּעָה, וְעוֹשֶׂה בּוֹ נָקָב וּמְמַלֵּא דֶּרֶךְ שָׁם, וְאֵינוֹ צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת לוֹ מְחִצּוֹת אֶלָּא אַמְרִינָן כֹּף הַצְּדָדִים וְגוּד אַחֵית מְחִצָּתָא, שֶׁהֻקְּלוּ בִּסְפִינָה מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לַעֲשׂוֹת שָׁם מַה שֶּׁיַּעֲשֶׂה בַּבַּיִת. וְהָנֵי מִלֵּי כְּשֶׁהוּא בְּתוֹךְ י׳ טְפָחִים, אֲבָל אִם דָּפְנֵי הַסְּפִינָה גְּבוֹהִים עֲשָׂרָה מֵעַל הַמַּיִם מוֹצִיא זִיז כָּל שֶׁהוּא וְעוֹשֶׂה בּוֹ נָקָב וּמְמַלֵּא דֶּרֶךְ שָׁם, שֶׁהֲרֵי דֶּרֶךְ אֲוִיר מְקוֹם פְּטוּר הוּא מְמַלֵּא וְסָגֵי בְּהֶכֵר זִיז וּמֵימָיו יָכוֹל לִשְׁפֹּךְ עַל דָּפְנֵי הַסְּפִינָה וְהֵם יוֹרְדִים לַיָּם, דְּכֵיוָן דְּלֹא זָרַק לְהוּ לְהֶדְיָא לַיָּם אֶלָּא מִכֹּחוֹ הֵם בָּאִים, כֹּחוֹ בְּכַרְמְלִית לֹא גָּזְרוּ. הגָּה: וְעַיֵּן לְקַמָּן סוֹף סִימָן שנ״ז. שְׁתֵּי סְפִינוֹת זוֹ אֶצֶל זוֹ אָסוּר לְטַלְטֵל מִזּוֹ לְזוֹ אֶלָּא אִם כֵּן קְשׁוּרוֹת זוֹ בְּזוֹ אוֹ אֶלָּא אִם כֵּן הֵם גְּבוֹהִים מִן הַמַּיִם (י׳), וּצְרִיכִים לְעָרֵב בְּיַחַד אִם הֵם שֶׁל שְׁנֵי בְּנֵי אָדָם (מָרְדְּכִי פֶּרֶק הַזּוֹרֵק).

ב בֵּית הַכִּסֵּא שֶׁעַל פְּנֵי הַמַּיִם מֻתָּר עַל יְדֵי מְחִצָּה תְּלוּיָה, וּבִלְבַד שֶׁתְּהֵא עֲשׂוּיָה לְהַתִּיר, אֲבָל הָעֲשׂוּיָה לְצְנִיעוּת בֵּית הַכִּסֵּא בִּלְבַד לֹא מְהָנֵי; וְאִם עָשָׂה דַּף אוֹ קָנֶה פָּחוֹת מִג׳ שֶׁתִּפֹּל הַצּוֹאָה עָלָיו קֹדֶם שֶׁתִּפֹּל לַמַּיִם, אֵין צָרִיךְ מְחִצּוֹת דַּהֲוָה לֵיהּ כְּחוֹ בַּכַּרְמְלִית וְשָׁרֵי, וְהוּא הַדִּין אִם בֵּית הַכִּסֵּא עָשׂוּי כָּךְ שֶׁהַצּוֹאָה

נוֹפֶלֶת עַל צַדֵּי הַפֹּתֶל וְאַחַר כָּךְ מִתְגַּלְגֶּלֶת וְנוֹפֶלֶת לְמַטָּה בַּכַּרְמְלִית; וְאִם נִשְׁבַּר הַדַּף בְּשַׁבָּת, מֵתָר, מִשּׁוּם דְּגָדוֹל כְּבוֹד הַבְּרִיּוֹת.

ג אִם בֵּית הַכִּסֵּא בּוֹלֵט חוּץ לְחוֹמַת הָעִיר, וְצוֹאָה נוֹפֶלֶת בַּחֲפִירָה שֶׁסְּבִיב הָעִיר שֶׁיֵּשׁ בָּהּ יוֹתֵר מִבֵּית סְאָתַיִם שֶׁהוּא כַּרְמְלִית, אֵינוֹ מֻתָּר עַל יְדֵי מְחִצָּה תְּלוּיָה, שֶׁלֹּא הִתִּירוּ אוֹתָהּ אֶלָּא בַּמַּיִם, אֲבָל עַל יְדֵי דַף שָׁרֵי, דְּכֹחוֹ שָׁרֵי בְּכָל כַּרְמְלִית. הַגָּה: וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּאִם בֵּית הַכִּסֵּא לְמַעְלָה מֵעֲשָׂרָה, שָׁרֵי בְּכָל עִנְיָן, דְּהָא מוֹצִיא מֵרְשׁוּת הַיָּחִיד לְכַרְמְלִית דֶּרֶךְ מְקוֹם פְּטוּר. וַעַיִן לְעֵיל סִימָן שמ״ו דְּיֵשׁ חוֹלְקִים. וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּאִם הָיָה שָׁם צוֹאָה מִבְּעוֹד יוֹם שָׁרֵי בְּכָל עִנְיָן, דְּהָא הַצּוֹאָה הוּא מְקוֹם פְּטוּר דְּלֹא דָרְסֵי בָּהּ רַבִּים (מָרְדְּכִי פֶּרֶק הַזּוֹרֵק). וְעַיַן לְעֵיל סי׳ שמ״ה דְּיֵשׁ חוֹלְקִין וּסְבִירָא לְהוּ דְּאֵין מְקוֹם פְּטוּר בְּכַרְמְלִית. וּלְפִי מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל סִימָן שמ״ה דְּאֵין מְקוֹם פְּטוּר בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד לְכַלֵּי עָלְמָא, בֵּית הַכִּסֵּא הָעוֹמֵד בֵּין שְׁנֵי בָּתִּים אָסוּר לְכָתְחִלָּה, אֲבָל בְּדִיעֲבַד שֶׁשָּׁכְחוּ וְלֹא עֵרְבוּ, מֻתָּר, דְּגָדוֹל כְּבוֹד הַבְּרִיּוֹת (הַגָּהוֹת מָרְדְּכַי וְרַבֵּנוּ עֹבַדְיָה) הוֹלְכֵי סְפִינוֹת נָהֲגוּ לַעֲשׂוֹת צְרָכֵיהֶן מִן הַמְּשׂוֹטָה לַיָּם דְּהוֹאִיל וְהַמְּשׂוֹטָה אֵינָהּ גְּבוֹהַּ עֲשָׂרָה, אַף עַל פִּי שֶׁרָחְבָה אַרְבָּעָה, אֵינָהּ אֶלָּא כַּרְמְלִית וּמוֹצִיא מִכַּרְמְלִית לְכַרְמְלִית. (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם אֲרָחוֹת חַיִּים).

ד מַיִם שֶׁאֵין עֲמֻקִּים י׳ טְפָחִים, אֵין לָהֶם דִּין מַיִם לְהַתִּיר לִשְׁפּוֹךְ בָּהֶם בִּמְחִצָּה תְּלוּיָה. הַגָּה: וְכָל שֶׁכֵּן אִם יָבְשׁוּ הַמַּיִם, אַף עַל פִּי שֶׁהָיוּ שָׁם עֲמֻקִּים עֲשָׂרָה (מָרְדְּכִי).

ה הָיוּ שְׁתֵּי גְּזֵזְטְרָאוֹת זוֹ לְמַעְלָה מִזּוֹ, מְשׂוֹכָה זוֹ מִכְּנֶגֶד זוֹ מְעַט וְאֵינָהּ רְחוֹקָה מִכְּנֶגְדָּהּ אַרְבָּעָה טְפָחִים, בֵּין אִם עוֹמֶדֶת תּוֹךְ עֲשָׂרָה זוֹ לְזוֹ בֵּין יֵשׁ בֵּינֵיהֶם יוֹתֵר מִגֹּבַהּ עֶשֶׂר אַמּוֹת, עָשׂוּ לָעֶלְיוֹנָה מְחִצָּה בְּשֵׁתָּפוּת מִשֶּׁל שְׁנֵיהֶם וְלֹא עָשׂוּ לַתַּחְתּוֹנָה כְּלָל, שְׁתֵּיהֶן אֲסוּרוֹת בָּהּ עַד שֶׁיְּעָרְבוּ, וְכָל שֶׁכֵּן אִם עָשׂוּ שְׁתֵּיהֶן לַתַּחְתּוֹנָה שֶׁשְּׁתֵּיהֶן אֲסוּרוֹת עַד שֶׁיְּעָרְבוּ, אֲבָל כָּל אַחַת מֵהֶן שֶׁעָשְׂתָה לְבַדָּהּ, בְּשֶׁלָּהּ, אֵין הָאַחֶרֶת אוֹסֶרֶת עָלֶיהָ, אֲפִלּוּ לֹא עָשְׂתָה הָאַחֶרֶת בְּשֶׁלָּהּ; וְכֵן אִם עָשׂוּ בְּשֶׁתֵּיהֶן בְּשֵׁתָּפוּת מִשֶּׁל שְׁנֵיהֶם, אֵין אַחַת אוֹסֶרֶת עַל חֲבֶרְתָּהּ.

סימן שנו

א אַמַּת הַמַּיִם הָעוֹבֶרֶת בֶּחָצֵר, עֲמֻקָּה עֲשָׂרָה וּרְחָבָה אַרְבָּעָה, אֵין מְמַלְּאִין מִמֶּנָּה בְּשַׁבָּת, אֶלָּא אִם כֵּן עָשׂוּ לָהּ מְחִצָּה גְּבוֹהַּ עֲשָׂרָה בִּכְנִיסָתָהּ וּבִיצִיאָתָהּ, וְיִהְיֶה טֶפַח מִמֶּנָּה מְשֻׁקָּע בַּמַּיִם, וְאִם הָיְתָה הַמְּחִצָּה כֻּלָּהּ יוֹרֶדֶת בְּתוֹךְ הַמַּיִם צָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה טֶפַח מִמֶּנָּה יוֹצֵא לְמַעְלָה מִן הַמַּיִם, וְאִם הִתְחִיל לַעֲשׂוֹת הַמְּחִצָּה אֵצֶל הַשָּׂפָה מִכָּל צַד וְלֹא חִבֵּר אוֹתָהּ בָּאֶמְצַע כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ הַמַּיִם נִכְנָסִים וְיוֹצְאִים דֶּרֶךְ שָׁם, אִם אֵין בֵּינֵיהֶם ג׳ טְפָחִים, שָׁרֵי דְּאָמְרִינַן לָבוּד; יֵשׁ בֵּינֵיהֶם ג׳ טְפָחִים, אָסוּר. הַגָּה: וְאִם הַנְּקָבִים שֶׁהָאֶמָּה נִכְנָס וְיוֹצֵא בָּהֶם אֵינָם ג׳, אֲפִלּוּ מְחִצָּה אֵינוֹ צָרִיךְ (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם ריטב״א).

ב חָצֵר שֶׁנִּפְרְצָה וּלְשׁוֹן יָם עוֹבֵר עַל הַפִּרְצָה, אִם אֵינוֹ בְּמִלּוּאוֹ וְאֵין בַּפִּרְצָה יוֹתֵר מִי׳, מֻתָּר לְמַלְּאוֹת מִמֶּנּוּ וּלְהַכְנִיס לַבַּיִת. נִפְרְצָה בְּמִלּוּאָהּ, אוֹ שֶׁיֵּשׁ בַּפִּרְצָה יוֹתֵר מִי׳, אִם נִשְׁאַר בַּמָּקוֹם שֶׁנִּפְרַץ גְּדוּדִים גְּבוֹהִים י׳, וְהַמַּיִם מְכַסִּים אוֹתוֹ מֻתָּר לְמַלְּאוֹת מִמֶּנּוּ בֶּחָצֵר אֲבָל אָסוּר לְהַכְנִיסָן לַבַּיִת, אֶלָּא אִם כֵּן עָשׂוּ מְחִצָּה גְּבוֹהַּ עֲשָׂרָה עַל הַמַּיִם. לֹא נִשְׁאַר גְּדוּדִים, אָסוּר אֲפִלּוּ לְמַלְּאוֹת בֶּחָצֵר.

סימן שנז

א חָצֵר שֶׁפְּחוּתָהּ מִד׳ אַמּוֹת עַל ד׳ אַמּוֹת, שֶׁהִיא סְמוּכָה לִרְשׁוּת הָרַבִּים, אֵין שׁוֹפְכִין לְתוֹכָהּ מַיִם בְּשַׁבָּת בֵּימוֹת הַחַמָּה, שֶׁכֵּיוָן שֶׁאֵין בָּהּ ד׳ אַמּוֹת אֵין סְאָתַיִם מַיִם שֶׁאָדָם עָשׂוּי לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּכָל יוֹם רָאוּי לִבָּלַע בָּהּ, וְהֲוֵי כְּאִלּוּ שׁוֹפֵךְ לִרְשׁוּת הָרַבִּים, לְכָךְ צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת גּוּמָא שֶׁתְּהֵא חֲלָלָהּ מַחְזֶקֶת סְאָתַיִם. הַגָּה: וְכָל גּוּמָא שֶׁהִיא חֲצִי אַמָּה עַל חֲצִי אַמָּה בְּרוּם שְׁלֹשָׁה חֻמְשֵׁי אַמָּה, מַחְזֶקֶת סְאָתַיִם (רַמְב״ם). בֵּין אִם יַעֲשֶׂנָּה בִּכְפָנִים בֶּחָצֵר אוֹ בַּחוּץ, אֶלָּא שֶׁאִם יַעֲשֶׂנָּה בַּחוּץ צָרִיךְ לְכַסּוֹתָהּ בִּנְסָרִים כְּדֵי שֶׁתְּהֵא מְקוֹם פְּטוּר וְיִפְּלוּ הַמַּיִם מִיָּדוֹ לְמְקוֹם פְּטוּר. וְכֵיוָן שֶׁיַּעֲשֶׂה גּוּמָא יָכוֹל לִשְׁפּוֹךְ בָּהּ כָּל מַה שֶּׁיִּרְצֶה. וְאִם אֵינָהּ מַחְזֶקֶת סְאָתַיִם לֹא, יִשְׁפּוֹךְ בָּהּ כְּלָל. וְאִם יֵשׁ בֶּחָצֵר אַרְבַּע עַל אַרְבַּע, אֲפִלּוּ הוּא אָרִיךְ וְקָטִין, אוֹ בֵּימוֹת הַגְּשָׁמִים בְּחָצֵר כָּל שֶׁהוּא, מֻתָּר לִשְׁפּוֹךְ בָּהּ כָּל מַה שֶּׁיִּרְצֶה. וְחָצֵר וְאַכְסַדְרָה (פ׳ בֵּית שַׁיִּשׁ לוֹ ג׳ דִּפְנוֹת וְדַפָּן ד׳ שֶׁמַּעֲמִידִין בּוֹ דֶּלֶת אֵינָהּ מְגַפֶּפֶת כָּל עִקָּר, אֶלָּא בְּרֻחְבּוֹ שֶׁל בֵּית כַּלּוֹ, וּפְעָמִים שֶׁעוֹשִׂים לָהּ אַמָּה אַחַת פָּצִים מִכָּאן, וְאַמָּה אַחַת פָּצִים מִכָּאן כָּךְ פִּי׳ הֶעָרוּךְ וּפְעָמִים הוּא מְעַט כְּתֵל יָשָׁר וְשָׁוֶה) שֶׁאֵין בְּאֶחָד מֵהֶם לְבַד ד׳ אַמּוֹת, מִצְטָרְפִין לְד׳ אַמּוֹת לְהַתִּיר לִשְׁפּוֹךְ בָּהֶם. הַגָּה: וְהוּא הַדִּין ב׳ דְּיוּטָאוֹת שֶׁלְּפָנֵי ב׳ עֲלִיּוֹת, וַעֲלֵיהֶם מַצָּזִיבָה שֶׁרָאוּיִים הַמַּיִם לְבָלֵעַ בָּהֶם, אִם הֵם סְמוּכוֹת זוֹ לְזוֹ מִצְטָרְפוֹת (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם הר״ר יוֹנָתָן). בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים, בְּחָצֵר הַסְּמוּכָה לִרְשׁוּת הָרַבִּים. אֲבָל אִם הִיא סְמוּכָה לְכַרְמְלִית, אֲפִלּוּ הִיא קְטַנָּה הַרְבֵּה אֵינָהּ צְרִיכָה גּוּמָא אֲפִלּוּ בִּימוֹת הַחַמָּה וְע״ל סִי׳ שע״ז.

ב בִּיב שֶׁמְּכֻסֶּה ד׳ אַמּוֹת בְּמֶשֶׁךְ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וְיֵשׁ בּוֹ אַרְבַּע עַל אַרְבַּע, מֻתָּר לִשְׁפּוֹךְ אֲפִלּוּ עַל פִּי הַבִּיב אֲפִלּוּ בִּימוֹת הַחַמָּה, אַף עַל פִּי שֶׁהַמַּיִם יוֹצְאִים מִיָּד מִיָּדוֹ לַחוּץ, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יְהֵא סִילוֹן שֶׁל עֵץ, שֶׁאֵין הַמַּיִם רְאוּיִים לִבָּלַע, אֲבָל אִם עָשׂוּי כְּעֵין רִצְפָּה שֶׁל אֲבָנִים, מַבְלִיעִים וְשָׁרֵי. וּלְהָרַמְבָּ״ם, אֲפִלּוּ הָיָה אֹרֶךְ הַבִּיב אוֹ הַצִּנּוֹר מֵאָה אַמָּה לֹא יִשְׁפּוֹךְ עַל פִּיו בִּימוֹת הַחַמָּה, אֶלָּא שׁוֹפֵךְ חוּץ לַבִּיב וְהֵם יוֹרְדִים לַבִּיב.

ג בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים, כְּשֶׁהַמַּיִם יוֹצְאִים לִרְשׁוּת הָרַבִּים, אֲבָל אִם הָיוּ יוֹצְאִים לְכַרְמְלִית, מֻתָּר לִשְׁפֹּךְ עַל פִּי הַבִּיב אֲפִלּוּ בִּימוֹת הַחַמָּה. הַגָּה: וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּאֵין חִלּוּק בֵּין כַּרְמְלִית לִרְשׁוּת הָרַבִּים (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם תּוֹסְפוֹת וְהָרֹא"שׁ בְּפ' כִּיצַד מִשְׁתַּתְּפִין). וְדַוְקָא כַּרְמְלִית שֶׁהִיא תּוֹךְ הָעִיר, דְּמִיחְלַף בִּרְשׁוּת הָרַבִּים עַצְמָהּ, אֲפִלּוּ בַּזְּמַן הַזֶּה דְּלֵית לָן רְשׁוּת הָרַבִּים; אֲבָל כַּרְמְלִית שֶׁהִיא מִחוּץ לָעִיר, אוֹ חָצֵר שֶׁאֵינָהּ מְעֹרֶבֶת, שָׁרֵי (מָרְדְּכִי פֶּרֶק הַזּוֹרֵק וּסְמַ"ג וְדִבְרֵי עַצְמוֹ) (תשו' מהר"מ סימן צ'). וְעִיר הַמֻּקָּפֶת חוֹמָה וְלֹא עֵרְבוּ בָּהּ, כְּחָצֵר שֶׁאֵינָהּ מְעֹרֶבֶת דָּמֵי (מָרְדְּכִי סוֹף פֶּרֶק הַדַּר וּתְרוּמַת הַדֶּשֶׁן סִימָן ע"ג וְע"ד). וְאִם הַצִּנּוֹר לְמַעְלָה מֵעֲשָׂרָה, שֶׁעוֹבְרִים הַמַּיִם דֶּרֶךְ מְקוֹם פְּטוּר לְכַרְמְלִית, יֵשׁ לְהָקֵל (מַהֲרִי"ל). וְכֵן עִקָּר.

סימן שנח

א כָּל הֶקֵּף שֶׁלֹּא הַקֵּף לַדִּירָה, כְּגוֹן גִּנּוֹת וּפַרְדֵּסִים וּבְרֶכֶת שֶׁאֵינָם עֲשׂוּיִם אֶלָּא לִשְׁמֹר בְּתוֹכָן, אָסְרוּ חֲכָמִים לְטַלְטֵל בְּתוֹכָהּ יוֹתֵר מִד' אַמּוֹת אִם הוּא יוֹתֵר מִסְּאָתַיִם; אֲבָל אִם הִיא סְאָתַיִם, שֶׁהוּא שִׁעוּר ע' אַמָּה וְד' טְפָחִים עַל ע' אַמָּה וְד' טְפָחִים, מֻתָּר לְטַלְטֵל בְּכֻלּוֹ בֵּין שֶׁהוּא מְרֻבָּע בֵּין שֶׁהוּא עָגֹל אוֹ אָרִיךְ וְקָטִין, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יְהֵא אָרְכּוֹ יוֹתֵר מִשְּׁנַיִם בְּרָחְבּוֹ אַמָּה אַחַת; וְאִם הֶקֵּף לַדִּירָה, אֲפִלּוּ יֵשׁ בּוֹ כַּמָּה מִילִין, מֻתָּר לְטַלְטֵל בְּכֻלּוֹ. הַגָּה: וְעַיִן לְקַמָּן סִ' ת"א דִּין סְתָם עֲיָרוֹת אִי מֻקָּפוֹת לַדִּירָה. וְיֵשׁ אוֹמְרִים דִּסְתָם קַרְפִּיפוֹת שֶׁלָּנוּ מִקְרֵי מֻקָּפוֹת לְדִירָה, דִּרְגִילִים לִפְתֹּחַ פֶּתַח תְּחִלָּה וְאַחַר כָּךְ לְהַקִּיף (מָרְדְּכִי פֶּרֶק עוֹשִׂין פַּסִּין). וְיֵשׁ אוֹמְרִים עוֹד דְּכָל קַרְפֵּף שֶׁהוּא סָמוּךְ לְבֵיתוֹ מִקְרֵי הֶקֵּף לַדִּירָה, כִּי דַּעְתֵּיהּ עֲלָיְיהּ (הַגָּהוֹת אֲשֵׁרִי פ"ב דְּעֵרוּבִין), וְיֵשׁ חוֹלְקִין בָּזֶה. (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם תּוֹסָפוֹת).

ב וּמַה נִּקְרָא מֻקָּף לַדִּירָה, זֶה שֶׁבָּנָה בּוֹ בֵּית דִּירָה אוֹ שֶׁפָּתַח לוֹ פֶּתַח מִבֵּיתוֹ וְאַחַר כָּךְ הִקִּיפוֹ. וְאִם הָיָה מֻקָּף שֶׁלֹּא לְשֵׁם דִּירָה וְרוֹצֶה לְהַקִּיפוֹ לְדִירָה אֵינוֹ צָרִיךְ לְפָרֵץ כֻּלּוֹ, אֶלָּא יִפְרֹץ בּוֹ פְּרָצָה בְּיוֹתֵר מֵעֶשֶׂר וְנִמְצָא בַּיִת פָּתוּחַ בּוֹ בְּלֹא הֶקֵּף, וְיַחֲזֹר וְיִגְדֹּר הַפִּרְצָה כֻּלּוֹ אוֹ אַמָּה הַיְתֵרָה עַל עֶשֶׂר אַמּוֹת, וְהָעֶשֶׂר אַמּוֹת פֶּתַח הֵן, וַהֲרֵי הוּא פָּתוּחַ וּלְבַסּוֹף הֶקֵּף. וְאִם פָּרַץ אַמָּה, וּגְדָרָהּ, וְחָזַר וּפָרַץ אַמָּה אֵצֶל מַה שֶּׁגָּדַר, וְחָזַר וְעָשָׂה כֵּן עַד שֶׁהִשְׁלִימוּ לַעֲשָׂרָה, מֻתָּר. (עַיִן ת"ש). הַגָּה: וְאִם קָשֶׁה עָלָיו לִפְרֹץ הַכֹּתֶל, יֵשׁ אוֹמְרִים דְּיָכוֹל לְהָנִיחַ עָפָר אֵצֶל הַכֹּתֶל מִשְּׁנֵי צִדָּדָיו עַד שֶׁיִּתְמַעֵט הַכֹּתֶל מִגֹּבַהּ עֶשֶׂר וְרֹחַב הֶעָפָר רֹחַב מֵאַרְבַּע בְּאַרְךְ עֶשֶׂר אַמּוֹת בְּאָרְךְ הַכֹּתֶל, וְאִם אֵין בְּגֹבַהּ הֶעָפָר עֶשֶׂר אִם כֵּן הֲוֵי כְּאִלּוּ פָּרַץ שָׁם הַכֹּתֶל שֶׁלֹּא נִשְׁאַר שָׁם גֹּבַהּ עֲשָׂרָה לְמַעְלָה מִן הֶעָפָר דְּהֲוֵי כְּקַרְקָעִית הַקַּרְפֵּף, וְאַף אִם חוֹזֵר וְלוֹקֵחַ מִשָּׁם אַחַר כָּךְ הֶעָפָר, הוֹאִיל וּבִטְּלוּ שָׁם שִׁבַּת אַחַת. וְיֵשׁ חוֹלְקִים דְּעָפָר לֹא הֲוֵי בִּטּוּל אֶלָּא אִם כֵּן אֵין עָתִיד לְפַנּוֹתוֹ לְעוֹלָם. (ת"ה סִ' ע"ה הָרֹא"שׁ פ"ק דְּסַכָּה).

ג תֵּל גָּבוֹהַּ עֲשָׂרָה דֵּינוֹ כְּקַרְפֵּף.

ד קַרְפֵּף יוֹתֵר מִסְּאָתַיִם שָׁנָטַע בּוֹ אִילָנוֹת לְמַעֵט אֲוִירוֹ, לֹא הֲוֵי מְעוּט. אֲפִלּוּ יֵשׁ בָּהֶן גָּבוֹהַּ עֲשָׂרָה וְרָחַב אַרְבָּעָה. (הַמַּגִּיד פ"ו).

ה בָּנָה בּוֹ עַמּוּד וְנִתְמַעֵט בְּכָךְ, אִם הוּא רָחַב ג' טְפָחִים הֲוֵי מְעוּט.

ו בָּנָה מְחִצָּה בְּאֹרֶךְ עֶשֶׂר לִפְנֵי מְחִצָּה הָרִאשׁוֹנָה לְבַטָּלָהּ שֶׁתִּהְיֶה כְּמוֹ שֶׁאֵינָהּ וְיִהְיֶה מֻקָּף לַדִּירָה עַל יְדֵי הַשְּׁנִיָּה, אִם הִרְחִיקָהּ מֵהָרִאשׁוֹנָה שְׁלֹשָׁה טְפָחִים מֻתָּר.

ז טָח טִיט עַל מְחִצּוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת לְמַעֵט אֲוִירוֹ וְנִתְמַעֵט, אִם הַטִּיט עָבֶה שֶׁאִם תִּנָּטֵל מְחִצָּה הָרִאשׁוֹנָה רְאוּיָה לַעֲמֹד בְּפָנֵי עַצְמָהּ, הֲוֵי מְעוּט; וְאִם לָאו, לֹא הֲוֵי מְעוּט.

ח בָּנָה מְחִצּוֹת עַל הָרִאשׁוֹנָה לְהַקִּיפוֹ עַל יָדָם לַדִּירָה, אֵינוֹ מוֹעִיל. וְאִם נִבְלְעוּ הַמַּחְתּוֹנוֹת וְנִשְׁאֲרוּ הָעֲלִיּוֹנוֹת מֵאֲלֵיהֶם, נִתָּר עַל יָדָם. אֲבָל תֵּל יוֹתֵר מִסְּאָתַיִם וְעָשָׂה מְחִצּוֹת, אֲפִלּוּ עַל שְׁפָתוֹ, לַדִּירָה, מוֹעִיל שֶׁהֲרֵי דָּר בַּאֲוִיר מְחִצּוֹת שֶׁעָשָׂה עַתָּה.

ט קַרְפֵּף יוֹתֵר מִסְּאָתַיִם שֶׁהֶקֵּף לַדִּירָה וְנָטַע רֻבּוֹ אִילָנוֹת, אֲפִלּוּ אֵינָם נְטוּעִים שׁוּרוֹת שׁוּרוֹת אֵינָם מְבַטְּלִים הַדִּירָה; אֲבָל אִם נִזְרַע רֻבּוֹ הַזָּרְעִים מְבַטְּלִים הַדִּירָה אֲפִלּוּ אֵין בָּהֶם אֶלָּא סְאָתַיִם. נִזְרַע מְעוּטוֹ, אִם אֵין בּוֹ אֶלָּא סְאָתַיִם מֻתָּר; יוֹתֵר מִסְּאָתַיִם, אָסוּר.

י מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ גִּנָּה בַּחֲצֵרוֹ, אִם הוּא רֹב הֶחָצֵר, אֲפִלּוּ אֵין בָּהּ אֶלָּא בֵּית סְאָתַיִם לֹא יְטַלְטֵל מִמֶּנּוּ וּמִן הֶחָצֵר לַבַּיִת. וְאִם הוּא יוֹתֵר מִסְּאָתַיִם, לֹא יְטַלְטֵל בָּהּ וּבֶחָצֵר אֶלָּא בְּד' אַמּוֹת. וְאִם הִיא מְעוּט הֶחָצֵר, מַה שֶּׁיֵּשׁ בָּהּ יוֹתֵר מִסְּאָתַיִם אוֹסֵר כָּל הֶחָצֵר. וְאִם יֵשׁ בָּהּ סְאָתַיִם אוֹ פָּחוֹת, אָסוּר לְהוֹצִיא מִמֶּנָּה לַבַּיִת.

יא קַרְפֵּף יוֹתֵר מִבֵּית סְאָתַיִם שֶׁהֶקֵּף לַדִּירָה וְנִכְנְסוּ בּוֹ מַיִם, אִם רְאוּיִם לִשְׁתִיָּה אֵין מְבַטְּלִין הַדִּירָה אֲפִלּוּ אִם הַמָּקוֹם שֶׁנִּתְפַּשְׁטוּ שָׁם יוֹתֵר מִסְּאָתַיִם, וַאֲפִלּוּ הֵם עֲמֻקִּים הַרְבֵּה; וְאִם אֵינָם רְאוּיִם לִשְׁתִיָּה דֵּינָם כִּזְרָעִים, וְהוּא שֶׁיִּהְא בְּעָמְקָם עֲשָׂרָה טְפָחִים.

יב קַרְפֵּף בֵּית שְׁלֹשָׁה סְאִין וְקָרָה מִמֶּנָּה בֵּית סְאָה, מֻתָּר, אֲפִלּוּ אִם הַקֵּרוּי מְשֻׁפָּע.

יג קַרְפֵּף בֵּית סְאָתַיִם מְצֻמְצָם, וְחָצֵר שֶׁנִּפְרְצוּ בְּמִלּוּאָם זֶה לָזֶה, הַקַּרְפֵּף אָסוּר מִפְּנֵי שֶׁמְּקוֹם הַמְּחִצָּה מְיַתְּרוֹ וְנַעֲשֶׂה יוֹתֵר עַל סְאָתַיִם.

יד קַרְפֵּף יוֹתֵר מִבֵּית סְאָתַיִם שֶׁלֹּא הֶקֵף לַדִּירָה, וּפָתַח בּוֹ פֶּתַח וְעָשָׂה מְחִצָּה לְפָנָיו יוֹתֵר מֵעֲשָׂרָה, וְהֵמַר עַל יְדֵי מְחִצָּה זוֹ שֶׁעַל יָדָהּ בְּטֻלָּה מְחִצָּה רִאשׁוֹנָה שֶׁלֹּא הָיְתָה לְשֵׁם דִּירָה, וְאַחַר כָּךְ נִפְלָה מְחִצָּה אַחֲרוֹנָה, חוֹזֵר לְאִסּוּרוֹ.

סימן שנט

א רְחָבָה שֶׁאֲחוֹרֵי הַבָּתִּים יְתֵרָה עַל בֵּית סְאָתַיִם וְלֹא הֶקֵּפָה לַדִּירָה, אֵין מְטַלְטְלִין בָּהּ אֶלָּא בְּד׳ אַמּוֹת. וְאִם פָּתַח לָהּ פֶּתַח מִבֵּיתוֹ וְאַחַר כָּךְ הִקִּיפָהּ, אֲפִלּוּ אִם יֵשׁ גֹּרֶן בֵּינָהּ לַבַּיִת, הֲרֵי הֶקֵּף לַדִּירָה. הַגָּה: וּמַה שֶּׁאֵין אָנוּ נִזְהָרִין לְטַלְטֵל בַּחֲצֵרוֹת שֶׁאֲחוֹרֵי הַבָּתִּים, מִשּׁוּם דִּבְזְמַן הַזֶּה סְתָמָן מַקֵּפִין לַדִּירָה כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל גַּבֵּי קַרְפֵּף (דִּבְרֵי עַצְמוֹ).

סימן שס

א יָחִיד שֶׁשָּׁבַת בִּבְקָעָה וְהִקִּיף מְחִצּוֹת גְּרוּעוֹת, כְּגוֹן שְׁתֵּי בְּלֹא עֵרֶב אוֹ עֵרֶב בְּלֹא שְׁתֵּי, עַד סְאָתַיִם מֵהֶתֵּר לְטַלְטֵל בְּכֻלָּן, מִסְאָתַיִם וָאֵילָךְ, אֵין מְטַלְטְלִין בּוֹ אֶלָּא בְּאַרְבַּע. וְכֵן הַדִּין אִם הֵם שְׁנַיִם. וְאִם הֵם שְׁלֹשָׁה יִשְׁרָאֵלִים, חֲשׁוּבִים כְּשַׁיָּרָא וּמֻתָּר לְטַלְטֵל בְּכֻלָּן אֲפִלּוּ הוּא גָּדוֹל הַרְבֵּה, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יַקִּיפוּ יוֹתֵר מִכְּדֵי צָרְכָּם, שֶׁלֹּא יִשָּׁאֵר בֵּית סְאָתַיִם פָּנוּי שֶׁאֵין צְרִיכִים לוֹ לְתַשְׁמִישׁ, אֲבָל אִם נִשְׁאַר בֵּית סְאָתַיִם פָּנוּי, אֵין מְטַלְטְלִין בְּכָל הַמַּקֵּף אֶלָּא בְּד׳ אַמּוֹת. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים, כְּשֶׁהִקִּיפוּ יוֹתֵר עַל שֵׁשׁ סְאִין, אֲבָל אִם לֹא הִקִּיפוּ יוֹתֵר עַל שֵׁשׁ סְאִין, אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ סְאָתַיִם פָּנוּי, כֵּיוָן שֶׁהֵם שְׁלֹשָׁה, מֻתָּר. הַגָּה: עַכּוֹ״ם אֵינוֹ מִצְטָרֵף לְשַׁיָּרָא. וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּהוּא הַדִּין קָטָן אֵינוֹ מִצְטָרֵף (רִמְבַּ״ם פֶּרֶק י״א).

ב הָיוּ שְׁלֹשָׁה וְהִקִּיפוּ כָּל צָרְכָּם, וּמֵת אֶחָד בְּשַׁבָּת, מֻתָּרִים בְּכָל (הַשַּׁבָּת) כֵּיוָן שֶׁנִּכְנַס הַשַּׁבָּת בְּהֶתֵּר. הָיוּ שְׁנַיִם וְהִקִּיפוּ יוֹתֵר מִסְּאָתַיִם וְנִתְוַסְּפוּ עֲלֵיהֶם בְּשַׁבָּת, אֲסוּרִים כֵּיוָן שֶׁנִּכְנַס שַׁבָּת בְּאִסּוּר.

ג הָיוּ ג׳ וְהִקִּיפוּ כָּל אֶחָד לְעַצְמוֹ זֶה בְּצַד זֶה וְעֵרְבוּ יַחַד, אִם הַחִיצוֹנִים רְחָבִים וְהָאֶמְצָעִי קָצָר שֶׁנִּמְצָא הָאֶמְצָעִי פָּרוּץ בְּמִלּוּאוֹ לַחִיצוֹנִים, וְהַחִיצוֹנִים שַׁיָּשׁ לָהֶם גִּפּוּפִים עֹרָפִים עָלָיו מִכָּל צַד, נוֹתְנִים לָהֶם כָּל צָרְכָּם בָּאֶמְצָעִי אֲפִלּוּ הוּא גָּדוֹל הַרְבֵּה, שֶׁאָנוּ רוֹאִים כְּאִלּוּ כֻּלָּם דָּרִים בְּתוֹכוֹ וַהֲרֵי יֵשׁ שְׁלֹשָׁה בְּיַחַד. וְאַף בַּחִיצוֹנִים נוֹתְנִים לָהֶם כָּל צָרְכָּם, דְּכֵיוָן שֶׁנַּעֲשׂוּ שַׁיָּרָא בָּאֶמְצַע הֲוָה לֵיהּ אִינָךְ כְּחָצֵר לָאֶמְצָעִי. וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁהַחִיצוֹנִים אֵינָם מַתִּירִים אֶלָּא עַד סְאָתַיִם, וְאִם אֶחָד מֵהֶם יוֹתֵר מִסְּאָתַיִם גַּם הָאֶמְצָעִי אָסוּר שֶׁהֲרֵי הוּא פָּרוּץ בְּמִלּוּאוֹ. וְאִם הַחִיצוֹנִים פְּרוּצִים בְּמִלּוּאָם לָאֶמְצָעִי, וְהָאֶמְצָעִי מְגֻפָּף וְיָחִיד בְּכָל אֶחָד, אֵין נוֹתְנִין לְכָל אֶחָד אֶלָּא בֵּית סְאָתַיִם. וְאִם אֶחָד מֵהַחִיצוֹנִים יוֹתֵר מִבֵּית סְאָתַיִם, הוּא לְבַדּוֹ אָסוּר. וְאִם הָאֶמְצָעִי יוֹתֵר מִבֵּית סְאָתַיִם, גַּם הַחִיצוֹנִים אֲסוּרִים שֶׁהֲרֵי הֵם פְּרוּצִים לְמָקוֹם הָאָסוּר לָהֶם. אֲבָל אִם אֶחָד בְּכָל אֶחָד מֵהַחִיצוֹנִים וּשְׁנַיִם בָּאֶמְצָעִי, אוֹ שְׁנַיִם בְּכָל אֶחָד מֵהַחִיצוֹנִים וְאֶחָד בָּאֶמְצָעִי, נוֹתְנִין לִשְׁנֵי הַחִיצוֹנִים כָּל צָרְכָּם דַּחֲשִׁיבִי כָּל מַה שֶּׁבָּאֶמְצָעִי כְּאִלּוּ הוּא בַּחִיצוֹנִים. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים, כְּשֶׁאֵינָם פְּתוּחִים זֶה לָזֶה בְּיוֹתֵר מֵעֲשָׂרָה, דְּאִם כֵּן הֲוָה לֵיהּ פִּרְצָה וְגַם הַמְגֻפָּפִים אֲסוּרִים. וְכָל זֶה כְּשֶׁתְּלֵי קְטַנָּה נִכְנָסִין לַגְּדוֹלָה (כְּמוֹ) וּכְשֶׁתְּלֵי קְטַנָּה מַפָּלָגִים ג׳ טְפָחִים מִכְּתְלֵי אֹרֶךְ הַגְּדוֹלָה דְּאָז אוֹסֶרֶת הַגְּדוֹלָה עַל הַקְּטַנָּה ע״ל סִימָן שע״ד סָעִיף ג׳, דְּאִם לֹא כֵּן הֲוָה לֵיהּ נִרְאֶה מִבַּחוּץ וְשָׁוֶה מִבִּפְנִים וְנִדּוֹן מִשּׁוּם לֶחִי וְכֻלָּם חֲשׁוּבִין מְגֻפָּפִין, וּכְאִלּוּ אֵין אֶחָד מֵהֶם נִפְרָץ לַחֲבֵרוֹ, וְאֵין נוֹתְנִין לָהֶם בְּאֶחָד מֵהֶם אֶלָּא בֵּית סְאָתַיִם.

סימן שסא

א גַּג הַסָּמוּךְ לְרֹשׁוּת הָרַבִּים בְּתוֹךְ י׳ טְפָחִים וּלְמַעְלָה מֵעֲשָׂרָה לֶחָצֵר, הוֹאִיל וְרַבִּים מִשְׁתַּמְּשִׁים בּוֹ הֲרֵי זֶה כִּרְשׁוּת הָרַבִּים וְאָסוּר לְבַעַל הַגַּג לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ מֵחָצֵרוֹ עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה לוֹ סֵלָם קָבוּעַ מֵחָצֵרוֹ. אֵיזֶהוּ סֵלָם קָבוּעַ, כָּל שֶׁקְּבָעוֹ שָׁם בֵּין לְחֹל בֵּין לְשַׁבָּת.

ב חָצֵר שֶׁנִּפְרְצָה בְּמִלּוּאָהּ, אוֹ בְּיוֹתֵר מִי׳, לִרְשׁוּת הָרַבִּים, מְקוֹם הַמְּחִצָּה נִדּוֹן כְּצִדֵּי רְשׁוּת הָרַבִּים שֶׁהוּא כַּרְמְלִית (כְּמוֹ) שֶׁהוּא הֶחָצֵר. וְאִם נִפְרַץ בְּקֶרֶן זָוִית, אֲפִלּוּ בְּפָחוֹת מִי׳ אָסוּר. וְכֵן בַּיִת שֶׁנִּפְרַץ בְּקֶרֶן זָוִית, אֲפִלּוּ בְּפָחוֹת מִי׳, וְנִפְרַץ גַּם הַקֵּרוּי עַד שֶׁנִּשְׁאַר בַּאֲלַכְסוֹן, אָסוּר. אֲבָל פִּרְצָה שֶׁאֵינָהּ בְּקֶרֶן זָוִית, אַמְרִינַן בָּהּ: פִּי תִקְרָה יוֹרֵד וְסוֹתֵם אֲפִלּוּ בְּיוֹתֵר מִי׳, וְהוּא שֶׁלֹּא יְהֵא פִּי תִקְרָה מְשֻׁפָּע דְּלֵיכָּא פֶּה. הַגָּה: וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּכָעֵינָן גַּם כֵּן בְּרֹחַב הַקֵּרוּי אַרְבָּעָה טְפָחִים (תּוֹס׳ וְהָרֹא״שׁ פֶּרֶק כִּיצַד מְשַׁתְּתְּפִין וְסִמַּ״ג וְטוּר). וַאֲמַרִינַן פִּי תִקְרָה יוֹרֵד וְסוֹתֵם אֲפִלּוּ בְּבֹ׳ מְחִצּוֹת, אִם יֵשׁ כָּאן ב׳ מְחִצּוֹת שְׁלֵמוֹת דְּבוּקוֹת זוֹ בְּזוֹ; אֲבָל זוֹ כְּנֶגֶד זוֹ לֹא (טוּר).

סימן שסב

א כָּל מְחִצָּה שֶׁלֹּא נַעֲשֵׂית לָדוּר בְּתוֹכָהּ, אֶלָּא לִצְנִיעוּת אוֹ לִשְׁמֹר מַה שֶּׁיִּתְּנוּ בְּתוֹכָהּ אוֹ לִישֵׁב בָּהּ כְּדֵי לִשְׁמֹר הַשָּׂדוֹת, הֵיא מְחִצָּה לְטַלְטֵל מַה שֶּׁבְּתוֹכָהּ, אֲבָל אֵינָהּ מְחִצָּה לַעֲשׂוֹת מַה שֶּׁבְּתוֹכָהּ מֻקָּף לְדִירָה אִם הוּא יוֹתֵר מִב׳ סְאָתַיִם. הֵילְכָךְ אִילָן שֶׁעֲנָפָיו יוֹרְדִים לְמַטָּה, אִם אֵינָם גְּבוֹהִים שְׁלֹשָׁה מִן הָאָרֶץ וְעִקָּרָן בַּמָּקוֹם שְׁמְחַבְּרִין לָאִילָן הוּא גְּבוֹהַּ עֲשָׂרָה, חָשִׁיב מְחִצָּה וּמַתָּר לְטַלְטֵל בְּכֻלּוֹ; וְהוּא שֶׁיְּמַלֵּא הָאֲוִיר שֶׁבֵּין הָעֲנָפִים בְּעֵצִים אוֹ בְּקַשׁ, וְיִקָּשֵׁר הָעֲנָפִים שֶׁלֹּא יְנִידֵם הָרוּחַ, שֶׁכָּל מְחִצָּה שֶׁאֵינָהּ יְכוֹלָה לַעֲמֹד בְּרוּחַ מְצוּיָה, אֵינָהּ מְחִצָּה. וְדַוְקָא עַד בֵּית סְאָתַיִם, אֲבָל יוֹתֵר מִבֵּית סְאָתַיִם, לֹא, אֲפִלּוּ נָטָעוֹ לְכָךְ כֵּיוָן שֶׁאֵינוֹ עָשׂוּי לָדוּר בְּתוֹכוֹ אֶלָּא לְהִסְתּוֹפֵף בְּצִלּוֹ לִשְׁמֹר הַשָּׂדוֹת.

ב תֵּל שֶׁגְּבוֹהַּ חֲמִשָּׁה וְהִשְׁלִימוּ לַעֲשָׂרָה, שֶׁעָשָׂה עָלָיו מְחִצָּה גְּבוֹהַּ חֲמִשָּׁה, חָשִׁיבָה מְחִצָּה לְטַלְטֵל וּלְכָל דָּבָר.

ג מְחִצָּה הָעוֹמֶדֶת מֵאֵלֶיהָ דְּהַיְנוּ שֶׁלֹּא נַעֲשֵׂית לְשֵׁם מְחִצָּה, כְּשֵׁרָה. מְחִצָּה שֶׁנַּעֲשֵׂית בְּשַׁבָּת, כְּשֵׁרָה וְהָנֵי מִלֵּי שֶׁנַּעֲשֵׂית בְּשׁוֹגֵג, אֲבָל בְּמֵזִיד הַוְיָא מְחִצָּה לְהַחְמִיר לְחַיֵּב הַזּוֹרֵק מֵרְשׁוּת הָרַבִּים לְתוֹכָהּ אֲבָל לֹא לְהַתִּיר לְטַלְטֵל בְּתוֹכָהּ. וְהָנֵי מִלֵּי שֶׁלֹּא הָיָה שָׁם מְחִצָּה תְּחִלָּה, אֲבָל הָיְתָה שָׁם וְהֻסְּרָה וְחָזְרָה וְנַעֲשֵׂית, אֲפִלּוּ בְּמֵזִיד, חָזְרָה לְהֶתֵּרָהּ הָרִאשׁוֹן. כְּגוֹן שְׁנַיִם אוֹ שְׁלֹשָׁה שֶׁהִקִּיפוּ בְּמַחְצָלָאוֹת סְבִיבוֹתֵיהֶם בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וְהִבְדִּילוּ גַּם בֵּינֵיהֶם בְּמַחְצָלָאוֹת וְעָרְבוּ יַחַד, מֻתָּרִים לְטַלְטֵל מִזֶּה לָזֶה. נִגְלְלוּ הַמַּחְצָלָאוֹת, נֶאֶסְרוּ. חָזְרוּ וְנִתְפָּרְסוּ, אֲפִלּוּ בְּמֵזִיד, חָזְרוּ לְהֶתֵּרָן הָרִאשׁוֹן.

ד סְפִינָה, מֻתָּר לְטַלְטֵל בְּכֻלָּהּ, אֲפִלּוּ הִיא יוֹתֵר מִבֵּית סְאָתַיִם, דְּחָשִׁיבָה מֻקָּפֶת לְדִירָה וְע״ל סי׳ שס״ו (וסוף סימן שפ״ב). כְּפֵאָה לָדוּר תַּחְתֶּיהָ, הֲוֵי רְשׁוּת הַיָּחִיד אַף עָלֶיהָ. כְּפֵאָה לְזָפְתָּהּ, אֵין מְטַלְטְלִין בָּהּ אֶלָּא בְּד׳ אַמּוֹת אִם הוּא יוֹתֵר מִסְּאָתַיִם.

ה בַּכֹּל עוֹשִׂים מְחִצָּה, בִּכְלִים וּבְאֻכָפוֹת, בֵּין שֶׁל עֵרֶב לְבַד כְּגוֹן שֶׁל חֲבָלִים, אוֹ שֶׁל שְׁתֵּי לְבַד כְּגוֹן קָנִים נְעוּצִים בָּאָרֶץ, וּמַתָּרִים עַד סְאָתַיִם אֲפִלּוּ לְיָחִיד בְּיִשּׁוּב, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יְהֵא בֵּין חֶבֶל לַחֲבֵרוֹ וּבֵין קָנֶה לַחֲבֵרוֹ ג׳ טְפָחִים; וַאֲפִלּוּ בִּבְעָלֵי חַיִּים, וּבִלְבַד שֶׁיְּהוּ כְּפוּתִים, וַאֲפִלּוּ בַּאֲנָשִׁים שֶׁעוֹמְדִים זֶה אֵצֶל זֶה בְּפָחוֹת מִג׳, וַאֲפִלּוּ כְּשֶׁהֵם מְהַלְּכִים חֲשׁוּבִים מְחִצָּה וּבֵינֵיהֶם רְשׁוּת הַיָּחִיד; וְהוּא שֶׁלֹּא יָדְעוּ שֶׁהֶעֱמִדוּ לְשֵׁם מְחִצָּה; וַאֲפִלּוּ אַחַת מֵהֶם יוֹדַעַ, אָסוּר. וַאֲפִלּוּ אִם לֹא הוֹדִיעָם שֶׁעוֹשֶׂה מְחִיצוֹת עַתָּה, אִם קָרוֹב הַדָּבָר שֶׁיִּדְעוּ, כְּגוֹן שֶׁעָשָׂה מֵהֶם מְחִצָּה פַּעַם אַחַת לֹא יַעֲשֶׂה מֵהֶם מְחִצָּה עוֹד.

ו אִם בָּאוּ מִתְּחִלָּה שֶׁלֹּא לְדַעַת, אַף עַל פִּי שֶׁאַחַר כָּךְ הִרְגִּישׁוּ, אֵין לָחוּשׁ.

ז יֵשׁ מִי שֶׁאוֹמֵר שֶׁלֹּא יַעֲמִיד אוֹתָם אָדָם שֶׁהוּא רוֹצֶה לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּמְחִצָּה זוֹ, אֶלָּא יַעֲמִיד אוֹתָם אַחֵר שֶׁלֹּא לְדַעְתּוֹ. הַגָּה: וְאֵין לַעֲשׂוֹת מְחִצָּה שֶׁל בְּנֵי אָדָם רַק בִּשְׁעַת הַצֹּרֶךְ וּבִשְׁעַת הַדְּחַק. וְאִם שָׂכַח דָּבָר אֶחָד בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, יוֹתֵר עָדִיף לְהוֹלִיךְ שָׁם תִּינוֹקוֹת שֶׁיְּבִיאוּ הַדָּבָר בְּלֹא מְחִצָּה מִלַּעֲשׂוֹת מְחִצָּה שֶׁל בְּנֵי אָדָם וְשֶׁיְּבִיאֻנּוּ גְּדוֹל (בית יוסף בשם שבולי הלקט סמ״ג וס״ה).

ח פָּרוּץ מְרֻבֶּה עַל הָעוֹמֵד, אָסוּר אֶלָּא אִם כֵּן כָּל פִּרְצָה מֵהֶם פְּחוּתָה מִג׳ טְפָחִים.

ט פָּרוּץ כְּעוֹמֵד, מֻתָּר בֵּין בִּשְׁתֵּי בֵּין בְּעֶרֶב; וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יְהֵא בְּמָקוֹם אֶחָד פָּרוּץ יוֹתֵר מֵעֶשֶׂר. אֲבָל עַד עֶשֶׂר אַמּוֹת מֻתָּר, מִפְּנֵי שֶׁהִיא כְּפָתַח.

י אִם עָשָׂה צוּרַת פֶּתַח, אֲפִלּוּ לְפִרְצָה יְתֵרָה מֵעֶשֶׂר, מֻתָּר. וַאֲפִלּוּ לֹא נָעַץ אֶלָּא אַרְבַּע קַנְדִּיסִין בְּאַרְבַּע רוּחוֹת וְעָשָׂה צוּרַת פֶּתַח עַל גַּבֵּיהֶן, מֻתָּר. וְהָנֵי מִלֵּי בְּחָצֵר וּמְבוֹי שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם דִּיּוּרִין, אֲבָל בְּבִקְעָה לֹא מְהָנֵי כְּשֶׁכָּל הָרוּחוֹת עַל יְדֵי צוּרַת פֶּתַח. וּלְהָרַמְב״ם אֵין צוּרַת הַפֶּתַח מוֹעִיל לְפִרְצָה יוֹתֵר מֵעֶשֶׂר, אֶלָּא אִם כֵּן עוֹמֵד מֻרְבֶּה עַל הַפָּרוּץ וְאָז מְהָנֵי אֲפִלּוּ בְּבִקְעָה בְּכָל הָרוּחוֹת (בית יוסף בשם סמ״ג וסמ״ק).

יא מַהוּ צוּרַת פֶּתַח, קָנֶה מִכָּאן וְקָנֶה מִכָּאן וְקָנֶה עַל גַּבֵּיהֶן, אֲפִלּוּ אֵינוֹ נוֹגֵעַ בָּהֶן אֶלָּא שֶׁיֵּשׁ בֵּינֵיהֶם כַּמָּה אַמּוֹת, וּבִלְבַד שֶׁיְּהֵא גֹּבַהּ הַקָּנִים שֶׁמִּכָּאן וּמִכָּאן י״ט וְיִהְיוּ מְכֻוָּנִים כְּנֶגֶד קָנֶה הָעֶלְיוֹן. וְאִם חִבֵּר הַקָּנֶה הָעֶלְיוֹן לִשְׁנֵי הַקָּנִים, אוֹ לְאֶחָד מֵהֶן מִן הַצַּד, לֹא מְהָנֵי. וְצָרִיךְ שֶׁיִּהְיוּ הַקָּנִים שֶׁבַּצְּדָדִים חֲזָקִים לְקַבֵּל דֶּלֶת כָּל שֶׁהוּא, אֲפִלּוּ שֶׁל קַשׁ אוֹ שֶׁל קָנִים; אֲבָל קָנֶה שֶׁעַל גַּבֵּיהֶן סַגִּי בְּכָל שֶׁהוּא, וַאֲפִלּוּ גֶּמִי מְהָנֵי.

יב כְּפָה (פי׳ שַׁעַר הֶעָשׂוּי כְּכִפָּה, רַשׁ״י), אִם יֵשׁ בְּרַגְלֶיהָ, דְּהַיְנוּ קֹדֶם שֶׁהִתְחִיל לְהִתְעַגֵּל, י׳ טְפָחִים, מֻתֶּרֶת מִשּׁוּם צוּרַת פֶּתַח.

סימן שסג

א מָקוֹם שֶׁיֵּשׁ לוֹ ג׳ מְחִצּוֹת, אָסְרוּ חֲכָמִים לְטַלְטֵל בּוֹ עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה שׁוּם תִּקּוּן בָּרְבִיעִית.

ב חָצֵר שֶׁנִּפְרַץ בְּמִלּוּאוֹ עַד עֶשֶׂר אַמּוֹת, נִתַּר בְּפַס רָחָב ד׳ טְפָחִים שֶׁיַּעֲמִידֵנוּ מִצַּד אֶחָד בַּמָּקוֹם הַפָּרוּץ, וְאִם יִרְצֶה לְתַקְּנוֹ בִּשְׁנֵי צִדֵּי הַפִּרְצָה, דַּי בִּשְׁנֵי פַּסִּין שֶׁל שְׁנֵי מַשְׁהוּיִין. וְהוּא הַדִּין לְנִשְׁתַּיֵּר מֵהֶם כִּתֵּל רְבִיעִי בָּנוּי כְּשִׁעוּר אַרְבָּעָה טְפָחִים בְּמָקוֹם אֶחָד, אוֹ אִם נִשְׁתַּיֵּר מֵהַשְּׁנֵי צְדָדִים טֶפַח מִכָּאן וְטֶפַח מִכָּאן,

וְכָל זֶה בִּגְבֹהַּ עֲשָׂרָה טְפָחִים. וַאֲפִלּוּ אִם אֵין בַּפִּרְצָה ד׳ טְפָחִים, כֵּיוָן שֶׁהוּא בְּמִלּוּאוֹ צָרִיךְ תִּקּוּן עַד שֶׁיִּהְיֶה בָּהּ פָּחוֹת מִג׳. וְאִם יֵשׁ בַּפִּרְצָה יוֹתֵר מֵעֶשֶׂר אַמּוֹת, אֲפִלּוּ אֵינָהּ בְּמִלּוּאוֹ צָרִיךְ לְתַקָּנָהּ בְּצוּרַת פֶּתַח.

ג מָבוֹי שֶׁיֵּשׁ לוֹ ג׳ מְחִצּוֹת וּפָרוּץ בְּצַד רְבִיעִי, הִתִּירוּ בְּלֶחִי (פי׳ תַּרְגּוּם הַקָּרֹשׁ הָאֶחָד לְוִתָּא חֲדָא) שֶׁעָבְיוֹ וְרָחְבּוֹ כָּל שֶׁהוּא, שֶׁיַּעֲמִידֶנּוּ בְּפֶתַח הַמָּבוֹי וְיִהְיֶה גָּבְהוֹ י״ט. וּמִכָּל דָּבָר שֶׁיַּעֲשֶׂנָּה כָּשֵׁר, אֲפִלּוּ מִבַּעֲלֵי חַיִּים, וּבִלְבַד שֶׁיִּקָּשְׁרֶנּוּ שָׁם בַּחֲבָלִים לְכָתְלֵי הַמָּבוֹי בַּיְתֵדוֹת שֶׁיּוֹצְאִים מִן הַכְּתָלִים בְּעֻנְיָן שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לִרְבֹּץ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִתְמַעֵט גָּבְהוֹ מִי׳ טְפָחִים וַאֲפִלּוּ קָשַׁר שָׁם אָדָם נְמֵי הָוֵי לֶחִי (אוֹר זָרוֹעַ).

ד אִם יֵשׁ קָצָת כֹּתֶל בְּרוּחַ רְבִיעִית עוֹלֶה מִשּׁוּם לֶחִי, וּבִלְבַד שֶׁיִּהְיֶה בּוֹ רֹחַב טֶפַח.

ה לֶחִי דְּאִי נָשִׂיב בֵּיהּ זִיקָא לֹא מָצֵי קָאֵי, לֹא חָשִׁיב לֶחִי.

ו צָרִיךְ שֶׁלֹּא יְהֵא הַלֶּחִי רָחוֹק מִן הַכֹּתֶל ג׳ טְפָחִים.

ז לֶחִי, אֲפִלּוּ שְׁבָרִים וְשִׁבְרֵי שְׁבָרִים כְּשֵׁרִים בּוֹ. הַגָּה: וְלָכֵן עוֹשִׂין לֶחִי מִסִּיד טָחוּי בַּכֹּתֶל, וּבִלְבַד שֶׁיִּזָּהֵר שֶׁלֹּא יִתְמַעֵט יוֹתֵר מִשָּׁלֹשׁ לָאָרֶץ. (תְּרוּמַת הַדֶּשֶׁן סי׳ ט״ו).

ח לֶחִי שֶׁעֲשָׂאוֹ מֵעֲצֵי אֲשֵׁרָה, כָּשֵׁר.

ט בֵּין שֶׁנִּרְאֵית בְּלִיטַת הַלֶּחִי לָעוֹמְדִים בְּתוֹךְ הַמָּבוֹי וְאֵינָהּ נִרְאֵית לָעוֹמְדִים בַּחוּץ, בֵּין שֶׁנִּרְאֵית לָעוֹמְדִים בַּחוּץ נֶגֶד חֲלַל הַמָּבוֹי (תוס׳ וְהָרֹא״שׁ פ״ק דְּעֵרוּבִין) וְאֵינָהּ נִרְאֵית לָעוֹמְדִים בִּפְנִים, כָּשֵׁר.

י הִרְחִיקוּ מֵהַכֹּתֶל שָׁלֹשׁ, אוֹ שֶׁהִגְבִּיהוּ מֵהָאָרֶץ שָׁלֹשׁ, פָּסוּל. וְאִם הִגְבִּיהוּ פָּחוֹת מִשָּׁלֹשׁ, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בּוֹ אֶלָּא שָׁבַע וּמַשֶּׁהוּ, כָּשֵׁר.

יא אֲפִלּוּ לֹא עָשָׂאוֹ לְשֵׁם לֶחִי, אֶלָּא שֶׁנִּזְדַּמֵּן לוֹ שָׁם מֵאֵלָיו, כָּשֵׁר; וּבִלְבַד שֶׁיִּסְמְכוּ עָלָיו מֵעֵרֶב שַׁבָּת, אֲבָל לֹא סָמְכוּ עָלָיו מֵעֵרֶב שַׁבָּת כְּגוֹן שֶׁהָיָה שָׁם לֶחִי אַחֵר וְנָפַל בְּשַׁבָּת, וּבָאִים עַכְשָׁו לִסְמֹךְ עַל זֶה, לֹא. אֲבָל לֹא הָיָה שָׁם לֶחִי אַחֵר מֵעֵרֶב שַׁבָּת, כְּאִלּוּ סָמְכוּ עָלָיו דֶּמִי (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם רַשׁ״י וְהַגָּהוֹת אֲשֵׁרִי וְהַמַּגִּיד פט״ז).

יב לֶחִי הָעוֹמֵד מֵאֵלָיו, אֲפִלּוּ סָמְכוּ עָלָיו מֵעֵרֶב שַׁבָּת, אִם הַמָּבוֹי רָחָב יוֹתֵר מִשְּׁמוֹנָה אַמּוֹת, אִם הַלֶּחִי בּוֹלֵט לְתוֹכוֹ ד׳ אַמּוֹת אֵינוֹ נִדּוֹן מִשּׁוּם לֶחִי וְצָרִיךְ לֶחִי אַחֵר לְהַתִּירוֹ, וְיַעֲמִידֶנּוּ בָּרוּחַ שֶׁכְּנֶגְדּוֹ, וְאִם יִרְצֶה לְהַעֲמִידוֹ אֶצְלוֹ יַעֲשֶׂנּוּ מִעַט עָב אוֹ דַק יוֹתֵר מֵהַבְּלִיטָה, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה נִכָּר שֶׁהוּא לְשֵׁם לֶחִי. הַגָּה: וְאִם הֶעֱמִידוֹ לְשֵׁם לֶחִי, דְּאִית לֵיהּ קַלָּא שֶׁתִּקְנוּ לֶחִי לְמָבוֹי זֶה, אֲפִלּוּ רָחָב אַרְבַּע אַמּוֹת הָוֵי לֶחִי.

יג לֶחִי הַמּוֹשֵׁךְ עִם דָּפְנוֹ שֶׁל מָבוֹי שֶׁהֶעֱמִיד חֲדוֹ כְּנֶגֶד עֻבְיֵי הַכֹּתֶל דְּשָׁוֶה מִבִּפְנִים וְנִרְאֶה מִבַּחוּץ שֶׁאֵין חֲדוֹ שֶׁל לֶחִי מְכַסֶּה כָּל עֻבְיֵי הַדֹּפֶן, פָּחוֹת מִד׳ אַמּוֹת נִדּוֹן מִשּׁוּם לֶחִי וּמִשְׁתַּמֵּשׁ עִם חֲדוֹ הַפְּנִימִי. ד׳ אַמּוֹת, נִדּוֹן מִשּׁוּם מָבוֹי וְאָסוּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּכָל הַמָּבוֹי, שֶׁהֲרֵי אֵין כָּאן לֶחִי.

יד עוֹד יֵשׁ הֶכְשֵׁר אַחֵר לְמָבוֹי הַפָּרוּץ בְּרוּחַ רְבִיעִית, בְּקוֹרָה שֶׁיְּנִיחֶנָּה עַל רֹאשׁ הַמָּבוֹי. וְצָרִיךְ שֶׁיַּנִּיחֶנָּה עַל כָּתְלֵי הַמָּבוֹי, אֲבָל אִם נָעַץ שְׁתֵּי יְתֵדוֹת אֵצֶל הַמָּבוֹי בַּחוּץ, אֲפִלּוּ בְּסָמוּךְ לוֹ, וְהִנִּיחָם עֲלֵיהֶם, פָּסוּל.

טו וְצָרִיךְ שֶׁיַּנִּיחֶנָּה כְּדֵי לְהַתִּיר הַמָּבוֹי, אֲבָל אִם לֹא נַעֲשֵׂית לְשֵׁם כָּךְ, אֲפִלּוּ סָמְכָה עָלָיו מֵעֵרֶב שַׁבָּת, פְּסוּלָה.

טז קוֹרָה זוֹ שֶׁאָמַרְנוּ, צְרִיכָה שִׁעוּר. וּלְפִיכָךְ אִם עָשָׂאָהּ מֵעֲצֵי אֲשֵׁרָה, פְּסוּלָה דְּכֵיוָן דִּלְשִׁרָפָה קָיְמָא כְּתוּתֵי מִכְתָּת שִׁעוּרָהּ.

יז שִׁעוּר הַקּוֹרָה, רָחְבָּהּ טֶפַח וְעָבְיָהּ כָּל שֶׁהוּא, רַק שֶׁתְּהֵא חֲזָקָה כְּדֵי לְקַבֵּל אָרִיחַ שֶׁהִיא חֲצִי לְבֵנָה שֶׁל ג״ט, וְאִם הִיא רְחָבָה ד״ט אֵינָהּ צְרִיכָה לִהְיוֹת חֲזָקָה לְקַבֵּל אָרִיחַ.

יח מַעֲמִידִים, דְּהַיְנוּ אִם הִיא נִסְמֶכֶת עַל יְתֵדוֹת הַיּוֹצְאוֹת מִן הַכֹּתֶל שֶׁאֵין בְּרָחְבָּן טֶפַח וְלֹא בְּאָרְכָּן שָׁלֹשׁ, יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁצָּרִיךְ שֶׁיִּהְיוּ חֲזָקִים לְקַבְּלָהּ וּלְקַבֵּל חֲצִי לְבֵנָה. וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁאֵין צָרִיךְ שֶׁיִּהְיוּ חֲזָקִים אֶלָּא כְּדֵי לְקַבְּלָהּ בִּלְבַד.

יט אִם הָיְתָה הַקּוֹרָה עֲגֻלָּה, צָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה בְּהֶקֵּפָהּ ג׳ טְפָחִים שֶׁאָז יֵשׁ בְּרָחְבָּהּ טֶפַח.

כ הָיְתָה עֲקֻמָּה, וְעַקְמִימוּתָהּ נוֹטָה חוּץ לַמָּבוֹי אוֹ לְמַעְלָה מֵעֲשָׂרָה אוֹ לְמַטָּה מֵעֲשָׂרָה, רוֹאִין כָּל שֶׁאִלּוּ יִנָּטֶל הָעַקְמִימוּת וְאֵין בֵּין זֶה לָזֶה שְׁלֹשָׁה, כְּשֵׁרָה; וְאִם לָאו, פְּסוּלָה.

כא הָיְתָה יוֹצְאָה מִכֹּתֶל זֶה וְאֵינָהּ נוֹגַעַת בְּכֹתֶל זֶה, כְּגוֹן שֶׁסְּמָכָהּ עַל עַמּוּדִים, וְכֵן שְׁתֵּי קוֹרוֹת אַחַת יוֹצְאָה מִכֹּתֶל זֶה וְאַחַת יוֹצְאָה מִכֹּתֶל זֶה וּפָגְעוּ זוֹ בְּזוֹ בְּאֶמְצַע הַמָּבוֹי, אִם אֵין בֵּינֵיהֶם שְׁלֹשָׁה, כְּשֵׁרָה; יֵשׁ בֵּינֵיהֶם שְׁלֹשָׁה, פְּסוּלָה.

כב הִנִּיחַ שְׁתֵּי קוֹרוֹת זוֹ בְּצַד זוֹ, וְלֹא בָּזוֹ לְקַבֵּל אָרִיחַ וְלֹא בָּזוֹ לְקַבֵּל אָרִיחַ, אִם יֵשׁ בִּשְׁתֵּיהֶן כְּדֵי לְקַבֵּל אָרִיחַ לָרָחְבּוֹ, דְּהַיְנוּ טֶפַח, וְאֵין בֵּין זוֹ לָזוֹ שְׁלֹשָׁה טְפָחִים, אֵינוֹ צָרִיךְ לְהָבִיא קוֹרָה אַחֶרֶת; וְאִם לָאו, צָרִיךְ לְהָבִיא קוֹרָה אַחֶרֶת. וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁצָּרִיךְ שֶׁיְּהִיוּ קְרוֹבוֹת זוֹ לָזוֹ בְּתוֹךְ טֶפַח.

כג הָיְתָה אַחַת לְמַעְלָה וְאַחַת לְמַטָּה, רוֹאִים אֶת הָעֶלְיוֹנָה כְּאִלּוּ הִיא לְמַטָּה וְאֶת הַתַּחְתּוֹנָה כְּאִלּוּ הִיא לְמַעְלָה, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא תְּהֵא הָעֶלְיוֹנָה לְמַעְלָה מֵעֶשְׂרִים וְלֹא תַּחְתּוֹנָה לְמַטָּה מֵעֲשָׂרָה. וְלֹא יִהְיֶה בֵּינֵיהֶם ג׳ טְפָחִים לֹא בַּגּבַהּ וְלֹא בְּמֶשֶׁךְ כְּשֶׁרוֹאִין אוֹתָם שֶׁיָּרְדָה זוֹ וְעָלְתָה זוֹ בְּכַוָּנָה עַד שֶׁיַּעֲשׂוּ זוֹ בְּצַד זוֹ. וְיֵשׁ פּוֹסְלִים.

כד פֵּרַס עַל הַקּוֹרָה מַחְצֶלֶת וְאֵינָהּ נוֹגַעַת עַד הַקַּרְקַע, אִם גְּבוֹהָה מֵהָאָרֶץ ג״ט, פְּסוּלָה שֶׁהֲרֵי כִּסָּה הַקּוֹרָה וְאֵינָהּ נִרְאֵית, וּבָטְלָה מִהְיוֹת קוֹרָה; וּמְחִצָּה גַּם כֵּן אֵינָהּ, כֵּיוָן שֶׁגְּבוֹהַּ מֵהָאָרֶץ שְׁלֹשָׁה. אֲבָל אִם הִנִּיחַ קוֹרָה רְחָבָה וְנִמְשֶׁכֶת קָצָת לְמַטָּה מִי׳, כְּשֵׁרָה.

כה נָעַץ שְׁתֵּי יְתֵדוֹת עֲקֻמּוֹת עַל שְׁנֵי כְּתֵלֵי הַמָּבוֹי, וְעַקְמִימוּתָם נוֹטָה לְתוֹךְ הַמָּבוֹי, וְנָתַן הַקּוֹרָה עֲלֵיהֶם וְאֵין בֵּיתֵדוֹת טֶפַח שֶׁהוּא שִׁעוּר קוֹרָה לִהְיוֹת נֶחְשָׁבִים כְּקוֹרָה, אִם אֵינָם גְּבוֹהִים מִכְּתֵלֵי הַמָּבוֹי שְׁלֹשָׁה וְאֵין בִּנְטִיָּתָן שְׁלֹשָׁה, כְּשֵׁרָה שֶׁאָנוּ רוֹאִים כְּאִלּוּ הֵם עַל כָּתְלֵי הַמָּבוֹי וּכְאִלּוּ הַקּוֹרָה נוֹגַעַת בַּמָּבוֹי; וְאִם יֵשׁ בְּגָבְהָן אוֹ בִּנְטִיָּתָן שְׁלֹשָׁה, פְּסוּלָה.

כו הָא דְּמָבוֹי נָתָר בְּלֶחִי אוֹ קוֹרָה דַּוְקָא כְּשֶׁאֵינוֹ נָמוּךְ פָּחוֹת מִי״ט מִרְוָחִים וְלֹא יְהֵא רָחְבּוֹ יוֹתֵר מֵעֶשֶׂר אַמּוֹת מְצֻמְצָמוֹת וְשֶׁיְּהֵא אָרְכּוֹ ד׳ אַמּוֹת מְרֻוָּחוֹת אוֹ יוֹתֵר, אֲבָל אִם חָסֵר אֶחָד מִכָּל אֵלּוּ אֵין לוֹ תַּקָּנָה אֶלָּא בִּצּוּרַת פֶּתַח; וְאִם הָיָה בְּגֹבַהּ חֲלָלוֹ יוֹתֵר מֵעֶשְׂרִים אַמָּה מְצֻמְצָמוֹת, אֵינוֹ נָתָר בְּקוֹרָה אֲבָל נָתָר הוּא בְּלֶחִי וְאִם רוֹצֶה לְהַכְשִׁירוֹ בְּקוֹרָה צָרִיךְ שֶׁיַּעֲשֶׂה בָּהּ צִיּוּר וְכִיּוֹר (פ׳ ציור אֶחָד בְּכֹתֶל מִן הַסִּיד אוֹ עַל שְׁמֵי קוֹרָה). שֶׁעַל יְדֵי כָּךְ מִסְתַּכְּלִים בָּהּ. וְאִם הָיָה גָּבוֹהַּ יוֹתֵר מֵעֶשְׂרִים וּבָנָה בִּנְיָן תַּחַת הַקּוֹרָה לְמַעְטוֹ מֵעֶשְׂרִים, דַּי בְּבִנְיָן רָחָב טֶפַח בְּרוֹחַב הַקּוֹרָה. אֲבָל אִם אֵינוֹ גָּבוֹהַּ י׳ וְחוֹזֵק בּוֹ לְהַשְׁלִימוֹ לִי׳, צָרִיךְ לַחֹק ד׳ אַמּוֹת לְתוֹךְ הַמָּבוֹי עַל פְּנֵי כָּל רָחְבּוֹ. אֵין מָבוֹי נָתָר בְּלֶחִי אוֹ קוֹרָה עַד שֶׁיִּהְיוּ פְּתוּחִים לְתוֹכוֹ שְׁנֵי חֲצֵרוֹת וּלְכָל חָצֵר שְׁנֵי בָּתִּים וַאֲפִלּוּ כָּל הַחֲצֵרוֹת פְּתוּחוֹת זוֹ לָזוֹ (הָרא״ש וּפְרִדְכִּי וְהַטּוּר) וְיֵשׁ חוֹלְקִים בָּזֶה (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם הָרי״ף וְרַמְב״ם), וְשֶׁלֹּא יְהֵא בְּכָל פֶּתַח מֵאֵלּוּ פָּחוֹת מִד״ט, וְשֶׁיִּהְיוּ דִּיּוּרִים אוֹכְלִים בְּכָל בַּיִת שֶׁמְּקוֹם הַפֶּתַח גּוֹרֵם; וַאֲפִלּוּ הָיָה הַבַּיִת הָאֶחָד לָאָב וְהַב׳ לַבֵּן, אַף עַל פִּי שֶׁהַבֵּן מְקַבֵּל פְּרָס מִשֻּׁלְחַן אָבִיו וְאוֹכֵל בְּבֵיתוֹ, הֲרֵי הֵם נִדּוֹנִים כִּשְׁנַיִם; וַאֲפִלּוּ צָדוּ הָאֶחָד עַכּוּ״ם וְאֶחָד יִשְׂרָאֵל, מְהֻנֵּי עוֹד צָרִיךְ שֶׁיְּהֵא אָרְכּוֹ יוֹתֵר עַל רָחְבּוֹ. וְאִם חָסֵר אֶחָד מֵאֵלּוּ, אֵינוֹ נָתָר אֶלָּא בְּפַס אַרְבַּע אוֹ שְׁנֵי פַּסִּין שְׁנֵי מַשְׁהוּיִין אוֹ צוּרַת פֶּתַח. הַגָּה: וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּנוֹתָּגִין הָאַדָּנָא לְתַקֵּן כָּל הַמְּבוֹאוֹת בְּצוּרַת הַפֶּתַח, דְּכָל הַמְּבוֹאוֹת שֶׁלָּנוּ יֵשׁ לָהֶם דִּין חֲצֵרוֹת (ת״ה סי׳ ע״ד). וְהַמִּנְהָג הַפָּשׁוּט בִּמְדִינוֹת אֵלּוּ לְתַקֵּן עַל יְדֵי חֶבֶל הַקָּשׁוּר לָרָחְבּוֹ שֶׁל מָבוֹי, וְדִין חֶבֶל זוֹ אֵינוֹ קוֹרָה שֶׁהֲרֵי אֵין רָחְבּוֹ טֶפַח, וְלֹא מְהֻנֵּי אֶלָּא מִשּׁוּם צוּרַת הַפֶּתַח דְּמְהֻנֵּי לְמַעְלָה אֲפִלּוּ בְּגַמִּי כִּדְלִעֵיל סוֹף סִי׳ שס״ב, וְעַל כֵּן יֵשׁ לִזָּהֵר לְהַעֲמִיד תַּחַת הַחֶבֶל שְׁנֵי קָנִים גְּבוֹהִים י׳ מְכַוָּנִים תַּחַת הַחֶבֶל, וְאָז מְהֻנֵּי אֲפִלּוּ בְּמָבוֹי מְפֻלָּשׁ בְּתוֹרַת צוּרַת פֶּתַח, אוֹ אֲפִלּוּ בֶּחָצֵר וּבְכָל מָקוֹם שֶׁצּוּרַת הַפֶּתַח מְהֻנֵּי וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל סוֹף סִימָן שס״ב (דִּבְרֵי עַצְמוֹ).

כז חָצֵר שֶׁאָרְכּוֹ יוֹתֵר עַל רָחְבּוֹ דֵּינוֹ כְּמָבוֹי, וְנָתָר בְּלֶחִי אוֹ קוֹרָה. הַגָּה: אַף עַל פִּי שֶׁאֵין חֲצֵרוֹת וּבָתִּים פְּתוּחִין לְתוֹכוֹ, הוֹאִיל וְאֵינוֹ קָרוֹב לִרְשׁוּת הָרַבִּים אֶלָּא פָּתוּחַ לַמָּבוֹי וְהַמָּבוֹי פָּתוּחַ לִרְשׁוּת הָרַבִּים (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם תְּשׁוּבַת מַהֲרִי״ל בְּשֵׁם סְמ״ק).

כח מָבוֹי שֶׁאֵין בְּרָחְבּוֹ ג״ט אֵינוֹ צָרִיךְ שׁוּם תִּקּוּן, שֶׁהוּא כְּסָתוּם. וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּכָל שֶׁאֵין בּוֹ ד״ט אֵין צָרִיךְ שׁוּם תִּקּוּן.

כט מָבוֹי שֶׁצָּדוּ אֶחָד כֻּלָּה לַיָּם וְצָדוּ אַחֵר כֻּלָּה לְאַשְׁפָּה שֶׁל רַבִּים, אֵינוֹ צָרִיךְ כְּלוּם; שְׁאַשְׁפָּה שֶׁל רַבִּים אֵינָהּ עֲשׂוּיָה לְהִתְפַּנּוֹת וְאֵין חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא יַעֲלֶה הַיָּם שִׁרְטוֹן (פ׳ יִבֵּשׁ כְּעֵין אִי שֶׁנִּפְחֲתוּ הַמַּיִם מִמֶּנּוּ שֶׁנַּעֲשָׂה רְאוּי לְזָרִיעָה). הַגָּה: וְיֵשׁ חוֹלְקִים וְסוֹבְרִים דְּחַיְישִׁינַן שֶׁמָּא יַעֲלֶה הַיָּם שִׁרְטוֹן, וְאֵין כָּאן מְחִצָּה (הָרא״ש וְרַשׁ״י וְטוּר וְהַמַּגִּיד).

ל מָבוֹי שֶׁצָּדוּ אֶחָד אָרְךְ וְאֶחָד קָצָר, אֲפִלּוּ אֵין צַד הָאָרְךְ עוֹדֵף עַל הַקָּצָר ד׳ אַמּוֹת, אֵינוֹ מַנִּיחַ הַקּוֹרָה אֶלָּא כְּנֶגֶד הַקָּצָר; אֲבָל אִם יִרְצֶה יַעֲשֶׂה שָׁם צוּרַת פֶּתַח בַּאֲלַכְסוֹן. וְתוֹךְ הַמָּבוֹי יָכוֹל לְהַנִּיחַ הַקּוֹרָה בַּאֲלַכְסוֹן, וּמִשְׁתַּמֵּשׁ בַּקָּצָר כְּנֶגֶד הַקָּצָר, וּבָאָרְךְ כְּנֶגֶד הָאָרְךְ.

לא הֶעֱמִיד לְחִי בְּאֶמְצַע הַמָּבוֹי, אִם יֵשׁ חָצֵר מֵהַלְּחִי וְלַחוּץ, וְעָשׂוּ גַּם הַחִיצוֹנִים לְחִי לִרְאשׁ הַמָּבוֹי, אוֹסְרִים אִלּוּ עַל אִלּוּ עַד שֶׁיְּעָרְבוּ יַחַד. וְאִם אֵין שָׁם חָצֵר, אוֹ שֶׁיֵּשׁ חָצֵר וְלֹא עָשׂוּ הַחִיצוֹנִים לְחִי לִרְאשׁ הַמָּבוֹי, שְׁמִן הַלֵּחִי וְלַפָּנִים, מֻתָּרִים; מִמֶּנּוּ וְלַחוּץ, אֲסוּרִים. אֲבָל אִם עָשׂוּ בָּאֶמְצַע שְׁנֵי פַּסִּים, אוֹ פַּס אַרְבָּעָה, אִם אֵינוֹ רָחָב יוֹתֵר מֵעֲשָׂרָה, אוֹ שֶׁעָשׂוּ צוּרַת פֶּתַח אִם הוּא רָחָב יוֹתֵר מִי׳, אֲפִלּוּ אִם יֵשׁ חָצֵר מֵהַתִּקּוּן וְלַחוּץ וְעָשׂוּ גַּם הַחִיצוֹנִים תִּקּוּן לִרְאשׁ הַמָּבוֹי, כָּל אֶחָד יָכוֹל לְעָרֵב, וְיִהְיֶה מֻתָּר בְּחֶלְקוֹ.

לב זֶה שֶׁהִכְשַׁרְנוּ לְהַעֲמִיד לְחִי בְּאֶמְצַע הַמָּבוֹי, הוּא הַדִּין לְהַעֲמִיד קוֹרָה בְּאֶמְצַע הַמָּבוֹי. וְכָל זֶה בְּיֵשׁ בְּאוֹתוֹ חָצֵר מָבוֹי הַמַּכְשֵׁר תּוֹרַת מָבוֹי, שֶׁלֹּא יִהְא אָרְכּוֹ פָּחוֹת מִד׳ אַמּוֹת, וְשֶׁיִּהְא אָרְכּוֹ יֶתֶר עַל רָחְבּוֹ, וְשֶׁיִּהְיוּ בָּתִּים וַחֲצֵרוֹת פְּתוּחִים לְתוֹכוֹ; הָא לָאו הָכִי, צָרִיךְ פַּס מַשֶּׁהוּ מִכָּאן וּפַס מַשֶּׁהוּ מִכָּאן, אוֹ פַּס אַרְבָּעָה בְּצַד אֶחָד.

לג מָבוֹי שֶׁהוּא רָחָב כ׳ אַמּוֹת, עוֹשֶׂה פֵּס אָרֹךְ ד׳ אַמּוֹת וּמַעֲמִידוֹ בָּאֶמְצַע וְחָשׁוּב כָּל צַד מִצִּדֵּי הַפֵּס כְּמָבוֹי בִּפְנֵי עַצְמוֹ, כֵּיוָן שֶׁאֹרֶךְ הַפֵּס ד׳ אַמּוֹת, וְיִתֵּן קוֹרָה בְּרֹאשׁוֹ; וְצָרִיךְ לְזַהֵר שֶׁתְּהֵא הַקּוֹרָה מוּנַחַת עַל הַפֵּס, אוֹ תּוֹךְ ג״ט. וְצָרִיךְ שֶׁיְּהֵא בְּכָל מָבוֹי מִשְּׁנֵי אֵלּוּ שֶׁהַפֵּס מַפְסִיק בֵּינֵיהֶם בָּתִּים וַחֲצֵרוֹת פְּתוּחִים לְתוֹכוֹ וְכָל תְּנַאי (מָבוֹי). וּמַה שֶּׁמִּן הַפֵּס עַד כֹּתֶל הָאֶמְצָעִי שֶׁל מָבוֹי, יֵשׁ לוֹ דִּין מָבוֹי עָקֹם, שֶׁהֲרֵי אֵלּוּ שְׁנֵי הַמְּבוֹאוֹת מִתְעַקְּמִים וּבָאֶמְצַע פְּתוּחִים בִּשְׁנֵי רָאשֵׁיהֶם לִרְשׁוּת הָרַבִּים. הַגָּה: וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּאֵין לוֹ דִּין מָבוֹי עָקֹם אֶלָּא אִם כֵּן יֵשׁ מִן הַפֵּס עַד כֹּתֶל הָאֶמְצָעִי יוֹתֵר מֵעֶשֶׂר אַמּוֹת (הָרֹא״שׁ וְרִ׳ יְרוּחָם וְטוּר).

לד עוֹד אֶפְשָׁר לַעֲשׂוֹת תִּקּוּן אַחֵר לְמָבוֹי שֶׁהוּא רָחָב כ׳ אַמּוֹת, שֶׁיַּרְחִיק ב׳ אַמּוֹת מֵהַכֹּתֶל וְיַעֲשֶׂה פֵּס רָחָב שָׁלֹשׁ אַמּוֹת, וְיַעֲשֶׂה כֵּן גַּם בַּצַּד הַשֵּׁנִי וְיִשָּׁאֵר פֶּתַח רָחָב עֶשֶׂר אַמּוֹת, אוֹ יַרְחִיק אַמָּה וְיַעֲשֶׂה פֵּס אַמָּה וּמֶחֱצָה וְיַרְחִיק אַמָּה וְיַעֲשֶׂה פֵּס אַמָּה וּמֶחֱצָה וְכֵן יַעֲשֶׂה בַּצַּד הַשֵּׁנִי, אוֹ יַרְחִיק שְׁתֵּי אַמּוֹת וּשְׁנֵי טְפָחִים וְיַעֲשֶׂה פֵּס שְׁתֵּי אַמּוֹת וְד׳ טְפָחִים וְכֵן יַעֲשֶׂה בַּצַּד הַשֵּׁנִי, וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה וּבִלְבַד שֶׁהַפֵּס יִהְא יֶתֶר עַל הָאֲוִיר שֶׁבֵּינוֹ לַכֹּתֶל, דְּאִם לֹא כֵּן אָתֵי אֲוִירָא דְּהַאי גִּיסָא וּדְהַאי גִּיסָא וּמְבַטֵּל לֵיהּ. וְצָרִיךְ לְזַהֵר דְּלֹא לִשְׁבֹּק פְּתִחָא רַבָּא וְעָיֵל בִּזוּטָא, שֶׁאִם עָשָׂה כֵּן בָּטֵל תִּקּוּן הַמָּבוֹי אֶלָּא אִם עָשָׂה צוּרַת פֶּתַח לַזּוּטָא.

לה פֵּס זֶה שֶׁאָמַרְנוּ שֶׁעוֹשֶׂה (כֵּן) לְמַעֵט רֹחַב הַמָּבוֹי אֵינוֹ צָרִיךְ שֶׁיְּהֵא פֵּס אֶחָד שָׁלֵם, אֶלָּא בְּקָנֶה קָנֶה פָּחוֹת מִג׳ סַגִּי, דְּפָחוֹת מִג׳ כְּשָׁלֵם דָּמִי.

לו מָבוֹי שֶׁשָּׁוֶה מִתּוֹכוֹ וּמִדְּרוֹן (פִּי׳ בְּמָקוֹם מְשֻׁפָּע) לִרְשׁוּת הָרַבִּים, אוֹ שֶׁשָּׁוֶה לִרְשׁוּת הָרַבִּים וּמִדְּרוֹן לְתוֹכוֹ, אִם הוֹלֵךְ וּמִתְלַקֵּט מְעַט מְעַט עַד שֶׁמַּגְבִּיהַּ י׳ מִתּוֹךְ ד׳ אַמּוֹת הֲרֵי הוּא כְּאֹהֶל זָקוּף כֻּלּוֹ וְאֵינוֹ צָרִיךְ שׁוּם תִּקּוּן. וּבְזֶה הַתֵּל הֲרֵי כְּמֻחְצֶה (בֵּית יוֹסֵף).

סימן שסד

א מָבוֹי הַמְפֻלָּשׁ בִּשְׁנֵי רָאשָׁיו לִרְשׁוּת הָרַבִּים, אוֹ צַד אֶחָד לִרְשׁוּת הָרַבִּים וְצִדּוֹ הַשֵּׁנִי לְכַרְמְלִית, הַגָּה: אוֹ שְׁנֵי רָאשָׁיו פְּתוּחִין לְכַרְמְלִית (רִיב״ש סִימָן ת״ה), צָרִיךְ צוּרַת הַפֶּתַח מִכָּאן וְלֶחִי אוֹ קוֹרָה מִכָּאן. אֲבָל אִם צִדּוֹ אֶחָד פָּתוּחַ לִרְשׁוּת הָרַבִּים וְצִדּוֹ הַשֵּׁנִי לְחָצֵר שֶׁאֵינָהּ מְעֹרֶבֶת, אֵין צָרִיךְ אֶלָּא לֶחִי אוֹ קוֹרָה בִּשְׁנֵי רָאשָׁיו.

הַגָּה: וְכָל זֶה שֶׁיֵּשׁ לוֹ תְּנָאִים הַמְבֹאָרִים לְעֵיל סִי׳ שס״ג (סכ״ו) בְּדִין מָבוֹי, אֲבָל אִם אֵינוֹ רַק כְּחָצֵר, צָרִיךְ תִּקּוּן חָצֵר מִשְּׁנֵי צְדָדָיו.

ב רְשׁוּת הָרַבִּים עַצְמָהּ אֵינָהּ נִתֶּרֶת אֶלָּא בַּדְּלָתוֹת, וְהוּא שֶׁנִּנְעָלוֹת בַּלַּיְלָה. וְיֵשׁ אוֹמְרִים אַף עַל פִּי שֶׁאֵין נִנְעָלוֹת אֲבָל צָרִיךְ שֶׁיִּהְיוּ רְאוּיוֹת לְנָעֵל, שֶׁאִם מְשֻׁקָּעוֹת בְּעָפָר, מְפֻנֶּה אוֹתָן וּמְתַקְּנָן שֶׁיִּהְיוּ רְאוּיוֹת לְנָעֵל. וְאַחַר שֶׁעָשָׂה לָהּ תִּקּוּן דְּלָתוֹת חֲשִׁיבָה כֻּלָּהּ כְּחָצֵר אֶחָד וְאֵין מְבוֹאוֹתֶיהָ צְרִיכִין תִּקּוּן.

ג מָבוֹי עָקֹם כְּמִין דָּלֶ״ת, דִּינוֹ כְּאֹהֶל הָיָה מְפֻלָּשׁ בְּעַקְמִימוּת וְצָרִיךְ צוּרַת פֶּתַח בְּעַקְמִימוּתוֹ וּבִשְׁנֵי רָאשָׁיו, לְכָל אֶחָד לֶחִי, אוֹ קוֹרָה, אוֹ צוּרַת פֶּתַח בְּכָל אֶחָד מִשְּׁנֵי רָאשָׁיו וְלֶחִי, אוֹ קוֹרָה, בְּעַקְמִימוּת, וְאִם עָשׂוּי כְּמִין חֵי״ת, צָרִיךְ צוּרַת פֶּתַח בִּשְׁנֵי עַקְמִימוֹתָיו וְלֶחִי, אוֹ קוֹרָה, בִּשְׁנֵי רָאשָׁיו.

ד מְבוֹאוֹת הַפְּתוּחִים אֵלּוּ לְאֵלּוּ וְאֵין הָעִקּוּם שֶׁל אֶחָד מֵהֶם נוֹטֶה לִרְשׁוּת הָרַבִּים, כֵּיוָן שֶׁפְּתִיחַת הַמָּבוֹי הַחִיצוֹן לִרְשׁוּת הָרַבִּים, הֲרֵי אוֹתוֹ מָבוֹי שֶׁפְּתוּחַ אֵלָיו בְּעַקְמִימוּתוֹ חָשִׁיב כְּפָתוּחַ לִרְשׁוּת הָרַבִּים, וְכֵן מָבוֹי הַפָּתוּחַ לְאוֹתוֹ מָבוֹי, וְכֵן כֻּלָּם.

ה מָבוֹי הֶעָשׂוּי כְּנֶגֶל, דְּהַיְנוּ מָבוֹי גָּדוֹל שֶׁהָרְבֵּה מְבוֹאוֹת קְטַנִּים פְּתוּחִים לוֹ, וְרָאשֵׁי הַשְּׁנַיִם פְּתוּחִים לִרְשׁוּת הָרַבִּים, אֲפִלּוּ אֵין פְּתְחֵי הַקְּטַנִּים שֶׁמִּכָּאן וּמִכָּאן מְכֻוָּנִים זֶה כְּנֶגֶד זֶה, עוֹשֶׂה לְכָל א׳ בְּמָקוֹם פְּתִיחָתוֹ לְמָבוֹי גָּדוֹל צוּרַת פֶּתַח, וּבִרֹאשׁוֹ הַשֵּׁנִי הַפָּתוּחַ לִרְשׁוּת הָרַבִּים לֶחִי, אוֹ קוֹרָה. וּבַמָּבוֹי הַגָּדוֹל, אִם הוּא מְפֻלָּשׁ עוֹשֶׂה צוּרַת פֶּתַח מִצַּד אֶחָד וּמִצִּדּוֹ הַשֵּׁנִי לֶחִי אוֹ קוֹרָה. וְאִם הוּא סָתוּם, עוֹשֶׂה לֶחִי, אוֹ קוֹרָה, בְּרֹאשׁוֹ.

סימן שסה

א מָבוֹי שֶׁנִּפְרָץ בּוֹ פִּרְצָה מִצִּדּוֹ כְּלַפֵּי רֹאשׁוֹ, אִם נִשְׁאַר עוֹמֶד בְּרֹאשׁוֹ פֵּס רָחָב אַרְבָּעָה טְפָחִים, מֻתָּר, וְהוּא שֶׁלֹּא תִּהֵא הַפִּרְצָה יֶתֶר עַל י׳; וְאִם לֹא נִשְׁאַר פֵּס ד׳, אָסוּר אֶלָּא אִם כֵּן הָיְתָה הַפִּרְצָה פָּחוֹת מִג״ט.

ב נִפְרָץ מִצִּדּוֹ שֶׁלֹּא כְּלַפֵּי רֹאשׁוֹ, שְׁעוּרוֹ בַּעֲשָׂרָה. אֲפִלּוּ לֹא נִשְׁתַּיֵּר מִן הַכֹּתֶל בַּיְסוֹד כְּלוּם; וְהוּא דְּלֹא בָּקְעֵי בָּהּ רַבִּים, אֲבָל אִי בָּקְעֵי בָּהּ רַבִּים, אֲפִלּוּ לֹא נִפְרָץ רַק ד״ט, צָרִיךְ לְתַקְּנוֹ שָׁם (הָרַי״ף וְהָרֹא״שׁ וְטוּר).

ג מָבוֹי שֶׁנִּפְרָץ בְּמִלּוֹאוֹ לְחָצֵר, וְנִפְרָץ הֶחָצֵר מִצַּד הַשֵּׁנִי לִרְשׁוּת הָרַבִּים, אִם לֹא עֵרְבוּ בְּנֵי חָצֵר עִם בְּנֵי הַמָּבוֹי, חָצֵר מַתָּר אֲפִלּוּ נִפְרַץ נֶגֶד פִּרְצַת הַמָּבוֹי וַאֲפִלּוּ בָּקְעֵי בָּהּ רַבִּים, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יְהֵא יוֹתֵר מֵעֶשֶׂר; וּמָבוֹי אָסוּר, אֲפִלּוּ אֵינוֹ כְּנֶגֶד פִּרְצַת הֶחָצֵר, דִּכְיָנֵן שֶׁלֹּא עֵרְבוּ עִם הַמָּבוֹי אוֹסֶרֶת עָלָיו; וּכְגוֹן שֶׁנִּכְנְסוּ כְּתֵל הַמָּבוֹי בֶּחָצֵר, בְּעִנְיָן שֶׁאֵין הַגִּפּוּפִין שֶׁנִּשְׁאֲרוּ בֶּחָצֵר נִרְאִין לְמִי שֶׁעוֹמֵד בַּמָּבוֹי, אֲבָל אִם נִרְאִים, עוֹלִים לוֹ מִשּׁוּם לֶחִי וּמָתָר. וְאִם עֵרְבוּ בְּנֵי הֶחָצֵר עִם בְּנֵי הַמָּבוֹי, וְהַפִּרְצָה שֶׁבַּמָּבוֹי לֶחָצֵר אֵינָהּ מִצַּד הֶחָצֵר, וּפִרְצוֹת הֶחָצֵר מִצַּד הַשֵּׁנִי אֵינָן מְכֻוָּנוֹת כְּנֶגֶד פִּרְצַת הַמָּבוֹי, וְהֶחָצֵר שֶׁל רַבִּים, גַּם הַמָּבוֹי מֻתָּר. אֲבָל

אִם לֹא עֵרְבוּ, אוֹ אֲפִלּוּ עֵרְבוּ וּפְרָצַת הֶחָצֵר לַמָּבוֹי מִצַּדּוֹ, אוֹ אֲפִלּוּ בְּאֶמְצַע (הֶחָצֵר) וּפְרָצַת הֶחָצֵר מִצַּד הַשֵּׁנִי כְּנֶגְדָּהּ, אוֹ אֲפִלּוּ אֵינָהּ כְּנֶגְדָּהּ וְהֶחָצֵר הוּא שֶׁל יָחִיד, אָסוּר. וְאִם נִפְרַץ לִרְחָבָהּ פְּחוּתָהּ מִסְאָתַיִם, אוֹ יוֹתֵר עַל סְאָתַיִם וְהַקֶּלַח לַדִּירָה, דֵּינוֹ כְּאִלּוּ נִפְרַץ לֶחָצֵר. אֲבָל אִם יְתֵרָה עַל סְאָתַיִם וְלֹא הַקֶּלַח לַדִּירָה, הֲרֵי כְּאִלּוּ נִפְרַץ לְכַרְמְלִית וְצָרִיךְ תִּקּוּן.

ד מֻתָּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ תַּחַת הַקּוֹרָה וּכְנֶגֶד הַלֶּחִי, וְהֵנִי מִלֵּי בְּפָתוּחַ לִרְשׁוּת הָרַבִּים, אֲבָל בְּפָתוּחַ לְכַרְמְלִית, אָסוּר בֵּין תַּחַת הַקּוֹרָה וּבֵין כְּנֶגֶד הַלֶּחִי, מִפְּנֵי שֶׁמִּצְטָרֵף לַכַּרְמְלִית שֶׁאֲצָלוֹ, שֶׁמָּצָא מִין אֶת מִנּוּ וְנֵעוֹר.

ה אַף עַל פִּי שֶׁמֻּתָּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ תַּחַת הַקּוֹרָה, לֹא יֵשֵׁב אָדָם בְּרֹאשׁ הַמָּבוֹי וְחָפֶץ בְּיָדוֹ, שֶׁמָּא יִתְגַּלְגֵּל הַחֵפֶץ מִיָּדוֹ לִרְשׁוּת הָרַבִּים וְיביאֶנּוּ אֵלָיו, כֵּיוָן שֶׁאֵין הֶכֵּר בֵּינוֹ לִרְשׁוּת הָרַבִּים; אֲבָל עַל פֶּתַח הֶחָצֵר, מֻתָּר, בֵּין פָּתוּחַ לִרְשׁוּת הָרַבִּים בֵּין פָּתוּחַ לְכַרְמְלִית, שֶׁיֵּשׁ בּוֹ הֶכֵּרָא.

ו נָשִׁים הַיּוֹשְׁבוֹת עַל פֶּתַח הַמָּבוֹי וְכֵלֵיהֶן בְּיָדָן, אֵין מְמַחִין בְּיָדָן, דְּכֵיוָן דְּמִידֵי דְּרַבָּנָן הוּא מוּטָב שֶׁיִּהְיוּ שׁוֹגְגוֹת וְלֹא מְזִידוֹת.

ז מָבוֹי שֶׁנָּפְלוּ קוֹרוֹתָיו אוֹ לְחָיָיו בְּשַׁבָּת, אַף עַל פִּי שֶׁהַתֵּר לְמִקְצַת שַׁבָּת אָסוּר מִשָּׁם וָאֵילָךְ, בֵּין פָּתוּחַ לִרְשׁוּת הָרַבִּים בֵּין פָּתוּחַ לְכַרְמְלִית. וְיֵשׁ מִי שֶׁאוֹמֵר דְּהָנֵי מִלֵּי בְּעִיר שֶׁאֵינָהּ מֻקֶּפֶת חוֹמָה, אֲבָל בְּעִיר מֻקֶּפֶת חוֹמָה, מֻתָּר. הַגָּה: וְיֵשׁ לִסְמֹךְ עַל זֶה לְהַתִּיר. וְכָל זֶה שֶׁהָיָה רָאוּי לַעֲמֹד כָּל הַשַּׁבָּת, אֲבָל אִם הָיָה עוֹמֵד לִסְתֹּר מֶעֱרֶב שַׁבָּת, אָסוּר לְאַחַר שֶׁנִּסְתַּר. וְאִם סָפַק אִם נִסְתַּר מֶעֱרֶב שַׁבָּת אוֹ לֹא, אַזְלִינַן לְקֻלָּא (תְּרוּמַת הַדֶּשֶׁן סִימָן ע״ג).

ח מָבוֹי שֶׁנִּשְׁתַּתְּפוּ בּוֹ וְנִשְׁבְּרָה הַקּוֹרָה, אוֹתוֹ חָצֵר שֶׁהֶעֱרוּב מוּנָּח בּוֹ וַחֲצֵרוֹת הַפְּתוּחוֹת לוֹ, מֻתָּרוֹת; אֲבָל חֲצֵרוֹת שֶׁאֵין פְּתוּחוֹת לְאוֹתוֹ חָצֵר, אֲסוּרוֹת.

סימן ששו

א חָצֵר שֶׁהַרְבֵּה בָּתִּים פְּתוּחִים לְתוֹכוֹ, אָסְרוּ חֲכָמִים לְטַלְטֵל מִבָּתֵּיהֶם לֶחָצֵר עַד שֶׁיַּעֲרְבוּ, דְּהַיְנוּ שֶׁגּוֹבִים פַּת מִכָּל בַּיִת וּבַיִת וְנוֹתְנִים אוֹתוֹ בְּאֶחָד מִבָּתֵּי הַחֲצֵרוֹת, שֶׁעַל יְדֵי כָּךְ אָנוּ רוֹאִים כְּאִלּוּ כֻּלָּם דָּרִים בְּאוֹתוֹ הַבַּיִת וּכְאִלּוּ כָּל הֶחָצֵר מְיֻחָד לְאוֹתוֹ בַּיִת.

ב יוֹשְׁבֵי אֹהָלִים אוֹ סֻכּוֹת, אוֹ מַחֲנֶה שֶׁהַקִּיפוּהוּ מְחִצָּה, אֵין מְטַלְטְלִין מֵאֹהֶל לְאֹהֶל עַד שֶׁיַּעֲרְבוּ כֻּלָּם; אֲבָל שַׁיָּרָא שֶׁהַקִּיפוּהָ מְחִצָּה, אֵין צְרִיכִים לְעָרֵב לְפִי שֶׁכֻּלָּם מְעֹרָבִים וְאֵין אוֹתָם אֹהָלִים קְבוּעִים לָהֶם. הַגָּה: בָּתִּים שֶׁבִּסְפִינָה צְרִיכִים עֵרוּב אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ לַסְּפִינָה מְחִצּוֹת, וְאִם אֵין לַסְּפִינָה מְחִצּוֹת, אָסוּר לְטַלְטֵל בַּסְּפִינָה רַק בְּאַרְבַּע אַמּוֹת (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם שִׁבּוֹלֵי לֶקֶט). וְעַיֵּן לְקַמָּן סוֹף סִי׳ שפ״ב וְסִי׳ ת״ה סָעִיף ז׳.

ג הַבַּיִת שֶׁמַּנִּיחִים בּוֹ הָעֵרוּב אֵינוֹ צָרִיךְ לִתֵּן פַּת. וְאֵין צָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה בְּעֵרוּב שָׁוֶה פְּרוּטָה. וְאֵין מַנִּיחִים אוֹתוֹ בֶּחָצֵר, אֶלָּא בְּבַיִת שֶׁרָאוּי לְדִירָה, לַאֲפוּקֵי בַּיִת שַׁעַר, אַכְסַדְרָה וּמִרְפֶּסֶת. וְצָרִיךְ שֶׁיְּהֵא בּוֹ ד׳ אַמּוֹת עַל ד׳ אַמּוֹת. וַאֲפִלּוּ הוּא שֶׁל קָטָן. וְאִם רְגִילִים לִתְּנוֹ תָּמִיד בְּבַיִת יָדוּעַ, אֵין לָהֶם לְשַׁנּוֹתוֹ וְלִתְּנוֹ בְּבַיִת אַחֵר, מִפְּנֵי דַּרְכֵי שָׁלוֹם. וַאֲפִלּוּ קָטָן יָכוֹל לִגְבּוֹת הָעֵרוּב וּלְקַבְּצוֹ. הַגָּה: וְהַמִּנְהָג בְּזֶמֶן הַזֶּה לְהַנִּיחַ הָעֵרוּב בְּבֵית הַכְּנֶסֶת. וְכֵן נָהֲגוּ הַקַּדְמוֹנִים. וְנִרְאֶה לִי הַטַּעַם, דְּעֵרוּבִין שֶׁלָּנוּ יֵשׁ לָהֶם דִּין שִׁתּוּף וְאֵין צָרִיךְ לְהַנִּיחַ בְּבֵית דִּירָה. וְע׳ לְקַמָּן סִי׳ שפ״ו וּשפ״ז.

ד צָרִיךְ לִתֵּן כָּל הָעֵרוּב בִּכְלִי אֶחָד, וְאִם חָלְקוּ וְנָתְנוּ בִּשְׁנֵי כֵּלִים, אֵינוֹ עֵרוּב אֶלָּא אִם נִתְמַלֵּא הָאֶחָד, וְאָז מֻתָּר; וְהוּא שֶׁיִּהְיוּ שְׁנֵי הַכֵּלִים בְּבַיִת אֶחָד.

ה צָרִיךְ שֶׁלֹּא יַקְפִּיד שׁוּם אֶחָד מֵהֶם עַל עֵרוּבוֹ אִם יֹאכְלֶנּוּ חֲבֵרוֹ, וְאִם מַקְפִּיד אֵינוֹ עֵרוּב; לְכָךְ צָרִיךְ לְזַהֵר שֶׁלֹּא לְעָרֵב בְּדָבָר שֶׁתִּקֵּן לְצֹרֶךְ הַשַּׁבָּת.

ו אֵין מְעָרְבִין בִּפְרוּסָה, אֲפִלּוּ הִיא גְּדוֹלָה הַרְבֵּה, אֲבָל בִּשְׁלֵמָה, אֲפִלּוּ קְטַנָּה מְאֹד מְעָרְבִין, וּבִלְבַד שֶׁיִּהְיֶה בָּהֶם כָּל כָּךְ שֶׁיִּהְיֶה בָּהֶם כְּשִׁעוּר. וּמִיהוּ אִם נָטַל מִמֶּנּוּ כְּדֵי חַלַּת נַחְתּוֹם, שֶׁהוּא אֶחָד מִמ ״ח, מְעָרְבִין בָּהּ אֲפִלּוּ לֹא הָיְתָה טְבוּלָה לְחַלָּה. וְאִם נִפְרְסָה וְחִבְּרָהּ בְּקִיסָם, שֶׁהִכְנִיס הַקָּצֶה הָא׳ בְּתוֹךְ הַפַּת וְהַקָּצֶה הַשֵּׁנִי בְּתוֹךְ הַפְּרוּסָה, אִם אֵינוֹ נָכָר שֶׁנִּפְרְסָה, מְעָרְבִין בָּהּ. הַגָּה: וְיֵשׁ שֶׁפָּרְשׁוּ הָא דְּאֵין מְעָרְבִין רַק בִּפַּת שָׁלֵם הַיְנוּ שֶׁכָּל הָעֵרוּב בְּיַחַד יִהְיֶה פַּת שָׁלֵם; וְלָכֵן נָהֲגוּ לְקַבֵּץ מִכָּל בַּיִת וּבַיִת מְעַט קֶמַח, וְעוֹשִׂין חַלָּה אַחַת שְׁלֵמָה וּמְעָרְבִין בָּהּ (הַמַּגִּיד וְהַנְהוֹת הָרַאֲבַ״ד פ״א מהל׳ עֵירוּבִין). וְכֵן הַמִּנְהָג פָּשׁוּט בְּכָל מְדִינוֹת אֵלּוּ. וְצָרִיךְ לְזַהֵר שֶׁיִּהְיֶה בַּחַלָּה כְּשִׁעוּר הַמְפֹרָשׁ לְקַמָּן סִי׳ שס״ח (סָעִיף ג׳). וְאַף עַל פִּי שֶׁנִּשְׁתַּיֵּר מִן הַקֶּמַח וְלֹא נַעֲשָׂה מִכַּלּוֹ חַלָּה, אֲפִלּוּ הָכִי הֲוֵי עֵרוּב דְּלֹא גָּרַע מֵאִלּוּ אֶחָד מִזְּכָה לְכֻלָּם וְאַדַּעְתָּא דְּהָכֵי נָתְנוּ קֶמַח מִתְּחִלָּה, כֵּן נִרְאֶה לִי.

ז אִם אֶחָד מִזְּכֶה לְכֻלָּם יָכוֹל לְעָרֵב בְּפְרוּסָה.

ח מְעָרְבִין בְּפַת אֹרֶז וַעֲדָשִׁים, אֲבָל לֹא בְּפַת דֹּחַן.

ט אִם אֶחָד מִבְּנֵי הֶחָצֵר רוֹצֶה לִתֵּן פַּת בִּשְׁבִיל כֻּלָּם שַׁפִּיר דָּמִי, וּבִלְבַד שֶׁיִּזְכְּנוּ לָהֶם עַל יְדֵי אַחֵר, וּכְשֶׁזּוֹכֶה בּוֹ צָרִיךְ לְהַגְבִּיהוֹ מִן הַקַּרְקַע טָפַח, וְצָרִיךְ לְזַכּוֹת לְכָל בְּנֵי הֶחָצֵר אוֹ הַמָּבוֹי וּלְכָל מִי שֶׁיִּתּוֹסֵף מִיּוֹם זֶה וָאֵילָךְ; וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא יְזַכֶּה בִּפְרוּשׁ לַמִּתּוֹסְפִים עֲלֵיהֶם, לֵב בַּיִת דִּין מַתָּנָה עֲלֵיהֶם. וְאִם

נִתּוֹסְפוּ דִּיּוּרִין לְאַחַר שֶׁנִּתְמַעֵט הָעֵרוּב מִן הַשִּׁעוּר, צָרִיךְ לְהוֹסִיף מֵחָמָתָן.

י כְּשֶׁמְּזַכֶּה לָהֶם עַל יְדֵי אַחֵר, לֹא יְזַכֶּה עַל יְדֵי בְּנוֹ וּבִתּוֹ הַקְּטַנִּים, אֲפִלּוּ אִם אֵינָם סְמוּכִים עַל שֻׁלְחָנוֹ, וְלֹא עַל יְדֵי עַבְדּוֹ וְשִׁפְחָתוֹ הַכְּנַעֲנִים; אֲבָל מְזַכֶּה הוּא עַל יְדֵי בְּנוֹ וּבִתּוֹ הַגְּדוֹלִים, אֲפִלּוּ סְמוּכִים עַל שֻׁלְחָנוֹ, וְעַל יְדֵי עַבְדּוֹ וְשִׁפְחָתוֹ הָעִבְרִים, אֲפִלּוּ הֵם קְטַנִּים, וְעַל יְדֵי אִשְׁתּוֹ אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מַעֲלֶה לָהּ מְזוֹנוֹת, וַאֲפִלּוּ אֵין לָהּ בַּיִת בֶּחָצֵר. וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁאֵינוֹ מְזַכֶּה עַל יְדֵי בְּנוֹ וּבִתּוֹ הַסְּמוּכִים עַל שֻׁלְחָנוֹ, אֲפִלּוּ הֵם גְּדוֹלִים, וְלֹא עַל יְדֵי בִּתּוֹ, אֲפִלּוּ אֵינָהּ סְמוּכָה עַל שֻׁלְחָנוֹ, כָּל זְמַן שֶׁלֹּא בָּגְרָה, וְלֹא עַל יְדֵי אִשְׁתּוֹ שֶׁמַּעֲלָה לָהּ מְזוֹנוֹת, אוֹ שֶׁאָמַר לָהּ צְאִי מַעֲשֵׂה יָדַיִךְ בְּמְזוֹנוֹתַיִךְ וַאֲפִלּוּ יֵשׁ לָהּ בַּיִת בֶּחָצֵר; אֲבָל מְזַכֶּה עַל יְדֵי בְּנוֹ שֶׁאֵינוֹ סָמוּךְ עַל שֻׁלְחָנוֹ, אֲפִלּוּ הוּא קָטָן, וְעַל יְדֵי בִּתּוֹ שֶׁבָּגְרָה וְאֵינָהּ סְמוּכָה עַל שֻׁלְחָנוֹ, וְעַל יְדֵי אִשְׁתּוֹ שֶׁאֵינוֹ מַעֲלֶה לָהּ מְזוֹנוֹת, אֲפִלּוּ אֵין לָהּ בַּיִת בֶּחָצֵר. וּלְכַתְּחִלָּה טוֹב לָחוּשׁ לִדְבְרֵי שְׁנֵיהֶם הֵיכָא דְּאֶפְשָׁר. הַגָּהּ: וּבְדִיעֲבַד סוֹמְכִין עַל דִּבְרֵי הַמַּקֵּל בְּעֵרוּב. וְכֵן גָּדוֹל שֶׁיֵּשׁ לוֹ אִשָּׁה, אַף עַל פִּי שֶׁפְּמוּךְ עַל שֻׁלְחַן אֲבִיו, מְזַכִּין עַל יָדוֹ (הַגָּהוֹת אֲשֵׁרִי וְהַגָּהוֹת סְמַ״ג וְכָל בּוֹ). וַאֲפִלּוּ לְכַתְּחִלָּה. וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְהוֹדִיעַ לְאוֹתָם שֶׁזִּכָּה לָהֶם קֹדֶם הַשַּׁבָּת, אֶלָּא אִם מוֹדִיעִם בְּשַׁבָּת מֵאֶתֶר לְטַלְטֵל (כָּל בּוֹ).

יא בְּנֵי חֲבוּרָה שֶׁהָיוּ מְסֻבִּין לְאֶכֶל וְקִדֵּשׁ עֲלֵיהֶם הַיּוֹם, הַפַּת שֶׁעַל הַשֻּׁלְחָן, סוֹמְכִין עָלֶיהָ מִשּׁוּם עֵרוּב; וְהוּא שֶׁמְּסֻבִּין בְּבֵית שֶׁהוּא מָקוֹם הָרָאוּי לְהַנִּיחַ שָׁם עֵרוּב, אֲבָל בֶּחָצֵר, לֹא. וְהוּא הַדִּין אִם יֵשׁ לָהֶם פַּת בְּשַׁתָּפוּת בְּא׳ מִן הַבָּתִּים סוֹמְכִין עָלָיו מִשּׁוּם עֵרוּב.

יב אַפּוֹטְרוֹפּוֹס שֶׁל קָטָן יָכוֹל לְעָרֵב בַּעֲדוֹ.

יג מִצְוָה לַחֲזֹר אַחַר עֵרוּבֵי חֲצֵרוֹת.

יד מְבָרֵךְ עַל מִצְוַת עֵרוּב.

טו אֵימָתַי מְבָרֵךְ, בְּשָׁעָה שֶׁמְּקַבֵּץ אוֹתוֹ מִבְּנֵי הֶחָצֵר, אוֹ בְּשָׁעָה שֶׁמְּזַכֶּה לָהֶם, וְאוֹמֵר: בְּהֶדִין עֵרוּבָא יְהֵא שָׁרָא לָן לַאֲפוּקֵי וּלְעֵיוּלֵי מִן הַבָּתִּים לֶחָצֵר, וּמִן הֶחָצֵר לַבָּתִּים, וּמִבַּיִת לְבַיִת לְכָל הַבָּתִּים שֶׁבֶּחָצֵר. וְאִם גָּבוּ הָעֵרוּב וְלֹא בֵּרְכוּ עָלָיו, אֵין הַבְּרָכָה מְעַכֶּבֶת וּמֻתָּרִים לְטַלְטֵל.

סימן שסז

א אִשְׁתּוֹ שֶׁל אָדָם מְעָרֶבֶת לוֹ שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ, אֲפִלּוּ אִם מִחָה בָּהּ שֶׁלֹּא לְעָרֵב, וַאֲפִלּוּ אֵין רָגִיל לְעָרֵב עִמָּהֶם. וְהָנֵי מִילֵי כְּשֶׁאוֹסֵר עֲלֵיהֶם, כְּגוֹן שֶׁאֵין הַבַּיִת פָּתוּחַ אֶלָּא לְאוֹתוֹ חָצֵר; אֲבָל אִם הוּא פָּתוּחַ לִשְׁתֵּי חֲצֵרוֹת, בְּאַחַת רָגִיל לָצֵאת וְלָבֹא תָּדִיר שֶׁאוֹסֵר עֲלֵיהֶם, וּבְאַחַת אֵינוֹ רָגִיל לָצֵאת וְלָבֹא, בְּרָגִיל, שֶׁאוֹסֵר, מְעָרֶבֶת שֶׁלֹּא לְדַעְתּוֹ אֲפִלּוּ אֵינוֹ רָגִיל לְעָרֵב, וּכְשֶׁאֵינוֹ רָגִיל לָצֵאת וְלָבֹא נָמֵי אַף עַל פִּי שֶׁאֵין אוֹסֵר, אִם רָגִיל לְעָרֵב עִמָּהֶם מְעָרֶבֶת שֶׁלֹּא לְדַעְתּוֹ; אֲבָל אִם אֵינוֹ אוֹסֵר וְגַם אֵינוֹ רָגִיל לְעָרֵב עִמָּהֶם, אֵינָהּ מְעָרֶבֶת שֶׁלֹּא לְדַעְתּוֹ. וְכָל זְמַן שֶׁלֹּא מִחָה בָּהּ בְּפֵרוּשׁ, אֲפִלּוּ אִם אֵינוֹ רָגִיל לְעָרֵב עִמָּהֶם וְאֵינוֹ אוֹסֵר, מְעָרֶבֶת שֶׁלֹּא בִּידִיעָתוֹ דִּמְסְתָמָא נִיחָא לֵיהּ; אֲבָל אֵינָהּ יְכוֹלָה לְזַכּוֹת מִשֶּׁלּוֹ לַאֲחֵרִים שֶׁלֹּא בִּידִיעָתוֹ. וְאִם אֵין הַבַּעַל וְהָאִשָּׁה בָּעִיר, יְכוֹלִים בְּנֵי הַבַּיִת לְעָרֵב שֶׁלֹּא בִּידִיעָתוֹ אִם אֵין הַבַּיִת פָּתוּחַ אֶלָּא לְחָצֵר אַחַת; וַאֲפִלּוּ אִם הָיָה פָּתוּחַ לִשְׁתֵּי חֲצֵרוֹת, אִם הוּא רָגִיל לְעָרֵב לְאַחַת מֵהֶם מְעָרְבִין עָלָיו, אֲבָל אִם אֵינוֹ רָגִיל לֹא. אֲבָל בְּנֵי הֶחָצֵר אֵין יְכוֹלִים לְקַח פִּתּוֹ מִבֵּיתוֹ לְעָרֵב שֶׁלֹּא מִדַּעַת אֶחָד מִבְּנֵי הַבַּיִת, אֲפִלּוּ רָגִיל עִמָּהֶם וְאוֹסֵר עֲלֵיהֶם. וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּאֵין אִשְׁתּוֹ מְעָרֶבֶת אֶלָּא שֶׁלֹּא בִּידִיעָתוֹ, אֲבָל אִם אוֹמֵר שֶׁאֵינוֹ רוֹצֶה לְעָרֵב עִמָּהֶם, לֹא. וְאִם הוּא רָגִיל לְעָרֵב עִמָּהֶם וַעֲכָשָׁו אֵינוֹ רוֹצֶה, בְּנֵי חָצֵר נִכְנָסִים לְתוֹךְ בֵּיתוֹ וְנוֹטְלִים מִמֶּנּוּ בְּעַל כָּרְחוֹ. וְאִם אֵינוֹ רָגִיל אֵינָם יְכוֹלִים לִטֹּל מִמֶּנּוּ בְּעַל כָּרְחוֹ אֲבָל כּוֹפִין אוֹתוֹ בְּבֵית דִּין לְעָרֵב עִמָּהֶם אוֹ בֵּית דִּין יוֹרְדִין לִנְכָסָיו. הַגָּהּ: מִי שֶׁאֵינוֹ רָגִיל לְעָרֵב, וְעֵרֵב עִם בְּנֵי הֶחָצֵר וְחָזַר מֵעֵרוּבוֹ, צָרִיךְ לַחֲזֹר וּלְזַכּוֹת; אֲבָל אִם רָגִיל לְעָרֵב הֲוֵי עֵרוּב בְּעַל כָּרְחוֹ (הַרְא״שׁ פֶּרֶק הַדָּר).

סימן שסח

א עֵרְבוּ וְאַחַר כָּךְ נִתְקַלְקֵל הָעֵרוּב וּבָא אֶחָד מִבְּנֵי הֶחָצֵר לַחֲזֹר וּלְתַקְּנוֹ, אִם בָּא לְעָרֵב מִמִּין הָרִאשׁוֹן, אֲפִלּוּ כֻּלָּה, אֵינוֹ צָרִיךְ לְהוֹדִיעַ וַאֲפִלּוּ מְעָרֵב עֲלֵיהֶם מִשֶּׁלָּהֶם. וְאִם בָּא לְעָרֵב מִמִּין אַחֵר, אִם כֻּלָּה הָרִאשׁוֹן צָרִיךְ לְהוֹדִיעַ לָהֶם, אִם מְעָרֵב מִשֶּׁלָּהֶם; וְאִם מִשֶּׁלּוֹ, אֵינוֹ צָרִיךְ לְהוֹדִיעָם כְּלָל. וְאִם לֹא כָּלָה הָרִאשׁוֹן אֶלָּא נִתְמַעֵט, אַף עַל פִּי שֶׁמְּעָרֵב מִשֶּׁלָּהֶם אֵינוֹ צָרִיךְ לְהוֹדִיעָם.

ב נִתּוֹסְפוּ דִּיּוּרִים בֶּחָצֵר, אִם הַבַּיִת פָּתוּחַ לִשְׁתֵּי חֲצֵרוֹת צָרִיךְ לְהוֹדִיעָם, מִפְּנֵי שֶׁאוּלַי אֵינָם רוֹצִים לְעָרֵב עִם אֵלּוּ.

ג כַּמָּה הוּא שִׁעוּר הָעֵרוּב בִּתְחִלָּתוֹ, בִּזְמַן שֶׁהֵם שְׁמוֹנָה עָשָׂרָה אוֹ פָּחוֹת שִׁעוּרוֹ כִּגְרוֹגָרוֹת לְכָל אֶחָד; וְאִם הֵם יוֹתֵר מִשְּׁמוֹנָה עָשָׂרָה, אֲפִלּוּ הֵם אֶלֶף אוֹ יוֹתֵר, שִׁעוּרוֹ מָזוֹן שְׁתֵּי סְעֻדּוֹת, שֶׁהֵם שְׁמוֹנָה עָשָׂרָה גְּרוֹגָרוֹת, שֶׁהֵם כְּשִׁשָּׁה בֵּיצִים, וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁהֵם כִּשְׁמוֹנָה בֵּיצִים.

ד נִתְמַעֵט מִשְּׁעוּרוֹ אַחַר שֶׁנִּכְנַס שַׁבָּת רִאשׁוֹנָה וְנִשְׁתַּיֵּר בּוֹ אֲפִלּוּ כָּל שֶׁהוּא, כָּשֵׁר אַף לִשְׁאָר שַׁבָּתוֹת.

ה אִם נִתְעַפֵּשׁ פַּת הָעֵרוּב וְנִפְסַל מִלֶּאֱכֹל, חֲרֵי הוּא כְּמוֹ שֶׁכָּלָה לְגַמְרֵי וְצָרִיךְ לְעָרֵב מֵחָדָשׁ. הַגָּה: וְלָכֵן נָהֲגוּ לַעֲשׂוֹת הָעֵרוּב חַלַּת מַצָּה שֶׁאֵינָהּ מְמֻהֶרֶת לְהִתְעַפֵּשׁ (כָּל בּוֹ וּבְית יוֹסֵף סִ׳ שנ״ד), וְעוֹד דְּיכוֹלִים לִשְׁמֹרָהּ בֵּימֵי הַפֶּסַח וְיכוֹלִים לִשְׁמֹר הָעֵרוּב כָּל הַשָּׁנָה (דַּעַת עַצְמוֹ) וְזֶה טוֹב יוֹתֵר מִלְּעָרֵב כָּל שַׁבָּת וְשַׁבָּת, שֶׁלֹּא יִשְׁכְּחוּ מִלְּעָרֵב. מֵיהוּ אִם רוֹצִים לְעָרֵב כָּל עֶרֶב שַׁבָּת וְלֶאֱכֹל הָעֵרוּב כָּל שַׁבָּת, הֲרְשׁוּת בְּיָדָם. וְע׳ לְקַמָּן סִימָן שצ״ד.

סימן שסט

א הַנּוֹתֵן מָעוֹת לַנַּחְתּוֹם וְאָמַר לוֹ: אִם יָבוֹאוּ בְּנֵי הֶחָצֵר לִקְנוֹת מִמְּךָ כִּכָּר לְעֵרוּב זְכֵה לִי בָּעֵרוּב שֶׁיְּהֵא לִי חֵלֶק עִמָּהֶם בִּשְׁבִיל מָעָה זוֹ, אֵינוֹ עֵרוּב אֲפִלּוּ עֶרֶב הַחֲנֻנְי (לְכָל הָאַחֲרוֹנִים) וְזָכָה גַּם לְזֶה עִמָּהֶם; אֲבָל אִם אָמַר לוֹ: עֲרַב לִי, קָנָה עֵרוּב. וַאֲפִלּוּ אִם אָמַר: זְכֵה לִי, אִם נָתַן לוֹ כְּלִי בְּתוֹרַת קִנְיָן שֶׁיִּקְנֶה לוֹ בּוֹ, קָנָה עֵרוּב. וְכֵן אִם זָכָה לוֹ הַנַּחְתּוֹם עַל יְדֵי אַחֵר, אוֹ שֶׁקָּנָה בְּמָעָה שֶׁנָּתַן לוֹ לֶחֶם מִן הַשּׁוּק, קָנָה עֵרוּב. וְאִם נָתַן לוֹ מָעָה לְבַעַל הַבַּיִת וְאָמַר לוֹ: זְכֵה לִי בָּעֵרוּב, קָנָה עֵרוּב.

סימן שע

א הַדָּר בְּבֵית שַׁעַר, אַכְסַדְרָה וּמִרְפֶּסֶת שֶׁבֶּחָצֵר, אֵינוֹ אוֹסֵר עַל בְּנֵי הֶחָצֵר, שֶׁאֵינָם חֲשׁוּבִים דִּירָה. אֲבָל הַדָּר בְּבֵית הַתֶּבֶן, בְּבֵית הָעֵצִים, בְּבֵית הַבָּקָר וּבְבֵית הָאוֹצָרוֹת, אוֹסֵר.

ב בַּעַל הַבַּיִת שֶׁיֵּשׁ לוֹ חֲרִבָּה בְּתִים בֶּחָצֵר וְהִשְׁאִילָן, אוֹ הִשְׂכִּירָן, לַאֲחֵרִים וְיֵשׁ לוֹ בְּכָל אֶחָד מֵהֶם דְּבָרִים שֶׁאֵינָם נִטָּלִים בְּשַׁבָּת מֻחְמֶּמֶת כָּבְדָן, אוֹ מֻחְמֶּמֶת אִסּוּר, שֶׁהֵם דְּבָרִים שֶׁאָסוּר לְטַלְטְלָם אֲפִלּוּ לְצֹרֶךְ מְקוֹמָן, אֵין הַדָּרִים בָּהֶם אוֹסְרִים עָלָיו, לְפִי שֶׁנַּעֲשׂוּ כֻּלָּם כְּאוֹרְחִים אֶצְלוֹ וּלְפִיכָךְ גַּם הֵם מֻתָּרִים לְהוֹצִיא מִבָּתֵּיהֶם לֶחָצֵר אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נָתְנוּ עֵרוּב. וְאִם אֵין הַבָּתִּים שֶׁלּוֹ, לֹא קְנוּיוֹת וְלֹא שְׁכוּרוֹת, אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ לוֹ בָּהֶם דְּבָרִים שֶׁאָסוּר לְטַלְטְלָם, אוֹסְרִים זֶה עַל זֶה. הַגָּה: וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּכָל זֶה כְּשֶׁאֵין דִּיּוּרִים בֶּחָצֵר אֶלָּא הֵם, אֲבָל כְּשֶׁיֵּשׁ דִּיּוּרִים אֲחֵרִים וּמוֹלִיכִים עֵרוּבִין אֶצְלָן, צְרִיכִין כָּל אֶחָד לְעָרֵב (הר״ר יְהוֹנָתָן פֶּרֶק כֵּיצַד מְשַׁתַּתְּפִין). אֶחָד שֶׁשָּׂכַר בַּיִת מִן הָעַכּוּ״ם וְהִשְׁכִּיר אֶחָד מִן הַבִּירָה לַחֲבֵרוֹ, אִם מִתְּחִלָּה לֹא שָׂכְרָהּ אַדַּעְתָּא דְּהָכִי הָוָה לֵיהּ כְּאִלּוּ כָּל הַבִּירָה שֶׁלּוֹ וְהִשְׁכִּיר אֶחָד מִן הַבָּתִּים לַחֲבֵרוֹ; אֲבָל אִם שָׂכְרָהּ מִתְּחִלָּה אַדַּעְתָּא דְּהָכִי, הָוָה לֵיהּ שְׁנֵי בָּתִּים וְלֹא מְהָנֵי אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ לְאֶחָד תְּפִיסַת (יָד) בְּבֵית חֲבֵרוֹ. (מַהֲרִי״ק שֹׁרֶשׁ מ״א).

ג חָמֵשׁ חֲבוּרוֹת שֶׁשָּׁבְתוּ בְּטִרַקְלִין וְחִלְּקוּהוּ בְּמִחְצוֹת, אִם עוֹבְרִים כֻּלָּם זֶה עַל זֶה, שֶׁאֵין פֶּתַח פָּתוּחַ לֶחָצֵר אֶלָּא הַחִיצוֹן וְכֻלָּם עוֹבְרִין דֶּרֶךְ עָלָיו, אֵין צְרִיכִים לִתֵּן בָּעֵרוּב אֶלָּא שְׁנַיִם הַפָּנִימִיִּים, וְכָל הָאֲחֵרִים חֲשׁוּבִים כְּבֵית שַׁעַר לָהֶם. וְאִם הָיָה לְכָל אֶחָד פֶּתַח פָּתוּחַ לֶחָצֵר, הַגָּה: אוֹ שֶׁאֵין עוֹבְרִים זֶה עַל זֶה, רַק כָּל אֶחָד יֵשׁ לוֹ פֶּתַח פָּתוּחַ לְבֵית שַׁעַר שֶׁלְּפָנֵיהֶם, וְהַבַּיִת שַׁעַר פָּתוּחַ לֶחָצֵר (בֵּית יוֹסֵף), אִם הַמְּחִצּוֹת מַגִּיעוֹת לַתִּקְרָה בְּתוֹךְ שִׁלְשָׁה טְפָחִים, דְּהָוֵי כָּל אֶחָד חֶדֶר בִּפְנֵי עַצְמוֹ אֲפִלּוּ הֵן שֶׁל יְרִיעוֹת, אִם בְּנֵי הֶחָצֵר נוֹתְנִים הָעֵרוּב בְּאֶחָד מִשְּׁאָר בָּתֵּי הֶחָצֵר צָרִיךְ כָּל אַחַת וְאַחַת מֵחֲבוּרוֹת שֶׁבְּטִרַקְלִין לִתֵּן עֵרוּב; אֲבָל אִם נָתְנוּ הָעֵרוּב בְּזֶה הַטִּרַקְלִין, אֵין צְרִיכִין לִתֵּן עֵרוּב כְּלָל שֶׁכֻּלָּם דָּרִים בְּבֵית זֶה, וּבַיִת שֶׁמַּנִּיחִים בּוֹ הָעֵרוּב אֵין צָרִיךְ לִתֵּן עֵרוּב. וְכֵן אִם אֵין דִּיּוּרִין אֲחֵרִים בֶּחָצֵר אֵינָם צְרִיכִים עֵרוּב. חִלְּקוּהוּ בְּמִחְצוֹת שֶׁאֵין נוֹגְעוֹת לַתִּקְרָה, אֲפִלּוּ אִם בְּנֵי הֶחָצֵר נוֹתְנִים עֵרוּבָן בְּאֶחָד מִשְּׁאָר בָּתֵּי הֶחָצֵר דַּי בְּעֵרוּב אֶחָד לְכָל הֶחָמֵשׁ חֲבוּרוֹת. הַגָּה: אִם מִקְצָתָן עָשׂוּ מְחִצּוֹת וּמִקְצָתָן לֹא עָשׂוּ, אוֹתָן שֶׁעָשׂוּ הֵם מְחֻלָּקִים, וְאוֹתָן שֶׁלֹּא עָשׂוּ, הֵם כְּמִשְׁתַּתְּפִין. (הַמַּגִּיד פֶּרֶק ד׳). וְאִם הָיוּ דִּיּוּרִין בַּעֲלֵיוֹת מַמָּשׁ, אֲפִלּוּ נָתְנוּ בְּנֵי הֶחָצֵר הָעֵרוּב בַּטִּרַקְלִין, צְרִיכָה כָּל חֲבוּרָה וַחֲבוּרָה לָתֵת עֵרוּב. אֲבָל מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ מְלַמֵּד אוֹ סוֹפֵר בְּבֵיתוֹ, וְכֵן תַּלְמִידִים הַלּוֹמְדִים בִּפְנֵי הָרַב וְדָרִים בְּבֵיתוֹ כָּל אֶחָד בְּחַדְרוֹ, אֲפִלּוּ יֵשׁ לְכָל אֶחָד פֶּתַח פָּתוּחַ לֶחָצֵר וְאוֹכֵל וְיָשֵׁן בְּחַדְרוֹ, אֵינָם אוֹסְרִים.

ד אַנְשֵׁי חָצֵר שֶׁהָיוּ כֻּלָּם אוֹכְלִים עַל שֻׁלְחָן אֶחָד, אַף עַל פִּי שֶׁכָּל אֶחָד יֵשׁ לוֹ בַּיִת בִּפְנֵי עַצְמוֹ, אֵינָם צְרִיכִים עֵרוּב, מִפְּנֵי שֶׁהֵם כְּאַנְשֵׁי בַּיִת אֶחָד. וְאִם הֵצָרְכוּ לַעֲשׂוֹת עֵרוּב עִם אַנְשֵׁי חָצֵר אַחֶרֶת, עֵרוּב אֶחָד (לְכֻלָּן) וּפַת אֶחָד בִּלְבַד מוֹלִיכִין לְאוֹתוֹ מָקוֹם שֶׁמְּעָרְבִין עִמּוֹ. וְאִם הָיָה עֵרוּב בָּא אֶצְלָם, אֵינָם צְרִיכִים לָתֵת עֵרוּב, כְּדִין בַּיִת שֶׁמַּנִּיחִים בּוֹ עֵרוּב, שֶׁכָּל אֵלּוּ הַבָּתִּים כְּבַיִת אַחַת הֵם חֲשׁוּבִים. הַגָּה: וְכֵן אִם הָרִבָּה בַּעֲלֵי בָּתִּים אוֹכְלִים בְּחֶדֶר אֶחָד, כָּל אֶחָד עַל שֻׁלְחָנוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁכָּל אֶחָד יָשַׁן בְּחֶדֶר בִּפְנֵי עַצְמוֹ, עֵרוּב אֶחָד לְכֻלָּם; הוֹאִיל וְאֵין מְחִצָּה מַפְסֶקֶת בֵּין מְקוֹם אֲכִילָתָן הָוֵי כַּחֲמִשָּׁה שֶׁשָּׁבְתוּ בְּטִרַקְלִין וְכוֹ׳ וְאַף עַל פִּי שֶׁפּוֹרְסִין לִפְעָמִים וִילוֹן לִפְנֵיהֶם לִצְנִיעוּת, לֹא מִקְרֵי מְחִצָּה הוֹאִיל וְלֹא הָוֵי שָׁם בְּקֶבִיעוּת (ר׳ יְרוּחָם חט״ו).

ה מִי שֶׁאוֹכֵל בְּמָקוֹם אֶחָד וְיָשֵׁן בְּמָקוֹם אַחֵר, מְקוֹם אֲכִילָתוֹ הוּא הָעִקָּר וְשָׁם הוּא אוֹסֵר; הִלְכָךְ הָאַחִין שֶׁאוֹכְלִים בְּבֵית אֲבִיהֶם וִישֵׁנִים בְּבָתֵּיהֶם, אֵינָם אוֹסְרִים. וְאִם נוֹתֵן לָהֶם פְּרָס וְאוֹכְלִים בְּבָתֵּיהֶם, אוֹסְרִים. וְהָנֵי מִלֵּי כְּשֶׁנּוֹתְנִים בְּנֵי שְׁאָר הֶחָצֵר עֵרוּבָן בְּמָקוֹם אֶחָד, אֲבָל אִם הָיוּ בְּנֵי שְׁאָר הֶחָצֵר נוֹתְנִים

הָעֵרוּב בְּאֶחָד מִכָּתִים אֵלּוּ, אוֹ שֶׁאֵין עִמָּהֶם דִּיּוּרִים בֶּחָצֵר, אֵינָם צְרִיכִים לְעָרֵב.

ו מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ חָמֵשׁ נָשִׁים וַחֲמִשָּׁה עֲבָדִים, מְקַבְּלִים מִמֶּנּוּ פְּרָס וְכָל אֶחָד אוֹכֵל בְּבֵיתוֹ, וְכֵן תַּלְמִיד הַמְקַבֵּל פְּרָס מֵרַבּוֹ וְאוֹכֵל בְּבֵיתוֹ, אֵינָם אוֹסְרִים זֶה עַל זֶה אִם אֵין עִמָּהֶם דִּיּוּרִין בֶּחָצֵר אוֹ אִם הָעֵרוּב בָּא אֶצְלָם.

ז עֲשָׂרָה בָּתִּים זֶה לְפָנִים מִזֶּה, וְכֻלָּם עוֹבְרִים מִזֶּה לָזֶה וְיוֹצְאִים דֶּרֶךְ הַחִיצוֹן לֶחָצֵר, שְׁנַיִם הַפְּנִימִיִּים לְבַד צְרִיכִים לִתֵּן בָּעֵרוּב וְהַשְּׁאָר פְּטוּרִים, שֶׁחֲשׁוּבִים כֻּלָּם כְּבֵית שַׁעַר.

ח הַמִּתְאָרֵחַ בְּחָצֵר, אֲפִלּוּ נִתְאָרֵחַ בְּבֵית בְּפְנֵי עַצְמוֹ, אִם לֹא נִתְאָרֵחַ דֶּרֶךְ קֶבַע אֶלָּא לִשְׁלֹשִׁים יוֹם אוֹ פָּחוֹת, אֵינוֹ אוֹסֵר עַל בְּנֵי הֶחָצֵר וְהוּא וְהֵם מַתָּרִים, בֵּין בְּבֵיתוֹ בֵּין בְּבֵיתָם. הַגָּה: וַאֲפִלּוּ אִם הָאוֹרְחִים רַבִּים וּבַעַל הַבַּיִת אֶחָד קָבוּעַ בַּדִּאכְּא בַּעַל הַבַּיִת אֶחָד קָבוּעַ דְּאָז הָאוֹרְחִים בְּטֵלִים לְגַבֵּיהּ, אֲבָל אוֹרְחִים בְּיַחַד, אוֹסְרִים זֶה עַל זֶה מִיָּד. (תְּרוּמַת הַדֶּשֶׁן סִי׳ ע״ו דִּבְרֵי עַצְמוֹ) וְעַיֵּן לְקַמָּן סוֹף סִימָן שצ״א וְעַכּוּ״ם הַמִּתְאָרֵחַ ע״ל סִי׳ שפ״ד.

סימן שעא

א אֶחָד מִבְּנֵי חָצֵר שֶׁהִנִּיחַ בֵּיתוֹ וְהָלַךְ וְשָׁבַת בְּחָצֵר אַחֶרֶת, אֲפִלּוּ הָיְתָה סְמוּכָה לַחֲצֵרוֹ, אִם הִסִּיחַ מִלִּבּוֹ וְאֵין דַּעְתּוֹ לַחֲזוֹר לְבֵיתוֹ בְּשַׁבָּת, הֲרֵי זֶה אֵינוֹ אוֹסֵר עֲלֵיהֶם. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים, בְּיִשְׂרָאֵל; אֲבָל בְּעַכּוּ״ם, אֲפִלּוּ הָלַךְ לִשְׁבֹּת בְּעִיר אַחֶרֶת, אוֹסֵר עֲלֵיהֶם עַד שֶׁיִּשְׁכְּרוּ מִמֶּנּוּ מְקוֹמוֹ אִם הוּא קָרוֹב מַהֲלַךְ יוֹם אֶחָד, שֶׁהֲרֵי אֶפְשָׁר שֶׁיָּבֹא בְּשַׁבָּת; אֲבָל אִם רָחוֹק יוֹתֵר, אֵינוֹ אוֹסֵר. וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁגַּם עַכּוּ״ם, אִם הָלַךְ לִשְׁבֹּת בְּחָצֵר אַחֶרֶת אֵינוֹ אוֹסֵר וְכֵן נִרְאֶה עִקָּר. וְאִם בָּא הָעַכּוּ״ם בְּשַׁבָּת ע״ל סִי׳ שפ״ג.

ב יִשְׂרָאֵל בֶּן חָצֵר זוֹ שֶׁהָלַךְ לִשְׁבֹּת בְּחָצֵר אַחֶרֶת וְאֵין דַּעְתּוֹ לַחֲזוֹר בְּשַׁבָּת, וְאַחַר כָּךְ נִמְלַךְ בְּשַׁבָּת וְחָזַר, אֵינוֹ אוֹסֵר.

ג אֶחָד מִן הַשּׁוּק שֶׁהָיָה לוֹ בַּיִת בְּחָצֵר וָמֵת, וְהִנִּיחַ רְשׁוּתוֹ לְאֶחָד מִבְּנֵי הֶחָצֵר, אִם מֵת מִבְּעוֹד יוֹם אֵין הַזּוֹכֶה אוֹסֵר, שֶׁהָעֵרוּב שֶׁמְּעָרֵב עַל בֵּיתוֹ מַתִּיר גַּם מַה שֶּׁיָּרַשׁ; וְאִם מֵת מִשֶּׁחָשְׁכָה, אוֹסֵר; אַף עַל פִּי שֶׁעֵרֵב הַזּוֹכֶה עִמָּהֶם אֵינוֹ מוֹעִיל לְמַה שֶּׁיָּרַשׁ אַחַר כָּךְ בְּשַׁבָּת.

ד אֶחָד מִן הֶחָצֵר שֶׁמֵּת בְּשַׁבָּת, אִם עֵרֵב, אֲפִלּוּ יָרְשׁוּ אֶחָד מִבְּנֵי הַשּׁוּק אֵינוֹ אוֹסֵר; וְאִם לֹא עֵרֵב, אִם יָרְשׁוּ אֶחָד מִן הַשּׁוּק כָּל זְמַן שֶׁאֵינוֹ בָּא לָדוּר עִמָּהֶם אֵינוֹ אוֹסֵר; בָּא לָדוּר בְּשַׁבָּת בְּבֵית מוֹרִישׁוֹ, אוֹסֵר. וְאִם יָרְשׁוּ אֶחָד מִבְּנֵי הֶחָצֵר, אִם עֵרֵב הַיּוֹרֵשׁ וְהָיָה דָּר עִם הַמּוֹרִישׁ בַּבַּיִת, אֵינוֹ אוֹסֵר אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא עֵרֵב הַמּוֹרִישׁ; וְאִם לֹא הָיָה דָּר עִם הַמּוֹרִישׁ, אֶלָּא בְּבַיִת אַחֵר שֶׁבֶּחָצֵר, אוֹסֵר אַף עַל פִּי שֶׁעֵרֵב הַיּוֹרֵשׁ כֵּיוָן שֶׁלֹּא עֵרֵב הַמּוֹרִישׁ; וְאִם מִבְּעוֹד יוֹם מֵת, וְיָרְשׁוּ אֶחָד מִן הַשּׁוּק, הֲרֵי זֶה אוֹסֵר וְהוּא שֶׁבָּא הַיּוֹרֵשׁ בְּבֵית מוֹרִישׁוֹ בְּשַׁבָּת.

ה יִשְׂרָאֵל וְגֵר שֶׁהָיוּ דָּרִים בְּחָצֵר, וּמֵת הַגֵּר מִבְּעוֹד יוֹם וְהֶחֱזִיק יִשְׂרָאֵל אַחַר בִּנְכָסָיו, אֲפִלּוּ לֹא הֶחֱזִיק עַד שֶׁחָשְׁכָה, אוֹסֵר עַד שֶׁיְּבַטֵּל רְשׁוּתוֹ כְּשֶׁאָר יוֹרֵשׁ. מֵת מִשֶּׁחָשְׁכָה, אֵין הַמַּחֲזִיק אוֹסֵר, שֶׁבְּהֶתֵּר הָרִאשׁוֹן עוֹמֵד.

ו אֶחָד מִבְּנֵי הֶחָצֵר שֶׁהָיָה גּוֹסֵס, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְחִיּוֹת בּוֹ בַּיּוֹם, אוֹסֵר עַד שֶׁיִּזְכּוּ לוֹ בְּפַת וְיַעֲרְבוּ עָלָיו. וְכֵן קָטָן אוֹסֵר, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לֶאֱכֹל כַּזַּיִת. אֲבָל הָאוֹרֵחַ אֵינוֹ אוֹסֵר, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּסִי׳ ש״ע.

סימן שעב

א גַּגִּין, וַחֲצֵרוֹת, וְקַרְפִּיפוֹת, כֻּלָּן רְשׁוּת אַחַת הֵם לְכֵלִים שֶׁשָּׁבְתוּ בְּתוֹכָן, שֶׁמַּתָּר לְטַלְטְלָם מִזֶּה לָזֶה אֲפִלּוּ הֵם שֶׁל בְּעָלִים הַרְבֵּה וְלֹא עֵרְבוּ יַחַד, מֻתָּר לְטַלְטֵל מֵחָצֵר לְחָצֵר אַחֶרֶת, אוֹ לַגַּג, אוֹ לְרֹאשׁ כֹּתֶל שֶׁבֵּינֵיהֶם, וּמִגַּג לְגַג אַחֵר הַסָּמוּךְ לוֹ, אֲפִלּוּ גָּבוֹהַּ מִמֶּנּוּ הַרְבֵּה, וּמֵהַגַּג לְקַרְפֵּף שֶׁאֵינוֹ יוֹתֵר מִסְּאָתַיִם, אוֹ שֶׁהַקֶּקֶף לְדִירָה אֲפִלּוּ הוּא יוֹתֵר מִסְּאָתַיִם, אוֹ לְמָבוֹי שֶׁמִּתְקֵן בְּלֶחִי אוֹ קוֹרָה, אֲפִלּוּ לֹא עֵרְבוּ בּוֹ, וְאַף עַל פִּי שֶׁעֵרְבוּ בְּנֵי חָצֵר לְעַצְמָן דִּשְׁכִיחֵי מָאנֵי דְּבָתִּים בֶּחָצֵר, מֻתָּר לְטַלְטֵל כֵּלִים שֶׁשָּׁבְתוּ בְּחָצֵר (זֹ) לְחָצֵר אַחֶרֶת, וְלֹא חַיְישִׁינַן שֶׁמָּא יְטַלְטֵל גַּם כֵּלִים שֶׁשָּׁבְתוּ בַּבַּיִת לְחָצֵר אַחֶרֶת אוֹ לְגַג וְקַרְפֵּף.

ב קַרְפֵּף יָתֵר עַל סְאָתַיִם שֶׁלֹּא הֻקַּף לַדִּירָה, הֲוֵי כַּרְמְלִית וְאָסוּר לְטַלְטֵל מִמֶּנּוּ לְקַרְפֵּף אַחֵר לְהַכְנִיס וּלְהוֹצִיא מִזֶּה לָזֶה כִּי אִם שְׁתֵּי אַמּוֹת בָּזֶה וּשְׁתֵּי אַמּוֹת בָּזֶה.

ג שְׁתֵּי חֲצֵרוֹת שֶׁרוֹצוֹת לְעָרֵב יַחַד לְהַתִּיר אַף כֵּלִים שֶׁשָּׁבְתוּ בְּבָתִּים אֵין צְרִיכוֹת עֵרוּב אַחֵר, אֶלָּא הָעֵרוּב שֶׁעָשׂוּ כְּבָר יוֹלִיכֻנּוּ אֶחָד מִבְּנֵי הֶחָצֵר בִּשְׁבִיל כֻּלָּם וְיִתְּנֶנּוּ בְּאֶחָד מִבָּתֵּי חָצֵר שְׁנִיָּה. וְאִם יִרְצֶה יוֹלִיךְ שָׁם אֲפִלּוּ פַּת מִשֶּׁלּוֹ, וְכֻלָּם מֻתָּרִים. הַגָּה: וְהוּא שֶׁעֵרְבוּ בְּנֵי חֲצֵרוֹ עִמּוֹ תְּחִלָּה (תְּשׁוּבַת הָרֹא״שׁ סִי״ו), אוֹ שֶׁאֵין צְרִיכִים לְעָרֵב כְּמוֹ

שֶׁנִּתְבָּאֵר סִימָן ש״ע (בית יוסף), וְהוּא שֶׁעֵרְבוּ בְּנֵי הֶחָצֵר הַשְּׁנִיָּה לְעַצְמָהּ. וְאֵין בְּנֵי חָצֵר הַשְּׁנִיָּה צְרִיכִים פַּת אַחֵר, אֶלָּא הָעֵרוּב שֶׁעָשׂוּ כְּבָר, מַתִּירָן.

ד אֵין שְׁתֵּי חֲצֵרוֹת יְכוֹלוֹת לְעָרֵב יַחַד אֶלָּא אִם כֵּן יְהֵא פֶּתַח בֵּינֵיהֶם, אוֹ חַלּוֹן שֶׁיֵּשׁ בּוֹ ד׳ טְפָחִים עַל ד׳ טְפָחִים, וְיִהְיֶה קָצָתוֹ בְּתוֹךְ י״ט הַנְּמוּכִים לָאָרֶץ וְאָז, אִם רָצוּ מְעָרְבִין יַחַד; וְאִם רָצוּ, מְעָרְבִין כָּל אֶחָד לְעַצְמוֹ וְעַיֵּן לְקַמָּן סי׳ שפ״ו סָעִיף ב׳ יִשְׂרָאֵלִים הַדָּרִים בִּבְ׳ וְג׳ מְקוֹמוֹת, כֵּיצַד יְעָרְבוּ.

ה חַלּוֹן שֶׁבֵּין שְׁנֵי בָּתִּים, אֲפִלּוּ הוּא לְמַעְלָה מֵעֲשָׂרָה, אִם רָצוּ מְעָרְבִין יַחַד. וְהוּא הַדִּין לַאֲרֻבָּה שֶׁבֵּין בַּיִת לַעֲלִיָּה, שֶׁאֲפִלּוּ הוּא לְמַעְלָה מִי׳ אִם רָצוּ מְעָרְבִין יַחַד וַאֲפִלּוּ אֵין שָׁם סֻלָּם לָעֲלוֹת בּוֹ. הַגָּהָ: וּמִכָּל מָקוֹם בָּעֵינָן שֶׁיְּהֵא רָחְבּוֹ אַרְבָּעָה עַל אַרְבָּעָה (בית יוסף). וְאִם עָשׂוּ סְרִיגָה לִפְנֵי הַחַלּוֹן, בָּטֵל לֵיהּ מִתּוֹרַת חַלּוֹן. (הַמַּגִּיד פ״ג).

ו בַּיִת שֶׁבֵּין שְׁתֵּי חֲצֵרוֹת וְהוּא פָּתוּחַ לִשְׁנֵיהֶם וְעֵרֵב עִם שְׁתֵּיהֶם, אֲבָל הַחֲצֵרוֹת לֹא עֵרְבוּ זֶה עִם זֶה, אֵין לְטַלְטֵל כֵּלִים שֶׁשָּׁבְתוּ בַּבָּתִּים מֵחָצֵר לְחָצֵר עַל יְדֵי בַּיִת זֶה שֶׁבֵּינֵיהֶם. הָיָה בֵּין שְׁתֵּי חֲצֵרוֹת כּוֹתֶל גָּבוֹהַּ י״ט, אוֹ שֶׁהָיָה קַרְקָעָה שֶׁל אַחַת מֵהַחֲצֵרוֹת גָּבוֹהַּ מֵחֲבֵרוֹ ה׳ טְפָחִים וְעָשָׂה עָלָיו מְחִצָּה חֲמִשָּׁה לְהַשְׁלִימוֹ לַעֲשָׂרָה, אֵין יְכוֹלִים לְעָרֵב יַחַד. וְאִם הָיָה הַכּוֹתֶל גָּבוֹהַּ לִשְׁנֵיהֶם עֲשָׂרָה, וְהָיוּ בְּרֹאשׁוֹ פֵּרוֹת, בְּנֵי שְׁתֵּי הַחֲצֵרוֹת יְכוֹלִים לְהוֹרִידָם לַחֲצֵרוֹת וְכֵן לְהַעֲלוֹת עָלָיו מִפֵּרוֹת שֶׁשָּׁבְתוּ בַּחֲצֵרוֹת וּלְהוֹרִידָם מִמֶּנּוּ לְחָצֵר אַחֶרֶת, בֵּין שֶׁהַכּוֹתֶל רָחָב ד׳ אוֹ אֵינוֹ רָחָב ד׳. אֲבָל פֵּרוֹת שֶׁשָּׁבְתוּ בַּבַּיִת, אִם הַכּוֹתֶל רָחָב ד׳ אָסוּר לְהַעֲלוֹת לוֹ וְלֹא לְהוֹרִיד מִמֶּנּוּ; וְאִם אֵינוֹ רָחָב ד׳, מֻתָּר, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יַחֲלִיפוּ כְּדִלְעֵיל סי׳ שמ״ז (ס״א). וְאִם הָיָה הַכּוֹתֶל גָּבוֹהַּ לְאַחַת מֵהַחֲצֵרוֹת עֲשָׂרָה וְלַשְּׁנִיָּה אֵינוֹ גָּבוֹהַּ עֲשָׂרָה, כְּגוֹן שֶׁקַּרְקָעוֹ שֶׁל אֶחָד גָּבוֹהַּ מִשֶּׁל חֲבֵרוֹ, מִי שֶׁאֵינוֹ גָּבוֹהַּ לוֹ עֲשָׂרָה מֻתָּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ אַף בַּכֵּלִים שֶׁשָּׁבְתוּ בַּבַּיִת, וַהֲשֵׁנִי אָסוּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ אַף בַּכֵּלִים שֶׁשָּׁבְתוּ בֶּחָצֵר, וְהוּא שֶׁיְּהֵא הַכּוֹתֶל רָחָב ד׳, אֲבָל אִם אֵינוֹ רָחָב ד׳ מֻתָּר לִשְׁתֵּיהֶן לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ אַף מִן הַבָּתִּים, אֲפִלּוּ עֵרְבוּ כָּל אַחַת לְעַצְמָהּ.

ז נִפְרָץ הַכּוֹתֶל עַד עֶשֶׂר אַמּוֹת, הֲרֵי הוּא כְּפֶתַח; וְהוּא שֶׁלֹּא יְהֵא נִפְרָץ בְּיוֹתֵר מֵעֶשֶׂר, חֲשׁוּב כְּחָצֵר אַחַת וּצְרִיכִים לְעָרֵב יַחַד. וְכָל שֶׁכֵּן אִם אֵין בֵּינֵיהֶם מְחִצָּה גְּבוֹהָה י׳ דְּצָרִיכִין לְעָרֵב יַחַד. (הר״ר יְהוֹנָתָן פֶּרֶק חַלּוֹן).

ח כּוֹתֶל שֶׁבֵּין ב׳ חֲצֵרוֹת, גָּבוֹהַּ עֲשָׂרָה לִשְׁנֵיהֶם, וְהֶעֱמִיד אֶצֶל הַכּוֹתֶל סֻלָּם רָחָב ד׳, וְכֵן כְּנֶגְדּוֹ בֶּחָצֵר הַשְּׁנִיָּה, אֲפִלּוּ אֵין הַסֻּלָּמוֹת זֶה כְּנֶגֶד זֶה אִם אֵין בֵּינֵיהֶם שְׁלֹשָׁה חֲשִׁיבֵי כְּפָתַח. הָיוּ מֻפְלָגִים זֶה מִכְּנֶגֶד זֶה שְׁלֹשָׁה, אִם הַכּוֹתֶל רָחָב ד׳ עֲדַיִן חֲשׁוּבִים כְּפֶתַח. וְאִם אֵינוֹ רָחָב ד׳, לֹא חֲשִׁיבִי כְּפָתַח. בְּאֵיזֶה סֻלָּם אָמְרוּ, כְּשֶׁיֵּשׁ בּוֹ אַרְבַּע שְׁלִיבוֹת אֲבָל פָּחוֹת מִכָּאן לֹא, אֶלָּא אִם כֵּן זְרוֹעוֹתָיו וּשְׁלִיבוֹתָיו כְּבֵדוֹת, שֶׁאָז כָּבְדוּ קוֹבְעוֹ. וְאִם אֵין הַכּוֹתֶל גָּבוֹהַּ אֶלָּא עֲשָׂרָה, וְזוֹקֵף סֻלָּם גָּבוֹהַּ שִׁבְעָה וּמַשֶּׁהוּ בְּמֶשֶׁךְ ד׳ אֶצֶל הַכּוֹתֶל, מַתִּירוֹ בֵּין לְהִשְׁתַּמֵּשׁ עָלָיו בֵּין לְעָרֵב יַחַד כֵּיוָן שֶׁלֹּא נִשְׁאַר שְׁלֹשָׁה עַד רֹאשׁ הַכּוֹתֶל. עָקַר חוּלְיָא מֵרֹאשׁ הַכּוֹתֶל לְמַעְטוֹ מִגֹּבַהּ עֲשָׂרָה, אִם יֵשׁ בָּהּ מֶשֶׁךְ אַרְבַּע מְהָנֵי, בֵּין לַעֲשׂוֹתוֹ כְּפֶתַח לְעָרֵב יַחַד בֵּין לְעִנְיָן שֶׁיָּכוֹל לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּכָל הַכּוֹתֶל. וְאִם אֵין בּוֹ אַרְבַּע, אֵינוֹ חָשׁוּב כְּפֶתַח לְעָרֵב יַחַד, וְכֵן אֵינוֹ מוֹעִיל לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּכָל הַכּוֹתֶל שֶׁיָּכוֹל לְהִשְׁתַּמֵּשׁ אֶלָּא כְּנֶגֶד הַמָּקוֹם שֶׁנִּתְמַעֵט.

ט בָּנָה אִצְטַבָּא לְמַטָּה אֶצֶל הַכּוֹתֶל לְמַעְטוֹ מִגֹּבַהּ עֲשָׂרָה, אִם יֵשׁ בָּהּ ד׳ אֹרֶךְ בְּמֶשֶׁךְ הַכּוֹתֶל וּבוֹלֶטֶת ד׳ מוֹעִיל לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּכָל הַכּוֹתֶל, אֲבָל אֵינוֹ חָשׁוּב כְּפֶתַח לְעָרֵב יַחַד עַד שֶׁיַּגִּיעַ לְרֹאשׁ הַכּוֹתֶל. וְאִם אֵין בָּהּ ד׳ עַל ד׳, אֵינוֹ מוֹעִיל אֲפִלּוּ לְהִשְׁתַּמֵּשׁ כְּנֶגְדּוֹ.

י כָּפָה סַפְסָל שֶׁיֵּשׁ בּוֹ ד׳ עַל ד׳ וְגָבוֹהַּ כָּל שֶׁהוּא וּמֵעֵט בּוֹ גָּבְהוֹ מֵעֲשָׂרָה, מֻתָּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ כְּנֶגְדּוֹ הַמְעוּט; וּבִלְבַד שֶׁיְּחַבְּרֶנּוּ בְּטִיט.

יא בָּנָה אִצְטַבָּא עַל אִצְטַבָּא, אִם יֵשׁ בַּתַּחְתּוֹנָה ד׳ עַל ד׳ אוֹ אֵין בָּהּ ד׳ עַל ד׳ וְיֵשׁ בָּעֶלְיוֹנָה ד׳ עַל ד׳ וְאֵין בֵּין זוֹ לְזוֹ ג״ט, מְהָנֵי לְהַתִּיר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ עָלָיו אֲבָל לֹא מְהָנֵי לְמֶהֱוֵי פֶּתַח לְעָרֵב יַחַד.

יב זִיז הַיּוֹצֵא מִן הַכּוֹתֶל וְיֵשׁ בּוֹ ד׳ עַל ד׳, וְהִנִּיחַ עָלָיו סֻלָּם כָּל שֶׁהוּא, מוֹעִיל לְהַתִּיר לוֹ תַּשְׁמִישׁ הַכּוֹתֶל; וְהוּא שֶׁלֹּא תְּהֵא שְׁלִיבָה הַתַּחְתּוֹנָה גְּבוֹהָה מִן הָאָרֶץ שְׁלֹשָׁה, וְלֹא יְהֵא בֵּין שְׁלִיבָה לִשְׁלִיבָה שְׁלֹשָׁה, וְהוּא שֶׁיְּנִיחַ הַסֻּלָּם עַל גַּב הַזִּיז, אֲבָל סוֹמְכוֹ אֶצְלוֹ לֹא. וְכָל זְמַן שֶׁאֵין גָּבוֹהַּ הַכּוֹתֶל עֶשְׂרִים טְפָחִים דֵּי בְּזִיז אֶחָד שֶׁמַּנִּיחוֹ בָּאֶמְצַע, שֶׁהֲרֵי אֵין גָּבוֹהַּ עֲשָׂרָה עַד הַזִּיז וְלֹא גָּבוֹהַּ עֲשָׂרָה מִמֶּנּוּ עַד רֹאשׁ הַכּוֹתֶל; וְאִם הוּא גָּבוֹהַּ עֶשְׂרִים, צָרִיךְ שְׁנֵי זִיזִין, אֶחָד בְּתוֹךְ עֲשָׂרָה הַתַּחְתּוֹנִים וְאֶחָד לְמַעְלָה מִמֶּנּוּ בְּתוֹךְ י׳ הָעֶלְיוֹנִים, שֶׁאִם הָיָה הַזִּיז גָּבוֹהַּ עֲשָׂרָה לֹא סַגֵּי לֵיהּ בְּסֻלָּם כָּל שֶׁהוּא; וְהוּא שֶׁלֹּא יְהוּ הַזִּיזִין זֶה כְּנֶגֶד זֶה, שֶׁרָאוּי לְהַטִּיל סֻלָּם מִזֶּה לָזֶה.

יג הֶעֱמִיד שְׁנֵי סֻלָּמוֹת זֶה בְּצַד זֶה וְלֹא הָיָה בִּשְׁנֵיהֶם מֶשֶׁךְ אַרְבָּעָה, וְהִרְחִיקָם זֶה מִזֶּה כְּדֵי שֶׁיְּהֵא בִּשְׁנֵיהֶם אַרְבָּעָה וּמִלֹּא הָאָויר שֶׁבֵּינֵיהֶם בְּקֶשׁ, אֵינוֹ מוֹעִיל לֹא לְהַתִּירוֹ לְהִשְׁתַּמֵּשׁ עָלָיו וְלֹא לְעָרֵב יַחַד, שֶׁמְּקוֹם מַעֲמַד הָרַגְלַיִם הוּא בְּאֶמְצַע הַסֻּלָּם וְאֵין רָאוּי לַעֲלוֹת בְּקֶשׁ. וְאִם הֶעֱמִיד הַסֻּלָּם בָּאֶמְצַע וְהַקֶּשׁ מִן הַצַּד, מְהָנֵי בֵּין לְהַתִּירוֹ לְהִשְׁתַּמֵּשׁ עָלָיו בֵּין לְעָרֵב יַחַד.

יד אֵין הַסֻּלָּם רָחָב אַרְבָּעָה וְחָקַק אֶצְלוֹ בַּכּוֹתֶל לְהַשְׁלִימוֹ לְאַרְבָּעָה, דַּי לוֹ שֶׁיְּחַק בְּגֹבַהּ עֲשָׂרָה. וְאִם לֹא הֶעֱמִיד סֻלָּם כְּלָל, אֶלָּא חָקַק בַּכּוֹתֶל כְּמִין שְׁלִיבוֹת שֶׁל סֻלָּם לַעֲלוֹת בּוֹ, צָרִיךְ שֶׁיְּחַק בְּכָל גֹּבַהּ הַכּוֹתֶל וּמוֹעִיל בֵּין לְהַתִּיר תַּשְׁמִישׁ בֵּין לְעָרֵב יַחַד.

טו הָיָה אִילָן בְּצַד הַפֹּתֶל וְעָשָׂהוּ סֵלָם לַפֹּתֶל, אִם רָצוּ מְעָרְבִין אֶחָד; אֲבָל אִם עָשָׂה אֲשֵׁרָה סֵלָם לַפֹּתֶל, אֵין מְעָרְבִין אֶחָד מִפְּנֵי שֶׁאָסוּר לַעֲלוֹת עָלֶיהָ מִן הַתּוֹרָה, שֶׁהֲרֵי הִיא אֲסוּרָה בַּהֲנָאָה. וְהָרֹא״שׁ זַ״ל כָּתַב בְּהֶפְךְ, דְּאִילָן אֵינוֹ מוֹעִיל וַאֲשֵׁרָה מוֹעֶלֶת, וְהוּא שֶׁתְּהֵא יְבֵשָׁה.

טז חָרִיץ שֶׁבֵּין שְׁתֵּי חֲצֵרוֹת, עָמֹק עֲשָׂרָה וְרָחָב אַרְבָּעָה, אֵין יְכוֹלִין לְעָרֵב יַחַד אֲפִלּוּ מָלֵא תֶּבֶן וְקַשׁ, כָּל זְמַן שֶׁלֹּא בִּטְלוֹ; וְאִם הָיָה מָלֵא עָפָר וּצְרוֹרוֹת, אֲפִלּוּ סְתָמָא שֶׁלֹּא בִּטְלוֹ, צְרִיכִים לְעָרֵב יַחַד וְע״ל סי׳ שנ״ח סָעִיף ב׳. הַגָּה: יֵשׁ אוֹמְרִים דְּאִם מִלְּאָם בְּפֹרוֹת סְתָמָא בָּטְלוּ לְהוּ, דְּדַרְכָּן לַעֲשׂוֹתָן שָׁם אוֹצָר (הַגָּהוֹת אֲשֵׁרִי).

יז נָתַן עָלָיו נָסָר כְּמִין גֶּשֶׁר מִשִּׁפַּת הֶחָרִיץ אֶל שְׂפָתוֹ, אִם הוּא רָחָב אַרְבַּע חֲשׁוּב כְּפָתַח וּמְעָרְבִין אֶחָד, וְאִם רָצוּ מְעָרְבִין שְׁנַיִם. הַגָּה: וְהוּא הַדִּין אִם מִלְּאוֹ בְּרֹחַב אַרְבָּעָה בְּדָבָר הַמְבַטְּלוֹ שָׁם (בֵּית יוֹסֵף). וְאִם נָתַן הַנָּסָר לְאֹרֶךְ הֶחָרִיץ בְּמֶשֶׁךְ אַרְבָּעָה, אֲפִלּוּ אֵין בּוֹ אֶלָּא כָּל שֶׁהוּא, חָשׁוּב כְּפָתַח, שֶׁהֲרֵי מִעַט מֵאַרְבָּעָה.

יח אִם הֶחָרִיץ עָמֹק לְאֶחָד עֲשָׂרָה וְלִשְׁנֵי אֵינוֹ עָמֹק עֲשָׂרָה, אוֹ שֶׁהוּא שָׁוֶה לִשְׁנֵיהֶם, דִּינוֹ כְּכֹתֶל.

יט גָּדִישׁ שֶׁל תֶּבֶן שֶׁבֵּין שְׁתֵּי חֲצֵרוֹת, אִם הוּא גָּבוֹהַּ עֲשָׂרָה כָּל אֶחָד מְעָרֵב לְעַצְמוֹ; נִתְמַעֵט בַּחֹל מֵעֲשָׂרָה, צְרִיכִים לְעָרֵב בְּיַחַד. וּבְעוֹד שֶׁלֹּא נִתְמַעֵט, אָסוּר לִשּׁוּם אֶחָד מֵהֶם לִתֵּן מִן הַתֶּבֶן לְתוֹךְ קֻפָּתוֹ בְּשַׁבָּת לְהַאֲכִיל לִבְהֶמְתּוֹ; וַאֲפִלּוּ לְהַעֲמִידָהּ שָׁם כְּדֵי שֶׁתֹּאכַל אָסוּר, אֲבָל (אם) יָכוֹל לַעֲמֹד בְּפָנֶיהָ כְּדֵי שֶׁלֹּא יְהֵא לָהּ דֶּרֶךְ לִנְטוֹת אֶלָּא לְשָׁם. וּלְהָרֹא״שׁ, אֲפִלּוּ בַּחֹל אָסוּר לִתֵּן מִמֶּנּוּ לְקֻפָּתוֹ, וְכֵן לְהַעֲמִיד הַבְּהֵמָה בַּיָּדַיִם. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים בַּגָּדִישׁ שֶׁבֵּין ב׳ חֲצֵרוֹת, אֲבָל גָּדִישׁ שֶׁבֵּין שְׁנֵי בָּתִּים מֻתָּר לְהַאֲכִיל בְּהֶמְתּוֹ מִמֶּנּוּ, בְּיָדַיִם.

סימן שעג

א שְׁתֵּי גְּזוּזְטָראוֹת, הַבּוֹלְטוֹת מִשְּׁתֵּי עֲלִיּוֹת זוֹ כְּנֶגֶד זוֹ וְנָתַן בֵּינֵיהֶם נָסָר רָחָב אַרְבָּעָה, חֲרֵי הוּא כְּפָתַח וּמְעָרְבִין יַחַד. הַגָּה: וְאִם אֵין הַמֶּרְחָק שֶׁבֵּינֵיהֶם אַרְבָּעָה, אֲפִלּוּ בְּלֹא נָסָר נָמֵי דִּינָא הָכִי (הַמַּגִּיד פ״ג). וְאִם רָצוּ, כָּל אַחַת מְעָרֶבֶת לְעַצְמָהּ. אֲבָל אִם הָיוּ זוֹ שֶׁלֹּא כְּנֶגֶד זוֹ, שֶׁאַחַת מְשׁוּכָה לַמִּזְרָח וְאַחַת לַמַּעֲרָב, אֵינָם יְכוֹלִים לְעָרֵב יַחַד. וְכֵן אִם הָיְתָה אַחַת גְּבוֹהָה מֻחְבֶּרֶתְהּ, לֹא חָשׁוּב פָּתַח. וְהָנֵי מִלֵּי כְּשֶׁמְּרֻחָקוֹת זוֹ מִזּוֹ ג״ט, אֲבָל אִם הֵם תּוֹךְ ג׳ זוֹ לְזוֹ, בֵּין בִּרְחוֹק בֵּין בַּגֹּבַהּ, חָשׁוּב שַׁפִּיר כְּפָתַח.

סימן שעד

א עֵרְבוּ דֶּרֶךְ חַלּוֹן אוֹ פֶּתַח שֶׁבֵּינֵיהֶם וְנִסְתַּם בְּשַׁבָּת, מֻתָּרִים לְהִשְׁתַּמֵּשׁ דֶּרֶךְ גֹּבַהּ הַכֹּתֶל וְחֹרָיו. וַאֲפִלּוּ אִם עֵרֵב לְשָׁנָה וְנִסְתַּם הַפֶּתַח בַּחֹל וְנִפְתַּח בְּשַׁבָּת, וַאֲפִלּוּ סְתָמָהּ בְּמֵזִיד (אֲגוּר), חָזַר הָעֵרוּב לְהֶתֵּרוֹ. וּלְהָרַמְבַּ״ם אֵין מַתָּר לְטַלְטֵל אֶלָּא כָּל אַחַת לְעַצְמָהּ, אֲבָל מִזּוֹ לְזוֹ לֹא.

ב הָיָה כֹּתֶל בֵּין שְׁתֵּי חֲצֵרוֹת וְעֵרְבָה כָּל אַחַת לְעַצְמָהּ, וְנִפְרַץ הַכֹּתֶל בְּשַׁבָּת, מֻתָּרִים לְטַלְטֵל כָּל הַשַּׁבָּת כָּל אֶחָד בַּחֲצֵרוֹ אֲפִלּוּ כְּלֵי הַבַּיִת. אֲבָל חָצֵר שֶׁנִּפְרְצָה בְּשַׁבָּת לְרִשׁוּת הָרַבִּים אוֹ לְכַרְמְלִית, אָסוּר.

ג חָצֵר קְטַנָּה שֶׁנִּפְרְצָה קֹדֶם שַׁבָּת בְּמִלּוּאָהּ לִגְדוֹלָה, וְאֵין בַּפִּרְצָה יוֹתֵר מִי׳ אַמּוֹת, גְּדוֹלָה מֻתֶּרֶת לְהוֹצִיא כֵּלִים שֶׁשָּׁבְתוּ בַּבַּיִת לַחֲצֵרָהּ, אִם עֵרְבָה לְעַצְמָהּ, וּקְטַנָּה אֲסוּרָה לְהוֹצִיא כֵּלִים שֶׁשָּׁבְתוּ בַּבַּיִת לַחֲצֵרָהּ, אֶלָּא אִם כֵּן עֵרְבוּ יַחַד. וְהַיְנוּ כְּשֶׁנִּכְנָסִין כָּתְלֵי קְטַנָּה לַגְּדוֹלָה וּכְשֶׁכָּתְלֵי קְטַנָּה מֻפְלָגִים ג״ט מִכָּתְלֵי אֹרֶךְ הַגְּדוֹלָה, דְּאִם לֹא כֵּן הָיְתָה קְטַנָּה נִתֶּרֶת ע״י נִרְאֶה מִבַּחוּץ וְשָׁוֶה מִבִּפְנִים.

ד גַּג קָטָן שֶׁנִּפְרַץ קֹדֶם שַׁבָּת בְּמִלּוּאוֹ לְגַג גָּדוֹל, (קָטָן) אָסוּר לְהַעֲלוֹת עָלָיו כֵּלִים שֶׁשָּׁבְתוּ בַּבַּיִת וְגָדוֹל מֻתָּר; וְהוּא שֶׁיִּהְיוּ מְחִצּוֹת הַבַּיִת נְכָרוֹת לְמִי שֶׁעוֹמֵד עַל הַגַּג, אֲבָל אִם אֵינָם נְכָרוֹת, כְּגוֹן שֶׁהַגַּג בּוֹלֵט עֲלֵיהֶם, הֲרֵי כַּרְמְלִית אֶלָּא אִם כֵּן פָּתוּחַ לוֹ מֵהַבַּיִת חַלּוֹן אַרְבָּעָה עַל אַרְבָּעָה.

סימן שעה

א מִרְפֶּסֶת שֶׁהוּא דֶּרֶךְ לַעֲלִיּוֹת הַפְּתוּחִים לָהּ וְעוֹמֶדֶת בֶּחָצֵר וְעוֹלִים לָהּ בַּסֻּלָּם וּבְנֵי הָעֲלִיּוֹת יוֹרְדִים מִמֶּנָּה לֶחָצֵר וְעוֹבְרִים לִרְשׁוּת הָרַבִּים, אֵינָם אוֹסְרִים עַל בְּנֵי הֶחָצֵר, דְּסֻלָּם תּוֹרַת פֶּתַח עָלָיו וְהֲרֵי כִּשְׁתֵּי חֲצֵרוֹת וּפֶתַח בֵּינֵיהֶם שֶׁאִם רָצוּ מְעָרְבִים יַחַד וְאִם רָצוּ כָּל אֶחָד מְעָרֵב לְעַצְמוֹ, וּבִלְבַד שֶׁיְּעָרְבוּ כָּל בְּנֵי מִרְפֶּסֶת לְעַצְמָן, כְּדֵי שֶׁתְּהֵא רֶגֶל הַמַּתֶּרֶת בִּמְקוֹמָהּ.

ב אִם לֹא עֵרְבוּ יַחַד וְיֵשׁ בֶּחָצֵר תֵּל אוֹ עַמּוּד שֶׁהוּא מְשֻׁתָּף בֵּין שְׁנֵיהֶם, אִם אֵינָם גְּבוֹהִים י״ט חֲרֵי אֵלּוּ נֶחְשָׁבִים בֵּין הֶחָצֵר וּבֵין הַמִּרְפֶּסֶת וּשְׁנֵיהֶם אֲסוּרִים לְהוֹצִיא שָׁם כֵּלִים שֶׁבַּבָּתִּים. וְאִם הֵם גְּבוֹהִים מִקַּרְקָעִית הֶחָצֵר י״ט וּבְתוֹךְ עֲשָׂרָה לַמִּרְפֶּסֶת (טור) וְהֵם בְּתוֹךְ ד׳ טְפָחִים לַמִּרְפֶּסֶת, בְּנֵי מִרְפֶּסֶת מֻתָּרִים לְפִי

שֶׁתַּשְׁמִישׁוֹ (לְהֶם) בְּנַחַת מִלִּבְנֵי הֶחָצֵר. וְאִם הָיוּ רְחוֹקִים מֵהַמִּרְפֶּסֶת ד״ט אוֹ יוֹתֵר, אַף עַל פִּי שֶׁגְּבוֹהִים עֲשָׂרָה מִן הֶחָצֵר לְתוֹךְ עֲשָׂרָה לַמִּרְפֶּסֶת (טוּר), הֲרֵי אֵלּוּ בִּכְלַל הֶחָצֵר וְהַמִּרְפֶּסֶת; לְפִי שֶׁשְּׁנֵיהֶם אֲפָשָׁר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן עַל יְדֵי זְרִיקָה, לְפִיכָךְ שְׁנֵיהֶם אֲסוּרִים לְהוֹצִיא שָׁם כֵּלִים שֶׁשָּׁבְתוּ בַּבָּתִּים עַד שֶׁיֶּעֱרְבוּ.

ג הָיְתָה מַצֵּבָה אֲרָבָּעָה טְפָחִים לִפְנֵי הַמִּרְפֶּסֶת, אֵין הַמִּרְפֶּסֶת אוֹסֶרֶת עַל בְּנֵי הֶחָצֵר, שֶׁהֲרֵי נֶחְלְקָה מֵהֶם.

ד זִיזִים הַיּוֹצְאִים מֵהַכְּתָלִים, כָּל שֶׁהוּא לְמַטָּה מֵעֲשָׂרָה טְפָחִים הֲרֵי זֶה נֶחְשָׁב מֵהֶחָצֵר וּבְנֵי הֶחָצֵר מִשְׁתַּמְּשִׁין בּוֹ. וְכָל שֶׁהוּא בְּתוֹךְ י״ט הָעֶלְיוֹנִים הַסְּמוּכִים לָעֲלִיָּה, אַנְשֵׁי עֲלִיָּה מִשְׁתַּמְּשִׁין בּוֹ. וְהַנִּשְׁאָר בֵּין י׳ הַתַּחְתּוֹנִים עַד תְּחִלַּת י׳ הָעֶלְיוֹנִים מִן הַזִּיזִין הַיּוֹצְאִים, שְׁנֵיהֶם אֲסוּרִים בּוֹ וְאֵין מִשְׁתַּמְּשִׁין בָּהֶם בִּכְלִים שֶׁשָּׁבְתוּ בַּבָּתִּים אֶלָּא אִם כֵּן עֵרְבוּ.

סימן שעו

א בּוֹר שֶׁבֵּין חֲצֵרוֹת וְאֵין בֵּינֵיהֶם פֶּתַח אוֹ חַלּוֹן שֶׁיּוּכְלוּ לֶעָרֵב, אוֹ שֶׁיֵּשׁ בֵּינֵיהֶם וְלֹא עֵרְבוּ, אֵין מְמַלְּאִים מִמֶּנּוּ בְּשַׁבָּת אֶלָּא אִם כֵּן עָשׂוּ מְחִצָּה עֲשָׂרָה לְמַעְלָה מִן הַמַּיִם. וְצָרִיךְ שֶׁיְּהֵיהָ טֶפַח מִן הַמְּחִצָּה יוֹרֵד בְּתוֹךְ הַמַּיִם, וְאִם הָיְתָה הַמְּחִצָּה כֻּלָּהּ בְּתוֹךְ הַמַּיִם, צָרִיךְ שֶׁיְּהֵיהָ טֶפַח יוֹצֵא מִמֶּנָּה לְמַעְלָה מִן הַמַּיִם כְּדֵי שֶׁתְּהֵיֶה נִכֶּרֶת רְשׁוּת זֶה מֵרְשׁוּת זֶה. וְכֵן אִם עָשׂוּ עַל פִּי הַבּוֹר קוֹרָה רְחָבָה ד״ט, זֶה מְמַלֵּא מִצַּד הַקּוֹרָה וְזֶה מְמַלֵּא מִצַּד הָאַחֵר. הַגָּה: וְדַוְקָא אִם בָּא לְמַלְאוֹת בִּכְלִים שֶׁל בַּיִת, אֲבָל בִּכְלִים שֶׁל חָצֵר לֹא בָּעֵינַן שׁוּם תִּקּוּן דְּהָא חֲצֵרוֹת רְשׁוּת אַחַת הֵן כִּדְלִעֵיל סִי׳ שע״ב (הג״מ פט״ו).

ב בְּאֵר שֶׁבְּאֶמְצַע הַשְּׁבִיל בֵּין שְׁנֵי כָּתְלֵי חֲצֵרוֹת, אַף עַל פִּי שֶׁהִיא מֻפְלֶגֶת מִכֹּתֶל זֶה ד׳ טְפָחִים וּמִכֹּתֶל זֶה ד׳ טְפָחִים, שְׁנֵיהֶם מְמַלְּאִים מִמֶּנָּה וְאֵינָם צְרִיכִים זִיזִים עַל גַּבָּן, שֶׁאֵין אָדָם אוֹסֵר עַל חֲבֵרוֹ דֶּרֶךְ אֲוִיר. הַגָּה: וְדַוְקָא כְּשֶׁאֵין הַחֲצֵרוֹת פְּתוּחוֹת לַשְּׁבִיל רַק בַּחֲלוֹנוֹת (טוּר וְהַמַּגִּיד פ״ג מה׳ עֵירוּבִין). וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּאַף אֵינָן מַפְלְגִים אַרְבָּעָה, אוֹסְרִים אֲפִלּוּ בְּכָהֵאי גַּוְנָא (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם רַשׁ״י).

ג שְׁתֵּי חֲצֵרוֹת וּבֵינֵיהֶם ג׳ חֲרִבּוֹת, כָּל אֶחָד מֵהֶן בְּאוֹתָהּ שֶׁאָצְלוֹ לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ דֶּרֶךְ חַלּוֹנוֹת עַל יְדֵי זְרִיקָה, וְהָאֶמְצָעִית מֻתֶּרֶת לִשְׁנֵיהֶם. וְאִם הָיוּ שְׁלָשְׁתָּן סְמוּכוֹת לַבָּתִּים, שֶׁהָיְתָה הָאֶמְצָעִית כְּנֶגֶד הַשְּׁתַּיִם כִּשְׁלֹשָׁה רָאשֵׁי קָנְקַן, כָּל אֶחָד מֵהֶן בַּחֲרִבָּה שֶׁאָצְלוֹ וְהַשְּׁלִישִׁית הַקְּרוֹבָה לִשְׁתֵּי הַחֲצֵרוֹת אֲסוּרָה לִשְׁתֵּיהֶן.

ד בֵּית הַכִּסֵּא שֶׁבֵּין שְׁנֵי הַבָּתִּים וְלֹא עֵרְבוּ יַחַד, רְשׁוּת שְׁנֵיהֶם שׁוֹלֶטֶת בּוֹ וַאֲסוּרִים. וְעַיֵּן לְעֵיל סִי׳ שנ״ה.

סימן שעז

א שְׁתֵּי עֲלִיּוֹת הַפְּתוּחוֹת לְחָצֵר זוֹ כְּנֶגֶד זוֹ, וְאַחַת עָשְׂתָה גּוּמָא בֶּחָצֵר כְּדֵי לִשְׁפּוֹךְ בֶּחָצֵר שֶׁאֵין בָּהּ ד׳ אַמּוֹת מִימֶיהָ וְהַשֵּׁנִיָּה לֹא עָשְׂתָה, אִם עֵרְבוּ יַחַד שְׁתֵּיהֶם מֻתָּרוֹת לִשְׁפּוֹךְ מִימֵיהֶן; וְאִם לֹא עֵרְבוּ יַחַד, וְהָאַחַת עֵרְבָה לְעַצְמָהּ וְהַשֵּׁנִיָּה לֹא עֵרְבָה כְּלָל, זוֹ שֶׁלֹּא עֵרְבָה, אֲסוּרָה; וְשֶׁעֵרְבָה, מֻתֶּרֶת; וּבִלְבַד שֶׁלֹּא תִּשְׁפּוֹךְ לְהֶדְיָא בַּגּוּמָא אֶלָּא תִּשְׁפּוֹךְ בָּעֲלִיָּה וְהֵם יוֹרְדִים לַגּוּמָא. הַגָּה: דְּכֹחוֹ בְּחָצֵר שֶׁאֵינָהּ מְעֹרֶבֶת, שָׁרֵי (טוּר). וְהוּא הַדִּין אִם הֶחָצֵר יוֹתֵר מִד׳ אַמּוֹת, דִּשְׁתֵּיהֶם מֻתָּרִים בִּכְהָאי גַּוְנָא וְאֵין צְרִיכִים לְגוּמָא (בֵּית יוֹסֵף).

סימן שעח

א שָׁלֹשׁ חֲצֵרוֹת פְּתוּחוֹת זוֹ לְזוֹ וּפְתוּחוֹת לִרְשׁוּת הָרַבִּים, וְעֵרְבָה כָּל אַחַת מֵהַחִיצוֹנוֹת עִם הָאֶמְצָעִית, וְהַחִיצוֹנוֹת לֹא עֵרְבוּ יַחַד, הַחִיצוֹנוֹת אֲסוּרוֹת זוֹ עִם זוֹ וְהָאֶמְצָעִית מֻתֶּרֶת עִם כָּל אַחַת מֵהֶן וְהֵן מֻתָּרוֹת עִמָּהּ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים, כְּשֶׁנְּתָנָהּ אֶמְצָעִית עֵרוּבָהּ בְּזוֹ וְעֵרוּבָהּ בְּזוֹ, אוֹ שֶׁנָּתְנוּ הַחִיצוֹנוֹת עֵרוּבָן בָּאֶמְצָעִית בִּשְׁנֵי בָּתִּים, אֲבָל אִם נָתְנוּ שְׁתֵּי הַחִיצוֹנוֹת עֵרוּבָן בָּאֶמְצָעִית בְּבַיִת אֶחָד, שְׁלָשְׁתָּן מֻתָּרוֹת זוֹ עִם זוֹ.

ב שְׁתֵּי חֲצֵרוֹת זוֹ לְפָנִים מִזּוֹ, וּפְנִימִית פְּתוּחָה לַחִיצוֹנָה וְהַחִיצוֹנָה לַמָּבוֹי, וְיֵשׁ לַפְּנִימִית דִּירַסַּת רֶגֶל עַל הַחִיצוֹנָה, אִם עֵרְבָה פְּנִימִית לְעַצְמָהּ וְלֹא הַחִיצוֹנָה, אוֹ שֶׁעֵרְבָה כָּל אַחַת לְעַצְמָהּ וְשָׁכַח אֶחָד מִן הַחִיצוֹנָה וְלֹא עֵרֵב, פְּנִימִית מֻתֶּרֶת וְהַחִיצוֹנָה אֲסוּרָה. עֵרְבָה חִיצוֹנָה וְלֹא פְּנִימִית, אוֹ שֶׁעֵרְבָה כָּל אַחַת לְעַצְמָהּ וְשָׁכַח אֶחָד מֵהַפְּנִימִית וְלֹא עֵרֵב, שְׁתֵּיהֶן אֲסוּרוֹת. עֵרְבָה כָּל אַחַת לְעַצְמָהּ, כָּל אַחַת מֻתֶּרֶת בַּחֲצֵרָהּ.

ג עֵרְבוּ בְּיַחַד וְנָתְנוּ עֵרוּבָן בַּחִיצוֹנָה, וְשָׁכַח אֶחָד בֵּין מִן הַפְּנִימִית בֵּין מִן הַחִיצוֹנָה וְלֹא עֵרֵב, שְׁתֵּיהֶן אֲסוּרוֹת עַד שֶׁיְּבַטֵּל רְשׁוּתוֹ. וְאִם נָתְנוּ עֵרוּבָן בַּפְּנִימִית וְשָׁכַח אֶחָד מִן הַפְּנִימִית וְלֹא עֵרֵב, שְׁתֵּיהֶן אֲסוּרוֹת. אֲבָל אִם שָׁכַח אֶחָד מִן הַחִיצוֹנָה וְלֹא עֵרֵב, פְּנִימִית מֻתֶּרֶת.

ד אִם יָחִיד דָּר בַּפְּנִימִית וְיָחִיד בַּחִיצוֹנָה, אוֹ שְׁנַיִם בַּחִיצוֹנָה, וְעָרְבוּ, אֵין הַיָּחִיד שֶׁבַּפְּנִימִית אוֹסֵר עַל הַחִיצוֹנָה. הַגָּה: וְהוּא הַדִּין רַבִּים שֶׁהֵם כְּיָחִיד וְאֵינָן צְרִיכִין לְעָרֵב, כְּדֶרֶךְ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל סִימָן ש"ע. (הַמַּגִּיד פ"ד).

ה שְׁלֹשָׁה חֲצֵרוֹת זוֹ לְפָנִים מִזּוֹ וְיָחִיד בְּכָל אַחַת, אַף עַל פִּי שֶׁרַבִּים דּוֹרְסִים בַּחִיצוֹנָה, אֵינָם אוֹסְרִים שֶׁכָּל אַחַת מֻתֶּרֶת בִּמְקוֹמָהּ. וְאִם הָיוּ שְׁנַיִם בַּפְּנִימִית וְלֹא עֵרְבוּ, הֲרֵי הֵם אוֹסְרִים עַל הַיְחִידִים שֶׁבָּאֶמְצָעִית וְשֶׁבַּחִיצוֹנָה. זֶה הַכְּלָל: רֶגֶל הָאֲסוּרָה בִּמְקוֹמָהּ, אוֹסֶרֶת שֶׁלֹּא בִּמְקוֹמָהּ; וְרֶגֶל הַמֻּתֶּרֶת, אֵינָהּ אוֹסֶרֶת שֶׁלֹּא בִּמְקוֹמָהּ.

סימן שעט

א ב׳ חֲצֵרוֹת וְג׳ בָּתִּים בֵּינֵיהֶם פְּתוּחִים זֶה לָזֶה וְרוֹצִים לְעָרֵב יַחַד, חָצֵר זֶה בָּא דֶּרֶךְ בַּיִת שֶׁאָצְלוֹ וְנוֹתֵן עֵרוּבוֹ בַּבַּיִת שֶׁבָּאֶמְצַע, וְכֵן עוֹשֶׂה הַשֵּׁנִיָּה, וּמֻתָּרִים בִּשְׁלִשְׁתָּן; שֶׁכָּל בַּיִת שֶׁאָצֶל הֶחָצֵר חָשׁוּב לוֹ כְּבַיִת שַׁעַר וְאֵינוֹ צָרִיךְ לִתֵּן פַּת, וְהָאֶמְצָעִי הוּא בַּיִת שֶׁמַּנִּיחִין בּוֹ עֵרוּב וְאֵינוֹ צָרִיךְ לִתֵּן פַּת.

ב שְׁתֵּי חֲצֵרוֹת וּשְׁנֵי בָּתִּים בֵּינֵיהֶם וְלֹא עֵרְבוּ יַחַד אֶלָּא כָּל אַחַת לְעַצְמָהּ, וּבָא (בֵּן) חָצֵר זֶה דֶּרֶךְ בַּיִת שֶׁאָצְלוֹ וְהִנִּיחַ עֵרוּבוֹ בַּבַּיִת שֶׁאָצֶל הַשֵּׁנִי, וְכֵן עָשָׂה הַשֵּׁנִי שֶׁגַּם הוּא הִנִּיחַ עֵרוּבוֹ בַּבַּיִת הַסָּמוּךְ לֶחָצֵר הָאַחֶרֶת, לֹא קָנוּ עֵרוּב; שֶׁכָּל אֶחָד הִנִּיחַ עֵרוּב בְּבֵית שַׁעַר שֶׁל חָצֵר אַחֶרֶת.

סימן שפ

א אֶחָד מִבְּנֵי הֶחָצֵר שֶׁשָּׁכַח וְלֹא עֵרֵב עִם הָאֲחֵרִים, אוֹסֵר עֲלֵיהֶם. מַה תַּקָּנָתָם, יְבַטֵּל לָהֶם רְשׁוּתוֹ, שֶׁיֹּאמַר: רְשׁוּתִי מְבֻטֶּלֶת לָכֶם אוֹ קְנוּיָה לָכֶם. וְאֵין צָרִיךְ לִקְנוֹת בְּקִנְיַן סוּדָר. וְיָכוֹל לְבַטֵּל אַף מִשֶּׁתֶּחְשַׁךְ. וְאִם דָּר עִם אַרְבָּעָה אוֹ חֲמִשָּׁה, צָרִיךְ לְבַטֵּל לְכָל אֶחָד וְאֶחָד, שֶׁיֹּאמַר: רְשׁוּתִי מְבֻטֶּלֶת לְךָ וּלְךָ. וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁדַּי שֶׁיֹּאמַר: רְשׁוּתִי מְבֻטֶּלֶת לְכֻלְּכֶם. אִם בִּטֵּל רְשׁוּתוֹ סְתָם, לֹא בִּטֵּל אֶלָּא רְשׁוּתוֹ שֶׁיֵּשׁ לוֹ בֶּחָצֵר, הִילְכָךְ הֵם מֻתָּרִים לְהוֹצִיא מִבָּתֵּיהֶם לֶחָצֵר וְגַם הוּא, שֶׁהוּא אֹרַח בְּעָלְמָא, אֲבָל אֲסוּרִין לְהוֹצִיא מִבֵּיתוֹ לֶחָצֵר, וְגַם הוּא. וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁצָּרִיךְ לִנְעֹל בֵּיתוֹ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יָבֹא לְהוֹצִיא בְּאִסּוּר, וְלֹא יִפְתְּחֶנּוּ אֶלָּא כְּשֶׁרוֹצֶה לָצֵאת וְלָבֹא, וְיִנְעָלֶנּוּ מִיָּד אַחַר צֵאתוֹ וּבוֹאוֹ.

ב אִם בִּטֵּל לָהֶם גַּם רְשׁוּת בֵּיתוֹ, מֻתָּרִין בֵּין הוּא בֵּין הֵם לְהוֹצִיא לֶחָצֵר, בֵּין מִבֵּיתוֹ בֵּין מִבָּתֵּיהֶם.

ג אִם אֵינוֹ רוֹצֶה לְבַטֵּל לָהֶם רְשׁוּתוֹ אֶלָּא לְהַשְׁכִּירוֹ, יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁמּוֹעִיל כְּמוֹ בְּטוּל; וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁאֵינוֹ מוֹעִיל.

ד אִם בְּנֵי הֶחָצֵר שֶׁעֵרְבוּ מְבַטְּלִים רְשׁוּתָם לְאַחַר שֶׁלֹּא עֵרֵב, הוּא מַתָּר לְהוֹצִיא מִבֵּיתוֹ לֶחָצֵר, וְלֹא מִבָּתֵּיהֶם, אִם לֹא שֶׁבִּטְּלוּ בְּפֵרוּשׁ גַּם רְשׁוּת בָּתֵּיהֶם, (בֵּית יוֹסֵף), וְהֵם אֲסוּרִים אַף מִבֵּיתוֹ לֶחָצֵר; וְלֹא אָמְרִינַן שֶׁיְּהֵא כְּאוֹרְחִים, שֶׁאֵין רַבִּים נַעֲשִׂים אוֹרְחִים אֵצֶל יָחִיד. וְהוּא הַדִּין אִם הָיוּ שְׁנַיִם לְבַד, וּבִטֵּל אֶחָד מֵהֶם לַחֲבֵרוֹ, הַמְבַטֵּל אָסוּר אַף בְּשֶׁל חֲבֵרוֹ, וַחֲבֵרוֹ מֻתָּר אַף בְּשֶׁל עַצְמוֹ. וְכֵן רַבִּים שֶׁלֹּא עֵרְבוּ, שָׁנָתְנוּ רְשׁוּתָם לְרַבִּים שֶׁעֵרְבוּ; לְפִי שֶׁהַיָּחִיד נַעֲשָׂה אוֹרֵחַ אֵצֶל הָרַבִּים, וְרַבִּים אֵינָם נַעֲשִׂים אוֹרְחִים אֲפִלּוּ אֵצֶל הָרַבִּים, וְלֹא הַיָּחִיד אֵצֶל הַיָּחִיד. שָׁכְחוּ שְׁנַיִם וְלֹא עֵרְבוּ, יְכוֹלִים לְבַטֵּל רְשׁוּתָם, שֶׁיְּבַטֵּל כָּל אֶחָד מֵהֶם רְשׁוּתוֹ לְכָל בְּנֵי הֶחָצֵר. בֵּין אִם מְבַטְּלִין לְרַבִּים שֶׁעֵרְבוּ, וּבִלְבַד שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶם יְבַטֵּל לְכָל אֶחָד, בֵּין אִם מְבַטְּלִין לְאֶחָד שֶׁלֹּא עֵרֵב. אֲבָל אֵין מְבַטְּלִין לִשְׁנַיִם שֶׁלֹּא עֵרְבוּ, בֵּין אִם מְבַטְּלִין רַבִּים וְעֵרְבוּ, בֵּין אִם הוּא יָחִיד שֶׁלֹּא עֵרֵב, שֶׁהֲרֵי אַף לְאַחַר שֶׁיְּבַטְּלוּ לָהֶם הֵם שְׁנַיִם וְאֶחָד אוֹסֵר עַל חֲבֵרוֹ. וַאֲפִלּוּ אָמַר לְאֶחָד: אֲנִי מְבַטֵּל לְךָ עַל מְנַת שֶׁתַּחֲזֹר וּתְבַטֵּל לַחֲבֵרְךָ, אֵינוֹ מוֹעִיל.

סימן שפא

א הַמְבַטֵּל רְשׁוּתוֹ, וְהוֹצִיא אַחַר כָּךְ מִבֵּיתוֹ לֶחָצֵר בְּשׁוֹגֵג, אֵינוֹ אוֹסֵר; בְּמֵזִיד אוֹסֵר, שֶׁהֲרֵי חוֹזֵר מִבִּטּוּלוֹ שֶׁבִּטֵּל. וְאִם הֶחֱזִיקוּ בּוֹ כְּבָר, שֶׁהוֹצִיאוּ מִבָּתֵּיהֶם לֶחָצֵר אוֹ שֶׁהִכְנִיסוּ מֶחָצֵר לְבָתֵּיהֶם, אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזֹר מִבִּטּוּלוֹ. וּלְרַשִׁ"י אֵין חֲזָקָה מוֹעֶלֶת אֶלָּא אִם כֵּן הֶחֱזִיקוּ מִשָּׁחָשְׁכָה.

ב יֵשׁ בְּטוּל רְשׁוּת מֵחָצֵר לְחָצֵר, לֹא שָׁנָא שְׁתֵּי חֲצֵרוֹת, וּפָתַח בֵּינֵיהֶן, וְעֵרְבָה כָּל אַחַת לְעַצְמָהּ, וְלֹא עֵרְבוּ יַחַד, יְכוֹלָה כָּל אַחַת לְבַטֵּל רְשׁוּתָהּ לַחֲבֶרְתָּהּ לְהְיוֹתָהּ מֻתֶּרֶת לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ, וְלֹא הִיא, לֹא שָׁנָא שְׁתֵּי חֲצֵרוֹת זוֹ לִפְנִים מִזּוֹ וְלֹא עֵרְבוּ אֶלָּא הַחִיצוֹנָה לְבַדָּהּ שֶׁפְּנִימִית אוֹסֶרֶת עַל הַחִיצוֹנָה, יְכוֹלָה לְבַטֵּל לָהּ רְשׁוּתָהּ שֶׁלֹּא תִּשְׁתַּמֵּשׁ וְלֹא תַּעֲבֹר עָלֶיהָ אֶלָּא בְּשָׁעָה שֶׁצְּרִיכָה לָצֵאת וְתִהְיֶה הַחִיצוֹנָה מֻתֶּרֶת, אוֹ אִם עֵרְבוּ יַחַד וְנָתְנוּ עֵרוּבָן בַּחִיצוֹנָה, וְשָׁכַח אֶחָד מֵהַפְּנִימִית וְלֹא עֵרֵב, יָכוֹל לְבַטֵּל רְשׁוּתוֹ, דְּהַיְנוּ שֶׁיְּבַטֵּל רְשׁוּתוֹ לְכָל אֶחָד מִבְּנֵי הַפְּנִימִית וְגַם לְכָל אֶחָד מִבְּנֵי הַחִיצוֹנָה, וְיִהְיֶה הוּא לְבַדּוֹ אָסוּר וְכֻלָּם מֻתָּרִים.

ג יֵשׁ בְּטוּל רְשׁוּת בְּחֻלְּקָה, שֶׁאִם הָיוּ שְׁנֵי בָּתִּים וְחֻלְּקָה בֵּינֵיהֶם שֶׁהִיא שֶׁל שְׁנֵיהֶם וְשָׁכְחוּ וְלֹא עֵרְבוּ, יָכוֹל אֶחָד לְבַטֵּל רְשׁוּתוֹ לַחֲבֵרוֹ וְלִהְיוֹתוֹ מֻתָּר בּוֹ.

ד יֵשׁ בְּטוּל רְשׁוּת מִבַּיִת לְבַיִת, שֶׁאִם הָיוּ שְׁנֵי בָּתִּים וּפְתַח בֵּינֵיהֶם וְלֹא עֵרְבוּ, אֶחָד מְבַטֵּל רְשׁוּת לַחֲבֵרוֹ. וַאֲפִלּוּ הַמְבַטֵּל מֻתָּר לְהוֹצִיא מִבֵּיתוֹ לְבֵית חֲבֵרוֹ, אֲבָל אֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיא מִבֵּית חֲבֵרוֹ לְבֵיתוֹ, שֶׁאָז הָיָה חוֹזֵר וּמַחֲזִיק בָּרְשׁוּת שֶׁבִּטֵּל. וְכֵן אִם יֵשׁ לוֹ חֶדֶר פָּתוּחַ לְבֵיתוֹ וּבִטֵּל רְשׁוּת בֵּיתוֹ, אָסוּר לְהוֹצִיא מֵהַחֶדֶר לְבֵיתוֹ. הַגָּה: וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּאֵין לְבַטֵּל מִבַּיִת לְבַיִת אֶלָּא אִם כֵּן יַשְׁאִיר לְעַצְמוֹ חֶדֶר אֶחָד שֶׁלֹּא בִּטֵּל וְאָז מֻתָּר לְהַכְנִיס אֲפִלּוּ מִבֵּית חֲבֵרוֹ לְבֵיתוֹ. וְטוֹב לְהַחְמִיר לְכַתְּחִלָּה (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם רַבֵּנוּ יְרוּחָם וְרַבֵּנוּ תָּם וְהַגָּהוֹת מֵיְמוֹנִי פ״ב מֵהִלְכוֹת עֵרוּבִין).

ה שְׁנֵי בָּתִּים בִּשְׁנֵי צִדֵּי רְשׁוּת הָרַבִּים וְהִקִּיפוּם עַכּוּ״ם מִחֲצָה בְּשַׁבָּת, בְּעָנְיָן שֶׁיֵּשׁ בֵּינֵיהֶם כְּמוֹ חָצֵר שֶׁשְּׁנֵי בָּתִּים פְּתוּחִים לוֹ, וַהֲרֵי הֵם אוֹסְרִים זֶה עַל זֶה, אֵינָם יְכוֹלִים לְבַטֵּל אֶחָד לַחֲבֵרוֹ.

ו יוֹרֵשׁ מְבַטֵּל רְשׁוּת, שֶׁאִם לֹא עֵרֵב מוֹרִישׁוֹ, וּמֵת בְּשַׁבָּת, וְהַיּוֹרֵשׁ בָּא לָדוּר בֶּחָצֵר וְאוֹסֵר, יָכוֹל לְבַטֵּל רְשׁוּתוֹ.

ז מְבַטְּלִין וְחוֹזְרִין וּמְבַטְּלִין; כְּלוֹמַר, שֶׁמְּבַטְּלִים רְשׁוּתָם בְּנֵי חָצֵר זוֹ לִבְנֵי חָצֵר אַחֶרֶת, אוֹ לְאֶחָד מִבְּנֵי חָצֵר, עַד שֶׁיּוֹצִיאוּ מַה שֶּׁירְצוּ, וְחוֹזְרִין וּמְבַטְּלִים לְאוֹתָם שֶׁבִּטְּלוּ לָהֶם עַד שֶׁיּוֹצִיאוּ גַּם הֵם מַה שֶּׁירְצוּ.

סימן שפב

א הַדָּר עִם הָעַכּוּ״ם בְּחָצֵר אֵינוֹ אוֹסֵר עָלָיו, עַד שֶׁיִּהְיוּ שְׁנֵי יִשְׂרְאֵלִים דָּרִים בִּשְׁנֵי בָּתִּים וְאוֹסְרִים זֶה עַל זֶה, אָז הָעַכּוּ״ם אוֹסֵר עֲלֵיהֶם. וְאֵינוֹ מוֹעִיל שֶׁיְּבַטֵּל הָעַכּוּ״ם רְשׁוּתוֹ, אֶלָּא צָרִיךְ שֶׁיַּשְׁכִּירוּ מִמֶּנּוּ. הַגָּה: יִשְׂרָאֵל שֶׁהִשְׁכִּיר אוֹ הִשְׁאִיל בֵּיתוֹ לְעַכּוּ״ם, אֵינוֹ אוֹסֵר עָלָיו דְּלֹא הִשְׁכִּיר אוֹ הִשְׁאִיל לוֹ בֵּיתוֹ כְּדֵי שֶׁיֵּאָסֵר עָלָיו (הַמַּגִּיד פֶּרֶק ב׳). אֲבָל אִם הַבַּיִת שֶׁל עַכּוּ״ם, וּשְׂכָרוֹ יִשְׂרָאֵל מִמֶּנּוּ וְעַכּוּ״ם דָּר בַּבַּיִת עִמּוֹ, אֵין שְׂכִירוּת הַבַּיִת מוֹעִיל לְעִנְיַן שְׂכִירוּת הֶעָרוּב (אוֹר זָרוּעַ). יִשְׂרָאֵל שֶׁהִשְׁאִיל אוֹ הִשְׂכִּיר בַּיִת לַחֲבֵרוֹ (בְּמָקוֹם שֶׁדָּרִים עַכּוּ״ם) אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ לוֹ תְּפִיסָה בַּבַּיִת לֹא מָהֲנֵי וּצְרִיכִים לְשַׂכֵּר מֵעַכּוּ״ם (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם מָצָאתִי כָּתוּב).

ב אִם בִּטְּלוּ הַיִּשְׂרְאֵלִים רְשׁוּתָם לְאֶחָד מֵהֶם כְּדֵי שֶׁיֵּחָשֵׁב כִּיחִידִי אֵצֶל הָעַכּוּ״ם, אֵינוֹ מוֹעִיל.

ג אִם אֵין לְעַכּוּ״ם דְּרִיסַת רֶגֶל עַל הַיִּשְׂרְאֵלִים, אֵינוֹ אוֹסֵר; כְּגוֹן, שְׁתֵּי חֲצֵרוֹת הַפְּתוּחוֹת זוֹ לְזוֹ וְאֵין לָהֶם דְּרִיסַת רֶגֶל זֶה עַל זֶה, וּבְחָצֵר אַחַת דָּר עַכּוּ״ם וּבְחָצֵר אַחַת דָּרִים ב׳ יִשְׂרְאֵלִים אוֹ יוֹתֵר, מַכְנִיסִין וּמוֹצִיאִין מֵחָצֵר זוֹ לְחָצֵר זוֹ בְּשַׁבָּת דֶּרֶךְ חַלּוֹן שֶׁבֵּינֵיהֶם וְאֵין צָרִיךְ לִשְׂכֹּר מֵהָעַכּוּ״ם.

ד הַשּׁוֹכֵר מִן הָעַכּוּ״ם סְתָם, מוֹעִיל וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְפָרֵשׁ לוֹ שֶׁהוּא לְהַתִּיר הַטִּלְטוּל, וְאֵינוֹ צָרִיךְ לִכְתֹּב שׁוּם כְּתִיבָה עַל הַשְּׂכִירוּת.

ה שׂוֹכְרִין מֵעַכּוּ״ם אֲפִלּוּ בְּפָחוֹת מִשָּׁוֶה פְּרוּטָה. וּמֻתָּר לִשְׂכֹּר מִמֶּנּוּ בְּשַׁבָּת (קִרְדְּכִי רֵישׁ פֶּרֶק הַדָּר). וְעַ״ל סִימָן שפ״ג.

ו כָּל זְמַן שֶׁאֵין הָעַכּוּ״ם חוֹזֵר בּוֹ, מוֹעִיל הַשְּׂכִירוּת וַאֲפִלּוּ לִזְמַן מְרֻבֶּה. וְאֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזֹר מִשְּׂכִירָתוֹ עַד שֶׁיַּחֲזִיר הַדְּמִים (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם רֵשׁ״י פֶּרֶק הַדָּר).

ז אִם שָׂכְרוּ מֵהָעַכּוּ״ם לִזְמַן יָדוּעַ, לְכְשֶׁיִּכְלֶה הַזְּמַן צָרִיךְ לַחֲזֹר וְלִשְׂכֹּר שֵׁנִית וְצָרִיךְ לַחֲזֹר וּלְעָרֵב, דְּאֵין עֵרוּב רִאשׁוֹן חוֹזֵר וְנֵעוֹר.

ח אִם שָׂכְרוּ מֵהָעַכּוּ״ם לִזְמַן יָדוּעַ, וּבְתוֹךְ הַזְּמַן הִשְׂכִּיר הָעַכּוּ״ם דִּירָתוֹ לְאַחֵר, דַּי בַּשְּׂכִירוּת הָרִאשׁוֹן.

ט חֲמִשָּׁה חֲדָרִים בְּחָצֵר אֶחָד, שׂוֹכֵר מֵהָעַכּוּ״ם בִּשְׂבִיל כֻּלָּם.

י אִם שָׂכְרוּ מִמֶּנּוּ בְּעַל כָּרְחוֹ, אֵינוֹ מוֹעִיל, אַף עַל פִּי שֶׁהָיָה רָגִיל לְהַשְׂכִּיר מִקֹּדֶם.

יא אֲבָל מֵאִשְׁתּוֹ אוֹ מִשְּׂכִירוֹ וּלְקִיטוֹ, שׂוֹכְרִים אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מוֹחֶה. וּשְׂכִירוֹ שֶׁל שְׂכִירוֹ וּלְקִיטוֹ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת, הוּא כְּשָׂכִיר בַּעַל הַבַּיִת עַצְמוֹ, (רִיב״ש סִי׳ תכ״ז).

יב אִם אֵינוֹ רוֹצֶה לְהַשְׂכִּיר, יִתְקָרֵב לוֹ אֶחָד מִבְּנֵי הֶחָצֵר עַד שֶׁיַּשְׁאִיל לוֹ רְשׁוּתוֹ שֶׁיִּהְיֶה לוֹ רְשׁוּת לְהַנִּיחַ בּוֹ שׁוּם דָּבָר, דַּהֲוָה לֵיהּ כְּשָׂכִירוֹ וּלְקִיטוֹ, וּמַשְׂכִּיר שֶׁלֹּא מִדַּעַת הָעַכּוּ״ם. וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לְהַשְׂכִּיר, אֶלָּא נוֹתֵן עֵרוּבוֹ וְדַיּוֹ.

יג אִם יְחִד לוֹ מָקוֹם בַּבַּיִת שֶׁמַּשְׁאִיל לוֹ, כֵּיוָן שֶׁאֵינוֹ כְּשִׁלּוּחוֹ בְּכָל הַבַּיִת, לֹא מְהָנֵי.

יד שָׂכְרוּ מִשְּׂכִירוֹ וּלְקִיטוֹ לִזְמַן, אַף עַל פִּי שֶׁסִּלְקוֹ תּוֹךְ הַזְּמַן מְהֻיּוֹת שְׂכִירוֹ וּלְקִיטוֹ, מַתָּרִים עַד תֹּם הַזְּמַן. אֲבָל אִם שָׂכְרוּ מִמֶּנּוּ סְתָם, כֵּיוָן שֶׁסִּלְקוֹ נִתְבַּטֵּל הַשְּׂכִירוּת. הַגָּה: וְהוּא הַדִּין אִם שָׂכְרוּ מִגִּזְבָּר הַמֶּלֶךְ וְנִסְתַּלֵּק לְגַמְרֵי מִן הַמֶּלֶךְ; אֲבָל אִם לֹא סִלְקוֹ רַק מִן הַגִּזְבָּרוּת, וַעֲדַיִן אוֹכֵל פְּרַס הַמֶּלֶךְ, עֲדַיִן מִקְרֵי שְׂכִירוֹ וּלְקִיטוֹ וְיוּכַל לִשְׂכֹּר מִמֶּנּוּ וְלָכֵן גַּם שְׂכִירוּת הָרִאשׁוֹן עֲדַיִן קַיָּם. (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם תְּשׁוּבַת רַשְׁבָּ״א).

טו אִם יִשְׂרָאֵל וְעַכּוּ״ם דָּרִים בְּבַיִת אֶחָד, צָרִיךְ לִשְׂכֹּר מֵהָעַכּוּ״ם וּלְעָרֵב עִם הַיִּשְׂרָאֵל. הַגָּה: אִם יֵשׁ לְכָל אֶחָד דִּירָה בִּפְנֵי עַצְמוֹ. וְהוּא הַדִּין שְׁנֵי (עכו״ם) הַדָּרִים בִּכְהַאי גַּוְנָא בְּבַיִת אֶחָד צָרִיךְ לִשְׂכֹּר מִשְּׁנֵיהֶם. (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם הַגָּ״א).

טז אִם יֵשׁ לְעַכּוּ״ם ה׳ שְׂכִירִים אוֹ לְקִיטִים יִשְׂרָאֵלִים דָּרִים בְּבֵיתוֹ, אֵין דִּירָתָם חֲשׁוּבָה דִּירָה שֶׁיַּאַסְרוּ זֶה עַל זֶה דִּשְׂכִירוּת שֶׁל עַכּוּ״ם אֵינוֹ אוֹסֵר אִם שָׂכְרוּ מִבַּעַל הַבַּיִת (בֵּית יוֹסֵף).

יז שְׁתֵּי חֲצֵרוֹת זוֹ לְפָנִים מִזּוֹ, יִשְׂרָאֵל וְעַכּוּ״ם בַּפְּנִימִית, וְיִשְׂרָאֵל בַּחִיצוֹנָה, אוֹ שֶׁיִּשְׂרָאֵל וְעַכּוּ״ם בַּחִיצוֹנָה וְיִשְׂרָאֵל בַּפְּנִימִית, וַאֲפִלּוּ עַכּוּ״ם בַּפְּנִימִית וּשְׁנֵי יִשְׂרָאֵלִים בַּחִיצוֹנָה, אוֹסֵר. וְיֵשׁ מִי שֶׁאוֹמֵר שֶׁאֲפִלּוּ עַכּוּ״ם בַּפְּנִימִית וְיִשְׂרָאֵל אֶחָד בַּחִיצוֹנָה, אוֹסֵר.

יח עַכּוּ״ם שֶׁהִשְׂכִּיר בֵּיתוֹ לַחֲבֵרוֹ עַכּוּ״ם, אִם נִשְׁאַר לוֹ שׁוּם תְּפִיסָה בַּבַּיִת, שֶׁיֵּשׁ לוֹ רְשׁוּת לְהַנִּיחַ שָׁם שׁוּם כֵּלִים, יְכוֹלִים לִשְׂכֹּר מִמֶּנּוּ; וְאִם לֹא נִשְׁאַר לוֹ שׁוּם תְּפִיסָה, אִם יָכוֹל הַמַּשְׂכִּיר לְסַלֵּק הַשּׂוֹכֵר תּוֹךְ זְמַנּוֹ, יְכוֹלִים לִשְׂכֹּר מִמֶּנּוּ; וְאִם לָאו אֵינוֹ מוֹעִיל אֶלָּא אִם כֵּן יִשְׂכְּרוּ מֵהַשּׂוֹכֵר. הַגָּה: וְהוּא הַדִּין אִישׁ אַחֵר שֶׁיֵּשׁ לוֹ תְּפִיסָה בַּבַּיִת, יְכוֹלִין לִשְׂכֹּר מִמֶּנּוּ, דְּלֹא גָּרַע מִשְׂכִּירוּ וּלְקִיטוֹ (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם ריב״ש סִי׳ תכ״ז).

יט חָצֵר שֶׁיִּשְׂרָאֵל וְעַכּוּ״ם דָּרִים בָּהּ, וּבַיִת אֶחָד שֶׁל יִשְׂרָאֵל אֵצֶל בֵּיתוֹ שֶׁל זֶה וְאֵינוֹ פָּתוּחַ לָחָצֵר וְחַלּוֹנוֹת בֵּינֵיהֶם, אֵינוֹ יָכוֹל לֶעָרֵב עִמּוֹ דֶּרֶךְ הַחַלּוֹן שֶׁבֵּינֵיהֶם כְּדֵי לְהוֹצִיא כֵּלָיו דֶּרֶךְ בֵּית שְׁכֵנוֹ הַפָּתוּחַ לָחָצֵר. אֲבָל אִם פָּתַח פָּתוּחַ בֵּינֵיהֶם, מָתָר. וְיֵשׁ מִי שֶׁאוֹמֵר דְּאַף אִם פָּתַח פָּתוּחַ בֵּינֵיהֶם, אָסוּר.

כ חָצֵר שֶׁיִּשְׂרָאֵל וְעַכּוּ״ם שְׁרוּיִים בָּהּ, וְהָיוּ חַלּוֹנוֹת פְּתוּחוֹת מִבֵּית יִשְׂרָאֵל זֶה לְבֵית יִשְׂרָאֵל זֶה וְעָשׂוּ עֵרוּב דֶּרֶךְ חַלּוֹנוֹת, אַף עַל פִּי שֶׁהֵם מֻתָּרִים לְהוֹצִיא מִבַּיִת לְבַיִת דֶּרֶךְ חַלּוֹנוֹת חֲבֵרֵי הֵם אֲסוּרִים לְהוֹצִיא מִבֵּית לְבֵית דֶּרֶךְ פְּתָחִים, מִפְּנֵי הָעַכּוּ״ם, עַד שֶׁיַּשְׂכִּיר. הַגָּה: סְפִינָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ יִשְׂרָאֵלִים רַבִּים וְיֵשׁ לָהֶם בָּתִּים מְיֻחָדִים, צְרִיכִים לְעָרֵב וְלִשְׂכֹּר רְשׁוּת מִן הָעַכּוּ״ם בַּעַל הַסְּפִינָה אוֹ לְהַבְלִיעוֹ בְּשָׂכַר הַסְּפִינָה (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם שִׁבּוֹלֵי לֶקֶט). וְעַיֵּן לְעֵיל סִי׳ שס״ו ס״ב.

סימן שפג

א עַכּוּ״ם הַדָּר עִם שְׁנֵי יִשְׂרָאֵלִים וְאֵין הָעַכּוּ״ם בְּבֵיתוֹ, אֵינוֹ אוֹסֵר עַיֵּן לְעֵיל סִימָן שע״א וְיֶעָרְבוּ וְיִהְיוּ מֻתָּרִים. בָּא עַכּוּ״ם בְּשַׁבָּת, אוֹסֵר וְהָעֵרוּב בָּטֵל. וּמֵיהוּ יְכוֹלִים לִשְׂכֹּר מִמֶּנּוּ בְּשַׁבָּת, וַאֲחַר כָּךְ יְבַטֵּל הָאֶחָד לַחֲבֵרוֹ וְיִהְיֶה הַיְחִיד מֻתָּר; וְכָל שֶׁכֵּן אִם מֵת הָעַכּוּ״ם בְּשַׁבָּת, שֶׁיְּבַטֵּל אֶחָד לַחֲבֵרוֹ וְיִהְיֶה הַיָּחִיד מֻתָּר.

סימן שפד

א עַכּוּ״ם הַנִּכְנָס לְשֵׁם אַכְסָנְאוּת, אִם נִכְנָס שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת אֵינוֹ אוֹסֵר לְעוֹלָם. וְאִם נִכְנָס בִּרְשׁוּת, אִם הוּא רָגִיל לָבֹא, אוֹסֵר מִיָּד; וְאִם אֵינוֹ רָגִיל, אֵינוֹ אוֹסֵר עַד לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם.

ב אַנְשֵׁי חֵיל הַמֶּלֶךְ שֶׁנִּכְנְסוּ בִּבְתֵּי הַיְּהוּדִים, בֵּין בְּחָזְקָה בֵּין בִּרְצוֹן, אִם יֵשׁ לְבַעֲלֵי בָּתִּים בְּאוֹתָן מְקוֹמוֹת שֶׁנִּכְנְסוּ הָעַכּוּ״ם כֵּלִים שֶׁאָסוּר לְסַלְּקָם בְּשַׁבָּת, אֵינָם אוֹסְרִים עֲלֵיהֶם.

סימן שפה

א צָדוֹקִי חֲבֵרִי הוּא כְּיִשְׂרָאֵל, וּמְבַטֵּל רְשׁוּת. אֲבָל עֵרוּב אֵינוֹ מוֹעִיל כֵּיוָן שֶׁאֵינוֹ מוֹדֶה בְּעֵרוּב.

ב כּוּתִי חֲבֵרִי הוּא כְּשָׁאָר עַמִּים, וְאֵין לוֹ תַּקָּנָה אֶלָּא בִּשְׂכִירוּת.

ג יִשְׂרָאֵל מוּמָר לַעֲבוֹדַת אֱלִילִים אוֹ לְחַלֵּל שַׁבָּתוֹת בְּפַרְהֶסְיָא, אֲפִלּוּ אֵינוֹ מְחַלְּלוֹ אֶלָּא בְּאִסּוּר דְּרַבָּנָן, חֲבֵרִי הוּא כְּעַכּוּ״ם. וְאִם אֵינוֹ מְחַלֵּל אֶלָּא בִּצְנִעָה, אֲפִלּוּ מְחַלְּלוֹ בְּאִסּוּר דְּאוֹרַיְתָא, חֲבֵרִי הוּא כְּיִשְׂרָאֵל וּמְבַטֵּל רְשׁוּת.

ד יִשְׂרָאֵל שֶׁהֻמְּרוּ, וְהָיוּ לוֹ בָּתִּים בִּשְׁכוּנַת יִשְׂרָאֵל שֶׁעֵרְבוּ לְכָל הַשָּׁנָה, אִם אֵין לוֹ פֶּתַח אַחֵר כְּלָל הוּא אוֹסֵר בְּכָל שַׁבָּת שֶׁחָל לְאַחַר שֶׁהֻמַּר, אֲבָל אִם יֵשׁ לוֹ פֶּתַח אַחֵר לִשְׁכוּנַת הָעַכּוּ״ם, אֲפִלּוּ הוּא פֶּתַח קָטָן שֶׁלֹּא הָיָה רָגִיל בּוֹ מִתְּחִלָּה, דּוֹחִין אוֹתוֹ אֵצֶל פֶּתַח הַפָּתוּחַ לִשְׁכוּנַת הָעַכּוּ״ם.

סימן שפו

א אָסְרוּ חֲכָמִים לְטַלְטֵל מִן הַחֲצֵרוֹת לַמָּבוֹי, וְהִתִּירוּהוּ עַל יְדֵי שִׁתּוּף שֶׁגּוֹבִין פַּת אוֹ דָּבָר אֶחָד מִמִּינֵי מַאֲכָל מִכָּל חָצֵר וְחָצֵר וְנוֹתְנִים אוֹתוֹ בְּאֶחָד מִן הַחֲצֵרוֹת וְאָנוּ רוֹאִים כְּאִלּוּ פָּתוּחַ כָּל הַמָּבוֹי לְאוֹתוֹ חָצֵר. וּמִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ אֶלָּא לְשִׁתּוּף הַחֲצֵרוֹת, יְכוֹלִים לִתְּנוֹ בַּאֲוִיר הֶחָצֵר אוֹ בְּבֵית שֶׁאֵין לוֹ אַרְבַּע עַל אַרְבַּע. וְאֵינוֹ צָרִיךְ לִתְּנוֹ בַּבַּיִת, רַק שֶׁיִּהְיֶה בְּמָקוֹם הַמְּשֻׁתָּמֵר הֵילְכָךְ אֵין נוֹתְנִים אוֹתוֹ בַּאֲוִיר הַמָּבוֹי. וְעַיֵּן לְעֵיל סִי׳ שס״ו.

ב יִשְׂרְאֵלִים שֶׁדָּרִים בִּג׳ מְקוֹמוֹת חֲלוּקִים, וְדַלְתוֹת כָּל אֶחָד מֵהַמְּקוֹמוֹת נְעוּלִים בַּלַּיְלָה, וְהַשַּׁמָּשׁ גּוֹבֶה קֶמַח מִכֻּלָּם, אֵינוֹ מוֹעִיל לָהֶם לְהִשְׁתַּתֵּף, שֶׁשִּׁתּוּף מָבוֹי צָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה מוּנָח בֶּחָצֵר שֶׁבַּמָּבוֹי, וְאֵלּוּ שֶׁנִּבְדָּלִים זֶה מִזֶּה וּרְחוֹקִים אֵין שִׁתּוּפָן אֶחָד וְאֵין מְבוֹאֵיהֶן כְּאֶחָד. הַגָּה: וְאִם עֵרְבוּ בְּמָקוֹם אֶחָד, אֵין הָאַחֲרִים שֶׁלֹּא עֵרְבוּ אוֹסְרִים עֲלֵיהֶם הוֹאִיל וְאֵין לָהֶם דִּרְיַסַת הָרֶגֶל זֶה עַל זֶה, כִּי אֵין כָּל הָעִיר חֲשׁוּבָה כְּמָבוֹי אֶחָד אַף עַל פִּי שֶׁיּוֹשְׁבִין בְּהֶקֵף חוֹמָה אַחַת. (בֵּית יוֹסֵף סִי׳ שצ״ב בְּשֵׁם חֲזָה הַתְּנוּפָה).

ג כְּכָל מִשְׁפְּטֵי עֵרוּבֵי חֲצֵרוֹת וְשִׁעוּרוֹ, וְשֶׁאִשְׁתּוֹ מְעָרֶבֶת בִּשְׁבִילוֹ, וְשֶׁמְּעָרְבִין שֶׁלֹּא לְדַעְתּוֹ אִם אֵין הַבַּיִת פָּתוּחַ אֶלָּא לְחָצֵר אַחַת, וְשֶׁקָּטָן יָכוֹל לִגְבּוֹתוֹ, וְשֶׁיְּכוֹל אֶחָד לְזַכּוֹת לְכֻלָּם וְשֶׁאִם הָיוּ שֻׁתָּפִין אֵינוֹ צָרִיךְ לְעָרֵב, כָּךְ דִּינֵי שִׁתּוּף. הַגָּה: וַאֲפִלּוּ הָיָה מְשֻׁתָּף עִם שְׁכֵנָיו בְּפִחוּרָה, לָזֶה בַּיִן וְלָזֶה בַּשֶּׁמֶן, אֵין צָרִיךְ לְהִשְׁתַּתֵּף; וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה בִּכְלִי אֶחָד (טור סִי׳ שס״ו).

ד מִשְׁתַּתְּפִין בְּכָל מִינֵי מַאֲכָל, וַאֲפִלּוּ ד׳ וְה׳ מִינֵי מַאֲכָל מִצְטָרְפִין לִמְזוֹן שְׁתֵּי סְעֻדּוֹת.

ה בְּכָל מִינֵי מַאֲכָל מִשְׁתַּתְּפִין, חוּץ מִגּוּדְגְּדָנְיוֹת שֶׁהֵקִשּׁוּ לְזֵרַע, וְתַבְלִין וּפוֹלִין יְבֵשִׁים, וְלֹא בְּעֲלֵי בְּצָלִים שֶׁלֹּא גָּדְלוּ אֹרֶךְ זֵרֶת, וְלֹא בִּכְמֵהִין וּפִטְרִיּוֹת, וְלֹא בְּכַפָּנִיּוֹת, וְלֹא בַּעֲדָשִׁים, וְלֹא בְּחִטִּים וּשְׂעוֹרִים, וְלֹא בְּיֶרֶק שֶׁהוּא בָּשִׁיל וְלֹא בָּשִׁיל, וְלֹא בְּמַיִם לְבַדָּם וְלֹא בְּמֶלַח לְבַדּוֹ, אֲבָל אִם עֵרְבָם יַחַד מִשְׁתַּתְּפִין בָּהֶם. וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּדַוְקָא כְּשֶׁנָּתַן לְתוֹכָן שֶׁמֶן. וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁמְּעָרְבִין בְּתַבְלִין.

ו כָּל דָּבָר שֶׁרְגִילִים לְלַפֵּת בּוֹ אֶת הַפַּת, שִׁעוּרוֹ לְלַפֵּת בּוֹ פַּת הַנֶּאֱכָל לִשְׁתֵּי סְעֻדּוֹת. וְכָל שֶׁאֵין מְלַפְּתִין בּוֹ הַפַּת, שִׁעוּרוֹ כְּדֵי לֶאֱכֹל מִמֶּנּוּ ב׳ סְעֻדּוֹת. וּבָשָׂר חַי לֹא הֻזֵּי לִפְתָן וְצָרִיךְ כְּדֵי שֶׁיֹּאכַל מִמֶּנּוּ ב׳ סְעֻדּוֹת. אֲבָל צְלִי הֻזֵּי לִפְתָן, וְשִׁעוּרוֹ לְלַפֵּת בּוֹ ב׳ סְעֻדּוֹת. חֹמֶץ הֻזֵּי לִפְתָן. וְכֵן יַיִן מְבֻשָּׁל. אֲבָל יַיִן חַי, לֹא הֻזֵּי לִפְתָן וְשִׁעוּרוֹ שְׁתֵּי רְבִיעִיּוֹת; וְכֵן שִׁעוּר שְׂאָר מַשְׁקִים.

ז מִשְׁתַּתְּפִין בִּשְׁנֵי בֵּיצִים, אֲפִלּוּ חַיִּים, בִּשְׁנֵי רִמּוֹנִים, בַּחֲמִשָּׁה אֲפַרְסְקִים, בְּלִטְרָא יָרָק בֵּין חַי בֵּין מְבֻשָּׁל, בְּפוֹלִים לַחִים מְלֹא הַיָּד, בְּתַפּוּחֵי יַעַר מְלֹא הַקֵּב.

ח מִשְׁתַּתְּפִין אֲפִלּוּ בְּאֹכֶל שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לוֹ אִם רָאוּי לְשׁוּם אָדָם, כְּגוֹן לְנָזִיר בְּיַיִן, וּלְיִשְׂרָאֵל בִּתְרוּמָה. וְכֵן הַנּוֹדֵר מֵאֹכֶל זֶה אוֹ נִשְׁבַּע שֶׁלֹּא יֹאכְלֶנּוּ, מִשְׁתַּתֵּף בּוֹ. וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּהַיְנוּ דַּוְקָא כְּשֶׁנָּדַר אוֹ נִשְׁבַּע שֶׁלֹּא יֹאכְלֶנּוּ אֲבָל אִם נָדַר אוֹ נִשְׁבַּע שֶׁלֹּא יֵהָנֶה מִמֶּנּוּ, אֵין מִשְׁתַּתְּפִין לוֹ בָּהּ. וְאִם אָמַר קוֹנָם הֲנָאָתוֹ אוֹ אֲכִילָתוֹ עָלַי, לְכֻלֵּי עָלְמָא אֵין מִשְׁתַּתֵּף בָּהּ. (טור).

ט אָמַר עַל כְּכָר הַיּוֹם חֹל וּלְמָחָר קֹדֶשׁ אוֹ קוֹנָם, מִשְׁתַּתְּפִין לוֹ בָּהּ, שֶׁבֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת עֲדַיִן לֹא נִתְקַדְּשָׁה וַדַּאי וּרְאוּיָה הָיְתָה מִבְּעוֹד יוֹם. אֲבָל אִם אָמַר הַיּוֹם קוֹנָם וּלְמָחָר חֹל, אֵין מִשְׁתַּתְּפִין לוֹ בָּהּ שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה עַד שֶׁתֶּחְשַׁךְ. חָצֵר הַפְּתוּחַ לִשְׁנֵי מְבוֹאוֹת וְשִׁתֵּף עִם כָּל אֶחָד מֵהֶם, מֻתָּר עִם כָּל אֶחָד (מַהַם) לְטַלְטֵל מִמֶּנּוּ לְחָצֵר וּמֵחָצֵר לְתוֹכוֹ, וְאָסוּר לְטַלְטֵל כֵּלִים שֶׁשָּׁבְתוּ בְּמָבוֹי זֶה לַמָּבוֹי הָאַחֵר דֶּרֶךְ הֶחָצֵר. וְאִם לֹא שִׁתֵּף עִם שׁוּם אֶחָד מֵהֶם, אִם הוּא רָגִיל עִם שְׁנֵיהֶם לָצֵאת וְלָבֹא בְּחֹל דֶּרֶךְ עֲלֵיהֶם, אוֹסֵר עַל שְׁנֵיהֶם. וְאִם הוּא רָגִיל עִם הָאֶחָד, וְעִם הַשֵּׁנִי אֵינוֹ רָגִיל, אוֹתוֹ שֶׁרָגִיל אוֹסֵר, וְשֶׁאֵינוֹ רָגִיל אֵינוֹ אוֹסֵר. וְאִם שִׁתֵּף עִם אוֹתוֹ שֶׁאֵינוֹ רָגִיל, הֲתַר הָרָגִיל לְעַצְמוֹ אִם שִׁתְּפוּ בֵּינֵיהֶם. וְכֵן אִם הָיָה רָגִיל עִם שְׁנֵיהֶם וְשִׁתֵּף עִם אֶחָד מֵהֶם, מֻתָּר הַשֵּׁנִי שֶׁהֲרֵי סִלֵּק עַצְמוֹ מִמֶּנּוּ. וְאִם הַמָּבוֹי שֶׁרָגִיל בּוֹ שִׁתְּפוּ בֵּינֵיהֶם וְאוֹתוֹ שֶׁאֵינוֹ רָגִיל לֹא שִׁתֵּף, וְהוּא לֹא שִׁתֵּף לֹא עִם זֶה וְלֹא עִם זֶה, דּוֹחִים אוֹתוֹ אֵצֶל שֶׁאֵינוֹ רָגִיל וְיִסְתַּלֵּק מֵאוֹתוֹ שֶׁרָגִיל, כְּדֵי שֶׁיְּהֵא מֻתָּר כֵּיוָן שֶׁהוּא אֵינוֹ מַפְסִיד בַּדָּבָר שֶׁהֲרֵי לֹא שִׁתֵּף עִמָּהֶם, וְיֵשׁ רֵיוַח לַאֲחֵרִים שֶׁעַל יְדֵי זֶה יִהְיוּ מֻתָּרִים, כּוֹפִין אוֹתוֹ עַל מִדַּת סְדוֹם.

סימן שפז

א הַמִּשְׁתַּתְּפִין בְּמָבוֹי צְרִיכִים לְעָרֵב בַּחֲצֵרוֹת כְּדֵי שֶׁלֹּא יִשְׁכְּחוּ הַתִּינוֹקוֹת תּוֹרַת עֵרוּב, שֶׁהֲרֵי אֵין הַתִּינוֹקוֹת מַכִּירִים מַה נַּעֲשֶׂה בַּמָּבוֹי. לְפִיכָךְ אִם נִשְׁתַּתְּפוּ בְּמָבוֹי בְּפַת, סוֹמְכִין עָלָיו וְאֵין צְרִיכִין לְעָרֵב בַּחֲצֵרוֹת שֶׁהֲרֵי הַתִּינוֹקוֹת מַכִּירִים בְּפַת. וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁאִם לֹא עֵרְבָה כָּל חָצֵר לְעַצְמָהּ, אֵין סוֹמְכִין עַל הַשִּׁתּוּף; אֲבָל כְּשֶׁכָּל חָצֵר עֵרְבָה לְעַצְמָהּ, וְאַחַר כָּךְ נִשְׁתַּתְּפוּ בַּמָּבוֹי וְלֹא עֵרְבוּ דֶּרֶךְ פְּתָחִים שֶׁבֵּינֵיהֶם, מֻתָּרִים לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בַּחֲצֵרוֹת שֶׁבַּמָּבוֹי דֶּרֶךְ פְּתָחִים שֶׁבֵּינֵיהֶם, שֶׁסּוֹמְכִים עַל שִׁתּוּף בְּמָקוֹם עֵרוּב. וְאִם עֵרְבוּ דֶּרֶךְ פְּתָחִים שֶׁבֵּינֵיהֶם וְלֹא נִשְׁתַּתְּפוּ בַּמָּבוֹי, מֻתָּרוֹת לְהִשְׁתַּמֵּשׁ הַחֲצֵרוֹת בַּמָּבוֹי, שֶׁסּוֹמְכִים עַל עֵרוּב שֶׁעֵרְבוּ הַחֲצֵרוֹת דֶּרֶךְ פְּתָחִים בְּמָקוֹם שִׁתּוּף. הַגָּה: וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּסוֹמְכִין אַשִּׁתּוּף בְּמָקוֹם עֵרוּב אֲפִלּוּ לֹא נִשְׁתַּתְּפוּ אֶלָּא בְּיַיִן, וְכֵן סוֹמְכִין אֲעֵרוּב בְּמָקוֹם שִׁתּוּף (הַרֹא״שׁ וְהַפַּרְדְּכִי פ׳ הַדָּר וְטוּר).

וּלְעֵיל, סי׳ שס״ו (ס״ז בהג״ה), כָּתַבְתִּי דְּאָנוּ נוֹהֲגִין לְכַתְּחִלָּה שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת רַק שִׁתּוּף אֶחָד בְּקֶמַח; וְנִרְאֶה לִי הַטַּעַם כִּי עֵרוּב שֶׁלָּנוּ שֶׁכָּל אֶחָד מִבְּנֵי הֶחָצֵר נוֹתֵן לַשִּׁתּוּף, הֲוֵי כְּעֵרוּב וְשִׁתּוּף בְּיַחַד, וּלְכַתְּחִלָּה אֵין לַעֲשׂוֹת יוֹתֵר. וְהָא שֶׁהִצְרִיכוּ שִׁתּוּף וְעֵרוּב, הֵינוּ בִּזְמַן הַגְּמָרָא שֶׁבְּנֵי הֶחָצֵר לֹא נָתְנוּ לְשִׁתּוּף, רַק הֶחָצֵר עֵרְבוּ בְּיַחַד וְאֶחָד מִבְּנֵי הֶחָצֵר נוֹתֵן לַשִּׁתּוּף, אֲבָל בִּכְהַאי גַּוְנָא כֻּלֵּי עָלְמָא אֵין עוֹשִׂין רַק שִׁתּוּף אֶחָד, וְאִי עָבִיד יוֹתֵר וּבֵרַךְ עָלָיו הֲוֵי בְּרָכָה לְבַטָּלָה (דִּבְרֵי עַצְמוֹ וּתְשׁוּבַת מַהֲרַ״ם שֶׁהֵבִיא הַבַּיִת יוֹסֵף).

סימן שפח

א אִם לֹא עֵרְבוּ הַחֲצֵרוֹת יַחַד, וְגַם לֹא נִשְׁתַּתְּפוּ בַּמָּבוֹי, מֻתָּר לְטַלְטֵל בְּכָל הַמָּבוֹי כֵּלִים שֶׁשָּׁבְתוּ בְּתוֹכוֹ, בֵּין עֵרְבוּ חֲצֵרוֹת עִם הַבָּתִּים בֵּין לֹא עֵרְבוּ. וּלְהָרַב רַבֵּנוּ מֹשֶׁה בַּר מַיְמוֹן, דְּוָקָא כְּשֶׁלֹּא עֵרְבוּ חֲצֵרוֹת עִם הַבָּתִּים, אֲבָל עִם עֵרְבוּ חֲצֵרוֹת עִם הַבָּתִּים אֵין מְטַלְטְלִין בַּמָּבוֹי אֶלָּא בְּאַרְבַּע אַמּוֹת.

סימן שפט

א עַכּוּ״ם הַדָּר בַּמָּבוֹי, וְיֵשׁ לוֹ חַלּוֹן אֲחוֹרֵי בֵּיתוֹ פָּתוּחַ לְבִקְעָה אוֹ לְקַרְפָּף, אֲפִלּוּ אֵין בּוֹ אֶלָּא ד״ט עַל ד״ט, אֵינוֹ אוֹסֵר עַל בְּנֵי מָבוֹי אֲפִלּוּ מַכְנִיס וּמוֹצִיא גְּמַלִּים וּקְרוֹנוֹת דֶּרֶךְ הַמָּבוֹי כָּל הַיּוֹם, שֶׁחָפֵץ יוֹתֵר בְּאוֹתוֹ שֶׁפָּתוּחַ לוֹ מֵאֲחוֹרָיו לְבַדּוֹ שֶׁיֵּשׁ לוֹ אֲוִיר, וְהֲוֵי פְּתָחוֹ לְמָבוֹי כְּמוֹ שֶׁאֵינוֹ רָגִיל, שֶׁאֵינוֹ אוֹסֵר. וְהוּא שֶׁיֵּשׁ בַּבִּקְעָה אוֹ בַּקַּרְפָּף יוֹתֵר מִסְּאָתַיִם, אֲבָל אִם אֵין בּוֹ אֶלָּא סְאָתַיִם, קָטָן הוּא וְלֹא נִיחָא לֵיהּ בֵּיהּ. וְיִשְׂרָאֵל שֶׁיֵּשׁ לוֹ פֶּתַח לַמָּבוֹי וּפֶתַח מֵאֲחוֹרָיו לַקַּרְפָּף, וְשָׁכַח וְלֹא עֵרֵב, אִם הַקַּרְפָּף יוֹתֵר מִסְּאָתַיִם, אוֹסֵר לְפִי שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לוֹ וְאֵינוֹ מִסְתַּלֵּק מִן הַמָּבוֹי, וְאִם הַקַּף לַדִּירָה, אֲפִלּוּ יוֹתֵר מִסְּאָתַיִם אֵינוֹ אוֹסֵר כֵּיוָן שֶׁרָאוּי לוֹ. וְיֵשׁ מִי שֶׁאוֹמֵר דְּאַדְרַבָּה, אִם הַקַּף לַדִּירָה אֲפִלּוּ בֵּית סְאָתַיִם אוֹסֵר, שֶׁכֵּיוָן שֶׁהַקַּף לַדִּירָה אֵין בּוֹ אֲוִיר וְאֵינוֹ חָפֵץ בּוֹ לְהִסְתַּלֵּק בִּשְׁבִילוֹ מִן הַמָּבוֹי.

סימן שצ

א מָבוֹי שֶׁצִּדּוֹ אֶחָד עַכּוּ״ם וְצִדּוֹ אֶחָד יִשְׂרָאֵל, וּבַיִת שֶׁל יִשְׂרָאֵל אַחַר אֶצְלוֹ פָּתוּחַ לְרְשׁוּת הָרַבִּים וְלֹא לַמָּבוֹי, וְחַלּוֹן בֵּינוֹ לְבֵין יִשְׂרָאֵל הַדָּר בַּמָּבוֹי, אֵינוֹ יָכוֹל לְעָרֵב דֶּרֶךְ הַחַלּוֹן שֶׁבֵּינֵיהֶם לְהוֹצִיא כֵּלָיו לַמָּבוֹי דֶּרֶךְ בֵּית יִשְׂרָאֵל שְׁכֵנוֹ הַפָּתוּחַ לַמָּבוֹי; אֲבָל אִם פָּתַח בֵּינֵיהֶם, מֻתָּר. וְיֵשׁ מִי שֶׁאוֹסֵר אַף בְּפָתַח פָּתוּחַ בֵּינֵיהֶם.

ב מָבוֹי שֶׁצִּדּוֹ אֶחָד עַכּוּ״ם וְצִדּוֹ אֶחָד יִשְׂרָאֵלִים, וְהָיוּ חַלּוֹנוֹת פְּתוּחוֹת מֵחָצֵר לְחָצֵר שֶׁל יִשְׂרָאֵל וְעֵרְבוּ כֻּלָּם דֶּרֶךְ חַלּוֹנוֹת, אַף עַל פִּי שֶׁנַּעֲשׂוּ כְּאַנְשֵׁי בַּיִת אֶחָד וּמֻתָּרִים לְהוֹצִיא וּלְהַכְנִיס דֶּרֶךְ חַלּוֹנוֹת, הֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרִים לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בַּמָּבוֹי דֶּרֶךְ פְּתָחִים עַד שֶׁיִּשְׁכְּרוּ מִן הָעַכּוּ״ם.

סימן שצא

א כְּכָל מִשְׁפְּטֵי בְּטוּל לְמִי שֶׁשָּׁכַח וְלֹא עֵרֵב בַּחֲצֵרוֹ, כֵּן הוּא בְּמָבוֹי. שֶׁאִם שָׁכְחָה חָצֵר אַחַת וְלֹא נִשְׁתַּתְּפָה, מְבַטָּלֶת רְשׁוּתָהּ לִשְׁאָר בְּנֵי הַמָּבוֹי אוֹ הֵם לָהּ, אַף עַל פִּי שֶׁהֵם רַבִּים, שֶׁבְּנֵי הֶחָצֵר גַּבֵּי מָבוֹי חֲשׁוּבִים כְּיָחִיד בֶּחָצֵר. וּכְכָל מִשְׁפְּטֵי יִשְׂרָאֵל בֶּחָצֵר עִם הָעַכּוּ״ם, כֵּן הוּא בְּמָבוֹי אוֹ בָּעִיר, שֶׁאֵין אָסוּר לְטַלְטֵל בְּמָבוֹי אוֹ בְּעִיר הַמֻּקֶּפֶת חוֹמָה עַד שֶׁיִּהְיוּ שְׁתֵּי חֲצֵרוֹת שֶׁל בָּתֵּי יִשְׂרָאֵל בָּעִיר, אֲבָל חָצֵר אַחַת, לֹא, אֲפִלּוּ אִם הָרְבֵּה בָּתִּים שֶׁל יִשְׂרָאֵל פְּתוּחִים לְתוֹכָהּ; וְהוּא שֶׁתְּהֵא הָעִיר מֻקֶּפֶת חוֹמָה לַדִּירָה. וְסָתָם עֲיָרוֹת הֵן מֻקָּפוֹת לַדִּירָה. וּסְתָם מִבְצָרִים אֵינָם מֻקָּפִים לַדִּירָה. וּכְשֶׁיֵּשׁ ב׳ חֲצֵרוֹת שֶׁל בָּתֵּי יִשְׂרָאֵל בְּעִיר צְרִיכִים לְשַׁכֵּר מִכָּל חָצֵר וְחָצֵר שֶׁל עַכּוּ״ם, וְאֵין מַסְפִּיק בְּמַה שֶׁיְּשַׁכֵּר מִשַּׂר הָעִיר. הַגָּה: וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּדַוְקָא לְעִנְיַן לְהוֹצִיא וּלְהַכְנִיס לִרְשׁוּת הָעַכּוּ״ם, אֲבָל לְטַלְטֵל בַּמָּבוֹי יָכוֹל לְשַׁכֵּר מִן הַשַּׂר שֶׁחֲרֵי דֶּרֶךְ הַמָּבוֹי הוּא שֶׁל הַשַּׂר וְיָכוֹל לְסַלֵּק כָּל הָעַכּוּ״ם מִשָּׁם. (ריב״ש סי׳ תכ״ז) בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים, בְּשַׂר שֶׁאֵין הַבָּתִּים שֶׁלּוֹ, וְגַם אֵין לוֹ רְשׁוּת לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּבָתֵּי בְּנֵי הָעִיר כְּלָל, אֲפִלּוּ בִּשְׁעַת מִלְחָמָה, אֲבָל בִּמְקוֹם שֶׁכָּל צָרְכֵי הָעִיר אֵינָם נַעֲשִׂים אֶלָּא עַל פִּי הַשַּׂר אוֹ הַמְמֻנֶּה שֶׁלּוֹ, וַדַּאי שֶׁשְּׁכִירוּת מֵהַשַּׂר הַהוּא אוֹ מִשְׁכִּירוֹ וּלְקִיטוֹ מְהֻנֵּי, שֶׁהֲרֵי יֵשׁ לוֹ רְשׁוּת לְהוֹשִׁיב אֲנָשָׁיו וּכְלֵי מִלְחַמְתּוֹ בְּבָתֵּי בְּנֵי הָעִיר בִּשְׁעַת מִלְחָמָה שֶׁלֹּא מִדַּעְתָּם.

ב יִשְׂרָאֵלִים הַדָּרִים בְּחָצֵר יְחִידִי בְּעִיר שֶׁל עַכּוּ״ם שֶׁהִיא מֻקֶּפֶת חוֹמָה, וְעָבְרוּ יְהוּדִים אֲחֵרִים דֶּרֶךְ שָׁם בְּשַׁבָּת וְנִתְאַכְסְנוּ בְּחָצֵר אַחֶרֶת, אֵינָם אוֹסְרִים עֲלֵיהֶם דְּאוֹרַח אֵינוֹ אוֹסֵר, וּמֻתָּרִים לְטַלְטֵל בְּכָל הָעִיר. וְעַיֵּן לְעֵיל סוֹף סי׳ ש״ע.

סימן שצב

א עִיר שֶׁהָיְתָה קְנִין יָחִיד, אֲפִלּוּ נַעֲשֵׂית שֶׁל רַבִּים, מִשְׁתַּתְּפִים כֻּלָּם שִׁתּוּף אֶחָד וִיטַלְטְלוּ בְּכָל הַמְּדִינָה. וְכֵן אִם הָיְתָה שֶׁל רַבִּים וְיֵשׁ לָהּ פֶּתַח אֶחָד, מִשְׁתַּתְּפִים כֻּלָּם שִׁתּוּף אֶחָד. אֲבָל אִם הָיְתָה שֶׁל רַבִּים, וְיֵשׁ לָהּ שְׁנֵי פְּתָחִים שֶׁהָעָם נִכְנָסִים בָּזֶה וְיוֹצְאִים בָּזֶה, אֲפִלּוּ נַעֲשֵׂית שֶׁל יָחִיד אֵין מְעָרְבִין אֶת כֻּלָּהּ, אֶלָּא מַנִּיחִין מִמֶּנָּה מָקוֹם אֶחָד, אֲפִלּוּ חָצֵר אַחַת וּבַיִת לְתוֹכָהּ, וּמִשְׁתַּתְּפִין הַשְּׁאָר וְיִהְיוּ אֵלּוּ הַמִּשְׁתַּתְּפִין כֻּלָּם מַתָּרִים בְּכָל הָעִיר חוּץ מֵאוֹתוֹ מָקוֹם שֶׁשִּׁירוּ, וְיִהְיוּ אוֹתָם הַנִּשְׁאָרִים מֻתָּרִים בְּמִקוֹמָם בַּשִּׁתּוּף שֶׁעוֹשִׂים לְעַצְמָם. וְאִם הָיוּ הַנִּשְׁאָרִים רַבִּים, אֲסוּרִים לְטַלְטֵל בִּשְׁאָר כָּל הָעִיר. וְדָבָר זֶה מְשׁוּם הֶכֵּר הוּא, כְּדֵי שֶׁיֵּדְעוּ שֶׁהָעֵרוּב הִתִּיר לָהֶם לְטַלְטֵל בְּעִיר זֶה שֶׁרֻבִּים בּוֹקְעִים בָּהּ שֶׁהֲרֵי הַמָּקוֹם שֶׁנִּשְׁאַר וְלֹא נִשְׁתַּתֵּף עִמָּהֶם אֵין מְטַלְטְלִים בּוֹ אֶלָּא אֵלּוּ לְעַצְמָן וְאֵלּוּ לְעַצְמָן. וְאִם רָצוּ לְעָרֵב מָבוֹי מָבוֹי בִּפְנֵי עַצְמוֹ, כָּל שֶׁכֵּן דְּמַהֲנֵי דְּאֵין שִׁיּוּר גָּדוֹל מִזֶּה. הַגָּה: וְצָרִיךְ שֶׁיַּעֲשׂוּ בֵּינֵיהֶם שְׁנֵי פְּסִין שֶׁל שְׁנֵי מַשְׁהוּיִין אִם הוּא רָחָב עֶשֶׂר (אמות), וּבְיִתֵּר מִי׳ צָרִיךְ צוּרַת פֶּתַח. (טור).

ב עִיר שֶׁל רַבִּים שֶׁיֵּשׁ לוֹ פֶּתַח אֶחָד וְסֶלָּם בְּמָקוֹם אַחֵר, מְעָרְבִין אֶת כֻּלָּהּ וְאֵינָהּ צְרִיכָה שִׁיּוּר, שֶׁאֵין הַסֶּלָּם שֶׁבַּחוֹמָה חָשׁוּב כְּפֶתַח. וַאֲפִלּוּ הֶעֱמִיד הַרְבֵּה סֻלָּמוֹת זֶה בְּצַד זֶה עַד רֹחַב עֶשֶׂר, לֹא חָשִׁיב כְּפֶתַח. וְאִם יֵשׁ לָהּ שְׁנֵי פְּתָחִים וְיֵשׁ אַשְׁפָּה לִפְנֵי אֶחָד מֵהֶם, כְּאִלּוּ אֵין שָׁם אֶלָּא פֶּתַח אֶחָד.

ג הַבָּתִּים שֶׁמַּנִּיחִים אוֹתָם שִׁיּוּר, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָם פְּתוּחִים לָעִיר אֶלָּא אֲחוֹרֵיהֶם לָעִיר וּפְנֵיהֶם לַחוּץ, וַאֲפִלּוּ הוּא רַק בֵּית אֶחָד אֲפִלּוּ בֵּית הַבָּקָר אוֹ בֵּית הַתֶּבֶן שֶׁאֵינָם צְרִיכִים לְעֵרֻב, עוֹשִׂים אוֹתָם שִׁיּוּר וּמְעָרְבִין אֶת הַשְּׁאָר.

ד עִיר שֶׁנִּשְׁתַּתְּפוּ כָּל יוֹשְׁבֶיהָ חוּץ מִמָּבוֹי אֶחָד, הֲרֵי זֶה אוֹסֵר עַל כֻּלָּם. וְאִם בָּנוּ מַצֵּבָה עַל פֶּתַח הַמָּבוֹי, אֵינוֹ אוֹסֵר עֲלֵיהֶם. לְפִיכָךְ עִיר שֶׁהָיְתָה קְנִין יָחִיד, אֲפִלּוּ נַעֲשֵׂית שֶׁל רַבִּים, אֵין מְעָרְבִין אוֹתָהּ לַחֲצָאִין, אֶלָּא אוֹ כֻּלָּהּ אוֹ מָבוֹי וּמָבוֹי וּבוֹנָה כָּל מָבוֹי וּמָבוֹי מַצֵּבָה עַל פִּתְחוֹ אִם רָצָה לַחֲלֹק רְשׁוּתוֹ מֵהֶם כְּדֵי שֶׁלֹּא יֵאָסֵר עַל שְׁאָר הַמְּבוֹאוֹת.

ה בְּמֶה דְּבָרִים אֲמוּרִים שֶׁאֵין מְעָרְבִין אוֹתָהּ לַחֲצָאִין, בְּעִיר מֻקֶּפֶת חוֹמָה גְּבוֹהַּ י״ט וְיֵשׁ לָהּ דְּלָתוֹת, אֲבָל אִם לֹא הָיְתָה הָעִיר כֻּלָּהּ מֻכְשֶׁרֶת בְּמִחְצוֹת וּבָאוּ לְהַכְשִׁיר חֲצָיָהּ וּלְעָרְבָהּ, הֲרֵשׁוּת בְּיָדָם.

ו זֶה שֶׁאָמַרְנוּ שֶׁאֵין מְעָרְבִין אוֹתָהּ לַחֲצָאִין, הַיְנוּ לוֹמַר שֶׁאֵין לְחִי וְקוֹרָה מוֹעִיל לְסַלְקָם זֶה מִזֶּה, אֲבָל בְּפַס אַרְבָּעָה אוֹ בִּשְׁנֵי פַּסִּין שְׁנֵי מַשְׁהוּיִין נֶחֱלָקִים אֵלּוּ מֵאֵלּוּ וּמְעָרְבִין לַחֲצָאִין. וְאִם הוּא רָחָב מֵעֶשֶׂר אַמּוֹת, עוֹשֶׂה צוּרַת פֶּתַח. הַגָּה: אוֹ יַעֲשֶׂה מְחִצָּה גְּבוֹהַּ עֲשָׂרָה לְפֶתַח מְבוֹאוֹ. (טור). יֵשׁ אוֹמְרִים הָא דְּעִיר שֶׁל יָחִיד אָסוּר לְחַלֵּק הַיְנוּ לְאָרְכָּהּ, מֵאַחַר דִּשְׁנֵיהֶם צְרִיכִים לֵילֵךְ לִרְשׁוּת הָרַבִּים שֶׁבְּתוֹכָהּ. אֲבָל לְרָחְבָּהּ, וְאֲלּוּ יוֹצְאִים בְּשַׁעַר זֶה וְאֵלּוּ יוֹצְאִים בְּשַׁעַר זֶה וְאֵין לָהֶם דְּרִיסַת הֶרֶגֶל זֶה עַל זֶה, מְעָרְבִין לַחֲצָאִין וְעוֹשִׂין תִּקּוּן בֵּינֵיהֶם כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל סִי׳ שס״ג דְּעַד עֶשֶׂר מְהֻנֵּי לֶחִי אוֹ קוֹרָה, וּבְיֶתֶר מֵעֶשֶׂר צוּרַת הַפֶּתַח. (הַגָּהוֹת מַיְמוֹנִי פ״ה מֵהִלְכוֹת עֵרוּבִין וְהָרֹא״שׁ וְהַטּוּר).

ז עִיר שֶׁל רַבִּים וְנִתְמַעֲטָה וְעָמְדָה עַל חֲמִשִּׁים דִּיּוּרִים, אֵינָהּ צְרִיכָה שִׁיּוּר.

ח הַמְזַכֶּה בְּשִׁתּוּף לְכָל בְּנֵי הָעִיר, אִם עֵרְבוּ כֻּלָּם עֵרוּב אֶחָד אֵינוֹ צָרִיךְ לְהוֹדִיעָם שֶׁזְּכוּת הוּא לָהֶם. וְדִין מִי שֶׁשָּׁכַח וְלֹא נִשְׁתַּתֵּף עִם בְּנֵי הָעִיר, אוֹ מִי שֶׁהָלַךְ לִשְׁבֹּת בְּעִיר אַחֶרֶת אוֹ עַכּוּ״ם שֶׁהָיָה עִמָּהֶם בָּעִיר, דִּין הַפֹּל כִּדְאִיתָא בְּחָצֵר וּמָבוֹי.

סימן שצג

א אֵין מְעָרְבִין עֵרוּבֵי חֲצֵרוֹת וְשִׁתּוּפֵי מְבוֹאוֹת בְּיוֹם טוֹב שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּעֶרֶב שַׁבָּת. וְאִם שָׁכַח וְלֹא עֵרֵב מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב, וְחָלוּ שְׁנֵי יָמִים טוֹבִים בַּיּוֹם הַחֲמִישִׁי וְיוֹם שִׁשִּׁי, יָעֲרֹב בְּיוֹם טוֹב עַל תְּנַאי שֶׁיֹּאמַר: אִם הַיּוֹם חֹל יְהֵא זֶה עֵרוּב, וְאִם הַיּוֹם קֹדֶשׁ אֵין בְּדִבְרֵי כְלוּם. וּלְמָחָר יֹאמַר: אִם הַיּוֹם קֹדֶשׁ הֲרֵי עֵרְבְתִּי מֵאֶתְמוֹל, וְאִם הַיּוֹם חֹל יְהֵא זֶה עֵרוּב. וְהָנֵי מִלֵּי בִּשְׁנֵי יָמִים טוֹבִים שֶׁל גָּלֻיּוֹת, אֲבָל בִּשְׁנֵי יָמִים טוֹבִים שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה, לֹא, דְּכִיוֹמָא אֲרִיכְתָּא דְּמַיָּא. וְעַיֵּן לְקַמָּן סִי׳ תקכ״ח.

ב אֶחָד עֵרוּבֵי חֲצֵרוֹת וְאֶחָד שִׁתּוּפֵי מְבוֹאוֹת, מְעָרְבִין אוֹתָם בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת, וַאֲפִלּוּ אִם כְּבָר קִבֵּל עָלָיו תּוֹסֶפֶת שַׁבָּת. וְיֵשׁ אוֹסְרִים אִם קִבֵּל עָלָיו תּוֹסֶפֶת שַׁבָּת.

ג עֵרֶב לִשְׁנַיִם, לְאֶחָד מִבְּעוֹד יוֹם וְנֶאֱכַל הָעֵרוּב בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת, וּלְאֶחָד עֵרֶב בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת, שְׁנֵיהֶם קָנוּ עֵרוּב; שְׁלֹאוֹתוֹ שֶׁנֶּאֱכַל עֵרוּבוֹ בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת אָנוּ חוֹשְׁבִים אוֹתוֹ לַיְלָה, וּלְאוֹתוֹ שֶׁהִנִּיחַ עֵרוּבוֹ בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת חוֹשְׁבִים אוֹתוֹ יוֹם. אֲבָל אִם עֵרֵב עָלָיו בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת וְנֶאֱכַל עֵרוּבוֹ בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת, אָסוּר.

סימן שצד

א סְפֵק עֵרוּב, כְּגוֹן סְפֵק אִם הָיָה קַיָם בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת אִם לָאו, מֻתָּר; וְהוּא שֶׁהָיָה לוֹ חֶזְקַת כַּשְׁרוּת, כְּגוֹן שֶׁהִנִּיחוֹ שָׁם וְאֹרַע בּוֹ סָפֵק, אֲבָל אִם לֹא הָיָה לוֹ חֶזְקַת כַּשְׁרוּת, כְּגוֹן סָפֵק אִם הֻנַּח שָׁם אִם לָאו, לֹא.

ב צָרִיךְ שֶׁיְּהֵא הָעֵרוּב בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת בְּמָקוֹם שֶׁרָאוּי לִטָּלוֹ, הִלְכָךְ אִם נָפַל עָלָיו גַּל וְאֵינוֹ יָכוֹל לִטָּלוֹ בְּלֹא מָרָא וַחֲצִינָא, אָסוּר. הַגָּה: וְהָעֵרוּב אֵינוֹ צָרִיךְ לִהְיוֹת קַיָם רַק בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת. (טור). וְיוּכַל לְאָכְלוֹ כְּשֶׁנִּדַּאי חֲשֵׁכָה (הַגָּהוֹת אֲשֵׁרִי וּמַרְדְּכִי פֶּרֶק בְּכֹל מְעָרְבִין). וְיֵשׁ לִבְצֹעַ עָלָיו בְּשַׁחֲרִית בְּשַׁבָּת (מִנְהָגִים). וְדַוְקָא בְּמָקוֹם שֶׁנּוֹהֲגִים לְעָרֵב כָּל עֶרֶב שַׁבָּת, אֲבָל עָדִיף טְפֵי לְעָרֵב עַל כָּל הַשָּׁנָה בְּפַעַם אַחַת כְּדִלְעֵיל סִי׳ שס״ח (בֵּית יוֹסֵף).

ג נִתְּנוּ בְּמִגְדָּל וְנָעַל בְּפָנָיו וְאָבַד הַמַּפְתֵּחַ קֹדֶם שֶׁחָשְׁכָה, אִם אִי אֶפְשָׁר לְהוֹצִיא הָעֵרוּב אֶלָּא אִם כֵּן עָשָׂה מְלָאכָה גְּמוּרָה בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת, הֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁאָבַד וְאֵינוֹ עֵרוּב שֶׁהֲרֵי אִי אֶפְשָׁר לְאָכְלוֹ.

סימן שצה

א מִצְוָה לַחֲזֹר אַחַר שִׁתּוּפֵי מְבוֹאוֹת וּמְבָרֵךְ עָלָיו: עַל מִצְוַת עֵרוּב, וְאוֹמֵר: בְּזֶה הַשִּׁתּוּף יִהְיֶה מֻתָּר לָכָל בְּנֵי הַמָּבוֹי לְהוֹצִיא וּלְהַכְנִיס מֻחֲצָרוֹת לַמָּבוֹי וּמֵהֶם לַבָּתִּים (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם שִׁבּוֹלֵי לֶקֶט) בְּשַׁבָּת. אֵימָתַי מְבָרֵךְ עָלָיו, בְּשָׁעָה שֶׁמְּקַבֵּץ אוֹתוֹ מִבְּנֵי הַמָּבוֹי, אוֹ בְּשָׁעָה שֶׁמְּזַמְּנָה לָהֶם. הַגָּה: וְאִם גָּבוּ אוֹתוֹ לְשֵׁם עֵרוּב וְשָׁכְחוּ וְלֹא בֵּרְכוּ עָלָיו, הֲרֵי עֵרוּב כִּי אֵין הַבְּרָכָה מְעַכֶּבֶת. (אָגוּר וְשִׁבּוֹלֵי לֶקֶט עַיִן סוֹף סִימָן שס״ו).

סימן שצו

א שְׁבוּ אִישׁ תַּחְתָּיו (שְׁמוֹת טז, כט), מִכָּאן שֶׁכָּל אָדָם יֵשׁ לוֹ ד׳ אַמּוֹת בְּכָל מָקוֹם, אֲפִלּוּ יָצָא חוּץ לַתְּחוּם. וּמוֹדְדִים לְכָל אָדָם בְּאַמָּה שֶׁלּוֹ, וְאִם הָיָה נָגָּס בְּאֵיבָרָיו נוֹתְנִים לוֹ אַרְבַּע אַמּוֹת בֵּינוֹנִיּוֹת שֶׁל כָּל אָדָם, שֶׁכָּל אַחַת מֵהֶן שִׁשָּׁה טְפָחִים. הַגָּה: וְאִלּוּ ד׳ אַמּוֹת מוֹדְדִין לוֹ מֵרֻוָּחוֹת, וְהוּא בְּאֶמְצָעָן. (טור). וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּמַתָּר לְהַלֵּךְ אַרְבַּע אַמּוֹת לְכָל צַד, אֲבָל לְטַלְטֵל אֵין לוֹ רַק אַרְבַּע אַמּוֹת עִם אֲלַכְסוֹנָן, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל סִימָן שמ״ט. (טור בְּשֵׁם הרז״ה פי״ב בְּשֵׁם רַשְׁבַּ״א).

ב בְּכָל מָקוֹם שֶׁקִּדַּשׁ הַיּוֹם עָלָיו, אִם הוּא מֻקָּף לְדִירָה אֲפִלּוּ אֵין בּוֹ עַתָּה דִּיּוּרִין, חָשׁוּב כֻּלּוֹ כְּד׳ אַמּוֹת. וְאִם אֵינוֹ מֻקָּף לַדִּירָה, עַד סְאָתַיִם חָשׁוּב כֻּלּוֹ כְּד׳ אַמּוֹת. וַאֲפִלּוּ שָׁבַת בְּתֵל גָּבוֹהַּ, וּבְקָמָה קְצוּרָה וְשִׁבָּלִים מַקִּיפוֹת אוֹתָהּ, חֲשִׁיבִי כְּד׳ אַמּוֹת עַד סְאָתַיִם.

סימן שצז

א כָּל אָדָם יֵשׁ לוֹ אַלְפַּיִם אַמָּה לְכָל רוּחַ, חוּץ מֵאַרְבַּע אַמּוֹתָיו אוֹ מֵהַמָּקוֹם שֶׁשָּׁבַת בּוֹ.

ב קָדַשׁ עָלָיו הַיּוֹם בַּבִּקְעָה וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ תְּחוּם שַׁבָּת, מְהַלֵּךְ אַלְפַּיִם פְּסִיעוֹת בֵּינוֹנִיּוֹת (טור) שֶׁהֵם תְּחוּם שַׁבָּת.

ג כְּשֵׁם שֶׁאֵין אָדָם רַשַּׁאי לְהַלֵּךְ בְּשַׁבָּת וּבְיוֹם טוֹב אֶלָּא אַלְפַּיִם אַמָּה לְכָל רוּחַ, כָּךְ כֵּלָיו וּבְהֶמְתּוֹ אֵין יָכוֹל שׁוּם אָדָם לְהוֹלִיכָם חוּץ לְאַלְפַּיִם אַמָּה שֶׁל בַּעֲלֵיהֶם. וְאִם עֵרְבוּ בַּעֲלֵיהֶם לְרוּחַ אַחַת, אֵין שׁוּם אָדָם יָכוֹל לְהוֹלִיכָם לְרוּחַ הָאַחֶרֶת, אֲפִלּוּ פְּסִיעָה אַחַת, בְּמָקוֹם שֶׁאֵין הַבְּעָלִים יְכוֹלִים לֵילֵךְ. הַגָּה: וְעַיֵּן לְעֵיל סוֹף סִימָן ש״ה אִם מֻתָּר לְמָסֵר בְּהֵמָה לַעַכּוּ״ם בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ לָחוּשׁ שֶׁיּוֹצִיאֶנָּה חוּץ לַתְּחוּם.

ד הַמּוֹסֵר בְּהֶמְתּוֹ לִבְנוֹ הֲרֵי הוּא כְּרַגְלֵי הָאָב.

ה מְסָרָהּ לְרוֹעֶה, אֲפִלּוּ נְתָנָהּ לוֹ בְּיוֹם טוֹב, הֲרֵי הוּא כְּרַגְלֵי הָרוֹעֶה. וְאִם מְסָרָהּ לִשְׁנֵי רוֹעִים, הֲרֵי הִיא כְּרַגְלֵי בְּעָלֶיהָ מִפְּנֵי שֶׁלֹּא קָנָה אֶחָד מֵהֶם.

ו שׁוֹר שֶׁל פֹּטֶם, כְּרַגְלֵי מִי שֶׁלָּקָחוֹ לְשָׁחְטוֹ בְּיוֹם טוֹב. וְכֵן אִם שָׁחֲטוּ בְּעָלָיו בְּיוֹם טוֹב וּמָכַר בְּשָׂרוֹ, כָּל אֶחָד מֵהַלּוֹקְחִים מוֹלִיךְ מְנָתוֹ לְמָקוֹם שֶׁהוּא הוֹלֵךְ.

ז שׁוֹר שֶׁל רוֹעֶה, כְּרַגְלֵי אַנְשֵׁי אוֹתָהּ הָעִיר.

ח כֵּלִים הַמְיֻחָדִים לְאֶחָד מֵהָאַחִים שֶׁבַּבַּיִת, הֲרֵי הֵם כְּרַגְלָיו. וְשֶׁאֵינָן מְיֻחָדִים, אֵין יְכוֹלִים לְהוֹלִיכָם אֶלָּא לְמָקוֹם שֶׁכֻּלָּם יְכוֹלִים לֵילֵךְ.

ט שְׁנַיִם שֶׁשָּׁאֲלוּ חָלוּק, זֶה לֵילֵךְ בּוֹ שַׁחֲרִית וְזֶה לֵילֵךְ בּוֹ עַרְבִית, לֹא יוֹלִיכוּ אֶלָּא לַמָּקוֹם שֶׁשְּׁנֵיהֶם יְכוֹלִים לֵילֵךְ. וְאִם עֵרַב זֶה לְסוֹף אַלְפַּיִם לַמִּזְרָח וְזֶה לְסוֹף אַלְפַּיִם לַמַּעֲרָב, לֹא יְזִיזוּהוּ מִמְּקוֹמוֹ.

י ב׳ שֶׁלָּקְחוּ בְּהֵמָה בְּשֶׁתָּפוּת וּשְׁחָטוּהָ בְּיוֹם טוֹב, אַף עַל פִּי שֶׁלָּקַח כָּל אֶחָד מְנָתוֹ חֲרֵי כָּל הַבָּשָׂר כְּרַגְלֵי שְׁנֵיהֶם. אֲבָל אִם לָקְחוּ חֲבִית שֶׁל יַיִן וְחִלְּקוּהָ בְּיוֹם טוֹב, חֶלְקוֹ שֶׁל כָּל אֶחָד מֵהֶם כְּרַגְלָיו.

יא הַשּׁוֹאֵל כְּלֵי מֵחֲבֵרוֹ מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב, אֲפִלּוּ לֹא לָקְחוֹ עַד הַלַּיְלָה הוּא כְּרַגְלֵי הַשּׁוֹאֵל. וְאִם שָׁאֲלוֹ מִמֶּנּוּ בְּיוֹם טוֹב, אַף עַל פִּי שֶׁדַּרְכּוֹ לִשְׁאָלוֹ מִמֶּנּוּ בְּכָל יוֹם טוֹב, חֲרֵי הוּא כְּרַגְלֵי הַמַּשְׁאִיל.

יב הָאִשָּׁה שֶׁשָּׁאֲלָה מֵחֲבֶרְתָּהּ מַיִם וּמֶלַח לְעִסָּתָהּ, וְתַבְלִין לְקִדֵּרָתָהּ בְּיוֹם טוֹב, חֲרֵי הָעִסָּה וְתַבְשִׁיל כְּרַגְלֵי שְׁתֵּיהֶן.

יג לָקַח מֵחֲבֵרוֹ בְּיוֹם טוֹב גַּחֶלֶת, לֹא יוֹלִיכֶנָּה אֶלָּא כְּרַגְלֵי הַנּוֹתֵן; אֲבָל אִם הִדְלִיק נֵר אוֹ עֵץ מִשֶּׁלְהֶבֶת חֲבֵרוֹ, חֲרֵי הוּא כְּרַגְלֵי זֶה שֶׁהִדְלִיק.

יד בּוֹר שֶׁל יָחִיד חֲרֵי הוּא כְּרַגְלֵי בְּעָלָיו; וְשֶׁל אוֹתָהּ הָעִיר, כְּרַגְלֵי אַנְשֵׁי אוֹתָהּ הָעִיר; וְשֶׁל הֶפְקֵר, כְּרַגְלֵי הַמְמַלֵּא.

טו נְהָרוֹת הַמּוֹשְׁכִים וּמַעְיָנוֹת הַנּוֹבְעִים חֲרֵי הֵם כְּרַגְלֵי הַמְמַלֵּא; הָיוּ בָּאִים מִחוּץ לַתְּחוּם לְתוֹךְ הַתְּחוּם, מְמַלְּאִים מֵהֶם בְּשַׁבָּת, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר בְּיוֹם טוֹב.

טז מִלֵּא מַיִם מִבּוֹר שֶׁל הֶפְקֵר לְצָרְכּוֹ חֲבֵרוֹ, חֲרֵי הֵם כְּרַגְלֵי הַמְמַלֵּא.

יז מִי שֶׁהָיוּ לוֹ פֵּרוֹת מֻפְקָדִים בְּעִיר אַחֶרֶת רְחוֹקָה מִמֶּנּוּ וְעֵרְבוּ בְּנֵי אוֹתָהּ הָעִיר לָבֹא אֶצְלוֹ, לֹא יָבִיאוּ לוֹ מִפֵּרוֹתָיו שֶׁפֵּרוֹתָיו כָּמוֹהוּ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים, כְּשֶׁיִּחֵד לָהֶם קֶרֶן זָוִית; אֲבָל אִם לֹא יִחֵד לָהֶם, חֲרֵי הֵם כְּרַגְלֵי זֶה שֶׁהֵם מֻפְקָדִים אֶצְלוֹ.

יח מִי שֶׁזִּמְּנוּ אֶצְלוֹ אוֹרְחִים בְּיוֹם טוֹב, לֹא יוֹלִיכוּ בְּיָדָם מָנוֹת לְמָקוֹם שֶׁאֵין בַּעַל הַסְּעֻדָּה יָכוֹל לֵילֵךְ בּוֹ, אֶלָּא אִם כֵּן זָכָה לָהֶם מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב עַל יְדֵי אַחֵר בְּמָנוֹת אֵלּוּ.

סימן שצח

א הַבָּא לְמֹדֶד אַלְפַּיִם אַמָּה שֶׁל תְּחוּם הָעִיר, אִם הָיְתָה הָעִיר אֲרִיכָא וּקְטִינָא, אוֹ שֶׁהָיְתָה מְרֻבַּעַת לֹא לְרִבּוּעַ הָעוֹלָם, הוֹאִיל וְיֵשׁ לָהּ אַרְבַּע זָוִיּוֹת שָׁווֹת, מַנִּיחִים אוֹתָהּ כַּמּוּת שֶׁהִיא, וּמוֹדְדִים לָהּ אַלְפַּיִם אַמָּה לְכָל רוּחַ מֵאַרְבַּע רוּחוֹתֶיהָ.

ב הָיְתָה עֲגֻלָּה, עוֹשִׂין לָהּ זָוִיּוֹת וְרוֹאִין אוֹתָהּ כְּאִלּוּ הִיא בְּתוֹךְ הַמְרֻבָּע, וּמוֹדְדִין חוּץ מִצַּלְעוֹת אוֹתוֹ מְרֻבָּע אַלְפַּיִם אַמָּה לְכָל רוּחַ שֶׁנִּמְצָא מִשְׁתַּכֵּר הַזָּוִיּוֹת; וְכֵן אִם הָיְתָה הָעִיר מְשֻׁלֶּשֶׁת אוֹ שֶׁיֵּשׁ לָהּ צְלָעוֹת רַבּוֹת, מְרַבְּעִים אוֹתָהּ וְאַחַר כָּךְ מוֹצִיאִין חוּץ לַמְרֻבָּע אַלְפַּיִם אַמָּה לְכָל רוּחַ.

ג כְּשֶׁהוּא מְרַבְּעָהּ, מְרַבְּעָהּ בְּרִבּוּעַ הָעוֹלָם, כְּדֵי שֶׁתְּהֵא כָּל רוּחַ מִמֶּנּוּ מְשׁוּכָה כְּנֶגֶד רוּחַ מֵרוּחוֹת הָעוֹלָם וּמְכֻוֶּנֶת כְּנֶגְדָּהּ.

ד הָיְתָה רְחָבָה מִצַּד אֶחָד וּקְצָרָה מִצַּד אֶחָד, רוֹאִין אוֹתָהּ כְּאִלּוּ כֻּלָּהּ רְחָבָה. הָיְתָה עֲשׂוּיָה כְּמִין גַּם אוֹ כְּקֶשֶׁת, אִם יֵשׁ בֵּין שְׁנֵי רָאשֶׁיהָ פָּחוֹת מֵאַרְבַּע אַלְפַּיִם אַמָּה מוֹדְדִין לָהּ מִן הַיָּתֵר וְרוֹאִין אֶת כָּל הָרוֹחַב שֶׁבֵּין הַיָּתֵר וְהַקֶּשֶׁת כְּאִלּוּ הוּא מָלֵא בָּתִּים; וְאִם הָיוּ בֵּין שְׁנֵי רָאשֶׁיהָ ד׳ אַלְפַּיִם, אֵין מוֹדְדִין לָהּ אֶלָּא מִן הַקֶּשֶׁת. הַגָּהּ: וְיֵשׁ אוֹמְרִים מִן הַמָּקוֹם שֶׁנִּתְקַצֵּר שָׁם הַקֶּשֶׁת שֶׁאֵין בּוֹ אַרְבַּע אַלְפַּיִם אַמָּה. וְכָל זֶה שֶׁיֵּשׁ בֵּין הַקֶּשֶׁת וְהַיָּתֵר יוֹתֵר מֵאַלְפַּיִם, אֲבָל (אם) אֵין בֵּינֵיהֶם אַלְפַּיִם מוֹדְדִין בְּכָל עִנְיָן מִן הַיָּתֵר, וְכֵן נִרְאֶה לְהַקֵּל. (הַגָּהוֹת מַיְמוֹנִי פֶּרֶק כ״ה מֵהִלְכוֹת שַׁבָּת וְהָרֹא״שׁ וְהַטּוּר).

ה כָּל בֵּית דִּירָה שֶׁהוּא יוֹצֵא מֵהָעִיר, אִם הָיָה בֵּינוֹ וּבֵין הָעִיר שִׁבְעִים אַמָּה וּשְׁנֵי שְׁלִישִׁים שֶׁהוּא צָלַע בֵּית סְאָתַיִם הַמְּרֻבָּעוֹת אוֹ פָּחוֹת מִזֶּה, חֲרֵי זֶה מִצְטָרֵף לָעִיר וְנֶחְשָׁב מִמֶּנָּה וּכְשֶׁמּוֹדְדִין לָהּ אַלְפַּיִם אַמָּה לְכָל רוּחַ מוֹדְדִין חוּץ מִבֵּית דִּירָה זֶה. הַגָּהּ: וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁאֵין מַתְחִילִין לְמֹדֹד מִיָּד מִן הַבַּיִת אֶלָּא מִתְּחִין חוּט עַל פְּנֵי רֹחַב הָעִיר נֶגֶד הַבַּיִת וּמַרְחִיקִין מִשָּׁם שִׁבְעִים אַמָּה וְשִׁירַיִם וּמַתְחִילִין, וְכֵן בְּכָל מָקוֹם שֶׁמּוֹדְדִין (טור). וְכֵן נִרְאֶה לִי לְהַקֵּל.

ו הָיָה בַּיִת קָרוֹב לָעִיר בְּשִׁבְעִים אַמָּה, וּבַיִת שֵׁנִי קָרוֹב לַבַּיִת הָרִאשׁוֹן בְּשִׁבְעִים אַמָּה, וּבַיִת שְׁלִישִׁי קָרוֹב לַשֵּׁנִי בְּשִׁבְעִים אַמָּה וְכֵן עַד מַהֲלַךְ כַּמָּה יָמִים, חֲרֵי הַכֹּל כְּעִיר אַחַת וּכְשֶׁמּוֹדְדִין מוֹדְדִין מִחוּץ לַבַּיִת הָאַחֲרוֹן; וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה בֵּית דִּירָה זֶה ד׳ אַמּוֹת עַל ד׳ אַמּוֹת אוֹ יוֹתֵר. וְכֵן בֵּית הַכְּנֶסֶת שֶׁיֵּשׁ בּוֹ בֵּית דִּירָה לְחַזָּנִים, וּבֵית תְּפִלָּה לע״א שֶׁיֵּשׁ בּוֹ בֵּית דִּירָה לְכֹהֲנִיהֶם, וְהָאוֹצָרוֹת שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם בֵּית דִּירָה, וְהַגֶּשֶׁר וְהַקֶּבֶר שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם בֵּית דִּירָה, וְשָׁלֹשׁ מְחִצּוֹת שֶׁאֵין עֲלֵיהֶם תִּקְרָה וְיֵשׁ בָּהֶם ד׳ אַמּוֹת עַל ד׳ אַמּוֹת, וְהַבַּיִת הַבָּנוּי בַּיָּם, וּשְׁתֵּי מְחִצּוֹת שֶׁיֵּשׁ עֲלֵיהֶם תִּקְרָה וּמַעֲזִיבָה, וּמְעָרָה שֶׁיֵּשׁ בִּנְיָן עַל פִּיהָ וְיֵשׁ בָּהּ בֵּית דִּירָה, כָּל אֵלּוּ מִצְטָרְפִין עִמָּהּ וְאִם הָיוּ בְּתוֹךְ שִׁבְעִים אַמָּה וְשִׁירַיִם, וּמֵאוֹתוֹ הַבַּיִת הַיּוֹצֵא רוֹאִים כְּאִלּוּ חוּט מָתוּחַ עַל פְּנֵי כָּל הָעִיר וּמוֹדְדִין חוּץ מֵאוֹתוֹ הַחוּט אַלְפַּיִם אַמָּה. הַגָּהּ: וְאִם הָיוּ שְׁנֵי בָּתִּים כְּאִלּוּ נֶגֶד הָעִיר, דִּינָם כְּעִיר הָעֲשׂוּיָה כְּקֶשֶׁת. (טור). אֲבָל שְׁתֵּי מְחִצּוֹת שֶׁאֵין עֲלֵיהֶם תִּקְרָה אַף עַל פִּי שֶׁדָּרִים בֵּינֵיהֶם, וְהַגֶּשֶׁר וְהַקֶּבֶר וּבֵית הַכְּנֶסֶת וּבֵית ע״א וְהָאוֹצָרוֹת שֶׁאֵין בָּהֶן בֵּית דִּירָה, וְהַבּוֹר וְהַשִּׂיחַ וְהַמְּעָרָה וְהַשּׁוֹבָךְ וּבֵית שֶׁבַּסְּפִינָה, כָּל אֵלּוּ וְכֵיוֹצֵא בָּהֶם אֵין מִצְטָרְפִין עִמָּהּ.

ז הָיוּ שְׁתֵּי עֲיָרוֹת זוֹ סְמוּכָה לְזוֹ קמ ״ א אַמּוֹת וּשְׁלִישׁ כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה ע׳ אַמָּה וְשִׁירַיִם לְזוֹ וְשִׁבְעִים אַמָּה וְשִׁירַיִם לְזוֹ, חֲשׁוּבִים שְׁתֵּיהֶם כְּעִיר אַחַת וְנִמְצֵאת כָּל עִיר מֵהֶן מְהַלֶּכֶת אֶת כָּל הָעִיר הַשְּׁנִיָּה וְחוּצָה לָהּ אַלְפַּיִם אַמָּה. הַגָּה: וְכֵן חוֹמַת הָעִיר שֶׁנִּפְרְצָה מִבּ׳ רוּחוֹתֶיהָ זוֹ כְּנֶגֶד זוֹ וְחָרְבוּ הַבָּתִּים שֶׁבֵּינֵיהֶם עַד קמ״א אַמָּה וּשְׁלִישׁ, דֵּינוֹ כְּסָתוּם. (טור). אֲבָל בַּיִת אֶחָד, אֲפִלּוּ גָּדוֹל הַרְבֵּה, אֵין לוֹ דִּין עִיר לָתֵת לוֹ שִׁבְעִים אַמָּה וְשִׁירַיִם, (תּוֹסָפוֹת וְהָרֹא״שׁ פֶּרֶק כֵּיצַד מְעַבְּרִין וְטוּר).

ח הָיוּ שְׁלֹשָׁה כְּפָרִים מְשֻׁלָּשִׁים, אִם יֵשׁ בֵּין הָאֶמְצָעִי וּבֵין כָּל אֶחָד מֵהַחִיצוֹנִים אַלְפַּיִם אַמָּה אוֹ פָּחוֹת מִכָּאן, וּבֵין שְׁנַיִם הַחִיצוֹנִים רפ״ג אַמּוֹת פָּחוֹת שְׁלִישׁ מִלְּבַד רֹחַב הָעִיר הָאֶמְצָעִי (טוּר), כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה בֵּין כָּל אֶחָד מֵהֶם וּבֵין הָאֶמְצָעִי כְּשֶׁתִּרְאֶה אוֹתוֹ כְּאִלּוּ הוּא בֵּינֵיהֶם קמ ״ א וּשְׁלִישׁ, חֲרֵי שְׁלָשְׁתָּן כִּמְדִינָה אַחַת וּמוֹדְדִים לָהֶם אַלְפַּיִם אַמָּה לְכָל רוּחַ מִחוּץ לִשְׁלָשְׁתָּן, וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּאֵין מוֹדְדִין מִן הָאֶמְצָעִי רַק מֵחוֹמוֹתֶיהָ, (תוס׳ וְהָרֹא״שׁ פֶּרֶק כֵּיצַד מְעַבְּרִין וְטוּר).

ט עִיר שֶׁיּוֹשֶׁבֶת עַל שְׂפַת הַנַּחַל שֶׁרֹב הָעִתִּים הוּא יָבֵשׁ וּמִשְׁתַּמְּשִׁים בּוֹ, שֶׁאֵינוֹ מָלֵא אֶלָּא בִּשְׁעַת הַגֶּשֶׁם, אִם יֵשׁ לְפָנֶיהָ מַצֵּבָה רֹחַב ד׳ אַמּוֹת עַל שְׂפַת הַנַּחַל, כְּדֵי שֶׁיַּעַמְדוּ עָלֶיהָ וְיִשְׁתַּמְּשׁוּ בַּנַּחַל, נִמְצָא הַנַּחַל בִּכְלַל הָעִיר, וּמוֹדְדִין לָהּ אַלְפַּיִם אַמָּה מִשְּׂפַת הַנַּחַל הַשֵּׁנִי וְיֵעָשֶׂה הַנַּחַל כֻּלּוֹ בִּכְלַל הָעִיר מִפְּנֵי הַמַּצֵּבָה הַבְּנוּיָה בְּצִדָּהּ; וְאִם לֹא הָיָה שָׁם מַצֵּבָה, אֵין מוֹדְדִים לָהֶם אֶלָּא מִפֶּתַח בָּתֵּיהֶם, וְנִמְצָא הַנַּחַל נִמְדָּד מִן הָאַלְפַּיִם שֶׁלָּהֶם.

י יוֹשְׁבֵי צְרִיפִים, דְּהַיְנוּ שֶׁיּוֹשְׁבִים בְּאֹהָלִים שֶׁעוֹשִׂין מֵהוּצִין וַעֲרָבָה, אֵין לָהֶם דִּין עִיר וּלְפִיכָךְ אֵין מוֹדְדִין לָהֶם אַלְפַּיִם אַמָּה אֶלָּא מִפֶּתַח בָּתֵּיהֶם. אִם אֵין לָהֶם כְּמִין הֶקֵּף מְחִצָּה ר׳ אוֹ חָרִיץ ר׳ סָבִיב בָּתֵּיהֶם (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם שִׁבּוֹלֵי לֶקֶט). וְאִם יֵשׁ שָׁם שָׁלֹשׁ חֲצֵרוֹת שֶׁל שְׁנֵי בָּתִּים קְבוּעִים שֶׁל אֶבֶן אוֹ שֶׁל נְסָרִים, אֲלוּ עוֹשִׂים אֶת כֻּלָּם קֶבַע וְיֵשׁ לָהֶם דִּין עִיר וּמְרַבְּעִים אוֹתָהּ וְנוֹתְנִין לָהּ אַלְפַּיִם אַמָּה לְכָל רוּחַ כִּשְׁאָר הָעֲיָרוֹת.

יא עִיר שֶׁהֶקֶּפָהּ וְאַחַר כָּךְ יָשְׁבָה, מוֹדְדִין לָהּ מִמְּקוֹם יְשִׁיבָתָהּ; יָשְׁבָה וְאַחַר כָּךְ הֶקֶּפָהּ, מוֹדְדִין לָהּ מֵחוֹמָתָהּ.

סימן שצט

א אֵין מוֹדְדִין תְּחוּם הָעִיר אֶלָּא בְּחֶבֶל שֶׁל פִּשְׁתָּן שֶׁל חֲמִשִּׁים אַמָּה, לֹא פָּחוֹת שֶׁהוּא נִמְתָּח בְּיוֹתֵר, וְלֹא אָרֹךְ יוֹתֵר מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ נִמְתָּח כָּרָאוּי.

ב אִם יֵשׁ נָהָר לְפָנָיו לְסוֹף ע״ה אַמָּה, לְאַחַר שֶׁמָּדַד חֲמִשִּׁים אַמָּה, חוֹזֵר לַאֲחוֹרָיו כ״ה אַמָּה כְּדֵי שֶׁיְּהֵא הַחֶבֶל שֶׁל נ׳ אַמָּה שָׁלֵם עַד הַנָּהָר.

ג יָשִׁים הַחֶבֶל כְּנֶגֶד לִבּוֹ וְיִמְתְּחֶנּוּ בְּכָל כֹּחוֹ.

ד לֹא יִמְדֹּד אֶלָּא כְּנֶגֶד הָעִיר. אֲפִלּוּ אִם יֵשׁ הָרִים וְגֵיאָיוֹת כְּנֶגְדָּהּ בְּצִדָּהּ שֶׁהוּא יָשָׁר וְיִמְדֹּד שָׁם וְיַחֲזֹר כְּנֶגֶד הָעִיר לְפִי מִדָּה שֶׁמָּדַד שָׁם, אֶלָּא יִמְדֹּד כְּנֶגֶד הָעִיר. וּכְשֶׁמַּגִּיעַ לָהָר, אִם הוּא כָּל כָּךְ זָקוּף שֶׁאִם יוֹרִידוּ חוּט הַמִּשְׁקֹלֶת מֵרֹאשׁוֹ לֹא יִתְרַחֵק מִכְּנֶגְדּוֹ לְמַטָּה בְּשִׁפּוּלוֹ ד׳ אַמּוֹת, אָז אֵין צָרִיךְ לִמְדֹּד כָּל כָּךְ הַיְרִידָה וְהָעֲלִיָּה אֶלָּא אִם יֵשׁ מִישׁוֹר בְּרֹאשׁוֹ, וְאִם אֵין מִישׁוֹר בְּרֹאשׁוֹ אֵינוֹ מוֹדֵד כְּלָל. וְאִם חוּט מִתְרַחֵק מִכְּנֶגְדּוֹ אַרְבַּע אַמּוֹת וּמִתְלַקֵּטִים י׳ מִתּוֹךְ ה׳, דְּהַיְנוּ שֶׁבְּהִלּוּחַ ה׳ אַמּוֹת שֶׁל שִׁפּוּעַ עוֹלֶה עֲשָׂרָה טְפָחִים, אָז רוֹאִים אִם אֵין מִשְּׁפָתוֹ אֶל שְׂפָתוֹ אֶלָּא נ׳ אַמָּה מַבְלִיעוֹ בְּחֶבֶל שֶׁל נ׳ אַמָּה, שֶׁזּוֹקֵף עֵץ גָּבוֹהַּ בִּשְׂפָתוֹ מִזֶּה וְעֵץ אַחֵר כְּנֶגְדּוֹ בִּשְׂפָתוֹ מִזֶּה וּמוֹתֵחַ חֶבֶל מִזֶּה לָזֶה; וְאִם אֵינוֹ יָכוֹל לְהַבְלִיעוֹ בְּחֶבֶל שֶׁל נ׳ אַמָּה, מוֹדְדוֹ בְּחֶבֶל שֶׁל ד׳ אַמּוֹת. וְכָךְ יַעֲשֶׂה, אֶחָד עוֹמֵד בְּרֹגְלֵי הָהָר לְמַטָּה וְאֶחָד לְמַעְלָה מִמֶּנּוּ בְּרִחוּק ד׳ אַמּוֹת, וְנוֹתֵן הַתַּחְתּוֹן הַחֶבֶל כְּנֶגֶד לִבּוֹ וְהָעֶלְיוֹן כְּנֶגֶד רַגְלָיו, וְעוֹלֶה הַתַּחְתּוֹן לַמָּקוֹם שֶׁעוֹמֵד הָעֶלְיוֹן וְהָעֶלְיוֹן עוֹלֶה ד׳ אַמּוֹת וּמוֹדְדִין כְּבַתְּחִלָּה, וְכֵן יַעֲשֶׂה עַד שֶׁיִּמְדֹּד כֻּלּוֹ. וְאִם הוּא מְשֻׁפָּע יוֹתֵר, שֶׁבְּהִלּוּחַ ד׳ אַמּוֹת עוֹלֶה י׳ טְפָחִים, אָז הֵקֵלּוּ בּוֹ וְלֹא הִטְרִיחוּהוּ לְהַבְלִיעוֹ בְּחֶבֶל שֶׁל נ׳ אַמָּה עַל יְדֵי קוֹרוֹת, אֶלָּא אִם אֵין בּוֹ אֶלָּא חֲמִשִּׁים אַמָּה יְשַׁעֵר אוֹתוֹ כַּמָּה יֵשׁ בּוֹ לְפִי אֹמֶד הַדַּעַת; וְאִם יֵשׁ בּוֹ יוֹתֵר מִנ׳ אַמָּה, מוֹדְדוֹ בְּחֶבֶל שֶׁל אַרְבַּע אַמּוֹת.

ה הִגִּיעַ לְנִיָא, אִם חוּט הַמִּשְׁקֹלֶת מִתְרַחֵק מִכְּנֶגְדּוֹ לְמַטָּה ד׳ אַמּוֹת, אָז רוֹאִים, אִם יָכוֹל לְהַבְלִיעוֹ בְּחֶבֶל שֶׁל נ׳ אַמָּה, מַבְלִיעוֹ; וְאִם לָאו, מוֹדְדוֹ בְּחֶבֶל שֶׁל ד׳ אַמּוֹת וְהוּא שֶׁלֹּא יְהֵא עָמֹק יוֹתֵר מֵאַלְפַּיִם, אֲבָל אִם הוּא עָמֹק יוֹתֵר מֵאַלְפַּיִם מוֹדֵד הַיְרִידָה וְהָעֲלִיָּה שֶׁל כָּל הַשִּׁפּוּעַ. וְאִם אֵין הַחוּט מִתְרַחֵק מִכְּנֶגְדּוֹ ד׳ אַמּוֹת, אָז אִם יָכוֹל לְהַבְלִיעוֹ בְּחֶבֶל שֶׁל נ׳ אַמָּה, מַבְלִיעוֹ; וְאִם לָאו, אֵינוֹ מוֹדֵד כְּלָל הַשִּׁפּוּעַ שֶׁל יְרִידָה וַעֲלִיָּה אֶלָּא הַמִּישׁוֹר שֶׁל מַטָּה, וַאֲפִלּוּ אִם עָמֹק יוֹתֵר מֵאַלְפַּיִם.

ו הִגִּיעַ לְהָר אוֹ לְגִיא וְכָל מַה שֶּׁהוּא מִמֶּנּוּ מִכְּנֶגֶד הָעִיר הוּא רָחָב מֵחֲמִשִּׁים אַמָּה שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְהַבְלִיעוֹ, כְּגוֹן שֶׁהוּא בְּמִזְרַח הָעִיר וְכָל אֹרֶךְ מִזְרָח אֵינוֹ יָכוֹל לְהַבְלִיעוֹ, אִם יָכוֹל לְהַבְלִיעוֹ בְּתוֹךְ אַלְפַּיִם שֶׁל צַד צָפוֹן אוֹ דָּרוֹם יֵלֵךְ שָׁם וַיַבְלִיעוֹ כֵּיוָן שֶׁהוּא עֲדַיִן בְּתוֹךְ הַתְּחוּם שֶׁל צַד הָעִיר; אֲבָל אִם אֵינוֹ יָכוֹל לְהַבְלִיעוֹ בְּתוֹךְ אַלְפַּיִם שֶׁל צַד הָעִיר, לֹא יִתְרַחֵק יוֹתֵר לְצַד הָעִיר כְּדֵי לְהַבְלִיעוֹ.

ז אֵין סוֹמְכִין אֶלָּא עַל מְדִידַת אָדָם מֻמְחֶה שֶׁהוּא יוֹדֵעַ מִדַּת הַקַּרְקַע.

ח הָיוּ לָנוּ תְּחוּמֵי שַׁבָּת מֻחְזָקִין, וּבָא מֵמְחֶה וּמָדַד, רִבָּה בִּתְחוּם מֵהֶם וּמִעֵט בַּתְּחוּם, שׁוֹמְעִין לוֹ אַף בַּתְּחוּם שֶׁרִבָּה. הַגָּה: מָדַד וּמָצָא מִדָּתוֹ בְּמִזְרָחִית צְפוֹנִית יְתֵרָה עַל שֶׁכְּנֶגְדּוֹ בְּמִזְרָחִית דְּרוֹמִית, מוֹתַחַ הַחוּט שֶׁל סִימָן הַתְּחוּם מִזֶּה לָזֶה בַּאֲלַכְסוֹן, (הַרא״ש וטור). וְיֵשׁ אוֹמְרִים בְּשָׁוֶה, לְפִי הַמָּקוֹם שֶׁרִבָּה בּוֹ. (בית יוסף בְּשֵׁם רַשׁ״י וְרַשְׁבָּ״א).

ט אִם בָּאוּ ב׳ מֻמְחִים וּמָדְדוּ אֶת הַתְּחוּם, אֶחָד רִבָּה וְאֶחָד מִעֵט, שׁוֹמְעִין לַמַּרְבֶּה, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יַרְבֶּה יוֹתֵר מִמִּדַּת אֲלַכְסוֹנָהּ שֶׁל עִיר. כֵּיצַד, בְּעֵת שֶׁיַּרְבֶּה זֶה נֶאֱמַר: שֶׁמָּא הָאֶחָד מִקֶּרֶן אֲלַכְסוֹן שֶׁל עִיר מָדַד הָאַלְפַּיִם, וּלְפִיכָךְ מִעֵט מִדָּתוֹ וְנִמְצָא צָלַע הַתְּחוּם בֵּינוֹ וּבֵין הָעִיר פָּחוֹת מֵאַלְפַּיִם; וְזֶה הָאַחֵרוֹן מָדַד אַלְפַּיִם מִצָּלַע הָעִיר. וְאֵין מַחְזִיקִין עַל הָרִאשׁוֹן שֶׁטָּעָה בְּיוֹתֵר עַל זֶה.

י עוֹשִׂין הַתְּחוּמִין כְּטַבְלָא מְרֻבַּעַת, דְּהַיְנוּ שֶׁמּוֹדֵד עַל פְּנֵי כָּל אֹרֶךְ הָעִיר לַמִּזְרָח אַלְפַּיִם אַמָּה לַחוּץ, וְכֵן לַצָּפוֹן, וְאַחַר כָּךְ רוֹאִים כְּאִלּוּ הָיְתָה טַבְלָא מְרֻבַּעַת בַּקֶּרֶן לְמַלְאוֹתוֹ וְנִמְצָא הַתְּחוּם בְּקֶרֶן אַלְפַּיִם וַאֲלַכְסוֹנָן, שֶׁהֵם אַלְפַּיִם וְת״ת. אֲבָל לֹא יִמְדֹּד מֵאֶמְצַע הַקֶּרֶן אַלְפַּיִם בַּאֲלַכְסוֹן וְכֵן בַּקֶּרֶן שֶׁכְּנֶגְדּוֹ וְיִתֵּן הַחוּט מִזֶּה לָזֶה, שֶׁאִם כֵּן מַפְסִיד הַת״ת שֶׁבַּקֶּרֶן וְגַם לֹא יִהְיֶה הַתְּחוּם כְּנֶגֶד הָעִיר אֶלָּא אֶלֶף וְתכ״ח.

יא אֲפִלּוּ עֶבֶד אֲפִלּוּ שִׁפְחָה נֶאֱמָנִים לוֹמַר: עַד כָּאן תְּחוּם שַׁבָּת. אֲבָל קָטָן, לֹא, בְּעוֹדוֹ קָטָן; אֲבָל נֶאֱמָן הַגָּדוֹל לוֹמַר: זָכוּר אֲנִי שֶׁעַד כָּאן הָיִינוּ בָּאִים בְּשַׁבָּת כְּשֶׁהָיִיתִי קָטָן, וְסוֹמְכִין עַל עֵדוּתוֹ.

סימן ת

א מִי שֶׁהָיָה בָּא בַּדֶּרֶךְ לִכְפָר לָעִיר וְיָשַׁב בַּדֶּרֶךְ לָנוּחַ, וְחָשְׁכָה לוֹ, וְלֹא יָדַע שֶׁהוּא בִּתְחוּם הָעִיר וְאַחַר כָּךְ מָצָא עַצְמוֹ בִּתְחוּמָהּ, קָנָה שְׁבִיתָה בָּעִיר, וְנִכְנָס לְתוֹכָהּ בְּשַׁבָּת, וּמְהַלֵּךְ אֶת כֻּלָּהּ וְחוּצָה לָהּ אַלְפַּיִם אַמָּה לְכָל רוּחַ. אֲבָל אִם לֹא הָיָה דַּעְתּוֹ לִכְנָס לְמִדִּינָה זוֹ, קָנָה שְׁבִיתָה בִּמְקוֹמוֹ, וּמִשָּׁם יֵשׁ לוֹ אַלְפַּיִם אַמָּה לְכָל רוּחַ. וְאִם כָּלִים אַלְפַּיִם אַמָּה מִמְּקוֹם שְׁבִיתָתוֹ בַּחֲצִי הָעִיר, אֵינוֹ מְהַלֵּךְ בָּעִיר יוֹתֵר מֵחֶצְיָהּ. הַגָּה: וְהוּא הַדִּין אִם הָיָה בְּדַעְתּוֹ לִכְנָס לָעִיר וְאָמַר שְׁבִיתָתִי בְּמְקוֹמִי, נָמִי דִּינָא הָכִי. (הַמַּגִּיד פֶּרֶק כ״ז).

סימן תא

א מִי שֶׁיָּשַׁן בַּדֶּרֶךְ וְחָשְׁכָה לוֹ, קָנָה שְׁבִיתָה בִּמְקוֹמוֹ וְיֵשׁ לוֹ אַלְפַּיִם אַמָּה לְכָל רוּחַ. וְדַוְקָא בְּאָדָם, מִשּׁוּם דְּהוּאִיל וְאִם הָיָה נֵעוֹר הָיָה קוֹנֶה יָשֵׁן נָמֵי קוֹנֶה; אֲבָל ח�ֻפְצֵי הֶפְקֵר אֵינָם קוֹנִים שְׁבִיתָה וְהֵם כְּרִגְלֵי הַזּוֹכֶה בָּהֶם תְּחִלָּה שֶׁיְּכוֹל לְהוֹלִיכָן לַמָּקוֹם שֶׁיֵּלֵךְ הוּא. אֲבָל חֻפְצֵי הָעַכּוּ״ם, קוֹנִין שְׁבִיתָה בִּמְקוֹמָן אַף עַל פִּי שֶׁבַּעֲלֵיהֶם לָאו בְּנֵי שְׁבִיתָה נִינְהוּ, גְּזֵרָה חֻפְצֵי עַכּוּ״ם אָטוּ חֻפְצֵי יִשְׂרָאֵל. וְאִם הוֹצִיאָן עַכּוּ״ם חוּץ לִתְחוּמָן וְהֵבִיאָן לָעִיר, יְכוֹלִים לְטַלְטֵל בְּכֻלָּה, שֶׁכְּלָהּ כְּאַרְבַּע אַמּוֹת וּבִלְבַד שֶׁתְּהֵא מֻקֶּפֶת לַדִּירָה. וּסְתָם עֲיָרוֹת מֻקָּפוֹת לַדִּירָה, שֶׁבּוֹנִים בָּתִּים תְּחִלָּה וְאַחַר כָּךְ מַקִּיפִים אוֹתָם; אֲבָל סְתָם מִבְצָרִים אֵינָם מֻקָּפִים לַדִּירָה. הַגָּה: וְלָכֵן יֵשׁ לִזָּהֵר יִשְׂרָאֵל שֶׁהַשָּׁאִיל כֵּלָיו לְעַכּוּ״ם וְהֶחֱזִירָן בְּשַׁבָּת, שֶׁלֹּא לְטַלְטְלָן חוּץ מֵאַרְבַּע אַמּוֹת, אִם אֵין הָעִיר מֻקָּף מְחִצָּה, שֶׁהֲרֵי הַכֵּלִים קָנוּ שְׁבִיתָה אֶצֶל עַכּוּ״ם (אוֹר זָרוּעַ).

סימן תב

א חָרִישׁ מָלֵא מַיִם מְכֻנָּסִים שֶׁהוּא בֵּין שְׁנֵי תְּחוּמֵי שַׁבָּת, מְקֻצָתוֹ בִּתְחוּם עִיר זֶה וּמְקֻצָתוֹ בִּתְחוּם עִיר אַחֶרֶת, שְׁתֵּי הָעֲיָרוֹת אֲסוּרוֹת לְמַלְאוֹת מִמֶּנּוּ אֲפִלּוּ בְּתוֹךְ הַתְּחוּם, שֶׁהַמַּיִם שֶׁבְּתוֹךְ הַתְּחוּם קוֹנִים שְׁבִיתַת הָעִיר וּמִתְעָרְבִים אֵלּוּ עִם אֵלּוּ וְצָרִיךְ לַעֲשׂוֹת מְחִצָּה בְּסוֹף הַתְּחוּמִין לְהַפְסִיקָן, וַאֲפִלּוּ הִיא תְּלוּיָה שֶׁאֵינָהּ מַגַּעַת לְקַרְקַע הֶחָרִישׁ וְשֶׁל קָנִים בְּעָלְמָא, סַגִּי. הַגָּה: וּבוֹר שֶׁל תֶּבֶן הָעוֹמֶדֶת בֵּין שְׁנֵי תְּחוּמִין, אֵלּוּ מַאֲכִילִין מִכָּאן וְאֵלּוּ מַאֲכִילִין מִכָּאן וְאֵין חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא יִקַּח אֶחָד מֵחֵלֶק חֲבֵרוֹ. (גְּמָרָא פֶּרֶק חֲלוֹן) וְאִם הַמַּיִם מוֹשְׁכִים, אֵין צָרִיךְ שׁוּם תִּקּוּן שֶׁאֵינָם קוֹנִים שְׁבִיתָה וַהֲרֵי הֵם כְּרִגְלֵי הַמְמַלֵּא.

סימן תג

א שָׁבַת בִּבְקָעָה וְהִקִּיפוּהָ עַכּוּ״ם בְּשַׁבָּת מְחִצּוֹת לַדִּירָה, אֵינוֹ הוֹלֵךְ בָּהּ אֶלָּא אַלְפַּיִם אַמָּה שֶׁאֵינָהּ כֻּלָּהּ כְּאַרְבַּע אַמּוֹת כֵּיוָן שֶׁלֹּא שָׁבַת בַּאֲוִיר הַמְּחִצּוֹת, וּמְטַלְטֵל בְּכֻלָּהּ עַל יְדֵי זְרִיקָה שֶׁיְּכוֹל לִזְרֹק אֲפִלּוּ חוּץ לְאַלְפַּיִם שֶׁהֲרֵי רְשׁוּת הַיָּחִיד גָּמוּר הִיא כֵּיוָן שֶׁהַקֶּף לַדִּירָה. אֲבָל לְטַלְטֵל מַמָּשׁ חוּץ לְאַרְבַּע אַמּוֹת, אָסוּר אֲפִלּוּ תּוֹךְ אַלְפַּיִם, (בית יוסף בְּשֵׁם תּוֹסְפוֹת הַנָּהוֹת אֲשֶׁרִי פֶּרֶק מִי שֶׁהוֹצִיאוּהוּ).

סימן תד

א הַמְהַלֵּךְ חוּץ לַתְּחוּם לְמַעְלָה מֵעֲשָׂרָה טְפָחִים, כְּגוֹן שֶׁקָּפַץ עַל גַּבֵּי עַמּוּדִים שֶׁגְּבוֹהִים עֲשָׂרָה, וְאֵין בְּכָל אֶחָד מֵהֶם אַרְבָּעָה טְפָחִים עַל אַרְבָּעָה טְפָחִים, הֲרֵי זֶה סָפֵק אִם יֵשׁ תְּחוּמִין לְמַעְלָה מֵעֲשָׂרָה אוֹ לָאו; וּמַה שֶּׁיִּהְיֶה בְּדַרְבָּנָן, יִהְיֶה סָפֵקוֹ לְהָקֵל, הַגָּה: מִיהוּ אִם הָיָה הוֹלֵךְ בְּדֶרֶךְ זֶה אוֹ עַל יְדֵי קְפִיצַת שָׁם מִתּוֹךְ י״ב מִיל חוּץ לִ״ב מִיל, אֲזַלִינַן לְחֶמְרָא דְּאָמַר תְּחוּמִין י״ב מִיל הֲוֵי דְּאוֹרַיְתָא. (דִּבְרֵי עַצְמוֹ וּתְשׁוּבַת רַמְב״ם), וְהוֹאִיל וְאֵין בַּיָּמִים וּבַנְּהָרוֹת אִסּוּר תְּחוּמִין דְּאוֹרַיְתָא לְדִבְרֵי הַכֹּל, לְפִי שֶׁאֵינָם דּוֹמִין לְדִגְלֵי מִדְבָּר. מִי שֶׁבָּא בִּסְפִינָה בְּשַׁבָּת וְהִגִּיעַ לַנָּמֵל, אִם מִשֶּׁנִּכְנַס הַשַּׁבָּת עַד שֶׁהִגִּיעַ לַנָּמֵל לְעוֹלָם הָיְתָה לַמְּעָלָה מִי׳ מִקְרָקַע הַיָּם אוֹ הַנָּהָר, יוֹרֵד וְאֵינוֹ נִמְנָע וְיֵשׁ לוֹ אַלְפַּיִם אַמָּה מִמָּקוֹם שֶׁפָּגַע בּוֹ לְמַטָּה מִי׳. הַגָּה: וְאִם הוּא סָפֵק אִם הוּא לְמַעְלָה מֵעֲשָׂרָה אוֹ לֹא׳, אֲזַלִינַן לְקֻלָּא (הַפַּגִּיד פכ״ז). וְאִם כְּבָר יָצָא אַלְפַּיִם מִמָּקוֹם שֶׁפָּגַע לְמַטָּה מֵעֲשָׂרָה, דְּאֵין לוֹ רַק אַרְבַּע אַמּוֹת, מִכָּל מָקוֹם אִם צָרִיךְ לָצֵאת מִן הַסְּפִינָה מִכֹּחַ גְּשָׁמִים שֶׁיּוֹרְדִים עָלָיו, אוֹ שֶׁחַמָּה זוֹרַחַת עָלָיו, אוֹ שֶׁצָּרִיךְ לִנְקָבָיו וְצָרִיךְ מִכֹּחַ זֶה לִכְנֹס בָּעִיר, הֲוָה לֵיהּ כָּל הָעִיר כְּאַרְבַּע אַמּוֹתָיו, וְכֵיוָן דְּעָל עָל. (אוֹר זָרוּעַ וּמַרְדְּכִי וְהַגָּהוֹת אֲשֶׁרִי פ׳ מִי שֶׁהוֹצִיאוּהוּ). וְע״ל סִי׳ ת״ו וְעַיֵּן לְעֵיל סִי׳ רס״ו מִי שֶׁרוֹכֵב בַּדֶּרֶךְ וְחָשְׁכָה לוֹ בְּעֶרֶב שַׁבָּת כְּיצַד יַעֲשֶׂה.

סימן תה

א מִי שֶׁיָּצָא חוּץ לַתְּחוּם אֲפִלּוּ אַמָּה אַחַת, לֹא יִכָּנֵס לִהְיוֹת כִּבְנֵי הָעִיר וְאֵין לוֹ אֶלָּא אַרְבַּע אַמּוֹת מֵעֲמִידַת רַגְלָיו וְלַחוּץ.

ב הָיְתָה רַגְלוֹ אַחַת תּוֹךְ הַתְּחוּם וְרַגְלוֹ אַחַת חוּץ לַתְּחוּם, יִכָּנֵס.

ג מִי שֶׁקִּדֵּשׁ עָלָיו הַיּוֹם וְהוּא חוּץ לַתְּחוּם הָעִיר אֲפִלּוּ אַמָּה אַחַת, לֹא יִכָּנֵס לִהְיוֹת כִּבְנֵי הָעִיר וְאֵינוֹ מְהַלֵּךְ אֶלָּא אַלְפַּיִם אַמָּה לְכָל רוּחַ מִמָּקוֹם שֶׁקִּדֵּשׁ עָלָיו הַיּוֹם.

ד מִי שֶׁיָּצָא חוּץ לַתְּחוּם שֶׁלֹּא לָדַעַת, מֻתָּר לַעֲשׂוֹת לוֹ מְחִצָּה שֶׁל בְּנֵי אָדָם שֶׁעֵרְבוּ לְאוֹתוֹ רוּחַ וִיכוֹלִים לֵילֵךְ שָׁם וְיַעֲשׂוּ סְבִיבָיו כְּמוֹ מְחִצָּה וְיִכָּנֵס בֵּינֵיהֶם; וְהוּא שֶׁלֹּא יָדְעוּ אוֹתָם שֶׁנַּעֲשֵׂית בָּהֶם הַמְּחִצָּה שֶׁלִּשֵּׁם כָּךְ נִקְרְאוּ, אֲבָל אִם יָצָא לָדַעַת, אָסוּר.

ה מִי שֶׁהוֹצִיאוּהוּ חוּץ לַתְּחוּם עַכּוּ״ם, אוֹ רוּחַ רָעָה אוֹ שִׁכּוֹר כָּל אֹנֶס, אוֹ שֶׁשָּׁגַג וְיָצָא, אֵין לוֹ אֶלָּא אַרְבַּע אַמּוֹת. הֶחְזִירוּהוּ לְתוֹךְ הַתְּחוּם, כְּאִלּוּ לֹא יָצָא וַהֲרֵי כָּל הָעִיר כְּאַרְבַּע אַמּוֹת כְּבַתְּחִלָּה וְחוּצָה לָהּ אַלְפַּיִם אַמָּה לְכָל רוּחַ; אֲבָל אִם חוֹזֵר לָדַעַת, אֵין לוֹ אֶלָּא אַרְבַּע אַמּוֹת. הַגָּה: וְכֵן אִם נִכְנַס לִסְפִינָה וְיָצְאָה הַסְּפִינָה חוּץ לַתְּחוּם וְחָזְרָה לַאֲחוֹרֶיהָ לַנָּמֵל שֶׁהִפְלִיגָה מִשָּׁם, הֲרֵי הוּא כְּאִלּוּ לֹא יָצָא דַּהֲוָה לֵיהּ כְּמוֹ שֶׁהוֹצִיאוּהוּ עַכּוּ״ם וְהֶחְזִירוּהוּ, (אוֹר זָרוּעַ).

ו נְתָנוּהוּ עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים חוּץ לַתְּחוּם בְּדִיר אוֹ בְּסַהַר וּמְעָרָה, אוֹ בְּעִיר אַחֶרֶת מֻקֶּפֶת חוֹמָה לַדִּירָה, אוֹ שֶׁגְּאָנַס בִּשְׁאָר אֹנֶס, אוֹ שֶׁשָּׁגַג וְיָצָא חוּץ לַתְּחוּם וְנִכְנַס לְאֶחָד מֵאֵלּוּ וְנִזְכַּר וְהוּא בְּתוֹכוֹ, מְהַלֵּךְ אֶת כֻּלּוֹ; אֲבָל אִם יָצָא חוּץ לְתְחוּמוֹ לָדַעַת, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא בְּתוֹךְ אֶחָד מֵאֵלּוּ אֵין לוֹ אֶלָּא אַרְבַּע אַמּוֹת.

ז מִי שֶׁהִפְלִיגָה סְפִינָתוֹ בַּיָּם, מְהַלֵּךְ אֶת כֻּלָּהּ הוֹאִיל וְשַׁבָּת בַּאֲוִיר מְחִצּוֹת; וְאִם נִפְחֲתוּ דָּפְנֵי סְפִינָה בְּשַׁבָּת, אִם הִיא מְהַלֶּכֶת, מְהַלֵּךְ אֶת כֻּלָּהּ, וְאִם הִיא עוֹמֶדֶת אֵינוֹ מְהַלֵּךְ בָּהּ אֶלָּא אַרְבַּע אַמּוֹת. הַגָּה: וְאִם בָּאֶמְצַע יֵשׁ לוֹ מְחִצּוֹת עֲשָׂרָה וּבְרֹאשׁוֹ אֵין לוֹ, אֲזַלִינַן בָּתַר אֶמְצָעִי, וַאֲפִלּוּ אֵין לוֹ כְּלָל רַק יֵשׁ בּוֹ לַחֲקֹק עֲשָׂרָה, דְּאָמְרִינַן: חוֹקְקִין לְהַשְׁלִים, (אוֹר זָרוּעַ).

ח יָצָא לָדַעַת וְהֶחְזִירוּהוּ עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, אֵין לוֹ אֶלָּא אַרְבַּע אַמּוֹת; וּמִיהוּ אִם הֶחְזִירוּהוּ לְעִירוֹ הַמַּקָּפוֹת מְחִצּוֹת לְדִירָה, (הַרְא״ש פ׳ מִי שֶׁהוֹצִיאוּהוּ וְרַבִּי יְרוּחָם חי״ח וְאוֹר זָרוּעַ), כֻּלָּהּ כְּאַרְבַּע אַמּוֹת; וַאֲפִלּוּ יָצָא לָדַעַת וְחָזַר לָדַעַת. וְעַיֵּן לְעֵיל דִּין סָתָם עֲיָרוֹת סִי׳ ת״א.

ט פֵּרוֹת שֶׁהוֹצִיא חוּץ לַתְּחוּם וְהֶחֱזִירָם, אֲפִלּוּ בְּמִזִּיד, לֹא הִפְסִידוּ מְקוֹמָם שֶׁכָּל הָעִיר לָהֶם כְּאַרְבַּע אַמּוֹת וְחוּצָה לָהּ אַלְפַּיִם אַמָּה לְכָל רוּחַ כְּבַתְּחִלָּה אִם הוּא יוֹם טוֹב; וְאִם הוּא שַׁבָּת, מֻתָּרִין בַּאֲכִילָה בִּמְקוֹמָם, וַאֲפִלּוּ לְאוֹתוֹ יִשְׂרָאֵל שֶׁהֶחֱזִירָם לְצָרְכּוֹ בְּמִזִּיד, מ ״ט, אֲנוּסִים הֵם. וְכָל זְמַן שֶׁלֹּא הֻחְזְרוּ וְהֵם חוּץ לִמְקוֹמָם, אִם הוֹצִיאָן בְּשׁוֹגֵג מֻתָּרִים לְאָכְלָם וְאָסוּר לְטַלְטְלָם חוּץ לְד׳ אַמּוֹת, וְאִם הוֹצִיאָם בְּמִזִּיד אָסוּר לְאָכְלָם אֲפִלּוּ מִי שֶׁלֹּא הוֹצִיאָם. וְיֵשׁ מַתִּירִים לְמִי שֶׁלֹּא הוֹצִיאָם.

סימן תו

א מִי שֶׁיָּצָא חוּץ לַתְּחוּם שֶׁלֹּא לָדַעַת, שֶׁאֵין לוֹ אֶלָּא ד׳ אַמּוֹת, וְהֵצַרְךְ לִנְקָבָיו, יָכוֹל לָצֵאת מֵהֶם עַד שֶׁיִּמְצָא מָקוֹם צָנוּעַ לִפָּנוֹת; וְעֵצָה טוֹבָה לוֹ שֶׁיִּתְקָרֵב בְּצַד תְּחוּמוֹ, שֶׁאִם לֹא יִמְצָא מָקוֹם צָנוּעַ עַד תְּחוּמוֹ יָכוֹל לִכָּנֵס, וּלְאַחַר שֶׁנִּכְנַס הֲוֵי כְּאִלּוּ לֹא יָצָא כֵּיוָן שֶׁנִּכְנַס בִּרְשׁוּת; אֲבָל אִם מָצָא מָקוֹם צָנוּעַ קֹדֶם, לֹא יִכָּנֵס

אֶלָּא יִפְּנֶה שָׁם וְיִתְרַחֵק מִמָּקוֹם שֶׁנִּפְנָה עַד שֶׁיִּכְלֶה הֶרְיחַ, וְשָׁם יֵשׁ לוֹ ד׳ אַמּוֹת. וְאִם נִתְרַחֵק מֵהֶרְיחַ וְנִכְנַס בִּתְחוּמוֹ, כְּאִלּוּ לֹא יָצָא. וְאִם יָצָא לְדַעַת, אֵין לוֹ תַּקָּנָה. וְזֶה שֶׁאָמַרְנוּ בְּהֶצְרֵךְ לְנָקְבָיו, יֵשׁ אוֹמְרִים אֲפִלּוּ לְקָטַנִּים וְיֵשׁ אוֹמְרִים דַּוְקָא לִגְדוֹלִים.

סימן תז

א מִי שֶׁיָּצָא חוּץ לַתְּחוּם בִּרְשׁוּת, כְּגוֹן חֲכָמָה הַבָּאָה לְיַלֵּד וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה, יֵשׁ לָהּ אַלְפַּיִם אַמָּה לְכָל רוּחַ בְּאוֹתוֹ מָקוֹם שֶׁהִגִּיעַ לוֹ; וְאִם הִגִּיעַ לָעִיר, הֲרֵי הוּא כְּאַנְשֵׁי הָעִיר וְיֵשׁ לוֹ אַלְפַּיִם לְכָל רוּחַ חוּץ לָעִיר עַיֵּן לְעֵיל סוֹף סי׳ רמ״ח.

ב הָיָה יוֹצֵא בִּרְשׁוּת וְהוּא הוֹלֵךְ בַּדֶּרֶךְ, וְאָמְרוּ לוֹ: כְּבָר נַעֲשֵׂית הַמִּצְוָה שֶׁיָּצָאתָ לַעֲשׂוֹת, יֵשׁ לוֹ מִמְּקוֹמוֹ. אַלְפַּיִם אַמָּה לְכָל רוּחַ; וְאִם הָיָה מִקְצָת הַתְּחוּם שֶׁיָּצָא מִמֶּנּוּ בִּרְשׁוּת מֻבְלָע בְּתוֹךְ אַלְפַּיִם אַמָּה שֶׁיֵּשׁ לוֹ מִמְּקוֹמוֹ, הֲרֵי זֶה חוֹזֵר לִמְקוֹמוֹ וּכְאִלּוּ לֹא יָצָא.

ג כָּל הַיּוֹצְאִים לְהַצִּיל נְפָשׁוֹת מִיַּד עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, אוֹ מִן הַנָּהָר אוֹ מִן הַמַּפֹּלֶת, יֵשׁ לָהֶם אַלְפַּיִם אַמָּה לְכָל רוּחַ מִמָּקוֹם שֶׁהִצִּילוּ בּוֹ; וְאִם הָיְתָה יַד עַכּוּ״ם תַּקִּיפָה, וְהָיוּ מְפַחֲדִים לִשְׁבֹּת בַּמָּקוֹם שֶׁהִצִּילוּ, הֲרֵי אֵלּוּ חוֹזְרִים בְּשַׁבָּת לִמְקוֹמָם וּבִכְלֵי זֵינָם.

סימן תח

א מֵאֵת לְעֶרֶב עֵרוּבֵי תְּחוּמִין וְלִקְנוֹת שְׁבִיתָה סוֹף הַתְּחוּם, וְלָכֵן מִי שֶׁיָּצָא מֵהָעִיר בְּעֶרֶב שַׁבָּת וְהִנִּיחַ מְזוֹן שְׁתֵּי סְעֻדּוֹת רָחוֹק מֵהָעִיר בְּתוֹךְ הַתְּחוּם וְקָבַע שְׁבִיתָתוֹ שָׁם, אַף עַל פִּי שֶׁחָזַר לָעִיר וְלָן בְּבֵיתוֹ, נַחְשֹׁב אוֹתוֹ כְּאִלּוּ שָׁבַת בַּמָּקוֹם שֶׁהִנִּיחַ בּוֹ הַשְּׁתֵּי סְעֻדּוֹת, וְזֶהוּ הַנִּקְרָא עֵרוּבֵי תְּחוּמִין. וְיֵשׁ לוֹ לְהַלֵּךְ מִמָּקוֹם עֵרוּבוֹ לְמָחָר אַלְפַּיִם אַמָּה לְכָל רוּחַ. לְפִיכָךְ, כְּשֶׁהוּא מְהַלֵּךְ מִמָּקוֹם עֵרוּבוֹ לְמָחָר אַלְפַּיִם אַמָּה כְּנֶגֶד הָעִיר, אֵינוֹ מְהַלֵּךְ בָּעִיר אֶלָּא עַד סוֹף מִדָּתוֹ; וְאִם הָיְתָה הָעִיר מַבְלַעַת בְּתוֹךְ מִדָּתוֹ, תֶּחְשֹׁב הָעִיר כֻּלָּהּ כְּד׳ אַמּוֹת וְיִשָּׁלִים מִדָּתוֹ חוּצָה לָהּ. כֵּיצַד, הֲרֵי שֶׁהִנִּיחַ אֶת עֵרוּבוֹ בְּרַחוֹק אֶלֶף אַמָּה מִבֵּיתוֹ שֶׁבָּעִיר לְרוּחַ מִזְרָח, נִמְצָא מְהַלֵּךְ לְמָחָר מִמְּקוֹם עֵרוּבוֹ אַלְפַּיִם אַמָּה לַמִּזְרָח, וּמְהַלֵּךְ מִמְּקוֹם עֵרוּבוֹ אַלְפַּיִם אַמָּה לַמַּעֲרָב, אֶלֶף שֶׁמִּן הָעֵרוּב עַד בֵּיתוֹ וְאֶלֶף אַמָּה מִבֵּיתוֹ בְּתוֹךְ הָעִיר, וְאֵינוֹ מְהַלֵּךְ בָּעִיר אֶלָּא עַד סוֹף הָאֶלֶף, וְאִם הָיָה מִבֵּיתוֹ עַד סוֹף הָעִיר פָּחוֹת מֵאֶלֶף אַמָּה אַחַת, שֶׁנִּמְצֵאת מִדָּתוֹ כֻּלָּהּ חוּץ לָעִיר, תֶּחְשֹׁב הַמִּדִּינָה כֻּלָּהּ כְּאַרְבַּע אַמּוֹת, וְיִתְהַלֵּךְ חוּצָה לָהּ תתקצ״ו אַמָּה תַּשְׁלוּם הָאַלְפַּיִם. לְפִיכָךְ, אִם הִנִּיחַ עֵרוּבוֹ בְּרַחוֹק אַלְפַּיִם אַמָּה מִבֵּיתוֹ שֶׁבָּעִיר, הִפְסִיד אֶת כָּל הָעִיר, וְנִמְצָא מְהַלֵּךְ מִבֵּיתוֹ עַד עֵרוּבוֹ אַלְפַּיִם אַמָּה, וּמֵעֵרוּבוֹ וָהָלְאָה אַלְפַּיִם אַמָּה, וְאֵינוֹ מְהַלֵּךְ מִבֵּיתוֹ בָּעִיר לְרוּחַ מַעֲרָב אֲפִלּוּ אַמָּה אַחַת. הַגָּה: וְיֵשׁ אוֹמְרִים דַּאֲפִלּוּ כָּלְתָה מִדָּתוֹ בְּאֶמְצַע הָעִיר, מְהַלֵּךְ בְּכָל הָעִיר כֻּלָּהּ אֲבָל לֹא חוּצָה לָהּ, וְיֵשׁ לְהָקֵל. (טור הַגָּהוֹת מֵיימוֹנִי פ׳ כ״ז מה״ש בְּשֵׁם סְמ״ק וְרַשׁ״י). וְאִם כָּלְתָה מִדָּתוֹ בְּסוֹף הָעִיר, וְאַף עַל גַּב דַּעֲדִין עִבּוּר לִפְנֵי הָעִיר, כָּל הָעִיר כְּאַרְבַּע אַמּוֹת, דְּלֹא אַמְרִינַן עִבּוּר שֶׁל הָעִיר כְּעִיר לְהַחְמִיר (הַמַּגִּיד פכ״ז מה׳ שַׁבָּת). כָּל מָקוֹם שֶׁהִנִּיחַ עֵרוּב תְּחוּמִין וְיֵשׁ לוֹ אַלְפַּיִם לְכָל רוּחַ, אָסוּר לוֹ לֵילֵךְ לְצָפוֹן וְלַדָּרוֹם רַק נֶגֶד רֹחַב מָקוֹם שֶׁקָּנָה בּוֹ שְׁבִיתָה; וְאִם אֵינוֹ רַק אַרְבַּע אַמּוֹת, כְּגוֹן שֶׁאֵין הָעֵרוּב בְּרִשׁוּת הַיָּחִיד, אָסוּר לוֹ לֵילֵךְ לְכָל רוּחַ אַלְפַּיִם רַק בְּרֹחַב אַרְבַּע אַמּוֹתָיו עִם זְוִיּוֹתֵיהֶן, כְּדִלְעֵיל סִימָן שצ״ח סָעִיף ב׳. וּמִכָּל מָקוֹם אִם כָּלְתָה הַמִּדָּה סוֹף הָעִיר, וְכָלָה כְּאַרְבַּע אַמּוֹתָיו, מֻתָּר לֵילֵךְ כָּל רָחְבָּהּ וְיֵשׁ לוֹ אַלְפַּיִם חוּץ לָעִיר לְצָפוֹן וְלַדָּרוֹם אַף עַל פִּי שֶׁאֵין לוֹ רֹחַב כָּל כָּךְ עֵגֶד הַמָּקוֹם שֶׁקָּנָה בּוֹ עֵרוּב (הר״ר יְהוֹנָתָן).

ב הַמַּנִּיחַ עֵרוּבוֹ בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד, אֲפִלּוּ הָיְתָה מְדִינָה גְּדוֹלָה כִּנִינְוֵה, וַאֲפִלּוּ עִיר חֲרֵבָה אוֹ מְעָרָה הָרְאוּיָה לְדִיּוּרִין, מְהַלֵּךְ אֶת כֻּלָּהּ וְחוּצָה לָהּ אַלְפַּיִם אַמָּה לְכָל רוּחַ.

ג הַמַּנִּיחַ עֵרוּבוֹ בְּתוֹךְ הָעִיר שֶׁשָּׁבַת בָּהּ, לֹא עָשָׂה כְּלוּם, וְאֵין מוֹדְדִין מִמְּקוֹם עֵרוּבוֹ אֶלָּא הֲרֵי הוּא כִּבְנֵי הָעִיר כֻּלָּם, שֶׁיֵּשׁ לָהֶם אַלְפַּיִם אַמָּה לְכָל רוּחַ חוּץ לָעִיר; וְכֵן אִם נָתַן עֵרוּבוֹ בְּמִקּוֹמוֹת הַמִּצְטָרְפִים לָעִיר שֶׁמּוֹדְדִין הַתְּחוּם חוּץ מֵהֶם, הֲרֵי זֶה כְּנוֹתְנוֹ בְּתוֹךְ הָעִיר.

ד נָתַן עֵרוּבוֹ חוּץ לַתְּחוּם, אֵינוֹ כְּלוּם וְיֵשׁ לוֹ תְּחוּם מִבֵּיתוֹ (מֵימוֹנִי וְהַמַּגִּיד פ״ו מֵהִלְכוֹת עֵרוּבִין).

סימן תט

א הַנּוֹתֵן עֵרוּבוֹ בְּבֵית הַקְּבָרוֹת, אֵינוֹ עֵרוּב. לְפִי שֶׁבֵּית הַקְּבָרוֹת אָסוּר בַּהֲנָאָה, וְכֵיוָן שֶׁרוֹצֶה בְּקִיּוּם הָעֵרוּב שָׁם אַחַר קְנִיָּה, הֲרֵי נֶהֱנֶה בּוֹ. וְאִם נְתָנוֹ בְּבֵית הַפְּרָס, הֲרֵי זֶה עֵרוּב וַאֲפִלּוּ הָיָה כֹּהֵן, מִפְּנֵי שֶׁיָּכוֹל לְהִכָּנֵס שָׁם בְּמִגְדָּל הַפּוֹרֵחַ אוֹ שֶׁינַּפֵּחַ וְהוֹלֵךְ.

ב צָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה הוּא וְעֵרוּבוֹ בְּמָקוֹם אֶחָד, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה אֶפְשָׁר לוֹ לְאָכְלוֹ בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת. לְפִיכָךְ אִם נִתְכַּוֵּן לִשְׁבֹּת בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וְהִנִּיחַ עֵרוּבוֹ בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד וְהִנִּיחַ עֵרוּבוֹ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, אֵינוֹ עֵרוּב, שֶׁאִי אֶפְשָׁר לוֹ לְהוֹצִיא מֵרְשׁוּת הַיָּחִיד לִרְשׁוּת הָרַבִּים בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת אֶלָּא בַּעֲבֵרָה. אֲבָל אִם נִתְכַּוֵּן לִשְׁבֹּת בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד אוֹ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וְהִנִּיחַ עֵרוּבוֹ בַּכַּרְמְלִית, אוֹ שֶׁנִּתְכַּוֵּן לִשְׁבֹּת בַּכַּרְמְלִית וְהִנִּיחַ עֵרוּבוֹ בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד אוֹ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, הֲרֵי זֶה

עֵרוּב, שֶׁבִּשְׁעַת קְנִיַּת הֶעֵרוּב שֶׁהוּא בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת מֻתָּר לְהוֹצִיא וּלְהַכְנִיס מִכָּל אֶחָד מִשְּׁתֵּי הָרְשֻׁיּוֹת לַכַּרְמְלִית לְדִבַּר מִצְוָה. שֶׁכָּל דָּבָר שֶׁהוּא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים לֹא גָּזְרוּ עָלָיו בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת בְּמָקוֹם מִצְוָה אוֹ בְּשָׁעַת הַדְּחַק.

ג נָתְנוּ בְּרֹאשׁ הַקָּנֶה אוֹ הַקָּנֶדֶס הַצּוֹמְחִים מִן הָאָרֶץ, אֵינוֹ עֵרוּב, מִפְּנֵי שֶׁמֵּאַחַר שֶׁהֵם רַכִּים וְנוֹחִים לְקִטּוּם וְיִתְחַיֵּב חַטָּאת, גָּזְרוּ בָּהֶם, וְאִם הֵם רַכִּים כְּדֵי קְרֹץ עַיִן לְעֵיל רֵישׁ סִימָן של״ו, אֲפִלּוּ בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת אֲפִלּוּ בְּמָקוֹם מִצְוָה; וְאִם הָיוּ תְּלוּשִׁים וּנְעוּצִים, הֲרֵי זֶה עֵרוּב.

ד נָתְנוּ בְּמִגְדָּל וְנָעַל בְּפָנָיו, וְאָבַד הַמַּפְתֵּחַ מִבְּעוֹד יוֹם אוֹ שֶׁנָּפַל עָלָיו גַּל, אִם יָכוֹל לְהוֹצִיאוֹ בְּלֹא עֲשִׂיַּת מְלָאכָה דְּאוֹרַיְתָא, הֲרֵי זֶה עֵרוּב.

ה כָּל הַמַּנִּיחַ עֵרוּבוֹ בְּמָקוֹם, יֵשׁ לוֹ בְּמָקוֹם עֵרוּבוֹ אַרְבַּע אַמּוֹת, לְפִיכָךְ הַמַּנִּיחַ עֵרוּבֵי תְּחוּמִין שֶׁלּוֹ בְּסוֹף הַתְּחוּם וְנִתְגַּלְגֵּל בְּתוֹךְ ד׳ אַמּוֹת, הֲרֵי זֶה עֵרוּב; חוּץ לְאַרְבַּע אַמּוֹת, אֵינוֹ עֵרוּב.

ו אָבַד עֵרוּבוֹ אוֹ נִשְׂרַף, אוֹ אִם הָיָה בְּסוֹף הַתְּחוּם וְנִתְגַּלְגֵּל חוּץ לְד׳ אַמּוֹת, אוֹ שֶׁהָיְתָה תְּרוּמָה וְנִטְמֵאת מִבְּעוֹד יוֹם, אֵינוֹ עֵרוּב; מִשֶּׁחָשְׁכָה, הֲרֵי זֶה עֵרוּב שֶׁקְּנִיַּת הֶעֵרוּב בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת. אִם סָפֵק, כָּשֵׁר; שֶׁסְּפֵק הֶעֵרוּב כָּשֵׁר, וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה לוֹ חֶזְקַת כַּשְׁרוּת כְּגוֹן זֶה שֶׁהִנִּיחוּ שָׁם וְאֹרַע בּוֹ סָפֵק; אֲבָל אִם לֹא הָיָה לוֹ חֶזְקַת כַּשְׁרוּת, כְּגוֹן סָפֵק אִם הֵנַח שָׁם אִם לָאו, לֹא.

ז כֵּיצַד עֲשִׂיַּת עֵרוּב, אִם רוֹצֶה לֵילֵךְ בְּסוֹף הַתְּחוּם אוֹ בְּתוֹכוֹ וּלְהַחְשִׁיךְ שָׁם, זֶה הוּא עִקַּר מִצְוָתוֹ. וַאֲפִלּוּ לֹא אָמַר: שְׁבִיתָתִי בַּמָּקוֹמִי, אֶלָּא הֶחְשִׁיךְ שָׁם וְשָׁתַק, לֹא שָׁנָא מִי שֶׁיּוֹצֵא מִבֵּיתוֹ לְהַחְשִׁיךְ עַל הַתְּחוּם לֹא שָׁנָא מִי שֶׁבָּא בַּדֶּרֶךְ וְחָשְׁכָה לוֹ, קוֹנֶה אַלְפַּיִם אַמָּה בְּלֹא אֲמִירָה. וְאִם אֵינוֹ רוֹצֶה לְטוֹרַח לְהַחְשִׁיךְ שָׁם, יֵלֵךְ מִבְּעוֹד יוֹם וְיַנִּיחַ שָׁם מְזוֹן שְׁתֵּי סְעֻדּוֹת, כָּל אֶחָד וְאֶחָד כְּפִי מְזוֹנוֹ. וְאִם הוּא חוֹלֶה אוֹ רַעְבְתָּן, שְׁעוּרוֹ שְׁתֵּי סְעֻדּוֹת בֵּינוֹנִיּוֹת שֶׁהֵם כְּשִׁשָּׁה בֵּיצִים מִפַּת, וְעַיֵּן לְעֵיל סִימָן שס״ח סָעִיף ג׳, אוֹ מִכָּל דָּבָר שֶׁמִּשְׁתַּתְּפִין בּוֹ שִׁתּוּפֵי מְבוֹאוֹת; וְאִם הוּא לִפְתָּן, בִּכְדֵי לֶאֱכֹל בּוֹ שְׁתֵּי סְעֻדּוֹת סַגִּי. וְאוֹמֵר: בְּזֶה הֶעֵרוּב אֶהְיֶה מֻתָּר לֵילֵךְ לְמָחָר אַלְפַּיִם אַמָּה, וְחוֹזֵר וְלָן בְּבֵיתוֹ וַאֲפִלּוּ הָכֵי מוֹדְדִים לוֹ תְּחוּמוֹ מִמָּקוֹם עֵרוּבוֹ שֶׁאָנוּ רוֹאִים כְּאִלּוּ דָּר שָׁם. אֲבָל הַתַּלְמִידִים הָאוֹכְלִים אֵצֶל בַּעֲלֵי בָּתִּים, שְׁבָּתֵּיהֶם בַּשָּׁדֶה וְחוֹזְרִים וְלָנִים בְּבֵית רַבָּם, מוֹדְדִין לָהֶם תְּחוּמָם מִבֵּית רַבָּם שֶׁהוּא מָקוֹם לִינָתָם שֶׁהוּא לָהֶם עִקָּר, שֶׁשָּׁם הָיוּ חֲפֵצִים גַּם לֶאֱכֹל אִלּוּ הָיָה שָׁם מְזוֹנָם.

ח אִם יִרְצֶה יִשְׁלַח הֶעָרוּב עַל יְדֵי שָׁלִיחַ, וְיֹאמַר: בְּזֶה הֶעֱרוּב יְהֵא פְּלוֹנִי מֻתָּר לֵילֵךְ. וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יְהֵא חֵרֵשׁ, שׁוֹטֶה וְקָטָן אוֹ שֶׁאֵינוֹ מוֹדֶה בָּעֵרוּב; וְאִם שְׁלָחוֹ עַל יְדֵי חֵרֵשׁ, שׁוֹטֶה וְקָטָן אוֹ עוֹבֵד כּוֹכָבִים אוֹ אֶחָד שֶׁאֵינוֹ מוֹדֶה בָּעֵרוּב, אֵינוֹ עֵרוּב. וְאִם אָמַר לְאַחֵר לְקַבְּלוֹ מִמֶּנּוּ, וּשְׁלָחוֹ עַל יְדֵי אֶחָד מֵאֵלּוּ וַאֲפִלּוּ שְׁלָחוֹ עַל הַפִּיל אוֹ עַל הַקּוֹף וְרָאָה מֵרָחוֹק שֶׁהִגִּיעַ שָׁם וּנְתָנוֹ לוֹ, הֲוֵי עֵרוּב אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא רָאָה שֶׁהִנִּיחוֹ הָאַחֵר, דַּחֲזָקָה: שָׁלִיחַ עוֹשֶׂה שְׁלִיחוּתוֹ. וְכֵן רַבִּים שֶׁנִּשְׁתַּתְּפוּ בְּעֵרוּבֵי תְּחוּמִין וְרָצוּ לִשְׁלֹחַ עֵרוּבָם בְּיַד אַחֵר, הֲרֵי אֵלּוּ מְשֻׁלָּחִין.

ט אֶחָד אוֹ רַבִּים שֶׁאָמְרוּ לְאֶחָד: צֵא עֶרֶב עָלֵינוּ, וְעֵרֵב עָלֵיהֶם בְּאֵיזֶה רוּחַ שֶׁרָצָה, הֲרֵי זֶה עֵרוּב וְיוֹצְאִים בּוֹ, שֶׁהֲרֵי לֹא יִחֲדוּ לוֹ רוּחַ.

י הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: עֶרֶב עָלַי בִּתְמָרִים; וְעֵרֵב עָלָיו בִּגְרוֹגָרוֹת; בִּגְרוֹגָרוֹת, וְעֵרֵב עָלָיו בִּתְמָרִים; אָמַר לוֹ: הַנַּח עֵרוּבִי בְּמִגְדָּל, וְהִנִּיחוֹ בְּשׁוֹבָךְ; בְּשׁוֹבָךְ, וְהִנִּיחוֹ בְּמִגְדָּל; בְּבַיִת, וְהִנִּיחוֹ בַּעֲלִיָּה; בַּעֲלִיָּה, וְהִנִּיחוֹ בְּבַיִת, אֵינוֹ עֵרוּב. אֲבָל אִם אָמַר לוֹ: עֶרֶב עָלַי, סְתָם, וְעֵרֵב עָלָיו בֵּין בִּגְרוֹגָרוֹת בֵּין בִּתְמָרִים בֵּין בְּבַיִת בֵּין בַּעֲלִיָּה, הֲרֵי זֶה עֵרוּב.

יא מִי שֶׁבָּא בַּדֶּרֶךְ וּמַכִּיר אִילָן אוֹ גָּדֵר בְּסוֹף אַלְפַּיִם אַמָּה, וְיָרֵא שֶׁמָּא תֶּחְשַׁךְ קֹדֶם שֶׁיַּגִּיעַ שָׁם, וְאָמַר: שְׁבִיתָתִי תַּחְתָּיו בְּעִקָּרוֹ, קָנָה שְׁבִיתָה בְּעִקָּרוֹ וְיֵשׁ לוֹ מִשָּׁם אַלְפַּיִם אַמָּה. אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְהַגִּיעַ שָׁם מִבְּעוֹד יוֹם בְּמַהֲלָךְ בֵּינוֹנִי אֶלָּא אִם כֵּן יָרוּץ, מֻתָּר לֵילֵךְ לְשָׁם בְּנַחַת אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ מַגִּיעַ שָׁם מִבְּעוֹד יוֹם. אֲבָל אִם לֹא הָיָה יָכוֹל לְהַגִּיעַ שָׁם כְּלָל מִבְּעוֹד יוֹם, לֹא יָזוּז מִמְּקוֹמוֹ, שֶׁהֲרֵי עָקַר דַּעְתּוֹ מִכָּאן וְגַם שָׁם לֹא קָנָה. וְדַוְקָא שֶׁיִּחֵד ד׳ אַמּוֹת וְהֵם בְּתוֹךְ אַלְפַּיִם אַמָּה, כְּגוֹן שֶׁאָמַר: שְׁבִיתָתִי בְּעִקָּרוֹ, וּמִכָּאן עַד עִקָּרוֹ אֵין יוֹתֵר מֵאַלְפַּיִם. אֲבָל אִם אֵין כָּל הָאִילָן בְּתוֹךְ אַלְפַּיִם, וְלֹא יִחֵד מָקוֹם תַּחְתָּיו, לֹא קָנָה שְׁבִיתָה דְּשָׁמָּא הָיָה בְּדַעְתּוֹ עַל אַרְבַּע אַמּוֹת שֶׁהֵם חוּץ לָאַלְפַּיִם, וְגַם כָּאן לֹא קָנָה, שֶׁהֲרֵי עָקַר דַּעְתּוֹ מִכָּאן, וְלֹא יָזוּז מִמְּקוֹמוֹ. וְאִם כֵּלּוֹ עוֹמֵד תּוֹךְ אַלְפַּיִם וְלֹא יִחֵד מָקוֹם שְׁבִיתָתוֹ, כְּגוֹן שֶׁאָמַר: שְׁבִיתָתִי תַּחְתָּיו, יֵשׁ לוֹ אַרְבָּעָה אַלְפַּיִם מִמְּקוֹמוֹ לְצַד הָאִילָן חוּץ מִשִּׁעוּר מֶשֶׁךְ תַּחְתָּיו שֶׁל אִילָן; כְּגוֹן אִם שִׁעוּר הָאִילָן עֶשְׂרִים אַמָּה, יֵשׁ לוֹ שָׁם אַלְפַּיִם פָּחוֹת עֶשְׂרִים אַמָּה. וּלְהָרַמְבָּ״ם, הַקּוֹנֶה שְׁבִיתָה בְּרִחוּק מָקוֹם וְלֹא סִיֵּם מָקוֹם שְׁבִיתָתוֹ, לֹא קָנָה שְׁבִיתָה שָׁם אֶלָּא בַּמָּקוֹם שֶׁהָיָה עוֹמֵד בּוֹ כְּשֶׁחָשְׁכָה; וְכֵן אִם אָמַר: שְׁבִיתָתִי בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי, וְהוּא רָחוֹק מִמֶּנּוּ יוֹתֵר מֵאַלְפַּיִם, קָנָה שְׁבִיתָה בְּמָקוֹמוֹ. וְהָאוֹמֵר: שְׁבִיתָתִי תַּחַת אִילָן פְּלוֹנִי, אִם יֵשׁ תַּחְתָּיו שְׁמוֹנָה אַמּוֹת אוֹ יוֹתֵר, לֹא קָנָה שְׁבִיתָה שֶׁהֲרֵי לֹא כִּוֵּן מָקוֹם שְׁבִיתָתוֹ. לְפִיכָךְ צָרִיךְ לְהִתְכַּוֵּן לִשְׁבֹּת בְּעִקָּרוֹ, אוֹ בִּד׳ אַמּוֹת שֶׁבְּצִפּוֹנוֹ אוֹ בִּדְרוֹמוֹ. וְאִם הָיָה תַּחְתָּיו פָּחוֹת מִשְּׁמוֹנָה אַמּוֹת, וְנִתְכַּוֵּן לִשְׁבֹּת תַּחְתָּיו, קָנָה; שֶׁהֲרֵי מְקֻצָּת מְקוֹמוֹ מְסַיֵּם. וְכֵן דַּעַת הָרִי״ף בָּזֶה.

יב הָיוּ שְׁנַיִם, אֶחָד מַכִּיר וְאֶחָד אֵינוֹ מַכִּיר, שֶׁאֵינוֹ מַכִּיר מוֹסֵר שְׁבִיתָתוֹ לַמַּכִּיר וְאוֹמֵר: שְׁבִיתָתֵנוּ בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי.

יג וְדַוְקָא לְבָא בַּדֶּרֶךְ הִתִּירוּ לוֹ כְּהַאי גַּוְנָא אֲבָל לֹא לְמִי שֶׁהוּא בְּבֵיתוֹ; וְאִם אָמַר כֵּן, לֹא עָלָה לוֹ וְאֵין לוֹ אֶלָּא שְׁבִיתַת בֵּיתוֹ.

סימן תי

א מִי שֶׁנִּתְפַּזֵּן לִקְבֹּעַ שְׁבִיתָתוֹ בְּמָקוֹם יָדוּעַ אֶצְלוֹ, וְהֶחֱזִיק בַּדֶּרֶךְ וְהָלַךְ כְּדֵי שֶׁיַּגִּיעַ לְאוֹתוֹ מָקוֹם וְיִקְנֶה בּוֹ שְׁבִיתָה, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִגִּיעַ וְלֹא עָמַד שָׁם אֶלָּא הֶחֱזִירוּ חֲבֵרוֹ לָלוּן אֶצְלוֹ אוֹ שֶׁחָזַר מֵעַצְמוֹ לָלוּן אֶצְלוֹ אוֹ שֶׁנִּתְעַכֵּב, יֵשׁ לוֹ לְהַלֵּךְ לְמָחָר עַד מָקוֹם שֶׁנִּתְכַּוֵּן לוֹ וּמֵאוֹתוֹ הַמָּקוֹם אַלְפַּיִם אַמָּה לְכָל רוּחַ; שֶׁכֵּיוָן שֶׁגָּמַר בְּלִבּוֹ לִקְבֹּעַ שָׁם שְׁבִיתָתוֹ וְהֶחֱזִיק בַּדֶּרֶךְ, נַעֲשָׂה כְּמִי שֶׁעָמַד שָׁם אוֹ שֶׁהִגִּיחַ עֵרוּבוֹ שָׁם. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים, בְּעָנִי, שֶׁאֵין מַטְרִיחִין אוֹתוֹ לְהַגִּיחַ עֵרוּב, אוֹ בְּרִחוּק כְּגוֹן שֶׁהָיָה בָּא בַּדֶּרֶךְ; אֲבָל אִם לֹא הָיָה עָנִי וְלֹא רָחוֹק, לֹא.

ב זֶה שֶׁאָמְרוּ שֶׁהַקּוֹנֶה שְׁבִיתָה בְּרִחוּק מָקוֹם שֶׁיַּחֲזִיק בַּדֶּרֶךְ, לֹא שֶׁיֵּצֵא וְיֵלֵךְ בַּשָּׂדֶה, אֶלָּא אֲפִלּוּ יָרַד מִן הָעֲלִיָּה לֵילֵךְ לְאוֹתוֹ מָקוֹם קֹדֶם שֶׁיָּצָא מִפֶּתַח הֶחָצֵר הֶחֱזִירוּ חֲבֵרוֹ, הֲרֵי זֶה הֶחֱזִיק וְקָנָה שְׁבִיתָה. וְכָל הַקּוֹנֶה שְׁבִיתָה בְּרִחוּק מָקוֹם אֵינוֹ צָרִיךְ לוֹמַר: שְׁבִיתָתִי בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי, אֶלָּא כֵּיוָן שֶׁגָּמַר בְּלִבּוֹ וְהֶחֱזִיק בְּדֶרֶךְ כָּל שֶׁהוּא, קָנָה שָׁם שְׁבִיתָה. וְאֵינוֹ צָרִיךְ לוֹמַר מִי שֶׁיָּצָא בְּרַגְלָיו וְעָמַד בַּמָּקוֹם שֶׁקּוֹנֶה בּוֹ שְׁבִיתָה שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לוֹמַר כְּלוּם, אֶלָּא כֵּיוָן שֶׁגָּמַר בְּלִבּוֹ, קָנָה.

ג אַנְשֵׁי הָעִיר שֶׁשָּׁלְחוּ אֶחָד מֵהֶם לְהוֹלִיךְ לָהֶם עֵרוּבָם לְמָקוֹם יָדוּעַ וְהֶחֱזִיק בַּדֶּרֶךְ וְהֶחֱזִירוּ חֲבֵרוֹ וְלֹא הוֹלִיךְ עֵרוּבָם, הֵם לֹא קָנוּ שְׁבִיתָה בְּאוֹתוֹ מָקוֹם שֶׁהֶחֱזִיר לֹא הוּנַח שָׁם עֵרוּבָם, וְאֵין לָהֶם לְהַלֵּךְ בִּמְדִינָתָם אֶלָּא אַלְפַּיִם אַמָּה לְכָל רוּחַ. וְהוּא קָנָה שָׁם עֵרוּב, שֶׁהֶחֱזִיר הוּא בָּא בַּדֶּרֶךְ וְנִתְכַּוֵּן לִשְׁבֹּת שָׁם וְהֶחֱזִיק בַּדֶּרֶךְ. לְפִיכָךְ יֵשׁ לוֹ לֵילֵךְ לְאוֹתוֹ מָקוֹם לְמָחָר וְלֵילֵךְ מִמֶּנּוּ אַלְפַּיִם אַמָּה לְכָל רוּחַ.

סימן תיא

א מִי שֶׁהָיָה בַּמִּזְרָח וּבֵיתוֹ בַּשָּׂדֶה וְאָמַר לִשְׁלוּחוֹ לְעָרֵב לוֹ בַּמַּעֲרָב, אִם נָתַן הָעֵרוּב מֵהָלְאָה לְבֵיתוֹ בְּעִנְיָן שֶׁהוּא רָחוֹק מִמֶּנּוּ יוֹתֵר מֵאַלְפַּיִם וּבֵיתוֹ קָרוֹב לוֹ בְּתוֹךְ אַלְפַּיִם, הָעֵרוּב אֵינוֹ כְּלוּם וְנִשְׁאַר לוֹ שְׁבִיתַת בֵּיתוֹ. נָתַן הָעֵרוּב בְּעִנְיָן שֶׁהוּא לוֹ בְּתוֹךְ אַלְפַּיִם, אַף עַל פִּי שֶׁגַּם בֵּיתוֹ לוֹ בְּתוֹךְ אַלְפַּיִם, קָנָה שְׁבִיתָה בִּמְקוֹם עֵרוּבוֹ וְלֹא בְּבֵיתוֹ.

סימן תיב

א עֵרֶב חֲצִי הַיּוֹם הָרִאשׁוֹן לְרוּחַ צָפוֹן, וְהַשֵּׁנִי לְרוּחַ דָּרוֹם שֶׁטָּעָה וְהָיָה סָבוּר שֶׁאַפְשָׁר לַעֲשׂוֹת כֵּן, אוֹ שֶׁאָמַר לִשְׁנַיִם: עָרְבוּ עָלַי, אֶחָד עֵרֶב עָלָיו לַצָּפוֹן וְאֶחָד לַדָּרוֹם, אִם הִנִּיחַ כָּל אֶחָד עֵרוּבוֹ בְּסוֹף אַלְפַּיִם לֹא יָזוּז מִמְּקוֹמוֹ, שֶׁאֵין יָדוּעַ אֵיזֶה עֵרוּב קָנָה לוֹ, וְאִם לֹא נָתְנוּ הָעֵרוּבִים בְּסוֹף אַלְפַּיִם, הוֹלֵךְ מַה שֶּׁאֶפְשָׁר לוֹ לֵילֵךְ מִכֹּחַ שְׁנֵיהֶם. כֵּיצַד, נָתַן כָּל אֶחָד עֵרוּבוֹ לְסוֹף אֶלֶף מִבֵּיתוֹ, יֵשׁ לוֹ אֶלֶף אַמָּה מִבֵּיתוֹ לְכָל אֶחָד מֵהָעֵרוּבִים. נָתַן אֶחָד לַמִּזְרָח לְסוֹף אֶלֶף, וְהַשֵּׁנִי לַמַּעֲרָב לְסוֹף ת״ק, הוֹלֵךְ לַמַּעֲרָב אֶלֶף מִכֹּחַ מַה שֶּׁשִּׁיֵּר לוֹ הָעֵרוּב שֶׁבַּמִּזְרָח, וּלְמִזְרָחוֹ אֶלֶף וְת״ק מִכֹּחַ מַה שֶּׁשִּׁיֵּר לוֹ הָעֵרוּב שֶׁבַּמַּעֲרָב.

סימן תיג

א הַמְעָרֵב לְרַבִּים מִשָּׁלוֹ, אוֹמֵר: הֲרֵי עֵרוּב זֶה בִּשְׁבִיל כָּל בְּנֵי הָעִיר, וּבִלְבַד שֶׁיְּהֵא בּוֹ מְזוֹן שְׁתֵּי סְעֻדּוֹת לְכָל אֶחָד וְכָל מִי שֶׁיִּרְצֶה יִסְמֹךְ עָלָיו. וְצָרִיךְ לִזְכּוֹת לָהֶם עַל יְדֵי אַחֵר הָרָאוּי, כְּמוֹ בְּעֵרוּבֵי חֲצֵרוֹת. וְעַיִן לְעֵיל סי׳ שס״ו ס״י. וְצָרִיךְ לְהוֹדִיעָם. וְכָל מִי שֶׁהוֹדִיעוֹ מִבְּעוֹד יוֹם, אֲפִלּוּ לֹא גָּמַר בְּלִבּוֹ לִסְמֹךְ עָלָיו מִבְּעוֹד יוֹם אֶלָּא לְאַחַר שֶׁחָשְׁכָה, הֲרֵי עֵרוּב. אֲבָל אִם לֹא הוֹדִיעוֹ מִבְּעוֹד יוֹם, אֵינוֹ יָכוֹל לִסְמֹךְ עָלָיו לְאַחַר שֶׁתֶּחְשַׁךְ. וְכֵן מִי שֶׁהִנִּיחַ עֵרוּב לְכָל שַׁבְּתוֹת הַשָּׁנָה, וְאָמַר: אֵיזֶה מֵהֶם שֶׁאֶרְצֶה אֵלֵךְ וְאֶסְמֹךְ עָלָיו, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא גָּמַר בְּלִבּוֹ עַד לָמָחָר, יָכוֹל לִסְמֹךְ עָלָיו. וְכֵן מִי שֶׁשָּׁמַע שֶׁיֵּשׁ לְחָכָם לָבוֹא, וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ לְאֵיזֶה רוּחַ, וְהִנִּיחַ שְׁנֵי עֵרוּבִים וְאָמַר: לְאוֹתוֹ צַד שֶׁיָּבֹא הֶחָכָם יִקָּנֶה לִי עֵרוּב לָרוּחַ שֶׁיָּבֹא לוֹ הֶחָכָם, קָנָה לוֹ. אוֹ אָמַר: אִם לֹא יָבֹא כָּלָל אֶהְיֶה כִּבְנֵי עִירִי, אוֹ אִם יָבוֹאוּ שְׁנַיִם לַמָּקוֹם שֶׁאֶרְצֶה אֵלֵךְ, הַכֹּל לְפִי תְּנָאוֹ. וְכֵן אִם אָמַר לִשְׁנַיִם אוֹ לִשְׁלֹשָׁה: הֲרֵינִי מְעָרֵב עַל אֵיזֶה מִכֶּם שֶׁאֶרְצֶה, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא בֵּרַר אֶת מִי רָצָה עַד שֶׁתֶּחְשַׁךְ, הֲרֵי עֵרוּב.

סימן תיד

א אֵין מְעָרְבִין עֵרוּבֵי תְּחוּמִין לְאָדָם אֶלָּא לְדַעְתּוֹ, שֶׁמָּא אֵינוֹ רוֹצֶה לְעָרֵב בְּאוֹתוֹ רוּחַ שֶׁרָצָה זֶה; חוּץ מִבְּנוֹ וּבִתּוֹ הַקְּטַנִּים אֲפִלּוּ אֵינָם סְמוּכִין עַל שֻׁלְחָנוֹ וְעַבְדּוֹ וְשִׁפְחָתוֹ הַכְּנַעֲנִים. וַאֲפִלּוּ מִחוּ בּוֹ שֶׁלֹּא לְעָרֵב עָלָיו, וַאֲפִלּוּ עֵרְבוּ הֵם עֵרוּב אַחֵר, אֵינוֹ כְּלוּם. אֲבָל בְּנוֹ וּבִתּוֹ הַגְּדוֹלִים אֲפִלּוּ סְמוּכִים עַל שֻׁלְחָנוֹ, וְעַבְדּוֹ וְשִׁפְחָתוֹ הָעִבְרִים וְאִשְׁתּוֹ, אֵינוֹ מְעָרֵב עֲלֵיהֶם אֶלָּא מִדַּעְתָּם. וְאִם עֵרַב עֲלֵיהֶם וְשָׁמְעוּ וְשָׁתְקוּ וְלֹא מִחוּ, יוֹצְאִים בְּעֵרוּבוֹ. אֲבָל אִם מִחוּ בּוֹ אוֹ שֶׁעֵרְבוּ הֵם עֵרוּב אַחֵר לְעַצְמָם, אֵין עֵרוּבוֹ עֵרוּב לָהֶם.

ב קָטָן בֶּן שֵׁשׁ שָׁנִים אוֹ פָּחוֹת, יוֹצֵא בְּעֵרוּב אִמּוֹ וְאֵין צָרִיךְ לְהַנִּיחַ עָלָיו מְזוֹן ב׳ סְעֻדּוֹת לְעַצְמוֹ.

סימן תטו

א אֵין מְעָרְבִין עֵרוּבֵי תְּחוּמִין אֶלָּא לְדָבָר מְצוָה, כְּגוֹן שֶׁהָיָה רוֹצֶה לֵילֵךְ לְבֵית הָאָבֵל, אוֹ לְבֵית הַמִּשְׁתֶּה שֶׁל נִשּׂוּאִין, אוֹ לְהַקְבִּיל פְּנֵי רַבּוֹ אוֹ חֲבֵרוֹ שֶׁבָּא מִן הַדֶּרֶךְ וְכַיּוֹצֵא בְּאֵלּוּ, הַגָּה: אוֹ שֶׁרוֹצֶה לֵילֵךְ לְטַיֵּל בְּיוֹם טוֹב אוֹ בְּשַׁבָּת בְּפַרְדֵּס שֶׁיֵּשׁ בּוֹ שִׂמְחָה בָּזֶה מִקְרֵי דָּבָר מִצְוָה (תְּרוּמַת הַדֶּשֶׁן סִימָן ע״ז), אוֹ מִפְּנֵי הַיִּרְאָה כְּגוֹן שֶׁהָיָה רוֹצֶה לִבְרֹחַ מִן הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים אוֹ מִן הַלִּסְטִים וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה, וְאִז מֻתָּר לוֹ לֵילֵךְ אֲפִלּוּ לִדְבַר הָרְשׁוּת (טור וְהַגָּ״א פ׳ בִּכּל מְעָרְבִין). וְאִם עֵרַב שֶׁלֹּא לְאֶחָד מִכָּל אֵלּוּ, אֶלָּא לְדִבְרֵי הָרְשׁוּת, הֲרֵי זֶה עֵרוּב.

ב אֵין מְעָרְבִין עֵרוּבֵי תְּחוּמִין בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת, וְאִם עֵרַב, עֵרוּבוֹ עֵרוּב.

ג אָמְרוּ לוֹ שְׁנַיִם: צֵא וְעָרֵב עָלֵינוּ; אֶחָד עֵרַב עָלָיו מִבְּעוֹד יוֹם וְאֶחָד עֵרַב עָלָיו בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת, זֶה שֶׁעֵרַב עָלָיו מִבְּעוֹד יוֹם נֶאֱכָל עֵרוּבוֹ בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת, וְזֶה שֶׁעֵרַב עָלָיו בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת נֶאֱכָל עֵרוּבוֹ מִשֶּׁחָשְׁכָה, שְׁנֵיהֶם קָנוּ עֵרוּב. וְיֵשׁ חוֹלְקִים.

ד כְּשֶׁמַּנִּיחַ עֵרוּבֵי תְּחוּמִין מְבָרֵךְ: עַל מִצְוַת עֵרוּב, וְאוֹמֵר: בְּזֶה הָעֵרוּב יְהֵא מֻתָּר לִי לֵילֵךְ מִמָּקוֹם פְּלוֹנִי אַלְפַּיִם אַמָּה לְכָל רוּחַ. וְאִם מְעָרֵב לְרַבִּים אוֹמֵר: יְהֵא מֻתָּר לְפְלוֹנִי וְלִפְלוֹנִי אוֹ לִבְנֵי מָקוֹם פְּלוֹנִי.

סימן תטז

א יוֹם טוֹב שֶׁחָל לִהְיוֹת סָמוּךְ לְשַׁבָּת, בֵּין מִלְּפָנֶיהָ בֵּין מֵאַחֲרֶיהָ, אוֹ שְׁנֵי יוֹם טוֹב שֶׁל גָּלֻיּוֹת, יֵשׁ לוֹ לְעָרֵב שְׁנֵי עֵרוּבִין לִשְׁתֵּי רוּחוֹת, וְסוֹמֵךְ עַל אֵיזֶה מֵהֶם שֶׁיִּרְצֶה לַיּוֹם הָרִאשׁוֹן, וְעַל הָעֵרוּב שֶׁבָּרוּחַ הַשֵּׁנִיָּה לַיּוֹם הַשֵּׁנִי; אוֹ מְעָרֵב עֵרוּב אֶחָד לְרוּחַ אַחַת וְסוֹמֵךְ עָלָיו לְאֶחָד מִשְּׁנֵי הַיָּמִים, וּבַיּוֹם הַשֵּׁנִי יִהְיֶה כִּבְנֵי הָעִיר וּכְאִלּוּ לֹא עָשָׂה עֵרוּב וְיֵשׁ לוֹ אַלְפַּיִם אַמָּה לְכָל רוּחַ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים, בְּשִׁנֵּי יָמִים טוֹבִים שֶׁל גָּלֻיּוֹת אֲבָל בִּשְׁנֵי יָמִים טוֹבִים שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה, הֲרֵי הֵן כְּיוֹם אֶחָד וְאֵינוֹ מְעָרֵב לִשְׁנֵי יָמִים אֶלָּא לְרוּחַ אַחַת. וְכֵן מַתְנֶה אָדָם עַל עֵרוּבוֹ וְאוֹמֵר: עֵרוּב לְשַׁבָּת זוֹ אֲבָל לֹא לְשַׁבָּת אַחֶרֶת, לְשַׁבָּת אַחֶרֶת אֲבָל לֹא לְשַׁבָּת זוֹ, לְשַׁבָּתוֹת וְלֹא לְיָמִים טוֹבִים, לְיוֹם טוֹב וְלֹא לְשַׁבָּתוֹת.

ב הַמְעָרֵב לִשְׁנֵי יָמִים טוֹבִים שֶׁל גָּלֻיּוֹת אוֹ לְשַׁבָּת וְיוֹם טוֹב, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא עֵרוּב אֶחָד לְרוּחַ אַחַת לִשְׁנֵי הַיָּמִים, צָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה הָעֵרוּב בִּמְקוֹמוֹ מָצוּי בַּלַּיְלָה הָרִאשׁוֹן וּבְלֵיל ב׳ כָּל בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת. כֵּיצַד הוּא עוֹשֶׂה, מוֹלִיכוֹ בְּעֶרֶב יוֹם טוֹב אוֹ בְּעֶרֶב שַׁבָּת וּמַחְשִׁיךְ עָלָיו וְנוֹטְלוֹ בְּיָדוֹ וּבָא לוֹ, אִם הָיָה לֵיל יוֹם טוֹב, וּלְמָחָר מוֹלִיכוֹ לְאוֹתוֹ מָקוֹם וּמַנִּיחוֹ שָׁם עַד שֶׁתֶּחְשַׁךְ, וְאוֹכְלוֹ אִם הָיָה לֵיל שַׁבָּת, אוֹ מְבִיאוֹ אִם הָיָה לֵיל יוֹם טוֹב; מִפְּנֵי שֶׁהֵן שְׁתֵּי קְדֻשּׁוֹת, וְאֵינָם כְּיוֹם אֶחָד כְּדֵי שֶׁנֹּאמַר מֵלֵיל רִאשׁוֹן קָנָה הָעֵרוּב לִשְׁנֵי יָמִים. נֶאֱכַל הָעֵרוּב בָּרִאשׁוֹן, קָנָה הָעֵרוּב לָרִאשׁוֹן וְאֵינוֹ עֵרוּב לַשֵּׁנִי. עֵרַב בִּרְגְלָיו בָּרִאשׁוֹן, צָרִיךְ לְעָרֵב בִּרְגְלָיו בַּשֵּׁנִי וְהוּא שֶׁיֵּלֵךְ וְיַעֲמֹד בְּאוֹתוֹ מָקוֹם וְיַחְשֹׁב בְּלִבּוֹ שֶׁיִּקְנֶה שָׁם שְׁבִיתָה וְלֹא יֹאמַר כְּלוּם, מִפְּנֵי שֶׁאָסוּר לַעֲשׂוֹת שׁוּם הֶכְנָה מִיּוֹם טוֹב לְשַׁבָּת אוֹ מִשַּׁבָּת לְיוֹם טוֹב אֲפִלּוּ בְּדִבּוּר. וְכָל שֶׁכֵּן שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְעָרֵב בְּפַת שֶׁלֹּא עֵרְבוּ בּוֹ בְּכָר בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן, מִפְּנֵי שֶׁהָיָה צָרִיךְ לִקְרוֹת עָלָיו שֵׁם עֵרוּב וְנִמְצָא מֵכִין. עֵרַב בָּרִאשׁוֹן בְּמַאֲכָל, אִם רָצָה לְעָרֵב בִּרְגְלָיו בַּשֵּׁנִי, הֲרֵי זֶה עֵרוּב. וְאִם רָצָה לְעָרֵב בַּפַּת, צָרִיךְ לְעָרֵב בְּאוֹתָהּ הַפַּת עַצְמָהּ שֶׁעֵרַב בָּהּ בָּרִאשׁוֹן, שֶׁאֵין צָרִיךְ לוֹמַר כְּלוּם שֶׁכְּבָר קָרָא שֵׁם עֵרוּב וְאִם כֵּן אֵינוֹ מֵכִין כְּלוּם.

ג זֶה שֶׁאָמְרוּ שֶׁיֵּשׁ לוֹ לְעָרֵב ב׳ עֵירוּבִין בִּשְׁתֵּי רוּחוֹת לִשְׁנֵי הַיָּמִים, הוּא שֶׁיִּהְיֶה אָפְשָׁר לוֹ לְהַגִּיעַ לְכָל אֶחָד מִשְּׁנֵי הָעֵרוּבִים בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן, אֲבָל אִם אִי אֶפְשָׁר לְהַגִּיעַ לָעֵרוּב שֶׁל יוֹם הַשֵּׁנִי בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן, אֵין עֵרוּב הַשֵּׁנִי עֵרוּב; שֶׁהָעֵרוּב מִצְוָתוֹ שֶׁיִּהְיֶה בִּסְעֻדָּה הָרְאוּיָה מִבְּעוֹד יוֹם, וְזֶה הוֹאִיל וְאֵינוֹ יָכוֹל לְהַגִּיעַ לְזֶה הָעֵרוּב בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן הֲרֵי זֶה אֵינָהּ רְאוּיָה מִבְּעוֹד יוֹם. כֵּיצַד, הֲרֵי שֶׁהִנִּיחַ עֵרוּבוֹ בְּרִחוּק אַמָּה אַלְפַּיִם מִבֵּיתוֹ לְרוּחַ מִזְרָח וְסָמַךְ עָלָיו לְיוֹם רִאשׁוֹן, וְהִנִּיחַ עֵרוּב שֵׁנִי בְּרִחוּק אַמָּה אַחַת אוֹ מֵאָה אוֹ אֶלֶף בְּרוּחַ מַעֲרָב וְסָמַךְ עָלָיו לְיוֹם שֵׁנִי, אֵין זֶה הַשֵּׁנִי עֵרוּב שֶׁהֲרֵי בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן אֵין זֶה עֵרוּב הַשֵּׁנִי רָאוּי לוֹ מִבְּעוֹד

יוֹם, לְפִי שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְהַגִּיעַ אֵלָיו שֶׁהֲרֵי לֹא נִשְׁאַר לוֹ בְּרוּחַ מַעֲרָב כְּלוּם. אֲבָל אִם הִנִּיחַ עֵרוּבוֹ בְּרִחוּק אֶלֶף וְת״ק מִבֵּיתוֹ בְּרוּחַ מִזְרָח וְסָמַךְ עָלָיו לְיוֹם רִאשׁוֹן, וְהִנִּיחַ עֵרוּב שֵׁנִי רָחוֹק מִבֵּיתוֹ לְרוּחַ מַעֲרָב בְּתוֹךְ ת״ק אַמָּה וְסָמַךְ עָלָיו לַיּוֹם הַשֵּׁנִי, הֲרֵי זֶה עֵרוּב, שֶׁהֲרֵי אֶפְשָׁר שֶׁיֵּגִיעַ לוֹ בְּיוֹם רִאשׁוֹן.

ד יוֹם הַכִּפּוּרִים הֲרֵי הוּא כְּשַׁבָּת, בֵּין לְעִנְיַן עֵרוּבֵי חֲצֵרוֹת בֵּין לְעִנְיַן עֵרוּבֵי תְּחוּמִין.

ה יוֹם טוֹב נוֹהֵג בּוֹ עֵרוּבֵי תְּחוּמִין אֲבָל לֹא עֵרוּבֵי חֲצֵרוֹת.

סימן תיז

א רֹאשׁ חֹדֶשׁ מַתְּר בַּעֲשִׂיַּת מְלָאכָה, וְהַנָּשִׁים שֶׁנּוֹהֲגוֹת שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת בּוֹ מְלָאכָה הוּא מִנְהָג טוֹב. הַגָּה: וְאִם הַמִּנְהָג לַעֲשׂוֹת מִקְצָת מְלָאכוֹת וְלֹא לַעֲשׂוֹת קְצָתָן, אַזְלִינַן בָּתַר הַמִּנְהָג (בֵּית יוֹסֵף).

סימן תיח

א רֹאשׁ חֹדֶשׁ אָסוּר בְּתַעֲנִית.

ב אֵין גּוֹזְרִין תַּעֲנִית עַל הַצִּבּוּר בְּרָאשֵׁי חֳדָשִׁים, חֲנֻכָּה וּפוּרִים. וְאִם הִתְחִילוּ, שָׁגְזְרוּ לְהִתְעַנּוֹת כָּךְ וְכָךְ יָמִים וְהִתְחִילוּ בָּהֶם קֹדֶם רֹאשׁ חֹדֶשׁ אֲפִלּוּ יוֹם אֶחָד, אֵין מַפְסִיקִין, וּמִתְעַנִּין וּמַשְׁלִימִין.

ג יָחִיד שֶׁקִּבֵּל עָלָיו תַּעֲנִית כָּךְ וְכָךְ יָמִים וּפָגַע בּוֹ רֹאשׁ חֹדֶשׁ, אוֹ שֶׁקִּבֵּל עָלָיו לְהִתְעַנּוֹת בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ, אִם קִבְּלוֹ בִּלְשׁוֹן קַבָּלַת תַּעֲנִית בְּעָלְמָא אֵינוֹ צָרִיךְ הַתָּרָה. וְאִם קִבְּלוֹ עָלָיו בִּלְשׁוֹן: הֲרֵי עָלַי, שֶׁהוּא לְשׁוֹן נֶדֶר, צָרִיךְ הַתָּרַת חָכָם. וְעַיֵּן בְּיוֹרֶה דֵּעָה סִימָן רט״ו (ס״ג).

ד אִם נִשְׁבַּע לְהִתְעַנּוֹת כָּךְ וְכָךְ יָמִים וְאָרַע בָּהֶם רֹאשׁ חֹדֶשׁ, הַשְׁבוּעָה חָלָה עָלָיו מִטַּעַם אִסּוּר כּוֹלֵל. וְאִם נִשְׁבַּע בְּפֵרוּשׁ לְהִתְעַנּוֹת בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ, נ״ל שֶׁחָלָה עָלָיו שְׁבוּעָה כֵּיוָן שֶׁאֵינוֹ אֶלָּא מִדְּרַבָּנָן. אֶלָּא שֶׁמִּדִּבְרֵי הָרַמְבָּ״ם נִרְאֶה לְכְאוֹרָה שֶׁהוּא מִדְּאוֹרַיְתָא (וְע״ל סי׳ תק״ע).

ה הַמִּתְעַנֶּה בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ אוֹ בַּחֲנֻכָּה וּפוּרִים תַּעֲנִית חֲלוֹם, צָרִיךְ לְמֵיתַב תַּעֲנִיתָא לְתַעֲנִיתֵיהּ.

סימן תיט

א מִצְוָה לְהַרְבּוֹת בְּסְעֻדַּת רֹאשׁ חֹדֶשׁ.

סימן תכ

א עַל הַמֵּת נָשִׁים מְעַנּוֹת, שֻׁכֻּלָּן אוֹמְרוֹת כְּאֶחָד; וּמְטַפְּחוֹת, דְּהַיְנוּ לְהַכּוֹת כַּף אֶל כַּף; אֲבָל לֹא מְקוֹנְנוֹת, שֶׁתְּהֵא הָאַחַת אוֹמֶרֶת וְהָאֲחֵרוֹת עוֹנוֹת אַחֲרֶיהָ. וְאַחַר שֶׁנִּקְבַּר הַמֵּת, לֹא מְעַנּוֹת וְלֹא מְטַפְּחוֹת.

ב אוֹמְרִים צִדּוּק הַדִּין וְקַדִּישׁ. הַגָּה: וְאֵין נוֹהֲגִין כֵּן. וְעַיֵּן בְּיוֹרֶה דֵּעָה סי׳ ת״א ס״ו בְּהַגָּה. וְכֵן בְּכָל הַיָּמִים שֶׁאֵין אוֹמְרִים בָּהֶם תַּחֲנוּן, (מִנְהָגִים) וְכֵן בְּעֶרֶב שַׁבָּת אַחַר חֲצוֹת. יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁאִם קוֹבְרִין מֵת בַּלַּיְלָה שֶׁאֵין אוֹמְרִים קַדִּישׁ וְלֹא צִדּוּק הַדִּין (כָּל בּוֹ).

סימן תכא

א נוֹהֲגִין בְּאַשְׁכְּנַז שֶׁאוֹמְרִים פָּרָשַׁת וּבְרָאשֵׁי חָדְשֵׁיכֶם שַׁחֲרִית אַחַר פָּרָשַׁת הַתָּמִיד. וּבִסְפָרַד אֵין נוֹהֲגִין לְאָמְרָהּ, לְפִי שֶׁעֲתִידִין לִקְרוֹת אוֹתָהּ בַּסֵּפֶר תּוֹרָה.

סימן תכב

א עַרְבִית, שַׁחֲרִית וּמִנְחָה מִתְפַּלֵּל י״ח בְּרָכוֹת וְאוֹמֵר יַעֲלֶה וְיָבֹא בִּרְצֵה. וְאִם לֹא אָמְרוֹ בְּעַרְבִית, אֵין מַחֲזִירִין אוֹתוֹ, בֵּין שֶׁרֹאשׁ חֹדֶשׁ יוֹם אֶחָד בֵּין שֶׁהוּא שְׁנֵי יָמִים, מִפְּנֵי שֶׁאֵין מְקַדְּשִׁין אֶת הַחֹדֶשׁ בַּלַּיְלָה. אֲבָל לֹא אָמְרוֹ שַׁחֲרִית וּמִנְחָה, מַחֲזִירִין אוֹתוֹ. וְאִם נִזְכַּר סָעִיף ד׳ וְהֹ׳, וּבְאֵיזֶה מָקוֹם שֶׁזּוֹכֵר שֶׁאֵינוֹ חוֹזֵר ע״ל סִימָן רצ״ד

קֹדֶם שֶׁהִתְחִיל מוֹדִים, אוֹמֵר בַּמָּקוֹם שֶׁנִּזְכַּר. וְאִם לֹא נִזְכַּר עַד אַחַר שֶׁהִתְחִיל מוֹדִים, אִם נִזְכַּר קֹדֶם שֶׁהִשְׁלִים תְּפִלָּתוֹ, חוֹזֵר לְרֹצֵה. וְאִם לֹא נִזְכַּר עַד שֶׁהִשְׁלִים תְּפִלָּתוֹ, חוֹזֵר לְרֹאשׁ. וְאִם הוּא רָגִיל לוֹמַר תַּחֲנוּנִים אַחַר תְּפִלָּתוֹ וְנִזְכַּר אַחַר שֶׁהִשְׁלִים תְּפִלָּתוֹ קֹדֶם שֶׁיַּעֲקֹר רַגְלָיו, חוֹזֵר לְרֹצֵה. הַגָּה: וְאִם הוּא סָפֵק אִם הִזְכִּיר אוֹ לָאו, אֵין צָרִיךְ לַחֲזֹר (כָּל בּוֹ הִלְכוֹת תְּפִלָּה). וּשְׁלִיחַ צִבּוּר שֶׁשָּׁכַח מִלְּהַזְכִּיר בְּשַׁחֲרִית ע״ל סִימָן קכ״ו.

ב וְקוֹרִים הַלֵּל בְּדִלּוּג, בֵּין יָחִיד בֵּין צִבּוּר. וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁהַצִּבּוּר מְבָרְכִין עָלָיו בִּתְחִלָּה לִקְרֹא אֶת הַהַלֵּל, וְאִם בֵּרַךְ לִגְמֹר אֵינוֹ צָרִיךְ לַחֲזֹר (מַרְדְּכִי פֶּרֶק בַּמֶּה מַדְלִיקִין וְשִׁבּוּלֵי לֶקֶט); וּלְבַסּוֹף, יְחִידִי אֵין מְבָרֵךְ עָלָיו. וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁאַף הַצִּבּוּר אֵין מְבָרֵךְ עָלָיו לֹא בַּתְּחִלָּה וְלֹא בַּסּוֹף, וְזֶה דַּעַת הָרַמְבָּ״ם וְכֵן נוֹהֲגִין בְּכָל מַלְכוּת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וּסְבִיבוֹתֶיהָ. הַגָּה: וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּגַם יָחִיד מְבָרֵךְ עָלָיו (טור בְּשֵׁם הָרֹא״שׁ וְרַבֵּנוּ חָם). וְכֵן נוֹהֲגִין בִּמְדִינוֹת אֵלּוּ. וּמִכָּל מָקוֹם יִזָּהֵר אָדָם לִקְרוֹת בְּצִבּוּר כְּדֵי לְבָרֵךְ עָלָיו עִם הַצִּבּוּר. וְיֵשׁ אוֹמְרִים דִּכְשֶׁיָּחִיד קוֹרֵא אוֹמֵר לִשְׁנַיִם שֶׁיֹּאמְרוּ עִמּוֹ רָאשֵׁי פְּרָקִים דְּאָז הֲוֵי כְּרַבִּים (מַרְדְּכִי פ׳ בַּמֶּה מַדְלִיקִין וְאַגּוּר בְּשֵׁם שׁוֹחֵר טוֹב). וְנָהֲגוּ כֵּן בִּהוּדוּ וְלֹא בְּאָנָא.

ג בְּעִנְיַן הַפְּסוּקִים שֶׁכּוֹפְלִין בּוֹ וְכֵן בַּפְּסוּקִים שֶׁשִּׁלַּח צִבּוּר אוֹמֵר וְהַקָּהָל עוֹנִים אַחֲרָיו, כָּל מָקוֹם כְּפִי מִנְהָגוֹ.

ד לְעִנְיַן הַפְּסָקָה, אֲפִלּוּ בָּאֶמְצַע שׁוּאל בִּשְׁלוֹם אָדָם שֶׁהוּא צָרִיךְ לְנַהֵג בּוֹ כָּבוֹד וּמֵשִׁיב שָׁלוֹם לְכָל אָדָם, אֲבָל בְּעִנְיָן אַחֵר לֹא יַפְסִיק. הַגָּה: וְדַוְקָא בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ וּפֶסַח בְּיָמִים שֶׁאֵין גּוֹמְרִים הַלֵּל, אֲבָל כְּשֶׁגּוֹמְרִים אוֹתוֹ, לְעִנְיַן הַפְּסָקָה, דִּינוֹ כְּמוֹ בִּקְרִיאַת שְׁמַע וְע״ל סִי׳ תפ״ח ס״א.

ה אִם הִפְסִיק בּוֹ וְשָׁהָה, אֲפִלּוּ שָׁהָה כְּדֵי לִגְמֹר כֻּלּוֹ, אֵינוֹ צָרִיךְ לַחֲזֹר לְרֹאשׁ.

ו הַקּוֹרֵא הַלֵּל לְמַפְרֵעַ, לֹא יָצָא. טָעָה, יַחֲזֹר לַמָּקוֹם שֶׁטָּעָה בּוֹ (ר׳ יְרוּחָם).

ז מְצְוַת קְרִיאַת הַלֵּל מְעַכֶּבֶת.

סימן תכג

א אוֹמֵר קַדִּישׁ תִּתְקַבַּל וְכוּ׳ וּמוֹצִיאִין סֵפֶר תּוֹרָה וְקוֹרִים בּוֹ ד׳, אֵין פּוֹחֲתִין מֵהֶם וְאֵין מוֹסִיפִין עֲלֵיהֶם וְאֵין מַפְטִירִין בְּנָבִיא.

ב וְקוֹרֵא הַכֹּהֵן ג׳ פְּסוּקִים שֶׁהֵם: וַיְדַבֵּר, צַו, וְאָמַרְתָּ. וְלֵוִי חוֹזֵר וְקוֹרֵא וְאָמַרְתָּ וְקוֹרֵא אֶת הַכֶּבֶשׂ אֶחָד, וַעֲשִׂירִית הָאֵיפָה. וְיִשְׂרָאֵל קוֹרֵא עוֹלַת תָּמִיד עַד וּבָרְאשֵׁי חָדְשֵׁיכֶם. וּרְביעִי קוֹרֵא וּבָרְאשֵׁי חָדְשֵׁיכֶם, עַד סוֹף.

ג אוֹמֵר קַדִּישׁ וְאַשְׁרֵי וּבָא לְצִיּוֹן, וְאֵין אוֹמְרִים יַעֲנֵךְ ה׳ בְּיוֹם צָרָה, וּמַחֲזִיר סֵפֶר תּוֹרָה לְמְקוֹמוֹ וְעוֹמְדִים לְהִתְפַּלֵּל תְּפִלַּת מוּסָף, וּמַחֲזִיר שְׁלִיחַ צִבּוּר הַתְּפִלָּה וְאוֹמֵר כֶּתֶר, וּכְשֶׁמַּגִּיעַ לְמִלֹּא כָּל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ, אוֹמֵר לְעַמָּתָם מְשַׁבְּחִים כְּמוֹ בְּקֶדֻשַּׁת שַׁחֲרִית, וְאַחַר שֶׁסִּיֵּם חֲזָרַת הַתְּפִלָּה אוֹמֵר קַדִּישׁ וְאוֹמֵר מִזְמוֹר בָּרְכִי נַפְשִׁי אֶת ה׳.

ד נוֹהֲגִים לַחֲלֹץ תְּפִלִּין כְּשֶׁרוֹצִים לְהִתְפַּלֵּל מוּסָף.

סימן תכד

א מַזְכִּירִין יַעֲלֶה וְיָבֹא בִּבְרָכַת הַמָּזוֹן, וְאִם לֹא אָמַר אֵין מַחֲזִירִין אוֹתוֹ. וְאִם נִזְכַּר קֹדֶם שֶׁהִתְחִיל הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב, אוֹמֵר: בָּרוּךְ שֶׁנָּתַן רָאשֵׁי חֳדָשִׁים לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל לְזִכָּרוֹן. הַגָּה: וְעַיֵּן לְעֵיל סִימָן קפ״ח סָעִיף ד׳.

סימן תכה

א רֹאשׁ חֹדֶשׁ שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת, עַרְבִית שַׁחֲרִית וּמִנְחָה מִתְפַּלֵּל שָׁבַע וְאוֹמֵר יַעֲלֶה וְיָבֹא בָּעֲבוֹדָה, וְאֵינוֹ מַזְכִּיר שֶׁל שַׁבָּת בְּיַעֲלֶה וְיָבֹא, וּמוֹצִיאִין שְׁנֵי סְפָרִים וְקוֹרִין בָּרִאשׁוֹן שִׁבְעָה בְּסֵדֶר הַיּוֹם, וּבַשֵּׁנִי קוֹרֵא מַפְטִיר וּבְיוֹם הַשַּׁבָּת וּבְרָאשֵׁי חָדְשֵׁיכֶם עַד סוֹף הַפָּרָשָׁה, וּמַפְטִירִין הַשָּׁמַיִם כִּסְאִי, וְאִם מַזְכִּיר שֶׁל רֹאשׁ חֹדֶשׁ עַיֵּן לְעֵיל סִימָן רפ״ד ס״ב, חוּץ מֵרֹאשׁ חֹדֶשׁ אֱלוּל שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת שֶׁמַּפְטִירִין עָנְיָה סְעָרָה. הַגָּה: וְיֵשׁ אוֹמְרִים הַשָּׁמַיִם כִּסְאִי (טור וּמַרְדְּכִי פֶּרֶק בְּנֵי הָעִיר וּמִנְהָגִים) וְכֵן נוֹהֲגִין בִּמְדִינוֹת אֵלּוּ. אֲבָל רֹאשׁ חֹדֶשׁ אָב שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת, מַפְטִירִין שִׁמְעוּ (אֲבוּדְרַהַם וּמַרְדְּכִי פֶּרֶק בְּנֵי הָעִיר וּמִנְהָגִים), וְיֵשׁ אוֹמְרִים הַשָּׁמַיִם כִּסְאִי וְכֵן עִקַּר בְּמָקוֹם שֶׁאֵין מִנְהָג, (ת״ה סִימָן י״ט וּמִנְהָגֵי מהרא״ק). וְאִם אֵרַע רֹאשׁ חֹדֶשׁ בְּד׳ פָּרָשִׁיוֹת, מַפְטִירִין בְּשֶׁל פָּרָשָׁה (מִנְהָגִים), וְעַיֵּן לְקַמָּן סִימָן תרפ״ה.

ב רֹאשׁ חֹדֶשׁ שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּאֶחָד בְּשַׁבָּת, מַפְטִירִין בְּשַׁבָּת שֶׁלְּפָנָיו וַיֹּאמֶר לוֹ יְהוֹנָתָן מָחָר חֹדֶשׁ וְאֵין דּוֹחִין עֲנִיָּה סְעָרָה וְלֹא שִׁמְעוּ מִשּׁוּם מָחָר חֹדֶשׁ (מִנְהָגִים). וְאִם רֹאשׁ חֹדֶשׁ שְׁנֵי יָמִים, שַׁבָּת וְיוֹם רִאשׁוֹן, מַפְטִירִין הַשָּׁמַיִם כִּסְאִי וְנוֹהֲגִים לוֹמַר אַחַר כָּךְ פְּסוּק רִאשׁוֹן וּפְסוּק אַחֲרוֹן מֵהַפְּטָרַת וַיֹּאמֶר לוֹ יְהוֹנָתָן לְזָכֶר שֶׁמָּחָר גַּם כֵּן

הוּא רֹאשׁ חֹדֶשׁ. הַגָּה: וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁאֵין לְהַפְסִיק מִנְּבִיא לְנָבִיא וְאֵין אוֹמְרִים רַק הַפְּטָרַת רֹאשׁ חֹדֶשׁ, (ת״ה סי׳ ב׳ וּפְסָקָיו סִימָן צ״ד), וְכֵן נוֹהֲגִין, אֲבָל אִם הַהַפְטָרָה בְּאוֹתוֹ נָבִיא עוֹשִׂין כֵּן. וְכֵן אִם הָיָה חֲתָנָה בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ אוֹ בְּשָׁאר שַׁבָּתוֹת, שֶׁאֵין דּוֹחִין הַהַפְטָרָה.

ג רֹאשׁ חֹדֶשׁ שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת, כּוֹלֵל בְּמוּסָף בִּבְרָכָה רְבִיעִית שַׁבָּת וְרֹאשׁ חֹדֶשׁ וְחוֹתֵם מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת וְיִשְׂרָאֵל וְרָאשֵׁי חֳדָשִׁים.

סימן תכו

א הָרוֹאֶה לְבָנָה בְּחִדּוּשָׁהּ מְבָרֵךְ: אֲשֶׁר בְּמַאֲמָרוֹ בָּרָא שְׁחָקִים. וּבְרוּחַ פִּיו כָּל צְבָאָם. חֹק וּזְמַן נָתַן לָהֶם שֶׁלֹּא יְשַׁנּוּ אֶת תַּפְקִידָם. הַגָּה: וְאֵין לְקַדֵּשׁ הַחֹדֶשׁ אֶלָּא בַּלַּיְלָה בְּעֵת שֶׁהַלְּבָנָה זוֹרַחַת וְנֶהֱנִין מֵאוֹרָהּ (אִגּוּר).

ב אֵין מְבָרְכִין עַל הַיָּרֵחַ אֶלָּא בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת כְּשֶׁהוּא מְבֻשָּׂם וּבְגָדָיו נָאִים. הַגָּה: וְדַוְקָא אִם לֵיל מוֹצָאֵי שַׁבָּת הוּא קֹדֶם י׳ בַּחֹדֶשׁ, אָז מַמְתִּינִין עַד מוֹצָאֵי שַׁבָּת. אֲבָל אִם הוּא אַחַר כָּךְ, אֵין מַמְתִּינִין עַד מוֹצָאֵי שַׁבָּת אֶלָּא מְבָרְכִין מִיָּד. וְאִם יֵשׁ לִלְבֹּשׁ בְּגָדִים נָאִים, (ת״ה סִימָן ל״ה). אֵין מְקַדְּשִׁין הַלְּבָנָה קֹדֶם תִּשְׁעָה בְּאָב וְלֹא קֹדֶם יוֹם הַכִּפּוּרִים, (מַהֲרִי״ל). וּבְמוֹצָאֵי יוֹם הַכִּפּוּרִים מְקַדְּשִׁין אוֹתָהּ, דְּאָז שׂוֹרִין בְּשִׂמְחָה אֲבָל לֹא בְּמוֹצָאֵי תִּשְׁעָה בְּאָב אוֹ שְׁאָר תַּעֲנִיּוֹת, (דִּבְרֵי עַצְמוֹ). וְאֵין מְקַדְּשִׁין אוֹתָהּ בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת שֶׁחָל בּוֹ יוֹם טוֹב. (מַהֲרִי״ל הִלְכוֹת יוֹם טוֹב). וְתוֹלֶה עֵינָיו וּמְיַשֵּׁר רַגְלָיו וּמְבָרֵךְ מְעֻמָּד (טוּר) וְאוֹמֵר שָׁלֹשׁ פְּעָמִים: סִימָן טוֹב תִּהְיֶה לְכָל יִשְׂרָאֵל בָּרוּךְ יוֹצְרֵךְ וְכוּ׳. הַגָּה: וְרוֹקֵד ג׳ פְּעָמִים כְּנֶגְדָּהּ וְאוֹמֵר: כְּשֵׁם שֶׁאֲנִי רוֹקֵד כוּ׳ וְאוֹמֵר: תִּפֹּל עֲלֵיהֶם וְגוּ׳ וּלְמַפְרֵעַ: כָּאֵלֶּה יִדְמוּ כוּ׳ ג׳ פְּעָמִים, וְיֹאמַר לַחֲבֵרוֹ ג׳ פְּעָמִים: שָׁלוֹם עָלֶיךָ, (הג״ה הַחֲדָשׁוֹת) וּמֵשִׁיב הֲרֵי כְּשׁוֹאֵל (טוּר). וְנוֹהֲגִין לוֹמַר: דָּוִד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל חַי וְקַיָּם, שֶׁמַּלְכוּתוֹ נִמְשָׁל לַלְּבָנָה וְעָתִיד לְהִתְחַדֵּשׁ כְּמוֹתָהּ וּכְנֶסֶת יִשְׂרָאֵל תַּחֲזֹר לְהִתְדַּבֵּק בְּבַעְלָהּ שֶׁהוּא הָקָבָ״ה, דֶּגֶמֶת הַלְּבָנָה הַמִּתְחַדֶּשֶׁת עִם הַחַמָּה שֶׁנֶּאֱמַר: שֵׁמֶשׁ וּמָגֵן ה׳ (תְּהִלִּים פד, יב) וּלְכָךְ עוֹשִׂין שִׂמְחוֹת וְרִקּוּדִין בְּקִדּוּשׁ הַחֹדֶשׁ דֶּגֶמֶת שִׂמְחַת נִשּׂוּאִין. (בְּחֵי פָּרָשַׁת וַיֵּשֶׁב וְדִבְרֵי עַצְמוֹ).

ג עַד אֵימָתַי מְבָרְכִין עָלֶיהָ, עַד י״ו מִיּוֹם הַמּוֹלָד, וְלֹא י״ו בְּכָלָל. וְאֵין לְקַדֵּשׁ אֶלָּא עַד חֲצִי כ״ט י״ב תשצ״ג מִן הַמּוֹלָד, (תְּשׁוּבַת מַהֲרִי״ל).

ד אֵין מְבָרְכִין עָלֶיהָ עַד שֶׁיַּעַבְרוּ שִׁבְעַת יָמִים עָלֶיהָ. הַגָּה: וְאֵין מְקַדְּשִׁין הַלְּבָנָה תַּחַת הַגַּג (הַגָּהוֹת אַלְפַסִי הַחֲדָשׁוֹת).

סימן תכז

א כְּשֶׁרֹאשׁ חֹדֶשׁ שְׁנֵי יָמִים, כּוֹתְבִין בַּשְּׁטָרוֹת בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן: בְּיוֹם רֹאשׁ חֹדֶשׁ שֶׁהוּא יוֹם שְׁלֹשִׁים לַחֹדֶשׁ שֶׁעָבַר. וּמוֹנִין לַחֹדֶשׁ מִיּוֹם הַשֵּׁנִי וְכוֹתְבִין בּוֹ בְּא׳ לַחֹדֶשׁ (טוּר). הַגָּה: כְּשֶׁמַּעֲבִירִין הַשָּׁנָה כּוֹתְבִין בַּאֲדָר רִאשׁוֹן: אֲדָר, סָתָם, וּבַשֵּׁנִי: אֲדָר הַשֵּׁנִי (טוּר).

סימן תכח

א אֵלּוּ הַיָּמִים שֶׁאֵין קוֹבְעִים בָּהֶם הַמּוֹעֲדִים; לֹא אד״ו רֹאשׁ הַשָּׁנָה, וְלֹא גא״ו יוֹם הַכִּפּוּרִים, וְלֹא זכ״ד פּוּרִים, וְלֹא בד״ו פֶּסַח, וְלֹא גה ״ז עֲצֶרֶת וְהוֹשַׁעְנָא רַבָּה, לֹא ג׳ חֲנֻכָּה, וְלֹא אג״ו צוֹם אָסְתֵּר, וְלֹא בד״ו צוֹם תַּמּוּז וְאָב. לְעוֹלָם בַּיּוֹם שֶׁיִּהְיֶה פּוּרִים יִהְיֶה ל״ג לָעֹמֶר, וְסִימָן פל״ג, וּבַיּוֹם שֶׁיִּהְיֶה חֲנֻכָּה יִהְיֶה עֲצֶרֶת.

ב אֵלּוּ הַיָּמִים שֶׁהֵקְבִּיעוּ בָּהֶם רָאשֵׁי חֳדָשִׁים וְלֹא בְּזוּלָתָם; נִיסָן אגה ״ז, אִיָּר בגה ״ז, סִיוָן אגד״ו, תַּמּוּז אגה ״ו, אָב בדו״ז, אֱלוּל אבד״ו, תִּשְׁרֵי בגה ״ז, מַרְחֶשְׁוָן גדו״ א, כִּסְלֵו א״ב ג״ד ה ״ו, טֵבֵת אבגד״ו, שְׁבָט בגדה ״ז, אֲדָר זבד״ו. וּבְעִבּוּר, אֲדָר הָרִאשׁוֹן בדה״ז וְשֵׁנִי בדו״ז.

ג סִימָן לְקֻבִיעַת הַמּוֹעֲדִים; א״ת ב״ש, ג״ר ד״ק, ה ״ן ו״ף, פְּרוּשׁ: בְּיוֹם רִאשׁוֹן שֶׁל פֶּסַח יִהְיֶה לְעוֹלָם תִּשְׁעָה בְּאָב וְסִימָן: עַל מַצּוֹת וּמְרוֹרִים יֹאכְלֵהוּ (בְּמִדְבַּר ט, יא). בְּיוֹם ב׳ בּוֹ שָׁבוּעוֹת, וּבְיוֹם ג׳ בּוֹ רֹאשׁ הַשָּׁנָה, בְּיוֹם ד׳ בּוֹ קְרִיאַת הַתּוֹרָה שֶׁהוּא שְׁמִחַת תּוֹרָה, בְּיוֹם ה׳ בּוֹ צוֹם כִּפּוּר, בְּיוֹם ו׳ בּוֹ פּוּרִים שֶׁעָבַר.

ד לְעוֹלָם קוֹרִין צַו אֶת אַהֲרֹן קֹדֶם פֶּסַח בַּפְּשׁוּטָה, וּמְצֹרָע בַּמְעֻבֶּרֶת, חוּץ מִבה ״ח מְעֻבֶּרֶת וְה״ש שֶׁקּוֹרִין אַחֲרֵי מוֹת קֹדֶם הַפֶּסַח. וּלְעוֹלָם קוֹרִין פָּרָשַׁת בְּמִדְבַּר סִינַי קֹדֶם עֲצֶרֶת, תִּשְׁעָה בְּאָב קֹדֶם וָאֶתְחַנַּן, אַתֶּם נִצָּבִים קֹדֶם רֹאשׁ הַשָּׁנָה. וְלָכֵן כְּשֶׁרֹאשׁ הַשָּׁנָה בְּיוֹם ב״ג, שֶׁיֵּשׁ שְׁתֵּי שַׁבָּתוֹת בֵּין רֹאשׁ הַשָּׁנָה לְסֻכּוֹת, צְרִיכִים לְחַלֵּק נִצָּבִים וַיֵּלֶךְ כְּדֵי שֶׁיִּקְרְאוּ וַיֵּלֶךְ בֵּין רֹאשׁ הַשָּׁנָה לְצוֹם כִּפּוּר, וְהַאֲזִינוּ בֵּין צוֹם כִּפּוּר לְסֻכּוֹת; וְסִימָן: בַּ״ג הַמֶּלֶךְ (דְּנִיאֵל א, ה) פַּת וַיֵּלֶךְ. אֲבָל כְּשֶׁרֹאשׁ הַשָּׁנָה בְּיוֹם ה ״ז, אָז אֵין בֵּין רֹאשׁ הַשָּׁנָה לְסֻכּוֹת אֶלָּא שַׁבָּת אַחַת שֶׁקּוֹרִין בָּהּ הַאֲזִינוּ, אָז וַיֵּלֶךְ עִם נִצָּבִים קֹדֶם רֹאשׁ הַשָּׁנָה, וְסִימָן לִפְשׁוּטָה: פִּקְדוּ וּפָסְחוּ, וְלִמְעֻבֶּרֶת: סָגְרוּ וּפָסְחוּ, מָנוּ וְעָצְרוּ, צוּמוּ וּצְלוּ, קוּמוּ וְתִקָּעוּ.

ה פָּרָשַׁת הַאֲזִינוּ, מְחַלְּקִין פָּרָשִׁיּוֹתֶיהָ כְּדֶרֶךְ שֶׁהָיוּ מְחַלְּקִין אוֹתָהּ בַּמִּקְדָּשׁ, שֶׁהָיוּ קוֹרִין הַשִּׁירָה פַּעַם אַחַת לְשִׁשָּׁה יְמֵי הַשָּׁבוּעַ וְסִימָן: הזי״ו לְךָ, הַאֲזִינוּ, זְכֹר, יַרְכִּיבֵהוּ, וַיַּרְא, לוּ חָכְמוּ, כִּי אֶשָּׂא אֶל שָׁמַיִם עַד סוֹף הַשִּׁירָה, וְהַשְּׁבִיעִי קוֹרֵא מִסּוֹף הַשִּׁירָה עַד סוֹף הַפָּרָשָׁה. הַגָּה: וְדַוְקָא בְּשַׁבָּת מְחַלְּקִין הַפָּרָשִׁיּוֹת, אֲבָל בְּמִנְחָה בְּשַׁבָּת וּב׳ וְה׳, אֵין לָחוּשׁ, (פְּרִדְכִי פֶּרֶק הַקּוֹרֵא עוֹמֵד).

ו קְלָלוֹת שֶׁבְּתוֹרַת כֹּהֲנִים אֵין מַפְסִיקִין בָּהֶם, אֶלָּא אֶחָד קוֹרֵא כֻּלָּם וּמַתְחִילִין בַּפְּסוּקִים שֶׁלְּפָנֵיהֶם וּמְסַיְּמִים בַּפְּסוּקִים שֶׁלְּאַחֲרֵיהֶם; אֲבָל קְלָלוֹת שֶׁבְּמִשְׁנֶה תּוֹרָה יְכוֹלִין לְהַפְסִיק בָּהֶם, וְאַף עַל פִּי כֵן נָהֲגוּ שֶׁלֹּא לְהַפְסִיק בָּהֶם. וְכֵן נוֹהֲגִין שֶׁלֹּא לִקְרוֹת אֶחָד בִּשְׁמוֹ לַעֲלוֹת אֶלָּא קוֹרִין מִי שֶׁיִּרְצֶה.

ז ח׳ פְּסוּקִים אַחֲרוֹנִים שֶׁבַּתּוֹרָה, אֵין מַפְסִיקִין בָּהֶם אֶלָּא יָחִיד קוֹרֵא אֶת כֻּלָּם.

ח מ״ז בְּתַמּוּז וָאֵילָךְ מַפְטִירִין ג׳ דְּפַרְעָנוּתָא, ז׳ דְּנֶחָמָתָא, תַּרְתֵּי דְּתִיּוּבְתָּא; ג׳ דְּפֻרְעָנוּתָא; דִּבְרֵי יִרְמְיָהוּ, שִׁמְעוּ דְּבַר ה׳, חָזוֹן יְשַׁעְיָהוּ. שֶׁבַע דְּנֶחָמָתָא, נַחֲמוּ, וַתֹּאמֶר צִיּוֹן, עֲנִיָּה סוֹעֲרָה, אָנֹכִי, רָנִּי עֲקָרָה, קוּמִי אוֹרִי, שׂוֹשׂ אָשִׂישׂ. וּבְיוֹם צוֹם גְּדַלְיָה בְּמִנְחָה מַפְטִירִין דִּרְשׁוּ. וּבְשַׁבָּת שֶׁבֵּין רֹאשׁ הַשָּׁנָה לְיוֹם הַכִּפּוּרִים מַפְטִירִים לְעוֹלָם שׁוּבָה. וּכְשֶׁרֹאשׁ הַשָּׁנָה בב״ג, שֶׁיֵּשׁ שַׁבָּת בֵּין יוֹם הַכִּפּוּרִים לְסֻכּוֹת וְקוֹרִין בּוֹ הַאֲזִינוּ, מַפְטִיר בּוֹ וַיְדַבֵּר דָּוִד. וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁכְּשֶׁרֹאשׁ הַשָּׁנָה בב״ג, שֶׁוַּיֵּלֶךְ בֵּין רֹאשׁ הַשָּׁנָה לְיוֹם הַכִּפּוּרִים, מַפְטִירִין בּוֹ דִּרְשׁוּ; וּבְשַׁבָּת שֶׁבֵּין יוֹם הַכִּפּוּרִים לְסֻכּוֹת, שָׁקוֹרִים הַאֲזִינוּ, מַפְטִירִים שׁוּבָה.

הַגָּה: וְהַמִּנְהָג כַּסָּבָרָא הָרִאשׁוֹנָה. וּבְשָׁאר שַׁבָּתוֹת הַשָּׁנָה מַפְטִירִין מֵעֵין הַפָּרָשָׁה (טוּר) וּכְשֶׁקּוֹרִין ב׳ פָּרָשִׁיּוֹת מַפְטִירִים בָּאַחֲרוֹנָה (פְּרִדְכִי פ׳ בְּנֵי הָעִיר), בִּלְבַד בְּאַחֲרֵי מוֹת וּקְדוֹשִׁים דְּמַפְטִירִין הַלּוֹא כִבְנֵי כֻשִׁיִּים שֶׁהִיא הַפְטָרַת אַחֲרֵי מוֹת (מִנְהָגִים). וְנוֹהֲגִין לְהַפְטִיר בַּחֲתָנָה שׁוֹשׂ אָשִׂישׂ, וְאֵין דּוֹחִין מִפָּנֶיהָ שׁוּם הַפְטָרָה הַנִּזְכֶּרֶת כָּאן, וְלֹא שֶׁל ד׳ פָּרָשִׁיּוֹת וְלֹא שֶׁל רֹאשׁ חֹדֶשׁ, אוֹ מָחָר חֹדֶשׁ אוֹ חֲנֻכָּה אוֹ שִׁירָה (פְּרִדְכִי פ׳ בְּנֵי הָעִיר וְהַשּׁוֹר וּמִנְהָגִים), אֲבָל שְׁאָר הַפְּטָרוֹת דּוֹחִין מִפָּנֶיהָ. וּכְבָר נִתְבָּאֵר לְעֵיל סִימָן תכ״ה דְּאֵין מְדַלְּגִין מִנָּבִיא לָנָבִיא. וְגַם נִתְבָּאֵר שָׁם סָעִיף ב׳ אִם דּוֹחִין מִפְּנֵי שֶׁל רֹאשׁ חֹדֶשׁ אַחַת מֵאֵלּוּ הַפְּטָרוֹת שֶׁנִּזְכְּרוּ כָּאן.

סימן תכט

א שׁוֹאֲלִין בְּהִלְכוֹת פֶּסַח קֹדֶם לַפֶּסַח שְׁלֹשִׁים יוֹם. הַגָּה: וּמִנְהָג לִקְנוֹת חִטִּים לְחַלְּקָן לַעֲנִיִּים לְצֹרֶךְ פֶּסַח. וְכָל מִי שֶׁדָּר בָּעִיר י״ב חֹדֶשׁ צָרִיךְ לִתֵּן לָזֶה (אוֹר זָרוּעַ).

ב אֵין נוֹפְלִין עַל פְּנֵיהֶם בְּכָל חֹדֶשׁ נִיסָן, וְאֵין אוֹמְרִים צִדְקָתְךָ בְּשַׁבָּת בְּמִנְחָה, וְאֵין מַסְפִּידִין בּוֹ, וְאֵין מִתְעַנִּין בּוֹ לְהַזְכִּיר בְּצִבּוּר; וְהַבְּכוֹרוֹת מִתְעַנִּין בּוֹ בְּעֶרֶב פֶּסַח. הַגָּה: גַּם אֵין אוֹמְרִים צִדּוּק הַדִּין בְּכָל חֹדֶשׁ נִיסָן. וְנָהֲגוּ שֶׁאֵין מִתְעַנִּין בּוֹ תַּעֲנִית כְּלָל, אֲפִלּוּ יוֹם שֶׁמֵּת בּוֹ אָבִיו אוֹ אִמּוֹ; אֲבָל תַּעֲנִית חֲלוֹם, מִתְעַנִּין. וְאֵין אוֹמְרִים מִזְמוֹר לְתוֹדָה וְאֵל אֶרֶךְ אַפַּיִם וְלַמְנַצֵּחַ בְּעֶרֶב פֶּסַח וְלֹא בְּיוֹם טוֹב, (מִנְהָגִים). וְנוֹהֲגִין לְהַרְבּוֹת קְצָת בַּאֲכִילָה וּשְׁתִיָּה בְּיוֹם אַחַר הֶחָג, וְהוּא אִסְרוּ חַג, (גְּמָרָא וְרֹאשׁ פֶּרֶק לוּלָב).

סימן תל

א שַׁבָּת שֶׁלְּפְנֵי הַפֶּסַח קוֹרִין אוֹתוֹ שַׁבָּת הַגָּדוֹל, מִפְּנֵי הַנֵּס שֶׁנַּעֲשָׂה בּוֹ. הַגָּה: וְהַמִּנְהָג לוֹמַר בְּמִנְחָה הַהַגָּדָה, מִתְּחִלַּת עֲבָדִים הָיִינוּ עַד לְכַפֵּר עַל כָּל עֲוֹנוֹתֵינוּ; וּפוֹסְקִים לוֹמַר בָּרְכִי נַפְשִׁי (מִנְהָגִים).

סימן תלא

א בְּתִחִלַּת לֵיל י״ד בְּנִיסָן בּוֹדְקִים אֶת הֶחָמֵץ לְאוֹר הַנֵּר, בַּחֹרִין וּבַסְּדָקִין, בְּכָל הַמְּקוֹמוֹת שֶׁדַּרְךָ לְהַכְנִיס שָׁם חָמֵץ.

ב יְזָהֵר כָּל אָדָם שֶׁלֹּא יַתְחִיל בְּשׁוּם מְלָאכָה וְלֹא יֹאכַל, עַד שֶׁיְּבַדֵּק. וַאֲפִלּוּ אִם יֵשׁ לוֹ עֵת קָבוּעַ לְלָמְדוֹ, לֹא יִלְמֹד עַד שֶׁיְּבַדֵּק; וְאִם הִתְחִיל לִלְמֹד מִבְּעוֹד יוֹם, אֵין צָרִיךְ לְהַפְסִיק. וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁצָּרִיךְ לְהַפְסִיק, וְכֵן נִרְאֶה לִי עִקָּר.

סימן תלב

א קֹדֶם שֶׁיַּתְחִיל לְבַדֵּק יְבָרֵךְ: אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל בִּעוּר חָמֵץ. וְאִם הִתְחִיל לְבַדֵּק בְּלֹא בְּרָכָה, יְבָרֵךְ כָּל זְמַן שֶׁלֹּא סִיֵּם בְּדִיקָתוֹ, (כָּל בּוֹ); וְיִזָּהֵר שֶׁלֹּא יְדַבֵּר בֵּין הַבְּרָכָה לְתְחִלַּת הַבְּדִיקָה. וְטוֹב שֶׁלֹּא יְדַבֵּר בְּדָבָרִים אֲחֵרִים עַד שֶׁיִּגְמֹר כָּל הַבְּדִיקָה, כְּדֵי שֶׁיְּשִׂים אֶל לִבּוֹ לְבַדֵּק בְּכָל הַמְּקוֹמוֹת שֶׁמַּכְנִיסִים בּוֹ חָמֵץ.

ב בִּבְרָכָה אַחַת יָכוֹל לְבַדֵּק כַּמָּה בָּתִּים. וְאִם בַּעַל הַבַּיִת רוֹצֶה, יַעֲמִיד מִבְּנֵי בֵיתוֹ אֶצְלוֹ בְּשָׁעָה שֶׁהוּא מְבָרֵךְ, וְיִתְפַּזְּרוּ לְבַדֵּק אִישׁ בְּמְקוֹמוֹ עַל סְמַךְ בְּרָכָה שֶׁבֵּרַךְ בַּעַל הַבַּיִת. הַגָּה: וְנוֹהֲגִים לְהַנִּיחַ פְּתִיתֵי חָמֵץ בַּמָּקוֹם שֶׁיִּמְצָאֵם הַבּוֹדֵק, כְּדֵי שֶׁלֹּא יְהֵא בְּרָכָתוֹ לְבַטָּלָה, (מַהַרְ״י בְּרִי״ץ). וּמֵיהוּ אִם לֹא נָתַן לֹא עִכֵּב, דְּדַעַת כָּל אָדָם עִם הַבְּרָכָה לְבַעֵר אִם נִמְצָא.

(כָּל בּוֹ).

סימן תלג

א הַבְּדִיקָה צָרִיךְ שֶׁתִּהְיֶה לְאוֹר הַנֵּר וְלֹא לְאוֹר הַלְּבָנָה. וְאִם עָבַר וְלֹא בָּדַק לֵיל י״ד כְּשֶׁבּוֹדֵק בְּיוֹם י״ד, לֹא יִבְדֹּק לְאוֹר הַחַמָּה אֶלָּא לְאוֹר הַנֵּר. וַאֲכַסַדְרָה שֶׁאוֹרָהּ רַב, אִם בְּדָקָהּ לְאוֹר הַחַמָּה, דַּיּוֹ; וְהוּא הַדִּין כְּנֶגֶד אֲרֻבָּה שֶׁבַּחֶדֶר.

ב אֵין בּוֹדְקִין לְאוֹר הָאֲבוּקָה אֶלָּא לְאוֹר הַנֵּר, וְלֹא בְּנֵר שֶׁל חֵלֶב, וְלֹא שֶׁל שַׁמָּן, וְלֹא שֶׁל שֶׁמֶן, אֶלָּא בְּנֵר שֶׁל שַׁעֲוָה. הַגָּה: וְהוּא יְחִידִי, אֲבָל שְׁתֵּי נֵרוֹת בְּיַחַד, אֲפִלּוּ קְלוּעִים, דַּיָּנִם כַּאֲבוּקָה (מַהֲרִי״ל בְּשֵׁם אֲגֻדָּה).

ג בּוֹדֵק כָּל הַמְּקוֹמוֹת שֶׁיֵּשׁ לָחוּשׁ שֶׁמָּא הִכְנִיסוּ בָּהֶם חָמֵץ. וְלָכֵן כָּל חַדְרֵי הַבַּיִת וְהָעֲלִיּוֹת צְרִיכִים בְּדִיקָה; שֶׁפְּעָמִים אָדָם נִכְנָס בָּהֶם וּפִתּוֹ בְּיָדוֹ. אֲבָל אוֹצָרוֹת יַיִן שֶׁאֵין מִסְתַּפֵּק מֵהֶם, וְכֵן מַתְבֵּן וְכֵיוֹצֵא בּוֹ, אֵינָם צְרִיכִים בְּדִיקָה.

ד חֹרֵי הַבַּיִת וְזִיזִין הַבּוֹלְטִים מֵהַכְּתָלִים, שֶׁאֵינָם גְּבוֹהִים הַרְבֵּה וְלֹא נְמוּכִים הַרְבֵּה, צְרִיכִים בְּדִיקָה; אֲבָל הַגְּבוֹהִים שֶׁאֵין יַד הָאָדָם מַגַּעַת שָׁם, וְהַנְּמוּכִים פָּחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה טְפָחִים, אֵינָם צְרִיכִים בְּדִיקָה.

ה גַּג הַיָּצִיעַ וְהַמִּגְדָּל שֶׁגַּגֵּיהֶם מְשֻׁפָּעִים וּמִפְּנֵי כָךְ אֵין גַּגֵּיהֶם רְאוּיִין לְשׁוּם תַּשְׁמִישׁ, אֵינָם צְרִיכִין בְּדִיקָה אֲפִלּוּ הֵם בְּתוֹךְ הַבַּיִת.

ו רֶפֶת שֶׁל בָּקָר אֵינוֹ צָרִיךְ בְּדִיקָה, שֶׁאִם הָיָה שָׁם חָמֵץ הַבְּהֵמוֹת יֹאכְלוּהוּ. וְכֵן לוּל שֶׁל תַּרְנְגוֹלִים אֵינוֹ צָרִיךְ בְּדִיקָה, מִפְּנֵי שֶׁאִם הָיָה שָׁם חָמֵץ הַתַּרְנְגוֹלִים יֹאכְלוּהוּ. וְכֵן אֻמְצָעָה שֶׁל חָצֵר אֵינוֹ צָרִיךְ בְּדִיקָה, שֶׁאִם הָיָה שָׁם חָמֵץ הָעוֹרְבִים וּשְׁאָר עוֹפוֹת הַמְצוּיִים שָׁם יֹאכְלוּהוּ. וְהָנֵי מִלֵּי מִסְפֵּק חָמֵץ, אֲבָל וַדַּאי חָמֵץ **לֹא.** הַגָּה: אֲבָל לְקַמָּן סִימָן תמ״ה סָעִיף ג׳ מְבֹאָר דְּמֻתָּר לְהַשְׁלִיךְ חָמֵץ בְּמָקוֹם שֶׁהָעוֹפוֹת מְצוּיִים, כָּל שֶׁכֵּן שֶׁאֵין צָרִיךְ לְבַעֵר מִשָּׁם אֲפִלּוּ חָמֵץ וַדַּאי, עַד לְאַחַר זְמַן אֲסוּרוֹ.

ז חֹר שֶׁבֵּין יְהוּדִי לַחֲבֵרוֹ, כָּל אֶחָד בּוֹדֵק עַד מָקוֹם שֶׁיָּדוֹ מַגַּעַת וְהַשְּׁאָר מְבַטֵּל בְּלִבּוֹ, וְדַיּוֹ; וְשֶׁבֵּין יְהוּדִי לְעַכּוּ״ם אֵינוֹ צָרִיךְ בְּדִיקָה כְּלָל, שֶׁמָּא יֹאמַר: כְּשָׁפִים הוּא עוֹשֶׂה לִי וְנִמְצָא בָּא לִידֵי סַכָּנָה.

ח כֹּתֶל שֶׁנִּשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ חָמֵץ בַּחֹרֶף, וְנָפַל וְנַעֲשָׂה גַּל, אֲפִלּוּ אֵינוֹ גָּבוֹהַּ ג׳ טְפָחִים כְּדֵי חֲפִישַׂת הַכֶּלֶב, אֵין צָרִיךְ לִבְדֹּק תַּחְתָּיו כֵּיוָן שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סַכָּנַת עַקְרָב שֶׁמְּצוּיִים בַּגַּלִּים חֲיֵישִׁינַן שֶׁמָּא אַחַר שֶׁיָּשְׁלִים בְּדִיקָתוֹ שֶׁאֵינוֹ עוֹסֵק בְּמִצְוָה יְחַפֵּשׂ אַחַר מַחַט שֶׁנֶּאֱבַד לוֹ וְיָבֹא לִידֵי סַכָּנָה. וְהָנֵי מִלֵּי בִּסְתָם, אֲבָל בְּיָדוּעַ שֶׁיֵּשׁ תַּחְתָּיו חָמֵץ, אִם אֵין עָלָיו גֹּבַהּ שְׁלֹשָׁה טְפָחִים, צָרִיךְ לְהוֹצִיאוֹ מִשָּׁם בְּמָרָא וַחֲצִינָא בְּעִנְיָן שֶׁאֵין בּוֹ סַכָּנָה; וְאִם יֵשׁ עָלָיו גֹּבַהּ שְׁלֹשָׁה טְפָחִים, מְבַטְּלוֹ בְּלִבּוֹ וְדַיּוֹ.

ט מַרְתֵּף שֶׁמְּסֻדָּרִין בּוֹ שׁוּרוֹת שֶׁל חָבִיּוֹת זוֹ אֵצֶל זוֹ עַד שֶׁנִּתְמַלֵּא כֻּלּוֹ, וְחוֹזְרִין וּמְסַדְּרִין שׁוּרוֹת אֲחֵרוֹת עַל הַתַּחְתּוֹנוֹת עַד הַקּוֹרָה, אֵין צָרִיךְ לִבְדֹּק אֶלָּא שׁוּרָה הָעֶלְיוֹנָה וְאַחֶרֶת לְמַטָּה מִמֶּנָּה; דְּהַיְנוּ שׁוּרָה עַל פְּנֵי רֹחַב הַמַּרְתֵּף, וְלֹא עַל כָּל שֶׁטַח הַמַּרְתֵּף אֶלָּא עֶלְיוֹנָה הָרוֹאָה אֶת הַקּוֹרָה וְאֶת הַפֶּתַח, וְאַחֶרֶת לְמַטָּה מִמֶּנָּה.

י בָּתֵּי כְּנֵסִיּוֹת וּבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת צְרִיכִים בְּדִיקָה מִפְּנֵי שֶׁהַתִּינוֹקוֹת מַכְנִיסִים בָּהֶם חָמֵץ.

יא הַמְכַבֵּד חַדְרוֹ בְּי״ג בְּנִיסָן וּמְכַוֵּן לִבְדֹּק הֶחָמֵץ וּלְבַעֲרוֹ, וְנִזְהָר שֶׁלֹּא לְהַכְנִיס שָׁם עוֹד חָמֵץ, אַף עַל פִּי כֵן צָרִיךְ לִבְדֹּק בְּלֵיל י״ד. הַגָּה: וְכָל אָדָם צָרִיךְ לְכַבֵּד חֲדָרָיו קֹדֶם הַבְּדִיקָה (מָרְדְּכַי רֵישׁ פְּסָחִים). וְהַכַּיסִים אוֹ בָּתֵּי יָד שֶׁל בְּגָדִים שֶׁנּוֹתְנִים בָּהֶם לִפְעָמִים חָמֵץ, צְרִיכִין בְּדִיקָה (מַהֲרִי״ו).

סימן תלד

א אַחַר הַבְּדִיקָה יְהֵא נִזְהָר בֶּחָמֵץ שֶׁמְּשַׁיֵּר לְהַצְנִיעוֹ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִצְטָרֵךְ בְּדִיקָה אַחֶרֶת, כְּגוֹן אִם יִטְלֶנּוּ עַכְבָּר בְּפָנָיו אוֹ אִם יֶחְסַר לַחְמוֹ, כְּגוֹן שֶׁנִּיחַ עֶשֶׂר כִּכָּרוֹת וְיִמְצָא תֵּשַׁע, אֲבָל בִּסְתָם שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ אִם חָסֵר מִמֶּנּוּ אִם לָאו, לֹא. וְאִם כָּפָה עָלָיו כְּלִי וְלֹא מְצָאוֹ, אֵינוֹ צָרִיךְ לִבְדֹּק, שֶׁוַּדַּאי אָדָם נָטָלוֹ. לְכָךְ יִכְפֶּה עָלָיו כְּלִי אוֹ יִתְלֶנּוּ בָּאֲוִיר אוֹ נַנִּיחֶנּוּ בְּתֵבָה, מָקוֹם שֶׁאֵין עַכְבָּר יָכוֹל לָבֹא.

ב אַחַר הַבְּדִיקָה מִיָּד בַּלַּיְלָה יְבַטְּלֶנּוּ וְיֹאמַר: כָּל חֲמִירָא דְּאִיתֵיהּ בִּרְשׁוּתִי דְּלָא חֲזִיתֵיהּ וּדְלָא בְּעַרְתֵּיהּ לִבְטִיל וְלֶהֱוֵי כְּעַפְרָא (דְּאַרְעָא). הַגָּה: וְיֹאמַר הַבְּטוּל בל׳ שֶׁמַּבִּין (מַהֲרַ״י בְּרִי״ן). וְאִם אָמְרוֹ בל׳ הַקֹּדֶשׁ כָּל חֲמִירָא כּוּלֵּל חָמֵץ וּשְׂאוֹר (ת״ה סִימָן קל״ד), אֲבָל בִּשְׂאָר לְשׁוֹנוֹת צָרִיךְ לְהַזְכִּיר כָּל אֶחָד בִּפְנֵי עַצְמוֹ (דִּבְרֵי עַצְמוֹ), **וְטוֹב לַחֲזוֹר וּלְבַטְּלוֹ פַּעַם אַחֶרֶת בְּיוֹם**

י״ד סוֹף שָׁעָה חֲמִישִׁית, קֹדֶם שֶׁתַּגִּיעַ שָׁעָה שִׁשִּׁית, שֶׁמִּשֶּׁתַּגִּיעַ שָׁעָה שִׁשִּׁית נֶאֱסָר וְאֵין בְּיָדוֹ לְבַטְּלוֹ. הַגָּה: וְאֵין לְבַטְּלוֹ בַּיּוֹם אֶלָּא לְאַחַר שֶׁשָּׁרַף הֶחָמֵץ, כְּדֵי לְקַיֵּם מִצְוַת שְׂרֵפָה בֶּחָמֵץ שֶׁלּוֹ (מַהֲרִי״ו).

ג בְּבִטּוּל הַיּוֹם יֹאמַר: דַּחֲזִיתֵיהּ וּדְלָא חֲזִיתֵיהּ, דְּבַעַרְתֵּיהּ וּדְלֹא בְּעַרְתֵּיהּ.

ד שְׁלוּחוֹ יָכוֹל לְבַטֵּל. וּכְשֶׁמְּבַטֵּל שְׁלִיחַ צָרִיךְ שֶׁיֹּאמַר: חֲמֵצוֹ שֶׁל פְּלוֹנִי יְהֵא בָּטֵל וְכוּ׳ (תשו׳ מַהֲרִ״י בְּרִי״ן). אִם אֵין הָאִישׁ בְּבֵיתוֹ, יְבַטֵּל בַּמָּקוֹם שֶׁהוּא; וְאִם אֵינוֹ עוֹשֶׂה כֵּן, טוֹב שֶׁתְּבַטֵּל אִשְׁתּוֹ.

סימן תלה

א לֹא בָּדַק בְּלֵיל י״ד, יִבְדֹּק בְּיוֹם י״ד בְּאֵיזוֹ שָׁעָה שֶׁיִּזְכֹּר מֵהַיּוֹם. לֹא בָּדַק כָּל יוֹם י״ד, יִבְדֹּק בְּתוֹךְ הַפֶּסַח. לֹא בָּדַק בְּתוֹךְ הַפֶּסַח, יִבְדֹּק לְאַחַר הַפֶּסַח, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִכָּשֵׁל בְּחָמֵץ שֶׁעָבַר עָלָיו הַפֶּסַח שֶׁהוּא אָסוּר בַּהֲנָאָה; וְעַל הַבְּדִיקָה שֶׁלְּאַחַר הַפֶּסַח לֹא יְבָרֵךְ.

סימן תלו

א הַמְפָרֵשׁ מִיַּבָּשָׁה לַיָּם אוֹ יוֹצֵא בְּשַׁיָּרָא, וְאֵינוֹ מַנִּיחַ בְּבֵיתוֹ מִי שֶׁיִּבְדֹּק תּוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם, זָקוּק לִבְדֹּק. וְלֹא יְבָרֵךְ אָז עַל בִּעוּר חָמֵץ (כָּל בּוֹ). לְקֹדֶם שְׁלֹשִׁים יוֹם אֵינוֹ צָרִיךְ לִבְדֹּק. וּכְשֶׁמַּגִּיעַ פֶּסַח יְבַטְּלֶנּוּ, (טור). וְאִם דַּעְתּוֹ לַחֲזֹר קֹדֶם הַפֶּסַח, צָרִיךְ לִבְדֹּק וַאֲחַר כָּךְ יֵצֵא, דְּחַיִּישִׁינַן שֶׁמָּא יַחֲזֹר עֶרֶב פֶּסַח בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת וְלֹא יִהְיֶה לוֹ פְּנַאי לְבַעֵר. וְכֵן הָעוֹשֶׂה בֵּיתוֹ אוֹצָר תּוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם, זָקוּק לִבְדֹּק וַאֲחַר כָּךְ כּוֹנֵס אוֹצָרוֹ לְתוֹכוֹ. קֹדֶם שְׁלֹשִׁים יוֹם, אִם דַּעְתּוֹ לְפַנּוֹתוֹ קֹדֶם הַפֶּסַח צָרִיךְ לִבְדֹּק וְאַחַר כָּךְ עוֹשֶׂהוּ אוֹצָר; וְאִם אֵין דַּעְתּוֹ לְפַנּוֹתוֹ קֹדֶם הַפֶּסַח אֵינוֹ צָרִיךְ לִבְדֹּק. הַגָּה: וְאוֹצָר חֹדֶשׁ שֶׁיֵּשׁ חֹדֶשׁ מְחֻמָּצִים בְּקַרְקַעְתִּי הַבּוֹר, אִם נַעֲשָׂה הָאוֹצָר שְׁלֹשִׁים יוֹם קֹדֶם הַפֶּסַח אֵינוֹ זָקוּק לְבַעֵר אֶלָּא מְבַטְּלוֹ בְּלִבּוֹ וְדַיּוֹ. וּמִיהוּ לְאַחַר פֶּסַח כְּשֶׁמְּפַנֶּה הָאוֹצָר, אָסוּר לֵיהָנוֹת מֵאוֹתָן חֹדֶשׁ; וְאִם אֵין שָׁם חָמֵץ יָדוּעַ אֶלָּא סָפֵק, מֻתָּר לְמִכֹּר הָאוֹצָר כֵּן בְּיִחַד. (תְּשׁוּבַת הָרַשְׁבָּ״א סִימָן ע׳).

ב וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּקֹדֶם ל׳ יוֹם שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לִבְדֹּק הַיְנוּ כְּשֶׁאֵין דַּעְתּוֹ לַחֲזֹר בְּתוֹךְ הַפֶּסַח, אַף עַל פִּי שֶׁדַּעְתּוֹ לַחֲזֹר קֹדֶם הַפֶּסַח אוֹ אַחֲרָיו, אֵינוֹ צָרִיךְ לִבְדֹּק כֵּיוָן שֶׁהוּא קֹדֶם ל׳ יוֹם וּכְשֶׁיַּגִּיעַ פֶּסַח יְבַטְּלֶנּוּ, אֲבָל אִם דַּעְתּוֹ לַחֲזֹר בְּתוֹךְ הַפֶּסַח צָרִיךְ לִבְדֹּק אֲפִלּוּ מֵרֹאשׁ הַשָּׁנָה. וְאִם שָׁכַח וְלֹא בָּדַק, יְבַטֵּל כְּשֶׁמַּגִּיעַ הַפֶּסַח וְלֹא יְבָרֵךְ עַל הַבִּטּוּל. הַגָּה: גַּם אִשְׁתּוֹ תִּבְדֹּק וּתְבַטֵּל בְּבֵיתוֹ, דְּיִלְמָא יִשְׁכַּח לְבַטֵּל בַּמָּקוֹם שֶׁהוּא (כָּל בּוֹ).

ג יִשְׂרָאֵל הַיּוֹצֵא מִבֵּית עַכּוּ״ם תּוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם וְנִכְנַס בְּבֵית אַחֵר בְּעִיר זוֹ, אוֹ הוֹלֵךְ לְעִיר אַחֶרֶת, אֵינוֹ צָרִיךְ לְבַעֵר בֵּית הָאֵינוֹ יְהוּדִי שֶׁהָרֵי יְקֵיִם מִצְוַת בִּעוּר בְּאוֹתוֹ בַּיִת אַחֵר. אֲבָל אִם הוּא מְפָרֵשׁ אוֹ יוֹצֵא בְּשַׁיָּרָא וְלֹא יִכָּנֵס בְּפֶסַח בַּבַּיִת, יֵשׁ מִי שֶׁאוֹמֵר שֶׁחָל עָלָיו חוֹבַת הַבִּעוּר כֵּיוָן שֶׁהוּא תּוֹךְ ל׳ יוֹם, וְצָרִיךְ לְבַעֵר בֵּית הָעַכּוּ״ם שֶׁהוּא יוֹצֵא מִמֶּנּוּ כְּדֵי לְקַיֵּם מִצְוַת בִּעוּר, אַף עַל פִּי שֶׁהָעַכּוּ״ם יִכָּנֵס לַבַּיִת בְּפֶסַח; וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ כְּשֶׁנִּכְנַס בּוֹ הָעַכּוּ״ם (טור).

סימן תלז

א הַמַּשְׁכִּיר בַּיִת לַחֲבֵרוֹ לְצֹרֶךְ י״ד וּמִמֶּנּוּ וָאֵילָךְ, וְקִנֵּחוּ בְּא׳ מֵהַדְּרָכִים שֶׁשְּׁכִירוּת קַרְקַע נִקְנֶה בּוֹ, אִם עַד שֶׁלֹּא מָסַר לוֹ הַמַּפְתֵּחַ חָל י״ד עַל הַמַּשְׁכִּיר לְבַדֹּק; וְאִם מְשֶׁמָּסַר לוֹ הַמַּפְתֵּחַ חָל י״ד, עַל הַשּׁוֹכֵר לְבַדֹּק.

ב הַשּׁוֹכֵר בַּיִת מֵחֲבֵירוֹ בְּי״ד וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ אִם הוּא בָּדוּק, אִם הוּא בָּעִיר שׁוֹאֲלוֹ אִם בְּדָקוֹ; וְאִם אֵינוֹ בָּעִיר, חֶזְקָתוֹ בָּדוּק וּמְבַטְּלוֹ בְּלִבּוֹ וְדַיּוֹ.

ג הַמַּשְׁכִּיר בַּיִת לַחֲבֵרוֹ בְּחֶזְקַת בָּדוּק וְנִמְצָא שֶׁאֵינוֹ בָּדוּק, עַל הַשּׁוֹכֵר לְבַדֹּק וְאֵינוֹ מִקַּח טָעוּת; וַאֲפִלּוּ בְּמָקוֹם שֶׁבּוֹדְקִים בְּשָׂכָר, שְׂהָרֵי מִצְוָה הוּא עוֹשֶׂה. הַגָּה: וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּצָרִיךְ לְהַחֲזִיר לוֹ שְׂכַר הַבְּדִיקָה הוֹאִיל וְהִתְנָה בְּהֶדְיָא שֶׁיִּהְיֶה בָּדוּק. (הַמַּגִּיד פ״ב וּמַשְׁמָע לְעֵיל סִי׳ י״ד).

ד בַּיִת שֶׁהֶחְזַק שֶׁלֹּא בְּדָקוֹ הַמַּשְׁכִּיר וְאָמְרוּ אִשָּׁה אוֹ עֶבֶד אוֹ קָטָן אָנוּ בְּדָקְנוּהוּ, הֲרֵי אֵלּוּ נֶאֱמָנִים; וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה קָטָן שֶׁיֵּשׁ בּוֹ דַּעַת לִבְדֹּק.

סימן תלח

א עַכְבָּר שֶׁנִּכְנַס לְבַיִת בָּדוּק וְכִבָּר בְּפִיו, וְנִכְנַס אַחֲרָיו וּמָצָא פֵּרוּרִין אֲפִלּוּ כְּדֵי כָּל הַכִּבָּר, צָרִיךְ לַחֲזֹר לִבְדֹּק הַבַּיִת אַחַר הַכִּבָּר שֶׁהִכְנִיס; לְפִי שֶׁאֵין דַּרְכּוֹ שֶׁל עַכְבָּר לְפָרֵר, וְהָנֵי פֵּרוּרִין מֵעָלְמָא אָתוּ וְלֹא מֵאוֹתוֹ כִּבָּר. אֲבָל אִם תִּינוֹק נִכְנַס לְבַיִת בָּדוּק וְכִבָּר בְּיָדוֹ וְנִכְנַס אַחֲרָיו וּמָצָא פֵּרוּרִין, אֵינוֹ צָרִיךְ לַחֲזֹר וְלִבְדֹּק

שֶׁחִזְּקוּתוֹ שֶׁאָכְלוֹ, וְאִלּוּ הַפֵּרוּרִין שֶׁנִּפְלוּ מִמֶּנּוּ בִּשְׁעַת אֲכִילָה, שֶׁדֶּרֶךְ הַתִּינוֹק לְפָרֵר. וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁאִם אֵין בַּפֵּרוּרִין כְּדֵי כָּל הַכְּפָר, צָרִיךְ לַחֲזֹר וְלִבְדֹּק. דִּינֵי עַכְבָּר נִכְנַס וְיוֹצֵא הִשְׁמִיט הָרַב, הוֹאִיל וְלֹא שְׁכִיחִי.

ב כַּזַּיִת חָמֵץ לְמַעְלָה עַל הַקּוֹרָה, מְחַיְּבִים אוֹתוֹ לְהָבִיא סָלָם לְהוֹרִידוֹ מִפְּנֵי שֶׁפְּעָמִים יִפֹּל מֵהַקּוֹרָה; אֲבָל אִם הָיָה חָמֵץ בְּבוֹר, אֵין מְחַיְּבִים אוֹתוֹ לְהַעֲלוֹתוֹ אֶלָּא מְבַטְּלוֹ בְּלִבּוֹ וְדַיּוֹ.

סימן תלט

א ט׳ צִבּוּרִין שֶׁל מַצָּה וְאֶחָד שֶׁל חָמֵץ, וּבָא עַכְבָּר וְנָטַל וְלֹא יָדַעְנוּ אִם נָטַל חָמֵץ אוֹ אִם נָטַל מַצָּה, וְנִכְנַס לְבֵית בָּדוּק, צָרִיךְ לַחֲזֹר וּלְבָדְקוֹ, מִיהוּ אִם הַכְּפָר קָטָן שֶׁיָּכוֹל הָעַכְבָּר לֶאֱכֹל תְּלִינָן לְהָקֵל שֶׁאָכְלוֹ וְאֵין צָרִיךְ לִבְדֹּק (טור), שֶׁכָּל הַקָּבוּעַ כְּמֻחֲצָה עַל מֻחֲצָה; וְאִם פֵּרֵשׁ הַכְּפָר מִמְּקוֹם קְבִיעָתוֹ, וּנְטָלוֹ הָעַכְבָּר מִשָּׁם, אֵין צָרִיךְ לַחֲזֹר וְלִבְדֹּק; דְּכָל דְּפָרִישׁ, מְרַבָּא פָּרִישׁ.

ב ב׳ צִבּוּרִין, אֶחָד שֶׁל חָמֵץ וְאֶחָד שֶׁל מַצָּה, וּב׳ בָּתִּים, אֶחָד בָּדוּק וְאֶחָד שֶׁאֵינוֹ בָּדוּק, וּבָאוּ שְׁנֵי עַכְבָּרִים זֶה נָטַל חָמֵץ וְזֶה נָטַל מַצָּה וְאֵין יָדוּעַ לְאֵיזֶה בַּיִת נִכְנַס זֶה שֶׁנָּטַל הֶחָמֵץ; וְכֵן שְׁנֵי בָּתִּים בְּדוּקִים וְצִבּוּר אֶחָד שֶׁל חָמֵץ וּבָא עַכְבָּר וְנָטַל וְאֵין יָדוּעַ לְאֵיזֶה בַּיִת נִכְנַס, אוֹ שֶׁיֵּדַע שֶׁנִּכְנַס לְאֶחָד מֵהֶם וְנִכְנַס אַחֲרָיו וּבָדַק וְלֹא מָצָא כְּלוּם, אוֹ שֶׁבָּדַק קְצָת מֵהַבַּיִת וּמָצָא כְּפָר, אֵינוֹ צָרִיךְ לַחֲזֹר וְלִבְדֹּק. כָּךְ הֵם דִּבְרֵי הָרַמְבַּ״ם, אֲבָל מַסְקָנַת הַפּוֹסְקִים אֵינוֹ כֵּן.

ג הִנִּיחַ ט׳ כְּבָרוֹת חָמֵץ וּמָצָא י׳, צָרִיךְ לִבְדֹּק אַחַר כָּל הַט׳. וְכֵן אִם הִנִּיחַ י׳ וּמָצָא ט׳, צָרִיךְ לִבְדֹּק אַחַר כָּל הַי׳ שֶׁאָנוּ אוֹמְרִים מַה שֶּׁהִנִּיחַ נָטַל וְאִלּוּ אֲחֵרִים הֵם. וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּהָנֵי מִלֵּי בְּקֻשׁוּרִים יַחַד, אֲבָל אִם אֵינָם קְשׁוּרִים יַחַד אֵין צָרִיךְ לִבְדֹּק אֶלָּא אַחַר הָאֶחָד.

ד הִנִּיחַ חָמֵץ בְּזָוִית זוֹ וּמְצָאוֹ בְּזָוִית אַחֶרֶת, צָרִיךְ לַחֲזֹר וְלִבְדֹּק.

סימן תמ

א עַכּוּ״ם שֶׁהִפְקִיד חֲמֵצוֹ אֵצֶל יִשְׂרָאֵל, אִם הוּא חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתוֹ מִגְּנֵבָה וַאֲבֵדָה, בֵּין שֶׁהוּא בְּבֵיתוֹ בֵּין שֶׁהוּא בְּכָל מָקוֹם בִּרְשׁוּתוֹ, חַיָּב לְבַעֲרוֹ. הַגָּה: וַאֲפִלּוּ חָזַר וְהִפְקִידוֹ בְּיַד עַכּוּ״ם אַחֵר (הַגָּהוֹת אַלְפָסִי פ״ק דְּפִסָּחִים). וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁאֲפִלּוּ אֵינוֹ עָלָיו אֶלָּא שׁוֹמֵר חִנָּם שֶׁחַיָּב בְּפְשִׁיעָה, חַיָּב לְבַעֲרוֹ. וַאֲפִלּוּ אִם אֵינוֹ חַיָּב בַּאֲחָרָיוּתוֹ בַּדִּין, אֶלָּא שֶׁיּוֹדֵעַ שֶׁהָעַכּוּ״ם אָלָם וְיִכְפֶּהוּ לְשַׁלֵּם אִם יֹאבַד, חַיָּב לְבַעֲרוֹ; וְיֵשׁ חוֹלְקִים.

ב וְאִם אֵינוֹ חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתוֹ, אֵינוֹ חַיָּב לְבַעֲרוֹ אֲפִלּוּ אִם כָּבוּשׁ תַּחַת יָדוֹ, כְּגוֹן שֶׁהוּא גֵּר תּוֹשָׁב וְשָׂרוּי עִמּוֹ בֶּחָצֵר. וְצָרִיךְ לַעֲשׂוֹת לְפָנָיו מְחִצָּה גְּבוֹהַּ י׳ טְפָחִים, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִשְׁכַּח וְיֹאכְלֶנּוּ. הַגָּה: וְעַכּוּ״ם שֶׁהִנִּיחַ חָמֵץ בְּבֵית יִשְׂרָאֵל בְּלֹא רְשׁוּתוֹ, כּוֹפֶה עָלָיו כְּלִי (ריב״ש סי׳ ת״א); וְדַוְקָא בְּיוֹם טוֹב, אֲבָל אִם הוּא קֹדֶם יוֹם טוֹב צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת מְחִצָּה (עַיֵּן לְעֵיל סִימָן תמ״ו סָעִיף א׳).

ג עַכּוּ״ם שֶׁנִּכְנַס לְבֵית יִשְׂרָאֵל וַחֲמֵצוֹ בְּיָדוֹ, אֵינוֹ זָקוּק לְהוֹצִיאוֹ אַף עַל פִּי שֶׁהַיִּשְׂרָאֵל רוֹאֶה חָמֵץ שֶׁל עַכּוּ״ם אֵין בְּכָךְ כְּלוּם. אֲבָל אָסוּר לְהַעֲלוֹתוֹ עִמּוֹ עַל הַשֻּׁלְחָן וַאֲפִלּוּ בְּהֶפְסֵק מַפָּה.

ד יִשְׂרָאֵל שֶׁהִפְקִיד חֲמֵצוֹ אֵצֶל יִשְׂרָאֵל חֲבֵרוֹ אוֹ אֵצֶל הָעַכּוּ״ם, אַף עַל פִּי שֶׁקִּבֵּל עָלָיו הַנִּפְקָד אַחֲרָיוּת, עוֹבֵר עָלָיו [אַף] הַמַּפְקִיד.

סימן תמא

א עַכּוּ״ם שֶׁהִלְוָה לְיִשְׂרָאֵל עַל חֲמֵצוֹ וּמִשְׁכְּנוֹ בְּיָדוֹ, וְאָמַר לֵיהּ מֵעַכְשָׁו יְהֵא שֶׁלָּךְ אִם לֹא אֶפְרַע לְךָ לִזְמַן פְּלוֹנִי, וְהִגִּיעַ הַזְּמַן וְלֹא פְּרָעוֹ, מַתָּר אֲפִלּוּ לֹא הִגִּיעַ הַזְּמַן שֶׁקָּבַע עַד אַחַר הַפֶּסַח; דְּמִשֶּׁהִגִּיעַ הַזְּמַן וְלֹא פְּרָעוֹ, נִקְנָה לוֹ לְמַפְרַע וְהָוֵי לֵהּ חֲמֵצוֹ שֶׁל עַכּוּ״ם.

ב יִשְׂרָאֵל שֶׁהִלְוָה לְעַכּוּ״ם עַל חֲמֵצוֹ, אִם מִשְׁכְּנוֹ בְּיָדוֹ וְאָמַר לֵיהּ מֵעַכְשָׁו, וְהִגִּיעַ הַזְּמַן אֲפִלּוּ אַחַר הַפֶּסַח וְלֹא פְּרָעוֹ, אֲפִלּוּ אֵין אַחֲרָיוּתוֹ עָלָיו אָסוּר, מִשּׁוּם דְּקָנֵי לֵיהּ לְמַפְרַע. אֲבָל אִם לֹא אָמַר לֵיהּ מֵעַכְשָׁו, וְאֵין אַחֲרָיוּתוֹ עָלָיו, מַתָּר.

סימן תמב

א תַּעֲרֹבֶת חָמֵץ, עוֹבְרִים עָלָיו מִשּׁוּם בַּל יֵרָאֶה (שְׁמוֹת יג, ז) וּבַל יִמָּצֵא (שְׁמוֹת יב, יט) כְּגוֹן הַמּוֹרְיָס וְכוּתָח הַבָּבְלִי וְשֵׁכָר הַמַּדִּי וְכָל כַּיּוֹצֵא בְּאֵלּוּ מִדְּבָרִים הַנֶּאֱכָלִים. אֲבָל דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ תַּעֲרֹבֶת חָמֵץ וְאֵינוֹ רָאוּי לַאֲכִילָה, מֻתָּר לְקַיְּמוֹ בְּפֶסַח; כְּגוֹן עֲרַבַת הָעַבָּדִנִין שֶׁנָּתַן לְתוֹכוֹ קֶמַח וְעוֹרוֹת, אֲפִלּוּ נְתָנָן שָׁעָה אַחַת קֹדֶם הַבִּעוּר הֲרֵי זֶה מֻתָּר לְקַיְּמוֹ. וְאִם לֹא נָתַן הָעוֹרוֹת, וְנָתַן הַקֶּמַח קֹדֶם ג׳ יָמִים לִשְׁעַת הַבִּעוּר, מֻתָּר לְקַיְּמוֹ שֶׁהֲרֵי נִפְסַד וְהִבְאִישׁ; תּוֹךְ שִׁלְשָׁה יָמִים, חַיָּב לְבַעֵר. וְכֵן הַקִּילּוּר וְהָרְטִיָּה וְהָאִסְפַּלְנִית והתריאק ״ה שֶׁנָּתַן לְתוֹכָן חָמֵץ, מֻתָּר לְקַיְּמָן בְּפֶסַח שֶׁהֲרֵי נִפְסַד צוּרַת הֶחָמֵץ.

ב הַפַּת עַצְמָהּ שֶׁעִפְּשָׁה וְנִפְסְלָה מִלֶּאֱכֹל הַכֶּלֶב, וּמְלוּגְמָא שֶׁנִּסְרְחָה, אֵינוֹ חַיָּב לְבַעֵר.

ג בְּגָדִים שֶׁכִּבְּסוּ אוֹתָם בַּחֲלֶב חִטָּה, וְכֵן נֵרוֹת שֶׁדִּבְּקוּ אוֹתָם בֶּחָמֵץ וְכָל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה, מֻתָּר לְקַיְּמָן בְּפֶסַח שֶׁאֵין צוּרַת הֶחָמֵץ עוֹמֶדֶת. הַגָּה: וְלָכֵן מֻתָּר לְדַבֵּק נֵרוֹת בְּחַלּוֹן תּוֹךְ שְׁלֹשִׁים לְפֶסַח; וְיֵשׁ מַחְמִירִים אִם נִרְאֶה מִבַּחוּץ (תְּרוּמַת הַדֶּשֶׁן סִימָן קי״ז וּפְסָקָיו סִימָן קמ״ט וּמַהֲרִי״ו).

ד דָּבָר שֶׁנִּתְעָרֵב בּוֹ חָמֵץ וְאֵינוֹ מַאֲכַל אָדָם כְּלָל אוֹ שֶׁאֵינוֹ מַאֲכַל כָּל אָדָם, כְּגוֹן התריאק ״ה וְכַיּוֹצֵא בּוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁמֻּתָּר לְקַיְּמוֹ אָסוּר לְאָכְלוֹ עַד אַחַר הַפֶּסַח, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין בּוֹ מִן הֶחָמֵץ אֶלָּא כָּל שֶׁהוּא, הֲרֵי זֶה אָסוּר לְאָכְלוֹ. הַגָּה: וּלְקַמָּן סִימָן תמ״ז סָעִיף ד׳ בַּהַגָּה יִתְבָּאֵר דְּיֵשׁ חוֹלְקִים וּמַתִּירִים אִם נִתְבַּשֵּׁל קֹדֶם הַפֶּסַח, וְהָכִי קַיְּמָא לָן.

ה שֵׁכָר שֶׁעוֹשִׂים מֵחִטִּים וּשְׂעוֹרִים חַיָּבִים לְבַעֲרוֹ. וְכֵן אִם הֶעֱמִיד גְּבִינוֹת בַּחֲלָא מִשֵּׁכַר שְׂעוֹרִים אוֹ חִטִּים, חַיָּב לְבַעֲרָם.

ו נָהֲגוּ לִגְרֹר הַכְּתָלִים וְהַכִּסְאוֹת שֶׁנָּגַע בָּהֶם חָמֵץ, וְיֵשׁ לָהֶם עַל מַה שֶּׁיִּסְמְכוּ. וְאִם יֵשׁ חָמֵץ בְּסֶדֶק, שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְחַשֵּׁט אַחֲרָיו, יָטִיחַ עָלָיו מְעַט טִיט.

ז בָּצֵק שֶׁבְּסִדְקֵי עֲרֵבָה, אִם יֵשׁ כַּזַּיִת בְּמָקוֹם אֶחָד חַיָּב לְבַעֵר; וְאִם לָאו, אִם הָיָה עָשׂוּי לְחַזֵּק בּוֹ שִׁבְרֵי הָעֲרֵבָה אוֹ לִסְתֹּם בּוֹ נֶקֶב, בָּטֵל בְּמִעוּטוֹ; וְאִם לָאו, חַיָּב לְבַעֵר.

ח הָיוּ בּוֹ שְׁנֵי חֲצָאֵי זֵיתִים בְּב׳ מְקוֹמוֹת וְחוּט שֶׁל בָּצֵק בֵּינֵיהֶם, רוֹאִים כָּל שֶׁאִלּוּ יִנָּטֵל הַחוּט נִטָּלִין עִמּוֹ, חַיָּב לְבַעֵר; וְאִם לָאו, אֵינוֹ צָרִיךְ לְבַעֵר. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים, בַּעֲרֵבָה, אֲבָל בַּבַּיִת אַף עַל פִּי שֶׁאִם יִנָּטֵל הַחוּט אֵין נִטָּלִין עִמּוֹ, חַיָּב לְבַעֵר מִפְּנֵי שֶׁפְּעָמִים מְקַבֵּץ אוֹתָם. הָיָה חֲצִי זַיִת בַּבַּיִת וַחֲצִי זַיִת בַּעֲלִיָּה, חֲצִי זַיִת בַּבַּיִת וַחֲצִי זַיִת בְּאַכְסַדְרָה, חֲצִי זַיִת בְּבַיִת זֶה וְחֲצִי זַיִת בְּבַיִת שֶׁלְּפָנִים מִמֶּנּוּ, הוֹאִיל וְאִלּוּ הַחֲצָאֵי זֵיתִים דְּבוּקִים בַּכְּתָלִים אוֹ בַּקּוֹרוֹת אוֹ בַּקַּרְקַעוֹת אֵינוֹ חַיָּב לְבַעֵר אֶלָּא מְבַטְּלוֹ בְּלִבּוֹ וְדַיּוֹ.

ט חָמֵץ שֶׁנִּתְעַפֵּשׁ קֹדֶם זְמַן אִסּוּרוֹ וְנִפְסַל מֵאֲכִילַת הַכֶּלֶב, אוֹ שֶׁשָּׂרְפוֹ בָּאֵשׁ קֹדֶם זְמַנּוֹ (ר״ן) וְנֶחְרַךְ עַד שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לְכֶלֶב, אוֹ שֶׁיִּחֲדוֹ לִישִׁיבָה וְטָח אוֹתוֹ בַּטִּיט, מֻתָּר לְקַיְּמוֹ בְּפֶסַח.

י דְּיוֹ שֶׁהוּא מְבֻשָּׁל בְּשֵׁכַר שְׂעוֹרִים, מֻתָּר לִכְתֹּב בּוֹ.

יא עֲרֵבוֹת שֶׁלָּשִׁין בָּהֶן חָמֵץ, אֵין לִסְמֹךְ עַל מַה שֶּׁרוֹחֲצִים אוֹתָן בְּחַמִּין וּמְנַקְּרִין הֶחָמֵץ מֵהֶן; כִּי אִי אֶפְשָׁר לְנַקְּרָן שֶׁלֹּא יִשָּׁאֵר בָּהֶן בֵּין הַכֹּל כַּזַּיִת, וְהַכְּלִי מְצָרְפוֹ; וְצָרִיךְ לִתְּנָן בְּמַתָּנָה לְאֵינוֹ יְהוּדִי עַד לְאַחַר הַפֶּסַח, אוֹ לְטוּחָן בַּטִּיט. וְהוּא הַדִּין לְבָצֵק שֶׁבְּכְלֵי נְסָרִים שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיאוֹ. הַגָּה: וְטוֹב לַעֲשׂוֹת כֵּן בַּכֵּלִים שֶׁמַּשְׁהִין בָּהֶם קֶמַח כָּל הַשָּׁנָה (מַהֲרִי״ו), וְכֵן בַּכֵּלִים שֶׁמְּנִיחִים בָּהֶם פַּת כָּל הַשָּׁנָה. וּמִכָּאן שֶׁהָיְתָה מֻנַּחַת עַל שֵׂק קֶמַח, לֹא מְהָנֵי לָהּ נְעוּר וּצְרִיכָה כִּבּוּס כְּדֵי לְהִשְׁתַּמֵּשׁ עָלֶיהָ בְּפֶסַח (מַהֲרִי״ל).

סימן תמג

א חָמֵץ מִו׳ שָׁעוֹת וּלְמַעְלָה בְּיוֹם י״ד, אָסוּר בַּהֲנָאָה, אֲפִלּוּ חֲמֵצוֹ שֶׁל עַכּו״ם אָסוּר לִיהָנוֹת מִמֶּנּוּ (טוּר סִימָן ת״ן וּרְיב״ש סִימָן ת׳), וַאֲסָרוּהוּ חֲכָמִים שְׁתֵּי שָׁעוֹת קֹדֶם דְּהַיְנוּ מִתְּחִלַּת שָׁעָה חֲמִישִׁית, וּמֵיהוּ כָּל שָׁעָה חֲמִישִׁית מֻתָּר בַּהֲנָאָה, וְרַשַּׁאי לְמָכְרוֹ לְעַכּו״ם, אֲפִלּוּ הַרְבֵּה בְּיַחַד שֶׁוַּדַּאי לֹא יֹאכְלֶנּוּ קֹדֶם פֶּסַח; וְיָכוֹל לְהַאֲכִילוֹ לִבְהֵמָה חַיָּה וְעוֹף, וּבִלְבַד שֶׁיַּעֲמֹד עֲלֵיהֶם לִרְאוֹת שֶׁלֹּא יַצְנִיעוּ מִמֶּנּוּ, וְיִבְעַר מָה שֶּׁשִּׁיְּרוּ מִמֶּנּוּ, וּמִתְּחִלַּת שָׁעָה שִׁשִּׁית וּלְמַעְלָה, אֲסָרוּהוּ גַּם בַּהֲנָאָה. הַגָּה: וּבִשְׁנַת הָעִבּוּר שֶׁהַיּוֹם אָרֹךְ, אֲלוּ הָאַרְבַּע שָׁעוֹת לְפִי עִנְיַן הַיּוֹם וּמַתָּר לֶאֱכֹל חָמֵץ עַד שְׁלִישׁ הַיּוֹם (רַמְב״ם בְּפֵרוּשׁ הַמִּשְׁנָה רֵישׁ בְּרָכוֹת וּמַהֲרִי״ו), וְיֵשׁ אוֹמְרִים עַד ב׳ שָׁעוֹת קֹדֶם חֲצוֹת (תְּרוּמַת הַדֶּשֶׁן סִימָן קכ״א).

ב יִשְׂרָאֵל שֶׁהָיָה בְּיָדוֹ חֲמֵצוֹ שֶׁל יִשְׂרָאֵל אַחֵר בְּפִקָּדוֹן, יַעֲכְּבֶנּוּ עַד שָׁעָה חֲמִישִׁית, וְאִם לֹא בָּאוּ בְּעָלָיו יִמְכְּרֶנּוּ לְעַכּו״ם; וְאִם לֹא מְכָרוֹ חַיָּב לְבַעֲרוֹ בִּזְמַן אִסּוּרוֹ, אֲפִלּוּ אִם אֵינוֹ חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתוֹ.

ג אִם קָנוּ שׁוּם דָּבָר בְּחָמֵץ אַחַר שֵׁשׁ שָׁעוֹת, מֻתָּר מִפְּנֵי שֶׁחָמֵץ אֵינוֹ תּוֹפֵס דָּמָיו.

סימן תמד

א י״ד שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת, בּוֹדְקִין לֵיל שְׁלֹשָׁה עָשָׂר. וּמְבַעֲרִים הַכֹּל לִפְנֵי הַשַּׁבָּת, וּמְשַׁיְּרִין מְזוֹן שְׁתֵּי סְעֻדּוֹת לְצֹרֶךְ הַשַּׁבָּת, דְּסְעֻדָּה שְׁלִישִׁית זְמַנָּהּ אַחַר הַמִּנְחָה וְאָז אֵינוֹ יָכוֹל לַעֲשׂוֹתָהּ לֹא בְּמַצָּה וְלֹא בְּחָמֵץ אֶלָּא בְּמַצָּה עֲשִׁירָה, וְצָרִיךְ לַעֲשׂוֹתָהּ קֹדֶם שָׁעָה עֲשִׂירִית. הַגָּהּ: וּבְמִדִּינוֹת אֵלּוּ שֶׁאֵין נוֹהֲגִין לֶאֱכֹל מַצָּה עֲשִׂירָה, כְּדִלְקַמָּן סִימָן תס״ב סָעִיף ד׳ בְּהַגָּהָּ, יְקַיֵּם סְעֻדָּה שְׁלִישִׁית בְּמִינֵי פֵּרוֹת אוֹ בְּבָשָׂר וְדָגִים כְּדִלְעֵיל סִימָן רצ״א סָעִיף ה׳ בְּהַגָּהָּ.

ב טוֹב לְבַעֵר בְּעֶרֶב שַׁבָּת קֹדֶם חֲצוֹת, כְּדֵי שֶׁלֹּא יָבוֹאוּ לִטְעוֹת בִּשְׁאָר שָׁנִים לְבַעֵר אַחַר חֲצוֹת. וּבְיוֹם הַשַּׁבָּת, יְבַטְּלֶנּוּ (טור).

ג אֵין מְבַשְּׁלִין לְשַׁבָּת זֶה דַּיְקָא וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה, וְאֵין עוֹשִׂין בּוֹ פַּת הַצָּנוּמָה בַּקְּעָרָה. הַגָּהּ: וְאִם עָבַר וּבִשֵּׁל וְהַמַּאֲכָל דָּבוּק בַּקְּדֵרָה וְאִי אֶפְשָׁר לְקַנְּחוֹ, יֵשׁ לְהַדִּיחוֹ מְעַט לְהַעֲבִיר הֶחָמֵץ (מַהֲרִי״ו).

ד אַחַר שֶׁאָכַל בְּשַׁבָּת זֶה סְעֻדַּת שַׁחֲרִית, יְנַעֵר הַמַּפָּה שֶׁאָכְלוּ בָּהּ, וִיקַנֵּחַ הַקְּעָרוֹת בְּאֶצְבָּעוֹ, וְיִטְמְנֵם מִן הָעַיִן עִם שְׁאָר כְּלֵי הֶחָמֵץ, וְאִם נִשְׁאַר פַּת יָכוֹל לִתְּנוֹ לְעַכּוּ״ם עַל מְנַת שֶׁלֹּא לָצֵאת בּוֹ לִרְשׁוּת הָרַבִּים, דֶּרֶךְ הָעָרְמָה, וְדָבָר מוּעָט.

ה אִם נִשְׁאַר חָמֵץ אַחַר שֶׁאָכָלוּ, מְבַטְּלוֹ וְכוֹפֶה עָלָיו כְּלִי עַד מוֹצָאֵי יוֹם טוֹב, וּמְבַעֲרוֹ.

ו אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא יִשְׁאַר הֶחָמֵץ בַּבַּיִת אַחַר סְעֻדַּת שַׁחֲרִית, צָרִיךְ לְבַטֵּל הֶחָמֵץ כְּדֶרֶךְ שֶׁהוּא מְבַטֵּל בִּשְׁאָר שָׁנִים.

ז הַהוֹלֵךְ בְּיוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר לְדָבָר מִצְוָה, כְּגוֹן לָמוּל אֶת בְּנוֹ אוֹ לֶאֱכֹל סְעֻדַּת אֵרוּסִין בְּבֵית חָמִיו, וְנִזְכַּר שֶׁיֵּשׁ לוֹ חָמֵץ בְּבֵיתוֹ, אִם יָכוֹל לַחֲזֹר לְבֵיתוֹ וּלְבַעֵר וְלַחֲזֹר לְמְצְוָתוֹ, יַחֲזֹר וִיבַעֵר; וְאִם לָאו, יְבַטְּלֶנּוּ בְּלִבּוֹ. וְאִם הָיָה הוֹלֵךְ לְהַצִּיל מִן הַנָּהָר וּמִן הַדְּלֵקָה וּמֵהַמַּפֶּלֶת וּמִיַּד עַכּוּ״ם, יְבַטְּלֶנּוּ בְּלִבּוֹ וְלֹא יַחֲזֹר אֲפִלּוּ יֵשׁ שְׁהוּת. וְאִם יָצָא לְצֹרֶךְ עַצְמוֹ, יַחֲזֹר מִיָּד; עַד כַּמָּה הוּא חוֹזֵר, עַד כַּבִּיצָה, פָּחוֹת מִכָּאן מְבַטְּלוֹ בְּלִבּוֹ וְדַיּוֹ.

ח הָיְתָה לוֹ עִסָּה בְּבֵיתוֹ וְהוּא טָרוּד בְּמָקוֹם אַחֵר וְיָרֵא שֶׁמָּא תַּחְמִיץ, מְבַטְּלָהּ בְּלִבּוֹ קֹדֶם שֶׁתַּחְמִיץ; אֲבָל אִם הֶחְמִיצָה אֵין הַבִּטּוּל מוֹעִיל, אִם הוּא אַחַר זְמַן אִסּוּרוֹ.

סימן תמה

א כִּיצַד בְּעוּר חָמֵץ, שׁוֹרְפוֹ אוֹ פּוֹרְרוֹ וְזוֹרֶה לָרוּחַ אוֹ זוֹרְקוֹ לַיָּם. וְאִם הָיָה הֶחָמֵץ קָשֶׁה וְאֵין הַיָּם מְחַתְּכוֹ בְּמְהֵרָה, הֲרֵי זֶה מְפָרְרוֹ וְאַחַר כָּךְ זוֹרְקוֹ לַיָּם. הַגָּהּ: וְהַמְּנָהָג לְשָׂרְפוֹ. וְטוֹב לְשָׂרְפוֹ בַּיּוֹם דּוּמְיָא דְּנוֹתָר שֶׁהָיָה נִשְׂרָף בַּיּוֹם (דִּבְרֵי עַצְמוֹ), אַף אִם רוֹצֶה לְשָׂרְפוֹ מִיָּד אַחַר הַבְּדִיקָה כְּדֵי שֶׁלֹּא יִגָּרֵנּוּ חֲלָדָה, הָרְשׁוּת בְּיָדוֹ. (הַגָּהוֹת מַיְמוֹנִי פ״ג וְכָל בּוֹ).

ב וְאִם נָתְנוֹ לְעַכּוּ״ם קֹדֶם שָׁעָה שִׁשִּׁית, אֵינוֹ צָרִיךְ לְבַעֵר. וְאִם שְׂרָפוֹ קֹדֶם שָׁעָה שִׁשִּׁית, הֲרֵי זֶה מֻתָּר לֵיהָנוֹת בְּפִחָמִין שֶׁלּוֹ בְּתוֹךְ הַפֶּסַח; אֲבָל אִם שְׂרָפוֹ מִשָּׁעָה שִׁשִּׁית וּלְמַעְלָה, הוֹאִיל וְהוּא אָסוּר בַּהֲנָאָה, הֲרֵי זֶה לֹא יַסִּיק בּוֹ תַּנּוּר וְכִירַיִם וְלֹא יְבַשֵּׁל; וְאִם בִּשֵּׁל אוֹ אָפָה, אוֹתָהּ הַפַּת וְאוֹתוֹ הַתַּבְשִׁיל אֲסוּרִים בַּהֲנָאָה וְכֵן הַפִּחָמִין שֶׁלּוֹ אֲסוּרִים בַּהֲנָאָה, הוֹאִיל וּשְׂרָפוֹ אַחַר שֶׁנֶּאֱסַר בַּהֲנָאָה.

ג קֹדֶם זְמַן אִסּוּרוֹ יָכוֹל לְהַשְׁלִיכוֹ בְּמָקוֹם שֶׁהָעוֹרְבִים מְצוּיִים שָׁם; וְאִם מְצָאוֹ אַחַר זְמַן אִסּוּרוֹ, שֶׁלֹּא אֲכָלוּהוּ הָעוֹרְבִים, אַף עַל פִּי שֶׁהַמָּקוֹם הֶפְקֵר לֹא יַנִּיחֶנּוּ שָׁם אֶלָּא יְבַעֲרֶנּוּ. וְאִם לֹא מָצָא חָמֵץ כְּשֶׁבָּדַק, יִשְׂרֹף הַכֵּלִי שֶׁלָּקַח לַבְּדִיקָה, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִשָּׁכַח חוֹבַת בִּעוּר (מַהֲרִי״ל).

סימן תמו

א הַמּוֹצֵא חָמֵץ בְּבֵיתוֹ, אִם הוּא בְּחֹל הַמּוֹעֵד יוֹצִיאֶנּוּ וִיבַעֲרֶנּוּ מִיָּד. וְאִם הוּא יוֹם טוֹב, יִכְפֶּה עָלָיו כְּלִי עַד הַלַּיְלָה וְאָז יְבַעֲרֶנּוּ. לְפִי שֶׁלֹּא יוּכַל לְבַטְּלוֹ בְּיוֹם טוֹב (ריב״ש) גַּם לְשָׂרְפוֹ בִּמְקוֹמוֹ אָסוּר (ר״ן).

ב וְיֵשׁ מִי שֶׁאוֹמֵר דְּיוֹם טוֹב שֵׁנִי דִּינוֹ כְּחֹל הַמּוֹעֵד לְעִנְיָן זֶה.

ג גַּגּוֹ שֶׁל עַכּוּ״ם שֶׁהָיָה סָמוּךְ לְגַגּוֹ שֶׁל יִשְׂרָאֵל וְנִתְגַּלְגֵּל הֶחָמֵץ מִגַּגּוֹ שֶׁל עַכּוּ״ם לְגַגּוֹ שֶׁל יִשְׂרָאֵל, הֲרֵי זֶה דּוֹחֲפוֹ בְּקָנֶה. וְאִם הָיָה בְּשַׁבָּת אוֹ בְּיוֹם טוֹב, כּוֹפֶה עָלָיו כְּלִי, דְּאָסוּר לְטַלְטְלוֹ בְּיוֹם טוֹב וְשַׁבָּת.

ד מָצָא פַּת בְּפֶסַח בְּבֵיתוֹ וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ אִם הוּא חָמֵץ אוֹ מַצָּה, מֻתָּר אֲפִלּוּ בַּאֲכִילָה דְּאָזְלִינַן בָּתַר בַּתְרָא; וְאִם הוּא מְעֻפָּשׁ הַרְבֵּה, שְׁאִי אֶפְשָׁר לוֹ לְהִתְעַפֵּשׁ כָּל כָּךְ מִשֶּׁנִּכְנַס הַפֶּסַח, אָז וַדַּאי הוּא חָמֵץ. וְאִם עָבְרוּ מִימֵי הַפֶּסַח שֶׁנּוּכַל לְתְלוֹת שֶׁנִּתְעַפֵּשׁ מִשֶּׁנִּכְנַס הַפֶּסַח עַד עַתָּה, אִם אָנוּ נוֹהֲגִים לֶאֱפוֹת בְּפֶסַח פַּת חַם בְּכָל

יוֹם תּוֹלִין לְהָקֵל אֲפִלּוּ הוּא מְעֻפָּשׁ הַרְבֵּה, שֶׁאָנוּ תּוֹלִים לוֹמַר בְּכָל יוֹם אָפָה פַּת חַם וּנְתָנוֹ עָלָיו וּלְפִיכָךְ הִרְבָּה לְהִתְעַפֵּשׁ.

סימן תמז

א חָמֵץ בְּפֶסַח, אוֹסֵר תַּעֲרָבְתוֹ בֵּין בְּמִינוֹ בֵּין שֶׁלֹּא בְּמִינוֹ, בְּמַשֶּׁהוּ, אֲפִלּוּ בַּהֲנָאָה. הַגָּה: וְצָרִיךְ לִשְׁרוֹף הַכֹּל, וְלֹא סַגִּי בְּפִדְיוֹן דְּמֵי הֶחָמֵץ וְלִמְכֹּר הַשָּׂאָר (מָרְדְּכִי פ״ק דְּפִסָּחִים וּפִסְקֵי מהרא״י סִי׳ קס״ד וּתְשׁוּבַת מַהֲרַ״י ברי״ן). מִיהוּ כֵּלִים שֶׁנִּתְבַּשֵּׁל בָּהֶם, מֻתָּרִים לְאַחַר הַפֶּסַח וְאֵין צְרִיכִין שְׁבִירָה אוֹ הֲגְעָלָה. (דִּבְרֵי עַצְמוֹ וְתוֹסְפוֹת פֶּרֶק כָּל שָׁעָה). וְדִין תַּעֲרָבְתוֹ כְּדִין שְׁאָר תַּעֲרוֹבוֹת, אֶלָּא שֶׁמַּה שֶּׁאוֹסֵר בִּשְׁאָר תַּעֲרוֹבוֹת פָּחוֹת מִשִּׁשִּׁים אוֹסֵר בְּחָמֵץ בְּמַשֶּׁהוּ; אֲבָל אִם בִּשְׁאָר תַּעֲרוֹבוֹת לֹא הָיָה צָרִיךְ שִׁשִּׁים אֶלָּא קִלְּפָה אוֹ נְטִילַת מָקוֹם, אַף בְּחָמֵץ כֵּן, שֶׁחַם בְּחַם בְּלֹא רֹטֶב דַּי בְּקִלְּפָה כְּשִׁאָר אִסּוּרִים. וְכֵן אִם נָגַע כְּפַר חָמֵץ בְּכִכַּר מַצָּה וּשְׁנֵיהֶם חַמִּין וְאֵין שָׁם דָּבָר הַמְפַעְפְּעָן, לֹא אָסוּר אֶלָּא מָקוֹם מַגָּעוֹ בִּלְבַד לְפִי שֶׁאֵינוֹ מַבְלִיעַ יוֹתֵר. הַגָּה: וּבְדִין רֵיחָא מִלְּתָא לְעִנְיַן תַּבְשִׁיל שֶׁיֵּשׁ בּוֹ חָמֵץ עִם שְׁאָר תַּבְשִׁילִין, יֵשׁ מְקִלִּין בְּמָקוֹם דְּהָיָה מַתָּר בִּשְׁאָר אִסּוּרִים (מָרְדְּכִי פֶּרֶק כָּל שָׁעָה); וְיֵשׁ מַחְמִירִין דְּמַשֶּׁהוּ מִיהוּ אִיכָּא (הַגָּהוֹת סמ״ק וְתוֹס׳ דע״א). וְדַוְקָא בְּמָקוֹם שֶׁשַּׁיָּךְ בּוֹ רֵיחָא, אֶלָּא דְּבִשְׁאַר אִסּוּרִים לָאו מִלְּתָא הִיא כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּי״ד סִימָן ק״ח בס״ד.

ב חָמֵץ שֶׁנִּתְעָרֵב מִשֵּׁשׁ שָׁעוֹת וּלְמַעְלָה עַד הַלַּיְלָה, אֵינוֹ אוֹסֵר בְּמַשֶּׁהוּ אֶלָּא דִּינוֹ כִּשְׁאָר אִסּוּרִין. וְנוֹתֵן טַעַם לִפְגָם נָמֵי שָׁרֵי (דִּבְרֵי עַצְמוֹ אַלְפָא דְּכֻלֵּי עָלְמָא).

ג חִטָּה שֶׁנִּמְצֵאת בְּעֶרֶב פֶּסַח בְּתַרְנְגֹלֶת מְבֻשֶּׁלֶת, מֻתָּר לְבַטְּלָהּ בְּס׳. אֲבָל אִם חִמְּמוּ הַתַּרְנְגֹלֶת בְּפֶסַח בְּעוֹד שֶׁהַחִטָּה בְּתוֹכָהּ, חוֹזֶרֶת לִתֵּן טַעַם בְּתוֹכָהּ בְּפֶסַח וְהָוֵי בְּמַשֶּׁהוּ. הַגָּה: וּמִיהוּ בְּחַמּוּם כְּלִי שֵׁנִי אֵין לָחוּשׁ (הַגָּהוֹת מַיְמוֹנִי פ״א). וְיֵשׁ מַחְמִירִין בִּכְלִי שֵׁנִי בְּפֶסַח, וְטוֹב לְהַחְמִיר אִם הַיַּד סוֹלֶדֶת בּוֹ, דִּבְלָאוֹ הָכִי לֹא מִקָּרֵי כְּלִי שֵׁנִי.

ד אִם נִתְעָרֵב הֶחָמֵץ קֹדֶם הַפֶּסַח וְנִתְבַּטֵּל בְּס׳, אֵינוֹ חוֹזֵר וְנָעוֹר בְּפֶסַח לֶאֱסֹר בְּמַשֶּׁהוּ, וְיֵשׁ חוֹלְקִים. הַגָּה: וְנוֹהֲגִין כַּפְּרָא הָרִאשׁוֹנָה בְּכָל תַּעֲרֹבֶת שֶׁהוּא לַח בְּלַח. (ת״ה סִי׳ קי״ד) וּמִיהוּ בְּדָבָר יָבֵשׁ שֶׁנִּתְעָרֵב אוֹ שֶׁיֵּשׁ לָחוּשׁ לְתַעֲרֹבֶת, כְּגוֹן פַּת שֶׁנָּפַל לְיַיִן אַף עַל פִּי שֶׁנִּטְלוֹ מִשָּׁם, אָסוּר בְּפֶסַח דְּחַיְישִׁינַן שֶׁמָּא נִשְׁאֲרוּ לוֹ פְּרוּרִין וְנוֹתְנִין טַעַם בְּפֶסַח. (בֵּית יוֹסֵף תְּשׁוּבַת הָרַשְׁבָּ״א).

ה בָּשָׂר יָבֵשׁ וּגְבִינָה וְדָגִים שֶׁנִּמְלְחוּ קֹדֶם הַפֶּסַח וְלֹא נִזְהֲרוּ בָּהֶם, מֻתָּר לְאָכְלָם בְּפֶסַח; מִיהוּ דָּגִים מְלוּחִים הַשְּׁרוּיִים בְּמַיִם בְּפֶסַח בִּכְלֵי חָמֵץ, יֵשׁ לְהַחְמִיר לְזָהֵר מֵהֶן מִפְּנֵי שֶׁהֵם בּוֹלְעִים בְּפֶסַח מִפְּלִיטַת הַכֵּלִים, וְחָמֵץ בְּפֶסַח בְּמַשֶּׁהוּ. הַגָּה: וְיֵשׁ חוֹלְקִין וּמַחְמִירִין. וּבְמִדִּינוֹת אֵלּוּ הַמִּנְהָג לְהַחְמִיר לְכַתְּחִלָּה שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל גְּבִינוֹת וְדָגִים וּבָשָׂר יָבֵשׁ; אֲבָל אִם הֵזִיחוּ הַבָּשָׂר ג׳ פְּעָמִים קֹדֶם פֶּסַח, נוֹהֲגִין לֶאֱכֹלוֹ. וּבְכַרְכְּשׁוֹת אֵין מוֹעִיל הֲדָחָה, לְפִיכָךְ אֵין לְהַשְׁרוֹת הַשְּׁבָחוֹת הַיְבֵשׁוֹת (מַהֲרַ״י ברי״ן), וּבְדִיעֲבַד אֵין לְהַחְמִיר בְּאֵלּוּ. אֲבָל בְּשָׂמִן מְהֻדָּךְ בִּכְלֵי חָמֵץ, אָסוּר מִדִּינָא אִם לֹא הָיוּ נִזְהָרִין בִּשְׁעַת עֲשִׂיָּתוֹ מֵחָמֵץ וְשֶׁלֹּא הִתִּיכוּ אוֹתוֹ בִּכְלֵי חָמֵץ שֶׁהֵם בְּנֵי יוֹמָן (מָרְדְּכִי רֵישׁ פֶּרֶק כָּל שָׁעָה וּפְסַ״ק וְהַגָּהוֹת מַיְמוֹנִי פ״א). וְכֵן כָּל דָּבָר שֶׁמְּבַשְּׁלִים בִּכְלֵי חָמֵץ, כְּגוֹן יַיִן מְבֻשָּׁל אוֹ מְרֻקָּחַת וְכַדּוֹמֶה, אָסוּר בְּפֶסַח. אֲבָל בְּיוֹם טוֹב הָאַחֲרוֹן יֵשׁ לְהָקֵל בּוֹ (פִּסְקֵי מַהֲרַא״י סִי׳ קפ״ז). וְהוּא הַדִּין אִם נִתְעָרֵב מַשֶּׁהוּ מִדְּבָרִים אֵלּוּ תּוֹךְ הַמַּאֲכָל, שֶׁאֵין לְהַחְמִיר לֶאֱסֹר הַתַּעֲרוֹבוֹת כֵּן נִרְאֶה לִי. יֵשׁ מַחְמִירִין לְהִסְתַּפֵּק מֵחֹמֶץ יַיִן שֶׁמִּסְתַּפְּקִין מִמֶּנּוּ כָּל הַשָּׁנָה, דְּחַיְישִׁינַן שֶׁמָּא נָתְנוּ בּוֹ מִן הַנִּשְׁאָר מִן הַסְּעֻדָּה וְלִפְעָמִים יֵשׁ בּוֹ פֵּרוּרֵי לֶחֶם (מַהֲרִי״ל). וּבִמְקוֹמוֹת אֵלּוּ שֶׁאֵין חֹמֶץ יַיִן מָצוּי, לֹא רָאִיתִי מַחְמִירִין לְהַנָּזֵה. עוֹד יֵשׁ מַחְמִירִין לְכַתְּחִלָּה שֶׁלֹּא לְמִלְאוֹת מִן יַיִן וְחֹמֶץ יַיִן תּוֹךְ שְׁלֹשִׁים לְפֶסַח בִּכְלֵי חָמֵץ, וְאִם מִלְּאוּהוּ תּוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם נוֹהֲגִין שֶׁלֹּא לִשְׁתּוֹתוֹ בְּפֶסַח (תְּשׁוּבַת מַהֲרַ״י ברי״ן), וְהַמַּקֵּל לֹא הִפְסִיד, כָּל שֶׁכֵּן בְּמָקוֹם שֶׁאֵין יַיִן וְחֹמֶץ מָצוּי כֵּן נִרְאֶה לִי. חֶבְיַת יַיִן שֶׁדָּבְקוּ נְסָרָיו בַּבָּצֵק, אִם הוּא תּוֹךְ שְׁנֵי חֲדָשִׁים קֹדֶם פֶּסַח, עֲדַיִן רַךְ הוּא וְנוֹתֵן טַעַם בְּפֶסַח וְאָסוּר לִשְׁתּוֹתוֹ; וְאִם נִתְנוּהוּ קֹדֶם לָכֵן, כְּבָר נִתְבַּשֵּׁל וְאֵינוֹ נוֹתֵן טַעַם בְּפֶסַח, וְשָׂרֵי (מָרְדְּכִי רֵישׁ פֶּרֶק כָּל שָׁעָה וּפְסַ״ק וְהַגָּהוֹת מַיְמוֹנִי פ״א). מִיהוּ אִם יֵשׁ כַּזַּיִת בָּצֵק בְּמָקוֹם אֶחָד, חַיָּב לְבַעֲרוֹ אַף עַל פִּי שֶׁעָשׂוּ לְחַזֵּק (פִּסְקֵי מהרא״י סִימָן קמ״ט) כִּדְלִעֵיל סִימָן תמ״ב סָעִיף ד׳.

ו מֶלַח שֶׁשָּׁמוּ בַּמְּדוֹכָה, מֻתָּר לִמְלֹחַ בּוֹ בָּשָׂר בְּפֶסַח מִשּׁוּם דְּאֵינוֹ מַפְלִיט בְּצוֹנֵן.

ז בֹּסֶר שֶׁדָּכִין קֹדֶם פֶּסַח בִּמְדוֹכוֹת מְחֻמָּצוֹת, מֻתָּר לְאָכְלוֹ בְּפֶסַח. הַגָּה: מִשּׁוּם דְּאֵינוֹ מַפְלִיט בְּצוֹנֵן. וַאֲפִלּוּ אִם נַעֲשָׂה בְּפֶסַח, אֵינוֹ אוֹסֵר אִם הָיָה הַכְּלִי נָקִי; אֲבָל אִם חָתְכוּ בְּסַכִּין שֶׁל חָמֵץ תּוֹךְ הַפֶּסַח, יֵשׁ לְהַחְמִיר, דְּסְתָם סַכִּין אֵינוֹ נָקִי וְיֵשׁ לָחוּשׁ לְחָמֵץ הַדָּבוּק עָלָיו (מַהֲרִי״ל). אֲבָל אִם נִתְעָרֵב אוֹתוֹ דָּבָר בַּתַּבְשִׁיל, אֵין לָחוּשׁ וּלְהַחְמִיר וְלֶאֱסֹר מִפֶּלֶק, כַּנַּ״ל.

ח זֵיתִים שֶׁנִּזְהֲרוּ לְחָתְכָם בְּסַכִּין חֲדָשָׁה, אֲפִלּוּ לֹא נִזְהֲרוּ לְכָבְשָׁם בִּקְדֵרָה חֲדָשָׁה, אִם אֵינָהּ בַּת יוֹמָא מֻתֶּרֶת לְכֻלֵּי עָלְמָא.

ט יָבֵשׁ בְּיָבֵשׁ, אַף עַל גַּב דְּבִשְׁאָר אִסּוּרִים חַד בְּתַרֵי בָּטִיל, חָמֵץ בְּמַצָּה אֲפִלּוּ בְּאֶלֶף לֹא בָּטִיל. וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּחָמֵץ שָׁוֶה לִשְׁאָר אִסּוּרִין בָּזֶה.

י נוֹתֵן טַעַם לִפְגָם, מֻתָּר גַּם בְּפֶסַח. הַגָּה: וְיֵשׁ מַחְמִירִין, וְכֵן נוֹהֲגִין בְּאֵלּוּ הַמְּדִינוֹת. וּבְמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ מִנְהָג לְהַחְמִיר, אֲפִלּוּ מַשֶּׁהוּ וְנוֹתֵן טַעַם לִפְגָם אָסוּר (ת״ה סִימָן קכ״ח).

יא בֵּין חָמֵץ שֶׁנִּתְעָרֵב קֹדֶם פֶּסַח וְעָבַר עָלָיו הַפֶּסַח, בֵּין שֶׁנִּתְעָרֵב בְּפֶסַח וְעָבַר עָלָיו כָּל הַפֶּסַח, בֵּין שֶׁעָבַר הַפֶּסַח עַל הֶחָמֵץ וְנִתְעָרֵב לְאַחַר הַפֶּסַח, בָּטֵל בְּשִׁשִּׁים. וּבְפָחוֹת מִשִּׁשִּׁים סַגִּי לֵיהּ בְּהַשְׁלָכַת הֶנָּאַת הָאִסּוּר לַיָּם הַמֶּלַח (הַגָּהוֹת מַיְמוֹנִי פ״א).

יב חָמֵץ נָקֵשָׁה, אֲפִלּוּ בְּעֵינֵיהּ אֵינוֹ אָסוּר בַּהֲנָאָה אַחַר הַפֶּסַח. וְהפדיאו״ש, חָמֵץ גָּמוּר הֵן וַאֲסוּרִים בַּהֲנָאָה אַחַר הַפֶּסַח. הַגָּה: יֵשׁ נִמְנָעִין לִשְׁחֹק עַל הַשֶּׁלְחָן עִם קֻלָּפִים הַנִּקְרָאִין קרט״ן בְּפֶסַח, דְּחוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא יִפֹּל מֵחָמֵץ נָקֵשָׁה שֶׁבָּהֶן לְתוֹךְ מַאֲכָל (פִּסְקֵי מהרא״י סִי׳ קפ״ו).

סימן תמח

א חָמֵץ שֶׁל עַכּוּ״ם שֶׁעָבַר עָלָיו הַפֶּסַח, מֻתָּר אֲפִלּוּ בַּאֲכִילָה.

ב אִם עַכּוּ״ם מֵבִיא לְיִשְׂרָאֵל דּוֹרוֹן חָמֵץ בְּיוֹם אַחֲרוֹן שֶׁל פֶּסַח, לֹא יְקַבְּלֶנּוּ הַיִּשְׂרָאֵל, וְגַם לֹא יֶהֱא נֶכֶר מִתּוֹךְ מַעֲשָׂיו שֶׁחָפֵץ בּוֹ; וְטוֹב שֶׁיֹּאמַר שֶׁאֵינוֹ רוֹצֶה שֶׁיִּקָּנֶה לוֹ רְשׁוּתוֹ.

ג חָמֵץ שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁעָבַר עָלָיו הַפֶּסַח, אָסוּר בַּהֲנָאָה אֲפִלּוּ הִנִּיחוֹ שׁוֹגֵג אוֹ אָנוּס. וְאִם מְכָרוֹ אוֹ נְתָנוֹ לְעַכּוּ״ם שֶׁמִּחוּץ לַבַּיִת קֹדֶם הַפֶּסַח, אַף עַל פִּי שֶׁהַיִּשְׂרָאֵל מְכָרוֹ לְעַכּוּ״ם, וְיוֹדֵעַ שֶׁלֹּא יִגַּע בּוֹ כְּלָל אֶלָּא יִשְׁמְרֶנּוּ לוֹ עַד לְאַחַר הַפֶּסַח, וַיַּחֲזֹר וְיִתְּנֶנּוּ לוֹ, מֻתָּר, וּבְלְבַד שֶׁיִּתְּנֶנּוּ לוֹ מַתָּנָה גְּמוּרָה בְּלִי שׁוּם תְּנַאי, אוֹ שֶׁיִּמְכְּרֶנּוּ לוֹ מְכִירָה גְּמוּרָה בְּדָבָר מוּעָט; אֲבָל מַתָּנָה עַל מְנַת לְהַחֲזִיר לֹא מְהָנֵי.

ד רַשַּׁאי יִשְׂרָאֵל לוֹמַר לְעַכּוּ״ם בְּשָׁעָה חֲמִישִׁית אוֹ קֹדֶם: עַד שֶׁאַתָּה לוֹקֵחַ חָמֵץ בְּמָנֶה קַח בְּמָאתַיִם שֶׁמָּא אֶצְטָרֵךְ וְאָקָּחֶנּוּ מִמְּךָ אַחַר הַפֶּסַח; אֲבָל לֹא יִמְכֹּר לוֹ וְלֹא יִתֵּן לוֹ עַל תְּנַאי, וְאִם עָשָׂה כֵּן חֲרֵי זֶה עוֹבֵר בְּבַל יֵרָאֶה (שְׁמוֹת יג, יז) וּבַל יִמָּצֵא (שְׁמוֹת יב, יט).

ה חָמֵץ שֶׁנִּמְצָא בְּבֵית יִשְׂרָאֵל אַחַר הַפֶּסַח, אָסוּר אַף עַל פִּי שֶׁבִּטֵּל.

ו אָסוּר לְהַאֲכִיל חֲמֵצוֹ בְּפֶסַח אֲפִלּוּ לְבֶהֱמַת אֲחֵרִים אוֹ שֶׁל הֶפְקֵר.

ז אָסוּר לִתֵּן בְּהֶמְתּוֹ לְעַכּוּ״ם לְהַאֲכִילָהּ בִּימֵי הַפֶּסַח, אִם הוּא יוֹדֵעַ שֶׁמַּאֲכִיל אוֹתָהּ פְּסֹלֶת שְׂעוֹרִים שֶׁהוּא חָמֵץ.

סימן תמט

א חֲנוּת שֶׁל יִשְׂרָאֵל וּמְלַאי פֵּרוּשׁ הַסְּחוֹרָה וּכְלֵי הַחֲנוּת שֶׁל יִשְׂרָאֵל וְהַפּוֹעֲלִים הַנִּכְנָסִים לְשָׁם אֵינָם יְהוּדִים, חָמֵץ שֶׁנִּמְצָא שָׁם אַחַר הַפֶּסַח אָסוּר בַּהֲנָאָה. חֲנוּת שֶׁל אֵינוֹ יְהוּדִי וּמְלַאי שֶׁל אֵינוֹ יְהוּדִי וּפוֹעֲלִים הַנִּכְנָסִים לְשָׁם יִשְׂרָאֵל, חָמֵץ שֶׁנִּמְצָא שָׁם מֻתָּר אֲפִלּוּ בַּאֲכִילָה; כָּךְ הִיא גִּרְסַת רַשׁ״י וְרַבֵּנוּ הַאי, אֲבָל רַבֵּנוּ חֲנַנְאֵל גּוֹרֵס בְּהֶפֶךְ.

סימן תנ

א יִשְׂרָאֵל שֶׁלָּוָה כִּכָּר מֵחֲבֵרוֹ קֹדֶם הַפֶּסַח צָרִיךְ לְפָרְעוֹ אַחַר הַפֶּסַח וְיֵשׁ בּוֹ מִשּׁוּם גֵּזֶל אִם אֵינוֹ פּוֹרְעוֹ.

ב יִשְׂרָאֵל שֶׁמְּקַבֵּל מֵאֵינוֹ יְהוּדִי בְּרִבִּית כִּכָּרוֹת בְּכָל שָׁבוּעַ, יֹאמַר לוֹ קֹדֶם פֶּסַח שֶׁיִּתֵּן לוֹ בַּשָּׁבוּעַ שֶׁל פֶּסַח קֶמַח אוֹ מָעוֹת, וְיִינָן שֶׁהִתְנָה עִמּוֹ כָּךְ אַף עַל פִּי שֶׁאַחַר הַפֶּסַח נוֹתֵן לוֹ כִּכָּרוֹת חָמֵץ, חֲלִיפֵי הַקֶּמַח וְהַמָּעוֹת הֵן וְשָׁרֵי.

ג יִשְׂרָאֵל וְאֵינוֹ יְהוּדִי שֶׁיֵּשׁ לָהֶם תַּנּוּר בְּשֻׁתָּפוּת, אוֹמֵר לְאֵינוֹ יְהוּדִי קֹדֶם הַפֶּסַח: טֹל אַתָּה שֶׁל פֶּסַח וַאֲנִי אֶטֹּל אַחַר כָּךְ.

ד יִשְׂרָאֵל שֶׁהָיָה לוֹ תַּנּוּר וְאָפוּ בּוֹ אֵינָם יְהוּדִים חָמֵץ בְּפֶסַח, אֲפִלּוּ מָעוֹת אָסוּר לְקַבֵּל בִּשְׂכָרוֹ דַּהֲוָה לֵיהּ מִשְׁתַּכֵּר בְּאִסּוּרֵי הֲנָאָה; וְאִם קִבֵּל כְּבָר הַמָּעוֹת, מֻתָּר לֵיהָנוֹת מֵהֶם.

ה יֵשׁ מִי שֶׁמַּתִּיר לְהַשְׂכִּיר תַּנּוּרוֹ לְאֵינוֹ יְהוּדִי עַל מְנַת שֶׁיֹּאפֶה בּוֹ מַצָּה, וְאִם יֹאפֶה בּוֹ חָמֵץ אֵין זָקוּק לוֹ. הַגָּה: וְכֵן מֻתָּר לְהַשְׂכִּיר לוֹ בַּיִת לָדוּר בּוֹ, וְאַף עַל פִּי שֶׁמַּכְנִיס בּוֹ אַחַר כָּךְ חָמֵץ, שָׁרֵי (אַגּוּר).

ו מֻתָּר לוֹמַר לְעֶבֶד בְּפֶסַח: הֵילָךְ דִּינָר זֶה וּקְנֵה וֶאֱכֹל, אַף עַל פִּי שֶׁיּוֹדֵעַ שֶׁיִּקְנֶה חָמֵץ; אֲבָל לֹא יֹאמַר לוֹ: צֵא וֶאֱכֹל וַאֲנִי פּוֹרֵעַ; וְיֵשׁ מַתִּירִים גַּם בָּזֶה, אֶלָּא אִם כֵּן הִקְדִּים דִּינָר אוֹ שֶׁנָּשָׂא וְנָתַן בַּיָּד. הַגָּה: וְאָסוּר לִקְנוֹת חָמֵץ לְאֵינוֹ יְהוּדִי בְּפֶסַח, אֲפִלּוּ בִּמְעוֹתָיו שֶׁל אֵינוֹ יְהוּדִי (רִיב״ש סִימָן ת״א).

ז אָסוּר לְהַשְׂכִּיר כְּלִי לְאֵינוֹ יְהוּדִי בְּפֶסַח כְּדֵי שֶׁיְּבַשֵּׁל בּוֹ חָמֵץ, אֲבָל מַשְׂכִּיר לוֹ חֲמוֹר לְהָבִיא עָלָיו חָמֵץ. הַגָּה: וְיֵשׁ מַתִּירִין לְהַחֵם חַמִּין בִּכְלֵי חָמֵץ וְלִרְחֹץ בָּהֶן וְכֵן שְׁאָר צָרְכֵי הֲנָאָה בִּכְלֵי חָמֵץ, וְכֵן הוּא הַמִּנְהָג (תּוֹסְפוֹת פֶּרֶק אֵין מַעֲמִידִין וּמַרְדְּכִי פֶּרֶק כָּל שָׁעָה).

סימן תנא

א קְדֵרוֹת שֶׁל חֶרֶס שֶׁנִּשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶם חָמֵץ כָּל הַשָּׁנָה, אֲפִלּוּ אוֹתָם שֶׁעוֹשִׂים בָּהֶם דַּיְסָא וּמִינֵי קְמָחִים, מְשַׁפְשְׁפָן הֵיטֵב בְּעִנְיָן שֶׁלֹּא יְהֵא חָמֵץ נִכָּר בָּהֶם, וּמֻתָּר לְהַשְׁהוֹתָן לְאַחַר הַפֶּסַח לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶם בֵּין בְּמִינוֹ בֵּין שֶׁלֹּא בְּמִינוֹ. וּמַצְנִיעָן בְּפֶסַח בְּמָקוֹם צָנוּעַ שֶׁאֵינוֹ רָגִיל לֵילֵךְ שָׁם, כְּדֵי שֶׁלֹּא יָבֹא לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶם בְּפֶסַח, וְטוֹב לְסָגְרָם בְּחֶדֶר וּלְהַצְנִיעַ הַמַּפְתֵּחַ. אֲבָל הֶסֵק שֶׁיֵּסִיקֵם בְּאֵשׁ אֵינוֹ מוֹעִיל לָהֶם, וְלֹא לְשׁוּם כְּלֵי חֶרֶס שֶׁנִּשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶם חַמִּין, אֲפִלּוּ שֶׁלֹּא עַל יְדֵי הָאוּר אֶלָּא שֶׁעֵרָה לְתוֹכוֹ רוֹתְחִין. הַגָּה: וְיֵשׁ אוֹסְרִים אֲפִלּוּ בִּכְלִי שֵׁנִי (הַמַּגִּיד פ״ה). וַאֲפִלּוּ אִם יִמְלְאוּם גֶּחָלִים, דְּחַיְישִׁינַן דִּלְמָא חָיֵיס עֲלַיְיהוּ שֶׁמָּא פָּקַע (פִּי׳ שֶׁפָּא יִתְבַּקַּע) וְלֹא עָבִיד לְהוּ הַסָּקָה מְעַלְיָא. וּמִיהוּ אִם הֶחֱזִירָן לְכִבְשָׁן שֶׁמְּצָרְפִין בּוֹ כְּלֵי חֶרֶס חֲדָשִׁים, מֻתָּר דְּכֵיוָן שֶׁמַּכְנִיסָן לְהֶסֵק גָּדוֹל כָּזֶה וַדַּאי לֹא חָיֵיס עֲלַיְיהוּ דִּילְמָא פָּקְעֵי, אֲבָל לַתַּנּוּרִים שָׁלָנוּ לֹא. הַגָּה: כָּל כְּלֵי הַצָּרִיךְ לִבּוּן אוֹ הַגְעָלָה אָסוּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ אֲפִלּוּ צוֹנֵן בְּלֹא הֶכְשֵׁר (מָרְדְּכִי ר״פ כָּל שָׁעָה) וְעַיֵּן בְּי״ד סִי׳ קכ״א.

ב כּוּבְיָא, שֶׁהוּא כְּלִי שֶׁעוֹשִׂין מִלְּבֵנִים וְעָפָר, וְאוֹפִים וּמְטַגְּנִין בּוֹ, וְכֵן תַּנּוּר קָטָן שֶׁקּוֹרִין פִּירְלִי״ א הֶסֵּיקוֹ מִבַּחוּץ וְאָסוּר לֶאֱפוֹת בּוֹ בְּפֶסַח, דְּאֵין חָמֵץ שֶׁבּוֹ נִפְלָט בְּכָךְ; וְאִם מִלְּאוֹ גֶּחָלִים מִבִּפְנִים, שָׁרֵי.

ג סַכִּינִים מַגְעִילָן בִּכְלִי רִאשׁוֹן וּמֻתָּרִין. וּכְלִי רִאשׁוֹן נִקְרָא שֶׁהִרְתִּיחוּ בּוֹ מַיִם עַל הָאֵשׁ, אֲפִלּוּ אֵינוֹ עַתָּה עַל הָאֵשׁ רַק שֶׁעוֹדֶנּוּ רוֹתֵחַ. וְקֹדֶם הַהַגְעָלָה צָרִיךְ לְשׁוּפָם יָפֶה בְּמַשְׁחֶזֶת אוֹ בְּרֵחַיִם לְהַעֲבִיר כָּל חֲלוּדָה שֶׁבָּהֶם קֹדֶם הֶכְשֵׁרָם. הִילְכָךְ אִם יֵשׁ בּוֹ גּוּמּוֹת וְאֵינוֹ יָכוֹל לְנַקּוֹתוֹ יָפֶה, אֵין מוֹעִיל לוֹ הַגְעָלָה (פִּי׳ הַפְּלֻטָה שֶׁהַכֵּלִים פּוֹלְטִים הָאסוּר שֶׁבָּהֶם, וְהוּא מִלְּשׁוֹן שׁוֹרוֹ עֹבֵר וְלֹא יַגְעִל) (אִיּוֹב כא) **לְבַד וְצָרִיךְ לִבּוּן בִּמְקוֹם הַגּוּמּוֹת.** הַגָּה: וְהַנָּדָן שֶׁל סַכִּינִים אֵין לָהּ תַּקָּנָה בְּהַגְעָלָה וְאָסוּר לְהַכְנִיס בָּהּ הַסַּכִּין, בְּפֶסַח (מַהֲרִי״ל).

ד כֵּלִים שֶׁמִּשְׁתַּמְּשִׁים בָּהֶם עַל יְדֵי הָאוּר, כְּגוֹן שְׁפּוּדִים וְאַסְכְּלָאוֹת וְכַיּוֹצֵא בָּהֶם, צְרִיכִים לִבּוּן; וְהַלִּבּוּן (הוּא) עַד שֶׁיִּהְיוּ נִיצוֹצוֹת נִתָּזִין מֵהֶם. הַגָּה: וְיֵשׁ מְקִלִּין אִם נִתְלַבֵּן כָּל כָּךְ שֶׁקֵּשׁ נִשָּׂרָף עָלָיו מִבַּחוּץ (מָרְדְּכִי סע״א וְהַגָּהוֹת מַיְמוֹנִי פי״ו מֵהִלְכוֹת מ״א). וְנוֹהֲגִין כְּסֵבָרָא הָרִאשׁוֹנָה בְּכָל דָּבָר שֶׁדַּיְנוּ בִּלְבּוּן, אֲבָל דָּבָר שֶׁדַּיְנוּ בְּהַגְעָלָה, רַק שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סְדָקִים אוֹ שֶׁמַּחְמִירִין לְלַבְּנוֹ, סַגִּי בִּלְבּוּן קַל כָּזֶה. חֲצָבָה צָרִיךְ לִבּוּן (מַהֲרִי״ל).

ה כֵּלִים שֶׁנִּשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶם בְּחַמִּין, כְּפִי תַּשְׁמִישָׁן הֶכְשָׁרָן. אִם תַּשְׁמִישָׁן בִּכְלִי רִאשׁוֹן, כְּגוֹן כַּף שֶׁמְּגִיסִין בּוֹ בַּקְּדֵרָה, צָרִיךְ לְהַכְשִׁירָן בִּכְלִי רִאשׁוֹן; וְאִם תַּשְׁמִישָׁן בִּכְלִי שֵׁנִי, הֶכְשָׁרָן בִּכְלִי שֵׁנִי; וּכְלִי שֶׁמִּשְׁתַּמְּשִׁין בּוֹ בְּעֵרוּי שֶׁמְּעָרָה מִכְּלִי רִאשׁוֹן, לֹא סַגִּי לֵיהּ בְּהֶכְשֵׁר דִּכְלִי שֵׁנִי אֶלָּא צָרִיךְ לְעָרוֹת עָלָיו מִכְּלִי רִאשׁוֹן. הַגָּה: כָּל הַכֵּלִים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן סְדָקִים אוֹ גּוּמּוֹת אוֹ חֲלוּדָה וְהוּא בְּתוֹךְ הַכְּלִי וְלֹא יוּכַל לְנַקְּרָן וּלְנַקּוֹתָן, אֵין לְהַגְעִילָן וּצְרִיכִין לִבּוּן בִּמְקוֹם הַסָּדָק וְהַחֲלוּדָה (רַשְׁבָּ״א בְּתִשׁוּבָה).

ו כָּל כְּלִי הוֹלְכִין בּוֹ אַחַר רֹב תַּשְׁמִישׁוֹ; הִלְכָּךְ קְעָרוֹת אַף עַל פִּי שֶׁלִּפְעָמִים מְשַׁתַּמְּשִׁין בָּהֶם בִּכְלִי רִאשׁוֹן עַל הָאֵשׁ, כֵּיוָן שֶׁרֹּב תַּשְׁמִישָׁן הוּא בְּעֵרוּי שֶׁמְּעָרָה עֲלֵיהֶן מִכְּלִי רִאשׁוֹן, כָּךְ הוּא הֶכְשָׁרָן. הַגָּה: וְיֵשׁ מַחְמִירִין לְהַגְעִיל הַקְּעָרוֹת בִּכְלִי רִאשׁוֹן (טוּר בְּשֵׁם אֲבִי הָעֶזְרִי וּמָרְדְּכִי פ׳ כָּל שָׁעָה וְתוֹסְפוֹת סוֹף מַסֶּכֶת ע״ז), וְכֵן הוּא הַמִּנְהָג. וְכֵן בְּכָל דָּבָר שֶׁיֵּשׁ לְחוּשׁ שֶׁמָּא נִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ בִּכְלִי רִאשׁוֹן, כְּגוֹן כַּפּוֹת וְכַדּוֹמֶה לָזֶה (הַגָּהוֹת מַיְמוֹנִי פ״ה וְאָגוּר). וְיֵשׁ מַחְמִירִין לְהַגְעִיל כָּל כְּלִי שְׁתִיָּה אַף עַל פִּי שֶׁהַתַּשְׁמִישִׁין בְּצוֹנֵן, מִשּׁוּם שֶׁלִּפְעָמִים מְשַׁתַּמְּשִׁין בָּהֶם בְּחַמִּין (רַבֵּנוּ יְרוּחָם); וְכֵן הוּא הַמִּנְהָג לְהַגְעִילָן, וּבְדִיעֲבַד סַגִּי לְהוּ בִּשְׁטִיפָה. וּקְעָרוֹת גְּדוֹלוֹת שֶׁלֹּא יוּכַל לְהַכְנִיס תּוֹךְ כְּלִי רִאשׁוֹן, יִתֵּן עֲלֵיהֶם אֵבֶן מְלֻבָּן וְיִעָרֶה עֲלֵיהֶם רוֹתְחִין מִכְּלִי רִאשׁוֹן, וְהָוֵי כִּכְלִי רִאשׁוֹן. וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. וְיַעֲבִיר הָאֵבֶן עַל כָּל הַכֵּלִי, שֶׁאָז מַגְעִיל כֻּלּוֹ (מָרְדְּכִי פ׳ כָּל שָׁעָה וְהַגָּהוֹת מַיְמוֹנִי פ״ה וְאָגוּר וְאסוּר וְהֶתֵּר הָאָרוֹךְ כְּלָל נ״ח).

ז יֵשׁ מִי שֶׁאוֹמֵר דְּכַפּוֹת הָעֲשׂוּיוֹת מִקֶּרֶן אֵין לָהֶם תַּקָּנָה בְּהַגְעָלָה, דְּכֵיוָן שֶׁמִּתְקַלְקְלִין בְּמַיִם חַמִּין, חָיְישִׁינַן דִּלְמָא חָיֵיס עֲלַיְיהוּ.

ח אֶחָד כְּלֵי עֵץ וְאֶחָד כְּלֵי אֶבֶן וְאֶחָד כְּלֵי מַתֶּכֶת, דִּינָם לְהַכְשִׁירָם בְּהַגְעָלָה. הַגָּה: וְכֵן כְּלֵי עֶצֶם צְרִיכִים הַגְעָלָה (מָרְדְּכִי פֶּרֶק כָּל שָׁעָה).

ט הַמַּגְעִיל קֹדֶם שָׁעָה חֲמִישִׁית יָכוֹל לְהַגְעִיל בְּיַחַד כְּלִי רִאשׁוֹן וּכְלִי שֵׁנִי וְכֵלִים שֶׁבָּלְעוּ דָּבָר מוּעָט, וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ גַּם כֵּן אִם מַגְעִיל מִקְצַת הַכְּלִי שְׁנֵי בְּפָעַמִים (דִּבְרֵי עַצְמוֹ).

י סַלִּים שֶׁמּוֹלְחִים בָּהֶם הַבָּשָׂר, יֵשׁ מַצְרִיכִין לָהֶם הַגְעָלָה וְיֵשׁ מִי שֶׁחוֹלֵק, וְנִרְאִין דְּבָרָיו, וְטוֹב לְהַגְעִילָן אוֹ לְקָנוֹת חֲדָשִׁים.

יא מַחֲבַת שֶׁמְּטַגְּנִין (פִּי׳ שֶׁיּוֹצְקִין בָּהּ שֶׁמֶן לְאֲפוּתוֹ) בָּהּ, מֻתֶּרֶת בְּהַגְעָלָה; וְאִם הִיא אֲרֻכָּה, מֵשִׁים חֻצָּיהּ וְהוֹפֵךְ עוֹד וּמֵשִׁים חֻצָּיהּ הָאַחֵר. וְאִם הִיא אֲרֻכָּה בְּיוֹתֵר, מְלַבְּנָהּ בָּאֶמְצַע וּבְלִבּוּן כָּל דְּהוּ שֶׁקֵּשׁ נִשָּׂרָף עָלָיו סַגֵּי לֵיהּ (דִּבְרֵי עַצְמוֹ). (וְיֵשׁ מַחְמִירִין לְלַבֵּן הַמַּחֲבַת), (טוּר בְּשֵׁם רַבֵּנוּ יוֹאֵל וּתְשׁוּבַת רַשְׁבָּ״א וְטוּר בְּשֵׁם רשׁ״י וְר״ת) (וְנוֹהֲגִין לְלַבְּנוֹ לְכַתְּחִלָּה, מִיהוּ סַגֵּי לֵיהּ בְּהַגְעָלָה אִם אֵין בּוֹ גּוּמּוֹת) (מַהֲרִי״ל).

יב כָּל הַכֵּלִים צָרִיךְ לְהַגְעִיל יְדוֹתֵיהֶם כְּמוֹתָן. הַגָּה: מִיהוּ אִם לֹא הִגְעִילוּ הַיָּדוֹת, אֵין לֶאֱסֹר בְּדִיעֲבַד; וַאֲפִלּוּ לְכַתְּחִלָּה יָכוֹל לְהַגְעִילָן עַל יְדֵי עֵרוּי שֶׁמְּעָרָה עֲלֵיהֶן (אסוּר וְהֶתֵּר הָאָרוֹךְ כְּלָל ע״א).

יג כְּלִי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ טְלַאי, אִם קֹדֶם הַטְּלַאי לִבְלִיעַת הָאִסּוּר אֵין צָרִיךְ לַהֲסִירוֹ, דִּכְבוֹלְעוֹ כָּךְ פּוֹלְטוֹ; וְאִם קֻדְּמָה בְּלִיעַת הָאִסּוּר לַטְּלַאי, צָרִיךְ לְהָסִיר הַטְּלַאי קֹדֶם הַגְעָלָה אוֹ יָשִׁים גֶּחָלִים עַל מְקוֹם הַטְּלַאי עַד שֶׁיִּשָּׂרֵף גּוּף הָאִסּוּר, אִם יֶשְׁנוֹ, וְאַחַר כָּךְ מַגְעִיל כָּל הַכְּלִי; וְאִם הוּא שֶׁל עֵץ, אֵין לוֹ תַּקָּנָה אֶלָּא אִם כֵּן יַרְחִיב הַסֶּדֶק כָּל כָּךְ שֶׁיּוּכַל לְהוֹצִיא מִשָּׁם מַה שֶּׁבְּתוֹכוֹ. הַגָּה: רֹשֶׁם שֶׁעוֹשִׂים הָאֻמָּנִים בְּתוֹךְ כֵּלִים, מֻתָּר לְהַגְעִילָן מֵאַחַר שֶׁנַּעֲשָׂה מֻחְדָּשׁ; וְיֵנָקָרֶם הֵיטֵב (אסוּר וְהֶתֵּר וְהַגָּהוֹת).

יד כְּסוּי שֶׁל בַּרְזֶל שֶׁמְּכַסִּים בּוֹ הַקְּדֵרָה, צָרִיךְ הַגְעָלָה כֵּיוָן שֶׁמַּזִּיעַ בְּכָל שָׁעָה מֵחֹם הַקְּדֵרָה; וְאִם נְתָנוּהוּ בְּפֶסַח עַל הַקְּדֵרָה בְּלֹא הַגְעָלָה, כָּל הַתַּבְשִׁיל אָסוּר, שֶׁזֵּעַת הַכְּסוּי מִתְעָרֵב בְּתַבְשִׁיל.

טו כְּסוּי שֶׁל בַּרְזֶל שֶׁמְּשִׁימִים אוֹתוֹ עַל הָחֲרָרָה כְּשֶׁנֶּאֱפֵית עַל הַכִּירָה, צָרִיךְ לִבּוּן.

טז מְדוֹכָה מֵתֶּרֶת בְּהַגְעָלָה; וְאִם הִיא גְּדוֹלָה שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְהַכְנִיסָהּ בְּיוֹרָה, מֵשִׁים בָּהּ מַיִם וּמַכְנִיס בְּתוֹכָהּ אֶבֶן רוֹתַחַת וְעוֹלָה הָרְתִיחָה בְּכָל שְׁפִיתָהּ, דְּכָל כְּהַאי גַּוְנָא הָוֵי הַגְעָלָה דִּכְלִי רִאשׁוֹן. הַגָּהּ: וְיֵשׁ מַחְמִירִין לְלַבֵּן הַמְּדוֹכָה (טור יוֹרֶה דֵּעָה בְּשֵׁם רַבִּי יוֹאֵל וּתְשׁוּבַת רַשְׁבָּ״א וְטור בְּשֵׁם רַשׁ״י וְרַבֵּנוּ תָּם), אַךְ בְּלִבּוּן כָּל דְּהוּ דְּהַיְנוּ שֶׁיִּשָּׁרֵף עָלָיו קַשׁ מִבַּחוּץ סַגִּי (דִּבְרֵי עַצְמוֹ). וְנוֹהֲגִין לְלַבְּנוֹ לְכַתְּחִלָּה, מִיהוּ סַגִּי לֵיהּ בְּהַגְעָלָה אִם אֵין בּוֹ גוּמּוֹת (מַהֲרִי״ל); וְאִם הַמְּדוֹכָה שֶׁל עֵץ, יֵשׁ לְקַלְּפוֹ בִּכְלִי אֻמָּנוּת דְּחִישִׁינַן לְגוּמּוֹת, וּלְהַגְעִילוֹ אַחַר כָּךְ. (הַגָּהוֹת מֵימוֹנִי פ״ה).

יז הַדַּף שֶׁעוֹרְכִים עָלָיו כָּל הַשָּׁנָה, וְכֵן עֲרֵבָה שֶׁלָּשִׁין בָּהּ, צְרִיכִים הַגְעָלָה. הַגָּהּ: וְלֹא מְהָנֵי בָּהּ קְלוּף בִּכְלִי אֻמָּנוּת. וְכֵן כָּל דָּבָר שֶׁצָּרִיךְ הַגְעָלָה לֹא מְהָנֵי לֵיהּ קְלִיפָה (מהרי״ו). וְהַמִּנְהָג שֶׁלֹּא לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּפֶסַח בַּעֲרֵבוֹת וְדַפִּין שֶׁלָּשִׁין עֲלֵיהֶם כָּל הַשָּׁנָה, אֲפִלּוּ עַל יְדֵי הַגְעָלָה, וְכֵן עֵקֶר (מָרְדְּכַי פ׳ כָּל שָׁעָה וְכָל בּוֹ). וּכְבָר נִתְבָּאֵר לָעֵיל סִימָן תמ״ב סָעִיף י״א.

יח הַנָּפָה, צָרִיךְ לְדַקְדֵּק בָּהּ מְאֹד לְנַקּוֹתָהּ מִפְּתִיתֵי הֶחְמֵץ הַנִּדְבָּק בָּהּ וְנִסְרָךְ וְנִדְבָּק בִּנְקָבֵי אֲרִיגַת הַנָּפָה וּבָעֵץ שֶׁבָּהּ, וְיִשַּׁפְשְׁפוּ אוֹתָהּ בְּמַיִם יָפָה יָפָה; וְהוּא הַדִּין לְכָל שְׁאָר כְּלֵי הַלִּישָׁה, שֶׁהַשִּׁפְשׁוּף בָּהֶם עִקָּר גָּדוֹל. הַגָּהּ: וְנָהֲגוּ שֶׁלֹּא לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּנָפָה עַל יְדֵי הַגְעָלָה וְאֵין לְשַׁנּוֹת (מַהֲרִי״ל וּבֵית יוֹסֵף); וְכֵן בְּכָל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה, כְּגוֹן הַכְּלֵי שֶׁקּוֹרִין רי״ב אייז״ן, אוֹ הַכִּיס שֶׁל רֵחַיִם (מַהֲרִי״ל), בְּכֻלָּן לֹא מְהָנֵי לְהוּ הַגְעָלָה. וְכֵן סַלִּים שֶׁמִּשְׁתַּמְּשִׁין בָּהֶן חָמֵץ דִּינָם כְּנָפָה, אֲבָל שַׁקִּים יְשָׁנִים נוֹהֲגִין בָּהֶן הֶתֵּר עַל יְדֵי כִּבּוּס; וְצָרִיךְ לְהַתִּיר כָּל הַתְּפִירוֹת שֶׁבָּהֶן קֹדֶם הַכִּבּוּס (ת״ה סִימָן קי״ו).

יט הָרַחַת שֶׁקּוֹרִים פאל״ה, יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁאֵין מוֹעִיל לָהּ הַגְעָלָה וְצָרִיךְ לִקְנוֹת חֲדָשָׁה. וְהֵכִי נָהוּג.

כ הַשְּׁלָחָנוֹת וְהַתֵּבוֹת שֶׁמַּצְנִיעִים בָּהֶם אֳכָלִין כָּל הַשָּׁנָה, רְגִילִים לְעָרוֹת עֲלֵיהֶם רוֹתְחִין לְפִי שֶׁלִּפְעָמִים נִשְׁפָּךְ מָרָק מִן הַקְּדֵרָה לְתוֹכָן.

כא חֲבִיּוֹת שֶׁל חֶרֶס שֶׁנָּתְנוּ בָּהֶם שֵׂכַר שְׂעוֹרִים, מֻתָּרִים בְּהַגְעָלָה אוֹ בְּעֵרוּי ג׳ יָמִים. הַגָּהּ: וְהַגְעָלַת הֶחָבִיּוֹת יַעֲשֶׂה בְּדַרְךְ זֶה, יְלַבֵּן אֲבָנִים וִישִׂימֵם בָּהֶם, וְיַעֲרֶה עֲלֵיהֶם רוֹתְחִים מִכְּלִי רִאשׁוֹן וְיַגְלְגֵּל הֶחָבִית שֶׁיַּגִּיעַ הַגְעָלָה לְכָל מָקוֹם (הַגָּהוֹת מֵימוֹנִי פ״ה). וּבְדִיעֲבַד אִם נָתְנוּ בָּהֶם יַיִן אוֹ דְּבַשׁ בְּלֹא הַגְעָלָה, רַק שֶׁהֶדְיָחָן הֵיטֵב תְּחִלָּה, מֻתָּר לִשְׁתּוֹת מִמֶּנּוּ בְּפֶסַח (מָרְדְּכַי פֶּרֶק כָּל שָׁעָה וְהַגָּהוֹת אֲשֵׁרִ״י פ״ב דע״א וּתְרוּמַת הַדֶּשֶׁן בְּסִימָן ר״א).

כב כָּל הַכֵּלִים, אֲפִלּוּ שֶׁל חֶרֶס, שֶׁנִּשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶם חָמֵץ בְּצוֹנֵן, מֻתָּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶם מַצָּה אֲפִלּוּ בְּחַמִּין, חוּץ מִבֵּית שְׁאוֹר וּבֵית חֲרֹסֶת, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶם חָמֵץ אֶלָּא בְּצוֹנֵן, אָסוּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶם מַצָּה בְּחַמִּין, אֲבָל בְּצוֹנֵן לְהַנִּיחַ בָּהֶם מַצָּה אֲפוּיָה, מֻתָּר; אֲבָל אָסוּר לָלוּשׁ בָּהֶם. וְכָל זֶה בְּלֹא הַגְעָלָה, אֲבָל עַל יְדֵי הַגְעָלָה, אֲפִלּוּ בֵּית שְׁאוֹר וַחֲרֹסֶת מֻתָּרִים אִם אֵינָם שֶׁל חֶרֶס, אֲבָל לְשֶׁל חֶרֶס לֹא מְהָנֵי הַגְעָלָה, וַאֲפִלּוּ לֹא נִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶם חָמֵץ אֶלָּא בְּצוֹנֵן, לֹא יִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶם מַצָּה אֶלָּא בְּצוֹנֵן. וְהָאִדָּנָא נָהֲגוּ עָלְמָא דְּלֹא לְאִשְׁתַּמּוּשֵׁי בְּפֶסַח בְּמָאנֵי דְּפַחְרָא עַתִּיקֵי (פִּ׳ כְּלֵי חֶרֶס יְשָׁנִים). וְתַנּוּר שֶׁל בֵּית הַחֹרֶף דִּינוֹ כִּכְלֵי חֶרֶס וְאָסוּר לָשׁוּם שׁוּם דָּבָר עַל הַתַּנּוּר בְּפֶסַח (מַהֲרִי״ו).

כג כְּלֵי חֶרֶס הַמְצֻפִּין בְּהִתּוּךְ זְכוּכִית, דִּינָם כִּכְלֵי חֶרֶס. הַגָּהּ: וְיֵשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁנָּהֲגוּ שֶׁלֹּא לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בִּכְלֵי חֶרֶס גלזיאר״ט אֲפִלּוּ חֲדָשִׁים (מַהֲרִי״ל), וְאֵין לְהַחְמִיר רַק בִּמְקוֹם הַמִּנְהָג (תְּשׁוּבַת מַהֲרִי״ל).

כד כְּלֵי עֵץ הַמְצֻפִּים בְּסַמָּנִים שֶׁקּוֹרִים ברניס, דִּינָם כִּכְלֵי חֶרֶס. הַגָּהּ: וְיֵשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁמַּחְמִירִים שֶׁלֹּא לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בִּכְלֵים צְבוּעִים אֲפִלּוּ הֵן חֲדָשִׁים (מַהֲרִי״ל), וְכֵן הַמַּחֲפִין בִּבְדִיל; וְאֵין לְהַחְמִיר בָּזֶה רַק בִּמְקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ אִסּוּר (תְּשׁוּבַת מַהֲרִי״ל).

כה כָּל כְּלֵי הַשְּׁתִיָּה, בֵּין צְלוּחִיּוֹת בֵּין כּוֹסוֹת, מֻתָּרִים בִּשְׁטִיפָה. בֵּין שֶׁהֵם שֶׁל זְכוּכִית, בֵּין שֶׁהֵם שֶׁל עֵץ, בֵּין שֶׁהֵם שֶׁל מַתֶּכֶת, בֵּין שֶׁהֵם שֶׁל חֶרֶס, וְאַף עַל פִּי שֶׁלִּפְעָמִים נוֹתְנִים בָּהֶם לֶחֶם חָם, כֵּיוָן שֶׁרֹב תַּשְׁמִישָׁן אֵינוֹ אֶלָּא בִּצוֹנֵן סַגִּי בִּשְׁטִיפָה, שֶׁלֹּא הָלְכוּ בְּכָל כְּלֵי אֶלָּא אַחַר רֹב תַּשְׁמִישׁוֹ. הַגָּהּ: מִיהוּ יֵשׁ מַחְמִירִין וּמַצְרִיכִים הַגְעָלָה, וְכֵן נוֹהֲגִין וְעַיֵּן לְעֵיל סָעִיף ו׳.

כו כְּלֵי זְכוּכִית אֲפִלּוּ מַכְנִיסָן לְקִיּוּם וַאֲפִלּוּ מִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶם בְּחַמִּין, אֵין צְרִיכִים שׁוּם הֶכְשֵׁר שֶׁאֵינָם בּוֹלְעִים, וּבִשְׁטִיפָה בְּעָלְמָא סַגִּי לְהוּ. הַגָּהּ: וְיֵשׁ מַחְמִירִין וְאוֹמְרִים דִּכְלֵי זְכוּכִית אֲפִלּוּ הַגְעָלָה לֹא מְהָנֵי לְהוּ; וְכֵן הַמִּנְהָג בְּאַשְׁכְּנַז וּבִמְדִינוֹת אֵלּוּ (סמ״ק וְאָגוּר). וְכֵן כְּלֵי פֶּלֶךְ שֶׁיֵּשׁ בְּתוֹכָן הִתּוּךְ זְכוּכִית שֶׁקּוֹרִין גישמעלצ״ט, אֵין לְהַגְעִילוֹ; אֲבָל מִבַּחוּץ אֵינוֹ מַזִּיק (תְּרוּמַת הַדֶּשֶׁן סִימָן קל״ב).

כז שִׁפּוּד יָשָׁן שֶׁצָּלוּ בּוֹ עוֹפוֹת בְּפֶסַח, מֻתָּרִין, אַף עַל פִּי שֶׁמִּקְדָּם צָלוּ בּוֹ בָּשָׂר מָלוּחַ מִמֶּלַח שֶׁלֹּא נִבְדַּק. הַגָּהּ: מִיהוּ אֵין לְהַתִּיר רַק בְּדִיעֲבַד. וְכֵן הַבְּרָזוֹת שֶׁבְּחָבִיּוֹת שֶׁל יַיִן, נוֹהֲגִין לַהֲדִיחָן (אָגוּר וּמַהֲרִי״ל). וְכֵן הָעֲצִים שֶׁתּוֹחֲבִין בָּהֶם כְּלֵי שְׁתִיָּה, צְרִיכִין הֲדָחָה לְשׁוּם בָּהֶם כֵּלִים בְּפֶסַח (מַהֲרִי״ו).

סימן תנב

א יֵשׁ לְזַהֵר לְהַגְעִיל קֹדֶם שָׁעָה חֲמִישִׁית, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִצְטָרֵךְ לְדַקְדֵּק אִם הַכֵּלִים בְּנֵי יוֹמָן אִם לָאו אוֹ אִם יֵשׁ שִׁשִּׁים בַּמַּיִם נֶגֶד כְּלִי שֶׁמַּגְעִיל אוֹ לָאו. (טור) וְכֵן אִם מַגְעִיל כֵּלִים שֶׁבְּלִיעָתָן מוּעֶטֶת עִם כֵּלִים שֶׁבְּלִיעָתָן מְרֻבָּה. וְכֵן אִם מַשְׁהֶא הַכֵּלִים בְּתוֹךְ הַיּוֹרָה יוֹתֵר מִדַּאי וְאֵינוֹ מַשְׁהֶא אוֹתָם כָּל כָּךְ. וְכֵן כְּדֵי שֶׁלֹּא יִצְטָרֵךְ לְזַהֵר שֶׁלֹּא יָנוּחוּ הַמַּיִם מֵרְתִיחָתָן. הַגָּה: אַךְ רַבִּים חוֹלְקִים וּסְבִירָא לְהוּ דְּאֵין הַגְעָלָה מוֹעֶלֶת כְּלוּם אִם אֵין הַמַּיִם רוֹתְחִים (וְכֵן מַשְׁמַע מַהַרְא״שׁ וּמַמ״ג וְת״ה סִימָן קל״א וְאָגוּר וְטוּר בְּסִימָן ק״ח). עַל כֵּן יֵשׁ לְזַהֵר אֲפִלּוּ קֹדֶם זְמַן אֲפוּרוֹ שֶׁלֹּא יָנוּחוּ מֵרְתִיחָתָן כָּל זְמַן שֶׁמַּגְעִיל (דִּבְרֵי עַצְמוֹ). וְשֶׁלֹּא יַכְנִיס הַכֵּלִים עַד שֶׁיִּרְתִּיחוּ הַמַּיִם. וְכֵן כְּדֵי שֶׁלֹּא יִצְטָרֵךְ לְהַגְעִיל הַיּוֹרָה הַגְּדוֹלָה, שֶׁמַּגְעִילִים בָּהּ, תְּחִלָּה וְסוֹף. הַגָּה: וְאִם לֹא הִגְעִיל קֹדֶם זְמַן אֲפוּרוֹ יָכוֹל לְהַגְעִיל עַד הַפֶּסַח, שֶׁאָז חָמֵץ בְּמַשֶּׁהוּ וְאֵינוֹ מוֹעִיל הַגְעָלָה שֶׁחוֹזֵר וּבוֹלֵעַ. אֲבָל מֻתָּר לְלַבֵּן כְּלִי תּוֹךְ הַפֶּסַח (דִּבְרֵי עַצְמוֹ וּתְשׁוּבַת רַשְׁבַּ״א). וּכְשֶׁמַּגְעִיל קֹדֶם פֶּסַח לְאַחַר שֵׁשׁ צָרִיךְ לְזַהֵר בְּכָל הַדְּבָרִים הַנִּזְכָּרִים שֶׁאֵין צָרִיךְ לְזַהֵר בָּהֶן קֹדֶם שֵׁשׁ.

ב יֵשׁ לְזַהֵר מִלְּהַגְעִיל כְּלֵי הַבָּשָׂר וּכְלֵי חָלָב בְּיַחַד, אֶלָּא אִם כֵּן אֶחָד מֵהֶם אֵינוֹ בֶּן יוֹמוֹ. וְכָל שֶׁכֵּן כְּלֵי שֶׁל אִסּוּר; עַל כֵּן נָהֲגוּ שֶׁלֹּא לְהַגְעִיל שׁוּם כְּלֵי בֶּן יוֹמוֹ.

ג לֹא יַנִּיחַ כֵּלִים הַרְבֵּה לְתוֹךְ כְּלִי וְיַגְעִילֵם יַחַד אִם נוֹגְעִים זֶה בָּזֶה.

ד אִם מַגְעִיל בְּצָבַת יְגַלְגֵּל הַכְּלִי, דְּאִם לֹא כֵן בְּמָקוֹם הַצָּבַת לֹא סָלִיק דִּיקוּלָא דְּמַיָּא.

ה אֵין מַגְעִילִין בְּחַמֵּי טְבֶרְיָה אֲפִלּוּ כֵּלִים שֶׁדִּינָם כִּכְלֵי שֵׁנִי, מִפְּנֵי שֶׁאֵינָהּ תּוֹלְדוֹת הָאוּר, דְּכִבּוֹלְעוֹ כָּךְ פּוֹלְטוֹ, מַה בּוֹלְעוֹ עַל יְדֵי תּוֹלְדוֹת הָאוּר, אַף פּוֹלְטוֹ עַל יְדֵי תּוֹלְדוֹת הָאוּר. הַגָּה: מִיהוּ אִם נִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ רַק בְּמֵי טְבֶרְיָה, מַגְעִילוֹ בָּהֶן (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם א״ח). וְאֵין מַגְעִילִין בְּשׁוּם מַשֶּׁהוּ, רַק בְּמַיִם; מִיהוּ בְּדִיעֲבַד מְהָנֵי הַגְעָלָה בְּכָל מַשֶּׁהוּ (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם א״ח). אִם הִגְעִיל הַרְבֵּה כֵּלִים בַּיּוֹרָה עַד שֶׁמֵּרֹב פְּלִיטַת הַכֵּלִים נַעֲשׂוּ הַמַּיִם כְּצִיר, אֵין לְהַגְעִיל עוֹד בְּאוֹתָן הַמַּיִם (ר״ן פֶּרֶק כָּל הַבָּשָׂר).

ו כְּלִי גָּדוֹל שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְהַכְנִיסוֹ תּוֹךְ כְּלִי אַחֵר מְחֻמָּת גָּדְלוֹ, עוֹשֶׂה שָׂפָה לְפִיו בְּטִיט כְּדֵי שֶׁיִּתְמַלֵּא הֵיטֵב וְיַגִּיעוּ הַמַּיִם בִּשְׂפָתוֹ, וּמְמַלְאוֹ מַיִם וּמַרְתִּיחוֹ; אוֹ יִקַּח אֶבֶן רוֹתַחַת אוֹ לַפִּיד אֵשׁ וְיַשְׁלִיכֶנּוּ לְתוֹכוֹ בְּעוֹדוֹ רוֹתֵחַ וּמִתּוֹךְ כָּךְ יַרְתִּיחוּ הַמַּיִם יוֹתֵר וְיַעֲלוּ עַל שְׂפָתוֹ.

ז נוֹהֲגִין לִשְׁטֹף הַכְּלִי בְּמַיִם קָרִים אַחַר הַגְעָלָה מִיָּד.

סימן תנג

א אֵלּוּ דְּבָרִים שֶׁיּוֹצְאִים בָּהֶם יְדֵי חוֹבַת מַצָּה, בְּחִטִּים וּבְשְׂעוֹרִים וּבְכֻסְמִין וּבְשִׁבּוֹלֶת שׁוּעָל וּבְשִׁיפּוֹן, וְהַמְּנָהָג לִקַּח לְכַתְּחִלָּה חִטִּים, (מַהַרִי״ל), אֲבָל לֹא בְּאֹרֶז וּשְׁאָר מִינֵי קִטְנִיּוֹת, וְגַם אֵינָם בָּאִים לִידֵי חִמּוּץ וּמֻתָּר לַעֲשׂוֹת מֵהֶם תַּבְשִׁיל. הַגָּה: וְיֵשׁ אוֹסְרִים (טור וְהַגָּהוֹת מַיְמוֹנִי פ״ה וּמַרְדְּכַי פ׳ כָּל שָׁעָה). וְהַמְּנָהָג בְּאַשְׁכְּנַז לְהַחְמִיר, וְאֵין לְשַׁנּוֹת. מִיהוּ פָּשׁוּט דְּאֵין אוֹסְרִים בְּדִיעֲבַד אִם נָפַל תּוֹךְ הַתַּבְשִׁיל. וְכֵן מֻתָּר לְהַדְלִיק בִּשְׁמָנִים הַנַּעֲשִׂים מֵהֶם, וְאֵינָן אוֹסְרִים אִם נָפְלוּ לְתוֹךְ הַתַּבְשִׁיל. וְכֵן מֻתָּר לְהַשְׁהוֹת מִינֵי קִטְנִיּוֹת בַּבַּיִת (ת״ה סִי׳ קי״ג). וְזֶרַע אקליי״א (מַהַרִי״ל) וראני״ס ואליינד״ר אֵינָן מִינֵי קִטְנִיּוֹת, וּמֻתָּר לְאָכְלָן בְּפֶסַח, כֵּן נ״ל.

ב הָעוֹשֶׂה עִסָּה מִן הַחִטִּים וּמִן הָאֹרֶז, אִם יֵשׁ בָּהּ טַעַם דָּגָן יוֹצֵא בָּהּ יְדֵי חוֹבָתוֹ בְּפֶסַח.

ג אִם לֹא בֵּרְרוּ הַחִטִּים מֵאֲכִילַת עַכְבָּר, אֵין בְּכָךְ כְּלוּם. הַגָּה: וְכֵן אִם לֹא בֵּרְרוּ מֻמְּנוּ אוֹתוֹ דָּגָן שֶׁצָּמַח; מִיהוּ צָרִיךְ לִרְאוֹת שֶׁאֵין בּוֹ כָּל כָּךְ שֶׁלֹּא יְהֵא שִׁשִּׁים כְּנֶגְדּוֹ מִן הַהֶתֵּר (הַגָּהוֹת מַיְמוֹנִי בְּשֵׁם סְמַ״ק וְת״ה סִימָן קי״ד).

ד הַחִטִּים שֶׁעוֹשִׂים בָּהֶם מַצַּת מִצְוָה טוֹב לְשָׁמְרָן שֶׁלֹּא יִפְּלוּ עֲלֵיהֶם מַיִם מִשָּׁעַת קְצִירָה, וּלְפָחוֹת מִשָּׁעַת טְחִינָה. וּבְשָׁעַת הַדָּחַק מֻתָּר לִקַּח קֶמַח מִן הַשּׁוּק.

ה הָאִדָּנָא אָסוּר לְלוֹתֹת בֵּין חִטִּים בֵּין שְׂעוֹרִים.

ו שַׂקִּים שֶׁנּוֹתְנִים בָּהֶם קֶמַח כָּל הַשָּׁנָה, אִם רוֹצֶה לִתֵּן בָּהֶם קֶמַח וּמְכַבְּסִים אוֹתָם יָפֶה, צְרִיכִים לְהַתִּיר קֹדֶם הַכִּבּוּס כָּל הַתְּפִירוֹת שֶׁבָּהֶם בַּקְּצָווֹת אוֹ אִם הֵם מְטֻלָּאִים.

ז כְּשֶׁמּוֹלִיכִים הַשַּׂקִּים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם קֶמַח מֵהָרֹחַיִם, אָסוּר לְהַנִּיחָם עַל גַּבֵּי בְּהֵמָה שֶׁאֵין אַכָּף אוֹ עוֹר עָב תַּחַת הַשַּׂק. הַגָּה: וְכֵן יִזָּהֵר לְכַתְּחִלָּה שֶׁלֹּא לְהַנִּיחַ הַרְבֵּה שַׂקִּין עִם קֶמַח זֶה עַל זֶה, בְּמָקוֹם שֶׁאֶפְשָׁר (מָרְדְּכַי סוֹף פֶּרֶק אֵלּוּ עוֹבְרִין).

ח נוֹהֲגִים לְנַקֵּר הָרֹחַיִם מִשּׁוּם דְּזִמְנִין נָתְנוּ בָּהֶם תְּבוּאָה לְתוּתָהּ לְסֹלֶת. וְנוֹהֲגִים שֶׁקֶמַח הָרִאשׁוֹן שֶׁנִּטְחַן אַחַר הַנְּקוּר שׁוֹמְרִים אוֹתוֹ עַד לְאַחַר הָרֶגֶל. הַגָּה: וְאַנְשֵׁי מַעֲשֶׂה רְגִילִים לֵילֵךְ בְּעַצְמָם אֶל מְקוֹם הָרֹחַיִם לִרְאוֹת הֵם בְּעַצְמָם לִטְחִינַת קֶמְחֵיהֶם (מָרְדְּכַי).

ט צָרִיךְ לִטְחֹן הַחִטִּים יוֹם אוֹ יוֹמַיִם לִפְנֵי הַלִּישָׁה; וְאִם טָחֲנוּ בְּעֶרֶב פֶּסַח, יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁאָסוּר לָלוּשׁ מַצָּה בּוֹ בַּיּוֹם לְפִי שֶׁהַקֶּמַח בִּשְׁעַת טְחִינָה רוֹתֵחַ וּמְחַמֵּם הַמַּיִם וְהָעִסָּה נוֹחָה לְהַחְמִיץ.

סימן תנד

א אֵין יוֹצְאִין לֹא בְּפַת סִבִּין וְלֹא בְּפַת מוּרְסָן, אֲבָל לָשׁ הוּא אֶת הָעִסָּה בַּסִּבִּין וּבַמּוּרְסָן שֶׁבָּהּ וְיוֹצֵא בָּהּ. וְיוֹצֵא בְּמַצָּה מִסֹּלֶת נְקִיָּה בְּיוֹתֵר, וְאֵין אוֹמְרִים אֵין זֶה לֶחֶם עֹנִי. הַגָּה: וְטוֹב לְכַתְּחִלָּה שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת הַמַּצָּה רְחָבָה יוֹתֵר מִדַּאי, דְּהָוֵי כַּאֲשִׁישָׁה (מַהֲרִי"ו).

ב עִסַּת הַכֹּלָבִים, בִּזְמַן שֶׁהָרוֹעִים אוֹכְלִים מִמֶּנָּה יוֹצְאִים בָּהּ; וְאִם לָאו, אֵין יוֹצְאִין בָּהּ שֶׁאֵין זוֹ מְשֻׁמֶּרֶת לְשֵׁם מַצָּה. הַגָּה: כָּךְ הֵם דִּבְרֵי הָרַמְבָּ"ם אֲבָל יֵשׁ אוֹמְרִים הַטַּעַם מִשּׁוּם שֶׁאֵינוֹ קָרוּי לֶחֶם כָּל זְמַן שֶׁאֵין הָרוֹעִים אוֹכְלִים מִמֶּנּוּ, וְכֵן נִרְאֶה עִקָּר (טוּר י"ד סִימָן ש"ל וְרֹ"ש בְּפֵרוּשׁ דְּמַסֶּכֶת חַלָּה פ"ק).

ג לִיקָּא בַּזְּמַן הַזֶּה דִּיָּדַע לְמִחְלַט, הִילְכָךְ כָּל מִין חֲלִיטָה אָסוּר.

ד אֵין אָדָם יוֹצֵא יְדֵי חוֹבָתוֹ בְּמַצָּה גְּזוּלָה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים, כְּשֶׁגָּזַל מַצָּה; אֲבָל אִם גָּזַל חִטִּים אוֹ קֶמַח וַעֲשָׂאָן מַצָּה, יוֹצֵא בָּהּ, שֶׁקָּנָאָהּ בְּשִׁנּוּי, וְדָמִים לְבַד הוּא חַיָּב לוֹ. וּלְעִנְיַן בְּרָכָה ע"ל רֵישׁ סִימָן תרמ"ט.

סימן תנה

א אֵין לָשִׁין אֶלָּא בְּמַיִם שֶׁלָּנוּ, בֵּין שֶׁהֵם מֵי בוֹרוֹת וּמַעְיָנוֹת, בֵּין שֶׁהֵם מֵי נְהָרוֹת, וְשׁוֹאֲבִין אוֹתָם מִבְּעוֹד יוֹם סָמוּךְ לְבֵין הַשְּׁמָשׁוֹת, (דִּבְרֵי עַצְמוֹ וְהַגָּהוֹת מַיְמוֹנִי פ"ה), אוֹ בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת. וְאֵין לָשִׁין בָּהֶן עַד שֶׁיַּעֲבֹר הַלַּיְלָה כֻּלָּהּ. וְיכוֹלִים לִשְׁאֹב יוֹם אֶחָד לְיָמִים הַרְבֵּה; וְאִם הַזְּמַן חַם יַנִּיחֵם בְּמַרְתֵּף שֶׁהוּא קַר. וְאִם הַזְּמַן קַר, יַנִּיחֵם בַּאֲוִיר כִּי הַמַּרְתֵּף הוּא חַם. וְצָרִיךְ לְהַשְׁכִּים וּלְהַכְנִיסָם לַבַּיִת קֹדֶם שֶׁיִּזְרַח הַשֶּׁמֶשׁ, וַאֲפִלּוּ בְּיוֹם הַמְעֻנָּן. הַגָּה: וְאִם לֹא הִכְנִיסָם בַּהַשְׁכָּמָה, אִם לֹא עָמְדוּ כָּל כָּךְ עַד שֶׁהֻחַמּוּ, אֵינוֹ מַזִּיק. וְיוֹתֵר טוֹב לְהַעֲמִידָם תַּחַת הַתֶּקֶרָה, שָׁמָּא יִשְׁכַּח לְהַכְנִיסָם בַּהַשְׁכָּמָה (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם א"ח). וּכְשֶׁמּוֹלִיךְ הַמַּיִם תַּחַת אֲוִיר הָרָקִיעַ, יֵשׁ לְכַסּוֹתָן (ת"ה סִימָן קט"ו בְּשֵׁם סְמ"ג וּסְמ"ק וּמַהֲרִי"ק). כְּשֶׁחָל פֶּסַח בְּאֶחָד בְּשַׁבָּת, יֵשׁ לִשְׁאֹב הַמַּיִם אוֹר י"ג, דְּהַיְנוּ בְּלֵיל ה' (מָרְדְּכַי סְפ"ק דְּפְסָחִים). לְכַתְּחִלָּה יֵשׁ לִשְׁאֹב מִן הַנְּהָרוֹת וְלֹא מִן הַבְּאֵרוֹת (אֲשֵׁרִי וּמָרְדְּכַי); אֲבָל כְּשֶׁהַנְּהָרוֹת גְּדוֹלוֹת מֵהַכְּשֵׁרוֹת שְׁלָגִים וּגְשָׁמִים טוֹב יוֹתֵר לִשְׁאֹב מִן הַבְּאֵרוֹת (מַהֲרִי"ו). וְאֵין לִשְׁפֹּךְ מַיִם שֶׁלָּנוּ מִכַּחַ מֵת אוֹ תְּקוּפָּה הַנּוֹפֶלֶת (מָרְדְּכַי פֶּרֶק כָּל שָׁעָה וְהַגָּהוֹת מַיְמוֹנִי פ"ה); וּמִכָּל מָקוֹם טוֹב לְכַתְּחִלָּה לְהָשִׁים בָּהֶם בַּרְזֶל. גַּם אָסוּר לִשְׁאֹב מַיִם עַל יְדֵי אֵינוֹ יְהוּדִי לְמַצּוֹת שֶׁל מִצְוָה; וְאַף לִשְׁאֹר מַצּוֹת, יִשְׂרָאֵל (מָרְדְּכַי וּמַהֲרִי"ו בְּרִי"ן וּמַהֲרִי"ל), אִם אֶפְשָׁר. וְנוֹהֲגִין לְטֹל מַיִם מְיֻחָדִים לְמַצָּה שֶׁל מִצְוָה. וְנוֹהֲגִין לִקַּח כְּלֵי חֶרֶס חֲדָשִׁים, וְאֵין לְשַׁנּוֹת הַמִּנְהָג; אֲבָל בְּשֶׁל עֵץ, אֵין לְהַקְפִּיד (כָּל בּוֹ).

ב יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁמַּיִם הַמְכֻנָּסִין בְּסִיסְטֶרְנִ"ה, מֻתָּר לָלוּשׁ בָּהֶם סָמוּךְ לְשֶׁאִיבָתָן; וְאֵין לְהָקֵל בַּדָּבָר, אִם לֹא בְּשָׁעַת הַדְּחַק.

ג אֵין לָלוּשׁ בְּמַיִם חַמִּין אֲפִלּוּ לֹא נִתְחַמְּמוּ אֶלָּא בַּחַמָּה, וְלֹא בְּמַיִם הַגְּרוּפִים מִדּוּד גָּדוֹל שֶׁנִּחְשְׁתּוּ עָבָה, וְתָלוּי עַל מְקוֹם הָאֵשׁ וּמַיִם שֶׁבְּתוֹכוֹ פּוֹשְׁרִים, אֲפִלּוּ כְּשֶׁאֵין הָאֵשׁ תַּחְתָּיו, וְאִם עָבַר וְלָשׁ בֵּין בְּאֵלּוּ בֵּין בְּמַיִם שֶׁלֹּא לָנוּ, אָסוּר. וְיֵשׁ חוֹלְקִין וּמַתִּירִין בְּלָשׁ בְּמַיִם שֶׁלֹּא לָנוּ. וְיֵשׁ אוֹמְרִים דִּבְשׁוֹגֵג מֻתָּר, וּבְשָׁעַת הַדְּחַק יֵשׁ לִסְמֹךְ עֲלֵיהֶם. הַגָּה: וַאֲפִלּוּ בְּלֹא דְּחַק יֵשׁ לְהַתִּיר אִם עָבַר בְּשׁוֹגֵג וְלָשׁ בְּמַיִם שֶׁלֹּא לָנוּ (ר' יְרוּחָם וּבֵית יוֹסֵף).

ד מַיִם שֶׁלֹּא לָנוּ שְׁנִתְבַּטְּלוּ חַד בְּתְרֵי בְּמַיִם שֶׁלָּנוּ, לָשִׁין בָּהֶם.

ה נוֹהֲגִין שֶׁלֹּא לִתֵּן מֶלַח בַּמַּצָּה, וְנָכוֹן הַדָּבָר; וַאֲפִלּוּ בְּדִיעֲבַד יֵשׁ לְאָסֹר (מָרְדְּכַי וּדִבְרֵי עַצְמוֹ).

ו לָשׁ הַמַּצָּה בְּקֶצַח וְשׁוּמְשֵׁמִין וּבְמִינֵי תַּבְלִין, כְּשֵׁרָה כֵּיוָן שֶׁיֵּשׁ בָּהּ טַעַם מַצָּה; וּמִכָּל מָקוֹם אֵין לִתֵּן בָּהּ תַּבְלִין, לְפִי שֶׁהוּא חַד וּמְחַמֵּם הָעִסָּה. הַגָּה: וּפִלְפְּלִין, אֲפִלּוּ בְּדִיעֲבַד אָסוּר; וְכֵן אִם נָפַל בָּהּ סִיד (מַהֲרִי"ב).

סימן תנו

א אֵין לָשִׁין לְפֶסַח עִסָּה גְּדוֹלָה מִשְּׁעוּר חַלָּה, שֶׁהִיא מ"ג בֵּיצִים וְחֻמָּשׁ בֵּיצָה בֵּינוֹנִים וְהוּא עִשָּׂרוֹן, וְכֵן יִשְׁעַר אוֹתָהּ, יְמַלֵּא כְּלִי מַיִם וְיַעֲרֶה הַמַּיִם מִמֶּנּוּ לִכְלִי אַחֵר, וְאַחַר כָּךְ יִתֵּן בּוֹ מ"ג בֵּיצִים וְיַחֲזִיר בּוֹ הַמַּיִם שֶׁעֵרָה מִמֶּנּוּ וְהַמַּיִם שֶׁיִּוָּתְרוּ, יִתְּנֵם בִּכְלִי אַחֵר, וְהַכְּלִי הַמַּחֲזִיק אוֹתָם הוּא הַמִּדָּה לְמַלְאוֹתוֹ מִקֶּמַח. וְהַמִּדָּה מְחוּקָּה וְלֹא גְּדוּשָׁה, וְשִׁעוּרָהּ מִקֶּמַח חִטָּה מִצְרִית תק"כ דִּרְהָם מִצָּרִיים בְּקֵרוּב. הַגָּה: וְלֹא יִדְחַק הַקֶּמַח בַּמִּדָּה, דְּאִם כֵּן לֹא יָלוּשׁ יָפֶה. וְטוֹב לוֹמַר בִּשְׁעַת נְתִינַת הַקֶּמַח לַמִּדָּה, שֶׁעוֹשֶׂה לְשֵׁם מִצְוָה (מַהֲרִי"ל).

ב אִם לָשׁ יוֹתֵר מִשִּׁעוּר זֶה, מֵתָר בְּדִיעֲבַד.

ג אַף עַל פִּי שֶׁאֵין מוֹדְדִין קֶמַח בְּיוֹם טוֹב לָלוּשׁ, בְּיוֹם טוֹב שֶׁל פֶּסַח שֶׁאֵין לָשִׁין עִסָּה גְּדוֹלָה מֵעִשָּׂרוֹן, מַתָּר לִמְדֹּד; וְיֵשׁ אוֹסְרִים, אֶלָּא יִקַּח בְּאֹמֶד הַדַּעַת, וְלֹא יַרְבֶּה עַל עִשָּׂרוֹן וְהֻכִי נָהוּג.

סימן תנז

א מִפְּנֵי שֶׁצָּרִיךְ לְדַקְדֵּק בִּשְׁעוּר הָעִסָּה שֶׁלֹּא לְהַרְבּוֹת בָּהּ מִשּׁוּם חֲשַׁשׁ חִמּוּץ, וּמוּטָב שֶׁיְּמַעֵט בָּהּ, לָכֵן טוֹב לְקָרֵב הָעִסּוֹת יַחַד בִּשְׁעַת הַפְרָשַׁת חַלָּה שֶׁיִּשָּׁשְׁיקוּ זוֹ בְּזוֹ, דְּשֶׁמָּא יֵשׁ בָּהֶם (אחת) שֶׁלֹּא הָיָה בָּהּ כְּשִׁעוּר. וְאִם אִי אֶפְשָׁר לְהַפְרִישׁ חַלָּה בְּעוֹדָהּ עִסָּה מִפְּנֵי הַמְּהִירוּת, יַפְרִישֶׁנָּה אַחַר אֲפִיָּה מִיָּד, שֶׁיִּתֵּן כָּל הַמַּצּוֹת בַּסַּל וְהַסַּל מְצָרָפָם לְחַלָּה; וְזֶהוּ הַדֶּרֶךְ הַיּוֹתֵר נָכוֹן. הַגָּה: וְאִם הָיָה בּוֹ שִׁעוּר חַלָּה וְשָׁכַח לְהַפְרִישׁ, יַפְרִישׁ אַחַר כָּךְ וַאֲפִלּוּ צָרוּף סַל לֹא צָרִיךְ. וְאִם לָקַח מִמִּקְצָת הָעִסּוֹת, וּמִמִּקְצָת לֹא לָקַח, וְנִתְעָרְבוּ, צָרִיךְ לִקַּח חַלָּה מִכָּל אַחַת וְאַחַת אוֹ יָלוּשׁ עִסָּה אַחֶרֶת וְיִקַּח מִמֶּנּוּ גַּם כֵּן עַל אוֹתָן שֶׁנִּתְעָרְבוּ. וְאִם מַכִּיר מַצָּה אַחַת שֶׁחַיֶּבֶת בְּחַלָּה, נוֹטֵל מִמֶּנָּה עַל הָאֲחֵרוֹת (הַגָּהוֹת מַיְמוֹנִי פ״ג וּמֵרְדְּכַי ר״פ אֵלּוּ עוֹבְרִין וּבֵית יוֹסֵף בְּשֵׁם תּוֹסָפוֹת פ״ק דְּבֵיצָה).

ב הַלָּשׁ עִסָּה בְּיוֹם טוֹב שֶׁל פֶּסַח, לֹא יִקְרָא שֵׁם לַחַלָּה עַד שֶׁתֶּאֱפֶה, שֶׁאִם יִקְרָא לָהּ שֵׁם אֵינוֹ רַשַּׁאי לֶאֱפוֹתָהּ. וְאִם יַנִּיחֶנָּה כָּךְ, תַּחְמִיץ וְאֵינוֹ רַשַּׁאי לְשָׂרְפָהּ בְּיוֹם טוֹב. וְאִם שָׁכַח וְקָרָא לָהּ שֵׁם, יַשְׁלִיכֶנָּה לְצוֹנֵן וְיִמְנָעֶנָּה מִלְּהַחְמִיץ. הַגָּה: וְאִם יֵשׁ כֹּהֵן קָטָן שֶׁלֹּא רָאָה קֶרִי, אוֹ גָּדוֹל שֶׁטָּבַל לְקֶרְיוֹ, מַתָּרִים לֶאֱפוֹת הַחַלָּה בִּשְׁבִילוֹ (טור). וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁאֵין מַאֲכִילִין חַלָּה בַּזְּמַן הַזֶּה לְשׁוּם כֹּהֵן (מַהֲרִי״ו). יֵשׁ אוֹמְרִים דְּמֻתָּר לוֹ בְּיוֹם טוֹב לָלוּשׁ פָּחוֹת מִכַּשִּׁעוּר, כְּדֵי לִפְטֹר עַצְמוֹ מִן הַחַלָּה (ר״ן ר״פ אֵלּוּ עוֹבְרִין).

סימן תנח

א נוֹהֲגִים שֶׁלֹּא לָלוּשׁ מַצַּת מִצְוָה בְּעֶרֶב פֶּסַח עַד אַחַר שֵׁשׁ שָׁעוֹת, שֶׁהוּא זְמַן הַקְרָבַת קָרְבַּן פֶּסַח. וּבִי״ד שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת לָשִׁין בְּעֶרֶב שַׁבָּת אַחַר שֵׁשׁ שָׁעוֹת.

סימן תנט

א אֵין לָשִׁין בִּמְקוֹם הַשֶּׁמֶשׁ. וּבְיוֹם הַמְעֻנָּן אָסוּר תַּחַת כָּל אֲוִיר הָרָקִיעַ, מִשּׁוּם דְּיוֹמָא דְּעִיבָא כְּלֵילְיָה שְׁמָשָׁא. הַגָּה: וְעַל כֵּן נָהֲגוּ לְזַהֵר מִלָּלוּשׁ נֶגֶד הַחַלּוֹן הַפָּתוּחַ אֲפִלּוּ אֵין שָׁם שֶׁמֶשׁ, שֶׁמָּא יִהְיֶה מְעֻנָּן וְלָאו אַדַּעְתַּיְיהוּ (ת״ה סִימָן קכ״ב). וְכֵן יֵשׁ לְזַהֵר מִלְּהוֹלִיךְ הַמַּצּוֹת לַתַּנּוּר תַּחַת הָרָקִיעַ מְגֻלֶּה; וְכֵן הַמַּיִם אוֹ הַקֶּמַח (הַגָּהוֹת מַיְמוֹנִי פ״ה בְּשֵׁם סְמ״ק וּמַהֲרִי״ו). וְלֹא יִתְקָרֵב לָלוּשׁ אֵצֶל הַתַּנּוּר, מִפְּנֵי חֹם הַתַּנּוּר.

ב לֹא יַנִּיחוּ הָעִסָּה בְּלֹא עֶסֶק וַאֲפִלּוּ רֶגַע אֶחָד. וְכָל זְמַן שֶׁמִּתְעַסְקִים בּוֹ, אֲפִלּוּ כָּל הַיּוֹם אֵינוֹ מַחְמִיץ; וְאִם הִנִּיחוֹ בְּלֹא עֶסֶק שִׁעוּר מִיל, הֲרֵי חָמֵץ. וְשִׁעוּר מִיל הֲרֵי רְבִיעִית שָׁעָה וְחֵלֶק מֵעֶשְׂרִים מִן הַשָּׁעָה. הַגָּה: וְיֵשׁ לְהַחְמִיר לְמַהֵר בְּעִנְיַן עֲשִׂיַּת הַמַּצּוֹת, כִּי יֵשׁ לָחוּשׁ שֶׁהַשָּׁהִיּוֹת יִצְטָרְפוּ לְשִׁעוּר מִיל, אוֹ שֶׁיִּהְיֶה בְּמָקוֹם חַם שֶׁמְּמַהֵר לְהַחְמִיץ (הַגָּהוֹת מַיְמוֹנִי פ״ה וּמֵרְדְּכַי פֶּרֶק אֵלּוּ עוֹבְרִין). וְאַחַר שֶׁנִּתְעַסְקוּ בַּבָּצֵק וְנִתְחַמֵּם בְּיָדַיִם, אִם נִנִּיחוּהוּ בְּלֹא עֶסֶק מִיָּד יַחְמִיץ. וְאִם הִתְחִילוּ בִּשְׁתֵּי עִסּוֹת כְּאַחַת וְהֶחְמִיצָה הָאַחַת, בְּיָדוּעַ שֶׁהֶחְמִיצָה גַּם הַשֵּׁנִית אֲפִלּוּ אֵין רוֹאִין בָּהּ סִימָנֵי חִמּוּץ. וְאִם הֶחְמִיצָה עַד שֶׁיֵּשׁ בָּהּ סְדָקִים, אֲפִלּוּ לֹא נִתְעָרְבוּ הַסְּדָקִים זֶה בָּזֶה אֶלָּא אֶחָד הוֹלֵךְ הֵנָּה וְאֶחָד הוֹלֵךְ הֵנָּה, הֲרֵי חָמֵץ גָּמוּר וְהָאוֹכְלוֹ חַיָּב כָּרֵת. וְאִם אֵין בּוֹ סֶדֶק אֶלָּא הִכְסִיפוּ (פי׳ נִשְׁתַּנָּה מַרְאִיתוֹ לְלֶבֶן) (עָרוּךְ) פָּנָיו כְּאָדָם שֶׁעָמְדוּ שְׁעָרוֹתָיו, הָאוֹכְלוֹ פָּטוּר. הַגָּה: וְאִם הַמַּצָּה עֲשׂוּיָה וְיֵרֶא שֶׁלֹּא תָּבֹא לִידֵי חִמּוּץ, מֻתָּר לְשָׁבְרָהּ וְלַחֲזֹר לַעֲשׂוֹתָהּ כְּדֵי שֶׁהֶעֶסֶק יַבְטֵל הַחִמּוּץ; מֵיהוּ טוֹב לְזַהֵר לְכַתְּחִלָּה (מַהֲרִי״ל בְּשֵׁם אֲגֻדָּה וְרוֹקֵחַ).

ג אִם הָאִשָּׁה שֶׁהִיא לָשָׁה הִיא מְקַטֶּפֶת בַּמַּיִם, לֹא תְּקַטֵּף בְּאוֹתָם מַיִם שֶׁמְּצַנֶּנֶת בָּהֶם יָדֶיהָ, מִפְּנֵי שֶׁהֵם מְתַחַמְּמִים וּמַחְמִיצִים אֶת הָעִסָּה, אֶלָּא יְהֵא לָהּ כְּלִי אַחֵר מָלֵא מַיִם שֶׁתְּקַטֵּף בּוֹ. הַגָּה: וּמֵיהוּ בְּעֶבְרָה וְלֹא צִנְּנָה יָדֶיהָ, מֻתָּר (רַמְבַּ״ם פ״ה).

ד אִם לָשׁ אַחַר זְמַן אָסוּר חָמֵץ, אֲפִלּוּ הַמַּיִם עִם שְׁאָר הַמַּיִם שֶׁרוֹחֲצִים בָּהֶם הָעֲרֵבָה לֹא יִשְׁפְּכֵם אֶלָּא בְּמָקוֹם מִדְרוֹן, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִתְקַבְּצוּ בְּמָקוֹם אֶחָד וְיַחְמִיץ. הַגָּה: וְהַכֵּלִים שֶׁמְּתַקְּנִים בָּהֶם הַמַּצּוֹת, וְהַסַּפִּין שֶׁחוֹתְכִין בּוֹ הָעִסָּה, יִגְרְרֵם תָּמִיד בְּשָׁעַת עֲשִׂיָּה שֶׁלֹּא יִדְבַּק בָּהֶם הַבָּצֵק, וּלְאַחַר עֲשִׂיָּה יְדִיחֵם וְינַגְּבֵם הֵיטֵב לְחַזֵּר וּלְתַקֵּן בָּהֶם פַּעַם שֵׁנִית (מַהֲרִי״ל) וְזֶהוּ עֶדְיָף טְפֵי מִמַּה שֶּׁנּוֹהֲגִין לְגָרְרָן, כִּי אִי אֶפְשָׁר לְנַקּוֹתָן הֵיטֵב עַל יְדֵי גְּרִירָה. וְהַמַּחְמִיר, יְגָרְרָן וְאַחַר כָּךְ יְדִיחָן (דִּבְרֵי עַצְמוֹ). וּבְיוֹם טוֹב מֻתָּר לַעֲשׂוֹתוֹ עַל יְדֵי אֵינוֹ יְהוּדִי, וְאִם אֵין אֵינוֹ יְהוּדִי יְטִילֵם לְצוֹנֵן אוֹ יִתְּנֵם לַתַּנּוּר שֶׁיֵּאָפֶה הַבָּצֵק שֶׁעֲלֵיהֶם. וְהָעֲרֵבוֹת שֶׁאֶפְשָׁר לָתֵת דָּבָר בְּתוֹכוֹ, מֻתָּר לְהָדִיחַ; וְכֵן כָּל כֵּיוֹצֵא בָּזֶה. וְיֵשׁ לְזַהֵר בַּעֲרֵיבָה שֶׁלָּשִׁין בָּהּ שֶׁלֹּא יְהֶיֶה בָּהּ שׁוּם גּוּמָא אוֹ סֶדֶק שֶׁלֹּא יוּכַל לְנַקְּרוֹ אַחַר הַלִּישָׁה וְתַחְמִיץ, וְאַחַר כָּךְ כְּשֶׁחוֹזֵר וְלָשׁ בּוֹ מִתְעָרֵב בַּבָּצֵק (מַהֲרִי״ל). וְלֹא יִתֵּן הָעֲרֵבָה עַל כַּר אוֹ כֶּסֶת צֶמֶר בְּשָׁעַת הַלִּישָׁה, שֶׁמְּחַמֵּם הָעֲרֵיבָה; אֲבָל עַל שֶׁל עוֹר, שָׁרֵי (מַהֲרִי״ו).

ה עֲבָרָה וְלָשָׁהּ תַּחַת הַשֶּׁמֶשׁ, הַפַּת מֻתֶּרֶת.

ו אִם הָעִסָּה רַכָּה, לֹא יוֹסִיף בָּהּ קֶמַח אֶלָּא עוֹשֶׂה עִסָּה קְטַנָּה מִגִּבּוּל קָשֶׁה, וְיַעֲרֶבֶנָּה עִם הָעִסָּה הָרַכָּה. הַגָּה: וְיַרְחִיק הַמַּצּוֹת מֵהַקֶּמַח, כִּי הַקֶּמַח הַנִּדְבָּק בָּהֶן בָּא אַחַר כָּךְ אֶל הַחֲבָשִׁיל, וּמִתְחַמֵּץ (מָרְדְּכִי ר״פ אֵלּוּ עוֹבְרִין).

סימן תס

א אֵין לָשִׁין מַצַּת מִצְוָה וְלֹא אוֹפִין אוֹתָהּ עַל יְדֵי אֵינוֹ יְהוּדִי, וְלֹא עַל יְדֵי חֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן.

ב הָרֹא״שׁ הָיָה מִשְׁתַּדֵּל בְּמַצַּת מִצְוָה וְעוֹמֵד עַל עֲשִׂיָּתָהּ וּמְזָרֵז הָעוֹסְקִים בָּהֶם וּמְסַיֵּעַ בַּעֲרִיכָתָן, וְכֵן רָאוּי לְכָל אָדָם לַעֲשׂוֹת לְהִטָּפֵל הוּא בְּעַצְמוֹ בַּמִּצְוָה.

ג הַלָּשׁ אַחַר זְמַן אִסּוּר חָמֵץ יֹאמַר בִּשְׁעַת לִישָׁה: כָּל פֵּרוּרִים שֶׁיִּפָּלוּ בִּשְׁעַת לִישָׁה וַעֲרִיכָה וְכֵן בָּצֵק הַנִּדְבָּק בַּכֵּלִים אֲנִי מְבַטֵּל אוֹתָם, כְּדֵי שֶׁנִּמְצָא שֶׁמְּבַטְּלָן קֹדֶם חִמּוּצָן.

ד אֵין עוֹשִׂין סְרִיקִין הַמְצֻיָּרִין דְּהַיְנוּ לְצַיֵּר בְּפַת כְּמִין חָיָה וְעוֹף; אֲבָל כָּל מַה שֶּׁעוֹשִׂים אוֹתוֹ בְּמַסְרֵק כְּדֵי שֶׁלֹּא יִתְפַּח, וְכֵן מַה שֶּׁמְּנַקְּבִין הַמַּצּוֹת, מֻתָּר, וּמִכָּל מָקוֹם טוֹב לְמַהֵר לַעֲשׂוֹתָן שֶׁלֹּא לְהַשְׁהוֹת בָּהֶם. הַגָּה: וְיֵשׁ לַעֲשׂוֹת הַמַּצּוֹת רְקִיקִין, וְלֹא פַּת עָבָה כִּשְׁאָר לֶחֶם, כִּי אֵין הָרְקִיקִין מְמַהֲרִין לְהַחְמִיץ.

ה אֵין עוֹשִׂין בְּפֶסַח פַּת עָבָה טָפַח.

ו אֵין לְהָקֵל בְּמַה שֶּׁהֶחְמִירוּ הַקַּדְמוֹנִים שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת פאנד״ש אוֹ פלאדוני״ש.

ז אֵין לִתֵּן בֵּיצִים שְׁלֵמִים בַּמַּצָּה שֶׁתֹּאפֶה עִמָּהֶם.

סימן תסא

א תַּנּוּר שֶׁאוֹפִים בּוֹ חָמֵץ, צָרִיךְ לְזָהֵר כְּשֶׁסִּיסְקוּהוּ כְּדֵי לְאֲפוֹת בּוֹ מַצָּה, שֶׁיֵּלְכוּ הַגֶּחָלִים עַל פְּנֵי כֻלּוֹ, וְאֵין דַּי לוֹ בַּלֶּהָבָה, דִּכְמוֹ שֶׁבּוֹלֵעַ עַל יְדֵי גֶּחָלִים כָּךְ פּוֹלֵט עַל יְדֵי גֶּחָלִים וְשֶׁיְּהוּ נִצּוֹצוֹת נִתָּזִין מִמֶּנּוּ; הִלְכָךְ אִם הִסְקוּהוּ כַּמָּה פְּעָמִים קֹדֶם הַפֶּסַח אֵינוֹ מַסְפִּיק אֶלָּא אִם כֵּן כֵּוֵן לְהַתִּירוֹ לְצֹרֶךְ פֶּסַח, כִּי שֶׁמָּא לֹא הָלְכוּ הַגֶּחָלִים עַל פְּנֵי כֻלּוֹ כָּל זְמַן שֶׁלֹּא כִּוֵּן לְכָךְ. וְיֵשׁ נוֹהֲגִים לְהָטִיל בּוֹ קַרְקַע חָדָשׁ כְּדֵי שֶׁלֹּא יִצְטָרְכוּ הֶסֵק; וּמִנְהָג יָפֶה הוּא. הַגָּה: וּכְשֶׁמַּכְשִׁירוֹ עַל יְדֵי הֶסֵק, טוֹב וְיָשָׁר הוּא לַחֲזֹר וּלְהַסִּיק לְצֹרֶךְ הָאֲפִיָּה וְלֹא לַעֲשׂוֹת הַכֹּל בְּהֶסֵק אֶחָד (תְּשׁוּבַת מַהֲרִי״ב).

ב טַפָּקָא (פִּי׳ אֶחָד מִן הֶרְעָפִין שֶׁמְּכַסִּין בָּהֶם הַגַּג קוֹפִי בְּלַע״ז) שֶׁל חֶרֶס חָדָשׁ, לֹא שָׁנָא הִסִּיקָהּ מִבִּפְנִים אוֹ מִבַּחוּץ, מֻתָּר כֵּיוָן שֶׁהָאוּר שׁוֹלֵט תַּחְתֶּיהָ אַף עַל פִּי שֶׁאֵין שַׁלְהֶבֶת עוֹלָה עַל גַּבָּהּ, מִרְתַּח רָתַח וְהַפַּת נֶאֱפֵית מִיָּד וְאֵינָהּ בָּא לִידֵי חִמּוּץ; אֲבָל צָרִיךְ לְהַסִּיק תְּחִלָּה, בֵּין תַּנּוּר בֵּין כּוּבְיָא בֵּין בְּאַלְפֶּס בְּלֹא מַיִם בֵּין בְּקַרְקַע, אֲבָל לְהַדְבִּיקוֹ תְּחִלָּה וְאַחַר כָּךְ לְהַסִּיק, יֵשׁ אוֹסְרִים וְטוֹב לְזָהֵר. וְיֵשׁ מִי שֶׁאוֹמֵר שֶׁרָאוּי לִמְחוֹת שֶׁלֹּא יַעֲשׂוּ חֲרֵרוֹת בְּרֶמֶץ (פְּרִישׁ אַפֵּר חַם צינירוני בְּלַע״ז).

ג מַצָּה שֶׁנֶּאֱפֵית עַד שֶׁאִם פּוֹרְסִין אוֹתָהּ אֵין חוּטִין נִמְשָׁכִים מִמֶּנָּה, יוֹצְאִים בָּהּ. הַגָּה: וְיֵשׁ לְזָהֵר שֶׁלֹּא לְלַקֵּחַ מִן הַתַּנּוּר קֹדֶם לָכֵן (דִּבְרֵי עַצְמוֹ) וּלְהַחֲזִירָהּ, כִּי תּוּכַל לָבֹא לִידֵי חִמּוּץ (מַהֲרִי״ל).

ד יוֹצֵא אָדָם בְּמַצָּה שְׁרוּיָה וְהוּא שֶׁלֹּא נִמּוֹחָה; אֲבָל אִם בִּשְּׁלָהּ, אֵינוֹ יוֹצֵא בָּהּ.

ה אִם אָפוּ חָמֵץ עִם מַצָּה, לֹא נֶאֶסְרָה אֶלָּא אִם כֵּן נָגְעָה בֶּחָמֵץ וְנוֹטֵל מִמָּקוֹם שֶׁנָּגְעָה כְּדֵי נְטִילַת מָקוֹם, וְהַשְּׁאָר מֻתָּר. הַגָּה: מַצָּה שֶׁנִּתְכַּפְּלָה בַּתַּנּוּר וּדְבוּקָה עַד שֶׁאֵין שׁוֹלֵט שָׁם הָאֵשׁ, אוֹסְרִים אוֹתָהּ תּוֹךְ הַפֶּסַח אֲבָל שְׁאָר מַצּוֹת שֶׁבַּתַּנּוּר מֻתָּרִים; וְקֹדֶם פֶּסַח אֵין לֶאֱסֹר רַק מְקוֹם הַדְּבוּק (תְּרוּמַת הַדֶּשֶׁן סִי׳ קכ״ז וּפִסְקֵיו סִימָן קמ״ה). מַצָּה נִפּוּחָה בְּאֶמְצָעִיתָהּ, אֲסוּרָה. אֲבָל אִם עָלָה עָלֶיהָ קְרוּם כְּרֶגֶל שֶׁעוֹלָה עַל הַפַּת בִּשְׁעַת אֲפִיָּה, מֻתֶּרֶת (מַהֲרִי״ל). אִם שְׁנֵי מַצּוֹת שׁוֹכְבוֹת זוֹ עַל זוֹ בַּתַּנּוּר קֹדֶם אֲפִיָּתָן, אֲסוּרִים דְּהֶוֵי כְּמַצָּה כְּפוּלָה (מַהֲרִי״ו). וְכֵן יֵשׁ לְזָהֵר שֶׁלֹּא יִגְעוּ זֶה בָּזֶה בַּתַּנּוּר בְּעוֹדָן לַחִין, כִּי אֵין הָאוּר שׁוֹלֵט בְּמָקוֹם נְגִיעָתָן וּבָאִין לִידֵי חִמּוּץ (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם אֲרֻחוֹת חַיִּים).

סימן תסב

א מֵי פֵּרוֹת בְּלֹא מַיִם אֵין מַחְמִיצִין כְּלָל. וּמֻתָּר לֶאֱכֹל בְּפֶסַח מַצָּה שֶׁנִּלּוֹשָׁה בְּמֵי פֵּרוֹת אֲפִלּוּ שֶׁהָתָה כָּל הַיּוֹם, אֲבָל אֵין יוֹצֵא בָּהּ יְדֵי חוֹבָתוֹ מִפְּנֵי שֶׁהִיא מַצָּה עֲשִׁירָה וּקְרָא כְּתִיב לֶחֶם עֹנִי (דְּבָרִים טז, ג).

ב מֵי פֵּרוֹת עִם מַיִם מְמַהֲרִים לְהַחְמִיץ יוֹתֵר מִשְּׁאָר עִסָּה הִילְכָךְ אֵין לָלוּשׁ בָּהֶם; וְאִם לָשׁ בָּהֶם, יֹאפֶה מִיָּד.

ג מֵתֶר לָלוּשׁ בְּיַיִן אַף עַל פִּי שֶׁאִי אֶפְשָׁר לוֹ בְּלֹא טִפַּת מַיִם שֶׁנּוֹפֶלֶת בִּשְׁעַת הַבָּצִיר, וְאַף לְכַתְּחִלָּה רְגִילִים לִתֵּן מַיִם בִּשְׁעַת הַבָּצִיר כְּדֵי לְהַתִּיר נִצּוֹק וְאַף עַל פִּי כֵן אֵין לָחוּשׁ לָהֶם, הוֹאִיל וּכְבָר נִתְבַּטְּלוּ הַמַּיִם בַּיַּיִן קֹדֶם שֶׁלָּשׁוּ הָעִסָּה.

ד מֵי בֵיצִים וּשְׁאָר מַשְׁקִים, כֻּלָּם חָווּ בְּכָלַל מֵי פֵּרוֹת. הַגָּה: וּבְמִדִּינוֹת אֵלּוּ אֵין נוֹהֲגִין לָלוּשׁ בְּמֵי פֵּרוֹת, וַאֲפִלּוּ לְקֻטָּף הַמְצוּיוֹת אֵין נוֹהֲגִין רַק לְאַחַר אֲפִיָּתָן בְּעוֹדָן חַמִּין, וְאֵין לְשַׁנּוֹת אִם לֹא בְּשָׁעַת הַדְּחַק לְצָרְכֵי חוֹלֶה אוֹ זָקֵן הַצָּרִיךְ לָזֶה.

ה הַלָּשׁ עִסָּה בְּמֵי פֵּרוֹת, טוֹב לַעֲשׂוֹתָהּ פָּחוֹת מִכְּשִׁעוּר עִשָּׂרוֹן, כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּתְחַיֵּב בְּחַלָּה.

ו חִטָּה שֶׁנִּמְצֵאת בְּדֻבַּשׁ אוֹ בְּיַיִן וְחֹמֶץ, מֵתֶר, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא נִתְעָרֵב בָּהֶם מַיִם.

ז יֵשׁ לְבָרֵר הַמֶּלַח קֹדֶם פֶּסַח מֵחִטִּים שֶׁלֹּא יִהְיוּ בְּתוֹכוֹ, כִּי כְּשֶׁהַמֶּלַח מִתְלַחְלֵחַ הוּא נִכְנָס מְעַט מְעַט בַּחִטִּים וּמִתְחַמֵּץ.

סימן תסג

א מֵתֶר לַחְרֹךְ שְׁנֵי שִׁבֳּלִים בְּיַחַד, וְלֹא חֲיִישִׁינַן שֶׁמָּא יֵצְאוּ מַיִם מֵאַחַת לַחֲבֶרְתָּהּ, שֶׁהֵם מֵי פֵּרוֹת וְאֵינָם מַחְמִיצִים.

ב ותיקא שֶׁהוּא תַּבְשִׁיל הֶעָשׂוּי מִשֶּׁמֶן וּמֶלַח עִם קֶמַח, מֵתֶר וְהוּא שֶׁלֹּא יְהֵא בּוֹ מַיִם. הַגָּה: וּלְדִידָן שֶׁנּוֹהֲגִין לְהַחְמִיר בְּמֵי פֵּרוֹת, גַּם זֶה אָסוּר.

ג כַּרְמֶל שֶׁמְּהַבְהֲבִין אוֹתוֹ בָּאוּר וְטוֹחֲנִין אוֹתוֹ, אֵין מְבַשְּׁלִים הַקֶּמַח שֶׁלּוֹ בְּמַיִם שֶׁמָּא לֹא נִקְלָה בָּאוּר יָפֶה, וְנִמְצָא מַחְמִיץ כְּשֶׁמְּבַשְּׁלִים אוֹתוֹ, וְכֵן כְּשֶׁמּוֹלְלִין הַקְּדֵרוֹת הַחֲדָשׁוֹת פֵּרוּשׁ שֶׁנּוֹתְנִים קֶמַח לְתוֹךְ הַמַּאֲכָל לְהַקְפּוֹת, אֵין מְבַשְּׁלִים בָּהֶם אֶלָּא מַצָּה אֲפוּיָה שֶׁחָזְרוּ וְטָחֲנוּ אוֹתָהּ.

סימן תסד

א חַרְדָּל אוֹ שְׁאָר מִינֵי טִבּוּל שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם מַיִם, אֵין נוֹתְנִין בָּהֶם קֶמַח; וְאִם נָתַן לְתוֹךְ הַחַרְדָּל, יֹאכַל מִיָּד וְלֹא יַשְׁהֶנּוּ שֶׁמָּא יֶחְמִיץ, וּבִשְׁאָר מִינֵי טִבּוּלִין כֵּיוָן שֶׁאֵינָם חַדִּין כְּמוֹ חַרְדָּל, וַדַּאי הֶחְמִיץ וְצָרִיךְ לְשָׂרְפוֹ אִם הוּא אַחַר זְמַן אִסּוּר חָמֵץ. הַגָּה: וְהַמִּנְהָג שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל חַרְדָּל כָּל בְּפֶסַח, אֲפִלּוּ נִתְעָרֵב קֹדֶם פֶּסַח, דְּהֲוֵי כְּמִינֵי קִטְנִיּוֹת שֶׁנּוֹהֲגִין בּוֹ אִסּוּר (הַגָּהוֹת מַיְמוֹנִי רפ״ה וְת״ה סִימָן קי״ג).

סימן תסה

א אֵין שׁוֹרִין מוּרְסָן לְתַרְנְגוֹלִים בְּשׁוּם פָּנִים, וְלֹא חוֹלְטִין. הַגָּה: וּכְשֶׁנּוֹתְנִים לָהֶם שְׂעוֹרִים אוֹ חִטִּים לֶאֱכֹל, יִזָּהֵר שֶׁלֹּא לְהַשְׁלִיכָם בְּמָקוֹם לֹחַ שֶׁיָּבוֹא לִידֵי חִמּוּץ (מַהֲרִי״ו).

ב אֵין הָאִשָּׁה שָׁפָה מוּרְסָן עַל בְּשָׂרָהּ, אֲפִלּוּ יָבֵשׁ.

ג אִם שִׁפְשְׁפוּ מוּרְסָן בְּאֵזוֹ לַח מִמַּיִם, יֵשׁ מִי שֶׁאוֹמֵר שֶׁהָאֵזוֹ אָסוּר. הַגָּה: וְהָכִי נָהוּג לְעִנְיַן אִסּוּר חָמֵץ שֶׁהוּא בְּמַשָּׁהוּ, וְיֵשׁ לְזָהֵר שֶׁלֹּא לְהַבְהֵב הָעוֹפוֹת בְּקַשִּׁין, שֶׁמָּא יִהְיוּ שָׁם חִטִּים אוֹ דָּגָן מְחֻמָּץ וְיִתֵּן טַעַם בָּעוֹפוֹת בִּשְׁעַת הַהַבְהוּב.

סימן תסו

א לֹא יִלְעֹס אָדָם חִטִּים וְיִתֵּן עַל גַּבֵּי מַכָּתוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהֵן מַחְמִיצוֹת, שֶׁהָרֹק מַחְמִיץ.

ב הַנּוֹתֵן שְׂעוֹרִים לִבְהֶמְתּוֹ וּמָצָא בָּהֶם רִיר, צָרִיךְ לְבָעֲרָם. הַגָּה: אֲבָל מִסְּתָם אֵין לָחוּשׁ, הוֹאִיל וּכְבָר בָּטֵל (דִּבְרֵי עַצְמוֹ). וְיֵשׁ מַחְמִירִין לְבַעֵר כָּל הַנּוֹתֵר מִן הַבְּהֵמָה, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין רוֹאֶה עָלָיו רִיר (מָרְדְּכִי רֵישׁ פֶּרֶק אֵלּוּ עוֹבְרִין בְּשֵׁם הָרוֹקֵחַ).

ג שַׂק מָלֵא קֶמַח שֶׁנִּתְלַחְלַח מִזִּעַת הַחוֹמָה, מֵתֶר; וְיֵשׁ אוֹסְרִים.

ד נָפְלוּ מַיִם עַל קֶמַח, אוֹ נִתְלַחְלַח הַשַּׂק, יֶאֱחֹז בְּיָדוֹ כָּל הַמָּקוֹם הַמְּלֻחְלָח בַּשַּׂק עַד שֶׁיָּרִיק כָּל הַקֶּמַח שֶׁבַּשַּׂק; וְאִם אִי אֶפְשָׁר לַעֲשׂוֹת כֵּן, יָרֵקֵד הַקֶּמַח וְהַשְּׁאָר מֻתָּר. וְדַוְקָא כָּל זְמַן שֶׁהוּא מְלֻחְלָח, אֲבָל אִם נִתְיַבֵּשׁ הַלַּחְלוּחִית לֹא מְהָנֵי רְקוּד, דְּמִפְרַךְ וּמִתְעָרֵב עִם הַשְּׁאָר וְאָסוּר לְאָכְלוֹ בְּפֶסַח, אֶלָּא יָרֵקֵדְנוּ וְיִשְׁמְרֵנוּ עַד אַחַר הַפֶּסַח; וְאִם נִתְיַבֵּשׁ בְּפֶסַח, אָסוּר לְהַשְׁהוֹתוֹ.

ה הַטַּל, מַחְמִיץ. וְכֵן מֵי רַגְלַיִם וּמֵי הַפָּה וְהַחִטָּם וְהָעַיִן וְהָאֹזֶן; וְדָם (רִבֵּי יְרוּחָם) וְחֶלֶב וְזִעַת אָדָם אֵינוֹ מַחְמִיץ (טוּר).

ו קֶמַח שֶׁנָּפַל עָלָיו דֶּלֶף אֲפִלּוּ כָּל הַיּוֹם, אֵינוֹ בָּא לִידֵי חִמּוּץ וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה הַדֶּלֶף טוֹרֵד בְּלִי הֶפְסֵק; וְיֹאפֶנּוּ מִיָּד לְכִשֶּׁיִּפְסִיק, וְאִם הוּא מְסֻפָּק אִם הַדֶּלֶף טוֹרֵד אִם לָאו, אָסוּר.

סימן תסז

א דָּגָן שֶׁנִּטְבַּע בַּנָּהָר אוֹ שֶׁנָּפַל עָלָיו מַיִם, כְּשֵׁם שֶׁאָסוּר לְאָכְלוֹ כָּךְ אָסוּר לְקַיְּמוֹ, אֶלָּא מוֹכְרוֹ לְיִשְׂרָאֵל וּמוֹדִיעוֹ, כְּדֵי שֶׁיֹּאכְלֶנּוּ קֹדֶם הַפֶּסַח; וְאִם מְכָרוֹ לְעַכּוּ״ם קֹדֶם פֶּסַח, מוֹכֵר מְעַט לְכָל אֶחָד וְאֶחָד כְּדֵי שֶׁיִּכְלֶה קֹדֶם הַפֶּסַח, שֶׁמָּא יַחֲזֹר הָאֵינוֹ יְהוּדִי וְיִמְכְּרֶנּוּ לְיִשְׂרָאֵל.

ב הַגָּה: וְלָכֵן יֵשׁ לְזָהֵר שֶׁלֹּא יָבוֹאוּ מַיִם אוֹ גְּשָׁמִים מְזַלְּפִים עַל הַחִטִּים, כִּי אָז אֲפִלּוּ לֹא נִתְבַּקְּעוּ, אֲסוּרוֹת. דָּגָן זֶה שֶׁנִּטְבַּע בַּנָּהָר אוֹ שֶׁנָּפְלוּ עָלָיו מַיִם, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִתְבַּקַּע, אָסוּר דְּכֵינָן דִּמִינַח נַיְחֵי אָתֵי לִידֵי חִמּוּץ. הַגָּה: וְדָגָן שֶׁהָיָה מֻנָּח בָּעֲלִיָּה וְיָרְדוּ גְּשָׁמִים דֶּרֶךְ הַגַּג בִּקְצָת הַמְּקוֹמוֹת וְנִתְלַחְלְחוּ, אוֹתָן שֶׁנִּתְלַחְלְחוּ אֲסוּרוֹת, אֲבָל שְׁאָר מְקוֹמוֹת מֻתָּר לְהַשְׁהוֹתָן מִכֹּחַ סְפֵק סְפֵקָא, שֶׁמָּא לֹא יָרְדוּ עֲלֵיהֶם גְּשָׁמִים, וְאִם תִּמְצֵי לוֹמַר יָרְדוּ, שֶׁמָּא לֹא נִתְחַמְּצוּ; אֲבָל לְאָכְלָן בְּפֶסַח אָסוּר, וְלֹא מְהָנֵי סְפֵק סְפֵקָא (אַגּוּר וְכָל בּוֹ).

ג חִטִּים שֶׁבָּאוּ בַּסְּפִינָה, אִם הֵם יְבֵשׁוֹת וְקָשׁוֹת וְלֹא נִשְׁתַּנָּה מַרְאֵיהֶן, אַחְזוּקֵי אִסּוּרָא לֹא מְחַזְּקִינַן.

ד שָׁנָה שֶׁרַבּוּ גְּשָׁמִים וְיָרְדוּ עַל עֲרֵמוֹת שֶׁבַּשָּׂדוֹת עַד שֶׁהָיוּ קָצָת מֵהַשְּׁבָלִים שֶׁעַל הָעֲרֵמוֹת מַעֲלִים צְמָחִים, אֵין חוֹשְׁשִׁין לְסָתָם חִטִּים שֶׁל אוֹתָהּ שָׁנָה.

ה דָּגָן שֶׁבִּמְחֻבָּר שֶׁנִּתְבַּשׁ לְגַמְרֵי וְאֵינוֹ צָרִיךְ לִינִיקָה, כְּמָאן דְּמָנַח בְּכַדָּא דָּמִי וּמְקַבֵּל חִמּוּץ אִם יָרְדוּ עָלָיו גְּשָׁמִים.

ו חִטִּים שֶׁנִּמְצְאוּ בָּהֶם מְבֻקָּעוֹת, אוֹתָן שֶׁאֵינָן מְבֻקָּעוֹת מֻתָּרוֹת, מִפְּנֵי שֶׁהַדָּבָר מָצוּי שֶׁבִּשְׁעַת גְּשָׁמִים עֶלְיוֹנוֹת הַגָּדִישׁ וְתַחְתִּיתוֹ מִתְחַמֵּץ וּמִתְבַּקֵּעַ, וְאֵין הַמַּיִם נוֹגְעִים בְּאֶמְצָעִיתוֹ כְּלָל.

ז יִשְׂרָאֵל שֶׁיֵּשׁ לוֹ בּוֹרוֹת מְלֵאִים חִטִּים, וְחוֹשֵׁשׁ שֶׁמָּא יֵשׁ בְּקַרְקָעִית הַבּוֹר וּבְקִירוֹתָיו חִטִּים מְבֻקָּעִים מִלַּחוּת הַבּוֹר וְהָאָרֶץ, בְּבִטּוּל בְּעָלְמָא סַגִּי וְעַיֵּן לְעֵיל סִימָן תל״ו סָעִיף א׳.

ח דְּבַשׁ שֶׁל אֵינוֹ יְהוּדִי, אֵין מַחֲזִיקִים בּוֹ אִסּוּר וְאוֹכְלִים אוֹתוֹ בְּפֶסַח. הַגָּה: מֵיהוּ יֵשׁ מַחְמִירִין (מָרְדְּכִי פֶּרֶק כָּל שָׁעָה וְהַגָּהוֹת מַיְמוֹנִי פ״ד). וְהַמִּנְהָג בִּמְדִינוֹת אֵלּוּ שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל דְּבַשׁ רַק אוֹתוֹ שֶׁמְּבִיאִים בְּחָבִיּוֹת מִן הַכַּוָּרֶת שֶׁעוֹשִׂין מִמֶּנּוּ מַשֶּׁקֶה שֶׁקּוֹרִין מע״ד, וּתְאֵנִים יְבֵשִׁים וַעֲנָבִים יְבֵשִׁים שֶׁקּוֹרִין רוזי״ן גְּדוֹלִים אוֹ קְטַנִּים, תְּלוּי בְּמִנְהַג הַמְּקוֹמוֹת, כִּי יֵשׁ מַחְמִירִים שֶׁלֹּא לֶאֱכָלָן וְיֵשׁ מְקִלִּין; וְלָכֵן נָהֲגוּ בִּמְדִינוֹת אֵלּוּ לְהַחְמִיר שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל שׁוּם פֵּרוֹת יְבֵשִׁים, אִם לֹא שֶׁיְּדוּעִ שֶׁנִּתְיַבְּשׁוּ בְּדֶרֶךְ שֶׁאֵין לְחוּשׁ לְחָמֵץ. וְצוּקָּר אָסוּר לֶאֱכֹלוֹ, אֲפִלּוּ לְהַשְׁהוֹתוֹ אָסוּר (ת״ה סִימָן קי״ט). וּבְיוֹם טוֹב הָאַחֲרוֹן אוֹכְלִין פֵּרוֹת יְבֵשִׁים וצוק״ר קנדי״ל שֶׁאֵין בּוֹ חֲשַׁשׁ חִמּוּץ (מַהֲרִי״ל). וְהַמִּנְהָג בִּמְדִינוֹת אֵלּוּ שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל כַּרְכֹּם שֶׁקּוֹרִין זפרי״ן אוֹ נעגלי״ף (מַהֲרִי״ל), מִיהוּ אֵינָן אוֹסְרִין תַּעֲרֻבְתָּן וְכֵן נִרְאֶה לִי.

ט תַּבְשִׁיל שֶׁנִּתְבַּשֵּׁל וְנִמְצְאוּ בּוֹ שְׂעוֹרִים אוֹ חִטִּים, אִם נִתְבַּקְּעוּ מֵמָּשׁ חֲרֵי כָּל הַתַּבְשִׁיל אָסוּר; וְאִם לֹא נִתְבַּקְּעוּ מֵמָּשׁ, הַתַּבְשִׁיל מֻתָּר, הַגָּה: וְאֵין הַמִּנְהָג כֵּן, אֶלָּא אוֹסְרִים הַכֹּל בְּמַשֶּׁהוּ אֲפִלּוּ לֹא נִתְבַּקְּעוּ, וְאוֹתָם חִטִּים אוֹ שְׂעוֹרִים שׁוֹרְפִים אוֹתָם.

י תַּרְנְגֹלֶת מְבֻשֶּׁלֶת שֶׁנִּמְצָא בָּהּ בְּפֶסַח חִטָּה מְבֻקַּעַת, מֻתָּר לְמָכְרָהּ לְאֵינוֹ יְהוּדִי, שֶׁאֵינָהּ נִמְכֶּרֶת יוֹתֵר בְּיֹקֶר בִּשְׁבִיל הַחִטָּה שֶׁנִּמְצֵאת בְּתוֹכָהּ. הַגָּה: וּבִמְדִינוֹת אֵלּוּ נוֹהֲגִין לִשְׂרֹף הַכֹּל וְעַיֵּן לְעֵיל סִימָן תמ״ז (סָעִיף ג׳). וְאִם נִמְצֵאת בְּיוֹם שְׁמִינִי שֶׁל פֶּסַח, מֻתָּר לְהַשְׁהוֹתָהּ עַד אַחַר הַפֶּסַח.

יא אִם נִמְצֵאת חִטָּה בְּקוּעָה בְּעִסָּה אוֹ בְּמַצָּה אֲפוּיָה, יָסִיר מִמֶּנָּה כְּדֵי נְטִילַת מָקוֹם, וְהַשְּׁאָר מֻתָּר. וְיֵשׁ מִי שֶׁאוֹסֵר כָּל הָעִסָּה אוֹ אוֹתָהּ מַצָּה; וְרָאוּי לָחוּשׁ לִדְבָרָיו אִם לֹא בְּמָקוֹם הֶפְסֵד מְרֻבֶּה אוֹ בְּשַׁעַת הַדְּחַק. הַגָּה: וְכֵן נוֹהֲגִין תּוֹךְ הַפֶּסַח לֶאֱסֹר אוֹתָהּ מַצָּה שֶׁנִּמְצָא בָּהּ הַחִטָּה וּמַתִּירִין אֶת הָאֲחֵרוֹת, בֵּין שֶׁנִּמְצָא בָּהּ אֲפוּיָה אוֹ חַיָּה, וַאֲמַרְינָן כָּאן נִמְצֵאת כָּאן הָיְתָה; וְאִם נִמְצֵאת בָּעִסָּה, אוֹסְרִין כָּל הָעִסָּה; וְדַוְקָא תּוֹךְ הַפֶּסַח, אֲבָל לִקְדֶם הַפֶּסַח אֵין אוֹסְרִין רַק כְּדֵי נְטִילָה, וְהָכִי נָהוּג.

יב אִם מִלְּגוּ (פְּרוּשׁ שֶׁהִרְתִּיחוּהוּ בְּמַיִם לְהַעֲבִיר הַנּוֹצָה) תַּרְנְגֹלֶת וְאַחַר כָּךְ מָצְאוּ בַּמַּיִם גַּרְעִין חִטָּה בְּקוּעָה, אֲסוּרָה הַתַּרְנְגֹלֶת. וְאִם נִמְצֵאת חִטָּה בְּקוּעָה אוֹ לֶחֶם חָמֵץ בִּכְלִי שֶׁל מַיִם וְאֵין בּוֹ כְּדֵי לִתֵּן טַעַם, שֶׁהַמַּיִם צוֹנְנִים וּבִשְּׁלוּ בְּאוֹתָם מַיִם תַּבְשִׁיל אוֹ לָשׁוּ עִסָּה, מֻתָּר; וְיֵשׁ מִי שֶׁאוֹסֵר, אִם הוּא בְּתוֹךְ הַפֶּסַח. הַגָּה: וְיֵשׁ מִי שֶׁמַּתִּיר אֲפִלּוּ בִּמְלִיגַת תַּרְנְגוֹלִים, מִשּׁוּם דְּאָמְרִינַן שֶׁמָּא אַחַר כָּךְ נָפְלָה לְשָׁם (תא״ו נ״ה מח״ו וּמַהֲרִי״ב). וְיֵשׁ מִי שֶׁאוֹסֵר בְּשָׂאר בָּשָׂר וּמַתִּיר בְּתַרְנְגֹלֶת מִכֹּחַ סְפֵק סְפֵקָא (מָרְדְּכִי פֶּרֶק כָּל שָׁעָה). וּלְעִנְיַן מִנְהָג נִרְאֶה לֶאֱסֹר בְּשָׂאר בָּשָׂר אוֹ בְּחִטָּה שְׁלֵמָה אֲפִלּוּ תַּרְנְגֹלֶת. וְדַוְקָא אִם נִמְלְגוּ הַתַּרְנְגוֹלִים, דְּהַיְנוּ שֶׁהָיוּ הַמַּיִם חַמִּין, אֲבָל אִם הָיוּ צוֹנְנִין וְשָׁרוּ שָׁם הַתַּרְנְגוֹלִים, אֵין לֶאֱסֹר מִסְּפֵקָא. וּבְמָקוֹם דְּאִכָּא לְמֵימַר שֶׁמָּא נִתְעַכֵּל הַחִטָּה בַּתַּרְנְגֹלֶת, כְּגוֹן שֶׁהִיא שְׁבוּרָה (מַהֲרִי״ב), אֲפִלּוּ בְּמִלְיָגָה יֵשׁ לְהַתִּיר מִכֹּחַ סְפֵק סְפֵקָא. מִיהוּ אִם נִתְעָרְבוּ הַתַּעֲרוֹבוֹת וְיֵשׁ הֶפְסֵד מְרֻבֶּה וּמְנִיעַת שִׂמְחַת יוֹם טוֹב, יֵשׁ לְהָקֵל בְּכָל זֶה בִּסְפֵקֵת אִסּוּר דְּרַבָּנָן שֶׁהוּא מַשֶּׁהוּ, וְיֵשׁ לְהַתִּיר שְׁאָר תַּבְשִׁילִין שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן תַּעֲרוֹבוֹת מֵאוֹתָהּ תַּבְשִׁיל שֶׁל הַבָּשָׂר שֶׁנִּשְׁרָה בְּמַיִם אוֹ נִמְלְגָה, כָּךְ נִרְאֶה לִי.

יג אִם הִגְעִילוּ יוֹרָה מְחֻמֶּצֶת בַּת יוֹמָא וְיָרְדוּ הַמַּיִם הַמְּחֻמָּצִים לְבוֹר בְּתוֹךְ הַפֶּסַח, אָסוּר לִשְׁתּוֹת מֵימָיו בְּפֶסַח, בִּשְׁבִיל שֶׁנִּתְעָרְבוּ.

יד אִם נִמְצֵאת חִטָּה מְבֻקַּעַת בְּתַרְנְגֹלֶת קֹדֶם מְלִיחָה, דַּי בִּשְׁטִיפָה. וְאִם אַחַר מְלִיחָה, דַּי בִּקְלִיפָה; וְיֵשׁ מַחְמִירִין לוֹמַר שֶׁמַּעֲמִיק כָּל סְבִיבוֹתֶיהָ וְחוֹתֵךְ וּמַשְׁלִיךְ; וְאִם נִמְלְחוּ עִמָּהּ תַּרְנְגֹלוֹת אֲחֵרוֹת, קוֹלֵף אֶת כֻּלָּם. הַגָּה: וְיֵשׁ מַחְמִירִים לְאָסֹר כָּל מַה שֶּׁנִּמְלַח בְּיַחַד. אֲבָל הָעִקָּר לְאָסֹר אוֹתָהּ חֲתִיכָה כֻּלָּהּ שֶׁנִּמְצֵאת הַחִטָּה עָלֶיהָ, וּלְהַתִּיר הָאֲחֵרוֹת עַל יְדֵי קְלִיפָה קָצָת. וְאִם רוֹצֶה יוֹכֵל לְמִכֹּר הַכֹּל לְאֵינוֹ יְהוּדִי, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר (סִימָן תמ״ז) סָעִיף א׳, אַף עַל גַּב דְּאֵין נוֹהֲגִין כֵּן בְּשָׁאָר תַּעֲרוֹבוֹת חָמֵץ, כֵּן נִרְאֶה לִי.

טו תַּרְנְגֹלֶת צְלוּיָה שֶׁנִּמְצֵאת בָּהּ חִטָּה מְבֻקַּעַת בְּתוֹךְ הַפֶּסַח, חוֹתֵךְ מְקוֹם פְּעָפּוּעוֹ, לְפִי אָמֶד הַדַּעַת; וְיֵשׁ אוֹסְרִים אֶת כֻּלָּהּ, לְפִי שֶׁכְּשֶׁמְּהַפְּכִים הַשִּׁפּוּד מִתְפַּשֵּׁט הַשַּׁעַם בְּכָל הַתַּרְנְגֹלֶת; וְכֵן יֵשׁ מִי שֶׁאוֹסֵר כָּל הַתַּרְנְגֹלוֹת הַצְּלוּיוֹת עִמָּהּ בְּאוֹתָהּ שִׁפּוּד הַנּוֹגְעוֹת זוֹ בְּזוֹ, כִּי עַל יְדֵי הִפּוּךְ הַשִּׁפּוּד מִתְפַּשֵּׁט מִזּוֹ לְזוֹ.

טז חִטָּה אוֹ שְׂעוֹרָה שֶׁנִּמְצֵאת בְּזֶפֶק הָעוֹף לְאַחַר שֶׁהִבְהֲבוּ אוֹתוֹ, הָעוֹף מֻתָּר וְהַחִטָּה וְהַשְּׂעוֹרָה צָרִיךְ לְשָׂרְפָם, דִּלְמָא חֲשִׁיבִי כְּמְעֻכָּלִים.

סימן תסח

א הָעוֹשֶׂה מְלָאכָה בְּעֶרֶב פֶּסַח מֵחֲצוֹת וּלְמַעְלָה, מְשַׁמְּתִין אוֹתוֹ. וַאֲפִלּוּ לַעֲשׂוֹת בְּחִנָּם אָסוּר. וְיֵשׁ מִי שֶׁאוֹסֵר אֲפִלּוּ עַל יְדֵי אֵינוֹ יְהוּדִי; וְיֵשׁ מִי שֶׁמַּתִּיר, וְכֵן הוּא הַמִּנְהָג.

ב בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים, כְּשֶׁעוֹשֶׂה מְלָאכָה לְהִשְׁתַּכֵּר, אוֹ בְּחִנָּם וְהוּא מְלָאכָה גְּמוּרָה לְתִפֹּר בְּגָדִים מֻמָּשׁ (בֵּית יוֹסֵף), אֲבָל מְתַקֵּן הוּא כֵּלָיו לְיוֹם טוֹב; וְכֵן מִי שֶׁכּוֹתֵב סְפָרִים לְעַצְמוֹ דֶּרֶךְ לְמוּדוֹ, מֻתָּר.

ג קֹדֶם חֲצוֹת, מָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה, עוֹשִׂין. מָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת, אֵין עוֹשִׂין. הַגָּה: וּלְדִידָן מָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת (מַהֲרִי״ו); וְדַוְקָא מְלָאכוֹת גְּמוּרוֹת, אֲבָל שְׁאָר מְלָאכוֹת אֲפִלּוּ מִנְהָג לֵיכָּא (מַהֲרִי״ב).

ד הַהוֹלֵךְ מִמָּקוֹם שֶׁעוֹשִׂין לְמָקוֹם שֶׁאֵין עוֹשִׂין, לֹא יַעֲשֶׂה בְּיִשּׁוּב מִפְּנֵי הַמַּחֲלֹקֶת; אֲבָל עוֹשֶׂה הוּא בַּמִּדְבָּר. וְהַהוֹלֵךְ מִמָּקוֹם שֶׁאֵין עוֹשִׂים לְמָקוֹם שֶׁעוֹשִׂין, לֹא יַעֲשֶׂה. וְנוֹתְנִים עָלָיו חֲמְרֵי מָקוֹם שֶׁיָּצָא מִשָּׁם וְחֲמְרֵי מָקוֹם שֶׁהָלַךְ לְשָׁם, וַאֲפִלּוּ עַל פִּי כֵן לֹא יִתְרָאֶה בִּפְנֵיהֶם שֶׁהוּא בָּטֵל, מִפְּנֵי אִסּוּר לְעוֹלָם אַל יְשַׁנֶּה אָדָם מִפְּנֵי הַמַּחֲלֹקֶת. וְכֵן מִי שֶׁדַּעְתּוֹ לַחֲזוֹר לִמְקוֹמוֹ, נוֹהֵג כְּאַנְשֵׁי מְקוֹמוֹ בֵּין לְהָקֵל בֵּין לְהַחְמִיר, וְהוּא שֶׁלֹּא יִתְרָאֶה בִּפְנֵי אַנְשֵׁי הַמָּקוֹם שֶׁהוּא בּוֹ, מִפְּנֵי הַמַּחֲלֹקֶת.

ה אֲפִלּוּ בְּמָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ לַעֲשׂוֹת, לֹא יַתְחִיל בִּתְחִלַּת מְלָאכָה בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא יָכוֹל לְגָמְרָהּ קֹדֶם חֲצוֹת, אֶלָּא שְׁלֹשָׁה אֲמָנִיּוֹת בִּלְבַד הֵם שֶׁמַּתְחִילִים בָּהֶם בְּמָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ לַעֲשׂוֹת וְעוֹשִׂין עַד חֲצוֹת, וְאֵלּוּ הֵם: הַחַיָּטִים וְהַסַּפָּרִים וְהַכּוֹבְסִים; אֲבָל שְׁאָר אֲמָנִיּוֹת, אִם הִתְחִיל בָּהֶם קֹדֶם אַרְבָּעָה עָשָׂר הוּא שֶׁיִּגְמֹר עַד חֲצוֹת. הַגָּה: וְיֵשׁ מְקִלִּין לוֹמַר שֶׁשְּׁלֹשָׁה אֲמָנִיּוֹת הַנִּזְכָּרִים מַתְחִילִין וְעוֹשִׂין עַד חֲצוֹת אֲפִלּוּ בְּמָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת, וְאִם הִתְחִיל מִבְּעוֹד יוֹם בְּשְׁאָר אֲמָנוּת וְהוּא לְצֹרֶךְ הַמּוֹעֵד, עוֹשִׂין עַד חֲצוֹת, וְהָכִי נָהוּג (טור בְּשֵׁם הָרֹא״שׁ).

ו מוֹשִׁיבִין שׁוֹבָכִים לְתַרְנְגוֹלִים בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר, דְּהַיְנוּ לְתַקֵּן מָקוֹם שֶׁיַּעַמְדוּ הַתַּרְנְגוֹלִים וְהַתַּרְנְגֹלוֹת.

ז תַּרְנְגֹלֶת שֶׁיָּשְׁבָה עַל הַבֵּיצִים שְׁלֹשָׁה יָמִים אוֹ יוֹתֵר, וּמֵתָה, מוֹשִׁיבִין אַחֶרֶת תַּחְתֶּיהָ כְּדֵי שֶׁלֹּא יַפְסִידוּ הַבֵּיצִים.

ח גּוֹרְפִין (פִּי׳ מוֹצִיאִין בְּמַגְרֵפָה וְהוּא כְּלִי מְיֻחָד לְכָךְ) זֶבֶל מִתַּחַת רַגְלֵי בְּהֵמָה.

ט הַזֶּבֶל שֶׁבָּחָצֵר, לֹא יוֹצִיאֶנּוּ, אֶלָּא יְסַלְּקֶנּוּ לַצְּדָדִים; וְאִם נִתְרַבֶּה בָּחָצֵר, יוֹצִיאֶנּוּ לָאַשְׁפָּה.

י מוֹלִיכִים וּמְבִיאִים כֵּלִים מִבֵּית הָאָמָּן כָּל הַיּוֹם, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָם לְצֹרֶךְ הַמּוֹעֵד. הַגָּה: וְנֶהֱגוּ שֶׁלֹּא לְהַקִּיז דָּם בְּשׁוּם עֶרֶב יוֹם טוֹב, וְאֵין לְשַׁנּוֹת (כָּל בּוֹ בְּשֵׁם מַהֲרִי״ו).

סימן תסט

א אָסוּר לוֹמַר עַל שׁוּם בְּהֵמָה, בֵּין חַיָּה בֵּין שְׁחוּטָה; בָּשָׂר זֶה לְפֶסַח, לְפִי שֶׁנִּרְאֶה שֶׁהִקְדִּישׁוֹ מֵחַיִּים לְקָרְבַּן פֶּסַח, וְנִמְצָא אוֹכֵל קָדָשִׁים בַּחוּץ; אֶלָּא יֹאמַר: בָּשָׂר זֶה לְיוֹם טוֹב. הַגָּה: וּגְדִי מְקֻלָּס פִּי׳ שֶׁלֹּם עַל רֹאשׁוֹ וְעַל כְּרָעָיו וְעַל קִרְבּוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא פֵּרֵשׁ וְאָמַר זֶה לְפֶסַח, אָסוּר לַעֲשׂוֹתוֹ (טור) כְּדִלְקָמָן רֵישׁ סִימָן תע״ו; אֲבָל מֻתָּר לוֹמַר: חִטִּים אֵלּוּ לְפֶסַח.

סימן תע

א הַבְּכוֹרוֹת מִתְעַנִּין בְּעֶרֶב פֶּסַח, בֵּין בְּכוֹר מֵאָב בֵּין בְּכוֹר מֵאֵם. וְיֵשׁ מִי שֶׁאוֹמֵר שֶׁאֲפִלּוּ נָקְבָה בְּכוֹרָה מִתְעַנָּה, וְאֵין הַמִּנְהָג כֵּן (מַהֲרִי״ל).

ב אִם חָל עֶרֶב פֶּסַח בְּשַׁבָּת, יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁמִּתְעַנִּים הַבְּכוֹרוֹת בְּיוֹם ה׳, וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁאֵינָם מִתְעַנִּים כְּלָל. הַגָּה: אֲבָל יֵשׁ לִנְהֹג כַּפְּסָקָא הָרִאשׁוֹנָה. וְנוֹהֲגִין כְּשֶׁהָאָב בְּכוֹר, הָאֵם מִתְעַנָּה תַּחַת בְּנָהּ הַבְּכוֹר כְּשֶׁעֲדַיִן קָטָן; וְאִם אֵין הָאָב בְּכוֹר, הוּא מִתְעַנֶּה בְּעַד בְּנוֹ עַד שֶׁיִּגְדַּל.

ג הָאִיסְטְנִיס מִתְעַנֶּה בְּעֶרֶב פֶּסַח, כְּדֵי שֶׁיֹּאכַל מַצָּה לְתֵאָבוֹן.

סימן תעא

א אָסוּר לֶאֱכֹל פַּת מִשְּׁעָה עֲשִׂירִית וּלְמַעְלָה, כְּדֵי שֶׁיֹּאכַל מַצָּה לְתֵאָבוֹן, אֲבָל אוֹכֵל מְעַט פֵּרוֹת אוֹ יְרָקוֹת, אֲבָל לֹא יִמְלֵא כְּרֵסוֹ מֵהֶם, וְאִם הוּא אִיסְטְנִיס שֶׁאֲפִלּוּ אוֹכֵל מְעַט מַזִּיק בַּאֲכִילָתוֹ הַכֹּל אָסוּר (רַבֵּנוּ יְרוּחָם). וְיַיִן מְעַט לֹא יִשְׁתֶּה, מִשּׁוּם דְּמִסְעַד סָעִיד, אֲבָל אִם רָצָה לִשְׁתּוֹת יַיִן הַרְבֵּה, שׁוֹתֶה, מִפְּנֵי שֶׁכְּשֶׁהוּא שׁוֹתֶה הַרְבֵּה גּוֹרֵר תַּאֲוַת הַמַּאֲכָל.

ב וְקֹדֶם שֶׁעָה עֲשִׂירִית מֻתָּר לֶאֱכֹל מַצָּה עֲשִׂירָה. הַגָּה: אֲבָל מַצָּה שֶׁיּוֹצְאִין בָּהּ בַּלַּיְלָה, אֲסוּרָה לֶאֱכֹל כָּל יוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר (ר״ן פֶּרֶק אֵלּוּ עוֹבְרִין בְּשֵׁם הַרַמְבַּ״ם וְהַמַּגִּיד פ״ו). וְקָטָן שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ מַה שֶּׁמְּסַפְּרִין בַּלַּיְלָה מִיצִיאַת מִצְרַיִם, מֻתָּר לְהַאֲכִילוֹ (ת״ה סִימָן קכ״ה). וְיֵשׁ נוֹהֲגִין שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל חֲזֶרֶת בְּעֶרֶב פֶּסַח, כְּדֵי לֶאֱכֹל מָרוֹר לְתֵאָבוֹן (תא״ו נ״ה ח״ג), וְכֵן בְּיוֹם רִאשׁוֹן שֶׁל פֶּסַח, כְּדֵי לֶאֱכֹל בְּלֵיל שֵׁנִי לְתֵאָבוֹן. וְכֵן נוֹהֲגִין קְצָת לְמַעֵט בַּאֲכִילַת מַצָּה בְּיוֹם רִאשׁוֹן מֵהַאי טַעֲמָא (כָּל בּוֹ). וְיֵשׁ מַחְמִירִין עוֹד שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל פֵּרוֹת, כְּדֵי לֶאֱכֹל הַחֲרֹסֶת לְתֵאָבוֹן, וְאֵין לַחוּשׁ לְמִנְהָג הַהוּא. וְיֵשׁ מַחְמִירִין שֶׁלֹּא לְפָרֵר אוֹ לִשְׁבֹּר הַמַּצּוֹת בְּעֶרֶב פֶּסַח, שֶׁלֹּא לָבֹא לֶאֱכֹל מֵהֶם (מַהֲרִי״ו), וְאֵין לַחוּשׁ גַּם לָזֶה. מַצָּה שֶׁנֶּאֶפְּתָה כְּתִקָּנָהּ וְאַחַר כָּךְ נִתְפָּרְרָה וְנִלּוֹשָׁה בְּיַיִן וְשֻׁמָּן, אֵינָהּ נִקְרֵאת מַצָּה עֲשִׂירָה וַאֲסוּרָה לֶאֱכָלָהּ בְּעֶרֶב פֶּסַח (מהרי״ו).

ג אִם הִתְחִיל לֶאֱכֹל קֹדֶם שָׁעָה עֲשִׂירִית וּמָשְׁכָה סְעוּדָתוֹ עַד הַלַּיְלָה, דִּינוֹ כְּמוֹ בְּשַׁבָּתוֹת וּשְׁאָר יָמִים טוֹבִים שֶׁנִּתְבָּאֵר סִימָן רע״ א (סְעִיף ו׳). וּמִצָּוָה לִרְחֹץ וּלְגַלֵּחַ בְּעֶרֶב יוֹם טוֹב וְלִלְבֹּשׁ בְּגָדִים נָאִים כְּמוֹ בְּשַׁבָּת, וְעַיֵּן לְעֵיל סִימָן ר״ס וְרס״ב.

סימן תעב

א יִהְיֶה שֻׁלְחָנוֹ עָרוּךְ מִבְּעוֹד יוֹם, כְּדֵי לֶאֱכֹל מִיָּד כְּשֶׁתֶּחְשַׁךְ; וַאֲפִלּוּ אִם הוּא בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ, יָקוּם מִפְּנֵי שֶׁמִּצְוָה לְמַהֵר וְלֶאֱכֹל בְּשִׁבְיל הַתִּינוֹקוֹת שֶׁלֹּא יִישְׁנוּ, אֲבָל לֹא יֹאמַר קִדּוּשׁ עַד שֶׁתֶּחְשַׁךְ.

ב יְסַדֵּר שֻׁלְחָנוֹ יָפֶה בִּכְלִים נָאִים כְּפִי כֹּחוֹ, וְיָכִין מָקוֹם מוֹשָׁבוֹ שֶׁיֵּשֵׁב בַּהֲסַבָּה דֶּרֶךְ חֵרוּת. הַגָּה: וַאֲפִלּוּ עָנִי שֶׁאֵין לוֹ כָּרִים, יֵשֵׁב עַל הַסַּפָּסָל (מָרְדְּכַי רֵישׁ פֶּרֶק עַרְבֵי פְּסָחִים).

ג כְּשֶׁהוּא מֵסֵב לֹא יִטֶּה עַל גַּבּוֹ וְלֹא עַל פָּנָיו וְלֹא עַל יְמִינוֹ, אֶלָּא עַל שְׂמֹאלוֹ. וְאֵין חִלּוּק בֵּין אֹשֶׁר לְאַחַר (טור בְּשֵׁם רַשׁ״י וְת״ה סִימָן קל״ו).

ד אִשָּׁה אֵינָהּ צְרִיכָה הֲסַבָּה אֶלָּא אִם כֵּן הִיא חֲשׁוּבָה. הַגָּה: וְכָל הַנָּשִׁים שֶׁלָּנוּ מִקְרֵי חֲשׁוּבוֹת (מָרְדְּכַי רֵישׁ פ׳ ע״פ וְרַבֵּנוּ יְרוּחָם), אַף לֹא נָהֲגוּ לְהָסֵב כִּי סָמְכוּ עַל דִּבְרֵי ראבי״ה דְּכָתַב דְּבַזְמַן הַזֶּה אֵין לְהָסֵב (דִּבְרֵי עַצְמוֹ).

ה בֵּן אָצֶל אָבִיו צָרִיךְ הֲסַבָּה, אֲפִלּוּ הוּא רַבּוֹ מֻבְהָק. תַּלְמִיד לִפְנֵי רַבּוֹ אֵינוֹ צָרִיךְ הֲסַבָּה, אֲפִלּוּ אֵינוֹ רַבּוֹ מֻבְהָק, אֶלָּא אִם כֵּן יִתֵּן לוֹ רַבּוֹ רְשׁוּת. וְתַלְמִיד חָכָם מֻפְלָג בְּדוֹרוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא לָמַד מִמֶּנּוּ כְּלוּם, חָשׁוּב כְּרַבּוֹ וְאֵינוֹ צָרִיךְ הֲסַבָּה. וְדַוְקָא כְּשֶׁאוֹכְלִין עַל שֻׁלְחָן אֶחָד, אֲבָל אִם אוֹכֵל עַל שֻׁלְחָן בִּפְנֵי עַצְמוֹ צָרִיךְ לְהָסֵב.

ו הַשַּׁמָּשׁ צָרִיךְ הֲסַבָּה.

ז כָּל מִי שֶׁצָּרִיךְ הֲסַבָּה, אִם אָכַל אוֹ שָׁתָה בְּלֹא הֲסַבָּה לֹא יָצָא, וְצָרִיךְ לַחֲזוֹר לֶאֱכֹל וְלִשְׁתּוֹת בַּהֲסַבָּה. הַגָּה: וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּבִזְמַן הַזֶּה, דְּאֵין דֶּרֶךְ לְהָסֵב, כְּדַאי הוּא ראבי״ה לִסְמֹךְ עָלָיו שֶׁבְּדִיעֲבַד יָצָא בְּלֹא הֲסַבָּה (אַגּוּדָה פֶּרֶק ע״פ). וְנִרְאֶה לִי אִם לֹא שָׁתָה כּוֹס שְׁלִישִׁי אוֹ רְבִיעִי בַּהֲסַבָּה, אֵין לַחֲזוֹר וְלִשְׁתּוֹת בַּהֲסַבָּה דְּיֵשׁ בּוֹ חֲשָׁשׁ שֶׁנִּרְאֶה כְּמוֹסִיף עַל הַכּוֹסוֹת; אֲבָל בְּשֵׁנִי כּוֹסוֹת רִאשׁוֹנוֹת, יַחֲזֹר וְיִשְׁתֶּה בְּלֹא בְּרָכָה (מִנְהָגִים), וְכֵן בַּאֲכִילַת מַצָּה. וּלְכִתְחִלָּה יֵסֵב כָּל הַסְּעֻדָּה. (מהרי״ב).

ח צָרִיךְ לִשְׁתּוֹת ד׳ כּוֹסוֹת עַל הַסֵּדֶר, וְאִם שְׁתָאָן זֶה אַחַר זֶה שֶׁלֹּא כַּסֵּדֶר, לֹא יָצָא.

ט שִׁעוּר הַכּוֹס, רְבִיעִית לְאַחַר שֶׁיְּמְזָגֶנּוּ אִם רוֹצֶה לְמָזְגוֹ, וְיִשְׁתֶּה כֻּלּוֹ אוֹ רֻבּוֹ. וְאִם יֵשׁ בּוֹ הַרְבֵּה רְבִיעִיּוֹת, שׁוֹתִין מִמֶּנּוּ כָּל כָּךְ בְּנֵי אָדָם כְּמִנְיַן רְבִיעִיּוֹת שֶׁבּוֹ. וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁצָּרִיךְ לִשְׁתּוֹת רֹב הַכּוֹס, אֲפִלּוּ מַחֲזִיק כַּמָּה רְבִיעִיּוֹת. וְצָרִיךְ לִשְׁתּוֹת הַשִּׁעוּר שֶׁלֹּא בְּהֶפְסֵק גָּדוֹל בֵּינְתַיִם (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם רוֹקֵחַ).

י מִי שֶׁאֵינוֹ שׁוֹתֶה יַיִן מִפְּנֵי שֶׁמַּזִּיקוֹ, אוֹ שׁוֹנְאוֹ, צָרִיךְ לִדְחֹק עַצְמוֹ וְלִשְׁתּוֹת, לְקַיֵּם מִצְוַת אַרְבַּעָה כּוֹסוֹת.

יא מִצְוָה לַחֲזֹר אַחַר יַיִן אָדֹם, אִם אֵין הַלֵּב מְשַׂבֵּחַ מִמֶּנּוּ (טור).

יב יוֹצְאִים בְּיַיִן מְבֻשָּׁל וּבְקוֹנְדִיטוֹן.

יג אֲפִלּוּ עָנִי הַמִּתְפַּרְנֵס מִן הַצְּדָקָה, יִמְכֹּר מַלְבּוּשׁוֹ אוֹ יִלְוֶה אוֹ יַשְׁכִּיר עַצְמוֹ בִּשְׁבִיל יַיִן לְד׳ כּוֹסוֹת.

יד גַּם הַנָּשִׁים חַיָּבוֹת בְּאַרְבַּע כּוֹסוֹת וּבְכָל מִצְוֹת הַנּוֹהָגוֹת בְּאוֹתוֹ לַיְלָה.

טו תִּינוֹקוֹת שֶׁהִגִּיעוּ לְחִנּוּךְ, מִצְוָה לְתֵּן לְכָל אֶחָד כּוֹסוֹ לְפָנָיו. הַגָּה: וְאֵין לְקַח כּוֹס שֶׁפִּיו צַר כְּעֵין קרו״ג גלא״ז, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא יוּכַל לִשְׁתּוֹת רְבִיעִית כְּאֶחָד (מהרי״ב). וּבְכוֹס שֶׁל בִּרְכַּת הַמָּזוֹן בְּלָאוֹ הָכִי אֵין לוֹקְחִים אוֹתוֹ, וְעַיֵּן לְעֵיל סִימָן קפ״ג (סְעִיף ד׳ בְּהַגָּה), וְכֵן הַכּוֹס שֶׁל קִדּוּשׁ, וְעַיֵּן לְעֵיל סִימָן רע״א (סְעִיף י׳) (בֵּית יוֹסֵף).

טז מִצְוָה לְחַלֵּק לַתִּינוֹקוֹת קְלָיוֹת וֶאֱגוֹזִים, כְּדֵי שֶׁיִּרְאוּ שִׁנּוּי וְיִשְׁאֲלוּ.

סימן תעג

א מוֹזְגִין לוֹ כּוֹס רִאשׁוֹן וּמְקַדֵּשׁ עָלָיו, וּמְבָרֵךְ שֶׁהֶחֱיָנוּ. וְאִם חָל בְּשַׁבָּת, אוֹמֵר יַיְכֻלּוּ, וְאִם חָל בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת אוֹמֵר יקנה ״ז, וְאִם שָׁכַח לְהַבְדִּיל וְלֹא נִזְכַּר עַד שֶׁהִתְחִיל הַמַּגָּדָה, יַשְׁלִים הַמַּגָּדָה עַד גָּאַל יִשְׂרָאֵל וְאַחַר כָּךְ יַבְדִּיל. הַגָּה: וְאֵין לִטֹּל יָדָיו כְּלָל קֹדֶם קִדּוּשׁ (רַבֵּנוּ יְרוּחָם וְהָרא״ש בְּתְשׁוּבָה וּמָרְדְּכִי פ׳ ע״פ). וְאִם אֵין יָדָיו נְקִיּוֹת, יִטֹּל מְעַט אֲבָל אֵין לְבָרֵךְ עַל הַנְּטִילָה. וּבַעַל הַבַּיִת לֹא יִמְזֹג בְּעַצְמוֹ, רַק אַחֵר יִמְזֹג לוֹ דֶּרֶךְ חֵרוּת (מהרי״ב).

ב שׁוֹתֶה בַּהֲסֵבָּה וְאֵינוֹ מְבָרֵךְ אַחֲרָיו.

ג אִם יִרְצֶה לִשְׁתּוֹת כַּמָּה כּוֹסוֹת, הָרְשׁוּת בְּיָדוֹ; וּמִכָּל מָקוֹם רָאוּי לְזָהֵר שֶׁלֹּא לִשְׁתּוֹת בֵּין רִאשׁוֹן לְשֵׁנִי, אִם לֹא לְצֹרֶךְ גָּדוֹל, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִשְׁתַּכֵּר, וְיִמָּנַע מִלַּעֲשׂוֹת הַסֵּדֶר וּקְרִיאַת הַמַּגָּדָה.

ד מְבִיאִין לִפְנֵי בַּעַל הַבַּיִת קְעָרָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ שְׁלֹשָׁה מַצּוֹת וּמָרוֹר וַחֲרֹסֶת וְכַרְפַּס אוֹ יָרָק אַחֵר וְחֹמֶץ אוֹ מֵי מֶלַח וּשְׁנֵי תַּבְשִׁילִין, אֶחָד זֵכֶר לַפֶּסַח וְאֶחָד זֵכֶר לַחֲגִיגָה, וְנָהֲגוּ בְּבָשָׂר וּבֵיצָה. הַגָּה: וְיִסְדֵּר הַקְּעָרָה לְפָנָיו בְּעִנְיָן שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לַעֲבֹר עַל הַמַּצָּה, דְּהֵינוּ הַכַּרְפַּס יְהֵא לְמַעְלָה מִן הַכֹּל וְהָחֹמֶץ סָמוּךְ לוֹ יוֹתֵר מִן הַמַּצָּה, וְהַמַּצּוֹת מִן הַמָּרוֹר וְהַחֲרֹסֶת, וְהֵם יִהְיוּ יוֹתֵר קְרוֹבִים אֵלָיו מִן הַבָּשָׂר וְהַבֵּיצָה (מַהֲרִי״ל). וְנָהֲגוּ שֶׁהַבָּשָׂר יִהְיֶה זְרוֹעַ, וְנָהֲגוּ שֶׁהַבָּשָׂר יִהְיֶה צְלִי עַל הַגֶּחָלִים וְהַבֵּיצָה תִּהְיֶה מְבֻשֶּׁלֶת. וְהוּא הַדִּין צְלוּיָה, וְכֵן נוֹהֲגִין בְּעִירֵנוּ.

ה אֲלוּ יְרָקוֹת שֶׁיּוֹצֵא בָּהֶם יְדֵי חוֹבָתוֹ, חַזֶּרֶת, עֲלָשִׁין, תָּמְכָא, חַרְחֲבִינָא (פֵּרוּשׁ מִינֵי עֲשָׂבִים מָרִים), מָרוֹר; וְיוֹצְאִים בֶּעָלִין שֶׁלָּהֶם וּבְקִלְחָן, אֲבָל לֹא בַּשֹּׁרֶשׁ, אֶלָּא שֶׁבֶּעָלִין אֵין יוֹצְאִין אֶלָּא אִם כֵּן הֵם לַחִים, וּבַקְּלָחִים יוֹצְאִים בֵּין לַחִים בֵּין יְבֵשִׁים, אֲבָל לֹא כְּבוּשִׁים, וְלֹא שְׁלוּקִים וְלֹא מְבֻשָּׁלִים; וְכֻלָּם מִצְטָרְפִים לְכַזַּיִת, שֶׁהוּא הַשִּׁעוּר שֶׁלָּהֶם, וְעִקַּר הַמִּצְוָה בַּחֲזֶרֶת. וְאִם אֵין לוֹ חֲזֶרֶת, יַחֲזֹר אַחַר רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן, כְּפִי הַסֵּדֶר שֶׁהֵם שְׁנוּיִים. הַגָּה: וְאִם אֵין לוֹ אֶחָד מֵאֵלּוּ הַיְרָקוֹת, יִקַּח לַעֲנָה אוֹ שְׁאָר יֶרֶק מַר, (אַגּוּר). וַחֲרֹסֶת יַעֲשֶׂה עֵב, זָכֶר לַטִּיט, וְאַחַר כָּךְ נוֹתְנִין בּוֹ מְעַט חֹמֶץ אוֹ יַיִן אָדֹם זָכֶר לַדָּם, (טור). וְעוֹשִׂין הַחֲרֹסֶת מִפֵּרוֹת שֶׁנִּמְשְׁלוּ בָּהֶם יִשְׂרָאֵל (תּוֹסְפוֹת פ׳ ע״פ) כְּגוֹן, תַּפּוּחִים, תְּאֵנִים, אֱגוֹזִים, רִמּוֹנִים, שְׁקֵדִים; וְנוֹתְנִין עָלָיו תַּבְלִין, כְּגוֹן קִנָּמוֹן וְזַנְגְּבִיל הַדּוֹמִים לַתֶּבֶן שֶׁהָיוּ מְגַבְּלִין בּוֹ הַטִּיט (טור).

ו נוֹטֵל יָדָיו לְצֹרֶךְ טִבּוּל רִאשׁוֹן וְלֹא יְבָרֵךְ עַל הַנְּטִילָה, וְיִקַּח מֵהַכַּרְפַּס פָּחוֹת מִכַּזַּיִת, וּמְטַבְּלוֹ בְּחֹמֶץ, וּמְבָרֵךְ בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה וְאוֹכֵל, וְאֵינוֹ מְבָרֵךְ אַחֲרָיו. וְיִקַּח מַצָּה הָאֶמְצָעִית וְיִבְצָעֶנָּה לִשְׁתַּיִם, וְיִתֵּן חֲצִיָּהּ לְאֶחָד מֵהַמְסֻבִּין לְשָׁמְרָהּ לַאֲפִיקוֹמָן, וְנוֹתְנִין אוֹתָהּ תַּחַת הַמַּפָּה, וְחֲצִיָּהּ הַשֵּׁנִי יָשִׂים בֵּין שְׁתֵּי הַשֻּׁלְחָנוֹת וַיְגַבֵּיהַּ הַקְּעָרָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ הַמַּצּוֹת וְיֹאמַר: הָא לַחְמָא עַנְיָא, עַד מַה נִּשְׁתַּנָּה. הַגָּה: וְיֹאמְרוּ בַּלָּשׁוֹן שֶׁמְּבִינִים הַנָּשִׁים וְהַקְּטַנִּים, אוֹ יְפָרֵשׁ לָהֶם הָעִנְיָן וְכֵן עָשָׂה ר״י מלונדרי כָּל הַהַגָּדָה בְּלָשׁוֹן לע״ז, כְּדֵי שֶׁיְּבִינוּ הַנָּשִׁים וְהַקְּטַנִּים. (כָּל בּוֹ וּמַהֲרִי״ל). וְאָז יְצַוֶּה לְהָסִירָם מֵעַל הַשֻּׁלְחָן וּלְהַנִּיחָם בְּסוֹף הַשֻּׁלְחָן כְּאִלּוּ כְּבָר אָכְלוּ, כְּדֵי שֶׁיִּרְאוּ הַתִּינוֹקוֹת וְיִשְׁאֲלוּ.

ז מוֹזְגִין לוֹ מְיָד כּוֹס שֵׁנִי, כְּדֵי שֶׁיִּשְׁאֲלוּ הַתִּינוֹקוֹת לָמָּה שׁוֹתִים כּוֹס שֵׁנִי קֹדֶם סְעֻדָּה. וְאִם אֵין חָכְמָה בַּבֵּן, אָבִיו מְלַמְּדוֹ. אִם אֵין לוֹ בֵּן, אִשְׁתּוֹ שׁוֹאֲלָתוּ; וְאִם לָאו, הוּא שׁוֹאֵל אֶת עַצְמוֹ. וַאֲפִלּוּ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים שׁוֹאֲלִים זֶה לָזֶה: מַה נִּשְׁתַּנָּה וְכוּ׳ וּכְשֶׁהַבֵּן אוֹ הָאִשָּׁה שׁוֹאֶלֶת, אֵין צָרִיךְ לוֹמַר: מַה נִּשְׁתַּנָּה, אֶלָּא מַתְחִיל עֲבָדִים (מַהֲרִי״ל). וּכְשֶׁמַּתְחִיל עֲבָדִים הָיִינוּ לְפַרְעֹה, מַחֲזִיר הַקְּעָרָה שֶׁבָּהּ הַמַּצּוֹת לְפָנָיו וְקוֹרֵא כָּל הַהַגָּדָה, וּכְשֶׁיַּגִּיעַ לְמָצָּה זוֹ צָרִיךְ לְהַגְבִּיהַּ, לְהַרְאוֹתָהּ לַמְסֻבִּין שֶׁתְּחַבֵּב הַמִּצְוָה עֲלֵיהֶם. וְיֵשׁ לְהַגְבִּיהַּ מַצָּה הַפְּרוּסָה שֶׁהִיא כְּלֶחֶם עֹנִי (מהרי״ו), וְכֵן כְּשֶׁיַּגִּיעַ לְמָרוֹר זֶה; וּכְשֶׁיַּגִּיעַ לְלִפְיכָךְ, מַגְבִּיהַּ כָּל אֶחָד כּוֹסוֹ בְּיָדוֹ עַד שֶׁחוֹתָם גָּאַל יִשְׂרָאֵל. הַגָּה: וְנוֹהֲגִין לִזְרֹק מְעַט מִן הַכּוֹס בְּאֶצְבָּעוֹ (דִּבְרֵי עַצְמוֹ) כְּשֶׁמַּגִּיעַ לְדָם וְאֵשׁ וְתִמְרוֹת עָשָׁן, וְכֵן כְּשֶׁמַּזְכִּיר הַמַּכּוֹת דצ״ך עד״ש באח״ב בִּכְלָל וּבִפְרָט, הַכֹּל ט״ז פְּעָמִים (מַהֲרִי״ל). וְיִהְיֶה הַפַּת מֻנָּחָה בְּשָׁעָה שֶׁאוֹמֵר הַמַּגָּדָה עַד לְפִיכָךְ, שֶׁאוֹחֵז הַכּוֹס בְּיָדוֹ. וְאָז יְכַסֶּה הַפַּת (אַגּוּר וּבֵית יוֹסֵף).

סימן תעד

א שׁוֹתֶה כּוֹס שֵׁנִי וְאֵין מְבָרֵךְ עָלָיו לֹא בְּרָכָה רִאשׁוֹנָה וְלֹא בְּרָכָה אַחֲרוֹנָה, שֶׁאֵין מְבָרְכִין בּוֹרֵא פְּרִי הַגֶּפֶן כִּי אִם עַל כּוֹס שֶׁל קִדּוּשׁ וְעַל כּוֹס שֶׁל בִּרְכַּת הַמָּזוֹן, וְאֵין מְבָרְכִין עַל הַגֶּפֶן כִּי אִם אַחַר כּוֹס רְבִיעִי. הַגָּה: וְהַמְּנָהָג בֵּין הָאַשְׁכְּנַזִּים לְבָרֵךְ בְּרָכָה רִאשׁוֹנָה עַל כָּל כּוֹס וְכוֹס, אֲבָל בְּרָכָה אַחֲרוֹנָה אֵין מְבָרְכִין רַק אַחַר הָאַחֲרוֹן לְבַד, וְכֵן דַּעַת רֹב הַגְּאוֹנִים.

סימן תעה

א יִטֹּל יָדָיו וִיבָרֵךְ עַל נְטִילַת יָדַיִם, וְיִקַּח הַמַּצּוֹת כַּסֵּדֶר שֶׁהִנִּיחָם, הַפְּרוֹסָה בֵּין שְׁתֵּי הַשְּׁלֵמוֹת, וְיֹאחֲזֵם בְּיָדוֹ וִיבָרֵךְ הַמּוֹצִיא וְעַל אֲכִילַת מַצָּה, וְאַחַר כָּךְ יִבְצַע מֵהַשְּׁלֵמָה הָעֶלְיוֹנָה וּמֵהַפְּרוֹסָה, מִשְּׁתֵיהֶן בְּיַחַד, וְיִטְבְּלֵם בְּמֶלַח. הַגָּה: וְאֵין הַמִּנְהָג לְטַבְּלָהּ בְּמֶלַח בְּלֵילָה רִאשׁוֹנָה, דְּפַת נָקִי אֵין צָרִיךְ מֶלַח. וְיֹאכְלֵם בַּהֲסַבָּה בְּיַחַד כַּזַּיִת מִכָּל אֶחָד, וְאִם אֵינוֹ יָכוֹל לֶאֱכֹל כִּשְׁנֵי זֵיתִים בְּיַחַד, יֹאכַל (שׁל) הַמּוֹצִיא תְּחִלָּה וְאַחַר כָּךְ שֶׁל אֲכִילַת מַצָּה, וְאַחַר כָּךְ יִקַּח כַּזַּיִת מָרוֹר וְיִשְׁקָעֶנּוּ כֻּלּוֹ בַּחֲרוֹסֶת, וְלֹא יַשְׁהֶנּוּ בְּתוֹכוֹ שֶׁלֹּא יִבַּטֵּל טַעַם מְרִירוּתוֹ, וּמִטַּעַם זֶה צָרִיךְ לְנַעֵר הַחֲרֹסֶת מֵעָלָיו, וִיבָרֵךְ עַל אֲכִילַת מָרוֹר וְיֹאכְלֶנּוּ בְּלֹא הֲסַבָּה, וְאַחַר כָּךְ נוֹטֵל מַצָּה שְׁלִישִׁית וּבוֹצֵעַ מִמֶּנָּה וְכוֹרֵךְ עִם הַמָּרוֹר וְטוֹבְלָהּ בַּחֲרֹסֶת. הַגָּה: וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּאֵין לְטַבְּלוֹ, וְכֵן הוּא בַּמִּנְהָגִים וְכֵן רָאִיתִי נוֹהֲגִין. וְאוֹמֵר: זֵכֶר לַמִּקְדָּשׁ כְּהִלֵּל, וְאוֹכְלָן בְּיַחַד בַּהֲסַבָּה. וּמְשֻׁבָּחָ֫ךְ עַל אֲכִילַת מַצָּה לֹא יַסִיחַ בְּדָבָר שֶׁאֵינוֹ מֵעִנְיַן הַסְּעֻדָּה עַד שֶׁיֹּאכַל כְּרֵיכָה זוֹ, כְּדֵי שֶׁתַּעֲלֶה בִּרְכַּת אֲכִילַת מַצָּה וּבִרְכַּת אֲכִילַת מָרוֹר גַּם לִכְרֵיכָה זוֹ.

ב אִם אֵין לוֹ יְרָקוֹת לְטִבּוּל רִאשׁוֹן אֶלָּא מָרוֹר, יְבָרֵךְ עָלָיו בְּטִבּוּל רִאשׁוֹן: בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה וְעַל אֲכִילַת מָרוֹר, וּבַטִּבּוּל הַשֵּׁנִי יִטְבְּלֶנּוּ בַּחֲרֹסֶת וְיֹאכְלֶנּוּ בְּלֹא בְּרָכָה.

ג בְּלַע מַצָּה, יָצָא; אֲבָל אִם בָּלַע מָרוֹר, לֹא יָצָא דְּטַעַם מָרוֹר בָּעִינָן וְלֵיכָּא. וַאֲפִלּוּ אִם בָּלַע מַצָּה וּמָרוֹר כְּאֶחָד, יְדֵי מַצָּה יָצָא, יְדֵי מָרוֹר לֹא יָצָא. וְאִם כָּרָכָם בְּסִיב, וּבְלָעוֹ, אַף יְדֵי מַצָּה לֹא יָצָא לְפִי שֶׁאֵין דֶּרֶךְ אֲכִילָה בְּכָךְ.

ד אָכַל מַצָּה בְּלֹא כַּוָּנָה, כְּגוֹן שֶׁאֲנָסוּהוּ עַכּוּ״ם אוֹ לִסְטִים לֶאֱכֹל, יָצָא יְדֵי חוֹבָתוֹ כֵּיוָן שֶׁהוּא יוֹדֵעַ שֶׁהַלַּיְלָה פֶּסַח וְשֶׁהוּא חַיָּב בַּאֲכִילַת מַצָּה; אֲבָל אִם הָיָה סָבוּר שֶׁהוּא חֹל, אוֹ שֶׁאֵין זוֹ מַצָּה, לֹא יָצָא.

ה אָכַל כַּזַּיִת מַצָּה וְהוּא נִכְפֶּה, בְּעֵת שְׁטוּתוֹ, וְאַחַר כָּךְ נִתְרַפֵּא, חַיָּב לֶאֱכֹל אַחַר שֶׁנִּתְרַפֵּא, לְפִי שֶׁאוֹתָהּ אֲכִילָה הָיְתָה בְּשָׁעָה שֶׁהָיָה פָּטוּר מִכָּל הַמִּצְוֹת.

ו אָכַל כַּחֲצִי זַיִת, וְחָזַר וְאָכַל כַּחֲצִי זַיִת, יָצָא, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִשְׁהֶה בֵּין אֲכִילָה לַחֲבֶרְתָּהּ יוֹתֵר מִכְּדֵי אֲכִילַת פְּרָס. וְע״ל סִימָן תרי״ב (ס״ג).

ז אֵין חִיּוּב אֲכִילַת מַצָּה אֶלָּא בַּלַּיְלָה הָרִאשׁוֹן בִּלְבַד. הַגָּה: וְנָהֲגוּ לַעֲשׂוֹת שָׁלֹשׁ מַצּוֹת שֶׁל סֵדֶר מֵעֲשָׂרוֹן, זֵכֶר לְלַחְמֵי תּוֹדָה, וְעוֹשִׂים בָּהֶם סִימָן לְיַדַּע אֵיזֶה רִאשׁוֹנָה אוֹ שֵׁנִיָּה אוֹ שְׁלִישִׁית, וּמַנִּיחִים הָרִאשׁוֹנָה עֶלְיוֹנָה וְהַשֵּׁנִיָּה בָּאֶמְצַע וְהַשְּׁלִישִׁית בַּתַּחְתּוֹנָה לִכְרִיכָה, וְאִם שִׁנָּה לֹא עִכֵּב (טוּר בְּשֵׁם הָרֹא״שׁ). וְאוֹפִין אוֹתָם גַּם כֵּן כַּסֵּדֶר (כָּל בּוֹ וְאַבּוּדְרָהֶם), וְאִם נִשְׁבְּרָה אַחַת מֵהֶן לוֹקְחִין אוֹתָהּ לַשֵּׁנִיָּה, דִּבְלָאוֹ הָכִי פּוֹרְסִין אוֹתָהּ (אַגּוּר). וְאַף בַּלַּיְלָה הָרִאשׁוֹן יוֹצֵא בְּכַזַּיִת. וְשִׁעוּר כַּזַּיִת עַיֵּן לְקַמָּן סִימָן תפ ״ו.

סימן תעו

א מָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ לֶאֱכֹל צָלִי בְּלֵילֵי פְּסָחִים, אוֹכְלִים. מָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל, אֵין אוֹכְלִין גְּזֵרָה שֶׁמָּא יֹאמְרוּ: בְּשַׂר פֶּסַח הוּא. וּבְכָל מָקוֹם אָסוּר לֶאֱכֹל שֶׁה צָלִי כֻּלּוֹ כְּאֶחָד בְּלַיְלָה זֶה, מִפְּנֵי שֶׁנִּרְאֶה כְּאוֹכֵל קָדָשִׁים בַּחוּץ; וְאִם הָיָה מְחֻתָּךְ אוֹ שֶׁחִסֵּר מִמֶּנּוּ אֵבֶר אוֹ שָׁלַק בּוֹ אֵבֶר וְהוּא מְחֻבָּר, הֲרֵי זֶה מֻתָּר בְּמָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ. הַגָּה: וְלֹא יֹאכַל וְלֹא יִשְׁתֶּה הַרְבֵּה יוֹתֵר מִדַּאי, שֶׁלֹּא יֹאכַל הָאֲפִיקוֹמָן עַל אֲכִילָה גַּסָּה אוֹ יִשְׁתַּכֵּר וְיִישַׁן מֵיָד (מַהֲרִי״ל).

ב אֲפִלּוּ בְּשַׂר עֵגֶל וְעוֹף, כָּל דָּבָר שֶׁטָּעוּן שְׁחִיטָה, אָסוּר לֶאֱכֹל צָלִי בְּמָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל צָלִי. הַגָּה: נוֹהֲגִים בְּקָצָת מְקוֹמוֹת לֶאֱכֹל בַּסְּעֻדָּה בֵּיצִים, זֵכֶר לַאֲבֵלוּת, וְנִרְאֶה לִי הַטַּעַם מִשּׁוּם שֶׁלֵּיל תִּשְׁעָה בְּאָב נִקְבַּע בְּלֵיל פֶּסַח, וְעוֹד זֵכֶר לַחֻרְבַּן שֶׁהָיוּ מַקְרִיבִין קָרְבַּן פֶּסַח. וְיֵשׁ נוֹהֲגִין שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל שׁוּם טִבּוּל בַּלַּיְלָה, רַק ב׳ טְבוּלִים שֶׁעוֹשִׂים בַּסֵּדֶר (מַהֲרִי״ל).

סימן תעז

א לְאַחַר גְּמַר כָּל הַסְּעֻדָּה אוֹכְלִים מִמַּצָּה הַשְּׁמוּרָה תַּחַת הַמַּפָּה כַּזַּיִת כָּל אֶחָד, זֵכֶר לַפֶּסַח הַנֶּאֱכָל עַל הַשֹּׂבַע, וְיֹאכְלֶנּוּ בַּהֲסַבָּה וְלֹא יְבָרֵךְ עָלָיו, וְיִהְיֶה זָהִיר לֶאֱכֹלוֹ קֹדֶם חֲצוֹת. וְיַקְדִּים עַצְמוֹ שֶׁגַּם הַהַלֵּל יִקְרָא קֹדֶם חֲצוֹת (ר״ן פ׳ ע״פ וְסוֹף פ״ב דְּמְגִלָּה).

ב אִם שָׂכַח וְלֹא אָכַל אֲפִיקוֹמָן, וְלֹא נִזְכַּר עַד שֶׁנָּטַל יָדָיו אוֹ שֶׁאָמַר הַב לָן וּנְבָרֵךְ, אוֹכֵל אֲפִיקוֹמָן בְּלֹא בִּרְכַּת הַמּוֹצִיא. וְאִם לֹא נִזְכַּר עַד שֶׁבֵּרַךְ בִּרְכַּת הַמָּזוֹן, אִם נִזְכַּר קֹדֶם שֶׁבֵּרַךְ בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן יִטֹּל יָדָיו וְיָבֵרֵךְ הַמּוֹצִיא וְיֹאכַל הָאֲפִיקוֹמָן וְיַחֲזֹר וְיָבֵרֵךְ בִּרְכַּת הַמָּזוֹן וְיָבֵרֵךְ בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן וְיִשְׁתֶּה הַכּוֹס (בֵּית יוֹסֵף), וְאִם לֹא נִזְכַּר עַד אַחַר שֶׁבֵּרַךְ בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן לֹא יֹאכַל אֲפִיקוֹמָן, וְיִסְמֹךְ עַל מַצָּה שֶׁאָכַל בְּתוֹךְ הַסְּעֻדָּה שֶׁכֻּלָּן שְׁמוּרוֹת הֵן מִשְּׁעַת לִישָׁה; אֲבָל בְּמָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ לַעֲשׂוֹת שְׁמוּר לְמַצּוֹת מִצְוָה מִשְּׁעַת קְצִירָה, אֲפִלּוּ לֹא נִזְכַּר עַד אַחַר הַהַלֵּל, יִטֹּל יָדָיו וְיָבֵרֵךְ הַמּוֹצִיא וְיֹאכַל הָאֲפִיקוֹמָן. הַגָּה: וְיַחֲזֹר וְיָבֵרֵךְ עַל הַכּוֹס וְאֵין לָחוּשׁ בְּמַה שֶּׁמּוֹסִיף עַל הַכּוֹסוֹת (תְּשׁוּבַת הָרַא״שׁ פֶּרֶק כ״ד). וְאִם נֶאֱבַד הָאֲפִיקוֹמָן יֹאכַל כַּזַּיִת אֶחָד מִמַּצָּה שְׁמוּרָה אַחֶרֶת (רוֹקֵחַ).

סימן תעח

א אַחַר אֲפִיקוֹמָן אֵין לֶאֱכֹל שׁוּם דָּבָר. הַגָּה: וְלֹא יֹאכְלֶנּוּ בִּשְׁנֵי מְקוֹמוֹת, דְּלֹא עָדִיף מֵאִלּוּ הִפְסִיק בְּשֵׁנָה דְּאָסוּר מִשּׁוּם דְּהֲוֵי כִּשְׁנֵי מְקוֹמוֹת (טוּר).

ב מִי שֶׁיָּשַׁן בְּתוֹךְ הַסְּעֻדָּה וְהֵקִיץ, אֵינוֹ חוֹזֵר לֶאֱכֹל. בְּנֵי חֲבוּרָה שֶׁיָּשְׁנוּ מִקְצָתָן בְּתוֹךְ הַסְּעֻדָּה, חוֹזְרִים וְאוֹכְלִים. נִרְדְּמוּ כֻּלָּם, וְנֶעוֹרוּ, לֹא יֹאכְלוּ. נִתְנַמְנְמוּ כֻּלָּם, יֹאכְלוּ. הַגָּה: וְכָל זֶה אֵינוֹ אֶלָּא שֶׁיָּשְׁנוּ לְאַחַר שֶׁהִתְחִילוּ לֶאֱכֹל הָאֲפִיקוֹמָן, אֲבָל שֵׁנָה קֹדֶם לָזֶה לֹא הֲוֵי הֶפְסֵק (טוּר וְרַבֵּנוּ יְרוּחָם ם).

סימן תעט

א אַחַר כָּךְ מוֹזְגִין לוֹ כּוֹס שְׁלִישִׁי, וּמְבָרֵךְ עָלָיו בִּרְכַּת הַמָּזוֹן וּבוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן, וְשׁוֹתֵהוּ בַּהֲסַבָּה; וְלֹא יְבָרֵךְ אַחֲרָיו וְלֹא יִשְׁתֶּה יַיִן בֵּינוֹ לְכוֹס רְבִיעִי. הַגָּה: מִיהוּ מַכּוֹס שְׁלִישִׁי יָכוֹל לִשְׁתּוֹת כַּמָּה פְּעָמִים וְהַכֹּל מַחְשָׁב שְׁתִיָּה אַחַת, אַף עַל גַּב דְּהִפְסִיק בֵּינְתַיִם (מַהֲרִי״ל וּמַהֲרִ״י וְתַשְׁבֵּ״ץ). מְצָוָה לַחֲזֹר אַחַר זְמוּן. הַגָּה: וְהַגָּדוֹל שֶׁבָּהֶן אוֹמֵר הוֹדוּ וְאָנָא, וְהָאֲחֵרִים עוֹנִין אֲחֲרָיו (כָּל בּוֹ). וְהַגָּדוֹל יָכוֹל לְתֵּן לְקָטָן רְשׁוּת (מַהֲרִי״ל). וְיָכוֹל לְצָרֵף לְזִמּוּן לְעַנְיַן הַלֵּל, אַף עַל גַּב שֶׁלֹּא אָכַל עִמָּהֶם. וְנָהֲגוּ שֶׁבַּעַל הַבַּיִת מְבָרֵךְ בִּרְכַּת הַמָּזוֹן בְּלֵיל פֶּסַח, שֶׁנֶּאֱמַר: טוֹב עַיִן הוּא יְבֹרָךְ (מִשְׁלֵי כב, ט) וְהוּא מִקְרֵי טוֹב עַיִן שֶׁאָמַר כָּל דִּכְפִין יֵיתֵי וְיֵיכוֹל וְכוּ׳.

סימן תפ

א מַתְחִיל לֹא לָנוּ, וְגוֹמֵר עָלָיו אֶת הַהַלֵּל; וְאֵינוֹ אוֹמֵר יְהַלְלוּךָ, אֶלָּא אוֹמֵר אַחַר גְּמַר הַהַלֵּל הַלֵּל הַגָּדוֹל שֶׁהוּא מֵהוֹדוּ לַיְיָ עַד עַל נְהָרוֹת בָּבֶל שֶׁהֵם כ״ו כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ, וְאַחַר כָּךְ אוֹמֵר נִשְׁמַת כָּל חַי וְיִשְׁתַּבַּח עַד מֵעוֹלָם וְעַד עוֹלָם אַתָּה אֵל, וְאָז יֹאמַר יְהַלְלוּךָ עַד מֶלֶךְ מְהֻלָּל בַּתִּשְׁבָּחוֹת, וְשׁוֹתֵהוּ בַּהֲסַבָּה בְּלֹא בְּרָכָה תְּחִלָּה, וּכְבָר נִתְבָּאֵר לְעֵיל סִימָן תע״ד דְּאָנוּ נוֹהֲגִין לְבָרֵךְ, וּמְבָרֵךְ אַחֲרָיו עַל הַגָּפֶן; וְאִם שׁוֹתֵהוּ בְּלֹא הֲסַבָּה, צָרִיךְ לִשְׁתּוֹת פַּעַם אַחֶרֶת בַּהֲסַבָּה, וְעַיֵּן לְעֵיל סִימָן תע״ב סָעִיף ד׳, וּמְבָרֵךְ לְפָנָיו בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן, לְפִי שֶׁהִסִּיחַ דַּעְתּוֹ מִלִּשְׁתּוֹת עוֹד. הַגָּה: וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁיֵּשׁ לוֹמַר שְׁפֹךְ חֲמָתְךָ וְכוּ׳ קֹדֶם לֹא לָנוּ (ר״ן פֶּרֶק ע״פ) וְלִפְתֹּחַ הַפֶּתַח, כְּדֵי לִזְכֹּר שֶׁהוּא לֵיל שִׁמּוּרִים, וּבִזְכוּת אֱמוּנָה זוֹ יָבֹא מָשִׁיחַ וְיִשְׁפֹּךְ חֲמָתוֹ עַל הַעַכּוּ״ם (מהרי״ב), וְכֵן נוֹהֲגִין. וְיָכוֹל לִגְמֹר הַלֵּל אַף שֶׁלֹּא בִּמְקוֹם סְעֻדָּה. (רַמְבַּ״ם וְהַמַּגִּיד פ״ח).

סימן תפא

א אַחַר אַרְבַּע כּוֹסוֹת אֵינוֹ רַשַּׁאי לִשְׁתּוֹת יַיִן, אֶלָּא מַיִם. הַגָּה: וְכָל הַמַּשְׁקִין דִּינָן כְּיַיִן (בֵּית יוֹסֵף). וּמִי שֶׁהוּא אִיסְטָנִיס אוֹ תָּאֵב הַרְבֵּה לִשְׁתּוֹת, יָכוֹל לִשְׁתּוֹת כּוֹס חֲמִישִׁי וְיֹאמַר עָלָיו הַלֵּל הַגָּדוֹל. (מָרְדְּכַי).

ב חַיָּב אָדָם לַעֲסֹק בְּהִלְכוֹת הַפֶּסַח וּבִיצִיאַת מִצְרַיִם, וּלְסַפֵּר בַּנִּסִּים וּבַנִּפְלָאוֹת שֶׁעָשָׂה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לַאֲבוֹתֵינוּ, עַד שֶׁתַּחְטְפֵנוּ שֵׁנָה. הַגָּה: וְכָל דִּין לֵיל רִאשׁוֹן יֵשׁ גַּם כֵּן בְּלֵיל שֵׁנִי (אֲגוּר). וְנוֹהֲגִים שֶׁלֹּא לִקְרוֹת עַל מִטָּתוֹ רַק פָּרָשַׁת שְׁמַע, וְלֹא שְׁאָר דְּבָרִים שֶׁקּוֹרִין בִּשְׁאָר לֵילוֹת כְּדֵי לְהָגֵן, כִּי לֵיל שִׁמּוּרִים הוּא מִן הַמַּזִּיקִין.

סימן תפב

א מִי שֶׁאֵין לוֹ מַצָּה מְשֻׁמֶּרֶת אֶלָּא כַּזַּיִת, מְבָרֵךְ עַל אֲכִילַת מָרוֹר וְאוֹכֵל, וּכְשֶׁגּוֹמֵר סְעוּדָתוֹ מִמַּצָּה שֶׁאֵינָהּ מְשֻׁמֶּרֶת, מְבָרֵךְ עַל אֲכִילַת מַצָּה וְאוֹכֵל אוֹתוֹ כַּזַּיִת, וְאֵינוֹ טוֹעֵם אַחֲרָיו כְּלוּם. הַגָּה: וּמִי שֶׁאֵין לוֹ ב׳ הַלֵּילוֹת רַק ג׳ מַצּוֹת, יְבָרֵךְ לֵיל רִאשׁוֹן הַמּוֹצִיא וְעַל אֲכִילַת מַצָּה וְכֵן הַכְּרִיכָה הַכֹּל מִן הַפְּרוּסָה, וּשְׁתֵּי הַשְּׁלֵמוֹת לְלֵיל ב׳. (אֲבוּדְרָהֵם בְּשֵׁם אִבְּן יַרְחִי).

סימן תפג

א מִי שֶׁאֵין לוֹ יַיִן בְּלֵיל פֶּסַח, מְקַדֵּשׁ עַל הַפַּת שֶׁמְּבָרֵךְ הַמּוֹצִיא וּבוֹצֵעַ, וּמַנִּיחַ יָדָיו עָלָיו עַד שֶׁגּוֹמֵר הַקִּדּוּשׁ, וּמְבָרֵךְ עַל אֲכִילַת מַצָּה, וְאוֹכֵל, וְאַחַר כָּךְ אוֹכֵל שְׁאָר יְרָקוֹת וּמְסַלֵּק הַשֻּׁלְחָן וְאוֹמֵר מַה נִּשְׁתַּנָּה וְכָל הַהַגָּדָה עַד גָּאַל יִשְׂרָאֵל, וּמְבָרֵךְ עַל הַמָּרוֹר, וְאוֹכֵל, וְאַחַר כָּךְ כּוֹרֵךְ מַצָּה וּמָרוֹר, וְאוֹכֵל. הַגָּה: בְּלֹא בְּרָכָה. וּבְמָקוֹמוֹת שֶׁנּוֹהֲגִים לְשְׁתּוֹת מַשְׁקֶה הַנַּעֲשֶׂה מִדְּבַשׁ שֶׁקּוֹרִין מע״ד, יָכוֹל לִקַּח אוֹתוֹ מַשְׁקֶה לְאַרְבַּע כּוֹסוֹת אִם אֵין לוֹ יַיִן (מַהַרִי״ל). וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁאֵין עוֹשִׂין קִדּוּשׁ עַל שְׁאָר מַשְׁקִין, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל סִימָן ער״ב (סְעִיף ט׳). וְלִי נִרְאֶה דִּלְעִנְיַן ד׳ כּוֹסוֹת יֵשׁ לִסְמֹךְ אַמַּאן דְּאָמַר דִּמְקַדְּשִׁין עַל שְׁאָר מַשְׁקִין אִם הוּא חֲמַר מְדִינָה, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל סִימָן ער״ב.

סימן תפד

א מָאן דְּבָעֵי לְבָרוּכֵי בִּתְרֵי אוֹ בִּתְלָת בָּתֵּי, מְבָרֵךְ בְּרִישָׁא בְּבֵיתֵיהּ וְאָכִיל כָּל מַאי דְּצָרִיךְ, וּמְבָרֵךְ בִּרְכַּת הַמָּזוֹן, וְהָדָר מְבָרֵךְ לְכָל חַד וְחַד בְּבֵיתֵיהּ וְשָׁתֵן אִינְהוּ כָּסָא דְּקִדּוּשָׁא וּדְאַגַּדְתָּא וְאָכְלֵי יַרְקֵי וּמַצָּה, וְאִיהוּ לֹא אָכִיל וְשָׁתֵי בַּהֲדַיְיהוּ, וְשָׁבִיק לְהוּ לְמִגְמַר סְעֻדָּתַיְיהוּ, וּמְבָרְכֵי אִינְהוּ בִּרְכַּת הַמָּזוֹן; וְאִי לֹא יָדְעֵי, יִקְרָא מִלָּה בְּמִלָּה, וְהָדָר אָזִיל לְבֵיתָא אַחֲרִינָא וְעָבִיד הָכִי, וְהָדָר אָזִיל לְבֵיתֵיהּ וְגָמַר הַלֵּלָא וְשָׁתֵי כָּסָא דְּהַלֵּלָא. וְאִי בָּעֵי לְאַקְדּוּמֵי לְהָנַךְ בָּתֵּי בְּרִישָׁא, בָּרִיךְ לְהוּ וְלֹא אָכִיל וְלֹא טָעִים וְהָדָר אָזִיל לְבֵיתֵיהּ וּמְקַדֵּשׁ, וְאִם יִרְצֶה יִגְמֹר הַכֹּל בְּבֵיתוֹ וְאַחַר כָּךְ יֵלֵךְ לְקַדֵּשׁ בַּבָּתִּים הָאֲחֵרִים וְלֹא יֹאכַל וְיִשְׁתֶּה עִמָּהֶם.

סימן תפה

א אָמַר: שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֹכַל מַצָּה, סָתָם, אָסוּר לֶאֱכֹל מַצָּה בְּלֵיל פֶּסַח. אָמַר: שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֹכַל מַצָּה בְּלֵיל פֶּסַח, לוֹקֶה וְאוֹכֵל מַצָּה בְּלֵיל פֶּסַח.

סימן תפו

א שִׁעוּר כַּזַּיִת, יֵשׁ אוֹמְרִים דְּהָוֵי כַּחֲצִי בֵּיצָה. הַגָּה: וְיֹאכְלֶנּוּ בְּיַחַד וְלֹא מְעַט מְעַט; וּבִירְקוֹת צָרִיךְ לְמִשְׁךְ חֲלַל הָאֲוִיר שֶׁבֵּין הַיָּרָק, וּלְשַׁעַר שִׁעוּר הַכַּזַּיִת בַּיְּרָקוֹת עַצְמָן וְלֹא בָּאֲוִיר שֶׁבֵּינֵיהֶם.

סימן תפז

א סֵדֶר הַיּוֹם, עַרְבִית וְשַׁחֲרִית וּמִנְחָה אוֹמֵר שָׁלֹשׁ רִאשׁוֹנוֹת, וּקְדֻשַּׁת הַיּוֹם בָּאֶמְצַע: אַתָּה בְחַרְתָּנוּ וְכוּ׳ וַתִּתֶּן לָנוּ ה׳ אֱלֹהֵינוּ אֶת יוֹם חַג הַמַּצּוֹת הַזֶּה אֶת יוֹם טוֹב מִקְרָא קֹדֶשׁ הַזֶּה, וְעַל סִימָן ת״צ סָעִיף ג׳, זְמַן חֵרוּתֵנוּ, יַעֲלֶה וְיָבֹא, וְהַשִּׁיאֵנוּ וְחוֹתֵם: מְקַדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל וְהַזְּמַנִּים; וְאִם אָמַר: מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת, וְחָזַר בּוֹ תּוֹךְ כְּדֵי דִּבּוּר, יָצָא אַחֲרֵי שֶׁהוּא יוֹדֵעַ שֶׁהוּא יוֹם טוֹב. וְאִם חָל בְּשַׁבָּת אוֹמֵר: אֶת יוֹם הַמָּנוֹחַ הַזֶּה וְאֶת יוֹם חַג הַמַּצּוֹת הַזֶּה, וְחוֹתֵם: מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת וְיִשְׂרָאֵל וְהַזְּמַנִּים; וְאֵין אוֹמְרִים בִּרְכַּת מַעֵין שָׁבַע.

ב אֵין שְׁלִיחַ צִבּוּר מְקַדֵּשׁ בְּבֵית הַכְּנֶסֶת.

ג שָׁכַח לוֹמַר אַתָּה בְחַרְתָּנוּ וְאָמַר יַעֲלֶה וְיָבֹא, יָצָא. הַגָּה: וַאֲפִלּוּ הָיָה שַׁבָּת, אִם הִזְכִּיר יַעֲלֶה וְיָבֹא, יָצָא (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם א״ח). וְאִם אָמַר אַתָּה בְחַרְתָּנוּ וְהִזְכִּיר בּוֹ שַׁבָּת, אֲפִלּוּ הָכִי צָרִיךְ לַחֲזֹר וּלְהַזְכִּירוֹ בְּיַעֲלֶה וְיָבֹא (תְּשׁוּבַת מַהַרִי״ל); מִיהוּ אִם לֹא הִזְכִּירוֹ בְּיַעֲלֶה וְיָבֹא, אֵין צָרִיךְ לַחֲזֹר (בֵּית יוֹסֵף). וּשְׁלִיחַ צִבּוּר שֶׁשָּׁכַח לְהַזְכִּיר שֶׁל יוֹם טוֹב בְּשַׁחֲרִית, עַיֵּן לְעֵיל סִימָן קכ״ו.

ד בְּלֵיל רִאשׁוֹן שֶׁל פֶּסַח גּוֹמְרִין הַהַלֵּל בְּצִבּוּר בִּנְעִימָה בִּבְרָכָה תְּחִלָּה וְסוֹף, וְכֵן בְּלֵיל שֵׁנִי שֶׁל שְׁנֵי יָמִים טוֹבִים שֶׁל גָּלֻיּוֹת. הַגָּה: וְכָל זֶה אֵין אָנוּ נוֹהֲגִים כֵּן, כִּי אֵין אָנוּ אוֹמְרִים בַּלַּיְלָה בְּבֵית הַכְּנֶסֶת הַהַלֵּל כְּלָל.

סימן תפח

א שַׁחֲרִית נִכְנָסִים לְבֵית הַכְּנֶסֶת, וְקוֹרִים הַזְּמִירוֹת שֶׁל שַׁבָּת, וּמִתְפַּלְלִין תְּפִלַּת שַׁחֲרִית, וְגוֹמְרִין הַהַלֵּל וּמְבָרְכִין לִקְרוֹת הַהַלֵּל, וְאֵין מַפְסִיקִין בּוֹ אֶלָּא כַּדֶּרֶךְ שֶׁאָמְרוּ בְּקְרִיאַת שְׁמַע, בְּאֶמְצַע הַפֶּרֶק שׁוֹאֵל בִּשְׁלוֹם אָבִיו אוֹ רַבּוֹ וּמֵשִׁיב שָׁלוֹם לְאָדָם נִכְבָּד שֶׁנָּתַן לוֹ שָׁלוֹם, וּבֵין הַפְּרָקִים שׁוֹאֵל בִּשְׁלוֹם אָדָם נִכְבָּד וּמֵשִׁיב שָׁלוֹם לְכָל אָדָם. הַגָּה: וְדַוְקָא בְּב׳ יָמִים הָרִאשׁוֹנִים שֶׁגּוֹמְרִים בָּהֶם הַהַלֵּל דִּידָנָא הָכִי לְעִנְיַן הַפְסָקָה, אֲבָל בְּיָמִים שֶׁאֵין גּוֹמְרִין עַיֵּן לְעֵיל סִימָן תכ״ב סָעִיף ד׳. וְאִם פָּסַק בָּאֶמְצַע וְשָׁהָה אֲפִלּוּ כְּדֵי לִגְמֹר אֶת כֻּלּוֹ, אֵינוֹ צָרִיךְ לַחֲזֹר אֶלָּא לַמָּקוֹם שֶׁפָּסַק.

ב בַּהַלֵּל, אֲפִלּוּ עֲשָׂרָה קוֹרִין כְּאֶחָד.

ג מוֹצִיאִין שְׁנֵי סְפָרִים וְקוֹרִין בָּרִאשׁוֹן חֲמִשָּׁה גַּבְרֵי בְּפָרָשַׁת בֹּא מִן מִשְׁכוּ עַד מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם עַל צִבְאוֹתָם, וּמַפְטִיר קוֹרֵא בְּשֵׁנִי בְּפָרָשַׁת פִּנְחָס וּבַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן וּמַפְטִיר בִּיהוֹשֻׁעַ בָּעֵת הַהִיא, וּמִתְפַּלְּלִין תְּפִלַּת מוּסָף וְאֵין מַזְכִּירִין גְּשָׁם מִכָּאן וְאֵילָךְ וְעַיֵּן לְעֵיל סִימָן קי״ד ס״ג, וְכֵן פּוֹסְקִים מִשָּׁם וְאֵילָךְ מְלַשְּׁאֵל בִּבְרַכַת הַשָּׁנִים. הַגָּה: וְנוֹהֲגִין לוֹמַר בְּכָל יוֹם טוֹב בְּתְפִלַּת מוּסָף פְּסוּקֵי מוּסָף הַיּוֹם אֲחַר שֶׁאָמַר עַל יְדֵי מֹשֶׁה עַבְדֶּךָ כָּאָמוּר.

סימן תפט

א בְּלֵיל שֵׁנִי אַחַר תְּפִלַּת עַרְבִית מַתְחִילִין לִסְפֹּר בְּתְחִלַּת הַלַּיְלָה הוֹלֵךְ וְסוֹפֵר כָּל הַלַּיְלָה. וּמִצְוָה עַל כָּל אֶחָד לִסְפֹּר לְעַצְמוֹ. וְצָרִיךְ לִסְפֹּר מְעֻמָּד וּלְבָרְכָה תְּחִלָּה. וְסוֹפֵר הַיָּמִים וְהַשָּׁבוּעוֹת. כֵּיצַד, בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן אוֹמֵר: הַיּוֹם יוֹם אֶחָד בָּעֹמֶר, עַד שֶׁמַּגִּיעַ לְשִׁבְעָה יָמִים וְאָז יֹאמַר: הַיּוֹם שִׁבְעָה יָמִים שֶׁהֵם שָׁבוּעַ אֶחָד בָּעֹמֶר, וּבְיוֹם שְׁמִינִי יֹאמַר: הַיּוֹם שְׁמוֹנָה יָמִים שֶׁהֵם שָׁבוּעַ אֶחָד וְיוֹם אֶחָד בָּעֹמֶר, וְכֵן עַד שֶׁמַּגִּיעַ לְאַרְבָּעָה עָשָׂר יֹאמַר: הַיּוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר יָמִים שֶׁהֵם שְׁנֵי שָׁבוּעוֹת בָּעֹמֶר, וְעַל דֶּרֶךְ זֶה מוֹנֶה וְהוֹלֵךְ עַד מ״ט יוֹם.

ב אִם טָעוּ בְּיוֹם הַמְּעֻנָּן וּבֵרְכוּ עַל סְפִירַת הָעֹמֶר, חוֹזְרִים לִסְפֹּר כְּשֶׁתֶּחְשַׁךְ. וְהַמְדַקְדְּקִים אֵינָם סוֹפְרִים עַד צֵאת הַכּוֹכָבִים, וְכֵן רָאוּי לַעֲשׂוֹת.

ג הַמִּתְפַּלֵּל עִם הַצִּבּוּר מִבְּעוֹד יוֹם, מוֹנֶה עִמָּהֶם בְּלֹא בְּרָכָה. וְאִם יִזְכֹּר בְּלַיְלָה יְבָרֵךְ וְיִסְפֹּר. הַגָּה: וַאֲפִלּוּ עָנָה אָמֵן עַל בִּרְכַּת הַקָּהָל, אִם הָיָה דַּעְתּוֹ שֶׁלֹּא לָצֵאת, יַחֲזֹר וִיבָרֵךְ וְיִסְפֹּר בַּלַּיְלָה (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם רַשְׁבָּ״א).

ד מִי שֶׁשּׁוֹאֵל אוֹתוֹ חֲבֵרוֹ בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת כַּמָּה יְמֵי הַסְּפִירָה בְּזֶה הַלַּיְלָה, יֹאמַר לוֹ: אֶתְמוֹל הָיָה כָּךְ, שֶׁאִם יֹאמַר לוֹ: הַיּוֹם כָּךְ וְכָךְ, אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזֹר וְלִמְנוֹת בִּבְרָכָה; אֲבָל קֹדֶם בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת, כֵּינָן שֶׁאֵין זְמַן סְפִירָה אֵין בְּכָךְ כְּלוּם. הַגָּה: וּכְשֶׁהִגִּיעַ הַזְּמַן, אֲסוּרִין לֶאֱכֹל עַד שֶׁיִּסְפֹּר. וַאֲפִלּוּ הִתְחִיל לֶאֱכֹל, פּוֹסֵק וְסוֹפֵר; מֵיהוּ אִם הִתְחִיל לֶאֱכֹל קֹדֶם שֶׁהִגִּיעַ הַזְּמַן, אֵינוֹ צָרִיךְ לְהַפְסִיק אֶלָּא גּוֹמֵר אֲכִילָתוֹ וְסוֹפֵר אַחַר כָּךְ (דִּבְרֵי עַצְמוֹ לְמָאן דְּאָמַר סְפִירָה בְּזְמַן הַזֶּה דְּאוֹרַיְתָא).

ה אִם אֵינוֹ יוֹדֵעַ הַחֶשְׁבּוֹן, וּפָתַח אַדַּעְתָּא דִּלְסַיֵּם כְּמוֹ שֶׁיִּשְׁמַע מֵחֲבֵרוֹ, וְשָׁתַק עַד שֶׁשָּׁמַע מֵחֲבֵרוֹ וְסִיֵּם כָּמוֹהוּ, יָצָא.

ו אִם פָּתַח וְאָמַר: בָּרוּךְ אַתָּה ה׳ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אַדַּעְתָּא דִּלְיָמָא הַיּוֹם ד׳, שֶׁהוּא סָבוּר שֶׁהֵם ד׳, וְנִזְכַּר וְסִיֵּם בָּהּ׳, וְהֵם ה׳; אוֹ אִיפְכָּא, שֶׁהֵם ד׳ וּפָתַח אַדַּעְתָּא דִּלְיָמָא אַרְבָּעָה, וְטָעָה וְסִיֵּם בָּהּ׳, אֵינוֹ חוֹזֵר וּמְבָרֵךְ.

ז שָׁכַח וְלֹא בֵּרַךְ כָּל הַלַּיְלָה, יִסְפֹּר בַּיּוֹם בְּלֹא בְּרָכָה.

ח אִם שָׁכַח לְבָרֵךְ בְּאֶחָד מֵהַיָּמִים, בֵּין יוֹם רִאשׁוֹן בֵּין מִשְּׁאָר יָמִים, סוֹפֵר בִּשְׁאָר יָמִים בְּלֹא בְּרָכָה; אֲבָל אִם הוּא מְסֻפָּק אִם הִגִּיעַ יוֹם אֶחָד וְלֹא סָפַר, יִסְפֹּר בִּשְׁאָר יָמִים בִּבְרָכָה.

ט לֵיל שַׁבָּת וְלֵיל יוֹם טוֹב מְבָרְכִים וְסוֹפְרִים אַחַר קִדּוּשׁ בְּבֵית הַכְּנֶסֶת; וּבְמוֹצָאֵי שַׁבָּת וְיוֹם טוֹב, קֹדֶם הַבְדָּלָה אַחַר קַדִּישׁ תִּתְקַבַּל; וּכְשֶׁחָל יוֹם טוֹב הָאַחֲרוֹן שֶׁל פֶּסַח בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת, דְּאָז אוֹמֵר קִדּוּשׁ וְהַבְדָּלָה בְּפַעַם אַחַת, יֵשׁ לִסְפֹּר קֹדֶם שֶׁמְּבָרְכִין עַל הַכּוֹס בְּבֵית הַכְּנֶסֶת. הַגָּה: וְאִם אֵין לוֹ יַיִן וְצָרִיךְ לְקַדֵּשׁ יקנה״ז, עַיֵּן לְעֵיל סִימָן רצ״ו.

י אָסוּר לֶאֱכֹל חָדָשׁ אַף בַּזְּמַן הַזֶּה, בֵּין לֶחֶם בֵּין קָלִי בֵּין כַּרְמֶל, עַד תְּחִלַּת לֵיל י״ח בְּנִיסָן; וּבְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, עַד תְּחִלַּת י״ז בְּנִיסָן.

סימן תצ

א בְּיוֹם שֵׁנִי קוֹרִין בְּפָרָשַׁת אֱמֹר, שׁוֹר אוֹ כֶּשֶׂב עַד סוֹף הָעִנְיָן, וּמַפְטִיר קוֹרֵא כְּמוֹ בְּיוֹם רִאשׁוֹן וּמַפְטִיר בִּמְלָכִים בְּפֶסַח דְּיֹאשִׁיָּהוּ, מִוַּיִּשְׁלַח הַמֶּלֶךְ עַד וְאַחֲרָיו לֹא קָם כָּמוֹהוּ.

ב יוֹם ג׳ שֶׁהוּא חש״מ, עַרְבִית וְשַׁחֲרִית וּמִנְחָה מִתְפַּלֵּל כְּדַרְכּוֹ, וְאוֹמֵר יַעֲלֶה וְיָבֹא בַּעֲבוֹדָה, וְאִם לֹא אָמְרוֹ מַחֲזִירִין אוֹתוֹ, וְכֵן מַזְכִּירוֹ בְּבִרְכַּת הַמָּזוֹן וְאִם לֹא אָמְרוֹ אֵין מַחֲזִירִין אוֹתוֹ; וּבְמוּסָף מִתְפַּלֵּל כְּדַרְכּוֹ שֶׁמִּתְפַּלֵּל בַּמּוּסָף שֶׁל יוֹם טוֹב. הַגָּה: אֶלָּא כְּשֶׁמַּגִּיעַ לְעַל יְדֵי מֹשֶׁה עַבְדֶּךָ מִפִּי כְּבוֹדֶךָ כָּאָמוּר, אוֹמֵר: וְהִקְרַבְתֶּם עוֹלָה וְגוֹ׳, עַד וּשְׁנֵי תְּמִידִין כְּהִלְכָתָן (טוּר).

ג נוֹהֲגִים שֶׁבְּיוֹם טוֹב אוֹמֵר: אֶת יוֹם טוֹב מִקְרָא קֹדֶשׁ הַזֶּה, וּבְחֹלוֹ שֶׁל מוֹעֵד אוֹמֵר: אֶת יוֹם מִקְרָא קֹדֶשׁ הַזֶּה. וְאָנוּ אֵין נוֹהֲגִין לוֹמַר מִקְרָא קֹדֶשׁ כְּלָל, לֹא בְּיוֹם טוֹב וְלֹא בְּחֹל הַמּוֹעֵד (טוּר).

ד כָּל הַיָּמִים שֶׁל חֻלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד וּשְׁנֵי יָמִים אֲחֲרוֹנִים שֶׁל יוֹם טוֹב, קוֹרִים הַהַלֵּל בְּדִלּוּג כְּמוֹ בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ.

ה סִימָן הַפָּרָשִׁיּוֹת שֶׁל שְׁמוֹנַת יְמֵי הַפֶּסַח, מָשָׁךְ, תּוֹרָא, קַדֵּשׁ, בְּכַסְפָּא, פְּסֹל, בְּמַדְבְּרָא, שְׁלַח, בּוּכְרָא; וְזֶה הַסֵּדֶר לֹא יִשְׁתַּנֶּה כִּי אִם כְּשֶׁחָל פֶּסַח בְּיוֹם ה׳, שֶׁבְּיוֹם שְׁלִישִׁי שֶׁהוּא שַׁבָּת קוֹרֵא רְאֵה אַתָּה אוֹמֵר אֲלַי שֶׁהוּא פְּסֹל, וּבְיוֹם א׳ ב׳ ג׳ קוֹרִין קַדֵּשׁ, בְּכַסְפָּא, בְּמַדְבְּרָא.

ו בְּכָל יְמֵי חֹל הַמּוֹעֵד וּשְׁנֵי יָמִים טוֹבִים אֲחֲרוֹנִים קוֹרִים הֶרְבֵּה בְּסֵפֶר שֵׁנִי, בְּקָרְבָּנוֹת הַמּוּסָפִין שֶׁבְּפִנְחָס, וּמַתְחִיל וְהִקְרַבְתֶּם עַד סוֹף פָּסְקָא.

ז בְּלֵיל יוֹם טוֹב הָאַחֲרוֹן מְקַדְּשִׁין עַל הַיַּיִן וְאֵין אוֹמְרִין זְמַן. הַגָּה: וְאוֹמְרִים בַּתְּפִלָּה וּבַקִּדּוּשׁ: זְמַן חֵרוּתֵנוּ, כְּמוֹ בְּיוֹם טוֹב רִאשׁוֹן (מַהֲרִי״ל וּמִנְהָגִים).

ח מַפְטִירִין בְּיוֹם שְׁבִיעִי וַיְדַבֵּר דָּוִד, וּבְיוֹם שְׁמִינִי עוֹד הַיּוֹם בְּנוֹב לַעֲמֹד.

ט שַׁבָּת שֶׁחָל בְּחֹל הַמּוֹעֵד, עַרְבִית שַׁחֲרִית וּמִנְחָה מִתְפַּלֵּל כְּדַרְכּוֹ שֶׁל שַׁבָּת, וְאוֹמֵר יַעֲלֶה וְיָבֹא בַּעֲבוֹדָה; וּבְמוּסָף אוֹמֵר סֵדֶר מוּסָף יוֹם חֹל הַמּוֹעֵד, אֶלָּא שֶׁמַּזְכִּיר שֶׁל שַׁבָּת וְאוֹמֵר: וַתִּתֶּן לָנוּ אֶת יוֹם הַמָּנוֹחַ הַזֶּה וְיוֹם חַג הַמַּצּוֹת הַזֶּה, וְכֵן אוֹמֵר: אֶת מוּסְפֵי יוֹם הַמָּנוֹחַ הַזֶּה וְיוֹם חַג הַמַּצּוֹת הַזֶּה, וְחוֹתֵם מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת וְיִשְׂרָאֵל וְהַזְּמַנִּים, וּמַפְטִירִים הָיְתָה עָלַי. הַגָּה: וְאֵין מַזְכִּירִין בִּבְרָכַת הַהַפְטָרָה לְפֶסַח לֹא בָּאֶמְצַע וְלֹא בַּחֲתִימָה. וְנוֹהֲגִין לוֹמַר שִׁיר הַשִּׁירִים בְּשַׁבָּת שֶׁל חֹל הַמּוֹעֵד, וְאִם שַׁבָּת בְּיוֹם טוֹב הָאַחֲרוֹן אוֹמְרִים אוֹתוֹ בְּאוֹתוֹ שַׁבָּת; וְכֵן הַדִּין בְּסִכּוֹת עִם קְהֵלָת. וְנוֹהֲגִין לוֹמַר רוּת בְּשָׁבוּעוֹת (אַבּוּדְרָהָם). וְהָעָם נָהֲגוּ שֶׁלֹּא לְבָרֵךְ עֲלֵיהֶם עַל מִקְרָא מְגִלָּה וְלֹא עַל מִקְרָא כְּתוּבִים.

סימן תצא

א בְּמוֹצָאֵי יוֹם טוֹב, בֵּין בְּמוֹצָאֵי יוֹם טוֹב לְחֹל בֵּין בְּמוֹצָאֵי יוֹם טוֹב לְחֻלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד, מַבְדִּיל בַּתְּפִלָּה כְּמוֹ בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת, אֶלָּא שֶׁאֵינוֹ מְבָרֵךְ לֹא עַל הַנֵּר וְלֹא עַל הַבְּשָׂמִים.

ב יוֹם טוֹב שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת אוֹמֵר בְּאַתָּה בְחַרְתָּנוּ, וַתּוֹדִיעֵנוּ.

סימן תצב

א יֵשׁ נוֹהֲגִים לְהִתְעַנּוֹת שְׁנֵי וַחֲמִישִׁי וְשֵׁנִי אַחַר חַג הַסֻּכּוֹת; וּמַמְתִּינִים עַד שֶׁיַּעֲבֹר כָּל חֹדֶשׁ נִיסָן וְתִשְׁרֵי, וְאָז מִתְעַנִּים. הַגָּה: מֵיד שֵׁנִי וַחֲמִישִׁי וְשֵׁנִי שֶׁאֶפְשָׁר לְהִתְעַנּוֹת (דִּבְרֵי עַצְמוֹ). וּבְאַשְׁכְּנַז וְצָרְפַת נָהֲגוּ לְהִתְעַנּוֹת, וְעוֹשִׂין אוֹתוֹ כְּמוֹ תַּעֲנִית צִבּוּר לְקָרוֹת וַיְחַל (טוּר).

סימן תצג

א נוֹהֲגִים שֶׁלֹּא לִשָּׂא אִשָּׁה בֵּין פֶּסַח לַעֲצֶרֶת עַד ל״ג לָעֹמֶר, מִפְּנֵי שֶׁבְּאוֹתוֹ זְמַן מֵתוּ תַּלְמִידֵי רַבִּי עֲקִיבָא; אֲבָל לְאָרֵס וּלְקַדֵּשׁ, שַׁפִּיר דָּמֵי, וְנִשּׂוּאִין נָמֵי, מִי שֶׁקָּפַץ וְכָנַס אֵין עוֹנְשִׁין אוֹתוֹ. הַגָּה: מִיהוּ מִל״ג בָּעֹמֶר וָאֵילָךְ הַכֹּל שָׁרֵי (אַבּוּדְרָהָם וּבֵית יוֹסֵף וּמִנְהָגִים).

ב נוֹהֲגִים שֶׁלֹּא לְהִסְתַּפֵּר עַד ל״ג לָעֹמֶר, שֶׁאוֹמְרִים שֶׁאָז פָּסְקוּ מִלָּמוּת, וְאֵין לְהִסְתַּפֵּר עַד יוֹם ל״ד בַּבֹּקֶר אֶלָּא אִם כֵּן חָל יוֹם ל״ג עֶרֶב שַׁבָּת שֶׁאָז מִסְתַּפְּרִין בּוֹ מִפְּנֵי כְּבוֹד הַשַּׁבָּת. הַגָּה: וּבִמְדִינוֹת אֵלּוּ אֵין נוֹהֲגִין כִּדְבָרָיו, אֶלָּא מִסְתַּפְּרִין בְּיוֹם ל״ג וּמַרְבִּים בּוֹ קָצָת שִׂמְחָה וְאֵין אוֹמְרִים בּוֹ תַּחֲנוּן (מַהֲרִי״ל וּמִנְהָגִים). וְאֵין לְהִסְתַּפֵּר עַד ל״ג בְּעַצְמוֹ וְלֹא מִבָּעֶרֶב (מַהֲרִי״ל). מִיהוּ אִם חָל בְּיוֹם רִאשׁוֹן, נוֹהֲגִין לְהִסְתַּפֵּר בְּיוֹם ו׳ לִכְבוֹד שַׁבָּת (מַהֲרִי״ו). מִי שֶׁהוּא בַּעַל בְּרִית אוֹ מָל בָּנוֹ, מֻתָּר לְהִסְתַּפֵּר בַּפְּפִירָה לִכְבוֹד הַמִּילָה. (הַגָּהוֹת מִנְהָגִים).

ג יֵשׁ נוֹהֲגִים לְהִסְתַּפֵּר בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ אִיָּר, וְטָעוּת הוּא בְּיָדָם. הַגָּה: מִיהוּ בְּהַרְבֵּה מְקוֹמוֹת נוֹהֲגִים לְהִסְתַּפֵּר עַד רֹאשׁ חֹדֶשׁ אִיָּר, וְאוֹתָן לֹא יִסְתַּפְּרוּ מִל״ג בָּעֹמֶר וָאֵילָךְ, אַף עַל פִּי שֶׁמֻּתָּר לְהִסְתַּפֵּר בְּל״ג בָּעֹמֶר בְּעַצְמוֹ. וְאוֹתָן מְקוֹמוֹת שֶׁנּוֹהֲגִין לְהִסְתַּפֵּר מִל״ג בָּעֹמֶר וָאֵילָךְ, לֹא יִסְתַּפְּרוּ כְּלָל אַחַר פֶּסַח עַד ל״ג בָּעֹמֶר. וְלֹא יִנָּהֲגוּ בְּעִיר אַחַת מִנְהָג אֶחָד מִקְצָת מִנְהָג זֶה וּמִקְצָת מִנְהָג זֶה, מִשּׁוּם לֹא תִתְגֹּדְדוּ (דְּבָרִים יד, א) וְכָל שֶׁכֵּן שֶׁאֵין לְנַהֵג הֶתֵּר בְּשִׁתֵּיהֶן. (דִּבְרֵי עַצְמוֹ).

ד נָהֲגוּ הַנָּשִׁים שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה מִפֶּסַח וְעַד עֲצֶרֶת, מִשְּׁקִיעַת הַחַמָּה וָאֵילָךְ.

סימן תצד

א בְּיוֹם חֲמִשִּׁים לִסְפִירַת הָעֹמֶר הוּא חַג שָׁבוּעוֹת, וְסֵדֶר הַתְּפִלָּה כְּמוֹ בְּיוֹם טוֹב שֶׁל פֶּסַח, אֶלָּא שֶׁאוֹמְרִים: אֶת יוֹם חַג הַשָּׁבוּעוֹת הַזֶּה זְמַן מַתַּן תּוֹרָתֵנוּ, וְגוֹמְרִים הַהַלֵּל, וּמוֹצִיאִין שְׁנֵי סְפָרִים וְקוֹרִים בָּרִאשׁוֹן חֲמִשָּׁה מִבַּחֹדֶשׁ הַשְּׁלִישִׁי עַד סוֹף הַסֵּדֶר, וּמַפְטִיר קוֹרֵא בַּשֵּׁנִי וּבְיוֹם הַבְּכּוּרִים וּמַפְטִיר בְּמֶרְכָּבָה דִּיחֶזְקֵאל, וּמְסַיֵּם בַּפָּסוּק וַתַּשָּׂאֵנִי רוּחַ.

ב בַּיּוֹם הַשֵּׁנִי קוֹרִים בְּפָרָשַׁת כָּל הַבְּכוֹר עַד סוֹף סִדְרָא, וּמַפְטִיר קוֹרֵא כְּמוֹ אֶתְמוֹל וּמַפְטִיר בַּחֲבַקּוּק מִן וְה׳ בְּהֵיכָל קָדְשׁוֹ עַד לַמְנַצֵּחַ בִּנְגִינוֹתָי.

ג אָסוּר לְהִתְעַנּוֹת בְּמוֹצָאֵי חַג הַשָּׁבוּעוֹת. הַגָּה: וְאֵין אוֹמְרִים תַּחֲנוּן מִתְּחִלַּת רֹאשׁ חֹדֶשׁ סִיוָן עַד ח׳ בּוֹ, דְּהַיְנוּ אַחַר אִסְרוּ חַג (הַגָּהוֹת מַיְמוֹנִי הִלְכוֹת בְּרָכוֹת וּמִנְהָגִים). וְנוֹהֲגִין לִשְׁטֹחַ עֲשָׂבִים בְּשָׁבוּעוֹת בְּבֵית הַכְּנֶסֶת וְהַבָּתִּים, זֵכֶר לְשִׂמְחַת מַתַּן תּוֹרָה. וְנוֹהֲגִין בְּכָל מָקוֹם לֶאֱכֹל מַאֲכְלֵי חָלָב בְּיוֹם רִאשׁוֹן שֶׁל שָׁבוּעוֹת; וְנ״ל הַטַּעַם שֶׁהוּא כְּמוֹ הַשֵּׁנִי תַּבְשִׁילִין שֶׁלּוֹקְחִים בְּלֵיל פֶּסַח, זֵכֶר לַפֶּסַח וְזֵכֶר לַחֲגִיגָה, כֵּן אוֹכְלִים מַאֲכַל חָלָב וְאַחַר כָּךְ מַאֲכַל בָּשָׂר וּצְרִיכִין לְהָבִיא עִמָּהֶם ב׳ לֶחֶם עַל הַשֻּׁלְחָן שֶׁהוּא בִּמְקוֹם הַמִּזְבֵּחַ, וְיֵשׁ בָּזֶה זִכָּרוֹן לְב׳ הַלֶּחֶם שֶׁהָיוּ מַקְרִיבִין בְּיוֹם הַבִּכּוּרִים.

סימן תצה

א כָּל מְלָאכָה הָאֲסוּרָה בְּשַׁבָּת אֲסוּרָה בְּיוֹם טוֹב, חוּץ מִמְּלֶאכֶת אֹכֶל נֶפֶשׁ, וְחוּץ מֵהוֹצָאָה וְהַבְעָרָה וְכֵן מַכְשִׁירֵי אֹכֶל נֶפֶשׁ שֶׁלֹּא הָיָה אֶפְשָׁר לַעֲשׂוֹתָם מֶאֶתְמוֹל. הַגָּה: וְיֵשׁ מַחְמִירִין אֲפִלּוּ בְּאֹכֶל נֶפֶשׁ עָצְמוֹ כָּל שֶׁאֵינוֹ מֻפְיָג טַעַם כָּלָל, אִם עֲשָׂאוֹ מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב (אוֹר זָרוּעַ וּמַהֲרִי״ל); מֵיהוּ אִם לֹא עֲשָׂאוֹ מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב וְיֵשׁ בּוֹ צָרְךְ יוֹם טוֹב, מֻתָּר לַעֲשׂוֹתוֹ עַל יְדֵי שִׁנּוּי (סְמַ״ג וְרַ״ן).

ב קְצִירָה וּטְחִינָה וּבְצִירָה, וּסְחִיטָה וְצִידָה, אַף עַל פִּי שֶׁהֵם מְלֶאכֶת אֹכֶל נֶפֶשׁ, אֲסָרוּם חֲכָמִים.

ג אֵין מוֹצִיאִין מַשָּׂא עַל הַבְּהֵמָה בְּיוֹם טוֹב.

ד מֻקְצֶה, אַף עַל פִּי שֶׁמֻּתָּר בְּשַׁבָּת הֶחְמִירוּ בּוֹ בְּיוֹם טוֹב וַאֲסָרוּהוּ. הַגָּה: וְיֵשׁ מַתִּירִין מֻקְצֶה אֲפִלּוּ בְּיוֹם טוֹב (טוּר בְּשֵׁם פּוֹסְקִים); אֲבָל נוֹלַד אָסוּר, לְדִבְרֵיהֶם, אֲפִלּוּ בְּשַׁבָּת. וְכָל מֻקְצֶה שֶׁאֵינוֹ בַּעֲלֵי חַיִּים, כְּגוֹן אוֹצָר שֶׁל פֵּרוֹת וְעֵצִים, סַגִּי כְּשֶׁיֵּאמַר: מִכָּאן אֲנִי נוֹטֵל, וְאֵין צָרִיךְ שֶׁיְּרַשֵּׁם (רַבֵּנוּ יְרוּחָם נ״ד ח״ג). וּמֻתָּר לְהָכִין מִיּוֹם טוֹב רִאשׁוֹן לַשֵּׁנִי בְּב׳ יָמִים שֶׁל גָּלֻיּוֹת (כָּל בּוֹ). וְעֵין לְעֵיל סִימָן ש״י כָּל דִּינֵי מֻקְצֶה.

סימן תצו

א בְּגָלֻיּוֹת שֶׁעוֹשִׂין שְׁנֵי יָמִים טוֹבִים מִסָּפֵק, כָּל מַה שֶּׁאָסוּר בָּרִאשׁוֹן אָסוּר בַּשֵּׁנִי וְהָיוּ מְנַדִּין לְמִי שֶׁמְּזַלְזֵל בּוֹ; וְאִם הוּא צוֹרְבָא דְּרַבָּנָן, לֹא הָיוּ מַחְמִירִין לְנַדּוֹתוֹ אֶלָּא הָיוּ מַלְקִין אוֹתוֹ.

ב אֵין חִלּוּק בֵּין רִאשׁוֹן לַשֵּׁנִי אֶלָּא לְעִנְיַן מֵת, וְכֵן לִכְחֹל אֶת הָעַיִן; הַגָּה: אוֹ שְׂאֵר חֹלִי שֶׁאֵין בּוֹ סַכָּנָה (ר״ן פֶּרֶק אֵין צָדִין) וְאַף עַל פִּי שֶׁאָסוּר בָּרִאשׁוֹן אֶלָּא עַל יְדֵי עַכּוּ״ם אִם אֵין בּוֹ סַכָּנָה, בַּשֵּׁנִי מֻתָּר אֲפִלּוּ עַל יְדֵי יִשְׂרָאֵל, חוּץ מִיּוֹם טוֹב שֵׁנִי שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה דִּשְׁנֵי יָמִים קְדֻשָּׁה אַחַת אֲרִיכְתָּא הֵן. הַגָּה: וְדַוְקָא שְׁבוּת דְּרַבָּנָן דּוּמְיָא דִּמְכַחֵל עֵינָא, אֲבָל אֵב מְלָאכָה אָסוּר לְיִשְׂרָאֵל לְעַשּׂוֹתוֹ אֲפִלּוּ בְּיוֹם טוֹב שֵׁנִי (ר״ן פֶּרֶק אֵין צָדִין וְהַמַּגִּיד פֶּרֶק רִאשׁוֹן).

ג בְּנֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שֶׁבָּאוּ לְחוּצָה לָאָרֶץ, אֲסוּרִים לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה בְּיוֹם טוֹב שֵׁנִי בְּיִשּׁוּב, אֲפִלּוּ דַּעְתּוֹ לַחֲזוֹר; וְכָל זְמַן שֶׁלֹּא הִגִּיעַ לְיִשּׁוּב, אֲפִלּוּ אֵין דַּעְתּוֹ לַחֲזוֹר, מֻתָּר, לְפִי שֶׁעַדַיִן לֹא הַקְּבַע לִהְיוֹת כְּמוֹתָן. אֲבָל אִם הִגִּיעוּ לַיִּשּׁוּב, וְאֵין דַּעְתּוֹ לַחֲזוֹר, נַעֲשָׂה כְּמוֹתָן וְאָסוּר בֵּין בְּמִדְבָּר בֵּין בְּיִשּׁוּב. וְכָל חוּץ לַתְּחוּם אֵין נוֹתְנִין עָלָיו חֻמְרֵי מָקוֹם שֶׁהָלַךְ לְשָׁם.

סימן תצז

א אֵין צָדִין דָּגִים מִן הַבֵּיבָרִים. הַגָּה: אֲפִלּוּ בְּמָקוֹם שֶׁאֵינָם מְחֻסָּרִים צִידָה, לְפִי שֶׁהַבֵּיבָר רָחָב הַרְבֵּה וְהַדָּגִים נִשְׁמָטִים אֵילָךְ וָאֵילָךְ (הַמַּגִּיד פ״ב).

ב דָּגִים וְעוֹפוֹת וְחַיָּה שֶׁהֵם מֻקְצֶה, אֵין מַשְׁקִים אוֹתָן בְּיוֹם טוֹב וְאֵין נוֹתְנִים לִפְנֵיהֶם מְזוֹנוֹת שֶׁמָּא יָבֹא לִקַּח מֵהֶם. וְכָל שֶׁאָסוּר לְאָכְלוֹ אוֹ לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ מִפְּנֵי שֶׁהוּא מֻקְצֶה, אָסוּר לְטַלְטְלוֹ.

ג אֲפִלּוּ סְפֵק צֵידָה אָסוּר; כְּגוֹן מְצוּדוֹת חַיָּה דָּגִים וְעוֹפוֹת שֶׁהָיוּ פְּרוּשׁוֹת מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב וּלְמָחָר מוֹצֵא בָּהֶם, אֲסוּרִים אֶלָּא אִם כֵּן יָדוּעַ שֶׁנִּצּוֹדוּ מִבְּעוֹד יוֹם. וְאִם מָצָא הַמְּצוּדוֹת מְקֻלְקָלוֹת מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב, בְּיָדוּעַ שֶׁמֵּעֶרֶב יוֹם טוֹב נִצּוֹדוּ.

ד סָפֵק מוּכָן מֻתָּר בְּיוֹם טוֹב שֵׁנִי מִשּׁוּם דְּהָוֵי סְפֵק סְפֵקָא.

ה אִם סָכַר אַמַּת הַמַּיִם בַּכְּנִיסָה וּבִיצִיאָה מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב, מֻתָּר לִקַּח מִמֶּנָּה דָּגִים בְּיוֹם טוֹב דַּהֲוָה לֵיהּ נִצּוֹדִין וְעוֹמְדִין, מֵאַחַר שֶׁאַמַּת הַמַּיִם הִיא צָרָה וְאֵינָן יְכוֹלִים לְהִשָּׁמֵט (הַמַּגִּיד פ״א).

ו אַוָּזִים וְתַרְנְגוֹלִים וְיוֹנִים שֶׁבַּבַּיִת אוֹ שֶׁבֶּחָצֵר, הָעוֹמְדִים לַאֲכִילָה, מֻתָּר לְצוּדָן וְאֵין צְרִיכִים זְמוּן.

ז שְׁאָר כָּל חַיָּה וְעוֹף שֶׁמְּחֻסָּרִים צֵידָה, שֶׁצָּרִיךְ לוֹמַר הָבֵא מְצוּדָה וּנְצוּדֶנּוּ, אָסוּר לְצוּדָן וְלִתֵּן לִפְנֵיהֶם מְזוֹנוֹת; וְכָל שֶׁאֵין מְחֻסָּרִים צֵידָה, מֻתָּר לְצוּדָם וְלִתֵּן לִפְנֵיהֶם מְזוֹנוֹת.

ח אַיָּל וּצְבִי שֶׁקִּנְּנוּ בְּפַרְדֵּס וְיָלְדוּ בּוֹ עֻפָּרִים, וַעֲדַיִן הֵם קְטַנִּים שֶׁאֵין צְרִיכִים צֵידָה, מֻתָּרִים בְּלֹא זְמוּן; וְדַוְקָא בְּפַרְדֵּס הַסָּמוּךְ לָעִיר בְּתוֹךְ שִׁבְעִים אַמָּה דְּדַעְתֵּיהּ עִלָּוֵיהּ. וְהָאֵם, אֲפִלּוּ זְמוּן אֵין מוֹעִיל לָהּ כֵּיוָן שֶׁמְּחֻסֶּרֶת צֵידָה.

ט יוֹנֵי שׁוֹבָךְ וְיוֹנֵי עֲלִיָּה וְצִפֳּרִים שֶׁקִּנְּנוּ בַּטְּפִיחִים, (פי׳ כְּלִי חֶרֶס הַבְּנוּיִים בַּכְּתָלִים לְקַבֵּל בָּהֶם הָעוֹפוֹת), אָסוּר לְצוּדָן; לְפִיכָךְ אֵין זְמוּן מוֹעִיל לָהֶם. וְהָנֵי מִלֵּי בִּגְדוֹלִים, אֲבָל בִּקְטַנִּים שֶׁאֵינָם מַפְרִיחִים מֻתָּר לְצוּדָן, אֲבָל זְמוּן צְרִיכִים.

י כֵּיצַד הוּא הַזְּמוּן, אוֹמֵר: זֶה וְזֶה אֲנִי נוֹטֵל לְמָחָר, וְאֵין צָרִיךְ לְנַעְנְעָם. אֲבָל בְּאוֹמֵר: מִכָּאן אֲנִי נוֹטֵל לְמָחָר, לֹא סַגִּי.

יא אִם זִמֵּן כָּל הַשּׁוֹבָךְ, וְאֵינוֹ צָרִיךְ אֶלָּא לְזוּג, אֵינוֹ מוֹעִיל. הַגָּה: וְאִם הוּא אֶפְשָׁר שֶׁיִּצְטָרֵךְ כָּל הַשּׁוֹבָךְ, יָכוֹל לְהַזְמִין כָּל הַשּׁוֹבָךְ וּלְמָחָר נוֹטֵל מַה שֶּׁצָּרִיךְ (רַבֵּנוּ יְרוּחָם וְהַגָּהוֹת אַשֵּׁר״י פ״ק דְּבֵיצָה).

יב זְמַן שְׁנַיִם וּמָצָא שְׁלֹשָׁה, אוֹ זְמַן שְׁחוֹרִים וּלְבָנִים בְּקִנִּים הַמֻּבְדָּלִים בִּמְחִצָּה וּמָצָא שְׁחוֹרִים בִּמְקוֹם לְבָנִים וּלְבָנִים בִּמְקוֹם שְׁחוֹרִים, אֲסוּרִין אֶלָּא אִם כֵּן מַכִּירָן.

יג זְמַן שְׁלֹשָׁה וּמָצָא שְׁנַיִם, מֻתָּרִים. וַאֲפִלּוּ הָיוּ מְקֻשָּׁרִים בְּיַחַד, מִנַּתְּחֵי מֵהֲדָדֵי (בית יוסף).

יד זְמַן בְּתוֹךְ הַקֵּן וּמָצָא לְפָנֵי הַקֵּן, אֲסוּרִים. וְאִם אֵין סְבִיבוֹתֵיהֶם קֵן אַחֵר, הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרִים. וְהָנֵי מִלֵּי בִּמְדַדִּין, אֲבָל אִם הֵם מַפְרִיחִין, אֲסוּרִים; וַאֲפִלּוּ יֵשׁ קֵן אַחֵר בְּתוֹךְ נ׳ אַמָּה, אִם הוּא בְּקֶרֶן זָוִית שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לִרְאוֹתוֹ מִקֵּן זֶה, כֵּיוָן שֶׁאֵינָם מַפְרִיחִין אֶלָּא מְדַדִּין, מִשּׁוּם דְּכָל הֵיכָא דִּמְדַדָּה וְלֹא הָדָר חָזֵי לְקִנָּהּ לֹא מְדַדָּה. וְאִם הִזְמִין תּוֹךְ הַקֵּן וּמָצָא עַל פֶּתַח הַקֵּן, מֻתָּרִים (אור זרוע).

טו אֵינוֹ יְהוּדִי שֶׁהֵבִיא דּוֹרוֹן לְיִשְׂרָאֵל בְּיוֹם טוֹב, בְּנֵי יוֹנָה קְטַנִּים מְשׁוֹבָכוֹת שֶׁיֵּשׁ לוֹ בָּעִיר, כֵּיוָן שֶׁאֵין צְרִיכִים צֵידָה, מֻתָּרִים.

טז הַשּׁוֹחֵט בְּהֵמָה בְּיוֹם טוֹב, טוֹב לוֹ שֶׁלֹּא יִבְדֹּק עַד שֶׁיְּפַשְּׁיט, שֶׁאִם תִּמָּצֵא טְרֵפָה לֹא יְהֵא רַשַּׁאי לְהַפְשִׁיטָהּ.

יז אִם נִמְצֵאת טְרֵפָה, אָסוּר לְטַלְטְלָהּ; אֲבָל מֻתָּר לְמָכְרָהּ לְאֵינוֹ יְהוּדִי כְּדֶרֶךְ שֶׁהִתִּירוּ מְכִירָה לְיִשְׂרָאֵל, שֶׁלֹּא יִשְׁקֹל וְלֹא יַזְכִּיר סְכוּם דָּמִים. וְאִם אֵינוֹ מַאֲמִינוֹ, יִקַּח מִמֶּנּוּ מַשְׁכּוֹן.

סימן תצח

א אֵין מַרְאִין סַכִּין לְחָכָם בְּיוֹם טוֹב לִרְאוֹת אִם הוּא רָאוּי לִשְׁחֹט בּוֹ, שֶׁמָּא תִּהְיֶה פְּגוּמָה וְיֹאמַר לוֹ: אָסוּר לִשְׁחֹט בָּהּ מִפְּנֵי פְּגִימָתָהּ, וְיֵלֵךְ וִיחַדְּדֶנָּה בְּמַשְׁחֶזֶת. וְחָכָם שֶׁרָאָה סַכִּין לְעַצְמוֹ, יָכוֹל לְהַשְׁאִילוֹ לַאֲחֵרִים. הַגָּה: וְעַכְשָׁו בַּזְּמַן הַזֶּה שֶׁכָּל שׁוֹחֵט רוֹאֶה סַכִּין בְּעַצְמוֹ, כָּל הָרוֹצֶה לִשְׁחֹט בְּיוֹם טוֹב יִבְדֹּק סַכִּינוֹ מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב וְלֹא בְּיוֹם טוֹב, שֶׁמָּא יַשְׁחִיזֶנּוּ (דִּבְרֵי עַצְמוֹ וּמַהֲרַי״ל וְהַגָּהוֹת שְׁחִיטָה); מֵיהוּ אִם לֹא בָּדַק מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב, וְהוּא שְׁעַת הַדְּחַק, יָכוֹל לִבְדֹּק בְּיוֹם טוֹב (שחיטת ישנים).

ב יָכוֹל לְהוֹלִיךְ סַכִּין וְהַבְּהֵמָה אֵצֶל טַבָּח לִשְׁחֹט, וַאֲפִלּוּ גְּדִי קָטָן שֶׁצָּרִיךְ לְהוֹלִיכוֹ עַל כְּתֵפוֹ; וְאַף עַל פִּי שֶׁהָיָה אֶפְשָׁר לְהוֹלִיכָם מֵאֶתְמוֹל. וְהוּא הַדִּין שֶׁהַטַּבָּח יָכוֹל לְהוֹלִיךְ הַסַּכִּין אֵצֶל הַבְּהֵמָה (בית יוסף).

ג בְּהֵמוֹת שֶׁיּוֹצְאוֹת וְרוֹעוֹת חוּץ לַתְּחוּם וּבָאוֹת וְלָנוֹת בְּתוֹךְ הַתְּחוּם, חֲרֵי אֵלּוּ מוּכָנוֹת וְלוֹקְחִין מֵהֶן וְשׁוֹחֲטִין אוֹתָן בְּיוֹם טוֹב; אֲבָל הָרוֹעוֹת וְהַלָּנוֹת חוּץ לַתְּחוּם, אִם בָּאוּ בְּיוֹם טוֹב אֵין שׁוֹחֲטִין אוֹתָן בְּיוֹם טוֹב מִפְּנֵי שֶׁהֵן מַקְצִין וְאֵין דַּעַת אֲנָשִׁי הָעִיר עֲלֵיהֶן. וְהָנֵי מִלֵּי בִּבְהֵמוֹת יִשְׂרָאֵל, אֲבָל שֶׁל אֵינוֹ יְהוּדִי לֵית בְּהוּ מִשּׁוּם מַקְצֶה, דְּאֵין הָאֵינוֹ יְהוּדִי צָרִיךְ הָכֵן, אֶלָּא אִם כֵּן בָּאוּ בִּשְׁבִיל יִשְׂרָאֵל שֶׁאָז אָסוּר. לְפִיכָךְ אֵינוֹ יְהוּדִי שֶׁהֵבִיא בְּהֵמָה בְּמָקוֹלִין (פי׳ מָקוֹם שֶׁשָּׁם שׁוֹחֲטִים הַבְּהֵמוֹת), אִם יָדוּעַ שֶׁלָּנוֹת חוּץ לַתְּחוּם, אֲסוּרוֹת. וְאִם סָפֵק, מֻתָּרוֹת אֲפִלּוּ בָּאוּ לְצֹרֶךְ יִשְׂרָאֵל, שֶׁמַּמְקֶצֶה הוֹלְכִים בִּסְפֵקוֹ לְהָקֵל. וְאִם הֻבְיאוּם לְצֹרֶךְ הָאֵינוֹ יְהוּדִי, אוֹ אֲפִלּוּ סְתָם בְּעִיר שֶׁרֻבָּהּ עַכּוּ״ם, מֻתָּר, שֶׁכָּל הַמֵּבִיא לְצֹרֶךְ הָרֹב מֵבִיא.

ד בְּהֵמוֹת הַיְדוּעוֹת לָלוּן חוּץ לַתְּחוּם וְנִמְצְאוּ בָּעִיר בְּיוֹם שֵׁנִי, אֲנִי אוֹמֵר: שֶׁמָּא מִבָּעֶרֶב הִכְנִיסָן וְחוּץ לַחוֹמָה לָנוּ, וּמֻתָּרוֹת. וְכָל שֶׁכֵּן הַשְּׁחוּטוֹת בַּבֹּקֶר, שֶׁחֲזָקָה מִבָּעֶרֶב הִכְנִיסָן לְתוֹךְ הַתְּחוּם.

ה עֹגֶל שֶׁנּוֹלַד בְּיוֹם טוֹב, מֻתָּר לְשָׁחֳטוֹ אִם הָאֵם עוֹמֶדֶת לַאֲכִילָה; וְהוּא דְּקִים לֵיהּ בְּגֻוֵּיהּ שֶׁכָּלוּ לוֹ חֲדָשָׁיו. הַגָּה: וּבָעִינַן גַּם כֵּן שֶׁהִפְרִיס עַל גַּבֵּי קַרְקַע (טור וְהָרֹא״שׁ), דְּחִישִׁינַן שֶׁמָּא יִרְאֶה בּוֹ רֵעוּתָא בָּאֵיבָרִים הַפְּנִימִיִּים וְנִמְצָא שֶׁחַט בְּיוֹם טוֹב שֶׁלֹּא לְצֹרֶךְ, כָּךְ נִרְאֶה לִי מִדִּבְרֵי הָרֹא״שׁ וְהַטּוּר. וְאִם הָיוּ שַׁבָּת וְיוֹם טוֹב סְמוּכִים זֶה לָזֶה, נוֹלַד בָּזֶה מֻתָּר בָּזֶה.

ו בְּהֵמָה מְסֻכֶּנֶת שֶׁיֵּרֵא שֶׁמָּא תָּמוּת, וְהוּא אָכַל כְּבָר וְאֵין צָרִיךְ לָהּ, אָסוּר לְשָׁחְטָהּ, אֶלָּא אִם כֵּן יֵשׁ שְׁהוּת בַּיּוֹם כְּדֵי לֶאֱכֹל מִמֶּנָּה כַּזַּיִת צְלִי מִבְּעוֹד יוֹם, וַאֲפִלּוּ אֵין שְׁהוּת לְנַתְּחָהּ וּלְבָרְקָהּ תְּחִלָּה. (טור) וּכְשֶׁיֵּשׁ שְׁהוּת בַּיּוֹם, וּשְׁחָטָהּ, אֵינוֹ נוֹטֵל עוֹרָהּ אֶלָּא אִם כֵּן שִׁיֵּר מִמֶּנּוּ אֵבֶר אֶחָד וּמְבִיאוֹ עִמּוֹ. הַגָּה: וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּאֵין לְהַפְשִׁיטָהּ כְּלָל, אֶלָּא אִם כֵּן שְׁחָטָהּ לְצֹרֶךְ יוֹם טוֹב, וְכֵן רָאוּי לְהוֹרוֹת (הַגָּהוֹת אַלְפָסִי פֶּרֶק אֵין צָדִין).

ז אִם שָׁחַט בְּהֵמָה בַּשָּׁדֶה, לֹא יְבִיאֶנָּה בְּמוֹט אוֹ בְּמוֹטָה כְּדֶרֶךְ שֶׁעוֹשֶׂה בַּחֹל, אֶלָּא יְבִיאֶנָּה בְּיָדוֹ אֵיבָרִים אֵיבָרִים.

ח עוֹף שֶׁנִּדְרַס בָּרַגְלַיִם וְיֵשׁ לְחוּשׁ שֶׁנִּתְרַסְקוּ אֵיבָרָיו וְלָכֵן צָרִיךְ שְׁהִיָּה מְעַט לְעֵת וּבְדִיקָה אַחַר שְׁחִיטָה, מֻתָּר לִשְׁחֹט בְּיוֹם טוֹב, וְלֹא חַיִישִׁינַן שֶׁמָּא יִמָּצֵא טְרֵפָה, אַף עַל גַּב דְּאִתְיְלִיד בֵּיהּ רֵעוּתָא.

ט בְּכוֹר בַּזְּמַן הַזֶּה, שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לִשְׁחֹטוֹ בְּלֹא מוּם, אֵין חָכָם יָכוֹל לִרְאוֹתוֹ בְּיוֹם טוֹב אִם יֵשׁ בּוֹ מוּם; וַאֲפִלּוּ אִם עָבַר וְרָאָהוּ וּמָצָא שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מוּם, אֵינוֹ יָכוֹל לִשְׁחֹטוֹ. אֲבָל אִם נוֹלַד בְּמוּמוֹ וְעָבַר וְרָאָהוּ, נִשְׁחָט עַל פִּיו. וְאִם רָאָה הַמּוּם מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב, וְרָאָה שֶׁהוּא מוּם שֶׁרָאוּי לִשָּׁחֵט עָלָיו, יָכוֹל לַחֲקֹר עָלָיו בְּיוֹם טוֹב אִם נָפַל בּוֹ הַמּוּם מֵאֵלָיו, וּמַתִּירוֹ. הַגָּה: וְאִם נָפַל בְּכוֹר לַבּוֹר, אָסוּר לְהַעֲלוֹתוֹ דְּהָא אֵינוֹ רָאוּי לְשָׁחְטוֹ, אֶלָּא עוֹשֶׂה לוֹ פַּרְנָסָה בִּמְקוֹמוֹ (רִמְב״ם פ״ב).

י אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ שֶׁנָּפְלוּ לַבּוֹר, מַעֲלֶה אֶת הָרִאשׁוֹן עַל מְנַת לִשְׁחֹטוֹ וְאֵינוֹ שׁוֹחֲטוֹ, וְחוֹזֵר וּמַעֲרִים וּמַעֲלֶה אֶת הַשֵּׁנִי, רָצָה זֶה שׁוֹחֵט, רָצָה זֶה שׁוֹחֵט.

יא בְּהֵמָה, חֶצְיָהּ שֶׁל אֵינוֹ יְהוּדִי וְחֶצְיָהּ שֶׁל יִשְׂרָאֵל, יְכוֹלִים לִשְׁחָטָהּ בְּיוֹם טוֹב; וַאֲפִלּוּ יֵשׁ לָהֶם שְׁתַּיִם, יָכוֹל לִשְׁחֹט שְׁתֵּיהֶן.

יב הַשּׁוֹחֵט בְּהֵמָה בְּיוֹם טוֹב, אֵינוֹ רַשַּׁאי לִתְלֹשׁ הַצֶּמֶר לַעֲשׂוֹת מָקוֹם לַסַּכִּין, אֶלָּא מְפַנֶּהוּ בְּיָדוֹ (בֵּית יוֹסֵף) וּמוֹשְׁכוֹ אֵילָךְ וָאֵילָךְ, וְאִם נִתְלַשׁ נִתְלַשׁ.

יג הַשּׁוֹחֵט אֶת הָעוֹף לֹא יִמְרֹט אֶת הַנּוֹצָה כְּדֵי לַעֲשׂוֹת מָקוֹם לַסַּכִּין.

יד לֹא יִשְׁחֹט אָדָם חַיָּה וְעוֹף בְּיוֹם טוֹב, אֶלָּא אִם כֵּן יֵשׁ לוֹ עָפָר מוּכָן מִבְּעוֹד יוֹם; וְאִם עָבַר וְשָׁחַט, אִם יֵשׁ לוֹ דֶּקֶר (פִּי׳ כְּעֵין יָתֵד שֶׁל בַּרְזֶל שֶׁחוֹפְרִין בּוֹ אֶת הַקַּרְקַע) נָעוּץ מִבְּעוֹד יוֹם בְּעָפָר תָּחוּחַ, מְכַסֶּהוּ בּוֹ; וַאֲפִלּוּ הָיָה צָרִיךְ לְכַמָּה דְּקִירוֹת, שָׁרֵי (בֵּית יוֹסֵף).

טו אֵפֶר כִּירָה שֶׁהֻסַּק מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב, מֻתָּר לְכַסּוֹת בּוֹ. אֲבָל אִם הֻסַּק בְּיוֹם טוֹב, אָסוּר, אֶלָּא אִם כֵּן הוּא חַם שֶׁרָאוּי לְצָלוֹת בּוֹ בֵּיצָה. וְאִם שָׁחַט, מֻתָּר לְכַסּוֹת בּוֹ אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לְצָלוֹת בּוֹ בֵּיצָה. וּמֵיחוּ עָדִיף טְפֵי לְכַסּוֹת בְּדֶקֶר נָעוּץ בְּעָפָר תָּחוּחַ, אִם יֵשׁ לוֹ (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם הָרֹא״שׁ וְטור).

טז הִכְנִיס עָפָר הַרְבֵּה לְבֵיתוֹ לְצָרְכּוֹ גִּנָּתוֹ, וְהוּא כָּנוּס בְּמָקוֹם אֶחָד, מֻתָּר לְכַסּוֹת בּוֹ, שֶׁכָּל זְמַן שֶׁהוּא צָבוּר דַּעְתּוֹ עָלָיו לְכָל מַה שֶּׁיִּצְטָרֵךְ; אֲבָל אִם הִכְנִיס מִלֹּא קֻפָּה לְצָרְכּוֹ גִּנָּתוֹ, לֹא, שֶׁמֵּאַחַר שֶׁהוּא מוּעָט, בָּטֵל.

יז מַכְנִיס אָדָם מִלֹּא קֻפָּתוֹ עָפָר לַבַּיִת, בִּסְתָם, וְעוֹשֶׂה בּוֹ כָּל צָרְכּוֹ, וְעֵין לְעֵיל סִימָן ש״ח סָעִיף ל״ח, וְלֹא אָמְרִינַן שֶׁהוּא בָּטֵל אַגַּב קַרְקַע הַבַּיִת; וְהוּא שֶׁיִּחֵד לוֹ קֶרֶן זָוִית, דְּכֵיוָן שֶׁלֹּא שְׁטָחוֹ מוֹכְחָא מִלְּתָא דִּלְצָרְכּוֹ בָּעֵי לֵיהּ. וְאִם הוּא עָפָר תָּחוּחַ, מֻתָּר לְכַסּוֹת בּוֹ.

יח כּוֹי (פִּי׳ בְּרַיְיתָא שְׁנוֹלְדָה מִתַּיִּשׁ וּצְבִיָּה), אֵין שׁוֹחֲטִין אוֹתוֹ בְּיוֹם טוֹב. וְאִם שְׁחָטוֹ, אֵין מְכַסִּין אֶת דָּמוֹ אֲפִלּוּ יֵשׁ לוֹ עָפָר מוּכָן, מִפְּנֵי שֶׁהָרוֹאֶה יֹאמַר: וַדַּאי חַיָּה הוּא דְּאִם לֹא כֵּן לֹא הָיוּ מַטְרִיחִין לְכַסּוֹת דָּמוֹ בְּיוֹם טוֹב, וְיָבֹא לְהַתִּיר חֶלְבּוֹ. וְלָעֶרֶב, אִם רִשּׁוּמוֹ נִכָּר, יְכַסֶּנּוּ. הַגָּה: וְדַוְקָא שֶׁשְּׁחָטוֹ בְּקֶרֶן זָוִית וּכְהַאי גַּוְנָא, אֲבָל אִם שְׁחָטוֹ בְּאֶמְצַע הֶחָצֵר, אֲפִלּוּ דַּם בְּהֵמָה יָכוֹל לְכַסּוֹת אִם יֵשׁ לוֹ עָפָר מוּכָן, דְּהֲוֵי לֵיהּ כִּגְרָף שֶׁל רֹעִי, וְצָרִיךְ לְכַסּוֹת שֶׁלֹּא יִתְלַכְלְכוּ כֵּלָיו בֶּחָצֵר (הַגָּהוֹת אַלְפָסִי פֶּרֶק קַמָּא דְּבֵיצָה).

יט שָׁחַט בְּהֵמָה וְחַיָּה וְנִתְעָרֵב דָּמָם, וְיֵשׁ לוֹ עָפָר מוּכָן אוֹ אֵפֶר כִּירָה, אִם יָכוֹל לְכַסּוֹתוֹ בִּדְקִירָה אַחַת שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לְהַרְבּוֹת בִּשְׁבִיל דַּם הַבְּהֵמָה, יְכַסֶּנּוּ; וְאִם לָאו, לֹא יְכַסֶּנּוּ.

כ שָׁחַט צִפּוֹר מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב וְלֹא כִּסָּה דָּמוֹ, לֹא יְכַסֶּנּוּ בְּיוֹם טוֹב.

סימן תצט

א אֵין מַרְגִּילִין בְּיוֹם טוֹב, כֵּיצַד הוּא מַרְגִּיל, זֶה הַמּוֹצִיא כָּל הַבָּשָׂר מֵרֶגֶל אֶחָד כְּדֵי שֶׁיּוֹצִיא כָּל הָעוֹר שָׁלֵם וְלֹא יִקָּרַע, מִפְּנֵי שֶׁטּוֹרֵחַ בְּהַפְשֵׁט זֶה טִרַח גָּדוֹל וְאֵין בּוֹ צָרֶךְ לְמוֹעֵד.

ב אָסוּר לִמְלֹג גִּדֵּי אֶלָּא אִם כֵּן מוֹלְגוֹ לֶאֱכֹל הָעוֹר.

ג בְּהֵמָה שֶׁנִּשְׁחֲטָה בְּיוֹם טוֹב, מֻתָּר לְהַגְבִּיהַּ עוֹרָהּ וְלִתְּנָהּ בִּמְקוֹם דְּרִיסַת הָרַגְלַיִם, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין עָלָיו בָּשָׂר כְּלָל. וּמֻתָּר לִמְלֹחַ עָלָיו מְלִיחָה קַלָּה כְּדֶרֶךְ שֶׁמּוֹלְחִים לַצָּלִי. וּמֻתָּר לְהַעֲרִים לִמְלֹחַ כָּאן מְעַט וְכָאן מְעַט, עַד שֶׁיִּמְלַח אֶת כֻּלּוֹ. אֲבָל אִם נִשְׁחֲטָה מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב, אָסוּר. הַגָּהּ: וְנוֹצוֹת שֶׁל עוֹף דִּינָן כְּמוֹ בְּעוֹר דְּמֻתָּר לְטַלְטְלָן כְּדֵי לְהַצְנִיעָן, כְּמוֹ בְּעוֹר.

ד אֵין מוֹלְחִין אֶת הַחֲלָבִים וְלֹא מְהַפְּכִים בָּהֶם, אֲפִלּוּ לְשָׁטְחָן עַל גַּבֵּי יְתֵדוֹת, אַף עַל פִּי שֶׁנִּשְׁחֲטָה בְּיוֹם טוֹב; וְכֵן אָסוּר לִמְלֹחַ בָּשָׂר עֲלֵיהֶם בַּאֲוִיר.

ה עֵלִי, שֶׁהוּא דַּף עָב וְכָבֵד וּכְלִי הוּא, אֶלָּא שֶׁמְּלַאכְתּוֹ לְאִסּוּר לִכְתֹּשׁ בּוֹ הָרִיפוֹת, מֻתָּר לְטַלְטְלוֹ לְקֻצַּב עָלָיו בָּשָׂר; וּלְאַחַר שֶׁקֻּצַּב עָלָיו אָסוּר לְטַלְטְלוֹ מֵחֲמָה לַצֵּל, אֲבָל לְצָרְכּוֹ גּוּפוֹ וּמְקוֹמוֹ שָׁרֵי.

סימן תק

א אֵין קוֹנִים בָּשָׂר בְּפִסּוּק דָּמִים לוֹמַר לַטַּבָּח: תֵּן לִי בְּסֶלַע אוֹ בִּשְׁתַּיִם, וְכֵן לֹא יֹאמַר לוֹ: הֲרִינִי שֵׁתָּף עִמְּךָ בַּסֶּלַע, אֶלָּא מְחַלֵּק לָהֶם שְׁלִישִׁיּוֹת אוֹ רְבִיעִיּוֹת כְּפִי הַחֲלָקִים שֶׁדָּרֶךְ לְחַלֵּק בָּעִיר בְּלֹא פִּסּוּק דָּמִים, וּמֵבִיא שְׁתֵּי בְּהֵמוֹת וְיֹאמַר: זוֹ כְּזוֹ, וּלְמָחָר שָׁמִין הַנִּשְׁאֶרֶת וּכְפִי שֶׁשָּׁוָה כָּךְ יִפְרַע לוֹ. הַגָּהּ: וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּדַוְקָא יִשְׂרָאֵל לְגַבֵּי יִשְׂרָאֵל שָׁרֵי כְּהַאי גַּוְנָא, אֲבָל יִשְׂרָאֵל עִם אֵינוֹ יְהוּדִי אֲפִלּוּ בִּכְהַאי גַּוְנָא אָסוּר (הַגָּהוֹת אֲשֶׁרִי פֶּרֶק אֵין צָדִין).

ב אָסוּר לִשְׁקֹל בָּשָׂר, אֲפִלּוּ בְּבֵיתוֹ, לֵידַע כַּמָּה יְבַשֵּׁל; וַאֲפִלּוּ לִתְּנוֹ בְּכַף מֹאזְנַיִם לְשָׁמְרוֹ מִן הָעַכְבָּרִים, אָסוּר אִם הִיא תְּלוּיָה בְּמָקוֹם שֶׁרְגִילִים לִשְׁקֹל בָּהּ; וַאֲפִלּוּ לִשְׁקֹל מָנָה כְּנֶגֶד מָנָה, אָסוּר. וּמֻתָּר לִשְׁקֹל בְּיָדוֹ, שֶׁלּוֹקֵחַ הַחֲתִיכָה בְּיָדוֹ וּמְשַׁעֵר כַּמָּה יֵשׁ בָּהּ, וְטָבַח אֲמַן אֲפִלּוּ זֶה אָסוּר; אֲבָל אִם הוּא יוֹדֵעַ לְכַוֵּן דֶּרֶךְ חֲתִיכָתוֹ, לְחַתְּךָ לִטְרָא אוֹ חֲצִי לִטְרָא, חוֹתֵךְ כְּדַרְכּוֹ וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ.

ג אֵין נוֹקְבִין נֶקֶב בַּבָּשָׂר בְּסַכִּין לְתְלוֹתוֹ בּוֹ, אֲבָל בַּיָּד מֻתָּר. וְאִם לַעֲשׂוֹת בּוֹ סִימָן, מֻתָּר אֲפִלּוּ בְּסַכִּין.

ד מוֹלְגִין הָרֹאשׁ וְהָרַגְלַיִם וּמְהַבְהֲבִים אוֹתָם בָּאוּר, אֲבָל אֵין טוֹפְלִין אוֹתָם בְּסִיד וְלֹא בְּחַרְסִית וְלֹא בַּאֲדָמָה, דְּמִתְחֲזֵי כְּעִבּוּד; וְאֵין גּוֹזְזִין אוֹתָם בְּמִסְפָּרַיִם, שֶׁנִּרְאֶה כְּעוֹשֶׂה לְצֹרֶךְ הַשַּׁעַר.

ה מֻתָּר לִמְלֹחַ כַּמָּה חֲתִיכוֹת בְּבַת אַחַת אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ אֶלָּא אַחַת. הַגָּהּ: וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּלֹא שָׁרֵי לְהַעֲרִים רַק קֹדֶם אֲכִילַת שַׁחֲרִית. וּמֻתָּר לִמְלֹחַ הַבָּשָׂר בְּיוֹם טוֹב, אַף עַל פִּי שֶׁהָיָה אֶפְשָׁר לְמָלְחוֹ מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב (מַהֲרִי״ל וְת״ה סִימָן פ׳).

ו נוֹהֲגִין לְנַקֵּר בָּשָׂר בְּיוֹם טוֹב, אֲפִלּוּ נִשְׁחַט מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב; וְטוֹב לְשַׁנּוֹת קְצָת אִם יוּכַל לְשַׁנּוֹת בְּאֵיזֶה דָּבָר (מַהֲרִי״ל וְת״ה סִי׳ פ״ד).

סימן תקא

א אֵין מְבַקְּעִין עֲצִים מִן הַקּוֹרוֹת שֶׁעוֹמְדוֹת לִבְנְיָן, וְלֹא מִקּוֹרָה שֶׁנִּשְׁבְּרָה בְּיוֹם טוֹב, אֲפִלּוּ אִם הָיְתָה רְעוּעָה מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב וּקְרוֹבָה לְהִשָּׁבֵר. אֲבָל אִם נִשְׁבְּרָה מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב, אִם אִי אֶפְשָׁר לְהַסִּיקָהּ בְּלֹא בְּקוּעַ, מְבַקְּעִין מִמֶּנָּה חֲתִיכוֹת גְּדוֹלוֹת; וְלֹא יְבַקַּע לֹא בְּקַרְדֹּם, וְלֹא בְּמַגָּל, וְלֹא בְּמַגֵּרָה, אֶלָּא בְּקוֹפִין (פ׳ סַכִּין שֶׁל קַצָּבִים וְיֵשׁ עוֹשִׂין בּוֹ ב׳ רָאשִׁין דּוֹמֶה קְצָת לְקַרְדֹּם, רַשׁ״י) וּבַצַּד הַקֻּצָר שֶׁלּוֹ, אֲבָל לֹא בַּצַּד הָרָחָב. וְיֵשׁ מִי שֶׁאוֹסֵר אֲפִלּוּ בְּקוֹפִין, לְפִי שֶׁאֵין אָנוּ בְּקִיאִין מַהוּ, וְלֹא הִתִּירוּ אֶלָּא בְּסַכִּין.

ב עֵצִים גְּדוֹלִים קְצָת וּרְאוּיִם לְהַסָּקָה בְּלֹא בְּקוּעַ, לֹא יְבַקַּע כְּלָל, וַאֲפִלּוּ לְשָׁבְרָם בַּיָּד יֵשׁ מִי שֶׁאוֹסֵר.

ג אֵין מְבִיאִין עֵצִים מִן הַשָּׂדֶה אֲפִלּוּ הָיוּ מְכֻנָּסִין שָׁם מִבָּעֶרֶב, אֲבָל מִנַּבֵּב הוּא בַּשָּׂדֶה מִשֶּׁלָּנָיו וְכֵן בְּחֻצַּר לוֹקֵחַ לְפָנָיו (בֵּית יוֹסֵף וְרַמַּ״ם) וּמַדְלִיק שָׁם. וּמְבִיאִין מֵהַמְכֻנָּסִין שֶׁבִּרְשׁוּת הַיָּחִיד, וַאֲפִלּוּ הָיְתָה מֻקֶּפֶת שֶׁלֹּא לְשֵׁם דִּירָה, וּבִלְבַד שֶׁיִּהְיֶה בָּהּ מִסְגֶּרֶת וְתִהְיֶה בְּתוֹךְ תְּחוּם שַׁבָּת; וְאִם חִסֵּר אַחַת מִכָּל אֵלּוּ, הֲרֵי הֵן מֻקְצֶה.

ד עֲלֵי קָנִים וְעֲלֵי גְּפָנִים אַף עַל פִּי שֶׁהֵם מְכֻנָּסִים בְּקַרְפֵּף, כֵּיוָן שֶׁהָרוּחַ מְפַזֶּרֶת אוֹתָם הֲרֵי הֵם כְּמֻפְזָרִין וַאֲסוּרִים; וְאִם הִנִּיחַ עֲלֵיהֶם כְּלִי כָּבֵד מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב, הֲרֵי אֵלּוּ מוּכָנִים.

ה עֵצִים שֶׁנִּשְׁרוּ מִן הָאִילָן בְּיוֹם טוֹב, אֵין מַסִּיקִין בָּהֶם. וְע״ל סִימָן תק״ז סָעִיף ב׳.

ו כֵּלִים שֶׁנִּשְׁבְּרוּ בְּיוֹם טוֹב, אֵין מַסִּיקִים בָּהֶם מִפְּנֵי שֶׁהֵם נוֹלָד. וְאִם הִסִּיק בַּכֵּלִים, אָסוּר לְהַפֵּךְ בָּאֵשׁ לְאַחַר שֶׁהִדְלִיקוּ בְּמִקְצָת דְּאָז הָווּ שִׁבְרֵי כְּלִי, אֶלָּא אִם כֵּן רִבָּה עֲלֵיהֶם עֵצִים מוּכָנִים (הַמַּגִּיד פ״ב וְרַ״ן פ״ק דְּבֵיצָה). אֲבָל מַסִּיקִין בִּכֵּלִים שְׁלֵמִים אוֹ בִּכֵּלִים שֶׁנִּשְׁבְּרוּ מִבְּעוֹד יוֹם.

ז שְׁקֵדִים וֶאֱגוֹזִים שֶׁאָכָלָם מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב, מַסִּיקִין בִּקְלִפֵּיהֶם בְּיוֹם טוֹב. וְאִם אָכָלָם בְּיוֹם טוֹב, אֵין מַסִּיקִין בִּקְלִפֵּיהֶם. הַגָּה: גַּם אֵין לְהַסִּיק עִם הָאֱגוֹזִים וְהַשְּׁקֵדִים עַצְמָן, אֶלָּא אִם כֵּן הֵם עֲדַיִן בְּקִלְפָּה (בֵּית יוֹסֵף). וְלַפֵּירוֹת שֶׁנִּשְׁאֲרוּ מִיּוֹם טוֹב רִאשׁוֹן, שָׁכְבוּ, מֻתָּר לַחֲזֹר וּלְהַדְלִיקָם אֲפִלּוּ בְּיוֹם טוֹב שֵׁנִי שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה אוֹ יוֹם טוֹב אַחַר שַׁבָּת. (הָרֹא״שׁ וּמָרְדְּכִי רֵישׁ בֵּיצָה וּבֵית יוֹסֵף).

סימן תקב

א אֵין מוֹצִיאִין הָאֵשׁ לֹא מִן הָעֵצִים וְלֹא מִן הָאֲבָנִים וְלֹא מִן הֶעָפָר וְלֹא מִן הַמַּיִם, וְאֵין עוֹשִׂין פְּחָמִים, וְאֵין נוֹפְחִין בְּמַפּוּחַ אֶלָּא בִּשְׁפוֹפֶרֶת; וְנָהֲגוּ הֶתֵּר בְּמַפּוּחַ שֶׁל בַּעֲלֵי בָּתִּים עַל יְדֵי שִׁנּוּי לְהָכְבוֹ מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה. הַגָּה: וּמֻתָּר לְכַסּוֹת הָאֵשׁ בִּכְלִי אוֹ בְּעָפָר מוּכָן, אִם אֵינוֹ מְכַבֶּהוּ, וְדַוְקָא לְצֹרֶךְ יוֹם טוֹב רִאשׁוֹן אֲבָל לְצֹרֶךְ יוֹם טוֹב שֵׁנִי, אָסוּר. (מַהֲרִי״לְ). הָעוֹשֶׂה מִדּוּרָה בְּיוֹם טוֹב, כְּשֶׁהוּא עוֹרֵךְ אֶת הָעֵצִים אֵינוֹ מַנִּיחַ זֶה עַל זֶה עַד שֶׁיְּסַדֵּר הַמַּעֲרָכָה, מִפְּנֵי שֶׁנִּרְאֶה כְּבוֹנֶה, אֶלָּא אוֹ שׁוֹפֵךְ הָעֵצִים בְּעִרְבּוּב, אוֹ עוֹרֵךְ בְּשִׁנּוּי. כֵּיצַד, מַנִּיחַ עֵץ לְמַעְלָה, וּמַנִּיחַ אַחֵר תַּחְתָּיו וְאַחֵר תַּחְתָּיו עַד שֶׁהוּא מַגִּיעַ לָאָרֶץ; וְכֵן הַקֶּדֶרָה אוֹחֵז אוֹתָהּ וּמַכְנִיס הָאֲבָנִים תַּחְתֶּיהָ, אֲבָל לֹא יַנִּיחֶנָּה עַל גַּבֵּי הָאֲבָנִים; וְכֵן הַמַּטָּה, אוֹחֵז הַקְּרָשִׁים לְמַעְלָה וּמַכְנִיס הָרַגְלַיִם תַּחְתֶּיהָם; אֲפִלּוּ בֵּיצִים, לֹא יַעֲמִיד אוֹתָם שׁוּרָה עַל גַּבֵּי שׁוּרָה עַד שֶׁיַּעֲמִדוּ כְּמוֹ מִגְדָּל, אֶלָּא יְשַׁנֶּה וְיַתְחִיל מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה; וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה, צָרִיךְ שִׁנּוּי. הַגָּה: וְכֵן שַׁלְחָן שֶׁיֵּשׁ לוֹ דְּפָנוֹת הַמַּגִּיעוֹת לָאָרֶץ (תּוֹסְפוֹת) צָרִיךְ שִׁנּוּי, אֲבָל מֻתָּר לְהוֹשִׁיב שַׁלְחָן שֶׁלָּנוּ עַל רַגְלָיו וְאֵין בָּזֶה מִשּׁוּם בְּנָיָן; וְיֵשׁ אוֹמְרִים דַּאֲפִלּוּ מַגִּיעַ לָאָרֶץ, כָּל זְמַן שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לָאֲוִיר שֶׁל תַּחְתָּיו, שָׁרֵי. (טוּר).

ב אֲגַדָּה שֶׁל עֵצִים שֶׁהֻדְלְקָה בִּמְדוּרָה, כָּל עֵץ שֶׁלֹּא אָחֲזָה בּוֹ הָאֵשׁ מֻתָּר לְשָׁמְטוֹ, וְאֵינוֹ דּוֹמֶה לְמֵסִיר שֶׁמֶּן מֵהַנֵּר. הַגָּה: וּמֻתָּר לִקַּח עֵץ הַדָּלוּק מִצַּד זֶה שֶׁל מְדוּרָה וּלְהַנִּיחוֹ בְּצַד אַחֵר, הוֹאִיל וְאֵינוֹ מְכַוֵּן לְכִבּוּי (מָרְדְּכַי).

ג אֵין סוֹתְמִין אֶת הַקְּדֵרָה וְלֹא אֶת הַדֶּלֶת, בַּבַּקָּעַת. הַגָּה: אֲבָל מֻתָּר לִצְלוֹת בּוֹ (הַרַ״ף), וְכָל שֶׁכֵּן שֶׁמֻּתָּר לְהַסִּיק בּוֹ עִם שְׁאָר עֵצִים אַף עַל גַּב שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לְהַסִּיק בִּפְנֵי עַצְמוֹ (ר״ן).

ד לְדִידָן, מֻתָּר לְבַשֵּׁל בִּקְדֵרוֹת חֲדָשׁוֹת בְּיוֹם טוֹב. הַגָּה: וְיֵשׁ אוֹסְרִין (הָרֹא״שׁ וְהַטּוּר), וְכֵן הַמִּנְהָג, אִם לֹא עַל יְדֵי הַדְחַק; וְלָכֵן נָהֲגוּ כְּשֶׁקּוֹנִין קְדֵרוֹת חֲדָשׁוֹת בְּפֶסַח, מְבַשְּׁלִין בָּהֶם קֹדֶם יוֹם טוֹב (דִּבְרֵי עַצְמוֹ).

סימן תקג

א אָסוּר לֶאֱפוֹת אוֹ לְבַשֵּׁל אוֹ לִשְׁחֹט בְּיוֹם טוֹב לְצֹרֶךְ מָחָר, אֲפִלּוּ הוּא שַׁבָּת אוֹ יוֹם טוֹב וַאֲפִלּוּ בִּשְׁנֵי יָמִים שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה; אֲבָל מְמַלְּאָה אִשָּׁה קְדֵרָה בָּשָׂר אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָהּ צְרִיכָה אֶלָּא לַחֲתִיכָה אַחַת. הַגָּה: וְכָל שֶׁכֵּן שֶׁיָּכוֹל לִשְׁחֹט אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ אֶלָּא לְכַזַּיִת (סמ״ק), וְכֵן יְכוֹלָה לְבַשֵּׁל הַרְבֵּה קְדֵרוֹת וְלֶאֱכֹל מִכָּל אַחַת מְעַט. (בֵּית יוֹסֵף וְרַבֵּנוּ יְרוּחָם וּתְשׁוּבַת הָרַשְׁבָּ״א). וְדַוְקָא קֹדֶם אֲכִילָה, אֲבָל אַחַר אֲכִילָה אֵינָהּ יְכוֹלָה לְבַשֵּׁל וְלוֹמַר: אֹכַל מִמֶּנָּה כַּזַּיִת, דְּהָוֵי הַעֲרָמָה; מִיהוּ אִם עָבְרָה וּבִשְּׁלָהּ, אוֹ שָׁחַט מֻתָּר לֶאֱכֹל.

ב מְמַלֵּא נַחְתּוֹם חָבִית שֶׁל מַיִם אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ אֶלָּא לְקִיתוֹן אֶחָד. הַגָּה: אֲבָל צָרִיךְ לְהָשִׂים הַכֹּל אֵצֶל הָאֵשׁ בְּפַעַם אַחַת, אֲבָל אָסוּר לְהוֹסִיף אִם כָּבְר הֻחְבְּתָה אֵצֶל הָאֵשׁ, דְּטִרְחָא שֶׁלֹּא לְצֹרֶךְ הוּא (הַמַּגִּיד פ״א).

סימן תקד

א דָּכִין אֶת הַתַּבְלִין כְּדַרְכָּן, שֶׁאִם יָדוּךְ אוֹתָם מִבְּעוֹד יוֹם יָפִיג טַעְמָן; אֲבָל מֵלַח אֵינוֹ נִדּוּךְ בְּיוֹם טוֹב אֶלָּא אִם כֵּן הִטָּה הַמַּכְתֶּשֶׁת אוֹ שֶׁיִּדּוּךְ בִּקְעָרָה וְכַיּוֹצֵא בָּהּ, כְּדֵי שֶׁיִּשְׁנֶּה, שֶׁאִם שָׁחַק הַמֶּלַח מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב לֹא יָפִיג טַעְמוֹ. וְאֵין שׁוֹחֲקִין אֶת הַפִּלְפְּלִין וְלֹא אֶת הַחַרְדָּל בְּרֵיחַיִם שֶׁלָּהֶם, מִשּׁוּם דְּהָוֵי כָּעֲבָדִין דְּחֹל; אֶלָּא דָּךְ אוֹתָם בְּמְדוֹכָה כְּכָל הַתַּבְלִין. הַגָּה: וּמֵיהוּ נוֹהֲגִין לְשַׁנּוֹת קְצָת בְּדֶרֶךְ תַּבְלִין, (הַגָּהוֹת מַיְמוֹנִי פ״ג בְּשֵׁם סְמַ״ג), וְכֵן רָאוּי לְהוֹרוֹת.

ב מֻתָּר לְהוֹלִיךְ תַּבְלִין וּמְדוֹךְ אֵצֶל מְדוֹכָה, אוֹ מְדוֹכָה אֶצְלָם, אֲפִלּוּ דֶּרֶךְ רְשׁוּת הָרַבִּים אַף עַל פִּי שֶׁהָיָה אֶפְשָׁר לְהוֹלִיכָם מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב.

ג אֵין כּוֹתְשִׁין הָרֵיפוֹת בְּמַכְתֶּשֶׁת גְּדוֹלָה, אֲבָל כּוֹתְשִׁין בְּמַכְתֶּשֶׁת קְטַנָּה שֶׁזֶּה הוּא הַשִּׁנּוּי שֶׁלָּהּ; וּבְא״י, אֲפִלּוּ בְּקְטַנָּה אָסוּר; וְכֵיוָן שֶׁאֵין אָנוּ יוֹדְעִים עַכְשָׁו מַה נִּקְרֵאת גְּדוֹלָה אוֹ קְטַנָּה, יֵשׁ לֶאֱסֹר הַכֹּל. הַגָּה: וּמֻתָּר לִגְרֹר גְּבִינָה בְּיוֹם טוֹב עַל הַכְּלִי שֶׁהוּא מוֹרֵג חָרוּץ, מִיהוּ צָרִיךְ שִׁנּוּי מְעַט, כְּמוֹ דְּיֵכֶת מֶלַח (ריב״ש סִימָן קפ״ד); וְהוּא הַדִּין מַצּוֹת,

בְּלֹא שִׁנּוּי, מִשּׁוּם דְּאֵין טְחִינָה בָּאֳכָלִין שֶׁהָיוּ טְחוּנִין תְּחִלָּה (מַהֲרִי״ל).

ד מֻתָּר אָדָם לְמַהֵד תַּבְלִין לְתֵן בַּקְּדֵרָה, בְּשְׁבִיל שֶׁלֹּא יַקְדִּימַ תַּבְשִׁילוֹ (פְּרִ״ שֶׁלֹּא יִשְׂרָפֵנוּ וְיִסָּלְקֵלְנוּ מַחֲמַת רְבוּי תַּבְלִין).

סימן תקה

א בְּהֵמָה שֶׁהִיא עוֹמֶדֶת לַאֲכִילָה וְרוֹצֶה לַחְלֹב אוֹתָהּ לֶאֱכֹל הֶחָלָב, אִם לִקְדֵרָה שֶׁאֵין בָּהּ אֳכָלִין, אָסוּר. וְאִם יֵשׁ בָּהּ אֳכָלִין, מֻתָּר, וּכְגוֹן שֶׁבָּא הֶחָלָב לְתַקֵּנוֹ, אוֹ שֶׁיֵּשׁ בָּהּ פֵּרוּרִין וְהֶחָלָב נִבְלָע בָּהֶם; אֲבָל הַחוֹלֵב כָּל צָאנוֹ לֹא הֻתַּר מִפְּנֵי פְּרוּסָה שֶׁנּוֹתֵן בַּכְּלִי. הַגָּה: וְאֵינוֹ יְהוּדִי הַחוֹלֵב בְּהֵמָה בְּיוֹם טוֹב, וְיִשְׂרָאֵל רוֹאֶהוּ, יֵשׁ לְהָקֵל (רַשְׁבָּ״א בְּתְשׁוּבָה) אַף נָהֲגוּ בּוֹ אִסּוּר, וְאֵין לְשַׁנּוֹת. מִיהוּ בְּיוֹם טוֹב שֶׁל גְּלִיּוֹת מֻתָּר בְּיוֹם טוֹב שֵׁנִי (הַגָּהוֹת אֲשֵׁרִי רֵישׁ בֵּיצָה); וְאִם מֻתָּר לוֹמַר לְאֵינוֹ יְהוּדִי לַחְלֹב בְּהֶמְתּוֹ בְּשַׁבָּת, עַיֵּן לְעֵיל סִימָן ש״ה סָעִיף כ׳. וְע״ל סִימָן תק״י סָעִיף ה׳ אִם מֻתָּר לְהַעֲמִיד חָלָב וְלַעֲשׂוֹת גְּבִינָה בְּיוֹם טוֹב.

סימן תקו

א אֵין מוֹדְדִין קֶמַח בְּיוֹם טוֹב כְּדֵי לָלוּשׁ, אֶלָּא יַקַּח בְּאָמְדַּן הַדַּעַת. הַגָּה: וּמֻתָּר לִקַּח הַקֶּמַח מִן הַכְּלִי אַף עַל פִּי שֶׁעוֹשֶׂה גוּמָּא בַּקֶּמַח (ר״ן פ״ק דְּבֵיצָה וּפֶרֶק כִּירָה).

ב אֵין מְרַקְּדִין הַקֶּמַח, אֲפִלּוּ עַל יְדֵי שִׁנּוּי. אֲבָל אִם רִקְּדוֹ מֵאֶתְמוֹל וְנָפַל בּוֹ צְרוֹר אוֹ קֵיסָם וְרוֹצֶה לְרַקְּדוֹ פַּעַם שֵׁנִית, מֻתָּר אַף בְּלֹא שִׁנּוּי. הַגָּה: וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּמֻתָּר לְטַל הַצְּרוֹר אוֹ הַקֵּיסָם בְּיָדוֹ (רשב״א), אֲבָל יֵשׁ מַחְמִירִין וְאוֹסְרִין (הַמַּגִּיד פ״ג). וְאִם לֹא נָפַל בּוֹ דָּבָר, אֶלָּא שֶׁרוֹצֶה לְרַקְּדוֹ שֵׁנִית כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה הַפַּת נָאֶה, צָרִיךְ שִׁנּוּי קָצָת, כְּגוֹן עַל גַּבֵּי שֻׁלְחָן. הַגָּה: וְהוּא הַדִּין דְּמֻתָּר לַעֲשׂוֹת עַל יְדֵי אֵינוֹ יְהוּדִי אֲפִלּוּ תְּחִלַּת הֲרִקּוּדָה, אִם יְשַׁנֶּה קְצָת (בֵּית יוֹסֵף).

ג הַלָּשׁ עִסָּה בְּיוֹם טוֹב, יָכוֹל לְהַפְרִישׁ מִמֶּנָּה חַלָּה; וּלְהוֹלִיכָהּ לְכֹהֵן, שֶׁרֵי אֲפִלּוּ הַפְרִישָׁהּ מֵאֶתְמוֹל. אֲבָל עִסָּה שֶׁנִּלּוֹשָׁה בְּעֶרֶב יוֹם טוֹב, אָסוּר לְהַפְרִישׁ מִמֶּנָּה חַלָּה בְּיוֹם טוֹב. הַגָּה: אֶלָּא אוֹכֵל וּמְשַׁיֵּר קְצָת, וּלְמָחָר מַפְרִישׁ מִן הַמְשַׁיֵּר חַלָּה. וּמֻתָּר לֶאֱפוֹת הַפַּת עַל יְדֵי שֶׁיֹּאכַל מִמֶּנּוּ וְיַפְרִישׁ אַחַר כָּךְ חַלָּה (בֵּית יוֹסֵף). וְאִם רוֹצֶה יוֹכֵל לָלוּשׁ עוֹד עִסָּה אַחַת בְּיוֹם טוֹב וְיַצְרֵפֶם יַחַד, וְיַפְרִישׁ מֵאוֹתָהּ עִסָּה גַּם עַל מַה שֶּׁלָּשׁ מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב. (הַגָּהוֹת מַיְמוֹנִי פ״ג וּמָרְדְּכִי פֶּרֶק אֵלּוּ עוֹבְרִין וּבֵית יוֹסֵף בְּשֵׁם תּוֹסָפוֹת פֶּרֶק קַמָּא דְּבֵיצָה).

ד הַמַּפְרִישׁ חַלָּה בְּיוֹם טוֹב וְהִיא טְמֵאָה, לֹא יֹאפֶה אוֹתָהּ וְלֹא יִשְׂרְפֶנָּה שֶׁאֵין שׂוֹרְפִין קָדָשִׁים בְּיוֹם טוֹב, אֶלָּא מַנִּיחָהּ עַד הָעֶרֶב וְשׂוֹרְפָהּ.

ה מֻתָּר לַעֲשׂוֹת בְּיוֹם טוֹב פִּתִּין גְּדוֹלִים, וְלֹא חֲיִישִׁינַן שֶׁמִּתּוֹךְ כָּךְ יָבֹא לֶאֱפוֹת יוֹתֵר מִמַּה שֶּׁצָּרִיךְ.

ו הָיָה לוֹ קֶמַח אוֹ עִסָּה בְּשֻׁתָּפוּת עִם הַעַכּוּ״ם, אָסוּר לֶאֱפוֹתָהּ בְּיוֹם טוֹב אֶלָּא יְחַלְּקֶנָּה וְיֹאפֶה אֶת שֶׁלּוֹ.

ז אִם יֵשׁ לְאָדָם הַרְבֵּה פַּת נְקִיָּה, אֵינוֹ אוֹפֶה פַּת אַחֶרֶת אֶלָּא אִם כֵּן יֵשׁ לוֹ בְּנֵי בַּיִת שֶׁרָגִיל לְהַאֲכִילָם פַּת הַדָּרָאָה; אֲבָל אִם יֵשׁ לוֹ פַּת הַדָּרָאָה הַרְבֵּה, יָכוֹל לֶאֱפוֹת פַּת נְקִיָּה.

ח אָסוּר לַעֲשׂוֹת שְׁאוֹר בְּיוֹם טוֹב, אֶלָּא עַל יְדֵי שִׁנּוּי, מִפְּנֵי שֶׁהָיָה אָפְשָׁר לַעֲשׂוֹתוֹ מִבְּעוֹד יוֹם.

ט אֲפִלּוּ נִשְׁחֲטָה הַבְּהֵמָה מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב, מֻתָּר לְהַפְרִישׁ הַמַּתָּנוֹת בְּיוֹם טוֹב.

סימן תקז

א אוֹפִין בפורנ״י, דְּהַיְנוּ תַּנּוּרִים שֶׁלָּנוּ הַגְּדוֹלִים וּפִיהֶם בְּצִדָּם, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא תְּהֵא חֲדָשָׁה, דְּחַיִישִׁינַן שֶׁמָּא תִּפְחַת וְיַפְסֵד הַלֶּחֶם וְיִמָּנַע מִשִּׁמְחַת יוֹם טוֹב; וּמְחַמִּין חַמִּין בְּאַנְטִיכִי, פְּרִ׳ יוֹרֶה גְּדוֹלָה.

ב אַף עַל פִּי שֶׁעֲצִים שֶׁנִּשְׁרוּ מִן הַדֶּקֶל בְּיוֹם טוֹב אוֹ בְּשַׁבָּת שֶׁלָּפָנָיו אָסוּר לְהַסִּיקָן, אִם נָשְׁרוּ בְּיוֹם טוֹב בְּתוֹךְ הַתַּנּוּר, מֻתָּר עֲלֵיהֶם עֵצִים מוּכָנִים, שֶׁלֹּא יִהְיוּ עֲצֵי אִסּוּר נִקָּרִים (ר״ן פ״ק דְּבֵיצָה), וּמְבַטְּלָן; וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִגַּע בָּהֶם עַד שֶׁיִּתְבַּטְּלוּ בְּרֹב. אֲבָל אִם נָפְלוּ בַּתַּנּוּר בְּשַׁבָּת, אָסוּר לְהַסִּיקָן בְּיוֹם טוֹב שֶׁלְּאַחֲרָיו אֲפִלּוּ עַל יְדֵי בִּטּוּל בְּרֹב.

ג אָסוּר לִקַּח עֵץ מִבֵּין הָעֵצִים לְחַתּוֹת בּוֹ הָאֵשׁ בַּתַּנּוּר, דְּהֲוֵי לֵיהּ מְתַקֵּן מָנָא.

ד תַּנּוּר שֶׁנָּפַל לְתוֹכוֹ מִטִּיחַ הַטִּיט, אִם אֶפְשָׁר לֶאֱפוֹת וְלִצְלוֹת בּוֹ בְּלֹא גְּרִיפָה וְלֹא יִתְחָרֵךְ הַפַּת אוֹ הַצְּלִי, אָסוּר לְגָרְפוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְטַלְטְלוֹ שֶׁלֹּא לְצָרְכּוֹ; אֲבָל מֻתָּר לְהַשְׁכִּיב הָאֵשׁ וְהָאֵפֶר שֶׁבּוֹ כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה חָלָק וְלֹא יִגַּע בַּפַּת כְּלָל, אַף עַל פִּי שֶׁאִם הָיָה נוֹגֵעַ בּוֹ לֹא הָיָה כְּדֵי לְחָרְכוֹ; אֲבָל אִם יֵשׁ בַּטִּיחַ שֶׁנָּפַל

לְתוֹכוֹ כְּדֵי לַחְרֹךְ הַפַּת אוֹ הַצְּלִי אִם הָיָה נוֹגֵעַ בָּהֶם, אַף עַל פִּי שֶׁבְּלֹא גְּרִיפָה הָיָה אֶפְשָׁר לֶאֱפוֹת וְלִצְלוֹת בּוֹ, כֵּיוָן שֶׁהָיָה מִתְחָרֵךְ מֵאֵלָיו דְּחָשִׁיב טִלְטוּל לְצָרְכּוֹ. וְדַוְקָא בַּתַּנּוּרִים שֶׁלָּהֶם שֶׁהָיוּ מְדַבְּקִים הַפַּת סְבִיבָם וְאֵין צְרִיכִים לְגָרְפָם אֶלָּא מֵהַטִּיחַ שֶׁנָּפַל לְתוֹכוֹ, אֲבָל תַּנּוּרִים שֶׁלָּנוּ כֵּיוָן שֶׁאִי אֶפְשָׁר לֶאֱפוֹת בָּהֶם בְּלֹא גְּרִיפָה, מֻתָּר לְגָרְפוֹ מֵהָאֵפֶר וְהַגֶּחָלִים, וְאַף עַל פִּי שֶׁהוּא מְכַבֶּה, אִי אֶפְשָׁר בְּלֹא כֵן, וּכְשֶׁם שֶׁמֻּתָּר לְהַבְעִיר לְצָרֶךְ אֹכֶל נֶפֶשׁ כָּךְ מֻתָּר לְכַבּוֹת לְצֹרֶךְ אֹכֶל נֶפֶשׁ, וַהֲרֵי זֶה כְּמַנִּיחַ בָּשָׂר עַל הַגֶּחָלִים, וְכֵן נָהֲגוּ.

ה תַּנּוּר וְכִירַיִם חֲדָשִׁים, אֵין סָכִין אוֹתָם בְּשֶׁמֶן וְלֹא טָשִׁין אוֹתָן בְּמַטְלִית, אֲבָל מֻתָּר לְהַסִּיקָן אֲפִלּוּ הֶסֵק רִאשׁוֹן, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יְפִיגֵם בְּצוֹנֶן כְּדֵי לְחַסְּמָן. וְאִם הֶסְקוּ יוֹתֵר מִדַּאי וְהֶצֶרְכוּ לַהֲפִיגָן בְּצוֹנֶן כְּדֵי לֶאֱפוֹת בָּהֶן, מֻתָּר. לְפִיכָךְ מֻתָּר לִשְׂרוֹת בְּמַיִם הַמְכַבְּדִת שֶׁמְּכַבְּדִין בָּהּ הַתַּנּוּר, אַף שֶׁמְּכַבָּה.

ו מֻתָּר לֶאֱפוֹת תַּנּוּר מָלֵא פַּת, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ אֶלָּא פַּת אַחַת. וְדַוְקָא בְּתַנּוּרֵיהֶם, שֶׁהָיוּ קְטַנִּים וְהָיוּ מְדַבְּקִים הַפַּת בְּדָפְנוֹתֵיהֶם וּמִתּוֹךְ שֶׁהוּא מָלֵא אֵין מָקוֹם לְחֻמּוֹ לְהִתְפַּשֵּׁט וְהַפַּת נֶאֱפֶה יָפֶה, אֲבָל בַּתַּנּוּרִים שֶׁלָּנוּ אֵין לֶאֱפוֹת יוֹתֵר מִמַּה שֶּׁצָּרִיךְ.

ז מֻתָּר לִסְתֹּם פִּי הַתַּנּוּר בְּטִיט וְרֶפֶשׁ שֶׁעַל שְׂפַת הַנָּהָר, וְהוּא שֶׁרְכּוֹכוֹ מֵאֲמֶשׁ אוֹ עָשָׂה בּוֹ סִימָן וְנִתְקוֹ לְצַד אֶחָד; אֲבָל לְגַבֵּל טִיט בְּיוֹם טוֹב, אָסוּר. וּמֻתָּר לְגַבֵּל אֵפֶר לִסְתֹּם בּוֹ פִּי הַתַּנּוּר.

סימן תקח

א אֵין מְלַבְּנִים אֶת הָאֲבָנִים לִצְלוֹת אוֹ לֶאֱפוֹת עֲלֵיהֶם, מִפְּנֵי שֶׁמְּחַסְּמָן; וְאֵין שׁוֹבְרִין אֶת הַחֶרֶס, וְאֵין חוֹתְכִין אֶת הַנְּיָר לִצְלוֹת עֲלֵיהֶם, וְאֵין פּוֹצְעִין אֶת הַקֶּנֶה לַעֲשׂוֹתוֹ כְּמוֹ שְׁפוּד לִצְלוֹת בּוֹ.

ב פּוֹצְעִים אֱגוֹזִים בְּמַטְלִית, וְלֹא חַיְישִׁינַן שֶׁמָּא תִּקָּרַע.

סימן תקט

א שְׁפוּד שֶׁנִּרְצַץ, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא יָכוֹל לְפָשְׁטוֹ בְּיָדוֹ, אֵין מְתַקְּנִין אוֹתוֹ. הַגָּה: וְדַוְקָא שֶׁיּוּכַל לִצְלוֹת בּוֹ בְּלֹא תִּקּוּן, אֲבָל אִם אֵינוֹ יָכוֹל לִצְלוֹת בּוֹ כָּךְ וְנִשְׁבַּר בְּיוֹם טוֹב, מֻתָּר לְתַקְּנוֹ (טור); וְאֵין מוֹרִים כֵּן לָרַבִּים, (רִבֵּי יְרוּחָם ח״ג), שֶׁלֹּא יָבוֹאוּ לְתַקֵּן גַּם כֵּן בְּנִשְׁבַּר מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב. וְהוּא הַדִּין לְכָל מַכְשִׁירִין שֶׁאִי אֶפְשָׁר לַעֲשׂוֹתָן מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב.

ב שְׁפוּד שֶׁרוֹצִים לִצְלוֹת בּוֹ וְהָיָה אָרֹךְ יוֹתֵר מִדַּאי, אָסוּר לְחָתְכוֹ וְלֹא לְשָׂרְפוֹ. אֵין מַשְׁחִיזִין אֶת הַסַּכִּין בְּמַשְׁחֵזֶת שֶׁלָּהּ, אֲבָל מְחַדְּדָהּ עַל גַּבֵּי הָעֵץ אוֹ חֶרֶס אוֹ אֶבֶן; וְאֵין מוֹרִים דָּבָר זֶה לָרַבִּים כְּדֵי שֶׁלֹּא יָבֹא לְרַדְּדָהּ בְּמַשְׁחֵזֶת. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים, כְּשֶׁיְּכוֹלָה לַחְתֹּךְ בְּדַחַק, אוֹ שֶׁנִּפְגְּמָה; אֲבָל אִם אֵינָהּ יְכוֹלָה לַחְתֹּךְ כְּלָל, אֵין מַשְׁחִיזִין אוֹתָהּ אֲפִלּוּ עַל הָעֵץ, שֶׁמָּא יָבֹא לְהַשְׁחִיזָהּ בְּמַשְׁחֵזֶת.

ג עוֹפוֹת שֶׁמְּמַלְּאִים אוֹתָם בָּשָׂר וּבֵיצִים, מֻתָּר לְתָקְפָם בְּיוֹם טוֹב; וְהוּא שֶׁיְּתַקֵּן מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב הַחוּט וְיִשַּׁימֶנּוּ בַּמַּחַט. וְיִזָּהֵר שֶׁלֹּא יַחְתֹּךְ הַחוּט בְּיוֹם טוֹב. הַגָּה: וְכֵן נָהֲגוּ לִשְׂרֹךְ הַחוּט הַנִּשְׁאָר בָּעוֹף לְאַחַר שֶׁתָּקְפוּ בּוֹ.

ד מֻתָּר לַחְתֹּךְ בְּיוֹם טוֹב אֱגֶד גְּדִיִּים וְעוֹפוֹת מְקֻלָּסִים וְחוּטִים תְּפוּרִים, וְכֵן יְכוֹלִים לִשְׂרֹךְ פְּתִילָה אוֹ סְמַרְטוּט שֶׁקּוֹשְׁרִים בּוֹ הָעוֹף.

ה מֻתָּר לְלַבֵּן בְּיוֹם טוֹב כְּלִי בַּרְזֶל שֶׁאָפוּ בּוֹ פלאו״ן שֶׁל גְּבִינָה, וְאַחַר הַלִּבּוּן יֹאפֶה בּוֹ פַּשְׁטִידָ״ה שֶׁל בָּשָׂר; וְהוּא שֶׁכְּשֶׁיִּתְלַבֵּן יִתְּנוּ אוֹתוֹ עַל הַמַּאֲכָל מִיָּד, אֲבָל אִם הוּא בָּלוּעַ מִנִּבְלָה וְכַיּוֹצֵא בָּהּ, אָסוּר לְלַבְּנוֹ אֲפִלּוּ לֶאֱפוֹת בּוֹ דָּבָר הֶתֵּר. הַגָּה: וְהוּא הַדִּין דְּאָסוּר לְהַגְעִיל כְּלִי בְּיוֹם טוֹב, (מָרְדְּכַי סוֹף ע״ג וְאוֹר זָרוּעַ וְהַגָּהוֹת מַיְמוֹנִי פ״א). וּמֻתָּר לְלַבֵּן שְׁפוּד שֶׁצָּלוּ בּוֹ בָּשָׂר שֶׁאֵינוֹ מָלוּחַ וְרוֹצֶה לַחֲזֹר וְלִצְלוֹת בּוֹ בְּיוֹם טוֹב (מהרי״א מִפְּרַאג).

ו אֵין נוֹקְבִין נֶקֶב חָדָשׁ בְּחָבִית בְּיוֹם טוֹב.

ז לְהַטְבִּיל כְּלִי חָדָשׁ בְּיוֹם טוֹב דֵּינוֹ כְּמוֹ בְּשַׁבָּת, כִּדְאִיתָא בְּסִימָן שכ״ג (סְעִיף ד׳). הַגָּה: וְדִין הֲדָחַת וְשִׁפּשׁוּף כֵּלִים בְּיוֹם טוֹב, דִּינָן כְּמוֹ בְּשַׁבָּת, כִּדְאִיתָא סִימָן שכ״ג. וּמֻתָּר לְטַלְטֵל מַקֵּצָה לְצָרֶךְ אֹכֶל נֶפֶשׁ וְשִׂמְחַת יוֹם טוֹב, (מָרְדְּכַי פ׳ בְּכֹל מְעָרְבִין וּבֵית יוֹסֵף בְּשֵׁם הַתּוֹסָפוֹת פ״ק דְּבֵיצָה).

סימן תקי

א מוֹלְלִין מְלִילוֹת וּמְפָרְכִין קְטָנִיּוֹת כְּדַרְכָּן, בְּיוֹם טוֹב; וּמְנַפֵּחַ מְעַט מְעַט וְאוֹכֵל, וַאֲפִלּוּ בְּקֶנוֹן וְתַמְחוּי, אֲבָל לֹא בְּטַבְלָה וְלֹא בְּנָפָה וְלֹא בִּכְבָרָה.

ב הַבּוֹרֵר קְטָנִיּוֹת בְּיוֹם טוֹב בּוֹרֵר כְּדַרְכּוֹ בְּחִיקוֹ וּבְתַמְחוּי, אִם רוֹצֶה לְאָכְלוֹ בּוֹ בַּיּוֹם (הַמַּגִּיד פ״ג), אֲבָל לֹא בְּטַבְלָה וְלֹא בְּנָפָה וְלֹא בִּכְבָרָה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים, כְּשֶׁהָאֹכֶל מְרֻבֶּה עַל הַפְּסֹלֶת; אֲבָל אִם הָיְתָה הַפְּסֹלֶת מְרֻבָּה עַל הָאֹכֶל, בּוֹרֵר אֶת הָאֹכֶל, וּמַנִּיחַ אֶת הַפְּסֹלֶת. וְאִם הָיָה טָרֵחַ בִּבְרֻרַת הַפְּסֹלֶת מִן הָאֹכֶל יוֹתֵר מִשָּׁרַח בִּבְרֻרַת הָאֹכֶל מִן הַפְּסֹלֶת, אַף עַל פִּי שֶׁהָאֹכֶל מְרֻבֶּה בּוֹרֵר אֶת הָאֹכֶל וּמַנִּיחַ אֶת הַפְּסֹלֶת. הַגָּה: וְלוּזִים וּבָטְנִים שֶׁנִּשְׁתַּבְּרוּ וַעֲדַיִן בְּקִלְפֵּיהֶם, לֹא מִקְרֵי הַקְלָפָה פְּסֹלֶת כֵּיוָן דְּאוֹרְחַיְהוּ בְּהָכֵי וַעֲדַיִן מְעֹרָבִין (טור).

ג אֵין מְסַנְּנִים הַחַרְדָּל בַּמִּסְנֶנֶת שֶׁלּוֹ וְאֵין מְמַתְּקִין אוֹתוֹ בְּגַחֶלֶת שֶׁל עֵץ; אֲבָל בְּשֶׁל מַתֶּכֶת, מֻתָּר.

ד אֵין תּוֹלִין הַמְשַׁמֶּרֶת בְּיוֹם טוֹב לְסַנֵּן בָּהּ שְׁמָרִים, אֲבָל אִם הָיְתָה תְּלוּיָה וְעוֹמֶדֶת מֻתָּר לִתֵּן בָּהּ שְׁמָרִים לְסַנְּנָן; וּמְעָרִים וְתוֹלֶה אוֹתָהּ לִתֵּן בָּהּ רִמּוֹנִים, וְאַחַר כָּךְ נוֹתֵן בָּהּ שְׁמָרִים. הַגָּה: וְשֵׁאָר דִּינֵי סִנּוּן, בְּיוֹם טוֹב כְּמוֹ בְּשַׁבָּת כִּדְאִיתָא סִי׳ שי״ט (בֵּית יוֹסֵף).

ה אֵין עוֹשִׂין גְּבִינָה בְּיוֹם טוֹב, וְאֵין מַעֲמִידִין חָלָב בְּיוֹם טוֹב; (הַגָּהוֹת מַיְמוֹן פ״ג וַר״ן סִפ״ד דְּבֵיצָה וּבֵית יוֹסֵף בְּשֵׁם הָרוֹקֵחַ) וְהוּא הַדִּין דְּאֵין עוֹשִׂין חֻמְאָה מִן הַחָלָב, בְּיוֹם טוֹב (ריב״ש סִימָן קכ״א).

ו אֵין גּוֹזְזִין אֶת הַיֵּרֶק בְּמִסְפָּרַיִם שֶׁדַּרְכָּן לְחָתְכָם בָּהֶן מִן הַמְחֻבָּר.

ז מְתַקְּנִים אֶת הַקַּנְדָּס וְהָעַכָּבִיּוֹת. הַגָּה: וּמֻתָּר לִמְלֹחַ הַרְבֵּה חֲתִיכוֹת צְנוֹן בְּיוֹם טוֹב אִם רוֹצֶה לְאָכְלָן, אַף עַל פִּי שֶׁאָסוּר בְּשַׁבָּת; וְיֵשׁ מַחְמִירִין (מַהֲרִי״ל).

ח אַף עַל פִּי שֶׁהֻתָּרָה הוֹצָאָה בְּיוֹם טוֹב אֲפִלּוּ שֶׁלֹּא לְצֹרֶךְ, לֹא יִשָּׂא מַשָּׂאוֹת גְּדוֹלוֹת כְּדֶרֶךְ שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בַּחֹל, אֶלָּא צָרִיךְ לְשַׁנּוֹת. כֵּיצַד, הַמֵּבִיא כַּדֵּי יַיִן מִמָּקוֹם לְמָקוֹם לֹא יְבִיאֵם בְּסַל וּבְקֻפָּה לָתֵת לְתוֹכוֹ אַרְבָּעָה אוֹ חֲמִשָּׁה כַּדִּים בְּיַחַד, אֶלָּא יְבִיאֵם עַל כְּתֵפוֹ אוֹ לְפָנָיו אֶחָד אוֹ שְׁנַיִם, דְּמוּכָח שֶׁלְּצֹרֶךְ יוֹם טוֹב הֲבִיאָם. הַגָּה: וְדַוְקָא כְּשֶׁמּוֹלִיכִין מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, אֲבָל מִגִּזְרִית לְגִזְרִית (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם רַשׁ״י) אוֹ מִבַּיִת לְבַיִת בְּאוֹתוֹ חָצֵר, (אוֹר זָרוּעַ), שָׁרֵי בְּכָל עִנְיָן.

ט הַמּוֹלִיךְ אֶת הַתֶּבֶן לֹא יַפְשִׁיל אֶת הַקֻּפָּה לַאֲחוֹרָיו, אֶלָּא נוֹטְלָהּ בְּיָדוֹ.

י וְכֵן מַשָּׂאוֹת שֶׁדַּרְכָּן לִשָּׂא אוֹתָם בְּמוֹט, יִשָּׂא אוֹתָן עַל גַּבּוֹ מֵאֲחוֹרָיו; וְשֶׁדַּרְכָּן לִשָּׂא אוֹתָן מֵאֲחוֹרָיו, יִשָּׂא אוֹתָן עַל כְּתֵפוֹ; וְשֶׁדַּרְכָּן לְהַנִּשָּׂא עַל הַכָּתֵף, יִשָּׂא אוֹתָן בְּיָדוֹ לְפָנָיו, אוֹ יִפְרֹשׂ עֲלֵיהֶן בֶּגֶד וְכָל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה מִשְּׁנוּי הַמַּשָּׂא; וְאִם אִי אֶפְשָׁר, כְּגוֹן שֶׁזִּמֵּן הַרְבֵּה אוֹרְחִים וְצָרִיךְ לְמַהֵר וּלְהָבִיא לִפְנֵיהֶם, עוֹשֶׂה כְּדַרְכּוֹ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים, בְּנוֹשֵׂא עַל הָאָדָם אֲבָל עַל גַּבֵּי בְּהֵמָה לֹא יָבִיא כְּלָל.

יא אֵין מְבִיאִין עֵצִים לֹא בְּחֶבֶל וְלֹא בְּקֻפָּה וְלֹא בְּמַחֲצֶלֶת, אֲבָל מֵבִיא בְּמִטְפַּחַת וּבְחֵיקוֹ.

סימן תקיא

א מֻתָּר לַעֲשׂוֹת מְדוּרָה לְהִתְחַמֵּם כְּנֶגְדָּהּ. הַגָּה: וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּאָסוּר לְהֶחֱם בֵּית הַחֹרֶף בְּיוֹם טוֹב, דִּלְפָעָמִים אֵין הַקֹּר גָּדוֹל וְאֵינוֹ אֶלָּא לְמִפְנָקִים, וְהֻרְוִי כְּמַרְחָץ וּמַגְמַר דְּאָסוּר, (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם תְּשׁוּבָה אַשְׁכְּנַזִית), וְנָהֲגוּ לְהָקֵל.

ב מֻתָּר לְהָחֵם בְּיוֹם טוֹב מַיִם לִרְחֹץ יָדָיו אֲבָל לֹא כָּל גּוּפּוֹ, וַאֲפִלּוּ אֵינוֹ רוֹחֵצוֹ בְּבַת אַחַת. הַגָּה: אֲבָל מֻתָּר לִרְחֹץ תִּינוֹק בְּמַיִם שֶׁהֻחַמּוּ עַל יְדֵי יִשְׂרָאֵל בְּיוֹם טוֹב (מַרְדְּכַי פ״ב), אֲבָל אָסוּר לְחַמֵּם לְצָרְכּוֹ אֲפִלּוּ עַל יְדֵי אֵינוֹ יְהוּדִי, (מהר״א מִפְּרַאג), אֲבָל כְּשֶׁצָּרִיךְ לָהֶם לְבַשֵּׁל אוֹ לְהָדִיחַ, אָז מֻתָּר לְהַרְבּוֹת בִּשְׁבִילוֹ (כָּל בּוֹ). וְדֵין חַמֵּי טְבֶרְיָה כְּמוֹ בְּשַׁבָּת, כִּדְאִיתָא סִימָן שכ״ו (בֵּית יוֹסֵף). אֲבָל בְּמַיִם שֶׁהֻחַמּוּ מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב, מֻתָּר לִרְחֹץ כָּל גּוּפּוֹ אֲפִלּוּ כְּאֶחָד; מֵיהוּ דַּוְקָא חוּץ לַמֶּרְחָץ, אֲבָל בַּמֶּרְחָץ אָסוּר. הַגָּה: וְיֵשׁ אוֹסְרִים בְּכָל עִנְיָן, וְכֵן נוֹהֲגִין, (טוּר וְהָרַא״שׁ).

ג אָדָם מֻתָּר לִטְבֹּל בְּיוֹם טוֹב מִטַּמְאָתוֹ.

ד אֵין עוֹשִׂין מֻגְמָר, דְּהַיְנוּ לְהַזִּיר מִינֵי בְּשָׂמִים עַל הַגֶּחָלִים, בֵּין לְהָרִיחַ וּבֵין לְגַמֵּר הַבַּיִת אוֹ הַכֵּלִים; אֲבָל אִם עוֹשֶׂה כְּדֵי לִתֵּן רֵיחַ טוֹב בְּפֵרוֹת לְמַתֵּק לַאֲכִילָה, מֻתָּר אֲפִלּוּ אִם מְפַזְּרָן עַל גַּבֵּי גַּחֶלֶת שֶׁל עֵץ. הַגָּה: וְאָסוּר לִסְחֹף כּוֹס מְבֻשָּׂם עַל הַבְּגָדִים, מִשּׁוּם דְּמוֹלִיד בָּהֶן רֵיחָא, (הַמַּגִּיד פ״א וְהַגָּהוֹת אֲשֵׁרִי סִפ״ב דְּבֵיצָה).

סימן תקיב

א אֵין מְבַשְּׁלִים לְצֹרֶךְ עַכּוּ״ם בְּיוֹם טוֹב, לְפִיכָךְ אָסוּר לְהַזְמִינוֹ שֶׁמָּא יַרְבֶּה בִּשְׁבִילוֹ; וְדַוְקָא לְהַזְמִינוֹ, הַגָּה: לְבֵיתוֹ, אֲבָל לִשְׁלֹחַ לוֹ לְבֵיתוֹ עַל יְדֵי עַכּוּ״ם, שָׁרֵי, (הַגָּהוֹת מַיְמוֹנִי פ״א בְּשֵׁם אוֹר זָרוּעַ); אֲבָל עַבְּדוֹ וְשִׁפְחָתוֹ, וְכֵן שָׁלִיחַ שֶׁנִּשְׁתַּלַּח לוֹ, וְכֵן עַכּוּ״ם שֶׁבָּא מֵאֵלָיו, מֻתָּר לְהַאֲכִילוֹ עִמּוֹ וְלֹא חַיְישִׁינַן שֶׁמָּא יַרְבֶּה בִּשְׁבִילוֹ. הַגָּה: וּמֻתָּר לְהַרְבּוֹת

בִּשְׁבִיל עַבְדּוֹ וְשִׁפְחָתוֹ בְּאוֹתָהּ קְדֻרָה שֶׁמְּבַשֵּׁל בָּהּ לְעַצְמוֹ, (מְרַדְכַי פ״ב דְּבִיצָה), אֲבָל לִשְׁאָר עַכּוּ״ם, בְּכָל עִנְיָן אָסוּר, (א״ח וְתוֹסְפוֹת). וְיִשְׂרָאֵל הָאוֹפֶה בְּתַנּוּר שֶׁל עַכּוּ״ם וְצָרִיךְ לָתֵת לוֹ פַּת אֶחָד, לֹא יֵחֵד לְעַכּוּ״ם אֶחָד קֹדֶם אֲפִיָּה, דְּאָז אוֹפֶה שֶׁל עַכּוּ״ם, אֶלָּא יֹאפֶה סְתָם וְיִתֵּן לוֹ אַחַר כָּךְ אֶחָד (כָּל בּוֹ).

ב בְּנֵי הַחַיִל שֶׁנָּתְנוּ קֶמַח שֶׁלָּהֶם לְיִשְׂרָאֵל לֶאֱפוֹת לָהֶם פַּת, אִם אֵינָם מַקְפִּידִים כְּשֶׁיִּשְׂרָאֵל נוֹתֵן מִמֶּנּוּ לְתִינוֹק, מֻתָּר לֶאֱפוֹת לָהֶם.

ג אָסוּר לְבַשֵּׁל וְלֶאֱפוֹת לְצֹרֶךְ כְּלָבִים, אֲבָל מֻתָּר לְטַלְטֵל מְזוֹנוֹת וְלִתֵּן לִפְנֵיהֶם. הַגָּה: אֲבָל אָסוּר לְהוֹצִיא בִּשְׁבִילָן מֵרְשׁוּת לִרְשׁוּת, (הג״מ וְהַמַּגִּיד פ״א). וְכֵן אָסוּר לְגַבֵּל הַמּוֹרָן לְעוֹפוֹת, (מְרַדְכִי), כִּי אִם עַל יְדֵי שִׁנּוּי, (כָּל בּוֹ). וּמֻתָּר לְהַרְבּוֹת בְּשְׁבִיל הַכְּלָבִים בְּאוֹתָהּ קְדֻרָה שֶׁמְּבַשֵּׁל בָּהּ לְעַצְמוֹ, אֲפִלּוּ אִם יֵשׁ לוֹ דָּבָר אַחֵר שֶׁיּוּכַל לִתֵּן לַכְּלָבִים אִם הָיָה רוֹצֶה, (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם הָרַ״ן וְהַיְרוּשַׁלְמִי).

סימן תקיג

א בֵּיצָה שֶׁנּוֹלְדָה בְּיוֹם טוֹב אָסוּר לִגַּע בָּהּ, הַגָּה: דְּהַיְנוּ לְטַלְטְלָהּ, (מָרְדְּכִי רֵישׁ בֵּיצָה וּפ׳ כָּל הַכֵּלִים), וְכָל שֶׁכֵּן שֶׁלֹּא לְאָכְלָהּ; וְאִם נִתְעָרְבָה, אֲפִלּוּ בְּאֶלֶף, כֻּלָּן אֲסוּרוֹת.

ב סָפֵק אִם נוֹלְדָה בְּיוֹם טוֹב אוֹ בַּחֹל, אֲסוּרָה.

ג בֵּיצָה שֶׁנּוֹלְדָה בְּיוֹם טוֹב שֶׁנִּתְבַּשְּׁלָה בְּשׁוֹגֵג עִם בָּשָׂר וְתַבְשִׁיל, אִם יֵשׁ ס׳ כְּנֶגְדּוֹ הַכֹּל מֻתָּר חוּץ מִן הַבֵּיצָה; אֲבָל אִם לִבְנוּ בּוֹ הַתַּבְשִׁיל וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה, מִדֵּי דְּלַחֲזוּתָא וְטַעֲמָא עָבִיד, לֹא בָּטֵיל.

ד מֻתָּר לִכְפּוֹת עָלֶיהָ כְּלִי כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּשָּׁבֵר, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִגַּע בָּהּ הַכְּלִי.

ה אִם נוֹלְדָה בְּיוֹם טוֹב רִאשׁוֹן מֻתֶּרֶת, בְּיוֹם טוֹב שֵׁנִי בְּשֵׁנִי יוֹם טוֹב שֶׁל גָּלֻיּוֹת, אֲבָל בְּשֵׁנִי יוֹם טוֹב שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה וְכֵן בְּשַׁבָּת וְיוֹם טוֹב הַסְּמוּכִים זֶה לָזֶה, נוֹלְדָה בָּזֶה, אֲסוּרָה בָּזֶה. הַגָּה: וְאִם יוֹם טוֹב בְּיוֹם א׳ ב׳ וְנוֹלְדָה בְּשַׁבָּת שֶׁלְּפָנֶיהָ, מֻתָּר בְּיוֹם ב׳ שֶׁל גָּלֻיּוֹת (מַהֲרִי״ל).

ו בֵּיצָה שֶׁיָּצְאָה רֻבָּהּ מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב וְחָזְרָה וְאַחַר כָּךְ נוֹלְדָה בְּיוֹם טוֹב, מֻתֶּרֶת; לְפִיכָךְ אֲפִלּוּ בָּדַק בְּקִנָּהּ שֶׁל תַּרְנְגֹלֶת עֶרֶב יוֹם טוֹב סָמוּךְ לַחֲשֵׁכָה וְלֹא מָצָא בָּהּ בֵּיצָה, וּלְמָחָר הִשְׁכִּים וּמָצָא בָּהּ בֵּיצָה, מֻתֶּרֶת; שֶׁתַּרְנְגֹלֶת אֵינָהּ יוֹלֶדֶת בַּלַּיְלָה, וְאָנוּ תּוֹלִין שֶׁמֵּאֶתְמוֹל יָצָא רֻבָּהּ וְחָזַר; וְהוּא שֶׁיֵּשׁ תַּרְנְגוֹל זָכָר תּוֹךְ ס׳ בָּתִּים וְאֵינוֹ מַפְסִיק נָהָר שֶׁאֵין בּוֹ גֶּשֶׁר, שֶׁאִם לֹא כֵּן אֶפְשָׁר שֶׁתֵּלֵד בַּלַּיְלָה וְאָסוּר. אֲבָל אִם לֹא בָּדַק מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב, אֲפִלּוּ לֵיכָּא זָכָר בַּהֲדָהּ שַׁרְיָא, שֶׁאָנוּ תּוֹלִים שֶׁמֵּאֶתְמוֹל נוֹלְדָה. וּבִלֹּא זָכָר רַבָּן יוֹלֶדֶת בַּיּוֹם, לְפִיכָךְ מֻתָּר לִקַּח בֵּיצִים מִן הָעַכּוּ״ם בְּלֵיל רִאשׁוֹן שֶׁל יוֹם טוֹב, דְּתָלִינַן שֶׁמֵּעֶרֶב יוֹם טוֹב נוֹלְדוּ; וְכֵן בְּלֵיל שֵׁנִי שֶׁל שְׁנֵי יָמִים טוֹבִים שֶׁל גָּלֻיּוֹת, אֲבָל לֹא בְּלֵיל שֵׁנִי שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה וְלֹא בְּלֵיל יוֹם טוֹב שֶׁאַחַר הַשַּׁבָּת. הַגָּה: וְעַכּוּ״ם הַמֵּבִיא בֵּיצִים בְּיוֹם טוֹב רִאשׁוֹן וּמַסִּיחַ לְפִי תֻמּוֹ שֶׁנּוֹלְדוּ מֵאֶתְמוֹל, מֻתָּר לִסְמֹךְ עָלָיו, (מָרְדְּכִי רֵישׁ בֵּיצָה). וְדַוְקָא בְּיוֹם טוֹב שֶׁחָל בְּאֶמְצַע הַשָּׁבוּעַ, אֲבָל בְּיוֹם טוֹב שֶׁחָל בְּאֶחָד בְּשַׁבָּת, שֶׁאָז יֵשׁ לַחוּשׁ שֶׁמָּא נוֹלְדָה בְּשַׁבָּת וְאָסוּר מִדְּאוֹרַיְיתָא בְּיוֹם טוֹב, אֵין עַכּוּ״ם מַסִּיחַ לְפִי תֻמּוֹ נֶאֱמָן; וְדַוְקָא בְּיוֹם טוֹב רִאשׁוֹן, אֲבָל בְּיוֹם טוֹב שֵׁנִי, אֲפִלּוּ רֹאשׁ הַשָּׁנָה, נֶאֱמָן, דְּאִינוֹ אֶלָּא דְּרַבָּנָן. (תְּרוּמַת הַדֶּשֶׁן סִ״ ע״ט).

ז הַשּׁוֹחֵט תַּרְנְגֹלֶת וּמָצָא בָּהּ בֵּיצִים גְּמוּרוֹת, מֻתָּרוֹת; וַאֲפִלּוּ בְּיוֹם טוֹב שֶׁלְּאַחַר הַשַּׁבָּת.

ח אֶפְרוֹחַ שֶׁנּוֹלַד בְּיוֹם טוֹב, אָסוּר. וְאִם נוֹלַד בְּשַׁבָּת, אָסוּר בְּיוֹם טוֹב שֶׁלְּאַחֲרָיו.

סימן תקיד

א אָסוּר לְכַבּוֹת דְּלֵקָה בְּיוֹם טוֹב, אֲפִלּוּ אִם רוֹאֶה בֵּיתוֹ שֶׁנִּשְׂרַף, אִם אֵין שָׁם סַכָּנַת נְפָשׁוֹת. וְאֵין מְכַבִּין הַבְּקֵעַת, אֲפִלּוּ כְּדֵי שֶׁלֹּא יִתְעַשֵּׁן הַבַּיִת אוֹ הַקְּדֵרָה אוֹ כְּדֵי לְשַׁמֵּשׁ מִטָּתוֹ. הַגָּה: וְיֵשׁ אוֹמְרִים דַּוְקָא אִם אֶפְשָׁר לְהַצִּיל הַקְּדֵרָה בְּלֹא כִּבּוּי, אֲבָל אִם אִי אֶפְשָׁר לְהַצִּיל אוֹ לְבַשֵּׁל הַקְּדֵרָה בְּעִנְיָן אַחֵר רַק שֶׁיְּכַבֶּה, מֻתָּר לְכַבּוֹת, (הָרֹא״שׁ וּמָרְדְּכִי וְרַ״ן פ״ב דְּבִיצָה וְרַשְׁבָּ״א וְטוּר), וְכַנַּ״ל עִקָּר; וְכֵן בְּבֵיתִ, אִם יִשְׂרַף הַבַּיִת לֹא יִהְיֶה לוֹ מָקוֹם לֶאֱכֹל שָׁם וְיִפְסִיד, סְעוּדָתוֹ, מֻתָּר לְכַבּוֹת, אֲבָל אִם יֵשׁ לוֹ בַּיִת אַחֵר לֶאֱכֹל שָׁם, אָסוּר לְכַבּוֹת מִשּׁוּם הֶפְסֵד מָמוֹנוֹ, (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם אֹרְחוֹת חַיִּים).

ב לְהַטּוֹת הַגַּג כְּדֵי לְהַרְחִיק הַשֶּׁמֶן מִן הַפְּתִילָה חָשִׁיב כִּבּוּי וְאָסוּר; וְכֵן אָסוּר לִקַּח פְּתִילָה מִגַּג הַדָּלוּק אֲפִלּוּ לִתְנָהּ בְּגַג אַחֵר שֶׁהֲרֵי כְּשֶׁמּוֹצִיאָהּ מִיָּד הוּא מְכַבֶּה אוֹתָהּ. הַגָּה: וּמֻתָּר לְהוֹסִיף פְּתִילוֹת לְגַג דּוֹלֵק כְּדֵי שֶׁיִּבְעִיר הַרְבֵּה וְיִכְבֶּה בְּמְהֵרָה (ר״ן פ׳ אֵין צָדִין).

ג נֵר שֶׁל שַׁעֲוָה שֶׁרוֹצֶה לְהַדְלִיקוֹ בְּיוֹם טוֹב וְחָס עָלָיו שֶׁלֹּא יִשָּׂרֵף כֻּלּוֹ, יָכוֹל לִתֵּן סְבִיבוֹ קֹדֶם שֶׁיַּדְלִיקֶנּוּ דָּבָר הַמּוֹנֵעַ מִלִּשָּׂרֵף, בְּעִנְיָן שֶׁיִּכְבֶּה כְּשֶׁיִּגִּיעַ שָׁם. הַגָּה: וְיֵשׁ מַתִּירִין לְהַחֹתְּ נֵר שֶׁל שַׁעֲוָה בְּאוּר, דְּהַיְנוּ שֶׁמַּדְלִיקִים גַּם לְמַטָּה כְּדֵי לְקַצְּרָהּ, וְכֵן נוֹהֲגִין; אֲבָל עַל יְדֵי סַכִּין, אָסוּר, (הַגָּהוֹת מַיְמוֹנִי פ״ו וְהַגָּהוֹת אֲשֵׁרִי וּמָרְדְּכִי וְתוֹסְפוֹת פ״ק דְּבִיצָה). וּמֻתָּר לְהַעֲמִיד נֵר בְּמָקוֹם שֶׁהָרוּחַ שׁוֹלֵט, כְּדֵי שֶׁיִּכְבֶּה; אֲבָל אָסוּר לְהַעֲמִידוֹ שָׁם, אִם כְּבָר הָרוּחַ מְנַשֵּׁב (מַהֲרִי״ל).

ד נֵר שֶׁכָּבָה וְרוֹצֶה לְהַדְלִיקוֹ בוֹ בַּיּוֹם, מֻתָּר לַחְתֹּךְ רֹאשׁ הַפְּתִילָה כְּדֵי שֶׁיִּהֵא נוֹחַ לְהַדְלֵק. הַגָּה: וְשִׁיּוּרֵי שֶׁמֶן וּפְתִילָה מֻתָּרִין אֲפִלּוּ בְּיוֹם טוֹב אַחַר שַׁבָּת אוֹ שְׁנֵי יָמִים טוֹבִים שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה, (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם רַב הַפּוֹסְקִים).

ה נֵר שֶׁל בַּטָּלָה, דְּהַיְנוּ שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לוֹ, אָסוּר לְהַדְלִיקוֹ; אֲבָל שֶׁל בֵּית הַכְּנֶסֶת לֹא חָשִׁיב שֶׁל בַּטָּלָה, וּמֻתָּר לְהַדְלִיקוֹ אֲפִלּוּ בְּיוֹם טוֹב שְׁנֵי אַחַר מִנְחָה, וְאֵין בָּזֶה מִשּׁוּם מֵכִין לְחֹל, שֶׁהֲרֵי בְּהַדְלָקָתוֹ יֵשׁ מִצְוָה לְאוֹתָהּ שָׁעָה. וּלְתַקֵּן הַפְּתִילוֹת וְהָעַשָּׁשִׁיוֹת בְּיוֹם טוֹב אַחַר מִנְחָה, אִם רוֹצֶה לְהַדְלִיק בּוֹ בַּיּוֹם, מֻתָּר; וְאִם לָאו, אָסוּר.

ו אֵין נוֹתְנִין נֵר עַל גַּבֵּי אִילָן מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב, דְּחַיְישִׁינַן שֶׁמָּא יָבֹא לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּאִילָן.

ז אֵין פּוֹתְחִין נֵר שֶׁל חֶרֶס, דְּהַיְנוּ בְּעוֹדוֹ רַךְ כְּמוֹ בֵּיצִים שֶׁל יוֹצֵר לְמַעַךְ אוֹתוֹ בַּיָּד לַעֲשׂוֹת לוֹ בֵּית קִבּוּל, מִפְּנֵי שֶׁהוּא עוֹשֶׂה כְּלִי.

ח אֵין חוֹתְכִין הַפְּתִילָה לְבֹ׳, אֶלָּא אִם כֵּן עַל יְדֵי שְׁנּוֹתֵן שְׁנֵי רָאשֶׁיהָ בְּפִי שְׁנֵי נֵרוֹת וּמַדְלִיקָהּ בָּאֶמְצַע; וְהוּא שֶׁיִּהֵא צָרִיךְ לִשְׁתֵּיהֶן.

ט אֵין גּוֹדְלִין אֶת הַפְּתִילָה וְלֹא מְהַבְהֲבִין אוֹתָהּ, אֲבָל אִם אֵינָהּ קָשָׁה כָּל צָרְכָּהּ יָכוֹל לְמָעֲכָהּ בְּיָדוֹ כְּדֵי לְהַקְשׁוֹתָהּ; וּמֻתָּר לִשְׁרוֹתָהּ בְּשֶׁמֶן, שֶׁאֵין בּוֹ נֵר דּוֹלֵק, (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם הָרוֹקֵחַ).

י מֻתָּר לְהָסִיר הַפֶּחָם שֶׁבְּרֹאשׁ הַנֵּר כְּשֶׁהוּא דּוֹלֵק, אֲבָל אֵינוֹ חוֹתֵךְ רֹאשׁ הַפְּתִילָה בְּכְלִי.

יא הַמַּדְלִיק נֵר שֶׁל יוֹם טוֹב צָרִיךְ לְבָרֵךְ: אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל יוֹם טוֹב.

סימן תקטו

א עַכּוּ״ם שֶׁהֵבִיא דּוֹרוֹן לְיִשְׂרָאֵל בְּיוֹם טוֹב, אִם יֵשׁ מִמִּינוֹ בְּמֻחְבָּר אוֹ שֶׁמְּחֻסָּר צֵידָה, אָסוּר אַף לְמִי שֶׁלֹּא הוּבָא בִּשְׁבִילוֹ לְאָכְלוֹ בּוֹ בַּיּוֹם, וַאֲפִלּוּ עָבַר וְנָתַן לְפָנָיו וּלְעָסוֹ אָסוּר לְבָלְעוֹ, (ר״ש בְּפֵרוּשׁ הַמִּשְׁנָה בפ״ב דְּתְרוּמוֹת); וַאֲפִלּוּ לְטַלְטְלָן, אָסוּר. וְלָעֶרֶב, מֻתָּרִים בִּכְדֵי שֶׁיַּעֲשׂוּ. וּבִשְׁנֵי יָמִים טוֹבִים שֶׁל גָּלֻיּוֹת, אִם הוּבָא בְּיוֹם רִאשׁוֹן מֻתָּר מֻתָּר מֵיָּד בְּלֵיל יוֹם טוֹב שֵׁנִי בִּכְדֵי שֶׁיַּעֲשׂוּ. הַגָּה: וְיֵשׁ מַחְמִירִין לְאָסְרוֹ עַד מוֹצָאֵי יוֹם טוֹב שֵׁנִי, (טוּר בְּשֵׁם ר״ח וְרַשׁ״י וּסְמ״ג), וְנוֹהֲגִין לְהַחְמִיר אִם אֵינוֹ לְצֹרֶךְ יוֹם טוֹב לְצֹרֶךְ אוֹרְחִים וּבְכַהֲאי גַּוְנָא, דְּאָז נוֹהֲגִין לְהָקֵל לְאַחֲרִים שֶׁלֹּא הוּבָא בִּשְׁבִילָן, (תְּרוּמַת הַדֶּשֶׁן סִימָן ע״ח). וְכֵן אִם הוּבָא בְּיוֹם טוֹב שֵׁנִי, צָרִיךְ לְהַמְתִּין בְּמוֹצָאֵי יוֹם טוֹב בִּכְדֵי שֶׁיַּעֲשׂוּ; אֲבָל בִּשְׁנֵי יָמִים שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה אוֹ בְּיוֹם טוֹב הַסָּמוּךְ לְשַׁבָּת, בֵּין מִלְּפָנָיו בֵּין מִלְּאַחֲרָיו, אִם הוּבָא בְּרִאשׁוֹן צָרִיךְ לְהַמְתִּין עַד מוֹצָאֵי יוֹם טוֹב וְשַׁבָּת בִּכְדֵי שֶׁיַּעֲשׂוּ, וְשִׁעוּר כְּדֵי שֶׁיַּעֲשׂוּ הַיְנוּ כְּדֵי שֶׁיֵּלֵךְ הָאֵינוֹ יְהוּדִי לַמָּקוֹם שֶׁלָּקַט וְיִגְמֹר הַמְּלָאכָה וְיַחֲזֹר לְכָאן; וְאִם נִסְתַּפֵּק לוֹ מֵהֵיכָן הֱבִיאָן, שִׁעוּרָן כְּדֵי שְׁיָבוֹאוּ מִחוּץ לַתְּחוּם.

ב אֲפִלּוּ תְּלָשָׁן הָאֵינוֹ יְהוּדִי אוֹ צָדָן לְעַצְמוֹ, אוֹ נָפַל מִן הָאִילָן מֵעַצְמוֹ, אוֹ נִצּוֹד מֵעַצְמוֹ, אָסוּר לְאָכְלוֹ בּוֹ בַּיּוֹם וּלְטַלְטְלוֹ, אַף לְמִי שֶׁלֹּא הוּבְאוּ בִּשְׁבִילוֹ; אֲבָל לָעֶרֶב, מֻתָּרִין מִיָּד בְּמוֹצָאֵי יוֹם טוֹב אַף לְמִי שֶׁהוּבְאוּ בִּשְׁבִילוֹ.

ג אֲפִלּוּ אִם הוּא סָפֵק אִם נִלְקְטוּ אוֹ נִצּוֹדוּ הַיּוֹם, אֲסוּרִים; אֲבָל אִם נָכְרִי בָּהֶם שֶׁלֹּא נִלְקְטוּ וְשֶׁלֹּא נִצּוֹדוּ הַיּוֹם, מֻתָּר לְמִי שֶׁלֹּא הוּבְאוּ בִּשְׁבִילוֹ; וְאִם לֹא בָּאוּ מִחוּץ לַתְּחוּם, מֻתָּר אַף לְמִי שֶׁהוּבְאוּ בִּשְׁבִילוֹ. הַגָּה: עַכּוּ״ם מַסִּיחַ לִפְנֵי חֲמוֹ שֶׁלֹּא נִלְקְטוּ הַיּוֹם אוֹ נִצּוֹד הַיּוֹם, נֶאֱמָן (וְעַיֵּן לְעֵיל סִי׳ תקי״ג ס״ו).

ד עַכּוּ״ם שֶׁהֵבִיא דּוֹרוֹן לְיִשְׂרָאֵל, מִדְּבָרִים שֶׁיֵּשׁ בְּמִינָם בְּמֻחְבָּר, בְּיוֹם טוֹב רִאשׁוֹן שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּה׳ בְּשַׁבָּת, יֵשׁ מַתִּירִים לְאָכְלָם בְּשַׁבָּת בִּכְדֵי שֶׁיַּעֲשׂוּ, וְיֵשׁ אוֹסְרִים. הַגָּה: וּלְדִידָן דְּנוֹהֲגִין לְהַחְמִיר בִּשְׁנֵי יָמִים טוֹבִים שֶׁל גָּלֻיּוֹת נָמֵי דִּינָא הָכִי. וּלְעִנְיַן הִלְכְתָא נִרְאֶה דִּבְשְׁנֵי יָמִים טוֹבִים שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה יֵשׁ לְהַחְמִיר בְּשַׁבָּת, אֲבָל בִּשְׁנֵי יוֹם טוֹב שֶׁל גָּלֻיּוֹת יֵשׁ לְהָקֵל בְּשַׁבָּת שֶׁהוּא לְאַחֲרָיוֵן; וְדַוְקָא בְּפֵרוֹת שֶׁאֵין צְרִיכִים הֲכָנָה בְּיוֹם טוֹב שֶׁלְּפָנֵי הַשַּׁבָּת, אֲבָל דָּבָר שֶׁצָּרִיךְ לְהָכִין בְּיוֹם טוֹב שֵׁנִי לְצֹרֶךְ הַשַּׁבָּת, אָסוּר מֵאַחַר דְּנָהִיגִין לֶאֱסֹר, וְאַף לְטַלְטֵל בְּיוֹם טוֹב שֵׁנִי אִם לֹא לְצֹרֶךְ אוֹרְחִים וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה (תְּרוּמַת הַדֶּשֶׁן סִי׳ ע״ח).

ה דָּבָר שֶׁאֵין בְּמִינוֹ בְּמֻחְבָּר וְאֵינוֹ מְחֻסַּר צֵידָה, אִם בָּא מִתּוֹךְ הַתְּחוּם מֻתָּר לַכֹּל; וְאִם בָּאוּ מִחוּץ לַתְּחוּם, אָסוּר לְאָכְלָן לְמִי שֶׁהוּבְאוּ בִּשְׁבִילוֹ וּלְכָל בְּנֵי בֵּיתוֹ, אֲבָל מֻתָּר לְטַלְטְלָן בְּתוֹךְ בְּתוֹךְ ד׳ אַמּוֹת אוֹ בְּתוֹךְ הָעִיר מֻקֶּפֶת חוֹמָה אוֹ מִבְצָר שֶׁיָּדוּעַ שֶׁהֻקַּף לַדִּירָה; וַאֲחֵרִים מֻתָּרִים אַף לְאָכְלָם. וְלָעֶרֶב יוֹם טוֹב רִאשׁוֹן צָרִיךְ לְהַמְתִּין מִי שֶׁהוּבְאוּ בִּשְׁבִילוֹ, בִּכְדֵי שֶׁיַּעֲשׂוּ. הַגָּה: וּמַתָּרִין אַחַר כָּךְ אֲפִלּוּ לְדִידָן שֶׁנּוֹהֲגִין לְהַחְמִיר בִּשְׁאָר דְּבָרִים, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר.

ו בְּעִיר שֶׁרֻבָּהּ עַכּוּ״ם, מִן הַסְּתָם כָּל הַמֵּבִיא לְצֹרֶךְ הָרֹב מֵבִיא. הַגָּה: מֻחֲזָקָה עַל מֻחֲזָקָה, אוֹ שֶׁיָּדוּעַ שֶׁלּוֹקֵט לְצֹרֶךְ שְׁנֵיהֶם, אָסוּר (בֵּית יוֹסֵף וּסְמ״ג).

ז אִם הוּא סָפֵק אִם בָּאוּ מִחוּץ לַתְּחוּם, אִם הוּא עַכּוּ״ם הַשָּׁרוּי עִמּוֹ בָּעִיר וּפֵרוֹת הַמְצוּיִים בָּעִיר, מֻתָּר; וְאִם לָאו, אָסוּר.

ח דָּבָר שֶׁאֵין בְּמִינוֹ בְּמֻחְבָּר שֶׁהוּבָא לְיִשְׂרָאֵל בְּיוֹם טוֹב רִאשׁוֹן שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה, מֻתָּר בַּשֵּׁנִי; וְהוּא הַדִּין לְשַׁבָּת וְיוֹם טוֹב הַסָּמוּכִים זֶה לָזֶה.

ט יִשְׂרָאֵל שֶׁשִּׁגֵּר דּוֹרוֹן לַחֲבֵרוֹ עַל יְדֵי עַכּוּ״ם מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב, וְנִתְעַכֵּב הָעַכּוּ״ם וְהֵבִיאָם בְּיוֹם טוֹב מִחוּץ לַתְּחוּם, מֻתָּר אֲפִלּוּ לְמִי שֶׁהוּבָא בִּשְׁבִילוֹ לֶאֱכָלָם; אֲבָל אָסוּר לְכָל יִשְׂרָאֵל לְטַלְטְלָם חוּץ לְאַרְבַּע אַמּוֹת, אוֹ חוּץ לְעִיר הַמֻּקָּפֶת חוֹמָה, אוֹ חוּץ לִמְבְצָר שֶׁיָּדוּעַ שֶׁהַקָּף חוֹמָה לַדִּירָה. הַגָּה: וְדַוְקָא שֶׁהָיָה דַּעְתּוֹ מֵאֶתְמוֹל, דְּלִית בֵּיהּ אִסּוּר מֻקְצֶה; אֲבָל אִם לֹא הָיָה דַּעְתּוֹ מֵאֶתְמוֹל, אַף עַל גַּב דְּלִית בֵּיהּ אִסּוּר תְּחוּמִין, אָסוּר מִשּׁוּם מֻקְצֶה, דְּכָל שֶׁל יִשְׂרָאֵל צָרִיךְ הֲכָנָה מִבְּעוֹד יוֹם, וַאֲפִלּוּ לְמִי שֶׁלֹּא הוּבָא בִּשְׁבִילוֹ אָסוּר (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם תְּשׁוּבַת הָרַשְׁבָּ״א).

סימן תקטז

א מֻתָּר לִשְׁלֹחַ לַחֲבֵרוֹ בְּיוֹם טוֹב בְּהֵמָה, חַיָּה וְעוֹף אֲפִלּוּ חַיִּים, וְיֵינוֹת, שְׂמָנִים וּסְלָתוֹת וְקִטְנִיּוֹת, אֲבָל לֹא תְּבוּאָה, לְפִי שֶׁמְּחֻסֶּרֶת טְחִינָה שֶׁהִיא מְלָאכָה הָאֲסוּרָה בְּיוֹם טוֹב.

ב כָּל דָּבָר שֶׁמֻּתָּר לִשְׁלֹחַ בְּיוֹם טוֹב, לֹא יְשַׁלְּחֶנּוּ בְּשׁוּרָה דְּהַיְנוּ שְׁלֹשָׁה בְּנֵי אָדָם אוֹ יוֹתֵר זֶה אַחַר זֶה נוֹשְׂאִים כֻּלָּם מִין אֶחָד; אֲבָל אִם כָּל אֶחָד נוֹשֵׂא מִין אַחֵר, מֻתָּר.

ג מְשַׁלְּחִים כֵּלִים אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָם תְּפוּרִים, שֶׁהֵם רְאוּיִם לְשָׁעָן עֲלֵיהֶם, וַאֲפִלּוּ יֵשׁ בָּהֶם כִּלְאַיִם, אִם הֵם קָשִׁים; וּמְשַׁלְּחִין תְּפִלִּין, כֵּיוָן שֶׁרְאוּיִים לַהֲנִיחָם בַּחֹל. הַגָּה: וְכָל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה, אֲפִלּוּ דֶּרֶךְ רְשׁוּת הָרַבִּים מֻתָּר לְשַׁלְּחָן (בֵּית יוֹסֵף).

סימן תקיז

א לוֹמַר לְחֶנֶנִי לָתֵת לוֹ בֵּיצִים אוֹ אֱגוֹזִים אוֹ שְׂאָר מִינֵי מַאֲכָל וּמִשְׁתֶּה, דְּינוֹ בְּיוֹם טוֹב כְּמוֹ בְּשַׁבָּת כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל סִימָן שכ״ג (סָעִיף ד׳). וְאִם הוּא עַכּוּ״ם, אָסוּר לְקַח מִמֶּנּוּ דָּבָר שֶׁבְּמִינוֹ בְּמִחֲבָּר אוֹ שֶׁבְּמִינוֹ מְחֻסַּר צֵידָה, אֶלָּא אִם כֵּן נִכָּר בָּהֶם שֶׁלֹּא נִלְקְטוּ וְשֶׁלֹּא נִצּוֹדוּ הַיּוֹם; וְכֵן לֹא יִקַּח מִמֶּנּוּ בֵּיצִים, שֶׁמָּא נוֹלְדוּ הַיּוֹם; אֲבָל דָּבָר שֶׁאֵין בּוֹ מְשׁוּם מְחֻבָּר וְלֹא מְשׁוּם צֵידָה וְלֹא מְשׁוּם נוֹלָד, מֻתָּר לְקַח מִמֶּנּוּ אֲפִלּוּ הוּבָא הַיּוֹם מִחוּץ לַתְּחוּם; וְכֵן קֶמַח שֶׁנִּטְחַן הַיּוֹם, בְּעִיר שֶׁרֻּבָּהּ עַכּוּ״ם, מֻתָּר לִקַּח מִמֶּנּוּ דְּאַדַּעְתָּא דְּעַכּוּ״ם טָחֲנִי לֵיהּ; וְהוּא הַדִּין לִקַּח מִמֶּנּוּ פַּת שֶׁאָפָה בּוֹ בַּיּוֹם וְכֵן אִם נֶאֶפָה בְּשַׁבָּת שֶׁלְּפָנָיו (בֵּית יוֹסֵף).

ב יִשְׂרָאֵל שֶׁאָמַר לַעַכּוּ״ם מִבְּעוֹד יוֹם: תְּקֻנֶה לִי יוֹנִים לְמָחָר, לֹא יָפֶה עוֹשֶׂה, אֲבָל אִם עָשָׂה כְּבָר מֻתָּר לֶאֱכֹל מֵהֶם בְּיוֹם טוֹב, וְהוּא שֶׁלֹּא יִהְיוּ מַפְרִיחִין; אֲבָל אִם רָגִיל בְּכָךְ, אָסוּר לֶאֱכֹל מֵהֶם דְּאֵין זֶה חֲשׁוּב דִּיעֲבַד; כֵּיוָן שֶׁרָגִיל בְּכָךְ.

ג לוֹמַר לַחֲבֵרוֹ: מַלֵּא לִי כָּל זֶה יַיִן, דִּינוֹ בְּיוֹם טוֹב כְּמוֹ בְּשַׁבָּת. הַגָּה: כִּדְאִיתָא סִימָן שכ״ג. וְהוּא הַדִּין דְּאָסוּר לְהַשִּׂיל גּוֹרָלוֹת בְּיוֹם טוֹב כְּמוֹ בְּשַׁבָּת, כִּדְאִיתָא לְעֵיל סִימָן שכ״ב (סעי׳ ר׳).

ד לֹא יָמֹד אָדָם שְׁעוֹרִים לְתֵן לִפְנֵי בְּהֶמְתּוֹ, אֶלָּא מְשַׁעֵר וְנוֹתֵן לָהּ.

סימן תקיח

א מִתּוֹךְ שֶׁהַתֵּרָה הוֹצָאָה לְצָרְכָּהּ אֲכִילָה, הַתֵּרָה שֶׁלֹּא לְצָרְכָּהּ, כְּגוֹן קֶטֶן וְלוֹלָב וְסֵפֶר תּוֹרָה וְכֵלִים. הַגָּה: הַצְּרִיכִים לוֹ קֶצֶת, אוֹ שֶׁמִּתְיָרֵא שֶׁלֹּא יִגָּנְבוּ אוֹ שֶׁאֵר פְּסָדָא (הַגָּהוֹת סְמַ״ק וְרַבֵּנוּ יְרוּחָם), אֲבָל אֲבָנִים וְכֵיוֹצֵא בָּהֶן, אָסוּר. הַגָּה: וּמֻתָּר לִשְׂחֹק בְּכַדּוּר, אֲפִלּוּ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, אַף עַל גַּב שֶׁאֵינוֹ אֶלָּא טִיּוּל בְּעָלְמָא (תוס׳ וְרַ׳ יְרוּחָם); וְאִם הִנִּיחַ עֲרוּב, מֻתָּר לְטַלְטֵל וּלְהוֹצִיא כָּל שֶׁיֵּשׁ לוֹ תּוֹרַת כְּלִי, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ לְצָרְכּוֹ הַיּוֹם כְּלָל (ר״ן פ״ב דְּבֵיצָה).

ב אָסוּר לְיִשְׂרָאֵל לְהוֹצִיא שׁוּם דָּבָר בְּיוֹם טוֹב לְצֹרֶךְ עַכּוּ״ם. הַגָּה: אֲבָל מֻתָּר לְשַׁלֵּחַ לוֹ עַל יְדֵי עַכּוּ״ם, כְּגוֹן שֶׁצָּרִיךְ לְהַחֲזִיר מַשְׁכּוֹן לְעַכּוּ״ם אֵלָם, וְכַדּוֹמֶה לָזֶה (מָרְדְּכַי ספ״ק דְּבֵיצָה וּבֵית יוֹסֵף בְּשֵׁם תוס׳ פ״ק דִּכְתֻבּוֹת).

ג לָקַח עֵץ שֶׁאֵינוֹ מְיֻחָד לְשַׁפּוּד וְצָלָה בּוֹ בָּשָׂר, אָסוּר לְטַלְטְלוֹ אַחַר כָּךְ, שֶׁאֵינוֹ כְּלִי, אֶלָּא שׁוֹמְטוֹ וּמַנִּיחוֹ בְּקֶרֶן זָוִית כְּדֵי שֶׁלֹּא יִזְקוּ בּוֹ, אֲפִלּוּ אֵין עָלָיו בָּשָׂר כְּלָל. הַגָּה: וּלְצֹרֶךְ אֹכֶל נֶפֶשׁ מֻתָּר לְטַלְטֵל הַכֹּל, אֲפִלּוּ מֻקְצֶה (רַמְבַּ״ם פ״א וּמָרְדְּכִי ר״פ בַּכֹּל מְעָרְבִין).

ד מֻתָּר לְטַלְטֵל סֻלָּם שֶׁל שׁוֹבָךְ מִשּׁוֹבָךְ לְשׁוֹבָךְ, אֲפִלּוּ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים; אֲבָל סֻלָּם שֶׁל עֲלִיָּה, אָסוּר בְּטַלְטוּל.

ה לְהוֹצִיא גֶּרֶף שֶׁל רְעִי וּלְהַחֲזִירוֹ, כְּדִינוֹ בְּשַׁבָּת כָּךְ דִּינוֹ בְּיוֹם טוֹב וְעַיֵּן לְעֵיל סי׳ ש״ח (סָעִיף ל״ה).

ו בְּהֵמָה שֶׁמֻּתָּה בְּיוֹם טוֹב, אִם הָיְתָה מְסֻכֶּנֶת מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב הֲרֵי זֶה מְחַתְּכָהּ לַכְּלָבִים; וְאִם לֹא הָיְתָה מְסֻכֶּנֶת, אַף עַל פִּי שֶׁהָיְתָה חוֹלָה, הֲרֵי זֶה מֵקֶצֶּה וְלֹא יְזִיזֶנָּה מִמְּקוֹמָהּ.

ז מַתְחִילִין בַּעֲרֵמוֹת הַתָּבֶן, אִם הִיא תִּבְנָא סַרְיָא (פי׳ סְרוּחָה) וְאֵית בֵּיהּ קוֹצִים, שֶׁעוֹמֵד לְהַסָּקָה.

ח נוֹטְלִים עֵצִים הַסְמוּכִים לְדָפְנֵי הַסֻּכָּה וּמַסִּיקִין בָּהֶם. הַגָּה: וְהוּא הַדִּין אִם זָרַק חֲבִילוֹת עַל הַסְּכָךְ, דְּאֵינָן בְּטֵלוֹת לְגַבֵּי הַסְּכָךְ אִם דַּעְתּוֹ לְהַסִּיקָן מֵתָר לְטָלָן מִשָּׁם.

ט בַּיִת שֶׁהוּא מָלֵא פֵּרוֹת מוּכָנִים וְנִפְתַּח, נוֹטֵל מִמְּקוֹם הַפְּתָחַת.

סימן תקיט

א מְסַלְּקִין תְּרִיסֵי (פי׳ קְרָשִׁים שֶׁנּוֹעֲלִים בָּהֶם הַחֲנוּיוֹת) חֲנוּיוֹת וּמַחֲזִירִין אוֹתָם בְּיוֹם טוֹב, כְּדֵי שֶׁיּוֹצִיא תַּבְלִין שֶׁהוּא צָרִיךְ לָהֶן וְלֹא יִמָּנַע מִשִּׁמְחַת יוֹם טוֹב. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים, כְּשֶׁיֵּשׁ לָהֶם צִיר בָּאֶמְצַע; אֲבָל יֵשׁ לָהֶם צִיר מִן הַצַּד, אָסוּר, גְּזֵרָה שָׁמָּא יִתְקַע; וְשֶׁאֵין לָהֶם צִיר מִן הַצַּד כָּל עִקָּר, אֲפִלּוּ בַּבַּיִת מֻתָּר לְהַחֲזִיר.

ב כֵּלִים שֶׁהֵם מְפֻצָּלִים, כְּגוֹן מְנוֹרָה שֶׁל חֲלִילוֹת וְכִסֵּא וְשֻׁלְחָן שֶׁהֵם חֲתִיכוֹת חֲתִיכוֹת, מַעֲמִידִין אוֹתָן בְּיוֹם טוֹב; וְהוּא שֶׁלֹּא יִתְקַע.

ג לְהַתִּיר וּלְהַפְקִיעַ וַלְחִתִּךְ חוֹתָמוֹת שֶׁבַּכֵּלִים וְשֶׁבַּקַּרְקַע וּלְשַׁבֵּר פּוֹתְחוֹת, כְּדִינָם בְּשַׁבָּת כָּךְ דִּינָם בְּיוֹם טוֹב וע״ל סי׳ שי״ד (סָעִיף ד׳).

ד לִקֹּט קַשׁ אוֹ קֵיסָם אוֹ חֶבֶל אוֹ עֲצֵי בְּשָׂמִים, דִּינָן בְּיוֹם טוֹב כְּדִינָן בְּשַׁבָּת כִּדְאִיתָא סי׳ שכ״ב (סָעִיף ד׳).

ה קְמָטִים שֶׁעוֹשִׂים הַנָּשִׁים בְּבָתֵּי זְרוֹעוֹתֵיהֶן וּבְבָתֵּי שׁוֹקֵיהֶן, אָסוּר לַעֲשׂוֹתָן בְּיוֹם טוֹב מִשּׁוּם תִּקּוּן מָנָא.

סימן תקי

א לְכַבֵּד הַבַּיִת, כְּדִינוֹ בְּשַׁבָּת כָּךְ דִּינוֹ בְּיוֹם טוֹב וְעַיֵּן לְעֵיל סי׳ של״ז.

סימן תקיא

א מַשִּׁילִין פֵּרוֹת דֶּרֶךְ אֲרֻבָּה פי׳ מִן כִּי יִשַּׁל זֵיתֶךָ (דְּבָרִים כח, מ) כְּלוֹמַר מַפִּילִין הַפֵּרוֹת לָאָרֶץ בְּיוֹם טוֹב; וְלֹא יְשַׁלְשְׁלֵם בְּחַלּוֹנוֹת וְלֹא יוֹרִידֵם בְּסַלָּמוֹת וְלֹא יְטַלְטְלֵם מִגַּג לְגַג, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן שָׁוִין.

ב מֻתָּר לְכַסּוֹת פֵּרוֹת אוֹ כַּדֵּי יַיִן אוֹ לְבֵנִים, מִפְּנֵי הַדֶּלֶף.

ג לִתֵּן כְּלִי תַּחַת הַדֶּלֶף, כְּדִינוֹ בְּשַׁבָּת כָּךְ דִּינוֹ בְּיוֹם טוֹב וְעַיֵּן לְעֵיל סִימָן של״ח (סָעִיף ח׳).

סימן תקכב

א אֵין הַסּוּמָא יוֹצֵא בְּמַקְלוֹ, וְלֹא הָרוֹעֶה בְּתַרְמִילוֹ, וְדִין חֵגֶר דִּינוֹ בְּיוֹם טוֹב כְּמוֹ בְּשַׁבָּת וְעַיֵּן לְעֵיל סִימָן ש״א (סָעִיף י״ז).

ב אֵין יוֹצְאִין בְּכִסֵּא, אֶחָד הָאִישׁ וְאֶחָד הָאִשָּׁה; וְאִישׁ שֶׁהָיוּ רַבִּים צְרִיכִים לוֹ, מֻתָּר, וּמוֹצִיאִין אוֹתוֹ עַל הַכָּתֵף אֲפִלּוּ בְּאַפְּרְיוֹן.

ג מִי שֶׁנִּתְכַּוְּצוּ (פי׳ שֶׁנִּצְמְתוּ וְנַעֲשָׂה קָצָרִים) גִּידֵי שׁוֹקָיו יָכוֹל לָצֵאת בְּמַקֵּל.

ד אֵין מַנְהִיגִין בְּהֵמָה בְּמַקֵּל.

סימן תקכג

א מְסִירִים זְבוּבִים הַנִּתְלִים בַּבְּהֵמָה, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן עוֹשִׂין חַבּוּרָה.

ב אֵין מְגָרְדִין בְּהֵמָה בְּמִגֵּרְדֶת בְּיוֹם טוֹב, מִפְּנֵי שֶׁמַּשֶּׁרֶת שֵׂעָר.

ג אֵין מְיַלְּדִין בְּהֵמָה בְּיוֹם טוֹב, אֲבָל מְסַעֲדִין אוֹתָהּ, שֶׁאוֹחֵז בַּוָּלָד שֶׁלֹּא יִפֹּל לָאָרֶץ, וְנוֹפֵחַ לוֹ בְּחוֹטְמוֹ, וְנוֹתֵן לוֹ דַּד לְתוֹךְ פִּיו.

ד בְּהֵמָה שֶׁרְחָקָה וְלָדָהּ, מֻתָּר לְזַלְּפָהּ (פ״ר לִשְׁפּוֹד) מֵי שִׁלְיָתָהּ עָלָיו וְלוֹתֵן מִלֹּא אֶגְרוֹף מֶלַח בִּרְחָמָהּ, כְּדֵי שֶׁתְּרַחֵם עָלָיו; אֲבָל הַטְּמֵאָה אָסוּר לַעֲשׂוֹת לָהּ כֵּן. הַגָּה: וְעַיֵּן לְעֵיל סִי׳ רמ״ו (ס״ג בְּהַגָּה) אִם אָדָם מְצַוֶּה עַל שְׁבִיתַת בְּהֶמְתּוֹ בְּיוֹם טוֹב.

סימן תקכד

א אֵין עוֹלִין עַל גַּב אִילָן, וְלֹא רוֹכְבִין עַל גַּב בְּהֵמָה, וְלֹא שָׁטִין עַל פְּנֵי הַמַּיִם, וְלֹא מְסַפְּקִין לְהַכּוֹת כַּף עַל יָרֵךְ, וְלֹא מְטַפְּחִין לְהַכּוֹת כַּף עַל כַּף, וְלֹא מְרַקְּדִין, וְלֹא דָנִין, וְלֹא מְקַדְּשִׁין, וְלֹא כוֹנְסִים, וְלֹא מְיַבְּמִים, וְלֹא מְגָרְשִׁין, וְלֹא חוֹלְצִין, וְלֹא מַקְדִּישִׁין, וְלֹא מַחֲרִימִין, וְלֹא מַפְרִישִׁין תְּרוּמָה וּמַעֲשְׂרוֹת. הַגָּה: וְדִין פְּדְיוֹן הַבֵּן, כְּדִינוֹ בְּשַׁבָּת כָּךְ דִּינוֹ בְּיוֹם טוֹב, וְעַיֵּן לְעֵיל סִי׳ של״ט (סָעִיף ד׳).

ב שְׂכִיב מֵרַע דְּתַקִּיף לֵיהּ עָלְמָא טוּבָא, שָׁרֵי לְגָרֵשׁ אֲפִלּוּ בְּשַׁבָּת.

סימן תקכה

א הַלְוָאַת יוֹם טוֹב נִתְּנָה לִתָּבַע בְּדִין וְעַיֵּן לְעֵיל סִימָן ש״ז סָעִיף י״א.

ב גַּבָּאֵי צְדָקָה גּוֹבִין מֵהַחֲצֵרוֹת בְּיוֹם טוֹב, אֲבָל לֹא יַכְרִיזוּ כְּדֶרֶךְ שֶׁמַּכְרִיזִין בַּחֹל אֶלָּא גּוֹבִין בְּצִנְעָא וְנוֹתְנִים לְתוֹךְ חֵיקָם וּמְחַלְּקִים לְכָל שְׁכוּנָה וּשְׁכוּנָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ.

סימן תקכו

א מֵת הַמֵּטָּל לְקָבְרוֹ, אִם הוּא בְּיוֹם טוֹב רִאשׁוֹן לֹא יִתְעַסְּקוּ בּוֹ יִשְׂרָאֵל וַאֲפִלּוּ יַסְרִיחַ וְאִי אֶפְשָׁר בַּעֲמָמִין, אֲבָל יִתְעַסְּקוּ בּוֹ עַמְמִין אֲפִלּוּ מֵת בּוֹ בַּיּוֹם וְעַיֵּן לְעֵיל סִימָן ד״ש, וַאֲפִלּוּ אִם יְכוֹלִין לְהַשְׁהוֹתוֹ עַד לְמָחָר שֶׁלֹּא יַסְרִיחַ; וְכָל זֶה בַּעֲשַׁיִת קֶבֶר וְאָרוֹן וְתַכְרִיכִין, אֲבָל לְהַלְבִּישׁוֹ וּלְחַמֵּם לוֹ מַיִם לְטַהֲרוֹ וּלְהוֹצִיאוֹ וּלְשׂוֹמוֹ בַּקֶּבֶר, מֻתָּר עַל יְדֵי יִשְׂרָאֵל. הַגָּה: וְטוֹב לְזָהֵר לְטַהֲרוֹ עַל יְדֵי קֹשׁ עַל גַּב עוֹר אוֹ נְסָר, וְלֹא עַל יְדֵי סָדִינִים, שֶׁלֹּא יָבֹא לִידֵי סְחִיטָה (תְּרוּמַת הַדֶּשֶׁן סִימָן פ״ב).

ב מֵת בְּיוֹם טוֹב רִאשׁוֹן אָסוּר לַהֲלִינוֹ עַד יוֹם טוֹב שֵׁנִי כְּדֵי שֶׁיִּתְעַסְּקוּ בּוֹ יִשְׂרָאֵל.

ג בְּשַׁבָּת וּבְיוֹם הַכִּפּוּרִים לֹא יִתְעַסְּקוּ בּוֹ כְּלָל, אֲפִלּוּ עַל יְדֵי עַמְמִין, אֲפִלּוּ לְהוֹצִיאוֹ עַל יְדֵיהֶם וּלְהַנִּיחוֹ בְּכוּךְ (פְּרוּשׁ בַּהַפְרָשָׁה) הָעֲשׂוּיָה מֵאֶתְמוֹל.

ד בְּיוֹם טוֹב שֵׁנִי יִתְעַסְּקוּ בּוֹ יִשְׂרָאֵל אֲפִלּוּ בְּיוֹם שֵׁנִי שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה, וַאֲפִלּוּ לֹא אִשְׁתָּהֵי, אֲפִלּוּ לַחְתּוֹךְ לוֹ הַדֶּם מֵהַמְחֻבָּר וְלַעֲשׂוֹת לוֹ תַּכְרִיכִין וְאָרוֹן וְלַחְצֹב לוֹ קֶבֶר וּלְחַמֵּם לוֹ מַיִם לְטַהֲרוֹ וְלִגְזֹז לוֹ שְׂעָרוֹ; וְאִם אֵין בְּאוֹתָהּ הָעִיר מְקוֹם קְבָרוֹת לְיִשְׂרָאֵל, מוֹלִיכִין אוֹתוֹ לְעִיר אַחֶרֶת שֶׁיֵּשׁ בָּהּ שְׁכוּנַת קְבָרוֹת, אֲפִלּוּ חוּץ לַתְּחוּם, וּמַשְׁכִּירִין לוֹ סְפִינָה לְהוֹלִיכוֹ מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, דְּיוֹם טוֹב שֵׁנִי לְגַבֵּי מֵת, כְּחֹל שְׁוִיוּהוּ רַבָּנָן; וַאֲפִלּוּ אֶפְשָׁר בַּעֲמָמִין, יִתְעַסְּקוּ בּוֹ יִשְׂרָאֵל; הַגָּה: אֲבָל בְּאַשְׁכְּנַז וּבִמְדִינוֹת אֵלּוּ אֵין נוֹהֲגִין כֵּן, אֶלָּא כָּל הֵיכָא דְּאֶפְשָׁר בַּעֲמָמִין עוֹשִׂין הַקֶּבֶר וְהָאָרוֹן וְתַכְרִיכִין עַל יְדֵי עַמְמִין, וּשְׁאָר הַדְּבָרִים עוֹשִׂים יִשְׂרָאֵלִים כְּמוֹ בְּיוֹם טוֹב רִאשׁוֹן; אֲבָל אִם לֹא אֶפְשָׁר בַּעֲמָמִין, מֻתָּר לַעֲשׂוֹת הַכֹּל עַל יְדֵי יִשְׂרָאֵל (מָרְדְּכִי הל׳ אֵבֶל וּתְרוּמַת הַדֶּשֶׁן סִימָן פ״ב), חוּץ מִן הַכִּפָּה שֶׁבּוֹנִים עַל הַקֶּבֶר שֶׁאֵין בּוֹנִין אוֹתָהּ בְּיוֹם טוֹב. הַגָּה: אֲבָל מֻתָּר לְכַסּוֹתוֹ בְּעָפָר כְּדַרְכּוֹ בַּחֹל (בֵּית יוֹסֵף), וּדְלֹא כְּיֵשׁ מַחְמִירִין, כֵּן נִרְאֶה לִי. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים, כְּשֶׁרוֹצִים לְקָבְרוֹ בּוֹ בַּיּוֹם; אֲבָל אִם אֵין רוֹצִים לְקָבְרוֹ בּוֹ בַּיּוֹם, אֵין עוֹשִׂים לוֹ שׁוּם דָּבָר אִסּוּר מְלָאכָה, אֲפִלּוּ עַל יְדֵי אֵינוֹ יְהוּדִי, אֲבָל טִלְטוּל מֻתָּר וְדִין קְרִיאַת שְׁמַע וּתְפִלָּה אִם מֵת לוֹ מֵת בְּיוֹם טוֹב רִאשׁוֹן אוֹ שֵׁנִי, עַיֵּן לְעֵיל סִי׳ ע״א סָעִיף ב׳ וּלְקַמָּן סִימָן תקמ״ח בְּסָעִיף ה׳.

ה הַחוֹפֵר קֶבֶר לְמֵת בְּיוֹם טוֹב שֵׁנִי, מֻתָּר לוֹ לִטֹּל שָׂכָר.

ו מֻתָּר לְלַוּוֹת הַמֵּת בְּיוֹם טוֹב רִאשׁוֹן תּוֹךְ הַתְּחוּם, וּבְיוֹם טוֹב שֵׁנִי אֲפִלּוּ חוּץ לַתְּחוּם, וְחוֹזְרִין לִמְקוֹמָם בּוֹ בַּיּוֹם. וְכֵן מֻתָּר לְהַחֲזִיר כְּלֵי הַקְּבוּרָה שֶׁהוֹלִיכוּ עִמָּהֶם חוּץ לַתְּחוּם.

ז הַמְלַוִּים אֶת הַמֵּת אֲסוּרִים לִרְכֹּב עַל בְּהֵמָה, אֲפִלּוּ בְּיוֹם טוֹב שֵׁנִי, וַאֲפִלּוּ הָאֲבֵלִים; אֲבָל הַקּוֹבְרִים שֶׁצְּרִיכִים לְקָבְרוֹ, אִם אִי אֶפְשָׁר, מַתִּירִים לָהֶם בְּיוֹם טוֹב שֵׁנִי לִרְכֹּב עַל גַּבֵּי בְּהֵמָה.

ח אִם נוֹדַע לִבְנֵי עִיר אַחַת שֶׁיִּשְׂרָאֵל מֵת רָחוֹק מִשָּׁם ד׳ אוֹ חֲמִשָּׁה יָמִים וְלֹא נִתַּן לְקָבְרָה, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא יוּכְלוּ לְהַגִּיעַ לוֹ עַד לְאַחַר הַמּוֹעֵד, מֻתָּר לָצֵאת לַדֶּרֶךְ בְּיוֹם טוֹב שֵׁנִי כְּדֵי לְמַהֵר קְבוּרָתוֹ. הַגָּה: וּמֻתָּר לְהָבִיא מֵת בְּיוֹם טוֹב שֵׁנִי מִחוּץ לְתְחוּם הָעִיר, לְקָבְרוֹ בְּקִבּוּרַת יִשְׂרָאֵל, אַף עַל פִּי שֶׁהָיָה אֶפְשָׁר לְקָבְרוֹ בִּמְקוֹמוֹ (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם תְּשׁוּבַת רַשְׁבָּ״א).

ט תִּינוֹק שֶׁמֵּת בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים, אִם גָּמְרוּ שְׁעָרוֹ וְצִפָּרְנָיו, הוּא בְּחֶזְקַת בֶּן קַיָּמָא וְדִינוֹ כְּמֵת גָּדוֹל, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין אָנוּ יוֹדְעִים אִם כָּלוּ לוֹ חֳדָשָׁיו, דְּרוֹב נָשִׁים יוֹלְדוֹת וְלַד קַיָּמָא.

י נְפָלִים שֶׁנֶּהֱגוּ לְהָסִיר עָרְלָתָן בִּצְרוֹר אֶבֶן אוֹ בְּקֶנֶה, אָסוּר אֲפִלּוּ בְּיוֹם טוֹב שֶׁנִּי שֶׁל גָּלְיוֹת. הַגָּה: וְאָסוּר לְקָבְרוֹ בְּיוֹם טוֹב, אֶלָּא מַנִּיחוֹ עַד לְמָחָר (בֵּית יוֹסֵף).

יא אֵין קוֹרְעִין עַל הַמֵּת אֲפִלּוּ בְּיוֹם טוֹב שֵׁנִי, אֲפִלּוּ קְרוֹבָיו.

יב כְּשֶׁמֵּת בְּלֵיל יוֹם טוֹב שֵׁנִי, מַשְׁכִּימִין וְקוֹבְרִין אוֹתוֹ קֹדֶם תְּפִלָּה; כְּשֶׁמֵּת בַּיּוֹם, קוֹבְרִין אוֹתוֹ אַחַר הָאֲכִילָה. הַגָּה: וְדִין צִדּוּק הַדִּין בְּיוֹם טוֹב עַיֵּן בְּיוֹרֶה דֵּעָה סִימָן ת״א (סָעִיף ו׳).

סימן תקכז

א יוֹם טוֹב שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּעֶרֶב שַׁבָּת, לֹא יְבַשֵּׁל בִּתְחִלָּה לְצֹרֶךְ שַׁבָּת בְּקִדְרָה בְּפָנֵי עַצְמָהּ, אֲבָל מְבַשֵּׁל הוּא כַּמָּה קְדֵרוֹת לְיוֹם טוֹב וְאִם הוֹתִיר, הוֹתִיר לְשַׁבָּת; וְעַל יְדֵי עֵרוּב, מְבַשֵּׁל בִּתְחִלָּה לְשַׁבָּת. (פִּי׳ עִנְיַן הָעֵרוּב הוּא שֶׁיְּבַשֵּׁל וְיֹאפֶה מִיּוֹם טוֹב לְשַׁבָּת עִם מַה שֶּׁבִּשֵּׁל וְאָפָה כְּבָר מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב לְשֵׁם שַׁבָּת, וְנִמְצָא שֶׁלֹּא הִתְחִיל מְלָאכָה בְּיוֹם טוֹב אֶלָּא גָּמַר אוֹתָהּ). הַגָּה: וּמֻתָּר לְהַנִּיחַ עֵרוּב זֶה אֲפִלּוּ סָפֵק חֲשֵׁכָה (מָרְדְּכִי סוֹף פֶּרֶק בַּמֶּה מַדְלִיקִין).

ב עֵרוּב זֶה עוֹשִׂין אוֹתוֹ בְּפַת וְתַבְשִׁיל, וְאִם לֹא עָשָׂאוּ אֶלָּא מִתַּבְשִׁיל לְבַד, מֻתָּר.

ג שִׁעוּר תַּבְשִׁיל זֶה כַּזַּיִת, בֵּין לְאֶחָד בֵּין לַאֲלָפִים, בֵּין בִּתְחִלָּתוֹ בֵּין בְּסוֹפוֹ; הַגָּה: וְיֵשׁ מַצְרִיכִין לְכַתְּחִלָּה בְּפַת כַּבֵּיצָה (יְרוּשַׁלְמִי), וְכֵן נוֹהֲגִין לְכַתְּחִלָּה.

ד צָרִיךְ שֶׁיְּהֵא תַּבְשִׁיל זֶה דָּבָר שֶׁהוּא רָאוּי לְלַפֵּת בּוֹ אֶת הַפַּת, לַאֲפוּקֵי דַּיְסָא.

ה תַּבְשִׁיל זֶה שֶׁאָמְרוּ, אֲפִלּוּ צָלִי, אֲפִלּוּ שָׁלוּק, אֲפִלּוּ כָּבוּשׁ אוֹ מְעֻשָּׁן, אֲפִלּוּ מִין דָּגִים קְטַנִּים שֶׁהֻדְּחָן בְּמַיִם חַמִּים וַהֲדָחָתָן הוּא בִּשּׁוּלָן לַאֲכִילָה, הֲרֵי זֶה סוֹמֵךְ עֲלֵיהֶם; וְכֵן סוֹמֵךְ עַל תַּפּוּחִים מְבֻשָּׁלִים וְהוּא הַדִּין שְׁאָר פֵּרוֹת מְבֻשָּׁלִים, וְעַל דָּגִים קְטַנִּים שֶׁבִּשְּׁלָן.

ו סוֹמֵךְ מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב אֲפִלּוּ עַל עֲדָשִׁים שֶׁבִּשּׁוּלֵי קְדֵרָה, וְכֵן עַל שַׁמְנוּנִית שֶׁנִּדְבַּק בַּסַּכִּין וּגְרָרוֹ, וְהוּא שֶׁיְּהֵא בּוֹ כַּזַּיִת.

ז מִצְוָה עַל כָּל אָדָם לְעָרֵב, וּמִצְוָה עַל כָּל גְּדוֹל הָעִיר לְעָרֵב עַל כָּל בְּנֵי עִירוֹ, כְּדֵי שֶׁיִּסְמֹךְ עָלָיו מִי שֶׁשָּׁכַח אוֹ נֶאֱנַס אוֹ שֶׁהִנִּיחַ עֵרוּב וְאָבַד וְהוּא הַדִּין עַם הָאָרֶץ שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ לְעָרֵב (אוֹר זָרוּעַ); אֲבָל מִי שֶׁאֶפְשָׁר לְעָרֵב וְלֹא עֵרֵב, אֶלָּא שֶׁרוֹצֶה לִסְמֹךְ עַל עֵרוּבוֹ שֶׁל גְּדוֹל הָעִיר, נִקְרָא פּוֹשֵׁעַ וְאֵינוֹ יוֹצֵא בּוֹ.

ח כְּשֶׁמְּעָרֵב עַל אֲחֵרִים אֵינוֹ צָרִיךְ לְפָרֵט אֶלָּא מַנִּיחַ בִּכְלָל עַל כָּל בְּנֵי הָעִיר וְכָל מִי שֶׁהוּא בְּתִחוּם הָעִיר יוֹצֵא בּוֹ. הַגָּה: אֲבָל מִי שֶׁהוּא חוּץ לַתְּחוּם אֵינוֹ יוֹצֵא בּוֹ, אֲפִלּוּ הִנִּיחַ עֵרוּב תְּחוּמִין וְיָכוֹל לָבֹא לְכָאן, אֶלָּא אִם כֵּן הִתְנָה עָלָיו הַמַּנִּיחַ בְּהֶדְיָא (הַמַּגִּיד פ״ו).

ט דַּעַת מַנִּיחַ בָּעֵינָן שֶׁיְּכַוֵּן לְהוֹצִיא לְאַחֵר, אֲבָל דַּעַת מִי שֶׁהִנִּיחוּ בִּשְׁבִילוֹ לֹא בָּעֵינָן בִּשְׁעַת הַנָּחָה, רַק שֶׁיּוֹדִיעוּהוּ בְּיוֹם טוֹב קֹדֶם שֶׁיַּתְחִיל לְבַשֵּׁל לְצֹרֶךְ הַשַּׁבָּת. הַגָּה: וְאִם הֶרֶךְ הַגָּדוֹל לְהַנִּיחַ עֲלֵיהֶם, סוֹמְכִין עָלָיו מִסְּתָמָא (ר״ן פ״ב).

י הַמְעָרֵב לַאֲחֵרִים צָרִיךְ לְזַכּוֹת לָהֶם עַל יְדֵי אַחֵר. וְכָל מִי שֶׁמְּזַכִּים עַל יָדוֹ בְּעֵרוּבֵי שַׁבָּת, מְזַכִּין עַל יָדוֹ בְּעֵרוּבֵי תַּבְשִׁילִין; וְכָל מִי שֶׁאֵין מְזַכִּין עַל יָדוֹ בְּאוֹתוֹ עֵרוּב, אֵין מְזַכִּין עַל יָדוֹ בָּזֶה וְעַיֵּן לְעֵיל סִימָן שס״ו.

יא צָרִיךְ הַזּוֹכֶה לְהַגְבִּיהַּ הָעֵרוּב מִן הַקַּרְקַע, טֶפַח.

יב חוֹזֵר וְנוֹטֵל מַיָּד הַזּוֹכֶה, וּמְבָרֵךְ עַל מִצְוַת עֵרוּב וְאוֹמֵר: בְּדִין יְהֵא שָׁרֵי לָן לַאֲפוּיֵי וּלְבַשּׁוּלֵי וּלְאַטְמוּנֵי וּלְאַדְלוּקֵי שְׁרָגָא וּלְמֶעְבַּד כָּל צָרְכָּנָא מִיּוֹם טוֹב לְשַׁבָּת, לָנָא וְלִפְלוֹנִי וְלִפְלוֹנִי אוֹ לְכָל בְּנֵי הָעִיר הַזֹּאת. הַגָּה: וּמִי שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ, יוֹכַל לְאָמְרוֹ בִּלְשׁוֹן לע״ז שֶׁמְּבִין (מַהֲרִיל).

יג אַף עַל פִּי שֶׁהִנִּיחַ עֵרוּב אֵינוֹ יָכוֹל לְבַשֵּׁל מִיּוֹם טוֹב רִאשׁוֹן לְשַׁבָּת.

יד אִם הִנִּיחַ הָעֵרוּב עַל דַּעַת לְסְמֹךְ עָלָיו כָּל זְמַן שֶׁיִּהְיֶה קַיָּם, אֲפִלּוּ לְיוֹם טוֹב אַחֵר, לְכַתְּחִלָּה לֹא יִסְמֹךְ עָלָיו לְיוֹם טוֹב אַחֵר, אֲבָל בְּדִיעֲבַד יָכוֹל לִסְמֹךְ עָלָיו.

טו נֶאֱכַל הָעֵרוּב אוֹ שֶׁאָבַד קֹדֶם שֶׁבִּשֵּׁל לְשַׁבָּת, אֵינוֹ יָכוֹל לְבַשֵּׁל אֶלָּא אִם כֵּן נִשְׁתַּיֵּר מִמֶּנּוּ כַּזַּיִת.

טז לְאַחַר שֶׁהֵכִין צָרְכֵי שַׁבָּת יָכוֹל לְאָכְלוֹ.

יז הִתְחִיל בְּעִסָּתוֹ וְנֶאֱכַל הָעֵרוּב, גּוֹמֵר אוֹתָהּ עִסָּה; וְהוּא הַדִּין אִם הִתְחִיל לְבַשֵּׁל, שֶׁגּוֹמֵר אוֹתוֹ הַתַּבְשִׁיל שֶׁהִתְחִיל.

יח אָפָה וְלֹא בִּשֵּׁל, אוֹ בִּשֵּׁל וְלֹא אָפָה וְנֶאֱכַל הָעֵרוּב אוֹ אָבַד, מַה שֶּׁנַּעֲשָׂה בְּהֶתֵּר אֲפִלּוּ נִתְכַּוֵּן בּוֹ לְצֹרֶךְ יוֹם טוֹב יָכוֹל הוּא לְהַנִּיחוֹ לְשַׁבָּת וּלְבַשֵּׁל מִכָּאן וְאֵילָךְ לְיוֹם טוֹב.

יט מִי שֶׁלֹּא עֵרַב מֻתָּר לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת, וְיֵשׁ אוֹסְרִים.

כ מִי שֶׁלֹּא עֵרַב, כְּשֵׁם שֶׁאָסוּר לְבַשֵּׁל לְעַצְמוֹ כָּךְ אָסוּר לְבַשֵּׁל לַאֲחֵרִים, אֲפִלּוּ בְּבֵיתָם, וְגַם אֲחֵרִים אֲסוּרִים לְבַשֵּׁל לוֹ; וְאֵין תַּקָּנָה אֶלָּא שֶׁיִּתֵּן קִמְחוֹ וְתַבְשִׁילוֹ לַאֲחֵרִים שֶׁעֵרְבוּ בְּמַתָּנָה וְהֵם אוֹפִין וּמְבַשְּׁלִים וְנוֹתְנִים לוֹ, וַאֲפִלּוּ בְּבֵיתוֹ יְכוֹלִים לְבַשֵּׁל; וְאִם אֵין שָׁם אֲחֵרִים שֶׁעֵרְבוּ יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁמֻּתָּר לֶאֱפוֹת בְּצִמְצוּם פַּת אֶחָד וּלְבַשֵּׁל קְדֵרָה אַחַת וּלְהַדְלִיק נֵר אֶחָד. הַגָּה: וְאִם הִנִּיחַ עֵרוּב וְלֹא הִזְכִּיר הַמְּלָאכוֹת בְּהֶדְיָא, אֶלָּא אָמַר: בְּדִין יְהֵא שָׁרֵי לָן לְמֶעְבַּד כָּל צָרְכֵּנָא, הֲרֵי כְּמִי שֶׁלֹּא עֵרַב כְּלָל (אוֹר זָרוּעַ).

וּמִי שֶׁמִּתְעַנֶּה בְּיוֹם טוֹב, אָסוּר לְבַשֵּׁל לַאֲחֵרִים אֲפִלּוּ לְצֹרֶךְ בּוֹ בַּיּוֹם, דְּהֲרֵי כְּמִי שֶׁלֹּא הִנִּיחַ עֵרוּב שֶׁאֵינוֹ מְבַשֵּׁל לַאֲחֵרִים (מהרי״ו).

כא אִם נִזְכַּר שֶׁלֹּא עֵרַב קֹדֶם סְעֻדַּת שַׁחֲרִית, יְבַשֵּׁל הַרְבֵּה בְּקְדֵרָה אַחַת וְיוֹתִיר לְשַׁבָּת. הַגָּה: וְהוּא הַדִּין שֶׁיּוּכַל לֵילֵךְ מִבְּעוֹד יוֹם לְחֶדֶר בְּנֵר דָּלוּק לְחַפֵּשׂ אֵיזֶה דָּבָר, וְיַנִּיחֵנוּ דּוֹלֵק עַד הַלַּיְלָה (טור). וְיֵשׁ אוֹמְרִים דַּאֲפִלּוּ לְבַשֵּׁל כַּמָּה קְדֵרוֹת מֻתָּר, כֵּינָן שֶׁקֹּדֶם אֲכִילָה הוּא; וְהוּא שֶׁיֹּאכַל מִכָּל אֶחָד וְאֶחָד.

כב אִם נִזְכַּר בְּיוֹם טוֹב רִאשׁוֹן שֶׁלֹּא עֵרַב, אִם הוּא בְּיוֹם טוֹב שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה אֵינוֹ יָכוֹל לְעָרֵב עַל תְּנַאי; אֲבָל אִם הוּא בְּיוֹם טוֹב שֶׁל גְּלֻיּוֹת יָכוֹל לְעָרֵב בִּתְנַאי, אִם הַיּוֹם קֹדֶשׁ אֵינוֹ צָרִיךְ לְעָרֵב, וְאִם הַיּוֹם חֹל, בְּעֵרוּב זֶה יְהֵא שָׁרֵי לָן לַאֲפוּיֵי וּלְבַשּׁוּלֵי וְכוּ', וּלְמָחָר אֵין צָרִיךְ לוֹמַר כְּלוּם. וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּאִי לֵיהּ מִדֵּי דְּבָשִׁיל מֵאֶתְמוֹל, לֹא מְהָנֵי תְּנָאוֹ.

כג אִם עָבַר בְּמֵזִיד אוֹ בְּשׁוֹגֵג וּבִשֵּׁל כַּמָּה קְדֵרוֹת שֶׁלֹּא לְצֹרֶךְ יוֹם טוֹב, מֻתָּר לְאָכְלָן בְּשַׁבָּת אוֹ בְּחֹל.

כד אִם הֶעֱרִים לְבַשֵּׁל ב׳ קְדֵרוֹת לְצֹרֶךְ הַיּוֹם, וְהוֹתִיר אַחַת לְצֹרֶךְ מָחָר, אָסוּר לְאָכְלָהּ.

סימן תקכח

א יוֹם טוֹב אֵינוֹ צָרִיךְ עֵרוּבֵי חֲצֵרוֹת וְשִׁתּוּפֵי מְבוֹאוֹת, אֲבָל עֵרוּבֵי תְּחוּמִין צָרִיךְ. וְכָל הִלְכוֹת תְּחוּמִין נִתְבָּאֲרוּ בְּהִלְכוֹת עֵרוּבֵי תְּחוּמִין.

ב יוֹם טוֹב שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּעֶרֶב שַׁבָּת, אֵין מְעָרְבִין לֹא עֵרוּבֵי חֲצֵרוֹת וְלֹא עֵרוּבֵי תְּחוּמִין אֲפִלּוּ אִם הִנִּיחַ עֵרוּב תַּבְשִׁילִין (ר״ן פ״ב דְּבֵיצָה); אֲבָל אִם נִזְכַּר בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן בִּשְׁנֵי יָמִים טוֹבִים שֶׁל גָּלֻיּוֹת, יָכוֹל לְעָרֵב עֵרוּבֵי חֲצֵרוֹת בְּתְנַאי; אֲבָל עֵרוּב תְּחוּמִין אֵין מַנִּיחִין אוֹתוֹ בְּיוֹם טוֹב בְּתְנַאי.

סימן תקכט

א מִצְוַת יוֹם טוֹב לְחַלְּקוֹ חֶצְיוֹ לְבֵית הַמִּדְרָשׁ וְחֶצְיוֹ לַאֲכִילָה וּשְׁתִיָּה. וְאַל יְצַמְצֵם בְּהוֹצָאַת יוֹם טוֹב, וְצָרִיךְ לְכַבְּדוֹ וּלְעַנְּגוֹ כְּמוֹ בְּשַׁבָּת. הַגָּה: אָסוּר לֶאֱכֹל מִמְּנְחָה וּלְמַעְלָה בְּעֶרֶב יוֹם טוֹב, כְּמוֹ בְּשַׁבָּת, שֶׁזֶּהוּ מִכְּלַל הַכָּבוֹד (רַבֵּ״ם פ״ו); מֵיהוּ אִם עֶרֶב יוֹם טוֹב שַׁבָּת, יָכוֹל לְקַיֵּם סְעֻדָּה שְׁלִישִׁית וְיֹאכַל מְעַט פַּת לְכָבוֹד יוֹם טוֹב. וּמִצְוָה לָלוּשׁ פַּת בְּעֶרֶב יוֹם טוֹב לְכָבוֹד יוֹם טוֹב (מַהֲרִי״ל הל׳ יוֹם טוֹב), כְּמוֹ בְּעֶרֶב שַׁבָּת, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל סִימָן רמ״ב. וְחַיָּב לִבְצֹעַ עַל שְׁתֵּי כִּכָּרוֹת וְלִקְבַּע כָּל סְעֻדָּה עַל הַיַּיִן. וּבְגִדֵי יוֹם טוֹב יִהְיוּ יוֹתֵר טוֹבִים מִשֶּׁל שַׁבָּת. וְלֹא נָהֲגוּ לַעֲשׂוֹת בּוֹ סְעֻדָּה שְׁלִישִׁית. וּבְיוֹם טוֹב מְאֻחָרִין לָבֹא לְבֵית הַכְּנֶסֶת וּמְמַהֲרִין לָצֵאת, מִשּׁוּם שִׂמְחַת יוֹם טוֹב (גְּמָרָא פ׳ הַקּוֹרֵא עוֹמֵד).

ב חַיָּב אָדָם לִהְיוֹת שָׂמֵחַ וְטוֹב לֵב בַּמּוֹעֵד, הוּא וְאִשְׁתּוֹ וּבָנָיו וְכָל הַנִּלְוִים אֵלָיו. כֵּיצַד מְשַׂמְּחָן, הַקְּטָנִים נוֹתֵן לָהֶם קְלָיוֹת וֶאֱגוֹזִים; וְהַנָּשִׁים קוֹנֶה לָהֶם בְּגָדִים וְתַכְשִׁיטִין כְּפִי מָמוֹנוֹ; וְחַיָּב לְהַאֲכִיל לַגֵּר, לַיָּתוֹם וְלָאַלְמָנָה עִם שְׁאָר עֲנִיִּים. דִּין תַּעֲנִית בְּיוֹם טוֹב, כְּמוֹ בְּשַׁבָּת, וְעַיֵּן לְעֵיל סי׳ רפ״ח.

ג אָדָם אוֹכֵל וְשׁוֹתֶה וְשָׂמֵחַ בָּרֶגֶל. וְלֹא יִמְשֹׁךְ בְּבָשָׂר וּבְיַיִן וּבְשִׂחוֹק וְקַלּוּת רֹאשׁ, לְפִי שֶׁאֵין הַשִּׂחוֹק וְקַלּוּת רֹאשׁ שִׂמְחָה אֶלָּא הוֹלֵלוּת וְסִכְלוּת, וְלֹא נִצְטַוֵּינוּ עַל הַהוֹלֵלוּת וְהַסִּכְלוּת אֶלָּא עַל שִׂמְחָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ עֲבוֹדַת הַיּוֹצֵר.

ד חַיָּבִים בַּיִת דִּין לְהַעֲמִיד שׁוֹטְרִים בָּרְגָלִים, שֶׁיִּהְיוּ מְשׁוֹטְטִים וּמְחַפְּשִׂים בַּגִּנּוֹת וּבַפַּרְדֵּסִים וְעַל הַנְּהָרוֹת שֶׁלֹּא יִתְקַבְּצוּ שָׁם לֶאֱכֹל וְלִשְׁתּוֹת אֲנָשִׁים וְנָשִׁים, וְיָבוֹאוּ לִידֵי עֲבֵרָה; וְכֵן יַזְהִירוּ בְּדָבָר זֶה לְכָל הָעָם, שֶׁלֹּא יִתְעָרְבוּ אֲנָשִׁים וְנָשִׁים בְּבָתֵּיהֶם בַּשִּׂמְחָה וְלֹא יִמְשְׁכוּ בַּיַּיִן, שֶׁמָּא יָבוֹאוּ לִידֵי עֲבֵרָה; אֶלָּא יִהְיוּ כֻּלָּם קְדוֹשִׁים.

סימן תקל

א חֹל הַמּוֹעֵד אָסוּר בְּקִצַּת מְלָאכוֹת, וּמֻתָּר בְּמִקְצָתָן. הַגָּה: לְפִי צֹרֶךְ הָעִנְיָן שֶׁהָיָה נִרְאֶה לַחֲכָמִים לְהַתִּיר.

סימן תקלא

א מִצְוָה לְגַלֵּחַ בְּעֶרֶב יוֹם טוֹב.

ב אֵין מְגַלְּחִין בַּמּוֹעֵד, אֲפִלּוּ אִם לֹא גִּלַּח קֹדֶם מוֹעֵד.

ג אֲפִלּוּ אִם הָיָה אָנוּס וּמִפְּנֵי כָּךְ לֹא גִּלַּח בְּעֶרֶב יוֹם טוֹב, אֵינוֹ מְגַלֵּחַ בַּמּוֹעֵד; וְהוּא הַדִּין לְמִי שֶׁהָיָה חוֹלֶה וְנִתְרַפֵּא בַּמּוֹעֵד.

ד וְאִלּוּ מְגַלְּחִין בַּמּוֹעֵד; מִי שֶׁיָּצָא מִבֵּית הַשְּׁבְיָה וְלֹא הָיָה לוֹ פְּנַאי לְגַלֵּחַ קֹדֶם הַמּוֹעֵד, וּמִי שֶׁיָּצָא מִבֵּית הָאֲסוּרִים וַאֲפִלּוּ הָיָה חָבוּשׁ בְּיַד יִשְׂרָאֵל שֶׁהָיוּ מַנִּיחִין לוֹ לְגַלֵּחַ, וְכֵן הַמְּנֻוֶּלֶת שֶׁהִתְּירוּ לוֹ בָּרֶגֶל, וְכֵן מִי שֶׁנָּדַר שֶׁלֹּא לְגַלֵּחַ וְנִשְׁאַל עַל נִדְרוֹ בָּרֶגֶל, וְכֵן הַבָּא מִמְּדִינַת הַיָּם בְּחֹל הַמּוֹעֵד, אוֹ שֶׁבָּא בְּעֶרֶב הָרֶגֶל וְלֹא הָיָה שְׁהוּת בַּיּוֹם לְגַלֵּחַ, וְהוּא שֶׁלֹּא יָצָא מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְחוּצָה לָאָרֶץ לְטַיֵּל.

ה אַף עַל פִּי שֶׁהִתִּירוּ לְהִסְתַּפֵּר, לֹא יִסְתַּפֵּר בִּרְשׁוּת הָרַבִּים אֶלָּא בְּצִנְעָה.

ו קָטָן מֻתָּר לְגַלֵּחַ בַּמּוֹעֵד, אֲפִלּוּ נוֹלַד קֹדֶם הָרֶגֶל; וַאֲפִלּוּ בְּפַרְהֶסְיָא שָׁרֵי (וְכֵן מִשְׁמַע מִפְּרִדְכִי).

ז אָבֵל שֶׁחָל שְׁבִיעִי שֶׁלּוֹ בְּשַׁבָּת עֶרֶב הָרֶגֶל, מֻתָּר לְגַלֵּחַ בְּחֹל הַמּוֹעֵד. הגָּה: מִי שֶׁהֵמִיר דָּתוֹ וְחָזַר בִּתְשׁוּבָה, וְדַרְכּוֹ לְגַלֵּחַ, מֻתָּר לְגַלֵּחַ בַּמּוֹעֵד (תְּרוּמַת הַדֶּשֶׁן סי׳ פ״ו).

ח כָּל אָדָם מֻתָּר לִטֹּל שָׂפָה בְּחֹל הַמּוֹעֵד. הגָּה: אֲפִלּוּ בְּפַרְהֶסְיָא; וּמֻתָּר לַחוֹף וְלִסְרֹק רֹאשׁ בַּמּוֹעֵד, אַף עַל פִּי שֶׁמְּשִׁיר שֵׂעָר, וְאֵין בָּזֶה מִשּׁוּם גִּלּוּחַ (מִפְּרִדְכִי רֵישׁ מ״ק).

סימן תקלב

א מֻתָּר לִטֹּל צִפָּרְנַיִם בֵּין דְּיָד בֵּין דְּרֶגֶל, אֲפִלּוּ בְּמִסְפָּרַיִם. הגָּה: אֲבָל יֵשׁ מַחְמִירִין וְאוֹסְרִים; וְכֵן הוּא הַמִּנְהָג לְהַחְמִיר שֶׁלֹּא לִטֹּלָן, בֵּין בְּסַכִּין בֵּין בְּמִסְפָּרַיִם, אִם לֹא לְצֹרֶךְ מִצְוֹת טְבִילָה שֶׁנּוֹטְלָן כְּדַרְכָּן בְּחֹל (סמ״ק וְתוֹסָפוֹת).

ב כָּל רְפוּאָה מֻתָּר בְּחֹל הַמּוֹעֵד.

סימן תקלג

א מֻתָּר לִטְחֹן קֶמַח לְצֹרֶךְ הַמּוֹעֵד, אֲפִלּוּ כְּוִין מְלַאכְתּוֹ בַּמּוֹעֵד, וְלָקֵץ עֲצִים מֵהַמְחֻבָּר וּלְהַטִּיל שֵׁכָר, בֵּין שֶׁל תְּמָרִים בֵּין שֶׁל שְׂעוֹרִים, לְצֹרֶךְ הַמּוֹעֵד; וְשֶׁלֹּא לְצֹרֶךְ הַמּוֹעֵד, אָסוּר. וּמֵיהוּ אֵינוֹ צָרִיךְ לְצַמְּצֵם, אֶלָּא עוֹשֶׂה בְּהַרְוָחָה, וְאִם יוֹתִיר יוֹתִיר; אֲבָל לֹא יַעֲרִים לְטָחֹן אוֹ לַעֲשׂוֹת שֵׁכָר יוֹתֵר, בְּכַוָּנָה, אוֹ אִם יֵשׁ לוֹ קֶמַח אוֹ שֵׁכָר יָשָׁן לֹא יַעֲרִים לַעֲשׂוֹת אַחֵר וְיֹאמַר: מִזֶּה אֲנִי רוֹצֶה; אֲבָל אִם יֵשׁ לוֹ לֶחֶם, מֻתָּר לְטָחֹן לְפַת דְּפַת חַמָּה עֲדִיף; וְהוּא הַדִּין בְּשֵׁכָר, אִם הֶחָדָשׁ עָדִיף, בְּלֹא הֶעָרָמָה שָׁרֵי (הַמַּגִּיד פ״ו).

ב מֻתָּר לַעֲקֹר פִּשְׁתָּן, מִפְּנֵי שֶׁרָאוּי לְכַסּוֹת בּוֹ אֶת הָאֲכָלִים; וְלַעֲקֹר כְּשׁוּת, שֶׁרָאוּי לְהַטִּיל בּוֹ שֵׁכָר לְצֹרֶךְ הַמּוֹעֵד; וְלַעֲקֹר שׁוּמְשְׁמִין, שֶׁהַיְבֵשִׁים שֶׁבּוֹ רְאוּיִים לְאֻכָל מְיָד.

ג פֵּרוֹת שֶׁנִּתְבַּשְּׁלוּ קָצַת וְנֶאֱכָלִין עַל יְדֵי הַדְּחַק, מֻתָּר לְלַקְּטָן כְּדֵי לְאָכְלָן; וְאִם לְקָטָן לְאָכְלָן וְהוֹתִיר, וְחוֹשֵׁשׁ שֶׁמָּא יַתְלִיעוּ אִם לֹא יְבַבְּשֵׁם לְהוֹצִיא לְחָה מֵהֶם, יָכוֹל לְכָבְשָׁם. אֲבָל אָסוּר לְלַקְּטָם תְּחִלָּה כְּדֵי לְכָבְשָׁם; וְאִם הוּא דָּבָר שֶׁאֵינוֹ נִמְצָא אַחַר הַמּוֹעֵד, מֻתָּר לְקָנוֹתוֹ וּלְכָבְשׁוֹ.

ד צָד אָדָם דָּגִים כָּל מַה שֶּׁיָּכוֹל לָצוּד, וּמוֹלֵחַ הַכֹּל בַּמּוֹעֵד, שֶׁהֲרֵי אֶפְשָׁר שֶׁיֹּאכַל מֵהֶם בַּמּוֹעֵד אִם יִסְחֹט אוֹתָם בְּיָדוֹ פְּעָמִים רַבּוֹת עַד שֶׁיִּתְרַכְּכוּ. וּמֻתָּר לְצוּדָן בְּפַרְהֶסְיָא שֶׁנִּכָּר לַכֹּל שֶׁהוּא לְצֹרֶךְ הַמּוֹעֵד (פְּרִדְכִי).

ה כָּל מְלָאכוֹת שֶׁהֵם לְצֹרֶךְ הַמּוֹעֵד, כְּשֶׁעוֹשִׂין אוֹתָם אֻמָּנֵיהֶם עוֹשִׂין בְּצִנְעָה; כֵּיצַד, הַצַּיָּדִים (שָׁם) חַיּוֹת וְעוֹפוֹת וְהַטּוֹחֲנִין וְהַבּוֹצְרִים לְמִכֹּר בַּשּׁוּק, הֲרֵי אֵלּוּ עוֹשִׂים בְּצִנְעָה לְצֹרֶךְ הַמּוֹעֵד. הגָּה: וּמֻתָּר לַחְלֹב הַבְּהֵמָה אֲפִלּוּ שֶׁלֹּא לְצֹרֶךְ הַמּוֹעֵד דְּהֲוֵי דָּבָר הָאֲבֵד (תְּרוּמַת הַדֶּשֶׁן סִימָן קנ״ג וּבֵית יוֹסֵף).

סימן תקלד

א אֵין מְכַבְּסִין בַּמּוֹעֵד. וְאִלּוּ שֶׁמְּכַבְּסִין; הַבָּא מִמְּדִינַת הַיָּם, וְהַיּוֹצֵא מִבֵּית הַשְּׁבְיָה וּמִבֵּית הָאֲסוּרִין, וּמְנֻוֶּלֶת שֶׁהִתִּירוּ לוֹ חֲכָמִים בָּרֶגֶל, וּמִי שֶׁנָּדַר שֶׁלֹּא לְכַבֵּס וְנִשְׁאַל בָּרֶגֶל וְהִתִּירוּ לוֹ, וּמִטְּפָחוֹת הַיָּדַיִם, וּמִטְּפָחוֹת הַסְּפָרִים, וּמִטְּפָחוֹת הַסַּפָּג, וּבִגְדֵי קְטַנִּים, וּבַעֲלַת הַכֶּתֶם שֶׁנִּמְצָא בַּמּוֹעֵד, וּמִי שֶׁאֵין לוֹ אֶלָּא חָלוּק

אֶחָד; וְכֻלָּם מְכַבְּסִין כְּדַרְכָּן, אֲפִלּוּ בְּנָהָר וְאֹהֶל (פרוש מיני פרית), וּבְפַרְהֶסְיָא, עַל גַּבֵּי הַנָּהָר. הַגָּה: מִיהוּ לֹא יְכַבְּסוּ רַק הַצָּרִיךְ לָהֶן, דְּהַיְנוּ חָלוּק אֶחָד (פְּרִדְכִי וְהַגָּהוֹת אַשֵּׁר״י פ׳ אֵלּוּ מְגַלְּחִין); מִיהוּ בִּגְדֵי הַקָּטַנִּים בְּיוֹתֵר, דְּהַיְנוּ אוֹתָן שֶׁמְּלַכְלְכִים בָּהֶם וּמַשְׁתִּינִים וּמוֹצִיאִין רְעִי בָּהֶם, מֻתָּר לְכַבֵּס ד׳ וְה׳ בְּפַעַם א׳, כִּי צָרִיךְ לְהַרְבֵּה מֵהֶם כָּל רֶגַע, וְהָא דְּמֻתָּר לְכַבֵּס בְּפַרְהֶסְיָא הַיְנוּ דַּוְקָא כְּשֶׁרוֹחֵץ עַל גַּב הַנָּהָר, מִשּׁוּם דְּמִתְכַּבֵּס יוֹתֵר יָפֶה עַל גַּב הַנָּהָר; אֲבָל אִם אֵינוֹ כוֹבֵס עַל גַּבֵּי נָהָר, לֹא יְכַבֵּס רַק בְּצִנְעָה וְלֹא בְּפַרְהֶסְיָא, כֵּן נ״ל.

ב כָּל כְּלֵי פִּשְׁתָּן מֻתָּר לְכַבְּסָן; וְלֹא נָהֲגוּ כֵּן, וַהֲוָה לֵיהּ דְּבָרִים הַמֻּתָּרִים וַאֲחֵרִים נָהֲגוּ בָּהֶם אִסּוּר, אִי אַתָּה רַשַּׁאי לְהַתִּירָם בִּפְנֵיהֶם.

ג מְבִיאִין מִבֵּית הָאֻמָּן כֵּלִים שֶׁהֵם לְצֹרֶךְ הַמּוֹעֵד, כְּגוֹן כַּרִּים וּכְסָתוֹת וּצְלוֹחִיּוֹת; אֲבָל כֵּלִים שֶׁאֵינָם לְצֹרֶךְ הַמּוֹעֵד, כְּגוֹן מַחֲרֵשָׁה אוֹ צֶמֶר מִבֵּית הַצֶּבַע אֵין מְבִיאִין; וְאִם אֵין לְאֻמָּן מַה יֹּאכַל, נוֹתֵן לוֹ שְׂכָרוֹ וּמַנִּיחָן אֶצְלוֹ, וְאִם אֵינוֹ מַאֲמִינוֹ מַנִּיחָן בַּבַּיִת הַסָּמוּךְ לוֹ, וְאִם חוֹשֵׁשׁ שֶׁמָּא יִגְנְבוּ, מְפַנֶּן לְחָצֵר אַחֶרֶת אֲבָל לֹא יְבִיאֵם לְבֵיתוֹ, אֶלָּא בְּצִנְעָה.

סימן תקלה

א אֵין מְפַנִּין מֵחָצֵר לְחָצֵר, אֲפִלּוּ מִכְּעוּרָה לְנָאָה, וְלֹא לְפַנּוֹת דִּירָתוֹ וְלֹא לְפַנּוֹת כֵּלָיו שֶׁאֵינָם לְצֹרֶךְ הַמּוֹעֵד, שֶׁהַפַּח); אֲבָל מְפַנֶּה הוּא מִבַּיִת לְבַיִת בְּאוֹתָהּ חָצֵר; וְאִם אֵין הַבָּתִּים פְּתוּחִים לֶחָצֵר אֶלָּא לַמָּבוֹי, יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁמְּפַנִּין לְבַיִת הַסָּמוּךְ לוֹ, מֻתָּר. הַגָּה: וְאִם מִתְיָרֵא מֵחֲמַת גְּנֵבָה בֶּחָצֵר שָׁדַּר שָׁם, מֻתָּר אֲפִלּוּ מֵחָצֵר לְחָצֵר הַמִּשְׁתַּמֵּר; וַאֲפִלּוּ מֵעִיר לְעִיר, בְּדָבָר הָאָבֵד, שָׁרֵי (הַגָּהוֹת אַשֵּׁרִי וּפְרִדְכִי).

ב יֵשׁ מַתִּירִים לְפַנּוֹת מֵחָצֵר שֶׁל אַחֵר לְחָצֵר שֶׁלּוֹ, וַאֲפִלּוּ מִנָּאָה לִכְעוּרָה.

ג הַזָּבֶל שֶׁבֶּחָצֵר אָסוּר לְהוֹצִיא, אֶלָּא יְסַלְּקֶנּוּ לַצְּדָדִים; וְאִם נִתְרַבֶּה עַד שֶׁנַּעֲשָׂה חָצֵר כְּרֶפֶת, מוֹצִיאִין אוֹתוֹ לָאַשְׁפָּה.

סימן תקלו

א מִי שֶׁצָּרִיךְ לִרְכֹּב בַּמּוֹעֵד לְטַיֵּל אוֹ לְצֹרֶךְ הַמּוֹעֵד, וְלֹא נָסָה לָלֶכֶת בְּרַגְלָיו, יָכוֹל לִטֹּל צִפָּרְנֵי הַסּוּס וּלְתַקֵּן בְּרַגְלָיו וְהָאַכָּף וְהָרֶסֶן וְכָל צָרְכֵי רְכִיבָה, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יְכַוֵּן מְלַאכְתּוֹ בַּמּוֹעֵד. הַגָּה: וּמֻתָּר לִרְכֹּב בַּמּוֹעֵד אֲפִלּוּ מֵעִיר לָעִיר, אֲפִלּוּ בְּחִנָּם, וְכֵן נָהֲגוּ; אֶלָּא שֶׁאָסוּר לְתַקֵּן כָּל צָרְכֵי הָרְכִיבָה אִם אֵינוֹ רוֹכֵב לְצֹרֶךְ אוֹ לְטַיֵּל (בֵּית יוֹסֵף).

ב מֻתָּר לִסְרֹק הַסּוּס כְּדֵי לְיַפּוֹתוֹ.

ג אֵין מַרְבִּיעִין בְּהֵמָה בַּמּוֹעֵד, אֲבָל מַקִּיזִין לָהּ דָּם, וְאֵין מוֹנְעִין מִמֶּנָּה כָּל רְפוּאָה, אֲפִלּוּ אִם יֵשׁ בָּהּ מְלָאכָה.

ד אֵין מוֹשִׁיבִין תַּרְנְגֹלֶת עַל הַבֵּיצִים לְגַדֵּל אֶפְרוֹחִים; וְאִם הוֹשִׁיבָהּ קֹדֶם הַמּוֹעֵד וּבָרְחָה מֵעֲלֵיהֶם, יָכוֹל לְהַחְזִירָהּ, אֲבָל אָסוּר לְהוֹשִׁיב אַחֶרֶת אֲפִלּוּ מֻתָּר הָרִאשׁוֹנָה (בֵּית יוֹסֵף); וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה לוֹ בְּתוֹךְ ג׳ יָמִים לַבְּרִיחָה.

סימן תקלז

א דָּבָר הָאָבֵד, מֻתָּר לַעֲשׂוֹתוֹ בְּחֹל הַמּוֹעֵד בִּלֹּא שִׁנּוּי; מִיהוּ בְּכָל מַה דְּאָפְשָׁר לְהָקֵל בְּטִרְחָה יַעֲשֶׂה (כָּל בּוֹ). לְפִיכָךְ בֵּית הַשְּׁלָחִין (פ׳ הָאֶרֶץ הַצְּמֵאָה) שֶׁהִתְחִיל לְהַשְׁקוֹתָהּ קֹדֶם הַמּוֹעֵד, מֻתָּר לְהַשְׁקוֹתָהּ קֹדֶם לָכֵן, אִם לֹא יַשְׁקֶנָּה עַכְשָׁו תִּפָּסֵד; אֲבָל שְׂדֵה הַבַּעַל שֶׁאֵין מַשְׁקִין אוֹתָהּ אֶלָּא לְהַשְׁבִּיחָהּ יוֹתֵר, אָסוּר לְהַשְׁקוֹתָהּ.

ב אֲפִלּוּ בְּבֵית הַשְּׁלָחִין לֹא הִתִּירוּ אֶלָּא הֵיכָא דְּלֵיכָּא טִרְחָא יְתֵרָא, כְּגוֹן מִן הַמַּעְיָן, בֵּין חָדָשׁ בֵּין יָשָׁן, שֶׁהוּא מַמְשִׁיכוֹ וּמַשְׁקֶה; אֲבָל לֹא יִדְלֶה וְיַשְׁקֶה מִן הַבְּרֵכָה אוֹ מִמֵּי הַגְּשָׁמִים מְקֻבָּצִים, מִפְּנֵי שֶׁהוּא טִרַח גָּדוֹל; אֲפִלּוּ עֲרוּגָה אַחַת חֲצָיָהּ גָּבוֹהַּ וְחֲצָיָהּ נָמוּךְ אֵין דּוֹלִים מִמָּקוֹם נָמוּךְ לְהַשְׁקוֹת מָקוֹם גָּבוֹהַּ.

ג נְהָרוֹת הַמּוֹשְׁכִין מִן הָאֲגַמִּים, מֻתָּר לְהַשְׁקוֹת מֵהֶם בֵּית הַשְּׁלָחִין בַּמּוֹעֵד, וְהוּא שֶׁלֹּא פָּסְקוּ; וְכֵן הַבְּרֵכוֹת שֶׁאַמַּת הַמַּיִם עוֹבֶרֶת בֵּינֵיהֶם, מֻתָּר לְהַשְׁקוֹת מֵהֶן; וְכֵן בְּרֵכָה שֶׁנִּטְּפָה מִבֵּית הַשְּׁלָחִין וַעֲדַיִן הִיא נוֹטֶפֶת, מֻתָּר לְהַשְׁקוֹת מִמֶּנָּה בֵּית הַשְּׁלָחִין אַחֶרֶת, וְהוּא שֶׁלֹּא פָּסַק הַמַּעְיָן הַמַּשְׁקֶה בֵּית הַשְּׁלָחִין הָעֶלְיוֹנָה.

ד יְרָקוֹת שֶׁרוֹצֶה לְאָכְלָן בַּמּוֹעֵד, יָכוֹל לִדְלוֹת מַיִם לְהַשְׁקוֹתָן כְּדֵי שֶׁיִּגְדְּלוּ וְיִהְיוּ רְאוּיִם לַמּוֹעֵד; אֲבָל אִם אֵינוֹ רוֹצֶה לְאָכְלָן בַּמּוֹעֵד, וְעוֹשֶׂה כְּדֵי לְהַשְׁבִּיחָן, אָסוּר.

ה אֵין עוֹשִׂים הַחֲרִיצִים שֶׁבְּעִקְּרֵי הַגְּפָנִים כְּדֵי שֶׁיִּתְמַלְּאוּ מַיִם; וְאִם הָיוּ עֲשׂוּיוֹת וְנִתְקַלְקְלוּ, הֲרֵי זֶה מְתַקְּנָן בַּמּוֹעֵד אֲבָל אָסוּר לְהַצְמִיקָן יוֹתֵר מִכְּרַאשׁוֹנָה (הַמַּגִּיד פ״ח).

ו אַמַּת הַמַּיִם שֶׁנִּתְקַלְקְלָה, מְתַקְּנִין אוֹתָהּ; הָיְתָה עֲמֻקָּה טֶפַח, חוֹפֵר בָּהּ עַד שִׁשָּׁה; הָיְתָה עֲמֻקָּה טְפָחַיִם, מַעֲמִיק עַד שִׁבְעָה.

ז מוֹשְׁכִין אֶת הַמַּיִם מֵאִילָן לְאִילָן, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יַשְׁקֶה אֶת כָּל הַשָּׂדֶה; וְאִם הָיְתָה שָׂדֶה לָחָה, מֻתָּר לְהַשְׁקוֹת אֶת כֻּלָּהּ.

ח אָסוּר לִפְתֹּחַ מָקוֹם לַשָּׂדֶה כְּדֵי שֶׁיִּכָּנְסוּ בָהּ מַיִם לְהַשְׁקוֹתָהּ; וְאִם עוֹשֶׂה כְּדֵי לָצוּד דָּגִים כְּדֵי לְאָכְלָן בַּמּוֹעֵד, כְּגוֹן שֶׁפּוֹתֵחַ לְמַעְלָה מָקוֹם שֶׁיִּכָּנְסוּ וּלְמַטָּה מָקוֹם שֶׁיֵּצְאוּ, מֻתָּר.

ט אָסוּר לְהַשְׁוֹת הַשָּׂדֶה לְצֹרֶךְ חֲרִישָׁה; וְאִם נִקַּר שֶׁמְּכַוֵּן כְּדֵי לָדוּשׁ לְצֹרֶךְ הַמּוֹעֵד, כְּגוֹן שֶׁמַּשְׁוֶה כֻּלָּהּ, מֻתָּר.

י אָסוּר לְלַקֵּט עֵצִים מִן הַשָּׂדֶה לְיַפּוֹתוֹ לַחֲרִישָׁה; וְאִם נִקַּר שֶׁמְּכַוֵּן לְצָרְכּוֹ שֶׁצָּרִיךְ לָעֵצִים, כְּגוֹן שֶׁנּוֹטֵל הַגְּדוֹלִים וּמַנִּיחַ הַקְּטַנִּים, מֻתָּר.

יא אָסוּר לְקַצֵּץ עִנְבֵי הָאִילָן לְתַקְּנוֹ; וְאִם נִקַּר שֶׁמְּכַוֵּן בִּשְׁבִיל הָעֲנָפִים לְהַאֲכִילָן לִבְהֶמְתּוֹ וְלֹא לְתַקְּנוֹ, כְּגוֹן שֶׁקּוֹצֵץ כֻּלָּן מִצַּד אֶחָד, מֻתָּר.

יב אֵין מַתְלִיעִים הָאִילָנוֹת וְלֹא מְזַהֲמִין (פי׳ מַדְבִּיקִים שָׁם זֶבֶל כְּדֵי שֶׁלֹּא יָמוּת הָאִילָן) הַנְּטִיעוֹת, אֲבָל סָכִין הָאִילָנוֹת וְהַפֵּרוֹת בְּשֶׁמֶן.

יג אִישׁוֹת וַעֲכָבָרִים שֶׁמַּפְסִידִים בִּשְׂדֵה אִילָן מֻתָּר לְצוּדָן כְּדַרְכּוֹ, שֶׁחוֹפֵר גּוּמָא וְתוֹלֶה בָּהּ הַמְּצוּדָה; וַאֲפִלּוּ בִּשְׂדֵה הַלָּבָן הַסְּמוּכָה לִשְׂדֵה הָאִילָן מֻתָּר לְצוּדָן כְּדַרְכּוֹ, שֶׁיּוֹצְאִין מִפֶּנָּה וּמַפְסִידִים הָאִילָן; וְאִם אֵינָהּ סְמוּכָה לִשְׂדֵה הָאִילָן, אֵין צָדִין אוֹתָן אֶלָּא עַל יְדֵי שִׁנּוּי שֶׁפּוֹד בָּאָרֶץ וּמְנַעְנְעוֹ לְכָאן וּלְכָאן עַד שֶׁנַּעֲשֵׂית גּוּמָא, וְתוֹלֶה בָּהּ הַמְּצוּדָה; וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁבִּשְׂדֵה הַלָּבָן הַסְּמוּכָה לִשְׂדֵה הָאִילָן אֵינוֹ מֻתָּר אֶלָּא עַל יְדֵי שִׁנּוּי, וְאִם אֵינָהּ סְמוּכָה לִשְׂדֵה הָאִילָן אָסוּר אֲפִלּוּ עַל יְדֵי שִׁנּוּי.

יד אֵין מַכְנִיסִין צֹאן לַדִּיר בְּחֹל הַמּוֹעֵד לְזַבֵּל הַשָּׂדֶה; וְאִם הִכְנִיסָן הָאֵינוֹ יְהוּדִי מֵעַצְמוֹ, מֻתָּר אַף בְּשַׁבָּת, אֲפִלּוּ אִם מַחֲזִיק לוֹ טוֹבָה עַל שֶׁהִכְנִיסָן, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִתֵּן לוֹ שָׂכָר, וַאֲפִלּוּ אֵינוֹ נוֹתֵן אֶלָּא שְׂכַר מְזוֹנוֹת אָסוּר; וּבְיוֹם טוֹב יָכוֹל לִתֵּן לוֹ שְׂכַר מְזוֹנוֹ, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִתֵּן לוֹ שָׂכָר אַחֵר; וּבְחֹל הַמּוֹעֵד, אֲפִלּוּ אִם נוֹתֵן לוֹ שָׂכָר אַחֵר מֻתָּר, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יַשְׁכִּירֶנּוּ; וְלֹא יִמְסֹר לוֹ שׁוֹמֵר לְנַעֲר הַצֹּאן (פי׳ מוֹלִיכָהּ מִמָּקוֹם לְמָקוֹם וּמִתּוֹךְ כָּךְ הַגְּלָלִים מִתְנַעֲרִים); וְאִם הָיָה הָאֵינוֹ יְהוּדִי שְׂכִיר שַׁבָּת, שְׂכִיר חֹדֶשׁ, שְׂכִיר שָׁנָה מְסַיְּעִין אוֹתוֹ בְּחֹל הַמּוֹעֵד וּמוֹסְרִין לוֹ שׁוֹמֵר לְנַעֲר הַצֹּאן.

טו אָסוּר לְקַצֵּר הַשָּׂדֶה בְּחֹל הַמּוֹעֵד אִם אֵינוֹ נִפְסָד עַד יַעֲמֹד עַד לְאַחַר הַמּוֹעֵד; וְאִם אֵין לוֹ מַה יֹּאכַל, אֲפִלּוּ מוֹצֵא בַּשּׁוּק לִקְנוֹת אֵין מַצְרִיכִין אוֹתוֹ לִקַּח מִן הַשּׁוּק, אֶלָּא קוֹצֵר וּמְעַמֵּר וְדָשׁ וְזוֹרֶה וּבוֹרֵר כְּדַרְכּוֹ, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יָדוּשׁ בְּפָרוֹת; וְהָנֵי מִילֵי שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ אֶלָּא לוֹ לְבַדּוֹ, אֲבָל אִם הוּא צָרִיךְ לָדוּשׁ לְצֹרֶךְ רַבִּים, דַּשׁ אֲפִלּוּ בְּפָרוֹת.

טז מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ כֶּרֶם אֵצֶל כַּרְמוֹ שֶׁל עַכּוּ״ם, וְעַכּוּ״ם בּוֹצֵר שֶׁלּוֹ בְּחֹל הַמּוֹעֵד וְאִם לֹא יִבְצֹר הַיִּשְׂרָאֵל גַּם אֶת שֶׁלּוֹ יַפְסִיד, יָכוֹל לְבָצְרוֹ וְלִדְרֹךְ הַיַּיִן וְלַעֲשׂוֹת הֶחָבִיּוֹת וְכָל צָרְכֵי הַיַּיִן בְּלֹא שִׁנּוּי, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יְכַוֵּן לַעֲשׂוֹת מְלַאכְתּוֹ בַּמּוֹעֵד.

סימן תקלח

א מִי שֶׁהָפַךְ אֶת זֵיתָיו אוֹ שֶׁהָיָה יֵינוֹ בַּבּוֹר, וְאָרְעוֹ אֹנֶס אוֹ שֶׁשָּׁכַח אוֹ נִתְעַצֵּל שֶׁהָיָה סָבוּר שֶׁהָיָה יָכוֹל לִשְׁהוֹת לְאַחַר הָרֶגֶל וְלֹא עָשָׂה קֹדֶם הָרֶגֶל, מֵאַחַר שֶׁהוּא דָּבָר הָאָבֵד זוֹלֵף וְגוֹמֵר וּמְזַפֶּת הֶחָבִיּוֹת, בֵּין קְטַנּוֹת בֵּין גְּדוֹלוֹת, וְגַף (פרוש שֶׁיְּשִׁים בֶּהֶן מְגוּפָתָן) בֶּחָבִיּוֹת, כְּדַרְכּוֹ, בְּלֹא שִׁנּוּי; הַגָּה: וְהוּא הַדִּין דְּיָכוֹל לְתַקֵּן הֶחָבִיּוֹת לְקָשְׁרָם בַּעֲקָלִים (מָרְדְּכִי), אֲבָל לֹא יְכַוֵּן מְלַאכְתּוֹ בַּמּוֹעֵד אֶלָּא יַעֲשֶׂה הַכֹּל קֹדֶם הַמּוֹעֵד אִם יוֹדֵעַ שֶׁיִּצְטָרֵךְ בַּמּוֹעֵד (הַגָּהוֹת מיימ׳ וְת״ה); וְכֵן שׁוֹלֶה פִּשְׁתָּנוֹ מִן הַמִּשְׁרָה, וְכָל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה מִדָּבָר הָאָבֵד, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יְכַוֵּן מְלַאכְתּוֹ בַּמּוֹעֵד.

ב מֻתָּר לְהַכְנִיס פֵּרוֹת מִפְּנֵי הַגְּנָבִים אִם אֵינָם בְּמָקוֹם הַמִּשְׁתַּמֵּר; וּמֵיהוּ יַעֲשֶׂה בְּצִנְעָה כְּגוֹן שֶׁיַּכְנִיסֵם בַּלַּיְלָה; וְאִם הוּא דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ פְּרִסּוּם בַּלַּיְלָה יוֹתֵר מִבַּיּוֹם, כְּגוֹן שֶׁצָּרִיךְ לְהַכְנִיסוֹ בַּאֲבוּקוֹת וּבְקוֹלוֹת, יַכְנִיסֵם בַּיּוֹם. הַגָּה: וְאִם אִי אֶפְשָׁר לַעֲשׂוֹתָן כִּי אִם בְּפַרְהֶסְיָא, הַכֹּל שָׁרֵי בְּדָבָר הָאָבֵד (הַמַּגִּיד פֶּרֶק ד׳ וּמָרְדְּכִי פֶּרֶק מִי שֶׁהִפְקִיד).

ג אָסוּר לְהַסִּיעַ מָמוֹנוֹ מֵעִיר לְעִיר, אִם לֹא בְּשִׁבִיל דָּבָר הָאָבֵד.

ד הָיוּ לוֹ תְּאֵנִים שְׁטוּחִים בַּשָּׂדֶה לִיבָּשׁ וְיֵרָא מֵהַמָּטָר, מֻתָּר לְחַפּוֹתָם בְּקַשׁ אֲפִלּוּ חִפּוּי עָב.

ה מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ סְחוֹרָה שֶׁאִם לֹא יְהַפְּכֶנָּה מִמַּטָּה לְמַעְלָה תִּקָּלְקֵל, מֻתָּר לְהָפְכָהּ בְּחֹל הַמּוֹעֵד.

ו הַמְכַוֵּן מְלַאכְתּוֹ וְהִנִּיחָהּ לַמּוֹעֵד וַעֲשָׂאָהּ בַּמּוֹעֵד, בֵּית דִּין הָיוּ מְאַבְּדִין אוֹתָהּ מִמֶּנּוּ וּמַפְקִירִים אוֹתָהּ לַכֹּל; הַגָּה: וְאִם הוּא עוֹשֶׂה מְלֶאכֶת אֲחֵרִים שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְקָנְסוֹ, כְּגוֹן חַיָּט אוֹ סוֹפֵר שֶׁעוֹשֶׂה מְלֶאכֶת אֲחֵרִים, מְשַׁמְּתִינַן לֵיהּ וּמְלַקְּקִין אוֹתוֹ (בֵּית יוֹסֵף וְר״י); וְאִם מֵת, לֹא יְקָנְסוּ בָּנוֹ אַחֲרָיו וּמֻתָּר לוֹ לַעֲשׂוֹתָהּ אִם הוּא דָּבָר הָאָבֵד.

סימן תקלט

א כָּל סְחוֹרָה, אֲסוּרָה; אֲפִלּוּ כָּל שֶׁהוּא, בֵּין לִקְנוֹת בֵּין לִמְכֹּר; וַאֲפִלּוּ אִם הִלְוָה מָעוֹת עַל מְנַת שֶׁיִּתְּנוּ לוֹ אַחַר כָּךְ יַיִן אוֹ סְחוֹרָה אַחֶרֶת בְּפִרְעוֹן חוֹבוֹ כְּדֵי לְהִשְׁתַּכֵּר, אֵינוֹ יָכוֹל לֵילֵךְ וּלְתָבְעָם, אֶלָּא אִם כֵּן אֵינָם מְצוּיִים אַחַר הַמּוֹעֵד דַּהֲוָה לֵיהּ דָּבָר הָאָבֵד אִם לֹא יֵלֵךְ בְּחֹל הַמּוֹעֵד לִמְקוֹמָם וְיִתְבָּעֵם. הַגָּה: מֵיהוּ אִם מְזַדְּמֵן לוֹ רֶוַח מְרֻבֶּה בַּמּוֹעֵד, יָכוֹל לִמְכֹּר בְּצִנְעָה; וְיוֹצִיא לְשִׂמְחַת יוֹם טוֹב יוֹתֵר מִמַּה שֶּׁהָיָה דַּעְתּוֹ לְהוֹצִיא (בֵּית יוֹסֵף).

ב מִי שֶׁהִלְוָה לַחֲבֵרוֹ מָעוֹת, מֻתָּר לְתָבְעוֹ בְּחֹל הַמּוֹעֵד לִגְבּוֹת מְעוֹתָיו; וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁמֻּתָּר לִגְבּוֹת חוֹבוֹ מִן הָעַכּוּ״ם.

ג מָכַר לַחֲבֵרוֹ פְּרַקְמַטְיָא קֹדֶם מוֹעֵד, יֵשׁ מִי שֶׁאוֹסֵר לִתְבֹּעַ דָּמֶיהָ בַּמּוֹעֵד, אֶלָּא אִם כֵּן יְהֵא הַלּוֹקֵחַ אָדָם שֶׁאֵינוֹ מָצוּי בִּמְקוֹם הַמּוֹכֵר וְנִזְדַּמֵּן לוֹ בְּחֹל הַמּוֹעֵד, דְּהָוֵי דָּבָר הָאָבֵד; וְלִי נִרְאֶה שֶׁכֵּיוָן שֶׁזָּקַף עָלָיו הַמָּעוֹת בְּחוֹבוֹ קֹדֶם הַמּוֹעֵד הָוֶה לֵיהּ כְּהַלְוָאָה, וּמֻתָּר לִגְבּוֹת מִמֶּנּוּ בַּחֹל הַמּוֹעֵד, אֲפִלּוּ הוּא אָדָם שֶׁמָּצוּי בִּמְקוֹם הַמּוֹכֵר. הַגָּה: וְכֵן מֻתָּר לְקַבֵּל בְּמִשְׁפָּט בִּשְׁבִיל חוֹבוֹתָיו הַמֻּתָּרִים לִתְבֹּעַ (קִרְדְּכִי סוֹף פֶּרֶק מִי שֶׁהִפְקִיד); וְכֵן מֻתָּר לַעֲשׂוֹת זְקִיפָה עִם חוֹבוֹתָיו בַּמּוֹעֵד, כְּדֵי לְהַבְטִיחָן דְּכָל זֶה בִּכְלַל דָּבָר הָאָבֵד, וְשָׁרֵי. (הַמַּגִּיד פ״ז וג״י פְּרָקָא קַמָּא דמ״ק).

ד אִם יֵשׁ לוֹ סְחוֹרָה שֶׁאִם לֹא יִמְכְּרֶנָּה עַתָּה יַפְסִיד מֵהַקֶּרֶן, מֻתָּר לְמָכְרָהּ; אֲבָל אִם לֹא יַפְסִיד מֵהַקֶּרֶן, לֹא. וּמִכָּל מָקוֹם אִם הוּא בְּעָנְיָן שֶׁאִם יִמְכְּרֶנָּה עַתָּה יִהְיוּ לוֹ מָעוֹת בְּרֶוַח וְיוֹצִיא יוֹתֵר לְשִׂמְחַת יוֹם טוֹב, מֻתָּר לִמְכֹּר; וְנִרְאֶה לִי שֶׁלֹּא נֶאֶמְרוּ דְּבָרִים הַלָּלוּ אֶלָּא בְּמִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ מָעוֹת מוּעָטִים וְחָס עֲלֵיהֶם מִלְּהוֹצִיא כָּל כָּךְ לְשִׂמְחַת יוֹם טוֹב. וְאִלּוּ הָיוּ לוֹ מָעוֹת בְּרֶוַח הָיָה מוֹצִיא יוֹתֵר; אֲבָל מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ מָעוֹת בְּרֶוַח לְהוֹצִיא לְשִׂמְחַת יוֹם טוֹב כְּכָל אֲשֶׁר יִתְאַוֶּה, וְאֵין בְּדַעְתּוֹ לְהוֹצִיא כָּל כָּךְ, לֹא נַתִּיר לוֹ לִמְכֹּר כְּדֵי שֶׁיּוֹצִיא יוֹתֵר.

ה אִם הוּא דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מָצוּי תָּמִיד לְאַחַר הַמּוֹעֵד, כְּגוֹן סְפִינוֹת אוֹ שַׁיָּרוֹת שֶׁבָּאוּ, אוֹ שֶׁהֵם מְבַקְּשִׁים לָצֵאת, וּמָכְרוּ בְּזוֹל אוֹ לָקְחוּ בְּיֹקֶר, מֻתָּר לִקְנוֹת וְלִמְכֹּר אֲפִלּוּ שֶׁלֹּא לְצֹרֶךְ תַּשְׁמִישׁוֹ אֶלָּא לַעֲשׂוֹת סְחוֹרָה וּלְהִשְׁתַּכֵּר; וְהוּא הַדִּין לִירִידִים הַקְּבוּעִים מִזְּמַן לִזְמַן וַאֲפִלּוּ מֵעִיר לְעִיר וּמֻתָּר לִסַּע בִּכְהַאי גַּוְנָא (דִּבְרֵי עַצְמוֹ); אֲבָל מְקוֹמוֹת שֶׁיֵּשׁ לָהֶם יוֹם הַשּׁוּק יוֹם אֶחָד בַּשָּׁבוּעַ, אֵינוֹ מֻתָּר לִמְכֹּר וְלִקְנוֹת בְּיוֹם הַשּׁוּק שֶׁבְּתוֹךְ הַמּוֹעֵד, שֶׁאֵין זֶה דָּבָר הָאָבֵד, שֶׁאִם אֵינוֹ נִמְכָּר בְּיוֹם הַשּׁוּק שֶׁבְּתוֹךְ הַמּוֹעֵד יִמָּכֵר בְּיוֹם הַשּׁוּק שֶׁלְּאַחַר הַמּוֹעֵד. הַגָּה: וְהַגָּר שֶׁקּוֹנֶה מִזֶּה וּמוֹכֵר לָזֶה וְחוֹזֵר וְקוֹנֶה וּמוֹכֵר, מֻתָּר, דְּהָוֵי דָּבָר הָאָבֵד (כָּל בּוֹ).

ו מְצִיאָה, אָסוּר לִטְרֹחַ וּלְחַפֵּשׂ עָלֶיהָ; כְּגוֹן נָהָר שֶׁהֵצִיף דָּגִים עַל שְׂפָתוֹ, אָסוּר לְאָסְפָם כְּדֵי לְכָבְשָׁם, אֶלָּא אִם כֵּן יִהְיוּ רְאוּיִים לֶאֱכֹל מֵהֶם בַּמּוֹעֵד.

ז הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ עַל חֶפֶץ אוֹ עַל סְחוֹרָה עַל תְּנַאי שֶׁאִם לֹא יִפְרַע לוֹ לְסוֹף ח׳ יָמִים שֶׁיִּהְיֶה קָנוּי לוֹ, יֵשׁ מַתִּירִים וְיֵשׁ אוֹסְרִים.

ח עַכּוּ״ם שֶׁפָּרַע לְיִשְׂרָאֵל יַיִן בְּחוֹבוֹ, מֻתָּר לְקַבְּלוֹ מִמֶּנּוּ, דִּכְמַצִּיל מִיָּדוֹ דָּמִי.

ט מִי שֶׁצָּרִיךְ לִקְנוֹת יַיִן בְּעֵת הַבָּצִיר לְצֹרֶךְ שְׁתִיַּת כָּל הַשָּׁנָה וְאִם יַעֲבֹר הַמּוֹעֵד לֹא יִמְצָא כְּמוֹ שֶׁמּוֹצֵא עַתָּה, דָּבָר הָאָבֵד הוּא; וּמֻתָּר לִקְנוֹת וּלְתַקֵּן הֶחָבִיּוֹת וּלְזַפְתָּן, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יְכַוֵּן מִלַּאכְתּוֹ בַּמּוֹעֵד, אֲבָל יוֹתֵר מִכְּדֵי צֹרֶךְ שְׁתִיָּתוֹ, לֹא יִקְנֶה. הַגָּה: וְאִם הוּא דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מָצוּי אַחַר כָּךְ לְהַרְוִיחַ בּוֹ, מֻתָּר (בֵּית יוֹסֵף).

י מוֹכְרֵי תַּבְלִין אוֹ יָרָק וְכָל דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מִתְקַיֵּם, פּוֹתְחִין וּמוֹכְרִים כְּדַרְכָּם בְּפַרְהֶסְיָא, שֶׁהַכֹּל יוֹדְעִין שֶׁהֵם לְצֹרֶךְ הַמּוֹעֵד.

יא מוֹכְרֵי פֵּרוֹת, כְּסוּת וְכֵלִים מוֹכְרִין בְּצִנְעָה לְצֹרֶךְ הַמּוֹעֵד. כֵּיצַד, אִם הָיְתָה הַחֲנוּת פְּתוּחָה לָזָוִית אוֹ לְמָבוֹי, פּוֹתֵחַ כְּדַרְכּוֹ; וְאִם הָיְתָה פְּתוּחָה לִרְשׁוּת הָרַבִּים, פּוֹתֵחַ אַחַת וְנוֹעֵל אַחַת; וְעֶרֶב יוֹם טוֹב הָאַחֲרוֹן שֶׁל חַג הַסֻּכּוֹת מוֹצִיא וּמְעַטֵּר אֶת הַשּׁוּק בְּפֵרוֹת, בְּשִׁבְיל כְּבוֹד יוֹם טוֹב וּמֻתָּר לְקַנּוֹת לְצֹרֶךְ יוֹם טוֹב שֵׁנִי שֶׁל יוֹם טוֹב הָאַחֲרוֹן (טור וְהָרֹא״שׁ).

יב אֵין לוֹקְחִים בָּתִּים וַאֲבָנִים, עֲבָדִים וּבְהֵמָה אֶלָּא לְצֹרֶךְ הַמּוֹעֵד, אוֹ לְצֹרֶךְ הַמּוֹכֵר שֶׁאֵין לוֹ מַה יֹּאכַל, אוֹ לְצֹרֶךְ הַשָּׁכִיר שֶׁמּוֹלִיךְ הַדְּבָרִים הַנִּקְנִים, שֶׁאֵין לוֹ מַה יֹּאכַל. הַגָּה: וְדַוְקָא הֲנֵי דְּאִכָּא פִּרְסוּם בְּקִנְיָתָן וְאַוְשֵׁי מִלְּתָא, אֲבָל שְׁאָר כֵּלִים נָהֲגוּ לְקָנוֹתָן בְּצִנְעָה (הַמַּגִּיד).

יג לְהַלְווֹת לְעַכּוּ״ם בְּרִבִּית לְאוֹתָם שֶׁרְגִילִים לִלְווֹת מִמֶּנּוּ, מֻתָּר מִשּׁוּם דְּהָוֵי דָּבָר הָאָבֵד; וּלְאוֹתָם שֶׁאֵינָם רְגִילִין לִלְווֹת, גַּם כֵּן מֻתָּר, וְהוּא שֶׁיִּקְחוּ רִבִּית שֶׁל שָׁבוּעַ רִאשׁוֹן וְיוֹצִיאֻנוּ בְּשִׂמְחַת יוֹם טוֹב. הַגָּה: וּמֻתָּר לִקַּח עַרְבוּת בַּמּוֹעֵד עַל הַלְוָאָה שֶׁיַּעֲשֶׂה אַחַר הַמּוֹעֵד (הַגּ״א).

יד הַלְוָאָה דְּשֵׁלְחָנוֹת בְּקִבִּיעוּת וְחִלּוּף, אָסוּר.

סימן תקמ

א בִּנְיָן, אֲפִלּוּ כָּל שֶׁהוּא, אָסוּר; וְאִם נִפְרַץ גָּדֵר גִּנָּתוֹ אוֹ כֹּתֶל חֲצֵרוֹ שֶׁבֵּינוֹ לַחֲבֵרוֹ (מִדִּבְרֵי פ״ק דמ״ק וְהַגָּהוֹת מֵיְמוֹנִי פ״ח), **בּוֹנֶהוּ מַעֲשֶׂה הֶדְיוֹט דְּהַיְנוּ שֶׁמַּנִּיחַ אֲבָנִים זוֹ עַל זוֹ וְאֵינוֹ טָח בַּטִּיט; אוֹ גּוֹדֵר אוֹתוֹ בְּקָנִים וְגוּמָא וְכַיּוֹצֵא בָּהֶם. וְכֵן אִם עָשָׂה מַעֲקֶה לַגַּג, בּוֹנֶה אוֹתוֹ מַעֲשֶׂה הֶדְיוֹט; אֲבָל כֹּתֶל חָצֵר הַסָּמוּךְ לִרְשׁוּת הָרַבִּים שֶׁנָּפַל, בּוֹנֶהוּ כְּדַרְכּוֹ; וְאִם הָיָה נוֹטֶה לִפֹּל, סוֹתְרוֹ מִפְּנֵי הַסַּכָּנָה וּבוֹנֶה כְּדַרְכּוֹ.** הַגָּה: וַאֲפִלּוּ אֵינוֹ נוֹטֶה רַק לֶחֱצֵר אוֹ לַמָּבוֹי, מֻתָּר לְסָתְרוֹ מִפְּנֵי הַסַּכָּנָה וְלַחֲזֹר וְלִבְנוֹתוֹ; וְכֵן בְּשָׁאָר דְּבָרִים דְּאִיכָּא לְמֵימַשׁ לְסַכָּנָה, בּוֹנֶה וְסוֹתְרוֹ כְּדַרְכּוֹ (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם רַבֵּנוּ יְרוּחָם בנ״ר).

ב מֻתָּר לִטֹּל גֶּבֶשׁוּשִׁית שֶׁבַּבַּיִת.

ג סְדָקִים שֶׁבַּגַּג, מֻתָּר לְסָתְמָן בַּיָּד וּבָרֶגֶל, אֲבָל לֹא בִּכְלֵי אֻמָּנוּת.

ד צִיר הַדֶּלֶת, וְהַמַּפְתֵּחַ, וְהַמַּנְעוּל (מִגְּרָא), וְהַצִּנּוֹר, וְהַקּוֹרָה, בֵּין שֶׁהֵם שֶׁל עֵץ בֵּין שֶׁהֵם שֶׁל בַּרְזֶל שֶׁנִּשְׁבְּרוּ אֲפִלּוּ מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב, יָכוֹל לְתַקְּנָם בְּלֹא שִׁנּוּי מִפְּנֵי שֶׁזֶּה הֶכְסֵד גָּדוֹל הוּא, שֶׁאִם יַנִּיחַ הַפֶּתַח פָּתוּחַ וּדְלָתוֹת שְׁבוּרוֹת נִמְצָא מְאַבֵּד כָּל מַה שֶּׁבַּבַּיִת וְלָכֵן מֻתָּר, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יְכַוֵּן מְלַאכְתּוֹ בַּמּוֹעֵד (רַבֵּנוּ יְרוּחָם).

ה מֻתָּר לִבְנוֹת, מַעֲשֶׂה הֶדְיוֹט, אֲבוּס שֶׁתֹּאכַל בּוֹ הַבְּהֵמָה.

ו מֻתָּר לִבְנוֹת, מַעֲשֶׂה הֶדְיוֹט, אִצְטַבָּא לִישֵּׁב אוֹ לִישַׁן עָלֶיהָ.

ז תַּנּוּר וְכִירַיִם שֶׁאָפְשָׁר שֶׁיִּבָּשׁוּ וְיֹאפָה בָּהֶם בַּמּוֹעֵד, עוֹשִׂין; וְאִם לָאו, אֵין עוֹשִׂין אוֹתָם וְהוּא הַדִּין עֲשִׂיַּת קְדֵרוֹת וְאַלְפָּסִין שֶׁרִי בִּכְהַאי גַּוְנָא (נ״י סִפ״ק דמ״ק וְהַמַּגִּיד פ״ח); **וּבֵין כָּךְ וּבֵין כָּךְ** בּוֹנִים עַל חֶרֶס שֶׁל תַּנּוּר וְעַל הַכִּירָה הַטְּפֵלָה שֶׁלָּהֶם.

ח נוֹקְרִים אֶת הָרֵחַיִם, וּפוֹתְחִים לָהֶם עַיִן פְּרוּשׁ נָקָב שֶׁעוֹשִׂים בְּאֶמְצַע הָרֵחַיִם, **וּמַעֲמִידִים אוֹתָם; וּבוֹנִים אַמַּת הַמַּיִם שֶׁל רֵחַיִם, וְקוֹצְצִים צִפְּרְנֵי הַחָמוֹר שֶׁל רֵחַיִם.** הַגָּה: וּמֻתָּר לְחַדֵּד סַכִּין בַּמּוֹעֵד; וְסַכִּין שֶׁנִּשְׁבַּר בַּמּוֹעֵד מֻתָּר לַעֲשׂוֹת אַחֶרֶת (הַמַּגִּיד פ״ח).

סימן תקמא

א מֻתָּר לַעֲשׂוֹת מְצוּדוֹת דָּגִים מֵעֲרָבָה שֶׁהוּא מַעֲשֶׂה הֶדְיוֹט, אֲבָל לֹא הָאֲרוּגִים מֵחוּטִים שֶׁהוּא מַעֲשֶׂה אֻמָּן. הַגָּה: וּמֻתָּר לְתַקֵּן הַפְּתִילוֹת לְנֵרוֹת בְּחֹל הַמּוֹעֵד, דְּמַעֲשֶׂה הֶדְיוֹט הוּא (נ״י פ׳ אֵלּוּ מְגַלְּחִין וְר׳ יְרוּחָם נ״ד ח״ה וּבֵית יוֹסֵף).

ב מְסָרְגִין (פ״ר הוּא בְּעֵין הֲאֲרִינָה אֶלָּא שֶׁבִּסְרִינָה יֵשׁ רֶוַח מַה בֵּין חוּט לְחוּט) **הַמִּטּוֹת, אֲבָל אֵין מַפְשִׁילִין חֲבָלִים בְּתִחְלָּה.**

ג מֻתָּר לְמַעֵךְ בִּגְדֵי פִּשְׁתָּן בַּיָּדַיִם אַחַר הַכִּבּוּס, כְּדֵי לְלַבְּנָן וּלְרַכְּכָן; **אֲבָל אֵין עוֹשִׂין קִשְׁרֵי בָּתֵּי יָדַיִם, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מַעֲשֶׂה אֻמָּן** וּמֻתָּר לְהַחְלִיק הַבְּגָדִים עִם הַזְּכוּכִית כְּדַרְכָּן הוֹאִיל וְהוּא לְצָרְכָּן הַמּוֹעֵד (סְמַ״ג וְרַבֵּנוּ יְרוּחָם).

ד אָסוּר לְתַקֵּן מַלְבּוּשָׁיו וּמִנְעָלָיו הַקְּרוּעִים; וְכֵן אָסוּר לוֹמַר לְעַכּוּ״ם לְתַקְּנָם מִיהוּ עַל יְדֵי שִׁנּוּי שָׁרֵי לְתַקְּנָם קְצָת לְצָרְכָּן הַמּוֹעֵד (רִבֵּי יְרוּחָם).

ה מִי שֶׁצָּרִיךְ לוֹ בֶּגֶד בַּמּוֹעֵד, אִם הָיָה הֶדְיוֹט וְאֵינוֹ מָהִיר בְּאוֹתָהּ מְלָאכָה חֲרֵי זֶה עוֹשֶׂה כְּדַרְכּוֹ; וְאִם הָיָה אֻמָּן מָהִיר, חֲרֵי זֶה עוֹשֶׂה אוֹתָהּ מַעֲשֶׂה הֶדְיוֹט, דְּהַיְנוּ שֶׁיַּעֲשֶׂה תְּפִירוֹת רְחָבוֹת וּתְפִירָה אַחַת לְמַעְלָה וְאַחַת לְמַטָּה, כְּשִׁנּוּי הַכֶּלֶב. הַגָּה: וְכָל אָדָם יַחְמִיר עַל עַצְמוֹ לְתִפֹּר בְּשִׁנּוּי זֶה; וְלֹא מְהֲנֵי לְאֻמָּן לְתִפֹּר עַל יְדֵי שֶׁיְּשַׁנֶּה בַּאֲחִיזַת הַמַּחַט בְּיָדוֹ, אֶלָּא בְּעֵינָן שִׁנּוּי הַנִּכָּר (תְּרוּמַת הַדֶּשֶׁן סִימָן פ״ז).

סימן תקמב

א אֲפִלּוּ מְלָאכוֹת הַמֻּתָּרוֹת אֵינָם מֻתָּרוֹת לַעֲשׂוֹתָן אֶלָּא לְעַצְמוֹ אוֹ לַאֲחֵרִים בְּחִנָּם; אֲבָל בְּשָׂכָר, אָסוּר. וּמִיהוּ אִם אֵינוֹ נוֹתֵן לוֹ שָׂכָר קָצוּב, אֶלָּא שֶׁאוֹכֵל עִמּוֹ **בִּשְׂכָרוֹ, מֻתָּר.** הַגָּה: וְדָבָר הָאָבֵד מֻתָּר לַעֲשׂוֹת אֲפִלּוּ בְּשָׂכָר קָצוּב (כָּל בּוֹ).

ב כָּל מְלָאכָה מֻתָּר לַעֲשׂוֹתָהּ עַל יְדֵי פּוֹעֵל שֶׁאֵין לוֹ מַה יֹּאכַל, כְּדֵי שֶׁיִּשְׂתַּכֵּר וְיַרְוִיחַ.

סימן תקמג

א כָּל דָּבָר שֶׁאָסוּר לַעֲשׂוֹתוֹ אָסוּר לוֹמַר לְעַכּוּ״ם לַעֲשׂוֹתוֹ.

ב עַכּוּ״ם שֶׁקִּבֵּל מֵעֵרֶב יוֹם טוֹב לִבְנוֹת בֵּיתוֹ שֶׁל יִשְׂרָאֵל בְּקַבָּלָנוּת, אָסוּר לְהַנִּיחַ לַעֲשׂוֹת בְּחֹל הַמּוֹעֵד, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא חוֹץ לַתְּחוּם; אֲבָל אִם נָתַן לוֹ מְלָאכָה בְּתָלוּשׁ קֹדֶם הַמּוֹעֵד, בְּקַבָּלָנוּת, לַעֲשׂוֹתָהּ בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ שֶׁל עַכּוּ״ם, מֻתָּר.

ג מֻתָּר לִתֵּן לְעַכּוּ״ם מְלָאכָה, בְּקִיבּוּלֶת אוֹ בְּשָׂכִיר יוֹם, שֶׁיַּעֲשֶׂנָּה אַחַר הַמּוֹעֵד; וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִמְהֹד וְיִשְׁקֹל וְיִמְנֶה כְּדֶרֶךְ שֶׁעוֹשֶׂה בַּחֹל. הַגָּה: וְאַף אִם יַעֲשֶׂה הָעַכּוּ״ם אַחַר כָּךְ מְלָאכָה, שָׁרֵי, הוֹאִיל וְהִתְנָה עִמּוֹ לַעֲשׂוֹתָהּ אַחַר הַמּוֹעֵד (מָרְדְּכִי רֵישׁ פ׳ מִי שֶׁהָפַךְ וּבֵית יוֹסֵף וְרַבֵּנוּ יְרוּחָם).

סימן תקמד

א צָרְכֵי רַבִּים מֻתָּר לַעֲשׂוֹתָהּ בְּחֹל הַמּוֹעֵד, כְּגוֹן לְתַקֵּן הַדְּרָכִים וּלְהָסִיר מֵהֶם הַמִּכְשׁוֹלוֹת; וּלְצֹרֶךְ הַקְּבָרוֹת כְּדֵי שֶׁיִּזָּהֲרוּ מֵהֶם הַכֹּהֲנִים; וּלְתַקֵּן הַמִּקְוָאוֹת. הַגָּה: וְדַוְקָא צָרְכֵי רַבִּים כָּאֵלּוּ, שֶׁהֵם צְרִיכִים לְגוּף הָאָדָם, אֲבָל שְׁאָר צָרְכֵי רַבִּים כְּגוֹן בְּנְיַן בה״כ (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם תְּשׁוּבַת הָרַשְׁבָּ״א), אָסוּר לַעֲשׂוֹת בַּמּוֹעֵד; וְהוּא הַדִּין דִּלְשְׁאָר צָרְכֵי מִצְוָה אָסוּר לַעֲשׂוֹת מְלָאכָת אֻמָּן בַּמּוֹעֵד (ריב״ש סִימָן רכ״ו).

ב בּוֹרוֹת וּמַעְיָנוֹת שֶׁל רַבִּים שֶׁנִּפַּל בָּהֶם עָפָר וַאֲבָנִים וְנִתְקַלְקְלוּ, מֻתָּר לְתַקְּנָם וַאֲפִלּוּ אֵין רַבִּים צְרִיכִים לָהֶם עַתָּה, כֵּיוָן שֶׁאֵינוֹ מַעֲשֵׂה אֻמָּן; אֲבָל לַחְפֹּר לָהֶם בּוֹרוֹת מֻחָדָשׁ, שֶׁהוּא מַעֲשֵׂה אֻמָּן, אִם הָרַבִּים צְרִיכִים לָהֶם עַתָּה מֻתָּר אֲפִלּוּ אִם כִּוְּנוּ מְלָאכְתָּן בַּמּוֹעֵד, וַאֲפִלּוּ בְּפָרְהֶסְיָא וּבְטִרְחָא יְתֵרָתָא; וְאִם אֵין צְרִיכִים לָהֶם עַתָּה, לֹא יַעֲשׂוּ. אֲבָל בּוֹרוֹת שִׂיחִין וּמְעָרוֹת שֶׁל יָחִיד אָסוּר לַחְפֹּר אוֹתָם מֻחָדָשׁ, וַאֲפִלּוּ צָרִיךְ לָהֶם עַתָּה; וְאִם הָיוּ עֲשׂוּיִם כְּבָר, וְנִתְקַלְקְלוּ, אִם צָרִיךְ לָהֶם עַתָּה מֻתָּר לְתַקְּנָם; וְאִם אֵין צָרִיךְ לָהֶם עַתָּה אָסוּר, אֲבָל מֻתָּר לְהַמְשִׁיךְ מַיִם לְתוֹכָן אֲפִלּוּ אֵין צָרִיךְ לָהֶם עַתָּה.

סימן תקמה

א אָסוּר לִכְתֹּב בְּחֹל הַמּוֹעֵד; וַאֲפִלּוּ לְהַגִּיהַּ אוֹת אַחַת בַּסֵּפֶר, אָסוּר. הַגָּה: וּלְצֹרֶךְ רַבִּים יֵשׁ אוֹסְרִים כָּל שֶׁאֵינוֹ לְצֹרֶךְ הַמּוֹעֵד (ת״ה סִימָן פ״ה), וְיֵשׁ מַתִּירִין (כָּל בּוֹ וּבֵית יוֹסֵף). וְנָהֲגוּ לְהָקֵל בַּכְּתָב שֶׁלָּנוּ שֶׁאֵינוֹ מַעֲשֵׂה אֻמָּן.

ב נִרְאֶה לִי שֶׁאִם אֵין לָהֶם סֵפֶר תּוֹרָה כָּשֵׁר לִקְרוֹת בּוֹ בְּצִבּוּר, מֻתָּר לְהַגִּיהַּ בְּחֹל הַמּוֹעֵד כְּדֵי לִקְרוֹת בּוֹ בְּצִבּוּר; וְכֵן בְּסִפְרֵי מִקְרָא וּגְמָרָא שֶׁצָּרִיךְ לִקְרוֹת בַּמּוֹעֵד, מֻתָּר לְהַגִּיהָם בַּמּוֹעֵד מִשּׁוּם דַּהֲוֵי דָּבָר הָאָבֵד. וְאִם אֵין לָהֶם סֵפֶר תּוֹרָה כְּלָל, אִם אֶפְשָׁר לְכָתְבוֹ כֻּלָּהּ בְּחֹל הַמּוֹעֵד עַל יְדֵי סוֹפְרִים הַרְבֵּה, יִכְתְּבוּהוּ, דִּצְרָךְ הַמּוֹעֵד הוּא לִקְרוֹת בַּתּוֹרָה בְּצִבּוּר בַּמּוֹעֵד. הַגָּה: וְהוּא הַדִּין שְׁאָר סְפָרִים לִלְמֹד בָּהֶם (תְּרוּמַת הַדֶּשֶׁן סִימָן פ״ה וְרוֹקֵחַ).

ג כּוֹתֵב אָדָם תְּפִלִּין וּמְזוּזוֹת לְעַצְמוֹ, וְטוֹוֶה עַל יֶרֶכוֹ תְּכֵלֶת וְצִיצִית (בֵּית יוֹסֵף) לְבִגְדּוֹ; וְאִם אֵין לוֹ מַה יֹּאכַל, כּוֹתֵב וּמוֹכֵר לַאֲחֵרִים כְּדֵי פַּרְנָסָתוֹ. הַגָּה: אוֹ שֶׁיִּהְיוּ לוֹ הוֹצָאוֹתָיו יוֹתֵר בְּרֶוַח לְשִׂמְחַת יוֹם טוֹב (טוּר) וְאִם כְּתָבָן כְּדֵי לְהַנִּיחָן בַּמּוֹעֵד, בְּכָל עִנְיָן שָׁרֵי (סְמַ״ג). וְאֵינוֹ אָסוּר רַק כְּתִיבָה, אֲבָל עֲשָׂיָתָן שָׁרֵי (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם תּוֹסָפוֹת).

ד מֻתָּר לִכְתֹּב חֶשְׁבּוֹנוֹתָיו וְלַחֲשֹׁב יְצִיאוֹתָיו. הַגָּה: וְהוּא הַדִּין הַכְּתָבִים שֶׁכּוֹתְבִים כְּשֻׁמַּלְוִין עַל מַשְׂכּוֹנוֹת, שָׁרֵי (הַגָּהוֹת מָרְדְּכִי כָּל בּוֹ וּמַהֲרִי״ל סוֹף פ׳ מִי שֶׁהָפַךְ).

ה מֻתָּר לִכְתֹּב שְׁטַר קִדּוּשִׁין וְשִׁטְרֵי פְּסִיקְתָא, גִּטִּין וְשׁוֹבָרִים, דַּיְיתִיקֵי, מַתָּנוֹת, פְּרוֹזְבּוֹלִין, אִגְּרוֹת שׁוּם וְאִגְּרוֹת מָזוֹן (פֵּרוּשׁ שִׁטְרֵי פְּסִיקְתָא, שֶׁאָדָם פּוֹסֵק לָהֶת לְבֵנוֹ אוֹ לְבִתּוֹ כָּךְ וְכָךְ, וּפֵרוּשׁ דַּיְיתִיקֵי, שְׁטַר דָּא תְּהֵא לְמִיקַם וְלִהֱוֵית, וּפֵרוּשׁ פְּרוֹזְבּוֹל, פֵּרוּז בּוּלֵי וּבוּטֵי כְּלוּמַר תַּקָּנַת הַמַּלְוֶה שֶׁלֹּא יֹאבַד מָמוֹנוֹ, וְתַקָּנָה לַלּוֶה שֶׁיִּמְצָא מִי שֶׁיַּלְוֵנוּ, וּפֵרוּשׁ אִגֶּרֶת שׁוּם, שֶׁשָּׂמוּ בֵּית דִּין נִכְסֵי לוֹזֶה וּנְתָנָם לַמַּלְוֶה, וְאִגֶּרֶת מָזוֹן, שֶׁמַּכִּירוּ בֵּית דִּין אֶת הַקַּרְקַע לְמִזּוֹן הָאִשָּׁה וְהַבָּנוֹת וְכָתְבוּ מַעֲשֶׂה בֵּית דִּין עַל זֶה, אִי נָמֵי שֶׁקִּבֵּל עָלָיו לְזוֹן אֶת בַּת אִשְׁתּוֹ); שִׁטְרֵי חֲלִיצָה וּמְאוּנִין, וְשִׁטְרֵי בְּרוּרִין וּפְסָקֵי דַּיָּנִין. הַגָּה: וּמֻתָּר לִכְתֹּב כְּתֻבָּה בַּמּוֹעֵד (כָּל בּוֹ); וְיֵשׁ אוֹסְרִים (סְמַ״ק); וְאִגֶּרֶת שְׁאֵלַת שָׁלוֹם שׁוֹלֵחַ לַחֲבֵרוֹ, וַאֲפִלּוּ עַל דְּבַר פְּרַקְמַטְיָא שֶׁאֵינָהּ אֲבוּדָה; וְיֵשׁ אוֹסְרִין בִּשְׁאֵלַת שָׁלוֹם (טוּר בְּשֵׁם ה״ג); וְנָהֲגוּ לְהַחְמִיר אֲפִלּוּ בִּכְתִיבָה שֶׁלָּנוּ שֶׁהִיא כְּתִיבָה משיט״א.

ו אֵין כּוֹתְבִין שִׁטְרֵי חוֹב בַּמּוֹעֵד; וְאִם אֵינוֹ מַאֲמִינוֹ מַלְוֶה לַלּוֶה וְהַלּוֶה צָרִיךְ לַמָּעוֹת, אוֹ שֶׁאֵין לוֹ לַסּוֹפֵר מַה יֹּאכַל, הֲרֵי זֶה יִכְתֹּב: הַגָּה: וּמֻתָּר לִכְתֹּב שְׁטַר מְכִירָה בַּמּוֹעֵד (תּוֹסָפוֹת); אֲבָל אֵין לִכְתֹּב שְׁטַר אֲרִיסוּת וְקַבָּלָנוּת שֶׁקִּבֵּל קֹדֶם הַמּוֹעֵד. (ר׳ יְרוּחָם).

ז כָּל הַדְּבָרִים שֶׁמֻּתָּר לִכְתֹּב, אֲפִלּוּ בְּלֹא שִׁנּוּי מֻתָּר; וְכָל מַה שֶּׁאָסוּר לִכְתֹּב, אֲפִלּוּ עַל יְדֵי שִׁנּוּי אָסוּר. הַגָּה: וּבְלוּחוֹת שֶׁל שַׁעֲוָה מֻתָּר לִכְתֹּב, לְפִי שֶׁאֵינוֹ כְּתָב הַמִּתְקַיֵּם (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם א״ח).

ח מִי שֶׁשָּׁלְחוּ לִשְׁאֹל מִפִּנּוּ שְׁאֵלָה וְאֵין הַשָּׁלִיחַ רוֹצֶה לְהִתְעַכֵּב עַד אַחַר הַמּוֹעֵד, מֻתָּר לְכָתְבָהּ; וְכֵן מֻתָּר לְהַעְתִּיקָהּ, מִפְּנֵי שֶׁחָשׁוּב דָּבָר הָאָבֵד.

ט וְאִם שָׁמַע דָּבָר חָדוּשׁ, מֻתָּר לְכָתְבוֹ כְּדֵי שֶׁלֹּא יִשְׁכַּח; וְכֵן אִם רָאָה סֵפֶר מְחֻדָּשׁ, מֻתָּר לְהַעְתִּיקוֹ אִם לֹא יִמְצָא לְהַעְתִּיקוֹ לְאַחַר הַמּוֹעֵד.

י דָּנִין בֵּין דִּינֵי מָמוֹנוֹת בֵּין דִּינֵי נְפָשׁוֹת, וּמְשַׁמְּתִין וּמַכִּין לְמִי שֶׁלֹּא קִבֵּל עָלָיו הַדִּין.

יא מֻתָּר לִקְבֹּל בִּשְׁבִיל חוֹבוֹתָיו בְּחֹל הַמּוֹעֵד.

סימן תקמו

א אֵין נוֹשְׂאִין נָשִׁים בַּמּוֹעֵד, לֹא בְּתוּלוֹת וְלֹא אַלְמָנוֹת, וְלֹא מְיַבְּמִין; וּמֻתָּר לְאָרֵס, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה סְעֻדַּת אֵרוּסִין הָאָרוּס בְּבֵית אֲרוּסָתוֹ בִּשְׁעַת אֵרוּסִין; וּמֻתָּר לַעֲשׂוֹת רְקוּדִין וּמְחוֹלוֹת וְלַעֲשׂוֹת סְעֻדַּת הָאָרוּס עִם מְרֵעָיו שֶׁלֹּא בְּבֵית אֲרוּסָתוֹ, וְכֵן לִסְעֹד הָאָרוּס בְּבֵית אֲרוּסָתוֹ שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת אֵרוּסִין, מֻתָּר.

ב מֻתָּר לְהַחֲזִיר גְּרוּשָׁתוֹ מִן הַנִּשּׂוּאִין.

ג הַכֹּל מֻתָּרִים לִשָּׂא בְּעֶרֶב הֶרֶגֶל וְלַעֲשׂוֹת סְעֻדָּה בֶּרֶגֶל, בֵּין בְּתוּלוֹת בֵּין אַלְמָנוֹת.

ד מֻתָּר לַעֲשׂוֹת בֶּרֶגֶל סְעֻדַּת בְּרִית מִילָה וְכֵן סְעֻדַּת פִּדְיוֹן הַבֵּן.

ה עוֹשֶׂה אִשָּׁה כָּל תַּכְשִׁיטֶיהָ בַּמּוֹעֵד; כּוֹחֶלֶת וּפוֹקֶסֶת פי׳ מְחַלֶּקֶת שְׂעָרָהּ לְכָאן וּלְכָאן רַש״י, וּמַעֲבֶרֶת סָרָק עַל פָּנֶיהָ, וְטוֹפֶלֶת עַצְמָהּ בַּסִּיד וְכַיּוֹצֵא בּוֹ; וְהוּא שֶׁתּוּכַל לְסַלְּקוֹ בַּמּוֹעֵד; וּמַעֲבֶרֶת שֵׂעָר מִבֵּית הַשֶּׁחִי וּמִבֵּית הָעֶרְוָה, בֵּין בַּיָּד בֵּין בִּכְלִי, וּמַעֲבֶרֶת סַכִּין עַל פַּדַּחְתָּהּ.

סימן תקמז

א חֹל הַמּוֹעֵד אָסוּר בְּהֶסְפֵּד וְתַעֲנִית; לְפִיכָךְ אֵין מַנִּיחִין אֶת הַמִּטָּה בָּרְחוֹב, שֶׁלֹּא לְהַרְגִּיל אֶת הַהֶסְפֵּד; וּמִטַּעַם זֶה אֵין מוֹלִיכִין אֶת הַמֵּת לְבֵית הַקְּבָרוֹת עַד שֶׁיִּהְיֶה הַקֶּבֶר מְתֻקָּן.

ב נָשִׁים מְעַנּוֹת, דְּהַיְנוּ שֶׁכֻּלָּם עוֹנוֹת כְּאַחַת; אֲבָל לֹא מְקוֹנְנוֹת, דְּהַיְנוּ שֶׁאַחַת מְדַבֶּרֶת וְכֻלָּן עוֹנוֹת אַחֲרֶיהָ; וְלֹא מְטַפְּחוֹת, דְּהַיְנוּ לְהַכּוֹת כַּף אֶל כַּף; נִקְבַּר הַמֵּת, אַף לֹא מְעַנּוֹת.

ג כָּל ל׳ יוֹם לִפְנֵי הַמּוֹעֵד אָסוּר לְהַסְפִּיד עַל מֵת שֶׁמֵּת לוֹ לִפְנֵי שְׁלֹשִׁים יוֹם קֹדֶם הַמּוֹעֵד; וַאֲפִלּוּ אִם יֵשׁ לוֹ הֶסְפֵּד בְּלֹא זֶה, כְּגוֹן שֶׁמֵּת לוֹ מֵת בְּתוֹךְ ל׳ שֶׁמַּתָּר לְסָפְדוֹ אֲפִלּוּ מֵת עֶרֶב הֶרֶגֶל, אָסוּר לְהַסְפִּיד עִמּוֹ עַל הַמֵּת שֶׁמֵּת לִפְנֵי שְׁלֹשִׁים יוֹם קֹדֶם הַמּוֹעֵד.

ד מִי שֶׁבָּאָה לוֹ שְׁמוּעָה בְּתוֹךְ ל׳ יוֹם קֹדֶם הֶרֶגֶל, נִרְאֶה לִי שֶׁמַּתָּר לְסָפְדוֹ, וְאַף עַל פִּי שֶׁהִיא רְחוֹקָה.

ה נִרְאֶה לִי שֶׁמַּה שֶּׁאָנוּ נוֹהֲגִים בְּתַשְׁלוּם הַשָּׁנָה לִסְפֹּד הַמֵּת וּלְהַזְכִּיר נִשְׁמָתוֹ אֵינוֹ בִּכְלָל זֶה, וּמֻתָּר לַעֲשׂוֹתוֹ בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים לֶרֶגֶל.

ו אֵין קוֹרְעִין עַל הַמֵּת בְּחֹל הַמּוֹעֵד, אֶלָּא לִקְרוֹבָיו שֶׁהֵם חַיָּבִים לְהִתְאַבֵּל עָלָיו; וְכֵן עַל חָכָם אוֹ עַל אָדָם כָּשֵׁר; אוֹ אִם עָמַד שָׁם בִּשְׁעַת יְצִיאַת נְשָׁמָה; וְעַל קָרוֹב שֶׁחַיָּב לְהִתְאַבֵּל עָלָיו; וְעַל חָכָם קוֹרֵעַ אֲפִלּוּ אֵינוֹ בְּפָנָיו אֶלָּא שֶׁבָּאָה לוֹ שְׁמוּעָה בַּמּוֹעֵד אִם הוּא בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם; וְעַל אָדָם כָּשֵׁר אֵינוֹ קוֹרֵעַ אֶלָּא אִם כֵּן יָדַע בֵּין מִיתָה לְקִבּוּרָה. הַגָּה: וְיֵשׁ חוֹלְקִים. וְנָהֲגוּ בְּנֵי אַשְׁכְּנַז שֶׁלֹּא לִקְרֹעַ בַּמּוֹעֵד כִּי אִם עַל אָבִיו וְאִמּוֹ; וְעַל שְׁאָר הַמֵּתִים קוֹרְעִים לְאַחַר הַמּוֹעֵד (מַהֲרִי״ל וְתִרוּמַת הַדֶּשֶׁן סִימָן רפ״ח); וּבְמָקוֹם שֶׁאֵין מִנְהָג, יֵשׁ לִקְרֹעַ עַל כֻּלָּם.

ז אֵין חוֹלְצִין כְּתֶף אֶלָּא קְרוֹבָיו שֶׁל מֵת הַמְחֻיָּבִים לְהִתְאַבֵּל עָלָיו, אוֹ עַל חָכָם.

ח מַבְרִין בְּחֹל הַמּוֹעֵד, וְהוּא שֶׁלֹּא יַבְרוּ בָּרְחָבָה אֶלָּא קְרוֹבָיו שֶׁל מֵת; וְלֹא יַבְרוּ הָאֲבֵל בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ אֶלָּא עַל מִטּוֹת זְקוּפוֹת, לְפִי שֶׁאֵין כְּפִיַּת הַמִּטָּה בֶּרֶגֶל כְּלָל.

ט עַל הֶחָכָם מַבְרִין הַכֹּל בְּחֹל הַמּוֹעֵד בְּתוֹךְ הָרְחָבָה כַּדֶּרֶךְ שֶׁמַּבְרִין אֶת הָאֲבֵלִים, שֶׁהַכֹּל אֲבֵלִים עָלָיו.

י עוֹשִׂין כָּל צָרְכֵי הַמֵּת בְּחֹל הַמּוֹעֵד; גּוֹזְזִין שְׂעָרוֹ, וּמְכַבְּסִים כְּסוּתוֹ, וְעוֹשִׂין לוֹ אָרוֹן בֶּחָצֵר שֶׁבּוֹ הַמֵּת כְּדֵי שֶׁיְּהֵא נָכְר שֶׁהוּא לְצֹרֶךְ הַמֵּת; וְאִם לֹא הָיוּ לָהֶם נְסָרִים, מְבִיאִים קוֹרוֹת וְנוֹסְרִים מֵהֶם נְסָרִים בְּצִנְעָה בְּתוֹךְ הַבַּיִת; וְאִם הָיָה אָדָם מְפֻרְסָם, עוֹשִׂים אֲפִלּוּ בַּשּׁוּק. אֲבָל אֵין כּוֹרְתִין עֵץ מִן הַיַּעַר לִנְסֹר מִמֶּנּוּ נְסָרִים לָאָרוֹן, וְאֵין חוֹצְבִין אֲבָנִים לִבְנוֹת בָּהֶם קֶבֶר; וּבְמָקוֹם שֶׁהַיְּהוּדִים מְעַט דָּרִים בְּמָקוֹם אֶחָד וְהַכֹּל יוֹדְעִים כְּשֶׁיֵּשׁ מֵת בָּעִיר, הַכֹּל חָשׁוּב כִּמְפֻרְסָם.

יא אֵין חוֹפְרִים כּוּכִין בַּחֲפִירָה וּקְבָרוֹת בִּבְנִין בְּחֹל הַמּוֹעֵד לִהְיוֹת מוּכָנִים לַמֵּת שֶׁיָּמוּת; אֲבָל מְחַנְּכִין אוֹתָם, שֶׁאִם הָיָה אָרֹךְ מְקַצְּרוֹ אוֹ מַאֲרִיכוֹ אוֹ מַרְחִיבוֹ.

יב אֵין לִתְלֹשׁ עֲשָׂבִים וְעָפָר בְּחֹל הַמּוֹעֵד בְּבֵית הַקְּבָרוֹת כְּמוֹ שֶׁנּוֹהֲגִים לַעֲשׂוֹת בַּחֹל דִּין צְדוּק הַדִּין בַּמּוֹעֵד עַיֵּן בְּיוֹרֶה דֵּעָה סִי׳ ת״א (סָעִיף ו׳).

סימן תקמח

א הַקּוֹבֵר אֶת מֵתוֹ בְּתוֹךְ הָרֶגֶל לֹא חָל עָלָיו אֲבֵלוּת בָּרֶגֶל, אֶלָּא לְאַחַר הָרֶגֶל מַתְחִיל לִמְנוֹת ז׳ וְנוֹהֵג בָּהֶם אֲבֵלוּת; וּמוֹנֶה שְׁלֹשִׁים מִיּוֹם הַקְּבוּרָה וְנוֹהֵג בִּשְׁאָר הַשְּׁלֹשִׁים כְּכָל גְּזֵרוֹת שְׁלֹשִׁים.

ב בְּמִקּוֹמוֹת שֶׁעוֹשִׂין שְׁנֵי יוֹם טוֹב מוֹנֶה הַשִּׁבְעָה מִיּוֹם טוֹב שֵׁנִי הָאַחֲרוֹן, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ נוֹהֵג בּוֹ אֲבֵלוּת, הוֹאִיל וּמִדִּבְרֵיהֶם הוּא עוֹלֶה לוֹ מִן הַמִּנְיָן; וּמוֹנֶה מֵאַחֲרָיו שִׁשָּׁה יָמִים בִּלְבַד. (אם יום שני של ראש השנה עולה למנין ז׳ עין ביורה דעה סימן שצ״ט ס״ג בהגהות)

ג הַקּוֹבֵר אֶת מֵתוֹ בְּיוֹם טוֹב שֵׁנִי שֶׁל גָּלֻיּוֹת שֶׁהוּא יוֹם טוֹב הָאַחֲרוֹן, אוֹ בְּיוֹם טוֹב שֵׁנִי שֶׁל עֲצֶרֶת, נוֹהֵג בּוֹ אֲבֵלוּת אִם הָיָה אוֹתוֹ הַיּוֹם יוֹם מִיתָה וּקְבוּרָה, הוֹאִיל וְיוֹם טוֹב שֵׁנִי מִדִּבְרֵיהֶם וַאֲבֵלוּת יוֹם רִאשׁוֹן שֶׁל תּוֹרָה, יְדָחֶה עֲשֵׂה שֶׁל דִּבְרֵיהֶם מִפְּנֵי עֲשֵׂה שֶׁל תּוֹרָה; אֲבָל אִם קָבְרוּ אוֹתוֹ בְּיוֹם טוֹב שֵׁנִי שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה, אֵינוֹ נוֹהֵג בּוֹ אֲבֵלוּת, שֶׁשְּׁנֵיהֶם כְּיוֹם אָרֹךְ. הגה: וְיֵשׁ חוֹלְקִים דִּסְבִירָא לְהוּ דְּאֵין נוֹהֵג אֲבֵלוּת בְּשׁוּם יוֹם טוֹב שֵׁנִי, וְכֵן מִנְהָג פָּשׁוּט וְאֵין לְשַׁנּוֹת. (ר״ת וְהָרא״ש).

ד זֶה שֶׁאָמַרְנוּ שֶׁהַקּוֹבֵר מֵתוֹ בָּרֶגֶל לֹא חָלָה עָלָיו אֲבֵלוּת, הֲנֵי מִלֵּי דְּבָרִים שֶׁל פָּרָהְסְיָא; אֲבָל דְּבָרִים שֶׁבִּצְנָעָה, נוֹהֵג מיהו מַתָּר לִישֵׁן עִם אִשְׁתּוֹ בְּחַדְרוֹ וְאֵין צָרִיךְ שְׁמִירָה.

ה אַף עַל פִּי שֶׁאֵין אֲבֵלוּת נוֹהֵג בַּמּוֹעֵד, אֲנִינוּת נוֹהֵג בּוֹ; שֶׁאִם מֵת לוֹ מֵת בְּחֹל הַמּוֹעֵד, אָסוּר בִּדְבָרִים שֶׁאוֹנֵן אָסוּר בָּהֶם; וְאִם מֵת בְּיוֹם טוֹב וְאֵינוֹ רוֹצֶה לְקָבְרוֹ בּוֹ בַּיּוֹם, אֵין עָלָיו דִּין אֲנִינוּת אֶלָּא אִם כֵּן צָרִיךְ לְהַחְשִׁיךְ עַל הַתְּחוּם לְהָכִין לוֹ צָרְכֵי קְבוּרָה, אָז חָל עָלָיו דִּין אֲנִינוּת מִשָּׁעָה שֶׁמַּחְשִׁיךְ; אֲבָל אִם מֵת בְּיוֹם טוֹב שֵׁנִי וְהוּא רוֹצֶה לְקָבְרוֹ בּוֹ בַּיּוֹם; אוֹ בְּיוֹם טוֹב רִאשׁוֹן וְרוֹצֶה לְקָבְרוֹ עַל יְדֵי עַכּוּ״ם, חָל עָלָיו אֲנִינוּת.

ו אַף עַל פִּי שֶׁאֵין אֲבֵלוּת בָּרֶגֶל, אִם מֵת לוֹ מֵת בָּרֶגֶל מִתְעַסְקִים בּוֹ בָּרֶגֶל לְנַחֲמוֹ, וּלְאַחַר הָרֶגֶל כְּשֶׁיִּכְלוּ שִׁבְעָה לְמִיתַת הַמֵּת, אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא כָלָה הָאֲבֵלוּת, מְלַאכְתּוֹ נַעֲשֵׂית עַל יְדֵי אֲחֵרִים בְּבָתֵּיהֶם וַעֲבָדָיו עוֹשִׂים לוֹ בְּצִנְעָה בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ; וְאֵין צְרִיכִים לְנַחֲמוֹ אַחַר הָרֶגֶל מִנְּיַן הַיָּמִים שֶׁנִּתְחַמּוּהוּ בָּרֶגֶל.

ז מֵת לוֹ מֵת קֹדֶם הָרֶגֶל וְנָהֵג אֲבֵלוּת, אֲפִלּוּ שָׁעָה אַחַת, לִפְנֵי הָרֶגֶל, בָּטְלָה מִמֶּנּוּ גְּזֵרַת שִׁבְעָה וּימֵי הָרֶגֶל עוֹלִים לִמְנַיַן שְׁלֹשִׁים לְרֵי ז׳ לִפְנֵי הָרֶגֶל, וְהָרֶגֶל, וּמַשְׁלִים עֲלֵיהֶם עַד שְׁלֹשִׁים; וְדַוְקָא שֶׁנָּהַג אֲבֵלוּת בְּאוֹתָהּ שָׁעָה, אֲבָל אִם שָׁגַג אוֹ הֵזִיד וְלֹא נָהַג אֲבֵלוּת, אוֹ שֶׁהָיָה סָמוּךְ לַחֲשֵׁכָה וְלֹא הָיָה יָכוֹל לִנְהֹג, אֵין הָרֶגֶל מְבַטֵּל הָאֲבֵלוּת וְדִינוֹ כְּדִין קוֹבֵר מֵתוֹ בָּרֶגֶל.

ח אִם נָהַג שִׁבְעָה וּפָגַע בּוֹ הָרֶגֶל, מְבַטֵּל מִמֶּנּוּ גְּזֵרַת ל׳. אֲפִלּוּ חָל יוֹם שִׁבְעָה בְּעֶרֶב הָרֶגֶל, מֵתָר לְסַפֵּר וּלְכַבֵּס בְּעֶרֶב הָרֶגֶל. הגה: וְהוּא הַדִּין הָרְחִיצָה, לְרֵידָן דְּנוֹהֲגִין אִסּוּר רְחִיצָה כָּל ל׳, וּמֻתָּר לִרְחֹץ סָמוּךְ לָעֶרֶב וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְהַמְתִּין עַד הַלַּיְלָה (הַגָּהוֹת מַיְמוֹנִי וּמָרְדְּכִי וְהַגָּהוֹת אֲשֵׁרִי); וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר אִם חָל יוֹם ח׳ לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת עֶרֶב הָרֶגֶל שֶׁמֻּתָּר לְסַפֵּר בְּעֶרֶב שַׁבָּת; וְאִם לֹא גִּלַּח בְּעֶרֶב הָרֶגֶל, מֻתָּר לְגַלֵּחַ אַחַר הָרֶגֶל שֶׁהֲרֵי כְּבָר נִתְבַּטֵּל מִמֶּנּוּ גְּזֵרַת שְׁלֹשִׁים; אֲבָל בְּתוֹךְ הָרֶגֶל לֹא יְגַלֵּח, כֵּיוָן שֶׁהָיָה אָפְשָׁר לוֹ לְגַלֵּחַ קֹדֶם הָרֶגֶל. וְאִם חָל יוֹם שִׁבְעָה שֶׁלּוֹ בְּשַׁבָּת עֶרֶב הָרֶגֶל, מֻתָּר לְגַלֵּחַ בְּחֹל הַמּוֹעֵד כֵּיוָן שֶׁלֹּא הָיָה אֶפְשָׁר לוֹ לְגַלֵּחַ קֹדֶם.

ט הָא דְּרֶגֶל מְבַטֵּל גְּזֵרַת שְׁלֹשִׁים, בִּשְׁאָר מֵתִים; אֲבָל בְּאָבִיו וְאִמּוֹ שֶׁאָסוּר לְסַפֵּר עַד שֶׁיִּגְעֲרוּ בּוֹ חֲבֵרָיו, אֲפִלּוּ פָּגַע בּוֹ הָרֶגֶל לְאַחַר ל׳ יוֹם, אֵינוֹ מְבַטֵּל.

י וְאִם חָל אֶחָד מִימֵי הָאֲבֵלוּת, חוּץ מֵהַשְּׁבִיעִי, בְּעֶרֶב הָרֶגֶל, מֵתָר לְכַבֵּס, וְלֹא יִלְבְּשֶׁנּוּ עַד הַלַּיְלָה; וְטוֹב לְזָהֵר מִלְּכַבֵּס עַד אַחַר חֲצוֹת, כְּדֵי שֶׁיְּהֵא נִכָּר שֶׁמִּפְּנֵי הָרֶגֶל הוּא מְכַבֵּס; אֲבָל לִרְחֹץ, אָסוּר עַד הַלַּיְלָה; וְיֵשׁ מַתִּירִין לִרְחֹץ אַחַר תְּפִלַּת הַמִּנְחָה, סָמוּךְ לַחֲשֵׁכָה. הגה: וּלְרֵידָן דְּנוֹהֲגִים אִסּוּר רְחִיצָה כָּל ל׳, אָסוּר לִרְחֹץ דְּהָא הָרֶגֶל לֹא בִּטֵּל מִמֶּנּוּ רַק גְּזֵרַת שִׁבְעָה; וְהוּא הַדִּין לְעִנְיַן כִּבּוּס בְּמָקוֹם דְּנוֹהֲגִין אִסּוּר כִּבּוּס כָּל שְׁלֹשִׁים.

יא רֹאשׁ הַשָּׁנָה וְיוֹם הַכִּפּוּרִים חֲשִׁיבֵי כְּרֶגֶלִים לְבַטֵּל הָאֲבֵלוּת.

יב נָהַג שָׁעָה אַחַת לִפְנֵי הַפֶּסַח, אוֹתָהּ שָׁעָה חֲשׁוּבָה כְּשִׁבְעָה וּשְׁמֹנָה יְמֵי הַפֶּסַח, לְרֵי חֲמִשָּׁה עָשָׂר וּמַשְׁלִים עֲלֵיהֶם (עוד) ט״ו.

יג שָׁעָה אַחַת לִפְנֵי עֲצֶרֶת חֲשׁוּבָה כְּז׳; וַעֲצֶרֶת, כֵּיוָן שֶׁאִם לֹא הִקְרִיב קָרְבְּנוֹת עֲצֶרֶת בַּעֲצֶרֶת יֵשׁ לוֹ תַּשְׁלוּמִין כָּל ז׳ חֲשׁוּב כְּז׳, לְרֵי י״ד וּמַשְׁלִים עֲלֵיהֶם (עוד) י״ו; וְיוֹם שֵׁנִי שֶׁל עֲצֶרֶת עוֹלֶה לְמִנְיַן הי״ו.

יד שָׁעָה אַחַת לִפְנֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה בָּטְלָה מִמֶּנּוּ גְּזֵרַת שִׁבְעָה מִפְּנֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה, וּגְזֵרַת שְׁלֹשִׁים מִתְבַּטֵּל מִמֶּנּוּ יוֹם הַכִּפּוּרִים, וּמְגַלְּחַ בְּעֶרֶב יוֹם הַכִּפּוּרִים; וְהוּא הַדִּין לְקוֹבֵר מֵתוֹ בִּשְׁלֹשָׁה לְתִשְׁרֵי, שֶׁמְּגַלֵּחַ בְּעֶרֶב יוֹם הַכִּפּוּרִים.

טו שָׁעָה אַחַת לִפְנֵי יוֹם הַכִּפּוּרִים בָּטְלָה מִמֶּנּוּ גְּזֵרַת שִׁבְעָה מִפְּנֵי יוֹם הַכִּפּוּרִים; וּגְזֵרַת שְׁלֹשִׁים מִתְבַּטֵּל מִמֶּנּוּ הֶחָג, וּמְגַלְּחַ בְּעֶרֶב הֶחָג.

טז שָׁעָה אַחַת לִפְנֵי הֶחָג וְהֶחָג, לְרֵי י״ד, וּשְׁמִינִי עֲצֶרֶת שִׁבְעָה, לְרֵי כ״ א יוֹם וְיוֹם שֵׁנִי שֶׁל שְׁמִינִי עֲצֶרֶת לְרֵי כ״ב, וּמַשְׁלִים עֲלֵיהֶם ח׳.

יז שָׁמַע שְׁמוּעָה קְרוֹבָה בְּשַׁבָּת אוֹ בָּרֶגֶל, וּלְמוֹצָאֵי שַׁבָּת וְרֶגֶל נַעֲשֵׂית רְחוֹקָה, דֵּינוֹ כְּדִין שָׁמַע שְׁמוּעָה רְחוֹקָה אַחַר הַשַּׁבָּת וְהָרֶגֶל, אֶלָּא שֶׁבְּשַׁבָּת וּבָרֶגֶל נוֹהֵג דְּבָרִים שֶׁבִּצְנָעָה.

יח שָׁמַע שְׁמוּעָה רְחוֹקָה בְּשַׁבָּת אוֹ בָּרֶגֶל, אֵינוֹ נוֹהֵג בָּהֶם אֲפִלּוּ דְּבָרִים שֶׁבִּצְנָעָה; אֶלָּא לְמוֹצָאֵי שַׁבָּת אוֹ הָרֶגֶל נוֹהֵג שָׁעָה אַחַת, וְדַיּוֹ.

יט שָׁמַע שְׁמוּעָה קְרוֹבָה בְּשַׁבָּת, שַׁבָּת עוֹלָה לְיוֹם אֶחָד וּלְמָחָר קוֹרֵעַ וְהָוֵי לֵיהּ יוֹם שִׁשִּׁי שְׁבִיעִי לַאֲבֵלוּת.

כ אִם עָשָׂרָה יָמִים אַחַר הֶחָג שָׁמַע שֶׁמֵּת לוֹ מֵת בְּעֶרֶב הֶחָג, אַף עַל פִּי שֶׁאִם נִמְנָה שָׁעָה אַחַת לִפְנֵי הֶחָג שִׁבְעָה וְשִׁבְעַת יְמֵי הֶחָג וְיוֹם שְׁמִינִי עֲצֶרֶת כ״ א וַעֲשָׂרָה יָמִים אֲחֵרִים הֲרֵי ל״ א, אֵין לָזֶה דִּין שְׁמוּעָה רְחוֹקָה אֶלָּא דִּין שְׁמוּעָה קְרוֹבָה; שֶׁאֵין הָרֶגֶל עוֹלֶה לְמִי שֶׁלֹּא נָהַג אֲבֵלוּת קֹדֶם לוֹ כְּלָל, וְכָל שֶׁכֵּן לְמִי שֶׁלֹּא הָיָה יוֹדֵעַ שֶׁמֵּת לוֹ מֵת.

סימן תקמט

א חַיָּבִים לְהִתְעַנּוֹת בְּתִשְׁעָה בְּאָב וּבְי״ז בְּתַמּוּז וּבְג׳ בְּתִשְׁרֵי וּבַעֲשָׂרָה בְּטֵבֵת, מִפְּנֵי דְּבָרִים הָרָעִים שֶׁאֵרְעוּ בָּהֶם.

ב אַף עַל גַּב דִּכְתִיב בַּקָּרָא: בַּחֹדֶשׁ הָרְבִיעִי בְּתִשְׁעָה לַחֹדֶשׁ הָבְקֵעָה הָעִיר (יְרֶמְיָהוּ לט, ב) אֵין מִתְעַנִּין בְּט׳ בּוֹ אֶלָּא בְּי״ז, מִפְּנֵי שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁבָּרִאשׁוֹנָה הֻבְקְעָה בְּט׳ בּוֹ, כֵּיוָן שֶׁחָבְשָׁנְיָה הֻבְקְעָה בְּי״ז בּוֹ, תִּקְּנוּ לְהִתְעַנּוֹת בְּי״ז בּוֹ מִשּׁוּם דְּחָרְבַן בַּיִת שֵׁנִי חָמִיר לָן.

סימן תקנ

א הַכֹּל חַיָּבִים לְהִתְעַנּוֹת אַרְבַּע צוֹמוֹת הַלָּלוּ וְאָסוּר לְפָרֵץ גָּדֵר. הַגָּה: מֵיהוּ עֲבֵרוֹת וּמִינִיקוֹת שֶׁמִּצְטַעֲרוֹת הַרְבֵּה, אֵין לְהִתְעַנּוֹת (הַגָּהוֹת מֵימוֹנִי וְהַפַּגִּיד פ״ה); וַאֲפִלּוּ אֵינָן מִצְטַעֲרוֹת, אֵינָן מְחֻיָּבוֹת לְהִתְעַנּוֹת אֶלָּא שֶׁנָּהֲגוּ לְהַחְמִיר; וְדַוְקָא בְּג׳ צוֹמוֹת, אֲבָל בְּט׳ בְּאָב מְחֻיָּבוֹת לְהִשָּׁלִים כְּדִלְקָמָן סִי׳ תקנ״ד סָעִיף ה׳.

ב צוֹמוֹת הַלָּלוּ, חוּץ מִט׳ בְּאָב, מֻתָּרִים בִּרְחִיצָה וְסִיכָה וּנְעִילַת הַסַּנְדָּל וְתַשְׁמִישׁ הַמִּטָּה, וְאֵין צָרִיךְ לְהַפְסִיק בָּהֶם מִבְּעוֹד יוֹם.

ג כָּל ד׳ צוֹמוֹת הַלָּלוּ אִם חָלוּ לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת, נִדְחִין לְאַחַר הַשַּׁבָּת. הַגָּה: וְאִם חָלוּ בְּעֶרֶב שַׁבָּת, קוֹרִים בְּשַׁחֲרִית וּמִנְחָה, וַיְחַל (בֵּית יוֹסֵף); וְאִם יֵשׁ חֲפָּה בְּיוֹם הַתַּעֲנִית בְּעֶרֶב שַׁבָּת, נוֹהֲגִין לְהִתְפַּלֵּל מִנְחָה וְלִקְרוֹת וַיְחַל וְאַחַר כָּךְ עוֹשִׂין הַחֲפָּה וְעַיֵּן לְעֵיל סִי׳ רמ״ט (סָעִיף ד׳) אִם מַשְׁלִימִין הַתַּעֲנִית.

ד בְּשַׁבָּת קֹדֶם לַצּוֹם מַכְרִיז שְׁלִיחַ צִבּוּר הַצּוֹם, חוּץ מִט׳ בְּאָב וְצוֹם כִּפּוּר וְצוֹם פּוּרִים וְסִימָנָךְ: אָכַ״ף עָלָיו פִּיהוּ וּמִנְהַג הָאַשְׁכְּנַזִּים שֶׁלֹּא לְהַכְרִיז שׁוּם אֶחָד מֵהֶם.

סימן תקנא

א מִשֶּׁנִּכְנַס אָב מְמַעֲטִין בְּשִׂמְחָה; וּבַר יִשְׂרָאֵל דְּאִית לֵיהּ דִּינָא בַּהֲדֵי עַכּוּ״ם, לִשְׁתַּמִּיט מִנַּיְיהּ דְּרִיעַ מַזָּלֵיהּ. הַגָּה: מִילָה שֶׁהִיא מֵרֹאשׁ חֹדֶשׁ עַד ט׳ בְּאָב נוֹהֲגִין שֶׁהַמּוֹהֵל וּבַעַל בְּרִית וַאֲבִי הַבֵּן לוֹבְשִׁין בִּגְדֵי שַׁבָּת (מִנְהָגִים); אֲבָל בְּלָאוּ הָכִי, אָסוּר. אֲפִלּוּ בְּשַׁבָּת שֶׁל חָזוֹן אֵין מַחְלִיפִין לִלְבּשׁ בִּגְדֵי שַׁבָּת, כִּי אִם הַכַּתֹּנֶת לְבַד (מָרְדְּכִי הל׳ תִּשְׁעָה בְּאָב וְהַגָּהוֹת אֲשֶׁרִי פ״ד דְּתַעֲנִית וַאֲגֻדָּה וְרוֹקֵחַ); אֲבָל פּוֹרְשִׂין פָּרֹכֶת שֶׁל שַׁבָּת, אִם לֹא שֶׁאֲרַע ט׳ בְּאָב בְּשַׁבָּת וְנִדְחָה, שֶׁאָז אֵין פּוֹרְשִׂין פָּרֹכֶת שֶׁל שַׁבָּת. וּמִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ נְשׂוּאִין בְּשַׁבַּת נַחֲמוּ, מֻתָּר לִלְבּשׁ בִּגְדֵי שַׁבָּת בְּשַׁבָּת שֶׁל חָזוֹן (מַהֲרִי״ל).

ב מֵרֹאשׁ חֹדֶשׁ עַד הַתַּעֲנִית מְמַעֲטִים בְּמַשָּׂא וּמַתָּן וּבְבִנְיַן שֶׁל שִׂמְחָה, כְּגוֹן בֵּית חַתְנוּת לִבְנוֹ אוֹ בִּנְיַן שֶׁל צִיּוּר וְכִיּוֹר, וּבִנְטִיעָה שֶׁל שִׂמְחָה, כְּגוֹן אֲבוּרְנְקִי שֶׁל מְלָכִים שֶׁנּוֹטְעִים לְצֵל לְהִסְתּוֹפֵף בְּצִלּוֹ אוֹ מִינֵי הֲדַס וּמִינֵי אֹהָלִים; וְאִם הָיָה כְּתָלוֹ נוֹטֶה לִפֹּל, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא שֶׁל שִׂמְחָה מֻתָּר לִבְנוֹת וּלְצֹרֶךְ מִצְוָה הַכֹּל שָׁרֵי (ר״ן סֵפֶר דְּתַעֲנִית); וְאֵין נוֹשְׂאִים נָשִׁים וְאֵין עוֹשִׂין סְעֻדַּת אֵרוּסִין, אֲבָל לֶאֱרֹס בְּלֹא סְעֻדָּה מֻתָּר, וַאֲפִלּוּ בְּט׳ בְּאָב עַצְמוֹ מֻתָּר לֵיאָרֵס, שֶׁלֹּא יִקְדְּמֻנּוּ אַחֵר. הַגָּה: וְנוֹהֲגִין לְהַחְמִיר שֶׁאֵין נוֹשְׂאִים מִי״ז בְּתַמּוּז וְאֵילָךְ, עַד אַחַר ט׳ בְּאָב (מִנְהָגִים).

ג שָׁבוּעַ שֶׁחָל בּוֹ תִּשְׁעָה בְּאָב, אֲסוּרִים לְסַפֵּר וּלְכַבֵּס, אֲפִלּוּ אֵינוֹ רוֹצֶה לְלָבְשׁוֹ עַתָּה אֶלָּא לְהַנִּיחוֹ לְאַחַר ט׳ בְּאָב, וַאֲפִלּוּ אֵין לוֹ אֶלָּא חָלוּק אֶחָד, אָסוּר; וְכֵן הַמְכֻבָּסִים מִקֹּדֶם, בֵּין לִלְבּשׁ בֵּין לְהַצִּיעַ בָּהֶם הַמִּטָּה; וַאֲפִלּוּ מִטְפָּחוֹת הַיָּדַיִם וְהַשֻּׁלְחָן, אָסוּר. וְכִבּוּס שֶׁלָּנוּ, מֻתָּר; אֲבָל גָּהוּץ (פִּי׳ מְעַבְּירִין עַל הַבְּגָדִים אֲבָן חָלָק לְהַחֲלִיקוֹ, עָרוּךְ) שֶׁלָּנוּ, אָסוּר. וּכְלֵי פִּשְׁתָּן, אֵין בָּהֶם מִשּׁוּם גָּהוּץ וַחֲרֵי הֵם כִּכְבוּס שֶׁלָּנוּ, וּמֻתָּר; וְהָנֵי מִלֵּי לְגָהֲצָן וּלְהַנִּיחָן עַד אַחַר תִּשְׁעָה בְּאָב, אֲבָל אָסוּר לְלָבְשָׁן בְּשָׁבוּעַ זֶה. וְנָהֲגוּ לֶאֱסֹר אֲפִלּוּ כְּלֵי פִּשְׁתָּן, וַאֲפִלּוּ בְּכִבּוּס שֶׁלָּנוּ, בֵּין לִלְבּשׁ בֵּין לְכַבֵּס וּלְהַנִּיחַ; וְאֵין לְהָקֵל בַּדָּבָר, כֵּיוָן שֶׁנָּהֲגוּ, וְכָל שֶׁכֵּן דְּאֶפְשָׁר דְּמִדִּינָא נָמֵי אָסוּר, שֶׁהֲרֵי יֵשׁ מִי שֶׁכָּתַב דְּכִבּוּס שֶׁלָּנוּ קָרֵי (גְּהוּץ) לְשֶׁל בְּנֵי בָבֶל שֶׁאֵין מִתְלַבְּנִים יָפָה, לְפִי שֶׁמֵּימֵיהֶם הֵם עֲכוּרִים שֶׁאֵינוּ אֶרֶץ הָרִים וּגְבָעוֹת כְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְכִבּוּס שֶׁל שְׂאָר אַרְצוֹת אֶפְשָׁר שֶׁהוּא כְּכִבּוּס שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְאָסוּר. וְעוֹד יֵשׁ מִי שֶׁפֵּרַשׁ דְּגָהוּץ הֵינוּ מַיִם וְאֵפֶר אוֹ נֶתֶר וּבוֹרִית, וְכִבּוּס הֵינוּ בְּמַיִם לְבַד, וּבַזְּמַן הַזֶּה אֵין מְכַבְּסִים בְּמַיִם לְבַד וְנִמְצָא שֶׁכָּל כִּבּוּס שֶׁל זְמַן הַזֶּה הֲוֵי גְּהוּץ, וְאָסוּר מִדִּינָא אֲפִלּוּ בִּכְלֵי פִּשְׁתָּן לְלָבְשָׁן מִיהָא. הַגָּה: וְאָנוּ נוֹהֲגִין לְהַחְמִיר בְּכָל זֶה מִתְּחִלַּת רֹאשׁ חֹדֶשׁ עַד אַחַר הַתַּעֲנִית, אִם לֹא לְצֹרֶךְ מִצְוָה, כְּגוֹן אִשָּׁה הַלּוֹבֶשֶׁת לְבָנִים מֻתֶּרֶת לְכַבֵּס וְלִלְבּשׁ לְבָנִים וּלְהַצִּיעַ תַּחְתֶּיהָ (רוֹקֵחַ וְאוֹר זָרוּעַ), אֲבָל בְּט׳ בְּאָב עַצְמוֹ לֹא תִּלְבַּשׁ לְבָנִים רַק לוֹבֶשֶׁת חָלוּק בָּדוּק וְיָפֶה (הַגָּהוֹת שִׁבְלֵי דוֹרָא). וְכֵן לְכְבוֹד שַׁבָּת לוֹבְשִׁים כְּלֵי פִּשְׁתָּן וּמַצִּיעִין לְבָנִים כְּמוֹ בְּשְׁאָר שַׁבָּתוֹת. וְאָסוּר לִתֵּן כֵּלִים לְכוֹבֶסֶת עַכּוּ״ם לְכַבֵּס מֵרֹאשׁ חֹדֶשׁ וְאֵילָךְ, אֲבָל קֹדֶם רֹאשׁ חֹדֶשׁ מֻתָּר לָתֵת, אַף עַל פִּי שֶׁכּוֹבֶסֶת אַחַר רֹאשׁ חֹדֶשׁ (תּוֹסָפוֹת פ״ד דְּתַעֲנִית וּמַהֲרִי״ל).

ד לְאַחַר הַתַּעֲנִית מֻתָּר לְסַפֵּר וּלְכַבֵּס מִיָּד. וְאִם חָל תִּשְׁעָה בְּאָב בְּיוֹם רִאשׁוֹן אוֹ בְּשַׁבָּת וְנִדְחָה לְאַחַר הַשַּׁבָּת, מֻתָּר בִּשְׁתֵּי הַשַּׁבָּתוֹת, בֵּין שֶׁקִּדֵּם הַתַּעֲנִית בֵּין שֶׁאַחֲרָיו. וְיֵשׁ מִי שֶׁאוֹמֵר שֶׁנָּהֲגוּ לֶאֱסֹר כָּל שָׁבוּעַ שֶׁלְּפָנָיו, חוּץ מִיּוֹם ה׳ וְיוֹם ו׳. הַגָּה: וְנוֹהֲגִין לְהַחְמִיר מִתְּחִלַּת רֹאשׁ חֹדֶשׁ לְעִנְיַן כִּבּוּס, אֲבָל תִּסְפֹּרֶת נוֹהֲגִין לְהַחְמִיר מִי״ז בְּתַמּוּז (מִנְהָגִים).

ה אָסוּר לְעִבְרִיּוֹת לְכַבֵּס בִּגְדֵי הָעַכּוּ״ם בְּשָׁבוּעַ זֶה.

ו כֵּלִים חֲדָשִׁים, בֵּין לְבָנִים בֵּין צְבוּעִים בֵּין שֶׁל צֶמֶר בֵּין שֶׁל פִּשְׁתָּן, אָסוּר לִלְבּשׁ בְּשַׁבָּת זֶה וְאָנוּ מַחְמִירִין מֵרֹאשׁ חֹדֶשׁ וְאֵילָךְ.

ז יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁאָסוּר לְתַקֵּן בְּגָדִים חֲדָשִׁים וּמְנֻעָלִים חֲדָשִׁים בְּשַׁבָּת זֶה, וְיֵשׁ לְהַחְמִיר בָּזֶה מֵרֹאשׁ חֹדֶשׁ. הַגָּה: וְהוּא הַדִּין דְּאָסוּר לְקָנוֹתָן. וְכֵן אָמַן יִשְׂרָאֵל אָסוּר לַעֲשׂוֹתָן לַאֲחֵרִים, בֵּין בְּשָׂכָר בֵּין בְּחִנָּם (תְּרוּמַת הַדֶּשֶׁן וּבֵית יוֹסֵף); וְנָהֲגוּ לְהָקֵל בָּזֶה, אֲבָל אִם יָרוּעַ וּמְפֻרְסָם שֶׁהַמְּלָאכָה שֶׁל עַכּוּ״ם, שָׁרֵי (תְּרוּמַת הַדֶּשֶׁן). וְכֵן נָהֲגוּ לָתֵת לְאָמָּנִים עַכּוּ״ם לְתַקֵּן כֵּלִים חֲדָשִׁים תּוֹךְ זְמַן זֶה, כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ מוּכָנִים לְאַחַר הַתַּעֲנִית; וּמֵיהוּ טוֹב לְמַעֵט בָּזֶה בְּמָקוֹם דְּאֶפְשָׁר, דְּלֹא עָדִיף מִשָּׂאָר מַשָּׂא וּמַתָּן דְּמַמָּעֲטִינַן.

ח נְשֵׁי דְּנָהֲגֵי דְּלָא לְמִשְׁתֵּי עַמְרָא מִדְּעַיֵּיל אָב, מְנָהָגָא. וְהוּא מִלְּשׁוֹן אוֹ בִּשְׁתֵּי אוֹ בְּעֶרֶב. וְנוֹהֲגִין שֶׁלֹּא לְקַדֵּשׁ הַחֹדֶשׁ עַד אַחַר ט׳ בְּאָב (מַהֲרִי״ל וְדַעַת עַצְמוֹ).

ט יֵשׁ נוֹהֲגִים שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל בָּשָׂר וְשֶׁלֹּא לִשְׁתּוֹת יַיִן בְּשַׁבָּת זוֹ; וּמַתָּר בְּחֹמֶץ שֶׁל יַיִן; (אַגֻּדָה וּמַהֲרִי״ל) וְיֵשׁ שֶׁמּוֹסִיפִין מֵרֹאשׁ חֹדֶשׁ עַד הַתַּעֲנִית, וְיֵשׁ שֶׁמּוֹסִיפִין מִי״ז בְּתַמּוּז. הַגָּה: וּמַצְנִיעִים מֵרֹאשׁ חֹדֶשׁ וְאֵילָךְ הַסַּכִּין שֶׁל שְׁחִיטָה (ר׳ יְרוּחָם נ״ח ח״ג וְהַגָּהוֹת מַיְמוֹנִי), שֶׁאֵין שׁוֹחֲטִים כִּי אִם לְצֹרֶךְ מִצְוָה כְּגוֹן לְחוֹלֶה אוֹ שַׁבָּת אוֹ מִילָה (אוֹ פִּדְיוֹן הַבֵּן) וְכַיּוֹצֵא בּוֹ.

י יֵשׁ מִי שֶׁאוֹמֵר שֶׁהַנּוֹהֲגִים שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל בָּשָׂר בַּיָּמִים הַנִּזְכָּרִים, מֻתָּרִים בְּתַבְשִׁיל שֶׁנִּתְבַּשֵּׁל בּוֹ בָּשָׂר, וַאֲסוּרִים בִּבְשַׂר עוֹף וּבָשָׂר מָלוּחַ וְיַיִן תּוֹסֵס; וּמֻתָּר לִשְׁתּוֹת יַיִן הַבָּדָלָה וּבִרְכַּת הַמָּזוֹן. הַגָּה: וְנוֹהֲגִין לְהַחְמִיר שֶׁלֹּא לִשְׁתּוֹת יַיִן בִּבְרִכַּת הַמָּזוֹן וְלֹא בַּהַבְדָּלָה (תְּשׁוּבַת מַהֲרִי״ל סִי׳ ט״ז), אֶלָּא נוֹתְנִים לְתִינוֹק; וּבְמָקוֹם דְּלֵיכָּא תִּינוֹק, מֻתָּר בְּעַצְמוֹ לִשְׁתּוֹת הַבָּדָלָה. וּבְסַעֲדַת מִצְוָה, כְּגוֹן מִילָה וּפִדְיוֹן הַבֵּן וְסִיּוּם מַסֶּכֶת וּסְעֻדַּת אֵרוּסִין, אוֹכְלִים בָּשָׂר וְשׁוֹתִין יַיִן כָּל הַשָּׁיָכִים לְסַעֲדָה; אֲבָל יֵשׁ לְצַמְצֵם, שֶׁלֹּא לְהוֹסִיף. וּבְשָׁבוּעַ שֶׁחָל ט׳ בְּאָב בְּתוֹכָהּ, אֵין לֶאֱכֹל בָּשָׂר וְלִשְׁתּוֹת יַיִן רַק מִנְּיָן מְצֻמְצָם, וְזֶה אֲפִלּוּ בְּעֶרֶב תִּשְׁעָה בְּאָב שָׁרֵי (מִנְהָגִים וּמַהֲרִי״ל), וּבְלֹבֶד שֶׁלֹּא יִהְיֶה בִּסְעֻדָּה שֶׁמַּפְסִיק בָּהּ (דִּבְרֵי עַצְמוֹ).

יא כָּל מִי שֶׁאוֹכֵל בָּשָׂר בְּמָקוֹם שֶׁנּוֹהֲגִים בּוֹ אִסּוּר, פּוֹרֵץ גָּדֵר הוּא וְיִנָּשְׁכֶנּוּ נָחָשׁ (קֹהֶלֶת י, ח). וּמֻתָּר לִשְׁתּוֹת כָּל שֵׁכָר אֲפִלּוּ שֶׁל דְּבַשׁ שֶׁקּוֹרִים מע״ד.

יב תִּסְפֹּרֶת שָׁבוּעַ זֶה, אֶחָד רֹאשׁוֹ וְאֶחָד כָּל שֵׁעָר שֶׁבּוֹ, אָסוּר.

יג וּבְזָקָן, כָּל שֶׁמְּעַכֵּב אֶת הָאֲכִילָה מֻתָּר.

יד אָסוּר לִגְדּוֹלִים לְסַפֵּר לְקְטַנִּים וּלְכַבֵּס כְּסוּתָם בְּשַׁבָּת שֶׁחָל תִּשְׁעָה בְּאָב לִהְיוֹת בְּתוֹכָהּ. הַגָּה: מֵיהוּ בְּגָדִים שֶׁמְּלַפְּפִין בָּהֶם הַקְּטַנִּים לְגַמְרֵי, שֶׁמּוֹצִיאִים בָּהֶם רְעִי וּמַשְׁתִּינִין בָּהֶם, הֲנֵי וַדַּאי מִשְׁרָא שְׁרֵי; וַאֲפִלּוּ בִּגְדֵי שְׁאָר קְטַנִּים נוֹהֲגִים לְהָקֵל (בֵּית יוֹסֵף).

טו מִי שֶׁתְּכָפּוּהוּ אֲבֵלוּת שֶׁל מֵת וְשֶׁל שַׁבָּת זוֹ וְהִכְבִּיד שְׂעָרוֹ, מֻקָּל בְּתַעַר אֲבָל לֹא בְּמִסְפָּרַיִם; וּמְכַבֵּס כְּסוּתוֹ בְּמַיִם, אֲבָל לֹא בְּנִתָּר וּבְחוֹל.

טז יֵשׁ נוֹהֲגִים שֶׁלֹּא לִרְחֹץ מֵרֹאשׁ חֹדֶשׁ, וְיֵשׁ שֶׁאֵין נִמְנָעִין אֶלָּא בְּשַׁבָּת זוֹ, וְיֵשׁ מִתְעַנִּים מִי״ז בְּתַמּוּז עַד תִּשְׁעָה בְּאָב. הַגָּה: וּלְצֹרֶךְ מִצְוָה שָׁרֵי; וְלָכֵן נִדָּה רוֹחֶצֶת וְטוֹבֶלֶת (מַהֲרִי״ל); וַאֲפִלּוּ אִם טוֹבֶלֶת לֵיל י׳ בְּאָב, מֻתָּר לָהּ לִרְחֹץ בְּעֶרֶב תִּשְׁעָה בְּאָב אִם אִי אֶפְשָׁר לָהּ לִרְחֹץ לֵיל י׳ (אַגֻּדָה). וְנִרְאֶה דְּהוּא הַדִּין אִשָּׁה הַלּוֹבֶשֶׁת לְבָנִים יְכוֹלָה לִרְחֹץ מְעַט כְּדַרְכָּהּ כְּשְׁאָר שָׁנָה, הוֹאִיל וְאֵינָהּ עוֹשָׂה לְתַעֲנוּג רַק לְצֹרֶךְ מִצְוָה. וְנוֹהֲגִין שֶׁלֹּא לִרְחֹץ, אֲפִלּוּ בְּצוֹנֵן, מֵרֹאשׁ חֹדֶשׁ וְאֵילָךְ. (ת״ה סי׳ ק״ז) אֲפִלּוּ בְּעֶרֶב שַׁבָּת שֶׁל חָזוֹן אָסוּר לִרְחֹץ כִּי אִם רֹאשׁוֹ וּפָנָיו יָדָיו וְרַגְלָיו בְּצוֹנֵן (מַהֲרִי״ל וּתְשׁוּבַת מַהֲרִי״ל סי׳ ט״ו וּבֵית יוֹסֵף); וְיֵשׁ מְקִלִּים בַּחֲפִיפַת הָרֹאשׁ בְּחַמִּין לְמִי שֶׁרָגִיל בְּכָךְ כָּל שַׁבָּת.

יז טוֹב לְזָהֵר מִלּוֹמַר שֶׁהֶחֱזִינוּ בֵּין הַמְּצָרִים עַל פְּרִי אוֹ עַל מַלְבּוּשׁ, אֲבָל עַל פִּדְיוֹן הַבֵּן אוֹמֵר, וְלֹא יַחְמִיץ הַמִּצְוָה וְכֵן בִּפְרִי שֶׁלֹּא יִמְצָא אַחַר ט׳ בְּאָב, מֻתָּר לְבָרֵךְ וּלְאָכְלוֹ בֵּין הַמְּצָרִים (בְּנְיָמִין זְאֵב סי׳ קס״ג וּתְשׁוּבַת מַהֲרִי״ל).

יח צָרִיךְ לְזָהֵר מִי״ז בְּתַמּוּז עַד ט׳ בְּאָב שֶׁלֹּא לֵילֵךְ יְחִידִי מִד׳ שָׁעוֹת עַד ט׳ שָׁעוֹת מִשּׁוּם שֶׁבָּהֶם קָשֶׁה מְרִירִי שׁוֹלֵט; וְלֹא יַכּוּ הַתַּלְמִידִים בַּיָּמִים הַהֵם.

סימן תקנב

א עֶרֶב תִּשְׁעָה בְּאָב לֹא יֹאכַל אָדָם בְּסְעֻדָּה הַמַּפְסֶקֶת, שֶׁאוֹכְלָהּ אַחַר חֲצוֹת, בָּשָׂר, וְלֹא יִשְׁתֶּה יַיִן וְלֹא יֹאכַל שְׁנֵי תַּבְשִׁילִין. הַגָּה: וְאַף מִמַּשְׁקִים אֲחֵרִים מְמַעֵט בִּשְׁתִיָּתָן מַמַּה שֶׁרָגִיל לִשְׁתּוֹת (טור וּבֵית יוֹסֵף בְּשֵׁם תּוֹסָפוֹת וְרוֹקֵחַ), וְכֵן לֹא יֹאכַל אַחַר סְעוּדָתוֹ צָנוֹן וּמָלִיחַ, דְּבָרִים שֶׁנּוֹהֵג בָּהֶם בִּשְׁאָר פְּעָמִים, כְּדֵי שֶׁיִּתְעַנֶּה בִּפְרִישׁוּת (פְּרִישָׂה).

ב אֲפִלּוּ בָּשָׂר מָלוּחַ שֶׁעָבְרוּ עָלָיו יוֹתֵר מִשְּׁנֵי יָמִים וְלֵילָה אַחַת, וּבָשָׂר עוֹפוֹת וְדָגִים וְיַיִן מִגִּתּוֹ דְּהַיְנוּ שֶׁאֵין לוֹ יוֹתֵר מִשְּׁלֹשָׁה יָמִים, נָהֲגוּ לֶאֱסֹר.

ג אֲפִלּוּ בְּשֵׁל מִין אֶחָד בִּשְׁתֵּי קְדֵרוֹת מִקְרֵי שְׁנֵי תַּבְשִׁילִין. וְכֵן יֵשׁ לְהַחְמִיר וְלִזָּהֵר מִשְּׁנֵי מִינִים בִּקְדֵרָה (אַחַת), אֶלָּא אִם כֵּן הוּא דָּבָר שֶׁדַּרְכּוֹ בְּכָךְ כָּל הַשָּׁנָה כְּגוֹן אֲפוּנִין (מִינֵי זֵרְעוֹנִין וּכְלַעַ״ז צִיצַר״י) שֶׁנּוֹתְנִים עֲלֵיהֶם בְּצָלִים וּבֵיצִים; וְתַבְשִׁיל הַנַּעֲשֶׂה מִדָּבָר שֶׁנֶּאֱכָל כְּמוֹת שֶׁהוּא חַי, מִקְרֵי תַּבְשִׁיל לְעִנְיָן זֶה. הַגָּה: וְאֵין חִלּוּק בֵּין צְלִי לְמָבְשָׁל לְעִנְיָן זֶה (פְּרִישׁ הִלְכוֹת תִּשְׁעָה בְּאָב).

ד מֻתָּר לֶאֱכֹל פֵּרוֹת כְּשֶׁהֵם חַיִּים, אֲפִלּוּ כַּמָּה מִינִים.

ה נוֹהֲגִים לֶאֱכֹל עֲדָשִׁים עִם בֵּיצִים מְבֻשָּׁלִים בְּתוֹכָם, שֶׁהֵם מַאֲכָלֵי אֲבֵלִים. הַגָּה: וְיֵשׁ נוֹהֲגִים לֶאֱכֹל בֵּיצִים קָשִׁים, שֶׁהוּא גַּם כֵּן מַאֲכַל אֲבֵלִים (הַגָּהוֹת מַיְמוֹנִי פ״ה).

ו מִי שֶׁאֶפְשָׁר לוֹ, לֹא יֹאכַל בְּסְעֻדָּה הַמַּפְסֶקֶת אֶלָּא פַּת חֲרֵבָה בְּמֶלַח וְקִיתּוֹן שֶׁל מַיִם. הַגָּה: וְיֵשׁ מַחְמִירִים לְטַבֵּל אַחַר אֲכִילָה פַּת בְּאֹפֶה וּלְאָכְלוֹ, עַל שֵׁם וַיִּגְרֹס בָּחָצָץ וְגוֹ׳ (איכה ג, טז).

ז נָהֲגוּ לֵישֵׁב עַל גַּבֵּי קַרְקַע בְּסְעֻדָּה הַמַּפְסֶקֶת וְאֵין צָרִיךְ לַחֲלֹץ מִנְעָלָיו (הַגָּהוֹת מַיְמוֹנִי וְרַמַּ״ם פ״ו וּבֵית יוֹסֵף).

ח יֵשׁ לְזָהֵר שֶׁלֹּא יֵשְׁבוּ שְׁלֹשָׁה לֶאֱכֹל בְּסְעֻדָּה הַמַּפְסֶקֶת, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִתְחַיְּבוּ בְּזִמּוּן; אֶלָּא כָּל אֶחָד יֵשֵׁב לְבַדּוֹ וִיבָרֵךְ לְעַצְמוֹ.

ט כָּל זֶה בְּסְעֻדָּה הַמַּפְסֶקֶת שֶׁאֵין דַּעְתּוֹ לֶאֱכֹל עוֹד אַחֲרֶיהָ סְעֻדַּת קֶבַע, וּכְשֶׁהוּא אַחַר חֲצוֹת; אֲבָל אִם הָיָה קוֹדֶם חֲצוֹת, אוֹ אַחַר חֲצוֹת וְדַעְתּוֹ לֶאֱכֹל אַחֲרֶיהָ סְעֻדַּת קֶבַע, אֵין צָרִיךְ לְזָהֵר בְּדְבָרִים הַלָּלוּ. הַגָּה: וּמִנְהָג בְּכָל גְּלִילוֹת אַשְׁכְּנַז לֶאֱכֹל סְעֻדָּה קְבוּעָה קוֹדֶם מִנְחָה, וְאַחַר כָּךְ מִתְפַּלְּלִין מִנְחָה וְאוֹכְלִים סְעֻדָּה מַפְסֶקֶת (מַהֲרִי״ל). וְנוֹהֲגִין לְהַרְבּוֹת קְצָת בִּסְעֻדָּה רִאשׁוֹנָה, כְּדֵי שֶׁלֹּא יַזִּיק לָהֶם הַתַּעֲנִית הוֹאִיל וּפוֹסְקִים מִבְּעוֹד יוֹם כְּמוֹ בְּיוֹם כִּפּוּרִים; וְיֵשׁ קְצָת רְאָיָה לָזֶה מִמִּדְרָשׁ אֵיכָה רַבָּתִי; מֵיהוּ מִי שֶׁיּוּכַל לְסַגֵּף עַצְמוֹ וְיוֹדֵעַ בְּעַצְמוֹ שֶׁאֵין הַתַּעֲנִית מַזִּיק לוֹ וּמַחְמִיר עַל עַצְמוֹ, נִקְרָא קָדוֹשׁ כַּנַּ״ל.

י אִם חָל תִּשְׁעָה בְּאָב בְּאֶחָד בְּשַׁבָּת, אוֹ שֶׁחָל בְּשַׁבָּת וְנִדְחָה לְאַחַר הַשַּׁבָּת, אוֹכֵל בָּשָׂר וְשׁוֹתֶה יַיִן בַּסְּעֻדָּה הַמַּפְסֶקֶת, וּמַעֲלֶה עַל שֻׁלְחָנוֹ אֲפִלּוּ כְּסְעֻדַּת שְׁלֹמֹה בְּעֵת מַלְכוּתוֹ. מֵיהוּ צָרִיךְ לְהַפְסִיק מִבְּעוֹד יוֹם (סְמַ״ק).

יא מִי שֶׁקִּבֵּל עָלָיו תַּעֲנִית שֵׁנִי וַחֲמִישִׁי כָּל יְמוֹת הַשָּׁנָה, וְאֵרַע עֶרֶב תִּשְׁעָה בְּאָב לִהְיוֹת בַּשֵּׁנִי, יִשְׁאַל עַל נִדְרוֹ אוֹ יִלְוֶה תַּעֲנִיתוֹ, וּפוֹרֵעַ. הַגָּה: וְהַגְּאוֹנִים כָּתְבוּ דְּמִתְעַנֶּה עַד אַחַר תְּפִלַּת מִנְחָה, וְאוֹכֵל סְעֻדָּה הַמַּפְסֶקֶת קֹדֶם בֵּיאַת הַשַּׁמָּשׁ (הַגָּהוֹת אֲשֵׁרִי וּמָרְדְּכִי וּת״ה סִימָן רע״ה), וְכֵן נוֹהֲגִין. וְהוּא הַדִּין מִי שֶׁמִּתְעַנֶּה תַּעֲנִית חֲלוֹם (מַהֲרִי״ל).

יב אֵין אוֹמְרִים תְּחִנָּה עֶרֶב תִּשְׁעָה בְּאָב בְּמִנְחָה, מִשּׁוּם דְּאִיקְרֵי מוֹעֵד; וְאִם הוּא שַׁבָּת, אֵין אוֹמְרִים צִדְקָתְךָ (מַהֲרִי״ל וּמִנְהָגִים).

סימן תקנג

א אַף עַל פִּי שֶׁאָכַל סְעֻדָּה הַמַּפְסֶקֶת, מֻתָּר לַחֲזֹר וְלֶאֱכֹל אֶלָּא אִם כֵּן קִבֵּל עָלָיו בְּפֵרוּשׁ שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל עוֹד הַיּוֹם. הַגָּה: וְקַבָּלָה בַּלֵּב אֵינָהּ קַבָּלָה, אֶלָּא צָרִיךְ לְהוֹצִיאוֹ בְּשְׂפָתָיו (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם הַתּוֹס׳).

ב תִּשְׁעָה בְּאָב, לֵילוֹ כְּיוֹמוֹ לְכָל דָּבָר; וְאֵין אוֹכְלִים אֶלָּא מִבְּעוֹד יוֹם, וּבֵין הַשְּׁמָשׁוֹת שֶׁלּוֹ אָסוּר כְּיוֹם הַכִּפּוּרִים. הַגָּה: וּמֻתָּר בִּרְחִיצָה וְסִיכָה וּנְעִילַת הַסַּנְדָּל עַד בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת, מִיהוּ בַּחֹל נוֹהֲגִין לַחֲלֹץ מִנְעָלִים קֹדֶם שֶׁיֹּאמַר בָּרְכוּ, וְאִם הוּא שַׁבָּת חוֹלְצִים לְאַחַר בָּרְכוּ מִלְּבַד שְׁלִיחַ צִבּוּר שֶׁחוֹלֵץ קֹדֶם בָּרְכוּ (הַגָּהוֹת מַיְמוֹנִי), רַק אוֹמֵר תְּחִלָּה: הַמַּבְדִּיל וְכוּ׳ (מִנְהָגִים בְּשֵׁם מהרא״ק); וְנָהֲגוּ שֶׁלֹּא לִלְמֹד בְּעֶרֶב תִּשְׁעָה בְּאָב מֵחֲצוֹת וָאֵילָךְ, כִּי אִם בִּדְבָרִים הַמֻּתָּרִים בְּתִשְׁעָה בְּאָב; וְלָכֵן אִם חָל בְּשַׁבָּת אֵין אוֹמְרִים פִּרְקֵי אָבוֹת, (מַהֲרִי״ל וּמִנְהָגִים) וְכֵן לֹא יְטַיֵּל עֶרֶב תִּשְׁעָה בְּאָב.

סימן תקנד

א תִּשְׁעָה בְּאָב אָסוּר בִּרְחִיצָה וְסִיכָה, וּנְעִילַת הַסַּנְדָּל וְתַשְׁמִישׁ הַמִּטָּה, וְאָסוּר לִקְרוֹת בְּתוֹרָה נְבִיאִים וּכְתוּבִים, וְלִשְׁנוֹת בַּמִּשְׁנָה וּבַמִּדְרָשׁ וּבַגְּמָרָא בַּהֲלָכוֹת וּבְאַגָּדוֹת, מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר פִּקּוּדֵי ה׳ יְשָׁרִים מְשַׂמְּחֵי לֵב (תְּהִלִּים יט, ט) וְתִינוֹקוֹת שֶׁל בֵּית רַבָּן בְּטֵלִים בּוֹ אֲבָל קוֹרֵא הוּא בְּאִיּוֹב וּבַדְּבָרִים הָרָעִים שֶׁבִּירְמְיָה; וְאִם יֵשׁ בֵּינֵיהֶם פְּסוּקֵי נֶחָמָה, צָרִיךְ לְדַלְּגָם.

ב וּמֻתָּר לִלְמֹד מִדְרַשׁ אֵיכָה וּפֶרֶק אֵלּוּ מְגַלְּחִין, וְכֵן לִלְמֹד פֵּרוּשׁ אֵיכָה וּפֵרוּשׁ אִיּוֹב.

ג יֵשׁ מִי שֶׁאוֹסֵר לִלְמֹד עַל יְדֵי הִרְהוּר.

ד וּמֻתָּר לִקְרוֹת כָּל סֵדֶר הַיּוֹם, וּפָרָשַׁת הַקָּרְבָּנוֹת, וּמִשְׁנַת אֵיזֶהוּ מְקוֹמָן, וּמִדְרַשׁ רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. הַגָּה: וּמֻתָּר לַחֲזֹר הַפָּרָשָׁה בְּתִשְׁעָה בְּאָב (מִנְהָגִים).

ה עֲבֵרוֹת וּמֵינִיקוֹת מִתְעַנּוֹת בְּט׳ בְּאָב, וּמַשְׁלִימוֹת כְּדֶרֶךְ שֶׁמִּתְעַנּוֹת וּמַשְׁלִימוֹת בְּיוֹם כִּפּוּר; אֲבָל בְּג׳ צוֹמוֹת אֲחֵרִים פְּטוּרִים מִלְּהִתְעַנּוֹת, וְאַף עַל פִּי כֵן רָאוּי שֶׁלֹּא תֹּאכַלְנָה לְהִתְעַנֵּג בְּמַאֲכָל וּבְמִשְׁתֶּה, אֶלָּא כְּדֵי קִיּוּם הַוָּלָד וְעַיֵּן לְעֵיל סי׳ תק״נ סָעִיף א׳.

ו חַיָּה כָּל שִׁלְשִׁים יוֹם, וְכֵן חוֹלֶה שֶׁהוּא צָרִיךְ לֶאֱכֹל, אֵין צָרִיךְ אֹמֶד אֶלָּא מַאֲכִילִין אוֹתוֹ מִיָּד, דִּבְמָקוֹם חֹלִי לֹא גָּזְרוּ רַבָּנָן. הַגָּה: וּמִיהוּ נוֹהֲגִין לְהִתְעַנּוֹת כָּל זְמַן שֶׁאֵין לָהֶם צַעַר גָּדוֹל שֶׁהָיָה לָחוּשׁ לְסַכָּנָה, וְהַמַּקֵּל לֹא הִפְסִיד.

ז רְחִיצָה אָסוּרָה בְּט׳ בְּאָב, בֵּין בְּחַמִּין בֵּין בְּצוֹנֵן; אֲפִלּוּ לְהוֹשִׁיט אֶצְבָּעוֹ בְּמַיִם, אָסוּר.

ח טְבִילָה שֶׁל מִצְוָה בְּזִמָּנָהּ, מֻתֶּרֶת; אֲבָל בְּזִמַּן הַזֶּה אֵין טְבִילָה בְּזִמָּנָהּ, הִלְכָךְ לֹא תִּטְבֹּל בּוֹ; וְכֵן נָהֲגוּ.

ט אִם הָיוּ יָדָיו מְלֻכְלָכוֹת בְּטִיט וּבְצוֹאָה, מֻתָּר לִרְחֹץ לְהַעֲבִיר הַלִּכְלוּךְ, וְלֹא יִטֹּל כָּל יָדָיו אֶלָּא לְפִי הַצֹּרֶךְ לְהַעֲבִיר הַלִּכְלוּךְ. הַגָּה: וְאִם עָשָׂה צְרָכָיו, אִם מֻתָּר לִרְחֹץ, דִּינוֹ כְּמוֹ בְּיוֹם כִּפּוּר וְעַיֵּן לְקַמָּן סי׳ תרי״ג ס״ג.

י נוֹטֵל אָדָם יָדָיו שַׁחֲרִית, וְצָרִיךְ לְזָהֵר שֶׁלֹּא יִטֹּל יָדָיו אֶלָּא עַד סוֹף קְשָׁרֵי אֶצְבְּעוֹתָיו.

יא וּלְאַחַר שֶׁנִּגֵּב יָדָיו וַעֲדַיִן לַחוֹת קָצָת, מַעֲבִירָם עַל עֵינָיו; וְאִם הָיָה לִפְלוּף עַל גַּבֵּי עֵינָיו וְדַרְכּוֹ לִרְחָצָם בְּמַיִם, רוֹחֵץ וּמַעֲבִירוֹ וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ, דַּהֲוָה לֵיהּ כִּטִּיט וּכְצוֹאָה שֶׁרוֹחֵץ כְּדַרְכּוֹ וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ.

יב הַהוֹלֵךְ לְהַקְבִּיל פְּנֵי רַבּוֹ אוֹ אָבִיו, אוֹ מִי שֶׁגָּדוֹל מִמֶּנּוּ, אוֹ לְצָרְכֵי מִצְוָה, עוֹבֵר בְּמַיִם עַד צַוָּארוֹ וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ; וְכֵן בַּחֲזָרָה, מֻתָּר.

יג הַהוֹלֵךְ לִשְׁמֹר פֵּרוֹתָיו, עוֹבֵר בְּמַיִם עַד צַוָּארוֹ וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ; אֲבָל בַּחֲזָרָה, אָסוּר.

יד הַבָּא מִן הַדֶּרֶךְ וְרַגְלָיו כֵּהוֹת, מֻתָּר לִרְחֹץ בְּמַיִם. הַגָּה: וּמֻתָּר לִשְׁרוֹת מַפָּה בְּמַיִם בְּעֶרֶב תִּשְׁעָה בְּאָב וּמוֹצִיאָהּ מִן הַמַּיִם וְהִיא מִתְנַגֶּבֶת, וּמְקַנַּח בָּהּ פָּנָיו יָדָיו וְרַגְלָיו; אֲפִלּוּ אֵינוֹ עוֹשֶׂה רַק לְתַעֲנוּג, שָׁרֵי, כֵּיוָן שֶׁהִיא נְגוּבָה (טור).

טו סִיכָה אֵינָהּ אֲסוּרָה אֶלָּא שֶׁל תַּעֲנוּג; אֲבָל מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ חֲטָטִין בְּרֹאשׁוֹ, סָךְ כְּדַרְכּוֹ וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ.

טז נְעִילַת הַסַּנְדָּל, דַּוְקָא שֶׁל עוֹר; אֲבָל שֶׁל בֶּגֶד אוֹ שֶׁל עֵץ אוֹ שֶׁל שַׁעַם (פּ׳ קַלְפֵּי עֵץ) וְגֻמִּי, מֻתָּר. וְשֶׁל עֵץ מְחֻפֶּה עוֹר, אָסוּר.

יז אָבֵל וּמְנֻוֶּלֶה שֶׁמְּהַלְּכִים בַּדֶּרֶךְ מֻתָּרִים בִּנְעִילַת הַסַּנְדָּל, וּכְשֶׁיִּגִּיעוּ לָעִיר יַחֲלְצוּ, וְכֵן בְּתִשְׁעָה בְּאָב. הַגָּה: וְכֵן בְּמָקוֹם שֶׁדְּרִים בֵּין הָעַכּוּ״ם, לֹא יַחֲלֹץ כִּי אִם בִּרְחוֹב הַיְּהוּדִים, וְכֵן נָהֲגוּ (טור וְהַגָּהוֹת מֵיְמוֹנִי וְהַגָּהוֹת מָרְדְּכַי רפ״ק).

יח יֵשׁ מִי שֶׁאוֹמֵר שֶׁלֹּא יִישַׁן בְּלֵיל ט׳ בְּאָב עִם אִשְׁתּוֹ בַּמִּטָּה, וְנָכוֹן הַדָּבָר מְשׁוּם לְךְ לְךָ אַמְרִינָן נְזִירָא.

יט אִם חָל תִּשְׁעָה בְּאָב בְּשַׁבָּת, מֻתָּר בְּכָלָן אֲפִלּוּ בְּתַשְׁמִישׁ הַמִּטָּה. הַגָּה: וְיֵשׁ אוֹסְרִים בְּתַשְׁמִישׁ הַמִּטָּה, וְכֵן נוֹהֲגִין (טור בְּשֵׁם ר״י וְאָגוּר וּמִנְהָגִים).

כ אֵין שְׁאֵלַת שָׁלוֹם לַחֲבֵרוֹ בְּתִשְׁעָה בְּאָב, וְהֶדְיוֹטוֹת שֶׁאֵינָם יוֹדְעִים וְנוֹתְנִים שָׁלוֹם, מְשִׁיבִים לָהֶם בְּשָׁפָה רָפָה וּבְכֹבֶד רֹאשׁ.

כא יֵשׁ מִי שֶׁאוֹמֵר שֶׁלֹּא יֵלֵךְ וְיִטַּיֵּל בַּשּׁוּק, כְּדֵי שֶׁלֹּא יָבֹא לִידֵי שְׂחוֹק וְקַלּוּת וְהִתּוּל.

כב מָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה בְּט׳ בְּאָב, עוֹשִׂין; בְּמָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת, אֵין עוֹשִׂין; וּבְכָל מָקוֹם תַּלְמִידֵי חֲכָמִים בְּטַלִּים, וְכָל הָרוֹצֶה לַעֲשׂוֹת עַצְמוֹ תַּלְמִיד חָכָם לְעִנְיָן זֶה עוֹשֶׂה; וַאֲפִלּוּ בְּמָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת, מֻתָּר עַל יְדֵי עַכּוּ״ם, אֲפִלּוּ בְּבֵיתוֹ; וּפַרְקְמַטְיָא לְהַרְוִיחַ וּלְהִשְׁתַּכֵּר בְּמָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה, אָסוּר; וּבְמָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ לַעֲשׂוֹת, מֻתָּר אֶלָּא שֶׁמְּמַעֵט שֶׁאֲפִלּוּ מִשָּׁנִכְנַס אָב אָנוּ מְמַעֲטִין מִלְּשָׂא וְלִתֵּן. הַגָּה: וְלֹא נָהֲגוּ בְּאִסּוּר מְלָאכָה כִּי אִם עַד חֲצוֹת (מִנְהָגִים). וְנָהֲגוּ לְהַחְמִיר עַד חֲצוֹת בְּכָל מְלָאכָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ שִׁהוּי קְצָת, אֲפִלּוּ מַעֲשֵׂה הֶדְיוֹט; אֲבָל דָּבָר שֶׁאֵין בָּהּ שִׁהוּי, כְּגוֹן הַדְלָקַת נֵרוֹת אוֹ קְשִׁירָה וְכַדּוֹמֶה, מֻתָּרֶת. וְלַחְלֹב הַפָּרוֹת טוֹב לַעֲשׂוֹת עַל יְדֵי עַכּוּ״ם, אִם אֶפְשָׁר בְּעַכּוּ״ם.

כג וּמְלֶאכֶת דָּבָר הָאָבֵד מֻתָּר, כְּדֶרֶךְ שֶׁאָמְרוּ בְּחֲלוֹ שֶׁל מוֹעֵד.

כד כָּל הָעוֹשֶׂה מְלָאכָה בְּתִשְׁעָה בְּאָב, אֵינוֹ רוֹאֶה סִימַן בְּרָכָה מֵאוֹתָהּ מְלָאכָה.

כה כָּל הָאוֹכֵל וְשׁוֹתֶה בְּתִשְׁעָה בְּאָב, אֵינוֹ רוֹאֶה בְּשִׂמְחַת יְרוּשָׁלַיִם; וְכָל הַמִּתְאַבֵּל עַל יְרוּשָׁלַיִם, זוֹכֶה וְרוֹאֶה בְּשִׂמְחָתָהּ. וְכָל הָאוֹכֵל בָּשָׂר אוֹ שׁוֹתֶה יַיִן בַּסְּעֻדָּה הַמַּפְסֶקֶת, עָלָיו הַכָּתוּב אוֹמֵר: וַתְּהִי עֲוֹנָתָם עַל עַצְמוֹתָם (יְחֶזְקֵאל לב, כז).

סימן תקנה

א נוֹהֲגִים שֶׁלֹּא לְהָנִיחַ תְּפִלִּין בְּתִשְׁעָה בְּאָב שַׁחֲרִית, וְלֹא טַלִּית, אֶלָּא לוֹבְשִׁים טַלִּית קָטָן תַּחַת בִּגְדֵיהֶם בְּלֹא בְּרָכָה; וּבְמִנְחָה מְנִיחִים צִיצִית וּתְפִלִּין, וּמְבָרְכִים עֲלֵיהֶם.

ב יֵשׁ מִי שֶׁנּוֹהֵג לִשְׁכַּב בְּלֵיל תִּשְׁעָה בְּאָב עַל הָאָרֶץ, וּמַשִּׂים אֶבֶן תַּחַת רֹאשׁוֹ. הַגָּה: וְיֵשׁ לְאָדָם לְהִצְטַעֵר בְּעִנְיָן מִשְׁכָּבוֹ בְּלֵיל תִּשְׁעָה בְּאָב, שֶׁאִם רָגִיל לִשְׁכַּב בְּב׳ כָּרִים לֹא יִשְׁכַּב כִּי אִם בְּאֶחָד (תּוֹסְפוֹת סוֹף תַּעֲנִית); וְיֵשׁ בְּנֵי אָדָם מְשִׂימִים אֶבֶן תַּחַת מְרַאֲשׁוֹתֵיהֶם, זֵכֶר לְמַה שֶּׁנֶּאֱמַר: וַיִּקַּח מֵאַבְנֵי הַמָּקוֹם (בְּרֵאשִׁית כח, יא) שֶׁרָאָה הַחֻרְבָּן (מָרְדְּכַי דְּמוֹעֵד קָטָן). מִיהוּ עַכְשָׁו שֶׁאֵינָן יְכוֹלִין לְהִצְטַעֵר, אֵינָן חַיָּבוֹת בְּכָל אֵלֶּה (תּוֹסְפוֹת). וְיִמְעַט אָדָם מִכְּבוֹדוֹ וּמֵהֲנָאָתוֹ בְּתִשְׁעָה בְּאָב בְּכָל מַה שֶּׁאֶפְשָׁר.

סימן תקנו

א לֵיל תִּשְׁעָה בְּאָב שָׁחָל בְּאֶחָד בְּשַׁבָּת, כְּשֶׁרוֹאֶה הַנֵּר אוֹמֵר: בּוֹרֵא מְאוֹרֵי הָאֵשׁ; וְאֵין מְבָרֵךְ עַל הַבְּשָׂמִים. וּבְלֵיל מוֹצָאֵי תִּשְׁעָה בְּאָב מַבְדִּיל עַל הַכּוֹס וְאֵינוֹ מְבָרֵךְ, לֹא עַל הַנֵּר וְלֹא עַל הַבְּשָׂמִים.

סימן תקנז

א בְּתִשְׁעָה בְּאָב אוֹמֵר בְּבוֹנֶה יְרוּשָׁלַיִם: נַחֵם ה׳ אֱלֹהֵינוּ אֶת אֲבֵלֵי צִיּוֹן וְכוּ׳, וַעֲנֵנוּ בְּשׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה; וְאִם לֹא אָמַר לֹא זֶה וְלֹא זֶה, אֵין מַחֲזִירִין אוֹתוֹ. הַגָּה: וְהַמִּנְהָג פָּשׁוּט שֶׁאֵין אוֹמְרִים נַחֵם רַק בְּתִפְלַּת מִנְחָה שֶׁל תִּשְׁעָה בְּאָב, לְפִי שֶׁאָז הִצִּיתוּ בַּמִּקְדָּשׁ אֵשׁ וְלָכֵן מִתְפַּלְּלִים אָז עַל הַנֶּחָמָה (רוֹקֵחַ וְאֶבְיוֹדְרֵהֶם). מִי שֶׁאָכַל בְּתִשְׁעָה בְּאָב, יֹאמַר נַחֵם בְּבִרְכַּת הַמָּזוֹן (מַהֲרִי״ל).

סימן תקנח

א בְּתִשְׁעָה בְּאָב לְעֵת עֶרֶב הִצִּיתוּ אֵשׁ בַּהֵיכָל וְנִשְׂרַף עַד שְׁקִיעַת הַחַמָּה בְּיוֹם עֲשִׂירִי, וּמִפְּנֵי כָךְ מִנְהָג כָּשֵׁר שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל בָּשָׂר וְשֶׁלֹּא לִשְׁתּוֹת יַיִן בְּלֵיל עֲשִׂירִי וְיוֹם עֲשִׂירִי. הַגָּה: וְיֵשׁ מַחְמִירִין עַד חֲצוֹת הַיּוֹם וְלֹא יוֹתֵר (הַגָּהוֹת מֵיְמוֹנִי); אִם חָל תִּשְׁעָה בְּאָב בְּשַׁבָּת וְנִדְחָה לְיוֹם א׳, מֻתָּר לֶאֱכֹל בָּשָׂר וְיַיִן יוֹם ב׳, אֲבָל בַּלַּיְלָה אָסוּר מִפְּנֵי אֲבֵלוּת שֶׁל יוֹם (מַהֲרִי״ל).

סימן תקנט

א חָל תִּשְׁעָה בְּאָב בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת, אֵין אוֹמְרִים צִדְקָתְךָ בְּמִנְחָה בְּשַׁבָּת. הַגָּה: וּמַבְדִּילִין בַּלַּיְלָה בַּתְּפִלָּה כְּשְׁאָר מוֹצָאֵי שַׁבָּת (הַגָּהוֹת מָרְדְּכַי הִלְכוֹת ט׳ בְּאָב), וְאִם שָׁכַח מִלְּהַבְדִּיל עַיֵּן לְעֵיל סי׳ רצ״ד סָעִיף ג׳; וּמִתְפַּלְּלִים בְּנַחַת וְדֶרֶךְ בְּכִי כַּאֲבֵלִים, וְכֵן עוֹשִׂים בְּקְרִיאַת אֵיכָה (הַגָּהוֹת מַיְמוֹנִי), וּבְכָל אֵיכָה מַגְבִּיהַּ קוֹלוֹ יוֹתֵר (מַהֲרִי״ל), וּכְשֶׁמַּגִּיעַ הַחַזָּן לְפָסוּק: הֲשִׁיבֵנוּ, אוֹמְרִים אוֹתוֹ הֶעָלֵם בְּקוֹל רָם, וְאַחַר כָּךְ מְסַיֵּם הַחַזָּן וְחוֹזֵר הֶעָלֵם וְאוֹמְרִים: הֲשִׁיבֵנוּ, בְּקוֹל רָם, וְכֵן הַחַזָּן (הַגָּהוֹת מַיְמוֹנִי).

ב בְּלֵיל תִּשְׁעָה בְּאָב מִתְפַּלְּלִים עַרְבִית וְאוֹמְרִים אֵיכָה וְקִינוֹת (הַגָּהוֹת מַיְמוֹנִי וּמַהֲרִי״ל); וְאוֹמֵר אַחַר קִינוֹת וְאֵיכָה, סֵדֶר קְדֻשָּׁה, וּמַתְחִיל מִוְּאַתָּה קָדוֹשׁ, וְאִם חָל בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת אֵין אוֹמְרִים וִיהִי נֹעַם. הַגָּה: וְלֹא לַמְנַצֵּחַ בִּנְגִינוֹת וְלֹא וְיִתֶּן לְךָ (כָּל בּוֹ), וּמְסִירִין הַפָּרֹכֶת מִלִּפְנֵי הָאָרוֹן עַל שֵׁם בַּצַּע אִמְרָתוֹ (אֵיכָה ב, יז) (מִנְהָגִים).

ג לֵיל תִּשְׁעָה בְּאָב וְיוֹמוֹ, יוֹשְׁבִים בְּבֵית הַכְּנֶסֶת לָאָרֶץ עַד תְּפִלַּת מִנְחָה וְעַכְשָׁו נָהֲגוּ לֵישֵׁב עַל סַפְסָלֵיהֶם מִיָּד אַחַר שֶׁיֵּצְאוּ מִבֵּית הַכְּנֶסֶת שַׁחֲרִית, וּמַאֲרִיכִין עִם הַקִּינוֹת עַד מְעַט קֹדֶם חֲצוֹת. וְאֵין מַדְלִיקִין נֵרוֹת בַּלַּיְלָה, כִּי אִם נֵר אֶחָד לוֹמַר לְאוֹרוֹ קִינוֹת וְאֵיכָה.

ד אֵין אוֹמְרִים תַּחֲנוּן וְלֹא סְלִיחוֹת (הַגָּהוֹת אֲשֵׁרִי) בְּתִשְׁעָה בְּאָב, וְאֵין נוֹפְלִים עַל פְּנֵיהֶם מִשּׁוּם דְּמִקָּרֵי מוֹעֵד. הַגָּה: וְקוֹרִין בַּתּוֹרָה כִּי תוֹלִיד בָּנִים, וּמַפְטִירִין בִּירְמְיָה אָסוֹף אֲסִיפֵם. וְכָל הַקְּדִישִׁים שֶׁאוֹמְרִים אַחַר אֵיכָה עַד שֶׁיּוֹצְאִים לְמָחָר מִבֵּית הַכְּנֶסֶת, אֵין אוֹמְרִים תִּתְקַבַּל. וְאֵין אוֹמְרִים אֵל אֶרֶךְ אַפַּיִם (טור וּמִנְהָגִים), וְלֹא לַמְנַצֵּחַ (מִנְהָגִים), וְלֹא פְּטוּם הַקְּטֹרֶת (מָרְדְּכַי). וְאֵין צָרִיךְ לְשַׁנּוֹת מְקוֹמוֹ בְּתִשְׁעָה בְּאָב.

ה בְּשְׁעַת הַקִּינוֹת אָסוּר לְסַפֵּר דָּבָר וְלָצֵאת חוּץ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יַפְסִיק לִבּוֹ מִן הָאֵבֶל; וְכָל שֶׁכֵּן שֶׁלֹּא יָשִׂיחַ עִם עוֹבֵד כּוֹכָבִים וְנוֹהֲגִין לוֹמַר קְצָת נָחָמָה אַחַר הַקִּינוֹת לְפָסֵק בְּנָחָמָה (הַגָּהוֹת מַיְמוֹנִי).

ו אִם יֵשׁ אֵבֶל בָּעִיר, הוֹלֵךְ בַּלַּיְלָה לְבֵית הַכְּנֶסֶת וְגַם בַּיּוֹם עַד שֶׁיִּגָּמְרוּ הַקִּינוֹת.

ז אִם יֵשׁ תִּינוֹק לָמוּל, מָלִין אוֹתוֹ אַחַר שֶׁגּוֹמְרִים הַקִּינוֹת; וְיֵשׁ מַמְתִּינִין לְמוּלוֹ עַד אַחַר חֲצוֹת, וּמְבָרְכִים בִּרְכַּת הַמִּילָה בְּלֹא בְּשָׂמִים וְהַמְּנַהֵג כְּסֻבָּרָא רִאשׁוֹנָה. וְאִם הַיּוֹלֶדֶת מְצוּיָה בְּמָקוֹם הַמִּילָה, יְבָרֵךְ עַל הַכּוֹס וְתִשְׁתֶּה מִמֶּנּוּ הַיּוֹלֶדֶת; וְהוּא שֶׁתִּשְׁמַע הַבְּרָכָה וְלֹא תַּפְסִיק בְּדָבָרִים בֵּין שְׁמִיעַת הַבְּרָכָה לִשְׁתִיַּת הַכּוֹס; וְאִם אֵינָהּ שָׁם, יְבָרֵךְ עַל הַכּוֹס וְיִטְעֲמוּ לְתִינוֹקוֹת.

ח בַּעַל בְּרִית לוֹבֵשׁ בְּגָדִים אֲחֵרִים, אַף לֹא לְבָנִים מַמָּשׁ. הַגָּה: וַאֲבִי הַבֵּן, וְהַמּוֹהֵל, וְהַסַּנְדָּק כֻּלָּם נִקְרָאִים בַּעֲלֵי בְּרִית (בֵּית יוֹסֵף) וּמַתָּרִים לִלְבֹּשׁ בִּגְדֵי שַׁבָּת לְאַחַר שֶׁגָּמְרוּ הַקִּינוֹת וּבְאֵין לָמוּל הַתִּינוֹק, אֲבָל לֹא יִלְבְּשׁוּ לְבָנִים (מַהֲרִי״ל).

ט ט׳ בְּאָב שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת וְנִדְחָה לְיוֹם רִאשׁוֹן, בַּעַל בְּרִית מִתְפַּלֵּל מִנְחָה בְּעוֹד הַיּוֹם גָּדוֹל, וְרוֹחֵץ, וְאֵינוֹ מַשְׁלִים תַּעֲנִיתוֹ לְפִי שֶׁיּוֹם טוֹב שֶׁלּוֹ הוּא.

י נוֹהֲגִים שֶׁלֹּא לִשְׁחֹט וְשֶׁלֹּא לְהָכִין צָרְכֵי סְעֻדָּה עַד אַחַר חֲצוֹת. הַגָּה: וְהוֹלְכִים עַל הַקְּבָרוֹת מִיָּד כְּשֶׁהוֹלְכִים מִבֵּית הַכְּנֶסֶת (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם תוס׳), וְאִם אֵרַע מֵת בְּט׳ בְּאָב אֵין אוֹמְרִים צִדּוּק הַדִּין (תַּשְׁבֵּ״ץ).

סימן תקס

א מִשֶּׁחָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, תִּקְּנוּ חֲכָמִים שֶׁהָיוּ בְּאוֹתוֹ הַדּוֹר שֶׁאֵין בּוֹנִים לְעוֹלָם בִּנְיָן מְסֻיָּד וּמְכֻיָּר כְּבִנְיַן הַמְּלָכִים, אֶלָּא טָח בֵּיתוֹ בַּסִּיד וּמְשַׂיֵּר מָקוֹם אַמָּה עַל אַמָּה כְּנֶגֶד הַפֶּתַח בְּלֹא סִיד; וְהַלּוֹקֵחַ חָצֵר מְסֻיֶּדֶת וּמְכֻיֶּרֶת, הֲרֵי זוֹ בְּחֶזְקָתָהּ וְאֵין מְחַיְּבִים אוֹתוֹ לְקַלֵּף בַּכְּתָלִים.

ב וְכֵן הִתְקִינוּ שֶׁהָעוֹרֵךְ שֻׁלְחָן לַעֲשׂוֹת סְעֻדָּה לְאוֹרְחִים, מְחַסֵּר מִמֶּנּוּ מְעַט וּמַנִּיחַ מָקוֹם פָּנוּי בְּלֹא קְעָרָה מִן הַקְּעָרוֹת הָרְאוּיוֹת לָתֵת שָׁם; וּכְשֶׁהָאִשָּׁה עוֹשָׂה תַּכְשִׁיטֵי הַכֶּסֶף וְהַזָּהָב, מְשַׁיֶּרֶת מִין מִמִּינֵי הַתַּכְשִׁיט שֶׁנּוֹהֶגֶת בָּהֶם, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיֶה תַּכְשִׁיט שָׁלֵם. וּכְשֶׁהֶחָתָן נוֹשֵׂא אִשָּׁה, לוֹקֵחַ אֵפֶר מַקֵּלֶה וְנוֹתֵן בְּרֹאשׁוֹ בְּמָקוֹם הֶחָתָן תְּפִלִּין. הַגָּה: וְיֵשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁנָּהֲגוּ לְשַׁבֵּר כּוֹס בְּשְׁעַת חֻפָּה, אוֹ לְשׁוּם מַפָּה שְׁחוֹרָה אוֹ שְׁאָר דִּבְרֵי אֲבֵלוּת בְּרֹאשׁ הֶחָתָן (כָּל בּוֹ). וְכָל אֵלֶּה הַדְּבָרִים כְּדֵי לְזָכֹר אֶת יְרוּשָׁלַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: אִם אֶשְׁכָּחֵךְ יְרוּשָׁלַיִם וְגוֹ׳ אִם לֹא אַעֲלֶה אֶת יְרוּשָׁלַיִם עַל רֹאשׁ שִׂמְחָתִי (תְּהִלִּים קלז, ו).

ג וְכֵן גָּזְרוּ שֶׁלֹּא לְנַגֵּן בִּכְלֵי שִׁיר וְכָל מִינֵי זֶמֶר וְכָל מַשְׁמִיעֵי קוֹל שֶׁל שִׁיר לְשַׂמֵּחַ בָּהֶם; הַגָּה: וְיֵשׁ אוֹמְרִים דַּוְקָא מִי שֶׁרָגִיל בָּהֶם, כְּגוֹן הַמְּלָכִים שֶׁעוֹמְדִים וְשׁוֹכְבִים בִּכְלֵי שִׁיר אוֹ בְּבֵית הַמִּשְׁתֶּה (טור), וְאָסוּר לְשָׁמְעָם מִפְּנֵי הַחֻרְבָּן; וַאֲפִלּוּ שִׁיר בַּפֶּה עַל הַיַּיִן, אֲסוּרָה שֶׁנֶּאֱמַר: בַּשִּׁיר לֹא יִשְׁתּוּ יָיִן (יְשַׁעְיָה כד, ט) וּכְבָר נָהֲגוּ כָּל יִשְׂרָאֵל לוֹמַר דִּבְרֵי תִּשְׁבָּחוֹת אוֹ שִׁיר שֶׁל הוֹדָאוֹת וְזִכְרוֹן חַסְדֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, עַל הַיַּיִן. הַגָּה: וְכֵן לְצֹרֶךְ מִצְוָה, כְּגוֹן, בְּבֵית חָתָן וְכַלָּה, הַכֹּל שָׁרֵי (תּוֹסָפוֹת וּסְמַ״ג וְהַגָּהוֹת מַיְמוֹנִי).

ד וְכֵן גָּזְרוּ עַל עַטָרוֹת חֲתָנִים, שֶׁלֹּא לְהָנִיחַ הֶחָתָן בְּרֹאשׁוֹ שׁוּם כְּלִיל, שֶׁנֶּאֱמַר: הָסֵר הַמִּצְנֶפֶת וְהָרֵם הָעֲטָרָה (יְחֶזְקֵאל כא, לא); וְכֵן גָּזְרוּ עַל עַטָרוֹת הַכַּלָּה, אִם הִיא שֶׁל כֶּסֶף, אֲבָל שֶׁל גְּדִיל מֻתָּר לַכַּלָּה; וְדַוְקָא לְחָתָן וְכַלָּה, אֲבָל בִּשְׁאָר כָּל אֲנָשִׁים וְנָשִׁים לֹא גָּזְרוּ.

ה אָסוּר לְאָדָם שֶׁיְּמַלֵּא פִּיו שְׂחוֹק בָּעוֹלָם הַזֶּה.

סימן תקסא

א הָרוֹאֶה עָרֵי יְהוּדָה בְּחָרְבָּנָן אוֹמֵר: עָרֵי קָדְשְׁךָ הָיוּ מִדְבָּר, וְקוֹרֵעַ וְאֵינוֹ חַיָּב לְקָרֹעַ אֶלָּא כְּשֶׁמַּגִּיעַ סָמוּךְ לָהֶם כְּמִן הַצּוֹפִים לִירוּשָׁלַיִם (בֵּית יוֹסֵף).

ב הָרוֹאֶה אֶת יְרוּשָׁלַיִם בְּחָרְבָּנָהּ, אוֹמֵר: צִיּוֹן הָיְתָה מִדְבַּר שְׁמָמָה וְקוֹרֵעַ; וּכְשֶׁרוֹאֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, אוֹמֵר: בֵּית קָדְשֵׁנוּ וְתִפְאַרְתֵּנוּ אֲשֶׁר הִלְלוּךָ (בו) אֲבוֹתֵינוּ הָיָה לִשְׂרֵפַת אֵשׁ וְכָל מַחֲמַדֵּנוּ הָיָה לְחָרְבָּה, וְקוֹרֵעַ. וּמֵהֵיכָן חַיָּב לִקְרֹעַ, מִן הַצּוֹפִים; וְאַחַר כָּךְ כְּשֶׁיִּרְאֶה הַמִּקְדָּשׁ קוֹרֵעַ קֶרַע אַחֵר, וְכָל קְרִיעָה טָפַח; וְאִם בָּא דֶּרֶךְ הַמִּדְבָּר, שֶׁאָז רוֹאֶה הַמִּקְדָּשׁ תְּחִלָּה, קוֹרֵעַ עַל הַמִּקְדָּשׁ, טָפַח, וְאַחַר כָּךְ כְּשֶׁיִּרְאֶה יְרוּשָׁלַיִם מוֹסִיף עַל קֶרַע רִאשׁוֹן כָּל שֶׁהוּא.

ג אִם קָרַע עַל אַחַת מֵעָרֵי יְהוּדָה, אֵינוֹ חוֹזֵר וְקוֹרֵעַ כְּשֶׁיִּרְאֶה שְׁאָר עָרֵי יְהוּדָה; חוּץ מִירוּשָׁלַיִם, שֶׁחוֹזֵר וְקוֹרֵעַ עָלֶיהָ קֶרַע אַחֵר בִּפְנֵי עַצְמוֹ; וְאִם קָרַע עַל יְרוּשָׁלַיִם תְּחִלָּה, אֵינוֹ צָרִיךְ לִקְרֹעַ עַל שְׁאָר עָרֵי יְהוּדָה.

ד כָּל הַקְּרָעִים הָאֵלּוּ בְּיָדוֹ וּמְעַמֵּד, וְקוֹרֵעַ כָּל כְּסוּתוֹ שֶׁעָלָיו עַד שֶׁיְּגַלֶּה אֶת לִבּוֹ, וְאֵינוֹ מְאַחֶה קְרָעִים אֵלּוּ לְעוֹלָם; אֲבָל רַשַּׁאי לְשָׁלְלָן, לְמָלְלָן, לְלַקְּטָן וּלְתָפְרָן כְּמִין סֻלָּמוֹת.

ה הָיָה הוֹלֵךְ וּבָא לִירוּשָׁלַיִם, הוֹלֵךְ וּבָא תּוֹךְ ל׳ יוֹם, אֵינוֹ קוֹרֵעַ קֶרַע אַחֵר; וְאִם לְאַחַר ל׳ יוֹם, חוֹזֵר וְקוֹרֵעַ וְהוּא הַדִּין בָּעָרֵי יְהוּדָה וּבַמִּקְדָּשׁ.

סימן תקסב

א כָּל תַּעֲנִית שֶׁלֹּא שָׁקְעָה עָלָיו חַמָּה, דְּהַיְנוּ שֶׁלֹּא הִשְׁלִימוּ עַד צֵאת הַכּוֹכָבִים דְּהַיְנוּ שֶׁיִּרְאֶה ג׳ כּוֹכָבִים בֵּינוֹנִים אוֹ שֶׁהָלְבָנָה זוֹרַחַת בְּכֹחַ וְתָאִיר עַל הָאָרֶץ (הַגָּהוֹת אֲשֶׁרִי פ״ק דְּתַעֲנִית וְהַגָּהוֹת מַיְמוֹנִי פ״א), אֵינוֹ תַּעֲנִית; וְאִם דַּעְתּוֹ לֶאֱכֹל קֹדֶם לָכֵן, אֵינוֹ מִתְפַּלֵּל עֲנֵנוּ. הַגָּה: מֵיהוּ נוֹהֲגִין לְהִתְפַּלֵּל עֲנֵנוּ אַף עַל פִּי שֶׁאֵין מַשְׁלִימִין עַד צֵאת הַכּוֹכָבִים, וְכֵן דַּעַת מַקֹּצֶת רַבָּוָתָא (תה״ד סימן קנ״ז); וְנִרְאֶה לִי דְּדַוְקָא בְּיָחִיד דְּאוֹמֵר עֲנֵנוּ בְּשׁוֹמַע תְּפִלָּה, דִּבְלָאו הָכִי יָכוֹל לְהוֹסִיף כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל סי׳ קי״ט, אֲבָל שְׁלִיחַ צִבּוּר לֹא יֹאמַר עֲנֵנוּ אֶלָּא אִם כֵּן מַשְׁלִימִין, וְכֵן נוֹהֲגִין.

ב יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁמִּי שֶׁרָגִיל לְהִתְעַנּוֹת עֲשֶׂרֶת יְמֵי תְּשׁוּבָה, כֵּיוָן שֶׁאֵין רְגִילוּת לְקַבְּלָם בַּתְּפִלָּה, אֵינוֹ צָרִיךְ לְהִתְעַנּוֹת עַד צֵאת הַכּוֹכָבִים אֶלָּא עַד שֶׁיֵּצֵא מִבֵּית הַכְּנֶסֶת. הַגָּה: וְהַיָּחִיד מִתְפַּלֵּל עֲנֵנוּ (הַגָּהוֹת אֲשֶׁרִי וּמַרְדְּכַי פ״ק דְּתַעֲנִית). וְכֵן חָתָן יִתְפַּלֵּל עֲנֵנוּ קֹדֶם שֶׁיִּכָּנֵס לַחֻפָּה וְאָז יוּכַל לִשְׁתּוֹת מִכּוֹס שֶׁל בְּרָכָה (תה״ד סימן קנ״ז); אֲבָל מִי שֶׁמִּתְעַנֶּה מִי״ז בְּתַמּוּז עַד תִּשְׁעָה בְּאָב צָרִיךְ לְהַשְׁלִים, אַף עַל גַּב דְּאֵינוֹ צָרִיךְ קַבָּלָה; וְכֵן מִי שֶׁאֵינוֹ מִתְעַנֶּה כָּל עֲשֶׂרֶת יְמֵי תְּשׁוּבָה, רַק מִתְעַנֶּה יוֹם אוֹ יוֹמַיִם, בְּעֵי קַבָּלָה וְהַשְׁלָמָה (תה״ד סימן קמ״ו). וְנִרְאֶה לִי דְּדַוְקָא בִּסְתָם, אֲבָל אִם הִתְנָה שֶׁלֹּא לְהַשְׁלִים, הֲרָשׁוּת בְּיָדוֹ דְּלֹא עָדִיף מִשְּׁאָר תַּעֲנִית.

ג יָחִיד שֶׁקִּבֵּל עָלָיו תַּעֲנִית סְתָם בְּעֶרֶב שַׁבָּת, צָרִיךְ לְהִתְעַנּוֹת עַד צֵאת הַכּוֹכָבִים, אִם לֹא שֶׁפֵּרֵשׁ בִּשְׁעַת קַבָּלַת הַתַּעֲנִית עַד שֶׁיִּשְׁלִימוּ הַצִּבּוּר תְּפִלָּתָם וְעַיֵּן לְעֵיל סִימָן רמ״ט.

ד תַּעֲנִית חֲלוֹם, צָרִיךְ לְהִתְעַנּוֹת עַד צֵאת הַכּוֹכָבִים, וַאֲפִלּוּ בְּעֶרֶב שַׁבָּת וְעַיֵּן לְעֵיל סִימָן רמ״ט (סָעִיף ד׳).

ה כָּל תַּעֲנִית שֶׁלֹּא קִבְּלוֹ עָלָיו הַיָּחִיד מִבְּעוֹד יוֹם, אֵינוֹ תַּעֲנִית. הַגָּה: לְהִתְפַּלֵּל עֲנֵנוּ וְלֹא לְעַנֵּן אִם חַיָּב תַּעֲנִית סְתָם וְהִתְעַנָּה כָּךְ לֹא יָצָא יְדֵי נִדְרוֹ (מַרְדְּכַי וְהַגָּהוֹת מַיְמוֹנִי פ״א); מֵיהוּ יֵשׁ אוֹמְרִים דְּמִתְפַּלֵּל עֲנֵנוּ (מַרְדְּכַי בְּשֵׁם ר״י), וְכֵן נִרְאֶה לִי לִנְהֹג בְּתַעֲנִית יָחִיד. וּלְכַלְּי עָלְמָא, הַמִּתְעַנֶּה תַּעֲנִית חֲלוֹם מִתְפַּלֵּל עֲנֵנוּ, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא קִבְּלוֹ עָלָיו מֵאֶתְמוֹל.

ו אֵימָתַי מְקַבְּלוֹ, בִּתְפִלַּת הַמִּנְחָה אוֹמֵר בְּשׁוֹמַע תְּפִלָּה אוֹ אַחַר שֶׁסִּיֵּם תְּפִלָּתוֹ, קֹדֶם שֶׁיַּעֲקֹר רַגְלָיו: הֲרֵינִי בְּתַעֲנִית יָחִיד מָחָר יְהִי רָצוֹן שֶׁתְּהֵא תְּפִלָּתִי בְּיוֹם תַּעֲנִיתִי מְקֻבֶּלֶת; וְאִם לֹא הוֹצִיא בְּפִיו, אִם הִרְהֵר בְּלִבּוֹ שֶׁהוּא מְקַבֵּל תַּעֲנִית לְמָחָר, הֲוֵי קַבָּלָה, וְהוּא שֶׁיְּהַרְהֵר כֵּן בִּשְׁעַת תְּפִלָּה הַמִּנְחָה. הַגָּה: וְטוֹב יוֹתֵר לְקַבְּלוֹ אַחַר תְּפִלָּה מִבִּשְׁעַת תְּפִלָּה, כְּדֵי שֶׁלֹּא לְהַפְסִיק תְּפִלָּתוֹ (הַמַּגִּיד וְהַגָּהוֹת מַיְמוֹנִי כָּל בּוֹ וּבֵית יוֹסֵף).

ז קִבֵּל עָלָיו תַּעֲנִית בִּתְפִלַּת הַמִּנְחָה, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא אוֹכֵל וְשׁוֹתֶה בַּלַּיְלָה, לֹא הִפְסִיד כְּלוּם; וְכֵן אִם קִבֵּל עָלָיו לְהִתְעַנּוֹת שְׁלֹשָׁה אוֹ אַרְבָּעָה יָמִים אוֹ יוֹתֵר, זֶה אַחַר זֶה, לְהִתְעַנּוֹת בַּיָּמִים וְיֹאכַל בַּלֵּילוֹת, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא אוֹכֵל כָּל הַלַּיְלָה לֹא הִפְסִיד כְּלוּם, דְּהֲוֵי קַבָּלָה לְכֻלָּם אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא קִבֵּל כָּל אֶחָד וְאֶחָד בִּמְנֻחָה שֶׁלְּפָנָיו. הַגָּה: וְאִם קִבֵּל לְהִתְעַנּוֹת שְׁנֵי יָמִים רְצוּפִין מַתָּר לֶאֱכֹל בַּלַּיְלָה שֶׁבֵּינֵיהֶם, אִם לֹא פֵּרֵשׁ בְּהֶדְיָא אַף עַל הַלַּיְלָה (מַרְדְּכַי פ״ק דְּתַעֲנִית), וְאָז מִתְפַּלֵּל כָּל יוֹם בְּמִנְחָה, עֲנֵנוּ (פִּסְקֵי מהרא״י סימן ק״פ).

ח אִם קִבֵּל עָלָיו בְּתִפִּלַּת הַמִּנְחָה שִׁלְשָׁה אוֹ אַרְבָּעָה תַּעֲנִיּוֹת, וְלֹא רָצוּפִין זֶה אַחַר זֶה, כְּגוֹן שֶׁקִּבֵּל עָלָיו לְהִתְעַנּוֹת שֵׁנִי וַחֲמִישִׁי וְשֵׁנִי וַכַּיּוֹצֵא בָּזֶה, יֵשׁ מִי שֶׁמְּסַתֵּפֵק אִי סַגִּי בְּקַבָּלָה אַחַת לְכֻלָּם אוֹ אִם צָרִיךְ קַבָּלָה לְכָל אֶחָד וְאֶחָד. הַגָּה: מִיהוּ נָהֲגוּ הָעָם לְקַבֵּל בְּקַבָּלָה אַחַת וְסַגִּי בְּהָכִי, וְכֵן דַּעַת מִקְצַת רַבָּוָתָא (מָרְדְּכִי וְהַגָּהוֹת מַיְמוֹנִי).

ט קִבֵּל עָלָיו לְהִתְעַנּוֹת לְמָחָר, וְהִתְעַנָּה, וּבַלַּיְלָה שֶׁלְּאַחַר הַתַּעֲנִית נִמְלַךְ לְהִתְעַנּוֹת, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא אָכַל בַּלַּיְלָה וְהִתְעַנָּה כָּל הַיּוֹם הַשֵּׁנִי, אֵינוֹ תַּעֲנִית, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא קִבֵּל עָלָיו מִבְּעוֹד יוֹם.

י מִתְעַנֶּה אָדָם תַּעֲנִית שָׁעוֹת וְהוּא שֶׁלֹּא יֹאכַל כָּל הַיּוֹם. כֵּיצַד, הֲרֵי שֶׁהָיָה טָרוּד בַּחֲפָצָיו וּמִתְעַסֵּק בִּצְרָכָיו וְלֹא אָכַל עַד חֲצוֹת אוֹ עַד ט׳ שָׁעוֹת, וְנִמְלַךְ לְהִתְעַנּוֹת בַּשָּׁעוֹת שֶׁנִּשְׁאֲרוּ מִן הַיּוֹם, הֲרֵי זֶה מִתְעַנֶּה אוֹתָם שָׁעוֹת וּמִתְפַּלֵּל בָּהֶם עֲנֵנוּ שֶׁהֲרֵי קִבֵּל עָלָיו הַתַּעֲנִית קֹדֶם שָׁעוֹת הַתַּעֲנִית. וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁגַּם זֶה תַּעֲנִית שָׁעוֹת צָרִיךְ שֶׁיְּקַבְּלֶנּוּ עָלָיו מֵאֶתְמוֹל; וְהֵיכִי מַשְׁכְּחַת לָהּ, כְּגוֹן שֶׁקִּבֵּל עָלָיו מֵאֶתְמוֹל לְהִתְעַנּוֹת עַד חֲצִי הַיּוֹם, וּכְשֶׁהִגִּיעַ לַחֲצִי הַיּוֹם נִמְלַךְ וּגְמָרוֹ, אוֹ שֶׁקִּבֵּל עָלָיו לְהִתְעַנּוֹת לְמָחָר מֵחֲצִי הַיּוֹם וָאֵילָךְ, וּלְמָחָר נִמְלַךְ וְלֹא אָכַל גַּם בַּחֲצִי הַיּוֹם רִאשׁוֹן, הֲרֵי זֶה תַּעֲנִית שָׁעוֹת.

יא אִם קִבֵּל עָלָיו תַּעֲנִית עַד חֲצִי הַיּוֹם וְאָכַל אַחַר כָּךְ, אוֹ שֶׁאָכַל עַד חֲצִי הַיּוֹם וְקִבֵּל עָלָיו תַּעֲנִית מִשָּׁם וָאֵילָךְ, אֵינוֹ נִקְרָא תַּעֲנִית לְהִתְפַּלֵּל עֲנֵנוּ, אֲבָל נִקְרָא תַּעֲנִית לְעִנְיָן שֶׁצָּרִיךְ לְהַשְׁלִים נִדְרוֹ.

יב תַּעֲנִית שֶׁגּוֹזְרִים עַל הַצִּבּוּר אֵין כָּל יָחִיד צָרִיךְ לְקַבְּלוֹ בִּתְפִלַּת הַמִּנְחָה, אֶלָּא שְׁלִיחַ צִבּוּר מַכְרִיז הַתַּעֲנִית וַהֲרֵי הוּא מְקֻבָּל. וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּהָנֵי מִלֵּי בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שֶׁהָיָה לָהֶם נָשִׂיא, לְפִי שֶׁגְּזֵרָתוֹ קַיֶּמֶת עַל כָּל יִשְׂרָאֵל, אֲבָל בְּחוּצָה לָאָרֶץ צְרִיכִים כָּל הַצִּבּוּר לְקַבֵּל עַל עַצְמָם כְּיָחִידִים, שֶׁכָּל אֶחָד מְקַבֵּל עַל עַצְמוֹ.

יג יֵשׁ מִי שֶׁאוֹמֵר שֶׁמִּי שֶׁנָּדַר וְאָמַר: אִם לֹא אֵלֵךְ לְמָקוֹם פְּלוֹנִי אֵשֵׁב בְּתַעֲנִית, מֵאַחַר שֶׁמַּה שֶּׁהִתְנָה הוּא דִּבֵּר הָרְשׁוּת, הֲרֵי אַסְמַכְתָּא (פְּרוּשׁ שֶׁאָדָם סוֹמֵךְ בְּדַעְתּוֹ שֶׁיּוּכַל לַעֲשׂוֹת דָּבָר אֶחָד וְעַל סָמְכוֹ זֶה הוּא נוֹדֵר אוֹ מִתְחַיֵּב בִּדְבָר מָה); אֲבָל אִם אָמַר: אִם לֹא אֶעֱשֶׂה מִצְוָה פְּלוֹנִית אֵשֵׁב בְּתַעֲנִית, וְכֵן אִם אָמַר: אִם יַצִּילֵנִי ה׳ מִצָּרָה אוֹ אִם יַצְלִיחַ דַּרְכִּי, לֹא הֲרֵי אַסְמַכְתָּא.

סימן תקסג

א מִי שֶׁהִרְהֵר בְּלִבּוֹ, שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת תְּפִלַּת הַמִּנְחָה, לְהִתְעַנּוֹת לְמָחָר, לֹא הֲוֵי קַבָּלָה דִּלֹּא עָדִיף מֵהוֹצִיא בְּפִיו לְהִתְעַנּוֹת לְמָחָר דִּלֹּא הֲוֵי קַבָּלַת תַּעֲנִית, כֵּיוָן שֶׁלֹּא קִבְּלוֹ בִּתְפִלַּת הַמִּנְחָה.

סימן תקסד

א כָּל תַּעֲנִית שֶׁאוֹכְלִים בּוֹ בַּלַּיְלָה, בֵּין צִבּוּר בֵּין יָחִיד, הֲרֵי זֶה אוֹכֵל וְשׂוֹתֶה עַד שֶׁיַּעֲלֶה עַמּוּד הַשַּׁחַר, וְהוּא שֶׁלֹּא יָשַׁן שְׁנַת קֶבַע (טוּר), אֲבָל אִם יָשַׁן שְׁנַת קֶבַע אֵינוֹ חוֹזֵר וְאוֹכֵל וְלֹא שׁוֹתֶה, אֶלָּא אִם כֵּן הִתְנָה לֶאֱכֹל אוֹ לִשְׁתּוֹת. הַגָּה: וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּבִשְׁתֵּיָה אֵין צָרִיךְ תְּנַאי, דְּמִסְתָּמָא דַּעְתּוֹ שֶׁל אָדָם לִשְׁתֵּיָה אַחַר הַשֵּׁנָה, וְהֲרֵי כְּאִלּוּ הִתְנָה (טוּר וּמָרְדְּכִי וְהַגָּהוֹת מַיְמוֹנִי וְהַגָּהוֹת אֲשֵׁרִי).

סימן תקסה

א יָחִיד אוֹמֵר עֲנֵנוּ בְּשׁוֹמְעַ תְּפִלָּה, בֵּין יָחִיד שֶׁקִּבֵּל עָלָיו תַּעֲנִית בֵּין יָחִיד הַמִּתְפַּלֵּל עִם הַצִּבּוּר בְּתַעֲנִית צִבּוּר; וְכֵן שְׁלִיחַ צִבּוּר שֶׁמְּסַדֵּר תְּפִלָּתוֹ בְּלַחַשׁ, כְּיָחִיד דָּמֵי וּבְשׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה. הַגָּה: וְאוֹמְרוֹ קֹדֶם כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ וְכוֹ׳, וְלֹא יַחְתֹּם בְּעוֹנָה בְּעֵת צָרָה, אֶלָּא כְּשֶׁמַּגִּיעַ לְכָל עֵת צָרָה וְצוּקָה יְסַיֵּם כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת וְכוֹ׳ (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם תּוֹסָפוֹת); וְלֹא יְשַׁנֶּה מִמַּטְבֵּעַ בָּרְכָה. אֲפִלּוּ כְּשֶׁמִּתְעַנֶּה יָחִיד, יֹאמַר: עֲנֵנוּ בְּצוֹם תַּעֲנִיתֵנוּ וְכוֹ׳. (רַשְׁבָּ״א סִימָן כ״ה).

ב אִם שָׁכַח מִלּוֹמַר עֲנֵנוּ, אֵין מַחֲזִירִין אוֹתוֹ וְעַיֵּן לְעֵיל סִימָן רנ״ד סָעִיף ד׳ וְהֹ׳; וְאִם נִזְכַּר קֹדֶם שֶׁעָקַר רַגְלָיו, אוֹמֵר בְּלֹא חֲתִימָה לְאַחַר תְּפִלָּתוֹ.

ג יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁאֵין הַיָּחִיד אוֹמֵר עֲנֵנוּ, כִּי אִם בְּמִנְחָה, שֶׁמָּא יֹאחֲזֵנוּ בֶּלְמוֹס וְנִמְצָא שַׁקְרָן בִּתְפִלָּתוֹ; אֲבָל שְׁלִיחַ צִבּוּר, אוֹמְרוֹ גַּם בִּתְפִלַּת שַׁחֲרִית כְּשֶׁהוּא מִתְפַּלֵּל בְּקוֹל רָם, שֶׁאִי אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא יִתְעַנּוּ קְצָת מֵהַקָּהָל; וּבְאַרְבַּע צוֹמוֹת, גַּם הַיָּחִיד אוֹמְרוֹ בְּכָל תְּפִלּוֹתָיו, דַּאֲפִלּוּ יֹאחֲזֵנוּ בֶּלְמוֹס וְיֹאכַל שַׁיָּךְ שַׁפִּיר לְמֵימַר עֲנֵנוּ בְּיוֹם צוֹם הַתַּעֲנִית הַזֶּה, כֵּיוָן שֶׁתִּקְּנוּ חֲכָמִים לְהִתְעַנּוֹת בּוֹ. הַגָּה: וְנָהֲגוּ בְּכָל הַצוֹמוֹת שֶׁלֹּא לְאָמְרוֹ כִּי אִם בְּמִנְחָה, מִלְּבַד שְׁלִיחַ צִבּוּר שֶׁאוֹמֵר שַׁחֲרִית כְּשֶׁמִּתְפַּלֵּל בְּקוֹל רָם.

ד טוֹב לוֹמַר בַּתַּחֲנוּנִים שֶׁאַחַר תְּפִלַּת הַמִּנְחָה לְאַחַר אֱלֹהַי נְצֹר וְכוֹ׳: רִבּוֹן כָּל הָעוֹלָמִים, גָּלוּי וְיָדוּעַ לְפָנֶיךָ שֶׁבִּזְמַן שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ קַיָּם אָדָם חוֹטֵא וּמַקְרִיב קָרְבָּן וְאֵין מַקְרִיבִים מִמֶּנּוּ אֶלָּא חֶלְבּוֹ וְדָמוֹ וְכוֹ׳.

ה אֵין הַיָּחִיד רַשַּׁאי לוֹמַר שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִדּוֹת דֶּרֶךְ תְּפִלָּה וּבַקָּשַׁת רַחֲמִים, דְּדָבָר שֶׁבִּקְדֻשָּׁה הֵם; אֲבָל אִם בָּא לְאָמְרָם דֶּרֶךְ קְרִיאָה בְּעָלְמָא, אוֹמְרָם. הַגָּה: וְכֵן אֵין לְיָחִיד לוֹמַר סְלִיחוֹת אוֹ וַיַּעֲבֹר (מַהֲרִי״ל בְּשֵׁם אוֹר זָרוֹעַ).

ו הַמִּתְעַנֶּה וּמְפָרְסֵם עַצְמוֹ לַאֲחֵרִים לְהִשְׁתַּבֵּחַ שֶׁהוּא מִתְעַנֶּה, הוּא נֶעֱנָשׁ עַל כָּךְ.

סימן תקסו

א בְּתַעֲנִית צִבּוּר אוֹמֵר שְׁלִיחַ צִבּוּר עֲנֵנוּ בֵּין גּוֹאֵל לִרוֹפֵא, וְחוֹתֵם: בָּרוּךְ אַתָּה ה׳ הָעוֹנֶה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בְּעֵת צָרָה וְאִם שָׁכַח עַיִן לְעֵיל סוֹף סִימָן קי״ט (סָעִיף ד׳); וְקוֹרִים וְיִחַל בְּשַׁחֲרִית וּבְמִנְחָה, בֵּין שֶׁחָל בְּשֵׁנִי וּבַחֲמִישִׁי בֵּין שֶׁחָל בְּשִׁשָּׁה הַיָּמִים. הַגָּה: וּמַפְטִירִין בְּמִנְחָה, דִּרְשׁוּ, וּבְשַׁחֲרִית אֵין מַפְטִירִין, חוּץ מִבְּתִשְׁעָה בְּאָב, וְקוֹרִים אֲפִלּוּ כְּשֶׁחָל בְּעֶרֶב שַׁבָּת (מַהֲרִי״ל). וְאִם מִתְעַנִּים בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ, קוֹרִים שַׁחֲרִית פָּרָשָׁה רְאשׁ חֹדֶשׁ, וּמִנְחָה בְּשֶׁל תַּעֲנִית (ר״ן ספ״ק דְּתַעֲנִית וּבֵית יוֹסֵף בְּשֵׁם רוֹקֵחַ).

ב כְּשֶׁהַצִּבּוּר גּוֹזְרִים תַּעֲנִית עַל כָּל צָרָה שֶׁלֹּא תָּבֹא עֲלֵיהֶם, וְכֵן בְּתַעֲנִיּוֹת שֵׁנִי וַחֲמִישִׁי וְשֵׁנִי שֶׁאַחַר הַפֶּסַח וְאַחַר הֶחָג, שֶׁנּוֹהֲגִים בְּאַשְׁכְּנַז לְהִתְעַנּוֹת הַצִּבּוּר, נָהֲגוּ הָרִאשׁוֹנִים לוֹמַר שְׁלִיחַ צִבּוּר עֲנֵנוּ בֵּין גּוֹאֵל לִרוֹפֵא, וְלִקְרוֹת וַיְחַל. הַגָּה: מֵיהוּ אִם קָבְעוּ הַתַּעֲנִית בְּב׳ וְה׳ אֵין דּוֹחִים פָּרָשַׁת הַשָּׁבוּעַ בְּשַׁחֲרִית, אֶלָּא קוֹרִין בְּשַׁחֲרִית בְּפָרָשָׁה וְלָעֶרֶב קוֹרִין וַיְחַל, בִּלְבַד בה״ב שֶׁמִּתְעַנִּין אַחַר הַפֶּסַח וְסִפּוֹת שֶׁקּוֹרִין שַׁחֲרִית וְעַרְבִית וַיְחַל וְהֶכִּי נָהוּג. וְיֵשׁ שֶׁתָּמְהוּ עֲלֵיהֶם וְהִקְשׁוּ עֲלֵיהֶם, וְהָרֹא״שׁ יִשֵּׁב קֻשְׁיָתָם; הִילְכָךְ לְמִנְהַג הָרִאשׁוֹנִים שׁוֹמְעִין; וּמֵיהוּ הֵיכָא שֶׁגּוֹזְרִים תַּעֲנִית שֶׁלֹּא לְשׁוּם צֹרֶךְ, אֶלָּא לָשׁוּב בִּתְשׁוּבָה, יֵשׁ נוֹהֲגִים לְדוּנוֹ כְּתַעֲנִית צִבּוּר לְעִנְיַן עֲנֵנוּ בֵּין גּוֹאֵל לִרוֹפֵא וּקְרִיאַת וַיְחַל, וְיֵשׁ נוֹהֲגִים לְדוּנוֹ כְּתַעֲנִית יָחִיד שֶׁאַף שְׁלִיחַ צִבּוּר אֵינוֹ אוֹמֵר עֲנֵנוּ אֶלָּא בְּשׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה וְאֵין מוֹצִיאִין סֵפֶר תּוֹרָה.

ג אֵין שְׁלִיחַ צִבּוּר אוֹמֵר עֲנֵנוּ בְּרָכָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ, אֶלָּא אִם כֵּן יֵשׁ בְּבֵית הַכְּנֶסֶת עֲשָׂרָה שֶׁמִּתְעַנִּין; וַאֲפִלּוּ אִם יֵשׁ בָּעִיר עֲשָׂרָה שֶׁמִּתְעַנִּין, כֵּיוָן שֶׁאֵין בְּבֵית הַכְּנֶסֶת עֲשָׂרָה שֶׁמִּתְעַנִּין, לֹא.

ד נוֹהֲגִים לְהַרְבּוֹת סְלִיחוֹת בְּבִרְכַּת סְלַח לָנוּ; וְיֵשׁ שֶׁאֵין נוֹהֲגִים לוֹמַר סְלִיחוֹת עַד אַחַר סִיּוּם י״ח בְּרָכוֹת, וְכֵן הִנְהִיגוּ הַקַּדְמוֹנִים בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְהוּא הַמִּנְהָג הַנָּכוֹן.

ה בְּתַעֲנִית צִבּוּר, שְׁלִיחַ צִבּוּר שֶׁאֵינוֹ מִתְעַנֶּה לֹא יִתְפַּלֵּל.

ו יֵשׁ מִי שֶׁאוֹמֵר שֶׁאֵין עוֹמֵד לִקְרוֹת בַּתּוֹרָה בְּתַעֲנִית צִבּוּר מִי שֶׁלֹּא הִתְעַנָּה; וְאִם הַכֹּהֵן אֵינוֹ מִתְעַנֶּה, יֵצֵא הַכֹּהֵן מִבֵּית הַכְּנֶסֶת וְעוֹמֵד לִקְרוֹת בַּתּוֹרָה יִשְׂרָאֵל הַמִּתְעַנֶּה.

ז בְּתַעֲנִית צִבּוּר יַעַמְדוּ שְׁנַיִם אֵצֶל שְׁלִיחַ צִבּוּר, מִזֶּה אֶחָד וּמִזֶּה אֶחָד, שֶׁיֹּאמְרוּ עִמּוֹ סְלִיחוֹת.

ח כָּל תַּעֲנִית צִבּוּר יֵשׁ בּוֹ נְשִׂיאוּת כַּפַּיִם בְּמִנְחָה, חוּץ מִבְּיוֹם הַכִּפּוּרִים. הַגָּה: וּבִגְלִילוֹת הָאֵלּוּ אֵין נוֹהֲגִין בִּנְשִׂיאוּת כַּפַּיִם רַק בְּמוּסָף שֶׁל יוֹם טוֹב, וּכְבָר נִתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת נְשִׂיאוּת כַּפַּיִם (מָרְדְּכִי דְּתַעֲנִית וְהַגָּהוֹת מַיְמוֹנִי פ״א).

סימן תקסז

א הַשָּׁרוּי בְּתַעֲנִית יוֹכַל לִטְעֹם כְּדֵי רְבִיעִית, וּבְלִבַּד שֶׁיִּפְלֹט; וּבְיוֹם הַכִּפּוּרִים וּבְתִשְׁעָה בְּאָב, אָסוּר. הַגָּה: וְיֵשׁ מַחְמִירִין בְּכָל תַּעֲנִית צִבּוּר, וְהֶכִּי נוֹהֲגִין (תּוֹסְפוֹת וְהַגָּהוֹת מַיְמוֹנִי פ״א וְת״ה סִימָן קנ״ח).

ב יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁלֹּא הִתִּירוּ רְבִיעִית בְּפַעַם אַחַת, אֶלָּא מְעַט מְעַט; וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁאֲפִלּוּ בְּפַעַם אַחַת יָכוֹל לִטְעֹם עַד כְּדֵי רְבִיעִית, אִם יוֹדֵעַ בְּעַצְמוֹ שֶׁיָּכוֹל לְהַעֲמִיד עַצְמוֹ שֶׁלֹּא יִבְלַע כְּלוּם.

ג מִי שֶׁדַּרְכּוֹ לִרְחֹץ פִּיו בְּשַׁחֲרִית בְּתַעֲנִית צִבּוּר, לֹא כָּשֵׁר לְמֵעֲבַד הָכִי; אֲבָל בְּתַעֲנִית יָחִיד שָׁרֵי, כֵּיוָן שֶׁפּוֹלֵט; וַאֲפִלּוּ יֵשׁ בַּמַּיִם שֶׁרוֹחֵץ יוֹתֵר מֵרְבִיעִית. הַגָּה: וּמֻתָּר לְלַעֵס עֲצֵי קִנָּמוֹן וּשְׁאָר בְּשָׂמִים וְעֵץ מָתוֹק, לְלַחְלֵחַ גְּרוֹנוֹ לִפְלֹט, מִלְּבַד בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים דְּאָסוּר (מָרְדְּכִי דְּתַעֲנִית וְהַגָּהוֹת מַיְמוֹנִי פ״א).

סימן תקסח

א נָדַר לְהִתְעַנּוֹת יוֹם זֶה וְשָׁכַח וְאָכַל, מַשְׁלִים תַּעֲנִיתוֹ; וְהוּא הַדִּין אִם הָיָה תַּעֲנִית חֲלוֹם, אוֹ שֶׁהָיָה תַּעֲנִית צִבּוּר, אוֹ שֶׁהָיָה יוֹם יָדוּעַ לוֹ לְהִתְעַנּוֹת בְּיוֹם שֶׁמֵּת בּוֹ אָבִיו אוֹ רַבּוֹ; אֲבָל אִם נָדַר לְהִתְעַנּוֹת יוֹם א׳ אוֹ שְׁנֵי יָמִים, וּכְשֶׁהִתְחִיל לְהִתְעַנּוֹת שָׁכַח וְאָכַל כַּדַּיִת, אֹבֵד תַּעֲנִיתוֹ וְחַיָּב לָצוּם יוֹם אַחֵר וְיֵשׁ מַחְמִירִין דַּאֲפִלּוּ

בְּנֶדֶר לְהִתְעַנּוֹת יוֹם זֶה דְּחָיֵב לְהַשְׁלִים, מִכָּל מָקוֹם מַחְמִירִין לְהִתְעַנּוֹת יוֹם אַחֵר (ת״ה סִימָן קנ״ו).

ב הַנּוֹדֵר לָצוּם עֲשָׂרָה יָמִים בְּאֵיזֶה יוֹם שֶׁיִּרְצֶה, וְהָיָה מִתְעַנֶּה בְּיוֹם אֶחָד מֵהֶם וְהָצְרַךְ לְדָבָר מִצְוָה אוֹ מִפְּנֵי כְּבוֹד אָדָם גָּדוֹל אוֹ שֶׁמִּצְטַעֵר (טוּר), חֲרֵי זֶה לוֹוֶה וּפוֹרֵעַ יוֹם אַחֵר, שֶׁחֲרֵי לֹא קָבַע הַיָּמִים בִּתְחִלַּת הַנֶּדֶר; אֲבָל אִם לֹא קִבֵּל עָלָיו לְדָם לָכֵן לְהִתְעַנּוֹת יוֹם אֶחָד, אֶלָּא בְּמִנְחָה קִבֵּל עָלָיו לְהִתְעַנּוֹת לְמָחָר, מִקְרֵי תַּעֲנִית זֶה וְאֵינוֹ יָכוֹל לְלָווֹתוֹ. הַגָּה: וְכָל שֶׁכֵּן יוֹם זֶה מַמָּשׁ, כְּגוֹן שֶׁאָמַר בִּתְחִלַּת נִדְרוֹ: אֶתְעַנֶּה יוֹם פְּלוֹנִי, אוֹ אֶתְעַנֶּה ב׳ וְה׳ כָּל הַשָּׁנָה, אוֹ כְּדוֹמֶה לָזֶה (ת״ה סִימָן ער״ה וְכָל בּוֹ); וְכֵן אִם הָיָה תַּעֲנִית חֲלוֹם, אֵינוֹ יָכוֹל לְלָווֹתוֹ. הַגָּה: וְכָל שֶׁכֵּן שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְלָווֹת וְלִפְרֹעַ תַּעֲנִית צִבּוּר (ת״ה סִימָן קנ״ו וְכָל בּוֹ וְרַבֵּנוּ יְרוּחָם); מִיהוּ תַּעֲנִית שֵׁנִי וַחֲמִישִׁי וְשֵׁנִי שֶׁנּוֹהֲגִים לְהִתְעַנּוֹת אַחַר פֶּסַח וְסֻכּוֹת, אוֹ אֲפִלּוּ בַּעֲשָׂרֶת יְמֵי תְּשׁוּבָה, וְאַרַע בְּרִית מִילָה, מִצְוָה לֶאֱכֹל וְאֵינוֹ צָרִיךְ הַתָּרָה, כִּי לֹא נָהֲגוּ לְהִתְעַנּוֹת בִּכְהֵאי גַּוְנָא; וְדַוְקָא כְּשֶׁאוֹכְלִים שָׁם, אֲבָל אִם שׁוֹלְחִים לוֹ לְבֵיתוֹ, אֵין לוֹ לֶאֱכֹל. וְאִם קִבֵּל עָלָיו תַּעֲנִית בְּעָלְמָא, אֲבָל אִם קִבְּלוֹ דֶּרֶךְ נֶדֶר, צָרִיךְ לְקַיְּמוֹ נִדְרוֹ.

ג מִי שֶׁנָּדַר לְהִתְעַנּוֹת כָּךְ תַּעֲנִיּוֹת, יָכוֹל לְדָחוֹתָם עַד יָמוֹת הַחֹרֶף וְיָכוֹל לְלָווֹת יוֹם אֶרֶךְ וּלְשַׁלֵּם יוֹם קָצָר, דְּכָל אֶחָד מִקְרֵי יוֹם (פִּסְקֵי מהרא״י סִימָן ס׳ וְהַגָּהוֹת פַּרְדֵּכִי).

ד יֵשׁ מִי שֶׁאוֹמֵר שֶׁשְּׁנֵי יָמִים וּשְׁנֵי לֵילוֹת רְצוּפִים, יֵשׁ לְהַשְׁווֹתָם לְאַרְבָּעִים תַּעֲנִיּוֹת שֶׁאֵינָם רְצוּפִים. הַגָּה: וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּבָאָדָם חָלָשׁ סַגִּי לוֹ בְּב׳ יָמִים רְצוּפִים; אֲבָל אָדָם בָּרִיא, שְׁלֹשָׁה יָמִים (הַגָּהוֹת מִנְהָגִים בְּשֵׁם מַהֲר״י בְּרִי״ן). וְנִרְאֶה לִי דְּכָל זֶה לֹא מִיָּרֵי אֶלָּא בְּמִי שֶׁנִּתְחַיֵּב לְצוּם מ׳ יָמִים שֶׁאֵינָן רְצוּפִים, מִכֹּחַ תְּשׁוּבָה כְּדֵי לְהִצְטַעֵר, וְאָז מַשְׁוִינַן הַאי צַעַר לְהַאי צַעַר, וְעַל כֵּיוֹצֵא בָּזֶה נֶאֱמְרוּ דִּינִים אֵלּוּ בְּדִבְרֵי הָאַחֲרוֹנִים זַ״ל; אֲבָל מִי שֶׁנָּדַר לָצוּם מ׳ יוֹם, צָרִיךְ לְקַיֵּם מַה שֶּׁנָּדַר, דְּלֹא גָּרַע מִיּוֹם זֶה דְּאֵינוֹ לוֹוֶה וּפוֹרֵעַ; וַאֲפִלּוּ לְמָאן דְּאָמַר אֲפִלּוּ יוֹם זֶה לוֹוֶה וּפוֹרֵעַ, הָכָא מוֹדֶה דְּצָרִיךְ לְקַיֵּם נִדְרוֹ, כָּל שֶׁכֵּן מ׳ יוֹם שֶׁלְּפָנָיו יוֹם כִּפּוּר, שֶׁמִּתְעַנִּים לְזֵכֶר עֲלִיַּת מֹשֶׁה בָּהָר, שֶׁמִּי שֶׁקִּבֵּל עָלָיו, שָׁאֵין לָהֶם תְּשָׁלוּמִין בִּשְׁנַיִם אוֹ שְׁלֹשָׁה יָמִים רְצוּפִים.

ה הַמִּתְעַנֶּה תַּעֲנִית חֲלוֹם בְּיוֹם טוֹב, אוֹ בְּחֻלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד, אוֹ בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ, אוֹ בַּחֲנֻכָּה וּפוּרִים, אוֹ בְּעֶרֶב יוֹם הַכִּפּוּרִים צָרִיךְ לְמֵיתַב תַּעֲנִיתָא לְתַעֲנִיתֵיהּ, כְּדִין הַמִּתְעַנֶּה תַּעֲנִית חֲלוֹם בְּשַׁבָּת וְעַיֵּן לְעֵיל סִימָן רפ״ח סָעִיף ד׳.

ו אֵין תַּעֲנִית צִבּוּר בְּכָבֵל לֵיאֵסֵר בְּמָלָאכָה וּלְהַפְסִיק מִבְּעוֹד יוֹם, אֶלָּא תִּשְׁעָה בְּאָב בִּלְבַד; הִלְכָךְ יָחִיד שֶׁקִּבֵּל עָלָיו תַּעֲנִית, לֹא חַיִּישִׁינַן שֶׁמָּא תַּעֲנִית צִבּוּר קִבֵּל עָלָיו, וּמֻתָּר בְּכֻלָּן; וּמִכָּל מָקוֹם לְכַתְּחִלָּה טוֹב לוֹמַר בִּשְׁעַת קַבָּלַת תַּעֲנִית: חֲרֵינִי בְּתַעֲנִית יָחִיד לְפָנֶיךָ מָחָר.

ז כְּשֶׁאֵרַע יוֹם שֶׁמֵּת אָבִיו אוֹ אִמּוֹ בַּאֲדָר, וְהִשָּׁנָה מְעֻבֶּרֶת, יִתְעַנֶּה בַּאֲדָר ב׳. הַגָּה: וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּיִתְעַנֶּה בָּרִאשׁוֹן (מַהֲרִי״ל וּמַהֲרִ״י מִינְץ), אִם לֹא שֶׁמֵּת בִּשְׁנַת הָעִבּוּר בַּאֲדָר שֵׁנִי דְּאָז נוֹהֲגִים לְהִתְעַנּוֹת בַּשֵּׁנִי (ת״ה סִימָן רצ״ד); וְכֵן הַמִּנְהָג לְהִתְעַנּוֹת בָּרִאשׁוֹן, מִיהוּ יֵשׁ מַחְמִירִין לְהִתְעַנּוֹת בִּשְׁנֵיהֶם (פִּסְקֵי מַהֲרִ״י בְּשֵׁם מַהֲרִ״י מוּלִין).

ח אֵין צָרִיךְ לְהִתְעַנּוֹת אֶלָּא בְּיוֹם מִיתַת אָבִיו, וְלֹא בְּיוֹם קְבוּרָה.

ט אִם אֵרַע יוֹם מִיתַת אָבִיו בְּשַׁבָּת אוֹ בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ, יִדְחֶה לְמָחָר. הַגָּה: וְאֵין נוֹהֲגִין כֵּן, אֶלָּא אֵין מִתְעַנִּין כְּלָל; וְכֵן בִּשְׁאָר יָמִים שֶׁאֵין בָּהֶם תַּחֲנוּן.

י הַנּוֹדֵר לֵילֵךְ עַל קִבְרֵי צַדִּיקִים שֶׁבְּמָקוֹם פְּלוֹנִי, וְנִתְעַכֵּב יָמִים רַבִּים וְאַחַר כָּךְ אֵרַע שֶׁהִשְׁכִּירוּהוּ לָלֶכֶת שָׁם, דֵּי בַּהֲלִיכָה זוֹ.

יא הַנּוֹדֵר לָצוּם סְכוּם יָמִים רְצוּפִים וְאֵרַע בָּהֶם תַּעֲנִית חוֹבָה, עוֹלִין לוֹ.

יב כָּל הַשָּׂרוּי בְּתַעֲנִית, בֵּין שֶׁהָיָה מִתְעַנֶּה עַל צָרָתוֹ אוֹ עַל חֲלוֹמוֹ בֵּין שֶׁהָיָה מִתְעַנֶּה עִם הַצִּבּוּר עַל צָרָתָם, חֲרֵי זֶה לֹא יִנְהַג עִדּוּנִין בְּעַצְמוֹ וְלֹא יְקַל רֹאשׁוֹ וְלֹא יִהְיֶה שָׂמֵחַ וְטוֹב לֵב, אֶלָּא דּוֹאֵג וְאוֹנֵן כִּעְנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר: מַה יִּתְאוֹנֵן אָדָם חָי (אֵיכָה ג, לט).

סימן תקסט

א יָחִיד הַמִּתְעַנֶּה עַל כָּל צָרָה, וְעָבְרָה, אוֹ עַל חוֹלֶה, וְנִתְרַפֵּא אוֹ מֵת, צָרִיךְ לְהַשְׁלִים כָּל הַתַּעֲנִיּוֹת שֶׁקִּבֵּל עָלָיו; אֲבָל צִבּוּר שֶׁמִּתְעַנִּין עַל שׁוּם דָּבָר, וְנַעֲנִין קֹדֶם חֲצוֹת, לֹא יַשְׁלִימוּ; וְאִם תַּלְמִידֵי חֲכָמִים וְרֹב צִבּוּר רוֹצִים לְהַשְׁלִים, אֵין הַיָּחִיד רַשַּׁאי לְהַפְרִישׁ עַצְמוֹ מֵהֶם.

ב יָחִיד שֶׁמִּתְעַנֶּה עַל צָרָה וְנוֹדַע שֶׁקֹּדֶם קַבָּלַת הַתַּעֲנִית כְּבָר עָבְרָה, אֵינוֹ צָרִיךְ לְהַשְׁלִים. הַגָּה: וְה״ה לְצִבּוּר שֶׁשָּׁמְעוּ אַחַר חֲצוֹת שֶׁקִּבְּלוּ הַתַּעֲנִית בְּטָעוּת, אֵינוֹ צָרִיךְ לְהַשְׁלִים (תה״ד סִי׳ ר״פ).

סימן תקע

א יָחִיד שֶׁקִּבֵּל עָלָיו תַּעֲנִית כָּךְ וְכָךְ יָמִים וְאֵרְעוּ בָּהֶם שַׁבָּתוֹת וְיָמִים טוֹבִים אוֹ רֹאשׁ חֹדֶשׁ חֲנֻכָּה וּפוּרִים אוֹ עֶרֶב יוֹם הַכִּפּוּרִים, אִם קִבְּלוֹ בִּלְשׁוֹן קַבָּלַת תַּעֲנִית בְּעָלְמָא, אֵין צָרִיךְ הַתָּרָה; וְאִם קִבְּלוֹ בִּלְשׁוֹן חֲרֵי עָלַי, שֶׁהוּא לְשׁוֹן נֶדֶר, צָרִיךְ הַתָּרַת חָכָם, וְיִפְתַּח בַּחֲרָטָה שֶׁיֹּאמַר לוֹ: אִלּוּ שָׁמַעְתָּ אֶל לִבְּךָ שֶׁיֵּאָרְעוּ בָּהֶם אֵלּוּ הַיָּמִים לֹא הָיִיתָ נוֹדֵר, וּמַתִּיר לוֹ. וּלְהָרַמְבָּ״ם, מְשֻׁקְּבֵּל עָלָיו בִּלְשׁוֹן נֶדֶר וּפָגְעוּ בּוֹ שַׁבָּתוֹת וְיָמִים טובים אוֹ עֶרֶב יוֹם הַכִּפּוּרִים אוֹ רֹאשׁ חֹדֶשׁ, חַיָּב לָצוּם בָּהֶם אִם לֹא יַתִּירוּ לוֹ; אֲבָל אִם פָּגַע בּוֹ חֲנֻכָּה וּפוּרִים, נִדְרוֹ בָּטֵל וְלֹא יָצוּם בָּהֶם, מִפְּנֵי שֶׁהֵם מִדִּבְרֵיהֶם וּצְרִיכִים חִזּוּק. הַגָּה: וְהַמִּנְהָג כְּפִשְׁטָא רְאשׁוֹנָה. מִי שֶׁנָּדַר לְהִתְעַנּוֹת סָךְ יָמִים וְאָמַר: חוּץ מִיָּמִים טוֹבִים, אֵין חֲנֻכָּה וּפוּרִים בַּכְּלָל; וְאִם אָמַר שֶׁדַּעְתּוֹ הָיָה עֲלֵיהֶם, הוֹלְכִים אַחֲרָיו (תְּשׁוּבַת הָרַשְׁבָּ״א סִימָן תרצ״ט); אֲבָל עֶרֶב יוֹם הַכִּפּוּרִים בַּכְּלָל, וְהָכִי נָהוּג וְדִלְא כְּמוֹ שֶׁפָּסַק בְּיוֹרֶה דֵּעָה סִימָן רט״ו (סְעִיף ב׳).

ב הַנּוֹדֵר לְהִתְעַנּוֹת בְּשַׁבָּת וְיוֹם טוֹב וְעֶרֶב יוֹם הַכִּפּוּרִים וַחֲנֻכָּה וּפוּרִים, דִּינָם שָׁוֶה לְנוֹדֵר לְהִתְעַנּוֹת כָּךְ וְכָךְ יָמִים וְאֵרְעוּ בָּהֶם יָמִים הַלָּלוּ; אִם הוֹצִיאוֹ בִּלְשׁוֹן נֶדֶר, דִּינוֹ כִּמְקַבֵּל עָלָיו בִּלְשׁוֹן נֶדֶר, וְאִם הוֹצִיאוֹ בִּלְשׁוֹן קַבָּלַת תַּעֲנִית בְּעָלְמָא, דִּינוֹ כִּמְקַבֵּל בִּלְשׁוֹן קַבָּלַת תַּעֲנִית.

ג אִם נִשְׁבַּע לְהִתְעַנּוֹת כָּךְ וְכָךְ יָמִים וְאֵרְעוּ בָּהֶם יָמִים הַלָּלוּ, הַשְׁבוּעָה חָלָה עֲלֵיהֶם מִשַּׁעַם אִסּוּר כּוֹלֵל; אֲבָל אִם נִשְׁבַּע לְהִתְעַנּוֹת בְּשַׁבָּת אוֹ בְּיוֹם טוֹב, בְּפֵרוּשׁ, לֹא חָלָה עָלָיו שְׁבוּעָה דְּאֵין שְׁבוּעָה חָלָה עַל דָּבָר מִצְוָה, אֶלָּא לוֹקֶה עַל שֶׁנִּשְׁבַּע לַשָּׁוְא, וְאוֹכֵל; וְאִם נִשְׁבַּע לְהִתְעַנּוֹת בַּחֲנֻכָּה וּפוּרִים, חָלָה שְׁבוּעָה עָלָיו כֵּיוָן שֶׁאֵינָן אֶלָּא מִדְּרַבָּנָן וְיֵשׁ לְהַתִּיר שְׁבוּעָתוֹ וְאֵינוֹ מִתְעַנֶּה. וְנִרְאֶה לִי דְּהוּא הַדִּין לְרֹאשׁ חֹדֶשׁ וְעֶרֶב יוֹם הַכִּפּוּרִים שֶׁאֵינָם אֶלָּא מִדְּרַבָּנָן; אֶלָּא שֶׁמִּדִּבְרֵי הָרַמְבָּ״ם נִרְאֶה שֶׁהֵם שֶׁל תּוֹרָה.

סימן תקעא

א הַיּוֹשֵׁב בְּתַעֲנִית, אִם יָכוֹל לִסְבֹּל הַתַּעֲנִית נִקְרָא קָדוֹשׁ; וְאִם לָאו, כְּגוֹן שֶׁאֵינוֹ בָּרִיא וְחָזָק, נִקְרָא חוֹטֵא.

ב תַּלְמִיד חָכָם אֵינוֹ רַשַּׁאי לֵישֵׁב בְּתַעֲנִית, מִפְּנֵי שֶׁמְּמַעֵט בִּמְלֶאכֶת שָׁמַיִם, אֶלָּא אִם כֵּן כְּשֶׁהַצִּבּוּר מִתְעַנִּים שֶׁלֹּא יִפְרֹשׁ עַצְמוֹ מֵהֶם; וּמְלַמְּדֵי תִּינוֹקוֹת דִּינָם כְּתַלְמִידֵי חֲכָמִים.

ג עִיר שֶׁהִקִּיפוּהָ עַכּוּ״ם, וְכֵן יָחִיד הַנִּרְדָּף מִפְּנֵי עַכּוּ״ם אוֹ מִפְּנֵי רוּחַ רָעָה, אֵינָם רַשָּׁאִים לְהִתְעַנּוֹת, שֶׁלֹּא לְשַׁבֵּר כֹּחָם; אֶלָּא יְקַבְּלוּ עֲלֵיהֶם לְהִתְעַנּוֹת כָּךְ וְכָךְ תַּעֲנִיּוֹת לְכְשֶׁיִּנָּצְלוּ; וְכֵן אִם גָּזְרוּ גְּזֵרָה וְגָזְרוּ שֶׁלֹּא לְהִתְעַנּוֹת עָלָיו, יְקַבְּלוּ עֲלֵיהֶם לְהִתְעַנּוֹת כָּךְ וְכָךְ תַּעֲנִיּוֹת כְּשֶׁיַּעֲבֹר הַגְּזֵרָה.

סימן תקעב

א אֵין גּוֹזְרִין תַּעֲנִית עַל הַצִּבּוּר בְּתְחִלָּה בְּיוֹם חֲמִישִׁי, שֶׁלֹּא לְהַפְקִיעַ (פִּי׳ שֶׁלֹּא לְיַקֵּר הַשַּׁעַר) שְׁעָרִים; וַאֲפִלּוּ בְּמָקוֹם שֶׁאֵין לָחוּשׁ לְכָךְ.

ב אֵין גּוֹזְרִין תַּעֲנִית עַל הַצִּבּוּר בְּרֹאשֵׁי חֳדָשִׁים, אוֹ בַּחֲנֻכָּה וּפוּרִים, אוֹ בְּתְחִלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד; וְאִם הִתְחִילוּ לְהִתְעַנּוֹת עַל הַצָּרָה, אֲפִלּוּ יוֹם אֶחָד, וּפָגַע בָּהֶם יוֹם (אֶחָד) מֵאֵלּוּ, מִתְעַנִּין וּמַשְׁלִימִין הַיּוֹם בְּתַעֲנִית.

ג צִבּוּר שֶׁבִּקְּשׁוּ לִגְזֹר תַּעֲנִית שֵׁנִי וַחֲמִישִׁי וְשֵׁנִי, וּפָגַע בַּתַּעֲנִית ט״וּ בִּשְׁבָּט, הַתַּעֲנִית נִדְחֵית לְשַׁבָּת הַבָּאָה כְּדֵי שֶׁלֹּא יִגְזְרוּ תַּעֲנִית בְּט״וּ בִּשְׁבָּט שֶׁהוּא רֹאשׁ הַשָּׁנָה לָאִילָנוֹת; הַגָּה: מִיהוּ אִם הִתְחִילוּ לְהִתְעַנּוֹת, אֵין מַפְסִיקִין, כְּמוֹ בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ וְחֹל הַמּוֹעֵד (בֵּית יוֹסֵף).

סימן תקעג

א הִלְכָתָא בְּטְלָה מְגִלַּת תַּעֲנִית, וְכָל הַיָּמִים הַכְּתוּבִים בָּהּ מֻתָּר לְהִתְעַנּוֹת בָּהֶם וְכָל שֶׁכֵּן לְפָנֵיהֶם וּלְאַחֲרֵיהֶם, חוּץ מֵחֲנֻכָּה וּפוּרִים שֶׁאָסוּר לְהִתְעַנּוֹת בָּהֶם בְּעַצְמָם, אֲבָל לְפָנֵיהֶם וּלְאַחֲרֵיהֶם מֻתָּר; וְכֵן שַׁבָּתוֹת וְיָמִים טוֹבִים וְרָאשֵׁי חֳדָשִׁים מֻתָּרִים לְפָנֵיהֶם וּלְאַחֲרֵיהֶם. הַגָּה: מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ נִשּׂוּאִין בַּחֲנֻכָּה אֵין לוֹ לְהִתְעַנּוֹת, אֲבָל אִם יֵשׁ לוֹ נִשּׂוּאִין בְּנִיסָן מִתְעַנֶּה בְּיוֹם חֻפָּתוֹ, אֲפִלּוּ בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ נִיסָן, מִפְּנֵי שֶׁהוּא אֶחָד מִן הַיָּמִים שֶׁמִּתְעַנִּים בָּהֶם, כְּדִלְקָמָן סוֹף סִימָן תק״פ (הַגָּהוֹת מִנְהָגִים וְלִקּוּטֵי מהר״ש).

סימן תקעד

א הַהוֹלֵךְ מִמָּקוֹם שֶׁמִּתְעַנִּין לְמָקוֹם שֶׁאֵין מִתְעַנִּין, וְדַעְתּוֹ לַחֲזוֹר, צָרִיךְ לְהִתְעַנּוֹת כָּל תַּעֲנִיּוֹת שֶׁקִּבְּלוּ עֲלֵיהֶם.

ב הַהוֹלֵךְ מִמָּקוֹם שֶׁאֵין מִתְעַנִּין לְמָקוֹם שֶׁמִּתְעַנִּים, יִתְעַנֶּה עִמָּהֶם אֲפִלּוּ דַּעְתּוֹ לַחֲזוֹר; וּמֵיהוּ כֵּינָן שֶׁלֹּא קִבֵּל עָלָיו תַּעֲנִית, אִם יָצָא מִן הָעִיר חוֹץ לַתְּחוּם מֻתָּר לֶאֱכֹל וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְהַשְׁלִים. הַגָּה: וְדַוְקָא שֶׁבָּא לְשָׁם בְּיוֹם הַתַּעֲנִית, אֲבָל אִם בָּא לְשָׁם מִבְּעוֹד יוֹם צָרִיךְ לְקַבֵּל עָלָיו הַתַּעֲנִית וְצָרִיךְ לְהַשְׁלִימוֹ (טור).

ג שָׁכַח וְאָכַל, אַל יִתְרָאֶה בִּפְנֵיהֶם כְּאִלּוּ אָכַל וְאַל יִנָּהֵג עִדּוּנִין בְּעַצְמוֹ לוֹמַר: הוֹאִיל וְאָכַלְתִּי מְעַט אֹכַל הַרְבֵּה וַאֲפִלּוּ שֶׁלֹּא בִּפְנֵיהֶם אָסוּר לְנַהֵג עִדּוּנִין בְּעַצְמוֹ (מָרְדְּכִי פ״ק דְּתַעֲנִית).

ד מִצְוָה לְהַרְעִיב אָדָם עַצְמוֹ בִּשְׁנַת רָעָבוֹן וְאָסוּר לְשַׁמֵּשׁ בּוֹ מִטָּתוֹ, חוֹץ מִלַּיל טְבִילָה; וְלַחֲשׁוּכֵי בָּנִים (פְּרוּשׁ וְלִמְנוּעֵי בָּנִים) מֻתָּר וְעַיֵּן לְעֵיל סִימָן ר״מ סָעִיף י״ב.

ה כָּל הַפּוֹרֵשׁ מִן הַצִּבּוּר אֵינוֹ רוֹאֶה בְּנֶחָמָתָן; וְכָל הַמִּצְטַעֵר עִמָּהֶם, זוֹכֶה וְרוֹאֶה בְּנֶחָמָתָן.

סימן תקעה

א סֵדֶר תַּעֲנִיּוֹת שֶׁמִּתְעַנִּין בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל עַל הַגְּשָׁמִים כָּךְ הוּא: הִגִּיעַ י״ז בְּמַרְחֶשְׁוָן וְלֹא יָרְדוּ גְּשָׁמִים, מַתְחִילִין תַּלְמִידֵי חֲכָמִים בִּלְבַד לְהִתְעַנּוֹת שְׁלֹשָׁה תַּעֲנִיּוֹת שֵׁנִי וַחֲמִישִׁי וְשֵׁנִי, וְכָל הַתַּלְמִידִים רְאוּיִם לְכָךְ; וְדִין תַּעֲנִיּוֹת אֵלּוּ כְּדִין תַּעֲנִית יָחִיד.

ב הִגִּיעַ רֹאשׁ חֹדֶשׁ כִּסְלֵו וְלֹא יָרְדוּ גְּשָׁמִים, בֵּית דִּין גּוֹזְרִין שְׁלֹשָׁה תַּעֲנִיּוֹת עַל הַצִּבּוּר שֵׁנִי וַחֲמִישִׁי וְשֵׁנִי, וְכָל הָעָם נִכְנָסִים לְבָתֵּי כְּנֵסִיּוֹת וּמִתְפַּלְּלִים וְזוֹעֲקִים וּמִתְחַנְּנִים, כְּדֶרֶךְ שֶׁעוֹשִׂים בְּכָל הַתַּעֲנִיּוֹת.

ג עָבְרוּ אֵלּוּ וְלֹא נַעֲנוּ, בֵּית דִּין גּוֹזְרִין עוֹד ג׳ תַּעֲנִיּוֹת עַל הַצִּבּוּר שֵׁנִי וַחֲמִישִׁי וְשֵׁנִי, וּבְאֵלּוּ מַפְסִיקִין מִלֶּאֱכֹל מִבְּעוֹד יוֹם, וַאֲסוּרִים בָּהֶם בַּעֲשַׂיַּת מְלָאכָה בַּיּוֹם אֲבָל לֹא בַּלַּיְלָה, וַאֲסוּרִים בִּרְחִיצַת כָּל הַגּוּף בְּחַמִּין, לְפִיכָךְ נוֹעֲלִין אֶת הַמֶּרְחָצָאוֹת; אֲבָל פָּנָיו יָדָיו וְרַגְלָיו בְּחַמִּין, וְכָל גּוּפוֹ בְּצוֹנֵן, מֻתָּר. וַאֲסוּרִים בְּסִיכָה אֶלָּא אִם כֵּן הוּא לְהַעֲבִיר אֶת הַזֵּהֲמָא, וַאֲסוּרִים בָּהֶם בְּתַשְׁמִישׁ הַמִּטָּה וְכֵן אֲסוּרִים בִּנְעִילַת הַסַּנְדָּל בָּעִיר, וּמִתְפַּלְּלִין בְּבָתֵּי כְּנֵסִיּוֹת וּמִתְחַנְּנִים כְּבִשְׁאָר תַּעֲנִיּוֹת.

ד עָבְרוּ אֵלּוּ (וְלֹא נַעֲנוּ), בַּיִת דִּין גּוֹזְרִין עוֹד שֶׁבַע תַּעֲנִיּוֹת עַל הַצִּבּוּר שֵׁנִי וַחֲמִישִׁי וְשֵׁנִי וַחֲמִישִׁי וְשֵׁנִי וַחֲמִישִׁי וְשֵׁנִי, וְכָל מַה שֶּׁאָסוּר בַּשְּׁלֹשָׁה שֶׁלִּפְנֵי אֵלּוּ אָסוּר אַף בְּאֵלּוּ, וְיֹתֵר אֵלּוּ שֶׁמַּתְרִיעִין בָּהֶם בְּשׁוֹפָר עַל הַבְּרָכוֹת שֶׁמּוֹסִיפִים בָּהֶם, וּמִתְפַּלְּלִין בְּרַחוֹב הָעִיר, וּמוֹרִידִין זָקֵן לְהוֹכִיחָם, וּמוֹסִיפִין שֵׁשׁ בְּרָכוֹת בִּתְפִלַּת שַׁחֲרִית וּבִתְפִלַּת הַמִּנְחָה, וְנוֹעֲלִים אֶת הַחֲנֻיּוֹת וּבַשֵּׁנִי לְעֵת עֶרֶב פּוֹתְחִין מְעַט אוֹתָן הַחֲנֻיּוֹת הַמּוֹכְרוֹת אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם רַשׁ״י) כְּדֵי שֶׁיִּמְצְאוּ לִקְנוֹת לְסְעֻדַּת הַלַּיְלָה, וּבַחֲמִישִׁי פּוֹתְחִין כָּל הַיּוֹם חֲנֻיּוֹת הַמּוֹכְרוֹת מַאֲכָל, מִפְּנֵי כְּבוֹד הַשַּׁבָּת; וְאִם יֵשׁ לַחֲנוּת שְׁנֵי פְּתָחִים, פּוֹתֵחַ אֶחָד וְנוֹעֵל אֶחָד; וְאִם יֵשׁ לַחֲנוּת אִצְטַבָּא לְפָנָיו, פּוֹתֵחַ כְּדַרְכּוֹ בַּחֲמִישִׁי, וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ.

ה עֲבֵרוֹת וּמֵינִיקוֹת מִתְעַנּוֹת, אֲבָל לֹא בְּגִ׳ רֹאשׁוֹנוֹת וְלֹא בְּז׳ אַחֲרוֹנוֹת; וּמֵיהוּ לֹא יֹאכְלוּ אֶלָּא כְּדֵי קִיּוּם הַנֶּפֶשׁ וְאָסוּר לָהֶן לְהַחֲמִיר וּלְהִתְעַנּוֹת (תַּשְׁבֵּ״ץ סִימָן תכ״ח).

ו אַחַר שֶׁגָּזְרוּ י״ג תַּעֲנִיּוֹת אֵלּוּ, אִם לֹא נַעֲנוּ אֵין גּוֹזְרִין עוֹד; וְהָנֵי מִלֵּי כְּשֶׁמִּתְעַנִּים עַל הַגְּשָׁמִים, לְפִי שֶׁכְּשֶׁעָבְרוּ אֵלּוּ כְּבָר עָבְרוּ זְמַן הַגְּשָׁמִים וְאֵין בָּהֶם תּוֹעֶלֶת, אֲבָל עַל שְׂאָר פֻּרְעָנִיּוֹת מִתְעַנִּים וְהוֹלְכִים עַד שֶׁיֵּעָנוּ.

ז כְּשֶׁמִּתְעַנִּים עַל הַגְּשָׁמִים וְעָבְרוּ י״ג תַּעֲנִיּוֹת אֵלּוּ וְלֹא נַעֲנוּ, מְמַעֲטִין בְּמַשָּׂא וּמַתָּן וּבְבִנְיָן שֶׁל שִׂמְחָה אֶלָּא אִם כֵּן כָּתְלוֹ נוֹטֶה לִפֹּל (טור), וּמְמַעֲטִין בְּאֵרוּסִין וְנִשּׂוּאִין אֶלָּא אִם כֵּן לֹא קַיֵּם מִצְוַת פְּרִיָּה וּרְבִיָּה, וּמְמַעֲטִין בִּשְׁאֵלַת שָׁלוֹם בֵּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ; וְתַלְמִידֵי חֲכָמִים לֹא יִשְׁאֲלוּ שָׁלוֹם אֶלָּא כְּנִזּוּפִין וְכִמְנַדִּים לַמָּקוֹם, וְעַם הָאָרֶץ שֶׁנָּתַן לָהֶם שָׁלוֹם מְשִׁיבִין לוֹ בְּשָׁפָה רָפָה וְכֹבֶד רֹאשׁ; וְתַלְמִידֵי חֲכָמִים לְבַדָּם חוֹזְרִים וּמִתְעַנִּים שֵׁנִי וַחֲמִישִׁי וְשֵׁנִי עַד שֶׁיֵּצֵא נִיסָן שֶׁל תְּקוּפָה; וּמֻתָּרִין לֶאֱכֹל בַּלַּיְלָה, וּבִמְלָאכָה וּבִשְׂאָר דְּבָרִים, וּמַפְסִיקִים בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ חֲנֻכָּה וּפוּרִים; יָצָא נִיסָן שֶׁל תְּקוּפָה, וְהוּא כְּשֶׁהִגִּיעַ הַשֶּׁמֶשׁ לְתִחְלַת מַזַּל הַשּׁוֹר, אֵין מִתְעַנִּין עוֹד שֶׁאֵין הַגְּשָׁמִים בַּזְּמַן הַזֶּה אֶלָּא סִימָן קָלָה, הוֹאִיל וְלֹא יָרְדוּ כָּל עִקָּר בְּתִחְלַת הַשָּׁנָה.

ח וְכָל זֶה הַסֵּדֶר כְּשֶׁלֹּא יָרְדוּ גְּשָׁמִים כְּלָל, אֲבָל יָרְדוּ בְּרִבְיָעָה (פְּרוּשׁ הַמַּטָּר הַיּוֹרֵד לְהַצְמִיחַ כָּל צֶמַח וְעָשָׂב הָאֲדָמָה נִקְרָא רְבִיעָה, מִפְּנֵי שֶׁרוֹבֵעַ וּמְעַבֵּר אֶת הַקַּרְקַע, כִּדְכְתִיב כִּי כַאֲשֶׁר יֵרֵד הַגֶּשֶׁם וְגוֹ׳ וְהוֹלִידָה וְהִצְמִיחָה וְגוֹ׳ (יְשַׁעְיָהוּ נה, י׳). וְצָמְחוּ הָעֲשָׂבִים וְהִתְחִילוּ לִיבַּשׁ, חֲרֵי אֵלּוּ מִתְעַנִּים וְזוֹעֲקִים עַד שֶׁיֵּרְדוּ גְּשָׁמִים אוֹ עַד שֶׁיִּיבְּשׁוּ הַצְּמָחִים; וְכֵן אִם הִגִּיעַ זְמַן הַפֶּסַח אוֹ קָרוֹב לוֹ, שֶׁהוּא זְמַן פְּרִיחַת הָאִילָנוֹת בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְלֹא יָרְדוּ גְּשָׁמִים, חֲרֵי אֵלּוּ מִתְעַנִּים וְזוֹעֲקִים עַד שֶׁיֵּרְדוּ גְּשָׁמִים הָרְאוּיִים לְאִילָנוֹת אוֹ עַד שֶׁיַּעֲבֹר זְמַנָּם; וְכֵן הִגִּיעַ חַג הַסֻּכּוֹת וְלֹא יָרְדוּ גְּשָׁמִים הַרְבֵּה כְּדֵי לְמַלְאוֹת מֵהֶם הַבּוֹרוֹת וְהַשִּׁיחִין וְהַמְּעָרוֹת, חֲרֵי אֵלּוּ מִתְעַנִּים עַד שֶׁיֵּרֵד גֶּשֶׁם הָרְאוּי לִבּוֹרוֹת; וְאִם אֵין לָהֶם מַיִם לִשְׁתּוֹת, מִתְעַנִּין עַל הַגְּשָׁמִים בְּכָל עֵת שֶׁלֹּא יִהְיֶה לָהֶם מַיִם לִשְׁתּוֹת, וַאֲפִלּוּ בִּימוֹת הַחַמָּה. פָּסְקוּ הַגְּשָׁמִים בֵּין גֶּשֶׁם לְגֶשֶׁם מ׳ יוֹם בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים, חֲרֵי זֶה מַכַּת בַּצֹּרֶת וּמִתְעַנִּים וְזוֹעֲקִים עַד שֶׁיֵּרְדוּ גְּשָׁמִים אוֹ עַד שֶׁיַּעֲבֹר זְמַנָּם.

ט בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים, בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְכָל הַדּוֹמֶה לָהּ; אֲבָל בִּמְקוֹמוֹת שֶׁעוֹנַת הַגְּשָׁמִים שֶׁלָּהֶם קֹדֶם שִׁבְעָה עָשָׂר בְּמַרְחֶשְׁוָן אוֹ אַחַר זְמַן זֶה; כְּשֶׁמַּגִּיעַ זְמַנָּם וְלֹא יָרְדוּ גְּשָׁמִים, יְחִידִים מִתְעַנִּים שְׁנֵי וַחֲמִישִׁי וְשֵׁנִי וּמַפְסִיקִים בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ חֲנֻכָּה וּפוּרִים וְשׁוֹהִין אַחַר כָּךְ כְּמוֹ שִׁשָּׁה יָמִים, אִם לֹא יָרְדוּ גְּשָׁמִים בֵּית דִּין גּוֹזְרִין י״ג תַּעֲנִיּוֹת עַל הַסֵּדֶר שֶׁאָמַרְנוּ.

י כָּל תַּעֲנִית שֶׁגּוֹזְרִים הַצִּבּוּר בְּחוּצָה לָאָרֶץ, אוֹכְלִים בָּהֶם בַּלַּיְלָה וְדִינָם כְּדִין שְׁאָר תַּעֲנִיּוֹת; שֶׁאֵין גּוֹזְרִים עַל הַצִּבּוּר תַּעֲנִית כְּגוֹן צוֹם כִּפּוּר אֶלָּא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בִּלְבַד, וּבִגְלַל הַמָּטָר, וּבְאוֹתָם עֶשֶׂר תַּעֲנִיּוֹת שֶׁהֵם שְׁלֹשָׁה אֲמִצָּעִיִּים וְשֶׁבַע אַחֲרוֹנוֹת.

יא הָיוּ מִתְעַנִּים עַל הַגְּשָׁמִים וְנַעֲנוּ, כַּמָּה יֵרְדוּ וְיִהְיוּ פּוֹסְקִין מִן הַתַּעֲנִית, מִשֶּׁיִּכָּנְסוּ בְּעֹמֶק הָאֶרֶץ הַחֲרֵבָה טֶפַח; וּבֵבִינוֹנִית, שְׁנֵי טְפָחִים; וּבַעֲבוּדָה, שְׁלֹשָׁה טְפָחִים וְשִׁעוּר כַּמָּה שֶׁצְּרִיכִין לִירֹד לְבָרֶךְ עֲלֵיהֶם עַיִן לְעֵיל סִימָן רכ״א. וְאִם הִתְחִילוּ לִירֹד אַחַר חֲצוֹת, יַשְׁלִימוּ אוֹתוֹ הַיּוֹם וְעַיִן לְעֵיל סִימָן תקס״ט בְּסוֹפוֹ; וְאִם הִתְחִילוּ לִירֹד קֹדֶם חֲצוֹת, לֹא יַשְׁלִימוּ אֶלָּא יֹאכְלוּ וְיִשְׁתּוּ וְיַעֲשׂוּ יוֹם טוֹב, וְלָעֶרֶב יִתְקַבְּצוּ וְיֹאמְרוּ הַלֵּל הַגָּדוֹל.

יב אֵין אוֹמְרִים הַלֵּל הַגָּדוֹל אֶלָּא כְּשֶׁנַּעֲנוּ בְּיוֹם תַּעֲנִיתָם דַּוְקָא, אֲבָל אִם לֹא נַעֲנוּ עַד יוֹם שֶׁלְּאַחַר תַּעֲנִיתָם, לֹא.

יג אִם יָרְדוּ לָהֶם גְּשָׁמִים בְּלֵיל תַּעֲנִיתָם קֹדֶם שֶׁעָלָה עַמּוּד הַשַּׁחַר, אֵין אוֹמְרִים הַלֵּל הַגָּדוֹל.

סימן תקעו

א כְּשֵׁם שֶׁמִּתְעַנִּים וּמַתְרִיעִים עַל הַגְּשָׁמִים כָּךְ מִתְעַנִּים עַל שְׁאָר הַצָּרוֹת; כְּגוֹן עַכּוּ״ם שֶׁבָּאוּ לַעֲרֹךְ מִלְחָמָה עִם יִשְׂרָאֵל, אוֹ לִסֹּל מֵהֶם מַס, אוֹ לְקַח מִיָּדָם אֶרֶץ, אוֹ לְגֹזֵר עֲלֵיהֶם צָרָה אֲפִלּוּ בְּמִצְוָה קַלָּה, חֲרֵי אֵלּוּ מִתְעַנִּין וּמַתְרִיעִין עַד שֶׁיְּרַחֲמוּ; וְכָל הֶעָרִים שֶׁסְּבִיבוֹתֵיהֶם מִתְעַנִּים אֲבָל אֵין מַתְרִיעִין, אֶלָּא אִם כֵּן תָּקְעוּ לְהִתְקַבֵּץ לְעֶזְרָתָם; וַאֲפִלּוּ לֹא בָּאוּ אֶלָּא לַעֲבֹר דֶּרֶךְ אַרְצָם, שֶׁאֵין לָהֶם מִלְחָמָה עִמָּהֶם אֶלָּא עַל עַכּוּ״ם אֲחֵרִים, וְעוֹבְרִים עַל מְקוֹם יִשְׂרָאֵל מִתְעַנִּין וּמַתְרִיעִין.

ב וְכֵן עַל הַדֶּבֶר. אֵיזֶהוּ דֶּבֶר, עִיר שֶׁיֵּשׁ בָּהּ ת״ק רַגְלִי וְיָצְאוּ מִמֶּנָּה שְׁלֹשָׁה מֵתִים בִּשְׁלֹשָׁה יָמִים זֶה אַחַר זֶה, חֲרֵי זֶה דֶּבֶר. יָצְאוּ בְּיוֹם א׳ אוֹ בְּד׳ יָמִים, אֵין זֶה דֶּבֶר. הָיוּ בָּהּ אֶלֶף וְיָצְאוּ מִמֶּנָּה שִׁשָּׁה מֵתִים בְּג׳ יָמִים זֶה אַחַר זֶה, חֲרֵי זֶה דֶּבֶר. יָצְאוּ בְּיוֹם אֶחָד אוֹ בְּאַרְבָּעָה יָמִים, אֵין זֶה דֶּבֶר; וְכֵן לְפִי חֶשְׁבּוֹן זֶה; וְאֵין הַנָּשִׁים וְהַקְּטַנִּים וּזְקֵנִים שֶׁשָּׁבְתוּ מִמְּלָאכָה בִּכְלַל מִנְיַן אַנְשֵׁי הַמְּדִינָה לְעִנְיָן זֶה; הָיָה דֶּבֶר בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, מִתְעַנִּין שְׁאָר גָּלְיוֹת עֲלֵיהֶם וְדַוְקָא דְּאִיכָּא דְּבַר בְּכֻלָּהּ וְלֹא בְּמַקָּצָתָהּ (ר״ן פ״ג דְּתַעֲנִית). הָיָה דֶּבֶר בַּמְּדִינָה, וְשַׂיָּרוֹת הוֹלְכוֹת וּבָאוֹת מִמֶּנָּה לִמְדִינָה אַחֶרֶת, שְׁתִּיהֶן מִתְעַנּוֹת אַף עַל פִּי שֶׁהֵן רְחוֹקוֹת זוֹ מִזּוֹ.

ג וְאִם הָיָה דֶּבֶר בַּחֲזִירִים, מִתְעַנִּין, מִפְּנֵי שֶׁמַּעֲיֵהֶם דּוֹמִים לְשֶׁל בְּנֵי אָדָם; וְכָל שֶׁכֵּן אִם הָיָה דֶּבֶר בְּעַכּוּ״ם וְלֹא בְּיִשְׂרָאֵל, שֶׁמִּתְעַנִּים.

ד וְכֵן מִתְעַנִּין עַל הַמַּפֹּלֶת שֶׁבָּעִיר. כֵּיצַד, חֲרֵי שֶׁרָבְתָה בָּעִיר מַפֹּלֶת כְּתָלִים בְּרִיאִים שֶׁאֵינָן עוֹמְדִין בְּצַד הַנָּהָר, חֲרֵי זֶה צָרָה וּמִתְעַנִּין וּמַתְרִיעִין עָלֶיהָ; וְכֵן עַל הָרַעַשׁ וְעַל הָרוּחוֹת שֶׁהֵם מַפִּילִים הַבִּנְיָן וְהוֹרְגִים, מִתְעַנִּים וּמַתְרִיעִין עֲלֵיהֶם.

ה וְכֵן מִתְעַנִּין עַל הַחוֹלָאִים. כֵּיצַד, חֲרֵי שֶׁיָּרַד חֹלִי אֶחָד לַאֲנָשִׁים הַרְבֵּה בְּאוֹתָהּ הָעִיר, כְּגוֹן אַסְכָּרָה (פְּרוּשׁ חֹלִי סוֹגֵר הַגָּרוֹן מֵעֲנַיִן וַיִּסְכְּרוּ מַעְיַנֹת תְּהוֹם) (בְּרֵאשִׁית ז, ב) אוֹ חַרְחוּר וְכַיּוֹצֵא בָּהֶם, וְהָיוּ מֵתִים מֵאוֹתוֹ חֹלִי, חֲרֵי זֶה צָרַת צִבּוּר וְגוֹזְרִין עָלֶיהָ תַּעֲנִית וּמַתְרִיעִין. וְכֵן חִכּוּךְ לַח חֲרֵי הוּא כְּשִׁחִין פּוֹרֵחַ, וְאִם פָּשַׁט בְּרֹב הַצִּבּוּר מִתְעַנִּין וּמַתְרִיעִין עָלָיו; אֲבָל חִכּוּךְ יָבֵשׁ, צוֹעֲקִים עָלָיו בִּלְבַד. הַגָּה: וּבְאֵלּוּ חֲלָאִים אֵינָן צְרִיכִין שֶׁיָּמוּתוּ בִּשְׁלֹשָׁה יָמִים זֶה אַחַר זֶה, כְּמוֹ בְּדֶבֶר שֶׁהוּא בָּא מִכַּח שְׁנוּי אֲוִיר, אֶלָּא מִתְעַנִּים וּמַתְרִיעִים עַל אֵלּוּ הַחֲלָאִים מִיָּד (בֵּית יוֹסֵף).

ו וְכֵן עַל חַיָּה רָעָה שֶׁנִּשְׁתַּלְּחָה, אֲפִלּוּ לֹא הִזִּיקָה אֶלָּא נִרְאֵית בִּלְבַד, מִתְעַנִּין וּמַתְרִיעִין בְּכָל מָקוֹם, אֲפִלּוּ הָרְחוֹקִים; אֲבָל אִם אֵינָהּ מִשְׁתַּלַּחַת, אֵינָהּ אֶלָּא מִקְרֶה. אֵיזוֹ הִיא מִשְׁתַּלַּחַת, נִרְאֲתָה בָּעִיר בַּיּוֹם, חֲרֵי זוֹ מִשְׁתַּלַּחַת; נִרְאֲתָה בַּשָּׂדֶה בַּיּוֹם, אִם רָאֲתָה שְׁנֵי בְּנֵי אָדָם וְלֹא בָּרְחָה מִפְּנֵיהֶם, חֲרֵי זוֹ מִשְׁתַּלַּחַת; וְאִם הָיְתָה שָׂדֶה שֶׁסְּמוּכָה לָאָגָם, וְרָאֲתָה שְׁנֵי בְּנֵי אָדָם וְרָדְפָה אַחֲרֵיהֶם, חֲרֵי זוֹ מִשְׁתַּלַּחַת; לֹא רָדְפָה אַחֲרֵיהֶם, אֵינָהּ מִשְׁתַּלַּחַת. וְאִם הָיְתָה בָּאָגָם, אֲפִלּוּ רָדְפָה אַחֲרֵיהֶם אֵינָהּ מִשְׁתַּלַּחַת, אֶלָּא אִם טָרְפָה שְׁנֵיהֶם וְאָכְלָה אֶחָד מֵהֶם; אֲבָל אִם אָכְלָה שְׁנֵיהֶם בָּאָגָם, אֵינָהּ מִשְׁתַּלַּחַת, מִפְּנֵי שֶׁזֶּה הוּא מְקוֹמָהּ וּמִפְּנֵי הָרְעָבוֹן טָרְפָה, לֹא מִפְּנֵי שֶׁהוּא מִשְׁתַּלַּחַת.

ז בָּתִּים הַבְּנוּיִים בַּמִּדְבָּרוֹת וּבָאֲרָצוֹת הַנְּשַׁמּוֹת, הוֹאִיל וְהֵם מְקוֹם גְּדוּדֵי חַיָּה, אִם עָלְתָה לַגַּג וְנָטְלָה תִּינוֹק מֵעֲרִיסָה (פְּרוּשׁ מִשֶּׁה קָטְנָה מֵעֲנַיִן הַנָּה עַרְשׂוֹ עֶרֶשׂ בַּרְזֶל (דִּבְרִים ג, יא) חֲרֵי זוֹ מִשְׁתַּלַּחַת, וְאִם לֹא הִגִּיעַ לְמִדָּה זוֹ אֵינָהּ מִשְׁתַּלַּחַת שֶׁאִלּוּ בְּנֵי אָדָם שֶׁסָּכְנוּ בְּעַצְמָם וּבָאוּ לִמְקוֹם הַחַיּוֹת; אֲבָל שְׁאָר מִינֵי רֶמֶשׂ הָאָרֶץ וְרֶמֶשׂ הָעוֹף שֶׁשַּׁלְּחוּ וְהִזִּיקוּ, כְּגוֹן שְׁלוּחֵי נְחָשִׁים וְעַקְרַבִּים שֶׁמַּזִּיקִים וְאֵינָם מְמִיתִים, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר צְרָעִים וְיַתּוּשִׁין וְהַדּוֹמֶה לָהֶם, אֵין מִתְעַנִּים עַל יָדָם וְלֹא מַתְרִיעִין.

ח וְכֵן עַל יָרָקוֹן וְהַשְׁדְּפוֹן מִשֶּׁהִתְחִיל בַּתְּבוּאָה, אֲפִלּוּ לֹא הִתְחִיל אֶלָּא בְּמָקוֹם אֶחָד כִּמְלֹא פִּי הַתַּנּוּר, מִתְעַנִּין וּמַתְרִיעִין וַאֲפִלּוּ הֶרְחוֹקִים (טור), רַק שֶׁיִּהְיוּ בְּאוֹתוֹ הָפְּרְכְיָא (ר״ן).

ט וְכֵן עַל הָאַרְבֶּה וְהֶחָסִיל, אֲפִלּוּ לֹא נִרְאָה מֵהֶם אֶלָּא כָּנָף אֶחָד בְּכָל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וַאֲפִלּוּ אֵינוֹ מַשְׁחִית יְבוּל הָאָרֶץ, מִתְעַנִּין וּמַתְרִיעִין עֲלֵיהֶם, וְעַל הַגּוּבַאי (פרוש מין ארבה) בְּכָל שֶׁהוּא; אֲבָל עַל הֶחָגָב אֵין מִתְעַנִּין עָלָיו וְלֹא מַתְרִיעִין, אֶלָּא זוֹעֲקִין בִּלְבַד; וְעַכְשָׁו שֶׁאֵין אָנוּ מַכִּירִין מִינִים הַלָּלוּ, עַל כֻּלָּם מַתְרִיעִין.

י וְכֵן עַל הַמְּזוֹנוֹת. כֵּיצַד, חֲרֵי שֶׁהֲזִלּוּ דְּבָרִים שֶׁל סְחוֹרָה שֶׁרֹב חַיֵּי אַנְשֵׁי אוֹתָהּ הָעִיר מֵהֶם, כְּגוֹן כְּלֵי פִּשְׁתָּן בְּבָבֶל וְיַיִן וְשֶׁמֶן בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְנִתְמַעֵט הַמַּשָּׂא וְהַמַּתָּן עַד שֶׁיִּצְטָרֵךְ הַתַּגָּר לִמְכֹּר שָׁוֶה עֲשָׂרָה בְּשִׁשָּׁה, חֲרֵי זוֹ צָרַת צִבּוּר וּמַתְרִיעִין עָלֶיהָ, וּבְשַׁבָּת זוֹעֲקִים עָלֶיהָ; אֲבָל אֵין תּוֹקְעִין עָלֶיהָ בְּשַׁבָּת.

יא וְכֵן עַל הַמָּטָר. כֵּיצַד, חֲרֵי שֶׁרַבּוּ עֲלֵיהֶם גְּשָׁמִים עַד שֶׁיָּצְאוּ לָהֶם, חֲרֵי אֵלּוּ מִתְפַּלְּלִים עֲלֵיהֶם, שֶׁאֵין לְךָ צָרָה יְתֵרָה מִזּוֹ שֶׁהַבָּתִּים נוֹפְלִים וְנִמְצְאוּ בָּתֵּיהֶם קִבְרֵיהֶם; וּבְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אֵין מִתְפַּלְּלִין עַל רֹב הַגְּשָׁמִים, מִפְּנֵי שֶׁהִיא אֶרֶץ הָרִים וּבָתֵּיהֶם בְּנוּיִם בַּאֲבָנִים וְרֹב הַגְּשָׁמִים טוֹבָה לָהֶם וְאֵין מִתְעַנִּים לְהַעֲבִיר הַטּוֹבָה; וְעַכְשָׁו בִּצְפַת מְצוּיָה מַפֹּלֶת בָּתִּים מִפְּנֵי הַגְּשָׁמִים, וּמִתְפַּלְּלִים עֲלֵיהֶם.

יב כָּל עִיר שֶׁיֵּשׁ בָּהּ צָרָה מִכָּל אֵלּוּ, אוֹתָהּ הָעִיר מִתְעַנָּה וְזוֹעֲקִין בִּתְפִלָּה וּמִתְחַנְּנִים וּמַתְרִיעִין בְּשׁוֹפָר עַד שֶׁתַּעֲבֹר הַצָּרָה; וְכָל סְבִיבוֹתֶיהָ מִתְעַנּוֹת אֲבָל לֹא מַתְרִיעוֹת, אֲבָל מְבַקְּשִׁים עֲלֵיהֶם רַחֲמִים; וּבְכָל מָקוֹם אֵין מִתְעַנִּין וְלֹא זוֹעֲקִים וְלֹא מַתְרִיעִים בְּשַׁבָּת וְיוֹם טוֹב עַל שׁוּם צָרָה, חוּץ מִצָּרַת הַמְּזוֹנוֹת שֶׁזּוֹעֲקִים עֲלֵיהֶם בְּשַׁבָּת.

יג עִיר שֶׁהִקִּיפוּהָ עַכּוּ״ם אוֹ נָהָר, וּסְפִינָה הַמְטֹרֶפֶת בַּיָּם, אֲפִלּוּ עַל יָחִיד הַנִּרְדָּף מִפְּנֵי עַכּוּ״ם אוֹ לִסְטִים, אוֹ רוּחַ רָעָה אוֹ חוֹלֶה שְׁאָר חֹלִי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סַכָּנַת הַיּוֹם וּלְבָרְךָ הַחוֹלֶה בְּשַׁבָּת עֵין לְעֵיל ס״ס רפ״ח, זוֹעֲקִים וּמִתְחַנְּנִים בִּתְפִלּוֹת בְּשַׁבָּת אֲבָל אֵין תּוֹקְעִין, אֶלָּא אִם כֵּן תּוֹקְעִין לְקַבֵּץ הָעָם לַעֲזוֹר אֲחֵיהֶם וּלְהַצִּילָם.

יד תַּעֲנִיּוֹת אֵלּוּ שֶׁמִּתְעַנִּים עַל הַצָּרוֹת, אֵין מִתְעַנִּין בָּהֶם לֹא עֲבָרוֹת וְלֹא מֵינִיקוֹת וְלֹא קְטַנִּים, וּמֵתָרִים לָאֶכֶל בַּלַּיְלָה אַף עַל פִּי שֶׁמִּתְעַנִּים לְמָחָר, חוּץ מִתַּעֲנִית הַגְּשָׁמִים.

טו צִבּוּר שֶׁהָיוּ לָהֶם ב׳ צָרוֹת אֵין מִבַּקְּשִׁים רַחֲמִים אֶלָּא עַל אַחַת מֵהֶם, דִּכְתִיב: וַנָּצוּמָה וַנְּבַקְּשָׁה מֵאֱלֹהֵינוּ עַל זֹאת (עזרא ח, כג) וְאוֹמְרִים: אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ בְּלִבֵּנוּ צָרוֹת רַבּוֹת, עַל צָרָה פְּלוֹנִית בָּאנוּ לְהִתְפַּלֵּל; וְאִם יֵשׁ לָהֶם צָרַת רָעָב וְצָרַת דֶּבֶר, מְבַקְּשִׁים רַחֲמִים עַל הָרָעָב מִשּׁוּם דְּכִי יָהִיב רַחֲמָנָא שָׁבְעָא, לְחַיֵּי יָהִיב.

טז בְּכָל יוֹם תַּעֲנִית שֶׁגּוֹזְרִים עַל הַצִּבּוּר מִפְּנֵי הַצָּרוֹת, בֵּית דִּין וְהַזְּקֵנִים יוֹשְׁבִים בְּבֵית הַכְּנֶסֶת וּבוֹדְקִים עַל מַעֲשֵׂה אַנְשֵׁי הָעִיר מֵאַחַר תְּפִלַּת שַׁחֲרִית עַד חֲצִי הַיּוֹם, וּמְסִירִין הַמְּכְשׁוֹלִים שֶׁל עֲבֵרוֹת, וּמַזְהִירִין וְדוֹרְשִׁין וְחוֹקְרִים עַל בַּעֲלֵי חָמָס וַעֲבֵרוֹת, וּמַפְרִישִׁין אוֹתָן; וְעַל בַּעֲלֵי זְרוֹעַ, וּמַשְׁפִּילִין אוֹתָם; וְכֵיוָצֵא בְּדָבָרִים אֵלּוּ; וּמֵחֲצִי הַיּוֹם וְלָעֶרֶב, רְבִיעַ הַיּוֹם קוֹרִין בַּתּוֹרָה וּמַפְטִירִין בַּנָּבִיא, וּרְבִיעַ הַיּוֹם הָאַחֲרוֹן מִתְפַּלְּלִין מִנְחָה וּמַתְרִיעִים וּמִתְוַדִּין וְזוֹעֲקִים כְּפִי כֹּחָם.

סימן תקעז

א בְּכָל מָקוֹם, אִם רֹב גְּשָׁמִים מְטַשְׁטְשִׁים הַקַּרְקַע וּמוֹנְעִים הַחֲרִישָׁה, מַתְרִיעִים וּמְבַקְּשִׁים רַחֲמִים; וְאִם הֶעְנִיָּן נָחְפָּז וְאֵין פְּנַאי לְהַתְרִיעַ כְּסֵדֶר שְׁאָר תַּעֲנִיּוֹת, אֵין גּוֹזְרִין בּוֹ תַּעֲנִית עַל הַצִּבּוּר, שֶׁאֵין הַצִּבּוּר יְכוֹלִים לְהִתְעַנּוֹת בְּכָל יוֹם, אֶלָּא מַתְרִיעִין בְּכָל יוֹם וּבְכָל תְּפִלָּה, וּבְהַתְרָעָה בַּפֶּה דַּי; וְאִם הַיְחִידִים רוֹצִים לְהִתְעַנּוֹת, רַשָּׁאִים הֵם בְּכָךְ וּבְהַתְרַעַת הַפֶּה, דְּהַיְנוּ בַּעֲנֵנוּ אָבִינוּ עֲנֵנוּ אוֹמֵר: יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה׳ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁיִּכְבְּשׁוּ רַחֲמֶיךָ אֶת כַּעַסְךָ, וְיִגְלוּ רַחֲמֶיךָ עַל מִדּוֹתֶיךָ, וְתִתְנַהֵג עִם בָּנֶיךָ בְּמִדַּת רַחֲמִים, וְתִכָּנֵס לָהֶם לִפְנִים מִשּׁוּרַת הַדִּין, וּבְטוּבְךָ הַגָּדוֹל רַחֵם עֲלֵיהֶם, שֶׁאֵין פַּרְעָנוּת בָּא לָעוֹלָם אֶלָּא בִּשְׁבִיל יִשְׂרָאֵל, וְהֵם עַמְּךָ וְנַחֲלָתְךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם, וְאֵינָם יְכוֹלִים לְקַבֵּל לֹא רֹב רָעָה וְלֹא רֹב טוֹבָה, הִשְׁפַּעְתָּ עֲלֵיהֶם רֹב טוֹבָה, אֵינָם יְכוֹלִים לְקַבֵּל; כָּעַסְתָּ עֲלֵיהֶם, אֵינָם יְכוֹלִים לְקַבֵּל; יְהִי רָצוֹן שֶׁיְּהֵא רֶוַח בָּעוֹלָם וּזְכֹר רַחֲמֶיךָ.

סימן תקעח

א כְּשֶׁם שֶׁהַצִּבּוּר מִתְעַנִּים וּמִתְפַּלְּלִים עַל צָרָתָם, כָּךְ כָּל יָחִיד מִתְעַנֶּה וּמִתְפַּלֵּל עַל צָרָתוֹ. כֵּיצַד, הָיָה לוֹ חוֹלֶה אוֹ תּוֹעֶה בַּמִּדְבָּר, אוֹ חָבוּשׁ בְּבֵית הָאֲסוּרִים, יֵשׁ לוֹ לְהִתְעַנּוֹת וּלְבַקֵּשׁ רַחֲמִים בְּתַעֲנִיתוֹ; וְלֹא יִתְעַנֶּה בְּשַׁבָּת וּמוֹעֵד, חֲנֻכָּה וּפוּרִים וְרֹאשׁ חֹדֶשׁ.

סימן תקעט

א בְּכָל יוֹם מִשְׁבָּעָה תַּעֲנִיּוֹת אַחֲרוֹנוֹת שֶׁל גְּשָׁמִים מִתְפַּלְּלִים עַל סֵדֶר זֶה: מוֹצִיאִים אֶת הַתֵּבָה לִרְחוֹבָהּ שֶׁל עִיר, וְכָל הָעָם מִתְקַבְּצִים וּמִתְכַּסִּים בְּשַׂקִּים, וְנוֹתְנִים אֵפֶר מַקֶּלָה (פְּרוּשׁ אֵפֶר שֶׁל דָּבָר שֶׁנִּשְׂרַף, לַאֲפוּקֵי עָפָר בְּעָלְמָא שֶׁגַּם הוּא נִקְרָא אֵפֶר) עַל גַּבֵּי הַתֵּבָה וְעַל גַּבֵּי סֵפֶר תּוֹרָה, כְּדֵי לְהַגְדִּיל הַבְּכִיָּה וּלְהַכְנִיעַ לִבָּם, וְאֶחָד מִן הָעָם נוֹטֵל הָאֵפֶר וְנוֹתֵן בְּרֹאשׁ הַנָּשִׂיא וּבְרֹאשׁ אַב בֵּית דִּין, בִּמְקוֹם הֲנָחַת תְּפִלִּין, כְּדֵי שֶׁיִּכָּלְמוּ וְיָשׁוּבוּ, וְכָל אֶחָד וְאֶחָד נוֹטֵל וְנוֹתֵן בְּרֹאשׁוֹ; וְאַחַר כָּךְ מַעֲמִידִים בֵּינֵיהֶם זָקֵן חָכָם, וְהֵם יוֹשְׁבִים; לֹא הָיָה שָׁם זָקֵן חָכָם, מַעֲמִידִין חָכָם; לֹא הָיָה שָׁם לֹא זָקֵן וְלֹא חָכָם, מַעֲמִידִין אָדָם שֶׁל צִוּרָה וְאוֹמֵר לִפְנֵיהֶם דִּבְרֵי כִּבּוּשִׁים (פְּרוּשׁ דְּבָרִים שֶׁכּוֹבְשִׁין וּמְעוֹרְרִין הַלֵּב לְתְשׁוּבָה): אַחֵינוּ, לֹא שַׂק וְלֹא תַעֲנִית גּוֹרְמִים, אֶלָּא תְּשׁוּבָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים; שֶׁכֵּן מָצִינוּ שֶׁלֹּא נֶאֱמַר בְּאַנְשֵׁי נִינְוֵה: וַיִּרְא אֱלֹהִים אֶת שַׂקָּם וְאֶת תַּעֲנִיתָם, אֶלָּא: וַיַּרְא אֱלֹהִים אֶת מַעֲשֵׂיהֶם (יוֹנָה ג, י), וּבְקַבָּלָה הוּא אוֹמֵר: וְקִרְעוּ לְבַבְכֶם וְאַל בִּגְדֵיכֶם (יוֹאֵל ב, יג), וּמוֹסִיף בְּעִנְיָנִים אֵלּוּ כְּפִי כֹּחוֹ עַד שֶׁיַּכְנִיעַ לִבָּם וְיָשׁוּבוּ תְּשׁוּבָה גְּמוּרָה; וְאַחַר שֶׁגּוֹמֵר זֶה דִּבְרֵי כִּבּוּשִׁים עוֹמְדִים בִּתְפִלָּה וּמַעֲמִידִים שְׁלִיחַ צִבּוּר הָרָאוּי לְהִתְפַּלֵּל בְּתַעֲנִית אֵלּוּ; וְאִם הָיָה אוֹתוֹ שֶׁאוֹמֵר דִּבְרֵי כִּבּוּשִׁים רָאוּי לְהִתְפַּלֵּל, מִתְפַּלֵּל; וְאִם לָאו, מוֹרִידִין אַחֵר. וּמִי הוּא הָרָאוּי לְהִתְפַּלֵּל בְּתַעֲנִיּוֹת אֵלּוּ, אִישׁ שֶׁהוּא רָגִיל בִּתְפִלָּה, וְרָגִיל לִקְרוֹת בְּתוֹרָה נְבִיאִים וּכְתוּבִים, וּמְטֻפָּל וְאֵין לוֹ, וְיֵשׁ לוֹ יְגִיעָה בַּשָּׂדֶה, וְלֹא יִהְיֶה בְּבָנָיו וּבְנֵי בֵּיתוֹ וְכָל קְרוֹבָיו וְהַנִּלְוִים אֵלָיו בַּעַל עֲבֵרָה, אֶלָּא יִהְיֶה בֵּיתוֹ רֵיקָן מִן הָעֲבֵרוֹת, וְלֹא יָצָא עָלָיו שֵׁם רַע בְּיַלְדוּתוֹ, שְׁפַל בֶּרֶךְ וּמְרֻצֶּה לָעָם, וְיֵשׁ לוֹ נְעִימָה וְקוֹלוֹ עָרֵב; וְאִם הָיָה זָקֵן עִם כָּל הַמִּדּוֹת הָאֵלּוּ, הֲרֵי זֶה מְפֹאָר; וְאִם אֵינוֹ זָקֵן, הוֹאִיל וְיֵשׁ בּוֹ כָּל הַמִּדּוֹת הָאֵלּוּ, יִתְפַּלֵּל.

ב סֵדֶר הַתְּפִלָּה וְשֵׁשׁ בְּרָכוֹת שֶׁהוּא מוֹסִיף וּתְקִיעוֹת שֶׁהוּא תּוֹקֵעַ, מְבֹאָר יָפֶה בַּטּוּר סִימָן זֶה.

ג שֶׁבַע תַּעֲנִיּוֹת הָאֵלּוּ, אַחַר שֶׁמִּתְפַּלְּלִים, יוֹצְאִים כָּל הָעָם לְבֵית הַקְּבָרוֹת וּבוֹכִים וּמִתְחַנְּנִים שָׁם, כְּלוֹמַר: הֲרֵי אַתֶּם מֵתִים כָּאֵלּוּ, אִם לֹא תָּשׁוּבוּ מִדַּרְכֵּכֶם וּלְפִי זֶה אִם אֵין קִבְרֵי יִשְׂרָאֵל הוֹלְכִים עַל קִבְרֵי כּוּתִים (גְּמָרָא).

סימן תקפ

א אֵלּוּ הַיָּמִים שֶׁאֵרְעוּ בָּהֶם צָרוֹת לַאֲבוֹתֵינוּ וְרָאוּי לְהִתְעַנּוֹת בָּהֶם; וְאַף עַל פִּי שֶׁמְּקֻצָתָם בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ, יֵשׁ מִי שֶׁאוֹמֵר שֶׁיִּתְעַנּוּ בּוֹ וְטוֹב שֶׁלֹּא לְהַשְׁלִים בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ.

ב בְּאֶחָד בְּנִיסָן מֵתוּ בְּנֵי אַהֲרֹן; בַּעֲשָׂרָה בּוֹ מֵתָה מִרְיָם וְנִסְתַּלֵּק הַבְּאֵר; בְּכ״ו בּוֹ מֵת יְהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן, בַּעֲשָׂרָה בְּאִיָּר מֵת עֵלִי הַכֹּהֵן וּשְׁנֵי בָּנָיו, וְנִשְׁבָּה אֲרוֹן ה׳; בְּכ״ח בּוֹ מֵת שְׁמוּאֵל הַנָּבִיא; בְּכ״ג בְּסִיוָן בָּטְלוּ הַבִּכּוּרִים מִלַּעֲלוֹת לִירוּשָׁלַיִם בִּימֵי יָרְבָעָם בֶּן נְבָט; בְּכ״ה בּוֹ נֶהֱרַג רשב״ג וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל וְרַ׳ חֲנִינָא סְגַן הַכֹּהֲנִים; בכ״ז בּוֹ נִשְׂרַף רַבִּי חֲנִינָא בֶּן תְּרַדְיוֹן וְסֵפֶר תּוֹרָה עִמּוֹ; בְּאֶחָד בְּאָב מֵת אַהֲרֹן הַכֹּהֵן; בְּי״ח בּוֹ כָּבָה נֵר מַעֲרָבִי בִּימֵי אָחָז. בְּי״ז בֶּאֱלוּל מֵתוּ מוֹצִיאֵי דִּבַּת הָאָרֶץ; בְּה׳ בְּתִשְׁרֵי מֵתוּ עֶשְׂרִים אִישׁ מִיִּשְׂרָאֵל וְנֶחְבַּשׁ רַבִּי עֲקִיבָא; בְּז׳ בּוֹ נִגְזְרָה גְּזֵרָה עַל אֲבוֹתֵינוּ שֶׁיָּמוּתוּ בַּחֶרֶב וּבָרָעָב וּבַדֶּבֶר, מִפְּנֵי מַעֲשֵׂה הָעֶגֶל; בְּז׳ בְּמַרְחֶשְׁוָן עִוְּרוּ עֵינֵי צִדְקִיָּהוּ וְשָׁחֲטוּ בָּנָיו לְעֵינָיו; בְּכ״ח בְּכִסְלֵו שָׂרַף יְהוֹיָקִים הַמְּגִלָּה שֶׁכָּתַב בָּרוּךְ מִפִּי יִרְמְיָהוּ; בְּשִׁמּוֹנָה בְּטֵבֵת נִכְתְּבָה הַתּוֹרָה יָוָנִית בִּימֵי תַּלְמֵי הַמֶּלֶךְ וְהָיָה חֹשֶׁךְ בָּעוֹלָם שְׁלֹשָׁה יָמִים; וּבְט׳ בּוֹ לֹא נוֹדַע אֵיזוֹ הִיא הַצָּרָה שֶׁאֵרַע בּוֹ; בְּה׳ בִּשְּׁבָט מֵתוּ הַזְּקֵנִים שֶׁהָיוּ בִּימֵי יְהוֹשֻׁעַ; בְּכ״ג בּוֹ נִתְקַבְּצוּ כָּל יִשְׂרָאֵל עַל שְׁבָט בִּנְיָמִין עַל עִנְיַן פִּלֶגֶשׁ בַּגִּבְעָה; בְּז׳ בַּאֲדָר מֵת מֹשֶׁה רַבֵּנוּ ע״ה; בְּט׳ בּוֹ נֶחְלְקוּ בֵּית שַׁמַּאי וּבֵית הִלֵּל.

ג יֵשׁ מִי שֶׁאוֹמֵר שֶׁגָּזְרוּ שֶׁיִּהְיוּ מִתְעַנְּיִן בְּכָל שֵׁנִי וַחֲמִישִׁי עַל חֻרְבַּן הַבַּיִת, וְעַל הַתּוֹרָה שֶׁנִּשְׂרְפָה, וְעַל חִלּוּל הַשֵּׁם; וְלָעָתִיד לָבוֹא יַהֲפְכֵם ה׳ לְשָׂשׂוֹן וּלְשִׂמְחָה.

סימן תקפא

א נוֹהֲגִים לָקוּם בְּאַשְׁמֹרֶת לוֹמַר סְלִיחוֹת וְתַחֲנוּנִים מֵרֹאשׁ חֹדֶשׁ אֱלוּל וָאֵילָךְ עַד יוֹם הַכִּפּוּרִים. הַגָּה: וּמִנְהָג בְּנֵי אַשְׁכְּנַז אֵינוֹ כֵן, אֶלָּא מֵרֹאשׁ חֹדֶשׁ וָאֵילָךְ מַתְחִילִין לְתִקַּע אַחַר הַתְּפִלָּה שַׁחֲרִית, וְיֵשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁתּוֹקְעִין גַּם כֵּן עַרְבִית; וְעוֹמְדִים בְּאַשְׁמוּרָת לוֹמַר סְלִיחוֹת בְּיוֹם א׳ שֶׁלְּפָנֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה; וְאִם חָל רֹאשׁ הַשָּׁנָה ב׳ (או) ג׳, אָז מַתְחִילִין מִיּוֹם א׳ שֶׁבּוּעַ שֶׁלְּפָנָיו (מִנְהָגִים). וְאָבֵל אָסוּר לָצֵאת מִבֵּיתוֹ כְּדֵי לִכָּנֵס לְבֵית הַכְּנֶסֶת לִשְׁמֹעַ הַסְּלִיחוֹת, מִלְּבַד בְּעֶרֶב רֹאשׁ הַשָּׁנָה שֶׁמַּרְבִּים סְלִיחוֹת יָכוֹל הָאָבֵל לִכָּנֵס לְבֵית הַכְּנֶסֶת (פִּסְקֵי מַהֲרִי״א סי׳ קל״ג). וּיְדַקְדֵּק לַחֲזֹר אַחַר שְׁלִיחַ צִבּוּר הַיּוֹתֵר הָגוּן וְהַיּוֹתֵר גָּדוֹל בְּתוֹרָה וּמַעֲשִׂים שֶׁאֶפְשָׁר לִמְצֹא, שֶׁיִּתְפַּלֵּל סְלִיחוֹת וְיָמִים נוֹרָאִים; וְשֶׁיִּהְיֶה בֶּן שְׁלֹשִׁים שָׁנִים, גַּם שֶׁיִּהְיֶה נָשׂוּי (כָּל בּוֹ). מִיהוּ כָּל יִשְׂרָאֵל כְּשֵׁרִים הֵם, רַק שֶׁיִּהְיֶה מְרֻצֶּה לַקָּהָל; אֲבָל אִם מִתְפַּלֵּל בְּחָזְקָה, אֵין עוֹנִין אַחֲרָיו אָמֵן. וְכֵן צָרִיךְ שֶׁיּוֹצִיא כָּל אָדָם בִּתְפִלָּתוֹ; וְאִם יִהְיֶה לוֹ שׁוֹנֵא וּמְכַוֵּן שֶׁלֹּא לְהוֹצִיאוֹ, גַּם אוֹהֲבָיו אֵינָם יוֹצְאִים בִּתְפִלָּתוֹ (הַגָּהוֹת מִנְהָגִים יְשָׁנִים). וְיֵשׁ מְקוֹמוֹת נוֹהֲגִים שֶׁהַמִּתְפַּלֵּל סְלִיחוֹת מִתְפַּלֵּל כָּל הַיּוֹם (כָּל בּוֹ).

ב נוֹהֲגִים לְהִתְעַנּוֹת עֶרֶב רֹאשׁ הַשָּׁנָה. הַגָּה: וְהַמְדַקְדְּקִים נָהֲגוּ שֶׁכָּל אֶחָד מִתְעַנֶּה הָעֲשָׂרָה יָמִים (מָרְדְּכַי סַפ״ק דְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה וְרֵישׁ יוֹמָא), וְכֵן נָכוֹן לַעֲשׂוֹת. וְכָל אֵלּוּ הַתַּעֲנִיּוֹת אֵין צְרִיכִין לְהַשְׁלִים, וְאֵין קוֹרִין בב׳ וה׳ וְיֵחֵל, אֲפִלּוּ עֶרֶב רֹאשׁ הַשָּׁנָה, וְעַיֵּן לְעֵיל סי׳ תקס״ב סָעִיף ב׳, וְאִם חָל בְּרִית מִילָה בְּעֶרֶב רֹאשׁ הַשָּׁנָה, יְכוֹלִים לֶאֱכֹל (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם תְּשׁוּבָה אַשְׁכְּנַזִית). וְרַבִּים נוֹהֲגִין לֶאֱכֹל בְּעֶרֶב רֹאשׁ

הַשָּׁנָה קֹדֶם עֲלוֹת הַשַּׁחַר (מַהֲרִי״ל); מְשׁוּם חֻקּוֹת הָעַכּוּ״ם הַנּוֹהֲגִים לְהִתְעַנּוֹת בְּעֶרֶב חַגֵּיהֶם וְיכוֹלִין לֶאֱכֹל בְּלֹא תְּנַאי אַחַר שֶׁכֵּן נָהֲגוּ (דִּבְרֵי עַצְמוֹ).

ג אֵין נוֹפְלִים עַל פְּנֵיהֶם בְּעֶרֶב רֹאשׁ הַשָּׁנָה בַּתְּפִלָּה, אַף עַל פִּי שֶׁנּוֹפְלִים עַל פְּנֵיהֶם בְּאַשְׁמֹרֶת בַּסְּלִיחוֹת, וְאֵין תּוֹקְעִין בְּעֶרֶב רֹאשׁ הַשָּׁנָה (מִנְהָגִים).

ד מְכַבְּסִין וּמִסְתַּפְּרִין בְּעֶרֶב רֹאשׁ הַשָּׁנָה. וְיֵשׁ נוֹהֲגִין לִטְבֹּל בְּעֶרֶב רֹאשׁ הַשָּׁנָה מִשּׁוּם קֶרִי. (כָּל בּוֹ) וְיֵשׁ מְקוֹמוֹת נוֹהֲגִין לֵילֵךְ עַל הַקְּבָרוֹת וּלְהַרְבּוֹת שָׁם בִּתְחִנּוֹת, וְנוֹתְנִים שָׁם צְדָקָה לַעֲנִיִּים (כָּל בּוֹ).

סימן תקפב

א בַּעֲשֶׂרֶת יְמֵי תְּשׁוּבָה אוֹמֵר: הַמֶּלֶךְ הַקָּדוֹשׁ, הַמֶּלֶךְ הַמִּשְׁפָּט; וְאִם טָעָה אוֹ שֶׁהוּא מְסֻפָּק אִם הוּא בְּהַמֶּלֶךְ הַקָּדוֹשׁ, חוֹזֵר לְרֹאשׁ; וְאִם הוּא בְּהַמֶּלֶךְ הַמִּשְׁפָּט, אִם נִזְכַּר קֹדֶם שֶׁעָקַר רַגְלָיו, חוֹזֵר לְבִרְכַּת הָשִׁיבָה וְאוֹמֵר מִשָּׁם וָאֵילָךְ עַל הַסֵּדֶר; וְאִם לֹא נִזְכַּר עַד שֶׁעָקַר רַגְלָיו חוֹזֵר לְרֹאשׁ עַיֵּן לְעֵיל סוֹף סִימָן קי״ז, קי״ח.

ב אִם אָמַר: הָאֵל הַקָּדוֹשׁ, וְתוֹךְ כְּדֵי דִּבּוּר נִזְכַּר וְאָמַר: הַמֶּלֶךְ הַקָּדוֹשׁ, אֵינוֹ צָרִיךְ לַחֲזוֹר; וְכֵן הַדִּין בְּהַמֶּלֶךְ הַמִּשְׁפָּט.

ג בְּשַׁבָּת בֵּינְתַיִם, עַרְבִית יֹאמַר בְּבִרְכַּת מֵעֵין שֶׁבַע: הַמֶּלֶךְ הַקָּדוֹשׁ. הַגָּה: וְה״ה אִם חָל רֹאשׁ הַשָּׁנָה בְּשַׁבָּת; וְחוֹתֵם בְּשֶׁל שַׁבָּת לְבַד, וְכֵן כְּשֶׁחָל יוֹם כִּפּוּר בְּשַׁבָּת (מַהֲרִי״ל וּמִנְהָגִים).

ד יֵשׁ נוֹהֲגִים לְהִתְפַּלֵּל בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה וְיוֹם הַכִּפּוּרִים בִּכְרִיעָה, וּצְרִיכִין הֵם לִזָּקֵף בְּסוֹף הַבְּרָכוֹת.

ה אִם לֹא אָמַר: זָכְרֵנוּ, וּמִי כָּמוֹךָ, אֵין מַחֲזִירִין אוֹתוֹ. הַגָּה: וַאֲפִלּוּ לֹא עָקַר רַגְלָיו עֲדַיִן, רַק שֶׁסִּיֵּם אוֹתָהּ בְּרָכָה (תְּרוּמַת הַדֶּשֶׁן), וְה״ה אִם לֹא אָמַר: וּכְתֹב, וּבְסֵפֶר, נְמֵי דִּינָא הָכִי (טוּר).

ו אוֹמֵר בַּתְּפִלָּה: וַתִּתֶּן לָנוּ אֶת יוֹם הַזִּכָּרוֹן הַזֶּה, וְאֵינוֹ מַזְכִּיר רֹאשׁ חֹדֶשׁ.

ז אִם חָל בַּחֹל, אוֹמֵר: יוֹם תְּרוּעָה מִקְרָא קֹדֶשׁ; וְאִם חָל בְּשַׁבָּת, אוֹמֵר: זִכְרוֹן תְּרוּעָה.

ח אֵינוֹ אוֹמֵר: מוֹעֲדִים לְשִׂמְחָה, חַגִּים וּזְמַנִּים לְשָׂשׂוֹן; וְכֵן אֵינוֹ אוֹמֵר: וְהַשִּׁיאֵנוּ; וּבְתִפְלַּת מוּסָף אֵינוֹ אוֹמֵר: וְאֵין אָנוּ יְכוֹלִין לַעֲלוֹת וְלֵרָאוֹת לְפָנֶיךָ, אֶלָּא וְאֵין אָנוּ יְכוֹלִים לַעֲשׂוֹת חוֹבוֹתֵינוּ לְפָנֶיךָ וְחוֹתְמִין וּדְבָרְךָ אֱמֶת וְכוּ׳ (טוּר).

ט אַף עַל פִּי שֶׁכָּל יְמוֹת הַשָּׁנָה מִתְפַּלְּלִים בְּלַחַשׁ, בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה וְיוֹם הַכִּפּוּרִים נוֹהֲגִין לוֹמַר בְּקוֹל רָם. וּלְהַטְעוֹת לֹא חַיְישִׁינַן, כֵּיוָן שֶׁמְּצוּיִים בְּיָדָם מַחְזוֹרִים. הַגָּה: וְנוֹהֲגִין שֶׁכָּל אֶחָד אוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: לְשָׁנָה טוֹבָה תִּכָּתֵב (טוּר).

סימן תקפג

א יְהֵא אָדָם רָגִיל לֶאֱכֹל בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה רֻבְּיָא דְּהַיְנוּ תִּלְתָן, כַּרְתִּי, סִלְקָא, תַּמְרֵי, קָרָא. וּכְשֶׁיֹּאכַל רֻבְּיָא יֹאמַר: יְהִי רָצוֹן שֶׁיִּרְבּוּ זְכֻיּוֹתֵינוּ; כַּרְתִּי, יִכָּרְתוּ שׂוֹנְאֵינוּ; סִלְקָא, יִסְתַּלְקוּ אוֹיְבֵינוּ; תַּמְרֵי, יִתַּמּוּ שׂוֹנְאֵינוּ; קָרָא, יִקָּרַע גְּזַר דִּינֵנוּ וְיִקָּרְאוּ לְפָנֶיךָ זְכֻיּוֹתֵינוּ. הַגָּה: וְיֵשׁ נוֹהֲגִין לֶאֱכֹל תַּפּוּחַ מָתוֹק בְּדִבַשׁ (טוּר), וְאוֹמְרִים: תִּתְחַדֵּשׁ עָלֵינוּ שָׁנָה מְתוּקָה (אַבּוּדְרַהַם), וְכֵן נוֹהֲגִין. וְיֵשׁ אוֹכְלִים רִמּוֹנִים וְאוֹמְרִים: נִרְבֶּה זְכֻיּוֹת כְּרִמּוֹן; וְנוֹהֲגִין לֶאֱכֹל בָּשָׂר שָׁמֵן וְכָל מִינֵי מְתִיקָה (מָרְדְּכַי דְּיוֹמָא).

ב אוֹכְלִים רֹאשׁ כֶּבֶשׂ לוֹמַר: נִהְיֶה לְרֹאשׁ וְלֹא לְזָנָב, וְזֶכֶר לְאֵילוֹ שֶׁל יִצְחָק. הַגָּה: יֵשׁ מְדַקְדְּקִים שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל אֲגוֹזִים, שֶׁאֲגוֹז בְּגִימַטְרִיָּא חֵטְא, וְעוֹד שֶׁהֵן מַרְבִּים כִּיחָה וְנִיעָה וּמְבַטְּלִים הַתְּפִלָּה (מַהֲרִי״ל). וְהוֹלְכִין אֶל הַנָּהָר לוֹמַר פָּסוּק: וַתַּשְׁלִיךְ בִּמְצֻלוֹת יָם כָּל חַטֹּאותָם וְגוֹ׳ (מִיכָה ז, יט) (מִנְהָגִים). וְגַם נוֹהֲגִים שֶׁלֹּא לִישֵׁן בְּיוֹם רֹאשׁ הַשָּׁנָה (יְרוּשַׁלְמִי), וּמִנְהָג נָכוֹן הוּא.

סימן תקפד

א אֵין אוֹמְרִים הַלֵּל בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה וְיוֹם הַכִּפּוּרִים. הַגָּה: וְנוֹהֲגִין לוֹמַר אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ עַל הַסֵּדֶר, וְאִם הוּא שַׁבָּת אֵין אוֹמְרִים אוֹתוֹ (ר״ן פ״ב דְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה וְרִיב״ש סִימָן תקי״ב). וּמַאֲרִיכִים בְּפִיּוּטִים וּתְפִלּוֹת עַד חֲצוֹת (מַהֲרִי״ל).

ב מוֹצִיאִין ב׳ סִפְרֵי תּוֹרָה; בְּאֶחָד קוֹרִין חֲמִשָּׁה מִזֹּה׳ פָּקַד אֶת שָׂרָה עַד וַיְהִי אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, וְאִם הוּא שַׁבָּת קוֹרִין בּוֹ ז׳, וּמַפְטִיר קוֹרֵא בִּשְׁנֵי בְּפָרָשַׁת פִּנְחָס: וּבַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי, וּמַפְטִיר: וַיְהִי אִישׁ אֶחָד מִן הָרָמָתַיִם, עַד וְיָרֻם קֶרֶן מְשִׁיחוֹ. הַגָּה: וְיֵשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁנּוֹהֲגִים לִקְרוֹת הַתּוֹקֵעַ מִפִּנְיַן הַחֲמִשָּׁה הָעוֹלִים לְסֵפֶר תּוֹרָה (כָּל בּוֹ).

ג בְּנֵי אָדָם הַחֲבוּשִׁים בְּבֵית הָאֲסוּרִים אֵין מְבִיאִין אֶצְלָם סֵפֶר תּוֹרָה, אֲפִלּוּ בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה וְיוֹם הַכִּפּוּרִים. וְעַיֵּן לְעֵיל ס״ס קל״ה.

ד מְלִין בֵּין קְרִיאַת הַתּוֹרָה לִתְקִיעַת שׁוֹפָר.

סימן תקפה

א צָרִיךְ לִתְקֹעַ מְעֻמָּד. הגה: וְנוֹהֲגִין לִתְקֹעַ עַל הַבִּימָה בְּמָקוֹם שֶׁקּוֹרִין.

ב קֹדֶם שֶׁיִּתְקַע יְבָרֵךְ: לִשְׁמֹעַ קוֹל שׁוֹפָר, וִיבָרֵךְ: שֶׁהֶחֱיָנוּ; תְּקִיעָה שְׁבָרִים תְּרוּעָה תְּקִיעָה. הגה: וְאֵין חִלּוּק בֵּין אִם יְבָרֵךְ לְעַצְמוֹ, אוֹ שֶׁכְּבָר יָצָא וּמְבָרֵךְ לְהוֹצִיא אֲחֵרִים, אֲפִלּוּ הָכִי מְבָרֵךְ הַתּוֹקֵעַ שְׁתֵּי בְּרָכוֹת הַנִּזְכָּרוֹת (בֵּית יוֹסֵף וּתְרוּמַת הַדֶּשֶׁן); וְיִתְקַע תַּשְׁרַ״ת ג׳ פְּעָמִים, וְתַשַׁ״ת ג׳ פְּעָמִים, וְתַרַ״ת ג׳ פְּעָמִים; הגה: וְטוֹב לִתְקֹעַ בְּצַד יָמִין, אִם אֶפְשָׁר לִתְקֹעַ בְּכָךְ (מַנְהָגִים), וְכֵן יַהֲפֹךְ הַשּׁוֹפָר לְמַעְלָה, שֶׁנֶּאֱמַר: עָלָה אֱלֹהִים בִּתְרוּעָה (תְּהִלִּים מז, ו׳) (רוֹקֵחַ וּמַהֲרַי״ל).

ג אִם הִתְחִיל לִתְקֹעַ וְלֹא יָכוֹל לְהַשְׁלִים, יַשְׁלִים אַחֵר וַאֲפִלּוּ ג׳ אוֹ ד׳; וְדַי בַּבְּרָכָה שֶׁבֵּרַךְ הָרִאשׁוֹן, וְהוּא שֶׁיִּהְיוּ שָׁם הַתּוֹקְעִים הָאַחֲרוֹנִים בְּשָׁעַת בְּרָכָה; וַאֲפִלּוּ אִם בֵּרַךְ וְלֹא יָכוֹל לִתְקֹעַ כְּלָל, הַשֵּׁנִי תּוֹקֵעַ בְּלֹא בְּרָכָה וְלֹא הַוָּיָא בְּרָכָה לְבַטָּלָה.

ד אַחֵר תּוֹקֵעַ וְלֹא שְׁלִיחַ צִבּוּר, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִתְבַּלְבֵּל; וְאִם הוּא מֻבְטָח שֶׁחוֹזֵר לִתְפִלָּתוֹ, רַשַּׁאי לִתְקֹעַ. הגה: וְדַוְקָא תְּקִיעוֹת שֶׁעַל סֵדֶר הַתְּפִלָּה אָסוּר לִשְׁלִיחַ צִבּוּר לִתְקֹעַ; אֲבָל תְּקִיעוֹת שֶׁתּוֹקְעִין מִיּוֹשֶׁב, דְּהַיְנוּ קֹדֶם שֶׁמִּתְפַּלְּלִין מוּסָף, מֻתָּר לִשְׁלִיחַ צִבּוּר לִתְקֹעַ (כָּל בּוֹ); וְאִם אֵין הַשְּׁלִיחַ צִבּוּר תּוֹקֵעַ מְיֻשָּׁב, רָאוּי שֶׁאוֹתוֹ הַתּוֹקֵעַ יִתְקַע גַּם כֵּן עַל סֵדֶר הַבְּרָכוֹת; כִּי הַמַּתְחִיל בְּמִצְוָה אוֹמְרִים לוֹ: גְּמֹר, (רַמַ״ם וְאַ״ח); נוֹהֲגִין לְהַקְרוֹת לְפָנֵי הַתּוֹקֵעַ סֵדֶר הַתְּקִיעוֹת מִלָּה בְּמִלָּה כְּדֵי שֶׁלֹּא יִטְעֶה, וְכֵן הוּא.

ה הַנּוֹטֵל שָׂכָר לִתְקֹעַ שׁוֹפָר בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה, אוֹ כְּדֵי לְהִתְפַּלֵּל אוֹ לְתַרְגֵּם בְּשַׁבָּתוֹת וְיוֹם טוֹב, אֵינוֹ רוֹאֶה מֵאוֹתוֹ שָׂכָר סִימָן בְּרָכָה.

סימן תקפו

א שׁוֹפָר שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה מִצְוָתוֹ בְּשֶׁל אַיִל וְכָפוּף; וּבְדִיעֲבַד, כָּל הַשּׁוֹפָרוֹת כְּשֵׁרִים, בֵּין פְּשׁוּטִים בֵּין כְּפוּפִים, וּמִצְוָה בִּכְפוּפִים יוֹתֵר מִבְּפְשׁוּטִים; וְשֶׁל פָּרָה פָּסוּל בְּכָל גַּוְנָא; וְכֵן קַרְנֵי רֹב הַחַיּוֹת שֶׁהֵם עֶצֶם אֶחָד וְאֵין לָהֶם מִבְּפָנִים זַכְרוּת, פְּסוּלִים. וְכֵן שׁוֹפָר מִבְּהֵמָה טְמֵאָה, פָּסוּל (ר״ן פ״ג דְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה).

ב הַגּוֹזֵל שׁוֹפָר וְתָקַע בּוֹ, יָצָא אֲפִלּוּ לֹא נִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים מִמֶּנּוּ.

ג תָּקַע בְּשׁוֹפָר שֶׁל עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים שֶׁל יִשְׂרָאֵל, לֹא יָצָא. שֶׁאֵינָהּ בְּטֵלָה עוֹלְמִית וְכַתּוֹתֶי מִכְתַּת שְׁעוּרֵיהּ; אֲבָל בְּשֶׁל עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים שֶׁל עוֹבֵד כּוֹכָבִים, וְכֵן בְּמְשַׁמְּשֵׁי עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים שֶׁל עוֹבֵד כּוֹכָבִים, לֹא יִתְקַע; וְאִם תָּקַע בּוֹ, יָצָא וְהוּא שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן לְזְכוֹת בּוֹ; אֲבָל אִם נִתְכַּוֵּן לְזְכוֹת בּוֹ, לֹא יָצָא דַּהֲוָה לֵיהּ עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים שֶׁל יִשְׂרָאֵל וְיֵשׁ מַחְמִירִין דַּאֲפִלּוּ בְּשֶׁל עוֹבֵד כּוֹכָבִים אֵינוֹ יוֹצֵא אֶלָּא בְּנִתְבַּטֵּל בְּעֶרֶב יוֹם טוֹב (מָרְדְּכַי) וְעַיֵּן לְעֵיל סי׳ תרמ״ט (סָעִיף ג׳).

ד שׁוֹפָר שֶׁל תִּקְרֹבֶת עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, אֲפִלּוּ הָיָה שֶׁל עוֹבֵד כּוֹכָבִים, שֶׁתָּקַע בּוֹ, לֹא יָצָא מִשּׁוּם דְּאֵינָהּ בְּטֵלָה עוֹלְמִית.

ה הַמַּדָּר הֲנָאָה מִשּׁוֹפָר, אָדָם אַחֵר תּוֹקֵעַ בּוֹ וְזֶה יוֹצֵא יְדֵי חוֹבָה; אֲבָל אִם אָמַר: קוֹנָם לִתְקִיעָתוֹ עָלַי, אָסוּר לִתְקֹעַ בּוֹ אֲפִלּוּ תְּקִיעָה שֶׁל מִצְוָה.

ו הָיָה קוֹלוֹ עָב מְאֹד אוֹ דַּק מְאֹד, כָּשֵׁר, שֶׁכָּל הַקּוֹלוֹת כְּשֵׁרִים בַּשּׁוֹפָר.

ז אִם נִקַּב, אִם לֹא סְתָמוֹ אַף עַל פִּי שֶׁנִּשְׁתַּנָּה קוֹלוֹ, כָּשֵׁר מִיהוּ אִם יֵשׁ שׁוֹפָר אַחֵר אֵין לִתְקֹעַ בְּשׁוֹפָר נָקוּב (כָּל בּוֹ וּתְשׁוּבַת הָרַא״שׁ); וְאִם סְתָמוֹ שֶׁלֹּא בְּמִינוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ מְעַכֵּב אֶת הַתְּקִיעָה לְאַחַר סְתִימָה, שֶׁחָזַר קוֹלוֹ לִכְמוֹת שֶׁהָיָה בַּתְּחִלָּה, פָּסוּל אֲפִלּוּ נִשְׁתַּיֵּר בּוֹ רֵבוֹ; וְאִם סְתָמוֹ בְּמִינוֹ, אִם נִשְׁתַּיֵּר רֵבוֹ שָׁלֵם וְלֹא עִכְּבוּ הַנְּקָבִים שֶׁנִּסְתְּמוּ אֶת הַתְּקִיעָה, אֶלָּא חָזַר קוֹלוֹ לִכְמוֹת שֶׁהָיָה קֹדֶם שֶׁנִּקַּב, כָּשֵׁר, וְאִם חָסֵר אַחַת מִשָּׁלֹשׁ אֵלֶּה, פָּסוּל. וְאִם הוּא שָׁעַת הַדַּחַק, שֶׁאֵין שׁוֹפָר אַחֵר מָצוּי, יֵשׁ לְהַכְשִׁיר בְּסִתָמוֹ בְּמִינוֹ אִם נִשְׁתַּיֵּר רֵבוֹ, אֲפִלּוּ לֹא חָזַר קוֹלוֹ לִכְמוֹת שֶׁהָיָה; וְכֵן יֵשׁ לְהַכְשִׁיר בְּסִתָמוֹ שֶׁלֹּא בְּמִינוֹ, אִם נִשְׁתַּיֵּר רֵבוֹ וְחָזַר קוֹלוֹ לִכְמוֹת שֶׁהָיָה בִּתְחִלָּה קֹדֶם שֶׁנִּקַּב.

ח נִסְדַּק לְאָרְכּוֹ, פָּסוּל. יֵשׁ אוֹמְרִים אֲפִלּוּ בְּכָל שֶׁהוּא פָּסוּל, אֶלָּא אִם כֵּן הִדְקוֹ הַרְבֵּה בְּחוּט אוֹ בְּמִשִׁיחָה וְנִשְׁתַּיֵּר שִׁעוּר הַתְּקִיעָה מִמְּקוֹם הַקְּשִׁירָה וּלְמַעְלָה לְצַד הַפֶּה (כָּל בּוֹ), וְיֵשׁ אוֹמְרִים דַּוְקָא בְּרֵבוֹ; וְאִם דִּבְּקוֹ, כָּשֵׁר אֲפִלּוּ אִם דִּבְּקוֹ בְּדָבָק; וְיֵשׁ מִי שֶׁאוֹמֵר שֶׁאֵינוֹ כָּשֵׁר אֶלָּא כְּשֶׁדִּבְּקוֹ בְּעַצְמוֹ, שֶׁחִמְּמוֹ בָּאוּר עַד שֶׁנִּפְשַׁר וְחִבֵּר קְצוֹתָיו זֶה עִם זֶה; וְאִם נִסְדַּק כֻּלּוֹ, אֲפִלּוּ חִמְּמוֹ בָּאוּר וְחִבֵּר סְדָקָיו זֶה עִם זֶה.

ט נִסְדַּק לָרֹחַב בְּמְעוּטוֹ, כָּשֵׁר; בְּרֵבוֹ, פָּסוּל אֶלָּא אִם כֵּן נִשְׁאַר מֵהַסֶּדֶק לְצַד פִּיו שִׁעוּר תְּקִיעָה, דְּהַיְנוּ אַרְבָּעָה גּוּדָלִים, וּכְשֶׁנִּשְׁתַּיֵּר בּוֹ כָּךְ כָּשֵׁר אֲפִלּוּ אִם מְעַכֵּב אֶת הַתְּקִיעָה; וְיֵשׁ מַכְשִׁירִים בְּנִשְׁתַּיֵּר אֲפִלּוּ שֶׁלֹּא לְצַד פִּיו.

י דְּבֵק שִׁבְרֵי שׁוֹפָרוֹת זֶה עִם זֶה וְעָשָׂה מֵהֶם שׁוֹפָר, פָּסוּל וַאֲפִלּוּ אִם יֵּשׁ בַּשֶּׁבֶר שֶׁכְּנֶגֶד פִּיו שִׁעוּר שׁוֹפָר.

יא הוֹסִיף עָלָיו כָּל שֶׁהוּא, בֵּין בְּמִינוֹ בֵּין שֶׁלֹּא בְּמִינוֹ, פָּסוּל, אֲפִלּוּ הָיָה בּוֹ מִתְּחִלָּה שִׁעוּר שׁוֹפָר.

יב הַפָּכוֹ וְתָקַע בּוֹ, לֹא יָצָא; בֵּין הַפָּכוֹ כְּדַרְכּוֹ שֶׁהוֹפְכִים הֶחָלוּק שֶׁהֶחֱזִיר פְּנִימִי לַחִיצוֹן, בֵּין שֶׁהִנִּיחוֹ כְּמוֹ שֶׁהָיָה אֶלָּא שֶׁהִרְחִיב אֶת הַקָּצָר וְקִצֵּר אֶת הָרָחָב וְהוּא הַדִּין אִם תָּקַע בַּמָּקוֹם הָרָחָב פָּסוּל (ר״ן פ״ג דראש השנה).

יג הָיָה אָרֹךְ וְקִצְּרוֹ, אִם נִשְׁאַר בּוֹ שִׁעוּר תְּקִיעָה, כָּשֵׁר.

יד גִּרְדּוֹ מִבַּפְנִים אוֹ מִבַּחוּץ עַד שֶׁעָשָׂאוֹ דַּק מְאֹד כְּמוֹ גְּלָל, כָּשֵׁר.

טו לֹא הוֹצִיא זַכְרוּתוֹ אֶלָּא נָקַב בּוֹ, כָּשֵׁר; אֲבָל אִם הוֹצִיא הַזַּכְרוּת וְעָשָׂה מִמֶּנּוּ שׁוֹפָר, כְּגוֹן שֶׁנָּקַב בּוֹ, פָּסוּל.

טז צִפָּהוּ זָהָב בְּמָקוֹם הֲנָחַת פֶּה, פָּסוּל; שֶׁלֹּא בְּמָקוֹם הֲנָחַת פֶּה, כָּשֵׁר. צִפָּהוּ זָהָב מִבַּפְנִים, פָּסוּל; מִבַּחוּץ, אִם נִשְׁתַּנָּה קוֹלוֹ מִכְּמוֹת שֶׁהָיָה, פָּסוּל, וְאִם לָאו כָּשֵׁר. יֵשׁ מְפָרְשִׁים מָקוֹם הֲנָחַת פֶּה הַיְנוּ עִבְּי הַשּׁוֹפָר לְצַד פְּנִימִי שֶׁמְּנִיחַ שָׁם פִּיו, וְהַצַּד הַחִיצוֹן מִן הָעִבְּי עַצְמוֹ קָרוּי שֶׁלֹּא בְּמָקוֹם הֲנָחַת פֶּה; וְיֵשׁ מְפָרְשִׁים דְּעָבְיוֹ בַּמָּקוֹם הַקָּצָר הוּא מָקוֹם הֲנָחַת פֶּה, וְשֶׁלֹּא בְּמָקוֹם הֲנָחַת פֶּה הַיְנוּ כָּל אֹרֶךְ הַשּׁוֹפָר מִצַּד הַקָּצָר עַד צַד הָרָחָב.

יז הַמְצָיְרִים בַּשּׁוֹפָר צוּרוֹת בְּמִינֵי צִבְעוֹנִים כְּדֵי לְנָאוֹתוֹ, לֹא יָפֶה הֵם עוֹשִׂים. אֲבָל מֻתָּר לַחֲקֹק בַּשּׁוֹפָר עַצְמוֹ צוּרוֹת כְּדֵי לְנָאוֹתוֹ (בֵּית יוֹסֵף).

יח אִם נָתַן זָהָב עַל עֻבְּיֵ הַשּׁוֹפָר בְּצַד הָרָחָב, הַיְנוּ הוֹסִיף עָלָיו כָּל שֶׁהוּא וּפָסוּל.

יט הִרְחִיק אֶת הַשּׁוֹפָר וְנָפַח בּוֹ וְתָקַע בּוֹ, פָּסוּל.

כ נָתַן שׁוֹפָר לְתוֹךְ שׁוֹפָר, אִם הַפְּנִימִי עוֹדֵף עַל הַחִיצוֹן מִשְּׁנֵי צְדָדִין וְנָתַן הַפְּנִימִי בְּפִיו וְתָקַע בּוֹ, כָּשֵׁר; הַגָּה: וְלִי נִרְאֶה דַּאֲפִלּוּ אֵינוֹ בּוֹלֵט בְּצַד הָרָחָב רַק שֶׁוֶּה לַחִיצוֹן, הוֹאִיל וּבוֹלֵט לְצַד הַפֶּה וְתָקַע בַּפְּנִימִי יָצָא, כֵּן נ״ל (כֵּן מוּכָא מִלְּשׁוֹן הָרֹא״ש); וְהוּא שֶׁלֹּא יִשַּׁנֶּה קוֹלוֹ בְּמַה שֶׁהוּא נָתוּן בְּתוֹךְ הַחִיצוֹן; וְאִם לָאו, פָּסוּל.

כא שׁוֹפָר שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה אֵין מְחַלְּלִין עָלָיו יוֹם טוֹב אֲפִלּוּ בְּדָבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מִשּׁוּם שְׁבוּת. כֵּיצַד, הָיָה הַשּׁוֹפָר בְּרֹאשׁ הָאִילָן אוֹ מֵעֵבֶר הַנָּהָר וְאֵין לוֹ שׁוֹפָר אֶלָּא הוּא, אֵינוֹ עוֹלֶה בָּאִילָן וְאֵינוֹ שָׁט עַל פְּנֵי הַמַּיִם כְּדֵי לַהֲבִיאוֹ; וְעַל יְדֵי אֵינוֹ יְהוּדִי מֻתָּר, דְּהָוֵי שְׁבוּת דִּשְׁבוּת (פְּרוּשׁ, אִסּוּר אֲמִירָה לְעַכּוּ״ם בְּאִסּוּר דְּאוֹרַיְתָא הוּא מִשּׁוּם שְׁבוּת שֶׁאָמְרוּ חֲכָמֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה לִשְׁבֹּת מִזֶּה אֲמִירָה לְעַכּוּ״ם וּבְאִסּוּר דְּרַבָּנָן הוּא שְׁבוּת דִּשְׁבוּת); וּבִמְקוֹם מִצְוָה לֹא גָּזְרוּ (רַבֵּנוּ) וְעַיֵּן לְעֵיל סִימָן ש״ז.

כב אִם עַכּוּ״ם הֵבִיא שׁוֹפָר מִחוּץ לַתְּחוּם, תּוֹקְעִין בּוֹ; וְהוּא הַדִּין אִם עָשָׂה עַכּוּ״ם שׁוֹפָר בְּיוֹם טוֹב, מֻתָּר לִתְקֹעַ בּוֹ.

כג יָכוֹל לִתֵּן בְּתוֹכוֹ מַיִם אוֹ יַיִן לְצַחְצְחוֹ; אֲבָל מֵי רַגְלַיִם, אַף בַּחֹל אָסוּר מִפְּנֵי הַכָּבוֹד.

סימן תקפז

א הַתּוֹקֵעַ בְּתוֹךְ הַבּוֹר אוֹ בְּתוֹךְ הַמְּעָרָה, אוֹתָם הָעוֹמְדִים בְּתוֹךְ הַבּוֹר וְהַמְּעָרָה יָצְאוּ; וְהָעוֹמְדִים בַּחוּץ, אִם קוֹל שׁוֹפָר שָׁמְעוּ, יָצְאוּ, וְאִם קוֹל הֲבָרָה שָׁמְעוּ, לֹא יָצְאוּ; וְכֵן הַתּוֹקֵעַ לְתוֹךְ חָבִית גְּדוֹלָה וְכֵיוֹצֵא בָּהּ, אִם קוֹל שׁוֹפָר שָׁמַע, יָצָא, וְאִם קוֹל הֲבָרָה שָׁמַע, לֹא יָצָא.

ב אִם הִתְחִיל לִתְקֹעַ בַּבּוֹר וְעָלָה חוּץ לַבּוֹר וּגְמָרָה, יָצָא, שֶׁכָּל מַה שֶּׁשָּׁמַע בֵּין בִּפְנִים בֵּין בַּחוּץ הָיָה קוֹל שׁוֹפָר. הַגָּה: וְכֵן אוֹתָם שֶׁהָיוּ בַּבּוֹר בִּתְחִלַּת הַתְּקִיעָה (גְּמָרָא).

ג הַשּׁוֹמֵעַ מִקְצָת תְּקִיעָה שֶׁלֹּא בְּחִיּוּב, וּמִקְצָתָהּ בְּחִיּוּב; אוֹ שֶׁאָמַר לַתּוֹקֵעַ כְּמִתְעַסֵּק: כַּוֵּן לְהוֹצִיאֵנִי יְדֵי חוֹבָתִי, וְתָקַע וּמָשַׁךְ בָּהּ שִׁעוּר תְּקִיעָה, לֹא יָצָא; וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁיָּצָא אִי אִיכָּא שִׁעוּר תְּקִיעָה בְּחִיּוּב; הַגָּה: וְהוּא הַדִּין אִם שָׁמַע מִקְצָת הַתְּקִיעָה קוֹל הֲבָרָה, כְּגוֹן שֶׁהָיָה הַתּוֹקֵעַ בְּבוֹר וְהוּא עוֹמֵד בַּחוּץ וּבְאֶמְצַע הַתְּקִיעָה יָצָא לַחוּץ (טוּר).

סימן תקפח

א זְמַן תְּקִיעַת שׁוֹפָר בַּיּוֹם וְלֹא בַּלַּיְלָה; וּמִצְוָתָהּ מִשְּׁעַת הָנֵץ הַחַמָּה וְאֵילָךְ, וְאִם תָּקַע מִשֶּׁעָלָה עַמּוּד הַשַּׁחַר יָצָא. וְאִם שָׁמַע מִקְצָת תְּקִיעָה קֹדֶם שֶׁעָלָה עַמּוּד הַשַּׁחַר, וּמִקְצָתָהּ אַחַר שֶׁעָלָה עַמּוּד הַשַּׁחַר, לֹא יָצָא. הַגָּה: וְאִם הָיָה שִׁעוּר תְּקִיעָה בְּמַה שֶּׁשָּׁמַע בַּיּוֹם, נִתְבָּאֵר בְּסִימָן תקפ״ז סָעִיף ג׳.

ב שָׁמַע ט׳ תְּקִיעוֹת בְּט׳ שָׁעוֹת בַּיּוֹם, יָצָא וַאֲפִלּוּ הֵם מִט׳ בְּנֵי אָדָם תְּקִיעָה מִזֶּה וּתְרוּעָה מִזֶּה וּתְקִיעָה מִזֶּה; וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּדַוְקָא בְּשֶׁלֹּא הִפְסִיק בֵּינֵיהֶם בְּקוֹל שׁוֹפָר שֶׁאֵינוֹ רָאוּי בְּאוֹתָהּ בָּבָא.

ג שָׁמַע ט׳ תְּקִיעוֹת מִט׳ בְּנֵי אָדָם שֶׁתָּקְעוּ כֻּלָּם כְּאֶחָד, לֹא יָצָא, שֶׁאֵין כָּאן פְּשׁוּטָה לְפָנֶיהָ וּפְשׁוּטָה לְאַחֲרֶיהָ. הַגָּה: וְאִם שָׁנִים תָּקְעוּ כְּאֶחָד כָּל הַפָּדֶר, וַאֲפִלּוּ אֶחָד תָּקַע בַּחֲצוֹצְרוֹת, יָצָא דְּיָהִיב דַּעְתֵּיהּ עַל הַשּׁוֹפָר (הַגָּהוֹת אֲשֶׁרִי וּגְמָרָא פ׳ רָאוּהוּ בֵּית דִּין).

ד הָיָה זֶה צָרִיךְ פְּשׁוּטָה רִאשׁוֹנָה וְזֶה צָרִיךְ פְּשׁוּטָה אַחֲרוֹנָה, תְּקִיעָה אַחַת מוֹצִיאָה אֶת שְׁנֵיהֶם.

ה יוֹם טוֹב שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת אֵין תּוֹקְעִין בְּשׁוֹפָר. הַגָּה: וְאָסוּר לְטַלְטְלוֹ, אִם לֹא לְצֹרֶךְ גּוּפוֹ וּמְקוֹמוֹ (אוֹר זָרוּעַ וְהַגָּהוֹת אֲשֶׁרִי סוֹף פֶּרֶק בְּמֶה מַדְלִיקִין).

סימן תקפט

א כָּל שֶׁאֵינוֹ מְחֻיָּב בְּדָבָר אֵינוֹ מוֹצִיא אֲחֵרִים יְדֵי חוֹבָתָן.

ב חֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן פְּטוּרִים; וְחֵרֵשׁ, אֲפִלּוּ מְדַבֵּר וְאֵינוֹ שׁוֹמֵעַ, אֵינוֹ מוֹצִיא דְּכֵיוָן דְּאֵינוֹ שׁוֹמֵעַ לָאו בַּר חִיּוּבָא הוּא. הַגָּה: אֲבָל שׁוֹמֵעַ וְאֵינוֹ מְדַבֵּר, מוֹצִיא אֲחֵרִים יְדֵי חוֹבָתָן (בֵּית יוֹסֵף).

ג אִשָּׁה פְּטוּרָה מִשּׁוּם דְּהָוֵי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁהַזְּמַן גְּרָמָא.

ד אַנְדְּרוֹגִינוּס מוֹצִיא אֶת מִינוֹ; טֻמְטוּם, אֲפִלּוּ אֶת מִינוֹ אֵינוֹ מוֹצִיא.

ה מִי שֶׁחָצְיוֹ עֶבֶד וְחָצְיוֹ בֶּן חוֹרִין אֵינוֹ מוֹצִיא אֲפִלּוּ עַצְמוֹ, וְצָרִיךְ שֶׁיִּתְקַע לוֹ בֶּן חוֹרִין לְהוֹצִיאוֹ.

ו אַף עַל פִּי שֶׁנָּשִׁים פְּטוּרוֹת, יְכוֹלוֹת לִתְקֹעַ; וְכֵן אַחֵר שֶׁיָּצָא כְּבָר, יָכוֹל לִתְקֹעַ לְהוֹצִיאָן, אֲבָל אֵין מְבָרְכוֹת וְלֹא יְבָרְכוּ לָהֶן. הַגָּה: וְהַמִּנְהָג שֶׁהַנָּשִׁים מְבָרְכוֹת עַל מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁהַזְּמַן גְּרָמָא עַל כֵּן גַּם כָּאן מְבָרְכוֹת לְעַצְמָן, אֲבָל אֲחֵרִים לֹא יְבָרְכוּ לָהֶן אִם כְּבָר יָצְאוּ. וְאֵינָן תּוֹקְעִין רַק לְנָשִׁים, אֲבָל אִם תּוֹקְעִין לְאִישׁ הַמְחֻיָּב, מְבָרְכִין לוֹ אַף עַל פִּי שֶׁכְּבָר יָצְאוּ, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר סִימָן תקפ״ה סָעִיף ב׳ בַּהַגָּהָה א׳ (דִּבְרֵי עַצְמוֹ).

ז הַמַּדָּר הֲנָאָה מֵחֲבֵרוֹ מֻתָּר לִתְקֹעַ לוֹ תְּקִיעָה שֶׁל מִצְוָה; וְדַוְקָא כְּשֶׁהוּא תּוֹקֵעַ מֵאֲלָיו לְהוֹצִיאוֹ, אֲבָל אִם אָמַר לוֹ הַמַּדָּר: תְּקַע וְהוֹצִיאֵנִי, אָסוּר. הַגָּה: וְאִם אָמַר: קוֹנָם תְּקִיעוֹתַיִךְ עָלַי, בְּכָל עִנְיָן אָסוּר (ר״ן).

ח הַמִּתְעַסֵּק בִּתְקִיעַת שׁוֹפָר לְהִתְלַמֵּד, לֹא יָצָא יְדֵי חוֹבָתוֹ; וְכֵן הַשּׁוֹמֵעַ מִן הַמִּתְעַסֵּק, לֹא יָצָא; וְכֵן הַתּוֹקֵעַ לְשׁוֹרֵר וְלֹא נִתְכַּוֵּן לִתְקִיעַת מִצְוָה, לֹא יָצָא. נִתְכַּוֵּן שׁוֹמֵעַ לָצֵאת יְדֵי חוֹבָתוֹ, וְלֹא נִתְכַּוֵּן הַתּוֹקֵעַ לְהוֹצִיאוֹ; אוֹ שֶׁנִּתְכַּוֵּן הַתּוֹקֵעַ לְהוֹצִיאוֹ וְלֹא נִתְכַּוֵּן הַשּׁוֹמֵעַ לָצֵאת, לֹא יָצָא יְדֵי חוֹבָתוֹ עַד שֶׁיִּתְכַּוְּנוּ שׁוֹמֵעַ וּמַשְׁמִיעַ.

ט מִי שֶׁתָּקַע וְנִתְכַּוֵּן לְהוֹצִיא כָּל הַשּׁוֹמֵעַ תְּקִיעָתוֹ, וְשָׁמַע הַשּׁוֹמֵעַ וְנִתְכַּוֵּן לָצֵאת יְדֵי חוֹבָתוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין הַתּוֹקֵעַ מִתְכַּוֵּן לְפָלוֹנִי זֶה שֶׁשָּׁמַע תְּקִיעָתוֹ, וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ, יָצָא שֶׁהֲרֵי נִתְכַּוֵּן לְהוֹצִיא לְכָל מִי שֶׁיִּשְׁמָעֶנּוּ; לְפִיכָךְ מִי שֶׁהָיָה מְהַלֵּךְ בַּדֶּרֶךְ אוֹ יוֹשֵׁב בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, וְשָׁמַע תְּקִיעוֹת מִשְׁלִיחַ צִבּוּר, יָצָא, אִם נִתְכַּוֵּן לָצֵאת, שֶׁהֲרֵי שְׁלִיחַ צִבּוּר מִתְכַּוֵּן לְהוֹצִיא אֶת הָרַבִּים יְדֵי חוֹבָתָן.

סימן תקצ

א כַּמָּה תְּקִיעוֹת חַיָּב אָדָם לִשְׁמֹעַ בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה, תֵּשַׁע; לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר: תְּרוּעָה בַּיּוֹבֵל וּבְרֹאשׁ הַשָּׁנָה ג׳ פְּעָמִים, וְכָל תְּרוּעָה פְּשׁוּטָה לְפָנֶיהָ וּפְשׁוּטָה לְאַחֲרֶיהָ, וּמִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ שֶׁכָּל תְּרוּעוֹת שֶׁל חֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי אֶחָד הֵן, בֵּין בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה בֵּין בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים שֶׁל יוֹבֵל, תֵּשַׁע תְּקִיעוֹת תּוֹקְעִין בְּכָל אֶחָד מִשְּׁנֵיהֶם: תר״ת, תר״ת, תר״ת.

ב תְּרוּעָה זוֹ הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה, נִסְתַּפֵּק לָנוּ אִם הִיא הַיְלָלָה שֶׁאָנוּ קוֹרִים תְּרוּעָה, אוֹ אִם הִיא מַה שֶּׁאָנוּ קוֹרִים שְׁבָרִים, אוֹ אִם הֵם שְׁנֵיהֶם יַחַד; לְפִיכָךְ, כְּדֵי לָצֵאת יְדֵי סָפֵק צָרִיךְ לִתְקֹעַ תשר״ת ג׳ פְּעָמִים, וְתש״ת ג׳ פְּעָמִים, וְתר״ת ג׳ פְּעָמִים.

ג יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁשָּׁעוּר תְּקִיעָה כִּתְרוּעָה, וְשָׁעוּר תְּרוּעָה כִּשְׁלֹשָׁה יְבָבוֹת, דְּהַיְנוּ ג׳ פְּחוֹת בְּעָלְמָא כָּל שֶׁהוּא וְהֵם נִקְרָאִין טְרוּמִיטִין; וּלְפִי זֶה צָרִיךְ לְזַהֵר שֶׁלֹּא יַאֲרִיךְ בְּשֶׁבֶר כִּשְׁלֹשָׁה טְרוּמִיטִין, שֶׁאִם כֵּן יָצָא מִכְּלַל שֶׁבֶר וְנַעֲשָׂה תְּקִיעָה; וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּאֵין לְחוּשׁ אִם הֶאֱרִיךְ בַּשְּׁבָרִים קְצָת, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יַאֲרִיךְ יוֹתֵר מִדַּאי וְכֵן נוֹהֲגִין (מָרְדְּכַי וְהַגָּהוֹת אֲשֶׁרִי פ״ט), וְצָרִיךְ לְהַאֲרִיךְ בַּתְּקִיעָה שֶׁל תשר״ת יוֹתֵר מִבְּשֶׁל תש״ת, וּבְשֶׁל תש״ת יוֹתֵר מִבְּשֶׁל תר״ת; וּמֵיהוּ אִם מַאֲרִיךְ הַרְבֵּה בְּכָל תְּקִיעָה אֵין לָחוּשׁ, שֶׁאֵין לָהּ שִׁעוּר לְמַעְלָה; וְכֵן בִּתְרוּעָה יָכוֹל לְהַאֲרִיךְ בָּהּ כְּמוֹ שֶׁיִּרְצֶה; וְכֵן אִם מוֹסִיף עַל ג׳ שְׁבָרִים וְעוֹשֶׂה ד׳ אוֹ ה׳, אֵין לָחוּשׁ. וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁשָּׁעוּר יְבָבָא

ג׳ טְרוּמִיטִין; וְשִׁעוּר תְּרוּעָה כִּשְׁלֹשָׁה יְבָבוֹת, שֶׁהֵם ט׳ טְרוּמִיטִין; וְשִׁעוּר תְּקִיעָה גַּם כֵּן תִּשְׁעָה טְרוּמִיטִין, כִּתְרוּעָה; וּלְפִי זֶה אֵין לָחוּשׁ אִם הָאֲרִיךְ קְצָת בַּשְּׁבָרִים; וְצָרִיךְ לְהַאֲרִיךְ בַּתְּקִיעָה שֶׁל תשר״ת כְּשִׁעוּר י״ב טְרוּמִיטִין, וּמִי שֶׁלֹּא הֶאֱרִיךְ בַּתְּקִיעָה כַּשִּׁעוּר הַזֶּה וְהֶאֱרִיךְ בַּשְּׁבָרִים, לֹא קַיֵּם הַמִּצְוָה לֹא כְּמַר וְלֹא כְּמַר.

ד ג׳ שְׁבָרִים צָרִיךְ לַעֲשׂוֹתָם בִּנְשִׁימָה אַחַת, אֲבָל ג׳ שְׁבָרִים וּתְרוּעָה דְּתשר״ת יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לַעֲשׂוֹתָם בִּנְשִׁימָה אַחַת, וְהוּא שֶׁלֹּא יִשְׁהֶה בַּהַפְסָקָה יוֹתֵר מִכְּדֵי נְשִׁימָה, וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁצָּרִיךְ לַעֲשׂוֹתָם בִּנְשִׁימָה אַחַת; וְיֵרֵא שָׁמַיִם יֵצֵא יְדֵי כֻּלָּם, וּבִתְקִיעוֹת דְּמֵיֵשַׁב יַעֲשֶׂה בִּנְשִׁימָה אַחַת; וּבִתְקִיעוֹת דְּמְעַמֵּד יַעֲשֶׂה בְּב׳ נְשִׁימוֹת. הַגָּה: וְהַמִּנְהָג הַפָּשׁוּט לַעֲשׂוֹת הַכֹּל בְּב׳ נְשִׁימוֹת, וְאֵין לְשַׁנּוֹת.

ה אִם תָּקַע תר״ת בִּנְשִׁימָה אַחַת, יָצָא; וְיֵשׁ מִי שֶׁאוֹמֵר שֶׁלֹּא יָצָא.

ו אִם הֶאֱרִיךְ בִּתְקִיעָה אַחֲרוֹנָה שֶׁל תשר״ת כְּשִׁעוּר ב׳ תְּקִיעוֹת, כְּדֵי שֶׁתַּעֲלֶה לְשֵׁם תְּקִיעָה אַחֲרוֹנָה שֶׁל תשר״ת וּבְשִׁבְיל הָרִאשׁוֹנָה שֶׁל תש״ת, לֹא עָלְתָה לוֹ אֶלָּא בִּשְׁבִיל תְּקִיעָה אַחַת; וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁאֲפִלּוּ בִּשְׁבִיל אַחַת לֹא עָלְתָה לוֹ. הַגָּה: וְאִם תָּקַע תְּקִיעָה אַחַת בֵּין ב׳ סְדָרִים וְהִתְנָה שֶׁאֵיזֶה מִן הַסְּדָרִים הוּא הַנָּכוֹן תַּעֲלֶה לוֹ אוֹתָהּ תְּקִיעָה, יָצָא (בֵּית יוֹסֵף).

ז אִם טָעָה בִּתשר״ת וְאַחַר שֶׁתָּקַע ב׳ שְׁבָרִים טָעָה וְהִתְחִיל לְהָרִיעַ, אִם נִזְכַּר מִיָּד יִתְקַע שֶׁבֶר אַחֵר; וְאִם לֹא נִזְכַּר עַד שֶׁגָּמַר הַתְּרוּעָה שֶׁהִתְחִיל בָּהּ בְּטָעוּת, לֹא הִפְסִיד הַתְּקִיעָה הָרִאשׁוֹנָה שֶׁתָּקַע, אֶלָּא חוֹזֵר וְתוֹקֵעַ ג׳ שְׁבָרִים וּמְרִיעַ וְתוֹקֵעַ; אֲבָל אִם אֵרַע בִּתש״ת אוֹ תר״ת, הִפְסִיד גַּם תְּקִיעָה רִאשׁוֹנָה.

ח אִם הִפְסִיק בִּתְרוּעָה בֵּין תְּקִיעָה לִשְׁבָרִים, אוֹ שֶׁהִפְסִיק בִּשְׁבָרִים בֵּין תְּרוּעָה לִתְקִיעָה, וְכֵן אִם הֵרִיעַ ב׳ תְּרוּעוֹת זוֹ אַחַר זוֹ, אוֹ שֶׁתָּקַע אַחַר הַתְּרוּעָה תְּקִיעָה כְּמִתְעַסֵּק שֶׁלֹּא לְשֵׁם תְּקִיעָה וְהִפְסִיק בָּהּ בֵּין תְּרוּעָה לִתְקִיעָה; אוֹ לְאַחַר שֶׁתָּקַע שְׁלֹשָׁה שְׁבָרִים שָׁתַק וְהִפְסִיק וְאַחַר כָּךְ תָּקַע שְׁבָרִים אֲחֵרִים, וַאֲפִלּוּ שֶׁבֶר אֶחָד, בְּכָל אֵלּוּ הָוֵי הֶפְסֵק וְהִפְסִיד גַּם תְּקִיעָה רִאשׁוֹנָה.

ט אִם תָּקַע שְׁנֵי תשר״ת, אוֹ שְׁנֵי תש״ת, אוֹ שְׁנֵי תר״ת כַּהֹגֶן וְטָעָה בַּשְּׁלִישִׁי, אֵין צָרִיךְ לַחֲזֹר אֶלָּא לָאַחֲרוֹן שֶׁטָּעָה בּוֹ. אִם תָּקַע בַּצַּד הָרָחָב שֶׁל הַשּׁוֹפָר, לֹא יָצָא. הַגָּה: וְאַחַר שֶׁתָּקְעוּ אוֹמֵר הַשְּׁלִיחַ צִבּוּר פָּסוּק אַשְׁרֵי הָעָם יוֹדְעֵי תְרוּעָה, וּמַחֲזִירִין הַסֵּפֶר לְמְקוֹמוֹ.

סימן תקצא

א יִתְפַּלְּלוּ הַצִּבּוּר בְּלַחַשׁ תְּפִלַּת מוּסָף ט׳ בְּרָכוֹת, וּשְׁלִיחַ צִבּוּר יִתְפַּלֵּל גַּם כֵּן עִמָּהֶם בְּלַחַשׁ.

ב הַמִּנְהָג פָּשׁוּט בְּכָל בְּנֵי סְפָרַד שֶׁאֵין מַזְכִּירִין פְּסוּקֵי קָרְבַּן מוּסָף כְּלָל. הַגָּה: וְהַמִּנְהָג הַפָּשׁוּט בְּאַשְׁכְּנַז וּבִגְלִילוֹת אֵלּוּ לוֹמַר פְּסוּקֵי מוּסָף רֹאשׁ הַשָּׁנָה, וְאֵין אוֹמְרִים פְּסוּקֵי מוּסָף רֹאשׁ חֹדֶשׁ אֶלָּא אוֹמְרִים: מִלְּבַד עוֹלַת הַחֹדֶשׁ וּמִנְחָתָהּ וְעוֹלַת הַתָּמִיד וְכוּ׳ וּשְׁנֵי שְׂעִירִים לְכַפֵּר וּשְׁנֵי תְּמִידִין כְּהִלְכָתָן (טוּר); וְאוֹמְרִים גַּם כֵּן מוּסְפֵי יוֹם הַזִּכָּרוֹן (ר״ן סוֹף רֹאשׁ הַשָּׁנָה וְרַבֵּנוּ יְרוּחָם וְכָל בּוֹ).

ג צָרִיךְ לוֹמַר: אֶת מוּסְפֵי יוֹם הַזִּכָּרוֹן, כְּדֵי לִכְלֹל גַּם מוּסַף רֹאשׁ חֹדֶשׁ; וְגַם בְּיוֹם שֵׁנִי יֹאמַר: אֶת מוּסְפֵי.

ד אוֹמְרִים עֲשָׂרָה פְּסוּקִים שֶׁל מַלְכֻיּוֹת, וְי׳ שֶׁל זִכְרוֹנוֹת, וְי׳ שֶׁל שׁוֹפָרוֹת בְּכָל בְּרָכָה; ג׳ מֵהֶם שֶׁל תּוֹרָה, ג׳ שֶׁל כְּתוּבִים, ג׳ שֶׁל נְבִיאִים וְאֹ׳ שֶׁל תּוֹרָה; וְאִם רָצָה לְהוֹסִיף עַל אֵלּוּ י׳, רַשַּׁאי מִיהוּ אִם לֹא הִתְחִיל בְּשׁוּם פָּסוּק רַק אָמַר: וּבְתוֹרָתְךָ כָּתוּב לֵאמֹר, יָצָא (טוּר).

ה אֵין אוֹמְרִים פָּסוּק בְּמַלְכֻיּוֹת, וְלֹא בְּזִכְרוֹנוֹת וְלֹא בְּשׁוֹפָרוֹת, שֶׁל פּוּרְעָנִיּוֹת שֶׁל יִשְׂרָאֵל; וְאֵין אוֹמְרִים פָּסוּק זִכְרוֹנוֹת שֶׁל יָחִיד.

ו יֵשׁ קוֹרִים תִּגָּר עַל מַה שֶּׁנּוֹהֲגִים לְהַשְׁלִים פְּסוּקֵי שׁוֹפָרוֹת בַּפָּסוּק וּבְיוֹם שִׂמְחַתְכֶם, שֶׁאֵין מַזְכִּיר בּוֹ שׁוֹפָר אֶלָּא חֲצוֹצְרוֹת, וְהָרֹא״שׁ וְהָרַ״ן כָּתְבוּ לְקַיֵּם הַמִּנְהָג.

ז וַעֲקֵדַת יִצְחָק הַיּוֹם לְזַרְעוֹ תִּזְכֹּר, כָּךְ הִיא הַנִּסְחָא הַמְפֻרְסֶמֶת; וְהַמְדַקְדֵּק לוֹמַר: לְזֶרַע יַעֲקֹב תִּזְכֹּר, מְשַׁנֶּה מִמַּטְבֵּעַ שֶׁטָּבְעוּ חֲכָמִים בַּבְּרָכוֹת וְאֵינוֹ אֶלָּא טוֹעֶה. הַגָּה: וְאוֹמְרִים: עָלֵינוּ, וּמִלְּךָ, וְהַשְׁלִיחַ צִבּוּר מוֹסִיף: אוֹחִילָה וּשְׁאָר פִּיּוּטִים, כָּל מָקוֹם לְפִי מִנְהָגוֹ (טוּר).

ח לֹא יִתְפַּלֵּל בְּיָחִיד תְּפִלַּת מוּסָף בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה עַד אַחַר ג׳ שְׁעוֹת הַיּוֹם.

סימן תקצב

א מַחֲזִיר שְׁלִיחַ צִבּוּר הַתְּפִלָּה, וְתוֹקְעִין עַל סֵדֶר הַבְּרָכוֹת לְמַלְכֻיּוֹת תשר״ת פַּעַם אַחַת, וּלְזִכְרוֹנוֹת תש״ת, וּלְשׁוֹפָרוֹת תר״ת; וְעַכְשָׁו נוֹהֲגִים לִתְקֹעַ לְמַלְכֻיּוֹת תשר״ת שְׁלֹשָׁה פְּעָמִים, לְזִכְרוֹנוֹת תש״ת שְׁלֹשָׁה פְּעָמִים, וּלְשׁוֹפָרוֹת תר״ת שְׁלֹשָׁה פְּעָמִים. הַגָּה: וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁתּוֹקְעִים תשר״ת לְמַלְכֻיּוֹת פַּעַם אַחַת, וְכֵן לְזִכְרוֹנוֹת, וְכֵן לְשׁוֹפָרוֹת (טור בְּשֵׁם רַבֵּנוּ תָּם וּמִנְהָגִים), וְכֵן הַמִּנְהָג בִּמְדִינוֹת אֵלּוּ. וְנָהֲגוּ לוֹמַר כָּל פַּעַם אַחַר שֶׁתָּקְעוּ: הַיּוֹם הָרַת עוֹלָם, וַאֲרֶשֶׁת (מַהֲרִי״ל); וַאֲפִלּוּ בְּשַׁבָּת שֶׁאֵין תּוֹקְעִין, אוֹמְרִים: הַיּוֹם הָרַת עוֹלָם, אֲבָל לֹא אֲרֶשֶׁת (מִנְהָגִים).

ב יָחִיד אֵינוֹ מַפְסִיק לִתְקֹעַ בַּבְּרָכוֹת, וַאֲפִלּוּ יֵשׁ לוֹ מִי שֶׁיִּתְקַע לוֹ. הַגָּה: אֶלָּא תּוֹקְעִים לוֹ קֹדֶם שֶׁיִּתְפַּלֵּל מוּסָף, וְאֵין צָרִיכִין לִתְקֹעַ לוֹ שֵׁנִית (כָּל בּוֹ וּבְית יוֹסף בְּשֵׁם א״ח).

ג לֹא יָשִׁיחַ, לֹא הַתּוֹקֵעַ וְלֹא הַצִּבּוּר, בֵּין תְּקִיעוֹת שֶׁמְּיַשֵּׁב לִתְקִיעַת שֶׁמְּעַמֵּד מִיהוּ בְּעִנְיַן הַתְּקִיעוֹת וְהַתְּפִלּוֹת אֵין הֶפְסֵק (פְּרִדְּכִי וּמַהֲרִי״ל), וְאִם סָח דְּבָרִים בְּטֵלִים אֵין צָרִיךְ לַחֲזֹר וּלְבָרֵךְ (טור); וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁלֹּא יָשִׂיחוּ בֵּין בְּרָכָה לַתְּקִיעוֹת, אִם לֹא בְּעִנְיַן הַתְּקִיעוֹת.

ד זֶה שֶׁתּוֹקֵעַ כְּשֶׁהֵן יוֹשְׁבִין, תּוֹקֵעַ עַל סֵדֶר הַבְּרָכוֹת. הַגָּה: וּמִיהוּ אֵינוֹ מְעַכֵּב וְיָכוֹל אַחַר לִתְקֹעַ, אֶלָּא שֶׁרָאוּי לַעֲשׂוֹת כָּךְ; וּכְבָר כָּתַבְתִּי לְעֵיל סִימָן תקפ ״ה.

סימן תקצג

א בְּרָכוֹת שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה וְיוֹם הַכִּפּוּרִים מְעַכְּבוֹת זוֹ אֶת זוֹ, שֶׁאִם אֵינוֹ יוֹדֵעַ כֻּלָּם לֹא יֹאמַר מַה שֶּׁיּוֹדֵעַ מֵהֶם, אֶלָּא לֹא יֹאמַר כְּלוּם.

ב וְכֵן תְּקִיעוֹת מְעַכְּבוֹת זוֹ אֶת זוֹ; וְהָנֵי מִלֵּי שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ אֶלָּא מִקְצָת הַסִּימָן, שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה אוֹתוֹ מִקְצָת שֶׁיּוֹדֵעַ, אֲבָל תשר״ת, תש״ת, תר״ת אֵין מְעַכְּבִין זֶה אֶת זֶה, וְאִם יָדַע לַעֲשׂוֹת אֶחָד מֵהֶם אוֹ שְׁנַיִם, עוֹשֶׂה. הַגָּה: אֲבָל הַבְּרָכוֹת אֵין מְעַכְּבִין הַתְּקִיעוֹת, וְכֵן הַתְּקִיעוֹת אֵין מְעַכְּבִין הַבְּרָכוֹת וְאֵיזֶה מֵהֶם שֶׁיּוֹדֵעַ, יַעֲשֶׂה (טור); וְכֵן סִדְרָן אֵינוֹ מְעַכֵּב (ר״ן סוֹף רֹאשׁ הַשָּׁנָה), וְאִם הִתְפַּלֵּל קֹדֶם שֶׁתָּקַע, יָצָא.

סימן תקצד

א יָחִיד שֶׁלֹּא תָקַע, חֲבֵרוֹ יָכוֹל לִתְקֹעַ לוֹ לְהוֹצִיאוֹ יְדֵי חוֹבָה; אֲבָל יָחִיד שֶׁלֹּא הִתְפַּלֵּל ט׳ בְּרָכוֹת, אֵין חֲבֵרוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיאוֹ. הַגָּה: וְיֵשׁ חוֹלְקִין וְאוֹמְרִים דְּאִם לֹא יָכוֹל לְהִתְפַּלֵּל, חֲבֵרוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיאוֹ בִּתְפִלָּתוֹ (ר״ן סוֹף רֹאשׁ הַשָּׁנָה וּפְרִדְּכִי וְהַגָּהוֹת אֲשֶׁרִי סִפ״ג דְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה).

סימן תקצה

א מִי שֶׁאֵינוֹ בָּקִי בַּתְּקִיעוֹת וְלֹא בְּסֵדֶר תְּפִלַּת מוּסָף, וּלְפָנָיו שְׁתֵּי עֲיָרוֹת בְּאַחַת בְּקִיאִים בַּתְּקִיעוֹת וְלֹא בִּתְפִלַּת מוּסָף וּבְאַחַת בְּקִיאִין בִּתְפִלַּת מוּסָף וְלֹא בַּתְּקִיעוֹת, הוֹלֵךְ לְמָקוֹם שֶׁבְּקִיאִים בַּתְּקִיעוֹת, אֲפִלּוּ שֶׁל מוּסָף וַדַּאי וְשֶׁל תְּקִיעוֹת סָפֵק. הַגָּה: מִיהוּ אִם יָכוֹל לֵילֵךְ לְמָקוֹם שֶׁמִּתְפַּלְּלִים וְיֵשׁ שְׁהוּת בַּיּוֹם שֶׁיִּשְׁמַע אַחַר כָּךְ הַתְּקִיעוֹת בַּמָּקוֹם שֶׁתּוֹקְעִין, יֵקָיֵם שְׁתֵּי הַמִּצְוֹת, דְּכָל הַיּוֹם כָּשֵׁר לִתְקֹעַ (בֵּית יוֹסף בְּשֵׁם יְרוּשַׁלְמִי).

סימן תקצו

א לְאַחַר הַתְּפִלָּה מְרִיעִים תְּרוּעָה גְּדוֹלָה בְּלֹא תְּקִיעָה. הַגָּה: וְיֵשׁ מְקוֹמוֹת נוֹהֲגִין לַחֲזֹר וְלִתְקֹעַ ל׳ קוֹלוֹת (מִנְהָגִים יְשָׁנִים); וּלְאַחַר שֶׁיָּצְאוּ בָּזֶה, שׁוּב אֵין לִתְקֹעַ עוֹד בְּחִנָּם; אֲבָל קָטָן, אֲפִלּוּ הִגִּיעַ לְחִנּוּךְ, מֻתָּר לוֹמַר לוֹ שֶׁיִּתְקַע (הַמַּגִּיד פ״ב מֵהִלְכוֹת שׁוֹפָר), וּמֻתָּר לוֹ לִתְקֹעַ כָּל הַיּוֹם (אוֹר זָרוּעַ דְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה).

סימן תקצז

א אוֹכְלִים וְשׁוֹתִים וּשְׂמֵחִים, וְאֵין מִתְעַנְּנִין בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה וְלֹא בְּשַׁבַּת שׁוּבָה; אָמְנָם לֹא יֹאכְלוּ כָּל שָׁבְעָם, לְמַעַן לֹא יָקֵלּוּ רֹאשָׁם וְתִהְיֶה יִרְאַת ה׳ עַל פְּנֵיהֶם.

ב יֵשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁקִּבָּלָה בְּיָדָם שֶׁכָּל מִי שֶׁרָגִיל לְהִתְעַנּוֹת בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה וּמְשַׁנֶּה רְגִילָתוֹ וְאֵינוֹ מִתְעַנֶּה, אֵינוֹ מַשְׁלִים שְׁנָתוֹ. הַגָּה: וּמִי שֶׁאֵינוֹ יָרֵא לְנַפְשׁוֹ אֵין צָרִיךְ לְהִתְעַנּוֹת כָּל יָמָיו (כָּל בּוֹ וּמִנְהָגִים), רַק צָרִיךְ הַתָּרָה, כְּמוֹ שְׁאָר נֶדֶר (כָּל בּוֹ).

ג הַמִּתְעַנֶּה פַּעַם אַחַת בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה תַּעֲנִית חֲלוֹם; אִם הָיָה בְּיוֹם רִאשׁוֹן, צָרִיךְ לְהִתְעַנּוֹת שְׁנֵי הַיָּמִים כָּל יָמָיו; וְאִם הָיָה בְּיוֹם שֵׁנִי, יִתְעַנֶּה כָּל יָמָיו יוֹם שֵׁנִי בִּלְבַד. הַגָּה: וְאֵין צָרִיךְ לְמֵימַר תַּעֲנִית לְתַעֲנִיתוֹ, דְּהָא יֵשׁ אוֹמְרִים דְּמַצָּוָה לְהִתְעַנּוֹת בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה (תְּרוּמַת הַדֶּשֶׁן סִימָן רע״ח). וְאֵין אוֹמְרִים עַנֵּנוּ בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה, כְּמוֹ שֶׁאֵין אוֹמְרִים בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים. (הַגָּהוֹת

מִנְהָגִים).

סימן תקצח

א רֹאשׁ הַשָּׁנָה שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת אוֹמְרִים צִדְקָתְךָ, בְּמִנְחָה. הַגָּה: וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁלֹּא לְאָמְרוֹ (ר״ן סר״ה וּמִנְהָגִים), וְכֵן אָנוּ נוֹהֲגִים.

סימן תקצט

א לֵיל רֹאשׁ הַשָּׁנָה שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת, אוֹמְרִים: וַתּוֹדִיעֵנוּ.

סימן תר

א בֵּיצָה שֶׁנּוֹלְדָה בְּיוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן, וְכֵן מַה שֶּׁנִּצּוֹד בּוֹ, וְכֵן מַה שֶּׁנִּתְלַשׁ בּוֹ, אָסוּר בַּשֵּׁנִי. הַגָּה: וּכְבָר נִתְבָּאֵר לְעֵיל סִימָן תקי״ג (סָעִיף ה׳) וְסִימָן תקט״ו.

ב בְּקִדּוּשׁ לֵיל שֵׁנִי יִלְבַּשׁ בֶּגֶד חָדָשׁ (הַגָּהוֹת מֵימוֹנִי פ׳ כ״ט מֵהִלְכוֹת שַׁבָּת) אוֹ מְנִיחַ פְּרִי חָדָשׁ וְאוֹמֵר שֶׁהֶחֱיָנוּ; וְאִם אֵין מָצוּי פְּרִי חָדָשׁ, עִם כָּל זֶה יֹאמַר שֶׁהֶחֱיָנוּ.

ג אִם חָל יוֹם רִאשׁוֹן בְּשַׁבָּת, אוֹמְרִים שֶׁהֶחֱיָנוּ, בַּשּׁוֹפָר בְּיוֹם שֵׁנִי. הַגָּה: וְיֵשׁ אוֹמְרִים לְאוֹמְרוֹ אֲפִלּוּ אִם חָל יוֹם רִאשׁוֹן בַּחֹל, וְכֵן הַמִּנְהָג בִּמְדִינוֹת אֵלּוּ (הַגָּהוֹת מֵימוֹנִי הִלְכוֹת שׁוֹפָר).

סימן תרא

א בְּיוֹם שֵׁנִי מִתְפַּלְּלִים כְּמוֹ בְּיוֹם רִאשׁוֹן (טור), וְקוֹרִים מִוְּהָאֱלֹהִים נָסָה אֶת אַבְרָהָם עַד סוֹף סִדְרָא, וּמַפְטִיר קוֹרֵא כְּמוֹ אֶתְמוֹל וּמַפְטִיר בְּיִרְמְיָה (יִרְמְיָה לא, א) כֹּה אָמַר ה׳ מָצָא חֵן בַּמִּדְבָּר עַד הָבֵן יַקִּיר לִי אֶפְרַיִם; וּבְמוֹצָאֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה מַבְדִּילִין כְּמוֹ בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת, אֶלָּא שֶׁאֵין מְבָרְכִין עַל הַבָּשָׂמִים וְעַל הָאֵשׁ.

ב אַף בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל עוֹשִׂים רֹאשׁ הַשָּׁנָה שְׁנֵי יָמִים.

סימן תרב

א הַגָּה: וּמִתְעַנִּים לְמָחָרַת רֹאשׁ הַשָּׁנָה (טור), וְהוּא תַּעֲנִית צִבּוּר. בְּכָל הַיָּמִים שֶׁבֵּין רֹאשׁ הַשָּׁנָה לְיוֹם הַכִּפּוּרִים מַרְבִּים בִּתְפִלּוֹת וְתַחֲנוּנִים. הַגָּה: וְאוֹמְרִים אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ עֶרֶב וָבֹקֶר, מִלְבַד בְּשַׁבָּת (טור); וַאֲפִלּוּ אִם חָל מִילָה, שֶׁאֵין אוֹמְרִים אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ (מִנְהָגִים); וְאוֹמְרִים בְּכָל יוֹם שְׁלֹשָׁה פְּעָמִים וְדוּי קֹדֶם עֲלוֹת הַשַּׁחַר, מִלְבַד בְּעֶרֶב יוֹם כִּפּוּר שֶׁאֵין אוֹמְרִים אוֹתוֹ אֶלָּא פַּעַם אַחַת (רוֹקֵחַ); וְאֵין נוֹתְנִין חֵרֶם, וְכֵן אֵין מַשְׁבִּיעִין אָדָם בְּבֵית דִּין, עַד אַחַר יוֹם כִּפּוּר (מַהֲרִי״ל). אֵין מְקַדְּשִׁין הַלְּבָנָה עַד מוֹצָאֵי יוֹם כִּפּוּר; וְשַׁבָּת שֶׁבֵּין רֹאשׁ הַשָּׁנָה לְיוֹם כִּפּוּר הַמִּנְהָג לוֹמַר בּוֹ צוּ״ץ.

סימן תרג

א אַף מִי שֶׁאֵינוֹ נִזְהָר מִפַּת שֶׁל עכו״ם, בַּעֲשֶׂרֶת יְמֵי תְּשׁוּבָה צָרִיךְ לְזָהֵר. הַגָּה: וְיֵשׁ לְכָל אָדָם לְחַפֵּשׂ וּלְפַשְׁפֵּשׂ בְּמַעֲשָׂיו וְלָשׁוּב מֵהֶם בַּעֲשָׂרֶת יְמֵי תְּשׁוּבָה; וּסְפֵק עֲבֵרָה צָרִיךְ יוֹתֵר תְּשׁוּבָה מֵעֲבֵרָה וַדַּאי, כִּי יוֹתֵר מִתְחָרֵט כְּשֶׁיּוֹדֵעַ שֶׁעָשָׂה מִשֶּׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ, וְלָכֵן קָרְבַּן אָשָׁם תָּלוּי הֶצְרֵךְ לִהְיוֹת יוֹתֵר בְּיֹקֶר מֵחַטָּאת (דִּבְרֵי עַצְמוֹ וְרַבֵּנוּ יוֹנָה רֵישׁ בְּרָכוֹת).

סימן תרד

א מִצְוָה לֶאֱכֹל בְּעֶרֶב יוֹם כִּפּוּר וּלְהַרְבּוֹת בִּסְעֻדָּה. הַגָּה: וְאָסוּר לְהִתְעַנּוֹת בּוֹ אֲפִלּוּ תַּעֲנִית חֲלוֹם (מַהֲרִי״ל), וְאִם נָדַר לְהִתְעַנּוֹת בּוֹ עַיֵּן לְעֵיל סִימָן תק״ע (סָעִיף ב׳).

ב אֵין נוֹפְלִים עַל פְּנֵיהֶם בְּעֶרֶב יוֹם הַכִּפּוּרִים. הַגָּה: גַּם אֵין אוֹמְרִים לַמְנַצֵּחַ וּמִזְמוֹר לְתוֹדָה (מִנְהָגִים); גַּם אֵין אוֹמְרִים קֹדֶם עֲלוֹת הַשַּׁחַר תַּחֲבִּיבָה סְלִיחוֹת; וְיֵשׁ מְקוֹמוֹת נוֹהֲגִים לְהַרְבּוֹת בִּסְלִיחוֹת, וְהַכֹּל לְפִי הַמִּנְהָג. וּלְעִנְיַן אֲמִירַת אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ בְּעֶרֶב יוֹם כִּפּוּר יֵשׁ בּוֹ מַחֲלֹקֶת בֵּין אַחֲרוֹנִים, וּמִנְהַג עִירִי שֶׁלֹּא לְאָמְרוֹ כִּי אִם כְּשֶׁחָל יוֹם כִּפּוּר בְּשַׁבָּת שֶׁאֵין אוֹמְרִים בּוֹ אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ, אָז אוֹמְרִים אוֹתוֹ עֶרֶב יוֹם כִּפּוּר שַׁחֲרִית.

סימן תרה

א מַה שֶּׁנּוֹהֲגִים לַעֲשׂוֹת כַּפָּרָה בְּעֶרֶב יוֹם כִּפּוּרִים לִשְׁחֹט תַּרְנְגוֹל עַל כָּל בֵּן זָכָר וְלוֹמַר עָלָיו פְּסוּקִים, יֵשׁ לִמְנֹעַ הַמִּנְהָג. הַגָּה: וְיֵשׁ מֵהַגְּאוֹנִים שֶׁכָּתְבוּ מִנְהָג זֶה, וְכֵן כָּתְבוּ אוֹתוֹ רַבִּים מִן הָאַחֲרוֹנִים, וְכֵן נוֹהֲגִין בְּכָל מְדִינוֹת אֵלּוּ וְאֵין לְשַׁנּוֹת, כִּי הוּא מִנְהָג וָתִיקִין. וְנוֹהֲגִין לִקַּח תַּרְנְגוֹל זָכָר לְזָכָר, וְלִנְקֵבָה לוֹקְחִין תַּרְנְגֹלֶת (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם תַּשְׁבֵּ״ץ), וְלוֹקְחִין לְמְעֻבֶּרֶת ב׳ תַּרְנְגוֹלִים אוֹלֵי תֵּלֵד זָכָר; וּבוֹחֲרִין בְּתַרְנְגוֹלִים לְבָנִים, עַל דֶּרֶךְ שֶׁנֶּאֱמַר: אִם יִהְיוּ חַטָּאֵיכֶם כַּשָּׁנִים כַּשֶּׁלֶג יַלְבִּינוּ (יְשַׁעְיָה א, יח) וְנָהֲגוּ לִתֵּן הַכַּפָּרוֹת לַעֲנִיִּים, אוֹ לִפְדּוֹתָן בַּמָּמוֹן שֶׁנּוֹתְנִים לַעֲנִיִּים (מַהֲרִי״ל). וְיֵשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁנּוֹהֲגִין לֵילֵךְ עַל הַקְּבָרוֹת וּלְהַרְבּוֹת בִּצְדָקָה, וְהַכֹּל מִנְהָג יָפֶה. וְיֵשׁ לְהַסְמִיךְ שְׁחִיטַת הַכַּפָּרוֹת מִיָּד לְאַחַר שֶׁהֶחֱזִירוּ עָלָיו. וְסָמַךְ יָדָיו עָלָיו, דְּמוּת הַקָּרְבָּן; וְזוֹרְקִין בְּנֵי מֵעֶיהֶם עַל הַגַּגּוֹת אוֹ בֶּחָצֵר, מָקוֹם שֶׁהָעוֹפוֹת יְכוֹלִין לָקַחַת מִשָּׁם (טור).

סימן תרו

א עֲבֵרוֹת שֶׁבֵּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ אֵין יוֹם הַכִּפּוּרִים מְכַפֵּר עַד שֶׁיְּפַיְּסֶנּוּ; אֲפִלּוּ לֹא הִקְנִיטוֹ אֶלָּא בִּדְבָרִים, צָרִיךְ לְפַיְּסוֹ; וְאִם אֵינוֹ מִתְפַּיֵּס בָּרִאשׁוֹנָה, יַחֲזֹר וְיֵלֵךְ פַּעַם שְׁנִיָּה וּשְׁלִישִׁית, וּבְכָל פַּעַם יִקַּח עִמּוֹ שְׁלֹשָׁה אֲנָשִׁים, וְאִם אֵינוֹ מִתְפַּיֵּס בִּשְׁלֹשָׁה פְּעָמִים אֵינוֹ זָקוּק לוֹ. מִיהוּ י׳אמַר אַחַר כָּךְ לִפְנֵי ר׳ שֶׁבִּקֵּשׁ מִמֶּנּוּ מְחִילָה (מָרְדְּכִי דְּיוֹמָא וּמַהֲרִי״ל); וְאִם הוּא רַבּוֹ, צָרִיךְ לֵילֵךְ לוֹ כַּמָּה פְּעָמִים עַד שֶׁיִּתְפַּיֵּס. הַגָּה: וְהַמּוֹחֵל לֹא יִהְיֶה אַכְזָרִי מִלְּמְחֹל (מַהֲרִי״ל), אִם לֹא שֶׁמְּכִירוֹ לְטוֹבַת הַמְבַקֵּשׁ מְחִילָה (גְּמָרָא דְּיוֹמָא); וְאִם הוֹצִיא עָלָיו שֵׁם רַע, אֵינוֹ צָרִיךְ לִמְחֹל לוֹ. (מָרְדְּכִי וּסְמ״ג וְהגה״מ פ״ב מֵהִלְכוֹת תְּשׁוּבָה וּמהרי״ו).

ב אִם מֵת אֲשֶׁר חָטָא לוֹ, מֵבִיא י׳ בְּנֵי אָדָם וּמַעֲמִידָם עַל קִבְרוֹ וְאוֹמַר: חָטָאתִי לֵאלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וְלִפְלוֹנִי זֶה שֶׁחָטָאתִי לוֹ, וְנָהֲגוּ לְבַקֵּשׁ מְחִילָה בְּעֶרֶב יוֹם כִּפּוּר (מָרְדְּכִי דְּיוֹמָא).

ג תַּקָּנַת קַדְמוֹנֵינוּ וְחֻרְמָם, שֶׁלֹּא לְהוֹצִיא שֵׁם רַע עַל הַמֵּתִים.

ד יָכוֹל לִטְבֹּל וְלִלְקוֹת מָתַי שֶׁיִּרְצֶה, רַק שֶׁיִּהְיֶה קֹדֶם הַלַּיְלָה; וְאֵינוֹ מְבָרֵךְ עַל הַטְּבִילָה. הַגָּה: וְאֵין צָרִיךְ לִטְבֹּל רַק פַּעַם אַחַת, בְּלֹא וִדּוּי, מִשּׁוּם קֶרִי; וְהוּא הַדִּין דְּהַשְּׁלַת תִּשְׁעָה קַבִּין מַיִם נָמֵי מֵהָנֵי (מהרי״ו וְכָל בּוֹ וְתשב״ץ). מִי שֶׁמֵּת לוֹ מֵת בֵּין רֹאשׁ הַשָּׁנָה לְיוֹם הַכִּפּוּרִים, מֻתָּר לִרְחֹץ וְלִטְבֹּל בְּעֶרֶב יוֹם כִּפּוּר, דְּיוֹם כִּפּוּר מִבַּטֵּל שִׁבְעָה (מַהֲרִי״ל הִלְכוֹת שְׁמָחוֹת), אַף עַל פִּי שֶׁנָּהֲגוּ שֶׁלֹּא לִרְחֹץ כָּל שְׁלֹשִׁים, טְבִילַת מִצְוָה מֻתָּר. (דַּעַת עַצְמוֹ).

סימן תרז

א צָרִיךְ לְהִתְוַדּוֹת בְּמִנְחָה קֹדֶם סְעֻדָּה הַמַּפְסֶקֶת. הַגָּה: וְיָחִיד אוֹמְרוֹ אַחַר שֶׁגָּמַר תְּפִלָּתוֹ, וּשְׁלִיחַ צִבּוּר אוֹמְרוֹ בְּיוֹם כִּפּוּר בְּתוֹךְ הַתְּפִלָּה (טור).

ב אֵין צָרִיךְ לְפָרֵט הַחֵטְא; וְאִם רָצָה לְפָרֵט, הָרְשׁוּת בְּיָדוֹ; וְאִם מִתְוַדֶּה בְּלַחַשׁ, נָכוֹן לְפָרֵט הַחֵטְא. הַגָּה: אֲבָל כְּשֶׁמִּתְפַּלֵּל בְּקוֹל רָם, אוֹ שְׁלִיחַ צִבּוּר כְּשֶׁחוֹזֵר הַתְּפִלָּה, אֵין לְפָרֵט הַחֵטְא; וּמַה שֶּׁאוֹמְרִים עַל חֵטְא בְּסֵדֶר א׳ ב׳ לֹא מִקְרֵי פִּרּוּט, הוֹאִיל וְהַכֹּל אוֹמְרִים בְּשָׁוֶה אֵינוֹ אֶלָּא כְּנֶסַח הַתְּפִלָּה (דִּבְרֵי עַצְמוֹ).

ג צָרִיךְ לְהִתְוַדּוֹת מְעֻמָּד; וַאֲפִלּוּ כִּי שָׁמַע לֵיהּ מִשְּׁלִיחַ צִבּוּר וְהוּא הִתְוַדָּה כְּבָר, צָרִיךְ לַעֲמֹד. הַגָּה: וְיַחֲזֹר וְיִתְוַדֶּה עִם הַשְּׁלִיחַ צִבּוּר (ר״ן פ״ב דְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה). וְעִקַּר הַוִּדּוּי הוּא אֲבָל אֲנַחְנוּ חָטָאנוּ (טור).

ד עֲוֹנוֹת שֶׁהִתְוַדָּה עֲלֵיהֶם בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים שֶׁעָבַר, וְלֹא שָׁנָה עֲלֵיהֶם, אֲפִלּוּ הָכִי יָכוֹל לַחֲזֹר וּלְהִתְוַדּוֹת עֲלֵיהֶם.

ה בְּתְפִלַּת מִנְחַת עֶרֶב יוֹם הַכִּפּוּרִים אֵינוֹ חוֹתֵם בַּוִּדּוּי שֶׁאַתָּרֵיהּ. הַגָּה: וְאֵין הַשְּׁלִיחַ צִבּוּר מַחֲזִיר הַוִּדּוּי בְּמִנְחָה, אֶלָּא מִתְפַּלֵּל שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה כְּבַשְּׁאָר יְמוֹת הַשָּׁנָה (טוּר וּמָרְדְּכִי עסס׳ תרי״ד); וְאֵין אוֹמְרִים אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ (עַיִן סס׳ תר״ד) וְכָל שֶׁכֵּן תַּחֲנוּן.

ו כָּל הַקָּהָל לוֹקִים מַלְקוֹת אַרְבָּעִים אַחַר תְּפִלַּת הַמִּנְחָה, שֶׁמִּתּוֹךְ כָּךְ יִתֵּן אֶל לִבּוֹ לָשׁוּב מֵעֲבֵרוֹת שֶׁבְּיָדוֹ. הַגָּה: וְנָהֲגוּ שֶׁהַנִּלְקֶה אוֹמֵר וִדּוּיִים בְּשָׁעָה שֶׁנִּלְקֶה, וְהַמַּלְקֶה אוֹמֵר: וְהוּא רַחוּם יְכַפֵּר עָוֹן וְגוֹ׳, שְׁלֹשָׁה פְּעָמִים שֶׁהֵם ל״ט תֵּבוֹת כְּנֶגֶד ל״ט מַכּוֹת (מִנְהָגִים); וְנָהֲגוּ לְהַלְקוֹת בְּרִצּוּעָה כָּל דְּהוּ, דְּאֵינוֹ רַק זְכִרוֹן לַמַּלְקוֹת; וְיִקַּח רְצוּעָה שֶׁל עֵגֶל, עַל דֶּרֶךְ שֶׁנֶּאֱמַר: יָדַע שׁוֹר קוֹנֵהוּ (יְשַׁעְיָה א, ג); וְהַמַּלְקֶה לֹא יַעֲמֹד, וְלֹא יֵשֵׁב, רַק מֻטֶּה (מִנְהָגִים) פָּנָיו לְצָפוֹן וַאֲחוֹרָיו לַדָּרוֹם (מַהֲרִי״ל). יוֹם הַכִּפּוּרִים אֵינוֹ מְכַפֵּר אֶלָּא עַל הַשָּׁבִים הַמַּאֲמִינִים בְּכַפָּרָתוֹ, אֲבָל הַמִּבְעֵט בּוֹ וּמְחַשֵּׁב בְּלִבּוֹ: מַה מּוֹעִיל לִי יוֹם כִּפּוּר זֶה, אֵינוֹ מְכַפֵּר לוֹ (רַמְבַּ״ם פ״ג מֵהִלְכוֹת שְׁגָגוֹת).

סימן תרח

א אוֹכְלִים וּמַפְסִיקִים קֹדֶם בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת שֶׁצָּרִיךְ לְהוֹסִיף מֵחֹל עַל הַקֹּדֶשׁ; וְתוֹסֶפֶת זֶה אֵין לוֹ שִׁעוּר, אֶלָּא קֹדֶם בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת, שֶׁזְּמַנּוּ אֶלֶף וְת״ק אַמָּה קֹדֶם הַלַּיְלָה, צָרִיךְ לְהוֹסִיף מֵחֹל עַל הַקֹּדֶשׁ מְעַט אוֹ הַרְבֵּה.

ב נָשִׁים שֶׁאוֹכְלוֹת וְשׁוֹתוֹת עַד שֶׁחָשְׁכָה, וְהֵן אֵינָן יוֹדְעוֹת שֶׁמִּצְוָה לְהוֹסִיף מֵחֹל עַל הַקֹּדֶשׁ, אֵין מְמַחִין בְּיָדָן כְּדֵי שֶׁלֹּא יָבוֹאוּ לַעֲשׂוֹת בְּזָדוֹן. הַגָּה: וְהוּא הַדִּין בְּכָל דָּבָר אִסּוּר אֲמְרִינָן: מוּטָב שֶׁיִּהְיוּ שׁוֹגְגִין וְלֹא יִהְיוּ מְזִידִין; וְדַוְקָא שֶׁאֵינוֹ מְפֹרָשׁ בַּתּוֹרָה, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא דְּאוֹרַיְתָא; אֲבָל אִם מְפֹרָשׁ בַּתּוֹרָה, מוֹחִין בְּיָדָן (ר״ן פ״ד דְּבִיצָה וְרֹא״שׁ בְּשֵׁם הָעִטּוּר). וְאִם יוֹדֵעַ שֶׁאֵין דְּבָרָיו נִשְׁמָעִין, לֹא יֹאמַר בָּרַבִּים לְהוֹכִיחָן, רַק פַּעַם אַחַת, אֲבָל לֹא יַרְבֶּה בְּתוֹכָחוֹת מֵאַחַר שֶׁיּוֹדֵעַ שֶׁלֹּא יִשְׁמְעוּ אֵלָיו; אֲבָל בְּיָחִיד חַיָּב לְהוֹכִיחוֹ עַד שֶׁיְּקַלְלֶנּוּ אוֹ יְקַלְלֶנּוּ. (ר״ן סוֹף פֶּרֶק הַבע״י).

ג אִם הִפְסִיק מֵאֲכִילָתוֹ בְּעוֹד הַיּוֹם גָּדוֹל, יָכוֹל לַחֲזוֹר וְלֶאֱכֹל כָּל זְמַן שֶׁלֹּא קִבֵּל עָלָיו הַתַּעֲנִית. הַגָּה: וְעַיֵּן לְעֵיל סִימָן תקנ״ג דְּאִם קִבֵּל בַּלֵּב לֹא הָוֵי קַבָּלָה.

ד בְּעֶרֶב יוֹם הַכִּפּוּרִים אֵין לוֹ לֶאֱכֹל אֶלָּא מַאֲכָלִים קַלִּים לְהִתְעַכֵּל, כְּדֵי שֶׁלֹּא יְהֵא שָׂבֵעַ וּמִתְגָּאֶה כְּשֶׁיִּתְפַּלֵּל. הַגָּה: וְכֵן אֵין אוֹכְלִים דְּבָרִים הַמְחַמְּמִים אֶת הַגּוּף, שֶׁלֹּא יָבֹא לִידֵי קֶרִי; וְכֵן אֵין לֶאֱכֹל מַאֲכָלִי חֶלֶב שֶׁמַּרְבִּים זֶרַע, אַף בְּסְעֻדַּת שַׁחֲרִית נוֹהֲגִין לֶאֱכָלָן. (מַהֲרִי״ל).

סימן תרט

א מֵתֶר לְהַטְמִין חַמִּין מֵעֶרֶב יוֹם הַכִּפּוּרִים לְמוֹצָאֵי יוֹם הַכִּפּוּרִים. הַגָּה: וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁאֵין לְהַטְמִין בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים (עֵין בְּטוּר), וְכֵן הַמִּנְהָג בִּמְדִינוֹת אֵלּוּ (מַהֲרִי״ל).

סימן תרי

א מָקוֹם שֶׁנּוֹהֲגִים לְהַדְלִיק נֵר בְּלֵיל יוֹם הַכִּפּוּרִים, מַדְלִיקִין; מָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ שֶׁלֹּא לְהַדְלִיק, אֵין מַדְלִיקִין. וְאִם יֵשׁ לוֹ נֵר בַּבַּיִת, חַיָּב לְהַדְלִיק בְּחֶדֶר שֶׁשּׁוֹכֵב שָׁם כְּדֵי שֶׁלֹּא יָבֹא לִידֵי תַּשְׁמִישׁ עִם אִשְׁתּוֹ, מֵאַחַר שֶׁרוֹאֶה אוֹתָהּ אֶצֶל הַנֵּר שֶׁבְּבֵיתוֹ (מַהֲרִי״ל); וְאִם חָל לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת, חַיָּבִין הַכֹּל לְהַדְלִיק. הַגָּה: וּמְבָרְכִין: לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת וְשֶׁל יוֹם הַכִּפּוּרִים.

ב יֵשׁ מִי שֶׁאוֹמֵר שֶׁמְּבָרֵךְ עַל הַדְלָקַת נֵר יוֹם הַכִּפּוּרִים. הַגָּה: וְכֵן הַמִּנְהָג בִּמְדִינוֹת אֵלּוּ.

ג בְּכָל מָקוֹם מַדְלִיקִין, בְּבָתֵּי כְּנֵסִיּוֹת וּבְבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת וּבַמְּבוֹאוֹת הָאֲפֵלִים וְעַל גַּבֵּי הַחוֹלִים.

ד נוֹהֲגִים בְּכָל מָקוֹם לְהַרְבּוֹת נֵרוֹת בְּבָתֵּי כְּנֵסִיּוֹת, וּלְהַצִּיעַ בְּגָדִים נָאִים בְּבֵית הַכְּנֶסֶת. הַגָּה: וְנוֹהֲגִים שֶׁכָּל אִישׁ, גָּדוֹל אוֹ קָטָן, עוֹשִׂין לוֹ נֵר (מָרְדְּכִי וּמַהֲרִי״ו); גַּם נֵר נְשָׁמָה לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ שֶׁמֵּתוּ (כָּל בּוֹ), וְכֵן נָכוֹן, וְכֵן כָּתְבוּ מִקְצָת רַבְּוָאתָא; וְאִם כָּבוּ נֵרוֹת אֵלּוּ בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, אֵין לוֹמַר לְעַכּוּ״ם שֶׁיַּחֲזֹר וִידַלְּיקֵם (מַהֲרִי״ל). מִי שֶׁכָּבָה נֵרוֹ בְּיוֹם כִּפּוּר, יַחֲזֹר וְיַדְלִיקֶנּוּ בְּמוֹצָאֵי יוֹם כִּפּוּר, וְאַל יְכַבֶּנּוּ עוֹד, אֶלָּא יַנִּיחֶנּוּ לִדְלֹק עַד גְּמִירָא וְגַם יְקַבֵּל עָלָיו שֶׁכָּל יָמָיו לֹא יְכַבֶּה בְּמוֹצָאֵי יוֹם הַכִּפּוּרִים נֵרוֹ, לֹא הוּא וְלֹא אַחֵר, כָּךְ נִמְצָא בְּמִנְהָגִים יְשָׁנִים. וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁיֵּשׁ לְהַצִּיעַ הַשַּׁלְחָנוֹת בְּיוֹם כִּפּוּר כְּמוֹ בְּשַׁבָּת (מָרְדְּכִי וּמִנְהָגִים), וְכֵן נוֹהֲגִין. יֵשׁ שֶׁכָּתְבוּ שֶׁנָּהֲגוּ לִלְבֹּשׁ בְּגָדִים לְבָנִים נְקִיִּים בְּיוֹם כִּפּוּר, דֶּגֶמֶת מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת; וְכֵן נוֹהֲגִין לִלְבֹּשׁ הַקִּיטֶל שֶׁהוּא לָבָן וְנָקִי, גַּם הוּא בֶּגֶד מֵתִים וְעַל יְדֵי זֶה לֵב הָאָדָם נִכְנָע וְנִשְׁבָּר (דִּבְרֵי עַצְמוֹ מֵהַגָּהוֹת מַיְמוֹנִי פ״ז דִּשְׁבִיתַת עָשׂוֹר).

סימן תריא

א יוֹם הַכִּפּוּרִים לֵילוֹ כְּיוֹמוֹ לְכָל דָּבָר. וּמָה הֵם הַדְּבָרִים הָאֲסוּרִים בּוֹ; מְלָאכָה, אֲכִילָה, שְׁתִיָּה, רְחִיצָה, סִיכָה, נְעִילַת הַסַּנְדָּל, תַּשְׁמִישׁ הַמִּטָּה; וְאֵין חִיּוּב כָּרֵת אֶלָּא עַל מְלָאכָה וַאֲכִילָה וּשְׁתִיָּה.

ב כָּל מְלָאכָה שֶׁחַיָּבִים עָלֶיהָ בְּשַׁבָּת, חַיָּבִים עָלֶיהָ בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים; וְכָל שֶׁבְּשַׁבָּת פָּטוּר אֲבָל אָסוּר, גַּם בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים כֵּן, אֶלָּא שֶׁבְּשַׁבָּת זְדוֹנוֹ בִּסְקִילָה, וְיוֹם הַכִּפּוּרִים זְדוֹנוֹ בְּכָרֵת; וְכָל שֶׁאָסוּר לְטַלְטְלוֹ בְּשַׁבָּת אָסוּר לְטַלְטְלוֹ בְּיוֹם כִּפּוּר. וְהִתִּירוּ לְקַנֵּב יָרָק וְלִפְצֹעַ אֱגוֹזִים מִן הַמִּנְחָה וּלְמַעְלָה, כְּשֶׁחָל בַּחֹל, וְהָאִדָּנָא נָהֲגוּ לֶאֱסֹר. הַגָּה: אִם נָפְלָה דְּלֶקָה בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, מֻתָּר לְהַצִּיל סְעֻדָּה אַחַת לְצֹרֶךְ לַיְלָה, כְּמוֹ שֶׁמַּצִּיל בְּשַׁבָּת לִסְעֻדַּת מִנְחָה (ר״ן פֶּרֶק כָּל כִּתְבֵי). וּכְבָר נִתְבָּאֵר סִימָן של״ד כֵּיצַד נוֹהֲגִים בַּזְּמַן הַזֶּה בְּדָלֶקָה בְּשַׁבָּת, וְהוּא הַדִּין בְּיוֹם כִּפּוּר. וְנָהֲגוּ שֶׁהַתִּינוֹקוֹת מְשַׂחֲקִים בָּאֱגוֹזִים (אַגּוּדָה וּמַהֲרִי״ל), וְאֵין לִמְחוֹת בְּיָדָם אֲפִלּוּ קֹדֶם מִנְחָה; וְנִשְׁתַּרְבֵּב הַמִּנְהָג מִדִּין הַפְצָעַת אֱגוֹזִים הַנִּזְכָּר (דִּבְרֵי עַצְמוֹ).

סימן תריב

א הָאוֹכֵל בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים כְּכוֹתֶבֶת הַגַּסָּה, חַיָּב; וְהוּא פָּחוֹת מִכַּבֵּיצָה מְעַט, וְשִׁעוּר זֶה שָׁוֶה לְכָל אָדָם בֵּין לְגַנֵּס בֵּין לְעוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן.

ב כָּל הָאֳכָלִים מִצְטָרְפִים לִשְׁעוּר זֶה, אֲפִלּוּ מֶלַח שֶׁעַל הַבָּשָׂר וְצִיר שֶׁל יָרָק; אֲבָל אֳכִילָה וּשְׁתִיָּה אֵינָן מִצְטָרְפוֹת.

ג אָכַל, וְחָזַר וְאָכַל, אִם יֵשׁ מִתְּחִלַּת אֲכִילָה רִאשׁוֹנָה עַד סוֹף אֲכִילָה אַחֲרוֹנָה כְּדֵי אֲכִילַת פְּרָס, מִצְטָרְפִין; וְאִם לָאו, אֵין מִצְטָרְפִין.

ד שְׁעוּר אֲכִילַת פְּרָס, יֵשׁ אוֹמְרִים ד׳ בֵּיצִים; וְיֵשׁ אוֹמְרִים ג׳ בֵּיצִים שׁוֹחֲקוֹת (רַשְׁבָּ״א).

ה הָא דְּבָעֵינָן שִׁעוּר הַיְנוּ לְחִיּוּב כָּרֵת אוֹ חַטָּאת, אֲבָל אִסּוּרָא אִכָּא בְּכָל שֶׁהוּא.

ו אָכַל אֳכָלִים שֶׁאֵינָם רְאוּיִם לַאֲכִילָה, אוֹ שֶׁאָכַל אֲכִילָה גַּסָּה, כְּגוֹן מֵיד עַל אֲכִילָה שֶׁאָכַל עֶרֶב יוֹם הַכִּפּוּרִים עַד שֶׁקָּץ בִּמְזוֹנוֹ, פָּטוּר. הַגָּה: וְאִם אָכַל מַאֲכָלִים מְבַשָּׁמִים אוֹ מִתְבָּלִים, עַל אֲכִילָתוֹ, חַיָּב, דְּרוָחָא לְבַסּוּמֵי שְׁכִיחָא (כָּל בּוֹ). וְאָסוּר בְּיוֹם כִּפּוּר לִטְעֹם דָּבָר לְהַפְלִיט, אֲפִלּוּ עֲצֵי בְּשָׂמִים; וְעַיֵּן לְעֵיל סִימָן תקס״ז (סָעִיף ג׳ בְּהַג״ה).

ז אָכַל עֲלֵי קָנִים, פָּטוּר; וְלוּלְבֵי גְּפָנִים שֶׁלִּבְלְבוּ קֹדֶם רֹאשׁ הַשָּׁנָה, פָּטוּר, דְּעֵץ בְּעָלְמָא הֵם. וְאִם לִבְלְבוּ בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל מֵרֹאשׁ הַשָּׁנָה עַד יוֹם הַכִּפּוּרִים, חַיָּב.

ח כָּס (פְּרוּשׁ שֶׁכָּסָס וּפָצַע אוֹתָם בְּשִׁנָּיו) פִּלְפֵּל אוֹ זַנְגְּבִילָא, אִם הֵם יְבֵשִׁים, פָּטוּר, דְּלֹא חָזוּ לַאֲכִילָה; וְאִם הֵם רְטֻבִּים, חַיָּב.

ט הַשּׁוֹתֶה בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים מְלֹא לֻגְמָיו (פְּרוּשׁ מְלֹא פִּיו), חַיָּב; וּמְשַׁעֲרִים בְּכָל אָדָם לְפִי מַה שֶּׁהוּא, הַגָּדוֹל לְפִי גָּדְלוֹ וְהַקָּטָן לְפִי קָטְנוֹ; וְלֹא מְלֹא לֻגְמָיו מַמָּשׁ, אֶלָּא כְּדֵי שֶׁיִּסָּלְקֶנּוּ לְצַד אֶחָד בְּפִיו וְיֵרָאֶה כִּמְלֹא לֻגְמָיו, וְהוּא פָּחוֹת מֵרְבִיעִית בְּאָדָם בֵּינוֹנִי; וְכָל הַמַּשְׁקִים מִצְטָרְפִים לְכַשִּׁעוּר. הַגָּה: שָׁתָה מַשְׁקִין שֶׁאֵינָן רְאוּיִן לִשְׁתִיָּה, כְּגוֹן צִיר אוֹ מוֹרְיָס וְחֹמֶץ חַי, פָּטוּר; אֲבָל חֹמֶץ מָזוּג, חַיָּב (טוּר).

י שָׁתָה מְעַט וְחָזַר וְשָׁתָה, אִם יֵשׁ מִתְּחִלַּת שְׁתִיָּה רִאשׁוֹנָה עַד סוֹף שְׁתִיָּה אַחֲרוֹנָה כְּדֵי שְׁתִיַּת רְבִיעִית, מִצְטָרְפִין לְכַשִּׁעוּר; וְאִם לָאו, אֵין מִצְטָרְפִין. וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁשִּׁעוּר צָרוּף הַשְׁתִיּוֹת כְּדֵי אֲכִילַת פְּרָס, כְּמוֹ צָרוּף אֲכִילוֹת. הַגָּה: מַתָּר לִגַּע בְּיוֹם כִּפּוּר בְּאֳכָלִין וּמַשְׁקִין וְלִתֵּן לִקְטַנִּים, וְלֹא חַיְישִׁינַן שֶׁיֹּאכַל אוֹ יִשְׁתֶּה אִם יִגַּע (תְּרוּמַת הַדֶּשֶׁן סִימָן קמ״ז).

סימן תריג

א אָסוּר לִרְחֹץ בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, בֵּין בְּחַמִּין בֵּין בְּצוֹנֵן; וַאֲפִלּוּ לְהוֹשִׁיט אֶצְבָּעוֹ בַּמַּיִם, אָסוּר. וְאִם הָיוּ יָדָיו אוֹ רַגְלָיו אוֹ שְׁאָר גּוּפוֹ מְלֻכְלָכִים בְּטִיט אוֹ בְּצוֹאָה, אוֹ שֶׁנָּטַף דָּם מֵחוֹטְמוֹ, מַתָּר לְרָחְצָם; שֶׁלֹּא אָסְרוּ אֶלָּא רְחִיצָה שֶׁל תַּעֲנוּג.

ב נוֹטֵל אָדָם יָדָיו שַׁחֲרִית וּמְבָרֵךְ עַל נְטִילַת יָדַיִם, וְיִזָּהֵר שֶׁלֹּא יִטֹּל אֶלָּא עַד סוֹף קְשָׁרֵי אֶצְבְּעוֹתָיו וְלֹא יְכַוֵּן לְהַנָּאַת רְחִיצָה רַק לְהַעֲבִיר הָרוּחַ רָעָה מֵעַל הַיָּדַיִם (הַגָּהוֹת מַיְמוֹנִי).

ג אִם הִטִּיל מַיִם וְשָׁפְשַׁף בְּיָדוֹ, אוֹ עָשָׂה צָרְכָּיו וְקִנַּח, מַתָּר לְרָחְצָן דַּהֲוָה לֵיהּ יָדָיו מְלֻכְלָכוֹת וְרוֹחֵץ עַד סוֹף קְשָׁרֵי אֶצְבְּעוֹתָיו; וְאִם רוֹצֶה לְהִתְפַּלֵּל, אֲפִלּוּ לֹא קִנַּח נָמֵי מַתָּר לִטֹּל עַד סוֹף קְשָׁרֵי אֶצְבְּעוֹתָיו. הַגָּה: וְכֵן כֹּהֵן הָעוֹלֶה לַדּוּכָן נוֹטֵל יָדָיו, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן טְהוֹרוֹת, דְּכָל רֹב רְחִיצָה שֶׁאֵינוֹ מְכַוֵּן בָּהּ לְתַעֲנוּג, מֻתָּרֶת (הַגָּהוֹת מַיְמוֹנִי פ״ג מֵהִלְכוֹת יוֹם כִּפּוּר וּמַהֲרִי״ל); וְלָכֵן אֲפִלּוּ בָּא מִן הַדֶּרֶךְ וְרַגְלָיו כֻּהוֹת, מַתָּר לְרָחְצָן (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם הַגָּהוֹת מַיְמוֹנִי וּסְמַ״ג וְטוּר הִלְכוֹת תִּשְׁעָה בְּאָב).

ד מִי שֶׁהוּא אִסְטְנִיס וְאֵין דַּעְתּוֹ מְיֻשֶּׁבֶת עָלָיו עַד שֶׁיְּקַנַּח פָּנָיו בְּמַיִם, מַתָּר. הַגָּה: וְנָהֲגוּ בָּזֶה לְהַחְמִיר; וַאֲפִלּוּ בִּרְחִיצַת הָעֵינַיִם, שֶׁהִיא קָצַת רְפוּאָה, נָהֲגוּ לְהַחְמִיר (מַהֲרִי״ל). וְאָסוּר לִרְחֹץ פָּיו בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל סִימָן תקס״ז (סָעִיף ג׳).

ה הַהוֹלֵךְ לְבֵית הַמִּדְרָשׁ, אוֹ לְהַקְבִּיל פְּנֵי אָבִיו אוֹ רַבּוֹ אוֹ מִי שֶׁגָּדוֹל מִמֶּנּוּ בְּחָכְמָה, אוֹ לְצָרְכֵי מִצְוָה, יָכוֹל לַעֲבֹר בְּמַיִם עַד צַוָּארוֹ, בֵּין בַּהֲלִיכָה בֵּין בַּחֲזָרָה; וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יוֹצִיא יָדָיו מִתַּחַת שְׁפַת חֲלוּקוֹ לְהַגְבִּיהַּ שׁוּלֵי חֲלוּקוֹ עַל זְרוֹעוֹ; וְהוּא שֶׁלֹּא יִהְיוּ הַמַּיִם רוֹדְפִים, דְּאִם כֵּן אַף בַּחֹל אָסוּר מִפְּנֵי הַסַּכָּנָה, אֲפִלּוּ אִם אֵינָם מַגִּיעִים אֶלָּא עַד מָתְנַיִם.

ו הָא דְּשָׁרֵי לַעֲבֹר (בְּגוּפוֹ) בְּמַיִם לְרַבֵּר מִצְוָה, דַּוְקָא לַעֲבֹר בְּגוּפוֹ בַּמַּיִם עַצְמָן; אֲבָל לַעֲבֹר בִּסְפִינָה קְטַנָּה, יֵשׁ מִי שֶׁאוֹסֵר.

ז הָרַב אָסוּר לַעֲבֹר בְּמַיִם כְּדֵי לֵילֵךְ אֵצֶל תַּלְמִידוֹ.

ח הַהוֹלֵךְ לִשְׁמֹר פֵּירוֹתָיו מַתָּר לַעֲבֹר בְּמַיִם בַּהֲלִיכָה, אֲבָל לֹא בַּחֲזָרָה. הַגָּה: וְכָל מָקוֹם דְּמַתָּר לַעֲבֹר בְּמַיִם, אֲפִלּוּ הָיָה לוֹ דֶּרֶךְ שֶׁיָּכוֹל לְהַקִּיף בַּיִּבָּשָׁה, מַתָּר לַעֲבֹר, דִּלְמַעֵט בְּהִלּוּךְ עָדִיף טְפֵי (אוֹר זָרוּעַ).

ט אָסוּר לְהִצְטַנֵּן בְּטִיט לַח, אִם הוּא טוֹפֵחַ עַל מְנַת לְהַטְפִּיחַ; וְאָסוּר לְהִצְטַנֵּן בְּכֵלִים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם מַיִם, אֲפִלּוּ הֵם חֲסֵרִים, בֵּין שֶׁל חֶרֶס בֵּין שֶׁל מַתֶּכֶת; אֲבָל אִם הֵם רֵקִים, מֻתָּר; וְכֵן בְּפֵרוֹת וּבְתִינוֹק. הַגָּה: וְאָסוּר לִשְׁרוֹת מַפָּה מִבְּעוֹד יוֹם וְלַעֲשׂוֹתָהּ קְמִין כֵּלִים נְגוּבִים וּלְהִצְטַנֵּן בָּהּ בְּיוֹם כִּפּוּר, דְּחַיְישִׁינַן שֶׁמָּא לֹא תִּנְגֹּב יָפָה וְיָבֹא לִידֵי סְחִיטָה (הַגָּהוֹת מַיְמוֹנִי פ״ג וּפַרְדְּכֵי וּסְמַ״ק וּמַנְהִגִים). הַחוֹלֶה רוֹחֵץ כְּדַרְכּוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ מְסֻכָּן (רַמְבַּ״ם).

י כַּלָּה, כָּל שְׁלֹשִׁים יוֹם מֻתֶּרֶת לִרְחֹץ פָּנֶיהָ.

יא מִי שֶׁרָאָה קֶרִי, בְּזְמַן הַזֶּה, בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, אִם לַח הוּא, מְקַנְּחוֹ בְּמַפָּה וְדַיּוֹ; וְאִם יָבֵשׁ הוּא, אוֹ שֶׁנִּתְלַכְלֵךְ, רוֹחֵץ מְקוֹמוֹת הַמְלֻכְלָכִים בּוֹ לְבַד, וּמִתְפַּלֵּל; וְאָסוּר לִרְחֹץ גּוּפוֹ אוֹ לִטְבֹּל, אַף עַל פִּי שֶׁבִּשְׁאָר יְמוֹת הַשָּׁנָה הוּא רָגִיל לִטְבֹּל לַתְּפִלָּה.

יב בַּזְּמַן הַזֶּה אָסוּר לְאִשָּׁה לִטְבֹּל בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, אֲפִלּוּ הִגִּיעַ זְמַן טְבִילָתָהּ בּוֹ בַּיּוֹם.

סימן תריד

א אָסוּר לָסוּךְ אֲפִלּוּ מְקֻצָּת גּוּפוֹ, וַאֲפִלּוּ אֵינוֹ אֶלָּא לְהַעֲבִיר הַזֵּהֲמָא; אֲבָל אִם הוּא חוֹלֶה, אֲפִלּוּ אֵין בּוֹ סַכָּנָה, אוֹ שֶׁיֵּשׁ לוֹ חֲטָטִין בְּרֹאשׁוֹ, מֻתָּר.

ב אָסוּר לִנְעֹל סַנְדָּל אוֹ מִנְעָל שֶׁל עוֹר, אֲפִלּוּ קַב הַקְּטֵעַ וְכֵיוֹצֵא בּוֹ, אֲפִלּוּ שֶׁל עֵץ וּמְחֻפֶּה עוֹר, אָסוּר; אֲבָל שֶׁל גֻּמִּי אוֹ שֶׁל קַשׁ, אוֹ שֶׁל בֶּגֶד אוֹ שֶׁל שְׂאָר מִינִים, מֻתָּר אֲפִלּוּ לָצֵאת בָּהֶם לִרְשׁוּת הָרַבִּים. וּמֻתָּר לַעֲמֹד עַל כֵּרִים וּכְסָתוֹת שֶׁל עוֹר, וּמִכָּל מָקוֹם הַמַּחְמִיר תָּבֹא עָלָיו בְּרָכָה (מָרְדְּכַי דְּיוֹמָא וּתְרוּמַת הַדֶּשֶׁן סִימָן קמ״ט).

ג הַחַיָּה, כָּל שְׁלֹשִׁים יוֹם מֻתֶּרֶת לִנְעֹל אֶת הַסַּנְדָּל; וְהַחוֹלֶה כֵּיוֹצֵא בָּהּ, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בּוֹ סַכָּנָה; וְכֵן מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ מַכָּה בִּרְגְלָיו.

ד מֻתָּר כָּל אָדָם לִנְעֹל סַנְדָּל מֻחֲמַת עֲקֶרֶב וְכֵיוֹצֵא בּוֹ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִשְׁכְּנוּ; אִם מְצוּיִים שָׁם עַקְרַבִּים אוֹ דְּבָרִים הַנּוֹשְׁכִים. הַגָּה: וְאִם יָרְדוּ גְּשָׁמִים וְרוֹצֶה לֵילֵךְ לְבֵיתוֹ מִבֵּית הַכְּנֶסֶת אוֹ לְהֶפֶךְ, וְהוּא אִיסְטְנִיס, מֻתָּר לִנְעֹל מִנְעָלָיו עַד שֶׁמַּגִּיעַ לְמְקוֹמוֹ (מַהֲרִי״ל).

סימן תרטו

א יוֹם הַכִּפּוּרִים אָסוּר בְּתַשְׁמִישׁ הַמִּטָּה, וְאָסוּר לִגַּע בְּאִשְׁתּוֹ כְּאִלּוּ הִיא נִדָּה; וְכֵן אָסוּר לִישֵׁן עִם אִשְׁתּוֹ בְּמִטָּה.

ב הָרוֹאֶה קֶרִי בְּלֵיל יוֹם הַכִּפּוּרִים יִדְאַג כָּל הַשָּׁנָה, וְאִם עָלְתָה לוֹ שָׁנָה מֻבְטָח לוֹ שֶׁהוּא בֶּן הָעוֹלָם הַבָּא.

סימן תרטז

א הַתִּינוֹקוֹת מֻתָּרִים בְּכָל אֵלּוּ, חוּץ מִבִּנְעִילַת הַסַּנְדָּל, שֶׁאֵין חוֹשְׁשִׁין כָּל כָּךְ אִם לֹא יִנְעֲלוּ. הַגָּה: וּמֻתָּר לוֹמַר לְנָכְרִי לְרָחֲצָן וּלְסוּכָן; אֲבָל לְהַאֲכִילָם, אֲפִלּוּ בְּיָדַיִם שָׁרֵי (טור).

ב קָטָן בֶּן ט׳ שָׁנִים שְׁלֵמוֹת, וּבֶן י׳ שָׁנִים שְׁלֵמוֹת, מְחַנְּכִין אוֹתוֹ לְשָׁעוֹת; כֵּיצַד, הָיָה רָגִיל לֶאֱכֹל בְּב׳ שָׁעוֹת בַּיּוֹם, מַאֲכִילִין אוֹתוֹ בִּשְׁלֹשָׁה; הָיָה רָגִיל לֶאֱכֹל בְּג׳, מַאֲכִילִין אוֹתוֹ בְּרְבִיעִית; לְפִי כֹּחַ הַבֵּן מוֹסִיפִין לְעַנּוֹת אוֹתוֹ בְּשָׁעוֹת וְהוּא הַדִּין לְקָטָנָה הַבְּרִיאָה (טור). בֶּן י״ א, בֵּין זָכָר בֵּין נְקֵבָה, מְתַעֲנִין וּמַשְׁלִימִין מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, כְּדֵי לְחַנְּכָן בְּמִצְוֹת. הַגָּה: וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁאֵינָן צְרִיכִין לְהַשְׁלִים מִדְּרַבָּנָן, כְּלָל (ר״ן וְאוֹר זָרוּעַ וְהַגְמַ״י בְּשֵׁם ה״ג וְרוֹקֵחַ וּרְא״ם), וְיֵשׁ לִסְמֹךְ עֲלֵיהֶם בְּנָעַר שֶׁהוּא כָּחוּשׁ וְאֵינוֹ חָזָק לְהִתְעַנּוֹת (תְּרוּמַת הַדֶּשֶׁן סִימָן קנ״ה) וְכָל מָקוֹם שֶׁמְּחַנְּכִין אוֹתוֹ בַּאֲכִילָה, מְחַנְּכִין אוֹתוֹ בִּרְחִיצָה וְסִיכָה (טור). בַּת י״ב וְיוֹם אֶחָד, וּבֶן י״ג וְיוֹם אֶחָד, שֶׁהֵבִיאוּ שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת, הֲרֵי הֵם כִּגְדוֹלִים לְכָל מִצְוֹת וּמַשְׁלִימִים מִן הַתּוֹרָה; אֲבָל אִם לֹא הֵבִיאוּ שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת, עַדַיִן קְטַנִּים הֵם וְאֵינָן מַשְׁלִימִין אֶלָּא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים. הַגָּה: וַאֲפִלּוּ הוּא רַךְ וְכָחוּשׁ, צָרִיךְ לְהַשְׁלִים דְּחַיְישִׁינַן שֶׁמָּא נָשְׂרוּ הַשְּׂעָרוֹת (תְּרוּמַת הַדֶּשֶׁן סִימָן קנ״ה); קָטָן שֶׁהוּא פָּחוֹת מִבֶּן תֵּשַׁע אֵין מְעַנִּין אוֹתוֹ בְּיוֹם כִּפּוּר, כְּדֵי שֶׁלֹּא יָבֹא לִידֵי סַכָּנָה. הַגָּה: אֲפִלּוּ אִם רוֹצֶה לְהַחֲמִיר עַל עַצְמוֹ, מוֹחִין בְּיָדוֹ (כָּל בּוֹ).

סימן תריז

א עֻבָּרוֹת וּמֵינִיקוֹת מִתְעַנּוֹת וּמַשְׁלִימוֹת בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים.

ב עֻבָּרָה שֶׁהֵרִיחָה וּפָנֶיהָ מִשְׁתַּנִּים אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא אָמְרָה צְרִיכָה אֲנִי (רי״ו נכ״ז); לוֹחֲשִׁין לָהּ בְּאָזְנָהּ שֶׁיּוֹם הַכִּפּוּרִים הוּא; אִם נִתְקָרְרָה דַּעְתָּהּ בְּזִכָּרוֹן זֶה, מוּטָב; וְאִם לָאו, מַאֲכִילִין אוֹתָהּ עַד שֶׁתִּתְיַשֵּׁב דַּעְתָּהּ.

ג כָּל אָדָם שֶׁהֵרִיחַ מַאֲכָל וְנִשְׁתַּנּוּ פָּנָיו, מְסֻכָּן הוּא אִם לֹא יִתְּנוּ לוֹ מְמֻנּוּ, וּמַאֲכִילִין אוֹתוֹ מְמֻנּוּ.

ד יוֹלֶדֶת, תּוֹךְ שִׁלְשָׁה יָמִים לֹא תִתְעַנֶּה כְּלָל; מִשְּׁלֹשָׁה עַד שִׁבְעָה, אִם אָמְרָה: צְרִיכָה אֲנִי, מַאֲכִילִין אוֹתָהּ; מִכָּאן וָאֵילָךְ, הֲרֵי הִיא כְּכָל אָדָם. וְיָמִים אֵלּוּ אֵין מוֹנִין אוֹתָם מֵעֵת לְעֵת; כְּגוֹן אִם יָלְדָה בְּשִׁבְעָה בְּתִשְׁרֵי בָּעֶרֶב, אֵין מַאֲכִילִין אוֹתָהּ בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים אִם לֹא אָמְרָה: צְרִיכָה אֲנִי, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא שָׁלְמוּ לָהּ

שְׁלֹשָׁה יָמִים עַד יוֹם כִּפּוּר בָּעֶרֶב, מִשּׁוּם דְּכֵיוָן שֶׁנִּכְנַס יוֹם רְבִיעִי לְלֵידָתָהּ מִקְרֵי לְאַחַר שְׁלֹשָׁה.

סימן תריח

א חוֹלֶה שֶׁצָּרִיךְ לֶאֱכֹל, אִם יֵשׁ שָׁם רוֹפֵא בָּקִי אֲפִלּוּ הוּא עוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁאוֹמֵר: אִם לֹא יַאֲכִילוּ אוֹתוֹ אֶפְשָׁר שֶׁיִּכְבֵּד עָלָיו הַחֹלִי וְיִסְתַּכֵּן, מַאֲכִילִין אוֹתוֹ עַל פִּיו, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁמָּא יָמוּת. אֲפִלּוּ אִם הַחוֹלֶה אוֹמֵר: אֵינוֹ צָרִיךְ, שׁוֹמְעִים לָרוֹפֵא; וְאִם הַחוֹלֶה אוֹמֵר: צָרִיךְ אֲנִי, אֲפִלּוּ מֵאָה רוֹפְאִים אוֹמְרִים: אֵינוֹ צָרִיךְ, שׁוֹמְעִים לַחוֹלֶה.

ב רוֹפֵא אֶחָד אוֹמֵר: צָרִיךְ, וְרוֹפֵא אֶחָד אוֹמֵר: אֵינוֹ צָרִיךְ, מַאֲכִילִים אוֹתוֹ. הַגָּה: וְהוּא הַדִּין לִשְׁנַיִם נֶגֶד שְׁנַיִם, וַאֲפִלּוּ קָצָתָן יוֹתֵר בְּקִיאִין מִקָּצָתָן כֵּן נִרְאֶה לִי.

ג וְאִם הַחוֹלֶה וְרוֹפֵא אֶחָד עִמּוֹ אוֹמְרִים שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ, וְרוֹפֵא אֶחָד אוֹמֵר: צָרִיךְ; אוֹ שֶׁהַחוֹלֶה אֵינוֹ אוֹמֵר כְּלוּם וְרוֹפֵא אֶחָד אוֹמֵר: צָרִיךְ, וּשְׁנַיִם אוֹמְרִים: אֵינוֹ צָרִיךְ, אֵין מַאֲכִילִין אוֹתוֹ.

ד אִם שְׁנַיִם אוֹמְרִים: צָרִיךְ, אֲפִלּוּ מֵאָה אוֹמְרִים: אֵינוֹ צָרִיךְ, וַאֲפִלּוּ הַחוֹלֶה אוֹמֵר עִמָּהֶם שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ, מַאֲכִילִים אוֹתוֹ מֵאַחַר שֶׁשְּׁנַיִם אוֹמְרִים: צָרִיךְ. הַגָּה: וְהוּא הַדִּין אִם הַחוֹלֶה וְרוֹפֵא אֶחָד עִמּוֹ אוֹמְרִים: צָרִיךְ, אַף עַל פִּי שֶׁמֵּאָה רוֹפְאִים אוֹמְרִים: אֵינוֹ צָרִיךְ, מַאֲכִילִין אוֹתוֹ (טור), וְלֹא חַיְישִׁינַן דְּהַחוֹלֶה אוֹמֵר: צָרִיךְ מִשּׁוּם דְּמַאֲמִין לְרוֹפֵא זֶה שֶׁאוֹמֵר: צָרִיךְ (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם מהרי״א).

ה אִם הַחוֹלֶה אוֹמֵר: אֵינוֹ צָרִיךְ, וְהָרוֹפֵא מְסַפֵּק, מַאֲכִילִין אוֹתוֹ; אֲבָל אִם הָרוֹפֵא אוֹמֵר: אֵינוֹ צָרִיךְ, וְהַחוֹלֶה אוֹמֵר: אֵינִי יוֹדֵעַ, אֵין מַאֲכִילִין אוֹתוֹ.

ו אִם הָרוֹפֵא אוֹמֵר שֶׁאֵינוֹ מַכִּיר אֶת הַחֹלִי, חֲרֵי הוּא כְּאָדָם דְּעַלְמָא וְאֵין דְּבָרָיו מוֹעִילִין וְלֹא מוֹרִידִין. הַגָּה: מִיהוּ אִם נֶחֱלַשׁ הַרְבֵּה עַד שֶׁנִּרְאֶה לְרֹב בְּנֵי אָדָם שֶׁאֲצָלוֹ שֶׁהוּא מְסַכָּן אִם לֹא יֹאכַל, מַאֲכִילִין אוֹתוֹ (א״ז הָאָרוֹךְ).

ז כְּשֶׁמַּאֲכִילִין אֶת הָעֲבָרוֹת אוֹ אֶת הַחוֹלֶה, מַאֲכִילִין אוֹתָם מְעַט מְעַט כְּדֵי שֶׁלֹּא יִצְטָרֵךְ לְשִׁעוּר; הִלְכָךְ מַאֲכִילִין אוֹתוֹ כְּבׄ׳ שְׁלִישֵׁי בֵּיצָה בֵּינוֹנִית, וְיִשְׁהֶה כְּדֵי אֲכִילַת אַרְבָּעָה בֵּיצִים; וְהַשְׁתָּא, יִבְדְּקוּ בַּחוֹלֶה עַצְמוֹ כַּמָּה הִיא כְּדֵי שֶׁיְּסַלְּקֶנּוּ לְצַד אֶחָד וְיֵרָאֶה כְּמִלֹּא לֻגְמָיו.

ח וְיַשְׁקוּהוּ פָּחוֹת מֵאוֹתוֹ שִׁעוּר, וְיִשְׁהוּ בֵּין שְׁתֵּיָה לִשְׁתֵּיָה כְּדֵי אֲכִילַת אַרְבָּעָה בֵּיצִים, וּלְפָחוֹת יִשְׁהוּ בֵּין שְׁתֵּיָה לִשְׁתֵּיָה כְּדֵי שִׁעוּר שְׁתֵּית רְבִיעִית; וְאִם אָמְדוּהוּ שֶׁאֵין הַשִּׁעוּרִים הַלָּלוּ מַסְפִּיקִים לוֹ, אוֹ שֶׁהַחוֹלֶה אוֹמֵר כֵּן, אוֹ שֶׁנִּסְתַּפְּקוּ בַּדָּבָר, מַאֲכִילִים וּמַשְׁקִים אוֹתוֹ כָּל צָרְכּוֹ מִיָּד.

ט מִי שֶׁאָחֲזוֹ בֶּלְמוֹס, וְהוּא חֹלִי שֶׁבָּא מֵחֲמַת רָעָבוֹן וְסִימָנוֹ שֶׁעֵינָיו כֵּהוֹת וְאֵינוֹ יָכוֹל לִרְאוֹת, מַאֲכִילִין אוֹתוֹ עַד שֶׁיֵּאוֹרוּ עֵינָיו; וְאִם אֵין שָׁם מַאֲכָל שֶׁל הֶתֵּר, מַאֲכִילִין אוֹתוֹ מַאֲכַל אִסּוּר; וְאִם יֵשׁ כָּאן שְׁנֵי מִינֵי אִסּוּרִים, אֶחָד חָמוּר מֵחֲבֵרוֹ, מַאֲכִילִין אוֹתוֹ הַקַּל תְּחִלָּה. הַגָּה: אִם צָרִיךְ לְבָשָׂר וְיֵשׁ כָּאן בְּהֵמָה שֶׁצְּרִיכִין לְשָׁחָטָהּ וּבְשַׂר נְבֵלָה מוּכָנָה, עַיֵּן לְעֵיל סִימָן שכ״ח י״ד.

י חוֹלֶה שֶׁאָכַל בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים וְנִתְיַשֵּׁב דַּעְתּוֹ בָּעִנְיָן שֶׁיָּכוֹל לְבָרֵךְ, צָרִיךְ לְהַזְכִּיר שֶׁל יוֹם הַכִּפּוּרִים בְּבִרְכַּת הַמָּזוֹן, שֶׁאוֹמֵר: יַעֲלֶה וְיָבֹא, בְּבוֹנֶה יְרוּשָׁלַיִם.

סימן תריט

א לֵיל יוֹם הַכִּפּוּרִים נוֹהֲגִים שֶׁאוֹמֵר שְׁלִיחַ צִבּוּר: בִּישִׁיבָה שֶׁל מַעְלָה וּבִישִׁיבָה שֶׁל מַטָּה, עַל דַּעַת הַמָּקוֹם וְעַל דַּעַת הַקָּהָל, אָנוּ מַתִּירִין לְהִתְפַּלֵּל עִם הָעֲבַרְיָנִים. וְנוֹהֲגִים שֶׁאוֹמֵר: כָּל נִדְרֵי וְכוּ׳, וְאַחַר כָּךְ אוֹמֵר: שֶׁהֶחֱיָנוּ, בְּלֹא כוֹס. הַגָּה: וְאַחַר כָּךְ מִתְפַּלְּלִים עַרְבִית. וְנוֹהֲגִים לוֹמַר כָּל נִדְרֵי בְּעוּדוֹ יוֹם, וּמַמְשִׁיךְ בְּנִגּוּנִים עַד הַלַּיְלָה; וְאוֹמְרִים אוֹתוֹ שָׁלֹשׁ פְּעָמִים, וְכָל פַּעַם מַגְבִּיהַּ קוֹלוֹ יוֹתֵר מִבָּרִאשׁוֹנָה (מַהֲרִי״ל). וְכֵן אוֹמֵר הַשְּׁלִיחַ צִבּוּר ג״פ: וְנִסְלַח לְכָל עֲדַת וְגוֹמֵר, וְהַקָּהָל אוֹמְרִים שָׁלֹשׁ פְּעָמִים: וַיֹּאמֶר ה׳ סָלַחְתִּי כִּדְבָרֶךָ (מִנְהָגִים); וְאַל יְשַׁנֶּה אָדָם מִמִּנְהַג הָעִיר, אֲפִלּוּ בַּנִּגּוּנִים אוֹ בַּפִּיּוּטִים שֶׁאוֹמְרִים שָׁם (מַהֲרִי״ל).

ב בְּלֵיל יוֹם הַכִּפּוּרִים וּמָחֳרָתוֹ אוֹמְרִים: בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד, בְּקוֹל רָם.

ג אִם חָל בְּשַׁבָּת, אוֹמֵר: וַיְכֻלּוּ, וּבְרָכָה אַחַת מֵעֵין שֶׁבַע, וְחוֹתֵם: מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת, וְאֵינוֹ מַזְכִּיר שֶׁל יוֹם הַכִּפּוּרִים. וְאֵין אוֹמְרִים אֲבִינוּ מַלְכֵּנוּ, בְּשַׁבָּת, אֲבָל שְׁאָר הַסְּלִיחוֹת וְהַתְּחִנּוֹת אוֹמֵר כְּמוֹ בַּחֹל (ריב״ש סי׳ תקי״ב וּמִנְהָגִים).

ד צָרִיךְ לְהַעֲמִיד אֶחָד לִימִין שְׁלִיחַ צִבּוּר וְאֶחָד לִשְׂמֹאלוֹ.

ה יֵשׁ שֶׁעוֹמְדִים עַל רַגְלֵיהֶם כָּל הַיּוֹם וְכָל הַלַּיְלָה.

ו נוֹהֲגִים לָלוּן בְּבֵית הַכְּנֶסֶת וְלוֹמַר שִׁירוֹת וְתִשְׁבָּחוֹת כָּל הַלַּיְלָה. הַגָּה: וְטוֹב לִישֵׁן רָחוֹק מִן הָאָרוֹן (פְּרִדְכִי; וּמִי שֶׁאֵינוֹ רוֹצֶה לוֹמַר תִּשְׁבָּחוֹת וְשִׁירוֹת בַּלַּיְלָה, לֹא יִישַׁן שָׁם (מהרי״ו).

וְהַחַזָּנִים הַמִּתְפַּלְלִים כָּל הַיּוֹם, לֹא יַעוֹרוּ כָּל הַלַּיְלָה, כִּי מְאֻבְּדִין קוֹלָם כְּשֶׁאֵינָם יְשֵׁנִים (מַהֲרִי״ל).

סימן תרכ

א טוֹב לְקַצֵּר בְּפִיּוּטִים וּבִסְלִיחוֹת שַׁחֲרִית, כְּדֵי לְמַהֵר בְּעִנְיַן שֶׁיִּתְפַּלֵּל מוּסָף קֹדֶם שֵׁבַע שָׁעוֹת.

סימן תרכא

א מוֹצִיאִין שְׁנֵי סְפָרִים, בְּרִאשׁוֹן קוֹרִים שִׁשָּׁה בְּפָרָשַׁת אַחֲרֵי מוֹת עַד וַיַּעַשׂ כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה׳; וְאִם חָל בְּשַׁבָּת, קוֹרִים שִׁבְעָה וּמַפְטִיר קוֹרֵא בַּשֵּׁנִי בְּפִנְחָס וּבְעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ, וּמַפְטִיר בִּישַׁעְיָה: וְאָמַר סֹלּוּ סֹלּוּ פַּנּוּ דָרֶךְ, עַד כִּי פִי ה׳ דִּבֵּר.

ב מִילָה בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, מָלִין בֵּין יוֹצֵר לְמוּסָף, אַחַר קְרִיאַת הַתּוֹרָה; וּלְאַחַר הַמִּילָה אוֹמְרִים: אַשְׁרֵי וְהַמְּנַהֵג לְמוּל אַחַר אַשְׁרֵי (מִנְהָגִים); וְאִם הוּא בְּמָקוֹם שֶׁצָּרִיךְ לָצֵאת מִבֵּית הַכְּנֶסֶת, אֵין מָלִין עַד אַחַר חֲזָרַת סֵפֶר תּוֹרָה, וְחוֹזְרִים וְאוֹמְרִים קַדִּישׁ.

ג מְבָרְכִין עַל הַמִּילָה בְּלֹא כוֹס וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּמְבָרְכִין בַּכּוֹס וְנוֹתְנִים לַתִּינוֹק הַנִּמּוֹל, וְכֵן נוֹהֲגִין.

ד בְּמוּסָף אוֹמֵר שְׁלִיחַ צִבּוּר סֵדֶר עֲבוֹדָה. הַגָּה: וְנוֹהֲגִין לִפֹּל עַל פְּנֵיהֶם כְּשֶׁאוֹמְרִים וְהַכֹּהֲנִים וְהָעָם, וְגַם בְּעָלֵינוּ לְשַׁבֵּחַ; אֲבָל שְׁלִיחַ צִבּוּר אָסוּר לַעֲקֹר מִמְּקוֹמוֹ בְּשָׁעַת הַתְּפִלָּה כְּדֵי לִפֹּל עַל פָּנָיו, וְיֵשׁ לְמְחוֹת בְּיַד הָעוֹשִׂים כֵּן.

ה סֵדֶר הַוִּדּוּי: חָטָאתִי, עָוִיתִי, פָּשַׁעְתִּי.

ו נָהֲגוּ לִדֹּר צְדָקוֹת בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים בְּעַד הַמֵּתִים. וּמַזְכִּירִין נִשְׁמוֹתֵיהֶם, דְּהַמֵּתִים גַּם כֵּן יֵשׁ לָהֶם כַּפָּרָה בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים (פְּרִדְכִי).

סימן תרכב

א לְמִנְחָה אוֹמֵר: אַשְׁרֵי, וּבָא לְצִיּוֹן, וְאֵין אוֹמְרִים: וַאֲנִי תְּפִלָּתִי, אֲפִלּוּ אִם חָל לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת. הַגָּה: וְאֵין אָנוּ נוֹהֲגִין לוֹמַר: אַשְׁרֵי, וּבָא לְצִיּוֹן, קֹדֶם מִנְחָה, רַק קֹדֶם נְעִילָה; וְכֵן כָּתְבוּ קָצָת רַבָּנָתָא (מַרְדְּכִי וְהגַ״מ ס״ס אַהֲבָה וְסוֹף הִלְכוֹת יוֹם כִּפּוּר וְכָל בּוֹ וּמִנְהָגִים); וְאֵין אוֹמְרִים: אֵין כֵּאלֹהֵינוּ בְּיוֹם כִּפּוּר (מִנְהָגִים).

ב וּמוֹצִיאִין סֵפֶר תּוֹרָה וְקוֹרִין שְׁלֹשָׁה בְּפָרָשַׁת עֲרָיוֹת עַד סוֹף הַפָּרָשָׁה, וְהַשְּׁלִישִׁי מַפְטִיר בְּיוֹנָה וּמְסַיֵּם: מִי אֵל כָּמוֹךָ, וּמְבָרֵךְ לְפָנָיו וּלְאַחֲרָיו; וְאִם חָל בְּשַׁבָּת מַזְכִּיר בָּהּ שֶׁל שַׁבָּת, וְחוֹתֵם בְּשֶׁל שַׁבָּת. הַגָּה: וְאֵין אוֹמְרִים: עַל הַתּוֹרָה וְעַל הָעֲבוֹדָה, בְּמִנְחָה (הַגָּהוֹת מַיְמוֹנִי סוֹף הִלְכוֹת יוֹם כִּפּוּר וּמִנְהָגִים וְהַגָּהוֹת מָרְדְּכַי).

ג אִם חָל בְּשַׁבָּת, אוֹמְרִים: צִדְקָתְךָ, וְאוֹמְרִים: אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ; הַגָּה: וּבִמְדִינוֹת אֵלּוּ אֵין אוֹמְרִים: צִדְקָתְךָ, וְלֹא אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ.

ד אֵין נוֹשְׂאִין כַּפַּיִם בְּמִנְחָה בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים; וְכֹהֵן שֶׁעָבַר וְעָלָה לַדּוּכָן, חֲרֵי זֶה נוֹשֵׂא כַּפָּיו וְאֵין מוֹרִידִין אוֹתוֹ.

סימן תרכג

א לִנְעִילָה אוֹמֵר: אַשְׁרֵי, וְקַדִּישׁ, וְאֵינוֹ אוֹמֵר: וּבָא לְצִיּוֹן; הַגָּה: וּכְבָר כָּתַבְתִּי דְּהַמְּנָהָג בִּמְדִינוֹת אֵלּוּ לוֹמַר: אַשְׁרֵי, וּבָא לְצִיּוֹן, קֹדֶם נְעִילָה.

ב זְמַן תְּפִלַּת נְעִילָה כְּשֶׁהַחַמָּה בְּרֹאשׁ הָאֵילָנוֹת, כְּדֵי שֶׁיִּשְׁלִים אוֹתָהּ סָמוּךְ לִשְׁקִיעַת הַחַמָּה; וְצָרִיךְ שְׁלִיחַ צִבּוּר לְקַצֵּר בַּסְּלִיחוֹת וּפְסוּקִים שֶׁבְּאֶמְצַע הַתְּפִלָּה, וְגַם אֵין לוֹ לְמְשֹׁךְ בִּתְפִלַּת נְעִילָה כָּל תֵּבָה וְתֵבָה כְּדַרְכּוֹ שֶׁמּוֹשֵׁךְ בִּשְׁאָר תְּפִלּוֹת, כְּדֵי שֶׁיִּגְמֹר קֹדֶם שְׁקִיעַת הַחַמָּה וְאוֹמֵר בִּמְקוֹם כָּתַבְנוּ, חָתַמְנוּ (טור).

ג אִם חָל בְּשַׁבָּת, מַזְכִּיר בָּהּ שֶׁל שַׁבָּת; אֲבָל בַּוִּדּוּי שֶׁלְּאַחַר הַתְּפִלָּה אֵין מַזְכִּירִים בּוֹ שֶׁל שַׁבָּת; וְהָנֵי מִלֵּי יָחִיד, אֲבָל שְׁלִיחַ צִבּוּר, כֵּיוָן שֶׁאָמְרוּ בְּתוֹךְ תְּפִלָּתוֹ, מַזְכִּיר בּוֹ שֶׁל שַׁבָּת; וְאִם לֹא הִזְכִּיר, בְּזֶה אֵין מַחֲזִירִין אוֹתוֹ.

ד וְאוֹמֵר: כָּתֹב, כְּמוֹ בְּמוּסָף.

ה נוֹשְׂאִים כַּפַּיִם בַּנְּעִילָה וְהַמְּנָהָג בִּמְדִינוֹת אֵלּוּ שֶׁלֹּא לִשָּׂא כַּפַּיִם, וְאוֹמְרִים: אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ.

ו בְּסוֹף הַסְּלִיחוֹת אוֹמְרִים ז׳ פְּעָמִים: ה׳ הוּא הָאֱלֹהִים וּפַעַם אֶחָד: שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, וג׳ פְּעָמִים: בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד (מִנְהָגִים) וְעַיֵּן לְעֵיל סִימָן ס״א **וְתוֹקְעִים תשר״ת;**

הַגָּה: וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁאֵין לִתְקֹעַ, רַק תְּקִיעָה אַחַת (מַרְדְּכִי וְהַגּ״מ סוֹף הִלְכוֹת יוֹם כִּפּוּר וְאָגוּר), וְכֵן נוֹהֲגִין בִּמְדִינוֹת אֵלּוּ; וְתוֹקְעִין לְאַחַר שֶׁאָמַר קָדִישׁ לְאַחַר נְעִילָה, וּקְצָת מְקוֹמוֹת נָהֲגוּ לִתְקֹעַ קֹדֶם קָדִישׁ.

סימן תרכד

א מִתְפַּלְּלִים תְּפִלַּת עַרְבִית, וְאוֹמֵר הַבְדָּלָה בְּחוֹנֵן הַדַּעַת.

ב צָרִיךְ לְהוֹסִיף מֵחֹל עַל הַקֹּדֶשׁ גַּם בְּיִצִיאָתוֹ, שֶׁיִּמְתִּינוּ מְעַט אַחַר יְצִיאַת הַכּוֹכָבִים.

ג מַבְדִּילִים עַל הַכּוֹס וְאֵין מְבָרְכִים עַל הַבְּשָׂמִים, אֲפִלּוּ אִם חָל לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת.

ד מְבָרְכִים עַל הָאוּר; וְאֵין מְבָרְכִים בְּמוֹצָאֵי יוֹם הַכִּפּוּרִים עַל הָאוּר שֶׁהוֹצִיאוּ עַתָּה מִן הָאֲבָנִים; וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁמְּבָרְכִים עָלָיו מֵעַמּוּד רִאשׁוֹן וָאֵילָךְ.

ה יִשְׂרָאֵל שֶׁהִדְלִיק מֵעוֹבֵד כּוֹכָבִים אֵין מְבָרְכִים עָלָיו בְּמוֹצָאֵי יוֹם הַכִּפּוּרִים, אַף עַל פִּי שֶׁבְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת מְבָרְכִין עָלָיו, שֶׁאֵין מְבָרְכִים בְּמוֹצָאֵי יוֹם הַכִּפּוּרִים אֶלָּא עַל הָאוּר שֶׁשָּׁבַת מִבְּעוֹד יוֹם מַמָּשׁ, אוֹ עַל הָאוּר שֶׁהֻדְלַק מִמֶּנּוּ; וְכֵן נָהֲגוּ לְהַדְלִיק מֵעֲשָׂשִׂיוֹת שֶׁל בֵּית הַכְּנֶסֶת, וּמֵיהוּ אֲפִלּוּ אִם הֻדְלַק בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, אִם הֻדְלַק בְּהֶתֵּר כְּגוֹן לְחוֹלֶה, יְכוֹלִים לְבָרֵךְ עָלָיו. הַגָּה: יֵשׁ אוֹמְרִים לְהַבְדִּיל עַל נֵר שֶׁל בֵּית הַכְּנֶסֶת (הַמַּגִּיד וְאַבּוּדְרָהָם וְאוֹר זָרוּעַ); וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁאֵין לְהַבְדִּיל עָלָיו אֶלָּא מַדְלִיקִין נֵר אֶחָד מִמֶּנּוּ; וְהַנָּכוֹן לְהַבְדִּיל עַל שְׁנֵיהֶן בְּיַחַד, דְּהַיְנוּ לְהַדְלִיק נֵר אֶחָד מִנֵּר בֵּית הַכְּנֶסֶת, וְלֹא יַבְדִּיל עַל נֵר עַצְמוֹ שֶׁל בֵּית הַכְּנֶסֶת לְחוּד (מַהֲרִי״ל); וּשְׁאָר דִּינֵי נֵר, עַיֵּן לְעֵיל סִי׳ רצ״ח. וְאוֹכְלִים וּשְׂמֵחִים בְּמוֹצָאֵי יוֹם הַכִּפּוּרִים, דְּהָוֵי קָצַת יוֹם טוֹב (טוּר מהרי״ו וְאוֹר זָרוּעַ). יֵשׁ מַחְמִירִים לַעֲשׂוֹת שְׁנֵי יָמִים יוֹם כִּפּוּר, וְיֵשׁ לְזֶה הַתָּרָה; וְאֵין לִנְהֹג בְּחֻמְרָא זוֹ, מִשּׁוּם דְּיֵשׁ לָחוּשׁ שֶׁיָּבֹא לִידֵי סַכָּנָה (אוֹר זָרוּעַ). מִי שֶׁמַּתְעַנֶּה תַּעֲנִית חֲלוֹם לְמֻחֶרֶת יוֹם כִּפּוּר, אֵין צָרִיךְ לְהִתְעַנּוֹת כָּל יָמָיו (מִנְהָגִים). אֵין אוֹמְרִים תְּחִנּוֹת וְלֹא צו״ץ מִיּוֹם כִּפּוּר עַד סֻכּוֹת, וְהַמַּרְקְדְקִים מַתְחִילִים מִיָּד בְּמוֹצָאֵי יוֹם כִּפּוּר בָּעֲשַׂיַּת הַסֻּכָּה, כְּדֵי לָצֵאת מִמַּצָּוָה אֶל מִצְוָה (מַהֲרִי״ל וּמִנְהָגִים וְהגּ״מ פ״ב דִּבְרָכוֹת מהרי״ו).

סימן תרכה

א בַּסַּכּוֹת תֵּשְׁבוּ שִׁבְעַת יָמִים וְגו׳ כִּי בַּסֻּכּוֹת הוֹשַׁבְתִּי אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הֵם עֲנָנֵי כָּבוֹד שֶׁהִקִּיפָם בָּהֶם לְבַל יַכֵּם שָׂרָב וְשֶׁמֶשׁ וּמִצָּוָה לְתַקֵּן הַסֻּכָּה מִיָּד לְאַחַר יוֹם כִּפּוּר, דְּמִצָּוָה הַבָּאָה לְיָדוֹ אַל יַחְמִיצֶנָּה (מַהֲרִי״ל).

סימן תרכו

א אֵין לַעֲשׂוֹת סֻכָּה תַּחַת בַּיִת אוֹ אֵילָן; וְהָעוֹשֶׂה סֻכָּתוֹ תַּחַת הָאִילָן, יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁאִם הָאִילָן צִלָּתוֹ מְרֻבֶּה מֵחַמָּתוֹ פְּסוּלָה בְּכָל עִנְיָן, אַף אִם הַסֻּכָּה צִלָּתָהּ מְרֻבָּה מֵחַמָּתָהּ; אֲבָל אִם הָאִילָן חַמָּתוֹ מְרֻבָּה מִצִּלָּתוֹ, אִם הַסֻּכָּה צִלָּתָהּ מְרֻבָּה מֵחַמָּתָהּ בְּלֹא אִילָן, כְּשֵׁרָה, אֲפִלּוּ לֹא הִשְׁפִּיל הָעֲנָפִים לְמַטָּה לְעָרְבָם עִם סְכָךְ הַסֻּכָּה; אֲבָל אִם אֵין הַסֻּכָּה צִלָּתָהּ מְרֻבָּה מֵחַמָּתָהּ אֶלָּא עַל יְדֵי הָאִילָן, צָרִיךְ שֶׁיַּשְׁפִּיל הָעֲנָפִים וְיַעֲרֵבֵם עִם הַסְּכָךְ בְּעִנְיָן שֶׁלֹּא יִהְיוּ נִכָּרִים וְיִהְיֶה סְכָךְ רַבֶּה עֲלֵיהֶם וּמְבַטְּלָן. וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁאֲפִלּוּ אִם הַסֻּכָּה צִלָּתָהּ מְרֻבָּה מֵחַמָּתָהּ בְּלֹא הָאִילָן, וְהָאִילָן חַמָּתוֹ מְרֻבָּה מִצִּלָּתוֹ, אִם עַנְפֵי הָאִילָן מְכֻוָּנִים כְּנֶגֶד סְכָךְ הַכָּשֵׁר פְּסוּלָה בֵּין שֶׁהָאִילָן קוֹדֵם בֵּין שֶׁהַסֻּכָּה קָדְמָה, כֵּיוָן שֶׁעַנְפֵי הָאִילָן מְכֻוָּנִים כְּנֶגֶד סְכָךְ הַכָּשֵׁר. הַגָּה: מֵיהוּ אִם הִשְׁפִּיל הָעֲנָפִים לְמַטָּה וְעֵרְבָן עִם הַסְּכָךְ, שֶׁאֵינָן נִכָּרִין, בְּטֵלִין וְהַסֻּכָּה כְּשֵׁרָה (הָרֹא״ש וְהָרַ״ן); וְכֵן אִם הִנִּיחַ סְכָךְ הַכָּשֵׁר עַל סְכָךְ הַפָּסוּל, מִקְרֵי עֵרוּב, וְכָשֵׁר (מַרְדְּכִי פ״ק דְּסֻכָּה). אֲבָל אִם הָעֲנָפִים כְּנֶגֶד הָאֲוִיר שֶׁבֵּין הַסְּכָךְ הַכָּשֵׁר אוֹ שֶׁהַסְּכָךְ הָרַבֶּה שֶׁאֲפִלּוּ יָנַטֵּל נֶגֶד הָאִילָן נִשְׁאָר כַּשִּׁעוּר (טוּר), כְּשֵׁרָה הוֹאִיל וְצֵל הַכָּשֵׁר הוּא מְרֻבֶּה מֵחַמָּתָהּ, שֶׁאֲפִלּוּ אִם יְנַטֵּל הָאִילָן יֵשׁ שִׁעוּר בַּכָּשֵׁר לְהַכְשִׁיר; וּבְכָל זֶה לֹא שָׁאנֵי לָן בֵּין קֹדֶם הָאִילָן לְקֹדֶם הַסְּכָךְ, דִּין אֶחָד לָהֶם.

ב אִם קָצַץ הָאִילָן לְהַכְשִׁירוֹ וְלִהְיוֹת הוּא עַצְמוֹ מֵהַסְּכוּךְ, כָּשֵׁר וְהוּא שֶׁיְּנַעְנְעוּ, שֶׁיְּגַבִּיהַּ כָּל אֶחָד לְבַדּוֹ וּמַנִּיחוֹ, וְחוֹזֵר וּמַגְבִּיהַּ חֲבֵרוֹ וּמַנִּיחוֹ; וְאִם לָאו, פְּסוּלָה מִשּׁוּם: תַּעֲשֶׂה, וְלֹא מִן הֶעָשׂוּי. הַגָּה: אֲבָל מֻתָּר לַעֲשׂוֹת סֻכָּה תַּחַת מְחֻבָּר אוֹ בַּיִת, וְלַהֲסִירוֹ אַחַר כָּךְ, וְלֹא מִקְרֵי תַּעֲשֶׂה וְלֹא מִן הֶעָשׂוּי, הוֹאִיל וְאֵין הַפְּסוּל בַּסְּכָךְ עַצְמוֹ (כָּל בּוֹ וְהַגָּהוֹת אֲשֵׁר״י פֶּרֶק קַמָּא דְּסֻכָּה).

ג הָעוֹשֶׂה סֻכָּה לְמַטָּה בַּבַּיִת, תַּחַת הַגַּג שֶׁהֶסִּירוּ הָרָעָפִים, אַף עַל פִּי שֶׁנִּשְׁאֲרוּ עֲדַיִן הָעֵצִים הַדַּקִּים שֶׁהָרָעָפִים מֻנָּחִים עֲלֵיהֶם, כְּשֵׁרָה. הַגָּה: וְכֵן מֻתָּר לַעֲשׂוֹת הַסֻּכָּה תַּחַת הַגַּגּוֹת הָעֲשׂוּיוֹת לִפְתֹּחַ וְלִסְגֹּר, וּמֻתָּר לִסְגֹּרָן מִפְּנֵי הַגְּשָׁמִים וְלִפְתֹּחַ וּלְפָתְחָן (מַהֲרִי״ל); וַאֲפִלּוּ בְּיוֹם טוֹב שָׁרֵי לִסְגֹּרָן וּלְפָתְחָן (אַגּוּדָה דְּיוֹמָא וּמַהֲרִי״ו) אִם יֵשׁ לָהֶם צִירִים (דִּבְרֵי עַצְמוֹ) שֶׁסּוֹגְרִין וּפוֹתְחִין בָּהֶן, וְאֵין בָּזֶה לֹא מִשּׁוּם סְתִירָה וּבִנְיָן אֹהֶל בְּיוֹם טוֹב, וְלֹא מִשּׁוּם תַּעֲשֶׂה וְלֹא מִן הֶעָשׂוּי; רַק שֶׁיִּזָּהֵר שֶׁלֹּא יֵשֵׁב תַּחְתֵּיהֶן כְּשֶׁהֵן סְגוּרִין, שֶׁאָז הַסֻּכָּה פְּסוּלָה.

סימן תרכז

א צָרִיךְ לֵישֵׁב בַּאֲוִיר הַסֵּפָה. הַיָּשָׁן תַּחַת הַמִּטָּה בַּסֵּפָה, אִם הִיא גְּבוֹהָה י׳ טְפָחִים, לֹא יָצָא.

ב הַיָּשָׁן תַּחַת הַכִּילָה בַּסֵּפָה, אִם אֵינָהּ גְּבוֹהָה עֲשָׂרָה טְפָחִים אוֹ שֶׁאֵין לָהּ גַּג רָחָב טֶפַח, יָצָא.

ג הָעֲצִים הַיּוֹצְאִים מֵאַרְבַּע רָאשֵׁי הַמִּטָּה אָסוּר לִפְרֹס עֲלֵיהֶן סָדִין וְלִישַׁן תַּחְתָּיו, אֲפִלּוּ אִם אֵינָם גְּבוֹהִים עֲשָׂרָה; אֲבָל אִם אֶחָד יוֹצֵא בְּאֶמְצַע הַמִּטָּה בְּרֹאשָׁהּ, וְהַשֵּׁנִי בְּמַרְגְּלוֹתֶיהָ כְּנֶגְדּוֹ, וְנוֹתְנִים כְּלוּנְסוֹת (פֵּרוּשׁ עֵצִים אֲרֻכִּים כְּעֵין קָנֶה שֶׁל רִמּוֹן) מִזֶּה לָזֶה, מֻתָּר לִפְרֹס סָדִין עָלָיו וְלִישַׁן תַּחְתָּיו, מִשּׁוּם דְּאֵין לָהּ גַּג רָחָב טֶפַח לְמַעְלָה; וְהוּא שֶׁלֹּא יִהְיוּ גְּבוֹהִים עֲשָׂרָה טְפָחִים. וְיֵשׁ מַכְשִׁירִין אֲפִלּוּ בִּגְבוֹהִים עֲשָׂרָה טְפָחִים.

ד פֵּרַס סָדִין תַּחַת הַסְּכָךְ לְנוֹי, אִם הוּא בְּתוֹךְ אַרְבָּעָה טְפָחִים לַגַּג, כְּשֵׁרָה; וְאִם הוּא רָחוֹק ד׳ טְפָחִים מִן הַגַּג, פְּסוּלָה; וְאִם אֵינוֹ לְנוֹי, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא בְּתוֹךְ אַרְבָּעָה טְפָחִים, פְּסוּלָה וְיֵשׁ לְזַהֵר שֶׁלֹּא לְתְלוֹת שׁוּם נוֹי סֵכָּה רַק בְּפָחוֹת מִד׳ לַסֵּכָּה (מַהֲרִי״ל).

סימן תרכח

א סֵכָּה שֶׁתַּחַת סֵכָּה, הָעֶלְיוֹנָה כְּשֵׁרָה וְהַתַּחְתּוֹנָה פְּסוּלָה; וְהָנֵי מִילֵי שֶׁיְּכוֹלָה הַתַּחְתּוֹנָה לְקַבֵּל כַּרִים וּכְסָתוֹת שֶׁל עֶלְיוֹנָה, וַאֲפִלּוּ עַל יְדֵי הַדַּחַק, וְיֵשׁ בֵּינֵיהֶם עֲשָׂרָה טְפָחִים; אֲבָל אִם אֵין בֵּינֵיהֶם עֲשָׂרָה טְפָחִים, אוֹ שֶׁיֵּשׁ בֵּינֵיהֶם עֲשָׂרָה טְפָחִים אֲבָל אֵינָהּ יְכוֹלָה לְקַבֵּל כַּרִים וּכְסָתוֹת שֶׁל עֶלְיוֹנָה אֲפִלּוּ עַל יְדֵי הַדַּחַק, הַתַּחְתּוֹנָה כְּשֵׁרָה אִם הִיא מְסֻכֶּכֶת כְּהִלְכָתָהּ, אֲפִלּוּ אִם הָעֶלְיוֹנָה לְמַעְלָה מֵעֶשְׂרִים; וְאִם אֵינָהּ מְסֻכֶּכֶת כְּהִלְכָתָהּ, וּמִתְכַּשֶּׁרֶת עַל יְדֵי סְכָךְ הָעֶלְיוֹנָה, צָרִיךְ שֶׁלֹּא יִהְיֶה סְכָךְ הָעֶלְיוֹנָה גָּבוֹהַּ מִן הָאָרֶץ לְמַעְלָה מֵעֶשְׂרִים אַמָּה.

ב הָעוֹשֶׂה סֻכָּתוֹ בְּרֹאשׁ הָעֲגָלָה אוֹ בְּרֹאשׁ הַסְּפִינָה, אִם אֵינָהּ יְכוֹלָה לַעֲמֹד בְּרוּחַ מְצוּיָה דְּיַבָּשָׁה, פְּסוּלָה; אֲבָל אִם יְכוֹלָה לַעֲמֹד בְּרוּחַ מְצוּיָה דְּיַבָּשָׁה, אֲפִלּוּ אִם אֵינָהּ יְכוֹלָה לַעֲמֹד בְּרוּחַ מְצוּיָה דְּיָם, כְּשֵׁרָה.

ג עֲשָׂאָהּ בְּרֹאשׁ הַגָּמָל אוֹ בְּרֹאשׁ הָאִילָן, כְּשֵׁרָה, וְאֵין עוֹלִין לָהּ בְּיוֹם טוֹב; מִקְצָתָהּ עַל הָאִילָן וּמִקְצָתָהּ בְּדָבָר אַחֵר, אִם הוּא בְּעִנְיָן שֶׁאִם יְנַטֵּל הָאִילָן תִּשָּׁאֵר הִיא עוֹמֶדֶת וְלֹא תִּפּוֹל, עוֹלִין לָהּ בְּיוֹם טוֹב; וְאִם לָאו, אֵין עוֹלִין לָהּ בְּיוֹם טוֹב.

סימן תרכט

א דָּבָר שֶׁמְּסַכְּכִין בּוֹ, צָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה צוֹמֵחַ מִן הָאָרֶץ, וְתָלוּשׁ, וְאֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה; אֲבָל דָּבָר שֶׁאֵינוֹ צוֹמֵחַ מִן הָאָרֶץ, אַף עַל פִּי שֶׁגִּדּוּלוֹ מִן הָאָרֶץ וְאֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה כְּגוֹן עוֹרוֹת שֶׁל בְּהֵמָה שֶׁלֹּא נֶעֱבְדוּ, שֶׁאֵינָם מְקַבְּלִים טֻמְאָה, אוֹ מִינֵי מַתָּכוֹת, אֵין מְסַכְּכִין בָּהֶם וְכֵן אֵין מְסַכְּכִין בְּעָפָר (ר״ן).

ב וְכֵן דָּבָר שֶׁמְּקַבֵּל טֻמְאָה כְּגוֹן שִׁפּוּדִין וַאֲרֻכּוֹת הַמִּטָּה וְכָל הַכֵּלִים, אֵין מְסַכְּכִין בָּהֶם; וַאֲפִלּוּ אִם נִשְׁבְּרוּ, שֶׁלֹּא נִשְׁאַר בָּהֶם שִׁעוּר קְבָלַת טֻמְאָה.

ג סְכָכָהּ בְּחֹצִים שֶׁאֵין לָהֶם בֵּית קִבּוּל, כְּשֵׁרָה; וְשֶׁיֵּשׁ בָּהֶם בֵּית קִבּוּל, פְּסוּלָה.

ד סְכָכָהּ בְּפִשְׁתָּן שֶׁלֹּא נִדַּק וְלֹא נִפַּץ, כְּשֵׁרָה, דְּעֵץ בְּעָלְמָא הוּא; אֲבָל אִם נִדַּק וְנִפַּץ, פְּסוּלָה.

ה בַּחֲבָלִים שֶׁל פִּשְׁתָּן, פְּסוּלָה; שֶׁל גֶּמִי וְשֶׁל סִיב, כְּשֵׁרָה.

ו בְּמַחְצֶלֶת שֶׁל קָנִים וְקַשׁ וְשִׁפָּה וְגֶמִי, בֵּין שֶׁהִיא חֲלָקָה שֶׁהִיא רְאוּיָה לִשְׁכִיבָה, בֵּין שֶׁאֵינָהּ חֲלָקָה שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה לִשְׁכִיבָה, אִם הִיא קְטַנָּה, סְתָמָא עוֹמֶדֶת לִשְׁכִיבָה וּמְקַבֶּלֶת טֻמְאָה וְאֵין מְסַכְּכִין בָּהּ, אֶלָּא אִם כֵּן עֲשָׂאָהּ לִשְׁכִיבָה לִסְכּוּךְ. הַגָּה: דְּהַיְנוּ שֶׁרֹב בְּנֵי אוֹתָהּ הָעִיר עוֹשִׂין אוֹתָהּ לִסְכּוּךְ (הַרְא״שׁ פ״ק דְּסֻכָּה); וְאִם הִיא גְּדוֹלָה, סְתָמָא עוֹמֶדֶת לְסִכּוּךְ וּמְסַכְּכִין בָּהּ, אֶלָּא אִם כֵּן עֲשָׂאָהּ לִשְׁכִיבָה דְּהַיְנוּ שֶׁמְּנַהֵג הַמָּקוֹם לִשְׁכַּב עָלֶיהָ; וְהָנֵי מִילֵי שֶׁאֵין לָהּ שָׂפָה, אֲבָל אִם יֵשׁ לָהּ שָׂפָה בְּעִנְיָן שֶׁרְאוּיָה לְקַבֵּל, אֲפִלּוּ אִם נִטַּל שְׂפָתָהּ אֵין מְסַכְּכִין בָּהּ. הַגָּה: בְּמָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ לְקַבֵּעַ מַחְצָלָאוֹת בַּגַּגִּין כְּעֵין תִּקְרָה, אֵין מְסַכְּכִין בָּהֶם (כָּל בּוֹ).

ז יֵשׁ לְהִסְתַּפֵּק אִם מֻתָּר לְהַנִּיחַ סֻלָּם עַל הַגַּג כְּדֵי לְסַכֵּךְ עַל גַּבָּיו. הַגָּה: וְלָכֵן אֵין לְסַכֵּךְ עָלָיו; וַאֲפִלּוּ לְהַנִּיחוֹ עַל הַסְּכָךְ לְהַחֲזִיקוֹ, אָסוּר; וְהוּא הַדִּין בְּכָל כְּלֵי הַמְקַבֵּל טֻמְאָה, כְּגוֹן סַפְסָל וְכִסֵּא שֶׁמְּקַבְּלִין טֻמְאָה מִדְּרָס (מַהֲרִי״ל).

ח לְחַבֵּר כְּלֵנְסָאוֹת הַסֵּכָּה בְּמַסְמְרוֹת שֶׁל בַּרְזֶל אוֹ לְקָשְׁרָם בִּבְלָאוֹת (פֵּרוּשׁ חֲתִיכוֹת שֶׁל בְּגָדִים בְּלוּיִים) שֶׁהֵם מְקַבְּלִים טֻמְאָה, אֵין קְפִידָא.

ט כָּל מִינֵי אֲכָלִין מְקַבְּלִים טֻמְאָה וְאֵין מְסַכְּכִין בָּהֶם.

י עַנְפֵי תְּאֵנָה וּבָהֶם תְּאֵנִים, וּזְמוֹרוֹת וּבָהֶם עֲנָבִים, אִם פְּסֹלֶת מְרֻבָּה עַל הָאֹכֶל מְסַפְּכִין בָּהֶם; וְאִם לָאו אֵין מְסַפְּכִין בָּהֶם; וְאִם קָצָרָם לְאֹכֶל, יֵשׁ לַיָּדִים תּוֹרַת אֹכֶל לְקַבֵּל טֻמְאָה וְצָרִיךְ שֶׁיְּהֵא פְּסֹלֶת כְּדֵי לְבַטֵּל הָאֹכֶל וְהַיָּד; וְאִם קָצָרָם לִסְכּוּךְ, אָז אֵין לַיָּדִים תּוֹרַת אֹכֶל וְאַדְרַבָּה הֵם מִצְטָרְפִים עִם הַפְּסֹלֶת לְבַטֵּל הָאֹכֶל; וְאִם קָצָרָם לְאֹכֶל וְנִמְלַךְ עֲלֵיהֶם לִסְכּוּךְ, אֵין מַחְשָׁבָה מוֹצִיאָה הַיָּדוֹת מִתּוֹרַת אֹכֶל עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה בָּהֶם מַעֲשֶׂה שֶׁנִּכָּר שֶׁרוֹצֶה אוֹתָם לִסְכּוּךְ, כְּגוֹן שֶׁיָּדוּשׁ אוֹתָם.

יא מְסַפְּכִין בִּפְי״נוּגוֹ הַנִּקְרָא בְּעַרְבִּי שֶׁמָּר וְהוּא מַאֲכַל בְּהֵמָה וְאֵין בְּנֵי אָדָם אוֹכְלִים אוֹתוֹ אֶלָּא לִרְפוּאָה (רַבֵּנוּ יְרוּחָם נ״ח ח״ב וְכָל בּוֹ).

יב סִכּוּךְ בִּירָקוֹת שֶׁמְּמַהֲרִין לְיַבֵּשׁ, אַף עַל פִּי שֶׁפְּסוּלִים לְסִכּוּךְ מִפְּנֵי שֶׁמְּקַבְּלִים טֻמְאָה, אֵין דִּינָם כְּסִכּוּךְ פָּסוּל לְפָסֵל בְּאַרְבָּעָה טְפָחִים, אֶלָּא כַּאֲוִיר חֲשִׁיבִי לְפָסֵל בִּשְׁלֹשָׁה; וְאִם אֵין דַּרְכָּם לְיַבֵּשׁ, דִּינָם כְּסִכּוּךְ פָּסוּל וּפוֹסְלִים בְּד׳ טְפָחִים. הַגָּה: וְכָל מַה שֶּׁדַּרְכּוֹ לְיַבֵּשׁ תּוֹךְ שִׁבְעָה, מֵיָד דַּיְנִינָן לֵיהּ כְּאִלּוּ הוּא יָבֵשׁ (ר״ן פ״ק דְּסַכָּה), וְהָוֵי אֲוִיר וּפוֹסֵל בּוֹ אֲפִלּוּ מִן הַצַּד (הַגָּהוֹת מַיְמוֹנִי פ״ה דְּסַכָּה).

יג כָּל דָּבָר הַמְחֻבָּר אֵין מְסַפְּכִין בּוֹ וְדִינוֹ כְּדִין הָאִילָן.

יד יֵשׁ דְּבָרִים שֶׁאָסְרוּ חֲכָמִים לְסַכֵּךְ בָּהֶם לְכַתְּחִלָּה, וְהֵם מִינֵי עֲשָׂבִים שֶׁאֵינָם רְאוּיִם לַאֲכִילָה וְאֵינָם מְקַבְּלִין טֻמְאָה, וְרֵיחָם רַע אוֹ שֶׁנּוֹשְׁרִים עֲלֵיהֶן, דְּחַיְישִׁינַן שֶׁמָּא מִתּוֹךְ שְׁרִיחָן רַע אוֹ שֶׁעֲלֵיהֶן נוֹשְׁרִים יֵצֵא מִן הַסֹּכָּה.

טו וְכֵן אָסוּר לְסַכֵּךְ בַּחֲבִילָה, מִפְּנֵי שֶׁפְּעָמִים שֶׁאָדָם מַנִּיחַ חֲבִילָתוֹ עַל גַּג הַסֹּכָּה לְיַבְּשָׁהּ וְאַחַר כָּךְ נִמְלָךְ עָלֶיהָ לְשֵׁם סֹכָּה, וְאוֹתָהּ סֹכָּה פְּסוּלָה מִשּׁוּם תַּעֲשֶׂה וְלֹא מִן הָעֲשׂוּי בִּפְסוּל, וְנָזְרוּ עַל כָּל חֲבִילָה אֲטוּ זֹאת; וְכֵיוָן שֶׁמִּפְּנֵי זֶה אֲסָרוּהוּ, לֹא הֲצָרְכוּ לֶאֱסֹר אֶלָּא בַּחֲבִילָה שֶׁדַּרְכָּהּ לְיַבְּשָׁהּ, וְאֵין זֶה בְּפָחוֹת מִכ״ה קָנִים, הִלְכָךְ כָּל חֲבִילָה שֶׁהִיא פְּחוּתָה מִכ״ה קָנִים, מֻתָּר לְסַכֵּךְ בָּהּ; וְאִם כ״ה קָנִים אוֹ יוֹתֵר הַבָּאִים מִגֶּזַע אֶחָד, וּקְשָׁרָם בְּרֹאשָׁם הַשֵּׁנִי, אֵינָהּ נִקְרֵאת חֲבִילָה כֵּיוָן שֶׁעִקָּרָן אֶחָד; וְאִם אָגַד עִמָּהֶם קָנֶה אֶחָד וְיֵשׁ בֵּין שְׁנֵיהֶם כ״ה, הֲרֵי חֲבִילָה. הַגָּה: וְכָל חֲבִילָה שֶׁאֵינָהּ קְשׁוּרָה מִשְּׁנֵי רָאשֶׁיהָ שֶׁיְּכוֹלִין לְטַלְטְלָהּ כָּךְ, אֵינָהּ חֲבִילָה, וּמֻתָּר לְסַכֵּךְ בָּהּ (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם הַפּוֹסְקִים).

טז חֲבִילָה שֶׁאֵין קוֹשְׁרִים אוֹתָהּ אֶלָּא לְמָכְרָהּ בְּמִנְיָן וּמְיַד כְּשֶׁיְּקַנֶּנָּה הַקוֹנֶה יַתִּירֶנָּה, אֵינָהּ חֲבִילָה.

יז אִם סִכֵּךְ בַּחֲבִילָה, וְהִתִּירָהּ, כְּשֵׁרָה כֵּיוָן שֶׁאֵין אִסּוּרָהּ אֶלָּא מִשּׁוּם גְּזֵרָה; אֲבָל חֲבִילָה שֶׁהֶעֱלָה לְיַבֵּשׁ וְנִמְלַךְ עָלֶיהָ לְסִכּוּךְ, שֶׁפְּסוּלָה מִן הַתּוֹרָה, אֵינָהּ נִתֶּרֶת בְּהַתָּרָה אֶלָּא צְרִיכָה נִעְנוּעַ.

יח וְכֵן אָסְרוּ לְסַכֵּךְ בִּנְסָרִים שֶׁרָחְבָּן אַרְבָּעָה, אֲפִלּוּ הֲפָכָן עַל צִדָּן שֶׁאֵין בָּהֶם אַרְבָּעָה; וְאִם אֵין בְּרָחְבָּן אַרְבָּעָה, כְּשֵׁרִים, אֲפִלּוּ הֵם מְשֻׁפָּעִים שֶׁדּוֹמִים לְכֵלִים, וְנֶהֱגוּ שֶׁלֹּא לְסַכֵּךְ בָּהֶם כְּלָל.

יט פֵּרַס עָלֶיהָ סָדִין מִפְּנֵי הַחַמָּה, אוֹ תַּחְתֶּיהָ מִפְּנֵי הַנָּשֶׁר, כְּלוֹמַר שֶׁלֹּא יִהְיוּ עָלִין וְקִסְמִין נוֹשְׁרִים עַל שֻׁלְחָנוֹ, פְּסוּלָה; אֲבָל אִם לֹא פֵּרַס אֶלָּא לְנָאוֹתָהּ, כְּשֵׁרָה וְהוּא שֶׁיְּהֵא בְּתוֹךְ ד׳ לַסְּכָךְ; וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁסֵּכָּה שֶׁהִיא מְסֻכֶּכֶת כְּהִלְכָתָהּ וְיָרֵא שֶׁמָּא יֵבֵשׁ הַסְּכָךְ אוֹ יִשְׁרוּ הֶעָלִין וְתִהְיֶה חַמָּתָהּ מְרֻבָּה מִצִּלָּתָהּ, וּפֵרַס עָלֶיהָ סָדִין שֶׁלֹּא תִּתְיַבֵּשׁ, אוֹ תַּחְתֶּיהָ שֶׁלֹּא יִשְׁרוּ הֶעָלִין, כֵּיוָן שֶׁהַסָּדִין גּוֹרֵם שֶׁעַל יָדוֹ צִלָּתָהּ מְרֻבָּה מֵחַמָּתָהּ, פְּסוּלָה; אֲבָל אִם לֹא כִּוֵּן בִּפְרִיסַת הַסָּדִין אֶלָּא לְהָגֵן מִפְּנֵי הַחַמָּה וְהֶעָלִין, אוֹ לְנָאוֹתָהּ, כְּשֵׁרָה וּבִלְבַד שֶׁיְּהֵא בְּתוֹךְ אַרְבַּע לַסְּכָךְ; וּמֵיהוּ לְכַתְּחִלָּה לֹא יַעֲשֶׂה אֶלָּא אִם כֵּן הוּא נָכְר לַכֹּל שֶׁמְּכַוֵּן כְּדֵי לְהָגֵן אוֹ שֶׁהוּא שָׁרוּי בְּמַיִם, שֶׁאָז נָכְר לַכֹּל שֶׁאֵינוֹ שׁוֹטְחוֹ שָׁם אֶלָּא לִיבֵשׁ.

סימן תרל

א כָּל הַדְּבָרִים כְּשֵׁרִים לִדְפָנוֹת וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְהַעֲמִידָם דֶּרֶךְ גְּדִילָתָן (טור), וַאֲפִלּוּ חַמָּתָהּ מְרֻבָּה מִצִּלָּתָהּ מֻחְמֶּצֶת הַדְּפָנוֹת, כְּשֵׁרָה. הַגָּה: מִכָּל מָקוֹם לֹא יַעֲשֶׂה הַדְּפָנוֹת בְּדָבָר שֶׁרֵיחוֹ רַע (ר״ן), אוֹ דָּבָר שֶׁמִּתְיַבֵּשׁ תּוֹךְ ז׳ וְלֹא יֶהֱא בּוֹ שִׁעוּר מְחִצָּה (דִּבְרֵי עַצְמוֹ).

ב דְּפָנוֹת הַסֹּכָּה, אִם הָיוּ שְׁתַּיִם זוֹ אֶצֶל זוֹ כְּמִין ג״ם; עוֹשֶׂה דֹּפֶן שֶׁיֵּשׁ בְּרָחְבּוֹ יוֹתֵר עַל טֶפַח וּמַעֲמִידוֹ בְּפָחוֹת מִג׳ לְאֶחָד מֵהַדְּפָנוֹת, וְיַעֲמִיד קָנֶה כְּנֶגֶד הַפֹּתֶל (טור) כְּנֶגֶד אוֹתוֹ טֶפַח, וְיַעֲשֶׂה לָהּ צוּרַת פֶּתַח שֶׁיַּעֲמִיד קָנֶה עָלָיו וְעַל הַטֶּפַח, וּכְשֵׁרָה אַף עַל פִּי שֶׁהַקָּנֶה שָׁעַל גַּבֵּיהֶן אֵינוֹ נוֹגֵעַ בָּהֶן. הַגָּה: וְאִם הַטֶּפַח וְהַדֹּפֶן מַגִּיעַ לַסְּכָךְ, אֵין צָרִיךְ קָנֶה עַל גַּבֵּיהֶן (מָרְדְּכִי וְהַגָּה״מ פ״ד); וּמַה שֶּׁנָּהֲגוּ בְּצוּרַת הַפֶּתַח עֲגֻלָּה הוּא לְנוֹי בְּעָלְמָא (כ״כ הַמָּרְדְּכִי).

ג הָיוּ לָהּ שְׁנֵי דְּפָנוֹת זוֹ כְּנֶגֶד זוֹ וּבֵינֵיהֶם מְפֻלָּשׁ, עוֹשֶׂה דֹּפֶן שֶׁיֵּשׁ בְּרָחְבּוֹ אַרְבָּעָה טְפָחִים וּמַשֶּׁהוּ, וּמַעֲמִידוֹ בְּפָחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה סָמוּךְ לְאֶחָד מִשְּׁתֵּי הַדְּפָנוֹת, וּכְשֵׁרָה; וְגַם בָּזֶה צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת צוּרַת פֶּתַח, שֶׁיִּתֵּן קָנֶה מֵהַפֶּס עַל הַדֹּפֶן הָאַחֵר; וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁאֵין זֶה צָרִיךְ צוּרַת פֶּתַח. הַגָּה: אֲבָל אִם אֵינָהּ דֹּפֶן ז׳ בִּלֹּא לָבוּד, אֵינוֹ

צָרִיךְ כָּאן צוּרַת הַפֶּתַח עַד סוֹף הַכֹּתֶל, הוֹאִיל וְאִבָּא דִּפֶּן ז׳ שֶׁהוּא שִׁעוּר הֶכְשֵׁר סֻכָּה ; וְכָל שֶׁכֵּן שֶׁאֵין צְרִיכִים צוּרַת הַפֶּתַח כְּשֶׁהִדְּפֶן שְׁלֵמָה ; וּמַה שֶּׁנָּהֲגוּ בְּצוּרַת הַפֶּתַח כְּשֶׁיֵּשׁ לָהּ דְּפָנוֹת שְׁלֵמוֹת, אֵינוֹ אֶלָּא לְנוֹי בְּעָלְמָא (ר״ן וְהַמַּגִּיד פ״ד וְכָל בּוֹ וּבְיֹת יוֹסֵף בְּשֵׁם פְּרִדְכִי).

ד בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים, בְּעוֹשֶׂה סֻכָּתוֹ בְּמָקוֹם שֶׁאֵין דֹּפֶן אֶמְצָעִי כְּנֶגְדָּהּ ; אֲבָל הָעוֹשֶׂה סֻכָּתוֹ בְּאֶמְצַע הֶחָצֵר, רָחוֹק מִדָּפְנוֹת הֶחָצֵר, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין לָהּ אֶלָּא שְׁתֵּי דְּפָנוֹת זוֹ כְּנֶגֶד זוֹ, דַּי לָהּ בְּתִקּוּן הַמַּתִּיר כִּשְׁתֵּי דְּפָנוֹת הָעֲשׂוּיוֹת כְּמִין גַּם.

ה כְּשֶׁהִכְשִׁירוּ בִּשְׁתֵּי דְּפָנוֹת הָעֲשׂוּיוֹת כְּמִין ג״ם בְּטֶפַח וְצוּרַת פֶּתַח, אֲפִלּוּ אִם יֵּשׁ בִּשְׁתֵּי הַדְּפָנוֹת פְּתָחִים הַרְבֵּה שֶׁאֵין בָּהֶם צוּרַת פֶּתַח שֶׁכְּשֶׁתְּצָרֵף כָּל הַפְּרוּץ יִהְיֶה מְרֻבֶּה עַל הֶעוֹמֵד, כְּשֵׁרָה רַק שֶׁלֹּא יִהְיוּ הַפְּתָחִים בַּקְּרָנוֹת, כִּי הַמְּחִצּוֹת צְרִיכִין לִהְיוֹת מְחֻבָּרִים כְּמִין ג״ם (ר״ן) ; וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יְהֵא בָּהֶם פִּרְצָה יְתֵרָה עַל י׳ אַמּוֹת ; וְאִם יֵּשׁ בָּהּ צוּרַת פֶּתַח, אֲפִלּוּ בְּיוֹתֵר מֵעֶשֶׂר. וּלְהַרְמְבָּ״ם, אֲפִלּוּ יֵּשׁ לָהּ צוּרַת פֶּתַח, אִם יֵּשׁ לָהּ פִּרְצָה יוֹתֵר מֵעֶשֶׂר, פְּסוּלָה אֶלָּא אִם כֵּן עוֹמֵד מְרֻבֶּה עַל הַפָּרוּץ. הַגָּה : וְנָהֲגוּ עַכְשָׁו לַעֲשׂוֹת מְחִצּוֹת שְׁלֵמוֹת, כִּי אֵין הַכֹּל בְּקִיאִין בְּדִין הַמְּחִצּוֹת (כָּל בּוֹ) ; וּמִי שֶׁאֵין לוֹ כְּדֵי צָרְכּוֹ לַמְּחִצּוֹת, עָדִיף אֲז לַעֲשׂוֹת ג׳ מְחִצּוֹת שְׁלֵמוֹת, מִד׳ שֶׁאֵינָן שְׁלֵמוֹת (מַהֲרִי״ל).

ו נָעַץ ד׳ קַנְדִּסִין, בֵּין בְּאֶמְצַע הַגַּג בֵּין עַל שְׂפַת הַגַּג, וְסָכַךְ עַל גַּבָּן, פְּסוּלָה ; וְיֵשׁ מַכְשִׁירִין בְּנָעַץ עַל שְׂפַת הַגַּג, מִשּׁוּם דְּאָמְרִינַן : גּוּד אַסִּיק מְחַצְּתָא.

ז סָכַךְ עַל גַּבֵּי מָבוֹי שֶׁיֵּשׁ לוֹ לְחָי (פְּרוּשׁ עַיִן כְּעַיִן עַמּוּד), אוֹ עַל גַּבֵּי בְּאֵר שֶׁיֵּשׁ לוֹ פַּסִּין (פִּי׳ קַרְשֵׁי עֵץ סְבִיבוֹת הַבְּאֵר לַעֲשׂוֹת רה״י), הֲרֵי זוֹ סֻכָּה כְּשֵׁרָה לְאוֹתוֹ שַׁבָּת שֶׁבְּתוֹךְ הֶחָג בִּלְבַד, מִתּוֹךְ שֶׁלְּחָי זֶה וּפַסִּין אֵלּוּ מְחִצּוֹת לְעִנְיַן שַׁבָּת, נַחְשֹׁב אוֹתָם כִּמְחִצּוֹת לְעִנְיַן סֻכָּה וְאֵין לְהַתִּיר אֶלָּא בְּמָקוֹם שֶׁלְּחָי וּפַסִּין מַתִּירִין לְעִנְיַן שַׁבָּת, דְּאָז שַׁיָּךְ מִגּוֹ (ר״ן).

ח סָכַךְ עַל גַּבֵּי אַכְסַדְרָה שֶׁיֵּשׁ לָהּ פְּצִימִין, בֵּין שֶׁהָיוּ נִרְאִים מִבַּפְנִים וְאֵין נִרְאִין מִבַּחוּץ, בֵּין שֶׁהָיוּ נִרְאִים מִבַּחוּץ וְאֵין נִרְאִים מִבַּפְנִים, כְּשֵׁרָה ; לֹא הָיוּ לָהּ פְּצִימִין, פְּסוּלָה, מִפְּנֵי שֶׁהִיא סֻכָּה הָעֲשׂוּיָה כְּמָבוֹי, שֶׁהֲרֵי אֵין לָהּ אֶלָּא ב׳ צַדֵּי הָאַכְסַדְרָה, וְאֶמְצַע הָאַכְסַדְרָה אֵין בּוֹ כֹּתֶל, וְשֶׁכְּנֶגְדּוֹ אֵין לוֹ פְּצִימִין (פְּצִים פְּרוּשׁ לְחִי וּמְזוּזָה) כָּל זֶה הוּא לְשׁוֹן הָרַמְבָּ״ם, אֲבָל אֲחֵרִים חוֹלְקִין ; וְלָכֵן אֵין לַעֲשׂוֹת סֻכָּה בְּכָהֲאי גַּוְנָא.

ט הָיוּ דְּפָנוֹתֶיהָ גְּבוֹהִים שִׁבְעָה וּמַשֶּׁהוּ וְהֶעֱמִידָם בְּפָחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה סָמוּךְ לָאָרֶץ, כְּשֵׁרָה, אֲפִלּוּ הַגַּג גָּבוֹהַּ הַרְבֵּה וּבִלְבַד שֶׁיִּהְיֶה מִכְלָל כְּנֶגְדָּן ; וַאֲפִלּוּ אֵינוֹ מְכֻוָּן מַמָּשׁ, רַק שֶׁהוּא בְּתוֹךְ שְׁלֹשָׁה כְּנֶגְדּוֹ, כְּשֵׁרָה ; וְאִם אֵינָהּ גְּבוֹהָה אֶלָּא עֲשָׂרָה טְפָחִים, אֲפִלּוּ אֵין בַּדֹּפֶן אֶלָּא אַרְבַּע וּשְׁנֵי מַשְׁהוּיִין, כְּשֵׁרָה, שֶׁמַּעֲמִידָהּ בָּאֶמְצַע וְאַמְרִינַן לָבוּד לְמַעְלָה וּלְמַטָּה, וְחָשׁוּב כְּסָתוּם ; הָיוּ הַדְּפָנוֹת גְּבוֹהוֹת מִן הָאָרֶץ שְׁלֹשָׁה טְפָחִים, פְּסוּלָה.

י הָעוֹשֶׂה סֻכָּתוֹ בֵּין הָאִילָנוֹת, וְהָאִילָנוֹת דְּפָנוֹת לָהּ ; אִם הָיוּ חֲזָקִים, אוֹ שֶׁקָּשַׁר אוֹתָם וְחִזֵּק אוֹתָם עַד שֶׁלֹּא תְּהֵא הָרוּחַ מְצוּיָה מְנִידָה אוֹתָם תָּמִיד, וּמְלֵא בֵּין הָאֲמִירִים (פְּרוּשׁ הָעֲנָפִים) בְּתֶבֶן וּבְקַשׁ כְּדֵי שֶׁלֹּא תָּנִיד אוֹתָם הָרוּחַ, וְקָשַׁר אוֹתָם, הֲרֵי זוֹ כְּשֵׁרָה ; עַל כֵּן אֵין נָכוֹן לַעֲשׂוֹת כָּל הַמְּחִצּוֹת מִירִיעוֹת שֶׁל פִּשְׁתָּן בִּלֹּא קָנִים, אַף עַל פִּי שֶׁקְּשָׁרָן בְּטוֹב, זְמָנִין דִּמְנַתְּקֵי וְלָאו אַדַּעְתֵּיהּ וְהָוֵי לֵיהּ מְחִצָּה שֶׁאֵינָהּ יְכוֹלָה לַעֲמֹד בִּפְנֵי רוּחַ מְצוּיָה ; וְהָרוֹצֶה לַעֲשׂוֹת בִּסְדִינִים, טוֹב שֶׁיֵּאָרֵג בַּמְּחִצּוֹת קָנִים בְּפָחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה.

יא עוֹשִׂים מְחִצָּה מִבַּעֲלֵי חַיִּים, שֶׁיִּקְשֹׁר שָׁם בְּהֵמָה לַדֹּפֶן.

יב יָכוֹל לַעֲשׂוֹת מֵחֲבֵרוֹ דֹּפֶן לְסֻכָּה, לְהַכְשִׁירָהּ ; וַאֲפִלּוּ בְּיוֹם טוֹב, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יֵדַע אוֹתוֹ שֶׁהָעֲמַד שָׁם שֶׁבִּשְׁבִיל מְחִצָּה הָעֲמַד שָׁם ; אֲבָל בַּחֹל, אֲפִלּוּ אִם הוּא יוֹדֵעַ, שַׁפִּיר דָּמֵי. הַגָּה : וַאֲפִלּוּ בְּיוֹם טוֹב אֵינוֹ אָסוּר אֶלָּא בְּאוֹתָן ג׳ דְּפָנוֹת הַמַּתִּירִים הַסֻּכָּה ; אֲבָל בְּדֹפֶן רְבִיעִית, שָׁרֵי (הַשָּׂגַת הָרַאֲבַ״ד וְהַמַּגִּיד פ״ד דְּסֻכָּה) וְעַיִן לְעֵיל סִימָן שס״ב (סְעִיף ה׳).

יג הַסּוֹמֵךְ סֻכָּתוֹ עַל כַּרְעֵי הַמִּטָּה וְהַכַּרְעַיִם הֵם מְחִצּוֹת, אִם יֵּשׁ בָּהּ גֹּבַהּ י׳ טְפָחִים מִן הַמִּטָּה לַסֻּכָּךְ, כְּשֵׁרָה ; וְאִם לָאו, פְּסוּלָה. וְאִם סָמַךְ הַסֻּכָּךְ עַל עַמּוּדִים וְהַכַּרְעַיִם הֵם דְּפָנוֹת, אֲפִלּוּ אֵין גֹּבַהּ עֲשָׂרָה מֵהַמִּטָּה עַד הַסֻּכָּךְ, כְּשֵׁרָה, כֵּיוָן שֶׁיֵּשׁ י׳ טְפָחִים מֵהָאָרֶץ עַד הַסֻּכָּךְ.

סימן תרלא

א סֻכָּה שֶׁחַמָּתָהּ רַבָּה וְצִלָּתָהּ שָׁוִים מִלְּמַעְלָה, פְּסוּלָה, לְפִי שֶׁהַחַמָּה מִתְפַּשֶּׁטֶת בְּרִחוּקָהּ וְיִהְיֶה לְמַטָּה חַמָּתָהּ מְרֻבָּה מִצִּלָּתָהּ ; אֲבָל אִם חַמָּתָהּ וְצִלָּתָהּ שָׁוִים מִלְּמַטָּה, כְּשֵׁרָה.

ב אִם בְּרֹב מִמְּנָהּ צִלָּתָהּ מְרֻבָּה שְׁנֵי מַשְׁהוּיִין, וּבְמְעוּט מִמְּנָהּ חַמָּתָהּ מְרֻבָּה מַשֶּׁהוּ בְּעִנְיַן שֶׁכְּשֶׁנִּצְרָף יַחַד הַחַמָּה וְהַצֵּל שֶׁל כָּל הַסֻּכָּה יִהְיֶה צִלָּתָהּ מְרֻבָּה מֵחַמָּתָהּ מַשֶּׁהוּ, כְּשֵׁרָה. הַגָּה : וְיֵשׁ מַחְמִירִין אִם הַסֻּכָּה גְּדוֹלָה וְיֵשׁ מָקוֹם ז׳ עַל ז׳ שֶׁחַמָּתוֹ מְרֻבָּה, אַף עַל פִּי שֶׁבְּצִרּוּף כָּל הַסֻּכָּה הָוֵי הַצֵּל מְרֻבֶּה (ר״ן סֹפ״ק דְּסֻכָּה).

ג דֶּרֶךְ הַסְכּוּךְ לִהְיוֹת קַל, כְּדֵי שֶׁיֵּרָאוּ מִמֶּנּוּ הַכּוֹכָבִים הַגְּדוֹלִים ; הָיְתָה מְעֻבָּה כְּמִין בַּיִת, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין הַכּוֹכָבִים נִרְאִים מִתּוֹכָהּ, כְּשֵׁרָה.

ד הָיָה כְּסוּי דַּק מְאֹד שֶׁיֵּשׁ בָּהּ אֲוִיר הַרְבֵּה, אֶלָּא שֶׁאֵין ג׳ טְפָחִים בְּמָקוֹם אֶחָד, וּבֵין הַכֹּל צִלָּתָהּ מְרֻבָּה מֵחַמָּתָהּ, כְּשֵׁרָה.

ה הָיָה הַסִּכּוּךְ מְדֻבְלָל (פֵּרוּשׁ מְבֻלְבָּל), וְהוּא הַסִּכּוּךְ שֶׁיִּהְיֶה מִקְצָתוֹ לְמַעְלָה וּמִקְצָתוֹ לְמַטָּה, כָּשֵׁר, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִהְיֶה בֵּין הָעוֹלֶה וְהַיּוֹרֵד ג׳ טְפָחִים; וְאִם הָיָה בְּרֹחַב זֶה הָעוֹלֶה טֶפַח אוֹ יוֹתֵר, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא גָּבוֹהַּ מִג׳ טְפָחִים, רוֹאִין אוֹתוֹ כְּאִלּוּ יָרַד לְמַטָּה וְנָגַע בְּשִׁפַּת זֶה הַיּוֹרֵד, וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה מְכֻוָּן כְּנֶגֶד שִׁפַּת הַיּוֹרֵד. הַגָּה: דְּהַיְנוּ שֶׁיֵּשׁ בָּאֲוִיר שֶׁבֵּין הַתַּחְתּוֹן טֶפַח, שֶׁרָאוּי לְהוֹרִיד הָעֶלְיוֹן וְאָז כְּשָׁרָה אֲפִלּוּ חֲמָתָהּ מְרֻבָּה, שֶׁיְּהֵא הַצֵּל מֻרְבֶּה כְּשֶׁהַחַמָּה בְּאֶמְצַע הָרָקִיעַ (ר״ן פֶּרֶק הַיָּשֵׁן וּבית יוסף בְּשֵׁם הָרַמְבָּ״ם).

ו קָנִים הַיּוֹצְאִים לַאֲחוֹרֵי הַסֻּכָּה, כְּגוֹן שֶׁאֲחוֹרֵי דֹּפֶן אֶמְצָעִי בּוֹלְטִים קָנִים מִן הַסְּכָךְ וְיֵשׁ בָּהֶם הֶכְשֵׁר סֻכָּה, וְצִלָּתָהּ מְרֻבָּה מֵחַמָּתָהּ וְג׳ דְּפָנוֹת, כְּשֵׁרָה, אַף עַל פִּי שֶׁהַדֹּפֶן הָאֶמְצָעִי לֹא נַעֲשָׂה בִּשְׁבִילָם אֶלָּא בִּשְׁבִיל עִקַּר הַסֻּכָּה שֶׁהוּא לְפָנִים מִמֶּנּוּ.

ז וְכֵן הַקָּנִים הַבּוֹלְטִים מִן הַסְּכָךְ לַצַּד הַפָּרוּץ, וְדֹפֶן אֶחָד נִמְשָׁךְ עִמָּהֶם, כָּשֵׁר אַף עַל פִּי שֶׁעָשָׂה דֹּפֶן עַל הַצְּדָדִין יֶתֶר עַל ז׳ וַהֲוָה לָן לַמֵּימַר חֲרֵי גַּלָּה דַּעְתּוֹ לַעֲשׂוֹת כָּל הַסֻּכָּה בְּדָפְנוֹת אֲרֻכּוֹת, וְדֹפֶן אֶחָד שֶׁנִּמְשָׁךְ עִם הַקָּנִים שֶׁל סְכָךְ אֵינוֹ מִן הַסֻּכָּה אֶלָּא בִּפְנֵי עַצְמוֹ עוֹמֵד, וְנִמְצָא שֶׁאֵין לוֹ אֶלָּא דֹּפֶן אֶחָד שֶׁהוּא הַדֹּפֶן הַנִּמְשָׁךְ, אֲפִלּוּ הָכִי כְּשֵׁרָה.

ח סְכָכָהּ בְּשִׁפּוּדִין שֶׁהֵם פְּסוּלִין לְסֻכָּךְ בָּהֶם, וְאֵין בָּהֶם אַרְבָּעָה וְאֵין מֵהֶם אַרְבָּעָה בִּמְקוֹם אֶחָד, וְהִנִּיחַ בֵּין שִׁפּוּד לְשִׁפּוּד כְּמִלֹּא שִׁפּוּד וְנָתַן שָׁם סְכָךְ כָּשֵׁר, פָּסוּל, שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְצַמְצֵם שֶׁיְּמַלֵּא כָּל הָאֲוִיר מִסְכָּךְ כָּשֵׁר, וְנִמְצָא הַפָּסוּל מְרֻבֶּה; אֲבָל אִם הֶעְדִּיף סְכָךְ הַכָּשֵׁר מְעַט עַל הַפָּסוּל, אוֹ אִם הָיָה הַפָּסוּל נָתוּן שְׁתֵּי וְנָתַן הַכָּשֵׁר עֵרֶב, אוֹ אִיפְכָּא, כָּשֵׁר, שֶׁאָז מִתְמַלֵּא כָּל הָאֲוִיר מִסְכָּךְ כָּשֵׁר וְדַוְקָא בְּסֻכָּה גְּדוֹלָה, אֲבָל בְּסֻכָּה קְטַנָּה צָרִיךְ לִהְיוֹת מִן הַשִּׁפּוּדִים פָּחוֹת מִג׳ בְּמָקוֹם אֶחָד (בֵּית יוֹסֵף וּמהר״א כִּפְרַאג).

ט בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּנְטָרִים שֶׁאֵין עֲלֵיהֶם מַעֲזִיבָה (פֵּרוּשׁ טִיט וּצְרוֹרוֹת שֶׁמְּשִׁימִין עֲלֵיהֶם) וּבָא לְהַכְשִׁירוֹ לְשֵׁם סֻכָּה, דַּי בָּזֶה שֶׁיָּסִיר כָּל הַמַּסְמְרִים לְשֵׁם עֲשִׂיַּת סֻכָּה, אוֹ שֶׁיִּטֹּל מִבֵּין שְׁנֵי נְטָרִים אֶחָד וְיִתֵּן סְכָךְ כָּשֵׁר בְּמְקוֹמוֹ וְכֻלָּהּ כְּשֵׁרָה, אֲפִלּוּ הַנְּטָרִים רְחָבִים אַרְבָּעָה, וְיֵשׁ מִי שֶׁאוֹמֵר שֶׁצָּרִיךְ שֶׁלֹּא יִהְיוּ הַנְּטָרִים רְחָבִים אַרְבָּעָה.

י סֻכָּה שֶׁאֵין לָהּ גַּג, כְּגוֹן שֶׁהָיוּ רָאשֵׁי הַדְּפָנוֹת דְּבוּקוֹת זוֹ בְּזוֹ כְּמִין צָרִיף, אוֹ שֶׁסָּמַךְ רֹאשׁ הַדֹּפֶן שֶׁל סֻכָּה לַכֹּתֶל, פְּסוּלָה; וְאִם הָיָה לָהּ גַּג, אֲפִלּוּ טֶפַח, אוֹ שֶׁהִגְבִּיהַּ הַדֹּפֶן הַסָּמוּךְ לַכֹּתֶל מִן הַקַּרְקַע טֶפַח, הֲרֵי זוֹ כְּשֵׁרָה. הַגָּה: וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁהַטֶּפַח לֹא תִּהְיֶה אֲוִיר, רַק מִן הַדֹּפֶן אוֹ הַסְּכָךְ (הָרֹא״ש בְּשֵׁם ר״י וְהרה״מ פ״ד) וְצָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה בָּהּ ז׳ טְפָחִים עַל ז׳ בְּגֹבַהּ י׳ טְפָחִים (טור). גַּם צָרִיךְ שֶׁיִּהְיוּ הַדְּפָנוֹת לְאַחַר שֶׁהֵם גְּבוֹהִים עֲשָׂרָה עֲשׂוּיוֹת מִדָּבָר שֶׁמִּסַּכְּכִין בָּהֶם, דְּהָא הֵם הַסְּכָךְ (ר״ן סֹפֶ״ק דְּסֻכָּה). וְאִם כָּל הַדְּפָנוֹת מִדָּבָר שֶׁמִּסַּכְּכִין בָּהֶם, מֻתָּר לִישַׁן אֲפִלּוּ תַּחַת הַדְּפָנוֹת (ס״ח בְּפֵרוּשׁ רַבֵּנוּ יְרוּחָם נ״א נ״ח).

סימן תרלב

א סְכָךְ פָּסוּל, פּוֹסֵל בָּאֶמְצַע בְּד׳ טְפָחִים; אֲבָל פָּחוֹת מִד׳, כְּשֵׁרָה, וּמֻתָּר לִישַׁן תַּחְתָּיו מִן הַצַּד אֵינוֹ פּוֹסֵל אֶלָּא בְּד׳ אַמּוֹת, אֲבָל פָּחוֹת מִד׳ אַמּוֹת, כְּשֵׁרָה דְּאָמְרִינַן דֹּפֶן עֲקֻמָּה, דְּהַיְנוּ לוֹמַר שֶׁאָנוּ רוֹאִים כְּאִלּוּ הַכֹּתֶל נֶעֱקָם וְיֵחָשֵׁב זֶה הַסְּכָךְ הַפָּסוּל מְגוּף הַכֹּתֶל, וְדָבָר זֶה הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי. הִילְכָךְ בֵּית שֶׁנִּפְחַת בָּאֶמְצַע וְסִכְּךְ בְּמְקוֹם הַפֶּחָת וְנִשְׁאַר מִן הַתִּקְרָה סָבִיב בֵּין סְכָךְ כָּשֵׁר לַכְּתָלִים פָּחוֹת מֵאַרְבַּע אַמּוֹת, כְּשֵׁרָה, וּמֵיהוּ אֵין יְשֵׁנִים תַּחְתָּיו כָּל זְמַן שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אַרְבָּעָה טְפָחִים. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים, בְּסֻכָּה גְּדוֹלָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ יוֹתֵר עַל הַסְּכָךְ פָּסוּל ז׳ טְפָחִים עַל ז׳ טְפָחִים; אֲבָל בְּסֻכָּה קְטַנָּה, שֶׁאֵין בָּהּ אֶלָּא ז׳ עַל ז׳, בֵּין בָּאֶמְצַע בֵּין מִן הַצַּד, בְּג׳ טְפָחִים פְּסוּלָה, בְּפָחוֹת מִג׳ כְּשֵׁרָה וישֵׁנִים תַּחְתָּיו וּמִצְטָרֵף לְהַשְׁלִים הַסֻּכָּה לְכַשֵּׁעוּר.

ב אֲוִיר, בֵּין בִּגְדוֹלָה בֵּין בִּקְטַנָּה שָׁוִים, דְּבֵין בָּאֶמְצַע בֵּין מִן הַצַּד בְּג׳ טְפָחִים פְּסוּלָה, בְּפָחוֹת מִג׳ כְּשֵׁרָה, וּמִצְטָרֵף לְהַשְׁלִים הַסֻּכָּה וְאֵין יְשֵׁנִים תַּחְתָּיו. הַגָּה: וְדַוְקָא שֶׁהוֹלֵךְ עַל פְּנֵי כָּל הַסֻּכָּה (ר׳ יְרוּחָם נ״ח ח״א), אוֹ שֶׁיֵּשׁ בּוֹ כְּדֵי לַעֲמֹד רֹאשׁוֹ וְרֻבּוֹ; אֲבָל בלא״ה מֻתָּר, דְּהָא אֵין סֻכָּה שֶׁאֵין בָּהּ נְקָבִים (ר״ן סֹפֶ״ק). וְהָא דְּסִכְּךְ פָּסוּל עַל פּוֹסֵל בְּד׳, וַאֲוִיר בְּג׳, הַיְנוּ דַּוְקָא שֶׁהַפְּסִיק הַסֻּכָּה לִשְׁתַּיִם וְלֹא נִשְׁאַר שִׁעוּר הֶכְשֵׁר סֻכָּה עִם דְּפָנוֹת בְּמָקוֹם אֶחָד; אֲבָל אִם נִשְׁאַר שִׁעוּר סֻכָּה בְּמָקוֹם אֶחָד, הַמָּקוֹם הַהוּא כָּשֵׁר, וְאַף שֶׁמִּבַּחוּץ אִם מְחַבֵּר לוֹ מִן הַצְּדָדִים (טור).

ג סְכָךְ פָּסוּל פָּחוֹת מֵאַרְבָּעָה, וַאֲוִיר אֲצְלוֹ פָּחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה, אֵין מִצְטָרְפִים לִפְסֹל; הִילְכָךְ אִם אֲוִיר שְׁלֹשָׁה בְּמָקוֹם אֶחָד, אֲפִלּוּ מְעַטּוֹ בִּסְכָךְ פָּסוּל, כָּשֵׁר; וְהֵנִי מִלֵּי בְּסֻכָּה גְּדוֹלָה, אֲבָל בִּקְטַנָּה שֶׁאֵין בָּהּ אֶלָּא שִׁבְעָה עַל שִׁבְעָה, אִם יֵשׁ בֵּין שְׁנֵיהֶם שְׁלֹשָׁה טְפָחִים מִצְטָרְפִים לִפְסֹל.

ד אִם יֵשׁ סְכָךְ פָּסוּל ב׳ טְפָחִים, וְעוֹד סְכָךְ פָּסוּל ב׳ טְפָחִים, וַאֲוִיר פָּחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה מַפְסִיק בֵּינֵיהֶם, יֵשׁ לְהִסְתַּפֵּק אִם שְׁנֵי הַפְּסוּלִים מִצְטָרְפִין לִפְסֹל הַסֻּכָּה.

סימן תרלג

א סֻכָּה שֶׁהִיא גְּבוֹהָה לְמַעְלָה מֵעֶשְׂרִים אַמָּה, פְּסוּלָה, בֵּין שֶׁהִיא גְּדוֹלָה בֵּין שֶׁהִיא קְטַנָּה, בֵּין שֶׁמְּחִצּוֹת מַגִּיעוֹת לַסְּכָךְ בֵּין שֶׁאֵינָן מַגִּיעוֹת; אֲבָל עֶשְׂרִים, כְּשֵׁרָה אֲפִלּוּ כָּל סְכָכָהּ לְמַעְלָה מֵעֶשְׂרִים, כֵּיוָן שֶׁאֵין בַּחֲלָלָהּ אֶלָּא עֶשְׂרִים.

ב הָיְתָה גְּבוֹהָה יוֹתֵר מֵעֶשְׂרִים, וְהוּצִין (פִּי׳ עֲנָפִים קְטַנִּים עִם הֶעָלִין שֶׁלָּהֶם) יוֹרְדִים לְמַטָּה, אִם צְלָלָן מְרֻבֶּה מֵחַמָּתָן, כְּשֵׁרָה; וְאִם לָאו, פְּסוּלָה.

ג סֻכָּה שֶׁחֻלְּקָה יוֹתֵר מֵעֶשְׂרִים אַמָּה, וְתָלָה בָּהּ דְּבָרִים נָאִים וְעַל יְדֵי כֵּן נִתְמַעֵט חֻלְקָהּ, לֹא הָוֵי מְעוּט; וְכֵן אִם מִעֲטָהּ בְּכָרִים וּכְסָתוֹת, לֹא הָוֵי מְעוּט; וַאֲפִלּוּ בְּטָלָם.

ד מִעֲטָהּ בְּתֶבֶן וּבְטָלוֹ, הֲרֵי זֶה מְעוּט; וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר עָפָר וּבְטָלוֹ; אֲבָל סְתָם אֵינוֹ מְעוּט, אֲפִלּוּ בְּעָפָר, עַד שֶׁיְּבַטְּלֶנּוּ בַּפֶּה.

ה הָיְתָה גְּבוֹהָ מֵעֶשְׂרִים וּבָנָה בָּהּ אִצְטַבָּא כְּנֶגֶד דֹּפֶן הָאֶמְצָעִי עַל פְּנֵי כֻלָּהּ, וּבָהּ שִׁעוּר סֻכָּה, כְּשֵׁרָה כָּל הַסֻּכָּה אֲפִלּוּ מֵהָאִצְטַבָּא וְהָלְאָה.

ו אִם בָּנָה הָאִצְטַבָּא מִן הַצַּד, אִם יֵשׁ מִן הָאִצְטַבָּא עַד כֹּתֶל הַשֵּׁנִי פָּחוֹת מֵאַרְבַּע אַמּוֹת, כְּשֵׁרָה עַל הָאִצְטַבָּא דַּוְקָא; וְאִם לָאו, פְּסוּלָה.

ז אִם בָּנָה הָאִצְטַבָּא בָּאֶמְצַע, אִם יֵשׁ מִמֶּנּוּ לַכֹּתֶל לְכָל צַד פָּחוֹת מֵאַרְבַּע אַמּוֹת, כְּשֵׁרָה עַל הָאִצְטַבָּא אֲפִלּוּ אִם גְּבוֹהַּ יוֹתֵר מֵעֶשְׂרָה; וְאִם יֵשׁ בֵּינָהּ לַכֹּתֶל אַרְבַּע אַמּוֹת, פְּסוּלָה, אֲפִלּוּ הָאִצְטַבָּא גְּבוֹהָה עֶשְׂרָה.

ח סֻכָּה שֶׁאֵינָהּ גְּבוֹהָה עֶשְׂרָה טְפָחִים, פְּסוּלָה.

ט הָיְתָה גְּבוֹהָ מֵעֶשְׂרָה, וְהוּצִין יוֹרְדִין לְתוֹךְ עֶשְׂרָה, אֲפִלּוּ אִם חַמָּתָן מְרֻבֶּה מִצִּלָּתָן, פְּסוּלָה; אֲבָל אִם הַנּוֹיִין יוֹרְדִין לְתוֹךְ עֶשְׂרָה, אֵינָם פּוֹסְלִים.

י הָיְתָה נְמוּכָה מֵעֶשְׂרָה, וְחָקַק בָּהּ לְהַשְׁלִימָהּ לַעֶשְׂרָה וְיֵשׁ בַּחֻקָּק שִׁעוּר הֶכְשֵׁר סֻכָּה, אִם אֵין בֵּין חֻקָּק לַכֹּתֶל שְׁלֹשָׁה טְפָחִים, כְּשֵׁרָה; יֵשׁ בֵּינֵיהֶם ג׳ טְפָחִים, פְּסוּלָה.

סימן תרלד

א סֻכָּה שֶׁאֵין בָּהּ שִׁבְעָה עַל שִׁבְעָה, פְּסוּלָה; וּלְעִנְיַן גֹּדֶל, אֵין לָהּ שִׁעוּר לְמַעְלָה.

ב אִם הִיא עֲגֻלָּה, צָרִיךְ שֶׁיְּהֵא בָּהּ כְּדֵי לְרַבֵּעַ שִׁבְעָה עַל שִׁבְעָה.

ג יֵשׁ בָּהּ שִׁבְעָה עַל שִׁבְעָה, וְנָתַן בָּהּ בְּגָדִים לְנָאוֹתָהּ וּמְמַעֲטִים אוֹתָהּ מִשִּׁבְעָה עַל שִׁבְעָה, פְּסוּלָה.

ד מִי שֶׁהָיָה רֹאשׁוֹ וְרֻבּוֹ בַּסֻּכָּה, וְשִׁלְחָנוֹ חוּץ לַסֻּכָּה וְאָכַל, כְּאִלּוּ לֹא אָכַל בַּסֻּכָּה, אֲפִלּוּ אִם הִיא סֻכָּה גְּדוֹלָה, גְּזֵרָה שֶׁמָּא יִמָּשֵׁךְ אַחַר שֻׁלְחָנוֹ.

סימן תרלה

א סֻכָּה, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נַעֲשֵׂית לְשֵׁם מִצְוָה, כְּשֵׁרָה; וְהוּא שֶׁתִּהְיֶה עֲשׂוּיָה לְצֵל, כְּגוֹן סֻכַּת גּוֹיִים, נָשִׁים, בְּהֵמָה, כּוּתִיִּים, רוֹעִים, קַיָּצִים, בַּרְגָּנִין, שׁוֹמְרֵי שָׂדוֹת; אֲבָל סֻכָּה שֶׁנַּעֲשֵׂית מֵאֵלֶיהָ, פְּסוּלָה, לְפִי שֶׁלֹּא נַעֲשֵׂית לְצֵל. לְפִיכָךְ הַחוֹטֶט בְּגָדִישׁ וְעָשָׂהוּ סֻכָּה, אֵינָהּ סֻכָּה, שֶׁהֲרֵי לֹא עוֹמֵד גָּדִישׁ זֶה לְצֵל וּמַה שֶּׁעוֹשֶׂה אַחַר כָּךְ הֲרֵי תַּעֲשֶׂה וְלֹא מִן הֶעָשׂוּי (טור). לְפִיכָךְ אִם עָשָׂה בִּתְחִלָּה כְּשֶׁנָּתַן שָׁם הַגָּדִישׁ חֲלַל טֶפַח בְּמֶשֶׁךְ שִׁבְעָה לְשֵׁם סֻכָּה, וְחָטַט בָּהּ אַחַר כָּךְ וְהִשְׁלִימָהּ לַעֲשָׂרָה, כְּשֵׁרָה, שֶׁהֲרֵי נַעֲשֵׂית סְכָךְ שֶׁלָּהּ לְצֵל; וְאִם הַגָּדִישׁ גָּדוֹל וְלֹא הִנִּיחַ אֶלָּא חֲלַל טֶפַח בְּמֶשֶׁךְ ז׳, וְשׁוּב חָקַק בָּהּ הַרְבֵּה וְעָשָׂה בָּהּ סֻכָּה גְּדוֹלָה, אֵינָהּ כְּשֵׁרָה כְּלָל עַל יְדֵי מֶשֶׁךְ שִׁבְעָה שֶׁהִנִּיחַ תְּחִלָּה; וְאִם חָקַק מִשְּׁנֵי צְדָדִים ד׳ אַמּוֹת יוֹתֵר עַל הַשִּׁבְעָה, אַף הַשִּׁבְעָה פְּסוּלָה, דְּסִכָּךְ פָּסוּל פּוֹסֵל מִן הַצַּד בְּד׳ אַמּוֹת. הַגָּהָה: וְאֵין לַעֲשׂוֹת הַסֻּכָּךְ קֹדֶם שֶׁיַּעֲשֶׂה הַדְּפָנוֹת; וְאִם עָשָׂה טֶפַח סָמוּךְ לַסֻּכָּךְ, מֻתָּר לְסַכֵּךְ קֹדֶם שֶׁיַּעֲשֶׂה שְׁאָר הַדְּפָנוֹת, כְּמוֹ בְּחוֹטֵט בַּגָּדִישׁ. (הַגָּהוֹת מַיְמוֹנִי פ״ח).

סימן תרלו

א סֻכָּה יְשָׁנָה, דְּהַיְנוּ שֶׁעָשָׂאָהּ לְשֵׁם שְׁלֹשִׁים יוֹם שֶׁלִּפְנֵי הֶחָג, כְּשֵׁרָה וּבִלְבַד שֶׁיְּחַדֵּשׁ בָּהּ דָּבָר עַתָּה בְּגוּפָהּ לְשֵׁם הֶחָג, וַאֲפִלּוּ בְּטֶפַח עַל טֶפַח סַגִּי אִם הוּא בְּמָקוֹם אֶחָד; וְאִם הַחְדִּישׁ עַל פְּנֵי כֻלָּהּ, סַגִּי אֲפִלּוּ כָּל דְּהוּ; וְאִם עָשָׂאָהּ לְשֵׁם הֶחָג, אֲפִלּוּ מִתְּחִלַּת הַשָּׁנָה, כְּשֵׁרָה בְּלֹא חִדּוּשׁ.

ב יוֹצֵר כְּלֵי חֶרֶשׂ שֶׁיֵּשׁ לוֹ ב׳ סִכּוֹת זוֹ לְפָנִים מִזּוֹ וְעוֹשֶׂה קְדֵרוֹתָיו בַּפְּנִימִית וּמוֹכְרָם בַּחִיצוֹנָה, הַפְּנִימִית אֵינוֹ יוֹצֵא בָּהּ יְדֵי סֻכָּה כֵּיוָן שֶׁהִיא דִּירָתוֹ כָּל הַשָּׁנָה אֵינוֹ נִכָּר שֶׁדָּר בָּהּ לְשֵׁם מִצְוָה; וְהַחִיצוֹנָה יוֹצֵא בָּהּ, שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ דָּר בָּהּ כָּל הַשָּׁנָה.

סימן תרלז

א מי שֶׁלֹּא עָשָׂה סֻכָּה, בֵּין בְּשׁוֹגֵג בֵּין בְּמֵזִיד, עוֹשֶׂה סֻכָּה בְּחֹלוֹ שֶׁל מוֹעֵד אֲפִלּוּ בְּסוֹף יוֹם שְׁבִיעִי, וְכֵן יָכוֹל לָצֵאת מִסֻּכָּה זוֹ וְלִישֵׁב בְּאַחֶרֶת.

ב יוֹצְאִין בְּסֻכָּה שְׁאוּלָה וְכֵן יוֹצְאִין בְּשֶׁל שֻׁתָּפוּת.

ג סֻכָּה גְּזוּלָה, כְּשֵׁרָה. כֵּיצַד, אִם תָּקַף עַל חֲבֵרוֹ וְהוֹצִיאוֹ מִסֻּכָּתוֹ וּגְזָלָהּ וְיָשַׁב בָּהּ, יָצָא, שֶׁאֵין הַקַּרְקַע נִגְזָלֶת. הַגָּה: מִיהוּ לְכַתְּחִלָּה לֹא יֵשֵׁב אָדָם בְּסֻכַּת חֲבֵרוֹ שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ, כָּל שֶׁכֵּן אִם דַּעְתּוֹ לְגָזְלָהּ, וְכֵן לֹא יַעֲשֶׂה (סֻכָּה) לְכַתְּחִלָּה בְּקַרְקַע שֶׁל חֲבֵרוֹ שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ, וְכֵן בְּקַרְקַע שֶׁהִיא שֶׁל רַבִּים (הַגָּהוֹת אֲשֶׁרִי וְאוֹר זָרוּעַ); מִיהוּ בְּדִיעֲבַד יָצָא. וְכֵן לֹא יִקְצְצוּ יִשְׂרָאֵל הַסָּכָךְ בְּעַצְמָם, אֶלָּא יִקְנוּ אוֹתָם מֵעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, דְּכָל גֶּזֶל אֵין עוֹשִׂין מִמֶּנּוּ סֻכָּה לְכַתְּחִלָּה (מַהֲרִי״ל); **וְאִם גָּזַל עֵצִים וְעָשָׂה מֵהֶם סֻכָּה, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא חִבְּרָן וְלֹא שִׁנָּה בָּהֶם כְּלוּם, יָצָא; תַּקָּנַת חֲכָמִים, שֶׁאֵין לְבַעַל הָעֵצִים אֶלָּא דְּמֵי עֵצִים בִּלְבַד; אֲבָל אִם גָּזַל סֻכָּה הָעֲשׂוּיָה בִּרְאשׁ הַסְּפִינָה אוֹ בְּרֹאשׁ הָעֲגָלָה, וְיָשַׁב בָּהּ, לֹא יָצָא.** הַגָּה: וְהוּא הַדִּין אִם רָאוּבֵן בָּנָה סֻכָּה בְּקַרְקַע שִׁמְעוֹן, וְשִׁמְעוֹן תָּקַף אֶת רָאוּבֵן וְגָזַל סֻכָּתוֹ הַבְּנוּיָה בְּקַרְקַע שֶׁלּוֹ, לֹא יָצָא בָּהּ וְאֵין כָּאן תַּקָּנַת הַשָּׁבִים, הוֹאִיל וְלֹא טָרַח בָּהּ וְלֹא הוֹצִיא עָלֶיהָ הוֹצָאוֹת (הַגָּהוֹת אֲשֶׁרִי״ פ״ב דְּסֻכָּה).

סימן תרלח

א עֲצֵי סֻכָּה אֲסוּרִים כָּל שְׁמוֹנַת יְמֵי הֶחָג, בֵּין עֲצֵי דְּפָנוֹת בֵּין עֲצֵי סְכָךְ וַאֲפִלּוּ קֵיסָם לַחֲצֹץ בּוֹ שִׁנָּיו אָסוּר (מַהֲרִי״ל), וְאֵין נֵאוֹתִין מֵהֶן לְדָבָר אַחֵר כָּל שְׁמוֹנַת הַיָּמִים, מִפְּנֵי שֶׁיּוֹם הַז׳ כֻּלּוֹ הַסֻּכָּה מֻקְצֶה עַד בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת, וְהוֹאִיל וְהֻקְצָה לִבְיַן הַשְּׁמָשׁוֹת שֶׁל שְׁבִיעִי הֻקְצָה לְכָל הַיּוֹם. הַגָּה: וַאֲפִלּוּ נָפְלָה הַסֻּכָּה, אֲסוּרִים וְלֹא מְהָנֵי בָּהּ תְּנַאי (טוּר); אֲבָל עֵצִים הַמְסוּכִּים לַסֻּכָּה, מֻתָּרִים וַעֲיֵן לְעֵיל סִימָן תקי״ח סָעִיף ח׳; **וְאִם אַחַר שֶׁעָשָׂה הַשֶּׁעוּר הַצָּרִיךְ מִן הַדְּפָנוֹת וְנִשְׁלַם הֶכְשֵׁר סֻכָּה הוֹסִיף דֹּפֶן, לֹא מִיתְסְרָא; אֲבָל אִם עָשָׂה אַרְבַּעְתָּן סְתָם, כֻּלָּן אֲסוּרוֹת וּמֻקְצוֹת.** הַגָּה: וְכָל זֶה לֹא מַיְרֵי אֶלָּא בְּסֻכָּה שֶׁיָּשַׁב בָּהּ פַּעַם אֶחָד, אֲבָל אִם הִזְמִינָהּ לַסֻּכָּה וְלֹא יָשַׁב בָּהּ, לֹא נֶאֶסְרָה, דְּהַזְמָנָה לָאו מִלְּתָא הִיא (הַגָּהוֹת אֲשֶׁרִי״ פֶּרֶק הַמַּבְרִיא).

ב וְכֵן אֳכָלִים וּמַשְׁקִים שֶׁתּוֹלִין בַּסֻּכָּה כְּדֵי לְנָאוֹתָהּ, אָסוּר לְהִסְתַּפֵּק מֵהֶם כָּל שְׁמֹנָה, אֲפִלּוּ נָפְלוּ וּבְיוֹם טוֹב וְשַׁבָּת אָסוּר לְטַלְטְלָם דְּמֻקְצִים הֵם; (טוּר) **וְאִם הִתְנָה עֲלֵיהֶם בִּשְׁעַת שְׁתִילָתָם וְאָמַר: אֵינִי בּוֹדֵל מֵהֶן כָּל בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת** שֶׁל ח׳ יָמִים (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם א״ח), **חֲרֵי זֶה מִסְתַּפֵּק מֵהֶם בְּכָל עֵת שֶׁיִּרְצֶה, שֶׁהֲרֵי לֹא הִקְצָה אוֹתָם וְלֹא חָלָה עֲלֵיהֶם קְדֻשַּׁת הַסֻּכָּה וְלֹא נֶחְשְׁבוּ כְּמוֹתָהּ; וְדַוְקָא שֶׁמַּתְנֶה בְּזֶה הַלָּשׁוֹן, אֲבָל אִם אָמַר: אֲנִי מַתְנֶה עֲלֵיהֶם לְאָכְלָם כְּשֶׁיִּפְלוּ, אֵינוֹ כְלוּם; וְאִם אָמַר: אֲנִי מַתְנֶה עֲלֵיהֶם לְאָכְלָם אֵימָתַי שֶׁאֶרְצֶה, מְהָנֵי, שֶׁגַּם בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת בִּכְלָל.** הַגָּה: וְצָרִיךְ לַעֲשׂוֹת הַתְּנַאי קֹדֶם בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת הָרִאשׁוֹן (דִּבְרֵי עַצְמוֹ כְּסִבְרַת א״ח שֶׁהֵבִיא הַבַּיִת יוֹסֵף, וְלֹא כְּמַהֲרִי״ל). יֵשׁ מִן הָאַחֲרוֹנִים שֶׁכָּתְבוּ דְּבַזְּמַן הַזֶּה אֵין נוֹהֲגִים לְהַתְנוֹת (מַהֲרִי״ל), וְהֶכֵי נָהוּג בְּנוֹיִין הַתְּלוּיִם בַּסֻּכָּךְ; אֲבָל בְּנוֹיִין שֶׁנּוֹתְנִים בַּדְּפָנוֹת, כְּגוֹן סְדִינִים הַמְצַיְּרִים, נוֹהֲגִין לְטַלְטְלָם מִפְּנֵי הַגְּשָׁמִים אֲפִלּוּ בְּלֹא תְּנַאי, מִשּׁוּם דְּיֵשׁ אוֹמְרִים דְּאֵין אִסּוּר אֲפִלּוּ בַּדְּפָנוֹת עַצְמָן, כָּל שֶׁכֵּן בְּנוֹיָן. וּמִכָּל מָקוֹם טוֹב לְהַתְנוֹת עֲלֵיהֶם (ד״מ). אִם סִכֵּךְ בְּהֶדֶס אוֹ תְּלָה בַּסֻּכָּה אֶתְרוֹג לְנוֹי, מֻתָּר לְהָרִיחַ בּוֹ, דְּלֹא הֻקְצָה מֵרֵיחַ, רַק שֶׁלֹּא יִגַּע בּוֹ, דְּאָסוּר בְּטַלְטוּל; וְיֵשׁ אוֹסְרִים בַּהֲדַס (ר״ן סוֹף פֶּרֶק לוּלַב הַגָּזוּל) כְּדִלְקַמָּן סִימָן תרנ״ג.

סימן תרלט

א כֵּיצַד מִצְוַת יְשִׁיבָה בַּסֻּכָּה, שֶׁיִּהְיֶה אוֹכֵל וְשׁוֹתֶה וְיָשֵׁן וּמְטַיֵּל (טוּר) **וְדָר בַּסֻּכָּה כָּל שִׁבְעַת הַיָּמִים, בֵּין בַּיּוֹם בֵּין בַּלַּיְלָה, כְּדַרְכּוֹ שֶׁהוּא דָּר בְּבֵיתוֹ בִּשְׁאָר יְמוֹת הַשָּׁנָה. וְכָל שִׁבְעַת יָמִים עוֹשֶׂה אָדָם אֶת בֵּיתוֹ עֲרַאי וְאֶת סֻכָּתוֹ קֶבַע. כֵּיצַד, כֵּלִים הַנָּאִים וּמַצָּעוֹת הַנָּאוֹת, בַּסֻּכָּה; וּכְלֵי שְׁתִיָּה, כְּגוֹן אֲשִׁישׁוֹת וְכוֹסוֹת, בַּסֻּכָּה; אֲבָל כְּלֵי אֲכִילָה** לְאַחַר הָאֲכִילָה (טוּר), **כְּגוֹן קְדֵרוֹת וּקְעָרוֹת, חוּץ לַסֻּכָּה; הַמְּנוֹרָה, בַּסֻּכָּה; וְאִם הָיְתָה סֻכָּה קְטַנָּה, מַנִּיחָהּ חוּץ לַסֻּכָּה.** הַגָּה: וְאַל יַעֲשֶׂה שׁוּם תַּשְׁמִישׁ בָּזוּי בַּסֻּכָּה, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיוּ מִצְוֹת בְּזוּיוֹת עָלָיו (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם א״ח).

ב אוֹכְלִים וְשׁוֹתִים וִישֵׁנִים בַּסֻּכָּה כָּל שִׁבְעָה, בֵּין בַּיּוֹם בֵּין בַּלַּיְלָה, וְאֵין יְשֵׁנִים חוּץ לַסֻּכָּה אֲפִלּוּ שְׁנַת עֲרַאי; אֲבָל מֻתָּר לֶאֱכֹל אֲכִילַת עֲרַאי חוּץ לַסֻּכָּה. וְכַמָּה אֲכִילַת עֲרַאי, כַּבֵּיצָה מִפַּת; וּמֻתָּר לִשְׁתּוֹת מַיִם וְיַיִן וְלֶאֱכֹל פֵּרוֹת וַאֲפִלּוּ קֶבַע עֲלֵיהֶם (דִּבְרֵי עַצְמוֹ) חוּץ לַסֻּכָּה; וּמִי שֶׁיַּחְמִיר עַל עַצְמוֹ וְלֹא יִשְׁתֶּה חוּץ לַסֻּכָּה אֲפִלּוּ מַיִם, חֲרֵי זֶה מְשֻׁבָּח; וְתַבְשִׁיל הֶעָשׂוּי מֵחֲמֶשֶׁת מִינִים, אִם קוֹבֵעַ עָלָיו חֲשִׁיב קֶבַע וְצָרִיךְ סֻכָּה. הַגָּה: וּמַה שֶּׁנּוֹהֲגִין לְהָקֵל עַכְשָׁו בְּשָׁנָה, שֶׁאֵין יְשֵׁנִים בַּסֻּכָּה רַק הַמְדַקְדְּקִין בְּמִצְוֹת, יֵשׁ אוֹמְרִים מִשּׁוּם צְנָעָה, דְּיֵשׁ צַעַר לִישֵׁן בְּמָקוֹמוֹת הַקָּרִים (מָרְדְּכַי פ׳ הַיָּשָׁן); וְלִי נִרְאֶה מִשּׁוּם דְּמִצְוַת סֻכָּה אִישׁ וּבֵיתוֹ, אִישׁ וְאִשְׁתּוֹ כְּדֶרֶךְ שֶׁהוּא דָּר כָּל הַשָּׁנָה, וּבְמָקוֹם שֶׁלֹּא יוּכַל לִישֵׁן עִם אִשְׁתּוֹ, שֶׁאֵין לוֹ סֻכָּה מְיֻחֶדֶת, פָּטוּר; וְטוֹב לְהַחְמִיר וְלִהְיוֹת שָׁם עִם אִשְׁתּוֹ כְּמוֹ שֶׁהוּא דָּר כָּל הַשָּׁנָה, אִם אֶפְשָׁר לִהְיוֹת לוֹ סֻכָּה מְיֻחֶדֶת.

ג אֲכִילָה בַּסֻּכָּה בְּלֵיל יוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן, חוֹבָה; אֲפִלּוּ אָכַל כַּזַּיִת פַּת יָצָא יְדֵי חוֹבָה; מִכָּאן וְאֵילָךְ רְשׁוּת; רָצָה לֶאֱכֹל סְעֻדָּה, סוֹעֵד בַּסֻּכָּה; רָצָה אֵינוֹ אוֹכֵל כָּל ז׳ אֶלָּא פֵּרוֹת וּקְלָיוֹת חוּץ לַסֻּכָּה אוֹכֵל כְּדִין אֲכִילַת מַצָּה בְּפֶסַח. הַגָּה: וְלֹא יֹאכַל בַּלַּיְלָה הָרִאשׁוֹנָה עַד שֶׁיֵּהָא נַדְאִי לַיְלָה (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם א״ח), וְיֹאכַל קֹדֶם חֲצוֹת לַיְלָה (מַהֲרִי״ו וּמַהֲרִי״ל); וְלֹא יֹאכַל בַּיּוֹם מֻחֲצוֹת וְאֵילָךְ, כְּדֵי שֶׁיֹּאכַל בַּסֻּכָּה לְתֹאבוֹן (מַהֲרִי״ל), דּוּמְיָא דַּאֲכִילַת מַצָּה.

ד כָּל שִׁבְעַת הַיָּמִים קוֹרֵא וְלוֹמֵד בְּתוֹךְ הַסֻּכָּה, וּכְשֶׁמֵּבִין וּמְדַקְדֵּק בְּמַה שֶּׁיִּקְרָא וְיִלְמֹד, יָכוֹל לִלְמֹד חוּץ לַסֻּכָּה כְּדֵי שֶׁתְּהֵא דַּעְתּוֹ מְיֻשֶּׁבֶת עָלָיו. הַמִּתְפַּלֵּל, רָצָה מִתְפַּלֵּל בַּסֻּכָּה אוֹ חוּץ לַסֻּכָּה.

ה יָרְדוּ גְּשָׁמִים, חֲרֵי זֶה נִכְנָס לְתוֹךְ הַבַּיִת; מֵאֵימָתַי מֻתָּר לִפָּנוֹת, מִשֶּׁיֵּרְדוּ לְתוֹךְ הַסֻּכָּה טְפוֹת שֶׁאִם יִפָּלוּ לְתוֹךְ הַתַּבְשִׁיל יִפָּסֵל אֲפִלּוּ תַּבְשִׁיל שֶׁל פּוּל. הַגָּה: וַאֲפִלּוּ אֵין תַּבְשִׁיל לְפָנָיו (סְמ״ג וְהַגָּהוֹת אֲשֵׁר״י). וּמִי שֶׁאֵינוֹ בָּקִי בְּזֶה הַשָּׁעוּר, יִשְׁעַר אִם יֵרְדוּ כָּל כָּךְ גְּשָׁמִים לַבַּיִת אִם הָיָה יוֹצֵא, יֵצֵא מִסֻּכָּתוֹ גַּם כֵּן (אוֹר זָרוּעַ וְהַגָּהוֹת אֲשֵׁר״י פֶּרֶק הַיֹּשֵׁן וּמְרַדְּכִי פ״ב מֵימוֹנִי פ״ו וּמַהֲרִי״ל); וְכָל זֶה דַּוְקָא בִּשְׁאָר יָמִים אוֹ לֵילוֹת שֶׁל סֻכּוֹת, אֲבָל לַיְלָה הָרִאשׁוֹנָה צָרִיךְ לֶאֱכֹל כַּזַּיִת בַּסֻּכָּה אַף אִם גְּשָׁמִים יוֹרְדִין (טוּר וְרַ״ן וְהָרֹא״שׁ), וְיַקְדֵּשׁ בַּסֻּכָּה (כְּדֵי) שֶׁיֹּאמַר זְמַן עַל הַסֻּכָּה (ת״ה סִי׳ צ״ה).

ו הָיָה אוֹכֵל בַּסֻּכָּה וְיָרְדוּ גְּשָׁמִים, וְהָלַךְ לְבֵיתוֹ וּפָסְקוּ הַגְּשָׁמִים, אֵין מְחַיְּבִין אוֹתוֹ לַחֲזֹר לַסֻּכָּה עַד שֶׁיִּגְמֹר סְעוּדָתוֹ.

ז הָיָה יָשֵׁן וְיָרְדוּ גְּשָׁמִים בַּלַּיְלָה וְנִכְנַס לְתוֹךְ הַבַּיִת, וּפָסְקוּ הַגְּשָׁמִים, אֵין מַטְרִיחִין אוֹתוֹ לַחֲזֹר לַסֻּכָּה כָּל אוֹתוֹ הַלַּיְלָה, אֶלָּא יָשֵׁן בְּבֵיתוֹ עַד שֶׁיַּעֲלֶה עַמּוּד הַשַּׁחַר. הַגָּה: וְיֵעוֹר מִשְּׁנָתוֹ (טוּר). מִי שֶׁהוּא יָשֵׁן בַּסֻּכָּה וְיָרְדוּ גְּשָׁמִים, אֵין צָרִיךְ לְשַׁעֵר בִּכְדֵי שֶׁיִּתְקַלְקֵל הַתַּבְשִׁיל, דִּבְגְשָׁמִים מוּעָטִים הֲוֵי צַעַר לִישֵׁן שָׁם וְיוּכַל לָצֵאת (מַהֲרִי״ו); וְכָל הַפָּטוּר מִן הַסֻּכָּה וְאֵינוֹ יוֹצֵא מִשָּׁם, אֵינוֹ מְקַבֵּל עָלָיו שָׂכָר וְאֵינוֹ אֶלָּא הֶדְיוֹטוֹת (הגה״מ פ״ו); וּכְשֶׁיּוֹצֵא מִן הַסֻּכָּה מִכֹּחַ הַגְּשָׁמִים, אַל יִבְעַט וְיֵצֵא, אֶלָּא יֵצֵא כְּנִכְנָע כְּעֶבֶד שֶׁמּוֹזֵג כּוֹס לְרַבּוֹ וּשְׁפָכוֹ עַל פָּנָיו. (מַהֲרִי״ל).

ח נָהֲגוּ שֶׁאֵין מְבָרְכִים עַל הַסֻּכָּה אֶלָּא בְּשָׁעַת אֲכִילָה וְהָכִי נָהוּג.

סימן תרמ

א נָשִׁים, וַעֲבָדִים, וּקְטַנִּים פְּטוּרִים מִן הַסֻּכָּה; טֻמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוּס, חַיָּבִים מִסָּפֵק; וְכֵן מִי שֶׁחֶצְיוֹ עֶבֶד וְחֶצְיוֹ בֶּן חוֹרִין, חַיָּב.

ב קָטָן שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לְאִמּוֹ, שֶׁהוּא כְּבֶן חָמֵשׁ, כְּבֶן שֵׁשׁ, חַיָּב בְּסֻכָּה מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, כְּדֵי לְחַנְּכוֹ בְּמִצְוֹת.

ג חוֹלִים וּמְשַׁמְּשֵׁיהֶן פְּטוּרִים מִן הַסֻּכָּה; וְלֹא חוֹלֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סַכָּנָה, אֶלָּא אֲפִלּוּ חָשׁ בְּרֹאשׁוֹ, (אוֹ) חָשׁ בְּעֵינָיו; וְיֵשׁ מִי שֶׁאוֹמֵר שֶׁאֵין הַמְשַׁמְּשִׁים פְּטוּרִים אֶלָּא בְּשָׁעָה שֶׁהַחוֹלֶה צָרִיךְ לָהֶם וּמִי שֶׁמַּקִּיז דָּם חַיָּב בְּסֻכָּה (אוֹר זָרוּעַ וְהַגָּהוֹת אֲשֵׁר״י פ׳ הַיֹּשֵׁן).

ד מְצַטַּעֵר פָּטוּר מִן הַסֻּכָּה, הוּא וְלֹא מְשַׁמְּשָׁיו אֲבָל בַּלַּיְלָה רֹאשׁוֹנָה אֲפִלּוּ מְצַטַּעֵר חַיָּב לֶאֱכֹל שָׁם כַּזַּיִת (כָּל בּוֹ); אֵיזֶהוּ מְצַטַּעֵר, זֶה שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לִישֵׁן בַּסֻּכָּה מִפְּנֵי הָרוּחַ, אוֹ מִפְּנֵי הַיְתוּשִׁים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶם, אוֹ מִפְּנֵי הֲרִיחַ; וְדַוְקָא שֶׁבָּא לוֹ הַצַּעַר בְּמִקְרֶה, אֲבָל אִם יֵשׁ לוֹ לַעֲשׂוֹת סֻכָּתוֹ לְכַתְּחִלָּה בִּמְקוֹם הָרֵיחַ אוֹ הָרוּחַ וְלוֹמַר: מְצַטַּעֵר אֲנִי. הַגָּה: וְאִם עָשָׂאָהּ מִתְּחִלָּה בְּמָקוֹם שֶׁמְּצַטַּעֵר בַּאֲכִילָה אוֹ בִּשְׁתִיָּה אוֹ בִּשְׁנָה, אוֹ שֶׁאִי אֶפְשָׁר לוֹ לַעֲשׂוֹת אֶחָד מֵהֶם בַּסֻּכָּה מֻחָמֶת דְּמִתְיָרֵא מִלְּסְטִים אוֹ גַּנָּבִים כְּשֶׁהוּא בַּסֻּכָּה, אֵינוֹ יוֹצֵא בְּאוֹתָהּ סֻכָּה כְּלָל, אֲפִלּוּ בִּדְבָרִים שֶׁלֹּא מְצַטַּעֵר בָּהֶם, דְּלֹא הֲוָיָא כְּעֵין דִּירָה שֶׁיּוּכַל לַעֲשׂוֹת שָׁם כָּל צָרְכָּיו (מָרְדְּכַי פֶּרֶק הַיֹּשֵׁן). מִי שֶׁכָּבוּ לוֹ הַנֵּרוֹת בַּסֻּכָּה, בְּשַׁבָּת, וְיֵשׁ לוֹ נֵר בְּבֵיתוֹ, מֻתָּר לָצֵאת מִן הַסֻּכָּה כְּדֵי לֶאֱכֹל בִּמְקוֹם נֵר, וְאֵינוֹ צָרִיךְ לֵילֵךְ לְסֻכַּת חֲבֵרוֹ שֶׁיֵּשׁ שָׁם נֵר, אִם יֵשׁ טִרְחָ גָּדוֹל בַּדָּבָר (ת״ה סִי׳ צ״ג וּפִסְקֵיהֶן סִי׳ קנ״ח); וְאִם בָּא רוּחַ לְכַבּוֹת הַנֵּרוֹת בַּסֻּכָּה, מֻתָּר לְפָרֵס סָדִין אוֹ בֶּגֶד מִן הַצַּד, אֲבָל לֹא תַּחַת הַסְּכָךְ (אוֹר זָרוּעַ). מִי שֶׁלֹּא יוּכַל לִישֵׁן בַּסֻּכָּה מֻחֲמַת שֶׁצַּר לוֹ בִּפְשׁוּט יָדָיו וְרַגְלָיו, לֹא מִקְרֵי מְצַטַּעֵר, וְחַיָּב לִישֵׁן שָׁם אַף עַל גַּב דְּצָרִיךְ לִכְפֹּף יָדָיו וְרַגְלָיו (ת״ה סִימָן צ״ב), וְלֹא יוּכַל אָדָם לוֹמַר: מְצַטַּעֵר אֲנִי, אֶלָּא בְּדָבָר שֶׁדַּרְכָּךְ בְּנֵי אָדָם לְהִצְטַעֵר בּוֹ (טוּר); וְאֵין הַמְצַטַּעֵר פָּטוּר אֶלָּא אִם יִנָּצֵל עַצְמוֹ מִן הַצַּעַר, אֲבָל בְּלָאו הָכִי חַיָּב לִישֵׁב בַּסֻּכָּה אַף עַל גַּב דְּמִצְטַעֵר. (מָרְדְּכַי פֶּרֶק הַיֹּשֵׁן).

ה אֲבָל חַיָּב בְּסֻכָּה.

ו חָתָן וְשׁוֹשְׁבִינִים וְכָל בְּנֵי הַחֻפָּה פְּטוּרִים מִן הַסֻּכָּה כָּל ז׳ יְמֵי הַמִּשְׁתֶּה. וּפְעָדַת בְּרִית מִילָה וְכֵן הַסְּעֻדָּה שֶׁאוֹכְלִין אֵצֶל הַיּוֹלֶדֶת חַיָּבִין בְּסֻכָּה (מַהֲרִי״ק שֹׁרֶשׁ קע״ח).

ז שְׁלוּחֵי מִצְוָה פְּטוּרִים מִן הַסֻּכָּה, בֵּין בַּיּוֹם וּבֵין בַּלַּיְלָה. וְעַיִן לְעֵיל סִי׳ ל״ח.

ח הוֹלְכֵי דְּרָכִים בַּיּוֹם, פְּטוּרִים מִן הַסֻּכָּה בַּיּוֹם, וְחַיָּבִים בַּלַּיְלָה; הוֹלְכֵי דְּרָכִים בַּלַּיְלָה, פְּטוּרִים בַּלַּיְלָה, וְחַיָּבִים בַּיּוֹם. הַגָּה: וְדַוְקָא כְּשֶׁיּוּכְלוּ לְמְצֹא סֻכָּה, אֲבָל אִם אֵינָם מוֹצְאִים סֻכָּה יוּכְלוּ לֵילֵךְ לְדַרְכָּם, אַף שֶׁלֹּא יָשְׁבוּ בָּהּ לֹא יוֹם וְלֹא לַיְלָה, כְּשֶׁאָר יְמוֹת הַשָּׁנָה שֶׁאֵינוֹ מַנִּיחַ דַּרְכּוֹ מִשּׁוּם בֵּיתוֹ (ר״ן פֶּרֶק הַיֹּשֵׁן); וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ הוֹלֵךְ רַק בַּיּוֹם, פָּטוּר אַף בַּלַּיְלָה, דְּאֵין לַעֲשׂוֹת לוֹ שָׁם דִּירָה. וְהַהוֹלְכִים לִכְפָרִים לְתִבְעַ חוֹבוֹתֵיהֶם, וְאֵין לָהֶם סֻכָּה בְּאוֹתָן הַכְּפָרִים, יְחַמִּירוּ עַל עַצְמָן לָשׁוּב לְבָתֵּיהֶם בְּכָל לַיְלָה לֶאֱכֹל בַּסֻּכָּה, וְאַף עַל גַּב דְּיֵשׁ לְהָקֵל מִכָּל מָקוֹם הַמַּחְמִיר תָּבֹא עָלָיו בְּרָכָה. (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם אֲרֻחוֹת חַיִּים).

ט שׁוֹמְרֵי הָעִיר בַּיּוֹם, פְּטוּרִים בַּיּוֹם וְחַיָּבִים בַּלַּיְלָה; שׁוֹמְרֵי הָעִיר בַּלַּיְלָה, פְּטוּרִים בַּלַּיְלָה וְחַיָּבִים בַּיּוֹם.

י שׁוֹמְרֵי גְּנוֹת וּפַרְדֵּסִים, פְּטוּרִים בֵּין בַּיּוֹם וּבֵין בַּלַּיְלָה, שֶׁאִם יַעֲשֶׂה הַשּׁוֹמֵר סֻכָּה יֵדַע הַגַּנָּב שֶׁיֵּשׁ לַשּׁוֹמֵר מָקוֹם קָבוּעַ וְיָבֹא וְיִגְנֹב מִמָּקוֹם אַחֵר; לְפִיכָךְ אִם הָיָה שׁוֹמֵר כְּרֵי שֶׁל תְּבוּאָה, שֶׁיָּכוֹל לִשְׁמֹר כֻּלָּהּ מִמָּקוֹם אֶחָד, חַיָּב לַעֲשׂוֹת סֻכָּה בַּמָּקוֹם שֶׁשּׁוֹמְרוֹ. הַגָּה: וְהָעוֹשִׂין יַיִן אֵצֶל הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים בְּסֻכּוֹת, פְּטוּרִים בֵּין בַּיּוֹם בֵּין

בַּלַּיְלָה, דִּצְרִיכִים לִשְׁמֹר שֶׁלֹּא יִגְּעוּ הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים (הג״מ פ״ז בְּשֵׁם סְמ״ק וְכָל בּוֹ) ; וְאִם הוּא בְּעִנְיָן שֶׁאֵין צְרִיכִים שְׁמִירָה, חַיָּבִין.

סימן תרמא

א הָעוֹשֶׂה סֻכָּה, בֵּין לְעַצְמוֹ בֵּין לְאַחֵר, אֵינוֹ מְבָרֵךְ עַל עֲשִׂיָּתָהּ אֲבָל שֶׁהֶחֱיָנוּ הָיָה רָאוּי לְבָרֵךְ כְּשֶׁעוֹשֶׂה אוֹתָהּ לְעַצְמוֹ, אֶלָּא שֶׁאָנוּ סוֹמְכִים עַל זְמַן שֶׁאָנוּ אוֹמְרִים עַל הַכּוֹס שֶׁל קִדּוּשׁ. הַגָּהּ: וְאִם לֹא אָכַל לַיְלָה רִאשׁוֹנָה בַּסֻּכָּה, אַף עַל פִּי שֶׁבֵּרַךְ זְמַן בְּבֵיתוֹ, כְּשֶׁאוֹכֵל בַּסֻּכָּה צָרִיךְ לְבָרֵךְ זְמַן מֹשִׁיב הַסֻּכָּה ; וְאִם בֵּרַךְ זְמַן בִּשְׁעַת עֲשִׂיָּה, סַגֵּי לֵיהּ. (ר״ן פֶּרֶק לוּלָב וַעֲרָבָה).

סימן תרמב

א אִם חָל יוֹם רִאשׁוֹן שֶׁל סֻכּוֹת לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת, אוֹמְרִים בְּעַרְבִית בָּרְכָה אַחַת מֵעֵין שֶׁבַע וְחוֹתֵם בָּהּ בְּשַׁבָּת בִּלְבַד.

סימן תרמג

א סֵדֶר הַקִּדּוּשׁ: יַיִן, קִדּוּשׁ וְסֻכָּה וְאַחַר כָּךְ זְמַן, לְפִי שֶׁהַזְּמַן חוֹזֵר עַל קִדּוּשׁ הַיּוֹם וְעַל מִצְוֹת סֻכָּה.

ב לְהָרַמְבָּ״ם, מְקַדֵּשׁ מְעַמֵּד וּמְבָרֵךְ : לִישֵׁב בַּסֻּכָּה, וְיוֹשֵׁב, וְאַחַר כָּךְ מְבָרֵךְ זְמַן וְאֵין נוֹהֲגִים כֵּן, אֶלָּא מְקַדְּשִׁין מְיֻשָּׁב וְכֵן דַּעַת הָרֹא״שׁ.

ג בְּשִׁאָר יָמִים מְבָרֵךְ עַל הַסֻּכָּה קֹדֶם בִּרְכַּת הַמּוֹצִיא ; וְנוֹהֲגִים לְבָרֵךְ עַל הַסֻּכָּה אַחַר בִּרְכַּת הַמּוֹצִיא, קֹדֶם שֶׁיִּטְעֹם. הַגָּהּ: וְהָכִי נוֹהֲגִין בַּחֹל, אֲבָל בְּשַׁבָּת וְיוֹם טוֹב שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן קִדּוּשׁ, מְבָרֵךְ לְאַחַר קִדּוּשׁ (מהרי״ו) ; וְאִם קִדֵּשׁ בַּבַּיִת וְאוֹכֵל בַּסֻּכָּה, אוֹ אֵיפְכָּא, עַיֵּן לְעֵיל סִימָן רע״ג (סָעִיף ב׳).

סימן תרמד

א שַׁחֲרִית, אַחַר חֲזָרַת תְּפִלָּה, נוֹטְלִין הַלּוּלָב וּמְבָרְכִין: עַל נְטִילַת לוּלָב, וְשֶׁהֶחֱיָנוּ ; וְגוֹמְרִים הַהַלֵּל ; וְכֵן כָּל שְׁמוֹנַת יְמֵי הֶחָג. וּמְבָרְכִים: לִגְמֹר אֶת הַהַלֵּל, בֵּין צִבּוּר בֵּין יָחִיד, וְאֵין מַפְסִיקִין בּוֹ אֶלָּא כְּדֶרֶךְ שֶׁאָמְרוּ בִּקְרִיאַת שְׁמַע: בָּאֶמְצַע, שׁוֹאֵל מִפְּנֵי הַיִּרְאָה וּמֵשִׁיב מִפְּנֵי הַכָּבוֹד ; בֵּין הַפָּרָקִים, שׁוֹאֵל מִפְּנֵי הַכָּבוֹד וּמֵשִׁיב שָׁלוֹם לְכָל אָדָם ; וְאִם פָּסַק בָּאֶמְצַע, וְשָׁהָה אֲפִלּוּ כְּדֵי לִגְמֹר אֶת כֻּלּוֹ, אֵינוֹ צָרִיךְ לַחֲזֹר אֶלָּא לַמָּקוֹם שֶׁפָּסַק.

ב בְּהַלֵּל אֲפִלּוּ עֲשָׂרָה קוֹרִין כְּאֶחָד.

סימן תרמה

א לוּלָב שֶׁנִּפְרְדוּ עָלָיו זֶה מֵעַל זֶה וְלֹא נִדְלְדְּלוּ כְּעֲלֵי הַחֲרָיוֹת, כָּשֵׁר, אֲפִלּוּ לֹא אֲגָדוֹ. הַגָּהּ: (מיהו) וּמִכָּל מָקוֹם מִצְוָה מִן הַמֻּבְחָר בְּלוּלָב שֶׁאֵין עָלָיו פְּרוּדוֹת לְגַמְרֵי (הַמַּגִּיד וְר״ן פֶּרֶק לוּלָב הַגָּזוּל).

ב נִפְרְצוּ עָלָיו, וְהוּא שֶׁיִּדַּלְדְּלוּ מִשְּׁדְרוֹ שֶׁל לוּלָב כַּעֲלֵי הַחֲרָיוֹת, דְּהֵינוּ שֶׁאֵינָן עוֹלִים עִם הַשְּׁדָרָה אֶלָּא תְּלוּיִין לְמַטָּה (הַמַּגִּיד פ״ח) פָּסוּל. הַגָּהּ: וְכָל שֶׁכֵּן אִם נִפְרְצוּ וְנֶעֱקְרוּ לְמַטָּה מִן הַשְּׁדָרָה, דְּפָסוּל אֲפִלּוּ אֲגָדָן (טור וְר״ן פֶּרֶק לוּלָב הַגָּזוּל), וְכֵן אִם נִתְקַשּׁוּ הֶעָלִין כְּעֵץ וְאֵינָן יְכוֹלִין לְחַבְּרָן אֶל הַשְּׁדָרָה, פָּסוּל (טור וּבֵית יוֹסֵף). וְכָל זֶה בְּרֹב עָלִין, אֲבָל אִם מְעוּט עָלָיו נַעֲשׂוּ כָּךְ וּשְׁאָר עָלִין נִשְׁאֲרוּ וַעֲדַיִן הַלּוּלָב נִשְׁאָר מְכֻסֶּה בְּעָלִין, כָּשֵׁר (ר״ן פֶּרֶק לוּלָב הַגָּזוּל).

ג בְּרִית עָלִין שֶׁל לוּלָב כָּךְ הִיא: כְּשֶׁהֵם גְּדֵלִים, גְּדֵלִים שְׁנַיִם שְׁנַיִם וּדְבוּקִים מִגַּבָּן, וְגַב שֶׁל שְׁנֵי עָלִין הוּא הַנִּקְרָא תִּימֶת ; נֶחְלְקָה הַתִּימֶת בְּרֹב הֶעָלִין (טור וּבֵית יוֹסֵף), פְּסוּלָה ; הָיוּ עָלָיו אַחַת אַחַת מִתְחַלֶּלֶת בְּרֵיתוֹ וְלֹא הָיָה תִּימֶת, אוֹ שֶׁכָּל עָלָיו כְּפוּלִים מִצַּדּוֹ הָאֶחָד וְצַד הַשֵּׁנִי עָרֹם בְּלֹא עָלִין, פָּסוּל. הַגָּהּ: וְיֵשׁ מְפָרְשִׁים לוֹמַר דְּאִם נֶחְלַק הֶעָלֶה הָאֶמְצָעִי שֶׁעַל הַשְּׁדָרָה עַד הַשְּׁדָרָה, מִקְרֵי נֶחְלְקָה הַתִּימֶת וּפָסוּל ; וְהָכִי נוֹהֲגִין (ת״ה סי׳ צ״ו). מִיהוּ לְכַתְּחִלָּה, מִצְוָה מִן הַמֻּבְחָר, נוֹהֲגִין לִשְׁל לוּלָב שֶׁלֹּא נֶחְלַק הֶעָלֶה הָעֶלְיוֹן כְּלָל כִּי יֵשׁ מַהֲמִירִין אֲפִלּוּ בְּנֶחְלַק קְצָת ; וְאִם אוֹתוֹ הֶעָלֶה אֵינוֹ כָּפוּל מִתְּחִלַּת בְּרִיָּתוֹ, פָּסוּל (כָּל בּוֹ).

ד לֹא הָיוּ עָלָיו זֶה עַל גַּב זֶה כְּדֶרֶךְ כָּל הַלּוּלָבִין, אֶלָּא זֶה תַּחַת זֶה, אִם רֹאשׁ זֶה מַגִּיעַ לָעִקָּר שֶׁלְּמַעְלָה מִמֶּנּוּ עַד שֶׁנִּמְצָא כָּל שְׁדְרוֹ שֶׁל לוּלָב מְכֻסֶּה בְּעָלִין, כָּשֵׁר ; וְאִם אֵין רֹאשׁוֹ שֶׁל זֶה מַגִּיעַ לְצַד עִקָּר שֶׁל זֶה, אוֹ שֶׁאֵין לוֹ הַרְבֵּה עָלִין זֶה עַל זֶה אֶלָּא מִכָּל צַד יוֹצֵא אֶחָד לְמַטָּה סָמוּךְ לְעִקָּרוֹ וְעוֹלֶה עַל רֹאשׁוֹ, פָּסוּל.

ה לוֹלָב שֶׁיָּבְשׁוּ רֹב עָלָיו אוֹ שִׁדְּרָתוֹ (טור), פָּסוּל; וְשִׁעוּר הַיָּבְשׁוּת מִשֶּׁיִּכְלֶה מַרְאֵה יְרָקוּת שֶׁבּוֹ וְיִלָּבְינוּ פָּנָיו. הַגָּה: וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּלֹא מִקְרֵי יָבֵשׁ אֶלָּא כְּשֶׁנִּתְפָּרֵךְ בְּצִפָּרֶן מֵחֲמַת יָבֵשׁוּתוֹ (טור בְּשֵׁם הַתּוֹסָפוֹת), וְכֵן נוֹהֲגִין בְּמִדִּינוֹת אֵלּוּ שֶׁאֵין לוּלָבִין מְצוּיִין (הַנָּהוֹת מֵיְמוֹנִי פֶּרֶק ז׳).

ו נִקְטַם רֹאשׁוֹ, דְּהַיְנוּ שֶׁנִּקְטְמוּ רֹב הֶעָלִין הָעֶלְיוֹנִים, פָּסוּל. הַגָּה: וְאִם נִקְטַם הֶעָלֶה הָעֶלְיוֹן הָאֶמְצָעִי שֶׁעַל הַשִּׁדְרָה, פָּסוּל (הַמַּגִּיד וְרַ״ן פ׳ לוּלָב הַגָּזוּל); וְדַוְקָא דְּאִבָּא אַחַר, אֲבָל לֵיכָּא אַחַר, מְבָרְכִים עָלָיו. (מָרְדְּכִי פ״ג וּמַנְהָגִים).

ז נִסְדַּק, אִם נִתְרַחֲקוּ שְׁנֵי סְדָקָיו זֶה מִזֶּה עַד שֶׁיֵּרָאוּ כִּשְׁנַיִם, פָּסוּל. הַגָּה: וַאֲפִלּוּ לֹא נֶחְלְקָה הַתְּיוֹמֶת הָעֶלְיוֹנָה בְּעִנְיָן שֶׁיִּפָּסֵל הַלּוּלָב מִכֹּחַ נֶחְלְקָה הַתְּיוֹמֶת.

ח יֵשׁ לוֹ כְּמִין קוֹצִים בְּשִׁדְרָתוֹ, אוֹ שֶׁנִּצְמַת וְנִבְרַץ, אוֹ שֶׁהוּא עָקֹם לְפָנָיו שֶׁהֲרֵי שִׁדְרוֹ כְּגַב בַּעַל חֲטֶטֶרֶת, פָּסוּל; וְכֵן אִם נֶעֱקַם מֵאֶחָד מִצְּדָדָיו, פָּסוּל; אֲבָל אִם נֶעֱקַם לַאֲחוֹרָיו, כָּשֵׁר, שֶׁזּוֹ הִיא בְּרִיָּתוֹ.

ט אִם כָּפוּף בְּרֹאשׁוֹ, פָּסוּל; וְדַוְקָא כְּשֶׁשִּׁדְרָתוֹ כְּפוּפָה, אֲבָל עָלָיו כְּפוּפִים בְּרֹאשׁוֹ כְּמוֹ שֶׁדֶּרֶךְ לִהְיוֹת הַרְבֵּה לוּלָבִים, כָּשֵׁר.

סימן תרמו

א הֶדַס שֶׁנִּקְטַם רֹאשׁוֹ, כָּשֵׁר; נָשְׂרוּ רֹב עָלָיו, אִם נִשְׁתַּיְּרוּ שְׁלֹשָׁה עָלִין בְּקֶן אֶחָד, כָּשֵׁר.

ב הָיוּ עֲנָבָיו מְרֻבּוֹת מֵעָלָיו, אִם יְרֵקוֹת, כָּשֵׁר; וְאִם אֲדֻמּוֹת אוֹ שְׁחֹרוֹת, פָּסוּל; וְאִם מְעֻטָּן, כָּשֵׁר; וְאֵין מְמַעֲטִים אוֹתָם בְּיוֹם טוֹב, לְפִי שֶׁהוּא כְּמִתַּקֵּן; עָבַר וְלִקְּטָן, אוֹ שֶׁלִּקְּטָן אֶחָד אֶחָד לַאֲכִילָה, חֲרֵי זֶה כָּשֵׁר. וּמִיּוֹם רִאשׁוֹן וְאֵילָךְ, כָּשֵׁר בְּכָל עִנְיָן (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם א״ח).

ג עֲנַף עֵץ עָבוֹת הָאָמוּר בַּתּוֹרָה, הוּא הַהֲדַס שֶׁעָלָיו חוֹפִין אֶת עֲצוֹ; כְּגוֹן שְׁלֹשָׁה עָלִין אוֹ יוֹתֵר, בְּגִבְעוֹל אֶחָד; אֲבָל אִם הָיוּ שְׁנֵי הֶעָלִים בְּשָׁוֶה, זֶה כְּנֶגֶד זֶה, וְהֶעָלֶה הַשְּׁלִישִׁי לְמַעְלָה מֵהֶם, אֵין זֶה עָבוֹת אֲבָל נִקְרָא: הֲדַס שׁוֹטֶה. הַגָּה: וּפָסוּל אֲפִלּוּ בְּשִׁעַת הַדְּחַק; וְאֵיכָא מַאן דְּאָמַר בְּגִמְרָא דְּכָשֵׁר; וְעַל כֵּן נוֹהֲגִין בְּאֵלּוּ מְדִינוֹת לְכַתְּחִלָּה לָצֵאת בְּאֵלּוּ הַהֲדַסִּים הַמּוּבָאִים וְאֵין ג׳ עָלִין בְּגִבְעוֹל אֶחָד; וְיֵשׁ מִי שֶׁכָּתַב דַּהֲדַסִּים שֶׁלָּנוּ אֵין נִקְרָאִים הֲדַס שׁוֹטֶה, הוֹאִיל וְהֵם שְׁנַיִם עַל גַּב שְׁנַיִם וְאֵינָן כַּהֲדַס שׁוֹטֶה הַמְּזֻקָּר בַּגְּמָרָא; וְלָכֵן נָהֲגוּ לְהָקֵל כְּמוֹ שֶׁכָּתַב מַהֲר״י קוֹלֹן וּמַהֲר״י אִיסַרְלִן זַ״ל בִּתְשׁוּבוֹתֵיהֶם.

ד יָצְאוּ הַרְבֵּה בְּקֶן אֶחָד וְנָשְׂרוּ מֵהֶם עַד שֶׁלֹּא נִשְׁאֲרוּ אֶלָּא שְׁלֹשָׁה בְּקֶן אֶחָד, כָּשֵׁר, אֲפִלּוּ נָשְׂרוּ רֻבָּם כְּגוֹן שֶׁהָיוּ שִׁבְעָה וְנָשְׂרוּ מֵהֶם אַרְבָּעָה וְנִשְׁאֲרוּ שְׁלֹשָׁה.

ה לְמִצְוָה בָּעֵינָן כָּל שִׁעוּר אֹרֶךְ הַהֲדַס שֶׁיִּהְיֶה עָבוֹת, וּלְעִכּוּבָא בְּרֵבוֹ וַאֲפִלּוּ אֵינוֹ בְּרֹאשׁוֹ (טור).

ו יָבְשׁוּ עָלָיו, פָּסוּל; כָּמְשׁוּ, כָּשֵׁר.

ז שִׁעוּר הַיָּבְשׁוּת, אֲפִלּוּ אִם נִפְרָךְ בְּצִפָּרֶן, אִם עֲדַיִן יְרֵקִים הֵם, כָּשֵׁר; וְאֵינָם נִקְרָאִים יְבֵשִׁים, אֶלָּא כְּשֶׁיַּלְבִּינוּ פְּנֵיהֶם.

ח יָבְשׁוּ רֹב עָלָיו וְנִשְׁתַּיֵּר בְּרֹאשׁ כָּל בַּד מֵהַג׳ בַּדִּין קֶן אֶחָד וּבוֹ ג׳ עָלִין לַחִין, כָּשֵׁר; וְיֵשׁ מְפָרְשִׁים שֶׁאֲפִלּוּ אִם מֵהַג׳ שֶׁבְּחַד קִנָּא יָבְשׁוּ שְׁנַיִם, וְלֹא נִשְׁאַר כִּי אִם אֶחָד לַח, כָּשֵׁר, וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה הֶעָלֶה שֶׁהוּא מֻרְכָּב עַל שְׁנֵיהֶם.

ט אִם אוֹתָם עָלִים שֶׁלֹּא יָבְשׁוּ הֵם כְּמוּשִׁין, יֵשׁ פּוֹסְלִין וְיֵשׁ מַכְשִׁירִין.

י נִקְטַם רֹאשׁוֹ, כָּשֵׁר, אֲפִלּוּ לֹא עָלְתָה בּוֹ תְּמָרָה; וְהוּא הַדִּין לְיָבֵשׁ רֹאשׁוֹ, וְיֵשׁ פּוֹסְלִין בְּנִקְטַם רֹאשׁוֹ. הַגָּה: וְטוֹב לְהַחְמִיר בְּמָקוֹם שֶׁאֶפְשָׁר בְּאַחֵר (הַמַּגִּיד), וְלֹא מִקְרֵי נִקְטַם אֶלָּא אִם נִקְטְמוּ הָעֲצִים (ר״ן).

יא אִם אֵין לוֹ אֶלָּא הֲדַס שֶׁעֲנָבָיו מְרֻבִּים מֵעָלָיו, בְּיוֹם טוֹב, נוֹטְלוֹ וְאֵינוֹ מְבָרֵךְ עָלָיו.

סימן תרמז

א עַרְבֵי נַחַל הָאָמוּר בַּתּוֹרָה, הוּא מִין יָדוּעַ הַנִּקְרָא כֵּן; עָלֶה שֶׁלּוֹ מָשׁוּךְ כְּנַחַל, וּפִיו חָלָק, וְקָנֶה שֶׁלּוֹ אָדֹם וּפִיו חָלָק, וְרֹב מִין זֶה גָּדֵל עַל הַנְּחָלִים, לְכָךְ נִקְרָאוּ עַרְבֵי נַחַל, וַאֲפִלּוּ הָיָה גָּדֵל בַּמִּדְבָּר אוֹ בֶּהָרִים, כָּשֵׁר; וְיֵשׁ מִין אֶחָד דּוֹמֶה לָעֲרָבָה, אֶלָּא שֶׁעָלֶה שֶׁלּוֹ עָגֹל וּפִיו דּוֹמֶה לְמֶסֶר (פְּרוּשׁ מָגֵּרָה סִיג״ה בְּלַע״ז) וְקָנֶה שֶׁלּוֹ אֵינוֹ אָדֹם, וְזֶהוּ הַנִּקְרָא: צַפְצָפָה, וְהִיא פְּסוּלָה; וְיֵשׁ מִין עֲרָבָה שֶׁאֵין פִּי הֶעָלֶה שָׁלֵם חָלָק וְאֵינוֹ כְּמֶסֶר, אֶלָּא יֵשׁ בּוֹ תִּלְמִים קְטַנִּים עַד מְאֹד כְּמוֹ פִּי מַגָּל קָטָן, וְזֶה כָּשֵׁר.

ב עֲרָבָה שֶׁיָּבְשָׁה אוֹ שֶׁנִּשְׂרוּ רֹב עָלֶיהָ אוֹ שֶׁנִּקְטַם רֹאשָׁהּ, פְּסוּלָה; אֲבָל כְּמוּשָׁה אוֹ שֶׁנִּשְׂרוּ מִקְצָת עָלֶיהָ, כְּשֵׁרָה; וְהָרַמְבַּ״ם מַכְשִׁיר בְּנִקְטַם רֹאשָׁהּ.

סימן תרמח

א אֶתְרוֹג הַיָּבֵשׁ, פָּסוּל; וְשִׁעוּר הַיְּבִשׁוּת, כְּשֶׁאֵינוֹ מוֹצִיא שׂוּם לֵחָה, וְיִבְדֹּק עַל יְדֵי שֶׁיַּעֲבֹר בּוֹ מַחַט וּבוֹ חוּט, וְאִם יֵשׁ בּוֹ לֵחָה יִרְאֶה בָּחוּט וְאֶתְרוֹג שֶׁהוּא מִשָּׁנָה שֶׁעָבְרָה, וַדַּאי יָבֵשׁ הוּא וּפָסוּל (תְּרוּמַת הַדֶּשֶׁן מַהֲדוּרַ״ל סִימָן ה׳).

ב אֶתְרוֹג שֶׁנִּקַּב נֶקֶב מְפֻלָּשׁ כָּל שֶׁהוּא, פָּסוּל; וְשֶׁאֵינוֹ מְפֻלָּשׁ, אִם הָיָה כְּאִיסָר, פָּסוּל; וְאִם חָסֵר כָּל שֶׁהוּא, פָּסוּל. וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּגַם בְּנֶקֶב מְפֻלָּשׁ בָּעֵינָן חִסָּרוֹן מַשֶּׁהוּ; וְשֶׁאֵינוֹ מְפֻלָּשׁ, בְּחִסָּרוֹן כְּאִיסָר. הַגָּה: וְנֶהֱגוּ לְהַכְשִׁיר הַנְּקָבִים שֶׁנַּעֲשׂוּ בָּאִילָן עַל יְדֵי קוֹצִים, אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם חִסָּרוֹן, שֶׁזֶּהוּ דֶּרֶךְ גִּדּוּלָן (תְּרוּמַת הַדֶּשֶׁן סִי׳ צ״ט); מֵיהוּ אִם רוֹאֶה שֶׁאֵין הָעוֹר וְהַבָּשָׂר קַיָּם תּוֹךְ הַנֶּקֶב, פָּסוּל לַסְּבָרָא הָרִאשׁוֹנָה אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ מְפֻלָּשׁ; וּבְשָׁעַת הַדְּחַק יֵשׁ לְהָקֵל כַּסְּבָרָא הָאַחֲרוֹנָה, לְהַכְשִׁיר חִסָּרוֹן שֶׁאֵינוֹ כְּאִיסָר וְאֵינוֹ נֶקֶב מְפֻלָּשׁ (דַּעַת עַצְמוֹ).

ג מְפֻלָּשׁ, יֵשׁ מְפָרְשִׁים כִּפְשׁוּטוֹ, דְּהַיְנוּ שֶׁנִּקַּב מִצַּד זֶה לְצַד זֶה; וְיֵשׁ מְפָרְשִׁים שֶׁכֵּיוָן שֶׁנִּקַּב עַד חַדְרֵי הַזֶּרַע שֶׁהַגַּרְעִינִים בְּתוֹכוֹ, מִקְרֵי מְפֻלָּשׁ.

ד אֶתְרוֹג שֶׁנִּמּוֹחַ כָּל בְּשָׂרוֹ בְּפָנִים, וּקְלִפָּתוֹ הַחִיצוֹנָה קַיֶּמֶת וְחַדְרֵי הַזֶּרַע קַיָּמִים בְּפָנִים, כָּשֵׁר; וְיֵשׁ פּוֹסְלִים.

ה נִסְדַּק כֻּלּוֹ מֵרֹאשׁוֹ לְסוֹפוֹ, אֲפִלּוּ אֵינוֹ חָסֵר כְּלוּם, פָּסוּל; אֲבָל נִשְׁאַר בּוֹ שִׁיּוּר לְמַעְלָה וּלְמַטָּה, אֲפִלּוּ כָּל שֶׁהוּא, כָּשֵׁר; וְיֵשׁ מִי שֶׁאוֹמֵר דְּדַוְקָא מִלְּמַטָּה, אֲבָל בְּחוֹטְמוֹ אֲפִלּוּ כָּל שֶׁהוּא, פָּסוּל. הַגָּה: וְיֵשׁ מַחְמִירִים לִפְסֹל בְּנִסְדַּק רַבּוֹ; וְכָל שֶׁלֹּא נִסְדַּק רֹב קְלִפָּתוֹ הֲוֵי כְּמִקְרֵי נִסְדַּק (רַבֵּנוּ נִסִּים).

ו נִקְלַף הַקְּלִפָּה הַחִיצוֹנָה שֶׁלּוֹ, שֶׁאֵינוֹ מְחַסְּרוֹ אֶלָּא נִשְׁאַר יָרֹק כְּמוֹת שֶׁהוּא בְּרִיָּתוֹ, אִם נִקְלַף כֻּלּוֹ, פָּסוּל; אִם נִשְׁאַר מִמֶּנּוּ כָּל שֶׁהוּא, כָּשֵׁר; וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁצָּרִיךְ שֶׁיִּשְׁתַּיֵּר כְּסֶלַע.

ז נִטַּל דַּדּוֹ, וְהוּא הָרֹאשׁ הַקָּטָן שֶׁשּׁוֹשַׁנְתּוֹ בּוֹ, פָּסוּל. הַגָּה: וְיֵשׁ מַחְמִירִין אִם נִטְלָה הַשּׁוֹשַׁנְתָּא, דְּהַיְנוּ מַה שֶּׁאָנוּ קוֹרִין פִּטְמָא (ר״ן), וְטוֹב לְהַחְמִיר בְּמָקוֹם שֶׁאֶפְשָׁר, מֵיהוּ לְעִנְיַן דִּינָא אֵין לִפְסֹל אֶלָּא אִם כֵּן נִטַּל הַדַּד, דְּהַיְנוּ הָעֵץ שֶׁרֹּאשׁ הַפִּטְמָא עָלָיו; וְהָרֹאשׁ נִקְרָא: שׁוֹשַׁנְתָּא (הַפַּגִּיד); וְכָל זֶה דַּוְקָא בְּנִטְלָה, אֲבָל אִם לֹא הָיָה לוֹ דַּד מֵעוֹלָם, כָּשֵׁר, וְכֵן רֹב הָאֶתְרוֹגִים שֶׁמְּבִיאִים בְּמְדִינוֹת אֵלּוּ (הָרַא״שׁ).

ח נִטַּל הָעֵץ, שֶׁהוּא תָּלוּי בּוֹ בָּאִילָן, מֵעִקַּר הָאֶתְרוֹג, וְנִשְׁאַר מְקוֹמוֹ גּוּמָּא, פָּסוּל. הַגָּה: וְאִם יִנָּטֵל קְצָת הָעֵץ וְנִשְׁאַר עִבְּי כָּל שֶׁהוּא שֶׁכָּל רֹחַב הַגּוּמָּא מְכַסֶּה, כָּשֵׁר (טור).

ט עָלְתָה חַזָּזִית (פִּי׳ תַּרְגּוּם אוֹ יַלֶּפֶת אוֹ חַזָּזָן) עָלָיו, אִם בִּשְׁנַיִם אוֹ בִּשְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת, פָּסוּל; וְאִם בְּמָקוֹם אֶחָד, אִם עָלָה עַל רֻבּוֹ, פָּסוּל; וְאִם עַל חוֹטְמוֹ, אֲפִלּוּ כָּל שֶׁהוּא, פָּסוּל. וְחוֹטְמוֹ הַיְנוּ מִמָּקוֹם שֶׁמַּתְחִיל לְהִתְקַצֵּר וּלְהִתְחַדֵּד כְּלַפֵּי רֹאשׁוֹ.

י יֵשׁ אוֹמְרִים דְּהָא דִּבְבֹ׳ וּבְגֹ׳ מְקוֹמוֹת פָּסוּל, הַיְנוּ דַּוְקָא כְּשֶׁנִּתְפַּשֵּׁט הַנִּמּוּר בְּרֻבּוֹ אַף עַל פִּי שֶׁבְּשִׁטָּח הַחֲבֵרְבּוּרוֹת הוּא מְעוּט; אֲבָל בְּמְעוּטוֹ, כְּגוֹן שֶׁכֻּלָּם מִצַּד אֶחָד שֶׁל אֶתְרוֹג, כָּשֵׁר. וְיֵשׁ פּוֹסְלִים אֲפִלּוּ בְּמְעוּטוֹ שֶׁל צַד אֶחָד.

יא אִם הוּא מֻחֶצָּה עַל מֻחֶצָּה בְּמָקוֹם אֶחָד, יֵשׁ מַכְשִׁירִין וְיֵשׁ פּוֹסְלִים.

יב מֻחוֹטְמוֹ וָאֵילָךְ, דְּהַיְנוּ מִמָּקוֹם שֶׁמַּתְחִיל לְשַׁפֵּעַ עַד הַפִּטְמָא, פּוֹסֵל חַזָּזִית וְכָל שִׁנּוּי מַרְאֶה בְּכָל שֶׁהוּא; וְיֵשׁ מִי שֶׁאוֹמֵר דְּהוּא הַדִּין דְּיָבֵשׁ פּוֹסֵל שָׁם בְּכָל שֶׁהוּא.

יג חַזָּזִית הוּא כְּמוֹ אֲבַעְבּוּעוֹת, וְיֵשׁ בּוֹ מַמָּשׁ שֶׁמְּקוֹמוֹ נִקָּר בְּמִשּׁוּשׁ שֶׁהוּא גָּבוֹהַּ מֵאֶתְרוֹג. הַגָּה: וְלָכֵן יֵשׁ לְהַכְשִׁיר אוֹתוֹ חַזָּזִית שֶׁקּוֹרִין בל״א מוֹ״ל, לְפִי שֶׁאֵינָן גְּבוֹהִים מִשְּׁאָר הָאֶתְרוֹג (מַהֲרַי״ל); וְיֵשׁ מִי שֶׁכָּתַב דְּיֵשׁ לְהַכְשִׁירָם מִטַּעַם דְּנָחְשָׁבִים מַרְאֵה אֶתְרוֹג, מֵאַחַר דִּרְגִילִים לִהְיוֹת הַרְבֵּה כָּךְ (ת״ה סִי׳ צ״ט).

יד אִם עָלְתָה בּוֹ חַזָּזִית בְּעִנְיָן שֶׁפָּסוּל, אוֹ שֶׁהוּא מְנֻמָּר, אִם כְּשֶׁקּוֹלְפוֹ חוֹזֵר לְמַרְאֵה הָאֶתְרוֹג, כָּשֵׁר לְאַחַר שֶׁנִּקְלַף וְלֹא חָסֵר כְּלוּם.

טו נָפַל עָלָיו מַיִם, בְּתָלוּשׁ, וְתָפַח אוֹ סָרַח; אוֹ שֶׁהוּא כָּבוּשׁ בְּחֹמֶץ אוֹ מְבֻשָּׁל; אוֹ מְנֻמָּר, פָּסוּל.

טז אִם הוּא שָׁחֹר אוֹ לָבָן בְּמָקוֹם אֶחָד, פּוֹסֵל בְּרֻבּוֹ; בִּשְׁנַיִם אוֹ בִּשְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת, דַּיְנוּ כְּחַזָּזִית לְפָסֵל אֲפִלּוּ בְּמְעוּטוֹ.

יז מָקוֹם שֶׁהָאֶתְרוֹגִים שֶׁלָּהֶם כְּעֵין שְׁחֹרוֹת מִעַט, כְּשֵׁרִים; וְאִם הָיוּ שְׁחֹרִים בְּיוֹתֵר כְּאָדָם כּוּשִׁי, חֲרֵי זֶה פָּסוּל בְּכָל מָקוֹם.

יח הֶעָגֹל כְּכַדּוּר, פָּסוּל.

יט גִּדְּלוֹ בַּדְּפוּס וַעֲשָׂאוֹ כְּמִין בְּרִיָּה אַחֶרֶת, פָּסוּל; עֲשָׂאוֹ כְּמוֹ בְּרִיָּתוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁעֲשָׂאוֹ דַּפִּין דַּפִּין, כָּשֵׁר.

כ הַתְּיוֹם, דְּהַיְנוּ שֶׁגָּדַל שְׁנַיִם דְּבוּקִים זֶה בָּזֶה, כָּשֵׁר.

כא הַיָּרֹק שֶׁדּוֹמֶה לְעִשְׁבֵּי הַשָּׂדֶה, פָּסוּל, אֶלָּא אִם כֵּן חוֹזֵר לְמַרְאֵה אֶתְרוֹג כְּשֶׁמַּשְׁהִין אוֹתוֹ.

כב שְׁעוּר אֶתְרוֹג, קָטָן פָּחוֹת מִכַּבֵּיצָה, פָּסוּל; אֲבָל אִם כַּבֵּיצָה, אֲפִלּוּ אִם הוּא בֹּסֶר שֶׁעֲדַיִן לֹא נִגְמַר פִּרְיוֹ, כָּשֵׁר; וְאִם הָיָה גָּדוֹל כָּל שֶׁהוּא, כָּשֵׁר.

סימן תרמט

א כָּל אַרְבָּעָה הַמִּינִים פְּסוּלִים בְּגָזוּל וּבְגָנוּב, בֵּין לִפְנֵי יֵאוּשׁ בֵּין לְאַחַר יֵאוּשׁ; אֲבָל גָּזוּל וּקְנָאוֹ בְּלֹא סִיּוּעַ הַמִּצְוָה, כְּגוֹן גָּזַל לוּלָב וְשִׁפָּהוּ, כָּשֵׁר, דְּקָנְיֵהּ בְּשִׁנּוּי מַעֲשֶׂה וּמִיהוּ לֹא יְבָרֵךְ עָלָיו; וְיֵשׁ מִי שֶׁאוֹמֵר דְּלֹא נִפְסַל גָּזוּל וְגָנוּב אֶלָּא לַגַּנָּב וְלַגַּזְלָן עַצְמוֹ, אֲבָל לַאֲחֵרִים כָּשֵׁר בִּשְׁאָר הַיָּמִים, חוּץ מִיּוֹם רִאשׁוֹן.

הַגָּה: וּמְשׁוּם זֶה יֵשׁ לִזָּהֵר שֶׁלֹּא יִקַּח הַיִּשְׂרָאֵל בְּעַצְמוֹ אֶחָד מֵאַרְבָּעָה מִינִים שֶׁבַּלּוּלָב לְצָרְכּוֹ, דְּקַרְקַע אֵינָהּ נִגְזֶלֶת, וּסְתָם עַכּוּ"ם גּוֹזְלֵי קַרְקַע הֵם וְיָבֹא בִּגְזֵלָה לְיָדוֹ, אֶלָּא יִקָּצְצֵנּוּ עַכּוּ"ם וְיִקְּנֶה מֵהֶם (תְּשׁוּבַת הָרַשְׁבָּ"א סִי' תתצ"ב הַגָּהוֹת אֲשֵׁר"י סוֹף פֶּרֶק לוּלָב הַגָּזוּל); וְאֵין חִלּוּק בָּזֶה בֵּין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אוֹ חוּצָה לָאָרֶץ (אוֹר זָרוּעַ); לוּלָב שֶׁאָגָדוֹ כּוּתִי וַעֲשָׂאוֹ, כָּשֵׁר כְּמוֹ סֻכַּת כּוּתִי. (מָרְדְּכַי הַל' קָטָנוֹת).

ב וְכֵן שָׁאוּל בְּיוֹם רִאשׁוֹן, מְשׁוּם דְּבָעֵינַן לָכֶם (וַיִּקְרָא כג, מ) הַגָּהּ: וְהַמַּדָּר הֲנָאָה מִלּוּלָב שֶׁל חֲבֵרוֹ אוֹ מִלּוּלָבוֹ שֶׁל עַצְמוֹ, אֵינוֹ יוֹצֵא בּוֹ בְּיוֹם א', דְּלֹא הֲוֵי שֶׁלָּכֶם. (תְּשׁוּבַת רַשְׁבָּ"א סִימָן תשמ"ו וְתשמ"ז).

ג וְכֵן שֶׁל עִיר הַנִּדַּחַת וְשֶׁל אֲשֵׁרָה שֶׁל יִשְׂרָאֵל, פָּסוּל; אֲבָל שֶׁל עַכּוּ"ם, לְכַתְּחִלָּה לֹא יִטֹּל וְאִם נָטַל יָצָא מִיּוֹם רִאשׁוֹן וָאֵילָךְ, דְּלֹא בָּעֵינַן לָכֶם. (וַיִּקְרָא כג, מ). הַגָּהּ: וְדַוְקָא שֶׁלֹּא נִתְכַּוְּנוּ לִזְכּוֹת בּוֹ, אֲבָל אִם נִתְכַּוְּנוּ לִזְכּוֹת בּוֹ הֲוֵי לֵהּ שֶׁל יִשְׂרָאֵל דְּאֵינוֹ יוֹצֵא בּוֹ; וְדַוְקָא קֹדֶם שֶׁנִּתְבַּטֵּל, אֲבָל אִם נִתְבַּטֵּל בְּיַד עַכּוּ"ם, אֲפִלּוּ מְכוּוָן לִזְכּוֹת בּוֹ אַחַר כָּךְ, יָצָא בְּדִיעֲבַד (רַבֵּנוּ יְרוּחָם נ"ח ח"ג וְרַ"ן) וְעַיֵּן לְעֵיל סִי' תקפ"ו.

ד גִּנּוֹת הַצְּעִירִים שֶׁל עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, וְכַיּוֹצֵא בָּהֶם מִבָּתֵּי שִׁמְשֵׁיהֶם, מֻתָּר לִטֹּל מִשָּׁם לוּלָב אוֹ שְׁאָר מִינִים לְמִצְוָה וַאֲפִלּוּ הָאֵילָן נָטוּעַ לִפְנֵי עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, כָּל זְמַן שֶׁאֵין עוֹבְדִין הָאֵילָן (רַבֵּנוּ יְרוּחָם נ"ח ח"ג).

ה כָּל אֵלּוּ שֶׁאָמַרְנוּ שֶׁהֵם פְּסוּלִין מִפְּנֵי מוּמִין שֶׁבָּאֲרָנוּ, אוֹ מִפְּנֵי גֵּזֶל וּגְנֵבָה, בְּיוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן בִּלְבַד; אֲבָל בִּשְׁאָר יָמִים, הַכֹּל כָּשֵׁר. הַגָּהּ: וְיֵשׁ פּוֹסְלִין בְּגָזוּל כָּל ז' יָמִים, וְהֶכִי נָהוּג, אֲבָל שָׁאוּל יוֹצֵא בּוֹ (טוּר וְהַמַּגִּיד בְּשֵׁם פּוֹסְקִים); וּמֻתָּר לִטֹּל לוּלָב שֶׁל חֲבֵרוֹ בִּלְא דַּעַת חֲבֵרוֹ, בְּשְׁאָר יָמִים, דְּנִיחָא לֵיהּ לְאֵינָשׁ לְמֶיעֱבַד מִצְוָה בְּמָמוֹנוֹ, וְהֲוֵי כְּשָׁאוּל (תְּרוּמַת הַדֶּשֶׁן סִי' ק' וּפִסְקֵיהוּ סִי' קנ"ט). וְחָסֵר כָּשֵׁר בִּשְׁאָר יָמִים (טוּר); וְנִטַּל פִּטְמָתוֹ אוֹ עֻקְצוֹ, דִּינוֹ כְּחָסֵר וְכָשֵׁר מִיּוֹם רִאשׁוֹן וָאֵילָךְ (רַבֵּנוּ יְרוּחָם נ"ח ח"ג); מִיהוּ אִם נִקְּבוּהוּ עַכּוּ"ם לֹא יִטְּלֶנּוּ אַף בִּשְׁאָר הַיָּמִים, מִשּׁוּם מְאוּס (כָּל בּוֹ), עַד שֶׁיָּסִיר נִקּוּר הָעַכּוּ"ם; אֲבָל אִם הָיָה יָבֵשׁ אוֹ מְנֻמָּר שֶׁפָּסוּל כָּל שִׁבְעַת יָמִים, אַף אִם חָתַךְ הַיַּבְשׁוּת אוֹ הַנִּמּוּר פָּסוּל כָּל שִׁבְעָה, הוֹאִיל וּבָא מִכֹּחַ פָּסוּל (הַגָּהוֹת אַשֵּׁר"י פ' לוּלָב הַגָּזוּל). וּמֻתָּר לְכַתְּחִלָּה לְהִתְנוֹת עַל אֶתְרוֹג שֶׁיִּהְיֶה כַּלּוֹ לְיוֹם רִאשׁוֹן, וְשֶׁאֵינוֹ בּוֹדֵל מִמֶּנּוּ כָּל בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת שֶׁל לֵיל שֵׁנִי וָאֵילָךְ, וּמֻתָּר אַף לְכַתְּחִלָּה לֶאֱכֹל מִמֶּנּוּ מִיּוֹם שֵׁנִי וָאֵילָךְ, וְלָצֵאת יְדֵי מִצְוָה עִם הַנִּשְׁאָר (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם הָרֹא"שׁ), אֲלָא שֶׁאֵין אָנוּ בְּקִיאִין בַּהֲתָנָאִים, כְּדִלְעֵיל בְּסוֹף סִימָן תרל"ח (בהג"ה); **וְהַפָּסוּל שֶׁהוּא מְשׁוּם עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, אוֹ מִפְּנֵי שֶׁאוֹתוֹ אֶתְרוֹג אָסוּר בַּאֲכִילָה, אוֹ מִפְּנֵי שֶׁאֵינָם מִינָם, אוֹ שֶׁהֵם חֲסֵרִים הַשָּׁעוּר, בֵּין בְּיוֹם טוֹב רִאשׁוֹן בֵּין בִּשְׁאָר יָמִים, פָּסוּל.** וְחַזָּזִית פּוֹסֶלֶת כָּל שִׁבְעַת הַיָּמִים (רַבֵּנוּ יְרוּחָם נ"ח ח"ג וְרַ"ן פ' לוּלָב הַגָּזוּל). **וְהָעוֹשִׂים שְׁנֵי יָמִים טוֹבִים, פְּסוּלֵי רִאשׁוֹן נוֹטְלִין בַּשֵּׁנִי, אֲבָל בָּרוּכֵי לֹא מְבָרְכִינָן.** וְאִם יֵשׁ לַחֲבֵרוֹ לוּלָב וְאֶתְרוֹג כָּשֵׁר, יְבָרֵךְ עַל שֶׁל חֲבֵרוֹ, מַדַּעְתּוֹ (דִּבְרֵי עַצְמוֹ).

ו בְּשִׁעַת הַדַּחַק, שֶׁאֵין נִמְצָא כָּשֵׁר, כָּל הַפְּסוּלִים נוֹטְלִין וְאֵין מְבָרְכִין. הַגָּהּ: וְיֵשׁ מַכְשִׁירִין לוּלָב יָבֵשׁ, אֲפִלּוּ לְבָרֵךְ עָלָיו (רַמְבַּ"ם פ"ח הַמַּגִּיד); וְכֵן נוֹהֲגִין לְבָרֵךְ עַל לוּלָבִין יְבֵשִׁים, אֲפִלּוּ בִּדְאָבְּא אֲחֵרִים לַחִים (אָגוּר); אֲבָל בִּשְׁאָר מִינִים אֵין לִנְהֹג הָכִי; וְיֵשׁ מְקִלִּין אֲפִלּוּ בַּהֲדַס יָבֵשׁ (הַגָּהוֹת מֵימוֹנִי וּמָרְדְּכַי), וְיֵשׁ לְסָמְכָּךְ עֲלֵיהֶם בְּשִׁעַת הַדַּחַק; וְאַף עַל גַּב דְּחָסֵר כָּשֵׁר בִּשְׁאָר יָמִים, אֵין לַחְתֹּךְ אֶתְרוֹג לְבַ' אוֹ לְג' חֲלָקִים וּלְחַלְּקוֹ וְלִצְאֵת בּוֹ, אֲפִלּוּ בִּשְׁעַת הַדַּחַק; דְּדַוְקָא חָסֵר וְנִשְׁאַר הָעִקָּר קַיָּם, כָּשֵׁר, אֲבָל כִּי הַאי גַּוְנָא מִקְרֵי חֲתִיכַת אֶתְרוֹג וְלֹא אֶתְרוֹג (ר"ן וּפִסְקֵי מהרא"י סִימָן נ"ב); וְכָל זֶה לְעִנְיַן לְבָרֵךְ עָלָיו, אֲבָל בִּלֹּא בְּרָכָה יָכוֹל לִטֹּל כָּל הַפְּסוּלִין וְלֹא יְבָרֵךְ עֲלֵיהֶם (טוּר).

סימן תרנ

א שְׁעוּר חֲדַס וַעֲרָבָה, ג' טְפָחִים; וְשִׁדְּרוֹ שֶׁל לוּלָב ד' טְפָחִים, כְּדֵי שֶׁיְּהֵא שִׁדְּרוֹ שֶׁל לוּלָב יוֹצֵא מִן הַהֲדַס טֶפַח, בְּאַמָּה בַּת ה' טְפָחִים עָשָׂה אוֹתָהּ ו', צֵא מֵהֶם ג' לַחֲדַס, נִמְצָא שִׁעוּר חֲדַס וַעֲרָבָה טְפָחַיִם וּמֶחֱצָה, שֶׁהֵם י' גּוּדָלִים; וְשִׁעוּר שִׁדְּרוֹ שֶׁל לוּלָב י"ג גּוּדָלִים וּשְׁלִישׁ גּוּדָל; וְיֵשׁ מִי שֶׁאוֹמֵר שֶׁשִּׁעוּר שִׁדְּרוֹ שֶׁל לוּלָב י"ד גּוּדָלִים; וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁשִּׁעוּר חֲדַס וַעֲרָבָה י"ב גּוּדָלִים, וְשִׁדְּרוֹ שֶׁל לוּלָב י"ו גּוּדָלִים וְכֵן נוֹהֲגִין לְכַתְּחִלָּה.

ב אֵין לָהֶם שִׁעוּר לְמַעְלָה. וְיֵשׁ מִי שֶׁאוֹמֵר שֶׁאֲפִלּוּ הוֹסִיף בְּאֹרֶךְ הַהֲדַס וְהָעֲרָבָה כַּמָּה צָרִיךְ שֶׁיֵּצֵא שִׁדְּרוֹ שֶׁל לוּלָב לְמַעְלָה מֵהֶם, טֶפַח.

סימן תרנא

א מִצְוַת ד׳ מִינִים שֶׁיִּטֹּל כָּל אֶחָד לוּלָב אֶחָד וּב׳ עֲרָבוֹת וג׳ הֲדַסִים וּבְמָקוֹם הַדּוֹחֵק דְּלֵיכָּא הֲדַס כָּשֵׁר, סַגִּי לֵיהּ בְּחַד דְּלֹא קָטוּם (בית יוסף סי׳ תרמ״ו בשם א״ח); **וּמִצְוָה לְאַגְּדָם בְּקֶשֶׁר גָּמוּר, דְּהַיְנוּ ב׳ קְשָׁרִים זֶה עַל זֶה, מִשּׁוּם נוֹי; וְיָכוֹל לְאַגְּדָם בְּמִין אַחֵר, וְאִם נָשְׁרוּ מֵהֶעָלִין בְּתוֹךְ הָאֲגֻדָּה בְּעִנְיָן שֶׁמַּפְסִיק, אֵין לָחוּשׁ** דְּמִין בְּמִינוֹ אֵינוֹ חוֹצֵץ; אֲבָל שֶׁלֹּא בְּמִינוֹ, חוֹצֵץ; עַל כֵּן יִזָּהֵר לִקַּח הַחוּט שֶׁרָגִיל לִהְיוֹת סָבִיב הַהֲדַס (מהרי״ל); **וְאִם לֹא אֲגָדוֹ מִבְּעוֹד יוֹם, אוֹ שֶׁהַתַּר אֲגוּדוֹ, אִי אֶפְשָׁר לְאָגְדוֹ בְּיוֹם טוֹב בְּקֶשֶׁר גָּמוּר, אֶלָּא אוֹגְדוֹ בַּעֲנִיבָה.** הַגָּה: יֵשׁ מִי שֶׁכָּתְבוּ לַעֲשׂוֹת הַקֶּשֶׁר בְּדֶרֶךְ אַחֵר, שֶׁכּוֹרְכִין סְבִיבוֹת ג׳ מִינִים אֵלּוּ וְתוֹחֲבִין רֹאשׁ הַכָּרוּךְ תּוֹךְ הָעֲגוּל הַכָּרוּךְ (טור), וְכֵן נוֹהֲגִין. וְיֵשׁ לִקְשֹׁר הַהֲדַס גָּבוֹהַּ יוֹתֵר מִן הָעֲרָבָה (מהרי״ו), וְיִשָּׁפֵיל הַהֲדַס וְהָעֲרָבָה בְּתוֹךְ אֲגוּד הַלּוּלָב, כְּדֵי שֶׁיִּטֹּל כָּל ג׳ מִינִים בְּיָדוֹ בִּשְׁעַת בְּרָכָה (מַהֲרִי״ל). וְיֵשׁ שֶׁכָּתְבוּ לַעֲשׂוֹת בַּלּוּלָב ג׳ קְשָׁרִים, וְכֵן נוֹהֲגִין (מָרְדְּכִי פֶּרֶק לוּלָב הַגָּזוּל).

ב יִטֹּל הָאֲגֻדָּה בְּיָדוֹ הַיְמָנִית, רֹאשֵׁיהֶם לְמַעְלָה וְעִקָּרֵיהֶם לְמַטָּה, וְהָאֶתְרוֹג בַּשְּׂמָאלִית.

ג אִטֵּר נוֹטֵל לוּלָב בִּימִין כָּל אָדָם, וְאֶתְרוֹג בִּשְׂמֹאל כָּל אָדָם; דְּכָתַר יָמִין וּשְׂמֹאל דְּעַלְמָא אַזְלִינַן, וְלֹא כָּתַר יָמִין וּשְׂמֹאל דִּידֵיהּ. הַגָּה: וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּאָזְלִינַן כָּתַר יָמִין דִּידֵיהּ, וְיֵשׁ לִטֹּל הַלּוּלָב בִּימִין דִּידֵיהּ וְהָאֶתְרוֹג בִּשְׂמֹאל דִּידֵיהּ (הָרֹא״שׁ וְרַבֵּנוּ יְרוּחָם ומהרי״ו), וְכֵן נָהֲגוּ, וְכֵן עִקַּר; וְאִם הֻפַּךְ, יָצָא (מַהֲרִי״ל ומִנְהָגִים). וְשׁוֹלֵט בִּכ׳ יָדָיו נוֹטֵל הַלּוּלָב בִּימִין, וְאֶתְרוֹג בִּשְׂמֹאל, כְּכָל אָדָם (כָּל בּוֹ).

ד אָדָם שֶׁאֵין לוֹ יָד, נוֹטֵל לוּלָב בַּזְּרוֹעַ; וְכֵן הָאֶתְרוֹג.

ה יְבָרֵךְ עַל נְטִילַת לוּלָב, וְשֶׁהֶחֱיָנוּ, קֹדֶם שֶׁיִּטֹּל הָאֶתְרוֹג, כְּדֵי שֶׁיְּבָרֵךְ עוֹבֵר לַעֲשִׂיָּתוֹ; אוֹ יַהֲפֹךְ הָאֶתְרוֹג עַד שֶׁיְּבָרֵךְ. הַגָּה: וְיָכוֹל לְבָרֵךְ מְעַמָּד (מַהֲרִי״ל וְכָל בּוֹ). וְלֹא יְבָרֵךְ רַק פַּעַם אַחַת בַּיּוֹם, אַף עַל פִּי שֶׁנּוֹטְלוֹ כַּמָּה פְּעָמִים (מהרי״ו).

ו לֹא יְבָרֵךְ שֶׁהֶחֱיָנוּ בִּשְׁעַת עֲשִׂיַּת לוּלָב, אֶלָּא בִּשְׁעַת נְטִילָתוֹ.

ז אִם עָשָׂה בֵּית יָד וְנָתַן בּוֹ הַלּוּלָב וּנְטָלוֹ, שַׁפִּיר דָּמִי, דִּלְקִיחָה עַל יְדֵי דָּבָר אַחֵר שְׁמָהּ לְקִיחָה, וּבִלְבַד שֶׁיְּהֵא דֶּרֶךְ כְּבוֹד; אֲבָל אִם אֵינוֹ דֶּרֶךְ כְּבוֹד, כְּגוֹן שֶׁנָּתַן הַלּוּלָב בִּכְלִי, וּנְטָלוֹ, לֹא יָצָא; וְאִם כָּרַךְ עָלָיו סוּדָר, וּנְטָלוֹ אוֹ שֶׁכָּרַךְ עַל יָדוֹ, וּנְטָלוֹ, יֵשׁ אוֹמְרִים דְּלֹא יָצָא. הַגָּה: וְנָהֲגוּ לְהַחְמִיר לְהָסִיר הַתְּפִלִּין (מַהֲרִי״ל) וְטַבָּעוֹת מִיָּדָם, אֲבָל מִדִּינָא אֵין לָחוּשׁ הוֹאִיל וְאֵין כָּל הַיָּד מְכֻסָּה בָּהֶן (אַגֻּדָּה פ׳ מָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ).

ח יְנַעְנֵעַ בְּשָׁעָה שֶׁמְּבָרֵךְ. וְכֵן יְנַעְנֵעַ בְּהוֹדוּ לַה׳, פַּעַם אַחַת וּמְנַעְנְעִים בְּכָל הוֹדוּ שֶׁיֹּאמְרוּ (טור והָרֹא״שׁ); **וּבְהוֹדוּ לַה׳ שֶׁבַּסּוֹף, שֶׁכּוֹפְלִים אוֹתוֹ שְׁלִישַׁ צְבוּר וְהַצִּבּוּר, מְנַעְנְעִין שְׁנֵי פְּעָמִים;** וְכֵן בְּאָנָּא ה׳ הוֹשִׁיעָה נָא מְנַעְנֵעַ שְׁנֵי פְּעָמִים, לְפִי שֶׁכּוֹפְלִים אוֹתוֹ. הַגָּה: וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁהַשְּׁלִישַׁ צִבּוּר מְנַעְנֵעַ גַּם כֵּן כְּשֶׁיֹּאמַר: יֹאמַר נָא יִשְׂרָאֵל כִּי, אֲבָל לֹא בְּיֹאמְרוּ נָא, וְכֵן נָהֲגוּ (הַגָּהוֹת אֲשֵׁר״י פ׳ לוּלָב הַגָּזוּל וּמַהֲרִי״ל וּמִנְהָגִים).

ט הַנּוֹעֵעַ הוּא שֶׁמּוֹלִיךְ יָדוֹ מִכְּנֶגְדּוֹ וְהָלְאָה וְיַנְעֵנַע שָׁם ג׳ פְּעָמִים בְּהוֹלָכָה וג׳ פְּעָמִים בְּהוֹבָאָה, טוֹרֵף הַלּוּלָב וּמְכַסְּפָם הֶעָלִין בְּכָל נְעִנּוּעַ (ר״ן פ׳ לוּלָב הַגָּזוּל), **וְאַחַר כָּךְ מַטָּה יָדוֹ לְצַד אַחֵר וְעוֹשֶׂה כֵּן; וְכֵן לְכָל צַד מֵאַרְבַּע צְדָדִין וּמַעְלָה וּמַטָּה;** הַגָּה: וְהַהוֹלָכָה וְהַהֲבָאָה הֵיא עֲצָמָהּ הַנְּעִנּוּעַ, כִּי מוֹלִיךְ וּמֵבִיא ג׳ פְּעָמִים לְכָל רוּחַ (טור בְּשֵׁם גָּאוֹן), וּמַשְׁוִין רֹאשׁ הַלּוּלָב לְכָל צַד שֶׁמְּנַעְנֵעַ גָּבְהוֹ, וּכְשֶׁמְּנַעְנֵעַ לְמַטָּה הוֹפְכוֹ לְמַטָּה וּמִקְרֵי דֶּרֶךְ גְּדִילָתָן (בית יוסף), הוֹאִיל וּמַחֲזִיק אוֹתָן בְּיָדוֹ דֶּרֶךְ גְּדִילָתָן (בית יוסף); וְיֵשׁ מְדַקְדְּקִין שֶׁלֹּא לְהַפֵּךְ הַלּוּלָב כְּשֶׁמְּנַעְנְעִין לְמַטָּה (מַהֲרִי״ל וּבֵית יוֹסֵף בְּשֵׁם אֲבִיו, וְכֵן שָׁמַע מִמהר״ר שַׁכְנָא שֶׁרָאָה כֵּן מִמהר״ר יַעֲקֹב פּוֹלַק, וְכ״כ בְּכִתְבֵי הָאַר״י); וְהַמִּנְהָג כְּסָבָרָא רִאשׁוֹנָה, וְכֵן נ״ל עִקָּר.

י יַקִּיף דֶּרֶךְ יָמִין בְּנִעְנוּעוֹ: מִזְרָח, דָּרוֹם, מַעֲרָב, צָפוֹן.

יא צָרִיךְ לְחַבֵּר הָאֶתְרוֹג לַלּוּלָב בְּשָׁעַת נִעְנוּעוֹ וּלְנַעְנֵעַ בְּשָׁנֵיהֶם יַחַד וְכָל הַנִּעְנוּעִים אֵינָן מְעַכְּבִין, וּבְאֵיזֶה דֶּרֶךְ שֶׁנִּעְנֵעַ יָצָא בְּדִיעֲבַד.

יב ד׳ מִינִים הַלָּלוּ מְעַכְּבִין זֶה אֶת זֶה שֶׁאִם חָסֵר לוֹ אֶחָד מֵהֶם לֹא יְבָרֵךְ עַל הַשְּׁאָר, אֲבָל נוֹטְלָן לִזֵּכֶר בָּעָלְמָא, בֵּין בְּיוֹם רִאשׁוֹן בֵּין בְּשְׁאָר יָמִים (הָרֹא״שׁ וְרַבֵּנוּ יְרוּחָם נ״ח ח״ג מַהֲרִי״ק שֹׁרֶשׁ מ״א); **וְאִם הָיוּ אַרְבָּעְתָּן מְצוּיִים אֲצָלוֹ וּנְטָלָם אֶחָד אֶחָד, יָצָא.** הַגָּה: וּבִלְבַד שֶׁיִּהְיוּ כֻּלָּם לְפָנָיו (רַמְבַּ״ם פ״ח). וְיִטֹּל הַלּוּלָב תְּחִלָּה וִיבָרֵךְ עַל הַלּוּלָב וְדַעְתּוֹ גַּם עַל הָאֲחֵרִים (הָרֹא״שׁ וְרִ״ן תְּשׁוּבַת הָרַשְׁבָּ״א סי׳ קנ״ו); וְאִם סָח בֵּינֵיהֶם, צָרִיךְ לְבָרֵךְ עַל כָּל אֶחָד בִּפְנֵי עַצְמוֹ (הַגָּהוֹת מַיְמוֹנִי).

יג וְאִם חָסֵר לוֹ אֶחָד מֵהַמִּינִים, לֹא יִקַּח מִין אַחֵר בִּמְקוֹמוֹ.

יד לֹא יוֹסִיף מִין אַחֵר עַל אַרְבַּעַת הַמִּינִים, מִשּׁוּם בַּל תּוֹסִיף (דְּבָרִים ד, ב).

טו לֹא יִטֹּל יוֹתֵר מִלּוּלָב אֶחָד וְאֶתְרוֹג אֶחָד, אֲבָל בַּעֲרָבָה וַהֲדַס מוֹסִיף בָּהּ כָּל מַה שֶּׁיִּרְצֶה; וְיֵשׁ מִי שֶׁפּוֹסֵל לְהַנִּיחַ הֲדַס שׁוֹטֶה בַּלּוּלָב, נוֹסֵף עַל הַשְּׁלֹשָׁה בַּדִּין עֲבוֹת, וְיֵשׁ מַתִּירִין; וְהַמְדַקְדְּקִים אֵינָם מוֹסִיפִים עַל שְׁתֵּי עֲרָבוֹת וּשְׁלֹשָׁה הֲדַסִים עֲבוֹת.

סימן תרנב

א מִצְוַת לוּלָב בַּיּוֹם וְלֹא בַּלַּיְלָה; וְכָל הַיּוֹם כָּשֵׁר לִנְטִילַת לוּלָב, שֶׁאִם לֹא נָטַל שַׁחֲרִית, יִטְּלֶנּוּ אַחַר כָּךְ. וּמִכָּל מָקוֹם זְרִיזִים מַקְדִּימִים לְמִצְוֹת וְנוֹטְלִים אוֹתוֹ בַּבֹּקֶר; וּזְמַנּוֹ הוּא מִשֶּׁתָּנֵץ הַחַמָּה, וְעַקָּר מִצְוָתוֹ בְּשָׁעַת הַהַלֵּל, וְאִם צָרִיךְ לְהַשְׁכִּים לָצֵאת לַדֶּרֶךְ, נוֹטְלוֹ מִשֶּׁעָלָה עַמּוּד הַשַּׁחַר. הַגָּה: וְהַמְדַקְדֵּק יֶאֱחֹז הַלּוּלָב בְּיָדוֹ כְּשֶׁנִּכְנָס מִבֵּיתוֹ לְבֵית הַכְּנֶסֶת, גַּם בְּשָׁעַת הַתְּפִלָּה, וְכֵן יַחֲזִירוֹ לְבֵיתוֹ, כְּדֵי לְחַבֵּב הַמִּצְוֹת (טוּר).

ב אָסוּר לֶאֱכֹל קֹדֶם שֶׁיִּטְּלֶנּוּ; וְאִם שָׁכַח וְאָכַל וְנִזְכַּר עַל שֻׁלְחָנוֹ, שֶׁהוּא מִן הַתּוֹרָה, יַפְסִיק, אֲפִלּוּ יֵשׁ שְׁהוּת בַּיּוֹם לִטְּלוֹ אַחַר שֶׁיֹּאכַל; וּמִיּוֹם רִאשׁוֹן וְאֵילָךְ, אִם יֵשׁ שְׁהוּת בַּיּוֹם לֹא יַפְסִיק; וְאִם לָאו, יַפְסִיק. הַגָּה: וְאִם הִתְחִיל לֶאֱכֹל יוֹתֵר מֵחֲצִי שָׁעָה קֹדֶם שֶׁהִגִּיעַ זְמַן חִיּוּבוֹ, אֲפִלּוּ בְּיוֹם רִאשׁוֹן אֵינוֹ צָרִיךְ לְהַפְסִיק בְּדִאפְשָׁא שְׁהוּת בַּיּוֹם (ר״ן פ׳ לוּלָב הַגָּזוּל).

סימן תרנג

א חֲדַס שֶׁל מִצְוָה אָסוּר לְהָרִיחַ בּוֹ, אֲבָל אֶתְרוֹג שֶׁל מִצְוָה מֻתָּר לְהָרִיחַ בּוֹ מִן הַדִּין, אֶלָּא שֶׁלְּפִי שֶׁנִּתְלְקוּ אִם מְבָרְכִים עָלָיו אִם לָאו יֵשׁ לִמְנֹעַ מִלְּהָרִיחַ בּוֹ.

ב עָבֵד לְהוֹשַׁעְנָא וְלֹא אַגְבְּהֵהּ לְמֵיפַק בָּהּ, שַׁרְיָא בַּהֲנָאָה.

סימן תרנד

א מְקַבֶּלֶת אִשָּׁה הַלּוּלָב מִיַּד בְּנָהּ אוֹ מִיַּד בַּעֲלָהּ וּמַחְזִירָתוֹ לַמַּיִם וְתוֹסִיף עָלָיו מַיִם אִם צָרִיךְ, אֲבָל לֹא תַּחְלִיף הַמַּיִם; וּבְחֹל הַמּוֹעֵד, מִצְוָה לְהַחְלִיפָם כְּדֵי שֶׁיִּשָּׁאֵר לַח וְהָדוּר. הַגָּה: וְנוֹהֲגִין לִקַּח כָּל יוֹם חֹל הַמּוֹעֵד עֲרָבָה חֲדָשָׁה וּלְקָשְׁרָהּ בַּלּוּלָב, וְהוּא הֲדוּר מִצְוָה.

סימן תרנה

א עוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁהֵבִיא לוּלָב לְיִשְׂרָאֵל מִחוּץ לַתְּחוּם מֻתָּר לִטְּלוֹ אֲפִלּוּ מִי שֶׁהוּבָא בִּשְׁבִילוֹ. הַגָּה: וְעַיֵּן לְעֵיל סִימָן תקפ״ו (סָעִיף כ״א וְכ״ב) וְסִימָן ש״ז (סָעִיף ג׳), אִם מֻתָּר לוֹמַר לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים לְיוֹם אַחֵר אוֹ לְחֹל יוֹם טוֹב בִּשְׁבִילוֹ.

סימן תרנו

א אִם קָנָה אֶתְרוֹג שָׁרָאוּי לָצֵאת בּוֹ בְּצִמְצוּם, כְּגוֹן שֶׁהוּא כְּבֵיצָה מְצֻמְצֶמֶת, וְאַחַר כָּךְ מָצָא גָּדוֹל מִמֶּנּוּ, מִצְוָה לְהוֹסִיף עַד שְׁלִישׁ מִלְּגָיו בִּדְמֵי הָרִאשׁוֹן, כְּדֵי לְהַחְלִיפוֹ בְּיוֹתֵר נָאֶה. וְיֵשׁ מִי שֶׁאוֹמֵר שֶׁאִם מוֹצֵא שְׁנֵי אֶתְרוֹגִים לְקָנוֹת וְהָאֶחָד הָדוּר מֻחְבָּרוֹ, יִקַּח הֶהָדָר אִם אֵין מְיַקְּרִים אוֹתוֹ יוֹתֵר מִשְּׁלִישׁ מִלְּגָיו בִּדְמֵי חֲבֵרוֹ. הַגָּה: וּמִי שֶׁאֵין לוֹ אֶתְרוֹג, אוֹ שֶׁאֵר מִצְוָה עוֹבֶרֶת, אֵינוֹ צָרִיךְ לְבַזְבֵּז עָלֶיהָ הוֹן רַב, וּכְמוֹ שֶׁאָמְרוּ: הַמְבַזְבֵּז אַל יְבַזְבֵּז יוֹתֵר מֵחֹמֶשׁ, אֲפִלּוּ מִצְוָה עוֹבֶרֶת (הָרֹא״שׁ וְרַבֵּנוּ יְרוּחָם נ״ג ח״ב); וְדַוְקָא מִצְוֹת עֲשֵׂה, אֲבָל לֹא תַּעֲשֶׂה יִתֵּן כָּל מָמוֹנוֹ קֹדֶם שֶׁיַּעֲבֹר (הָרַשְׁבָּ״א וְרַאֲבַ״ד) וְעַיֵּן לְקַמָּן סוֹף סִימָן תרנ״ח (בהג״ה).

סימן תרנז

א קָטָן הַיּוֹדֵעַ לְנַעְנֵעַ לוּלָב כְּדִינוֹ, אֲבִיו חַיָּב לִקְנוֹת לוֹ לוּלָב כְּדֵי לְחַנְּכוֹ בְּמִצְוֹת.

סימן תרנח

א מִן הַתּוֹרָה אֵין מִצְוַת לוּלָב חוּץ לַמִּקְדָּשׁ אֶלָּא יוֹם רִאשׁוֹן, וַחֲכָמִים תִּקְּנוּ שֶׁיִּהֵא נָטֻל בְּכָל מָקוֹם כָּל שִׁבְעָה.

ב בְּיוֹם שַׁבָּת אֵינוֹ נָטֻל, אֲפִלּוּ אִם הוּא יוֹם רִאשׁוֹן. הַגָּה: וְאָסוּר לְטַלְטֵל הַלּוּלָב בְּשַׁבָּת, דְּהֲוֵי כְּאֶבֶן (ר״ן סוֹף פֶּרֶק לוּלָב הַגָּזוּל וְהַמַּגִּיד פ״ז וְכָל בּוֹ); אֲבָל הָאֶתְרוֹג מֻתָּר בְּטַלְטוּל, דְּרָאוּי לְהָרִיחַ בּוֹ; וְאָסוּר לִתְּנוֹ עַל הַבֶּגֶד, אֲפִלּוּ בְּיוֹם טוֹב, דְּמוֹלִיד רֵיחָא (מַהֲרִי״ל).

ג אֵין אָדָם יוֹצֵא יְדֵי חוֹבָתוֹ בְּיוֹם רִאשׁוֹן. בְּלוּלָב שֶׁל חֲבֵרוֹ שֶׁהִשְׁאִילוֹ, דְּבָעֵינָן לָכֶם (וַיִּקְרָא כג, מ), מִשֶּׁלָּכֶם, וַאֲפִלּוּ אָמַר לוֹ: יְהֵא שֶׁלְּךָ עַד שֶׁתֵּצֵא בּוֹ וְאַחַר כָּךְ יְהֵא שֶׁלִּי כְּבַתְּחִלָּה, לֹא יָצָא, דְּהֲוֵי כְּמוֹ שָׁאוּל; וְאִם נְתָנוֹ לוֹ בְּמַתָּנָה, מֻתָּר.

ד נָתְנוּ לוֹ עַל מְנַת לְהַחְזִירוֹ, הֲרֵי זֶה יוֹצֵא בּוֹ יְדֵי חוֹבָתוֹ וּמַחְזִירוֹ, שֶׁמַּתָּנָה עַל מְנַת לְהַחְזִיר שְׁמָהּ מַתָּנָה; וְאִם לֹא הֶחֱזִירוֹ, לֹא יָצָא אֲפִלּוּ נָתַן לוֹ אֶת דָּמָיו, וַאֲפִלּוּ נֶאֱנַס מִיָּדוֹ; וְכֵן אִם הֶחֱזִירוֹ לְאַחַר זְמַן מִצְוָתוֹ, לֹא יָצָא. הַגָּה: וּמַתָּר לָתֵת לוֹ אֶתְרוֹג בְּמַתָּנָה עַל מְנַת שֶׁלֹּא יַקְדִּישֶׁנּוּ, דְּלֹא גָּרַע מִמַּתָּנָה עַל מְנַת לְהַחֲזִיר (ר״ן פ״ה דִּנְדָרִים).

ה נָתְנוּ לוֹ סְתָם, הֲוֵי כְּאִלּוּ אָמַר לוֹ: עַל מְנַת שֶׁתַּחֲזִירֶהוּ לִי, דִּמְסְתָמָא עַל דַּעַת כֵּן נְתָנוֹ לוֹ כֵּיוָן שֶׁצָּרִיךְ לָצֵאת בּוֹ שֶׁאֵין לוֹ אַחֵר; וְאִם לֹא הֶחֱזִירוֹ, לֹא יָצָא. הַגָּה: וְצָרִיךְ לַחֲזֹר וְלִתְּנוֹ לְבַעֲלָיו בְּמַתָּנָה, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה שֶׁל בְּעָלִים וְיֵצְאוּ בּוֹ (הָרֹא״שׁ וְרַבֵּנוּ יְרוּחָם נ״ח ח״ד); וּמֵיהוּ אֲפִלּוּ לֹא הֶחֱזִירוֹ לְיָדוֹ אֶלָּא לְאַחֵר, וְאַחֵר לְאַחֵר, וְהָאַחֲרוֹן מַחֲזִירוֹ לַבְּעָלִים, יָצָא.

ו לֹא יִתְּנֶנּוּ בְּיוֹם רִאשׁוֹן לְקָטָן, קֹדֶם שֶׁיָּצָא בּוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהַקָּטָן קוֹנֶה וְאֵינוֹ מַקְנֶה לַאֲחֵרִים מִן הַתּוֹרָה, וְנִמְצָא שֶׁאִם הֶחֱזִירוֹ לוֹ אֵינוֹ מַחְזִיר; וְיֵשׁ מִי שֶׁאוֹמֵר שֶׁאִם הִגִּיעַ לְעוֹנַת הַפָּעוֹטוֹת, מֻתָּר; וְאִם תּוֹפֵס עִם הַתִּינוֹק יוֹצֵא, כֵּיוָן שֶׁלֹּא יָצָא מִיָּדוֹ שַׁפִּיר דָּמִי.

ז שֻׁתָּפִים שֶׁקָּנוּ לוּלָב אוֹ אֶתְרוֹג בְּשֻׁתָּפוּת, אֵין אֶחָד מֵהֶם יוֹצֵא בּוֹ יְדֵי חוֹבָתוֹ בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן עַד שֶׁיִּתֵּן לוֹ חֶלְקוֹ בְּמַתָּנָה. הַגָּה: וְדַוְקָא שֶׁלֹּא קָנוּ לְצֹרֶךְ מִצְוָה, אֲבָל אִם קָנוּ לְצֹרֶךְ מִצְוָה יוֹצְאִים בּוֹ מִסְתָּמָא, דְּאַדַּעְתָּא דְּהָכִי קָנָאוּהוּ (הַמַּגִּיד).

ח הָאַחִים שֶׁקָּנוּ אֶתְרוֹגִים מִתְּפִיסַת הַבַּיִת וְנָטַל אֶחָד מֵהֶם אֶתְרוֹג וְיָצָא בּוֹ, אִם יָכוֹל לְאָכְלוֹ וְאֵין הָאַחִים מַקְפִּידִים בְּכָךְ, יָצָא; וְאִם הָיוּ מַקְפִּידִים, לֹא יָצָא עַד שֶׁיִּתְּנוּ חֶלְקָם בַּמַּתָּנָה; וְאִם קָנָה זֶה אֶתְרוֹג וְזֶה פָּרִישׁ, אוֹ שֶׁקָּנוּ כְּאֶחָד אֶתְרוֹג, רְמוֹן וּפָרִישׁ מִתְּפִיסַת הַבַּיִת, אֵינוֹ יוֹצֵא בָּאֶתְרוֹג עַד שֶׁיִּתְּנוּ לוֹ חֶלְקָם בְּמַתָּנָה, וְאַף עַל פִּי שֶׁאִם אָכְלוּ אֵין מַקְפִּידִים עָלָיו, מִפְּנֵי שֶׁכָּל שֶׁאֵין שָׁם מֵאוֹתוֹ הַמִּין אֵין מְחִילָתָם בִּסְתָם מוֹעֶלֶת, אֲבָל כְּשֶׁיֵּשׁ שָׁם מֵאוֹתוֹ הַמִּין אֲפִלּוּ הָיָה מְעֻלֶּה מֵאֲחֵרִים מְחִילָתָן בִּסְתָם מוֹעֶלֶת, לְפִי שֶׁאֵינָם מַקְפִּידִים.

ט מַה שֶּׁנּוֹהֲגִים בְּמָקוֹם שֶׁאֵין אֶתְרוֹג מָצוּי שֶׁכָּל הַקָּהָל קוֹנִים אֶתְרוֹג בְּשֻׁתָּפוּת, הַטַּעַם מִפְּנֵי שֶׁכֵּיוָן שֶׁקָּנָאוּהוּ לָצֵאת בּוֹ מִסְתָּמָא הֲוֵי כְּאִלּוּ פֵּרְשׁוּ שֶׁכָּל הַקָּהָל נוֹתְנִים חֶלְקָם לְכָל מִי שֶׁנּוֹטְלוֹ לָצֵאת בּוֹ עַל מְנַת שֶׁיַּחְזִירוּהוּ לָהֶם. הַגָּה: וְגוֹבִין מֵעוֹת אֶתְרוֹג לְפִי מָמוֹן, דְּהֵדְיוֹר מִצְוָה מוּנָּח טְפֵי עַל עֲשִׁירִים מֵעַל עֲנִיִּים, וְאִשָּׁה פְּטוּרָה מִלִּתֵּן לְמָעוֹת אֶתְרוֹג הוֹאִיל וְאֵינָהּ חַיֶּבֶת בּוֹ (תְּשׁוּבַת מַהֲרִי״ל סִימָן ק״ז). וְכָל אָדָם יִשְׁתַּדֵּל וְיִהְיֶה זָרִיז בַּמִּצְוָה לִקְנוֹת לוֹ אֶתְרוֹג וְלוּלָב לְבַד, כְּדֵי לְקַיֵּם הַמִּצְוָה כְּתִקָּנָהּ (הג״מ סוֹף הל׳ לוּלָב).

סימן תרנט

א מוֹצִיאִים שְׁנֵי סְפָרִים; בְּאֶחָד קוֹרִים: שׁוֹר אוֹ כֶּשֶׂב, בְּפָרָשַׁת אֱמֹר, וּבַשֵּׁנִי קוֹרֵא הַמַּפְטִיר קָרְבְּנוֹת הַמּוּסָפִין וּבַחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי, וּמַפְטִיר בִּזְכַרְיָה: הִנֵּה יוֹם בָּא וְכוּ׳.

סימן תרס

א נוֹהֲגִים לְהַעֲלוֹת סֵפֶר תּוֹרָה עַל (הַבִּימָה) וּלְהַקִּיפָהּ פַּעַם אֶחָד בְּכָל יוֹם; וּבַשְּׁבִיעִי מַקִּיפִים אוֹתָהּ שִׁבְעָה פְּעָמִים, זָכָר לַמִּקְדָּשׁ. הַגָּה: וּמוֹצִיאִים שִׁבְעָה סִפְרֵי תוֹרָה עַל הַבִּימָה בְּיוֹם שְׁבִיעִי (מַהֲרִי״ל), וְיֵשׁ מְקוֹמוֹת מוֹצִיאִים כָּל סִפְרֵי תוֹרָה שֶׁבַּהֵיכָל (מִנְהָגִים), וְהָכִי נוֹהֲגִין בִּמְדִינוֹת אֵלּוּ, שֶׁהָיוּ מַקִּיפִים אֶת הַמִּזְבֵּחַ וְהַהַקָּפוֹת לְצַד יָמִין. וּבְשַׁבָּת אֵין מַקִּיפִים (טוּר), וְאֵין מוֹצִיאִין סֵפֶר תּוֹרָה עַל הַבִּימָה.

ב נוֹהֲגִים לְהַקִּיף אַף מִי שֶׁאֵין לוֹ לוּלָב. הַגָּה: וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁמִּי שֶׁאֵין לוֹ לוּלָב אֵינוֹ מַקִּיף, וְכֵן נוֹהֲגִין (טוּר בְּשֵׁם רַשׁ״י וְר״ן פֶּרֶק לוּלָב). וּבְיוֹם שְׁבִיעִי נוֹטְלִין הָעֲרָבָה עִם הַלּוּלָב לְהַקִּיף (בֵּית יוֹסֵף). מִי שֶׁאֵרַע לוֹ אֵבֶל בֶּחָג, אֵינוֹ מַקִּיף; וְכֵן אֵבֶל כָּל י״ב חֹדֶשׁ עַל אָבִיו וְאִמּוֹ (כָּל בּוֹ), וְכֵן נָהֲגוּ.

ג יֵשׁ מִי שֶׁאוֹמֵר שֶׁאֵין אוֹמְרִים הוֹשַׁעְנָא בְּשַׁבָּת, וְלֹא נָהֲגוּ כֵּן.

סימן תרסא

א בְּלֵיל יוֹם טוֹב שֵׁנִי אוֹמֵר קִדּוּשׁ, וּזְמַן אַחֲרָיו מִיָּד, וְאַחַר כָּךְ בִּרְכַּת סַכָּה. (זוֹ דַּעַת הָרֹא״שׁ וְכֵן רָאוּי לִנְהֹג).

סימן תרסב

א בְּיוֹם שֵׁנִי מְבָרֵךְ עַל נְטִילַת לוּלָב, וְכֵן בְּכָל שְׁאָר יָמִים.

ב אֵינוֹ מְבָרֵךְ זְמַן בְּיוֹם שֵׁנִי עַל הַלּוּלָב, אֶלָּא אִם כֵּן חָל יוֹם רִאשׁוֹן בְּשַׁבָּת.

ג מוֹצִיאִים שְׁנֵי סְפָרִים וְקוֹרִין בָּהֶם פָּרָשִׁיּוֹת שֶׁנִּקְרְאוּ אֶתְמוֹל, וּמַפְטִיר בְּמָלְכִים: וְיַקְהֵלוּ, עַד: בְּהוֹצִיאִי אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם.

סימן תרסג

א בְּחֹל הַמּוֹעֵד מוֹצִיאִין סֵפֶר תּוֹרָה וְקוֹרִין בּוֹ אַרְבָּעָה בְּקָרְבָּנוֹת הֶחָג שֶׁבְּפָרָשַׁת פִּנְחָס; וּבַיּוֹם הָרִאשׁוֹן שֶׁל חֹל הַמּוֹעֵד קוֹרֵא כֹּהֵן: וּבַיּוֹם הַשֵּׁנִי; וְלֵוִי: וּבַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי; וְיִשְׂרָאֵל חוֹזֵר וְקוֹרֵא: וּבַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי; וְהָרְבִיעִי קוֹרֵא סְפֵקָא דְיוֹמָא: וּבַיּוֹם הַשֵּׁנִי, וּבַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי, וְעַל דֶּרֶךְ זֶה קוֹרִים בְּשָׁאָר יָמִים. הַגָּה: וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁשְּׁנַיִם הָרִאשׁוֹנִים קוֹרִין בִּסְפֵקָא דְיוֹמָא, וְהַשְּׁלִישִׁי קוֹרֵא בְּיוֹם הַמֻּחָרָת, וְהַד׳ חוֹזֵר וְקוֹרֵא כָּל סְפֵקָא דְיוֹמָא, דְּהֵינוּ מַה שֶּׁקָּרְאוּ שְׁנַיִם הָרִאשׁוֹנִים, וְכֵן אָנוּ נוֹהֲגִים; וּבַיּוֹם הַד׳ הַכֹּהֵן קוֹרֵא: בַּיּוֹם הַחֲמִישִׁי; לֵוִי: בַּיּוֹם הַשִּׁשִּׁי; יִשְׂרָאֵל: בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי; וְהָרְבִיעִי קוֹרֵא: בַּיּוֹם הַשִּׁשִּׁי וְיוֹם הַשְּׁבִיעִי, (וְכֵן אָנוּ נוֹהֲגִין) (רש״י בְּשֵׁם רַבּוֹתָיו וּמהרי״ו וּמִנְהָגִים). וּבָאָרֶץ יִשְׂרָאֵל, שֶׁאֵין שָׁם סְפֵקָא דְיוֹמָא, אֵין קוֹרִים בְּכָל יוֹם אֶלָּא קָרְבַּן הַיּוֹם בִּלְבַד, כִּי בְּיוֹם ב׳, הוּא א׳ לחש״מ, קוֹרֵא כֹּהֵן: וּבַיּוֹם הַשֵּׁנִי; וַהַג׳ הָעוֹלִים אַחֲרָיו חוֹזְרִים וְקוֹרִים אוֹתָהּ פָּרָשָׁה עַצְמָהּ, וְעַל דֶּרֶךְ זֶה בְּכָל יוֹם מִשְּׁאָר הַיָּמִים.

ב שַׁבָּת שֶׁל חֻלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד, עַרְבִית וְשַׁחֲרִית וּמִנְחָה מִתְפַּלֵּל שֶׁל שַׁבָּת וְאוֹמֵר יַעֲלֶה וְיָבֹא בַּעֲבוֹדָה, וּבְמוּסָף אוֹמֵר: אַתָּה בְּחַרְתָּנוּ, וּמִפְּנֵי חֲטָאֵינוּ, אֶת יוֹם הַמָּנוֹחַ הַזֶּה וְאֶת יוֹם חַג הַסֻּכּוֹת הַזֶּה, וְחוֹתֵם: מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת וְיִשְׂרָאֵל וְהַזְּמַנִּים. הַגָּה: וְנוֹהֲגִין לוֹמַר לְקָהֶלֶת בְּשַׁבָּת שֶׁל חֹל הַמּוֹעֵד, אוֹ בְּשִׁמְינִי עֲצֶרֶת אִם אֵקָלַע בְּשַׁבָּת (מַהֲרי״ל), וְעַיֵּן לְעֵיל סִימָן ת״צ.

ג מוֹצִיאִין שְׁנֵי סְפָרִים; בְּאֶחָד קוֹרִין: רְאֵה אַתָּה אוֹמֵר אֵלַי, וּמַפְטִיר קוֹרֵא בַּקָּרְבָּנוֹת שֶׁל סְפֵקָא דְיוֹמָא וּמַפְטִיר בִּיחֶזְקֵאל (לח, יח): וְהָיָה בְּיוֹם בּוֹא גוֹג.

סימן תרסד

א בְּיוֹם שְׁבִיעִי, שֶׁהוּא הוֹשַׁעְנָא רַבָּא, נוֹהֲגִים לְהַרְבּוֹת בְּמִזְמוֹרִים כְּמוֹ בְּיוֹם טוֹב. הַגָּה: וְא״א נִשְׁמַת, וְאוֹמְרִים: מִזְמוֹר לְתוֹדָה, וְאוֹמְרִים: אֵין כָּמוֹךָ, שְׁמַע יִשְׂרָאֵל וְכוּ׳, כְּמוֹ בְּיוֹם טוֹב; וְאוֹמְרִים קַדִּישׁ שֶׁלְּאַחַר תְּפִלַּת מוּסָף בְּנִגּוּן יוֹם טוֹב; וְאֵין רְגִילִין לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה שֶׁל חֹל עַד אַחַר יְצִיאָה מִבֵּית הַכְּנֶסֶת; וְיֵשׁ לוֹמַר פִּזְמוֹן זְכֹר בְּרִית כְּשֶׁיֵּשׁ מִילָה בְּהוֹשַׁעְנָא רַבָּה, וְאוֹמְרִים אוֹתוֹ קֹדֶם אָנָּא אֶזֹן חַן כו׳. כְּתִבוּ הָרִאשׁוֹנִים זַ״ל שֶׁיֵּשׁ סִימָן בְּצֵל הַלְּבָנָה בְּלֵיל הוֹשַׁעְנָא רַבָּה מַה שֶּׁיִּקְרֶה לוֹ אוֹ לִקְרוֹבָיו בְּאוֹתָהּ הַשָּׁנָה; וְיֵשׁ מִי שֶׁכָּתַב שֶׁאֵין לְדַקְדֵּק בָּזֶה, כְּדֵי שֶׁלֹּא לְתָרֵעַ מַזָּלֵיהּ, גַּם כִּי רַבִּים אֵינָם מְבִינִים הֶעְנָיַן עַל בֻּרְיוֹ; וְיוֹתֵר טוֹב לְהִיוֹת תָּמִים וְלֹא לַחֲקֹר עֲתִידוֹת פַּנ״ל. וּמַרְבִּים קְצָת בְּנֵרוֹת כְּמוֹ בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים. הַגָּה: וְהַמְדַקְדְּקִים נוֹהֲגִים לְטָבֵל עַצְמָן קֹדֶם עֲלוֹת הַשַּׁחַר, כְּמוֹ בְּעֶרֶב יוֹם הַכִּפּוּרִים (מִנְהָגִים); וְיֵשׁ נוֹהֲגִים לִלְבֹּשׁ הַקִּיטֶל כְּמוֹ בְּיוֹם כִּפּוּר, לְפִי שֶׁבָּחָג נִדּוֹנִים עַל הַמַּיִם; וְנוֹהֲגִים לְהַתִּיר בּוֹ אֲגוּדוֹ שֶׁל לוּלָב, וּמַקִּיפִים ז׳ פְּעָמִים, וּמַרְבִּים תַּחֲנוּנִים עַל הַמַּיִם.

ב וְנוֹטְלִים עֲרָבָה בְּיוֹם זֶה, מִלְבַד עֲרָבָה שֶׁבַּלּוּלָב, וְאֵין מְבָרְכִין עָלֶיהָ. הַגָּה: וְנָהֲגוּ שֶׁשַּׁמַּשׁ בֵּית הַכְּנֶסֶת מֵבִיא עֲרָבָה לְמִכֹּר, כְּמוֹ שֶׁהָיָה הַמִּנְהָג בִּזְמַן שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ קַיָּם (ר״ן פ׳ לוּלָב וַעֲרָבָה).

ג יֵשׁ מִי שֶׁאוֹמֵר שֶׁאַף בְּיוֹם זֶה מַקִּיפִים בַּלּוּלָב וְלֹא בָּעֲרָבָה; וְלֹא נָהֲגוּ כֵּן, אֶלָּא לְהַקִּיף בּוֹ גַּם בָּעֲרָבָה.

ד שְׁעוּר עֲרָבָה זוֹ אֲפִלּוּ עָלֶה אֶחָד בְּבַד אֶחָד. הַגָּה: מֵיהוּ מִכֹּעֶר הוּא לִהְיוֹת עָלֶה אֶחָד בְּבַד אֶחָד (טור בְּשֵׁם רַב הַאי); עַל כֵּן נָהֲגוּ לַעֲשׂוֹת הַהוֹשַׁעְנוֹת יָפִים, מְשׁוּם: זֶה אֵלִי וְאַנְוֵהוּ (שְׁמוֹת טו, ב) וְשִׁעוּר אָרְכָּהּ, כְּשִׁעוּר אֹרֶךְ עֲרָבָה שֶׁבַּלּוּלָב. הַגָּה: וְכָל הַפּוֹסֵל בָּעֲרָבָה שֶׁבַּלּוּלָב, פּוֹסֵל בַּעֲרָבָה זוֹ (מִדִּבְרֵי ר״ן פֶּרֶק לוּלָב וַעֲרָבָה); וְחוֹבֵט בָּהּ עַל הַקַּרְקַע אוֹ עַל הַכְּלִי פַּעֲמַיִם אוֹ שָׁלֹשׁ. הַגָּה: וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁצָּרִיךְ לְנַעְנֵעַ בָּהּ (טור בְּשֵׁם רש״י); וְנָהֲגוּ לַעֲשׂוֹת שְׁתֵּיהֶן, מְנַעְנְעִין בָּהּ וְאַחַר כָּךְ חוֹבְטִין אוֹתָהּ.

ה וְאֵינָהּ נִטֶּלֶת אֶלָּא בִּכְנֵי עַצְמָהּ, שֶׁלֹּא יֵאֶגֹד דָּבָר אַחֵר עִמָּהּ, אֲבָל אִם יֵשׁ בְּיָדוֹ דָּבָר אַחֵר אֵין לָחוּשׁ.

ו אֵין אָדָם יוֹצֵא יְדֵי חוֹבָתוֹ בָּעֲרָבָה שֶׁבַּלּוּלָב, אֲפִלּוּ הִגְבִּיהַּ אוֹתָהּ שְׁנֵי פְּעָמִים אֶחָד לְשֵׁם לוּלָב וְאֶחָד לְשֵׁם עֲרָבָה; וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁיּוֹצֵא בָּהּ.

ז יֵשׁ מִי שֶׁאוֹמֵר שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לִטְלָהּ עִם הַלּוּלָב בְּשָׁעָה שֶׁהוּא יוֹצֵא בָּהּ יְדֵי חוֹבָתוֹ, עַד אַחַר שֶׁיְּבָרֵךְ וְיִטֹּל וְינַעְנֵעַ בְּתוֹכָהּ; וְאִם נְטָלָהּ, עוֹבֵר מִשּׁוּם: בַּל תּוֹסִיף (דְּבָרִים ד, ב); וְאַחַר הַנְּעִנּוּעַ הָרִאשׁוֹן יָכוֹל הוּא לִטְלָהּ עִם הַלּוּלָב, וְכָל שֶׁכֵּן בִּשְׁעַת הַקָּפָה, וְאַף עַל פִּי שֶׁמֻּתָּר שֶׁכָּתַב שֶׁאִם נְטָלָהּ עוֹבֵר מִשּׁוּם בַּל תּוֹסִיף (דְּבָרִים ד, ב) טָעוּת הוּא בְּעֵינַי, מִכָּל מָקוֹם אֵין הֶפְסֵד לָחוּשׁ לִדְבָרָיו. וְכָתַב עוֹד דְּגַם אַחַר נְטִילָה וְנִעְנוּעַ צָרִיךְ לִתְפֹּס הָעֲרָבָה לְבַדָּהּ, לְהַכִּיר שֶׁהִיא חוֹבָה; וּבִשְׁעַת הַחֲבָטָה יִטְלֶנָּה בִּכְנֵי עַצְמָהּ וְיוֹצֵא בָּהּ יְדֵי חוֹבָתוֹ. הַגָּה: וְהַמִּנְהָג פָּשׁוּט לִטֹּל הָעֲרָבָה עִם הַלּוּלָב בְּשַׁחֲרִית בִּשְׁעַת הַנְּעִנּוּעַ וּבִשְׁעַת הַקָּפָה, עַד שֶׁעַת הַחֲבָטָה וְנוֹטְלִים הָעֲרָבָה לְבַדָּהּ; וְיוֹתֵר טוֹב שֶׁלֹּא לִטֹּלָהּ עִם הַלּוּלָב כְּלָל, וְאַף הַנּוֹטְלָהּ עִם הַלּוּלָב נ״ל דִּלְאַחַר שֶׁהִקִּיף יָסִיר הַלּוּלָב מִיָּדוֹ וְיֵאָחֵז הָעֲרָבָה, שֶׁהֵם הַהוֹשַׁעְנוֹת שֶׁעוֹשִׂין, לְבַד, כָּל זְמַן שֶׁאוֹמְרִים תַּחֲנוּנִים עַל הַמַּיִם; וּמְנַעְנְעִים הַהוֹשַׁעְנוֹת בְּשָׁעָה שֶׁאוֹמְרִים הַהוֹשַׁעְנוֹת, וְאַחַר כָּךְ חוֹבְטִים אוֹתָם.

ח יֵשׁ מִי שֶׁאוֹמֵר שֶׁהוֹשַׁעְנָא שֶׁבַּלּוּלָב אַף עַל פִּי שֶׁנִּזְרָקֶת אֵין לִפְסֹעַ עָלֶיהָ וְעַיֵּן לְעֵיל סִי׳ כ״א (גִּבֵּי צִיצִית).

ט יֵשׁ מִי שֶׁאוֹמֵר שֶׁאָסוּר לֵיהָנוֹת מִן הָעֲרָבָה לְאַחַר נְטִילָתָהּ, אִם לֹא הִתְנָה עָלֶיהָ מֵעִקָּרָא דִּלְכֻלָּא יוֹמָא אִתְקְצַאי לְמִצְוָתָהּ. הַגָּה: וְנֶהֱגוּ לְהַצְנִיעַ הַהוֹשַׁעְנוֹת לַאֲפֵיַּת מַצּוֹת, כְּדֵי לַעֲשׂוֹת בָּהּ מִצְוָה (מהרי״ו ומַהֲרִי״ל).

י יֵשׁ מִי שֶׁאוֹמֵר שֶׁיֵּשׁ לִזָּהֵר שֶׁלֹּא יָקֵל יִשְׂרָאֵל עֲרָבָה לְמִצְוָה מִשְּׁדֵה עַכּוּ״ם, אֲפִלּוּ בִּרְשׁוּת הָעַכּוּ״ם.

יא אִם חָל יוֹם הוֹשַׁעְנָא רַבָּה בְּיוֹם א׳ וְקָצְצוּ עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים עֲרָבָה בְּשַׁבָּת וְהֵבִיאוּ, כְּשֵׁרָה. הַגָּה: מִיהוּ אִם צִוָּה יִשְׂרָאֵל לְקָצְצָהּ, וְאִפָּא פְּרֶהֶסְיָא בַּדָּבָר, יֵשׁ לְהַחְמִיר אִם יֵשׁ לוֹ עֲרָבָה אַחֶרֶת (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם תְּשׁוּבַת הָרַשְׁבָּ״א).

סימן תרסה

א אֶתְרוֹג בַּשְּׁבִיעִי אָסוּר, שֶׁהֲרֵי הֻקְצָה לְכָל שִׁבְעָה, וַאֲפִלּוּ נִפְסַל אַחַר שֶׁעָשָׂה בּוֹ מִצְוָה אָסוּר כָּל שִׁבְעַת יָמִים; וּבִשְׁמִינִי עֲצֶרֶת, מֻתָּר. וּבְחוּצָה לָאָרֶץ, שְׁעוֹשִׂים שְׁנֵי יָמִים טוֹבִים שֶׁל גָּלֻיּוֹת, אָסוּר אַף בַּשְּׁמִינִי וּמֻתָּר בַּתְּשִׁיעִי, וַאֲפִלּוּ חָל לִהְיוֹת בְּאֶחָד בְּשַׁבָּת; וְיֵשׁ אוֹסְרִים בְּחָל לִהְיוֹת בְּאֶחָד בְּשַׁבָּת.

ב הִפְרִישׁ שִׁבְעָה אֶתְרוֹגִים לְשִׁבְעָה יָמִים, כָּל אֶחָד יוֹצֵא בּוֹ וְאוֹכְלוֹ לְמָחָר; אֲבָל בְּיוֹמוֹ אָסוּר, שֶׁהֲקְצָה לְכָל אוֹתוֹ הַיּוֹם.

סימן תרסו

א אַף עַל פִּי שֶׁגָּמַר מְלֶאְכֹל בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁחֲרִית, לֹא יִסְתֹּר סֻכָּתוֹ אֲבָל מוֹצִיא הוּא אֶת הַכֵּלִים מִמֶּנָּה מִן הַמִּנְחָה וּלְמַעְלָה, וּמְתַקֵּן אֶת הַבַּיִת לְכְבוֹד יוֹם טוֹב הָאַחֲרוֹן; וְאִם אֵין לוֹ לְפָנוֹת כֵּלָיו וְרוֹצֶה לֶאֱכֹל בָּהּ בַּשְּׁמִינִי, צָרִיךְ לִפְחֹת בָּהּ מְקוֹם אַרְבָּעָה עַל אַרְבָּעָה עַל אַרְבָּעָה לַעֲשׂוֹת הֶכֵּר שֶׁהוּא יוֹשֵׁב בָּהּ שֶׁלֹּא לְשֵׁם מִצְוַת סֻכָּה, שֶׁלֹּא יְהֵא נִרְאֶה כְּמוֹסִיף. הַגָּה: וְאִם רוֹצֶה לֶאֱכֹל בַּסֻּכָּה אַחַר הֶחָג אֵינוֹ צָרִיךְ לִפְחוֹת בָּהּ, דְּלֹא נִרְאֶה כְּמוֹסִיף רַק בְּיוֹם שְׁמִינִי (מִנְהָגִים). וְאִם הֻצְרַךְ לִסְעֹד בִּשְׁאָר הַיּוֹם, צָרִיךְ לֶאֱכֹל בַּסֻּכָּה שֶׁמִּצְוָתָהּ כָּל שִׁבְעָה; וּבְחוּצָה לָאָרֶץ, שֶׁצָּרִיךְ לֵישֵׁב בָּהּ בַּשְּׁמִינִי, גָּמַר מְלֶאְכֹל בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי מוֹרִיד כֵּלָיו וּמְפַנֶּה אוֹתָם מִמֶּנָּה; וְאִם אֵין לוֹ מָקוֹם לְהוֹרִיד אֶת כֵּלָיו וְרוֹצֶה לֶאֱכֹל בָּהּ בַּתְּשִׁיעִי, אֵינוֹ יָכוֹל לִפְחֹת בָּהּ מִפְּנֵי שֶׁהוּא יוֹם טוֹב, וּמַה יַּעֲשֶׂה לְהֶכֵּרָא, אִם הָיְתָה קְטַנָּה שֶׁאָסוּר לְהַנִּיחַ בָּהּ הַנֵּר בִּשְׁאָר הַיָּמִים, יַנִּיחֶנָּה בָּהּ; וְאִם הִיא גְּדוֹלָה, שֶׁמֻּתָּר לְהַנִּיחַ בָּהּ הַנֵּר, מַכְנִיס בָּהּ קְדֵרוֹת וּקְעָרוֹת וְכַיּוֹצֵא בָּהֶם, כְּדֵי לְהַכִּיר שֶׁהִיא פְּסוּלָה וְשֶׁכְּבָר נִגְמְרָה מִצְוָתָהּ.

סימן תרסז

א סֻכָּה וְנוֹיָהּ אֲסוּרִים גַּם בַּשְּׁמִינִי. וּבְחוּצָה לָאָרֶץ שֶׁעוֹשִׂים שְׁנֵי יָמִים טוֹבִים, אָסוּר גַּם בַּתְּשִׁיעִי שֶׁהוּא סְפֵק שְׁמִינִי; וְאִם חָל שַׁבָּת בְּמוֹצָאֵי יוֹם טוֹב הָאַחֲרוֹן שֶׁל חַג, נוֹהֲגִים שֶׁלֹּא לְהִסְתַּפֵּק מִנּוֹי סֻכָּה עַד מוֹצָאֵי שַׁבָּת; וְיֵשׁ מַתִּירִים. הַגָּה: יֵשׁ שֶׁנָּהֲגוּ כְּשֶׁהָיוּ יוֹצְאִים מִן הַסֻּכָּה הָיוּ אוֹמְרִים: יְהִי רָצוֹן שֶׁנִּזְכֶּה לִישֵׁב בְּסֻכָּה שֶׁל לִוְיָתָן (כָּל בּוֹ). וְאָסוּר לְהָכִין בְּיוֹם טוֹב לְצֹרֶךְ לֵיל יוֹם טוֹב, וְלָכֵן אָסוּר לְהַעֲמִיד הַשֻּׁלְחָנוֹת וְהַסַּפְסָלִים בַּבַּיִת לְצֹרֶךְ הַלַּיְלָה, דְּהֲרֵי הֲכָנָה (הַגָּהוֹת מַיְמוֹנִי וּמַהֲרִי״ל).

סימן תרסח

א לֵיל שְׁמִינִי אוֹמֵר בַּתְּפִלָּה: וַתִּתֶּן לָנוּ אֶת יוֹם שְׁמִינִי חַג הָעֲצֶרֶת הַזֶּה. הַגָּה: וְאָנוּ נוֹהֲגִין שֶׁאֵין אוֹמְרִים חַג בַּשְּׁמִינִי, דְּלֹא מָצִינוּ בְּשׁוּם מָקוֹם שֶׁנִּקְרָא חַג, אֶלָּא אוֹמְרִים יוֹם שְׁמִינִי עֲצֶרֶת (מִנְהָגִים). וּבְחוּצָה לָאָרֶץ, אוֹכְלִים בַּסֻּכָּה בַּלַּיְלָה וּבַיּוֹם, מִפְּנֵי שֶׁהוּא סְפֵק שְׁבִיעִי, וְאֵין מְבָרְכִין עַל יְשִׁיבָתָהּ, וּמְקַדְּשִׁין וְאוֹמְרִים זְמַן.

ב שַׁחֲרִית מוֹצִיאִין שִׁלְשָׁה סְפָרִים, וְקוֹרִין בְּאֶחָד מִוְּאֹת הַבְּרָכָה עַד סוֹף הַתּוֹרָה; וּבַשֵּׁנִי, בְּרֵאשִׁית עַד אֲשֶׁר בָּרָא אֱלֹהִים לַעֲשׂוֹת; וּבַשְּׁלִישִׁי, בְּיוֹם הַשְּׁמִינִי עֲצֶרֶת, וּמַפְטִיר: וַיְהִי אַחֲרֵי מוֹת מֹשֶׁה. וּבְמָקוֹם שֶׁעוֹשִׂין שְׁנֵי יָמִים טוֹבִים אֵין מוֹצִיאִין בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן אֶלָּא שְׁנֵי סְפָרִים, וְקוֹרִין בְּאֶחָד חֲמִשָּׁה בְּפָרָשַׁת רְאֵה מִכָּל הַבְּכוֹר, וְאִם הוּא שַׁבָּת קוֹרִין ז׳ וּמַתְחִילִין: עַשֵּׂר תְּעַשֵּׂר, וְהַמַּפְטִיר קוֹרֵא בַּשֵּׁנִי: בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי עֲצֶרֶת, וּמַפְטִיר בְּמִלְּכִים: וַיְהִי כִּכְלוֹת שְׁלֹמֹה, וּמַחְזִיר הַסְּפָרִים וְאוֹמֵר קַדִּישׁ, וּמַכְרִיז: מַשִּׁיב הָרוּחַ וּמוֹרִיד הַגֶּשֶׁם.

סימן תרסט

א בְּמָקוֹם שֶׁעוֹשִׂין שְׁנֵי יָמִים טוֹבִים, לֵיל תְּשִׁיעִי מְקַדְּשִׁים וְאוֹמְרִים זְמַן וּלְמָחָר מוֹצִיאִין ג׳ סְפָרִים וְקוֹרִין בְּאֶחָד: וְזֹאת הַבְּרָכָה עַד סוֹף הַתּוֹרָה, וּבַשֵּׁנִי: בְּרֵאשִׁית עַד אֲשֶׁר בָּרָא אֱלֹהִים לַעֲשׂוֹת, וּבַשְּׁלִישִׁי קוֹרֵא הַמַּפְטִיר כְּמוֹ אֶתְמוֹל וּמַפְטִיר: וַיְהִי אַחֲרֵי מוֹת מֹשֶׁה. הַגָּה: וְקוֹרִין יוֹם טוֹב הָאַחֲרוֹן שִׁמְחַת תּוֹרָה, לְפִי שֶׁשָּׁמְחִין וְעוֹשִׂין בּוֹ סְעֻדַּת מִשְׁתֶּה לְגָמְרָה שֶׁל תּוֹרָה; וְנוֹהֲגִין שֶׁהַמְסַיֵּם הַתּוֹרָה וְהַמַּתְחִיל בְּרֵאשִׁית נוֹדְרִים נְדָבוֹת וְקוֹרְאִים לָאֲחֵרִים לַעֲשׂוֹת מִשְׁתֶּה (טור). וְעוֹד נוֹהֲגִין בְּמָדִינוֹת אֵלּוּ לְהוֹצִיא בְּשִׂמְחַת תּוֹרָה עַרְבִית וְשַׁחֲרִית כָּל סִפְרֵי תּוֹרָה שֶׁבַּהֵיכָל וְאוֹמְרִים זְמִירוֹת וְתִשְׁבָּחוֹת, וְכָל מָקוֹם לְפִי מִנְהָגוֹ. וְעוֹד נָהֲגוּ לְהַקִּיף עִם סִפְרֵי הַתּוֹרָה הַבִּימָה שֶׁבְּבֵית הַכְּנֶסֶת, כְּמוֹ שֶׁמַּקִּיפִים עִם הַלּוּלָב, וְהַכֹּל מִשּׁוּם שִׂמְחָה. וְנָהֲגוּ עוֹד לְחַלֵּק הַקְּרוּאִים לְסֵפֶר תּוֹרָה, וְקוֹרִים פָּרָשָׁה אַחַת הַרְבֵּה פְּעָמִים וְאֵין אִסּוּר בְּדָבָר (מִנְהָגִים ורי״ב ש״ס סִימָן פ״ד). עוֹד נָהֲגוּ לִקְרוֹת כָּל הַנְּעָרִים לְסֵפֶר תּוֹרָה, וְקוֹרִים לָהֶם פָּרָשַׁת הַמַּלְאָךְ הַגּוֹאֵל וְגוֹ׳; וּבַלַּיְלָה קוֹרִים בְּסֵפֶר תּוֹרָה הַנְּעָרִים שֶׁבַּתּוֹרָה, וְכָל מָקוֹם לְפִי מִנְהָגוֹ. עוֹד נָהֲגוּ לְסַיֵּם הַתּוֹרָה אַף עַל גַּב דְּיֵשׁ אוֹמְרִים דְּדַוְקָא תַּלְמִיד חָכָם צָרִיךְ לְסַיֵּם (מָרְדְּכִי הִלְכוֹת קְטַנּוֹת), בַּזְּמַן הַזֶּה שֶׁהַחַזָּן קוֹרֵא אֵין לָחוּשׁ (דִּבְרֵי עַצְמוֹ). בְּמָקוֹם שֶׁאֵין לָהֶם רַק שְׁנֵי סִפְרֵי תּוֹרָה, קוֹרִין בָּרִאשׁוֹנָה: וְזֹאת הַבְּרָכָה, וּבַשֵּׁנִיָּה: בְּרֵאשִׁית, וְחוֹזְרִים וְלוֹקְחִים הָרִאשׁוֹנָה לְעִנְיָנוֹ שֶׁל יוֹם; וְכֵן עוֹשִׂין כָּל מָקוֹם דְּבָעְיָנָן ג׳ סִפְרֵי תּוֹרָה וְאֵין לָהֶם רַק שְׁתַּיִם (מָצָא פָּתוּב).

סימן תרע

א בְּכ״ה בְּכִסְלָו מַתְחִילִין שְׁמוֹנַת יְמֵי חֲנֻכָּה וַאֲסוּרִים בְּהֶסְפֵּד וְתַעֲנִית, אֲבָל מֻתָּרִין בַּעֲשִׂיַּת מְלָאכָה; וְנוֹהֲגוֹת הַנָּשִׁים שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה בְּעוֹד שֶׁהַנֵּרוֹת דּוֹלְקוֹת, וְיֵשׁ מִי שֶׁאוֹמֵר שֶׁאֵין לְהָקֵל לָהֶם.

ב רִבּוּי הַסְּעֻדּוֹת שֶׁמְּרַבִּים בָּהֶם הֵם סְעֻדּוֹת הָרְשׁוּת, שֶׁלֹּא קְבָעוּם לְמִשְׁתֶּה וְשִׂמְחָה. הַגָּה: וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁיֵּשׁ קְצָת מִצְוָה בְּרִבּוּי הַסְּעֻדּוֹת, מִשּׁוּם דִּבְאוֹתָן הַיָּמִים הָיָה חֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ (מהר״א מִפְּרַאג). וְנוֹהֲגִין לוֹמַר זְמִירוֹת וּשְׁבָחוֹת בַּסְּעֻדּוֹת שֶׁמְּרַבִּים בָּהֶם, וְאָז הֲוֵי סְעֻדַּת מִצְוָה (מִנְהָגִים). יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁיֵּשׁ לֶאֱכֹל גְּבִינָה בַּחֲנֻכָּה לְפִי שֶׁהַנֵּס נַעֲשָׂה בֶּחָלָב שֶׁהֶאֱכִילָה יְהוּדִית אֶת הָאוֹיֵב (כָּל בּוֹ וְרַ״ן).

ג אֵין מַסְפִּידִין בָּהֶם אֶלָּא לְחָכָם בְּפָנָיו. הַגָּה: וְאֵין מִתְעַנִּין יוֹם שֶׁמֵּת בּוֹ אָב אוֹ אֵם; וְתַעֲנִית חֲלוֹם בַּחֲנֻכָּה, עַיֵּן לְעֵיל סִימָן תקס״ח סָעִיף ה׳; וּלְעִנְיַן צִדּוּק הַדִּין, עַיֵּן לְעֵיל בְּהִלְכוֹת רֹאשׁ חֹדֶשׁ סִי׳ ת״כ בְּהַגָּה, וְע״ל סִימָן תרפ״ג.

סימן תרעא

א צָרִיךְ לְזָהֵר מְאֹד בְּהַדְלָקַת נֵרוֹת חֲנֻכָּה, וַאֲפִלּוּ עָנִי הַמִּתְפַּרְנֵס מִן הַצְּדָקָה שׁוֹאֵל אוֹ מוֹכֵר כְּסוּתוֹ וְלוֹקֵחַ שֶׁמֶן לְהַדְלִיק.

ב כַּמָּה נֵרוֹת מַדְלִיק; בַּלַּיְלָה הָרִאשׁוֹן מַדְלִיק אֶחָד, מִכָּאן וָאֵילָךְ מוֹסִיף וְהוֹלֵךְ אֶחָד בְּכָל לַיְלָה עַד שֶׁבְּלֵיל הָאַחֲרוֹן יִהְיוּ שְׁמוֹנָה, וַאֲפִלּוּ אִם רַבִּים בְּנֵי הַבַּיִת לֹא יַדְלִיקוּ יוֹתֵר. הַגָּה: וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּכָל אֶחָד מִבְּנֵי הַבַּיִת יַדְלִיק (רַמְב״ם), וְכֵן הַמִּנְהָג פָּשׁוּט; וְיִזָּהֲרוּ לִתֵּן כָּל אֶחָד וְאֶחָד נֵרוֹתָיו בְּמָקוֹם מְיֻחָד, כְּדֵי שֶׁיְּהֵא הֶכֵּר כַּמָּה נֵרוֹת מַדְלִיקִין (מהר״א מִפְּרַאג).

ג נֵר שֶׁיֵּשׁ לוֹ שְׁתֵּי פִּיּוֹת עוֹלֶה לוֹ בִּשְׁבִיל שְׁנַיִם.

ד מִלֵּא קְעָרָה שֶׁמֶן וְהִקִּיפָהּ פְּתִילוֹת, אִם כָּפָה עָלֶיהָ כְּלִי כָּל פְּתִילָה עוֹלָה בִּשְׁבִיל נֵר אֶחָד; לֹא כָּפָה עָלֶיהָ כְּלִי, אֲפִלּוּ לְנֵר אֶחָד אֵינוֹ עוֹלֶה לְפִי שֶׁהוּא כְּמְדוּרָה. הַגָּה: וְלָכֵן יֵשׁ לְזָהֵר לְהַעֲמִיד הַנֵּרוֹת בְּשׁוּרָה בְּשָׁוֶה, וְלֹא בְּעִגּוּל דְּהֲוֵי כִּמְדוּרָה (הג״מ בְּשֵׁם סְמ״ק); וּמֵתָר לְהַדְלִיק בְּפָמוֹטוֹת שֶׁקּוֹרִין לַאטְפָּ״א, מֵאַחַר שֶׁכָּל נֵר מַבְדָּל הַרְבֵּה מֵחֲבֵרוֹ (ת״ה סִימָן ק״ה). וְיִזָּהֲרוּ כְּשֶׁעוֹשִׂים נֵרוֹת, אֲפִלּוּ בְּשַׁעֲוָה, שֶׁאֵין לְדַבְּקָן בְּיַחַד וּלְהַדְלִיקָן, דְּהֲוֵי כִּמְדוּרָה (פְּסָקֵי מַהֲרִי״ו ס״ה); אֲפִלּוּ בְּנֵרוֹת שֶׁל שַׁבָּת וְיוֹם טוֹב יִזָּהֲרוּ שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת כֵּן (אוֹר זָרוּעַ).

ה נֵר חֲנֻכָּה מַנִּיחוֹ עַל פֶּתַח הַסָּמוּךְ לִרְשׁוּת הָרַבִּים מִבַּחוּץ. אִם הַבַּיִת פָּתוּחַ לִרְשׁוּת הָרַבִּים, מַנִּיחוֹ עַל פִּתְחוֹ; וְאִם יֵשׁ חָצֵר לִפְנֵי הַבַּיִת, מַנִּיחוֹ עַל פֶּתַח הֶחָצֵר; וְאִם הָיָה דָּר בַּעֲלִיָּה שֶׁאֵין לוֹ פֶּתַח פָּתוּחַ לִרְשׁוּת הָרַבִּים, מַנִּיחוֹ בַּחַלּוֹן הַסָּמוּךְ לִרְשׁוּת הָרַבִּים; וּבְשָׁעַת הַסַּכָּנָה שֶׁאֵינוֹ רוֹאֵה לְקַיֵּם הַמִּצְוָה, מַנִּיחוֹ עַל שֻׁלְחָנוֹ וְדַיּוֹ, וְצָרִיךְ נֵר אַחֵר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ לְאוֹרוֹ; וְאִם יֵשׁ מְדוּרָה אֵין צָרִיךְ נֵר אַחֵר; וְאִם הוּא אָדָם חָשׁוּב שֶׁאֵין דַּרְכּוֹ לְהִשְׁתַּמֵּשׁ לְאוֹר הַמְּדוּרָה, צָרִיךְ נֵר אַחֵר.

ו מַנִּיחוֹ לְמַעְלָה מִג׳ טְפָחִים, וּמִצְוָה לְהַנִּיחוֹ לְמַטָּה מִי׳ טְפָחִים, וְאִם הִנִּיחוֹ לְמַעְלָה מִי׳ טְפָחִים, יָצָא, אֲבָל אִם מַנִּיחוֹ לְמַעְלָה מִכ׳ אַמָּה לֹא יָצָא. הַגָּה: וַאֲפִלּוּ לְקָחָהּ כָּךְ דָּלוּק וְהִנִּיחָהּ לְמַטָּה מִכ׳, לֹא יָצָא, דְּהַדְלָקָה עוֹשֶׂה מִצְוָה (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם תּוֹסָפוֹת).

ז מִצְוָה לְהַנִּיחוֹ בַּטֶּפַח הַסָּמוּךְ לַפֶּתַח מִשְּׂמֹאל, כְּדֵי שֶׁתְּהֵא מְזוּזָה מִיָּמִין וְנֵר חֲנֻכָּה מִשְּׂמֹאל; וְאִם אֵין מְזוּזָה בַּפֶּתַח, מַנִּיחוֹ מִיָּמִין; וְאִם הִנִּיחוֹ בַּהֶלֶת עַצְמוֹ, נִיחָנוּ מֵחֲצִיוֹ שֶׁל כְּנִיסָה לְצַד שְׂמֹאל. הַגָּה: וּמֵיהוּ בַּזְּמַן הַזֶּה, שֶׁכַּלָּנוּ מַדְלִיקִין בִּפְנִים וְאֵין הֶכֵּר לִבְנֵי רְשׁוּת הָרַבִּים כְּלָל, אֵין לָחוּשׁ כָּל כָּךְ אִם אֵין מַדְלִיקִין בַּטֶּפַח הַסָּמוּךְ לַפֶּתַח; וּמִכָּל

מָקוֹם הַמִּנְהָג לְהַדְלִיק בַּפֶּתַח הַפָּמוּךְ לַפֶּתַח כְּמוֹ בֵּימֵיהֶם, וְאֵין לְשַׁנּוֹת אֶלָּא אִם כֵּן רַבִּים בְּנֵי הַבַּיִת שֶׁעָדִיף יוֹתֵר לְהַדְלִיק כָּל אֶחָד בְּמָקוֹם מְיֻחָד מִלְּעָרֵב הַנֵּרוֹת בְּיַחַד וְאֵין הֶבֵר כַּמָּה נֵרוֹת מַדְלִיקִין; וּמִכָּל מָקוֹם יִזָּהֵר שֶׁלֹּא לְהַדְלִיק בְּמָקוֹם שֶׁמַּדְלִיקִין הַנֵּרוֹת כָּל הַשָּׁנָה, כִּי אָז לֹא יִהְיֶה הֶבֵר כְּלָל; וְאַף כִּי אֵין הֶבֵר רַק לִבְנֵי הַבַּיִת, מִכָּל מָקוֹם הֶבֵר קָצָת מֵיהָא בַּעְיָא. **וּבְבֵית הַכְּנֶסֶת מַנִּיחוֹ בְּכֹתֶל דָּרוֹם** אוֹ בְּדָרוֹם הַמְּנוֹרָה, וּמְסַדְּרָן מִמִּזְרָח לְמַעֲרָב (ת״ה סי׳ ק״ד בית יוסף), **וּמַדְלִיקִין וּמְבָרְכִין** בְּבֵית הַכְּנֶסֶת **מִשּׁוּם פִּרְסוּמֵי נִסָּא.** הַגָּה: וְאֵין אָדָם יוֹצֵא בְּנֵרוֹת שֶׁל בֵּית הַכְּנֶסֶת, וְצָרִיךְ לַחֲזֹר וּלְהַדְלִיק בְּבֵיתוֹ (ריב״ש סימן ק״א); וְנוֹהֲגִין לְהַדְלִיק בְּבֵית הַכְּנֶסֶת בֵּין מִנְחָה לְמַעֲרִיב; וְיֵשׁ נוֹהֲגִין לְהַדְלִיק בְּעֶרֶב שַׁבָּת קֹדֶם מִנְחָה (כָּל בּוֹ וְאַבּוּדְרָהֶם); אִם רוֹצִים לְמַהֵר לְהִתְפַּלֵּל לְאַחַר שֶׁבֵּרֵךְ הַשַּׁלִּיחַ צִבּוּר וְהִדְלִיק אֶחָד מֵהֶן, יוּכַל הַשַּׁמָּשׁ לְהַדְלִיק הַנִּשְׁאָרִים, וְהַשַּׁלִּיחַ צִבּוּר יִתְפַּלֵּל (מַהֲרִי״ל).

ח **חָצֵר שֶׁיֵּשׁ לוֹ שְׁנֵי פְּתָחִים מִשְּׁנֵי רוּחוֹת, צָרִיךְ לְהַדְלִיק בִּשְׁתֵּיהֶן מִפְּנֵי הַחֲשָׁד; וְאִם שְׁנֵי הַפְּתָחִים בְּרוּחַ אֶחָד** וְהֵם בְּבֵית אֶחָד (כָּל בּוֹ) **דַּי לוֹ בְּאֶחָד מֵהֶם.** הַגָּה: וְאִם מַדְלִיק בִּשְׁנֵי פְּתָחִים אֵינוֹ מְבָרֵךְ רַק בְּאֶחָד מֵהֶם וּבִשְׁנֵי מַדְלִיק בְּלֹא בְּרָכָה, (ר״ן) מִיהוּ בִּזְמַן הַזֶּה שֶׁכֻּלָּם מַדְלִיקִין בִּפְנִים מַמָּשׁ, וְאֵין הֶכֵּר לִבְנֵי רְשׁוּת הָרַבִּים כְּלָל, אֲפִלּוּ יֵשׁ לְחָצֵר אוֹ לַבַּיִת הַרְבֵּה פְּתָחִים לְאַרְבַּע רוּחוֹת אֵין מַדְלִיקִים אֶלָּא פַּעַם אַחַת בִּפְנִים, כֵּן נ״ל וְכֵן הַמִּנְהָג פָּשׁוּט.

סימן תרעב

א **אֵין מַדְלִיקִין נֵר חֲנֻכָּה קֹדֶם שֶׁתִּשְׁקַע הַחַמָּה, אֶלָּא עִם סוֹף שְׁקִיעָתָהּ, לֹא מְאֻחָרִים וְלֹא מַקְדִּימִים. וְיֵשׁ מִי שֶׁאוֹמֵר שֶׁאִם הוּא טָרוּד יָכוֹל לְהַדְלִיק מִפְּלַג הַמִּנְחָה וּלְמַעְלָה, וּבִלְבַד שֶׁיִּתֵּן בָּהּ שֶׁמֶן עַד שֶׁתִּכְלֶה רֶגֶל מִן הַשּׁוּק.**

ב **שָׁכַח אוֹ הֵזִיד וְלֹא הִדְלִיק עִם שְׁקִיעַת הַחַמָּה, מַדְלִיק וְהוֹלֵךְ עַד שֶׁתִּכְלֶה רֶגֶל מִן הַשּׁוּק, שֶׁהוּא כְּמוֹ חֲצִי שָׁעָה שֶׁאָז הָעָם עוֹבְרִים וְשָׁבִים וְאִבָּא פִּרְסוּמֵי נִסָּא; הִלְכָךְ צָרִיךְ לִתֵּן בָּהּ שֶׁמֶן כְּזֶה הַשִּׁעוּר, וְאִם נָתַן בָּהּ יוֹתֵר יָכוֹל לְכַבּוֹתָהּ לְאַחַר שֶׁעָבַר זֶה הַזְּמַן, וְכֵן יָכוֹל לְהִשְׁתַּמֵּשׁ לְאוֹרָהּ לְאַחַר זֶה הַזְּמַן.** הַגָּה: יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁבִּזְמַן הַזֶּה שֶׁמַּדְלִיקִין בִּפְנִים אֵינוֹ צָרִיךְ לְזַהֵר לְהַדְלִיק קֹדֶם שֶׁתִּכְלֶה רֶגֶל מִן הַשּׁוּק (דִּבְרֵי עַצְמוֹ וְטוּר בְּשֵׁם תּוֹסְפוֹת), וּמִכָּל מָקוֹם טוֹב לְזַהֵר גַּם בַּזְּמַן הַזֶּה; **וּמֵיהוּ הָנֵי מִלֵּי לְכַתְּחִלָּה, אֲבָל אִם עָבַר זֶה הַזְּמַן וְלֹא הִדְלִיק, מַדְלִיק וְהוֹלֵךְ כָּל הַלַּיְלָה; וְאִם עָבַר כָּל הַלַּיְלָה וְלֹא הִדְלִיק, אֵין לוֹ תַּשְׁלוּמִין.** הַגָּה: וּבַלַּיְלוֹת הָאֲחֵרוֹת יַדְלִיק כְּמוֹ שְׁאָר בְּנֵי אָדָם, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִדְלִיק בָּרִאשׁוֹנָה (מָצָא כָּתוּב בְּשֵׁם מַהֲרִי״ל וַאֲגַדָּה וְדִבְרֵי עַצְמוֹ).

סימן תרעג

א **כָּל הַשְּׁמָנִים וְהַפְּתִילוֹת כְּשֵׁרִים לְנֵר חֲנֻכָּה, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין הַשְּׁמָנִים נִמְשָׁכִים אַחַר הַפְּתִילָה וְאֵין הָאוּר נִתְלֶה בָּהּ בְּאוֹתָם הַפְּתִילוֹת.** הַגָּה: וּמֵיהוּ שֶׁמֶן זַיִת מִצְוָה מִן הַמֻּבְחָר (מָרְדְּכַי וְכָל בּוֹ וּמַהֲרִי״ל), וְאִם אֵין שֶׁמֶן זַיִת מָצוּי מִצְוָה בִּשְׁמָנִים שֶׁאוֹרָן זַךְ וְנָקִי; וְנוֹהֲגִים בִּמְדִינוֹת אֵלּוּ לְהַדְלִיק בְּנֵרוֹת שֶׁל שַׁעֲוָה, כִּי אוֹרוֹ צָלוּל כְּמוֹ שֶׁמֶן. **וַאֲפִלּוּ בְּלֵיל שַׁבָּת שְׁבְּתוֹךְ יְמֵי חֲנֻכָּה מֻתָּר לְהַדְלִיק בְּנֵר חֲנֻכָּה הַשְּׁמָנִים וְהַפְּתִילוֹת שֶׁאָסוּר לְהַדְלִיק בָּהֶם נֵר שַׁבָּת,** הַגָּה: אִם אֵינוֹ נוֹתֵן בַּנֵּר רַק כְּדֵי שִׁעוּר מִצְוָתוֹ, (תְּשׁוּבַת הָרַשְׁבָּ״א סִי׳ ק״ע), **לְפִי שֶׁאָסוּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּנֵר חֲנֻכָּה בֵּין בְּשַׁבָּת בֵּין בְּחֹל, וַאֲפִלּוּ לִבְדֹּק מָעוֹת אוֹ לִמְנוֹתָן לְאוֹרָהּ אָסוּר, וַאֲפִלּוּ תַּשְׁמִישׁ שֶׁל קְדֻשָּׁה, כְּגוֹן לִלְמֹד לְאוֹרָהּ, אָסוּר; וְיֵשׁ מִי שֶׁמַּתִּיר בְּתַשְׁמִישׁ שֶׁל קְדֻשָּׁה; וְנוֹהֲגִים לְהַדְלִיק נֵר נוֹסָף, כְּדֵי שֶׁאִם יִשְׁתַּמֵּשׁ לְאוֹרָהּ יִהְיֶה לְאוֹר הַנּוֹסָף שֶׁהוּא אוֹתוֹ שֶׁהֻדְלַק אַחֲרוֹן, וַיְנִיחֶנּוּ מֵרְחוֹק קְצָת מִשְּׁאָר נֵרוֹת מִצְוָה.** הַגָּה: וּבִמְדִינוֹת אֵלּוּ אֵין נוֹהֲגִים לְהוֹסִיף, רַק מַנִּיחַ אֶצְלָן הַשַּׁמָּשׁ שֶׁבָּהֶן מַדְלִיק הַנֵּרוֹת, וְהוּא עָדִיף טְפֵי, וְיֵשׁ לַעֲשׂוֹתוֹ יוֹתֵר אֹרֶךְ מִשְּׁאָר נֵרוֹת, שֶׁאִם בָּא לְהִשְׁתַּמֵּשׁ יִשְׁתַּמֵּשׁ לְאוֹתוֹ נֵר (מָרְדְּכַי). אִם נִתְעָרֵב נֵר חֲנֻכָּה הָאָסוּר בַּהֲנָאָה בִּשְׁאָר נֵרוֹת, אֲפִלּוּ אֶחָד בְּאֶלֶף, לֹא בָּטֵיל דְּהָוֵי דָּבָר שֶׁל מִנְיָן (ת״ה סי׳ ק״ג), אֶלָּא יַדְלִיק מִן הַתַּעֲרוֹבוֹת כָּל דָּךְ שֶׁבְּוַדַּאי נֵר שֶׁל הֶתֵּר דּוֹלֵק עִם נֵר שֶׁל אִסּוּר, וְאָז מֻתָּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ אֶצְלָן (דִּבְרֵי עַצְמוֹ).

ב **הַדְלָקָה עוֹשָׂה מִצְוָה. לְפִיכָךְ אִם כָּבְתָה קֹדֶם שֶׁעָבַר זְמַנָּהּ אֵינוֹ צָרִיךְ לָהּ, וַאֲפִלּוּ כָּבְתָה בְּעֶרֶב שַׁבָּת קֹדֶם קַבָּלַת שַׁבָּת שֶׁעַדַיִן הוּא מִבְּעוֹד יוֹם, אֵינוֹ צָרִיךְ לָהּ. וְכֵן אִם לְאַחַר שֶׁהִדְלִיקָהּ בָּא לְתַקְּנָהּ וְכִבָּה אוֹתָהּ בְּשׁוֹגֵג, אֵינוֹ צָרִיךְ לָהּ.** הַגָּה: וְאִם רוֹצֶה לְהַחְמִיר עַל עַצְמוֹ וְלַחֲזֹר וּלְהַדְלִיקָהּ, אֵין לְבָרֵךְ עָלֶיהָ (רַשְׁבָּ״א סִימָן תקל״ט וְרַ״ן).

ג **נֵר שֶׁל חֶרֶס שֶׁהִדְלִיק בּוֹ לַיְלָה אַחַת נַעֲשָׂה יָשָׁן וְאֵין מַדְלִיקִין בּוֹ לַיְלָה אַחֶרֶת, אֶלָּא לוֹקֵחַ חֲדָשִׁים בְּכָל לַיְלָה; וְאִם אֵין לוֹ אֶלָּא יָשָׁן, מַסִּיקוֹ בְּכָל לַיְלָה בָּאוּר; וְנֵר שֶׁל מַתֶּכֶת אֵינוֹ צָרִיךְ חָדָשׁ. וְשֶׁל זְכוּכִית אוֹ שֶׁל חֶרֶס מְכֻסֶּה, דֵּינוֹ כְּמַתֶּכֶת.**

ד **אֵין חוֹשְׁשִׁין לַפְּתִילוֹת לְהַחְלִיפָם, עַד שֶׁתִּכְלֶה.**

סימן תרעד

א **מַדְלִיקִין נֵר חֲנֻכָּה מִנֵּר חֲנֻכָּה, וְדָוְקָא לְהַדְלִיק זֶה מִזֶּה בְּלֹא אֶמְצָעִי, אֲבָל לְהַדְלִיק זֶה מִזֶּה עַל יְדֵי נֵר שֶׁל חֹל, אָסוּר; וְיֵשׁ מַתִּירִים גַּם בָּזֶה, אֶלָּא אִם כֵּן הוּא בְּעִנְיַן שֶׁיֵּשׁ לָחוּשׁ שֶׁיִּכְבֶּה הַנֵּר שֶׁל חֹל קֹדֶם שֶׁיַּדְלִיק נֵר אַחֵר שֶׁל חֲנֻכָּה.** הַגָּה: וְנֶהֱגוּ לְהַחְמִיר בִּנְרוֹת חֲנֻכָּה שֶׁלֹּא לְהַדְלִיק אֲפִלּוּ מִנֵּר לְנֵר, דְּעִקַּר מִצְוָתוֹ אֵינוֹ אֶלָּא נֵר אֶחָד וְהַשְׁאָר

אֵינוֹ לְמִצְוָה כָּל כָּךְ לָכֵן אֵין לְהַדְלִיק זֶה מִזֶּה (הג״מ וּפְרִדְכִ׳); וְכָל זֶה אֵינוֹ רַק בְּעוֹד שֶׁדּוֹלְקִים לְמִצְוָתָן, אֲבָל אַחַר שֶׁעָבַר זְמַן הַמִּצְוָה מַתִּרִים בַּהֲנָאָה, כָּל שֶׁכֵּן שֶׁמֻּתָּר לְהַדְלִיק מֵהֶן (נ״י הֲלָכוֹת קְטַנּוֹת).

ב יֵשׁ מִי שֶׁאוֹמֵר שֶׁגַּר שֶׁל בֵּית הַכְּנֶסֶת וְשֶׁל שַׁבָּת וְשֶׁל חֲנֻכָּה כֻּלָּם שֶׁל מִצְוָה הֵם וּמֻתָּר לְהַדְלִיק זֶה מִזֶּה. הַגָּה: וְהוּא הַדִּין גַּר שֶׁל ת״ת אוֹ גַּר לְחוֹלֶה הַצָּרִיךְ גַּר (נ״י ה״ק) וּבְעִנְיַן גַּר שֶׁל בֵּית הַכְּנֶסֶת עַיֵּן לְעֵיל סִי׳ קנ״ד סָעִיף י״ד.

סימן תרעה

א הַדָּלָקָה עוֹשָׂה מִצְוָה, וְלֹא הַנָּחָה, שֶׁאִם הָיְתָה מֻנַּחַת בִּמְקוֹמָהּ שֶׁלֹּא לְשֵׁם מִצְוַת חֲנֻכָּה, מַדְלִיקָהּ שָׁם וְאֵינוֹ צָרִיךְ לַהֲסִירָהּ וּלְהַנִּיחָהּ לְשֵׁם מִצְוַת חֲנֻכָּה. לְפִיכָךְ עַשָּׁשִׁית שֶׁהָיְתָה דּוֹלֶקֶת כָּל הַיּוֹם, שֶׁהִדְלִיקָהּ מֵעֶרֶב שַׁבָּת לְמִצְוַת חֲנֻכָּה, לְמוֹצָאֵי שַׁבָּת מְכַבָּהּ וּמַדְלִיקָהּ לְשֵׁם מִצְוָה; וּמִכָּל מָקוֹם צָרִיךְ שֶׁיַּדְלִיקֶנָּה בִּמְקוֹם הַנָּחָתָהּ, שֶׁאִם הִדְלִיקָהּ בִּפְנִים וְהוֹצִיאָהּ לַחוּץ, לֹא יָצָא, שֶׁהָרוֹאֶה אוֹמֵר: לְצָרְכוֹ הוּא מַדְלִיקָהּ; וְכֵן אִם מַדְלִיקָהּ וְאוֹחֲזָהּ בְּיָדוֹ, בִּמְקוֹמָהּ, לֹא יָצָא, שֶׁהָרוֹאֶה אוֹמֵר: לְצָרְכוֹ הוּא אוֹחֲזָהּ.

ב יֵשׁ מִי שֶׁאוֹמֵר דְּכֵיוָן דְּהַדְלָקָה עוֹשָׂה מִצְוָה צָרִיךְ שֶׁיִּתֵּן שֶׁמֶן בַּגַּר, כְּדֵי שִׁעוּר, קֹדֶם הַדְלָקָה, אֲבָל אִם בֵּרַךְ וְהִדְלִיק וְאַחַר כָּךְ הוֹסִיף שֶׁמֶן עַד כְּדֵי שִׁעוּר, לֹא יָצָא יְדֵי חוֹבָתוֹ.

ג אִשָּׁה מַדְלֶקֶת גַּר חֲנֻכָּה, שֶׁאַף הִיא חַיֶּבֶת בָּהּ; אֲבָל אִם הִדְלִיקָהּ חֶרֶשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן, לֹא עָשָׂה כְּלוּם, וְאַף עַל פִּי שֶׁהִנִּיחָהּ גָּדוֹל; וְיֵשׁ מִי שֶׁאוֹמֵר בְּקָטָן שֶׁהִגִּיעַ לְחִנּוּךְ, מֻתָּר. הַגָּה: וּלְדִידָן דְּכָל אֶחָד מִבְּנֵי הַבַּיִת מַדְלִיק בִּפְנֵי עַצְמוֹ, קָטָן שֶׁהִגִּיעַ לְחִנּוּךְ צָרִיךְ לְהַדְלִיק גַּם כֵּן.

סימן תרעו

א הַמַּדְלִיק בְּלֵיל רִאשׁוֹן מְבָרֵךְ שֶׁלֹּשׁ בְּרָכוֹת: לְהַדְלִיק גַּר חֲנֻכָּה, וְשֶׁעָשָׂה נִסִּים, וְשֶׁהֶחֱיָנוּ; וְאִם לֹא בֵּרַךְ זְמַן בְּלֵיל רִאשׁוֹן, מְבָרֵךְ בְּלֵיל שֵׁנִי אוֹ כְּשֶׁיִּזְכֹּר.

ב מִלֵּיל רִאשׁוֹן וָאֵילָךְ מְבָרֵךְ שְׁתַּיִם: לְהַדְלִיק, וְשֶׁעָשָׂה נִסִּים. הַגָּה: וּבָרֵךְ כָּל הַבְּרָכוֹת קֹדֶם שֶׁיַּתְחִיל לְהַדְלִיק (מַהֲרִי״ל).

ג מִי שֶׁלֹּא הִדְלִיק וְאֵינוֹ עָתִיד לְהַדְלִיק בְּאוֹתוֹ הַלַּיְלָה, וְגַם אֵין מַדְלִיקִין עָלָיו בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, כְּשֶׁרוֹאֶה גַּר חֲנֻכָּה מְבָרֵךְ: שֶׁעָשָׂה נִסִּים, וּבְלֵיל רִאשׁוֹן מְבָרֵךְ גַּם: שֶׁהֶחֱיָנוּ, וְאִם אַחַר כָּךְ בְּלֵיל ב׳ אוֹ ג׳ בָּא לְהַדְלִיק אֵינוֹ חוֹזֵר וּמְבָרֵךְ: שֶׁהֶחֱיָנוּ.

ד אַחַר שֶׁהִדְלִיק, אוֹמֵר: הַנֵּרוֹת הַלָּלוּ אָנוּ מַדְלִיקִין עַל הַתְּשׁוּעוֹת וְעַל הַנִּסִּים וְעַל הַנִּפְלָאוֹת וְכוּ׳.

ה יַתְחִיל לְהַדְלִיק בְּלֵיל רִאשׁוֹן בַּגַּר הַיּוֹתֵר יְמִינִי, וּבְלֵיל ב׳ כְּשֶׁיּוֹסִיף גַּר אֶחָד סָמוּךְ לוֹ יַתְחִיל וְיִבָּרֵךְ עַל הַנּוֹסָף, שֶׁהוּא יוֹתֵר שְׂמָאלִי, כְּדֵי לְהַפְנוֹת לַיָּמִין; וְכֵן בְּלֵיל ג׳ כְּשֶׁיּוֹסִיף עוֹד אֶחָד סָמוּךְ לִשְׁנֵי גֵּרוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת, יַתְחִיל בַּנּוֹסָף וּבוֹ יַתְחִיל הַבְּרָכָה, וְאַחַר כָּךְ יִפְנֶה לְצַד יָמִין, וְכֵן בְּכָל לַיְלָה; נִמְצָא שֶׁתָּמִיד מְבָרֵךְ עַל הַנּוֹסָף שֶׁהוּא מוֹרֶה עַל הַנֵּס, שֶׁהֲרֵי בְּתוֹסֶפֶת הַיָּמִים נִתּוֹסֵף הַנֵּס.

סימן תרעז

א אֲכָסַנַאי שֶׁאֵין מַדְלִיקִין עָלָיו בְּבֵיתוֹ, צָרִיךְ לָתֵת פְּרוּטָה לְבַעַל הַבַּיִת לְהִשְׁתַּתֵּף עִמּוֹ בַּשֶּׁמֶן שֶׁל גֵּר חֲנֻכָּה; וְאִם יֵשׁ לוֹ פֶּתַח פָּתוּחַ לְעַצְמוֹ, צָרִיךְ לְהַדְלִיק בְּפִתְחוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁאוֹתוֹ בַּיִת אֵינוֹ מְיֻחָד אֶלָּא לִשְׁנָה וְהוּא אוֹכֵל עַל שֻׁלְחָן בַּעַל הַבַּיִת, וְהוּא הַדִּין לְבֶן הָאוֹכֵל אֵצֶל אָבִיו. הַגָּה: וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּבַזְּמַן הַזֶּה שֶׁמַּדְלִיקִים בִּפְנִים מַמָּשׁ, יַדְלִיק בַּמָּקוֹם שֶׁאוֹכֵל, וְכֵן נָהֲגוּ (תְּשׁוּבַת רַשְׁבָּ״א סִי׳ תקמ״ב).

ב קָטָן שֶׁהִגִּיעַ לְחִנּוּךְ צָרִיךְ לְהַדְלִיק.

ג יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁמַּדְלִיקִין עָלָיו בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, אִם הוּא בְּמָקוֹם שֶׁאֵין בּוֹ יִשְׂרָאֵל מַדְלִיק בִּבְרָכוֹת. הַגָּה: כִּי חַיָּב לִרְאוֹת הַנֵּרוֹת (מָרְדְּכַי), וְכֵן נוֹהֲגִין; וַאֲפִלּוּ אִם הוּא אֵצֶל יְהוּדִים וְרוֹאֶה הַנֵּרוֹת, אִם רוֹצֶה לְהַחְמִיר עַל עַצְמוֹ וּלְהַדְלִיק בִּפְנֵי עַצְמוֹ, מַדְלִיק וּמְבָרֵךְ עֲלֵיהֶם, וְכֵן נוֹהֲגִין (ת״ה וּמַהֲרִי״ל וּתְשׁוּבַת מַהֲרִי״ל סִי׳ קמ״ה).

ד הַנּוֹתֵר בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי מִן הַשֶּׁמֶן הַצָּרִיךְ לְשִׁעוּר הַדְּלָקָה, עוֹשֶׂה לוֹ מְדוּרָה וְשׂוֹרְפוֹ בִּפְנֵי עַצְמוֹ שֶׁהֲרֵי הֶקְצָה לְמִצְוָתוֹ; וְאִם נִתְעָרֵב בְּשֶׁמֶן אַחֵר וְאֵין שִׁשִּׁים לְבַטְּלוֹ, יֵשׁ מִי שֶׁאוֹמֵר שֶׁאֵין לְהוֹסִיף עָלָיו כְּדֵי לְבַטְּלוֹ.

סימן תרעח

א מִי שֶׁאֵין יָדוֹ מַשֶּׂגֶת לִקְנוֹת נֵר חֲנֻכָּה וְנֵר שַׁבָּת, יִקְנֶה נֵר שַׁבָּת מִפְּנֵי שְׁלוֹם בֵּיתוֹ (וְעַיֵּן לְעֵיל סִי׳ רס״ג סָעִיף ג׳); וְאִם יֵשׁ לוֹ לְשֶׁל שַׁבָּת וְאֵין לוֹ לְנֵר חֲנֻכָּה וּלְיַיִן לְקִדּוּשׁ הַיּוֹם, יִקְנֶה לְנֵר חֲנֻכָּה, מִשּׁוּם פִּרְסוּמֵי נִסָּא. הַגָּה: וְהוּא הַדִּין נֵר חֲנֻכָּה קוֹדֵם לְיֵין הַבְדָּלָה, וְעַיֵּן לְעֵיל סִי׳ רצ״ו סָעִיף ה׳.

סימן תרעט

א בְּעֶרֶב שַׁבָּת מַדְלִיקִין נֵר חֲנֻכָּה תְּחִלָּה וְאַחַר כָּךְ נֵר שַׁבָּת. הַגָּה: וּמְבָרֵךְ עֲלֵיהֶם כְּמוֹ בַּחֹל, אַף עַל פִּי שֶׁמַּדְלִיקִין בְּעוֹד הַיּוֹם גָּדוֹל (ת״ה סִי׳ ק״ב).

סימן תרפ

א בְּלֵיל שַׁבָּת צָרִיךְ לִתֵּן שׁוּם דָּבָר, לַחוּץ בֵּין הַנֵּרוֹת לַפֶּתַח, בִּשְׁבִיל הָרוּחַ שֶׁלֹּא יְכַבֶּה הַנֵּרוֹת כְּשֶׁפּוֹתֵחַ אֶת הַדֶּלֶת.

ב בְּעֶרֶב שַׁבָּת אָסוּר לְקַבֵּעַ הַנֵּרוֹת בַּדֶּלֶת עַצְמָהּ אֲחוֹרֵי הַדֶּלֶת, וְיֵשׁ מִי שֶׁמַּתִּיר וְעַיֵּן לְעֵיל סִי׳ רע״ד סָעִיף א׳.

סימן תרפא

א בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת אֵין מַבְדִּילִין בְּנֵר חֲנֻכָּה, שֶׁאֵין נֶהֱנִים לְאוֹרוֹ וְאֵין מְבָרְכִין עַל הַנֵּר עַד שֶׁיֵּאוֹתוּ לְאוֹרוֹ.

ב מַדְלִיקִין נֵר חֲנֻכָּה בְּבֵית הַכְּנֶסֶת קֹדֶם הַהַבְדָּלָה. הַגָּה: וְכָל שֶׁכֵּן בְּבֵיתוֹ שֶׁמַּדְלִיק וְאַחַר כָּךְ מַבְדִּיל, שֶׁהֲרֵי כְּבָר הִבְדִּיל בְּבֵית הַכְּנֶסֶת.

סימן תרפב

א כָּל שְׁמוֹנַת יְמֵי חֲנֻכָּה אוֹמֵר עַל הַנִּסִּים בְּבִרְכַּת הַמָּזוֹן בְּבִרְכַּת הָאָרֶץ, וּבַתְּפִלָּה בְּבִרְכַּת מוֹדִים; וְאִם לֹא אָמַר, אֵין מַחֲזִירִין אוֹתוֹ וְעַיֵּן לְעֵיל סִי׳ רצ״ד סָעִיף ד׳ וְה׳; וּמֵיהוּ אִם נִזְכַּר בְּאוֹתָהּ בְּרָכָה כָּל זְמַן שֶׁלֹּא הִזְכִּיר אֶת הַשֵּׁם, אֲפִלּוּ נִזְכַּר בֵּין אַתָּה לְהַשֵּׁם, חוֹזֵר. הַגָּה: יֵשׁ אוֹמְרִים כְּשֶׁשָּׁכַח עַל הַנִּסִּים בְּבִרְכַּת הַמָּזוֹן כְּשֶׁמַּגִּיעַ לְהָרַחֲמָן יֹאמַר: הָרַחֲמָן יַעֲשֶׂה לָנוּ נִסִּים וְנִפְלָאוֹת כְּשֵׁם שֶׁעָשִׂיתָ לַאֲבוֹתֵינוּ בַּיָּמִים הָהֵם בַּזְּמַן הַזֶּה בִּימֵי מַתִּתְיָהוּ כוֹ׳ (כָּל בּוֹ), וּכְבָר נִתְבָּאֵר סִימָן קפ״ז סָעִיף ד׳.

ב גַּם בְּמוּסָף שֶׁל שַׁבָּת וְשֶׁל רֹאשׁ חֹדֶשׁ צָרִיךְ לְהַזְכִּיר שֶׁל חֲנֻכָּה, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין מוּסָף בַּחֲנֻכָּה.

ג אֵין אוֹמְרִים: כְּשֵׁם שֶׁעָשִׂיתָ וְכֵלִי, אֶלָּא מְסַיֵּם: וְעָשִׂיתָ עִמָּהֶם נִסִּים וּגְבוּרוֹת בַּיָּמִים הָהֵם בָּעֵת הַזֹּאת; וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁאוֹמְרִים אוֹתוֹ.

סימן תרפג

א כָּל שְׁמוֹנַת יְמֵי חֲנֻכָּה גּוֹמְרִין אֶת הַהַלֵּל. הַגָּה: וְכָל שְׁמוֹנַת יְמֵי חֲנֻכָּה אֵין אוֹמְרִים תַּחֲנוּן וְצִדּוּק הַדִּין גַּם בְּעֶרֶב חֲנֻכָּה בְּמִנְחָה, וְעַיֵּן לְעֵיל סִי׳ קל״א (מַהֲרִי״ל וּמִנְהָגִים).

סימן תרפד

א קוֹרִין בְּקָרְבְּנוֹת הַנְּשִׂיאִים שֶׁבְּפָרָשַׁת נָשֹׂא, שִׁלְשָׁה בְּכָל יוֹם; וּמַתְחִילִין בְּבִרְכַּת כֹּהֲנִים וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁמַּתְחִילִין בְּיוֹם כַּלּוֹת מֹשֶׁה (טוּר), וְכֵן אָנוּ נוֹהֲגִין, וְקוֹרֵא אוֹתוֹ עִם כֹּהֵן וְלֵוִי, וְיִשְׂרָאֵל קוֹרֵא בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן. וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁהַכֹּהֵן קוֹרֵא כָּל אוֹתָהּ הַפָּרָשָׁה עַד בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן, וְהַלֵּוִי וְהַיִּשְׂרְאֵל קוֹרִין בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן (מִנְהָגִים) וְכֵן נוֹהֲגִין; בְּיוֹם שֵׁנִי קוֹרֵא כֹּהֵן בַּיּוֹם הַשֵּׁנִי עַד פֹּה אֶחָד בֶּן בָּקָר, וְלֵוִי עַד בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי, וְיִשְׂרָאֵל חוֹזֵר וְקוֹרֵא: בַּיּוֹם הַשֵּׁנִי, וְעַל דָּרְךְ זֶה בְּכָל יוֹם. הַגָּה: וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁיִּשְׂרָאֵל קוֹרֵא בַּיּוֹם שֶׁלְּאַחֲרָיו, דְּהַיְנוּ בַּיּוֹם הַג׳, וְכֵן בְּכָל יוֹם; וְכֵן נוֹהֲגִין (הַגָּהוֹת מֵימוֹנִי פִּי״ג); בְּיוֹם שְׁמִינִי מַתְחִילִין: בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי, וְגוֹמְרִין כָּל הַסֵּדֶר, וְקוֹרִין פָּרָשָׁה רִאשׁוֹנָה שֶׁל בְּהַעֲלוֹתְךָ וְנוֹהֲגִים לְסַיֵּם כֵּן עֹשֶׂה אֶת הַמְּנוֹרָה (מִנְהָגִים).

ב בְּשַׁבָּת שֶׁבַּחֲנֻכָּה מוֹצִיאִין ב׳ סְפָרִים; בְּאֶחָד קוֹרֵא בְּפָרָשַׁת הַשָּׂבוּעַ, וּבַשֵּׁנִי קוֹרֵא בְּשֶׁל חֲנֻכָּה, וּמַפְטִיר: רָנִּי וְשִׂמְחִי; וְאִם חָלוּ בּוֹ שְׁתֵּי שַׁבָּתוֹת, מַפְטִיר בַּשֵּׁנִי בְּמִלָּכִים, בְּנֵרוֹת דִּשְׁלֹמֹה. הַגָּה: וְאִם חָל חֲתֻנָּה בְּשַׁבָּת זוֹ, מַפְטִירִין בְּשֶׁל חֲנֻכָּה (מִנְהָגִים).

ג אִם חָל רֹאשׁ חֹדֶשׁ טֵבֵת בְּשַׁבָּת, מוֹצִיאִין ג׳ סְפָרִים וְקוֹרִין ו׳ בְּפָרָשַׁת הַשָּׁבוּעַ, וּבַשֵּׁנִי קוֹרֵא אֶחָד בְּשֶׁל רֹאשׁ חֹדֶשׁ וּמַתְחִיל: וּבְיוֹם הַשַּׁבָּת, וּבַג׳ קוֹרֵא מַפְטִיר בְּשֶׁל חֲנֻכָּה וּמַפְטִיר: רָנִּי וְשִׂמְחִי; וְאִם חָל רֹאשׁ חֹדֶשׁ בַּחֹל, מוֹצִיאִין ב׳ סְפָרִים וְקוֹרִין בְּאֶחָד ג׳ בְּשֶׁל רֹאשׁ חֹדֶשׁ, וּבַשֵּׁנִי קוֹרֵא אֶחָד בְּשֶׁל חֲנֻכָּה. וְאִם טָעָה הַחַזָּן וְקָרָא ד׳ בְּשֶׁל רֹאשׁ חֹדֶשׁ, אִם לֹא הוֹצִיאוּ סֵפֶר ב׳ אֵינוֹ צָרִיךְ לִקְרוֹת יוֹתֵר; אֲבָל אִם הוֹצִיאוּ סֵפֶר ב׳, מְשׁוּם פְּגָמוֹ צָרִיךְ לִקְרוֹת חֲמִישִׁי בְּשֶׁל חֲנֻכָּה. הַגָּה: וְאִם טָעָה וְהִתְחִיל לִקְרוֹת בְּשֶׁל חֲנֻכָּה צָרִיךְ לְהַפְסִיק לִקְרוֹת בְּשֶׁל רֹאשׁ חֹדֶשׁ (אַבּוּדַרְהַם הִלְכוֹת בִּרְכוֹת); וְאִם צָרִיךְ לְבָרֵךְ עַל קְרִיאַת רֹאשׁ חֹדֶשׁ, עַיֵּן לְעֵיל סִימָן ק״מ.

סימן תרפה

א רֹאשׁ חֹדֶשׁ אָדָר הַסָּמוּךְ לְנִיסָן שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת, קוֹרִין פָּרָשַׁת שְׁקָלִים שֶׁהִיא כִּי תִשָּׂא, עַד וְעָשִׂיתָ כִּיּוֹר נְחֹשֶׁת, וּמַפְטִיר: וַיִּכְרֹת יְהוֹיָדָע; וּמוֹצִיאִין שְׁלֹשָׁה סְפָרִים: בְּאַחַת קוֹרֵא פָּרָשַׁת הַשָּׁבוּעַ, וּבַשֵּׁנִי שֶׁל רֹאשׁ חֹדֶשׁ, וּבַשְּׁלִישִׁי קוֹרֵא מַפְטִיר בְּפָרָשַׁת שְׁקָלִים.

ב בְּשַׁבָּת שְׁנִיָּה מוֹצִיאִין שְׁנֵי סְפָרִים; בְּאֶחָד קוֹרֵא פָּרָשַׁת הַשָּׁבוּעַ, וּבַשֵּׁנִי קוֹרֵא: זָכוֹר אֶת אֲשֶׁר עָשָׂה לְךָ עֲמָלֵק, וּמַפְטִיר: פָּקֹדְתִּי אֶת אֲשֶׁר עָשָׂה עֲמָלֵק.

ג בְּשַׁבָּת שְׁלִישִׁית, שֶׁהוּא ט״ו בְּאָדָר, מַפְסִיקִין; וּבְשַׁבָּת ד׳ שֶׁהִיא כ״ב לְאָדָר מוֹצִיאִין שְׁנֵי סְפָרִים; בְּאֶחָד קוֹרֵא בְּפָרָשַׁת הַשָּׁבוּעַ, וּבַשֵּׁנִי קוֹרֵא פָּרָשַׁת פָּרָה, וּמַפְטִיר: וְזָרַקְתִּי עֲלֵיכֶם מַיִם טְהוֹרִים וְעַיֵּן לְעֵיל סי׳ קל״ז סָעִיף ה׳.

ד בְּשַׁבָּת חֲמִישִׁי, שֶׁהוּא כ״ט בַּאֲדָר, מוֹצִיאִין ב׳ סְפָרִים: בְּאֶחָד קוֹרֵא פָּרָשַׁת הַשָּׁבוּעַ, וּבַשֵּׁנִי: הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם, וּמַפְטִיר: בָּרִאשׁוֹן בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ.

ה חָל רֹאשׁ חֹדֶשׁ אָדָר הַסָּמוּךְ לְנִיסָן בְּתוֹךְ יְמֵי הַשָּׁבוּעַ, וַאֲפִלּוּ בְּעֶרֶב שַׁבָּת, מַקְדִּימִין לִקְרוֹת פָּרָשַׁת שְׁקָלִים בְּשַׁבָּת שֶׁלְּפָנָיו, וּמַפְסִיקִין בַּשְּׁנִיָּה כְּדֵי שֶׁתְּהֵא פָּרָשַׁת זָכוֹר בַּשַּׁבָּת הַסְּמוּכָה לְפוּרִים מִלְּפָנֶיהָ; וְאִם חָל פּוּרִים בְּעֶרֶב שַׁבָּת, מַקְדִּימִים לִקְרוֹת פָּרָשַׁת זָכוֹר בְּשַׁבָּת שֶׁלְּפָנָיו.

ו הַיָּמִים שֶׁרָאוּי לִקְבֹּעַ בָּהֶם רֹאשׁ חֹדֶשׁ אָדָר, זבד״ו; וְיִסְתָּם לְשַׁבָּתוֹת הַהַפְסָקָה, זט״ו ב״ו ד״ד ובי״ו, כְּלוֹמַר: כְּשֶׁחָל רֹאשׁ חֹדֶשׁ בְּשַׁבָּת מַפְסִיקִין בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר בּוֹ, וְיִסְתָּם זט״ו; וּכְשֶׁחָל בְּיוֹם ב׳ מַפְסִיקִין בְּו׳ בּוֹ, וְיִסְתָּם ב״ו; וּכְשֶׁחָל בְּיוֹם ד׳ מַפְסִיקִין בְּד׳ בּוֹ, וְיִסְתָּם ד״ד; וּכְשֶׁחָל בְּיוֹם ו׳ מַפְסִיקִין בִּשְׁתֵּי שַׁבָּתוֹת ב׳ בּוֹ וְי״ו בּוֹ, וְיִסְתָּם ובי״ו.

ז יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁפָּרָשַׁת זָכוֹר וּפָרָשַׁת פָּרָה אֲדֻמָּה חַיָּבִים לָקָרְאָם מִדְּאוֹרַיְתָא, לְפִיכָךְ בְּנֵי הַיִּשּׁוּבִים שֶׁאֵין לָהֶם מִנְיָן צְרִיכִים לָבֹא לְמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ מִנְיָן בַּשַּׁבָּתוֹת הַלָּלוּ כְּדֵי לִשְׁמֹעַ פָּרָשִׁיּוֹת אֵלּוּ שֶׁהֵם מִדְּאוֹרַיְתָא, לְפִיכָךְ בְּנֵי הַיִּשּׁוּבִים שֶׁאֵין לָהֶם מִנְיָן צְרִיכִים לָבֹא לְמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ מִנְיָן בַּשַּׁבָּתוֹת הַלָּלוּ כְּדֵי לִשְׁמֹעַ פָּרָשִׁיּוֹת אֵלּוּ שֶׁהֵם מִדְּאוֹרַיְתָא. הַגָּה: וְאִם אִי אֶפְשָׁר לָהֶם לָבֹא, מִכָּל מָקוֹם יְזַהֲרוּ לִקְרוֹתָם בִּנְגִינָתָם וּבְטַעֲמָם (מַצָּא כָּתוּב).

סימן תרפו

א בַּחֲנֻכָּה וּפוּרִים מַתָּר לְהִתְעַנּוֹת לְפָנֵיהֶם וּלְאַחֲרֵיהֶם.

ב מִתְעַנִּים בְּי״ג בַּאֲדָר; וְאִם חָל פּוּרִים בְּאֶחָד בְּשַׁבָּת, מַקְדִּימִין לְהִתְעַנּוֹת בְּיוֹם חֲמִישִׁי. הַגָּה: וְתַעֲנִית זֶה אֵינוֹ חוֹבָה, לָכֵן יֵשׁ לְהֶקֵל בּוֹ לְעֵת הַצֹּרֶךְ, כְּגוֹן: מְעֻבָּרוֹת אוֹ מֵינִיקוֹת אוֹ לְחוֹלֶה שֶׁאֵין בּוֹ סַכָּנָה, וַאֲפִלּוּ כּוֹאֲבֵי עֵינַיִם, שֶׁאִם מִצְטַעֲרִים הַרְבֵּה לֹא יִתְעַנּוּ וְיִפָּרְעוּ אַחַר כָּךְ, אֲבָל שְׁאָר בְּרִיאִים לֹא יִפָּרְשׁוּ מִן הַצִּבּוּר (חִדּוּשֵׁי אַגָּדָה בְּשֵׁם מַחֲזוֹר וִיטְרִי). וְאִם חָל פּוּרִים בְּיוֹם א׳, שֶׁמִּתְעַנִּין בְּיוֹם ה׳ שֶׁלְּפָנָיו, וְחָל בּוֹ בְּרִית מִילָה, מַתָּר לֶאֱכֹל עַל הַמִּילָה, וּלְמָחָר בְּיוֹם ו׳ יִתְעַנּוּ הָאוֹכְלִים (הַגָּהוֹת מִנְהָגִים).

ג יֵשׁ מִתְעַנִּים ג׳ יָמִים, זֶכֶר לְתַעֲנִית אֶסְתֵּר.

סימן תרפז

א חַיָּב אָדָם לִקְרוֹת הַמְּגִלָּה בַּלַּיְלָה וְלַחֲזוֹר וּלְשָׁנוֹתָהּ בַּיּוֹם. וְשֶׁל לַיְלָה, זְמַנָּהּ כָּל הַלַּיְלָה; וְשֶׁל יוֹם, זְמַנָּהּ כָּל הַיּוֹם מֵהָנֵץ הַחַמָּה עַד סוֹף הַיּוֹם; וְאִם קְרָאָהּ מִשֶּׁעָלָה עַמּוּד הַשַּׁחַר, יָצָא.

ב מְבַטְּלִים תַּלְמוּד תּוֹרָה לִשְׁמֹעַ מִקְרָא מְגִלָּה, קַל וָחֹמֶר לִשְׁאָר מִצְוֹת שֶׁל תּוֹרָה שֶׁכֻּלָּם נִדְחִים מִפְּנֵי מִקְרָא מְגִלָּה, וְאֵין לְךָ דָּבָר שֶׁנִּדְחֶה מִקְרָא מְגִלָּה מִפָּנָיו חוּץ מִמֵּת מִצְוָה שֶׁאֵין לוֹ קוֹבְרִים כְּדֵי צָרְכּוֹ, שֶׁהַפּוֹגֵעַ בּוֹ קוֹבְרוֹ תְּחִלָּה וְאַחַר כָּךְ קוֹרֵא. הַגָּה: וְכָל זֶה לֹא מֵירֵי אֶלָּא בְּדַאֲכָא שְׁהוּת לַעֲשׂוֹת שְׁתֵּיהֶן, אֲבָל אִם אִי אֶפְשָׁר לַעֲשׂוֹת שְׁתֵּיהֶן אֵין שׁוּם מִצְוָה דְּאוֹרַיְתָא נִדְחֵית מִפְּנֵי מִקְרָא מְגִלָּה (ר״ן וּבֵית יוֹסֵף בְּשֵׁם תּוֹסְפוֹת וּמהר״א מִזְרַחִי). וְהָא דְּמֵת מִצְוָה קוֹדֵם, הַיְנוּ דַּוְקָא בְּדַאֲפְשָׁר לוֹ לְקָרְאָהּ אַחַר כָּךְ (מהר״א מִזְרַחִי).

סימן תרפח

א כְּרִכִּים הַמֻּקָּפִים חוֹמָה מִימוֹת יְהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן, אֲפִלּוּ אֵינָן מֻקָּפִין עַכְשָׁו, קוֹרִין בְּט״ו, אֲפִלּוּ אִם הֵם בְּחוּצָה לָאָרֶץ, וַאֲפִלּוּ אֵין בָּהֶם עֲשָׂרָה בַּטְּלָנִים (פִּי׳ בַּטְּלָנִים מִמְּלַאכְתָּם וְעוֹסְקִים בְּצָרְכֵי צִבּוּר); וְהוּא שֶׁהֻקַּף וְאַחַר כָּךְ יָשַׁב, אוֹ שֶׁיָּשַׁב תְּחִלָּה עַל דַּעַת לְהַקִּיפוֹ אַחַר כָּךְ, לַאֲפוּקֵי כְּשֶׁנּוֹדַע שֶׁיָּשַׁב תְּחִלָּה עַל דַּעַת שֶׁלֹּא לְהַקִּיפוֹ אֲבָל בְּסָתְמָא הֻקָּפָה וּלְבַסּוֹף יָשְׁבָה (ר״ן).

ב וְכֵן הַכְּפָרִים הַנִּרְאִים עִמָּהֶם, אֲפִלּוּ אֵינָם סְמוּכִים, כְּגוֹן שֶׁהֵם בָּהָר; אוֹ שֶׁסְּמוּכִים לָהֶם, אֲפִלּוּ אֵינָם נִרְאִים עִמָּהֶם, כְּגוֹן שֶׁהֵם בָּעֵמֶק, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִהְיוּ רְחוֹקִים יוֹתֵר מִמִּיל. וּבְשׁוּשָׁן אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָהּ מֻקֶּפֶת חוֹמָה מִימוֹת יְהוֹשֻׁעַ, קוֹרִין בְּט״ו הוֹאִיל וְנַעֲשָׂה בּוֹ הַנֵּס.

ג כְּפָרִים וַעֲיָרוֹת גְּדוֹלוֹת, וּכְרַכִּים שֶׁאֵינָם מֻקָּפִים חוֹמָה מִימוֹת יְהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן קוֹרִין בְּי״ד.

ד כְּרַךְ שֶׁהוּא סָפֵק אִם הֻקַּף בִּימֵי יְהוֹשֻׁעַ אִם לָאו, קוֹרִין בְּי״ד וּבְט״ו וּבְלֵילֵי יוֹם, וְלֹא יְבָרֵךְ כִּי אִם בְּי״ד שֶׁהוּא זְמַן קְרִיאָה לְרֹב הָעוֹלָם.

ה בֶּן עִיר שֶׁהָלַךְ לַכְּרַךְ, אוֹ בֶּן כְּרַךְ שֶׁהָלַךְ לָעִיר, אִם הָיָה דַּעְתּוֹ לַחֲזוֹר לִמְקוֹמוֹ בִּזְמַן קְרִיאָה (שֶׁל י״ד) וְנִתְעַכֵּב וְלֹא חָזַר, קוֹרֵא בִּמְקוֹמוֹ; וְאִם לֹא הָיָה בְּדַעְתּוֹ לַחֲזוֹר אֶלָּא לְאַחַר זְמַן הַקְּרִיאָה, קוֹרֵא עִם אַנְשֵׁי הַמָּקוֹם שֶׁהוּא שָׁם. הַגָּה: וְאִם הוּא בַּמִּדְבָּר אוֹ בַּסְּפִינָה, קוֹרֵא בְּיוֹם י״ד כְּמוֹ רֹב הָעוֹלָם (כָּל בּוֹ).

ו יוֹם חֲמִשָּׁה עָשָׂר שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת אֵין קוֹרִין הַמְּגִלָּה בְּשַׁבָּת, אֶלָּא מַקְדִּימִים לִקְרוֹתָהּ בְּעֶרֶב שַׁבָּת, וְגוֹבִים מָעוֹת מַתָּנוֹת עֲנִיִּים וּמְחַלְּקִים אוֹתָם בּוֹ בַּיּוֹם; וּבְיוֹם שַׁבָּת מוֹצִיאִים שְׁנֵי סְפָרִים וּבַשֵּׁנִי קוֹרִין: וַיְבָא עֲמָלֵק; וְאוֹמְרִים: עַל הַנִּסִּים; וְאֵין עוֹשִׂים סְעֻדַת פּוּרִים עַד יוֹם אֶחָד בְּשַׁבָּת.

ז הַמְפָרֵשׁ בַּיָּם וְהַיּוֹצֵא בְּשַׁיָּרָא וְאֵינוֹ מוֹצֵא מְגִלָּה לְהוֹלִיךְ עִמּוֹ, יִקְרָאֶנָּה בְּי״ג אוֹ בְּי״ב אוֹ בְּאֶחָד עָשָׂר, בְּלֹא בְּרָכָה; וְאִם אִי אֶפְשָׁר לְהַמְתִּין עַד יָמִים הַלָּלוּ, יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁקּוֹרֵא אֲפִלּוּ מִתְּחִלַּת הַחֹדֶשׁ. הַגָּה: וְהֻכֵּי נָהוּג; מֵיהוּ אִם נִזְדַּמֵּן לוֹ אַחַר כָּךְ מְגִלָּה, חוֹזֵר וְקוֹרֵא אוֹתָהּ בְּיוֹם י״ד, אֲפִלּוּ קָרָאהּ תְּחִלָּה בְּיוֹם י״ג מִכָּל מָקוֹם קָרֵא אוֹתָהּ שֶׁלֹּא בִּזְמַנָּהּ (כָּל בּוֹ וּבְיֵת יוֹסֵף).

ח בֶּן עִיר שֶׁהָיָה בַּסְּפִינָה אוֹ בַּדֶּרֶךְ וְלֹא הָיָה בְּיָדוֹ מְגִלָּה, וְאַחַר כָּךְ נִזְדַּמְּנָה לוֹ בְּט״ו, קוֹרֵא אוֹתָהּ בְּט״ו.

סימן תרפט

א הַכֹּל חַיָּבִים בְּקְרִיאָתָהּ, אֲנָשִׁים וְנָשִׁים וְגֵרִים וַעֲבָדִים מְשֻׁחְרָרִים; וּמְחַנְּכִים אֶת הַקְּטַנִּים לִקְרוֹתָהּ.

ב אֶחָד הַקּוֹרֵא וְאֶחָד הַשּׁוֹמֵעַ מִן הַקּוֹרֵא, יָצָא יְדֵי חוֹבָתוֹ; וְהוּא שֶׁיִּשְׁמַע מִפִּי שֶׁהוּא חַיָּב בִּקְרִיאָתָהּ. לְפִיכָךְ אִם הָיָה הַקּוֹרֵא חֵרֵשׁ אוֹ קָטָן אוֹ שׁוֹטֶה, הַשּׁוֹמֵעַ מִמֶּנּוּ לֹא יָצָא; וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁהַנָּשִׁים אֵינָם מוֹצִיאוֹת אֶת הָאֲנָשִׁים. הַגָּה: וְיֵשׁ אוֹמְרִים אִם הָאִשָּׁה קוֹרְאָהּ לְעַצְמָהּ מְבָרֶכֶת: לִשְׁמֹעַ מְגִלָּה, שֶׁאֵינָהּ חַיֶּבֶת בְּקְרִיאָה (מָרְדְּכִי פ״ק דְּמְגִלָּה).

ג אַנְדְּרוֹגִינוּס מוֹצִיא מִינוֹ וְלֹא שֶׁאֵינוֹ מִינוֹ, טֻמְטוּם וּמִי שֶׁחָצְיוֹ עֶבֶד אֲפִלּוּ מִינוֹ אֵינוֹ מוֹצִיא. הַגָּה: יֵשׁ אוֹמְרִים דְּאֲפִלּוּ אֶת עַצְמוֹ אֵינוֹ מוֹצִיא וְצָרִיךְ לִשְׁמֹעַ מֵאֲחֵרִים (בְּיֵת יוֹסֵף).

ד הַשּׁוֹמֵעַ מְגִלָּה מִמִּי שֶׁהוּא מֻדָּר הֲנָאָה מִמֶּנּוּ, יָצָא.

ה מָקוֹם שֶׁאֵין מִנְיָן, אִם אֶחָד יוֹדֵעַ וְהָאֲחֵרִים אֵינָם יוֹדְעִים אֶחָד פּוֹטֵר אֶת כֻּלָּם; וְאִם כֻּלָּם יוֹדְעִים, כָּל אֶחָד קוֹרֵא לְעַצְמוֹ.

ו מִנְהָג טוֹב לְהָבִיא קְטַנִּים וּקְטַנּוֹת לִשְׁמֹעַ מִקְרָא מְגִלָּה.

סימן תרצ

א קוֹרֵא אָדָם אֶת הַמְּגִלָּה בֵּין עוֹמֵד בֵּין יוֹשֵׁב; אֲבָל לֹא יִקְרָא בְּצִבּוּר, יוֹשֵׁב, לְכַתְּחִלָּה מִפְּנֵי כְּבוֹד הַצִּבּוּר. הַגָּה: וְאָסוּר לַחֲזָן לִקְרוֹת אֶת הַמְּגִלָּה עַד שֶׁאוֹמְרִים לוֹ: קְרָא, (מָרְדְּכִי פֶּרֶק הַקּוֹרֵא).

ב אֲפִלּוּ שְׁנַיִם, וַאֲפִלּוּ עֲשָׂרָה, יְכוֹלִים לִקְרוֹתָהּ בְּיַחַד וְיוֹצְאִים הֵם וְהַשּׁוֹמְעִים מֵהֶם.

ג צָרִיךְ לִקְרוֹתָהּ כֻּלָּהּ, וּמִתּוֹךְ הַכְּתָב; וְאִם קְרָאָהּ עַל פֶּה, לֹא יָצָא. וְצָרִיךְ שֶׁתְּהֵא כְּתוּבָה כֻּלָּהּ לְפָנָיו לְכַתְּחִלָּה, אֲבָל בְּדִיעֲבַד אִם הִשְׁמִיט הַסּוֹפֵר בְּאֶמְצָעָהּ תֵּבוֹת, אֲפִלּוּ עַד חֲצָיָהּ, וּקְרָאָם הַקּוֹרֵא עַל פֶּה, יָצָא. הַגָּה: אֲבָל אִם הִשְׁמִיט תְּחִלָּתָהּ אוֹ סוֹפָהּ, אֲפִלּוּ מְעוּטָהּ, לֹא יָצָא (ר״ן); וַאֲפִלּוּ בְּאֶמְצָעָהּ דַּוְקָא דְּלֹא הִשְׁמִיט עִנְיָן שָׁלֵם, (בְּיֵת יוֹסֵף בְּשֵׁם א״ח); אֲבָל בְּיוֹתֵר מֵחֲצָיָהּ, אֲפִלּוּ הֵן כְּתוּבוֹת, אֶלָּא שֶׁהֵן מְטֻשְׁטָשׁוֹת וְאֵין רִשּׁוּמָן נִכָּר, פְּסוּלָה.

ד מִי שֶׁתּוֹפֵס בְּיָדוֹ מְגִלָּה שֶׁאֵינָהּ כְּשֵׁרָה, לֹא יִקְרָא עִם שְׁלִיחַ צִבּוּר, אֶלָּא שׁוֹמֵעַ וְשׁוֹתֵק. הַגָּה: וְכֵן לֹא יִסַּיֵּע שׁוּם אָדָם עַל פֶּה לַחַזָּן, וְלָכֵן אוֹתָן הַפְּסוּקִים שֶׁקּוֹרִין הַקָּהָל צָרִיךְ הַחַזָּן לַחֲזֹר וְלִקְרוֹתָם מִתּוֹךְ מְגִלָּה כְּשֵׁרָה. (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם שִׁבּוּלֵי לֶקֶט).

ה קָרָאהּ סְרוּגִין, דְּהַיְנוּ שֶׁפָּסַק בָּהּ וְשָׁהָה וְאַחַר כָּךְ חָזַר לַמָּקוֹם שֶׁפָּסַק, אֲפִלּוּ שָׁהָה כְּדֵי לִגְמֹר אֶת כֻּלָּהּ, יָצָא. הַגָּה: וַאֲפִלּוּ סָח בֵּינְתַיִם. מֵיהוּ גּוֹעֲרִין בְּמִי שֶׁסָּח בֵּינְתַיִם, כְּדִלְקַמָּן סִימָן תרצ״ב סָעִיף ב׳. (הַרַשְׁבָּ״א סִי׳ רמ״ד).

ו הַקּוֹרֵא אֶת הַמְּגִלָּה לְמַפְרֵעַ, לֹא יָצָא; קָרָא פָּסוּק אֶחָד וְדִלֵּג הַשֵּׁנִי וְקָרָא שְׁלִישִׁי וְאַחַר כָּךְ חָזַר וְקָרָא הַשֵּׁנִי, לֹא יָצָא. מִפְּנֵי שֶׁקָּרָא לְמַפְרֵעַ פָּסוּק אֶחָד; אֶלָּא כֵּיצַד יַעֲשֶׂה, מַתְחִיל מִפָּסוּק שֵׁנִי שֶׁשָּׁכַח, וְקוֹרֵא עַל הַסֵּדֶר.

ז הַקּוֹרֵא אֶת הַמְּגִלָּה עַל פֶּה, לֹא יָצָא יְדֵי חוֹבָתוֹ.

ח הַלּוֹעֵז שֶׁשָּׁמַע אֶת הַמְּגִלָּה הַכְּתוּבָה בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ וּבְכִתְבֵי הַקֹּדֶשׁ, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ מַה הֵם אוֹמְרִים, יָצָא יְדֵי חוֹבָתוֹ.

ט הָיְתָה כְּתוּבָה תַּרְגּוּם אוֹ בִּלְשׁוֹן אַחֶרֶת מִלְּשׁוֹנוֹת הָעַכּוּ״ם, לֹא יָצָא יְדֵי חוֹבָתוֹ בִּקְרִיאָתָהּ אֶלָּא הַמַּכִּיר אוֹתוֹ בִּלְשׁוֹן בִּלְבַד; אֲבָל אִם הָיְתָה כְּתוּבָה בְּכְתָב עִבְרִי, וּקְרָאָהּ אֲרַמִּית לַאֲרַמִּי, לֹא יָצָא, שֶׁנִּמְצָא זֶה קוֹרֵא עַל פֶּה, וְכֵיוָן שֶׁלֹּא יָצָא הַקּוֹרֵא יְדֵי חוֹבָתוֹ לֹא יָצָא הַשּׁוֹמֵעַ מִמֶּנּוּ. הַגָּה: אֲבָל אֵין לָחוּשׁ בְּאֵיזֶה כְּתָב כְּתוּבָה (בֵּית יוֹסֵף).

י מִי שֶׁיּוֹדֵעַ לַעַז וְיוֹדֵעַ אַשּׁוּרִית, אֵינוֹ יוֹצֵא בְּלַעַז; וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁיּוֹצֵא. הַגָּה: וְאִם כְּתוּבָה בִּשְׁנֵי לְשׁוֹנוֹת, מִי שֶׁמְּבִינִים יָצְאוּ (בֵּית יוֹסֵף).

יא יֵשׁ לְמָחוֹת בְּיַד הַקּוֹרְאִים לָנָשִׁים הַמְּגִלָּה בִּלְשׁוֹן לַעַז, אַף עַל פִּי שֶׁכְּתוּבָה בִּלְשׁוֹן לַעַז.

יב קָרָאהּ מִתְנַמְנֵם, הוֹאִיל וְלֹא נִרְדַּם בְּשִׁנָּה, יָצָא; אֲבָל אִם שְׁמָעָהּ מִתְנַמְנֵם, לֹא יָצָא.

יג הָיָה כּוֹתְבָהּ, שֶׁקּוֹרֵא פָּסוּק בַּמְּגִלָּה שֶׁהוּא מַעְתִּיק מִמֶּנָּה, וְכוֹתְבָהּ; אִם כִּוֵּן לִבּוֹ לָצֵאת יְדֵי חוֹבָתוֹ, יָצָא, וְהוּא שֶׁתְּהֵא כְּתוּבָה כֻּלָּהּ לְפָנָיו בַּמְּגִלָּה שֶׁהוּא מַעְתִּיק מִמֶּנָּה; וְכֵן אִם הָיָה מַגִּיהָהּ; וְכֵן אִם הָיָה דּוֹרְשָׁהּ, שֶׁקּוֹרֵא פָּסוּק בְּמְגִלָּה שְׁלֵמָה וְדוֹרְשׁוֹ, אִם כִּוֵּן לִבּוֹ לָצֵאת יְדֵי חוֹבָתוֹ, יָצָא; וְלֹא יַפְסִיק בָּהּ בְּעִנְיָנִים אֲחֵרִים כְּשֶׁדּוֹרְשָׁהּ, שֶׁאָסוּר לְהַפְסִיק בָּהּ בְּעִנְיָנִים אֲחֵרִים.

יד הַקּוֹרֵא אֶת הַמְּגִלָּה צָרִיךְ שֶׁיְּכַוֵּן לְהוֹצִיא הַשּׁוֹמֵעַ, וְצָרִיךְ שֶׁיְּכַוֵּן הַשּׁוֹמֵעַ לָצֵאת, וְאִם הַקּוֹרֵא שְׁלִיחַ צִבּוּר מִסְתָּמָא דַּעְתּוֹ עַל כָּל הַשּׁוֹמְעִים, אֲפִלּוּ הֵם אֲחוֹרֵי בֵּית הַכְּנֶסֶת, אֵין מְדַקְדְּקִין בְּטָעֲיוֹתֶיהָ; וְיֵשׁ אוֹמְרִים דַּוְקָא בְּטָעוּת שֶׁהַלָּשׁוֹן וְהָעִנְיָן אֶחָד, כְּהַהוּא עֲבָדָא דְּתָרֵי תַּלְמִידֵי דַּהֲווּ יָתְבֵי קַמֵּהּ דְּרַב, חַד קָרֵי יְהוּדִים וְחַד קָרֵי יְהוּדָיִם וְלֹא אַהְדַּר חַד מִינַיְיהוּ; אֲבָל טָעוּת אַחֵר; לֹא.

טו צָרִיךְ לוֹמַר עֲשָׂרֶת בְּנֵי הָמָן וְעֲשָׂרֶת, הַכֹּל בִּנְשִׁימָה אַחַת, לְהוֹדִיעַ שֶׁכֻּלָּם נֶהֱרְגוּ וְנִתְלוּ כְּאֶחָד. הַגָּה: וְדַוְקָא לְכַתְּחִלָּה, אֲבָל בְּדִיעֲבַד אִם הִפְסִיק בֵּינֵיהֶם יָצָא (תּוֹס׳ סַפ״ק דְּמְגִלָּה וְאֲבוּדְרָהֶם וּמַהֲרִי״ל). וּלְכַתְּחִלָּה נוֹהֲגִין לוֹמַר בְּנִשִׁימָה אַחַת מִתְּחִלַּת חֲמֵשׁ מֵאוֹת אִישׁ וְאֶת פַּרְשַׁנְדָּתָא וכו׳ עַד עֲשָׂרֶת; (מַהֲרִי״ל בְּשֵׁם רוֹקֵחַ).

טז צָרִיךְ שֶׁיֹּאמַר: אָרוּר הָמָן, בָּרוּךְ מָרְדְּכַי, אָרוּרָה זֶרֶשׁ, בְּרוּכָה אֶסְתֵּר, אֲרוּרִים כָּל עוֹבְדֵי אֱלִילִים, בְּרוּכִים כָּל יִשְׂרָאֵל; וְצָרִיךְ שֶׁיֹּאמַר: וְגַם חַרְבוֹנָה זָכוּר לְטוֹב.

יז מִנְהַג כָּל יִשְׂרָאֵל שֶׁהַקּוֹרֵא קוֹרֵא וּפוֹשְׁטָהּ כְּאִגֶּרֶת, לְהַרְאוֹת הַנֵּס; וּכְשֶׁיִּגְמֹר, חוֹזֵר וְכוֹרְכָהּ כֻּלָּהּ, וּמְבָרֵךְ. הַגָּה: יֵשׁ שֶׁכָּתְבוּ שֶׁנּוֹהֲגִין לוֹמַר ד׳ פְּסוּקִים שֶׁל גְּאֻלָּה בְּקוֹל רָם, דְּהַיְנוּ: אִישׁ יְהוּדִי וגו׳, וּמָרְדְּכַי יָצָא וגו׳, לַיְּהוּדִים הָיְתָה אוֹרָה וגו׳, כִּי קָרְדְּכַי הַיְּהוּדִי וגו׳; וְכֵן נוֹהֲגִין בִּמְדִינוֹת אֵלּוּ (הַגָּהוֹת מַיְמוֹנִי פ״א וְכָל בּוֹ וַאֲבוּדְרָהֶם); וְהַחַזָּן חוֹזֵר וְקוֹרֵא אוֹתָן. עוֹד כָּתְבוּ שֶׁנָּהֲגוּ הַתִּינוֹקוֹת לָצוּר צוּרַת הָמָן עַל עֵצִים וַאֲבָנִים, אוֹ לִכְתֹּב שֵׁם הָמָן עֲלֵיהֶן, וּלְהַכּוֹתָן זֶה עַל זֶה כְּדֵי שֶׁיִּמָּחֶה שְׁמוֹ עַל דֶּרֶךְ: מָחֹה תִּמְחֶה אֶת זֵכֶר עֲמָלֵק (דְּבָרִים כה, יט) וְשָׁם רְשָׁעִים יִרְקָב (מִשְׁלֵי י, ז) וּמִזֶּה נִשְׁתַּרְבֵּב הַמִּנְהָג שֶׁמַּכִּים הָמָן כְּשֶׁקּוֹרִים אֶת הַמְּגִלָּה בְּבֵית הַכְּנֶסֶת (אַבּוּדְרָהֶם); וְאֵין לְבַטֵּל שׁוּם מִנְהָג אוֹ לִלְעֹג עָלָיו, כִּי לֹא לְחִנָּם הֶקֵּבָּע. (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם א״ח).

יח מְגִלָּה בְּי״ד וּבְט״ו צָרִיךְ לַחֲזֹר אַחַר עֲשָׂרָה, וְאִם אִי אֶפְשָׁר בַּעֲשָׂרָה קוֹרִים אוֹתָם בְּיָחִיד. הַגָּה: וְיֵשׁ לְהִסְתַּפֵּק אִם נָשִׁים מִצְטָרְפוֹת לַעֲשָׂרָה. (הַגָּהוֹת אֲשֵׁרִי פ״ק טוּר סִי׳ תרס״ט). וְאִם קָרְאוּ אוֹתָם בְּצִבּוּר, וְאֵיזֶה יָחִיד לֹא שָׁמְעָה, יָכוֹל לִקְרוֹת אַפִּלּוּ לְכַתְּחִלָּה בְּיָחִיד, הוֹאִיל וְקוֹרִין אוֹתָם בְּאוֹתָהּ הָעִיר בַּעֲשָׂרָה (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם א״ח); וּכְשֶׁהַיָּחִיד קוֹרֵא אוֹתָהּ בִּזְמַנָּהּ, צָרִיךְ לְבָרֵךְ עָלֶיהָ. (בֵּית יוֹסֵף).

סימן תרצא

א אֵין כּוֹתְבִין הַמְּגִלָּה אֶלָּא בִּדְיוֹ, עַל הַגְּוִיל אוֹ עַל הַקֻּלְף, כְּסֵפֶר תּוֹרָה; וְאִם כְּתָבָהּ בְּמֵי עֲפָצִים וְקַנְקַנְתּוֹם, כְּשֵׁרָה. כְּתָבָהּ בִּשְׂאָר מִינֵי צְבָעוֹנִים, פְּסוּלָה. וּצְרִיכָה שִׂרְטוּט כַּתּוֹרָה עַצְמָהּ; וְאֵין הָעוֹר שֶׁלָּהּ צָרִיךְ לְעַבֵּד לִשְׁמָהּ; וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁצָּרִיךְ עִבּוּד לִשְׁמָהּ.

ב הָיְתָה כְּתוּבָה עַל הַנְּיָר אוֹ עַל עוֹר שֶׁאֵינוֹ מְעֻבָּד, אוֹ שֶׁכְּתָבָהּ עַכּוּ"ם אוֹ אֶפִּיקוֹרוֹס, פְּסוּלָה; וְדִינָהּ כְּסֵפֶר תּוֹרָה לְעִנְיַן הֶקֵּף גְּוִיל וַחֲטָטְרוֹת חִתִּי"ן וּתְלִיַּת הֶהִי"ן וְקוֹפִּי"ן וְכָל גּוּפוֹת הָאוֹתִיּוֹת בְּצוּרָתָן וּבַחֲסָרוֹת וְיִתֵרוֹת. הַגָּה: גַּם צָרִיךְ לְכָתְבָהּ מִן הַכְּתָב (ר"ן), וּלְהוֹצִיא כָּל תֵּבָה מִפִּיו קֹדֶם שֶׁיִּכְתְּבֶנָּה, כְּמוֹ בְּסֵפֶר תּוֹרָה (מַהֲרִי"ל); וְעוֹשִׂין כָּל פָּרָשִׁיּוֹתֶיהָ סְתוּמוֹת, וְאִם עָשָׂאן פְּתוּחוֹת, פְּסוּלָה (הַגָּהוֹת מַיְמוֹנִי פ"ב מִהִלְכוֹת מְגִלָּה וְחֲנֻכָּה מהרא"י סִימָן כ"ג); וּבְדִיעֲבַד אֵין לִפְסֹל מְגִלָּה מְשׁוּם חֲסָרוֹת וְיִתֵרוֹת, דְּלֹא גָּרַע מֵהֶשְׁמִיט בָּהּ הַסּוֹפֵר אוֹתִיּוֹת, דְּכִשֵּׁרָה (הַגָּהוֹת מַיְמוֹנִי פ"ב וְאוֹר זָרוּעַ), כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר סִי' תר"צ סָעִיף ג'; וּצְרִיכָה עַמּוּד בְּסוֹפָהּ וְחָלָק בְּרֹאשָׁהּ כְּדֵי לְהַקִּיפָהּ בּוֹ; וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁצְּרִיכָה תַּגִּין, וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁאֵינָהּ צְרִיכָה; הַגָּה: וְנָהֲגוּ לְתַיְּגָהּ, גַּם נָהֲגוּ שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת לָהּ עַמּוּד כְּלָל בְּסוֹפָהּ. (מַהֲרִי"ל).

ג עֲשָׂרָת בְּנֵי הָמָן צָרִיךְ לִכְתָבָהּ כְּשִׁירָה, וְלֹא כְּשְׂאָר שִׁירוֹת שֶׁחָלָק עַל גַּבֵּי כְּתָב, אֶלָּא מַנִּיחַ חָלָק בֵּין כְּתָב לִכְתָב; וְאִם לֹא עָשָׂה כֵּן, פְּסוּלָה.

ד צָרִיךְ לְהַאֲרִיךְ בְּוָא"ו דְּוַיְזָתָא בִּכְתִיבָתָהּ, וְיֵשׁ אוֹמְרִים בִּקְרִיאָתָהּ (ר"ן בְּשֵׁם הָרֹא"שׁ וּמַהֲרִי"ל וּבֵית יוֹסֵף בְּשֵׁם א"ח); וְצָרִיךְ לִכְתֹּב אִישׁ בְּרֹאשׁ דַּפָּא, וְאֶת בְּסוֹפָהּ.

ה אִם תִּפְרָהּ בְּחוּטֵי פִּשְׁתָּן, פְּסוּלָה.

ו אִם הֵטִיל בָּהּ ג' חוּטֵי גִּידִים, כְּשֵׁרָה, וּבִלְבַד שֶׁיִּהְיוּ מְשֻׁלָּשׁוֹת; וּמִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ פְּרוּשִׁים שׁוֹנִים, צָרִיךְ לָצֵאת יְדֵי כֻּלָּם וְיַעֲשֶׂה שְׁלֹשָׁה תְּפִירוֹת בְּרֹאשָׁהּ וְג' בְּסוֹפָהּ וְג' בְּאֶמְצָעִיתָהּ וּתְפִירָה אַחַת בַּחֵלֶק הָרְבִיעִי מִצַּד זֶה וּתְפִירָה אַחַת בַּחֵלֶק הָרְבִיעִי שֶׁמִּצַּד הָאַחֵר. הַגָּה: וְאִם אֵין לוֹ גִּידִין יוֹתֵר, מוּטָב לִתְפֹּר הַנִּשְׁאָר בְּחוּטֵי פִּשְׁתָּן מִלְּהַנִּיחוֹ בְּלֹא תְּפִירָה (הַגָּהוֹת מַיְמוֹנִי פֶּרֶק ב' וְכָל בּוֹ); אֲבָל אִם יֵשׁ לוֹ גִּידִין יִתְפֹּר כֻּלָּהּ בְּגִידִין; וְהַתְּפִירָה תִּהְיֶה מִבַּחוּץ וְלֹא מִבִּפְנִים (רַבֵּנוּ יְרוּחָם נ"י ח"ב בְּשֵׁם א"ח).

ז צָרִיךְ לְהַנִּיחַ שִׁיּוּר בְּרֹאשׁ הַיְרִיעָה וּבְסוֹפָהּ, כְּשֶׁתּוֹפְרָם יַחַד, וּבְמַשֶּׁהוּ סַגִּי.

ח אֵין קוֹרִין בְּצִבּוּר בְּמְגִלָּה הַכְּתוּבָה בֵּין הַכְּתוּבִים; וְאִם קָרָא, לֹא יָצָא אֶלָּא אִם כֵּן הָיְתָה יְתֵרָה עַל שְׂאָר הַיְרִיעוֹת אוֹ חֲסֵרָה, כְּדֵי שֶׁיְּהֵא לָהּ הֶכֵּר; אֲבָל הַיָּחִיד קוֹרֵא בָּהּ, וַאֲפִלּוּ אֵינָהּ חֲסֵרָה אוֹ יְתֵרָה, וְיוֹצֵא בָּהּ יְדֵי חוֹבָתוֹ; וְדַוְקָא כְּשֶׁהִיא כְּתוּבָה בְּגִלָּיוֹן כְּסֵפֶר תּוֹרָה.

ט מְגִלָּה שֶׁהִיא נְקֵבָה, וְכֵן אִם כָּתַב בָּהּ בַּדַּף הָרִאשׁוֹן בְּרָכוֹת וּפִיּוּטִים, אֵינָהּ נִפְסֶלֶת בְּכָךְ.

י אִם אֵין מְגִלָּה כְּשֵׁרָה קוֹרִים אוֹתָהּ בְּחֲמִשָּׁה בְּלֹא בְּרָכָה.

יא אִם קָרָא בְּמְגִלָּה גְּזוּלָה, יָצָא. הַגָּה: וְאִם מְבָרְכִים עָלֶיהָ, עַיֵּן לְעֵיל סִימָן תרמ"ט לְעִנְיַן לוּלָב הַגָּזוּל, וְהוּא הַדִּין כָּאן.

סימן תרצב

א הַקּוֹרֵא אֶת הַמְּגִלָּה מְבָרֵךְ לְפָנֶיהָ ג' בְּרָכוֹת: עַל מִקְרָא מְגִלָּה, וְשֶׁעָשָׂה נִסִּים, וְשֶׁהֶחֱיָנוּ; וּבַיּוֹם אֵינוֹ חוֹזֵר וּמְבָרֵךְ שֶׁהֶחֱיָנוּ; הַגָּה: וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּאַף בַּיּוֹם מְבָרֵךְ: שֶׁהֶחֱיָנוּ (טור בְּשֵׁם רַבֵּנוּ תָּם וְהָרֹא"שׁ וְהַמַּגִּיד), וְכֵן נוֹהֲגִין בְּכָל מְדִינוֹת אֵלּוּ; וְאֶחָד יָכוֹל לְבָרֵךְ וְשֵׁנִי קוֹרֵא (הַגָּהוֹת אֲשֵׁרִי פ"ג); וּלְאַחֲרֶיהָ נוֹהֲגִין לְבָרֵךְ: הָרָב אֶת רִיבֵנוּ וכו'. אִם לֹא בֵּרַךְ לֹא לְפָנֶיהָ וְלֹא לְאַחֲרֶיהָ, יָצָא. הַגָּה: וְנָהֲגוּ לוֹמַר בַּלַּיְלָה: אֲשֶׁר הֵנִיא, אֲבָל לֹא בַּיּוֹם (כָּל בּוֹ וּבֵית יוֹסֵף בְּשֵׁם א"ח), וְאֵין לְבָרֵךְ אַחֲרֶיהָ אֶלָּא בְּצִבּוּר.

ב אֵין לָשׂוּחַ בְּעוֹד שֶׁקּוֹרִין אוֹתָהּ.

ג אַף עַל פִּי שֶׁיָּצָא כְּבָר, מְבָרֵךְ לְהוֹצִיא אֶת אַחֵר יְדֵי חוֹבָתוֹ.

ד מִי שֶׁהוּא אָנוּס קָצַת וְאֵינוֹ יָכוֹל לֵילֵךְ לְבֵית הַכְּנֶסֶת וְצָרִיךְ לְהַמְתִּין עַד אַחַר שֶׁקָּרְאוּ הַקָּהָל, וְקָשֶׁה עָלָיו לִישֵׁב בְּתַעֲנִית כָּל כָּךְ, יָכוֹל לִשְׁמֹעַ קְרִיאָתָהּ מִבְּעוֹד יוֹם מִפְּלַג הַמִּנְחָה וּלְמַעְלָה. הַגָּה: אֲבָל אָסוּר לֶאֱכֹל קֹדֶם שֶׁיִּשְׁמַע קְרִיאַת הַמְּגִלָּה, אֲפִלּוּ הַתַּעֲנִית קָשֶׁה עָלָיו (תְּרוּמַת הַדֶּשֶׁן סִימָן ק"ט).

סימן תרצג

א אַחַר קְרִיאַת הַמְּגִלָּה בְּעַרְבִית, אוֹמֵר: וְאַתָּה קָדוֹשׁ, וְאִם חָל בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת אוֹמֵר: וְיִהְיוּ נֹעַם, לְךָ הַמְּלוּכָה וְאַתָּה קָדוֹשׁ. הַגָּה: וְאוֹמְרִים: וְיִתֶּן לְךָ, וְקוֹרִים הַמְּגִלָּה וְאַחַר כָּךְ מַבְדִּילִין (מִנְהָגִים).

ב **אוֹמֵר: עַל הַנִּסִּים, בַּלַּיְלָה וּבַיּוֹם.** הַגָּה: וְאִם לֹא אָמָרוֹ, אֵין מַחֲזִירִין אוֹתוֹ (טוּר). וְאֵין אוֹמְרִים עַל הַנִּסִּים רַק בְּיוֹם י״ד, אֲבָל לֹא בְּט״ו (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם א״ח וּמִנְהָגִים); וּבְלֵיל י״ד, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא קָרָאוּ הַמְּגִלָּה עֲדַיִן, אוֹמֵר עַל הַנִּסִּים, בִּתְפִלַּת עַרְבִית. (הַגָּהוֹת מֵימוֹנִי פ״ב).

ג **אֵין קוֹרִין בּוֹ הַלֵּל, וְאֵין נוֹפְלִים עַל פְּנֵיהֶם.** הַגָּה: וְאֵין אוֹמְרִים לַמְנַצֵּחַ וְלֹא אַל אֶרֶךְ אַפַּיִם (מִנְהָגִים וּבֵית יוֹסֵף בְּשֵׁם תּוֹסָפוֹת).

ד **מוֹצִיאִין סֵפֶר תּוֹרָה וְקוֹרִין בְּפָרָשַׁת וַיָּבֹא עֲמָלֵק, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין בָּהּ אֶלָּא ט׳ פְּסוּקִים; וְכוֹפְלִין פָּסוּק אַחֲרוֹן כְּדֵי לְהַשְׁלִים עֲשָׂרָה פְּסוּקִים.** וְאֵין הַמִּנְהָג לִכְפֹּל פָּסוּק הָאַחֲרוֹן שֶׁל הַפָּרָשָׁה. **וְקוֹרִין הַמְּגִלָּה וְאַחַר כָּךְ סֵדֶר קְרֻשָּׁה.** הַגָּה: כְּשֶׁיֵּשׁ מִילָה בְּפוּרִים מֻלִּין הַתִּינוֹק קֹדֶם קְרִיאַת הַמְּגִלָּה (מַהֲרִי״ל וּמִנְהָגִים).

סימן תרצד

א **חַיָּב כָּל אָדָם לִתֵּן לָפָחוֹת שְׁתֵּי מַתָּנוֹת לִשְׁנֵי עֲנִיִּים.** הַגָּה: יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁיֵּשׁ לִתֵּן קֹדֶם פּוּרִים מֵחֲצִית מִן הַמַּטְבֵּעַ הַקָּבוּעַ בְּאוֹתוֹ מָקוֹם וּבְאוֹתוֹ זְמַן, זֶכֶר לְמַחֲצִית הַשֶּׁקֶל שֶׁהָיוּ נוֹתְנִין בְּאֲדָר; וּמֵאַחַר שֶׁשָּׁלְשָׁה פְּעָמִים כָּתוּב תְּרוּמָה בְּפָרָשָׁה, יֵשׁ לִתֵּן שְׁלֹשָׁה (עַרְדְּכֵי רֵישׁ פ״ק דְּמְגִלָּה); וְיֵשׁ לִתֵּנוֹ בְּלֵיל פּוּרִים קֹדֶם שֶׁמִּתְפַּלְּלִים מִנְחָה (מַהֲרִי״ל), וְכֵן נוֹהֲגִין בְּכָל מְדִינוֹת אֵלּוּ; וְיֵשׁ לִתֵּן ג׳ חֲצָאִים גְּדוֹלִים בִּמְדִינוֹת אֵלּוּ, כִּי אֵין מַטְבֵּעַ שֶׁשֹּׁם מַחֲצִית עָלֶיהָ מִלְּבַד זוֹ; וּבִמְדִינוֹת אוֹסטרייר״ך יִתְּנוּ ג׳ חֲצִי ווינ״ר, שֶׁנִּקְרְאוּ גַּם כֵּן מַחֲצִית, וְכֵן לְכָל מְדִינָה וּמְדִינָה; וְאֵין חַיָּב לִתֵּנוֹ רַק מִי שֶׁהוּא מִבֶּן עֶשְׂרִים וּלְמַעְלָה, וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁנּוֹתְנִים מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל לְצְדָקָה מִלְּבַד ג׳ מַחֲצִית אֵלּוּ, וְאֵין נוֹהֲגִין כֵּן.

ב **אֵין מְשַׁנִּין מָעוֹת פּוּרִים לִצְדָקָה אַחֶרֶת.** הַגָּה: וְדַוְקָא הַנִּפְּאִים (מָרְדְּכִי פ״ק דְּבֵיצָה בְּתַרְאֵ), **אֲבָל הֶעָנִי יָכוֹל לַעֲשׂוֹת בּוֹ מַה שֶּׁיִּרְצֶה.**

ג **אֵין מְדַקְדְּקִים בְּמָעוֹת פּוּרִים אֶלָּא כָּל מִי שֶׁפּוֹשֵׁט יָדוֹ לִטֹּל נוֹתְנִים לוֹ; וּבְמָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ לִתֵּן אַף לְעַכּוּ״ם, נוֹתְנִים.**

ד **בְּמָקוֹם שֶׁאֵין עֲנִיִּים, יָכוֹל לְעַכֵּב מָעוֹת פּוּרִים שֶׁלּוֹ לְעַצְמוֹ וְנוֹתְנָם בַּמָּקוֹם שֶׁיִּרְצֶה.**

סימן תרצה

א הַגָּה: מִצְוָה לְהַרְבּוֹת בִּסְעֻדַּת פּוּרִים (טוּר); וּבְסָעֻדָּה אַחַת יוֹצְאִים (מָרְדְּכִי סוֹף פ״ק). **סְעֻדַּת פּוּרִים שֶׁעֲשָׂאָהּ בַּלַּיְלָה, לֹא יָצָא יְדֵי חוֹבָתוֹ.** הַגָּה: וּמִכָּל מָקוֹם גַּם בַּלַּיְלָה יִשְׂמַח וְיִרְבֶּה קֶצֶת בִּסְעֻדָּה. (תְּשׁוּבַת מהרי״ו).

ב **חַיָּב אִינִישׁ לְבַסּוֹמֵי בְּפוּרְיָא עַד דְּלֹא יָדַע בֵּין אָרוּר הָמָן לְבָרוּךְ מָרְדְּכַי.** הַגָּה: וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּאֵינוֹ צָרִיךְ לְהִשְׁתַּכֵּר כָּל כָּךְ, אֶלָּא שֶׁיִּשְׁתֶּה יוֹתֵר מִלְּמוּדוֹ (כָּל בּוֹ) וְיִישַׁן, וּמִתּוֹךְ שֶׁיִּשַּׁן אֵינוֹ יוֹדֵעַ בֵּין אָרוּר הָמָן לְבָרוּךְ מָרְדְּכַי. (מַהֲרִי״ל). וְאֶחָד הַמַּרְבֶּה וְאֶחָד הַמַּמְעִיט, וּבִלְבַד שֶׁיְּכַוֵּן לִבּוֹ לַשָּׁמַיִם. וְאֵין לְהִתְעַנּוֹת בְּפוּרִים, מִלְּבַד תַּעֲנִית חֲלוֹם, וְעַיֵּן לְעֵיל סִימָן תקס״ח וְסִימָן תק״ע. יֵשׁ שֶׁנָּהֲגוּ לִלְבֹּשׁ בִּגְדֵי שַׁבָּת וְיוֹם טוֹב בְּפוּרִים, וְכֵן נָכוֹן (מַהֲרִי״ל); וְנוֹהֲגִים לַעֲשׂוֹת סְעֻדַּת פּוּרִים לְאַחַר מִנְחָה, וְעַרְבִית יִתְפַּלְּלוּ בַּלַּיְלָה. וּמִתְפַּלְּלִים מִנְחָה בְּעוֹד הַיּוֹם גָּדוֹל; וְרוֹב הַסְּעֻדָּה צְרִיכָה לִהְיוֹת בַּיּוֹם (מִנְהָגִים), וְלֹא כְּמוֹ שֶׁנּוֹהֲגִין לְהַתְחִיל סָמוּךְ לָעֶרֶב וְעַקַּר הַסְּעֻדָּה הוּא לֵיל ט״ו. וּכְשֶׁחָל פּוּרִים בְּיוֹם שִׁשִּׁי, יַעֲשׂוּ הַסְּעֻדָּה בְּשַׁחֲרִית, מִשּׁוּם כְּבוֹד שַׁבָּת (מִנְהָגִים); וּמִי שֶׁרוֹצֶה לַעֲשׂוֹתָהּ תָּמִיד בְּשַׁחֲרִית, הָרְשׁוּת בְּיָדוֹ (ת״ה). יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁיֵּשׁ לֶאֱכֹל מַאֲכַל זֵרְעוֹנִים בְּפוּרִים, זֵכֶר לַזֵּרְעוֹנִים שֶׁאָכַל דָּנִיאֵל וַחֲבֵרָיו בְּבָבֶל (כָּל בּוֹ). טוֹב לַעֲסֹק מְעַט בַּתּוֹרָה קֹדֶם שֶׁיַּתְחִיל הַסְּעֻדָּה, וְסָמָךְ לַדָּבָר: לַיְהוּדִים הָיְתָה אוֹרָה וְשִׂמְחָה (אֶסְתֵּר ח, טז) וְדַרְשִׁינָן: אוֹרָה, זוֹ תּוֹרָה (מהרי״ב). וְחַיָּב בְּמִשְׁתֶּה וְשִׂמְחָה קְצָת בִּשְׁנֵי יָמִים, י״ד וְט״ו, (מִנְהָגִים) וְכֵן נָהֲגוּ. וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּאִם הִזִּיק אֶחָד אֶת חֲבֵרוֹ מִכֹּחַ שִׂמְחַת פּוּרִים, פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּם. (ת״ה סִימָן ק״י). וְעַיֵּן בח״מ בְּדִינֵי נְזִיקִין.

ג **אוֹמֵר עַל הַנִּסִּים בְּבִרְכַּת הַמָּזוֹן בְּבִרְכַּת הָאָרֶץ; וְאִם הִתְחִיל סְעוּדָתוֹ בַּיּוֹם וּמְשָׁכָה עַד הַלַּיְלָה, אוֹמֵר: עַל הַנִּסִּים, דִּבְתַר תְּחִלַּת סְעֻדָּה אַזְלִינַן; וְיֵשׁ מִי שֶׁאוֹמֵר שֶׁאֵין לְאָמְרוֹ,** וְנוֹהֲגִין כְּסֵפֶר רִאשׁוֹנָה.

ד **חַיָּב לִשְׁלֹחַ לַחֲבֵרוֹ שְׁתֵּי מָנוֹת בָּשָׂר אוֹ שֶׁל מִינֵי אֲכָלִים, שֶׁנֶּאֱמַר: וּמִשְׁלוֹחַ מָנוֹת אִישׁ לְרֵעֵהוּ** (אֶסְתֵּר ט, יט ו כב) **שְׁתֵּי מָנוֹת לְאִישׁ אֶחָד. וְכָל הַמַּרְבֶּה לִשְׁלֹחַ לְרֵעִים מְשֻׁבָּח; וְאִם אֵין לוֹ, מַחֲלִיף עִם חֲבֵרוֹ, זֶה שׁוֹלֵחַ לָזֶה סְעוּדָתוֹ, וְזֶה שׁוֹלֵחַ לָזֶה סְעוּדָתוֹ, כְּדֵי לְקַיֵּם: וּמִשְׁלוֹחַ מָנוֹת אִישׁ לְרֵעֵהוּ** (אֶסְתֵּר ט, יט ו כב). הַגָּה: וְיֵשׁ לִשְׁלֹחַ מָנוֹת בַּיּוֹם וְלֹא בַּלַּיְלָה (מִדִּבְרֵי הָרַא״ש פ״ק דְּמְגִלָּה); וְאִם שׁוֹלֵחַ מָנוֹת לְרֵעֵהוּ וְהוּא אֵינוֹ רוֹצֶה לְקַבְּלָם, אוֹ מוֹחֵל לוֹ, יָצָא. וְאִשָּׁה חַיֶּבֶת בְּמַתָּנוֹת לָאֶבְיוֹנִים וּמִשְׁלוֹחַ מָנוֹת, כְּאִישׁ; וְאִשָּׁה תִּשְׁלַח לְאִשָּׁה, וְאִישׁ לְאִישׁ; אֲבָל לֹא בְּהֶפֶךְ, שֶׁלֹּא יָבֹא אִישׁ לִשְׁלֹחַ לְאַלְמָנָה וְיָבוֹאוּ לִידֵי סְפֵק קִדּוּשִׁין, אֲבָל בְּמַתָּנוֹת לָאֶבְיוֹנִים אֵין לָחוּשׁ.

סימן תרצו

א **פּוּרִים מֻתָּר בַּעֲשִׂיַּת מְלָאכָה; וּבְמָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת, אֵין עוֹשִׂין.** הַגָּה: וְהָאִדָּנָא נָהֲגוּ בְּכָל מָקוֹם שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת (כָּל בּוֹ); **וְהָעוֹשֶׂה, אֵינוֹ רוֹאֶה סִימָן בְּרָכָה מֵאוֹתָהּ מְלָאכָה לְעוֹלָם, אֶלָּא אִם הוּא בִּנְיַן שֶׁל שִׂמְחָה,** כְּגוֹן: **בֵּית חֲתֻנּוּת לְבָנוֹ אוֹ אַבּוּרְנְקִי שֶׁל מְלָכִים, דְּשָׂרֵי.** הַגָּה: וּמֻתָּר לַעֲשׂוֹת כָּל מְלָאכֶת מַצָּוָה, כְּגוֹן: לִכְתֹּב פִּסְקֵי הֲלָכוֹת;

וְכֵן מֵתָר לַעֲשׂוֹת אֲפִלּוּ מְלָאכוֹת גְּמוּרוֹת לְצָרְךְ פּוּרִים. (ת״ה סִימָן ק״ב).

ב אֲפִלּוּ בְּמָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ, לֹא נָהֲגוּ אֶלָּא בְּיוֹם מִקְרָא מְגִלָּה בִּלְבַד, אֲבָל לֶאֱסֹר אֶת שֶׁל זֶה בָּזֶה, אֵינוֹ מִנְהָג.

ג יוֹם י״ד וְיוֹם ט״ו אֲסוּרִים בְּהֶסְפֵּד וְתַעֲנִית לְכָל אָדָם בְּכָל מָקוֹם, בֵּין לִבְנֵי כְּרַכִּים שֶׁהֵם עוֹשִׂין ט״ו בִּלְבַד, בֵּין לִבְנֵי עֲיָרוֹת שֶׁהֵם עוֹשִׂים י״ד בִּלְבַד; וְהַנָּשִׁים מְעֻנּוֹת בָּהֶם, שֶׁכֵּלָן עוֹנוֹת כְּאַחַת, וּמְטַפְּחוֹת שֶׁמַּכּוֹת כַּף אֶל כַּף; אֲבָל לֹא מְקוֹנְנוֹת, שֶׁתְּהֵא אַחַת מְדַבֶּרֶת וְכֻלָּן עוֹנוֹת אַחֲרֶיהָ; נִקְבַּר הַמֵּת, לֹא מְעַנּוֹת וְלֹא מְקוֹנְנוֹת.

ד כָּל דִּבְרֵי אֲבֵלוּת נוֹהֲגִים בַּחֲנֻכָּה וּפוּרִים. הַגָּה: וּמִכָּל מָקוֹם יֵלֵךְ לְבֵית הַכְּנֶסֶת לִשְׁמֹעַ הַמְּגִלָּה (תּוֹסְפוֹת פ״ק דְּמוֹעֵד קָטָן). וְאִם יוּכַל לֶאֱסֹף מִנְיָן לְבֵיתוֹ לִקְרוֹת הַמְּגִלָּה, עָדִיף טְפֵי (מַהֲרִי״ל). וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁאֵין אֲבֵלוּת נוֹהֶגֶת בְּפוּרִים, לֹא בִּי״ד וְלֹא בְּט״ו (הָרֹא״שׁ וּמִנְהָגִים), וְכֵן נוֹהָגִין; וַאֲפִלּוּ אֲבֵלוּת יוֹם רִאשׁוֹן נִדְחֵית מִפְּנֵי פּוּרִים (דִּבְרֵי עַצְמוֹ); אֲבָל דְּבָרִים שֶׁבִּצְנִעָה, נוֹהֵג; וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין נוֹהֵג אֲבֵלוּת בְּפוּרִים, עוֹלֶה לוֹ לְמִנְיַן שִׁבְעָה יְמֵי אֲבֵלוּת כְּמוֹ שַׁבָּת, וְכֵן פָּסַק הָרַב בְּעַצְמוֹ בְּטוּר יוֹרֶה דֵּעָה סִי׳ ת״א.

ה אִם חָל פּוּרִים בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת וְהָאָבֵל יוֹשֵׁב בְּבֵית הַכְּנֶסֶת בְּשַׁבָּת בְּמִנְחָה, לֹא יֵצֵא מִשָּׁם עַד שֶׁיִּתְפַּלֵּל תְּפִלַּת עַרְבִית וְיִשְׁמַע קְרִיאַת מְגִלָּה, וּלְמָחָר לֹא יֵצֵא מִפֶּתַח בֵּיתוֹ.

ו יֵשׁ מִי שֶׁאוֹמֵר שֶׁהָאָבֵל חַיָּב לִשְׁלֹחַ מָנוֹת. הַגָּה: אֲבָל אֵין שׁוֹלְחִין לְאָבֵל כָּל י״ב חֹדֶשׁ (מַהֲרִי״ל), וּכְמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּיוֹרֶה דֵּעָה סִי׳ שפ״ה, עַיֵּן שָׁם. וְאִם אֵין בָּעִיר אֶלָּא הָאָבֵל עִם אַחֵר, חַיָּב לִשְׁלֹחַ לָאָבֵל כְּדֵי לְקַיֵּם מִשְׁלֹחַ מָנוֹת, אֶלָּא אִם כֵּן מָחַל הָאָבֵל עַל מָנָתוֹ (מהרי״ב).

ז יֵשׁ מִי שֶׁאוֹמֵר שֶׁאוֹנֵן מֻתָּר בְּבָשָׂר וְיַיִן, דְּלֹא אָתֵי עֲשֵׂה דְּיָחִיד דַּאֲבֵלוּת וְדָחֵי עֲשֵׂה דְּרַבִּים דְּאוֹרַיְתָא, דִּלְשְׁמֹחַ בְּפוּרִים דִּבְרֵי קַבָּלָה נִינְהוּ שֶׁהֵם כִּדְבְרֵי תּוֹרָה. הַגָּה: וְכָל שֶׁכֵּן שֶׁחַיָּב בְּמִקְרָא מְגִלָּה וּתְפִלָּה וּקְרִיאַת שְׁמַע; וְנ״ל דְּדַוְקָא בַּלַּיְלָה, אַף עַל פִּי שֶׁמֻּתָּר מַשָּׂא לְפָנָיו; אֲבָל בַּיּוֹם, שָׁרוּצָה לְקָבְרוֹ, קְבוּרַת מֵתוֹ קוֹדֶם כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל סִי׳ תרפ״ד ס״ב, וְלָכֵן קוֹרֵא וּמִתְפַּלֵּל אַחַר כָּךְ, דְּלֹא עָדִיף מִיּוֹם טוֹב וְשַׁבָּת, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל סִימָן ע״א כֵּן נִרְאֶה לִי.

ח מֻתָּר לִשָּׂא אִשָּׁה בְּפוּרִים. הַגָּה: בֵּין בִּי״ד בֵּין בְּט״ו, וְכָל שֶׁכֵּן שֶׁמֻּתָּר לַעֲשׂוֹת פְּרִיוֹן הַבֵּן (תוס׳ פ״ק דמ״ק). וּמַה שֶּׁנָּהֲגוּ לִלְבֹּשׁ בְּגָדִים נְקִיִּים בְּפוּרִים, וְגֶבֶר לוֹבֵשׁ שִׂמְלַת אִשָּׁה וְאִשָּׁה כְּלֵי גֶּבֶר, אֵין אִסּוּר בַּדָּבָר מֵאַחַר שֶׁאֵין מְכַוְּנִין אֶלָּא לְשִׂמְחָה בְּעָלְמָא; וְכֵן בִּלְבִישַׁת כְּלָאִים דְּרַבָּנָן. וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּאָסוּר, אֲבָל הַמִּנְהָג כַּפָּסָק הָרִאשׁוֹנָה. וְכֵן בְּנֵי אָדָם הַחוֹטְפִים זֶה מִזֶּה דֶּרֶךְ שִׂמְחָה, אֵין בָּזֶה מִשּׁוּם לֹא תִגְזֹל (וַיִּקְרָא יט, יג) וְנָהֲגוּ כָּךְ, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה דָּבָר שֶׁלֹּא כַּהֶגֶן עַל פִּי טוֹבֵי הָעִיר (תְּשׁוּבַת מַהֲרַ״י מִינְץ סִימָן ט״ז).

סימן תרצז

א יוֹם י״ד וְט״ו שֶׁבַּאֲדָר רִאשׁוֹן אֵין נוֹפְלִים עַל פְּנֵיהֶם, וְאֵין אוֹמְרִים מִזְמוֹר יַעַנְךָ ה׳ בְּיוֹם צָרָה, וַאֲסוּרִים בְּהֶסְפֵּד וְתַעֲנִית; אֲבָל שְׁאָר דְּבָרִים אֵין נוֹהֲגִים בָּהֶם; וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּאַף בְּהֶסְפֵּד וְתַעֲנִית מֻתָּרִים. הַגָּה: וְהַמִּנְהָג כְּפָסְקָא הָרִאשׁוֹנָה. יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁחַיָּב לְהַרְבּוֹת בְּמִשְׁתֶּה וְשִׂמְחָה בְּ״ד שֶׁבַּאֲדָר רִאשׁוֹן (טור בְּשֵׁם הָרַ״ף) וְאֵין נוֹהֲגִין כֵּן, מִכָּל מָקוֹם יַרְבֶּה קְצָת בִּסְעֻדָּה כְּדֵי לָצֵאת יְדֵי הַמַּחְמִירִים; (הַגָּהוֹת מַיְמוֹנִי בֶּשֶׁם סְמ״ק) וְטוֹב לֵב מִשְׁתֶּה תָּמִיד (מִשְׁלֵי ט״ו, ט״ו).